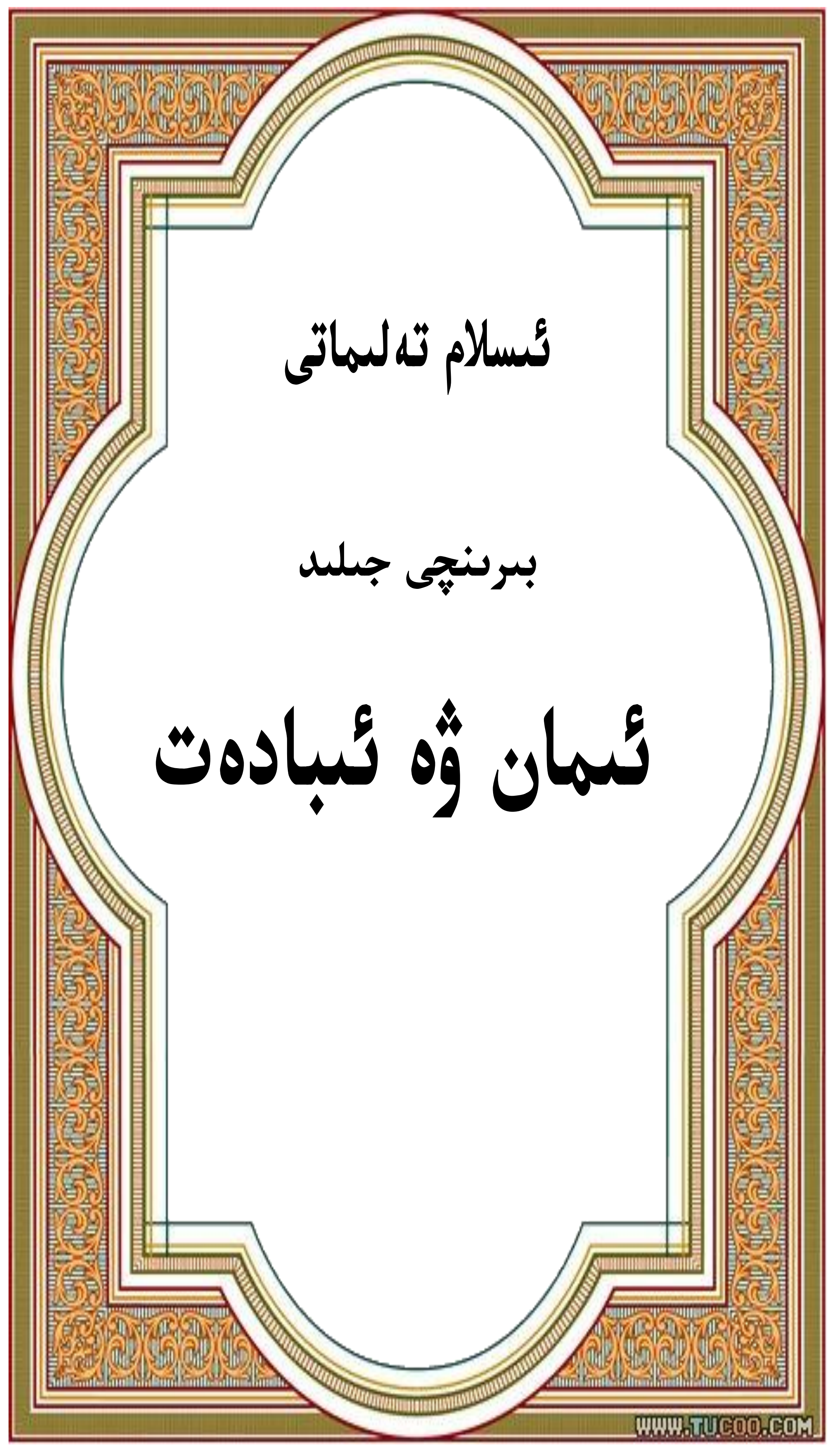
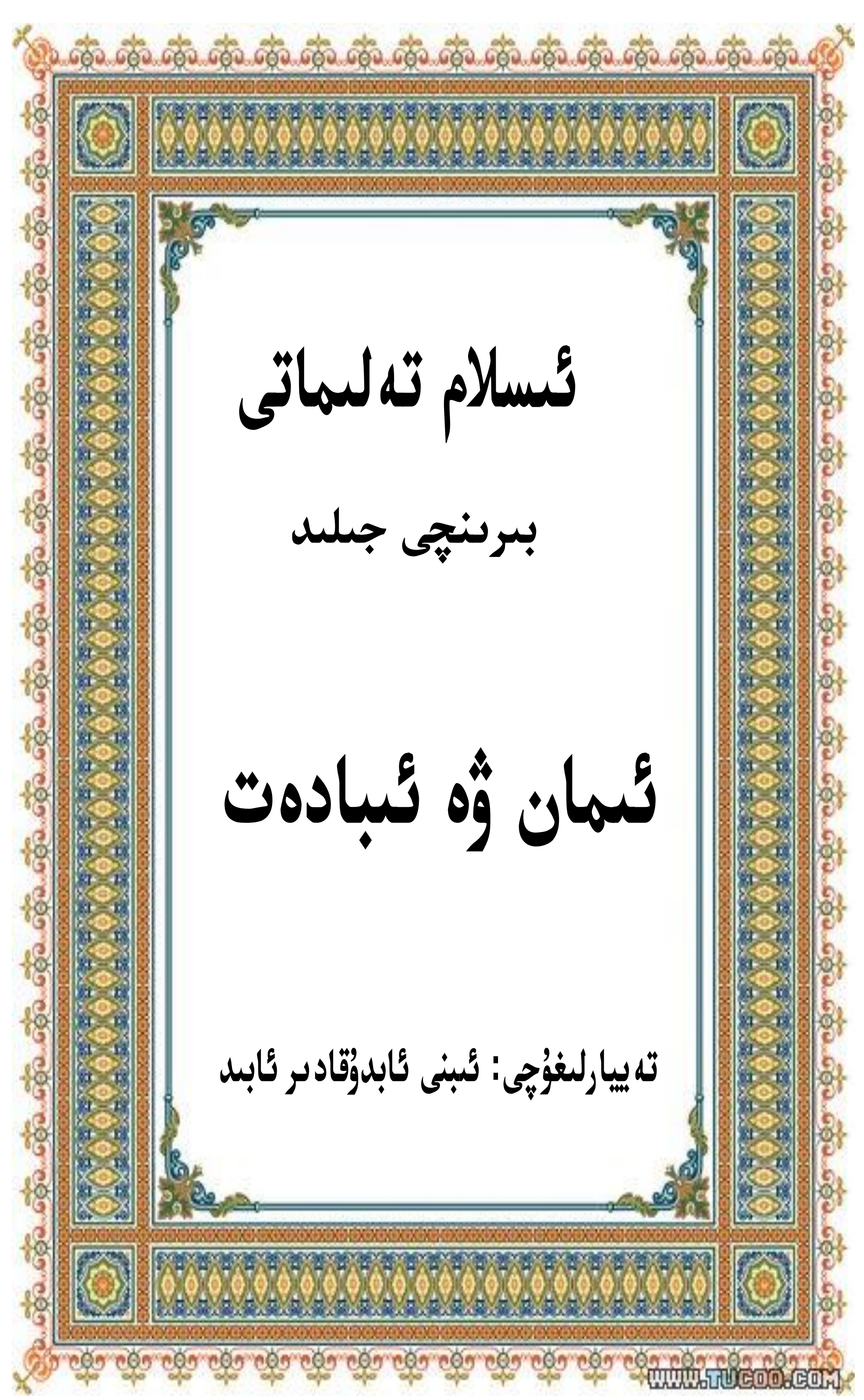

ئىسلام تەلىماتى
بىرىنچى جىلد
ئىمان ۋە ئىبادەت
WWW.TUCOO.COM

ئىسلام تەلىماتى
بىرىنچى جىلد
ئىمان ۋە ئىبادەت
تەييارلىغۇچى: ئىبنى ئابدۇقادىر ئابىد
WWW.TUCOO.COM

«ئىسلام تەلىماتى» مەجمۇئەسىنىڭ كىرىش سۆزى

بسم الله الرحمن الرحيم

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن باشلايمەن.

بارچە مەدھىيە ۋە گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە مۆئمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. يەككە ـ يېگانە بولغان، ھەممە پەقەتلا ئۇنىڭدىن ياردەم سورايدىغان، ھېچكىمگە مۇھتاج بولمايدىغان، تۇغمىغان ۋە تۇغۇلمىغان ۋە ھېچكىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدىغان جانابى ئاللاھقا سان ـ ساناقسىز ھەمدۇ سانالار بولسۇن.. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانىچە ھەمدۇ سانا ئېيتىمەن، ئۇنى ماختايمەن ۋە ئۇنىڭغا شۈكرى ئېيتىمەن، ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلەيمەن ۋە ئۇنىڭدىن مېنى توغرا يولغا باشلىشىنى ئۆتۈنىمەن.

مەخلۇقاتلىرىنىڭ ئەڭ ياخشىسى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئەلچىلەرنىڭ ئىچىدە تاللانغىنى، ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۇپرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن، ئىنسانىيەتنى توغرا ۋە ھەق يولغا چاقىرغۇچى بولغان سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزلەرگىچە يەتكۈزگەن ئالىيجاناپ ساھابىلىرىغا، شۇنداقلا تا قىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆئمىنلەرگە دۇئا ۋە سالام يوللايمەن.

جانابى ئاللاھتىن بىزنىمۇ ئۇلارنىڭ جۈملىسىدىن قىلىشىنى، بارلىق مۇسۇلمانلارنى ئۆزىگە ئىتائەت قىلىشقا، ئۆزىنىڭ مەغپىرىتىگە، رازىلىقىغا ئېرىشىشكە مۇۋەپپەق قىلىشىنى سورايمەن. چۈنكى ئاللاھ نېمە دېگەن ياخشى ئىگىدار ۋە نېمە دېگەن ياخشى ياردەمچى ـ ھە! بارلىق ھەمدۇ سانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا خاستۇر.

مەن مۇھەممەد ئىبنى سۇلايمان مەغرىبىنىڭ «جامئۇل پەۋائىد» (ھەدىسلەر توپلىمى) ناملىق 10 قىسىملىق (ئەرەپچىسى 4 قىسىم) كىتاۋىدىكى 10100 ھەدىسنى كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن، كىتاپتا سەھىھ ھەدىسلەردىن سىرىت يەنە ھەسەن، زەئىپ ھەدىسلەرنىڭ بارلىقىنى بىلىپ، پەرزەنتلىرىمىز ۋاقتىنى تېجەپ سەھىھ ھەدىسلەرنىلا ئۆگەنسۇن ، زەئىپ ھەدىسلەر بىلەن قايمۇقۇپ قالمىسۇن دىگەن نىيەتتە مۇھەددىس مۇھەممەد ناسىردىن ئالبانى تەرىپىدىن سەھىھ ۋە ھەسەن دەپ باھا بېرىلگەن 6200 دىن ئارتۇقراق ھەدىسنى تاللاپ «جامئۇل پەۋائىدتىن تاللانغان سەھىھ ھەدىسلەر» نامدا ئىككى كىتاپ قىلىپ تەييارلىغان ئىدىم. كېيىن بۇنىڭغا ئۇلاپ «ئەمەللەرنىڭ پەزىلىتى ھەققىدىكى 448 ھەدىس» ، تەپسىرى ئىبنى كەسىردىن پايدىلىنىپ «مۆئمىنلەر ئۈچۈن ندا ئايەتلىرىنىڭ تەپسىرى» ناملىق كىتاپلارنىمۇ تەييارلاپ چىقتىم. ئەمدىلىكتە، جانابى ھەق سۇبھانە ۋەتەئەلانىڭ ئەقىل پاراسەت، كۈچ قۇۋۋەت ، مەدەت بېرىشى بىلەن ، سەۋىيەمنىڭ تۆۋەن بولۇشىغا يىشىمنىڭ 60 قا ئۇلىشىپ قالغىنىغا قارىماي «ئىسلام تەلىماتى» نامىدىكى بۇ چوڭ ھەجىملىك كىتاپنى تەييارلاشقا تۇتۇش قىلدىم. ئەسلىدە، جەمەيىتىمىزدە ھەر جەھەتتىن يېتىلگەن، كىتاپ يېزىشقا سالاھىيەتلىك ئالىم ـ ئۆلىمالىرىمىز خېلى كۆپ ئىدى. ئەپسۇسكى بۇ دىياردىكى تۈرلۈك پىتنە پاساد، كاپالەتسىز تۇرمۇش

ھەلەكچىلىكى ۋە زۇلۇم قورقۇنچىسى بىلەن ئالىم ــئۆلىمالىرىمىز ئۆز ئىقتىدارىنى جارى قىلدۇرۇشقا پۇرسەت تاپالمىدى ۋە پىتىنالمىدى. پەن- تېخنىكا ۋە نەشرىياتچىلىق زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشكەن بۈگۈنكى دەۋرىدە، دىيارىمىزدا 30 نەچچە يىلدىن بۇيان «قۇرئان كەرىم» نىڭ تەرجىمىسىنى ۋە قىسمەن ھەدىس كىتاپلىرىنى بىرەر - ئىككى قېتىم نەشر قىلىپ قويغاندىن باشقا، ئىسلام ئەقىدىلىرى، ئىسلام تەلىماتى توغرىسىدا مۇكەممەلرەك بىرەر كىتاپ نەشر قىلىنمىدى. ئىنتېرنېت بوشلۇقىدا تارقالغان قىسمەن ئەسەرلەرمۇ، بىلىمگە تەشنا كەڭ مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمىدى. شۇ سەۋەپلىك بۇ دىياردىكى 10 نەچچە مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىز، سىستېمىلىق ھالدا ئىسلام ئەقىدە تەلىماتلىرىنى ئۆگىنىش شارائىتىغا ئىگە بولالمىدى. ھەتتاكى نۇرغۇن- نۇرغۇنلىرى دىن - ئىسلام دېگەندىن خەۋەرسىز ھالدا، ئاتېزىم تەربىيەسى، غەرپچە مەدەنىيەت ۋە ئۆرپە ئادەتلەرنىڭ تەسىرى بىلەن بۇلغىنىپ تۇرۇپمۇ ئۆزىنى شۇ ھالەتتە بىر مۇسۇلمان ئاتاپ ياشاۋاتىدۇ. ئىست-ئىست! بۇلار ئۈچۈن ئۆكۈنىمىز، بۇلار ئۈچۈن قايغۇرىمىز، بۇلار ئۈچۈن ھەسرەت چېكىمىز. ئەپسۇسكى بۇ قېرىنداشلىرىمىز، سۆيۈملۈك ئەۋلاتلىرىمىز بىزنىڭ بۇ ھەسرەتلىرىمىزدىن، كۇفرىنىڭ قاراڭغۇلىقىدىن، ئاتېزىم پاتقىقىدىن، ئىمان ئىسلامنىڭ سائادەتلىك، نۇرانە موھىتىغا تارتىپ چىقىرىش ئۈچۈن بىرىۋاتقان قۇربانلىرىمىزدىن، تىرىشچانلىقىمىزدىن بىخەۋەر بولۇپلا قالماستىن، بەلكى يەنە بىزدىن رەنجىپ، بىزدىن چىنىپ، ئۆزىگە كەلگەن خاتىرجەمسىزلىك، ئەنسىزچىلىك ۋە تۈرلۈك بېسىم، بالايى ئەپەتلەرنىڭ سەۋەبىنى ئىسلامدىن كۆرۈپ ، بىزدىن كۆرۈپ، بىزگە نەپرەت بىلەن قاراپ ياشاۋاتىدۇ. ئى ئاللاھ! ئۆزۈڭ ھەممىگە كۇپايە، ئۆزەڭگە تاپشۇردۇق، بىزگە، مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا سەبىر ئاتا قىلغايسەن، ئەشۇ قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ھەقنى كۆرۈشىگە، ھەقنى چۈشىنىشىگە ، ھەق يولغا قايتىشىغا ياردەم بەرگەيسەن. ئىمان ئىسلامنىڭ پارلاق نۇرىنى قاراڭغۇ قەلبلەرگە تارقىتىش يولىدىكى تىرىشچانلىقىمىزنى، ئەجىر مېھنىتىمىزنى زايە قىلىۋەتمىگەيسەن. ھەممە-ھەممىگە ئۆزۈڭ قادىرسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن يا ئاللاھ!

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ھەر قايسى جايلاردىكى بىر بۆلۈك ئالىم مۇجتەھىدلىرىمىز زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئىسلام، ئىمان، ئىبادەت تېمىسىدا يېزىلغان بىر قىسىم نادىر ئەسەرلەرنى ئانا تىلىمىزغا تەرجىمە قىلىپ كەڭ جامائەتچىلىككە سۇنۇپ كاتتا ساۋاپلىق ئىش قىلدى. ئەمما ئالىملارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۈزۈپ-ئۈزۈپ ئۆگىنىشتۇرۇپ «ئىسلام ئەقىدىسى» ياكى «ئىسلام تەلىماتى» نى بىر پۈتۈن ھالدا يورۇتۇپ بېرىدىغان، سىستېمىلىق، بىرەر ئەسەر تېخىچە جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشمىدى. كەمىنە ئاجىز ئىنسان، ئىسلام دىنى ئىلمى توغرىسىدىكى بىلىملىرىمنىڭ يۈزە ھەم كەمچىل بولۇشىغا قارىماي، مۇشۇ ساھەدىكى بوشلۇقنىڭ تولدۇرۇلۇشىغا ئاز- تولا پايدىسى بولارمىكىن دېگەن مۇددىئا بىلەن مۇجتەھىد، ئالىم ئۆلىمالىرىمىزنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ بۇ بۈيۈك خىزمەتكە كىرىشىپ قالدىم. كىتاپتىكى بارلىق مەزمۇنلارنى ئالىم ئۆلىمالىرىمىز تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنغان، تۈزۈلگەن تەييار ئەسەرلەردىن تاللاپ، قوبۇل قىلىپ مەزمۇن رەت تەرتىپى بويىچە كىرىشتۈردۈم، ئۈيۈشتۇردۇم. بۇ ئارقىلىق مۇجتەھىد، ئالىم ئۆلىمالىرىمىزنىڭ تەپەككۇر جەۋھەرلىرىنى «ئىسلام تەلىماتى» دېگەن بىر

سىزنىڭ ئۈستىگە تىزىپ جەم قىلدىم. بۇنىڭ بىلەن ئەۋلاتلىرىمىز ئىسلام ئەقىدە بىلىملىرىنى، تەلىماتلىرىنى ئۆگىنىشتە ئۇ كىتاب، بۇ كىتاپنى ئاختۇرۇپ ، قايمۇقۇپ يۈرمىسۇن، ئىختىلاپ ئىچىدە قالمىسۇن، قىممەتلىك ۋاقتىنى زايە قىلىۋەتمىسۇن، دىدىم. مۇجتەھىد ئالىم ئۆلىمالىرىمىزنىڭ بۇ تەنتەكلىكمنى ئەيىپكە بۇيرىماسلىقىنى، مالامەت قىلماسلىقىنى، ئىلىم ـ مەرىپەت بىلەن توشقان دەريا كەبى كۆڭلى بىلەن ئەپۇ قىلىۋىتىشىنى سورايمەن. پۈتۈن نەتىجە، شان شەرەپ كىتاپ مەنبەسىدىكى ئەسەرلەرنىڭ مۇئەللىپلىرىگە مەنسۇپ. جانابى ھەق سۇبھانە ۋەتەئەلانىڭ ئۇلارنىڭ ئەجىر مىھنىتىگە يارىشا كاتتا مۇكاپات ئىنئاملىرىنى ئاتا قىلىشىنى تىلەيمەن. ھەمدە كەمىنە ئاجىز ئىبنى ئابدۇقادىر ئابىدنىڭ بۇ خىزمەتنى توغرا رەۋىشتە مۇۋاپىقيەتلىك ئېلىپ بىرىشمغا ئىلھام مەدەت بىرىشنى سورايمەن. بۇ خىزمەتنى مەقسەت مۇددىئاغا لايىق رەۋىشتە تاماملىشىمغا يىتەرلىك ۋاقىت، ئەقلىي ۋە جىسمانىي كۈچ قۇۋەت ئاتا قىلىشنى ئۈمىد قىلىمەن. ئامىن!

ئەزىز قىرىنداشلىرىمىز شۇنىمۇ نەزەردىن ساقىت قىلمىسۇنكى، بىزنىڭ ھازىرقى دىيارىمىزدا ھەر قايسى دەرىجىلىك ئىسلام ئوقۇللىرىدا ئىلىم تەھسىل قىلغان ئالىم ئۆلىمالار ۋە پىشقەدەم ئالىم- ئۆلىمالاردىن تەلىم ئېلىپ ئۆز دىيارىمىزدا يىتىشىپ چىققان ئالىم ئۆلىمالار بىر قەدەر كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ، ياكى شەيتان مەلئۇننىڭ دۈشمەنلىكى تۈپەيلىدىنمۇ ئىشقىلىپ بىر سەۋەپلەر بىلەن بۇلار ئارىسىدىكى ئىختىلاپ بىسىقمايلا كىلىش بىلەن بىرگە، كونىلار بىلەن يىڭىلار، كىلاسسىك كىتاپلار بىلەن يىڭى مەتبە، ئىنتىرنىت ئارقىلىق تارقالغان كىتاپلار ئوتتۇرسىدىكى ئىختىلاپ ۋە بىر- بىرىنى چەتكە قىقىش، ئىتىراپ قىلماسلىق، ھەممىسى ئۆزى كۆرگەن، ئوقۇغان، بىلگىنىنى سۆزلەپ، باشقىلارنىڭ بىلىمگە ھۆرمەت قىلماسلىقتەك قاتمال، تەكەببۇرانە ۋەزىيەت شەكىللىپ قالدى. شۇ ۋەجىدىن بىر ھەدىسنى ئون ئۇلىما، ئون خىل تەرجىمە قىلىپ يەتكۈزىدىغان، ئىنتىرنىت ئارقىلىق تارقالغان تەرجىمە نۇسخىلارنى ئىتىراپ قىلمايدىغان بولۇپ قالدى. بۇ خىل ۋەزىيەت، مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئىسلامى بىلىملەر بىلەن ئەتراپلىق تەربىيەلىنىشىگە كاشىلا بولۇش بىلەن بىرگە، كۇپرانىي ھاكىمىيەتنىڭ ئاززۇ قىلغىنىدەك ئىشقا ئايلىنىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ تەربىيەلىنىشى، ئۈيۈشۈشى، ئىسلامىي ئائىلە، ئىسلامىي جەمىيەت بەرپا قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان تىرىشچانلىقلىرىنى بىسىشىغا، تەقىپ قىلىشىغا، يوققا چىرىشىغا دەستەك بولۇپ بەردى. ئى ئاللاھ! ئالىم ئۆلىمالىرىمىز ئارىسىغا ئىناقلىق، ئىتىپاقلىق ، ئىلىم مەرىپەت، ھۆرمەت، ھىدايەت نۇرىنى چاچقىن. ئۇلارنىڭ قەلبلىرىنى ئىسلام، ئىمان مۇنبىرىدە جەم قىلغىن. ئىسلامغا، دىنىمىزغا زىيانكەشلىك قىلىۋاتقان ۋە زىيانكەشلىك قىلىشقا ئۇرۇنۇۋاتقانلارغا پۇرسەت بەرمىگىن، ئۇلارغا ئىنساپ ئاتا قىلىپ دىنىمىزنىڭ ھەقلىقىنى توغرىلىقىنى بىلدۈرۈپ يامان نىيەتلىرىدىن ياندۇرغىن. ! ئامىن.

بۇ كىتاپنى تەييارلاشتا ئۆتكەنكى پىشقەدەم ئۇستاز- ئۆلىمالارنىڭ ئىزىدىن مىڭىپ، ئۇلارنىڭ بۇ توغرىدىكى ئەسەرلىرىنى ئۆگىنىپ ھەم ئۈلگە قىلىپ كىتاپ مەزمۇنىنىڭ بىر قەدەر تولۇق، تەپسىلى ئىچاملىقىنىڭ مۇۋاپىق بولۇشى ئۈچۈن كۈچۈمنىڭ يىتىشىچە تىرىشتىم. ئالدىنقىلارنىڭ تەجرىبە ساۋاقلىرىدىن پايدىلىنىپ كىتاپ مەزمۇنىغا مۇناسىۋەتلىك ئايەت ھەدىسلەرنى ئەرەپچە لەبزى، تەرجىمىسى، ئايەت ھەدىس نۇمۇرى، راۋىلىرى بىلەن قوشۇپ

تولۇق ھەم ئەينەن كىرگۈزدۈم.

يەنە مەن مۇمكىن قەدەر ئىختىلاپتىن يىراق تۇرۇشقا تىرىشىپ، كىتابتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن توغرا ئىشەنچلىك يوللار بىلەن نەقىل قىلىنغان، مۇھەددىسلەر تەرىپىدىن سەھىھ ياكى ھەسەن دەپ باھا بېرىلگەن ھەدىسلەر شۇنداقلا ئىسلام ئالىملىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئورتاق پىكىرگە كەلگەن كۆز۔ قاراشلاردىن باشقىسىنى كىتابقا ئالمىدىم. بۇ ئەسەرنىڭ ئومۇمغا مەنپەئەتلىك، چۈشىنىشلىك ۋە تولۇق بىر ئەسەر بولۇپ چىقىشى ئۈچۈن ئەڭ ئىلغار ۋە ئومۇمىي مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى ئىختىلاپسىز پىكىرلەر بىلەن بېيىتىش ئۈچۈن مادارىمنىڭ يېتىشىچە تىرىشچانلىق كۆرسەتتىم. جانابى ئاللاھتىن مېنى ئەڭ توغرا ۋە ياخشى يولغا باشلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. چۈنكى يوللارنىڭ ئەڭ ياخشىسىغا ئۇنىڭدىن باشقىسى ھىدايەت قىلالمايدۇ. شۇنىڭدەك، ئاللاھ تائالادىن بۇ كىتابنى خالىسانە ئۆز رازىلىقى ئۈچۈن قىلىشىمنى، كىتابتا كۆرۈلگەن خاتا ــ نوقسانلارنى بايقىغان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ مېنى ئەپۇ قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەن بۇ كىتابتا كۆرۈلۈش ئېھتىمالى بولغان خاتالىق ياكى ئېزىشلار ئۈچۈن كەچۈرۈم سوراش بىلەن ئاررۇ ۔ ئۈمىدلىرىمنى تەكرارلايمەن. چۈنكى مەن ياخشى بىر ئىش قىلىشنى خالىدىم ۋە پەقەتلا دىنىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىشنى مەقسەد قىلدىم. ئەمما مۇۋەپپەقىيەت ئاللاھنىڭ ئىلكىدە بولۇپ، مەن ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىمەن ۋە تەۋبە بىلەن ئۇنىڭغا يۈزلىنىمەن. «پەرۋەردىگارىمىز، سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن، ئاسمان ۔ زېمىندىكى ھېچ نەرسە ئاللاھقا مەخپى ئەمەستۇر» (ئىبراھىم سۈرىسى 38 ۔ ئايەت) «پەرۋەردىگارىم، مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى ئادا قىلغۇچى قىلغىن، پەرۋەردىگارىمىز ، دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز، ھېساب ئالىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ماڭا، ئاتا ۔ ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن» (ئىبراھىم سۈرىسى40 ۔ 41 ۔ ئايەتلەر). ئامىن.

بۇ كىتابنى پەرۋەدىگارىنىڭ ئۇستىدىكى ھەققىنى تونۇپ يېتىپ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغان، پىشانىسىنى ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن سەجدىگە قويۇشقا ئالدىرىغان، ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسى بولغان ئاللاھقا ئۇنىڭ كاتتىلىقى، ئۇستۇنلىكى توغرا ۋە ئەبەدىي داۋام قىلىدىغان ئىسلام دىنىنى تونۇغان ھالدا روھ ۋە بەدەنىنىڭ ئەزالىرى بىلەن سەجدىگە بارغان، روھى نىجىسلىقتىن ھالقىپ، پاك ۔ پاكىزە روھىي دۇنياغا ئۆرلىگەن بارلىق پەرزەنتلەرگە، ئەۋلاتلارغا تەقدىم قىلىمەن. يەنە بۇ كىتابىمنى توغرا يول تېپىپ ئاللاھنىڭ بىرلىك بارلىقغا ئىشەنگەن ۋە ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىشتىن قورققان ھالدا ئۆزىنى تائەت ئىبادەتكە بېغىشلاپ تەۋبىگە يۈزلەنگەن مۇسۇلمان، مۇسلىمە قېرىنداشلارغا تەقدىم قىلىمەن ۋە ئۇلارنىڭ بۇ سوغامنى قوبۇل قىلىشنى ئۈمىد قىلىمەن. جانابى ئاللاھ تائالانىڭ بۇ كىتاپنى بارلىق مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئائىلىسىگە، ھەتتا قەلىب ئۆيلىرىگىچە كىرگۈزۈشىنى، بۇ كىتاپ ئارقىلىق ئىسلامنىڭ ھىدايىتىگە مۇشەررەپ قىلىشىنى، بۇ كىتابنى ئىسلام ئۈچۈن پايدىلىق قىلىشىنى ۋە ئۆزىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن خالىسانە قوبۇل قىلىشىنى سورايمەن. ئامىن!.

بۇ كىتاپنى تەييارلاشتا تۆۋەندىكى كىتاپلارنى ئاساسى مەنبە ۋە ماتېريال قىلدىم.

1. مۇھەممەد سالىھ۔ «قۇرئان كەرىم ۋە تەرجىمىسى»

2. مەغرىبى- «جەمئۇل فەۋائىدتىن تاللانغان سەھىھ ھەدىسلەر»(1-2- قىسىم)
3. يۇسۇف ئەھمەد - «ئىسلام ئەقىدىلىرى»
4. ئەبۇل ئەلا مەۋدۇدى -«ئىسلام پىرىنسىپى»، «ئىسلام نىمگە چاقىرىدۇ»
5. يۇسۇف قەرزاۋى- «تەقدىر»، «ئىسلامدىكى ھالال ۋە ھارام »، «ئىنسانىيەتنىڭ ئىسلام مەدەنىيتىگە مۇھتاجلىقى»، «ئىسلام تەربىيەسى»، «كەلگۈسىدىكى مۇسۇلمان ئايال»
6. مۇھەممەد غازالى- «مۇسۇلمانلارنىڭ ئەخلاقى»
7. مۇھەممەد مەھمۇد ئەسساۋۋاف-« ناماز ھەققىدە ساۋات»
8. مۇھەممەد يۇسۇف - «ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى»، « ناماز ھەققىدە»، «دىن ۋە ھايات»، « روزا ئەھكاملىرى ۋە قائىدە تەرتىپلىرى»، «ئىلاھى قورغان دۇئا»
9. ئابدۇلھەمىد مەھمۇد تاھماز- «يېڭى ئۇسلۇبتىكى ھەنەفىي فىقھىسى»(1، 2، 3-، 4-، 5- توم)
10. سەفىيۇر رەھمان مۇبارەك فورى- «شىرىن بۇلاق»
11. ئەفىق ئابدۇلپەتتاھ- «روھىدىن ئىسلام»
12. مۇھەممەدنۇرىبىن ئابدۇلھەفىز- «ئىسلامدا ئەۋلات تەربىيەلەش ئۇسۇلى»
13. مەھمۇد شاكىر- «خۇلەپائۇرراشىدىيىن»
14. پەرىدۇن ئەتتار- «تەزكىرەتۇل ئەۋلىيا»
15. ئەھمەد بەھجەد -«ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرى»
16. ئەمرۇ خالىد- «مۇئمىنىنىڭ ئىبادىتى»
17. نەزىرە مۇھەممەد سالىھ- «ئۇلۇم ھىكمىتىدىن ئاخىرەت ھەقىقەتلىرىگىچە»
18. مۇھەممەد رەۋۋاس-«ئىسلام ئىقتىسادشۇناسلىقى ھەققىدە تەتقىقات»
19. «قۇرئان كەرىم» دىن سۇئال- جاۋاپلار
20. «ھەدىس شەرىف» تىن سۇئال- جاۋاپلار
21. «ساھابىلار ھاياتىدىن تاللانمىلار»
22. «جامىئۇل ئەسرار»(خەزىنەتۇلئەسرار كۇبرا)
23. «ھازىرقى دۇنيادىكى دىن ۋە مەزھەپلەر ئىنسىكلوپېدىيىسى»
24. «ئەقىدەتۇل مۇئمىنىن»
25. مۇھەممەد مەھمۇد زەق زوقى-«ئىسلام ھەقىقەت بىلەن سەپسەتە ئوتتۇرىسىدا»
26. «ئىسلامدىكى سىياسى تۈزۈم»،
27. «ئىسلام تۈزۈمى»
28. «ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى»
29. «ئىسلامدا ھازارەت ئۇقۇمى»
30. «ئىسلام دىنى ۋە ئىلىم پەن»، .. قاتارلىق ئەسەرلەر

كىتاپ مەنبەسىدىكى ئالىم ، مۇجتەھىد، مۇسەننىفلارنىڭ قىسقىچە تەرجىمھالى

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە

ئىمام ئەبۇھەنىفە (ئاللاھ تەئەلا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) فىقھىنى بۈگۈنكى شەكىلدە بۆلۈم-بۆلۈمگە، باب-بابقا ئايرىپ رەتلىگەن ۋە يازغان ئەڭ دەسلەپكى كىشىدۇر. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىمام مالىك (ئاللاھ تەئەلا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇۋەتتا دېگەن كىتابىنى شۇ تەرتىپ بويىچە يېزىپ چىقتى. ئىمام ئەبۇھەنىفە (ئاللاھ تەئەلا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) تابىئىن ئالىملىرىنىڭ كاتتىللىرىدىن ھېساپلىنىدۇ. چۈنكى، ئىمام ئەبۇھەنىفە كىچىك ۋاقتىدىلا يىگىرمىدەك ساھابى بىلەن ئۇچراشقان. ئىمام ئەبۇ ھەنىفە (ئاللاھ تەئەلا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ھىجرىيەنىڭ 80- يىلى تۇغۇلغان. بۇ ۋاقىت تېخى ساھابى ئەۋلادلىرىنىڭ (ئاللاھ تەئەلا ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) زامانى تۈگىمىگەن ۋاقىت ئىدى.

ئىمام ئەبۇھەنىفە (ئاللاھ تەئەلا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) كۇفەدە كاتتا ساھابە ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ شاگىرتلىرىنىڭ ئالدىدا فىقھى ئىلمى ئۆگەندى. شۇڭا كىشىلەر «فىقھى بولسا، ئۇرۇغىنى ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تىككەن، ئۇنى ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ئەبۇدەردا ۋە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلاردىن ئىلىم ئالغان ئەلقەمە ئىبنى قەيس سۇغارغان، ئۇنى ھىجرىيەنىڭ 95- يىلى ۋاپات بولۇپ كەتكەن مەشھۇر ئىمام ئىبراھىم نەخەئىي ئورىغان، ئۇنى ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ ئۇستازى ۋە كۇفىلىق ھەمماد ئىبنى مۇسلىم ئەزگەن يەنى ئۇنى ئىلغىغان ۋە چۈشۈنۈكسىز قىيىن يەرلىرىنى ئوچۇقلىغان، ئۇنى ئىمام ئەبۇھەنىفە (ئاللاھ تەئەلا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ئۇن قىلغان، يەنى ئۇنىڭ قائىدىلىرىنى تۈزۈپ چىقىپ ئۇ قائىدىلەردىن ھۆكۈم چىقارغان ۋە ئۇنىڭ يوللىرىنى روشەنلەشتۈرگەن، ئۇنى ھىجرىيە 113- يىلى تۇغۇلۇپ باغدادتا 182- يىلى ۋاپات بولغان ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ ئەڭ كاتتا شاگىرتى ۋە باش قازى ئىمام ئەبۇيۇسۇف خېمىر قىلغان، يەنى ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ قويغان قائىدىلىرىنى ئىنچىكىلىگەن ۋە ئۇ قائىدىلەردىن تېخىمۇ كۆپ ھۆكۈملەرنى چىقىرىشقا تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن، ئۇنى ھىجرىيە 189- يىلى رەيدە ۋاپات بولغان، ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ مەزھەپىنى تەھرىرلىگەن ۋە ئۇنىڭ ئىككىنچى شاگىرتى مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن شەيبانى نان قىلغان بىر ئىلىمدۇر» دەيدۇ.

مۇھەممەد ئىبنى سۇلايمان مەغرىبىي

مۇئەللىپنىڭ تولۇق ئىسمى مۇھەممەد ئىبنى سۇلايمان مەغرىبىي بولۇپ، ھىجرىيە 1030 - يىلى ماراكەشنىڭ سۇس شەھرى، تارۇدەنت كەنتىدە دۇنياغا كەلگەن. دەسلەپتە ئۆز شەھرىدىكى ئالىملاردا ئوقۇغان. كېيىن ئالجىرىيە ۋە مىسىر قاتارلىق دۆلەتلەرگە بېرىپ، شۇ دەۋرنىڭ داڭلىق ئالىملىرىدا ئىلىم تەھسىل قىلغان كېيىن مەدىنە مۇنەۋۋەرەگە بېرىپ، بىر مەزگىل ئىستىقامەت قىلغاندىن كېيىن، مەككە مۇكەررەمەگە كېلىپ ئولتۇراقلاشقان ۋە ئۆيلۈك

ئوچاقلىق بولغان. بۇ مەزگىلدە زامانىنىڭ كۆپ قىسمىنى داڭلىق ئەسەرلەرنى ئوقۇش ۋە كىتاب يېزىش بىلەن ئۆتكۈزگەن. ھىجرىيە 1080 ـ يىلى ئوسمانىيە خەلىپىلىكىنىڭ ۋەزىرى مۇستافا بەگ بىلەن ئۇچرىشىپ ئىستانبۇلغا كەلگەن. ئىستانبۇلدا ئەھلى ئۆلىمالارنىڭ ئىززەت ۋە ئېھتىرامىغا ئېرىشكەن. ئىستانبۇلدا بىر يىلغا يېقىن تۇرغاندىن كېيىن مەككىگە قايتقان. مەككىگە قايتقاندىن كېيىن، ئوسمانىيە خەلىپىسى تەرىپىدىن ھەرەمنىڭ مەسئۇللىقىغا تەيىنلەنگەن.

مۇئەللىپ بۇ خىزمەتنى جان دىلى بىلەن ئادا قىلىپ، ھەرەم ئەتراپىدىكى رابات، كارۋانسارايلارنى، مىنا ۋە ئەراپاتقا بارىدىغان يوللارنى ئىسلاھ قىلغان. مۇئەللىپ ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە بالا چاقىلىرىنى مەككىدە قويۇپ، ئۆزى شامغا كەلگەن. ئۇ يەردە ۋاقتىنى كىتاب يېزىش بىلەن ئۆتكۈزگەن. مۇئەللىپ ھىجرىيە 1094 ـ يىلى كېسەل سەۋەبىدىن شامدا ئالەمدىن ئۆتكەن. مۇئەللىپ زامانىدىكى داڭلىق ئالىملاردىن بىرى ئىدى. ئۇنىڭ «سىلەتۇلخەلەف بىمەۋسۇلىسسەلەف» ناملىق مەشھۇر ئەسىرى بار بولۇپ، مۇئەللىپ بۇ ئەسەردە ھەدىس كىتابلىرىنىڭ مۇئەللىپلىرى بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدىكى سەنەد زەنجىرىنى بايان قىلغان. ئۇنىڭ ئىككىنچى مەشھۇر ئەسىرى بولسا، «جەمئۇلفەۋائىد» ناملىق ھەدىسلەر توپلىمىدۇر. ئۇ دىنىي ئىلىملاردىن سىرت، ئاسترونومىيە ۋە ماتېماتىكا ئىلمىنىمۇ پىششىق بىلىدىغان يېتۈك ئالىم ئىدى.

ئەلبانى

مۇھەممەد ناسىردىن ئەلبانى 1914ـ يىلى ئالبانىيەنىڭ ئاشكۇدىرا دىگەن شەھرىدە تۇغۇلغان. ئاشكودىرا ئەينى دەۋرىدە ئالبانىيەنىڭ پايتەختى ئىدى. ئالبانىنىڭ دادىسى ئاشكودىرا شەھرىنىڭ ئىسلام قازىسى ۋە تۈركىيە ئوسمان خەلىپىسىنىڭ دىنىي ۋەكىلى ئىدى. كېيىن ئالبانىيە كومۇنىزمنى قوبۇل قىلغاندا سۈرىيەگە كۆچمەن بولغان. ئالبانىمۇ 9 يېشىدا دادىسى بىلەن بىللە سۈرىيەگە ھىجرەت قىلغان. ئالبانى دادىسىنىڭ قولىدا قۇرئان، ھەدىسشۇناسلىق ۋە ھەنەپى پىقھىسى قاتارلىق بىلىملەرنى ئۆگەنگەندىن باشقا سۈرىيەدە بىر قانچە ئالىملاردىن دەرىس ئالغان. كېيىن ياغاچچىلىق، سائەت رېمونتچىلىق قاتارلىق ھۈنەر كەسىپلەرنى ئۆگەنگەن. سۈرىيەنىڭ ئەززاھىرىيە ناملىق كۇتۇپخانىسادا ئۇزۇن مەزگىل ئىلىم تەھسىل قىلىپ ھەدىسشۇناسلىق بىلەن شۇغۇللانغان. 1954ـ يىلىدىن باشلاپ مۇدەررىسلىكنى باشلىغان. مەدىنە ئىسلام ئۇنۋېرستىتىنىڭ ھەدىس پاكۇلتېتىغا ئوقۇتقۇچىلىققا تەكلىپ قىلىنغان ھەم مەكتەپ مۇدىرى بولغان. ئالبانى ئەينى دەۋرىدىكى سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ مۇفتىسى شەيخ ئابدۇلئەزىز بىنباز ۋە ئەللامە شەيخ ئىبنى ئۇسەيمىن بىلەن زامانداش ھەم مەسلەكداش ئالىملاردىن ئىدى. بىر قېتىم ئابدۇل ئەزىز بىنباز ئەلبانىنىڭ ھەدىسشۇناسلىق ساھاسىدىكى ئىزدىنىشنى نەزەردە تۇتۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازنى قانداق ئوقۇغانلىقىنى كۆرسىتىپ بىرىش ئۈچۈن ئەلبانىنى ئۆز ئورنىغا ئىماملىققا تەكلىپ قىلغان. ئالبانى ئۆمرىدە : « السلسلة الصحيحة»، « السلسلة الضعيفة»، « سنن أبي داود»، « جامع الترمذي»، « صحيح وضعيف سنن ابن ماجة»، « سنن النسائي»، « صحيح الترغيب والترهيب»، « ضعيف الترغيب والترهيب»، « الجامع الصغير وزيادته»، « مشكاة المصابيح»، « الأدب المفرد»، «صفة صلاة النبي»، « حكم تارك

الصلاة»، « رسالة قيام رمضان»، « مناسك الحج والعمرة»، « مختصر الشمائل المحمدية»، « صحيح السيرة النبوية»، « رياض الصالحين» قاتارلىق يىرىك كىتاپلارنى يېزىپ قالدۇرۇپ ئىسلام دۇنياسى ئۈچۈن كۆرۈنەرلىك تۆھپە قوشقان. ئەلبانى ئىلىم ساھەسىدە چىقارغان داڭقى بىلەن1964 ـ يىلىدىن تارتىپ سۇرىيە ھۆكۈمىتىنىڭ كۈزىتىش دائىرىسگە كىرگۈزۈلگەن. 1999ـ يىلى 10ـ ئاينىڭ 4ـ كۈنى ئىرئوردانىيەنىڭ ئاممان شەھرىدە ۋاپات بولغان.

ئەبۇ لئەلا مەۋدۇدى

بۈيۈك ئالىم ئىسلام پەيلاسوپى ئەبۇلئەلا مەۋدۇدى يېقىنقى زامان ئىسلام دەۋەت يولىدا چاقنىغان بىر يۇلتۇز بولۇپ، ئۇ 1903 ـ يىلى ھىندىستاننىڭ ھەيدەر ئاباد ۋىلايىتى ئورۇڭ ئاباد شەھرىدە بىر ئىلىم مەرىپەتلىك ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ كىچىكىدىن باشلاپلا ئىلىمگە ھېرىسمەن بولۇپ ئەرەب تىلى، قۇرئان كەرىم ئىلمى ۋە ھەدىس شەرىپ ئىلمى قاتارلىق ئىلىملەرنى ئۆگەنگەن. ئۇ 16 يېشىدا مالىكى مەزھىبىنىڭ ئاساسلىق كىتابى بولغان " مۇۋەتتەئ " ھەدىس كىتابىنى پىششىق ۋە تولۇق ياد ئېلىپ بولغان. ئۇ 1932 ـ يىلدىن باشلاپ " قۇرئان تەرجىمىسى " ناملىق ئايلىق ژورنال چىقىرىشقا باشلىغان. 1938 ـ يىلى ئەبۇ ئەلامەۋدۇدى ھىندىستاننىڭ ھەيدەر ئاباد دېگەن شەھرىدىن پاكىستاننىڭ لاھۇر شەھرىگە كۆچۈپ كەلگەن. 1941 ـ يىلى لاھۇردا " ئىسلام جامائىتى " ناملىق تەشكىلات قۇرغان ۋە بۇ تەشكىلاتنىڭ رەئىسلىكىگە سايلانغان. ئۇ ھەقىقى بىر مۇجاھىد ۋە دەۋەتچى بولۇپ، كىشىلەرنى بىدئەد ۋە خۇراپاتلىقتىن خالى ساپ ھەقىقى ئىسلام دىنىغا چاقىراتتى.

مەۋدۇدى ئىسلام ئەقىدىلىرىنى قاتتىق مۇداپىئە قىلغان بولۇپ، پاكىستاندىكى قاديانە سۇلۇكى ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىگە قارىشى كۈرەش قىلغان. بۇ سۇلۇكنىڭ توغرا ئەمەسلىكى ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكۈچى كىشىلەرنىڭ كۆپىر ئىكەنلىكى توغرىسىدا پەتۋا بەرگەن. مەۋدۇدىنىڭ بۇ پەتۋاسى سەۋەبىدىن پاكىستان ھۆكۈمىتى 1953 ـ يىلى ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلغان. بۇنى ئاڭلىغان پۈتۈن ئىسلام دۇنياسى نامايىش قىلىپ، پاكىستان ھۆكۈمىتىدىن بۇ ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ۋە ئۇنى قويۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان. مۇسۇلمانلارنىڭ ھەيۋىسىدىن قورققان پاكىستان ھۆكۈمىتى ئۆلۈم جازاسىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇنى يارىدەمچىلىرى بىلەن بىرگە قويۇپ بەرگەن.

ئەبۇئەلا مەۋدۇدى كەڭ دائىرىلىك كاتتا ئالىم بولۇپ ھەرخىل ساھەدە ھەرخىل ئەسەر يازغان. ئۇ ئۆز ئۆمرىدە 70 خىلدىن ئارتۇق ئەسەر يېزىپ قالدۇرغان. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ ئىچىدە « ئىسلامنىڭ پىلانلىق توغۇتقا بولغان كۆز قارىشى »، «مىللەتچىلىك ۋە ئىسلام بىرلىكى »، « بۈگۈنكى ئىسلام »، «ئىسلام ھۆكۈمىتى »، «ئىسلامدىكى ھايات پەلسەپىسى »، « ئىسلام قانۇنى ۋە ئۇنى ئىجرا قىلىش يولى »، «ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىسلام دۇنياسىنىڭ كېلىچىكىنى قورۇپ چىقىشتىكى رولى »، «قۇرئاننى چۈشەندۈرۈش » ناملىق تەپسىرى قاتارلىق ئەسەرلىرى ئالاھىدە ئورۇندا تۇرىدۇ. ئۇ يۇقارقىدەك جان ـ پىدالىق بىلەن ئىشلەپ، ئىسلام دەۋەت يولىدا ئالاھىدە خىزمەت كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن 1979 ـ يىلى خەلقئارالىق پەيسەل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ئۇلۇغ ئالىم، مۇتەپەككۇر ئىسلام پەيلاسوپى ئەبۇئەلا مەۋدۇدى 1979 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى نيۇ ـ يۇرك شەھرىدىكى بىر دوختۇرخانىدا 76 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

ئۇنىڭ جەسىتى پاكىستانغا يۆتكەپ كېلىنىپ شۇ يەردە دەپنە قىلىنغان.

مۇھەممەد غەزالى

20 ـ ئەسىر ئىسلام دۇنياسىدا كامالەتكە يەتكەن مۇتەپەككۇر، تەتقىقاتچى ئىسلام ئالىمى مۇھەممەد غەزالى يېقىنقى زاماندىكى ئىقتىدارلىق، مول ـ هوسۇللۇق ئىسلام يازغۇچىلارنىڭ بىرى هەم مەشهۇر ئىسلام دەۋەتچىسى بولۇپ، مىلادىيە 1917 ـ يىلى مىسىرنىڭ بۇهەيرە ناهىيىسىنىڭ «نەكلەل ئىنەب» يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. شۇنداقلا ئۇستازلىرىدىن پروفېسسور، مۇھەممەد شەلتۇت، مۇھەممەد بەهىمى ۋە داڭلىق ئۆلىمالاردىن پروفېسسور سەلىمە بىشرى، ئەزهەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى مۇھەممەد ئەبدۇ قاتارلىقلارمۇ شۇ يېزىدا دۇنياغا كەلگەن.

مۇھەممەد غەزالى ئەزهەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ دىنى فاكۇلتېتىدىكى ئوقۇشىنى تاماملاپ ئىسلام دەۋىتى ساهەسىدە مۇتەخەسسىسكە ئايلانغان. ماگىستىرلىق ئۇنۋانىغا تەڭ كېلىدىغان ئالىي ئوقۇتقۇچىلىق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. يېرىم ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقتىنى مىسىرنىڭ خەيرى ـ ساخاۋەت مىنىستىرلىكىگە قاراشلىق هەر قايسى مەسجىدلەردە ئىماملىق، ۋائىزلىق ۋە مۇددەرىسلىك قىلىش ۋەزىپىلىرى بىلەن ئۆتكۈزگەن. خەيرى ـ ساخاۋەت مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى، دەۋەت باشقارمىسىنىڭ باشلىقى ۋە مەسجىد باشقۇرۇش هەيئىتىنىڭ باشلىقلىق ۋەزىپىلىرىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان. ئەزهەر ئۇنىۋېرسىتېتى ۋە سەئۇدى ئەرەبىستانىدىكى داڭلىق ئۇنىۋېرسىتېتلاردىن پادىشاھ ئابدۇل ئەزىز ئۇنىۋېرسىتىتى، ئۇممۇل قورا ئۇنىۋېرسىتېتى شۇنداقلا قاتار ئۇنىۋېرسىتېتى قاتارلىق نۇرغۇن ئۇنىۋېرسىتېتلاردا ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. ئاخىرىدا ئالجىرىيەدىكى پادىشاھ ئابدۇل قادىر ئىسلام ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مەكتەپ مۇدىرلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتىگەن. كېيىن سالامەتلىكى ياخشى بولماي دەم ئېلىشقا چىققان.

ئۇ 50 پارچىغا يېقىن كىتاب يازغان. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى مەشهۇرلىرى: «مۇسۇلمانلارنىڭ ئەخلاقى»، «هەقىيقەت ئۇچقۇنلىرى»، «مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىقادى»، «مۇھەممەد ئەلەيهىسسالامنىڭ تارىخى»، «هەقىقەت ئىزنالىرى»، «ئىسلامنى قانداق چۈشىنىمىز»، «ئالالاھ بىلەن بىللە»، «قۇرئان كۇرسى»، «ئىسلام دەۋىتى هىجرىيە 15 ـ ئەسىرنى كۈتۈۋالدى»، «مۇسۇلمانلارنىڭ مەدەنىيەت بىرلىكى دەستۇرى»، «ئىسلام هاياتىدىكى مۇشكىلاتلار»، «دەۋەتچىنىڭ قىينچىلىقلىرى»، «ئىسلام هەققىدە 100 سوئال»، «ئىسلام دىنىنىڭ باشقا ئەللەردىكى كەلگۈسى»، «هاياتلىق قىسسىسى» قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. ئۇنىڭدىن باشقا غەززالى پادىشاھ فايسالنىڭ ئىسلام دىنىغا خىزمەت قىلىشتا تۆهپىسى زور بولغانلارغا بېرىدىغان دۇنياۋى مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

شەيخ يۇسۇف قەرداۋى

دوكتور يۇسۇف ئابدۇللاھ قەرداۋى پىكىر، دەۋەت ۋە فىقهى (ئىسلام هۆكۈملىرى) ئىلمىدە ئوتتۇرا هال پوزىتسىيە تۇتقان، مۇبالىغە ياكى پەرۋاسىزلىق ئېقىمىدىن يىراق دىنىي ئالىم بولۇپ، بۈگۈنكى ئىسلام دۇنياسىنىڭ ئەڭ جانلىق نامايەندىلىرىدىن بىرى. ئۇ زات يۇقىرىقى ئىلىملەردە ئەنە شۇنداق نورمال پوزىتسىيەدە، قۇرئان ۋە سۈننەت ئاساسىي كۈچلۈك بولغان يەتمىش پارچىدىن ئارتۇق كىتاب يېزىپ قالدۇرغان. بۇ ئەسەرلەردە بىر دەۋەتچىگە خاس قىزغىنلىق،

بىر ئەدىبكە خاس بەدىئىيلىك ۋە يېتىشكەن ئالىمغا خاس ئىنچىكىلىك ئەكس ئېتىپ تۇرىدۇ.

دوكتور يۇسۇف ئابدۇللاھ قەرداۋى 1926 ـ يىلى مىسىرنىڭ غەربىي قىسمىدىكى سەفت تۇراب يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. پېقىرانە ياشاپ ئۆتكەن، بىر دىندار ئائىلىنىڭ يېتىم بالىسى بولۇپ ياشىغان دوكتور يۇسۇف ئابدۇللاھ قەرداۋىنىڭ ھاياتىغا ئاجايىپ زور تەسىرلەرنى كۆرسەتكەن. ئۇ بەش ياش ۋاقتىدا يېزىسىدىكى بىر قۇرئان يادلاش ئورنىغا (قارىخانىغا) كىرىپ ئوقۇغان؛ كېيىن، مائارىپ مىنىستىرلىكىگە قاراشلىق بىر مەدرىسىگە تىزىملىتىپ، ئون ياشقا كىرمەي تۇرۇپلا قۇرئان كەرىمنى تولۇق يادلاپ بولغان... ئۇنىڭ قىرائەتتىكى مۇكەممەللىكى يېزا ئەھلىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئىززىتىنى قوزغىغان ۋە "شەيخ يۇسۇف "دەپ ئاتايدىغان بولۇۋالغان. ئۇ كىچىكىدىن باشلاپلا يېزىسىدىكى كىشىلەرگە قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ بېرىش بىلەن نامازلىرىغا ئىمام بولۇپ بېرىشنى باشلىغان.

دوكتورنىڭ ئوقۇش سەپىرى ئىزچىل ئەلاچىلىق بىلەن داۋام قىلىپ، باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەرگىچە بولغان توققۇز يىللىق ھاياتى ئەزھەرنىڭ تەئتادىكى قىسمىدا ئۆتكەن. 1957 ـ يىلى، ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىگە قاراشلىق «ئەرەب ئىزدىنىش ۋە تەتقىقات ئىنستىتۇتى» دىن ئەرەب تىلى ۋە ئەدەبىياتى بويىچە يۇقىرى لىيسانىسلىق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. ئۇ ئوخشاش ۋاقىتتا، ئۇسۇلۇددىن فاكۇلتېتىنىڭ ھەدىس ـ تەپسىر قىسمىغا ماگىستىرلىققا تىزىملىتىپ، ئۈچ يىلدىن كېيىن، يەنى 1960 ـ يىلى مۇۋەپپەقىيەت بىلەن ئۇنى تاماملىغان. 1973 ـ يىلى يازدا، دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن.

سەفىييۇر رەھمان مۇبارەك فورى

سەفىييۇر رەھمان مۇبارەك فورى 1943ـ يىلى 7ـ ئاينىڭ 4ـ كۈنى ھىندىستاننىڭ ئەئزەم كاتا ئۆلكىسى مۇبارەك فورى ۋىلايىتى ھۇسەين ئاباد كەنتىدە ئەنسارى جەمەتى نامى بىلەن تونۇلغان ئوقۇمۇشلۇق بىر ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن (ئاپتور ئۆزىنىڭ تەرجىمىھالىدا بۇ جەمەتنى ئۇلۇغ ساھابە ئەبۇ ئەييۇب ئەنسارىنىڭ ئەۋلادى دەپ يازىدۇ). 1948ـ يىلغا قەدەر ئائىلىسىدە قۇرئاندىن دەسلەپكى ساۋادىنى چىقارغان. 1948ـ يىلى مۇبارەكفور دارۇتتەئلىمگە ئوقۇشقا كىرگەن. بۇ مەكتەپتە ئىپتىدائى ئوقۇشلۇقلارنى تاماملىغاندىن كېيىن سىرتتا مەلۇم دەرىجىدە پارس تىلىنى ئۆگەنگەن، 1954ـ يىلى بۇ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ مۇبارەكفور ئېھيائولئۇلۇم مەكتىپىگە ئوقۇشقا كىرگەن. بۇ مەكتەپتە 1961ـ يىلغا قەدەر ئەرەب تىلى قائىدىلىرى، دىن شەرئىيەت ئىلىملىرى بويىچە سىستېمىلىق بىلىم ئىگىلىگەن ۋە 1961ـ يىلى پەزىلەت ئۇنۋانى بىلەن بۇ مەكتەپنى پۈتتۈرگەن. ئاپتور سەفىييۇر رەھمان مىئو، دىن-شەرئىيەت مەكتىپىدە ئوقۇۋاتقان مەزگىلىدە ھىندىستان ھۆكۈمىتى ئىلمى ئۇنۋان باھالاش كومىتېتى ئۇيۇشتۇرغان ئىمتىھانلارغا قاتنىشىپ 1959ـ يىلى «مەۋلىۋى » لىك ئۇنۋانىغا 1960ـ يىلى «ئالىم»لىق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. مەكتەپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن ھىندىستاننىڭ ئاللاھ ئاباد نىفپور قاتارلىق ئۆلكە شەھەرلەردە تەلىم-تەربىيە، دىنىي دەۋەت ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغان. 1963ـ يىلدىن 1972ـ يىلغىچە ئۆلكىلىك ئەئزەم كاتتا «ئىرشاد» (ھىدايەت) ئۇنىۋېرسىتېتى قاتارلىق مەكتەپلەردە ئوقۇتقۇچى ۋە مەكتەپ مۇدىرى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتەپ 1972ـ يىلى يۇرتى مۇبارەكفورغا قايتىپ ئانا مەكتىپى دارۇتتەئلىم مەكتىپىدە تەلىم-تەربىيە يىتەكچىسى بولۇپ ئىشلىگەن. 1974ـ يىلى ھىندىستان بىنارس سەلەفىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ باش مۇدىرى

مۇبارەكفور دارۇتتەئلىم مۇدىرىغا ئىلتىماس قىلىپ سەفى رەھمانىنى سەلەفىيە ئۇنىۋېرسىتېتىغا مۇدەرىسلىككە يۆتكىگەن. ئۇ 18 پارچە كىتاب يازغان ۋە بىرنەچچە پارچە ماقالە ئىلمىي ئەسەرلىرىنى گېزىت- ژۇرناللاردا ئېلان قىلدۇرغان. 1976- يىلى ئەرەب ئەدەبىي پەنلىرى بويىچە ئىمتىھان بېرىپ ئالىي ئوقۇتقۇچىلىق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن.

سەييىد قۇتۇپ

سەييىد قۇتۇپ 1906- يىلى 10- ئاينىڭ 9 - كۈنى دۇنياغا كەلگەن. 1933- يىلى قاھىرە ئۇنىۋېرسىتىتىنىڭ دارىلئۇلۇم پاكولتىتىنى تاماملىغان. 1948- يىلى مىسىر مائارىپ مىنىستىرلىكى تەرىپىدىن ئامېرىكىغا ئەۋەتىلىپ، ئامېرىكىدا ئىككى يىل تۇرغان... 1954- يىلى قولغا ئېلىنىپ، 10 يىل تۈرمىدا ياتقان. 1965- يىلى قايتا قولغا ئېلىنىپ، 1966- يىلى 8 - ئاينىڭ 29 - كۈنى ئابدۇل ناسىر ھاكمىيىتى ئاستىدىكى مىسىر ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن شەھىد قىلىنغان.

مۇھەممەد مەھمۇد ئەسساۋۋاف

مۇئەللىپ ئىسلام دۇنياسىدا تونۇلغان ئالىملاردىن بىرى بولۇپ، 1914 - يىلى ئىراقتا دۇنياغا كەلگەن، مىسىر ئەلئەزھەر ئالىي بىلىم يۇرتىدا ئىلىم تەھسىل قىلغان. ئىراق ئۆلىمالىرىدىن ئەمجەد ئەززەھاۋى بىلەن ئىسلام قېرىنداشلىقى تەشكىلاتىنى قۇرغان. باغدات، مەككە مۇكەررەمەدىكى شەرىئەت پاكۇلتىتلىرىدا دەرس ئۆتكەن. پەلەستىننى قۇتقۇزۇش تەشكىلاتىغا رەئىس بولغان. ئىسلام دۇنيا تەشكىلاتىنى قۇرۇشقا قاتناشقان. 1992 - يىلى ۋاپات بولغان.

ئىبنى قەييىم جەۋزى

ئىبنى قەييىم جەۋزى —ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ پېشۋا ئالىملىرىدىن بىرى. ئۇ ھىجرىيىنىڭ 691- يىلى - 1292 مىلادىيەدە مەشقتا دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيەدە ئوقۇغان. تەپسىر، ھەدىس، فىقھى ۋە ئەرەب تىلى ئىلىملىرىدە توشقان ئالىم. ئۇنىڭ فىقھىشۇناسلىقتا قىممەتلىك ئەسەرلىرى بار. ھىجرىيىنىڭ 751 — يىلى (مىلادىي1349 - يىلى) دەمەشقتا ئالەمدىن ئۆتكەن.

****

ئىبنى تەيمىيە: ئەھمەد ئىبنى ئابدۇل ھەلىيم، كاتتا مۇجتەھىد ۋە مۇجاھىد، ئاتاقلىق ئالىم، 728- ھىجرىيە ۋاپات بولغان.

ئىمام ئەھمەد: ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ھەنبەل، مەشھۇر تۆت مەزھەبنىڭ بىرى بولغان ھەنبەلىي مەزھەب ئىمامى، مۇھەددىسلەرنىڭ كاتتىسى، (164-241- ھىجرىيە) باغدادتا ۋاپات بولغان.

ئىمام شەۋكانى: مۇھەممەد ئىبنى ئەلى، يەمەننىڭ ئەللامىسى، مەشھۇر مۇجتەھىد، نۇرغۇن كىتابلارنى يېزىپ قالدۇرغان، (1173-1250ھىجرىيە) سانئادا ۋاپات بولغان.

ئىمام تابەرى: مۇھەممەد ئىبنى جەرىر ئەتتابەرى (ئەبۇ جەئفەر)، مۇھەددىس، تارىخشۇناس، مۇجتەھىد ۋە كاتتا مۇپەسسىر. نۇرغۇن ئەسەرلەرنى قالدۇرغان. ھىجرىيە 310 —يىلى ۋاپات بولغان.

ئىمام نەۋەۋى: يەھيا ئىبنى شەرەف، لەقىمى: شەيخۇل ئىسلام ۋە مۇھيىددىين، كاتتا مۇھەددىس ۋە شافىئىي فەقىھ، سەھىھۇ مۇسلىمنى شەرھلىگەن. ھىجرىيە 676 —يىلى ۋاپات بولغان.

ئىمام ئەبۇ داۋۇد: سۇلايمان ئىبنى ئەل ئەشئەس ئەسسەجىستانى، مەشھۇر ھەدىس ئالىملىرىدىن، تونۇلغان ئالتە ھەدىس كىتابىنىڭ بىرىنى توپلىغان. ھىجرىيە 275 ــ يىلى ۋاپات بولغان.

ئىمام قۇرتۇبى: مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئەل ئەنسارى، ئاتاقلىق مۇپەسسىر ۋە ھەدىسشۇناس، مالىكىي مەزھەب فەقىھى. ھىجرىيە 671- يىلى ۋاپات بولغان.

ئىكرامە: ئىكرامە ئىبنى ئابدۇللاھ ئەلبەربەرى، ھەزرىتى ئىبنى ئابباسنىڭ خىزمەتچىسى ۋە شاگىرتى، مەككىلىك تابىئىي فەقىھلەرنىڭ بىرى.ھىجرىيە 107- يىلى ۋاپات بولغان.

ئىمام رازى: مۇھەممەد ئىبنى ئۆمەر ئەلھۇسەينى، ئاتاقلىق مۇپەسسىر ۋە كاتتا شەرىئەتشۇناس ئالىم. ھىجرىيە 606- يىلى ۋاپات بولغان.

زەمەخشەرى: مەھمۇد ئىبنى ئۆمەر ئىبنى مۇھەممەد ئەل خارەزمى ئەززەمەخشەرى، ئاتاقلىق مۇپەسسىر، لۇغەتشۇناس ۋە فەقىھ، (تەفسىرى كەششاف) مۇئەللىپى. ھىجرىيە 538- يىلى ۋاپات بولغان.

مۇجاھىد: مۇجاھىد ئىبنى جەبر ئەلمەككى، تابىئىي، ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭ شاگىرتى ۋە مەككىنىڭ مۇپەسسىرى. ھىجرىيە 102- ياكى 104 - يىلى ۋاپات بولغان.

مۇقاتىل: مۇقاتىل ئىبنى سۇلايمان ئەلبەلخى، كاتتا مۇپەسسىر. ھىجرىيە 150- يىلى ۋاپات بولغان.

ۋەلىيۇللاھ دەھلەۋى: ئەھمەد ئىبنى ئابدۇرراھىيم، شاھ ۋەلىيۇللاھ دەپ تونۇلغان. ھىجرىيە 1176- يىلى ۋاپات بولغان.

ئىبنى سىيرىين: مۇھەممەد ئىبنى سىيرىين، تابىئىي ۋە كاتتا فەقىھ. ھىجرىيە 110- يىلى ۋاپات بولغان.

ھەسەن: ھەسەن ئىبنى يەسار ئەلبەسرى، تابىئىي ۋە كاتتا ئالىم. ھىجرىيە 110- يىلى ۋاپات بولغان.

ھەسەن ئىبنى سالىھ ئىبنى ھەي، فەقىھ، تەقۋادار زاتلاردىن. ھىجرىيە 166- يىلى ۋاپات بولغان.

زەيد ئىبنى ئەلى ئىبنى ھۇسەيىن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبى تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، كاتتا ئالىم ۋە زەيدىييە مەزھىبىنىڭ ئىمامى، ھىجرىيە 120-ياكى 121- يىلى ۋاپات بولغان ــ ت.

ئەلمۇئەييىد بىللاھ: ئەھمەد ئىبنى ئەلھۇسەيىن ئىبنى ھارۇن، ئەھلى بەيتكە مەنسۇپ، زەيدىييە مەزھىبى ئالىملىرىدىن. ھىجرىيە 411- يىلى ۋاپات بولغان.

مەكھۇل ئىبنى ئەبى مۇسلىم ئەششامى، تابىئىي ۋە كاتتا فەقىھ. 112- 118- يىللىرى ئارىلىقىدا ۋاپات بولغان .

ئەمرۇ ئىبنى دىينار ئەلمەككى، كاتتا تابىئىي ۋە زامانىدىكى مەككىلىكلەرنىڭ مۇپتىسى. 125- ياكى 126- ھىجرىيە ۋاپات بولغان ــ ت.

تاۋۇس: زەكۋان ئىبنى كەيسان ئەليەمانى، تابىئىي ۋە كاتتا ئالىم. ھىجرىيە 106- يىلى ۋاپات بولغان.

داۋۇد ئىبنى ئەلى ئىبنى خالەف، فىقھى ئىماملىرىنىڭ بىرى، زاھىرىي مەزھەبىنىڭ ئاساسچىسى. ھىجرىيە 270- يىلى ۋاپات بولغان.

ئىبنى خۇزەيمە دەپ تونۇلغان، كاتتا ھەدىسشۇناس ئالىم ۋە ئۆز زامانىدىكى نىيشاپۇرنىڭ ئىمامى. ھىجرىيە 311- يىلى ۋاپات بولغان.

ئىبنى ئەلمۇنزىر: مۇھەممەد ئىبنى ئىبراھىم. نىيشاپۇرلۇق مۇجتەھىد فەقىھ، فىقھىدا مىسلىسىز ئەسەرلەر قالدۇرغان. ھىجرىيە 319- يىلى ۋاپات بولغان.

ئەلمەرۋەزى، فىقھىدا ۋە ھەدىستە يېتىشكەن ئىمام، ھىجرىيە 294- يىلى ۋاپات بولغان.

لەيس ئىبنى سەئد ئەلمىسرى، تالانتلىق فىقھى ئىمامى. ھىجرىيە 175- يىلى ۋاپات

بولغان.

ئىبنى ئەبى لەيلا، زاماندىكى كۇفە قازىسى ۋە كاتتا فەقىھ. ھىجرىيە 148ـ يىلى ۋاپات بولغان.

ھىشام ئىبنى ئۇرۋە ئىبنى ئەززۇبەير، تابىئىي ۋە مەدىنىنىڭ كاتتا فەقىھلىرىدىن بىرى. ھىجرىيە 146ـ يىلى ۋاپات بولغان.

ئەھمەد ئىبنى ئىدرىس ئىبنى ئابدۇرراھمان ئەلقارافى، ئاتاقلىق شەرىئەتشۇناس ۋە مالىكىي مەزھەب كاتتا فەقىھلىرىنىڭ بىرى. ھىجرىيە 684 ـيىلى ۋاپات بولغان.

«ئىسلام تەلىماتى» مەجمۇئەسى-بۆلۈملەر مۇندەرىجىسى

بىرىنچى جىلد- «ئىمان ۋە ئىبادەت»

بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام...46
ئىككىنچى بۆلۈم: ئىمان...67
ئۈچىنچى بۆلۈم: تاھارەتنىڭ بايانى...293
تۆتىنچى بۆلۈم: ناماز...339
بەشىنچى بۆلۈم: زاكات..527
ئالتىنچى بۆلۈم: روزا ئەھكاملىرى ۋە قائىدە ــ تەرتىبلىرى.................................594
يەتتىنچى بۆلۈم: ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ بايانى...673
سەككىزىنچى بۆلۈم: دۇئا ۋە دۇرۇد...739

ئىككىنچى جىلد -«ئەخلاق ۋە ئائىلە»

توققۇزىنچى بۆلۈم: ئىسلامىي ئەخلاق..31
ئونىنچى بۆلۈم: ئىسلامىي ئائىلە..184
ئون بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلامدىكى ئەۋلات تەربىيىسى.......................................405
ئون ئىككىنچى بۆلۈم: ئىسلام ئىقتىسادشۇناسلىقى...561
ئون ئۈچىنچى بۆلۈم: كۈندىلىك تۇرمۇشقا ئالاقىدار موھىم ھۆكۈملەرنىڭ بايانى..........710

ئۈچىنچى جىلد- «قۇرئان ۋە سۈننەت»

ئون تۆتىنچى بۆلۈم: قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت...21
ئون بەشىنچى بۆلۈم: ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرى...144
ئون ئالتىنچى بۆلۈم: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى..........................285
ئون يەتتىنچى بۆلۈم: ئىز باسار تۆت خەلىپە دەۋرى ۋە ساھابىلار ھاياتىدىن ئۆرنەكلەر......510

تۆتىنچى جىلد- «قانۇن ۋە مەدەنىيەت»

ئون سەككىزىنچى بۆلۈم. ئىسلام قانۇنىنىڭ مەنبەسى، پىرىنسىپى ۋە جازالارغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنىڭ بايانى...37
ئون توققۇزىنچى بۆلۈم. ئىسلام قانۇنىدىكى ھالال ــھارام مەسىلىلىرىنىڭ بايانى..............141
يىگىرمىنچى بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى ھۆكۈمدارلىق تۈزۈملىرى..................................380
يىگىرمە بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام مەدەنىيىتى..492
يىگىرمە ئىككىنچى بۆلۈم: مەزھەب ۋە دىنلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر...........................632
يىگىرمە ئۈچىنچى بۆلۈم: تەسەۋۋۇفنىڭ بايانى 655
يىگىرمە تۆتىنچى بۆلۈم: ئىسلامغا قارشى ئېقىملارغا رەددىيە.................................822

«ئىسلام تەلىماتى» مەجمۇئەسى باپلار مۇندەرىجىسى

بىرىنچى جىلد- «ئىمان ۋە ئىبادەت»

بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام..46

بىرىنچى باپ. ئىسلامنىڭ ماھىيىتى ۋە ئالاھىدىلىكى........................46

ئىككىنچى باپ. ئىسلامنىڭ ئاساسىي پرىنسىپلىرى..........................63

ئىككىنچى بۆلۈم: ئىمان..67

بىرىنچى باپ. ئىماننىڭ شەرتلىرى ۋە ئالامەتلىرى..........................67

ئىككىنچى باب. ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش...................................73

ئۈچىنچى باب. پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش...........................118

تۆتىنچى باب. روھىي ئالەملەرگە ئىمان كەلتۈرۈش.........................154

بەشىنچى باب. ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش.....................162

ئالتىنچى باب. تەقدىر-قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش....................164

يەتتىنچى باپ. بەرزەخى ئالەم ھەققىدىكى بايانلار.............................221

سەككىزىنچى باپ. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش.........................243

ئۈچىنچى بۆلۈم: تاھارەتنىڭ بايانى...293

بىرىنچى باپ. تاھارەت ئۇقۇمى، پەزىلىتى ۋە پاكىزلىغۇچى نەرسىلەر.............293

ئىككىنچى باپ. تاھارەتنىڭ تۈرلىرى..303

ئۈچىنچى باپ. تاھارەتنىڭ پەرىز، سۈننەت، مۇستەھەب ۋە مەكرۇھلىرى...............310

تۆتىنچى باپ. يۇيۇنۇش يەنى غۇسلى قىلىش توغرىسىدا........................318

بەشىنچى باپ. ھەيز ۋە نىفاس ھۆكۈملىرى.......................................322

ئالتىنچى باپ. ھۆكمى پاكىزلىقنىڭ بايانى.......................................328

تۆتىنچى بۆلۈم: ناماز..339

بىرىنچى باپ. ناماز ئۇقۇمى ۋە نامازنىڭ پايدىسى..................................339

ئىككىنچى باپ. نامازدىكى خۇشۇ..358

ئۈچىنچى باپ. ئەزان ۋە تەكبىر...365

تۆتىنچى باپ. نامازنىڭ پەرز، ۋاجىپ، سۈننەتلىرى..............................373

بەشىنچى باپ. نامازدىكى ئەدەپلەر، مەكرۇھلار ۋە نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار.........399

ئالتىنچى باپ. نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش....................................412

يەتتىنچى باپ. نامازنىڭ تۈرلىرى..429

سەككىزىنچى باپ. نەپلە نامازلار...503

بەشىنچى بۆلۈم: زاكات..527

بىرىنچى باب. ئىسلام دىنىدىكى زاكات..527

ئىككىنچى باب. زاكاتنىڭ پەرزلىكى..539

ئۈچىنچى باب. زاكات كېلىدىغان ماللار..545

تۆتىنچى باب. زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر.......................................572
بەشىنچى باپ. زاكات توغرىلىق سۇئاللارغا جاۋابلار......................................584
ئالتىنچى بۆلۈم: روزا ئەھكاملىرى ۋە قائىدە - تەرتىپلىرى.................594
بىرىنچى باب. رامىزان روزىسىنىڭ ھۆكمى، پەزىلىتى، پايدىلىرى..........................594
ئىككىنچى باب. رامىزان ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى....................................607
ئۈچىنچى باب. روزىنىڭ ئەھكاملىرى..613
تۆتىنچى باپ. روزىنىڭ تۈرلىرى...639
بەشىنچى باب. رامىزاندىكى پەزىلەتلىك ۋاقىتلار ھەم ئەمەللەر..........................649
ئالتىنچى باپ. رامىزان توغرىسىدا مۇلاھىزىلىك سۇئال- جاۋاپلار..........................658
يەتتىنچى بۆلۈم: ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ بايانى...............................673
بىرىنچى باپ. ھەج سۆزىنىڭ ئۇقۇمى ۋە ھەجنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى...........................673
ئىككىنچى باپ. ھەجنىڭ پەرىز، ۋاجىب، سۈننەتلىرى.......................................679
ئۈچىنچى باپ. ئۆمرە ھەج...683
تۆتىنچى باپ. ھەجنىڭ تۈرلىرى...686
بەشىنچى باپ. ھەج پائالىيىتىنىڭ جەريانى...690
ئالتىنچى باپ. ھەجدىكى ئاياللارغا، كىچىك باللارغا، كىسەللەرگە، ۋاكالىتەن ھەج قىلىشقا ، توسۇلۇپ قىلىشقا ئوخشاش ئىشلارنىڭ بايانى...724
يەتتىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش، ۋە ئۇنى زىيارەت قىلىشتىكى قائىدە يوسۇنلار..732
سەككىزىنچى باپ. قۇربانلىققا مۇناسىۋەتلىك مەسىلەر...736
سەككىزىنچى بۆلۈم: دۇئا ۋە دۇرۇد...739
بىرىنچى باپ. دۇئا...739
ئىككىنچى باپ. دۇرۇد. 765
ئۈچىنچى باپ. قۇرئاندىن تاللانغان دۇئالار..771
تۆتىنچى باپ. ھەدىسلاردىن تاللانغان ئومۇمىي دۇئالار..778
بەشىنچى باپ. ھەدىسلاردىن تاللانغان مۇئەييەن ئىشلار ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئالار............785
ئالتىنچى باپ. كۆز تېگىش ۋە ئۇنىڭدىن ساقلىنىش دۇئالىرى..........................813
يەتتىنچى باپ. سېھىردىن ساقلىنىش ۋە ئۇنىڭدىن شىپا تېپىش ئۇسۇلى.............817
سەككىزىنچى باپ. كۈندىلىك ئىبادەت ئۈچۈن تاللاپ جەملەنگەن دۇئالار.......819

ئىككىنچى جىلد -«ئەخلاق ۋە ئائىلە»

توققۇزىنچى بۆلۈم: ئىسلامىي ئەخلاق..31
بىرىنچى باپ. دىن، ئىبادەت ۋە ئەخلاق...31
ئىككىنچى باپ. ئەخلاق چۈشەنچىسى ۋە ئەخلاقى بۇرچىمىز.................................42
ئۈچىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاق پەزىلىتى.....................51
تۆتىنچى باپ. ئىسلامىي ئەخلاقنىڭ مەزمۇن دائىرىسى...57

ئونىنچى بۆلۈم: ئىسلامىي ئائىلە...184
بىرىنچى باب. ئائىلىنىڭ قۇرۇلۇشى...184
ئىككىنچى باپ. ئەر خوتۇنلارنىڭ بىر-بىرىنىڭ ئۈستىدىكى ھەقلىرى.............................218
ئۈچىنچى باپ. نىكاھنىڭ يولغا قويۇلۇشى ۋە ئۇنىڭ ھىكمىتى..............................231
تۆتىنچى باپ. نىكاھتىن بۇرۇنقى ئىشلارغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەرنىڭ بايانى....242
بەشىنچى باپ. نىكاھنىڭ شەرتلىرى ۋە ئەدەپلىرى...262
ئالتىنچى باپ. ئائىلىنىڭ بۇزۇلۇشى..296
يەتتىنچى باپ. تالاقنى يولغا قويۇشنىڭ زۆرۈرلىكى ۋە تۈرلىرى...........................314
سەككىزىنچى باپ. تالاقنىڭ شەرتلىرى ۋە شەكىللىرى...327
توققۇزىنچى باپ. تالاقتىن كېيىنكى ئىشلارنىڭ بايانى....................................345
ئونىنچى باپ. ئائىلىگە مۇناسىۋەتلىك باشقا مەسىلىلەرنىڭ بايانى...........................353
ئون بىرىنچى باپ. ئائىلىدىكى مۇناسىۋەت ۋە ئەدەپ- قائىدىلەر..............................380
ئون بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلامدىكى ئەۋلات تەربىيىسى..............................405
بىرىنچى باپ. ئاتا - ئانىلار ھازىرلاشقا تېگىشلىك ئومۇمىي شەرتلەر...............405
ئىككىنچى باپ. بوۋاقنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە تەربىيىسى...421
ئۈچىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالا تەربىيىلەش ئۇسلۇبلىرى...............429
تۆتىنچى باپ. ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئۇلارنى قاخشىتىشتىن ئاگاھلاندۇرۇش..458
بەشىنچى باپ. بالىغا ئەدەپ ئۆگىتىش...482
ئالتىنچى باپ. بالىنىڭ ئىسلامىي شەخسىيىتىنى شەكىللەندۈرۈش...........................488
يەتتىنچى باپ. ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت ئۆگىتىش...510
سەككىزىنچى باپ. ئەخلاقنى بەرپا قىلىش...516
توققۇزىنچى باپ. ھېس- تۇيغۇ ۋە شەخسىيىتىنى بەرپا قىلىش...............................518
ئونىنچى باپ. جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلدۈرۈش...535
ئون بىرىنچى باپ. ئىلمىي ۋە پىكرىي جەھەتتە يېتىلدۈرۈش...............................541
ئون ئىككىنچى باپ. ساغلاملىق ۋە پاكىزلىق جەھەتتىن يېتىلدۈرۈش.......................547
ئون ئۈچىنچى باپ. بالىنىڭ جىنسىي كۆزقارىشىنى توغرىلاش.............................554
ئون ئىككىنچى بۆلۈم: ئىسلام ئىقتىسادشۇناسلىقى...........................561
بىرىنچى باپ. ئىسلام ئىقتىساد چۈشەنچىسىنىڭ مەنبئى.......................................561
ئىككىنچى باپ. ئىسلام ئىقتىسادىنىڭ مەقسىدى..574
ئۈچىنچى باپ. ئىسلام ئىقتىسادىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى.......................................589
تۆتىنچى باپ. ئىشلەپچىقىرىش..594
بەشىنچى باپ. ئىقتىسادىنىڭ مەنبەسى ۋە تارقىلىشى...610
ئالتىنچى باپ. سودا ــ تىجارەتنىڭ يولغا قويۇلۇشى ۋە شەرتلىرى...........................626
يەتتىنچى باپ. سودا-سېتىقتىكى ھارام ۋە مەكرۇھ ئىشلارنىڭ بايانى.........................636

سەككىزىنچى باپ. سودىدا مەسلىھەت قىلىۋېلىشنىڭ، مالدىكى ئەيىبنىڭ ۋە قەرزنىڭ بايانى..641
توققۇزىنچى باپ. ئىجارىنىڭ بايانى..656
ئونىنچى باپ. رەنە ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنىڭ بايانى...........................664
ئون بىرىنچى باپ. ھەجر ۋە مۇزارەبەتكە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنىڭ بايانى................671
ئون ئىككىنچى باپ. سۇغۇرتا ۋە بانكىغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنىڭ بايانى..............677
ئون ئۈچىنچى باپ. ئىسلامدا ئىقتىسادى گۈللىنىش..700
ئون ئۈچىنچى بۆلۈم: كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئالاقىدار موھىم ھۆكۈملەرنىڭ بايانى...710
بىرىنچى باپ. ۋەسىيەتنىڭ بايانى...710
ئىككىنچى باپ. مىراس ئىلمى توغرىسىدا...720
ئۈچىنچى باپ. تاشلىۋېتىلگەن بالا، چۈشۈپ قالغان نەرسە ۋە كۈندىلىك تۇرمۇشتا ئۇچرايدىغان موھىم مەسىلىلەرنىڭ بايانى...731
تۆتىنچى باپ. قەسەمنىڭ بايانى...741
بەشىنچى باپ. ۋەدىنىڭ (نەزىر) بايانى..749
ئالتىنچى باپ. ۋەقپە قىلىنغان ماللارنىڭ بايانى...752
يەتتىنچى باپ. سوۋغا قىلىشنىڭ بايانى..761
سەككىزىنچى باپ. ئامانەت (ساقلاپ بېرىش)، كېپىل بولۇش، ۋەكىل بولۇش قاتارلىقلارنىڭ بايانى..765
توققۇزىنچى باپ. گۇۋاھلىق ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر........................770

ئۈچىنچى جىلد- «قۇرئان ۋە سۈننەت»

ئون تۆتىنچى بۆلۈم: قۇرئان كەرىم ۋە سۈننەت....................................21
بىرىنچى باپ. قۇرئان كەرىم ھەققىدە ئومومى چۈشەنچە...............................21
ئىككىنچى باپ: قۇرئان كەرىمنىڭ پەزىلىتى...32
ئۈچىنچى باپ. قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمە ۋە تەپسىرلىرى..............................44
تۆتىنچى باپ. تەجۋىد ۋە قىرائەت ئىلمى..55
بەشىنچى باپ. قۇرئان كەرىمنىڭ قوغدىلىش، ساقلىنىش تارىخى باسقۇچلىرى............59
ئالتىنچى باپ. قۇرئان كەرىمنىڭ مۆجىزىلىرى...61
يەتتىنچى باپ. قۇرئاننىڭ قىسسىلىرى...90
سەككىزىنچى باپ. قۇرئان كەرىمدىكى مۇئمىنلەر ئۈچۈن ئىندا ئايەتلىرى................94
توققۇزىنچى باپ. ھەدىس ۋە ھەدىس ئىلمىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر.................118
ئون بەشىنچى بۆلۈم: ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرى......................................144
بىرىنچى باپ. ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر.................144
ئىككىنچى باپ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ بىلەن زاماندىش ئۆتكەن پەيغەمبەرلەر........159
ئۈچىنچى باپ. گۈزەل، مۇكەممەل قىسسە بىلەن بايان قىلىنغان پەيغەمبەر، يۇسۇف

ئەلەيھىسسالام 180

تۆتىنچى باپ. قۇرئاندا نام - شەرىپى زىكىر قىلىنغان باشقا پەيغەمبەرلەر...............197

بەشىنچى باپ. مۇسا، ھارۇن ۋە خىزىر ئەلەيھىسسالاملار...................................212

ئالتىنچى باپ. مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن كەلگەن ئىسرائىل ئەۋلادىغا مەنسۇپ پەيغەمبەرلەر...241

يەتتىنچى باپ. زەكەرىيا، يەھيا، ئىسا ئەلەيھىسسالام.................................270

ئون ئالتىنچى بۆلۈم: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى.........285

بىرىنچى باپ. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى ئۆگىنىش ئىمان ۋە ئەقىدىنىڭ تەقەززاسى...285

ئىككىنچى باپ. ئەرەپلەرنىڭ جۇغراپىيەلىك ئورنى ۋە ئىجتىمائى، ئىقتىسادى ئەھۋاللىرى..........290

ئۈچىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى، ئائىلە كېلىپ چىقىشى ۋە پەيغەمبەرلىكتىن بۇرۇنقى ھاياتى...298

تۆتىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىكى پەيغەمبەرلىك ھاياتى......309

بەشىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنىدىكى ھاياتى.........364

ئالتىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسى ۋە سۈپەتلىرى........500

ئون يەتتىنچى بۆلۈم: ئىز باسار تۆت خەلىپە دەۋرى ۋە ساھابىلار ھاياتىدىن ئۆرنەكلەر..510

بىرىنچى باپ. ئىزباسار تۆت خەلىپىنىڭ قىسقىچە ئىجتىمائى ھايات كۆرۈنۈشى.......................511

ئىككىنچى باپ. ھەزرىتى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھاياتى ۋە بۇ دەۋردىكى جىھادلار....516

ئۈچىنچى باپ. ھەزرىتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھاياتى ۋە بۇ دەۋردىكى جىھادلار.............535

تۆتىنچى باپ. ھەزرىتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھاياتى ۋە بۇ دەۋردىكى پەتىھلەر...........566

بەشىنچى باپ. ھەزرىتى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھاياتى ۋە بۇ دەۋردىكى ھەركەتلەر...........585

ئالتىنچى باپ. جەننەت بىلەن خۇش بىشارەت بېرىلگەن ئون ساھابە...................604

يەتتىنچى باپ. ئەھلى بەيتىنىڭ ۋە ئۇمۇل مۇئمىنىنلەرنىڭ پەزىلەتلىرى....616

سەككىزىنچى باپ. باشقا ساھابە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملارنىڭ پەزىلەتلىرى.....637

تۆتىنچى جىلد- «قانۇن ۋە مەدەنىيەت»

ئون سەككىزىنچى بۆلۈم. ئىسلام قانۇنىنىڭ مەنبەسى، پىرىنسىپى ۋە جازالارغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەرنىڭ بايانى.......................37

بىرىنچى باپ. ئىسلام قانۇنىنىڭ ئاساسىي مەنبەلىرى...37

ئىككىنچى باپ. ئىسلامدىكى شەرئى زۆرۈرىيەت نەزىرىيەسى...................................45

ئۈچىنچى باپ. زامان، ماكان، شارائىتقا قاراپ پەتۋانىڭ ئۆزگىرىشى.......................86

تۆتىنچى باپ. ئىسلام دىنىدىكى جازالارنىڭ بايانى..........................102

ئون توققۇزىنچى بۆلۈم. ئىسلام قانۇنىدىكى ھالال -ھارام

مەسىلىلەرنىڭ بايانى...141

بىرىنچى باپ. ئىسلام قانۇنىدىكى هالال ـ هارام پرىنسىپى.....................141
ئىككىنچى باپ. يېمەك ـ ئىچمەكلەردىكى هالال-هاراملارنىڭ بايانى.......165
ئۈچىنچى باپ. هارام قىلىنغان زىرائەتلەر..189
تۆتىنچى باپ. كىيىم- كېچەك، زىبۇ زىننەت ۋە تۇرمۇش بويۇملىرىدىكى هالال ـ هاراملار...196
بەشىنچى باپ. هۈنەر كەسىپلەردىكى هالال- هاراملار...........................222
ئالتىنچى باپ. ئائىلە هاياتىدىكى هالال-هاراملار................................239
يەتتىنچى باپ. ئاتا ـ ئانا بىلەن بالىلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتتىكى هالال- هاراملار 250
سەككىزىنچى باپ. ئۆرپە ئادەتلەردىكى هالال- هارام..........................262
توققۇزىنچى باپ. مۇئامىلىلەردىكى هالال-هارام..................................266
ئونىنچى باپ. كۆڭۈل ئېچىش ۋە ئارام ئېلىشتىكى هالال هاراملار.......284
ئون بىرىنچى باپ. ئىجتىمائى مۇناسىۋەتلەردىكى هالال هارام...............303
ئون ئىككىنچى باپ. ئېتىقاد مەسىلىلىرى ۋە ئوخشىتىشتىكى هاراملار 342
ئون ئۈچىنچى باپ. هالال هارام قانۇنىدىكى باشقا مەسىلىلەرنىڭ بايانى...376

يىگىرمىنچى بۆلۈم: ئىسلام دىنىدىكى هۆكۈمدارلىق تۈزۈملىرى...380

بىرىنچى باپ. ئىسلام دىنىدىكى هۆكۈمدارلىق تۈزۈملىرىنىڭ مۇھىملىقى ۋەزۆرۈرلىكى...380
ئىككىنچى باپ. ئىسلام دۆلىتى ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر......................386
ئۈچىنچى باپ. جىهاد ۋە ئۇنىڭ ئەهكاملىرى...400
تۆتىنچى باپ. ئىسلام دۆلىتى ۋە كاپىر دۆلىتىنىڭ بايانى....................................417
بەشىنچى باپ.ئىسلام دىنىدىكى قازىيلىق تۈزۈملىرى..428
ئالتىنچى باپ . ئىسلامدىكى تۈزۈم ۋە پرىنسىپلار...437
يەتتىنچى باپ . ئىسلامدا سىياسى تۈزۈم..450
سەككىزىنچى باپ . خەلىپە ۋە خەلىپىلىك ئۇقۇمى...457
توققۇزىنچى باپ. بەيئەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى...464
ئونىنچى باپ. ئىسلام دۆلىتىنىڭ ئومۇمى ئاساسلىرى..470
ئون بىرىنچى باپ. ئىسلام دىنى ۋە دېموكراتىيە..473
ئون ئىككىنچى باپ. ئىسلام تۈزۈمىنىڭ يەتتە تۈۋرۈكى......................................485

يىگىرمە بىرىنچى بۆلۈم: ئىسلام مەدەنىيىتى..................492

بىرىنچى باپ. مەدەبىيەت ئۇقۇمى ۋە ئالاهىدىلىكى...492
ئىككىنچى باپ . ئىنسانىيەت ئىسلام مەدەنىيىتىگە مۇهتاج..................................499
ئۈچىنچى باپ. ئىسلام ئۈممىتىنىڭ مەدەنىيەت رىسالىسى.....................................516
تۆتىنچى باپ. ئىسلامدىكى ئىلىم پەن ۋە ئىمان..519
بەشىنچى باپ. ئىسلام دىنى ۋە ئىلىم ـ پەن..525

ئالتىنچى باپ. ئىسلام تەربىيىسى...535
يەتتىنچى باپ. ئىسلام مەدەنىيىتى ۋە مۇسۇلمان ئايال..554
سەككىزىنچى باپ . ئاياللارنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى...564
توققۇزىنچى باپ. ئىسلامدىكى مۇقەددەس جايلار..594
ئونىنچى باپ. ئۇيغۇر دىيارىدىكى قەدىمىي ئۈچ چوڭ جامە ۋە ئىسلام دۇنياسىدىكى قەدىمىي بىلىم يۇرتلىرى...614
يىگىرمە ئىككىنچى بۆلۈم: مەزھەب ۋە دىنلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر..632
بىرىنچى باپ. ئىسلام دۇنياسىدىكى مەزھەبلەر...632
ئىككىنچى باپ. ئەھلى سۈننى ۋەلجامائە ئەقىدىسى مەزھىبى...............................636
ئۈچىنچى باپ. ئەھلى شىئە مەزھىبى...643
تۆتىنچى باپ. ھازىرقى دۇنيادىكى دىنلار ھەققىدە..649
يىگىرمە ئۈچىنچى بۆلۈم: تەسەۋۋۇفنىڭ بايانى 655
بىرىنچى باپ. تەسەۋۋۇپ چۈشەنچىسى ۋە پەزىلىتى...657
ئىككىنچى باپ. تەرىقەتنىڭ مەقسىدى ۋە يولى..675
ئۈچىنچى باپ. تەرىقەت ئەھلىنىڭ سۈپىتى ۋە پەزىلىتى......................................728
تۆتىنچى باپ. ئەھلى سالىھلارنىڭ قۇرئاننىڭ پەزىلىتى توغرىسىدىكى بايانلىرى.........743
بەشىنچى باپ. تەرىقەتتىكى سىرلىق يەتتە باسقۇچ...764
ئالتىنچى باپ. تەسەۋۋۇپنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالى ھەققىدە 806
يەتتىنچى باپ. ئازغۇنلۇق ۋە بىدئەت، تەرىقەت ئەمەس!.......................................812
يىگىرمە تۆتىنچى بۆلۈم: ئىسلامغا قارشى ئىغۋالارغا رەددىيە.......822

تەپسىلى مۇندەرىجە

«ئىسلام تەلىماتى» نىڭ كىرىش سۆزى...2
كىتاپ مەنبەسىدىكى ئالىم ، مۇجتەھىد، مۇسەننىفلارنىڭ قىسقىچە تەرجىمەھالى..................7
بۆلۈملەر مۇندەرىجىسى..15
بابلار مۇندەرىجىسى..16
تەپسىلى مۇندەرىجە...23
بىرىنچى جىلدنىڭ مۇقەددىمىسى...41
بىرىنچى بۆلۈم. ئىسلام...46
بىرىنچى باپ. ئىسلامنىڭ ماھىيىتى ۋە ئالاھىدىلىكى....................................46
ئاللاھنىڭ دىنى بىردۇر. 46
«ئىسلام» ئاتالغۇسىنىڭ مەنىسى.... 49
ئىسلام دىنىنىڭ ئالاھىدىلىكى...53
ئىسلام دىنىنىڭ ئەقىدە ۋە شەرىئىتى...55
كۇفرىنىڭ ماھىيىتى...56
ئىسلامنىڭ نېئمەتلىرى...59
ئىككىنچى باپ. ئىسلامنىڭ ئاساسي پرىنسىپلىرى 63
ئىسلامنىڭ ئاساسي پرىنسىپلىرى..63
ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى...63
ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرنى ئاللاھقا دەۋەت قىلىشتىكى ئۇسۇلى.........................65
ئىككىنچى بۆلۈم. ئىمان...67
بىرىنچى باپ. ئىماننىڭ شەرتلىرى ۋە ئالامەتلىرى...67
ئىمان ۋە ئۇنىڭ شەرتلىرى...67
ئىماننىڭ كۈچىيىشى ۋە ئاجىزلىششى...68
ئىماننى كۈچلەندۈرىدىغان ۋە ئۇنى زىيادە قىلىدىغان ئامىللار..................................68
ئىماننىڭ ئالامەتلىرى...69
ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىغا كۆرسىتىدىغان تەسىراتلىرى..70
ئىمان ۋە ئىسلامدىن چىقىپ كېتىشكە سەۋەب بولىدىغان ئامىللار.............................72
ئىككىنچى باب. ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش...73
ئاللاھنىڭ مەۋجۇدلىقى..73
ئىنسان نېمە ئۈچۈن يارىتىلغان؟...77
ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاستىلىرى..79
ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرى ۋە ئۇنى تونۇش. 82
ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرى..85
ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ھەقىقىتى ۋە غايىسى. 86

الله نىڭ 99 ئىسىم سۈپاتى ۋە ئۇنىڭ ئىزاھاتى..88
ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققى...101
ئىبادەت ئوقۇمى..101
ئىبادەت روھنىڭ غىزاسىدۇر...102
ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى ۋە قوبۇل بولۇش شەرتلىرى...102
ئىبادەتنىڭ دائىرسى ۋە تۇرلىرى...103
بالىلارنىڭ بالاغەتكە يېتىشى ۋە ئۇنىڭ ئالامەتلىرى...106
ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ سەۋەبى...106
ئىبادەتنىڭ ئۇسۇلى..107
«دىن قەلبىمىزدە» دېگىچىلەرنىڭ دەۋاسى توغرىسىدا. 109
ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت –تەۋھىد..110
شەرئەت ئىستىلاھلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىسى...111
پەرز. 111
ۋاجىب. 112
سۈننەت. 112
ھارام..113
مەكرۇھ...113
مۇباھ..114
شەرئەت ئىستىلاھلىرىنىڭ ئەمەل ئىبادەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى.....................114
ئىسلامدا ۋاقتى بەلگىلەنمىگەن ئەڭ چوڭ ئىبادەتلەر..115
ئەمر – مەرۇپ..115
جىھاد..116
تەۋبە...117
ئۈچىنچى باب. پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش...118
پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەۋەتىلىشى...118
پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ئالامەتلەر.............................119
پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام..121
پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر مۆجىزلىرى..123
قۇرئاننىڭ مۆجىزىسى..124
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاندىن باشقا مۆجىزىلىرى.................................127
بۇرۇنقى دىنىي كىتابلاردىكى بېشارەتلەر..132
تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىن باشقا دىنىي كىتابلاردىكى بېشارەتلەر............................140
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىچەكتىن خەۋەر بېرىشى..................................141
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى، ئۇنىڭ ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ...144

ئۆز ۋاقتىدىكى ھەقىقەتچىلەرنىڭ ئىبتىراپلىرىدىن بىر قانچە مىسال.............................147
ھازىرقى ياۋروپا ئالىملىرىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق ئىپتىقانلىرى........... 151
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەردىن ئارتۇقچىلىقلىرى...152
پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى دوست تۇتۇش...153
تۆتىنچى باب. روھىي ئالەملەرگە ئىمان كەلتۈرۈش...154
روھىي ئالەملەر دېگەن نېمە؟...154
پەرىشتىلەر ۋە ئۇلارغا ئىمان كەلتۈرۈش...155
پەرىشتىلەرنىڭ خاراكتېرى، ۋەزىپىلىرى ۋە ماكانى...156
جىنلار..157
شەيتانلار...159
بەشىنچى باب. ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش...................................162
ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن كىتابلار ۋە ئۇنىڭ مەزمۇنلىرى.............................162
ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ مەزمۇنلىرى....................................163
ئالتىنچى باب. تەقدىر-قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش.................................164
كىرىش سۆز...164
تەقدىرگە ئىشىنىش..166
قازا..170
تەقدىرنىڭ مەيدانلىرى...172
قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ شەكلى...175
قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ھېكمىتى ۋە پايدىسى..................................176
ئىختىيارلىق بىلەن مەجبۇرى ئارىسىدىكى ئىنسان..179
ئىنساننىڭ قۇدرىتى ۋە ئاللاھنىڭ قۇدرىتى..184
ئاللاھنىڭ بەندىلىرىنى ھىدايەت قىلىشى ياكى ئازغۇن قىلىشى...........................186
تەقدىر مەسىلىسىدە چېكىدىن ئاشۇرۋېتىش ۋە بىخەستەلىك قىلىشنىڭ پەيدا بولۇشى.....188
تەقدىر ۋە سەۋەپ..193
تەقدىر ۋە ياخشى ئەمەل..194
تەقدىر ۋە رىزىق...196
تەقدىر ۋە ئەجەل..200
گۇنا ئىشلارغا تەقدىر بىلەن بانا كۆرسىتىش..202
گۇناھلارغا تەقدىر بىلەن بانا كۆرسىتىشنىڭ پاساتلىق تەرەپلىرى........................205
قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش، سەۋەب ۋە تەۋەككۇل......................................208
ئۆزرىسى ھەقىقى قوبۇل قىلىنىدىغان كىشى كىم؟...210
تەقدىرنى مۇداپىئە قىلغىلى بولامدۇ؟...211
ھىدايەت بىلەن ئېزىش ئارىسىدىكى ئىنسان...212
ئىككى نىئمەت بارلىق بەختنىڭ ئاساسىدۇر...213
لەۋھۇلمەھپۇز دىگەن نىمە؟..216

ئەمەللەرنىڭ ئىنسان دىلىغا بولغان تەسىرى..................................216
تەقدىرنىڭ سىرى...217
تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ مۇسبى ۋە تەسىرلىرى.....................................218
يەتتىنچى باپ. بەرزەخ ئالىمى ھەققىدىكى بايانلار........................... 221
ئىنسانىنىڭ بىسىپ ئۆتىدىغان مەنزىللىرى...221
بەرزەخ ئالەمى دېگەن قايسى ئالەم؟...222
بەرزەخ ئالىمىدىكى ئىشلار..223
تەن بىلەن روھنىڭ مۇناسىۋىتى...224
قەبرىنىڭ ئازابى..227
قەبرىنىڭ نېمىتى...228
يوشۇرۇن بولۇشتىكى سىر..232
قەبرە ئازابىغا سەۋەپ بولىدىغان ئىشلار...235
قەبرە ئازابىدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسى...238
روھلارنىڭ بەرزەخى ئالەمدىكى ئورنى ۋە ئاقىۋىتى...............................239
روھلار دۇئاغا مۇھتاج...241
روھنىڭ تەندىكى ھالىتى..243
سەككىزىنچى باپ. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش.............................243
قىيامەت كۈنى ۋە ئۇ كۈندىكى ئىشلار..243
قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى ۋە پايدىلىرى............251
ئۆلگەندىن تىرىلىشنىڭ ھەقلىقى توغرىسىدىكى دەلىللەر...............................251
قىيامەت قاچان بولىدىدىغانلىقى ۋە ئالامەتلىرى.......................................254
قىيامەتنىڭ باشلىنىشى..265
بەئىس دېگەن نېمە؟...267
ھەشىر، شاپائەت.. 269...
ھىساپ. 271
سوئال سوراقسىز ھالدا جەننەتكە كىرىدىغانلار..273
ناھايىتى ئاسان ۋە يەڭگىل ھىساپ بېرىدىغانلار..274
قاتتىق ھىساپ ئېلىنىدىغانلار..275
جازا ۋە مىزان..275
سىرات...277
دوزاخ 279
جەننەت...286
خاتىمە...291
ئۈچىنچى بۆلۈم. تاھارەتنىڭ بايانى...............................293
بىرىنچى باپ. تاھارەت ئوقۇمى، پەزىلىتى ۋە پاكىزلىغۇچى نەرسىلەر................293

پاكىزلىق ئوقۇمى.......................................293
پاكىزلىقنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى.......................................293
تاھارەتنىڭ پەزىلىتى.......................................296
پاكىزلىغۇچى نەرسىلەر.......................................299
ئىككىنچى باپ. تاھارەتنىڭ تۈرلىرى.......................................303
پاسكىنا نەرسىلەردىن پاكىزلىنىش.......................................303
كەچۈرۈۋېتىلىدىغان پاسكىنا نەرسىلەر.......................................304
ئىستىنجا.......................................305
ئىستىنجا قىلىشنىڭ ھۆكمى.......................................305
تەرەتنى تازىلاشتا قوللىنىلىدىغان نەرسىلەر.......................................306
ھاجەتنى ئادا قىلىشنىڭ سۈننەت ۋە ئەدەبلىرى.......................................307
تاھارەتسىزلىكتىن پاكلىنىش.......................................308
تاھارەت ئېلىشنىڭ ھۆكمى.......................................308
تاھارەتنى توغرا ئېلىشنىڭ شەرتلىرى.......................................309
ئۈچىنچى باپ. تاھارەتنىڭ پەرىز، سۈننەت، مۇستەھەب ۋە مەكرۇھلىرى.......................................310
تاھارەتنىڭ پەرزى.......................................310
تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى.......................................312
تاھارەتنىڭ مۇستەھەبلىرى.......................................315
تاھارەتنىڭ مەكرۇھلىرى.......................................316
تاھارەتنى بۇزىدىغان ۋە بۇزمايدىغان ئىشلار.......................................316
ئۆزرىسى بار ئادەمنىڭ تاھارىتى توغرىسىدا.......................................317
تۆتىنچى باپ. يۇيۇنۇش يەنى غۇسلى قىلىش توغرىسىدا.......................................318
غۇسلىنىڭ مەنىسى ۋە ھۆكمى.......................................318
يۇيۇنۇشنى پەرز قىلىدىغان ئىشلار.......................................319
سۈننەت بولغان يۇيۇنۇش.......................................319
يۇيۇنۇشنىڭ پەرزلىرى.......................................320
يۇيۇنۇشنىڭ سۈننەتلىرى.......................................320
غۇسلىنىڭ قانداق ئادا قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا.......................................321
غۇسلى قىلىشتا دىققەت قىلىدىغان ئىشلار.......................................322
بەشىنچى باپ. ھەيز ۋە نىفاس ھۆكۈملىرى.......................................322
ھەيز دېگەن سۆزنىڭ ئۇقۇمى ۋە شەرتلىرى.......................................322
ھەيزنىڭ مۇددىتى ۋە ھەيز قېنىنىڭ رەڭلىرى.......................................322
ھەيزنىڭ ئاساسلىرى.......................................323
پاكلىق ھالىتى.......................................323
ھەيزگە ئالاقىدار ھۆكۈملەر.......................................323
نىفاس توغرىسىدا.......................................328

ئالتىنچى باپ. ھۆكمى پاكىزلىقنىڭ بايانى...328
1-تەيەممۇم...328
تەيەممۇم ئۇقۇمى ۋە ئۇنىڭ يولغا قويۇلىشى...328
تەيەممۇمنىڭ قانداق قىلىنىدىغانلىقى...331
تەيەممۇمنىڭ توغرا بولۇشىنىڭ شەرتلىرى...332
تەيەممۇمنىڭ سۈننەتلىرى...334
تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار...335
2-ئاياغقا مەسھى قىلىش..335
ئاياغقا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتلىرى...335
مەسھى قانداق قىلىنىدۇ؟...336
مەسھىنىڭ مۇددىتى...336
ئاياغقا قىلىنغان مەسھىنى بۇزۇدىغان ئامىللار..337
3- تېڭىقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش...338
تۆتىنچى بۆلۈم. ناماز...............................339
بىرىنچى باپ. ناماز ئۇقۇمى ۋە نامازنىڭ پايدىسى. 339
ناماز ئۇقۇمى..339
نامازنىڭ مەرتىۋىسى...340
نامازنىڭ پايدىلىرى...341
نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھۆكمى. 346
ئاللاھنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىش...351
قوبۇل بولمايدىغان ناماز...354
پىچەك دەلىل..356
ئىككىنچى باپ. نامازدىكى خۇشۇ...358
خۇشۇ دىگەن نىمە؟..358
خۇشۇنىڭ نامازدىكى ھالىتى ۋە ئەمەللىرى..359
نامازدا خۇشۇ ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى...360
نامازنى خۇشۇ بىلەن ئادا قىلىشقا ياردەم بېرىدىغان ئىشلار...........................363
نامازدىكى خۇشۇنىڭ يوقۇلىشىغا ياكى ئاجىزلىشىشىغا سەۋەپ بولىدىغان ئىشلار............364
ئۈچىنچى باپ. ئەزان ۋە تەكبىر..365
ئەزان..365
ئەزان بىلەن تەكبىرنىڭ پەزىلىتى...367
ئەزان ئېيتىش بىلەن تەكبىر ئوقۇشنىڭ ھۆكمى..368
ئەزان ۋە تەكبىرنىڭ قانداق ئېيتىلىدىغانلىقى...368
ئەزاننى مۇئەززىن بىلەن تەڭ قايتىلاش...370
ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى...372

ئەزاننىڭ سۈننەتلىرى...372
ئەزاننىڭ مەكرۇھلىرى...372
تەكبىر...373
تۆتىنچى باپ. نامازنىڭ پەرز، ۋاجىپ، سۈننەتلىرى..............................373
نامازنىڭ پەرىزلىرى...373
ئەۋرات توغرىسىدا بىلىشىلىش زۆرۈر بولغان مەسىلىلەر.......................................374
ناماز ئۈچۈن پەزىلەتلىك ۋاقىتلار...378
ناماز ۋاقىتلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ھىكمىتى..379
ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولىدىغان ۋاقىتلار..379
قانداق چاغدا قىبلىگە ئالدىنى قىلىش ساقىت بولىدۇ؟...382
نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى...384
نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا دائىر ھۆكۈملەر...386
سەجدە قىلىش توغرىسىدىكى ھۆكۈملەر...389
نامازنىڭ ۋاجىپلىرى...391
نامازنىڭ سۈننەتلىرى...394
بەشىنچى باپ. نامازدىكى ئەدەپلەر، مەكرۇھلار ۋە نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار.........399
نامازدىكى ئەدەپلەر...399
نامازدىكى مەكرۇھلار...400
پەرز نامازلاردىن كېيىن ئوقۇش سۈننەت بولغان دۇئالار..405
نامازنى بۇزىدىغان ۋە بۇزمايدىغان ئامىللار..407
ئايەتلەرنى ھەرىپلەرنى ئۆز جايىدا چىقارماي ئوقۇشنىڭ ھۆكۈملىرى..............................411
نامازدا دىققەت قىلىدىغان موھىم نوقتىلار...411
ئالتىنچى باپ. نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش..................................412
نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى...412
جامائەتكە كەلمەسلىككە ئۆزرى بولالايدىغان سەۋەبلەر..417
جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئوقۇۋاتقان نامازنى بۇزۇش ۋە مەسجىدتىن ناماز ئوقۇماي چىقىپ كېتىشنىڭ ھۆكمى.......................419
ئىماملىققا ئەڭ لايىق ئادەم...420
ئىمام بولۇشى دۇرۇس بولمايدىغان ئادەملەر...421
ئىمامنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى...422
ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدىغان جامائەتنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى...422
ئىمام بولىدىغان ئادەمدە تېپىلىشى لازىم بولغان شەرتلەر 423
ئىقتىدا قىلىش توغرا بولىدىغان ۋە بولمايدىغان ئادەملەر...423
ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدىغان ئادەملەر ھازىرلاشقا تېگىشلىك شەرتلەر ۋە ئىمامغا ئەگىشىش....424
ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەمنىڭ بىلىشىلىشى زۆرۈر بولغان مەسىلىلەر............................425

جامائەتنىڭ ئىمامدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرى.................................425
ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدىغان ئىشلار...426
ئىمام قىلمىسىمۇ جامائەت قىلىدىغان ئىشلار..426
مەسجىدلەرگە بېرىشتا بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەر.............................426
مەسجىدكە بېرىشنىڭ ئەدەپلىرى...428

يەتتىنچى باپ. نامازنىڭ تۈرلىرى...429

بەش ۋاقىت ناماز..429
بامدات نامىزى..430
بامداتنىڭ سۈننىتىنىڭ پەزىلىتى ۋە قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى.......................431
بامداتنىڭ پەرزى..433
بامداتنىڭ پەزىلىتى...434
پېشىن نامىزى...434
پېشىننىڭ سۈننىتىنىڭ پەزىلىتى..435
ناماز ئەسرى...437
ئەسرىنىڭ پەزىلىتى...438
ناماز شام..438
خۇپتەن نامىزى..440
بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ ئەھمىيىتى.....................................440
ۋىترى نامىزى...442
نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر.............444
قازا بولۇپ كەتكەن نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلىش...................................444
نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇشقا ئۆزرە بولالايدىغان ئىشلار.............444
قازا بولۇپ كەتكەن نامازنى قانداق ئادا قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەر..444
كېسەل ئادەملەرنىڭ نامازنى قانداق ئوقۇيدىغانلىقىنىڭ بايانى.....................449
ھۇشىدىن كەتكەن ۋە ساراڭ بولۇپ قالغان ئادەملەرنىڭ ھۆكمى...................450
سەپەردە نامازنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا..............................451
قاتناش قۇراللىرى ئۈستىدە ناماز ئوقۇش مەسىلىسى................................456
ئىككى نامازنى جۇغلاپ بىرلىكتە ئوقۇش توغرىسىدا...............................456
خەۋپ نامىزى...460
سەھۋەنلىك سەجدىسى..463
سەۋەنلىك سەجدىسىنىڭ شەكلى...465
نامازدا شەك قىلىپ قىلىشنىڭ ھۆكمى...467
تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بايانى...468
قۇرئاندىكى سەجدە ئايىتى كەلگەن سۈرىلەر ۋە سەجدە ئايەتلىرى.................469
شۈكۈر سەجدىسى...473

جۈمە نامىزى. 473
جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى..475
جۈمە نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا..476
ھېيت نامازلىرى..481
رۇزا ھېيت نامىزى..481
قۇربان ھېيت نامىزى..483
ھېيت نامىزىدا تەكبىر ئېيتىش مەسىلىسى..483
ئىككى ھىيت كۈنلىرى قىلىش سۈننەت بولغان ئىشلار..484
تەراۋىھ نامىزى..485
جىنازە نامىزى..488
جىنازا نامىزىنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن تېپىلىشى لازىم بولغان شەرتلەر..489
جىنازا نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش شەكلى..490
مېيت نامىزىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا..491
كىچىك بالا بىلەن غايىبتىكى كىشىلەرنىڭ نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى..491
مېيتنى يۇيۇشتىن بۇرۇن قىلىدىغان ئىشلار..492
مېيتنىڭ كۆزىنى يۇمدۇرغان ۋاقىتتا ئېيتىلىدىغان دۇئا..492
سەكەراتقا چۈشكەن ئادەم ئۈچۈن قىلىدىغان ئىشلار..493
مېيتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئالدىراپ قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار..493
مېيتنى يۇيۇشتا بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەر..493
مىيتنىڭ قانداق يۇيۇلىدىغانلىقى..494
كېپەنلىككە ئېلىش..495
جىنازىنى چىقىرىش..496
ئۆلۈكنى يەرلىكدە قويۇش..497
مېيتنى قەبرىگە ئېلىپ كىرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا..498
مېيتنى دەپىن قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئا..498
تەزىيە بىلدۈرۈش ھەققىدە..498
تەزىيەدە ئوقۇلىدىغان دۇئا..500
مۇسىبەتتە ئوقۇلىدىغان دۇئا..500
شېھىتنىڭ ھۆكۈملىرى..500
قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ھەققىدە..501
قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا..502
سەككىزىنچى باپ. نەپلە نامازلار..503
نەپلە نامازنىڭ يولغا قۇيۇلىشى..503
مەسجىد سالىمى نامىزى..505
تاھارەت نامىزى..505
چاشگاھ نامىزى..506

تەھەججۇد نامىزى..508
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەھەججۇد نامىزىدا ئوقۇيدىغان دۇئالىرى..................510
سەپەر نامازى...513
تەۋبە نامىزى...513
ئىستىخارە نامىزى..514
ھاجەت نامىزى...515
ئەۋۋابىين نامىزى..516
تەسبىھات نامىزى...516
كۈن ۋە ئاي تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان ناماز...517
كۈن تۇتۇلغاندا ناماز ئوقۇشنىڭ سەۋەبى...518
كۈن تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان نامازنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى...............518
سۇ تەلەپ قىلىپ ئوقۇلىدىغان ناماز..520
سۇ تەلەپ قىلىش نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى........................521
نەپلە نامازلارنى ئوقۇشتا بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ئىشلار......................522

بەشىنچى بۆلۈم. زاكات...527

بىرىنچى باب. ئىسلام دىنىدىكى زاكات.............................527

زاكاتنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى...527
زاكات بېرىشنىڭ پەزىلىتى...527
زاكاتنىڭ بۇيرۇلۇشى..528
زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ سەۋەبلىرى ۋە غايىسى.........................529
ئىسلام نەزىرىدە پۇل-مالنىڭ ماھىيىتى......................................530
ئىسلام نەزەرىدە پۇل-مالنىڭ ۋەزىپىسى......................................531
ئىسلام نەزەرىدە ئىشلەشنىڭ قىممىتى.......................................531
مال-دۇنيا غايە ئەمەس...533
زاكات بېرىشنىڭ پايدىلىرى...534
زاكات بەرمەسلىكنىڭ گۇناھى...537

ئىككىنچى باب. زاكاتنىڭ پەرزلىكىنىڭ بايانى......................539

زاكاتنىڭ تونۇشتۇرۇلۇشى..539
زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى.......................................539
زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ شەرتى..542
زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى...543
زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن ئادا قىلىشقا بولامدۇ؟......................543
ئۈستىدە ئادا قىلىشقا تېگىشلىك زاكات قالغان ھالدا ئۆلگەن كىشى ھەققىدە..........544

ئۈچىنچى باب. زاكات كېلىدىغان ماللار...........................545

نەق پۇل-زاكىتىنىڭ مىقدارى..545

تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكىتى...546
يىل ئىچىدىكى كىرىمنىڭ مەسىلىسى...547
ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ھەققىدە..547
باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرزنىڭ زاكىتى..551
چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى...552
چارۋا ماللىرىغا زاكات كېلىشىنىڭ شەرتلىرى...553
تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى..................................560
زاكاتقا بېرىشكە يارىمايدىغان ماللار..560
ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكىتى..562
ئۆشرە-خىراج بېرىش ئۇسۇلى...563
ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكات كېلىشىنىڭ ئۆلچىمى...................................563
كۆكتاتلارنىڭ زاكىتى..564
كۆكتاتلارنىڭ زاكات مىقدارى...566
يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكىتى..566
يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى...568
دېڭىز بايلىقلىرىنىڭ زاكىتى..569
ھەسەلنىڭ زاكىتى...570
بولاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان ۋە يۈتتۈرۈلگەندىن كېيىن تېپىلغان ماللارنىڭ زاكىتى.......571
شېرىكەت ھەسسىدارلىقىنىڭ زاكىتى..572
تۆتىنچى باب. زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر..572
زاكاتنى 8 خىل شەخسنىڭ ھەممىسىگە بېرىش شەرتمۇ؟.............................578
زاكات بېرىلمەيدىغانلار...578
زاكات بىرىشتە دىققەت قىلىدىغان ئىشلار...581
پىترى سەدىقىسىنىڭ بايانى..582
بەشىنچى باپ. زاكات توغرىلىق سۇئاللارغا جاۋابلار...............................584
زاكاتتا بېرىلىدىغان ماللارنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولامدۇ؟.........................584
باج - سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرامدۇ؟...585
زاكاتنى بىر دۆلەتتىن ئىككىنچى بىر دۆلەتكە يۆتكەشكە بولامدۇ؟..........................587
بەلگىلەنگەن زاكات مىقدارىدىن كەم - زىيادە قىلىشقا بولامدۇ؟...............................588
بىراۋنى پېقىر دەپ ئويلاپ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ پېقىر ئەمەسلىكى ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، ئۇنىڭغا بېرىلگەن زاكات ئادا تاپامدۇ؟...............................589
قانداق نەرسىلەرگە زاكات كەلمەيدۇ؟...589
كىچىك باللارغا زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟...590
ئۆزى ياش، ئىشلەشكە قادىر كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟..........................590
بانكىنىڭ چەكلىرى ۋە كارتىشكىلىرىگىمۇ نەق پۇلغا ئوخشاش زاكات كېلەمدۇ؟............590
بانكىنىڭ ئۆسۈمىنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىشكە بولامدۇ؟..590

بانكا ئۇسۇمنى قانداق قىلىش كېرەك؟..590
زاكات ئۇچۇن ئايرىغان مال زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان كىشىلەرگە بېرىشتىن بۇرۇن ھالاك بولغان بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟...592
ئاتا- ئانىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇھتاجلىقتا قالغان كىشىگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟ ...592
بالىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇھتاجلىقتا ياشايدىغان ئادەمگە زاكات بېرىش جائىزمۇ؟........592
زاكات ئالغۇچى پېقىرنىڭ تەقۋا، دىيانەتلىك كىشىلەردىن بولىشى شەرتمۇ؟..................592
ئىسلامدا زاكاتتىن باشقىمۇ ياردەم ۋاستىلىرى بارمۇ؟...592
زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولىشىغا يېتەرلىك شەرتلىرى تولۇقلىنىپ بولغان مالنىڭ زاكىتىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈش جائىزمۇ؟...592

ئالتىنچى بۆلۈم. روزا ئەھكاملىرى ۋە قائىدە – تەرتىبلىرى........594

بىرىنچى باب. رامىزان روزىسىنىڭ ھۆكمى، پەزىلىتى، پايدىلىرى.........................594

رامىزان روزىسىنىڭ ھۆكمى...594
روزىنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى...594
رامىزان ئېيىنىڭ پەزلەتلىرى..595
روزىنىڭ بۇدۇنيالىق پايدىلىرى...601
روزا تۇتۇشنىڭ تىببىي جەھەتتىكى پايدىلىرى...602
روزا تۇتۇشنىڭ ئىجتىمائىي پايدىلىرى...602
رامىزان روزىسىنىڭ بۇيرۇلۇشىنىڭ ھېكمەتلىرى..605
رامىزان روزىسىنىڭ پەرز قىلىنىشى...605
روزىنى تەرك قىلىشنىڭ گۇناھى...607

ئىككىنچى باب. رامىزان ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى..607

رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى قانداق ئىسپاتلىنىدۇ؟...607
ئاي كۆرۈش ئۇچۇن ئىزدىنىش ئىبادەتتۇر..608
بىر دۆلەتتە كۆرۈنگەن ئاي باشقا دۆلەتلەردىكى كىشىلەرنىڭمۇ روزا تۇتۇشلىرى ئۇچۇن يېتەرلىكمۇ؟......609
روزا تۇتۇش كۈنىنى دۆلەت تەرەپتىن بەلگىلىشى شەرتمۇ؟.......................................611
شەۋۋال ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى...611
ئاي كۆرۈنگەنلىكىگە بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى يېتەرلىكمۇ؟.............................612
ئاي كۆرۈشنىڭ ۋاقتى..612

ئۈچىنچى باب. روزىنىڭ ئەھكاملىرى...613

روزىنىڭ ھەقىقىتى...613
روزا كىملەرگە پەرز بولىدۇ؟...614
روزا تۇتۇشنىڭ شەرتلىرى..615
روزىنىڭ پەرزلىرى...615
نىيەتتە روزىنىڭ تۈرىنى تەيىنلەش مەسىلىسى...618
روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار..618

روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار..........................623
روزا تۇتقۇچىلارغا رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار..624
كەففارەت ۋە ئۇنى بېرىشنىڭ قاچان ۋاجىب بولىدىغانلىقى توغرىسىدا......................626
كەففارەت بېرىش ۋاجىب بولىدىغان ئادەملەر...626
كەففارەتنىڭ مىقدارى...628
روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مۇستەھەب بولىدىغان ئىشلار......................................628
ئىپتاردا ئوقۇلىدىغان دۇئا..632
ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللار ھەققىدە..632
كىچىك باللارنىڭ روزا تۇتۇشى توغرىسىدا..632
مۇساپىر ۋە كېسەل كىشىلەر ھەققىدە..633
مۇساپىر ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتماسلىقمۇ؟..................................636
ھامىلدار، بالا ئېمىتىدىغان ئاياللارۋە ياشىنىپ قالغان كىشىلەر ھەققىدە......................638
ئۇستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ھەققىدە...........638
تۆتىنچى باپ. روزىنىڭ تۈرلىرى..639
1. پەرز بولغان روزىلار..639
2. ۋاجىب روزا..640
3. سۈننەت بولغان روزىلار..640
4. ھارام قىلىنغان روزا..646
5. مەكرۇھ بولىدىغان روزا..647
6. نەپلىي روزىلار..648
بەشىنچى باب. رامىزاندىكى پەزىلەتلىك ۋاقىتلار ھەم ئەمەللەر..........................649
رامىزان ئېيى ئىبادەت ۋە قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ئېيىدۇر......................................649
رامىزان ئېيىدا جىبرىلنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەلىم بېرىشى..........................651
رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە ئىبادەت قىلىشنىڭ پەزىلىتى...................................652
قەدىر كېچىسىنىڭ پەزىلەتلىرى..653
قەدىر كېچىسى ئىسلام مىللىتىگە بېرىلگەن ئىمتىيازدۇر...654
قەدىر كېچىسىنى تېپىش ئۈچۈن ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش...656
ئېتىكاپنىڭ بۇيرۇلۇشى...657
ئالتىنچى باپ. رامىزان توغرىسىدا مۇلاھىزىلىك سۇئال- جاۋاپلار..........................658
نېمە ئۈچۈن روزا تۇتىمىز؟...658
رامىزاننى قانداق قارشى ئالىمىز؟...660
رامىزان ئىرادە ۋە ۋىجداننى كۈچلەندۈرىدۇ..660
ناماز ئوقۇمايدىغان كىشى روزا تۇتسا مەقبۇل بولامدۇ؟...667
ئىفتار بىلەن سۈھۇرنىڭ ۋاقتى ۋە قائىدىلىرى نېمە؟...665
كىسەل كىشى قاچان ئېغىز ئاچسا بولىدۇ؟...666
كىسەل ئادەمنىڭ رامىزىننى بۇزىدىغان ئىشلار..668

ساق ئادەمنىڭ رامىزىنىنى بۇزۇدىغان ۋە بۇزمايدىغان ئىشلار.................................670
ئاتا-ئانىسى ئۈچۈن رامزان تۇتۇپ قويۇش توغرىسىدا.................................670
رامىزاندا شەيتانلار باغلىنىدۇ دېگەن ھەدىسنىڭ مەزمۇنى نېمە؟...........................671
يەتتىنچى بۆلۈم. ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ بايانى.....................673
بىرىنچى باپ. ھەج سۆزىنىڭ ئۇقۇمى ۋە ھەجنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى............................673
ھەج سۆزىنىڭ ئۇقۇمى...673
ھەجنىڭ يولغا قويۇلۇشى..673
ھەجنىڭ پەزىلىتى...673
ھەجنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى..675
ھەجنى ئادا قىلىدىغانلاردا تېپىلىش كېرەك بولغان شەرتلەر....................................677
ھەجگە بېرىشتىن بۇرۇن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار.................................678
ئىككىنچى باپ. ھەجنىڭ پەرز، ۋاجىب، سۈننەتلىرى.................................679
ھەجنىڭ پەرزلىرى...679
ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى...680
ھەجنىڭ سۈننەتلىرى..682
ئۈچىنچى باپ. ئۆمرە ھەج...683
ئۆمرە قىلىشنىڭ ھۆكمى...683
ئۆمرە ھەجنىڭ ۋاقتى...684
ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەتلىرى...685
تۆتىنچى باپ. ھەجنىڭ تۈرلىرى...686
1.تاق ھەج (ھەج ئىفراد)...686
2. بەھرىمان ھەج (ھەج تەمەتتۇ)..686
تەمەتتۇئ (بەھرىمان) ھەجنىڭ شەرتلىرى..688
3. جۈپ ھەج (ھەج قىران)..688
جۈپ ھەجنىڭ شەرتلىرى...689
بەشىنچى باپ. ھەج پائالىيىتىنىڭ جەريانى..690
تاق ھەج قىلىدىغان ئادەمنىڭ تاكى ھەجنى باشلىغان ۋاقتىدىن تارتىپ ئۇنى ئاياغلاشتۇرغانغا قەدەر قىلىدىغان ئىشلىرىنىڭ بايانى...690
ئېھرام باغلاش...690
ئېھرامغا كىرىشتە قىلىدىغان ئىشلار..690
ئېھرامدا تۇرۇپ قىلىش چەكلەنگەن ئىشلار...692
ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلغان كىشى نېمە قىلىشى كېرەك ؟............................695
جازا مىقدارى قانچىلىك بولىدۇ؟...695
ئېھرام ئىچىدە رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار..696
تەلبىيە ئېيتىش..697

مەككە مۇكەررەمەگە كىرىش...698
مەككە ۋە ھەرەم مەسجىدنى كۆرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا.........................698
ھەرەم مەسجىدىگە كىرىش..699
كەئبىنى تاۋاب قىلىشتا ئوقۇلىدىغان دۇئا.......................................700
تاۋاپ قىلىش..700
رۇكنى يەمانى بىلەن ھەجەرۇلئەسۋەد ئارىلىقىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا................703
زەمزەم سۈيىدىن ئىچىش..705
سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىش.......................................705
سافا ـ مەرۋىدە توختىغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا......................................705
ئەرافاتقا مېڭىش..708
ئەرافات...708
ئەرەفاتتا ئوقۇلىدىغان دۇئا..709
ئەرافاتتىن مۇزدەلىفىگە كېلىش..710
كېچىدە مۇزدەلىفىدە قۇنۇش...710
مىناغا قاراپ مېڭىش..713
تاش ئېتىش...713
تاشنى ئاتىدىغان ۋاقىتلار..714
مال بوغۇزلاش..715
چېچىنى چۈشۈرۈش ياكى قىسقارتىش...715
زىيارەت تاۋاپىنى قىلىش...716
مىنا كۈنلىرى...717
خوشلۇشۇش تاۋاپىنى قىلىش...718
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەجىنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى...................720
ئالتىنچى باپ. ھەجدىكى ئاياللارغا، كىچىك بالىلارغا، كىسەللەرگە، ۋاكالەتەن ھەج قىلىشقا ، توسۇلۇپ قىلىشقا ئوخشاش ئىشلارنىڭ بايانى..........................724
ھەجنىڭ ئاياللارغا خاس ھۆكۈملىرى..724
ھەجنىڭ كىچىك بالىلارغا خاس ھۆكۈملىرى......................................725
كېسەل ئادەمنىڭ ھەجىنىڭ بايانى...726
باشقىلارنىڭ نامىدىن ھەج قىلىشنىڭ ھۆكمى..................................727
يولدا توسۇلۇپ قېلىشنىڭ بايانى..730
يولدا توسۇلۇپ قالغان ئادەمنىڭ ئېھرامدىن قانداق چىقىدىغانلىقىنىڭ بايانى...............731
يەتتىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش، ۋە ئۇنى زىيارەت قىلىشتىكى قائىدە يوسۇنلار..732
سەككىزىنچى باپ. قۇربانلىققا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر........................736
قۇربانلىقنىڭ تۈرلىرى...736
قۇربانلىق قىلىنىدىغان ماللار ۋە ئۇلارنىڭ سۈپىتى..............................736

قۇربانلىقتا يارىمايدىغان ۋە يارايدىغان ئۈزۈرلۈك ماللار...737
ھايۋانلارنىڭ قۇربانلىقتا كېسىلىشى ئۈچۈن توسقۇن بولالمايدىغان ئەيىبلەر............737
قۇربانلىقنىڭ گۆشىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر...737
سەككىزىنچى بۆلۈم. دۇئا ۋە دۇرۇد..............................739
بىرىنچى باپ. دۇئا..739
دۇئانىڭ تونۇشتۇرۇلىشى..739
دۇئانىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى..739
دۇئانىڭ پەزىلىتى...741
دۇئا ئىجابەت بولۇشىنىڭ شەرتلىرى..742
دۇئانى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى...744
دۇئانىڭ ئەدەبلىرى..745
دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىن ئەۋزەل ۋاقىتلار..753
دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىن ئۇلۇغ جايلار..760
دۇئا سەۋەبتىن بىھاجەت قىلالامدۇ؟..762
دۇئا تەقدىرنى بىكار قىلىۋېتەلەمدۇ؟...762
دۇئا بىراۋنىڭ ۋاستىسىگە مۇھتاجمۇ؟...763
ئىككىنچى باپ. دۇرۇد. 765
دۇرۇدنىڭ مەنىسى ۋە بۇيرۇلىشى..765
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ پەزىلىتى......................................766
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئەيتمىغان ئادەمنىڭ سۈپىتى................................767
ئەڭ ئەۋزەل دۇرۇد قايسى؟...768
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چۈشىدە كۆرۈشنىڭ پەزىلىتى.....................................770
ئۈچىنچى باپ : قۇرئاندىن تاللانغان دۇئالار...771
ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى..771
نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى..772
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئالىرى..772
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئالىرى..773
ئەسھابۇلكەھفنىڭ دۇئاسى..773
ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى...773
سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى..773
يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى..773
زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى..773
پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق دۇئاسى...774
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇئالىرى...774
ساھابىلارنىڭ دۇئالىرى..774

ئىلىمدە تۇشقانلارنىڭ دۇئاسى..775
تەقۋادارلارنىڭ دۇئالىرى..775
سەبىرلىك مۆمىنلەرنىڭ دۇئاسى..775
ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى...776
ئىيسا ئەلەيھىسسالام مۇرىتلىرىنىڭ دۇئاسى...............................776
يۇسۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى...776
پەرىشتىلەرنىڭ دۇئاسى...776
ئومۇمي مۆمىنلەرنىڭ دۇئالىرى...776
تۆتىنچى باپ. ھەدىسلاردىن تاللانغان ئومۇمي دۇئالار.................................778
بەشىنچى باپ. ھەدىسلاردىن تاللانغان مۇئەييەن ئىشلار ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئالار.............785
قەرزدىن قۇتۇلۇش دۇئاسى...785
جىن شەيتانلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن پانا تىلەپ ئوقۇيدىغان دۇئا.........................787
مەخلۇقاتلارنىڭ شەررىدىن پانا تىلەپ ئوقۇيدىغان دۇئا......................................788
ئەتىگەن - ئاخشامدا، ئېيتىلىدىغان دۇئا ۋە زىكرىلەر...789
ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئوقۇيدىغان دۇئا...793
كىچىسى ئويغىنىپ كەتكەندە ئوقۇيدىغان دۇئا..797
چۈچۈپ ئويغىنىپ كەكلتندە ئوقۇيدىغان دۇئا...798
ئۆيدىن چىققاندا ئوقۇيدىغان دۇئالار..798
مەسجىدكە كىرگەندە ئوقۇيدىغان دۇئالار...799
بىرەر سورۇندا ئولتۇرغاندا ۋە ئايرىلغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا...................................799
سەپەرگە ئاتلانغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا..801
سەپەردە ئوقۇيدىغان دۇئا...802
سەپەردىن قايتقاندا ئوقۇيدىغان دۇئا..803
سەپەرگە ئۇزاتقۇچىلارنىڭ ئوقۇيدىغان دۇئاسى...803
بىرەر ئورۇنغا چۈشكەندە ئوقۇيدىغان دۇئا..804
چول باياۋاندا ئوقۇيدىغان دۇئا...804
قورقۇنۇچتا قالغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا...804
باشقا كۈن چۈشكەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا..805
يىگەن ئىچكەندە ئوقۇلدغان دۇئا...805
تاماقتىن كىيىن ئوقۇلىدىغان دۇئا...807
يېڭى كىيىم كەيگەندە ئوقۇلدغان دۇئا..808
قۇلاق غۇڭۇلدىغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا...809
يېڭى ئاينى كۆرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا...809
بوران ۋە شامال چىققاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا...809
چۈشكۈرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا..810
ھاجەتخانىغا كىرىشتە ئوقۇلىدىغان دۇئا...810

هاجەتخانىدىن چىققاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا..810
تەشەھھۇدتىن كېيىن ۋە سالام بېرىشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان دۇئالار...........................811
تويى تەبرىكلەشتە ئوقۇلىدىغان دۇئا..811
خوتۇن ياكى خىزمەتچى ياكى ئۇلاغ ئالغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا.................................811
ئەر ـ ئايال يېقىنچىلىقىدىن ئىلگىرى ئوقۇلىدىغان دۇئا.......................................811
مەجلىستىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئا..812
ياخشىلىق قىلغان كىشى ئۈچۈن قىلىنىدىغان دۇئا...812
قاتناش قۇراللىرىغا چىققاندا ئوقۇلىدىغا دۇئا...812
مېھماننىڭ ساھىبخان ئۈچۈن ئوقۇيدىغان دۇئاسى...812
كېسەل يوقلىغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا..812
بىرەر يېرى ئاغرىغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا...813
ياشاشتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن بىمارنىڭ دۇئاسى...813
مال بوغۇزلىغاندا ئېيتىلىدىغان تەكبىر...813
ئالتىنچى باپ. كۆز تېگىش ۋە ئۇنىڭدىن ساقلىنىش دۇئالىرى..........................813
كۆز تېگىشنىڭ دەلىلى...813
قۇرئاننىڭ، مۆئمىنلەر ئۈچۈن شىپا ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى..814
قۇرئان كەرىمدىن شىپالىق ئىزدىگۈچىنىڭ شەرتلىرى..814
كۆز تېگىشتىن ساقلىنىشنىڭ چارىلىرى..815
كۆز تەگكەندىن كېيىن ئۇنى قايتۇرۇش چارىلىرى...816
يەتتىنچى باپ. سېھىردىن ساقلىنىش ۋە ئۇنىڭدىن شىپا تېپىش ئۇسۇلى.............817
سېھىر قىلىنىشنىڭ دەلىلى..817
سېھىردىن ساقلىنىش چارىلىرى..818
سېھىردىن شىپا تېپىشنىڭ چارىلىرى..818
سەككىزىنچى باپ. كۈندىلىك ئىبادەت ئۈچۈن تاللاپ جەملەنگەن دۇئالار........819
قۇرئان كەرىمدىن تاللانغان دۇئالار...819
ھەدىس شەرىفتىن تاللانغان دۇئالار...823
ئىلىم ئەھلىنىڭ دۇئالىرى...829
ئەھلى سالىھلارنىڭ دۇئاسى..830
قۇرئان كەرىمنى تامام قىلغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئالار..................................835

بىرىنچى جىلدنىڭ مۇقەددىمىسى

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

الحمد لله ربّ العالمين. والعاقبة للمتقين. والصلاة و السلام على خاتم المرسلين. وأفضل الخلق أجمعين. و على آله و أصحابه والتّابعين لهم بإحسان إلى يوم الدين.

جىمى ھەمدۇ سانا ۋە گۈزەل مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر. دۇرۇد ۋە سالاملىرىمىز پۈتۈن ئەھلى جاھانغا رەھمەت، يولباشچى، شاپائەتچى قىلىپ ئەۋەتىلگەن پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەدۇن سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بولسۇن. ئۇنىڭ ئەھلى بەيتىگە، ساھابە كىراملىرىغا مەڭگۈلۈك دۇئايى سالاملار بولسۇن. ئامىن!

ئىنسانىيەت تۇرمۇشى، پەقەت توغرا قىممەت قارشىنىڭ يېتەكلىشى، كونتروللىقىدا بولغاندا ئاندىن ساغلام تەرەققى قىلالايدۇ ۋە يۈكسىلەلەيدۇ. توغرا قىممەت قارشى پەقەت توغرا ئېتىقادتىن ھاسىل بولىدۇ. ئەمەلىيەتتە ھازىر ئىنسانلارنىڭ قىممەت قارشىنىڭ توغرا بولماسلىقى تېگى تەكتىدىن ئېيتقاندا بۇ دۇنيادا ياشاشتىكى مۇددىئانى بىلمىگەنلىكىدە، يەنى ئاللاھنىڭ بىز ئىنسانلارنى يارىتىشتىكى ھېكمىتىنى چۈشەنمىگەنلىكىدە.

بۈگۈنكى ئىلىم-پەننىڭ تەرەققىياتى كىشلەرنىڭ ماددى تۇرمۇشىنى يۈكسەكلىككە كۆتۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن ماددىزىمچىلارنىڭ روھىيىتىنى قۇپقۇرۇق قالدۇرۇش بىلەن بىرگە تېخىمۇ رەزىللەشتۈرىۋەتتى. ئىسلام پەن-تېخنىكا نەتىجىلىرىنى قوللاپلا قالماستىن، بەلكى ئۇنى ئىنسانلارنىڭ موھىم ۋەزىپىسى دەپ بېكىتتى. چۈنكى ئاللاھ زېمىننى گۈللەندۈرۈش ۋە ئورۇنباسارلىقنى ئىنسانلارغا بۇرچ سۈپىتىدە يۈكلىگەن ھەمدە ئىسلام ئۇنى ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشنىڭ (بويسۇنۇشنىڭ) شەكىللىرىدىن بىرى ھەم ئىنسانىيەتنىڭ مەۋجۇتلىقىنى بىلدۈرۈشنىڭ ئۇسۇلى دەپ قارايدۇ.

ئىسلام دىنى، ئىنسانىيەتنى ئۆزىنىڭ تەربىيەتچىسى بولغان ئاللاھ تەرەپكە قايتۇرىدۇ. ئىنسانىيەت ئۆزىنىڭ مەۋجۇدلىقى ۋە ھاياتىنى ئاللاھدىن قوبۇل قىلغىنىدەك، ئۆزىنىڭ ئۆلچىمى ۋە قىممەت قاراشلىرىنى ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلىدىغان بىر دىنبىر كۈچ قىلىدۇ. شۇنداقلا كىشلەر بۇ دۇنياغا ئۇنىڭ ئىرادىسى بىلەن كېلىپ ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقاندەك، مۇئامىلە ۋە مۇناسىۋەت ئىشلىرىدىمۇ ئۇنىڭ تەرىپىگە قايتىدۇ.

ئىسلام دىنى كىشلەرنى ئاللاھقا تۇتاشتۇرىدىغان بىردىن-بىر ئالاقىنى مۇقەررەرلەشتۈرىدۇ. بۇ ئالاقە ئۈزۈلسە، كىشلەر ئوتتۇرسىدىكى مۇناسىۋەت ئۈزۈلۈپ دوستلۇق ئالاقىسى يوقايدۇ. ئىسلام دىنى ئىسلام تۈزۈمىدىن ئىبارەت بىرلا تۈزۈمنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭدىن باشقا ھەر قانداق تۈزۈمنىڭ جاھالەت تۈزۈمى ئىكەنلىكىنى بېكىتىدۇ. شۇنداقلا ئاللاھنىڭ شەرىئىتى (قانۇنى) دىن ئىبارەت بىرلا شەرىئەتنىڭ مەۋجۇدلىقىنى، ئۇندىن باشقا بارلىق قانۇنلارنىڭ كىشلەر خىيالىغا تايىنىپ تۈزۈۋالغان سەپسەتە ئىكەنلىكىنى مۇقەررەرلەشتۈرىدۇ.

ئىسلام دىنى يۇقىرقىدەك ئۈتكۈرلۈك ۋە كەسكىنلىككە ئىگە، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام ئىنسانىيەتنى زېمىن، تۇپراق، ۋەتەن، مىللەت مۇناسىۋەتلىرىدىن قۇتقۇزۇپ، ئىنسانلارچە

مۇناسىۋەت ئورنىتىشقا ئېلىپ چىقتى. شۇڭا ئاللاھنىڭ شەرىئىتى يۈرگۈزۈلگەن ۋەتەنلا مۇسۇلمانىنىڭ ۋەتىنىدۇر. بىر مۇسۇلمان بىلەن ئۇ ۋەتەن ئاھالىسى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ئاللاھ بىلەن بولغان مۇناسىۋەت ئاساسىدا ئورنىتىلىدۇ.

مۇسۇلمانىنىڭ تەۋەلىكى ئۇنىڭ ئەقىدىسى بولۇپ، ئۇ ئەقىدە ئۇ مۇسۇلماننى ئىسلام دۆلىتىدىكى مۇسۇلمانلار گەۋدىسىنىڭ بىر ئەزاسى قىلىدۇ ھەمدە ئاللاھقا بولغان ئېتىقادتىن ئېتىلىپ چىققان ئۇرۇغ-تۇققانچىلىق مۇناسىۋىتىلا مۇسۇلمانىنىڭ مۇناسىۋىتى بولىدۇ. مۇسۇلمان بىلەن ئۇنىڭ ئائىلىسى ئارىسىدىكى ئالاقە مانا مۇشۇنداق ئورنىتىلىدۇ. بىراق ئەقىدە ئوخشاشماسلىقى، بالىنى ئاتا-ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشتىن توسۇپ قالمايدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانا ئىسلامغا قارشى ھەرىكەتلەردە بولۇپ قالسا، ئۇ ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت شۇئان ئۈزۈلىدۇ.

مانا بۇ ئىسلام، پەقەت مۇشۇلا ئىسلام... ئىسلام دېگەن ئېغىزدىلا ئېيتىپ قويىدىغان قۇرۇق سۆز ئەمەس، ئىسلام زېمىنىدا تۇغۇلىشمۇ ئەمەس، ئىسلام نامىنى كۆتۈرۈۋېلىشمۇ ئەمەس. شۇنىڭدەك ئىسلام، ئىسلام ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ، ئۇنىڭغا مىراسخورلۇق قىلىشمۇ ئەمەس. ئىسلام دىنى ئىنسانىيەتنى تۆۋەندىكى ئالەمدىن كۆتۈرۈپ ئۈستۈنكى ئالەمگە تۇتاشتۇردى. ھايۋانلار تەبىقىسىدىن ئايرىپ ئىنسانلار تەبىقىسىگە ئېلىپ چىقتى. جاھالەت قاراڭغۇلۇقىدىن قۇتقۇزۇپ ئىسلام نۇرىغا باشلىدى.

ئىسلام ئېلىپ كەلگەن ئېتىقاد، كائىناتنىڭ ئاقىۋەت ۋە ھەقىقىتىنى تونۇشتىكى ئەڭ مۇكەممەل شەكىلدۇر. بىز، بۇ خىل ئېتىقاد بىلەن دۇنيادىكى تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتكەن دۇنيا قاراش، ئەقىدە مەزھەبلىرىنى سېلىشتۇرغان ۋاقتىمىزدا بىز ئۇلارنىڭ قەدىمكى ۋە ھازىرقى پەلسەپىسىدىن كەلگەن بولسۇن ياكى بۇددا چوقۇنۇش ئەقىدىلىرى ۋە بۇرىۋېتىلگەن ئىلاھى ئايەتلەر (ئىنجىل، تەۋرات) ياكى ماتېرىيالىزىم تەلىماتلىرىنىڭ نۇقتىئىنەزەرلىرىنى مەنبە قىلغان بولسۇن، بىز بۇ نۇرلۇق، ئىخچام، ماس، مۇكەممەل ئېتىقادنى ئاشۇ كىشلەر تۈزگەن ئىدىيە چىرىندىلىرى ۋە سەپسەتىلىرى بىلەن سېلىشتۇرغان ۋاقتىمىزدا، سىز ئۇنى ئىلگىرى تونۇپ باقمىغاندەك ئىسلام دىنىنىڭ ئۇلۇغلىقى گەۋدىلىنىپ چىقىدۇ. شۈبھىسىزكى بۇ نۇقتىنى تونۇپ يەتكەن كىشى غالىپتۇر، تەڭداشسىزدۇر. ئۇنىڭ ھاياتىنى، بارلىق ۋەقە ۋە ئادەملەرنى ئۆلچەشتىكى ئۆلچىمى ئەڭ ئىلغار. ئۇنىڭ ئېتىقادى، ئىسلام ئېلىپ كەلگەن ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرىگە بولغان تونۇشىدىن كەلگەن. كىچىككىنە يەر شارىدىن ئەمەس بەلكى كائىنات ئالىمدە مەۋجۇد بولغان تونۇشىدىن كەلگەن، تەبىئىيكى بۇ خىل ئېتىقاد مۆئمىنگە ھېلقى رەڭگارەڭ كىشلەر ئۆزى پەيدا قىلغان قىممەت قارشىدىن تېخىمۇ ئەۋزەل، تېخىمۇ مۇقىم قىممەت قارشى ئاتا قىلىدۇ.

ئەقىدىنى سۈزۈكلەشتۈرۈپ ئاللاھ بىلەن بولغان ئالاقىنى كۈچەيتىش كېرەك. چۈنكى ئەقىدە ئىنسان ئۈچۈن ھەقىقى ھايات ھېسابلىنىدۇ، ئۇ ئىنسان ھاياتىدا كەم بولسا بولمايدىغان ئەڭ موھىم نەرسىدۇر. ئۇ ئىنسانىنىڭ ھايات سەپىرىنى توغرا يولغا يۈزلەندۈرۈپ تۈرغۈچى ئاساسلىق ئېنېرگىيە سانىلىدۇ. ئۇ ئەخلاق ۋە ئىستىل ئۆلچىمىدۇر. ئىنسان ساغلام ئەقىدە ئارقىلىق ھايات نىشانىنى تۈزلىيەلەيدۇ. شۇ سەۋەپتىن دۇنيا ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ غايىسىگە ئايلىنىپ قالمايدۇ ۋە ئۇنى ھەقىقى ھاياتى بولغان ئاخىرەتتىن مەشغۇل قىلىپ قويمايدۇ. ئەقىدە ئىنسانىنىڭ كۆڭلىدە،

ۋىجداندا ياخشىلىق ئېنېرگىيەلىرىنى، گۈزەل ئىشلارنى ۋە پەزىلەتلىك ئەخلاقلارنى ئېتىلدۇرۇپ چىقىپ، ئۇ ئىنساننى ماددى ۋە مەنىۋى تەرەپتىن يۇقرى سەۋىيەگە ئۆرلەشكە، تەرەققى قىلىشقا ئۈندەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، مۇئمىن ئىنسان روھلۇق ۋە ئاكتىپ پائالىيەتچان بولۇپ قىسقىغىنە مۇددەت ئىچىدە، ئازغىنە كۈچ بىلەن غايەت زور نەتىجىلەرنى-ئاللاھ بىلەن مەدەت تىلىگەن، ئۈمىدسىزلىك ياكى ئاجىزلىقنى ھىس قىلمىغان ھالەتتە، ۋۇجۇتقا ئېلىپ چىقىدۇ. ئۇنىڭ ھاياتى قىسقا بولسىمۇ تەشۋىقات ساھەسى، جىھاد ساھەسىدە كۆزگە كۆرۈنەرلىك مەھسۇلاتلار بىلەن توشاق بولىدۇ. ساغلام ئەقىدە ئىنسانغا سەۋرچانلىق، چىداملىق ۋە ئىرادە ئاتا قىلىدۇ. ئەقىدە ئىنساننىڭ ۋىجدانى تەربىيىنى توشقۇزۇپ، ئۇسسۇزلىقنى قاندۇرۇپ، ئۇنى توغرا يولغا باشلايدۇ.

ئەقىدە مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ ئاساسى ۋە قەلبلەرنىڭ ئاچقۇچىدۇر. ئۇ ئىنساندىكى يوشۇرۇن كۈچلەرنى ھەركەتلەندۇرۇش رولىغا ئىگە. ئۇ پارچىلىنىپ كەتكەن كۈچلەرنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ، قارمۇ-قارشى ھالەتتىكىلەرنى كېلىشتۈرۈپ، ھەممىسنى بىر يۆنۈلۈشكە چاقىرىدۇ. ئەقىدە ساپ بولغاندا، ئاللاھ ئۇ كىشىگە زېمىندا ماكىدىغان نۇر ئاتا قىلىدۇ، ئۇنىڭغا بىلمىگەن نەرسىلەرنى ئۆگىتىدۇ ۋە ئۇ ئادەمدىن شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرىنى توسۇپ قالىدۇ. ئەقىدىلىك ئىنسان خاتىرجەملىك ۋە مەنىۋى راھەت بىلەن ھوزۇرلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا:

[الَّذِينَ آمَنُواْ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللّهِ أَلاَ بِذِكْرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ (28)]

« (تەۋبە قىلغانلار) ئىمان ئېيتقانلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ دىللىرى اللهنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ، بىلىڭلاركى، دىللار اللهنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ » دېدى. (رەئدە سۈرىسى 28 -ئايەت)

ئەقىدە ئىنساننىڭ ئىددىيىسى، ئىستىلى، ئەمىلى ۋە ئالاقە نەزىرىيەلىرىنىڭ ھەممىسىدە چوڭقۇر ئۆزگىرىش پەيدا قىلىدۇ. ئۇ مەدەنىيەتنىڭ ئوخشىماسلىقىدىكى ئاساستۇر. ئۇ ئىنسان ھاياتىدىكى بۇ موھىم جىددى خىزمەتنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئاساسلىق مەركىزى كىرىش ئېغىزىدۇر. ئەقىدە ئىسلاھاتى پىكرى، مەنىۋى ۋە ئەخلاقى ساھەلەردە تەرەققىيات قۇرۇلۇشىنىڭ ھۇلىدىن ئىبارەت. ئەگەر ئەقىدىدە ئازراق ئەيىپ-نوقسان تېپىلسا، ئۇنىڭ تەسرى ئىنساننىڭ نەپسىدە، پىكرىدە، ئىستىلىدە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئالاقىلىرىدە كۆرۈنىدۇ. ئەقىدە تارىختىن بۇيان ئۆزگەرتىش ۋە ئىسلاھات ھەركىتى نەزىرىيىسىنىڭ ئاساسلىق بۆسۈش ئېغىزى بولۇپ كەلمەكتە.

مۆئمىن ئىنسان ئاللاھقا تايانغان ۋاقتىدا نېمىدىن ئىككىلەنسۇن! ئۇ ئاللاھنىڭ ھىمايىسىدە تۇرۇپ نېمىدىن قورقسۇن؟ دىنى ئەقىدىسى بىلەن پەخىرلىنىدىغان مۇسۇلمان كىشى ئۇرۇشقا "ئىسلام چوقۇم غەلبە قىلىدۇ "دېگەن ئاڭ بىلەن كىرەلەيدۇ. ئاللاھ كىم بىلەن بىللە بولسا، ئۇ ئىنسان ھەر قانچە قىيىنچىلىقتا قالسىمۇ ئاللاھدىن باشقا بىرسىگە ئېھتىياجى بارلىقنى ھىس قىلمايدۇ. ئاللاھ ئۇنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرغۇچى زاتتۇر. ئۇ ئۇنى قىيىنچىلىقتىن قۇتقۇزۇۋېلىشقا قادىردۇر. ھەقىقى پاك ئەقىدىلىك ئىنسانغا شەك- شۈبھە، ۋەسۋەسە، ئىككىلىنىش ۋە داۋالغۇش ياكى غەم قىلىش دېگەندەك ئىشلار ھەرگىزمۇ تەسىر كۆرستەلمەيدۇ. بىز بۇ تەسەۋۋۇرغا كەلگەن ۋاقتىمىزدا ئەلۋەتتە ۋىجدانىمىز تىترەپ، ھىس -تۇيغۇلىرىمىز ئۇنىڭ

بىلەن ماسلىشىدۇ. ئۇ تەسەۋۋۇرنىڭ ئۇقۇمى ئەزالىرىمىزدا كۆرۈنىدۇ ۋە ئۇنىڭ تەسىرى ئەمەلى ھاياتىمىزدىمۇ ئىزھار بولىدۇ. ئەقىدىنىڭ ساغلام بولىشى مۇسۇلمان شەخس، ئاالھىدە ئېتىبارغا ئېلىشقا تېگىشلىك مەسىلىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسساالام بۇ ھەقتە مۇنداق دىگەن:

6092/3647 ـ أبو سعيد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((من رضي بالله ربًا وبالإسلام دينًا وبمحمدٍ رسولاً وجبت له الجنة)). فعجب لها أبو سعيدٍ فقال: أعدها علي يا رسول الله فأعادها عليه، ثم قال: ((وأخرى يرفع الله بها العبد مائة درجةٍ في الجنة ما بين كل درجتين كما بين السماء والأرض)) قال: وما هي يا رسول الله؟ قال: ((الجهاد في سبيل الله، الجهاد في سبيل الله، الجهاد في سبيل الله))* مسلم (1884)، النسائي 6/19 – 20.

6092/3647 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئى ئەبۇ سەئىد! كىمكى پەرۋەردىگارىنىڭ اللە، دىنىنىڭ ئىسلام، پەيغەمبىرىنىڭ مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بولغانلىقىدىن مەمنۇن بولسا، ئۇنىڭغا جەننەت ۋاجىب بولىدۇ، دېدى. مەن بۇ سۆزدىن ھەيران قېلىپ: ئى اللەنىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ سۆزنى ماڭا قايتا ئېيتىپ بەرسەڭ، دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قايتا ئېيتىپ بەردى. ئاندىن: يەنە بىر ئەمەل باركى، بەندىنىڭ جەننەتتىكى دەرىجىسى ئۇ ئەمەل بىلەن يۈز دەرىجە كۆتۈرۈلىدۇ. ھەربىر دەرىجىنىڭ ئارىلىقى ئاسمان زېمىنىنىڭ ئارىلىقىدەك كېلىدۇ، دېدى. مەن: ئى اللەنىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ قايسى ئەمەل؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: اللە يولىدا جىھاد قىلىشتۇر، اللە يولىدا جىھاد قىلىشتۇر، دەپ جاۋاب بەردى. (مۇسلىم: 1884)

ئىمان دېگىنىمىز پەقەتلا تىل بىلەن دەپلا قويسا بولىدىغان، قول بىلەن قىلىپ قويسىلا ئاياغلىشىدىغان، زېھنى بىلەن چۈشۈنۈپ قويسىلا بولىدىغان بىر ئىش ئەمەس. ئىمان ھەقىقەتتە كۆڭۈلنىڭ چوڭقۇرىغا چۆكىدىغان، ئىرادىنى كۈچلەندۈرۈپ، ۋىجداننى قوزغايدىغان مەنىۋى ئوزۇق. ئەقىدە ئىنساننى ئەمەل ۋە ھەرىكەتكە ئېنتىلدۇرىدۇ. قەلىب ئىماننىڭ تەمىنى تېتىپ، ئىمان كۆڭۈلدە رەسمى يەرلەشكەن ۋاقتىدا، ئىمان ئۆز ھەقىقىتىنى ئەزالاردا، كىشىلىك دۇنيادا ۋە ئەمەلى ھاياتتا كۆرستىشكە باشلايدۇ. ئەقىدە ھەقىقەتنىڭ چوغى، ئىماننىڭ مەشئىلىدۇر. ئۇ دىلغا ئورۇنلاشقان ۋاقتىدا، كاپىرلارنىڭ بايرىقى لەپىلدەۋاتقان، ئىماننىڭ مۇنارى تۆۋەنلىشىپ كەتكەن، پاساتچىلىق ۋە رەزىللىك يامراپ كەتكەن مۇنداق پەيتتە ئادەمنى شۈك تۇرغىلى قويمايدۇ. ئۇ ئىنساننى موتۇردەك ھەركەتلەندۈرۈپ تۇرىدۇ.

تەشۋىقاتچىنىڭ پۈتۈن ھاياتى، ئىمكانىيىتى، كۈچى ئىسلامغا يۈزلەندۈرىلىشى، ئىسلام بايرىقىنىڭ يوقۇرى كۆتۈرلىشگە ئىشلىتىلىشى تەلەپ قىلىنىدۇ. ئەقىدە، جانلىق ياش دىللارنى، ئۇچقۇنداپ تۇرغان جەسۇر قەلبلەرنى ۋە يوقۇرىغا ئېنتىلىدىغان ئارزۇ ـ ئۇمىدى يوقۇرى روھلارنى تەربىيلەپ چىقىدۇ. ئىسلام ئەقىدىسى ئىنسانغا نىسبەتەن سۇ بىلەن ھاۋا زۆرۈر بولغاندەك لازىم بولىدۇ. ئىنسان ئەقىدىسىز بولسا ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىنى يوقاتقان ھالدا يوقلاڭ نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ.

راستچىل ئەقىدە بىلەن ئىمان مەدەنىيەت بەرپا قىلالايدۇ، ئۇممەتلەرنى تۈزىيەلەيدۇ،

نىزاملارنى تۈرغۈزۈپ، ئىنسانىيەت جەمىيىتىنى تەرەققى قىلدۇرىدۇ. ھەقىقى ئىماننىڭ ئالدىدا ھېچقانداق نەرسە توسالغۇ بولۇپ تۇرىۋالالمايدۇ. تارىختىكى ھادىسىلەر، پىداكارلىقلار ۋە قۇربان بېرىشلەرنىڭ ئاساسى ئىمان ئىدى. ئىمان ۋە قۇربان بېرىش مەسىلىسى مۆمىنلەرنىڭ كۆڭلىدە خۇرسەنلىك بىلەن قوبۇل قىلىنىدىغان لەززەتكە ۋە نېئمەتكە ئايلىنىدۇ. تەشۋىقاتچىلارنىڭ تارىخى شۇنىڭغا دەلىل بولالايدۇ.

ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ تەقەززاسى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىسلام بايرىقى ئاستىغا ئۇيۇشىشىدۇر. ئىسلام ئەقىدىسى، سەلبى تەسىر كۆرسەتمەيدىغان ئىجابى ئەقىدە بولۇپ دۈشمەنلەرگە تەسلىم بولۇشنى رەت قىلىدۇ. ئەقىدىنىڭ ئورنى قەلب بىلەن ئەمەلى ھاياتتۇر. دىن دۈشمەنلىرى بۇنى ئوبدان بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئەقىدىنى ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن بۇزۇشقا ئۇرۇنۇپ باقىدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ھىلىسى ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

مۇسۇلماندىكى چوڭقۇر ئىمان، ئۇ كىشى ھەر قانچە خاپىلىق ياكى قىيىنچىلىقتا قالسىمۇ تەۋرەپ قالمايدۇ. كاپىرلار پۈتۈن دۇنيانى بېسىۋېلىپ، ئۇ ئىماندا يالغۇز قالسىمۇ مۇستەھكەم تۇرىۋېرىدۇ. ئىنساندا مانا مۇشۇنداق مۇكەممەل، مۇستەھكەم ئەقىدە تىكلەنگەندىن كىيىن، بۇ ئەقىدە ئىنساننى ئاللاھ ئۈچۈن بولغان ئەمەل ۋە ئىبادەتكە يىتەكلەيدۇ. ئىسلامنىڭ ئەمەل ئىبادەتلىرى، ئىمان، ناماز، زاكات، روزا، ھەج، جىھاد، دۇئا ، ئەخلاق، ئىخلاس قاتارلىقلار بولۇپ ئىنسان بۇ ئەمەل ئىبادەتلەر ئارقىلىق ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئىرىشىپ گۈزەل ئاخىرەت ھاياتىنى بەرپا قىلىدۇ. ئىمان بولسا ئىبادەتنىڭ ھەركەتلەندۇرگۈچ كۈچى. ئۇ، ئاللاھنىڭ بىرلىك-بارلىقىغا، مالائىكىلىرىگە، پەيغەمبەرلىرىگە، كىتاپلىرىغا، قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالسا، مۇئمىننىڭ مىئراجى بولغان ناماز ، ئالدى بىلەن نامازنىڭ ئاچقۇچى بولغان تاھارەتنى كامىل ئېلىپ نامازنىڭ تەئدىل ئەركانلىرىغا رىئايە قىلغان ئاساستا، نامازنى خۇشۇ بىلەن ئادا قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئىسلامنىڭ ئىككىنچى پەرزى بولغان زاكات، ئاللاھ ئاتا قىلغان رىزىق، پۇل ماللىرىمىزنى پاكلاپ، قېرىنداش، ئۇرۇق -تۇققان، خۇلۇم-خوشنا ۋە بايلار بىلەن پېقىرلار ئارىسىدىكى ئىسلامي دوسلۇقنى بەرپا قىلىپ ئۇممەت ئارىسىدىكى ئىناقلىقنى كۈچەيتىدۇ. رامزان روزىسى بولسا، مۇئمىننىڭ ئىمان- ئىتىقاد ۋە تېنىنى تاۋلاپ چىدامچانلىقنى ئاشۇرىدۇ، ئاللاھنىڭ ئىنسانغا بەرگەن ھوزۇر ھالاۋەت ۋە نېئمىتىنى ھىس قىلدۇرىدۇ. دۇئا بولسا ئىبادەتنىڭ دەل ئۆزى، جەۋھىرى، يىلىكى بولۇپ، دۇئادىن باش تارتقان ئىنسان، خار ھالدا جەھەننەمگە مۇپتىلا بولىدۇ. بىر مۇئمىن ئۈچۈن بىلىۋېلىش زۆرۈر بولغان مانا مۇشۇنداق بىلىملەر «ئىسلام تەلىماتى» نىڭ بىرىنچى جىلدى بولغان «ئىمان ۋە ئىبادەت» ناملىق بۇ كىتاپقا مۇجەسسەملەندى. جانابى ئاللاھ ھەممىمىزنى توغرا ئىسلامي بىلىم، ئەقىدە ئىتىقادى بىلەن قوراللاندۇرۇپ ، ئىسلام ئۈستىدە چىڭ تۇرۇپ ، مۇئمىنلىك ھالەتتە ياشاپ، مۇئمىنلىك ھالەتتە دۇنيادىن قايتىقلى، ئىمان ئىتىقادىمىزدا ئەبەدىي مۇستەھكەم تۇرغىلى نىسىپ قىلغاي. ئامىن!

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

بىرىنچى بۆلۈم. ئىسلام

بىرىنچى باپ. ئىسلامنىڭ ماھىيىتى ۋە ئالاھىدىلىكى

دۇنيادىكى باشقا دىنلار شۇ دىنىنىڭ قۇرغۇچىسىنىڭ ياكى شۇ دىنغا ئېتىقاد قىلغان خەلق ياكى مىللەتلەرنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان. مەسىلەن، خىرىستىئانلىق (ئىسائىيەت) ھەزرىتى ئىسا ئەلەيھىسسالام(خىرىست) نىڭ ئىسمى بىلەن ئاتىلىدۇ. بۇددا دىنى بولسا قۇرغۇچىسى گوتۇما بۇددانىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان. زەردەشت دىنىمۇ، بۇ دىننى قۇرۇپ چىققان زەردۇشت دېگەن كىشىنىڭ ئىسمىدىن كېلىپ چىققان. شۇنداقلا يەھۇدى مەزھىبى «يەھۇدا» ئىسىملىك بىر قەبىلىدە راۋاجلانغانلىقتىن بۇ دىن «يەھۇدىلىك» دەپ ئاتالغان. ئىسلام دىنىدىن باشقا پۈتۈن دىنلاردا ئەھۋال شۇنداق.

دىنىمىزنىڭ ئىسمى، «ئىسلام» دېگەن ئاتالغۇنىڭ مەنىسىدىن كېلىپ چىققان بىر ئالاھىدە سۈپەتنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. بۇ ئىسىمنىڭ ئۆزىدىنلا، بۇنىڭ بىر شەخس ئىجاد قىلىپ چىققان دىن ئەمەسلىكى، شۇنداقلا بۇ ئىسىمنىڭ قانداقتۇر بىر قەبىلە ۋە ياكى بىر يۇرتقا مەنسۇپ ئەمەسلىكى ئېنىق. بۇ دىنىنىڭ بىرلا مەقسىدى- ئىنسانلار ئارىسىدا «ئىسلام»نىڭ سۈپىتىنى پەيدا قىلىشتىن ئىبارەت.

ئۆتمۈشتە، ھەر قايسى دەۋرلەردە ياشىغان قەۋملەر ئىچىدىكى راستچىل ۋە توغرا نىيەتلىك كىشىلەر ئارىسىدا بۇ سۈپەتلەرگە ئىگە بولغانلار، قايسى ئىرقىقا مەنسۇپ، قايسى مەملىكەت ۋە ياكى قايسى قەۋمدىن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلار «مۇسلىم» (ئىسلام سۈپىتىگە ئىگە بولغۇچىلار- ت) بولۇپ مۇسۇلمان ئىدى.

ئاللاھنىڭ دىنى بىردۇر

دىيانەتنىڭ ئاساسى ئىنساننىڭ تۇغۇلۇشىدىن بىرى ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ كەلگەن ئەقىدە، ئەقىدىنىڭ نېگىزى ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە چىن ئىشىنىشتۇر. ئىنسانىيەتنىڭ يارىتىلىشى بىلەن بىرگە مەيدانغا كەلگەن ۋە ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيي قىلىنىپ كەلگەن دىن - ئىسلام دىنىدۇر. ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام زامانىدىن باشلاپ پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ سەماۋىي دىنى ئىسلام دىنى. بىز سۆزىمىزنىڭ بېشىدا، ئىسلام دىنى بىزنىڭ ئەقىدىمىزدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىسلامنى تۇنجى قۇرۇغۇچى سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىققان يېڭى دىنىنىڭ ئىسمى ئەمەسلىكىنى ئېنىقلاشتۇرۇۋېلىشىمىز لازىم. چۈنكى جانابى ئاللاھ بىزگە بۇ ھەقىقەتنى ئۆزىنىڭ روشەن كىتابى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[قُلْ مَا كُنتُ بِدْعًا مِّنْ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ (9)]

« ئېيتقىنكى، «مەن (الله ئىنسانلارنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن) تۇنجى

پەيغەمبەر ئەمەسمەن، (مەندىن ئىلگىرىكى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ۋەھيى بىلەن كەلدىم، نېمىشقا مېنى ئىنكار قىلىسىلەر؟) ماڭا ۋە سىلەرگە نېمە قىلىنىدىغانلىقىنى ئۇقمايمەن (چۈنكى اﷲنىڭ تەقدىرىنى ئالدىن ئۇققىلى بولمايدۇ)، مەن پەقەت ماڭا ۋەھيى قىلىنغان نەرسىگىلا ئەگىشىمەن، مەن پەقەت (سىلەرنى اﷲنىڭ ئازابىدىن) ئوچۇق ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن» (سۈرە ئەھقاف 9 ـ ئايەت) ئۇ دىن بولسىمۇ پەقەت (ئىنسانلارنىڭ جانابى ئاللاھنىڭ ھۆكمىگە تامامەن بويسۇنۇش دېگەن ئۇقۇمنى ئۆز ئىچىگە ئالغان) ئىسلام دىنىدۇر. قۇرئان كەرىمدە جانابى ئاللاھ ئىنسانلارغا تارىختىن بېرى پەقەت بىرلا دىننى ئىبەرگەنلىكىنى بىلدۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَةُ (4) وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ (5)]

«كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) پەقەت ئۇلارغا روشەن دەلىل كەلگەندىن كېيىنلا ئىختىلاپ قىلىشتى. ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى اﷲقا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) اﷲ غىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى. نامازنى ئادا قىلىشقا، زاكاتنى بېرىشكە (بۇيرۇلدى)، ئەنە شۇلار (يەنى ئىبادەت، ئىخلاس ناماز، زاكاتلار) توغرا دىندۇر.» (سۈرە بەييىنە 4 ـ 5 ـ ئايەت) دەپ بايان قىلغان بولسا، يەنە باشقا بىر يەردە:

[قُولُواْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَالأسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (136)]

« ئېيتىڭلاركى، " ئاللاھقا ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە نازىل قىلىنغان ۋەھىگە، ئىبراھىمغا، ئىسمائىلغا، ئىسھاققا، يەئقۇبقا ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىغا نازىل قىلىنغان ۋەھىگە، مۇساغا بېرىلگەن (تەۋراتقا)، ئىيساغا بېرىلگەن (ئىنجىلغا) ۋە پەيغەمبەرلەرگە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بېرىلگەن (كىتابلارغا) ئىمان ئېيتتۇق، ئۇلاردىن ھېچ بىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز. بىز ئاللاھقا بويسۇنغۇچى (مۇسۇلمانلار) دۇرمىز. " » (سۈرە بەقەر 136 ـ ئايەت) دېمەكتەدۇر. شۇنىڭدەك يەنە بىر ئايەتتە:

[إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ إِلاَّ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (19)]

« ھەقىقەتەن ئاللانىڭ نەزىرىدە مەقبۇل دىن ئىسلام (دىنىدۇر) كىتاب بېرىلگەنلەر پەقەت ئۆزلىرىگە ئىلىم كەلگەندىن كېيىنلا ئۆز ـ ئارا ھەسەت قىلىشىپ ئىختىلاپ قىلىشتى. (يەنى ئىسلامنىڭ ھەقلىقىنى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى روشەن پاكىتلار ئارقىلىق بىلىپ تۇرۇپ، كۆرەلمەسلىكتىن ئىنكار قىلىشتى)، كىمكى، ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىنكار قىلىدىكەن، (ئاللاھ ئۇنى يېقىندا جازالايدۇ.) ئاللاھ تېز ھېساپ ئالغۇچىدۇر. » (سۈرە ئال ئىمران 19 ـ ئايەت). جانابى ئاللاھنىڭ ئەلمىساقتىن بېرى زېمىن يۈزىدىكى ئوخشاش بولمىغان يەرلەردە ئوخشاش بولمىغان خەلق ۋە قەۋملەرگە ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن دىننى، بىز ئۆزىمىز نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى

دەپ ئاتىۋالغان بولساقمۇ، مەزكۇر پەيغەمبەرلەردىن ھېچ بىرى ئۆزلىرى ئېلىپ كەلگەن دىننى ھېچقاچان ئۆزلىرىگە خاس دىن قىلىۋالغان ئەمەس. بەلكى ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز خەلقىنى چاقىرغان دىن، ئۆزلىرىدىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ئۆز خەلقىنى چاقىرىپ كەلگەن دىن (يەنى ئىسلام دىنىنىڭ) دەل ئۆزى ئىدى. بۇ ھەقىقەتنى جانابى ئاللاھ ئۆز پەيغەمبەرلىرىنىڭ تىلى بىلەن بىزگە مۇنداق بايان قىلىدۇ:

[وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إَلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ (132) أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُواْ نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (133)]

ئىبراھىم ۋە يەئقۇب ئۆز ئوغۇللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ: «ئى ئوغۇللىرىم! اللہ سىلەرگە مۇشۇ دىننى (يەنى ئىسلام دىنىنى) تاللىدى، پەقەت مۇسۇلمان پېتىڭلارچە ئۆلۈڭلار (يەنى ئىمانىڭلاردا مەھكەم تۇرۇڭلار، تاكى ئىمان بىلەن كېتىڭلار)» دېدى. يەئقۇب جان ئۈزۈۋاتقان ۋاقىتدا سىلەر يېنىدا بارمىدىڭلار؟ شۇ چاغدا يەئقۇب ئوغۇللىرىدىن: «مەن ئۆلگەندىن كېيىن سىلەر كىمگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟» دەپ سورىدى. ئۇلار: «سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە ئاتا ـ بوۋىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر اللہقا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز» دېدى. (سۈرە بەقەر 132 ـ 133 ـ ئايەتلەر)

8336/5069 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((أنا أولى الناسِ بابنِ مريمَ في الدنيا والآخرةِ، ليس بيني وبينه نبيٌّ، والأنبياءُ إخوةٌ أولادُ علاتٍ أمهاتُهم شتَّى، ودينهُم واحدٌ))* البخاري (3443)، مسلم (2365)

8336/5069 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەريەم ئوغلى ئىيساغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئەڭ يېقىن كىشى مەندۇرمەن، پەيغەمبەرلەر ئانا باشقا قېرىنداشلار بولۇپ، گەرچە ئانىلىرى باشقا ـ باشقا بولسىمۇ، دىنى بىردۇر. (بۇخارى: 3443)

بۇنىڭدىن ئوچۇقلاندىكى: «ئىسلام» مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن دىنغىلا؛ «مۇسۇلمان» مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچىلارغىلا خاس بولماستىن، بەلكى «ئىسلام » ئاللاھتىن كەلگەن ھەرقانداق دىنغا، «مۇسۇلمان» ئاللاھ ئەۋەتكەن ھەرقانداق پەيغەمبەرگە ئەگەشكەن مۆئمىنلەرگە قويۇلغان ئىسىمدۇر.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئىستېمالى بويىچە: «مۇسۇلمان» سۆزى ئەزەلدىن تا قىيامەتكىچە ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسىگە قويۇلغان ئورتاق ئىسىمدۇر.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ دىنغا ئەگەشكەنلەر «مۇسۇلمانلار» ئىدى. ئاللاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ إِنَّكَ أَنتَ

التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (128)]

«پەرۋەردىگارىمىز! ئىككىمىزنى ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن قىلدۇرغىن، بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن ئۈممەت چىقارغىن، بىزگە ھەجىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى بىلدۈرگىن، تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن» [بەقەر سۈرىسى 128ـ ئايەت].

يۇسۇپ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دۇئا قىلاتتى:

[رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنُيَا وَالآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ* (101)]

«پەرۋەردىگارىم! ماڭا ھەقىقەتەن پادىشاھلىق ئاتا قىلدىڭ، چۈش تەبىرى بىلدۈردۈڭ، ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقان زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە ۋاپات قىلدۇرغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن» [يۇسۇپ سۈرىسى 101 ـ ئايەت].

مۇسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِن كُنتُمْ آمَنتُم بِاللّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ (84)]

«ئى قەۋمىم! ئەگەر ئاللاھقا ئىمان ئېيتقان بولساڭلار، ئاللاھقا بويسۇنۇڭلار، مۇسۇلمان بولساڭلار ئۇنىڭغا تەۋەككۈل قىلىڭلار» [يۇنۇس سۈرىسى 84ـ ئايەت].

ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەن مۆمىنلەرمۇ مۇسۇلمانلار ئىدى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى:

[وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ (12)]

«(بۇ ئۈممەتنىڭ ئىچىدە) مۇسۇلمانلارنىڭ ئەۋۋىلى بولۇشقا بۇيرۇلدۇم» [زۇمەر سۈرىسى 12 ـ ئايەت].

يۇقىرىقى ئايەتلەردىن بىلىنىدۇكى، ئىسلام دىنى پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق دىنى بولۇپ، ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا كەلگەندە كامالىغا يەتتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇستەقىل، يېڭى بىر دىن ئېلىپ كەلگەن ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئاللاھنىڭ دىنىنى ئىسلاھ قىلىپ، ئۇنى تا قىيامەتكىچە داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن كەلگەن. زامانىمىزدىكى يەھۇدىيلىق بىلەن خرىستىئانلىق ئەسلى بۇزۇلغان دىنلار بولۇپ، «يەھۇدىي» ۋە«خرىستىئان» دېگەن ئاتالغۇلارمۇ كىشىلەر تەرىپىدىن قويۇلغان. چۈنكى مۇسا ۋە ئىيسا ئەلەيھىسسالاملارغا كەلگەن ساماۋىي دىنلارنىڭ روھى «ئىسلام» ئىدى.

«ئىسلام» ئاتالغۇسىنىڭ مەنىسى

«ئىسلام» ئاتالغۇسى ئەرەبچە سۆز بولۇپ، بويۇن ئەگمەك، تەسلىم بولماق، ئىتائەت قىلماق دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. دىنىمىزنىڭ ئاساسىـ ئاللاھقا بويسۇنۇش ۋە قەتئىي ئىتائەت قىلىش ئۇستىگە قۇرۇلغانلىقتىن، ئۇنىڭغا «ئىسلام» دەپ نام بېرىلگەن. بۇ نوقتىنى ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىمدىن رىۋايەت قىلىنغان تۆۋەندىكى ھەدىسى ئىسپاتلايدۇ. بۇ ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنغان:

38/29 – أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: كان رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله مَا الْإِيمَانُ قَالَ: ((أَنْ تُؤْمِنَ بِالله وَمَلَائِكَتِهِ وكتابه وَلِقَائِهِ وَرسولِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ)) قَالَ: يَا رَسُولَ الله مَا الْإِسْلَامُ قَالَ: ((الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ الله لا تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ المكتوبة وَتؤدي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ)) قَالَ: يَا رَسُولَ الله مَا الْإِحْسَانُ؟ قَالَ: ((أَنْ تَعْبُدَ الله كَأَنَّكَ تَرَاهُ فإنك أن لا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ))، قَالَ: يَا رَسُولَ الله مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ: ((مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، وَلَكِنْ سَأُحَدِّثُكَ أَشْرَاطِهَا إِذَا وَلَدَتِ الأمة رَبَّهَا فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَإِذَا كَانت الْعُرَاةُ الحفاةُ رُءُوسَ النَّاسِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا وإذا تطاول رعاء البهم في البنيان فذاك من أشراطها. فِي خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا الله)) ثم تلى رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ﴿إِنَّ الله عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنْزِلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾ إلى قوله: ﴿إن الله عليم خبير﴾ قال: ثُمَّ أدبر الرَّجُلُ فقال رَسُولَ الله ردوا عليَّ الرجل، فأخذوا ليردوه، فلم يروا شيئًا فَقَالَ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُمْ* رواه البخاري (4777)، مسلم (10)

38/29 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كۈنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا تۇراتتى، بىر كىشى كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئىمان دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئىمان دېگىنىمىز، اللەنىڭ بار ۋە بىرلىكىگە ئىشىنىش، پەرىشتىلەرگە ئىشىنىش، پەيغەمبەرلەرگە ۋە پەيغەمبەرلەرگە چۈشۈرۈلگەن كىتابلارغا ئىشىنىش، الله بىلەن ئۇچرىشىشقا ۋە ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە ئىشىنىشتىن ئىبارەتتۇر، دېدى. ئۇ كىشى: ئى رەسۇلۇللاھ! ئىسلام دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئىسلام دېگىنىمىز، اللەقا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەستىن ئىبادەت قىلىش، نامازنى جايىدا ئادا قىلىش، الله پەرز قىلغان زاكاتنى بېرىش ۋە رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇشتىن ئىبارەتتۇر، دېدى. ئۇ كىشى: ئى رەسۇلۇللاھ! ئېھسان دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئېھسان دېگىنىمىز، اللەقا خۇددى اللەنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتقاندەك ئىبادەت قىلىشتۇر. چۈنكى سەن اللەنى كۆرمىگەن بىلەن، الله سېنى ھەمىشە كۆرۈپ تۇرىدۇ، دېدى. ئۇ كىشى: ئى رەسۇلۇللاھ! قىيامەت قاچان بولىدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: خۇددى ساڭا ئوخشاش، مەنمۇ ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. لېكىن مەن ساڭا قىيامەتنىڭ بەزى ئالامەتلىرىنى دەپ بېرەي، دېدەكنىڭ ئۆزىنىڭ خوجايىنىنى تۇغۇشى، يالاڭئاياغ، يالاڭتۆش پادىچىلارنىڭ خەلققە باش بولۇشى قاتارلىقلار شۇلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر. قىيامەتنىڭ قاچان بولۇشى اللەتىن باشقا ھېچ كىم بىلمەيدىغان بەش غەيب قاتارىدىن بولۇپ، الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: {قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللەنىڭ دەرگاھىدادۇر. الله يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ، بەچچىدانىدىكى (تۆرەلمىنىڭ) نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بېجىرىمmۇ، كەمتۈكمۇ،

بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ الله بىلىدۇ} (سۈرە لوقمان، 34 ـ ئايەت) دېدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ كىشى كەينىگە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىڭلار! دېدى. لېكىن ساھابىلار ئۇنى ئىزدەپ تاپالمىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇ كىشى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام بولۇپ، كىشىلەرگە دىنىنى ئۆگىتىپ قويۇش ئۈچۈن كەلگەن، دېدى. (بۇخارى: 4777)

يۇقىرقى ھەدىستە، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسلام توغرىسىدىكى سۇئالىغا، «پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئىسلام دېگىنىمىز، بىر اللەتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا ۋە مۇھەممەدنىڭ اللەنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، رامزاندا روزا تۇتۇش، ھەرەمگە بېرىشقا قادىر بولالىغانلار ھەج قىلىشتۇر، دېدى.» دەپ جاۋاپ بەرگەنلىكى بايان قىلىنغان. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد مۇستاپا سەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئىسلامغا بەرگەن تەبىرىدىن، ئىسلام دىنىنىڭ ئالاھىدىلىكى ـ ئۇنىڭ ھەرقانداق بىر شەخس ياكى بىر قەۋمگە مەنسۇپ بولمىغانلىقىدىن، بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشنى بۇيرىيدىغان ئىلاھى ھەق دىن ئىكەنلىكى قەيت قىلىنىدۇ.

ھەممىمىز كۆرۈپ تۇرۇپتىمىزكى، كائىناتتىكى پۈتۈن شەيئىلەر بىر تۈزۈم ۋە ئۆزگەرمەس قانۇنىيەتكە ئىگە. ئاي ۋە يۇلتۇزلار مۇكەممەل، ئۇلۇغ بىر قانۇنىيەت سىستېمىسى بىلەن بىر ـ بىرىگە باغلانغان بولۇپ، بۇلاردا زەررىچىمۇ زىتلىق يۇز بەرمەيدۇ. كۈن، ئاي ۋە يەر شارى ئۆزىگە خاس بىر سۇرئەتتە، مۇئەييەن بىر ئوربىتا (سىزىق) ۋە نىشان بويىچە قىلچە خاتاسىز ھالدا ئايلىنىپ تۇرىدۇ. بەلگىلەنگەن ۋاقتى، سائىتى قىلچە ئىلگىرى ـ ئاخىرى بولۇپ قالمايدۇ. سۇ، ھاۋا، يورۇقلۇق، ئىسسىق ـ سوغۇقلارنىڭ ھەممىسى بىر قائىدىگە بويسۇنىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈكلەر ۋە جانلىقلار، ماددا ۋە ئېنېرگىيەلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرىگە خاس بەلگىلەنگەن قانۇنىيەت بويىچە پەيدا بولىدۇ، ئۇزۇرايدۇ، قىسقىرايدۇ، ياشايدۇ ۋە ئۆلىدۇ. ئىنسانغا نەزەر سېلىپ ئويلاپ كۆرگىنىمىزدىمۇ، ئەھۋال يەنە يۇقارقىدەك. ئىنساننىڭ تۇغۇلۇش، ئۆسۈپ يېتىلىش، تەرەققى قىلىش باسقۇچلىرى بەلگىلەنگەن تەبىئەت قانۇنىيىتىگە باغلىق. نەپەس ئېلىش، ئۇزۇقلىنىش، ئىسسىقلىق، يورۇقلۇقتىن پايدىلىنىش، يۈرەك ھەرىكىتى، قان ئايلىنىش قاتارلىقلار بۇ تۈزۈمگە ئاساسەن بىر رېتىم بىلەن داۋام قىلىدۇ. ئىنساننىڭ مېڭىسى، ئۆپكىسى، كۆزلىرى، قول ـ پۇتلىرى ۋە پۈتۈن نىرۋىلىرى، يەنى بەدەندىكى كىچىك بىر ھۈجەيرىدىن تارتىپ بىر پۈتۈن ئورگانىزمغا قەدەر، ئۇلارغا ئالدىن بەلگىلەپ بېرىلگەن قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىنىدۇ.

قىسقىسى، كائىناتىمىز ئىلاھىي قانۇنلار بىلەن ئىدارە قىلىنغان بىر ئالەمدىن ئىبارەت بولۇپ، ئىچىدىكى ھەر نەرسە ئۆزىگە بېرىلگەن بۇيرۇق بەلگىلەپ بەرگەن يولنى بويلاپ ئىلگىرىلەيدۇ.

يەر يۈزىدىكى كىچىك بىر زەررە تۇپراقتىن تارتىپ، ئالەم بوشلۇقىدىكى ئەڭ چوڭ سەييارە دىن تەركىپ تاپقان گالاكسىغىچە (ئاسمان جىسىملىرى ـ ت)، كائىناتنى باشقۇرۇدىغان بەكمۇ قۇدرەتلىك ۋە ھەممە يەرگە ھاكىم بولغان كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى ئاللاھنىڭ بىكىتكەن قانۇنى بويىچە ھەركەت قىلىدۇ. كائىناتتىكى ھەممە نەرسىلەر بۇ قانۇنغا تەۋە ۋە بويسۇنغان ھالدا

مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. مانا بۇ جەھەتتىن ئېيتقاندا، پۈتۈن ئالەمنىڭ مەزھىبى «ئىسلام» دەپ ئېيتىمىز. چۈنكى يۇقارىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئاللاھقا تەسلىم بولۇشنىڭ، ئىتائەت قىلىشنىڭ ئۆزى ئىسلام دېمەكتۇر. كۈن، ئاي، زېمىن ۋە پۈتۈن ئاسمان جىسىملىرى بۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا «مۇسۇلمان». ھاۋا، سۇ، تاش- تۇپراق، ئىسسىقلىق، دەل- دەرەخلەر ۋە ھايۋانلارمۇ بۇلارغا ئوخشاش. شۇنداقلا ئاللاھنى تونىمىغان بىر ئىنسان ئاللاھنى ئىنكار قىلىدۇ، ئاللاھتىن باشقىسىغا چوقۇنىدۇ ۋە ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدۇ. بۇ ئىنسان ئۆزىنىڭ يارىتىلىش، ئۆسۈپ يېتىلىش، ھايات كەچۈرۈش ۋە ئۆلۈش قاتارلىق جەريانلاردا ئاللاھنىڭ قانۇنىغا بويسۇنغان ھالدا داۋام قىلىدۇ. يەنى بۇلار تەبىئىي ھالدا «مۇسلىم». چۈنكى، ئىنساننىڭ بەدىنى ئانا قورسىقىدا تۆرەلگەندىن باشلاپ، ئۆلۈپ، توزۇپ تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكىچە بولغان ئارىلىقتىكى پۈتۈن ھاياتى پائالىيەتلىرى، مۇسكۇللىرىنىڭ ھەر بىر توقۇلمىسى، ۋۇجۇدىنىڭ ھەر بىر ئەزاسى ئاللاھ بەلگىلىگەن قانۇنغا شەرتسىز بويسۇنغان بولىدۇ. نادانلىق بىلەن كۇفرى سۆزلىگەن ۋە مۇشرىكلىك پىكىرلىرىنى بايان قىلغان تىلمۇ ئەسلىدە يارىتىلىشىدىنلا مۇسۇلماندۇر. ئاللاھتىن باشقىسىغا سەجدە قىلىشقا مەجبۇر قىلغان بېشىمۇ تۇغۇلۇشىدىنلا مۇسۇلماندۇر. ئۇنىڭ بىلمىسىزلىكتىن، ياراتقان ئاللاھتىن باشقىسىنى ھۆرمەت ۋە ئىززەتكە ئەڭ لايىق دېگەن يۈرىكىمۇ تەبىئىي مۇسۇلماندۇر. چۈنكى، يۇقۇرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئىلاھىي قانۇنىيەتكە بويسۇنىدۇ. ئۇلارنىڭ زەررىچە بىر تەۋرىنىشىمۇ ئاللاھنىڭ قانۇنى ئاساسىدا ۋۇجۇدقا كېلىدۇ.

ئەمدى مەسىلىنى باشقا بىر تەرەپتىن تەھلىل قىلىپ باقايلى: ئىنسان ھاياتى ۋە پائالىيىتى جەريانىدا بىر- بىرىگە قارىمۇ- قارشى ئىككى خىل مەيدانغا ئىگە قىلىپ يارىتىلغان.

بىرىنچىسى، ئۇنىڭ پۈتۈن پائالىيەتلىرى ئىلاھىي قانۇنىيەتلەرگە چەمبەرچاس باغلانغان بولۇپ، ئۇ بۇ قانۇن ۋە تۈزۈملەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتەلمەيدۇ ۋە ئۇلاردىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئۇلارمۇ باشقا مەخلۇقاتلارغا ئوخشاش پۈتۈنلەي تەبىئەتنىڭ قانۇن- ھۆكۈملىرىگە بويسۇنۇشقا مەجبۇردۇر.

ئىككىنچىسى، ئىنسان ئەقىل ۋە ئىدراككا ئىگە قىلىپ يارىتىلغان، ئويلاش، چۈشىنىش، مۇھاكىمە قىلىش، تاللاش، قوبۇل قىلىش، رەت قىلىش، خالاش ياكى خالىماسلىققا ئوخشاش ئالاھىدىلىككە ئىگە. ھاياتتا خالىغان تۇرمۇش شەكلىنى ئۆزلەشتۈرۈش ئەركىنلىكىگە ئىگە. خالىغان بىر چۈشەنچىنى، ئىدىيەنى قوبۇل قىلىپ، بۇنىڭغا ئاساسەن ھايات شەكلىنى ۋە تۈزۈمىنى تۈزۈپ چىقالايدۇ. باشقىلارنىڭ تۈزۈم ۋە پرىنسىپلىرىنى خالاپ قوبۇل قىلالايدۇ. مانا بۇ جەھەتلەردە باشقا مەخلۇقاتلارغا قارىغاندا ئۇلارغا مۇستەقىل ئويلاش، تاللاش ۋە ھەرىكەت قىلىش ئەركىنلىكى بېرىلگەندۇر. دېمەك، ئىنساندا يۇقىرىقىدەك بىر- بىرىگە زىت ئىككى تەرەپ بىرلىكتە مەۋجۇتتۇر.

بىرىنچىسى، دۇنيادا يارىتىلغان باشقا شەيئىلەرگە ئوخشاش يارىتىلىش جەھەتتە «مۇسۇلمان»، ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا بويسۇنىدۇ ۋە بويسۇنۇشقا مەجبۇر. بۇلارنى بىز يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇق.

ئىككىنچىسى، مۇسۇلمان بولۇش ياكى بولماسلىق. يەنى ئىسلامنى قوبۇل قىلىش ياكى رەت قىلىش ئىنساننىڭ ئەركىنلىكىدۇر. شۇنداقلا، بۇ ئەركىنلىك ئاساسىدا ئىنسانلار مۆئمىنلەر ۋە

كاپىرلار دەپ ئىككى خىلغا بۆلىنىدۇ. ياراتقۇچىسىنى تونۇپ، ئۇنى مۇتلەق ھاكىم دەپ ئېتىراپ قىلغان، ئۇنىڭ قانۇن ۋە ئەمر- پەرمانلىرىغا چىن كۆڭلىدىن ۋە كەم- كۇتىسىز ئەمەل قىلىپ بويسۇنغان، خۇسۇسىي ۋە ئىجتىمائىي ھاياتىدا ئىنسانلارغا تەبلىغ قىلىنغان پرىنسىپلارغا رىئايە قىلغان كىشى تولۇق «مۇسۇلمان» بولغان كىشى. ئۇنىڭ «ئىسلام»ى تولۇقلانغان بولدى. بۇ ئىنسان ئۆزى ئىگە بولغان ئەركىن ئىرادە ۋە تاللاش ھەققىنى ئاڭلىق ئاساستا ئىشلىتىپ، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا قارار قىلغانلىقى ئۈچۈن ئىسلامنىڭ مۇكەممەللەشكەن باسقۇچىغا ئېرىشىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتى باشتىن- ئاخىرى ئاللاھنىڭ ئىرادىسىگە تاپشۇرۇلغان بولىدۇ. ئۇ بۇرۇن چۈشەنمەي تۇرۇپ ئىتائەت قىلغان بولسا، مانا ئەمدى، تېگى تەكتىگە يېتىپ ئاڭلىق ھالدا بويسۇنۇشقا، ياراتقان ئىگىسىگە چىن كۆڭلى بىلەن ئىتائەت قىلىشقا باشلايدۇ. ئۇنىڭغا ئاتا قىلىنغان ئۆگىنىش ۋە بىلىش قابىلىيىتىنىڭ كۈچى بىلەن ياراتقۇچىسى ئاللاھنى تونۇغانلىقى ئۇنىڭ ھەقىقىي بىلىمگە ئېرىشكەنلىكىدۇر.

ئىنسانغا ئاتا قىلىنغان ئۆگىنىش ۋە بىلىش قابىلىيىتىنىڭ كۈچى بىلەن، ياراتقۇچىسى ئاللاھنى تونۇغانلىقى ئۇنىڭ ھەقىقىي بىلىمگە ئېرىشكەنلىكى بولۇپ، بۇ ئارقىلىق سۆزلەش ۋە تەرىپلەش ئۈچۈن ئاتا قىلىنغان تىلى، ياراتقان ئىگىسىنى تونۇپ يېتىدۇ ۋە راستچىل بولىدۇ. مانا بۇلار ئۆز ئىرادىسى بىلەن ياكى ئىرادىسىز ھالدا، ھاياتىنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىدە كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى بىر ئاللاھنىڭ ئەمر- پەرمانىغا بويسۇنماقتا. بارلىق مەخلۇقاتلار ئىبادەت قىلغان ئاللاھقا بەندىچىلىك قىلماقتا ۋە پۈتۈن ئالەم بىلەن ئاشىنا بولماقتا. مانا شۇنداق بىر ئىنسان يەر يۈزىدە ئاللاھنىڭ ۋەكىلى (خەلىپىسى). پۈتۈن يەر يۈزى ئۇنىڭدۇر ۋە ئۇ ئۆزى ئاللاھنىڭ قۇلىدۇر.

ئىسلام دىنىنىڭ ئالاھىدىلىكى

1 ـ ئىسلام دىنى ئاللاھ تەرىپىدىن پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق كەلگەن ۋە ئەسلى ھېچ ئۆزگەرمەستىن، كەلگەن پېتى داۋام قىلىنغۇاتقان بۇ ئارقىلىق باشقا ساماۋىي دىنلارغا خاتىمە بەرگەن ۋە ئىنسانلارغا ئۇنىڭ بىلەن نېمىتىنى تاماملىغان ھەق دىندۇر. ئىسلام دىنىنىڭ مەقسىتى ۋە غايىسى ئىنسانلارنى بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشتۈرۈشتۇر.

[مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا (40)]

« مۇھەممەد ئاراڭلاردىكى ئەرلەردىن ھېچبىرىنىڭ ئاتىسى ئەمەس، لېكىن (ئۇ) اللّٰەنىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسىدۇر (الله ئۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرلىكنى ئاخىرلاشتۇرغان، ئۇنىڭدىن كېيىن ھېچقانداق پەيغەمبەر كەلمەيدۇ)، الله ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر (سىلەرنىڭ سۆز ـ ھەرىكىتىڭلاردىن ھېچ نەرسە اللّٰەقا مەخپىي ئەمەس) » [ئەھزاب سۈرىسى 40 ـ ئايەت].

2 ـ ئىسلام دىنى ـ ئاللاھ ئۇنى تا قىيامەتكىچىلىك پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ دىنى بولۇشقا تاللىغان بىر دىندۇر.

[الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا]

«بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم. سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم. ئىسلام دىنىنى سىلەرنىڭ دىنىڭلار بولۇشقا تاللىدىم» [مائىدە سۈرىسى 3 ـ ئايەت].

3ـ ئىسلام دىنى ـ ئاللاھقا قوبۇل بولغان بىرلا دىن بولۇپ، بونىڭدىن باشقىسى قەتئىي قوبۇل قىلىنمايدۇ.

[وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (85)]

«كىمكى ئىسلام دىنىدىن غەيرى دىننى تىلەيدىكەن، ئۇ (يەنى ئۇنىڭ ئەمەلى) قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر» [ئالى ئىمران سورىسى 85 ـ ئايەت].

4 ـ ئىسلام دىنى ـ پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلىشقا چاقىرىلغان دۇنياۋىي دىندۇر.

[قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (158)]

« ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى: ئى ئىنسانلار! مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنلارنىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھىي مەبۇد يوقتۇر، ئاللاھ تىرىلدۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرىدۇ. ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىمان كەلتۈرىدىغان ئەلچىسى ئۇممى پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈڭلار. ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار» [ئەئراف سۈرىسى 158 ـ ئايەت].

5 ـ ئىسلام دىنى ـ ئۆزىدىن بۇرۇنقى پۈتۈن ساماۋىي دىنلارنىڭ ئاساسلىق غايىسىنى ئۆزئىچىگە ئالغان، مەقسەتلىرىنى ئورۇنلىغان ۋە ئۆزىنىڭ ھەرقانداق زامان ۋە ھەرقانداق ماكانغا مۇۋاپىق، كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتلىرىگە ئويغۇن كېلىشتەك ئالاھىدە خۇسۇسىيىتى بىلەن تونۇلغان، ئەڭ ئىلغار بىر دىندۇر.

[وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ]

«ئى مۇھەممەد! بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىركى (ساماۋىي) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىد بولغۇچى ھەق كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) نازىل قىلدۇق» [مائىدە سۈرىسى 48 ـ ئايەت]. ئىسلام دىنىنىڭ ھەرقانداق زامان، ھەرقانداق ماكانغا مۇۋاپىق ۋە ھەر مىللەتنىڭ مەنپەئىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغانلىقىنىڭ مەنىسى- ئىسلام دىنىنىڭ قانۇن ـ پرىنسىپلىرى دونيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا ۋە ئوخشاش بولمىغان ئەسىرلەر ھەم زامانلاردا تەتبىق قىلىنىشقا تامامەن ئەرزىيدۇ، ئۇنىڭ شەرىئىتىگە ئەمەل قىلىش ھېچبىر دەۋردە، ھېچبىر جايدا، ھېچبىر مىللەتنىڭ مەنپەئىتىگە ياكى بەخت ـ سائادىتىگە توسقۇنلۇق قىلمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ بەخت ـ سائادەتلىرىگە ۋە مەنپەئەتلىرىگە تولۇق كاپالەتلىك قىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر.

6 ـ ئىسلام دىنى ـ ئاللاھ ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئېتىقاد قىلغۇچىلارغا ياردەم قىلىدىغانلىقىغا ۋە بۇ دىننى باشقا دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلغان بىردىندۇر.

[هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ (9)]

«مۇشرىكلەر يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئاللاھ ھەق دىنىنى بارلىق دىنلار ئۈستىدىن غالىب قىلىش ئۈچۈن پەيغەمبىرىنى ھىدايەت بىلەن ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى » [سەف سۈرىسى 9 ـ

ئايەت].

[وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿55﴾]

« الله ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىنىنى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى ۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ۋەدە قىلدى، ئۇلار ماڭا ئىبادەت قىلىدۇ، ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيدۇ، شۇ ۋەدىدىن كېيىن كاپىر بولغانلار اللهنىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر » [نۇر سۈرىسى 55 ـ ئايەت].

7 ـ ئىسلام دىنى ـ ئەقىدە ۋە شەرىئەتتىن ئىبارەت بولۇپ ئۇ ، ئەقىدە ۋە شەرىئىتىدە ئەڭ تاكامۇللاشقان بىر دىندۇر.

ئىسلام دىنىنىڭ ئەقىدە ۋە شەرىئىتى

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى تۆۋەندىكىلەرگە بۇيرۇيدۇ:

1ـ ئاللاھ تائالانىڭ بىر ئىكەنلىكىگە ئېتىقاد قىلىشقا بويرۇيدۇ، ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرۈشتىن مەنئى قىلىدۇ.

2ـ راستچىللىققا بويرۇيدۇ، يالغانچىلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

3ـ ئادالەتلىك بولۇشقا بۇيرۇيدۇ، ھەقسىزلىك قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

4ـ ئىشەنچلىك بولۇشقا بويرۇيدۇ، خىيانەت قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

5ـ ۋاپادارلىققا بويرۇيدۇ، ۋاپاسىزلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

6ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بويرۇيدۇ، ئۇلارنى قاخشىتىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

7ـ ئۇرۇق ـ تۇغقاتلارغا سىلە ـ رەھىم قىلىشنى بويرۇيدۇ، ئۇنى ئۈزۈپ قۇيۇشتىن مەنئى قىلىدۇ.

8ـ خوشنىلارغا ياخشىلىق قىلىشقا بويرۇيدۇ، ئۇلارغا جەبىر سېلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

9ـ پاكىزىلىققا بويرۇيدۇ، پاسكىنىلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

10ـ رەھىم ـ شەپقەتلىك بولۇشقا بويرۇيدۇ، شەپقەتسىزلىك قىلىشتىن مەنئى قىلىدۇ.

11ـ مەرد، سېخى بولۇشقا بويرۇيدۇ، قورقۇنچاقلىق ۋە بېخىللىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

12ـ بىلىملىك، مەدەنىيەتلىك بولۇشقا چاقىرىدۇ، جاھىللىق ۋە قاششاقلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

13ـ كىشىلەرگە مەنپەئەتلىك بولۇشقا بويرۇيدۇ، بۇزغۇنچىلىق قىلىشتىن مەنئى قىلدۇ.

14ـ پائالىيەتچان بولۇشقا بويرۇيدۇ، ھورۇنلۇق ۋە تەييارتاپلىقتىن مەنئى قىلىدۇ.

خۇلاسە قىلغاندا، ئىسلام دىنى كىشىلەرنى بارلىق ئېسىل ۋە گۈزەل ئەخلاقلارغا بويرۇيدۇ، ئۇلارنى پۈتۈن رەزىللىك، پەسكەشلىك ۋە ناچارلىقلاردىن مەنئى قىلىدۇ، بارلىق ياخشى ئىشلارغا بويرۇيدۇ ۋە بارلىق يامان ئىشلاردىن مەنئى قىلىدۇ.

[إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاء ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاء وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (90)]

«ئاللاھ ھەقىقەتەن (كىشىلەر) ئارىسىدا، ئادىل بولۇشقا (جىمى خەلققە) ياخشىلىق قىلىشقا خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. قەبىھ (سۆز ـ ھەرىكەتلەر) دىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسىدۇ. نەسىھەتنى قوبۇل قىلسۇن دەپ، ئاللاھ سىلەرگە پەندە نەسىھەت قىلىدۇ»[نەھل سۈرىسى90 ـ ئايەت].

ئىسلام دىنىغا مەنسۇب بولۇش ـ ئۇنىڭدا ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان پۈتۈن مەسىلىلەرگە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئەمەل قىلىش بىلەن بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئەبۇ تالىب ئۆز ۋاقتىدا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ۋە ئۇنىڭ دىنىنىڭ پۈتۈن دىنلاردىن ھەق ۋە توغرا بىر دىن ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەن بولسىمۇ، ئۇ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭغا بويسۇنمىغانلىقى ئۈچۈن مۇسۇلمان بولالمىغان.

كۇفرىنىڭ ماھىيىتى

يۇقىرىدا تەرىپى قىلىنغانلارنىڭ ئەكسىچە، بىر قىسىم ئىنسانلار يارىتىلىشىدىن مۇسۇلمان بولۇپ دۇنياغا كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما ھاياتى جەريانىدا بۇنىڭدىن خەۋەرسىز، ئاڭسىز ھالەتتە ئىلاھىي قانۇنىيەت ئاساسىدا ياشاۋاتىدۇ. ياراتقان ئىگىسىنى تونۇش ئۈچۈن ئەقلىنى، زېھنىنى ۋە سەزگۈ قابىلىيىتىنى ئىشلەتمەيدۇ. ئىنكار قىلىش ئەركىنلىكىنى ئىشلىتىپ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشنى رەت قىلىۋاتىدۇ. بۇنداق ئىنسانلار ئىسلامدا كاپىر دېيىلىدۇ.

كۇفرىنىڭ ئەسلى مەنىسى ـ «يۇشۇرماق، يۆگىمەك ـ يەنى پەردىلىمەك» دېگەنلىك بولۇپ، ئاللاھنى ئىنكار قىلغان ئىنسان، ئۆزىنىڭ يارىتىلىشىدىكى نەپسى ۋە روھىدىكى ھەقىقەتنى يۇشۇرىدۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى، ئەزالىرى، مۇسكۇل ۋە نېرۋىلىرىنىڭ ھەر بىر تالاسى تەبىئىي قانۇنىيەتكە بويسۇنغان ھالدا ئىشلەيدۇ. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى جانلىق ۋە جانسىز ھەر بىر پارچە ـ بىر ئىلاھىي قانۇن بىلەن ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ئىجرا قىلىۋاتقان بولسىمۇ، بۇ ئىنساننىڭ كۆزى ۋە ئەقلى خۇددى تۇمان بىلەن توسۇلۇپ قالغاندەك، بۇ ھەقىقەتلەرگە كۆز يۇمغان ۋە بۇنىڭغا خىلاپ ھالدىكى ئەكس چۇشەنچە ۋە ھەرىكەتلەردە بولماقتا. كۇفرىنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدا تىمىسقىلاپ يۈرمەكتە. مانا بۇ كۇفرىنىڭ ماھىيىتى. بىز بۇنىڭدىن كاپىرنىڭ قانچىلىك بىر گۇمراھ ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز.

«كۇفرى» جاھالەتنىڭ ئۆزىدۇر. كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە بىردىنبىر ئىگىسى بولغان ئاللاھنى بىلمەسلىكتىنمۇ بەتتەر جاھىللىق ۋە نادانلىق بولامدۇ؟ بىر ئىنسان ئەتراپىدىكى تەبىئەتنىڭ چەكسىزلىكىنى، كېچە ـ كۈندۈز توختىماستىن ئىشلەۋاتقان تەبىئەتنىڭ ئاجايىپ مېخانىزمىنى ھەممە كائىناتتا ئاشكارا مەۋجۇد بولۇپ تۇرىۋاتقان بۈيۈك مودىللارنى كۆزى كۆرۈپ تۇرۇپ، بىزلەرنى ياراتقان ۋە ئىدارە قىلىۋاتقان قۇدرەتلىك ياراتقۇچىنى تونۇماسمۇ؟ ئۇ مۇكەممەل بىر شەكىلدە ئىشلەۋاتقان، كەم ـ كۈتىسىز بىر ئورگانىزمدىن ئىبارەت ۋۇجۇدىنى كۆرۈپ ۋە بىلىپ تۇرىدۇ ۋە ئۇنى ئۆزى خالىغان مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن قوللىنىدۇ ـ يۇ، لېكىن بۇلارنى ياراتقان قۇدرەت ئىگىسىنى، بۇ مېخانىزمنى سىزىپ پىلانلىغان ۋە ياساپ چىققان ئىنژېنېرنى

تونۇمايدۇ. كاربۇن، فرروم، كالتسىي (تۇپراق تەركىبىدىكى ماددىلارنى كۆرسىتىدۇ- ت) قاتارلىق جانسىز ماددىلاردىن مىسلىسىز بىر جانلىق مەخلۇقنى ئاپىرىدە قىلغان ياراتقۇچىنى پەرق ئېتەلمەيدۇ. ئەتراپىدىكى دۇنيادا ئىلىم- ھېكمەت، پەن- تېخنىكا، ماتىماتىكا ۋە ئىنژىنىرلىق قاتارلىق ھۈنەرلەر ئەكىس ئەتكەن نەرسىلەر ۋە ھادىسىلەرنى كۆرۈپ تۇرىدۇ. ئەمما، بۇ چەكسىز ۋە سىرلىق ئالەمنى ياراتقان ئىگىسىگە كەلگەندە كۆزلىرىنى يۇمۇۋالىدۇ. شۇنداق بۈيۈك ھەقىقەتكە كۆز يۇمغان ئىنساننىڭ، ھەقىقى ئىلمىي كۆز قاراشقا ئىگە بولالىشى مۇمكىنمۇ؟ بۇنداق بىر ئىنسان دەسلەپتىلا خاتا يولغا كىرگەنىكەن ئۇنىڭ كۆز قاراشلىرى، تەتقىقاتلىرى ۋە توغرا يولنى تېپىش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرى مەڭگۈ نەتىجىسىز قالىدۇ. چۈنكى، توغرا ۋە ھەقىقەتكە باشلايدىغان يول ئۇنىڭغا تاقالغان بولىدۇ. ئۇنىڭ جاھالەتنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا ئېزىقىپ يۈرگىنى يۈرگەن.

يەنە بىر جەھەتتىن ئېيتقاندا، كۇفرى- زۇلۇمدۇر. زۇلۇم دېگەن نېمە؟ بىر نەرسىنىڭ تەبىئىي يارىتىلىشىغا، ھەقىقي ئىرادىسىگە قارشى ۋە تەبىئىي قابىلىيىتىگە خىلاپ ئىشلارغا مەجبۇرلاش زۇلۇم دېيىلىدۇ.

كائىناتتىكى ھەر بىر نەرسە ياراتقۇچىسى ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىغا بويسۇنغان ھالدا مەۋجۇد بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى كۆردۇق. بۇلارنىڭ تەبىئىي يارىتىلىش قانۇنىنىڭ ئۆزى ئىلاھىي قانۇنغا ئىتائەت قىلىش، يەنى «ئىسلام» دىن ئىبارەتتۇر. ئىنساننىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى ۋە ھەر بىر پارچىسىمۇ بۇ تەبىئىي قانۇنىيەت ئاساسىدا پەيدا بولغان. ئاللاھ ئىنسانغا بۇ نەرسىلەر ئۈستىدە چەكلىك ھالدا ئىدارە قىلىش ھوقۇقىنى بەرگەن. بۇ نەرسىلەرنىڭ ماھىيىتىدە ئىلاھىي قانۇنىيەتكە بويسۇنۇش ياتسىمۇ، كۇفرىنى تاللىغان ئىنسان ئۇلارنى ئەكىس ھالدا ئىشلىتىدۇ. ئاللاھ ياراتقان قەلبىدە ياراتقۇچىسىغا بولغان سۆيگۈ ۋە ئۇلۇغلاش بولمايدۇ. ئۆزى مەبۇدلاشتۇرىۋالغان نەرسە ياكى كىشىلەرنى ئۇلۇغلايدۇ، ئۇلاردىن قورقىدۇ. بەدىنىنى، ئەزالىرىنى ئاللاھنىڭ رىزاسى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەمر- پەرمانلىرىغا ئۇيغۇن ھالدا ئىشلەتمەي ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە قارشى ئىشلىتىدۇ. ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىدۇ. ئۆز نەپسىگە زۇلۇم قىلىدىغان بۇنداق ئىنساندىنمۇ يامانراق زۇلۇم قىلغۇچى بولامدۇ؟!

كۇفرى بۇلاردىن باشقا يەنە ئىسيانكارلىق ۋە تۇزكورلۇقتۇر. بىر ئاز ئويلاپ بېقىڭلار! ئۆز جىسمىغا، بەدىنىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئىنساننىڭ قانچىلىك كۈچى ۋە ھوقۇقى بار؟ ئەقلىنى، يۈرىكىنى، روھىنى ۋە پۈتۈن ئورگانىزمىنى ئۆزى ياسىۋالغانمۇ؟ ياكى بۇلارنى ياراتقان ئاللاھ ئاتا قىلغانمۇ؟ كائىناتتىكى، شۇنداقلا تەبىئەتتە مەۋجۇد بولۇۋاتقان بارلىق شەيئىلەر ئۆزلىكىدىن پەيدا بولۇپ قالغانمۇ؟ ياكى ئاللاھ ياراتقانمۇ؟ بارلىق كۈچ ۋە ئېنىرگىيەنى ئىنساننىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن كىم يارىتىپ بەرگەن؟ ياكى ئىنسان ئۆزى ئىجاد قىلىپ چىققانمۇ؟ سىلەر بۇلارنىڭ ھەممىسىگە «ئاللاھ ياراتقان، بۇلارنىڭ ئىگىسى يالغۇز ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە ئاتا قىلغان لۇتفى- ئىنايىتى» دەپ جاۋاب بېرىسىلەر. ھەقىقەت شۇنداق ئىكەن، ئاللاھ بەرگەن ئەقلىنى ئاللاھقا قارشى چىقىشقا ئىشلەتكەن، يۈرىكىدە ئاللاھقا قارشى ھېسسىياتلار ساقلىغان، ئاللاھ بەرگەن ھەر خىل قابىلىيەتلىرىنى ياراتقۇچىسى بولغان ھاكىم مۇتلەق ئاللاھنىڭ ئەمرلىرىگە خىلاپلىق قىلىش ئۈچۈن قوللانغان كىشىدىنمۇ ئۆتۈپ كەتكەن خائىن بولامدۇ؟ بىر خىزمەتچى خۇجايىنىغا ساداقەتسىزلىك قىلسا ئۇنى ۋاپاسىز دەپ ئەيىبلەيمىز. بىر ئەسكەر

باشلىقى ئۆز كۈچىنى دۆلىتىنىڭ مەنپەئەتىگە قارشى ئىشلەتسە، ئۇنى خائىن دەپ تونۇيمىز. بىر كىشى ياخشىلىق قىلغان ئادىمىگە يامانلىق قىلسا، ئۇنى ھېچ ئىككىلەنمەستىن تۇزكۇر دەيمىز. بۇ ۋاپاسىزلىق، ھارامتاماقلىق ۋە خائىنلىقلارنى بىر كاپىرنىڭ «كۇفرى»نى تاللىۋېلىپ، ئاللاھقا قارشى ئىشلىگەن جىنايەتلىرىگە قانداقمۇ سېلىشتۇرغىلى بولسۇن؟ شۇنىڭدەك، كۈچ ۋە ھۆكۈمرانلىقنىڭ مەنبىئى كىم؟ ئىنسانغا بۇ كۈچنى ۋە ھاكىمىيەت يۈرگۈزۈش قابىلىيىتىنى كىم بەردى؟ ئىنساننى بۇنداق يۈكسەك مەرتىۋىگە چىقارغان كىم؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان ئىنايىتى ۋە ئېھسانىدۇر.

بۇ دۇنيادا ئىنسان ھەممىدىن كۆپ ئاتا- ئانىسىغا قەرزداردۇر. ئەمما ئاتا- ئانىنىڭ قەلبىگە پەرزەنت مېھرىنى سالغان كىم؟ ئانىغا بالىسىنى بېقىش ئارزۇسىنى ۋە كۈچ بەرگەن كىم؟ بالىلىرىنىڭ ياخشىلىقى ئۈچۈن بار- يوقىنى پىدا قىلىدىغان ئاتا- ئانىغا بۇ ئىلھام كىمدىن كېلىدۇ؟ ئازراق ئويلاپ كۆرسەك، ئىنسانغا ئەڭ بۈيۈك ياردەم قىلغۇچى ئاللاھ ئىكەنلىكى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ياراتقۇچى، ئاسرىغۇچى ۋە ئىگىمىز بولغان ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلىش، ئۇنىڭ مۇتلەق ھاكىمىيىتىگە ئىتائەت قىلماسلىق ۋاپاسىزلىق، خائىنلىق ۋە ئەڭ ئۈچىغا چىققان تۇزكورلۇقتۇر.

ئىنسان كۇفرى بىلەن ئاللاھقا زىيان يەتكۈزىدۇ دەپ ئويلاپمۇ قالماڭ! چەكسىز، پايانسىز بۇ ئالەمدە بىر زەررىچىلىكمۇ بولمىغان ئىنسان، كائىناتنىڭ ئىگىسى ئاللاھقا قانداقمۇ زىيان يەتكۈزەلەيدۇ؟ ئاللاھنىڭ مۈلكى شۇنچىلىك كاتتا، كەڭتاشا ۋە پايانسىزكى ئەڭ مۇكەممەل ۋە ئەڭ كۈچلۈك تېلىسكوپلار بىلەنمۇ ئالەمنىڭ چېگراسى تېخىچە ئېنىقلانغىنى يوق. ئاللاھ شۇ قەدەر قۇدرەتلىككى، يەر شارى، ئاي، كۈن ۋە يۇلتۇزلارغا ئوخشاش ئالەم بوشلۇقى جىسىملىرى ئۇنىڭ ئەمرى بىلەن كىچىك توپقا ئوخشاش چۆرگىلەپ ئايلىنىپ يۈرمەكتە. ئۇنىڭ بايلىقى ھەددى- ھېسابسىز. ئۇ پۈتۈن ئالەمنىڭ يالغۇز ئىگىسى، ئۇنىڭ ھېچبىر شېرىكى يوق، ھېچ نەرسىگە مۇھتاج ئەمەس. بەلكى پۈتۈن مەخلۇقات ئۇنىڭ رەھمىتىگە مۇھتاج. ئىنساننىڭ ئىسيانلىرى، كاپىرنىڭ كۇفرى بۇ ئۇلۇغ قۇدرەت ئىگىسىگە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. پەقەت بۇ ئىتائەتسىز ئىنسان ئەڭ زىيانغا ۋە زالالەتكە دۇچار بولغان مەخلۇقتۇر.

كۇفرى ۋە ئىتائەتسىزلىك كىشىلەرنى ھاياتىي كۆز قاراشلاردا چوقۇم مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئېلىپ بارىدۇ. بۇنداق بىر ئىسيانكار ئىنسان ھەقىقىي ئىلىم ۋە ھېكمەتنى مەڭگۈ تاپالمايدۇ. چۈنكى، ياراتقۇچىسىنى بىلدۈرەلمىگەن بىلىمى ھاياتتا ھېچقاچان ئۇنى توغرا يولغا ئېلىپ بارالمايدۇ. بۇ خىل ئىنساننىڭ كۆز قاراشلىرى، مۇھاكىمە ۋە تەتقىقاتلىرى داۋاملىق خاتا يۆنىلىشتە ۋە تۈيۈق يولدىدۇر. چۈنكى ياراتقۇچىسىنى تونىيالمىغان ئەقلى ئۇنىڭ ھايات يولىنى يورۇتالمايدۇ. نەتىجىدە ھاياتىدىكى پۈتۈن ئىشلىرى مۇۋەپپەقىيەتسىزلىككە ئۇچرايدۇ. ئەخلاقى، مەدەنىيىتى، ئائىلە ھاياتى، تۇرمۇش كۆرىشى، قىسقىسى پۈتۈن ھايات جەريانى ئىگىز- پەسلىكلەر ۋە بەختسىزلىكلەر بىلەن تولغان. يەر يۈزىدە پىتنە- پاسات ۋە قالايمىقانچىلىق تۇغدۇرىدۇ. ۋىجدانسىزلارچە قان تۆكىدۇ. باشقىلارنىڭ ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلىپ زالىملىق قىلىدۇ. ئەخلاقسىزلىقى، مەنتىقسىز پىكىرلىرى ۋە ئەمەللىرى بىلەن ئەتراپىنى، جەمئىيەتنى زەھەرلەيدۇ ۋە بۇزغۇنچىلىق قىلىدۇ. يەنى، بۇ دۇنيادا ئۆزىگە ۋە ئەتراپىقا زۇلۇم قىلىدۇ. ئاخىرىدا ئاخىرەتكە بارغاندا ھاياتىدا يارىتىلىشىدىكى مەقسىتىگە،

كۈچىگە قارشى ئىشلىگەن پۈتۈن جىنايەتلىرىدىن ھېساب ئېلىنىدۇ.

ۋۇجۇدىدىكى ھەر بىر ئەزاسى، ھەر بىر ئورگانلىرى، مېڭىسى، كۆزلىرى، بۇرنى، قول-پۇتلىرى بۇ خائىن تۇزكور ئىنساننىڭ ئۈستىدىن «بۇ زالىم ساڭا ئاسىيلىق قىلدى، ئەمر-پەرمانىڭغا خىلاپلىق قىلىپ ساڭا ئىسيان قىلدى ۋە بۇ ئىسياندا بىزنى زورلاپ قوللاندى» دەپ ئادالەتنىڭ ئىگىسى ۋە جىنايەتكارلارنى ئەڭ ئادىل جازالىغۇچى ئاللاھقا شىكايەت قىلىدۇ ۋە ئاللاھ ئۇلارغا تېگىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ.

مانا بۇ كۇفرىنىڭ ئېغىر ئاقىۋىتى. بۇ دۇنيادىمۇ، ئاخىرەتتىمۇ زىيان تارتىشتىن قۇتۇلالمايدۇ.

ئىسلامنىڭ نېئمەتلىرى

كۇفرىنىڭ يامان تەرەپلىرىنى ۋە زىيانلىرىنى كۆردۇق. ئەمدى ئىسلامنىڭ پايدىلىرى ۋە نېئمەتلىرىنى كۆزدىن كەچۈرەيلى.

دۇنيادا ئەتراپىمىزغا قارايدىغان بولساق، كۆزىمىز چۈشكەنلا جايدا ئاللاھنىڭ قۇدرەت كامالىنىڭ سىمۋولى ۋە ئۇلگىلىرىنى كۆرىمىز. ئۆزگەرتىشكە مۇمكىن بولمايدىغان بىر قانۇنىيەتكە ئاساسەن قەتئىي تەۋرەنمەستىن تەرتىپ- ئىنتىزام بىلەن ھېچ توختىماستىن ھەرىكەت قىلىۋاتقان بۇ سەلتەنەتلىك كائىنات ياراتقۇچىسى، ھازىرلىغۇچىسى، باشقۇرغۇچىسى، ھەر نەرسىگە قادىر، پۈتمەس- تۈگىمەس كۈچ- قۇدرەت، ئىلىم- ئىرپان ئىگىسى ئاللاھنىڭ بارلىقىغا گۇۋاھلىق بەرمەكتە. ئۇنىڭ ھېكمىتى ھېكمەتلەرنىڭ ئەڭ مۇكەممىلىدۇر.

كائىناتتىكى ھەر بىر نەرسە ئۇ ياراتقان تەبىئەت قانۇنىغا بويسۇنماي مەۋجۇد بولۇپ تۇرالمايدۇ. ئىنسانمۇ شۇنداق. چۈنكى، بۇ قانۇنىيەتلەرگە قارشى چىققان ئىنساننىڭ ھايات قېلىشى مۇمكىن ئەمەس. بۇلار بىزنىڭ ھەر كۈنى بويسۇنۇپ ئەمەل قىلىۋاتقان تەبىئەت قانۇنى دەپ ئاتالغان ئىلاھىي قانۇنلاردىن ئىبارەت.

لېكىن، ئاللاھ ئىنسانلارغا ئىدراك، يەنى بىلىش قابىلىيىتىنى ئاتا قىلغان. چۈشىنىش، مۇھاكىمە قىلىش قابىلىيىتىنى ۋە توغرىنى خاتادىن ئايرىش ئىقتىدارىنى بەرگەن. شۇنداقلا ئىنسانغا بەلگىلىك ئاساستا ئىرادە ۋە ھەرىكەت مۇستەقىللىقىنىمۇ بەرگەن. ئەسلىدە بۇ ئەركىنلىك ئىنساننى سىناشتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ سىناس- ئۇنىڭ ئىلمىنى سىناش، ئەقلىنى سىناش ۋە ياخشى- يامانىنى پەرق ئېتىش قابىلىيىتىنى ۋە ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان بۇ ئەركىنلىكنى قانداق شەكىلدە قوللانغانلىقىنى سىناشتۇر. بۇ سىناقتا ئىنسانغا ھېچبىر چەكلىمە بولمايدۇ. ئەگەر چەكلىمە قويۇلسا، مەجبۇر قىلىنسا، سىناق (ئىمتىھان)نىڭ ھېچبىر ئەھمىيىتى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسان بۇ ئىمتىھاندا ئۇ ياكى بۇ يولنى ئىختىيار قىلىشقا زورلاپ مەجبۇر قىلىنمايدۇ. تەبىئىيكى، ئىمتىھاندا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىسىز دەپ، ئالدىن بەلگىلەپ بېرىلگەندىمۇ ئىمتىھاننىڭ ھېچبىر قىممىتى بولمايدۇ. ئەگەر سىز ئىمتىھاندا ئۆز بىلىمىڭىز ۋە چۈشەنچىڭىز بويىچە ئەركىن، ئىختىيارى ھالدا ئويلىنىپ سوئاللارغا جاۋاب بەرسىڭىز، بۇ ئىمتىھان نەتىجىسى سىزنىڭ ھەقىقىي قابىلىيىتىڭىزنىڭ ئۆلچىمى بولالايدۇ. ئەگەر بەرگەن جاۋابلىرىڭىز توغرا بولسا ئىمتىھاندىن ئۆتكەن بولىسىز ۋە پارلاق ئىستىقبالنىڭ يولى سىزگە ئېچىلغان بولىدۇ. ئەگەر جاۋابىڭىز خاتا بولسا ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيسىز ۋە كەلگۈسىدىكى

مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭىزگە تۇسالغۇ بولىدۇ.

ئىنساننىڭ دۇنيادىكى ئەھۋالىمۇ بۇنىڭغا ئوخشايدۇ. ئىنسانلارنىڭ ھايات جەريانىدا ئۆز ئىختىيارى بىلەن تاللىۋالغان يولىنى ۋە ھايات شەكلىنى، ئىسلامنى ياكى كۇفرىنى تاللاشتا ئاللاھ ئىنسانغا ئىرادە ۋە ھەرىكەت ئەركىنلىكى ئاتا قىلغان.

ئەمدى قارايدىغان بولساق، بۇ يەردە ھەم ئۆزىنىڭ تەبىئىي يارىتىلىشىغا قارشى، ھەم كائىناتنىڭ يارىتىلىشىغا زىت ھالدا مەۋجۇد بولۇپ تۇرغان بىر ئىنسان بار. ھەقىقىي ياراتقۇچىسىنى ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىشتە خاتالاشقان، ئىتائەتسىزلىك ۋە ئىسيانكارلىق يولىنى ئىختىيار قىلىپ، ئاللاھ ئاتا قىلغان ئەركىن تاللىۋېلىش ئالاھىدىلىكىنى خاتا ھالدا يامان يولغا ئىشلەتكەن بۇ ئىنسان، بىلىم، ئەقىل ۋە چۈشەنچە ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىگەن. ئۆزىنىڭ قانچىلىك بىر قابىلىيەتسىز، پەسكەش بىر مەخلۇق ئىكەنلىكىنى ئۆزى ئىسپاتلاپ بەرگەن. بۇ خىل ئىنساننىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتتۇق.

يەنە بىر تەرەپتىن، ئىمتىھاندىن ياخشى نەتىجە بىلەن ئۆتكەن بىر ئىنساننى كۆرىمىز. بۇ ئىنسان ئەقلىنى، ئىلمىنى توغرا ۋە جايىدا ئىشلىتىپ، ياراتقۇچى ئاللاھنى تونۇپ يەتكەن، ئۇنىڭغا ئىشەنگەن ، ئىمان كەلتۈرگەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھېچقاچان مەجبۇرلانمىغان، زورلانمىغان، ئۆزى ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىنى تاللىۋالغان. توغرىنى خاتادىن ئايرىۋېلىشتا خاتالاشمىغان ۋە يامان يولغا كىرىپ كېتىش مايىللىقى بولۇپ تۇرسىمۇ ھەق يولنى تاللىيالىغان. ئۆزىنىڭ تەبىئىي ئالاھىدىلىكىنى ۋە تەبىئەتتىكى رېئال ھادىسىلەرنى توغرا چۈشەنگەن. ھەر قانداق بىر يولنى تاللاش كۈچىگە ۋە ئىرادىگە ئىگە بولسىمۇ، ھەق يولغا- ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىغا كىرگەن ۋە سىناقتىن ئۆتكەن. چۈنكى، ئۇ كۆزلىرىنى ھەقىقەتنى كۆرۈشكە، قۇلاقلىرىنى توغرىنى ئاڭلاشقا، قەلبىنى ۋە روھىنى تاللىۋالغان ھەق يولنى بويلاپ مېڭىشقا ئىشلەتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئىنسان ھەقنى ئىزدىگۈچى بولماستىن، بەلكى ھەقنى بىلگۈچى ۋە ھەققە ئىبادەت قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىغان. شۈبھىسىزكى، بۇ ئىنسان بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە غەلىبىگە ئېرىشىدۇ. بۇنداق ئىنسان، بىلىم ۋە ئەمەلىيەتنىڭ پۈتۈن ساھەلىرىدە دائىم توغرا يولدا ماڭىدۇ. ئاللاھنى پۈتۈن سۈپەتلىرى بىلەن تونىغان كىشى ھەقىقەتنىڭ (ھەقىقىي بىلىم- ت) بېشىنى ۋە ئاخىرىنى بىلىدۇ. ھاياتتا بىرىنچى قەدەمنى توغرا باسقان كىشى ھېچقاچان ئېزىقىپ، خاتا يولغا كىرىپ كەتمەيدۇ. پەلسەپە ساھەسىدە كائىناتنىڭ سىرلىرىنى تەتقىق قىلىشقا باشلايدۇ، تەبىئەت ھادىسىلىرىنى ئۆگىنىدۇ. ئەمما بىر كاپىر پەيلاسوپتەك شۈبھە ۋە ئىككىلىنىشلەر چۆلىدە ئېزىقىپ يۈرمەيدۇ. ئاللاھ نۇرلاندۇرغان بۇ ھەق يولدا ھەر بىر قەدىمنى توغرا باسقان ھالدا ئىلگىرىلەيدۇ. ئەقلىنى ئىشلىتىپ تەبىئەتنىڭ قانۇنلىرىنى ئۆگىنىدۇ. دۇنيانىڭ سىرلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىشقا تىرىشىدۇ. ئەقلىنىڭ ۋە ماددىنىڭ بۇگۈنگىچە بايقالمىغان كۈچ- قۇدرىتىنى ئىدارە قىلىشقا، باشقۇرۇشقا تىرىشىدۇ. ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئىنسانىيەتكە خىزمەت قىلدۇرۇش ئۈچۈن قىلىدۇ. پۈتۈن كۈچ ۋە ھېكمەت يوللىرىنى كەشىپ قىلىپ يەردىكى ۋە ئاسماندىكى بارلىق نەرسىلەرنى ئىنسانلارنىڭ پايدىلىنىشىغا سۇنۇش ئۈچۈن قولىدىن كېلىشىچە تىرىشىدۇ. تەتقىقاتلىرىنىڭ ھەربىر سەھىپىلىرىدە داۋاملىق ئاللاھنى ياد ئېتىپ تۇرغانلىقى، ئۇنى ئىلمىنى، پەن- تېخنىكىسىنى يامان يولغا ئىشلىتىشتىن ساقلايدۇ. قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلەردىن تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش

ۋە جىسىملار ئۈستىدىكى ھاكىمىيىتىدىن كۆرەڭلەپ، بۇلارنى ئۆزىنىڭ ھېسابىغا يېزىش، ئۆزىنى بىر ئىلاھىي قۇدرەتكە ئىگە دەپ داۋا قىلىشقا ئوخشاش خاتا چۈشەنچىلەرگە ئۇچرىمايدۇ. «مەن ئىلىم- پەن بىلەن تەبىئەتنى بويسۇندۇردۇم، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى شەخسىي مەنپەئەتىمگە خىزمەت قىلدۇرۇپ، دۇنياغا خوجايىن بولىمەن، خالىسام دۇنيانى ئاستىن- ئۈستۈن قىلىۋېتەلەيمەن» دەپ قاراش پەقەت بىر كاپىر ئالىمنىڭ چۈشەنچىسى ۋە تۇتقان يولى.

مۇسۇلمان ئالىم، ئىلمىي تەتقىقاتلىرىدىن نەتىجە قازانغانسىرى، كائىناتتىكى كەشپىياتلىرى مېۋە بەرگەنسىرى ئۇنىڭ ئاللاھقا بولغان ئىمانى ۋە تەستىقى شۇنچە كۈچلىنىدۇ. ئاللاھقا تېخىمۇ كۆپ ھەمدۇ- سانا ئېيتىدىغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئەقىدىسى- بۇ ئىلىم ۋە كۈچ- قۇدرەت ماڭا ئاللاھ ئاتا قىلغان نېئمەتتۇر، بۇلارنى مەن يەنە ئاللاھ رىزاسى ئۈچۈن، ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن سەرپ قىلىمەن دەپ چۈشىنىدۇ. ئىلاھىي تەبلىغ ۋە ئىسلامنىڭ ئەخلاق پەزىلىتى ئۇنىڭغا رەھبەرلىك قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بىلىمى ئىنسانلارنىڭ پايدىسى ئۈچۈن بىر ۋاستە بولىدۇ. ئاللاھنىڭ بەرگەن نېئمەتلىرىگە بۇ يول بىلەن مىننەتدارلىقنى بىلدۈرگەن بولىدۇ. شۇنداقلا، تارىخ، ئىقتىساد، ھوقۇق قاتارلىق ئىلىم- پەن ساھەسىدە ۋە سەنئەتنىڭ ھەر قايسى بۆلۈملىرىدە ئىشلەش ۋە تەتقىق قىلىشتا مۇسۇلمان ئالىم بىر كاپىر ئالىمدىن ھېچقاچان ئارقىدا قالمايدۇ. ئەمما نوقتىئىينەزەرى، ھەرىكەت ئۇسۇللىرىنىڭ نەتىجىلىرى بىر- بىرلىرىدىن كۆپ پەرقلىنىدۇ. مۇسۇلمان ئالىم پەننىڭ ھەر بىر ساھەسىنى ھەقىقەت كۆزى بىلەن قاراپ تەھلىل قىلىپ، تەجرىبىلىرىدىن توغرا ساۋاق ئېلىپ، مەدەنىيەتلەرنىڭ تەرەققى قىلىش ۋە يۇقىلىش سەۋەبلىرىدىن، ئۆتمۈشتىكى پۈتۈن توغرا ۋە خاتالىقلاردىن توغرا يەكۈن چىقىرىپ، بۇ مىللەتلەرنى مۇنقەرزلىككە ئېلىپ بارغان يولدىن چەۋرلىك بىلەن ساقلىنىدۇ. سىياسەتتە بىردىنبىر مەقسىدى- تىنچلىق، ئادالەت ۋە پەزىلەت ھۆكۈم سۈرگەن، ئىنسانلار بىر- بىرلىرى بىلەن قېرىنداشلارچە ئىناق ياشايدىغان ۋە ئۆز- ئارا ھۆرمەت قىلىدىغان، ئېكسپىلاتاتسىيە ۋە قۇللۇق تۈزۈمگە قەتئىي يول قويۇلمايدىغان، كىشىلىك ھەقلىرىنى قوغدايدىغان ۋە دۆلەتنىڭ كۈچىنى ئاللاھنىڭ مۇقەددەس ئامانىتى دەپ بىلىپ، بۇنى پۈتۈن ئىنسانلار مەنپەئەتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان دۆلەت قۇرۇشقا تىرىشىدۇ. ھوقۇق (ئادالەت ۋە قانۇن- ت) ساھەسىدە بولسا، بىر مۇسۇلمان قانۇننى ھەقىقىي رەۋىشتە ئادالەتلىك، بولۇپمۇ ئاجىزلار ناھەقچىلىككە ئۇچرىمايدىغان، كۈچسىزلەرنىڭ ھەققىنى قوغدايدىغان ئاساستا تۈزۈپ چىقىدۇ. ھېچكىمنىڭ زۇلۇمغا، ناھەقچىلىككە ئۇچرىشىغا يول قويمايدۇ.

مۇسۇلماننىڭ ئەخلاقى ھەر زامان ئاللاھتىن قورقۇش، تەقۋادارلىق ۋە راستچىل بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. مۇسۇلمان ھەر نەرسىنىڭ ئىگىسى بىر ئاللاھ ئىكەنلىكىنى، باشقىلارغا بەرگەن نەرسىنىڭمۇ ئاللاھنىڭ ئامانىتى ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ھېچقانداق بىر نەرسىگە، ھەتتا ئۆزىنىڭ جىسمىغىمۇ ئىگىدارچىلىق قىلالمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئامانىتى، ماڭا بۇلار قوللىنىش ئۈچۈن بېرىلگەن، بۇ ھوقۇقۇمنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ۋە ئەمرىگە مۇۋاپىق قوللىنىشىم لازىم، بىر كۈنى ئاللاھ بۇ ئامانەتلەرنى مەندىن قايتۇرىۋالىدۇ ۋە ئۇ كۈنى بۇلاردىن بىر- بىرلەپ ھېساب ئالىدۇ، دەيدىغان ياراتقۇچىسى ئالدىدىكى مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى ئۇنى خاتالىشىشتىن ساقلايدۇ.

بۇنداق چۈشەنچە ۋە پىكىر قىلىش يولى بىلەن ياشىغان ئىنساننىڭ ئەخلاق پەزىلىتىنىڭ قانچىلىك يۈكسەك ئىكەنلىكىگە بىر قاراپ باقايلى! ئۇ ئىنسان يۈرىكىنى پۈتۈن يامان خىياللاردىن پاك تۇتىدۇ. مېڭىسىنى ئەسكى ۋە بۇزۇق پىكىردىن ساقلايدۇ. كۆزلىرىنى يامانلىقتا قاراشتىن، قولىقىنى يامان ۋە كۇفرى سۆزنى ئاڭلاشتىن ساقلايدۇ. يالغاننى تىلغا ئالمايدۇ، كۇفرى سۆزلەشكە تىلى بارمايدۇ، تۇرمۇشنى ھالال يول بىلەن قامدايدۇ. ھارامدىن تاپقان ۋە ياكى باشقىلارنىڭ ھەققى بولغان ياكى ئاجىزلارنى يىغلىتىپ، قاقشىتىپ تاپقان دۇنيانى ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتسىمۇ يىمەيدۇ. ئىرقى ۋە جىنسى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھېچقانداق بىر ئىنسانغا زورلۇق ۋە ھەقسىزلىق قىلىنىشقا يول قويمايدۇ. زالىملارغا يان باسمايدۇ، باش ئەگمەيدۇ. ئىنسانلار ئارىسىدا ياخشىلىق ۋە پەزىلەتنىڭ ئۈلگىسى بولىدۇ. ھەق يولىدا شەخسىي ئارزۇ ۋە مەنپەئەتلىرىنى قۇربان قىلىشتا ھېچ ئىككىلەنمەيدۇ. ئۇنىڭ دەل بۇ يولدا غەلىبە قازىنىشقا ئىشەنچىسى كامىل ۋە ھېچقانداق بىر كۈچ ئۇنى ئالداپ ياكى قورقۇتۇپ ھەق يولدىن توسيالمايدۇ.

يەر يۈزىدە ئۇنىڭدىنمۇ شەرەپلىك كىشى بولمايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ بېشى يالغۇز ياراتقۇچىسى ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئېگىلىدۇ (سەجدىگە بارىدۇ- ت). دۇنيادا ئۇنىڭدىنمۇ ئىززەتلىك كىشى بولمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ قولى ئاللاھتىن باشقىسىغا ئېچىلمايدۇ (ئاللاھدىن باشقا ھېچكىمدىن تىلىمەيدۇ- ت). دۇنيادا ئۇنىڭدىن كۈچلۈك ئىنسان يوق، چۈنكى ئۇ ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمدىن قورقمايدۇ. ئۇ ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمدىن مۇكاپات ياكى ئۈستۈن دەرىجە تەمە قىلمايدۇ. ئۇنى ھەق يولدىن ئازدۇرۇشقا، ئىمانىنى سېتىۋېلىشقا قادىر ھېچقانداق بىر كۈچ مەۋجۇد ئەمەس.

ئۇ دۇنيادا ئەڭ باي كىشىدۇر. چۈنكى ئۇ ئاچكۆز ئەمەس، شەھۋەتپەرەس ئەمەس، نەپسىنىڭ قۇلى ئەمەس، ھەسەتخور ۋە تەمەخور ئەمەس. ئۇ ھالال ئەمگەك بىلەن تاپقان مېلىغا قانائەت قىلىدۇ. يامان يول بىلەن تاپقان ھارام پۇل- مال ۋە دۆلەتنى ئالدىغا دۆۋىلەپ قويسىمۇ قاراپ قويمايدۇ. ئۇنىڭ قەلبى قانائەت، خۇشاللىق ۋە ھۇزۇر ئىچىدە ياشىرىپ تۇرىدۇ. ئىنسانغا بۇلاردىنمۇ ئارتۇق بايلىق ۋە دۆلەت بولامدۇ؟

ئۇ ئەڭ ئىشەنچلىك ۋە ئىناۋەتلىك بىر ئىنسان، چۈنكى ئۇنىڭغا ئىشەنچ قىلىدىغانلارنىڭ ئىشەنچىسىنى يەردە قويمايدۇ ۋە ھەر زامان راستچىل بولىدۇ، ۋەدىسىدە تۇرىدۇ. ھەر ئىشنى توغرىلىق ۋە ئادىللىق بىلەن ئىشلەيدۇ. چۈنكى ئۇ ئاللاھ ھەر يەردە ھازىر بار ۋە ھەر نەرسىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكىگە چىن كۆڭلىدىن ئىشىنىدۇ. بۇنداق كىشى ئىگە بولغان ئېتىبار ۋە ئىناۋەتنىڭ ئۈستۈنلىكىنى سۆز بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن ئەمەس. بۇ خىل ئالىيجانابلىقلارغا ئىگە كىشىگە ئىشەنمەيدىغان ۋە ھۆرمەت قىلمايدىغان كىم بار؟ مانا بۇلار بىر مۇسۇلماننىڭ ھاياتى ۋە خاراكتېرى.

بىر مۇسۇلماننىڭ ھەقىقىي خاراكتېرى تىكلەنگەندىن كېيىن، بۇ ئۇنىڭ دۇنيادا ھېچقاچان چۈشكۈنلەشمەيدىغانلىقىنىڭ ۋە مەغلۇب بولمايدىغانلىقىنىڭ كاپالىتى. ئۇ ھاكىم بولۇشقا مەنسۇپ، ئەمما ھېچ بىر زامان مەھكۇم بولمايدۇ، چۈنكى ئىسلامنىڭ ئۇنىڭدا ياراتقان ئاللاھدىلىكلىرى تۈپەيلىدىن ھېچقانداق بىر كۈچ ئۇنىڭغا كۆلەڭگە چۈشۈرەلمەيدۇ، مەغلۇب قىلالمايدۇ.

بۇ دۇنيادا شەرەپلىك ۋە مۆتىۋەر هايات كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۇ ئۇستىگە ئەڭ ئالىي رەھمەتلىرىنى ياغدۇرىدىغان ياراتقان ئىگىسىنىڭ ئالدىغا قايتىدۇ. چۈنكى ئۇ ۋەزىپىسىنى غەلىبىلىك ئورۇنداپ ئىمتىھاندىن ئەلا نەتىجىلەر بىلەن ئۆتتى. ئۇ پانىي دۇنيا هاياتىدا بەخت-سائادەت ئىچىدە ياشىدى، ئاخىرەتتىمۇ ئەبەدىي هۇزۇر، خۇشاللىق ۋە سائادەت ئىچىدە ياشايدۇ.

هەر قانداق بىر شەخس، خەلق توپى، مەلۇم دەۋر ياكى بىر جايغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان، ئىنسانىنىڭ دىنى بولغان ئىسلام، يۇقىرىقىلاردىن ئىبارەتتۇر. ئىسلام پۈتۈن كائىناتنىڭ بىردىنبىر يولى ۋە پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ بىردىنبىر دىنىدۇر. هەر قايسى دەۋرلەردە، هەر قايسى مەملىكەتلەردە ۋە هەر قايسى قەۋملەر ئىچىدە ياشاپ ئۆتكەن، ئاللاهنىڭ بارلىقىغا ئىشەنگەن ۋە هەقنى قوللىغان پۈتۈن ياخشى خىسلەتلىك كىشلەر، مەيلى ئۇلار ئۆز تىللىرىدا بۇ دىننى «ئىسلام» دەپ ئاتىسۇن، ياكى باشقا ئىسىملار بىلەن ئاتىسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ مەزھىبى بولۇپ، ئۇلار ئىسلام يولىدىكى مۇسۇلمانلاردىن ئىدى.

ئىككىنچى باپ. ئىسلامنىڭ ئاساسي پرىنسىپلىرى

ئىسلامنىڭ ئاساسي پرىنسىپلىرى

1 ـ ئاللاهتىن باشقا ئىبادەتكە هەقلىق بولغان مەبۇد بەرهەق (يەنى هەقىقىي ئىلاھ)يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيهىسسالامنىڭ ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن، ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن بەرهەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ، ئۇنىڭغا گۇۋاهلىق بېرىش.

2 ـ هەركۈنى بەش ۋاخ نامازنى، ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىش.

3 ـ يىلدا بىر ئاي رامىزان روزىسىنى تۇتۇش.

4 ـ پۇل ـ مېلى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتسە، يىلدا بىر قېتىم پۇل ـ مېلىنىڭ زاكىتىنى ئايرىش.

5 ـ ئىقتىسادى يېتەرلىك بولۇپ قودرىتى يەتسە، ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىم بەيتوللاهقا بېرىپ هەج تاۋاپ قىلىش.

ئىسلامنىڭ يوقىرىقى بەش چوڭ ئاساسي پرىنسىپىغا ئەمەل قىلغان ئادەم «مۇسۇلمان» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ـ بىر ـ بىرىنى تولۇقلايدىغان، بىر ـ بىرىدىن ئايرىلالمايدىغان زىچ باغلىنىشلىق مۇناسىۋەتتۇر. ئىسلام ـ ئىمان ۋە ئەمەل دېمەكتۇر. چۈنكى ئىمان ئېتىقادقا، ئەمەل شەرىئەتكە ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئېتىقاد بىلەن شەرىئەت ئىككىسى بىرلىكتە ئىسلامغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. شۇڭا قۇرئان كەرىمدە، ئىمان هەمىشە ياخشى ئەمەللەر بىلەن بىرلىكتە بايان قىلىنغان. ئاللاھ ئىسلامنىڭ ئىمان ۋە ئەمەلدىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا (**96**)]

«ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئۈچۈن ئاللاھ هەقىقەتەن (ئۇلارنىڭ

دىللىرىدا) مۇھەببەت پەيدا قىلىدۇ» [مەريەم سۈرىسى 96 ـ ئايەت].

ئېنىقكى، دىللاردا مۇھەببەتنىڭ پەيدا بولۇشى ئىسلامنىڭ ئالامىتىدۇر. ئاللاھ ئاخىرەتتە جەننەتنى قازىنىش پەقەت ئىسلامنىڭ يەنى ئىمان ئېيتىش ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشنىڭ نەتىجىسى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا (**107**) خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا (**108**)]

«شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ مەنزىلگاھى فىردەۋس جەننەتلىرى بولىدۇ. ئۇلار ئۇ جەننەتلەردىن يۆتكىلىشنى خالىمايدۇ» [كەھف سۈرىسى 107 ـ 108ئايەت].

كىشىلەر ئىسلام دىنىغا « لائىلاھە ئىللەللاھو، مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ » دېگەن كەلىمە تەييىبەنى مەنىسىنى بىلىپ ئوقۇپ، ئۇنىڭغا ئىشىنىپ، ئىقرار قىلىش بىلەن كىرىدۇ. بۇ كەلىمە تەييىبەنىڭ مەنىسى: ئاللاھتىن باشقا ئىبادەتكە ھەقلىق بولغان ھەقىقىي ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى دېگەنلىكتۇر. بۇ كەلىمە ئىمان ۋە ئىسلامنىڭ مەنىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىنتايىن ئىخچام بىر كەلىمە بولغانلىقتىن، كىشىلەر ئىسلام دىنىغا كىرىشتە، ئالدى بىلەن ئۇلاردىن مۇشۇ كەلىمە تەلەپ قىلىنىدۇ. كەلىمە تەييىبە ھەرقانداق كىشى ئۇنىڭ مەنىسىگە ئىقرار قىلىپ، كۆڭلىدىن تەسدىق ۋە قوبۇل قىلىش بىلەن مۇسۇلمان بولىدىغان ۋە ئۇنىڭغا ئىنكار قىلىش بىلەن مۇسۇلمانلىقنىڭ چەك ـ چېگرىسىدىن چىقىپ كېتىدىغان بىردىنبىر ئەھمىيەتلىك كەلىمىدۇر. چۈنكى ئىسلام دىنىنىڭ شۇئارى ۋە روھى «لا ئىلاھە ئىللەللا» يەنى« ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق» دېگەنلىكتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇنى قوبۇل قىلىپ ئىقرار ۋە تەسدىق قىلغان كىشى ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي مەقسىتىنى ئورۇنلىغان بولىدۇ.

«مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ» يەنى«مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەرھەق پەيغەمبىرى» دەپ ئېتىراپ قىلىپ، گۇۋاھلىق بېرىش بولسا، «لا ئىلاھە ئىللەللا» دېگەن شاھادەتنى تولۇقلىغانلىقتۇر. بۇ ئىككى شاھادەت (يەنى كەلىمە تەييىبە) ئىسلام دىنىنىڭ روھى بولغىنىنىڭ سىرتىدا، پۈتۈن ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقى ۋە ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشىنىڭ كاپالىتىدۇر. چۈنكى، ئاللاھقا ئىخلاس قىلماستىن ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ئەگەشمەستىن قىلىنغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەر ھەرگىز قوبۇل بولمايدۇ. ئاللاھقا چىن ئىخلاس قىلىش بىلەن «لا ئىلاھە ئىللەللا» دېگەن شاھادەت ئورۇندىلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ھەقىقىي رەۋىشتە ئەگىشىش بىلەن «مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ» دېگەن شاھادەت ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ. ئاخىرەتتە ئازابتىن ساقلىنىش ۋە جەننەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن كاپالەت قىلغۇچىمۇ بىردىنبىر كەلىمە تەييىبەدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

3/2 ـ وللترمذى: ((مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، حَرَّمَ الله عَلَيْهِ النَّارَ)) رواه الترمذي: (2638).

3/2 ـ تىرمىزىنىڭ رىۋايىتىدە: اللەتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام

اللەنىڭ ئەلچىسىدۇر، دەپ گۇۋاھلىق بەرگەن ھەرقانداق كىشىگە الله دوزاخنى ھارام قىلىدۇ دېيىلگەن.(تىرمىزى: 2638)

كەلىمە تەييىبەنىڭ پايدىلىرى ئىنتايىن كۆپ. كەلىمە تەييىبەنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى، كىشىلەرنى مەخلۇقاتقا چوقۇنۇشنىڭ قۇللۇقىدىن ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ باشقىسىغا ئەگىشىشنىڭ ھالاكەتلىرىدىن قوتۇلدۇرۇپ، بىر ئاللاھقىلا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىشتەك، توغرا يولغا يېتەكلەش ئارقىلىق، ئۇلارنى ئىككى ئالەمدە بەختلىك قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

يۇقىرىقى ئالتە ئىمانغا، ئۇنىڭدىن باشقا قۇرئان كەرىم ۋە سەھىي ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان پۈتۈن مەسىلىلەرگە چىن ئىشىنىپ ئىمان كەلتۈرگەن ۋە ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان جىمى ئەھكاملارنى قوبۇل قىلىپ، ئەمەل قىلغان كىشى ھەقىقىي مۆمىن ۋە مۇسۇلمان بولالايدۇ. ئاللاھ ھەقىقىي مۆمىنلەر توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ (15)]

«شۈبھىسىزكى، ھەقىقىي مۆمىنلەر ـ ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرگەن، ئاندىن (ئىمانىدا) شەك كەلتۈرمىگەن، ماللىرى بىلەن جانلىرى بىلەن ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلاردۇر. ئەنە شۇلار ئىمان دەۋاسىدا راستچىللاردۇر» [ھوجۇرات سۈرىسى 15 ـ ئايەت].

ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرنى ئاللاھقا دەۋەت قىلىشتىكى ئۇسۇلى

ئىسلام دىنى كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا زورلاشنى قەتئىي رەت قىلىدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلەرنى ئاللاھقا دەۋەت قىلىشتىكى بىردىنبىر ئۇسۇلى: ئاۋۋال ئىسلامنىڭ ماھىيىتىنى كىشىلەرگە تولۇق بايان قىلىش ۋە قۇرئان كەرىمنى ئۇلارغا چۈشەندۈرۈپ ئوقۇپ بېرىش، ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۇلارنى خالىسا ئىسلامنى قوبۇل قىلىش، خالىسا تەرك ئېتىش ئىختىيارى بىلەن ئۆز ھاللىرىغا قويۇۋېتىشتىن ئىبارەت. ئاللاھ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، كىشىلەرنى دىنغا دەۋەت قىلىشنىڭ ئۇسۇلىنى تەلىم بېرىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَقُرْآناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنزِيلاً (106) قُلْ آمِنُواْ بِهِ أَوْ لاَ تُؤْمِنُواْ إِنَّ الَّذِينَ أُوتُواْ الْعِلْمَ مِن قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّدًا (107)]

« قۇرئاننى كىشىلەرگە دانە ـ دانە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ ـ بۆلۈپ نازىل قىلدۇق، ئۇنى تەدرىجىي نازىل قىلدۇق. قۇرئانغا ئىشىنىڭلار ياكى ئىشەنمەڭلار، ئىشىنىشىڭلار ئۇنىڭغا كامالەت، ئىشەنمەسلىكىڭلار ئۇنىڭغا نۇقسان ئېلىپ كەلمەيدۇ، دېگىن. شۈبھىسىزكى، قۇرئان نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا (تەسىرلىنىپ) دەرھال سەجدىگە بارىدۇ. » [ئىسرا سۈرىسى 106 ـ107ـئايەت].

يەنى خالىساڭلار ئىمان ئېيتىڭلار، خالىساڭلار كۇپرىلىق ھالىتىڭلار بىلەن قېلىڭلار، سىلەرگە ئۆزۈڭلار خالىمىغان بىر ئېتىقادنى تېڭىش يوق، دېگەنلىكتۇر. ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئۇنىڭغا كىرىشكە ھېچ ۋاقىت زورلىغان ئەمەس ۋە زورلىمايدۇ. بەلكى كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا چىرايلىقچە دەۋەت قىلىدۇ، بەس. چۈنكى ئىسلام دىنى بىر نەرسىگە ئىشىنىدۇكى، ئۇ بولسىمۇ ئىسلام دىنىنىڭ ھەقلىقى، تەلىماتلىرىنىڭ ئىلغارلىقى ۋە قانۇن ـ

پرىنسىپلىرىنىڭ ئادىللىقىدۇر! ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىَ لاَ انفِصَامَ لَهَا وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (256)]

« دىندا (ئۇنىڭغا كىرىشكە) زورلاش يوقتۇر، ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى، كىمكى تاغۇت (يەنى اللە تىن باشقا بارچە مەبۇد) نى ئىنكار قىلىپ، اللەقا ئىمان ئېيتىدىكەن، ئۇ سۇنماس، مەھكەم تۇتقىنى تۇتقان بولىدۇ، اللە (بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئىشلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر » [بەقەر سۈرىسى 256 ـ ئايەت].

قۇرئان كەرىمنىڭ تەلىماتى مۇسۇلمانلار كۇففارلارغا غالىب كەلگەن چاغلاردىمۇ، ئۇلارنى دىنغا كىرىشكە زورلاشنى قەتئىي رەت قىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن:

[وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَعْلَمُونَ (6)]

« ئەگەر مۇشرىكلاردىن بىرەر كىشى سەندىن ئامانلىق تىلىسە، تاكى ئۇ اللەنىڭ كالامىنى (يەنى قۇرئاننى) ئاڭلىغانغا (يەنى پىكىر قىلىپ، ئۇنىڭ ھەقىقىتىگە يەتكەنگە) قەدەر، ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگىن، ئاندىن (ئۇ ئىمان ئېيتمىسا)، ئۇنى (جېنى، مېلى) ئامان تاپىدىغان جايغا يەتكۈزۈپ قويغىن، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار (ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىتىنى) ئۇقمايدىغان قەۋمدۇر. » [تەۋبە سۈرىسى 6 ـ ئايەت].

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

ئىككىنچى بۆلۈم. ئىمان

بىرىنچى باپ. ئىماننىڭ شەرتلىرى ۋە ئالامەتلىرى

ئىمان ۋە ئۇنىڭ شەرتلىرى

ئىمان ـ ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ۋە بىرلىكىگە چىن ئىشىنىپ، ئېتىقاد قىلىش، تىل بىلەن ئۇنىڭغا ئىقرار قىلىش ۋە ئەمەللەر ئارقىلىق ئۇنى ئىسپاتلاش دېمەكتۇر. ئىمام بۇخارى ۋە ئىمامى مۇسلىمنىڭ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان (ئالدىنقى بۆلۈمدە نەقىل قىلىنغان38/29ـ) ھەدىستە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئىمان دېگىنىمىز، اللەنىڭ بار ۋە بىرلىكىگە ئىشىنىش، پەرىشتىلەرگە ئىشىنىش، پەيغەمبەرلەرگە ۋە پەيغەمبەرلەرگە چۈشۈرۈلگەن كىتابلارغا ئىشىنىش، الله بىلەن ئۇچرىشىشقا ۋە ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە ئىشىنىشتىن ئىبارەتتۇر، دەپ جاۋاپ بەرگەنلىكى بايان قىلىنغان.

ھەسەنۇلبەسرىي رەزىيەللاھو ئەنھۇ مۇنداق دېگەن ئىكەن: «ئىمان ـ ئاغزاكى ئارمان قىلىش ياكى ئۆزىنى مۇسۇلمانچە كۆرسىتىش بىلەن ھاسىل بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ، دىلدا ئورۇن ئالىدىغان، ئۇنىڭ راستلىقىنى ئەمەل ئىسپاتلايدىغان نەرسىدۇر.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد مۇستاپا سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئىمانغا بەرگەن تەبىرىدىن ئىماننىڭ ئاساسي پرىنسىپى تۆۋەندىكى ئالتە ھەقىقەتكە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بىلىمىز.

1 ـ ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

2 ـ ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

3 ـ ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنىڭ بارلىقىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

4 ـ ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

5 ـ قىيامەت كۈنىنىڭ بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

6 ـ ياخشىلىق ۋە يامانلىق ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش.

يۇقىرىقى ئالتە ھەقىقەتكە چىن دىلىدىن ئىشىنىپ، ئۇنىڭ تەقەززاسى بويىچە ئەمەل قىلغان ئادەم «مۇئمىن» دەپ ئاتىلىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِاللّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا (136)]

«ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى قۇرئان) غا ۋە ئىلگىرى ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلارغا ئىمان كەلتۈرۈڭلار. كىمكى ئاللاھنى، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنى، كىتابلىرىنى، پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇ قاتتىق ئازغان بولىدۇ» [نىسا سۈرىسى 136 ـ ئايەت].

ئىماننىڭ كۈچىيىشى ۋە ئاجىزلىششى

ئىمان كەم ـ زىيادە بۇلىدۇ. ئاللاھنى ياد ئېتىش ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش بىلەن ئىمان زىيادىلىشىدۇ ۋە كۈچىيىدۇ، ئاللاھنى ئۇنۇتۇش ۋە گۇناھ، يامان ئىشلارنى قىلىش بىلەن ئىمان ناقىسلىشىدۇ ۋە ئاجىزلىشىدۇ. مانا بۇ، ئىماننىڭ كەم ـ زىيادە بولغىنىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ (2)

«پەقەت ئاللاھ ياد ئېتىلسە دىللىرىدا قورقۇنچ پەيدا بولىدىغان، ئاللاھنىڭ ئايەتلىرى تىلاۋەت قىلىنسا ئىمانى كۈچىيىدىغان كىشىلەرلا (كامىل) مۆمىنلەردۇر » [ئەنفال سۈرىسى 2 ـ ئايەت]. ئىمان ئاللاھنىڭ زىكرى بىلەن كۈچىيىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن غاپىل قېلىش بىلەن ئاجىزلىشىدۇ. ئاللاھ ئىماننىڭ ياخشى ئەمەللەر بىلەن زىيادىلىشىدىغانلىقى توغرىلىق يەنە مۇنداق دەيدۇ:

[هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا (4)]

« مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۇچۇن، الله ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ (پەرىشتىلەردىن، جىنلاردىن، ھايۋانلاردىن ۋە تەبىئەت ھادىسىلىرىدىن بولغان) قوشۇنلىرى اللهنىڭدۇر، الله (خەلقىنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر » [فەتھ سۈرىسى 4 ـ ئايەت].

ئىماننى كۈچلەندۈرىدىغان ۋە ئۇنى زىيادە قىلىدىغان ئامىللار

1) **ئىلىم ـ** ئىلىم ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاستىسىدۇر. ئاللاھنى تونۇش ئېتىقادنى كۈچەيتىدۇ، ئېتىقادنىڭ كۈچىيىشى ئىماننىڭ كۈچىيىشى دېمەكتۇر.

2) **ئەمەل ـ** ياخشى ئەمەللەر بەندىنىڭ ئاللاھ بىلەن بولغان يېقىنلىقىنى زىچ باغلاپ تۇرىدىغان بىر چوڭ ۋاستە بولۇپ، ئىنسان ياخشى ئەمەللەرنى كۆپ قىلىش ئارقىلىق ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايدۇ. ئاللاھقا يېقىنلىشىش ئىماننى كامالەتكە يەتكۈزىدۇ.

3) **تەپەككۇر ـ** ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى گۈزەل سەنئەتلىرى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىش كىشىنى ئاللاھنى تېخىمۇ تونۇشقا ئېلىپ بارىدۇ. ئاللاھنى تونۇش ئىماننى كۈچەيتىدۇ. قۇرئاندا تەپەككۇر قىلىشقا چاقىرىدىغان ئايەتلەر ئىنتايىن كۆپ. ئاللاھنىڭ كامالىي قۇدرەتلىرى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىش ئىبادەتنىڭ جەۋھىرىدۇر.

4) **ئاللاھنى ياد قىلىش ـ** قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، تەسبىھ ـ تەھلىللەرنى ئېيتىش بىلەن ئاللاھنى ياد ئېتىش ئىماننىڭ كۈچىيىشىگە ۋاستە بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھنى ياد ئېتىش ئاللاھقا بولغان ئىخلاس ۋە مۇھەببەتنى ئاشۇرىدۇ. ئىخلاس ۋە مۇھەببەت ئىماننى كۈچەيتىدۇ ۋە كامالەتكە يەتكۈزىدۇ.

ئىماننىڭ ئالامەتلىرى

1) گۈزەل ئەخلاق

ئەخلاق ئىنساننىڭ روھىدا يەرلىشىپ ئادەتكە ئايلىنىپ قالغان قىلىقلار بولۇپ ، ئەخلاق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. بىرى، گۈزەل ئەخلاق، يەنە بىرى ناچار ئەخلاق. گۈزەل ئەخلاق ئىماننىڭ تولۇقلانمىسى بولۇپ، ئۇ سۆز ـ ھەرىكەت ۋە ئىش ـ پائالىيەتلەردە توغرا بولۇش دېمەكتۇر. گۈزەل ئەخلاقنىڭ پادىشاھى توغرىلىقتۇر. گۈزەل ئەخلاق ئىماننىڭ كامىللىقىنى نامايان قىلىدۇ. ئەخلاقسىز كىشىنىڭ ئىمانى كەمدۇر. ئاللاھ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ (4)]«سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاقتا ئىگىسەن» [قەلەم سۈرىسى 4 ـ ئايەت].

2) ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ سۆيگۈسى

ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھەممىدىن سۆيۈملۈك بولۇشى ۋە بۇ سۆيگۈنىڭ پۈتۈن ئىش ـ پائالىيەت ۋە گەپ ـ سۆزلەردە ئىپادىلىنىشى ئىماننىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ:

64/46 – أَنَسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بهن طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ كَانَ الله وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أحب عبدا لا يحبه إلا لله، ومن يكره أن يعود فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ الله مِنْهُ كما يكره أن يلقى فِي النار))* رواه البخاري (16)، مسلم (43)

64/46 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تۆۋەندىكى ئۈچ خىسلەتنى ئۆزىدە ئۆزلەشتۈرگەن كىشى ئىماننىڭ لەززىتىنى تېتىيدۇ: الله ۋە اللەنىڭ رەسۇلىنى ھەممىدىن بەك ياخشى كۆرۈش، باشقىلارنى پەقەت الله ئۈچۈنلا دوست تۇتۇش ۋە الله ئۇنى كۇپۇرلۇقتىن قۇتقۇزغاندىن كېيىن، كۇپۇرلۇققا قايتىشنى خۇددى ئوتقا تاشلىنىشنى يامان كۆرگەندەك يامان كۆرۈش. (مۇسلىم 43)

3) ئاللاھتىن قورقۇش

ئاللاھنى ھەقىقىي تونۇغان كىشى ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى تونۇيدۇ، ئاللاھنىڭ ھەيۋىتىدىن ئەيمىنىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ ئاللاھنى لايىقىدا قەدىرلىيەلمىگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. مانا بۇ، ئىماننىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاء إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ (28)]

« شۇنىڭدەك ئىنسانلارنى، ھايۋانلارنى، چاھارپايلارنىمۇ خىلمۇخىل رەڭلىك قىلىپ ياراتتى، ﷲنىڭ بەندىلىرى ئىچىدە ﷲ تىن پەقەت ئالىملارلا قورقىدۇ، ﷲ ھەقىقەتەن غالىبتۇر، (بەندىلىرى ئىچىدە تەۋبە قىلغانلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.» [فاتىر سۈرىسى 28 ـ ئايەت]. ئاللاھتىن قورقۇش ئىماننىڭ كامىللىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئاللاھتىن قورقۇش ـ ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىپ ئۇنىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ قېلىشتىن ھەزەر قىلىش دېگەنلىكتۇر.

4) **ياخشى ئەمەللەر**

روھلارنى پاكلايدىغان، ھاياتنى گۈزەللەشتۈرىدىغان ياخشى ئەمەللەر ئىماننىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن قۇرئاندا ئىمان ھەمىشە ياخشى ئەمەللەر بىلەن بىرلىكتە كەلتۈرۈلگەن. چۈنكى ئىمان ئەگەر ياخشى ئەمەللەردىن ئايرىلىپ قالىدىغان بولسا، ئۇ، نە مېۋىسىدىن، نە سايىسىدىن پايدىلانغىلى بولمايدىغان پايدىسىز دەرەخكە ئوخشاپ قالىدۇ. ئىمانسىز قىلىنغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەرمۇ رىيا ۋە نىفاقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ (82)]

«ئازابقا يولۇقۇشتىن ساقلىنىش ئىمان ئېيتقان، ئىمانىغا مۇشرىكلىكنى(ۋە رىيانى) ئارىلاشتۇرمىغان ئادەملەرگە مەنسۇپتۇر» [ئەنئام سۈرىسى 82 ـ ئايەت].

ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىغا كۆرسىتىدىغان تەسىراتلىرى

ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىغا بېرىدىغان تەسىراتلىرى ئىنتايىن كۆپ، بىز تۆۋەندە پەقەت بىر قانچىسىنى بايان قىلىمىز.

1) **ھىدايەت** ـ ئىمان كىشىنى توغرا يولغا باشلاش ئارقىلىق، ئۇنى ئىككى ئالەمنىڭ سائادەتلىرىگە ئېرىشتۈرىدۇ. چۈنكى توغرا يولغا ھىدايەت تېپىش ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللەرنىڭ نەتىجىسى، شۇنىڭدەك، ئاخىرەتتە جەننەتنى قازىنىشمۇ ھىدايەتنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (9)]

«شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقانلارنى ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى پەرۋەردىگارى ئۇلارنىڭ ئىمانى سەۋەبىدىن ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان، نازۇ نېمەتلىك جەننەتلەرگە يېتەكلەيدۇ» [يۇنۇس سۈرىسى 9 ـ ئايەت].

2) **شجائەت** ـ ئىمان مۇسۇلمان كىشىدە، ئاللاھ تائالانىڭ غەيرىدىن قورقمايدىغان، ئېسىل خىسلەتنى يېتىلدۈرىدۇ. چۈنكى ئىماننىڭ ھەقىقىتى، كىشىگە پايدا ـ زىيان يەتكۈزۈش، ئۆلتۈرۈش ـ تىرىلدۈرۈش ۋە رىزىق بېرىش پەقەت بىر ئاللاھنىڭ قولىدا، دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەلەب قىلىدۇ. مۇسۇلمان كىشى مۇشۇ ئېتىقادى بىلەن، ئۆزىنىڭ ئەزەلدىن ھۆر ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ ۋە ھۆررىيىتىنى قوغداش يولىدا، ئاللاھتىن باشقا ھېچكىمدىن قورقمايدۇ. ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تەلىم بېرىپ مۇنداق دەيدۇ:

[قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللّهُ لَنَا هُوَ مَوْلاَنَا وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (51)]

« ئېيتقىنكى، ‹بىزگە پەقەت اللهنىڭ تەقدىر قىلغان نەرسىسى يېتىدۇ، ئۇ بىزنىڭ مەدەتكارىمىزدۇر. مۆمىنلەر اللهقا تەۋەككۇل قىلسۇن(يەنى مۆمىنلەر ھەممە ئىشنى اللهقا تاپشۇرسۇن، ئۇنىدىن باشقا ھېچ ئەھەدىگە يۆلەنمىسۇن)›» [تەۋبە سۈرىسى 51 ـ ئايەت].

3) **غەلىبە** ـ ئىمان مۆمىن كىشىلەرنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرىدۇ. ئاللاھ ھەقىقىي مۆمىنلەرنى ھالاكەتلەردىن ساقلايدۇ ۋە دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غالىب قىلىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ ۋەدىسىدۇر. زامانىمىزدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ ۋەدە قىلغان ياردەملەردىن مەھرۇم قېلىپ، خار ۋە

زەبۇنلۇق گىرداۋىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئۇلارنىڭ ئاللاھ تەلەب قىلغان رەۋىشتە ھەقىقىي مۆمىنلەردىن بولالمىغانلىقىدىن ئىدى. چۈنكى، «مۇئمىن» سۆزى بىلەن «مۇسۇلمان» سۆزى ئوتتۇرىسىدا ئومۇم ۋە خاسلىق جەھەتتىن پەرق باردۇر. ھەرقانداق مۆمىن مۇسۇلمان دېيىلىدۇ، ئەمما ھەرقانداق مۇسۇلمان مۆمىن دېيىلمەيدۇ. بۇنىڭ دەلىلى مۇنۇ ئايەت:

[قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِن قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (14)]

« ئەئرابىلار: «ئىمان ئېيتتۇق» دەيدۇ، (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «(تېخى) ئىمان ئېيتمىدىڭلار ۋە لېكىن سىلەر بويسۇندۇق دەڭلار، ئىمان تېخى دىلىڭلارغا كىرمىدى، ئەگەر سىلەر اللهقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلساڭلار، الله سىلەرنىڭ ئەمەللىڭلاردىن ھېچ نەرسىنى كېمەيتىۋەتمەيدۇ، الله ھەقىقەتەن(مۆمىنلەرگە) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇلارغا) ناھايىتى مېھرىباندۇر » [ھۇجۇرات سۈرىسى 14- ئايەت].

ئاللاھنىڭ قۇرئاندىكى ۋەدىلىرى ھەقىدە ئىزدەنگەن كىشى ئاللاھنىڭ مەزكۇر ۋەدىلىرىنىڭ ھەممىسى مۆمىنلەرگىلا خاس قىلىنغانلىقىنى ئوچۇق كۆرەلەيدۇ.

4) **قانائەت -** ئىمان مۇسۇلمان كىشىنىڭ قەلبىدە، قانائەت ۋە ئېسىل پەزىلەتلەرنى يېتىشتۈرىدۇ. چۈنكى ھەقىقىي چىن ئىمان رىزىق پەقەت ئاللاھنىڭ قولىدا، ئاللاھتىن باشقا رىزىق بەرگۈچى يوق، ئاللاھتىن كەلگەن رىزىقنى توسۇۋالغۇچى ھەم يوق، دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەقەززا قىلىدۇ. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

[اللّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاء وَيَقَدِرُ وَفَرِحُواْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الآخِرَةِ إِلاَّ مَتَاعٌ (26)]

« الله (ئۆزىنىڭ ھېكمىتىگە ئاساسەن) خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ ۋە (خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدۇ. (مۇشرىكلار) دۇنيا تىرىكچىلىكىگە خۇش بولۇپ كەتتى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئاخىرەتكە قارىغاندا ئازغىنا نەرسىدۇر » [رەئد سۈرىسى 26 - ئايەت].

5) **خاتىرجەملىك-** ئىمان مۇسۇلمان كىشىنىڭ كۆڭلىگە خاتىرجەملىك ۋە ئامانلىق بېغىشلايدۇ. چۈنكى دۇنيادا نۇرغۇن كىشىلەر جەۋر - زۇلۇم ۋە ھەقسىزلىكلەرگە ئۇچرايدۇ. لېكىن ئىنتىقام ئېلىشقا كۈيىنچىسىنىڭ كۈچى يەتمەيدۇ. ماددىي ۋە مەنىۋى زىيان - زەخمەتلەرگە ئۇچرايدۇ لېكىن كۆپ ھاللاردا ئۇنىڭ بەدىلىنى كۆرەلمەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئۇلار ھۇزۇرسىز ۋە خاتىرجەمسىز ياشاشقا يۈز تۇتىۋاتقاندا، ئىمان ئۇلارنى، ئۇلارنىڭ بۇ دۇنيادا ئالالمىغان ئىنتىقاملىرىنى ئېلىپ بېرىدىغان، تارتقان زىيانلىرىنى پايدىغا ئايلاندۇرۇپ بېرىدىغان كەرەملىك ئاللاھنىڭ ئادالىتىگە ئىشىنىپ، ئاخىرەتنى كۈتۈپ، خاتىرجەم، بەھۇزۇر ئۆمۈر سۈرۈشكە ئۈندەيدۇ.

6) **چىدام ۋە سەۋىرچانلىق -** ئىمان مۇسۇلمان كىشىدە، باشقا كەلگەن ھەرقانداق بالا - قازا ۋە مۇسىبەتلەر ئالدىدا تەۋرەنمەيدىغان، چىداملىق ئىرادىنى يېتىشتۈرىدۇ. چۈنكى ھەقىقىي چىن ئىمان باشقا كەلگەن پۈتۈن بالايىئاپەت ۋە مۇسىبەتلەر ئاللاھنىڭ تەقدىر قىلىشى بىلەن بولىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭا مۆمىن كىشى بېشىغا كەلگەن ھەرقانداق

ئوگۇشسىزلىقلار ۋە مۇسىبەتلەرنى قەيسەرلىك بىلەن قارشى ئالدۇ ۋە سەۋىر بىلەن ئۆزىنى تۇتىۋېلىپ، تۇرمۇشنى يەنىلا بەھۇزۇر ئۆتكۈزۈپ كېتەلەيدۇ. ئىماننىڭ ئىنسان ھاياتىغا بېرىدىغان مۇندىن باشقىمۇ ئەجايىپ تەسىرلىرى ئىنتايىن كۆپ. ئۇلارنى ساناپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس.

ئىمان ۋە ئىسلامدىن چىقىپ كېتىشكە سەۋەب بولىدىغان ئامىللار

1 ـ ئىسلام دىنىغا ئىنكار قىلىش.

2 ـ ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش.

3 ـ مۇناپىقلىق، يەنى ئىچىدە كاپىرلىقنى يوشۇرۇپ، سىرتىدا مۇسۇلمانلىقنى ئاشكارىلىش ياكى ئۇنىڭغا شەك قىلىش.

4 ـ ئەمەل ـ ئىبادەتنى ياكى دۇئانى ئاللاھنىڭ غەيرىگە قىلىپ، ئۇلار ئارقىلىق ئاللاھقا يېتىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش.

5 ـ كۇففارلارنىڭ ئېتىقادلىرىغا ۋە تۇتقان يوللىرىغا كۆڭۈلدىن رازىلىق بىلدۈرۈش.

6 ـ باشقىلارنىڭ تۇتقان يوللىرىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ئەۋزەل كۆرۈش.

7 ـ قۇرئان ۋە سەھىھ ھەدىسلار بىلەن سابىت بولغان ئىسلام ئەھكاملىرىنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلىش.

8 ـ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلىش ياكى ئۇنى مەسخىرە قىلىش.

9 ـ مۇسۇلمانلارنىڭ زىيىنىغا كۇففارلار بىلەن بىرلىشىش.

10 ـ باشقا قانۇنلارنى ئىسلام شەرىئىتىدىن ئەۋزەل كۆرۈش.

11 ـ سېھىرگەرلىك قىلىش ياكى سېھىرگە ئىشىنىش.

12 ـ ئىسلام تەلىماتلىرىدىن يۈز ئۆرۈش ياكى ئۇلارنى مەسخىرە قىلىش.

13 ـ ئاللاھنىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەھىھ ھەدىسلىرى بويىچە ھۆكۈم قىلىشقا قايىل بولماسلىق ياكى شەرىئەتنى كەمسىتىش، يەنى ئۇنى ھازىرقى زامانغا ماسلاشمايدۇ، دېيىش.

14 ـ داخان، پالچى ۋە رەمچىلارنىڭ غەيبتىن سۆزلىگەن سۆزلىرىگە ئىشىنىش.

851/446 ـ أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مَنْ أَتَى حَائِضًا في فرجها أَوِ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ))* رواه الترمذي (135)

851/446 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ھەيزدار ئايال بىلەن جىما قىلسا ياكى ئايالىنىڭ ئارقىسىغا كەلسە ۋە ياكى كاھىنىنىڭ ئالدىغا بارسا، مۇھەممەد (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) گە چۈشۈرۈلگەن دىننى ئىنكار قىلغان بولىدۇ. (تىرمىزى: 135)

15 ـ ئاللاھنىڭ ئەمىر- پەرمانلىرىنى ئاشكارا رەت قىلىش، يەنى ھەقىقەتكە ئىقرار قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا بويسۇنۇشتىن باش تارتىش. شەيتانلارنىڭ ئاتىسى ئىبلىسمۇ ھەقىقەتنى بىلەتتى ۋە ئاللاھنى ئېتىراپ قىلاتتى. بىراق ئىبلىس تەكەببۇرلۇقتىن ئاللاھنىڭ پەرمانىغا

ئاشكارا قارشى چىققانلىقى سەۋەبتىن، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتكەن ۋە ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن مەڭگۈلۈك قوغلانغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (34)]

«ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار، دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ، كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى» [بەقەر سۈرىسى 34 ـ ئايەت].

يوقىرىدا بايان قىلىنغان كۆپىرنىڭ تۈرلىرىدىن قايسى بىرىنى سادىر قىلغان كىشى ئىسلام ۋە ئىماندىن چىققان بولىدۇ. ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى ئىمانىمىزدا مەھكەم قىلسۇن، ئامىن!

ئىككىنچى باپ. ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈش

ئاللاھنىڭ مەۋجۇدلىقى

ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى دەلىل ـ ئىسپاتلىرى بىلەن كۆرستىش ھاجەتسىز. چۈنكى ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان سانسىز ئالامەتلەر ئەتراپىمىزدا ھەر ۋاقىت ئۆزلىرىنى نامايان قىلىپ تۇرماقتا. كائىناتتىكى ھەر بىر ئالامەت ۋە ھەر بىر مەۋجۇدات ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇرماقتا. ئالاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىگە دەلىل ـ ئىسپات تەلەپ قىلىش، خۇددى ئوپئوچۇق كۈندۈزدە، ئاسماندا قۇياشنىڭ بارلىقىغا دەلىل ـ ئىسپات تەلەپ قىلغانغا ئوخشاش بىمەنىلىكتۇر. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپمۇ، خۇددى ئەما كىشىلەر كۈندۈزدىكى قۇياشنىڭ كۆزلەرنى چاقنىتىدىغان پارقىراق نۇرىنى كۆرەلمىگىنىدەك، بەزى ئىنسانلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدا ھەمىشە نامايان بولۇپ تۇرغان، ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ چەكسىز قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان سانسىز ئالامەتلەرنى كۆرەلمەيۋاتماقتا. ئىنسانلار ئارىسىدا كۆپىرنىڭ مەيدانغا كېلىشى مانا بۇ سەۋەبتىن ئىدى. شۇ ۋەجىدىن ئاللاھنىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىل ـ ئىسپاتلاردىن بەزىسىنى كەلتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدىغان دەلىل ـ ئىسپاتلارنى ساناپ تۈگىتىش مۇمكىن ئەمەس. ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرىنىڭ سانىچە دەلىللەر ئۇنىڭ بارلىقىغا كەسكىن دالالەت قىلىدۇ. دۇنيادىكى ھەر بىر مەۋجۇدات ئۆزىدىكى ۋە ئەتراپىدىكى، ئاللاھنىڭ مەۋجۇدلىقى ۋە ئۇنىڭ يەككە ـ يېگانە ياراتقۇچى ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدىغان نۇرغۇن ئالامەتلەرنى نامايان قىلىپ تۇرماقتا. بۇ مەنادا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ (3)]

«ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا مۆمىنلەر ئۈچۈن (ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقى، بىرلىكى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار»[جاسىيە سۈرىسى 3 ـ ئايەت].

كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق ـ جانسىز بارلىق شەيئىلەرنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقى ھەققىدە ئىزدىنىپ، ئۇنىڭغا جاۋاب تاپماقچى بولغان ھەر قانداق كىشى، تۆۋەندىكى تۆت جاۋابتىن باشقىسىنى تاپالمايدۇ:

1 ـ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر ئۆزلىكىدىن پەيدا بولغان، يەنى ماددىنىڭ زەررىلىرى (پارچىلىرى) ئەقىل، ئىدراك ۋە تەپەككۇر قىلىش قابىلىيىتىگە ئىگە بولۇش ئارقىلىق، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەرنى ۋۇجۇتقا چىقارغان دېيىش. بۇنداق جاۋاب ئەقىلغا ھەرگىزمۇ مۇۋاپىق كەلمەيدۇ، چۈنكى ، تاش، سۇ، ھاۋا، تۇپراق ۋە ئۇلاردىن باشقا ماددىلاردا ئەقىل، ئىدراك ۋە تەپەككۇر قىلىش قابىلىيىتىنىڭ يوقلىقى ھەممىگە مەلۇم. تارىختىن بېرى، ھېچبىر زامان ئۇلارنىڭ ئەقىل، ئىدراك ۋە تەپەككۇر قىلىش قابىلىيىتىگە، شۇنداقلا يارىتىش قۇدرىتىگە ئىگە بولغانلىقى مەلۇم ئەمەس. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھېچقانداق ئەقىل، ئىدراك ياكى كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگە بولمىغان ماددىلارنىڭ كائىناتنى ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرىنىمۇ بارلىققا كەلتۈرەلمەيدىغانلىقى ئېنىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ جاۋاب ھېچقانداق ئىلمىي ئاساسقا ئىگە بولمىغانلىقى ئۈچۈن رەت قىلىنىدۇ.

2 ـ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى تەبىئەت ياراتقان دېيىش. ئەگەر بىز، بۇ جاۋابنى بەرگۈچىلەردىن تەبىئەت دېگەن نېمە دەپ سورايدىغان بولساق، ئۇلاردىن بەزىلەر: «تەبىئەت ـ كائىناتنىڭ مەنزىرىسى» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى، كائىنات يوق ئىكەن تەبىئەتمۇ يوق ئىدى. چۈنكى بىر نەرسىنىڭ مەنزىرىسى شۇ نەرسە مەۋجۇد بولغاندىلا ئاندىن مەۋجۇد بولالايدۇ. ئۇ نەرسە بولمىسا مەنزىرىسىمۇ بولمايدۇ. ئۇنداقتا تەبىئەت بۇرۇن ئۆزى يوق تۇرۇپ، قانداقمۇ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى ياراتالىدى؟ ئەگەر بىز تەبىئەتنى كائىناتتىن بۇرۇن بار ئىدى، دەپ پەرەز قىلغاندىمۇ، تەبىئەت ئەقىل ـ ئىدراك ۋە كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگە بولمىغان بىر نەرسە تۇرۇپ، قانداقمۇ كائىناتنى ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى، جۈملىدىن ئەقىللىق ئىنسانلارنى ياراتالىسۇن؟! ئۇلاردىن بەزىلەر تەبىئەتنى «كائىناتنىڭ ئۆزى» دەپ تەرىپلىسە، بەزىلەر ئۇنى «يوشۇرۇن كۈچ» دەپ تەرىپلىمەكتە. بۇ يوشۇرۇن كۈچ ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بولماي نېمە؟ ئۇلار بۇنى «تەبىئەت» دەپ چۈشەنسە، بىز ئاللاھنىڭ كامالىي قۇدرىتىنىڭ نامايەندىسى، دەپ چۈشىنىمىز. دېمەك، كائىناتنى تەبىئەت ياراتقان دەيدىغان بۇ جاۋابمۇ، يۇقىرىقىسىدىن قېلىشمايدىغان بىمەنە جاۋابتۇر.

3ـ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر تاسادىپى يارىتىلىپ قالغان، يەنى كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەر، ئەسلىدە ئاتوم زەررىلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇلار ئۇشتۇمتۇت ھەرىكەتكە كېلىش ئارقىلىق بىر ـ بىرى بىلەن تاسادىپى پۇتۇنلىشىشى نەتىجىسىدە كائىنات ۋۇجۇتقا كەلگەن دېيىش. ئۇنداقتا، قۇياشنىڭ ماددىلىرى ئىسسىق ماددىلاردىن ئىبارەت بولۇپ، قۇياش دۇنياغا ئىسسىقلىق ۋە يورۇقلۇق بېرىدۇ. يەرشارى ۋە باشقا پىلانىتلارنىڭ ماددىلىرىدا ئىسسىقلىق ماددىسى يوق ئىكەنلىكى ھەممىگە مەلۇم. تاسادىپى بولغان ئىشلارنىڭ پىلانسىز ۋە نىزامسىز ھالدا، ئۇشتۇمتۇت مەيدانغا كېلىدىغانلىقىمۇ ئېنىق بىر مەسىلە. قانداقلارچە، ئىسسىقلىق ماددىلىرى تاسادىپى ھالدا ھەممىسى بىر يەرگە كېلىپ قۇياشقا ئايلىنىپ قالدى؟ يەرشارىدىن باشقا پلانىتلاردا سۇنىڭ يوقلىقى ۋە ئۇ جايلاردا جانلىقلارنىڭ ياشىمايدىغانلىقى ھەممىگە ئايان بولغان بىر ئىلمىي ھەقىقەت بولغان يەردە، سۇ قانداق بولۇپ باشقا پلانىتلاردا بولۇپ قالماستىن، تاسادىپى جانلىقلار ياشايدىغان يەرشارىدىلا بولۇپ قالغان؟ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق مەۋجۇداتلار بىر خىل ئىنچىكە نىزام ۋە مۇكەممەل بىر قانۇن سىستېمىسى بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ. تاسادىپى بولغان ئىشلار ـ بىز يۇقىرىدا ئېيتقاندەك ـ

نىزامسىز ۋە پىلانسىز بولىدۇ. بۇ ھالدا، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى مەۋجۇداتلارنىڭ ھەرىكەت قىلىشىدىكى نىزام ۋە قانۇن سىستېمىلار نەدىن كەلدى؟ تەسادىپىلىق ئۈزىدە بولمىغان نىزام ۋە قانۇن سىستېمىلارنى كائىناتقا قانداقمۇ بېرەلەيدۇ؟ دېمەك، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى شەيئىلەرنى تاسادىپى پەيدا بولۇپ قالغان دېگەن جاۋاب، ھەقىقەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان، ھېچقانداق ئىلمىي ئاساسقا يۆلەنمىگەن سەپسەتىدۇر.

4 ـ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەرنى ئاللاھ ياراتقان دېيىش.

يوقىرىقى ئۈچ خىل جاۋابنىڭ ھېچبىرى ئىلمىي ئاساسقا يۆلەنمىگەنلىكى ۋە ئەقىل، مەنتىققا ئويغۇن كەلمىگەنلىكى سەۋەبلىك رەت قىلىنغانلىقىدىن مەلۇم بولدىكى، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق ـ جانسىز بارلىق شەيئىلەر ئىلىم ـ ھېكمەتلىك ۋە چەكسىز قۇدرەتلىك، كامىل بىر زات تەرىپىدىن ئىنتايىن ئىنچىكە نىزام ۋە پۇختا پىلانلار بىلەن يارىتىلغانلىقى شەك قوبۇل قىلمايدىغان بىردىنبىر ھەقىقەتتۇر. ئۇ زات بولسىمۇ، ئاللاھتۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق ـ جانسىز پۈتۈن شەيئىلەرنى ئۆزىنىڭ ياراتقانلىقىنى ئېلان قىلدى. ئۇ مۇنداق دەيدۇ:

{ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَٱعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ}

«ئەنە شۇ ئاللاھ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر. ئاللاھتىن بۆلەك ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، ئۇ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر» [ئەنئام سۈرىسى 102 ـ ئايەت].

تارىختىن بۇيان، ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم «كائىناتنى مەن ياراتتىم» دەپ دەۋا قىلغىنى يوق. چۈنكى ئاللاھتىن باشقا ياراتقۇچى يوق ـ دە!! ئالاھتىن باشقا بىرى كائىنات ياكى ئۇنىڭدىكى شەيئىلەردىن بىرەرسىنى يوقتىن بار قىلغان بولسا ئىدى، ئۇ ئەلۋەتتە، ئۆزىنى ئېلان قىلغان ۋە ئۇنىڭ شۆھرىتى دۇنياغا پۇركەتكەن بولاتتى. مەسىلەن: توكنى ئىجاد قىلغان ئېدىسونمۇ ئۆزىنىڭ توكنى ئىجاد قىلغانلىقىنى ئېلان قىلماي قالمىغان. ئەگەر ئاللاھتىن باشقا قۇياشنى ياكى ئاينى ياكى بىرەر جانلىقنى ياراتقان بىرسى بولسا ئىدى، ئۇ، ئۆزىنى ئېلان قىلماي قالمايتتى. چۈنكى ھەرقانداق ئىجادكار ئۆزىنىڭ ئىجادىيىتىنى ۋە ئۆزىنى دۇنياغا تونۇشتۇرۇشنى خالايدۇ. دېمەك: مەۋجۇداتلارنى يارىتىشتا ئاللاھتىن باشقا بىرەر ياراتقۇچىنىڭ بولمىغانلىقى شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، ھەممىنىڭ ياراتقۇچىسى يالغۇز ئاللاھتۇر! ئاللاھتىن باشقا ياراتقۇچىنىڭ يوقلىقى مۇنازىرە قوبۇل قىلمايدىغان كەسكىنلەشكەن بىردىنبىر ھەقىقەتتۇر! ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ (38) مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (39)]

«ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نەرسىلەرنى ئويناپ (يەنى بىكارغا) ياراتقىنىمىز يوق. ئۇلارنى بىز پەقەت ھەق ياراتتۇق ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بۇنى بىلمەيدۇ» [دۇخان سۈرىسى 38 ـ 39 ـ ئايەتلەر].

«كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق ـ جانسىز پۈتۈن شەيئىلەرنى ئاللاھ ياراتقان» دېگەن تۆتىنچى جاۋابنى بەرگۈچىلەر ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىشتىكى تەبىئىتىنى ساقلاپ قالغان ۋە ئەقلىنىڭ ساداسىغا ماسلاشقان مۆئمىن زاتلاردۇر. ئۇلار ھەممىنى ئاللاھ ياراتقانلىقىغا ئىقرار

قىلىدۇ ۋە ئاللاھتىن باشقا ھېچقانداق بىر ياراتقۇچىنىڭ يوقلىقىنى ياخشى بىلىدۇ. مانا بۇ، ئۇلارنىڭ قەلب قاتلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان سەمىمىي ئېتىقاد ۋە پاك ھېس بولۇپ، ئۇ بولىسمۇ، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بايان قىلغان مۇنۇ دىنىنىڭ ئىنكاسىدۇر.

[فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (30)]

«باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ، ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن، ئاللاھنىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) ئاللاھ ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، ئاللاھنىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ. بۇ توغرا دىندۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ» [رۇم سۈرىسى 30 ـ ئايەت]. بۇ ئايەت، ھەرقانداق ئىنساننىڭ ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى ئاساس قىلغان ھەق دىن بىلەن توغۇلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ئىنسان تەبىئىتىدە ئاللاھقا ئىشىنىش ئېڭى تۇغۇلۇشتىن باردۇر. بەزى چاغلاردا، بولۇپمۇ راھەت ـ پاراغەتلىك چاغلاردا ئىنسانلارنىڭ غاپىللىقى سەۋەبى بىلەن، بۇ دىن ئۇلارنىڭ قەلبلىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ، ھەتتا ئۇلار ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ كېتىدۇ. ئەمما ئۇلارنىڭ باشلىرىغا ئېغىر كۈنلەر كېلىپ، ئۇنىڭدىن قوتۇلۇش ئۈچۈن چارىسى تۈگىگەن ۋە ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ياردىمىدىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن ۋاقىتتا، بۇ دىن ئۇلارنىڭ قەلب قاتلىرىدىن پارتلاپ چىقىدۇ. شۇ ۋاقىتتا، ئۇلار پۈتۈن كامالى ئىخلاس بىلەن ئاللاھ تائالاغا يۈزلىنىپ، ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن ياردەم سورايدۇ. بۇ ئىنسانلارنىڭ خاراكتېرىدۇر. قۇرئان كەرىم بۇ ھەقىقەتنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ (8)]

« ئىنسانغا بىرەر زىيان ـ زەخمەت يەتسە، پەرۋەردىگارىغا يۈزلەنگەن ھالدا ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئاندىن الله ئۆز تەرىپىدىن ئۇنىڭغا نېمەت ئاتا قىلغان (ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتنى كۆتۈرۈۋەتكەن) چاغدا، اللّٰەقا زىيان ـ زەخمەتنى كۆتۈرۈۋېتىش توغرۇلۇق ئىلگىرى قىلغان دۇئاسىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ، (باشقىلارنى) اللّٰەنىڭ يولىدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈن اللّٰەقا شېرىكلەرنى كەلتۈرىدۇ، ئېيتقىنكى، «سەن كۇفرىڭ بىلەن تۇرۇپ، (بۇ پانىي دۇنيادىن) ئازغىنا (ۋاقىت) بەھرىمەن بولغىن، سەن چوقۇم دوزىخىلاردىندۇرسەن » [زۇمەر سۈرىسى 8 ـ ئايەت].

ئۆتمۈشلەرگە نەزەر سالىدىغان بولساقمۇ، ئىنسانىيەت بېشىدىن كەچۈرگەن ھەرقانداق بىر دىنىنىڭ ئاساسلىق دەۋىتى ھەممىنى ياراتقۇچى ۋە ئىدارە قىلغۇچى يەككە ـ يېگانە بىر تەڭرىنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىشنى ئاساسلىق نوقتا قىلغان بولىسمۇ، زامانلارنىڭ ئۆتىشى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۆلۈپ تۈگىشى، دىندارلارنىڭ ھەق يولدىن ئېزىشى، كىشىلەرنىڭ ھەق دىنىنىڭ تەلىماتلىرى ۋە ئەقىدىلىرىنى تامامەن ئۇنتۇپ كېتىشى نەتىجىسىدە، ئۇلارنىڭ ئاللاھنى قويۇپ، ئوتنى، دەرەخلەرنى، بۇتلارنى ۋە باشقا ھەرخىل مەخلۇقاتلارنى ئاللاھقا يېقىنلىشىش مەقسىتى بىلەن ئاللاھقا ۋاستە قىلىۋالغانلىقىنى، كېيىنچە، ئۇلارغا رەسمىي تۈردە چوقۇنغانلىقىنى كۆرىمىز. قۇرئان كەرىم بىزگە، ئۆز ۋاقتىدىكى مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ بۇ ھەقتىكى سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ (3)]

« بىلىڭلاركى، (شېرىكتىن ۋە رىيادىن) ساپ دىن اﷲقا خاستۇر، اﷲنى قويۇپ بۇتلارنى ھىمايىچى قىلىۋالغانلار: «بىزنىڭ ئۇلارغا چوقۇنۇشىمىز پەقەت ئۇلارنىڭ بىزنى اﷲقا يېقىنلاشتۇرۇشى ئۈچۈندۇر» (دەيدۇ). اﷲ ھەقىقەتەن (قىيامەت كۈنى) ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ، اﷲ ھەقىقەتەن يالغانچىنى، (اﷲنىڭ نېمەتلىرىگە) كۇفرىلىق قىلغۇچىنى ھىدايەت قىلمايدۇ. » [زۇمەر سۈرىسى 3 ـ ئايەت].

ئۇلار ئاللاھنىڭ ھەممىنى ياراتقۇچى پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىگە ئىقرار قىلاتتى. ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ (9)]

«ئەگەر سەن ئۇلاردىن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم ياراتتى دەپ سورساڭ، ئۇلار: "ئەلۋەتتە ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھ ياراتتى "دەيدۇ» [زۇخرۇف سۈرىسى 9 ـ ئايەت]. تارىخشۇناسلار يەر يۈزىدە ھېچقانداق بىر مىللەتنىڭ دىيانەتسىز ياشىمىغانلىقىنى يەكۈنلىدى. ئاللاھتىن باشقا ھەر خىل مەبۇدلارغا چوقۇنغانلارمۇ ئۆزلىرى چوقۇنغان نەرسىلەرنى ياراتقۇچى خالىق دەپ ئاتىمايتتى، بەلكى ئۇلارنى ياراتقۇچى تەڭرىگە ۋاستە بولغۇچى ئىلاھلىرىمىز ياكى كىچىك خۇدالىرىمىز دەپ ئاتايتتى. يېقىنقى زامانلارغىچە، ئافرىقىدا ئىپتىدائىي جەمئىيەت ھالىتىدە ئۆتكۈزۈلەردە، كەپىلەردە ياشاپ كەلگەن، ئادەم گۆشىنى يەيدىغان ئىنتايىن ۋەھشىي قەۋم «ھوتېنتوت» قەبىلىلىرىمۇ، پۈتۈن ئىلاھلارنىڭ بېشىدا، يالغۇز بىر ئىلاھ بار، دەپ ئېتىقاد قىلاتتى ۋە ئۇنى «ئاتىلارنىڭ ئاتىسى» دەپ ئاتايتتى. ئىنسان توغرا يولدىن ئېزىپ، قانچىلىك چوڭ خۇراپاتلارغا چۆكۈپ كەتسىمۇ، بەربىر ئۇنىڭ ئەقلى ھېچ نەرسىنىڭ سەۋەبسىز ۋۇجۇتقا چىقمايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ ـ دە، ئۇ ئەقلىنى مۇشۇ سەۋەبلەر قانۇنىغا ئەگەشتۈرۈپ پىكىر يۈرگۈزىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئاللاھنىڭ بارلىقىنى ۋە چەكسىز قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى تونۇيدۇ. ھېچ بولمىغاندا، ئۇنىڭ بېشىغا كۈلپەتلەر كېلىپ، دۇنيانىڭ سەۋەبلىرى كارغا كەلمىگەن چاغدا ئۇنىڭ ئەقلى ئۇنى ئاللاھقا تونۇشتۇرىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاللاھقا يالۋۇرىدۇ.

خۇلاسە: ئاللاھ تائالانىڭ بارلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش ئىنسان تەبىئىتىنىڭ تەلىبىلا بولۇپ قالماستىن، بەلكى ئۇ، ئەقىلنىڭ زۆرۈرىيىتى ۋە كامالىتىدۇر. ئاللاھنىڭ ھەممىنى ياراتقۇچى يەككە ـ يېگانە خالىق (ياراتقۇچى) ئىكەنلىكىنى تونۇپ، ئۇنىڭغا ئىقرار قىلغاندىن كېيىن، ئىنسان ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى ھەققىدە ئويلىنىشى كېرەك.

ئىنسان نېمە ئۈچۈن يارىتىلغان؟

ئىنساننىڭ نېمە ئۈچۈن يارىتىلغانلىقىنىڭ جاۋابى مۇسۇلمانلاردا تەيياردۇر. ھەر قانداق بىر ئىجادكار ئۆزى ئىجاد قىلغان نەرسىسىنىڭ سىرىنى، ئۇنى نېمە ئۈچۈن ئىجاد قىلغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ياخشى بىلگەندەك، بارلىق كائىناتنىڭ، جۈملىدىن ئىنساننىڭ ئىجادكارى ۋە ياراتقۇچىسى بولغان ئاللاھ تائالا «ئىنسان» دەپ ئاتالغان بۇ مەخلۇقاتنى نېمە ئۈچۈن ياراتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئەلۋەتتە ياخشى بىلىدۇ.

قېنى ئاللاھتىن سوراپ باقايلى: ئى ئاللاھ ئىنساننى نېمە ئۈچۈن ياراتتىڭ؟ ئۇنى يېمەك - ئىچمەك ئۈچۈنلا ياراتتىڭمۇ؟ ياكى زېمىن ئۈستىگە تۇغۇلۇپ، بىرەر غايە ۋە نىشانسىز ھالدا ئويۇن - تاماشالار بىلەن ئۆمۈر ئۆتكۈزۈپ، ئاخىرى يەنە شۇ زېمىننىڭ تېگىگە كۆمۈلۈپ تۈگىشىشى ئۈچۈنلا ياراتتىڭمۇ؟ ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئۇنى باشقا مەخلۇقاتلاردىن ئالاھىدە ھۆرمەتلىك قىلىپ ياراتقىنىڭ ۋە ئۇنىڭغا روھ، ئەقىل ھەم ئىرادە ئاتا قىلغىنىڭنىڭ سىرى نېمە؟

ئاللاھ بىزنىڭ بۇ سوئاللىرىمىزغا جاۋاب بېرىپ قۇرئان كەرىمدە، ئىنساننى يەر يۈزىدە ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى يۈرگۈزۈش ۋە ئۇنىڭ ئىرادىسىگە ۋارىسلىق قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىدىن ئورۇن باسار قىلىپ ياراتقانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ:

[وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ (30)]

«ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە: مەن يەر يۈزىدە ئورۇن باسار يارىتىمەن، دېدى. پەرىشتىلەر يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىدىغان، قان تۆكىدىغان (شەخسنى) ئورۇنباسار قىلامسەن؟ ھالبۇكى بىز بولساق سېنى پاك دەپ مەدھىيىلەيمىز، مۇقەددەس دەپ مەدھىيىلەيمىز دېدى. ئاللاھ مەن ھەقىقەتەن سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى بىلىمەن دېدى» [بەقەر سۈرىسى 30 - ئايەت].

يەر يۈزىدە ئۆرۇنباسار بولۇشنىڭ سالاھىيىتى ۋە ئەڭ ئالدىنقى شەرتى ئىنساننىڭ ئۆز پەرۋەردىگارىنى تونۇشى ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ، ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا (12)]

«ئاللاھ يەتتە ئاسماننى ياراتتى، زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەتتە قىلىپ) ياراتتى، ئاللاھنىڭ ئەمرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا جارى بولۇپ تۇرىدۇ. (سىلەرگە بۇنى بىلدۈرۈشۈم) ئاللاھنىڭ ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە ئاللاھنىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈندۇر » [تالاق سۈرىسى 12 - ئايەت]

[وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (56)]

«جىنلارنى ۋە ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم » [زارىيات سۈرىسى 56 - ئايەت]. بىز ياشاۋاتقان مۇشۇ كائىناتتىكى شەيئىلەر ئۈستىدە ياخشى ئويلىنىپ، تەپەككۇر قىلغان كىشى كائىناتتىكى ھەرقانداق نەرسىنىڭ، ئۆزىدىن باشقىسى ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى ۋە باشقىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ. مەسىلەن: سۇ زېمىننى ياشارتىش ئۈچۈن، زېمىن ناباتاتلارنى چىقىرىش ئۈچۈت، ناباتاتلار ئىنسانلار ۋە ھايۋاناتلارنى ئوزۇقلاندۇرۇش ئۈچۈن، ھايۋاناتلار ئىنسانلارنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ئۆمۈر سۈرىۋاتقانلىقىنى ۋە ئۇلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرىمىز.

ئىنساننىڭ پۈتۈن كائىناتتىكىلەرنىڭ ئۇلۇغراقى بولۇپ يارىتىلغانلىق ھۆرمىتىگە مۇۋاپىق،

ئەقىلگە ئۇيغۇن كېلىدىغان بىردىنبىر ئەڭ توغرا جاۋاب شۇكى، ئىنسان ئاللاھ ئۈچۈن: ئاللاھنى تونۇش، ئۇنىڭغا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن يارىتىلغان. شۇ ۋەجىدىن، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق مەۋجۇداتلار پەقەت ئىنساننىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن يارىتىلغان ۋە ئۇنىڭغا بويسۇندۇرۇپ بېرىلگەن. ئىنسان ئەلۋەتتە، يوقىرىقى شەيئىلەردىن ئۇلۇغدۇر. بۇلار قانداقمۇ ئىنسان ئۈچۈن ئىلاھ بولالىسۇن؟! شۇڭا ئىنساننىڭ قۇياش، ئاي، يۇلتۇز، ئوت، كالا ۋە باشقا مەخلۇقاتلارغا چوقۇنۇشى ئۇزىنىڭ ئىنسانلىق ھۆرمىتىنى ھايۋانلىق دەرىجىسىگە چۈشۈرگەنلىكىدۇر. ئىنسان ئۈچۈن ئاللاھقا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىشتىن باشقىسى ياراشمايدۇ.

ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاستىلىرى

ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاستىلىرى ئىنتايىن كۆپ، ئەمما ئۇلارنى تۆۋەندىكى ئىككىگە قىسقارتىپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن: بىرى، ئەقىل بىلەن ئىلىم، يەنە بىرى، ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىدىن ئىبارەت.

ئاللاھنى ئەقىل ۋە ئىلىم ئارقىلىق قانداق تونۇغىلى بولىدۇ؟

ئىنساندىكى ئورگانلارنىڭ ھېچبىرى بىكارغا يارىتىلغان ئەمەس. ئىنسان ۋۇجۇدىنىڭ يېتەكچىسى بولغان ئەقىلنى ئالايلۇق: ئەقىلنىڭ ۋەزىپىسى - تەپەككۇر قىلىش ۋە ئىزدىنىشتىن ئىبارەت. ئەگەر ئىنسان ئەقلىنى ئىشلىتىپ، ئەتراپىدىكى شەيئىلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ، ئىزدەنمەيدىكەن، ئۇ، ئەقىلنىڭ ۋەزىپىسىنى جارى قىلدۇرمىغان، ھەتتا بارا - بارا ئەقىلنىڭ رولىنى تامامەن يوقاتقان بولىدۇ. ئىسلام دىنى ئەقلىي بىلىش ئۈستىگە قۇرۇلغان بىر دىن بولۇپ، ئۇنىڭ دەۋىتى پەقەت ئەقىللارغا خىتاب قىلىدۇ. كىشىلەرنى پىكىر يۈرگۈزۈپ ئىزدىنىشكە چاقىرىدۇ. ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا قارىغۇلارچە ئېتىقاد قىلىشىنى قەتئىي رەت قىلىدۇ. ئۇ كىشىلەرنى ئەقىل ئىشلىتىپ ئويلاپ، پىكىر يۈگۈزۈپ، ياخشى چۈشىنىپ، ئاندىن ئىسلام دىنىغا كىرىشنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇڭا، قۇرئان كەرىمدە، ئاللاھنىڭ ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى گۈزەل سەنئەتلىرى ئۈستىدە ئويلىنىپ، پىكىر يۈرگۈزۈشنى ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى دەپ قارىغانلىقتىن، ئۇنىڭغا ئىنتايىن كۆپ ساۋاب بېرىلىدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىنغان. ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[قُلِ انظُرُواْ مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لاَّ يُؤْمِنُونَ (101)]

« ئېيتقىنكى، «ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى كۆزىتىڭلار. مۆجىزىلەر ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ) ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋمگە پايدىسى بولمايدۇ » [يۇنۇس سۈرىسى 101 - ئايەت]. بۇ ئايەتتىكى كۆزىتىشتىن مەقسەت، ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى ئاجايىب قۇدرەتلىرى ۋە كامالىغا يەتكەن سەنئەتلىرى توغرىسىدا پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق ئاللاھنى تونۇشتىن ئىبارەت. ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ:

[وَاللّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لاَ تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ الْسَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (78)]

«ئاللاھ سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان ھالەتتىڭلار بىلەن چىقاردى، ئاللاھ سىلەرگە شۈكۈر قىلسۇن دەپ، قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى» [نەھل سۈرىسى 78 - ئايەت]. ئاللاھ تائالا كائىناتتىكى ئۆزىنىڭ قۇدرىتىگە دالالەت قىلىدىغان

ئالامەتلەردىن ئىبرەت ئالمىغانلار ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

[أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ (46)]

« ئۇلار زېمىندا سەير قىلمىدىمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار (يەنى سەير قىلىپ) چۈشىنىدىغان دىللارغا، ياكى ئاڭلايدىغان قۇلاقلارغا ئىگە بولمىدىمۇ؟ ھەقىقەتەن كۆزلەرلا كور بولمايدۇ، لېكىن كۆكرەكلەردىكى قەلبلەر كور بولىدۇ (يەنى ھەقىقىي كورلۇق كۆزنىڭ كورلۇقى ئەمەس، دىلنىڭ كورلۇقىدۇر، كور ئادەم ئىبرەت ئالمايدۇ ۋە چۈشەنمەيدۇ) » [ھەج سۈرىسى 46 - ئايەت]. ئاللاھ تائالا ئىنساندىكى قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەك قاتارلىق ئورگانلارنىڭ بىكارغا يارىتىلمىغانلىقى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً (36)]

« بىلمەيدىغان نەرسەڭگە ئەگەشمە (يەنى بىلمىگەننى بىلدىم، كۆرمىگەننى كۆردۈم، ئاڭلىمىغاننى ئاڭلىدىم دېمە)، (ئىنسان قىيامەت كۈنى) قۇلاق، كۆز، دىل (يەنى سەزگۈ ئەزالىرى) نىڭ قىلمىشلىرى ئۈستىدە ھەقىقەتەن سوئال - سوراق قىلىنىدۇ » [ئىسرا سۈرىسى 36 - ئايەت]. دېمەك: قۇلاق، كۆز، قەلب قاتارلىق سەزگۈ ئەزالارنىڭ ئىنسان ئۈچۈن قىلىدىغان خىزمەتلىرى كۆپ ۋە بۇ ئەزالارنىڭ ئاللاھنىڭ ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتى ئېغىر بولغانلىقىدىن، ئاللاھ بۇ ئەزالارنى قۇرئاندا بىر قانچە يەردە تەكرار بايان قىلغان. چۈنكى ئىنسان قۇلىقى بىلەن ئاللاھنىڭ كالامىنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ئاڭلايدۇ. كۆزى بىلەن ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى گۈزەل سەنئەتلىرىنى، ئۇنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى نامايان قىلىدىغان تۈرلۈك ئالامەتلەرنى كۆرىدۇ. قەلبى بىلەن، كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان ھەقىقەتلەرگە ئىشىنىپ، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدۇ. يوقىرىقى ئۈچ ئەزانى ئىشلىتىش پەقەت ئەقىلنىڭ ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ. ئەقىل ئۆز يولىدا ئىشلىتىلگەندىلا، يوقىرىقى ئۈچ ئەزامۇ ئۆز ۋەزىپىلىرىنى ئادا قىلالايدۇ.

ئاللاھ تائالانى تونۇشنىڭ ۋاستىسى بولغان «ئەقىل» نى، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە 50 ئورۇندا، «ئەقىل ئىگىلىرى» نى 10 ئورۇندا ماختىغان. ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان كائىناتتىكى تۈرلۈك ئالامەتلەر بايان قىلىنغان كۆپلىگەن ئايەتلەرنىڭ ئاخىرلىرىنى «چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ بارلىقى ۋە بىرلىكىگە دالالەت قىلىدىغان) ئالامەتلەرنى بايان قىلدۇق». «ئەقىل ئىشلىتىپ چۈشەنمەمسىلەر؟». « ئىبرەت ئېلىڭلار ئى ئەقىل ئىگىلىرى!» دېگەنگە ئوخشاش جۈملىلەر بىلەن تۈگەتكەن. ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئۇنى ئاللاھقا باشلايدۇ. ئىنساندىكى بۇ خىل تەبىئەت ياكى قابىلىيەت يالغۇز ۋىجدانلا ئەمەس ياكى يالغۇز ئەقىللا ئەمەس، بەلكى ئۇ ۋىجدان بىلەن ئەقىلنىڭ بىرىكمىسىدۇر. ئەقىل يالغۇز ئۆزىلا ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنى تەبىئىي زۆرۈرىيەت دەپ بىلىدۇ. ئىنسان ئەقلى شۇنداقكى، ئۇ ھېچ ئوقۇماستىن ياكى ئۆگەنمەستىن ئەڭ ئاۋۋال سەۋەبلەر قانۇنىغا(يەنى ھېچ نەرسىنىڭ سەۋەبسىز ۋۇجۇدقا كەلمەيدىغانلىقىغا ۋە ھەرقانداق بىر سەنئەتنىڭ بىرەر سەنئەتكارنىڭ مېھنىتى ئارقىلىق بارلىققا كېلىدىغانلىقىغا) ئىشىنىدۇ. سەۋەبسىز بىرەر شەيئىنىڭ ۋۇجۇدقا كېلىشىگە ئىشەنمەيدۇ. ئىلىم - پەن ۋە مەدەنىيەتتىن يىراق ياشىغان سەھرالىق بىر ئادەم ئاللاھ توغرىلىق سورالغىنىدا، سەۋەبلەر قانۇنىنى قوللىنىپ، ئۆزىنىڭ تۇغما قابىلىيىتى بىلەن مۇنداق دەپ

جاۋاب بەرگەن ئىكەن: «قۇملۇقتىكى تۆگە ئىزى بۇ جايدىن تۆگىنىڭ ئۆتكەنلىكىگە، ئۇلاق ئىزلىرى بۇ جايدىن كارۋانلارنىڭ ئۆتكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ. يۇلتۇزلار بىلەن قاپلانغان ئاسمان، قىتئەلەر ۋە تۇرلۇك يوللار بىلەن كېڭەيگەن زېمىن ۋە دولقۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان دېڭىزلار ئۇلارنى ياراتقان يەككە ـ يېگانە زات ـ ئاللاھقا قانداقمۇ دالالەت قىلمىسۇن!؟»

دۇنيادا ھېچكىم «ئۆزى يوق نەرسە بىرەر ئىش قىلالمايدۇ» دىن ئىبارەت ئەقلىي پرىنسىپنى ئىنكار قىلالمايدۇ. بىز بۇ ئەقلىي پرىنسىپنى تەتبىقلايدىغان بولساق تۆۋەندىكى نەتىجىگە ئېرىشىمىز: بۇ پايانسىز كائىناتتا، ھەر لەھزىدە مىليونلىغان يېڭىلىقلار، ھادىسىلەر ۋە ۋەقەلەر يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. ئاددىسى، مىڭلارچە جانلىق ئۆلۈپ يەنە مىڭلارچىسى ھاياتقا يېڭىدىن كۆز ئېچىپ تۇرىدۇ. بىزنىڭ ئەقلىمىز شۇنداق جەزم قىلىدۇكى، ھەرقانداق ھادىسىنىڭ بىرەر پەيدا قىلغۇچىسى ۋە ھەرقانداق بىر سەنئەتنىڭ بىرەر سەنئەتكارى بولغىنىدەك، ئالەمنىڭمۇ ياراتقۇچىسى ۋە ئىدارە قىلغۇچىسى باردۇر. ئۇ بولسىمۇ ئاللاھتۇر! چۈنكى يوق نەرسە بىرەر نەرسىنى پەيدا قىلالمايدۇ!

[أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ (35) أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَل لَّا يُوقِنُونَ (36)]

« ياكى ئۇلار ياراتقۇچىسىز يارىتىلغانمۇ؟ ياكى ئۇلار ئۆزلىرى ياراتقۇچىمۇ؟ ياكى ئۇلار ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقانمۇ؟ بەلكى ئۇلار (اﷲنىڭ بىرلىكىگە) ئىشەنمەيدۇ » [تۇر سۈرىسى 35ـ36ـ ئايەتلەر].

يولدا كېتىۋاتقان ئاپتوموبىلنى يىراقتىن كۆزەتكەن ھەرقانداق ئادەم ئۇنىڭ توختاش ئىشارەتلىرىدە توختاپ، تار كوچىلاردا بىرەر نەرسىگە ئورۇلۇپ بەرمەستىن، قائىدە بويىچە كېتىپ بارغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئىچىدە چوقۇم سالاھىيەتلىك بىر شوپىرنىڭ بارلىقىنى جەزم قىلىدۇ. چۈنكى ئاپتوموبىلنىڭ شوپۇرسىز يۈرمەيدىغانلىقىنى ئېنىق بىلىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، قۇياش، ئاي، زېمىن ۋە باشقا پلانېتلارنىڭ بەلگىلەنگەن سىستېما بويىچە ئىنتىزامچانلىق بىلەن ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقى، كېچە بىلەن كۈندۈز ۋە پەسىللەرنىڭ بۇ توغرا ھەرىكەتلەر ئارقىسىدا ئۆز ۋاقتىدا ئالمىشىپ تۇرىۋاتقانلىقىنى بىلگەن ھەر قانداق ئادەم بۇ كائىناتنى باشقۇرۇپ ۋە ھەرىكەتلەندۈرۈپ تۇرىدىغان ئىلىم ـ ھېكمەتلىك ۋە كۈچ ـ قۇدرەتلىك بىر زاتنىڭ بارلىقىنى چوقۇم جەزم قىلىدۇ ئەمەسمۇ؟

«ئۆزى يوق نەرسە بىرەر ئىش قىلالمايدۇ» دەيدىغان ئەقلىي قائىدە بويىچە ئېيقاندىمۇ، ئەگەر ئاللاھ مەۋجۇد بولمىغان بولسا ئىدى، يوقىرىقىلارنىڭ بار بولۇشى مۇمكىنمىدى؟ كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەرنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرغانلىقى ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇدلىقىنىڭ دەلىلى ئەمەسمۇ؟! «سەنئەتكارىسىز سەنئەت ۋە ئاپتورىسىز ئەسەر ۋۇجۇتقا چىقمايدۇ » دەيدىغان ئەقلىي قائىدە بويىچە ئېيتقاندىمۇ، كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى جانلىق ـ جانسىز بارلىق شەيئىلەرنىڭ بارلىققا كەلگەنلىكى ئۇلارنى ياراتقان ئاللاھنىڭ بارلىقىغا دەلىل بولالامدۇ؟!

توغرا، ئىلىم ـ پەن مەيدانىنىڭ كېڭەيگەنلىكى ئىنسان ئەقلىيىتىنىڭ تەرەققى قىلغانلىقىنىڭ نەتىجىسىدۇر. چۈنكى ئەقىل ئىلىمنىڭ قۇرالىدۇر !ئىلىم ـ پەننىڭ تەرەققى قىلىشى كىشىلەرنىڭ ئاللاھنى تېخىمۇ ئېنىق تونۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. چۈنكى ئىلىم ـ ئاللاھنى تونۇشنىڭ ۋاستىسىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ (19)]

«ئى مۇھەممەد! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا چۈشۈرۈلگەن نەرسىلەرنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان ئادەم (ھەقنى كۆرمەيدىغان)دىلى كور ئادەم بىلەن ئوخشاش بولامدۇ؟ ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدىن پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند ـ نەسىھەت ئالىدۇ» [رەئد سۈرىسى 19ـ ئايەت].

ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرى ۋە ئۇنى تونۇش

ئاللاھنىڭ كۆپلىگەن ئېسىل سۈپەتلىرى بار. ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىجمالى ئىمان كەلتۈرۈش ئالاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ بىر پارچىسىدۇر. ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى، ئۇنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىدىن ئۆگىنىشتىن ئىبارەت ئىككى يول بىلەن بىلگىلى بولىدۇ.

ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنى ئۇنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق بىلگىلى بولىدۇ. «سەنئەت ـ سەنئەتكارنىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى ۋە ماھارىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ» دەيدىغان ئەقلىي قائىدىنى ھەركىم ياخشى بىلىدۇ. بىز بۇ قائىدىنى تەتبىقلاپ كۆرگىنىمىزدە، تۆۋەندىكىلەرنى بىلەلەيمىز:

سەنئەتتىكى ئۇيۇمچانلىق سەنئەتكارنىڭ ھېكمەتلىك ئىش قىلىدىغانلىقىنى، سەنئەتتىكى گۈزەللىك سەنئەتكارنىڭ گۈزەللىكلەرنى يارىتىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى، سەنئەتتىكى ئۆزگىچىلىك سەنئەتكارنىڭ خالىغىنىنى قىلىشقا يېتەرلىك ئىرادە، ئىلىم ۋە كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ ۋاھاكازالار....ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھەر قانداق ئەقىل ئىگىسى كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارچە شەيئىلەر ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە، بۇلارنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ئىدارە قىلغۇچىسى بولغان زات ـ ئاللاھنىڭ ھېكمەتلىك ئىش قىلغۇچى، ھەممىگە قادىر، ھەممىنى بىلگۈچى، خالىغاننى ياراتقۇچى، ھەممىنى پەرۋىش قىلغۇچى. . ... ئۇلۇغ زات ئىكەنلىكىنى بىلەلەيدۇ.

مەسىلەن: بىر ئاپتوموبىل توغرىلىق پىكىر يۈرگۈزگىنىمىزدە، ئاپتوموبىلنىڭ قۇرۇلمىسى ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژېنېرنىڭ ئاپتوموبىلغا يېتەرلىك تۆمۈرلەرگە ۋە ئۇنى مۇناسىپ شەكىلدە كېسىدىغان ھۈنەرگە ئىگە ۋە ئۇنى چىرايلىق قۇراشتۇرۇپ ئاپتوموبىل قىلىشقا قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى كۆرسىتىدۇ. ئاپتوموبىلنىڭ ئەينەكلىرى، ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژېنېرنىڭ ئاپتوموبىلغا يېتەرلىك ئەينەكلەرگە ۋە ئەينەكلەرنى ئاپتوموبىلنىڭ مودېلىغا مۇناسىپ شەكىلدە كېسەلەيدىغان ھۈنەرگە ئىگە ئىكەنلىك سۈپىتىنى كۆرسىتىدۇ. ئاپتوموبىلدىكى پۈتۈن زاپچاسلار، ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژېنېرنىڭ بۇ زاپچاسلارنى ئۆز ئورۇنلىرىغا ئورۇنلاشتۇرالايدىغان ھۈنەر ۋە تەجرىبىگە ئىگە ئىكەنلىك سۈپىتىنى كۆرسىتىدۇ. مۇندىن باشقا، ئاپتوموبىلنىڭ موتورىدىن باشلاپ، ئۇنىڭ چىراقلىرىغىچە بولغان ھەر بىر پارچىسى، رەڭگى ۋە مودېلى، ئۇنى ياسىغان ئىنژېنېرنىڭ ماھىرلىقى، ئۇستىلىقى ۋە باشقا كۆپلىگەن سۈپەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

بىز بۇ ئاددى بىر ئاپتوموبىل توغرىلىق پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق، ئۇنى ياسىغان ئىنژېنېرنىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى بىلىۋالغىنىمىزغا ئوخشاش، ئاللاھ تائالانىڭ كائىناتتىكى

مەخلۇقاتلىرى ۋە گۈزەل سەنئەتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىقمۇ، ئاللاھ تائالانىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى تونۇيالايمىز. مەسىلەن: ئاللاھنىڭ ياراتقان شەيئىلىرىدىكى ئىنتايىن مۇكەممەل ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئاجايىپ ئىشلاردىن بىرەرسىنى بايقىغىنىمىزدا، ئاللاھنىڭ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلىدىغانلىق سۈپىتىنى تونۇيالايمىز.

قۇياش، ئاي، زېمىن ۋە ئۇلاردىن باشقا سەييارىلەرنىڭ ھەرىكەت سىستېمىسىدىكى مۇكەممەل قانۇنىيەتنى بىلگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھەر شەيئىنى شۇنداق مۇكەممەل يارىتىش ۋە بېكىتىشنى بىلىدىغان، ھەممىگە قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز. كائىناتتىكى ئاللاھ تائالا بېكىتكەن نىزام ۋە سىستېمىلارنىڭ نۇقسانسىز داۋام قىلىۋاتقانلىقى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھەمىشە تىرىك بولغۇچى ۋە ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى ۋە بارچە كەمچىلىكلەردىن پاك ئىكەنلىك سۈپەتلىرىنى تونۇيالايمىز. ئاللاھ تائالانىڭ دۇئالارنى ئىجابەت قىلغىنى، ھەتتا قورغاقچىلىقتىن ئىستىسقا(سۇ سوراش)نامىزى ئوقۇپ ئاللاھتىن سۇ تىلىگەنلەرگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىنىدىن، ئۇنىڭ ھەر قانداق دۇئا ۋە مۇناجاتلارنى ئاڭلاپ تۇرىغانلىق سۈپىتىنى تونۇيالايمىز. تەبىئەتنىڭ ئادەمنى ھەيران قالدۇرارلىق گۈزەل مەنزىرىسىنى كۆرگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ شەيئىلەرنى خالىغانچە ھەرخىل گۈزەل شەكىللەردە يارىتىشقا قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز. ھاياتىمىزدا بىرەر ياكى كۆپ قېتىم ئۆلۈمنىڭ تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغىنىمىزدا، ئۇنىڭدىن ئامان قالغىنىمىزنى ئويلىغىنىمىزدا، ئاللاھ تائالانىڭ خەۋپ - خەتەرلەردىن ساقلىغۇچى ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز. ھېچقانداق كېسەللىك تارتماستىن ياكى بىرەر ۋەقەگە ئۇچرىماستىن ياتقان يېرىدىلا ئۆلۈپ كەتكەن بىراۋنى كۆرگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ ئۆلتۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىك سۈپىتىنى تونۇيالايمىز. ئاللاھنىڭ قۇرغاقچىلىقتىن ئۆلگەن زېمىننى، يامغۇر بىلەن قايتا ياشارتىپ تىرىلدۈرگىنىنى كۆرگىنىمىزدە، ئۇنىڭ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىدىغانلىق سۈپىتىنى تونۇيالايمىز. مۇندىن باشقا، كائىناتتىكى ھەر بىر مەخلۇقات ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزگىنىمىزدە، ئاللاھ تائالانىڭ كۆپلىگەن ئالىي سۈپەتلىرىنى تونۇيالايمىز. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ (3) وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ (4) وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (5) تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ (6)]

«ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا ئاللاھقا ئىشەنگۈچىلەر ئۈچۈن (ئۇنىڭ كامالىي قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ھەقىقەتەن نۇرغۇن دەلىللەر بار. سىلەرنىڭ يارىتىلىشىڭلاردا ۋە ئاللاھ زېمىندا تارقىتىۋەتكەن جانىۋارلاردا (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىگە) جەزمەن ئىشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن نۇرغۇن دەلىللەر بار. كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرىشىدا، ئاللاھنىڭ بۇلۇتتىن(كۆكتىن) يامغۇر ياغدۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن رىزىقلاندۇرۇپ ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرىشىدە ۋە شامالنىڭ يۆزلىنىشىنى ئۆزگەرتىپ تۇرۇشىدا، چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەر بار. ئەنە شۇلار ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىدۇر. ئى مۇھەممەد! ئۇنى ساڭا ھەقلىق بىلەن تىلاۋەت قىلىپ بېرىمىز. كۇففارلار ئاللاھنى ۋە ئۇنىڭ ئايەتلىرىنى قويۇپ

قايسى سۆزگە ئىشىنىدۇ؟» [جاسىيە سۈرىسى 3۔ 6 ۔ ئايەتلەر]

ئاللاھ تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ ھەممە سۈپەتلىرىنى تونۇغىلى بولامدۇ؟

تەپەككۇر ئارقىلىق ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى تونۇغىلى بولمايدۇ. خۇددى ئاپتوموبىل توغرىسىدا تەپەككۇر قىلغىنىمىزدا، مەزكۇر ئاپتوموبىلنى ياسىغان ئىنژىنېرنىڭ ئاپتوموبىلنى ياساپ چىقىشتىكى ماھىرلىقى، ئۈستىلىقى ۋە بۇساھەدە يېتىشكەن ئىنژىنېر ئىكەنلىكىگە ئوخشىغان بەزى سۈپەتلىرىنى تونۇيالىغان بولساقمۇ، ئۇنىڭ بويى ئېگىزمۇ ياكى پاكارمۇ، ئۇ مەرتمۇ ياكى بېخىلمۇ، ئۇنىڭ ئەخلاقى ياخشىمۇ ياكى ناچارمۇ ۋە باشقا سۈپەتلىرىنى بىلەلمىگىنىمىزگە ئوخشاش، ئاللاھ تائالانىڭ كائىناتتىكى سەنئەتلىرى ئارقىلىق ئۇنىڭ بارچە سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق بىلەلمەيمىز.

ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىش بىلەنمۇ بىلەلمىگەن سۈپەتلىرىنى، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ۋاستىسى بىلەن، يەنى قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسلارغا مۇراجىئەت قىلىش بىلەن بىلىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: ئاللاھ تائالانىڭ جەمئىي 99 ئىسىم ۔ سۈپەتلىرى بار ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە يەنە مۇنداق دەيدۇ.

[وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ (180)]

« اﷲنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، اﷲنى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار، اﷲنىڭ ئىسىملىرىنى كەلسە ۔ كەلمەس قوللىنىدىغانلارنى تەرك ئېتىڭلار، ئۇلار (ئاخىرەتتە) قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ » [ئەئراف سۈرىسى 180 ۔ ئايەت]. ئاللاھنىڭ قۇرئان ۋە ھەدىسلاردا بايان قىلىنغان گۈزەل ئىسىملىرى ۋە ئېسىل سۈپەتلىرى توغرىلىق پىكىر يۈرگۈزگەن ھەرقانداق ئادەم، ئاللاھنىڭ بارچە كامالەتلەرگە ئىگە، نەقەدەر كاتتا ۋە ئۇلۇغ زات ئىكەنلىكىنى تونۇيدۇ.

ئاللاھ تائالانى ئۇنىڭ قۇرئان ۋە ھەدىسلاردا كەلگەن ئىسىم ۔ سۈپەتلىرى ئارقىلىق قانداق تونۇغىلى بولىدۇ؟

ئىنساندا بەش ھېسسىي ئەزا بولۇپ، كائىناتتىكى بەزى ماددىي شەيئىلەرنى شۇ ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلىدۇ، مەسىلەن: ئىنسان كۆزى بىلەن شەيئىلەرنى كۆرۈپ بىلىدۇ، قولىقى بىلەن ئاۋازنى ئاڭلاپ بىلىدۇ، قولى بىلەن ئۇنى تۇتۇپ بىلىدۇ، بۇرنى بىلەن ھىدىنى پۇراپ بىلىدۇ ۋە تىلى بىلەن تەمىنى تېتىپ بىلىدۇ. ئىنسان بۇ بەش ھېسسىي ئەزاسى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى ئىشەنچلىك خەۋەرلەر ئارقىلىق ئاڭلاپ بىلىدۇ. مەسىلەن: مەككىنى كۆرمىگەن كىشىمۇ، ئۇنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاش ئارقىلىق مەككىنىڭ سەئۇدى ئەرەبىستاندا بارلىقىغا ھېچ شەك قىلمايدۇ. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشلىرىنى كۆرمىگەن بولساقمۇ، بۇ ئۇرۇشلارنىڭ بولۇپ ئۆتكەنلىك خەۋىرىنى ئاڭلاش ئارقىلىق بۇ ئۇرۇشلارنىڭ يۈز بەرگەنلىكىدىن ھېچ شەك قىلمايمىز. ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى يوق دەپ ئىنكار قىلىش قەتئىي توغرا ئەمەس. مەسىلەن: رادىئو دولقۇنلىرى ھەر ۋاقىت ۋە ھەر جايدا بار، ئەمما رادىئو بولمىسا ئۇنى ئاڭلىغىلى بولمايدۇ. توك سىمىدا توكنىڭ بارلىقىنى

كۆرگىلى بولمايدۇ، پەقەت لامپۇچكىنى ئۇنىڭغا چاتقاندىلا توكنىڭ بارلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ. دۇنيادا ھېسسىي ئەزالىرىمىز ئارقىلىق بىلگىلى ۋە كۆرگىلى بولمايدىغان نۇرغۇن شەيئىلەر بار. ھازىرقى ئىلىم - پەن دۇنيادىكى ماددىي شەيئىلەرنىڭ پەقەت 3.5% نىلا كۆز بىلەن كۆرگىلى بولىدىغانلىقى ۋە قالغان 96.5% نى كۆرگىلى بولمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. ھاۋادىن ھەر ئاندا نەپەس ئېلىپ تۇرىمىز. لېكىن ھاۋانىڭ ماھىيىتىنى ھېسسىي ئەزالىرىمىز ئارقىلىق بىلەلمەيمىز. شۇنىڭغا ئوخشاش، ئىنسان ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق ئاللاھنىڭ زاتىنى ئىدراك قىلالمايدۇ. چۈنكى ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق پەقەت بەزى ماددىي شەيئىلەرنىلا بىلگىلى بولىدۇ. ھالبۇكى ئاللاھنىڭ زاتى ماددا ئەمەس. شۇڭا، ئىنساننىڭ كۆرۈش ئىقتىدارى چەكلىك بولغانلىقى سەۋەبتىن، ئۇ، ئاللاھنى كۆزى بىلەن كۆرۈپ تونۇشقا قادىر بولالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھنى ئىشەنچلىك خەۋەرلەر ئارقىلىق تونۇيدۇ. دۇنيادا ئەڭ ئىشەنچلىك خەۋەر قۇرئان كەرىم ۋە سەھىيھ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى شۈبھىسىز دەرىجىدە ئىسپاتلانغان، ئىشەنچلىك) ھەدىسلەرنىڭ بەرگەن خەۋەرلىرىدۇر. مۇشرىكلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن ئاللاھنى تەرىپلەپ بېرىشنى سورىغاندا، ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ:

[قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (1) اللَّهُ الصَّمَدُ (2) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (3) وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ (4)]

«ئېيتقىنكى، "ئۇ ئاللاھ بىردۇر، ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر. ئاللاھ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس، ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ] «"ئىخلاس سۈرىسى 1- 4 - ئايەتلەر].

ئاللاھنىڭ كامالى سۈپەتلىرى

ئاللاھ ئەزەلدىن بار بولغان يالغۇز ئىلاھتۇر. ئۇنىڭ پۈتۈن كائىناتنى يارىتىشتا ۋە ئۇنى پەرۋىش قىلىشتا ھېچ بىر شېرىكى يوقتۇر. ئۇ، ئۆزىنىڭ كامالى سۈپەتلىرى بىلەن ھەمىشە سۈپەتلىنىپ تۇرغۇچىدۇر. ئۇ بارلىق ئەيىب - نوقسان ۋە كەمچىلىكلەردىن ئەلۋەتتە پاكتۇر، دەپ ئىمان ئېيتىش كېرەك.

ئاللاھنىڭ كۆپلىگەن كامالى سۈپەتلىرى بار. ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىجمالى ئىمان كەلتۈرۈش ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ بىر پارچىسىدۇر. تۆۋەندە، بىزنىڭ تەپسىلىي بىلىپ ئىمان كەلتۈرىشىمىزگە زۆرۈر بولغان سەككىز سۈپەتنى بايان قىلىش بىلەن كۇپايىلىنىمىز:

1 ــ حَيٌّ (ھەمىشە تىرىك بولغۇچى) 2 ــ عَالِمٌ (ھەممىنى بىلگۈچى ئالىم)

3 ــ قَادِرٌ (ھەممىگە كۈچى يېتىدىغان قادىر) 4 ــ مُرِيدٌ (ئىرادە قىلغۇچى)

5 ــ مُكَوِّنٌ (ئىجاد قىلغۇچى) 6 ـ مُتَكَلِّمٌ (سۆزلىگۈچى)

7 ــ سَمِيعٌ (ئاڭلىغۇچى) 8 ــ بَصِيرٌ (كۆرگۈچى)

1 ــ حَيٌّ (ھەمىشە تىرىك بولغۇچى) ئاللاھ ئەزەلدىن تىرىك بولۇپ، ئۇ ھەرگىز ئۆلمەيدۇ. ئاللاھنىڭ تىرىكلىكى جان ۋە جىسىم بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن تىرىكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: [اللّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ] «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر. ئاللاھ ھەمىشە تىرىكتۇر. ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر» [بەقەرە سۈرىسى 255 - ئايەت].

2 ـ عَالِمٌ (ھەممىنى بىلگۈچى ئالىم) ئاللاھ ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، كائىناتتىكى شەيئىلەرنىڭ ھېچبىرى ئۇنىڭ ئىلمىنىڭ سىرتىدا ئەمەستۇر. ئاللاھنىڭ بىلىشى ئەقىل ۋە زېھىن بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن بىلگۈچىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ :[وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ] «ئاللاھ ھەممە نەرسىنى بىلگۈچىدۇر» [بەقەر سۈرىسى 29 ـ ئايەت].

3 ـ قَادِرٌ (ھەممىگە كۈچى يېتىدىغان قادىر) ئاللاھ ھەممە نەرسىگە كۈچى يەتكۈچىدۇر. ئۇ، ھېچ نەرسىدىن ئاجىز كەلمەيدۇ، ھېچ نەرسە ئۇنىڭغا غالىب كېلەلمەيدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ : [وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ] «ئاللاھ ھەممە نەرسىگە قادىردۇر»[ھەدىد سۈرىسى 2 ـ ئايەت].

4 ـ مُرِيدٌ (ئىرادە قىلغۇچى) ئاللاھ موتلەق ئىختىيار ئىگىسى بولۇپ، ھەممە ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ، ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە خاھىشىسىز ھېچ نەرسە ۋۇجۇدقا چىقمايدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:[فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ]«ئاللاھ خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر» [بۇرۇج سۈرىسى 16 ـ ئايەت].

5 ـ مُكَوِّنٌ (ئىجاد قىلغۇچى) ئاللاھ پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ پەيدا قىلغۇچىسىدۇر. كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەر ئاللاھنىڭ يارىتىشى ۋە ئىجاد قىلىشى بىلەن پەيدا بولغاندۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:[اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ] «ئاللاھ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر» [زۇمەر سۈرىسى 62 ـ ئايەت].

6 ـ مُتَكَلِّمٌ (سۆزلىگۈچى) ئاللاھ ئەزەلدىن سۆزلىگۈچى بولۇپ، قۇرئان كەرىم ئاللاھنىڭ سۆزىدۇر. ئاللاھنىڭ سۆزلىشى تىل ۋە ئېغىز بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن سۆزلىگۈچىدۇر. ئاللاھ بو ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:[وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا]يەنى «ئاللاھ مۇساغا (بىۋاستە) سۆز قىلدى» [نىسا سۈرىسى 164 ـ ئايەت].

7 ـ سَمِيعٌ (ئاڭلىغۇچى) ئاللاھ ھەر قانداق ئاۋازلارنى، دۇئالارنى ۋە مۇناجاتلارنى ئاڭلىغۇچىدۇر. ئاللاھنىڭ ئاڭلىشى قۇلاق بىلەن بولماستىن، بەلكى ئۇ، ئۆزىگە لايىق سۈپىتى بىلەن ئاڭلىغۇچىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: [وَاللّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ] «ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلاپ تورغۇچىدۇر، بەندىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» [مائىدە سۈرىسى 76 ـ ئايەت].

8 ـ بَصِيرٌ (كۆرگۈچى) ئاللاھ ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر، ھەتتا قاراڭغۇ كېچىدە قارا تاش ئۈستىدىكى قارا چۈمۈلىلەرنىڭ ھەرىكەتلىرىنىمۇ ئېنىق كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: [مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ] «ئاللاھ بەندىلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر» [ئال ئىمران سۈرىسى15 ـ ئايەت].

ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ھەقىقىتى ۋە غايىسى

ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈش، تۆۋەندىكى تۆت ھەقىقەتكە ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆز ئىچىگە

ئالدۇ:

1 ـ ئاللاھ تائالانىڭ بار ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

2 ـ ئاللاھ تائالانىڭ ھەممىنى ياراتقۇچى ۋە ھەممىنى ئىدارە قىلغۇچى مۇتلەق پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

[ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ (102)]

«ئەنە شۇ ئاللاھ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، ئاللاھتىن بۆلەك ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، ئۇ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار، ئۇ ھەر نەرسىگە ھامىيدۇر» [ئەنئام سۈرىسى 102ـ ئايەت].

3 ـ ئاللاھ تائالانىڭ يەككە ـ يېگانە ئىلاھ، بىرلا ھەقىقىي ئىلاھ ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

[وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لاَّ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ (163)]

«سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. ئۇ ناھايىتى شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر» [بەقەر سۈرىسى 163 ـ ئايەت].

4 ـ ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم ـ سۈپەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش، يەنى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىم ياكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ئارقىلىق ئۆزىگە مەنسۇپ قىلغان ئىسىم ـ سۈپەتلەرنى ئۆزگەرتىۋەتمەستىن، ئاللاھ تائالانىڭ ئالىي ماقامىغا لايىق ھالدا ئۇنىڭغا مەنسۇپ قىلىش ۋە ئۇنى شۇ ئىسىم ـ سۈپەتلىرى بىلەن ئاتاش. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ (180)]

«ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، ئاللاھنى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار، ئاللاھنىڭ ئىسىملىرىنى كەلسە ـ كەلمەس قوللىنىدىغانلارنى تەرك ئېتىڭلار. ئۇلار (ئاخىرەتتە) قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ» [ئەئراف سۈرىسى 180 ـ ئايەت].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىس شەرىپتا مۇنداق دەيدۇ:

9271/5669 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « إن لله تسعة وتسعين اسما من حفظها دخل الجنة، والله وتر يحب الوتر»* البخاري (2736) ، مسلم (2677).

9271/5669 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: اللەنىڭ 99 ئىسمى بار بولۇپ، كىمكى ئۇنى يادلىسا، جەننەتكە كىرىدۇ. الله تاقتۇر، (شۇڭا) تاقنى ياخشى كۆرىدۇ. (مۇسلىم: 2677)

الله نىڭ 99 ئىسىم سۈپاتى ۋە ئۇنىڭ ئىزاھاتى

تەرتىۋى	ئەرەپچىسى	ئوقۇلۇشى	مەنىسى	ئىزاھاتى
1	اَللّٰهُ	ئاللاھۇ	ھەقىقىي ئىلاھ	بۇ ئىسىم پۈتۈن كائىناتنىڭ ئىگىسى، ياراتقۇچىسى، بويسۇندۇرغۇچى ، ئۆز ھۆكمىنى يۈرگۈزگۈچى مۇقەددەس زات ئاللاھنىڭ خاس سۈپەت نامىدۇر. بۇ ئىسىم ھايات زات ئاللاھنىڭ بارلىق سۈپەتلىرىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملەشتۈرگەن. ئاللاھ تەربىيەتچى ، مەئبۇد ، ئىبادەت قىلىنغۇچى، يەككە ـ يېگانە ، بىزنى يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈرۈپ تەربىيلىگۈچى، ھېچقانداق شېرىكى يوق زاتتۇر. كائىناتنىڭ ئاللاھتىن باشقا ئىلاھى يوقتۇر.
2	اَلرَّحْمٰنُ	ئەررەھمانۇ	چەكسىز كۆيۈنگۈچى	چەكسىز كۆيۈنگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆز ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە بارلىق شەيئىلەرگە چەكسىز كۆيۈنۈش بىلەن سۈپەتلەنگۈچىدۇر. يەنى مەخلۇقاتلارنىڭ تىرىشچانلىقىغا يارىشا ئېتىقاد پەرقىنى ئايرىماي رەھىم قىلغۇچىدۇر.
3	اَلرَّحِيمُ	ئەررەھىيمۇ	ئاخىرەتتە كۆيۈنگۈچى	ئاخىرەتتە كۆيۈنگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى داۋاملىق رەھىم ـ شەپقەت قىلغۇچى زاتتۇر. رەھىم ـ شەپقەت تەلەپ قىلمىسا، غەزەپ قىلغۇچىدۇر. ئاللاھ ئۆز رەھمىتى بىلەن كۆيۈنگۈچى مۇئمىنلەرنى جەننەتتىن ئىبارەت يۈكسەك مېھرى ـ شەپقىتىدىن بەھرىمەن قىلغۇچىدۇر .
4	اَلْمَلِكُ	ئەلمەلىكۇ	پۈتكۈل شەيئىلەرنىڭ خوجايىنى	پۈتكۈل شەيئىلەرنىڭ خوجايىنى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. شەيئىلەردە چەكلىمىسىز، توسالغۇسىز ئورۇنلاشتۇرۇش ئېلىپ بارغۇچى، ئۆز سەلتەنىتىدە توسالغۇسىز بۇيرۇق قىلغۇچىدۇر. سۈپەت ۋە ئىش ھەرىكەتلىرىدە بارلىق نەرسىلەردىن بىھاجەتتۇر. جانلىق ۋە جانسىز بارلىق شەيئى موھتاج بولىدىغان زاتتۇر.
5	اَلْقُدُّوسُ	ئەلقۇددۇسۇ	بارلىق نۇقساندىن پاك	بارلىق نۇقساندىن پاك ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى سەزگۈ ئەزا بايقىيالايدىغان ، خىيال تەسەۋۋۇر قىلالايدىغان ياكى تۇيغۇلار يېتەلەيدىغان بارلىق نۇقساندىن پاك زاتتۇر. ئاللاھ لايىق بولمايدىغان نەرسىلەردىن پاكتۇر. ئىنساننىڭ سەزگۈ ئەزاسى بايقىيالىسۇن ياكى بايقىيالمىسۇن ، ئىنساننىڭ خىيالى تەسەۋۋۇر قىلالىسۇن ياكى قىلالمىسۇن، ئىنساننىڭ ھەممە ئىشلىرىنى بىلگۈچىدۇر .
6	اَلسَّلَامُ	ئەسسالامۇ	مۆئمىنلەرگە سالامەتلىك بېغىشلىغۇچى	مۆمىنلەرگە خاتىرجەملىك بېغىشلىغۇچى، سالامەت ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى زاتى، سۈپىتى، ئىش ـ ھەرىكەت جەھەتلەردە، بارلىق ئەيىب ۋە يېتەرسىزلىكلەردىن سالامەتتۇر. ئازابلاشقا تېگىشلىك بولمىغانلارنى ئازابتىن سالامەت قىلغۇچىدۇر .

7	اَلْمُؤْمِنُ	ئەلمۇئمىنۇ	خاتىرجەم قىلغۇچى	خاتىرجەم قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ئۇز ۋەدىسىدە سەممىي ، ئۇز ئەلچىلىرىنى بەرگەن مۆجىزاتلىرى بىلەن خاتىرجەم قىلغۇچىدۇر. خەۋپسىرىگەنلەر ئاللاھقا ئىلتىجا قىلسا، ئۇلارنى خاتىرجەم قىلىدىغان زاتتۇر. قۇرئان كەرىمدە: «مۆئمىنلەرنىڭ دىللىرى ئاللاھنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ، بىلىڭلاركى، دىللار ئاللاھنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ.» (سۈرە رەئىد 28- ئايەت) دېيىلگەن.
8	اَلْمُهَيْمِنُ	ئەلمۇھەيمىنۇ	بارلىق شەيئىلەرنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى	بارلىق شەيئىلەرنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى يوشۇرۇن ئىشلار ۋە قەلبنىڭ مەخپىيەتلىرىدىن خەۋەردار ۋە كۆرۈپ تۇرغۇچى، مەخلۇقاتلىرىنىڭ ئەمەل، رىزىق ۋە ئەجەل ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇرغۇچى زاتتۇر .
9	اَلْعَزِيزُ	ئەلئەزىيزۇ	كۈچلۈك	كۈچلۈك، غالىب ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى غەلىبىسى ئالدىدا ھەممە غالىبلار بوي ئەگىدىغان، غەلىبە ۋە ئۇلۇغلۇقى بىلەن تەڭداشسىز زاتتۇر.
10	اَلْجَبَّارُ	ئەلجەببارۇ	قەھرى غەزەپ قىلغۇچى	قەھرى- غەزەپ قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى زالىملاردىن ھەرقانداق كىشىنى مەجبۇر قىلالايدىغان، ھېچكىم مەجبۇر قىلالمايدىغان زاتتۇر. مەخلۇقلارنى ئۇزى خالىغان بۇيرۇق ۋە چەكلىمىلەرگە مەجبۇرلاپ بوي ئەگدۈرگەن، پۈتكۈل مەۋجۇدات كاتتىلىقىغا قول قويغان زاتتۇر .
11	اَلْمُتَكَبِّرُ	ئەلمۇتەكەببىرۇ	بۈيۈكلۈكتە يېگانە	بۈيۈكلۈكتە يېگانە ئۇلۇغ ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى پۈتكۈل شەيئىلەردىن يۇقىرى تۇرىدىغان، بۈيۈكلۈكتە تەڭداشسىز بولۇپ ، پۈتكۈل مەۋجۇدات بۈيۈكلۈكىگە بوي ئەگكەن زاتتۇر .
12	اَلْخَالِقُ	ئەلخالىقۇ	ھەممىنى ياراتقۇچى	ھەممىنى ياراتقۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى شەيئىلەرنى ئۇز ھۆكمىنىڭ تەقەززاسى بويىچە تەقدىر قىلغۇچى، يوقلۇقتىن بار قىلغۇچىدۇر .
13	اَلْبَارِئُ	ئەلبارىئۇ	يوقلۇقتىن پەيدا قىلغۇچى	يوقلۇقتىن پەيدا قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى كەشپىياتچىدۇركى تەقدىر قىلغان نەرسىلەرنى ۋۇجۇدقا چىقارغۇچىدۇر
14	اَلْمُصَوِّرُ	ئەلمۇسەۋۋىرۇ	ھەممە نەرسىگە سۈرەت شەكىل بەرگۈچى	ھەممە نەرسىگە سۈرەت شەكىل بەرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بارلىق جانلىق ۋە جانسىز نەرسىلەرنىڭ شەكلىنى ئۆرنەكسىز، رەسىمنى سىزىۋالماستىن ئەزەلى ھېكمىتى بىلەن ياراتقۇچىدۇر .
15	اَلْغَفَّارُ	ئەلغاففارۇ	كەچۈرگۈم قىلغۇچى	كەچۈرۈم قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ھەرقانداق گۇناھتىن تەۋبە قىلغان ئادەملەرنى كەچۈرۈم قىلغۇچىدۇر، بەندىلەرنىڭ گۇناھىنى تەۋبە بىلەن ئۆچۈرىدىغان زاتتۇر. گۈزەللىك، ياخشىلىقنى نامايان قىلىپ قەبىھ تەرەپلەرنى ياپقان زاتتۇر .

16	اَلْقَهَّارُ	ئەلقاھھارۇ	ھەممە شەيئىنى تىزگىنلەپ تۇرغۇچى	ھەممە شەيئىنى تىزگىنلەپ تۇرغۇچى، قەھر ــ غەزەپ قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى دۈشمەنلىرى ئىچىدىكى زالىملارنى بىتچىت قىلىپ، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ۋە خار قىلىش بىلەن، يەر بىلەن يەكسان قىلىدىغان زاتتۇر. ئاللاھ ھەر شەيئىگە غالىپتۇركى ، ئىنتىقامغا بەرداشلىق بېرىش مۇمكىن ئەمەستۇر.
17	اَلْوَهَّابُ	ئەلۋەھھابۇ	كۆپلەپ بەرگۈچى	كۆپلەپ بەرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆز رەھمىتىنى بەرگۈچى، موھتاجلارغا موھتاج بولغان نەرسىنى بەرگۈچى موھتاج ئەمەسلەرگە ئۆز ھېكمىتى تۇپەيلى مەرھەممەت ۋە ئىنئام قىلىش يۈزىسىدىن ھاجىتىدىن ئارتۇق بەرگۈچىدۇر .
18	اَلرَّزَّاقُ	ئەررەززاقۇ	كۆپلەپ رىزىق بەرگۈچى	كۆپلەپ رىزىق بەرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بوي ئەگكۈزگۈچى ، يۈرگۈزگۈچى ، رىزىق بەرگۈچى، ھەربىر جانلىققا ياشاش ئىمكانىيىتى ھاسىل بولغۇدەك ئوزۇقلۇق يېتىشتۈرگۈچى، ئەيىب ــ نۇقسانلاردىن پاك زاتتۇركى، قەلبلەرگە مۆمىنلەر ئۈچۈن دىنىنىڭ ياخشىلىنىشىغا ياردەم بېرىدىغان ئىلىم، ئىمان ۋە ھالال رىزىق ئىنئام قىلغان زاتتۇر.
19	اَلْفَتَّاحُ	ئەلفەتتاھۇ	ھەقلىق بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى	ھەقلىق بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى، ئاچقۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ئۆز مەخلۇقاتلىرىغا رەھمەت خەزىنىلىرىنى ئاچىدۇ. ئىنايەت ــ ياردەمى بىلەن ھەرقانداق توسۇقلار ئېچىلىدۇ. بەندىلەرنىڭ كۆزلىرىنى ھەقنى كۆرستىش ئۈچۈن ئاچقۇچى زاتتۇر .
20	اَلْعَلِيمُ	ئەلئەلىيمۇ	ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى	ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى ۋە پايدىلىق تەرەپلىرىنى، ياخشىلىق تەرەپلىرىنى، بولۇپ بولغان، كەلگۈسىدە بولىدىغاندىن ۋە بولمايدىغان ئىشلارنى بىلىدىغان زاتتۇر .
21	اَلْقَابِضُ	ئەلقابىزۇ	يىغقۇچى	يىغقۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى رىزقنى خالىغان بەندىلەردىن تۇتۇپ قالىدىغان ۋە تار قىلىدىغان زاتتۇر . قىيامەت كۈنى قۇرئان كەرىمگە ۋە ئۆزى بىلەن ئۇچرىشىشقا تانغانلاردىن ئۆز رەھمىتىنى تۇتۇپ قالغۇچىدۇر. روھلارنى، قەلبلەرنى ئىلكىگە ئالغۇچىدۇر .
22	اَلْبَاسِطُ	ئەلباسىتۇ	يايغۇچى	يايغۇچى سېخى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆز رەھمىتى ۋە سېخىيلىقى بىلەن خالىغان كىشىلەرگە رىزقنى كەڭرى قىلىپ، بەندىلەرنىڭ ئېھتىياجىدىن ئارتۇق بېرىپ ، ئىلىم، جىسىم، مال قاتارلىقلارنى كۆپلەپ يايغۇچى ، تەنلەرگە روھلارنى يايغۇچى، ئۆز ھېكمىتى ۋە رەھمىتى بىلەن رىزىق ۋە قەلبلەرنى كەڭرى قىلغۇچىدۇر .
23	اَلْخَافِضُ	ئەلخافىزۇ	چۆكۈرگۈچى	چۆكۈرگۈچى ، پەس قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ھەددىدىن ئاشقان زالىم، مەنمەنچىلەرنى پەس قىلغۇچى، ئۇلارنى پەس كۆرۈپ ئاھانەت قىلغۇچى، خالىغان كىشىلەرنى ئۆز ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە پەس تۆۋەن قىلغۇچىدۇر.

24	الرَّافِعُ	ئەررافىئۇ	يۇقىرى كۆتۈرگۈچى	يۇقىرى كۆتۈرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى مۆئمىن، ئىتائەت ئارقىلىق ئۆزىگە يېقىن بولغانلارنى ياخشىلار قاتارىغا كۆتۈرۈپ قەدىرلىگۈچى ۋە ياردەم بەرگۈچىدۇر. مەخلۇقاتلىرىدىن خالىغىنىنى يۇقىرى ئورۇنغا ئىگە قىلغۇچىدۇر .
25	المُعِزُّ	ئەلمۇئىززۇ	ئەزىز قىلغۇچى	ئەزىز قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ئىتائەت قىلغان كىشىلەرنى ئەزىز قىلغۇچىدۇر. خالىغان كىشىنى ئەزىز قىلىپ، خالىغان كىشىنى خار قىلغۇچىدۇر، ئىتائەت ئارقىلىق ئۆزىگە يېقىن بولغانلارنى ئاسراش ۋە كۆڭۈل بۆلۈش ئارقىلىق ئەزىز قىلغۇچى زاتتۇر.
26	المُذِلُّ	ئەلمۇزىللۇ	خار قىلغۇچى	خار قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى دۈشمەنلىرىنى مەغرۇفتىن مەھرۇم قىلىش ئارقىلىق خار قىلغۇچى، خالىغان كىشىنى ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە خار قىلغۇچى زاتتۇر. قۇرئان كەرىمدە: «ئۇ (ئاللاھ) خالىغان كىشىنى (يەنى ئاللاھنىڭ ئىززەتلىشىگە ئېرىشىشنى خالاپ شۇ بويىچە ئىش قىلغان كىشىنى) ئەزىز، خالىغان كىشىنى (ئەكسى بولسا) خار قىلىدۇ، » دېيىلگەن .
27	السَّمِيعُ	ئەسسەمىئۇ	ھەممىنى ئاڭلىغۇچى	ھەممىنى ئاڭلىغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى بارلىق سۆز ۋە ئاۋازلارنى ئاڭلىغۇچى، تاۋۇشلارنى مەخپىي بولسىمۇ ئاڭلاپ تۇرغۇچى زاتتۇر. ئاللاھنىڭ ئاڭلىشىدىن ھېچ نەرسە قۇتۇلالمايدۇ.
28	البَصِيرُ	ئەلبەسىرۇ	ھەممىنى كۆرگۈچى	ھەممىنى كۆرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بارلىق ئەھۋاللارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر. ئېگىز ئاسمانلاردىكى زېمىندىكى، ئاسمان ۋە زېمىن ئارىسىدىكى تۇپراق ئاستىدىكى نەرسىلەر مەخپىي ئەمەس. ئاللاھ پۈتكۈل شەيئىلەرنى كۆرۈپ تۇرغۇچى، كۆزىتىپ تۇرغۇچى، باشقىلارنىڭ نەزىرىدىن قېچىپ قۇتۇلغان بىلەن ئاللاھنىڭ نەزىرىدىن قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەستۇر .
29	الحَكَمُ	ئەلھەكەمۇ	ھەل قىلغۇچى، ھۆكۈم قىلغۇچى	ھەل قىلغۇچى، ھۆكۈم قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ھۆكۈمى ئىجرا قىلىنىدىغان ھۆكۈمراندۇر. بەندىلىرى ئارىسىدا ھۆكۈم قىلغۇچى، ھەقنى باتىلدىن ئايرىغۇچى زاتتۇر. ئەڭ ئالىي ھۆكۈمراندۇركى ، ھۆكمىنى ئىنكار قىلغۇچى يوقتۇر .
30	العَدْلُ	ئەلئەدلۇ	كامىل ئادالەت ئىگىسى	كامىل ئادالەت ئىگىسى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ئىش ۋە ھۆكۈملىرىدە زۇلۇم، ناھەقچىلىقتىن پاك، ھەربىر ھەق ئىگىسىگە تېگىشلىك ھەققىنى بېرىدىغان ئادىل زاتتۇر .
31	اللَّطِيفُ	ئەللەتىفۇ	كۆيۈنگۈچى	كۆيۈنگۈچى مۇلايىم ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆز ئېھسانىنى مەخلۇقاتلىرىغا ئۇلار بىلمەيدىغان يوللار ئارقىلىق يوشۇرۇن – مەخپىي رەۋىشتە يەتكۈزۈپ بېرىدىغان كۆيۈنگۈچى زاتتۇر .

32	الْخَبِيرُ	ئەلخەبىيرۇ	ھەممىدىن خەۋەردار	ھەممىدىن خەۋەردار ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ھەممە نەرسىدىن خەۋەردار ھەتتا قاراڭغۇ كېچىدىكى قارا چۈمۈلىنىڭ مېڭىشىدىنمۇ خەۋەرداردۇر. مەيلى زېمىندا مەيلى ئاسماندا ھېچقانداق نەرسە مەخپىي ئەمەستۇر .
33	الْحَلِيمُ	ئەلھەلىيمۇ	مۇلايىم، ئاسرىغۇچى	مۇلايىم، ئاسرىغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى مېھرىباندۇركى ، ئازابلاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ. تەۋبە قىلسا ئەيىبلەرنى كەچۈرۈپ مەغپىرەت قىلىدۇ. گۇناھ ــ نۇقسان، خاتالىقلارنى كەچۈرۈپ، مەغپىرەت قىلىدۇ. ئاللاھنى غەزەپلىنىش تېرىكتۈرمەيدۇ. ئاسىينىڭ ئاسىيلىقى ، جاھىلنىڭ جاھىللىقى خاپا قىلالمايدۇ .
34	الْعَظِيمُ	ئەلئەزىيمۇ	بۈيۈك، كاتتا	بۈيۈك، كاتتا ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئىشلىرى ۋە سەلتەنىتى بۈيۈك زاتتۇركى، ئاللاھتىن بۈيۈك ھېچنەرسە يوقتۇر. ئاللاھنىڭ بۈيۈكلۈكى چەكسىزدۇر. ئۇلۇغلۇق ماھىيىتىنىڭ چېكى يوقتۇر .ئاللاھنىڭ ماھىيىتىنى كۆز ۋە ئاڭ ئىگىلەپ بولالمايدۇ.
35	الْغَفُورُ	ئەلغەفۇرۇ	كەچۈرگۈچى	كۆچۈرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ئۆزىگە تەۋبە قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. كۆپ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. تەۋبە ۋە ئۆزرىلەرنى قوبۇل قىلغۇچى، مەغپىرىتى چەكسىز زاتتۇر .گۇناھنى تونىغان بەندىلىرىنىڭ ئەيىبلىرىنى قىيامەتتە رەسۋا بولماسلىقى ئۈچۈن ياپقۇچىدۇر.
36	الشَّكُورُ	ئەششەكۇرۇ	كۆپ مەرھەمەت قىلغۇچى	كۆپ مەرھەمەت قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئازغا كۆپ مەرھەمەت قىلغۇچى، تەشەككۇر ئېيتقۇچى، يەنى ئاز تائەت ــ ئىبادەتكە كۆپ دەرىجىلەرنى بىلەن مۇكاپات بېرىدىغان، چەكلىك ئەمەلگە چەكسىز نىئمەت ئاتا قىلىدىغان زاتتۇر .
37	الْعَلِيُّ	ئەلئەلىييۇ	ئالىي	ئالىي ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ھەرقانداق مەرتىۋىدىن يۇقىرى تۇرىدىغان يۈكسەك مەرتىۋىلىك ئالىي زاتتۇر. ئاللاھ زاتى ۋە سۈپەتلىرى بىلەن ئالىيدۇر. ئىسىم ۋە قىلمىشلىرى بىلەنمۇ ئالىيدۇر. بارلىق سۈپەتلىرى ۋە قۇدرەت جەھەتلەردىكى پۈتكۈل ئالىيلىق چەكسىز رەۋىشتىكى ئالىيلىق ئاللاھقا خاستۇر .
38	الْكَبِيرُ	ئەلكەبىيرۇ	شانۇ ـ شەۋكىتى بۈيۈك	شانۇ- شەۋكىتى بۈيۈك ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئىلمىدىن ھېچنەرسە چىقىپ كەتمەيدىغان، سەلتەنىتىنى ھېچكىم تالىشالمايدۇ. ئەقىل بۈيۈكلىكىنىڭ تەسۋىرگە يېتەلمەيدۇ.
39	الْحَفِيظُ	ئەلھەفىيزۇ	مۇھاپىزەت قىلغۇچى	مۇھاپىزەت قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆزگىرىش ۋە زاۋال تېپىشتىن خالى ئىلمى بىلەن پۈتكۈل مەلۇماتلارنى بىلىپ تۇرغۇچى، ئاسمانلار ۋە زېمىندىكى، ئاسمانلارنىڭ ئۈستىدىكى، تۇپراقنىڭ ئاستىدىكى نەرسىلەرنى ئىلمى ئىگىلەپ تۇرغان زاتتۇر، ئىلمى يەنە سىرلار، مەخپىيەتلىكلەر، يوشۇرۇن ئىچكى ئىشلار، ئىنچىكە ئىشلارنى ئىگىلىگەن، ئاسمان ــ زېمىننىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ساقلايدىغان، مەخلۇقلارنىڭ ئەمەل ۋە سۆزلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىدىغان ساقلىغۇچى ئەستە تۇتقۇچى زاتتۇر .

40	ٱلْمُقِيتُ	ئالمۇقىيتۇ	قۇدرەتلىك، ھەممىگە كۈچى يەتكۈچى	قۇدرەتلىك ھەممىگە كۈچى يەتكۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بەندىلەرگە تاماق بېرىش بىلەن قەلبلەرگە مەرىفەت ۋە ئىلھامنى مەلۇم مەزگىلگىچە (يەنى ئىنسان ئۆلگۈچە) ۋاقىتلارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بېرىدىغان، خالايىقلارغا ئوزۇقلۇق بەرگۈچىدۇر.
41	ٱلْحَسِيبُ	ئالھەسىيبۇ	ھەممە نەرسىگە كۇپايە ، ھېساب ئالغۇچى	ھەممە نەرسىگە كۇپايە ، ھېساب ئالغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى مەخلۇقلىرىنىڭ ئەمەل ۋە ھېساب ئېلىش ئىشلىرىنى يېتەرلىك قوغدىغۇچىدۇر. مۆمىنلەردىن ئاسان ھېساب ئېلىپ، ئۇلارنى ئۇلار ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلىغان جەننەتكە كىرگۈزگۈچى، دىنسىزلاردىنمۇ ھېساب ئالغۇچىدۇر . ئاللاھ ھەركىمدىن ھېساب ئالغۇچىدۇر ۋە ھەممە مەخلۇقلىرىنىڭ ھېسابىنى ئەڭ تېز سۈرئەتتە ئالغۇچى، كۇپايە قىلغۇچىدۇر .
42	ٱلْجَلِيلُ	ئالجەلىيلۇ	ناھايىتى كاتتا سۈپەتكە ئىگە	ناھايىتى كاتتا سۈپەتكە ئىگە ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى جىمى مەۋجۇداتتىن، سۈپەت، ئىسىم ۋە ئىش ــ ھەرىكەتلىرى مۇكەممەل زاتتۇر. قەلبلەرنى ئۇلۇغلۇق سۈپەتلىرى، سىرلارنى گۈزەللىك تەسۋىرلىرى بىلەن ئاچقۇچىدۇر. بۇيرۇش ۋە توسۇشقا لايىقتۇر. دۇنيادا ئىنسانلار كۆرەلمىسىمۇ ، ئەمما ئاخىرەتتە ئۇلارغا ئۆز زاتىنى نامايان قىلىپ كۆرسەتكۈچىدۇر.
43	ٱلْكَرِيمُ	ئالكەرىيمۇ	ناھايىتى ئالىيجاناب، سېخى	ناھايىتى ئالى جاناب سېخى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى زاتى، سۈپىتى ۋە ئىش ــ ھەرىكىتى گۈزەل، كۆپ ئىنئام بەرگۈچى زاتتۇر. ئېھسانى دائىمىي ، مەرھەمىتى چەكسىزدۇر، قىساس ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق كەچۈرىدىغان، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىدىغان، مەرھەمەت ، ئىنئام ئىگىسىدۇر .ئۆزى خالىغان رەۋىشتە خالىغانچە ئىنئام بېرىدىغان، ئىنئامى تۈگىمەس سېخى، ئىنئام قىلغۇچىدۇر .
44	ٱلرَّقِيبُ	ئەررەقىيبۇ	كۆزىتىپ تۇرغۇچى	كۆزىتىپ تۇرغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممە ئەھۋال ۋە ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر .كىشىلەرنىڭ يوشۇرۇن سىرلىرىنى ئىگىلەپ تۇرغۇچىدۇر. ئىنسانلارنىڭ ھېچبىر ئىشى ئاللاھقا مەخپى ئەمەستۇر .
45	ٱلْمُجِيبُ	ئالمۇجىيبۇ	ئىجابەت قىلغۇچى	ئىجابەت قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى تىلەك تىلىگۈچىلەرنىڭ تىلىكىگە جاۋاب بېرىدىغان، دۇئادىن بۇرۇنمۇ مەرھەمەت قىلىدىغان، سورىغان كىشىلەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدىغان، ئەزەلى غەيىبتە تىلەك تىلىگۈچىلەرنىڭ تىلىكىنى ئۇلار تىلەشتىن ئىلگىرىلا بىلىدىغان ئىجابەت قىلغۇچى زاتتۇر.

46	الْوَاسِعُ	ئەلۋاسىئۇ	مەرھەمىتى كەڭ	مەرھەمىتى كەڭ ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى ئىلمى پۈتكۈل ئىلىمدىن چەكسىز، بايلىقى چەكسىز، رەھمەت ۋە مەغپىرىتى بارلىق سۈپەت ۋە سەلتەنىتى ماختاشقا سازاۋەر، پەزىلەت ۋە سۈپەتلىرى بارلىق شەيئىلەردىن چەكسىز زاتتۇر. ئۇلۇغلۇق، سەلتەنەت ۋە ھوقۇقى چەكسىز، پەزىلەت ئېھسانى چەكسىز، سېخىيلىق ۋە ئۇلۇغلۇقى چەكسىز زاتتۇر .
47	الْحَكِيمُ	ئەلھەكىيمۇ	ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى	ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى مۇكەممەل ھېكمەت، كۈچلۈك ئىسپات، بۈيۈك پاكىت ۋە ئەزەلىي ئەمىر ئاللاھقا خاستۇر، شەيئىلەرگە ھېكمەت بىلەن مۇئامىلە قىلغۇچى، پۇختا ئورۇنلاشتۇرغۇچى ، تەقدىر قىلغان، بېكىتكەن ھەربىر ئىشتا ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، رەت قىلىنماس ھۆكۈم ئىگىسى بولغان زاتتۇر.
48	الْوَدُودُ	ئەلۋەدۇۋدۇ	دوست تۇتقۇچى	دوست تۇتقۇچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى يېقىنلىرىنىڭ قەلبىدە يېقىملىق، پۈتكۈل مەخلۇقاتقا خەيرى ـ ئېھسانىنى ياخشى كۆرۈپ، ئۇلارغا ياخشىلىق، قىلىدىغان، سالىھ بەندىلىرىنى ياخشى كۆرۈپ ئۇلاردىن رازى بولىدىغان زاتتۇر. ئۇلارغا قىلغان ئىنئام ۋە رەھمىتىنىڭ كۆپلۈكى تۈپەيلى سانا مەدھىيىگە ھەقىقي لايىق مەدھىيە ئوقۇلغۇچى ۋە ئېھسان قىلغۇچىدۇر .
49	الْمَجِيدُ	ئەلمەجىيدۇ	بەك ئۇلۇغ	بەك ئۇلۇغ ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى زاتى ئۇلۇغ، قۇدرەت ھېكمىتى تولۇق زاتتۇر. بىردىنبىر مۇكەممەل شەرەپكە ئىگە پېئىلى گۈزەل، سۈپەتلىرى ئېسىل ، ئۇلۇغلۇق، كاتتىلىق، بۈيۈكلۈك، چوڭلۇق، تەڭداشسىزلىق سۈپەتلىرى مۇكەممەل زاتتۇر.
50	الْبَاعِثُ	ئەلبائىسۇ	قوزغىغۇچى	قوزغىغۇچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى قىيامەت كۈنى ئۆلگەن مەخلۇقلارنى تىرىلدۈرىدىغان ، پەيغەمبەرلەرنى ئەھكاملار بىلەن ئەۋەتىدىغان، ئۇخلىغۇچىلارنىڭ تەنلىرىنى ئويغىتىپ قوزغىتىدىغان زاتتۇر.
51	الشَّهِيدُ	ئەششەھىيدۇ	ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى	ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى ھېچ نەرسە ئىلمىدىن غايىب بولمايدىغان، پۈتكۈل شەيئىلەرنى كۆزىتىپ، كۆرۈپ تۇرىدىغان زاتتۇر. بارلىق ھەرىكەتلەردىن خەۋەردار، بارلىق سۆز ۋە ئاۋۇشلارنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر .
52	الْحَقُّ	ئەلھەققۇ	مەۋجۇتلۇقى شەكسىز ، ئەزەلدىنلا مەۋجۇت	مەۋجۇتلۇقى شەكسىز، ئەزەلدىنلا مەۋجۇت ئاللاھ دىگەن مەنىدە. يەنى بارلىق ۋە ھەقىقىيلىق ئىبادەتكە لايىق، يوقالماس مەڭگۈ تۇراقلىق، كائىناتنى بارلىققا كەلتۈرگۈچى ئاللاھقا خاستۇر. زاتى، ئىسىم ـ سۈپەتلىرىدە، سۆز ھەرىكەتلىرىدە ، ئەلچىلىرى، كىتابلىرى ۋە دىندا شۇنداقلا بارلىق شەيئىلەردە ھەق زاتتۇر .

53	الْوَكِيلُ	ئەلۋەكىيلۇ	ۋەكىل بولغۇچى	ۋەكىل بولغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆزىگە تەۋەككۇل قىلغان ۋە قايتقان كىشىلەرگە ۋەكىلدۇر .كىمكى ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭغا ئىگە بولىدۇ. ئاللاھ بىلەن باشقىلاردىن بىھاجەت بولىدىكەن ئاللاھ ئۇنى بىھاجەت قىلىدۇ. پۈتكۈل مەخلۇقلارنىڭ ئىشلىرىغا يېتەرلىك بولغانلىقى ئۈچۈن تاپشۇرۇلىدىغان، ھەممە مەخلۇقنىڭ ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇغۇچى يېگانە ئاللاھتۇر.
54	الْقَوِيُّ	ئەلقەۋىييۇ	كۈچ قۇۋۋەتتە يۈكسەك	كۈچ قۇۋۋەتتە يۈكسەك قۇدرەتلىك ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى قۇدرەت ۋە كۈچى مۇكەممەل، ھېچ شەيئى ئاجىز قىلالمايدىغان زاتتۇر. غالىبتۇر. مەغلۇب قىلىنمايدۇ. پاناھ بولىدۇ. پاناھلانمايدۇ.
55	الْمَتِينُ	ئەلمەتىينۇ	بەك مۇستەھكەم	بەك مۇستەھكەم ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى قىلمىشلىرىدا چارچاش يەتمەيدىغان، يەردە بولسۇن، ئاسماندا بولسۇن ھېچقانداق نەرسە ئاجىز قىلالمايدىغان، قاتتىق، كۈچلۈك زاتتۇر. كۈچ ـ قۇدرىتى ھەرقانداق كۈچ، ھەرقانداق قۇۋۋەتتىن يۇقىرىدۇر.
56	الْوَلِيُّ	ئەلۋەلىييۇ	بەك يېقىن	بەك يېقىن، ئىگە دارچىلىق قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى يېقىن ياردەم بەرگۈچى، ئىشلارنى ئۈستىگە ئالغۇچى زاتتۇر. مۆمىنلەر ئاللاھنى يېقىن بىلسە، ئاللاھ ئۇلارنى كۆڭۈل بۆلۈش بىلەن ئۆزىگە يېقىنلاشتۇرۇپ ئۇلارنى ئاسراپ قوغدايدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ ئىگىسى، خوجىسى ، قوللىغۇچىسى ۋە رەھىم قىلغۇچىسى.
57	الْحَمِيدُ	ئەلھەمىيدۇ	مەدھىيىگە لايىق	مەدھىيىگە لايىق ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى زاتى، ئىسىملىرى، سۈپەتلىرى، قىلمىشلىرىدا مەدھىيىگە سازاۋەردۇر. پەرىشتىلەر ۋە مۆئمىنلەر، كائىناتتىكى بارلىق مەخلۇقات ھەمدە ـ سانا ئېيتىشقا لايىق، زەررىچە مەخلۇقلارمۇ ئىنئاملىرىنى بايان قىلىدىغان، ھەمدە ـ ساناغا لايىق زاتتۇر. ئاللاھ ئۆزىنى مەخلۇقلىرى مەدھىيىلەشتىن ئىلگىرىلا ئۇلارغا ئۆزىنىڭ نېمەتلىرىگە ھەمدە ـ سانا ئېيتىشنى ئۆگىتىش يۈزىسىدىن مەدھىيىلىگەن.
58	الْمُحْصِي	ئەلمۇھسىيۇ	بارلىق شەيئىلەر سانىنى مۇكەممەل ئىگەللىگۈچى	بارلىق شەيئىلەر سانىنى مۇكەممەل ئىگەللىگۈچى (ھېسابلاپ تۇرغۇچى) ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى پۈتكۈل شەيئىنى ئۆز ئىلمى بىلەن ئىستاستىكا قىلىپ تۇرغۇچى، شەيئىلەردىن چوڭ-كىچىك ھېچقايسىسى ئىلمىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان ئىستاستىكا قىلغۇچىدۇر .
59	الْمُبْدِئُ	ئەلمۇبدىئۇ	يوقتىن بار قىلغۇچى	يوقتىن بار قىلغۇچى ۋۇجۇدقا كەلتۈرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ شەيئىلەرنى يوقلۇقتىن پەيدا قىلىپ ۋۇجۇدقا كەلتۈردى. ئۇلارنى ھېچقانداق سىناق قىلمايلا كەشىپ قىلدى. كائىنات ئاللاھنىڭ يارىتىشى بىلەن بارلىققا كەلگەن ھەم ئاللاھنىڭ كۈچ قۇدرىتى بىلەن ئەسلىگە قايتىدۇ .

ئەسلىگە كەلتۈرگۈچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى مەخلۇقلارغا هاياتلىق، هاياتتىن كېيىن ئۆلۈم، ئۆلگەندىن كېيىن مەڭگۈ هاياتلىققا قايتۇرىدىغان، ئەسلىگە كەلتۈرگۈچى زاتتۇر. شەيئىلەرنىڭ هەممىسى ئاللاھنىڭ كۈچ ــ قۇدرىتىدىن كەلگەن. كېيىن يەنە ئاللاھنىڭ ئالدىغا قايتىدۇ .	قايتا ئەسلىگە كەلتۈرگۈچى	ئەلمۇئىيدۇ	اَلْمُعِيدُ	60
تىرىلدۈرگۈچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى پۈتكۈل شەيئىدە هاياتلىقنى ياراتقۇچى، جانلىقلارنى يوقلۇقتىن بار قىلغۇچى، ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدۈرگۈچى زاتتۇر. زېمىننى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرگەن زاتتۇر.	تىرىلدۈرگۈچى	ئەلمۇھيىيۇ	اَلْمُحْيِي	61
جاننى ئالغۇچى، ۋاپات تاپقۇزغۇچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى بارلىق كىشىگە ئۆلۈمنى تېتىتقۇچىدۇر. بىردىن ــ بىر هايات ئىگىسىدۇر. ئاللاھتىن باشقا ئۆلتۈرگۈچى بولمىغان، باشقا تىرىلدۈرگۈچىمۇ بولمىغان زاتتۇر .	جاننى ئالغۇچى	ئەلمۇمىيتۇ	اَلْمُمِيتُ	62
مەڭگۈ هايات ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى يوقىلىش، ئۆلۈش، باشلىنىش ۋە ئاخىرلىشىشى يوق هايات زاتتۇر. مۇتلەق باقىيلىق ئاللاھقا خاستۇر .	مەڭگۇ هايات	ئەلھەيىيۇ	اَلْحَيُّ	63
بارلىق مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى، بارلىققا كەلتۈرگۈچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە. يەنى مۇتلەق هالدا مۇستەقىل ئىش بېجىرگۈچى، سەلتەنىتىنىڭ ئىشلىرىنى تەدبىر قىلغۇچى، بارلىققا كەلتۈرگۈچىدۇر. شەيئىلەر پەقەت ئاللاھنىڭ قۇدرىتى بىلەنلا بارلىققا كەلگەندۇر. ئاللاھ مەخلۇقلىرىدىن بىهاجەتتۇر. هالبۇكى ئۇلار ئاللاھقا موهتاجدۇر.	بارلىق مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى	ئەلقەييۇۇمۇ	اَلْقَيُّومُ	64
تاپقۇچى ئاللاھ دىگەن مەنىدە. يەنى هېچنەرسە كەملىك قىلمايدىغان زاتتۇر. ئېهتىياجى چۈشمەس بايدۇر. خالىغان هەرقانداق شەيئىنى بار قىلغۇچى، ئىدارە قىلغانلىكى نەرسىنى كەلتۈرگۈچى، ئۆز مۇرادىنى هاسىل قىلىشقا قادىر، هېچبىر مەخپىي بولغۇچى مەخپىي بولالمايدىغان زاتتۇر .	تاپقۇچى	ئەلۋاجىدۇ	اَلْوَاجِدُ	65
ئالىيجاناب ئۇلۇغ ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ مۇكەممەل قۇدرەتكە ئىگە ئۇلۇغدۇر. نوپۇزى چەكسىزدۇر. زاتى ئۇلۇغ قاتتىق زەربىدار، سېخىيدۇر .	ئالىيجاناب، ئۇلۇغ	ئەلماجىدۇ	اَلْمَاجِدُ	66
يەككە يېگانە ئاللاھ دىگەن مەنىدە. يەنى تەڭدىشى، ياردەمچىسى، ئوخشىشى، مىسلى يوق يەككە يېگانە زاتتۇر . زاتى، سۈپىتى ۋە قىلمىشلىرىدا يەككە، بىردىنبىر بىهاجەت زاتتۇر .	يەككە ـيېگانە	ئەلۋاهىدۇ	اَلْوَاحِدُ	67
بىهاجەت ئاللاھ دىگەن مەنىدە، يەنى ئېهتىياج ۋە تىلەكلەردە مەقسەت قىلىنىدىغان، هەممە نەرسە ئۇ زاتقىلا موهتاج بولغان، بارلىق كاتتىلىق ئاللاھقىلا مەنسۇپ بولغان، قىينچىلىق ۋە هادىسىلەردە ياردەم تەلەپ قىلىنىدىغان، مەخلۇقلىرىنىڭ هاجىتىنى راۋا قىلىدىغان زاتتۇر.	بىهاجەت	ئەسسەمەدۇ	اَلصَّمَدُ	68

69	الْقَادِرُ	ئەلقادىرۇ	ھەممىگە كۈچى يەتكۈچى	ھەممىگە قادىر، كۈچى يەتكۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى ھېچ شەيئى ئاجىز قىلالمايدىغان، سەۋەبلەر بىلەن باغلانمايدىغان، پۈتكۈل مەۋجۇداتنى ئۆزىگە خاس رەۋىشتە كەشىپ قىلىدىغان، پەيدا قىلىدىغان، ئىشلاردا باشقا ياردەمچىلەرگە ھاجىتى چۈشمەيدىغان مۇكەممەل قۇدرەت ئىگىسىدۇر.
70	الْمُقْتَدِرُ	ئەلمۇقتەدىرۇ	ناھايىتى كۈچلۈك	ناھايىتى كۈچلۈك، قۇدرەت ئىگىسى ئاللاھ دېگەن مەنىدە. يەنى قۇدرىتى بۈيۈكتۇر. ئۆزىنىڭ كامالى قۇدرىتى بىلەن ئۆز خەلقىگە ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچىدۇر. خالىغان نەرسىنى تەقدىر قىلغۇچى بىلىم ۋە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.
71	الْمُقَدِّمُ	ئەلمۇقەددىمۇ	ئىلگىرى قىلغۇچى	ئىلگىرى قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى خالىغان شەيئىنى خالىغان شەيئىدىن يارىلىش، ئۆلۈش، مەرتىۋە، رىزىق قاتارلىقلاردا ئىلگىرى قىلغۇچى زاتتۇر.
72	الْمُؤَخِّرُ	ئەلمۇئەخخىرۇ	كېچىكتۈرگۈچى	كېچىكتۈرگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆز خاھىشى بويىچە بەزى شەيئىلەرنى بەزىسىدىن كېچىكتۈرىدىغان ، ئاللاھنىڭ ھەققىنى كېچىكتۈردىغانلارنىڭ جازاسىنى خالىغانچە كېچىكتۈرىدىغان زاتتۇر .زالىملارغا جازانى ئۆزىلا بىلىدىغان ھېكمەت ۋە سەۋەبلەر بىلەن كېچىكتۈرگۈچى زاتتۇر .
73	الْأَوَّلُ	ئەلئەۋۋەلۇ	ئەڭ ئەۋۋەل	ئەڭ ئەۋۋەل ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە ئەزەلىيلىكى بىلەن ئەۋۋەلدۇركى ، ئاللاھتىن بۇرۇن ھېچ شەيئى يوقتۇر، ئاللاھ ئەۋۋەلدۇر. باشلىنىشى يوق، زاتى، ئىسىم سۈپەتلىرى ۋە پېئىلى بىلەن ئەزەلىيدۇر. ھەدىس شەرىفتە بىر ئەئرابى رەسۇلۇللاھتىن: ئاللاھ مەخلۇقلارنى يارىتىشتىن ئىلگىرى قەيەردە ئىدى؟ دەپ سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جاۋاب بېرىپ : «ئاللاھ بار ئىدى، ئاللاھتىن باشقا ھېچ شەيئى يوق ئىدى» دېگەن. ھېلىقى ئەئرابى: «ئەمدىچۇ؟» دېگەندە. ئاللاھنىڭ ئەلچىسى: «ئاللاھ يەنە شۇ ئەسلى ھالىتىدە» دەپ جاۋاب بەرگەن.
74	الْآخِرُ	ئەلئاخىرۇ	مەڭگۈ مەۋجۇت	مەڭگۈ مەۋجۇت ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ ئاخىردۇر. يەنى بۇ ئىسىم ئاللاھنىڭ باقىيلىقى ، ئەبەدىيلىكىگە ، ئاللاھتىن كېيىنىنىڭ يوقلۇقىغا دالالەت قىلغۇچىدۇر. ئاللاھ باقىيدۇر . ئاخىرلىششى يوقتۇر.
75	الظَّاهِرُ	ئەززاھىرۇ	ئاشكارا بولغۇچى	ئاشكارا بولغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ ئاشكارىدۇركى ، ئالىيلىقى ۋە بۈيۈكلۈكنى ئاللاھتىن بەكرەك ئىزھار قىلىدىغان بىر يوقتۇر. ئاللاھنىڭ ئۈستىدە ھېچ بىر شەيئى يوقتۇر. ئۆزىنىڭ بارلىقىنىڭ دەلىل پاكىتلىرى ۋە قۇدرىتىنىڭ نامايەندىلىرىنى ئەقىل ۋە كۆز ئىگىلىرىگە ئاشكارىلىغۇچىدۇر. ئاللاھ زاھىردۇر ئاللاھنىڭ يۇقىرىسىدا ھېچ نەرسە يوقتۇر .

76	اَلْبَاطِنُ	ئەلباتىنۇ	مەخپىي	مەخپىي بولغان ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بۇ ئىسىم ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا يېقىنلىقى ۋە بىللە ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ زاتى ۋە ماھىيىتى ئەقىل ۋە چۈشەنچىلەرنىڭ ئىدراك قىلىشىدىن مەخپىيدۇر .
77	اَلْوَالِي	ئەلۋالىيۇ	ئىگە بولغۇچى	ئىگە بولغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ شەيئىلەرنىڭ ئىگىسى، شەيئىلەر ئۈچۈن شەيئىلەرنىڭ ئىش ۋە مەنپەئەتلىرىگە ئىگە بولغۇچى، ئۇلاردىكى ھۆكۈمنى ئىجرا قىلىش ئۈچۈن ئۇلارنى ئۆز خاھىشى ۋە ھېكمىتى بويىچە ئورۇنلاشتۇرغۇچىدۇر. ئاللاھنىڭ شەيئىلەر ئۈستىدىكى ھۆكمى ئاللاھنىڭ قۇدرىتى ۋە ئىنئامى بىلەن ئىجرا قىلىنىدۇ .
78	اَلْمُتَعَالُ	ئەلمۇتەئالۇ	بۈيۈك	بۈيۈك ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ھەر تۈرلۈك يۈكسەكلىك ئاللاھقىلا خاستۇر. زاتى ئالىي، قادىرى ئالىي، سۈپىتى ۋە قەھرى ئالىيدۇر. ئاللاھ ئەرش ئۈستىدە ئۆزىگە خاس رەۋىشتە بەرقارار بولغان، پۈتكۈل سەلتەنەت ئۆز ئىلكىدە بولغان زاتتۇر.
79	اَلْبَرُّ	ئەلبەررۇ	ياخشىلىق قىلغۇچى	ياخشىلىق قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى پۈتكۈل ياخشىلىقنىڭ، ئېھسانىنىڭ ئىگىسىدۇر. دۇنيا، ئاخىرەتتە بەندىلىرىگە ئۆز ئاتاسىنى ئىنئام قىلىدىغان زاتتۇر .
80	اَلتَّوَّابُ	ئەتتەۋۋابۇ	تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچى	تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بەندىلىرىنىڭ تەۋبىسىنى كۆپلەپ قوبۇل قىلغۇچى، ئۇلارنى بىردە ئاگاھلاندۇرۇپ، بىردە مۆھلەت بېرىدىغان پەزىل ــ مەرھەممەت يۈزىسىدىن ئۇلارنى مەقبۇل تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلىدىغان زاتتۇر. بەندە تەۋبىنى قانچە تەكرارلىسا قوبۇل قىلىشنى شۇنچە تەكرارلايدىغان زاتتۇر .
81	اَلْمُنْتَقِمُ	ئەلمۇنتەقىمۇ	ئىنتىقام ئالغۇچى	ئىنتىقام ئالغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى خالىغان كىشىلەرگە يۇقىرى چەكتە جازا بەرگۈچى، ئادىل جازا بەرگۈچى زالىملارنىڭ زۇلمىنى بىتچىت قىلىپ، ئاسىيلارنى قاتتىق جازالىغۇچى، ئۇلارنى قەھر ــ غەزىپى بىلەن تۇتقۇچىدۇر .
82	اَلْعَفُوُّ	ئەلئەفۇۋۋۇ	كەچۈرۈم قىلغۇچى	كەچۈرۈم قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى يامانلىقلارنى ئۆچۈرۈپ، ئۇنى خالىغاندا ياخشىلىققا ئالماشتۇرۇپ بېرىدىغان ئەيىب ــ نۇقسانلاردىن پاك زاتتۇر .
83	اَلرَّءُوفُ	ئەررەئۇفۇ	كۆيۈمچان	كۆيۈمچان ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى كۆيۈمچان، ئۆز بەندىلىرىگە چەكسىز مېھرى ــ شەپقەت يەتكۈزگۈچى، ئاسرىغۇچى، توغرا يول كۆرسىتىپ، بەخت سائادەت يولىغا باشلىغۇچى مۇكەممەل رەھمەت ئىگىسىدۇر .
84	مَالِكُ الْمُلْكِ	مالىكۇلمۇلكى	شاھلار شاھى	شاھلارنىڭ شاھى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى قۇدرىتى مۇكەممەل، پۈتكۈل سەلتەنەت ئىگىسى، دۇنيا، ئاخىرەت سەلتەنىتىدە شېرىكسىز ئورۇنلاشتۇرۇش ئېلىپ بارغۇچى، پۈتكۈل شەيئىلەرنىڭ سەلتەنىتى قولىدا بار، پۈتكۈل مەخلۇقات دەرگاھىغا قايتىدىغان، ئەيىب ــ نۇقسانلاردىن پاك سەلتەنەت ئىگىسىدۇر.

85	ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ	زۇلجەلالى ۋەلئىكرامى	ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك ئىگىسى	ئۇلۇغلۇق، بۈيۈكلۈك ئىگىسى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھتىن بۈيۈك ھېچكىم يوقتۇر. ئىكرام ئىگىسى ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر، سالىھ بەندىلىرىنى سوغا سالام ، كاتتا ئىنئاملار بىلەن ھۆرمەتلىگۈچى زاتتۇر.
86	اَلْمُقْسِطُ	ئەلمۇقسىتۇ	ئادىل، ھەققانىيەتچى	ئادىل، ھەققانىيەتچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ ھۆكۈم ۋە پۈتكۈل ئورۇنلاشتۇرىشىدا ئادىل زاتتۇركى، زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى ئۈچۈن زالىمدىن قىساس ئېلىپ، ئاجىزلار ئۈچۈن بوزەك قىلغۇچىلارغا قارشى ياردەم بېرىدۇ.
87	اَلْجَامِعُ	ئەلجامىئۇ	جۇغلىغۇچى	جۇغلىغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى خالايىقلارنى قىيامەت كۈنى ھېساب ئېلىش ئۈچۈن يىغىدىغان، كائىناتنى بىرگەۋدىلەشتۈرگۈچى ، ئىنسانغا ئوخشاش ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە جانلىقلارنى قىيامەت كۈنى يەر يۈزىگە توپلىغۇچى، ئاسمانلار ۋە سەييارىلەردەك پەرقلىق جىنسلارنىمۇ توپلىغۇچى زاتتۇر .
88	اَلْغَنِيُّ	ئەلغەنىييۇ	بەك باي	بەك باي ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى پۈتكۈل مەخلۇقاتتىن بىھاجەت، ھەممىسى ئاللاھقا ئېھتىياجلىقتۇر. چەكسىز پەزىلەت ۋە ئىنئام ئىگىسىدۇر. ھېچكىمگە ئەسلا ئېھتىياجى چۈشمەس زاتتۇر.
89	اَلْمُغْنِيُّ	ئەلمۇغنىيۇ	باي قىلغۇچى	باي قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بەندىلىرىدىن خالىغان كىشىنى خالىغان بايلىق تۈرلىرى بىلەن باي قىلىدۇ. بايلىقنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى كۆڭۈل بايلىقىدۇر. شۈبھىسىزكى ھاجەتلەر ئاللاھتىنلا تىلىنىدۇ .
90	اَلْمَانِعُ	ئەلمانىئۇ	توسقۇچى	توسقۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ ئۆز ۋەلىلىرىگە باشقىلارنىڭ ئازار بېرىشىنى توسىدۇ، بەزى ئىمكانىيەتلەرنى مەۋجۇت قىلىپ بەزىسىنى مەنئى قىلىدۇ .
91	اَلضَّارُّ	ئەززاررۇ	دۈشمەنلىرىگە ئازاب-ئۇقۇبەت يەتكۈزگۈچى	دۈشمەنلىرىگە ئازاب ئۇقۇبەت يەتكۈزگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى زىيان ۋە يامانلىقنى خالىغان كىشىگە خالىغىنىدەك بېكىتكۈچى، سىناش يۈزىسىدىن كەمبەغەل قىلىدىغان، كېسەل قىلىدىغان ۋە بەختسىز قىلىدىغان، ئۆز ھېكمەت ۋە خاھىشى بويىچە مەھرۇم قىلىدىغان زاتتۇر .
92	اَلنَّافِعُ	ئەننافىئۇ	پايدا يەتكۈزگۈچى	پايدا يەتكۈزگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى دىن ۋە دۇنيالىق جەھەتتە مەنپەئەت يەتكۈزگۈچىدۇر. ئاللاھۇ سۇبھانەھۇ ۋە تائالا ئۆزىلا ساقلىق، بايلىق، بەخت ـ سائادەت ۋە مەنسەپ ئاتا قىلغۇچىدۇر .

93	اَلنُّوْرُ	ئەننۇرۇ	نۇرلۇق	نۇرلۇق، ئۈزلىكىدىن ئاشكارا بولغۇچى ۋە ئۆزگىلەرنى ئاشكارا قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆز مەۋجۇتلۇقى بىلەن زاھىردۇركى ، شەيئىلەرگە چېچىلىۋاتقان پۈتكۈل نۇرنىڭ ئاشكارا بولۇشى ئاللاھ بىلەندۇر. ئاللاھ پۈتكۈل زۇلمەتلەرنىڭ نۇرىدۇر. ئاللاھ ئۆزىنى ياد قىلغۇچى بەندىلەرنىڭ قەلبىنى ئۆز زىكرىنىڭ نۇرى بىلەن يورۇتۇپ ، تونۇغۇچىلارنىڭ كۆڭلىنى مەئرىفىتىنىڭ نۇرى بىلەن نۇرلاندۇرغان زاتتۇر. ئاللاھ ئاسمانلار ۋە زېمىنلارنىڭ نۇرىدۇر، ئاللاھنىڭ ھىجابى شۇنداق نۇردۇركى ، ئەگەر ئۇنى ئاچسا پۈتكۈل شەيئىنى كۆيدۈرۈۋەتكەن بولاتتى.
94	اَلْهَادِيْ	ئەلھادىيۇ	ھىدايەت قىلغۇچى	ھىدايەت قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئۆز ھىدايىتى بىلەن ئازغۇنلارنى توغرا يولغا باشلايدىغان، خاس بەندىلىرىنى ھېكمەت ۋە مەرىپەتكە يېتەكلەيدىغان زاتتۇر. ئاللاھ پۈتكۈل شەيئىگە ئۆزىگە خاس ھايات ئاتا قىلىپ ھىدايەت قىلغان زاتتۇر .
95	اَلْبَدِيْعُ	ئەلبەدىيئۇ	ئۈلگىسى يوقتىن بار قىلغۇچى	ئۈلگىسىز يوقتىن بار قىلغۇچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى كەشپىياتچىدۇركى، زاتى، سۈپىتى، قىلمىشلىرىدا ئوخشىشى، تەڭدىشى يوقتۇر. شەيئىلەرنى ئۈلگىسىز ئالماي، دورىماي ، سىناق قىلماي ياراتقان زاتتۇر .
96	اَلْبَاقِيْ	ئەلباقىيۇ	مەڭگۈ باقى	مەڭگۈ باقى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ پۈتكۈل مەخلۇقى تۈگىگەندىن كېيىنمۇ باقىيدۇر. مەڭگۈ يوقالماستۇر، مەۋجۇتتۇر ھەم ئەزەلى باقىيلىق بىلەن سۈپەتلەنگۈچىدۇر.
97	اَلْوَارِثُ	ئەلۋارىسۇ	يوقالماس ۋارىس	يوقالماس ۋارىس ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى بارلىق مەخلۇقلار، كائىناتلارنىڭ ھەقىقىي ۋارىسى، ئىگىسى ئاللاھتۇر. چۈنكى ئاللاھ مەخلۇقلار تۈگىگەندىن كېيىنمۇ باقىيدۇر. پۈتكۈل شەيئىنىڭ قارارگاھى ۋە ئاقىۋىتى ئاللاھقا باغلىقتۇر. ئاللاھ شۇ چاغدا دەيدۇكى، «بۈگۈن سەلتەنەت كىمنىڭ؟ يەككە ــ يېگانە ھەممىنى يەكسان قىلغۇچى ئاللاھنىڭدۇر»
98	اَلرَّشِيْدُ	ئەررەشىيدۇر	توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى	توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئاللاھ توغرا ئىش قىلغىچىدۇر ، مۇكەممەل كامالەت، بۈيۈك ھېكمەت، بۈيۈك ئادالەت بىلەن سۈپەتلەنگۈچىدۇر. تەدبىرلىرى ھېچقانداق ياردەمچى، مەسلىھەتچىگە ئېھتىياجسىز ھالدا چەكسىز توغرىلىق بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. توغرا يولغا يېتەكلىگۈچىدۇر.
99	اَلصَّبُوْرُ	ئەسسەبۇرۇ	ناھايىتى سەۋرچان	ناھايىتى سەۋرچان ئاللاھ دېگەن مەنىدە، يەنى ئىنتىقام ئېلىشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ. ئاللاھ ئىشلارنى ۋاقتىدىن بۇرۇن تۈتۈش قىلىشقا ئالدىرمايدۇ. سەۋرچانلىقنىڭ ئاللاھنىڭ سۈپىتىدىكى مەنىسى :بارلىق مەخلۇققا سەۋرىنى ئىلھام قىلغۇچى، مېھرىبان دېگەندىن ئىبارەتتۇر. ئەيىب ــ نۇقسانلاردىن پاك، ئۇلۇغ يەككە ــ يېگانە زاتتۇر.

ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئاساسلىق غايىسى ـ ئەقىل، فىترەت (يارىتىلىشتىن ئاللاھقا ئېتىقاد قىلىش ئېڭى) ۋە ھەقىقەتنىڭ چاقىرىقىغا ئەگەشكەن ھالدا، ئالاھقا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت

قىلىپ، ئىنسان بولۇپ يارالغانلىق بۇرچىنى ئۆتەش ئارقىلىق، ئىككى ئالەملىك بەخت ـ سائادەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر.

ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققى

ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققى ـ ئىنسانلارنىڭ ئاللاھقا خالىس ئىبادەت قىلىشىدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (56)] «جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم» [زارىيات سۈرىسى 56 ـ ئايەت].

ئىبادەت ئۇقۇمى

ئىبادەت ـ تىل، قەلب ۋە بەدەننىڭ ھەرىكەتلىرى بىلەن ئاللاھقا بەندىچىلىكنى ئادا قىلىش دېمەكتۇر. كىشىلەر مۇسۇلمان بولۇپ، ئىسلام دىنىغا كىرگەندىن كېيىن، ئۇلارغا ئاللاھ تائالانىڭ ئەڭ ئاۋۋال بۇيرىغان نەرسىسى ئىبادەتتۇر. ئىبادەت ـ ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىماننى نامايان قىلىش ۋە ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان سان ساناقسىز ۋە ھېسابسىز نېمەتلەرگە شۈكۈر ئادا قىلىش يۈزىسىدىن، ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلغان ھالدا، ئۇنىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن قىلىنىدۇ. ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئۇنى يوق يەردىن بار قىلىپ، ئۇنىڭغا تۈرلۈك نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان شەپقەتلىك ئىگىسى ـ ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنى ئۆتەشكە تېگىشلىك تەبىئىي بۇرچ دەپ تونۇيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قەدەر كەلگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەينى زامانىدىكى ئۈممەتلىرىنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىپ ئۆتكەن بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ زامانىدىن كېيىن كەلگەن ئىنسانلار بۇرۇنقىلىرىنىڭ تۇتۇپ ماڭغان ھەق يوللىرىنى ئۇنتۇپ كەتكەنلىكتىن، بەزىلىرى ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ قۇياش، ئاي، ئوت، سۇ قاتارلىق تەبىئەت كۈچلىرىگە ۋە كالا قاتارلىق ھايۋانلارغا چوقۇنغان بولسا، بەزىلىرى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ يوللىرىنى ئۇنتۇپ كېتىپ، بۇتلارنى، ئىنسانلارنى ئاللاھ تائالاغا شېرىك قىلىۋالغان. شۇنداق قىلىپ ئىنسانلار ئاللاھ كۆرسەتكەن ئېتىقاد ۋە ئىبادەت سىستېمىلىرىدىن ئۇزاقلىشىپ كەتكەنلىكتىن ئاللاھ تائالانىڭ ھەق دىنىدىن ئايرىلىپ قالغان. ئىنسانلار ھەق دىنىنى ئۇنتۇپ، كۇپرىلىقتا يۈز تۇتقان ھەر بىر دەۋردە ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرلەرنى ئارقا ـ ئارقىدىن ئەۋەتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ھەق دىنغا قايتۇرۇپ تۇرغان بولسىمۇ، پەيغەمبەرلەر ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئىنسانلار يەنە قايتىدىن بۇرۇنقى كۇپۇرلۇقلىرىغا قايتىپ تۇرغان. ئاخىرىدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھېكمىتى ئىسلام دىنىنى تا قىيامەتكىچە ئۆزگەرمەس ۋە بۇزۇلماس، مەڭگۈلۈك دىن قىلىپ بەلگىلەپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بۇ ئاخىرقى دىنغا، ئاخىرقى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىش ئارقىلىق ئىنسانىيەتنى مەخلۇقلارغا چوقۇنۇشتىن ئىبارەت ئازغۇنلۇقنىڭ ھالاكەتلىرىدىن ئۈزۈل كېسىل ئازات قىلىپ، ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىدىغان ھەقىقەت نۇرىغا چىقىرىشنى تەقەززا قىلغان بولۇپ، شۇندىن بېرى ئىسلام دىنى پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئىلاھىي بىر مەشئەل بولۇپ چاقناپ كەلمەكتە. بۇ مەشئەل تاقىيامەتكىچە مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ، بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ۋەدىسىدۇر. ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[قُلْ إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (162)]

«ئېيتقىنكى، مېنىڭ نامىزىم، قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم (يەنى دۇنيادا قىلغان ياخشىلىقىم ۋە تائەت ـ ئىبادەتلىرىم) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھ ئۈچۈندۇر» [ئەنئام سۈرىسى 162 ـ ئايەت].

ئىبادەت روھنىڭ غىزاسىدۇر

ئىنسان دېمەك بىز تاشقىرىدىن كۆرۈۋاتقاندەك ـ يەيدىغان، ئىچىدىغان، سۆزلەيدىغان ۋە ھەرىكەت قىلىدىغان ماددىي جىسىملا ئەمەس، بەلكى ئىنساننىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى شۇنداق قىممەتلىك بىر جەۋھەر بولۇپ، ئىنسان بۇ جەۋھەرنىڭ يۈزىدىن كائىناتتىكى پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى ۋە ئۇلارنىڭ خوجايىنى بولۇشقا لايىق بولغان. بۇ جەۋھەر بولسىمۇ، ئىنساندىكى روھتۇر. ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىش ئارقىلىق بۇ روھنىڭ مەنىۋى غىزاسى تولۇقلىنىدۇ. دۇنيا ھاياتى ئۆتكۈنچە ھايات بولۇپ، دۇنياغا كەلگەن ھەر بىر ئىنسان مەلۇم بىر ۋاقىتتىن كېيىن بۇ دۇنيادىن ئايرىلىپ ئاخىرەت ھاياتىغا قەدەم باسىدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارنى ئەڭ چىرايلىق شەكىلدە يارىتىپ، ئۇنىڭغا تۈرلۈك نازۇنېمەتلەرنى ئاتا قىلىپ، بۇ دۇنيادىكى پۈتۈن مەۋجۇداتنى ئۇنىڭ خىزمىتىگە سېلىپ بېرىپ، ئۇنى شۇنچە ھۆرمەتلىك قىلغاننىڭ بەدىلىگە ئىنسانلاردىن ئاللاھنى ئۇلۇغلاپ، پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى. ئىنسانلار ئاخىرەت ھاياتىغا بارغاندا، بۇدۇنيادا قانداق ياشىغان بولسا شۇنىڭ مۇكاپاتىنى ياكى جازاسىنى كۆرىدۇ. بۇ دۇنيادا ئاللاھنىڭ ئەمرىگە ئويغۇن ھالدا ياشاپ، ئىبادەتلەرنى ئورۇندىغانلار ئاخىرەتتە ئېسىل جەننەتلەرگە ئېرىشكىنىدەك، بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش كۆرۈپ ئىبادەتتىن يىراق ھالدا باشقا جانلىقلارغا ئوخشاش ياشاپ ئۆمرىنى تۈگەتكەنلەر دوزاخ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ.

ئىبادەتنىڭ ماھىيىتى ۋە قوبۇل بولۇش شەرتلىرى

ئىبادەتنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى ـ ئاللاھ تائالاغا ئەڭ كەمتەرلىك ۋە ئەڭ سەممىي مۇھەببەت ھەم ئىخلاس بىلەن ئىتائەت قىلىش دېمەكتۇر. ئىمان ئىبادەت قىلىشنى لازىم قىلىدۇ. ئىبادەت ئىماننىڭ نامايەندىسىدۇر. ئەمما ئىسلام دىنىدا ئىشىنىپ ئىمان ئېيتىش بۇيرۇلغان ئېتىقاد مەسىلىلىرىدىن بىرەرسىگە ئىنكار قىلمىغان پەقەت ھورۇنلۇق ۋە باشقىمۇ سەۋەبلەر تۈپەيلى ئىبادەتلەرنى ئورۇندىمىغان ئادەم گۇناھكار بولسىمۇ، مۇسۇلمانلىقتىن چىقىپ كەتمەيدۇ. شۇنداقلا ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولماستىن قىلىنغان ئىبادەتلەرنىڭمۇ پايدىسى يوق.

ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي ئىبادەتلىرى بەش بولۇپ، ئىسلام دىنى مۇشۇ بەش ئاساسنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان.

1) ئاللاھ تائالادىن باشقا ئېتىقاد ۋە ئىبادەت قىلىنىشقا ھەقلىق بولغان ئىلاھ يوق ئىكەنلىكىگە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىش ۋە شۇنداق گۇۋاھلىق بېرىش يەنى ئىماننى ئېلان قىلىش.

2) ھەركۈنى بەش ۋاخ نامازنى ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىش.

3) مال ـ مۈلكى زاكات بېرىش مىقدارىغا يەتسە ھەر يىلى بىر قېتىم زاكات ئايرىش.

4) ھەر يىلى بىر ئاي رامىزان روزىسىنى تۇتۇش.

5) ئىقتىسادى يېتەرلىك بولۇپ، قۇدرىتى يەتكەن كىشىنىڭ ئۆمرى ئىچىدە بىر قېتىم بەيتۇللاھنى ھەج قىلىشى.

بىزنى ۋە دۇنيادىكى بارلىق شەيئىلەرنى يوقتىن بار قىلىپ، بىزگە تۈرلۈك نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان ئاللاھقا شۈكۈر قىلىش بۇرچىمىزنى ئادا قىلىش ۋە ئاللاھنىڭ ئەمرىنى ئورۇنداش، شۇنداقلا ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش يۈزىسىدىن ئىبادەت قىلىمىز.

ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھقا قوبۇل بولۇش شەرتى ئىككى بولۇپ، بىرىنچىسى: ئىخلاس بىلەن نىيەت، ئىككىنچىسى: ئىبادەتلەرنى ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن قائىدە ـ يوسۇنلارغا ئويغۇن شەكىلدە قىلىشتۇر.

ئىبادەتنىڭ دائىرىسى ۋە تۈرى

ئىسلامدا ئىبادەتنىڭ دائىرىسى ئىنتايىن كەڭ بولۇپ، ئىبادەت بىرىنچىدىن، بىر پۈتۈن ئىسلام دىنىنى ۋە ھاياتنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئىككىنچىدىن، ئىنساننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1 ـ ئىبادەتنىڭ بىر پۈتۈن ئىسلام دىنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقى

شەيخۇلئىسلام ئىبنى تەيمىيە، ئىبادەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقى توغرىلىق سورالغىنىدا، مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىدۇ: «ئىبادەت ـ ئاللاھ ياقتۇرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ھەرقانداق سۆز ـ ھەرىكەت ۋە قەلبنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئىسىمدۇر. ناماز ئوقۇماق، روزا تۇتماق، زاكات بەرمەك، ھەج قىلماق، راست سۆزلىمەك، ئامانەتنى ئادا قىلماق، ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلماق، تۇغقانلارغا سىلە ـ رەھىم قىلماق، ۋەدىگە ۋاپا قىلماق، ئەمر ـ مەرۇپ، ۋەز ـ نەسىھەت قىلماق، ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلماق، بىلىم ئالماق، خوشنىلارغا، يېتىملەرگە ياخشىلىق قىلماق، دۇئا قىلماق، قۇرئان ئوقۇماق، ئاللاھقا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇھەببەت ۋە ئىخلاس قىلماق، ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلماق، ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىد كۈتۈپ، ئازابىدىن ھەزەر قىلماق، بالا ـ قازاغا رازى بولماق قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەت تۈرىگە كىرىدۇ». خۇلاسە قىلغاندا، دىن دېمەك ئىبادەت دېمەكتۇر.

2 ـ ئىبادەتنىڭ ھاياتنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقى

ئىبادەت ـ ئەدناسى ئادەتتىكى يېيىش ـ ئىچىش ۋە ئولتۇرۇش ـ قوپۇش قائىدىلىرىدىن باشلاپ، يۇقىرىسى دۆلەت سىياستى ۋە دۆلەتنىڭ باشقا ئەللەر بىلەن ئالاقە قىلىش ئۇسۇللىرىغىچە بولغان بىر پۈتۈن قائىدە ـ تەرتىپلەرنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يوقىرىقى پائالىيەتلەر توغرا نىيەت بىلەن مۇسۇلماندىن سادىر بولغانىكەن، ئۇلار تائەت ـ ئىبادەت قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، پايدىلىق بولغان ئىجتىمائىي پائالىيەتلەر ۋە ھالال رىزق ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ئىشلەش نىيەتنىڭ دۇرۇس بولۇشى شەرتى بىلەن ئىبادەت قاتارىغا كىرىدۇ. بىرلا سۈرە بەقەردە مۇسۇلمانلارغا بۇيرۇلغان قىساس، ۋەسىيەت، روزا، ناماز، جىھاد قاتارلىق ئوخشاش بولمىغان ئىبادەتلەرنىڭ «سىلەرگە پەرز قىلىندى» دېگەن بىرخىل ئىبارە بىلەن بايان قىلىنغانلىقىدىن شۇ ھەقىقەت ئاشكارا بولىدۇكى، كۆپلىگەن مۇسۇلمانلار ئىبادەت

سۆزىدىن پەقەت ئىمان ئېيتىش، ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج قاتارلىق بەش چوڭ ئىبادەتنىلا چۈشىنىدۇ. ئۇلار ئىبادەتنىڭ ئەخلاق، قائىدە ـ يوسۇن، مۇئامىلە ئىشلىرى، قانۇن ـ پرىنسىپ ۋە باشقىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. ئىبادەت ھەرگىز يۇقىرىقى بەش چوڭ ئىبادەت بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. ئۇلارنىلا بەجا كەلتۈرگەن كىشى ئاللاھ بۇيرىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىنى ئادا قىلغان بولمايدۇ. بەلكى بۇ بەش چوڭ ئىبادەت، ئىسلامنىڭ قۇرۇلۇشىدىكى ئاساسلىق ئىبادەتلەر بولسىمۇ، يەنىلا ئۇلار ئاللاھ بۇيرۇغان ئىبادەتلەرنىڭ بىر قىسمىدۇر، ھەممىسى ئەمەس!

3 ـ ئىبادەتنىڭ ئىنساننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقى

ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەر دىنىنىڭ ۋە تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندەك، ئىنساننىڭ ئىچكى ۋە تاشقى پائالىيەتلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇسۇلمان كىشى ئاللاھقا تەپەككۇر قىلىش بىلەن، قەلبى بىلەن، قولىقى بىلەن، كۆزى بىلەن (باشقا ھېسسىي ئەزالىرى بىلەن)، پۈتۈن بەدىنى بىلەن، پۇل ـ مېلى بىلەن، جېنىنى پىدا قىلىش بىلەن، يۇرتىدىن ئايرىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ. مانا بۇ كەڭ مەنىدىكى ئىبادەتتۇر.

1 ـ تەپەككۇر بىلەن ئىبادەت قىلىش

تەپەككۇر بىلەن ئىبادەت قىلىش ـ ئاسمان ۋە زېمىندىكى ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرى، ئىنساننىڭ ئۆز زاتىدىكى ئاللاھنىڭ كامالى قۇدرەتلىرىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەر ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ مۇلاھىزە قىلىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ كامالى قۇدرەتلىرى ۋە گۈزەل سەنئەتلىرىنى تونۇش دېمەكتۇر. قۇرئان كەرىمدە تەپەككۇر قىلىش ۋە ئەقلىنى ئىشلىتىشكە چاقىرغان ئايەتلەر ئىنتايىن كۆپتۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ (20) وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ (21)]

«زېمىندا ۋە ئۆزەڭلاردا ئاللاھقا چىن ئېتىقاد قىلىدىغانلار ئۈچۈن (ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى ۋە قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار (بۇنى) كۆرمەمسىلەر؟» [زارىيات سۈرىسى 20 ـ 21 ـ ئايەتلەر]. ئىبن ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن ئىكەن: «بىر سائەتلىك تەپەككۇر بىر كېچە ئۇخلىماي ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر».

2 ـ قەلب بىلەن ئىبادەت قىلىش

قەلب بىلەن ئىبادەت قىلىش ـ ھېسسىيات ۋە تۇيغۇلار بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى سۆيۈش، ئىخلاس قىلىش، ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىش، ئۇنىڭ ياردىمى ۋە رەھمىتىدىن ئۈمىد كۈتۈش، غەزىپىگە ئۇچراشتىن ھەزەر قىلىش، ئۇنىڭ ھۆكمىگە ۋە تەقسىماتىغا رازى بولۇش، نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىش، بالا ـ قازاغا سەبىر قىلىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى قەلبنىڭ ئىبادەتلىرىدىندۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ (5)]

«ئۇلار ئىبادەتنى پەقەت ئاللاھقا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز)

ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى» [بەييىنە سۇرىسى 5 ـ ئايەت].

3 ـ تىل بىلەن ئىبادەت قىلىش

تىل بىلەن ئىبادەت قىلىش ـ قۇرئان ئوقۇش، ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىش (ئاللاھنى مەدھىيلەش)، زىكىر ـ تەسبىھ (ئاللاھنىڭ نۇقسانلاردىن پاك ئىكەنلىكىنى) ئېيتىش، دۇئا قىلىش، تەكبىر (ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەش) ـ تەھلىل (ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق، ئۇنىڭ شېرىكى ھەم يوق ئىكەنلىكىنى) ئېيتىش دېمەكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا (41) وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا (42)]

«ئى مۆمىنلەر! ئاللاھنى كۆپ ياد قىلىڭلار، ئۇنىڭغا ئەتىگەن ـ ئاخشامدا تەسبىھ ئېيتىڭلار» [ئەھزاب سۇرىسى 41 ـ 42 ـ ئايەتلەر].

4 ـ بەدەن بىلەن ئىبادەت قىلىش

بەدەن بىلەن ئىبادەت قىلىش ـ بەدەننىڭ ھەرىكىتى ياكى بەدەننىڭ لەززەتلىرىدىن ۋاقىتلىق ۋاز كېچىش ئارقىلىق بولىدۇ. مەسىلەن: رامىزاندا روزا تۇتقاندا بەدەننىڭ لەززەتلىرى ۋە نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىدىن ۋازكەچكەنگە، ناماز ئوقۇغاندا پۈتۈن بەدەننىڭ ئىشتىراك قىلغىنىغا ۋە ھەج قىلغاندا بەدەننىڭ يول ۋە ئىسسىق ئازابىغا بەرداشلىق بەرگىنىگە ئوخشاش ئىبادەتلەردۇر. بۇ يەردىكى «بەدەن» دىن مەقسەت، ئىنساننىڭ ماددىي جىسمىلار بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئەقلى، تىلى، قەلبى ۋە باشقا ئورگانلىرىدىن ئىبارەت بىر پۈتۈن ۋۇجۇدى دېمەكتۇر.

5ـ پۇل ـ مال بىلەن ئىبادەت قىلىش

پۇل ـ مال بىلەن ئىبادەت قىلىش ـ زاكات، سەدىقە بېرىش، ھاجەتمەنلەرگە خەير ـ ئېھسان قىلىش، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە ھەج ـ ئۆمرە ئۈچۈن پۇل ـ مال سەرپ قىلىش دېگەنلىكتۇر.

6 ـ جاننى پىدا قىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش

جاننى پىدا قىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش ـ ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلىش، ئىسلام دەۋىتىنى تەشۋىق قىلىش ۋە ھەقىقەتنى قوغداش يولىدا جاننى پىدا قىلىش بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ (15)]

«شۈبھىسىزكى، ھەقىقىي مۆمىنلەر ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرگەن، ئاندىن (ئىمانىدا) شەك كەلتۈرمىگەن، ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلاردۇر. ئەنە شۇلار (ئىمان دەۋاسىدا) راستچىللاردۇر» [ھۇجۇرات سۇرىسى 15 ـ ئايەت].

7 ـ ۋەتەندىن ئايرىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش

ۋەتەندىن ئايرىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىش ـ جىھاد، ھەج ـ ئۆمرە ۋە ئىلىم تەھسىل قىلىش يولىدا ۋەتەندىن ئايرىلىش دېمەكتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً فَلَوْلاَ نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُواْ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ (122)]

«ئۇلارنىڭ (يەنى مۇسۇلمانلارنىڭ) ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ئۇلار قەۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ ئاللاھنىڭ تەقۋا بەندىلىرىدىن بولۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەھسىل قىلىشقا) چىقمىدى» [تەۋبە سۈرىسى 122 ـ ئايەت]. يەنى، ئىلىم تەھسىل قىلىش ئۈچۈن چىقىش پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىدە پەرز كۇپايە بولۇپ، بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئورۇنلىشى بىلەن بۇ پەرز ئادا تاپىدۇ.

تار مەنىدىكى ئىبادەت بولسا جىسمانىي، ئىقتىسادىي ۋە ھەم جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ئىبادەتلەر دەپ ئۈچكە بۆلۈنىدۇ. جىسمانىي ئىبادەتلەر بەدەننىڭ ھەرىكىتى بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەر بولۇپ، ناماز ئوقۇش، روزا تۇتۇش، ئاتا ـ ئانىنىڭ خىزمىتىنى قىلىش، ئاجىزلارنىڭ ئىشلىرىنى قىلىپ بېرىش ۋە باشقىلار. ئىقتىسادىي ئىبادەتلەر پۇل مال سەرپ قىلىش بىلەن ئورۇندىلىدىغان ئىبادەتلەر بولۇپ، زاكات بېرىش، پىتىر سەدىقىسى بېرىش، پېقىرلارغا، يېتىملەرگە خەير ـ ئېھسان قىلىش ۋە باشقىلار. جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ئىبادەتلەر پۇل ـ مال سەرپ قىلىش ھەم بەدەننىڭ ھەرىكىتى بىلەن ئورۇندىلىدىغان ئىبادەتلەر بولۇپ، ھەج، ئۆمرە قىلىش، بىلىم ئېلىش ۋە ياخشى ئىش قىلىش يولىدا سەپەرگە چىقىش ۋە با شقىلار. يۇقىرقى ئىبادەتلەرنى ئورۇنداشقا سالاھىيەتلىك بولغان كىشىلەرلا ئىبادەتلەرنى ئورۇنداش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان بولىدۇ. ئىبادەتلەرنى ئورۇنداشقا سالاھىيەت بولۇشنىڭ شەرتى 3 بولۇپ، ئۇلار : 1) مۇسۇلمان بولۇش. 2) ئەقلى جايىدا بولۇش. 3) بالاغەتكە يەتكەن بولۇش.

باللارنىڭ بالاغەتكە يېتىشى ۋە ئۇنىڭ ئالامەتلىرى

قىزلار 9 ياش، ئوغۇللار 12 ياشتىن باشلاپ بالاغەتكە يېتىشكە قەدەم باسىدۇ. قىز ـ ئوغۇللارنىڭ بالاغەتكە يېتىشىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پەللىسى 15 ياش بولۇپ، ئۇلار 15 ياشقا تولۇشتىن بۇرۇن ئۇلاردا بالاغەتكە يەتكەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلسە، كۆرۈلگەن شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇلارنىڭ ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاش بۇرچى باشلىنىدۇ ۋە قىلغان ياخشى ۋە يامان ئىشلىرى ئۈچۈن ساۋاب ۋە گۇناھلار يېزىلىشقا باشلايدۇ. ئەگەر ئۇلار 15 ياشقا توشقاندىن كېيىنمۇ ئۇلاردا بالاغەتكە يەتكەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرىدىن ھېچبىرى كۆرۈلمىسە، ئۇلار 15 ياشقا كىرگەن كۈندىن باشلاپلا بالاغەتكە يەتكەن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

قىزلارنىڭ بالاغەتكە يەتكەنلىكىنىڭ ئالامىتى ئۇلاردىن نورمال ئاياللارغا ئوخشاش ئايلىق ئادەتنىڭ كېلىشكە باشلىشى (ھەيز كۆرۈشى)، ئوغۇللارنىڭ ئىھتىلام بولۇشى (سپېرمىنىڭ شەھۋەت بىلەن ئېتىلىپ چىقىشى) دۇر.

ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ سەۋەبى

بەندىلەرنىڭ قىلغان ئىبادەتلىرىدىن ئاللاھقا ھېچبىر پايدا يەتمەيدۇ. ئىبادەتتىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ ئاسىيلىقلىرىدىنمۇ، ئاللاھقا ھېچبىر زىيان يەتمەيدۇ. چۈنكى ئاللاھ پۈتۈن مەخلۇقاتلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىدىن بىھاجەتتۇر. ھەممە ئاللاھقا موھتاجدۇر. ئاللاھ شۇنداق ھېكمەتلىك ئىش قىلغۇچى پەۋەردىگاركى، ئۇ ئىنسانلارنى پايدىسىز ۋە ھېكمەتسىز ئىشلارغا بۇيرۇمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن ياخشىلىق ۋە پايدىلىق بولىدىغان ئىشلارغىلا بۇيرۇيدۇ. ئىبادەتلەرنىڭ پايدىسىمۇ پەقەت ئىنسانلارنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈندۇر! ئاللاھ

قۇرئان كەرىمدە بىزنىڭ يوقىرىقى سوئالىمىزغا سۈلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى ئارقىلىق مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىدۇ:

[قَالَ الَّذِي عِندَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُ قَالَ هَذَا مِن فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ (40)]

« (نازىل بولغان) كىتابنى چوڭقۇر بىلىدىغان زات (يەنى ئاسەف ئىبن بۇرخىيا): «ئۇنى مەن ساڭا كۆزۈڭنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئېلىپ كېلىمەن» دېدى (ئۇ دۇئا قىلىۋىدى، تەخت دەرھال ئالدىدا هازىر بولدى). سۈلايمان تەختنىڭ يېنىدا تۇرغانلىقىنى كۆرگەندە: «بۇ پەرۋەردىگارىمنىڭ (ماڭا قىلغان) ئېھسانىدۇر، ئۇ شۈكۈر قىلامدىم، يا تۇزكورلۇق قىلامدىم، بۇنىڭ بىلەن مېنى سىنىدى، كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن شۈكۈر قىلىدۇ، كىمكى تۇزكورلۇق قىلىدىكەن، (بىلىش كېرەككى) ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم (ئۇنىڭ شۈكۈر قىلىشىدىن بىھاجەتتۇر)، (اللەنىڭ) كەرىمى كەڭدۇر» دېدى » [نەمل سۈرىسى 40 ـ ئايەت]. ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ:

[وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (12)]

«بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەتنى ئاتا قىلدۇق (ئۇنىڭغا ئېيتتۇقكى) ئاللاھقا شۈكۈر قىلغىن، كىمكى شۈكۈر قىلىدىكەن، ئۆزى ئۈچۈن شۈكۈر قىلغان بولىدۇ، كىمكى كۇپرىلىق قىلىدىكەن، شۈبھىسىزكى ئاللاھ (بەندىلەردىن) بىھاجەتتۇر. مەدھىيىگە لايىقتۇر» [لوقمان سۈرىسى 12 ـ ئايەت].

ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشتا، ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىپ، ئۇلار كۆرسەتكەن بويىچە ئىبادەت قىلىش كېرەك. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ (33)]

«ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا ئىتائەت قىلىڭلار، پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار، ئەمەلىڭلارنى (كۇپرى، نىفاق ۋە رىيا بىلەن) بىكار قىلىۋەتمەڭلار» [مۇھەممەد سۈرىسى 33 ـ ئايەت].

ئىبادەتنىڭ ئۇسۇلى

ئىبادەتنىڭ ئاللاھ كۆرسەتكەن سىستېمىسى ـ ئىبادەتنى ئاللاھقا چىن ئىخلاس، مۇھەببەت ۋە ئەڭ كەمتەرلىك بىلەن ئېھسان تەرىقىسىدە قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. شۇنداق قىلىنغان ئىبادەتلا ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولىدۇ.

ئېھسان ـ ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى، خۇددى ئاللاھنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ھېس ـ تۇيغۇ بىلەن ئادا قىلىش دېمەكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېھسان توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «ئېھسان ـ خۇددى سەن ئاللاھنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلىشىڭدۇر، گەرچە سەن ئاللاھنى كورمىسەڭمۇ، ئاللاھ سېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى].

ئىخلاس ـ ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى رىيا (كىشىلەرگە كۆرسىتىش) ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پەقەت ئاللاھ رازىلىقىغا ئېرىشىش نىيىتىدە، ئۇنى ئاللاھقا خالىس قىلىش دېمەكتۇر. ئىخلاسنىڭ

ئەكسى رىيادۇر. ئاللاھ ئىخلاس ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ (2)]

« ساڭا بىز (بۇ) كىتابنى ھەقىقەتەن ھەق بىلەن (يەنى ھەقىقەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا) نازىل قىلدۇق، دىنىڭنى شېرىكتىن (ۋە رىيادىن) ساپ قىلغىنىڭ ھالدا اللهقا ئىبادەت قىلغىن » [زۇمەر سۈرىسى 2 ـ ئايەت].

ھەرقانداق ئەمەل ـ ئىبادەتنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى پەقەت ئاللاھقا بولغان ئىخلاس ۋە مۇھەببەتكە باغلىقتۇر. چۈنكى ئىبادەت دېگەن ـ ئىنساننىڭ بەدىنىگە ياكى تاشقى قىياپىتىگە قارىتىلغان بىر نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ قەلب يۈكسەكلىكىدىن ئۇرغۇپ چىقىدىغان رازىمەنلىك ۋە سەممىيەتتۇر. ئاللاھقا چىن قەلبىدىن ئىخلاس ۋە مۇھەببىتى بولمىغان كىشىنىڭ قىلغان ئىبادەتلىرى ۋە ياخشى ئەمەللىرى پەقەتلا پايدىسىز پائالىيەتلەردىن ئىبارەت بىر نەرسىدۇر. بۇنداق پائالىيەتلەردىن ئاللاھ بىھاجەتتۇر، ئەلۋەتتە. خۇددى ساختا پۇلنىڭ بانكىدا ئۆتمىگىنىدەك، ئىخلاسسىز ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنىمۇ ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ.

نىيەت ـ دىلدىكى مەقسەت دېمەكتۇر. ئەمەللەرنىڭ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر.

7920/4778 ـ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إنما الأعمال بالنيات، وفي رواية بالنية، وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله، فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها، أو امرأة يتزوجها، فهجرته إلى ما هاجر إليه))* البخاري (6689)، مسلم (1907).

7920/4778 ـ ئەلقەمە ئىبنى ۋەققاس لەيسىدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەردە تۇرۇپ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئەمەل نىيەتكە باغلىق بولۇپ، كىشى پەقەت نىيەت قىلغىنىغا ئېرىشىدۇ. كىمكى الله ۋە اللەنىڭ رەسۇلىنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ھىجرەت قىلىدىكەن، كۆزلىگىنىگە ئېرىشىدۇ. قانداق بىر ئادەمنىڭ ھىجرىتى ئازغىنە دۇنياغا ئېرىشىش ياكى بىر ئايالغا ئۆيلىنىش بولسا، پەقەت شۇنىڭغىلا ئېرىشىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم. (تىرمىزى: 2201؛ بۇخارى: 1)

كىمكى ھاياتىنىڭ غايىسىنى، ئۆزىنىڭ يەر يۈزىدىكى ئورۇنباسارلىق سۈپىتى بىلەن ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئۇرۇنلاشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار مەقسەتكە بېغىشلايدىكەن، ئۇنىڭدىن سادىر بولغان ھەرقانداق سۆز ـ ھەرىكەت، ئىش ـ پائالىيەت ۋە ھەتتا سۈكۈناتلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ «جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم.» دېگەن مۇقەددەس سۆزىنىڭ تەقەززاسىدۇر. چۈنكى بىز ئىبادەتنىڭ مەنىسىنى بىر قانچە مىنۇتلار ئىچىدىلا ئادا قىلىنىدىغان كۈندىلىك ئىبادەتلەرگىلا قىسقارتىپ قويىدىغان بولساق، بۇ ئايەتتىكى يارىتىلىشنىڭ غايىسى قىلىنغان چوڭقۇر مەنىنى چۈشەنمىگەن بولىمىز.

مەرھۇم ئۇستاز مۇھەممەد غازالى بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام دېمەك ـ كەم ـ زىيادە قىلىشقا بولمايدىغان، ھەتتا بارماقلار بىلەن سانىغىلى بولىدىغان ئازغىنە ئىبادەتلەر ئەمەس،

بەلكى ئۇ، ئىنساننىڭ ھاياتتىكى ئۆز ۋەزىپىسىنى ئۆتەشكە سالاھىيەتلىك بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. بىرەر زاۋۇتنى ياسىماقچى بولغان ئىنژىنېر ئۇ زاۋۇتتىن ئىشلەپچىقىرىلىدىغان مەھسۇلاتلارنى كۆزدە تۇتماستىن، بەلكى بۇ زاۋۇتنىڭ ھەممىشە ئىشلەپچىقىرىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشىنى كۆزدە تۇتىدۇ.

ئايروپىلاننىڭ سالاھىيىتى ـ ئۇنىڭ ئۇچۇش ئۈچۈن ھازىر بولۇشى، قەلەمنىڭ سالاھىيىتى ـ يېزىش ئۈچۈن ھازىر بولۇشى، ئىنساننىڭمۇ ئەمەل ـ ئىبادىتىنىڭ ھەممىشە ئاللاھقا يارارلىق بولۇپ، قوبۇل بولۇشى پەقەت ئۇنىڭ نىيىتىنىڭ دۇرۇس بولۇشى بىلەن بولىدۇ. ئىنساننىڭ نىيىتى ھەرئىشتا ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئادا قىلىشتىن ئىبارەت بولىدىكەن، ئۇنىڭ ھاياتتىكى پۈتۈن ئىشلىرى ئۆزلىكىدىن ئىبادەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ. پۇل چىقىرىدىغان زاۋۇتمۇ ئۇنىڭغا كىرگەن قىممەتسىز خام ئەشيالارنى قىممەتلىك پۇل قىلىپ چىقارغىنىدەك، ئىنساننىڭ نىيىتى سالاھىيەتلىك بولسا، ئۇنىڭ ھاياتتىكى پۈتۈن ئىشلىرى كاتتا ئىبادەتلەرنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ».

مۇسۇلمان كىشىنىڭ ھاياتى ئاللاھتىن قەتئىي ئايرىلمايدۇ، ئۇنىڭ ئىشى ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئادا قىلىش، غايىسى ئاللاھنى رازى قىلىش، ئۇنىڭ دەلىلى قۇرئان بىلەن ھەدىستۇر.

«دىن قەلبىمىزدە» دېگۈچىلەرنىڭ دەۋاسى توغرىسىدا

بۇ سۆز بەزى كىشىلەرنىڭ، ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىشتىن ئۆزلىرىنى قاچۇرۇش مەقسىتى بىلەن ئېيتىپ كەلگەن بىمەنە سۆزدۇر. مەلۇمكى، دىن ـ ئەقىدە، ئىبادەت، ئەخلاق ۋە مۇئامىلە قاتارلىقلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئەقىدە مەسىلىلىرى قەلبتە بولسىمۇ، ئەمەل ـ ئىبادەتلەر، مۇئامىلاتلار ۋە باشقا ئەمەللەر قەلب بىلەن بەدەننىڭ بىردەك ئىشتىراك قىلىشى بىلەن بولىدۇ. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، دىن ـ ئەقىدە بىلەنلا ئادا تاپمايدۇ. بەلكى ـ بىز يۇقىرىدا بايان قىلغاندەك ـ دىن دېمەك ـ ئەمەل ـ ئىبادەت دېمەكتۇر.

« دىن قەلبىمىزدە» دېگۈچىلەرنىڭ بۇ دەۋاسى راست بولىدىغان بولسا، قەلبتىكى دىنىنىڭ ئالامەتلىرى ئۇلارنىڭ تاشقى پائالىيەتلىرىدە كۆرۈلگەن ۋە ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا ئەكس ئەتكەن بولاتتى.

4528/2725 ـ النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه ((إِنَّ الْحَلالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ أَلا وَلِكُلِّ مِلِكٍ حِمًى أَلا وَإِنَّ حِمَى اللهِ مَحَارِمُهُ أَلا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ))* البخاري (52)، مسلم (1599).

4528/2725 ـ نۇئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئۆز قۇلىقىم ئاڭلىغان ئىدىم: شەك شۈبھىسىزكى، ھالال ئىشلارمۇ ئېنىق كۆرسىتىلدى، ھارام ئىشلارمۇ

ئېنىق كۆرسىتىلدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا نۇرغۇن كىشىلەر بىلمەيدىغان شۈبھىلىك ئىشلار بار. كىمكى گۇناھ ئىكەنلىكى شۈبھىلىك بولغان ئىشلارنى قىلىشتىن ساقلانسا، دىنىنى ۋە ئابرۇيىنى ساقلىغان بولىدۇ. كىمكى گۇناھ ئىكەنلىكى شۈبھىلىك بولغان ئىشلارنى قىلىشقا جۈرئەت قىلسا، هاراملىقى ئېنىق ئىشلارنىمۇ قىلىپ سېلىشى ئېھتىمالغا يېقىن. ئۇ، ماللىرىنى چېگرا ئەتراپىدا بېقىۋاتقان پادىچىغا ئوخشايدۇ. ئەگەر دىققەت قىلمىسا، ماللىرى چېگرادىن ئۆتۈپ كېتىدۇ. بىلىڭلاركى، هەر بىر پادىشاھنىڭ چېگراسى بار. بىلىڭلاركى، اللەنىڭ چېگراسى هارام قىلىغان نەرسىلىرىدۇر. ئاگاھ بولۇڭلاركى، بەدەندە بىر پارچە گۆش بولۇپ، ئۇ تۈزەلسە، پۈتۈن بەدەن تۈزىلىدۇ. ئەگەر ئۇ بۇزۇلسا، پۈتۈن بەدەن بۇزۇلىدۇ، ئۇ گۆش يۈرەكتۇر. (مۇسلىم: 1599)

بۇھەدىسنىڭ مەنىسگە كۆرە، قەلبى تۈزۈك بولغان كىشىنىڭ ئىش ـ هەرىكەتلىرىمۇ تۈزۈك، قەلبى بۇزۇق كىشىنىڭ ئىشلىرىمۇ بۇزۇق بولىدۇ. بىراۋنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشىدىكى ۋە قىلىقلىرىدىكى ئېسىللىك ياكى ناچارلىق ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ ئېسىللىكى ياكى ناچارلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت ـتەۋھىد

ئەڭ ئۇلۇغ ۋە ئەڭ كاتتا ئىبادەت تەۋھىد بولۇپ، تەۋھىد پۈتۈن ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرىدۇر. تەۋھىدسىز قىلىنغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەر ئالالاھنىڭ دەرگاھىدا قەتئىي قوبۇل بولمايدۇ. تەۋھىدنىڭ ئەكسى شېرىكتۇر. تەۋھىد ـ ئاللاھنى بىر بىلىش ۋە ئىبادەتلەرنى ئۇنىڭغىلا خالىس قىلىش دېمەكتۇر. تەۋھىد ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 ـ تەۋھىد رۇبۇبىيە.

2 ـ تەۋھىد ئۇبۇدىيە (ئۇلۇھىيە).

3 ـ تەۋھىد ئەسما ۋە سىفات.

تەۋھىد رۇبۇبىيە ـ هەممىنى ياراتقۇچى بىر ئاللاھ ئىكەنلىكىگە ئېتىراپ قىلىش دىمەكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: [اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ (62)]

«ئاللاھ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچى ۋە ئۇ، ھەممە نەرسىگە هامىيدۇر (خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدۇ)» [زۇمەر سۈرىسى 62 ـ ئايەت].

تەۋھىد ئۇلۇھىيە ـ ئەمەل، ئىبادەتلەرنى بىر ئاللاھقىلا خالىس قىلىش دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلغان سۆزىدە، ئۆزى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: [إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (14)] «مەن ھەقىقەتەن (ئىبادەتكە لايىق) ئاللاھدۇرمەن. مەندىن باشقا ھەقىقي ئىلاھ يۇقتۇر. يالغۇز ماڭا ئىبادەت قىلغىن» [تاها سۈرىسى 14 ـ ئايەت].

تەۋھىد ئەسما ۋە سىفات ـ ئاللاھنىڭ قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلاردا بايان قىلىنغان گۈزەل ئىسىملىرى ۋە ئېسىل سۈپەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش ۋە بۇ ئىسىم ـ سۈپەتلەرنى باشقىلارنىڭ ئىسىملىرىغا ۋە سۈپەتلىرىگە ئوخشاتماسلىق، شۇنداقلا ئاللاھنى ھېچ بىر شەيئىگە ئوخشاتماسلىق دېمەكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ

[فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ (11)]

« الله ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچىدۇر، الله سىلەرگە ئۆز جىنسىڭلاردىن جۈپتىلەرنى (يەنى ئاياللارنى) ياراتتى. ھايۋانلارغىمۇ ئۆز تىپىدىن جۈپتىلەرنى ياراتتى. بۇ ئارقىلىق الله سىلەرنى كۆپەيتىدۇ، ھېچ شەيئى اللهقا ئوخشاش ئەمەستۇر، الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر.» [شۇرا سۈرىسى 11 ـ ئايەت].

تەۋھىدنىڭ پايدىسى ـ بۇ دۇنيادا توغرا يول تېپىش، ئاخىرەتتە ئازابىدىن قۇتۇلۇش ۋە جەننەتكە كىرىش بىلەن ئاللاھنىڭ مۇكاپاتىغا ئېرىششتىن ئىبارەتتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ (82)]

«ئازابتىن ئەمىن بولۇش ئىمان ئېيتقان، ئىمانىغا مۇشرىكلىكنى ئارىلاشتۇرمىغان ئادەملەرگە مەنسۇبتۇر. ئۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلاردۇر» [ئەنئام سۈرىسى 82 ـ ئايەت].

تەۋھىد ـ ئىمان ۋە ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرى، ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ساماۋىي دىنلارنىڭ ئورتاق چاقىرىقى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ ئۇلىدۇر. ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى كىشىلەرنى ئالدى بىلەن تەۋھىدكە چاقىرغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىكى 13 يىللىق دەۋىتىمۇ پەقەت كىشىلەرنى تەۋھىدكە چاقىرىشتىن ئىبارەت بولغان. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ (25)]

«ئى مۇھەممەد! سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە »مەندىن باشقا مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار، دەپ ۋەھيي قىلدۇق» [ئەنبىيا سۈرىسى 25 ـ ئايەت]. تەۋھىدسىز ئېيتىلغان ئىمان ۋە قىلىنغان ئەمەل ـ ئىبادەتلەر ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا قەتئىي قوبۇل قىلىنمايدۇ!

شەرىئەت ئىستىلاھلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىسى

ئىبادەتكە سالاھىيەتلىك بولغان ھەر قانداق كىشىنىڭ بىلىشى زۆرۈر بولغان شەرىئەت ئىستىلاھلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار : پەرز، ۋاجىب، سۈننەت، ھارام، مەكرۇھ تەھرىمى، مەكرۇھ تەنزىھى، مۇباھتۇر.

پەرز

پەرز ئۇنىڭ بۇيرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم ۋە مۇتەۋاتىر (راستىنلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر توپ جامائەت تەرىپىدىن بىرخىل ئىبارە بىلەن رىۋايەت قىلىنىپ، شۈبھىسىز دەرىجىدە ئىسپاتلانغان) ھەدىسلەرنىڭ ئېنىق ۋە كەسكىن دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن : قۇرئان كەرىمنىڭ دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن بەش ۋاخ ناماز، زاكات، روزا ۋە ھەج قاتارلىقلارغا، مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلەن بېكىتىلگەن نامازدا قۇرئان ئوقۇش ۋە باشقىلارغا ئوخشاش ئەمەللەر.

پەرزنىڭ ھۆكمى : ئۇنى ئورۇنلاش زۆرۈردۇر. ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنىڭغا

ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن ئورۇنلىمىغان كىشى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ ۋە ئۇزىنى ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا تۇتقان بولىدۇ. ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

پەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى، پەرز ئەيىن، يەنە بىرى، پەرز كىفايەدۇر. پەرز ئەيىن ـ مۇسۇلمانلاردىن ھەر بىر شەخسنىڭ بىۋاستە ئۆزى ئورۇنلىشىغا بۇيرۇلغان پەرز دېمەكتۇر. مەسىلەن : بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش، ھارام ۋە يامان ئىشلاردىن يىراق بولۇشقا ئوخشاش ھەر بىر شەخسنىڭ ئۆزىگە بۇيرۇلغان ئەمەللەردۇر. پەرز ئەيىن دەپ ئاتالغان ئەمەللەرنى مۇسۇلمانلاردىن ھەر بىر شەخسنىڭ ئۆزى ئورۇنلىشى شەرتتۇر. باشقىلارنىڭ ئورۇنلاپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمايدۇ.

پەرز كىفايە ئومۇمىي مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرزدۇر. مەسىلەن : ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش، كىشىلەرگە نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇش، دىنى ئىلىم ياكى پەن تېخنىكا ساھەلىرىدىن قايسىبىرىدە مۇتەخەسسىس بولۇش، جىنازا نامىزىغا قاتنىشىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئەمەللەردۇر. پەرز كىفايە بولغان ئىشلار گاھىدا پەرز ئەينىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. مەسىلەن : مەلۇم بىر مەھەللىدە ياكى بىرەر شەھەردە بىر كىشىدىن باشقا دىنىنىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان ئادەم چىقمىسا، خەلققە ۋەز ــنەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى توغرا يولغا چاقىرىش شۇ ئادەمنىڭ ئۈستىگە پەرز ئەيىن بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، بىرەر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇپ مۇتەخەسسىس بولۇش ئادەتتە پەرز كىفايە بولۇپ، مەلۇم بىر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇشقا تاللانغانلار ئۈچۈن شۇ ساھەدە ئوقۇش پەرز ئەينىغا ئايلىنىدۇ. پەرز كىفايە ئەمەللىرىنى مۇسۇلمانلار ئاممىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئورۇنلىشى بىلەن ئورۇنلىمىغانلارنىڭ ئۈستىدىكى بۇ پەرزنى ئورۇنلاش بۇرچى ئادا تاپىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن ھېچبىرسى بۇ پەرزنى ئورۇنلىمىغان بولسا، پۈتۈن مۇسۇلمان ئاممىسى گۇناھكار بولىدۇ ۋە تەرك قىلىنغان بۇ پەرز ئۈچۈن ھەممىسى جاۋاپكارلىققا تارتىلىدۇ.

ۋاجىب

ۋاجىب، بۇيرۇلغانلىقى قۇرئان كەرىم دەلىللىرى بىلەن ئىسپاتلانغان بولسىمۇ، شۇ مەسىلىگە نىسبەتەن دالالىتى كەسكىن بولمىغان ئايەتلەر ۋە غەيرى مۇتەۋاتىر (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر ياكى ئىككى ساھابە تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغانلىقى سەۋەبلىك، كەسكىن دەلىل ئىسپاتلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالمىغان) ھەدىسلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن : قۇربانلىق قىلىش، پىتىر سەدىقىسى، ھېيت نامازلىرى، ۋىتىر نامىزى قاتارلىقلار. ۋاجىبنى ئورۇنلاش خۇددى پەرزگە ئوخشاش زۆرۈردۇر. ۋاجىب ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى پەرزنى تەرك ئەتكەننىڭ گۇناھىدىن بىر دەرىجىدە تۆۋەن گۇناھكار بولىدۇ. ۋاجىبقا ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولمايدۇ، بەلكى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

سۈننەت

سۈننەت پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ئىش پائالىيەتلىرى، ئەمەل ئىبادەتلىرى ۋە باشقىلاردىن سادىر بولغان ئىشلاردىن شەرىئەتكە

ئويغۇن كېلىدىغانلىرىنى مۇۋاپىق كۆرگەنلىرى دېمەكتۇر. سۈننەتنىڭ يەنە بىر مەنىسى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام پەرز، ۋاجىب ئەمەللەرنىڭ سىرتىدا قىلغان ۋە بىزنىمۇ قىلىشقا تەۋسىيە قىلغان ئىبادەتلەردۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەت ئالغاندا مىسۋاك قوللىنىشقا ئوخشىغان ئەمەللەر. سۈننەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ : ئۇلارنىڭ بىرى، تەكىتلىك سۈننەت، يەنە بىرى، تەكىتسىز سۈننەتتۇر. تەكىتلىك سۈننەت پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ھەمىشە ئورۇنلاشقا ئادەتلەنگەن ۋە ئۈزۈرسىز قەتئىي تەرك ئەتمىگەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن : بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەتتە مىسۋاك قوللىنىشقا ئوخشاش ئەمەللەر. تەكىتلىك سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. بىراق ئاللاھنىڭ كايىشىغا ئۇچراش خەۋپى بار.

تەكىتسىز سۈننەت پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئورۇنلاشقا ئادەتلەنمىگەن بولۇپ، گاھىدا ئورۇنلىغان، گاھىدا ئۈزۈرسىز تەرك ئەتكەن ئەمەللەر دېمەكتۇر. مەسىلەن : ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بۇرۇنقى تۆت رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇشقا ئوخشاش ئەمەللەر. تەكىتسىز سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ، تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ كايىشىغىمۇ ئۇچرىمايدۇ.

ھارام

ھارام ئۇنىڭ قەتئىي تۈردە مەنئى قىلىنغانلىقى قۇرئان كەرىم ۋە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەرنىڭ دەلىللىرى بىلەن شۈبهىسىز ۋە كەسكىن ھالدا ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەسىلەن : زىنا قىلىش، ھاراق ئىچىش، ئۆسۈم يېيىش قاتا رلىقلارغا ئوخشاش گۇناھلار. ھارام قىلىنغان ئىشلارنى قىلغان كىشى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. تەۋبە قىلىپ قايتمىسا دوزاخنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. ھاراملارنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ھارامنى ھالال سانىغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

مەكرۇھ

مەكرۇھ ياقتۇرۇلمايدىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، مەكرۇھ تەھرىيمى ۋە مەكرۇھ تەنزىھى دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

مەكرۇھ تەھرىمى - مەنئى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەكرۇھ تەھرىمى ھارام تەرەپكە ئېهتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن : تاھارەت ئالغاندا سۇنى ئىسراپ قىلىش ياكى نورمالدىن ئاز قوللىنىش، نامازدا تۇرغاندا كۆزىنى يۇمۇۋېلىش ياكى ئۇياق بۇياققا قاراش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار. ئەمما ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا بولسا، باشقىلارنىڭ سودىسىنىڭ ئۈستىگە سودا قىلىش (باشقىلارنىڭ سودىسىنى بۇزۇش) ، باشقا بىرى نىكاھلانماقچى بولغان ئايالغا ئۇنىڭ ئىزنىسىز نىكاھلىنىۋېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار. مەكرۇھ تەھرىمنى ئىشلىگەن كىشى ھارامنى ئىشلىگەندىن بىر دەرىجە تۆۋەنرەك گۇناھكار بولىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. مەكرۇھ تەھرىمنى ھالال سانىغان كىشى كاپىر بولمايدۇ. بەلكى گۇناھكار بولىدۇ.

مەكرۇھ تەنزىهى - مەنئى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر بىلەن بېكىتىلگەن ئىشلار دېمەكتۇر. مەكرۇھ تەنزىهى ھالال تەرەپكە ئېهتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر.

مەسىلەن : ئاممىۋى سورۇنلارغا ۋە مەسجىدلەرگە بېرىپ تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ خام سامساق ۋە خام پىيازغا ئوخشاش ھىد بۇيى يېقىمسىز نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلغىنىغا ئوخشاش ئىشلار. مەكرۇھ تەنزىھىنى ئىشلىگەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئەمما ئۇنى تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

مۇباھ

مۇباھ ئۇنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا تاپشۇرۇلغان ئىشلار دېمەكتۇر. مەسىلەن : يېيىش ئىچىش، ئولتۇرۇش قوپۇشلارغا ئوخشاش ئىختىيارىي ئىشلار. مۇباھ بولغان ئىشلارنى ئىشلەش ياكى تەرك ئېتىش بىلەن ھېچقانداق گۇناھ ياكى ساۋاب بولمايدۇ. مۇباھ ئىشلارنى ياخشى نىيەت بىلەن ئىبادەت قاتارىغا ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ. مەسىلەن : ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئورۇنلاش ۋە ئىبادەتلەردە پائالىيەتچان بولۇش نىيىتى بىلەن يېيىش ۋە ئىچىش، مېڭىنى ياخشى دەم ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرلىرىنى تېخىمۇ ياخشى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن ئۇخلاش ۋە تەن ساقلىقىنى ساقلاش ئارقىلىق شەرىئەت كۆرسەتمىلىرىنى ياخشى ئورۇنلاش نىيىتى بىلەن تەن ھەرىكەت قىلىش قاتارلىق ئىشلا رنىڭ ھەممىسى ئىبادەتكە ياتىدۇ ۋە بۇ ئىشلارغا ئاللاھ تائالا ئۆز پەزلىدىن چوقۇم ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى بېرىدۇ.

شەرئىەت ئىستىلاھلىرىنىڭ ئەمەل ئىبادەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

يۇقىرىقى شەرئىەت ئىستىلاھلىرىنىڭ ئەمەل ئىبادەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تۆۋەنكىدەك ئىپادىلىنىدۇ :

1) ھەر قانداق ئەمەل ئىبادەتلەردىكى پەرز ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى قەستەن ياكى سەھۋەنلىك (ئۇنتۇپ قالغانلىق ياكى بىلمىگەنلىك) بىلەن تەرك قىلىنسا ياكى نۇقسان بىلەن قىلىنسا، شۇ ئەمەل ئىبادەتلەر بۇزۇلغان بولىدۇ، ئۇنى قايتىدىن ئورۇنلاشقا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن : نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بولغان پائالىيەتلەردىن رۇكۇ ياكى سەجدىلەردىن بىرەرسىنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

2) ھەر قانداق ئەمەل ئىبادەتلەردىكى ۋاجىب ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى تەرك قىلىنسا، بۇ ئەمەل ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ، ئىناۋەتسىزمۇ بولمايدۇ. ئەمما ۋاجىبنى تەرك ئەتكەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ. مەسىلەن : ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى سەھۋەنلىكتىن تەرك ئەتكەن كىشىنىڭ نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋە قىلىشى بىلەن نامىزى تولۇقلانغانغا ئوخشاش. ئەمما ۋاجىبنى قەستەن تەرك ئەتكەنلىكىنىڭ مىسالى: نامازنىڭ ۋاجىبلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشنىڭ قەستەن تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازلارنىڭ بۇزۇلغىنى ۋە ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

3) ھەر قانداق ئەمەل ئىبادەتلەردىكى سۈننەت نامىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ ياكى ھەممىسىنىڭ قەستەن ياكى سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن شۇ ئەمەل ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ ۋە نۇقسان بىلەنمۇ سۈپەتلەنمەيدۇ. مەسىلەن : نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتنىڭ بېشىدا بىسمىللاھ دېيىشنىڭ تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازنىڭ نۇقسانلىق بىلەن

سۈپەتلەنمىگەنگە ئوخشاش.

4) ھەر قانداق ئەمەل ـ ئىبادەتلەردىكى مەكرۇھ دېگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى بىردىن كۆپىنى سادىر قىلىش بىلەن شۇ ئەمەل ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقىغا تەسىر يەتمەيدۇ. مەسىلەن : پەرز نامازلاردا بىرىنچى رەكئەتكە ئوقۇغان (فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا) سۈرىنىڭ ئۆزىنى ئۆزگەرتمىسىز ھالدا، ئىككىنچى رەكئەتكە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ئۇنىڭ بىلەن نامازنىڭ سۈپىتىگە ۋە قوبۇل بولىشىغا قەتئىي تەسىر يەتمەيدۇ. مەكرۇھنىڭ مەنىسى يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك ياقتۇرۇلمىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، چۈنكى « مەكرۇھ» ئىبادەتنى بۇزمايدۇ، سۈپىتىگىمۇ تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ.

5) شەرت ـ بىرەر ئەمەلنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن مەۋجۇد بولۇشى شەرت قىلىنغان، ئەمما شۇ ئەمەلنىڭ ماھىيىتىدىن سانالمايدىغان نەرسە دېمەكتۇر. مەسىلەن : تاھارەت نامازنىڭ شەرتىدۇر. تاھارەت بولمىسا ناماز ئوقۇغىلى بولمايدۇ. بىراق تاھارەت نامازنىڭ قاتارىدىن سانالمايدۇ.

6) جائىز ـ دۇرۇس يەنى قىلسا بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن : ناماز ئوقۇيدىغان جايدا نىجاسەت بولسا، ئۇنى تازىلاپ، ئەسىرىنى يوقىتىش ئارقىلىق بۇ «دۇرۇس » جايدا ناماز ئوقۇش جائىز دېگەنلىك.

ئىسلامدا ۋاقتى بەلگىلەنمىگەن ئەڭ چوڭ ئىبادەتلەر

ئىسلامدا ۋاقتى بەلگىلەنمىگەن ئەڭ چوڭ ئىبادەتلەر ئىككى بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى، ئەمر ـ مەرۇپ، ۋەز ـ نەسىھەت، يەنە بىرى ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىشتۇر.

ئەمر ـ مەرۇپ

ئەمر ـ مەرۇپ ـ ئىسلامنى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق كىشىلەرنى ياخشىلىققا چاقىرىش، ۋەز نەسىھەت بولسا ـ كىشىلەرگە ئاخىرەتنى يادلاندۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارنى يامان ئىشلاردىن قايتۇرۇش دېگەنلىكتۇر.

كىشىلەرگە قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە ئەمر ـ مەرۇپ، ۋەز ـ نەسىھەت قىلىش، ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ يەنى: ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن، ئالىم بولسۇن، جاھىل بولسۇن ھەر بىر شەخسنىڭ دىنىي بۇرچىدۇر. شەرىئەت ئىستىمالى بويىچە ئېيتقاندا، پەرز ئەيىندۇر. ئەمر ـ مەرۇپ، ۋەز ـ نەسىھەت قىلىش ئىسلام مىللىتىگە خاس ئالاھىدە بىر خىسلەتتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ (110)]

«(ئى مۇھەممەد ئۈممىتى!) سىلەر ئىنسانلار مەنپەئەتى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىقىرىلغان ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسىدىغان اللهقا ئىمان ئېيتىدىغان ئەڭ ياخشى ئۈممەتسىلەر. ئەگەر ئەھلى كىتاب (يەنى يەھۇدىيلار، ناسارالار) ئىمان ئېيتسا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان ۋەھىيگە ئىشەنسە)، ئۇلار ئۈچۈن (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) ئەلۋەتتە ياخشى بولاتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە مۆمىنلەرمۇ بار، ئۇلارنىڭ تولىسى پاسىقلاردۇر » [ئال ئىمران سۈرىسى 110 ـ ئايەت].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە ئەمر ـ مەرۇپ، ۋەز ـ نەسىھەت قىلىشنىڭ ھەرقانداق

مۇسۇلمانغا پەرز ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

7897/4766 ـ أبو سعيد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((من رأى منكم منكرًا فليغيره بيده، فإن لم يستطع فبلسانه، فإن لم يستطع فبقلبه، وذلك أضعف الإيمان))* مسلم (49).

7897/4766 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم: كىمكى بىر يامان ئىشنى كۆرسە، ئۇنى قولى بىلەن ئۆزگەرتسۇن. ئۇنداق قىلالمىسا، تىلى بىلەن ئۆزگەرتىشكە تىرىشسۇن. ئۇنداقمۇ قىلالمىسا، دىلىدا ئۇ ئىشنى يامان كۆرسۇن. مانا بۇ، ئىماننىڭ ئەڭ ئاجىز ھالىتىدۇر. (مۇسلىم: 49)

جىھاد

ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش ـ پەرزكۇپايەدۇر، يەنى: ھەربىر مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە ئەمەس، بەلكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرز بولۇپ، مۇسۇلمانلار ئاممىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئورۇنلىشى بىلەن بۇ پەرز باشقىلارنىڭ گەردىنىدىن ساقىت بولىدۇ. ئەمما جىھاد بەزى شارائىتلاردا پەرز ئەين، يەنى خۇددى بەش ۋاخ نامازغا ئوخشاش ھەركىم ئۆزى بىۋاستە ئورۇنلاشقا بۇيرۇلغان پەرز بولۇپ تەيىن تاپىدۇ.

جىھاد تۆۋەندىكى ئۈچ تۈرلۈك ئەھۋالدا پەرز ئەينگە ئۆزگىرىدۇ:

1 ـ جىھادقا تەيىنلىنىپ مۇجاھىدلارنىڭ سېپىگە قوشۇلۇپ بولغان كىشى ئۈچۈن جىھاد قىلىش پەرز ئەيندۇر.

2 ـ مۇسۇلمانلار تۇرىۋاتقان رايون ياكى دۆلەتكە دۈشمەنلەر بېسىپ كىرگەن ۋاقىتتا، پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا جىھاد قىلىش پەرز ئەين بولۇپ تەيىن تاپىدۇ. بۇ ۋاقىتتا جىھادقا چىقمىغان كىشى ئاللاھنىڭ ئالدىدا قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

3 ـ ھاكىم ياكى ئىمام (يەنى ئىسلام دۆلىتىنىڭ ھاكىمى ياكى خەلىپىسى) مەلۇم شەخسلەرنى جىھادقا چىقىشقا بەلگىلىگەن ۋاقىتتا، بەلگىلەنگەن شەخسلەر ئۈچۈن جىھاد قىلىش پەرز ئەيندۇر.

جىھاد قىلىش كۆپلىگەن ئالىي مەقسەتلەر ۋە ئۇلۇغۋار ھېكمەتلەر ئۈچۈن بۇيرۇلغان، بۇلارنى تۆۋەندىكى ئۈچ مەقسەتكە قىسقارتىشقا بولىدۇ.

1 ـ ئىسلام ئەقىدىلىرىنى خەتەرلىك كۈچلەردىن ھىمايەت قىلىش.

2 ـ دىن دۈشمەنلىرىنىڭ تاجاۋۇزچىلىقىغا رەددىيە بېرىش

3 ـ مۇسۇلمانلارنىڭ دىيارلىرىنى تاشقى كۈچلەردىن مۇداپىئە قىلىش

ئاللاھ جىھاد توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[انْفِرُواْ خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (41)]

«(ئى مۆمىنلەر جامائەسى) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە (مەيلى ياش، قېرى، پىيادە ـ ئۇلاقلىق بولۇڭلار) ئوڭۇشلۇق ۋە قىيىن شارائىتتا بولۇڭلار، ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز بولۇڭلار (ھەممە ئەھۋالدا) جىھادقا چىقىڭلار، ئاللاھنىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن

جىنىڭلار بىلەن جىھاد قىلىڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار مۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر» [تەۋبە سۈرىسى 41 ـ ئايەت].

تەۋبە

ئىنسانلاردىن سادىر بولىدىغان گۇناھ ـ مەسىيەتلەر ۋە قىلمىشلار، ئاللاھنىڭ ھەققىگە قارشى ئىشلەنگەن گۇناھ ـ مەسىيەتلەر ۋە مەخلۇقاتقا قارشى ئىشلەنگەن قىلمىشلار، دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ: ئاللاھنىڭ «قىل» ۋە «قىلما» دېگەن ئەمر ـ پەرمانلىرىغا خىلاپلىق قىلىش ئۇنىڭ ھەققىگە قارشى گۇناھ سادىر قىلغانلىق بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئىنساننى شۇنچە گۈزەل شەكىلدە يارىتىپ، ئۇنىڭغا يەر يۈزىنىڭ خوجايىنلىقىنى بەرگەننىڭ سىرتىدا، ئۇنى ھۆرمەتلەپ مەخلۇقاتنىڭ ئۇلۇغراقى قىلىپ بەلگىلىدى، تۈرلۈك ئېسىل نېمەتلەر بىلەن رىزىقلاندۇردى. بۇ سەۋەبتىنمۇ، ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئۈستىدىكى ھەققى ئەلۋەتتە چوڭدۇر. ئىنسانلارنىڭ ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشى، ئۇلارنىڭ ئاللاھقا ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچى ۋە ئاللاھنىڭ ئۇلار ئۈستىدىكى ھەققىدۇر. ئەمما مەخلۇقاتنى، خۇسۇسەن ئىنسانلارنى زىيان ـ زەخمەتلەرگە ئۇچرىتىش، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىش، ئۇلارنىڭ ھەقلىرىنى يەۋېلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئابرويلىرىنى تۆكۈش قاتارلىق قىلمىشلار، ئۇلارنىڭ زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچرىتىلماستىن بەھۇزۇر ياشاشتىن ئىبارەت تەبىئىي ھەققىگە تاجاۋۇز قىلغانلىق بولىدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىگە قارشى ئىشلەنگەن گۇناھ ـ مەسىيەتلەرنىڭ تەۋبىسى تۆۋەندىكى ئۈچ شەرت بىلەن قوبۇل قىلىنىدۇ. ئۇلار:

1 ـ بۇرۇن قىلغان گۇناھ ـ يامان ئىشلىرىغا پۇشايمان قىلىش.

2 ـ گۇناھ ـ يامان ئىشلاردىن قەتئىي قول ئۈزۈش.

3 ـ بۇرۇن قىلغان گۇناھ ـ يامان ئىشلارنى قايتا قىلماسلىققا چىن ئىرادە باغلاش.

ئەمما ئىنسانلارنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرىغا قارشى ئىشلەنگەن زۇلۇم، ھەقسىزلىق، دۈشمەنلىك، هارامخورلۇق ۋە باشقا يامانلىقلارنىڭ تەۋبىسى، يوقىرىقى ئۈچ شەرت بىلەن بىرلىكتە، 4 ـ شەرت ھەقسىزلىق قىلىنغۇچى ياكى تاجاۋۇز قىلىنغۇچىدىن كەچۈرۈم سوراش، ھەققى بولسا ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىپ، ھەق ئىگىسىنى رازى قىلىش بىلەنلا قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئۆز ھەققىگە قارشى ئىشلەنگەن گۇناھ ـ مەسىيەتلەرنىڭ تەۋبىسىنى يۇقىرىقى ئۈچ شەرت بىلەن قوبۇل قىلىدۇ. ئەمما كىشىلەرنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرىغا قارشى ئىشلەنگەن قىلمىشلارنىڭ تەۋبىسىنى، يامانلىق قىلىنغۇچى ۋە ھەق ئىگىسى رازى بولۇپ ئۆتمىگىچە، ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ ۋە ئۆتمەيدۇ. مانا بۇ، ئاللاھنىڭ ئادالىتىدۇر.

ئاللاھنىڭ ھەققىدىن قالسا، ئىنساننىڭ ئۈستىدىكى ئەڭ چوڭ ھەق ـ ئاتا ـ ئانىنىڭ ھەققىدۇر. چۈنكى ئاتا ـ ئانىلار بىزنىڭ دۇنياغا كېلىشىمىزگە سەۋەب بولغان، بىزنى جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە چىداپ، بېقىپ چوڭ قىلغان كىشىلەردۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا (23)]

«پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا ـ ئاناڭلارغا ياخشىلىق

قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى. ئۇلارنىڭ بىرى ياكى ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ، ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا ئۇھوي دېمىگىن (مالالىقنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن) ئۇلارنى دۈشكەلىمە، ئۇلارغا يۇمشاق سۆز قىلغىن» [ئىسرا سۈرىسى 23 ـ ئايەت].

ئۈچىنچى باپ. پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەۋەتىلىشى

پەيغەمبەرلەر ـ ئاللاھنىڭ ئىنسانلار ئارىسىدىن تاللاپ چىقىرىپ، ئۆز تەرىپىدىن ئۇلارغا ئەۋەتكەن ئەلچىلىرىدۇر. پەيغەمبەرلەر بارلىق ئەيىب ـ نوقسان ۋە كەمچىلىكلەردىن ئەلۋەتتە پاك، مەسئۇم زاتلاردۇر، ئۇلارنىڭ ھەر بىر ئىش ـ ئىزلىرى پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن ئالىي پەزىلەت ۋە گۈزەل ئەخلاقلارغا ئۈلگىدۇر.

پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارغا ئاللاھنىڭ دىنىنى يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى توغرا يولغا باشلاش ۋە گۇناھ ـ يامان ئىشلاردىن قايتۇرۇپ ياخشى ئەمەللەرگە چاقىرىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلالَةُ فَسِيرُواْ فِي الأَرْضِ فَانظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ (36)]

« بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۈممەتكە: «اللّٰهقا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار» دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا الله ھىدايەت قىلغانلىرىمۇ بار، گۇمراھلىققا تېگىشلىك بولغانلىرىمۇ بار. يەر يۈزىدە سەير قىلىپ يۈرۈپ (پەيغەمبەرلەرنى) ئىنكار قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزىتىڭلار » [نەھل سۈرىسى 36 ـ ئايەت].

ئىنسانلار يارىتىلغاندىن بېرى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنىڭ كەلگەنلىكى مەلۇم. ئەمما ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىسىملىرى تەپسىلىي بايان قىلىنمىغان، قۇرئان كەرىمدە پەقەت 25 پەيغەمبەرنىڭ ئىسىملىرى تىلغا ئېلىنغان.

ئۇلار: ئادەم، ئىدرىس، نوھ، ھۇد، سالىھ، ئىبراھىم، لۇت، ئىسمائىل، ئىسھاق، يەئقۇب، يۈسۈپ، ئەييۇب، شۇئەيب، مۇسا، ھارۇن، داۋۇد، سۇلايمان، يۇنۇس، ئىلياس، ئەليەسە، زۇلكىفل، زەكەرىيا، يەھيا، ئىيسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسساالاملاردۇر.

بۇلاردىن باشقا، ئۇزەير، لوقمان ۋە زۇلقەرنەيىن قاتارلىق ئۈچ زاتنىڭ ئىسىملىرى قۇرئاندا تىلغا ئېلىنغان بولسىمۇ، بۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكى ياكى ئەمەسلىكى توغرىلىق قۇرئان كەرىم ياكى ھەدىسلاردا ئېنىق مەلۇمات بېرىلمىگەن. شۇڭا قىسمەن ئالىملار يوقىرىقى ئۈچ زاتنى پەيغەمبەرلەردىن سانىغان بولسىمۇ، كۆپ ساندىكى ئىسلام ئالىملىرى ئۇلارنى پەيغەمبەرلەردىن ئەمەس، بەلكى ياخشى، تەقۋا، ئەۋلىيالارنىڭ جۈملىسىدىن سانايدۇ. شۇنىڭدەك، قۇرئان كەرىمدە ئىسىملىرى بايان قىلىنمىغان پەقەت بەزى ھەدىسلاردا ۋە تارىخ كىتابلىرىدا ئىسىملىرى بايان قىلىنغان ۋە پەيغەمبەر ئىكەنلىكلىرى سۆزلەنگەن بەزى كىشىلەر بولۇپ، ئۇلار: شىش، يۇشەئ، خىزىر، بەشىر، دانىيال، ئىشموئىل، ئەرمىيا، ھەزقەل، جىرجىس، ھەبقوق ۋە

ھەنزەلە ئەلەيھىسسالاملاردۇر.

خۇلاسە: قۇرئان كەرىمدە، ئىسملىرى ئېنىق بايان قىلىنغان 25 پەيغەمبەرگە تەپسىلىي ۋە قۇرئاندا ئىسملىرى بايان قىلىنمىغان جىمى پەيغەمبەرلەرگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر.

قۇرئان كەرىمدە ئىسملىرى بايان قىلىنمىغان پەيغەمبەرلەر ھەققىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ (70)]

«(ئى مۇھەممەد) سەندىن ئىلگىرى بىز ھەققەتەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ساڭا بايان قىلىپ بەرگەنلىرىمىزمۇ، بايان قىلىپ بەرمىگەنلىرىمىزمۇ بار» [غافىر سۈرىسى 78 ـ ئايەت]. مۇسۇلمانلار جىمى پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان. ئاللاھ مۆمىنلەرنىڭ سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (285)]

« پەيغەمبەر پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان كىتابقا ئىمان كەلتۈردى، مۆمىنلەرمۇ ئىمان كەلتۈردى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللهقا ۋە اللهنىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان كەلتۈردى. (ئۇلار) «اللهنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز (ئۇلارنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ، بەزىسىگە ئىمان ئېيتماي قالمايمىز)» دەيدۇ. ئۇلار: «بىز (دەۋىتىڭنى) ئاڭلىدۇق ۋە (ئەمرىڭگە) ئىتائەت قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز، مەغپىرىتىڭنى تىلەيمىز، ئاخىر ياندىغان جايىمىز سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر» دەيدۇ » [بەقەر سۈرىسى 285 ـ ئايەت].

پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ، بەزىسىگە ئىمان ئېيتمىغان كىشىنىڭ ئىمانى مەقبۇل ئەمەس. نەتىجىدە، ئۇ مۇسۇلمان بولالمايدۇ. ئاللا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيْنَ اللّهِ وَرُسُلِهِ وَيقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً (150) أُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا (151)]

«شۈبھىسىزكى، ئاللاھنى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغانلار، ئاللاھ بىلەن ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئارىسىنى (ئاللاھقا ئىشىنىپ، پەيغەمبەرلىرىگە ئىشەنمەيمىز دېيىش بىلەن) ئاجرىتىۋەتمەكچى بولغانلار، (پەيغەمبەرلەرنىڭ) بەزىسىگە ئىشىنىمىز، بەزىسىگە ئىشەنمەيمىز دېگۈچىلەر ـ ئۇنىڭ (ئىمان بىلەن كۇپرىنىڭ)ئوتتۇرىسىدا يول تۇتماقچى بولغانلار، ئەنە شۇلار (ئىمانىنى دەۋا قىلغان تەقدىردىمۇ) راستىنلا كاپىرلاردۇر. كاپىرلارغا خورلىغۇچى ئازاب تەييارلىدۇق» [نىسا سۈرىسى 151 ـ 150 ـ ئايەت].

پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ئالامەتلەر

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن بەرھەق پەيغەمبەرلەر ئىكەنلىكلىرىنى ئىسپاتلايدىغان ۋە ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلىك ئەھۋالىنى كۈچلەندۈرىدىغان ئالامەتلىرى ئۇلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئاتا قىلىنغان مۆجىزىلىرىدۇر. ئاللاھ ھەرقانداق پەيغەمبەرنى ئەۋەتىشتە،

ئۇنىڭ ۋە ئۇممىتىنىڭ ئەھۋالىغا مۇناسىپ ھالدا مۆجىزىلەرنى يارىتىپ بەرگەن.

[لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ (25)]

« بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق. تۆمۈرنى ياراتتۇق، (تۆمۈردىن ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ ـ قۇۋۋەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، تۆمۈردە ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، ﷲ ﷲنى كۆرمەي تۇرۇپ (قوراللارنى ئىشلىتىپ) ﷲقا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ياردەم بەرگەنلەرنى بىلىش (مەلۇم قىلىش) ئۈچۈن (تۆمۈرنى ياراتتى)، ﷲ ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر » [ھەدىد سۈرىسى 25 ـ ئايەت].

مۆجىزە سۆزى لۇغەت ئېتىبارى بىلەن ـ كىشىلەرنى ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان بىرنى ئىجاد قىلىشتىن ئاجىز قالدۇرغۇچى بىردىنبىر خارىقى ئادەت ئىش دېگەننى ئىپادىلەيدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، دۇنيادا «يەتتە چوڭ مۆجىزە» دەپ ئاتالغان يادىكارلىقلاردىن مىسىردىكى پىرامىدا، جۇڭگودىكى سەددىچىن سېپىلى، ھىندىستاندىكى تاجمەھەل ۋە باشقىلار، شۇنداقلا بۇرۇنقىلارنىڭ قولىدىن كەلگەن بولسىمۇ، كېيىنكىلەرنىڭ نەزەرىدە پەۋقۇلئاددە سانالغان سىرلىق ئىشلار زامانىمىز كىشىلىرى نەزەرىدە مۆجىزە دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە.

مۆجىزىنىڭ شەرئەت ئىستېمالىدىكى مەنىسى ـ ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان ھالدا، ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ، ئۆزلىرىنىڭ راستىنلا ئاللاھنىڭ ئەلچىلىرى ئىكەنلىكلىرىنى كىشىلەرگە ئىسپاتلاپ بېرىشلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئاللاھ ئاتا قىلغان دەلىل، ئىسپات ۋە پاكىت دېمەكتۇر.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقىسى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋە ئەڭ ئاخىرقىسى ھەممە ساماۋىي دىنلارنىڭ پەيغەمبەرلىكنى تاماملىغۇچى، بىزلەرنىڭ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ئىكەنلىكى مۇنازىرە قوبۇل قىلمايدىغان بىردىنبىر ھەقىقەتتۇر. چۈنكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن پۈتۈن ساماۋىي دىنلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبىرىدۇر. ئۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرلىك تاماملانغان. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا (45)]

«مۇھەممەد ئاراڭلاردىكى ئەرلەردىن ھېچبىرىنىڭ ئاتىسى ئەمەس، لېكىن ئۇ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسىدۇر» [ئەھزاب سۈرىسى 45 ـ ئايەت].

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىش ئۈچۈن كەلگەنلىكلىرى ھەق ۋە راستتۇر. ئۇلار ئاللاھنىڭ دىنىنى كىشىلەرگە كەم ـ زىيادە قىلماستىن، ئاللاھ كۆرسەتكەن بويىچە تولۇق يەتكۈزۈش ئارقىلىق، ئۆزلىرىنىڭ ئەلچىلىك ۋەزىپىلىرىنى كامىل ئادا قىلغان ئۇلۇغ زاتلاردۇر.

پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى 4 مەسىلىگە ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆز ئىچىگە

ئالىدۇ.

1 ـ پەيغەمبەرلەرگە كەلگەن دىنلارنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن ھەق دىنلار ئىكەنلىكىگە ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە بىردەك ئىمان كەلتۈرۈش. ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ بىرەرسىگە ئىنكار قىلغانلىق، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىنكار قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى توغرىلىق «نوھنىڭ قەۋمى پەيغەمبەرلەرگە ئىنكار قىلدى» دېيىش ئارقىلىق، بىرلا نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئىنكار قىلغانلارنى پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ئىنكار قىلغانلىق، دەپ ھۆكۈم قىلغان. ھالبۇكى، ئۇ ۋاقىتتا، نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە نوھ ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەر كەلمىگەن ۋە ئۇلار نۇھ ئەلەيھىسسالامغىلا ئىنكار قىلغان. بۇنىڭغا ئاساسەن، خىرىستىئانلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىنكار قىلىپ، ئۇنىڭ دىنىغا ئەگەشمىگەنلىكلىرى ئەينى ۋاقىتتا، ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبىرى ئىيسا ئەلەيھىسسالامغىمۇ ئىنكار قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ دىنىغا ئەگەشمىگەنلىكى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، قۇرئان كەرىمدە نامى تىلغا ئېلىنىپ، پەيغەمبەر ئىكەنلىكى بىلىنگەن پەيغەمبەرلەردىن بىرەرسىگە ئىنكار قىلغانلىق پۈتكۈل پەيغەمبەرلەرگە ئىنكار قىلغانلىقتۇر.

2 ـ قۇرئان كەرىمدە ئىسمىلىرى بايان قىلىنغان 25 پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى نوھ، ئىبراھىم، مۇسا، ئىيسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملاردىن ئىبارەت ئىرادىلىك پەيغەمبەرلەرگە تەپسىلىي؛ قۇرئان كەرىمدە ئىسمىلىرى بايان قىلىنمىغانلىقتىن، ئىسمىلىرى بىزگە مەلۇم بولمىغان پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش.

3 ـ پەيغەمبەرلەرنىڭ ـ ئۇلاردىن سادىر بولغانلىقى ئېنىق بىلىنىپ ئىسپاتلانغان ـ خەۋەرلىرىگە چىن ئىشىنىپ ئىمان كەلتۈرۈش.

4 ـ بىزگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ـ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىگە ئەمەل قىلىش.

[فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا (65)]

«(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئۆز ئارىسىدىكى دەتالاشقا سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغىچە، ئاندىن سېنىڭ چىقارغان ھۆكمىڭگە ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى قىلچە غوم بولسىمۇ يوقالمىغىچە ۋە ئۇلار پۈتۈنلەي بويسۇنمىغىچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ» [نىسا سۈرىسى 65 ـ ئايەت].

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ـ بىزلەرنىڭ پەيغەمبىرىمىز، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى، ئىنسانلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئىسلام دىنىنى ئېلىپ كېلىش بىلەن، ساماۋىي دىنلارنى تولۇقلىغان ۋە بۇ دىنلارنىڭ غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان ئەڭ شەرەپلىك پەيغەمبەردۇر. ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ھەر بىر پەيغەمبەر بىر مەخسۇس مىللەت ئارىسىغا ئەۋەتىلگەن بولسا، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئىنسانىيەتكە قارىتىلغان ئومۇمىيۈزلۈك بۇرچىنى زىممىسىگە ئالغان ھالدا پۈتۈن ئالەمگە پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام

مۇشۇنداق ئالاھىدە پەيغەمبەر بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ پەۋقۇلئاددە رولى ئارقىسىدا، مۇسۇلمانلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت قىلىشى بارلىق پەيغەمبەرلەرگە ھۆرمەت قىلغانلىق بىلەن باراۋەر بولىدۇ دەيدىغان ئورۇنغا كۆتۈرۈلگەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مىلادىنىڭ 571 ـ يىلى 20 ـ ئاپرىل، فىل يىلى رەبىئۇلئەۋۋەل ئاينىڭ 9 ــ كۈنى (يەنە بىر رىۋايەتكە كۆرە، 12 ـ كۈنى) دۈشەنبە كۈنلۈكتە، ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ مەككە شەھىرىدىكى قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ ئەڭ مۆتىۋەر ئائىلىسى بولغان بەنى ھاشىم ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا تۇتىشىدۇ.

6347/3821 ـ واثلة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إن الله اصطفى كنانة من ولد إسماعيل، واصطفى قريشًا من كنانة، واصطفى من قريشٍ بني هاشمٍ، واصطفاني من بني هاشمٍ))* مسلم (2276)، الترمذي (3606).

6347/3821 ـ ۋاسىلە ئىبنى ئەسقەئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: الله تائالا ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىدىن كىنانە قەبىلىسىنى، كىنانە قەبىلىسىدىن قۇرەيشنى، قۇرەيشتىن ھاشىم جەمەتىنى، ھاشىم جەمەتىدىن مېنى تاللىدى. (مۇسلىم: 2276)

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىچىكىدىنلا ئۆزىنىڭ گۈزەل ئەخلاقى ۋە ئالىيجاناپ پەزىلىتى بىلەن خەلق ئارىسىدا ئالاھىدە تونۇلغان، ھەتتا ئۇ، كىشىلەر تەرىپىدىن «ئىشەنچلىك مۇھەممەد» ، «راستچىل مۇھەممەد» دېگەنگە ئوخشاش ئېسىل ئۇنۋانلارغا ئېرىشكەن، ئۇ قىرىق ياشقا يەتكەن چېغىدا ئاللاھ جىبرىئىل ئىسىملىك پەرىشتىنى ئەۋەتىش ئارقىلىق، ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى تاپشۇرغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن مەككىدە ئاۋۋال ئۈچ يىل يوشۇرۇن، كېيىن 10 يىل ئاشكارا، جەمى 13 يىل ئىسلام دەۋىتىنى تەشۋىق قىلىش بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. كېيىن مەككە مۇشرىكلىرىنىڭ ھەددىدىن ئاشقان جەۋر ـ زۇلۇملىرى تۈپەيلىدىن ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن مەككىنى تەرك ئېتىپ، مەدىنىگە ھىجرەت قىلىدۇ. ئۇ، مەدىنىگە كەلگەندىن كېيىن، كۈندىن ـ كۈنگە مۇسۇلمانلار سانىنىڭ كۆپىيىشى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ قۇدرەت تېپىشى نەتىجىسىدە، مەدىنىدە تۇنجى ئىسلام دۆلىتىنى قۇرىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېتەكچىلىكىدە مەدىنىدە تەشكىللەنگەن ئون مىڭ كىشىلىك ئىسلام قوشۇنى ھىجرىيەنىڭ 8 ـ يىلى مەككە شەھىرىنى مۇشرىك كۈچلىرىنىڭ قولىدىن ئازات قىلىپ، ئۇنى مەدىنە ئىسلام دۆلىتىنىڭ تەركىبىگە كىرگۈزىدۇ.

پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى تولۇق ئادا قىلغاندىن كېيىن، مىلادىنىڭ 632 ـ يىلى، ھىجرىيەنىڭ 11 ـ يىلى رەبىئۇلئەۋۋەل ئاينىڭ 12 ـ كۈنى دۈشەنبە كۈنلۈكتە 63 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن. ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە بۇ قەدەر مەلۇماتلارغا ئىگە بولۇشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر مۆجىزىلىرى

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ ھەق ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر مىڭلاپ بار. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا مەيدانغا كەلگەن ھېسسىي ۋە مەنىۋى مۆجىزىلەر، غەيبتىن خەۋەر بېرىشى، باشقا دىنلارنىڭ كىتابلىرىدا بېرىلگەن بېشارەتلەر ۋە ئۇنىڭ شانلىق ھاياتىدىكى جانلىق پاكىتلار ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپلىگەن مۆجىزىلىرى بولغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرى ئىچىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ ۋە مەڭگۈلۈك مۆجىزە ـ قۇرئان كەرىمدۇر. قۇرئان كەرىم مەنىۋى مۆجىزىدۇر.

مۆجىزە ـ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەۋەتىلگەن زامان ۋە ماكانلىرىنىڭ شارائىتىغا مۇناسىپ ھالدا ھەرخىل، ھەر تۈرلۈك بولغان، مەسىلەن: ئاللاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئوت تەسىر قىلمايدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن، ھەتتا ئۇنى زالىم نەمرۇد ئوتقا تاشلىغاندىمۇ، ئۇ، ئۆتتا كۆيمىگەن. يۇسۇپ ئەلەيھىسسالامغا چۈشلەرگە توغرا تەبىر بېرىش مۆجىزىسىنى يارىتىپ بەرگەن. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قولىدىكى ھاسىسى ئەجدىرھاغا ئايلىنىدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن. ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا، ئاق كىسەلنى، تۇغما كورنى ساقايتىدىغان، ھەتتا ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئۆلۈكلەرنىمۇ تىرىلدۈرەلەيدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن. بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولسا، ئۇششاق تاشلارنىڭ ئۇنىڭغا سالام بېرىشى، دەرەخنىڭ ئۇنىڭغا يىغلىشى، ئاز تاماقنىڭ ئۇنىڭ دۇئاسى بىلەن كۆپ كىشىنى تويغۇزۇشى، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ چىقىشى ۋە باشقىلار قاتارلىق ھېسسىي مۆجىزىلەر ۋە قۇرئان كەرىمدىن ئىبارەت دائىملىق مەنىۋى مۆجىزىنى يارىتىپ بەرگەن.

مۆجىزە ـ ئاللاھنىڭ خاھىشى بويىچە، ھەر بىر دەۋرنىڭ شارائىتىغا قاراپ، شۇ دەۋردىكى ئەڭ يۇكسەك تەرەققىياتنى بېسىپ چۈشىدىغان ئارتۇقچىلىقلىرى بىلەن، شۇ دەۋردىكى ئەڭ تەرەققى قىلغان نەرسىنىڭ جىنسىدىن كەلگەن. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرى، سېھىرگەرلىكتە ئەڭ تەرەققى قىلغان دەۋر بولغانلىقتىن، ئاللاھ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ھاسىسىنى بىر ئاندا ئەجدىرھاغا ئايلاندۇرالايدىغان، قولىنى چىراقتەك ياندۇرالايدىغان مۆجىزىنى يارىتىپ بېرىش ئارقىلىق، شۇ زاماندىكى پۈتۈن سېھىرلەرنى بەربات قىلىپ تاشلاپ، سېھىرگەلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھقا ئىمان ئېيتىشقا مەجبۇر ھالغا چۈشۈرگەن.

ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرى، تىبابەت ئىلمى پەۋقۇلئاددە تەرەققى قىلغان بىر دەۋر بولغانلىقى ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇنىڭغا ئاق كېسەلنى ۋە تۇغما كورنى ساقايتىدىغان ۋە ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ئۆلۈكلەرنىمۇ تىرىلدۈرەلەيدىغان مۆجىزىلەرنى ئاتا قىلىش ئارقىلىق، ئىسرائىل قەۋمىنى ئىمانغا كىرگۈزگەن.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىگە كەلسەك، بۇ دەۋردىكى ئەرەبلەر ئەدەبىيات ۋە شېئىرىيەتتە ئىنتايىن زور تەرەققى تاپقان بولۇپ، رەقىبلىرىگە شېئىر بىلەن تاقابىل تۇراتتى،

بەزى بەدىئىي شېئىرلىرىنى كەبىگە ئېسىش بىلەن پەخىرلىنەتتى. ھەتتا ئۇلار ئۆزلىرىنى «ئەرەب» يەنى (تىلى راۋان)، ئەرەب بولمىغان باشقا مىللەتلەرنى«ئەجەم» يەنى(تىلسىز) دەپ ئاتايتتى. ئاللاھ تائالا مۇشۇنداق بىر دەۋرگە مۇناسىپ ھالدا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەر قانداق بالاغەت، پاساھەت ۋە بەدىئىيلىكلەرنى بېسىپ چۈشىدىغان ۋە ئۇنىڭ مۇنازىرىسى ئەسىرلەر بويى كۈچىدىن قالمايدىغان مەڭگۈلۈك مۆجىزە - قۇرئان كەرىمنى چۈشۈرۈش ئارقىلىق، ئەرەبلەرنىڭ ئەدەبىياتتىكى ئۈستۈنلىكىنى يوققا چىقاردى. ھەتتا ئۇلار بالاغەت ۋە پاساھەت جەھەتتە قۇرئانغا ئوخشايدىغان بىرەر سۈرىنى ئەمەس، بەلكى ئون ئايەتنىڭ ئوخشىشىنى ئىجاد قىلىشتىن ئاجىز قالغانلىقلىرىنى ئۆزلىرى ئېتىراپ قىلدى. مانا بۇلار پەيغەمبەرلەرنىڭ دەۋالىرىنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرىدىندۇر.

قۇرئاننىڭ مۆجىزىسى

قۇرئاننىڭ مۆجىزىسىنى تۆۋەندە تۆتكە قىسقارتىپ چۈشەندۈرۈش مۇمكىن:

1 - قۇرئاننىڭ تەركىبلىنىشتىكى ئۈستۈنلىكى

قۇرئان ئايەتلىرىدىكى ھەر بىر سۆز ئۆزى ئىخچام، مەنىسى چوڭقۇر سۆزلەردىن بۇلۇپ، كەلىمىلىرىدىكى ئۆزئارا باغلىنىشچانلىق پەۋقۇلئاددە يوقىرىدۇر. قۇرئاننىڭ ئىبارىلىرىمۇ ئىنتايىن سىلىق، چاققان، مەنىگە دالالەت قىلىش ئۈستۈنلىكى ئالاھىدە يوقىرى، ئوقۇش ۋە يادلاش ئۈچۈن شۇنچىلىك ئەپلىك ھەم ئۇڭايدۇر. قۇرئان ئوقۇشنى بىلمەيدىغان ئادەممۇ بۇنى ھېس قىلالايدۇ. ھەتتا ئۇلار ئاڭلىۋاتقان ئەرەبچە سۆزلەر ئىچىدىن قۇرئان ئايەتلىرىنى تېزلا بايقىۋالالايدۇ. قۇرئان ئايەتلىرىدىكى ھەر بىر سۆزدە، ئەرەب ئەدەبىياتىدىكى بارچە بەدىئىيلىك تۈرلىرىنىڭ ئەڭ يوقىرى ئۈلگىلىرى تېپىلىدۇ. ئەرەبلەر قۇرئان كەرىم چۈشۈشتىن بۇرۇن قەتئىي سۆزدە يېڭىلمايتتى. ھەتتا يۇنان، ھىندىستان ۋە ئىراننىڭ ئاتاغلىق ئەدىبلىرى ۋە شائىرلىرى ئەرەبلەرنىڭ ئالدىدا ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيتتى. قۇرئاننىڭ كېلىشى بىلەن ئۇلارنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتتى. قۇرئان ئەرەبلەرگە مۇنازىرە ئېلان قىلىپ، دەسلەپتە ئۇلاردىن بەدىئىيلىكتە قۇرئانغا ئوخشاش بىر كىتابنى مەيدانغا كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلار كەلتۈرەلمىدى. ئاندىن ئۇلاردىن ئون سۈرىنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈشنى سورىدى. ئۇلار يەنە كەلتۈرەلمىدى. ئاخىرىدا ئون ئايەتنىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈشنى تەلەب قىلدى. يەنە كەلتۈرەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا ئاخىرقى ھۆكۈمنى چىقىرىش بىلەن ئەرەبلەرنىڭ قۇرئانغا قەتئىي تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى جاكارلىدى:

[قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَن يَأْتُواْ بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لاَ يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا (88)]

«ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى، ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ بىر - بىرىگە ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ« [ئىسرا سۈرىسى 88- ئايەت]

2- قۇرئاننىڭ ئۇسلۇبىدىكى ئاجايىبلىقى

قۇرئاننىڭ ئۇسلۇبى ئىنسانلارغا تونۇشلۇق بولغان ھېچقانداق بىر ئۇسلۇبقا ئوخشىمايدۇ. ئۇ شېئىر ئەمەس، نەسىر ئەمەس، داستان ئەمەس ۋە باشقا ئىنسانىي ئۇسلۇبلاردىن بىرى

ئەمەس، بەلكى ئاللاھقا خاس بولغان ئىلاھىي ئۇسلۇبتۇر. شۇڭا ئۆز ۋاقتىدىكى ئەرەب مۇشرىكلىرى دەسلەپتە قۇرئاننى مۇھەممەدنىڭ سۆزى دەپ دەۋا قىلغان بولسا، ئۇلار قۇرئاننىڭ كەسكىن مۇنازىرىسى ئالدىدا يېڭىلگەن ۋە ئۇنىڭغا ھەيران قالغىنىدىن كېيىن، قۇرئاننى سېھىر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بولسا سېھىرگەر دەپ دەۋا قىلىشتى. چۈنكى ئۇلار شۇ ۋاقىتتا، قۇرئاننىڭ راستىنلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ئەمەسلىكىگە جەزم قىلغان ئىدى. ئەرەبلەرنىڭ قۇرئاننى سېھىر دېگەنلىكىنىڭ سەۋەبىمۇ، قۇرئاننىڭ ئىنسانلارغا تونۇشلۇق بولغان بىرەر ئەدەبىي ئۇسلۇبقا ئوخشىمايدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ تەسىر كۈچىنىڭ زورلىقىدىن ئىدى. قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى، ئەرەبلەر ئادەتتە قوللىنىۋاتقان ئەرەب ھەرپلىرى ا، ب ، ت، ج ۋە باشقىلاردىن تەركىبلەنگەن تۇرۇپ، ئەرەبلەرنىڭ مۇشۇ قۇرئان ئايەتلىرىگە ئوخشايدىغان ئون ئايەتنى ئوتتۇرىغا چىقىرالمىغانلىقىدىكى سەۋەبمۇ شۈبھىسىزكى، قۇرئاننىڭ ئاللاھ سۆزى ئىكەنلىكى ئىدى.

سىز بىرەر بەدىئىي ئەسەرنى دەسلەپ ئوقۇغىنىڭىزدا، ئۇنىڭ سېھرىي كۈچى سىزنى ئۆزىگە جەلب قىلىدۇ، ئۇنى تويماي ئوقۇيسىز. ئەمما ئۇنى قايتىلاپ ئوقۇغىنىڭىزدا سىزدىكى ھاياجان يوقىلىدۇ، سىزگە بىرەر يېڭىلىق ھېس قىلىنمىغانلىقتىن، ئۇنى قايتىلاپ ئوقۇشتىن زېرىكىش ھېس قىلىسىز. ھالبۇكى قۇرئاندا بۇنداق خۇسۇسىيەتلەر يوق. ئەكسىچە، سىز قۇرئاننى قانچىلىك كۆپ قايتىلاپ ئوقۇغانسېرى ئۇنىڭ جازىبىيىتى شۇنچىلىك ئاشىدۇ، ئۇنى تويماي ئوقۇيسىز. ئۇنىڭ ھۇزۇر - ھالاۋىتى سىزنى زوقلاندۇرىدۇ. ئەينى ئايەت ياكى سۈرىنى ھەر قېتىم قايتا ئوقۇغىنىڭىزدا سىزگە يېڭى - يېڭى مەنە ۋە ھېسلارنى بېرىدۇ. بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيدىغان ئادەم فاتىھە سۈرىسىنى ئاز دېگەندە كۈندە 32 قېتىم ئوقۇيدۇ. بۇنىڭدىن ھېچقانداق زېرىكىش ياكى مالاللىق ھېس قىلمايدۇ. ئەكسىچە، قۇرئاننىڭ كۆڭۈللەرگە ھۇزۇر - ھالاۋەت بېرىش نىسبىتى ئاشىدۇ. بۇ ھۇزۇر - ھالاۋەتنى قۇرئاننىڭ مەنىسىنى بىلىدىغانلارلا ئەمەس، بەلكى ئېلىپبەنىڭ چومىقىنى بىلمەيدىغان مۇسۇلمان كىشىمۇ - ئەگەر ئىخلاسى بولسا - ئەلۋەتتە تېتىيالايدۇ.

3 - قۇرئاننىڭ غەيبلەردىن خەۋەر بېرىشتىكى راستچىللىقى

قۇرئان كەرىمدە خەۋەر بېرىلگەن نۇرغۇن ئىشلار ئەمەلىيەتتە مەيدانغا كەلگەن. مەسىلەن: دۇنيانىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئىككى چوڭ ئىمپېراتورلىرى بولغان رىملىقلار بىلەن ئىرانلىقلار ئوتتۇرىسىدا قاتتىق ئۇرۇش بولۇپ، ئىرانلىقلار رىملىقلارنى يەڭگەندىن كېيىن، ئەرەب مۇشرىكلىرى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭمۇ رىملىقلارغا ئوخشاش مەغلۇبىيەت بولىدىغانلىقىنى سۆزلەشكە باشلايدۇ. بۇ ئەھۋال مۇسۇلمانلارنى غەمكىن قىلىدۇ. چۈنكى ئىرانلىقلار ئەرەبلەرگە ئوخشاش بۇددىست، رىملىقلار ساماۋىي دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان خرىستىئانلار ئىدى. بۇۋاقىتتا قۇرئان رىملىقلارنىڭ كېيىنكى غەلىبىسىدىن خەۋەر بېرىپ:

[غُلِبَتِ الرُّومُ (2) فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ (3) فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِن بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ (4) بِنَصْرِ اللَّهِ يَنصُرُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (5)]

«رىملىقلار يېقىن بىر جايدا(پەلەستىندە) يېڭىلدى. ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ. ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر، بۇ كۈندە

مۆمىنلەر ئاللاھنىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ. ئاللاھ خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىدۇ» [رۇم سۈرىسى 2ـ5ـ ئايەتلەر]. ئارىدىن تولۇق 7 يىل ئۆتكەندىن كېيىن رىملىقلار ئىرانلىقلارنى يېڭىدۇ.

مۇشرىك ئەرەبلەر بىلەن يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يوق قىلىش ئۈچۈن تۈرلۈك چارىلەرنى قوللىنىدۇ، كۆپ قېتىم سۇيىقەستلەرنى پىلانلايدۇ. شۇۋاقىتتا قۇرئان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۈشمەنلىرىنىڭ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىنى ئېلان قىلىپ:

[يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ النَّارِ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ (37)]

«ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا چۈشۈرۈلگەن ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ ئاللاھ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. ئاللاھ سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ» [مائىدە سۈرىسى 37 ـ ئايەت] دېيىش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغدايدىغانلىقىنى ۋەدە قىلىدۇ. بۇ ئايەت چۈشكەن ھامان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ قوغدىغۇچىلىرىغا: «ئەي خالايىق! بىزدىن يىراق تۇرۇڭلار، بىزنى ئاللاھ ئۆزى قوغدايدۇ» دەپ ئېلان قىلىدۇ ۋە ئەمەلىيەتتە سۇيىقەستلەردىن ئامان قالىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلىرى مەككىنى مۇشرىكلەرنىڭ چاڭگىلىدىن ئازات قىلىشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتى. قۇرئان ئۇلارغا خۇشخەۋەر بېرىپ:

[لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِن شَاء اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا (27)]

«ئى مۇھەممەد! سەن ساھابىلىرىڭ ئاللاھ خالىسا دۈشمەندىن خاتىرجەم بولغان ھالدا، (بەزىلىرىڭلار) باشلىرىڭلارنى چۈشۈرگەن ۋە (بەزىلىرىڭلار)قىرقىغان ھالدا قورقماي چوقۇم مەسجىدى ھەرەمگە كىرىسىلەر» [فەتھ سۈرىسى 27ـ ئايەت]دەيدۇ ۋە ئارىدىن ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتمەيلا ئىسلام قوشۇنى مەككىنى تىنچلىق بىلەن پەتھى قىلىدۇ. ئاللاھ قۇرئاننى ئۆزى ساقلايدىغانلىقىغا ۋەدە قىلىپ:

[إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (9)]

«قۇرئاننى بىز چۈشۈردۇق، بىز ئۇنى چوقۇم قوغدايمىز» [ھىجر سۈرىسى 9 ـ ئايەت] دېگەنىدى. قۇرئاننىڭ دۇنياغا كەلگىنىگە 14 ئەسىر ئۆتكەن بولسىمۇ، قۇرئان ھازىرغىچە بىرەر ھەرپ چاغلىق ئۆزگەرتىلمەستىن، شۇ ۋاقىتتىكى ھالىتى بويىچە داۋام قىلىپ كەلگەنلىكى قۇرئاننىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. قۇرئاننىڭ مۆندىن باشقا غەيبتىن بەرگەن ۋە ئەمەلىيەتتە مەيدانغا چىققان خەۋەرلىرى ئىنتايىن كۆپتۇر.

4 ـ قۇرئاننىڭ ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگەنمىگەن بىر ئۇممى پەيغەمبەرگە چۈشۈرۈلگەنلىكى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆمرى ئىچىدە ھېچ ئوقۇمىغان، بۇ سەۋەبتىن ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگەنمىگەن بىر زات ئىدى. ئۇنىڭغا چۈشكەن قۇرئاندا، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇممەتلەرنىڭ ۋەقەلىكلىرى ھەتتا تارىخ يۈزىدە ھېچ ئىزى قالمىغان قەدىمىي مىللەتلەرنىڭمۇ كەچۈرمىشلىرى، ئېتىقادلىرى ۋە ئاقىۋەتلىرى تەپسىلىي بايان قىلىنغان. يوقىرىقى مىللەتلەرنىڭ

قىسسىلىرىنى بىر ئۆمۈر ئىزدەنگەن تارىخشۇناسلارنىڭ يۇزدىن بىرى بىلەتتى ياكى بىلمەيتتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ قىسسىلەرنى قۇرئاننىڭ ھېكايە قىلىشى بويىچە بايان قىلىپ بەرگەندىن كېيىن، مەزكۇر قىسسىلەر ئەھلى كىتاب (يەھۇدىي، خىرىستىئان) ئالىملىرىنىڭ قولىدىكى ساماۋىي كىتابلارنىڭ قىسسىلىرى بىلەن ئوخشاش چىققان. بۇ سەۋەبتىنمۇ شۇ زامانلاردا ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغان يەھۇدىي ۋە خىرىستىئان ئالىملىرى كۆپ بولغان.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان بىر ئادەمنىڭ يۇقىرىقى قىسسىلەرنى شۇ ھەقىقەتتى بىلەن بايان قىلىپ بېرەلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، قۇرئان ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىدە ھېچ شەك يوق!

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاندىن باشقا مۆجىزىلىرى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاندىن باشقا كۆپلىگەن مۆجىزىلىرى مەدانغا كەلگەن.

1. ئاينىڭ يېرىلىشى

مۇشرىك ئەرەبلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا «ئەگەر سەن راستىنلا پەيغەمبەر بولىدىغان بولساڭ، ئاينى ئىككىگە بۆلۈپ بېرەلەيسەن» دېگەندە، ئاللاھ تائالا ئاينى ئىككىگە بۆلۈپ كۆرسىتىپ بەرگەن. بۇ ۋەقەلىكنى شۇ ۋاقىتتىكى مۇسۇلمان، كاپىر ھەممىسى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرگەنلىكىنى مەشھۇر ساھابىلاردىن ئۆمەر ئىبنى خەتتاب، ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئۆمەر، ئىبنى ئابباس، ئەنەس ۋە باشقىلار سۆزلىگەن. ئىمام بۇخارىي «سەھىھۇلبۇخارىي» ناملىق شانلىق ئەسىرىدە بۇ ۋەقەلىكنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى تۇرلۇك دەلىللەر بىلەن ئىسپاتلىغان. ئاللاھ تائالا بۇ ۋەقەلىك توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ (1) وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ (2)]

« قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى، (قۇرەيش كۇففارلىرى بىرەر مۆجىزىنى كۆرسىلا (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈپ، بۇ "داۋاملاشقۇچى سېھىر"دېيىشىدۇ» [قەمەر سۈرىسى1 ـ 2 ـ ئايەتلەر].

7212/4332 ـ وفي أخرى: قال خمسٌ قد مضينَ: الدخانُ، واللزامُ، والرومُ، والبطشةُ، والقمرُ* مسلم (2798) 41.

7212/4332 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: تۇتۇن، رۇمنىڭ غەلىبىسى، ئاينىڭ ئىككىگە بۆلۈنۈشى، قاتتىق تۇتۇش ۋە قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئازاب قاتارلىق بەش تۇرلۇك ئالامەت مەيدانغا كېلىپ بولدى. (بۇخارى: 4767)

8529/5202 ـ أنسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أنَّ أهلَ مكةَ سألوا النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أن يريهُم آيةً، فأراهم انشقاق القمر* البخاري (3637)، مسلم (2802).

8529/5202 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەككە مۇشرىكلىرى پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن ئۆزلىرىگە بىر مۆجىزە كۆرسىتىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئاينىڭ يېرىلىشىنى كۆرسەتتى. (بۇخارى: 3637)

2ـ ئىسرا ـ مىراج

ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بىر كېچىدىلا مەككىدىكى مەسجىدى ھەرەمدىن پەلەستىندىكى مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ بارغان. بۇ ۋەقە «ئىسرا» يەنى (كېچىدە يۈرۈش) دەپ ئاتالغان. يەنە شۇ كېچىدە ئۇنى يەتتىنچى ئاسمانغىچە ئېلىپ چىققان، شۇ جايدا ئۇنىڭغا ۋە ئۇممەتلىرىگە بەش ۋاخ نامازنى پەرز قىلغان. بۇ ۋەقە «مىراج» يەنى (ئۆرلەش) دەپ ئاتالغان. بەش ۋاخ نامازنىڭ «مۇسۇلماننىڭ مىراجى» دەپ ئاتالغانلىقىمۇ بۇ سەۋەبتىن ـ ئۇنىڭ مىراج كېچىسى يەتتىنچى ئاسماندا پەرز قىلىنغانلىقى سەۋەبتىن ـ ئىدى. ئاللاھ بۇ ۋەقەلىكنى قۇرئاندا مۇنداق بايان قىلىدۇ:

[سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ (1)]

«بىر كېچىدە، ئۇنىڭغا قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتەيلى دەپ، بەندىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەسجىدى ھەرەمدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ كەلگەن ئاللاھ (بارچە نۇقسان ۋە كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇر. ھەقىقەتەن ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»[ئىسرا سۈرىسى 1ـ ئايەت]. ئاللاھ مىراج توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى (6) وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى (7) ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى (8) كَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى (9) فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى (10) مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى (11)]

« ئۇنىڭ (يەنى جىبرائىلنىڭ) كۆرۈنۈشى چىرايلىق بولۇپ، يۇقىرى ئۇپۇقتا تۇردى. ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) يېقىنلىشىپ تۆۋەنگە ساڭگىلىدى. ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئىككى ياچاق مىقدارى ياكى ئۇنىڭدىن يېقىنراق يېقىنلاشتى. ئاللاھ بەندىسىگە (جىبرائىل ئارقىلىق تېگىشلىك) ۋەھيىلەرنى ۋەھيى قىلدى. ئۇنىڭ كۆرگىنىنى دىلى ئىنكار قىلمىدى (يەنى راست كۆردى)» [نەجم سۈرىسى 6 ـ11 ـ ئايەتلەر]

3 ـ بوران ۋە كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان قوشۇننىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ياردەم قىلغانلىقى.

مەككە مۇشرىكلىرى بارلىق ئىتتىپاقداشلىرى بىلەن بىرلىكتە، ئىنتايىن زور قوشۇن تەييارلاپ مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىگە بېسىپ كەلگەندە، مۇسۇلمانلار مەدىنىنى مۇداپىئە قىلىش ئۈچۈن، ئۆزلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىغا كولىغان خەندەكنىڭ بىر تەرىپىدە، مۇشرىك قوشۇنلىرى ئۇنىڭ قارشى تەرىپىدە تۇراتتى. تۇساتتىن قاتتىق بوران چىقىشى بىلەن مۇشرىك قوشۇنلىرىنىڭ چېدىرلىرى، سۇلىرى، ئات ـ ئۇلاقلىرى ئەجەللىك ۋەيرانچىلىققا ئۇچرايدۇ. مۇشرىك قوشۇنلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئاللاھ ئەۋەتكەن نامەلۇم قوشۇن تەرىپىدىن ئۆلتۈرىلىدۇ. قالغانلىرى قاچىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلىرى بولسا غەلىبە قىلىدۇ. ئاللاھ بۇ ۋەقەلىكنى مۇسۇلمانلارغا ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا (9)]

«ئى مۆمىنلەر! ئاللاھنىڭ سىلەرگە قىلغان نېمىتىنى ئەسلەڭلار، ئۆز ۋاقتىدا ئۈستۈڭلارغا (كۇففارلاردىن ئۇيۇشقان ئۇرۇشچى) قوشۇن كەلگەن ئىدى. بىز ئۇلارغا قارشى بوران ۋە سىلەرگە

كۆرۈنمەيدىغان قوشۇن (پەرىشتىلەرنى) ئەۋەتتۇق. ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلغان ئىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر» [ئەھزاب سۈرىسى 9 ـ ئايەت].

4 ـ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىجرەت ئەسناسىدا ئۇنىڭغا پەرىشتىلەرنىڭ ياردەم قىلغانلىقى.

مەككە مۇشرىكلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ ياتقان ئۆيىگە كىرىدۇ. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەمراھى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن ئاللىقاچان مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقىپ بولغان ئىدى. قۇرەيش كاتتىلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۆلۈك ياكى تىرىك تۇتۇپ كەلگەن ئادەمگە 100 تۆگە مۇكاپات بېرىدىغانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ سەھرا يولباشچىلىرى 100 تۆگىگە ئىگە بولۇشنىڭ مەستانىلىكىدە، بۇ ئىككىسىنى قوغلاشقا كىرىشىدۇ. مەشھۇر سەھرا يولباشچىسى سۇراقە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەمراھى ئەبۇبەكرىنىڭ يوشۇرۇنۇۋالغان غاردىن چىققىنىنى كۆرۈپ ئارقىسىدىن قوغلايدۇ. سۇراقە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلىشىشى بىلەن ئېتىنىڭ ئىككى پۇتى قۇرسىقىغىچە قۇمغا پېتىپ قالىدۇ. ئاللاھ بۇ قىسسىنى مۇنداق بايان قىلىدۇ:

[إِلاَّ تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُواْ ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللّهَ مَعَنَا فَأَنزَلَ اللّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُواْ السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (40)]

«ئەگەر سىلەر ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم قىلمىساڭلار (ئاللاھ ياردەم قىلىدۇ)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغان ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا كاپىرلار ئۇنى (مەككىدىن) قوغلاپ چىقارغان ئىدى. ئۇنىڭغا بىر كىشى (ئەبۇبەكرى)ھەمراھ ئىدى. ئەينى زاماندا ئۇ ئىككىسى غاردا ئىدى. (رەسۇلۇللاھ) ھەمراھىغا "غەم قىلما، ئاللاھ چوقۇم بىز بىلەن بىللە "دەيتتى. ئاللاھ پەيغەمبىرىگە خاتىرجەملىك بېغىشلىدى. ئۇنىڭغا (پەرىشتىلەردىن بولغان)قوشۇنلار بىلەن مەدەت بەردى. ئۇلارنى سىلەر كۆرمىدىڭلار» [تەۋبە سۈرىسى 40 ـ ئايەت].

5 ـ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ چىققانلىقى.

8496/5176 ـ إياس بن سلمة عن أبيه، قال: خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في غزوة. فأصابنا جهد. حتى هممنا أن ننحر بعض ظهرنا. فأمر نبي الله صلى الله عليه وسلم فجمعنا مزاودنا. فبسطنا له نطعا. فاجتمع زاد القوم على النطع. قال: فتطاولت لأحرزه كم هو؟ فحزرته كربضة العنز. ونحن أربع عشرة مائة. قال: فأكلنا حتى شبعنا جميعا. ثم حشونا جربنا. فقال نبي الله صلى الله عليه وسلم (فهل من وضوء؟) قال: فجاء رجل بإداوة له، فيها نطفة. فأفرغها في قدح. فتوضأنا كلنا. ندغفقه دغفقة*

8496/5176 ـ ئىياس ئىبنى سەلەمەنىڭ دادىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىر غازاتقا چىقتۇق. ھاردۇق يېتىپ، قورسىقىمىز ئېچىپ كەتكەچكە، تۆگىلىرىمىزنى سويماقچى بولدۇق لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماق

قاچىلىرىمىزنى بىر يەرگە يىغىشقا بۇيرۇدى. قاچىلىرىمىزنى يىغقاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر داستىخان سېلىپ بەردۇق. ئاندىن ھەممىمىزنىڭ ئوزۇق تۈلۈكى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدىكى) داستىخانغا تۆكۈلدى. قانچىلىك ئوزۇق تۈلۈك يىغىلغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن بويىنۇمنى سوزۇپ قارىدىم ۋە ياتقان قويچىلىك بارلىقىنى تەخمىن قىلدىم. بىز جەمئىي 114 كىشى ئىدۇق. ھەممىمىز تائامدىن تويغۇچە يېگەندىن سىرت، قاچىلىرىمىزنىمۇ لىق تولدۇرۇۋالدۇق. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: تاھارەتكە سۇ بارمۇ؟ دەپ سورىدى. بىرەيلەن ئازراق سۇ بار بىر ئۇرىقنى كۆتۈرۈپ كەلگەنىدى، ئۇنىڭدىكى سۇنى بىر قاچىغا تۆكۈپ، ھەممىمىز كەڭ تاشا تاھارەت ئالدۇق. (مۇسلىم: 1729)

بۇ مۆجىزىنىڭ مۇندىن باشقىمۇ ھەرخىل مۇناسىۋەتلەردە كۆپ قېتىم تەكرارلانغانلىقى توغرىلىق باشقا ھەدىسلارمۇ بار.

6 ـ ئازغىنە تاماقنىڭ كۆپ كىشىنى تويغۇزغانلىقى

مەدىنىدە خەندەك كولاش پائالىيىتىگە قاتناشقان ساھابىلارنىڭ بىردەك رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلىدۇ:

8499/5178 ـ جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: لما حُفر الخندقُ رأيتُ بالنبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خمصًا، فانكفأتُ إلى امرأتي فقلتُ: هل عندك من شيءٍ؟ فإنِّي رأيتُ بالنبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خمصًا، فأخرجتْ إليَّ جرابًا فيه صاعٌ من شعيرٍ، ولنا بهيمةٌ داجنٌ فذبحتُها وطحنَتْ، ففرغت إلى فراغي، وقطعتُها في برمتها، ثم وليتُ إلى النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فقالت: لا تفضحني برسولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ومن معه، فجئتهُ فساررتهُ، فقلتُ: يا رسولَ الله ذبحنا بهيمةً لنا وطحنت صاعًا من شعيرٍ كان عندنا، فتعالَ أنتَ ونفرٌ معكَ، فصاحَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وقالَ: ((يا أهلَ الخندقِ إن جابرا قد صنع سؤرًا فحيهلا بكم))، فقال صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((لا تنزلنَّ برمتكم ولا تخبزنَّ عجينكم حتى أجيء)) فجئتُ وجاءَ يقدمُ الناسَ حتى جئتُ امرأتي، فقالت: بك وبكَ، فقلتُ قد فعلتُ الذي قلتِ، فأخرجتُ عجيننا فبصق فيه وباركَ، ثم عمدَ إلى برمتنا فبصق وباركَ، ثمَّ قال: ((ادعى خابزةً فلتخبز معكِ، واقدحي من برمتك ولا تنزلوها)). وهم ألفٌ، فأقسمُ بالله لأكلوا حتى تركوا وانحرفوا وإن برمتنا لتغطُّ كما هي، وإن عجيننا ليخبز كما هو* البخاري (4102) مسلم (2039).

8499/5178 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: خەندەك كولانغان چاغدا، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قورسىقى ئىچىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئايالىمنىڭ يېنىغا كېلىپ: يېنىڭدا يېگۈدەك نەرسەڭ بارمۇ؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قورسىقى قاتتىق ئىچىپ كېتىپتۇ، دېۋىدىم، ئۇ بىر سا ئارپا بار تۇلۇمنى ئېلىپ چىقتى. ئۆيىمىزدە باققان بىر پاقلان بار ئىدى، ئۇنى سويدۇم. ئايالىم ئارپىنى تارتتى. مەن پاقلاننى سويۇپ بولغىچە، ئايالىممۇ ئارپىنى تارتىپ بولدى. ئاندىن گۆشنى پارچىلاپ قازانغا سېلىۋېتىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ماڭغانىدىم، ئايالىم: (بۇنچە ئاز تائامغا) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە كۆپ مېھمان باشلاپ كېلىپ، مېنى رەسۋا قىلمىغىن!

دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، قۇلىقىغا: ئى رەسۇلۇللاھ! بىر پاقلىنىمىز بار ئىدى، شۇنى سويۇپ، ئازراق ئارپىنى تارتىپ تەييارلاپ قويدۇق. بىر قانچە ئادەمنى باشلاپ بېرىپ، داستىخىنىمىزغا داخىل بولغان بولساڭ، دەپ پىچىرلىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ ھامان: ئەي خەندەك ئەھلى! جابىر بىزگە تائام تەييارلاپتۇ، يۈرۈڭلار، بېرىپ كېلەيلى، دەپ توۋلىدى. ئاندىن ماڭا: مەن بارغىچە قازىنىڭلارنى ئوچاقتىن چۈشۈرۈۋەتمەڭلار، خېمىردىمۇ نان ياقماي تۇرۇڭلار! دېدى. مەن ئۆلاردىن بۇرۇن ئۆيگە بېرىپ بولدۇم. ئايالىم ئۆيگە كېلىۋاتقان ئادەمنىڭ كۆپلۈكىنى كۆرۈپ: اللە جاجاڭنى بەرسۇن، اللە سېنى ئۇنداق قىلسۇن، مۇنداق قىلسۇن! دەپ قاخشاپ كەتتى. ئۇنىڭغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سەن دېگەندەك دېگەنىدىم، دېدىم. ئايالىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خېمىرنى ئەچىقىپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خېمىرغا سۈپلەپ، بەرىكەتلىك بولۇشى ئۈچۈن دۇئا قىلدى. ئاندىن قازانغا سۈپلەپ، گۆشنىڭمۇ بەرىكەتلىك بولۇشىغا دۇئا قىلدى. ئاندىن: نان ياقىدىغان ئايالدىن بىرنى چاقىرغىن، ماڭا ياردەملىشىپ نان ياقسۇن. قازاندىن شورپىنى ئۇسسۇپىرىڭلار، ئەمما قازاننى ئوچاقتىن ئېلىۋەتمەڭلار! دېدى. مىڭغا يېقىن ئادەم كەلگەنىدى، اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ھەممەيلەن (گۆش بىلەن شورپىدىن) تويغۇدەك يەپ ئىچكەن بولسىمۇ، قازاندىكى شورپا بۇرۇنقىدەكلا تۇراتتى. شۇنچە كۆپ نان ياققان بولساقمۇ، خېمىرمۇ يەنىلا شۇ پېتى تۇراتتى. (بۇخارى: 4102)

7 ـ ياغاچنىڭ يىغلىغانلىقى

8476/5159 ـ جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أنَّ امرأةً من الأنصار قالت للنبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ألا أجعلُ لك شيئًا تقعدُ عليه؟ فإن لي غلامًا نجارًا، قال: ((إن شئت))، فعملت له المنبر، فلما كان يومُ الجمعةِ قعد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ على المنبر الذي صُنِعَ، فخطب، فصاحت النخلةُ التي كان يخطبُ عندها حتى كادت تنشقُّ* البخاري (2095)

8476/5159 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئەنسارىلاردىن بىر ئايال: ئى رەسۇلۇللاھ ! مېنىڭ بىر ياغاچچىم بار. خالىساڭ، ساڭا ئولتۇرىدىغان بىر نەرسە ياساپ بەرسۇن، دېگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مەيلى، ئېيتقىنىڭدەك بولسۇن! دېدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنبەر ياسىتىپ بەردى. جۈمە كۈنى بولغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ مۇنبەردە ئولتۇرغان ئىدى، (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام) ئىلگىرى يېنىدا تۇرۇپ خۇتبە سۆزلەيدىغان خورما ياغىچى شۇنداق قاتتىق ئاۋاز چىقاردىكى، يېرىلىپ كەتكىلى تاس قالدى. (بۇخارى: 2095)

8 ـ قەتادەنىڭ كۆزىنىڭ شىپا تاپقانلىقى

قەتادە ئىسىملىك بىر ساھابىنىڭ ئۇھۇد غازىتىدا يارىدارلىنىپ بىر كۆزى قۇيۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ قۇيۇلۇپ كەتكەن كۆزىنى مۇبارەك قولى بىلەن تۇتۇپ ئورنىغا سېلىپ قويۇشى بىلەن، ئۇنىڭ كۆزى خۇددى ھېچنەرسە بولمىغاندەكلا ئەسلىدىكى ھالىتىگە كەلگەنلىكى ۋە ئۇنىڭ "بۇ كۆزۈم يەنە بىر ساق كۆزۈمدىنمۇ بەكرەك كۆرىدىغان بۇپقالدى "دېگەنلىكىنى كۆپ ساھابىلار رىۋايەت قىلغان.

يۇقىرىقى مۆجىزىلەرنىڭ ھەر بىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر

ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا مەيدانغا كەلگەن مەزكۇر مۆجىزىلەرنىڭ ھېچبىرىنى ئۆز ۋاقتىدا ـ مەيلى مۇسۇلمان بولسۇن، مەيلى كاپىر بولسۇن ـ ھېچكىم ئىنكار قىلالمىغان.

بۇرۇنقى دىنىي كىتابلاردىكى بېشارەتلەر

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى بولۇپ كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا يەھۇدىي، خىرىستىئان، مەجۇس(ئاتەشپەرەس)، ھىندۇس، بىرەھما ۋە باشقا دىنلارنىڭ كىتابلىرىدا كۆپلىگەن بېشارەتلەر كەلگەن. ھېچكىم بۇ بېشارەتلەرنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆلارنىڭ كىتابلىرىغا يېزىۋالغان دەپ گۇمان قىلالمايدۇ. چۈنكى بۇ بېشارەتلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كېلىشتىن بىرقانچە ئەسىرلەر بۇرۇن بېرىلگەن. يۇقىرىقى دىنلارنىڭ كىتابلىرى نۇرغۇن قېتىملىق ئۆزگەرتىلىش ۋە يەڭگۈشىنىلىشلىرىگە قارىماي بەزى بېشارەتلەر ساقلىنىپ قالغان. تۆۋەندە مەزكۇر بېشارەتلەردىن بىرقانچە مىسال بېرىلىدۇ:

تەۋراتنىڭ بېشارەتلىرى

تۆۋەندە تەۋراتتىن 5 بېشارەت بايان قىلىنىدۇ:

1 ـ «رەب مۇساغا ‹ئۇلار ئۈچۈن ئۆز قېرىنداشلىرى ئىچىدىن ساڭا ئوخشاش بىر پەيغەمبەر چىقىرىمەن ۋە سۆزلىرىمنى ئۇنىڭ ئاغزىغا قويىمەن›دېدى» [تەۋرات «تەسنىيە» بابى 18ـ تېكىست]. تەۋراتنىڭ بۇ تېكىستى ئىنجىلدىمۇ تىلغا ئېلىنغان: «مۇسا مۇنداق دېگەن ‹رەب سىلەرگە قېرىنداشلىرىڭلار ئارىسىدىن ماڭا ئوخشاش بىر پەيغەمبەر چىقىرىدۇ. ئۇ نېمە دېسە شۇنى ئاڭلايسىلەر›» [مەتتا ئىنجىلى «پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىشلىرى» بابى 22 ـ تېكىست].

مەشھۇر خىرىستىئان دىن ئالىمى بۇشرا زۇخارى مىخائىل (مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن يازغان) «مۇھەممەد ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىنجىلنىڭ بېشارەتلىرى»ناملىق ئەسىرىدە، تەۋرات ۋە ئىنجىللارنىڭ باشقىمۇ بابلىرىدا كۆپلەپ قەيت قىلىنغان يۇقىرىقى تېكىستتىن خۇلاسە چىقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن مەيدانغا كەلگەن يەنى ئىسرائىل (ئىسرائىل ئوغۇللىرى)غا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ‹قېرىنداشلىرىڭلار ئارىسىدىن› دېگەن سۆزى، ئىسھاقنىڭ قېرىندىشى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىغا ئىشارەتتۇر. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرى ئەرەب بولۇپ، ئۇلاردىن كەلگەن پەيغەمبەر يالغۇز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆتكەن يۇشە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى ئىسھاق ۋە ياقۇب (ئىسرائىل)نىڭ ئەۋلادلىرىدىندۇر. بۇ سەۋەبتىن يۇشە بىلەن ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھېچبىرى بۇ بېشارەتتىكى پەيغەمبەر بولالمايدۇ. ئەگەر بېشارەتتىن ئۇلار مەقسەت قىلىنغان بولسا ئىدى، بېشارەتنىڭ تېكىستى ‹قېرىنداشلىرىڭلار ئىچىدىن› ئەمەس، ‹سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن› دېيىلگەن بولاتتى.»

يەنە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ «ماڭا ئوخشاش» دېگەن سۆزى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۆزدە تۇتىدۇ. چۈنكى يۇشە بىلەن ئىيسا ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشىمايتتى. ئەكسىچە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتۈن خۇسۇسىيەتلىرىدە، ئېلىپ كەلگەن شەرىئىتىدە ۋە

باشقا كۆپلىگەن مەسىلىلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشايدۇ. مەسىلەن: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككە مۇشرىكلىرىگە قارشى جىھاد قىلدى ۋە ئۇلارنى يەڭدى. مۇسا ئەلەيھىسسالاممۇ پىرئەۋنگە قارشى جىھاد قىلدى ۋە ئۇنى يەڭدى. مۇندىن باشقا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى جىھاد، قانۇن ـ پرىنسىپ، جازا قانۇنلىرى ۋە باشقىلار قاتارلىق يىگىرمىگە يېقىن خۇسۇسىيەت ۋە ئۆزگىچىلىكلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىگە ئوخشايدۇ. ھالبۇكى، يۈشە ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىيسا ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشىمايدۇ. يۈشە ئەلەيھىسسالامغا بىرەر كىتاب چۈشكىنى يوق، ئۇ جىھاد قىلغىنى يوق. ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئاتىسىز دۇنياغا كەلگەن بولسا، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاتىنىڭ ۋاستىسى بىلەن دۇنياغا كەلگەن. بۇ ئىككىسىنىڭ ئۆلۈممۇ ئوخشىمايدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇپ دەپنە قىلىنغان بولسا، ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ كېتىلگەن. « شۇنىڭدىن كېيىن ئىسرائىل ئەۋلادىدىن مۇساغا ئوخشاش بىرەر پەيغەمبەر كەلگىنى يوق» [تەۋرات «تەسنىيە» 34 ـ تېكىست].

بۇ تېكىستتىكى ئاللاھنىڭ « سۆزلىرىمنى ئۇنىڭ ئاغزىغا قويىمەن» دېگەن سۆزى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان، پەقەت ئاللاھنىڭ پەرىشتە جىبرائىلنىڭ ۋاستىسى بىلەن سۆزلىگەنلىرىنى يادلىۋېلىپ شۇ بويىچە ئۈممەتلىرىگە يەتكۈزىدىغان ئۇممىي (ساۋاتسىز) پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ.

ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆتكەن يەھۇدىيلار تەۋراتتا بېشارەت بېرىلگەن پەيغەمبەرنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى. ئۇلار كۈتكەن پەيغەمبەر ئىيسا ئەلەيھىسسالام ياكى يۈشەلەردىن بىرى ئەمەس ئىدى. چۈنكى يۈشە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆتكەن كىشى، ئىيسا ئەلەيھىسسالام شۇ ۋاقىتتا يەھۇدىيلار بىلەن بىللە ياشاۋاتقان پەيغەمبەر. ئۇنداقتا ئۇلار كىمنى كۈتەتتى؟ شۈبھىسىزكى، ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۈتەتتى.

2 ـ « رەب سىنادىن كەلدى، ئۇلارغا سائىردىن ئاشكارا بولدى، پاران تاغلىرىدا پارلىدى ۋە ئون مىڭلارچە مۇقەددەسلەرنى ئېلىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئوتلۇق پەرمان بار ئىدى.» [تەۋرات« تەسنىيە» 33 ـ تېكىست].

يۇقىرىقى تېكىستتىكى « سىنادىن كەلدى» دېگەن سۆز مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مىسىرنىڭ تۇرسىنا تېغىدا ئىلاھىي تەلىماتلارنىڭ بېرىلگەنلىكىگە، « سائىردىن ئاشكارا بولدى» سۆزى ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا ئۇرشىلىمغا يېقىن بولغان سائىر دېگەن جايدا ئىنجىلنىڭ بېرىلىدىغانلىقىغا ۋە «پاران تاغلىرىدا پارلىدى» سۆزى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىن چىقىدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلىدۇ. « پاران» نىڭ ئەرەبچە ئوقۇلىشى « فاران» بولۇپ، مەككىنىڭ قەدىمىي ئىسملىرىدىن بىرى. تەۋراتنىڭ « يارىتىلىش بابى» 21 ـ تېكىستىدە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجدادلىرىدىن بولغان ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ فاران چۆللىرىدە ھايات كەچۈرگەنلىكى قەيت قىلىنغان.

يۇقىرىقى تېكىستتىكى « ئوڭ تەرىپىدە ئوتلۇق پەرمان بار ئىدى» سۆزىمۇ ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان جىھادقا ئىشارەت قىلىدۇ.

ھازىرقى خرىستىئان پوپلىرىدىن ئىبراھىم خەلىل ئەھمەد (مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ئىسمىنى شۇنداق دەپ ئاتىغان) تەۋراتنىڭ بۇ تېكىستى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: « بۇ

تېكستتىكى خەۋەرلەر مۇسا، ئىيسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام قاتارلىق ئۈچ پەيغەمبەرنىڭ چىققىدىغان ئورۇنلىرىنى بەلگىلىگەن بېشارەتتۇر.» بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ مۇنۇ ئايىتىگە مۇۋاپىقلىشىدۇ:

[وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ (1) وَطُورِ سِينِينَ (2) وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ (3)]

«ئەنجۈر بىلەن ۋە زەيتۇن بىلەن قەسەمكى، سىنا تېغى بىلەن قەسەمكى بۇتىنچ شەھەر (مەككە) بىلەن قەسەمكى. . .» [تىن سۈرىسى1 ـ3 ـ ئايەتلەر]. بۇئايەتلەر مۇسا، ئىيسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملارنىڭ چىققىدىغان ئورۇنلىرىنى بەلگىلىگەن. چۈنكى ئىيسا ئەلەيھىسسالام توغۇلغان پەلەستىن تارىختىن بېرى ئەنجۈر بىلەن زەيتۇنغا مەشھۇردۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھي تەلىماتلار ۋە تەۋرات بېرىلگەن جاينىڭ نامى تۇرى سىنا تېغى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەن ۋە پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن جاينىڭ نامى مەككىدۇر.

3 ـ ئاللاھ تەۋراتتا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: « ئۇلار مېنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ ئىلاھ ئەمەس نەرسىلەرگە چوقۇنۇش ئارقىلىق مېنى غەزەپلەندۈردى. مەنمۇ ئىنئامىمنى بىلمىسىز، قالاق بىر قەۋمگە ئاتا قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى قىزغاندۇرىمەن» [تەۋرات« تەسنىيە» 21:32].

يۇقىرىقى تېكستتىكى «بىلىمسىز ۋە قالاق قەۋم» دېگەن ئىبارىدە ئەرەبلەر كۆزدە تۇتۇلغان بولۇپ، ئەرەبلەر ئىسلام دىنى دۇنياغا كېلىشتىن ئىلگىرى دۇنيادا ئەڭ قالاق، بىلىمسىز ۋە ۋەھشى بىر قەۋم ئىدى، ئۇلارغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن بىرەر پەيغەمبەرمۇ كەلمىگەن. يەھۇدىيلار ئەرەبلەرنى دېدەك ئايالنىڭ ئەۋلادى دەپ ئەيىبلايتتى ۋە ئىنسان قاتارىدا كۆرمەيتتى. چۈنكى ئەرەبلەرنىڭ، جۈملىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجدادى بولغان ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى ئايالى ھاجەر (مىسىر پادىشاھى ئابدۇلمەلىك تەرىپىدىن قوشۇپ بېرىلگەن خىزمەتچى ئايال)دىن تۇغۇلغان، ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئاتىسى ئىسھاق ئەلەيھىسسالام بولسا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بىرىنچى ئايالى سارەدىن تۇغۇلغان بولغانلىقى ئۈچۈن يەھۇدىيلار ئۆزلىرىنى ئەرەبلەردىن ئۈستۈن كۆرەتتى.

يۇقىرىقى تېكستتىكى بېشارەت ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى كۆزدە تۇتمايدۇ، ئۇنىڭغا ھەرگىزمۇ مۇناسىپ كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئىدى. ئىنسان ئۆزىنىڭ ئەۋلادىدىن قىزغانمايدۇ. قىزغىنىش پەقەت ياتلارغا، خۇسۇسەن ئۆزىنىڭ نەزىرىدە تۆۋەن سانالغانلارغا كەلگەن ئامەتنى كۆرەلمەسلىكتىن بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَى الْمُؤمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلالٍ مُّبِينٍ (164)]

« ئاللاھ مۆمىنلەرگە ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى(يەنى قۇرئان بىلەن سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى؛ ھالبۇكى ئۇلار بۇرۇن ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىدى» [ئال ئىمران سۈرىسى 164ـ ئايەت].

4 ـ تەۋراتتا ئاللاھنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا قىلغان مۇنۇ ۋەدىسى قەيت قىلىنغان: «سېنىڭ نەسلىڭدىن بولغان ئىسمائىل(ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككىنچى ئايالى ھاجەرنىڭ ئوغلى)دىن كىشىلەرگە يولباشچى بولىدىغان ياخشى ئۈممەت چىقىرىمەن.» ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەر كەلمىگەندەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىدەك كىشىلەرگە يولباشچى بولىدىغان ياخشى ئۈممەت مەيدانغا كېلىپ باققان ئەمەس. بۇ قۇرئان كەرىمدىكى:

[كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ (110)]

«ئى مۇھەممەد ئۈممىتى! سىلەر ئىنسانلار مەنپەئىتى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا چىقىرىلغان، ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسىدىغان، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىدىغان ئەڭ ياخشى ئۈممەتسىلەر» [ئال ئىمران سۈرىسى110ـ ئايەت]دېگەن ئايەتكە مۇۋاپىقلىشىدۇ. بۇ ئەينى ۋاقىتتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ كەبىنى بىنا قىلىۋېتىپ ئاللاھقا قىلغان دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقى ئىدى. ئۇلار مۇنداق دۇئا قىلغان:

[رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنتَ العَزِيزُ الحَكِيمُ (129)]

«پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلار(يەنى ئەۋلادلىرىمىز)ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭ(قۇرئان)نى، ھېكمەت(پاك سۈننەت)نى ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى (مۇشرىكلىق ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتكىن» [بەقەر سۈرىسى129ـ ئايەت]. تەۋراتنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى توغرىلىق بەرگەن بېشارەتلىرىدە، ئۇنىڭ نامى ئۇلۇغلىنىدىغانلىقى، ئۆزىنىڭ تۆگىگە مىنىدىغانلىقى، قىلىچ تۇتۇپ جىھاد قىلىپ ئۆزى ۋە ساھابىلىرى غەلىبە قىلىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا ھەر كۈنى دۇرۇد ئوقۇلىدىغانلىقى(بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ بەش ۋاخ نامازلىرىدىكى تەشەھھۇدلىرىدا ئىپادىلەنمەكتە) ۋە ئىككى تارغىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەيغەمبەرلىك ئالامىتى بارلىقى قەيت قىلىنغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى تارغىقى ئارىسىدا پەيغەمبەرلىك ئالامىتى بار ئىدى.

5 ـ تەۋراتتا ئاللاھ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: « ئەمما تەكەببۇرلۇق قىلىدىغان ۋە مەن بۇيرۇمىغانلارنى مېنىڭ نامىمدىن ياكى باشقا يالغان مەبۇدلارنىڭ نامىدىن سۆزلىگەن پەيغەمبەر ئۆلتۈرۈلىدۇ» [تەۋرات« تەسنىيە» 18: 21].

يۇقىرىقى تېكىست يالغاندىن پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىدىغان ئالدامچىلارنىڭ چوقۇم ئۆلتۈرىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى مۇنۇ سۆزىگە مۇۋاپىقلىشىدۇ:

[وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ (44) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ (45) ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (46)]

«ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق. ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسىي قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق» [ھاققە سۈرىسى44ـ 46 ـ ئايەتلەر].

يوقىرىقىلاردىن ئىسپاتلاندىكى، ئەگەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام يالغاندىن پەيغەمبەرلىك دەۋا قىلىپ چىققان بىر كىشى بولسا ئىدى، ئۇ ئاللىقاچان ئۆلتۈرۈلگەن بولاتتى. يەھۇدىيلار ۋە مۇشرىكلەردىن بولغان ئۇنىڭ دۈشمەنلىرى ئۇنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن نۇرغۇن قېتىم سۇيىقەست پىلانلىغان بولسىمۇ ئۇنى ئۆلتۈرەلمىگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جىھادلارغا ئۆزى بىۋاستە قوماندانلىق قىلىپ ئالدىنقى سەپتە بولغان ۋاقىتلىرىدىمۇ دۈشمەنلەر ئۇنى يارىدار قىلالىغان بولسىمۇ ئۆلتۈرەلمىگەن. ھەتتا ئاللاھ تائالا ئۇنى دۈشمەنلەرنىڭ قەستلىرىدىن ساقلايدىغانلىقىغا ۋەدە قىلغان.

[يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (67)]

« ئى پەيغەمبەر! پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، ﷲ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. ﷲ سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ. ﷲ ھەقىقەتەن كاپىر قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ» [مائىدە سۈرىسى 67- ئايەت]. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۈشمەنلەرنىڭ كۆپ قېتىملىق سۇيىقەستلىرىدىن ساقلىنىپ قالغان ھالدا ئاخىرى ئۆز ئەجىلى بىلەن ۋاپات بولغان.

ئىنجىلنىڭ بېشارەتلىرى

ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن ئەسلى ئىنجىلنىڭ ئاللىبۇرۇن يەر يۈزىدىن يوقىلىپ كەتكەنلىكى ۋە ھازىرقى خىرىستىئانلارنىڭ قولىدىكى ئىنجىللارنىڭ، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن خېلى كۆپ ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن كىشىلەر تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغانلىقى پۈتكۈل خىرىستىئانلار ۋە مۇسۇلمانلار ئوتتۇرىسىدا بىردەك ئىتتىپاقلا كېلىنگەن ھەقىقەتتۇر. ئىيسا ئەلەيھىسسالام نامىدىن كۆپلىگەن ئىنجىللار يېزىپ چىقىلدۇ. مىلادىيەنىڭ 325 - يىلى ئىمپىراتور كونىستانتىن (KONSTANTIN)نىڭ بۇيرىقى بىلەن ھازىرقى تۈركىيىنىڭ «ئىزنىك» دېگەن يېرىدە مىڭدىن كۆپرەك خىرىستىئان دىنىي ئالىملىرى يىغىلىپ بىر چوڭ قۇرۇلتاي ئاچىدۇ. قۇرۇلتاينىڭ قارارى بويىچە، شۇ ۋاقىتتىكى 70 تىن كۆپرەك ئىنجىلدىن ئاپتورلىرى بىر قەدەر مەشھۇرراق بولغان 4 ئىنجىلنى تاللاپ چىقىدۇ ۋە قالغانلىرىنى كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ. شۇ ۋاقىتتا كۈچكە ئىگە دەپ تاللاپ چىقىلغان مەشھۇر 4 ئىنجىلنى «مۇقەددەس كىتاب» ياكى «يېڭى ئەھد» دەپ ئاتايدۇ. ھازىرقى خىرىستىئانلارنىڭ قولىدىكى 4 ئىنجىل يۇھەننا ، مەتتا، لۇقا ۋە ماركۇس ئىسىملىك 4 شەخسنىڭ يېزىپ چىققان ئىنجىللىرىدۇر. شۇ ۋاقىتتا چەكلەنگەن ئىنجىللار ئىچىدە بەرنابا ئىنجىلى دەپ ئاتىلىدىغان بىر ئىنجىلمۇ بار ئىدى. بۇ ئىنجىلنى شۇ ۋاقىتتىن ئېتىبارەن خىرىستىئان دىن ئادەملىرى يوشۇرۇپ كەلگەن ۋە بۇ سەۋەبتىن ئۇ مەشھۇر 4 ئىنجىل قاتارىدىن ئورۇن ئالالمىغان بولسىمۇ، كېيىنچە ئۇ مەشھۇر پوپ فرامىنۇ دېگەن كىشى تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بۇ ئىنجىلدا ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئاللاھقا بەندە ۋە پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ئېلان قىلغانلىقى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى قەيت قىلىنغان ھەمدە ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىنى ئاتاپ ئۇنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەنلىكىمۇ

قەيت قىلىنغان. ھازىرقى زامان مەشھۇر پوپىلىرىدىن دوكتۇر چارلىز فرانس «ئىيسادىن كېيىن يوقالغان ھەقىقەتلەر ئىچىلماقتا» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «بەرنابا ئىنجىلى يېزىلغان دەسلەپكى ۋاقىتلاردا چىركاۋلار ئۇنى يوشۇرغان. ئۆلۈك دېڭىز ئەتراپىدىن يېڭى قېزىلغان قولىيازمىلار بەرنابا ئىنجىلىنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلىماقتا.»

ئۆلۈك دېڭىز ئەتراپىدىن قېزىلغان ساپال كوزىلار ئىچىدىن قەدىمكى قولىيازمىلار چىققان. بۇ قولىيازمىلارنى ئوردانىيە پادىشاھلىقى قولغا چۈشۈرگەن بولۇپ، بۇ ھەقتە دوكتۇر د.ق. برايت بۇ قولىيازمىلارنىڭ ئىنجىللارنى تەتقىق قىلىش ئىلمىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغانلىقىنى تەكىتلەپ: «بۇ قولىيازمىلارنىڭ راست ئىكەنلىكىدە دۇنيادا ھېچكىم قىلچە شەك قىلالمىدى. بۇ قولىيازمىلار بىزنىڭ خىرىستىئانلار توغرىسىدىكى كۆز قارىشىمىزدا ئىنقىلاپ قوزغىماقتا.» ۋاشىنگتون چىركاۋلىرىنىڭ باش رەئىسى پوپ ئا. پاۋۆل «ئۆلۈك دېڭىز قولىيازمىلىرى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق يازىدۇ: «ئۆلۈك دېڭىز قولىيازمىلىرى ئۇزاق يىللاردىن بۇيانقى ئەھمىيەتلىك چوڭ كەشپىياتلارنىڭ بىرى. ئۇ بىزنىڭ ئىنجىلغا بولغان تەقلىدىي چۈشەنچىمىزنى ئۆزگەرتمەكتە.»

ئۆلۈك دېڭىزدىن تېپىلغان بۇ قولىيازمىلارنىڭ بىرىدە: «ئىيسا خىرىستىئانلارنىڭ پەيغەمبىرى. ئۇنىڭدىن باشقىمۇ يەنە بىر پەيغەمبەر بار» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىستمۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. چۈنكى ئىيسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن كەلگەن پەيغەمبەر يالغۇز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر.

بەرنابا ئىنجىلى ھەممە خىرىستىئانلار تەرىپىدىن بىردەك ئېتىراپ قىلىنمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىكى بېشارەتلەر توغرىلىق توختىلىشنى ھاجەتسىز دەپ قارايمىز ۋە تۆۋەندە پۈتكۈل خىرىستىئان دۇنياسى بىردەك ئېتىراپ قىلىدىغان مەشھۇر 4 ئىنجىلدە ساقلىنىپ قالغان بەزى بېشارەتلەر ئۈستىدە توختىلىمىز.

1 ـ مەتتا ئىنجىلىدا يەسۇئ (ئىنجىللاردا ئىيسا ئەلەيھىسسالام يەسۇئ دەپ قەيت قىلىنغان) مۇنداق دېگەن: «مەن سىلەرگە بىناكار قويۇپ كەتكەن تاش بىنادىكى بىر بوش ئورۇن توغرىلىق سۆزلەپ بەرگەن ئىدىم. بۇ بوش ئورۇن رەب(پەرۋەردىگار) تەرىپىدىن تۆرنىڭ ئىگىسى(ھۆرمەتكە سازاۋەر) بولۇپ قالىدۇ. بۇ بىزگە نىسبەتەن ھەيران قالارلىق بىر ئىش. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىلەرگە شۇنى ئېيتىپ قويماقچىمەنكى، ئاللاھنىڭ پادىشاھلىقى چوقۇم سىلەردىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى چىقىرىدىغان بىر مىللەتكە بېرىلىدۇ.» [مەتتا ئىنجىلى 11ـ 12ـ 13 ـ تېكىستلەر].

يۇقىرىقى تېكىستلەردە پەيغەمبەرلىك نۆۋىتىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ روھىي بويىچە ئەمەل قىلىدىغان بىر مىللەتكە بېرىلىدىغانلىقى ۋە بۇ مىللەتنىڭ شۇنىڭ بىلەن ھۆرمەتكە سازاۋەر بولۇپ قالىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

8358/5084 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((إنَّ مثلي ومثلُ الأنبياءِ من قبلي، كمثلِ رجلٍ بنى بيتًا فأحسنهُ وأجملهُ، إلا موضعَ لبنةٍ من زاويةٍ من زواياه، فجعلَ الناسُ يُطوفونَ به ويعجبونَ له، ويقولونَ هلاَّ وضعت هذه اللبنةُ؟ فأنا اللبنةُ وأنا خاتمُ النبيين))* البخاري (3535) مسلم (2286).

8358/5084 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەن ۋە باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ مىسالى مۇنداق: بىر ئادەم چىرايلىق بىر ئۆي ياساپ، بىر بۇرجىكىدە بىر كېسەكنىڭ ئورنىنى بوش قالدۇرىدۇ. ئۆي ئىچىگە كىرىپ ئايلانغانلار ئەجەبلىنىپ: مۇشۇ بىر پارچە كېسەك قويۇلۇپ كەتكەن بولسىچۇ ؟ ! دېيىشىدۇ. مەن ئەنە شۇ بوش قالغان يەرگە قويۇلىدىغان بىر تال كېسەكتۇرمەن. مەن پەيغەمبەرلەرنىڭ تۈگەنچىسىدۇرمەن. (بۇخارى: 3535)

2 ـ «يەسۇئ مۇنداق دېدى مەن سىلەرگە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشى. مەن چوقۇم سىلەردىن ئايرىلىمەن. ئەگەر مەن ئايرىلمىسام رەب سىلەرگە فاراكلىېتنى ئەۋەتمەيدۇ. » [يۇھەننا ئىنجىلى18:16].

يۇقىرقى تېكىستتىكى «فاراكلىېت» سۆزى ئەرەبچىدىكى «مۇھەممەد ۋە ئەھمەد» دېگەن ئىسىملارنىڭ مەنىسىگە يېقىنلىشىدۇ. ئىسلام ئالىملىرى بۇ سۆزنى خىرىستىئانلارغا قارشى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ. ئەمما خىرىستىئان ئالىملىرىغا كۆرە، «فاراكلىېت» دېگەن سۆز ئەسلىدە گرېك تىلىدىكى «پېرىكلىتوس» سۆزىنىڭ بۇزۇپ قوللىنىلىشى بولۇپ، ئۇنىڭ مەنىسى «ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغۇچى ياكى مۇئەللىم» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. قۇرئان كەرىمدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنجىلدىكى ئىسمى ئەھمەد ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان.

3 ـ يۇھەننا ئىنجىلىدا قىبلىنىڭ بەيتۇلمۇقەددەستىن ئۆزگەرتىلىدىغانلىقىدىن بېشارەت بېرىلگەن. قىبلىنىڭ ئۆزگەرتىلىشى پەقەت پەيغەمبەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ. ھالبۇكى، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە قىبلە ئۆزگەرتىلگەن ئەمەس، بەلكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىلا ئۆزگەرتىلگەن. يۇھەننا ئىنجىلى ئىيسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سامىرىيەنىڭ ئايالى ئوتتۇرىسىدا ئۆتكەن دىئالوگدا، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلەر يۈز كەلتۈرۈپ ناماز ئوقۇيدىغان قىبلىنىڭ مەلۇم بىر ۋاقىتتا مەلۇم بىر جايغا ئۆزگەرتىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. «سامىرىيەنىڭ ئايالى يەسۇئ (ئىيسا)غا بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز بۇ تاغقا قاراپ سەجدە قىلاتتى. سىلەر سەجدە قىلىشقا لايىق جاي ئېروسالىم (بەيتۇلمۇقەددەس)دا دەۋاتىسىلەر دېدى. يەسۇئ بۇئايالغا ھەي ئايال! ئىشەنگىنكى بىر زامان كېلىدۇ، شۇ ۋاقىتتا سىلەر ئېروسالىمدىمۇ ئەمەس، بۇ تاغدىمۇ ئەمەس، بەلكى مەلۇم بىر جايدا ئاللاھقا سەجدە قىلىسىلەر دېدى» [يۇھەننا ئىنجىلى 4 ـ باب 20 ـ 24 ـ تېكىستلەر]. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاء فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوِهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ (144)]

« بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەڭ بولۇشىنى تىلەپ) قايتا ـ قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرىۋاتىمىز. نامازدا يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار. ھەقىقەتەن ئەھلى كىتاب(يەنى يەھۇدىيلار ۋە خىرىستىئانلار) بۇنىڭ(يەنى قىبلىنىڭ كەبىگە ئۆزگەرتىلىشىنىڭ) پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى چوقۇم بىلىدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ (ھەقىقەتنى يوشۇرۇشتىن ئىبارەت) قىلمىشىدىن غاپىل ئەمەس» [بەقەر سۈرىسى 144 ـ ئايەت].

4 ـ مەتتا ئىنجىلدا ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ـ مۇسا ئەلەيھىسسالام تەۋراتتا بېشارەت بەرگىنىدەك ـ پەيغەمبەرلىك نۆۋىتىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ مېۋىسىنى يېتىشتۈرىدىغان باشقا بىر مىللەتكە بېرىلىدىغانلىقىنى بېشارەتلىگەنلىكى قەيت قىلىنغان. ئىيسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىلەرگە ئېيتىمەنكى، ئاللاھنىڭ پادىشاھلىقى (يەنى پەيغەمبەر ئەۋەتىشتەك كاتتا نېمىتى) سىلەردىن ئېلىنىپ، ئۇنىڭ مېۋىسىنى يېتىشتۈرىدىغان بىر مىللەتكە بېرىلىدۇ» [ئىنجىل مەتتا 21 ـ باب 42 ـ تېكىست].

5 ـ يۇھەننا ئىنجىلدا ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق بېشارەت بېرىپ مۇنداق دېگەنلىكى قەيت قىلىنغان: «مېنىڭ سىلەرگە دېمەكچى بولغان نۇرغۇن سۆزلىرىم بار ئىدى. لېكىن سىلەر ھازىر بۇ سۆزلەرنى ئۇستۇڭلەرگە ئېلىشقا تاقەت قىلالمايسەن. ھەقىقىي روھ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى دېمەكچى) كەلگەندە، ئۇ سىلەرگە ھەممە ھەقىقەتلەرنى ئۆگىتىدۇ. ئۇ ئۆز خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ. بەلكى ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەيدۇ. سىلەرگە كەلگۈسىدىن خەۋەر بېرىدۇ» [ئىنجىل يۇھەننا6 ـ باب 12 ـ 13 ـ تېكىستلەر].

يۇقىرىقى تېكىستلەردە ئىيسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن كېلىدىغان، ئۆز خاھىشىدىن ئەمەس، پەقەت ئاللاھتىن كەلگەن ۋەھيىنىلا سۆزلەيدىغان ۋە كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىشلاردىن خەۋەر بېرىدىغان بىر پەيغەمبەردىن بېشارەت بېرىلگەن. ئىيسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك كەلگۈسىدىن خەۋەر بېرەلەيدىغان بىرەر پەيغەمبەر كەلگىنى يوق ۋە كەلمەيدۇ!

يۇھەننا ئىنجىلىنىڭ يۇقىرىقى تېكىستىدىكى «ئۇ ئۆز خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ» دېگەن سۆز، ئاللاھنىڭ قۇرئان كەرىمدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تەرىپلەپ:

[وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى (3) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى (4)]

«ئۇ ئۆز نەپسى خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ. پەقەت ئۇنىڭغا چۈشكەن ۋەھىنىلا سۆزلەيدۇ» [نەجم سۈرىسى 3 ـ 4 ـ ئايەتلەر]دېگەن سۆزىگە مۇۋاپىقلىشىدۇ.

ئاللاھ تەرىپىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى تەۋرات بىلەن ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى ئىنجىلنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىشىدىن خېلى كۆپ ئەسىرلەر بۇرۇن يەر يۈزىدىن يوق قىلىنغانلىقى ۋە ھازىرقى تەۋرات ۋە ئىنجىل نۇسخىلىرىنىڭ ئىنسانلار تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغان كىتابلار ئىكەنلىكىگە يەھۇدىيلار، خىرىستىئانلار ۋە مۇسۇلمانلار ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. كىشىلەر تەرىپىدىن يېزىپ چىقىلغان مەزكۇر تەۋرات ۋە ئىنجىللارمۇ يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەرخىل ئۆزگەرتىلىش ۋە بۇرمىلىنىشلارغا ئۇچرىغانلىقى، خۇسۇسەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەندىن كېيىن، يەھۇدىي ۋە خىرىستىئانلارنىڭ دىنىي ئالىملىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىكى ئوچۇق ئىسمىنى ئۆچۈرۈپ تاشلىغان ۋە ئۇنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى بولۇپ كېلىدىغانلىقى ھەققىدىكى روشەن بېشارەتلەرنى يوقىتىۋەتكەن. ھىندىستانلىق دىنلار تەتقىقاتى مۇتەخەسسىسى مەشھۇر ئالىم رەھمەتۇللا ھىندىي «ھەقىقەتنىڭ ئىسپاتلىنىشى»ناملىق ئەسىرىدە بۇ ھەقىقەتنىڭ راستلىقىنى قىلچە شەك قىلغىلى بولمايدىغان

كەسكىن دەلىل ۋە پاكىتلار بىلەن ئىسپاتلاپ چىققان.

هازىرقى تەۋرات بىلەن ئىنجىللارنىڭ تارىختا بىر قانچە قېتىم ئۆزگەرتىلگەنلىكىگە هازىرقى زامان يەھۇدىي ۋە خىرىستىئان پوپلىرى ۋە ئالىملىرىمۇ ئىقراردۇر. بۇشرا زۇخارى مېخائىل «مۇھەممەدنىڭ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكى ھەققىدە ئىنجىللاردىكى بېشارەتلەر» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: « پوپلار ئىنجىللارنى ئۆزگەرتىۋەتتى. ھەرخىل ئىنجىللارنى سىپلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئۆزگەرتىش ۋە يەڭگۈشلەش ئىشلىرىنىڭ پوپلار قولى بىلەن ئەمەلگە ئاشقانلىقىنى بايقىۋالغىلى بولىدۇ.» ئابدۇلئەھەد داۋۇد ئەشۇرىي (ئەسلى ئىسمى مېترات مەۋسەل) «ئىنجىل ۋە كرېست» ناملىق ئەسىرىدە خىرىستىئانلارنىڭ ئىنجىللاردىكى بېشارەتلەرنى ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكىگە مىسال كەلتۈرۈپ مۇنداق دەپ يازىدۇ: «خىرىستىئانلارنىڭ ئېغىزلىرىدا جارى بولۇپ كېلىۋاتقان ماختاش، يۇقرى مەرتىۋىلىك ئاللاھقا، تىنچلىق زېمىن ئەھلىگە ۋە خوشاللىق كىشىلەرگە يار بولسۇن، دېگەن تېكىستىنىڭ ئەسلىسى ماختاش يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئاللاھقا، ئىسلام زېمىن ئەھلىگە بولسۇن ۋە ئەھمەد كىشىلەرگە يار بولسۇن ئىدى.» ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنجىلدا «ئەھمەد» دەپ ئاتالغانلىقىنى بايان قىلىپ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ (6)]

«ئۆز ۋاقتىدا مەريەم ئوغلى ئىيسا: ئى ئىسرائىل ئەۋلادى! مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن ئاللاھ ئەۋەتكەن، مەندىن بۇرۇن كەلگەن تەۋراتنى تەستىق قىلغۇچى، مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن خۇشخەۋەر بەرگۈچى پەيغەمبەرمەن دېدى. ئىسا ئۇلارغا روشەن مۆجىزىلەرنى ئېلىپ كەلگەن چاغدا، ئۇلار: «بۇ ئوپئوچۇق سېھىردۇر» دېدى.» [سەف سۈرىسى 6 ـ ئايەت].

تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىن باشقا دىنىي كىتابلاردىكى بېشارەتلەر

1 ـ بىراهما دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى «ساما فېدا» دا مۇنداق دېيىلىدۇ: «ئەھمەد پەرۋەردىگارىدىن بىر دىن تاپشۇرۇپ ئالىدۇ. ئۇ پەقەت ھېكمەت بىلەن تولغان» [ساما فېدا 2 ـ توم 6 ـ 8 ـ تېكىستلەر].

2 ـ مەجۇسىي (ئاتەشپەرەسلەر) دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى « زېند ئافستا» دا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرى مۇنداق قەيت قىلىنغان: « ئاللاھ پۈتۈن ئالەمگە رەھمەت قىلىپ بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىدۇ، ئۇنىڭغا ئەبۇلەھەب ئىسىملىك بىرى دۈشمەنلىك كۆرسىتىدۇ، بۇ پەيغەمبەر كىشىلەرنى بىر ئىلاھقا ئېتىقاد قىلىشقا چاقىرىدۇ.» [زېند ئافستا 1 ـ توم 10 ـ تېكىست].

3 ـ قەدىمقى ئىرانلىقلار ئېتىقاد قىلغان زەرادەشت دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابىدا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ئەرەب سەھرالىرىدىن چىقىدىغان قىزىل تۆگىلىك پەيغەمبەر كەلگىچىلىك سىلەر مەن ئۆگەتكەن تەلىماتلارنى چىڭ تۇتۇڭلار.» بۇ بېشارەتنى پارىسچىدىن ئەرەبچىگە تەرجىمە قىلغۇچى ئۇستاز مۇھەممەد ئابدۇلغاففار هاشىمى مۇنداق دەپ يازغان: « شۈبھىسىزكى، بۇ ئىرانلىق پەيغەمبەرنىڭ مەزكۇر بېشارىتى، قىزىل تۆگىسى بىلەن تونۇلغان ھەزرىتى مۇھەممەد

ئەلەيھىسسالامنى كۆرستىدۇ.»

4. ھىندۇس دىنىنىڭ مۇقەددەس كىتابى «ئېدھرۋۋېدېم» دە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: « ئەي خالايىق! سۆزۈمنى ئاڭلاڭلار ۋە چۈشىنىڭلار! مۇھەممەد ئىسىملىك بىر پەيغەمبەر كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقى ھەتتا جەننەتتىمۇ مەدھىيىلىنىدۇ، ئۇ ھەمىشە ماختىلىدۇ.» [ئېدھرۋۋېدېم2. توم 70 - بۆلۈم 1 - 3 - تېكىستلەر].

يەنە ھىندۇس دىنىنىڭ «بھوشى برانېم» ناملىق مۇقەددەس كىتابىدا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: « شۇ ۋاقىتتا مۇھەممەد ئىسىملىك بىرسى پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلىدۇ، ئۇ دۇنيانىڭ ئۇستازى دەپ ئاتىلىدۇ، ئۇ كىشىلەرنى بەش پەرز ئارقىلىق پاكلايدۇ.» [بھوشى برانېم 2 - توم 3 - بۆلۈم 3 - 4 - تېكىستلەر].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىچەكتىن خەۋەر بېرىشى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا (26) إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِن رَّسُولٍ (27)]

« ئاللاھ غەيبنى بىلگۈچىدۇر، ئۇزىنىڭ غەيبىدىن ھېچبىر ئادەمنى خەۋەردار قىلمايدۇ. پەقەت ئاللاھ ئۆزى مەمنۇن بولغان پەيغەمبىرىگىلا (بەزى غەيبنى بىلدۈرىدۇ)« [جىن سۈرىسى 26 - 27 - ئايەتلەر]. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام خەۋەر بەرگەن غەيبلەر (كېلىچەكتە بولىدىغان ئىشلار)نىڭ جۈملىسىدىن قىيامەتنىڭ ھازىرقى زاماندا كۆرىلىۋاتقان ئالامەتلىرى بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا. تۆۋەندە زامانىمىزدا بارلىققا كەلگەن قىيامەت ئالامەتلىرىدىن بىرقانچە مىسال بېرىلىدۇ.

1 - كىشىلەرنىڭ خىيالىغا كېلىپ باقمىغان ئاجايىب ئىشلار

زامانىمىزدا ئىلىم - پەننىڭ تەرەققى قىلىشى بىلەن تېخى مۇندىن يۈز يىل بۇرۇنقى ئىنسانلارنىڭ خىيالىغا كەلمىگەن يەن - تېخنىكىلىرى، كەشپىياتلار ۋە ئىجادىيەتلەر مەيدانغا كەلدى. تېلېۋىزىيە، ئانتېنا، كومپيۇتېر، ئىنتېرنېت، تور ئۇچۇرلىرى ۋە باشقا يېڭىلىقلار زامانىمىزدا مەيدانغا كەلگەن ئاجايىب ئىشلاردىندۇر. پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆز ۋاقتىدا كېلىچەكتىكى ئاجايىب ئىشلاردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن:

6068/ 9878 ـ أبو سعيدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «والذي نفسي بيدهِ لا تقومُ الساعةُ حتى تكلِّمَ السباعُ الإِنس، وحتى يُكلِّمُ الرجلُ عذبةُ سوطِهِ وشراك نعلهِ، وتخبِرُه فخذُهُ بما أحدثَ أهله ومن بعدهِ»* الترمذي (2181)

6068/ 9878 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، يىرتقۇچ ھايۋان ئىنسانلار بىلەن سۆزلەشمىگىچە، ئىنسان قامچىسىنىڭ ئۇچى ۋە كەشىنىڭ بوغقۇچى بىلەن سۆزلەشمىگىچە، ئۆز ئۆيىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئائىلىسىنىڭ نېمە قىلغىنىنى يوتىسى ئاڭلاتمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. (تىرمىزى: 2181)

2 ـ يالاڭتۆشلەرنىڭ ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولۇشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى، چوپانلىقتىن باشقا ھۈنەر ـ كەسىپنى بىلمەيدىغان، نامراتلىقتىن موھتاجلىقتا كۈن ئۆتكۈزىدىغان يالاڭتۆشلەرنىڭ ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا پېترولدىن ئىبارەت كاتتا بايلىقنى ئاتا قىلغىنىدىن كېيىن، ئەسىرلەر بويى چوپانلىقتىن باشقا كەسىپ بىلمەيدىغان، نامراتلىقتا ئۆتكەن ئەرەبلەرنىڭ خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدىن خەۋەر بەرگەندەك، ئېسىل قەسىرلەرگە ئىگە بولغانلىقى ۋە تۇرمۇشىنىڭ موھتاجلىقتىن ئۆزگىرىپ، باشقا موھتاجلارغا خەيرىيەت قىلىدىغان دەرىجىگە يەتكەنلىكى بۇنىڭغا مىسال بولالايدۇ.

9891/6079 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «لا تقومُ الساعةُ حتى تقتتلَ فئتانِ عظيمتان، يكونُ بينهما مقتلةُ عظيمةٌ دعواهما واحدةٌ، وحتى يُبعثَ دجالونَ كذابونَ قريبٌ من ثلاثين، كلُّهم يزعمُ أنهُ رسولُ الله، وحتى يُقبضَ العلمُ، وتكثر الزلازلُ، ويتقاربَ الزمانُ، وتظهرَ الفتنُ، ويكثرَ الهرجُ، وهو القتلُ، وحتى يكثر فيكمُ المالُ فيفيض، حتى يهمَّ رب المالِ من يقبلُ صدقته، وحتى يعرضهُ فيقولَ الذي عُرض هو عليه: لا أرب لي فيه، وحتى يتطاولَ الناسُ في البنيان، وحتى يمرَّ الرجلُ بقبر الرجلِ فيقول: يا ليتني مكانهُ، وحتى تطلعَ الشمسُ من مغربها فإذا طلعت ورآها الناسُ آمنوا أجمعون، فذلك حينَ لا ينفعُ نفسًا إيمانها لم تكن آمنت من قبلُ أو كسبت في إيمانها خيرًا، فلتقومنَّ الساعةُ وقد نشر الرجلانِ ثوبهما بينهما فلا يتبايعانهِ ولا يطويانه، ولتقومنَّ الساعةُ وقد انصرفَ الرجلُ بلبنٍ لقحته فلا يطعمُهُ، ولتقومنَّ الساعةُ وهو يليطُ حوضهُ فلا يُسقى فيه، ولتقومنَّ الساعة وقد رفع أكلتهُ إلى فيه فلا يطعمها»* البخاري (7121)، مسلم (157).

9891/6079 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئىككى چوڭ مۇسۇلمان قوشۇنى بىر ـ بىرىگە قارشى ئۇرۇش قىلمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ، گەرچە ئۇلارنىڭ دەۋالىرى بىر بولسىمۇ، ئارىلىرىدا چوڭ ئۇرۇش چىقىدۇ. ھەر بىرى اللەنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى دەۋا قىلىدىغان ئوتتۇزغا يېقىن يالغانچى دەججال چىقمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. ئىلىم كۆتۈرۈلمىگىچە، يەر تەۋرەش كۆپەيمىگىچە، ۋاقىت بىر ـ بىرىگە يېقىنلىشىپ كەتمىگىچە، پىتنىلەر ئاشكارا بولمىغىچە، ئۇرۇش كۆپەيمىگىچە، ئاراڭلاردا مال ـ دۇنيا ئېشىپ تېشىپ، بايلار زاكات بېرىدىغان كىشىلەرنى تاپالمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. (مال شۇنچىلىك كۆپىيىپ كېتىدۇكى) بايلار مېلىنىڭ زاكىتىنى كىمگە تەڭلىسە، ئۇ كىشى بايغا: "مېنىڭ بۇنىڭغا ئېھتىياجىم يوق " دەيدۇ. ئىنسانلار ئېگىز بىنالارنى قۇرمىغىچە، ھەتتا بىر كىشى بىرىنىڭ قەبرىسىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: "كاشكى بۇنىڭ ئورنىدا مەن بولسامچۇ " دېمىگىچە، قۇياش غەربتىن چىقمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. قۇياش غەربتىن چىققاندا، ئىمان ئېيتمىغان كىشى قالمايدۇ. ئۇ چاغدا ئېيتىلغان ئىمان پايدىسىز بولىدۇ، قۇرئاندا مۇنداق دېيىلگەن: {پەرۋەردىگارىڭنىڭ بەزى ئالامەتلىرى كەلگەن كۈندە ئىلگىرى ئىمان ئېيتمىغانلارنىڭ ياكى ئىمان ئېيتىپ ياخشى ئىش قىلمىغانلارنىڭ ئېيتقان ئىمانى پايدىسىز بولىدۇ}(سۈرە ئەنئام 158 ـ ئايەت) ئىككى كىشى

سودىلىشىش ئۈچۈن رەختلىرىنى يېيىپ، تېخى سودىلىشالماي، ھەتتا (رەختلىرىنى) قاتلاشقىمۇ ئۈلگۈرمەي تۇرۇپ قىيامەت قائىم بولىدۇ. تۆگىسىنىڭ سۈتىنى ساغقان كىشى، سۈتىنى ئىچىشكە ئۈلگۈرمەستىن قىيامەت قائىم بولىدۇ. كىشى كۆلىنى رېمونت قىلىپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا ئۈلگۈرەلمەي تۇرۇپ قىيامەت قائىم بولىدۇ. بىر كىشى لوقمىسىنى ئاغزىغا ئېلىپ، يۇتۇشقا ئۈلگۈرمەي تۇرۇپ قىيامەت قائىم بولىدۇ. (بۇخارى: 7121)

3 ـ يېرىم يالىڭاچ كىيىنىدىغان، باشلىرىغا تاج تاقىۋالغان ئازغۇن ۋە ئازدۇرغۇچى ئاياللارنىڭ مەيدانغا كېلىدىغانلىقى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇندىن 14 ئەسىر بۇرۇن خەۋەر بەرگەنلىرىنىڭ زامانىمىزدا مەيدانغا كەلگەنلىكىدىن ھېچكىم شەكلەنمەيدۇ. ھازىرقى كۈندە تېلېۋىزىيە قاناللىرىدىن بېرىلىۋاتقان پروگراممىلاردىكى، كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكلىرىدىكى ناخشىچى ئاياللار ۋە رەستىلەردە يېرىم يالىڭاچ كىيىنىپ يۈرىدىغان ئاياللار، «دۇنيا گۈزىلى» دەپ باشلىرىغا گۈزەللىك تاجلىرىنى تاقىۋالغان ئاياللار بۇنىڭ مىسالىدۇر.

9727/5965 ــ أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعهُ: «صنفان من أهلِ النارِ لم أُرهما، قومٌ معهم سياطٌ كأذناب البقر يضربونَ بها الناسَ، ونساءٌ كاسياتٌ عارياتٌ مميلاتٌ مائلاتٌ رءوسهنَّ كأسنمةِ البختِ، لا يدخلنَ الجنةَ ولا يجدنَ ريحها، وإنَّ ريحها ليوجدُ من مسيرة كذا وكذا»* مسلم (2128).

9727/5965 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئىككى تۈرلۈك دوزاخ ئەھلى (ئىنسان) بار بولۇپ، ئۇلار تېخى دۇنياغا كەلمىدى، بىرىنچىسى: قوللىرىغا كالىنىڭ قۇيرۇقىدەك قامچىلارنى ئېلىۋېلىپ، ئىنسانلارنى قامچىلايدۇ. ئىككىنچىسى: كىيىنگەن ئەمما يالىڭاچ، چاچلىرىنى تۆگىنىڭ لوككىسىغا ئوخشاش تۈگۈپ، نايناقلاپ مېڭىشلىرى بىلەن كىشلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلىدىغان ئاياللاردۇر. ئۇلار جەننەتكە كىرمەيدۇ، ھىدىنىمۇ پۇريالمايدۇ. ھالبۇكى، جەننەتنىڭ ھىدى مۇنچىلىك ـ مۇنچىلىك يىراق مۇساپىدىنمۇ پۇراپ تۇرىدۇ. (مۇسلىم: 2128)

4ـ جانسىز نەرسىلەرنىڭ سۆزلەيدىغانلىقى

6068/ 9878 ــ أبو سعيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعهُ: «والذي نفسي بيدهِ لا تقومُ الساعةُ حتى تكلِّمُ السباعُ الإنس، وحتى يُكلِّمُ الرجلُ عذبةُ سوطِهِ وشراك نعلهِ، وتخبرُه فخذُهُ بما أحدثَ أهله ومن بعدهِ»* الترمذي (2181)

6068/ 9878 ــ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، يىرتقۇچ ھايۋان ئىنسانلار بىلەن سۆزلەشمىگىچە، ئىنسان قامچىسىنىڭ ئۇچى ۋە كەشىنىڭ بوغقۇچى بىلەن سۆزلەشمىگىچە، ئۆز ئۆيىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئائىلىسىنىڭ نېمە قىلغىنىنى يوتىسى ئاگاھلاندۇرمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. (تىرمىزى: 2181)

ئاياغ جانسىز نەرسە، قامچىمۇ جانسىز نەرسە. بىر زامانلار كېلىپ جانسىز نەرسىلەردىن

ئاۋاز چىقىدىغانلىقىنى مۇندىن تېخى يۈز يىل بۇرۇنقى ئىنسانلار تەسەۋۋۇرىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ئىدى. زامانىمىزدا يانفۇن ئىجاد قىلىنىشى بىلەن كىشىلەر سىرتتا كېتىۋېتىپ ئائىلىسىدىكىلىرىنىڭ ئاۋازلىرىنى ئاڭلايدىغان بولدى. مۇندىن كېيىن مەخپىيەتلىك ئۈچۈن يانفۇنلارنى قامچىنىڭ بىر تەرىپىگە ياكى ئاياقلارنىڭ ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇشلا قالدى.

5ـ دىنىي ئالىملارنىڭ تۈگەپ كېتىشى، يەرتەۋرەشنىڭ كۆپ بولىشى، ۋاقىتنىڭ تېز ئۆتۈشى، پاساتچىلىقنىڭ كۆپىيىشى ۋە ئېگىز بىنالارنىڭ بارلىققا كېلىشى.

9883/6072 ــ وعنه رفعهُ: «لا تقومُ الساعةُ، حتى يتقاربَ الزمانُ، فتكونُ السنةُ كالشهرِ، والشهرُ كالجمعةِ، والجمعةُ كاليومِ، ويكونُ اليومُ كالساعةِ، وتكون الساعةُ كالضرمة من النارِ»* الترمذي (2332)

9883/6072 ـ ئەنەس ئىبنى مالىكتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ۋاقىت بىر - بىرىگە يېقىنلىشىپ (بەرىكەت كۆتۈرۈلۈپ)، بىر يىل بىر ئايدەك، بىر ئاي بىر ھەپتىدەك، بىر ھەپتە بىر كۈندەك، بىر كۈن بىر سائەتتەك، بىر سائەت ئوت ئۇچقۇنىدەك بولۇپ كەتمىگىچە قىيامەت بولمايدۇ. (تىرمىزى: 2332)

ھەقىقەتنى قورقماي سۆزلەيدىغان دىنىي ئالىملارنىڭ تۈگەپ كەتكەنلىكى، يەرتەۋرەش ھادىسىلىرى بىلەن پاساتچىلىقلارنىڭ كۆپ بولىۋاتقانلىقى، تىرىكچىلىكنىڭ قىيىنلىقى سەۋەبلىك ۋاقىتنىڭ تېز ئۆتكەنىدەك ھېس قىلىنىشى ۋە كىشىلەرنىڭ ئېگىز بىنالاردا ئولتۇرىشى قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى زامانىمىزدا كۆرىلىۋاتماقتا.

6 ـ جازانىخورلۇقنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى. زامانىمىزدا بانكىلارنىڭ كۆپىيىشى ۋە تەرەققى قىلىشى بىلەن ئۆسۈمنىڭ ھەممىلا جايدا ئومۇملاشقانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەرگەن خەۋەرلەرنىڭ راست ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇندىن باشقىمۇ كېلىچەكتىن بەرگەن خەۋەرلىرى كۆپ بولۇپ، نۇرغۇنلىرى زامانىمىزدا مەيدانغا كەلمەكتە ۋە نۇرغۇنلىرىنى كېلىچەك مەيدانغا چىقارغۇسى.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى ئۇنىڭ ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شانلىق ھاياتى، گۈزەل ئەخلاقى ۋە باشقا تەرەپلىرى ئۇنىڭ ھەقىقەتەن ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. تۆۋەندە ئەھمىيەتلىكرەك دەپ قارالغان 3 مەسىلە ئۈستىدە توختىلىمىز:

1 ـ راستچىللىق

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستچىللىقىغا، ھاياتىدا بىرەر قېتىممۇ يالغان سۆزلەپ باقمىغانلىقىغا ئۇنىڭ قەۋمى ھەممە بىردەك گۇۋاھلىق بەرگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن بۇرۇن قەۋمى ئىچىدە «راستچىل مۇھەممەد» ۋە «ئىشەنچلىك مۇھەممەد» دېگەنگە ئوخشاش ئېسىل ئۇنۋانلار بىلەن تونۇلغان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن دىنغا جېنى بىلەن قارشىلىق كۆرسەتكەن ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنىگە ئايلانغان ئەبۇ جەھىل(ئەسلى ئىسمى ئەبۇلھەكەم)مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا

مۇنداق دېگەن: «بىز سېنىڭ راستچىللىقىڭغا ئىنكار قىلغىنىمىز يوق، پەقەت سەن ئېلىپ كەلگەن يېڭى دىنىڭغا ئىنكار قىلىۋاتىمىز» [تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋەقەلىك]. شۇ ۋاقىتتا ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنۇ ئايەتنى چۈشۈرگەن:

[قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُونَ (33)

« ئۇلارنىڭ سۆزى سېنى قايغۇغا سالىدىغانلىقىنى بىز ئوبدان بىلىمىز، ئۇلار سېنى (ئىچىدە) ئىنكار قىلمايدۇ (لېكىن ئۇلار تەرسالىقتىن ئىنكار قىلىدۇ)، (ھەقىقەتتە) زالىملار اﷲنىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ » [ئەنئام سۈرىسى 33 ـ ئايەت]. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستچىللىقى ئۇنىڭ پۈتكۈل ھاياتىدا ئەكس ئەتكەن بولۇپ، مۇسۇلمان، كاپىر ھېچكىمنىڭ ئۇنى يالغانچىلىق بىلەن ئەيىبلىگىنى مەلۇم ئەمەس. 40 ياشقا كەلگىچىلىك بولغان ئارىلىقتا كىشىلەر پىششىق بىلىدىغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سىياسىيونمۇ، دىن تەرغىباتچىسىمۇ ياكى ناتىقمۇ ئەمەس ئىدى. كىشىلەر ئۇنىڭ مېتافىزىكا، ئەدەب ـ ئەخلاق تەلىماتى، قانۇنشۇناسلىق، سىياسەتشۇناسلىق، ئىقتىسادشۇناسلىق ياكى جەمئىيەتشۇناسلىق قاتارلىق مەسىلىلەردىن بىرەر مەسىلە ئۈستىدە سۆز ئېچىپ باقىنىنى زادى كۆرۈپ باقمىغان ئىدى. ئۇنىڭ ئەخلاقى ھەم پەزىلىتى ئىنتايىن مۇكەممەل، يۈرۈش ـ تۇرۇشلىرى جەلپ قىلارلىق، تەربىيىلىنىشمۇ ئىنتايىن ئالىيجاناب ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ كىشىلەرنى پەۋقۇلئاددە ھەيران قالدۇرغۇدەك ئالاھىدىلىكىمۇ يوق ئىدى. كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ئۇلۇغ ئىنقىلابى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرەلىشىدىن ئۈمىدمۇ كۈتمەيتتى. لېكىن ئۇ ھىرا غارىدىن ئاللاھنىڭ ۋەھىيسىنى ئېلىپ چىققاندىن كېيىن، پۈتۈنلەي باشقىچە ئادەم بولۇپ قالدى. قېنى ئويلاپ باقايلى، مۇشۇنداق ئالىيجاناب خىسلەتلىك بىر ئادەم تۇيۇقسىزدىن 180 گرادوس ئۆزگىرىپ «يالغانچى» بولۇپ كېتىپ، ئۆزىنى يالغاندىن ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى دەپ ئاتاپ كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە قارىتا غەزىپىنى قوزغىتىۋېتىشى مۇمكىنمۇ؟

2 ــ ئىنتىزامچانلىق

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى چاقىرغان نەرسىسگە ئالدى بىلەن ئۆزى تولۇق ئەمەل قىلاتتى. ئىنسان نەپسى ئۆزىگە چەكلىمىلەرنى قويۇشنى ياقتۇرمايدۇ. خۇسۇسەن جەمئىيەتتە مەلۇم ئورنى بولغان بىر ئادەم ئۈچۈن بۇ ئىش تېخىمۇ قىيىن تۇيۇلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىغا نەزەر سالىدىغان بولساق، ئۇنىڭ كىشىلەرنىڭ ئەڭ تەقۋاسى، ئەڭ ئەخلاقلىقى، ئىبادەتلەرنى بىجا كەلتۈرۈشتە ئەڭ ئالدىنقىسى ئىكەنلىكىنى بايقايمىز.

1304/ 2240 – ولهما عَنْ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – نحوه، وفيه قالت: فلمَّا بَدُنَ وكثُرَ لحمُه صلَّى جالسًا، فإذَا أرادَ أن يَرْكَعَ قامَ فقرَأَ، ثمَّ ركَعَ* البخاري (4837)، مسلم (2820)

1304/ 2240 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كېچىسى قوپۇپ تەھەججۇد نامىزى ئوقۇيتتى، (قىيامدا بەك ئۇزۇن تۇرغانلىقتىن) ھەتتا ئىككى پۇتى يېرىلىپ كېتەتتى. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: ئى اللەنىڭ ئەلچىسى! نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلىسەن، الله تائالا سېنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى كەچۈرگەن تۇرسا؟ دېگەندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مەن شۈكۈر قىلىدىغان قۇل بولۇشنى ياخشى كۆرسەم بولمامدۇ؟ دېدى. (بۇخارى: 4837، 4836)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنچە كۆپ سەدىقە قىلاتتىكى، كۆپ ھاللاردا ئۆيىدە ئۆزى يەيدىغان بىر نەرسە قالمايتتى. ئۇ ۋاپات بولغىنىدا، ئۇنىڭ تۆمۈر كىيىمى بىر يەھۇدىينىڭ يېنىدا گۆرەدە ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە دىنىنى تەشۋىق قىلغۇچى، مۇسۇلمانلارغا ئىمام، غازاتلاردا قوماندان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆپلىگەن غازاتلارغا ئۆزى بىۋاستە قوماندانلىق قىلىپ، ئالدىنقى سەپتىن ئورۇن ئالغان. ھەتتا بىر غازاتتا ئۇ ئېغىر يارىدارلانغان ۋە ئىككى چىشى چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. ئۇ ئۆزى كىشىلەرگە تەشۋىق قىلغان ھەر قانداق بىر ئىشنى ئورۇنلاشتا ھەمىشە ئالدىنقى سەپتە ئىدى. كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا ئادالەتلىك ھۆكۈم قىلىشتىمۇ ئۈلگە ئىدى. ئۇ بىر قېتىم مۇنداق بىر ئۆچمەس سۆزنى قالدۇرغان:

5412/3223 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الْمَخْزُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ، فَقَالُوا: مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ فَقَالُوا: ومَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلاَّ أُسَامَةُ حِبُّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ)) ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ فقَالَ: ((إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وَايْمُ اللهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا))* البخاري (3475)، مسلم (1688).

5412/3223 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ مەخزۇم ئايمىقىدىن بولغان بىر ئايالنىڭ ئۆتكۈزگەن ئوغرىلىق جىنايىتى قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ بېشىنى قاتۇردى. ئۇلار بىر بىرىگە: كىم بۇ ئايالنىڭ ئەپۇ قىلىنىشى ئۈچۈن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئېغىز ئاچىدۇ؟ دېيىشتى ۋە بۇ ئىشقا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بەكمۇ ياخشى كۆرىدىغان ئۇسامە ئىبنى زەيدتىن باشقىسىنىڭ لايىق ئەمەسلىكىگە چىنپۈتتى. ئۇسامە ئىبنى زەيد ئۇلارنىڭ تەۋسىيەسى بىلەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئېغىز ئاچقانىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سەن اللە بېكىتكەن جازانىڭ ئىجرا قىلىنماسلىقى ئۈچۈن شاپائەت قىلغىلى كەلدىڭمۇ؟! دەپ ئۇنىڭغا كايىدى. ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ، جامائەتكە خىتاب قىلىپ: سىلەردىن بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنىڭ ھالاكىتىگىمۇ مۇشۇنداق ئىشلار سەۋەب بولغانىدى، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرەر ئېسىلزادە ئوغرىلىق قىلسا، ئۇ جازاغا تارتىلمايتتى. ئادەتتىكى بىرەر بىچارە ئوغرىلىق قىلسا، ئۇ دەرھال جازاغا تارتىلاتتى. اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئەگەر قىزىم فاتىمە ئوغرىلىق قىلىپ قالسا، ئۇنىڭمۇ قولىنى كېسىمەن، دېدى. (بۇخارى: 3475، مۇسلىم: 1688)

ئۇ ھەر تەرەپتىن كامالىغا يەتكەن بىر ئۈلگە. ئۇنىڭ ھەر بىر ئىش ـ ئىزىدىن ئەڭ كامىل مۇسۇلمانلىقنىڭ ئۈلگىلىرىنى بايقىيالايمىز. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئەخلاقىنى ماختىغان:

[وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ (4)]

«سەن ھەقىقەتەن بۈيۈك ئەخلاقا ئىگىسەن» [قەلەم سۈرىسى 4 ـ ئايەت]. شۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەتكە ئۈلگە ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان:

[لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا (21)]

«سىلەرگە ـ ئاللاھنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلغان ۋە ئاللاھنى كۆپ ياد ئەتكەنلەرگە ـ رەسۇلۇللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئۈلگىدۇر» [ئەھزاب سۈرىسى 21 ـ ئايەت].

3 ـ قايتماس ئىرادە

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ دىنىنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈشتىكى قەتئىي ئىرادىسىدىن ھەرگىزمۇ بوشاپ قالمىدى. ئۇ دەۋەت يولىدا بىركۈنمۇ توختاپ قالمىدى، ئۈمىدسىزلەنمىدى، بەلكى بارلىق چارىلەرنى قوللاندى. دىنىنى تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن ئۆزى بىۋاستە ھەر بىر قەبىلىنىڭ يېنىغا باردى، گاھ ئۇلارنى زىياپەتكە، گاھ يىغىنغا چاقىردى، ئۇلارغا ئەلچىلىرىنى ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرى ئەرەب كۇففارلىرىنىڭ تۈرلۈك جىسمانىي ئازابلاشلىرىغا ئۇچرىدى، مۇشرىكلەر تەرىپىدىن قويۇلغان ئۈچ يىللىق ئىقتىسادىي جازا جەريانىدا مۇسۇلمانلار ئاچارچىلىقتىن تېرىلەرنى ۋە يوپۇرماقلارنى يېيىشكە مەجبۇر بولدى. مەجبۇرلۇقتىن رەسۇلۇللاھ ساھابىلىرىنى ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلىشقا بۇيرىدى، ئۆزىمۇ جەۋر ـ زۇلۇمنىڭ دەستىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلدى. ئاخىرىدا ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن جىھاد قىلدى. مەككە مۇشرىكلىرى ئۇنىڭ ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىشتىن ۋازكېچىشى شەرتى بىلەن، ئۇنىڭغا سورىغان نەرسىسىنى بېرىش، ھەتتا ئۆزلىرىگە پادىشاھ قىلىۋېلىش ۋە پۈتۈن بايلىقلىرىنى ئۇنىڭغا يىغىپ بېرىش ياكى ئەگەر دىن تەشۋىقاتىنى تاشلىمىسا ئۇنىڭدىن قاتتىق ئىنتىقام ئېلىشتىن ئىبارەت ئىككى ئىختىيارنى ئۇنىڭغا سۇنغاندا، ئۇ ھاياتىنىڭ نېمە بولىشىغا قارىماي ئاللاھنىڭ دىنىنى يەتكۈزۈشنى تاللىغان ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىدىكى كىشىلەرنىڭ تۈرلۈك بوھتانلىرى، دۈشمەنلىكلىرى ۋە جىسمانىي ھۇجۇملىرىغا بەرداشلىق بېرىشى ۋە ئاللاھنىڭ دىنىنى يەتكۈزۈشتىكى قەتئىي ئىرادىسى ئىسلام دىنىنىڭ ئاخىردا چوقۇم ئىنسانلارنىڭ بىردىنبىر تۇرمۇش يولى بولۇپ كۆتىرىلىدىغانلىقىغا چوڭقۇر ئىشەنگەنلىكىدىن ئىدى.

يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستىنلا ئاللاھ ئەلچىسى ئىكەنلىكى ۋە ئۆزىنىڭ ئەلچىلىك ۋەزىپىسىنى تولۇقى بىلەن يەتكۈزگەنلىكىنى رەت قىلغىلى بولمايدىغان پاكىتلار ئەمەسمۇ؟ ئۇ ئېلىپنىڭ سۇنىقچىلىكىمۇ خەت تونۇماي ئىنتايىن ئاددى ھالدا تىنچقىنە 40 يىلنى ئۆتكۈزگەن ۋە ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلۇشى بىلەنلا ئۇنىڭ سۆز قابىلىيىتى بىردىن ئېشىپ پۈتۈن ئەرەبلەرنى ھەيران قالدۇرغانلىقى، ئۆز ۋاقتىدىكى ئاتاغلىق شائىرلار، ئەدىبلەر ۋە يەھۇدى، خىرىستىئان ئالىملىرىنىڭ ئۇنىڭ مۇنازىرىسى ئالدىدا يېڭىلگەنلىكى بىردىنبىر ئۇنىڭ ئاللاھنىڭ قوللىشى بىلەن غەلىبە قىلغانلىقىنى ئىسپاتلىمامدۇ؟

ئۆز ۋاقتىدىكى ھەقىقەتچىلەرنىڭ ئېتىراپلىرىدىن بىر قانچە مىسال

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشىنىڭ ئالدى ـ كەينىدە ئۇنىڭ راستىنلا ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكى توغرىلىق كۆپلىگەن يەھۇدىي ۋە خىرىستىئان دىن ئالىملىرىدىن بولغان ھەقىقەتچىلەر ئۆزلىرىنىڭ ساماۋىي كىتابلىرىدا بېرىلگەن بېشارەتلەر ئارقىلىق بىلگەنلىرىنى تەرەپسىزلىك مەيدانىدا تۇرۇپ ئوچۇق جاكارلىغان.

1 ـ راھىب بۇھەيرا

پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى تاغىسى ئەبۇ

تالىب بىلەن شامغا قىلغان تۇنجى قېتىملىق سەپىرىدە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى ئىززەتۋاتقان راھىب بۇھەيرا بىلەن ئۇچراشتى. ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىدىكى ۋە ئىككى تارغىقى ئارىسىدىكى پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىنى كۆردى ۋە ئەبۇ تالىبتىن سورىدى:

ـ بۇ بالا سىزنىڭ نىمەڭ بولىدۇ؟

ـ بۇ مېنىڭ ئوغلۇم بولىدۇ ـ دېدى ئەبۇ تالىب.

ـ بۇ بالىنىڭ دادىسى هايات ئەمەس، شۇنداقمۇ؟

ـ بۇ بالا قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، ئۇنىڭ دادىسى بۇ بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى ۋاقتىدا ۋاپات بولغان.

ـ توغرا ئېيتتىڭ، شەھرىڭگە قايتقاندىن كېيىن بۇ بالىنى يەھۇدىيلارنىڭ سۇيىقەستىدىن قاتتىق قوغدىغىن!

2 ـ راھىب نېستورا

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شام سەپەرلىرىدىن بىرىدە، راھىب نېستورا ئۇنىڭ بېشىدا ئاق بۇلۇتنىڭ سايە تاشلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ساماۋىي كىتابلاردا بېشارەت بېرىلگەن ئاخىر زامان پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەن ئىدى.

3 ـ ھەبەشىستاننىڭ پادىشاھى نەجاشى

پادىشاھ نەجاشى ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان مۇسۇلمانلار توپىنىڭ يېتەكچىسى جەپەر ئىبنى ئەبۇتالىب ئوقۇپ بەرگەن قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاڭلىغان ۋاقتتا ئىختىيارسىز ھالدا يىغلاپ كېتىدۇ، ساقاللىرى هۆل بولۇپ كېتىدۇ ۋە جەپەرگە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر ئېتىقاد قىلغان بۇ دىن بىلەن ئىيساغا كەلگەن دىن ئىككىسى بىر مەنبەدىن چىققان».

بۇ سەۋەبتىن ھەبەشىستان زېمىنى مۇسۇلمانلارنىڭ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى قېتىملىق ھىجرەتلىرىدە پاناھ گاھى بولغان. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەجاشىنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىپ يازغان مەكتۇبى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈلگەندە، ئۇ كەمتەرلىك بىلەن تەختتىن چۈشىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ. ئاندىن ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەكتۇبىغا جاۋاب يېزىپ، خىرىستىئان ئالىملىرىدىن تەشكىللەنگەن 14 كىشىلىك ئەلچىلەر ئۆمىكىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتىدۇ. ئەلچىلەرنىڭ 6 نەپىرى ھەبەشىستاندىن قالغان 8 نەپىرى شام ئەھلىدىن ئىدى. ئەلچىلەرگە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ياسىن سۈرىسىنى تىلاۋەت قىلىپ بەرگىنىدە، ئۇلار ئوقۇلۇۋاتقان قۇرئان ئايەتلىرىدىن تەسىرلىنىپ قاتتىق يىغلىشىپ كېتىدۇ. ئاللاھ تائالا شۇ ۋاقىتتا قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاڭلاپ ياش تۆكۈشكەن خىرىستىئان ئالىملىرى ھەققىدە مۇنۇ ئايەتنى چۈشۈرىدۇ:

[لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُواْ الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُواْ وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ قَالُوَاْ إِنَّا نَصَارَى ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ (82) وَإِذَا سَمِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُواْ مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ (83)]

«ئى مۇھەممەد! يەھۇدىيلار ۋە مۇشرىكلەرنىڭ مۆمىنلەرگە ھەممىدىن قاتتىق دۈشمەن ئىكەنلىكىنى چوقۇم بايقايسەن، بىز خىرىستىئان دېگەن كىشىلەرنىڭ دوستلۇق جەھەتتە

مۆمىنلەرگە ھەممىدىن يېقىن ئىكەنلىكىنىمۇ چوقۇم بايقايسەن، بۇ، خىرىستىئانلارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار، راھىبلار بولغانلىقى ۋە (ھەقىقەتنى) قوبۇل قىلىشتا تەكەببۇرلۇق قىلمايدىغانلىقلىرى ئۈچۈندۇر. ئۇلار پەيغەمبەرگە چۈشكەن قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا ھەقىقەتنى تونۇغانلىقلىرىدىن، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلغانلىقىنى كۆرىسەن. ئۇلار ئېيتىدۇكى: پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزنى(پەيغەمبىرىڭنى، كىتابىڭنى) ئېتىراپ قىلغۇچىلار قاتارىدىن قىلغىن» [مائىدە سۈرىسى 82 ـ 83 ـ ئايەتلەر].

4 ـ مەككىگە ئەۋەتىلگەن خىرىستىئان ئەلچىلەر ئۆمىكى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى باشلىنىپ ئۇزاق ۋاقىت ئۆتمەيلا ئۇنىڭ خەۋىرى ئەتراپتىكى دۆلەتلەرگە يېيىلىپ كەتتى ۋە ئۇلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىۋەتتى. بۇ سەۋەبتىن مەككىگە يېقىن شەھەرلەردىكى خىرىستىئانلار ھەر قايسى دۆلەت ۋە شەھەرلەردىن تەشكىللەنگەن 20 كىشىلىك خىرىستىئان دىن ئالىملىرى ئەلچىلەر ئۆمىكىنى مەككىگە ئەۋەتىپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىش ۋە ئۇ دەۋەت قىلىۋاتقان يېڭى دىننى تەكشۈرۈپ كۆرۈش قارارىغا كېلىدۇ. 20 كىشىلىك خىرىستىئان دىن ئالىملىرى ئۆمىكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرىدۇ ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تىلاۋەت قىلىپ بەرگەن قۇرئان ئايەتلىرىنى ئاڭلاپ كۆز يېشى قىلىشىدۇ، سورىغان سوئاللىرىغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن قانائەتلىنەرلىك جاۋابلارنى ئاڭلايدۇ ۋە ئاخىرىدا ئۆزلىرىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقلىرىنى ئېلان قىلىشىدۇ. ئۇلار مەككىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا تۇرغان كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، ئەبۇ جەھل باشچىلىقىدىكى بىر توپ قۇرەيش كۇففارلىرى ئۇلاردىن قاتتىق نارازى بولۇپ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنى ئاللاھ خورلىسۇن، سىلەر ئۆز دىنىڭلارغا ۋە قېرىنداشلىرىڭلارغا ئاسىيلىق قىلىپ، سىلەر مۇنىدىن بۇرۇن بىرگە بولۇپ باقمىغان بۇ كىشى (مۇھەممەد)گە ئىشىنىپ كەتتىڭلار، ئۇنىڭ خەۋىرىنى قەۋمىڭلارغا يەتكۈزىسىلەر، سىلەر دىنىڭلاردىن ئايرىلدىڭلار، بىز سىلەردەك ئاخماقلارنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمىز». ئەلچىلەر ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز سىلەر بىلەن تالىشىپ ئولتۇرمايمىز. بىزنىڭ ئىشلىرىمىز ئۆزىمىزگە، سىلەرنىڭ ئىشلىرىڭلارمۇ ئۆزۈڭلارغا. بىز ئۆزىمىزگە ياخشى بولىدىغان ئىشلارنى قىلىمىز». ئاللاھ تائالا شۇ ۋاقىتتا بۇ ئەلچىلەر ھەققىدە مۇنۇ ئايەتنى چۈشۈرىدۇ:

[الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ (52) وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ (53) أُوْلَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (54)]

«قۇرئاندىن ئىلگىرى بىز كىتاب (يەنى تەۋرات، ئىنجىل) چۈشۈرگەنلەر (يەنى يەھۇدىي ۋە خىرىستىئانلاردىن بولغان مۆمىنلەر)قۇرئانغا ئىشىنىدۇ. ئۇلارغا قۇرئان تىلاۋەت قىلىنغان چاغدا، ئۇلار: "بىز قۇرئانغا ئىشەندۇق، شۈبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن چۈشكەن ھەقىقەتتۇر. بىز ھەقىقەتەن بۇنىڭدىن بۇرۇن مۇسۇلمان ئىدۇق "دەيدۇ. ئۇلارنىڭ سەۋر ـ تاقىتى ئۈچۈن ئۇلارغا قوش ساۋاب بېرىلىدۇ. ئۇلار ياخشىلىق ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدۇ. بىز ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن ياخشىلىق يوللىرىغا سەرپ قىلىدۇ. ئۇلار

بەھۇدە سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ يەنى قۇلاق سالماي: “بىزنىڭ ئەمەللىرىمىز ئۆزىمىز ئۈچۈن، سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارمۇ ئۆزۈڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، بىز نادانلاردىن دوستلۇق تىلىمەيمىز ”دەيدۇ» [قەسەس سۈرىسى 52 ـ، 53ـ، 54 ـ ئايەتلەر].

5 ـ ئابدۇللا ئىبنى سالام

ئابدۇللا ئىبنى سالام ئۆز ۋاقتىدا مەدىنىدىكى يەھۇدىيلارنىڭ بۈيۈك ئۆلىماسى ۋە ھەممە ئېتىراپ قىلغان، خەلق ئىچىدە چوڭ ئىناۋەت تاپقان بىر كاتتا زات ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سىناپ كۆرىدۇ، پەيغەمبەرلىك ئالامەتلىرىنى تونۇپ يېتىدۇ ۋە مۇسۇلمان بولىدۇ. بىراق ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ۋاقتىنچە مەخپى تۇتۇشنى رەسۇلۇللاھتىن ئۆتىنىدۇ ۋە يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزى توغرىلىق پىكرىنى ئاڭلاپ بېقىشنى ئىلتىماس قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارنى چاقىرىپ بىر جايغا توپلايدۇ ۋە ئابدۇللا ئىبنى سالام توغرىلىق نېمە دەيدىغانلىقلىرىنى سورايدۇ. ئابدۇللا ئىبنى سالام بۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا يېقىن بىر جايدا يوشۇرۇنۇپ تۇراتتى. يەھۇدىيلار ئابدۇللا ئىبنى سالامنى تەرىپلەپ: «ئۇ بىزنىڭ يولباشچىمىز ۋە يولباشچىمىزنىڭ ئوغلى، ئۇ ئارىمىزدىكى بىردىنبىر دىنىي ئالىم كىشىمىز ۋە دىنىي ئالىمىمىزنىڭ ئوغلى» دېيىشىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئابدۇللا ئىبنى سالام يوشۇرۇنغان يېرىدىن چىقىپ، ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا دەۋەت قىلىدۇ ۋە ئۇلارنى تەۋراتتا بېشارەت بېرىلگەن ئاخىر زامان پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىشكە چاقىرىدۇ. بۇنى ئاڭلىغان يەھۇدىيلار غەزەپتىن چوقان سېلىشىپ كېتىدۇ ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىپ ھەقىقەتنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتىدۇ. شۇ ۋاقىتتا ئاللاھ ئەرەبلەرگە خىتاب قىلىپ بۇ يەھۇدىي ئالىمى ھەققىدە تۆۋەندىكى ئايەتنى چۈشۈرىدۇ:

[قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (10)]

«(ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، سىلەر ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! قۇرئان ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشكەن تۇرسا، سىلەر ئۇنىڭغا ئىشەنمىسەڭلار(ھالىڭلار قانداق بولماقچى؟) ئىسرائىل ئەۋلادىدىن بىر گۇۋاھچى (ئابدۇللا ئىبنى سالام) قۇرئاننىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىپ ئىمان كەلتۈرسە، سىلەر تەكەببۇرلۇق قىلىپ ئىماندىن باش تارتساڭلار (ھالىڭلار نېمە بولماقچى؟) شۈبھىسىزكى، ئاللاھ زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ» [ئەھقاف سۈرىسى 10 ـ ئايەت].

6 ـ سەلمان فارسىي

سەلمان فارسىي مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنىگە كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنى 3 تۈرلۈك ئۆزگىچىلىكى بىلەن سىناپ بېقىش مەقسىتىدە يولغا چىقىدۇ. بۇ ئۈچ تۈرلۈك ئۆزگىچىلىكنىڭ بىرىنچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سەدىقە يېمەيدىغانلىقى، ئىككىنچىسى ئۇنىڭ سوۋغىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقى، ئۈچىنچىسى ئىككى تارغىقى ئارىسىدىكى پەيغەمبەرلىك بەلگىسى ئىدى. سەلمان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئۆزگىچىلىكلىرىنى شام راھىبلىرىدىن ئاڭلىۋالغان ئىدى. سەلمان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سىناش ئۈچۈن، بىر ئۇۋۇچ خورمىنى ئۇنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىدۇ ۋە بۇ «سەدىقە» دەپ ئۇنىڭغا

سۇندۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام خورمىدىن ئۆزى بىرەر تالمۇ يېمەستىن يېنىدىكىلەرگە تارقىتىۋېتىدۇ. سەلمان يەنە بىر ئۇۋۇچ خورمىنى ئۇنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىپ بۇ «ھەدىيە» دەيدۇ. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورمىلارنى قوبۇل قىلىپ يەيدۇ. سەلمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى تارغىقى ئارىسىدىكى پەيغەمبەرلىك بەلگىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن پۇرسەت ئىزدەپ يۈرۈپ ئاخىرى ئۇنى كۆرىدۇ ۋە شۇ ھامان مۇسۇلمان بولىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن باشقىمۇ، زەيد، مۇھەيرەق ۋە باشقا كۆپلىگەن يەھۇدىي ئالىملىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋراتتا بايان قىلىنغان سۈپەتلىرىگە ئاساسەن ئۇنى تەكشۈرۈش ۋە سىناپ كۆرۈش ئارقىلىق مۇسۇلمان بولغاندەك، ئىدرىس، ئەشرەف، سەمامە، ئەيمەن ۋە دۈرەيد قاتارلىق خىرىستىئان ئالىملىرىمۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنجىللاردا تەرىپلەنگەن سۈپەتلىرىگە ئاساسلىنىپ ئۇنى تەكشۈرۈش ۋە سىناپ كۆرۈش نەتىجىسىدە مۇسۇلمان بولغان ئىدى.

ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى يەھۇدىي ۋە خىرىستىئان ئالىملىرىنىڭ قۇرئانغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قارىتا تۇتقان ھەققانىي پوزىتسىيىسىنى ھەقىقەتكە ئەگەشمىگەنلەرنىڭ ئازغۇنلۇقىغا دەلىل ـ پاكىت قىلىپ كەلتۈردى:

[أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ آيَةً أَن يَعْلَمَهُ عُلَمَاء بَنِي إِسْرَائِيلَ (197)]

«يەنى ئىسرائىل ئۆلىمالىرىنىڭ قۇرئاننى بىلىشى مۇشرىكلارغا (قۇرئاننىڭ راستىنلا ئاللاھ سۆزى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل بولمامدۇ؟!» [شۇئەرا سۈرىسى 197ـ ئايەت]

[الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمْ وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (146)]

«بىز كىتاب بەرگەنلەر(يەنى يەھۇدىيلار بىلەن خىرىستىئانلار) ئۇنى(يەنى مۇھەممەدنى) ئۆز ئوغۇللىرىنى تونۇغاندەك تونۇيدۇ. ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى، شۈبھىسىزكى، ھەقىقەتنى بىلىپ تۇرۇپ يوشۇرىدۇ» [بەقەر سۈرىسى 146 ـ ئايەت].

ھازىرقى زامان ياۋروپالىق ئالىملارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق ئېيتقانلىرى

1 ـ ئانى بىسنتو مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئەرەب مىللىتىنىڭ بۇ ئۇلۇغ پەيغەمبىرىنىڭ تەرجىمىھالى ۋە پەزىلىتىنى تەتقىق قىلغان ھەر قانداق كىشى بۇ ئالىيجاناب پەيغەمبەرگە ھۆرمەت قىلماي تۇرالمايدۇ. بۇ پەيغەمبەرنىڭ دىن تەشۋىقاتى ۋە تۇرمۇش جەريانىنى چۈشەنگەن كىشى مۇھەممەد ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن بىر ئۇلۇغ پەيغەمبەر ئىكەن، دەپ تونۇشى مۇمكىن. گەرچە مەن سىزگە ئېيتقان كۆپ ئىشلار نۇرغۇن كىشىلەرگە تونۇشلۇق بولسىمۇ، لېكىن مەن ھەر قېتىم ئۇنىڭ تارىخىنى قايتىلاپ ئوقۇغىنىمدا، بۇ ئالىيجاناب ئەرەب يولباشچىسىغا نىسبەتەن مېنىڭدە قايتىدىن ئەقىدە باغلاش ۋە ھۆرمەت بىلدۈرۈش ھېسسىياتى قوزغىلىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايمەن» [ئانى بىسنتونىڭ «مۇھەممەدنىڭ تەرجىمىھالى ۋە ئۇنىڭ دىنىي تەلىماتلىرى» ناملىق ئەسىرى 4 ـ بەت].

2 ـ رەمادېنى مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئەگەر نىشانى ئۇلۇغ، قوللانغان ۋاستىسى كىچىك،

لېكىن نەتىجىسى قالتىس بولۇش ئادەمنىڭ تۇغما قابىلىيىتىنى ئۆلچەيدىغان ئۇچ ئۆلچەم دېيىلسە، ئۇنداقتا ھازىرقى دۇنيادا كىممۇ مۇھەممەدتەك ئۇلۇغ كىشى بىلەن تەڭلىشەلىسۇن؟ ئەڭ ئاتاغلىق دەپ سانالغان شەخسلەرمۇ پەقەت قۇرال ـ جابدۇق، قانۇن ۋە ئىمپېرىيە يارىتالىدى. ئۇلارنىڭ ياراتقىنى پەقەتلا كۈچلۈك ماددىي ھوقۇق بولۇپ، بۇلار ھامان ئۆزلىرىنىڭ كۆز ئالدىدىلا تۈگەپ، ئۇنىڭدىن بىرەر ئەسەرمۇ قالمىدى. لېكىن بۇ كىشى(مۇھەممەد) ئارمىيە، قانۇن، ئىمپېرىيە، مىللەت ۋە پادىشاھلىقنى ئۆزگەرتىپلا قالماستىن، بەلكى شۇ چاغدىكى پۈتۈن دۇنيا ئاھالىسىنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى ئۆزگەرتەلىدى. بۇلا ئەمەس، ئۇ يەنە ئېتىقاد ۋە قەلبلەرنى ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇ غەلىبە ئالدىدا ئىنتايىن سەۋرچان بولدى. ئۇ ئۆزىنىڭ يۈكسەك ئىرادىسىنى بىرەر ئىمپېرىيە قۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى بىرلا ئېتىقادقا بېغىشلىدى. ئۇ بىركۈنمۇ توختىماستىن داۋاملىق ناماز ئوقۇدى. ئۇنىڭ ئاللاھ بىلەن ئېلىپ بارغان سىرلىق سۆھبەتلىرى، ۋاپاتى ۋە ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ داۋاملىق قولغا كەلتۈرگەن غەلىبىلىرى، مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇ ھەرگىزمۇ ئەلنى ئالداپ نام ـ ئابروي قازانغۇچى بولماستىن، ئەكسىچە بىر قەتئىي ئىرادىلىك ئېتىقادچى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ» [رەمادېنىينىڭ «تۈرك تارىخى» ناملىق ئەسىرى 276 ـ277 ـ بەتلەر].

3 ـ مېكىر. خ. ھارت «تارىختىكى تەسىرى ئەڭ زور 100 ئەرباب» ناملىق ئەسىرىنىڭ مۇقەددىمىسىگە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «مەن مۇھەممەدنى دۇنيادىكى تەسىرى ئەڭ زور ئەربابلار تىزىملىكىنىڭ ئەڭ بېشىغا قويۇشنى تاللىدىم. بۇنىڭغا بەزى كىتابخانلار ھەيران قېلىشى ۋە بەزىلەر بۇنى چۈشەنمەسلىكى مۇمكىن. بىراق ئۇ ھەقىقەتەن تارىختىكى دىن ۋە ھاكىمىيەت جەھەتتە تەڭلا ئاجايىپ نەتىجە ياراتقان بىردىنبىر ئۇلۇغ ئەرباتۇر» [مېكىر. خ. ھارتىنىڭ «تارىختىكى تەسىرى ئەڭ زور 100 ئەرباب» ناملىق ئەسىرى 33 ـ بەت].

كرېست ئارمىيىسى شەرققە تاجاۋۇز قىلغان زامانلاردا، خىلمۇ خىل يالغان سۆزلەر ئويدۇرۇپ چىقىرىلىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تۆھمەت چاپلانغان. ھازىردا بۇرۇنقى جەمئىيەت ئۆزگىرىپ، دىنغا نىسبەتەن كەڭچىلىك ۋە ئىدىيە ئەركىنلىكىنىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، غەرب ئالىملىرىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى ۋە پەزىلىتى توغرىسىدىكى بايانلىرىدا غايەت زور ئۆزگىرىشلەر مەيدانغا كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى سەمىمىي ھەم ئوبيېكتىپ ھالدا چۈشىنىشكە ھەر قانداق بىر تىرىشچانلىق كۆرسەتكىنى يوق. غەرب مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالىيجاناب خىسلىتىنى، راستچىللىقنى، ئەمەلىيەتچانلىقنى ۋە قولغا كەلتۈرگەن ئۇلۇغۋار نەتىجىلىرىنى مەدھىيىلىگەن لېكىن ئۇنىڭ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى ئاشكارا ياكى يوشۇرۇن ئېتىراپ قىلمىغان. بۇ خىل ئۆز ـ ئۆزىگە زىت كېلىدىغان ئەھۋال كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. شۈبھىسىزكى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قارىتا پىسخىكا ھالىتىنى مۇھاكىمە قىلىپ، يەنە بىر قەدەم ئىلگىرىلىگەندىلا ئاندىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى چوقۇم بايقايدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەردىن ئارتۇقچىلىقلىرى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاشلا ئاللاھنىڭ ھەق پەيغەمبىرى

بولغىنىنىڭ سىرتىدا، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ئېرىشكىنىدىن پەرقلىق بولغان ئىمتىيازلارغا ئېرىشكەن زاتتۇر:

1 ـ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەردىن ھەر بىرى ئۆزىنىڭ قەۋمىگىلا پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن ئىدى. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پۈتكۈل دۇنياغا پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلدى. ئالالاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ (107)]

«ئى مۇھەممەد! سېنى بىز پۈتۈن جاھان ئەھلى ئۈچۈن پەقەت رەھمەت قىلىپلا ئەۋەتتۇق» [ئەنبىيا سۈرىسى 107ـ ئايەت]،

[تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا (1)]

«پۈتۈن جاھان ئەھلىنى ئالالاھنىڭ ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشى ئۈچۈن، بەندىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچى قۇرئاننى چۈشۈرگەن ئالالاھنىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر.» [فۇرقان سۈرىسى 1 ـ ئايەت].

2 ـ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرى ئۇلارنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا كۈچىنى كۆرسىتەلەيتتى. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئالەمدىن ئۆتۈشى بىلەن ئۇلارنىڭ مۆجىزىلىرىمۇ ئۇلار بىلەن بىرگە تۈگىشەتتى. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسىسىنى ئەجدىھارغا ئايلاندۇرۇشى، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغما كورنى ساقايتىشى قاتارلىق مۆجىزىلەر، مەزكۇر پەيغەمبەرلەرنىڭ قولىدىلا كۈچىنى كۆرسىتەلىگەن بولسىمۇ، ئۇلاردىن كېيىن كۆرۈلمىگىنىگە ئوخشاش. ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ چوڭ مۆجىزىسى بولغان قۇرئان تا قىيامەتكىچە ئۆزىنىڭ مۆجىزىسىنى نامايان قىلغۇچى ۋە رەقىبلىرىگە ئۆزىنىڭ مۇنازىرىسىنى ئېلان قىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ئۆز ۋاقتىدىكى ئەرەبلەرنىڭ تالانتلىق ئەدىبلىرى قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىگە ئوخشاش بىرەر ئايەتنى مەيدانغا كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كەلگەنلىكلىرىنى ئېتىراپ قىلغان بولسا، ھازىرمۇ ئەھۋال شۇنداق، ھازىرغىچە ھېچكىم بىرەر ئايەتنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا چىقىرالىغىنى يوق.

3 ـ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ شەرىئەتلىرى، ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن يېڭىلىنىپ كەلگەن بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى تا قىيامەتكىچە يېڭىلانمايدۇ ۋە ئۆزگەرتىلمەيدۇ. چۈنكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدۇ!

4 ـ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام قىيامەت كۈنىدىكى چوڭ شاپائەتنىڭ ئىگىسىدۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ بۇ بۈيۈك ئىمتىيازدىن نېسىۋىسى يوق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دوست تۇتۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دوست تۇتۇش ـ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ يولىغا ئىزچىل ئەگىشىش بىلەن بولىدۇ. پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلماستىن، ئۇنىڭغا ئەگەشمەستىن ئۇنى دوست تۇتىمەن دېگەنلىك، پەقەت قۇرۇق دەۋادىنلا ئىبارەت بىرنەرسىدۇر.

ئالالاھ مۇنداق دەيدۇ:

[مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّهَ وَمَن تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا (80)]

« كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ اﷲقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ (چۈنكى پەيغەمبەر اﷲنىڭ ئەمرىنى يەتكۈزىدۇ). كىمكى (ئى مۇھەممەد!) سەندىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، (بىلگىنكى) بىز سېنى ئۇلارغا كۈزەتچى (يەنى ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۈزىتىپ، ئەمەللىرىگە قاراپ ھېساب ئالغۇچى) قىلىپ ئەۋەتمىدۇق » [نىسا سۈرىسى 80 ـ ئايەت].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئاللاھتىن باشقا ھەممىدىن ئارتۇق ياخشى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا چەكسىز ئىخلاس ۋە چوڭقۇر مۇھەببەت قىلىش، ئۇنى چىن قەلبتىن سۆيۈش ئارقىلىق دوست تۇتۇش كېرەك.

69/47 - أَنَسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ))* رواه البخاري (15)، مسلم (44)، النسائي 8/114- 115

69/47 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەر قانداق بىر كىشى مېنى ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، بالاۋاقىسى ۋە جىمى ئىنسانلاردىن ئارتۇق كۆرمىگۈچە ھەقىقىي مۇئمىن بولالمايدۇ. (بۇخارى: 15)

تۇتىنچى باپ. روھىي ئالەملەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

روھىي ئالەملەر دېگەن نېمە؟

روھىي ئالەملەر ـ ئىنسانلار ئىدراك قىلالمايدىغان غەيبىي ئالەملەر دېمەكتۇر. كائىناتتىكى شەيئىلەر ئىككى تۈرلۈكتۇر. ئۇلارنىڭ بىرى، ئىنساندىكى ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلگىلى بولىدىغان شەيئىلەر بولۇپ، ئۇلار: ئادەم، ھايۋان، تاغ، دەريا، تېرىم، دەرەخ ۋە باشقا ھەر قانداق ماددىي شەيئىلەر، يەنە بىرى، ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلگىلى بولمايدىغان شەيئىلەر بولۇپ، ئۇلار: پەرىشتىلەر، جىنلار، شەيتانلار ۋە باشقىلار. بۇخىل شەيئىلەرنى ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى بىلەن ئىدراك قىلالمىغانلىقلىرى ئۈچۈن، بۇلار غەيبىي ئالەملەر ياكى روھىي ئالەملەر، دەپ ئاتىلىدۇ. غەيبلەرنى پەقەت ئاللاھ ئۆزىلا بىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ (65)]

« اﷲ تىن بۆلەك ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەر غەيبنى بىلمەيدۇ، ئۇلار(يەنى خالايىق) قاچان تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقلىرىنى بىلمەيدۇ »[نەمل سۈرىسى 65 ـ ئايەت].

بىز يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكەندەك، ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى ئىشەنچلىك خەۋەرلەر ئارقىلىق بىلەلەيدۇ. مەسىلەن: ئامېرىكىنى كۆرمىگەن ئادەم ئامېرىكا دېگەن دۆلەتنىڭ بار ئىكەنلىكىنى ئاڭلاش ئارقىلىق، ئامېرىكىنىڭ بارلىقىدىن قەتئىي شەك قىلمىغىنىدەك، مۇسۇلمانلار غەيبىي ئالەملەرنى ھېسسىي ئەزالىرى بىلەن بىلەلمىگەن بولسىمۇ، قۇرئان ۋە ھەدىسلارنىڭ خەۋەرلىرى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بارلىقىنى بىلىدۇ ۋە ئىشىنىدۇ. غەيبلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ كامالىتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا غەيبكە

ئىشىنىشنى مۆمىنلەرنىڭ بىرىنچى سۈپىتى قىلىپ «ئۇلار غەيبكە ئىشەنگۈچىلەردۇر» دېيىش ئارقىلىق ئۇلارنى قۇرئانىنىڭ ئېتىداسىدىلا ماختايدۇ.

كائىناتتىكى ئاشكارا شەيئىلەرنى ھېچكىم ئىنكار قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنى ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلىپ ۋە كۆرۈپ تۇرىدۇ. ئەمما ئۇلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى ئاللاھ پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلىش ئارقىلىق بىلدۈرگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن غەيبكە ئىشىنىشنىڭ ئەھمىيىتى چوڭ. چۈنكى غەيبلەرگە ئىشىنىش ئاللاھنىڭ بەرگەن خەۋەرلىرىنى ھەق ۋە راست دەپ تەسدىق قىلغانلىقتۇر.

پەرىشتىلەر ۋە ئۇلارغا ئىمان كەلتۈرۈش

پەرىشتىلەر ـ روھىي ئالەمدۇر. ئۇلار كۆرۈنمەيدىغان دۇنيانىڭ بىرقىسمى. ماھىيەت جەھەتتە، ئۇلاردا بىرەر نەرسە ئىستېمال قىلىش يوق ھەمدە ئۇخلاشقىمۇ موھتاج ئەمەس. ئۇلارنى ئەر ياكى ئايال دېيىلمەيدۇ. پەرىشتىلەردە، ئىنسان ۋە ھايۋانلاردا بولغىنىدەك، شەھۋانىيلىق يوقتۇر. پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ ئاساسلىق ماددىلىرىدىن بىرىدۇر. ئۇلارغا ئىنكار قىلىش كۇپرىنىڭ جۈملىسىدىندۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِاللّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا (136)]

«ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئاللاھ ئۇنىڭغا چۈشۈرگەن كىتابقا (يەنى قۇرئان) غا ۋە ئىلگىرى ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلارغا (يەنى قۇرئاندىن بۇرۇن نازىل قىلىنغان ساماۋىي كىتابلارغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار. كىمكى ئاللاھنى، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنى، كىتابلىرىنى، پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇ، قاتتىق ئازغان بولىدۇ» [نىسا سۈرىسى 136 ـ ئايەت].

ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنىڭ بارلىقى ھەقتۇر، ئۇلار ھەمىشە ئاللاھنىڭ تائەت ـ ئىبادىتى بىلەن مەشغۇل بولغۇچى ھۆرمەتلىك، ئىتائەتچان ۋە مەسۇم بەندىلەردۇر. ئاللاھ پەرىشتىلەرنى تەرىپلەپ مۇنداق دەيدۇ

[لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ (27)]

«ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرى ھۆرمەتلىك بەندىلەردۇر، ئۇلار ئاللاھقا ئالدى بىلەن سۆز قىلىشقا پېتىنالمايدۇ» [ئەنبىيا سۈرىسى 27 ـ ئايەت].

پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى 4 مەسىلىگە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 ـ ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش. چۈنكى، پەرىشتىلەرنىڭ بار ئىكەنلىكىگە ئىشىنىش ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق ئەقىدىلىرىدىن سانىلىدۇ.

2 ـ جىبرىئىل، ئىسرافىل، مىكائىل ۋە ئەزرائىللارغا ئوخشاش بىزلەرگە ئىسىملىرى مەلۇم بولغان پەرىشتىلەرگە تەپسىلىي، ئىسىملىرى بىزلەرگە مەلۇم بولمىغان جىمى پەرىشتىلەرگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش.

3 ـ جىبرائىلغا ئوخشاش بىزگە سۈپەتلىرى مەلۇم بولغان پەرىشتىلەرنىڭ سۈپەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە جىبرائىلنى ئەسلى سۈرىتىدە (600 قانىتى

بىلەن ئۆپۈقنى يورگىگەن ھالىتىدە) كۆرگەنلىكىنى بايان قىلغان. پەرىشتىلەر گاھىدا ئادەم سۈرىتىدىمۇ كۆرۈنىدۇ. ھەزرىتى مەريەمنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەن پەرىشتىمۇ، ئەر كىشىنىڭ سۈرىتىدە كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىمۇ جىبرائىل ئەر كىشىنىڭ سۈرىتىدە بىر قانچە قېتىم كۆرۈنگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

4 ـ پەرىشتىلەرنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن تاپشۇرۇلغان ۋەزىپىلىرى ۋە ئەمەللىرىدىن بىزگە مەلۇم بولغانلىرىغا ئىشىنىش. مەسىلەن: جىبرىئىلنىڭ ۋەزىپىسى، ئاللاھ بىلەن ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرى ئوتتۇرىسىدا ئەلچىلىك قىلىش. ئەزرائىلنىڭ ۋەزىپىسى، ئەجەلى توشقانلارنىڭ جانلىرىنى ئېلىش. مىكائىلنىڭ ۋەزىپىسى، ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن شاماللارنى قوزغاش ئارقىلىق بۇلۇتلارنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، زېمىننىڭ ئاللاھ خالىغان جايلىرىغا يامغۇرلارنى ياغدۇرۇش. ئىسرافىلنىڭ ۋەزىپىسى، قىيامەت قايىم بولۇش ئالدىدا، بىرىنچى قېتىملىق سۈرگە پۈۋلەش ئارقىلىق بۇ دۇنيا ھاياتىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى ۋە ئاخىرەت ئالىمى باشلانغان كۈنىدە، ئىككىنچى قېتىملىق سۈرگە پۈۋلەش بىلەن ئىنسانلار تىرىلدۈرۈلۈشكە باشلىغانلىقىنى ئېلان قىلىشتۇر.

ئىنسانلار تۇپراقتىن يارىتىلغان بولسا، پەرىشتىلەر «نۇر» (يەنى يورۇقلۇق) دىن يارىتىلغان.

9183/5618 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: ((خلقت الملائكة من نور، وخلق الجان من مارج من نار، وخلق آدم مما وصف لكم))* مسلم (2996).

9183/5618 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پەرىشتىلەر نۇردىن، جىنلار ئوتنىڭ يالقۇنىدىن، ئادەم بولسا سىلەرگە ئېيتىپ بېرىلگەن نەرسىدىن يارىتىلغان. (مۇسلىم: 2996)

ھېسسىي بولمىغان يەنى ئىنسانلار ھېسسىي ئەزالىرى ئارقىلىق بىلەلمىگەن شەيئىلەرنى يوق دەپ ، ئىنكار قىلىش توغرا ئەمەستۇر. چۈنكى بىز بولارغا ئىنكار قىلماقچى بولساق، كۆڭۈل، جان، ئەقىل ۋە ۋىجدان قاتارلىقلارغىمۇ ئىنكار قىلىشمىزغا توغرا كېلىدۇ. چۈنكى بۇلارنىمۇ ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلگىلى بولمايدۇ ئەمەسمۇ. كۆڭۈل، جان، ئەقىل قاتارلىقلارنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى كۆرگەن كىشى يوق. ھالبۇكى دۇنيادا ھېچكىم تىرىك نەرسىدە جاننىڭ، ئەقىل ـ ھوشى جايىدا بولغان ئادەمدە ئەقىل ۋە كۆڭۈلنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلمايدۇ.

پەرىشتىلەرنىڭ خاراكتېرى، ۋەزىپىلىرى ۋە ماكانى

پەرىشتىلەرنىڭ خاراكتېرى ـ ئاللاھقا مۇتلەق ئىتائەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئۇلاردا كەمچىلىك ئۆتكۈزۈش ۋە ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىش يوقتۇر. ئاللاھ پەرىشتىلەر توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ (6)]

« ئى مۆمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار، ئۇ پەرىشتىلەر

ﷲنىڭ بۇيرۇقىدىن چىقمايدۇ، نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ » [تەھرىم سۈرىسى 6 ـ ئايەت].

پەرىشتىلەردىن ھەر بىرىنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن تاپشۇرۇلغان ئايرىم ۋەزىپىلىرى باردۇر. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەندىلەرنىڭ ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىنى خاتىرلەش بىلەن مەشغۇل بولسا، بەزىلىرى ئىنسانلارنى كېچە ـ كۈندۈزنىڭ بالايى ـ ئاپەتلىرى ۋە خەۋپ ـ خەتەرلىرىدىن مۇھاپىزەت قىلىش بىلەن مەشغۇلدۇر. بەزىلىرى بەندىلەرنىڭ جانلىرىنى قەبزى روھ قىلىش بىلەن مەشغۇل بولسا، بەزىلىرى ئۆلگەنلەردىن سوراق ـ سوئال قىلىش بىلەن مەشغۇلدۇر. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قۇرئان ئوقۇلغان، ئاللاھ ياد قىلىنغان ئورۇنلارغا ۋە مەسجىدلەرگە بېرىپ ئۇلارغا سامى بولۇش بىلەن مەشغۇل بولسا، بەزىلىرى ھەمىشە ئاللاھقا سەجدە قىلىش ئارقىلىق ئاللاھنى مەدھىيىلەش بىلەن مەشغۇلدۇر. پەرىشتىلەرنىڭ مەشھۇرلىرى: جىبرائىل، ئەزرائىل، مىكائىل ۋە ئىسرافىل ئەلەيھىسسالاملاردۇر. ئاللاھ پەرىشتىلەرنىڭ ۋەزىپىلىرى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ (28)]

«ئۇلار (يەنى پەرىشتىلەر) ئاللاھنىڭ ئەمرى بويىچە ئىش قىلىدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلغان ۋە قىلماقچى بولغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ئۇلار ئاللاھ رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ ھەيۋىتىدىن تىترەپ تۇرىدۇ» [ئەنبىيا سۈرىسى 28 ـ ئايەت].

ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە، پەرىشتىلەرنىڭ كۆپ قىسمى ئاسمانلاردا تۇرۇپ ئاللاھنىڭ ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئىجرا قىلسا، ئۇلارنىڭ بىر قىسمى زېمىندا يۈرۈپ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرىنى يۈرگۈزىدۇ. دېمەك، ئۇلار ئاسمانلار بىلەن زېمىن ئارىسىدا ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يولىدا سەير قىلىدۇ.

جىنلار

جىنلار ـ پەرىشتىلەرگە ئوخشاش غەيبىي ئالەملەردىن بولۇپ، پەرىشتىلەرنى كۆرگىلى بولمىغاندەك، ئۇلارنىمۇ كۆرگىلى بولمايدۇ. جىنلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ ئاساسلىق ماددىلىرىدىن بولمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ كېرەكلىك ماددىلىرىدىن بىرى، ئىنكار قىلىش كۇپرىنىڭ جۈملىسىدىن سانىلىدۇ. چۈنكى، قۇرئان كەرىمدە جىنلارنىڭ بارلىقى ئوچۇق بايان قىلىنغان. ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىنكار قىلىش قۇرئان كەرىمنىڭ خەۋەرلىرىگە ئىنكار قىلغانلىقتۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ خەۋەرلىرىگە ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

پەرىشتىلەر يورۇقلۇقتىن يارىتىلغان بولسا، جىنلار ئوت يالقۇنىدىن يارىتىلغان. ئاللاھ جىنلارنىڭ يارىتىلىشى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ (27)]

«جىنلارنى ئىلگىرى تۈتۈنسىز ئوت يالقۇنىدىن ياراتقان ئىدۇق» [ھىجر سۈرىسى 27 ـ ئايەت]. بۇ ئايەتتىن جىنلارنىڭ ئوت يالقۇنىدىن يارىتىلغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىنسانلاردىن بۇرۇن يارىتىلغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

جىنلارنىڭ خاراكتېرىمۇ ئىنسانلارنىڭ خارەكتېرىگە ئوخشاشتۇر، يەنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىنسانلارغا ئوخشاش مۇسۇلمان، ياخشى تەقۋالارمۇ، يامان، گۇناھكار، ئاسىيلارمۇ باردۇر.

ئاللاھ جىنلارنىڭ سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُوْلَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا (14)]

«بىزدىن مۇسۇلمانلار ۋە ھەق يولدىن چىققۇچىلارمۇ بار، مۇسۇلمان بولغانلار توغرا يولنى ئىزدىگەن بولىدۇ» [جىن سۈرىسى 14 ـ ئايەت]. جىنلارمۇ قىيامەت كۈنىدە ئىنسانلارغا ئوخشاش بۇدۇنيادىكى بارلىق ياخشى ـ يامان قىلمىشلىرىدىن ئەلۋەتتە جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىمۇ ياخشى ئىشلارنى قىلىپ ئاللاھنى رازى قىلغانلىرى ساۋابقا ئېرىشكىنىدەك، يامان ئىشلارنى قىلىپ ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلغانلىرى ئازابقا دۇچار بولىدۇ. چۈنكى ئۇلارمۇ ئىنسانلارغا ئوخشاش ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىلغان ۋە ئىبادەت ئۈچۈن يارىتىلغان مەخلۇقاتتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (56)]

«جىنلارنى، ئىنسانلارنى پەقەت ماڭا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا ياراتتىم» [زارىيات سۈرىسى 56 ـ ئايەت]. جىنلارمۇ ئىنسانلارغا ئوخشاش غەيبلەرنى بىلمەيدۇ. چۈنكى غەيبلەرنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى ھېكايە قىلىش ئارقىلىق، جىنلارنىڭ غەيبلەرنى بىلمىگەنلىكلىرى ۋە ھەرگىزمۇ بىلمەيدىغانلىقلىرىنى جاكارلاپ مۇنداق دەيدۇ:

[فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ (14)]

« سۇلەيماننىڭ ۋاپاتىنى ھۆكۈم قىلغىنىمىزدا (يەنى ئۇنى ۋاپات قىلدۇرغىنىمىزدا) سۇلەيماننىڭ ئۆلگەنلىكىدىن جىنلارنى پەقەت ئۇنىڭ ھاسىسىنى يېگەن قۇرۇتلار خەۋەردار قىلدى. سۇلەيمان (ھاسىسىنى قۇرۇت يەپ) يىقىلغان چاغدا جىنلارغا ئېنىق بولدىكى، ئەگەر ئۇلار غەيبنى بىلىدىغان بولسا ئىدى، خار قىلغۇچى ئازابتا (يەنى شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت ئېغىر ئەمگەكتە) قالمىغان بولاتتى » [سەبەئ سۈرىسى 14 ـ ئايەت]. دېمەك، جىنلار غەيبنى بىلمەيدۇ. ئەمما ئۇلار بىزلەرنى كۆرەلەيدۇ، بىز ئۇلارنى كۆرەلمەيمىز. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[يَا بَنِي آدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لاَ تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاء لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ (27)]

« ئى ئادەم باللىرى! شەيتان سىلەرنىڭ ئاتا ـ ئاناڭلارنى (ئازدۇرۇپ) جەننەتتىن چىقىرىۋەتكەنىدەك، سىلەرنىمۇ ئازدۇرمىسۇن، شەيتان ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرىنى ئۆزلىرىگە كۆرسىتىش ئۈچۈن كىيىملىرىنى سالغۇزىۋەتكەن ئىدى (يەنى ئۇلارنىڭ يالىڭاچ بولۇپ قېلىشىغا شەيتان سەۋەبچى بولغان ئىدى). شەيتان ۋە ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلىرى سىلەرنى كۆرەلەيدۇ، سىلەر ئۇلارنى كۆرەلمەيسىلەر، شۈبھىسىزكى، بىز شەيتانلارنى ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ دوستى قىلدۇق» [ئەئراف سۈرىسى 27 ـ ئايەت]. چۈنكى ئىبلىس جىنلاردىن كېلىپ چىققان بولۇپ، ئۇلارنىڭ يارىتىلغان ماددىسى بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ، ئوت يالقۇنى.

شەيتانلار

شەيتانلار ـ جىنلاردىن كېلىپ چىققان كاپىرلار بولۇپ، ئۇلار ئىنسانىيەتنىڭ ئەشەددى دۈشمىنىدۇر. شەيتانلار ھەممىشە ئىنسانلارنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇش ئۈچۈنلا تىرىشىدۇ. شەيتانلارمۇ جىنلارغا ئوخشاش جىسمىسىز مەخلۇقات بولۇپ، ئۇلارنى كۆرگىلى بولمايدۇ. ئەمما ئۇلار بىزلەرنى كۆرىدۇ. شەيتانلار ھەرقانداق يوللار بىلەن ئىنسانلارنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ تەۋەلىرىدىن قىلىۋېلىشقا تىرىشىدۇ. شۇڭا ئاللاھ ئىنسانلارنى شەيتانلارنىڭ شەررىدىن (يەنى يامانلىقلىرى ۋە ئازدۇرۇشلىرىدىن) ساقلىنىشقا ۋە ئاللاھتىن ئۇلارنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەشكە چاقىرىدۇ. ئاللاھ بىزگە شەيتانلاردىن ساقلىنىشنىڭ ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (36)]

«ئەگەر شەيتان سېنى ۋەسۋەسە قىلىپ (يامان ئىشلارغا كۈشكۈرتسە) ئاللاھقا سىغىنىپ (شەيتاننىڭ شەررىدىن) پاناھ تىلىگىن» [فۇسسىلەت سۈرىسى 36 ـ ئايەت].

ئاللاھ ئىنسانلارنى شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىگە ئەگىشىشتىن توسۇپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا (50)]

« ئۆز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس جىنلاردىن ئىدى. شۇڭا ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ ئىتائىتىدىن چىقتى. مېنى قويۇپ ئىبلىسنى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادىنى دوست قىلىۋالامسىلەر؟ ھالبۇكى، ئۇلار سىلەرگە دۈشمەندۇر، ئىبلىس زالىملار ئۈچۈن نېمىدېگەن يامان بەدەل! (يەنى ﷲقا ئىبادەت قىلىشنىڭ ئورنىغا شەيتانغا چوقۇنۇش نېمىدېگەن يامان!) » [كەھف سۈرىسى 50 ـ ئايەت].

ئىبلىس ـ شەيتانلارنىڭ ئاتىسى. ئۇ جىنلاردىن كېلىپ چىققان رەزىل مەخلۇقتۇر. ئاللاھ ئىبلىسنىڭ كېلىپ چىقىشى ھەققىدە توختىلىپ:

« كَانَ مِنَ الْجِنِّ »يەنى «ئىبلىس جىنلاردىن ئىدى» دەيدۇ. [كەھف سۈرىسى 50 ـ ئايەت].

ئىبلىس ـ ئەڭ ئەشەددى كاپىر بولۇپ، ئۇنىڭ كاپىر بولۇپ كېتىشىنىڭ سەۋەبى مۇنداق: ئاللاھ ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ بولغىنىدىن كېيىن، ئىبلىسنى پۈتۈن پەرىشتىلەر بىلەن بىرلىكتە ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش ئۈچۈن سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغاندا، ھەممە پەرىشتىلەر سەجدە قىلسا، ئىبلىس تەكەببۇرلۇق قىلىپ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىنى بەجا كەلتۈرمەيدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئاللاھ ئۇنى ئۆز ھىمايىسىدىن قوغلاپ، كاپىرلارنىڭ قاتارىدىن قىلىۋېتىدۇ. ئىبلىس ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاللاھنىڭ لەنىتىگە ئۇچراپ، كاپىر بولۇپ كەتكىنى ئۈچۈنلا، ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ. نەتىجىدە، ئۇنى ئازدۇرۇپ، ئۇنىڭ جەننەتتىن چىقىپ كېتىشىگىمۇ سەۋەبچى بولىدۇ. شۇندىن باشلاپ ئىبلىسنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان شەيتانلارمۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرى بولغان ئىنسانلارغا مەڭگۈلۈك دۈشمەن بولۇپ كەلمەكتە. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە بۇ قىسسىنى مۇنداق بايان قىلىدۇ:

[وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (34) وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الْظَّالِمِينَ (35) فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ (36)]

« ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس (سەجدە قىلىشتىن) باش تارتتى، تەكەببۇرلۇق قىلدى، ئۇ كاپىرلاردىن بولۇپ كەتتى [34]. بىز(ئادەمگە): «ئى ئادەم! سەن خوتۇنۇڭ (يەنى ھەۋۋا) بىلەن جەننەتتە تۇرۇڭلار! جەننەتتىكى نەرسىلەردىن خالىغىنىڭلارچە كەڭتاشا يەپ ـ ئىچىڭلار، بۇ دەرەخكە يېقىنلاشماڭلار (يەنى مېۋىسىدىن يېمەڭلار)، بولمىسا (ئۆزۈڭلارغا) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولۇپ قالىسىلەر» دېدۇق [35]. شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تېيىلدۇردى (يەنى مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېگۈزۈپ خاتالاشتۇردى)، تۇرۇۋاتقان جەننەتتىن چىقاردى. (ئادەمگە، ھەۋۋاغا، ئىبلىسقا) «بىر ـ بىرىڭلار بىلەن ئۆچەكەشكەن ھالدا (جەننەتتىن يەر يۈزىگە) چۈشۈڭلار، يەر يۈزىدە ۋاقىتلىق (ئەجىلىڭلار توشقۇچە) يەرلىشىڭلار ۋە (نېمەتلەردىن) بەھرىمەن بولۇڭلار» دېدۇق » [بەقەر سۈرىسى 34 ـ 35 ـ 36 ـ ئايەتلەر].

شەيتانلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ ئاساسلىق ماددىلىرىدىن بولمىسمۇ، ئۇلارنىڭ بارلىقى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ كېرەكلىك ماددىلىرىدىن بىرى، ئىنكار قىلىش كۇپرىنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

شەيتانلارنىڭ خاراكتېرى ـ پۈتۈنلەي يامانلىقتىن ئىبارەت بولۇپ، شەيتانلار ھەرخىل يوللار بىلەن ئىنسانلارنىڭ كۆڭۈللىرىگە يامانلىقنىڭ، ئازغۇنلۇقنىڭ ۋەسۋەسىلىرىنى سېلىش ئارقىلىق، ئۇلارنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇشقا تىرىشىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ (6)]

«شەيتان ھەقىقەتەن سىلەرگە دۈشمەندۇر. ئۇنى دۈشمەن تۇتۇڭلار. شەيتان ئۆزىنىڭ تەۋەلىرىنى ئەھلى دوزاختىن بولۇشقا چاقىرىدۇ» [فاتىر سۈرىسى 6 ـ ئايەت].

شەيتانلار ئاللاھنىڭ تائىتىدىن يىراقلاشقان، ئىمانى ئاجىز، ئىرادىسى مۇستەھكەم بولمىغان كىشىلەرنى ئازدۇرۇپ كېتەلەيدۇ. ئەمما ھەمىشە ئاللاھنىڭ ئىتائىتىدە بولغۇچى، تەقۋادار، ئىرادىلىك ۋە ئىخلاسمەن زاتلارنى شەيتانلار ھېچبىر يول بىلەن ئازدۇرۇپ كېتەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا شەيتانلارنىڭ ئاتىسى ئىبلىسنىڭ بۇھەقتىكى ئىقرارىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (82) إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ (83)]

«(ئىبلىس ئېيتتىكى) ئىززىتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى چوقۇم ئازدۇرىمەن، ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمايمەن)» [ساد سۈرىسى 82 ـ 83 ـ ئايەتلەر].

ئاللاھنىڭ تاللانغان بەندىلىرى ئىمانى كامىل، تەقۋادار، ئىرادىلىك ۋە ئىخلاسمەن زاتلاردۇر.

بۇ دۇنيا ئىمتىھان دۇنياسى بولۇپ، يامانلىق بولمىسا ياخشىلىقنىڭ قەدىر ـ قىممىتى بىلىنمەيدۇ. شۇڭا ئاللاھ جەننەتنى يارىتىش بىلەن بىرگە دوزاخنىمۇ ياراتقان. چۈنكى دوزاخ

بولمىسا جەننەتنىڭ قەدىر ـ قىممىتى بىلىنمەيتتى. شۇڭا ئاللاھ ئۆز ھېكمىتىگە ئاساسەن ئىنسانلارنى بۇ ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتىش بىلەن بىرگە ئۇلارنىڭ زېمىنغا شەيتانلارنىمۇ ئەۋەتكەن ۋە شەيتانلارغا ئىنسانلارنى ئازدۇرۇش قابىلىيىتىنى بەرگەن. قەدىمدە ئادەم ئەلەيھىسسالام توغرا يول ۋە ياخشىلىقنىڭ، ئىبلىس بولسا ئازغۇنلۇق ۋە يامانلىقنىڭ ۋەكىلى بولۇپ ئۆتكەن بولسا، كېيىن ۋە تا ھازىرمۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىدىن بىر قىسىم كىشىلەر، يەنى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەن مۆمىن زاتلار توغرا يول ۋە ياخشى ئىشلارغا، شەيتانلار ئازغۇنلۇق بىلەن يامان ئىشلارغا ۋەكىللىك قىلغان ھالدا ئۆمۈر سۈرمەكتە. بىز ئەتراپىمىزدىكى شەيئىلەر ۋە تارىخلارغا قارايدىغان بولساق، ھاياتلىق ئەزەلدىن زىددىيەتلەر بىلەنلا داۋام قىلىپ كەلگەنلىكىنى ۋە دۇنيانىڭ ھېچبىر يېرىدە قارشىلىقسىز، زىددىيەتسىز جەمئىيەتنىڭ تېپىلمايدىغانلىقىنى، ھەرقانداق بىر جەمئىيەت زىددىيەت ۋە قارشىلىقلار ئارىسىدا دەۋر سۈرىۋاتقانلىقىنى ئوچۇق كۆرەلەيمىز. ھەمدە زىددىيەت ھاياتنىڭ قانۇنىيىتى ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز.

دېمەك: زىددىيەتسىز جەمئىيەت بولمايدۇ! شەيتانلار ھەر زامان ئىنسانلارنىڭ ئەشەددىي دۈشمەنلىرىدۇر. دۇنيادىكى بىر ـ بىرىگە قارشى زىددىيەتلىك كۈچلار زامانلارنىڭ ئۆتۈشى ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن بىر ـ بىرىگە دوست بولۇشۇپ كېتىشى مۇمكىن بەلكى شۇنداق بولغانلارمۇ بار ئەمما ئادەم ئەۋلادى بىلەن شەيتانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇ زىددىيەت مەڭگۈ ھەل بولمايدىغان ۋە ئەبەدى شۇنداق داۋام قىلىدىغان ئالاھىدە چوڭ زىددىيەتتۇر. شۇڭا ئاللاھ ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە ۋە ئۇلارنىڭ ئۈممەتلىرىگە شەيتانلاردىن يىراق بولۇشنى قايتا ـ قايتا تەۋسىيە قىلىپ كەلمەكتە. كىمكى شەيتانلارغا ئالدىنىپ كەتمەستىن، ئاللاھ تەرەپكە بۇرۇلۇپ ئۆزىنى ئاللاھنىڭ دىنىغا بېغىشلايدىكەن، ئۇ، ئاللاھنىڭ ھىمايىسى ئاستىغا كىرگەن بولىدۇ. ئۇ ئاللاھنىڭ ھىمايىسىدە بولغانىكەن، ئۇنىڭغا شەيتان زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. كىمكى ئاللاھنى ئۇنتۇپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىگە ۋە نەيرەڭلىرىگە ئالدىنىپ، ئۇلارنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتىدىكەن، ئۇ، شەيتانلارنىڭ تەۋەلىرىگە ئايلىنىپ قالىدۇ ـ دە، شەيتانلار بىلەن بىرگە دوزاختا مەڭگۈلۈك تەۋە بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ (36) وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ (37)]

«كىمكى مېھرىبان ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن (يەنى قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز، شەيتان ئۇنىڭغا ھەمىشە ھەمراھ بولىدۇ. شۈبھىسىزكى شەيتانلار ئۇلارنى توغرا يولدىن توسىدۇ. ئۇلار بولسا ئۆزلىرىنى توغرا يولدا دەپ گۇمان قىلىدۇ» [زۇخرۇف سۈرىسى 36 ـ 37 ـ ئايەتلەر].

بەشىنچى باپ. ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش

ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن كىتابلار ۋە ئۇنىڭ مەزمۇنلىرى

ئاللاھنىڭ كىتابلىرى ـ ئاللاھ پەيغەمبەرلەرگە چۈشۈرگەن مۇقەددەس كىتابلاردۇر. ئۇلار ساماۋىي كىتابلار دەپ ئاتىلىدۇ. ئاللاھ بۇ كىتابلارنى ـ پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق ئىنسانلارنى يامان يوللاردىن قايتۇرۇپ ، بىر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشتەك توغرا يولغا باشلاپ، ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن چۈشۈرگەن. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[الَر كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ (1)]

«بۇ قۇرئان شۇنداق بىر كىتابتۇركى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئىزنى بىلەن كۇپرىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ئىماننىڭ يورۇقلۇقىغا چىقىرىشىڭ ئۈچۈن، غالىب، (ھەممە تىللاردا) مەدھىيىلەنگەن ئاللاھنىڭ يولىغا (باشلىشىڭ ئۈچۈن) چۈشۈردۇق» [ئىبراھىم سۈرىسى 1 ـ ئايەت].

ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلاردا، كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ئۇنىڭ پەرۋىش قىلغۇچىسى يالغۇز ئاللاھ ئىكەنلىكى ۋە ئاللاھتىن باشقا ئىبادەتكە ھەقلىق بولغان مەبۇد بەرھەق يوق ئىكەنلىكىنىڭ بايانى، ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك سائادەتلىرى ئۈچۈن كېرەكلىك مەسىلىلەر، ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇممەتلەرنىڭ قىسسىلىرى، ھەرتۈرلۈك پايدىلىق ۋەز ـ نەسىھەتلەر، ئاخىرەت ئالەمىنىڭ خەۋەرلىرى، دۇئا ۋە ئىبادەتلەرنىڭ ئۇسۇل ۋە سىستېملىرى، ئىجتىمائىي ۋە كىشىلىك ھاياتنىڭ قانۇن، پرىنسىپلىرى قاتارلىقلار سۆزلەنگەن.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە كىتاب چۈشۈرۈلگەن ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ ئاز قىسمىغا كىتاب چۈشۈرۈلگەن بولسىمۇ، كۆپىنچىسىگە ئاللاھتىن ۋەھىيلا كېلەتتى. ئۇلار ئاللاھتىن كەلگەن ۋەھىينىڭ روھىنى ئۇممەتلىرىگە يەتكۈزۈش ئارقىلىق، ئۇلارنى دىنغا دەۋەت قىلاتتى.

ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن كىتابلار قۇرئان كەرىمنىڭ بايان قىلىشى بويىچە تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1 ـ تەۋرات ـ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن. [إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ (44)]

«بىز ھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق، تەۋراتتا (توغرا يولغا يېتەكلەيدىغان) ھىدايەت ۋە نۇر بار» [مائىدە سۈرىسى 44 ـ ئايەت].

2 ـ زەبۇر ـ داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن. [وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا (163)]

«داۋۇدقا زەبۇرنى ئاتا قىلدۇق» [نىسا سۈرىسى 163 ـ ئايەت].

3 ـ ئىنجىل ـ ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن.

[ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ (27)]

«ئارقىدىن مەريەم ئوغلى ئىيسانى ئەۋەتتۇق، ئۇنىڭغا ئىنجىلنى ئاتا قىلدۇق» [ھەدىد سۈرىسى 27 ـ ئايەت].

4- قۇرئان - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن: [إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ *(2)]

«شۈبھىسىزكى، سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ ئۇنى ئەرەبچە قۇرئان قىلىپ چۈشۈردۇق» [يۈسۈپ سۈرىسى 2 - ئايەت].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىگە كۆرە، يۇقىرىقىلاردىن باشقىمۇ بەزى پەيغەمبەرلەرگە ساماۋىي كىتابلار چۈشۈرۈلگەنلىكى مەلۇم. ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

ئادەم ئەلەيھىسسالامغا 10 بەتلىك، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا 10 بەتلىك، شىش ئەلەيھىسسالامغا 50 بەتلىك، ئىدرىس ئەلەيھىسسالامغا 30 بەتلىك كىتابلار چۈشۈرۈلگەن.

قۇرئان كەرىمدىن ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلار پەيغەمبەرلەرگە ئاللاھ تەرىپىدىن دىۋان قىلىنغان ھالدا، بىر يولى چۈشۈرۈلگەن بولسا، قۇرئان كەرىم ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەقەلەرنىڭ تەلىپىگە ۋە شارائىتلارنىڭ تەقەززاسىغا مۇناسىپ ھالدا، ئاز - ئازدىن ئوقۇپ بېرىشى نەتىجىسىدە، ۋەھيي يولى بىلەن تولۇق 23 يىل ئىچىدە تەدرىجىي چۈشۈرۈلگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئاللاھتىن تاپشۇرۇپ ئالغان قۇرئان كەرىمنى ئاللاھتىن چۈشكەن پېتى كەم - زىيادە قىلماستىن، بىرەر ھەرپىكە چاغلىق ئۆزگەرتىۋەتمەستىن ئىسلام ئۈممىتىگە ئەينەن يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئەلچىلىك بۇرچىنى تولۇقى بىلەن ئادا قىلغان.

ۋەھيي سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى - ئىلھام دېمەكتۇر. ئەمما ۋەھيىنىڭ شەرئەت ئىستىمالىدىكى مەنىسى: ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرگە بىۋاستە ياكى پەرىشتىنىڭ ۋاستىسى بىلەن سۆز قىلىشى دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ (51)]

«ئاللاھ ھەرقانداق ئادەمگە پەقەت ۋەھيي ئارقىلىق ياكى پەردە ئارقىسىدا ياكى پەرىشتىدىن بولغان بىر ئەلچىنى ئەۋەتىپ ئۆز ئىزنى بىلەن ئۇنىڭغا خالىغان ۋەھيىنى قىلىش ئارقىلىقلا سۆز قىلغان» [شۇرا سۈرىسى 51 - ئايەت].

ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئىنسانلارنى توغرا يولغا باشلاش ئۈچۈن ئۇلارغا كىتابلارنى چۈشۈرگەنلىكى ۋە بۇ كىتابلار ئارقىلىق ئىنسانلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىپ، ئۇلارنى ئۇنىڭغا چاقىرغانلىقى، ئۇلارنى يامان يوللاردىن توسۇپ ئۇنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئاگاھلاندۇرغانلىقى ھەق ۋە راستتۇر.

ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ مەزمۇنلىرى

ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى 4 مەسىلىگە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - پەيغەمبەرلەرگە كەلگەن ساماۋىي كىتابلارنىڭ راستىنلا ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ھەق كىتابلار ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىش.

2 - ئاللاھ تائالا بىزگە ئىسىملىرىنى بىلدۈرگەن قۇرئان، تەۋرات، ئىنجىل ۋە زەبۇر قاتارلىق ساماۋىي كىتابلارغا تەپسىلىي؛ ئىسىملىرى بىزگە مەلۇم بولمىغانلىرىنىڭ ھەممىسىگە ئىجمالىي ئىمان كەلتۈرۈش.

3 ـ قۇرئان كەرىمنىڭ پۈتۈن خەۋەرلىرىگە ۋە باشقا ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئۆزگەرتىلىشتىن ساقلىنىپ قالغان خەۋەرلىرىدىن قۇرئاننىڭ تەسدىقلىغانلىرىغا ئىشىنىپ، ئۇنى تەسدىق قىلىش.

4 ـ ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلمىغان ئەھكاملىرىغا ئەمەل قىلىش.

ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى ئىماننىڭ تولۇقلىنىشىدۇر. چۈنكى ئاللاھنىڭ كىتابلىرىغا ئىمان كەلتۈرمىگەن كىشىنىڭ ئىمانى تولۇقلانمايدۇ. نەتىجىدە، مۇسۇلمان بولالمايدۇ.

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِاللّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا (136)]

«ئى مۆمىنلەر! ئاللاھقا، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە ئاللاھ ئۇنىڭغا چۈشۈرگەن كىتاب قۇرئانغا ۋە ئىلگىرى ئاللاھ چۈشۈرگەن كىتابلارغا(يەنى ساماۋىي كىتابلارغا) ئىمان كەلتۈرۈڭلار. كىمكى ئاللاھنى، ئاللاھنىڭ پەرىشتىلىرىنى، كىتابلىرىنى، پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ئاخىرەت كۈنىنى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇ قاتتىق ئازغان بولىدۇ» [نىسا سۈرىسى 136 ـ ئايەت]. مۇندىن باشقا پايدىلىرىمۇ كۆپتۇر. ئۇلاردىن:

1 ـ ئاللاھنىڭ ھەرقانداق بىر قەۋمگە پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن كىتابلارنى چۈشۈرۈپ، ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە باشلىغانلىقىنى تونۇپ، ئاللاھنىڭ ئىنسانلارغا قىلغان رەھمەت ۋە شەپقەتلىرىنى بىلىش ۋە ئۇنىڭغا لايىق شۈكۈر ئادا قىلىش.

2 ـ ئاللاھنىڭ كىتابلىرىدىكى ئىلاھىي دەستۇرلارغا ئەمەل قىلىش ئارقىلىق دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە ئېرىشىش.

3 ـ ئاللاھنىڭ ھەر قەۋمگە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا مۇناسىپ ھالدا شەرئەت بەلگىلىگەنلىكىدىكى ئۇلۇغ ھېكمەتنى تونۇش.

4 ـ ئاللاھنىڭ يۇقىرىقى نېمەتلىرىگە لايىقىدا شۈكۈر ئادا قىلىش

ئالتىنچى باپ. تەقدىر ـ قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش

كىرىش سۆز

قازايى قەدەرگە ئىشىنىش ئىسلام ئەقىدىلىرىنىڭ بىرى ھېساپلىنىدۇ. ئىسلام ئەقىدىسى ئاللاھقا ئىشىنىش ئاساسىغا قۇرۇلغان ۋە ئاللاھنىڭ ئىسىم ـسۈپەتلىرىنى توغرا بىلىش ئۈستىگە بىنا قىلىنغان. ئىسلام دىنى ئاللاھ تائالاغا كامالەت سۈپەتلىرى، بۈيۈكلۈك، گۈزەللىك سۈپەتلىرى ۋە ماختاش ئامىللىرىنى ۋاجىپ قىلدى. بۇ مەسىلىدە ئەقىل ۋەھيىگە ماسلاشتى، ئاندىن ئىلاھغا ۋاجىپ بولغان كامالەت تەپسىلى بايان قىلىندى.

[الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى (2) وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى (3)]

« ئۇ پۈتۈن مەخلۇقاتنى ياراتتى، ئۇلارنى بېجىرىم يارتتى(يەنى چىرايلىق ۋە مۇناسىپ شەكىلدە) قىلدى. مەخلۇقاتقا پايدىلىق ئىشلارنى تەقدىر قىلدى، ئۇلارغا پايدىلىنىش يوللىرىنى كۆرسەتتى»، (سۈرە ئەئلا- 2~3- ئايەت).

كەڭرى ئىلمىنىڭ، تولۇق ئىرادىسىنىڭ ۋە كامىل قۇدرەتىنىڭ سۈپەتلىرى ئاللاھنىڭ ئۆزىگە خاس. ئۇ خالىغان نەرسىلەرنى قىلالايدۇ. قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى بىلىدۇ. "بىلىش" ئىمان كەلتۈرۈشكە تېگىشلىك ئىشلارنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ.

قازايى قەدەر ئەقىدىسى مۇشۇ سۈپەتلەر ئۈستىگە قۇرۇلغان، تەقدىرگە ئىشىنىش ئاللاھقا بولغان ئىماننى تولۇقلىغۇچى قىسمىدۇر ۋە ئىماننىڭ ئۇچۇق ھەقىقەتلىرىدىن بولغان ئاساسىدۇر.

شۇنداق، ئاللاھنىڭ ئىلمى ھەممە نەرسىدىن كەڭرىدۇر، ئۇ ھەممە نەرسىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر. ئاللاھنىڭ ئىلمى ماكانلار ھەر خىل، زامانلار خىلمۇ- خىل بولسىمۇ ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ، ھېچقانداق بىر شەيئى ئاللاھنىڭ ئىلمىدىن(بىلىشىدىن) قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ھايات ساھەسىدىكى ياخشىلىق، يامانلىق، ئۈمىد، قورقۇش، خۇشاللىق ۋە قايغۇدىن ئىبارەت ھايات كۆرۈنىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئىلاھى ئىلىم(بىلىش) ناھايىتى ئىنچىكىلىك بىلەن ئۆزلەشتۇرگەن.

[وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِن قُرْآنٍ وَلاَ تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء وَلاَ أَصْغَرَ مِن ذَلِكَ وَلا أَكْبَرَ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (61)]

« سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسىبىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز، ئاسمان ـ زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى اللهنىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەندۇر.» (سۈرە يۇنۇس ـ61ـ ئايەت).

دىن دۈشمەنلىرى ئىسلام ئەقىدىسىگە ھۇجۇم قىلىپ، ئۇ ھەقتە ھەر تۈرلۈك شەكلەرنى تاشلاپ، مۇسۇلمانلارنىڭ بۈگۈنكىدەك ئەھۋالغا كېلىپ قېلىشى تەقدىرگە ئىشەنگەنلىكتىن بولغان دەپ ھەقىقەتنى سەتلەشتۈرۈۋېتىشكە ئۇرۇنۇپ كەلدى. ئەمەلىيەتتە مۇسۇلمانلارنىڭ بۈگۈنكىدەك ئەھۋالغا كېلىپ قېلىشىغا تەقدىرگە ئىشىنىش سەۋەپچى بولغان ئەمەس، بەلكى مۇسۇلمانلارنىڭ تەقدىر مەسىلىسىنى توغرا چۈشۈنەلمەسلىكى، ئۆز يولىدا توغرا مۇئامىلە قىلالماسلىقى، دىنىنىڭ پىرىنسىپلىرىنى تولۇق ئۆزلەشتۈرەلمەسلىكى ۋە دىنىغا ئەمەل قىلماسلىقى سەۋەپ بولغان.

ئەپسۇسلىنارلىق تەرىپى، ھازىرغا قەدەر كۆپلىگەن مۇسۇلمانلار ئۆزىدىكى ئىللەت، كىسەل ۋە دۈشمەنلىرىنىڭ ھىيلە ـ مىكرىنى بىلمەي يۈرۈيدۇ. شۇ سەۋەپتىن ئۇلار ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلىۋاتقان ناچار قىلمىقلىرىغا تەقدىر مەسىلىسىنى بانا كۆرسىتىپ، مەسئۇلىيەتتىن قېچىشقا ئۇرۇنماقتا.

بىر كۈنى بىر كىشى بىر ئالىم كىشىدىن ئىنسان ئىختىيارىمۇ ياكى ئىختىيارسىزمۇ؟ دەپ سوراپتۇ. ئالىم كىشى، ئىنسان ئىككى خىل بولىدۇ: بىر تۈرى شەرىقتە، يەنە بىر تۈرى غەرىپتە ياشايدۇ، بىرىنچى تۈرىدىكى ئىنسان ئىختىيارىسىز، يەنە بىرىسى ئىختىيارى ھۆر ئىنساندۇر دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. ھېلىقى سۇئال سورىغان كىشى بۇ جاۋاپنى چۈشىنەلمەي بۇ نېمە دېگەن گەپ؟ مەن ئۆزلىرىدىن ئىنساندا ئەركىن ئىرادە، مۇستەقىل قۇدرەت بارمۇ؟ ئىنسان ئىرادە ۋە

قۇدرىتى بىلەن خالىغان نەرسىلەرنى قىلالامدۇ ياكى بىر ئىشلارنى قىلىشقا مەجبۇرلىنامدۇ؟ دەپ سوراۋاتىمەن دەپتۇ. ئالىم كىشى :"مەن ساڭا غەرپتىكى ئىنسان مۇستەقىل، شەرقتىكى ئىنسان مۇستەملىكىگە قالغان دەپ جاۋاپ بەردىمغۇ دەپتۇ. چۈنكى غەرپتىكى ئىنساندا ئىرادە ۋە ئىقتىدار قۇدرەت تېپىلىدۇ، شەرقتىكى ئىنساندا ئۇ ئىككى نەرسىنىڭ ھېچ بىرسى تېپىلمايدۇ!.

غەرپلىكلەر ئۆزلىرىنىڭ مۇستەقىل ئەقلى بارلىغىنى ھىس قىلىپ، ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ئاجايىپ نەرسىلەرنى كەشىپ قىلىپ چىقتى، نۇرغۇن ئىجادىيەتلەرنى ياراتتى، ئىرادىسى بارلىقىنى ھىس قىلىپ، قەتئى ئىرادە باغلاپ باشقا مىللەتلەرنى ئۆز مەنپەئەتىگە بويسۇندۇردى. ئىقتىدار ۋە قۇدرىتى بارلىقىنى ھىس قىلىپ شەرىق ۋە غەرىپنى كېزىپ ئاجايىپ نەرسىلەرنى ياساپ چىقتى. ئىنسانىيەت مەدەنىيتىگە كۆز يۇمغىلى بولمايدىغان دەرجىدە ھەسسە قوشتى.

ئەمما بىزچۇ، ھازىرغىچە ئىنساننىڭ تەپەككۇر قىلالايدىغان ئەركىن ئەقلى بارمۇ؟ ئىرادە باغلىيالايدىغان ئىرادىسى بارمۇ؟ ھەركەتلىنەلەيدىغان كۈچ قۇدرىتى بارمۇ؟ دەپ سوراپ يۈرىمىز.

بۇ ئىزدىنىش ئارقىلىق ئىسلام ئۇغلانلىرىنىڭ دىنىنى توغرا چۈشۈنۈشىنى، شۇ ئارقىلىق خىزمەت ۋە ئەمەلگە ئاتلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. تەقدىرگە ئىشىنىش ئەقىدىسى ھەر قانداق شارائىتتا قورقماستىن ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى قانۇنىغا رىئايە قىلغان، ئىشلارنىڭ سەۋەبىنى تولۇق قوللانغان ھالەتتە ئەمەل قىلىشقا ئىتتىرىدۇ. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئاللاھ تەقدىر قىلغان نەتىجىلەرگە سەۋەبسىز يەتكىلى بولمايدۇ. سەۋەبسىز نەتىجىگە ئېرىشكىلى بولماسلىق دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئىشلىرىدا ئوخشاشلا بىردەكتۇر. دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ئاللاھنىڭ قانۇنى بىردۇر. بۇ توغرىدا ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلاَ مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ (11)]

« ھەربىر ئادەمنىڭ ئالدى ـ كەينىدە ﷲنىڭ ئەمرى بويىچە ئۇنى قوغدايدىغان نۆۋەتچى پەرىشتىلەر بار. ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگۈچە (يەنى ﷲنىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۈزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) ﷲ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى ﷲ ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت ـ ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ)، ﷲ بىرەر قەۋمنى ھالاك قىلماقچى (ياكى ئازابلىماقچى) بولسا، ئۇنىڭغا قارشى تۇرغىلى بولمايدۇ، ئۇلارغا ئازابنى دەپئى قىلىدىغان ﷲ تىن باشقا ئىگىمۇ بولمايدۇ »، (سۈرە رەئدە ـ 11 ـ ئايەت).

تەقدىرگە ئىشىنىش

تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىماننىڭ ئاساسى ۋە ئىدئولوگىيەنىڭ مەركىزى ھىساپلىنىدۇ.

تەقدىرنىڭ مەنىسى : كائىنات ۋە كائىناتتىكى بارلىق شەيئىلەر تەخمىنەن ھەرىكەت قىلمايدۇ، كائىناتتا بىرەر ئىش تاسادىپى ياكى ئەھمىيەتسىز پەيدا بولۇپ قالمايدۇ. ئاللاھنىڭ ئىلمى، ئىشلار يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى بىلەلەيدىغان ئەزەلى بىلىشدۇر. ئاللاھ تائالا ئۇ ئىشلارنىڭ زامانى، ئورنى، مىقدارى، شەكلى، خۇسۇسىيەتلىرى، سۈپەتلىرى ۋە ئەھۋالىنى تەقدىر قىلدى. ئۇ ئىشلارنى (يەنى كائىناتتا يۈز بېرىدىغان ئىشلارنى) يېزىپ خاتىرلىدى، ھېچقانداق بىر نەرسىنى ئۇنتۇپ قالمىدى. ئۇ ئىشلار ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە قۇدرىتى بىلەن

ئاللاھ تەقدىر قىلغان شەكىلدە يۈز بېرىدۇ ياكى پەيدا بولىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (49)]

« بىز ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى ئۆلچەملىك ياراتتۇق »، (سۈرە قەمەر- 49- ئايەت).

[الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا (2)]

« ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللهقا خاستۇر، اللهنىڭ بالىسى يوقتۇر، پادىشاھلىقتا شېرىكىمۇ يوقتۇر، الله ھەممە نەرسىنى ياراتتى، ئاندىن (ئۆزىنىڭ خاھىشى بويىچە) ئۇنىڭغا مۇناسىپ ئۆلچەمنى بەلگىلىدى »، (سۈرە فۇرقان- 2- ئايەت).

ئاللاھ تائالانىڭ بىر نەرسىنى تەقدىر قىلىشىنىڭ مەنىسى، تۆت ھەقىقەتنى ئىسپاتلاشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بىرىنچى: ئاللاھ تائالا ئىشلارنى پەيدا بولۇشتىن ياكى يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى بىلىدۇ، ئاللاھنىڭ ئىلمىدىن ھېچقانداق بىر نەرسە قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ئاللاھ ئىشلارنى سادىر بولۇشتىن ئىلگىرى، قانداق سادىر بولىدىغانلىقى، قاچان ۋە قەيەردە سادىر بولىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِن قُرْآنٍ وَلاَ تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء وَلاَ أَصْغَرَ مِن ذَلِكَ وَلا أَكْبَرَ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (61)]

« سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسىبىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز، ئاسمان - زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى اللهنىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەندۇر »، (سۈرە يۇنۇس- 61- ئايەت).

[وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (59)]

« قۇرۇقلۇقتىكى، دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن ئاللاھ بىلمەيدىغان بىرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسىلەر بولسۇن، ھەممىسى(ئاللاھقا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلغاندۇر»، (سۈرە ئەنئام- 59- ئايەت).

ئاللاھ يۈز بېرىدۇ دەپ بىلگەن نەرسە شەكسىز يۈز بېرىدۇ، يۈز بەرمەيدۇ دەپ بىلگەن نەرسە ھەرگىز سادىر بولمايدۇ. خۇسۇسى سۈپەت ۋە مۇئەييەن شارائىتتا يۈز بېرىدۇ دەپ بىلگەن نەرسە شەكسىز ھالەتتە شۇ سۈپەت ۋە شۇ شارائىتتا يۈز بېرىدۇ، مەخلۇقلار ئاللاھنىڭ ئىلمىدىن بىر نەرسىنى ئۆزگەرتىشكە قادىر ئەمەس.

ئىككىنچى: كائىناتتا سادىر بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئۆتكۈر خاھىشى

ۋە ئىرادىسى بىلەن سادىر بولىدۇ. ئىش ھەرىكەت ئېلىپ بارغان ياكى سۆز قىلغان كىشى بۇ دائىرىدىن چىقىپ كېتەلمەيدۇ. ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:

[وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نِبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاء رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ (112)]

« شۇنىڭدەك (يەنى بۇ مۇشرىكلارنى ساڭا دۈشمەن قىلغاندەك) ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ شەيتانلىرىنى ھەر بىر پەيغەمبەرگە دۈشمەن قىلدۇق، ئۇلار ئالداش ئۈچۈن شېرىن سۆزلەر بىلەن بىر ـ بىرىگە ۋەسۋەسە قىلىدۇ، ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا، ئۇلار بۇ ئىشنى (يەنى پەيغەمبەرلىرىگە دۈشمەنلىكنى) قىلمايتتى، ئۇلارنى ئۆزلىرى توقۇغان ھىيلە ـ مىكىرلىرى بىلەن قويۇپ بەرگىن (الله ساڭا ئۇلارغا قارشى ياردەم بېرىدۇ) » (سۈرە ئەنئام ـ 112 ـ ئايەت).

[تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ اللّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِن بَعْدِهِم مِّن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنِ اخْتَلَفُواْ فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلُواْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ (253)]

« ئەگەر ئاللاھ خالىغان بولسا ئىدى، ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ئۈممەتلەر ئۇلارغا روشەن دەلىللەر كەلگەندىن كېيىن ئۆز ئارا ئۇرۇشماس ئىدى، لېكىن ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشتى، بەزىسى ئىمان ئېيتتى، بەزىسى كاپىر بولدى، ئەگەر ئاللاھ خالىغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئۆز ئارا ئۇرۇشماس ئىدى.لېكىن ئاللاھ خالىغىنىنى قىلىدۇ» (سۈرە بەقەر ـ 253 ـ ئايەت).

شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسۇلمانلار: " ئاللاھ خالىغان نەرسە بولىدۇ، خالىمىغان نەرسە بولمايدۇ " دېگەن سۆزنى بىردەك ئىتتىپاقلاشتى.

ئۈچىنچى: كائىناتتا ھەر بىر نەرسە ئاللاھنىڭ مەخلۇقىدۇر، ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنىڭ تەسىرىدۇر، يارىتىش ئىشلىرىدا ئاللاھنىڭ شېرىكى يوق.

تۆتىنچى: ئاللاھ تائالا كائىناتتا يۈز بېرىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قەدىمدىن تارتىپ " لەۋھۇلمەھپۇز " دىن ئىبارەت قېشىدىكى بىر كىتابقا خاتىرلىدى. ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:

[مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (22)]

« يەر يۈزىدىكى بارلىق ھادىسىلەر ۋە ئۆزەڭلار ئۇچرىغان مۇسىبەتلەر بىز ئۇلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلغان، بۇ(ئىش) شۈبھىسىزكى، ئاللاھقا ئاساندۇر» (سۈرە ھەدىد ـ 22 ـ ئايەت).

[قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللّهُ لَنَا هُوَ مَوْلاَنَا وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (51)]

« ئېيتقىنكى، ‹بىزگە پەقەت اللهنىڭ تەقدىر قىلغان نەرسىسى يېتىدۇ، ئۇ بىزنىڭ مەدەتكارىمىزدۇر. مۆمىنلەر اللهقا تەۋەككۇل قىلسۇن (يەنى مۆمىنلەر ھەممە ئىشنى اللهقا تاپشۇرسۇن، ئۇنىدىن باشقا ھېچ ئەھەدىگە يۆلەنمىسۇن)›»، (سۈرە تەۋبە ـ 51 ـ ئايەت).

7635/4596 ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَقَالَ: ((يَا غُلامُ إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ احْفَظِ الله يَحْفَظْكَ، احْفَظِ الله تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ الله، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِالله، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله لَكَ، وَلَوِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الْأَقْلامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ))* الترمذي(2516)

7635/4596 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئارقىسىغا مىنگىشىۋالغانىدىم. ئۇ: ئى ئوغلۇم! مەن ساڭا بىر قانچە كەلىمە ئۆگىتىپ قوياي. اللەنىڭ بۇيرۇقلىرىغا چىڭ يېپىشقىنكى، اللە سېنى قوغدايدۇ. اللەنىڭ بۇيرۇقلىرىغا ئىزچىل ئەمەل قىلغىنكى، اللەنى كۆز ئالدىڭدا تاپىسەن. بىر نەرسە سورىساڭ، اللەتىن سورىغىن. ياردەم تىلىسەڭ، اللەتىن تىلىگىن. بىلىپ قويغىنكى، بارلىق ئۇممەت ساڭا پايدا يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىر يەرگە يىغىلسىمۇ، اللە ساڭا پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ. ئەگەر بارلىق ئۇممەت ساڭا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن يىغىلسىمۇ، اللە ساڭا پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، بەتلەر قۇرۇدى. (تىرمىزى: 2516)

تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرگەنلىك ئىلاھى كامالەتنىڭ تەقەززاسىغا ئىمان كەلتۈرۈشتۇر. ئىسلام دىنى ئېلىپ كەلگەن تەقدىرگە ئىشىنىش مەسىلىسى بەخت تەلەيگە ياكى تاسادىپىلىققا ئىشىنىش ئەمەس، ئۇ ئىلاھى كامالەتنىڭ تەقەززاسىغا ئىشىنىشتۇر، ئىسلام ئەقىدىسى ئىلاھى كامالەتنىڭ تەقەززاسى بىلەن ئالاھىدە بولغان.

ئىسلام ئەقىدىسى ئىلاھلىق مەسىلىسىدىكى پەلسەپىلەرنىڭ خىياللىرى ۋە دىنلارنىڭ بۇرۇلىشىنى تۈزلىدى. ھەر خىل پەلسەپىلەر ۋە دىنلار تەسەۋۋۇر قىلىشۋاتقان ئىلاھ ئىسلام دىنىدىكى ئىلاھ ئەمەس، ئىسلام دىنىدىكى ئىلاھ ھەممە نەرسىلەرنىڭ پادىشاھى، يارىتىش ۋە بۇيرۇش سالاھىيتىگە ئىگە زات، ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى، ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچى، ھەممە ئىشلارنى كونترول قىلغۇچى زاتتۇر. ھېچ قانداق بىر نەرسە ئۇ ئىلاھنىڭ ھۆكۈمرانلىق دائىرىسىدىن چىقىپ كېتەلمەيدۇ، ئۆزى خالىغانچە ھۆكۈم قىلىدۇ، ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلىدۇ، ئاسمان ۋە زېمىندىكى ھېچقانداق بىر نەرسە ئۇ زاتقا مەخپى بولۇپ قالمايدۇ.

ئۇ ئىلاھ ناھايىتى سېخى، ئادىل، مېھرىبان، رەھىمدىل، ھەممىنى بىلگۈچى، ھىكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى زاتتۇر. ئۇ ئىلاھ ھېچ بىر مەخلۇققا زۇلۇم قىلمايدۇ، بىر ئىنساننى باشقىلارنىڭ جىنايىتى بىلەن جازالىمايدۇ، بىر ئادەمنىڭ قىلغان ئىش ھەققىنى كەمەيتىپ قويمايدۇ ۋە زايا قىلىۋەتمەيدۇ. ئاللاھ تائالا خاتالىقسىز جازالىمايدۇ، ياخشىلىقنىڭ ئەجرىنى زايا قىلىۋەتمەيدۇ بەلكى ئەجرىنى ھەسسىلەپ بېرىدۇ. كائىناتتا يۈز بېرىۋاتقان ئىشلارنىڭ ھەممىسى بۇ ئىلاھنىڭ تەقدىرى، كونتروللىقى، ئىرادىسى، بىلىشى ۋە ھىكمەت تەقەززاسى بىلەن بولىدۇ، تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرۈش مانا مۇشۇنداق بولىدۇ. تاسادىپىلىققا ئىشىنىش ياكى بەخت تەلەيگە ئىشىنىش تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرگەنلىك بولمايدۇ.

تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرۈش دېگەن ئاللاھنىڭ ئىلمىنىڭ كەڭلىكى، ئىرادىسىنىڭ ئومۇملۇقى، قۇدرىتىنىڭ كەڭرىلىكى، كائىناتتىكى ھەر قانداق بىر نەرسىنىڭ ئىلاھى ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشتۇر. كائىناتتا يۈز بېرىۋاتقان ياكى سادىر بولۇۋاتقان ئىشلار ئىلگىرىكى پىلان، قەدىمقى تەدبىر، ھەممىنى بىلگۈچى، ھەممىدىن غالىب زاتنىڭ تەقدىر قىلىشىغا بىنائەن بولىدۇ.

قازا

قازا- ئاللاھنىڭ شۇ ئالدىنئالا بىلگىنى ۋە بەلگىلىگىنىگە ئاساسەن، كائىناتتا بولىدىغان بارلىق ھادىسىلەر ۋە ئىنسانلار تەرىپىدىن سادىر بولىدىغان ئىش - پائالىيەتلەرنى ۋۇجۇتقا چىقىرىشى دېمەكتۇر.

قازا ۋە قەدەرنىڭ مەنىسى - بەزى كىشىلەر چۈشەنگەندەك - ئاللاھنىڭ ئۆزى تەقدىر قىلغان نەرسىسىگە بەندىلەرنى زورلىغانلىقى ئەمەس. بەلكى ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئىنسان خالىغان ئىشنى قىلىش ياكى قىلماسلىقتا مۇتلەق ئەركىندۇر. ئاللاھ شۇڭا ئىنسانغا ھەرقانداق ئىشلارنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىشتە ئەركىن ئىرادە، خاھىشنى ۋە ئۇنىڭغا يېتەرلىك قابىلىيەتنى بەرگەن. بىرەر ئىشنى قىلىشتا ئەركىن بولالىغان ئادەم، ئۇنى تەرك ئېتىشتىمۇ ئەركىندۇر. ئاللاھنىڭ، بىرەر بەندىنىڭ كېلىچەكتە قىلىدىغان ئىشلىرىنى ئالدىنئالا بىلىپ ئۇنى شۇنداق تەقدىر قىلغانلىقى ۋە ئەمەلىيەتتە بۇ ئىشلارنىڭ ئاللاھنىڭ بىلگىنى ۋە بەلگىلىگىنى بويىچە ۋۇجۇتقا چىقىپ ئەمەلگە ئاشقانلىقى ئۇ بەندىنىڭ ئىرادىسى ۋە خاھىشىنىڭ سىرتىدا بولغان ئىش ئەمەس. بەلكى بەندىنىڭ ئىرادە ۋە خاھىشىغا ئاساسەن ئەمەلگە ئاشقان ئىش. چۈنكى ئىنساندا ھەر قانداق بىر ئىشنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىشتە ئەركىن ئىرادە بار.

ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (7)]

« ئەگەر كاپىر بولساڭلار الله سىلەردىن بىھاجەتتۇر، الله بەندىلىرىنىڭ كاپىر بولۇشىغا رازى بولمايدۇ. ئەگەر سىلەر شۈكۈر قىلساڭلار، الله سىلەرنىڭ قىلغان شۈكۈرۈڭلاردىن رازى بولىدۇ، بىر گۇناھكار ئادەم باشقا بىراۋنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدۇ (يەنى ھەر ئادەم قىلغان گۇناھىغا ئۆزى جاۋابكار بولىدۇ)، ئاندىن سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر، الله قىلمىشىڭلارنى سىلەرگە ئېيتىپ بېرىدۇ، الله ھەقىقەتەن دىللاردىكى سىرلارنى تولۇق بىلگۈچىدۇر » [زۇمەر سۈرىسى 7 - ئايەت].

ئاللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا (29)]

« (ئى مۇھەممەد!) «(بۇ) ھەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولىدۇ، خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن» دېگىن، بىز ھەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن تۈتۈن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورىۋالىدىغان ئوتنى تەييارلىدۇق، ئۇلار (تەشنالىقتىن) سۇ تەلەپ قىلسا، ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناھايىتى قىزىق)

سۇ بېرىلىدۇ، بۇ نېمىدېگەن يامان شاراب! جەھەننەم نېمىدېگەن يامان جاي!.» [كەھف سۈرىسى 29 ـ ئايەت].

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىسلام دىنىدا ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلغان ئالتە ئىماننىڭ بىرىدۇر. قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرمىگەن، ئىشەنمىگەن ئادەمنىڭ ئىمانى قوبۇل ئەمەس.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى 4 ھەقىقەتكە ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 ـ كائىناتتا بولۇپ تۇرغان ھەرقانداق پايدىلىق ھادىسىلەر، مەسىلەن: يامغۇرلارنىڭ يېغىشى، زىرائەتلەرنىڭ مول ھوسۇل بېرىشى، دەرەخلەرنىڭ مېۋە بېرىشى، دۇنيادا يۈز بېرىپ تۇرغان ھەر قانداق زىيانلىق ھادىسىلەر، مەسىلەن: يەر تەۋرەش، ۋابا، قورغاقچىلىق، سۇ ئاپىتى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ. بۇ ھادىسىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ سەۋەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ ياراتقاندۇر، دەپ ئىشىنىش.

2 ـ دۇنيادىكى ھەر قانداق ياخشىلىقلار، مەسىلەن: تىنچلىق، ئامانلىق، تەن ساقلىقى، خاتىرجەملىك، باياشاتلىق ۋە ئۇنىڭدىكى ھەر قانداق بەختسىزلىكلەر، مەسىلەن: ئۇرۇش، ئۆلۈم، كېسەللىك، دەرت، جاپا ـ مۇشەققەتلەر ھەممىسى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ، بۇلارنى ۋە بۇلارنىڭ سەۋەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھ ئۆزى ياراتقان، دەپ ئىشىنىش. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ :

[وَإِن يَمْسَسْكَ اللّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدُيرٌ [17]

«ئەگەر ئاللاھ ساڭا بىرەر كۈلپەت يەتكۈزسە، ئۇنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم كۆتۈرۈۋېتەلمەيدۇ. ئەگەر ئاللاھ ساڭا بىرەر ياخشىلىق يەتكۈزسە (ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا ھېچكىم ئارىلىشالمايدۇ)، چۈنكى ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر» [ئەنئام سۈرىسى 17 ـ ئايەت].

3 ـ مەخلۇقاتلارنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇش، يېيىش ـ ئىچىش ۋە باشقا بارلىق ئىشلىرى پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ئىشلارنى يارىتىش بىلەن بىرگە ئىنسانلارغا ئۇلارنى قانداق يوسۇندا قىلىنىش ئىختىيارىنى ۋە قابىلىيىتىنى بەرگەن، دەپ ئىشىنىش. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ (15)]

«ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى مېڭىشقا ئاسان قىلدى، زېمىننىڭ ئەتراپىدا مېڭىڭلار. ئاللاھنىڭ (بەرگەن) رىزقىدىن يەڭلار، سىلەر تىرىلگەندىن كېيىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر» [مۇلك سۈرىسى 15 ـ ئايەت].

4 ـ ئىنسانلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ھەر قانداق ياخشىلىق ۋە يامانلىقنى تەقدىر قىلغۇچى ئاللاھدۇر. لېكىن بۇ ئىشلارنىڭ ھەرقايسىسىنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىش ئىنسانلارنىڭ ئىختىيارىدا بولۇپ، بۇ ئىختىيارنى ئۇلارغا ئاللاھ بەرگەن، دەپ ئىشىنىش.

ئاللاھ ئەزەلدە ئىنسانلارنىڭ كېلىچەكتە قىلىدىغان ياخشى ـ يامان ھەر قانداق ئىشلىرىنى ئېنىق بىلگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇلارنى شۇ بويىچە بولۇشقا بەلگىلىگەن ۋە ئىنسانلارنى خالىغانلىرىنى قىلىش ياكى قىلماسلىقتا ئەركىن ئىختىيار ۋە ئىرادە بىلەن بۇ ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتكەن. ئىنسانلار بىرەر ئىشنى قىلىش ياكى قىلماسلىقتا ئەركىن ئىختىيار ۋە

ئىرادىگە ئىگە بولغانلىقلىرى ئۈچۈنلا ئۇلار بۇ دۇنيادىكى بارلىق قىلمىشلىرىدىن جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئىنسانلارغا ياخشىلىقنىڭ يوللىرىنى ۋە تۈرلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى شۇ ياخشىلىقلارنى قىلىشقا تەرغىب قىلدى، يامانلىقنىڭ يوللىرىنى ۋە تۈرلىرىنى بايان قىلىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى بۇ يامانلىقلارنى تەرك ئېتىشكە بۇيرۇپ، ئۇلارنى يامانلىقلارنىڭ ئاقىۋەتلىرىدىن ئاگاھلاندۇردى. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَقُلِ اعْمَلُواْ فَسَيَرَى اللّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ (105)]

«(ئى مۇھەممەد!ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، (خالىغان) ئەمەللەرنى قىلىڭلار، قىلغان ئەمەلىڭلارنى ئاللاھ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ۋە مۆمىنلەر كۆرۈپ تۇرىدۇ. يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا (نەرسىلەرنى) بىلگۈچى ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، ئاللاھ قىلمىشىڭلارنى خەۋەر قىلىدۇ» [تەۋبە سۈرىسى 105 ـ ئايەت].

تەقدىرنىڭ مەيدانلىرى

تەقدىرنىڭ مەيدانلىرى ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

بىرىنچى: كائىناتتا يۈز بېرىۋاتقان ئىشلار:

ئوربىتىلارنىڭ ئايلىنىشى، سەييارىلارنىڭ ھەركىتى، شامالنىڭ يۆنۈلۈشى، بۇلۇتلارنىڭ تېز سۈرئەتتە ھەرىكەت قىلىشى، يامغۇرنىڭ چۈشىشى، كېچە ـ كۈندۈزنىڭ ئالمىشىشى، زەررە چاغلىق نەرسىدىن تارتىپ ئالەم بوشلۇقىدىكى قۇياش سىستېمىسىغا قەدەر خىلمۇ۔ خىل ئۆسۈملۈك ۋە جانسىز نەرسىلەردە يۈز بېرىدىغان ئومۇمى كائىنات نىزامىغا ئالاقىدار.

بۇ نەرسىلەرنىڭ يۇقىرىسى ـ تۆۋەندىكىسى، بىز كۆرەلەيدىغىنى ياكى كۆرەلمەيدىغىنىنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدۇ، بۇ نەرسىلەر ئاللاھنىڭ ئىلمىدىن سىرتتىقى شەيئىلەر ئەمەس. ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە ئىرادىسىدىن چىقىپ كېتەلمەيدۇ، بۇ نەرسىلەر ئاللاھ تەقدىر قىلغان قانۇن ـ نىزام بويىچە ماڭىدۇ. يۇقارقى نەرسىلەردىن تەقدىرنىڭ تۆت دەرجىسى ئايرىلمايدۇ: (بىلىش، يېزىش، ئىرادە، تەقدىر). تەقدىرنىڭ بۇ تۆت دەرجىگە ھېچقانداق بىر مەخلۇق ئارىلىشالمايدۇ ياكى ئۆزگەرتەلمەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىسى ئىبراھىم ئۆلۈپ كەتكەن كۈنى قۇياش ئۇشتۇمتۇت تۇتۇلۇپ قالىدۇ، بەزى كىشلەر بۇ ھادىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىسى ئۆلۈپ كەتكەنلىگى ئۈچۈن قۇياش تۇتۇلۇپ قالدى دېيىشىدۇ، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ خىيالنى ئىنكار قىلىپ: " قۇياش بىلەن ئاي ئاللاھنىڭ قۇدرەتلىرىنىڭ قاتارىدىندۇر، ئۇ بىر ئادەمنىڭ ئۆلۈپ قالغانلىقى ياكى تىرىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن تۇتۇلۇپ قالمايدۇ " دېگەنىدى. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:

[وَآيَةٌ لَّهُمْ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ (37) وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (38) وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ (39) لَا الشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَا أَن تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (40)]

« كۈن بەلگىلەنگەن جايغا قاراپ سەيىر قىلىدۇ، بۇ غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى ئاللاھنىڭ

ئالدىنئالا بەلگىلىگەن ئىشىدۇر، ئايغا سەيىر قىلىدىغان مەنزىللەرنى بەلگىلىدۇق، ئۇ (ئاخىرقى مەنزىلىگە يېتىپ بارغاندا) خورمىنىڭ قۇرۇپ قالغان شېخىغا ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. كۈننىڭ ئايغا يېتىشىۋېلىشى(يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى(يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ يۈرىدۇ» (سۈرە ياسىن. 37~40. ئايەت).

بۇ چوڭ پىلانىتلار ئاللاھنىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنىدۇ، ئۇنىڭ تەقدىرى بىلەن ھەرىكەت قىلىدۇ، بۇ پىلانىتلارنىڭ ئاللاھنىڭ بۇيرۇقى ۋە ئىرادىسىگە بويسۇنىشى ئاللاھنىڭ بۇ سۆزىدە ئىپادىلىنىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[لاَ يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ (44)]

« يەتتە ئاسمان. زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار ئاللاھنى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ئاللاھنى پاك دەپ مەدھىيلەيدۇ (يەنى ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)، لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيسىنى سەزمەيسىلەر، ئاللاھ ھەقىقەتەن بەندىلىرىگە ھەلىمدۇر(يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر»، (سۈرە تەۋبە. 44. ئايەت).

ئىككىنچى : يارىتىلىشىمىز ۋە ھاياتىمىزدىكى بىز ئارىلىشالمايدىغان مەيدان:

بۇ ئىنسانلارغا ئالاقىدار بولغان مەيداندۇر؛ نېمە ئۈچۈن يارىتىلدۇق؟ نېمە ئۈچۈن ئىنسان سۈپىتىدە يارىتىلدۇق؟ نېمە ئۈچۈن بىرسى ئەر يەنە بىرسى قىز قىلىپ يارىتىلدۇق؟ نېمە ئۈچۈن بۇ ئۈيغۇردىن ئۇ ئەرەپتىن يارىتىلدى؟ نېمە ئۈچۈن بۇ بۇ يەردە ئۇ باشقا ئورۇندا ۋە باشقا ۋاقىتتا يارىتىلدى؟ نېمە ئۈچۈن بۇنىڭ رەڭگى ئاق يەنە بىرسىنىڭ قارا؟ نېمە ئۈچۈن بۇ زېرەك يەنە بىرسى گالۋاڭ؟ نېمە ئۈچۈن بۇنىڭ بويى ئېگىز ئۇنىڭ پاكار؟ نېمە ئۈچۈن بۇ 100 يىل ئۆمۈر كۆردى، يەنە بىرسى ياش تۇرۇپلا ئۆلۈپ كەتتى دېگەن ساھەدە ئىنسانلارنىڭ ھېچقانداق ئىرادىسى ياكى ئىختىيارلىقى بولمايدۇ!. بۇ سۇئاللارغا ئىلاھى ئىرادە ۋە ئىلاھى تەقدىردىن باشقا جاۋاپ يوق. ئاللاھ تائالا تەقدىر قىلىدۇ، خاس قىلىدۇ، تاللايدۇ ۋە ئىرادە قىلىدۇ. ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دىيدۇ:

[وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ (68)]

« ئاللاھ (مەخلۇقاتىدىن) خالىغىنىنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، تاللاش ھوقۇقى ئۇلاردا ئەمەس» (سۈرە قەسەس.68. ئايەت).

[لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاء يَهَبُ لِمَنْ يَشَاء إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاء الذُّكُورَ (49) أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَن يَشَاء عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ (50)]

« ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ ياكى ئۇلارغا ئوغۇل، قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ، خالىغان ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ، ئاللاھ

ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر» (سۈرە شۇرا- 49- 50-ئايەت).

[وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (11)]

« الله سىلەرنى (يەنى ئەسلىڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) تۇپراقتىن ياراتتى. ئاندىن ئابىمەنىيدىن پەيدا قىلدى. ئاندىن سىلەرنى (ئەر - ئاياللدىن ئىبارەت) بىر جۈپ قىلدى، ھەر قانداق ئايالنىڭ ھامىلدار بولۇشى ۋە تۇغۇشى الله نىڭ ئىلمىنىڭ سىرتىدا ئەمەس، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن ياكى قىسقا بولۇشى لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلغان، بۇ ھەقىقەتەن الله قا ئاسان » (سۈرە فاتىر- 11- ئايەت).

يۇقىردا بايان قىلىنغان بۇ ئىشلاردا بىزدە ھېچقانداق ئىختىيارلىق يوق، مەجبۇرى ھالەتتە ماگمىز، بۇ ئىشلاردا تەقدىر تۆت دەرجىسى بىلەن بىرگە ھەمرا بولىدۇ، بۇ ئىشلارنىڭ ھېچ بىرىسدە بىز مەسئۇل ئەمەس، دۇنيا- ئاخىرەتتە سوراققا تارتىلمايمىز، زىرەك، دۆت، ئاق تەنلىك، قارا تەنلىك، بويىمىزنىڭ ئىگىز ياكى پاكار بولىشى، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرشىمىز ياكى قىسقا مۇددەت ئۆمۈر كۆرشىمىز، ئاتا- ئانىمىزنىڭ كىم بولىشى ۋە قەيەرە تۇغۇلشىمىزدىن ھىساپ بەرمەيمىز. بۇ مەسىلىلەردە ئاللارھىنىڭ تەقدىرىگە رازى بولىشىمىز، ئاللاھ تەقدىر قىلغان ئىشلاردا بىزگە بەزىسى كۆرۈنۈپ، يەنە بەزىسى كۆرۈنمەيدىغان ھىكمەت بار دەپ ئىشىنىمىز لازىم. تارىختىكى ئاتا - بوۋىللىرىمىز تەقدىرگە ئىشىنىپ ئاجايىپ ئىشلارنى قىلالىغان، مۆجىزە خاراكتىرلىك ئىجادىيەتلەرنى يارىتالىغان ئىدى.

ئۈچىنچى: ئىختىيارى ئىشلىرىمىز:

ئىختىيارى ئىشلار مەيدانى؛ مۇباھ ۋە ئىتائەت ئىشلاردىن: يىمەك -ئىچمەك، كىيىم - كېچەك، ناماز ئوقۇش، رامىزان تۇتۇش، جىھاد قىلىش، زاكات بىرىش، ئاللاھنى ئەسلەش، گۇناھ ئىشلاردىن: ئوغۇرلۇق قىلىش، پاھىشە قىلىش، ھاراق ئىچىش، جازانە بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئوخشاش ئىنسان ئۆز كۆڭلىدە ئەركىن ئىرادە، ئىختىيارلىق ۋە ئىقتىدارىنى ھىس قىلىدىغان ئىشلار. دىمەك ئىنسان ئۆز كۆڭلىدە ئەركىنلىك ۋە ئىختىيارلىقنى ھىس قىلىدىغان مەيدانلار ئىختىيارى مەيدانلار قاتارىدىن ھىساپلىنىدۇ. بۇ مەيدانمۇ ناھايىتى كەڭرىدۇر. سىز بۇ ئىختىيارى مەيداندا قانداق ھەرىكەت قىلىسىڭىز بولىدۇ، توغرا يولدا ماگامسىز ياكى خاتا يولدا ماگامسىز ئۇ سىزدىكى ئىختىيار. بۇ مەيدان چەمبەرچەس يۇمىلاق دائىرىگە ئوخشايدۇ، بۇ مەيداندا قانداق قەدەم تاشلىسىڭىز سىز ھۆر. ئىنسانغا بىرىلگەن بۇ ھۆرلۈك مەيداندا مەجبۇرلاش دەيدىغان ئىشلار قەتئى يۈز بەرمەيدۇ. ئۆزىمىزدە ئىختىيارلىق ۋە قۇدرەتنى ھىس قىلىۋاتقان بۇ ئىشلار ئاللاھنىڭ بىلىشى، ئىلگىرى يېزىپ قويۇشى، ئىرادىسى ۋە ئۆتكۈر قۇدرىتى بىلەن بولامدۇ؟ ئەمما ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئىشلارنى سادىر بولۇشتىن ئىلگىرى بىلىشى، ئۇنى لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىپ قويىشى مۇسۇلمانلار ئارىسدا بىرلىككە كەلگەن مەسىلە.

بىر پىكىرگە كىلەلمىگەن مەسىلە: ئىنسانلارنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرى ئىنسانلارنىڭ ئۆز ئىرادىسى ۋە قۇدرىتى بىلەن بولامدۇ؟ ياكى ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە قۇدرىتى بىلەن بولامدۇ؟ ياكى ئاللاھ بىلەن ئىنسانلار ئارىسدا ئورتاق بولامدۇ؟ پەرۋەردىگارغا ئالاقدار تەرىپى قايسى؟ ئىنسانلارغا ئالاقدار تەرىپى قايسى؟

باشقىچە ئۇقۇم بىلەن ئېيتقاندا: ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ ھەممە ئىشلىرىنىڭ ئىتائەت ۋە گۇناھ بولۇشىنى ئىرادە قىلامدۇ؟ ئىنسانلارنىڭ قىلغۇاتقان ئىشلىرىنى ئاللاھ ياراتتىمۇ؟ ياكى ئىنسانلارنىڭ ئۆزلىرى ئىختىيارى بىلەن ياراتتىمۇ؟.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ شەكلى

1 ـ ئىنسانلارنىڭ بېشىغا كەلگەن كېسەللىك، دەرت ـ ئەلەم، بالايىئاپەت، يوقسۇللۇق ۋە جاپا ـ مۇشەققەتلەرنىڭ ھەممىنى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ، دەپ ئىشىنىش بىلەن بىرگە بۇلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن سەۋەبلەرنىڭ ھەممىنى قىلىش، ئاللاھقا ئۇلارنى كۆتۈرىۋېتىشنى سوراپ دۇئا قىلىش ۋە بۇلارنىڭ سەۋەبىدىن (يەنى يۇقىرىقى كۈلپەتلەرنىڭ سەۋەبىدىن) تارتقان جاپالارنىڭ بەدىلىگە ئاللاھنىڭ ساۋاب بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىش ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر. بىراق كېلىچەككە ئائىت ئىشلارنى «ئاللاھنىڭ تەقدىرىدە نېمە بولسا شۇ بولىدىغۇ»، دەپ ئىشلىمەستىن، سەۋەب قىلماستىن «ئۇۋزمە پىش ئاغزىمغا چۈش» دەپ ئولتۇرىۋېلىش ئىنسانلىقنىڭ شەنىگە ھەرگىزمۇ ياراشمايدىغان تەييارتاپلىق ۋە ئىنسانلىق ھۆرمەتنىڭ ھېسابىغا ئىشلەنگەن كەچۈرۈلمەس جىنايەتتۇر.

2 ـ ئىنسانلارغا يەتكەن كېسەللىك، ئاجىزلىق ۋە يوقسۇللۇقلارنى «ئاللاھنىڭ تەقدىرىغۇ» دەپ ئۇلاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن سەۋەب قىلماسلىق چوڭ خاتالىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ يۇقىرىقى كۈلپەتلەرنى ياراتقان بولسا، ئىنساندا ئەقىل بىلەن ئىرادىنىمۇ ياراتتى. ئىنساننىڭ ئاللاھ بەرگەن بۇ ئەقىل، ئىرادە بىلەن سەۋەب قىلىشىمۇ ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر. «تەقدىر بىلەن كېسەل بولدۇمغۇ »، دەپ سەۋەب قىلماستىن ئۆلۈش ياكى «تەقدىر بىلەن ئوغرى بولۇپ قالدىمغۇ»، دەپ ئوغۇرلۇق قىلىش ئېغىر گۇناھ ھەمدە ئاللاھقا تۆھمەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ قانداقلا بىر كېسەللىكنى ياكى دەرتنى ياراتقان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ شىپاسىنى ياراتقان. ئىنسان ئۆزىدىكى ئىرادە ۋە ئەقىل بىلەن سەۋەب قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭ شىپاسىنى تېپىشقا بۇيرۇلغان. ئاللاھ يامانلىقنى ياراتقان بولسا، ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتلىرى ۋە جازالىرىدىن ئىنسانلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ، ئۇلارنى ئۇنىڭدىن يىراق بولۇشقا بۇيرىدى ۋە بۇنداق يامان ئىشلارنى قىلىش ياكى ئۇلاردىن يېنىش ئىختىيارىنىمۇ ئىنساننىڭ ئۆزىگە بەردى.

ئۇستاز رەھمەتۇللا ئىنايەتۇللانىڭ «ئىلىم ۋە ئىمان» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق نەقىل بىرىلگەن. ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئالدىغا بىر ئوغرىنى ئېلىپ كىرىدۇ. سوراق ئۈستىدە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغرىدىن «نېمە ئۈچۈن ئوغۇرلۇق قىلدىڭ» دەپ سورىغاندا ئوغرى «ئاللاھ تەقدىر قىلغانىكەن شۇڭا ئوغۇرلۇق قىلدىم» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغرىنى 30 دەررە ئۇرۇپ ئاندىن كېيىن قولىنى كېسىشكە بۇيرۇق بەرگەندە، ساھابىلاردىن بىرى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن «نېمە ئۈچۈن بىر ئوغرىلىق جىنايىتىگە ئىككى جازا بېرىلىدۇ؟» دەپ سورايدۇ، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: «ئاللاھقا يالغاندىن تۆھمەت قىلغانلىقى ئۈچۈن 30 دەررە ئورۇشقا، ئوغۇرلۇق قىلغانلىقى ئۈچۈن قولىنى كېسىشكە بۇيرىدىم» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. چۈنكى ئاللاھ ئۇنى

ئوغۇرلۇق قىلىشقا بۇيرۇغان ئەمەس، بەلكى ئۇ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئوغۇرلۇق قىلغان.

3- كائىناتتا بولىدىغان ھەرقانداق ھادىسە، ئىنسانلارنىڭ قىلىدىغان ياخشىلىق - يامانلىق ھەرقانداق ئىشلىرى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدۇ. ئىنسان ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا ياكى قىلماسلىقتا ئاللاھ بەرگەن ئىختىيار بىلەن ئەركىندۇر. لېكىن ئاللاھ ياخشى ئىشلارغا رازىكى، يامان ئىشلارغا رازى ئەمەستۇر.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ھېكمىتى ۋە پايدىسى

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى كائىنات ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق شەيئىلەرنىڭ ئەڭ كۈچلۈك بىر ئىلاھىي قانۇننىڭ ھىمايىسى ئاستىدا ھەرىكەت قىلىۋاتقانلىقىغا ۋە ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىدۇ. نەتىجىدە، ئۇنىڭ بېشىغا بىرەر بالا - قازا ياكى ئېغىر كۈلپەتلەر كەلسە ئاھ ئۇرۇپ ئۆزىنى يوقىتىپ قويمايدۇ، بىرەر مۇۋەپپەقىيەت قازانسا خوشاللىقتىن ئۆزىگە ئىشىنىپ كۆرەڭلەپ كەتمەيدۇ. چۈنكى ئۇ ھەممىنى ئاللاھتىن دەپ بىلىدۇ. شۇڭا ئۇ، بالا - قازا يەتكەندە سەبىر قىلىدۇ، مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندا ئاللاھقا شۈكۈر قىلىدۇ. ئىنسان مەغلۇبىيەتكە ئاھ ئۇرۇپ كەتمەيدىغان ۋە مۇۋەپپەقىيەتكە كۆرەڭلەپ كەتمەيدىغان دەرىجىگە يەتكەندە، ئۇ ھەقىقى پىشىپ يېتىلگەن بولىدۇ. ئىمان ئەنە شۇنداق ئېسىل ئەرلەرنى يارىتىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (11)]

«كىشىگە يەتكەن ھەر قانداق مۇسىبەت ئاللاھنىڭ قازاسى بىلەنلا يېتىدۇ. كىمكى ئاللاھقا (يەنى ھەر قانداق مۇسىبەت ئاللاھنىڭ قازاسى بىلەن يېتىدۇ، دېگەن سۆزگە) ئىشىنىدىكەن، ئاللاھ ئۇنىڭ قەلبىنى (سەبىرگە) يېتەكلەيدۇ. ئاللاھ ھەر نەرسىنى بىلگۈچىدۇر» [تاغابۇن سۈرىسى 11 - ئايەت].

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى - مۇسۇلمان بولۇشنىڭ شەرتى بولغان 6 ئىماننىڭ تولۇقلىنىشىدۇر. چۈنكى قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرمىگەن كىشى مۇسۇلمان بولالمايدۇ. قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ باشقا پايدىلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - مەغپىرەت

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشىنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.

2300/1347 – أبو سعيدٍ، وأبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُم – رفعاه:((ما يُصيبُ المؤمن من وصبٍ، ولا نصبٍ، ولاسقمٍ، ولاحزن حتى الهمِّ يُهمُّه إلا كفَّر الله به سيئاته))* البخاري (5641)، مسلم (2573) الترمذي (966)

2300/1347 - ئەبۇ سەئىد ۋە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن مۇنداق ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇئمىنگە ئاغرىق، چارچاش، كېسەللىك، قايغۇ - ھەسرەت، ھەتتا كىچىك بىر غەم يەتسە، شۇنىڭ بەدىلىگە الله تائالا ئۇ مۇئمىننىڭ خاتالىقلىرىنى كەچۈرىدۇ. (مۇسلىم 2573)

2308/1353 – أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((ما يزال البلاءُ بالمؤمن والمؤمنة في

نفسه وولده ومالهِ حتى يلقى الله وما عليه خطيئةٌ))* الترمذي (2399)

2308/1353 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دەيدۇ: مۇئمىن ئەر ۋە ئايالنىڭ نەپسىگە، بالا ـ ۋاقىسى ۋە پۇل ـ مېلىغا داۋاملىق مۇسىبەت يېتىپ تۇرىدۇ. ئاخىرىدا، ئۇلار الله تائالا بىلەن ھېچقانداق گۇناھى يوق ھالەتتە ئۇچرىشىدۇ. (تىرمىزى: 2399)

2 ـ ساۋابلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشىگە ساۋاب بېرىلىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ (156) أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (157)]

«(بېشىغا كەلگەن زىيان ـ زەخمەت، مۇسىبەتلەرگە) سەبىر قىلغۇچىلارغا (جەننەت بىلەن) خۇشخەۋەر بەرگىن. ئۇلارغا بىرەر مۇسىبەت كەلگەن چاغدا ئۇلار "بىز ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز، چۇقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز"دەيدۇ. ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ مەغپىرىتى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر. ئەنە شۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلاردۇر» [بەقەر سۈرىسى 156 ـ 157 ـ ئايەتە].

3 ـ قانائەت ۋە كەڭ قۇرساقلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى قانائەتلىك ۋە كەڭ قۇرساق بولىدۇ.

9683/5937 ــ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ:« من يأخذ هذه الكلمات فيعملُ بهنَّ أو يعلمُ من يعملُ بهنَّ؟ »قال أبو هريرةُ: قلتُ: أنا يا رسولَ الله، فأخذ بيدي فعد خمسًا فقال:« اتق المحارم تكُن أعبدَ الناسِ، وارض بما قسمَ الله لك تكن أغنى الناسِ، وأحسن إلى جاركَ تكُن مؤمنًا، وأحبَّ للناسِ ما تُحبُّ لنفسكَ تكن مسلمًا، ولا تُكثر الضحك فإنَّ كثرة الضحك تُميتُ القلب»* الترمذي (2305)

9683/5937 ــ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: كىم مەندىن بەش كەلىمەنى ئۆگىنىپ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىدۇ ياكى ئەمەل قىلىدىغان بىر كىشىگە ئۆگىتىدۇ؟ دەپ سورىغانىدى، مەن: ئى رەسۇلۇللاھ ! مەن ئۆگىنىمەن، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمدىن تۇتۇپ مۇنداق دېدى: ھارامدىن ساقلانغىن، ئىنسانلار ئىچىدە ئەڭ ئىبادەتگۆي بولىسەن. اللەنىڭ ساڭا تەقسىم قىلغىنىغا رازى بولغىن، ئىنسانلارنىڭ ئەڭ بېيى بولىسەن. قوشناڭغا ياخشىلىق قىلغىن، مۇئمىن بولىسەن. ئۆزەڭگە نېمىنى ياخشى كۆرسەڭ، باشقىلارغىمۇ شۇنى ياخشى كۆرگىن، مۇسۇلمان بولىسەن. كۆپ كۈلمىگىن، چۈنكى كۆپ كۈلكە قەلبنى ئۆلتۈرىدۇ. (تىرمىزى: 2305)

2854/1686 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ))* البخاري (6446)، مسلم (1051)

2854/1686 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پۇل ـ مالنىڭ كۆپ بولغىنى بايلىق ئەمەس، بەلكى نەپسىنىڭ قانائەتچان بولغىنى بايلىقتۇر. (بۇخارى: 6446)

4 ـ شجائەت

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشى ھەر قانداق بىر قىيىنچىلىقتا شجائەت بىلەن تاقابىل كېلىدۇ، ئۆزىنىڭ ھەق ـ ھوقۇقىنى قوغداش يولىدا ئاللاھنىڭ غەيرىدىن قورقمايدۇ. چۈنكى ئۇ، ئەجەل ئاللاھنىڭ ئىلكىدە ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىدۇ ـ دە، باشقىلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغان خەۋپ ـ خەتەر ۋە زىيان ـ زەخمەتلەردىن قورقۇپ قالمايدۇ.

7635/4596 ـ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَالَ: كُنْتُ خَلْفَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَقَالَ: ((يَا غُلامُ إِنِّي أُعَلِّمُكَ كَلِمَاتٍ احْفَظِ الله يَحْفَظْكَ، احْفَظِ الله تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ الله، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِالله، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله لَكَ، وَلَوِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ الله عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الْأَقْلامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ))* الترمذي(2516)

7635/4596 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشۋالغانىدىم. ئۇ: ئى ئوغلۇم ! مەن ساڭا بىر قانچە كەلىمە ئۆگىتىپ قوياي. اللەنىڭ بۇيرۇقلىرىغا چىڭ يېپىشقىنىكى، الله سېنى قوغدايدۇ. اللەنىڭ بۇيرۇقلىرىغا ئىزچىل ئەمەل قىلغىنىكى، اللەنى كۆز ئالدىڭدا تاپىسەن. بىر نەرسە سورىساڭ، اللەتىن سورىغىن. ياردەم تىلىسەڭ، اللەتىن تىلىگىن. بىلىپ قويغىنىكى، بارلىق ئۇممەت ساڭا پايدا يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىر يەرگە يىغىلسىمۇ، الله ساڭا پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ. ئەگەر بارلىق ئۇممەت ساڭا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن يىغىلسىمۇ، الله ساڭا پۈتۈۋەتكەندىن باشقا ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، بەتلەر قۇرۇدى. (تىرمىزى: 2516)

5 ـ سەۋرچانلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈگەن كىشى سەۋرچان بولىدۇ، ئۆتكەنلەرگە ھەسرەت ـ نادامەت چەكمەيدۇ. چۈنكى ئۇ ھەممە ئىشنىڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە قازاسى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

7652/4606 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى الله مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ، احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِنْ بِالله وَلا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ لَكَانَ كَذَا وَكَذَا. وَلَكِنْ قُلْ: قَدَرُ الله وَمَا شَاءَ فَعَلَ. فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ))* مسلم (2664).

7652/4606 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كۈچلۈك مۇئمىن ئاجىز مۇئمىندىن ياخشى ۋە اللەقا ئەڭ سۆيۈملۈكتۇر. لېكىن ھەر ئىككىلىسى ياخشىدۇر. ساڭا پايدىلىق بولغان ئىشلارنى قىلىشقا ھېرىسمەن بولغىن، اللەتىن ياردەم تىلىگىن، ئۆزەڭنى ئاجىز ھېس قىلمىغىن (ھەرقانداق ئەھۋالدا ئۈمىتۋار بولغىن!) ئەگەر ساڭا بىرەر مۇسىبەت يەتسە: "كاشكى مۇنداق قىلغان بولسام، بۇ ئىش ئۇنداق بولمايتتى "دېمەستىن، ئەكسىچە: "اللەنىڭ تەقدىرى شۇنداقكەن. الله خالىغىنىنى قىلىدۇ "دېگىن! چۈنكى "كاشكى "دېگەن سۆز شەيتاننىڭ ئەمەلىگە ئىشىك ئاچىدۇ. (مۇسلىم: 2664)

6 ـ ئۈمىدۋارلىق

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرگەن كىشىنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم ۋە روھى ئۈمىدۋار بولىدۇ. چۈنكى بۇنداق كىشىلەر ھەر قانداق قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئوڭايلىقنىڭ بارلىقىغا، باشقا كەلگەن مۇسىبەت،   جاپا ـ مۇشەققەتلەرنىڭ بەدىلىگە ساۋابنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىدۇ ـ دە، ئوڭۇشسىزلىقلارغا، كۈلپەتلەرگە ۋە چوڭ قولدىن بېرىشلەرگە ئۇچرىغاندىمۇ، ئاھ ئۇرۇپ ئۆزلىرىنى يوقىتىپ قويمايدۇ. بەلكى ئۈمىد بىلەن تەمكىن ھالدا خاتىرجەم ئۆمۈر سۈرىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (22) لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (23)]

«يەر يۈزىدىكى بارلىق ھادىسىلەر ۋە ئۆزەڭلار ئۇچرايدىغان مۇسىبەتلەر، بىز ئۇلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن (لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلغان) بۇ ئىش شۈبھىسىزكى، ئاللاھقا ئاساندۇر. (ئاللاھنىڭ ئۇلارنى لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىشى) قولۇڭلاردىن كەتكەن نەرسىگە قايغۇرۇپ كەتمەسلىكىڭلار ۋە ئاللاھ بەرگەن نەرسىگە خوش بولۇپ (ئۇنىڭ نېمەت ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ) كەتمەسلىكىڭلار ئۈچۈندۇر» [ھەدىد سۈرىسى 22 ـ 23 ـ ئايەتلەر].

ئىختىيارلىق بىلەن مەجبۇرى ئارىسىدىكى ئىنسان

ئىنسان قىلىۋاتقان ئىشلىرىدا ئىختىيارىمۇ ياكى مەجبۇرمۇ؟ دېگەن سۇئال توغرىسىدا پەلسەپىچىلەر ۋە دىنلارنىڭ كۆز قارىشى خىلمۇ ـ خىل بولماقتا. بۇ سۇئال پەلسەپە ياكى دىن ساھەسىدە ئىنساننى ھەيرەتكە سالماقتا، ئىزدەنگۈچىلەرنى ئىككىلەندۈرمەكتە، ھەر ساھەدىكى كىشىلەرنى بۇگۈنگە قەدەر مەشغۇل قىلماقتا.

پەلسەپىچىلەرنىڭ بەزىسى: ئىنسان تامامەن ئەركىن، ھەممە ئىشنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلىدۇ دەپ جاۋاپ بەردى. يەنە بەزىسى: ئىنسان قىلىدىغان ئىشلىرىنى تاللاشقا مەجبۇر دەپ جاۋاپ بەردى. يەنە بەزىسى: ئىنسان ھەر ئىككىلى ساھەدە تۇرۇپ ھايات كەچۈرىدۇ دەپ جاۋاپ بەرگەن. بۇ ئىختىلاپنىڭ ساداسى بۇ مەسىلىگە چۆككەن ئىسلامى گورۇھلارنىڭ كۆز قاراشلىرىدا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بۇ گورۇھلارنىڭ ئىچىدە چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلىرى، بىخەستەلىك قىلغانلار ۋە نورمال يول تۇتقانلىرى تېپىلىدۇ.

مۇئتەزىلە گورۇھى تەقدىرنى ئىسپاتلاشتا بىخەستەلىك قىلدى:

بىخەستەلىك قىلغانلار ئىنسانلارنىڭ گۇناھلىرى ۋە ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشلىرىنى ئاللاھ

ئىراده قىلغان ۋە ياراتقان دېگەن دائىرىدىن چىقىرىپ تاشلىدى. ئۇلار: ئاللاھ تائالا ئازغانلارنىڭ ئېزىپ كېتىشىنى، خاتالىق ئۆتكۈزگەنلەرنىڭ خاتالىقىنى خاھلىمىدى. خاتالىقلارنى ياراتمىدى، بەلكى تېخى بەندىلەرنىڭ ئىختىيارى ئىشلىرىدىن ھېچ بىرسىنى ياراتمىدى دەپ قاراپ، ئىنساننى ئۆز ئىشلىرىنى ئۆزى يارىتىدىغان، ئۆز ئىرادىسى بىلەنلا بىر تەرەپ قىلىدىغان ۋە ئۇ ئىشلاردا ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە يارىتىشى بولمايدىغان بىر ھالەتكە ئەكىلىپ قويىدى. ئۇنداقتا بۇ گورۇھنىڭ نەزىرىدە ئىنساننىڭ قىلغان ياخشى ۋە يامان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى ئىنسان تەرىپىدىن يارىتىلغان، خالىس ئىنسانلارنىڭ ئىرادىسى ۋە قۇدرىتى بىلەن بولغان بولىدۇ. بۇلار مۇئتەزىلە گورۇپپىسىدىكىلەر بولۇپ، بۇلارغا : " تەقدىرچىلەر " دېگەن نام بېرىلگەن.

ئىنسانلاردا ئىختىيارلىق يوق دېگۈچىلەر:

بىخەستەلىك قىلغانلارنىڭ مۇقابىلىسىدە، چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتكەن بىر گورۇھ كىشلەر مەيدانغا چىقتى. بۇلار ئىنساننىڭ ئىختىيارى ئىشلىرى، ئىختىيارى ئىشلىرىدىكى قۇدرىتىنى ۋە ئۇ ئىشلارنى قىلىشتىكى ئىرادىسىنى ئىنكار قىلىشىدۇ. ئىنسانلارنىڭ ئىشلىرىنى قىلغۇچى ۋە ئىراده قىلغۇچى ئاللاھ دەپ قارايدۇ. ئەمما ئىنسان ئاللاھنىڭ ئىشلىرى جارى بولىدىغان ئورۇندىن ئىبارەت دەپ قارىشىدۇ.

بۇلار- ئىنساننىڭ ئىرادىسى، قۇدرىتى ۋە ئىختىيارى بولمايدۇ، ئىنسان مەجبۇرى قانۇن ئاستىدا ياشايدۇ دەپ قارايدۇ. بۇ خىل كۆز قاراشنىڭ نەتىجىسىدە ئىنسان قىلىۋاتقان ئىشلىرىدىن ھىساپقا تارتىلمايدۇ، خاتا قىلمىشلىرىغا جازالانمايدۇ. بۇ خىل ئەقىدىدىكى كىشلەر پۈتۈن خاتالىقلىرىنى تەقدىرگە ئارتىپ قويىدۇ، ئۆزىدە ھېچقانداق مەسىلە يوقتەك ئۆزىنى ئاقلاشقا ئۇرۇنىدۇ. بۇلارنىڭ بەزىسى چېكىدىن ئېشىپ :" ئىنساننىڭ قىلمىشلىرى شامال چىققاندا ھەرىكەتلىنىدىغان دەرەخنىڭ ھەركىتىگە ئوخشايدۇ " دەپ سۈپەتلىگەن.

بۇ گورۇھتىكى كىشلەر ئېغىر دەرىجىدە خاتالاشقان. بۇخىل خاتا ئەقىدە مۇسۇلمانلارنى پايدىلىق بولغان جىددى خىزمەتلەردىن بوشاشتۇرۇپ قويىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سۇسلاشتى، ئەمەل قىلىش، ئىشلەپچىقىرىش، خىزمەت قىلىش ساھەسىدە ئاجىزلىق ۋە ھورۇنلۇقتا نەمۇنە قىلسا يارىغىدەك بىر باسقۇچقا بېرىپ يەتتى. بۇ خىل خاتا كۆز قاراش مۇسۇلمانلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتىشقا باشلاپ بارىدۇ.

نورمال يول تۇتقۇچىلار: نورمال يول تۇتقۇچىلار " ئەھل سۈننە " كۆز قارشىدىكى كىشلەردۇر. ئۇلارنىڭ كۆز قارشى مۇنداق:

1- بىز ئەقىل ۋە ھىسسى ئەزالىرىمىزنىڭ زۆرۈرلىكىنى بىلىمىز. بىز ئىراده ۋە ئىقتىدارىمىزغا تايىنىپ ئىختىيارى ئىشلارنى قىلالايمىز، ئوڭ تەرەپكە ھەركەتلەنمەكچى بولساق، بۇ ھەركىتىمىز سول تەرەپكە بولۇپ قالمايدۇ، نان يېيىشنى ئىراده قىلساق توپا يەپ سالمايمىز، مەسجىدكە بارماقچى بولساق ھاراقخانىغا بېرىپ قالمايمىز، بىز شوتىدىن چىقىۋاتقان كىشى بىلەن تۆپۈقسىز يىقىلىپ چۈشۈپ كەتكەن كىشىنىڭ ھەركىتى ئارسىدىكى پەرقنى بىلىمىز، بىرىنچىسى (يەنى چىققۇچى) ھەركىتىدە ئىختىيارى، ئىككىنچىسى ئىختىيارى ئەمەس.

2- ئاللاھ تائالا بىزدە ئىراده ۋە قۇدرەت دېگەن نەرسىنى ياراتتى، بىز ئۇ ئىككى نەرسە بىلەن ئىشلىرىمىزنى ئورۇندىيالايمىز، بىزدىكى ئىراده ۋە قۇدرەت بىزنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەسئۇلىيەتكە تارتىلىشىمىزنىڭ ئاساسى، مۇكاپات بىلەن جازا مۇشۇنىڭغا ئالاقىداردۇر.

3- يۇقىرىدا دېگىنىمىز، ئاللاھ تائالا ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچى، كائىناتتىكى ھەر بىر نەرسە ئاللاھنىڭ قۇدرىتى ۋە ئىرادىسى بىلەن يارىتىلغان دېگەن سۆزگە زىت كەلمەيدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىنساننى، ئىنساندىكى كۈچ -قۇۋۋەت، ماددى ۋە مەنىۋى سۈپەتلەرنى ياراتقۇچىدۇر.

ئىنساندىكى كۈچ- قۇۋۋەتنىڭ قاتارىدىن: ئىرادە ۋە قۇدرەت، ئىنسان بۇ ئىككى نەرسە بىلەن ئىختىيارى ئىشلىرىنى پەيدا قىلالايدۇ، ئاللاھ تائالا بۇ ئىككى نەرسىنى يارىتىشتىكى قانۇنغا بىنائەن ئىشلارنى پەيدا قىلىشنىڭ سەۋەبى قىلىپ بەلگىلىدى. تولۇق سەۋەبنى ياراتقۇچى زاتنىڭ سەۋەپ ئارقىلىق قىلىنغان ئىشلارنى ياراتقۇچى ئىكەنلىكىدە شەك يوق. ئەگەر ئاللاھ ئۇ ئىشلارنىڭ پەيدا بولۇشنى خالىمىسا ئىدى پەيدا قىلغۇچى سەۋەبنى ياراتمىغان بولاتتى.

4- بۇ ئېتىبار بىلەن ئىنسان ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى ئۆز ئىختىيارى، ئىرادىسى ۋە قۇدرىتى بىلەن پەيدا قىلغاندەك، ئاللاھ ئىنسانلارنىڭ ئىشلىرىنى ياراتقۇچى دىيەلەيمىز. چۈنكى ئاللاھنىڭ قانۇنى نەرسىلەرنى سەۋەپ ۋە ۋاستىلار ئارقىلىق يارىتىشتۇر، بۇ سەۋەپلەرنىڭ قاتارىدىن ئاللاھنىڭ ئىنساندا ياراتقان قۇدرەت، ئىرادە ۋە ئىختىيارلىقىدۇر.

قۇرئان كەرىمنىڭ بايانى بۇ كۆز قاراشنى كۈچلەندۈرىدۇ:

1- قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىس شەرىپ يۈز نەچچىلىگەن بايانلىرىدا ئىشلارنى ئىنسانغا نىسبەت بەردى. " ئەمەل قىلىدۇ، ئىبادەت قىلىدۇ، جىھاد قىلىدۇ، ئىشىنىدۇ، كاپىر بولىدۇ، ئىسلاھ قىلىدۇ، بۇزىدۇ".

2- دۇنيا-ئاخىرەتتە ياخشىلىقتا ئىرشىش ياكى دۇنيا- ئاخىرەتتە جازاغا ئۇچراش ئىنساننىڭ قىلغان ئىشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك. نەتىجە سەۋەپكە ئالاقىدار.

ئەگەر ئىنسان ئىختىيارى ئىشلىرىنى ئۆزى قىلغۇچى بولمىسا ئاللاھ ئۇنى ھىساپقا تارتمايدۇ ۋە جازالىمايدۇ. كىم ئاللاھ تائالانى ئىنساننىڭ ئىرادىسى، قۇدرىتى ياكى تەسىرى يوق ئىشلاردا ئازاپلايدۇ دەپ گۇمان قىلسا خاتالاشقان بولىدۇ.

3- قۇرئان كەرىم ئىنساننىڭ تاللايدىغان، تەرجىھ قىلالايدىغان ئىرادىسى (يەنى بىرسىنى يەنە بىرسىدىن كۈچلۈك دەپ قارايدىغان ئىرادىسى) ۋە ئىختىيارىنىڭ بارلىقى، شۇنداقلا بىر ئىش قىلالايدىغان ۋە تەسىر كۆرسىتەلەيدىغان كۈچ- قۇۋۋىتىنىڭ بارلىقىنى ئىسپاتلىدى. بىراق بۇ كۈچ -قۇۋۋەت ۋە ئىرادە ئاللاھ تائالانىڭ قۇدرىتى ۋە ئىرادىسىدىن ئېلىنغان، بۇ ئىككى نەرسە ئاللاھ تائالادىن مۇستەقىل ئەمەس. ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاء كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءتْ مُرْتَفَقًا (29)]

« (ئى مۇھەممەد!) «(بۇ) ھەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولىدۇ، خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن» دېگىن، بىز ھەققەتەن كاپىرلار ئۈچۈن تۇتۇن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورىۋالىدىغان ئوتنى تەييارلىدۇق، ئۇلار (تەشنالىقتىن) سۇ تەلەپ قىلسا، ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناھايىتى قىزىق) سۇ بېرىلىدۇ، بۇ نېمىدېگەن يامان شاراب! جەھەننەم نېمىدېگەن يامان جاي! » (سۈرە كەھف- 29- ئايەت).

[وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا (62)]

« ئاللاھ (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلەمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ ياراتتى»، (سۈرە فۇرقان- 62- ئايەت).

[لِمَن شَاء مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ (37)]

« سىلەردىن(جەننەتكە) ئىلگىرلەشنى خالىغان كىشى ياكى (دوزاختىن) چېكىنىشنى خالىغان ئادەمنى ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر» (سۈرە مۇدەسسىر- 37- ئايەت).

[وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَن يَشَاء اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا (30)]

« پەقەت ئاللاھ خالىغاندىلا، ئاندىن سىلەر خالايسىلەر(يەنى ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ خاھىشىغا باغلىقتۇر)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر» (سۈرە ئىنسان- 30 - ئايەت).

ئىنساننىڭ ئىرادىسى ۋە ئىختىيارلىقى بار، بىراق بۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئىرادىسى ۋە خاھىشىگە باغلىق. ئاللاھ ئۇنىڭ ئەمەللىرىنى خالايدۇ ۋە ئىرادە قىلىدۇ، چۈنكى ئاللاھ ئۇ ئىنساننىڭ ھۆر ۋە ئىرادە قىلغۇچى بولۇشنى خالىدى. ھۆرلۈك ۋە ئىرادە قىلىش ئىنساننىڭ ئۆزىدىن كەلگەن نەرسە ئەمەس، ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن پەزىلەتتۇر. شۇنداقلا ئىنساندا كۈچ -قۇۋۋەت ۋە ئىقتىدار بار، بۇمۇ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەندۇر. ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيىدۇ:

[اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ (54)]

« ئاللاھ سىلەرنى ئاجىز ياراتتى، ئاندىن سىلەرنى ئاجىزلىقتىن كۈچلۈك قىلدى، ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكتىن ئاجىز قىلدى، ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى» (سۈرە رۇم - 54- ئايەت).

ئىنسان، قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ بايانى تەسۋىرلىگەندەك ھۆر، ئىرادە قىلغۇچى، تاللاش ھوقۇقىغا ئىگە، ئىجابى ئىقتىدارى بار مەخلۇقتۇر. ئىنساننى كىم يارىتىپ، ئۇنىڭغا شۇ ئىقتىدارلارنى كىم ئاتا قىلدى؟ كىم ئۇنىڭغا تەپەككۇر قىلالايدىغان ئەقىلنى، تاللاش ھوقۇقىغا ئىگە ئىرادىنى ۋە ئىجرا قىلىدىغان كۈچ - قۇۋۋەتنى ئاتا قىلدى؟ ئەگەر ئاللاھ خالىسا ھېچ بىر نەرسىنى بەرمىگەن بولاتتى.

مانا بۇ ئىسلام ئەقىدىسى، شەرىئىتى ۋە ئەخلاقى ئىنسان مەسىلىسىدە ئالاھىدە بولغان نورمال تەڭپۇڭلۇقتۇر. بەزى كىشلەر خىيال قىلغاندەك، ئىنسان ئۆزى مۇستەقىل بىر ئىش قىلالماي تەسىرلىنىدىغان، تەسىرلىنىپ تەسىر كۆرسىتەلمەيدىغان سايىمان ئەمەس. شۇنداقلا خالىغان نەرسىنى يارىتالايدىغان، ئىرادە قىلغان نەرسىنى مۇتلەق قىلالايدىغان ئىلاھمۇ ئەمەس، ئۇ ھەرىكەتچان ئىجابى مەخلۇق، ئاللاھ ئۇنى ھۆرمەتلىدى، ئۇنى زېمىندا خەلىپە قىلدى، ئۇنىڭغا كائىناتتا خوجايىن، زېمىندا خەلىپە بولۇشى، زېمىننى گۈللەندۈرۈشى، ئاسمان ۋە زېمىندىكى نەرسىلەردىن پايدىلىنىشى ئۈچۈن كېتەرلىك كۈچ- قۇۋۋەت ۋە ئىقتىدارلارنى ئاتا قىلدى. بىراق ئاسمان زېمىندىكى ھەر بىر تال زەررە چاغلىق نەرسە ئاللاھنىڭ مەخلۇقىدۇر، ئىنساننىڭ قۇدرىتى يېتىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا بەرگەن قۇدرىتى بىلەن

بولىدۇ، ئىنسان تاللىغان ۋە ئىرادە قىلغان نەرسە ئاللاھنىڭ ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشى بىلەن بولىدۇ. ئىنساننىڭ قىلغۇاتقان بارلىق ئىشلىرى ئاللاھنىڭ ھۆكۈمرانلىق دائىرىسى ئىچىدە، ئاللاھنىڭ كائىناتتا ئورناتقان قانۇنىيىتىگە مۇۋاپىق ھالەتتە بولىدۇ.

ئىنسان بىر ئىش قىلىش سالاھىيتىگە ئىگە، ئەمەلىيەتتىمۇ ئىش قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىختىيارلىقى ۋە كەسكىن ئىرادىسى شۇنداقلا ياخشى كۈچ ـ قۇۋۋىتى بار. ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا (19)]

« خالىغان ئادەم پەرۋەردىگارىغا يەتكۈزىدىغان يولنى تۇتسۇن»، (سۈرە مۇزەممىل ـ 19 ـ ئايەت). كىم ، ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا ئۇلارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشنى بۇيرۇدى دىسە، ئۇ ئادەم ئاللاھ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يالغان سۆزلىگەن بولىدۇ.

ئىنساندا ئىختىيارلىق يوق دېگۈچىلەرنىڭ، ئىلاھنىڭ بىلىشنىڭ ئىلگىرىلىكى توغرىسىدا گۇمانى كۆز قارىشى:

ئىنساندىن يۈز بېرىدىغان ياكى يۈز بەرمەيدىغان ئىشنى ئىلاھى بىلىشنىڭ ئىلگىرى بولۇشى(يەنى ئاللاھنىڭ ئاللىبۇرۇن بىلىشى) ئىنساننىڭ ئىختىيارلىقىنى يوقۇتۇپ قويىدۇ دەپ قارايدۇ. ئەگەر ئاللاھ ئۆمەرنىڭ ھاراق ئىچىدىغانلىقىنى بىلسە ئۇ شەكسىز ھالەتتە ھاراق ئىچىدۇ. ئۇنىڭ ئىچمەي قېلىپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس، بولمىسا " قەدىمى بىلىش" بىلمەسلىككە ئايلىنىپ قالىدۇ دىيىشىدۇ. بۇ شەك بىرقانچە تەرەپتىن ئورۇنسىز:

1ـ ئاللاھ تائالا ئىشلارنى ئۆز ھالىتى بويىچە بىلىدۇ. يەنى بىر ئىنساننىڭ بۇ گۇناھنى ئۆز ئىرادىسى ۋە ئىختىيارلىقى بىلەن قىلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئۇ ئىش ئاللاھنىڭ بىلىشگە قارىتا يۈز بېرىدۇ.

2 ـ "بىلىش" پەقەتلا ئېچىپ بېرىدىغان سۈپەتتۇر. ـئۇ تەسىر كۆرسەتكۈچى ئامىل ئەمەس ـ تەسىر كۆرسەتكۈچى ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە قۇدرىتىدۇر. " بىلىش" بولسا مەلۇماتلارنىڭ ھەقىقىتىنى ئېچىپ بېرىدۇ. ئۇ بىر نەرسىنىڭ ھەقىقىتىنى ئۆز ئەينى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان ئەينەككە ئوخشايدۇ. " بىلىش" بىر نەسىنى پەيدا قىلمايدۇ.

3ـ ئەگەر بىر ئىشنىڭ يۈز بىرشىنى ياكى يۈز بەرمەسلىكىنى ئالدىنئالا بىلىش بىر ئىشنىڭ مەجبۇرى بولۇشىنى تەقەززا قىلىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئاللاھ تائالا ئۆز ئىشلىرىغا مەجبۇرلانغۇچى بولۇپ قالاتتى. چۈنكى ھەر قانداق ئىش ئاللاھقا نىسبەتەن مەلۇمدۇر. بىراق ئاللاھ تائالا بارلىق ئىشلىرىدا ئىختىياردۇر.

" بىلىش" مەسىلىسىنى تۆۋەندىكى مىسالدىن چۈشۈنۈۋالساق بولىدۇ: ئەگەر بىر مۇئەللىم ئۆزىنىڭ شەخسى پىكىر خاتىرسىغا ھەر بىر ئوقۇغۇچىسى توغۇرلۇق، ئۆمەر ئەلاچى بولىدۇ، پاتمە بىرىنچى بولىدۇ، ئوسمان ئىككىنچى بولىدۇ، ئامىنەم ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قېلىپ قالىدۇ دەپ مۇلاھىزە يېزىپ قويغان بولسا، ئاندىن دەرس يىلىنىڭ ئاخىرىدا ھەر بىر ئوقۇغۇچى مۇئەللىمى شەخسى پىكىر خاتىرسىغا يېزىپ قويغان دەرىجە بويىچە نەتىجىگە ئېرىشىپ قالسا، بۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇئەللىمىگە: سىز شەخسى خاتىرىڭىزگە بىز توغۇرلۇق مۇلاھىزە ياكى نەتىجىمىزنى يېزىپ قويغانلىقىڭىز ئۈچۈن بىز قېلىپ قالدۇق دەپ خاپا بولسا توغرا بولارمۇ؟ ئۇستازى يېزىپ قويغان بولسا ئۆزى ئۈچۈن يېزىپ قويدى، مۇئەللىمنىڭ يېزىپ قويغىنى

ئوقۇغۇچىللىرىغا ھېچقانداق تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. مۇئەللىم پەقەت ئىلمىنىڭ راست ياكى يالغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

يەنە بىر شەك: ئەگەر ئىنساننىڭ ئىختىيارى ئىشلاردا ئىرادىسى بولىدىغان بولسا بۇ ئىرادىنىڭ ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن قانداق ئالاقىسى بار؟

ئىنساننىڭ ئىرادىسى ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ، ئىنساننىڭ كۈچ قۇۋۋىتى ئاللاھنىڭ قۇدرەت يارىتىپ بېرىشى بىلەن بولىدۇ.

يوقارقى گېپىمىزگە رىئاللىق شاھىد بولالايدۇ. ئىنسان ئىختىيارى ئىشلىرىدا ئۆزىدە ئىرادىنىڭ بارلىقىنى ھىس قىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئىشنى قىلىشقا نىيەت قىلىدۇ، ئۇ ئىشلارنى دەسلەپتە ئويلايدۇ، نەتىجىسىنى ئەقلى بىلەن ئۆلچەيدۇ، ئاندىن كېيىن قىلىشقا ياكى قىلماسلىققا ئىرادە باغلايدۇ. ئەگەر قىلىشنى ئىرادە قىلىپ قالسا ئىختىيارى ھالەتتە قەدەم باسىدۇ، خالىماي قالسا بۇ ئىشتىن يۈز ئۆرۈيدۇ. شۇنداق تۇرۇغلۇق بەزىدە ئۆزى قىزىققۇاتقان بىر ئىش توغۇرلۇق كۆڭلىدە ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىش پەيدا بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىرادىسىنى ئۆزگەرتىپ، كۆز قارشىنى باشقا تەرەپكە بۇرايدۇ.

ئىنساننىڭ ئىرادىسىنى ئىنساننىڭ چەكلىك قۇدرىتى ۋە كەمتۈك تاقىتى دائىرىگە ئېلىپ تۇرىدۇ، ئىنسان قانچىلىغان نەرسىنى ئىرادە قىلىدۇ، ھەرىكەت قىلىدۇ، بىراق رىئاللىققا ئاشماي قالىدۇ، قانچىلىغان نەرسىلەر ئىنسان ئويلىغاننىڭ ئەكسىچە يۈز بېرىدۇ. قانچىلىغان نەرسىلەر ئىرادە قىلمىسىمۇ يۈز بېرىدۇ. ئۇ ياخشى كۆرىدىغان قانچىلىغان نەرسىلەر جاپا تارتمىسىمۇ يۈگۈرۈپ كېلىدۇ.

دېمەك ئىنساندا خۇسۇسى ئىرادە ۋە ئىختىيارلىق بار، بىراق ئۇ ئىرادە ۋە ئىختىيارلىق ئاللاھنىڭ ئىرادىسىدىن ئېلىنغان، ئىنساننىڭ ئىرادىسى ئاللاھنىڭ ئىرادىسىدىن مۇستەقىل ئەمەس. ئىلاھى ئىرادە بىلەن ئىنساننىڭ ئىرادىسى ئارلىقىدا نورغۇن پەرق بار:

ئىنساننىڭ ئىرادىسى مەخلۇق، ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ياراتقۇچى؛

ئىنساننىڭ ئىرادىسى ئەگەشكۈچى ئىرادە، ئاللاھنىڭ مۇستەقىل ئىرادە؛

ئىنساننىڭ چەكلىك ئىرادە، ئاللاھنىڭ مۇتلەق ئىرادە؛

ئىنساننىڭ كەمتۈك ئىرادە، ئاللاھنىڭ تولۇق ئىرادىدۇر.

ئىنساننىڭ قۇدىرتى ۋە ئاللاھنىڭ قۇدىرتى

ئىنساننىڭ قۇدىرتى ئىشلارنىڭ يۈز بىرشىدە تەسىر كۆرستەلەمدۇ ياكى تەسىر كۆرستەلمەمدۇ؟

ئەگەر ئىنساننىڭ قۇدىرتى تەسىر كۆرستەلەيدۇ دىيىلسە، ئۇ چاغدا ئاللاھنىڭ قۇدىرتى بىلەن ئىنساننىڭ قۇدرىتىنى ئىسپاتلاپ قويۇش بىلەن شېرىك كەلتۈرۈش ھالىتى يۈز بېرىدۇ. ئەگەر ئىنساننىڭ قۇدىرتى تەسىر كۆرستەلمەيدۇ دىسەك ئىنسان ئىختىيارسىز مەجبۇرى بولۇپ قالىدۇ دېگەن سۇئالدا كۆپلىگەن كىشلەر ھەيران بولۇپ تۇرىدۇ.

بىز دەيمىزكى: ئىشنىڭ يوقلۇقتىن بارلىققا كېلىشى ئاللاھنىڭ ئىنساندا ئورۇنلاشتۇرغان كۈچ قۇدىرىتىنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق يارتىلغان. يەنى بارلىق نەتىجە ۋە مەخلۇقلارنى سەۋەپ ۋە ۋاستە ئارقىلىق ياراتقاندەك، ئىنساندىكى كۈچ- قۇدرەت ئاللاھنىڭ ئۇ ئىشنى يارتىشتىكى

سەۋەبى ۋە ۋاستىسى بولىدۇ دېگەنلىكتۇر. ئىنساننىڭ قۇدرىتىغا تەسىر كۆرسىتىش سۈپىتىنى قوشقانلىق شېرىك كەلتۈرگەنلىك ئەمەس، بولمىسا بارلىق سەۋەبلەرنى ئىسپاتلاش شېرىك ھىساپلىنىپ قالىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاء فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (57)]

« اللەنىڭ رەھمىتى (يەنى يامغۇر) مەيدانغا كېلىش ئالدىدا، الله بېشارەتچى قىلىپ شامالالارنى ئەۋەتىدۇ، شامالالار ئېغىر بۇلۇتلارنى كۆتۈرگەن چاغدا، ئۇلارنى ئۆلۈك (يەنى قاغجىراپ كەتكەن گىياھسىز) جايلارغا سۈرىمىز، ئۇنىڭدىن يامغۇر ياغدۇرۇپ تۈرلۈك ـ تۈرلۈك مېۋىلەرنى چىقىرىمىز، ئىبرەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (زېمىندىن مېۋىلەرنى چىقارغاندەك، قىيامەتتە) ئۆلۈكلەرنى قەبرىلىرىدىن چىقىرىمىز » . (سۈرە ئەئراف ـ 57 ـ ئايەت).

ئىنسان ھۆر، ئىرادە قىلغۇچى، كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگە، پائالىيەتچان مەخلۇق. ئىنساننى مۇشۇنداق سۈپەتتە ياراتقۇچى ئاللاھدۇر. ئۇنداقتا ئىنساننىڭ پائالىيەتچانلىقى بىلەن ئاللاھنىڭ ئومۇميۈزلۈك پائالىيەتچانلىقى(قىلغۇچى) ئىكەنلىكى ئوتتۇرىسدا زىددىيەت يوق.

ئىنساندا ئىختىيارلىق يوق دېگەن خاتا ئەقىدە بىرەر جەمىيەتتە تارقىلىپ كەتسە، تەبئىي ھالەتتە ھۆكۈمران كۈچلەرگە خىزمەت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا خەلقلەرنى بويسۇندۇرۇپ بېرىدۇ، خەلقنى سۈسلاشتۇرۇپ بوشاشتۇرۇۋېتىدۇ. "تەقدىر مۇشۇنداق ئىكەن، نەسىبىمىز مۇشۇنداق ئوخشايدۇ"! دەيدىغان خاتا ئاڭنى تارقىتىدۇ.

ئىنساندا ئىختىيارلىق يوق دەيدىغان خاتا ئەقىدە، كىشلەردە رىئاللىققا بويسۇنۇش، ئەمەلىيەتتە يۈز بەرگەن خورلۇققا تەسلىم بولۇش ئېڭىنى تارقىتىدۇ. بۇ ئەقىدىدىكى كىشلەر ئۆزگەرىشكە ياكى ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇنمايدۇ ياكى قارشى تۇرۇشقا كەسكىن ئىرادە باغلىمايدۇ. ئىنساندا ئىرادە ۋە قۇدرەت بار دەپ قارىغان كىشى ئۆزگەرتىدۇ ۋە قارشى تۇرىدۇ. ئەمما ئۆزىنى تەقدىر شامال قوزغىغاندا ئۇچۇپ كىتىدىغان پەي دەپ قارايدىغان كىشىدە پاساتچىلىققا قارشى تۇرۇش ئىرادىسى ياكى خورلۇقنى ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇنۇش ئىرادىسى تېپىلمايدۇ.

بىز نېمە ئىش قىلالايتۇق دېگەن پەتۋانى پەيدا قىلىپ، ئاجىزلىق، ھورۇنلۇق، قورقۇنچاقلىق ۋە مەسئۇلىيەتتىن قېچىش بىلەن كىشلەر ئۆزلىرىنىڭ مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىش ئاۋارىچىلىقىدىن ئارام تاپتۇرىدۇ. بۇلار ئاللاھنىڭ بۇ سۆزىنى ئۇنتۇپ قالغان:

[وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (25)]

« سىلەر ئاراڭلاردىكى زۇلۇم قىلغانلارنىڭ بېشىغا كېلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدىغان بالا ـ قازادىن ساقلىنىڭلار، ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر»، (سۈرە ئەنفال ـ 25 ـ ئايەت).

بىلىملىك ۋە مەدەنىيەتلىك كىشلەر، مۇسۇلمانلار ئارىسدا تارقىلىپ كەتكەن "ئىنساندا ئىختىيارلىق يوق، ئىنسان مەجبۇرى قانۇن نىزام ئاستىدا ياشايدۇ" دېگەن خاتا ئەقىدىگە قارشى تۇرماق لازىم. بۇ خاتا ئەقىدە ئىنساندىكى ئىجادىيەت روھى، قارامىلىق روھىنى ئۆلتۈرىدۇ، ئىنساندا تۆۋەن شارائىت بىلەن رازى بولۇش ئېڭىنى پەيدا قىلىپ ، يۇقىرىغا ئىنتىلىش روھىنى يوقىتىۋېتىدۇ.

ئىنسانغا ئىختىيارلىق بەرمەيدىغان، مەجبۇرى نىزام ئاستىدا ياشاشقا ئۈندەيدىغان ھەر

قانداق خاتا ئېقمغا قارشى چىقماق لازىم. ئىنسانىنىڭ ئەركىن، ھۆر، كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگە، ئىختىيارلىق ھوقۇقى بار مەسئۇل مەخلۇق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ شامالدا ئۇچۇپ كېتىدىغان پەي ئەمەسلىكىنى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن باشقىسىنىڭ پايدا يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىنى ئىلان قىلىش ئۈچۈن، ئىنساندا ئىختىيارلىق يوق، ئۇ شۇ ئىشلارنى قىلىشقا مەجبۇر دەيدىغان خاتا ئەقىدىنى رەت قىلىشىمىز لازىم. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (39)]

«ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ» (سۈرە نەجم. 39. ئايەت).

ئاللاھنىڭ بەندىلىرىنى ھىدايەت قىلىشى ياكى ئازغۇن قىلىشى

بەندىلەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلىش ياكى ئۇنىڭدىن ئازدۇرىۋېتىش ئاللاھتىندۇر. ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم ئۇنىڭ ئىزنىسىز ھىدايەت قىلالمايدۇ ۋە ئازدۇرالمايدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاء وَيَهْدِي مَن يَشَاء فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (8)]

« ئۆزىنىڭ يامان ئەمەلى چىرايلىق كۆرسىتىلگەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى چىرايلىق ھېسابلىغان كىشى (ھىدايەت تاپقان كىشى بىلەن ئوخشاشمۇ؟) الله ھەقىقەتەن خالىغان كىشىنى گۇمراھ قىلىدۇ (خالىغان كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ). شۇڭا سەن ئۇلار ئۈچۈن (يەنى ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرى ئۈچۈن) قايغۇرۇپ ئۆزۈڭنى ھالاك قىلىۋالمىغىن، الله ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر » [فاتىر سۈرىسى 8 ـ ئايەت]. بۇنىڭغا ئاساسەن، شەيتانلارنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرۇشى پەقەت ئاللاھنىڭ تەقدىرى ۋە ئىزنى بىلەن بولغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ قانداقلا بىر ئادەمنى ھىدايەت قىلىشنى خالىسا ئۇنىڭ قەلبىنى توغرا يولغا يېتەكلەيدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۇ ھىدايەت تاپىدۇ. ئاللاھ قانداقلا ئادەمنىڭ ئازغۇن بولۇشىنى خالىسا ئۇنىڭغا شەيتانلارنى مۇسەللەت قىلىدۇ ـ دە، شەيتانلار ئۇنىڭغا ئۇنىڭ يامان ئىشلىرىنى ياخشى كۆرسىتىش ئارقىلىق ئۇنى ئازدۇرۇپ كېتىدۇ. نەتىجىدە ھىدايەت قىلىش ۋە ئازدۇرۇش ئاللاھتىن بولغان بولىدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ (36) وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ (37)]

«كىمكى مېھرىبان ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن (يەنى قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز، شەيتان ئۇنىڭغا ھەمراھ بولىدۇ. شۈبھىسىزكى، شەيتان ئۇلارنى توغرا يولدىن توسىدۇ» [زۇخرۇپ سۈرىسى 36 ـ 37 ـ ئايەتلەر].

شۇنى ئېنىق ئايرىۋېلىش كېرەككى، قۇرئان كەرىمنىڭ ئىستېمالى بويىچە، ھىدايەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: بىرى يول كۆرسىتىش مەنىسىدىكى ھىدايەت، يەنە بىرى مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش مەنىسىدىكى ھىدايەت. ئالدىنقىسى، سىز يول سورىغان كىشىنىڭ سىزگە سىز بارماقچى بولغان جايغا ئېلىپ بارىدىغان تۈز يولنى ئېنىق شەرھلەپ كۆرسىتىپ قويغىنىغا، كېيىنكىسى، ئۇنىڭ سىزنىڭ قولىڭىزدىن تۇتۇپ، سىز بارماقچى بولغان جاي ئەگەر يىراق

بولسا ماشىنىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ، سىزنى شۇ جايغا ئاپىرىپ قويغىنىغا ئوخشاشتۇر.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى كىشىلەرگە جەننەتنىڭ يولىنى كۆرسىتىپ بېرىپ، ئۇلارنى شۇ يولغا چاقىرىشتىن ئىبارەت. ئاللاھ بۇمەنىنى ئىپادىلىگەن ھالدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَنْ نَّشَاء مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (52)]

« شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق، سەن (ۋەھيىدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ، لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز. شەك ـ شۈبھىسىزكى سەن توغرا يولغا باشلايسەن » [شۇرا سۈرىسى 52 ـ ئايەت]. ئەمما مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش مەنىسىدىكى ھىدايەت ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. بۇھەقتە ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاء وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (56)]

«شۈبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادىمىڭنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن ئاللاھ خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، ئاللاھ ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ» [قەسەس سۈرىسى 56ـ ئايەت]. ھازىر بىز توختىلىۋاتقان ھىدايەت پەقەت ئاللاھنىڭلا قولىدىن كېلىدىغان، مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرۈش مەنىسىدىكى ھىدايەتتۇر. ئاللاھ توغرا يولغا ھىدايەت تېپىشنى خالىغان كىشىنى ئۇنىڭغا ھىدايەت قىلىش بىلەن بىرگە ئۇ كىشىگە توغرا يول تېپىشنىڭ ۋاستىلىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. چۈنكى « ئاللاھ ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ» ئاللاھ ھىدايەتنى خالىماي ئازغۇنلۇقنى ئۆزىگە راۋا كۆرگەن كىشىگە ئازغۇنلۇقنى نەسىپ قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ يوللىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ بېرىدۇ.

[وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (5)]

« ئۆز ۋاقتىدا مۇسا قەۋمىگە: ‹ئى قەۋمىم! مېنىڭ اللهنىڭ سىلەرگە ئەۋەتكەن پەيغەمبەر ئىكەنلىكىمنى بىلىپ تۇرۇپ سىلەر ماڭا نېمىشقا ئازار بېرىسىلەر؟› دېدى، ئۇلار (ھەقتىن) بۇرۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، الله ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ھىدايەتتىن بۇرىۋەتتى، الله پاسىق قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ » [سەف سۈرىسى 5 ـ ئايەت]. چۈنكى توغرا يولغا ھىدايەت تېپىش پەقەت ياخشى نىيەت ۋە ياخشى ئەمەللەرنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئاللاھنىڭ بىر ئادەمنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلغانلىقى ئۇ كىشىگە ئەڭ كاتتا نېمەت ئاتا قىلغانلىقىدۇر. دۇنيادا توغرا يولغا ھىدايەت تېپىشتىن زور ئۇتۇق يوقتۇر. ئاللاھنىڭ بۇ كاتتا نېمىتى ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا ئىنتىلمەستىن، ئارزۇ قىلىنماستىن ۋە سورالماستىن بېرىلمەيدۇ. شۇڭا، ئاللاھ، گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلىپ ئاللاھنىڭ يولىغا ئەگەشكۈچىلەرنى ھىدايەت قىلىدۇ. ئاللاھ بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاء وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ

[(27)

« كۇففارلار: «نېمىشقا ئۇنىڭغا پەرۋەردىگارىدىن (مۇسانىڭ ۋە ئىسانىڭ مۆجىزىسىدەك) بىرەر مۆجىزە كەلمىدى؟» دەيدۇ. (ئى مۇھەممەد!) «(ئىش اللهنىڭ ئىلكىدە ، مېنىڭ ئىلكىمدە ئەمەس) الله ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ» دېگىن » [رەئد سۈرىسى 27 - ئايەت].

ئاللاھ، توغرا يولغا ھىدايەت تېپىشنى خالىماي، ئۆزلىرىنىڭ قىڭغىر يوللىرىغا رازى بولۇپ، دىنىدىن ئۆزاقلاشقۇچىلارنى ھىدايەت قىلمايدىغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

[قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّى يَأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (24)]

[ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭلار (ھەممە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل - ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرۈدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن الله تىن، اللهنىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە اللهنىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، اللهنىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى اللهنىڭ ئەمر (يەنى مەككىنى پەتھى قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار، الله پاسىق قەۋمنى (يەنى اللهنىڭ دىنىنىڭ چەك - چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ»] [تەۋبە سۈرىسى 24 - ئايەت]. ئاللاھ ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈپ، باتىلغا يۈزلەنگەنلەرنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيرًا (115)]

«كىمكى ئۆزىگە توغرا يول ئېنىق بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەرگە(يەنى ئۇنىڭ ئەمرىگە) مۇخالىپەتچىلىك قىلىدىكەن، مۆمىنلەرنىڭ يولىدىن غەيرىگە ئەگىشىدىكەن، ئۇنى ئۆز يولىغا قويۇپ بېرىمىز، جەھەننەم نېمە دېگەن يامان جاي!» [نىسا سۈرىسى 115- ئايەت].

تەقدىر مەسلىسىدە چېكىدىن ئاشۇرۋېتىش ۋە بىخەستەلىك قىلىشنىڭ پەيدا بولىشى

تەقدىر مەسلىسىدە خىلمۇ- خىل پىرقىلەرنىڭ ئەقىدىسىگە كىرگەن چېكىدىن ئېشىش ۋە بىخەستەلىك قىلىشتىن ئىبارەت بۇرۇلۇش تۆۋەندىكى تۆت ئامىل سەۋەبىدىن يۈز بەرگەن:

بىرىنچى: ئىلاھى سۈپەتلەرگە بولغان كۆز قاراشنىڭ تارلىقى:

چېكىدىن ئاشۇرۋېتىش ۋە بىخەستەلىك قىلىشنىڭ بىرىنچى ئىسپاتلىرىدىن بىرىسى ئاللاھ تائالانىڭ سۈپەتلىرىگە تار كۆز قاراش بىلەن قاراشتا كۆرۈنىدۇ. چۈنكى ئىنساندا ئىختىيارلىق يوق دەپ قارىغۇچىلار؛ ئاللاھ تائالانىڭ ئىرادىسىنىڭ ئومۇملىقى، قۇدرىتىنىڭ ئومۇملىقى، مۈلكىنىڭ كاتتىلىقى، ئىلاھلىقىنىڭ مۇكەممەللىكى، كائىناتتىكى ھەر بىر نەرسىنى كونترول قىلىپ تۇرغۇچى ئىكەنلىكى، ھەر بىر نەرسىنىڭ ياراتقۇچىسى، ھەر بىر نەرسىنى تەقدىر قىلغۇچى،

ھەر بىر نەرسىنى پىلانلىغۇچى ئىكەنلىكىگە قارىدى.

بۇ نۇقتىدىن ئۇلار ئاللاھنىڭ مۇلكىدە ئاللاھنىڭ ئىرادىسىسىز ۋە بىۋاستە قۇدرىتىسىز بىرەر ئىشنىڭ يۈز بېرىشىنى يىراق ساناندى. ئىنسانلار قىلىۋاتقان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ـ گەرچە ئىنسانلارغا كۆچمە مەنىسىدە نىسبەت بېرىلسىمۇ ـ ئەمەلىيەتتە ئاللاھنىڭ ئىشىدۇر دەپ قاراشتى. بىراق بۇلار ئاللاھنىڭ مۇكەممەل ئادىللىق، تولۇق ھىكمەت ۋە كەڭرى رەھمەت ئىگىسىدىن ئىبارەت ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرىدىن بولغان موھىم بىر تەرەپكە دىققەت قىلىشمىدى. ئاللاھ تائالا قانداقمۇ ئۆزى قىلغان ئىنسانلار قىلمىغان ئىشلار بىلەن ئىنسانىنى مەسئۇلىيەتلىككە تارتسۇن؟ ئىنسانلار قىلمىغان ئىشلارغا قانداقمۇ ئۇلارنى ئەيىپلىسۇن؟ بۇلارنىڭ كۆز قارىشى بويىچە بولغاندا ئىنسان تەقدىر قولىدىكى سايماندىن باشقا نەرسە ئەمەس.

ئىنساندا مۇتلەق ئىختىيارلىق بار دەپ قارىغۇچىلار: بۇلار ئاللاھنىڭ ئادىللىقى، ھېچ بىر مەخلۇقتا زۇلۇم قىلمايدىغانلىقى، ھېچ بىر مەخلۇقنى قىلمىغان بىر ئىش بىلەن جازالىمايدىغانلىقى، ئاللاھنىڭ ئەھمىيەتسىز بىر ئىشقا بۇيرۇپ توسمايدىغانلىقى، ئىنسانلار قىلىۋاتقان ئىشلارنى ئاللاھنىڭ يارىتىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكى، ئىنسانلاردىن سادىر بولۇۋاتقان گۇناھ ۋە خاتالىقلارنىڭ ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن سادىر بولۇشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىك تەرىپىگە قاراشتى. چۈنكى ئاللاھنىڭ قەبىھ ئىشلارنى تەقدىر قىلىش ۋە ئىرادە قىلىشتىن ئادىل، ھىكمەتلىك ۋە رەھىمدىل ئىكەنلىك تەرىپىگە قاراشتى.

بۇ خىل كۆز قاراشتىكىلەر، ئەگەر بىز ئاللاھ تائالاغا نىسبەتەن مۇتلەق ئىرادە، تولۇق قۇدرەتنى ئىسپاتلاپ قويساق، ئۇ ۋاقىتدا ئاللاھ تائالانىڭ ئادالىتى ۋە ھىكمىتىنى كەمسىتكەن بولىمىز دەپ قارايدۇ. چۈنكى ئىنسان بۇلارنىڭ نەزىرىدە ئىتائەت ۋە جىنايەت (يەنى ياخشىلىق ۋە يامانلىق)نى ياراتقۇچىدۇر، ئاللاھ تائالا بۇنىمۇ ياراتمىغان، ئۇنىمۇ ياراتمىغان ۋە ھېچ بىرسىنى ئىرادە قىلمىغان.

بۇلارنىڭ كۆز قارشىدا ئاللاھ تائالا مۆمىن بەندىلىرىگە دۇنيادا نېئمەت ئاتا قىلغان بولسا كاپىرلارغىمۇ ئوخشاش ئاتا قىلغان. چۈنكى ئاللاھ ئىنسانلارغا پەيغەمبەر ئەۋەتتى، ئىش قىلىش ئىمكانىيىتىنى يارىتىپ بەردى، بۇنىڭ ئۆزى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئىمان ئېيتىپ ياخشى ئىش قىلدى. ئاۋۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن كاپىر بولۇپ يامان ئىش قىلدى، ئاللاھ ئىمانىنى بۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭغا سۆيۈملۈك قىلغان ۋە كۇفرلىق، پاسىقلىق، گۇنا ئىشلارنى يامان كۆرسەتكەن ئىدى. بىراق مۆمىنلەر ئاللاھ يامان كۆرسەتكەن نەرسىنى يامان كۆردى، كاپىرلار بولسا ئەكسىچە ئىش ئېلىپ باردى. بۇ ئارقىلىق بۇ خىل كۆز قاراشتىكى كىشىلەر ئاللاھنى بىر تەرەپتە ئاقلاپ، مۇتلەق ئىرادە، قۇدرەت ۋە يارىتىش تەرەپتىن سەل قارىدى.

ئىنساندا ئىختىيارلىق يوق دىگۈچىلەر؛ ئاللاھنىڭ مۇلكىنىڭ مۇكەممەللىك سۈپىتىگە قاراشتى. مۇتلەق ئىختىيارلىق بار دىگۈچىلەر؛ ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇق ۋە ماختاشقا سازاۋەرلىك سۈپىتىگە قاراشتى. ئەمەلىيەتتىمۇ، ئاللاھ تائالاغا پادىشاھلىق ۋە ماختاش مەنسۇپتۇر.

ئىككىنچى: ئىنساننىڭ ئۆزىگە بولغان كۆز قارشىنىڭ تارلىقى:

بۇ ئامىل بىرىنچى ئامىلغا مۇناسىۋەتلىك، چۈنكى كائىناتتا ئىككى خىل كۆرۈنۈش بار:

(1) قىلغۇچى، ھەرگىز تەسىرلىنىپ قالمايدۇ، ئۇ ئاللاھدۇر.

(2) قىلىنغۇچى، ئۇ ھەرگىز قىلالمايدۇ، ئۇ جانسىز نەرسىلەر ۋە شۇ مەنىدىكى نەرسىلەر.

ئىنسان بۇ ئىككى خىلنىڭ قايسى بىرسىگە نىسبەت بېرىلىدۇ؟

ئەمما ئاللاھنىڭ ئادىللىقى، ھىكمىتى، رەھمىتى ۋە زۇلۇم، ئەھمىيەتسىز ئىشلاردىن پاك ئىكەنلىكى پىكىر ۋە تۇيغۇللىرىنى ئىگەللىۋالغان كىشلەر، ئىنسانىنى ئۆز ئىشىدا تەسىرلەنمەيدىغان خالىس قىلغۇچى ئىتىبارى بىلەن قاراپ، ئىنسان ئۆز ئىشلىرىنى ئۆز ئىرادىسى ۋە قۇدىرتى بىلەن يارىتىدۇ دىيىشىدۇ. بۇلارنىڭ نەزىرىدە ئىنسان ئاللاھ ئىرادە قىلمىسىمۇ، ئۆزى ئىرادە قىلغان نەرسىنى يالغۇز قىلالايدۇ، ئاللاھ خالىسىمۇ ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلالايدۇ، ئەگەر ئىنسان خالىسا ئۆزىنى ئۆزى توغرا يولغا باشلىيالايدۇ ياكى ئازدۇرالايدۇ.

ئاللاھنىڭ پادىشاھلىقىنىڭ كاتتىلىقى، ئىرادىسىنىڭ ئۆتكۈرلىكى، قۇدىرتىنىڭ ئومۇملىقى پىكىر ۋە ھىس تۇيغۇللىرىنى ئىگەللەپ كەتكەن كىشلەر، ئىنسانىنى ئەسلىدە بىر ئىش قىلالمايدىغان تەسىرلىنىدىغان مەخلۇق دەپ قارايدۇ، ئىنسانىنى سايماننىڭ ئورنىدىكى نەرسە دىيىشىدۇ. ئۇلار ئىنساننىڭ ھەركىتىنى دەرەخنىڭ لىڭشىغان ھەركىتىگە ئوخشاتتى، ئىنسان بىر ئىشنى قىلسا كۆچمە مەنىسىدە قىلىدۇ دەپ قارايدۇ. يوقارقى ھەر ئىككىلى گورۇھتىكى كىشلەر بۇ مەسلىگە قارىغۇ كۆزلىرى بىلەن قارىدى.

نورمال كۆز قاراشتىكىلەر ھەر ئىككى ئىشقا توغرا نەزەر بىلەن قاراشتى. ئىنسانغا قىلغۇچى ۋە تەسىرلەنگۈچى ئىتىبارى بىلەن قارىدى. ئىنسان ھەقىقەتتە ئىش قىلغۇچى، تەسىر كۆرسەتكۈچى ۋە ئىرادىلىك مەخلۇقتۇر. بىراق ئىنسان بىر ئىشلارنى قىلالىشىدا ھېچقانداق بىر تەرەپتىن تەسىرلىنىپ قالماستىن ئاللاھ تەرىپىدىن تەسىرلىنىدۇ. ئىنسان قىلغۇچى ۋە ئىرادە قىلغۇچىدۇر، چۈنكى ئاللاھ ئىنسانىنى شۇنداق ياراتتى.

ئۈچىنچى: مۇقەددەس تېكىستلەرنى پارچىلاپ قوبۇل قىلىش:

بۇ بولسا، بىر مەسلىدە مۇقەددەس تېكىستلەرنى پارچىلاش ياكى بەزىسىنى ئېلىپ يەنە بەزىسىنى تاشلاپ قويۇش دىگەنلىكتۇر.

ھەر بىر مەزھەب ياكى پىكىر ئىگىسى ئۆز قارشىنى دورامچىلىق، تەسىرلىنىش ياكى خوسۇسى ئويلۇنۇش سەۋەبىدىن تۇزۇپ چىقىدۇ. ئاندىن مۇقەددەس تېكىستلەرنى ئۆز پىكرىنى جانلاندۇرۇش ئۈچۈن سۆرەپ كىرىدۇ. ئەگەر ئۆز پىكرىگە زىت كىلىدىغان تېكىستلەر بولۇپ قالسا، تېكىستلەرنى رەت قىلىدۇ ياكى ئۇنى نورمالسىز ئىزاھلايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[ثُمَّ أَنتُمْ هَؤُلاء تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِّنكُم مِّن دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاء مَن يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنكُمْ إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (85)]

« كېيىن سىلەر (ئەھدىنى بۇزۇپ) بىر ـ بىرىڭلارنى ئۆلتۈردۇڭلار، ئىچىڭلاردىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنى يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقاردىڭلار، گۇناھ ۋە دۈشمەنلىك قىلىش بىلەن، ئۇلارنىڭ قارشى تەرىپىدىكىلەرگە ياردەم بەردىڭلار، ئۇلار ئەسىر چۈشۈپ كەلسە، فىدىيە بېرىپ قۇتقۇزىۋالىسىلەر، ھالبۇكى، ئۇلارنى يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىش سىلەرگە ھارام قىلىنغان ئىدى (يەنى بىر ـ بىرىڭلارنى ئۆلتۈرۈش ۋە يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقىرىشنى راۋا كۆرىسىلەيۇ،

ئۇلارنىڭ ئەسىرگە چۈشۈپ دۈشمەنلىرىڭلارنىڭ قولىدا بولۇپ قېلىشىنى راۋا كۆرمەيسىلەر). سىلەر كىتابنىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) بىر قىسىم ئەھكاملىرىغا ئىشىنىپ، بىر قىسىم ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلامسىلەر؟ سىلەردىن شۇنداق قىلغانلارنىڭ جازاسى پەقەت هاياتىي دۇنيادا خارلىققا قېلىش، قىيامەت كۈنى قاتتىق ئازابقا دۇچار بولۇشتۇر. الله قىلمىشىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر »(سۈرە بەقەرە 85- ئايەت).

تۆتىنچى: چۈشەنچىلەرنى بەلگىلەمەسلىك:

چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىش ۋە بىخەستەلىك قىلىشنىڭ مىساللىرىدىن: ئاللاھ بەندىللىرىنىڭ گۇناھ ۋە قەبىھ ئىشلارنى قىلىشىنى خالامدۇ؟ ياكى خالىمامدۇ؟ دېگەن سۇئالغا بولغان پوزىسىيىسى.

ئەگەر كۇپىرلىق، ئىبزىش، زۇلۇم، پاساتچىلىق ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن بولغان بولسا، قانداقمۇ بۇ ئاللاھنىڭ ئادىللىق، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلىش، سېخىلىق ۋە رەھىمدىللىق سۈپىتى بىلەن ماس كېلىدۇ؟

ئەگەر كۇپىرلىق، پاسىقلىق، ئاسىيلىق ئاللاھنىڭ ئىرادىسىدىن خالى بولغان بولسا، بۇ قانداقمۇ ئاللاھنىڭ ھەممە نەرسىنىڭ پادىشاھى، يارىتىش ۋە پەرمانىنىڭ ئىگىسى، ئۇ خالىغان نەرسە بولىدۇ، خالىمىغان نەرسە بولمايدۇ، دېگەن سۈپىتىگە ماس كېلىدۇ؟

ئىختىلاپ ئاساسەن بىر مەنادىن كۆپ مەزمۇننى ئىپادىلەيدىغان سۆز ئىشلەتكەنلىك ۋە چۈشەنچىلەرنى ئىنچىكە ۋە تەپسىلى بەلگىلىمەسلىكتىن كېلىپ چىققان. چۈنكى ئىرادە دېگەن سۆز ئىككى خىل مەنا بىلەن ئىستىمال قىلىنىدۇ:

(1) بىر نەرسىنى ياخشى كۆرۈش، ئۇنىڭدىن رازى بولۇش ۋە ئۇنى بۇيرۇش ئۇچۇن كىتەرلىك بولغان ئىرادە.

(2) مەجبۇرلاشنىڭ زىتىدىكى ئومۇمى ئىختىيارلىق مەنىسىدىكى ئىرادە.

ئىرادە، بىرىنچى مەنا بىلەن ئېلىپ ئېيتقاندا " دىنى ئىرادە" دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ مەقسەتنىڭ هاسىل بولۇشىنى تەلەپ قىلمايدۇ. بەلكى بەزىدە ئۇنى ئاللاھ بەندىللىرىدىن ئىرادە قىلىدۇ، ئۇ ئىش هاسىل بولماي ئەكسىچە ئىش پەيدا بولىدۇ. مىسالى، ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (185)]

« رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا هازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن؛ كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۇچۇن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن. الله سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ، (ئاغرىڭلار ئوچۇق يۈرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا اللهنى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئاملىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ » (سۈرە بەقەرە 185- ئايەت).

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مَّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (6)]

« ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولۇپ) تۇرغىنىڭلاردا، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، ئەگەر جۇنۇپ بولساڭلار پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار)، ئەگەر كېسەل بولساڭلار (سۇ زىيان قىلىدىغان بولسا)، ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (سۇ تاپالمىساڭلار)، ياكى سىلەرنىڭ بىرسىڭلار ھاجەتخانىدىن كەلگەن (يەنى تاھارەت سۇندۇرغان) بولساڭلار، ياكى ئاياللىرىڭلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن (غۇسلى تاھارەت ئۈچۈن) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقتا تەيەممۇم قىلىڭلار، ئۇنىڭ بىلەن يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، اللە سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ، لېكىن اللە شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن سىلەرنى پاك قىلىشنى، (ئىسلام شەرىئىتىنى بايان قىلىش بىلەن) نېمىتىنى سىلەرگە تاماملاشنى خالايدۇ » (سۈرە مائىدە- 6- ئايەت).

ئىرادە ئىككىنچى مەنا بىلەن ئېلىپ ئېيتقاندا " بولۇش ئىرادىسى" دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ مەقسەتنىڭ ھاسىل بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ، مۇسۇلمانلار بۇ توغرىسىدا: " ئاللاھ خالىغان نەرسە بولىدۇ، خالىمىغان نەرسە بولمايدۇ " دەيدۇ.

ئىككى ئىرادىنىڭ ئارىسىدىكى پەرق ئاشكارا بولسا مۇنداق دېيەلەيمىز:

ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ گۇناھ ئىشلارنى قىلىشىنى بىرىنچى مەنا(يەنى دىنى ئىرادە) بىلەن خالىمايدۇ. چۈنكى ئاللاھ پاساتچىلىقنى خالىمايدۇ. بەندىلىرىنىڭ كاپىر بولۇشىغا رازى بولمايدۇ، يامان ئىشلارغا بۇيرۇمايدۇ، يامان ۋە قەبىھ ئىشلارنى ئاللاھ يامان كۆرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر بۆلۈك ئىشلارنى چەكلىدى، ئۇ ئىشلارنى قىلىشتىن ئاگاھلاندۇردى.

ئەمما، ئىرادە ئىككىنچى مەنا بىلەن (يەنى بولۇش ئىرادىسى) بىلەن بولغاندا، كائىناتتىكى ھەممە نەرسىنىڭ ئاللاھنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا بويسۇندىغانلىقىدا شەك يوق. بۇ مەنا توغرىسىدا ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزى كەلگەن:

[وَلاَ يَنفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ إِن كَانَ اللّهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (34)]

« مەن سىلەرگە نەسىھەت قىلماقچى بولسام، ئاللاھ سىلەرنى گۇمراھ قىلماقچى بولسا، ئۇ چاغدا مېنىڭ سىلەرگە قىلغان نەسىھىتىمنىڭ سىلەرگە پايدىسى بولمايدۇ» (سۈرە ھۇد- 34- ئايەت).

[فَمَن يُرِدِ اللّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاء كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ (125)]

« ئاللاھ كىمنى ھىدايەت قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭ كۆكسىنى ئىسلام ئۈچۈن ئاچىدۇ(يەنى ئۇنىڭ قەلبىنى ئىمانغا كېڭەيتىپ بېرىدۇ). ئاللاھ كىمنى ئازدۇرماقچى بولسا، ئۇنىڭ كۆكسىنى شۇنچە تارايتىۋېتىدۇكى، (ئىمان ئېيتىش) ئۇنىڭغا گويا ئاسمانغا چىقىشتىنمۇ قىيىن تۇيۇلىدۇ، ئىمان ئېيتمىغانلارنى ئاللاھ مۇشۇنداق ئازاپلايدۇ» (سۈرە ئەنئام- 125- ئايەت).

مۇلاھىزە: بىرىنچى مەنا بىلەن بايان قىلىنغان ئىرادە ئىسپات ۋە نەفى (ئوبىكتىپ ۋە سوبىكتىپ) ھالەتتە ئوچۇق خەۋەر سۈرتىدە كەلدى. ئەمما بولۇش مەناسى بىلەن كەلگەن ئىرادە شەرت سىيغىسى بىلەن كەلدى، شەرت سىيغىسى چوقۇم بولۇشنى تەلەپ قىلمايدۇ.

تەقدىر ۋە سەۋەپ

تەقدىرنىڭ مەنىسى: ئاللاھ ھەممە نەرسىلەرنى بىلەتتى، ئاللاھ ئۇ نەرسىلەرنى يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى ئىرادە قىلدى. ئۇنداقتا ئۇ ئاللاھنىڭ ئىلمى ۋە ئىرادىسىگە بىنائەن شەكسىز يۈز بېرىدۇ. مۇنداق دېگەنلىك غايە ۋە نەتىجىگە يەتكۈزىدىغان سەۋەپ ۋە ئۇسۇللارنى تاشلىۋېتىش دېگەنلىك بولامدۇ؟ چۈنكى ئاللاھ تەقدىر قىلغان نەرسە ئەمەلى يۈز بېرىدۇ، ئاللاھنىڭ تەقدىرىگە ھېچ بىر نەرسە قارشى تۇرالمايدۇ.

ئەگەر ئاللاھ كىسەلنىڭ ساقىيىشىنى تەقدىر قىلغان بولسا، ئۇ دوختۇرغا كۆرۈنسۇن ياكى كۆرۈنمىسۇن ياكى دورا يىسۇن ياكى يىمىسۇن چوقۇم ساقىيىدۇ. ئەگەر ئەسكەرلەرنىڭ غەلبە قىلىشىنى تەقدىر قىلغان بولسا، تولۇق تەييارلىق قىلمىغان بولسىمۇ غەلبە قىلىدۇ، دەپ بەزى كىشلەر خىيال قىلىشىدۇ. بۇلار تەقدىرگە ئىشىنىشتە، نەتىجە بەلگىلىنىپ بولغانلىقى ئۈچۈن، سەۋەپ قوللۇنۇشقا زىت كېلىدۇ دەپ قارشىدۇ، بۇلار تەقدىرنىڭ مەنىسىنى توغرا چۈشەنمىگەنلىكتىن يوقۇرقىدەك خاتالاشتى، بۇلار، ئاللاھ نەتىجىلەرنى سەۋەپسىز ۋە مۇقەددىمىسىز تەقدىر قىلىدۇ دەپ ئويلىشىدۇ، بۇ ئوچۇق خاتالىقتۇر.

چۈنكى، ئاللاھ نەتىجە بىلەن سەۋەپنى، نەتىجە بىلەن مۇقەددىمىنى تەڭ تەقدىر قىلىدۇ. چۈنكى تەقدىر ئالەمدىكى بارلىق پەيدا بولغۇچى نەرسىلەرگە چېتىشلىق بولىدۇ. ئاللاھنىڭ بىلىشىدىن ھېچ بىر نەرسە قېچىپ كىتەلمەيدۇ، ئەگەر ئاللاھ كىسەلنىڭ ساقىيىشىنى تەقدىر قىلسا، ساقىيىش نەتىجىسىنىڭ ئۆزىنىلا تەقدىر قىلمايدۇ، بەلكى ئۇنىڭ مۇئەييەن دورىلارنى ئىچىشىنى ياكى مۇئەييەن تاماقتىن ساقلىنىشنى ياكى مۇئەييەن بىر خىل ئادەتنى قوللۇنۇشنى تەقدىر قىلىدۇ. ئاللاھنىڭ قانۇنى بويىچە- سەۋەپ ئارقىلىق كىسەلدىن ساقىيىدۇ.

ئەگەر ئاللاھ بىر كىسەلنىڭ ئۆلۈشنى ياكى ساق كىشىنىڭ كىسەل بولۇشنى تەقدىر قىلسا، ئاللاھ تائالا ئىشلارنى سەۋەپلىرى بىلەن بىرلىكتە تەقدىر قىلىدۇ، ھەممىسى تەقدىرنىڭ قاتارىغا كىرىدۇ. نەتىجە ياكى قىلىنغان ئىش ئاللاھنىڭ تەقدىرىدۇر، شۇنداقلا سەۋەپ قىلىشمۇ ئاللاھنىڭ تەقدىرىدۇر.

ئۆمەر (ئاللاھ ئۇ كىشىدىن رازى بولسۇن) سۈرىيەگە كىتىۋاتقان ئىدى. ئۇ سەپەر جەريانىدا سۈرىيەگە ۋابا كىسىلىنىڭ تارقاپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، سۈرىيەگە بارماي قايتىپ كىتىشنى قارار قىلغان چاغدا ئەبۇ ئۇبەيدە نامىلىق بىر ساھابە: " ئى مۆمىنلەرنىڭ ئەمرى! ئاللاھنىڭ تەقدىرىدىن قاچماقچىمۇ؟" دېگەندە ئۆمەر:" ھەئە، ئاللاھنىڭ تەقدىرىدىن ئاللاھنىڭ تەقدىرىگە قاچىمىز" دەپ جاۋاپ بەرگەن. ۋابا كىسلى ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن يۈز بەرگەن،

ئۇنىڭدىن ساقلىنىشمۇ ئاللاھنىڭ تەقدىرىدۇر.

ئۆمەر ئۇنىڭغا بىر مىسال كەلتۈرۈپ مۇنداق دېگەن :" ئەگەر سىنىڭ تۆگىلىرىڭ بولۇپ، مۇنبەت زېمىن بىلەن قۇرغاق قاقاسلىق زېمىنىڭ بولسا، تۆگىلەرنى ئوت- چۆپلۈك زېمىندا باقساڭ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن باققان بولىسەن، ئەگەر قۇرغاق قاقاسلىق زېمىندا باقساڭمۇ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن باققان بولمامسەن؟ دېگەندە، ئەبۇئۇبەيدە:" شۇنداق " دەپ جاۋاپ بىرىپ قايىل بولغان. ئاللاھنىڭ تەقدىرى ھەقىقەت، ئاللاھنىڭ تەقدىرى ئىجرا بولىدۇ، بىراق ئۇ تەقدىر ئاللاھ كائىناتنىڭ نىزامىنى تۈرغۇزغان قانۇنى، ھاياتلىقنىڭ نىزامى تۈزلۈشى ئۈچۈن ئاللاھ ياراتقان سەۋەپلەر ئارقىلىق ئىجرا بولىدۇ، قانۇن بىلەن سەۋەپلەر ئاللاھنىڭ ئومۇمى تەقدىرىدىن پارچىلانمايدىغان بىر قىسمىدۇر.

تەقدىر ۋە ياخشى ئەمەل

تەقدىرگە ئىشىنىش، ئىتائەت ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا زىت كەلمەيدۇ، ئاللاھ ئەزەلدىن بىلگەن ۋە لەۋھۇلمەھپۇزدا بەلگىلەنگەن نەرسە شەكسىز بولىدۇ، ئۇنداق بولمىسا ئاللاھنىڭ ئىلمى بىلمەسلىك بولۇپ قالىدۇ، دېگەن كۆز قاراش خاتالىقلارنىڭ جۇملىسىدىندۇر.

ئەگەر ئۆمەر(ئىبنى خەتتاپ) ئاللاھنىڭ ئىلمىدا بەختسىز ۋە دوزاخ ئەھلىدىن بولسا، بۇ بەختسىز، كۇنلەرنىڭ بىرىدە بەختلىك بولۇپ، جەننەت ئەھلىگە ئۆزگىرىپ قالمايدۇ. ئەگەر پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بەختلىك بولۇپ جەننەت ئەھلىدىن بولسا، ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە بەختسىز بولۇپ، دوزاخ ئەھلىگە ئۆزگىرىپ قالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بەختلىك كىشى ئاپىسىنىڭ قورسىقىدا بەختلىك بولغىنى، بەختسىز كىشى ئاپىسىنىڭ قورسىقىدا بەختسىز بولغىنىدۇر. بەختلىك بەختسىز بولۇپ قالمايدۇ. شۇنداقلا بەختسىز كىشى بەختلىك بولۇپ قالمايدۇ. ئۇنداقتا ئەمەل قىلىشنىڭ، ئۆزىنى چارچىتىشنىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوق، چۈنكى تەقدىردە بەلگىلەنگىنى شەكسىز شۇنداق بولىدۇ دىيىلمەكتە. بۇ كۆز قاراش قاتتىق نادانلىق ۋە ئېغىر ئېزىش بىلەن يەكۈنلەنگەن كۆز قاراشتۇر، بۇ كۆز قاراش ئىككى تەرەپتىن خاتادۇر:

بىرىنچى: ئاللاھنىڭ بىلىشى نەرسىلەرنىڭ ئەمەلىيەتتىكى ئەھۋالغا ئالاقىدار، شۇنداقلا ئاللاھ ئۇ ئىشلارنى ئۆز پېتى يېزىپ قويىدۇ ۋە تەقدىر قىلىدۇ. چۈنكى بىلىش مەلۇماتقا ماس كىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىشلارنىڭ سەۋەپلىرى بىلەن بولىدىغانلىقىنى يېزىپ قويىدى ۋە تەقدىر قىلدى. چۈنكى بۇ ئەمەلىيەت، كىم، ئاللاھ نەتىجىلەرنى مۇقەددىمىسىز، سەۋەپلىك قىلىنغان ئىشلارنى سەۋەپسىز تەقدىر قىلىدۇ دەپ ئويلىسا، ئاللاھقا تۆھمەت چاپلىغان بولىدۇ.

ئاللاھ، بىر ئىنسانىنىڭ ئىمان كەلتۈرۈپ، ياخشى ئىش قىلىپ، شۇ سەۋەپلىك بەختلىكلەر بىلەن جەننەتكە كىرىدىغانلىقىنى، پالانىنىڭ يامان ئىشلارنى قىلىپ، چەكلەنگەن ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ بەختسىزلەر بىلەن دوزاخقا كىرىدىغانلىقىنى، پالانىنىڭ پالانى خېنىم بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ بالا يۈزى كۆرىدىغانلىقىنى، پالانىنىڭ كۆچەت تىكىپ مىۋىسىنى تىرىدىغانلىقىنى بىلىپ ، ئۇنى لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىپ قويىدۇ.

كىم؛ مېنىڭ جەننەت ئەھلى ئىكەنلىكىم تەقدىر قىلىنغان، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئەمەل قىلمىسامۇ بەختلىك بولۇپ جەننەتكە كىرىمەن دەپ ئويلىسا، ئاللاھنىڭ بىلىشى ۋە

تەقدىرگە زىت بولىدۇ. ئالايلۇق؛ ئەگەر بىرسى قوپۇپ، ئەگەر ئاللاھ ماڭا پەرزەنت تەقدىر قىلغان بولسا ئىدى، توي قىلمىساممۇ پەرزەنت يۈزى كۆرىمەن دەپ ئويلىسا، ئۇ نادان ۋە ئەخمەقلىق قىلغان بولىدۇ، چۈنكى ئاللاھ ئۇنىڭغا پەرزەنت تەقدىر قىلغان بولسا، ئۇ پەرزەنتنى سەۋەبى بىلەن بىرگە تەقدىر قىلدى. تەقدىر قىلىنغان پەرزەنتنى، تەقدىر قىلىنغان سەۋەپسىز كۈتكەن ئىنسان ئەخمەق ۋە توغرا يولدىن ئازغان ئىنساندۇر.

ئىككىنچى: بىر نەرسە ئۇقۇلۇپ ۋە يېزىلىپ، ھەمدە شۇ نەرسە ھەققىدە خەۋەر بېرىلسە، يېزىپ قويغانلىق شۇ نەرسىنىڭ ئەمەلى بولۇشىدا كۈپايە قىلمايدۇ. سەۋەپ ۋە ئامىللاردىن بىھاجەت بولۇشنى تەقەززا قىلمايدۇ. چۈنكى بىلىش ھېلىقى مەلۇملۇق بولغان ئىشنىڭ پەيدا بولۇشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان سەۋەپ ئەمەس. بەلكى ئەمەلىيەتتىكى نەرسىگە ماس كېلىشتۇر. كېلەچەكتىكى ئىشلارنى بىلىش ۋە ئۇ ھەقتە خەۋەر بېرىش، ئۆتمۈشنى بىلىش ۋە ئۇ ھەقتە خەۋەر بەرگەنلىككە ئوخشاش. چۈنكى بىزنىڭ بىزدىن ئىلگىرى يۈز بەرگەن ئىشلارنى بىلىشىمىز ۋە ئۇ ھەقتە خەۋەر بىرىشىمىز ئاسمان ۋە زېمىندەك بىز پەيدا بولۇشتىن ئىلگىرى پەيدا بولغان نەرسىلەرنى بىلىشىمىزگە ئوخشاش. بەلكى ئاللاھنىڭ ئىسىم ۋە سۈپەتلىرىنى بىلگىنىمىزگە ئوخشاش. بۇ بىلىشنىڭ ھېلقى مەلۇملۇق نەرسىنى پەيدا قىلىشتا ھېچقانداق تەسىرى يوق. بۇ ئارقىلىق؛ بەختلىك ئىنساننىڭ بەختسىز بولۇپ قالمايدىغانلىقىنى، بەختسىزنىڭ بەختلىك بولۇپ قالمايدىغانلىقىنى ئوچۇقلاشتۇرالايمىز. بىراق ئاللاھ بىر ئادەمنىڭ بەختلىك بولۇشنى تەقدىر قىلغان بولسا، ئۇ ئىنسان ئاللاھ بەختلىك بولۇشىنىڭ سەۋەبى قىلغان ئىشلارنى قىلىش بىلەن بەختلىك بولىدۇ. بەختسىز ئادەم ئاللاھ بەختسىزلىكنىڭ ئامىللىرى ۋە سەۋەپلىرى قىلغان ئىشلارنى قىلىش بىلەن بەختسىز بولىدۇ. تەقدىرگە تايىنىۋېلىش، تېگىشلىك ئىشلارنى قىلماسلىق بەختسىز بولۇپ قېلىشنىڭ ئامىللىرىنىڭ قاتارىدىندۇر.

7638/4598 ـ عَلِيٌّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه فَقَالَ: ((مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلا وَقَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَمَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ)) قُالوا: يَا رَسُولَ الله أَفَلا نَتَّكِلُ على كتابنا؟ قَالَ: ((لا اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لما خلق له؛ أما من كان من أهل السعادة فسيسير لعمل السعادة، وأما من كان من أهل الشقاء فسيسير لعمل الشقاء، ثُمَّ قَرَأَ ﴿ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى، فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى ﴾))* البخاري (1362)، مسلم (2647).

7638/4598 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىدا ئولتۇراتتۇق. ئۇ بىزگە: ھەممىڭلارنىڭ جەننەتتىكى ۋە دوزاختىكى ئورنى پۈتۈلۈپ بولدى، دېدى. بىز: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! ئۇنداق بولسا، بىز شۇنىڭغا تايانساق بولمامدۇ؟ دېگەندۇق. ئۇ: ياق، ئەمەل ئىبادەت قىلىڭلار. ھەر ئادەمنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگىنى ئۆزىگە مۇيەسسەر قىلىنىدۇ، دېدى. ئاندىن: «(پۇل مېلىنى اللەنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان، تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك، ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز. بېخىللىق قىلىپ (اللەنىڭ ساۋابىدىن) ئۆزىنى بىھاجەت ھېسابلىغان، كەلىمە تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە

كەلسەك، بىز ئۇنىڭغا يامان يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز» (سۈرە لەيل، 5 ـ 10 ـ ئايەتلەر) دېگەن ئايەتلەرنى ئوقۇدى. (بۇخارى: 4947)

دېمەك تەقدىر بەلگىلىنىپ بولغان، ئۇ ئەمەلنى توسمايدۇ، تەقدىرگە تايىنىۋېلىشنى ۋاجىپ قىلمايدۇ، بەلكى تىرىشىشنى ۋە كۆپ خىزمەت قىلىشنى ۋاجىپ قىلىدۇ. چۈنكى ھېچ بىر مەخلۇق ئۆزىنىڭ بەختلىك ياكى بەختسىز يارىتىلغىنىنى بىلمەيدۇ. ئىنسان تەقدىر قىلىنغان نەرسىگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەن سەۋەپ ئارقىلىق ئېرىشەلەيدۇ، ئەگەر ئۇ سەۋەپ قىلسا، سەۋەپ ئۇنىي تەقدىر قىلىنغان نەتىجىگە يەتكۈزىدۇ. ئىلگىرى يېزىلغىنى، بەختلىك ئىنساننىڭ ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش بىلەن بەختلىك بولىدىغانلىقى، بەختسىز ئىنساننىڭ يامان ئەمەللەرنى قىلىش بىلەن بەختسىز بولىدىغانلىقى يېزىلغان، بىرىسى يېزىلىپ، يەنە بىرسى يېزىلماي قالغان ئىش يوق. بۇيرۇلغان ئىشلارنى قىلىش، چەكلەنگەن ئىشلاردىن قول تارتىش بەختنى قولغا كەلتۈرگىلى بولىدىغان سەۋەپلەرنىڭ جۈملىسىدىندۇر، يېزىلغان تەقدىر بەختنىڭ ۋە بەخت سائادەتنى قولغا كەلتۈرگىلى بولىدىغان ئەمەللەرنىڭ يىغىندىسىدۇر. ئەگەر ئىنسان ئىلگىرى يېزىلغان تەقدىرگە تايىنىپ، بۇيرۇلغان ئىشلارنى قىلمىسا، بەختسىز بولۇشنىڭ سەۋەبىدىندۇر. بۇنداق ئويلاش: يېمەيمەن، ئىچمەيمەن، چۈنكى ئاللاھ ماڭا يىمىسەم ۋە ئىچمىسەممۇ تويۇشنى ۋە ئۇسسۇزلۇقتا قېنىشنى تەقدىر قىلدى دېگەنگە ئوخشاش بىر ئىش. تەقدىردە يېزىلغىنىغا تايىنىمەن دېگەن ئىنسان ئۆزىنىڭ بەختلىك ياكى بەختسىز دەپ يېزىلغانلىغىنى لەۋھۇلمەھپۇزدىن كۆرۈپتىمۇ ياكى بىلىپتىمۇ؟.

ئىنسانلارنىڭ بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن ئاللاھ بەختلىك بولۇشقا سەۋەپچى بولىدىغان بىر بۆلۈك ئىشلارغا بۇيرۇدى، بەختسىزلىككە سەۋەپچى بولىدىغان بىر بۆلۈك ئىشلاردىن چەكلىدى. بەخت يولىنى ۋە بەختسىزلىك يولىنى كۆرسىتىپ قويدى، بىراق ھېچ بىر ئىنساننى مۇئەييەن بىر ئىشنى قىلىشقا مەجبۇرلىمىدى. چەكلەنگەن ئىشنى قىلىپ تۇرۇپ، ئاللاھ مېنى مۇشۇنداق بەختسىزلار قاتارىدىن تەقدىر قىلىپ قويۇپتىكەن دېگەن سۆز ئەقىلغا سىغامدۇ؟ قايسى يولنى تاللاش سىزدىكى ئىختىيار.

تەقدىر ۋە رىزىق

رىزىق ئاللاھ تەرىپىدىن ئىنسانغا تەقدىر قىلىنغان، ئۇلارنىڭ ئىچىدە رىزىقى كەڭرى بولغانلىرى، رىزىقى تار بولغانلىرى ۋە نورمال بولغانلىرى بار، ھەممىسىگە رىزىق بەرگۈچى ئاللاھ تائالادۇر. ئاللاھ ھەر بىر نەرسىگە رىزىق تەييارلاپ بېرىدىغانلىقىغا كېپىل بولۇپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (6)]

«يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى ئاللاھ (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان» (سۈرە ھۇد ـ 6 ـ ئايەت).

[وَكَأَيِّن مِن دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (60)]

« نۇرغۇن ھايۋانلار ئۆز رىزقىنى ئۈستىگە ئالالمايدۇ(يەنى ئۆز رىزقىنى تېپىپ يېيىشتىن ئاجىزدۇر)، ئۇلارنى ۋە سىلەرنى ئاللاھ رىزىقلاندۇرىدۇ، ئاللاھ (سۆزۈڭلارنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەھۋالىڭلارنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» (سۈرە ئەنكەبۇت ـ 60 ـ ئايەت).

كۆپلىگەن ئىنسانلار، رىزىق ئاللاھ تەرەپتىن ئىنسانلارغا تەقسىم قىلىنىپ بەلگىلەنگەن بولىدۇ دېگەن سۆزنى؛ رىزىق ئىزدەپ ھەرىكەت قىلىشنىڭ پايدىسى يوق، چۈنكى ئاللاھ ھەر كىمنىڭ باي بولۇشىنى تەقدىر قىلغان بولسا، ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئىش قىلمىسمۇ باي بولىدۇ، كىمنىڭ كەمبەغەل بولۇشىنى تەقدىر قىلغان بولسا، ئۇ ھەر قانچە زىرەك، پائالىيەتچان بولۇپ، كۆپ ئىشلەپ كەتسىمۇ كەمبەغەل بولىدۇ دەپ خاتا چۈشىنىدۇ.

ئەمەلىيەتتە ئاللاھ تائالا رىزىقنى سەۋەبى بىلەن بىرگە بەلگىلىدى، رىزىق تەقدىر قىلىنغاندەك سەۋەپمۇ تەقدىر قىلىنغان. مەسىلەن؛ ئاللاھ، پالانىنىڭ ئەقلىنى ۋە ھۇشيارلىقىنى ئىشقا سېلىپ، تۇرمۇشىنى ياخشىلاشتا كۆپ جاپا تارتىدىغانلىقىنى تەقدىر قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا رىزىقنى كەڭرى قىلىپ بېرىدۇ، يەنە بىر ئىنساننىڭ ھورۇنلۇق قىلىپ، ئەمگەك قىلماي، تۆۋەن تۇرمۇشقا رازى بولۇپ تۇرىدىغانلىقىنى تەقدىر قىلغان بولسا ئۇنىڭ رىزقىنى تار قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ (15)]

« ئاللاھ سىلەرگە زېمىننى مېڭىشقا ئاسان قىلدى، زېمىننىڭ ئەتراپىدا مېڭىڭلار، ئاللاھنىڭ بەرگەن رىزقىدىن يەڭلار»(سۈرە مۇلك ـ 15ـ ئايەت).

ئايەتنىڭ مەنىسى: كىم تىرىشىپ، دۇنيانىڭ ھەر تەرەپلىرىدە رىزىق ئىزدەشكە سەۋەپ قىلسا ئاللاھنىڭ رىزقىغا ئېرىشەلەيدۇ، كىم ھورۇنلۇق قىلىپ، رىزىقنىڭ سەۋەبىنى قىلمىسا ئاللاھنىڭ رىزقىنى يېيىشكە ھەقلىق بولالمايدۇ.

2844/1682 ـ ابْنُ مَسْعُودٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ نَزَلَتْ بِهِ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ، وَمَنْ نَزَلَتْ بِهِ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِاللَّهِ فَيُوشِكُ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقٍ عَاجِلٍ أَوْ آجِلٍ))* الترمذي (2326)، أبو داود (1645)

2844/1682 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى نامراتلىققا دۇچار بولۇپ، ئۇنى كىشىلەردىن تىلەش ئارقىلىق تۈگەتمەكچى بولسا، ئۇنىڭ نامراتلىقى تۈگىمەيدۇ. كىمكى ئىشنى اللەقا تاپشۇرسا، الله مەيلى ئىلگىرى بولسۇن ياكى كېيىن بولسۇن، ئۇنىڭغا رىزىق ئاتا قىلىدۇ. (تىرمىزى: 2326)

ئاللاھ تائالا جانلىق نەرسىلەرنىڭ رىزقىگە كېپىل بولدى دېگەنلىك، بۇ يەر شارىدىكى جانلىق نەرسىلەرگە قۇرۇقلۇقتا بولسۇن ياكى دېڭىزدا بولسۇن رىزىقنىڭ سەۋەپ ـ چارىللىرىنى تەييارلاپ بەردى دېگەنلىكتۇر. چۈنكى ئاللاھ زېمىننى ياراتقاندا مۇنداق دەيدۇ:

[وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ (10)]

« ئۇ زېمىننىڭ ئۈستىدە نۇرغۇن تاغلارنى ياراتتى، زېمىننى بەرىكەتلىك قىلدى، ئەھلى زېمىننىڭ رىزقىنى بەلگىلىدى، (زېمىننى يارىتىش بىلەن ئاھالىسىنىڭ رىزقىنى بەلگىلەشنى كەم ـ زىيادىسىز) باراۋەر تۆت كۈندە (تاماملىدى)، (زېمىننىڭ ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەرنىڭ يارىتىلىش مۇددىتىنى) سورىغۇچىلار ئۈچۈن (بۇ جاۋابتۇر) » (سۈرە فۇسسىلەت ـ 10 ـ ئايەت).

ئاللاھ ئىنسانلارنى يارىتىشتىن ئىلگىرى، ئۇلارنىڭ رىزقىنى زېمىندا بەلگىلەپ بولغان. ئاللاھ

تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ (10)]

«شۈبھىسىزكى، سىلەرنى زېمىندا يەرلەشتۈردۇق، زېمىندا سىلەرگە تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى پەيدا قىلدۇق، (سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مۇشۇنداق نېمەتلىرى تۇرۇقلۇق ئۇنىڭغا) ناھايىتى ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر» (سۈرە ئەئراف- 10- ئايەت).

رىزىققا ئەمگەك قىلمىسا ئېرىشكىلى بولمايدىغانلىقى ئاللاھنىڭ قانۇنىدۇر، شەرىئەت شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. ئىنساننىڭ رىزىق تېپىشى ئۈچۈن ئەمەل قىلىش ۋاجىپ ھېساپلىنىدۇ. كىم رىزىق، مال-دۇنيا تېپىشتىن ھورۇنلۇق قىلىپ ئولتۇرۇۋالسا، سەۋەبىنى قىلمىسا، ئۇ كىشى ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى قانۇنىغا ۋە شەرئى ھۆكۈملىرىگە خىلاپلىق قىلغان بولىدۇ. "رىزىق دېگەن تەقدىر قىلىنغان، ئەمگەك قىلمىساڭمۇ ساڭا كېلىدىغىنى ھامان كېلىدۇ" دېگەن چۈشەنچە خاتا ئۇقۇمدىن ئىبارەت.

ئىسلام دىنى دېھقانچىلىق، سانائەت، ھۈنەر- كەسىپ، سودىگەرلىك، كارخانىچىلىق ۋە ھاياتنىڭ ھەر قايسى ساھەسىدە خىزمەت قىلىش بىلەن رىزىق ئىزدىشىمىزنى بۇيرۇدى. جان بېقىش ئۈچۈن كەسىپ قىلىش، ئەمگەك قىلىش، رىزىق ئىزدەش ئىسلام دىنىدا ئىبادەتنىڭ قاتارىدىن ھېساپلىنىدۇ. ئۇنداق بولسا نېمە ئۈچۈن بەزى ئادەملەر كۆپ جاپا چېكىپ، سەۋەپ قىلسىمۇ ئاز مەھسۇلاتقا ئېرىشىدۇ، دېيىشىڭىز مۇمكىن؟

توغرا، بەزى ھۇشيار كىشىلەر كىچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ، كۆپ بەدەل تۆلەپ خىزمەت قىلسىمۇ ئازغىنا نەتىجىگە ئېرىشىپ قالىدۇ. بەزى كىشىلەر ئاز كۈچ چىقىرىپ ئاز خىزمەت قىلسىمۇ كۆپ رىزىققا ئېرىشىپ قالىدۇ. بەزى كىشىلەرگە رىزىق جاپاسىز كېلىپمۇ قالىدۇ. بۇ بىر قانچە سەۋەپلەردىن شۇنداق بولىدۇ:

1- ۋەزىيەتتە يوچۇق، نىزاملاردا ئەگرىلىك ۋە ئەيىپ نوقسان بولۇپ، ئىقتىساد ۋە بايلىق ئادىل تەقسىم قىلىنمايدۇ. بۇنداق نىزامنى ئىسلاھ قىلىش لازىم بولىدۇ.

2- تەبئى ۋەزىيەتمۇ ئوخشاش بولماي قالىدۇ، مەسىلەن، شارائىتى تولۇق مۇنبەت موھىتلاردا خىزمەت قىلغان ئادەم بىلەن شارائىتى تولۇق ئەمەس قاقاسلىق موھىتلاردا خىزمەت قىلغان ئادەم تەڭ بولالمايدۇ. ياۋرۇپا، ئامرىكىدا خىزمەت قىلغان ئادەم بىلەن ئافرىقا ياكى ئاسىيانىڭ بىر قىسىم جايلىرىدا خىزمەت قىلغان ئادەم ئوخشاش مەھسۇلاتقا ئىگە بولالمايدۇ.

3- بۇ يەردە ئىنسان سىرنى بىلمەيدىغان تەقدىر بولىدۇ. كىشىلەر ئۇنى بەخت تەلەي دەپ ئاتىشىدۇ. مۆمىنلەر ئۇنى " تەقدىرنىڭ ھۆكمى" دەپ ئاتايدۇ. بەزى ۋاقىتلاردا خوشنا ئىككى سودىگەرنىڭ بىر خىل باھا بىلەن ئوخشاش تاۋار ياكى مال ساتىدىغانلىقىنى كۆرىمىز، بىرسىنىڭ دۇككىنى خېرىدارلار بىلەن توشۇپ كېتىدۇ، يەنە بىرسىگە خېرىدار كىرمەي قالىدۇ. بەزى ۋاقىتلاردا پۇختا ئىش قىلىدىغان خىزمەتچى ياكى ھۈنەرۋەننىڭ بەخت تالىيى كەلمەي قالىدۇ، يەنە بىر ئىنسانغا كەلسەك ئۇنىڭغا مۇنداق ئىقتىدار بولمىسىمۇ تالەيلىك بولىدۇ، ھەر قانداق بىر نەرسە ئېلىپ ساتسا پايدا ئالالايدۇ، يوقۇرى پىلان تۈزمىسىمۇ نەتىجىگە ئېرىشەلەيدۇ. بەزىدە ئاللاھ ئىنسانغا مەريەم ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش جاپا تارتمىسىمۇ ئۆز يەزلىدىن رىزىق ئاتا قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقاً قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ إنَّ اللّهَ يَرْزُقُ مَن يَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ (37)]

« زەكەرىيا ھەر قېتىم (ئۇنىڭ) ئىبادەتگاھىغا ئۇنى كۆرگىلى كىرسە ئۇنىڭ يېنىدا بىرەر يېمەكلىك ئۇچىرتاتتى، ئۇ " ئى مەريەم! بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟" دەيتتى، مەريەم" بۇ، ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدى" دەيتتى، ئاللاھ ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمگە(جاپا مۇشەققەتسىزلا) ھېساپسىز رىزىق بېرىدۇ» (سۈرە ئالى ئىمران- 37- ئايەت).

بۇ يەردە تەقدىر قىلغان نەرسىگە ئىمان كەلتۈرۈش، ئاللاھ تەقسىم قىلىپ بەرگەن نەرسە بىلەن رازى بولۇش پايدا قىلىدۇ. تەقدىرگە ئىشەنسە كۆڭۈل خاتىرجەم بولۇپ ئارام تاپىدۇ.

9683/5937 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ:« من يأخذ هذه الكلمات فيعملُ بهنَّ أو يعلمُ من يعملُ بهنَّ؟ »قال أبو هريرةُ: قلتُ: أنا يا رسولَ الله، فأخذ بيدي فعد خمسًا فقال:« اتق المحارم تكُن أعبدَ الناسِ، وارض بما قسمَ الله لك تكن أغنى الناسِ، وأحسن إلى جارِكَ تكُن مؤمنًا، وأحبَّ للناسِ ما تُحبُّ لنفسكَ تكن مسلمًا، ولا تُكثر الضحك فإنَّ كثرة الضحك تُميتُ القلب»* الترمذي (2305)

9683/5937 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: كىم مەندىن بەش كەلىمەنى ئۆگىنىپ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىدۇ ياكى ئەمەل قىلىدىغان بىر كىشىگە ئۆگىتىدۇ؟ دەپ سورىغانىدى، مەن: ئى رەسۇلۇللاھ ! مەن ئۆگىنىمەن، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمدىن تۇتۇپ مۇنداق دېدى: ھارامدىن ساقلانغىن، ئىنسانلار ئىچىدە ئەڭ ئىبادەتگۈي بولىسەن. اللەنىڭ ساڭا تەقسىم قىلغىنىغا رازى بولغىن، ئىنسانلارنىڭ ئەڭ بېيى بولىسەن. قوشناڭغا ياخشىلىق قىلغىن، مۇئمىن بولىسەن. ئۆزەڭگە نېمىنى ياخشى كۆرسەڭ، باشقىلارغىمۇ شۇنى ياخشى كۆرگىن، مۇسۇلمان بولىسەن. كۆپ كۈلمىگىن، چۈنكى كۆپ كۈلكە قەلبنى ئۆلتۈرىدۇ. (تىرمىزى: 2305)

2854/1686 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ))* البخاري (6446)، مسلم (1051)

2854/1686 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پۇل ـ مالنىڭ كۆپ بولغىنى بايلىق ئەمەس، بەلكى نەپسىنىڭ قانائەتچان بولغىنى بايلىقتۇر. (بۇخارى: 6446)

رىزىقتا ئوخشاش بولماسلىق ئاللاھنىڭ كائىناتتىكى قانۇنىيىتىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَاللّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُواْ بِرَآدِّي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاء أَفَبِنِعْمَةِ اللّهِ يَجْحَدُونَ (71)]

«الله سىلەرنىڭ بەزىڭلارنى بەزىڭلاردىن رىزىقتا ئۈستۈن قىلدى، رىزىقتا ئۈستۈن قىلىنغانلار ئۆزلىرىنىڭ رىزقىنى باراۋەر بولۇش ئۈچۈن قول ئاستىدىكى قۇللارغا بەرمەيدۇ، ئۇلار الله نىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلىشامدۇ؟ » (سۈرە نەھل- 71- ئايەت).

شۇنداقلا بەزىدە، رىزىقتا ئوخشاش بولماسلىق كىشىلەرنىڭ بىر بىرسىگە زۇلۇم قىلىش، ئىقتىسادنى ئادىل تارقاتماسلىقتىن كېلىپ چىقىدىغانلىقمۇ ھەقىقەت، ئادىل تەقسىم قىلىنمىغان نەرسىنى تەقدىرگە ئارتىپ قويۇش توغرا ئەمەس.

ئەقىللىق ئادەم كۆپىنچە ۋاقىتلاردا كۆپ مال - دۇنياغا ئېرىشەلمەي قالىدۇ، چۈنكى ئۇ مال- دۇنيانى ھالال يولدىن تاپىدۇ، مال دۇنيا تاپسىمۇ بېخىللىق قىلماي ياخشىلىق ئورۇنلارغا ۋە ئىقتىساد تەلەپ قىلىۋاتقان ساھەلەرگە سېخىلىق قىلىپ بېرىدۇ. نادان ئادەم بولسا قانداق بولىشى، نەدىن كىلىشى ۋە ھالال، ھارامغا قارىماي توپلاۋېرىدۇ، كىشلەرنىڭ ماللىرىنى ھىيلە مىكىر بىلەن قولغا چۈشۈرىدۇ، يامان ئىشلارنى قىلىشتىن قول تارتمايدۇ.

تەقدىرنىڭ ئادالىتى ئارتۇق بىرىش ۋە ئالاھىدە قىلىشقا زىت كەلمەيدۇ، يەنى ئىككى ئادەم بىر خىل ئوخشاش ئىش بىلەن شۇغۇللۇنۇپ ئوخشاش ئىش ھەق ئالىدۇ. شۇنداقتىمۇ ئاللاھ ھەر ئىككى ئادەمنىڭ تېگىشلىك ئەجرىنى بېرىدۇ، ئاندىن كېيىن بىرسىگە ئۆز پەزلىدىن ئاشۇرۇپ بېرىدۇ، يەنە بىرسىنى قالدۇرۇپ قويىدۇ.

بەزىدە ئىككى ئادەم ئوخشاش جىنايەت ئىشلەپ ئوخشاش جازاغا لايىق بولىدۇ. ئاندىن بىرسى ئەپۇ قىلىنىپ يەنە بىرسى گۇناھىغا باغلىنىپ قالىدۇ. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئاللاھ بىر ئىشقا مەجبۇرلانمايدۇ، ئۇنىڭ ئىختىيارلىقى ۋە ئىرادىسىدە توسالغۇ دەيدىغان نەرسە بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بەندىلەر ئاللاھ تەرەپكە قەلبلىرى جەننەتنى ئارزۇ قىلىش، دوزاخ ئازابىدىن قورقۇش بىلەن تەسىرلىنىپ كەلسۇن!

تەقدىر ۋە ئەجەل

ئاللاھ تائالا رىزىقنى تەقدىر قىلغاندەك ئۆمۈر ۋە ئەجەلنى تەقدىر قىلدى. ئۆمۈر چەكلىك ۋە بەلگىلەكلىك، ئىنساننىڭ قانچىلىك ئۆمۈر كۆرىدىغانلىقى ئاللاھنىڭ قېشىدا خاتىرلەنگەن بولىدۇ. ئەجەل كەلگەندە كېچىكىپ قالىدىغان ئىش يۈز بەرمەيدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاء أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ (34)]

« ئۇلۇم ۋاقتى كەلگەندە، ئۇلار بىردەممۇ ئىلگىرى كېيىن بولمايدۇ» (سۈرە ئەئراف- 34- ئايەت).

ئۇھۇد مەرىكىسىدە بىر بۆلۈك مۇسۇلمانلار ئۆلۈپ كەتكەندى، مۇناپىقلار پىتنە قوزغاپ، ئەگەر ئۇلار ئۇرۇشقا چىقماي بىزنىڭ قېشىمىزدا قېلىپ قالغان بولسا ئۆلمەيتتى ھەم ئۆلتۈرۈلمەيتتى دىيىشتى. قۇرئان كەرىم ئۇلارنىڭ پوزىتسىيەسىنى ئەيىپلەپ مۇنداق دىدى:

[ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً مِّنكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الأَمْرِ مِن شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِم مَّا لاَ يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُل لَّوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ

[وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (154)]

« يەنە بىر قىسىمڭلار(يەنى مۇناپىقلار) ئۆزلىرى بىلەن بولۇپ كەتتى، (يەنى كۇففارلار قايتا ھۇجۇم قىلارمۇ دەپ جان قايغۇسى بىلەن بولۇپ كەتتى)، بۇلار، جاھىلىيەت دەۋرى كىشىلىرىگە ئوخشاش، ئاللاھقا قارىتا ناتوغرا گۇمانلاردا بولىدى، ئۇلار: " بىزگە ئاللاھ ۋەدە قىلغان غەلىبىدىن نېسىۋە بارمۇ؟" دەيدۇ. ئېيتقىنكى، " ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ ئىلكىدە" ، ئۇلار: " ئەگەر بىزگە غەلىبىدىن ئازراق نېسىۋە بولسا ئىدى، بۇ يەردە ئۆلتۈرۈلمەيتتۇق" دەيدۇ. (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، " ئەگەر سىلەر ئۆيلىرىڭلاردا بولغان تەقدىردىمۇ(ئاراڭلاردىكى) ئۆلتۈرۈلۈشى پۈتۈۋېتىلگەن كىشىلەر چوقۇم ئۆزلىرىنىڭ ئۆلىدىغان جايلىرىغا بېرىشىدۇ(ئاللاھنىڭ قازاسىدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ)» (سۈرە ئالى ئىمران- 154- ئايەت).

[وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (11)]

« ھەر قانداق ئادەمنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن ياكى قىسقا بولۇشى لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلغان، بۇ ھەقىقەتەن ئاللاھقا ئاسان» (سۈرە فاتىر- 11- ئايەت).

ئۆمۈر ئۇزۇن بولسۇن ياكى قىسقا بولسۇن ئەجەل تەقدىر قىلىنىدۇ دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى: ئۇ سەۋەبلىرى بىلەن تەقدىر قىلىنىدۇ، سەۋەبلىرىدىن ئايرىم بولمايدۇ.

5966/ 9728 ـ مطرفُ بنُ عبد الله بن الشخير – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – عن أبيهِ رفعهُ: «مثلُ ابن آدم وإلى جنبه تسعٌ وتسعونَ منيةٌ، فإن أخطأتهُ المنايا وقع في الهرمِ حتى يموتُ»* الترمذي (2150)

5966/ 9728 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى شىخخىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئادەم ئەۋلادى بىلەن ئۆلۈمنىڭ 99 خىل سەۋەبلىرى بىللە يارىتىلغان بولۇپ، پۈتۈن سەۋەبلەردىن قۇتۇلۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، نىھايەت قېرىپ كېتىپ ئۆلىدۇ. (تىرمىزى: 2150)

كىمنىڭ ئۆمۈرىنىڭ ئۇزۇن بولۇشى تەقدىر قىلىنغان بولسا، ئۇنىڭغا ياخشى غىزانىڭ بولۇشى، سۈزۈك ھاۋانىڭ تولۇق بولۇشى، بەدەن چېنىقتۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىشى، مەس قىلىدىغان ياكى ئەقىلنى يوقىتىۋېتىدىغان زەھەرلىك چېكىملىك، تاماكىغا ئوخشاش بەدەنگە زىيانلىق نەرسىلەردىن يىراق بولۇشىغا ئوخشاش سەۋەبلىرىنىڭ تولۇق تەييارلىنىشى تەقدىر قىلىنىدۇ. ئۇ ئىنسانىنىڭ ئۆمرى بۇ سەۋەبلەر بىلەن ئۇزۇن بولىدۇ، ئەجەل تەقدىر قىلىنغاندەك سەۋەبىمۇ تەقدىر قىلىنغان بولىدۇ.

كىمنىڭ ئۆمرىنىڭ قىسقا بولۇشى تەقدىر قىلىنغان بولسا؛ ئۇنىڭ ناچار غىزاغا ۋە بۇلغانغان ھاۋاغا ئۇچرايدىغانلىقى، يۇقۇملۇق كېسەللەرگە ئۇچرايدىغانلىقى، زىيانلىق نەرسىلەرنى ئىستىمال قىلىدىغانلىقى، ھەر تۈرلۈك ھادىسىلەرگە يولۇقىدىغانلىقى، باشقىلارنىڭ قەستەن ياكى خاتا ھالەتتە ئۆلتۈرۈۋېتىشىگە دۇچ كېلىدىغانلىقىغا ئوخشاش ئىشلار تەقدىر قىلىنغان بولىدۇ. بۇ سەۋەبلەرنىڭ بىرىسى بىلەن ھاياتى ئاياغلىشىدۇ. بىراق ئۇ ئاللاھنىڭ نەزىرىدە بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئۆلۈپ كەتكەن بولىدۇ. تەقدىر مەسىلىرىدە سەۋەبلەر بىلەن سەۋەب قىلىنغۇچى ئىشلار

(يەنى نەتىجىلەر) ئارىسىدا ھېچقانداق بىر ئەھۋالدا ئايرىلىش يۈز بەرمەيدۇ. بەزى كىشىلەر؛ ئۆلۈم، ھادىسە ۋە كېسەلگە ئوخشاش تەقدىرلارنى سەۋەپلىرىدىن ئايرىپ خاتا چۈشىنىدۇ.

گۇناھ ئىشلارغا تەقدىر بىلەن باھانە كۆرستىش

بەزى كىشىلەر قىلغان خاتالىقلىرى ۋە گۇناھلىرىغا تەقدىر بىلەن باھانە كۆرستىدۇ. باشقىلارنىڭ ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلغان، ھارام ئىشلارنى قىلغان جىنايىتىنى تەقدىرگە ئارتىپ قويىدۇ. ئۇلار؛ مۇشۇنداق بولۇش بىزگە پۈتۈۋېتىلگەن، ئاللاھنىڭ تەقدىرىدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ، ئەگەر ئاللاھ خالىغان بولسا ئۇنداق قىلمىغان بولاتتۇق دېيىشىدۇ. ئىلگىرىمۇ مۇشرىكلار ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھدىن باشقا ئىلاھلارغا ئىبادەت قىلغانلىقى، ئاللاھ ھالال قىلغان نەرسىنى ھارام قىلغانلىقلىرىنى تەقدىرگە ئارتىپ، ئۇ "ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن بولغان" دەپ بانا كۆرسەتكەن ئىدى. قۇرئان كەرىم ئۇلارغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ:

[سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلاَ آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم حَتَّى ذَاقُواْ بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إَلاَّ تَخْرُصُونَ (148)]

« مۇشرىكلار؛ ئەگەر ئاللاھ خالىسا ئىدى، بىز ۋە ئاتا بوۋىلىرىمىز شېرىك كەلتۈرمەيتتۇق ۋە ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمايتتۇق دەيدۇ، ئۇلاردىن بۇرۇنقى كىشىلەر تاكى ئازابىمىزنى تېتىغانغا قەدەر (ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) مۇشۇنداق (يەنى مۇشرىكلار سېنى ئىنكار قىلغاندەك) ئىنكار قىلغان ئىدى. (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، سۆزۈڭلاردا راستىلىقتا پاكىتىڭلار بولسا، بىزگە چىقىرىپ كۆرستىڭلار، سىلەر پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىسىلەر» (سۈرە ئەنئام- 148- ئايەت).

ئىنسان كۆپىنچە خاتالىقلىرىنى ئاقلاپ باھانە كۆرستىشكە ئۇرۇنىدۇ. بەزىدە كىچىك خاتالىقلارنى يالغان سۆزلەشتىن ئىبارەت چوڭ خاتالىق بىلەن ھەل قىلماقچى بولىدۇ. بەزىدە بىر ئىنسان بىر ئىشقا بۇيرۇلسا ئېغىرلىق قىلىپ ئۇ ئىشنى ئادا قىلمايدۇ. بەزىدە بىر ئىشلاردىن چەكلەنسە ئۇ ئىشقا ئالدىنىپ كېتىپ قالىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ سەۋەبىنى سورىغان ۋاقتىڭىزدا ياخشى ئىشلارغا قارىتا ھورۇنلۇق قىلغانلىقى، يامان ئىشلارغا قارىتا مايىللىقىنى بايان قىلمايدۇ. بەلكى ئەقىلسىزلارچە مېنىڭ قولۇمدىن نېمە ئىش كېلەتتى؟ بۇ ئىشلار مېنىڭ ئىختىيارىمدا ئەمەس، مەن مەئزۇر دەپ ئىلگىرىكى زامانلاردا مۇشرىكلار باھانە كۆرسەتكەن ئىللەتلەرنى تىل چايناپ بايان قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَقَالُوا لَوْ شَاء الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُم مَّا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ (20)]

« ئۇلار:" مەرھەمەتلىك ئاللاھ خالىسا، بىز ئۇلارغا(پەرىشتىلەرگە) چوقۇنمايتتۇق"دېدى. بۇ توغرۇلۇق ئۇلارنىڭ بىلىمى(يەنى ئاساسى) يوق، ئۇلار پەقەت جۆيلۈيدۇ» (سۈرە زۇخرۇق- 20- ئايەت).

ئىنساننىڭ ئاللاھ تەمىنلىگەن كۈچ-قۇۋۋەت، ئوي-تەپەككۇر، ئۇنىڭ تەبئىيىتىدە ياراتقان ئۇستۇنلۇك ياكى تۆۋەنلىككە تەييارلىق ۋە ياخشىلىق ياكى يامانلىققا يۈزلۈنۈش ئەركىنلىكىنى ھېچقانداق بېسىمسىز بەرگەنلىكىنى بىلمەسلىكى، ئىنساننىڭ گەدىنىدىكى مەسئۇلىيەتنى كىمەيتىپ قويمايدۇ. ئاللاھ ئىنسانلارنىڭ بۇ دۇنيادا قانداق ئىشلارنى قىلىدىغانلىقىنى،

ئاخىرەتتە ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى شەكسىز بىلىدۇ. بىراق ئاللاھنىڭ بۇ ئىشلارنى بۇرۇن بىلگەنلىكى ئىنسانلارنى ئىلگىرى يېزىلىپ كەتكەن ئىشلارنى قىلىشقا مەجبۇرلىمايدۇ. ئاللاھنىڭ ئىلمى ئېچىپ بىرىدىغان نۇر، مەجبۇرلايدىغان كۈچ ئەمەس. ئىنسانلار ئۆزلىگىدىن ئۆزلىرى خالىغان ئىشلارنى قىلىشقا يۈزلىنىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنىڭ مەقسەتلىرىنى تولۇقلاپ بىرىدۇ. ئالما تېرىغان ئادەم ئىشتىھالىق مېۋىگە ئېرىشىدۇ. تىكەن تېرىغان ئادەم نېمىنى تېرىغان بولسا شۇنىڭغا ئېرىشىدۇ، ئاللاھ بۇ ئىشلارنىڭ قايسى بىرسىنى قىلىشقا مەجبۇرلىمايدۇ. كىم ياخشىلىق سەۋەپلىرىگە ئېسىلسا، ئۇ مەقسەت قىلغان نەرسىنى تولۇقلاپ بېرىدۇ ۋە ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. كىم يامانلىق سەۋەپلىرىگە ئېسىلسا، ئۇنىڭغا مەقسەت قىلغان نەرسىنى تولۇقلاپ بېرىدۇ، ئۇنىڭ خاتالىقىدىن يېنىۋېلىشى ئۈچۈن مۆھلەت بېرىدۇ، تەس ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ.

ئاللاھ بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرى، رىزقى، بەختلىك بولۇشى ياكى بەختسىز بولۇشىنى تەقدىر قىلغاندا، بۇ ئىشلارنى سەۋەپلىرى بىلەن بىرگە تەقدىر قىلغان. خۇدا خالىغاندىن باشقا تەقدىر قىلىنغان نەرسىلەر سەۋەپلىرىدىن ئايرىلالمايدۇ. كائىناتتىكى زەررە چاغلىق نەرسىدىن تارتىپ چوڭ جىسىملارغىچە ھەر بىر نەرسە قانۇنىيەت نىزامىغا مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. بۇ ھەقىقەتكە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆۋەندىكى مۇنۇ ھەدىسى شاھىد بولالايدۇ:

7640/4600 ـ ابن مسعود – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –، حَدَّثَنَا رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ –: ((إِنَّ خلق أَحَدِكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ الله إِلَيْهِ مَلَكًا بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، فَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وَأَجَلُهُ وَرِزْقُهُ وَشَقِيٌّ أَوْ سَعِيد، ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ الرُّوحُ، فوالله الذي لا إله غيره، إن أحدكم لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فيدخلها)) – للشيخين وأبي داود الترمذي – ((وإن أحدكم ليعمل بعمل أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُ النَّارَ))* البخاري (3332)، مسلم (2643).

7640/4600 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە ھەدىس سۆزلەپ بېرىپ مۇنداق دېدى: سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئانىسىنىڭ قورسىقىدا 40 كۈن ئىچىدە شەكىللىنىدۇ. ئاشۇ كۈنلەردە ئۇيۇل قانغا، ئاندىن بىر پارچە گۆشكە ئايلىنىدۇ. ئاندىن كېيىن الله ئۇنىڭغا تۆت ئىشنى پۈتۈش ئۈچۈن بىر پەرىشتىنى ئەۋەتىدۇ. پەرىشتە ئۇنىڭ ئەمەلىنى، ئۆمرىنىڭ قاچان تۈگەيدىغانلىقىنى، رىزقىنى ۋە بەختلىك ياكى بەختسىز بولىدىغانلىقىنى پۈتىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا جان كىرگۈزۈلىدۇ. شەك شۈبھىسىزكى، بىر ئادەم دوزاخ ئەھلىنىڭ ئەمەلىنى قىلىدۇ، تاكى ئۇنىڭ بىلەن دوزاخنىڭ ئارىسى بىر گەز قالغان چاغدا، ئۇنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگىنى ئالدىغا چىقىدۇدە، جەننەت ئەھلىنىڭ ئەمەلىنى قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن جەننەتكە كىرىدۇ. بىر ئادەم جەننەت ئەھلىنىڭ ئەمەلىنى قىلىدۇ، تاكى ئۇنىڭ بىلەن جەننەتنىڭ ئارىسى بىر گەز قالغان چاغدا، ئۇنىڭ پېشانىسىگە پۈتۈلگىنى ئالدىغا چىقىدۇدە، دوزاخ ئەھلىنىڭ ئەمەلىنى

قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن دوزاخقا كىرىدۇ. (بۇخارى: 3332)

ھەدىستىكى شاھىد ئورنى؛ سەۋەپ نىزامىنى ئىسپاتلاشتۇر. چۈنكى جەننەتكە كىرىشنىڭ سەۋەبى بولىدۇ، شۇنداقلا دوۋزاخقا كىرىپ قېلىشنىڭمۇ سەۋەبى بولىدۇ. ئىنسان بەخىت سائادەت ياكى بەختسىزلىك ئېلىپ بارىدىغان ئەمەللەرنى قانداق قىلىدىكەن، ئۇ ئاخىردا تەقدىردا يېزىلغان نەرسىنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلىدۇ. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئۇ ياخشى ياكى يامان ئىشنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن قىلىدۇ، ياخشى ياكى يامان ئىش قىلىشقا مەجبۇرلانمايدۇ.

7639/4599 ـ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عمرو بْنِ الْعَاصِ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ((كَتَبَ اللهُ مَقَادِيرَ الْخَلَائِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِخَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ)) قَالَ ((وَعَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ))* مسلم (2653)، الترمذي (2156).

7639/4599 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭغانىدىم: الله مەخلۇقاتلارنىڭ تەقدىرىنى ئاسمان ۋە زېمىننى يارىتىشتىن 50 مىڭ يىل بۇرۇن پۈتۈۋەتكەن. ئۇ چاغدا اللەنىڭ ئەرشى سۇ ئۈستىدە ئىدى. (مۇسلىم: 2653)

دىمەك، ئاللاھ تائالا كائىناتنى يارىتىشتىن 50 مىڭ يىل بۇرۇن، بىر بەندىنىڭ پالانى كۈندە، پالانى چىسلادا، پالانى ئورۇندا تۇغۇلىدىغانلىقىنى، مىجەز خاراكتېرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى، ئۇ تاللايدىغان ئىلىمنى ۋە ئۇ قىلىدىغان ئىشلارنى ئۆز ئىرادىسى بىلەن تاللايدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئىشلارنى شۇ بويچە يېزىپ قويىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن يوقارقى ھەدىس شەرىپ ئەمەلنى ئىنسانغا نىسبەت بەردى. بۇ ھەدىس ئاخىرقى ئەمەللىرى دەسلەپتە تۇتقان يوللىرىغا تامامەن ئوخشىمايدىغان ئىككى تۈرلۈك ئىنسانلارنى سۈپەتلەپ بېرىدۇ. بۇ ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس. كىشلەرنىڭ ئەھۋالىغا قارىساق مەلۇم بولىدۇ. مەسىلەن: بىر پاسىق ئىنسان ئۆمرىنىڭ كۆپىنچىسىدە ئېتىقادى كىسەل، ئەخلاقى ناچار ياشىغان بولۇپ، ئۆمۈرىنىڭ ئاخىرىدا ئازغانلىقىنى ھىس قىلىپ ھىدايەت تاپىدۇ. بەزى ۋاقىتلاردا ياخشى ئىنسان ياخشى ئىشلارنى قىلىپ كېتىۋېتىپ، دۇنيانىڭ ھەر تۈرلۈك ئالدىشىغا ئەگىشىپ خاتا يولغا كىرىپ قالىدۇ.

ئەگەر بىرسى غەيبنى كۆرۈپ (ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس) ئاندىن بۇ ئىككى ئىنساننىڭ دەسلەپكى ھاياتىدىكى ئەھۋالى بىلەن ئۇلارنىڭ تەقدىرىدە پۈتۈۋېتىلگەن ئاخىرىقى نەتىجىسىنى كۆرگەن بولسا ئەلۋەتتە ھەيران بولغان بولاتتى. بىراق ئاخىرقى ئاقىۋەتنى پەيدا قىلىشتا ئىلگىرى پۈتۈۋېتىلگەن تەقدىرنىڭ ھېچقانداق مەجبۇرلاش تەسىرى يوق.

ھەدىستىكى كىتاپ ئىلگىرى بولىدۇ دېگەن ئىپادە، ئۇ ئاللاھنىڭ ئىلمىنىڭ ئىنچىكىلىكى ۋە ھەممىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىدىن باشقا ئۇقۇم بەرمەيدۇ. بۇ ئىپادە ئەرەپ تىلىدىكى مۇبالىغە ئۇسۇلى بىلەن ئىپادىلەنگەن. شۇ نوقتىدىن ئەمەل قىلىشتىكى ئەركىنلىمىزنى بىكار قىلىپ، مەسئۇلىيەتنى تەقدىرگە ئارتىپ قويۇش توغرا بولمايدىغان ئىش.

گۇناھلارغا تەقدىر بىلەن باھانە كۆرسىتىشنىڭ پاساتلىق تەرەپلىرى

گۇناھ ۋە خاتالىقلارغا تەقدىر بىلەن باھانە كۆرسىتىش بىر قانچە تەرەپتىن خاتا:

1ـ تەقدىر بىلەن باھانە كۆرسەتكەندە ياخشى كىشلەر بىلەن يامان كىشلەر ئايرىلماي قالىدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنى يارىتىشتىن ئىلگىرى ئۇلارنىڭ تەقدىرلىرىنى يېزىپ بولغان، ئۇلار شۇنداق تۇرۇقلۇق ئىمان ۋە ياخشى ئەمەلنى قىلىش بىلەن بەختلىككە، كۇپىرلىق قىلىش ۋە گۇناھ ئىشلارنى قىلىش بىلەن بەختسىزلىككە بۆلۈنگەن. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ (35)]

«بىز مۇسۇلمانلارنى كاپىرلار بىلەن باراۋەر قىلامدۇق، سىلەرگە نېمە بولدى؟ قانداقچە مۇنداق ھۆكۈم چىقىرىسىلەر!»، (سۇرە قەلەم- 35- ئايەت).

2ـ ئەگەر ئىشنىڭ بۇرۇن پۈتۈۋېتىلگىنى گۇناھلارغا ئۆزرە بولىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئاللاھ ھالاك قىلىپ تاشلىغان ئاد، سەمۇد، فىرئەۋىن، قارۇن ۋە لۇت قەۋمىدىن ئىبارەت زالىم مىللەتلەر قىلغان زۇلۇملىرىدا ئۆزرە قويۇلغان بولاتتى. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۇلار زۇلۇم قىلغان چاغدا ئۇلارنى جازالىدى. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِن ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ مِن شَيْءٍ لِّمَّا جَاء أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ (101)]

« بىز ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدۇق، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانى كەلگەندە، ئۇلارنىڭ اللهنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان مەبۇدلىرى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى، ئۇلارغا پەقەت زىيان سالدى» (سۇرە ھۇد- 101- ئايەت).

3ـ گۇنا ئىشلارغا تەقدىرنى باھانە قىلىپ كۆرسىتىشنى ھېچ بىر ئىنسان قوبۇل قىلمايدۇ. ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولۇپ قالسا مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغان كىشى ئەيىپلەنمەيدۇ، جىنايەتچى جازالانمايدۇ، زالىم ھسابقا تارتىلمايدۇ، دۈشمەنگە قارشى جىھاد ئېلىپ بېرىلمايدۇ، ناھەق ئىشلارغا قارشى كۆرەش ئېلىپ بېرىلمايدۇ، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇلۇپ، يامان ئىشلار چەكلەنمەيدۇ، بۇ ئىشنىڭ نەتجىسىدە ھايات بۇزۇلۇپ، جەمىيەت ۋەيرانچىلىققا ئۇچرايدۇ. شۇنداق بولىدىغان بولسا يامان ئىشلىرىغا تەقدىرنى باھانە كۆرسىتىدىغانلار زۇلۇم ۋە تاجاۋۇز قىلغانلارغا قارشى چىقماي خورلۇققا باش ئېگىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىغان ئىش كېلىپ چىقىدۇ. بىراق ھېچقانداق بىر ئىنسان ناچار، خورلۇق تۇرمۇشقا باش ئېگىشنى خاھلىمايدۇ. خورلۇققا چىداپ تۇرالمايدۇ. دېمەك قىلغان ئىشلىرىغا تەقدىرنى باھانە قىلىپ كۆرسەتكەنلەرنىڭ سۆزلىرى ئەقلى ۋە شەرئى تەرەپتىن توغرا ئەمەس.

4ـ ئاسى گۇناھكارنىڭ تەقدىرنى باھانە قىلىشى نادانلىقتۇر. چۈنكى تەقدىرنى باھانە قىلىش جازاغا ئېلىپ بارىدىغان ئىككىنچى جىنايەتتۇر. ئىبلىسنىڭ جەننەتتىن قوغلۇنۇپ، يوغانچىلىق قىلىپ، خاتالىق ئۆتكۈزۈپ، تەقدىر بىلەن سەۋەپ كۆرسەتكەنلىكىنى خەۋەر قىلىپ ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغْوَيْتَنِي لأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الأَرْضِ وَلأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (39)]

« پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى گۇمراھ قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن، يەر يۈزىدە ئادەم باللىرىغا گۇناھلارنى ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن» (سۈرە ھەجىر- 39- ئايەت) ئىبلىس ئازدۇرۇشنى ئاللاھقا نىسبەت بەردى، ئۆزىنىڭ ئىزىشىنىڭ كۈپىرلىق ۋە يوغانچىلىق قىلغانلىقىنىڭ جازاسى ئىكەنلىكىنى ئەسلەپ قويمىدى. ئاللاھ تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ مەغپىرەت ، رەھمەت تەلەپ قىلغان دۇئاسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (23)]

« پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز زۇلۇم قىلدۇق، ئەگەر سەن بىزگە مەغپىرەت قىلمىساڭ، بىزگە رەھىم قىلمىساڭ بىز چوقۇم زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز» (سۈرە ئەئراف- 23- ئايەت).

ئاللاھ كىمنىڭ بەختلىك بولۇشىنى ئىرادە قىلسا ئۇنىڭغا ئادەم ئەلەيھىسسالام دېگەندەك دېيىشنى ئىلھام قىلىدۇ، ئاللاھ كىمنىڭ بەختسىز بولۇشىنى ئىرادە قىلسا، ئۇ ئىبلىسنىڭ باھانىسىنى ھۆججەت قىلىپ كۆرسىتىدۇ. مۇسۇلمان كىشى تەقدىرگە ئىشىنىدۇ، كەمچىللىك قىلغان تەرەپلىرى ھەققىدە تەقدىر بىلەن باھانە كۆرسەتمەيدۇ. كىم تەقدىرنى باھانە قىلىپ كۆرسىتىدىكەن ئۇنىڭ ھۆججىتى جىڭغا ئولتۇرمايدۇ.

گۇناھ قىلىپ سالغاندا تەقدىرنى باھانە قىلىپ كۆرسىتىدىغان كىشى، قورۇسىغا ئوت ئۈچقۇنى ئۈچۈپ كەلگەن ئادەمگە ئوخشايدۇ. ئەقىللىق كىشلەر ئۇ ئادەمگە: ئۆيۈڭ كۆيۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئوتنىڭ ئۈچقۇننى ئۆچۈرگىن دىسە، ئۇ : بۇ ئۈچقۇن نەدىن كەلدى؟ شامال سۆرەپ كەلدى، بۇ مېنىڭ ئىشىم ئەمەس، باشقىلارنىڭ ئىشى، مېنىڭ بۇ ئىشقا ئالاقەم ۋە گۇنايىم يوق دەپ، مۇشۇ باھانىلەرنى سەۋەپ قىلىپ تۇرىۋېرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۈچقۇن ئۇلغىيىپ ئۆينى پۈتۈن كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ. گۇنا ئىشلارنى تەقدىرگە ئارتىپ قويغان ئىنساننىڭ ھالى مۇشۇنداق بولىدۇ.

7663/4610 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((حَاجَّ آدم مُوسَى، فَقَالَ: أَنْتَ الَّذِي أَخْرَجْتَ النَّاسَ مِنَ الْجَنَّةِ بِذَنْبِكَ وَأَشْقَيْتَهُمْ. قَالَ آدَمُ لموسى: أَنْتَ الَّذِي اصْطَفَاكَ الله بِرِسَالَاتِهِ وَكَلامِهِ، أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرٍ كَتَبَهُ الله عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي؟! – أَوْ: قَدَّرَهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي؟! فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى))* البخاري (4738)، مسلم (2652).

7663/4610 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇسا ئەلەيھىسسالام ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن تاكاللىشىپ، ئۇنىڭغا: "سەن گۇناھ ئىشلەپ، ئىنسانلارنى جەننەتتىن چىقىرىۋەتكەن ۋە ئۇلارنى بەختسىز قىلىپ قويغان ئادەمسەن "دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: "ئى مۇسا! الله ئىنسانلار ئىچىدىن سېنى پەيغەمبەرلىككە تاللاش ۋە ئۆزى بىۋاستە سۆزلەش بىلەن شەرەپلەندۈردى. ھالبۇكى، الله مېنى يارىتىشتىن ئىلگىرى پۈتتۈەتكەن ياكى الله مېنى يارىتىشتىن ئىلگىرى تەقدىر قىلىۋەتكەن بىر ئىش ئۈچۈن مېنى ئەيىبلەمسەن؟ "دەيدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئادەم ئەلەيھىسسالام گەپتە مۇسا ئەلەيھىسسالامنى يېڭىپ قويىدۇ.

(بۇخارى: 4738)

7664/4611 ـ وفي رواية: ((قَالَ مُوسَى: أَنْتَ آدَمُ الَّذِي خَلَقَكَ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وَأَسْجَدَ لَكَ مَلائِكَتَهُ، وَأَسْكَنَكَ فِي جَنَّتِهِ، ثُمَّ أَهْبَطْتَ النَّاسَ بِخَطِيئَتِكَ إِلَى الْأَرْضِ؟ قَالَ آدَمُ: أَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللهُ بِرِسَالَتِهِ وَبِكَلامِهِ، وَأَعْطَاكَ الْأَلْوَاحَ فِيهَا تِبْيَانُ كُلِّ شَيْءٍ، وَقَرَّبَكَ نَجِيّاً، فَبِكَمْ وَجَدْتَ اللهَ كَتَبَ التَّوْرَاةَ قَبْلَ أَنْ أُخْلَقَ؟ قَالَ مُوسَى: بِأَرْبَعِينَ عَاماً. قَالَ آدَمُ: فَهَلْ وَجَدْتَ فِيهَا ﴿وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى﴾؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أَفَتَلُومُنِي عَلَى أَنْ عَمِلْتُ عَمَلًا كَتَبَهُ اللهُ عَلَيَّ أَنْ أَعْمَلَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً؟! فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى))* مسلم (2652).

7664/4611 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلدۇ: مۇسا ئەلەيھىسسالام: "سەن اللە ئۆز قولى بىلەن ياراتقان، ئاندىن ئۆز روھىدىن پۈۋلىگەن، ئاندىن پەرىشتىلەرنى سەجدە قىلدۇرغان، ئاندىن جەننىتىگە يەرلەشتۈرگەن ئادەمسەن. ئەمما سەن خاتالىقىڭ تۈپەيلى ئىنسانلارنى يەر يۈزىگە چۈشۈرۈۋەتتىڭ "دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: "سەن اللە پەيغەمبەرلىككە ۋە ئۆزى بىلەن بىۋاستە سۆزلىشىشكە تاللىغان، ھەرقانداق نەرسە روشەن يېزىلغان تاختىلار بېرىلگەن، اللە ساڭا يېقىن كېلىپ پىچىرلىغان مۇساسەن. سېنىڭچە، اللە تەۋراتنى مەن يارىتىلىشتىن قانچە يىل ئىلگىرى يازغاندۇ؟ "دەيدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام: " 40يىل بۇرۇن "دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: "ئۇنىڭدا: ئادەم پەرۋەردىگارىغا خىلاپلىق قىلىپ ئېزىپ كەتتى، دەپ يېزىلغانلىقىنى ئۇچراتتىڭمۇ؟ "دەپ سورايدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام: "ھەئە "دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: "ئۇنداقتا، اللە مېنى يارىتىشتىن 40 يىل ئىلگىرى يېزىۋەتكەن ئەمەلنى قىلغانلىقىم ئۈچۈن مېنى ئەيىبلەمسەن؟ "دەيدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئادەم ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامنى يېڭىۋالدۇ. (مۇسلىم: 2652)

ئادەم ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇنازىرە ئېلىپ بارغاندا ئۆزىنى مۇداپىئە قىلدى، چۈنكى ئۇ ھەقىقەت ئىدى، ئۇ مۇسانى يەڭدى. چۈنكى ئىنسانلارنىڭ زېمىندا ياششى، زېمىندا مەسئۇلىيەتچان بولىشى ۋە ئۇ يەردە ھەر تۈرلۈك دەرت ئەلەملەرگە ئۇچرىشى، ئادەم ئەلەيھىسسالام پەيدا بولۇشتىن ئىلگىرى ئاللاھنىڭ تەقدىرى ئىدى.

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئادەم ئەلەيھىسسالامنى گۇناھ قىلىپ سالغانلىقى ئۈچۈن ئەيىپلىدى دىگەن كۆز قاراش ئوچۇق خاتالىقتۇر. ئۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاتلىرىغا تېپىپ بەرگەن قىيىنچىلىقلىرى سەۋەبىدىن ئەيىپلىگەن ئىدى. ئادەم ئەلەيھىسسالام خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىگە ئىنكار قىلمىدى، ئۇ خاتالىقنىڭ ئىلگىرى يېزىلىپ كەتكەن تەقدىر بىلەن سادىر بولغانلىقى بىلەن ئۆزرە ئېيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئادەم تۆۋبە قىلدى.

خاتالىق ئۆتكۈزۈش تەقدىردە يېزىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن بولغان دەپ باھانە كۆرستىش توغرا بولىدىغان بولسا، ئادەمنىڭ دۈشمىنى ئىبلىس، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈشمىنى پىرئەۋىن ۋە ئاللاھنىڭ، مۆمىنلەرنىڭ دۈشمەنلىرى باھانە كۆرسەتكەن بولاتتى.

مۇئمىن ئىنسان قىيىنچىلىق يۈز بەرگەندە تەقدىرگە تايىنىدۇ، تەقدىر بىلەن ھمايىلىنىدۇ. ئىنسانىنىڭ بەخت سائادىتى بۇيرۇلغان ئىشنى قىلىش، چەكلەنگەن ئىشتىن يېنىش ۋە تەقدىرگە بويسۇنۇش بىلەن قولغا كىلىدۇ. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئاللاھنىڭ ئىرادىسى ۋە

تەقدىرى بىلەن گۇناھ ئىشلارغا ھۆججەت كەلتۈرۈلمەيدۇ، چۈنكى ئاللاھ گۇناھ ئىشلارنى ھارام قىلدى، بىراق مۇسىبەتلەرگە ھۆججەت كۆرستىلىدۇ.

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش، سەۋەب ۋە تەۋەككۇل

قازا ۋە قەدەرگە ئىمان كەلتۈرۈش سەۋەب قىلىشقا ھەرگىز زىت كەلمەيدۇ. كىشىگە يەتكەن ياخشىلىق ـ يامانلىق، مۇسىبەت ـ خوشاللىق، پايدا ـ زىيانلارنىڭ ھەممىنى، شۇنداقلا بولۇپ ئۆتكەن ھەر قانداق بىر ئىشنى ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولدى، دەپ ئېتىقاد قىلىش ئىماننىڭ بىر پارچىسىدۇر. كېلىچەكتە بولىدىغان ھەر قانداق ئىشلارنىمۇ ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىش ئىماندىن. بىراق «ئاللاھنىڭ تەقدىرىدە نېمە بولسا شۇ بولىدىغۇ» دەپ سەۋەب قىلماسلىق ئىماندىن ئەمەس، بەلكى چوڭ خاتالىقتۇر. گەرچە ئىنساننىڭ رىزقى، ئەجەلى ۋە ياخشى ـ يامان پۈتۈن ئىشلىرى ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىسىمۇ، ئىنسان شۇ رىزقنى ھاسىل قىلىش، جېنىنى قوغداش ۋە ئۆزى ھەم جەمئىيىتىگە پايدىلىق ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن سەۋەب قىلىشقا بۇيرۇلغان. ئەگەر ئۇ، «ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلدىم» دەپ سەۋەبنى قولدىن بېرىدىكەن، ئۇ چوقۇم گۇناھكار بولىدۇ ۋە تەۋەككۇلنىڭ مەنىسىنى سۈيئىستېمال قىلغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ بۇ دۇنيادا ھەممە ئىشنى سەۋەبلەرگە باغلىغان. بۇ دۇنيا سەۋەب دۇنياسى. ھەر كىشى سەۋەب قىلىپ ئىشلىگىنىگە يارىشا قازىنىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى ([53](#))] « ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ» [نەجم سۈرىسى 39 ـ ئايەت].
تەۋەككۇل سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى ـ بىرەر ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا كاپالەت تەلەپ قىلىش دېمەكتۇر. ئەمما ئۇنىڭ شەرئەت ئىستېمالىدىكى مەنىسى ـ ئاللاھقا چىن ئىشەنچ بىلەن يۆلىنىش دېمەكتۇر.

تەۋەككۇل قىلىشنىڭ شەرتى ـ تەۋەككۇل قىلماقچى بولغان ھەر قانداق ئىش ئۈچۈن ئاۋۋال قولدىن كېلىشى ۋە كۈچىنىڭ يېتىشىچە سەۋەبلەرنى قىلىش، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى ئاللاھقا تاپشۇرۇپ، ئاللاھقا چىن ئىشەنچ بىلەن يۆلىنىشتىن ئىبارەتتۇر. مەسىلەن: ئاددى بىر دېھقان ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىشتا، ئالدى بىلەن يەرنى ھەيدەپ يۇمشىتىدۇ، ئۇنىڭغا يېتەرلىك ئۇرۇق ۋە ئۇغۇتلارنى چاچىدۇ، سۇنى ۋاقتىدا بېرىپ تۇرىدۇ، مۇندىن باشقا دېھقانچىلىقنىڭ پۈتۈن شەرتلىرىنى تولۇق ئورۇنلايدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن زىرائەتنىڭ سالامەت ئۈنۈپ چىقىشى ۋە مول ھوسۇل بېرىشىنى ئاللاھقا تاپشۇرۇپ تەۋەككۇل قىلىدۇ. ئاللاھ خالىسا ئۇنى سالامەت ئۇندۇرۇپ مول ھوسۇل چىقىرىپ بېرىدۇ. خالىسا تەبىئەتنىڭ تۈرلۈك ئاپەتلىرىگە ئەمر قىلىدۇ ـ دە، زىرائەتلىرىنى بىر ئاندىلا نابۇت قىلىۋېتىدۇ. شۇڭا ھەر قانداق ئىش سەۋەب قىلىش بىلەن بىرگە ئاللاھقا يۆلىنىش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. سەۋەبلەرگىلا چوقۇنۇپ كېتىپ ئاللاھنى ئۇنتۇپ قېلىش توغرا بولمىغاندەك، ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلدىم دەپ سەۋەب قىلماسلىق تېخىمۇ توغرا بولمايدۇ. تەۋەككۇل پەقەت ئاللاھقىلا قىلىنىدۇ. ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىش ئىبادەتنىڭ جۈملىسىدىندۇر. ئاللاھ بىزلەرنى ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ

لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا (3)]

« اللّٰه ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ، كىمكى اللّٰهقا تەۋەككۇل قىلسا، اللّٰه ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ، اللّٰه ھەقىقەتەن مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ، اللّٰه ھەقىقەتەن ھەر بىر نەرسە ئۈچۈن مۇئەييەن مىقدار، مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىدى. » [تالاق سۈرىسى 3 ـ ئايەت].

توغرا يولغا ئەگەشمىگەنلىكنى ۋە باشقا يامان ئىشلارنى تەقدىردىن كۆرۈش ھەقىقەتەن ئەقىلسىزلىق ۋە ئەينى ۋاقىتتا ئاللاھقا تۆھمەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى ئاللاھ ئىنسانلارغا پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق كىتابلارنى چۈشۈرۈپ بېرىپ، بۇ كىتابلار بىلەن ئۇلارغا ھەق بىلەن باتىلنى، ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنى ئېنىق بىلدۈردى ۋە ھەقىقەتكە ئەگىشىپ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا چاقىردى. ئاللاھ ئىنسانلارغا ئەقىل، ئىرادە ۋە ئىختىيارنى بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى يول تاللاشتا ئەركىن ياراتتى. نەتىجىدە ھىدايەتنى زالالەتتىن ئەۋزەل كۆرۈپ ئەقىل ۋە ئىرادىسىنى يولىدا ئىشلەتكەن كىشىلەر ئاللاھ چاقىرغان توغرا يولغا ئەگەشتى. ئەمما ھىدايەتتىن زالالەتنى ئەۋزەل كۆرگەن كىشىلەر ھىدايەت يولىغا كىرىشنى خالىمىدى ياكى ئىزدەنمىدى، ئۆزلىرىنىڭ تۇتقان يوللىرىنى توغرا دەپ ھېس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئازغۇنلارنىڭ قاتارىدىن بولدى. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ (8) وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ (9) وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ (10)]

«ئىنسان ئۈچۈن ئىككى كۆز، بىر تىل، ئىككى كالپۇك، ياراتمىدۇقمۇ؟ ئۇنىڭغا ياخشى يول بىلەن يامان يولنى كۆرسەتمىدۇقمۇ؟» [بەلەد سۈرىسى 8 ـ 10 ـ ئايەتلەر].

ئاللاھ مۇشرىكلەرنىڭ، ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەنلىكىنى تەقدىردىن كۆرگەنلىكىگە كايىپ مۇنداق دەيدۇ:

[سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلاَ آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم حَتَّى ذَاقُواْ بَأْسَنَا قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إَلاَّ تَخْرُصُونَ (148)]

« مۇشرىكلار: ‹ئەگەر اللّٰه خالىسا ئىدى، بىز ۋە ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز شېرىك كەلتۈرمەيتتۇق ۋە ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمايتتۇق› دەيدۇ. ئۇلاردىن بۇرۇنقى كىشىلەر تاكى (بىزنىڭ ئازابىمىز نازىل بولۇپ) ئازابىمىزنى تېتىغانغا قەدەر (ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) مۇشۇنداق (يەنى مۇشرىكلار سېنى ئىنكار قىلغاندەك) ئىنكار قىلغان ئىدى. (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، ‹سۆزۈڭلارنىڭ راستلىقىغا پاكىتىڭلار بولسا، بىزگە چىقىرىپ كۆرسىتىڭلار، سىلەر پەقەت گۇمانغىلا ئاساسلىنىسىلەر، اللّٰهقا پەقەت يالغاننى چاپلايسىلەر› » [ئەنئام سۈرىسى 148 ـ ئايەت].

بەزىلە مۇنداق دەپ سوئال قويۇشى مۇمكىن، مەن قىلىدىغان ئىشنى ئاللاھنىڭ ئالدىنئالا بىلىپ ۋە بەلگىلەپ شۇنداق يېزىۋەتكەنلىكى مېنى شۇ ئىشنى قىلىشقا زورلىغانلىقى ئەمەسمۇ؟ بۇنىڭ جاۋابى مۇنداق: ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى ياخشى بىلىدىغان تەجرىبىلىك ۋە ئەقىللىق بىر مۇئەللىم ئىمتىھان سوئاللىرىنى تەييارلاش جەريانىدا، ئوقۇغۇچىلىرى ئىچىدىن بۇ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي سىنىپتا قالىدىغانلىرى بىلەن ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ سىنىپ كۆچىدىغانلىرىنى ئۆزىنىڭ بىلىشىگە ئاساسەن ئايرىپ چىقىپ، شۇ بويىچە بىر قەرغەزگە

يېزىپ قويغان بولسا، كېيىن ئىمتىھان باشلىنىپ ئىمتىھان نەتىجىسى خۇددى مۇئەللىمنىڭ بىلگىنى ۋە يازغىنى بويىچە چىقسا، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قالغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇئەللىم يازغان قەرغەزنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنى باھانە قىلىپ تۇرۇپ، «ئەگەر مۇئەللىم بىزنى ئۆتەلمەيدۇ دەپ يازمىغان بولسا ئىدى، بىز ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتۇق» دەپ دەۋالىششى توغرىمۇ؟ ئۇلارغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىلىدۇ؟ ئۇلارغا بېرىلىدىغان جاۋاب چوقۇم مۇنداق بولىدۇ: «مۇئەللىمنىڭ يازغىنى سىلەرنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيدىغانلىقىڭلار توغرىسىدىكى ئۇز ئىلمىگە مۇناسىۋەتلىك ئىش. ئەمما سىلەرنىڭ ئەمەلىيەتتە ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگىنىڭلار ئۆزۈڭلارنىڭ ياخشى ئوقۇپ تەييارلىق قىلمىغانلىقىڭلارغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلە. بۇنى ئۆزۈڭلاردىن كۆرۈڭلار!» ئاللاھ تائالا جىمى مەخلۇقاتنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئاشكارا ـ يوشۇرۇن ھەممە ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ (14)]

«مەخلۇقاتنى ياراتقان زات بىلمەمدۇ؟ ئۇ شەيئىلەرنىڭ ئەڭ نازۇك تەرەپلىرىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر» [مۇلك سۇرىسى 14 ـ ئايەت]. بىزنى مۇشۇ ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتكەن ئاللاھ، بۇ ئىمتىھاننىڭ نەتىجىسىنى ئۆزىنىڭ ئەزەلىي ئىلمى بىلەن ئىنتايىن ياخشى بىلىدۇ. مۇئەللىم ئۆزىنىڭ ئىنسان بولغىنى سەۋەبلىك ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق بەلگىلەشتە بەزىدە خاتالىششى مۇمكىن. ئەمما ئاللاھ ھەرگىز خاتالاشمايدۇ!

قازا ۋە قەدەرنىڭ جۈملىسىدىن بەزى ئىشلار باركى، ئۇلارنى ئاللاھ تائالا ئىنسانلار خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن، ھېس قىلسۇن ياكى ھېس قىلالمىسۇن ئۇنىڭدىن قەتئىينەزەر ھالدا، بىۋاستە ئۆز خاھىشى بىلەنلا بېكىتتۇەتكەن. مەسىلەن: سىزنىڭ نەدە ۋە قاچان تۇغۇلىشىڭىز، ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ كىملەر بولىشى، بويىڭىزنىڭ ئېگىز ياكى پاكار بولىشى، چىرايىڭىزنىڭ چىرايلىق ياكى كۆرۈمسىز بولىشى، ئەقلىڭىزنىڭ ئۆتكۈر ياكى كەم بولىشى، خاراكتېرىڭىزنىڭ قانداق بولىشى، ئۆمرىڭىزنىڭ قانچىلىك بولىشى ۋە باشقىلار قاتارلىق ئىشلار بەندىنىڭ ئىختىيارى سىرتىدىكى ئىشلار بولغانلىقتىن، ئىنسانلار ئۇنىڭدىن جاۋابكار ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاء لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (6)]

«ئاللاھ سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قۇرسىقىدىكى چېغىڭلاردا ئۆزى خالىغان شەكىلگە كىرگۈزىدۇ» [ئال ئىمران سۈرىسى 6 ـ ئايەت].

[وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاء وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ (68)]

«ئاللاھ مەخلۇقاتىدىن خالىغىنىنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمنى(پەيغەمبەرلىككە ۋە خالىغان ئىشقا) تاللايدۇ، تاللاش ھوقۇقى ئۇلاردا ئەمەس، ئاللاھ(جىمى نۇقسانلاردىن ئەلۋەتتە) پاكتۇر، ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىرىدىن ئۈستۈندۇر» [قەسەس سۈرىسى 68ـ ئايەت].

ئۆزرىسى ھەقىقى قوبۇل قىلىنىدىغان كىشى كىم؟

ئىنساننىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى ياكى جىنايى قىلمىشلىرىنىڭ بۇرۇن تەقدىردە بەلگىلەنگىنى، ئىنسانغا ئۆزرە بايان قىلىش پۇرسىتىنى بىرەلمەيدۇ. ھەقىقى ئۆزرىلىك ئادەم

قىلغان ئەملىنىڭ ھۆكمىنى بىلمىگەن ياكى ئىرادىسى ۋە قۇدرىتى بولمىغان، يەتمىگەن ئىنساندۇر. ئۇلار،

1) مەرىپەت سالاھىيتىگە ئىگە بولالمايدىغان كىچىك بالا، ساراڭ ۋە ئىسلام دەۋىتى يەتمىگەن ئىنسانلاردۇر.

5372/3201 ـ وفي رواية: أوما تذكر أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((رُفِعَ الْقَلَمُ)).. بمثله* أبو داود (4401)

5372/3201 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۇخلاۋاتقان كىشىنىڭ ئويغانغىچە، كىچىك بالىنىڭ بالاغەتكە يەتكۈچە، ساراڭنىڭ ساقايغىچە بولغان ئارىلىقتا قىلغان ـ ئەتكەنلىرى يېزىلمايدۇ. (تىرمىزى: 1423)

2) مەجبۇرلانغان، ئۇنتۇپ قالغان ۋە خاتالىشىپ قالغان ئىنسانغا ئوخشاش قىلمىشىدا ئىرادىسى بولمىغان كىشى ئۆزىرلىك بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا (5)]

« سىلەر سەۋەنلىكتىن قىلىپ سالغان ئىشلاردا سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، لېكىن قەستەن قىلغان ئىشلىرىڭلاردا(سىلەرگە گۇناھ بولىدۇ)» (سۈرە ئەھزاب- 5- ئايەت).

تەقدىرنى مۇداپىئە قىلغىلى بولامدۇ؟

بەزى كىشلەر تەقدىر مۇداپىئە قىلىنمايدۇ(يەنى قارشى تۇرغىلى بولمايدۇ دەپ ئويلايدۇ). شۇنىڭ ئۈچۈن: ئاللاھ كىمنىڭ كەمبەغەل بولۇشىنى تەقدىر قىلغان بولسا ئۇ كەمبەغەل بولىدۇ، كىمنىڭ باي بولۇشىنى تەقدىر قىلغان بولسا باي بولىدۇ. كىمگە خاترجەملىك تەقدىر قىلغان بولسا ئۇ شەكسىز ھالەتتە خاترجەم بولىدۇ، كىمگە كېسەل بولۇشنى تەقدىر قىلغان بولسا ئۇ شەكسىز كېسەل بولىدۇ دەپ قارشىدۇ. شۇ سەۋەپتىن بۇلار: دۇئا قىلغانىنىڭ پايدىسى يوق، چۈنكى دۇئا تەقدىر قىلىنغان نەرسىنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ دىيشىدۇ.

بۇلارغا دەيمىزكى: ئاللاھنىڭ نىمىنى تەقدىر قىلغىنىنى بىز بىلمەيمىز. ئۇنى پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ، بىز ئۆزىمىزگە تەقدىر قىلىنغان نەرسىنى ئەمەلىيەتتە سادىر بولغاندىن كېيىن ئاندىن بىلىمىز، ئەمەلىيەتتە سادىر بولۇشتىن ئىلگىرى قانداق بولۇشىنى بىلمەيمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىلگىرى ھېچقانداق نەرسە تەقدىر قىلىنمىغاندەك ھەق سۆز ۋە ياخشى ئەمەللەرگە يۈزلىنىش لازىم بولىدۇ.

بىز ئاللاھنىڭ نېمىنى تەقدىر قىلغانلىقىغا قارىماي، ئاللاھنىڭ قانداق ئىشلارنى بۇيرۇپ، نىمىلەرنى چەكلىگەنلىكىگە قارايلى. بىز مۇشۇنى قىلىشقا قادىر ، ئۇ بىز ئۈچۈن پايدىلىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن دۇئاغا ئېسىلايلى، ئۇ شەرىئەت رىغبەتلەندۈرگەن بىر ئىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ ئۇنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىقنىڭ سەۋەپلىرىدىن بىر سەۋەپ قىلىپ بەلگىلىدى. شۇنداقلا ئۇنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە يامانلىق ۋە بەختسىزلىكنى مۇداپىئە قىلىدىغان قىلىپ بەلگىلىدى.

ئىنسان ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىشقا، ئىتائەت ئىشلار بىلەن گۇناھ بولىدىغان ئىشلارغا قارشى تۇرۇشقا بۇيرۇلغان. ئىنسان ئاللاھ ئۈچۈن بۇيرۇلغان تەقدىر بىلەن چەكلەنگەن تەقدىرگە ئۇرۇش ئىلان قىلىدۇ.

قورساق ئېچىشنىڭ، ئۇسساپ كېتىشنىڭ ئۆزىمۇ بىر تەقدىر، بىز بۇ تەقدىرگە تاماق يېيىش ۋە ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدىغان ئىچىملىكلەرنى ئىچىش ئارقىلىق قارشى تۇرالايمىز. ئۇمۇ تەقدىر، بۇمۇ تەقدىر. دىمەك سەۋەپ ئارقىلىق تەلەپ قىلىنىۋاتقان نەرسە ھاسىل بولىدۇ، سەۋەپ قىلمىسىڭىز ئىزدەۋاتقان نەرسىڭىزگە ئېرىشەلمەيسىز.

ئەقىللىق ئىنسان تەقدىرگە تەقدىر بىلەن قارشى تۇرىدۇ ۋە قايتۇرىدۇ. ئىنسان سەۋەپسىز ياشىيالمايدۇ. قورساق ئېچىش، ئۇسسۇزلۇق، قورقۇش تەقدىرنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ، ئىنسانلار بۇ تەقدىرگە بۇ تەقدىرلارنى توسالىغۇدەك تەقدىر بىلەن قارشى تۇرۇشقا ھەرىكەت قىلىدۇ. ئاللاھ مۇۋەپپەقىيەت ئاتا قىلغان ئىنسان ئاخىرەتنىڭ جازاسىدىن ئىبارەت تەقدىرگە تەۋبە قىلىش، ئىمان ئېيتىش ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىشتىن ئىبارەت تەقدىر بىلەن قارشى تۇرىدۇ. دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئىلاھى بىردۇر، ئۇنىڭ ھىكمىتىمۇ بىردۇر، بەزىسى بەزىسىگە زىتلىشىپ قالمايدۇ.

ھىدايەت بىلەن ئېزىش ئارىسىدىكى ئىنسان

ھىدايەتنىڭ دەرۋازىسى ھەممە كىشىلەرئۈچۈن ئوچۇق: ئاللاھ تائالا ئىنساننىڭ ئۆزىدىن ئۆزى مەسئۇل بولۇشنى، ئاقىۋىتىنىڭ ئۆز قولىدا بولۇشنى خالىدى. ئىنساننىڭ نىجاتلىقى ۋە بەختىنى ئىنساننىڭ ھەركىتى، چىقارغان كۈچى، پاكلىقنى ئارزۇ قىلىش ۋە ھاۋايى ھەۋەس ئۈستىدىن ھەقىقەتنى، ئېزىش ئۈستىدىن توغرا يولنى تاللىشىغا مۇناسىۋەتلىك قىلدى. قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

[مَّنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولاً (15)]

« كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ھىدايەت تاپقاننىڭ پايدىسى ئۇنىڭ ئۆچۈندۇر. كىمكى ئازىدىكەن، ئازغانلىقنىڭ زىيىنى ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈندۇر، بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدۇ» (سۈرە ئىسرا- 15- ئايەت).

[إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاء وَعْدُ الآخِرَةِ لِيَسُوؤُواْ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُواْ الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُواْ مَا عَلَوْاْ تَتْبِيرًا (7)]

« ئەگەر ياخشىلىق قىلساڭلار، ياخشىلىقڭلار ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، يامانلىق قىلساڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر»، (سۈرە ئىسرا- 7 - ئايەت).

[بَلِ الْإِنسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ (14) وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ (15)]

« بەلكى ئىنسان ئۆزىگە(يەنى قىلغان يامان ئىشلىرىغا) ئۆزى گۇۋاھتۇر، ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچە ئۆزرە ئېيتقان تەقدىردىمۇ(ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ)»، (سۈرە قيامەت- 14~15- ئايەت).

[لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ]

ئاللاھ ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ، كىشىنىڭ قىلغان ياخشىلىقى (نىڭ ساۋابى) ئۆزىگىدۇر، يامانلىقى(نىڭ جازاسى) مۇ ئۆزىگىدۇر»، (سۈرە بەقەرە- 286- ئايەت).

[يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَى (35) وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَى (36) فَأَمَّا مَن طَغَى (37) وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا (38) فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى (39) وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى (40)]

« شۇ كۈندە ئىنسان (ياخشى -يامان) قىلمىشلىرىنى ئەسلەيدۇ. قارىغۇچىلارغا جەھەننەم ئوچۇق كۆرستىلىدۇ. كىمكى(كۇفرىدا)، گۇناھتا) چېكىدىن ئاشىدىكەن، دۇنيا تىرىكچىلىكىنى(ئاخىرەتتىن) ئارتۇق كۆرىدىكەن، ئۇنىڭ جايى ھەقىقەتەن جەھەننەم بولىدۇ. پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا (سوراققا تارتىلىشتىن) قورقىدىغان، ئۆزىنى نەپسى خاھىشىغا بېرىلىشتىن(يەنى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) چەكلىگەن ئادەمگە كەلسەك، ھەقىقەتەن، ئۇنىڭ جايى جەننەت بولىدۇ»، (سۈرە نازىئات- 35~40- ئايەت).

[وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ (8)]

« (ئى كۇففارلار!) سىلەر نېمىشقا ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرمەيسىلەر؟ ھالبۇكى، پەيغەمبەر سىلەرنى پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىمان كەلتۈرۈشكە چاقىرىدۇ» (سۈرە ھەدىد- 8 - ئايەت).

يۇقارقى ئايەتلەردىن ئىنساننىڭ ئىمان ئېيتىش، توغرا يولدا مېڭىشتا مۇتلەق ئىختىيارلىقى، ھۆرلىكى، شۇنداقلا ئېزىپ كەتسە مەسئۇلىيەتكە تارتىلىدىغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ.

ئىككى نېئمەت بارلىق بەختنىڭ ئاساسىدۇر

ئاللاھ بەندىللىرىگە بۈيۈك ئىككى نېئمەت ئاتا قىلدى. ئۇ ئىككى نېئمەت پۈتۈن بەختنىڭ ئاساسى، بارلىق ياخشىلىقنىڭ مەنبىيىدۇر.

بىرىنچى: ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنى دەسلەپقى يارتىلىشىدا ساپ تەبىئەت ئۈستىدە ياراتتى.

ئىككىنچى:ئاللاھ ئىنسانلارنى ئومۇميۈزلۈك ھىدايەت قىلدى، بىرەر مىللەتنى ئايرىپ قويمىدى، كىتاپ چۈشۈرۈپ بەردى، پەيغەمبەر ئەۋەتىپ بەردى ۋە ئۇلار بىلمىگەن نەرسىلەرنى ئۆگەتتى. دەۋەت يەتمىگەن كىشلەرنى ئازاپلىماسلىق ئاللاھنىڭ رەھمىتىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[مَّنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولاً (15)]

« كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ھىدايەت تاپقانلىقىنىڭ پايدىسى ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈندۇر. كىمكى ئازىدىكەن، ئازغانلىقىنىڭ زىيىنى ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈندۇر، بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدۇ. پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى جازالىغىنىمىز يوق » (سۈرە ئىسرا- 15- ئايەت).

خالىغان كىشنى ئازدۇرىدۇ دېگەننىڭ مەنىسى:

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: [أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاء

وَيَهْدِي مَن يَشَاء فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ (8)]

« ئۆزىنىڭ يامان ئەمەلى چىرايلىق كۆرسىتىلگەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى چىرايلىق ھېسابلىغان كىشى (ھىدايەت تاپقان كىشى بىلەن ئوخشاشمۇ؟) اللە ھەقىقەتەن خالىغان كىشىنى گۇمراھ قىلىدۇ (خالىغان كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ). شۇڭا سەن ئۇلار ئۈچۈن (يەنى ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرى ئۈچۈن) قايغۇرۇپ ئۆزۈڭنى ھالاك قىلىۋالمىغىن، اللە ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» دەيدۇ. (سۈرە فاتىر- 8- ئايەت).

بەزىلەر مۇشۇ ئايەتكە ئېسىلىپ، ئايەتنى مۇلاھىزە قىلمىغانلىقى، ئايەتنىڭ بەزىسىنى يەنە بەزىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ چۈشەنمىگەنلىكى سەۋەبىدىن قىلغان جىنايەتلىرىنى تەقدىرگە ئارتىپ قويۇشقا ئۇرۇنىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي أَن يَضْرِبَ مَثَلاً مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلاً يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً وَيَهْدِي بِهِ كَثِيراً وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفَاسِقِينَ (26) الَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (27)]

« اللە ھەقىقەتەن پاشا ۋە ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك نەرسىلەرنى مىسال قىلىپ كەلتۈرۈشتىن تارتىنىپ قالمايدۇ، مۆمىنلەر بولسا ئۇنى پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل بولغان ھەقىقەت دەپ بىلىدۇ؛ كاپىرلار بولسا: «اللە بۇ نەرسىلەرنى مىسال قىلىپ كەلتۈرۈشتىن نېمىنى ئىرادە قىلىدۇ؟» دەيدۇ. اللە بۇ مىسال بىلەن نۇرغۇن كىشىلەرنى (ئۇنى ئىنكار قىلغانلىقتىن) ئازدۇرىدۇ ۋە نۇرغۇن كىشىلەرنى (ئۇنى تەستىقلىغانلىقتىن) ھىدايەت قىلىدۇ؛ شۇ ئارقىلىق پەقەت پاسىقلارنىلا ئازدۇرىدۇ. پاسىقلار اللە ۋەدە ئالغاندىن كېيىن بەرگەن ۋەدىسىنى بۇزىدۇ. اللە ئۇلاشقا بۇيرۇغان شەيئىنى ئۈزۈپ قويىدۇ (يەنى سىلە - رەھىم قىلمايدۇ)، يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىدۇ؛ ئەنە شۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر » (سۈرە بەقەر 26-27 - ئايەت).

دېمەك بۇ يەردىكى ئازدۇرۇش، ۋەدىسىنى بۇزغان، زېمىندا بۇزغۇنچىلىق قىلغان پاسىقلار ئۈچۈن بېرىلگەن جازادۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (5)]

« ئۇلار ھەقتىن بۇرۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ھىدايەتتىن بۇرىۋەتتى، ئاللاھ پاسىق قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ» (سۈرە سەپ- 5- ئايەت).

[ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ بِمَا كَذَّبُواْ بِهِ مِن قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلوبِ الْمُعْتَدِينَ (74)]

« نۇھتىن كېيىن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئۆزلىرىنىڭ قەۋمگە ئەۋەتتۇق، (قەۋمگە) ئۇلار روشەن مۆجىزىلەر بىلەن كەلدى، ئۇلار (يەنى پەيغەمبەرلەر كېلىشتىن) ئىلگىرى ئىنكار قىلىشقان نەرسىگە ئىمان ئېيتىشمىدى. (كۇفرىدا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ دىللىرىنى ئەشۇنداق پېچەتلەيمىز » (سۈرە يۇنۇس- 74- ئايەت).

كىشىلەر ئىماندىن يۈز ئۆرۈپ، ئاللاھنىڭ پىرىنسىپىنى تاشلىغان چاغدا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا پىچەت بېسىۋېتىش ۋە قەلبلىرىنى قاتتىق قىلىپ قويۇش بىلەن جازالىدى. بۇ ئۇلارنىڭ كاپىرلىقى ۋە ئاللاھنىڭ يولىدىن توسقانلىقىغا ئۇيغۇن جازادۇر.

ئاللاھ تائالا ئازغۇنلىقنى ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئازغۇنلۇق بىلەن جازالايدۇ. ھىدايەتنى ئۇنىڭدىن كېيىنكى ھىدايەت بىلەن مۇكاپاتلايدۇ، شۇنداقلا يامانلىققا ئوخشاش يامانلىق بىلەن جازالايدۇ، ياخشىلىققا ئوخشاش ياخشىلىق بىلەن مۇكاپاتلايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً وَلَهُم عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ (10)]

« ئۇلارنىڭ دىللىرىدا كېسەل (يەنى مۇناپىقلىق ۋە شەكلىنىش) بار، ئاللاھ ئۇلارنىڭ كېسىلىنى كۈچەيتىۋەتتى» (سۈرە بەقەرە 10- ئايەت).

يۇقارقى ئايەتلەردىن ئازدۇرۇۋېتىش ۋە قەلبكە پىچەت بېسىۋېتىش كۇفرىلىق، پاسىقلىق ۋە ئاسىيلىق قىلىشنىڭ سەۋەپلىرى ئەمەس، بەلكى شۇ ئىشلارنىڭ نەتىجىسى ۋە ئاللاھنىڭ سەۋەپ ۋە نەتىجىدىكى قانۇنىغا ئاساسەن جازاسى ئىكەنلىكى ئايدىڭلىشىدۇ.

ئازدۇرۇۋېتىش دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى، يەنى بۇ كىشى ھىدايەتنى تاشلاپ، خاتا يولنى تاللىدى، شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۇ ئادەمنى مەقسىتىگە يەتكۈزدى. ئىزدەۋاتقان نەرسىسىنى تاماملاپ بەردى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ (3)]

« بىلىڭلاركى، (شېرىكتىن ۋە رىيادىن) ساپ دىن اللهقا خاستۇر، اللهنى قويۇپ بۇتلارنى ھىمايىچى قىلىۋالغانلار: «بىزنىڭ ئۇلارغا چوقۇنۇشىمىز پەقەت ئۇلارنىڭ بىزنى اللهقا يېقىنلاشتۇرۇشى ئۈچۈندۇر» (دەيدۇ). الله ھەقىقەتەن (قىيامەت كۈنى) ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىدۇ، الله ھەقىقەتەن يالغانچىنى، (اللهنىڭ نېمەتلىرىگە) كۇفرىلىق قىلغۇچىنى ھىدايەت قىلمايدۇ » (سۈرە زۇمەر-3- ئايەت).

ئاللاھ ئاتا قىلغان كۆزنى توغرا ئىشلەتمىگەن، قەلبىنى كۈپرى، يالغانچىلىق، ئىسراپ، شەك، زۇلۇم ۋە پاسىقلىق بىلەن بۇلغىغان كىشى ئاللاھنىڭ ھىدايىتىنى تاپالمايدۇ. چۈنكى ئۇ، قىلىقى ۋە ئىستىلىنىڭ ناچارلىقى بىلەن ئۆزىگە ھىدايەت يولىنى تاقىۋەتتى، ئىستىلىنىڭ ئىنسان ھاياتىدا تەسىرى بارلىقىدا شەك يوق.

ئىنساندىن تۈنجى يۈز بېرىدىغان گۇناھ ئاللاھنىڭ ئازدۇرىشى ۋە تەس ئىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىشى بىلەن ئەمەس، كۆڭلىنى خالىغانچە قويىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن پەيدا بولغان. ئاساسلىق مەسىلە، ئىنسان كۆڭلىنى قىزىققان نەرسىلەرگە قويۇۋەتتى، ئۆزى بىلەن كارى بولمىدى، كۆڭلىنىڭ كەينىگە كىردى. قۇرئاننىڭ بۇ ھەقتىكى بايانىغا قاراڭ!

[وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيراً (115)]

« كىمكى ئۆزىگە(مۆجىزىلەر ئارقىلىق) توغرا يول ئېنىق بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەرگە (يەنى ئۇنىڭ ئەمرىگە) مۇخالىپەتچىلىك قىلىدىكەن، مۆمىنلەرنىڭ يولىدىن غەيرىگە

ئەگىشىدىكەن، ئۇنى ئۆز يولىغا قويۇپ بېرىمىز، ئۇنى (ئاخىرەتتە) جەھەننەمگە كىرگۈزىمىز، جەھەننەم نېمە دېگەن يامان جاي» (سۈرە نىسا- 115- ئايەت).

ئەگەر سىز ئاللاھ ھەممە ئىشنى يارىتىپ يەنە نېمە ئۈچۈن جازالايدۇ؟ دېيىشىڭىز مۇمكىن!. ئاللاھ ھەممە ئىشنى ياراتتى، بىراق سىزنىڭ خاتا يولدا مېڭىپ قالماسلىقىڭىز ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، كىتاب چۈشۈرۈپ بەردى. پەيغەمبەر سىزگە قىلىدىغان ۋە قىلمايدىغان ئىشلارنى سىزىپ بەردى. بەختلىك بولۇشىڭىز ئۈچۈن چەكلەنگەن ئىشلاردىن يىراق بولۇشىڭىزنى تەۋسىيە قىلدى. سىز قايسى بىر ئىشنى قىلسىڭىز ئۆز ئىختىيارىڭىز بىلەن قىلدىڭىز، ئاللاھ سىزنى مەجبۇرلىغىنى يوق. قولىڭىزدىن تۇتۇپ تۇرۇپ يامان ئىشلارنى قىلدۇرمىدى. بەلكى يامان ئىشلاردىن قېچىشىڭىزنى بۇيرۇدى.

بەزى كىشىلەر؛ مەن ئۆزۈمگە قارىسام يامان ئىش قىلىپ كېتىپ بېرىپتىمەن، مەن بۇنىڭدىن ئۆزۈمنىڭ بەختسىز ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم دەيدۇ، بىز ئۇنىڭغا دەيمىزكى؛ سەن بارلىق يامان ئىشلارنى قىلامسەن؟ خالىس ياخشىلىققا تەبئىلىشىپ كەتكەن ۋە خالىس يامانلىققا تەبئىلىشىپ كەتكەن ئىنسانلار بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ سىز ئۆز ئىختىيارىڭىز بىلەن تاللايدىغان يامان ئىشلارنى يېزىپ قويىدى، سىزنىڭ ئۇ ئىشلارنى تاللايدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتى، ئاللاھ بىلگەنلىكى ئۈچۈن پەقەتلا يېزىپ قويىدى، بىراق ھېچ بىر ئىنساننى يامان ئىش قىلىشقا مەجبۇرلىغىنى يوق. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى (52)]

«ئۇلار توغرىسىدىكى مەلۇمات پەرۋەردىگارىمنىڭ دەرگاھىدا لەۋھۇلمەھپۇزدا (خاتىرىلەكلىكتۇر)، پەرۋەردىگارىم ھەم خاتالاشمايدۇ ھەم ئۇنۇتمايدۇ» (سۈرە تاھا- 52- ئايەت).

لەۋھۇلمەھپۇز دىگەن نىمە؟

لەۋھۇلمەھپۇز - ئاللاھ ئەزەلدە تەقدىر قىلىپ بەلگىلىگەن كائىناتتا بولىدىغان ھەر قانداق ھادىسىلەر، مەخلۇقاتلارنىڭ ئەھۋالى ۋە ئىنسانلارنىڭ قىلىدىغان ھەر قانداق ياخشى - يامان بارلىق ئىشلىرى خاتىرىلەنگەن بۈيۈك دىۋان دېمەكتۇر. ئۇنىڭ ئورنى ئاسمانلارنىڭ يۇقىرى تەبىقىسىدە. قۇرئان كەرىممۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشىشتىن ئىلگىرى لەۋھۇلمەھپۇزغا يېزىلىپ ساقلانغان ئىدى. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ (21) فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ (22)]

«بەلكى ئۇ، لەۋھۇلمەھپۇزدا ساقلانغان ئۇلۇغ قۇرئاندۇر» [بۇرۇج سۈرىسى 21 - 22 - ئايەتلەر.]

ئەمەللەرنىڭ ئىنسان دىلىغا بولغان تەسىرى

ئاللاھنىڭ قانۇنى بويىچە ئەمەللەر ياخشى ياكى يامان بولسۇن ئىنساننىڭ دىلىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن ناماز، ئەگەر بىر ئىنسان نامازنىڭ ۋاقتىغا تولۇق رىئايە قىلىپ، ئىخلاس بىلەن ئادا قىلسا، بۇ ناماز ئىگىسىنىڭ قەلبىگە نۇر، كۆڭلىگە خۇرسەنلىك، بەدىنىگە كۈچ-قۇۋۋەت، ئىرادىسىگە كۈچ، يۈزىگە نۇر ۋە يامان ئىشلاردىن قول ئۈزۈش مۇئەللىرىنى ئاتا قىلىدۇ.

يامان ئەمەللەرنىڭ ئوخشاشلا تەسىرى ۋە نەتىجىسى بولىدۇ. مەسىلەن: ھاراق ئىچىش، پاھىشە قىلىش، جازانىخورلۇق قىلىش ئىدىئولوگىيە، ئەخلاق، ئەقىل، قەلب، ۋىجدان ۋە ئىرادىدە ئىنساننىڭ دىلى ۋە ئىستىلىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ.

ياخشىلىقنىڭ ساۋابى ئۆزىگىدىن كېيىنكى ياخشىلىق، يامانلىقنىڭ جازاسى ئۆزىگىدىن كېيىنكى يامانلىق بولىدۇ. ئەمەللەرنىڭ تەسىرى ساۋاپ ۋە جازانىڭ بىر قىسمىدۇر. ئاللاھ تائالا سەۋەب ۋە نەتىجىلەرنى ياراتقۇچى، ئۇنىڭ كۈچ قۇۋۋەت ۋە تەسىرىنى بەرگۈچى، ئىرادىسى ۋە ھېكمىتىگە قارىتا ئۇ ئىشلارنى ماڭدۇرغۇچىدۇر. مەسىلەن، ئىنسان تاماق يېگەندە تاماق يېگەنلىكى ئۈچۈن تويىدۇ، ئاللاھ تائالا تويۇشنى تاماق يېيىشكە چېتىپ قويىدى. ئەگەر ئاللاھ تويماسلىقنى خالىغان بولسا تاماق يېيىش مەۋجۇد بولسىمۇ خالىغىنى بويىچە بولاتتى. ئەگەر تاماقسىز تويۇشنى ئىرادە قىلغان بولسىمۇ شۇنداق قىلالايتتى، ھېچقانداق بىر نەرسە توسالغۇ بولالمايتتى.

دىمەك، تاماق يېيىش ئىنساننىڭ ئۆز ئىختىيارى ۋە ئىرادىسى بىلەن بولدى. تاماقتىن كېيىن تويۇش ئىشىدا ئىنسان ھەرگىز ئارلىشالمايدۇ. چۈنكى ئۇ تاماق يەپ تويۇپ بولغاندىن كېيىن تويۇشنى يوقاتماقچى بولسا قادىر بولالايدۇ. ئەمەلمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش ئىنساننىڭ ئۆز ئىختىيارى بىلەن بولىدۇ. سەۋەپ قىلىپ بولۇپ ئەمەلدىن كېلىدىغان تەسىرنى توسماقچى بولسا قادىر بولالمايدۇ. دېمەك، بەزى كىشىلەرنىڭ قەلبىگە پىچەتنىڭ بېسىلىشى ياكى ھەقىقەتنى كۆرەشتىن قارىغۇ بولۇشى ئەمەللەرنىڭ تەسىرى، ئىختىيارى ئىستىلىنىڭ تەسىرىدۇر. چىرايلىق ۋە گۈزەل قىزنىڭ ئەخلاقسىز چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشقان كىشىنىڭ ئەھۋالى دەسلەپتە ئۆز ئىختىيارى ۋە ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ، ئالاقە كۈچايغانچە مەجبۇرلىنىدۇ، ئاخىرى جازا ۋە بالاغا يولۇقىدۇ.

تەقدىرنىڭ سىرى

تەقدىر مەسىلىسىدە " ھارام دەيدىغان بىر دائىرە" قېلىپ قالدى. ئەقىللىق كىشىلەر بۇ مەيدانغا كىرمەسلىكى ۋە ئۇ ئەتراپتا چۆگىلمەسلىكى لازىم. ئۇ بولسىمۇ ئاللاھنىڭ خاس قىلغان نەرسىسى، خالىغان نەرسىنى تاللىشى، دەرت ئەلەم ۋە بالانى تەقدىر قىلىشى، بۇنىڭغا نېمە ئۈچۈن بەردى؟ ئۇنىڭغا نېمە ئۈچۈن بەرمىدى؟ نېمە ئۈچۈن بىر تۈرلۈك كىشلەرنى ھىدايەت قىلدى؟ ئەگەر خالىغان بولسا بارلىق ئىنسانىيەتنى ھىدايەت قىلغان بولاتتى. نېمە ئۈچۈن ئىنسانلارنىڭ گۇناھ ئىشلارنى قىلىشنى خالىدى؟ نېمە ئۈچۈن زالىم، نادان ۋە كاپىر ئىنساننى ياراتتى؟ نېمە ئۈچۈن ئۇنى پەرىشتە سۈپەت ياراتمىدى؟ دېگەنگە ئوخشاش ئاللاھنىڭ ھىكمىتىگە ئالاقىدار ئىشلار.

بۇنىڭغا ئوخشاش سۇئاللارغا ھەر قانداق چەكلىمىدىن خالى بولغان ئىلاھى خاھىش ۋە مۇتلەق ئىلاھى ئىرادىگە تەسلىم بولماقتىن باشقا قانائەتلىنەرلىك جاۋاپ يوق. بىز ئىلاھى ھىكمەتنىڭ ئازغىنا بىر قىسمىنىلا بىلەلەيمىز، كۆپلىگەن تەرەپلىرىنى بىلمەيمىز. ئۇ ھىكمەتلەرنى بىلمەسلىكىمىز ئۇنىڭ يوق ئىكەنلىگىنى ئىپادىلىمەيدۇ.

ئەقىللىق ئىنسان، ئاللاھنىڭ ھەر بىر نەرسىنى بىلىدىغانلىقى، ھىكمەت بىلەن ئىش قىلىدىغانلىقى، رەھمىتىنىڭ ھەممە نەرسىدىن كەڭرى ئىكەنلىكى، ھەممە نەرسىدىن تولۇق

خەۋەردار ئىكەنلىكى، ئاللاھنىڭ تەقدىرىدە ساقلانغان سىر ۋە ئاللاھدىن باشقىلار بىلمەيدىغان ئىلىمنىڭ بارلىقىنى بىلىشى يېتەرلىك دەلىلدۇر. ئاللاھ ئۇ ھېكمەتنىڭ سىرلىرىنى بىزگە كۆيۈنۈپ بىزدىن يوشۇردى. سىرنى بىلەلمىگەن ئىشلاردا ھېكمەتكە ئىشەنسەك يېتەرلىكتۇر. چۈنكى پەرۋەردىگار بىر نەرسىنى ئەھمىيەتسىز ياراتمايدۇ. ئەگەر ھەر ئىنسان ئۆزىنىڭ ئۆلۈپ كېتىدىغان ۋاقتىنى بىلىپ قالسا قانچىلىك ئازاپ ئىچىدە تۇرمۇش كەچۈرەر ھە!.

ئاللاھ قىلغان ئىشلىرىدىن سورالمايدۇ، ئىنسانلار سورىلىدۇ. تەقدىرنىڭ يۇقارقى ساھەلەردە ئىزدىنىشتىن چەكلەندۇق. چۈنكى ھەر قانچە قىلساقمۇ ھەقىقى نەتىجىگە ئېرىشەلمەيمىز، ئەقىل سەۋىيىمىزنىڭ كۈچى ئۇ ئىشلارغا يەتمەيدۇ. بۇ گېپىمىز ئىنساننىڭ ئۆز قىلمىشلىرى توغۇرلۇق ئىختىيارىمۇ ياكى مەجبۇرمۇ؟ دېگەن ساھەدە ئىزدىنىشكە زىت كەلمەيدۇ.

تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ مۇۋىسى ۋە تەسىرلىرى

تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ مۇۋىسى مۇسۇلماننىڭ ئەقلى، مەنىۋىيىتى، ۋىجدانى، ئىرادىسى، پەرۋەردىگارى بىلەن بولغان ئالاقىسى ۋە ئومۇمى ئىسلام ھاياتىدا بەركەتلىك مۇۋىسى ۋە ياخشى تەسىرى بار. تەقدىرگە ئىشىنىش مۇسۇلماننىڭ خۇسۇسى ۋە ئومۇمى ئىستىلىدا قانداق بىر شارائىتتا بولمىسۇن ئىجابى تەسىرى بولىدۇ. ئەقىللىق ئىنسانلار بۇنى ھىس قىلىپ يېتەلەيدۇ.

1ـ خەتەر ۋە ئۇرۇش مەيدانلىرىدا كۈچلۈك بولۇش؛

ئاللاھ تەقدىر قىلغان نەرسە شەكسىز بولىدۇ، بىر ئىنسان ئەجىلى كېلىشتىن ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتمەيدۇ، بىر ئىنسان ئۆمرىنى ئۇزارتىش ياكى قىسقارتىشقا قادىر بولالمايدۇ. تەقدىرگە ئىشەنگەن ئىنسان ئۆلۈمدىن قورقمايدۇ، چۈنكى تەقدىر قىلىنغان بولسا ئۆيىدە بولسىمۇ ئۆلىدۇ، تەقدىر قىلىنمىغان بولسا ئۇرۇشتىمۇ ئۆلمەيدۇ. ئەجەل بەلگىلەنگەن، رىزىق بۆلۈنگەن، ھەممە ئىشلار ئاللاھنىڭ قولىدا دەپ ئېتىقاد قىلىدىغان ئىنسان، دىنىنى قوغداشتا قانداقمۇ ئۆلۈمدىن قورقسۇن؟ مۆمىن ئىنسان ئۆمرىدىن ئەنسىرىمەيدۇ، چۈنكى ئۇ يېزىقلىق كىتاپتا ساناقلىق كۈن ۋە بەلگىلەكلىك تىنىقتىن ئىبارەت. مۇسۇلمانلارنىڭ دەسلەپكى تارىخى بۇنىڭ جانلىق شاھىدىدۇر. تەقدىرگە ئىشەنگەن ئىنسان باتۇر، قەيسەر ۋە قەھرىمان بولىدۇ. شىرلار قەدەم تاشلىيالمايدىغان ساھەلەردە خاتىرجەم قەدەم باسالايدۇ.

2ـ زالىملارغا قارشى تۇرۇشتا مۇستەھكەم تۇرۇش؛

تەقدىرگە ئىشەنگەن ئىنسان باتىل، زۇلۇم ئىشلارغا قارشى تۇرۇش ۋە يامان ئىشلارنى چەكلەشتە مۇستەھكەم تۇرىدۇ. ئىلاھلىق دەۋاسى قىلىدىغان پىرئەۋنلار ۋە زالىم ھۆكۈمرانلاردىن قورقمايدۇ. ئىنسانلار سىنىڭ ئۆمرىڭنى قىسقارتىشقا قادىر بولالمىغىنىدەك، رىزقىڭدىن بىر بۇردە ئېلىۋېلىشقىمۇ قادىر بولالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسۇلمانلار زالىملارغا قارشى تۇرۇپ كەلدى، ئۇلار ھەر قانچە كۈچلۈك بولسىمۇ باش ئەگمىدى. زالىم ھەججاج سەئىد ئىبنى جۇبەيرگە ئۆلۈم بىلەن تەھدىت سالغاندا، ئۇ " ئەگەر ئۆلۈم ۋە ھاياتلىق سىنىڭ قولۇڭدا ئىكەنلىگىنى بىلگەن بولسام، سەندىن باشقا ئىلاھقا ئىبادەت قىلمىغان بولاتتىم" دەپ جاۋاپ بەرگەن.

3ـ بالايى قازا چۈشكەندە سەۋر قىلىش؛

تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ يەنە بىر مۇۋىسى، بالايى مۇسىبەت چۈشكەندە سەۋر قىلىشتۇر.

مۆمىن كىشىنى قورقۇنچاقلىق، سەۋرسىزلىك ۋە تاقەتسىزلىك باسمايدۇ، بەلكى ئۇ مۇسىبەتلەرنى قەلبىدە ئورناپ كەتكەن تاغدەك ئىرادە بىلەن كۈتۈۋالىدۇ. مۇسىبەت يۈز بەرگەندە تەقدىرگە ئىشىنىش مۇستەھكەملىك ئاتا قىلالايدۇ. چۈنكى ئۇ كەلگەن مۇسىبەتنىڭ ئۆزى يارتىلىشتىن بۇرۇن تەقدىر قىلىنغانلىقىنى بىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قولدىن كەتكەن نەرسىگە غەم- قايغۇ قىلمايدۇ، كەلگەن خۇرسەنلىك بىلەن ئۆزىنى يوقۇتۇپ قويمايدۇ، بەلكى مۇستەھكەم ۋە تەڭپۇڭ ھالىتىنى ساقلاپ تۇرالايدۇ.

9069/5550 ـ وعنه رفعه: «إن الله تعالى يقول: ياعيسى، إني باعث من بعدك أمة إن أصابهم ما يحبون حمدوا وشكروا وأن أصابهم ما يكرهون احتسبوا وصبروا، ولا حلم ولا علم، قال: يارب كيف هذا لهم ولا حلم ولا علم؟ قال أعطيتهم من حلمي وعلمي»*

9069/5550 ـ ئەبۇ دەردا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى ئىيسا ! مەن سەندىن كېيىن بىر ئۇممەت ئەۋەتىمەن، ئۇلارغا بىر خۇشاللىق يەتكەن چاغدا، اللەقا ھەمدە ئېيتىپ، شۈكۈر قىلىدۇ. ئۇلارغا بىر مۇسىبەت يەتكەن چاغدا، سەۋر قىلىپ، مۇكاپاتىنى اللەتىن تىلەيدۇ. ئۇلارنىڭ بۇنداق قىلىشىغا تۇرتكە بولغان ئامىل ئۇلاردىكى ئەقىل ۋە ئىلىم ئەمەس، بەلكى ئىخلاستۇر " دېدى. ئىيسا ئەلەيھىسسالام: "ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇنداقتا بۇ قانداق بولىدۇ؟ "دەپ سورىدى. الله تائالا: "ئۇلارنىڭ ئىخلاسىغا تۇرتكە بولىدىغان ئەقىل ۋە ئىلىمنى مەن بېرىمەن "دېدى. (ئەھمەد26997)

4ـ ئاللاھ تەقسىم قىلغان نەرسە بىلەن رازى بولۇش؛

تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ مېۋىلىرىدىن بىرسى: ئاللاھ تەقسىم قىلغان نەرسە بىلەن رازى بولۇش، ئاللاھ رىزىق ئاتا قىلغان نەرسە بىلەن قانائەتلىنىشتۇر. بۇ مۆمىننىڭ كۆڭلىدە ۋە ھاياتىدا ياخشى نەتىجە بېرىدۇ.

بىرىنچىسى: كۆڭۈلنىڭ بايلىقىدۇر: چۈنكى كىشىلەرنىڭ قاتارىدا بىر ئويمان ئالتۇن بېرىلسە يەنە ئىككىنچىسى بولسا بولاتتى دەيدىغانلار بار. ھەقىقى بايلىق كۆڭۈلنىڭ بايلىقىدۇر.

ئىككىنچىسى: رىزىق ئىزدەشتە ياخشى يول ئىزدەش، مۆمىن كىشى رىزىق ئىزدەيدۇ، تۇرمۇشنى ياخشىلاش ئۈچۈن جاپا چېكىدۇ. بىراق نورمال يول بىلەن رىزىق ئىزدەيدۇ. كىچە-كۈندۈز دۇنيا ھەلەكچىلىگى بىلەن بولۇپ، بەدەنلىرى چارچاپ، قەلبلىرى چېچىلىپ، كۆڭلى غەمگە چۈمۈپ، بىردەممۇ كۆڭلى خاتىرجەم بولمايدىغان، مىڭىسى ئارام تاپمايدىغان كىشلەردەك بولۇپ كەتمەيدۇ.

ئۈچىنچى: قول ئىلكىدە بولمىغان نەرسىلەرگە ئۆزىنى ئۇرۇپ كەتمەيدۇ. كۈچىنىڭ يېتىشىچە ھەرىكەت قىلىدۇ، ئىرىشكىلى بولمايدىغان نەرسىنى ئاززۇ قىلىپ ياشمايدۇ.

5ـ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىشتا ئىززەتلىك بولۇش؛

تەقدىرگە ئىشىنىشنىڭ يەنە بىر مېۋىسى، مۆمىن كىشى ھاجىتىنى قولغا كەلتۈرۈشتە ئىززىتىنى قوغدايدۇ، ئۆزىنى خار قىلىپ قويمايدۇ، بېشىنى تۆۋەن قىلىپ قويىدىغان ئىشلارنى قىلمايدۇ، مەخلۇقا بىلىنى ئەگمەيدۇ. ئىززەت مۆمىننىڭ شەرىپى، بۇنىڭغا سەل

قاراشقا بولمايدۇ. بىر نەرسىگە ئىرشىش ئۈچۈن ئۆزىنى خار قىلىش توغرا بولمايدۇ.

6ـ كۆڭۈل خاتىرجەم بولۇش؛

مۆمىنىنىڭ كۆڭۈل خاتىرجەملىكىنى ھىس قىلىشى، قەلبى ئارامىنى تېپىشىدۇر. چۈنكى ئۇ، ئاللاھ تەقدىر قىلغان خاتىرجەملىك چوقۇم بولىدىغانلىقى، ئاللاھ تەقدىر قىلغان بالايى قازادىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئاللاھ تائالا كۆڭۈل خۇرسەنلىكىنى رازى بولۇش ۋە ئىشىنىش ئاساسىدا بەلگىلىدى. غەم ۋە قايغۇنى رەنجىش ۋە شەك قىلىشقا ئالاقىدار قىلدى. ئاللاھنىڭ تەقدىرى شەكسىز ئىجرا بولىدىغان تۇرسا نېمىگە رەنجىمەك، ئىچى سىقىلماق ۋە شۇملانماق؟ مۆمىنىنىڭ شۇئارى دائىم: " ئاللاھ نېمىنى تەقدىر قىلغان بولسا شۇ بولىدۇ" دىمەكتۇر.

7ـ خىزمەت ۋە ھەرىكەتكە يۈزلىنىشتىن ئىبارەت.

مۇسۇلمان كىشى تەقدىرگە ئىشىنىش ئارقىلىق كۆڭلىدە ۋە ھاياتىدا قولغا كەلتۈرگەن كۆڭۈل خاتىرجەملىكى، يۈرەك راھىتى، ئۆتمۈشكە ھەسرەتلىنىشتىن، ھازىرقى رىئاللىقتىن تاقەتسىزلىك قىلىشتىن، كېلەچەكتىن ئەككىلىنىشتىن سالامەتلىكنى ھىس قىلغاندىن كېيىن، دىلىنى تازىلاش، زېمىنىنى گۈللەندۈرۈش، جەمىيەتنى ئىسلاھ قىلىش ۋە ئالەمنى توغرا يولغا يېتەكلەشتە ئىجابى يۈلۈنۈشكە، پايدىلىق خىزمەتكە ۋە ياخشى خىسلەتكە يۈزلەنمەكتىن باشقا يولنى تاپالمايدۇ. مانا بۇ مۇسۇلماننىڭ غېمى، بۇيرۇلغان ئىشلارغا بويسۇنۇش، چەكلەنگەن ئىشلاردىن قول تارتىش ۋە تەقدىر بىلەن رازى بولۇشتۇر.

7652/4606 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى الله مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلٍّ خَيْرٌ، احْرِصْ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ وَاسْتَعِنْ بِالله وَلا تَعْجَزْ، وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ لَكَانَ كَذَا وَكَذَا. وَلَكِنْ قُلْ: قَدَرُ الله وَمَا شَاءَ فَعَلَ. فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ))* مسلم (2664).

7652/4606 ـ ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كۈچلۈك مۆئمىن ئاجىز مۆئمىندىن ياخشى ۋە اللەقا ئەڭ سۆيۈملۈكتۇر. لېكىن ھەر ئىككىلىسى ياخشىدۇر. ساڭا پايدىلىق بولغان ئىشلارنى قىلىشقا ھېرىسمەن بولغىن، اللەتىن ياردەم تىلىگىن، ئۆزەڭنى ئاجىز ھېس قىلمىغىن (ھەرقانداق ئەھۋالدا ئۈمىتۋار بولغىن!) ئەگەر ساڭا بىرەر مۇسىبەت يەتسە: "كاشكى مۇنداق قىلغان بولسام، بۇ ئىش ئۇنداق بولمايتتى "دېمەستىن، ئەكسىچە: "اللەنىڭ تەقدىرى شۇنداقكەن. الله خالىغىنىنى قىلىدۇ "دېگىن! چۈنكى "كاشكى "دېگەن سۆز شەيتاننىڭ ئەمەلىگە ئىشىك ئاچىدۇ. (مۇسلىم: 2664)

ئاجىز مۇسۇلمان تەقدىر بىلەن ھۆججەت كۆرسىتىدۇ(باھانە كۆرسىتىدۇ)، كۈچلۈك مۆمىن كىشى ئاللاھنىڭ تەقدىرى مەغلۇپ بولمايدۇ، ھۆكمى قايتۇرۇلمايدۇ! دەپ ئىشىنىدۇ.

ئىسلام ئازاتلىق دەۋرىدە فارىس(ئىران) قۇماندانلىرىدىن بىرىسى ساھابىلارنىڭ بىرسىدىن: سىلەر كىم بولىسىلەر؟ دەپ سورىغاندا، ساھابە: " بىز ئاللاھنىڭ تەقدىرى، ئاللاھ بىزنى سىلەر بىلەن سىنىدى، سىلەرنى بىز بىلەن سىنىدى. ئەگەر سىلەر ئاسماندىكى بۇلۇتنىڭ ئۈستىدە

بولساڭلارمۇ، بىز ئەلۋەتتە چىققان بولاتتۇق ياكى سىلەر بىزگە چۈشكەن بولاتتىڭلار" دەپ جاۋاپ بەرگەن. قىيىنچىلىق يۈز بەرسە ياكى بالايى قازا كەلسە ھەسرەتلەنمىگىن، ئىجابىلىق بىلەن كىلەچەككە يۈزلەنگىن، ئەمەل قىلغىن، تىرىشقىن، ئەقىل يۈرگۈزگىن، پارلاق ھايات ئۈچۈن چوڭ ـ چوڭ قەدەم تاشلىغىن.

يەتتىنچى باپ. بەرزەخ ئالىمى ھەققىدىكى بايانلار

ئىنساننىڭ بىسىپ ئۆتىدىغان مەنزىللىرى

ئىنسان تۆت مەنزىلنى بېسىپ ئۆتىدۇ. ھەربىر مەنزىلنىڭ پەرقى ئالدىنقى مەنزىلگە سېلىشتۇرغاندا ئىنتايىن چوڭ بولىدۇ.

ئالدىنقى مەنزىل ئانىنىڭ بالىياتقۇسى بولۇپ، بۇ ھەم تار، ھەم قاراڭغۇ بىر مەنزىلدۇر. بۇ مەنزىل ئۈچ قاراڭغۇلۇقنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىككىنچى مەنزىل پانى دۇنيا بولۇپ، كىشى ئانىدىن تۇغۇلۇپ، تەربىيىلىنىپ، تەدرىيجى چوڭىيىپ، كۆنۈكۈپ قالغان جايدۇر، كىشى بۇ جايدا ئىش ھەرىكەتلىرى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ھەقىقي بەختلىك بولۇشى ياكى بەختسىزلىكى ئۈچۈن تەييارلىق قىلىدۇ.

ئۈچىنچى مەنزىل بولسا، ئالەمى بەرزەخدۇر. بۇ جاي روھقا نىسبەتەن دۇنيادىكى ھاياتلىق ئورنىدىن كەڭرى ۋە كاتتا جايدۇر.

تۆتىنچى مەنزىل- جەننەت ياكى دوۋزاختىن ئىبارەت مەڭگۈ تۇرىدىغان ئەڭ ئاخىرقى جايدۇر. ئاللاھ تائالا ئەڭ ئاخىرىدا روھ بىلەن تەندىن پۈتكەن ئىنساننى پەللىمۇ- پەللە بۇ يەرگە يۆتكەيدۇ. ئانىنىڭ بالىياتقۇسىدىن دۇنيا ھاياتلىقىغا، دۇنيادىكى ھاياتلىقتىن ئالەمى بەرزەخكە، ئالەمى بەرزەختىن ئاخىرەت دەرگاھىغا يۆتكەپ ھەممىنى جەمئىلەيدۇ. بۇ مەنزىللەرگە يېتىشكە ئىنساندىن باشقا . .. جانلىقلارنىڭ سالاھىيىتى ۋە لاياقىتى يوق. ئىنسان ھەم شۇ مەنزىلگە لايىق ئەمەل قىلىش ئىقتىدارى ۋە ئىستىبداتىغا ئىگە قاۋۇل قىلىپ يارىتىلغان. بۇ مەنزىللەرنىڭ ھەر بىرى ئۆزىگە مۇناسىپ بولغان قانۇنىيەتلەرگە تەۋە بولىدۇ. دېمەك ھەر بىر مەنزىلدە ئىنساننىڭ ھالىتى ئۆزگىچە بولىدۇ. ئىنساننى يوقتىن بار قىلىپ، تۈنجى قېتىم لاھىيىلەپ ۋە شۇنداق چوڭ ئىستىبداتلىق قىلىپ ياراتقان، ئۇنىڭغا ئۆلۈم بەرگۈچى ۋە تىرىلدۈرگۈچى ئاللاھقا مۇبارەك بولسۇن. ئۇ ئاللاھ ھەرقانداق ئىشقا قادىردۇر. ئۇ شۇنداق ئاللاھكى، ئىنسانلارنى بەخت ۋە بەختسىزلىك دەرىجىسىدە پەرقلىق قىلىپ يارىتىپتۇ. بىرىنى ئالى دەرىجىلىك بەختكە، يەنە بىرىنى تۆۋەن دەرىجىدىكى بەختكە ئېرىشتۈرۈپتۇ. بەزىلەرنى بولسا، مەڭگۈ چوڭقۇر قاتلاملىق، ئوتتۇرا قاتلاملىق ۋە تۆۋەن قاتلاملىق بەختسىزلىك ـ شەقىلىك ئىلكىگە مەھكۇم قىپتۇ. بۇ، ئىنسانلار بىلىم، ئەقىل ئىدراك، تەن ـ قۇۋۋەت، ئىش- ھەرىكەت ئىقتىدارى، مىجەز ـ خاراكتېر، ئەخلاق پەزىلەت قاتارلىقلار جەھەتتە پەرقلىق بولغانغا ئوخشايدۇ.

ھەركىم ئۆز ۋۇجۇدىنى تەپەككۇر ۋە مۇلاھىزە قىلىش ئارقىلىق تونۇپ يەتسە، بارلىق مىجەز- خۇسۇسىيەتلىرىنى بىلىپ يەتسە، كىشىگە بۇ بىلىمدىن ھەقىقى بىلىم ھاسىل بولۇپ، ئاللاھنىڭ راستىنلا بارلىقى ۋە بىرلىكى ئۇ كىشىگە ئايان بولۇپ، ئىمان گۇۋاھلىق سۆزىنى ئىختىيارسىز ئېيتىدۇ: «ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ يەككە يىگانەدۇر، تەڭدىشى ـ

شېرىكى يوقتۇر، پۈتكۈل ئالەمنىڭ۔ كائىناتنىڭ پادىشاھلىقى ئۇنىڭغىلا مەنسۇپتۇر، بارلىق ماختاشلار تەبىئى رەۋىشتە ئۇنىڭغا مەنسۇپ بولىدۇ. ياخشىلىق ئۇ ئاللاھنىڭ قولىدا، بارلىق ئىشلار ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتىدۇ، بارلىق كۈچ ۋە قۇۋۋەتلەر ئۇنىڭغا تەۋەدۇر، بارلىق ئىززەت۔ ھۆرمەت، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلىش ئۇنىڭغا تەۋە، بارلىق مەۋجۇداتلارنىڭ يېغىندىسىدىكى شەرتسىز كامالەت۔ بىر پۈتۈنلۈك ئاللاھقا مەنسۇپ.

كىشى ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىنى ھەقىقى تونۇش ئارقىلىق ئاللاھنى تونۇيالايدۇ، ئۇ ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىكىنى تونۇيالايدۇ. ۋە ئۇ پەيغەمبەر ئېلىپ كەلگەن ئەمرى۔ پەرمانلارنىڭ راستلىقىنى شۇنداق يۈكسەك دەرىجىدە بىلەلەيدۇكى، ئەقىللىق كىشلەر ئۇنىڭ راستلىقىغا گۇۋاھلىق ئېيتىدۇ، ساغلام بولغان تەپەككۇر قابىلىيىتى بار زېرەك كىشلەر چىن پۈتىدۇ ھەم چۈشۈنەلەيدۇ.

بەرزەخ ئالەمى دېگەن قايسى ئالەم؟

بەرزەخ ـ بۇ دۇنيا ئالەمدىن ئايرىلىپ، ئاخىرەت ئالەمگە يېتىپ بارغىچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى ئالەم دېمەكتۇر. ئۆلۈكلەر تا قىيامەت قايىم بولغان كۈنگە قەدەر بەرزەخ ئالەمدە بولىدۇ. بەرزەخ سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسىمۇ ـ ئىككى نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىپ تۇرىدىغان توساق ياكى توسما دېگەنلىكتۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿100﴾]

« مەن قويۇپ كەلگەن مال ـ مۈلكۈم بىلەن ياخشىلىق قىلىشىم مۇمكىن. (ئۇنىڭ دۇنياغا قايتىشى) مۇمكىن ئەمەس، ئۇ چوقۇم شۇ سۆزنى قىلغۇچىدۇر، ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا (ئۇلارنى دۇنياغا قايتىشتىن توسىدىغان) بىر توسما بولىدۇ » [مۇئمىنۇن سۈرىسى 100 ـ ئايەت].

ھەر بىر چىن ئېتىقادلىق ئىخلاسمەن مۇسۇلمان بەندە بۇ چاغدا يۈز بېرىدىغان ئەھۋاللاردىن خەۋەر تاپقاندا شۇ جاي ۋە شۇ كۈنلەرنىڭ دەھشەتلىكىدىن زىيادە قورقۇنچ تۇيغۇسىغا چۈمۈپ، ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا چىن كۆڭلىدىن يۈزلىنىدۇ ۋە ئەمەلىي ھەرىكەت قىلىشقا چىن كۆڭلىدىن ئىنتىلىدۇ. بۇ خىل ئالدىنى ئېلىشقا يۈزلىنىش ۋە ئەمەلىي ھەرىكەت قىلىش ھېرىسلىقى كىشىنىڭ تەقۋالىق قىلىشىغا ھەيدەكچىلىك قىلىدۇ. تەقۋالىق بولسا، ئىسلام شەرئىتىنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئەمەل قىلىش، توسقان چەكلىمىلىرىدىن يېنىش، بۇيرىغانىنى ئادا قىلىش بولۇپ، ئىككى دۇنيالىق بەخت۔ سائادەتنىڭ كاتتا سەرمايىسىدۇر. ئاللاھنىڭ نېمىتىگە ئېرىشكەن ياخشى كىشلەرنىڭ روھلىرى تىرىكلەرنىڭ روھلىرى بىلەن ئۇچرىشىدۇ. لېكىن ئازابقا دۇچار بولغانلارنىڭ روھلىرى بۇ ئۇچرىشىشتىن مەھرۇم بولىدۇ. ئۆلۈپ كەتكەن كىشلەرنىڭ روھلىرى چۈش ئارقىلىق تىرىكلەرگە مۇنداق دېگەنلىكى خاتىرلەنگەن: تىرىكلەرنىڭ ھەققىمىزدە قىلغان دۇئاسى تاغدەك نۇر بولۇپ ئالدىمىزغا كېلىدۇ. سالىھلارنىڭ روھلىرى سالىھلار بىلەن بىرگە بولىدۇ. بۇ خىلدىكى بىرگە بولۇش رىشتىسى ئۈچ ئورۇندا كۆرۈلىدۇ: دۇنيادىكى ھاياتلىقتا بىللە بولىدۇ؛ ئالەمى بەرزەختە بىللە بولىدۇ؛ ئاخىرەتتە بىللە بولىدۇ.

بەرزەخ ئالەمدىكى ئىشلار

مېيت دەپنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئىككى پەرىشتە قەبرىدە مېيتنىڭ يېنىغا ھازىر بولۇپ، ئۇنى ياتقان يېرىدىن تۇرغۇزىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن "رەببىڭ كىم؟ دىنىڭ نېمە ۋە پەيغەمبىرىڭ كىم؟ "دېگەن سوئاللارنى سورايدۇ. مېيت ئەگەر مۇسۇلمان بولسا، يۇقىرىقى سوئاللارغا "رەببىم ئاللاھ، دىنىم ئىسلام، پەيغەمبىرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام "دەپ جاۋاب بېرەلەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا دوزاختىن بىر كۆرۈنۈش كۆرستىپ، سېنىڭ ئورنۇڭ ـ ئەگەر ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولمىغان بولساڭ ـ بۇ ئىدى. ئاللاھ سېنىڭ ئىمانىڭنىڭ سەۋەبى بىلەن ئورنۇڭنى جەننەتكە بەلگىلىدى، دەپ جەننەتتىن بىر كۆرۈنۈش كۆرستىدۇ ۋە يۈزىنى شۇ تەرەپكە قارىتىپ قويىدۇ. مېيت ئەگەر مۇسۇلمان بولمىسا يۇقىرىقى سوئاللارغا جاۋاب بېرەلمەيدۇ، ئۇنىڭغا جەننەتتىن بىر كۆرۈنۈش كۆرستىپ، ئەگەر سەن ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغان بولساڭ ئورنۇڭ مۇشۇ ئىدى، ئەمدى سېنىڭ ئورنۇڭ دوزاخ بولىدۇ، دەپ يۈزىنى دوۋزاخقا قارىتىپ قويىدۇ.

2638/1546 – وعنه رفعه: ((إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ، إِنَّهُ يَسْمَعُ خفق ـ قَرْعَ ـ نِعَالِهِمْ إذا انصرفوا، أَتَاهُ مَلَكَانِ فَيُقْعِدَانِهِ فَيَقُولانِ له: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ: مُحَمَّدٍ، فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَيَقُولُ: أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ الله وَرَسُولُهُ، فَيُقَالُ لَهُ: انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ أَبْدَلَكَ الله بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا، وَأَمَّا الْكَافِرُ والمناقق، فَيَقُولُ: لا أَدْرِي كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ فيه فَيُقَالُ: لا دَرَيْتَ وَلا تَلَيْتَ ثم يُضْرَبُ بِمَطَرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بين أذنيه فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إلا الثَّقَلَيْنِ))* البخاري ، مسلم (2870)

2638/1546 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مېيىت قەبرىگە قويۇلۇپ، قېرىنداشلىرى قايتىپ ماڭغاندا، (مېيىت) ئۇلارنىڭ ئاياق تىۋىشىنى ئاڭلايدۇ. شۇ پەيتتە ئىككى پەرىشتە كېلىپ، ئۇنى ئولتۇرغۇزىدۇ ۋە: بۇ كىشى (يەنى مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) ھەققىدە قانداق قارايتتىڭ؟ دەپ سورايدۇ. ئەگەر ئۇ مۇئمىن بولسا: ئۇ اللەنىڭ بەندىسى ۋە ئۇنىڭ رەسۇلى دەپ گۇۋاھلىق بەرگەنىدىم، دەيدۇ. پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا: دوزاختىكى ئورنۇڭغا قاراپ باق، الله ئۇنى ساڭا جەننەتتىن بىر ئورۇنغا ئالماشتۇرۇپ بەردى، دەيدۇ. ئۇ جەننەتنى ۋە دوزاخنى كۆرىدۇ. (قەتادەنىڭ رىۋايىتىدە: شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قەبرىسى كېڭەيتىپ بېرىلىدۇ، ـ دېيىلگەن). ئەگەر ئۇ مۇناپىق ۋە ياكى كاپىر بولسا، پەرىشتىلەر: بۇ كىشى ھەققىدە قانداق قارايتتىڭ؟ دەپ سورىغاندا، ئۇ: مەن بىلمەيمەن، باشقىلار نېمە دېگەن بولسا، شۇنى دەيتتىم، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئۇنىڭغا: سەن ئۇنىڭ كىملىكىنىمۇ بىلمىدىڭ، ئۇنىڭغىمۇ ئەگەشمىگەنىدىڭ، دېيىلىدۇ ۋە تۆمۈر بولقا بىلەن ئۇرۇلىدۇ. ئاغرىققا چىدىمىغان ئۇ ئادەم شۇنداق ۋارقىرايدۇكى، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئىنسان بىلەن جىندىن باشقا بارلىق مەۋجۇدات ئاڭلايدۇ. (بۇخارى: 1374) ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[يُثَبِّتُ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ

اللّٰهُ مَا يَشَاءِ ([27](#))]

«ئاللاھ مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمان بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەھكەم تۇرغۇزىدۇ» [ئىبراھىم سۈرىسى 27 ـ ئايەت]. ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «بۇ ئايەت قەبرىدىكى سوراق ـ سوئاللار ھەققىدە چۈشكەن» دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

2639/1547 – أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إِذَا قُبِرَ الْمَيِّتُ أَتَاهُ مَلَكَانِ أَسْوَدَانِ أَزْرَقَانِ يُقَالُ لأَحَدِهِمَا الْمُنْكَرُ، وَالآخَرُ النَّكِيرُ، فَيَقُولانِ: مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ؟ فَيَقُولُ: مَا كَانَ يَقُولُ هُوَ عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَيَقُولانِ: قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ هَذَا، ثُمَّ يُفْسَحُ لَهُ فِي قَبْرِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا فِي سَبْعِينَ ثُمَّ يُنَوَّرُ لَهُ فِيهِ، ثُمَّ يُقَالُ لَهُ: نَمْ فَيَقُولُ: أَرْجِعُ إِلَى أَهْلِي فَأُخْبِرُهُمْ فَيَقُولانِ: نَمْ كَنَوْمَةِ الْعَرُوسِ الَّذِي لا يُوقِظُهُ إِلاَّ أَحَبُّ أَهْلِهِ إِلَيْهِ حَتَّى يَبْعَثَهُ اللهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ، وَإِنْ كَانَ مُنَافِقًا، قَالَ: سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ قولا فَقُلْتُ مِثْلَهُ، لا أَدْرِي فَيَقُولانِ قَدْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُولُ ذَلِكَ فَيُقَالُ لِلأَرْضِ: الْتَئِمِي عَلَيْهِ، فَتَلْتَئِمُ عَلَيْهِ، فَتَخْتَلِفُ أَضْلاعُهُ فَلا يَزَالُ فِيهَا مُعَذَّبًا حَتَّى يَبْعَثَهُ اللهُ مِنْ مَضْجَعِهِ ذَلِكَ))* الترمذي (1071)

2639/1547 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مېيىت قەبرىگە قويۇلغاندىن كېيىن، مۇنكەر ۋە نەكىر ئىسىملىك، چېقىر كۆزلۈك، قاپقارا ئىككى پەرىشتە ئۇنىڭ يېنىغا كىرىدۇ. ئۇ ئىككىسى: سەن بۇ كىشى توغرۇلۇق نېمە دەيتتىڭ؟ دەپ سورايدۇ، ئۇ: ئۇ، اللەنىڭ بەندىسى ۋە ئۇنىڭ رەسۇلى. بىر اللەتىن باشقا ھېچبىر مەئبۇدنىڭ يوقلۇقىغا، مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ اللەنىڭ بەندىسى ۋە رەسۇلى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرەتتىم، ـ دەيدۇ. ئۇ ئىككى پەرىشتە: بىز سېنىڭ مۇشۇنداق دېيىشىڭنى بىلەتتۇق، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭ قەبرىسىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 70، كەڭلىكى 70 گەز كېڭەيتىلىپ، نۇرلاندۇرۇپ بېرىلىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا: سەن ئارام ئالغىن! دېيىلىدۇ. ئۇ: مەن ئائىلەمگە قايتىپ، ئۇلارغا (بۇ يەردىكى ئەھۋاللارنى) يەتكۈزىمەن، دەيدۇ. پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا سەن يېڭى توي قىلغان، ئەڭ ياخشى كۆرگەن كىشىسىدىن باشقا ھېچكىم ئويغۇتالمايدىغان يىگىتكە ئوخشاش ئۇخلىغىن! دەيدۇ. تاكى الله ئۇنى قايتا تىرىلدۈرگىچە، ئۇ شۇ ھالەتتە قالىدۇ. ئەگەر ئۇ مۇناپىق بولسا: مەن باشقىلاردىن نېمىنى ئاڭلىغان بولسام، شۇنى دېدىم. باشقىسىنى ئۇقمايمەن، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. پەرىشتىلەر: بىز سېنىڭ مۇشۇنداق دەيدىغانلىقىڭنى بىلەتتۇق، دەيدۇ. ئۇنىڭ قەبرىسىگە: ئى قەبرە! يىغىلغىن، تارلىغىن ! دېيىلىدۇ. قەبرە يىغىلىپ، ئۇنىڭ ئۇستىخانلىرى بىر ـ بىرىگە كىرىشىپ كېتىدۇ. تاكى الله سۇبھانەھۇ ۋەتەئەلا ئۇنى قايتا تىرىلدۈرگىچە، ئۇ شۇنداق ئازابلىنىدۇ. (تىرمىزى: 1071)

تەن بىلەن روھنىڭ مۇناسىۋىتى

ئەبۇ ئەۋانە ئەلئەسفەرائى ئۆزىنىڭ «جامىئى سەھىھ» ناملىق كىتابىدا شۇنداق يازىدۇ: روھنىڭ

تەن بىلەن بەش خىل مۇناسىۋىتى بولىدۇ:

(1) ئادەم تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرى بالىياتقۇدىكى ئالاقىسى؛

(2) تۇغۇلغاندىن كېيىنكى ھاياتلىق داۋامىدىكى ئالاقىسى؛

(3) ئۇيقۇلۇق ھالەتتىكى ئالاقىسى، بۇ چاغدا روھنىڭ مۇناسىۋىتى ئىككى خىل ھالەتتە بولىدۇ. بىرخىل ھالىتى بەدەندىن ئايرىلماس ھالىتى (بۇ ھالەت تېبابەتتە روھى مۇقىم دېيىلىدۇ). يەنە بىر خىلى روھنىڭ تەندىن ئايرىلىپ ھەرىكەت قىلىش ھالىتى (بۇ روھى راۋان دېيىلىدۇ). روھنىڭ كېيىنكى ھالىتى ئادەم ئۇخلىغان چاغدا روھنىڭ تەندىن تولۇق ئايرىلىپ چىقىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ، روھ بۇ چاغدا تەندىن تولۇق ئايرىلىپ چىقىپ روھلار دۇنياسىغا چىقىدۇ. روھنىڭ روھلار دۇنياسىدا كۆرگەن ئىشلىرى كىشىنىڭ خاتىرىسىدە چۈش بولۇپ شەكىللىنىدۇ. روھنىڭ ئەۋۋەلقى ھالىتى (روھى مۇقىم) تەندىن ئايرىلمىغانلىقى ئۈچۈن تەن ھاياتلىقىنىڭ ئىپادىسى بولغان قان ئايلىنىش، نەپەس ئېلىش، يېگەن تاماقنىڭ ئاشقازاندا ھەزىم بولۇشى داۋاملىشىپ تۇرىدۇ.

(4) بۇ روھ بىلەن تەننىڭ ئالەمى بەرزەخدە بولىدىغان ئالاقىسى بولۇپ، بۇ چاغدا روھنىڭ بىر قىسمى بولغان روھى مۇقىم ھالىتى بەدەندىن تولۇق چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، روھى راۋان يەنە تەن بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ساقلاپ قالىدۇ. مۇشۇ سەۋەپتىن ئىسلام ئەنئەنىسىدە قەبرىستانغا بارغان كىشىلەرنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرگە سالام قىلىش ئادىتى شەكىللەنگەن.

(5) قىيامەت قايىم بولغان چاغدىكى تەن بىلەن روھنىڭ ئالاقىسى. بۇ ئىنتايىن تولۇق بولغان بىر خىل ئالاقە شەكلىدۇر. بۇ چاغدىكى روھ بىلەن تەننىڭ ھالىتى ئۆلۈم، ئۇيقۇ ۋە بۇزۇلۇش-چىرىش قاتارلىق ناچار ھالەتلەر بولمايدىغان مەڭگۈلۈك مۇناسىۋەتتۇر. بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىمدىن مۇنداق بىر ھەدىس بايان قىلىنغان

2660/1557 – مُحَمَّدُ بْنُ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: أَلا أُحَدِّثُكُمْ عَنِّي، وَعَنْ أُمِّي، فَظَنَنَّا أَنَّهُ يُرِيدُ أُمَّهُ الَّتِي وَلَدَتْهُ، قَالَ قَالَتْ: عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – أَلا أُحَدِّثُكُمْ عَنِّي، وَعَنْ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قُلْنَا: بَلَى، قَالَتْ: لَمَّا كَانَتْ لَيْلَتِي الَّتِي النَّبِيُّ فِيهَا عِنْدِي انْقَلَبَ فَوَضَعَ رِدَاءَهُ وَخَلَعَ نَعْلَيْهِ وَبَسَطَ طَرَفَ إِزَارِهِ عَلَى فِرَاشِهِ فَاضْطَجَعَ، فَلَمْ يَلْبَثْ إِلاَّ رَيْثَمَا ظَنَّ أَنْيْ قَدْ رَقَدْتُ، وأَخَذَ رِدَاءَهُ رُوَيْدًا، وَانْتَعَلَ رُوَيْدًا، وَفَتَحَ الْبَابَ رُوَيْدًا، فَخَرَجَ، ثُمَّ أَجَافَهُ رُوَيْدًا، وجَعَلْتُ دِرْعِي فِي رَأْسِي، وَاخْتَمَرْتُ، وَتَقَنَّعْتُ إِزَارِي، ثُمَّ انْطَلَقْتُ عَلَى إِثْرِهِ حَتَّى جَاءَ الْبَقِيعَ، فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ثَلاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ انْحَرَفَ فَانْحَرَفْتُ، فَأَسْرَعَ فَأَسْرَعْتُ، فَهَرْوَلَ فَهَرْوَلْتُ، فَأَحْضَرَ فَأَحْضَرْتُ، فَسَبَقْتُهُ فَدَخَلْتُ، فَلَيْسَ إِلاَّ أَنِ اضْطَجَعْتُ فَدَخَلَ، فَقَالَ: ((مَا لَكِ يَا (عَائِشُ) (حَشْيَا) رَابِيَةً)) قُلْتُ: لا شَيْءَ قَالَ: ((لَتُخْبِرِينِي أَوْ لَيُخْبِرَنِّي اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ))، قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي فَأَخْبَرْتُهُ، فقَالَ: ((فَأَنْتِ السَّوَادُ الَّذِي رَأَيْتُ أَمَامِي))، قُلْتُ: نَعَمْ فَلَهَدَنِي فِي صَدْرِي لَهْدَةً أَوْجَعَتْنِي، ثُمَّ قَالَ: ((أَظَنَنْتِ أَنْ يَحِيفَ الله عَلَيْكِ وَرَسُولُهُ))، قَلَتْ: مَهْمَا يَكْتُمِ النَّاسُ يَعْلَمْهُ الله قال: نَعَمْ، قَالَ: ((فَإِنَّ جِبْرِيلَ أَتَانِي حِينَ رَأَيْتِ، فَنَادَانِي فَأَخْفَاهُ مِنْكِ، فَأَجَبْتُهُ وأَخْفَيْتُهُ مِنْكِ، وَلَمْ يَكُنْ يَدْخُلُ عَلَيْكِ،

وَقَدْ وَضَعْتِ ثِيَابَكِ، وَظَنَنْتُ أَنْ قَدْ رَقَدْتِ، وَكَرِهْتُ أَنْ أُوقِظَكِ، وَخَشِيتُ أَنْ تَسْتَوْحِشِي))، فَقَالَ: ((إِنَّ رَبَّكَ يأمُرُكَ أَنْ تَأْتِيَ أَهْلَ الْبَقِيعِ فَتَسْتَغْفِرَ لَهُمْ))، قُلْتُ: كَيْفَ أَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: ((قولِي السَّلامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْمُسْلِمِينَ، وَيَرْحَمُ اللهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللهُ لَلاحِقُونَ))* مسلم (974) 103

2660/1557 ـ مۇھەممەد ئىبنى قەيس ئىبنى مەخرەمەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ بىر كۈنى كۈپچىلىككە: مەن سىلەرگە ئۆزۈم ۋە ئانام ھەققىدە سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ ـ دېگەن ئىدى، بىز (كۈپچىلىك) ئۇنى ئۆز ئانىسى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپتۇق. بىراق ئۇ مۇنداق دېدى: بىر كۈنى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: مەن ئۆزۈم ۋە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەققىدە سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ دېدى. بىز: سۆزلەپ بەرگىن! دېدۇق. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: بىر كېچىسى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ نۆۋىتى مەندە ئىدى. ئۇ، ئايىقىنى سېلىپ، ئاياغ تەرىپىگە قويدى. ئاندىن يەكتىكىنى سېلىپ، بىر تەرىپىنى ئاستىغا سېلىپ ياتتى. ئۇزۇن ئۆتمەيلا، مېنى ئۇخلاپ قالدى دەپ ئويلاپ يەكتىكىنى ئېلىپ، ئايىقىنى كىيدى ۋە ئۇن تىنىسىز ئۆيدىن چىقىپ، ئىشىكنى يېپىپ قويدى. مەن لىچەكمىنى بېشىمغا ئارتىپ، كىيىمىمگە يۆگىنىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئىزىغا ئەگىشىپ ماڭدىم. ئۇ، بەقىئ قەبرىستانلىقىغا بېرىپ، ئۇزۇنغىچە ئۆرە تۇردى. ئاندىن قولىنى ئۈچ قېتىم كۆتەرگەندىن كېيىن ماڭدى، مەنمۇ ئارقىسىدىن ماڭدىم. ئۇ تېز ماڭسا، مەنمۇ تېز ماڭدىم. يۈگۈرسە، يۈگۈردۈم. ئۆيىنىڭ قېشىغا كەلگەندە، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئۆيگە كىرىپ، بۇرۇنقىدەك يېتىۋالدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كىرىپ: ئى ئائىشە! نېمە بولدى، دۈگگە ياماشقاندەك ھاسىراپ كېتىپسەنغۇ؟ دېدى. مەن: ھېچنېمە بولمىدى، دېدىم. دەپ بەرگىن، بولمىسا ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى الله دەپ بېرىدۇ، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! دېگىنىمچە ھەممىنى سۆزلەپ بەردىم. بايام ئالدىمدا كۆرۈنگەن قارا كۆلەڭگە سەنمىدىڭ؟ دېدى. ھەئە، ئى رەسۇلۇللاھ! دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەيدەمدىن بىرنى ئىتتىرىۋەتتى، مەيدەم ئاغرىپ كەتتى. ئاندىن: سەن الله ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنى زۇلۇم قىلامدىكىن دەپ گۇمان قىلدىڭمۇ؟ (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى تاشلاپ باشقا خوتۇنلىرىنىڭ يېنىغا چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدىڭمۇ؟) دېدى. ئىنسان ھەر قانچە مەخپىي ئىش قىلسىمۇ، الله ئۇنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، دېدىم. توغرا ئېيتتىڭ، بايام جىبرىئىل كېلىپ، ساڭا تۇيدۇرماستىن، مېنى چاقىردى. مەنمۇ ساڭا تۇيدۇرماستىن جاۋاب بەردىم. سەن يېتىپ بولغان ئىدىڭ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆيگە كىرمىدى. مەن سېنى ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، ئويغاتمىدىم. ئەمما يالغۇز قېلىپ، قورقۇپ قېلىشىڭدىنمۇ ئەنسىرىدىم. جىبرىئىل پەرۋەردىگارىمنىڭ مېنى بەقىئ قەبرىستانلىقىغا بېرىپ، ئۇلارغا مەغفىرەت تەلەپ قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنى ئېيتتى، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن نېمە دەيمەن؟ دەپ سورىدىم. ئەسسالام ئەي قەبرە ئەھلى بولغان مۇئمىنلەر ۋە مۇسۇلمانلار ! بىزدىن ئىلگىرى كەتكەنلەرگە ۋە كېيىن قالغانلارغا الله رەھمەت قىلسۇن. الله خالىسا، بىزمۇ پات ئارىدا سىلەرگە قوشۇلىمىز دېسەڭ بولىدۇ، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئى قەبرىدىكى مۇئمىنلەر! سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان ئۆلۈم كەلدى، ئەمما

قىيامەت كۈنى تېخى كەلمىدى. الله خالىسا، بىزمۇ پات ئارىدا سىلەرگە قوشۇلىمىز. ئى الله! بەقىئۇلغەرقەد ئەھلىنى مەغفىرەت قىلغىن! دېيىلگەن. (مۇسلىم: 974)

ئىبنى قەييىم جەۋزى مۇنداق دەيدۇ: روھنىڭ روھلار ئالەمىگە ئۆرلىگەندىكى ھالىتى تەن ۋە ماددىنىڭ يۇقىرىغا ئۆرلىگەندىكى ھالىتى بىلەن ئوخشاش بولمايدۇ. روھنىڭ يېقىن ۋە يىراقلىشىش ھالىتى ماددى ئالەمنىڭ يېقىنلىشىش ۋە يىراقلىشىش قانۇنىيىتىگە بويسۇنمايدۇ. شۇنداقلا، روھ تەندىن ئايرىلغاندىن كېيىن تەننى يۆيۈپ، كېپەنلەپ، نامىزىنى چۈشۈرۈپ، يەرلىككە قويغان ھامان يەتتە قاتلام ئاسماننىڭ ئۈستىگە چىقىپ، يەنە تەننىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىدۇ. بۇ ۋاقىت- ماددى قانۇنىيەت بويىچە ئېيتقاندا كۆپ ۋاقىت بولسىمۇ روھنىڭ مۇساپىسىگە نىسبەتەن ئېلىپ ئەيتقاندا ئىنتايىن ئاز ۋاقىتتۇر. ئۇيقۇلۇق ھالەتتىكى ۋە ئويغاقلىقتىكى روھنىڭ يۇقىرى ئالەمگە ئۆرلىشى ۋە تۆۋەنگە چۈشۈشىنى بىر قىسىم ئالىملار بايقىغان چۈشەنچىلەر بىلەن مۇنداق مىسال كەلتۈرۈلگەن: كۈننىڭ جىسمى ئاسماندا بولىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ يورۇقلۇقى ۋە باشقا ھەرخىل تەسىرلىرى پۈتۈن يەرنى قاپلىغان بولۇپ، ئۇ يەرنى تولۇق يورۇتۇپ تۇرۇشقا ۋە ئىسسىقلىق بېرىشكە يېتىدۇ.

قەبرىنىڭ ئازابى

قەبرىنىڭ ئازابى ـ كاپىرلارغا، مۇناپىقلارغا ۋە مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي ـ گۇناھكار كىشىلەرنىڭ بەزىسىگە بولىدۇ. مەيلى ئۇلارنىڭ جەسەتلىرى قەبرىلەرگە كۆمۈلمەستىن كۆيۈپ كۈل بولۇپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى يىرتقۇچلارغا يەم بولۇپ تۈگەشكەن بولسۇن، مەيلى قانداقلا ھالەتتە بولمىسۇن، ئاللاھ ھەر ھالەتتە ئۇلارنىڭ جانلىرى بىلەن جەسەتلىرىنى ئازابلاشقا قادىردۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ (46)]

«ئۇلار ئەتىگىنى ـ ئاخشىمى ئوتقا توغرىلىنىپ تۇرىدۇ، قىيامەت قايىم بولغان كۈندە ئى پىرئەۋن جامائەسى ئازابنىڭ ئەڭ قاتتىقىغا (دوزاخقا) كىرىڭلار دېيىلىدۇ» [غاپىر سۈرىسى 46 ـ ئايەت].

2052/1195 ـ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئايالى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، بىر يەھۇدىي ئايال ئۇنىڭدىن بىر نەرسە سوراپ كەلدى ۋە: الله سېنى قەبرە ئازابىدىن ساقلىسۇن ! دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (ھەيران قېلىپ) پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: كىشىلەر قەبرىلىرىدە ئازابلىنامدۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مەنمۇ اللەقا سېغىنىپ قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن، دېدى. بىر كۈنى ئەتىگىنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلاغقا مىنىپ چىقىپ كەتتى، شۇ كۈنى كۈن تۇتۇلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چاشگاھ ۋاقتى بىلەن قايتىپ كېلىپ، ئاياللىرىنىڭ ھۇجرىلىرى ئارىسىدىن ئۆتۈپ، كىشىلەر بىلەن نامازغا تۇردى (داۋامى يۇقىرىقى ھەدىسكە ئوخشاش). بۇ رىۋايەتتە نامازدىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلارنى قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەشكە بۇيرىدى، دېيىلگەن. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: شۇندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ دوزاخ ئازابى ۋە قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلىگەنلىكىنى پات ـ پات ئاڭلاپ قالاتتىم، دەيدۇ. (بۇخارى:

(1050

2394/1394 – وزاد ((الكبير)): عن ابن عمرو بن العاص: ((إن المؤمن يؤمر بقبره يوسع سبعين طولاً وسبعين عرضًا، ويفرش ويطيب وينور، وفيه باب إلى الجنة، وإن الكافر يضيق عليه قبره ويكلأ حيات كأعناق البخت، ويرسل عليه ملائكة صم عمي معهم فطاطيس من حديد لا يبصرونه فيرحمونه ولا يسمعون صوته فيرحمونه وفيه باب إلى النار إذا نظر منه مقعده سأل الله أن يديم ذلك عليه، فلا يصل إلى ما وراءه))* رواه الطبراني في ((الكبير))

2394/1394 ـ تەبەرانى ئەلكەبىردە ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاستىن يۇقىرىقى ھەدىسكە مۇنۇلارنى قوشۇپ رىۋايەت قىلدى: مۇئمىننىڭ قەبرىسگە بۇيىرۇق چۈشۈرۈلۈپ، ئۇزۇنلىقى يەتمىش، كەڭلىكى يەتمىش گەز چوڭايتىلىدۇ، ئاندىن كۆرپە سېلىنىدۇ، خۇشپۇراق چېچىلىدۇ، نۇرلاندۇرۇلىدۇ ۋە جەننەت تەرەپتىن ئىشىك ئېچىلىدۇ. كاپىرنىڭ قەبرىسى تارايتىلىدۇ ۋە تۆگىنىڭ لوككىسىدەك چوڭلۇقتىكى يىلانلار بىلەن توشقۇزۇلىدۇ. ئاندىن قوللىرىدا بازغان تۇتقان پەرىشتىلەر كىرگۈزۈلىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆزى كور، قۇلىقى گاس بولغاچقا، كاپىرنىڭ ئىڭرىغان ئاۋازىنىمۇ ئاڭلىمايدۇ، رەھىم شەپقەت دېگەننىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇ قەبرىدە دوزاخ تەرەپكە ئېچىلغان بىر ئىشىك بار بولۇپ، كاپىر ئۇ يەردىن ئۆزىنىڭ دوزاختىكى جايىنى ھەر كۆرگەندە، اللەتىن قەبرە ئازابىنىڭ داۋاملىشىشىنى، قەبرە ئازابىدىن كېيىن كېلىدىغان بۇ دوزاخ ئازابىغا بېرىپ قالماسلىقنى تىلەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرە ئازابىدىن ، دوزاخ ئازابىدىن پانا تىلەپ قىلغان دۇئالىرى كۆپتۇر.

اللّهُمّ إنِّي أعُوُذ بك منْ عذاب جهنّم ومنْ عذاب الْقبْر ومنْ فتْنة الْمحْيا والْمماتِ ومنْ شرّ فتْنة الْمسيح الدّجّال*

ئى الله! مەن ساڭا سېغىنىپ قەبرە ئازابىدىن، دوزاخ ئازابىدىن، ھايات ـ ماماتنىڭ پىتنىسىدىن ۋە كاززاب دەججالنىڭ پىتنىسىنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمەن. (مۇسلىم: 588)

قەبرىنىڭ نېمىتى

قەبرىنىڭ نېمىتى ۋە راھىتى ھەقىقىي مۆمىنلەرگە بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ (41)]

«شۈبھىسىزكى، "پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھتۇر "دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا پەرىشتىلەر چۈشۈپ: "قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خوشال بولۇڭلار "دەيدۇ» [فۇسسىلەت سۈرىسى 30 ـ ئايەت].

بەزى ئازغۇن كىشىلەرنى قەبرىدە مېيىتنىڭ تىرىلىشىگە، قەبرىنىڭ ئازابى ۋە نېمىتىگە ـ بۇنداق بولۇش رىئاللىققا ئۇيغۇن ئەمەس، قەبرىدىكى مېيىتنى ئاچقاندىن كېيىن ئۇ ئەسلىدىكى كۆمۈلگەن ھالىتىدە ياتقان، قەبرىمۇ كېڭىيىش ياكى تارلىشىش جەھەتتىن ھېچقانداق ئۆزگەرمىگەن دېگەن ئاخماقلارچە سۆزلىرى بىلەن ـ ئىنكار قىلىپ كەلمەكتە. ئۇلارنىڭ بۇ ئىنكارى نەقلى، ئەقلى ۋە ھېس دەلىللىرى بىلەن رەت قىلىنىدۇ.

نەقلىي دەلىل:

قەبردىكى تىرىلىش، قەبرىنىڭ ئازابى ۋە نېمىتىنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان ئايەت ۋە ھەدىسلاردىن بەزى دەلىللەر يۇقىرىدا بايان قىلىنىپ ئۆتتى.

2644/1549 – ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: مَرَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَبْرَيْنِ، فَقَالَ: ((إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، ثُمَّ قَالَ: بَلَى أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يمشي بِالنَّمِيمَةِ، وَأَمَّا الآخر فَكَانَ لا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ)) (ثُمَّ) دعا بعسيب رَطْبٍ فشقه اثْنَتَيْنِ، فغرس على هذا واحدًا وعلى هذا واحدًا ثُمَّ قَالَ: ((لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا))* البخاري ، مسلم (292)

2644/1549 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىككى قەبرىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: بۇ ئىككىسى قەبرىدە ئازابلىنىۋاتىدۇ. ئەمما چوڭ گۇناھ تۈپەيلىدىن ئەمەس، بۇلارنىڭ بىرسى سۇخەنچىلىك قىلاتتى، يەنە بىرسى سىيدۈكىگە دىققەت قىلمايتتى دېدى ۋە ھۆل شاختىن بىرنى ئېلىپ ئىككى پارچە قىلىپ، ھەر بىرىنى بىردىن قەبرىگە سانجىپ قويدى، ئاندىن: بۇ ئىككىسىنىڭ ئازابى مۇشۇ شاخ قۇرۇپ كەتكىچە بولسىمۇ يېنىكلىشى مۇمكىن دېدى. (بۇخارى: 1378)

ھېسسىي دەلىل:

بەرزەخ ئالەمى بۇدۇنيا ئالەمدىن ئايرىم بىر ئالەم. ئىنسان مۇشۇ ئالەمدە ئۆزىنىڭ ئەتراپىدا بولىۋاتقان نۇرغۇن ئىشلارنى بىلمەيدىغان ۋە ھېس قىلالمايدىغان تۇرسا، ئۇ باشقا بىر ئالەمدە بولىدىغان ئىشلارنى قانداقمۇ بىلەلىسۇن؟! ئانىنىڭ قۇرسىقىدىكى بۇۋاق تۇغۇلغىچە باشقا بىر ئالەمگە ئائىت بولغانلىقتىن، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى، خوشاللىقىنى، دەرتلىرىنى ۋە باشقا ئىشلىرىنى بىلەلمەيمىز. چۈنكى ئۇ باشقا بىر ئالەمدە، بىز باشقا بىر ئالەمدە ئەمەسمۇ؟!

بۇنى بىلىۋېلىش لازىمكى، قەبرىنىڭ ئازابى ۋە قەبرىدىكى راھەت دېگەندە، ئالەمى بەرزەخ (ئادەم ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن قىيامەت قايىم بولغۇچە بولغان ۋاقىت) نىڭ ئازاب ـ ئوقۇبىتى ۋە راھىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. شۇنداق بولغان ئىكەن ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن مەيلى ئۇ قەبرىگە كۆمۈلسۇن، ياكى يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ قارنىغا كىرىپ كەتسۇن ۋە ياكى ئوتتا كۆيۈپ كۈل بولۇپ كەتسۇن، كۆكۈم ـ تالغان بولۇپ كەتسۇن، كۈللىرى ھاۋاغا تورزۇپ كەتسۇن، جان چىققاندىن كېيىن قەبرىگە كىرگەنگە ئوخشاشلا، ئالەمى بەرزەخدىكى ئازابقا ۋە ياكى راھەتكە ئۇچرايدىغانلىقى چوقۇم. ئۇ ئازاب ياكى راھەت ئەۋەلدە روھقا، ئۇنىڭدىن كېيىن روھ ئارقىلىق تەنگە يېتىدۇ.

گاھىدا ئادەم چۈشىدە، ئۆزىنىڭ كەڭرى بىر جايلاردا نېمەتلەردىن ھۇزۇرلىنىۋاتقانلىقىنى ياكى تار بىر جايدا ئازابلىنىۋاتقانلىقى ۋە قورقۇنچىدىن يۈرىكى ئاغزىغا كېلىپ قالغانلىقىنى كۆرىدۇ. كۆرگەن چۈشىدىن قورقىنىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپ قارىسا ئۆزىنى بۇرۇنقىدەكلا ياتقان يېرىدە بەھۇزۇر يېتىۋاتقان كۆرىدۇ. ئۇنىڭ يېنىدا ياتقان كىشىسىمۇ ئۇنىڭغا نېمە ئىشلارنىڭ بولىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. ئۇيقۇ ئۆلۈمنىڭ جۈرىسىدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئۇيقۇنى ئۆلۈم دەپ ئاتىغان. ئاللاھ تائالا زۇمەر سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ:

[أَفَمَن يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ (24)]

«ئىنسانلار ئۆلىدىغان چاغدا ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ، ئۆلمىگەنلەرنىڭ جانلىرىنى ئۇخلىغان چاغلىرىدا ئالىدۇ. ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان (يەنى ئەجىلى يەتكەنلەر)نىڭ جانلىرىنى تۇتۇپ قېلىپ، قالغانلارنىڭ جانلىرىنى مۇئەييەن ۋاقىتقىچە (يەنى ئەجىلى يەتكىچە) قويۇپ بېرىدۇ» [زۇمەر سۈرىسى 24 ـ ئايەت].

ئەقلىي دەلىل:

ئۇخلىغان كىشى چۈشىدە رىئاللىققا مۇۋاپىق ھەق چۈشلەرنىمۇ كۆرىدۇ. ھەتتا بەزى كىشىلەر چۈشىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز سۈرىتى بىلەن كۆرىدۇ. لېكىن ئۇ كىشى ئويغانغاندىن كېيىن ئۆزىنى چۈشىدە كۆرگەنلىرىدىن بەكمۇ يىراق بىر جايدا ـ ئۆزىنىڭ ياتاق جايىدا ـ كۆرىدۇ. مۇنداق ئىشلار بۇ دۇنيادا رىئاللىقتا بولىۋاتقان تۇرسا، ئاخىرەت ئالەمدە قانداقمۇ بولمىسۇن!؟ ئەمما ئۇلارنىڭ « قەبرىلەرنى ئېچىپ كۆرگەندىن كېيىن مېيت ئەسلىدىكىدەك ياتقان، قەبرىمۇ كېڭىيىش ياكى تارلىشىش جەھەتتىن ھېچقانداق ئۆزگەرمىگەن» دەيدىغان گۇمانلىرىغا مۇنداق جاۋاب بېرىلىدۇ:

1 ـ قۇرئان ۋە ھەدىسلاردا بايان قىلىنىپ كەلگەن غەيبلەرنى ھېسسىي ئەزالار ئارقىلىق بىلەلمىگەنلىك سەۋەبتىن ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ. ئىنكار قىلغۇچىلار ئىنسانىنىڭ بىلىشى ۋە كۆرىشى چەكلىك بولغانلىقتىن بۇدۇنيادىكى نۇرغۇنلىغان ماددىي نەرسىلەرنىمۇ بىلەلمەي، كۆرەلمەي كېلىۋاتقانلىقىنى بىلسە ئىدى، بۇ ئىشلارغا ئىنكار قىلمىغان بولاتتى.

2 ـ بەرزەخ ئالەمىنىڭ ئەھۋالى ھېسسىي ئەزالار بىلەن بىلگىلى بولمايدىغان غەيبىي ئىشلاردىندۇر. ئەگەر بۇ ئىشلار ھېس بىلەن بىلىنىدىغان بولسا ئىدى، غەيبكە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ئەھمىيىتى بولمىغان ۋە غەيبكە ئىشەنگۈچىلەر بىلەن ئىنكار قىلغۇچىلار ئوخشاش بولۇپ قالغان بولاتتى.

3 ـ قەبرىنىڭ ئازابى، نېمىتى، ئۇنىڭ كېڭىيىشى ۋە تارلىشىشىنى مېيتنىڭ ئۆزىلا بىلىدۇ. باشقىلار ئۇنى بىلەلمەيدۇ. خۇددى ئۇخلىغان كىشىنىڭ چۈشىدە تار بىر جايدا ئازابلىنىۋاتقانلىقى، ھەتتا قورقۇنچىدىن نالە ـ پەرياد قىلغانلىقىنى ئۇنىڭ قويىنىدا ياتقان جۆرىسىمۇ بىلمىگىنىدەك، ئۆلۈكنىڭ يېنىدا تۇرغان كىشىلەرمۇ ئۇنىڭغا نېمە ئىشلارنىڭ بولىۋاتقانلىقىنى قەتئىي بىلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا گاھىدا ساھابىلىرى بىلەن بىرگە ئولتۇرىۋاتقان ۋاقىتلىرىدا، ئۇنىڭغا ۋەھىي كېلەتتى ئەمما ساھابىلار ئۇنى ھېس قىلمايتتى.

4 ـ ئىنسانلارنىڭ ئىدراك قىلىش قابىلىيىتى چەكلىك بولغانلىقتىن، مەۋجۇداتنىڭ ھەممىنى ئىدراك قىلالىشى مۇمكىن ئەمەس. يەتتە قات ئاسمان ۋە زېمىندىكى جانلىق، جانسىز مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ سانا ئېيتىدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ ھەمدۇ سانالىرىنى خالىغان بەندىلىرىگە ئاڭلىتىدۇ. شۇنداقتىمۇ بۇ ئىشلار بىزلەرگە مەلۇم ئەمەس. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدَهِ وَلَكِن لاَّ تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا (44)]

«يەتتە ئاسمان ـ زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مەخلۇقاتلار ئاللاھنى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ئاللاھنى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ. (يەنى ئاللاھنىڭ

ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ) لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر» [ئىسرا سۈرىسى 44 ـ ئايەت].

جىن ـ شەيتانلار يەر يۈزىنىڭ ھەممىلا يېرىدە تولۇپ تاشقان بولسىمۇ، بىز ئۇلارنى كۆرەلمەيمىز، كۆرەلمىگەنلىكىمىز ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىنكار قىلىشىمىز توغرا بولمىغاندەك، بەرزەخ ئالەمىدىكى بىزگە پىنھان ئىشلارنىمۇ ئىنكار قىلىشىمىز توغرا بولمايدۇ. ئۆز ۋاقتىدا جىنلاردىن بىر قانچە نەپىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناماز بامداتتا ئوقۇغان قىرائىتىنى ئاڭلاپ مۇسۇلمان بولغان ۋە قەۋملىرىنى ئىمانغا چاقىرغانلىقى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىنماقتا.

ئالەمى بەرزەخ ئاخىرەتنىڭ ئەۋۋەلقى مەنزىلىدۇر. ئاخىرەتنىڭ ئىشلىرى تاشقىرى بەش سەزگۈ بىلەن بىلگىلى بولمايدىغان ئالەمگە تەۋە ئىشلاردۇر. ھەق سۇبھانەھۇ ۋە تەئالا ئالەمدە ئۈچ باسقۇچلۇق ھاياتلىقنى ياراتتى: بۇ دۇنيا ھاياتلىقى؛ ئالەمى بەرزەخ ھاياتلىقى ۋە ئاخىرەتتىن ئىبارەت مەڭگۈ تۇرىدىغان مەنزىل ھاياتلىقى. بۇ ھاياتلىق باسقۇچلىرىنىڭ ئۆزىگە مۇناسىب بولغان ھاياتلىق قانۇنىيەتلىرىنى بىكىتتى. ئىنساننى تەن ۋە روھدىن ئىبارەت ئىككى ئاساس قانۇنىيتى بىلەن ياراتتى. دۇنيا ھاياتلىقىنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى تەندىن ئىبارەت ماددىنىڭ قانۇنىيىتىگە بويسۇندىغان قىلدى. (ماددىغا تەسىر قىلغان ھەر قانداق بىر نەرسە روھقا نىسبەتەن تەسىر كۆرسىتىدۇ.) بۇ باسقۇچتا روھ تەننىڭ خۇسۇسىيىتىگە تەۋە بولدى. بۇ تەرەپتىن شەرىئەتنىڭ ھۆكۈملىرى تىل، قول ۋە پۇت ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدىغان ئىشلارغا يۈرگۈزۈلىدۇ. ئالەمى بەرزەخنىڭ قانۇنىيەتلىرى روھقا مۇناسىپدۇر، تەن بۇچاغدا روھقا تەۋە بولىدۇ. روھقا تەسىر قىلغان ھەر قانداق ئىش تەنگە نىسبەتەن تەسىر ۋە سېزىم پەيدا قىلالايدۇ. دۇنيا ھاياتلىقىدا بىرەر كېسەللىك، يارا ـ جاراھەت ، تەنگە تەسىر قىلىش بىلەن بىرگە روھدا تەسىر پەيدا قىلىدۇ، شۇنىڭغا ئوخشاش ئالەمى بەرزەختىكى ھەر قانداق بىر ئازابلىق سېزىم ياكى راھەتلىك سېزىم روھقا تەسىر قىلغاندىن كېيىن تەنگە نىسبەتەن تەسىر كۆرسىتىدۇ. دۇنيا ھاياتلىقىدا تەن ئاشكارا بولۇپ روھ يوشۇرۇندۇر، ئەمما ئالەمى بەرزەختە بولسا، روھ ئاشكار ـ تەن يوشۇرۇن بولىدۇ. يۇقارقى مەسىلىلەرنى چوڭقۇر تەپەككۇر ئۇسۇلىغا تايىنىپ چۈشەنگەن ئادەم ئالەمى بەرزەختىكى ئىشلار توغرىسىدىكى گۇمانلىق قاراشلاردىن قۇتۇلالايدۇ.

ئۇخلىغان ئادەم چۈشىدە راھەت ۋە يېقىنچىلىقتا مۇناسىۋەتلىك چۈشلەرنى كۆرگەن بولسا، ئۇنىڭ سەزگۈلىرى روھتا ئايان بولىدۇ. ئەمما تەندە بولسا، روھقا ئەگەشكەن ھالدا بىر قاتار سېزىملەر پەيدا بولىدۇ. مانا بۇ روھتىكى تەسىرنىڭ تەنگە يەتكەنلىكىدۇر. بەزى چاغلاردا بۇ خىل تەسىر بىر قەدەر كۈچلۈك بولۇپ، ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئۆزگىرىشلەر تاشقى بەدەندە ئىپادىلىنىدىغان دەرىجىگە يېتىدۇ. بەزى چاغلاردا كىشى بىرسى بىلەن ئۇرۇشۇپ قېلىپ، قارشى تەرەپتىن زەربە يېگەنلىكىنى چۈش كۆرگەندە، ئويغانغاندىن كېيىن چۈشىدە زەربە يېگەن ئەزاسىدا زەخمە ئىزى كۆرۈلىدۇ. بەزى چاغدا كىشى ئاچچىق ياكى تاتلىق نەرسىنى يەپ چۈش كۆرىدۇ، ئويغانغاندا بولسا، شۇ خىل يېمەكلىكنىڭ ئاچچىق ياكى تاتلىقتىن ئىبارەت تەم سەزگۈسى چۈش كۆرگۈچىنىڭ ئېغىز بوشلۇقىدا كۆرۈلىدۇ. يامان چۈشلەرنى كۆرۈش بىلەن روھ قېينالغاندا، ياخشى ـ خۇشاللىنارلىق چۈشلەرنى كۆرۈش بىلەن روھ خۇشاللىق ھېس قىلغاندا تەندىمۇ چۈشتىكى كەيپىيات بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان ئۆزگىرىشلەر تەندە كۆرۈلىدۇ. بۇ

كەيپيات ئۆزگىرىشلىرىنىڭ بىر- بىرىدە ئەكس ئېتىشى، بىر تەرەپتىكى ئۆزگىرىشلەرنىڭ يەنە بىر تەرەپنىڭ كەيپىياتىغا تەسىر كۆرسىتىشى تەن بىلەن روھنىڭ بىر- بىرىگە بولغان بېقىندىلىق مۇناسىۋىتىگە ئالاقىدار بولىدۇ. قەبرىگە كىرگەندىن كېيىن قىيامەت قايىم بولغۇچە بولغان ۋاقىتتىن ئىبارەت ئالەمى بەرزەختە روھنىڭ ئايرىلىشى بىر قەدەر تولۇق ۋە بىر قەدەر كۈچلۈك بولىدۇ. لېكىن بۇ چاغدا روھ بىلەن تەننىڭ مۇناسىۋىتى بىر قەدەر ئاجىز مۇناسىۋەت بولۇپ، روھ تەندىن ئۈزۈل- كىسىل جۇدا بولمايدۇ. قىيامەت قايىم بولۇپ قايتا تىرىلگەندە- ئۈچىنچى باسقۇچلۇق ھاياتلىقتا قەدەم قويغاندا، قانۇنىيەت جەھەتتە راھەت، ۋە ئازاب روھ بىلەن تەنگە نىسبەتەن ئوخشاش تەسىر كۆرسىتىدۇ.

بىز كەلتۈرگەن مىساللار ئارقىلىق قەبرە ئىچىدىكى ھالەتلەرنى چۈشىنەلىگەندە ئۇنىڭ ماھىيىتىنى زاھىرەن تونۇپ يەتكىلى بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىدە يۈز بېرىدىغان ئەھۋاللار توغرىلىق يەتكۈزگەن كۆرسەتمىلىرى ئەقلىغا تولۇق ئۇيغۇن كېلىدۇ. شۇنداقلا شۇ ئىشلارنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقى روشەن بىر ھەقىقەتتۇر. ئۇ زاتنىڭ يەتكۈزگىنىنى تۆۋەندىكى بىر قانچە مەزمۇنغا يىغىنچاقلاپ چۈشىنىشكە بولىدۇ: ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە قەبرە ئىچىدە راھەت ياكى ئازاب- ئوقۇبەت پەيدا بولۇش، قەبرىنىڭ كەڭرى بولۇشى ياكى تار بولۇشى، ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمنى گۆرنىڭ قىستىشى، سىقىشى، قوۋۇرغىلىرىنىڭ بىر- بىرىگە كىرىشىپ كېتىشى، قەبرە ئىچىنىڭ ئوتتىن بىر ئورەك ياكى جەننەتنىڭ باغلىرىدىن بىر باغ بولىدىغانلىقى......بۇ ھەقىقەتلىك سۆزلەر ۋە ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىنى چۈشۈنەلمىگەنلىك شۇ شەخسنىڭ ئەقلى ئىقتىدارى، ۋە تەپەككۇر ئىقتىدارىدا كېمەللىك بارلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەسىلەن: كىشىنىڭ سەپراسى ئېشىپ كەتسە، تاتلىق نەرسىمۇ ئۇنىڭ ئاغزىغا ئاچچىق تېتىيدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭدىنمۇ ئاجايىب بىر ئىش بار: بىر تۆشەكتە ئىككى ئادەمنىڭ ئۇخلىغان چاغدىكى ھالىتىنى كۆزىتىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ بىرى ياخشى چۈش كۆرگەنلىكتىن ئۇنىڭ چىرايىدا خۇشاللىقنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ، ئەكسىچە يەنە بىرىدە بولسا، يامان چۈش كۆرگەنلىكتىن يۈرىكى سىلىپ، ئۆزى جىددىيلىشىپ بولالمايۋاتقانلىقىنىڭ ئىپادىسىنى ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسىدىن بىلىۋېلىش مۇمكىن. شۇ ئىسگىزدە بولسۇنكى، بىرلا ۋاقىتتا، بىر تۆشەكتە يېتىپ ئۇخلاۋاتقان ئىككى كىشىنىڭ چۈش كۆرگەندىكى روھى ھالىتى، دەل چۈش كۆرىۋاتقان ۋاقىتتا، بىر- بىرىگە مەلۇم ئەمەس.

يوشۇرۇن بولۇشتىكى سىر

ھەق سۇبھانەھۇ ۋەتەئالا ئۆزىنىڭ مېھرىبانلىقى ۋە سېخىيلىق خۇسۇسىيىتى بىلەن مەۋجۇدات ئىچىدىكى نۇرغۇن ئىشلارنى ئىنسانلاردىن يوشۇرۇن تۇتتى، ئۇلارغا بىلدۈرمىدى. ئەگەر ئىنسانلار ئۇ ئىشلارنى بىلىپ كەتسە ئۇلارنىڭ ھايات ياشىمىقى تولىمۇ تەسكە توختايدۇ. ھاياتلىقنىڭ قانۇنىيەتلىرى ئۆز ئىزىدىن چەتنەپ كېتىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش مىساللاردىن بۇنى كەلتۈرۈش مۇمكىن:

مەسىلەن بىر ئادەمنىڭ كۆڭلىدە يەنە بىر ئادەمگە نىسبەتەن خەتەرلىك بىر يامان خىيال پەيدا بولسا، بۇ يامان خىيالنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى قارشى تەرەپ بىلىپ قالسا، ئۇ چاغدا بۇ بىلىپ قېلىش ھەر ئىككى تەرەپكە نىسبەتەن تېخىمۇ زور خەتەرلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ.

يەنە بىر مىسال: تىرىك ئادەم ئۆلۈپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ قەبرىدىكى قورقۇنۇشلۇق ئەھۋالىنى كۆرەلىسە ياكى تولۇقى بىلەن بىلىپ كەتسە، جان چىققاندىن كېيىن ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمنى ھېچكىم يەرلىكدە قويۇشقا پېتىنالمايتتى.

ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكمىتى بىلەن ئاخىرەتكە تەۋە ئىشلارنى شەرىئەت ھۆكمى يۈكلەنگەن بۇ ئىنسانلاردىن يوشۇرۇپ قويىدى. بۇ غەيبكە ئىشىنىدىغان مۆئمىنلار بىلەن ئىشەنمىگۈچىلەرنىڭ پەرقىنى كۆرستىشنىڭ ئۇسۇلى ئىدى.

ئاخىرەت ھاياتلىقىغا ئۆتۈشنىڭ ئەڭ دەسلەپكى ھالىتى شۇ بولىدۇكى، كىشى فىزىئولوگىيىلىك ئۆلۈم ھالىتى باشلانغاندا پەرىشتىلەر چۈشۈپ ئۇنىڭغا يېقىنلا يەردە ئولتۇرىدۇ. دېمەك: ئۆلۈم ئالدىدىكى كىشى ئۇلارنى كۆرەلەيدۇ. ئۇلار بىلەن سۆزلىشەلەيدۇ. ئۇ پەرىشتىلەرمۇ ئۆلۈم ئالدىدىكى كىشىنىڭ ئاخىرەتلىك ئەھۋالىغا مۇناسىپ بولغان دوۋزاخ ئوتىدىن ياكى جەننەتنىڭ گۈلزارلىقلىرىدىن كېپەن، جىنازە ئېلىپ كېلىشىدۇ. تىرىك ئادەملەرنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ قېشىدا تۇرۇپ ئۇنىڭ ھەققىدە قىلغان دۇئاسىغا ئامىن دېيىشىپ بېرىدۇ. دۇنيادىكى ھاياتلىقىدا ياخشى ئىش قىلغان ئادەمگە ياخشى دۇئا قىلىدۇ، يامان ئىش قىلغان ئادەمگە بەتدۇئا قىلىدۇ. ئۇ ئادەم پەرىشتىلەر بىلەن سالاملىشىدۇ. ئۇلارنىڭ سالىمىغا تىلى ئارقىلىق ياكى قول ئىشارىتى ئارقىلىق سالام بېرىدۇ، ئۇنىڭغىمۇ قادىر بولالمىسا قەلبى ئارقىلىق جاۋاب بېرىدۇ- سالاملىشىدۇ. سەكراتقا چۈشۈپ قالغان بەزى كىشىلەرنىڭ قېشىدا باشقىلار كۆرمىگەن ئادەملەرگە سالام قىلىشى، ھايات ئادەملەر ئاڭلىمىغان باشقىلارنىڭ سالىمىغا جاۋاب قايتۇرغانلىقى ئۆلۈم- يېتىمنىڭ قېشىدا كۆپرەك تۇرۇپ باققان ئادەملەرگە ئۇچراپ تۇرىدۇ.

جان ئۈزۈش ئالدىدىكى ئادەمگە ئاللاھ تائالانىڭ سورۇنغا يىغىلغانلاردىنمۇ بەك يېقىن بولىدىغانلىقى جان ھەلقۇمغا يەتكەندىكى ئەڭ بىرىنچى ئىشدۇر. ئۇ ھالەت ئاخىرەتكە تەۋە ئىشلار بولغانلىقتىن بىزگە كۆرۈنمەيدۇ، ئاڭلانمايدۇ. ھالبۇكى جان تالىشىۋاتقان ئادەم تېخىچە دۇنيا ھاياتلىقىدىن تولۇق ئۈزۈلۈپ بولالمىغان، ئۇنىڭدا مەلۇم دەرىجىدە دۇنيانىڭ ھاياتلىق ئىزناسى بولۇپ، پەرىشتىلەر قولىنى روھ تەرىپىگە ئۇزىتىدۇ ۋە ئۇ روھنى سۇغۇرۇپ ئالىدۇ. پەرىشتىلەر روھقا قارىتىپ سۆزلەيدۇ، لېكىن نەقمەيداندا تۇرغان كىشىلەر ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلىيالمايدۇ. روھنىڭ تەندىن قانداقلارچە سۇغۇرۇلۇپ ئېلىنغانلىقىنى ئەسلا كۆرمەيدۇ، كۆزلىرى چەكچەيتكىنىچە پاقىرتىشىپ تۇرۇشىدۇ. روھ تەندىن چىقىپ بولىدۇ، نۇر بۇ چاغدا روھ ئۇچۇن خۇددى كۈننىڭ ئۆتكۈر نۇرىغا ئوخشاش بولىدۇ. روھقا ئىپارنىڭ بۇيىدىنمۇ كۈچلۈك خۇش پۇراق سېزىمى بولىدۇ، نەقمەيداندا تۇرغان كىشىلەر نۇرنى كۆرمەيدۇ، خۇشپۇراقنى سەزمەيدۇ. ئۇلارنىڭ ماددىي دۇنياغا تەۋە بولغان ماددىي چەمبىرەكتىن ھالقىپ كېتەلمىگەن كۆرۈپ بىلىش ۋە پۇراپ بىلىش سەزگۈلىرى ئۇ يېقىملىق نۇرنى، خۇش ھىدلىق پۇراقنى سېزەلمەيدۇ. روھ بۇ چاغدا پەرىشتىلەرنىڭ ئىككى قاتار تىزىلغان سەپ ئارىسىدا يۇقىرىغا قاراپ ئۆرلەيدۇ. نەقمەيداندا تۇرغان كىشىلەر بۇنىمۇ كۆرەلمەيدۇ. روھ ئۆزىنىڭ مەشغۇلاتىنى تاماملاپ بولغاندىن كېيىن تەننىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭ يۇيۇلغانلىقىنى، كېپەنلەنگەنلىكىنى، جىنازىغا سېلىپ كۆتۈرۈپ مېڭىلغانلىقىنى، نامىزىنى چۈشەپ، يەرلىككە قويۇلغانلىقى قاتارلىقلارنى كۆرۈپ تۇرىدۇ. بۇ چاغدا روھ بەختكە ئېرىشكەن پاك روھ بولسا، مېنى تېزراق

يەرلىككە ئاپىرىڭلار- دەيدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ ئەكسىچە، ناچار، گۇناھكار، بەختسىز روھ بولسا: مېنى قەيەرگە ئاپىرىسىلەر؟ دەيدۇ. روھنىڭ سۆزىنى ئىنسان ئاڭلىمايدۇ. چۈنكى روھ تەنگە ئىرىشكەندىن كېيىنلا ئىنسانلار بىلەن كەڭ دائىرىلىك ئالاقە قىلىش پۇرسىتىگە ئىرىشكەن بولىدۇ، بۇ چاغدا ئۇنداق خۇسۇسىيەت روھدا مەۋجۇت بولمايدۇ. جان ئۈزگەن ئادەمنى يەرلىككە قويۇپ، توپا بىلەن كۆمۈلگەندىن كېيىن پەرىشتىلەرنىڭ تەن بىلەن ئالاقىلىشتىن تۈپراقدىن ئىبارەت ماددا توسالغۇ بولالمايدۇ. بەلكى تاشنىڭ ئىچىنى ئويۇپ، پولاتتىن ساندۇق ياساپ، ۋە ياكى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىپ دەپنە قىلغاندىمۇ ئوخشاشلا سوراق پەرىشتىلىرىگە دالدا بولالمايدۇ. ئاددىيسى: ھەر قانداق كۈچلۈك، يۇقىرى دەرىجىلىك ماددىمۇ پەرىشتىلەر ۋە جىنلارنىڭ ھەرىكىتىگە توسالغۇ بولالمايدۇ. قەبرىنىڭ كەڭ- كۇشادە بولۇشىنىڭ تەسرى ئەۋۋەل روھقا ئۇنىڭدىن كېيىن تەنگە بولىدۇ. ئۇ كېڭىيىش ياكى تارىيىش بىز تەسەۋۋۇر قىلىدىغان پانى دۇنياغا تەۋە بولغان نۇقۇل ھالدىكى ماددىنىڭ ھەرىكەت ھالىتى بولماستىن بەلكى ئالەمى بەرزەخنىڭ ئۆزىگە مۇناسىپ بولغان، روھ بىلەن تەننىڭ ئۇ ئالەمدىكى سەزگۈسىگە تەسىر قىلالايدىغان دەرىجىدىكى روھى ۋە ئۆزىگە خاس بولغان ماددى ھەرىكەتتۇر. بۇ كېڭىيىش ۋە تارىيىشنىڭ دائىرىسى پەقەت كۆز يەتكەن دائىرە بىلەن چەكلىنىدۇ.

دىنىسىز بەندىگە ئۇتتىن ئىككى تاختا سېلىنىدۇ. تاختىنىڭ قىزىقلىقى بىلەن قەبرە ئۇنى كۆيدۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى كۆرسىتىشنى خاھلىسا، بىر قىسىم بەندىلىرىگە كۆرسىتىدۇ. باشقا كىشىلەردىن بولسا مەخپى تۇتىدۇ. بارلىق قەبرىدە يۈز بېرىۋاتقان ئەھۋاللارنى كۆرسەتسە، شەرىئەتنىڭ كۆرسەتمىسى بولغان غەيبكە ئىشىنىشتىن ئىبارەت بىر ھەقىقەتكە نۇقسان يېتىدۇ، ھەممە كىشىلەر قورقۇپ كەتكەنلىكتىن ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنى يەرلىكتە قويۇشتىن قېچىشىدۇ، نەتىجىدە نورمال ھاياتلىق تەڭپۇڭلۇقىنى يوقىتىدۇ. ئۆلۈكنى دەپنە قىلىش زۆرۈرىيىتى ھايۋانلار ئىچىدە بولمىغانلىقتىن ئاللاھ تائالا ئۇلارنى قەبرىنىڭ ئازابى ۋە خۇشاللىق ئەھۋالىنى بىلىشتىن توسۇپ قويمىغان. بۇ خۇسۇسدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مىنگەن خېچىرنىڭ قەبرىستانلىق يېنىدىن ئۆتكەندە ھۈركۈپ كەتكەنلىكى توغرىسىدىكى ھەدىسكە مۇراجىئەت قىلىنسا بولىدۇ.

بىر كىم ئاللاھنى تونۇسا، ئۇنىڭغا ئىشەنسە- ئىمان كەلتۈرسە، ئۆزى ئىشەنگەن ئاللاھنىڭ، ئۆز ھېكمىتى بىلەن شۇنداق سىرلىق ھادىسىلەرنى ۋۇجۇتقا چىقىرالايدىغان، ئۇنى بەزىلەرگە زاھىر قىلىپ بەزىلەرگە كۆرسەتمەيدىغان قۇدرىتىنىڭ بارلىقىنى، قانداقمۇ ئىنكار قىلغىلى بولسۇن؟ ئاللاھنىڭ بەزى ئىنسانلارنىڭ كۆزىدىن بۇ سىرلىق ھادىسىلەرنى يوشۇرۇپ قويغانلىقى ماھىيەتتە ئاللاھنىڭ شۇ كىشىگە رەھىم قىلغانلىقى ئىدى. ئۇنىڭ يەنە بىر ھېكمىتى شۇكى، ئىنسانلارنىڭ بىلىش سەزگۈلىرى ئاخىرەتكە تەۋە بولغان ھادىسىلەرنىڭ ئەينەن جەريانلىرىنى بىلىشتىن ھازىرچە ئاجىزلىق قىلىدۇ. ئەمما بىلەلمىگەنلىكتىن ئۇنى ئىنكار قىلىش ئەقىلسىزلىق، چېكىدىن ئاشقان شەخسىيەتچىلىكتۇر. چۈنكى ئىنسانىيەتنىڭ ھاياتلىق تارىخىدا غايىب ئالەمگە تەۋە بولغان ھادىسىلەرنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن، ئاۋازىنى ئاڭلىغان كىشىلەرنىڭ ئۆتكەنلىكىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ. بۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن بىر قىسىم كىشىلەر ئەينى ۋاقىتتا ھۇشىدىن كېتىپ دۇنيا ھاياتلىقىدىكى ئاللاھ ئىنئام قىلغان مەئىشەتلەردىن پايدىلىنالمىدى. بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ قەلب پەردىلىرى كۆتۈرۈلۈپ كېتىش

بىلەن غايىب ئالەمدىكى ئىشلارنى كۆرۈشكە بەرداشلىق بېرەلمەي جېنىدىن ئايرىلدى.

تەبىئەت ئالەمدىكى مەخلۇقاتلار ئوت، تۇپراق، شامال ۋە سۇدىن ئىبارەت تۆت ئاناسىرنىڭ قانۇنىيىتىگە بويسۇنىدۇ. ھېچ بىر مەۋجۇدات ئاللاھنىڭ يارىتىش قانۇنىيىتىدىن ھالقىپ كېتەلمەيدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ خاھىشى بىلەن مەۋجۇتلۇققا ئېرىشىدۇ. بۇ قانۇنىيەتنىڭ ئالدىدا ھەممە ئاجىزلىق بىلەن باش ئېگىدۇ. مەسىلەن: ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى خەتەرگە ئۇچرىغاندا ئوتنىڭ قىزىقلىقتىن ئىبارەت خۇسۇسىيىتىنى ئۆزگەرتىپ سوغۇق ھالەتكە ئەكىلىپ بەردى. مۇسا ئەلەيھىسسالام مىسىردىن چىققاندا پىرئەۋنىلەر قوغلاپ كېلىشى بىلەن ئۇنىڭ ۋە قەۋمىنىڭ ھاياتى خەۋپكە ئۇچرىغاندا نىل دەرياسىنىڭ سۇيىنىڭ ئېقىشى خۇسۇسىيىتىنى ئۆزگەرتىپ توختىتىش ئارقىلىق ئوتتۇرىدىن قۇرۇقلۇق ھاسىل قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھاياتىنى ئۆلۈمدىن ساقلاپ قالدى. سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامغا شامالنى بويسۇندۇرۇپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدىغان قىلىپ بەردى. جىن ۋە دېۋىلەرنى مۇسەخخەر قىلىش بىلەن ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇندىغان قىلىپ بەردى. داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا تۆمۈرنى موم ۋە خېمىرغا ئوخشاش يۇمشاق قىلىپ بەردى. كىمكى ئاللاھنىڭ بۇ قۇدرەتلىرىنى ئىنكار قىلسا، قۇرئاندىكى ئايەتلەرنىڭ خەۋىرىنى، ئاللاھنىڭ سۆزىنى ئىنكار قىلغانلىق بولۇپ، بۇ ئاللاھنى ئىنكار قىلغانلىق بىلەن تەڭ بولىدۇ.

مۇجمەل ئۇقۇم بىلەن ئېيتساق: ئىنسانلار ئاللاھ تائالانى تونۇماسلىق، بىلمەسلىك بىلەن ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىنى ئادا قىلماسلىق، توسقان ئىشلادىن يانماسلىق سەۋەبىدىن ئاخىرەتتە ئازابقا دۇچار بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىنساننىڭ ۋۇجۇدىدا ئاللاھنى تونۇشنىڭ ھەر خىل ئالامەتلىرىنى قوشۇپ ياراتقان، ئۇنىڭدىن باشقا ئاللاھ بۇيرىغان ياخشى ئىشلارنى قىلىش، توسقان يامان ئىشلاردىن قول ئۈزۈش بولسا، ئىنساننىڭ ھەقىقى بەخت- سائادەت يولى ئىكەنلىكى ئۆز- ئۆزىدىن ئاياندۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىنساننى ئىجتىمائى ئەخلاققا ئۇيغۇن بولغان ئىشلارغا بۇيرىيدۇ، ئىجتىمائى ئەخلاققا زىت بولغان ئىشلاردىن توسىدۇ. بۇ تەرىپى جەمئىيەتشۇناسلارغا ئايان. شۇڭا ئاللاھ تائالانى تونۇغان، ئاللاھنىڭ ئىنئام قىلغان چەكسىز نېئمەتلىرىنى چۈشۈنۈپ، ئاللاھنى دوست تۇتۇپ، بۇيرۇقنى ئىجرا قىلىپ، چەكلىگەن ئىشلاردىن ساقلىنالىغان كىشىنىڭ روھىنى ئازابلىمايدۇ، تېنىنى قىينىمايدۇ. بۇنداق روھلار ياخشى روھ ھېساپلىنىدۇ. قەبرىدە يۈز بېرىدىغان ئازابلار ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرىغانلىقنىڭ ئالامىتىدۇر.

كىمكى بۇ دۇنيادىكى ھاياتلىقىدا ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىپ ئۇنى غەزەپلەندۈرسە، ئۇ ئادەمگە ئاللاھنىڭ غەزىپى مىقدارىچە، ئالەمى بەرزەخنىڭ ئازابى بولىدۇ. گۇناھى ئاز بولغانلار ئازراق، گۇناھى كۆپ بولغانلار جىقراق ئازابقا يولۇقىدۇ. سائادەتمەن كىشىلەر بۇ سۆزلەرگە ئىشىنىپ ئەقىدە قىلىش بىلەن ئازابلاردىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ. بەختسىز كىشىلەر بولسا ئۇنىڭغا گۇمانى قاراشتا بولۇش بىلەن ئۆزىگە مۇناسىپ ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

قەبرە ئازابىغا سەۋەپ بولىدىغان ئىشلار

مېئراج كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قانچە خىل گۇناھلار سەۋەبىدىن قەبرە ئازابى بولىدىغانلىقىنى ساناپ كۆرسەتكەن ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنى بويىچە ئۇنىڭ سەۋەپچىلىرىدىن

تۆۋەندىكىلەرنى ساناپ كۆرسۇتۇش مۇمكىن: بۇلار قەلب، كۆز، قۇلاق، ئېغىز، تىل، قورساق، جىنسىي ئەزا، قول، پۇت ۋە بەدەن قاتارلىق ئەزالارغا مۇناسىۋەتلىك چوڭ گۇناھلارنى قىلغاندىن كېيىن تۆۋبە قىلمايلا ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمگە قەبرىنىڭ ئازابى بولىدۇ.

چېقىمچىلىق، يالغانچىلىق، غەيۋەتخورلۇق، يالغان گۇۋاھلىق بېرىش، ئىپپەتلىك كىشىلەرگە «زىنا قىلدى» دېگەن بۆھتان چاپلاش، كىشىلەر ئارىسىدا پىتنە- ئېغۋا تارقىتىش بىلەن تىنچسىزلىق پەيدا قىلىش، بىدئەتلىك ئىشلارنى تەرغىپ قىلىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەنىگە لايىق بولمىغان سۆزلەر بىلەن ئۇنى ھاقارەت قىلىش، ئەمەلىيەتتە يۈز بەرمىگەن ۋەقەلەرنى ئۆزىنىڭ خىيالى بويىچە توقۇپ سۆزلەش، جازىنخورلۇق قىلىش، يېتىملەرنىڭ ھەققىنى يولسىزلىق بىلەن ئىگىللىۋېلىش، پارىخورلۇق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ھارام يوللار بىلەن كىشىلەرنى قاقتى- سوقتى قىلىش، مەس قىلىدىغان ئىچىملىك- چېكىملىكلەرنى ئىستېمال قىلىش ۋە ئېلىپ سېتىش، زىناخورلۇق ۋە بەچچىۋازلىق قىلىش، ئوغرىلىق قىلىش، خىيانەت قىلىش، ئالدامچىلىق- قويمىچىلىق، توختامغا خىلاپلىق قىلىش، ھىيلە- مىكىر بىلەن خەلقنى ئالداپ جان بېقىش، جازانە ۋە پارا قاتارلىق يولسىز ئالغۇ- بەرگۈ ئىشلار ئۈچۈن ئارىچىلىق قىلىش، ھىيلە بىلەن شەرىئەتتىن يوچۇق ئىزدەپ ھارام ئىشلارنى ھالال قىلىش، ھالال ئىشلارنى ھارام قىلىش، پەرز ئىشلارنى ئىجرا قىلماسلىق ئۈچۈن پەتىۋا ئىزدەش، مۇسۇلمانلارنىڭ دىلىنى ئاغرىتىش، مۇسۇلمانلارنىڭ كىشى بىلمىگەن ئەيىب نۇقسانلىرىنى كوچىلاپ يۈرۈش، ئاللاھنىڭ بۇيرىقىنىڭ قارشىسىغا ھۆكۈم چىقىرىش، گۇناھلىق ئىشلارغا ياردەم بېرىش، كىشىلەرنىڭ شەرىئەت چەكلىمىسىنى بۇزۇپ تاشلايدىغان ئىشلارغا ياردەم بېرىش، خەلق ئاممىسىنىڭ قېنى، مېلى ۋە يۈز ئابرۇيىغا دەخلى- تەرۇز قىلىدىغان ئىشلار ئۈچۈن قولچوماق بولۇش، يولسىزلىق بىلەن قان تۆكۈش، ئىتتىقادسىزلىقنى ئەسەبىيلىك بىلەن تەرغىب قىلىش، ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم ۋە سۈپەتلىرىنىڭ ھەقىقىتىنى ئىنكار قىلىش، ئۆزىنىڭ خۇسۇسى قارىشىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەنئەنىسىدىن يۇقىرى ئورۇنغا قويۇش، مۇسىبەت ۋە ماتەم بولغاندا ئاياللار يۇقىرى ئاۋاز بىلەن يىغلاش ۋە ئۇنى ئاڭلاپ تۇرۇش، نەغمە ۋە ساز تۈرلىرىنىڭ ئىچىدە ئاللاھ ھارام قىلغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چەكلىگەن مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تۈرلىرىنى قىلىش ۋە ئاڭلاش- كۆرۈش، قەبرىنىڭ ئۈستىگە مەسجىد بىنا قىلىش، ۋە مەسجىدلەرگە زىننەت چىراقلىرىنى ئورنىتىش، كىشىلەردىن بىر نەرسە ئالغاندا تولۇق ئېلىش- بەرگەندە كام بېرىش، چوڭچىلىق بىلەن ئۆزىگە سۇر پەيدا قىلىپ كىشىلەرنىڭ كۆڭلىگە ۋەھىمە سېلىش، ياخشى ئىشلارنى ساۋاپ ئىزدەش نىيىتى بىلەن ئەمەس باشقىلارغا كۆز- كۆز قىلىش مەقسىتىدە رىياگەرلىك بىلەن قىلىش، باشقىلارغا كەمسىتىش نەزىرى بىلەن قاراپ ئۇلار توغرىسىدا ئۆسەك سۆزلەرنى قىلىپ يۈرۈش، مۇسۇلمانلار ئىچىدىن بۇرۇن ئالەمدىن ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ ھەققىدە تەنىلىك ئىبارىلەرنى ئىشلىتىش، ئۇلارنى ھاقارەتلەش، پالچىلىق، يۇلتۇزلارغا چوقۇنۇش ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ھەرىكىتى بىلەن كىشىنىڭ كەلگۈسىگە باھا بېرىش، كىشىلەرنىڭ قىياپىتىدىن، يۈرۈش تۇرۇشتىن كىشىلەرنىڭ كەلگۈسىگە باھا بېرىش ۋە ئۇلاردىن سۇئال سوراش، ئۇلارنىڭ ئېيتىپ بەرگەن كەلگۈسى توغرىلىق سۆزلەرنى راست دەپ قاراش، زالىملارغا يانتاياق بولۇپ، باشقىلارنىڭ مال- مۈلكىگە ئىرىشىش بەدىلىگە ئاخىرەتلىك ئىشلاردىن كېچىش، خۇدادىن قورقماي ئۆزىگە ئوخشاش يەنە بىر

مەخلۇقتىن زىيادە قورقۇپ كېتىش (ئىرادىسى زىيادە ئاجىز بولۇش)، ئاللاھنىڭ سۆزى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ئارقىلىق توغرا يولغا مېڭىشقا چاقىرىلسا ئۇنى قوبۇل قىلماسلىق. نەزەر كۆزىنى سالماسلىق، ئەمەلىيەتتە ئەسكى بىر ئادەم بىرەر ياخشىلىق قىلسا ئۇنىڭغا چوقۇنۇپ كېتىش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ بەرسە كۆڭلىگە تەسىر قىلماسلىق، ھاياجانلانماسلىق، بەدىنى ئېغىرلىشىپ قالغاندەك ھېس قىلىش، ئىچى سىقىلىش، گۇناھلىق سۆزلەر، شەھۋانىي پاراڭلار بولسا ئىچكى دۇنياسىدىن خۇشاللىق تۇيغۇلىرى قايناپ كېتىش، تەنلىرى ھۇزۇرلىنىپ، ھاياجانلىنىپ كېتىش، نازلىنىپ تۇرالماسلىق، يالغان ئىشلاردا ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن قەسەم قىلىش، قىلغان گۇناھلىرىدىن پەخىرلىنىش، كىشىلەرنىڭ يۈز ئابرۇيى، مال مۈلۈك، بالچاقلىرىغا خىيانەت قىلىش، يامان غەرەزدە بولۇش، باشقىلارنىڭ تىل ئازارىدىن قورقۇپ نامازنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش، نامازنى زىيادە تېزلىك بىلەن كەم. كۆتە ئوقۇش، توخۇ دان چوقۇغاندەك سەجدە قىلىش، نامازنىڭ قىيام، رۇكۇ، سەجدە قاتارلىق بۆلەكلىرىنى قورقۇش تۇيغۇسىدا تۇرۇپ ئىخلاس. ئەستايىدىللىق بىلەن ئوقۇماسلىق، زاكات بەرگەندە چىن دىلىدىن سۆيۈنمەسلىك، قىلغان ساخاۋىتىدىن خۇشاللىق ھېس قىلماسلىق، قۇدرىتى بار تۇرۇپ ھەج قىلماسلىق، قول ئىلكىدە بار تۇرۇپ كىشىلەرنىڭ ھەققىنى قايتۇرماسلىق، گۇناھ بولىدىغان ئىشلارنى قىلىشنى داۋاملىق ئويلاپ تۇرۇش، باشقىلارنى كۆزىگە ئىلماسلىق، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش خاھىشىدىن ئۆزىنى تارتماسلىق، ئۇرۇق. تۇققانلارغا يار. يۆلەك بولماسلىق، كەمبەغەل، نامراتلارغا، يېتىم ئوغۇل، تۇل ئاياللارغا ئىچ ئاغرىتماسلىق، ئۇلارنىڭ بېشىنى سىلىماسلىق، ياردەم بەرمەسلىك، ئۇلارغا ئازار بېرىش، رەنجىتىش، قوپاللىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش، ئۆزىنىڭ شارائىتى يار بەرمىگەن ئەھۋالدا باشقا پۇلدارلارنى ئايەت ۋە ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىنى يەتكۈزۈپ تۇرۇپ رىغبەتلەندۈرمەسلىك، قولۇم. قوشنىلار ئارا ئۆي سايمانلىرىنى ئارىيەت بەرمەسلىك (قۇلقا بەرمەسلىك)، ئۆزىنىڭ گۇناھ ۋە كەمچىلىكلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىش، باشقىلارنىڭ گۇناھ ۋە كەمچىلىكلىرىنى ئېچىپ يۈرۈش. يۇقارقى ئىشلار كىشىنى قەبرە ئازابىغا دۇچار قىلىدىغان قىلمىشلاردۇر. كىشىنىڭ گۇناھى قانچە كۆپ بولسا، قەبرىدە تارتىدىغان ئازاب شۇنچە كۆپ بولىدۇ، قىلغان گۇناھى قانچە ئاز بولسا، قەبرىدە تارتىدىغان ئازاب شۇنچە ئاز بولىدۇ. يۇقارقىلارنىڭ ئىچىدە بىر قىسىم گۇناھلار كىچىك، يەنە بىر قىسىملىرى چوڭ گۇناھلاردۇر. چوڭ گۇناھلاردىن قول ئۈزۈپ تەۋبە قىلسا، ئۇ كىچىك گۇناھقا ئۆزگىرىدۇ ياكى يوقۇلىدۇ. كىچىك گۇناھنى «قانچىلىكتى؟» دەپ قاراپ داۋاملاشتۇرسا ئۇ چوڭ گۇناھقا ئايلىنىدۇ، ھەقىقەتەن كۆزگە ئىلماسلىق، مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن قىلسا، كىشىنىڭ ئىمانىنى يوقىتىدۇ. كىشى گۇناھ قىلىش بىلەن دىنىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ، ئەمما گۇناھنى يەڭگىل ساناش بىلەن كاپىر بولۇپ كېتىدۇ.

قەبرىستاننىڭ ئادەتتىكى كۆز بىلەن كۆرۈنۈشى تۇپراق بولىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ ماھىيىتى پۇشايمان ۋە ئازاب بىلەن تولغان بولىدۇ. قەبرىنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى چىرايلىق تاشلار بىلەن ياسالغان بولىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئىچكى ماھىيىتىنى دەھشەت ۋە قورقۇنچى قاپلىغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە ھەسرەت ۋە نادامەتلەر قازان قايىنىغاندەك قايىنايدۇ. بۇنداق بولۇشى پەقەت خىيالى تۇيغۇلا بولماستىن بەلكى ھەقىقەتەن ئەمەلىيەتتە يۈز بېرىدىغان مۇقەررەر ئىشدۇر. چۈنكى ئۇلارنىڭ كۈچلۈك ئارزۇ تىلەكلىرى بىلەن ئۇنىڭ ئەمەلگە ئېشىش ئوتتۇرىسىدا ئۆلۈمدىن

ئىبارەت ئىنتايىن مۇستەھكەم بولغان بىر توساق پەيدا بولغان بولىدۇ. ئۆلۈم يۈز بېرىشى بىلەن تەڭ ئىنسان دۇنيانىڭ ھاياتلىقىدىكى ئىختىيارى ھەرىكەتتىن مەھرۇم قالغان بولىدۇ.

قەبرە ئازابىدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسى

كىشىنى قەبرىنىڭ ئازابىدىن ساقلايدىغان ۋە ئۇنىڭدىن قۇتقۇزىدىغان چارە تەدبىرلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ياخشى تەدبىر شۇكى، كىشى ھەر كۈنى ئۇخلاشتىن ئىلگىرى ئاللاھقا چىن دىلى بىلەن يۈزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئەستايىدىللىق بىلەن ئۆزىنىڭ بىر كۈنلۈك ئىشىنى ھېساپلاپ باقسۇن. بۇ بىر كۈندە قانچىلىك يامانلىق، گۇناھلارنى قىلىپتۇ، قانچىلىق ياخشىلىق- ساۋاپلىق ئىشلارنى قىلىپتۇ، ئۆزىنى تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن قىلغان گۇناھلىرىغا دەرھال تەۋبە نەسۇھ (تولۇق ئەستايىدىللىق بىلەن ئاللاھقا يىغلاپ تۇرۇپ تەۋبە قىلىش) قىلغاندىن كېيىن ئاندىن ئۇخلىسۇن. ئەتىدىن باشلاپ قەتئى گۇناھ قىلمايمەن، دەپ قەتئى ئىرادە باغلىسۇن. ئەگەر ئۇ كىشىگە شۇ كېچىدە قازا يېتىپ ئۆلۈپ قالسا، تەۋبە بىلەن ئالەمدىن كەتكەن بولىدۇ. ئەگەر ساق ئويغىنالىسا، قىلغان تەۋبىسى ئۈچۈن ئاللاھنىڭ بەرگەن ئىلتىپاتلىرىغا ئىرىشكەنلىكىدىن كۆڭلى خۇش بولۇپ قالىدۇ. شۇ ئارقىلىق ئېتىقادى تېخىمۇ كۈچىيىدۇ، ئاللاھقا تېخىمۇ بەك يۈزلىنىدۇ. كۈنسىرى دىلى سۈزۈلۈپ، كۆڭلى ئاقىرىپ، كۈندىن - كۈنگە ياخشى ئىشلارنى قىلغۇسى كېلىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالىدۇ، شۇ ئارقىلىق نۇرغۇن ياخشىلىقلارنى قىلىۋېلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولىدۇ. كىشىگە مۇنداق ئويقۇدىن ياخشىراق ئويقۇ بولماس؟ كىشى ئۆزىنى كۈندۈلۈك تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈپ بولغاندىن كېيىن قاتتىق ئويقۇ تۇتقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئاللاھنى زىكرى قىلسا، سۈننەت، نەپلى ئىبادەتلەرنى قىلسا، ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىگە تەۋپىق بېرىدۇ. ئۇنىڭغا ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلارنى ئۇدۇللاپ بېرىدۇ، شۇنداق ئىشلار ئۇنىڭغا ئۇدۇل كېلىپلا تۇرىدىغان بولۇپ قالىدۇ.

ئۆزىنى كۈندۈلۈك تەكشۈرۈپ تۇرۇش، كۈندۈلۈك تەۋبە قىلىش، كۈندۈلۈك ئاللاھنى زىكرى قىلىشتىن ئىبارەت بۇ ئۈچ ھەرىكەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسىدۇر. تەۋپىق ھىدايەتكە ئېرىشىش پەقەت ئاللاھنىڭ كۈچ- قۇدرىتىنىڭ تەسىرى بىلەنلا ئەمەلگە ئاشىدۇ. بۇ ھەرىكەت كىشىنى ئەمەل ئىبادەت قىلىشقا ئۈندەيدۇ، كىشى ئىبادەت قىلغاندا ئۇنىڭدا ئىبادەتكە ئىنتىلىش قىزغىنلىقى، ئىبادەتتىن ھۇزۇرلىنىپ كۆڭلى سۆيۈنۈش تۇيغۇسى پەيدا بولىدۇ. بۇ ھەرگىزمۇ كىشىلىك ئىختىيارى ھەرىكەتلا بولۇپ قالماستىن بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئىنئامى بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ.

قەبرىنىڭ ئازابى ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. بۇنىڭ بىر تۈرى ئەۋۋەلقى سۈر چېلىنغۇچە توختىماي داۋاملىشىدۇ، بىرىنچى سۈر بىلەن ئىككىنچى سۈرنىڭ ئارىلىقىدا ئازاب كاپىرلاردىن باشقىلارغا يېنىك بولىدۇ. بۇنداق كۈپرى ئۆلۈمدىن ئاللاھ ھەممىمىزگە پاناھ بەرسۇن. يەنە بىر خىلى قەبرە ئىچىدە بىر مەزگىل ئازاب بولۇپ كېيىن توختاپ قالىدۇ. بۇنداق ئازاب ئىمان بىلەن ئالەمدىن كەتكەن كىشىلەرگە خاسدۇر. چۈنكى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى يەڭگىللراق بولىدۇ. گۇناھنىڭ مىقدارىچە ئازاب بولغاندىن كېيىن ياكى تىرىكلارنىڭ دۇئاسى ۋە ئۇلار مېيىتنىڭ ھەققىدە قىلغان سەدىقات، ئىستىغفار، ھەج تاۋاپ قىلىش، قۇرئان ئوقۇتۇپ ساۋابىنى ئاتاش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا خەيرلىك ئىشلار تۈپەيلىدىن ئازاب يەڭگىللەيدۇ ياكى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. بۇ

خۇددى بۇ دۇنيادا بىرەر قىيىنچىلىققا ئۇچراپ ئامالسىز قالغان ئادەمنى ھەر خىل يوللار بىلەن خاپىلىقتىن قۇتقۇزىۋالغانغا ئوخشايدۇ. ئاخىرەتتە ئالالاھنىڭ ئىزنى بىلەن بىرەر كىشىنىڭ شاپائىتى ئارقىلىق ئازاب يەڭگىللەيدۇ ياكى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ.

روھلارنىڭ بەرزەخى ئالەمدىكى ئورنى ۋە ئاقىۋىتى

روھنىڭ ئالەمى بەرزەختە تۇرىدىغان جايلىرىنىڭ پەرقى چوڭ بولۇپ، بەزى ئۇلۇقلارنىڭ روھى پەيغەمبەرلەرنىڭ روھلىرى تۇرىدىغان ئەئلائى ئىللىيىن دېگەن يۇقىرى مەرتىۋىلىك جايدا بولىدۇ. پەيغەمبەرلەرنىڭ جانلىرى جەننەتلەرنىڭ ئەڭ يوقىرى تەبىقلىرىدە نېمەتلىنىدۇ. پەيغەمبەرلەرنىڭ روھلىرى تۇرىدىغان ئەئلائى ئىللىيىنلەر ئوتتۇرىسىدىمۇ كۆپ پەرق بولىدۇ. بەزى پەيغەمبەرلەرنىڭ دەرىجىسى يۇقىرى، بەزىلىرىنىڭ ئوتتۇرىھال، بەزىلىرىنىڭ دەرىجىسى ئەئلائى ئىللىيىننىڭ تۆۋەن دىرىجىسىدە تۇرىدۇ. شەھىدلاردىن بەزىلىرىنىڭ جانلىرى جەننەتلەردە ئەركىن ئۇچۇپ يۈرىدۇ، بەزىلىرىنىڭ جانلىرى ـ ئۇلاردا باشقىلارنىڭ قەرزى ياكى ئامانىتى بولۇپ، ئۇنى ئادا قىلمىغانلىقلىرى سەۋەبلىك ـ جەننەتنىڭ ئىشىكى ئالدىدا توختىلىپ تۇرىدۇ. تەقۋا ياخشى زاتلارنىڭ جانلىرى جەننەتلەردە خۇشپۇراقلار ئارىسىدا ھۇزۇرلىنىدۇ. ئادەتتىكى مۇسۇلمان كىشلەرنىڭ جانلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئەمەللىرىگە لايىق جەننەتتىن ئورۇن ئالىدۇ. مېئراج كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرگەن ۋەقەلەر شۇنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇ روھلار يېشىل، كۆك ئۇچارلىقلارنىڭ ئىچىدە بولىدۇ، بۇ جانۋارلار جەننەتنىڭ خاھلىغان يەرلىرىدە ئۇچۇپ يۈرىيدۇ. ئۇلار يۇقىرى مەرتىۋە، ئىززەت ـ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغانلىقتىن جەننەت ئارا سەيرى قىلىپ يۈرەلەيدۇ. بەزىلەرنىڭ تۇرىدىغان جايى جەننەتنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدىكى كۆك گۈمبەزنىڭ ئىچىدە بولىدۇ. ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا جەننەتتىن رىزىقلەر كېلىپ تۇرىدۇ. ئالالاھقا يېقىنلىق ھاسىل قىلغۇچىلار، شۇھەدائىلار، ۋە سالىھلاردىن باشقا ئۆمرىنى ئاخىرەت ئىشلىرىدىن بىخەۋەر، بىخۇتلۇقتا، گۇناھ بىلەن ئۆتكۈزگەن، ئىلىم ۋە مەئرىفەتۇللاھ ھاسىل قىلىشنىڭ پايدىسىدىن قۇرۇق قالغان، تائەت ۋە ئىبادەت قىلمىغان، شەھۋانىي ئارزۇ، تەن ھەۋەسلىرىگە بېرىلىپ كەتكەن، شەيتاننىڭ قىزىقتۇرۇشلىرىغا ئەگىشىپ كەتكەن، ئۆمرى تەۋبە ئىستىغفارسىز ئۆتكەن گۇناھكار مۇسۇلمانلارنىڭ روھى يەردە توسۇلۇپ قالىدۇ. ئەبرارلار (قىلغان ياخشىلىقلىرى قان ـ قېنىغا، ۋۇجۇدىغا سىڭىپ كەتكەن مۇئمىنلار) نىڭ روھى چىققان ئۇستۇن ئالەمى ئەمرىگە چىقالمايدۇ. غەيرى دىندىكىلەرنىڭ روھى يەتتە قاتلام زېمىننىڭ ئاستىدىكى سىججىيىن دېگەن يەرگە توشۇپ كېتىدۇ. بۇ يەردە ئۇلارنىڭ روھى نامە ئەئمالىنىڭ يامانلىقىنى بىلدۈرىدىغان نىشانە ـ بەلگىلەر بىلەن قوشۇپ ساقلىنىدۇ. ئەمما سالىھلار، ئەبرارلار دۇنيادىكى ھاياتلىقىدا ۋاقتىنى زايا قىلماستىن ئالالاھنى رازى قىلىش مەقسىتىدە شەرىئەتنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئەگىشىپ ياخشى ئىش، تائەت، ئىبادەت قىلىش بىلەن ئۆمرىنى ئۆتكۈزگەنلەرنىڭ روھى مەلەئىل ئەئلا (يۇقىرى قاتلام)غا لايىقلاشقان پاكىزە ھالەتتە تۇرغانلىقتىن بۇ مۇقەددەس روھلار تەندىن چىقىپ كەتكەن ھامان قەپەستىن قاچقان قۇشتەك مەلەئىل ئەئلا (يۇقىرى قاتلام)غا ئۇچۇپ كېتىدۇ. مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي ـ گۇناھكارلارنىڭ جانلىرى زېمىندىن كۆتىرىلمىگەن ھالىتى بىلەن قالىدۇ. كۇففارلار ۋە مۇناپىقلارنىڭ جانلىرى دۇزاخنىڭ ئەڭ ئاستىن قېتىدىكى ھەدى ئىنتايىن سىسىق بولغان قان

ۋە يىرىك دېڭىزىغا غەرق بولىدۇ.

بۇدۇنيادا ئېتىقادلىق ياشاپ، ياخشى ئىشلارنى كۆپلەپ قىلىپ، تائەت ئىبادەتلەرنى قولىدىن بېرىپ قويمىغان ھەقىقىي بەختلىك كىشىلەرنىڭ بەختى ئالەمى بەرزەختە ۋە قىيامەت كۈنىدە، مەھشەرگاھ مەيدانىدا ئۆزى بىلەن بىللە بولىدۇ. سەئىدلەرنىڭ روھى سەئىدلەر بىلەن بىللە بولىدۇ. شەقىلەرنىڭ روھى شەقىلەر بار يەرگە بارىدۇ. مەسىلەن: ھەر قانداق بىر ئۇچار قۇش ئۆز جىنسى بىلەن بىللە ئۇچىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش ئالەمى بەرزەختە زىنا قىلغۇچىلارنىڭ روھى زىناخورلار بىلەن بىللە تۇرىدۇ. بۇلار ئوت كۆيۈپ تۇرغان تونۇر ئىچىدە قېينىلىپ ئۆتىدۇ. بەزى روھلار قان يىرىڭ ئاقىدىغان دەريادا يۈرۈپ، تاشنى يېمەكلىك ئورنىدا يەپ قېينىلىدۇ. سائادەتمەن كىشىلەرنىڭ روھلىرى ئەئلائى ئىللىيىندىن ئىبارەت يۇقىرى ئورۇندا بولىدۇ. بەختسىز بەندىلەرنىڭ روھى تۆۋەن ئورۇندىن يۇقىرىغا كۆتۈرۈلەلمەيدۇ. مانا بۇلارنى چوڭقۇر ئويلىساق ھەدىس ۋە ساھابىلەرنىڭ قاراشلىرى بىزنىڭ روھلار ھەققىدىكى چۈشەنچىمىزنىڭ ئاساسى ئىكەنلىكى ئېنىق بولىدۇ. بۇ يەردىكى مۇھىم مەسىلە، روھنىڭ نېمىلىكىنى بىلىش ۋە ئۇنىڭ خاراكتېرى ۋە ئۇنىڭ ئىچكى ھالىتىنى چۈشۈنۈشتىن ئىبارەت. تېخىمۇ چۈشۈنۈشلۈك قىلىپ ئېيتساق: روھنىڭ خۇسۇسىيىتى بىلەن تەنىنىڭ خۇسۇسىيىتى بىر- بىرىگە قارمۇ- قارشى بولىدۇ. روھ جەننەتتە تۇرىدۇ لېكىن قەبرىدىن ئىبارەت زېمىندىكى تەن بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈل- كېسىل ئۈزۈۋەتمەستىن ئىنتايىن سۇس بولغان بىرخىل ئالاقە ھالىتىنى ساقلاپ قالىدۇ. ئۇنىڭ يۇقىرىغا ئۆرلەش ۋە پەسكە چۈشۈش ھەرىكىتى قوياش نۇرىنىڭ تېزلىكىدەك ئىنتايىن تېز بولىدۇ. دۇنيادىكى ھاياتلىقىدا ئېتىقادلىق ياشىغان، تائەت ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولغان، ياخشى ئىشلارنى كۆپلەپ قىلغان كىشىلەرنىڭ روھلىرى يەنى ئالى دەرىجىلىك روھلار بۇ چاغدا ئەركىن ھەرىكەت قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولىدۇ. ئۇ ئالەمىل ئەمرى ۋە مەلەئىل ئەئلاغا چىقالايدۇ. چۈنكى روھ ئالەمىل ئەمرى ۋە مەلەئىل ئەئلادىكى تۇرلەرگە تەۋەدۇر. ئەمما ھەرقانداق روھ بۇ خىل خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولالمايدۇ. دۇنيادىكى ھاياتلىقىدا ئېتىقادتىن ئايرىلىپ قالغان، بۇزۇقچىلىق ۋە ناچار ئەخلاقتا بېرىلىپ كەتكەن، يامانلىقلارنى كۆپ قىلغان ناچار خۇسۇسىيەتلىك روھلار قامىلىپ، ھەرىكەتسىزلىككە بەنت بولىدۇ. ئۇلار يەتتە قات زېمىن ئاستىغا قامىلىپ شەيتانلار بىلەن بىللە ئازابلىنىدۇ. ئۇلار تارتىدىغان ئازاب كۈندىن- كۈنگە كۈچىيىپ بارىدۇ. روھ تەندىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا كېسەللىك، ئاغرىق، خاپىلىق، غەم قايغۇ، خۇشاللىق، ساغلاملىق، لەززەتلىنىش، ھۇزۇرلىنىش، راھەتلىنىش قاتارلىك روھىي كەيپىياتلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىشى دۇنيادىكى ھاياتلىق ۋاقىدىكىگە قارىغاندا كۈچلۈكرەك بولىدۇ. بۇ چاغدا روھنىڭ تەن ئىچىدىكى ھالىتى تۆرەلمىنىڭ بالىياتقۇ ئىچىدىكى ھالىتىگە ئوخشىسا، تەندىن ئايرىلغاندىن كېيىنكى ھالىتى بوۋاق ئانىنىڭ قورسىقىدىن يېڭىلا تۇغۇلغاندىكى ھالىتىگە ئىنتايىن بەك ئوخشايدۇ. بۇ ئوخشاشلىق روھنىڭ كېڭىيىش ۋە تارىيىش، يورۇق- قاراڭغۇلۇق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش خۇسۇسىيەتلىرىنىڭ مەزمۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يەنى ئالەمى بەرزەخنىڭ كەڭ - تارلىقىنى ئانىنىڭ بالىياتقۇسىغا ئوخشىتىشقا بولىدۇكى تەنگە نىسبەتەن بالىياتقۇنىڭ ئىچى ئىنتايىن تار ۋە قاراڭغۇ بولىدۇ، تۇغۇلغاندىن كېيىن تەن يورۇق ۋە كەڭ ئالەمگە چىققانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. روھنىڭ سېزىمى بولسا ئۇنىڭ ئەكسىچە بولىدۇ. بالىياتقۇدا تەنگە كىرىپ ئانىنىڭ قورسىقىدىن چىققاندىن كېيىن

ئۇ تەن ئىچىگە بىكىنىپ، قاراڭغۇ زۇلمەت ۋە تارچىلىقتا ئىنتايىن سىقىلىشقا ئۇچرايدۇ. تەننىڭ ئۆمرى ئاخىرلىشىپ، روھ تەندىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئۇ مەڭگۈ يورۇقلۇق ۋە ئەركىنلىككە ئېرىشىدۇ. لېكىن ئەڭ مۇھىم مەسىلە، روھنىڭ بۇچاغدا ئالەمى بەرزەختە يورۇقلۇقتا، ئەركىنلىككە ئېرىشەلىشى، راھەتكە ئىگە بولۇشى ياكى زۇلمەتكە، ئازابقا قامىلىپ مەڭگۈ بىكىنىپ قاراڭغۇ، تارچىلىقتا مەھكۇم بولۇشى، تەننىڭ بۇ دۇنيادىكى ھاياتلىقىدا قىلغان ئىش ھەرىكەتلىرىنىڭ نەتىجىسى بىلەن باغلىق ھالدا بەلگىلىنىدۇ.

6116/3661 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((إنه لما أصيب إخوانكم بأحدٍ جعل الله أرواحهم في جوف طير خضر، ترد أنهار الجنة تأكل من ثمارها، وتأوي إلى قناديل من ذهبٍ معلقةٍ في ظل العرش، فلما وجدوا طيب مأكلهم ومشربهم ومقيلهم قالوا: من يبلغ إخواننا عنا أننا أحياءٌ في الجنة؛ لئلا يزهدوا في الجنة، ولا ينكلوا عند الحرب. فقال الله تعالى: أنا أبلغهم عنكم فأنزل الله ﴿وَلا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ الله أَمْوَاتاً بَلْ أَحْيَاءٌ﴾ ﴿آل عمران: 169﴾ إلى آخر الآيات))* أبو داود (2520)

6116/3661 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله تائالا ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شەھىد بولغان قېرىنداشلىرىڭلارنىڭ جانلىرىنى يېشىل قۇشلارنىڭ پوكانلىرىغا ئورۇنلاشتۇردى. بۇ قۇشلار جەننەت ئۈستەڭلىرىنىڭ بويىغا بېرىپ، جەننەتنىڭ مېۋىلىرىدىن يېدى. كېيىن ئەرشنىڭ سايىسىگە ئېسىلغان ئالتۇن قونداقلاردىن جاي تۇتتى. ئۇ شەھىدلەر ئەڭ مېزىلىك يېمەكلىكلەرنى يەپ، ئەڭ تاتلىق ئىچىملىكلەرنى ئىچىپ، ئەڭ گۈزەل جايلاردا دەم ئالغاندىن كېيىن: "بىزنىڭ جەننەتتە تىرىك ئىكەنلىكىمىزنى، رىزىقلاندۇرۇلۇپ تۇرىۋاتقانلىقىمىزنى بىزدىن كېيىنكى قېرىنداشلىرىمىزغا كىم يەتكۈزىدۇ؟ كاشكى، ئۇلار بۇنى بىلسە ئىدى، جىھادتىن قاچماس، ئۇرۇشتىن چېكىنمەس ئىدى" دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن، الله تائالا: "بۇنى سىلەرنىڭ نامىڭلاردىن مەن يەتكۈزەي" دېدى ۋە: {اللەنىڭ يولىدا شەھىد بولغانلارنى ئۆلۈك دەپ گۇمان قىلمىغىن، بەلكى ئۇلار تىرىك بولۇپ، اللەنىڭ دەرگاھىدىكى رىزىقتىن بەھرىمەن قىلىنىدۇ (يەنى جەننەتنىڭ نېمەتلىرىدىن ئەتىگەن ـ ئاخشامدا مەڭگۈلۈك رىزىقلاندۇرۇپ تۇرۇلىدۇ)} (سۈرە ئال ئىمران، 169 ـ ئايەت)دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. (ئەبۇ داۋۇد: 2520)

روھلار دۇئاغا مۇھتاج

ھايات ئادەملەرنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ھەققىدە قىلغان دۇئا ۋە ياخشى ئىشلىرىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلەرگە پايدىسى بولامدۇ؟

ھايات ئادەملەرنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ھەققىدە قىلغان دۇئا ۋە ياخشى ئىشلىرىنىڭ ئۇلارغا پايدىسى يېتىدۇ. بۇ ئەھلى سۈننى ۋەلجامائە ئەقىمدىكى ئىسلام ئالىملىرىنىڭ ئىچىدىكى تەپسىرشۇناس ۋە ھەدىسشۇناسلارنىڭ ئورتاق قارىشىدۇر. ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم ھايات ۋاقتىدا شەخسەن ئۆزى ياكى بۇ كىشى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئەۋلادلىرى، يېقىن ـ

يورۇقلىرى تەرىپىدىن بۇ كىشىنىڭ نامىدا مەسجىد، مەدرىسە- مەكتەب سېلىش، كۆل، قۇدۇق قېزىش، ئېرىق، ئۆستەڭ چېپىش، يول، كۆۋرۈك ياساش، يېتىملار، ئىگە- چاقىسىز قېرىسال كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەر ئېلىش ئورنى قۇرۇش، قۇرئان، كىتاب باستۇرۇپ نەشرى قىلدۇرۇش قاتارلىق ئىشلارنى ياكى شۇ ئىشلارنىڭ بىرەسىنى قىلىپ ئومۇمنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ھەقسىز يولغا قويۇشى ھايات كىشىلەرنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ گۇناھىنىڭ مەغفىرەتلىكىنى تىلەپ دۇئا قىلىشى، ئۇنىڭ نامىدا ھەج قىلىشى، سەدىقات بېرىشى، روزا تۇتۇش، ناماز ئوقۇش، قۇرئان ئوقۇش- ئوقۇتۇش قاتارلىق ساۋابلىق ئىشلارنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرگە پايدىسى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەققىدە دۇئا قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدۇر.

4973/2979 ـ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: قلت: يَا رَسُولَ الله إِنَّ أمي مَاتَتْ فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: ((الْمَاءُ)) فَحَفَرَ بِئْرًا، وَقَالَ: هَذِهِ لأُمِّ سَعْدٍ* أبو داود (1681) النسائي 254/6 ابن ماجة (3648)

4973/2979 ـ سەئد ئىبنى ئۇبادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! ئانام ۋاپات بولۇپ كەتتى. قايسى تۈردىكى سەدىقە ئەڭ ئەۋزەل؟ دەپ سورىغانىدىم، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: سۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن، مەن بىر قۇدۇق كولاپ، ئانام ئۇممۇ سەئدنىڭ نامىغا ئاتىۋەتتىم. (ئەبۇ داۋۇد: 1681)

3613/2166 ـ وعنه: أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ أُخْتِي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ، وَإِنَّهَا مَاتَتْ، فَقَالَ: ((لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ كُنْتَ قَاضِيَهُ؟)) قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: ((فَاقْضِ الله فَهُوَ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ))* البخاري (6699)

3613/2166 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كېلىپ: مېنىڭ بىر ھەمشىرەم ھەج قىلىشقا ۋەدە قىلغانىدى، لېكىن ھەج قىلالماي ئۆلۈپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەگەر ئۇنىڭ ئۈستىدە قەرزى بولغان بولسا، سەن ئۇنى ئادا قىلامتىڭ؟ دەپ سورىغانىدى، ئۇ ئادەم: ئادا قىلاتتىم، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداقتا، ھەمشىرەڭنىڭ الله تائالاغا بولغان قەرزىنى ئادا قىلغىن، چۈنكى ئۇنىڭ قەرزى ئادا قىلىنىشقا ئەڭ ھەقلىقتۇر، دېدى. (بۇخارى: 6699)

4764/2857 ـ سَمُرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : خَطَبَنَا النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يومًا فَقَالَ: هَاهُنَا أَحَدٌ مِنْ بَنِي فُلانٍ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ، ثُمَّ قَالَ: هَاهُنَا أَحَدٌ مِنْ بَنِي فُلانٍ، ففي الثالثة قَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ، فَقَالَ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تُجِيبَنِي فِي الْمَرَّتَيْنِ الأُولَيَيْنِ ؟إِنِّي لَمْ أُنَوِّهْ بِكُمْ إِلاَّ خَيْرًا إِنَّ صَاحِبَكُمْ يريد رجلا منهم مات مَأْسُورٌ بِدَيْنِهِ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ أَدَّى عَنْهُ حَتَّى مَا يطلبه أحد بشيء* أبو داود (3341)، النسائي 315/7

4764/2857 - سەمۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە خۇتبە سۆزلەپ بېرىۋېتىپ: ئاراڭلاردا پالانى جەمەتتىن بىرى بارمۇ ؟ دەپ سورىدى. بىراق ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى. ئۇ ئاراڭلاردا پالانى جەمەتتىن بىرى بارمۇ؟ دېدى. يەنە ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى. ئۇ ئاراڭلاردا پالانى جەمەتتىن بىرى بارمۇ؟ دېگەنىدى، بىر ئادەم ئورنىدىن تۇرۇپ: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن بار، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئالدىنقى ئىككى قېتىمدا نېمىشقا جاۋاب بەرمىدىڭ؟ مەن سىلەرگە پەقەت ياخشىلىقنىلا تەۋسىيە قىلىمەن ئەمەسمۇ؟ (ھازىر دەپنە قىلىنغان) قېرىندىشىڭلار قەرزى سەۋەبىدىن (جەننەتكە كىرىشتىن) توسۇلۇپ قاپتۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن، ھېلىقى ئادەمنىڭ مېيىتىنىڭ قەرزىنى ئۆتىگەنلىكىنى كۆردۇم، ئاخىرىدا قەرز تەلەپ قىلىدىغان بىرمۇ ئادەم قالمىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 3341)

روھنىڭ تەندىكى ھالىتى

تەھقىقلىغان ئالىملار: روھ - كۆرۈنۈپ تۇرغان بۇ تەندىن ئايرىم بىر شەيئى بولۇپ، يۇقىرى ئالەمگە تەۋە بولغان نۇرلۇق خۇسۇسىيەتكە ئىگىدۇر. ئۆزى يەڭگىل، ھاياتى كۈچكە ۋە ھەرىكەت ئىقتىدارىغا ئىگە. ئۇ بەدەننىڭ بارلىق بۆلەكلىرىدە ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدۇ. بۇ خۇددى گۈلنىڭ تۈۋىگە قۇيۇلغان سۇ گۈلنىڭ ھەممە يېرىگە تارقىغانغا ئوخشايدۇ. زەيتۇننىڭ مېيى ئەسلىدە زەيتۇننىڭ ھەممە يېرىدە تارقاق ھالەتتە مەۋجۇت بولغانغا ئوخشىتىشقا بولىدۇ. ئوت يېقىلغۇنىڭ ھەممە يېرىگە تارقىغانغا ئوخشايدۇ. تەننىڭ بارلىق بۆلەك- ئەزالىرى مەلۇم ۋاقىتلاردا روھنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە. روھ تەنگە يېپىشىپ تۇرىدۇ. بىلىش ۋە ھەرىكەتكە ئىگە بولۇش ئىقتىدارىنى روھ تەنگە بېرىپ تۇرىدۇ. تەننىڭ مەلۇم بۆلىكىدە بۇزۇلۇش يۈز بېرىپ، بۇزۇق خىلىتلار ئۈستۈنلۈكنى ئىگەللەش بىلەن تەن روھنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلىش ئىمكانىيىتى تاپالمىسا، بۇ چاغدا روھ تەندىن چىقىپ روھلار ئالەمگە كېتىدۇ. تەن بۆلەكلىرىنىڭ ساغلام تۇرۇشى، ئۇنىڭدا ئۆزگىرىشلەرنىڭ يۈز بېرىشى، روھنىڭ بەدەندە تۇرۇشى ياكى تەندىن چىقىپ كېتىشى چوڭ مەنادىن ئېيتقاندا پەرۋەردىگارنىڭ خاھىشىغا ۋە ئۇ تەقدىر قىلغان ئەجەلگە باغلىق بولىدۇ. بۇ قاراش قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەر ئارقىلىق دەلىللەنگەن بولۇپ، ئەقلى ۋە نەقلى بولغان، بىرلىككە كەلگەن دەلىل ئاساسىغا ئىگە.

سەككىزىنچى باپ. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش

قىيامەت ۋە ئۇ كۈندىكى ئىشلار

قىيامەت كۈنى - بۇ دۇنيا ھاياتى پۈتۈنلەي ئاخىرلىشىپ، ئاللاھتىن باشقا ھەممە پانىي بولغاندىن كېيىن، ئاخىرەت ئىسمىلىك يېڭى بىر ھاياتنىڭ باشلىنىشى دېمەكتۇر. قىيامەت كۈنى قۇرئان كەرىمدە «ھېساب كۈنى»، «دىن كۈنى»، «ئاخىرەت كۈنى» ۋە «مۇكاپات - جازا كۈنى» دېگەن ھەرخىل ئىسىملار بىلەن نۇرغۇن ئورۇندا بايان قىلىنىپ كەلمەكتە.

ھاياتلىق گويا ئېقىنغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدا ئەجىلى پۈتكەنلەر ئۆلۈمگە يۈز تۇتسا، يەنە نۇرغۇن يېڭى جانلار ھاياتقا كۆز ئاچىدۇ. ھاياتلىق گويا مەۋج ئۇرۇپ تۇرغان دېڭىز دولقۇنلىرىغا

ئوخشايدۇ. بىر دولقۇن شاۋقۇن بىلەن دېڭىز قىرغىقىغا ئۇرۇلۇپ تۈگىگەندە، كەينىدىنلا يەنە بىر دولقۇن قىرغاققا ئۇرۇلىدۇ. ياشىرىپ تۇرغان ئوت-چۆپلەر قۇرۇپ قالغاندا، ئورنىغا يەنە ياپ-يېشىل كوكاتلار ئۈنۈپ چىقىدۇ. قۇياش زېمىننى ئىللىق نۇرى بىلەن پەپىلەيدۇ. ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ نىھايىتى، ئاياقلىشىش چېكى بولىدۇ. ھاياتلىق ھەرگىزمۇ ئۈزۈلمەس ئېقىن ئەمەس. شۇنداق بىر كۈندە كۈننىڭ نۇرى ئۆچىدۇ. يۇلتۇزلار تۆكۈلىدۇ. دەريا ــ بۇلاقلار ئېقىشتىن توختايدۇ. گۈللەر توزۇپ قۇرۇيدۇ. ھەممە نەرسە ھەتتا كائىناتمۇ گۇمران بولىدۇ. ئىنسانىنىڭ ئۆمرى چەكلىك بولۇپ، ئۇنىڭ ئاياقلىشىشى ئۆلۈم دەپ ئاتالغىنىدەك، دۇنيانىڭ ئۆمرىمۇ چەكلىك بولۇپ، ئۇنىڭ يوقىلىشى قىيامەت دەپ ئاتىلىدۇ.

قىيامەت كۈنىدە ئاللاھ ئىنسانلارنى قايتا تىرىلدۈرگەندىن كېيىن ئۇلارنى ھېساب مەيدانىغا توپلايدۇ. ھېساب مەيدانىدا ھەر بىر ئىنسان ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادىكى ھاياتىدا قىلغان ياخشى ـ يامان بارلىق ئەمەللىرىدىن تەپسىلىي ھېساب بېرىدۇ. بۇ كۈندىكى ھېسابنى ئاللاھ ئۆزى بىۋاستە ئالىدۇ. ئاللاھ بۇ كۈندە زەررە چاغلىق ياخشىلىقى بولغان ئادەمگىمۇ شۇ ياخشىلىقنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرسىتىدۇ ۋە زەررە چاغلىق يامانلىقى بولغان ئادەمگىمۇ شۇ يامانلىقنىڭ جازاسىنى تېتىتىدۇ.

بۇ كۈندە ھېچكىمگە ئازراقمۇ زۇلۇم قىلىنمايدۇ. قىيامەت كۈنى ھەققىدە زىكىر قىلىنغان ئايەت ۋە ھەدىسلار ئىنتايىن كۆپتۇر، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ كۈننىڭ چۇقۇم بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە. ھازىرقى زامان ھەرساھە تەبىئىي پەن ئالىملىرىنىڭ تەتقىقات نەتىجىلىرىمۇ، دۇنيانىڭ بىر كۈنى پۈتۈنلەي تارمار بولۇپ، ھەممە يوق بولۇشى بىلەن ھاياتلىقنىڭ تۈگەيدىغانلىقىنى جاكارلىماقتا. قىيامەت كۈنىنىڭ بولىدىغانلىقى ئەقىل ۋە ئادالەتنىڭ بىردەك تەقەززاسىدۇر. ئاللاھ قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ:

[زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (7)]

«كاپىرلار ھەرگىز تىرىلدۈرۈلمەيمىز دەپ گۇمان قىلىشتى، ئېيتقىنكى ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، سىلەر چوقۇم تىرىلدۈرۈلىسىلەر، ئاندىن سىلەرگە قىلمىشىڭلاردىن خەۋەر بېرىلىدۇ. بۇ ئاللاھقا ئاساندۇر» [تاغابۇن سۈرىسى 7 ـ ئايەت].

[لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ (1) وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ (2) أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَلَّن نَجْمَعَ عِظَامَهُ (3) بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَن نُّسَوِّيَ بَنَانَهُ (4)]

«قىيامەت كۈنى بىلەن قەسەمكى، ئۆزىنى مالامەت قىلغۇچى نەپس بىلەن قەسەمكى، (سىلەر چوقۇم تىرىلدۈرۈلىسىلەر، چوقۇم سىلەردىن ھېساب ئېلىنىدۇ). ئىنسان (يەنى كاپىر) بىزنى ئۇنىڭ (چىرىپ تارقىلىپ كەتكەن) سۆڭەكلىرىنى تىرىلدۈرەلمەيدۇ دەپ گۇمان قىلامدۇ؟ ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۇنىڭ سۆڭەكلىرىنى توپلايمىز)، ئۇنىڭ (ئەڭ ئىنچىكە، ئەڭ نازۇك بولغان) بارماقلىرىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيمىز» [قىيامەت سۈرىسى 1 ـ 4 ـ ئايەتلەر].

مانا بۇ قۇرئاندىكى نەچچە يۈز ئايەتتە تەكرار-تەكرار زىكىر قىلىنغان، ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنى دەھشىتىدىن ئاگاھلاندۇرغان ھېساپ كۈنىدۇر. مانا بۇ مۆئمىنلەر ئازابىدىن پاناھ

تىلىگەن، گۇناھكارلار يىراق سانىغان ھەسرەت-نادامەت كۈنىدۇر. مانا بۇ ھەر ئادەم دۇنيادىكى ئەمەللىرىگە يارىشا مۇكاپات ياكى جازاغا ئېرىشىدىغان ھۆكۈم كۈنىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

فَإِذَا جَاءتِ الصَّاخَّةُ (33) يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ (34) وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ (35) وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ (36) لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ (37) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ (38) ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ (39) وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ (40) تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ (41)

«(قىيامەتنىڭ) قۇلاقنى گاس قىلغۇدەك قاتتىق ئاۋازى كەلگەن چاغدا (ھەممە ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالىدۇ). ئۇ كۈندە كىشى ئۆزىنىڭ قېرىندىشىدىن، ئانىسىدىن، ئاتىسىدىن، خوتۇنىدىن ۋە بالىلىرىدىن قاچىدۇ. ئۇ كۈندە ھەر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا (شۇ ھالى) يار بەرمەيدۇ. ئۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەردىن نۇر، كۈلكە ۋە خۇشال - خۇراملىق يېغىپ تۇرىدۇ. يەنە بۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ - توزان بېسىپ كەتكەن، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ». (سۈرە ئەبەسە 33-41-ئايەتلەر)

قىيامەت كۈنىگە ئىشىنىش ئاللاھقا مەلۇم بىر ۋاقىتتا جىمى جانلىقلار ئۆلۈپ، ھاياتى دۇنيانىڭ ئاخىرلىشىدىغانلىقى، ئاندىن ئاللاھنىڭ جىمى ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈپ ھېساپ ئۈچۈن ئۆز دەرگاھىغا يىغىدىغانلىقى، ھەربىر ئادەمنىڭ دۇنيادىكى ئەمەللىرىگە يارىشا دوزاخ ياكى جەننەتكە كىرىدىغانلىقىغا شەكسىز ئىشىنىشنى كۆرسىتىدۇ. مۆئمىنىنىڭ ئەقىدىسى ئۇنىڭسىز دۇرۇس بولمايدۇ. قىيامەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىش ئاللاھقا ئىمان ئېيتىش بىلەن چەمبەرچەس باغلانغان. قۇرئاندا « ئەگەر سىلەر ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىدىغان بولساڭلار ....» دىگەن ئىبارە خېلى كۆپ ئۇچرايدۇ. ئەمەللەردىن ھېساپ ئېلىنىدىغان شۇنداق بىر ئۇلۇغ كۈننىڭ بارلىقىغا بولغان ئىماننىڭ مۇسۇلماننىڭ ھاياتىدىكى ئۆزىنى ئىسلاھ قىلىشى ۋە جەمىيەتنىڭ مۇستەقىم- توغرا يولدا بولۇشىدىكى رولى تەڭداشسىز، شۇ سەۋەبلىك قۇرئان كەرىمدە قىيامەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىش ئەڭ مۇھىم تېما سۈپىتىدە نەچچە يۈزلىگەن ئايەتلەردە تەكرار ئېيتىلغان. سۈرە قىيامەت، سۈرە ھەشىر، سۈرە تەغابۇن، سۈرە ھاققە، سۈرە ۋاقىئە، سۈرە زەلزەلەگە ئوخشاش بىر قانچە سۈرىلەر قىيامەت كۈنىنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتالغان. بىر قىيامەت كۈنىنىڭ قۇرئاندا ئوخشاش بولمىغان 87 تۈرلۈك ئىسىم بىلەن ئاتىلىشى ۋە ھەربىر ئىسمىنىڭ ئۆزىگە خاس مەنا قاتلىمىغا ئىگە بولۇشىمۇ بۇ تېمىنىڭ ئەھمىيىتى ۋە سالمىقىنىڭ چوڭ ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر. ئىمام غەززالى بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈننى ئوخشىمىغان تۈرلۈك ئىسىملار بىلەن ئاتىغان. ئىسىملارنىڭ كۆپلىكىدىن مەقسەت ئىسىم تەكرارلاش ئەمەس، بەلكى ئىنساننى ئاگاھلاندۇرۇش، ئىنساننى ئوخشىمىغان ئىسىم ئاستىغا يوشۇرۇنغان ئوخشىمىغان مەنا ھەققىدە ئويلىنىشقا يېتەكلەشتۇر، چۈنكى بۇ ئىسىملارنىڭ ھەربىرى قىيامەت كۈنىنىڭ بىر سىرىنى، ھەر بىرى بىر سۈپىتىنى ئېچىپ بېرىدۇ.» ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاء اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ (68)

«سۇر چېلىنغاندا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ئاللاھ تائالا خالىغاندىن باشقا مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسى ئۆلىدۇ. ئاندىن سۇر ئىككىنچى قېتىم چېلىنغاندا ناگاھان ئۇلار تۇرۇپ (نېمىگە بۇيرۇلىدىغانلىقلىرىغا) قاراپ تۇرىدۇ». (سۈرە زۇمەر 68-ئايەت).

مانا بۇ ئايەتتىن مەلۇمكى، قىيامەت مۇنداق ئىككى چوڭ ھادىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. بىرى زېمىندىكى جانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ، ھاياتلىق ۋە ئالەم ئاخىرلىشىدۇ. ئىككىنچىسى ئاللاھ تائالانىڭ ئىزنى بىلەن جىمى ئۆلۈكلەر تىرىلىپ، قەبرىلەردىن چىقىپ، مەھشەرگاھقا سوئال-سوراق ئۈچۈن ھازىر بولىدۇ، ئاخىرەت ھاياتى باشلىنىدۇ. بۇ ئىككى ھادىسىنىڭ باشلىنىشى ئىككى قېتىملىق سۇر بىلەن باغلانغان. قىيامەتنىڭ كىشىلەر بىخەۋەر تۇرغان ھالدا تۇيۇقسىز كېلىدىغانلىقى ۋە ئاز قالغانلىقى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مەن قانداقمۇ خاتىرجەم بولاي، ھالبۇكى سۇر چالغۇچى سۇرنى چېلىش ئۈچۈن ئاغزىغا ئالغان تۇرسا، ئۇ رۇخسەتنى كۈتىۋاتىدۇ. قاچانكى ئۇنى چېلىشقا بۇيرۇق قىلىنسا، ئۇنى چالىدۇ». گويا بۇ گەپ ساھابىلەرگە قاتتىق تەسىر قىلغاندەك ئىدى. رەسۇلۇللاھ: ئاللاھ تائالا بىزگە كۇپايە، ئاللاھ تائالا نىمە دېگەن ياخشى ئىگە دەڭلار» دېدى. (تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەردىن مەلۇمكى، ئاللاھ ئىسرافىل ئىسىملىك پەرىشتىنى قىيامەتنىڭ سىگنالى بولغان سۇرنى چېلىشقا مەسئۇل قىلغان. بىرىنچى قېتىملىق سۇر چېلىنىش بىلەن كائىناتتا ناھايىتى چوڭ ئۆزگىرىشلەر يۈز بېرىدۇ. تەبىئەتنىڭ نورمال قانۇنىيىتى پۈتۈنلەي بۇزۇلۇپ، ئىنساننىڭ خىيالىغا كەلمىگەن دەھشەتلىك ھادىسىلەر ھەققىدە قۇرئاندا قەلبلەرنى تىترەتكۈچى ئوبرازلىق بايانلار كەلگەن.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ (13) وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً (14) فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ (15) وَانشَقَّتِ السَّمَاء فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ (16)

«بىرىنچى قېتىملىق سۇر چېلىنغان چاغدا، زېمىن ۋە تاغلار (ئورۇنلىرىدىن) كۆتىرىلىپ (بىر - بىرىگە) ئۇرۇلۇپ (ئۇۋۇلىپ كەتكەن) چاغدا، بۇ كۈندە چوڭ ئىش (يەنى قىيامەت) يۈز بېرىدۇ. ئاسمان يېرىلىدۇ، بۇ كۈندە ئاسمان (قالايمىقانلىشىپ) ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ» (سۈرە ھاققە 13-16- ئايەت)

إِذَا السَّمَاء انفَطَرَتْ (1) وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ (2) وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ (3) وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ (4) عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ (5)

«ئاسمان يېرىلغان چاغدا، يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا، دېڭىزلار بىر - بىرىگە قوشۇلغان چاغدا، قەبرىلەر ئاستى - ئۈستى قىلىنغان (يەنى ئۆلۈكلەر چىقىرىلغان) چاغدا، ھەر ئادەم ئىلگىرى - كېيىن قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ» (ئىنفىتار 1-5-ئايەت)

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاء كَالْمُهْلِ (8) وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ (9)

«ئۇ كۈندە ئاسمان ئېرىتىلگەن مىستەك بولۇپ قالىدۇ. تاغلار ئېتىلغان رەڭلىك يۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ» (سۈرە مائارىج 8-9 ئايەتلەر).

ئاللاھ تائالا ھەممە نەرسىگە مۆئەييەن ئۆلچەم ۋە مۇددەتنى بەلگىلىگەن. ئاسترونومىيە ئىلمىدا يۇلتۇزلارنىڭ قېرىشى، ئۆلۈشىدەك ھادىسىلەر ھەممە ئېتىراپ قىلغان ئىلمى ھەقىقەت.

يۇقارقى بايانلار ئاسمان، زېمىن، قۇياش، ئاي-يۇلتۇز، تاغ، دەريا-دېڭىزدەك نىسبەتەن تۇراقلىق بولغان، ئىنساننىڭ ئىگىدارچىلىق قۇدرىتىدىن ھالقىغان شەيئىيلەردىكى ئۆزگىرىشنى مەركەز قىلغان ھالدا ئايرىم-ئايرىم سۈرە ۋە ئورۇنلاردا كەلگەن. بىرىنچى قېتىملىق سۈر چېلىنغاندا ئاسماننىڭ يېرىلىشى، كۆك نۇرىنىڭ ئۆچىشى، تاغلارنىڭ پارچىلىنىپ ئۇۋۇلىنىپ كېتىشى، يەرنىڭ قاتتىق تەۋرىشى، يۇلتۇزلارنىڭ تۆكۈلۈشىدەك زور ھادىسىلەر بىلەن ئالەمنىڭ بىرلىكى بوزۇلىدۇ. زېمىندىكى جانلىقلار- ئىنسانلار، جىنلار، ھايۋانلار ھەممىسى ئۆلىدۇ.

ئىككىنچى قېتىملىق سۈر چېلىنغاندا ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن جىمى جانلىقلار قەبرىلىرىدىن تىرىلىپ قوپىدۇ، تۇنجى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تاكى بىرىنچى قېتىملىق سۈر چېلىنغىچە ئۆتكەن جىمى ئىنسانلار، مەيلى ئۇ سۇدا ئېقىپ، ئوتتا كۆيۈپ، ھاۋادا پارتلاپ قانداق تەرىقىدە ئۆلگەن بولسۇن، ئاللاھنىڭ قۇدرەت ئىلاھى بىلەن تىرىلىدۇ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئىككى قېتىملىق سۈرنىڭ ئارلىقى 40. مەن «ئى رەسۇلۇللاھ، 40 كۈن دېمەكچىمۇ؟» دېسەم، رەسۇلۇللاھ، «مەن بىر نەرسە دېمەيمەن» دېدى. مەن «ئى رەسۇلۇللاھ، 40 ئايمۇ» دېسەم، رەسۇلۇللاھ، «مەن بىر نەرسە دېمەيمەن» دېدى. مەن «ئى رەسۇلۇللاھ، 40 يىلمۇ» دېسەم، رەسۇلۇللاھ، «مەن بىر نەرسە دېمەيمەن» دېدى ۋە ئارقىدىنلا «شۇنىڭدىن كېيىن ئاللاھ ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇرىدۇ، ئادەم باللىرى خۇددى يامغۇردىن كېيىن ئوت-چۆپلەر ئۈنۈپ چىققاندەك قەبرىلىرىدىن تىرىلىپ چىقىشقا باشلايدۇ. ئادەمنىڭ ھەممە ئەزالىرى توپىدا چىرىپ تۈگەيدۇ. پەقەت بىر پارچە سۆڭەك- قۇيرۇق سۆڭىكى بۇنىڭدىن مۇستەسنا. قىيامەت كۈنى بارلىق جانلىقلار ئاشۇ سۆڭىكى ئارقىلىق بىرىكتۈرۈلۈپ ئەسلىگە كەلتۈرىلىدۇ» (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

تەۋھىد ئەقىدىسى ئىمان تارازىسىنىڭ بىر تەرىپى بولسا، ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقىنى دىلى ۋە تىلى بىلەن تەستىقلاش ئۇنىڭ يەنە بىر تەرىپى ھېسابلىنىدۇ، ئۇنى ئىنكار قىلغان ئادەم كۇفرىنىڭ ھۆكمىدە بولىدۇ. كۆز كۆرمىگەن، ئەقىل يەتمەيدىغان ئىشلارغا پەقەت ئاللاھ خەۋەر بەرگەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەتكۈزگەنلىكى ئۈچۈنلا شەك شۈبھىسىز ئىشىنىشنىڭ ئۆزى ئىمان ھېسابلىنىدۇ، ئەنە شۇنىڭدا كىشىلەر سىنىلىدۇ، دەرىجىلىرى بىلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا مۆمىنلەرنى «ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ» دېگەن سۈپەت بىلەن سۈپەتلىگەن. ئىككىنچى قېتىملىق سۈر چېلىنغاندا، ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن جىمى ئۆلۈكلەر تىرىلىپ قەبرىلىرىدىن چىقىدۇ. ئاللاھ تائالا ناھايىتى ئوچۇق ئىبارىلەر بىلەن ئىمانسىزلار ئىنكار قىلغان بۇ ھەقىقەتنى مۇنداق بايان قىلىدۇ:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّى وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ (**5**) ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (**6**)

ئى ئىنسانلار! ئەگەر سىلەر قايتا تىرىلىشتىن شەكلەنسەڭلار (گۇمانىڭلارنىڭ تۈگىشى

ئۆچۈن ئەسلىدىكى يارىتىلىشىڭلارغا قاراڭلار)، بىز سىلەرگە (ئاللاھنىڭ قۇدرىتىنى بايان قىلىش ئۈچۈن ئاتاڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) تۇپراقتىن، ئۇنىڭ ئەۋلادىنى (ئالدى بىلەن) ئابىمەنىدىن، ئاندىن لەختە قاندىن، ئاندىن شەكىللىك كىرگۈزۈلگەن ۋە كىرگۈزۈلمىگەن پارچە گۆشتىن ياراتتۇق. بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىدانىدا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز، ئاندىن سىلەرنى (ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن) بوۋاقلىق ھالىتىڭلاردا چىقىرىمىز (ئاندىن سىلەرنى ئاستا-ئاستا كۈچ-قۇۋۋەتكە تولدۇرىمىز)، سىلەر (كامالەت يېشى) قىران ۋاقتىڭلارغا يېتىسىلەر، بەزىڭلار ياشلىقىڭلاردا ۋاپات بولۇپ كېتىسىلەر، بەزىڭلار، (ئىلگىرى) بىلگەندىن كېيىن ھېچ نەرسىنى بىلمەس ھالىتىڭلارغا قايتۇرۇلۇشىڭلار ئۈچۈن، ناھايىتى قېرىپ كەتكۈچە (ھايات) قالدۇرۇلىسىلەر، (ئاللاھ تائالانىڭ ئۆلگەنلەرنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان يەنە بىر دەلىل شۇكى) سەن زېمىننى قاقاس كۆرۈسەن، ئۇنىڭغا بىز يامغۇر ياغدۇرساق ئۇ جانلىنىدۇ ۋە كۆپۈشىدۇ، تۇرلۇك چىرايلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ (يەنى ئاللاھ تائالانىڭ ئىنساننى ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى يوقلىقتىن بارلىققا كەلتۈرۈشى)، ئاللاھ تائالانىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى، ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى ۋە ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى سىلەرگە بىلدۇرۇش ئۈچۈندۇر». سۈرە ھەج (22- سۈرە) 5-6 ئايەتلەر. ئاللاھنىڭ كۈندەك روشەن بۇ بايانلىرى ھەر بىر ئەقىل ئىگىسى ئۈچۈن يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟

ئاخىرەت ھاياتى جىمى ئىنسانلار، جىنلارنىڭ جىسمى ۋە روھى بىلەن تىرىلىپ ئاللاھقا ھېساب بېرىش ئۈچۈن مەھشەرگاھقا توپلىنىشىدىن باشلىنىدۇ. ئىنسانلارنىڭ ھاياتى دۇنيادىكى ئەمەللىرى سەۋەبلىك قايتا تىرىلگەندىكى ھالىتىدە پەرق بولىدۇ. ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار بېجىرىم، چىرايلىق ھالەتتە بولىدۇ. يامانلىقتىن ئۆزىنى تارتمىغانلار بولسا كەمتۈك، ئەيىبناق ھالەتتە قەبرىلىرىدىن چىقىدۇ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى كىشىلەر ئۈچ تۈركۈمگە بۆلۈنىدۇ: بىر تۈركۈم كىشىلەر پىيادىلىك بولىدۇ؛ ئىككىنچى تۈركۈم كىشىلەر تۆگىلىك بولىدۇ؛ يەنە بىر تۈركۈم كىشىلەر يۈزى بىلەن ماڭغان ھالەتتە كېلىدۇ، ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ، ئادەم قانداقمۇ يۈزى بىلەن ماڭىدۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئادەمنى پۇتى بىلەن مېڭىشقا قادىر قىلغان ئاللاھ يۈزى بىلەن ماڭدۇرۇشقىمۇ قادىردۇر» دېدى. مانا بۇ ئاللاھ تائالانىڭ سۈرە «بەنى ئىسرائىل» (17- سۈرە) دىكى:« قىيامەت كۈنى ئۇلارنى دۈم ياتقۇزۇپ (سۆرەلگەن) كور، گاچا، گاس ھالدا يىغىمىز» (97- ئايەت) دېگەن ئايىتىنىڭ شەرھىسىدۇر. ئىمام غەززالى بۇ ھەقتە مۇنداق يازغان: «ئۆزى كۆرۈپ ئادەتلەنمىگەن بارلىق نەرسىلەرنى ئىنكار قىلىش ئىنساننىڭ تەبىئىتى. ئەگەر ئادەم قورسىقى بىلەن ماڭىدىغان يىلاننى كۆرمىگەن بولسا مېڭىش ئۇقۇمىنى مەڭگۈ پۇتقا باغلاپ چۈشەنگەن بولاتتى. شۇڭا سەن قىيامەت كۈنىدىكى ئەھۋاللارنى، دۇنيا ھاياتىغا ئوخشىمايدىغان ھادىسىلەرنى ئىنكار قىلىشتىن ساقلان» سۈرە بەقەرەنىڭ 275-ئايىتىدە ئېيتىقىنىدەك: «جازانە ئۆسۈم يېگەن ئادەملەر قىيامەت كۈنى گۆرلىرىدىن جىن چېپىلىپ قالغان ساراڭ ئادەمدەك قوپىدۇ» ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىشىلەردىن نەرسە تىلىگەن ئادەم قىيامەت كۈنى يۈزىدە گۆش دىدارى يوق ھالدا تىرىلىدۇ» (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). تەكەببۇر، ھالى چوڭ ئادەملەر قىيامەت كۈنى چۈمۈلىگە ئوخشاش كىچىك ھالەتتە بولۇپ، خالايىق ئۇلارنى

ئاياغلىرى بىلەن دەسسەپ ئۆتىدۇ» (تىرمىزى رىۋايەت قىلغان). «بىر ئادەمنىڭ ئىككى ئايالى بولۇپ ئەگەر ئۇ ئاياللىرى ئوتتۇرىسىدا ئادىل بولمىغان بولسا، قىيامەت كۈنىدە يېرىم تەرىپى ئېقىپ ساڭگىلىغان ھالدا قوپىدۇ» (تىرمىزى، ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان) ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەر بولسا يۈزلىرىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان ھالەتتە ھازىر بولىدۇ. ئۇلارنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئالدىدا ۋە ئوڭ تەرىپىدە يۈرىدۇ. نامازنىڭ تەسىرىدىن يۈت-قوللىرى، پېشانىسى ئاق، نۇرانە ھالەتتە بولىدۇ. روزىنىڭ پەزلىدىن ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىنىڭ پۇرىقى ئىپاردىنمۇ خۇشبۇي بولىدۇ. «حشر» سۆزى ئەرەبچە «توپلىنىش، يىغىلىش» مەنىسىدە بولۇپ، قىيامەت كۈنى ئادەملەرنىڭ ئەمەللىرىدىن ھېساب بېرىش ئۈچۈن يىغىلىشنى كۆرسىتىدۇ. تىلىمىزدىكى مەھشەرگاھ سۆزى شۇنىڭدىن كەلگەن. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

يَوْمَ تُبَدَّلُ الأَرْضُ غَيْرَ الأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُواْ للّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (**48**)

«ئۇ كۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ. ئۇلار (يەنى پۈتۈن خالايىق قەبرىلىرىدىن چىقىپ) يېگانە قۇدرەتلىك ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى مەھشەرگاھتا) ھازىر بولىدۇ». سۈرە «ئىبراھىم» (14- سۈرە) 48- ئايەت. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنى زېمىننى سول چاڭگىلىدا ئاسماننى ئوڭ چاڭگىلىدا تۇتۇپ: «مەن پادىشاھتۇرمەن، زېمىننىڭ پادىشاھلىرى قەيەردە؟، » دەيدۇ (بۇخارى رىۋايەت قىلغان). ئاللاھ تائالا مەھشەرگاھنىڭ سۈپىتىنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: «ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بىز تاغلارنى يوق قىلىمىز، زېمىننى ئوچۇق، تۈپتۈز كۆرۈسەن (يەنى ئۇنى توسۇپ تۇرىدىغان تاغ، دەرەخ، بىنالار بولمايدۇ)، ئۇلارنى (يەنى ئىنسانلارنى) (مەھشەرگاھقا) يىغىمىز. ئۇلاردىن بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز». سۈرە «كەھف» (18- سۈرە)

ئاللاھنىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر. مانا مۇشۇنداق ھېچكىم ھېچ نەرسىنى يوشۇرالمايدىغان، ھەممە ئاشكارا بولىدىغان كەڭ مەيدانغا بەنى ئادەم توپلىنىدۇ، پەرىشتىلەر سەپ-سەپ بولۇپ تۇرىدۇ. بۇ ھەقىقەتەن قىيىن كۈندۇر، دەھشىتىدىن بالىلارنىڭ چېچى ئاقىرىپ كېتىدىغان، ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدىغان، كىشىلەر مەستەك گاڭگىراپ قالىدىغان كۈندۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «قىيامەت كۈنى كىشىلەر يالىڭاچ ۋە خەتنىسىز ھالەتتە توپلىنىدۇ» دېدى ، مەن: «ئى رەسۇلۇللاھ، ئەرلەر ۋە ئاياللار توپلانسا ئۇلار بىر - بىرسىنىڭ ئەۋرىتىگە قاراپ قالامدۇ؟» دېدىم . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئى ئائىشە، قىيامەت كۈنىنىڭ دەھشىتىدىن ئۇلارنىڭ بىر-بىرىگە قارىغۇدەك ھالى بولمايدۇ» دېدى (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان) مەھشەرگاھتىكى يىغىلىشتىن تاكى ئاللاھنىڭ ھېسابىغا يۈزلەنگىچە ناھايىتى ئۇزۇن بىر زامان، ئۇزۇن بىر ۋاقىت ئۆتىدۇ. سۈرە «مائارىج»دىكى:

تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ (**4**)

«پەرىشتىلەر ۋە روھ (يەنى جىبرىئىل) ئاللاھقا شۇنداق بىر كۈندە ئۆرلەيدۇكى، ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى 50 مىڭ يىل كېلىدۇ» (4- ئايەت) ئايەتتىكى 50 مىڭ يىلنى ئىبنى ئابباس، ئىبنى زەيد، زەھھاك، ئىكرىمە قىيامەت كۈنىدىكى بەندىلەرنىڭ ھېساب ئېلىنغىچە بولغان ئارلىقتىكى كۈتۈشنى كۆرسىتىدۇ، دەپ تەپسىر قىلىدۇ. مۇشۇنداق ئۇزۇن مۇددەت ئاللاھنىڭ

ھۆزۈردا تىك تۇرۇش بەنى ئادەم ئۈچۈن ناھايىتى ئېغىر بىر ئىشتۇر. مىقداد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «قىيامەت كۈنى قۇياش مەخلۇقاتقا بىر مىل ئارىلىقىدا يېقىن قىلىنىدۇ» (رىۋايەت قىلغۇچى مىقداد: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن رەسۇلۇللاھنىڭ بىر مىل دېگەن سۆزى زېمىندىكى مۇساپىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى ياكى كۆزگە تارتىلىدىغان مىلنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن، دېگەن) كىشىلەر ئەمەللىرىگە قاراپ تەرلەيدۇ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىدىن تەر ئوشۇقىغىچە ئاقىدۇ، بەزىلىرىنىڭ تىزىغىچە ئاقىدۇ، بەزىلىرىنىڭ بېلىگىچە ئاقىدۇ، بەزىلىرىنىڭ ئېغىزلىرىغا تەردىن يۈگەن سېلىنىدۇ، دەپ قولى بىلەن ئاغزىنى ئىشارەت قىلىپ كۆرسەتتى (بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى جەھەننەم مەھشەرگاھقا ھازىر قىلىنىدۇ. جەھەننەمنىڭ 70 مىڭ تىزگىنى بولۇپ، ھەر بىر تىزگىننى تارتىدىغان 70 مىڭ پەرىشتە بولىدۇ» (بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.)

جەننەتمۇ، دوزاخمۇ كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان يەرگە توغرىلانغان، ياخشىلىق بولسۇن، يامانلىق بولسۇن ھەممە ئەمەللەر ئاشكارا بولىدىغان بۇ پەيتتە قاتتىق قورقۇنچتىن كىشىلەر گاڭگىراپ مەستەك بولۇپ قالىدۇ. بۇ پەيتتە ھەر بىر ئادەمنىڭ بىر ھالى بولىدۇكى، ئۇنىڭ باشقىلارغا قارىشىغا شۇ ھالى يار بەرمەيدۇ. بۇ پەيتتە كىشى ئۆزىنىڭ ئانىسىدىن، دادىسىدىن، بالىسىدىن، قېرىنداشىدىن قاچىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا (10) يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ (11) وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ (12) وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ (13) وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنجِيهِ (14)

«دوست دوستىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ھال سورىمايدۇ، گۇناھكار ئادەم ئۆز ئورنىغا ئوغۇللىرىنى، ئايالىنى، قېرىندىشىنى ۋە ئۆزى مەنسۇپ بولغان قوۋم قېرىنداشلىرىنى ۋە يەر يۈزىدىكى جىمى ئادەمنى بېرىپ بولسىمۇ، ئۇ كۈندىكى ئازابتىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ». سۈرە «مائارىج» 10-14 ئايەتلەر. ئاللاھ تائالا ئىماندا راستچىل مۆمىنلەرنى مەھشەرگاھنىڭ قورقۇنچ ئازابلىرىدىن ئەمىن قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىر كىشى خالايىقنىڭ مەھشەرگاھتا تۇرۇش ۋاقتىنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى سورىغانىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جېنىم ئىلكىدە بولغان زات بىلەن قەسەمكى، ئۇ ۋاقىت مۆمىنگە ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىلىدۇ، ھەتتا شۇنچە ئۇزۇن ۋاقىت مۆمىننىڭ بۇ دۇنيادا ئوقۇغان بىر قېتىملىق نامىزىنىڭ ۋاقتىدىمۇ قىسقىدەك تۇيۇلىدۇ» دېدى. (بەيھەقى رىۋايەت قىلغان) ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالانىڭ سايىسىدىن باشقا ھېچقانداق سايە يوق قىيامەت كۈنىدە ئاللاھ يەتتە تۈرلۈك ئادەمنى ئۆز ئەرشى ئاستىدا سايىتىدۇ. ئۇلار؛ ئادىل پادىشاھ، ئاللاھنىڭ ئىبادىتىدە ئۆسكەن ياش، ئەس يادى ھەمىشە مەسچىتتە بولغان ئادەم، ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن دوست بولۇشقان ۋە ئاللاھنىڭ رازىلىق ئۈچۈن ئايرىلىشقان ئادەملەر، ئېسىل ۋە چىرايلىق بىر ئايال ئۆزىگە چاقىرسا، «ئاللاھتىن قورقىمەن» دەپ ئۇنى رەت قىلغان كىشى، ئوڭ قولى بىلەن نېمىنى بەرگەنلىكىنى سول قولى بىلمەي قالغۇدەك دەرىجىدە مەخپىي سەدىقە بەرگەن كىشى، خالىي جايدا ئاللاھنى ياد ئېتىپ ياش تۆككەن كىشى». (بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى ۋە پايدىلىرى

قىيامەت كۈنىنىڭ بولىدىغانلىقى، ئۇ كۈندە ھەركىم ئۆزىنىڭ بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى ـ يامان بارلىق ئەمەللىرىنىڭ مۇكاپاتىنى ياكى جازاسىنى كۆرىدىغانلىقى ۋە جەننەتكە مۇيەسسەر بولغانلار جەننەتتە، دوزاخقا مەنسۇپ بولغانلار دوزاختا ئۆز ئورۇنلىرىنى تاپىدىغانلىقى ھەق ۋە راستتۇر. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش ئىسلام ئەقىدىسىنىڭ مۇھىم تەركىبلىرىدىن بىرى ۋە ئىماننىڭ ئەڭ ئاساسلىق نوقتىسىدۇر. ئۇنىڭغا ئىنكار قىلىش كۇپرىلىقتۇر. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكى ئىككى ھەقىقەتكە چىن ئىشىنىپ ئېتىقاد قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 ـ قىيامەت كۈنىدە بولىدىغان بەئىس، ھەشر، مىزان، جازا، ھېساب، سىرات، جەننەت ۋە دوزاخنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ ئىمان كەلتۈرۈش.

2 ـ قىيامەت قايىم بولغىچىلىك قەبىردە بولىدىغان بەرزەخ ئالەمگە ئائىت ئىشلارغا، يەنى مېيتنىڭ قەبىردە تىرىلىدىغانلىقى ۋە سوراق ـ سوئال قىلىنىدىغانلىقىنىڭ، قەبىرنىڭ ئازابى ۋە نېمىتىنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ پايدىلىرى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىسى مۇسۇلمان بولۇشنىڭ شەرتى بولغان ئالتە ئىماننىڭ تولۇقلىنىشىدۇر. چۈنكى قىيامەت كۈنىگە ئىشەنمىگەن كىشىنىڭ ئىمانى قوبۇل بولمايدۇ. قىيامەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ باشقا پايدىلىرىنى تۆۋەندە 3 كە قىسقارتىشقا بولىدۇ.

1 ـ ئاللاھ تائالانىڭ ئاخىرەتتە بېرىدىغان ساۋابىنى كۆزلەپ تائەت ـ ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاشقا ئالدىراش.

2 ـ قىيامەت كۈنىدىكى ئازابتىن ساقلىنىش ئۈچۈن گۇناھ، يامان ئىشلارنى قىلىشتىن توسۇلۇش.

3 ـ بۇ دۇنيادا تارتقان جەبر ـ جاپالار، يولۇققان ھەقسىزلىكلەر ۋە مۇسىبەتلەرنىڭ بەدىلىگە، ئاخىرەتتە ئەجىر ۋە ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىققا ئىشىنىپ، خاتىرجەملىك ھېس قىلىش.

ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنىڭ ھەقلىقى توغرىسىدىكى دەلىللەر

كاپىرلار ئۆلگەندىن كېيىنكى تىرىلىشنى ئىنكار قىلىپ كەلمەكتە. ئۆلارنىڭ بۇ ئىنكارى نەقىل (قۇرئان ۋە ھەدىس دەلىللىرى)، ئەقىل ۋە ھېسسىي دەلىللەر بىلەن رەت قىلىنىدۇ.

1 ـ نەقلىي دەلىل

قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى قىيامەت كۈنىنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە. مۇندىن باشقا ساماۋىي كىتابلارنىڭ ھەممىسى بۇ كۈنىنىڭ چوقۇم مەيدانغا چىقىدىغانلىقىغا ۋە ئۇ كۈندە ئۆلۈكلەرنىڭ تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

2 ـ ئەقلىي دەلىل

ئەقلىي دەلىللەر ئىككى يول بىلەن قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ:

1 ـ ئاللاھ تائالا ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پۈتكۈل مەۋجۇداتنى يوقتىن بار قىلغان تەڭداشسىز ياراتقۇچىدۇر. مەخلۇقاتلارنى يوق قىلىش ۋە بار قىلىش ئاللاھقا ئاساندۇر. مەۋجۇداتنى يوقتىن بار قىلىشقا قادىر بولغان زات ئۇلارنى ئۆلگەندىن كېيىن، قايتىدىن تىرىلدۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (27)]

«مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان ئاللاھ ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى ئۆلگەنلەرنى تىرىلدۈرۈش دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر» [رۇم سۈرىسى 27 ـ ئايەت].

[يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاء كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ (104)]

«مەخلۇقاتنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇھالەتتە ئەسلىگە قايتۇرىمىز، (بۇ) بىز ئۈستىمىزگە ئالغان ۋەدىدۇر. ئۇنى چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىمىز» [ئەنبىيا سۈرىسى 104 ـ ئايەت].

2 ـ زېمىن ئەسلىدە دەل ـ دەرەخ ۋە يېشىللىقلاردىن خالىي ئۆلۈك ھالەتتە بولىدۇ. ئۇنىڭغا يامغۇر ياغقاندىن كېيىن، قاقاس زېمىن تىرىلىپ ئۇنىڭدا تۈرلۈك دەل ـ دەرەخلەر ۋە يېشىل ئۆسۈملۈكلەر ئۆسىدۇ. ئۆلۈك زېمىننى يامغۇر بىلەن تىرىلدۈرۈشكە قادىر بولغان ئاللاھ ئەلۋەتتە، ئۆلگەن جانلىقلارنىمۇ تىرىلدۈرۈپ ئەسلىدىكى ھالىتىگە كەلتۈرۈشكە قادىردۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (39)]

«(بۇمۇ) ئاللاھنىڭ (بىرلىكىنى ۋە قودرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇركى، سەن زېمىننى قاقاس كۆرىسەن، ئۇنىڭغا يامغۇر ياغدۇرغان ۋاقتىمىزدا، زېمىن كۆتۈرىلىدۇ ۋە كۆپىشىدۇ، شۈبھىسىزكى، زېمىننى تىرىلدۈرگەن زات ئۆلۈكلەرنى ئەلۋەتتە تىرىلدۈرگۈچىدۇر. ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر» [فۇسسىلەت سۈرىسى 39 ـ ئايەت].

3 ـ ھېسسىي دەلىل

ئاللاھ تائالا ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشنىڭ مۇمكىن ئىكەنلىكىنى بەندىلىرىگە مۇشۇ دۇنيادىلا كۆرسەتكەن. بىرلا سۈرە بەقەرەدە ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە ئاللاھنىڭ قادىر ئىكەنلىكىگە 5 مىسال كۆرسىتىلگەن.

1 ـ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى «بىز ئاللاھنى ئاشكارا ھالدا كۆرمىسەك ساڭا ئىشەنمەيمىز» دەپ، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىشتىن باش تارتقاندا، ئاللاھ ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ قايتىدىن تىرىلدۈرگەن. ئاللاھ بۇ ھەقتە ئىسرائىل ئەۋلادىغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ (55)

[ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (56)]

«ئۆز ۋاقتىدا "ئى مۇسا! ئاللاھنى ئوپئوچۇق كورمىگىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز "دېدىڭلار ـ دە، (سىلەرگە چۈشۈرۈلگەن ئازابنى) كۆرۈپ تۇرغىنىڭلار ھالدا سىلەرنى چاقماق سوقتى، ئاندىن كېيىن سىلەرنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن قايتا تىرىلدۈردۇق» [بەقەر سۈرىسى 55 ـ 56 ـ ئايەت].

2 ـ قاتىلى بىلىنمىگەن ئۆلۈك توغرىلىق ئىسرائىل ئەۋلادى جەڭگى ـ جېدەل قىلىشقاندا، ئاللاھ ئۇلارنىڭ قاتىلنى تېپىشى ئۈچۈن ئۇلارنى كالا قۇربانلىق قىلىشقا بۇيرىغانلىقى ھەققىدىكى قىسسىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (73)]

«ئۆز ۋاقتىدا سىلەر بىركىشىنى ئۆلتۈرگەن ۋە (قاتىلنىڭ كىملىكى) توغرىسىدا دەتالاش قىلىشقان ئىدىڭلار. سىلەر يوشۇرماقچى بولغان نەرسىنى (يەنى قاتىلنىڭ ئىشنى) ئاللاھ ئاشكارىلىغۇچىدۇر. (سىلەرگە مۇسا ئارقىلىق) دېدۇقكى، كالىنىڭ بىر پارچىسى بىلەن ئۆلۈكنى ئۇرۇڭلار (ئۇ تىرىلىپ قاتىلنى ئېيتىپ بېرىدۇ)، ئاللاھ ئۆلۈكلەرنى شۇنداق (يەنى كۆز ئالدىڭلاردا بۇ ئۆلۈكنى تىرىلدۈرگەندەك) تىرىلدۈرىدۇ. سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ قۇدرىتىنىڭ ئالامەتلىرىنى سىلەرگە كۆرسىتىدۇ» [بەقەر سۈرىسى 73 ـ ئايەت].

3 ـ ئۆلۈمدىن قورقۇپ ۋەتىنىدىن قېچىپ چىققاندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ قايتىدىن تىرىلدۈرگەن قەۋمنىڭ قىسسىسى ھەققىدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّهُ مُوتُواْ ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ (243)]

«ئۆزلىرى مىڭلارچە تۇرۇقلۇق ئۆلۈمدىن قورقۇپ يۇرتلىرىدىن قېچىپ چىققان كىشىلەردىن خەۋىرىڭ يوقمۇ؟ ئاللاھ ئۇلارنى "ئۆلۈڭلار "دېدى (ئۇلار ئۆلدى)، ئاندىن كېيىن ئاللا ئۇلارنى تىرىلدۈردى. ئاللاھ ئىنسانلارغا ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر ۋە لېكىن ئىنسانلارنىڭ كۆپچىلىكى (ئاللاھنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلمايدۇ» [بەقەر سۈرىسى 243 ـ ئايەت].

4 ـ ئۇزەير ئەلەيھىسسالام تام ـ ئۆگزىلىرى يىقىلىپ خارابىگە ئايلىنىپ قالغان بەيتۇلمۇقەددەس شەھرىدىن ئۆتكەن ۋاقتىدا، ئۇ «بۇ شەھەرنىڭ ئۆلگەن ئاھالىسىنى ئاللاھ قانداق تىرىلدۈرەر؟» دەپ ئەجەپلەنگەندە ئاللاھنىڭ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ 100 يىلدىن كېيىن تىرىلدۈرگەنلىكى توغرىلىق قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ:

[أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىَ يُحْيِي هَـَذِهِ اللّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللّهُ مِئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِئَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى العِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (259)]

«ياكى سەن تام ـ ئۆگزىلىرى يىقىلىپ ۋەيران بولغان شەھەر (بەيتۇلمۇقەددەس) دىن ئۆتكەن كىشىنى (ئۇزەيرنى) كورمىدىڭمۇ؟ ئۇ (ئەجەبلىنىپ): "ئاللاھ بۇ شەھەرنىڭ ئۆلگەن ئاھالىسىنى

قانداق تىرىلدۈرەر؟ ”دېدى. ئاللاھ ئۇنى 100 يىل ئۆلۈك ھالىتىدە تۇرغۇزۇپ ئاندىن (كامالى قۇدرىتىنى كۆرستىش ئۈچۈن) تىرىلدۈردى. ئاللاھ (پەرىشتە ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن: “(بۇ ھالەتتە) قانچىلىك تۇردۇڭ؟ ”دەپ سورىدى. ئۇ، “بىركۈن ياكى بىركۈنگە يەتمەيدىغان ۋاقىت تۇردۇم ” دېدى. ئاللاھ ئېيتتى “ئۇنداق ئەمەس (تولوق) 100 يىل تۇردۇڭ! يېمەك ـ ئىچمىكىڭگە قارىغىنكى، بۇزۇلمىغان؛ ئېشىكىڭگە قارىغىنكى (ئۇنىڭ سۆڭەكلىرى چىرىپ كەتكەن)، (ساڭا يۇقىرىقىدەك ئادەتتىن تاشقىرى ئىشلارنى قىلغانلىقىمىز) سېنى بىز كىشىلەرگە (قۇدرىتىمىزنىڭ) دەلىلى قىلىش ئۈچۈندۇر. بۇ سۆڭەكلەرگە قارىغىنكى، ئۇنى قانداق قۇراشتۇرىمىز. ئاندىن ئۇنىڭغا گۆش قوندۇرىمىز. (يۇقىرىقى ئىشلار) ئۇنىڭغا ئېنىق بولغان چاغدا (يەنى ئۇ روشەن مۆجىزىلەرنى كۆرگەن چاغدا) ئۇ، “مەن ئاللاھنىڭ ھەممە نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى بىلدىم ”دېدى» [بەقەر سۈرىسى 259 ـ ئايەت].

5 ـ ئاللاھتىن ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى كورستىپ بېرىشنى سورىغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىپ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن قَالَ بَلَى وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (260)]

«ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم: ئى پەرۋەردىگارىم! ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىڭنى ماڭا كۆرسەتكىن› دېدى. ئاللاھ (ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىمغا) ئىشەنمىدىڭمۇ، دېدى. ئىبراھىم: ئىشەندىم، لېكىن كۆڭلۈم (تېخىمۇ) قارار تاپسۇن ئۈچۈن (كۆرۈشنى تىلەيمەن) دېدى. ئاللاھ ئېيتتى : قۇشتىن تۆتنى ئالغىن، ئۇلارنى ئۆزەڭگە توپلىغىن (يەنى ئۇلارنى پارچىلاپ پەيلىرى بىلەن گۆشلىرىنى ئارىلاشتۇرغىن)، ئاندىن ھەر بىر تاغقا ئۇلاردىن بىر بۆلىكىنى قويغىن، ئاندىن ئۇلارنى چاقىرغىن، سېنىڭ ئالدىڭغا ئۇلار چاپسان كېلىدۇ. بىلگىنكى ئاللاھ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. »، [بەقەر سۈرىسى 260 ـ ئايەت]. يوقىرىقى مىساللار ئاللاھنىڭ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئىكەنلىكىگە كۆرستىلگەن ھېسسي ۋە ئەمەلىي مىساللاردۇر.

قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقى ۋە ئالامەتلىرى

قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئۇ ئاللاھقىلا خاس ئىلىمدۇر. قىيامەتنىڭ ۋاقتى ئاللاھ تائالا بەندىلىرىدىن مەخپىي قالدۇرغان، ئۆزىگە خاس غەيب ئىلىمدۇر. قىيامەتنىڭ قاچان بولىشىنى ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدىكى ھۆرمەتلىك پەرىشتىلەرمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ بىلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى سورىغۇچىلارغا مۇنداق جاۋاب بېرىشنى بۇيرۇيدۇ:

[يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي لاَ يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلاَّ هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لاَ تَأْتِيكُمْ إِلاَّ بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ (187)]

«(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى سورايدۇ. ئېيتقىنكى،

ئۇنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ. ئۇنى پەقەت بەلگىلىگەن ۋاقتىتا مەيدانغا چىقىرىدۇ. قىيامەت ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ ئەھلىگە ئېغىر ۋەقەدۇر. ئۇ سىلەرگە تۇيۇقسىز كېلىدۇ» [ئەئراف سۈرىسى 187 ـ ئايەت].

شۇڭا ھەرقانداق كىشىنىڭ قىيامەتنىڭ ۋاقتى توغرىسىدىكى قىياس-ئۆلچەملىرى، ھېساپلىرى يالغانچىلىقتۇر. ئېنىق بىر ۋاقتىنى بېكىتىش ئۈچۈن ئىزدىنىشمۇ قۇرئان بىزگە بۇيرىغان، رەسۇلۇللاھ تەۋسىيە قىلغان مەنھەجگە خىلاپ بىھۇدە ئىشتۇر. بەندىلىك سالاھىيتىمىز بىلەن بىزگە ئايان بولغىنى قىيامەت كىشىلەر بىخەۋەر تۇرغان ھالدا تۇيۇقسىز كېلىدۇ.

مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ (**49**) فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ (**50**)

«ئۇلار (دۇنيادا سودا- سېتىق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلار ئۈستىدە) جاڭجاللىشىپ تۇرغان ھالەتلىرىدە، ئۇ ئاۋاز ئۇلارنى ھالاك قىلىدۇ. ئۇلار بىر-بىرىگە ۋەسىيەت قالدۇرۇشقىمۇ، ئائىلىسىگە قايتىشقىمۇ قادىر بولالمايدۇ» (سۈرە ياسىن 49-50-ئايەت)

ئاللاھ تائالانىڭ قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى ئادەملەردىن مەخپى قالدۇرىشى ھەممىنى بىلگۈچى پەرۋەردىگار ھېكمەتلىرىندۇر. ئۇستاز سەييىد قۇتۇپ بۇ ھەقتە مۇنداق يازغان: «نامەلۇملۇق- ئىنسانىيەت ھاياتىنى ۋە ئىنسان پىسخىكىسىنى تەشكىل قىلغۇچى مۇھىم بىر ئامىل. ئىنسان ئۈچۈن ھاياتتا چۇقۇم ئاقىۋەتنى بىلىشنى ئارزۇ قىلىدىغان، قىزىقىدىغان بىر مەجھۇللۇق بولىشى كېرەك. ئەگەر ئۇنىڭغا ھەممە نەرسە ئاشكارا، ئېنىق بولۇپ كەتسە ئىنساننىڭ ھازىرقى پىسخىكىسىدا ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى، ئىزدىنىشلىرى، پائالىيەتلىرى بىر ئىزدا توختاپ قالىدۇ. ئىنسان ياخشىلىققا ئېرىشىش ئارزۇسىدا ئۆزىگە نامەلۇم ئاشۇ نەرسىلەر ئۈچۈن ئىزدىنىدۇ، تىرىشىدۇ، ئۈمىد باغلايدۇ، سىناپ باقىدۇ. مانا بۇ جەرياندا ئۆزى ۋە كائىناتتىكى يوشۇرۇن بايلىقلارنى بايقايدۇ. قاچان كېلىشى نامەلۇم ھېساپتىن قورقۇش ئۇلارنى ھەردائىم توغرا يولغا باشلايدۇ.» ئاللاھتائالا قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى مەخپى قالدۇرغان بىلەن، ئۇنىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقى ۋە قىيامەتنىڭ بەزى ئالامەتلىرىدىن خەۋەر بەرگەن.

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ (**1**)

«كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ (ئەمەللىرىدىن) ھېساپ ئېلىنىدىغان ۋاقىت (يەنى قىيامەت) يېقىنلاشتى. ھالبۇكى ئۇلار غەپلەتتىدۇر(قىيامەت توغرىلىق ئويلىنىشتىن) يۈز ئۆرىمەكتىدۇر». (سۈرە ئەنبىيا 1- ئايەت)

قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرى توغرىسىدىكى ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەرنى توپلاپ قارىغاندا، مۇنداق ئىككى تۈرگە بۆلۈشكە بولىدۇ. بىرىنچىسى، قىيامەتنىڭ كىچىك ئالامەتلىرى، ئىككىنچىسى، قىيامەتنىڭ چوڭ ئالامەتلىرىدىن ئىبارەت.

كىچىك ئالامەتلەر

قىيامەتنىڭ بۇ كىچىك ئالامەتلىرىنى كۆرۈلگەن ۋاقىت ئېتىبارى بويىچە تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرگە بۆلگىلى بولىدۇ.

1. ئىلگىرى يۈز بېرىپ كۆرۈلگەن ئالامەتلەر:

1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ ئەلچىسى سۈپىتىدە ئىسلام دىنىنى تارقىتىشى ۋە پەيغەمبەرلىكىنىڭ شۇنىڭ بىلەن ئاياغلىشىشى قىيامەت يېقىنلاشقانلىقىنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى ھېساپلىنىدۇ.

2) ئاينىڭ يېرىلغانلىقى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ئاي يېرىلغان بولۇپ، بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاشكارا مۆجىزىلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. قۇرئاندا ئاينىڭ يېرىلىشى قىيامەتنىڭ ئالامىتى ئىكەنلىكىنى ئېنىق بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ (**1**) وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ (**2**)

«قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى، (قۇرەيش كۇففارلىرى) بىرەر مۆجىزىنى كۆرسىلا (ئىماندىن يۈز ئۆرۈپ) بۇ داۋاملاشقۇچى سېھىردۇر، دېيىشىدۇ». (سۈرە قەمەر 1ـ2ـ ئايەتلەر) «تەپسىر ئىبنى كەسىر»دە سۈرە قەمەرنى شەرھلىگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئاينىڭ يېرىلغانلىقى توغرىسىدا نۇرغۇن سەھىھ ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلىدۇ.

3)ھىجاز رايۇنىدىن بۇسرا تۆگىسىنىڭ بويىنىنى يورۇتالىغىدەك چوڭ ئوتنىڭ چىققانلىقى قىيامەتنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنىڭ ئالامەتلىرىنىڭ بىرى ھېساپلىنىدۇ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: «ھىجاز رايۇنىدىن بۇسرا تۆگىسىنىڭ بويىنىنى يورۇتالىغىدەك چوڭ ئوت چىقمىغۇچە قىيامەت قايىم بولمايدۇ». (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدىنئالا خەۋەر بەرگەن بۇ ئالامەت ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن روسۇلۇللاھ ئېيتقاندەك يۈز بەرگەن. ئىبنى كەسىر ۋە ئىمام شاھابىددىن ئەبۇ شامە كىتابلىرىدا بۇ ۋەقەنىڭ ھىجرىيە 654ـيىلى يۈز بەرگەنلىكىنى تەپسىلاتى بىلەن يازغان. بۇ ۋەقە يۈز بەرگەندە ئىمام نەۋەۋىي ھايات بولۇپ، ئۇ كىتابىدا مۇنداق يازغان: «بىزنىڭ زامانىمىزدا يەنى ھىجرىيىنىڭ 654ـ يىلى مەدىنە شەھرىنىڭ شەرقى تەرىپىدىن ناھايىتى چوڭ ئوت كۆتۈرۈلدى. شام رايۇنى ۋە بارلىق يۇرتلاردا بۇ ھەقتە گەپ بولدى. مەدىنە ئەھلىدىن ئۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنلەر ماڭا خەۋەر قىلدى».

2. كىچىك ئالامەتلەرنىڭ ئىككىنچى تۈرى ئىلگىرى كۆرۈلگەن، شۇنداقلا ھازىرمۇ داۋاملىشىۋاتقان ئالامەتلەر.

1) ئۇرۇش- جەڭنىڭ كۆپىيىشى: ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: «تاكى ئۇرۇش كۆپەيمىگىچە قىيامەت قايىم بولمايدۇ» دېيۋىدى، ساھابىلەر: قانداق ئۇرۇش؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆلتۈرۈش، ئۆلتۈرۈلۈش» دەپ جاۋاب بەردى. (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

2) جاھالەتنىڭ يامراپ، ئىلىمنىڭ كۆتىرىلىپ كېتىشى. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دىگەنلىكىنى ئېيتىدۇ. «ئىلىمنىڭ كۆتىرىلىپ كېتىشى، جاھالەتنىڭ يىلتىز تارتىشى، ھاراقلارنىڭ ئىچىلىشى، زىنانىڭ تارىلىشى، ئاياللارنىڭ كۆپىيىشى، ئەرلەرنىڭ ئازىيىشى، ھەتتا ئەللىك ئايالنىڭ بىر ئەر كىشىگە قاراشلىق بولۇپ قېلىشى قىيامەت يېقىنلاشقانلىقىنىڭ ئالامەتلىرىدۇر». (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان)

3) ئەمەل تۇتۇشقا لايىق كەلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ ئىش بېشىغا چىقىشى. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر سورۇندا سۆز

قىلىۋاتاتتى. بىر ئەئرابى كېلىپ: قىيامەت قاچان بولىدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گېپىنى قىلىۋەردى. سورۇندىكى بەزىلەر: «رەسۇلۇللاھ ئەئرابىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، ئەمما جاۋاب بىرىشنى خالىمىدى»، دېيىشتى. يەنە بەزىلەر: «ياق، رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىدى» دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گېپىنى تۈگىتىپ: قىيامەتنىڭ ۋاقتى توغرىسىدا سورىغان كىشى قېنى؟ دېدى. ئەئرابى: مانا مەن ئى رەسۇلۇللاھ، دەپ ئورنىدىن تۇردى . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئامانەت زايا بولۇپ كەتكەندە قىيامەتنى كۈتسەڭ بولىدۇ» دېدى. ئەئرابى: ئامانەتنىڭ زايا بولىشى قانداق؟ دېۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەمەل تۇتۇشقا لايىق ئەمەس كىشىلەر ئىش بېشىغا چىققاندا قىيامەتنى كۈتكىن» دەپ جاۋاب بەردى. (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان) شۇنداقلا يەنە ھەدىستە ئېيتىلغاندەك تېگى پەس، مەككار، ئەخمەق ئادەملەرنىڭ ھۆرمەتلىك ۋە ئابرويلۇق كىشىلەردىن بولۇپ سانىلىشمۇ قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى.

4) مۇسۇلمانلارنىڭ يەھۇدىلار ئۈستىدىن غەلبە قىلىشى.

9875 /6066 ـ وعنه: رفعه «لا تقوم الساعة حتى يقاتل المسلمون اليهود، فيقتلهم المسلمون، حتى يختبئ اليهوديُّ من وراءِ الحجرِ والشجرِ، فيقولُ الحجرُ أو الشجرُ: يا مسلمٌ، يا عبدَ الله، هذا يهوديٌّ خلفي، فتعالَ فاقتلهُ، إلا الغرقد، فإنهُ من شجر اليهودِ»* البخاري (2926)، مسلم (2922).

9875 /6066 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇسۇلمانلار يەھۇدىيلار بىلەن ئۇرۇشمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. مۇسۇلمانلار ئۇلارنى ئۆلتۈرىدۇ، ھەتتا يەھۇدىيلار تاش ۋە دەرەخلەرنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇنۇۋالىدۇ. لېكىن تاش بىلەن دەرەخ: ”ئى مۇسۇلمان ! ئى اللەنىڭ قۇلى! ئارقامدا يەھۇدىي بار، بۇياققا كېلىپ، ئۇنى ئۆلتۈرگىن! “ دەيدۇ. پەقەت غەرقەد دېگەن دەرەخلا ئۇنداق دېمەيدۇ، چۈنكى ئۇ يەھۇدىيلارنىڭ دەرىخىدۇر. (مۇسلىم: 2922)

5) قىيامەتنىڭ يېقىنلاشقانلىقىنى كۆرسىتىدىغان يەنە تۇرلۇك ئالامەتلەر بولۇپ، بۇلار ھەدىستە تارقاق ھالدا كەلگەن. بۇلارنى جەملىگەندە: دېدەك ئۆز خوجايىنىنى تۇققاندا، چاقىرىقى ئوخشاش ئىككى چوڭ گوروھ ئوتتۇرىسىدا قاتتىق ئۇرۇش بولمىغۇچە، يەر تەۋرەش ئاپەتلىرى كۆپىيىپ، زامانلار يېقىنلاشمىغۇچە (يەنى ۋاقىتلاردىن بەرىكەت كۆتىرىلىپ كەتمىگۈچە)، پىتنە-پاسات، ئۇرۇش ـجىدەل كۆپەيمىگىچە، مال-دۇنيانىڭ كۆپلىكىدىن مال ئىگىسى سەدىقە بېرىدىغان ئادەم تېپىشتىن غەم قىلىپ، بىرەرسىگە سەدىقە بەرسە «مېنىڭ بۇنىڭغا ھاجىتىم يوق!» دېمىگۈچە، كىشىلەر ئىگىز ئىمارەتلەرنى سالمىغۇچە، بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ قەبرىسى يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ «كاشكى ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولسامچۇ» دەپ ئارزۇ قىلمىغۇچە قىيامەت قايىم بولمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىيامەتنىڭ كىچىك ئالامەتلىرى توغرىلىق كەلگەن يەنە تۆۋەندىكىدەك ھەدىسلەر بار.

9877/6067 ـ وعنه رفعهُ: «لا تقومُ الساعةُ حتى يكونَ أسعدُ الناسِ بالدنيا لكعُ ابنُ

لكع»* الترمذي (2209)

9877/6067 ــ ھۇزەيفە ئىبنى يەمانى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پەسكەشنىڭ پۇشتىدىن بولغان پەسكەش دۇنيانىڭ ئەڭ بەختلىك بولمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. (تىرمىزى: 2209)

6068/ 9878 ــ أبو سعيدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «والذي نفسي بيدهِ لا تقومُ الساعةُ حتى تكلِّمُ السباعُ الإنس، وحتى يُكلِّمُ الرجلُ عذبةُ سوطِهِ وشراك نعلِهِ، وتخبرُه فخذُهُ بما أحدثَ أهله ومن بعدهِ»* الترمذي (2181)

6068/ 9878 ــ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، يىرتقۇچ ھايۋان ئىنسانلار بىلەن سۆزلەشمىگىچە، ئىنسان قامچىسىنىڭ ئۇچى ۋە كەشىنىڭ بوغقۇچى بىلەن سۆزلەشمىگىچە، ئۆز ئۆيىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، ئائىلىسىنىڭ نېمە قىلغىنىنى يوتىسى ئاگاھلاندۇرمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. (تىرمىزى: 2181)

6071/ 9882 ـ أنسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «لا تقومُ الساعةُ على أحدٍ يقولُ الله الله»*

6071/ 9882 ــ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: يەر يۈزىدە ”لا ئىلاھە ئىللاللاھۇ “ دەيدىغان ئادەم قالمىغاندا قىيامەت بولىدۇ. (ئەھمەد: 13421)

9883/6072 ــ وعنه رفعهُ: «لا تقومُ الساعةُ، حتى يتقاربَ الزمانُ، فتكونُ السنةُ كالشهرِ، والشهرُ كالجمعةِ، والجمعةُ كاليومِ، ويكونُ اليومُ كالساعةِ، وتكون الساعةُ كالضرمة من النارِ»* الترمذي (2332)

9883/6072 ــ ئەنەس ئىبنى مالىكتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ۋاقىت بىر ـ بىرىگە يېقىنلىشىپ (بەرىكەت كۆتۈرۈلۈپ)، بىر يىل بىر ئايدەك، بىر ئاي بىر ھەپتىدەك، بىر ھەپتە بىر كۈندەك، بىر كۈن بىر سائەتتەك، بىر سائەت ئوت ئۇچقۇنىدەك بولۇپ كەتمىگىچە قىيامەت بولمايدۇ. (تىرمىزى: 2332)

6073/ 9884 ــ ابن مسعودٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ:«لا تقومُ الساعةُ إلاَّ على شرار الناسِ»* مسلم (2949).

6073/ 9884 ــ ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ياخشى ئىنسان قالمىغاندا قىيامەت بولىدۇ دېگەن. (مۇسلىم2949)

چوڭ ئالامەتلەر:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىيامەت يېقىنلاشقانلىقىنىڭ چوڭ ئالامەتلىرى سۈپىتىدە بىر قانچە تۈرلۈك ھادىسىلەرنى ساناپ ئۆتكەن. بۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. دۇخان يەنى ئاسماننى ئورىۋالىدىغان چوڭ تۈتۈن. ھۇزەيفە ئىبنى ئۇسەيد رىۋايەت قىلىپ

مۇنداق دەيدۇ: بىز غىفارى بىلەن ئۆز ئارا بىر مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىشىۋاتاتتۇق. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چىقىپ، «سىلەر نىمە ھەققىدە سۆزلىشىۋاتىسىلەر؟» دەپ سورىدى. بىز «قىيامەت ھەققىدە» دېدۇق. رەسۇلۇللاھ: «تۆۋەندىكى 10 تۈرلۈك ئالامەت كۆرۈلمىگۈچە قىيامەت بولمايدۇ» دېدى ۋە بىرىنچى قىلىپ دۇخاننى ساندى. (مۇسلىم رىۋايەت قىلغان) ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ، ئەبۇ سەئىد خۇدرى، ئىبنى ئابباس، ھەسەن بەسرى قاتارلىق چوڭ ساھابە ۋە تابىئىنلار «دۇخان» سۈرىسىدىكى:

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاء بِدُخَانٍ مُّبِينٍ (10) يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ (11)

«(ئى مۇھەممەد!) سەن ئاسمان (ھەممە ئادەم) ئوچۇق (كۆرىدىغان) تۈتۈننى كەلتۈرىدىغان كۈندە (ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى) كۈتكىن. (ئۇ تۈتۈن) كىشىلەرنى ئورىۋالىدۇ. بۇ قاتتىق ئازابتۇر» (10-11-ئايەت) دىگەن ئايەتتىكى تۈتۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تىلغا ئالغان چوڭ ئالامەتلەرنىڭ بىرى دەپ كۆرسىتىدۇ. ئىمام تەبەرانى رىۋايەت قىلغان ھەدىستە بۇ تۈتۈننىڭ، مەغرىب-مەشرىقنى ئورىۋالىدىغانلىقىنى، زىمىندا 40 كۈن داۋاملىشىدىغانلىقى، مۆئمىنگە نىسبەتەن زۇكام تەگكەندەك بولۇپ كافىرغا بولسا تۈتۈن ئۇنىڭ بۇرنىدىن، ئىككى كۆزىدىن، قۇلىقىدىن، ئارقا پىشاپ يولىدىن كىرىپ پۇۋلىگەن شاردەك ئىششىدۇرۇپ مەستەك قىلىپ قويىدىغانلىقىنى بايان قىلغان.

2. بىر تۈرلۈك ھايۋان (دابە) نىڭ مەيدانغا چىقىشى. يامانلىق كۆپىيىپ، پىتنە- پاساتلار تارىلىپ، ياخشىلىق ئازايغان ئاخىرقى زاماندا ئاللاھ تائالا بىر تۈرلۈك ھايۋاننى مەيدانغا چىقىرىدۇ. بۇ ھايۋان كىشىلەرگە ھەقنى سۆزلەيدۇ. ئاللاھ تائالا سۈرە «نەمل»دە بۇ ئالامەتكە ئىشارە قىلىپ مۇنداق دىگەن:

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ (82)

«ئۇلار (يەنى كۇففارلارغا) ئالدىن ئالا ئېيتىلغان سۆز ئىشقا ئاشقاندا (يەنى ئازاب ۋە قىيامەت يېقىنلاشقاندا)، ئۇلارغا زېمىندىن بىر تۈرلۈك ھايۋاننى چىقىرىمىزكى، ئۇ ئۇلارغا ئىنسانلارنىڭ بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىشەنمىگەنلىكىنى سۆزلەيدۇ». (سۈرە نەمل 82-ئايەت) مانا بۇ ئىنسانغا بېرىلگەن ھەق ئاگاھلاندۇرۇش، ئەمما ئۇنىڭ قانداق ھايۋان ئىكەنلىكى، كىشىلەرگە قايسى رەۋىشتە سۆزلەيدىغانلىقى ئاللاھقا مەلۇملۇق، ئۇنىڭغا ئىشىنىش بىزگە پەرز، بۇ ھەقتە ئارتۇقچە ئىزدىنىش بىھۇدىدۇر.

3. دەججالنىڭ پەيدا بولىشى. دەججال سۆزى ئەرەب تىلىدا ھەقنى يالغان بىلەن يۆگىگۈچى ئالدامچى، كاززاپ مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قانچە ھەدىسلىرىدە قىيامەت يېقىنلاشقاندا مەشرىق تەرەپتىن بىر ئالدامچى دەججالنىڭ چىقىدىغانلىقى، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇنىڭغا يامغۇر ياغدۇرالايدىغان، ئۆلۈكنى تىرىلدۈرەلەيدىغان، قاقاس يەرلەرگە زىرائەت ئۈندۈرەلەيدىغان، يەرئاستى بايلىقلىرىنى چىقىرالايدىغان كارامەت ئاتا قىلىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن دەججالنىڭ ئىلاھلىق دەۋاسى قىلىپ، نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا ئەگىشىدىغانلىقى، ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسماندىن چۈشۈپ دەججالنى ئۆلتۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن.

9872/6063 ـ وعنه: رفعهُ: «لا تقومُ الساعةَ حتى ينزل الرومُ بالأعماقِ أو بدابق،

فيخرجُ إليهم جيشٌ من المدينة من خيار أهلِ الأرضِ يومئذٍ، فإذا تصافُّوا قالت الرومُ: خلُّوا بيننا وبين الذين سبوا منا نُقاتلهمُ، فيقولُ المسلمونَ: لا واللهِ لا نُخلي بينكُم وبين إخواننا فتقاتلُونَهُم، فينهزم ثلثٌ لا يتوبُ الله عليهم أبدًا ويُقتلُ ثلثٌ هم أفضلُ الشهداءِ عند الله، ويفتتحُ الثلثُ لا يُفتنونَ أبدًا، فيفتحونَ قسطنطينيَّة، فبينما هم يقتسمون الغنائمَ، قد علَّقُوا سيوفُهم بالزيتُون، إذ صاحَ فيهمُ الشيطانُ، إنَّ المسيحَ الدجالِ قد خلفكُم في أهليكُم، فيخرجونَ، وذلك باطلٌ، فإذ جاءُوا الشامَ خرجَ، فبينما هُم يُعدُّون للقتالِ يسوون صفوفهُم إذ أقيمتِ الصلاةُ، فينزلُ عيسى بنُ مريمَ فأمَّهُم، فإذا رآهُ عدوُّ الله ذابَ كما يذوبُ الملحُ في الماءِ، فلو تركهُ لانذاب حتى يهلك، ولكن يقتلُهُ بيده، فيريهم دمه بحربته»* مسلم (2897).

9872/6063 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: رۇملۇقلار ئەئماق (ياكى دابىق) دېگەن يەرگە چۈشمىگىچە قىيامەت بولمايدۇ. ئۇ چاغدا، مەدىنىدىن يەر يۈزىنىڭ ئەڭ سەرخىل قوشۇنى چىقىدۇ. ئۇلار قارىمۇ - قارشى كېلىپ، سەپ تۈزۈپ تۇرغاندا، رۇملۇقلار: بىزنىڭ يولىمىزنى توسماڭلار، بىز ئادىمىمىزنى ئەسىر ئالغانلار بىلەن ئۇرۇشىمىز، دەيدۇ. لېكىن مۇسۇلمانلار: اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، قېرىنداشلىرىمىزنى سىلەرگە تاپشۇرۇپ بەرمەيمىز، دەپ تۇرۇۋالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇرۇش باشلىنىدۇ. (مۇسۇلمانلارنىڭ) ئۈچتىن بىر قىسمى ئۇرۇش مەيدانىنى تاشلاپ قاچىدۇ، الله ئۇلارنىڭ تەۋبىلىرىنى ھەرگىز قوبۇل قىلمايدۇ. ئۈچتىن بىر قىسمى شېھىد بولىدۇ، بۇلار اللەنىڭ نەزىرىدە ئەڭ ئۇلۇغ شېھىد ھېسابلىنىدۇ. قالغان ئۈچتىن بىر قىسمى غەلىبە قىلىدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ھېچقانداق قىيىنچىلىققا دۇچ كەلمەيدۇ. ئۇلار قۇستانتىنىيە (ھازىرقى ئىستانبۇل)نى ئازاد قىلىدۇ، قىلىچلىرىنى زەيتۇن دەرىخىگە ئېسىپ قويۇپ، غەنىمەتلەرنى تەقسىم قىلىۋاتقىنىدا، بىر شەيتان چىقىپ: يۇرتۇڭلارنى دەججال بېسىۋالدى، دەپ توۋلايدۇ. ئۇلار يۈگۈرۈپ چىقىدۇ، لېكىن بۇنىڭ يالغان ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. شامغا يېتىپ كەلگەنلىرىدە، دەججال ھەقىقەتەن چىقىدۇ. ئۇلار سەپنى تۈزەپ، ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىۋاتقاندا، نامازغا تەكبىر ئېيتىلىدۇ. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئىيسا ئەلەيھىسسالام چۈشۈپ، ئۇلارغا ئىمام بولىدۇ. اللەنىڭ دۈشمىنى(دەججال) ئۇنى كۆرگىنىدە، خۇددى تۇز سۇدا ئېرىگەندەك ئېرىشكە باشلايدۇ. ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا چېقىلمىسىمۇ، ئۇ ئېرىپ ھالاك بولۇپ كېتەتتى، ئەمما الله ئۇنى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قولى بىلەن ئۆلتۈرىدۇ. ئىيسا ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارغا نەيزىسىنىڭ ئۇچىدىكى قاننى كۆرسىتىدۇ. (مۇسلىم: 2897)

9926/6099 ـ نەۋۋاس ئىبنى سەمئان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى ئەتىگىنى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم دەججال ھەققىدە سۆزلىدى، ئۇنى بىردە ئەرزىمەس نەرسە قىلىپ كۆرسەتسە، بىردە قورقۇنچلۇق نەرسە قىلىپ كۆرسەتتى. ھەتتا بىز ئۇنى خورمىلىقتا باردەك ھېس قىلىپ قالدۇق. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كەلگىنىمىزدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ بىر خىل ئەنسىزلىك ئىچىدە تۇرغىنىمىزنى سېزىپ: نېمە بولدۇڭلار؟ دەپ سورىدى. بىز: ئى رەسۇلۇللاھ ! ئەتىگەن

دەججال ھەققىدە سۆزلەپ، ئۇنى بىردە ئەرزىمەس نەرسە قىلىپ كۆرسەتسەڭ، بىردە قورقۇنچلۇق نەرسە قىلىپ كۆرسىتىپ، شۇنداق تەسۋىرلىدىڭكى، بىز ئۇنى خورمىلىقتا باردەك ھېس قىلىپ قالدۇق، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: مېنىڭ سىلەر ئۇچۇن ئەنسىرەيدىغىنىم دەججالدىن باشقا بىر نەرسە. دەججال مەن ۋاپات بولماي تۇرۇپ چىقسا، سىلەرنى ئۇنىڭدىن مەن ئۆزەم ھىمايە قىلىمەن. ئۇ چىققان ۋاقىتتا مەن بولمىسام، ھەركىم ئۆزىنى ئۆزى ھىمايە قىلسۇن. اللە تائالا ھەر بىر مۇسۇلمان ئۇچۇن مېنىڭ ۋەكىلىمدۇر. ئۇ (دەججال) بۇدۇر چاچلىق، كۆزى تومپىيىپ چىققان ياش يىگىت بولۇپ، بەئەينى ئابدۇلئۇززا ئىبنى قەتەنگە ئوخشايدۇ. كىم ئۇنى ئۇچراتسا، ئۇنىڭغا قارشى كەھف سۈرىسىنىڭ باش تەرىپىنى ئوقىسۇن. ئۇ شام بىلەن ئىراق ئارىسىدىن چىقىدۇ، ئوڭ ۋە سول يېنىغا بۇزۇقچىلىق تېرىپ ماڭىدۇ. ئى اللەنىڭ بەندىلىرى ! (ئۇ چاغدا) مۇستەھكەم تۇرۇڭلار! دېدى. بىز: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇ يەر يۈزىدە قانچىلىك ۋاقىت تۇرىدۇ؟ دەپ سورىغانىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: 40 كۈن تۇرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ بىر كۈنى بىر يىلغا، يەنە بىر كۈنى بىر ئايغا، يەنە بىر كۈنى بىر ھەپتىگە، باشقا كۈنلىرى بولسا، سىلەرنىڭ ھازىرقى كۈنلىرىڭلارغا ئوخشايدۇ، دېدى. بىز: ئى رەسۇلۇللاھ! بىر يىلغا ئوخشاش بولغان كۈندە، بىزگە بىر كۈنلۈك ناماز يېتەمدۇ؟ دەپ سورىغانىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياق (يەتمەيدۇ) ئۇ ئۇزۇن كۈندە، ئۇنىڭ ۋاقتىنى مۆلچەرلەپ ئوقۇڭلار! دېدى. بىز: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇنىڭ يەر يۈزىدىكى تېزلىكى قانچىلىك ؟ دەپ سورىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ شامال ئۇچۇرتقان يامغۇرغا ئوخشايدۇ. بىر قەۋمنىڭ ئالدىغا بارىدۇ، ئۇلارنى دەۋەت قىلىدۇ، ئۇلار ئۇنىڭغا ئىشىنىپ، چاقىرىقىنى قوبۇل قىلىدۇ. ئۇ ئاسمانغا ئەمىر قىلىدۇ، يامغۇر ياغىدۇ. زېمىنغا ئەمىر قىلىدۇ، ئۆسۈملۈك ئۆسىدۇ. مال چارۋىلار كەچقۇرۇنلىرى يېلىنلىرى سۈتكە تولغان، قوساقلىرىمۇ تويغان ھالدا قايتىدۇ. ئاندىن كېيىن، ئۇ باشقا بىر قەۋمنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇلارنى دەۋەت قىلىدۇ، ئەمما ئۇلار ئۇنىڭ سۆزىنى رەت قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلاردىن ئايرىلىدۇ. ئەتىسى سەھەردە، ئۇ قەۋم قوللىرىدا ھېچقانداق مال قالمىغانلىقىنى كۆرىدۇ. ئۇ بىر خاراب جايدىن ئۆتكەندە: خەزىنەڭنى چىقار! دەيدۇ. ئۇ يەرنىڭ خەزىنىلىرى خۇددى ھەسەل ھەرىلىرى باشلىقىغا ئەگەشكەندەك دەججالنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ ماڭىدۇ. كېيىن، ياش ۋە شوخ بىر يىگىتنى چاقىرىدۇ. ئۇنى قىلىچ بىلەن چېپىپ ئىككىگە بۆلۈۋېتىدۇ ۋە ئىككى تەرەپكە يېرقىرىتىپ تاشلىۋېتىدۇ، ئاندىن ئۇنى چاقىرسا، يۈزىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان ھالدا تىرىلىپ، ناھايىتى خۇرسەن يېتىپ كېلىدۇ. دەل شۇ چاغدا، اللە تائالا مەريەم ئوغلى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنى ئاسماندىن رەڭلىك ئىككى كىيىم كىيگەن ۋە ئىككى قولىنى ئىككى پەرىشتىنىڭ قاناتلىرىغا قويغان ھالدا شامنىڭ شەرقىدىكى ئاق مۇنارغا چۈشۈرىدۇ. ئۇ بېشىنى ئەگسە، سۇ تامچىلايدۇ. بېشىنى كۆتۈرسە، (سۇ) خۇددى مارجاندەك تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ھېدىنى ئالغان ھەر بىر كاپىر ئۆلىدۇ، ئۇنىڭ ھېدى ئۆزىنىڭ كۆزى يەتكەن جايغىچە يېتىپ بارىدۇ. ئۇ دەججالنى قوغلاپ، لۇد دەرۋازىسىغا بارغاندا ئۇنىڭغا يېتىشۋالىدۇ ۋە ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. كېيىن مەريەم ئوغلى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ساقلىنىپ قالغان بىر قەۋم كېلىدۇ. (ئىيسا ئەلەيھىسسالام) ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى سىلايدۇ ۋە ھەر بىرىگە جەننەتتىكى دەرىجىلىرىگە قارىتا خىتاب قىلىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا، اللە

ئىيسا ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي قىلىپ: "مەن بىر تائىپە بەندىلىرىمنى چىقاردىمكى، ھېچكىم ئۇلارغا تەڭ كېلەلمەيدۇ. شۇڭا سەن يېنىڭدىكى مۇئمىنلەرنى تۇر تېغىغا ئېلىپ كەل! "دەيدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، اللە يەئجۇج ۋە مەئجۇجنى ئەۋەتىدۇ. ئۇلار ھەر قايسى تۆپىلىكلەردىن ئېقىپ كېلىدۇ، ئۇلارنىڭ دەسلەپكى پىرقىلىرى تەبەرىيە كۆلىدىن ئۆتكەندە، ئۇنىڭ سۈيىنى بىراقلا ئىچىۋېتىدۇ. كېيىنكى پىرقىلەر ئۆتكەندە: "بۇ كۆلدە سۇ بار ئىدى، قەيەرگە كەتتى؟ " دېيىشىدۇ. اللەنىڭ پەيغەمبىرى ئىيسا ئەلەيھىسسالام ۋە ھەمراھلىرى قورشاۋغا ئېلىنىدۇ. ھەتتا بىر ئۆكۈزنىڭ بېشى ئۇلار ئۈچۈن سىلەرنىڭ ھازىرقى يۈز دىنارىڭلاردىنمۇ قىممەتلىك بولۇپ كېتىدۇ. ئىيسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى اللە تائالاغا يالۋۇرىدۇ. اللە يەئجۇج ۋە مەئجۇجنىڭ بويۇنلىرىغا قۇرتلارنى مۇسەللەت قىلىپ قويىدۇ ۋە ھەممىسى خۇددى بىر ئادەم ئۆلگەندەك بىراقلا ئۆلىدۇ. ئىيسا ئەلەيھىسسالام ۋە ھەمراھلىرى تۆپىلىكتىن پەسكە چۈشكەنلىرىدە، ئۇلارنىڭ ئۆلۈكلىرى ۋە بەدبۇي پۇراقلىرىدىن باشقا ھېچ نەرسە تاپالمايدۇ. ئۇلار اللەقا (بۇ ئۆلۈكلەرنىڭ ۋە بەدبۇي پۇراقلارنىڭ يوقىلىشىنى تىلەپ) دۇئا قىلىدۇ. اللە ئۇ يەرگە تۆگە بويىنىدەك يوغان قۇشلارنى ئەۋەتىدۇ، قۇشلار ئۇلارنى اللە خالىغان يەرگە ئېلىپ كېتىدۇ. ئاندىن اللە مول يامغۇر ياغدۇرۇپ، ئۇ يەرنى ئەينەكتەك پاك پاكىز قىلىۋېتىدۇ. ئاندىن زېمىنغا: "مېۋىلىرىڭنى ئۆستۈرۈپ، بەرىكىتىڭنى بەرگىن! "دېيىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، جامائەت ئۇ كۈنى ئانار يەيدۇ ۋە ئانارنىڭ پوستى ئاستىدا سايىدايدۇ. اللە ھەممە نەرسىگە بەرىكەت بېرىدۇ، ھەتتا يېڭى بوتىلاقلىغان بىر تۆگىنىڭ سۈتى بىر پۈتۈن خەلققە، يېڭى موزايلىغان بىر كالىنىڭ سۈتى بىر قەبىلىگە، يېڭى قوزىلىغان بىر قوينىڭ سۈتى بىر توپ كىشىگە يېتىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا، اللە مەيىن شامال ئەۋەتىدۇ. بۇ شامال ئۇلارنىڭ قولتۇق ئاستىلىرىدىن ئۆتۈپ، ھەر بىر مۇئمىن ۋە مۇسۇلماننىڭ روھىنى قەبز قىلىدۇ. ئىنسانلارنىڭ ئەسكىلىرى قېلىپ، ئېشەكتەك ئاشكارا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزىدۇ. قىيامەت ئەنە شۇلارنىڭ ئۈستىگە قايىم بولىدۇ. باشقا بىر رىۋايەتتە: "بۇ كۆلدە سۇ بار ئىدى "دېگەن سۆزدىن كېيىن مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: كېيىن بەيتۇلمۇقەددەستىكى بىر تاغقا بېرىپ: "بىز يەر يۈزىدە ئۆلتۈرمىگەن كىشى قالمىدى، ئەمدى ئاسماندىكىلەرنى ئۆلتۈرىمىز "دېيىشىدۇ ۋە ئاسمانغا ئوق ئېتىشقا باشلايدۇ. ئەمما اللە ئۇلارنىڭ ئوقلىرىنى قانغا بويالغان ھالدا ئارقىسىغا قايتۇرىدۇ. (مۇسلىم: 2937)

9936/6105 ـ عمرانُ بن حصينٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «من سمع الدجال فلينأ عنهُ فوالله إنَّ الرجلَ ليأتيهُ وهو يحسبُ أنه مؤمنٌ فيتبعه مما بعث به من الشبهاتِ»* أبو داود (4319)

9936/6105 ـ ئىمران ئىبنى ھۇسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: دەججالنىڭ چىققانلىقىنى ئاڭلىغانلار ئۇنىڭدىن يىراق تۇرسۇن! اللە بىلەن قەسەمكى، كىشى ئۆزىنى مۇئمىن ھېسابلاپ، ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ، كېيىن ئۇنىڭ ئېيتقان شۈبھىلىك سۆزلىرى تۈپەيلىدىن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كېتىدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 4319)

9937 /6106 ـ عمرانُ بن حصينٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «ما بين خلق آدمَ إلى

قيام الساعةِ خلقٌ أكبرُ من الدجالِ»* مسلم (2946 / 127).

6106/ 9937 ـ ئىمران ئىبنى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ تاكى قىيامەتكىچە دەججالدىن چوڭ مەخلۇق يارىتىلمايدۇ. يەنە بىر رىۋايەتتە: دەججالدىنمۇ چوڭ بىر ھادىسە بولمايدۇ دەپ كەلگەن. (مۇسلىم: 2946)

9942/6108 ـ عبادةُ بن الصامت رفعهُ: «إني حدثتُكُم عن الدجالِ حتى خشيتُ أن لا تعقلُوا، إنَّ المسيحَ الدجالَ قصيرٌ أفحج، جعدُ، أعورُ، مطموسُ العين، ليست بناتئةٍ ولا حجراءَ، فإن التبسَ عليكُم فاعلمُوا أنَّ ربكُم ليس بأعور»* أبو داود (4320)

9942/6108 ـ ئۇبادە ئىبنى سامىتتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەن دەججال ھەققىدە سىلەرگە كۆپ سۆزلەپ بەردىم، چۈنكى چۈشىنەلمەي قېلىشىڭلاردىن قورقتۇم. دەججال پاكار بويلۇق، ئالچاڭلاپ ماڭىدىغان، چاچلىرى بۇدۇر، يەكچەشمە، كۆزى پولتىيىپ چىقىپمۇ كەتمىگەن، كىرىپمۇ كەتمىگەن، بەلكى سۇۋۇۋېتىلگەندەكلا كۆرۈنىدىغان بىرى بولۇپ، ئەگەر ئۇنى پەرق قىلالماي قالساڭلار، بىلىڭلاركى، رەببىڭلار يەكچەشمە ئەمەس. (ئەبۇ داۋۇت: 4320)

9945/6109 ـ أبو بكرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعهُ: «الدجالُ يخرجُ من أرضٍ بالمشرقِ يقالُ لها: خراسان، يتبعُه أقوامٌ كأنَّ وجوههم المجانُ المطرقةُ»* الترمذي (2237)، ابن ماجه (4072)

9945/6109 ـ ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: دەججال مەشرىقتىن، "خۇراسان "دەپ ئاتالغان جايدىن چىقىدۇ، ئۇنىڭغا يۈزلىرى تېرىدىن قىلىنغان قالقانغا ئوخشايدىغان بىر قەۋم ئەگىشىدۇ. (تىرمىزى: 2237)

9947/6110 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «يتبعُ الدجالُ من يهودِ أصفهانَ سبعونَ ألفًا عليهم الطيالسةُ»* مسلم (2944).

9947/6110 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: دەججالغا ئىسپاھان يەھۇدىيلىرىدىن يېشىل كىيىم كىيگەن 70 مىڭ كىشى ئەگىشىدۇ. (مۇسلىم: 2944)

6107/ 9939 ـ ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعهُ: «إنَّ الله ليس بأعورَ، إلا إنَّ المسيحَ الدجال أعورُ العينِ اليمنى، كأنَّ عينيهِ عنبةٌ طافئةٌ»* البخاري (5902)، مسلم (169)، الترمذي (2241)

6107/ 9939 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جامائەتكە دەججال ھەققىدە سۆزلەپ مۇنداق دېدى: شۈبھىسىزكى، الله بىر كۆزلۈك ئەمەس، بەلكى دەججال بىر كۆزلۈك بولۇپ، ئوڭ كۆزى قارىغۇدۇر. ئۇنىڭ كۆزى خۇددى پولتىيىپ چىققان ئۈزۈمگىلا ئوخشايدۇ. (مۇسلىم:

(169

4.ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسماندىن چۈشىشى. قۇرئان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى خەۋەر بەرگەن قىيامەتنىڭ چوڭ ئالامەتلىرىنىڭ بىرى دەججالنىڭ پەيتىنىسى كۈچىيىپ، مۆئمىنلەر قاتتىق قىسىلغان چاغدا ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسماندىن چۈشۈپ دەججالنى ئۆلتۈرىشى ۋە ئىسلام شەرىئىتى بويىچە ھۆكۈم يۈرگۈزىشىدۇر.

6081/ 9893 ـ حذيفةُ بنُ أسيدٍ الغفاري – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «إنها لن تقوم الساعة حتى تروا قبلها عشر آياتٍ، فذكر الدخانَ، والدجالَ، والدابة، وطلوعَ الشمس من مغربها، ونزول عيسىَ، ويأجوجَ ومأجوجَ، وثلاثةَ خسوفٍ؛ خسفٌ بالمشرقِ، وخسفٌ بالمغربِ، وخسفٌ بجزيرة العرب، وآخرُ ذلك نارٌ، تطردُ الناسَ إلى محشرهم»* مسلم (2901)، أبو داود (4311).

6081/ 9893 ـ ھۇزەيفە ئىبنى ئەسىد غىفارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز ئارىمىزدا مۇتالىئە قىلىشىۋاتاتتۇق، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كىرىپ كەلدى ۋە: نېمە توغرىسىدا مۇزاكىرە قىلىشىۋاتىسىلەر؟ دەپ سورىدى. بىز: قىيامەت ھەققىدە سۆزلىشىۋاتاتتۇق، دېگەنىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: قىيامەتتىن بۇرۇن ئون خىل ئالامەتنى كۆرمىگىچە قىيامەت قائىم بولمايدۇ. ئۇلار: تۈتۈن، دەججال، غەلىتە مەخلۇق، قۇياشنىڭ غەربتىن چىقىشى، مەريەم ئوغلى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشۈشى، يەئجۇج ۋە مەئجۇجنىڭ چىقىشى، مەشرىقتە، مەغرىبتە ۋە ئەرەب يېرىم ئارىلىدا ھەربىرىدە بىردىن ئۈچ يەر يۇتۇش بولىدۇ. ئەڭ ئاخىرىدا يەمەندىن بىر ئوت چىقىپ، ئىنسانلارنى مەھشەرگاھقا ھەيدەيدۇ، دېدى. (مۇسلىم: 2901)

9966/6123 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رواية: «ليسَ بيني وبينهَ نبيٌّ، وإنهُ نازلٌ، فإذا رأيتُمُوه فاعرفُوهُ، فإنهُ رجلٌ مربوعٌ إلى الحمرةِ والبياضِ، ينزلُ بين ممصرتين، كأنَّ رأسهُ يقطرُ، وإن لم يصبهُ بللٌ، فيقاتلُ الناسَ على الإسلامِ، فيدقُ الصليبَ ويقتلُ الخنزيرَ، ويضعُ الجزيةَ، ويهلكُ الله في زمانهِ المللَ كلَّها إلا الإسلامَ، ويهلكُ المسيحَ الدجالَ، ثم يمكثُ في الأرضِ أربعينَ سنةً، ثم يُتوفى ويُصلي عليهِ المسلمونَ»* أبو داود (4324)

9966/6123 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەن بىلەن ئۇنىڭ (يەنى ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ) ئارىسىدا ھېچقانداق پەيغەمبەر يوقتۇر. ئۇ شەك شۈبھىسىز چۈشىدۇ، ئۇنى كۆرگەن چېغىڭلاردا تونۇۋېلىڭلاركى، ئۇ ئوتتۇرا بويلۇق، رەڭگى ئاق قىزىل كېلىدۇ. ئۈستىگە سارغۇچ رەڭلىك ئىككى قۇر كىيىم كىيىدۇ. بېشى ھۆل بولمىسىمۇ، خۇددى سۇ تامچىلاۋاتقاندەك پارقىراپ تۇرىدۇ. ئۇ ئىنسانلار بىلەن ئىسلام ئۈچۈن ئۇرۇشۇپ، كرىستنى سۇندۇرىدۇ، توڭگۇزنى ئۆلتۈرىدۇ، جىزيەنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ. الله ئۇنىڭ زامانىدا ئىسلام دىنىدىن باشقا بارلىق دىنلارنى يوق قىلىپ، دەججالنى ھالاك قىلىدۇ. ئۇ يەر يۈزىدە تولۇق 40

يىل ياشاپ، ئاندىن ۋاپات بولىدۇ. ئۇنىڭ نامىزىنى مۇسۇلمانلار چۈشۈرىدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 4324)

5. يەجۇج- مەجۇجلارنىڭ مەيدانغا چىقىشى. ئاللاھتائالا قۇرئاندا زامان ئاخىرىدا يەجۇج- مەجۇج دېيىلىدىغان، سان جەھەتتىن ئىنتايىن كۆپ بىر قەۋمنىڭ مەيدانغا كېلىدىغانلىقى، ئۇلارنىڭ يەر يۈزىدە پىتنە-پاسات تېرىپ، بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغانلىقى، بۇ قىيامەت يېقىنلاشقانلىقىنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكىگە ئىشارە قىلغان. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ (96) وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ (97)

«يەجۇج-مەجۇج (توسمىسى) ئېچىۋېتىلگەندە، ئۇلار زېمىننىڭ ھەربىر تۆپىلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ. راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كافىرلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ». (سۈرە ئەنبىيا 96-97-ئايەت)

6. قۇياشنىڭ مەغرىبتىن چىقىشى. قۇياشنىڭ مەغرىبتىن چىقىشى بىلەن ئىمان ۋە تەۋبىنىڭ ۋاقتى تۈگىگەن بولىدۇ، يەنى بۇ ۋاقىتتا ئېيتقان ئىمان ۋە قىلغان تەۋبىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن تَأْتِيهُمُ الْمَلآئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انتَظِرُواْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ (158)]

«پەرۋەردىگارىڭنىڭ قۇياش (مەغرىبتىن چىقىشىدىن ئىبارەت) بەزى ئالامەتلىرى كەلگەن كۈندە ئىلگىرى ئىمان ئېيتمىغانلارنىڭ ياكى ئىمان ئېيتىپ ياخشى ئىش قىلمىغانلارنىڭ ئېيتقان ئىمانى پايدىسىز بولىدۇ» [ئەنئام سۈرىسى 158 - ئايەت].

6085/ 9898 ـ ابنُ عمرو بن العاصِ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: أولُ الآية خروجًا، طلوعُ الشمسِ من مغربها، وخروجُ الدابةِ على الناسِ ضحىً، وأيتُهما كانت قبل صاحبتها فالأخرى على أثرها قريبًا* مسلم (2941)، أبو داود (4310).

6085/ 9898 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمىر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى يادلىۋالغانىدىم: قىيامەتنىڭ دەسلەپكى ئالامەتلىرىدىن بىرى، قۇياشنىڭ پاتقان يېرىدىن چىقىشى ۋە چاشكا ۋاقتىدا يەر ھايۋىنىنىڭ چىقىشى بولۇپ، بۇلارنىڭ قايسىبىرى يەنە بىرىدىن بۇرۇن چىقسا، كېيىنكىسى ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا چىقىدۇ. (مۇسلىم: 2941)

7. ھىجاز زېمىنىدىن چوڭ بىر ئوتنىڭ چىقىشى.

9865/6057 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعهُ: «لا تقومُ الساعةُ حتى تخرج نارٌ من أرضِ الحجازِ تضيءُ أعناقَ الإبل ببصرى»* البخاري (7118) مسلم (2902).

9865/6057 ـ سەئىد ئىبنى مۇسەييەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:

ھجاز زېمىندىن بىر ئوت چىقىپ، بۇسرادىكى تۆگىلەرنىڭ بوينىنى يورۇتمىغىچە قىيامەت قايىم بولمايدۇ. (بۇخارى: 7118)

قىيامەتنىڭ باشلىنىشى

قىيامەت، كائىناتتا ئومۇمىيۈزلۈك چوڭ ئۆزگىرىشنىڭ يۈز بېرىشى بىلەن باشلىنىدۇ. ئۇ كۈندە ئاسماننىڭ يېرىلىشى، يۇلتۇزلارنىڭ ۋە باشقا پلانېتلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلۇش نەتىجىسىدە يوقىلىشى، زېمىننىڭ تەۋرەپ پارچە ـ پارچە بولۇپ كېتىشى، تاغلارنىڭ كۈكۈنتالقان بولۇپ، بىر دۆۋە قۇمغا ئايلىنىشى قاتارلىق ۋەقەلەر يۈز بېرىدۇ. ئاللاھ قىيامەتنىڭ باشلىنىش ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

[يَوْمَ تُبَدَّلُ الأَرْضُ غَيْرَ الأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُواْ للّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (48)]

«ئۇكۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ. ئۇلار (يەنى پۈتۈن خالايىق قەبرىلىرىدىن چىقىپ) يېگانە، قۇدرەتلىك ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا (يەنى مەھشەرگاھدا) ھازىر بولىدۇ» [ئىبراھىم سۈرىسى 48 ـ ئايەت]. ئاللاھ يەنە مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ (3) وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ (4) وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ (5) وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ (6) وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ (7) وَإِذَا الْمَوْؤُودَةُ سُئِلَتْ (8) بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ (9) وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ (10) وَإِذَا السَّمَاء كُشِطَتْ (11) وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ (12) وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ (13) عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ (14)]

«كۈننىڭ نۇرى ئۆچكەن چاغدا، يۇلتۇزلار تۆكۈلگەن چاغدا، تاغلار گۇمران بولغان چاغدا، بوغاز تۆگىلەر تاشلىۋېتىلگەن چاغدا، ياۋايى ھايۋانلار توپلانغان چاغدا، دېڭىزلار ئوت بولۇپ لاۋۇلدىغان چاغدا، جانلار (ئۆز قاياشلىرىغا) قوشۇلغان چاغدا، تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىزدىن سەن قايسى گۇناھ بىلەن ئۆلتۈرۈلدۈڭ؟ دەپ سورالغان چاغدا، نامە ـ ئەماللار ئېچىلغان چاغدا، ئاسمان ئېچىپ تاشلانغان چاغدا، دوزاخ قىزىتىلغان چاغدا، جەننەت تەقۋالارغا يېقىنلاشتۇرۇلغان چاغدا، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلغان (ياخشى ـ يامان) ئىشلىرىنى بىلىدۇ.» [تەكۋىر سۈرىسى 1 ـ 14 ـ ئايەتلەر].

9891/6079 ــ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «لا تقومُ الساعةُ حتى تقتتلَ فئتانِ عظيمتان، يكونُ بينهما مقتلةٌ عظيمةٌ دعواهما واحدةٌ، وحتى يُبعثَ دجالونَ كذابونَ قريبٌ من ثلاثين، كلُّهم يزعمُ أنهُ رسولُ الله، وحتى يُقبضَ العلمُ، وتكثر الزلازلُ، ويتقاربَ الزمانُ، وتظهرَ الفتنُ، ويكثرَ الهرجُ، وهو القتلُ، وحتى يكثر فيكمُ المالُ فيفيض، حتى يهمَّ رب المالِ من يقبلُ صدقته، وحتى يعرضهُ فيقولَ الذي عُرِض هو عليه: لا أرب لي فيه، وحتى يتطاولَ الناسُ في البنيان، وحتى يمرَّ الرجلُ بقبر الرجلِ فيقول: يا ليتني مكانهُ، وحتى تطلعَ الشمسُ من مغربها فإذا طلعت ورآها الناسُ آمنوا أجمعون، فذلك حينَ لا ينفعُ نفسًا إيمانها لم تكن آمنت من قبلُ أو كسبت في إيمانها خيرًا، فلتقومنَّ الساعةُ وقد نشر الرجلانِ ثوبهما بينهما فلا يتبايعانهِ ولا يطويانه، ولتقومنَّ الساعةُ وقد انصرفَ الرجلُ بلبنٍ لقحته فلا يطعمُهُ، ولتقومنَّ الساعةُ وهو يليطُ حوضهُ

فلا يُسقى فيه، ولتقومنَّ الساعة وقد رفع أكلتهُ إلى فيه فلا يطعمها»* البخاري (7121)، مسلم (157).

9891/6079 ــ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئىككى چوڭ مۇسۇلمان قوشۇنى بىر - بىرىگە قارشى ئۇرۇش قىلمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ، گەرچە ئۇلارنىڭ دەۋالىرى بىر بولسىمۇ، ئارىلىرىدا چوڭ ئۇرۇش چىقىدۇ. ھەر بىرى اللەنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى دەۋا قىلىدىغان ئوتتۇزغا يېقىن يالغانچى دەججال چىقمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. ئىلىم كۆتۈرۈلمىگىچە، يەر تەۋرەش كۆپەيمىگىچە، ۋاقىت بىر - بىرىگە يېقىنلىشىپ كەتمىگىچە، پىتنىلەر ئاشكارا بولمىغىچە، ئۇرۇش كۆپەيمىگىچە، ئاراڭلاردا مال - دۇنيا ئېشىپ تېشىپ، بايلار زاكات بېرىدىغان كىشىلەرنى تاپالمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. (مال شۇنچىلىك كۆپىيىپ كېتىدۇكى) بايلار مېلىنىڭ زاكىتىنى كىمگە تەڭلىسە، ئۇ كىشى بايغا: ”مېنىڭ بۇنىڭغا ئېھتىياجىم يوق “ دەيدۇ. ئىنسانلار ئېگىز بىنالارنى قۇرمىغىچە، ھەتتا بىر كىشى بىرىنىڭ قەبرىسىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: ”كاشكى بۇنىڭ ئورنىدا مەن بولسامچۇ “ دېمىگىچە، قۇياش غەربتىن چىقمىغىچە قىيامەت بولمايدۇ. قۇياش غەربتىن چىققاندا، ئىمان ئېيتمىغان كىشى قالمايدۇ. ئۇ چاغدا ئېيتىلغان ئىمان پايدىسىز بولىدۇ، قۇرئاندا مۇنداق دېيىلگەن: {پەرۋەردىگارىنىڭ بەزى ئالامەتلىرى كەلگەن كۈندە ئىلگىرى ئىمان ئېيتمىغانلارنىڭ ياكى ئىمان ئېيتىپ ياخشى ئىش قىلمىغانلارنىڭ ئېيتقان ئىمانى پايدىسىز بولىدۇ} (سۈرە ئەنئام 158 - ئايەت) ئىككى كىشى سودىلىشىش ئۈچۈن رەختلىرىنى يېيىپ، تېخى سودىلىشالماي، ھەتتا (رەختلىرىنى) قاتلاشقىمۇ ئۈلگۈرمەي تۇرۇپ قىيامەت قائىم بولىدۇ. تۆگىسىنىڭ سۈتىنى ساغقان كىشى، سۈتنى ئىچىشكە ئۈلگۈرمەستىن قىيامەت قائىم بولىدۇ. كىشى كۆلىنى رېمونت قىلىپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشقا ئۈلگۈرەلمەي تۇرۇپ قىيامەت قائىم بولىدۇ. بىر كىشى لوقمىسىنى ئاغزىغا ئېلىپ، يۇتۇشقا ئۈلگۈرمەي تۇرۇپ قىيامەت قائىم بولىدۇ. (بۇخارى: 7121)

بەئس دېگەن نېمە؟

بەئس - قىيامەت قايىم بولغان كۈنى ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى قېتىملىق سۇرگە پۈۋلىگىنىدىن كېيىن (بىرىنچى قېتىملىق پۈۋلىشى بىلەن پۈتۈن خالايىق ئۆلىدۇ) پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ تىرىلىشى دېمەكتۇر. كاپىرلارنىڭ ئۇ كۈندىكى ھەيرانلىقىنى ھېكايە قىلىپ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (52)]

«(ئۇ كۈندە) ئۇلار يەنى كاپىرلار ۋاي ئىست! بىزنى ئۇخلاۋاتقان يېرىمىزدىن (يەنى قەبرىمىزدىن) كىم ئويغاتتى دەيدۇ» [ياسىن سۈرىسى 52 - ئايەت].

قىيامەت كۈندىكى تىرىلىش جان ۋە بەدەن بىلەن بولىدۇ. بۇ ئاللاھقا ھەرگىزمۇ قىيىن ئەمەس. ئىنساننى دەسلەپتە يوق يەردىن بار قىلغان ئاللاھ مەيلى ئۇنىڭ جەسىدى چىرىپ تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى يىرتقۇچلارغا يەم بولۇپ تۈگىشىپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى كۆيۈپ كۈل بولۇپ كەتكەن بولسۇن، مەيلى تىتىلىپ پارچە - پارچە بولۇپ كەتكەن بولسۇن، ھەر ھالەتتە ئۇنى بىرلەشتۈرۈپ ئەسلىدىكى ھالىتىگە كەلتۈرۈشكە ئەلۋەتتە

قادىردۇر. ئىنسان ئۈچ ئاساسلىق ماددىدىن تەركىب بولغان بولۇپ، ئۇلار:

1 ـ ئادەم ئەلەيھىسسالام نەسلىدىن داۋام قىلىپ كەلگەن ئۇرۇق(ئەرەب تىلىدا، «ئەجەبۇززەنەب» دەپ ئاتىلىدۇ).

2 ـ ئىنسان جىسمىنى ئۆستۈرگەن تۇپراق نەسلىلىك ئوزۇقلۇقلار.

3 ـ ئىنسان ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى ۋاقتىدا ئاللاھ تەرىپىدىن ئاتا قىلىنغان جان.

يۇقىرىقى ئۈچ ماددىنىڭ تەركىبلىنىشى بىلەن «ئىنسان» دەپ ئاتىلىدىغان ئاڭلىق مەخلۇقات بۇ قىسقىغىنە ئىمتىھان دۇنياسىغا ئەۋەتىلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ ئەجىلى توشقان ھامان، بۇ دۇنيادىن ئايرىلىپ بەرزەخ ئالەمگە يۆتكىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدا بىرىنچى قېتىملىق كىچىك ھېسابىنى بېرىدۇ. ئاندىن قىيامەت قايىم بولغان كۈنى قايتا تىرىلدۈرىلىدۇ. ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇ دەسلەپتە تەركىبلەنگەن ئۈچ ماددا ئەسلىگە قايتىدۇ، يەنى تۇپراق تۇپراققا، جان ئاللاھ خالىغان جايغا قايتىدۇ. پەقەت ئىنساننىڭ بىرىنچى تەركىبى بولغان ئۇرۇق تۇپراقتا چىرىمەستىن، ئوتتا كۆيگەن ياكى يىرتقۇچلارنىڭ ئاشقازانلىرىدا ئېزىلگەن بولسىمۇ يوقالماستىن تا قىيامەتكىچە ساقلىنىپ قالىدۇ. بۇ ئاللاھ ئۈچۈن قىيىن ئىش ئەمەس. ئاللاھ ئۇنىڭسىزمۇ، ئىنسانلارنى خالىغان ئۇسۇل بىلەن تىرىلدۈرۈپ ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ئەلۋەتتە قادىردۇر. چۈنكى ئۇ جانلىقلارنىڭ دەسلەپكى ئۇرۇقىنى يوقتىن بار قىلغان زات ئەمەسمۇ؟!

قىيامەت قايىم بولغان كۈنى قاتتىق يامغۇر ياغىدۇ. شۇ ۋاقىتتا، خۇددى زىرائەتلەر يەرگە تىكىلگەن ئۇرۇقتىن ئۈنۈپ چىققاندەك، ئىنساننىڭ تەركىبلىنىشىدىكى ئۈچ ئاساسلىق ماددىنىڭ بىرىنچىسى بولغان ئۇرۇقتىن ئىنسان ئۈنۈپ چىقىدۇ. قىيامەت كۈنىدىكى بۇ ئەھۋال بۇ دۇنيادىكى دەل ـ دەرەخلەر، زىرائەتلەر ۋە ئۆسۈملۈكلەرنىڭ ئەھۋالىغا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇلارمۇ يەرگە تىكىلگەن ئۇرۇقچىلارنىڭ ئۈنۈپ چىقىشى ئارقىسىدا بارلىققا كېلىدۇ.

9971/6128 ــ أبو هريرةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعهُ: «ما بين النفختين أربعونَ» قيل أربعونَ يومًا؟ قال أبو هريرةَ: أبيتُ، قالُوا: أربعونَ شهرًا؟ قالَ: أبيتُ، قالوا: أربعونَ سنةً؟ قال: أبيتُ، ثم ينزلُ من السماءِ ماءٌ فينبتونَ كما ينبتُ البقلُ، وليس من الإنسان شيء إلا يبلى إلا عظمٌ واحدٌ وهو عجبُ الذنبِ، منه يُركبُ الخلقُ يوم القيامةِ* البخاري (4814)، مسلم (2955) النسائي (4 / 111 . 112)، مالك (1 / 391 / 99)

9971/6128 ــ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئىككى سۇر ئارىسىدا 40 بار دېدى. ساھابىلەر ئەبۇ ھۇرەيرەدىن: 40 كۈنمۇ؟ دەپ سورىغانىدى، ئەبۇ ھۇرەيرە: بىر نەرسە دېيەلمەيمەن، دېدى. ساھابىلەر: 40 ئايمۇ؟ دەپ سورىغانىدى، ئەبۇ ھۇرەيرە: بىر نەرسە دېيەلمەيمەن، دېدى. ساھابىلەر 40 يىلمۇ؟ دەپ سورىغانىدى، ئەبۇ ھۇرەيرەمۇ بىر نەرسە دېيەلمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېدى: الله ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن، ئىنسانلار يەردىن ئوتياش ئۈنۈپ چىققاندەك ئۈنۈپ چىقىدۇ. ئىنساننىڭ قۇيرۇق سۆڭىكىدىن باشقا چىرىمەيدىغان بىرمۇ ئەزاسى يوق. ئىنسان قىيامەت كۈنى ئەشۇ سۆڭەكتىن قايتا تىرىلدۈرۈلىدۇ. (مۇسلىم: 2955) ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ :

[أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ (77) وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (78) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (79)]

«ئىنسان بىلمەمدۇكى، بىز ھەقىقەتەن ئۇنى ئابمەنىدىن ياراتتۇق. ئەمدى ئۇ (پەرۋەردىگارىغا) ئاشكارا خۇسۇمەتچى بولۇپ قالدى. ئۇ، بىزگە (ئىنساننىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ چىرىگەن سۆڭەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى. ئۇ: چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدورەلەيدۇ؟ دېدى، ئېيتقىنكى، ئۇلارنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ .ئۇ ھەر بىر مەخلۇقاتنى بىلگۈچىدۇر» [ياسىن سۈرىسى 77 ـ 78 ـ 79 ـ ئايەتلەر].

ھەشر

ھەشر ـ قىيامەت كۈنى ئىنسانلار تىرىلگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ قەبرىلىرىدىن قوزغۇلۇپ چىقىپ ھېساب مەيدانىغا توپلىنىشى دېمەكتۇر. ئاللاھ ھەشر ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

[يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا (85) وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وِرْدًا (86)]

قىيامەت كۈنى تەقۋادارلارنى مەرھەمەتلىك پەرۋەردىگارنىڭ دەرگاھىغا ئىززەت بىلەن يىغىمىز. گۇناھكارلارنى ئۇلار چاڭقىغان ھالدا جەھەننەمگە ھەيدەيمىز» [مەريەم سۈرىسى 85 ـ 86 ـ ئايەتلەر].

شاپائەت

ئاللاھ تائالا شاپائەتنى مۇقىملاشتۇرۇپ قۇرئاندا مۇنداق دېگەن : «بۇ كۈندە مەرھەمەتلىك ئاللاھ ئىزنى بەرگەن ۋە سۆزىدىن ئاللاھ رازى بولغان ئادەمنىڭ شاپائىتىدىن باشقا ھېچقانداق شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ». «ئاللاھنىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ ئاللاھنىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن؟». (سۈرە بەقەرە 25ـ ئايەت)

يۇقىرىقى ئايەتلەردىن مەلۇم بولىدۇكى، شاپائەتنىڭ ئىككى تۈرلۈك شەرتى بار، بىرىنچىسى ئاللاھ تائالانىڭ شاپائەت قىلغۇچىغا رۇخسەت قىلىشى، ئىككىنچى شاپائەت قىلىنغۇچى گۇناھ مەئسىيەتلەرنى ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ، ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ئىمان ئېيتقان مۆمىن بولىشى. چۈنكى ئاللاھ ھەرقانداق كىشىنىڭ كاپىر ياكى مۇشرىكقا شاپائەت قىلىشىنى قوبۇل قىلمايدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشرىك دادىسى ھەققىدىكى ئىستىغفارىنى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كاپىر ئوغلى توغرىسىدىكى ئىستىغفارىنى قوبۇل قىلمىغان.

ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا كاتتا فەزىل، مەرھەمەتلەرنى ئاتا قىلغان بولۇپ، شۇلاردىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرەتتە ئۆز ئۇممەتلىرىگە شاپائەت قىلىشىدۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن : «ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئىجابەت بولىدىغان دۇئاسى بار. مەن ئىجابەت بولىدىغان دۇئايىمنى ئاخىرەتتە ئۇممىتىمگە شاپائەت قىلىشقا ساقلىماقچىمەن» (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتى ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، بىرىنچىسى چوڭ شاپائەت دەپ

ئاتىلىدۇ. بۇ مەھشەرگاھنىڭ قىيىن مىنۇتلىرىدا ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن خالايىققا قىلىدىغان شاپائەتى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام قىيامەت كۈنىدىكى چوڭ شاپائەت توغرىلىق مۇنداق دېگەن: مۆمىنلەر قىيامەت كۈنى يىغىلىپ، ئاللاھنىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت قىلىدىغان بىر كىشىدىن شاپائەت تەلەپ قىلساق دېيىشىپ ، ئادەم ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: سەن بولساڭ ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى، ئاللاھ سىنى ئۆز قولى بىلەن ياراتقان، پەرىشتىلەرنى ساڭا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغان، ساڭا پۈتۈن شەيئىلەرنىڭناملىرىنى بىلدۈرگەن، رەببىڭنىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلىپ، بىزنى بۇ كۈلپەتتىن قۇتۇلدۇرساڭ دەيدۇ، ئادەم ئەلەيهىسسالام: مەن سىلەرگە شاپائەت قىلالايدىغان دەرىجىدە ئەمەسمەن، دەپ ئۆزىنىڭ گۇناھىنى ئەسلەپ خىجىل بولۇپ، نۇھ ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار، ئۇ ئاللاھ زېمىن ئەھلىگە ئەۋەتكەن دەسلەپكى پەيغەمبەردۇر، دەيدۇ. ئۇلار نۇھ ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ، نۇھ ئەلەيهىسسالام: مەن سىلەرگە شاپائەت قىلالايدىغان دەرىجىدە ئەمەسمەن دەيدۇ ۋە ئۆزى بىلمەيدىغان نەرسە ئۈستىدە ئاللاھقا تەلەپ قويغانلىقىنى ئەسلەپ خىجىل بولۇپ، ئاللاھنىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار دەيدۇ. ئۇلار ئىبراھىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ. ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام: «مەن بۇ دەرىجىدە ئەمەسمەن، ئاللاھ بىۋاستە سۆزلەشكەن ۋە تەۋرات نازىل قىلىنغان مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار» دەيدۇ، ئۇلار مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ، ئۇ: «مەن بۇ دەرىجىدە ئەمەسمەن» دەيدۇ ۋە ئۆزىنىڭ ئوقۇشماستىن ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقىنى ئەسلەپ پەرۋەردىگارىدىن خىجىل بولۇپ: «ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، ئاللاھنىڭ كەلىمىسى ۋە ئاللاھ تەرىپىدىن سادىر بولغان روھ ئىيسانىڭ ئالدىغا بېرىڭلار» دەيدۇ. ئىيسا: «مەن بۇ دەرىجىدە ئەمەسمەن، ئىلگىرى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىنى ئاللاھ كەچۈرگەن بەندە مۇھەممەد ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار» دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مېنىڭ ئالدىمغا كېلىدۇ، مەن بېرىپ رەببىمدىن ئىجازەت سورايمەن. ماڭا ئىجازەت بېرىلىدۇ، رەببىمنى كۆرگەن چاغدا، ئۇنىڭغا سەجدە قىلىمەن، سەجدىدە ئاللاھ خالىغان چاغقىچە تۇرىمەن، ئاندىن ئاللاھ: «بېشىڭنى كۆتۈرگىن، سورىغىنىڭنى بېرىمەن، گېپىڭگە قۇلاق سالىمەن، شاپائىتىڭنى قوبۇل قىلىمەن» دەيدۇ. بېشىمنى سەجدىدىن كۆتۈرىمەن، ئاللاھ ماڭا بىلدۈرىدىغان ھەمدى بويىچە ئاللاھقا ھەمدى ئېيتىمەن، ئاندىن شاپائەت قىلىشقا باشلايمەن، شاپائەت قىلىدىغان كىشىلەرنى ئاللاھ كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇلارنى جەننەتكە ئېلىپ كىرىمەن، ئاندىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىپ بارىمەن. رەببىمنى كۆرگەن چاغدا، يۇقىرىقىدەك قىلىمەن، ئاندىن شاپائەت قىلىشقا باشلايمەن، شاپائەت قىلىدىغان كىشىلەرنى ئاللاھ كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇلارنى جەننەتكە ئېلىپ كىرىمەن، ئاندىن كېيىن مۇشۇ يوسۇندا 3-4- قېتىم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىپ بېرىپ شاپائەت قىلىپ بولۇپ: دوزاختا پەقەت ئاللاھ تائالا قۇرئاندا مەڭگۈ قالىدۇ دېگەن كۇپپاردىن باشقا ئادەم قالمىدى دەيمەن. (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان) مۇفەسسىر ئالىملار ئىسرا سۈرىسىنىڭ «پەرۋەردىگارىڭنىڭ سېنى مەدھىيلىنىدىغان ئورۇنغا تۇرغۇزۇشى مۇھەققەقتۇر» دىگەن 79- ئايىتىنى «مەدھىيلىنىدىغان ئورۇن دەل پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مەھشەرگاھتا قىلىدىغان چوڭ شاپائىتىگە قارىتىلغان دەپ شەرھىيلەيدۇ.

ئىككىنچى تۈرى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۈممىتى ئىچىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ

جەننەتكە كىرىشكە شاپائەت قىلىشى. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مىنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدىن 70 مىڭ ئادەم سوئال-سوراق قىلىنماي جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ چىرايى تولۇن ئايغا ئوخشايدۇ» بۇ چاغدا ئۇكاشە ئىسىملىك ساھابە ئورنىدىن تۇرۇپ، يولۋاس تېرىسىدىن ئىشلەنگەن كىيىمنى رەسۇلۇللاھقا بېرىپ: «ئى رەسۇلۇللاھ ئاللاھتىن مېنى ئاشۇلارنىڭ قاتارىغا كىرگۈزۈشنى تىلەپ بەرسەڭ» دېدى . رەسۇلۇللاھ «ئى ئاللاھ، ئۇنىڭغا تىلىگىنىنى بەرگىن» دەپ دۇئا قىلدى، كەينىدىنلا يەنە بىر ئەنسارى ئورنىدىن تۇرۇپ: ئى رەسۇلۇللاھ، مېنىڭمۇ شۇلار قاتارىدا بولۇشۇمغا دۇئا قىلغان بولساڭ» دېۋىدى، رەسۇلۇللاھ: «ئۇكاشە سېنىڭ ئالدىڭغا ئۆتۈپ كەتتى» دېدى. (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان).

بۇ ئىككى تۈرلۈك شاپائەت باشقا پەيغەمبەرلەردىن پەرقلىق ھالدا ئاللاھ پەقەت مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىلا خاس قىلغان خۇسۇسىيەتتۇر.

ئۈچىنچى تۈرى، گۇناھكار ئاسىيلار دوزاختا گۇناھلىرى مىقدارىچە ئازابلانغاندىن كېيىن ئاللاھنىڭ ئىزنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتى بىلەن جەننەتكە كىرىدۇ. بۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەرلەر، سالىھ مۆمىنلەرگىمۇ خاس شاپائەتتۇر. ئىمران ئىبنى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «دوزىخىي دېگەن بىر تۈركۈم كىشىلەر مېنىڭ شاپائىتىم بىلەن دوزاختىن چىقىپ جەننەتكە كىرىدۇ» (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان). ئەھلى سۈننە ۋە جامائە ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ئىمان ئېيتقان، ئەمما چوڭ گۇناھ قىلغانلارنىڭمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شاپائەت قىلىدىغان يۇقىرىقى كىشىلەر قاتارىغا كىرىدىغانلىقىنى تەكىتلەپ، تۆۋەندىكى ھەدىسنى دەلىل قىلىپ كەلتۈرىدۇ. «مىنىڭ ئۈممىتىمدىن بەزىلەر بىر ئادەمگە، بەزىلەر ئىككى ئادەمگە، بەزىلەر بىر قەبىلىگە، يەنە بەزىلەر بىر توپ ئادەمگە شاپائەت قىلىدۇ، مىنىڭ شاپائىتىم مىنىڭ ئۈممىتىمدىن چوڭ (ئېغىر) گۇناھ قىلغانلارغا بولىدۇ» (ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

ھېساب

ئاللاھ تائالا ناھايىتى ئادىلدۇر، ئاللاھنىڭ ئادالىتى شۇكى، مەخلۇقاتلاردىن ھېچبىراۋغا زۇلۇم قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا ھەربىر نەرسىنى ئۆزىگە لايىق ئورۇنغا مۇناسىپ رەۋىشتە قويغۇچىدۇر. ئاللاھنىڭ ھېكمىتى ۋە ئادالىتى شۇكى، مۆمىن بىلەن كاپىر، سالىھ بىلەن پاسىق، ياخشى بىلەن يامان ھېچقاچاندا باراۋەر بولمايدۇ. ئاللاھ ھەر ئادەمگە ئەمىلىگە يارىشا مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەھشەرگاھتا خالايىققا شاپائەت قىلىشىدىن كېيىن قەزا ۋە ھۆكۈم باشلىنىدۇ. ئەنە شۇ كۈندە، قۇياش كىشىلەرنىڭ باش ئۈستىگە توغرىلانغان، پەرىشتىلەر سەپ-سەپ بولۇپ تۇرغان، كىشىلەر قارا تەرگە چۆمۈلگەن چاغدا، ئاللاھ تائالا ھەربىر بەندىدىن ھېساب ئېلىشنى باشلايدۇ. بۇ شۇنداق تەپسىلىي، ئىنچىكە ھېسابكى ، ئۇنىڭدا ئىنسان ھەربىر سۆزىدىن، ھەرىكىتىدىن، ئەمىلىدىن بىرمۇ-بىر ھېساب بېرىدۇ. بۇ شۇنداق ئادالەتلىك ھېسابكى ، ئۇنىڭدا ئىنساننىڭ تېرىقچىلىك ياخشىلىقىمۇ ھازىر قىلىنىدۇ. زەررىچىلىك يامانلىقىمۇ چۈشۈپ قالمايدۇ. ئاللاھ تائالا ھەربىر ئادەمگە ئەمەللىرىنى خاتىرىلىگۈچى پەرىشتىلەرنى مۇئەككەل قىلغان. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ (**10**) كِرَامًا كَاتِبِينَ (**11**) يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ (**12**)

«هالبۇكى سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردا سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى پەرىشتىلەر بار. (ئۇلار ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا) ھۆرمەتلىك بولۇپ (سىلەرنىڭ سۆزلىرىڭلارنى ۋە ئەمەللىرىڭلارنى) يېزىپ تۇرىدۇ. ئۇلار قىلمىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ (سۈرە ئىنفىتار 10ـ12 ئايەتلەر). ئاللاھ تائالانىڭ ئىلمى ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (**59**)

«غەيبنىڭ خەزىنىلىرى الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى پەقەتلا الله بىلىدۇ، قۇرۇقلۇقتىكى، دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى الله بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن الله بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسىلەر بولسۇن، ھەممىسى (الله قا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر» (سۈرە ئەنئام 59ـ ئايەت)

شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئاللاھ تائالا ئادالىتى ۋە رەھمىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئىلاھى ھۆكۈمدىن ئىلگىرى ھەر ئادەمنىڭ نامە-ئەمەل كىتابىنى ئالدىغا تاشلايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا (**49**)

«كىشىلەرنىڭ نامە-ئەمەلى ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ، گۇناھكارلارنىڭ ئۇنىڭدىكى خاتىرىلەردىن قورققانلىقىنى كۆرۈسەن ، ئۇلار : ۋاي بىزگە! بۇ نامە-ئەمالغا چوڭ-كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟ دەيدۇ، ئۇلار قىلغان ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە-ئەمالغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ» (سۈرە كەھف 49ـ ئايەت)

ئىنسان گۇناھلىرىدىن تېنۋالماقچى بولغاندا، ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن ئۇنىڭ ئەزالىرى قولى، كۆزى، تىلى، پۇتى ... تىلغا كىرىپ ھەقنى بايان قىلىش بىلەن ئۇنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ، مانا بۇ قۇرئاندىكى

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (**65**)

«شۇ كۈندە ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىنى پېچەتلىۋېتىمىز، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى قوللىرى بىزگە سۆزلەپ بېرىدۇ، پۇتلىرى گۇۋاھلىق بېرىدۇ (يەنى ھەر بىر ئەزا ئۇنىڭدىن سادىر بولغان ئىشنى سۆزلەپ بېرىدۇ). (سۈرە ياسىن 65ـ ئايەت) دىگەن ئايىتىنىڭ تەپسىرىدۇر. شۇنداقلا بۇ كۈندە زېمىنمۇ ئىنساننىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : «بۇ كۈندە زېمىن ئۆزىنىڭ خەۋەرلىرىنى (يەنى ئۇنىڭ ئۈستىدە ئىشلەنگەن ياخشى-يامان ئىشلارنى) مەلۇم قىلىدۇ. دىگەن ئايەتنى ئوقۇپ ساھابىلاردىن زېمىننىڭ خەۋەرلىرىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر» دەپ سورىدى، ئۇلار «ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلى ئەڭ ئوبدان بىلگۈچىدۇر» دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «قىيامەت كۈندە زېمىن ھەر بىر ئادەم ھەققىدە پالانى كۈنى پالانى ۋاقىتتا مۇنداق-مۇنداق

قىلغان دەپ ئۇنىڭ زېمىن ئۈستىدە قىلغان ئىشلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ، بۇ زېمىننىڭ خەۋەرلىرىدۇر» دېدى .(ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى، ۋە بەغەۋى رىۋايەت قىلغان)

بەندىنىڭ ئەمەللىرىدىن ئەڭ ئاۋال ھىساپ ئېلىنىدىغىنى ناماز. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: قىيامەت كۈنىدە بەندە ئەڭ ئاۋال ھېساب بېرىدىغان نەرسە نامازدۇر، ئەگەر ئۇنىڭ نامازلىرى جايىدا، دۇرۇس بولسا، ئۇ نىجاتلىققا ئېرىشكەن بولىدۇ، ئۇنداق بولمىسا زىيان تارتقان بولىدۇ، ناۋادا پەرز نامازلىرىدىن كەم قالغىنى بولسا، ئاللاھ تائالا پەرىشتىلەرگە: «قاراپ بېقىڭلار، بەندەمنىڭ نەفلى نامازلىرى بارمىكىن» دەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن پەرزنىڭ كەم قالغان يېرىگە نەفلى نامازدىن ئېلىپ بېرىپ تولۇقلىنىدۇ. بەندىنىڭ قالغان ئەمەللىرىمۇ مۇشۇ رەۋىشتە بولىدۇ. (ئىمام نەسەئى، تىرمىزىي رىۋايەت قىلغان) بەندە ھەربىر ئىشىدا مەيلى چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن خالىس ھالدا بىر ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلىگەن بولىشى كېرەك، كىشىلەرگە كۆرسىتىپ ماختىنىشتەك رىيا ۋە ياكى باشقا مەقسەتتە قىلىنغان ئەمەللەرنى ئاللاھ قوبۇل قىلمايدۇ. ئاللاھ ئەمەللەرنىلا ئەمەس، دىللاردىكىنىمۇ بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

ئىسلام دىنى شۇنداق كامالەت دىنىكى، ئۇنىڭدا بەندىنىڭ ئاللاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشىلا كۇپايە قىلمايدۇ، ئىسلام ئەخلاقى شۇنداق گۈزەل ئەخلاقكى، مۆمىن باشقىلارغا زۇلۇم قىلمايدۇ، ناھەق قان تۆكمەيدۇ، ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن، ئۆز مەنپەئەتىدىن قېرىنداشنى ئارتۇق كۆرىدۇ، جېدەل-ماجرا، تەپرىقچىلىك ئەمەس، ئىززەت ھۆرمەت ۋە ئىناقلىقنىڭ ئۇرۇقلىرىنى چاچىدۇ. مانا بۇ ئاللاھ تائالا جەننەت بىلەن تارتۇقلاشنى ۋەدە قىلغان مۇسۇلمانلارنىڭ ئوبرازىدۇر. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: «قىيامەت كۈنى كىشىلەر ئارىسىدا تۇنجى چىقىرىلغان ھۆكۈم ناھەق قان تۆكۈش توغرىسىدا بولىدۇ. كىمكى ئۆزىدە بىراۋنىڭ مەنىۋىي ياكى ماددىي ھەققى قالغان بولسا، ئۇنى قىيامەت كۈنىگە قالدۇرماي مۇشۇ دۇنيادا رازى قىلىۋەتسۇن، ئەگەر ھەق ئىگىسىنى بۇ دۇنيادا رازى قىلىۋەتمەي ئاخىرەتكە قالدۇرسا، زۇلۇم قىلغۇچىنىڭ ياخشى ئەمەللىرىدىن ھەق ئىگىسىنىڭ قانچىلىك ھەققى قالغان بولسا، شۇنچىلىك ئېلىپ بېرىلىدۇ، زۇلۇم قىلغۇچىنىڭ ياخشى ئەمەللىرى بولمىسا ھەق ئېگىسىنىڭ گۇناھلىرىدىن ئېلىنىپ زۇلۇم قىلغۇچىغا يۈكلىنىدۇ» (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان). ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دىگەن: «زالىمغا ئۆزىنىڭ قىلغان زۇلمى قىيامەت كۈنى قاراڭغۇ زۇلمەت بولىدۇ» (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان)

مانا مۇشۇ تەرىقىدە ئاللاھ تائالا ھەربىر بەندىنىڭ تائەت-ئىبادەتلىرى، كىشىلەر بىلەن بولغان مۇئامىلە ئەھۋالى، ئەمەللىرىدىن ئادىل ۋە ئىنچىكە ھىساپ ئالىدۇ. كىشىلەرنىڭ ئەمەللىرى ئوخشاش بولمىغاچقا، ھىساپ بىرىشتىمۇ پەرقلىق بولىدۇ. ئۇلاردىن ئاسان ھىساپ بىرىدىغىنى، قىيىن ھىساپ بىرىدىغىنى شۇنداقلا ئاشكارا ۋە يۇشۇرۇن ھىساپ بىرىدىغانلىرى بار.

سوئال سوراقسىز ھالدا جەننەتكە كىرىدىغانلار

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: ماڭا ئۈممەتلەر توغرىلاندى. مەن بىر پەيغەمبەرنى كۆردۈم ئۇنىڭ بىلەن بىر

ئىككى كىشى بار ئىكەن ۋە يەنە بىر پەيغەمبەرنى كۆردۈم، ئۇنىڭ بىلەن بىرمۇ كىشى يوق ئىكەن، شۇ چاغدا تۇيۇقسىز بىر توپ كىشىلەر كۆتۈرۈلدى، ئاندىن مەن ئۇلارنى مېنىڭ ئۈممىتىممىكىن دەپ قالدىم. ماڭا: «بۇ مۇسا ۋە ئۇنىڭ قەۋمى، لېكىن ئەتراپقا قارىغىن» دېيىلدى، شۇ چاغدا بىر توپ كىشىلەرنى كۆردۈم. ماڭا «يەنە بىر قارىغىن» دېيىلدى. مەن يەنە بىر توپ كىشىلەرنى كۆردۈم. ماڭا: بۇ سىنىڭ ئۈممىتىڭ ۋە ئۇلار بىلەن ھىساپسىز ۋە ئازاپسىز جەننەتكە كىرىدىغان 70 مىڭ ئادەم بىللە دېيىلدى» ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئاندىن ساھابىلار ھىساپ ئېلىنماي ۋە ئازاپقا دۇچار بولماي جەننەتكە كىرىدىغان كىشىلەر توغرىسىدا دەتالاش قىلىشتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى «ئۇ كىشىلەر بەلكىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدۇر» دېيىشتى. بەزىلەر: «بەلكىم ئىسلامدا تۇغۇلۇپ، ئاللاھقا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمىگەن كىشىلەر بولۇشى مۇمكىن» دېيىشتى. ئۇلار يەنە كۆپ گەپلەرنى قىلىشتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسام چىقىپ، ئۇلاردىن «نىمە توغرىلىق دەتالاش قىلىۋاتىسىلەر» دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇلارنىڭ نىمە توغرىدا دەتالاش قىۋاتقانلىقى ئېيتىپ بېرىلگەندە ئۇ: ئۇلار سۇن كۆچ قىلمايدىغان، سۇن كۆچ قىلدۇرمايدىغان، پال ئاچمايدىغان، ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىدىغان كىشىلەردۇر» دىدى. ئۇكاشە ئىبنى مۇھسىن ئورنىدىن تۇرۇپ: «ئاللاھتائالانىڭ مىنى شۇلارنىڭ قاتارىدىن قىلىشىغا دۇئا قىلساڭ» دىدى. ئاندىن يەنە بىر كىشى ئورنىدىن تۇرۇپ «مېنىمۇ شۇلارنىڭ قاتارىدىن قىلىشىغا دۇئا قىلساڭ» دىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇكاشە ئىبنى مۇھسىن بۇ ئىشتا سىنىڭ ئالدىڭغا ئۆتۈپ كەتتى» دېدى.

ناھايىتى ئاسان ۋە يەڭگىل ھىساپ بېرىدىغانلار

بۇلارنىڭ قارارگاھى جەننەت بولىدۇ، بۇلاردىن ناھايىتى يەڭگىل ھىساپ ئېلىنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەمەللىرى ئوتتۇرىغا تاشلىنىدۇ، ئاللاھ تائالا رەھمەت قىلىپ ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى مەغفىرەت قىلىدۇ. قۇرئاندا ئۇلارغا مۇنداق ئىشارە قىلىنغان.

[فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ (7) فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا (8)وَيَنقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا (9)وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاء ظَهْرِهِ (10) فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا (11) وَيَصْلَى سَعِيرًا (12)

«نامە ـ ئەمالى ئوڭ تەرىپىدىن بېرىلگەن ئادەمدىن ئاسان ھېساب ئېلىنىدۇ. (ئۇ جەننەتتىكى) ئائىلىسىگە خوشال قايتىدۇ. نامە ـ ئەمالى ئارقا تەرىپىدىن بېرىلگەن ئادەم ۋاي دەپ توۋلايدۇ (يەنى ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىدۇ) دوزاخقا كىرىدۇ» [ئىنشىقاق سۈرىسى 7 ـ 12 ـ ئايەتلەر].

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دىگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم دەيدۇ: ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنى مۆمىن بەندىنى ئۆزىگە يېقىن قىلىپ، رەھمىتىگە سازاۋەر قىلىپ، ئۇنى دالدىغا ئېلىپ، پالانى گۇناھىڭنى بىلەمسەن، پۇكۇنى گۇناھىڭنى بىلەمسەن دەپ سورايدۇ، بەندە ھەئە بىلىمەن ئى رەببىم دەيدۇ، ئۇ ئۆزىنىڭ گۇناھلىرىغا ئىقرار بولۇپ ئەمدى ھالاك بولدۇم دەپ تۇرغاندا ئاللاھ ئۇنىڭغا: گۇناھلىرىڭنى دۇنيادىكى چېغىڭدا ئاشكارىلىمىغان ئىدىم، بۈگۈن بولسا سىنى مەغفىرەت قىلدىم دەپ ياخشىلىقلار يېزىلغان نامە-ئامالىنى ئۇنىڭ قولىغا بېرىدۇ، كاپىرلار بىلەن

مۇناپىقلارغا كېلىدىغان بولساق، بۇلار چوقۇم ئاللاھنىڭ غەزىپىگە دۇچار بولىدۇ، دەيدۇ. (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان)

قاتتىق ھساپ ئېلىنىدىغانلار

ئاللاھ تائالا بۇلارنىڭ ھەربىر چوڭ-كىچىك ئەمەللىرىدىن ئىنچىكە ھساپ ئالىدۇ. بۇ گويا ئۇلارنىڭ يامان ئاقىۋىتىگە ئىشارەتتۇر. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : «ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنى ھساپ-كىتاپ ئالغان ئادەم چوقۇم ھالاك بولىدۇ» دىدى. مەن:« ئى رەسۇلۇللاھ، ئەجەبا ئاللاھ تائالا كىتاۋىدا: نامە-ئەمالى ئوڭ تەرىپىدىن بېرىلگەن ئادەمدىن ئاسان ھساپ ئېلىنىدۇ» دىگەن تۇرسا دىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئۇ دىگەن بەندىنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ئوتتۇرىغا تاشلىنىشىدۇر، ئەمما كىمكى ئىنچىكىلەپ سوئال-سوراق قىلىنىدىكەن، ئۇ قاتتىق ئازاپقا قالىدۇ» دەپ جاۋاپ بەردى.

جازا

جازا - بەندىلەرنىڭ بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى - يامان ئەمەللىرىگە بېرىلگەن مۇكاپات ۋە جازانىڭ ئېلان قىلىنىشى دىمەكتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ (25)]

«شۇ كۈندە ئاللاھ ئۇلارغا تولۇق تېگىشلىك جازاسىنى بېرىدۇ. ئۇلار ئاللاھنىڭ ئاشكارا ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ» [نۇر سۈرىسى 25 - ئايەت].

مىزان

بەندىنىڭ ئەمەللىرىدىن ھساپ-كىتاپ ئېلىنغاندىن كېيىن تارازىدا ئۆلچىنىدۇ. مانا بۇ ئاخىرەت ھادىسىلىرىدىن بولغان مىزاندۇر. مىزان ئىنساننىڭ ئاخىرەتتىكى قارارگاھىنىڭ جەننەت ۋە ياكى دوزاخ بولىشىدىكى ھالقىلىق باسقۇچ ھساپلىنىدۇ. بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ئىلاھى تارازىدا ئۆلچىنىدىغانلىقى ۋە بۇ ھەقتىكى ئەھۋاللار قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىس شەرىفتە بايان قىلىنغان يەقىينى مەسىلىدۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا ناھايىتى ئۇچۇق رەۋىشتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ (47)]

«قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۇۋال قىلىنمايدۇ. (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرىۋېتىلمەيدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ ئۇنى ھازىر قىلىمىز، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھساپ ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز» (سۈرە ئەنبىيا 47-ئايەت)

غەيبىتىن خەۋەر بەرگۈچى قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەردىن مەلۇمكى، مىزاندا ئۆلچىنىش بىلەن ئادەملەر شۇنىڭغا ماس يوسۇندا ئۈچ فىرقىگە بۆلىنىدۇ. بىرىنچى پىرقە ياخشىلىقلىرى يامانلىقلىرىنى بېسىپ چۈشۈپ تارازىسى ئېغىر كەلگەن كىشىلەردۇر، بۇلار بولسا نجات تاپقۇچى جەننەت ئەھلى بولىدۇ. ئىككىنچى پىرقە تارازىسى يەڭگىل كەلگەنلەر يەنى

يامانلىقلىرى ياخشىلىقلىرىدىن زىيادە بولغان كىشىلەر، بۇلار زىيان تارتقۇچى دوزاخ ئەھلىدۇر. قۇرئاندا بۇ ئىككى تۈركۈمدىكى كىشىلەرگە ئىشارە قىلىنىپ مۇنداق دېيىلگەن:

[فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ (6) فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ (7) وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ (8) فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ (9) وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ (10) نَارٌ حَامِيَةٌ (11)]

«تارازىسى ئېغىر كەلگەن (يەنى ياخشىلىقلىرى يامانلىقلىرىنى بېسىپ چۈشكەن) ئادەمگە كەلسەك، ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا (يەنى نازۇ-نېمەتلىك جەننەتتە) بولىدۇ. تارازىسى يېنىك كەلگەن (يەنى يامانلىقلىرى ياخشىلىقلىرىنى بېسىپ كەتكەن، ياكى ياخشىلىقى بولمىغان) ئادەمگە كەلسەك ئۇنىڭ جايى ھاۋىيە بولىدۇ. ھاۋىيەنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟ ھاۋىيە قىزىق ئوتتۇر» (سۈرە قارىئە 6-11 ئايەتلەر).

ئۈچىنچى پىرقە ياخشىلىقى بىلەن يامانلىقى تەڭ نىسبەتتە بولغان ئادەملەر بولۇپ، بۇ ئاللاھنىڭ رەھمەت-مەغفىرىتىگە باغلىق، خالىسا مەغفىرەت قىلىدۇ، خالىسا ئازاپلايدۇ.

مىزان يەنى ئاخىرەتتىكى ئادالەت تارازىسى ئاللاھقا خاس غەيىپ ئىلىملەر جۈملىسىدىن بولۇپ، بىز مىزاننى قۇرئان ۋە ھەدىسلەر ئاشكارا قىلغانچە چۈشىنىش ۋە ئىمان ئېيتىشقا بۇيرۇلغان. ئەمما ئۇنىڭ ھەقىقىتى ۋە تەپسىلاتلىرى ھەققىدە زېھىرلاش بىھۇدە زورۇقۇش ھىسابلىنىدۇ. مىزاندا ئۆلچىنىدىغان نەرسە ھەققىدە ئۆلىمالار مۇنداق ئۈچ خىل كۆز قاراشنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. بىرىنچىسى مىزاندا ئەمەللەر ئۆلچىنىدۇ. ئىككىنچىسى ئەمەللەر خاتىرىلەنگەن نامە-ئەمەل كىتاۋى ئۆلچىنىدۇ. ئۈچىنچىسى بەندىنىڭ ئۆزى ئۆلچىنىدۇ. بىز دۇنيا تىرىكچىلىكىدە تۈرلۈك تارازىلارنى بىلىمىز. ئۇنىڭ بەزىلىرى ئېغىرلىقنى ئۆلچەيدۇ، بەزىلىرى بېسىمنى، يەنە بەزىلىرى ھارارەتنى ئۆلچەيدۇ. ھەر بىرىنىڭ تەركىۋى، خۇسۇسىيتى بىر-بىرىدىن پەرىقلىنىدۇ. مۆمىنگە شۇنداق دېيىش كۇپايىدۇر. ئاسمان زېمىننى ۋە ئۇنىڭ ئارىسىدىكى بارلىق نەرسىلەرنى يارىتىشقا قادىر پەرۋەردىگار ئەمەللەرنى ئۆلچەشكە مۇناسىپ خاس مىزاننىمۇ خەلق ئېتىشكە قادىردۇر. مۇفەسسىر ئىبنى كەسىر تەفسىرىدە مۇنداق بىر ھەدىسنى بايان قىلىدۇ. قىيامەت كۈنى، ئەمەللەر تارازىدا ئۆلچەنگەندە بىر بەندىنىڭ ياخشىلىق تەرىپى بېسىپ كېتىدىغانغا بىرلا ياخشىلىق كەملەپ قالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا: ئى بەندەم، بېرىپ قاراپ باققىن بىرەر ئادەم ساڭا ئۆز ئەمەللىرىدىن بىر ياخشىلىقنى بېرەمدىكىن دېيىلىدۇ. ئۇ ئادەم بىر تۇققان قېرىندىشىنىڭ يېنىغا كىلىپ: ئى قېرىندىشىم، بىر ئاتا، بىر ئانىدىن بۇلغان جانجىگىرىم، مېنىڭ نجات تاپقۇچىلاردىن بولىشىمغا بىرلا ياخشىلىقىم كەملەپ قالدى، ماڭا بىر ياخشىلىقىڭنى بەرگەن بولساڭ بۇ ئېغىر كۈندىن قۇتۇلغان بولاتتىم دەيدۇ. قېرىندىشى ئۇنىڭغا: سەن قورقۇۋاتقان جەھەننەم ئازابىدىن مەن تېخىمۇ قورقىمەن، شۇڭا ساڭا ھېچقانداق ياخشىلىقىمنى بېرەلمەيمەن دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. ئۇ ئادەم ئانىسىنىڭ يېنىغا بارىدۇ ۋە: ئى ئانا، سەن مېنىڭ دۇنيادىكى ئەڭ مېھرىبان غەمگۇزارىم ئىدىڭ، بۈگۈن مېنىڭ جەننەت ئەھلىدىن بولۇشۇمغا بىر ياخشىلىق كەملەپ قالدى، ماڭا ئەمەللىرىڭدىن بىر ياخشىلىق بەرگەن بولساڭ دەيدۇ. ئانىسى: سەن قورقۇۋاتقان دوزاختىن مەنمۇ ئوخشاش قورقىمەن شۇڭا بېرەلمەيمەن، دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. ئۇ ئادەم سالپايغان ھالدا دادىسىنىڭ ئالدىغا بارىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن بىرەر ياخشىلىقنى بېرىشنى سورايدۇ. دادىسى: سەن قورقۇۋاتقان

دەھشەتلىك ئازاپتىن مەنمۇ بەك قورقىمەن، شۇڭا بىرەلمەيمەن، دەيدۇ. ئۇ ئادەم خوتۇنىنىڭ قېشىغا بارىدۇ ئۇنىڭغا: ئى مەھبۇبەم، مەن دۇنيادا بىر ئۆمۈر سەن بىلەن ھەپىنەپەس بولۇپ ياشىدىم، سېنىڭ بەختىڭ، راھىتىڭ ئۈچۈن كۆپ رىيازەت چەكتىم. بۈگۈن ئەمەللەر تارازىسىدا بىر ياخشىلىقىم كەملەپ قالدى، مېنىڭ نىجات تاپقۇچىلاردىن بولۇشۇم ئۈچۈن بىرەر ياخشىلىقىڭنى بېرىپ تۇرامسەن دەيدۇ، خوتۇنىمۇ ئوخشاش سۆز بىلەن رەت قىلىدۇ، ئۇ ئادەم ئۈمۈدسىزلەنگەن ھالدا بالىسىنىڭ قېشىغا بارىدۇ : ئى ئوغلۇم، سەن مېنىڭ يۈرەك پارەم، كۆرۈپ تۇرۇپسەن، سېنىڭ خۇشاللىقىڭ، راھىتىڭ ئۈچۈن بىر ئۆمۈر جاپا تارتتىم، شۇتاپتا ئەمەل مىزانىمدا بىرلا ياخشىلىق كەملەپ قالدى، مېنىڭ دوزاخ ئازابىدىن قۇتۇلۇشۇم ئۈچۈن، بىر ياخشىلىقىڭنى بەرسەڭ دەيدۇ. بالىسى: سەن قورققان ئازابتىن مەنمۇ بەك قورقىمەن، شۇڭا بېرەلمەيمەن دەپ جاۋاپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەم ئۆزىنىڭ دۇنيادىكى ئەڭ يېقىن ئەڭ مېھرىبان كىشىلىرىنىڭ يېنىدىن قۇرۇق قول، ئۈمۈتسىز، قاتتىق قورققان ھالدا ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىغا قايتىدۇ ۋە: ئى پەرۋەردىگارىم، مەن دۇنيادىكى ئەڭ يېقىن كىشىلىرىمدىن مېنىڭ نىجات تاپقۇچىلاردىن بولىشىم ئۈچۈن بىرلا ياخشىلىقنى بېرىشنى سورىدىم، ئەمما ھېچكىم بەرمىدى، دەيدۇ. بۇ چاغدا ئاللاھ تائالا: ئى بەندەم، مەن ساڭا سېنىڭ قېرىندىشىڭ، ئاناڭ، داداڭ، خوتۇنۇڭ ۋە بالاڭدىنمۇ بەكرەك رەھىمدىلمەن. مەن سېنى مەغفىرەت قىلدىم. ئى پەرىشتىلەر، بەندەمنى جەننەتكە ئېلىپ كىرىڭلار، دەيدۇ. (بۇ ھەدىسنى ئىكرىمە رىۋايەت قىلغان، مەۋقۇف ھەدىستۇر)

بۇنى ئوقۇغاندىن كېيىن، شەكسىزكى رەھمانىنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە مەرھەمىتى قەلبىمىزنى لەرزىگە سالىدۇ. ناقىس ئەقلىمىزنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ، ئىنسانىنىڭ جىمى ئىشلىرىدا ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇشى، دۇنيالىق مەنپەئەت، ياخشىلىقلاردىن ئاللاھنىڭ فەزىل ـ مەرھەمىتىنىڭ نەقەدەر ئۈستۈنلىكىنى ھىس قىلىشىنىڭ ئۆزى بىر كاتتا نېمەت. يەنە كېلىپ ھەممىلا ئادەمگە ئەمەس، ئاللاھنىڭ مۇھەببىتى قەلبىگە سىڭگەن، ئىمان يىلتىزى تومۇر ـ تومۇرلىرىغا شاخلىغان تەقۋادارلارغىلا نېسىپ بولىدىغان لەززەت. ئىنسانىيەت شۇنىڭغا ئېرىششىنىڭ يولىنى بىلسە ئىدى، جىنايەت، ئەيدىز، تۈرلۈك ئىجتىمائىي كىرزىسلار يامراپ كېتىۋاتقان دۇنيانىڭ داۋاسىنى تاپقان بولاتتى.

سىرات

سىرات سۆزىنىڭ لۇغەت مەنىسى ئوچۇق، ئېنىق يول بولۇپ، شەرىئەتتە ئىككى خىل مەنىدە قوللىنىلىدۇ. بىرى ئاللاھ تائالا ھاياتى دۇنيادا بەندىلىرىگە بەلگىلەپ بەرگەن توغرا يول بولۇپ، تۆۋەندىكى ئايەت مانا شۇ مەنىدە ئېيتىلغان «بۇ مېنىڭ توغرا يولۇمدۇر، شۇ يولدا مېڭىڭلار، ناتوغرا يوللاردا ماڭماڭلار، ئۇلار سىلەرنى ئاللاھنىڭ يولىدىن ئايرىۋېتىدۇ» (سۈرە ئەنئام 153ـ ئايەت) ئىككىنچىسى قىيامەت كۈنى دوزاخنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان كۆۋرۈك بولۇپ، ئۇ گۇيا ئىنچىكىلىكتە قىلدەك، ئۆتكۈرلۈكتە قىلىچ بىسىدەكتۇر. پەيغەمبەرلەردىن تارتىپ ئاسىي گۇناھكارلارغىچە جىمى ئادەم پىلسىرات كۆۋرۈكىدىن ئۆتىدۇ. ياخشى ئەمەللىرى شاراپىتىدىن جەننەتكە مۇيەسسەر بولغان مۆمىنلەر جەننەتكە ئۇدۇل ئۆتۈپ كېتىدۇ. جەھەننەم (يەنى دوزاخ) گە مەنسۇپ بولغان كۇپپارلار مۆدۈرۈپ يىقىلىدۇ، كۆۋرۈكتىن ئۆتەلمەيدۇ ۋە دوزاخقا چۈشۈپ كېتىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا (71) ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا (72)]

«سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا دوزاختا (يەنى دوزاخنىڭ ئۈستىدىكى سىراتتا) بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ. بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۆزگەرمەس ھۆكمىدۇر. ئاندىن تەقۋادارلارنى قۇتقۇزىمىز. زالىملارنى دوزاختا تىزلىنىپ ئولتۇرغان ھالدا قويىمىز» [مەريەم سۈرىسى 71 ـ 72 ـ ئايەتلەر].

سىرات ھاياتى دۇنيادىكى سىراتنىڭ ئاخىرەتتىكى كۆرۈنىشى بولۇپ، كىمكى بۇ دۇنيادا ئاللاھ بەلگىلىگەن توغرا يولدا ماڭغان بولسا، جەھەننەم ئۈستىگە تارتىلغان سىراتتىن ئۆتۈش ئاسانغا توختايدۇ. ئەمما شەرىئەت يولىدىن چەتنەپ گۇناھقا پاتقان بەندىنىڭ ئۇنىڭدىن ئۆتمىكى بەسي مۈشكۈل بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەدىسلىرىدە سىرات ھەققىدە مەلۇمات بەرگەن. ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: سىرات جەھەننەمنىڭ ئۈستىگە تارتىلغان. مەن شۇ سىرات كۆۋرۈكىدىن ئەڭ ئاۋۋال ئۆتۈشكە ئىزنى بىرىلگەن پەيغەمبەرمەن. بۇ كۈندە پەيغەمبەرلەردىن باشقا ھىچكىم گەپ قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىمۇ پەقەت: پەرۋەردىگارىم ئامانلىق بەرگىن، دىگەندىنلا ئىبارەت بولىدۇ. جەھەننەمدە تىكەنلىك تۆمۈر قارماقلار بار، سىلەر نەجدىدە ئۆسىدىغان تىكەنلىك قامغاقنى كۆرۈپ باققانمۇ؟ ساھابىلار «ھەئە» دىيىشتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ خۇددى سىلەر كۆرگەندەك تىكەنلىكتۇر، ئەمما ئۇنىڭ چوڭلىقىنى بىر ئاللاھتىن باشقا ھىچكىم بىلمەيدۇ. كىشىلەر ئەمەللىرىنىڭ ئىتىبارى بويىچە ئاشۇ تىكەنلىك تۆمۈر قارماقلارغا ئىلىنىدۇ. بەزىلەرنى يامان ئەمەللىرى سەۋەپلىك قارماق ھالاك قىلىدۇ. بەزىلەرنى قارماق ئىلغاندىن كىيىن قۇتۇلۇپ كىتىدۇ» (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى رىۋايەت قىلغان). ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: ئادەملەر جەھەننەمنىڭ ئۈستىگە جايلاشقان سىراتتىن ئۆتىدۇ. ئۇنىڭدا تىكەنلىك تۆمۈر قارماقلار ۋە ئىلمەكلەر بولۇپ، ئادەملەرنى ئوڭ سول تەرەپلىرىدىن ئىلىۋالىدۇ. ئەتراپتا «ئى پەرۋەردىگارىم، ئامانلىق بەرگىن، ئامانلىق بەرگىن» دەپ تۇرىدىغان پەرىشتىلەر بولىدۇ. ئادەملەرنىڭ بەزىلىرى سىراتتىن چاقماقتەك ئۆتۈپ كىتىدۇ، يەنە بەزىلىرى شامالدەك، بەزىلىرى ئۇچقۇر ئاتتەك، بەزىلىرى يۈگۈرۈپ، بەزىلىرى مىڭىپ ئۆتىدۇ، بەزىلەر تىزلىنىپ، بەزىلەر ئۆمىلەپ ئۆتىدۇ. دوزاخ ئەھلى بولسا يا ئۆلمەيدىغان يا تىرىلمەيدىغان قاتتىق ئازاپتا بولىدۇ. ئادەملەر گۇناھـ مەئسىيەتلىرى مىقدارىچە كۆيۈپ كۆمۈردەك قارىداپ كىتىدۇ. ئاندىن كىيىن ئۇلارغا شاپائەت قىلىنىدۇ». (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان) ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قۇچىقىغا بىشىنى قويۇپ يىتىپ مۈگدەپ قالىدۇ، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئاخىرەتنى ئەسلەپ يىغلاپ، ياش تامچىلىرى رەسۇلۇللاھنىڭ يۈزىگە چۈشىدۇ. رەسۇلۇللاھ ئويغىنىپ: «ئى ئائىشە نىمىگە يىغلايسەن؟» دەپ سورايدۇ. ئائىشە؛ ئاخىرەتنى ياد ئىتىپ يىغلاۋاتىمەن، قىيامەت كۈنىدە بەندە ئۆز ئائىلىسىدىكىلەرنى ياد ئىتەمدۇ؟ رەسۇلۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «بەندە تۆۋەندىكى ئۈچ ئورۇندا ئۆز نەپسىدىن باشقا ھىچنەرسىنى ئويلىمايدۇ.

بىرىنچىسى ئەمەللەر تارازىسى تۇرغۇزۇلۇپ، بەندە تارازىسىنىڭ ئېغىر ياكى يەڭگىل كېلىدىغانلىقىغا قاراپ تۇرغاندا، ئىككىنچىسى نامە-ئەمەل كىتابى ئوڭ تەرەپتىن ياكى سول تەرەپتىن بېرىلىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندا، ئۈچىنچىسى سىراتتىن ئۆتكەندە».

مانا بۇ سەھەب ھەدىسلەردە بايان قىلىنغان سىراتنىڭ تەسۋىرى. قورقىدىغان قەلب ئىگىلىرى ئۈچۈن ئاخىرەتنىڭ ھەربىر ھادىسىلىرىدە چوڭ ئىبرەت بار.

ھېساب، مىزان، سىرات جەريانلىرىدىن كېيىن نىجات تاپقۇچىلار جەننەتكە، زىيان تارتقۇچىلار دوزاخقا يول ئالىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ (**38**) ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ (**39**) وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ (**40**) تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ (**41**) أُوْلَئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ (**42**)

«ئۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەردىن نۇر، كۈلكە ۋە خۇشال-خۇراملىق يېغىپ تۇرىدۇ. يەنە بۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ-توزان بېسىپ، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ. بۇلار بولسا كافىرلاردۇر، فاجىرلاردۇر». (سۈرە ئەبەسە 38-42-ئايەتلەر)

مانا بۇ ئىنسان ھايات مۇساپىسىنىڭ نىھايىتى، ئوخشىمايدىغان ئىككى خىل مەڭگۈلۈك قارارگاھ. ئۇنىڭ بىرىدە بەندە راھەت-پاراغەت، نازۇ-نېمەتنىڭ ھوزۇرىنى سۈرسە، يەنە بىرىدە ئىنسان خىيالىغا كەلتۈرسىمۇ تېنى شۈركىنىدىغان دەھشەتلىك ئازاب ئەبەدىي داۋام قىلىدۇ. مۆمىنىنىڭ ئەقىدىسىدە شۇ نەرسە ئېنىق بولۇشى كېرەككى، دوزاخ ئازابىمۇ، جەننەت نېمىتىمۇ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن بولۇپ، ئادەم ھەم جىسمى ھەم روھى بىلەن ئازاب تارتىدۇ ۋە ياكى راھەتتىن بەھرىمەن بولىدۇ. مانا بۇ چاغدا نىھايىتى يوق مەڭگۈلۈك ھايات باشلىنىدۇ. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئەھلى جەننەت بولغانلار جەننەتكە، ئەھلى دوزاخ بولغانلار دوزاخقا كىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆلۈم ئېلىپ كېلىنىپ جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ ئارىسىدا توختىتىلىدۇ ۋە بوغۇزلىنىدۇ. ئاندىن كېيىن بىر جاكارچى «ئى جەننەت ئەھلى، ئۆلۈم دېگەن تۈگىدى، ئى دوزاخ ئەھلى، ئۆلۈم دېگەن تۈگىدى» دەپ توۋلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن جەننەت ئەھلى تېخىمۇ خۇشال بولىدۇ. دوزاخ ئەھلى تېخىمۇ قايغۇرىدۇ. (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان).

دوزاخ

دوزاخ - دەھشەتلىك ئوت قاينىمىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇ كاپىرلار، مۇناپىقلار ۋە مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي - گۇناھكارنىڭ بىر قىسمى بارىدىغان جايدۇر. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ (6)]

« ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلار ۋە بالا - چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار» [تەھرىم سۈرىسى 6 - ئايەت].

دوزاخ - كۇپپارلار، گۇناھكار ئاسىلارنىڭ ئاخىرقى قارارگاھى، ئاللاھ تائاللا

بەندىلىرىنى ئاگاھلاندۇرغان، پەيغەمبەرلەر قەۋملىرىنى شەررىدىن قورقۇتقان، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام «ئۈممىتىم، ئۈممىتىم» دەپ ئازابىدىن پاناھ تىلىگەن جەھەننەمدۇر. دوزاخنىڭ سۈپەتلىرى، ئۇنىڭدىكى ئازاب ۋە ئەھلى دوزاخنىڭ ھالى توغرىسىدا قۇرئان ۋە ھەدىسلەردە ناھايىتى كۆپ بايانلار كەلگەن. پاساھەت-بالاغەت، ئوبرازلىق تىل بىلەن يۇغۇرۇلغان بۇ بايانلارنى ئوقۇغاندا ئادەمنىڭ تېنى شۈركىنىدۇ. دوزاخنىڭ خىلمۇ-خىل، تۈرلۈك ئازابلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈش ئىنسان نەپسىگە ناھايىتى ئېغىر تۇيۇلىدۇ. ھالبۇكى، ئۇنىڭدىن تەقۋادارلىق بىلەنلا ساقلىنىش مۇمكىن، خۇددى رەسۇلۇللاھ ئېيتقاندەك، جەننەت گۈزەل ئەخلاقلار بىلەن، دوزاخ بولسا ھاۋايى-ھەۋەسلەر بىلەن پەردىلەنگەن. ئۇمۇتكى، ئەھلى دوزاخ ھەققىدىكى بۇ ھەقىقەتلەر مۆمىنلەرگە تەقۋادارلىق، زالالەتتە تېڭىرقاپ يۈرگەنلەرگە ئويغىنىش سىگنالى بېرەلىسە.

سۈرە ھىجرىنىڭ 44-ئايىتىدە خەۋەر بېرىلگەندەك، دوزاخنىڭ ئوخشىمىغان دەرىجىلىرى، دەرۋازىلىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەربىرىدىن كىرىدىغان مۇئەييەن بىر بۆلەك ئادەملەر بار. بۇلار: جەھەننەم، لەزا، ھۇتەمە، سەئىر، سەقەر، جەھىم، ھاۋىيە. سۈرەكەھفنىڭ 102-ئايىتىدە كەلگىنىدەك جەھەننەم كاپىرلارغا تەييارلانغان مەنزىلگاھتۇر، لەزا بولسا ھەقتىن يۈز ئۆرۈپ بۇرالغان ۋە پۇل-مال يىغىپ ساقلاپ، ئۇنىڭدىن ئاللاھنىڭ ۋە مىسكىنلەرنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىغانلارنىڭ جايىدۇر. ھاۋىيە دوزاخنىڭ ئاستىنقى قەۋىتى، ئازاب جەھەتتىن ئەڭ قاتتىقى بولۇپ، مۇناپىقلار مۇشۇ يەردە جازالىنىدۇ.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا (**145**)

«مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ. ئۇلارغا ھەرگىزمۇ ئازابتىن قۇتقۇزۇدىغان مەدەتكار تاپالمايسىلەر» (سۈرە نىسا 145-ئايەت). دوزاخ ئوتىنىڭ قىزىقلىقى توغرىسىدا رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ دۇنيادا يېقىۋاتقان ئوتۇڭلار قىزىقلىقتا جەھەننەم ئوتىنىڭ يەتمىشتىن بىرىگە تەڭ كېلىدۇ، » «ئى رەسۇلۇللاھ، كاپىرلارنى ئاسلارنى كۆيدۈرۈشتە بۇ دۇنيانىڭ ئوتىچىلىك بولسىمۇ يېتەتتىغۇ دېگەنلەرگە، رەسۇلۇللاھ: جەھەننەمنىڭ ئوتى قىزىقلىقتا بۇ دۇنيانىڭ ئوتىدىن يەتمىش ھەسسە ئارتۇق. ھەربىر ھەسسىسىنىڭ قىزىقلىقى بۇ دۇنيانىڭ ئوتىچىلىك كېلىدۇ دېگەن. (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان). ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: ئوت مىڭ يىل كۆيۈپ قىزىل رەڭگە كىرگەن، يەنە مىڭ يىل كۆيۈپ ئاقارغان، يەنە مىڭ يىل كۆيۈپ قارايغان. مانا مۇشۇ قاپقارا زۇلمەتلىك ئوت دوزاخ ئوتىدۇر. (ئىمام مالىك، ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان) دوزاخنىڭ چوڭقۇرلىقى ھەققىدە رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، بىز رەسۇلۇللاھ بىلەن بىللە ئىدۇق. تۇيۇقسىز بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. رەسۇلۇللاھ: بۇنىڭ نېمە ئاۋاز ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ دېدى. بىز «ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلى ھەممىدىن ئوبدان بىلگۈچىدۇر» دېدۇق. رەسۇلۇللاھ «بۇ دوزاخقا 70 يىل بۇرۇن تاشلانغان تاشتۇر. ئۇ تېخىچە دوزاخقا چۈشۈۋاتاتتى. مانا ئەمدى دوزاخنىڭ تېگىگە يېتىپ باردى. سىلەرنىڭ ئاڭلىغىنىڭلار شۇ تاشنىڭ چۈشكەن ئاۋازى» دېدى. (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان).

دوزاخقا قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل قىلىنغان بولۇپ، سۈرە مۇددەسسىرنىڭ 30-ئايىتىدە خەۋەر بېرىلگەندەك، ئۇلارنىڭ سانى 19دۇر. ئەھلى دوزاخنىڭ ئالدىدىن، كەينىدىن، ئاستىدىن، ئۈستىدىن، ئوڭ-سول تەرەپلىرىدىن ئوت ئوراپ تۇرىدۇ. «دوزاختا ئۇلارنىڭ ئاستىغا سالىدىغان كۆرپىسىمۇ ئوتتىن، ئۈستىگە يېپىنىدىغان يوتقىنىمۇ ئوتتىن بولىدۇ». (سۈرە ئەئراف 41-ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئۇلارنىڭ بويۇنلىرىغا تاقاق، پۇت-قوللىرىغا كىشەنلەر سېلىنغان هالدا ئوتقا سۆرەپ كىرىلىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُؤُوسِهِمُ الْحَمِيمُ (**19**) يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ (**20**) وَلَهُم مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ (**21**) كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ (**22**)

«كاپىرلارغا ئوتتىن كىيىملەر پىچىلىدۇ، ئۇلارنىڭ باشلىرى ئۈستىدىن يۇقىرى هارارەتلىك قايناقسۇ قويۇلىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچ-باغرى ۋە تېرىلىرى ئېرىتىلىدۇ، ئۇلار تۆمۈر-توقماقلار بىلەن ئۇرۇلىدۇ. هەر قاچان ئۇلار (يېتىۋاتقان) غەم-قايغۇنىڭ قاتتىقلىقىدىن دوزاختىن چىقماقچى بولسا، ئۇلار دوزاخقا قايتۇرۇلىدۇ، (ئۇلارغا) كۆيدۈرگۈچى (دوزاخ) ئازابىنى تېتىڭلار (دېيىلىدۇ)». (سۈرە هەج 19-22-ئايەتلەر). گۇناهكارلار دوزاخقا كىرگەندە ئاللاھ ئۇلارنىڭ تېنىنى يوغىنىتىپ زورايتىدۇ، بۇ ئۇلارنىڭ ئازابىنى زىيادە قىلىش ئۈچۈندۇر. ئىمام بۇخارى ئىمام مۇسلىم سەهىھ هەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغان. رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: «كاپىرلارنىڭ ئىككى مۈرىسىنىڭ ئارىلىقى خۇددى ئالدىراپ تېز ماڭغان يولۇچىنىڭ ئۈچ كۈنلۈك سەپەر مۇساپىسىدەك ئارىلىقتا بولىدۇ». (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان). «كاپىرنىڭ چىشى ئۇهۇد تېغىدەك، تېرىسىنىڭ يىرىكلىكى ئۈچ كۈنلۈك يول مۇساپىسىدەك بولىدۇ» (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان) دوزاخ ئەهلىنىڭ چىراي-شەكىل جەهەتتىن ئىنتايىن سەت، قەبىھ ئىكەنلىكى توغرىسىدا قۇرئان مۇنداق بايان قىلىدۇ. «ئۇلارنىڭ يۈزلىرى گويا قاراڭغۇ كېچىنىڭ پارچىسى بىلەن ئورالغاندەك قارىيىپ كېتىدۇ». (سۈرە يۇنۇس 27-ئايەت)، «ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى ئوت كۆيدۈرىدۇ، كالپۇكلىرى قورۇلۇپ، چىشلىرى ئېچىلىپ (بەتبەشىرە) بولۇپ قالىدۇ». (سۈرە مۇئمىنۇن 114-ئايەت). پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇ ئايەتنى شەرهلەپ: «يەنى كاپىرنىڭ كالپۇكى قورۇلۇپ، ئۈستۈنكى تىلى بېشىنىڭ ئوتتۇرىسىغا، ئاستىنقى تىلى كىندىكىگە چۈشۈپ سۆرىلىپ تۇرىدۇ» دېگەن.

ئۆتكۈر زەهەرى بىلەن چېقىپ، بەدەنگە يۆگىشىپ تۇرىدىغان يىلان-چايانلارمۇ دوزاختىكى خىلمۇ-خىل، تۈرلۈك ئازابلارنىڭ بىرىدۇر. ئىبنى ئەبباس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ:

الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يُفْسِدُونَ (**88**)

«كاپىر بولغانلارغا ۋە (كىشىلەرنى) ئاللاهنىڭ يولىدىن (يەنى دىنىدىن) توسقانلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان بۇزغۇنچىلىقلىرى ئۈچۈن ئازاب ئۈستىگە ئازاب قوشۇپ، زىيادە ئازاب قىلىمىز» (سۈرە نەهل 88-ئايەت) دىگەن ئايىتىدىكى زىيادە ئازابنى دوزاختىكى خېچىردەك يوغان چايانلارنىڭ ئەهلى دوزاخنى چېقىشنى كۆرسىتىدۇ، دەپ تەفسىر قىلغان. ئىمام هاكىم رىۋايەت قىلغان يەنە بىر هەدىستە دوزاختىكى تۆگىدەك يىلان، خېچىردەك چوڭ چايانلارنىڭ ئەهلى دوزاخنى

چاقاندىكى دەھشەتلىك ئاغرىقنىڭ تاكى يەتمىش يىلغىچە كەتمەيدىغانلىقى ئېيتىلغان. ئاللاھ تائالاھ مۇنداق دەيدۇ:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُواْ الْعَذَابَ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا (**56**)

«شۈبھىسىزكى بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى دوزاخقا كىرگۈزىمىز. ئۇلارنىڭ تېرىلىرى پىشىپ تۈگىگەن چاغدا ئازابنى تېتىتىش ئۈچۈن ئورنىغا باشقا تېرە يەڭگۈشلەيمىز» (سۈرە نىسا 56-ئايەت) ھازىرقى زامان مېدتسىنا ئىلمىنىڭ يېڭى بايقاشلىرىدىن بىرى شۇكى، ئادەمنىڭ ئاغرىق سېزىمى ئۈستۈنكى بىر قەۋەت تېرە قاتلىمىدا بولۇپ، بۇ قەۋەت تېرە كۆيۈپ كەتسە، ئاستىنقى قەۋەت قىسىملىرى ئاغرىقنى سەزمەيدۇ. مانا بۇ ئون تۆت ئەسىر ئىلگىرى تېبابەت ئىلمى تېخى ئىپتىدائى ھالەتتىكى چاغدا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان قۇرئان ئېيتقان ھەقىقەت. ئەھلى دوزاخنىڭ ئازابلىرى تۈرلۈك، خىلمۇ-خىل بولىدۇ. پۇل-ماللىرىدىن ئاللاھ بۇيرىغان زاكاتنى ئادا قىلمىغانلارنىڭ جازاسى بولسا تۆۋەندىكى ئايەتتە ئەيتىلغاندەك بولىدۇ:

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لأَنفُسِكُمْ فَذُوقُواْ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ (**35**)

«ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) ئۇ ئالتۇن-كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ. ئۇلارغا بۇ سىلەرنىڭ ئۆزەڭلار ئۈچۈن يىغقان ئالتۇن-كۈمۈشىڭلار (سىلەر بۇ دۇنيادا ئاللاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىدىڭلار) يىغقان ئالتۇن-كۈمۈشۈڭلارنىڭ ۋابالىنى تېتىڭلار دېيىلىدۇ». (سۈرە تەۋبە 35-ئايەت).

ئۇسامە ئىبنى زەيد ئىبنى ھارس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى بىر ئادەم ئېلىپ كېلىنىپ دوزاخقا تاشلىنىدۇ. دوزاختا ئۇنىڭ ئۈچەيلىرى ئىچىدىن ئېتىلىپ چىقىدۇ. ئۇ ياغۇنچاققا قاتقان ئېشەكتەك چۆگىلەيدۇ. ئەھلى دوزاخ ئۇنى چۆرىدەپ: ھەي پالانى، دۇنيادىكى چاغدا سەن ئەمرى-مەرۇف، نەھى-مۇنكەر قىلاتتىڭغۇ؟ دەيدۇ. ئۇ «مەن سىلەرنى ياخشى ئىشقا بۇيرۇيتتىم، ئەمما ئۆزەم قىلمايتتىم، سىلەرنى يامان ئىشتىن توساتتىم، ئەمما ئۆزەم ئۇنىڭدىن يانمايتتىم» دەيدۇ.

دوزاخ ئەھلى ئازاب چېكىشتە بىر خىل ئەمەس، پەرقلىق بولىدۇ. ئۇلار ھاياتى دۇنيادا قىلغان ياخشى-يامان ئەمەللىرىنىڭ ھېسابى بويىچە بەزىلىرى قاتتىق ئازابتا، بەزىلىرى يەڭگىلرەك ئازابتا بولىدۇ. سەمۇرە ئىبنى جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: «ئوت ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى ھوشۇقىغىچە، بەزىلىرىنى تىزىغىچە كۆيدۈرىدۇ، بەزىلىرىنى بېلىگىچە، بەزىلىرىنى ئوقرەك سۆڭەكلىرىگىچە كۆيدۈرىدۇ» (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). «قىيامەت كۈنى دوزاخ ئەھلىنىڭ ئەڭ يېنىك ئازاب چېكىدىغىنى شۇنداق بىر ئادەمكى، ئۇنىڭ ئىككى تاپىنى ئاستىغا ئىككى چوغ قويۇلىدۇ، چوغنىڭ تەسىرىدىن ئۇنىڭ مېڭىسى قايناپ كېتىدۇ. ئۇ مەندىنمۇ قاتتىق ئازابلانغان ئادەم يوق دەپ ئويلايدۇ. ھەقىقەتتە ئۇ

ئەڭ يەڭگىل ئازاب چەككەن كىشىدۇر». (ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان).

ھاياتلىق قانۇنىيىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، دوزاخ ئەھلىمۇ يېمەك-ئىچمەككە مۇھتاج بولىدۇ. ئەمما بۇ ئۇلارنىڭ ئازابىغا ھەسسىلەپ ئازاب قاتىدۇ. ئەھلى دوزاخنىڭ تائامى ئۇلارنىڭ ئاچلىقىنى پەسەيتەلمەيدۇ. ئىچىملىكى ئۇسسۇزلۇقىنى باسالمايدۇ. دوزاخ ئەھلىنىڭ يېمەكلىكى بولغان زەققۇم، غىسلىن، زەرئى ھەققىدە قۇرئاندا ناھايىتى ئوچۇق بايانلار كەلگەن.

أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ (62) إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ (63) إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ (64) طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ (65) فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ (66) ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ (67)

«بۇ (يەنى جەننەتنىڭ نېمەتلىرى) ياخشى زىياپەتمۇ ياكى زەققۇم دەرىخىمۇ؟ زەققۇمنى بىز زالىملار (يەنى گۇمراھلار) ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) ئازاب قىلدۇق. شۈبھىسىزكى، ئۇ جەھەننەمنىڭ قەئرىدە ئۈسىدىغان دەرەختۇر. ئۇنىڭ مېۋىسى گويا شەيتانلارنىڭ باشلىرىغا ئوخشايدۇ. ئۇلار شۈبھىسىز شۇ مېۋىلەردىن يەيدۇ، ئۇنىڭ بىلەن قورساقلىرىنى تويغۇزىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭ ئۈستىگە (يىرىڭ بىلەن) قايناقسۇنىڭ ئارىلاشتۇرمىسىنى ئىچىدۇ» (سۈرە سافقات 62-67-ئايەتلەر).

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ (43) طَعَامُ الْأَثِيمِ (44) كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ (45) كَغَلْيِ الْحَمِيمِ (46)

«زەققۇم دەرىخى ھەقىقەتەن گۇناھكارلارنىڭ تامىقىدۇر. ئۇ ئېرىتىلگەن مىستەك (قىزىق)دۇر. ئۇ قورساقلاردا قايناپدۇ» (سۈرە دۇخان 43-46-ئايەتلەر) ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەگەر زەققۇمدىن بىر بۇردا ئېلىپ دۇنياغا ئارىلاشتۇرسا، ئۇ پۈتۈن دۇنيا ئەھلىنىڭ مەئىشىتىنى بۇزۇۋېتىشكە يېتىدۇ. شۇ زەققۇمنى يېمىكى قىلغان كىشىنىڭ ھالى قانداق بولار؟ غىسلىن بولسا گۇناھكارلارنىڭ بەدىنىدىن ئاققان يىرىڭ-زەرداپ، قان ۋە قوسۇقلىرى بولۇپ، دوزاخ ئەھلىنىڭ ئەڭ يامان تامىقىدۇر». ئىمام ئىبنى كەسىر تەفسىرىدە ھاققە سۈرىسىنىڭ 35-، 36-، 37-ئايەتلىرىنى ئىكرىمە، قەتادەلەرنىڭ يۇقىرىقىدەك مەنىدە شەرھلىگەنلىكىنى يازغان. زەرى بولسا ئاچچىق تىكەن بولۇپ، ئەھلى دوزاخنىڭ تائامىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ (6) لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ (7)

«ئۇلار ئۈچۈن زەرىدىن (يەنى بەتبۇي، ئاچچىق تىكەندىن) باشقا يېمەكلىك بولمايدۇ. زەرى كىشىنى سەمرىتمەيدۇ، ئاچلىقنى پەسەيتمەيدۇ» (سۈرە غاشىيە 6-، 7-ئايەتلەر). دوزاخ ئەھلى ئۇسسۇزلۇقتىن چاكىلدىغاندا ئۇلارغا قايناپ تۇرغان، قىزىقلىقىدىن تۆمۈرنى ئېرىتىۋېتىدىغان قايناقسۇ ۋە يىرىڭلىق سېسىق سۇ بېرىلىدۇ. ئۇلار سۇنى ئىچمەكچى بولسا، سۇنىڭ ھارارىتىدىن يۈزىنىڭ تېرىسى سويۇلۇپ چۈشىدۇ. ئىچكەندە بولسا ئىچ-باغرى ئۈچەيلىرى ئېرىپ پارە-پارە بولۇپ كېتىدۇ. ئەبى ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم «(مۇنداق تەقۋىدارلار) دوزاختا مەڭگۇ قالىدىغان، قايناقسۇ بىلەن سۇغۇرۇلۇپ (قىزىقلىقىدىن) ئۈچەيلىرى پارە-پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟» (سۈرە مۇھەممەد 15-ئايەت) دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ مۇنداق دېدى: دوزاختىكى كۇففار تەشنالىقتىن

قايناپ تۇرغان سۇنى ئىچمەكچى بولۇپ، ئېغىزىنى ئاپىرىشى بىلەن قايناقسۇنىڭ هارارىتىدىن يۈزى كۆيۈپ، بېشىنىڭ تېرىسى سويۇلۇپ چۈشىدۇ. سۇنى ئىچكەندە ئۈچەيلىرى پارە-پارە بولۇپ ئۈزۈلۈپ ھەتتا ئارقا يېشاپ يولىدىن ساڭگىلاپ چىقىپ قالىدۇ (ئىمام ئەھمەد، ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان).

ئەھلى دوزاخ ئەنە شۇنداق تەكرار-تەكرار ئازاب چېكىش، قىينىلىش بىلەن نالە-پەرياد قىلىپ خار ھالدا ياشايدۇ، ئازاب ئۇلاردىن بىر مىنۇتمۇ نېرى بولمايدۇ. ئۇلار ئاللا-توۋا بىلەن يىغا-زار قىلىشىپ مۇنداق دېيىشىدۇ:

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ (**106**) رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ (**107**) قَالَ اخْسَؤُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ (**108**)

«پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى دوزاختىن چىقارغىن (ئاندىن دۇنياغا قايتۇرغىن)، ئەگەر بىز (شۇنىڭدىن كېيىن) يەنە گۇناھ قىلساق، بىز ھەقىقەتەن زالىم بولۇپ قالىمىز. ئاللاھ ئېيتىدۇ: جەھەننەمدە خار ھالدا قېلىڭلار، (ئۇستۇڭلاردىن ئازابنىڭ كۆتىرىلىپ كېتىشى ھەققىدە) ماڭا سۆز ئاچماڭلار» (سۇرە مۇئمىنۇن 106-108-ئايەتلەر)

ئۇلارنىڭ نالە-پەريادىغا ھېچكىممۇ قۇلاق سالمايدۇ. دوزاخ ئەھلى قاتتىق ئازابتا ئۆلۈمنى شۇنچىلىك ئارزۇ قىلىدۇ. ئاللاھتىن ئۆزلىرىگە ئۆلۈم بېرىشىنى، بۇنىڭ بىلەن ئازابتىن قۇتۇلۇپ، ئارام تېپىشنى تىلەيدۇ. ئەمما ئاخىرەت ھاياتى مەڭگۈلۈك ھايات بولۇپ، ئۆلۈم بولمايدۇ، ئۇنىڭدىكى ئازاب ياكى نېمەت ئەبەدىي داۋام قىلىدۇ. قۇرئان بۇنى ئاجايىپ پاساھەت-بالاغەت بىلەن مۇنداق ئىپادىلەيدۇ: «ئۆلۈم ئۇنى قورشىۋالىدۇ، لېكىن ئۇ ھەرگىز ئۆلمەيدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ» . ئىبرەت ۋە ئازاب بولۇشى ئۈچۈن دوزاخ ئەھلىگە جەننەت كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئۇلار جەننەتنىڭ نېمەتلىرى ۋە ئەھلى جەننەتنىڭ راھەت-پاراغىتىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ ھەسرىتىگە ھەسرەت، ئازابىغا ئازاب قوشىدۇ. سۈرە ئەئرافتا ئەھلى جەننەت بىلەن ئەھلى دوزاخ ئارىسىدىكى سۆزلىشىش مۇنداق بايان قىلىنغان. «ئەھلى جەننەت ئەھلى دوزاخقا» ، بىز پەرۋەردىگارىمىز بىزگە ۋەدە قىلغان نەرسىنى ھەق تاپتۇق، سىلەرمۇ پەرۋەردىگارىڭلار ۋەدە قىلغان نەرسىنى ھەق تاپتىڭلارمۇ دەپ توۋلايدۇ. ئۇلار «ھەئە» دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر جاكارچى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (مۇنداق دەپ) جاكارلايدۇ: «زالىملارغا ئاللاھنىڭ لەنىتى بولسۇن» (44-ئايەت) «ئەھلى دوزاخ ئەھلى جەننەتكە: سۇدىن ياكى ئاللاھ سىلەرگە بەرگەن ئىچىدىغان نەرسىلەردىن بىزگە بىرئاز قۇيۇپ بەرسەڭلار! دەپ توۋلايدۇ. ئەھلى جەننەت ئۇلارغا (جاۋابەن) «ئاللاھ ئۇلارنى كاپىرلارغا ھارام قىلغان» دەيدۇ (50-ئايەت). ئۇلارنىڭ نالە-زارى ھەققىدە رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: «دوزاخ ئەھلى تولا يىغلاپ ياشلىرى قۇرۇپ، كۆزىدىن ياش ئورنىغا قان ئاقىدۇ، ھەتتا ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدىن يول-يول بولۇپ ئاققان قانلارنى كۆرسەن، ئەگەر ئۇنىڭدا بىرەر كېمە ماڭسا مېڭىپ كېتەلەيدۇ» (ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان).

ئاخىرەتتىكى دوزاخ ئازابى ئالدىدا ھاياتى دۇنيانىڭ مەئشەتلىرى ھېچنەرسىگە ئەرزىمەيدۇ. شۇنداقلا ئاللاھ تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلغان جەننەت نېمەتلىرىگە سېلىشتۇرغاندا فانى دۇنيانىڭ رىيازەتلىرىمۇ ئەرزىمەس ھېسابلىنىدۇ. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت

قىلىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى دۇنيادا ئەڭ باياشاتچىلىقتىن ياشىغان، ئەمما دەۋزەخى بولغان بىر ئادەم كەلتۈرۈلۈپ دوزاخقا چۆكتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭغا:«ئى ئادەم بالىسى! سەن بۇرۇن ياخشى ياشىغانمۇ؟ نازۇ-نېمەتلەرنى كۆرگەنمۇ؟» دېيىلىدۇ. ئۇ ئادەم «ياق، رەببىم بىلەن قەسەمكى مەن ھېچقاچان ياخشى ياشاپ باقمىغان» دەيدۇ. دۇنيادا ئەڭ جاپا-مۇشەققەتتە ياشىغان، ئەمما جەننەتى بولغان بىر كىشى كەلتۈرۈلۈپ، ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزۈپ ئۇنىڭغا «ئى ئادەم بالىسى! سەن بۇرۇن جاپا-مۇشەققەت تارتقانمۇ؟ بېشىڭدىن قاتتىقچىلىق ئۆتكەنمۇ؟» دېيىلىدۇ. ئۇ «ياق، ئاللاھ تائالا بىلەن قەسەمكى مەن قىيىنچىلىق تارتىپ باقمىدىم، قاتتىقچىلىقنىمۇ بېشىمدىن ئۆتكۈزمىدىم» دەيدۇ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان).

ئەھلى سۈننە ۋە جامائەنىڭ ئەقىدىسى بويىچە ئېيتقاندا، ئاللاھنىڭ بىرلىكىگە ئىمان ئېيتقان مۇسۇلمان ھەر قانچە چوڭ گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ، مەڭگۈ دوزاختا قالمايدۇ، بەلكى گۇناھلىرى مىقدارىچە دوزاختا ئازابلانغاندىن كېيىن ئاخىرى بىر كۈنى دوزاختىن چىقىدۇ ۋە ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن جەننەتكە كىرىدۇ. بۇ ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمىگەن، تەۋھىد ئەقىدىسىدىكى ئەمما يامان ئەمەللىرى ياخشىلىقىدىن ئېشىپ كەتكەنلەرگە قارىتىلغان. ئاللاھ تائالانىڭ «ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ» دېگىنى ئاللاھنى ئىنكار قىلغان ئىمانسىز كۇففارلار ۋە ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن مۇشرىكلارنى كۆرسىتىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا (**48**)

«ئاللاھ ھەقىقەتەن ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش گۇناھىنى مەغفىرەت قىلمايدۇ. خالىغان ئادەمنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا گۇناھىنى مەغفىرەت قىلىدۇ. كىمكى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدىكەن، چوڭ گۇناھ قىلغان بولىدۇ» (سۈرەنىسا 48-ئايەت). مانا بۇ ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى رىۋايەت قىلغان سەھىھ ھەدىسلەردە بايان قىلىنغان. ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: جەننەت ئەھلى جەننەتكە، دوزاخ ئەھلى دوزاخقا كىرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا: قەلبىدە تېرىقچىلىق ئىمانى بارلارنى تارتىپ چىقىرىڭلار دەيدۇ، ئۇلار ئوتتا كۆيۈپ قارىداپ كەتكەن ھالەتتە چىقىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئابىھايات ئۆستىڭىگە تاشلىنىدۇ. بۇ ئادەملەر خۇددى كەلكۈن لاتقىلىرىدا ئوت-چۆپ ئۈنۈپ چىققاندەك، چىرايلىق ھالەتتە ئۈنۈپ چىقىدۇ. ئەجىبا سەن ئەشۇنداق يۇمران سېرىق مايسىنى كۆرۈپ باقمىغانمۇ؟ (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى، بىر ئاللاھدىن باشقا ئىلاھ يوق» دېسە، قەلبىدە مىسقالچە ياخشىلىق بولىدىكەن، دوزاختىن چىقىدۇ. كىمكى بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق دېسە، قەلبىدە تېرىقچىلىق ياخشىلىق بولىدىكەن، دوزاختىن چىقىدۇ. كىمكى، «بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوق» دەيدىكەن ۋە قەلبىدە زەررىچە ياخشىلىق بولىدىكەن ئۇمۇ دوزاختىن چىقىدۇ (ئىمام بۇخارى، مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: مەن دوزاختىن ئەڭ كېيىن چىقىدىغان ئادەمنى ۋە جەننەتكە ئەڭ كېيىن كىرىدىغان ئادەمنى ئەلۋەتتە بىلىمەن. ئۇ شۇنداق بىر ئادەمكى، دوزاختىن ئۆمىلەپ چىقىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا: بارغىن، جەننەتكە كىرگىن، دەيدۇ. ئۇ جەننەتكە كېلىدۇ. ئۇنىڭغا جەننەت توشۇپ كەتكەندەك تويۇلىدۇ. ئۇ قايتىپ بېرىپ: ئى رەببىم، جەننەت توشۇپ كېتىپتۇ، دەيدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا: بارغىن، جەننەتكە كىرگىن دەيدۇ، ئۇ جەننەتكە كېلىدۇ. ئۇنىڭغا جەننەت توشۇپ كەتكەندەك تويۇلىدۇ. ئۇ قايتىپ بېرىپ: ئى رەببىم، جەننەت توشۇپ كېتىپتۇ، دەيدۇ. ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا: بارغىن، جەننەتكە كىرگىن، ساڭا ئاتا قىلىنغان جەننەت دۇنيادەك كەڭ ۋە يەنە دۇنيادەك ئون ھەسسە كەڭ دەيدۇ، ئۇ ئادەم ئاللاھ تائالاغا: سەن پادىشاھ تۇرۇپ مېنى مەسخىرە قىلىۋاتامسەن ياكى كۈلۈۋاتامسەن دەيدۇ. ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈلگەنلىكىنى ھەتتا ئۇنىڭ ئۇدۇل چىشلىرىنىڭ كۆرۈنۈپ تۇرغانلىقىنى كۆردۇم دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېيتىشىچە، جەننەت ئەھلىنىڭ ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىكى ئەنە شۇ كىشىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَى علَى مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ (**56**) أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ (**57**) أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ (**58**)

ئاللاھنىڭ رەھمىتى قانداق كەڭ بولسا، ئازابىمۇ شۇنداق قاتتىقتۇر. «ھەر قانداق ئادەم: ئاللاھنىڭ تائىتىدە كەتكۈزۈپ قويغانلىرىمغا ھەسرەت! مەن (ئاللاھنىڭ شەرىئىتىنى ۋە دىنىنى) مەسخىرە قىلغۇچىلاردىن ئىدىم» دەپ قالماسلىقى ئۈچۈن ياكى «ئاللاھ مېنى ھىدايەت قىلغان بولسا (ھىدايەت تېپىپ) ئەلۋەتتە تەقۋادارلاردىن بولاتتىم» دەپ قالماسلىق ئۈچۈن ياكى ئازابنى كۆرگەن چاغدا: «كاشكى دۇنياغا قايتىشىمغا بولسا ئىدى، (ئۇ چاغدا ئاللاھقا ئىتائەت قىلىپ) ياخشىلاردىن بولار ئىدىم» دەپ قالماسلىق ئۈچۈن (پەرۋەردىگارىڭغا بويسۇنسۇن). (سۈرە زۇمەر 56ـ، 58ـئايەتلەر)

جەننەت

جەننەت ـ ئاللاھ تائالا مۆمىن، تەقۋادارلار ئۈچۈن تەييارلىغان كاتتا مۇكاپات. ئۇنىڭدا جاپا-مۇشەققەتمۇ، قېرىلىق، ئۆلۈم، قايغۇ-ھەسرەتمۇ يوق. ئۇنىڭدا بارى ئاللاھنىڭ رەھمەت، مەرھەمىتى، ئەبەدىيلىك خۇشاللىق ۋە تۈگىمەس راھەت-پاراغەتتۇر. جەننەت ئاللاھنى كۆرمەي تۇرۇپ ئىمان ئېيتقان، ئاللاھنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ، ئازابىدىن قورققان، ئاللاھ بۇيرىغان ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش بىلەن چەكلىگەن ئىشلاردىن ئۆزىنى ساقلىغان تەقۋادارلارغا خاستۇر.

جەننەت ـ بۇك ـ باراقسان بوستانلىق، گۈزەل باغچە بولۇپ، ئۇ، مۇسۇلمان تەقۋادار زاتلارنىڭ مەڭگۈلۈك قارارگاھىدۇر. ئاللاھ جەننەتنى تەرىپلەپ مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ (51) فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (52) يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ (53) كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ (54) يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ (55) لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (56) فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (57)]

«تەقۋادارلار ھەقىقەتەن بىخەتەر جايدا بولىدۇ. باغلاردا بۇلاقلارنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ. ئۇلار

قىلىن ـ يۇپقا ـ يىپەك كىيىملەرنى كىيىپ، بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرىشىدۇ. (ئۇلار تۇرلۇك ھۆرمەتلەر بىلەن) مۇشۇنداق ئىكرام قىلىنىدۇ. شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەرنى ئۇلارغا جۈپ قىلىمىز. ئۇلار جەننەتتە (مېيىدە ئېغىرلىشىش ۋە كېسەللىكلەردىن) ئەمىن بولغان ھالدا خىزمەتچىلەردىن ھەممە مېۋىلەرنى كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلار مۇشۇ دۇنيادىكى ئۆلۈمدىن باشقا جەننەتتە ھېچقانداق ئۆلۈمنى تېتىمايدۇ. ئاللاھ ئۇلارنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلايدۇ. بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ مەرھەمىتىدۇر. بۇ زور مۇۋەپپەقىيەتتۇر» [دۇخان 51 ـ 57 ـ ئايەتلەر].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىس قۇدسىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق ئېيتىدۇ: مەن سالىھ بەندىلىرىمگە كۆز كۆرۈپ باقمىغان، قۇلاق ئاڭلاپ باقمىغان، كىشىنىڭ كۆڭلىگە كېچىپ باقمىغان نېمەتلەرنى تەييارلىدىم. خالىساڭلار مۇنۇ ئايەتنى ئوقۇڭلار:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاء بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (**17**)

«ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات يۈزىسىدىن ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ». (سۈرە سەجدە 17 ـ ئايەت)

جەننەتنىڭ سۈپەتلىرى ۋە ئۇنىڭدىكى نازۇ ـ نېمەتلەر توغرىسىدا قۇرئان ۋە ھەدىسلەردە نۇرغۇن بايانلار كەلگەن. جەننەتنىڭ قەسىرلىرى، باغلىرى، دەرەخلىرى، ئۆستەڭلىرى، مېۋىلىرى، ئالتۇن ـ كۈمۈشلىرى، ھۆرۈ ـ غىلمانلىرى ئىنسانىنىڭ چەكلىك ئەقلى ۋە سەزگۈسىدىن ھالقىغان بولۇپ، بىز بىلىدىغان ھاياتى دۇنيادىكى شەيئىلەر بىلەن پەقەت ئىسىم جەھەتتە ئورتاقتۇر. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سۈرە بەقەرەدىكى «ئۇلار جەننەتنىڭ بىرەر مېۋىسىدىن رىزىقلاندۇرۇلغان چاغدا بۇنىڭ بىلەن بۇرۇن (دۇنيادىمۇ) رىزىقلاندۇرۇلغان ئىدۇق» دەيدۇ. «ئۇلارغا كۆرۈنۈشى دۇنيانىڭ مېۋىلىرىگە ئوخشايدىغان، تەمى ئوخشىمايدىغان مېۋىلەر بېرىلىدۇ» دىگەن ئايەتنى تەفسىر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: جەننەتتىكى نېمەتلەر دۇنيادىكى نەرسىلەرگە پەقەت ئىسىم جەھەتتىنلا ئوخشايدۇ. جەننەتنىڭ كەڭلىكى ئاسمان ـ زېمىنچىلىك بولۇپ، ئال ـ ئىمران سۈرىسىنىڭ 137 ـ ئايىتى بۇ ھەقتە خەۋەر بەرگەن. جەننەتنىڭ خۇشبۇيى ھەدى توغرىسىدا رەسۇلۇللاھ مۇنداق دىگەن: «جەننەتنىڭ خۇشبۇيى ھەدى يۈز يىللىق مۇساپە نېرىسىدىنمۇ دىماغقا ئۇرۇلۇپ تۇرىدۇ» (ئىمام تىرمىزى، ئىبنى ماجە، ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان). كىشىلەر ياخشى ئەمەللەردە پەرقلىق بولغىنىدەك، جەننەتتىمۇ ئەمەللەرگە لايىق يۇقىرى ـ تۆۋەن دەرىجىلەر بولىدۇ. ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: جەننەتتە يۈز دەرىجە بار، بىر دەرىجە بىلەن يەنە بىر دەرىجىنىڭ ئارىلىقى ئاسمان ـ زېمىندەك پەرقلىنىدۇ. فىردەۋس ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدۇر. ئۇنىڭدىن تۆت جەننەتنىڭ ئۆستەڭلىرى ئېقىپ چىقىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىدە ئەرش بار، ئاللاھتىن سورىساڭلار، جەننەتنى فىردەۋسنى سوراڭلار. (ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان). ھەدىسلەردە بۇ دەرىجىلەردىن فىردەۋس، ئاندىن ئەدن، ئاندىن خۇلۇد، ئاندىن مەئۋا تىلغان ئېلىنغان. جەننەتنىڭ سەككىز دەرۋازىسى بولۇپ، بۇ دەرۋازىلارنىڭ چوڭلىقى ھەققىدە رەسۇلۇللاھ مۇنداق دىگەن: جېنىم ئىلكىدە بولغان زات بىلەن قەسەمكى، جەننەت دەرۋازىسىنىڭ ئىككى

قانتىنىڭ ئارىلىقى مەككە بىلەن ھەجەرنىڭ ئارىلىقىچىلىك ياكى مەككە بىلەن بۇسرانىڭ ئارىلىقىچىلىك كېلىدۇ. (ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). بۇ ئىشىكلەرنىڭ ھەربىرى مۇئەييەن ياخشى ئەمەل بىلەن باغلانغان بولۇپ، كىم قايسى ئەمەلنى كۆپ قىلغان بولسا شۇ ئىشىكتىن چاقىرىلىدۇ. ناماز ئىشىكىدىن كۆپ ناماز ئوقۇغۇچىلار، رەييان دەپ ئاتىلىدىغان ئىشىكتىن كۆپ روزا تۇتقۇچىلار، سىلە-رەھىم ئىشىكىدىن كۆپ ئېھسان قىلغۇچىلار كىرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جەننەتنىڭ دەرۋازىلىرى ۋە ئۇنىڭدىن كىرىدىغان كىرگۈچىلەرنىڭ ئەمەللىرىنى تىلغان ئالغاندا ئەبۇ بەكىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى رەسۇلۇللاھ، بىر ئادەم ئاشۇ ئىشىكلەرنىڭ ھەممىسىدىن چاقىرىلامدۇ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: شۇنداق، ئى ئەبۇ بەكىر، مەن سېنىڭ ئەنە شۇلارنىڭ جۈملىسىدىن بولۇشىڭنى تىلەيمەن “ دەپ جاۋاپ بەردى. (ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

ئەھلى جەننەت ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرغان ئىسىل قەسىرلەردە تۇرىدۇ. ئۇنىڭ خىشلىرى ئالتۇن-كۈمۈشتىن، تاشلىرى لۈلۈ-ياقۇتتىن، توپىسى زەئفىراندىن بولىدۇ. جەننەتتىكى ئۆستەڭلەر ھەققىدە قۇرئان مۇنداق خەۋەر بەرگەن:

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِّن مَّاء غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاء حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءهُمْ (**15**)

« تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلىنغان جەننەتنىڭ سۈپىتى شۇكى، ئۇ يەردە رەڭگى ئۆزگەرمىگەن سۇدىن ئۆستەڭلەر، تەمى ئۆزگەرمىگەن سۈتتىن ئۆستەڭلەر، ئىچكۈچىلەرگە لەززەت بېغىشلايدىغان مەيدىن ئۆستەڭلەر ۋە ساپ ھەسەلدىن ئۆستەڭلەر بولىدۇ. ئۇلارغا جەننەتتە بەھرىمان بولىدىغان تۈرلۈك مېۋىلەر بولىدۇ ۋە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن مەغفىرەت بولىدۇ. (مۇنداق تەقۋادارلار) دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغان، قايناقسۇ بىلەن سۇغۇرىلىپ (قىزىقلىقىدىن) ئۈچەيلىرى پارە-پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟» (سۈرە مۇھەممەد 15-ئايەت)

ھەۋزى كەۋسەر توغرىسدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: مېنىڭ كۆلۈم-ھەۋزى كەۋسەرنىڭ توغرىسى بىر ئايلىق مۇساپىدۇر. ئۇنىڭ سۈيى سۈتتىنمۇ ئاق، ھەدى ئېپاردىنمۇ خۇشبۇيدۇر. ئۇنىڭ جاملىرى ئاسماندىكى يۇلتۇزلارغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدىن ئىچكەن ئادەم مەڭگە چاڭقىمايدۇ “(ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان).

كۆز كۆرۈپ باقمىغان، قۇلاق ئاڭلاپ باقمىغان، كىشى كۆڭلىگە كېچىپ باقمىغان راھەت-پاراغەت ۋە نازۇ-نېمەتلەر جەملەنگەن جەننەتكە كىرگەن مۆمىنلەرنىڭ ھاياتىنى قۇرئان مۇنداق تەسۋىرلەيدۇ:

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ (**44**)

«تەقۋادارلار ھەقىقەتەن (ئاخىرەتتە يايپېشىل) باغۇ-بوستانلاردىن، (سۇ، ھەسەل ۋە ماي ئېقىپ تۇرىدىغان) بۇلاقلاردىن بەھرىمان بولىدۇ، (ئۇلارغا):«جەننەتكە ئامان-ئېسەن، تىنىچ كىرىڭلار» دېيىلىدۇ. (سۈرە ھەجىر 44-ئايەت)

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ (**68**) الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ (69) يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ (70) وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (71) وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ (72)

(ئۇلارغا) «سىلەر ئاياللىرىڭلار بىلەن خوشال-خۇرام جەننەتكە كىرىڭلار» دېيىلىدۇ. ئۇلارغا ئالتۇن لىگەنلەردە (تائام)، ئالتۇن جاملاردا (شاراب) تۇتۇلىدۇ. جەننەتتە كۆڭۈللەر تارتىدىغان كۆزلەر لەززەتلىنىدىغان نەرسىلەر بار، سىلەر جەننەتتە مەڭگۈ قالىسىلەر، سىلەر (دۇنيادا) قىلغان (ياخشى) ئەمەللىڭلار بىلەن ۋارىس بولغان جەننەت ئەنە شۇدۇر. (سۈرە زۇخرۇف 68-72-ئايەتلەر).

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ (51) فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (52) يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ (53) كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ (54) يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ (55) لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (56)

«تەقۋىدارلار ھەقىقەتەن بىخەتەر جايدا بولىدۇ. باغلاردا، بۇلاقلارنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ. ئۇلار قېلىن، يۇپقا يىپەك كىيىملەرنى كىيىپ بىر-بىرىگە قاراپ ئولتۇرىشىدۇ. (ئۇلارنى تۈرلۈك ھۆرمەتلەر بىلەن) مۇشۇنداق ئىكرام قىلىدۇق. شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەرنى ئۇلارغا جۈپ قىلىمىز. ئۇلار جەننەتتە (مېيدە ئېغىرلىشىش ۋە كېسەللىكەردىن) ئەمىن بولغان ھالدا (خىزمەتچىلەردىن) ھەممە مىۋىلەرنى (كەلتۈرۈشنى) تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلار ئىلگىرىكى (دۇنيادىكى) ئۆلۈمدىن باشقا (جەننەتتە) ھېچقانداق ئۆلۈمنى تېتىمايدۇ.» (سۈرە دۇخان 51-56-ئايەتلەر).

جەننەتتىكى ھايات مەڭگۈلۈك ھاياتتۇر. مەيلى قېرى، چوڭ بولسۇن ئەھلى جەننەت نەۋقىران ياش ھالەتتە جەننەتكە كىرىدۇ ۋە مەڭگۈ شۇ نەۋقىران پېتى تۇرىدۇ. ئۇلار كېسەل بولمايدۇ، قېرىمايدۇ، ئۆلمەيدۇ، ھېرىپ چارچىمايدۇ، غەم-قايغۇسى بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا ئەھلى جەننەتنىڭ قەلبىنى ئۈچ-ئاداۋەت، ھەسەتتىن پاك قىلىپ، مېھىر-مۇھاببەتلىك كۆيۈمچان قېرىنداشلارغا ئايلاندۇرىدۇ. ئەبۇ سەئىد ۋە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: جەننەت ئەھلى جەننەتكە كىرسە بىر نىدا قىلغۇچى مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر مەڭگۈ ياشايسىلەر، ئۆلمەيسىلەر، سالامەت بولىسىلەر، ھەرگىز كېسەل بولمايسىلەر، ياش تۇرىسىلەر، ھەرگىز قېرىمايسىلەر، نازۇ-نېمەتتە، بەخت سائەدەتتە ئۆتىسەلەر، مەڭگۈ بەختسىزلىككە دۇچار بولمايسىلەر» (ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان) جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: جەننەت ئەھلى يەيدۇ-ئىچىدۇ، چوڭ تەرەت قىلمايدۇ، مىشقىرمايدۇ ۋە كىچىك تەرەت قىلمايدۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ يېمەكلىكى ئىپارنىڭ ھىدىدەك خۇشبۇي كېكىرىش بىلەن ھەزىم بولىدۇ. خۇددى ئۇلار تەبىئىي نەپەسلىنىپ تۇرغىنىدەك تەسبىھ، تەكبىرلەر ئۇلارنىڭ تىلىغا جارى بولۇپ تۇرىدۇ. (ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «ئەھلى جەننەتنىڭ يېيىش-ئىچىش، كىيىش ۋە خۇشبۇي ئىشلىتىشتە قانداقتۇ ئۇلاردا ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق، يالىڭاچلىق ياكى بەدبۇيلۇق ھېسسىياتى يوق بولىدۇ.

ئۇلار پەقەت ئۇزۇلمەس لەززەتلەر ۋە تۈگمەس نېمەتلەر ئىچىدە بولىدۇ». ئىمام نەۋەۋى بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ئەھلى سۈننە ۋە جامائەنىڭ مەزھىپى شۇكى، ئەھلى جەننەت دۇنيا ئەھلىگە ئوخشاشلا نازۇ-نېمەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ. لېكىن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا لەززەتلىنىش جەھەتتە پەرق بولىدۇ. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: «جەننەتكە دەسلىپىدە كىرىدىغان جامائە ئون تۆت كۈنلۈك تولۇق ئايدەك بولىدۇ. جەننەتكە ئۇلاردىن كېيىن كىرگۈچىلەر ئاسماندىكى نۇرلۇق يۇلتۇزلاردەك بولۇپ كېتىدۇ. ئۇلار چوڭ-كىچىك تەرەت قىلمايدۇ، تۈكۈرمەيدۇ ۋە مىشقىرمايدۇ. ئۇلارنىڭ تاغاقلىرى ئالتۇندىن بولىدۇ. تەرلىرى ئىپاردەك خۇش ھىد بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىسرىقدىنى خۇشپۇراق ئۇد ياغىچى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئاياللىرى شەھلا كۆزلۈك ھۆر-پەرىلەردىن بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر ئادەمنىڭ شەكلىدە ئېگىزلىكى 60 گەز كېلىدىغان ئاتىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈرىتىدە بولىدۇ». (ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان).

ئىنسان شۇنچە چوڭ بىلگەن دۇنيانىڭ جىمى راھەت-پاراغەتلىرى جەننەت ئىنئاملىرى ئالدىدا ھېچنەرسىگە ئەرزىمەيدۇ. رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: «جەننەتتىكى بىر ياچاق دائىرىسىچىلىك جاي ۋە ياكى سىلەرنىڭ جەننەتتە قەدىمڭلارنى قويغان جاي دۇنيا ۋە ئۇنىڭدىكى جىمى نەرسىلەردىن ياخشىدۇر. ئەگەر جەننەت ئەھلىدىن بىر ئايال زېمىنغا چىقسا ئۇنىڭ نۇرىدىن دۇنيا يورىغان، ئۇنىڭ خۇشھىدى ھەممە يەرنى قاپلىغان بولاتتى. ئۇنىڭ سالغان چۈمبىلى دۇنيا ۋە ئۇنىڭدىكى جىمى نەرسىلەردىن ئارتۇقتۇر». (ئىمام بۇخارى، ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان). جەننەتتىكى شۇنچىۋالا نېمەتلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ كاتتا نېمەت ئاللاھ تائالانىڭ مۇبارەك جامىلىنى كۆرۈش ۋە ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېرىششتۇر. ئەھلى سۈننە ۋە جامائەنىڭ ئەقىدىسىدە تەقۋىدار مۆمىنلەر ئاخىرەتتە پەرۋەردىگارىنى كۆرۈش شەرىپىگە نائىل بولىدۇ. ئەمما گۇناھكارلار ئاللاھنى كۆرۈشتىن مەنئى قىلىنغان. قۇرئان ۋە ھەدىسلەردە بۇنى دەلىللىگۈچى ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەر بار. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ (**22**) إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ (**23**)

«بۇ كۈندە(سائادەتمەنلەرنىڭ) يۈزلىرى نۇرلۇق بولىدۇ. (ئۇلار) پەرۋەردىگارىغا قاراپ تۇرىدۇ» (سۈرە قىيامەت 22-، 23-ئايەتلەر) «ھەقىقەتەن ئۇلار بۇ كۈندە پەرۋەردىگارىنى كۆرۈشتىن مەنئى قىلىنغان». مۇفەسسىرلەر قاف سۈرىسىدىكى «جەننەتتە ئۇلارغا خالىغان نەرسىلەر بار ۋە بىزنىڭ ھۇزۇرىمىزدا (ئۇلارغا) زىيادە(نېمەتلەر) بار» (35-ئايەت) دىگەن ئايىتىدىكى زىيادە نېمەت دەل ئاللاھنىڭ مۇبارەك جامالىنى كۆرۈش شەرىپىگە نائىل بولۇشنى كۆرسىتىدۇ. بۇ شۇنداق لەززەتلىككى جەننەت ئەھلى بۇ چاغدا باشقا جىمى نېمەتلەرنى ئۇنتۇيدۇ دەپ شەرھىلەيدۇ. جەرىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 14 كۈنلۈك تولۇن ئايغا قاراپ مۇنداق دېدى: «سىلەر خۇددى مۇشۇ ئاينى ھېچقانداق توسالغۇسىز كۆرگەندەك، پەرۋەردىگارىڭلارنى ئوچۇق-ئاشكارا كۆرىسىلەر» (ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). ئىمام مالىك بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا باقى بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ دۇنيادا كىشىلەرنىڭ فانى كۆزلىرى بىلەن باقىنى كۆرگىلى بولمايدۇ. ئاخىرەتتە بولسا، جەننەتىلەرگە

باقى كۆزلەر بىرىلگەنلىكى ئۈچۈن مۇشۇ كۆز بىلەن ئاللاھ تائالانى كۆرگىلى بولىدۇ». سۇھەيب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جەننەت ئەھلى جەننەتكە كىرسە، ئاللاھ تائالا سىلەرگە مېنىڭ بىرەر نەرسىنى زىيادە قىلىپ بېرىشىمنى خالامسىلەر» دەيدۇ. ئۇلار: يۈزىمىزنى يورۇق قىلمىدىڭمۇ، دوزاختىن قۇتقۇزۇپ جەننەتكە كىرگۈزمىدىڭمۇ، بىز يەنە نىمىنى تەلەپ قىلاتتۇق، دەيدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆز جامالىدىن پەردىنى كۆتۈرىۋېتىدۇ. ئۇلارغا ئۆز پەرۋەردىگارىغا مۇشەررەپ بولۇشتىنمۇ سۆيۈملۈكرەك نەرسە بولمايدۇ». (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

مانا بۇ ئىنسان ھاياتىنىڭ گۈزەل يېشىمى، ئەمما بۇ ھەممە ئىشلىرىدا ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئىزدىگەن، دوزاخنى كۆرمەي تۇرۇپ ئازابىدىن قورققان، جەننەتنى كۆرمەي تۇرۇپ قىزىققان ئادەمگىلا نىسىپ بولىدىغان ياخشى خاتىمە.

ئاللاھ تائالانىڭ بەندىگە بەرگەن نېمەتلىرى نۇرغۇن، تەن-ساقلىق، مال-مۈلۈك، بالا-چاقا، مېھرى-مۇھەببەت، شان-شۆھرەت...... ئەمما بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ چوڭ نېمەت ئاللاھنىڭ ھىدايىتى، چۈنكى شۇ ھىدايەت بىلەن ئىنسان مەڭگۈلۈك جەننەتنىڭ ئىشىكىنى قېقىشقا نائىل بولىدۇ. شۇ ھىدايەت ئىنساننى راھەت-پاراغەتلىك يېگىچە ھاياتقا ئۇلاشتۇرىدۇ، مانا بۇ ھەقىقىي بەختتۇر. چىن ئىخلاسى بىلەن ئاللاھقا يۈزلىنىپ، جەينىمازغا ئولتۇرغان مۆمىن، پەرۋەردىگارىدىن ئىنسان قەلبىدىكى تەنھا بوشلۇقلارنى تولدۇرۇلايدىغان ئىمان تىلەيدۇ. ئۇ ساغلاملىق، بايلىق، كۆپ پەرزەنت، دۇنيا ھاجەتلىرىدىن ئىلگىرى پەرۋەردىگارىدىن تەقۋالىق ۋە ئاللاھ رازىلىقىنى سورايدۇ. ئۇنىڭغا ئايانكى:

مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ وَمَا عِندَ اللّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُواْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ (96)

«(ئى ئىنسانلار) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر» (سۈرە نەھل 96-ئايەت.) دىگەندەك بولىدۇ.

خاتىمە

ئۆلۈم ۋەھىمىسى قەلبىمىزگە سايە تاشلىغاندا بىز شۇنداق دەيمىز: ئۆلۈم پۈتۈنلەي يوقىلىشمۇ؟ ئەجىبا ئىنسان ۋە ئۇنىڭ ھاياتلىق ھېكايىسى مۇشۇ دۇنيادىلا ئاخىرلىشامدۇ؟ ياخشىلار ئەجرىگە لايىق مۇكاپاتقا ئېرىشەلمىگەن، مەزلۇملار ئەنتىنى ئالالمىغان، يامانلار جازاسىنى تارتماي، ئەكسىچە خاتىرجەم ياشاپ ئۆتكەن ھالەتتە ھاياتىنىڭ ئاياغلىشىشى ئەقىلگە سىغامدۇ؟ ياكى ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە كۇففارلار تىلىدىن ئېيتقان:

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ (37)

«بىزنىڭ مۇشۇ دۇنيادىكى ھاياتىمىزدىن باشقا ھايات يوقتۇر. بىز ئۆلىمىز ۋە تىرىلىمىز (يەنى بىر تەرەپتىن ئۆلۈپ قايتا تىرىلىمىز)» (سۈرە مۇئمىنۇن 37-ئايەت) دېگەندەك بولامدۇ؟ ھاياتلىق كارۋىنى داۋام قىلماقتا، ئەمما ئۇنىڭ نىھايىتى بار، ئۇ ھامان ئاخىرقى بېكەتكە كېلىپ توختايدۇ. ھاۋادا، سۇدا، قۇياشتا، ھەربىر ياپراقتا.... ئاللاھ تائالانىڭ كامالى قۇدرىتى ئەكس ئېتىدۇ. كائىناتنىڭ ھەربىر زەررىچىسىدىمۇ ياراتقۇچىنىڭ بۈيۈك مۆجىزىسى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئويغاق قەلبلەر بۇنىڭدىن چوڭقۇر سۆكۈتكە پاتىدۇ. پەقەت ھەقنى كۆرۈشتىن دىلى پەردىلەنگەن ئەڭ شەقى بەندىلا غەپلەت بىلەن ئازغۇنلۇقتا يۈرىدۇ.

جەننەت بىلەن دوزاخ ھەر ئىككىلىسى مەڭگۈلۈك بولۇپ، بولارنىڭ ئاخىرلىشىدىغان چېكى يوقتۇر. جەننەت بىلەن دوزاختا ئۆلۈم يوقتۇر. جەننەتكە كىرگەنلەر ئۇنىڭدا مەڭگۈلۈك قالىدۇ. دوزاخقا كىرگەن كاپىرلار ۋە مۇناپىقلارمۇ دوزاختا مەڭگۈلۈك قالىدۇ. ئەمما مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئاسىي ـ گۇناھكارلار دوزاختا گۇناھلىرىغا تېگىشلىك ئازابلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىمانلىرى سەۋەبىدىن ئۇلار دوزاختىن چىقىرىلىپ جەننەتكە كىرگۈزۈلىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ پەزلى ۋە پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتى بىلەن بولىدۇ. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُوْلَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ (6) إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ (7) جَزَاؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ (8)]

«ئەھلى كىتابتىن ۋە مۇشرىكلەردىن كاپىر بولغانلار ھەقىقەتەن دوزاخقا كىرىدۇ. دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ. ئەنە شۇلار مەخلۇقاتنىڭ يامىنىدۇر. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ـ ئەنە شۇلار مەخلۇقاتنىڭ ياخشىسىدۇر. ئۇلارغا پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا بېرىلىدىغان مۇكاپات (ئۇلارنىڭ) تۇرار جايى بولغان، ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەردۇركى، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ. ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولىدۇ. ئۇلارمۇ ئاللاھتىن مەمنۇن بولىدۇ، بۇنىڭغا پەرۋەردىگارىدىن قورققان ئادەم ئېرىشىدۇ» [بەييىنە سۈرىسى 6 ـ 8 ـ ئايەتلەر]. جەننەت ۋە دوزاخنىڭ مەڭگۈ ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ (107) وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ عَطَاء غَيْرَ مَجْذُوذٍ (108)]

«بەتبەختلەرگە كەلسەك، ئۇلار دوزاخقا كىرىدۇ، ئۇلار دوزاختا (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) توۋلاپ نالە ـ پەرياد چېكىدۇ. (دوزاخنىڭ) ئاسمان ـ زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا ئۇلار (يەنى بەتبەختلەر) دوزاختا پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ. پەرۋەردىگارىڭ ئەلۋەتتە، خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر. سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ. (جەننەتنىڭ) ئاسمان ـ زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ. (بۇ ئۇلارغا قىلىنغان) ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ئىنئامدۇر» [ھۇد سۈرىسى 107 ـ 108 ـ ئايەتلەر].

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

ئۈچىنچى بۆلۈم. تاھارەتنىڭ بايانى

بىرىنچى باپ. تاھارەت ئوقۇمى، پەزىلىتى ۋە پاكىزلىغۇچى نەرسلەر

پاكىزلىق ئوقۇمى

تاھارەت دېگەن سۆز، مەنا جەھەتتىن نىجاسەتكە ئوخشاش ماددىي مەينەتچىلىكتىن، ئەيىپلەرگە ۋە گۇناھلارغا ئوخشاش مەنىۋىي مەينەتچىلىكتىن پاكىزلىنىش، دېگەنلىك بولىدۇ. تاھارەت دېگەن سۆز ئىستىلاھ جەھەتتىن، تاھارەتسىزلىكتىن ياكى نىجاسەتلەردىن پاكىزلىنىش، دېگەنلىك بولىدۇ. نىجاسەتلەر بولسا، كىچىك تەرەت، چوڭ تەرەت ۋە قانغا ئوخشاش شەرىئەت نىجىس، دەپ بايان قىلغان نەرسىلەردۇر.

پاكىزلىق ئۇقۇمى كەڭ مەنادا ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ : بىرى، تاشقى پاكىزلىق، يەنە بىرى، ئىچكى پاكىزلىق. تاشقى پاكىزلىق دېگىنىمىز بەدەننىڭ، كىيىمنىڭ، يېمەك ئىچمەكنىڭ ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ پاسكىنىلىق ۋە كىرلاردىن پاكىز بولىشى دېمەكتۇر. ئىچكى پاكىزلىق دېگىنىمىز نەپسىنىڭ ۋە قەلبىنىڭ يامان غەرەز ۋە ناچار ئەخلاقلاردىن پاك بولىشى دېمەكتۇر. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ھەر ئىككى پاكىزلىققا بۇيرۇيدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ پاكلىققا ۋە پاكىزلىققا ئەھمىيەت بېرىپ، مۇسۇلمانلارنى تازىلىققا ۋە پاكىزلىققا بۇيرۇشىدا، ئىنسانىنىڭ تەن ساقلىقىغا ۋە روھىغا ئىنتايىن پايدىلىق بولغان نۇرغۇنلىغان ئالىي مەقسەتلەر غايە قىلىنغان. سۇ بىلەن پاكلىنىش بەدەندىكى يېقىمسىز ھىدلارنى يوقىتىدۇ. پائالىيەتچانلىقنى ئاشۇرىدۇ. ئىبادەت ۋە دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئىنساننىڭ ھىممىتىنى، جوشقۇنلىقنى يېڭىلايدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى پاكلىققا بۇيرۇپ، ئۇلارغا تازىلىقنى، پاكىزلىقنى پەرز قىلدى ۋە كۆپلىگەن ئىبادەتلەر ئۈچۈن پاكلىقنى شەرت قىلدى. ئىنساننىڭ تاشقى ئەزالىرىنىڭ پاكىز بولغىنىنىڭ سىرتىدا، ئۇنىڭ قەلبى بىلەن نەپسىدىن ئىبارەت ئىچكى دۇنياسىنىڭمۇ ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش، كۆرەلمەسلىك، دۈشمەنلىك، ئۆچلۈك ۋە باشقا سەلبىي ئەخلاقلاردىن پاك پاكىز بولغان ھالدا، بىر پۈتۈن پاكلىق ئىچىدە، ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا يۈزلىنىشى ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ نېمىتىگە ۋە رەھمىتىگە ئېرىششى ئۈچۈن ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى ئىچكى ۋە تاشقى پاكلىقلار غا ئەمر قىلغان.

پاكىزلىقنىڭ ئىسلامدىكى ئورنى

ئىسلام دىنى، پاكلىق ۋە پاكىزلىق ئۈستىگە قۇرۇلغان بىر دىن بولۇپ، ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىدا پاكىزلىققا قاتتىق ئېھتىياجلىق بولغانلىقى ئۈچۈن مۇسۇلمانلار 6ـ ئەسىردىكى چاغلاردىن بىرى تازىلىققا ئەڭ زور دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىپ كەلگەن خەلقتۇر. چۈنكى مەنىۋىي كىرلاردىن تازىلىنىش ئىماننىڭ تەلەپلىرىدىن بىرى بولغىنىدەك، بەزى ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاشنىڭ ئالدىنقى شەرتى پاكىزلىقتۇر. پاكىزلىق تۆۋەندىكىدەك ئەھمىيەتكە ئىگە.

1.تاھارەت نامازنىڭ ئاچقۇچىدۇر.

1545/865 – أبو سَعِيدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ، وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ، وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بفاتحة الكتاب وَسُورَةٍ فِي فَرِيضَةٍ وغَيْرِهَا))* أبو داود (61)، الترمذي (238)، ابن ماجه(276)

1545/865 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تاھارەت نامازنىڭ ئاچقۇچى بولۇپ، نامازغا كىرىش ئۈچۈن الله ئەكبەر، نامازدىن چىقىش ئۈچۈن ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ دېيىلىدۇ. پەرز ۋە ئۆزنىڭدىن باشقا نامازلاردا سۈرە فاتىھە ۋە يەنە بىر سۈرىنى ئوقۇمىغان كىشىنىڭ نامىزى ئادا بولمايدۇ. (تىرمىزى: 238)

2.پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر.

343/183 – أبو مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ، وَسُبْحَانَ الله وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَآنِ – أَوْ تَمْلَأُ– مَا بَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَالصَّلَاةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ، كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَايِعٌ نَفْسَهُ فَمُعْتِقُهَا أَوْ مُوبِقُهَا* رواه مسلم (223)، الترمذي (3517)، النسائي 5/5 – 6

343/183 ـ ئەبۇمالىك هارىس ئىبنى ئاسىم ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر. اللەقا ھەمدى ئېيتىش (يەنى ئەلھەمدۇلىللا دېيىش) تارازا مىزانىنى توشقۇزىدۇ. اللەنى پاك دەپ بىلىش ۋە ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىش (يەنى سۇبھانئاللاھى ۋەلھەمدۇلىللاھى دېيىش) ئاسمان زېمىنىنىڭ ئارىسىنى (ساۋابقا) توشقۇزىدۇ. ناماز ئىنسانغا نۇر بېغىشلايدۇ. سەدىقە بېرىش كىشىنىڭ ئىمانىنىڭ پاكتى، سەۋر قىلىش (كۆلپەتلەردە) نۇرلۇق چىراقتۇر، قۇرئان سېنىڭ پايداڭغا ياكى زىيىنىڭغا دەلىلدۇر. ھەممە ئادەم ئەتتىگەن قوپۇپ ۋاقتىنى بىر ئىشقا ئىشلىتىدۇ، ئۇ يا (ياخشى ئىش قىلىش ئارقىلىق) ئۆزىنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزىدۇ ياكى (يامان ئىش قىلىش ئارقىلىق) ئۆزىنى ھالاك قىلىدۇ. (مۇسلىم: 223)

ھېكمەتلىك سۆزلەرنىڭ بېرىدە بولسا مۇنداق دېيىلىدۇ:"پاكىزلىق ئىماندىندۇر "پاكىزلىق نامازغا تۇرۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى.

3.پاكىزلىق بىر ئىنساننىڭ ساغلام تەبىئەتلىك، ياخشى خىسلەتلىك ۋە مەدەنىيەتلىك ئىكەنلىكىنىڭ نىشانىسىدۇر.

507/272 – عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– رفعته: ((عشر مِنَ الْفِطْرَةِ: قَصُّ الشَّارِبِ، وَإِعْفَاءُ اللِّحْيَةِ، وَالسِّوَاكُ، وَاسْتِنْشَاقُ الْمَاءِ، وَقَصُّ الْأَظْفَارِ، وَغَسْلُ الْبَرَاجِمِ، وَنَتْفُ الْإِبِطِ، وَحَلْقُ الْعَانَةِ، وَانْتِقَاصُ الْمَاءِ. قَالَ مُصْعَبٌ بن شيبة وَنَسِيتُ الْعَاشِرة إِلَّا أَنْ تَكُونَ الْمَضْمَضَةَ. قَالَ وَكِيعٌ: انْتِقَاصُ الْمَاءِ يَعْنِي: الِاسْتِنْجَاءَ* رواه مسلم (261)، أبو داود (53)، الترمذي (2757)، النسائي 126/8

507/272 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنهادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ

ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئىنساننىڭ يارىتىلىشىدىن تارتىپلا سۈننەت ھېسابلىنىدىغان ئون تۆرلۈك ئىشى بار. ئۇلار: بۇرۇتنى قىسقارتىش، ساقال قويۇش، چىشنى مىسۋاك بىلەن تازىلاش، بۇرۇننى سۇ بىلەن چايقاش، تىرناقلارنى ئېلىش، پۇت ـ قولنىڭ بارماق ئارىلىرىنى يۇيۇش، قولتۇق تۈكىنى يۇلۇش، ئەۋرەت تۈكىنى چۈشۈرۈش، سۇدا ئىستىنجا قىلىش قاتارلىقلار. مۇسئەب (راۋى): ئوننىچىسى ئېسىمدىن چىقىپ قاپتۇ. ئېغىزنى سۇ بىلەن چايقاش بولسا كېرەك، دېدى. (مۇسلىم: 261)

4. پاكىزلىق بەندىنى ئاللاھ تائالانىڭ دوست تۇتۇشىغا ۋە رازى بولۇشىغا ئېرىشتۈرىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُواْ النِّسَاء فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىَ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (222)]

(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن ھەيز توغرۇلۇق (يەنى ھەيزدار ئايال بىلەن جىنسىي ئالاقە قىلىشنىڭ دۇرۇسلۇقى ياكى دۇرۇس ئەمەسلىكى توغرۇلۇق) سورايدۇ. ئېيتقىنكى، «ھەيز زىيانلىقتۇر (يەنى ھەيز مەزگىلىدە جىنسىي ئالاقە قىلىش ئەر ـ خوتۇن ھەر ئىككىسىگە زىيانلىقتۇر)، ھەيز مەزگىلىدە ئاياللىڭلاردىن نېرى تۇرۇڭلار، (ھەيزدىن) پاك بولغۇچە ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار، پاك بولغاندا، ئۇلارغا اللە بۇيرۇغان جايدىن يېقىنچىلىق قىلىڭلار». اللە ھەقىقەتەن تەۋبە قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ. (ھارامدىن ۋە نىجاسەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ [سۈرە بەقەر 222ـ ئايەت].

[لاَ تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ (108)]

ئۇ مەسجىدتە مەڭگۈ ناماز ئوقۇمىغىن، بىرىنچى كۈندىن تارتىپلا تەقۋا ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسجىد ھەقىقەتەن سېنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا ئەڭ لايىقتۇر ، ئۇنىڭدا (گۇناھلاردىن) پاك بولۇشنى سۆيىدىغان كىشىلەر بار، اللە (ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ [سۈرە تەۋبە 108ـ ئايەت].

5.پاكىزلىق بەندىنىڭ قەبرە ئازابىدىن قۇتۇلۇشىغا سەۋەپ بولىدۇ.

472/258 – أبو أمامة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: اتقوا البولَ، فإنه أولُ ما يحاسبُ به العبدُ في القبرِ* رواه الطبراني 133/8 (7605)

472/258 ـ ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: سۈيدۈكتىن ئېھتىيات قىلىڭلار، چۈنكى قەبرىدە بەندىدىن ئالدى بىلەن شۇنىڭ ھېسابى ئېلىنىدۇ. (ئەلكەبىر 7605:)

2644/1549 – ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: مَرَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى قَبْرَيْنِ، فَقَالَ: ((إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، ثُمَّ قَالَ: بَلَى أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ يمشي بِالنَّمِيمَةِ، وَأَمَّا الآخر فَكَانَ لا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ)) (ثُمَّ) دعا بعسيب رَطْبٍ فشقه اثْنَتَيْنِ، فغرس على هذا واحدًا وعلى هذا واحدًا ثُمَّ قَالَ: ((لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا))* البخاري، مسلم

(292)

2644/1549 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم ئىككى قەبرىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: بۇ ئىككىسى قەبرىدە ئازابلىنىۋاتىدۇ. ئەمما چوڭ گۇناھ تۈپەيلىدىن ئەمەس، بۇلارنىڭ بىرسى سۈخەنچىلىك قىلاتتى، يەنە بىرسى سۈيدۈكگە دىققەت قىلمايتتى دېدى ۋە ھۆل شاختىن بىرنى ئېلىپ ئىككى پارچە قىلىپ، ھەر بىرىنى بىردىن قەبرىگە سانجىپ قويدى، ئاندىن: بۇ ئىككىسىنىڭ ئازابى مۇشۇ شاخ قۇرۇپ كەتكىچە بولسىمۇ يېنىكلىشى مۇمكىن دېدى. (بۇخارى: 1378)

6.تاھارەت قىيامەت كۈنى يۈزىنىڭ نۇرلۇق قوپۇشىغا سەۋەب بولىدۇ.

606/320 ـ وفي رواية قال نُعَيْمِ بنِ الْمُجْمِرِ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- يَتَوَضَّأُ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ ثُمَّ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ ثُمَّ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ ثُمَّ (قَالَ:) هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ((أَنْتُمْ الْغُرُّ الْمُحَجَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ إِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ فَلْيُطِلْ غُرَّتَهُ وَتَحْجِيلَهُ)) * مسلم (246) 34

606/320 ـ نۇئەيم ئىبنى ئابدۇللاھ مۇجمىردىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ تاھارەت ئېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ تاھارەتنى كامىل ئالدى، ئالدى بىلەن يۈزىنى يۇدى، ئاندىن ئوڭ سول بىلىكىنى جەينىكىدىن ئۆتكۈزۈپ يۇغاندىن كېيىن، بېشىغا مەسهى قىلدى، ئاندىن ئوڭ سول پۇتىنىمۇ پاچىقىغا قەدەر يۇيۇپ بولۇپ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەمنىڭ مۇشۇنداق تاھارەت ئالغانلىقىنى كۆرگەنىدىم ۋە: سىلەر ئۇممىتىمنىڭ ئىچىدىن قىيامەت كۈنى تاھارەتنى كامىل ئالغانلىقى ئۈچۈن چىرايلىرى، پۇت قوللىرى نۇرلانغان ھالدا چاقىرىلىدىغان كىشىلەر سىلەر. كىمكى ئۆزىدىكى نۇرنى كېڭەيتەلىسە كېڭەيتسۇن دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى. (مۇسلىم: 246)

تاھارەتنىڭ پەزىلىتى

1.تاھارەت ئىنسانىنى گۇناھلاردىن پاكلايدۇ.

509/274 – أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ – أَوِ الْمُؤْمِنُ- فَغَسَلَ وَجْهَهُ، خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ، فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ، فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ، حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ))* رواه مسلم (244)، الترمذي (2)، مالك في «الموطأ» 56/1

509/274 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇئمىن مۇسۇلمان تاھارەت ئېلىپ يۈزىنى يۇغاندا، ئىككى كۆزى بىلەن قاراپ قىلغان گۇناھىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ يۈزىدىن سۇ بىلەن ياكى سۇنىڭ

ئاخىرقى تامچىسى بىلەن چىقىپ كېتىدۇ. ئىككى قولىنى يۇغاندا، ئىككى قولى بىلەن سادىر بولغان گۇناھنىڭ ھەممىسى سۇ بىلەن ياكى سۇنىڭ ئاخىرقى تامچىسى بىلەن چىقىپ كېتىدۇ. ئىككى پۇتىنى يۇغاندا، ئۇنىڭ بىلەن (يامان ئىش تەرەپكە مېڭىش ئارقىلىق ئۆتكۈزۈلگەن) گۇناھلارنىڭ ھەممىسى سۇ بىلەن ياكى سۇنىڭ ئاخىرقى تامچىسى بىلەن چىقىپ كېتىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇ كىشى تاھارەتنى ئېلىپ بولغۇچە، ھەممە گۇناھلىرىدىن پاك ـ پاكىز بولۇپ كېتىدۇ. (مۇسلىم: 244)

513/276 – زاد الترمذي بعد عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ: ((اللهمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ)) مسلم (245)

513/276 ـ ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى تاھارەتنى كامىل ئالسا، ئۇنىڭ تىرناقلىرىنىڭ ئاستىدىن تارتىپ پۇتۇن ۋۇجۇدىدا گۇناھ قالمايدۇ. (مۇسلىم: 245)

514/277 – وفي رواية أنه توضأ فقال: رَأَيْتُ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ مِثْلَ وُضُوئِي هَذَا فقَالَ: ((مَنْ تَوَضَّأَ هَكَذَا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَكَانَتْ صَلَاتُهُ وَمَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ نَافِلَةً))* البخاري (6433)، مسلم (229)

514/277 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە كېلىشىچە، ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇشۇنداق تاھارەت ئالغانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم ۋە: كىمكى مۇشۇنداق تاھارەت ئالسا، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى گۇناھلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ، ئوقۇغان نامىزى ۋە مەسجىد يولىدا باسقان قەدەملىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن (دەرىجىسىنى ئاشۇرىدىغان) نەپلە ئەمەل قاتارىدا بولىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم. (مۇسلىم: 229)

516/278 – عَبْدِ الله الصُّنَابِحِيِّ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ فَمَضْمَضَ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ فِيهِ وإِذَا اسْتَنْثَرَ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ أَنْفِهِ، وإِذَا غَسَلَ وَجْهَهُ خَرَجْتِ الْخَطَايَا مِنْ وَجْهِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَشْفَارِ عَيْنَيْهِ فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ يَدَيْهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ (تَحْتِ) أَظْفَارِ يَدَيْهِ فَإِذَا مَسَحَ بِرَأْسِهِ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ رَأْسِهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ أُذُنَيْهِ فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتِ الْخَطَايَا مِنْ رِجْلَيْهِ حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ كَانَ مَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ وَصَلَاتُهُ نَافِلَةً))* النسائي 103، مالك 56/1

516/278 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى سۇنابىھى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇئمىن بەندە تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن ئاغزىنى چايقىغاندا، ئېغىز گۇناھلىرى ئۇنىڭدىن چىقىپ كېتىدۇ، بۇرنىغا سۇ ئالغاندا بۇرنى سەۋەبلىك ئۆتكۈزۈلگەن گۇناھلار ئۇنىڭدىن چىقىپ كېتىدۇ. يۈزىنى يۇغاندا يۈزىنىڭ گۇناھلىرى تاكى كىرپىكلىرىنىڭ ئاستىدىكى گۇناھلارغىچە قالماي چىقىپ كېتىدۇ، ئىككى قولىنى يۇغاندا، قول ئارقىلىق سادىر بولغان گۇناھلار تاكى تىرناقلىرىنىڭ تېگىدىكى

گۇناھلارغىچە قالماي چىقىپ كېتىدۇ. بېشىغا مەسىھى تارتقاندا، باش ئارقىلىق سادىر بولغان گۇناھلار باشتىن تارتىپ تاكى ئىككى قۇلىقىدىكى گۇناھلارغىچە قالماي چىقىپ كېتىدۇ. ئىككى پۇتىنى يۇغاندا، پۇتىنىڭ گۇناھلىرى ئىككى پۇتىدىن باشلاپ، تاكى تىرناق ئاستىلىرىدىكى گۇناھلارغىچە قالماي چىقىپ كېتىدۇ. ئاندىن ئوقۇغان نامىزى ۋە مەسجىد يولىدا باسقان قەدەملىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن (دەرىجىسىنى ئاشۇرىدىغان) نەپلە ئەمەل قاتارىدا بولىدۇ. (نەسائى: 103)

2. كامىل ئېلىنغان تاھارەت ئىنسانغا جەننەتنى ۋاجىپ قىلىدۇ.

510/275 – عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: كَانَتْ عَلَيْنَا رِعَايَةُ الْإِبِلِ فَجَاءَتْ نَوْبَتِي أرعاها، فَرَوَّحْتُهَا بِعَشِيٍّ فَأَدْرَكْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا يُحَدِّثُ النَّاسَ، وأَدْرَكْتُ مِنْ قَوْلِهِ: ((مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهُ ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ يقْبِلُ عَلَيْهِمَا بِقَلْبِهِ وَوَجْهِهِ إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ)). فَقُلْتُ: مَا أَجْوَدَ هَذِا. فَإِذَا قَائِلٌ بَيْنَ يَدَيَّ يَقُولُ: الَّتِي قَبْلَهَا أَجْوَدُ. فَنَظَرْتُ فَإِذَا عمربن الخطاب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– قَالَ: إِنِّي رَأَيْتُكَ جِئْتَ آنِفًا. فقَالَ: ((مَا مِنْكُمْ (مِنْ) أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُبْلِغُ الْوَضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله وحده لا شريك له وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُه وَرَسُولُهُ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ))* رواه مسلم (234)

510/275 ـ ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز تۆگىلىرىمىزنى نۆۋەت بىلەن باقاتتۇق، بىر كۈنى بېقىش نۆۋىتى ماڭا كەلگەنىدى. مەن كەچقۇرۇن تۆگىلەرنى يايلاقتا ئاپىرىۋېتىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كەلسەم، ئۇ ئۆرە تۇرغان پېتى كىشىلەرگە ھەدىس سۆزلەپ بېرىۋېتىپتۇ، مەن ئۇنىڭ سۆزىدىن تۆۋەندىكى گەپنى ئاڭلىدىم: تاھارەتنى كامىل ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگەن ھالەتتە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان بولىدىكەن، جەننەت ئۇنىڭغا ۋاجىپ بولىدۇ. مەن: بۇ نېمىدېگەن ساخاۋەتلىك سۆز ! دېۋىدىم. ئالدىمدا تۇرغان بىرەيلەن: بۇنىڭ ئالدىدىكىسى بۇنىڭدىنمۇ ساخاۋەتلىك ئىدى، دېدى. شاپپىدە قارىسام، ئۆمەر ئىكەن. ئۇ مۇنداق دېدى: مەن سېنىڭ باياتىن كەلگەنلىكىڭنى كۆرگەن ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەن كېلىشتىن بۇرۇن بىزگە مۇنداق دېدى: كىمكى تاھارەتنى كامىل ئېلىپ بولغاندىن كېيىن: ”بىر اللەتىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق مەبۇد يوق، مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن “ دەيدىكەن، ئۇنىڭغا جەننەتنىڭ سەككىز دەرۋازىسىنىڭ ھەممىسى داغدام ئېچىپ بېرىلىدۇ، ئۇ قايسىنى خالىسا، جەننەتكە شۇنىڭدىن كىرىدۇ. (مۇسلىم: 234)

3. تاھارەتنى كامىل ئېلىپ ئوقۇغان ناماز ئۇنىڭ ئۈچۈن كاتتا ئەجىر بولىدۇ.

522/279 – وفِي رواية: قيل له: يَا أَبَا أُمَامَةَ أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَ وصَلَّى تَكُونُ لَهُ نَافِلَةً؟ قَالَ: لَا إِنَّمَا النَّافِلَةُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَيْفَ تَكُونُ لَهُ نَافِلَةً وَهُوَ يَسْعَى فِي الذُّنُوبِ، تَكُونُ لَهُ فَضِيلَةً وَأَجْرًا* أحمد21692

522/279 ـ ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلگەن: بىر

ئادەم ئۇنىڭدىن: ئەي ئەبۇ ئۇمامە! ماڭا ئېيتقىنكى، ئەگەر ئاشۇنداق تاھارەت ئالغان بىر كىشى ئورنىدىن تۇرۇپ پەرز ناماز ئوقۇسا، ئۇنىڭ ئوقۇغان نامىزى (ئۇ ئادەم ئۈچۈن) نەپلە بولامدۇ؟ دەپ سورىغانىدى، ئەبۇ ئۇمامە مۇنداق جاۋاب بەردى: ياق، پەقەت پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۈچۈنلا نەپلە بولىدۇ. ئەمما ئۇ كىشىنىڭ نامىزى ئۇنىڭ ئۈچۈن قانداقمۇ نەپلە بولسۇن! ھالبۇكى، ئۇ خاتالىق ۋە گۇناھلارنىڭ ئىچىدە چېپىپ يۈرىدىغان تۇرسا؟! ئۇنىڭ نامىزى ئۇنىڭ ئۈچۈن پەقەت پەزىلەت ۋە ئەجىر بولىدۇ. (ئەھمەد: 21692)

پاكىزلىغۇچى نەرسىلەر

بىرىنچى، سۇ

سۇ بولسا، تاھارەتسىزلىكتىن ۋە مەينەتچىلىكتىن پاكىزلىنىش ئۈچۈن ئەڭ مۇھىم بولغان ۋە ئەڭ كۆپ ئىشلىتىلىدىغان ماددىدۇر. ئالLAH تائالا پاكىزلاشنىڭ ئەڭ موھىم ئامىلى بولغان سۇدىن ئىبارەت نېئمەتنى بەرگەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّن السَّمَاء مَاء لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الأَقْدَامَ (11)]

ئۆز ۋاقتىدا الله تىنچلاندۇرۇش يۈزىسىدىن سىلەرگە ئۇيقۇ بېغىشلىدى؛ (تاھارەت ئېلىپ، غۇسلى قىلىپ) پاك بولۇشۇڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىنى كەتكۈزۈش ئۈچۈن، (اللهنىڭ ياردىمىگە ئىشەنچ قىلىپ) كۆڭۈللىرىڭلارنىڭ توق تۇرۇشى ئۈچۈن، قەدەمىڭلارنىڭ (قۇمغا پېتىپ كەتمەي) مەزمۇت تۇرۇشى ئۈچۈن، الله سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى [سۈرە ئەنفال 11ـ ئايەت].

سۇ ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ : 1. پاكىز ھەم باشقىسىنى پاكىزلايدىغان سۇ. بۇ پاكىز ھەم پاكىزلىغۇچى سۇ دەپمۇ ئاتىلىدۇ. بۇ، يامغۇر ۋە دېڭىز سۈيىگە ئوخشاش ھېچبىر نەرسە ئارىلاشمىغان ۋە ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى سۈپىتى بىلەن قالغان سۇدۇر.

344/184 – أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: جاء رَجُلٌ إلى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّا نَرْكَبُ الْبَحْرَ ومَعَنَا الْقَلِيلَ مِنَ الْمَاءِ، فَإِنْ تَوَضَّأْنَا بِهِ عَطِشْنَا، أَفَنَتَوَضَّأُ مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ؟ فَقَالَ: ((هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ الْحِلُّ مَيْتَتُهُ))* رواه أبو داود (83)، الترمذي (69)، النسائي 59، 176، ابن ماجة (3246)، مالك في «الموطأ» 50/1(12)

344/184 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى رەسۇلۇللاھ! بىز كېمىگە چىقىپ سەپەر قىلىمىز، يېنىمىزدا ئازغىنە سۇ ئېلىۋالىمىز. ئەگەر ئۇ سۇدا تاھارەت ئالساق، ئۇسسۇز قالىمىز. شۇڭا دېڭىز سۈيىدە تاھارەت ئالساق بولامدۇ؟ دەپ سورىغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: دېڭىز سۈيى پاكتۇر، ئۇنىڭدا ئۆلگەن جانلىقلارمۇ ھالالدۇر، دېدى. (نەسائى: 59)

تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ۋە كىيىملەرنى يۇيۇپ پاكلاشقا، شۇنداقلا ئىچىشكە بولىدىغان سۇلار تۆۋەندىكى يەتتە خىل سۇدۇر:

1) يامغۇرسۈيى
2) دېڭىز، دەريا، ئېرىق، ئۆستەڭ سۇلىرى
3) قۇدۇق سۈيى
4) بۇلاق سۈيى

5) قار ۋە مۇزدىن ئېرىگەن سۇ   6) كۆل سۇيى

7) تۇرۇبىدىن كەلگەن سۇ.

يۇقارقى يەتتە خىل سۇنىڭ رەڭگى ياكى تەمى ياكى پۇرىقى ئۆزگەرمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن، بۇ سۇلارنى پۈتۈن تازىلىقلار ۋە ئىچىش ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ. ئەگەر سۇنىڭ تەمى ياكى رەڭگى ياكى ھىدى ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى تەبىئىتىدىن ئۆزگەرگەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنى ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

2. پاك ئەمما تاھارەتسىزلىكتىن پاكىزلىيالمايدىغان سۇ. بۇ خىلدىكى سۇلار بىلەن تاھارەت ئالغىلى بولمايدۇ. لېكىن مەينەت ۋە نىجاسەتلەرنى يۇغىلى بولىدۇ. بۇ سۇنى ئىچىش ۋە ئۇنىڭ بىلەن خېمىر يۇغۇرۇش مەكرۇھتۇر. بۇ سۇ بولسا، كىچىك تاھارەت ياكى چوڭ تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن بىر قېتىم ئىشلىتىلگەن سۇدۇر.

3. تۇردىكى سۇ، پاسكىنا سۇدۇر.

سۇ ئەسلىدە پاكىز يارىتىلغان بىر نەرسە بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ پاسكىنا بولغانلىقىغا ھۆكۈم قىلىش ئۈچۈن كەسكىن دەلىل لازىمدۇر. بىر ئادەم مۇنچىدەك بىر يەرگە كىرگەن، ئۇ يەردە ئازراق سۇنىڭ بارلىقنى كۆرگەن ۋە ئۇ سۇغا بىرەر نىجاسەتنىڭ چۈشكەنلىكىنى گۇمان قىلغان بولسىمۇ لېكىن جەزملەشتۈرەلمىگەن بولسا، ئۇ سۇ بىلەن تاھارەت ئالغىلى ۋە يۇيۇنغىلى بولىدۇ. ئۇ سۇغا بىرەر نىجاسەتنىڭ چۈشكەنلىكىگە بولغان گۇمان ئۇ سۇدا تاھارەت ئېلىشنى ياكى يۇيۇنۇشنى چەكلەپ قويمايدۇ. چۈنكى، ئۇ سۇ ئەسلىدە چوقۇم پاكىز سۇدۇر. بۇ چوقۇملۇق ئۆزىگە ئوخشاش بىر چوقۇملۇق بىلەن كۆتىرىلىپ كېتىدۇ.

353/190 – عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: وخَرَجَ فِي رَكْبٍ حَتَّى وَرَدُوا حَوْضًا، فَقَالَ عمرو بْنُ الْعَاصِ: يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ هَلْ تَرِدُ حَوْضَكَ السِّبَاعُ؟ فَقَالَ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ لَا تُخْبِرْنَا، فَإِنَّا نَرِدُ عَلَى السِّبَاعِ وَتَرِدُ عَلَيْنَا* رواه مالك في «الموطأ»45

353/190 ـ يەھيا ئىبنى ئابدۇرراھمان ئىبنى ھاتىبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر كارۋان بىلەن سەپەرگە چىقتى. بۇ كارۋاندا ئەمر ئىبنى ئاسمۇ بار ئىدى. ئۇلار بىر كۆلنىڭ بويىغا يېتىپ كەلگەندە، ئەمر ئىبنى ئاس: ئى كۆلنىڭ ئىگىسى! بۇ كۆلدىن يىرتقۇچ ھايۋانلار سۇ ئىچەمدۇ؟ دەپ سورىدى. ھەزرىتى ئۆمەر: ئى كۆل ئىگىسى ! بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشىنىڭ ھاجىتى يوق. چۈنكى بىز ئادەتتە يىرتقۇچ ھايۋانلاردىن ئاشقان سۇنى ئىشلىتىمىز، ئۇلارمۇ بىزدىن ئاشقان سۇنى ئىچىدۇ، دېدى. (مالىك: 45)

بۇنىڭغا ئاساسەن بىر سۇنىڭ پاسكىنا بولغانلىقىغا، ئۇنىڭغا نىجاسەتنىڭ چۈشكەنلىكى ئېنىق بولغاندىن كېيىن ھۆكۈم قىلىنىدۇ. ئەگەر سۇ جىق بولغان، ئۇ سۇدا نىجاسەتنىڭ رەڭگى ياكى تەمى ياكى پۇرۇقىغا ئوخشاش نىجاسەتنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ بىرى كۆرىلگەندىن كېيىن ئۇ سۇ پاسكىنا دەپ ھۆكۈم قىلىنىدۇ. ئەگەر سۇ ئاز بولغان، ئۇ سۇغا بىرەر نىجاسەت چۈششى بىلەنلا سۇدا ئۇ نىجاسەتنىڭ ھېچقانداق ئەسەرى كۆرىلمىسىمۇ ئۇ سۇ پاسكىنا ھېساپلىنىدۇ.

سۇ مىقدارىنىڭ ئاز ياكى كۆپلىكى مۇنداق ئۆلچىنىدۇ : تۆت بۇرجەكلىك بىر كۆلنىڭ چوڭقۇرلىقى 46 سانتىمېتىردىن، تۆت تەرىپىنىڭ ھەر بىر تەرىپىنىڭ ئۇزۇنلىقى ئاز دېگەندە 4

مېتىر، 6 سانتىمېتىردىن كەلمىسە ياكى كۆل يۇملاق بولۇپ، ئەتراپىنىڭ ئومۇمىي ئايلانمىسى 24 مېتىر، 24 سانتىمېتىردىن كەم بولسا، مۇنداق سۇ « مقدارى ئاز سۇ » دېيىلىدۇ. بۇنداق مقدارى ئاز سۇغا چۈشكەن نىجاسەتنىڭ ئەسىرى كۆرۈلسۇن ياكى كۆرۈلمىسۇن، ئۇ پاسكىنا سۇدۇر.

ئىككىنچى، تۇپراق.

ئىسلام دىنى سۇ يوق ياكى ئۇنى ئىشلەتسە زىيان قىلىدىغان ياكى كېسەل بولغانلىقى ئۈچۈن سۇنى ئىشلەتەلمەيدىغان سەۋەبلەر بىلەن سۇنى ئىشلىتىش قىيىن بولۇپ قالغان چاغلاردا، تاھارەتسىزلىكتىن تۇپا بىلەن پاكلىنىشنى يولغا قويدى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْرَبُواْ الصَّلاَةَ وَأَنتُمْ سُكَارَى حَتَّىَ تَعْلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلاَ جُنُبًا إِلاَّ عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىَ تَغْتَسِلُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّن الْغَآئِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا (43)]

ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەست بولساڭلار، نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە، جۇنۇپ بولساڭلار، ـ يول ئۈستىدە بولغانلار (بۇنىڭدىن) مۇستەسنا، ـ غۇسلى قىلمىغۇچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار، ئەگەر كېسەل (يەنى كېسەللىگە سۇ زىيان قىلىدىغان بولسا) ياكى سەپەر ئۈستىدە بولساڭلار، ياكى ھاجەت قىلساڭلار، ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار، (مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار، **اللە** ھەقىقەتەن ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى **اللە** بەندىلىرىگە ھەرەج بولماسلىقى ئۈچۈن ئىبادەتنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگۈچىدۇر) [سۈرە نىسا 43ـ ئايەت].

تۇپا بىلەن پاكىزلىنىش ھەقىقىي پاكىزلىنىش ئەمەس، ھۆكمەن پاكىزلىنىشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىسلام دىنى تەيەممۇمنى، تاكى تەيەممۇم قىلىشنى لازىم قىلىدىغان سەۋەبلەر تۈگىگەنگە قەدەر ۋاقىتلىق ۋە ھۆكمەن تاھارەت دەپ قارىدى. ئەگەر تەيەممۇم قىلىشنى لازىم قىلىدىغان سەۋەبلەر تۈگىسە، تەيەممۇم قىلغان ئادەم ئىلگىرىكى تارەتسىزلىكى بىلەن تەبىئىيلا تاھارەتسىز ھالىتىگە قايتىدۇ. ھەتتا ئۇقۇماقچى بولغان نامىزىنى تاھارەت ئالمىغىچە، ئەگەر ئىلگىرىكى تاھارەتسىزلىكى چوڭ تاھارەتسىز بولغان بولسا يۇيۇنمىغىچە ئوقۇيالمايدۇ.

ئۈچىنچى، ئۇۋۇلاش.

مەنىي يۇقۇپ قالغان كىيىم ـ كېچەكلەر مەنىي قۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى ئۇۋۇلاش بىلەن پاكىز بولىدۇ. بۇنىڭ دەلىل ـ پاكىتى تۆۋەندىكى ھەدىس.

393/211 ولمسلم: أَنَّ رَجُلًا نَزَلَ بِعائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– فَأَصْبَحَ يَغْسِلُ ثَوْبَهُ، فَقَالَتْ: يُجْزِئُكَ أَنْ تَغْسِلَ مَكَانَهُ فَإِنْ لَمْ تَرَه نَضَحْتَ حَوْلَهُ، لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَفْرُكُهُ مِنْ ثَوْبِه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرْكًا فَيُصَلِّي فِيهِ* رواه مسلم (288)

393/211 ـ ئەلقەمە ۋە ئەسۋەد ئىككىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كىشى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭكىدە مېھمان بولۇپ قونۇپ قالدى. ئەتىسى ئەتىگەندە، ئۇ كىيىمىنى يۇيۇۋاتاتتى. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېدى: ئەگەر (ئېھتىلام بولۇپ قالغان تەقدىردە

مەنىي) تەگكەن يەرنى ئېنىق كۆرسەڭ، پەقەت شۇ ئورۇننىلا يۇيساڭ بولىدۇ. ئەگەر كۆرمىسەڭ، شۇنىڭ چۆرىسىگە سۇ سەپسەڭ كۇپايە. رەسۇلۇللاھنىڭ كىيىمىدىكى قۇرۇپ قالغان مەنىينى قاتتىق ئۇۋۇلىۋېتەتتىم. ئاندىن ئۇ، شۇ كىيىم بىلەن ناماز ئوقۇيتتى. (مۇسلىم: 288)

ئەمما مەنىي ھۆل بولسا، ئۇ ئۇۋۇلاش بىلەن پاك بولمايدۇ. ئۇنى يۇيۇش لازىمدۇر. ھۆل مەنىينى يۇيۇشنىڭ لازىملىقىنىڭ دەلىل پاكىتلىرى:

391/210 – عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: كُنْتُ أَغْسِلُ الْجَنَابَةَ مِنْ ثَوْبِ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَخْرُجُ إِلَى الصَّلَاةِ وَإِنَّ بُقَعَ الْمَاءِ فِي ثَوْبِهِ* رواه البخاري «229»، النسائي 156/1

391/210 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ كىيىمىگە تېگىپ قالغان مەنىينى يۇياتتىم، كىيىمدە سۇ (بىلەن يۇيغاندىن كېيىنكى مەنىينىڭ) ئىزناسى كۆرۈنۈپ تۇرسىمۇ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم (ئۇ كىيىم بىلەن) نامازغا چىقىۋېرەتتى. (بۇخارى: 229)

ئەگەر مەنىي ئادەمنىڭ تىنىگە يۇقۇپ قالسا، مەنىينى تەندىن ئۇۋۇلىۋېتىش بىلەن تەن پاك بولمايدۇ. چۈنكى، مەنىي يۇقۇپ قالغان كىيىمنى ئۇۋۇلىۋېتىش بىلەن ئۇ كىيىمنىڭ پاك بولۇشى قىياسقا پاكىتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا باشقىسى قىياس قىلىنمايدۇ. چۈنكى، تەننىڭ قىززىقلىقى مەنىينىڭ ھۆللىكىنى ئۆزىگە تارتىدۇ. كېيىن ئادەمنىڭ تەرلىشى بىلەن تەندىكى مەنىي ئايالىغا يۇقىدۇ ھەمدە ئۇۋۇلاش بىلەن تەن سۈمۈرۈۋالغان ۋە تەنگە يۇقۇپ قالغان مەنىينىڭ ھەممىسى چىقىپ كەتمەيدۇ.

ئەگەر كىچىك تەرەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەرەت يولىنى تېخى سۇ بىلەن تازىلاپ بولغىچە مەنىي چىققان بولسا، بۇ مەنىي سۈيدۈك بىلەن ئارىلىشىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۇۋۇلىۋېتىش بىلەنلا پاك بولمايدۇ. چۈنكى، سۈيدۈك ئۇۋۇلىۋېتىش بىلەن پاك بولمايدۇ. ئەمما مەنىي ئېتىلىپلا چىققان ياكى سۈيدۈك ئالدى تەرەت يولىنىڭ بېشىدا تۇرۇپ قالماي چۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن مەنىي چىققان بولسا، بۇ ھالەتتە مەنىي سۈيدۈككە ئارىلىشىپ قالمىغانلىقى ئۈچۈن مەنىي ئۇۋۇلىۋېتىش بىلەن پاكىزلىنىدۇ.

تۆتىنچى، سۈرتۈش.

ئەينەك، قىلىچ، سىلىق تاش، ئەينەكلەر، پىچاق ۋە مايلانغان قاچىغا ئوخشاش سىرلىقچى يوق قاتتىق سىلىق جىسىملەرگە ھۆل ياكى قۇرۇق نىجاسەت يۇقۇپ قالغان، ئاندىن ئۇنى تاكى ئۇنىڭدىكى نىجاسەتنىڭ ئەسىرى يوقالغىچە توپىغا سۈرتكەن بولسا، ئۇ نەرسە پاكىز بولىدۇ. چۈنكى، نىجاسەت ئۇ نەرسىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتەلمەيدۇ. سىلىق يۈزىگە يۇققان نىجاسەت بولسا توپىغا سۈرتۈش بىلەن چىقىپ كېتىدۇ. چۈنكى، ساھابىلارنىڭ قىلىچلار بىلەن كاپىرلارنى ئۆلتۈرۈپ ئاندىن قىلىچلارنى يۇماستىن توپىغا سۈرتىۋېتىپ قىلىچلارنى يانلىرىغا ئېسىپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىندى. ئەگەر نىجاسەت داتلاپ قالغان بىر نەرسىگە يۇقۇپ قالغان بولسا، ئۇ نەرسە توپىغا سۈرتۈش بىلەن پاك بولمايدۇ. چۈنكى، نىجاسەت داتلارنىڭ ئىچىگىمۇ كىرىپ كېتىدۇ، ئۇنى يۇيۇش لازىمدۇر.

بەشىنچى، قۇرۇتۇش.

قۇرۇتۇش، پەقەت پاسكىنا تۇپراقنى پاكىزلايدىغانىلا قۇرالدۇر. ئەگەر پاسكىنا تۇپراق قۇرۇسا

ۋە ئۇنىڭدا نىجاسەتنىڭ ھېچقانداق ئەسىرى كۆرۈلمىسە، ئۇ تۇپراق پاكىز بولغان ھېسابلىنىدۇ. دەرەخ، ئوت-چۆپ، شېغىل تاش ۋە قۇمغا ئوخشاش زېمىن تېپىدىن ھېسابلىنىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن ئاجرىماي تۇرىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھۆكمى، تۇپراقنىڭ ھۆكمىگە ئوخشاشتۇر. ئەمما زېمىنغا سېلىنغان بورا، كىگىز-كىچەك ۋە رەختكە ئوخشاش زېمىن تېپىدىن ھېسابلانمايدىغان ۋە ئۇنىڭدىن ئاجراپ تۇرىدىغان نەرسىلەر بولسا، قۇرۇتۇش بىلەن پاكىزلانمايدۇ.

ئالتىنچى، پاسكىنا نەرسىنىڭ باشقا نەرسىگە ئۆزگىرىپ كېتىشى.

بىر نەرسىنىڭ باشقا نەرسىگە ئۆزگىرىشى ئۇنىڭ پاسكىنىلىق سۈپەتلىرىنى ۋە ماھىيىتىنى ئالماشتۇرىدۇ. ئاخىرىدا ئۇ نەرسە پاسكىنىلىق ھالىتىدىن پاكىزلىق ھالىتىگە كېلىدۇ. بىر نەرسىنىڭ باشقا بىر نەرسىگە ئۆزگىرىشى بىلەن ئۇ نەرسىگە باغلىنىشلىق بولغان سۈپەتلەرنىڭمۇ ئۆزگىرىدىغانلىقىغا ئاساسەن، پاسكىنا نەرسىنىڭ كۈلى پاكىزدۇر. ئۆلۈپ قالغان قوينىڭ مېيىغا ئوخشاش نىجىس مايدىن ياسالغان سوپۇن پاكىزدۇر. بىر نىجاسەت نەرسە قۇدۇقنىڭ ئاستىغا چۆكۈپ ئۇ يەردە لايغا ئايلانسا، پاكىز بولىدۇ.

يەتتىنچى، ئاشلاش.

تېرىنىڭ پۇراپ ۋە بۇزۇلۇپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان ھەر قانداق ئىش ئاشلاش دەپ ئاتىلىدۇ. ئاشلاش ئىككى قىسىمغا بۆلىنىدۇ. 1) ھەقىقىي ئاشلاش. بۇ ئاشلاش دۇپ دەرىخى، شاپ، تۇز ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش تېرە ئاشلاش ئۈچۈن تەييارلانغان پاكىز ماددىلار بىلەن بولىدۇ.2) ھۆكمەن ئاشلاش. بۇ ئاشلاش بولسا، تېرىنى توپىغا تاشلاپ قۇرۇتۇش ياكى ئاپتاپقا يېيىپ قۇرۇتۇش ، ياكى ئېسىپ قويۇپ شامال بىلەن قۇرۇتۇش ئارقىلىق تېرىنىڭ پۇرىشىنىڭ ۋە بۇزۇلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش بىلەن بولىدۇ.

422/231 - ابْنُ عَبَّاسٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا- رفعه: ((إِذَا دُبِغَ الْإِهَابُ فَقَدْ طَهُرَ))* رواه مسلم (366)، أبو داود (4123)، مالك في «الموطأ» 203/2 (2180)

422/231 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئاbbas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئۆلۈپ قالغان مالنىڭ تېرىسى ئاشلانسا، پاك بولىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. (مۇسلىم: 366)

ئىككىنچى باپ. تاھارەتنىڭ تۈرلىرى

تاھارەت يەنى ئادەتتىكى پاكىزلىنىش، بىرى پاسكىنا نەرسىلەردىن پاكىزلىنىش، يەنە بىرىسى تاھارەتسىزلىكتىن پاكىزلىنىشتىن ئىبارەت ئىككى قىسىمغا بۆلىنىدۇ.

پاسكىنا نەرسىلەردىن پاكىزلىنىش

پاسكىنا نەرسىلەردىن پاكىزلىنىش بولسا، كىيىم-كىچەك، تەن ۋە ئولتۇرىدىغان يەرلەردىكى پاسكىنا نەرسىلەردىن پاكىزلىنىشتىن ئىبارەتتۇر. نىجاسەتكە ئائىت ھەممە نەرسە پاسكىنا نەرسە ھېسابلىنىدۇ. نىجاسەتنىڭ تۈرلىرىگە كىرىدىغان نەرسىلەر كۆپتۇر. تۆۋەندىكىلىرى ئۇنىڭ تۈرلىرىدىندۇر.

1. ئىنساندىن چىققان كىچىك چوڭ تەرەت، مەنىي، مەزىي، ۋەدىيلەر، ھەيز، نىفاس ۋە نورمالسىز ھەيز قانلىرى يەنى ئىستىھازە قانلىرى، جاراھەتلەردىن ئاققان قان، يىرىڭ ۋە ئېغىز توشقۇدەك كەلگەن قوسۇقلاردۇر.

2. بارلىق ھايۋانلاردىن چىققان سۈيدۈك، تېزەك ۋە قانلار پاسكىنىدۇر. چۈنكى، ئۇ نەرسىلەردە پاسكىنىلىقنىڭ مەنىسى باردۇر. ئۇ بولسىمۇ ئۇ نەرسىلەرنىڭ مەينەت بولغانلىقىدۇر ۋە سېسىق پۇراقلىق نەرسىگە ئايلىنىدىغانلىقىدۇر.

3. توخۇ ۋە ئۆردەككە ئوخشاش ئۇچارلىقلارنىڭ ماياقلىرىمۇ پاسكىنا نەرسىلەردىندۇر. بۇلارنىڭ مايىقلىرىنىڭ پاسكىنا نەرسىلەردىن بولۇشىنىڭ سەۋەبى، ئۇ مايىقلارنىڭ مەينەت بولغانلىقى ۋە سېسىق پۇراقلىق نەرسىگە ئايلىنىدىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

4. ھاراقمۇ نىجىس نەرسىلەرنىڭ قاتارىدىندۇر. ھاراقنىڭ نىجىس ئېكەنلىكىنىڭ دەلىل-پاكىتلىرى تۆۋەندىكىلەردۇر.

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنصَابُ وَالأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (90)]

ئى مۆمىنلەر! ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، بۇتلار (يەنى چوقۇنۇش ئۈچۈن تىكلەنگەن تاشلار) غا چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش شەيتاننىڭ ئىشى، پاسكىنا قىلىقلاردۇر، بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن شەيتاننىڭ ئىشىدىن يىراق بولۇڭلار [سۈرە مائىدە 90- ئايەت].

5667/3391 - أبو ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: سَأَلَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّا نُجَاوِرُ أَهْلَ الْكِتَابِ وَهُمْ يَطْبُخُونَ فِي قُدُورِهِمُ الْخِنْزِيرَ وَيَشْرَبُونَ فِي آنِيَتِهِمُ الْخَمْرَ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ((إِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَكُلُوا واشربوا فِيهَا وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا فَارْحَضُوهَا بِالْمَاءِ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا))* أبو داود (3839)، الترمذي (1797)، البخاري (5478)، مسلم (1930)

5667/3391 - ئەبۇ سەئلەبە خۇشەنىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە: بىزنىڭ قوشنىلىرىمىز ئەھلى كىتاب (يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار)دۇر، ئۇلار قازانلىرىدا چوشقا گۆشى پىشۇرىدۇ، قاچىلىرىدا ھاراق ئىچىدۇ (ئۇلارنىڭ قازان - قۇمۇچلىرىنى ئىشلەتسەك بولامدۇ)، دېگەنىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭدىن باشقا قازان - قومۇچ تاپالىساڭلار ئىشلەتمەڭلار ! تاپالمىساڭلار سۇ بىلەن يۇيۇۋېتىپ ئىشلەتسەڭلار بولىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. (ئەبۇ داۋۇد: 3839)

كەچۈرۈۋېتىلىدىغان پاسكىنا نەرسىلەر

ئاسانلاشتۇرۇش ۋە تەسلەشتۈرمەسلىك ئۈچۈن كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىدىكى يىڭنىنىڭ ئۇچچىلىك كىيمگە ياكى تەنگە، ياكى يەرگە چاچىراپ كەتكەن سۈيدۈككە ئوخشاش ساقلىنىش قىيىن ياكى پاكىزلاش تەس بولغان ئاز نىجاسەتلەر كەچۈرۈلۈۋېتىلىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش پاسكىنا نەرسىلەر ئۇلاردىن ساقلىنىش قىيىن بولغانلىقى ئۈچۈن تازىلىمىسىمۇ كەچۈرۈلۈپ كېتىدۇ. ئالىملار كەچۈرۈلۈپ كېتىدىغان نىجىس نەرسىلەرگە ئۆلچەم قويۇپ، «ئەگەر نىجىس چوڭ تەرەتكە ئوخشاش قويۇق نەرسە بولسا، بىر تەڭگىنىڭ ئېغىرلىقى مىقداردا بولغان نىجىس نەرسە كەچۈرۈلۈپ كېتىدۇ. كىچىك تەرەتكە ئوخشاش

سۈيۈق نەرسە بولسا، بىر تەڭگىنىڭ كەڭلىكى مىقداردا بولغان نىجىس نەرسە كەچۈرۈلۈپ كېتىدۇ» دېدى.

ئىستىنجا

ئىستىنجا قىلىشمۇ بەدەننى پاكىزەلاشنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ. ئىستىنجا قىلىش دېگەن هاجەتنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئالدى تەرەت يولىدىكى ياكى ئارقا تەرەت يولىدىكى پاسكىنا نەرسىلەرنى تازىلاش دېگەن بولىدۇ. كىچىك ۋە چوڭ تەرەت قىلغان ئادەم تاهارەت ئالماقچى بولغىنىدا، يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە ئىستىنجا قىلىشى شەرتتۇر. ئەمما ئۇخلىغانلىق ياكى يەل چىقارغانلىق تۈپەيلى تاهارىتى سۇنغان كىشى ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش لازىم ئەمەسلىكىدە پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئىستىنجا پەقەت ئىككى تەرەت ئورگىنىدىن چىققان پاسكىنىلىقلارنى پاكلاش ئۈچۈنلا بۇيرۇلغان.

ئىستىنجا قىلىشنىڭ هۆكمى

1)ئىستىنجا قىلىشنىڭ هۆكمى كۈچلۈك سۈننەتتۇر. ئارقا تەرەت يولىدىن چىققان نەرسە ئۇ يەرنىڭ ئەتراپىدىن هالقىپ باشقا يەرگە يۇقۇپ بارمىغان ياكى ئۇ يەرنىڭ ئەتراپىدىن هالقىپ باشقا يەرگە يۇقۇپ بارغاندىمۇ ناهايىتى ئازراق يۇقۇپ بارغان بولسا، بۇ هالەتتە تەرەتنى سۇ بىلەن تازىلاش كۈچلۈك سۈننەت بولىدۇ. ئەمما ئارقا تەرەت يولىدىن چىققان نەرسە ئۇ يەرنىڭ ئەتراپىدىن هالقىپ باشقا يەرگە خېلى ئوبدان يۇقۇپ بارغان بولسا، بۇ هالەتتە تەرەتنى سۇ بىلەن تازىلاش ۋە تەرەتنى تازىلاش پەرز بولىدۇ.

2) بىر ئادەم كېسەل سەۋەبى بىلەن تەرەتنى تازىلاشقا قادىر بولالمىغان ، ئۇ ئادەمنىڭ يېنىدا ئۇيياتلىق يېرىنى ئالدىدا ئىچىش بولمايدىغان باشقا بىر كىشى بولغان، بۇ كىشى كېسەل ئادەمنىڭ تەرىتىنى تازىلىماقچى بولغاندا ، ئۇنىڭ ئۇيياتلىق يېرىگە قاراشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدىغان ۋە ئۇ يەرنى توسۇپ تۇرغىلى بىر نەرسە تاپالمىغان بولسا ، كېسەل ئادەم تەرىتىنى تازىلىمىسىمۇ بولىدۇ.

3) ئارقا تەرەت يولىدىن چىققان نەرسە ئۇ يەردىكى بىر تەڭگىدەك مىقداردىكى يەردىن هالقىپ، باشقا يەرگە خېلى ئوبدان يۇقۇپ بەرگەن بولسا بۇ هالەتتە ئۇ كېسەل ئادەم ئۇيياتلىق يېرىنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئاچماستىن كۈچىنىڭ يېتىشىچە تاشتەك بىر نەرسىنى ئىشلىتىش بىلەن ئۇ يەردىكى پاسكىنا نەرسىنى ئازلىتىشقا تىرىشىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن ناماز ئوقۇسا بولىدۇ.

4) يەل يۇرىشىپ كەتكەندىن كېيىن ياكى ئۇخلاپ قوپقاندىن كېيىن ئەگەر كىچىك ياكى چوڭ تەرەت قىلمىغان بولسا، تاهارەت ئالماقچى بولغاندا ئالدى تەرەت ۋە ئارقا تەرەت يوللىرىنى سۇ بىلەن يۇيۇش لازىم ئەمەستۇر. كىم بۇ هالەتتە ئۇ يەرلىرىنى سۇ بىلەن يۇسا، ئۇ دىندا يولغا قويۇلمىغان بىر ئىشنى قىلغان هېساپلىنىدۇ.

486/264 - أبو قَتَادَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- (رفعه): إِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَأْخُذَ ذَكَرَهُ بِيَمِينِهِ، وَلَا يَسْتَنْجِي بِيَمِينِهِ، وَلَا يَتَنَفَّسْ فِي الْإِنَاءِ* البخاري (154)، مسلم (267)، أبو داود (31)، الترمذي (15)، النسائي

486/264 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى،

رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تەرەت قىلغان چېغىڭلاردا ئوڭ قول بىلەن زەكىرىڭلارنى تۇتماڭلار، ئىستىنجادا ئوڭ قولنى ئىشلەتمەڭلار، قاچاڭلاردىكى يېمەك ئىچمەككە پۈۋلىمەڭلار! (بۇخارى: 154)

484/263 - سَلْمَانَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- قِيلَ لَهُ: قَدْ عَلَّمَكُمْ نَبِيُّكُمْ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى الْخِرَاءَةَ، قَالَ: أَجَلْ، لَقَدْ نَهَانَا أَنْ نَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ بِغَائِطٍ أَوْ بَوْلٍ، أَوْ أَنْ نَسْتَنْجِيَ بِالْيَمِينِ، أَوْ بِأَقَلَّ مِنْ ثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ، أَوْ بِرَجِيعٍ، أَوْ بِعَظْمٍ* رواه مسلم (262) (57)، أبو داود (7)، الترمذي (16)، النسائي 44/1

484/263 ـ سەلمان فارىسى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە بىرسى ئۇنىڭدىن: پەيغەمبىرىڭلار سىلەرگە تەرەت قىلىشتىن تارتىپ ھەممە ئىشنى ئۆگەتتى، شۇنداقمۇ؟ دەپ سورىغان، سەلمان ئۇنىڭغا: ھەئە، ئۇ بىزنى چوڭ ۋە كىچىك تەرەت قىلغاندا قىبلىگە ئالدىمىزنى قىلىش، ئوڭ قول بىلەن ئىستىنجا قىلىش، ئىستىنجادا ئۈچتىن ئاز تاش ئىشلىتىش، ئۇستىخان بىلەن ئىستىنجا قىلىش قاتارلىق ئىشلاردىن چەكلىدى، دەپ جاۋاب بەرگەن. (مۇسلىم: 262)

تەرەتنى تازىلاشتا ئىشلىتىلىدىغان نەرسىلەر

ئىستىنجا قىلىشتا ئىشلىتىدىغان ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇدۇر. سۇدىن ياخشى پاكلايدىغان ماددا يوقتۇر. سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، چالما، تاش، رەخت پارچىسى، قەغەز ۋە ئامالسىز قالغاندا ياغاچ ۋە ئوتۇن قاتارلىق ماددىلارنىڭ قايسىبىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا ئەۋرەت جايلارنى كىشىلەرگە كۆرسىتىشكە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش ھارامدۇر.

ئىستىنجا قىلغاندا كىرپىش، كۆمۈر، تۆمۈر، ئەينەك، ھاك، ئىنسان ياكى ھايۋانلار يەيدىغان تائام قاتارلىقلارنىڭ قايسى بىرىنى ئىستىنجا قىلىشتا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

1)ھۆللۈكنى سۈمۈرىدىغان ۋە ئۇ يەردىكى پاسكىنا نەرسىلەرنى تازىلايدىغان ياكى ئۇ يەردىكى پاسكىنا نەرسىلەرنى ئازايتىدىغان ۋە ئۇ يەرنى قۇرۇتىدىغان ھەرقانداق پاك نەرسە بىلەن تەرەتنى تازىلاشقا بولىدۇ.

2)تاش ياكى لاتا، ياكى ئۇستىگە بىر نەرسە يېزىلمىغان قاتتىقراق قەغەز، ياكى سۇغا ئوخشاش قىممەتسىز نەرسىلەرنى ئىشلىتىش ياخشىدۇر. ئەرەب ھەرپى بىلەن يېزىلغان كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ۋاراقلىرىنى ئىستىنجادا قوللىنىشقا بولمايدۇ. ئەمما ئەرەب ھەرپى بىلەن ئەمەس، بەلكى لاتىن، رۇس، خىتاي ۋە باشقا ھەرپلەر بىلەن يېزىلغان، دىنىي بولمىغان كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنى ئىستىنجادا قوللىنىشقا بولىدۇ. تەرەتنى ئەۋۋەل تاش بىلەن ئاندىن سۇ بىلەن تازىلاش ئەڭ ياخشىدۇر. ئۇنىڭدىن قالسا سۇ بىلەن تازىلاش ياخشىدۇر. ئۇنىڭدىن قالسا تاشتەك نەرسىلەر بىلەن تازىلاش ياخشىدۇر. گەرچە ئارىلىرىدا ياخشىلىق دەرىجىدە پەرق بولسىمۇ، لېكىن ئۇ نەرسىلەرنىڭ قايسى بىرى بىلەن تەرەت تازىلانسا، سۈننەت ئادا بولغان بولىدۇ. سۆڭەك، تاماق ۋە تېزەكلەرنى تەرەتنى تازىلاش ئۈچۈن ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

503/270 - ولأبي داود: لما قَدِمَ وَفْدُ الْجِنِّ عَلَى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: يَا رسول

الله انْهَ أُمَّتَكَ أَنْ يَسْتَنْجُوا بِعَظْمٍ أَوْ رَوْثَةٍ أَوْ حُمَمَةٍ، فَإِنَّ الله جَعَلَ لَنَا فِيهَا رِزْقًا. فَنَهَانا النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ* رواه أبو داود (39)

503/270 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا جىننىڭ ئەلچىلىرى كېلىپ: ئى مۇھەممەد ! (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) ئۈممەتلىرىڭنى سۆڭەك، تېزەك ۋە يېقىلغۇ كۆللىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشتىن چەكلىگەن بولساڭ، چۈنكى الله بىزنىڭ رىزقىمىزنى شۇلاردىن قىلغان، دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم شۇ نەرسىلەر بىلەن ئىستىنجا قىلىشنى چەكلىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 39)

ھاجەتنى ئادا قىلىشنىڭ سۈننەت ۋە ئەدەبلىرى

1)ئىنسان ھاجىتىنى ئادا قىلىشنى تاكى كىچىك ياكى چوڭ تەرەت قىستاپ كەتكىچىلىك كىچىكتۈرۈۋەتمەي ھاجىتىنى بالدۇر ئادا قىلىشقا ئالدىرىشى لازىمدۇر. ھاجىتى قىستىغانغا قەدەر ھاجىتىنى ئادا قىلماسلىق، تەن سالامەتلىككە زىيانلىقتۇر. ھەمدە ھاجىتى قىستاپ تۇرغاندا ناماز ئوقۇشمۇ مەكرۇھتۇر.

2)ھاجەتخانىغا كىرمەكچى بولغان ئادەم، پۇتىغا ئاياق كىيىپ كىرىش ۋە بېشىدا ئاللاھ تائالانىڭ ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى بار ئۈزۈككە ئوخشاش نەرسە بولسا، ئۇنى ھاجەتخانىغا كىرىشتىن ئىلگىرى چىقىرۋېتىشى لازىمدۇر.

3)ھاجەتخانىغا كىرىشتىن ئىلگىرى ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن، ئى ئاللاھ! مەن ساڭا سېغىنىپ ئەركەك ۋە چىشى شەيتانلارنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن دېگەن دۇئانى ئوقۇيدۇ. يەنى« ئەئۈزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم » دەيدۇ.

4) ھاجەتخانىغا كىرىشتىن ئاۋۋال ئىشتاننىڭ پاچىقىنى تۈرۈش.

5) ھاجەتخانىغا كىرگەندە سول پۇتى بىلەن كىرىدۇ، چىققاندا ئوڭ پۇتى بىلەن چىقىدۇ. ئۇياتلىق يېرىنى يېرىم ئولتۇرۇپ بولۇپ ئاچىدۇ.

6)ئېقىۋاتقان بولسىمۇ سۇغا، ئىرىققا، ئۆستەڭگە، قۇدۇققا، بولاققا، دەرەخ ئاستىغا خۇسۇسەن مېۋىلىك دەرەخ ئاستىغا، زىرائەتلىككە، كىشىلەر پايدىلىنىدىغان يېشىللىققا، ئادەملەر توپلىنىدىغان يەرلەرگە، يولغا، مەسجىدنىڭ يېنىغا ۋە ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇش ئۈچۈن تەييارلانغان يەرگە كىچىك ياكى چوڭ تەرەت قىلىش ھارامغا يېقىن مەكرۇھتۇر. مانا بۇ ئىسلام دىنىنىڭ مۇھىتنىڭ پاكىزلىقىغا ۋە ھەر تۈرلۈك كېسەللەردىن ساقلىنىشقا ئەھمىيەت بەرگەنلىكىدۇر.

7)كىچىك تەرەت قىلىۋاتقاندا، ھەتتا سۈيدۈك شامال بىلەن كەينىگە قايتىپ چاچرىماسلىقى ئۈچۈن، شامال چىقىش تەرەپكە قاراپ ئولتۇرۇشقا، يەنە شۇنىڭدەك چوڭقۇر يەردە تۇرۇپ دۆڭگە قاراپ تەرەت قىلىشقا بولمايدۇ.

8)تاشنىڭ ئاستىدىكى زىيانلىق ھاشارەتلەرنىڭ چىقىپ زىيان يەتكۈزۈپ قېلىشىدىن ياكى تاشنىڭ ئاستىكى ھايۋانلارغا زىيان سېلىپ قويۇشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن تاشقا كىچىك تەرەت قىلىش ھارامغا يېقىن مەكرۇھتۇر.

9)تەرەت قىلىۋاتقان چاغدا ئۆزرىسىز گەپ قىلىش ھارامغا يېقىن مەكرۇھتۇر.

10)ئۆزرىسىز ئۆرە تۇرۇپ كىچىك تەرەت قىلىش مەكرۇھتۇر.

11)ئەر كىشىنىڭ، ئۇنىڭ كىچىك ۋە چوڭ تەرەتنى تازىلاشتىن ئىلگىرى ھەتتا ئالدى تەرەت يولىدىن سۈيدۈكنىڭ چۈقۇم چىقىپ بولغانلىقىنى جەزملەشتۈرىدىغان ھالەتكە ۋە دىلىدا سۈيدۈكنىڭ چوقۇم توختىغانلىقىغا ئىشىنەلەيدىغان ھالەتكە كەلگەنگە قەدەر ئالدى تەرەت يولىغا توپا ياكى قەغەز تۇتۇپ ئۇياق بۇياققا ماڭغانغا ئوخشاش ئىشلار بىلەن ئالدى تەرەت يولىدىن سۈيدۈكنى پاكىزلىشى لازىمدۇر. ئاندىن تەرىتىنى سۇ ياكى تاش بىلەن تازىلايدۇ.

12) تەرەت قىلغاندا ئامال بار تەرەتلىرىنى چىقىرىشقا تىرىشىدۇ ۋە ئۇياتلىق يېرىنى ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆرە بولۇشتىن ئىلگىرى ياپىدۇ.

13)ھاجەتخانىدىن چىقىپ بولۇپ، ئى ئاللاھ! سېنىڭ مەغپىرىتىڭنى تىلەيمەن، مەندىن پاسكىنا نەرسىلەرنى چىقىرۋەتكەن ۋە ماڭا سالامەتلىك بەرگەن ئاللاھ تەئالاغا ھەمدۇ سانالار بولسۇن، دەيدۇ.

14)ھاجەتخانىدىن چىقىپ بولغاندىن كېيىن قولىنى يۇيىدۇ ياكى كىچىك تاھارەت ئالىدۇ.

15) تەرەنى تازىلاشقا، ئىستىنجا قىلىشقا ئوڭ قولنى ئىشلىتىشكە بولمايدۇ. سول قول ئىشلىتىلىدۇ.

487/265 - عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: كَانَتْ يَدُ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الْيُمْنَى) لِطُهُورِهِ وَطَعَامِهِ وَكَانَتْ يَدُهُ الْيُسْرَى لِخَلَائِهِ وَمَا كَانَ مِنْ أَذًى* رواه أبو داود (33)

487/265 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئوڭ قولىنى تاھارەت ئېلىش ۋە تاماق يېيىش ئۈچۈن، سول قولىنى ھاجەت قىلىش ۋە نىجاسەتنى تازىلاش ئۈچۈن ئىشلىتەتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 33)

تاھارەتسىزلىكتىن پاكلىنىش

بەدەننىڭ پاكلىقى نىجاسەتتىن پاكلىنىش بولۇپ، نىجاسەت ئىككى خىلدۇر:

1ـ چوڭ ـ كىچىك تەرەت قىلىش بولۇپ، تاھارەت ئېلىشنى ياكى (سۇ پاك بولمىغان ياكى سۇ ئىستېمال قىلسا بولمايدىغان بىر ئۆزرىۋر مەۋجۇت بولغاندا) تەيەممۇمنى ۋاجىب قىلىدۇ. بۇ بولسا ئىككى ئورگاننىڭ بىرىدىن پېشەپ ياكى سۈيدۈك ياكى بولمىسا يەل چىقىش ئارقىلىق مەيدانغا كېلىدۇ.

2ـ جۇنۇبەت بولۇپ، بۇ غۇسلىنى ۋاجىب قىلىدۇ. بۇ بولسا يا ئۇيقۇدا ئىھتىلام بولۇش ياكى ئەر ـ ئاياللىنىڭ تەناسۇل ئەزالىرىنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن ئۇچرىشىشى ئارقىلىق بولىدۇ. يەنە ئاياللاردا كۆرۈلىدىغان ھەيز ۋە نىپاسمۇ غۇسلىنى ۋاجىب قىلىدۇ.

تاھارەت ئېلىشنىڭ ھۆكمى

1.تاھارەتسىز ئادەم ناماز ئوقۇماقچى ياكى جىنازا نامىزى ئوقۇماقچى، ياكى تىلاۋەت سەجدىسى قىلماقچى بولغاندا ، ئۇنىڭ تاھارەت ئېلىشى پەرىزدۇر. جانابى ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ

مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (6)]

« ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولۇپ) تۇرغىنىڭلاردا، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، ئەگەر جۇنۇپ بولساڭلار پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار)، ئەگەر كېسەل بولساڭلار (سۇ زىيان قىلىدىغان بولسا)، ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (سۇ تاپالمىساڭلار)، ياكى سىلەرنىڭ بىرسىڭلار ھاجەتخانىدىن كەلگەن (يەنى تاھارەت سۇندۇرغان) بولساڭلار، ياكى ئاياللىرىڭلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن (غۇسلى تاھارەت ئۈچۈن) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقتا تەيەممۇم قىلىڭلار، ئۇنىڭ بىلەن يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، اللہ سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ، لېكىن اللہ شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن سىلەرنى پاك قىلىشنى، (ئىسلام شەرىئىتىنى بايان قىلىش بىلەن) نېمىتىنى سىلەرگە تاماملاشنى خالايدۇ. » (مائىدە سۈرىسى 6 ـ ئايەت). مانا بۇ ئايەت بىلەن تاھارەت، ئۇنىڭسىز ناماز ئوقۇغىلى بولمايدىغان، پەقەتلا تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن ناماز ئوقۇش جائىز بولىدىغان قەتئىي بىر پەرز بولدى. تاھارەتسىز ئوقۇلغان ناماز باتىل بولۇپ، تاھارەتسىز ناماز ئوقۇغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ.

2. كەبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلغاندا تاھارەت ئېلىش ۋاجىپتۇر.

3.ئۇخلاش ئالدىدا تاھارەت ئېلىش سۈننەتتۇر.

4. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داۋاملىق شۇنداق قىلغانلىقى ئۈچۈن تاھارەتنىڭ ئۈستىگە تاھارەت ئېلىش مۇستەھەپتۇر.

تاھارەتنى توغرا ئېلىشنىڭ شەرتلىرى

1. تاھارەت ھەم پاكىز ھەم باشقىسىنى پاكىزلىيالايدىغان سۇ بىلەن ئېلىنىشى لازىمدۇر. سۇدىن باشقا نەرسە بىلەن تاھارەت ئېلىش توغرا ئەمەستۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا: « ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولۇپ) تۇرغىنىڭلاردا، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، » دەپ بولغاندىن كېيىن « ئەگەر جۇنۇپ بولساڭلار پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار)، ئەگەر كېسەل بولساڭلار (سۇ زىيان قىلىدىغان بولسا)، ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (سۇ تاپالمىساڭلار)، ياكى سىلەرنىڭ بىرسىڭلار ھاجەتخانىدىن كەلگەن (يەنى تاھارەت سۇندۇرغان) بولساڭلار، ياكى ئاياللىرىڭلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن (غۇسلى تاھارەت ئۈچۈن) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقتا تەيەممۇم قىلىڭلار، » دېدى.

2. يۇيۇش پەرز بولغان ئەزاالارغا سۇنىڭ يېتىشىگە توسالغۇ بولىدىغان، ئۇ ئەزاالاردىكى شامنىڭ ئېقىندىسى، خېمىر، ھاك، گەج ۋە بۇياقتا ئوخشاش نەرسىلەرنى تازىلاش لازىمدۇر.

1) ئاياللارنىڭ تىرناقلىرىغا سۈرتىۋالغان بۇياقلىرى، سۇنىڭ تىرناقلىرىغا يېتىپ بېرىشىغا توسالغۇ بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاياللار تىرناقلىرىدىكى ئۇ بوياقنى چىقىرۋېتىپ تاھارەت

ئالمىسا، ئالغان تاھارىتى توغرا بولمىغان بولىدۇ. ئەمما يۈزلىرىگە ۋە ئىككى لەۋلىرىگە سۈرتىۋالغان بوياقلىرى چاپلاشقاق ۋە قاتتىق بولمىغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇلار سۇنىڭ ئۇ يەرلەرگە يېتىپ بېرىشىگە توسالغۇ بولمايدۇ. بۇلارنىڭ ھۆكمى خۇددى قولغا ۋە پۇتقا قويغان خېنىنىڭ ھۆكمىگە ئوخشاشتۇر. بۇ نەرسىلەردە ئېتىبارغا ئېلىنىدىغان ئىش سۇنىڭ تەنگە يېتىپ بېرىش ياكى بارماسلىقىدۇر.

2)ئەگەر بارماقتا سالغان ئۈزۈكى تار بولسا، سۇنىڭ ھەتتا ئۈزۈكنىڭ تېگىگە كىرىشى ئۈچۈن ئۈزۈكنى ئۇياق بۇياققا مىدىرلىتىش ۋاجىپتۇر. ئەگەر ئۈزۈك كەڭرى بولسا، ئۈزۈكنى ئۇياق-بۇياققا مىدىرلىتىش سۈننەتتۇر.

3)ئەگەر ئايال كىشى ياسالغان تىرناق سالىدىغان بولسا، ئۇ تىرناق سۇنىڭ تىرىگە يېتىپ بېرىشىغا توسالغۇ بولىدىغان بولغاچقا، تاھارەت ئېلىشتىن ئىلگىرى ئۇ تىرناقلارنى چىقىرۋېتىش ۋاجىپتۇر.

4)ئەگەر ئايال كىشى ياسالغان چاچ كىيىدىغان بولسا، ئۇ چاچنىڭ ئۈستىگە قىلغان مەسھىسى توغرا بولمايدۇ. چۈنكى، ياسالغان چاچنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش خۇددى تەلپەك تۇماقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلغانغا ئوخشاشتۇر، بۇ توغرا ئەمەستۇر.

5)بوياقچى، تامچى ۋە سىۋاقچىغا ئوخشاش ئادەملەرنىڭ تاھارەتتە يۇيۇش پەرز بولغان ئەزالىرىنىڭ ئۈستىدىكى سۇنىڭ تىرىگە يېتىپ بېرىشىغا توسالغۇ بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تاھارەت ئېلىشتىن ئىلگىرى تازىلاش لازىمدۇر. ئەگەر چىقىرىش قىيىن بولغانلىرى قېلىپ قالسىمۇ بولىدۇ.

3. تاھارەتكە زىت كېلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ئۆزىلمىسىدۇر. مەسىلەن: بىر ئادەم سۈيدۈكنىڭ تامچىلىرى ياكى يارىدىن ئاققان قان توختاشتىن ئىلگىرى تاھارەت ئېلىشنى باشلىغان بولسا، ئالغان تاھارىتى توغرا ئەمەستۇر. لېكىن ئۆزرىسى بار ئادەملەر بۇ قائىدىنىڭ ئىچىگە كىرمەيدۇ.

ئۈچىنچى باپ. تاھارەتنىڭ پەرزى، سۈننەت، مۇستەھەب ۋە مەكرۇھلىرى

تاھارەتنىڭ پەرزى

تاھارەتنىڭ پەرزى تۆت بولۇپ بۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. سۇنى يۈزىدە يۈگۈرتۈش بىلەن يۈزنى بىر قېتىم يۇماق.
2. ئىككى قولنى جەينەك بىلەن قوشۇپ بىر قېتىم يۇماق.
3. باشنىڭ تۆتتەن بىرىگە بىر قېتىم مەسھى قىلماق.
4. ئىككى پۇتنى ھوشۇق بىلەن قوشۇپ بىر قېتىم يۇماق.

يۇقىرقى تۆت پەرزنىڭ دائىرىسىگە يەنە تۆۋەندىكىلەرمۇ كىرىدۇ.

1.ئۇزۇنلۇقىدىن ئالغاندا باشنىڭ چاچ ئۈنگەن يەردىن باشلاپ ئېڭەكنىڭ ئاستىغىچە، تۇغۇرلىقىدىن ئالغاندا ئىككى قۇلاق بىلەن يۈزنىڭ ئارىلىقىدىكى يەرلەر يۈزنىڭ چەك چېگراسىنىڭ ئىچىگە كېرىدۇ.

2. يۈزنىڭ چېگرانىسىنىڭ ئىچىگە يەنە ئىككى كۆزنىڭ چانقىمۇ كېرىدۇ.

3. تېگى كۆرۈلمەيدىغان قويۇق ساقالنىڭ تاشقىرقى قىسمىنى يۇيۇش ساقالنىڭ تېگىدىكى تېرىنى يۇغان بىلەن ئوخشاشتۇر. ئەمما ساقال تېگى كۆرىنىدىغان دەرىجىدە شالاڭ بولسا، سۇنى ساقالنىڭ تېگىدىكى تېرىگە يەتكۈزۈپ ساقالنىڭ تېگىنى يۇيۇش لازىمدۇر.

4. ئەگەر تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ساقلىنى چۈشۈرگەن بولسا ئۇنىڭ ئورنىنى يۇيۇش، ئەگەر بۇرۇتىنى چۈشۈرگەن بولسا ئۇنىڭ ئورنىنى يۇيۇش، بېشىنى چۈشۈرگەن بولسا، باشقا قايتا مەسھى قىلىش، ئەگەر تېرىسى سۇيۇلۇپ كەتكەن ۋە قان چىقمىغانلا بولسا ئۇنىڭ ئورنىنى يۇيۇش پەرز ئەمەستۇر.

5. ئىككى قولنى يۇيۇشنىڭ ئىچىگە جەينەكمۇ، ئىككى پۇتنى يۇيۇشنىڭ ئىچىگە ئۇشۇقمۇ كىرىدۇ.

601/317 ـ أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مَنْ تَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْثِرْ، وَمَنِ اسْتَجْمَرَ فَلْيُوتِرْ))* رواه البخاري (161)، مسلم (237)

601/317 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تاھارەت ئالغان ئادەم بۇرنىغا سۇ ئېلىپ پاكىز چايقىسۇن، (چوڭ تەرەتتىن كېيىن) چالما تۇتقان ئادەم تاق تۇتسۇن. (بۇخارى: 161)

603/318 ـ وللنسائي: أي: إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَنَامِهِ فَليتَوَضَّأَ ولْيَسْتَنْثِرْ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَبِيتُ عَلَى خَيْشُومِهِ* النسائي 90، وقد رواه البخاري (3295)، مسلم (238)

603/318 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ تاھارەت ئالماقچى بولغانلار بۇرنىغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقىسۇن، چۈنكى شەيتان بۇرنىنىڭ تۈشۈكىدە قونۇپ قالىدۇ. (نەسائى: 90)

606/320 ـ وفي رواية قال نُعَيْم بنِ الْمُجْمِرِ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- يَتَوَضَّأُ، فَغَسَلَ وَجْهَهُ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ ثُمَّ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ ثُمَّ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ ثُمَّ (قَالَ:) هَكَذَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ((أَنْتُمْ الْغُرُّ الْمُحَجَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ إِسْبَاغِ الْوُضُوءِ فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ فَلْيُطِلْ غُرَّتَهُ وَتَحْجِيلَهُ)) * مسلم (246) 34

606/320 ـ نۇئەيم ئىبنى ئابدۇللاھ مۇجمىردىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ تاھارەت ئېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇ تاھارەتنى كامىل ئالدى، ئالدى بىلەن يۈزىنى يۇدى، ئاندىن ئوڭ سول بىلىكىنى جەينىكىدىن ئۆتكۈزۈپ يۇغاندىن كېيىن، بېشىغا مەسھى قىلدى، ئاندىن ئوڭ سول پۇتىنىمۇ پاچىقىغا قەدەر يۇيۇپ بولۇپ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇشۇنداق تاھارەت ئالغانلىقىنى كۆرگەنىدىم ۋە: سىلەر ئۈممىتىمنىڭ ئىچىدىن قىيامەت كۈنى تاھارەتنى كامىل ئالغانلىقى ئۈچۈن چىرايلىرى،

پۈت قوللىرى نۇرلانغان هالدا چاقىرىلىدىغان كىشىلەر سىلەر. كىمكى ئۆزىدىكى نۇرنى كېڭەيتەلىسە كېڭەيتسۇن دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى. (مۇسلىم: 246)

609/322 ـ ابْنِ عَبَّاسٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا-: وَاللهِ مَا خَصَّنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ دُونَ النَّاسِ إِلَّا ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ، فَإِنَّهُ أَمَرَنَا أَنْ نُسْبِغَ الْوُضُوءَ، وَلَا نَأْكُلَ الصَّدَقَةَ، وَلَا نُنْزِيَ الْحُمُرَ عَلَى الْخَيْلِ* الترمذي (1701)، النسائي 141

609/322 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزنى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇق ـ ئەۋلادىنى) ھېچ بىر ئىشتا باشقا كىشىلەردىن پەرقلەندۈرگەن ئەمەس، پەقەت تۆۋەندىكى ئۈچ خىل ئىشتا بىزنى باشقىلاردىن پەرقلەندۈرۈپ، بىزنى تاھارەتنى كامىل ئېلىشقا، (بۇ يەردىكى تاھارەتنى كامىل ئېلىشتىن، ھەر ئەزانى ئۈچ قېتىمدىن تولۇق يۇيۇش كۆزدە تۇتىلىدۇ. دېمەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇق ـ ئەۋلادىنى تاھارەتنى بۇ شەكىلدە ئېلىشقا بۇيرىغان، ئەمما باشقىلارنى بۇ شەكىلدە ئېلىشقا تەرغىپ قىلغان، بۇيرىمىغان. چۈنكى ھەر ئەزانى بىر قېتىمدىن يۇيۇش بىلەن ئېلىنغان تاھارەتمۇ ساغلام تاھارەتتۇر.) سەدىقە يېمەسلىككە، ئېشەك بىلەن ئاتنى جۈپلەشتۈرمەسلىككە بۇيرىغانىدى. (نەسائى141)

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى

1. نىيەت قىلماق. نىيەت تاھارەتسىز تۇرۇپ قىلىش توغرا بولمايدىغان بىر ئىبادەتنى كۆڭلىگە پۈكۈش بىلەن ياكى تاھارەتسىزلىكنى يوقۇتۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈش بىلەن، ياكى ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈش بىلەن بولىدۇ. تاھارەت ئالغاندا نىيەت قىلىش، ساۋابقا ئېرىشىش ئۈچۈندۇر چۈنكى، تاھارەت نىيەت ئارقىلىق ئىبادەتكە ئايلىنىدۇ.

7920/4778 ـ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إنما الأعمال بالنيات، وفي رواية بالنبة، وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله، فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها، أو امرأة يتزوجها، فهجرته إلى ما هاجر إليه))* البخاري (6689)، مسلم (1907).

7920/4778 ـ ئەلقەمە ئىبنى ۋەققاس لەيسىدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەردە تۇرۇپ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئەمەل نىيەتكە باغلىق بولۇپ، كىشى پەقەت نىيەت قىلغىنىغا ئېرىشىدۇ. كىمكى الله ۋە اللەنىڭ رەسۇلىنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ھىجرەت قىلىدىكەن، كۆزلىگىنىگە ئېرىشىدۇ. قانداق بىر ئادەمنىڭ ھىجرىتى ئازغىنە دۇنياغا ئېرىشىش ياكى بىر ئايالغا ئۆيلىنىش بولسا، پەقەت شۇنىڭغىلا ئېرىشىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم. (ترمىزى: 2201؛ بۇخارى: 1)

2. تاھارەت ئېلىشنى باشلىغاندا «بىسمىللاھىررەھمانىر رەھىيم » دېيىش.

622/328 ـ أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ وَلَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ))* أبو داود (101)، ابن ماجة (399)

622/328 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تاھارەتسىز ئوقۇلغان ناماز ناماز ئەمەس، بىسمىللاھ دېمەستىن ئالغان تاھارەت تاھارەت ئەمەس. (ئەبۇ داۋۇد: 101)

3. ئىككى قولنى بېغىشغىچە ئۈچ قېتىم يۇيۇش.

4. مسۋاك قىلىش. ناماز ئوقۇغىلى تۇرغاندا، ئۇيقۇدىن ئويغانغاندا، قۇرئان ئوقۇماقچى بولغاندا ۋە كىشىلەر بىلەن بىر يەرگە توپلانغاندا مىسۋاك ئىشلىتىش مۇستەھەپتۇر.

580/304 ـ أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ * البخاري (887)

580/304 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۇممىتىمگە ياكى كىشىلەرگە ئېغىرچىلىق تۇغدۇرۇپ قويماي دېمەيدىغان بولسام، ئۇلارنى ھەر نامازدا مىسۋاك ئىشلىتىشكە بۇيرۇيتتۇم. (بۇخارى: 887)

581/305 ـ ولأحمد: ((لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ بِوُضُوءٍ، ومَعَ كُلِّ وُضُوءٍ بسِوَاكٌ)) أحمد 7461

581/305 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۇممىتىمگە ئېغىرچىلىق تۇغدۇرۇپ قويماي دېمەيدىغان بولسام، ئۇلارنى ھەر نامازغا يىگىدىن تاھارەت ئېلىشقا ياكى ھەر تاھارەتتە مىسۋاك ئىشلىتىشكە بۇيرۇيتتۇم. (ئەھمەد: 7461)

582/306 ـ وللترمذي عن زَيْدِ بْنُ خَالِدٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: أنه يَشْهَدُ الصَّلَوَاتِ فِي الْمَسْجِدِ وَسِوَاكُهُ عَلَى أُذُنِهِ مَوْضِعَ الْقَلَمِ مِنْ أُذُنِ الْكَاتِبِ، لَا يَقُومُ إِلَى الصَّلَاةِ إِلَّا أُسْتَنَّ ثُمَّ رَدَّهُ إِلَى مَوْضِعِهِ* الترمذي (23)

582/306 ـ زەيد ئىبنى خالىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بەش ۋاقىت نامازغا خۇددى كاتىپ قەلەمنى قىسىۋالغاندەك، مىسۋىكىنى قۇلىقىغا قىسىۋالغان ھالەتتە كېلەتتى. چىشىنى مىسۋاكلىماستىن نامازغا تۇرمايتتى، مىسۋاكلاپ بولغاندىن كېيىن، يەنە قۇلىقىغا قىسىۋالاتتى. (تىرمىزى: 23)

583/307 ـ ولأبي داود عن عائشة- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا- أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :كَانَ لَا يَرْقُدُ مِنْ لَيْلٍ وَلا نَهَارٍ فَيَسْتَيْقِظُ إِلَّا تَسَوَّكَ قَبْلَ أَنْ يَتَوَضَّأَ* أبو داود (57)

583/307 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەيلى كۈندۈز ياكى كېچىدە بولسۇن، ئۇخلاپ ئويغانسىلا، تاھارەت ئېلىشتىن بۇرۇن مىسۋاك ئىشلىتەتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 57)

594/315 ـ علي- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((إن العبدَ إذا تسوك، ثم قامَ يصلى، قام الملكُ خلفَه، فيستمعُ لقراءته، فيدنو منه أو كلمة نحوها- حتى يضع فاهُ على فيه، فما يخرجُ من فيه شيءٌ من القرآن الا صار فى جوفِ الملكِ فطهروا أفواهَكُم للقرآن))* للبزار

594/315 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مسۋاك ئىشلىتىشكە بۇيرۇپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كىشى مسۋاك ئىشلىتىپ نامازغا تۇرسا، پەرىشتە ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ قىرائىتىگە قۇلاق سالىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا يېقىنلىشىدۇ، ھەتتاكى ئاغزىنى ئۇنىڭ ئاغزىغا قويىدۇ. ئۇ كىشىنىڭ ئاغزىدىن چىققان قۇرئان شۇ ھامان پەرىشتىنىڭ قەلبىگە كىرىدۇ، شۇڭا سىلەر قۇرئان ئوقۇماقچى بولغاندا ئاغزىڭلارنى پاكىزلاڭلار! (بەززار رىۋايەت قىلغان)

5. ئېغىزنى ھەر قېتىمدا يېڭى ـ يېڭى سۇ ئېلىپ ئۈچ قېتىم چايقاش.

6. بۇرۇنغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىش، ھەر قېتىمدا سۇنى بۇرنىنىڭ ئىچىگە سۇمۇرۇش لازىمدۇر. ئېغىزنى ئايرىم ۋە بۇرنىنى ئايرىم سۇ بىلەن چايقاش ياخشى بولسىمۇ، لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېغىز، بۇرنىنى بىر سۇ بىلەنلا چايقايتتى.

7. قۇيۇق ساقالنى ئارىلاش.

8. سۇنى بارماقلارنىڭ ئارىسىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن قول ۋە پۇتلارنىڭ بارماقلىرىنى ئارىلاش. قوللارنىڭ بارماقلىرىنى ئارىلاش بىرىنى بىرىگە گىرەلەشتۇرۇش بىلەن بولىدۇ. ئەمما پۇتلارنىڭ بارماقلىرىنى ئارىلاش سول قولنىڭ كىچىك بارمىقى بىلەن بولىدۇ، ئايرىشنى ئوڭ پۇتنىڭ كىچىك بارمىقىدىن باشلاپ سول پۇتنىڭ كىچىك بارمىقىغىچە ئايرىدۇ.

577/302 ـ ابْنِ عَبَّاسٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - رفعه: ((إِذَا تَوَضَّأت فَخَلِّلْ أَصَابِعِ يَدَيْكَ وَرِجْلَيْكَ))* الترمذي (39)

577/302 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تاھارەت ئالغىنىڭدا، پۇت ۋە قوللىرىڭنىڭ بارماق ئارىلىرىنى سىلاپ يۇغىن. (تىرمىزى39)

9. يۈز، قول ۋە پۇتلاردىن ئىبارەت يۇيۇلىدىغان ئەزالارنى يۇغاندا ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش.

10. بىر قېتىملىق سۇ بىلەن باشنىڭ ھەممىسىگە مەسھى قىلىش. بىر قېتىملىق سۇ بىلەن باشنىڭ ھەممىسىگە مەسھى قىلىش ئۈچۈن ئىككى ئالقاننى ۋە بارماقلارنى ھۆل قىلىش، كوكۇلىنىڭ ئۈستىگە ھەر بىر قولىدىن ئۈچ بارماقنى قويۇش، قۇلىقىغا مەسھى قىلىش ئۈچۈن ئىككى چوڭ بارمىقىنى ۋە ئىككى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى باشقا تەككۈزمەسلىك، ئاندىن ئىككى قولىنى تاكى باشنىڭ ھەممىسىگە مەسھى قىلىش ئۈچۈن گەردەنگىچە ماڭغۇزۇش ۋە ئىككى قولىنى گەردەنگىچە ماڭغۇزغان ۋاقتىدا ئىككى ئالقاننى باشنىڭ ئىككى تەرىپىگە تەككۈزۈش لازىمدۇر.

11. باشقا مەسھە قىلىپ بولغاندىن كېيىن قولىنى باشقا يېڭى سۇ بىلەن ھۆل قىلماستىن

ئىككى قۇلاقنى مەسھ قىلماق.

12.تاھارەتنى ئايەتتە بايان قىلىنغان تەرتىپ بىلەن ئېلىش شۇنىڭدەك يەنە ئېغىزنى چايقاش بىلەن بۇرنىغا سۇ ئېلىشنىڭ ئارىلىقىدىكى ۋە بۇرنىغا سۇ ئېلىش بىلەن يۈزنى يۇيۇشنىڭ ئارىلىقىدىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىش.

633/333 ـ عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: كَانَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ التَّيَامُنَ مَا اسْتَطَاعَ فِي شأنه كله: فِي طُهُورِهِ، وَتَرَجُّلِهِ، وتنعله* البخاري (426)، مسلم (268)، أبو داود (4140)، الترمذي (608) النسائي112

13.تاھارەت ئالغاندا ئەزالارنى يۇيۇشنى ئوڭدىن باشلاش.

633/333 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تاھارەت ئېلىش، ئايىغىنى كىيىش ۋە چېچىنى تاراشتا مۇمكىنقەدەر ئوڭدىن باشلايتتى. (نەسائى: 112)

14. يۇيۇلغان ئەزالارنى سىلاش. چۈنكى سىلاش پەرزنىڭ تولۇقلىمىسىدۇر.

15.تاھارەتنى ئارقىمۇ ـ ئارقا ئېلىش. تاھارەتنى ئارقىمۇ ـ ئارقا ئېلىش دېگەن، ئۆزرىسىز ھالەتتە بىر ئەزانى يۇغاندىن كېيىن ئارىلىقتا ھېچقانداق ۋاقىت ئۆتكۈزىۋاتماستىن ئۇ ئەزا قۇرۇپ بولغىچە يەنە بىر ئەزانى يۇيۇشقا ئۆتۈشتۇر.

تاھارەتنىڭ مۇستەھەبلىرى

1.باشقا مەسھى قىلىپ بولغاندىن كېيىن گەدەنگە مەسھى قىلىش.

2.تاھارەتنى قىبلە تەرەپكە قاراپ ئىلىش.

3.تاھارەتنى پاك ئورۇندا ئولتۇرۇپ ئىلىش.

4.نامازنىڭ ۋاقتى كىرىشتىن ئىلگىرى تاھارەت ئىلىپ نامازغا تەييارلىنىش.

5.ئەزالارنى يۇيۇش ۋە مەسھى قىلىشقا ئوخشاش تاھارەتنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى باشقا بىر ئادەمدىن ياردەم سورىماستىن ئۆزى قىلىش.

6.ئىغىزغا ۋە بۇرنىغا سۇنى ئوڭ قولى بىلەن ئىلىش. مىشقىرىش ۋە پۇتلىرىنى سىلاشنى سول قولى بىلەن قىلىش. روزىدار بولمىسا، ئېغىز-بۇرنىغا سۇنى قاتتىق-قاتتىق ئېلىش.

7.تاھارەت، بىر ئىبادەتنى قىلىشنىڭ باشلىنىشى بولغاچقا تاھارەتنىڭ دۇنيانىڭ كىرلىرىدىن يىراق بولۇشى ئۈچۈن تاھارەت ئېلىۋاتقان چاغدا دۇنيا ئىشلىرىغا ئائىت سۆزلەرنى قىلماسلىق.

8.سۇنى ئىشلىتىشتە ئىسراپمۇ قىلماسلىق، بەك بېخىللىقمۇ قىلماسلىق.

9.ئۆرە تۇرۇپ ۋە قىبلە تەرەپكە قاراپ تاھارەتتىن ئاشقان سۇيىدىن ئىچىش.

10. تاھارەتنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن شېرىكى يوق بىر ئاللاھدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى، دەپ گۇۋاھلىق بېرىش ۋە ئى ئاللاھ! مېنى تەۋبە قىلغۇچىلارنىڭ ۋە پاكلانغۇچىلارنىڭ قاتارىدىن قىلغىن دېيىش لازىمدۇر.

11.تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش.

12.قول ۋە پۇتلىرىنى يۇغاندا، چەك توختۇتۇلۇپ بېرىلگەن يەرلىرى بولغان جەينەكتىن

ۋە هوشۇقتىن ئاشۇرۇپ يۇيۇش.

تاھارەتنىڭ مەكرۇھلىرى

1. سۇ بىلەن يۇزنگە ئۇرۇش.

2. ئادەم ناھايىتى جىق ياكى ئىقىپ تۇرغان سۇدا تاھارەت ئالغان بولسىمۇ، سۇنى ھاجەتتىن تاشقىرى ئىشلىتىپ ئىسراپ قىلىش.

3. يېڭى سۇ بىلەن باشقا يەنە بىر قېتىم مەسھى قىلىش.

4. ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق يۇيۇش سۈننەت دەپ قاراپ ئەزالارنى ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق يۇيۇش.

تاھارەتنى بۇزىدىغان ۋە بۇزمايدىغان ئىشلار

1. مەيلى چىققان نەرسە كىچىك تەرەت، چوڭ تەرەت ۋە يەلگە ئوخشاش ئادەتتە چىقىدىغان نەرسىلەر بولسۇن ياكى قۇرۇت ۋە تاشقا ئوخشاش ئادەتتە چىقمايدىغان نەرسىلەر بولسۇن ئالدى ۋە ئارقا تەرەت يوللىرىدىن بىرەر مۇمكىن نەرسىنىڭ چىقىشىدۇر.

1) ئەر ياكى ئايالنىڭ كىچىك تەرەت يولىدىن يەل چىقسا، بۇ يەل تاھارەتنى سۇندۇرمايدۇ. چۈنكى، ئۇ يەل پاسكىنا نەرسىلەرنىڭ ئورنىدىن قوزغالمىغاندۇر.

2) ئارقا تەرەت يولىغا گىرادۇس تەكشۇرگۈچنى تىقىپ ئالغان، ئۇنىڭغا چوڭ تەرەتتىن ياكى كىچىك تەرەتتىن بىر نەرسە ئىلىنىپ چىققان بولسا، تاھارەت بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

3)ئەگەر بىرى، ئارقا تەرەت يولىغا دورا ئىقتقان، ئاندىن ئۇ دورا ئۇ يەردىن ئىقىپ چىققان بولسا تاھارىتى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

4) ئەر كىشى ئالدى تەرەت يولىغا دورا تېمىتقان، ئاندىن ئۇ دورا ئۇ يەردىن قايتىپ چىققان بولسا، بۇنىڭ بىلەن تاھارەت سۇنۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى، ئالدى تەرەت يولى پاسكىنا نەرسىلەر تۇرىدىغان بىر ئورۇن ئەمەستۇر.

5) ئايال كىشى ئالدى تەرەت يولىغا پاختا قويغان، ئالدى تەرەت يولىدىن چىققان ھۆللۈك پاختىنىڭ يۈزىنى ھۆل قىلغان بولسا، ئۇنىڭ تاھارىتى بۇزۇلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئالدى تەرەت يولىدىن چىققان ھۆللۈك پاختىنىڭ تەرەت يولىغا تىگىپ تۇرغان تەرىپىنى ھۆل قىلغان ۋە ئۇ ھۆللۈك، ئۇ تەرەپتىن پاختىنىڭ يۈزىگە ئۆتمىگەن بولسا، ئۇنىڭ تاھارىتى تاكى ئۇ يەرگە قويغان پاختىنى ئىلىۋاتقانغا قەدەر بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

6) ئاياللارنىڭ ئالدى تەرەت يولىدىن چىقىدىغان بولۇپمۇ تۇغۇتى يېقىنلىشىپ قالغاندا چىقىدىغان شىرلىك سۇيۇقلۇقنىڭ چىقىشى بىلەن تاھارەت بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

2. قان، يىرىڭ ۋە قۇسۇققا ئوخشاش پاسكىنا نەرسىلەرنىڭ ئالدى ۋە ئارقا تەرەت يوللىرىدىن باشقا بىر يەردىن چىقىشى.

691/367 ـ وله: أن ابْنَ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– كَانَ إِذَا رَعَفَ انْصَرَفَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَجَعَ فَبَنَى وَلَمْ يَتَكَلَّمْ* رواه مالك79

691/367 ـ نافىئنىڭ رىۋايەت قىلىشچە، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇرنى قاناپ كېتىپ قالسا، چىقىپ قايتىدىن تاھارەت ئىلىپ، گەپ قىلماستىن قايتىپ

كېلىپ، نامازنى كەلگەن يېرىدىن داۋاملاشتۇراتتى. (مالىك: 79)

3. بىر كىشى ساغرىسىنى يەرگە بېسىپ ئەمەس سۈزۈلۈپراق يېتىپ ئۇخلىغان بولسا، ئۇنىڭ تاھارىتىنىڭ ھۆكمەن بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ.

1) تاھارىتى بار بىر ئادەم يېنىچە ياكى تىزىنىڭ بىرىگە يۆلىنىپ ئۇخلىغان بولسا، ئۇنىڭ تاھارىتى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

2) ئەگەر ئۇ ئادەم ساغرىسىنى يەرگە بېسىپ ئولتۇرغان ھالەتتە ئۇخلىغان بولسا، مەيلى ئۇ بىرەر نەرسىگە يۆلىنىپ ئۇخلىغان بولسۇن ياكى ئۇخلىمىغان بولسۇن ئۇنىڭ تاھارىتى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

3) بىر ئادەم ئۆرە تۇرغان ياكى رۇكۇ قىلغان ياكى سەجدە قىلغان ھالىتىدە تۇرۇپ ئۇخلىغانغا ئوخشاش ئۆزىنى قويۇپ بەرمىگەن ھالدا تۇرۇپ ئۇخلىغان بولسا، ئۇ ئادەم مەيلى نامازنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ شۇنداق ئۇخلىسۇن ياكى نامازنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ شۇنداق ئۇخلىسۇن تاھارىتى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

4. بالاغەتكە يەتكەن بىر ئادەمنىڭ مەيلى ئۇ ئۆزىنىڭ نامازدا ئىكەنلىكى ئېسىدە بار تۇرۇپ قەستەن كۈلگەن بولسۇن ياكى ئۆزىنىڭ نامازدا ئىكەنلىكى ئېسىدە يوق تۇرۇپ كۈلگەن بولسۇن رۇكۇ ۋە سەجدىلىك بىر نامازنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ ئاۋازلىق كۈلىشى تاھارەتنى ۋە ھەم نامازنى بۇزىدۇ.

5. ھۇشىدىن كېتىش يەنى ساراڭ بولۇپ قېلىش، مەست بولۇش ۋە زەھەرلىنىش چېكىملىككە ئوخشاش تاھارەتنى سۇندۇرىدىغان بىرەر سەۋەب بىلەن ھۇشىدىن كېتىش تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ.

6. شەھۋەت بىلەن قەستەن ئاياللارغا قول تەككۈزۈش تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ.

7. قەستەن يالىڭاچ ۋە ئارىدا ھېچقانداق بىر كىيىم بولماستىن ئۆزىنىڭ ياكى باشقىلارنىڭ جىنسى ئەزاسىنى تۇتۇش.

ئۆزرىسى بار ئادەمنىڭ تاھارىتى توغرىسىدا

ئۆزرىسى بار كىشى بولسا، سىيدۈك ئېقىش كېسىلىگە ياكى ئىچى سۈرۈلۈش كېسىلىگە ياكى يەل كېلىدىغان كېسەلگە گىرىپتار بولغان ياكى كۆز ئاغرىقى كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ ئۇنىڭدىن يېرىڭ ئېقىپ تۇرىدىغان ياكى قۇلىقىدىن ياكى ئەمچىكىدىن، ياكى كىندىكىدىن بىر نەرسە ئاققانغا ئوخشاش تىنىدىن داۋاملىق تاھارەتنى بۇزۇدىغان بىر نەرسە چىقىپ تۇرىدىغان بىر كېسەلگە گىرىپتار بولغان ئادەمدۇر.

ئىسلام دىنى شەرىئەت ۋە ئاسانلىق ئېلىپ كېلىدىغان دىن بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزرىسى بار كىشىلەرگە ھەر بىر نامازغا ئۇ نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەن چاغدا تاھارەت ئېلىپ تاكى ئۇ نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كىتىپ بولغىچە ئۇ ئادەمدىن چىقىدىغان نەرسە چىقىپ تۇرسىمۇ ئۇ نامازنى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئۆزى خالىغان نەپلە نامازلارنى ئوقۇشقا رۇخسەت قىلدى.

885/463 ـ عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: إِنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ الَّتِي كَانَتْ تَحْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ شَكَتْ إِلَى رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الدَّمَ، فَقَالَ لَهَا: ((امْكُثِي قَدْرَ مَا

كَانَتْ تَحْبِسُكِ حَيْضَتُكِ، ثُمَّ اغْتَسِلِي فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ))* وفي أخرى: ((ثُمَّ اغْتَسِلِي وَصَلِّي))*رواه مسلم (334)

885/463 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئايالى ئۇممۇ ھەبىبە بىنتى جەھش قان توختىماسلىق كېسىلى ھەققىدە شىكايەت قىلىپ كەلگەندە، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا: نورمال ھەيز كۆرىدىغان كۈنلىرىڭنىڭ مۇددىتىچە كۈتۈپ تۇرغىن، ئاندىن كېيىن يۇيۇنغىن دېدى. ئەمما ئۇ ئايال ھەر ۋاخ ناماز ئۈچۈن يۇيۇناتتى. يەنە بىر رىۋايەتتە: يۇيۇنغىن ۋە ناماز ئوقۇغىن دېيىلگەن (مۇسلىم: 334)

888/464 ـ وفي أخرى، قال لفاطمة بنت أبي حبيش: ((اغتسلي، ثم توضئي لكل صلاة وصلي))*

888/464 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە رەسۇلۇللاھ پاتىمە بىنتى ئەبۇ ھۇبەيشكە: يۇيۇنغىن، ئاندىن كېيىن ھەر نامازغا يېڭىدىن تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇغىن دېگەن. (ئەبۇ داۋۇد: 298)

تۆتىنچى باپ. يۇيۇنۇش يەنى غۇسلى قىلىش توغرىسىدا

غۇسلىنىڭ مەنىسى ۋە ھۆكمى

غۇسلى قىلىش يۇيۇنۇش دېگەنلىك بولۇپ ، يۇيۇنۇش- تەنىنىڭ سۇنى يەتكۈزۈش مۇمكىن بولغان يەرلىرىگە سۇنى تولۇق يەتكۈزۈشنى كۆرسىتىدۇ. يۇيۇنۇش ئىككى قىسىم بولىدۇ. بىرى پەرز بولغان يۇيۇنۇش، يەنە بىرى سۈننەت بولغان يۇيۇنۇش. ئىككى ھالەتتە يۇيۇنۇش پەرز بولىدۇ.

بىرىنچى ھالەت بولسا، جۇنۇپلۇق ھالىتىدۇر. ئىنسان ئىككى سەۋەب بىلەن جۇنۇپ بولىدۇ.

بىرىنچى سەۋەپ تۇتقانغا، قارىغانغا، ۋە قۇچاقلاشقانغا، ئېھتىلام بولغانغا ئوخشاش بىرەر سەۋەب بىلەن مەنىينىڭ ئىنساننىڭ ۋۇجۇدىكى ئورنىدىن ئايرىلىپ ئەر كىشىدىن ياكى ئايال كىشىدىن شەھۋەت بىلەن چىقىشىدۇر.

ئىككىنچى ھالەت بولسا، ئايال كىشىنىڭ ھەيز ياكى نىفاستىن پاكلانغان ھالىتىدۇر. بۇ ھالەتتىمۇ ئايال كىشىگە يۇيۇنۇش پەرز بولىدۇ.

845/441 ـ عائشة- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا-: أَنَّ امْرَأَةً من الأنصار سَأَلَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ غُسْلِهَا مِنَ الحِيضِ فَأَمَرَهَا كَيْفَ تَغْتَسِلُ ثم قَالَ: ((خُذِي (فِرصة) مِنْ مِسْكٍ فَتَتطَهَّرِي بِهَا)). قَالَتْ: كَيْفَ أَتَطَهَّرُ بها؟ قَالَ ((تَطَهَّرِي بِهَا)) قَالَتْ: كَيْفَ، قَالَ: ((سُبْحَانَ الله! تَطَهَّرِي بها)) فَاجْتَبَذْتُهَا إِلَيَّ، فَقُلْتُ: تَتَبَّعِي بِهَا أَثَرَ الدَّمِ* رواه البخاري (314) مسلم (332)

845/441 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: بىر ئايال رەسۇلۇللاھتىن ھەيزدىن قانداق غۇسلى قىلىش توغرىسىدا سورىدى. رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ ئايالغا غۇسلى قىلىشنى ئۆگىتىپ: (مۇمكىن بولسا) ئىپار سۈرۈلگەن بىر پارچە لاتا بىلەن تازىلانغىن!

دېدى. ئۇ ئايال: ئۇنىڭ بىلەن قانداق تازىلىنىمەن ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ بىلەن تازىلانغىن، دېدى. ئۇ ئايال قانداق؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سۇبھانالللاھ! تازىلانغىن، دېدى. مەن ئۇ ئايالنى يېنىمغا تارتىپ: ئۇنىڭ بىلەن قاننىڭ ئورنىنى (يەنى ئەۋرىتىڭنى) سۈرتكىن، دېدىم. (بۇخارى: 314)

848/444 ـ عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: قَالَتْ أَسْمَاءُ بنت شكل: كَيْفَ تَغْتَسِلُ إِحْدَانَا إِذَا طَهُرَتْ مِنَ الْمَحِيضِ؟ قَالَ: ((تَأْخُذُ سِدْرَهَا وَمَاءَهَا، فَتَوَضَّأُ؟ ثُمَّ تَغْسِلُ رَأْسَهَا وَتَدْلُكُهُ حَتَّى يَبْلُغَ الْمَاءُ أُصُولَ شَعْرِهَا، ثُمَّ تُفِيضُ عَلَى جَسَدِهَا، ثُمَّ تَأْخُذُ فِرْصَتَهَا فَتَطَّهَّرُ)) بِهَا بنحوه* أبو داود (314)

848/444 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: ئەسما پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا كىرىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ھەيزدىن پاك بولغاندا، قانداق غۇسلى قىلىمىز؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: سۇ ۋە سىدر ھازىرلاپ، ئالدى بىلەن تاھارەت ئالىدۇ، ئاندىن كېيىن، بېشىنى يۇيىدۇ. چېچىنىڭ تېگىگە سۇ ئۆتكەنگە قەدەر ئوبدان ئۇۋىلايدۇ. ئاندىن پۈتۈن بەدىنىگە سۇ قۇيىدۇ. ئاندىن لاتىسىنى ئېلىپ تازىلىنىدۇ (يەنى لاتا بىلەن ئەۋرىتىنى سۈرتۈپ تازىلايدۇ)، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 314)

يۇيۇنۇشنى پەرز قىلىدىغان ئىشلار

تۆۋەندىكى ئەھۋاللاردا غۇسلى پەرز بولىدۇ:

1ـ ئويلاش ئارقىلىق بولسىمۇ شەھۋەت بىلەن ئېتىلغان ھالدا مەنى چىقسا.

2ـ ئەر بىلەن ئايالنىڭ خەتنىگاھى ئۇچراشقاندا، ئىككى خەتنىگاھ ئۇچراشسا ئىككىسىنىڭ ھېچقايسىسىدىن مەنى چىقمىسىمۇ غۇسلى پەرز بولىدۇ.

3ـ ئەر ـ ئاياللار ئىھتىلام بولغاندا. ئىھتىلام بولغۇچى ئويغانغان ۋاقتىدا كىيىمىدە ياكى كۆرپىسىدە ھېچقانداق بىر ئەسەر كۆرمىسە ئۇ كىشىگە غۇسلى پەرز بولمايدۇ. شۇنىڭدەك، ئاياللارمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش ئىھتىلام بولىدۇ. ئەگەر بىر ئايال ئويغانغاندا مەنى كۆرسە غۇسلى پەرز بولىدۇ. كۆرمىسە پەرز بولمايدۇ. چۈنكى ھەدىستە دېيىلگەندەك، سۇ (يەنى مەنى) سۇنى لازىم قىلىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە ئەگەر بىر كىشى چۈشىدە ھېچ نەرسە كۆرمىسىمۇ ئويغانغان ۋاقتىدا مەنى ئىزى كۆرگەن بولسا غۇسلى قىلىشى پەرز بولىدۇ.

4ـ ئايال كىشى ھەيزدىن پاك بولغاندا غۇسلى قىلىش پەرز بولىدۇ.

5ـ يەڭگىگەن (تۇغۇت ھالىتى) ئاياللار تۇغۇتتىن قىرىق كۈن ئۆتكەندە غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ، ئەگەر ئۇنىڭ قېنى قىرىق كۈن توشماستىن توختىغان بولسا، بۇ تەقدىردە يۇيۇنۇپ پاكلىنىدۇ ۋە قىرىق كۈننىڭ توشۇشىنى كۈتمەيدۇ.

6ـ ئەگەر بىر كىشى يېڭىدىن ئىسلام دىنىغا كىرگەن بولسا، ئۇ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئىزھار قىلىپ بولغاندىن كېيىن غۇسلى قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ.

سۈننەت بولغان يۇيۇنۇش

1)جۈمە نامىزى ئۈچۈن يۇيۇنۇش سۈننەتتۇر. بۇنىڭ دەلىل پاكىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆۋەندىكى ھەدىسى.

1840/1059 – سَلْمَانُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعَةِ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ الطُّهْورِ، وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ وْيَمَسُّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ الله لَهُ ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الجُمُعَةِ الْأُخْرَى))* البخاري (883)، النسائي 104/3

1840/1059 ـ سەلمان فارىسى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى جۈمە كۈنى غۇسلى قىلىپ، ئىمكانىنىڭ بېرىچە پاكىزلىنىپ، چاچ ـ ساقال ۋە بەدەنلىرىنى مايلاپ، ئۆيدىكى خۇشپۇراقلىق بۇيۇملارنى ئىشلىتىپ، ئاندىن مەسجىدكە كەلسە ۋە ئىككى ئادەمنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتمەستىن، قانچىلىك ناماز ئوقۇغۇسى كەلسە ئوقۇپ بولۇپ، ئىمامنىڭ خۇتبىسىگە شۈك ئولتۇرۇپ قۇلاق سالسا، ئۇ ئادەمنىڭ شۇ جۈمەدىن يەنە بىر جۈمە كۈنىگىچە بولغان ئارىلىقتىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. (بۇخارى: 883)

1841/1060 – أَوْسُ بْنُ أَوْسٍ الثَّقَفِيُّ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مَنْ غَسَّلَ أوَ اغْتَسَلَ وبَكَّرَ وَابْتَكَرَ وَمَشَى وَلَمْ يَرْكَبْ وَدَنَا مِنَ الْإِمَامِ ولم يَلْغُ وَاسْتَمَعَ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ أجرُ عَمَلِ سَنَةٍ صِيَامِهَا وَقِيَامِهَا))* أبو داود (345)، الترمذي (496)، النسائي 3/ 97

1841/1060 ـ ئەۋس ئىبنى ئەۋس سەقەفى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: كىمكى جۈمە كۈنى غۇسلى تاھارەت ئېلىپ، جۈمە نامىزى ئۈچۈن ئۆيدىن بالدۇر چىقسا ۋە پىيادە مېڭىپ، مەسجىدكە بىرىنچى بولۇپ كەلسە، ئاندىن ئىمامغا يېقىن ئولتۇرۇپ، ھېچبىر نەرسە ئوينىماي، خۇتبىنى تىڭشىسا، ئۇنىڭ ھەر بىر قەدىمى ئۈچۈن بىر يىل كۈندۈزى روزا تۇتۇپ، كېچىسى ناماز ئوقۇغاننىڭ ئەجرى بېرىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 345)

2)ئىككى ھېيت نامىزى ئۈچۈنمۇ يۇيۇنۇش سۈننەتتۇر.

3) ئېھرام باغلاش ئۈچۈنمۇ يۇيۇنۇش سۈننەتتۇر.

يۇيۇنۇشنىڭ پەرزلىرى

1ـ2. ئېغىزىغا ۋە بۇرنىغا سۇ ئېلىش چۈنكى، ئېغىز ۋە بۇرۇن قاتارلىقلارمۇ تەننىڭ ئىچىدىكى بىر ئەزادۇر.

3. تەننىڭ سۇ يەتكۈزۈش قىيىن بولغان يەرلىرىدىن باشقا ھەممە يەرلىرىنى ئۇ يەرلەرگە سۇنى ئېقىتىپ يۇيۇش.

يۇيۇنۇشنىڭ سۈننەتلىرى

1. ئۇياتلىق يەرلىرىنى ئېچىشتىن ئىلگىرى«بىسمىللاھىرراھمانىر رەھىيم» دېيىش.

2. يۇيۇنۇشنىڭ ساۋاب بېرىلىدىغان بىر ئىبادەت شەكلىگە كىرىشى ئۈچۈن نىيەت قىلىدۇ. نىيەت بولسا، يۇيۇنۇشنىڭ توغرا بولۇشىنىڭ بىر شەرتى ئەمەستۇر.

3. قاچىدىكى سۇغا قولنى تىقىش ئۈچۈن قولنى يۇيۇش. يەنى بۇرۇنقى زاماندا ھازىرقىدەك يۇيۇنۇش ئۈچۈن مۇنچا ياكى باشقا يۇيۇنۇش سايمانلىرى بولمىغانلىقتىن ، سۇنى قاچىدىن قول

بىلەن ئېلىپ يۇيۇنۇشقا توغرا كېلەتتى.

4. ئالدى ۋە ئارقا تەرەت يوللىرىنى تازىلاپ يۇيۇش.

5. نامازغا ئالغاندەك كىچىك تاھارەت ئىلىش.

6. بەدىنىگە ئۈچ قېتىمدىن سۇ قۇيۇپ يۇيۇش.

779/406 ـ عائشة- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا- أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ يَبْدَأُ فَيَغْسِلُ يَدَيْهِ، ثُمَّ يُفْرِغُ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ فَيَغْسِلُ فَرْجَهُ، ثُمَّ يَتَوَضَّأُ وُضُوءَهُ، لِلصَّلَاةِ ثُمَّ يَأْخُذُ الْمَاءَ فَيُدْخِلُ أَصَابِعَهُ فِي أُصُولِ الشَّعْرِ، حَتَّى إِذَا رَأَى أنه قَدِ اسْتَبْرَأَ حَفَنَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حفنَاتٍ ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ* رواه البخاري (248)، مسلم (316)

779/406 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جۇنۇبەتتىن غۇسلى قىلسا، ئەۋەل ئىككى قولىنى يۇياتتى، ئاندىن ئوڭ قولى بىلەن سول قولىغا سۇ قويۇپ، ئەۋرىتىنى يۇياتتى. ئاندىن نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئالغاندىن كېيىن، سۇنى ئېلىپ قولىنى چاچلىرىنىڭ تېگىگە قەدەر يەتكۈزەتتى، پاكىز يۇيۇلغىنىغا قانائەت ھاسىل قىلغاندىن كېيىن، بېشىغا ئۈچ ئوچۇم سۇ تۆكەتتى. ئاندىن باشقا ئەزالىرىنى يۇيۇپ، ئاخىرىدا پۇتىنى چايقايتتى. (مۇسلىم: 316)

778/405 ـ ثَوْبَانَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: اسْتَفْتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الغسل من الجنابة فَقَالَ: ((أَمَّا الرَّجُلُ فَلْيَنْشُرْ رَأْسَهُ فَلْيَغْسِلْهُ حَتَّى يَبْلُغَ أُصُولَ الشَّعْرِ، وَأَمَّا الْمَرْأَةُ فَلَا عَلَيْهَا أَنْ لَا تَنْقُضَهُ لِتَغْرِفَ عَلَى رَأْسِهَا ثَلَاثَ غَرَفَاتٍ بِكَفَّيْهَا))* رواه أبو داود (255)

778/405 ـ سەۋبان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: كىشىلەر پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن بۇ ھەقتە پەتىۋا سورىۋىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەر كىشى چاچلىرىنى چۇۋۇپ، تېگىگە قەدەر سۇ يەتكۈزسۇن، ئاياللار چاچلىرىنى چۇۋۇمىسىمۇ، بېشىغا ئۈچ قېتىم سۇ تۆكسە، شۇ كۇپايە قىلىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. (ئەبۇ داۋۇد: 255)

7. يۇيۇنغاندا كىشىلەرنىڭ كۆرۈپ قىلىشىدىن ئۆزىنى توسۇپ تۇرىدىغان بىر يەردە يۇيۇنۇش لازىم.

غۇسلىنىڭ قانداق ئادا قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

جۇنۇبەتتىن پاك بولۇش نىيىتى بىلەن سۇنى ھازىرلاپ مۇنچىغا كىرىپ بولغاندىن كېيىن تۆۋەندىكىلەرنى قىلىشىڭىز سۈننەت:

1) قولنى ئۈچ قېتىم يۇيۇش.

2) ئەۋرەت جايىنى سۇ بىلەن ئۈچ قېتىم يۇيۇش.

3) نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئېلىش، لېكىن بۇ تاھارەتتە پۇتىڭىزنى غۇسلىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن يۇيىسىز (ئەمما تاھارەت ئالغاندا يۇيۇلۇشمۇ جائىز).

4) چاچلىرىڭىزنى بارماقلىرىڭىز بىلەن ئارىلاپ بولغاندىن كېيىن بېشىڭىزغا ئۈچ ئوچۇم مىقدارىدا سۇ تۆكىسىز.

5) سۇ قۇيۇپ بەدىنىڭىزنىڭ قالغان قىسمىغا سۇ تۆكىشىڭىز ۋە بەدىنىڭىزدە سۇ تەگمىگەن يەر قالماسلىقى كېرەك.

6) بەدىنىڭىزنىڭ ھەممە يېرىنى ئۆۋلاپ چىقىشىڭىز مۇستەھەبتۇر.

7) غۇسلى قىلىش يەنە ، ئىغىز ـ بۇرۇننى چايقاش ئارقىلىق تاھارەت ئالغاندىن كېيىن دېڭىزغا ياكى ئۆستەڭگە ۋە ياكى مۇتلەق ھالەتتە سۇغا چۆمۈلۈش بىلەنمۇ ئادا بولىدۇ.

8) غۇسلى قىلىش، خەلق مۇنچىلىرىدىمۇ ئادا بولىدۇ. بەدىنىڭىزنىڭ ھەممىسىگە تولۇق سۇ تۆكۈپ بولغاندىن كېيىن ئاخىرىدا پۇتىڭىزنى يۇيۇپ، ئاللاھقا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتقان ھالدا بەدىنىڭىزنى قۇرۇتۇشقا كىرىشىسىز.

9) غۇسلىدىن كېيىن شۇ دۇئانى ئوقۇشىڭىز سۈننەتتۇر. (ئى ئاللاھ مېنى تەۋبىسى قوبۇل بولغانلاردىن ۋە پاك بولغانلاردىن قىلغىن).

غۇسلى قىلىشتا دىققەت قىلىدىغان ئىشلار

1ـ غۇسلى قىلغۇچى بىر نەرسە بىلەن ئەۋرەتلىرىنى يېپىشى لازىم. لېكىن خىلۋەت بىر جايدا ياكى ئەۋرەتنى ياپالايدىغان بىر سۇغا چۆمۈلۈش ئارقىلىق غۇسلى قىلغان كىشى ئالاھىدە بىر نەرسە بىلەن ئەۋرىتىنى ياپمىسىمۇ بولىدۇ.

2ـ غۇسلى قىلغۇچىنىڭ ۋە تاھارەت ئالغۇچىنىڭ بىر ئۆستەڭدە بولغان تەقدىردىمۇ سۇنى ئىسراپ قىلماسلىقى كېرەك. چۈنكى ئىنسانلارنىڭ ئىسراپخورلۇققا كۆنۈپ قالماسلىقى ۋە بۇنىڭ نەتىجىسىدە شەيتانغا ئىتائەت قىلىپ ئۆزىنىڭ شەرئىتى ئارقىلىق ھەر ئىشتا ئىقتىسادچان بولۇشقا بۇيرىغان رەھمان تائالانىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلماسلىقى ئۈچۈن شەرئەت بۇنى چەكلىگەن.

بەشىنچى باپ. ھەيز ۋە نىفاس ھۆكۈملىرى

ھەيز دېگەن سۆزنىڭ ئۇقۇمى ۋە شەرتلىرى

ھەيز دېگەن سۆز، مەنا جەھەتتىن بىر نەرسىنىڭ ئاققانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

ھەيز دېگەن سۆز ئىستىلاھ جەھەتتىن يېشى توققۇز ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرى، تېخى ئەللىك بەش ياشقا كىرمىگەن، بىرەر كېسەل سەۋەبى بىلەن ۋە قورساق كۆتۈرمىگەن ئايال جىنسىنىڭ بالا ياتقۇسىدىن كەلگەن بىر قاننى بىلدۈرىدۇ.

بىر ئايالدىن كەلگەن قاننىڭ ھەيز ھېساپلىنىشى ئۈچۈن تۆۋەندىكى شەرتلەرنىڭ تېپىلىشى لازىمدۇر.

1. قاننىڭ، بالا ياتقۇدىن چىقىشى لازىمدۇر.
2. قاننىڭ، بالا تۇغقانلىق سەۋەبى بىلەن كەلگەن قان بولماسلىقى لازىمدۇر.
3. ئايالنىڭ قان كېلىشتىن ئىلگىرى ھۆكمەن بولسىمۇ ، پاكلىق بىر مۇددىتىنىڭ ئۆچىدە ياشىشى لازىمدۇر.
4. قاننىڭ كېلىشى، ئەڭ ئاز دېگەندە ئۈچ كېچە كۈندۈزدىن ئاز بولماسلىقى لازىمدۇر.
5. قاننىڭ كېلىشى، ئايال جىنسىنىڭ توققۇز ياشقا كىرىپ بولغاندىن كېيىن بولۇشى لازىمدۇر.

ھەيزنىڭ مۇددىتى ۋە ھەيز قېنىنىڭ رەڭلىرى

بۇ ھەقتە مەزھەپلەر ئارىسىدا ئىختىلاپ بولۇپ ھەنەپىي مەزھەپىدىكىلەر :«ھەيزنىڭ ئەڭ

قىسقا مۇددىتى بولسا، ئۈچ كېچە كۈندۈز، ئۇنىڭ ئەڭ ئۇزۇن مۇددىتى بولسا، ئون كۈندۇر. ئەڭ قىسقا بولغان ئۈچ كېچە كۈندۈزدىن ئاز ياكى ئەڭ ئۇزۇن مۇددىتى بولغان ئون كۈندىن ئارتۇق كەلگەن قان ھەيز قېنى ھېساپلانمايدۇ، ئۇ نورمالسىز ھەيز ھېساپلىنىدۇ» دېدى.

ھەيز قېنىنىڭ رەڭلىرى قارا، قېزىل، سېرىق، يېشىل، قارىغا مايىل ۋە تۇپا رەڭلەردىن ئىبارەت ئالتە خىل بولىدۇ. بۇ رەڭگە ئوخشاش رەڭدە كەلگەن قاننىڭ ھەيز قېنى ھېساپلىنىشى ئۈچۈن كەلگەن ئۇ قان نورمالدا ھەيز كۆرىدىغان كۈنلەردە كېلىشى لازىمدۇر.

ھەيزنىڭ ئاساسلىرى

ھەيزنىڭ ئاساسلىرى قاننىڭ ئايالنىڭ ئىچكىرى جىنسي ئەزاسىدىن چىقىشىدۇر. يەنى ئۇنىڭ ئىچكىرى جىنسي ئەزاسىدىن تاشقىرى جىنسي ئەزاسىغا چىقىشىدۇر.

1) قان چىقىپ ئايالنىڭ ئىچكىرى جىنسي ئەزاسىنىڭ گىرۋېكىگە كېلىپ تۇرۇپ قېلىپ، ئۇ يەردىن سىرتىغا چىقمىغان بولسا، بۇ قان بىلەن ئىلگىرىدە بايان قىلىنغان شەرتلەر تېپىلغان شەرت ئاستىدا ئۇ ئايال ھەيزدار ھېساپلىنىدۇ.

2) ئۇ قان كەلگەن قىز، تۇنجى قېتىم قان كەلگەن قىز بولسا، ئۇ قىز ئۇ قاننىڭ سەۋەبى بىلەن بالاغەتكە يەتكەن ھېساپلىنىدۇ.

3) بىر ئايال ئۆزىنىڭ ئىچكىرى جىنسي ئەزاسىغا قاننىڭ كەلگەنلىكىنى سەزگەن، لېكىن ئۇ قان ئۇنىڭ ئىچكىرى جىنسي ئەزاسىدىن ئۇنىڭ تاشقىرى جىنسي ئەزاسىغا چىقمىغان بولسا، كۈچلۈك رىۋايەتكە ئاساسەن ئۇ قان ھەيز قېنى ھېساپلانمايدۇ.

4) بىر ئايالنىڭ ئىچكىرى جىنسي ئەزاسىغا قويغان لاتىدا قاننىڭ ئەسىرى كۆرۈلگەن بولسا، ئۇ ھەيز قېنى ھېساپلىنىدۇ.

5)كۆپ ئۇچرايدىغان بىر مەسىلە شۇكى بىر ئايال ئۇخلىغاندا پاك ھالەتتە ئۇخلىغان، ئويغانغاندا ئۆزىدىن قان كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن بولسا، ئۇنىڭ ئويغانغان ۋاقتىدىن باشلاپ ھەيز كۆرگەنلىكىگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ.

6) بىر ئايال ئۇخلىغاندا ھەيزدار ھالەتتە ئۇخلىغان، ئويغانغاندا پاك ھالەتتە قوپقان بولسا، ئۇنىڭ ھەيزدىن پاك بولغانلىقىغا ئۇخلاشنى باشلىغان ۋاقتتىن تارتىپ ھۆكۈم قىلىنىدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۇخلىغان چاغلىرىدا ئوقۇماي ۋاقتلىرىنى ئۆتكۈزىۋاتقان ھەممە نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلىش لازىمدۇر.

پاكلىق ھالىتى

پاكلىق ھالىتى بولسا، قاننىڭ كەلمەي ئۈزۈلۈپ قالغان مۇددىتىنى كۆرستىدۇ. پاكلىق ھالىتى ياكى ھەقىقەتەن بولىدۇ ياكى ھۆكمەن بولىدۇ. پاكلىقنىڭ ھەقىقەتەن بولۇشى قاننىڭ پەقەت ئۈزۈلۈپ قېلىشىدۇر. ئەمما ئۇنىڭ ھۆكمەن بولۇشى ھەيز مۇددىتىنىڭ ئەڭ ئۇزۇن مۇددىتى بولغان ئون كۈن توشقاندىن كېيىن قاننىڭ كەلگەن مەزگىلىدۇر.

ھەيزگە ئالاقىدار ھۆكۈملەر

ئايال كىشىدىن كېلىدىغان قان ھەيز قېنى، نىفاس ۋە نورمالسىز ھەيز قېنى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت ئۈچ قىسىم بولىدۇ. ھەيز بىلەن نىفاسنىڭ ھۆكۈملىرى ئوخشاشتۇر. ئۇلار

تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر.

1. ناماز ئوقۇشنىڭ هارامىلىقى. ئايال كىشى هەيز كۆرىۋاتقان ياكى نىفاسلىك ئىچىدە تۇرىۋاتقان چاغدا، ئۇنىڭغا مەيلى پەرز ناماز ، ۋاجىپ ناماز، سۈننەت ناماز ، نەپلە ناماز قاتارلىق هەر قانداق بىر نامازنى ئوقۇش هارامدۇر. يەنە ئۇنىڭغا تىلاۋەت سەجدىسىگە ئوخشاش ۋاجىپ سەجدە بولسۇن ياكى ئاللاھ تائالانىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان سەجدىسىگە ئوخشاش ۋاجىپ بولمىغان سەجدە بولسۇن، هەر قانداق بىرەر سەجدىنى قىلىش هارامدۇر. ئۇ نامازلارنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلمايدۇ.

877/459 ـ أُمِّ سَلَمَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: وقالت لها أم بسة: إِنَّ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدُبٍ يَأْمُرُ النِّسَاءَ أن يَقْضِينَ صَلَاةَ الْمَحِيضِ، فَقَالَتْ: لَا يَقْضِينَ كَانَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ نِسَاءِ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَقْعُدُ فِي النِّفَاسِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً لا تصلي، ولا يَأْمُرُهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَضَاءِ صَلَاةِ النِّفَاسِ* رواه أبو داود (312)

877/459 ـ مۇسسە رەزىيەللاھۇ ئەنهادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن هەجگە بارغان چاغدا، ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنهانىڭ يېنىغا كىرىپ: ئى مۆئمىنلەرنىڭ ئانىسى! سەمۇرە ئىبنى جۇندۇب ئادەت كۆرۈپ قالغان ئايالنى ئادەت كۆرۈپ قالغان چاغدىكى نامىزىنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇيدۇ، دېسەم، ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنها: هەيز كۆرۈپ قالغان ئاياللار ئادەت كۆرۈپ قالغان چاغدىكى نامىزىنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ بەزى ئاياللىرى نىپاس ۋاقتىدا قىرىق كۈن (ناماز ئوقۇماي) ئولتۇراتتى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنى ئوقۇمىغان نامىزىنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇمايتتى، ـ دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 312)

882/460 ـ عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ اسْتُحِيضَتْ سَبْعَ سِنِينَ، فَسَأَلَتْ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهَا أَنْ تَغْتَسِلَ وقَالَ: ((هَذَا عِرْقٌ فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ لِكُلِّ صَلَاةٍ))*

882/460 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنهادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئۇممۇ هەبىبە قان توختىماس كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قېلىپ، رەسۇلۇللاھتىن سورىغاندا، ئۇنى يۇيۇنۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرىدى ۋە بۇ: تومۇردىن كەلگەن قاندۇر دېدى. ئۇنىڭ كېسىلى يەتتە يىل داۋاملاشقان بولۇپ، هەر ۋاخ ناماز ئۈچۈن بىر قېتىم يۇيۇناتتى. (بۇخارى: 327)

891/466 ـ حَمْنَةَ بِنْتِ جَحْشٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: كُنْتُ أُسْتَحَاضُ حَيْضَةً كَثِيرَةً وشَدِيدَةً، فَأَتَيْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْتَفْتِيهِ وَأُخْبِرُهُ، فَوَجَدْتُهُ فِي بَيْتِ أُخْتِي زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ الله! إِنِّي أُسْتَحَاضُ حَيْضَةً كَثِيرَةً شَدِيدَةً فَمَا تَرَى فِيهَا قَدْ مَنَعَتْنِي الصَّلَاةَ وَالصَّوْمَ؟ قَالَ: ((أَنْعَتُ لَكِ الْكُرْسُفَ، فَإِنَّهُ يُذْهِبُ الدَّمَ)) قَالَتْ: هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ ((فَاتَّخِذِي ثَوْبًا)) قَالَتْ: هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ إِنَّمَا أَثُجُّ ثَجًّا. قَالَ: ((سَآمُرُكِ بِأَمْرَيْنِ أَيَّهُمَا فَعَلْتِ أَجْزَأَ عَنْكِ مِنَ الْآخَرِ، وَإِنْ قَوِيتِ عَلَيْهِمَا فَأَنْتِ أَعْلَمُ)) قَالَ لَهَا: ((إِنَّمَا هَذِهِ رَكْضَةٌ مِنْ رَكَضَاتِ الشَّيْطَانِ،

فَتَحَيَّضِي سِتَّةَ أَيَّامٍ أَوْ سَبْعَةَ أَيَّامٍ فِي عِلْمِ الله، ثُمَّ اغْتَسِلِي حَتَّى إِذَا رَأَيْتِ أَنَّكِ قَدْ طَهُرْتِ، وَاسْتَنْقَأْتِ فَصَلِّي ثَلَاثًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً – أَوْ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً– وَأَيَّامَهَا وَصُومِي فَإِنَّ ذَلِكَ يَجْزِيكِ، وَكَذَلِكَ فَافْعَلِي فِي كُلِّ شَهْرٍ كَمَا تَحِيضُ النِّسَاءُ، وَكَمَا يَطْهُرْنَ لِمِيقَاتِ حَيْضِهِنَّ وَطُهْرِهِنَّ، وَإِنْ قَوِيتِ عَلَى أَنْ تُؤَخِّرِي الظُّهْرَ وَتُعَجِّلِي الْعَصْرَ وتَغْتَسِلِينَ، وَتَجْمَعِينَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَتُؤَخِّرِينَ الْمَغْرِبَ وَتُعَجِّلِينَ الْعِشَاءَ، ثُمَّ تَغْتَسِلِينَ وَتَجْمَعِينَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ فَافْعَلِي، وَتَغْتَسِلِينَ مَعَ الْفَجْرِ فَافْعَلِي وَصُومِي إِنْ قَدِرْتِ عَلَى ذَلِكَ)) قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((وَهَذَا أَعْجَبُ الْأَمْرَيْنِ إِلَيَّ))* أبو داود (187)، الترمذي (128)، ابن ماجة (627)

891/466 ـ ھەمنە بىنتى جەھش رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەندىن ھەيزنىڭ قېنى توختىماس بولۇپ قېلىپ، قانداق قىلىش توغرۇلۇق سوراش ئۈچۈن رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا باردىم ۋە قىز قېرىنداشىم زەينەپ بىنتى جەھشنىڭ ئۆيىدە كۆرۈشۈپ: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن بەك ھەيز كۆرىدىغان ئايالمەن، نامازدىن، روزىدىن قېلىپ قالىمەن، بۇنىڭغا قانداق پەتىۋا بېرىسەن؟ دەپ سورىغان ئىدىم، رەسۇلۇللاھ ماڭا پاختا ئىشلىتىشنى بۇيرىدى ۋە پاختىنىڭ قاننى سۈمۈرىۋالىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن: قان بەك كۆپ كېلىدۇ، دېسەم: ئۇنداقتا، رەخت پارچىسى ئىشلەتكىن، دېدى. مەن: ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ، بۇلدۇقلاپ چىقىدۇ، دېسەم، رەسۇلۇللاھ: ئۇنداقتا، مەن سېنى ئىككى ئىشقا بۇيرۇيمەن. بۇ ئىككى ئىشنىڭ قايسى بىرىنى قىلساڭ، يەنە بىرىگە كۇپايە قىلىدۇ. قايسىسىنى قىلىشقا كۈچۈڭ يېتىدۇ؟ ئۇنى ئۆزۈڭ بىلىسەن. بۇ ئىشنىڭ ئەسلىدە بۇنداق بولۇپ كېتىشىنىڭ سەۋەبى شەيتانىنىڭ (سېنى بىئارام قىلىش ۋە شەكلەندۈرۈش ئۈچۈن بالىياتقۇڭغا) تەپكەنلىكىدىندۇر. سەن ئۇنىڭدىن ئالتە ياكى يەتتە كۈننى ھەيز مۇددىتى ھېسابلىغىن، ئاندىن كېيىن يۇيۇنغىن، (سېنىڭ كۈنلىرىڭنىڭ ئالتە ياكى يەتتە ئىكەنلىكىنى) الله بىلىدۇ. ئۆزۈڭنى پاكىز بولدۇم دەپ گۇمان قىلغاندىن كېيىن، يىگىرمە ئۈچ ياكى يىگىرمە تۆت كۈن ناماز ئوقۇغىن، روزىنىمۇ شۇنداق تۇتقىن. ھەر ئايدا شۇنداق قىلساڭ، ئۇ ساڭا يېتەرلىكتۇر. باشقا نورمال ھەيز كۆرىدىغان ئاياللارمۇ شۇنداق قىلىدۇ (يەنى ئاينىڭ مۇئەييەن كۈنلىرىدە ھەيز كۆرىدۇ، قالغان كۈنلىرى پاك بولىدۇ ۋە ئىبادەتلىرىنى ئادا قىلىدۇ). ئىككىنچىسىگە كەلسەك، ئەگەر قادىر بولالىساڭ، پېشىن نامىزىنى كېچىكتۈرۈپ، ئەسىر نامىزىنى سەل ئالدىغا سۈرۈپ، ئىككى نامازغا بىرلا قېتىم يۇيۇنغىن. شۇنداقلا، ناماز شامنى كېچىكتۈرۈپ، خۇپتەن نامىزىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، بۇ ئىككى نامازغىمۇ بىرلا قېتىم يۇيۇنغىن. بامدات نامىزىنى بىر قېتىم يۇيۇنۇپ ئوقۇغىن، قادىر بولالىساڭ شۇنداق قىلغىن ۋە روزىنىمۇ مۇشۇ ئاساستا تۇتقىن، دېدى ۋە: ماڭا كۆرە ئىككىنچىسى مۇۋاپىقراق، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 187)

894/468 ـ أُمِّ سَلَمَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ تُهَرَاقُ الدماء فِي عَهْدِ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْتَفْتَتْ لَهَا النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: ((لِتَنْظُرْ عَدَدَ الْأَيَّامِ واللَّيَالِي الَّتِي كَانَتْ تَحِيضُ فيها مِنَ الشَّهْرِ قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهَا الَّذِي أَصَابَهَا، فَلْتَتْرُكِ الصَّلَاةَ قَدْرَ ذَلِكَ مِنَ الشَّهْرِ، فَإِذَا خَلَّفَتْ ذَلِكَ فَلْتَغْتَسِلْ، ثُمَّ (لتستثفر) بثوب ثُمَّ لِتُصَلِّي* أبو داود (274)، النسائي 208، مالك 77/1

894/468 ـ ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن ئىستىھازە (يەنى قان توختىماس كېسىلى) بولۇپ قالغان بىر ئايالنىڭ ئەھۋالى توغرۇلۇق پەتۋا سورىغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق جاۋاب بەردى: ئۇ ئايال ھەر ئايدا بۇ كېسەلگە گىرىپتار بولۇشتىن ئىلگىرىكى ئادىتى بويىچە ھەيز كۆرىدىغان مەلۇم كۈنلىرىدە ناماز ئوقۇمىسۇن، ھەيز مۇددىتىدىكى كۈنلەر ئۆتكەندىن كېيىن يۇيۇنۇپ، ئاندىن لاتا قىستۇرۇپ ناماز ئوقۇسۇن. (نەسائى: 208)

910/476 ـ أُمِّ سَلَمَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا-: كَانَتِ النُّفَسَاءُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَقْعُدُ بَعْدَ نِفَاسِهن أَرْبَعِينَ يَوْمًا، أَوْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، وَكُنَّا نَطْلِي عَلَى وُجُوهِنَا الْوَرْسَ، تَعْنِي: مِنَ الْكَلَفِ* رواه أبو داود (311)، الترمذي (139) ابن ماجة (648) الدارمي (955)

910/476 ـ ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: رەسۇلۇللاھنىڭ زامانىدا تۇغۇتلۇق ئاياللار تۇغۇتتىن كېيىن قىرىق كۈنگىچە ناماز ئوقۇماي ئولتۇراتتى، بىز (تۇغۇتلۇق ياتقان ۋاقتىمىزدا) يۈزىمىزگە داغ چۈشۈشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن، يۈزىمىزگە ۋەرەس (قىزىل بوياش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك) سۈرتۈۋالاتتۇق. (ئەبۇ داۋۇد: 311)

2. روزا تۇتۇشنىڭ ھارام بولۇشى. ھەيزدار ئاياللارغا روزا تۇتۇشنىڭ ھارام قىلىنىشى ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلارغا قىلغان بىر رەھمىتىدۇر. چۈنكى ھەيز، ئايال كىشىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ. روزا قانىنى ئازلاشتۇرۇۋېتىدۇ. ھەر ئىككى ئىش ئايال كىشىگە بىرلا ۋاقىتتا كەلمىسۇن، دەپ ئاللاھ تائالا ئاياللارغا يەڭگىللىك ئاتا قىلىپ ھەيز ۋە نىفاس ۋاقتىدا روزا تۇتۇشنى ئۇلارغا ھارام قىلدى. ھەيزدار ئايالغا روزا تۇتۇش روزا مەيلى پەرز روزا بولسۇن ياكى نەپلە روزا بولسۇن ھارامدۇر.

3. بىر ئايال روزا تۇتقان ۋە كۈن كىرىپ كېتىشتىن ئازراق بۇرۇن ئۇنىڭدىن قان كەلگەن بولسا، ئۇ كۈننىڭ روزىسى پۇتۇنلەي بۇزۇلۇپ كېتىدۇ ۋە كېيىن ئۇنىڭغا مەيلى ئۇ، پەرز روزا بولسۇن ياكى نەپلە روزا بولسۇن قازاسىنى قىلىش پەرز بولىدۇ.

876/458 ـ وعنها: وقَالَتْ لها معاذة- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ؟ فَقَالَتْ أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟! قُلْتُ: لَسْتُ بِحَرُورِيَّةٍ، وَلَكِنِّي أَسْأَلُ، قَالَتْ: كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ، وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ* رواه البخاري (321)، مسلم (335)

876/458 ـ مۇئازە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: ھەيز كۆرگەن ئايال نېمە ئۈچۈن روزىسىنىڭ قازاسىنى تۇتىدۇ ـ يۇ، نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ؟ دەپ سورىغان ئىدىم. ئۇ: سەن ھەرۇرىلىكمۇ؟ دېدى. مەن: ياق، مېنىڭ سورىغۇم كەلدى، دېدىم. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: بىز (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە) ھەيز كۆرۈپ قېلىپ روزا تۇتالمىساق، كېيىن قازاسىنى تۇتۇشقا، ئەمما نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇماسلىققا بۇيرۇلاتتۇق، دېدى. (مۇسلىم: 335)

4. قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشنىڭ ھاراملىقى. ھەيزدار ئايال تاكى ھەيزى توختاپ يۇيۇنۇپ پاك بولغىچە ئۇنىڭغا قۇرئاننى ئوقۇش ھەتتا ئاددىيسى بىر ئايەتنىڭ بىر قىسمى بولسىمۇ ئوقۇش ھارامدۇر.

5. تولۇق بىر ئايەت يېزىلغان نەرسىنى تۇتۇشنىڭ هاراملىقى. قۇرئان ئايىتى مەيلى تاختىغا ياكى پۇلغا ياكى تامغا يېزىلغان بولسۇن، هەيزدار ئايالنىڭ تولۇق بىر ئايەت يېزىلغان نەرسىنى تۇتىشى هارامدۇر. ئەگەر ئايەت، قۇرئاندىن باشقا بىرەر نەرسىگە يېزىلغان بولسا، پەقەت ئۇ ئايەتنىلا تۇتۇش هارامدۇر. ئەمما قۇرئاننىڭ مەيلى ئۇنىڭ مۇقاۋىسى بولسۇن ياكى ئۇنىڭ ئايەت يېزىلمىغان ئاق يېرى بولسۇن كىچىككىنە يېرىنى تۇتۇشمۇ هارامدۇر.

6. مەسجىدكە كىرىشنىڭ هاراملىقى. يېرىتقۇچ هايۋانلاردىن، بۇلاڭچىلاردىن، قاتتىق سوغۇق ۋە قاتتىق ئۇسسۇزلۇقتىن قورقانغا ئوخشاش مەسجىدكە كىرىشكە قاتتىق زۆرۈر بولۇپ قالغان هالەتلەردىن باشقا چاغدا، هەيزدار ئايالنىڭ مەسجىدكە كىرىشى ۋە مەسجىدتە تۇرۇپ قالمىسىمۇ بۇ ئىشكتىن كىرىپ ئۇ ئىشكتىن چىقىپ كېتىشى هارامدۇر.

7. كەبىنى تاۋاپ قىلىشنىڭ هاراملىقى. هەيزدار ئايالنىڭ كەبىنى تاۋاپ قىلىشى هارامدۇر ئەگەر ئايال كىشى هەج قىلىدىغان چاغدا هەيز كۆرۈپ قالسا، كەبىنى تاۋاپ قىلىشتىن باشقا هەجنىڭ بارلىق پائالىيەتلىرىنى قىلىدۇ. تاۋاپنى تاكى هەيز توختاپ يۇيۇنۇپ هەيزدىن پاك بولغىچە قىلمايدۇ.

8. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنىڭ هاراملىقى. هەيزدار ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ۋە كىندىكى بىلەن تىزىنىڭ ئارىلىقىدىكى يەرگە بىر نەرسە قويۇۋالماي ئۇ يەردىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمىسىمۇ باشقا ئىشلار ئارقىلىق هۇزۇرلىنىش هارامدۇر. ئەگەر هەيزدار ئايال ئېرىنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش تەلىۋىنى رەت قىلماي ئۇنىڭغا قوشۇلغان بولسا، ئۇمۇ ئەر بىلەن بىللە گۇناهكار بولىدۇ ۋە هەرئىككىسىگە تەۋبە قىلىش ۋە ئىستىغپار ئېيتىش لازىمدۇر. هەيزدار ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى هالال دەپ قارىغان ئادەمنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقى هەققىدە ئىككى خىل كۆز قاراش باردۇر. بىرىنچى كۆز قاراش، كۆپ قىسىم ئالىملارنىڭ كۆز قارىشى بولۇپ بۇ قاراش هەيزدار ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى هالال دەپ قارىغان ئادەم كاپىر هېساپلىنىدۇ. ئىككىنچى خىل كۆز قاراش بويىچە ئالىملار ئارىسىدا بۇ مەسىلىدە ئىختىلاپ بار.

851/446 ـ أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مَنْ أَتَى حَائِضًا في فرجها أَوِ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ))* رواه الترمذي (135)

851/446 ـ ئەبۇ هۇرەيرە رەزىيەللاهۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى هەيزدار ئايال بىلەن جىما قىلسا ياكى ئايالىنىڭ ئارقىسىغا كەلسە ۋە ياكى كاهىننىڭ ئالدىغا بارسا، مۇهەممەد (سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم) گە چۈشۈرۈلگەن دىننى ئىنكار قىلغان بولىدۇ. (تىرمىزى: 135)

860/449 ـ ولأبي داود: ((فِي الَّذِي يَأْتِي أهله وَهِيَ حَائِضٌ يَتَصَدَّقُ بِدِينَارٍ أَوْ نِصْفِ دِينَارٍ)) قَالَ: وهذه أصح* رواه أبو داود (264)

860/449 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇمادىن قىلىنغان يەنە بىر رىۋايەتتە پەيغەمبەر سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئايالى هەيزدار ۋاقتىدا جىما قىلغان كىشى بىر

ياكى يېرىم دىنار سەدىقە قىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 264)

861/450 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا– رواية: ((إِذَا أَصَابَهَا فِي أول الدَّمِ فَدِينَارٌ، وَإِذَا أَصَابَهَا فِي انْقِطَاعِ الدَّمِ، فَنِصْفُ دِينَارٍ))* رواه أبو داود (265)

861/450 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېگەن: ئەگەر ھەيزنىڭ دەسلىپىدە جىما قىلسا بىر دىنار، ئاخىرىدا قىلغان بولسا، يېرىم دىنار سەدىقە قىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 265)

9. قان توختىغاندا يۇيۇنۇشنىڭ پەرز بولىدىغانلىقى. ھەيزدار ئايالنىڭ ھەيزى توختىغاندا يۇيۇنىشى پەرزدۇر. ئەگەر ئۇ ئايال تەيەممۇم قىلىشنى دۇرۇس قىلىدىغان بىرەر سەۋەب بىلەن يۇيۇنۇشقا قادىر بولالمىسا، تەيەممۇم قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ئايالدىن تەيەممۇم قىلىشنى دۇرۇس قىلىدىغان سەۋەب كۆتۈرۈلۈپ كەتسە، ئۇنىڭغا يۇيۇنۇش پەرز بولىدۇ. ھەيزدىن يۇيۇنۇش ئۇسۇلى جۇنۇپلۇقتىن يۇيۇنۇش ئۇسۇلىغا ئوخشاشتۇر.

نىفاس توغرىسىدا

نىفاسنىڭ مەنا جەھەتتىكى ئۇقۇمى بالا توغۇش دېگەنلىك بولىدۇ. نىفاسنىڭ ئەڭ ئاز مۇددىتىنىڭ قانچە كۈن بولىدىغانلىقىنىڭ بىر مىقدارى يوقتۇر. چۈنكى، بەزى ئاياللار تۇغىدۇيۇ، لېكىن تۇغۇتنىڭ ئارقىسىدىن ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە چىقمايدۇ. نىفاسنىڭ ئەڭ كۆپ مىقدارى بولسا 40 كۈندۇر.

ئالتىنچى باپ. ھۆكمى پاكىزلىقنىڭ بايانى

ئىسلام دىنى، پاكىزلىققا ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىدىغان، ئاسانچىلىق ئېلىپ كېلىدىغان ۋە يولغا قويغان ھۆكۈملىرى ھەممە يەرگە ئۇيغۇن كېلىدىغان دىن بولۇپ، ھۆكمى پاكىزلىقنىمۇ يولغا قويدى. بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ ئىنسانىنىڭ ھەممە ھالەتلىرىدە پاك پاكىز بولىشىغا قاتتىق ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى كۆرسۈتۈپ بېرىدۇ. ئىنسان، دىلىدا، سىزىملىرىدا ۋە ئادەتلىرىدە، پاكىزلىقنىڭ روھى ۋە بەدەن پاكىزلىققا بولغان ئىنتىلىشىنىڭ داۋام قېلىشى ئۈچۈن، ھەقىقي پاكىزلىقنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كەلگەن ھامان ھۆكمى پاكىزلىققا ئېسىلىشى لازىمدۇر. ئىنسان ھەقىقي پاكىزلىقنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كېلىدىغان ئەھۋاللار بەزىدە ئۇزۇن مۇددەتكىچە داۋام قىلىشىمۇ مۇمكىن. ھۆكمي پاكىزلىق بولسا، تەيەممۇم قىلىش، تېڭىققا مەسھى قىلىش ۋە ئاياقا مەسھى قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

1 ـ تەيەممۇم

تەيەممۇم ئۇقۇمى ۋە ئۇنىڭ يولغا قويۇلىشى

جانابى ئاللاھنىڭ ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان بىر ئىشقا تەكلىپ قىلماسلىقى ئىسلامنىڭ قولايلىقلىرىدىن بىرى بولۇپ، ئىسلامدا نامازنىڭ رۇكنىلىرى ناھايىتى ئەھمىيەتلىكتۇر. بۇ جەھەتتىن ئىسلام دىنى نامازنى تەرك قىلىش ياكى ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەرمەسلىك ۋە كېچىكتۈرۈش ئۈچۈن ھېچقانداق بىر سەۋەبنى قوبۇل قىلمايدۇ.

تاھارەت ئاساسلىق بىر شەرت بولۇپ، سۇ بولسا ھەقىقي پاكىزلىغۇچى بىر ۋاستىدۇر. ئەگەر

سىز ئۆز مەھەللىڭىزدە ياكى سەپەردە بولۇپ، سۇ تاپالمىسىڭىز، ياكى سىزنىڭ سۇيىڭىز بار لېكىن سىز كېسەل ۋە سۇ بىلەن تاھارەت ئالسىڭىز سۇ سىزگە زىيان قىلسا (زىيان قىلىش ئېھتىمالى كەسكىن ۋە كۆپرەك بولۇش شەرتى بىلەن) ياكى سىز كېسەل ئەمەس، ئەمما جۇنۇب بولۇپ قالسىڭىز لېكىن ئەگەر سۇ بىلەن غۇسلى قىلغىنىڭىزدا بەك قاتتىق سوغۇق بولغانلىقتىن كېسەل بولۇپ قېلىشتىن ياكى جاپا مۇشەققەتكە دۇچار بولۇپ قېلىشتىن قورقسىڭىز، بۇنداق ئەھۋاللاردا جانابى ئاللاھ سۇنىڭ ئورنىغا پاك تۇپراق بىلەن تەيەممۇم قىلىشىڭىزنى يولغا قويغان بولۇپ، بۇ بولسا سىز ئۈچۈن بىر قولايلىق پائالىيەت بولۇپ، سىزگە كۆڭۈل بۆلگەنلىك ۋە توغرا دىنىڭىزنىڭ رۇكنى (ناماز) غا ئەھمىيەت بەرگەنلىكتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مَّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (6)]

«ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولۇپ) تۇرغىنىڭلاردا، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، ئەگەر جۇنۇب بولساڭلار پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار)، ئەگەر كېسەل بولساڭلار (سۇ زىيان قىلىدىغان بولسا)، ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (سۇ تاپالمىساڭلار)، ياكى سىلەرنىڭ بىرىڭلار ھاجەتخانىدىن كەلگەن (يەنى تاھارەت سۇندۇرغان) بولساڭلار، ياكى ئاياللىرىڭلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن (غۇسلى تاھارەت ئۈچۈن) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقتا تەيەممۇم قىلىڭلار، ئۇنىڭ بىلەن يۈزۈڭلارغان مەسھى قىلىڭلار، ئاللاھ سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ، لېكىن ئاللاھقا شۇكۇر قىلىشىڭلار ئۈچۈن سىلەرنى پاك قىلىشنى، (ئىسلام شەرىئىتىنى بايان قىلىش بىلەن) نېمىتىنى سىلەرگە تاماملاشنى خالايدۇ»، (مائىدە سۈرىسى 6 ـ ئايەت)

تەيەممۇم، لۇغەتتە قەسد قىلىش ياكى نىيەت قىلىش دېگەن بولۇپ، ئايەتتە ئۆتكەن "پىيد " كەلىمىسى بولسا تۇپراق بىلەن ئېلىنغان تاھارەت دېگەن بولىدۇ. پاكلىق بولسا مۇسۇلماننىڭ پاك بولىشىدۇر. لېكىن مەقسەت (ئاللاھ ئەڭ ياخشى بىلىدۇ) ھېچقاچان نامازنى تەرك قىلماسلىق ۋە بۇنىڭ نەتىجىسىدە ناماز ئوقۇماسلىقتا كۆنۈپ قالماسلىق ۋە ئۇنى ئادا قىلماقچى بولغىنىدا ھورۇنلۇق قىلىدىغان بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن تاھارەت ۋە غۇسلىنىڭ ئورنىنى باسالايدىغان بىر ئىشنى قىلىشتۇر. شۇ ئارقىلىق جانابى ئاللاھ بىزگە نامازنىڭ قانچىلىك ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىۋاتىدۇ. شۇڭا سۇ تاپالمىغان ۋە كېسەل بولۇپ قالغان ھالەتتىمۇ نامازلىرىمىزنى ئوقۇشىمىز ۋە ئادا قىلغاندىمۇ تەلەپكە لايىق ئادا قىلىشىمىز كېرەك.

ئەگەر يۇرىكىدە (مۇناپىقلىق) كېسىلى بولغان بىر ئىنساننىڭ كۆڭلىگە تۇپراق ئىشلىتىش كىشىگە قېيىن كېلىدىغان ۋە توغرا قائىدە يۇسۇنلارغا زىت كېلىدىغان بىر ئىش بولۇپ، كىشىنىڭ (ئىككى كۆزىمۇ بولغان) يۈزىگە تۇپراقنى سۈۋىشى ئەقلىگە سىغمايدىغان بىر ئىش

دېسە، بىز ئۇلارغا دەيمىزكى، ئىسلام دىنى ئاۋۋال تۇپراقنىڭ پاك ـ پاكىزە بولىشىنى شەرت قىلغان بولۇپ، بۇ بولسا كۆزگە كىرىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ زىيانلىق ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن بىرگە تەيەممۇمدا كۆزگە تۇپا كىرىپ كەتمەيدۇ. شامال ئىنسانلارنىڭ كۆزىگە ھەركۇنى ئۆزى ئۇچۇرۇپ كەلگەن ۋە بۇرانلاردا كۆتۈرۈلۈپ كەلگەن تۇرلۇك چاڭ ــ تۇزانلارنى كىرگۈزىدۇ، ئەمما بىر نەرسە بولمايدۇ. ھالبۇكى تەيەممۇم بولسا ئېھتىياجلىق بولغاندا قىلىنىدىغان بىر ئىشتۇر. مۇئمىنىنىڭ كۆڭلى بۇنىڭ بىلەن راھەتلىنىدۇ ۋە بۇنى ئىشلىرىنى قولايلاشتۇرغان ۋە بۇ قۇلايلىقنى ھەدىيە قىلغان ۋە قولايلىقنى ئۆزىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىدىن بىرى قىلغان جانابى ئاللاھ تەرىپىدىن بۇ ئۇممەتكە بېرىلگەن بىر نېمەت ھېسابلايدۇ. ئۇلۇغ ئاللاھ بۇ توغرىدا مۇنداق دەيدۇ:

[يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (6)]

«ئاللاھ سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ، لېكىن ئاللاھقا شۇكۇر قىلىشىڭلار ئۇچۇن سىلەرنى پاك قىلىشنى، (ئىسلام شەرىئىتىنى بايان قىلىش بىلەن) نېمىتىنى سىلەرگە تاماملاشنى خالايدۇ» (مائىدە سۈرىسى 6 ــ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)

تەيەممۇم ئايىتىنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا مۇنداق بىر ھەدىس بايان قىلىنغان.

721/382 ـ عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي، فَأَقَامَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْتِمَاسِهِ وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فأتى الناس إلى أبي بكر فقالوا: ألا ترى ما صنعت عائشة، أقامت برسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وبالناس معه وليسوا على ماء وليس معهم ماء. فَجَاءَ أبو بكرٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– وَرَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِي قَدْ نَامَ فَقَالَ: حَبَسْتِ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالنَّاسَ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ. وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَقَالَتْ عائشة: فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ مَا شَاءَ الله أَنْ يَقُولَ، وَجَعَلَ يَطْعُنُنِي بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي، فَلَا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحَرُّكِ إِلَّا مَكَانُ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى فَخِذِي، فنام رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حتى أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ، فَأَنْزَلَ الله آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا، فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وهو أحد النقباء: مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ عائشة: فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ فوجدنا الْعِقْدَ تَحْتَهُ* رواه البخاري (334)، مسلم (367)

721/382 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەلۇم بىر سەپەرگە رەسۇلۇللاھ بىلەن بىرگە چىققان ئىدۇق. بەيدا ياكى زاتىل جەيش دېگەن جايغا كەلگەندە، مېنىڭ مارجىنىم چۈشۈپ قالدى، رەسۇلۇللاھ ۋە كۆپچىلىك ئۇنى ئىزدەش ئۇچۇن توختىدى، ئۇلارنىڭ سۇيى تۈگەپ قالغانىدى. شۇڭا ئۇلار ئەبۇ بەكرى سىددىقنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئائىشەنىڭ قىلغان ئىشنى كۆردۇڭمۇ؟ ئۇ، رەسۇلۇللاھنى ۋە كىشلەرنى سەپەردىن توختىتىپ قويدى. يېقىن ئەتراپتا سۇ يوق، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئېلىۋېلىنغان سۇمۇ تۈگەپ قالدى، دېدى. رەسۇلۇللاھ مېنىڭ يوتامغا بېشىنى قويۇپ ئۇخلاۋاتاتتى، دادام ئەبۇ بەكرى كېلىپ: رەسۇلۇللاھنى ۋە كىشلەرنى سەپەردىن توختىتىپ قويۇپسەن، بۇ ئەتراپتا سۇمۇ بولمىسا، ئۇنىڭ

ئۈستىگە ئېلىۋالغان سۇمۇ تۆگەپ قالغان تۇرسا، دەپ مېنى ئەيىبلەپ، الله خالىغان سۆزلەرنى قىلىپ، مېنىڭ بىقىنىمغا قولى بىلەن نوقۇغىلى تۇردى. رەسۇلۇللاھنىڭ بېشى يوتامدا بولغاچقا، ئورنۇمدىن قىمىرلىيالمىدىم. تاڭ ئېتىپ، رەسۇلۇللاھ ئورنىدىن تۇرغاندا، سۇ پۈتۈنلەي دېگۈدەك تۈگىگەنىدى. دەل شۇ پەيتتە، الله تائالا تەيەممۇم ئايىتىنى چۈشۈردى، كۆپچىلىك تەيەممۇم قىلدى. ئۇسەيد ئىبنى ھۇزەير (تەيەممۇم ئايىتىنىڭ چۈشۈشىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا): ئەي ئەبۇ بەكرى ئائىلىسى ! بۇ سىلەرنىڭ تۇنجى بەرىكىتىڭلار ئەمەس، دېدى. سەھەردە، مەن مىنگەن تۆگىنى ئورنىدىن قوزغىۋىدۇق، مارجان تۆگىنىڭ ئاستىدىن چىقتى. (بۇخارى: 334)

8354 /5080 ـ جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: رفعه: ((أُعطيتُ خمسًا لم يُعطهنَّ أحدٌ قبلي: كان كلُّ نبيٍّ يُبعثُ إلى قومِه خاصةً، وبعثتُ إلى كلِّ أحمرَ وأسودَ، وأُحلَّتْ لي الغنائمُ ولم تحل لأحدٍ قبلي، وجُعلتْ لي الأرضُ طيبةً وطهورًا ومسجدًا، فأيُّما رجلُ أدركتهُ الصلاةُ صلَّى حيثُ كان، ونُصرتُ بالرعبِ على العدوِّ بين يدي مسيرةُ شهرٍ، وأعطيتُ الشفاعةَ))* البخاري (335)، مسلم (521).

8354 /5080 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەندىن ئىلگىرى بىر كىمگە بېرىلمىگەن بەش خۇسۇسىيەت ماڭا ئاتا قىلىندى. ھەر بىر پەيغەمبەر ئۆز قەۋمىگە خاس ئەۋەتىلەتتى، مەن ھەممىگە (ئومۇم قىلىپ) ئەۋەتىلدىم. ماڭا ئولجا غەنىمەتلەر ھالال قىلىندى، ئولجا مەندىن ئىلگىرى بىر كىمگە ھالال قىلىنمىغان ئىدى. ماڭا زېمىن پاك ۋە مەسجىد قىلىپ بېرىلدى. ھەرقانداق بىر كىشى ناماز ۋاقتى بولغان يەردىلا ناماز ئوقۇسا بولىدۇ. بىر ئايلىق مۇساپىدىن (كاپىرلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سېلىنىش ئارقىلىق) نۇسرەت ئاتا قىلىندى ۋە شاپائەت ھوقۇقى بېرىلدى. (مۇسلىم: 521)

تەيەممۇمنىڭ قانداق قىلىنىدىغانلىقى

سۇ تاپالماي سىزگە تەيەممۇم قىلىش پەرز بولۇپ قالغاندا، ساس ۋە قۇمغا ئوخشاش پاك تۇپراق ئىزدەڭ، ئاۋۋال ئىچىڭىزدە تەيەممۇمغا نىيەت قىلىڭ. ئاندىن "بسم الله الرهمن الرهيم" دەپ بارماقلىرىڭىزنى تۈز تۇتۇپ، ئالقىنىڭىزنى ئاچقان ھالدا پاك تۇپراققا ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش جىنسلىق نەرسە ئۈستىگە قويۇڭ. ئىككى ئالقىنىڭىزنى تۇپراققا سۈرتكەندىن كېيىن، ئۇلارنى كۆرۈپ يۇقۇپ قالغان توپىلارنى پۈدىۋېتىپ ئىككى ئالقىنىڭىز بىلەن يۈزىڭىزنى سىلاپ مەسھى قىلىڭ. يەنە ئىككى ئالقىنىڭىزنى تۇپراققا بىر قېتىم سۈرتكەندىن كېيىن ئوڭ قولىڭىزنىڭ ئالقىنى بىلەن سول قولىڭىزنىڭ دۈمبىسىنى بارماق ئۇچىدىن باشلاپ جەينىكىڭىزگىچە سىلايسىز. ئاندىن قولىڭىزنى ئايلاندۇرۇپ جەينەك ئۈستىگە چىقىرىپ باش بارماق بىلەن كۆرسەتكۈچ بارماق ئارىلىقى ئارقىلىق قولىڭىزنىڭ جەينەك قىسمىدىن تارتىپ بىغىشقىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئۈستى قىسمىغا مەسھى قىلىڭ. ئاندىن ئوڭ قولىڭىز بىلەن يۇقارقى ھەركەتنى سول قولىڭىزغا تەكرار ئىشلىتىڭ. مانا بۇنىڭ بىلەن تەيەممۇم قىلىپ ھۆكمى جەھەتتىن پاكىزلىنىپ تاھارەت ئالغاندەك بولىسىز. ئاندىن نامازنى ئادا قىلسىڭىز بولىدۇ.

ئەگەر سىز جۇنۇب بولۇپ قېلىپ سۇ تاپالمىغان بولسىڭىز يۇقىرىدىكىگە ئوخشاشلا تەيەممۇم

قىلىسىز. بۇ تەيەممۇم سىزدىن جۇنۇبەتنى كۆتىرىۋېتىپ غۇسلى تاھارەتنىڭ خىزمىتىنى ئادا قىلىدۇ. سۇ تاپالمىغان كىشىنىڭ تەيەممۇم قىلىشى بولسا ئىچىڭىزدە جۇنۇبەتنىڭ كۆتىرىلىپ كېتىشىنى نىيەت قىلىسىز ۋە تەيەممۇم قىلغاندا بىسمىللاھ... دەيسىز.

تەيەممۇمنىڭ ھۆكمى بولسا تاھارەتنىڭ ھۆكمى بىلەن ئوخشاش بولۇپ، پەقەت ئوخشمايدىغان تەرىپى بولسا، سۇ تېپىلغاندا بۇزۇلۇپ كېتىشىدۇر. تاھارەتكە ئوخشاشلا سۇنۇپ كەتكۈچىلىك ۋە ياكى سۇ تېپىلغۇچىلىك بىر تەيەممۇم بىلەن خالىغىنىڭىزچە پەرز ۋە نەپلى ناماز ئوقۇسىڭىز بولىدۇ. بەزى مەزھەب ئىماملىرىنىڭمۇ دېگىنىگە ئوخشاش (ئاللاھ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن) بىر قېتىم يۈز ئۈچۈن، يەنە بىر قېتىم قول ئۈچۈن تۇپراققا قولنى ئۇرۇش ئارقىلىق، تەيەممۇم قىلىش ئەڭ توغرىسىدۇر.

تەيەممۇمنىڭ توغرا بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

بىرىنچى شەرت، نىيەت قىلىشتۇر. نىيەتنى ئالقانلىرىنى تۇپراققا ئۇرغاندا ياكى قولغا يۇققان توپا بىلەن يۈزنى سىلاشقا باشلىغاندا قىلىش.

ئىككىنچى شەرت، تەيەممۇم قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغان سەۋەبلەر.

1. سۇ تاپالماسلىق. سۇ تېپىلمىغاندا قىلىنغان تەيەممۇم توغرا بولىدۇ. ئەگەر بىر ئادەم جۇنۇپ بولۇپ قالغان ۋە قېشىدا يۇيۇنۇشقا ئەمەس، پەقەت تاھارەت ئېلىشقا يېتىدىغان سۇ بولغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇ ئادەم تەيەممۇم قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا سۇ بىلەن كىچىك تاھارەت ئېلىش لازىم ئەمەستۇر.

738/388 ـ أبو ذرٍّ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: اجْتَمَعَتْ غُنَيْمَةٌ عِنْدَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ((يَا أَبَا ذَرٍّ ابْدُ فِيهَا)). فَبَدَوْتُ إِلَى الرَّبَذَةِ، فَكَانَتْ تُصِيبُنِي الْجَنَابَةُ فَأَمْكُثُ الْخَمْسَ وَالسِّتَّ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَسَكَتُّ. فَقَالَ: ((ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ أَبَا ذَرٍّ لِأُمِّكَ الْوَيْلُ)). فَدَعَا لِي بِجَارِيَةٍ سَوْدَاءَ فَجَاءَتْ بِعُسٍّ فِيهِ مَاءٌ فَسَتَرَتْنِي بِثَوْبٍ وَاسْتَتَرْتُ بِالرَّاحِلَةِ وَاغْتَسَلْتُ فَكَأَنِّي أَلْقَيْتُ عَنِّي جَبَلًا فَقَالَ: ((الصَّعِيدُ الطَّيِّبُ وَضُوءُ الْمُسْلِمِ، وَلَوْ إِلَى عَشْرِ سِنِينَ، فَإِذَا وَجَدْتَ الْمَاءَ فَأَمِسَّهُ جِلْدَكَ فَإِنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ))* رواه أبو داود (332)، الترمذي (124)

738/388 ـ ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىدا بىر قانچە تۇياق قوي توپلانغان ئىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئى ئەبۇ زەر ! بۇلارنى ئوتلاتقىن، دېدى. مەن ئۇلارنى رەبەزەگە ئېلىپ بېرىپ ئوتلاتتىم. ئوتلاقتا بەزىدە جۇنۇب بولۇپ قالاتتىم، (سۇ تاپالماي) بەش ئالتە كۈن ئۆتۈپ كېتەتتى، بىر كۈنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا كەلدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بۇ ئەبۇ زەرمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن شۈك تۇردۇم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھالىڭغا ۋاي، ئاناڭنىڭمۇ ھالىغا ۋاي! دەپ، زەنگى بىر دېدەكنى چاقىردى. ئۇ دېدەك بىر قاچىدا سۇ ئەكىلىپ، مېنىڭ (بىر تەرىپىمنى) بىر كىيىم بىلەن يۆگەپ تۇردى، مەن (يەنە بىر تەرىپىمگە) تۆگەمنى دالدا قىلىپ تۇرۇپ يۇيۇندۇم. يۇيۇنغاندىن كېيىن خۇددى ئۈستىمدىن بىر تاغنى ئېلىۋەتكەندەك يېنىكلەپ قالدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: 10 يىل سۇ تاپالمىغان تەقدىردىمۇ، پاك تۇپراقنى تاھارەت سۈيىنىڭ ئورنىدا

ئىشلىتىشكە بولىدۇ. كېيىن سۇ تاپقاندا يۇيۇنىۋەت، ئۇ تېخىمۇ ياخشى، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 332)

بۇ يەردە بىر نەرسىنى بايان قىلىپ ئۆتۈشكە توغرا كىلىدۇكى، ئەگەر بىر ئادەمنىڭ قورقۇنچىسى، بىر ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا تەھدىت سالغىنىغا ئوخشاش ئىنسان تەرىپىدىن كەلگەن بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭ تەيەممۇم قىلىپ ناماز ئوقۇشى توغرىدۇر، لېكىن تەيەممۇم بىلەن ئوقۇغان نامازنى كېيىن قايتا ئوقۇش لازىمدۇر. ئەگەر بىر ئادەمنىڭ قورقۇنچىسى بىر ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا تەھدىت سېلىشى ئارقىلىق بولماي مەسىلەن يىرتقۇچ ھايۋاندىن قورققىنىغا ئوخشاش تەبىئىي بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭ تەيەممۇم قىلىپ ناماز ئوقۇشى توغرىدۇر ۋە ئۇنىڭ ئۇ نامازلارنى كېيىن قايتا ئوقۇشى لازىم ئەمەستۇر. چۈنكى، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭ قورقۇنچىسى بەندىلەر تەرىپىدىن ئەمەس ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەندۇر. ئەگەر نامازنى كېچىكتۈرمەي دەسلەپكى ۋاقتىدا تەيەممۇم قىلىپ ئوقۇۋاتقان ۋە نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىپ بولغىچە سۇ تاپقان بولسا، ئۇنىڭ ئۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم ئەمەستۇر چۈنكى، ئۇ نامازنى نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەندە ئۆزىدە تېپىلغان شارائىتى بويىچە ئوقۇدى.

2. سۇنى ئىشلىتىشتىن ئاجىز كېلىش. سۇنى ئىشلىتىشتىن ئاجىز كېلىش كېسەل ياكى قاتتىق سوغۇق ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىرەر ئىشنىڭ سەۋەبى بىلەن بولىدۇ.

كېسەل سەۋەبى بىلەن سۇنى ئىشلىتىشتىن ئاجىز كىلىش. سۇ ئىشلەتكەنلىكى ياكى تاھارەت ئېلىش ياكى يۇيۇنۇش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلغانلىق سەۋەبى بىلەن كېسىلى ئېغىرلىشىپ قالىدىغان ياكى ساقىيىشى كېچىكىپ قالىدىغان كېسەل ئادەم بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ بۇ ھالەتتە تەيەممۇم قىلىشى توغرا بولىدۇ. ئەگەر بەدىنىنىڭ ھەممە يىرى جاراھەتلەنگەن بولۇپ سۇ زىيان قىلىدىغان بولۇپ، ئۇ ئادەم بۇ ھالەتتە يۇيۇنۇشقا توغرا كېلىپ قالسا تەيەممۇم قىلىدۇ.

3. قاتتىق سوغۇقنىڭ سەۋەبى بىلەن سۇنى ئىشلىتەلمىگەن ئادەم. بىر ئادەم مەيلى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن ياكى سەپەر ئۈستىدە بولمىسۇن ئەگەر سۇ بىلەن تاھارەت ئالسا ياكى يۇيۇنسا سوغۇقتىن ئۆلۈپ قېلىشىدىن ياكى كېسەل بولۇپ قېلىشىدىن قورققان ۋە سۇنى ئىسسىتقۇدەك بىر نەرسە تاپالمىغان ياكى مۇنچىغا بەرگىدەك پۇل تاپالمىغان بولسا، ئۇنىڭ تەيەممۇم قىلىشى توغرا بولىدۇ.

743/390 ـ ابْنَ عَبَّاسٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا-: أَصَابَ رَجُلًا جُرْحٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ احْتَلَمَ فَأُمِرَ بِالِاغْتِسَالِ فَاغْتَسَلَ فَمَاتَ، فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ((قَتَلُوهُ، قَتَلَهُمُ الله، أَلَمْ يَكُنْ شِفَاءُ الْعِيِّ؟ السُّؤَالَ))* رواه أبو داود (337)

743/390 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ زامانىدا بىر ئادەم جاراھەتلەندى، بۇ ئەسنادا ئىھتىلام بولۇپ قېلىپ، غۇسلى قىلىشقا بۇيرۇلدى، غۇسلى قىلغانلىقى ئۈچۈن ۋاپات بولدى. بۇ ۋەقە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە يەتكەندە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھەمراھلىرى ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ، الله تائالا ئۇنى ئۆلتۈرگەنلەرنى ئۆلتۈرگەي. بىلمەسلىكنىڭ دورىسى، سوراش ئەمەسمۇ؟! دېگەن. (ئەبۇ داۋۇد: 337)

746/392 ـ عمرو بْنِ الْعَاصِ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: احْتَلَمْتُ فِي لَيْلَةٍ بَارِدَةٍ فِي غَزْوَةِ ذَاتِ السُّلَاسِلِ، فَأَشْفَقْتُ إِنِ اغْتَسَلْتُ أَنْ أَهْلِكَ، فَتَيَمَّمْتُ ثُمَّ صَلَّيْتُ بِأَصْحَابِي الصُّبْحَ، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ((يَا عمرو صَلَّيْتَ بِأَصْحَابِكَ وَأَنْتَ جُنُبٌ؟)) فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي مَنَعَنِي مِنَ الِاغْتِسَالِ وَقُلْتُ: إِنِّي سَمِعْتُ الله تعالى يَقُولُ: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ الله كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾. فَضَحِكَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا* البخاري (345)، ورواه أبو داود (334)

746/392 ـ ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىندۇ: مەن زاتىسەلاسىل غازىتىنىڭ سوغۇق بىر كېچىسىدە ئىھتىلام بولۇپ قالدىم. غۇسلى قىلسام، ئۆلۈپ قېلىشتىن قورقۇپ تەيەممۇم قىلدىم ۋە ھەمراھلىرىمغا ئىمام بولۇپ بامدات نامىزىنى ئوقۇدۇم، كېيىن ئۇلار بۇ ئىشنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە مەلۇم قىلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئى ئەمر! جۇنۇب تۇرۇپ ھەمراھلىرىڭغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇدۇڭمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن غۇسلى قىلالماسلىقىمنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ: الله تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدە: سىلەر ئۆزۈڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار، الله ھەقىقەتەن سىلەرگە ناھايىتى مېھرىباندۇر دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم، ـ دېگەنىدىم، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كۈلۈپ قويدى، ئەمما بىر نەرسە دېمىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 334)

ئۈچىنچى شەرت : تەيەممۇمنى پاك تۇپراق بىلەن قىلىش. پاك تۇپراق زېمىن جىنسىدىن بولغان ھەممە نەرسىنى ئۆز ئۈچىگە ئالىدۇ. شۇنىڭغا ئاساسەن تۇپىغا، قۇمغا ۋە تاشنىڭ ھەممە تۈرلىرىگە ئوخشاش زېمىن جىنسىدىن بولغان ھەممە نەرسىلەر بىلەن تەيەممۇم قىلىش توغرا بولىدۇ. تەيەممۇمنى پاك تۇپراق بىلەن قىلىش شەرتى زېمىندىن قولغا تۇپا يۇقمىسىمۇ قولنى زېمىنغا شۇنداق تەككۈزۈش بىلەنلا ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. مەسىلەن قولنى سىلىق تاشنىڭ ئۈستىدە قويغان ۋە قولغا تۇپا يوقمىغان بولسىمۇ ئۇنىڭ قىلغان تەيەممۇمى توغرا بولىدۇ.

تۆتىنچى شەرت ، يۈزىنى ۋە ئىككى قولىنى جەينەكلىرىگىچە ياخشى سىلاشتۇر.

تەيەممۇمنىڭ سۈننەتلىرى

1. تەيەممۇمنىڭ بېشىدا بىسمىللا دېيىش.
2. تەيەممۇمنى تەرتىپ بىلەن قىلىش.
3. ئارقىمۇ ـ ئارقا سىلاشتۇر. يەنى يۈزىنى سىلاپ بولغاندىن كېيىنلا قوللىرىنى سىلاشتۇر.
4. تەيەممۇم قىلماقچى بولغان تۇپراققا قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن ئۇرۇشتۇر.
5. ئىككى ئالقانىنى تەيەممۇم قىلماقچى بولغان يەرگە قويۇپ تۇرۇپ ئالدى كەينىگە ئازراق ھەركەتلەندۈرۈش.
6. چىرايىنى پاسكىنا قىلىۋېلىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن قوللىرىغا تويا كۆپ يۇقۇۋالغان بولسا، ئالقىنىنى يەرگە قاراتقان ھالدا بىرىنى يەنە بىرىگە ئۇرۇش بىلەن قوللىرىغا يۇقۇۋالغان تويىلارنى قېقىۋېتىش.
7. قوللىرىنى تۇپراققا ئۇرغان ۋاقتىدا بارماقلىرىنى يۇمۇۋالماي ئېچىپ تۇرۇش.
8. قوللىرىنى سىلاشقا كەلگەندە دەسلەپ ئوڭ قولىنى، ئاندىن سول قولىنى سىلاش.

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار

1. تەيەممۇمنىڭ ئەسلىسى بولغان تاھارەتنى ۋە غۇسلىنى بۇزۇدىغان ئامىللار تەيەممۇمنىمۇ بۇزىدۇ. چۈنكى ئەسلىنى بۇزغان نەرسە ئورۇنباسارىنى ئەلۋەتتە بۇزىدۇ.

2. تەيەممۇم قىلىشقا ئىلىپ بارىدىغان سەۋەبلەرنىڭ تۈگىشىدۇر. مەسىلەن بىر ئادەم جۇنۇپلۇقتىن يۇيۇنۇش ئۈچۈن سۇ تاپالماي تەيەممۇم قىلغاندىن كېيىن يۇيۇنغىلى يېتەرلىك سۇ تاپقان بولسا، ئۇ ئادەم ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى جۇنۇپلۇق ھالىتىگە قايتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا يۇيۇنۇش لازىم بولىدۇ. تەيەممۇم قىلىشقا ئىلىپ بارىدىغان سەۋەبلەر تۈگەشتىن بۇرۇن تەيەممۇم بىلەن ئوقۇلغان نامازلار كېيىن قايتا ئوقۇلمايدۇ. ئەگەر ناماز ئوقۇۋاتقان چاغدا تەيەممۇم قىلىشقا ئىلىپ بارغان ئۇ سەۋەبلەر تۈگىگەن بولسا، تەيەممۇممۇ بۇزىلىدۇ ۋە ئوقۇۋاتقان ئۇ نامازمۇ بۇزىلىدۇ. جۇنۇپ بولۇپ قالغان ئادەم پەقەت كىچىك تاھارەتكە يەتكىدەك سۇ تاپقان بولسا، ئۇ ئادەم ئۇ سۇ بىلەن كىچىك تاھارەت ئالماستىن تەيەممۇم قىلىدۇ. جۇنۇپ بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن تەيەممۇم قىلغان بىر ئادەم ئۆزىنىڭ يۇيۇنىشىغا يېتەرلىك سۇنىڭ قېشىدىن ئۇخلاپ قالغان ھالەتتە ئۆتۈپ كەتكەن بولسا، ئۇ ئادەم ئۇ سۇنى ئىشلىتىشتىن ئاجىز كەلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنىڭ جۇنۇپ بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن قىلغان ئىلگىرىكى تەيەممۇمى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم سۇنىڭ قېشىدىن ئويغاق ھالىتىدە ئۆتكەن بولسا، تەيەممۇمى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

2-ئاياغقا مەسھى قىلىش

تاھارەت ئالغاندا پۇتنى يۇيۇشنىڭ ئورنىغا ئاياغقا مەسھى قىلىشنىڭ يولغا قويۇلىشى، ئىسلام شەرىئىتىنىڭ كەڭچىلىك قىلىشى ۋە ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىشىدۇر. مەسھى قىلىنىدىغان ئاياغ ھۇشۇقنى ياپقۇدەك دەرىجىدە ئۇزۇن ۋە قېلىن بولۇشى لازىمدۇر.

ئاياغقا مەسھى قىلىشنىڭ ھۆكمى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ۋە ئەمەلىيتى بىلەن سادىر بولدى. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەن ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپ بولغانلىقتىن ئۇ ھەدىسلەر ھەتتا ئىنكار قىلىش توغرا بولمايدىغان ھەدىسلەرنىڭ دەرىجىسىگە يەتتى.

711/378 ـ أَوْسُ بْنُ أَبِي أَوْسٍ الثَّقَفِيُّ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: رأيت رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أتى كظامة قوم –يعني: الميضأة- فتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى نَعْلَيْهِ وَقَدَمَيْهِ* رواه أبو داود (160)

711/378 ـ ئەۋس ئىبنى ئەبۇ ئەۋس سەقەفى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تاھارەت ئىلىپ كەشىگە ۋە ئىككى پۇتىغا مەسھى قىلغان. ئەبباد مۇنداق دىگەن: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ بىر قەۋمنىڭ قۇدۇقىغا كېلىپ تاھارەت ئىلىپ، كەشىگە ۋە پۇتىغا مەسھى قىلغانلىقىنى كۆردۈم. (ئەبۇ داۋۇد: 160)

ئاياغقا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتلىرى

1. ئاياغنى كامىل تاھارەتنىڭ ئۈستىگە كىيىش لازىمدۇر.
2. مەسھى قىلماقچى بولغان ئاياغ ئوشۇقنىڭ ئۈستىگە قەدەر پۇتنىڭ ھەممە يېرىنى

يۆگىشى لازىمدۇر.

3. ئۇ قىينالماستىن ئەڭ ئاز بەش كىلومېتىرغا يېقىن يول يۈرگىلى بولىدىغان ئاياغ بولۇشى لازىمدۇر.

4. ئاياغ، يوغان تۆشۈكلەردىن خالى بولۇشى لازىمدۇر. بىر پاي ئاياغدا كىچىك كىچىك بولۇپ بىر نەچچە يەردە تۆشۈك بولغان، ئەگەر ئۇلار بىر يەرگە توپلانسا، ئۇ تۆشۈكلەرنىڭ ھەممىسى پۇتنىڭ كىچىك بارماقلىرىدىن ئۇنىڭدىن ئۈچ بارماق ئوچۇق قالغىدەك دەرىجىدىكى چوڭلۇقتا بولسا، ئۇ ئاياغقا مەسھى قىلىش توغرا ئەمەستۇر.

5. مەسھى قىلىنىدىغان ئاياغنىڭ مەسھىدە ئىشلىتىلگەن سۇنىڭ پۇتقا ئۆتۈپ كېتىشىنى توسۇپ قالىدىغان دەرىجىدە قېلىن بولۇشى لازىمدۇر.

6. مەسھى قىلماقچى بولغان ئادەم ئەگەر پۇتىنىڭ بارماق تەرىپى يوق ۋە پۇتىنىڭ قالغان تەرىپى قولىنىڭ كىچىك بارماقلىرىدىن ئۈچ بارماق كەلگىدەك مىقداردا بولمىغان ئادەم بولسا، ئۇنىڭ ئايىغىغا مەسھى قىلىشى توغرا ئەمەستۇر.

مەسھى قانداق قىلىنىدۇ؟

تاھارەت ئالغان ئادەم قوللىرىنىڭ بارماقلىرىنى ھۆل قىلىپ ۋە بارماقلىرىنىڭ ئارىلىقىنى ئېچىپ تۇرۇپ ئوڭ قولىنى، ئوڭ پۇتىنىڭ ئۈچچىنىڭ ئۈستىگە، سول قولىنى سول پۇتىنىڭ ئۈچچىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ، ئاندىن مەسھىنى تارتىشنى ئاياغنىڭ ئۈچچىدىن باشلاپ ئۈستى تەرەپ بىلەن پاچاق تەرەپكە تارتىدۇ. پۇتنىڭ ئۈستىدىن قولىنىڭ كىچىك بارماقلىرىدىن ئۈچ بارماق كەلگىدەك يەرگە مەسھى قىلسا، مەسھى يېتەرلىك بولىدۇ. ئاياغنىڭ ئاستى تەرىپىگە ياكى ئۇنىڭ قونچىسىغا ياكى ئىككى تەرىپىگە مەسھى قىلىش توغرا ئەمەستۇر.

714/379 ـ عن عَلِيٍّ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– قَالَ: لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالرَّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلُ الْخُفِّ أَوْلَى بِالْمَسْحِ مِنْ أَعْلَاهُ، وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ أعلاه* رواه أبو داود (162)

714/379 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئەگەر دىن ئەقىلگە بويسۇنىدىغان بولسا ئىدى، مەسھى قىلىشتا ئۆتۈكنىڭ ئاستى، ئۈستىگە قارىغاندا ئەۋزەل بولغان بولاتتى. ھالبۇكى، مەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئۆتۈكنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلغانلىقىنى كۆردۈم. (ئەبۇ داۋۇد: 162)

مەسھىنىڭ مۇددىتى

سەپەرگە چىقمىغان ئادەمنىڭ بىر كېچە كۈندۈز، سەپەرگە چىققان ئادەمنىڭ ئۈچ كېچە كۈندۈز مەسھى قىلىشىغا رۇخسەتتۇر. يەنى سەپەرگە چىقمىغان ئادەم 24 سائەت ۋە سەپەرگە چىققان ئادەم 72 سائەت ئايىغىغا مەسھى قىلالايدۇ.

715/380 ـ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ: أَتَيْتُ عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– أَسْأَلُهَا عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ، فَقَالَتْ: عَلَيْكَ بِابْنِ أَبِي طَالِبٍ فَسَلْهُ، فَإِنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ مَعَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَسَأَلْنَاهُ فَقَالَ: جَعَلَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ لِلْمُسَافِرِ، وَيَوْمًا وَلَيْلَةً

لِلْمُقِيمِ* رواه مسلم (276)، النسائي 84/1

715/380 ـ شۇرەيھ ئىبنى هانى مۇنداق دەيدۇ: مەن ئۆتۈككە مەسهى قىلىش ھەققىدە سوراش ئۈچۈن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنهانىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇ: سەن بۇ مەسىلىنى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبتىن سورىغىن، چۈنكى ئۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم بىلەن بىرگە كۆپ سەپەر قىلاتتى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن، بىز بۇ مەسىلىنى ئۇنىڭدىن سورىغانىدۇق، ئۇ: رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇساپىر ئۈچۈن (مەسهىنىڭ مۇددىتىنى) ئۈچ كېچە كۈندۈز، يۇرتىدىن چىقمىغانلار ئۈچۈن بىر كېچە ـ كۈندۈز قىلىپ بەلگىلەپ بەردى، دېدى. (مۇسلىم: 276)

716/381 ـ وله وللترمذي عن صَفْوَانَ بْنِ عَسَّالٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: كَانَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا إِذَا كُنَّا سَفَرًا أَنْ لا نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيهِنَّ إِلَّا مِنْ جَنَابَةٍ وَلَكِنْ مِنْ بَوْلٍ وغَائِطٍ وَنَوْمٍ* رواه الترمذي (96)

716/381 ـ سەفۋان ئىبنى ئەسسال رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم بىزنى سەپەردە بولساق، جۇنۇب بولۇپلا قالمىساق، ئۆتۈكلىرىمىزنى ئۈچ كېچە ـ كۈندۈزگىچە چىقارماي، چوڭ كىچىك تەرەت قىلغان ۋە ئۇخلاپ قوپقاندىن كېيىن (تاھارەت ئالغاندا ئۇستىگە) مەسهى قىلىشقا بۇيرىغان. (تىرمىزى96)

ئاياغقا قىلىنغان مەسهنى بۇزۇدىغان ئامىللار

1. تاھارەتنى بۇزۇدىغان ئامىللارنىڭ ھەممىسى مەسهىنى بۇزىدۇ.
2. مەسهىنىڭ مۇددىتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشى.
3. بىر پيينى بولسىمۇ ئايىغىنى چىقىرىش. شۇنىڭدەك پۇتىنىڭ كۆپ قىسمىنىڭ ئاياغنىڭ قونجى تەرىپىگە كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى.
4. پۇتىنىڭ كۆپ قىسمىنىڭ سۇ بىلەن ھۆل بولۇپ كېتىشى.
5. ئاياغنىڭ ئۇنى كىيىپ تۇرىۋاتقان چاغدا تېتىلىپ كېتىشى، يىرتىلىپ كېتىشى، تېشىلىپ كېتىشى ياكى ئۇنىڭ بىلەن مېڭىش قىيىن بولىدىغان بىر ھالەتتە كېلىپ قېلىشى مەسهىنى بۇزىدۇ.
6. ئۆزرىسى بار ئادەم ئايىغىغا مەسهى قىلغان بولسا، ئۇ ئادەم ئاتاپ تاھارەت ئالغان نامازنىڭ ۋاقتىنىڭ چىقىپ كەتكەنلىك سەۋەبى بىلەن بۇزۇلۇپ كەتكەن تاھارىتى بىلەن تەڭلا ئۇنىڭ مەسهىسىمۇ بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

ناۋادا تاھارىتى بار ئادەمنىڭ پەقەت مەسهىسى بۇزۇلۇپ كەتسە ئۇ پەقەت ئىككى پۇتىنى يۇيىۋەتسىلا بولىدۇ. سەللە ياكى تۇماق تەلپەككە ئوخشاش باشقا كىيىدىغان نەرسىگە، چۈمبەلگە ئوخشاش يۈزنى ياپىدىغان نەرسىگە ۋە پەلەيگە ئوخشاش قولغا كىيىدىغان نەرسىگە مەسهى قىلىش توغرا ئەمەستۇر.

3ـ تېڭىقنىڭ ئۇستىگە مەسهى قىلىش

مەيلى سۇنۇق يەرنى تاڭغان تېڭىق بولسۇن مەيلى جاراھەتلەرنى تاڭغان تېڭىق بولسۇن تېڭىقنىڭ ئۇستىگە مەسهى قىلىش توغرا بولىدۇ. تېڭىقنىڭ ئۇستىگە مەسهى قىلىش، ئەگەر

ئۇنىڭ ئاستىدىكى يەرنى يۇيۇشقا ياكى ئۇ يەرنىڭ ئۆزىگە مەسھى قىلىشقا قادىر بولالمىغان تەقدىردە تېڭىقنىڭ ئاستىنى يۇغاننىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.

1) تېڭىق كىچىك تاھارەتسىزلىك ياكى جۇنۇپلۇق ھالىتىدە تېڭىلغان بولسىمۇ ئۇنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلغىلى بولىدۇ.

2) تېڭىق جاراھەت ياكى سۇنۇق ساقىيىشتىن بۇرۇن چۈشۈپ كەتكەن بولسىمۇ ئۇ تېڭىقنىڭ تېڭىلىشىغا سەۋەب بولغان كېسەل تېخى ساقايمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۈستىگە قىلىنغان مەسھى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

3) تېڭىق جاراھەت ياكى سۇنۇق ساقايغاندىن كېيىن چۈشۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە قىلىنغان مەسھى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

4) ئەگەر ئۇ ئادەمنىڭ تاھارىتى بولسا، پەقەت تېڭىقنىڭ ئاستىنىلا يۇسا بولىدۇ.

5)تەندىكى ئاغرىقنىڭ ئۈستىگە چاپلايدىغان يېپىشقۇچىنىڭ ھۆكمىمۇ تېڭىقنىڭ ھۆكمىدىدۇر. ئەگەر ئۇ يېپىشقۇچنى ئېلىۋەتسە ئاغرىق كۈچىيىپ قالىدىغان ئىش بولسا، ئۇنىڭ ئۈستىگىلا مەسھى قىلسا بولىدۇ.

6) ئەگەر ئۇ سويۇپ ئېلىۋېتىش قېيىن بولغان بىر يەرگە چاپلاشتۇرۇلغان بولسا، ئاغرىق ساقايغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىشقا بولىدۇ.

7) جاراھەتنىڭ ياكى پۇت قوللاردىكى يېرىقنىڭ ئۈستىگە دورا قويۇلغان ياكى چېپىلغان، ئۇ يەرنىڭ ئۈستىدىن سۇ ماڭدۇرۇۋېتىش مۇمكىن بولىدىغان بولسا، سۇ ماڭدۇرۇۋېتىدۇ. ئەگەر ئۇنداق قىلىش مۇمكىن بولمىسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىدۇ. ئەگەر مەسھى قىلسا ئۇ يەر يامان بولۇپ قالىدىغان بولسا، ھەتتا مەسھىمۇ قىلمايدۇ.

8)تېڭىق ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى يەرلەرگە مەسھى قىلىشنىڭ ھۆكمىدە، كىچىك تاھارەتسىز ئادەم ۋە جۇنۇپ بولۇپ قالغان ئادەم ئوخشاشتۇر.

9) مەسھى قىلىشنىڭ مۇئەييەن بىر مۇددىتى يوقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن تېڭىقنىڭ ياكى سۇنۇققا تاكى ئۇلار ساقايغانغا قەدەر مەسھى قىلغىلى بولىدۇ.

10) ھەر قېتىم تاھارەت ئالغاندا ياكى يۇيۇنغاندا ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر قېتىم مەسھى قىلىدۇ.

11) تېڭىقنى ئالماشتۇرغاندا ياكى تېڭىقنىڭ ئۈستىگە باشقا بىر تېڭىق تاڭغاندا ئۇنىڭ ئۈستىگە قايتا يەنە بىر قېتىم مەسھى قىلىش لازىم ئەمەستۇر.

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

تۆتىنچى بۆلۈم. ناماز

بىرىنچى باپ. ناماز ئۇقۇمى ۋە نامازنىڭ پايدىسى

ناماز ئۇقۇمى

ناماز- ئىسلامنىڭ تۈگرۈكى ۋە دىنىنىڭ ئاساسىي بولۇپ، ئۇنىڭغا سەل قاراشقا قەتئىي بولمايدۇ، تەرك قىلىشقا تېخىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئىسلامدا ناماز ئۇقۇمىغۇچىلار پاسىق ياكى كاپىر دېيىلىدۇ. شۇڭا «مەن مۇسۇلمان» دېگەن ھەر بىر كىشى نامازنى قەتئىي تەرك قىلماسلىقى لازىم. ناماز ئوقۇپ كېلىۋاتقان ياكى يېڭىدىن ناماز باشلىماقچى بولغانلارنىڭ نامازنى توغرا - دۇرۇس ئوقۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

ناماز مەخسۇس كەيپىياتلىرى ۋە بەدەننىڭ ھەرىكىتى بىلەن ئاللاھقا قىلىنىدىغان بەندىچىلىك بۇرچى. ناماز ئىماندىن قالسىلا ئەڭ مۇھىم ئىبادەتتۇر. نامازنىڭ (سالات) ئەسلى ئۇقۇمى "دۇئا "دېگەن بولۇپ، بەزى ھەرىكەتلىرىنىڭ نامى بىلەن "ناماز "دەپ ئاتالغان. چۈنكى نامازنىڭ بىر قىسمى دۇئادۇر.

نامازنىڭ ئەسلى ئۇقۇمى "ئۇلۇغلاش "دېگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا ئاللاھ ماختالغانلىقى ئۈچۈن مۇشۇ ئىسىم بىلەن ئاتالغانمۇ دېيىلىدۇ. ئىسلام دىنى نامازنى پەرز قىلىپ، رەھمەت پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنى بايان قىلغان ۋە ئۇنىڭغا ساھابىلەر، تابىئىنلەر ۋە باشقا دىنىي ئىماملار ئەگەشكەن. شۇنىڭ بىلەن ئىستىلاھ جەھەتتىن ناماز دېگەن ۋاقتىمىزدا: مەخسۇس سۆز ۋە ھەرىكەتلەر ئارقىلىق ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدىغان ۋە ئۇنى ئۇلۇغلايدىغان، ئاللاھۇ ئەكبەر تەكبىرى بىلەن باشلىنىپ، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ سالامى بىلەن تۈگەيدىغان، ئىسلام دىنى ئېلىپ كەلگەن نۇر ۋە كۆرسەتمىسگە بىنائەن بارلىق مۇسۇلمانلار مېڭىپ كەلگەن ئالاھىدە تەرتىپ - ئىنتىزام بىلەن ئوقۇلىدىغان بىر ئىبادەت كۆز ئالدىمىزغا كېلىدۇ. شۇنىڭغا ئاساسەن نامازنىڭ دۇئا ۋە ئۇلۇغلاشتىن ئىبارەت لۇغەت مەنىسى ساقلىنىپ كەلدى. بىزنىڭ تەشەھھۇدتا ئوقۇيدىغان (ئەسسەلاتۇ لىللاھى) سۆزىنىڭ ئۇقۇمى بولسا، «ئاللاھ تائالا ئۇلۇغلىنىشقا لايىق بولۇپ، ئۇنىڭدىن باشقىسى ئۇلۇغلىنىشقا لايىق بولمايدىغان، دۇئالار پەقەتلا ئاللاھقا خاستۇر» دېگەن بولىدۇ.

نامازدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يوللايدىغان دۇرۇتلىرىمىزنىڭ مەنىسى بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى دۇنيادا، ئۇنىڭ نامى - شەرىپىنى ئۈستۈن قىلىش، دەۋىتىنى غالىب قىلىش ۋە شەرىئىتىنى قىيامەتكىچە داۋاملاشتۇرۇش ئارقىلىق ئۇلۇغلىغىن. ئاخىرەتتە بولسا، ئۇنى ئۈممىتىگە شاپائەتچى قىلىش ۋە ئۇنىڭ ئەجرى ۋە ساۋابىنى ھەسسىلەپ بېرىش ئارقىلىق ئەزىز قىلغىن دېگەن بولىدۇ. «ئەسسالات» ئاللاھ تەرەپتىن پەيغەمبىرىگە خىتاب قىلىنسا رەھمەت، پەرىشتىلەردىن كەلسە ئىستىغپار، بىزدىن سادىر بولسا دۇئا ۋە كاتتىلاش دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. جانابى ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (56)]

«ئاللاھ ھەقىقەتەن پەيغەمبىرىگە رەھمەت يوللايدۇ (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا رەھمەت قىلىدۇ، شەنىنى ئۇلۇغ قىلىدۇ، دەرىجىسىنى ئۇستۈن قىلىدۇ)، پەرىشتىلەرمۇ ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرگە) مەغپىرەت تەلەپ قىلىدۇ، ئى مۆمىنلەر! سىلەر پەيغەمبەرگە دۇرۇت ئېيتىڭلار ۋە ئامانلىق تىلەڭلار (چۈنكى رەسۇلۇللاھنىڭ سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردىكى ھەققى چوڭدۇر، ئۇ سىلەرنى گۇمراھلىقتىن ھىدايەتكە، زۇلمەتتىن يورۇقلۇققا چىقارغۇچىدۇر)». (ئەھزاب سۈرىسى 56 ـ ئايەت)

ناماز ئەقىللىق، بالاغەتكە يەتكەن، ئەر ـ ئايال، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ چاقىرىقى يېتىپ كەلگەن ۋە بەرپا قىلىشقا كۈچى يېتىدىغان، نىجاسەتتىن ۋە كىرقاتتىن پاكىز ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ ئوقۇشى لازىم كەلگەن پەرزى ئەيىندۇر.

ئۈسمۈر باللار بولسا، نامازنى سۆيگەن ھالدا چوڭىيىشى ۋە ئۇنى ئوقۇشقا ئادەتلىنىشى ئۈچۈن يەتتە ياشقا كىرگەندە ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇلىدۇ. ئەگەر 10 ياشقا كىرگەندە ناماز ئوقۇغىلى ئۇنىمىسا ۋە ناماز ئوقۇش توغرىسىدا ئاتا ئانىسىغا ۋە تەربىيلىگۈچىنىڭ سۆزىگە قولاق سالمىسا يۇمۇشاقراق ئۇرۇش لازىم. ناماز توغرىسىدا قۇرئان كەرىمدە ناھايىتى كۆپ ئايەت نازىل بولغان بولۇپ، تۆۋەندىكىلەر ئۇلارنىڭ بىر قىسمىدۇر. جانابى ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلاَةَ فَاذْكُرُواْ اللّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ إِنَّ الصَّلاَةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا (103)]

« نامازدىن فارىغ بولغىنىڭلاردا ئۆرە تۇرغان ۋە ياتقان ھالەتلىرىڭلاردا اﷲنى ياد ئېتىڭلار (اﷲ سىلەرگە دۈشمىنىڭلارغا قارشى ياردەم بېرىشى مۇمكىن). خاتىرجەم بولغان چېغىڭلاردا نامازنى (پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن) مۇكەممەل ئادا قىلىڭلار. شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى ». (نىسا سۈرىسى 103 ـ ئايەت).

[وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَّحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى (132)]

« ئى مۇھەممەد! ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۈممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزەڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىدامىلىق بولغىن، سەندىن بىر رىزىق تەلەپ قىلمايمىز. ساڭا بىز رىزىق بېرىمىز، ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا خاستۇر». (تاھا سۈرىسى 132 ـ ئايەت).

[وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ (43)]

«نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى بېرىڭلار، رۇكۇ قىلغۇچىلار بىلەن بىللە رۇكۇ قىلىڭلار». (بەقەر سۈرىسى 43 ـ ئايەت).

نامازنىڭ مەرتىۋىسى

1)ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ ئاغزىدا مەشھۇر بولغان ۋە ئۇنىڭ قەلبىگە ئورنىشىپ كەتكەن نەرسىلەرنىڭ بىرى "ناماز دىنىنىڭ تۈۋرىكى "ئىكەنلىكى بولۇپ، ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق. چۈنكى ناماز مۇسۇلمانلىق بىلەن كاپىرلىقنىڭ چەك چېگرىسىنى ئايرىيدىغان ئالاھىدە بىر چېگرا قىلىنغان بولۇپ، نامازنىڭ ئۈستۈن دەرىجىسىمۇ، ئۇنىڭ، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەزىرىدىكى چوڭ ئەھمىيتى تۈپەيلىدىنلا، ئۇنىڭغا بۇ سۈپەتنى بېرىپ،

ئۇنى دىنىنىڭ تۈۋرۈكى ۋە دىنىنىڭ ئۇستۇن پەللىسى قىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا بىزنى نامازغا ئەھمىيەت بېرىشكەن بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

[حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ (238)]

« (بەش ۋاقىت) نامازنى، بولۇپمۇ نامازدىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار، (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار)، ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار». (بەقەر سۈرىسى 238 ـ ئايەت)

ئاللاھ تائالا تۆۋەندىكى ئايەتتە نامازنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەختلىك بولۇپ، نىجات تېپىشنىڭ، مەقسەتكە يېتىشنىڭ، غەلىبە قىلىشنىڭ ۋە (دوزاختىن) قۇتۇلۇشنىڭ يولى قىلىپ كۆرسىتىدۇ:

[قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ (1) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (2)]

«مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى، (شۇنداق مۆمىنلەركى) ئۇلار نامازلىرىدا (ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكىدىن) ئىيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر». (مۆمىنۇن سۈرىسى 1 ـ 2 ـ ئايەتلەر)

2) ناماز قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان بىردىنبىر ئىبادەتتۇر.

924/486 ـ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ: بَلَغَنِي أَنَّ أَوَّلَ مَا يُنْظَرُ فِيهِ مِنْ عَمَلِ المرء الصَّلَاةُ، فَإِنْ قُبِلَتْ مِنْهُ نُظِرَ فِيمَا بَقِيَ مِنْ عَمَلِهِ، وَإِنْ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ لَمْ يُنْظَرْ فِي شَيْءٍ مِنْ عَمَلِهِ* رواه مالك في «الموطأ» 420

924/486 ـ يەھيا ئىبنى سەئىدتىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ماڭا رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى يەتكەن ئىدى: قىيامەت كۈنى بەندىنىڭ ئەمەللىرىدىن ئەڭ ئەۋۋەل تەكشۈرىلىدىغىنى نامىزى بولۇپ، ئەگەر نامىزى قوبۇل بولسا، باشقا ئەمەللىرىمۇ قوبۇل بولىدۇ. ئەگەر نامىزى قوبۇل بولمىسا، باشقا ئەمەللىرىگە قاراپمۇ قويۇلمايدۇ. (مالىك: 420)

3) ناماز، دىن يوقالمايدىكەن قەتئى يوقالمايدىغان ئىبادەتتۇر. چۈنكى ناماز دىنىنىڭ شۇئارىدۇر.

4) ناماز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇش ئالدىدا، سەكەراتتا تۇرۇپ « نامازنى تەرك ئەتمەڭلار، نامازنى تەرك ئەتمەڭلار ! » دەپ ۋەسىيەت قىلغان.

5) نامازنىڭ پەرز بولغانلىق قىسسىسىمۇ، نامازنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ۋە مۇھىم ئىبادەت ئىكەنلىكىگە ئايرىم دەلىلدۇر. چۈنكى پۈتۈن ئىبادەتلەر زېمىندا پەرز قىلىنغان بولسا، بەش ۋاخ ناماز ئىسرا مىراج كېچىسى ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا بىۋاستە ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئاسماندا پەرز قىلىنغان.

نامازنىڭ پايدىلىرى

1.خۇشۇ ۋە خۇزۇ بىلەن ئوقۇلغان كامىل ناماز دىلنى يورۇتۇپ، روھنى پاكلايدۇ. كىشىگە بەندىچىلىكنىڭ ئەدەپ ـ قائىدىلىرىنى ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ دىلىغا ئاللاھنىڭ كاتتا ۋە

بۇيۇكلۇكىنى ئورنىتىش ئارقىلىق بەندىگە جانابى ئاللاھ ئۇچۇن ئادا قىلىدىغان ۋەزىپىلىرىمىزنى قانداق ئادا قىلىدىغانلىقىمىزنى ئۈگىتىدۇ. يەنە نامازنىڭ ئىنسانىنى گۈزەل ئەخلاقلا ئىگە قىلىپ، ئۇنى راستچىللىق، ئامانەتكە رىئايە قىلىش، قانائەتچان بولۇش، ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، ھەلىم ۋە كۆيۈمچان بولۇش، كىچىك كۆڭۈل بولۇش، ئادىل بولۇش ۋە باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشقا ئوخشاش گۈزەل خىسلەتلەر بىلەن بېزەيدۇ. يەنە ناماز، ناماز ئوقۇغۇچىلارنى ئۇستۇن مەرتىۋىگە ئېرىشتۈرۈپ، ئۇنى يالغۇزلا ئاللاھقا يۈزلەندۈرۈرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشى ئاللاھنى تېخىمۇ كۆپ ياد قىلىپ، ئۇنىڭدىن تېخىمۇ بەك قورقىدۇ. نەتىجىدە، ئۇنىڭ ھىممىتى ئالىي، نەپسى پاكىزە بولۇپ، گۇناھ ـ مەئسىيەتتىن يىراق تۇرۇپ، يالغانچىلىقتىن، خىيانەتتىن، يامانلىقتىن، ئالدامچىلىقتىن، قەھرى ـ غەزەبتىن ۋە مۇتەكەببىرلىكتىن ئۇزاق تۇرىدۇ. زۇلۇم، دۇشمەنلىك، پەسكەشلىك، پاسىقلىق ۋە ئاسىيلىقتىن ساقلىنىدۇ. دېمەك، بەندە ناماز ئارقىلىق جانابى ئاللاھنىڭ يۇقىرىدىكى ئايەتتە دېگەنلىرى ئەمەلىيلىشىدۇ.

2.ناماز دىلغا شىپادۇر. ناماز شەكىل ۋە روھتىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇنىڭ شەكلى ئەزالارنىڭ ئىبادىتىدۇر، روھى بولسا، دىلنىڭ ئىبادىتىدۇر. يەنە ناماز ھەم جىسمانىي تەلىم ـ تەربىيە ھەمدە روھىي تەربىيە بولۇپ، ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ دىلىنى يورىتىدۇ، يۈزىنى ئىلاھىي نۇر بىلەن يورىتىدۇ. ناماز بىلەن ئۇنىڭ روھى كۆتۈرۈلىدۇ. شۇنىڭدەك، ناماز بەندە بىلەن پەرۋەردىگارى ئوتتۇرىسىدا بىر ئالاقە بولۇپ، ئۇنى كامىل تەلەپكە لايىق ئوقۇش ئىماننىڭ ئەڭ چوڭ ئالامىتى، دىنىي شۇئارلارنىڭ ئەڭ كاتتىسى ۋە سانسىزلىغان نېمەتلىرى تۈپەيلىدىن ئاللاھقا شۈكۈر قىلىشنى بىلدۈرۈدىغان ئەڭ روشەن نامايەندىدۇر. ناماز ئوقۇماسلىق بولسا، ئاللاھ بىلەن مۇناسىۋەتنىڭ ئۈزۈلىشى، ئۇنىڭ رەھمىتىدىن، نېمەت بۇلىقىدىن ۋە نۇرغۇنلىغان پەزلى ـ ئېھسانىدىن مەھرۇم قېلىش ۋە ئاللاھ تائالانىڭ پەزلى ـ ئېھسانى بىلەن ئۇنىڭ نېمەتلىرىگە كۆز يۇمغانلىقتۇر. تەلەپكە لايىق ئادا قىلىنغان ناماز، بىر قىسىم يۈرەك كېسەللىرىگە ۋە روھىي بىئاراملىقلارغا شىپالىق دورا بولۇپ، گۇناھ ـ مەئسىيەت قاراڭغۇلۇقلىرىنى يوق قىلغۇچى نۇردۇر.

912/477 ـ (أبو هُرَيْرَة)– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهَرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مراتٍ مَا تَقُولون ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ))؟ قَالُوا: لَا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا. قَالَ: ((فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ يَمْحُو الله بِهَا الْخَطَايَا))* رواه البخاري (528)، مسلم (667) الترمذي (2868) النسائي 1/230- 231

912/477 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سىلەر دەپ بېقىڭلارچۇ؟ ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئۆستەڭ بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەر كۈنى بەش قېتىم يۇيۇنسا، ئۇ كىشىنىڭ بەدىنىدە كىرنىڭ ئەسىرى قالامدۇ؟ دەپ سورىغاندى، ساھابىلار: ياق، ئۇ كىشىنىڭ بەدىنىدە كىردىن ھېچقانداق ئەسەر قالمايدۇ، دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەنە شۇنىڭدەك، الله بەش ۋاخ ناماز ئوقۇغان بەندىسىنىڭ خاتالىقلىرىنى ئۆچۈرىدۇ، دېدى. (بۇخارى: 528)

3.نامازدىكى بىرلىك باراۋەرلىك. نامازدا ئادالەت ۋە تەڭ ـ باراۋەرلىك نامايەن بولىدۇ.

مۇئەززىن ھەييەئەلەل فەلەھ (يەنى نامازغا كېلىڭلار) دەپ نىدا قىلغىنىدا ئۇ، باي ـ كەمبەغەل، چوڭ ـ كىچىك، رىياسەتچى ۋە خىزمەتچىلەردىن تەركىب تاپقان، ناماز پەرز بولغان كىشىلەرنىڭ ئىچىدىن ئەزاننى ئاڭلىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى نامازغا چاقىرىدۇ. توپلانغان ۋاقىتلىرىدا بولسا، بىر سەپتە تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھېچقانداق بىر ئايرىمچىلىق ۋە ئالاھىدىلىك بولمايدۇ. چۈنكى ھەممىسى تۆۋەندىكى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان رەۋىشتە ئاللاھنى ياد قىلىش ۋە ئاللاھنىڭ ئۆيلىرىنىڭ بىرىدە ئۇنىڭغا باش ئېگىش ئۈچۈن بىر يەرگە توپلانغاندۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا (18)]

«مەسجىدلەر ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھقا قوشۇپ ھېچكىمگە ئىبادەت قىلماڭلار». (جىن سۈرىسى 18 ـ ئايەت). يەنە ئۇلارنىڭ ھەممىسى قىبلىگە يۈز كەلتۈرگەن ھالدا، ھېچقانداق شېرىكى بولمىغان يالغۇز ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن باش ئەگكەن، ئۇنىڭغا بويسۇنغان ۋە ئۇنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ، ئازابىدىن قورققان ھالدا بىر ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان ئاللاھنىڭ بەندىلىرى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئىلاھى موللۇقنىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يېغىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئىلاھىي رەھمەتنىڭ ئۇز ئىچىگە ئېلىنىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. جانابى ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ (56)]

« الله (پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىپ) يەر يۈزىنى تۈزىگەندىن كېيىن، يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلماڭلار (اللهنىڭ ئازابىدىن) قورقان ۋە (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلغان ھالدا دۇئا قىلىڭلار، شۈبھىسىزكى اللهنىڭ رەھمىتى ياخشىلىق قىلغۇچىلارغا يېقىندۇر ». (ئەئراف سۈرىسى 56 ـ ئايەت)

4.ناماز گۇناھلارنى ئۆچۈرىدۇ. كامىل تاھارەت ئېلىپ خۇشۇ بىلەن ئوقۇلغان ھەر قانداق ناماز ئىنساندىن ئۆتكەن تۈرلۈك خاتالىقلارنى ئۆچۈرۈپ گۇناھلىرىنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىغا سەۋەپ بولىدۇ. دوزاختىن قۇتۇلدۇرۇپ جەننەتكە باشلايدۇ.

914/479 ـ حُمْرَانَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: أن عُثْمَان– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– توضأ وقَالَ: وَالله لَأُحَدِّثَنَّكُمْ حَدِيثًا لَوْلَا آيَةٌ فِي كِتَابِ الله مَا حَدَّثْتُكُمُوهُ، سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ((لَا يَتَوَضَّأُ رَجُلٌ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهُ ثُمَّ يُصَلِّي الصَّلَاةَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الصَّلَاةِ الَّتِي تَلِيهَا)) قَالَ عُرْوَةُ: الْآيَةُ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿اللاعِنُونَ﴾*
رواه البخاري (160) مسلم (227) النسائي 80/1 مطولا، مالك في «الموطأ» 55/1– 56.

914/479 ـ ھۇمران رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تاھارەت ئېلىۋېتىپ مۇنداق دېگەن: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سىلەرگە بىر ھەدىس سۆزلەپ بېرىمەن. ئەگەر الله تائالانىڭ كىتابىدا بىر ئايەت بولمىغان بولسا ئىدى، مەن ئۇنى سىلەرگە سۆزلەپ بەرمىگەن بولاتتىم. مەن ھەقىقەتەن رەسۇلۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى

ئاگلىغانىدىم: ھەر قانداق بىر كىشى كامىل تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇسا، ئۇ كىشىنىڭ شۇ ناماز بىلەن يەنە بىر ناماز ئارىلىقىدا ئۆتكۈزگەن خاتالىقى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. ئۇرۋە (راۋى) مۇنداق دەيدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد كۆزدە تۇتقان ئايەت اللە تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: {بۇ كىتابتا (يەنى تەۋراتتا) كىشىلەرگە توغرا يولنى ئېنىق بايان قىلغىنىمىزدىن كېيىن، بىز نازىل قىلغان (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان) روشەن دەلىللەرنى ۋە توغرا يولنى يوشۇرىدىغانلارغا اللە لەنەت قىلىدۇ (يەنى رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ)؛ لەنەت قىلغۇچىلار (يەنى پەرىشتىلەر ۋە مۇئمىنلەر)مۇ ئۇلارغا لەنەت قىلىدۇ.) (مۇسلىم: 227)

915/480 ـ ومن رواياته: رأيتُ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ توضأ فأحسن الوضوء ثم قال: ((من توضأ نحو هذا الوضوء ثم أتى المسجد فركع ركعتين ثم جلس غفر له ما تقدم من ذنبه))* رواه البخاري (164)، مسلم (226)

915/480 ـ يۇقىرىقى ھەدىس باشقا بىر رىۋايەتتە مۇنداق كەلگەن: ئۇ زات (يەنى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ) تاھارەت ئېلىۋېتىپ مۇنداق دېدى: مەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇشۇنداق تاھارەت ئالغانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم، رەسۇلۇللاھ تاھارەت ئېلىۋېتىپ: كىمكى مانا مۇشۇنداق تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسا، ئۇ نامازنىڭ ئارىسىدا اللە تائالادىن باشقا ھېچ نەرسە كۆڭلىگە كەچمىسە، اللە تائالا ئۇنىڭ ئىلگىرىكى گۇناھلىرىنى كەچۈرىدۇ، دېگەنىدى. (بۇخارى: 164)

916/481 ـ عُثْمَان– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: ((مَا مِنِ امْرِئٍ مُسْلِمٍ تَحْضُرُهُ صَلاَةٌ مَكْتُوبَةٌ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهَا وَخُشُوعَهَا وَرُكُوعَهَا إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ، مَا لَمْ يُؤْتِ كَبِيرَةً، وَكَذَلِكَ الدَّهْرَ كُلَّهُ))* رواه مسلم (227)

916/481 ـ ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەر قانداق بىر مۇسۇلمان پەرز نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەن ھامان تاھارەتنى كامىل ئېلىپ، نامازنى خۇشۇئ بىلەن رۇكۇلىرىنى جايىدا قىلغان ھالدا ئوقۇسا، شۇ ناماز بىلەن ئۇ كىشىنىڭ بۇرۇن ئۆتكۈزۈپ قويغان (چوڭ گۇناھلىرىدىن باشقا) گۇناھلىرى كەچۈرۈلىدۇ. (مۇسلىم: 227)

917/482 ـ ومنها: قال مالك– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– في المراد بالآية: أُرَاهُ يُرِيدُ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ﴾*«الموطأ»61

917/482 ـ مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ مەزمۇنىغا بۇ ئايەتتە ئىشارەت بارلىقىنى كۆرسەتكەن: {كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە (يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئۆتىگىن. شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ. بۇ، چۈشەنگۈچىلەر ئۈچۈن ۋەز نەسىھەتتۇر. (سۈرە ھۇد، 114 ئايەت)}

(مالك: 61)

918/483 ـ ومنها: ((مَنْ أَتَمَّ الْوُضُوءَ كَمَا أَمَرَهُ الله فَالصَّلَوَاتُ الخمس كَفَّارَة لِمَا بَيْنَهُنَّ))*
رواه مسلم (231)

918/483 ـ ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان الله تائالا پەرز قىلغان تاھارەتنى كامىل ئېلىپ، ئاندىن الله تائالا بۇيرىغان بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلسا، ئۇنىڭ بەش ۋاخ ناماز ئارىسىدا قىلغان خاتالىقلىرى ئۆچۈرۈلىدۇ. (مۇسلىم: 231)

5. ناماز ئىنساننى گۇناھ ۋە يامان ئىشلاردىن ساقلايدۇ. چۈنكى ناماز ئوقۇغان كىشى كۈندە بەش قېتىم ئاللاھ تائالانىڭ ھوزورىغا يۈزلىنىپ ، ئۇنىڭغا ئەھدىسىنى يېڭىلاپ تۇرغان ئىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىنى ئۆز ھىمايىسىگە ئالىدۇ. ئۇنىڭغا ياخشى ئىشلارنىڭ يوللىرىنى ئوڭايلاشتۇرۇپ، يامان ئىشلاردىن ئۇزاقلاشتۇرىدۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭغا شەيتان زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاء وَالْمُنكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ (45)]

«(ئى مۇھەممەد!) ساڭا ۋەھيي قىلىنغان كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) تىلاۋەت قىلغىن، نامازنى (تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، (چۈنكى) ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ، ئاللاھنى ياد ئېتىش ھەممىدىن (يەنى ئۇنىڭدىن باشقا ھەممە ئىبادەتتىن) ئۇلۇغدۇر، ئاللاھ قىلىۋاتقان (ھەممە) ئىشىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ»، (ئەنكەبۇت سۈرىسى 45 ـ ئايەت)

6.ناماز پاكىزلىق ۋە گۈزەللىككە يېتەكلەيدۇ. ناماز ئىنساننى پەقەت كىبىر، غەپلەت، مەغرۇرلۇق قاتارلىق مەنىۋى ئىللەتلەردىن تازىلاپلا قالماستىن يەنە ئىنسان بەدىنى ۋە كىيىملىرىنى پاسكىنىلىقلاردىن كىرلاردىن، يىقىمسىز ھىدلاردىن پاكلايدىغان چوڭ تازىلىنىشتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مَّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (6)]

ئى مۆمىنلەر! (سىلەر تاھارەتسىز بولۇپ) ناماز (ئوقۇماقچى بولۇپ) تۇرغىنىڭلاردا، يۈزلىرىڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، ئەگەر جۇنۇپ بولساڭلار پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار)، ئەگەر كېسەل بولساڭلار (سۇ زىيان قىلىدىغان بولسا)، ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (سۇ تاپالمىساڭلار)، ياكى سىلەرنىڭ بىرسىڭلار ھاجەتخانىدىن كەلگەن (يەنى

تاھارەت سۇندۇرغان) بولساڭلار، ياكى ئاياللىرىڭلار بىلەن يېقىنچىلىق قىلغاندىن كېيىن (غۇسلى تاھارەت ئۈچۈن) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقتا تەيەممۇم قىلىڭلار، ئۇنىڭ بىلەن يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، الله سىلەرگە مۇشەققەتنى خالىمايدۇ، لېكىن الله شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن سىلەرنى پاك قىلىشنى، (ئىسلام شەرىئىتىنى بايان قىلىش بىلەن) نېمىتىنى سىلەرگە تاماملاشنى خالايدۇ [سۈرە مائىدە 6ـ ئايەت]

7.ناماز ئىنساننىڭ سەۋىرچانلىقى ۋە چىدامچانلىقىنى ئاشۇرىدۇ. دۇنيانىڭ مۇسىبەتلىرى ۋە قىيىنچىلىقلىرى ئۈچۈن ناماز ئارقىلىق تەسەللى بېرىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ (153)]

ئى مۆمىنلەر! سەۋر ئارقىلىق ۋە ناماز ئارقىلىق ياردەم تىلەڭلار. الله ھەقىقەتەن سەۋر قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر [سۈرە بەقەر 153ـ ئايەت].

[إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا (19) إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا (20) وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا (21) إِلَّا الْمُصَلِّينَ (22) الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ (23)]

ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى. ئۇنىڭغا (يوقسۇزلۇق، ياكى كېسەللىك، يا قورقۇنچتەك) بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا، زارلانغۇچىدۇر. بىرەر ياخشىلىق يەتكەن چاغدا، بېخىللىق قىلغۇچىدۇر. پەقەت (تۆۋەندىكىلەر بۇنىڭدىن) مۇستەسنا: ئۇلار نامازغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر [سۈرە مائارىج 19ـ23].

نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ ھۆكمى

ئالللاھۇ سۇبھانەھۇ ۋەتەئەلا نامازنى يولغا قويىدى ۋە ئۇنى ئىسلامنىڭ مۇنارى ۋە دىنىنىڭ تۈۋرىكى قىلدى. ھەدىستە بۇ ھەقتە مۇنداق كەلگەن.

29/20 – مُعَاذِ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَأَصْبَحْتُ يَوْمًا قَرِيبًا مِنْهُ وَنَحْنُ نَسِيرُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ الله أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ، وَيُبَاعِدُنِي من النَّارِ، قَالَ: لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ عَظِيمٍ، وَإِنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلَى مَنْ يَسَّرَهُ الله عليه، تَعْبُدُ الله وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ، وَتَحُجُّ الْبَيْتَ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ؟ قلت: بلى يا رسولَ الله، قال: الصَّوْمُ جُنَّةٌ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ، وَصَلَاةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ شعار الصالحين، ثُمَّ تَلَا قوله تعالي: ﴿تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يدعون ربهم خوفا وطمعا﴾ الآية ثُمَّ قَالَ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ وَعَمُودِهِ وَذِرْوَةِ سَنَامِهِ، فقُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ الله، قَالَ: رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ، وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَلَاكِ ذَلِكَ كُلِّهِ؟ قُلْتُ: بَلَى يَا رسولَ الله، قَالَ: كُفَّ عَلَيْكَ هَذَا – وأشار إلى لسانه — قُلْتُ: يَا نَبِيَّ الله وَإِنَّا لَمُؤَاخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ؟ قَالَ: ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ – أَوْ قال عَلَى مَنَاخِرِهِمْ – إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ؟!* أحمد 231/5، الترمذي (2616)

29/20 ـ مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىر سەپەرگە بىللە چىققاندىم. بىر كۈنى، يولدا كېتىۋېتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىنلىشىپ قالدىمدە: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا مېنى جەننەتكە كىرگۈزىدىغان ۋە دوزاختىن يىراقلاشتۇرىدىغان بىرەر ئەمەلنى دەپ بەرگەن بولساڭ، دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئى مۇئاز! سەن ناھايىتى چوڭ بىر ئىشنى سورىدىڭ. بىراق ئۇ ئىش اللە ئاسان قىلغان كىشىگە ئاسان. اللەقا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەستىن ئىبادەت قىل، نامازنى جايىدا ئادا قىل، زاكات بەر، روزا تۇت، ھەج قىل. مەن ساڭا بارلىق ياخشى ئىشلارنىڭ دەرۋازىلىرىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ روزا ئىنساننى گۇناھلاردىن ساقلايدىغان قالقان؛ سەدىقە سۇ ئوتنى ئۆچۈرگەندەك گۇناھلارنى ئۆچۈرگۈچى؛ كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇش تەقۋادار، سالىھ كىشىلەرنىڭ ئالامىتىدۇر، دېدى. ئاندىن اللە تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتىنى ئوقۇدى: {ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن ـ كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ (يەنى ئۇلار كېچىسى ئىبادەت قىلىپ ئاز ئۇخلايدۇ)، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات يۈزىسىدىن اللەنىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ} (سۈرە سەجدە، 16 ـ 17 ـ ئايەت) پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەن ساڭا بۇ دىنىنىڭ بېشى، تۈۋرۈكى ۋە يۈكسەك پەللىسىنى دەپ بېرەيمۇ؟ دېدى. مەن: ھەئە، دەپ بەرگىن، دېۋىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بۇ دىنىنىڭ بېشى ئىسلام (يەنى ئىسلامنى ھەقىقىي قوبۇل قىلىش)، تۈۋرۈكى ناماز، يۈكسەك پەللىسى جىھادتۇر، دېدى. ئاندىن كېيىن: مەن ساڭا بارلىق ياخشىلىقنىڭ جۇغلانغان يېرىنى دەپ بېرەي، دېدى ۋە ماڭا تىلىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: تىلىڭنى چىڭ تۇت! دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ ! بىز سۆزلىرىمىزدىنمۇ ھېساب بېرەمدىمىز؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىسىت ساڭا، ئى مۇئاز! كىشىلەرنى دوزاختا دۈم تاشلايدىغان نەرسە شۇ تىللىرى بولماي نېمە؟ دېدى. (تىرمىزى: 2616)

ناماز جانابى ئاللاھ ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلغان بىر ئىبادەت بولۇپ، مىئراج كېچىسى پەرز قىلىنغان. نامازنىڭ ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ ئاللاھنىڭ نەزىرىدىكى مەرتىۋىسىنىڭ ناھايىتى كاتتىلىقى تۇپەيلىدىن جانابى ئاللاھ ئۇنى ئەلچىسىگە بىۋاستە ئۇقتۇرغان بولۇپ، ئۇنى تەرك قىلغۇچىنىڭ جازاسى توغرىسىدا قاتتىق ئىپادە قوللاندى ۋە ئۇلارنى كۇپۇر ۋە ئازغۇنلۇق دەرىجىسىگىچە ئېلىپ باردى. شۇنىڭ ئۈچۈن كىمكى نامازدىن يىراقلاشسا، ئىسلامدىن يىراقلاشقان، پەرۋەردىگارىنىڭ غەزەپ نەپرىتىگە ئۇچرىغان، ئۆز دىنىنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلغان، ئۆزىنى ھالاكەت گىرداۋىغا ئېلىپ بارغان ۋە بۇ سەۋەبتىن باشقا ياخشى ئىشلىرىنىمۇ بىكارغا چىقارغان بولىدۇ. ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىنىڭ ھۆكمى بولسا، ئىنكار قىلغۇچىنىڭ ھۆكمى بىلەن ئوپمۇ ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئەگەر ئۇنى ئېتىراپ قىلغان بولسا، ئۇنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن ئەمەل قىلىپ، بۇ ساماۋى ئەمىرلەرگە ئىتائەت قىلغان بۇلاتتى. ئۇلۇغ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

[(114)]

«كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە (يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئوقۇغىن، شۈبھىسىزكى ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ. بۇ چۈشەنگۈچىلەر ئۈچۈن ۋەز ـ نەسىھەتتۇر». (هۇد سۈرىسى 114 ـ ئايەت).

[اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ (45)]

«(ئى مۇھەممەد!) ساڭا ۋەھيى قىلىنغان كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) تىلاۋەت قىلغىن، نامازنى (تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، (چۈنكى) ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ، ئاللاھنى ياد ئېتىش ھەممىدىن (يەنى ئۇنىڭدىن باشقا ھەممە ئىبادەتتىن) ئۇلۇغدۇر، ئاللاھ قىلىۋاتقان (ھەممە) ئىشىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ»، (ئەنكەبۇت سۈرىسى 45 ـ ئايەت)

[فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلاَةَ فَاذْكُرُواْ اللّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ إِنَّ الصَّلاَةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا (103)]

« نامازدىن فارىغ بولغىنىڭلاردا ئۆرە تۇرغان ۋە ياتقان ھالەتلىرىڭلاردا اللهنى ياد ئېتىڭلار (الله سىلەرگە دۈشمىنىڭلارغا قارشى ياردەم بېرىشى مۇمكىن). خاتىرجەم بولغان چېغىڭلاردا نامازنى (پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن) مۇكەممەل ئادا قىلىڭلار. شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى ». (نىسا سۈرىسى 103 ـ ئايەت)

982/526 ـ جَابِرَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((بَيْنَ الرَّجُلِ والشِّرْكِ تَرْكُ الصَّلَاةِ))* رواه مسلم (82)

982/526 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: مەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: بەندە بىلەن شېرىك ۋە كۇپرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پاسىل نامازنى تەرك ئېتىشتۇر. (مۇسلىم: 82، ئەبۇ داۋۇد: 4678)

985/527 ـ بُرَيْدَةَ رفعه: ((الْعَهْدَ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ))* للترمذي(2621)

985/527 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى بۇرەيدە دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بىز بىلەن كاپىرلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرق نامازدۇر، كىمكى نامازنى تەرك ئەتسە (يەنى ئوقۇمىسا)، كاپىر بولىدۇ. (نەسائى: 463)

991/530 ـ ابْنِ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا–: أن النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا، فَقَالَ: ((مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَع فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَأُبَيِّ بْنِ خَلَفٍ))* لأحمد والكبير

والأوسط

991/530 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كۈنى نامازنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دېگەن: كىمكى نامازنى تەرك قىلماي، ۋاقتىغا رىئايە قىلىپ ئوقۇسا، ناماز قىيامەت كۈنى ئۇ كىشىگە نۇر، دەلىل ۋە نىجاتلىق بولىدۇ. كىمكى نامازغا بىپەرۋالىق قىلسا، ناماز ئۇ كىشىگە نۇر، ھۆججەت ياكى نىجاتلىقنىڭ ھېچ بىرى بولمىغاننىڭ ئۈستىگە، ئۇ كىشى قارۇن، پىرئەۋن، ھامان ۋە ئۇبەي ئىبنى خەلەفلەر بىلەن بىرگە بولىدۇ. (ئەلكەبىر، ئەلئەۋسەت، ئەھمەد: 6540)

يۇقىرىقى ۋە باشقا ھەدىسلەرگە ئاساسلانغان ھالدا نامازنىڭ ئىسلامدىكى كاتتا مەرتىۋىسى تۈپەيلىدىن بىر قىسىم ساھابىلەر نامازنى تەرك قىلغۇچىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقى كۆز قارىشىدا بولۇپ، نۇرغۇنلىغان ئالىملارمۇ ئۇلارنىڭ بۇ كۆزقاراشلىرىغا قوشۇلغانلىقىنى ئىپادىلىگەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇلاردىن باشقا بىر قىسىم ئالىملار نامازنىڭ پەرزلىكىنى ئىنكار قىلماستىن قەستەن نامازنى تەرك قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھكار ـ پاسىق بولىدىغانلىقىنى سۆزلىگەن.

ئۆزلىرىنى بىز مۇسۇلمان، دەپ تونۇپ ئىسلامنىڭ رۇكنىلىرىنى ۋە پەرزلىرىنى ئادا قىلىش بىلەن مۇسۇلمان ئىكەنلىكىنى ئەمەلىيەتتە كۆرسەتمىگەنلەرنى شەرئەت ھۆكمى بويىچە كاپىر ياكى پاسىق، دەپ ئاتاش ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. بىز قۇرئان كەرىمنى ئوقۇغان ۋاقتىمىزدا ناماز ئوقۇمىغۇچىلارنى گۇناھكار، شۇ گۇناھى بىلەن جەھەننەمگە كەتكۈچىلەر دېگەنلىكىنى كۆرىمىز. بۇھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ (35) مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ (36)]

«بىز مۇسۇلمانلارنى كاپىرلار بىلەن باراۋەر قىلامدۇق؟ سىلەرگە نېمە بولدى؟ قانداقچە مۇنداق ھۆكۈم چىقىرىسىلەر!» (قەلەم سۈرىسى 35 ـ 36 ـ ئايەتلەر) شۇنىڭدەك، قۇرئان كەرىم ئۆزىنى مۇسۇلمانمەن دېگەن گۇناھكار كىشىنى مۇنداق سۈپەتلەيدۇ:

[كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ (38) إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ (39) فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءلُونَ (40) عَنِ الْمُجْرِمِينَ (41) مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ (42) قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ (43) وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ (44) وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ (45) وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ (46) حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ (47) فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ (48)]

«ھەر ئىنسان قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن (دوزاختا) مەھبۇستۇر، پەقەت ئەسھابى يەمىن (يەنى سائادەتمەن مۇئمىنلەر) بۇنىڭدىن مۇستاسنا، ئۇلار جەننەتلەردە بولۇپ، گۇناھكارلاردىن "سىلەرنى دوزاخقا كىرگۈزگەن نېمە؟ "دەپ سورايدۇ، ئۇلار (جاۋابەن ئېيتىدۇ: "بىز ناماز ئوقۇمىدۇق، مىسكىنلەرگە تائام بەرمىدۇق، بىز بىھۇدە سۆز قىلغۇچىلار بىلەن بىھۇدە سۆز قىلاتتۇق، قىيامەت كۈنىنى ئىنكار قىلاتتۇق، تاكى بىز ئۆلگىچە (شۇنداق قىلدۇق) "شاپائەت قىلغۇچىلارنىڭ شاپائىتى ئۇلارغا پايدا بەرمەيدۇ (يەنى ئۇلارنى ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزىدىغان شاپائەتچى بولمايدۇ، ئۇلارغا پۈتۈن ئەھلى زېمىن شاپائەت قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارنىڭ شاپائىتى قوبۇل قىلىنمايدۇ)». (مۇددەسسىر سۈرىسى 38ـ دىن 48 ـ ئايەتلەرغىچە).

ئۇنداق بولغانىكەن، نامازنى تەرك قىلىش ھېچ نەرسىنى قالدۇرمايدىغان، ئىنسانلارنىڭ

كۆزلىرىگە يىراقتىن كۆرۈنىدىغان دوزاخقا تاشلىنىپ مۇۋاپىق جازا بېرىلىشىنى ۋاجىب قىلىدۇ. «پەرۋەردىگارىڭ ھېچكىمگە زۇلۇم قىلمايدۇ». چۈنكى بىر كىشى ئۆز دىنىنىڭ بىر تۈۋرىكىنى يىقىتسا، پەرۋەردىگارىنىڭ بۇيرۇقلىرىغا ئاسىيلىق قىلسا، جانابىي ئاللاھ، توغرا يولغا باشلىغۇچى ۋە خۇش - بىشارەت بەرگۈچى، ۋەزىپىسىنى ئادا قىلغانلىقىغا رازى بولغان پەيغەمبەرنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە قارشى چىقسا، ئاللاھنىڭ ئاگاھلاندۇرغۇچى ئايەتلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن تەسىرلەنگەندىن كېيىن، يەنىلا باشتۇڭلۇق ۋە ئاسىلىق قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇپ پەرۋەردىگارىغا بەندىچىلىك قىلىشتىن باش تارتقان بولسا... ئۇنداق كىشىگە قارىتا بۇ ھۆكۈم ھەرگىزمۇ ئېغىر ئەمەس. ئەگەر ئۇ كىشى ئۆز - ئۆزى بىلەن ئازراق ھېسابلىشىپ باقسا، ئەلۋەتتە ئۆزىنىڭ نامازنى تەرك قىلىش ئارقىلىق ئىسلام چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى ۋە قۇرئان كەرىمدىكى ئۆزىنىڭ سۈپەتلىرىنى چۈشەنگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىس شېرىپلەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بۇ ئادىل ھۆكمىگە قارشى چىقىش ھەققى يوقلۇقىنى بىلىپ يېتەتتى.

32/23 – ابْنِ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا– رفعه: ((بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْس: عَلَى أَنْ يُوَحَّدَ الله، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصِيَامِ رَمَضَانَ، وَالْحَجِّ. فَقَالَ رَجُلٌ: الْحَجُّ وَصِيَامُ رَمَضَانَ، قَالَ: لَا، صِيَامُ رَمَضَانَ، وَالْحَجُّ))، كَذَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* رواه مسلم (16)

32/23 - ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئىسلام دىنى اللەنىڭ بار ۋە بىرلىكىگە ئىشىنىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، رامزاندا روزا تۇتۇش ۋە ھەج قىلىشتىن ئىبارەت بەش ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلدى. بىر كىشى ئىبنى ئۆمەردىن: ھەج قىلىش دېگەن سۆزنى روزا تۇتۇش دېگەن سۆزدىن بۇرۇن دېدىمۇ؟ دەپ سورىغانىدى، ئىبنى ئۆمەر: ياق، مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: رامزاندا روزا تۇتۇش ۋە ھەج قىلىش دەپ، ھەج كەلىمىسىنى كېيىن دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى. (مۇسلىم: 16)

33/24 – وفِي رواية: ((على أَنْ يُعْبَدَ الله، وَيُكْفَرَ بِمَا دُونَهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالحَجِّ إلى الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ))* رواه مسلم (16)

33/24 - مۇسلىمنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: ئىسلام دىنى اللەتىن باشقا بارچە مەبۇدلارنى ئىنكار قىلىپ، ئىبادەتنى پەقەت اللەقىلا قىلىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، رامزاندا روزا تۇتۇش ۋە بەيتۇللانى تاۋاب قىلىشتىن ئىبارەت بەش ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلدى دېيىلگەن. (مۇسلىم: 16)

34/25 – وفِي أخرى: ((عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عبده ورَسُوله، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وحج البيت، وَصَوْمِ رَمَضَانَ))* رواه البخاري (8)، مسلم (16)22، الترمذي (2609)

34/25 - يەنە بىر رىۋايەتتە: ئىسلام دىنى اللەتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم اللەنىڭ ئەلچىسىدۇر دەپ گۇۋاھلىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، رامزاندا روزا تۇتۇش ۋە بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشتىن ئىبارەت بەش ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلدى دېيىلگەن. (تىرمىزى: 2609)

ھەرقانداق بىر نەرسىگە مەنسۇپلا بولۇپ قويۇش، مەنسۇپ بولغان ئىشنىڭ تەلىۋىگە لايىق ھەرىكەت قىلمىغۇچە ئۇ مەنسۇپلۇقتىن ئۈمىد قىلىنغان پايدا مەنپەئەت ئەمەلىيلەشمەيدۇ.

سىز ئىسلام دىنىغا مەنسۇب بولۇش ئۈچۈن پەرۋەردىگارىڭىزنىڭ ئاللاھ، دىنىڭىزنىڭ ئىسلام ۋە پەيغەمبىرىڭىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىگە رازىلىق بىلدۈردىڭىز. ئۇنداق بولغان ئىكەن سىزدىن تەلەپ قىلىنىدىغىنى بۇ دىنىنىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى ياخشى ئىشلەپ، پەرزلىرىنى ئادا قىلىش، ئۇنىڭ رۇكنىلىرىنى تەلەپكە لايىق ئورۇنداش ۋە سىزنىڭ بەجا كەلتۇرۇشىڭىز تەلەپ قىلىنغان ئىشلارنىڭ ئەڭ مۇھىمى مۇسۇلماننىڭ ئالاھىدە بەلگىسى بولغان نامازدىن ئىبارەت ۋەزىپىنى ئورۇنداش ئارقىلىق مۇسۇلمان ئىكەنلىكىڭىزنى ئىسپاتلاشتۇر.

يەنە سىزدىن تەلەپ قىلىنغىنى كۈچ - قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگار ئاللاھ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان قۇرئان كەرىمنىڭ بۇيرۇقلىرىغا قولاق سېلىپ، قۇرئان ۋە قۇرئان نازىل قىلىنغان ئۇممەتكە مەنسۇپ بولغان ھالدا ئۇنىڭ ئەمرلىرىگە بىرمۇ بىر ئەمەل قىلىشتۇر.

يەنە سىزدىن تەلەپ قىلىنغىنى پەيغەمبىرىڭىزنىڭ كۆرسەتمىلىرى بويىچە مېڭىش، ئۇنىڭ نۇرى بىلەن يۇرۇش ۋە ئۇنىڭ ئەمرلىرىگە بىر - بىرلەپ ئىتائەت قىلىشتۇر. چۈنكى جانابى ئاللاھ سىزنى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا ۋە ئۇنىڭ ئىزىدىن مېڭىشقا بۇيرىغان.

ئەگەر سىز پەرۋەردىگارىڭىزنىڭ بۇيرۇقلىرىغا ئاسىيلىق قىلىپ، پەيغەمبىرىڭىزنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە خىلاپلىق قىلسىڭىز، قۇرئان كەرىمنى بىر تەرەپكە چۆرۈپ ئېتىۋەتسىڭىز، ئىسلامنىڭ تۇتقۇچلىرىنى بىر - بىرلەپ پاچاقلىسىڭىز ۋە ئەڭ ئاخىرىدا نامازنىمۇ تاشلاش ئارقىلىق تامنىڭ ئوڭ يۈزىگە تەپسىڭىز... سىز بۇنچە ئىشلارنى قىلغاندىن كېيىن، ئۆزىڭىزنىڭ مۇسۇلمان دەپ ئاتىلىشىڭىزنى توغرا دەپ قارامسىز؟ سىزنىڭ پەقەتلا مەن مۇسۇلمان دەپ قويىشىڭىز سىزگە پايدا بېرەرمۇ؟ ئەجەبا سىز دىنىغا مەنسۇپ بولغان ھالدا قېلىۋېرەرسىزمۇ؟ ياكى ئۇنىڭدىن خالاس بولۇپ، ئايرىلىپ دىن بىلەن ئارىڭىزدا تۇسالغۇ ۋە پەردىلەر مەيدانغا كېلەرمۇ؟ بۇ سۇئاللارغا مېنىڭ، سىزنىڭ ۋە پاك ئىسلام شەرىئىتىنىڭ ھۆكمىدىكى جاۋابى ئۈچۇق - ئاشكارا ۋە مەلۇمدۇر.

985/527 - بُرَيْدَةَ رفعه: ((الْعَهْدَ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ))* للترمذي(2621)

985/527 - ئابدۇللاھ ئىبنى بۇرەيدە دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بىز بىلەن كاپىرلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرق نامازدۇر، كىمكى نامازنى تەرك ئەتسە (يەنى ئوقۇمىسا)، كاپىر بولىدۇ. (نەسائى: 463)

ئاللاھنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىش

سىز ئاللاھ تائالانىڭ كەڭ دائىرىلىك مەغپىرەت قىلغۇچى، بەكمۇ ئەپۇ قىلغۇچى، مەرھەمەت قىلغۇچى، ھەممىدىن مۇھىمى ئۇنىڭ رەھمىتىنىڭ ھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقى،

ئۇ رەھمەتنىڭ ئىنسانلارنىڭ بېشىنىڭ ئۈستىدە، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ يېقىنراق بولۇشى، بولۇپمۇ ئىش ـ ھەرىكىتى ياخشى بولمىسىمۇ ئاللاھقا قارىتا ياخشى گۇماندا بولغان كىشىلەر ئۈچۈن شۇنداق ئىكەنلىكىگە بولغان ئېتىقادىڭىز، خىيال ــ پىكرىڭىزنى، دىن ئىشىنىڭ مەن يۇقىرىدا سىزگە كەلتۈرگەن مىساللارغا تەتبىقلاشقا بولمايدىغان بىر ئىش ئىكەنلىكى چۈشەنچىسىگە ئېلىپ بارمىسۇن!

شۈبھىسىزكى، مەنمۇ ئاللاھنىڭ ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئىكەنلىكى، كەڭ دائىرىلىك مەغپىرەت قىلغۇچى ئىكەنلىكى، رەھمىتىنىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلاردىكى نەرسىلەرنى قورشاپ تۇرغانلىقى، ئۇنىڭ شەپقەت ۋە كەرەمىنىڭ ئازلاپ قالمايدىغانلىقى، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ سېخىلىق دېڭىزىدىن بىر تامچىنىڭ بارلىق ئىنسانلارنى نازۇ نېمەت ۋە ياخشىلىق بەرىكەتلىرى بىلەن قورشاپ تورۇشقا يېتىدىغانلىقى ھەققىدە سىزگە قوشۇلىمەن ۋە سىزنى قوللاپ قۇۋۋەتلەيمەن.

مەن بۇنى دەۋاتىمەن ھەمدە شۇنداق ئىكەنلىكىگە چىن پۈتىمەن. شۇنىڭ بىلەن بىرگە سىزنى قۇرئان كەرىمنىڭ بەزى ئايەتلىرىنى پىكىر ـ تەپەككۇر قىلىش ۋە پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىس شېرىپلىرىدىن بىر نەرسە چۈشىنىش ئۈچۈن ئازراق مەن بىلەن بىللە بولۇشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. تاكى ئاللاھنىڭ رەھمىتى، ئۇنىڭ تەلەپ قىلغان ياكى قىلمىغان ۋە ئۇمىدمۇ قىلمىغان، ھەتتا خىيالىغمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان ۋە ئۇنىڭغا يۈزلىنىش، ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش ھەققىدە ھېچ ئويلاپمۇ باقمىغان كىشىلەرگە ھەقسىز تارقىتىلىدىغان ئەرزان بىر نەرسىمۇ ياكى ئۇنداق ئەمەسمۇ؟ كۆرۈۋالايلى.

مەنچە، ساغلام چۈشەنچە ۋە مەنتىق ئىگىسى بولغان ئەقىل ۋە ئەبەدىي داۋاملىشىدىغان ئىسلام شەرىئىتى، رەھمەتنىڭ ھەممە كىشىگە بېرىلىدىغان بۇنچىۋالا خار ۋە تاشلاندۇق بىر نەرسە بولۇشىنى قوبۇل قىلمايدۇ! ھالبۇكى ئىنسانلارنىڭ ئىچىدە شۇنداق ئادەملەر باركى، ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشلىرى تۈپەيلى تاغلار ئۇگىتەي ـ توگىتەي بولغىلى، ئاسمان يېقىلغىلى ۋە يەر تەۋرىگىلى تاسلا قالىدۇ. چۈنكى ئۇلار رەھمان تائالاغا تانىدۇ. ئۇنىڭ نازۇ نېمەتلىرىگە نانكورلۇق قىلىدۇ، ئىنسانلارغا زىيان ـ زەخمەت ۋە زۇلۇم سېلىش ئارقىلىق نەشتەرلەيدۇ. ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ ئەلچىسىگە ئاسىيلىق قىلىدۇ. ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئەمرلىرىگە خىلاپلىق قىلىدۇ. ھېچبىر ئەمرىگە قولاق سالمايدۇ، ئەكسىچە ھەر نەرسىنى ئۇلار ئەگەشكەن شەرىئەتنىڭ ئەكسىچە قىلىدۇ.

سىز مۇشۇ يوسۇندا ھەرىكەت قىلغانلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ رەھمىتىنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت ئالىي ماقامغا ئېرىشەلەيدىغانلىقىغا قانداق قارايسىز؟ شۈبھىسىزكى ئۇلار رەھمەتتىن يىراق بولۇپ، رەھمەت بولسا ياخشى ئىش قىلغۇچىلارغا ناھايىتى يېقىندۇر. بۇ توغرىدا ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاء وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ (156)]

«بىزگە بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە ئېگىشلىك ياخشىلىق قىلغىن، بىز ھەقىقەتەن ساڭا تەۋبە قىلدۇق» دېدى. الله ئېيتتى: «ئازابىم بىلەن (بەندىلىرىمدىن) خالىغان كىشىنى ئازابلايمەن،

مىنىڭ رەھمىتىم مەخلۇقاتنىڭ ھەممىسىگە ئورتاقتۇر. رەھمىتىمنى (كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) ساقلانغۇچىلارغا، (ماللىرىنىڭ) زاكىتىنى بېرىدىغانلارغا ۋە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىمان ئېيتىدىغانلارغا تېگىشلىك قىلىمەن.». (ئەئراف سۇرىسى 156 ـ ئايەت)

چۈنكى رەھىم ـ شەپقەتكە پەقەتلا ياخشى گۇمان قىلىش قاتارلىقلار ئارقىلىق ئېرىشكىلى بولىدۇ. ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرۈش بولسا بۇ ئىماننىڭ تەلىۋىگە لايىق، ئۇنى تەستىقلايدىغان ئىشلاردۇر. ئىماننى قورۇق ئارزۇ بىلەن قولغا كەلتۈرگىلى بولمايدۇ. لېكىن ئۇنىڭغا (ئىنساننىڭ) نەپسىدە ئورۇن ئالىدىغان، مەھكەم ئورۇنلىشىدىغان ۋە ئۇنى ئەمەلىيەتتە ئىسپاتلايدىغان ئىشلار بىلەن ئېرىشكىلى بولىدۇ.

64/46 – أَنَسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهن طَعْمَ الْإِيمَانِ مَنْ كَانَ الله وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أحب عبدا لا يحبه إلا لله، ومن يكره أن يعود فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ الله مِنْهُ كما يكره أن يلقى فِي النار))* رواه البخاري (16)، مسلم (43)

64/46 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تۆۋەندىكى ئۈچ خىسلەتنى ئۆزىدە ئۆزلەشتۈرگەن كىشى ئىماننىڭ لەززىتىنى تېتىيدۇ: الله ۋە اللەنىڭ رەسۇلىنى ھەممىدىن بەك ياخشى كۆرۈش، باشقىلارنى پەقەت الله ئۈچۈنلا دوست تۇتۇش ۋە الله ئۇنى كۇپۇرلۇقتىن قۇتقۇزغاندىن كېيىن، كۇپۇرلۇققا قايتىشنى خۇددى ئوتقا تاشلىنىشنى يامان كۆرگەندەك يامان كۆرۈش. (مۇسلىم 43)

69/47 – أَنَسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ))* رواه البخاري (15)، مسلم (44)، النسائي 114/8- 115

69/47 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەر قانداق بىر كىشى مېنى ئۆزىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، بالاۋاقىسى ۋە جىمى ئىنسانلاردىن ئارتۇق كۆرمىگۈچە ھەقىقىي مۇئمىن بولالمايدۇ. (بۇخارى: 15)

70/48 – أَنَسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))* رواه البخاري (13)

70/48 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ئۆزىگە ياخشى كۆرگەننى قېرىندىشىغىمۇ ياخشى كۆرمىگىچە، ھەقىقىي ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ. (بۇخارى:13)

71/49 – أَبِو أُمَامَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَمَنَعَ لِلَّهِ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ))* رواه أبو داود (4681)

71/49 ـ ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى الله ئۈچۈن ياخشى كۆرسە ۋە الله ئۈچۈن يامان كۆرسە، الله ئۈچۈن بەرسە ۋە الله ئۈچۈن بەرمىسە، ئىمانى مۇكەممەل بولىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 4681)

بۇلارنى ئوقۇغاندىن كېيىن سىلەرنىڭ ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىتسىزلەنمەسلىكىڭلارنى سورايمەن. چۈنكى ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ئىنتايىن يېقىن ۋە كۆز ئالدىڭلاردا ھازىر بولىدۇ. ئۇنداق بولغانىكەن ئاللاھقا تەۋبە بىلەن قايتىڭ ۋە سەجدە قىلغۇچى ئابىدلار بىلەن بىللە بولۇڭ، ئاللاھنىڭ رەھمىتى، ئۇنىڭ مەغپىرىتى ۋە رازىلىقىدىن ئىبارەت كۆڭلىڭىز خالىغان نىمەتلەرگە ئېرىشىسىز. دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا نىجات تېپىش ۋە بەخىت سائادەتلىك بولۇشنىڭ يولى شۇدۇر.

ئۇنداق بولسا تەۋبىگە ئالدىراڭ، چۈنكى ئۇنىڭ دەرۋازىسى كىرگۈچىلەر ئۈچۈن ھەر ۋاقىت ئوچۇقتۇر. سىز ئاللاھقا ئالدىڭىزنىلا قىلسىڭىز ئاللاھ سىزگە ئالدىنى قىلىدۇ ۋە سىزگە كۈچلۈك، يېڭىلمەس بىر شەكىلدە ياردەم قىلىدۇ. دىنى ۋەزىپىلىرىڭىزنى ئادا قىلىڭ، ئاللاھقا قەتئىي ئىشەنگەن، قۇلچىلىق قىلغان ۋە سەجدە قىلغان ھالدا قىيامدا تۇرۇڭ، ئاللاھ سىزنىڭ گۇناھلىرىڭىزنى مەغپىرەت قىلىپ، خاتالىقلىرىڭىزنى ئۆچۈرىۋېتىدۇ. سىزنى ئۆزىنىڭ رەھمەت قانىتى ئاستىغا ئالىدۇ. سىز ئۈچۈن باغۇ بوستانلار ھازىرلاپ، سىزگە ئايۋان ـ سارايلار ياسايدۇ. مۇنكەر ئىشلاردىن ساقلاپ جانابى ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرىدىغان نامازنى تەلەپكە لايىق ئوقۇشقا ئالدىراڭ.

شۇنىڭدەك، نامازنىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان جانابى ئاللاھ ئۈچۈن خالىس ۋە ئۇنىڭدىن قورققان ھالدا ئوقۇلغان بىر ناماز بولۇشى ئۈچۈن قورۇق ئارزۇ ئارمان ئىگىلىرىگە ئوخشاش بولماڭ، چۈنكى نامازغا كېچىككىنە رىيا ئارىلىشىپ قالغان ھامان، ئوقۇغان نامىزىڭىز باتىل بولىدۇ. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ جاپا ـ مۇشەققەتلىرىنى بىكارغا كەتكۈزىۋېتىدۇ.

قوبۇل بولمايدىغان ناماز

ئەسلىدە ناماز نەپسنى پاكلاپ، ئەخلاقنى گۈزەللەشتۈرىدۇ. ناماز ئوقۇغۇچىنى ھەرخىل گۇناھتىن، يالغانچىلىقتىن توسۇپ، ئۇنى كىرلەردىن ۋە نىجاسەتتىن پاكلايدۇ. ئەگەر ناماز ئوقۇيدىغان، ئەمما بۇنىڭ بىلەن بىرگە ناھەقتىن كىشىلەرنىڭ مال ـ مۈلكىنى يەۋالىدىغان، كىشىلەرنىڭ ئۆز ـ ئارا مۇناسىۋىتىنى بۇزۇشقا ئورۇنىدىغان ۋە دىنىنىڭ ئىسىل خىسلەتلىرىگە زىت ئىش ـ ھەرىكەتلەرنى قىلىدىغان، ھەتتا نامازنى ئىنسانلارنىڭ مەدھى ـ سانالىرىغا ئېرىشىش ۋاستىسى قىلىۋالغان، ناماز ئوقۇش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقان نامىزى بويىرىغان ياخشى ئىشلارغا تۈپتىن زىت كېلىدىغان گۇناھ ـ مەئسىيەتلەرنى يۈگىگەن ۋە نامىزى ئۇنى گۇناھتىن توسۇپ قالالمىغان كىشلەرنى كۆرگىنىمىزدە، شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى، ئۇنىڭ نامىزى قوبۇل قىلىنمىغان باتىل بىر ناماز بولۇپ، ئۇنىڭ نامازلىرى كونا كىيىم توپلانغاندەك توپلىنىپ مەيلى ئۇ خالىسۇن ياكى خالىمىسۇن يۈزىگە تاشلىنىدۇ. نامازلىرى ئۇنىڭغا ھېچ پايدا بەرمەيدۇ. ئۇ نامازلار ئۇنى ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرماستىن، ئەكسىچە بۇ خىل نامازلار ئارقىلىق يىراقلىق ۋە زىياندىن باشقىسى كۆپەيمەيدۇ.

1507/841 – النُّعْمَانُ بْن مُرَّةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مَا تَرَوْنَ فِي الشَّارِبِ والزاني وَالسَّارِقِ؟)) – وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تُنَزَّلَ الحدود– قَالُوا: الله وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: ((هُنَّ فَوَاحِشُ، وَفِيهِنَّ عُقُوبَةٌ، وَأَسْوَأُ السَّرِقَةِ الَّذِي يَسْرِقُ صَلَاتَهُ)). قَالُوا: وَكَيْفَ يَسْرِقُ صَلَاتَهُ يَا رَسُولَ الله؟ قَالَ: ((لَا يُتِمُّ

رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا))* مالك

1507/841 ـ نۇئمان ئىبنى مۇررە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھاراق ئىچكەنلەرگە، ئوغرىلىق قىلغانلارغا، زىنا قىلغانلارغا قانداق قارايسىلەر؟ دەپ سورىدى. بۇ ۋاقىتتا، بۇلار توغرىسىدا تېخى ئايەت نازىل بولمىغان ئىدى. ئۇلار: الله ۋە اللەنىڭ رەسۇلى بىلگۈچىدۇر، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇلار قەبىھ، رەزىل ئىشلار بولۇپ، ھەممىسىگە جازا بار. ئوغرىنىڭ ئەڭ يامىنى ناماز ئوغرىسىدۇر، دېدى. ئۇلار: ئى رەسۇلۇللاھ! ناماز ئوغرىسى قانداق بولىدۇ؟ دەپ سورىغاندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇ، رۇكۇ ياكى سەجدىنى تولۇق قىلمايدۇ، دېدى. (مالىك: 403)

بۇنىڭدىنمۇ يامىنى ئىسلام شەرىئىتى نامازغا ئەھمىيەت بەرمىگەن، تاھارەتنى كامىل ئالمىغان، خۇشۇ ۋە خۇزۇئىنى تولۇق قىلمىغان، رۇكۇسىنى ۋە سەجدىسىنى تەلەپكە لايىق (تەئدىل ئەركان بىلەن) قىلمىغان كىشىلەرنىڭ نامازلىرىنى يۈزىگە ئاتىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭۈل بۆلمەسلىكى مۇشەققەت تارتمىغانلىقتىن دېرەك بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ مۇشۇ كاتتا ئەمەل ئۈچۈن چارچىمىسا باشقا قايسى ئىشتا چارچايدۇ؟

650/346ـ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- ليلة طُعِنَ فَأَيْقَظَه لِصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَقَالَ: عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-، نَعَمْ وَلَا حَظَّ فِي الْإِسْلَامِ لِمَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ فَصَلَّى عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- وَجُرْحُهُ يَثْقَبُ دَمًا*«الموطأ» 84

650/346ـ مىسۋەر ئىبنى مەخرەمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سۇيىقەستكە ئۇچرىغان كېچىسى ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ، ئۇنى بامدات نامىزىغا ئويغاتقان ئىدىم. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: شۇنداق، نامازنى تەرك ئەتكەن ئادەمنىڭ ئىسلامدا نېسىۋىسى يوق دېدى ۋە نامىزىنى جاراھىتىدىن قان تېمىپ تۇرغان ھالدا ئوقۇدى. (مالىك: 84)

991/530 ـ ابْنِ عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا-: أن النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا، فَقَالَ: ((مَنْ حَافَظَ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ، وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَع فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَأُبَيِّ بْنِ خَلَفٍ))* لأحمد والكبير والأوسط

991/530 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كۈنى نامازنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دېگەن: كىمكى نامازنى تەرك قىلماي، ۋاقتىغا رىئايە قىلىپ ئوقۇسا، ناماز قىيامەت كۈنى ئۇ كىشىگە نۇر، دەلىل ۋە نىجاتلىق بولىدۇ. كىمكى نامازغا بىپەرۋالىق قىلسا، ناماز ئۇ كىشىگە نۇر، ھۆججەت ياكى نىجاتلىقنىڭ ھېچ بىرى بولمىغانىنىڭ ئۈستىگە، ئۇ كىشى قارۇن، پىرئەۋن، ھامان ۋە ئۇبەي ئىبنى خەلەفلەر بىلەن بىرگە بولىدۇ. (ئەلكەبىر، ئەلئەۋسەت، ئەھمەد: 6540)

343/183 - أبو مَالِكٍ الْأَشْعَرِيِّ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ،

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَأُ الْمِيزَانَ، وَسُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَمْلَآَنِ – أَوْ تَمْلَأُ– مَا بَيْنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَالصَّلَاةُ نُورٌ، وَالصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ وَالْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ، كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَايِعٌ نَفْسَهُ فَمُعْتِقُهَا أَوْ مُوبِقُهَا* رواه مسلم (223)، الترمذي (3517)، النسائي 5/5 – 6

343/183 ـ ئەبۇمالىك ھارىس ئىبنى ئاسىم ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر. اللەقا ھەمدى ئېيتىش (يەنى ئەلھەمدۇلىللا دېيىش) تارازا مىزانىنى توشقۇزىدۇ. اللەنى پاك دەپ بىلىش ۋە ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىش (يەنى سۇبھانئاللاھى ۋەلھەمدۇلىللاھى دېيىش) ئاسمان زېمىننىڭ ئارىسىنى (ساۋابقا) توشقۇزىدۇ. ناماز ئىنسانغا نۇر بېغىشلايدۇ. سەدىقە بېرىش كىشىنىڭ ئىمانىنىڭ پاكىتى، سەۋر قىلىش (كۈلپەتلەردە) نۇرلۇق چىراقتۇر، قۇرئان سېنىڭ پايداڭغا ياكى زىيىنىڭغا دەلىلدۇر. ھەممە ئادەم ئەتتىگەن قوپۇپ ۋاقتىنى بىر ئىشقا ئىشلىتىدۇ، ئۇ يا (ياخشى ئىش قىلىش ئارقىلىق) ئۆزىنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزىدۇ ياكى (يامان ئىش قىلىش ئارقىلىق) ئۆزىنى ھالاك قىلىدۇ. (مۇسلىم: 223)

پىچەك دەلىل

بەزى كىشلەرنى ناماز ئوقۇيلى دەپ چاقىرسىڭىز ئۇلار مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: "دىن نامازدا ئەمەس. مەسىلەن، نۇرغۇنلىغان كىشلەر باركى ئۇلار ناماز ئوقۇيدۇ. ھالبۇكى ئۇلارنىڭ دىللىرى قاپ ـ قارا، نامازنىڭ تېشىدا قىلىدىغان ئىشى گۇناھتىنلا ئىبارەت، بىزنىڭ بولسا قەلبىمىز پاك، شۇنىڭدەك، بىز دىننى ياخشى كۆرىمىز ۋە ئۇنى ناماز ئوقۇيدىغانلاردىن بەكرەك ھۆرمەتلەيمىز ۋاھاكەزا... مانا بۇ ئۇلارنىڭ پىچەك دەلىللىرىدۇر. خۇددى نامازلىرى قوبۇل قىلىنمىغان ئاشۇ ئادەملەر بۇلارنىڭ نەزىرىدە دىنغا ۋە ئەينى ۋاقتتا نامازغا قارشى دەلىلدۇر.

خۇددى دىن كۆڭۈللەردە دەپنە قىلىنىش ئۈچۈنلا كەلگەندەك ۋە ھېچ بولمىغاندا دىللىرىدىكى چۈشەنچە ۋە بۇ دىننىڭ ھاياتتا جانلىق ئىكەنلىكىنى نامايەن قىلىدىغان ھېچقانداق بىر كۆرۈنۈش يوقتەكدەك!

ئى ئىنسانلار ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ئۇنىڭغا ياخشى ئەمەللەرنى ئىشلەش ئارقىلىق يېقىنلىششقا ۋەسىلە ئىزدەڭلار، مەشغۇلىيەتكە باغلىنىشتىن بۇرۇن ياخشى ئىشلارنى قىلىۋېلىشقا ئالدىراڭلار ۋە ئۆزەڭلار بىلەن پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى كۆپ ناماز ئوقۇش، سەدىقە ـ ئېھسان قىلىش ئارقىلىق ياخشىلاڭلار.

بىلىڭلاركى، ئىسلام دىنى نامازدىنلا ئىبارەت بولمىغىنىدەك، دىلنىڭ پاكلىقىدىنلا ئىبارەتمۇ ئەمەس، بەلكى ئىسلام دىنى ھەم ناماز ھەم دىلنىڭ پاكلىقى ھەم مۇھەببەت ھەمدە ۋەدىگە ۋاپا قىلىش ھەم (ئاللاھ ئۈچۈن) قىيامدا تۇرۇش ھەمدە ئاللاھنى كۆرۈپ تورىۋاتقاندەك ئىبادەت قىلىشتۇر. ھەم سېخىلىق ھەم ھەج ھەم شاھادەت ئېيتىش ھەم زاكات ھەم ئىبادەت ھەم ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش ھەمدە ھەممە ئىشلارنى خالىس ئاللاھ ئۈچۈن قىلىشتۇر. جانابى ئاللاھ بۇ توغرىدا مۇنداق دەيدۇ:

[فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ (14)]

« دىنىڭلارنى (شېرىكتىن ۋە رىيادىن) ساپ قىلغان ھالدا اللهقا ئىبادەت قىلىڭلار، كاپىرلار،

ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ ». (غاپىر سۈرىسى 14 ـ ئايەت)

يەنە ئىسلام دىنى قوماندانلىق ھەم ئىبادەتتۇر ھەم قۇرئان كەرىم ھەم قىلىچنى قولغا ئېلىپ ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش ھەم ئىماندۇر ھەم ئىلىم ھەمدە ئەمەلدۇر ھەم ھەلىم ھەم تەمكىنلىكتۇر ھەم جەننەت ھەم جەھەننەمدۇر ھەم ئىتائەت ھەم ھۆرمەت ھەم جامائەت ھەم ئىنتىزامدۇر.

ئىسلام ئايرىلماس بىر پۈتۈن گەۋدە بولۇپ، پارچىلىنىشنى قوبۇل قىلمايدۇ. كىشىنىڭ قۇرئاننىڭ بىر قىسمىغا ئىشىنىپ، يەنە بىر قىسمىغا ئىشەنمەسلىكى جائىز بولمايدۇ. ئۇ كىشى ھەم ئىشىنىشى ھەمدە بۇ ئىماننى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ھەممىگە ئەمەل قىلىشى كېرەك.

ئى مۇسۇلمانلار! ئاللاھتىن قورقۇڭلار ۋە ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن ئاللاھقا تەۋبە قىلىڭلار. كىمكى تەۋبە قىلسا، جانابى ئاللاھ ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ، (گۇناھلىرىنى) مەغپىرەت قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىدۇ. رەھىم ـ شەپقەت تەلەپ قىلىش ئۈچۈن ئاللاھقا يۈزلەنگەن كىشىگە ئاللاھنىڭ رەھمىتى نېمە دېگەن كەڭرى-ھە! ئۇنداق بولسا سىلەر راھەت ۋە ئارامىڭلاردا بولغان ۋاقتىڭلاردا ئاللاھنى تونۇڭلار تاكى ئاللاھ سىلەرنى قىيىنچىلىقتا قالغان ۋاقتىڭلاردا تونۇسۇن. نىجاتلىققا ۋە ياردەمگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن دىنىڭلارغا قايتىڭلار، پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ كىتابى قۇرئان كەرىمنى ئوقۇڭلاركى، قۇرئان سىلەرگە (ئاخىرەتتە ئەسقتىدىغان) زاپاس بايلىق، نۇر ۋە يۇرۇقلۇق بولسۇن. يەنە سىلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن نۇرغا ئەگىشىڭلار، جانابى ئاللاھ سىلەرگە بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى ئاۋات قىلىڭلار، پانى بولسىمۇ دۇنيادىكى نەسىۋەڭلارنىمۇ ئونۇتماڭلار، دۇنيالىق ئىشلار ئويۇن ـ چاقچاقتىن ئىبارەتتۇر، خالاس.

ئاللاھ سىلەرگە ئېھسان قىلغاندەك سىلەرمۇ (باشقىلارغا) ياخشىلىق قىلىڭلار، زېمىندا بوزۇقچىلىق ۋە پىتنە ـ پاساد چىقارماڭلار، نامازنى تەلەپكە لايىق ئوقۇڭلار، زاكىتىڭلارنى بېرىڭلار ۋە رۇكۇ قىلغۇچىلار بىلەن بىللە رۇكۇ قىلىڭلار. ئاللاھ يولىدا (پۇل ـ مېلىڭلار ۋە جېنىڭلار بىلەن) تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە جىھاد قىلىڭلار. شۈبھىسىزكى، سىلەرنى ئەڭ چوڭ جىھاد كۈتۈپ تۇرماقتا. ئەگەر ئۇ جىھادنى تائەت ـ ئىبادەت بىلەن، سەۋرى ـ تاقەت قىلىش بىلەن ۋە ھازىرلىنىش ئارقىلىق قارشى ئالمىساڭلار، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولۇپ قالىمىز. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَسَارِعُواْ إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ (133) الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاء وَالضَّرَّاء وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (134)]

«پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتىگە ۋە تەقۋادارلار ئۈچۈن تەييارلانغان، كەڭلىكى ئاسمان ـ زېمىنچە كېلىدىغان جەننەتكە ئالدىراڭلار. تەقۋادارلار كەڭچىلىكتىمۇ، قىيىنچىلىقتىمۇ ئاللاھ يولىدا (پۇل ـ مال) سەرپ قىلىدىغانلار، (ئۆچ ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق) ئاچچىقىنى يۇتىدىغانلار، (يامانلىق قىلغان ياكى بوزەك قىلغان) كىشىلەرنى كەچۈرىدىغانلاردۇر. ئاللاھ ياخشىلىق قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ». (ئالى ئىمران سۈرىسى 133 ـ 134 ـ ئايەتلەر).

ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى ئەڭ توغرا يولغا باشلىسۇن، بىزنى تائەت ـ ئىبادەتلەرگە قارىتا چىداملىق بولۇشقا مۇۋەپپەق قىلسۇن. كۆڭۈللىرىمىزنى ناماز بىلەن خوش قىلسۇن، بىزگە (مەغلۇبىيەتسىز) چوڭ ياردەم قىلسۇن. ئىسلام دىنىغا غالىبىيەت ۋە ئىززەت ـ شەرىپىنى

قايتىدىن ئاتا قىلسۇن ۋە بۇ دىن ئۈچۈن تۆھپە قوشىدىغان كىشىلەرنى يېتىشتۈرسۇن. جانابى ئاللاھ نېمە دېگەن ياخشى ئىگە ۋە نېمە دېگەن ياخشى مەدەتكار ھە! بارلىق ھەمدۇ سانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھ تائالاغا خاستۇر.

ئىككىنچى باپ. نامازدىكى خۇشۇ

خۇشۇ دىگەن نىمە؟

خۇشۇ نامازدا تۇرغاندا ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيبىتىدىن ئەيمەنگەن، كۆڭۈلنى ناماز بىلەنلا مەشغۇل قىلغان ۋە پۈتۈن پىكىر خىيالىنى ئاللاھ تائالاغا بېغىشلىغان ھالدا ، كەمتەرلىك ۋە ھۇشيارلىق بىلەن تۇرۇش دىگەنلىكتۇر.

خۇشۇنىڭ ئورنى قەلب. ئۇنىڭ مۇۋسى ئىنسان ئورگانلىرىدا كۆرۈلىدۇ. چۈنكى ئىنساننىڭ بارلىق ئورگانلىرى قەلبكە ئەگىشىدۇ. خۇشۇ شەنى ئۇلۇغ ، يوقۇلۇشى تېز، ھازىرقى زاماندا تېپىلىشى ئىنتايىن ئاز بولغان ھالەتتۇر. نامازدىكى خۇشۇ پەقەت ناماز ئۈچۈن كۆڭلىنى پۈتۈنلەي بېغىشلىغان كىشىگىلا ھاسىل بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتىلا كۆڭۈل ناماز بىلەن ئارام تاپقان بولىدۇ ۋە نامازدىكى ھەقىقى ھوزۇر ھالاۋەتنى تېتىغىلى بولىدۇ.

925/487 ـ حُذَيْفَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: كَانَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَحَزَنَهُ أَمْرٌ صَلَّى* رواه أبو داود (1319)

925/487 ـ ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: رەسۇلۇللاھ بىرەر ئىش تۈپەيلىدىن بىئارام بولسا، ناماز ئوقۇيتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 1319)

926/488 ـ أَنَسٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((حُبِّبَ إِلَيَّ النِّسَاءُ وَالطِّيبُ، وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ))* رواه النسائي3993

926/488 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: (الله) مېنى دۇنيالىقتىن ئاياللار ۋە خۇشبۇي نەرسىلەرنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىپ (ياراتتى)، مېنىڭ خۇرسەنلىكىمنى نامازدا قىلدى. (نەسائى: 3939)

نامازنى خۇشۇ بىلەن ئوقۇش پەرىزدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَاسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ (45)]

سەۋر قىلىش، ناماز ئوقۇش ئارقىلىق (اللّٰہ تىن) ياردەم تىلەڭلار. ناماز اللّٰہ تىن قورققۇچىلار (يەنى كەمتەرلىك بىلەن اللّٰہقا بويسۇنغۇچىلار) دىن باشقىلارغا ھەقىقەتەن مۇشەققەتلىك ئىشتۇر [سۈرە بەقەر 45ـئايەت].

بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالانىڭ ھەيبىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا خۇشۇ بىلەن تۇرمىغۇچىلارنى سۆكۈشنى تەقەززا قىلىدۇ. نامازدا خۇشۇنى تەرك ئەتكۈچىلەرنىڭ سۆكۈلگەنلىكى خۇشۇنىڭ پەرىز ئىكەنلىكىنى كۆرستىدۇ.

[قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ (1) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (2)]

مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى. (شۇنداق مۆمىنلەركى) ئۇلار نامازلىرىدا (ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن) ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر [سۈرە مۇئمىنۇن 1-2-ئايەت].

[أُوْلَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ (10) الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (11)]

ئەنە شۇلار (يەنى يۇقىرى سۈپەتلەرگە ئىگە مۆمىنلەر نازۇنېمەتلىك جەننەتنىڭ) ۋارىسلىرىدۇر. ئۇلار (يۇقىرى دەرىجىلىك جەننەت) فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىدۇ، فىردەۋستە مەڭگۈ قالىدۇ [سۈرە مۇئمىنۇن 10-11- ئايەت].

يۇقىرقى ئايەتلەر، نامازدا خۇشۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش بىلەن بىرگە ، ئۇنىڭ جەننەتلەرنىڭ ئەڭ ئىسىلى بولغان فىردەۋسكە ۋارىسلىق قىلىشنىڭ ۋاستىسى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. نامازنى خۇشۇ بىلەن ئوقۇش پەرزدۇر. خۇشۇ نامازنىڭ جېنىدۇر. ئۇنىڭدىن نىسىۋىسىنى ئالالمىغان ناماز ئۆلۈك نامازدۇر. چۈنكى ھەركىمنىڭ نامازدىن ئالىدىغان نىسىۋىسى پەقەت ئۇنىڭدا ئەقلى ئويغاق تۇرغان قىسمى بىلەنلا چەكلىنىدۇ. نامازغا بىرىلىدىغان ساۋاپمۇ خۇشۇغا قاراپ بولىدۇ. خۇشۇنى تەرك ئەتكەن كىشى بولسا ھىچ قانداق ساۋاپقا ئېرىشەلمەيدۇ.

خۇشۇنىڭ نامازدىكى ھالىتى ۋە ئەمەللىرى

ئەقىلنىڭ ئەمەللىرى

1.نامازدا ئەقىل، ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، پۈتۈن خىيالىنى يىغىپ ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىنى ئويلاپ تۇرىدۇ.

2. نامازدا ئەقىل، بارلىق ھىممىتى ۋە كۈچىنى ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىدىكى بۇ ئۇلۇغ مۇلاقاتقا بېغىشلاپ تۇرىدۇ.

3. نامازدا ئەقىل، ئاللاھتىن باشقا ھەممىدىن ئايرىلغان ھالدا كەمتەرلىك بىلەن تۇرىدۇ.

4. نامازدا ئەقىل، دۇنيالىق ئىشلاردىن قەتئىي قول ئۈزگەن ھالدا، بىر ئاللاھقىلا قاراپ تۇرغاندەك ھىس تۇيغۇ بىلەن ئەيمىنىپ تۇرىدۇ.

قەلبنىڭ ئەمەللىرى

1.نامازدا قەلب، ئاللاھقىلا بېغىشلانغان ھالدا ئۇنىڭ بىلەنلا بولىدۇ.

2. نامازدا قەلب، ئاللاھ تائالانىڭ ھەيۋىتىدىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرىدۇ.

3. نامازدا قەلب، ئاللاھ تائالاغا يىلىنىش ۋە يالۋۇرۇش بىلەن تۇرىدۇ.

4. نامازدا قەلب، ئاللاھ تائالا بىلەن بىۋاستە مۇلاقاتتا بولۇپ تۇرىدۇ.

ھىسسى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

1.نامازدا تىل، ئاللاھ تائالانى زىكىر قىلىش بىلەن مەشغۇل بولۇپ تۇرىدۇ.

2.نامازدا كۆز، پۈتۈن ھەركەتلىرىنى يىغىپ، سەجدە قىلىدىغان يەرگە تىكىلىپ دىققەت بىلەن تۇرىدۇ.

3. نامازدا قۇلاقلار، نامازدىكى قىرائەتتىن باشقا بارلىق ئاۋازلارنى ئاڭلاشتىن گاس بولغان ھالدا تۇرىدۇ.

4. نامازدا ئىككى قول، ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئالى ئىھتىرام بىلدۈرۈپ كىندىكنىڭ ئۈستىدە

باغلىنىپ تۇرىدۇ.

تاشقى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى

1.نامازدا ئىككى پۇت، ئاللاھ تائالانىڭ ھەر قانداق پەرمانىغا ھازىر ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىگەن ھالدا تۈپ-تۈز ۋە راۋرۇس تۇرىدۇ.

2.نامازدا باش، ئاللاھ تائالاغا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرگەن ھالدا كەمتەرلىكتىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاندىن رۇكۇدا ئاللاھ تائالاغا تېخىمۇ چوڭقۇرراق ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۆۋەنگە ئېگىلىدۇ. ئاندىن سەجدىدە يەرگە تېگىش ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا بولغان قۇلچىلىقنى ۋايىغا يەتكۈزىدۇ.

3. نامازدا يۈز، ئاللاھ تائالانىڭ مەنىۋى مۇلاقاتىغا يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. سەجدىدە بولسا ئاللاھ تائالانى ئەڭ كۆرۈنەرلىك رەۋىشتە ئۇلۇغلاش ۋە ھەقىقى قۇلچىلىقنى ئىپادىلەش يۈزىسىدىن بۇ ھۆرمەتلىك يۈز يەرگە قويۇلىدۇ.

4. نامازدا رۇكۇ قىلغاندا، بەل ئاللاھ تائالاغا ھۆرمەت بىلدۈرۈش يۈزىسىدىن ئېگىلىدۇ. بۇلاردىن باشقا ئىنساندىكى پۈتۈن ئورگانلارمۇ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئىتائەتچانلىق بىلەن تۇرۇپ يۇقىرقى ئەزالارغا ئىشتىراك قىلىدۇ.

نامازدا خۇشۇ ھاسىل قىلىشنىڭ چارىلىرى

1.نامازدا تۇرغان كىشى ئۆزىنىڭ نىمە دەۋاتقانلىقىنى ۋە نىمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىشى، خۇددى ئاللاھ تائالانى كۆرۈپ تۇرىۋاتقاندەك ياكى ئاللاھ مىنى كۆرۈپ تۇرىۋاتىدۇ دىگەندەك ھىس تۇيغۇ بىلەن ئاللاھقا مۇناجات قىلىش.

2288/1339 – سالمُ بنُ أبي الجعد قال: قال رجلٌ من خزاعة: ليتني صليت فاسترحت. فكأنهم عابوا ذلك عليه، فقال: سمعت رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: ((أقم الصَّلاة يا بلال، أرحنا بها))* أبو داود (4985)

2288/1339 ـ سالىم ئىبنى ئەبۇل جەئد مۇنداق دەيدۇ: خۇزائە قەبىلىسىلىك بىر كىشى: كاشكى ناماز ئوقۇپ، راھەتلەنگەن بولسام، دىگەنىدى، باشقىلار ئۇنىڭغا ئەيىبلەش نەزىرى بىلەن قارىغىلى تۇردى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئادەم: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئى بىلال! نامازغا تەكبىر ئوقۇپ بىزنى راھەتلەندۈرگىن! دىگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 4985)

2.نامازدىكى رۇكۇ ۋە سەجدىلەر ئارىسىدىكى يۆتكىلىشلەرنى ئالدىرماي تەمكىنلىك بىلەن قىلىش.

1491/832 – وفي روايةٍ: فَإِذا رَكَعَ أَمْكَنَ كَفَّيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ، وَفَرَّجَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، وهَصَرَ ظَهْرَهُ غَيْرَ مُقْنِعٍ رَأْسَهُ، وَلَا صَافِحٍ بِخَدِّهِ. وَقَالَ: إِذَا قَعَدَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَعَدَ عَلَى بَطْنِ قَدَمِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى، فَإِذَا كَانَ فِي الرَّابِعَةِ أَفْضَى بِوَرِكِهِ الْيُسْرَى إِلَى الْأَرْضِ، وَأَخْرَجَ قَدَمَيْهِ مِنْ نَاحِيَةٍ وَاحِدَةٍ* رواه أبو داود (731)

1491/832 ـ بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رۇكۇ قىلغاندا، ئىككى قولىنى ئىككى تىزىغا قويۇپ، بارماقلىرىنى ئاراچ تۇتاتتى. دۈمبىسىنى تۈز

قىلاتتى، بېشىنى ئېگىلمۇ ئېگىۋالمايتتى. ئىككى رەكئەتتىن كېيىن، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا، سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەيتتى. تۆتىنچى رەكئەتتىن كېيىن، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا، سول يانپىشىنى يەرگە تەگكۈزۈپ، ئىككى پۇتىنى يان تەرەپتىن چىقىرىپ ئولتۇراتتى. يەنە بىر رىۋايەتتە: سەجدىدە ئىككى قولنى بەكمۇ يىغىۋالماي، بەكمۇ يېيىۋالماي، ئوتتۇراھال قوياتتى ۋە بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى، دېيىلگەن. يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۇندىن كېيىن سەجدە قىلىپ بۇرنى ۋە پېشانىسىنى يەرگە قوياتتى، ئىككى قولنى ئىككى قولتۇقىدىن يىراق قىلىپ، ئىككى ئالقىنىنى دولىسىنىڭ باراۋىرىدە تۇتاتتى. سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرگەندە، (ئىككى سەجدە ئارىسىدا) تاكى ئۇگە ئۇگىلىرى ئۆز ئورنىغا تولۇق چۈشكەنگە قەدەر رۇس ئولتۇراتتى. سەجدىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن سول پۇتىنى ياتقۇزۇپ، ئوڭ پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ، سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى. ئوڭ ئالقىنىنى ئوڭ تىزىنىڭ ئۈستىگە، سول ئالقىنىنى سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى ۋە (كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن) ئىشارەت قىلاتتى، دېيىلگەن. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان)

3.نامازدا ئۆلۈمنى ياد ئېتىش. تەبىئىكى ئۆلۈش ئالدىدا ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق نامازنى ئوقۇۋاتقان ئادەم بۇ نامازنى چوقۇم ۋايىغا يەتكەن خۇشۇ بىلەن ئوقۇيدۇ.

4.نامازدىكى قىرائەت، دۇئا ـ تەسبىھلەرنى بىلىپ ئويلاپ ئوقۇش ۋە پىكىر يۈرگۈزۈش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ (29)]

(بۇ) ئۇلارنىڭ ئايەتلەرنى تەپەككۇر قىلىشلىرى ئۈچۈن، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز ـ نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن بىز ساڭا نازىل قىلغان مۇبارەك كىتابتۇر [سۈرە ساد 29ـ ئايەت].

5. نامازدا ئوقۇلغان قۇرئان سۈرىسىنى ئايەتـ ئايەت بويىچە ئوقۇش لازىم. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلاتتى. ھەر بىر ئايەتنىڭ بېشىدا توختاش سۈننەتتۇر. گەرچە ئالدىنقى ئايەتنىڭ مەنىسى كېيىنكى ئايەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسىمۇ، بۇ ئىككى ئايەت ئوتتۇرىسىدا توختاش ئەۋزەلدۇر. ھەر بىر ئايەتتىن كېيىن توختاپ ئوقۇش « خۇشۇئ » نىڭ ھاسىل بولىشى ئۈچۈن پايدىلىقتۇر.

1358/750 – ولهُ ولمالكٍ مسلم الترمذي عن (حَفْصَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–) نَحْوُه وفيه: فَكَانَ يُصَلِّي فِي سُبْحَتِهِ قَاعِدًا، وَكَانَ يَقْرَأُ بِالسُّورَةِ ويُرَتِّلُهَا حَتَّى تَكُونَ أَطْوَلَ مِنْ أَطْوَلَ مِنْهَا* رواه مسلم (733)، الترمذي (373)، النسائي 223/3

1358/750 ـ ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋاپات بولۇشتىن بىر يىل بۇرۇن نەپلە نامىزىنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا باشلىغان، مەن ئۇنىڭدىن ئىلگىرى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ نەپلە نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇغانلىقىنى ھېچ كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم (نامازدا) ئايەتلەرنى تەرتىل بىلەن (ئالدىرىماي) ئوقۇيتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئوقۇغان سۈرىسى (ئەسلىدە ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇن سۈرىدىن) ئۇزۇن بىلىنىپ كېتەتتى. (مۇسلىم: 733)

6.قۇرئاندىكى ھەر بىر ھەرپنى دانەـ دانە چىقىرىپ تەرتىل بىلەن ئوقۇش.

2251/1314 – حذيفةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: صلَّيْتُ مع النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذات ليلةٍ فافتتح البقرة فقلتُ يركعُ بها ثمَّ افتتح النِّساء فقرأها ثم افتتح آل عمران فقرأها، فقرأ مُترسِّلاً إذا مرَّ بآيةٍ فيها تسبيح سبَّحَ وإذا مرَّ بسؤالٍ سألَ وإذا مرَّ بتعوذٍ تعوَّذ ثم ركع فجعل يقولُ: ((سبحان ربِّي العظيم)) وكان ركوعه نحوًا من قيامهِ ثمَّ قال سمع الله لمن حمدهُ ربنا لك الحمد ثم قام قيامًا طويلاً قريبًا ممَّا ركع ثمَّ سجد، فقال: ((سبحان ربِّي الأعلى))، فكان سجُودُهُ قريبًا من قيامِهِ* مسلم (772)، النسائي

2251/1314 ـ ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر كېچىسى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن ناماز ئوقۇدۇم. سۈرە بەقەرنى باشلىدى، يۈزىنچى ئايەتتە رۇكۇ قىلىدىغۇ دەپ ئويلىسام، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئاندىن سۈرە بەقەرنى ئوقۇپ رۇكۇ قىلىدىغۇ دېسەم، ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتۈپ، سۈرە نىسانى باشلىدى. ئۇنىمۇ تۈگىتىپ، ئالى ئىمرانىنى باشلاپ ئۇنىمۇ تۈگەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئايەتلەرنى ئالدىرىماي (يەنى تەرتىل بىلەن) ئوقۇيتتى. تەسبىھ بار ئايەتتىن ئۆتسە، تەسبىھ ئېيتاتتى. ئىلتىجا بار ئايەتتىن ئۆتسە، ئىلتىجا قىلاتتى. پاناھ تەلەپ قىلىش ئايىتىدىن ئۆتسە، پاناھ تەلەپ قىلاتتى. ئاندىن رۇكۇ قىلىپ: سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم (بۈيۈك رەببىم بارلىق ئەيىب نۇقساندىن پاكتۇر) دېگەن زىكرنى باشلىدى ۋە رۇكۇدىمۇ خۇددى قىيامدا تۇرغاندەك ئۇزۇن تۇردى. ئاندىن: سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدە (اللە تائالا ئۆزىگە ھەمدى ئېيتقان كىشىنى ئاڭلايدۇ)، رەببەنا لەكەلھەمدۇ (ئى رەببىمىز! بارلىق ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر)، دەپ رۇكۇدىن تۇردى. ئاندىن رۇكۇدا تۇرغاندەك (ئۇزۇن ۋاقىت) ئۆرە تۇردى. ئاندىن سەجدە قىلىپ: سۇبھانە رەببىيەل ئەئلا (ئۇلۇغ رەببىم بارلىق ئەيىبتىن پاكتۇر)، دېگەن زىكرنى باشلىدى ۋە (سەجدىدە) خۇددى قىيامدا تۇرغاندەك ئۇزۇن تۇردى. (مۇسلىم: (772

7.نامازدا ئاللاھ تائالا ماڭا سۆز قىلىۋاتىدۇ، دىگەن ھىس تۇيغۇ بىلەن تۇرۇش.

762 /1383 – (أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–) رفعه: ((مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بفاتحة الكتاب فَهِيَ خِدَاجٌ –ثَلَاثًا– غَيْرُ تَمَامٍ)) فَقِيلَ لِأَبِي هُرَيْرَةَ: إِنَّا نَكُونُ وَرَاءَ الْإِمَامِ، فَقَالَ ﴿اقْرَأْ بِهَا﴾ فِي نَفْسِكَ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ((قَالَ الله عزَّ وجل: قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ، فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ قَالَ الله: حَمِدَنِي عَبْدِي، وَإِذَا قَالَ: ﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ قَالَ الله: أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي، وَإِذَا قَالَ: ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ قَالَ: مَجَّدَنِي عَبْدِي، وإذا قَالَ: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ قَالَ: هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ، فَإِذَا قَالَ: ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ قَالَ هَذَا بيني وبين عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ))* مسلم (395)، الترمذي (2953)، النسائي 2/135- 136

762 /1383 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: كىمكى نامىزىدا سۈرە فاتىھەنى ئوقۇمىسا، ئۇ ناماز كەمتۈك (يەنى تولۇق بولمىغان) بولىدۇ،

دېگەنلىكىنى ۋە بۇ سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغانلىقىنى ئېيتقاندى، بىرسى ئەبۇ ھۇرەيرەگە: بىز ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ تۇرىدىغان تۇرساق ؟! دېدى. ئەبۇ ھۇرەيرە: ئىچىڭدە ئوقۇغىن، مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: مەن نامازنى ئۆزۈم بىلەن بەندەمنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىككىگە بۆلدۇم، بەندەم نېمىنى سورىسا، شۇ نەرسە بېرىلىدۇ. ئەگەر بەندەم: " الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* (يەنى پۈتۈن ھەمدۇسانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بىر اللەقا خاستۇر) " دېسە، مەن: "بەندەم ماڭا ھەمدە ئېيتتى " دەيمەن. ئەگەر بەندەم: الرَّحْمـنِ الرَّحِيمِ *(يەنى الله ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان دۇر)" دېسە، مەن: "بەندەم مېنى مەدھىيىلىدى " دەيمەن. ئەگەر: مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ* (يەنى قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر) " دېسە، مەن: "بەندەم مېنى ئۇلۇغلىدى ۋە ئىشلىرىنى ماڭا تاپشۇردى " دەيمەن. ئەگەر: إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ* (يەنى ئى الله! بىز ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز) " دېسە، مەن: "بۇ مەن بىلەن بەندەمنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىش، بەندەم نېمىنى سورىسا، شۇنى بېرىمەن " دەيمەن. ئەگەر بەندەم: اهدِنَا الصِّرَاطَ المستَقِيمَ *صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ* (ئى الله! بىزنى غەزىپىڭگە يولۇققانلارنىڭ ۋە ئازغانلارنىڭ يولىغا ئەمەس، سەن ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولىغا باشلىغىن) " دېسە، مەن: "بەندەمنىڭ بۇ تىلىكى ھاسىلدۇر، بەندەم نېمىنى سورىسا، شۇ بېرىلىدۇ " دەيمەن. (مۇسلىم 395)

نامازنى خۇشۇ بىلەن ئادا قىلىشقا ياردەم بېرىدىغان ئىشلار

1. الله تائالانىڭ ھەممىنىڭ پادىشاھى، ئاسمان-زېمىننى كونترول قىلغۇچى، پاك ۋە ھەممىدىن غالىپ، بۈيۈك قۇدرىتىنى ئەسلەش؛

2. ئۆزىڭىزنىڭ كەمچىللىكىڭىزنى، ئاجىزلىقىڭىزنى ۋە سىزنىڭ خۇشۇنى كامالەتكە يەتكۈزۈشكە ياردەم بېرىدىغان بۈيۈك اللهقا نەقەدەر مۇھتاج ئىكەنلىكىڭىزنى ئەسلەش؛

3. دۇنيا ئەرزىمەس نەرسە بولۇپ مەنپەئەتلىرى چەكلىك، مەڭگۈلۈك ئاخىرەتكە مەنسۇپ بىز اللهنىڭ ھوزۇرىغا قايتىدىغانلىقىمىزنى ئەسلەش؛

4.نامازنى ئادا قىلىشتا ئالدىرىماسلىق، ئالدىراڭغۇلۇق خۇشۇنى زايا قىلىدۇ، نامازنى ئالدىرماي، ئەستايىدىللىق بىلەن ئادا قىلىش ؛

5.نامازنى ئەۋۋەلقى ۋاختىدا ئادا قىلىش، تاھارەتنى كامىل ئېلىش؛

6. دىللارنى ئويغىتىدىغان سۈرەئەتلەرنى ئىخلاس بىلەن ئادا قىلىش؛

7. ناماز جەريانىدا - نامازدىن سىرتىقى-ھەركەتلەرنى قىلماسلىق، شۇك تۇرۇش ئەستايىدىللىق بىلەن ئېلىپ بېرىش؛

8. ناماز ۋاختىدا بارلىق مەشغۇلاتلاردىن ساقلىنىش، ئەبۇ دەردا (الله ئۇ كىشىدىن رازى بولسۇن)كىشىنىڭ دەنالىقى- نامازغا كۆڭلى خاتىرجەم كىرىش ئۈچۈن، نامازغا كىرىشتىن بۇرۇن ئىشلىرىنى تۈگىتىشى كېرەك، دىگەن. بىز شەيتاننىڭ ئازدۇرىشى ۋە ۋەسۋەسە قىلىشىدىن اللهتىن پاناھ تىلەپ، نامازنى ئادا قىلىش جەريانىدا ئۆزىمىزنى دۇنيا ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل قىلماسلىقىمىز كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە ئەستايىدىللىق بىلەن

ناماز ئوقۇشىمىزغا ۋەسىيەت قىلغان.

9.تەسىرلىنىپ مۇلاھىزە بىلەن ناماز ئوقۇشقا تەسىر يەتكۈزىدىغان ئادەتلەردىن ۋە شەكىللۋازلىقتىن ساقلىنىش كېرەك.

10.شەرئىەت ئىلىملىرىنى كۆپ ئۆگىنىشكە تىرىشىش، اللهنى تونۇشنى ۋە ياخشى كۆرۈشنى زىيادە قىلىش، اللهنىڭ ئازابىدىن قورقۇپ، رەھمىتىدىن ئۈمىدۋار بولۇش، اللهنىڭ ھۇزۇرىدىكى نەرسىلەرگە ئىشىنىش؛

11.بارلىق گۇناھلىرىدىن تەۋبە قىلىش، (يەنى اللهنىڭ ھۇزۇرىغا قايتىش) تەۋبىنى قايتا-قايتا يېڭىلاش؛

12.قۇرئان ئوقۇشنى كۆپ قىلىش، زىكىر-تەسبىھلەر بىلەن كۆپ شۇغۇللىنىش، ئۆلۈمنى كۆپ ئەسلەش ۋە رىيادىن ساقلىنىپ، ئۆزىدىن ــ ئۆزى كۆپ ھېساپ ئېلىش كېرەك.

نامازدىكى خۇشۇئنىڭ يوقۇلىشغا ياكى ئاجىزلىششىغا سەۋەپ بولىدىغان ئىشلار

1.يانپونلارنى ئۇچۇق قويۇپ نامازغا تۇرۇش. يانپوننى ئۇچۇق قويۇپ نامازغا كىرگەن ئادەم ئۆزىنىڭلا ئەمەس ، جامائەتنىڭمۇ نامىزدىكى خۇشۇسىنى يوقۇتۇپ ئازار يەتكۈزىدۇ.

2.كىشىنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان ياكى بۇزىدىغان تۈرلۈك بىزەك، نەقىشلەر كۆپ بولغان ئورۇنلار ۋە جايىنامازلاردا ناماز ئوقۇسا ۋە شۇنداق كىيىملەر بىلەن ناماز ئوقۇسا خۇشۇ يوقىلىدۇ ياكى ئاجىزلايدۇ.

3. تەرەت قىستىغاندا نامازغا تۇرۇش.

1638/924 – وله عن زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّ عمر– بْنَ الْخَطَّابِ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– قَالَ: لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ وَهُوَ ضَامٌّ بَيْنَ وَرِكَيْهِ* رواه مالك 148/1

1638/924 ـ زەيد ئىبنى ئەسلەم ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىككى ساغرىنىڭ ئارىسىنى قىسىپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇماڭلار (يەنى تەرەت قىستىغان ھالەتتە ناماز ئوقۇماڭلار). (مالىك رىۋايەت قىلغان)

4. تائام تەييار بولغاندا نامازغا تۇرۇش.

1639/925 – ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە «مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: تاماق تەييار بولغاندا ۋە چوڭ ـ كىچىك تەرەت قىستىغاندا، ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان، دېدى.» دېيىلگەن. (مۇسلىم: 560)

5.ئۇيقۇسى ئېچىلمىغان، مۈگدىگەن ، چارچىغان ھالەتتە نامازغا تۇرۇش.

1634/920 – عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– رفعته: ((إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَا يَدْرِي لَعَلَّهُ يذهب يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبُّ نَفْسَهُ))* رواه البخاري (212)، مسلم (786)

1634/920 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قايسى بىرىڭلارنى ناماز ئوقۇۋېتىپ مۈگدەك باسسا، ئۇيقۇسى

قانغۇچە ئۇخلىسۇن. چۈنكى مۈگدەپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان كىشى ئىستىغفار ئوقۇدۇم دەپ، ئۆزىنى تىللاپ سېلىشى مۇمكىن. (بۇخارى: 212)

6.نامازدا تۇرۇپ سەجدە قىلىدىغان جاينى سۈرتۈش، تازىلاش ياكى تۈزلەش بىلەن مەشغۇل بولۇش.

7.نامازدا ئۇياق بۇياققا قاراش. نامازدا تۇرۇپ ئۇياق بۇياققا قارىغان ئادەم ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىدىن يۈز ئۆرىگەن بولىدۇ. نامازدا تۇرۇپ كۆڭۈلنى ئۇياق بۇياققا يۈگۈرتۈشمۇ مەنئى قىلىنىدۇ.

ئۈچىنچى باپ. ئەزان ۋە تەكبىر

ئەزان

ئەزان، ئالاھىدە سۆزلەر ئارقىلىق ناماز ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئېلان قىلىش ۋە مۇسۇلمانلار جامائىتىنى دۇنيا ـ ئاخىرەتتە نىجاتلىققا سەۋەب بولىدىغان نامازغا ھازىر بولۇشقا چاقىرىشتۇر.

ئەزان نامازدىن بۇرۇن قىلىنىدىغان بىر ئىبادەت بولۇپ، ئىسلامنىڭ ئەڭ چوڭ شۇئارلىرىدىن ۋە ئەڭ چوڭ ئالامەتلىرىدىن بىرىدۇر. ئىسلامدا ئەزان ئوقۇش ھىجرىيەنىڭ بىرىنچى يىلى يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىن يولغا قويۇلغان بولۇپ، ئۇ تارىختىن باشلاپ ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچە ـ كۈندۈز ئۆز شەھىرىدە بولسۇن ياكى سەپەردە بولسۇن داۋاملاشتۇرغان، ۋاپات قىلغۇچىلىك ئۇنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقى ۋە ياكى تەرك ئېتىشكە بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ھېچقانداق بىر نەرسە دېمىگەن بىر ئىبادەتتۇر. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئەزان توغرىسىدا بىر نەچچە ھەدىس بىلەن ئەزان ئوقۇشقا بۇيرىغانلىقى ئۈچۈن ۋاجىب ياكى ۋاجىبقا ئوخشاش بىر ئىبادەت بولۇپ ھېسابلاندى.

1120/609 – ابْنَ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– قال: كَانَ الْمُسْلِمُونَ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَجْتَمِعُونَ فَيَتَحَيَّنُونَ الصَّلَاةَ ولَيْسَ يُنَادَى بِهَا أحد، فَتَكَلَّمُوا يَوْمًا فِي ذَلِكَ، فَقَالَ بَعْضُهُم اتَّخِذُوا نَاقُوسًا مِثْلَ نَاقُوسِ النَّصَارَى، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: قرنًا من قَرْنِ الْيَهُودِ، فَقَالَ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: أَوَلَا تَبْعَثُونَ رَجُلًا يُنَادِي بِالصَّلَاةِ، فَقَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : يَا بِلَالُ قُمْ فَنَادِ بِالصَّلَاةِ* رواه البخاري (604)، مسلم (377)، الترمذي (190)

1120/609 ـ نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مۇسۇلمانلار مەدىنىگە كەلگەندە، ھەممەيلەن نامازنىڭ ۋاقتىدا يىغىلاتتى، لېكىن نامازغا چاقىرىدىغان ئىش يوق ئىدى. بىر كۈنى، ساھابىلار نامازغا چاقىرىش توغرۇلۇق سۆزلىشىپ، بەزىلەر: ”ناسارالارغا ئوخشاش داڭ چالايلى “ دېسە، يەنە بەزىلەر: ”يەھۇدىيلارنىڭ بۇرغىسىغا ئوخشاش بۇرغا چالايلى “ دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ”بىر كىشىنى نامازغا چاقىرىدىغانغا تەيىنلەيلى “ دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھەي بىلال ئورنىڭدىن تۇر، نامازغا چاقىر! دېدى. (بۇخارى: 604)

1121/610 – أبو عُمَيْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ عُمُومَةٍ لَهُ مِنَ الْأَنْصَارِ: اهْتَمَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بالصَّلَاةِ كَيْفَ يَجْمَعُ النَّاسَ لَهَا؟ فَقِيلَ: انْصِبْ رَايَةً عِنْدَ حضُورِ الصَّلَاةِ، فَإِذَا رَأَوْهَا آذَنَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فَلَمْ يُعْجِبْهُ ذَلِكَ، فَذُكِرَ لَهُ الْقُنْعُ وهو الشَّبُّورَ شَبُّورُ الْيَهُودِ فَلَمْ يُعْجِبْهُ، فقَالَ: ((هُذا مِنْ أَمْرِ الْيَهُودِ)) فَذُكِرَ لَهُ النَّاقُوسُ، فَقَالَ: ((هُوَ مِنْ أَمْرِ النَّصَارَى)) فَانْصَرَفَ عَبْدُ الله بْنُ زَيْدٍ الأنصاري وَهُوَ مُهْتَمٌّ لِهَمِّ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأُرِيَ الْأَذَانَ فِي مَنَامِهِ، فَغَدَا عَلَى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي لَبَيْنَ نَائِمٍ وَيَقْظَانَ إِذْ أَتَانِي آتٍ فَأَرَانِي الْأَذَانَ، وَكَانَ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– بْنُ الْخَطَّابِ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– قَدْ رَآهُ قَبْلَ ذَلِكَ فَكَتَمَهُ عِشْرِينَ يَوْمًا، ثُمَّ أَخْبَرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ: ((مَا مَنَعَكَ أَنْ تُخْبِرَنَا)) فَقَالَ: سَبَقَنِي عَبْدُ الله بْنُ زَيْدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– فَاسْتَحْيَيْتُ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((قم يا بِلَالُ فَانْظُرْ مَا يَأْمُرُكَ بِهِ عَبْدُ الله بْنُ زَيْدٍ فَافْعل)) فَأَذَّنَ بِلَالٌ، قَالَ بعضهم: إِنَّ الْأَنْصَارَ تَزْعُمُ لولا أَنَّ عَبْدَ الله بْنَ زَيْدٍ كَانَ يَوْمَئِذٍ مَرِيضًا لَجَعَلَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُؤَذِّنًا* رواه أبو داود (498)

1121/610 ـ ئەبۇ ئۇمەير ئىبنى ئەنەس ئەنسارى تاغىلىرىدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نامازغا بەك كۆڭۈل بۆلەتتى، كىشىلەرنى نامازغا قانداق يىغىش توغرىسىدا توختىلىپ قالدى. بەزىلەر: "نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەندە بايراق تىكلىسەك، ئۇنى كۆرگەنلەر بىر بىرىگە خەۋەر قىلىپ كەلسە " دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنى ئانچە مۇناسىپ كۆرمىدى. بەزىلەر: "يەھۇدىيلارنىڭ بۇرغىسىدەك بۇرغا قوللانساق" دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئىشى دەپ، ئۇنىمۇ توغرا تاپمىدى. بەزىلەر: "داڭ چالساق " دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇ ناسارالارنىڭ ئىشى دەپ، ئۇنىمۇ مۇناسىپ كۆرمىدى. ئاندىن ئابدۇللاھ ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قىلماقچى بولغان بۇ ئىشقا كۆڭۈل بۆلگەن ھالدا قايتتى. شۇ كېچىسى ئەزاننى چۈشەپ قالدى، ئەتىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: "مەن چالا ئۇيقۇدا ياتسام، چۈشۈمدە بىر كىشى يېنىمغا كېلىپ ئەزان ئوقۇپ كۆرسەتتى " دەپ خەۋەر قىلدى. ھەزرىتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ چۈشنىڭ ئۆز ئەيىننى ئۇنىڭدىن بۇرۇن كۆرگەن ئىدى. بىراق ئۇ، ئابدۇللاھ ئىبنى زەيدنىڭ خەۋەر قىلغانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن، يىگىرمە كۈنگىچە ئۆزىنىڭمۇ بۇ چۈشنىڭ ئۆز ئەيىننى كۆرگەنلىكىنى ھېچ كىمگە دېمىدى. يىگىرمە كۈن ئۆتكەندە خەۋەر قىلغان ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭدىن: سەن نېمىشقا ئۆز ۋاقتىدا خەۋەر قىلمىدىڭ؟ دەپ سورىغانىدى، ھەزرىتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى زەيد مەندىن چاققان چىقتى. شۇنىڭ بىلەن، مەن تارتىنىپ قالدىم، دېدى. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئى بىلال! ئورنۇڭدىن تۇر، سەن ئابدۇللاھ ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سېنى نېمىگە بۇيرىسا شۇنى قىل ! دېدى. بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئابدۇللاھ ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ئەزان ئوقۇدى. ئەبۇ ئۇمەيرنىڭ خەۋەر

قىلىشچە، ئەنسارىلار: ”ئەگەر ئابدۇللاھ ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆز ۋاقتىدا كېسەل بولمىغان بولسا، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئابدۇللاھ ئىبنى زەيدنى مۇئەززىن قىلاتتى “ دېيىشەتتى. (ئەبۇ داۋۇد498)

1122/611 - يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– أَن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَادَ أَنْ يَتَّخِذَ خَشَبَتَيْنِ يُضْرَبُ بِهِمَا لِيَجْتَمِعَ النَّاسُ لِلصَّلَاةِ، فَأُرِيَ عَبْدُ الله بْنُ زَيْدٍ خَشَبَتَيْنِ فِي النَّوْمِ فَقَالَ: إِنَّ هَاتَيْنِ لَنَحْوٌ مِمَّا يُرِيدُ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يجعل للإعلام بالصلاة، فَقِيلَ له في النوم أفلا تُؤَذِّن لِلصَّلَاةِ، فَأَتَى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ له فَأَمَرَ بِالْأَذَانِ* رواه مالك

1122/611 ـ يەھيا ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىككى ياغاچنى بىر ـ بىرىگە ئۇرۇپ، كىشىلەرنى نامازغا چاقىرىش ئۈچۈن قوللىنايلى دەپ ئويلىغان ئىدى. ئابدۇللاھ ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ چۈشىدە ئىككى دانە ياغاچنى كۆرۈپ: ”بۇ ئىككى ياغاچنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم دېگەندەك ئىشلەتسەك بولىدىكەن “ دېگەندە، ئۇنىڭغا: ”نامازغا ئەزان ئوقۇساڭلار بولمامدۇ؟ “ دېيىلدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئويغىنىپلا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كېلىپ، چۈشىنى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەزان ئوقۇشقا بۇيرىدى. (مالىك: 149)

ئەزان بىلەن تەكبىرنىڭ پەزىلىتى

1086/588 ـ وعنه رفعه: ((إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْذِينَ حَتَّى إِذَا انقَضَى التَّثْوِيبُ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطِرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ، يَقُولُ: اذْكُرْ كَذَا اذْكُرْ كَذَا لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ من قبل حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ ما يَدْرِي كَمْ صَلَّى))* رواه البخاري (608)، مسلم (389) 19

1086/588 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: نامازغا ئەزان ئېيتىلغان چاغدا، شەيتان ئەزاننى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن ئوسۇرغان پېتى كەينىگە قاراپ تىكىۋېتىدۇ. ئەزان تۈگىگەندە يەنە كېلىدۇ. نامازغا تەكبىر ئېيتىلغان ھامان يەنە تىكىۋېتىدۇ. تەكبىر ئېيتىلىپ بولغاندىن كېيىن يەنە كېلىدۇ ۋە ناماز ئوقۇغان ئىنساننىڭ دىلىغا: ”ئۇنى ئويلا، بۇنى ئويلا “ دەپ، ئېسىدە يوق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئەكىلىپ، ۋەسۋەسە سېلىشقا باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ كىشى نامازنى قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى بىلەلمەي قالىدۇ. (بۇخارى: 608)

1087/589 ـ وفي أخرى لمسلم: ((إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ أَحَالَ لَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ صَوْتَهُ فَإِذَا انتهت رَجَعَ فَوَسْوَسَ فَإِذَا سَمِعَ الْإِقَامَةَ ذَهَبَ حَتَّى لَا يَسْمَعَ صَوْتَهُ فَإِذَا انتهت رَجَعَ فَوَسْوَسَ))* رواه مسلم (389) 16

1087/589 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: شەيتان ئەزاننى ئاڭلىغان ھامان، مۇئەززىننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن ئوسۇرغان پېتى تىكىۋېتىدۇ، ئەزان تۈگىگەندە كېلىپ، ۋەسۋەسە

سېلىشقا باشلايدۇ. تەكبىر ئوقۇلغاندا تەكبىرنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن يەنە تىكۋېتىدۇ، تەكبىر ئاياغلاشقاندا يەنە كېلىپ، ۋەسۋەسە قىلغىلى تۇرىدۇ. (مۇسلىم: 389)

1089/591 ـ جَابِرٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ ذَهَبَ حَتَّى يَكُونَ مَكَانَ الرَّوْحَاءِ)) قَالَ الراوي: والرَّوْحَاءِ مِنَ الْمَدِينَةِ على سِتَّةٌ وَثَلَاثِينَ مِيلاً* رواه مسلم (388)

1089/591 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: نامازغا ئەزان ئوقۇلغاندا ئەزاننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان شەيتان دەرھال (مەدىنىدىن چىقىپ)، رەۋھا دېگەن يەردەك ئۇزاقلىققا تىكۋېتىدۇ. (راۋى سۇلايمانىنىڭ دېيىشىچە: رەۋھا دېگەن يەر مەدىنىدىن 36 مىل يىراقلىقتا ئىكەن. دېمەك، شەيتان ئەزاننى ئاڭلىغان ھامان ئەزان ئوقۇلغان ئورۇندىن 36 مىل يىراقلىققا قاچىدۇ). (مۇسلىم: 388)

ئەزان ئېيتىش بىلەن تەكبىر ئوقۇشنىڭ ھۆكمى

ناماز مەيلى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇلسۇن ياكى قازاسى ئوقۇلسۇن، مەيلى ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەم سەپەر ئۈستىدە بولسۇن ياكى سەپەرگە چىقمىغان بولسۇن، مەيلى كىشلەر نامازنى جامائەت بولۇپ ئوقۇسۇن ياكى يالغۇز ئوقۇسۇن، بەش ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئەزان ئوقۇش ۋە تەكبىر چۈشۈرۈش پەقەت ئەرلەر ئۈچۈن سۈننەتتۇر، ئاياللارغا مەكرۇھتۇر. ھېيت نامازلىرى، كۈن ۋە ئاي تۇتۇلۇپ قالغاندا ئوقۇلىدىغان ناماز ئۈچۈن ئەزان ئوقۇلمايدۇ ۋە تەكبىر چۈشۈرۈلمەيدۇ. ۋىتىر نامىزى ئۈچۈنمۇ ئەزان ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى، خۇپتەن نامىزىغا ئوقۇلغان ئەزان ۋىتىر نامىزىنىڭ ۋاقتىنىڭمۇ كىرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ئەزان ۋە تەكبىر ئوقۇلىدىغان شەھەردە ئولتۇرىدىغان ئادەم ئۆيىدە ناماز ئوقۇماقچى بولسا، نامازنى ئەزان ئوقۇماي ۋە تەكبىر چۈشۈرمەي ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. ئەگەر بىرەر ۋاخ ناماز قازا بولۇپ كەتسە، ئۇنىڭ قازاسىنى قىلغاندا ئەزان ئوقۇلىدۇ ۋە تەكبىر چۈشۈرۈلىدۇ. ئەگەر بىر نەچچە ۋاخ ناماز قازا بولۇپ كەتكەن بولسا، پەقەت بۇ قازا نامازلاردىن ئالدىدا ئوقۇلىدىغىنى ئۈچۈن ئەزان ئوقۇلىدۇ ۋە قالغان ھەر بىر نامازغا تەكبىر چۈشۈرۈلىدۇ. ئەگەر نامازنىڭ قازاسى مەسجىدتە قىلىنىغان بولسا، ئەزان ئوقۇلمايدۇ.

ئەزان ۋە تەكبىرنىڭ قانداق ئېيتىلىدىغانلىقى

سەھىھ ھەدىسلاردا بايان قىلىنغان ئەزان بىلەن تەكبىرنىڭ تېكىستى ۋە ئېيتىلىشى مۇنداق:

1136/616 – أَبو مَحْذُورَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– قُلْتُ يَا رَسُولَ الله عَلِّمْنِي سُنَّةَ الْأَذَانِ، فَمَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِي قَالَ: ((تَقُولُ الله أَكْبَرُ الله أَكْبَرُ الله أَكْبَرُ الله أَكْبَرُ تَرْفَعُ بِهَا صَوْتَكَ ثُمَّ تَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، تَخْفِضُ بِهَا صَوْتَكَ، ثُمَّ تَرْفَعُ صَوْتَكَ بِالشَّهَادَةِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، وإِنْ كَانَ صَلَاةُ الصُّبْحِ قُلْتَ: الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ، الصَّلَاةُ خَيْرٌ

مِنَ النَّوْمِ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا الله))* أبو داود (500)، ونحوه عند مسلم (379)

1136/616 ـ مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇل مەلىك چوڭ دادىسى ئەبۇ مەھزۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە: ئەزاننىڭ سۈننىتىنى ئۆگىتىپ قويغىن ! دېسەم، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ماڭلىيمنى سىلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: يۇقىرى ئاۋاز بىلەن: الله ئەكبەر، الله ئەكبەر، الله ئەكبەر، الله ئەكبەر، دېگىن، ئاندىن كېيىن تۆۋەن ئاۋازىڭ بىلەن: ئەشھەدۇ ئەن لا ئىلاھە ئىللاللاھ، ئەشھەدۇ ئەن لا ئىلاھە ئىللاللاھ، ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ، ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ، دېگىن، ئاندىن كېيىن يۇقىرى ئاۋازىڭ بىلەن: ئەشھەدۇ ئەن لا ئىلاھە ئىللاللاھ، ئەشھەدۇ ئەن لا ئىلاھە ئىللاللاھ، ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ، ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ، ھەييە ئەلەسسالاھ، ھەييە ئەلەسسالاھ، ھەييە ئەلەل فەلاھ، ھەييە ئەلەل فەلاھ، دېگىن، ئەگەر بامدات نامىزى بولسا، ئارىلىقتا: ئەسسالاتۇ خەيرۇن مىنەن نەۋم، ئەسسالاتۇ خەيرۇن مىنەن نەۋم، دېگىن، ئاندىن: الله ئەكبەر، الله ئەكبەر، لائىلاھە ئىللاللاھ، دېگىن. (ئەبۇ داۋۇد: 500)

1139/617 – وفي أحرى: أنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَّمَهُ الْأَذَانَ تِسْعَة عَشْر كَلِمَةً، وَالْإِقَامَةَ سَبْعَة عَشْر كَلِمَةً، والْأَذَانُ: الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا الله. وَالْإِقَامَةُ: الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا الله* أبو داود (502) الترمذي (192)، النسائي 2/ 4، ابن ماجه (709)،

1139/617 ـ ئەبۇ مەھزۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا ئەزاننى ئون توققۇز كەلىمە، تەكبىرنى ئون يەتتە كەلىمە بىلەن ئۆگەتكەن بولۇپ، ئەزاننى:

الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا الله. "شەكلىدە، تەكبىرنى": الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ، الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا الله شەكلىدە ئۆگەتكەن. (ئەبۇ داۋۇد: 502)

قاچانكى ئاسمان نىداسىنىڭ ھاۋا بوشلۇقىدا ياڭرىغان ئاۋازىنى ئاڭلىسىڭىز يۈرىكىڭىزنىڭ بۇ

ندانىڭ ئەزىمىتى ۋە ندا قىلغۇچىنىڭ بۈيۈكلىكىنى ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغان ھالدا ھېس قىلىڭ، سىزنى چاقىرىۋاتقان ياخشىلىق ۋە نىجاتلىقنى ئىسىڭىزگە ئېلىڭ ۋە بىلىڭكى ئاللاھتىن باشقا ئۈزىنى چوڭ تۇتقانلارنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن ئەرزىمەس بىر نەرسىدۇر. ئەگەر سىز كائىناتتىكى بىر نەرسىنىڭ كاتتا ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلسىڭىز ھەممىدىن كاتتىسى جانابى ئاللاھتۇر.

ئەزاننى مۇئەززىن بىلەن تەڭ قايتىلاش

مۇئەززىن ئەزاننى جۇنۇپ ئەمەس ھالىتىدە ئوقۇغان، ئۈز ۋاقتىدا ۋە توغرا ئوقۇلغان ئەزاننى ئاڭلىغان ئادەمنىڭ، گەپ قىلىشتىن ھەتتا قۇرئان ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ ئۇنى ئوقۇشتىن توختاپ مۇئەززىن نېمىنى دېگەن بولسا، شۇنى دېيىشى لازىم.

1090/592 ـ أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: كُنَّا مَعَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ بِلَالٌ يُنَادِي، فَلَمَّا سَكَتَ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((مَنْ قَالَ مِثْلَ هَذَا يَقِينًا دَخَلَ الْجَنَّةَ))* للنسائي

1090/592 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىرگە ئىدۇق. بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەزان ئوقۇپ توختىغاندىن كېيىن، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: كىمكى ئەزاندا ئېيتىلغان ھەقىقەتلەرگە چىن قەلبىدىن ئىشەنگەن ھالدا مۇئەززىنىنىڭ ئوقۇغىنىنى ئىچىدە تەكرارلىسا، ئۇ كىشى جەننەتكە كىرىدۇ، دېدى. (نەسائى 674)

1099/601 – أبو سَعِيدٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ))* البخاري (611)، مسلم (383)

1099/601 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەزاننى ئاڭلىغاندا، مۇئەززىن نېمە دېسە، شۇنى دەڭلار. (بۇخارى: 611)

1091/593 ـ ابْن عمرو بْنِ الْعَاصِ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((إِذَا سَمِعْتُمُ النداء فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ، ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى الله عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا، ثُمَّ سَلُوا الله لِي الْوَسِيلَةَ فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِي إِلَّا لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ الله وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ فَمَنْ سَأَلَ لِي الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ))* مسلم (384)

1091/593 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەزاننى ئاڭلىغان چېغىڭلاردا، مۇئەززىن نېمە دېسە شۇنى دەڭلار. ئاندىن ماڭا دۇرۇت ئېيتىڭلار. كىمكى ماڭا بىر دۇرۇت ئېيتسا، ئۇنىڭ بىر دۇرۇتى ئۈچۈن الله تائالا ئۇنىڭغا ئون رەھمەت ئاتا قىلىدۇ. ئاندىن كېيىن، الله تائالادىن مەن ئۈچۈن "ۋەسىلە " تىلەڭلار. "ۋەسىلە " دېگەن جەننەتتىكى بىر مەرتىۋە بولۇپ، ئۇ پەقەت الله تائالانىڭ بەندىلىرىدىن بىرىگىلا بېرىلىدۇ. شۇ بەندىنىڭ مەن بولۇپ قېلىشىمنى ئۈمىد قىلىمەن، كىمكى ئاشۇ مەرتىۋىنىڭ ماڭا نېسىپ بولۇشىنى تىلىسە، ئۇ

كىشىگە مېنىڭ شاپائىتىم نېسىپ بولىدۇ. (مۇسلىم: 384)

1092/594 ـ جَابِرٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ)) اللهمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا كما وَعَدْتَهُ حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ))* رواه البخاري (614)

1092/594 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ئەزاننى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن: "اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَة وَالْفَضِيلَة وَابْعَثهُ مَقامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ" دېگەن دۇئانى ئوقۇسا، قىيامەت كۈنى ئۇ كىشىگە مېنىڭ شاپائىتىم نېسىپ بولىدۇ. بۇ دۇئانىڭ ئى مۇشۇ مۇكەممەل چاقىرىقنىڭ (يەنى ئەزاننىڭ) ۋە ھازىر ئوقۇلماقچى بولغان نامازنىڭ ئىگىسى الله! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەسىلە نامىلىق مەرتىۋىنى ۋە يۈكسەك پەزىلەتنى ئاتا قىلغىن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى سەن ئۇنىڭغا ۋەدە قىلغان مەدھىيەگە لايىق ماقامغا (يەنى بۈيۈك شاپائەت قىلىش ماقامىغا) يەتكۈزگىن. (بۇخارى: 614)

1093/595 ـ عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((إِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ: الله أَكْبَرُ الله أَكْبَرُ، فَقَالَ أَحَدُكُمْ: الله أَكْبَرُ الله أَكْبَرُ، ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله، ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله. قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، ثُمَّ قَالَ: حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِالله، ثُمَّ قَالَ: حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ. قَالَ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِالله، ثُمَّ قَالَ: الله أَكْبَرُ الله أَكْبَرُ قَالَ: الله أَكْبَرُ، الله أَكْبَرُ، ثُمَّ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا الله. قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا الله مِنْ قَلْبِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ))* رواه مسلم (385)، أبو داود (527)

1093/595 ـ ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇئەززىن ئەزان ئوقۇغاندا، مۇئەززىننىڭ ئوقۇغىنىنى ئىچىدە چىن قەلبىدىن تەكرارلىغان، مۇئەززىن: "ھەييە ئەلەسسالاھ، ھەييە ئەلەل فەلاھ " دېگەندە، "لاھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە ئىللا بىللاھ " دېگەن ۋە مۇئەززىنىگە ئاخىرىغىچە ئەگەشكەن كىشى جەننەتكە كىرىدۇ. (مۇسلىم: 385)

1094/596 ـ سَعْدٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ وأنا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ رَضِيتُ بِالله رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا غُفِرَت لَهُ ذَنْبُوبه))* رواه مسلم (386)

1094/596 ـ سەئد ئىبنى ئەبۇ ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى مۇئەززىننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ رَضِيتُ بِالله رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ

رَسُولًا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا

(يەنى: گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، شېرىكى يوق يالغۇز بىر اللەتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بولسا الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر، الله تائالانىڭ پەرۋەردىگارىم، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبىرىم، ئىسلامنىڭ دىنىم بولغانلىقىغا چىن دىلىمدىن مەمنۇن بولدۇم) " دېسە، ئۇنىڭ گۇناھى مەغفىرەت قىلىنىدۇ. (مۇسلىم: 386)

ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى

1. ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى.
2. ئەزاننىڭ ئەرەپ تىلىدا ئوقۇلۇشى.
3. ئەزاننىڭ جامائەتكە ئاڭلىنىشى.
4. ئەزان تىكستىنىڭ ھەممىسىنىڭ بىر مۇئەززىن تەرىپىدىن ئوقۇلۇشى.
5. مۇئەززىننىڭ مۇسۇلمان، ئەر، بالىغ، ئاقىل بولۇشى.
6. ئەزاندا ئوقۇلىدىغان سۆزلەرنىڭ تەرتىپلىرىگە رىئايە قىلىش ۋە ئارقا- ئارقىدىن ئوقۇش.

ئەزاننىڭ سۈننەتلىرى

1. مۇئەززىننىڭ ئاۋازى چىرايلىق، يۇقىرى بولۇش.
2. ئەزاننىڭ ئاڭلىنىشى ئۈچۈن ئىگىز مۇناردا ياكى مىكراپوندا ئوقۇش.
3. مۇئەززىننىڭ ناماز ۋاقتىغا رىئايە قىلىدىغان بىر كىشى بولۇشى.
4. مۇئەززىننىڭ تاھارەتلىك بولۇشى.
5. مۇئەززىن كور بولماسلىق.
6. مۇئەززىن ئەزان ئوقۇغاندا بىرەر بارمىقىنى قۇلاققا تىقىشى.
7. مۇئەززىننىڭ ئەزاننى قىبلىگە قاراپ ئوقۇشى.
8. مۇئەززىننىڭ « ھەييەئەلەس سالاھ» دىگەندە يۈزىنى ئوڭ تەرەپكە، « ھەييەئەلەل پەلاھ» دىگەندە يۈزىنى سول تەرەپكە بۇرىشى.
9. كىشلەرنىڭ نامازغا ھازىرلىنىشى ئۈچۈن، ئەزاننىڭ نامازنىڭ ئەۋەلقى ۋاقتىدا ئوقۇلۇشى.
10. ئەزان تىكىسلىرىدىن ھەر بىر كەلىمنى ئوقۇپ بولغاندىن كىيىن ئازراق توختۇتۇپ ئاندىن ئوقۇشى.

ئەزاننىڭ مەكرۇھلىرى

1. ئەزاننىڭ سۈننەتلىرىنى تەرىك ئىتىش.
2. جۇنۇپ كىشىنىڭ ئەزان ئوقۇشى.
3. ئەزاندىكى كەلىملەرنى ئۆزگەرتىۋىتىدىغان دەرىجىدە ئۇزارتىپ ياكى تىترىتىپ ئوقۇش.
4. ئەزاننى مىڭۋىتىپ ئوقۇش.
5. ئەزاننى ئولتۇرۇپ ئوقۇش.
6. ئەزاننىڭ ئارىسىدا سۆزلەش.

تەكبىر

مۇئەززىن ئەزان ئوقۇغاندىن كېيىن تەكبىر بىلەن ئەزاننىڭ ئارىسىدا ئىنسانلار نامازغا هازىرلىق قىلىپ ئۇلگۇرەلىگۇدەك بىر ۋاقىت كۇتىشى سۈننەت بولۇپ، تەكبىرنى ئەزان ئوقۇغان كىشىنىڭ ئېيتىشى ئەۋزەلدۇر.

تەكبىر ناماز ئۇچۇن كىرەكلىك بولغان بارلىق شەرتلەر تولۇقلىنىپ بولغاندىن كېيىن باشلىنىدۇ. قاچانكى يۇقۇن شەرتلەر ئورۇندىلىپ، نامازغا هازىر بولغاندا ئۇرە تۇرغان هالدا قىبلىگە ئالدىنى قىلغاندىن كېيىن تەكبىر ئېيتىپ ناماز ئوقۇيدۇ.

تۆتىنچى باپ. نامازنىڭ پەرز، ۋاجىپ، سۈننەتلىرى

نامازنىڭ پەرزلىرى

نامازنىڭ بىر بۆلۈك شەرتلىرى بولۇپ، بۇ نامازغا كىرىشتىن ئىلگىرى ۋە نامازدا هازىرلاش پەرز قىلىنغان ئىشلاردۇر. بۇ شەرتلەر ئۇرۇندالمىسا، ناماز توغرا بولمايدۇ. كىشى قاچانكى ئۇ شەرتلەرنى تولۇق ئورۇنداپ ناماز ئوقۇسا، ئۇنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ هۇزۇرىدا نامازنى ئادا قىلىشى جائىز بولغان بولىدۇ. مەزكۇر شەرتلەر 12 بولۇپ ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1.تاهارەتسىزلىكتىن پاكلىنىش. نامازغا كىرىشتىن ئىلگىرى كىچىك-چوڭ تاهارەتسىزلىكتىن، هەيزدارلىقتىن ۋە نىفاسدارلىقتىن خالى بولۇش شەرتتۇر.

2. نىجىس نەرسىلەردىن پاكىزلىنىش. بۇ نىجاسەتتىن، ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ بەدىنىدە، كىيىمىدە ۋە ئۇنىڭ ناماز ئوقۇيدىغان يېرىدە بولغان ۋە بۇلار بولغان ئەهۋالدا ناماز ئوقۇشقا بولمايدىغان نىجاسەتلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ نامازغا تۇرۇشتىن بۇرۇن پاكىزلىشى لازىم كەلگەن نەرسىلەر بولسا، كىيىم ـ كىچەك، ناماز ئوقۇلىدىغان يەر ۋە بەدىنىدۇر. ئەگەر بۇلاردىن بىرىگە نىجاسەت يوقۇپ قالغان بولسا ئۇنى سۇ بىلەن يۇيۇپ پاكلىشى ۋە نىجاسەتنىڭ دېغىنى يوقىتىشى كېرەك. يوق قىلىنىشى كېرەك بولغان نىجاسەتلەر بولسا، سۈيدۇك، گەندە، هۆل مەنى، ئەمما قۇرۇق بولسا ئۇۋۇلىۋاتسا بولىدۇ، ئىت ۋە توڭگۇزنىڭ شالۇكى، قان ۋە يىرىڭلاردۇر.

ئاياللارغا نىسبەتەن هەيزدىن كېيىن ئۇنىڭ قان دېغىنى يوق قىلىپ غۇسلى قىلىشى كېرەك. تۇغۇتلۇق ئاياللارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش قىلىدۇ.

3. **ئەۋرەتنى يۆگەش.** ئەۋرەت بولسا ئەسلىدە چوڭ ـ كىچىك تاهارەت يەرلىرى بولۇپ، ئەرلەرنىڭ كىندىكىنىڭ ئاستىدىن باشلاپ ئالدى ـ ئارقىسىدىن تىزىغىچىلىك دەپ بەلگىلەنگەن. بۇ بولسا ئەڭ ئەۋزەل ۋە تولۇقراقىدۇر. ئاياللارنىڭ ئەۋرىتى بولسا يۈزى ۋە ئالقىنىدىن باشقا بەدىنىنىڭ هەممىسىدۇر.

1304/710 - بَهْزُ بْنُ حَكِيمٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- عن أبيه، عن جده قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ الله :عَوْرَاتُنَا مَا نَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ قَالَ احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ (أَوْ) مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ قلت: يا رسول فالرَّجُلُ يَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ: قَالَ: إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَرَاهَا أَحَدٌ فَافْعَلْ. قُلْتُ: فَالرَّجُلُ يَكُونُ

خَالِيًا. قَالَ: الله أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ الناس* رواه أبو داود (4018)، الترمذي

1304/710 ـ بەھز ئىبنى ھەكىم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دادىسىدىن، دادىسى بوۋىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە: ئى رەسۇلۇللاھ! ئەۋرىتىمىزنى قەيەرلەردە يېپىپ، قەيەرلەردە ياپمىساق بولىدۇ؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەۋرىتىڭنى ئۆزۈڭنىڭ ئايالىڭ ياكى دېدىككىڭدىن باشقىلارغا ئاچمىغىن، دېدى. ئەگەر ئەر كىشى بولىسىچۇ؟ دەپ سورىسام: ئەگەر باشقىلارغا كۆرسەتمەيدىغان ئىمكانىڭ بولسا ھېچ كىمگە كۆرسەتمە، دېدى. ئەگەر ئەر كىشى يالغۇز بولىسىچۇ؟ دەپ سورىسام: الله ھايا قىلىشقا ئەڭ ھەقلىق زاتتۇر (يەنى ئەتراپتا ھېچكىم بولمىسىمۇ، الله تائالادىن ھايا قىلىش لازىم)، دېدى. (تىرمىزى: 2769)

1305/711 - (أبو سَعِيدٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-) رفعه: لَا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ وَلَا يُفْضِي الرَّجلُ إِلَى الرَّجلِ فِي ثَّوْبٍ وَاحِدٍ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي (الثَّوْبِ) الْوَاحِدِ* مسلم (338)، أبو داود (4018)، الترمذي (2793)

1305/711 ـ ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەرلەر بىر بىرىنىڭ ئەۋرىتىگە قارىمىسۇن، ئاياللارمۇ ھەم بىر بىرىنىڭ ئەۋرىتىگە قارىمىسۇن. ئىككى ئەر كىشى بىر يوتقاندا ياتمىسۇن، ئىككى ئايال كىشىمۇ بىر يوتقاندا ياتمىسۇن. (تىرمىزى: 2793)

1310/713 - وللترمذيِّ (عن ابْنِ عَبَّاسٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا-) رفعه: الْفَخِذُ عَوْرَةٌ* رواه الترمذي (2798)

1310/713 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: يوتا ئىنساننىڭ ئەۋرىتىدۇر، دېگەن. (تىرمىزى: 2798)

ئەۋرەت توغرىسىدا بىلىشىلىش زۆرۈر بولغان مەسىلىلەر

1)نامازدا ئايال كىشىنىڭ يۈزىدىن ۋە ئالقىنىدىن باشقا ھەممە يەرلىرى ئەۋرەتتۇر.

2) نامازدا بىر ئادەمنىڭ ئەۋرەت دەپ قارالغان يەرلىرى ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى باشقىلار ئۈچۈن ئەۋرەت ھېساپلىنىدۇ.

3) ئەۋرەتنى ئاستى تەرەپتىن ئەمەس يان تەرەپتىن يېپىش تەلەپ قىلىنىدۇ. مەسىلەن، بىر ئايال ئىشتان كەيمەي ئۇزۇن كۆينەك كىيىپ ناماز ئوقۇغان بولسا، ئەگەر بىر ئادەم كېلىپ ئۇنىڭ ئاستى تەرىپىدىن قارىغاندا ئۇ ئايالنىڭ ئەۋرەتلىرىنى كۆرۈپ قالىدىغان بولسىمۇ، ئۇ ئايالنىڭ ئوقۇغان نامىزى توغرا بولىدۇ. ئەۋرەتنى ئۇنى قىينىلىپ تورۇپ كۆرمەكچى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇ كۆرەلمىگىدەك دەرىجىدە يېپىش شەرت ئەمەس. قىينالماي مۇنداق قاراشقا ئەۋرەتلىرى يېپىقلىق بولغان ئادەم ئەۋرىتىنى ياپقان ھىساپلىنىدۇ.

4) ئەگەر كىيلگەن كىيىم، كەيگۈچىنىڭ تىرىسىنىڭ قانداق رەڭدە ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدىغان دەرىجىدە نېپىز بولسا، ئۇ كىيىمنى كەيگەنلىك ئەۋرەتنى شەرئەتنىڭ تەلىپىگە ئۇيغۇن ھالەتتە ياپقانلىق ھېساپلانمايدۇ. چۈنكى، تىرىنىڭ رەڭگىنىڭ قانداق ئىكەنلىكى

بىلىنىپ قالغانلىق سەۋەبى بىلەن ئەۋرەتنى يېپىش ۋۇجۇدقا چىقمىغان بولىدۇ.

5727/3434 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: يَرْحَمُ الله نِسَاءَ الْمُهَاجِرَاتِ الأُوَلَ لَمَّا أَنْزَلَ الله ﴿وَلْيَضْرِبْنَ بخمورهن عَلَى جُيُوبِهِنَّ﴾ شَقَقْنَ أَكْنَفَ مُرُوطِهِنَّ فَاخْتَمَرْنَ بِهَا* البخاري (4758) أبو داود (4102).

5727/3434 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: اللە دەسلەپكى مۇھاجىرلارنىڭ ئاياللىرىغا رەھمەت قىلسۇن! اللە: { ئۇلار لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن} (سۈرە نۇر، 31 ـ ئايەت) دېگەن ئايەتنى نازىل قىلغان ھامان، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قېلىن كىيىملىرىنى يىرتىپ، ئۇنىڭ بىلەن اللە بۇيرىغان شەكىلدە يۆگەنگەنىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 4101)

5)ئەگەر بىر ئادەم، ئۆزىنىڭ ئەۋرىتىنى ياپقۇدەك كىيىم تاپالمىسا، نامازنى ئولتۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدىنى بېشى بىلەن ئىشارەتلەپ تۇرۇپ ئوقۇيدۇ.

6) ئەۋرىتىنى ياپقۇدەك بىر نەرسە تاپالمىغان ئادەم ئەۋرىتىنى ياپقۇدەك بىرەر نەرسىنىڭ چىقىپ قېلىشىدىن ئۈمىدى بولسا، نامازنى تاكى ئۇنىڭ ئاخىرقى ۋاقتىغىچە كېچىكتۈرۈشى مۇستەھەپتۇر. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۆتنە سوراپ بولسىمۇ، ئەۋرىتىنى ياپقۇدەك بىرەر نەرسە تاپالايدىغان بولسا، ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشى لازىم.

7) ئەگەر بىر ئادەم، ئەۋرەت دەپ قارالغان يەرلىرىنىڭ بەزى قىسمىنى ياپقۇدەك بىرەر نەرسە تاپالىغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ ئۇ نەرسە بىلەن ئەۋرىتىنى يېپىشى لازىم. ئەمما ئايال كىشى ئۇ نەرسە بىلەن دەسلەپ جىنسىي ئەزاسىنى ياپىدۇ. ئۇ يەردىن ئاشقىنىدا ساغرىسىنى ياپىدۇ. ئۇ يەردىن ئاشقىنىدا جىنسىي ئەزاسىنىڭ ئەتراپىنى ياپىدۇ. ئۇ يەردىن ئاشقىنىدا يوتىسىنى ياپىدۇ. ئۇ يەردىن ئاشقىنىدا قۇرسىقىنى ۋە كۆكسىنى ياپىدۇ. ئۇ يەردىن ئاشقىنىدا دۈمبىسىنى ياپىدۇ. يەردىن ئاشقىنىدا تىزىنى ياپىدۇ.

ئەركىشىنىڭ ئەۋرەت دەپ قارىلىدىغان ئەزالىرى سەككىزدۇر.

1. ئالدى تەرەت يولى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى.
2. ئىككى ئۇرۇقدان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى.
3. ئارقا تەرەت يولى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى.
4.5. ساغرىسىنىڭ ئوڭ ۋە سول قىسمى.
6.7. ئىككى يوتا ۋە ئىككى تىز.

8. كىندىكتىن باشلاپ تاكى تىزغىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئىككى يان، ئارقا ۋە ئالدى تەرەپتىكى بارلىق ئورۇن قاتارلىقلاردۇر.

ئايال كىشىنىڭ ئەۋرەت دەپ قارالغان يەرلىرى ئون سەككىزدۇر.

1. ئۇشۇق بىلەن قوشۇلۇپ ئىككى پاچاق. 2. ساڭگىلاپ تۇرىدىغان كۆكسى.
3.قۇلاقلىرى. 4. بېغىشى بىلەن قوشۇلۇپ ئىككى قول.
5.بولجىڭ گۆش بىلەن جەينەك قىسمى. 6. كۆكرەك.
7.باش. 8. چاچ.
9.بويۇن. 10.ئىككى تاغاق.

4. **ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى.** ۋاقتىنىڭ كىرىشى بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلىش ئۈچۈن قويۇلغان خۇسۇسىي بىر شەرتتۇر. شەرىئەتتە بەلگىلەنگەن ۋاقىت كىرىشتىن بۇرۇن ناماز ئوقۇش توغرا ئەمەس. نامازنىڭ ۋاقتىنىڭ شەرت قىلىنىشىنىڭ دەلىل پاكىتى ئالله تائالانىڭ «شىبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى» [سۈرە نىسا 103- ئايەتنىڭ بىر قىسمى] دېگەن ئايىتىدۇر. شۇڭا نامازنىڭ ئاساسلىق شەرتلىرىدىن بىرى، ۋاقىتتۇر. تۆۋەندە نامازنىڭ ۋاقىتلىرىنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز:

1- بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى- كېچە قاراڭغۇسىدىن پاشلاپ چىقىدىغان نۇردىن ئىبارەت بولغان ھەقىقىي تاڭ شەرقتىن تۇغقاندىن باشلاپ كۈن چىققۇچىلىكتۇر. كىمكى كۈن چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىدىن بىرەر رەكئەتنى ئوقۇۋالغان بولسا بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ. ناماز ۋاقتىدا ئۇخلاپ قېلىپ، نامازنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن ئويغانغان كىشى قەستەن ئۇخلىماسلىق ۋە ئورنىدىن تۇرۇشتىن ئىرىنىپ ھورۇنلۇق قىلماسلىق شەرتى بىلەن نامىزنى قاچان ئويغانسا شۇ ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ. چۈنكى ئۇ نامازنىڭ ۋاقتى ئويغانغان ۋاقىتىدۇر. كىمكى ھورۇنلۇق قىلىپ نامىزنى قازا قىلسا ئۇچۇقتىن ئۇچۇق چوڭ زىيان تارتقان بولىدۇ.

2- پىشىنىنىڭ ۋاقتى، قۇياش ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئىگىلگەندىن باشلاپ ئەسرنىڭ ۋاقتى كىرگۈچىلىكتۇر. (تەخمىنەن ئەتتىگەن سائەت 12 دىن باشلاپ كىرىدۇ. لېكىن بۇ سائەت ياز ۋە قىش مەۋسۇملىرىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگەرگىنىدەك، بىر دۆلەت بىلەن باشقا بىر دۆلەت ئارىسىدىمۇ پەرقلىق بولىدۇ).

3- ئەسرنىڭ ۋاقتى، ھەر نەرسىنىڭ سايىسى ئىككى ھەسسە ئۇزارغاندا كىرىدۇ. يەنى سىز قولىڭىزغا بىر قەلەم ئېلىپ سايىسغا قارغىنىڭىزدا ئۇنىڭ سايىسىنىڭ قەلەمدىن ئىككى ھەسسە ئۇزۇن ئىكەنلىكىنى كۆرگىنىڭىزدە ئەسرنىڭ ۋاقتى كىرىدۇ ۋە بۇ ۋاقىتتا ناماز ئەسرنى ئوقۇش پەرز بولۇپ، ناماز ئەسرنىڭ ۋاقتىنى كۈن قىزىلغىچىلىك كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ. قۇرئان كەرىمدە ناماز ئەسر ئالاھىدە تىلغا ئېلىنغان بولۇپ، ئۇلۇغ ئالله مۇنداق دېگەن: «(بەش ۋاقىت) نامازنى بولۇپمۇ نامازدىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار)، ئاللاھنىڭ ھوزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار» (بەقەر سۈرىسى 238 - ئايەت)

988/529 ـ أبو الْمَلِيحِ قَالَ: كُنَّا مَعَ بُرَيْدَةَ فِي غَزْوَةٍ فِي يَوْمٍ ذِي غَيْمٍ، فَقَالَ: بَكِّرُوا بِصَلَاةِ الْعَصْرِ، فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ))* رواه البخاري (553)، النسائي 236/1

988/529 ـ ئەبۇ مەلىھتىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ھاۋا بۇلۇتلۇق بىر كۈنى، بۇرەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن بىر ئۇرۇشتا بىرگە بولغان ئىدۇق، ئۇ مۇنداق دېدى: ئەسر نامىزىنى بالدۇر ئوقۇڭلار، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەسر نامىزىنى تەرك ئەتكەن ئادەمنىڭ (بۇرۇنقى) ئەمەلى بىكار بولۇپ كېتىدۇ دېگەنىدى، دېدى. (بۇخارى: 553)

4- ناماز شامنىڭ ۋاقتى، قۇياش پاتقاندىن تارتىپ، كۈن كىرىپ كەتكەندىن كېيىنكى

قاراڭغۇلۇق چۈشكىچىلىك ئارىلىقتا ئەتراپتا قەپ قالىدىغان كۆن قىزىلى يوقالمىغۇچىلىك بولۇپ، ئۇنىڭ ۋاقتى بەك قىسقىدۇر. شۇ تۇپەيلىدىن ئۇنى ئوقۇشقا قانچىلىك ئالدىرىساق شۇنچە ياخشى بولىدۇ.

5. خۇپتەننىڭ ۋاقتى، كۆن قىزىللىقى يوق بولغاندىن تارتىپ تاڭ ئاتقۇچىلىكتۇر. كىمكى تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن خۇپتەننىڭ بىر رەكئىتىنى ئوقۇۋالسا خۇپتەننى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەندىن بۇرۇن ئۇخلاشنى ۋە خۇپتەندىن كېيىن (دۇنيالىق) سۆزى قىلىشنى يامان كۆرەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئىلىم ئۆگىنىش ۋە مېھمان ئۇزۇتۇش ئۈچۈن خۇپتەندىن كېيىن كېچىلىك پاراڭ قىلىشقا رۇخسەت قىلىغان.

خۇپتەننى كېچىنىڭ ئۈچتەن بىرىگىچە كېچىكتۈرۈش پەزىلەتلىك بولۇپ، كېچىكتۈرگىنىدە نامازنىڭ ۋاقتىنى قاچۇرۇپ قويۇشتىن ياكى جامائەتنى قولدىن بېرىپ قويۇشتىن قورقسا ئۇنى ۋاقتىنىڭ كىرىشى بىلەن تەڭ ئوقۇغان ياخشى. مانا ئىسلام دىنى بەش ۋاقىت نامازنىڭ ۋاقىتلىرىنى يۇقىرىقىدەك بەلگىلىمە ۋە ئۆلچەملەر بىلەن توختاتقان بولۇپ، ئۇنى ئۆزگەرتىش ياكى مەۋسۇملەرنىڭ ئۆزگىرىشىگە قاراپ خالىغانچە ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەس. لېكىن سىز ياز ۋە قىش مەۋسۇملىرىدە نامازنىڭ ۋاقىتلىرىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن سائىتىڭىزنى مەسجىدلەردىكى مۇئەززىنلەرنىڭ ئەۋازىغا توغرىلىسىڭىز بولىدۇ.

نامازنىڭ ۋاقىتلىرى توغرىسىدا جىبرائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرىغا نامىزنى قانداق ۋاقىتتا ئوقۇش توغرۇلۇق تەلىم بەرگەن بىر قانچە سەھىھ ھەدىسلەر بولۇپ ئىمام مۇسلىمدىن رىۋايەت قىلىنغان تۆۋەندىكى ھەدىس شۇلارنىڭ بىرىدۇر.

994/533 ـ أبو مُوسَى- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَاهُ سَائِلٌ فسْأَلُهُ عَنْ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ، فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ شَيْئًا، وأمر بلالاً فَأَقَامَ الْفَجْرَ حِينَ انْشَقَّ الْفَجْرُ، وَالنَّاسُ لَا يَكَادُ يَعْرِفُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الظُّهْرِ حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ، وَالْقَائِلُ يَقُولُ: قَدِ انْتَصَفَ النَّهَارُ. وَهُوَ كَانَ أَعْلَمَ مِنْهُمْ، ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعَصْرِ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ، ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْمَغْرِبِ حِينَ وَقَعَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعِشَاءَ حِينَ غَابَ الشَّفَقُ، ثُمَّ أَخَّرَ الْفَجْرَ مِنَ الْغَدِ حَتَّى انْصَرَفَ مِنْهَا وَالْقَائِلُ يَقُولُ: قَدْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ، أَوْ كَادَتْ. ثُمَّ أَخَّرَ الظُّهْرَ حَتَّى كَانَ قَرِيبًا مِنْ وَقْتِ الْعَصْرِ بِالْأَمْسِ، ثُمَّ أَخَّرَ الْعَصْرَ حَتَّى انْصَرَفَ مِنْهَا وَالْقَائِلُ يَقُولُ: قَدِ احْمَرَّتِ الشَّمْسُ ثُمَّ أَخَّرَ الْمَغْرِبَ حَتَّى كَانَ عِنْدَ سُقُوطِ الشَّفَقِ ثُمَّ أَخَّرَ الْعِشَاءَ حَتَّى كَانَ ثُلُثُي اللَّيْلِ الْأَوَّلِ ثُمَّ أَصْبَحَ فَدَعَا السَّائِلَ، فَقَالَ: ((الْوَقْتُ بَيْنَ هَذَيْنِ))* رواه مسلم (614)، النسائي 260/1- 261

994/533 ـ ئەبۇ بەكرى ئىبنى ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: بىرەيلەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن نامازنىڭ ۋاقىتلىرىنى سورىغان ئىدى، رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمەستىن، تاڭ ئاتقاندا تەكبىر ئوقۇشقا بۇيرىدى. ئۇ ۋاقىت تېخى ئادەملەر بىر - بىرىنى تونۇيالمىغۇدەك دەرىجىدە قاراڭغۇ ئىدى. كېيىن، كۈن قايرىلغان ۋاقىتتا پېشىنگە تەكبىر ئوقۇشقا بۇيرىدى. بەزىلەر: "كۈندۈز يېرىم بولدى " دەپ قالدى (يەنى بەك بالدۇر بولۇپ قالدى دېمەكچى).

هالبۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نامازنىڭ ۋاقتىنى ئۇلاردىن ئوبدان بىلەتتى. ئاندىن كېيىن ئەسرگە تەكبىر ئوقۇشقا بۇيرىدى، كۈن خېلىلا تىك ئىدى. ئاندىن كۈن ئولتۇرۇشى بىلەنلا شامغا تەكبىر ئوقۇشقا بۇيرىدى. ئاندىن كېيىن شەپەق يوقالغان ھامان خۇپتەنگە تەكبىر ئوقۇشقا بۇيرىدى. ئەتىسى بامداتنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇدى. نامازدىن يانغاندا كۈن چىقىپ قالغىلى تاس قالغان ئىدى. ئاندىن كېيىن پېشىننى ئالدىنقى كۈنى ئەسرنى ئوقۇغان ۋاقتقا يېقىن قالغۇچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇدى. ئاندىن ئەسرنى خېلى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇدى، ھەتتا ئەسردىن يانغاندا، كۈن قىزىرىپ قالغان ئىدى. ئاندىن كېيىن شامنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇدى، ھەتتا شەپەق يوقاپ كېتەي دەپ قالغانىدى. ئاندىن كېيىن خۇپتەننى كېچىكتۈرۈپ، كېچىنىڭ ئۆچتىن ئەۋۋەلقى بىرىنىڭ ئاخىرىدا ئوقۇدى. ئەتىسى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نامازنىڭ ۋاقتىنى سورىغان كىشىنى چاقىرىپ: بىز ناماز ئوقۇغان شۇ ئىككى ۋاقتىنىڭ ئارىسى نامازلارنىڭ ۋاقتلىرىدۇر دېدى. (مۇسلىم: 614)

ناماز ئۈچۈن پەزىلەتلىك ۋاقىتلار

1. ئەرلەر ئۈچۈن بامدات نامىزىنى تاڭ يورۇغان ۋاقىتتا ئوقۇش مۇستەھەب. ئەمما ئاياللار ئۈچۈن باندات نامىزىنى قاراڭغۇلۇقتا، تاڭ ئاقىرىشتىن ئىلگىرى ئوقۇش مۇستەھەب بولغىنىدەك، باشقا نامازلارنى ئەرلەر مەسجىددىن تارقىغان ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر.

2. ئىسسىق بەلۋاقتا جايلاشقان مەملىكەتلەرنىڭ ياز كۈنلىرىدە پېشىن نامىزىنى سايىدا يۈرۈشكە بولىدىغان سۆرۈنلۈك چۈشكىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇشى مۇستەھەبتۇر.

1872/1076 - وللبخاري في أخرى: كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اشْتَدَّ الْبَرْدُ بَكَّرَ بِالصَّلَاةِ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَبْرَدَ بِالصَّلَاةِ. يَعْنِي: الْجُمُعَةَ* البخاري (906)

1872/1076 - ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جۈمە نامىزىنى ھاۋا قاتتىق سوغۇق بولۇپ كەتكەندە، بالدۇرراق ئوقۇسا، قاتتىق ئىسسىق بولۇپ كەتكەندە، سەل كېچىكىپىرەك ئوقۇيتتى، دېيىلگەن. (بۇخارى: 906)

3. نەپلە نامازلارنى ئوقۇشقا ئىمكانىيەت يارىتىش ئۈچۈن، ئەسىر نامىزىنى قىش، ياز، كۈز ۋە باھار ھەممە پەسىلدە ھاۋا ئوچۇق بولغان قۇياش سارغىيىپ ئۇنىڭ كۆزنى قاماشتۇرىدىغان شولىسى تىخى يوقىلىپ بولمىغان ۋاقىتقىچە كېچىكتۈرۈپ ئوقۇش مۇستەھەبتۇر.

4. شام نامىزىنى ھەر قانداق پەسىلدە مۇتلەق كېچىكتۈرمەستىن ئەزان ئوقۇلغاندىن كېيىنلا ئوقۇش مۇستەھەبتۇر.

1030/548 ـ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ: أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي الْمَغْرِبَ إِذَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَتَوَارَتْ بِالْحِجَابِ* رواه البخاري (561)، مسلم (636)، الترمذي (164)

1030/548 ـ سەلەمە ئىبنى ئەكۋەئدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ھەقىقەتەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ناماز شامنى كۈن كىرىپ كېتىشى بىلەنلا ئوقۇيتتى. (مۇسلىم: 636)

5. خۇپتەن نامىزىنى كېچىكتۈرۈپرەك ئوقۇش مۇستەھەبتۇر.

1057/565 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئۈزۈك سالغان ياكى سالمىغانلىقى ھەققىدە سورالغاندا، ئۇ: ھەئە، سالغان ئىدى، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ يەنە مۇنداق دېدى: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم خۇپتەننى كېچىنىڭ يېرىمىغا يېقىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇدى ۋە نامازدىن كېيىن بىزگە: سىلەر نامازغا ساقلىغان چېغىڭلاردا، نامازنىڭ ئىچىدە بولغاندەك ساۋاب بولىدۇ. دېگەنىدى. (نەسائى: 539)

1058/566 ـ ولأبي داود عن مُعَاذٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: بينا ننتظر النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وقد تأخر لصَلَاةِ الْعَتَمَةِ حَتَّى ظَنَّ الظَّانُّ أَنَّهُ لَيْسَ بِخَارِجٍ، ويقول الْقَائِلُ مِنَّا: إنه قد صَلَّى فَإِنَّا لَكَذَلِكَ إذ خَرَجَ فَقَالُوا لَهُ كَمَا قَالُوا، فَقَالَ: ((أَعْتِمُوا بِهَذِهِ الصَّلَاةِ فَإِنَّكُمْ قَدْ فُضِّلْتُمْ بِهَا عَلَى سَائِرِ الْأُمَمِ لَمْ تُصَلِّهَا أُمَّةٌ قَبْلَكُمْ))* رواه أبو داود (421)

1058/566 ـ مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم خۇپتەننى كېچىكتۈرگەن ئىدى، بەزىلەر: "پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چىقمايدىغان ئوخشايدۇ" دەپ ئويلىسا، يەنە بەزىلەر: "پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم خۇپتەننى ئوقۇپ بولغان ئوخشايدۇ" دېيىشتى. شۇ ھالەتتە تۇرساق، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چىقتى. ساھابىلەر رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ھېلىقى ئويلىغانلىرىنى ۋە ئۆز ئارا ئېيتقانلىرىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: سىلەر بۇ نامازنى كېچىكتۈرۈپ ئوقۇڭلار، چۈنكى سىلەر مۇشۇ ناماز بىلەن باشقا ئۈممەتلەردىن ئارتۇق قىلىندىڭلار. بۇ نامازنى سىلەردىن بۇرۇنقى ئۈممەتلەر ئوقۇمىغان دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 421)

نامازۋاقىتلىرىنىڭ كۆپ بولغانلىقىنىڭ ھېكمىتى

1. ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرسىدىكى خالىق ۋە مەخلۇق مۇناسىۋىتىنىڭ ھەمىشە داۋام قىلىپ تۇرۇشى ئۈچۈندۇر.

2.ئىنسانلارنىڭ كېچە كۈندۈز ۋاقىتلىرىدا سادىر قىلغان گۇناھلىرىنىڭ بۇ بەش ۋاخ ناماز بىلەن يۇيۇلۇپ تۇرۇشى ئۈچۈن ئىدى.

3 ئىنساننىڭ غەپلەت ئىچىدە قىلىپ ئاللاھ تائالانى ئۇنتۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈندۇر.

4. ئىنساننىڭ كۈندىلىك ئېھتىياجلىرىنى ئاللاھ تائالادىن سوراش ۋە ھاياتلىق مۇساپىسىدە بىشىغا كەلگەنلەرگە ناماز بىلەن سەۋر تاقەت ھاسىل قىلىشى ئۈچۈندۇر.

5. نامازغا تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكىز بولۇشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن ساغلام بولۇشى ئۈچۈندۇر.

6. ئىنسانلار نامازلىرى سايىسىدا گۇناھ- يامان ئىشلاردىن ساقلىنىپ قالالايدۇ.

نامازئوقۇش مەكرۇھ بولىدىغان ۋاقىتلار

1) كۈن چىقىپ تاكى ئاقىرىپ هارارىتى تازا كۈچلەنگەنگە قەدەر بولغان ئارىلىقتا، كۈن تىك چۈش بولۇپ تاكى غەرب تەرەپكە ئېگىلگەنگە قەدەر بولغان ئارىلىقتا ۋە كۈن كىرىپ كېتىش ئۈچۈن ساغىرىپ كېيىن قىزىرىپ ئۆزگىرىشكە باشلىغاندىن تارتىپ تاكى كىرىپ كەتكەنگە قەدەر بولغان ئارىلىقتا ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. كۈن كىرىپ كېتىۋاتقان چاغدا، شۇ كۈننىڭ

ئەسر نامىزىنى ئوقۇشقا بولىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچبىر پەرز نامازنى مۇشۇ ئۈچ ۋاقىتتا ئوقۇش توغرا ئەمەس.

2) بامدات نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن تاكى كۈن چىققانغا قەدەر ۋە ئەسر نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن تاكى كۈن كىرىپ كېتىش ئۈچۈن سارغايغانغا قەدەر بولغان ئارىلىقتا نەپلە ناماز ئوقۇش هارامغا يېقىن مەكرۇھتۇر.

1071/575 ـ عَبْدِ الله الصُّنَابِحِيِّ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((الشَّمْسُ تَطْلُعُ وَمَعَهَا قَرْنُ الشَّيْطَانِ فَإِذَا ارْتَفَعَتْ فَارَقَهَا، ثُمَّ إِذَا اسْتَوَتْ قَارَنَهَا، فَإِذَا زَالَتْ فَارَقَهَا فَإِذَا أَدْنَتْ لِلْغُرُوبِ قَارَنَهَا، فَإِذَا غَرَبَتْ فَارَقَهَا وَنَهَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّلَاةِ فِي تِلْكَ (السَّاعَة)))* رواه مالك ، النسائي 275/1 ابن ماجة (1253)

1071/575 ـ ئابدۇللاھ سۇنابىھى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەقىقەتەن كۈن شەيتاننىڭ مۈڭگۈزى بىلەن بىللە چىقىدۇ. كۈن كۆتۈرۈلگەندە، ئايرىلىپ كېتىدۇ. كۈن تىكلەنگەندە، يەنە يېقىنلىشىدۇ. كۈن ئېگىلگەندە، يەنە ئايرىلىدۇ. كۈن پېتىۋاتقاندا، يەنە يېقىنلىشىدۇ. كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، ئايرىلىپ كېتىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بۇ ئۈچ ۋاقىتتا ناماز ئوقۇشتىن توسقان. (مالك: 510)

3) تاڭ سۈزۈلگەندىن كېيىن بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكەت سۈننىتىدىن باشقا نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەگەر بىر ئادەم تېخى تاڭ سۈزۈلمىدى، دەپ گۇمان قىلىپ ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇغان ۋە كېيىن ئۇنىڭ ئۇ نامازنى تاڭ سۈزۈلگەندىن كېيىن ئوقۇغانلىقى ئاشكارا بولغان بولسا، ئۇ ئىككى رەكەت ناماز بامداتنىڭ ئىككى رىكەت سۈننىتىگە ھېساپ بولىدۇ. چۈنكى سۈننەت ناماز، ناماز ئوقۇشقا قىلىنغان ھەرقانداق بىر نىيەت بىلەن ئادا بولىدۇ.

4) ئەگەر بىر ئادەم بامدات نامىزىنى ئوقۇۋاتقاندا كۈن چىقىپ قالغان بولسا، ئۇ ئادەم نامازنى باشلاشتا كامىل ۋاقىتتا باشلاپ ئاخىردا كامىل ئەمەس ۋاقىتقا كىرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

5) ئەسر نامىزىنى ئوقۇۋاتقاندا كۈن كىرىپ كەتكەن بولسا، بۇ هالەتتە ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى ئۇ ئادەم ئەسر نامىزىنى ئەسلى باشلىغان ۋاقىتتا، كۈن كىرىپ كەتمىگەن يەنى كۈن سارغايغان ۋاقىتىدا باشلىغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەسر نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

5. **قىبلىگە ئالدىنى قىلىش**. يەنى مەككەئى مۇكەررەمەدىكى بەيتۇللاھقا يۈز كەلتۈرۈش.

ئىسلام دىنى بىرلىك ۋە باراۋەرلىك دىنىدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا بىر، پەيغەمبەر بىر، قۇرئان كەرىم بىر، قىبلە بىر ۋە يەرشارىنىڭ شەرق، غەرب، جەنۇب ۋە شىمال تەرىپىدىن بولغان بارلىق مۇسۇلمانلار چىن كۆڭۈللىرى ۋە ئەقىل كۆزلىرى بىلەن مۇسۇلمانلار بىرلىكىنىڭ سىمۋولى، داغدام يولغا باشلىغۇچى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن نۇرنىڭ مەنبەئى بولغان ئۇلۇغ كەئبىگە يۈز كەلتۈرىدۇ. شۇڭا ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ مەككە مۇكەررەمەدىكى ئۇلۇغ كەئبىدىن ئىبارەت بولغان قىبلىگە ئالدىنى قىلىشى لازىمدۇر. بۇ توغرىدا

جانابى ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (150)]

« كىشىلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە مۇشرىكلار) گە سىلەرگە قارشى دەلىل ـ ئىسپات بولماسلىقى ئۈچۈن، (ئى مۇھەممەد! سەپەر قىلىشقا) قەيەردىن چىقمىغىن، (نامىزىڭدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن. (ئى مۆمىنلەر!) سىلەرمۇ قەيەردە بولماڭلار، (نامىزىڭلاردا) يۈزۈڭلارنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلىڭلار. پەقەت ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى زۇلۇم قىلغۇچىلارلا (قىبلىنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىنى سىلەرگە قارشى دەلىل قىلىۋالىدۇ)، ئۇلار (يەنى زالىملار) دىن قورقماڭلار، (مېنىڭ ئەمرىمنى تۇتۇش بىلەن) مەندىن قورقۇڭلار. (قىبلىنى ئۆزگەرتىشكە ئەمر قىلىشىم) سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزۈشۈم ئۈچۈن ۋە توغرا يولدا بولۇشۇڭلار ئۈچۈندۇر.» (بەقەر سۈرىسى 150 ـ ئايەت)

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ يۈزىنى بىر يەرگە مەركەزلەشتۈرۈش، ئىبادەتنىڭ پەقەت بىر ئاللاھقىلا قىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ۋە ھىس قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارنى كەبىگە يۈز كەلتۈرۈشكە بۇيرىغان. بۇ ھەرگىزمۇ كەبىگە ئىبادەت قىلىڭلار دىگەنلىك ئەمەس.

1)بەيتۇللاھنى كۆرۈپ تۇرغۇچىنىڭمۇ بەيتۇللاھقا ئالدىنى قىلىشى لازىمدۇر. ئۇنى كۆرمىگۈچىلەر بولسا كەئبە تەرەپكە ئالدىنى قىلىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ قىلالايدىغىنى شۇ بولۇپ، جانابى ئاللاھ ھېچكىمنى كۈچى يەتمەيدىغان بىر ئىشنى قىلىشقا بۇيرىمايدۇ. بۈرۈنقى ئالىملىرىمىز ھەر دۆلەتنىڭ قىبلىسىنى تەيىن قىلىپ، مەسجىدلەرنىڭ مىھرابلىرىنىمۇ شۇ تەرەپكە ياساتقۇزغان. شۇنىڭدەك قىبلىنى كومپاس ياكى قىبلىنامە دەپ ئاتىلىدىغان سايمان بىلەن ياكى بولمىسا كېچىدىكى قۇتۇپ يۇلتۇزى بىلەن تەيىن قىلىش ئىمكانىمىزمۇ باردۇر. شۇ بويىچە، مەسىلەن، ئەگەر سىز شىمالىي ئىراقتا بولۇپ، يۇلتۇزغا ئارقىڭىزنى قىلسىڭىز قىبلە جەنۇب تەرەپكە كېلىدۇ. ئەگەر باغداد ئەتراپىدا بولسىڭىز تېخىمۇ ئۇڭاي تاپالايسىز. بۇ قېتىم يۇلتۇزنى ئوڭ قولىڭىز تەرەپكە قويۇپ قارايدىغان بولسىڭىز قىبلە غەربىي جەنۇبتا بولىدۇ. بەسرەدىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدۇ. لېكىن غەربكە كۆپراق ئېگىلىدۇ.

2)بىر كىشى بولۇتلۇق ھاۋا ياكى قاراڭغۇلۇق تۈپەيلىدىن قىبلىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قالسا، ئۇ كىشىنىڭ قىبلىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويالايدىغان بىرىدىن سورىشى كېرەك. ئەگەر سورىغۇدەك بىرسىنى تاپالمىسا قىبلىنىڭ قايسى تەرەپتە ئىكەنلىكىنى تېپىشقا تىرىشىدۇ. ئەمما يەنىلا تاپالمىسا ئويلىنىش ئارقىلىق تەخمىن قىلغان تەرەپكە قاراپ نامىزىنى ئوقۇيدۇ. بۇ رەۋىشتە ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى توغرا بولۇپ، نامازنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن قىبلىنىڭ خاتا بولۇپ قالغانلىقى نامايەن بولسىمۇ نامىزىنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. ئەگەر خاتا تەرەپكە قارىغانلىقىنى ناماز ئوقۇۋېتىپ بىلسە نامىزىنى بۇزماستىن توغرا قىبلە تەرەپكە يۈزلىنىدۇ.

3)ئەگەر قىبلىنىڭ قايسى تەرەپكە كېلىدىغانلىقىنى ئويلاپ كاللا قاتۇرغاندىن كېيىن قىبلە مۇشۇ تەرەپتە بولىشى مۇمكىن، دەپ كۆڭلىڭىزدە بىر پىكىرگە كەلگەن تەرەپكە قاراپ نامازغا

تۇرغىنىڭىزدا، سىزنى بىراۋ كۆرۈپ، سىزدىن يۈزلىنىشىڭىزنى تەلەپ قىلغان تەرەپنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: "پالان تەرەپكە ئالدىڭىزنى قىلىڭ "دېسە دېگىنىدەك قىلىڭ. بۇرۇلۇش ۋە بۇ ھەرىكەت تۈپەيلىدىن نامىزىڭىز بوزۇلمايدۇ.

6782/4066 ـ البراء – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان أول ما قدم المدينة نزل على أجداده – أو قال: أخواله من الأنصار – وأنه صلى قبل بيت المقدس ستة عشر شهرًا أو سبعة عشر شهرًا، وكان يعجبه أن تكون قبلته قِبل البيت، وأنهُ صلى أول صلاةٍ صلاها صلاة العصرِ، وصلى معه قومٌ فخرج رجلٌ ممن صلى معهُ، فمرَّ على أهل مسجدٍ وهم راكعون، فقال: أشهدُ بالله لقد صليتُ مع النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قبل الكعبةِ، فداروا كما هم قبل البيتِ. وكانت اليهودُ قد أعجبهم إذ كان يصلي قبل بيت المقدس، وأهل الكتاب، فلما ولَّى وجههُ قبل البيت أنكرُوا ذلك* البخاري (41)، مسلم (525).

6782/4066 ـ بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىگە كەلگەن دەسلەپكى كۈنلەردە ئۆزىنىڭ ئەنسارىلاردىن بولغان ئانا تەرەپ تۇغقانلىرىنىڭكىگە چۈشتى ۋە مەدىنىدە ئون ئالتە ياكى ئون يەتتە ئايغىچە بەيتۇل مۇقەددەس تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇدى. لېكىن كەئبىنىڭ قىبلىسى بولۇشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتى. پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قىبلە ئۆزگەرتىلگەندىن كېيىن، كەئبە تەرەپكە قاراپ ئوقۇغان تۇنجى نامىزى ناماز ئەسىر ئىدى. بۇ نامازنى بىر توپ جامائەت پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن، ئۇ جامائەتتىن بىر كىشى باشقا بىر مەسجىدنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇ مەسجىدتىكى جامائەتنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆردىدە: اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن مەككە تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇپ كەلدىم، دېدى. جامائەت رۇكۇدا ئىدى. بۇنى ئاڭلاپ، سالام بەرمەي تۇرۇپلا كەئبىگە يۈزلەندى. مۇسۇلمانلارنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ناماز ئوقۇشى يەھۇدىيلارنىڭ كۆڭلىگە بەكمۇ ياقاتتى. مۇسۇلمانلار كەئبىگە يۈز كەلتۈرگەندى، يەھۇدىيلار ئۇلارنى ئەيىبلەشكە باشلىدى. (بۇخارى: 41)

4)ئەگەر بىراۋ ئۆزۈن مۇددەت قىبلىنى بىلەلمەي قالسا، ھەر ۋاقىت نامازغا ئايرىم ـ ئايرىم قىبلىنى تېپىشقا تىرىشىدۇ. ئەگەر قىبلە توغرىسىدا پىكرى ئۆزگەرسە كېيىنكى پىكرىگە ئاساسەن ناماز ئوقۇيدۇ ۋە بۇرۇن ئوقۇغان نامازلىرىنى قايتا ئوقۇمايدۇ.

قانداق چاغدا قىبلىگە ئالدىنى قىلىش ساقىت بولىدۇ؟

قىبلىگە ئالدىنى قىلىش پەرزدۇر. لېكىن بۇ بەزى ئەھۋاللاردا ساقىت بولىدۇ. بۇ ئەھۋاللار تۆۋەندىكىلەر:

1. خەۋپ ئىچىدە قالغان كىشىنىڭ، بىر يەردە مەجبۇرىيەت ئاستىدا قالغان كىشىنىڭ ۋە كېسەللەرنىڭ قىبلىگە تەلتۆكۈس ئالدىنى قىلالمىسا باشقا تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇشى جائىزدۇر. چۈنكى ئىسلام دىنى ئوڭاي بىر دىن بولۇپ، ئاللاھ تائالا مۇنداق دىگەن:

[فَإنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنتُمْ فَاذْكُرُواْ اللّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ (239)]

قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار)، ئامانلىق تاپقىنىڭلاردا اﷲنىڭ سىلەرگە ئۆگەتكىنى بويىچە اﷲنى ياد ئېتىڭلار (يەنى قورقۇنچ تۈگىگەندە، اﷲ نامازنى قانداق ئۆتەشكە ئەمر قىلغان بولسا، تولۇق ئەركانلىرى بىلەن شۇنداق ئۆتەڭلار .[239]

270/144 – أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((دَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ فإِنَّمَا أُهَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كثرة سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ، وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ))* رواه البخاري (7288)، مسلم (1337)، الترمذي (2679)

270/144 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەن سىلەرگە بىرەر نەرسە توغرىسىدا يا ئۇنداق، يا بۇنداق ھېچبىر گەپ قىلمىسام، سىلەر ئۇ نەرسە توغرۇلۇق مەندىن سوئال سورىماڭلار، ھەقىقەتەن سىلەردىن ئىلگىرىكىلەر پەيغەمبەرلىرىدىن كۆپ سوئال سوراپ، دە ـ تالاش قىلغانلىقى ئۈچۈن ھالاك بولۇپ كەتتى. مەن سىلەرنى نېمىدىن چەكلىسەم، ئۇنىڭدىن ساقلىنىڭلار. سىلەرنى نېمىگە بۇيرۇسام، ئۇنى كۈچۈڭلارنىڭ يەتكىنىچە ئىجرا قىلىڭلار. (بۇخارى: 7288)

2. ئۇلاغقا مىنگۈچى نەپلى ناماز ئوقۇماقچى بولسا، رۇكۇ ۋە سەجدىسىنى ئىشارەت بىلەن قىلغان ھالدا ئۇلىغىنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇشى جائىز بولۇپ، سەجدىسىدىسى رۇكۇسىدىن تۆۋەنراق بولىدۇ. ئۇلاغ ياكى ماشىنا، پويىز، ئايرۇپىلان ۋە پاراخوت... قايسى تەرەپكە قاراپ مېڭىۋاتقان بولسا ئۇنىڭ قىبلىسىمۇ شۇ تەرەپتۇر. ئەگەر مۇمكىن بولسا نامازنى باشلىغاندا قىبلىگە ئالدىنى قىلغان ھالەتتە باشلاپ ئاندىن ماشىنا قايسى تەرەپكە قاراپ ماڭغان بولسا شۇ تەرەپكە قاراپ ئوقۇۋېرىدۇ. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَلِلّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّواْ فَثَمَّ وَجْهُ اللّهِ إِنَّ اللّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (115)]

مەشرىقمۇ، مەغرىبمۇ (يەنى پۈتۈن يەر يۈزى) اﷲنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلەرمۇ، ئۇ اﷲنىڭ تەرىپى (يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى) دۇر. اﷲ (نىڭ مەغپىرىتى) ھەقىقەتەن كەڭدۇر، (اﷲ) ھەممىنى بىلگۈچىدۇر [115].

1294/704 – (ابْنِ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا–): كَانَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يصَلِّي فِي السَّفَرِ عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ يُومِئُ إِيمَاءً صَلَاةَ اللَّيْلِ إِلَّا الْفَرَائِضَ وَيُوتِرُ عَلَى رَاحِلَتِهِ* رواه البخاري (1000).

1294/704 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەرگە چىقسا، تەھەججۇت نامىزىنى ئۇلاغ ئۈستىدە ئولتۇرغان پېتى، ئۇلاغ قايسى تەرەپكە قاراپ ماڭسا ماڭسۇن، ئىشارەت قىلىپ ئوقۇۋېرەتتى، ھەتتا ۋىتىرنىمۇ ئۇلاغ ئۈستىدە ئوقۇيتتى، ئەمما پەرز نامازنى ئۇنداق ئوقۇمايتتى. (بۇخارى: 1000)

1295/705 – وفي رواية: كَانَ يُسَبِّحُ عَلَى ظَهْرِ رَاحِلَتِهِ، بنحوه ولم يذكر في السفر* رواه

مسلم (700)

1295/705 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلاغ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ نەپلە ناماز ئوقۇيتتى. بۇ رىۋايەتتە: سەپەردە، دېگەن سۆز زىكرى قىلىنمىغان. (بۇخارى: 1105)

1296/706 – (جَابِرٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–) بَعَثَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَاجَةٍ فَجِئْتُ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ وَالسُّجُودُ أَخْفَضُ مِنَ الرُّكُوعِ* رواه البخاري (1217)، مسلم (540)، الترمذي (351)

1296/706 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مېنى بىر ئىشنى قىلىشقا بۇيرىغان ئىدى، مەن ئۇ ئىشنى تۈگىتىپ كەلسەم، ئۇلاغ ئۈستىدە شەرق تەرەپكە قاراپ (ئىشارەت قىلىپ) ناماز ئوقۇۋېتىپتۇ. (مەن قاراپ تۇردۇم) سەجدىنى رۇكۇدىن پەسرەك قىلدى. (تىرمىزى351)

1297/707 – وفي رواية: وإِذَا أَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ الْمَكْتُوبَةَ نَزَلَ* رواه البخاري (1099)

1297/707 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلاغ ئۈستىدە شەرق تەرەپكە قاراپ نەپلە ناماز ئوقۇيتتى، ئەگەر پەرز ناماز ئوقۇشنى ئىرادە قىلسا، ئۇلاغدىن چۈشۈپ قىبلىگە قاراپ ئوقۇيتتى. (بۇخارى: 1099)

رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام نەپلى نامازلاردا شۇنداق قىلاتتى. بىراق پەرز نامازلاردا بۇنداق قىلمايتتى.

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ سىرى

1) ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىنى بەرپا قىلىش ۋە قەلبلەردە ئۇنىڭ يادىنى داۋام قىلىش.

2) ناماز ئوقۇغان كىشى يۈزىنى كەبە تەرەپكە قارىتىش بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى كەبە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. نەتىجىدە قەلب ئاللاھ تائالادىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇپ نامازنىڭ ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئۆز رولىنى كۆرسىتىدۇ.

3) نامازدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش، ئىنساننىڭ قەلبىنى ئارام تاپتۇرىدۇ ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆز ئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى ھىس قىلدۇرىدۇ.

4) قىبلىگە قاراش ئارقىلىق قەلبىنى، ئەقلىنى ۋە پۈتۈن ئەزالارنى ئاللاھقا قۇلچىلىق ئادا قىلىشتىن ئىبارەت بىر مەقسەتكە قارىتىش بىلەن ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى بولغان ئىخلاسنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ.

5) قىبلىگە يۈزلىنىش مۇسۇلمانلارنى گەرچە ئۇلار مۇساپە جەھەتتىن بىر- بىرىدىن يىراقتا بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ قەلبلىرى بىر ئاللاھقا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئورتاق مەقسەتتە بىر ئىكەنلىكىنى نامايەن قىلىدۇ.

6.نىيەت قىلىش. نامازغا نىيەت قىلىش دېگەنلىك نامازغا كىرىش ئۈچۈن كەسكىن ئىرادە

باغلاش دېگەنلىك بولىدۇ. ياكى قەلبتىكى مەقسەت دېمەكتۇر. نامازغا قىلىنغان نىيەتنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك شەرتلەر بار.

1) ئىسلامغا كىرگەن بولۇش.

2) نامازغا قىلىنغان نىيەت بىلەن نامازغا كىرىش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان ئاللاھۇ ئەكبەر دېگەن تەكبىرنىڭ ئارىلىقىنى بىر نەرسە يېگەنگە ياكى ئېچكەنگە ياكى سۆزلىگەنگە ئوخشاش نامازغا تەۋە بولمىغان ئىشلار بىلەن ئايرىماسلىق لازىم.

7. تەكبىر ئېيتىپ نامازغا كىرىش. تەكبىر ئېيتىپ نامازغا كىرىش دېگەنلىك، ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئاللاھۇ ئەكبەر! دەپ قولاق قېقىپ نامازغا كىرىشى دېمەكتۇر.

1545/865 - أبو سَعِيدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ، وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ، وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ، وَلَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بفاتحة الكتاب وَسُورَةٍ فِي فَرِيضَةٍ وغَيْرِهَا))* أبو داود (61)، الترمذي (238)، ابن ماجه(276)

1545/865 - ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تاھارەت نامازنىڭ ئاچقۇچى بولۇپ، نامازغا كىرىش ئۈچۈن الله ئەكبەر، نامازدىن چىقىش ئۈچۈن ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ دېيىلىدۇ. پەرز ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نامازلاردا سۈرە فاتىھە ۋە يەنە بىر سۈرىنى ئوقۇمىغان كىشىنىڭ نامىزى ئادا بولمايدۇ. (تىرمىزى: 238)

نامازغا كىرىش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان تەكبىرنىڭ توغرا بولىشىنىڭ بىر شەرتى بولسا ئاللاھۇ ئەكبەر! دېگەن تەكبىرنى ئۆرە تۇرغان ھالەتتە ئېيتىشنىڭ لازىم ئىكەنلىكىدۇر.

8.قىيامدا تۇرۇش يەنى نامازنىڭ ئىچىدە ئۆرە تۇرۇش. پەرز نامازلاردا ۋە ۋىتىرگە ئوخشاش ۋاجىپ نامازلاردا نامازنىڭ ئىچىدە ئايەتلەرنى ئوقۇپ بولغىچىلىك مىقداردا ئۆرە تۇرۇش پەرزدۇر. كامىل ئۆرە تۇرۇش نورمال ھالەتتە بەلنى رۇسلاپ تۇرۇش بىلەن بولىدۇ.

1350/743 - عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- انُ بْنِ حُصَيْنٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- :كَانَتْ ﴿بِي﴾ بَوَاسِيرُ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: ((صَلِّ قَائِمًا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا، فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ))* رواه البخاري (1117)

1350/743 - ئىمران ئىبنى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مېنىڭ بۇۋاسىر كېسىلىم بار ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن نامازنى قانداق ئوقۇش توغرىسىدا سورىسام، ئۇ: ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇ. ئۆرە تۇرالمىساڭ، ئولتۇرۇپ ئوقۇ، ئولتۇرالمىساڭ، يانچە يېتىپ ئوقۇ، دېدى. (بۇخارى: 1117)

1351/744 - وفى رواية: قال له في الجواب ((إِنْ صَلَّى قَائِمًا فَهُوَ أَفْضَلُ، وَمَنْ صَلَّى قَاعِدًا فَلَهُ مثلُ أجر نِصْفُ الْقَائِمِ، وَمَنْ صَلَّى نَائِمًا فَلَهُ نِصْفُ أَجْرِ الْقَاعِدِ))* رواه البخاري (1115)

1351/744 - يەنە بىر رىۋايەتتە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا بەرگەن جاۋابتا: ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇساڭ بەك ياخشى، كىمكى ئولتۇرۇپ ئوقۇسا، ئۇنىڭغا ئۆرە تۇرۇپ

ئوقۇغانىنىڭ يېرىم ئەجرى بولىدۇ. كىمكى يېتىپ ئوقۇسا، ئۇنىڭغا ئولتۇرۇپ ئوقۇغانىنىڭ يېرىم ئەجرى بولىدۇ، دېدى، ـ دېيىلگەن. (بۇخارى: 1115)

نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا دائىر ھۆكۈملەر

1) بىر ئادەم ئۆرە تۇرۇشقا قادىر بولالايدىغان، ئەمما سەجدە قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشى ياخشىدۇر. چۈنكى نامازدا ئۆرە تۇرۇش ئۆز ئالدىغا بىر ئىبادەت ھېساپلانماستىن ئەكسىچە سەجدە ئۈچۈن يولغا قويۇلغان بىر ۋاستە ھېساپلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەسلىنى قىلىشقا يەنى سەجدە قىلىشقا قادىر بۇلالمىسا، ئۇنىڭ ۋاستىسىنىڭ يەنى سەجدىنىڭ ۋاستىسى بولغان ئۆرە تۇرۇشنىڭ ھۆكمى چۈشۈپ كېتىدۇ.

2) ئەگەر سەجدە قىلسا جاراھىتىدىن قان، يېرىڭ ئاقىدىغان ئادەم بولسا، نامازنى سەجدە قىلماي ئىشارەت بىلەن ئوقۇيدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ تاھارىتى سەجدە قىلىش بىلەن جاراھىتىدىن چىققان قان يېرىڭنىڭ سەۋەبى بىلەن بۇزۇلۇپ كەتسە، نامازنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ تاھارىتىگە ئۇرۇنباسار قالمايدۇ. ئەمما سەجدە قىلمىسا، نامازدا ئۇنىڭ ئۇرۇنباسارى بولغان ئىشارەت قىلىش باردۇر.

3) بىر ئادەمنىڭ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كېلىشى ئۇنى ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇيالمايدىغان ھالەتكە كەلتۇرۇپ قويۇش ئېھتىمالى بولسا، ئۇ ئادەم نامازنى مەسجىدكە چىقماي ئۆيىدە ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيدۇ چۈنكى نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش پەرزدۇر. نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشتىن ئىبارەت كۈچلۈك بىر سۈننەتنى قىلىمەن دەپ، پەرزنى تاشلاپ قويۇشقا بولمايدۇ.

4) قاتتىق بىرەر ئاغرىققا ياكى كېسەلنىڭ ئېغىرلىشىپ قېلىشىغا ياكى كېسەلنىڭ كېچىكىپ ساقىيىشىغا سەۋەب بولمايدىغان ئىش بولسا، ئازراق قىينىلىپ بولسىمۇ ئۆرە تۇرالايدىغان ئادەمنىڭ نامازدا ئۆرە تۇرماي ئولتۇرۇشى توغرا ئەمەس. شۇنىڭدەك يەنە ئەگەر ئۇ بىر نەرسىگە يۆلىنىپ بولسىمۇ ئۆرە تۇرالايدىغان بولسا، ئۇنىڭ ئۆرە تۇرماسلىقى توغرا ئەمەستۇر. ئەگەر ئۇ ئازراق مۇددەت ئۆرە تۇرالايدىغان ئادەم بولسا، شۇ مۇددەتتە ئۆرە تۇرۇشى لازىم.

2414/1407 – ومنها: ثَقُلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقال: ((أصلَّى النَّاسُ؟)) قلنا: لا، هم ينتظرونك يا رسول الله، قال: ((ضعوا لي ماءً في المِخْضَبِ)) ففعلنا فاغتسل ثم ذهب؛ لينوءَ فأغميَ عليه ثمَّ أفاقَ، فقال: ((أصلَّى النَّاسُ؟)) قلنا: لا، هم ينتظرونك، قال: ((ضعوا لي ماءً في المِخْضَبِ)) ففعلنا ثم اغتسل ثم ذهب؛ لينوء؛ فأغمي عليه، ثم أفاق؛ فقال ((أصلَّى النَّاسُ)) قلنا: لا وهم ينتظرونك يا رسولَ الله قال: ((ضعُوا لي ماءً في المخضبِ)) فاغتسل ثمَّ ذهبَ؛ لينوءَ؛ فأُغميَ عليه، ثمَّ أفاق؛ فقال ((أصلَّى النَّاسُ؟)) قلنا: لا، هم ينتظرونك، والنَّاسُ عكوفٌ في المسجد ينتظرونه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؛ لصلاة العشاء الآخرة، قالت: فأَرسل صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إلى أبي بكر أنْ يصلِّيَ بالنَّاس، فأتاه الرَّسولُ فقال: إنَّ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يأمُركَ أن تُصلِّيَ بالنَّاسِ، فقال أبو بكرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – – وكان رجلاً رقيقًا: يا عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – صلِّ بالنَّاس، فقال عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أنت أحقُّ بذلك، فصلَّى أبو بكر تلك الأيَّام، ثمَّ إنَّ

رسول الله وَجَدَ من نفسهِ خِفَّةً، فخرج بين رجلين أحدهما العبَّاسُ لصلاة الظهر، وأبو بكر يصلِّي بالنَّاس فلمَّا رآه أبو بكرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – ذهب؛ ليتأخَّرَ فأومأَ إليه أن لا يتأخَّر وقال لهما: ((أجلساني إلى جنبه)) فأجلساه إلى جنبه فكان أبو بكر يُصلي، وهو يأتم بصلاة النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، والنَّاسُ بصلاة أبي بكر، والنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قاعدٌ* مسلم (418)، والبخاري (687)

2414/1407 ـ ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇتبە مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قېشىغا كىرىپ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ كېسەل بولغان ۋاقتىدىكى ئەھۋالىنى سۆزلەپ بەرسەڭ، دېدىم، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: بولىدۇ. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ كەتكەندى. بىر كۈنى: جامائەت ناماز ئوقۇپ بولدىمۇ؟ دەپ سورىدى، بىز: ياق، ئۇلار سېنى ساقلاۋاتىدۇ، دېدۇق. ئۇ: داسقا سۇ قۇيۇڭلار ! دېدى، سۇ قۇيدۇق. يۇيۇنۇپ بولۇپ، ئاستا ماڭماقچى بولدى، ئەمما هوشسىدىن كەتتى. هوشىغا كەلگەندە، جامائەت نامازنى ئوقۇپ بولدىمۇ؟ دەپ سورىدى، بىز: ياق، سېنى ساقلاپ تۇرىدۇ، دېدۇق. داسقا سۇ قۇيۇڭلار ! دېدى، سۇ قۇيدۇق. ئولتۇرۇپ يۇيۇنغاندىن كېيىن، ئاستا ماڭاي دېۋىدى، يەنە هوشسىدىن كەتتى. هوشىغا كەلگەندە: جامائەت نامازنى ئوقۇپ بولدىمۇ؟ دەپ سورىدى، بىز: ياق، سېنى ساقلاۋاتىدۇ، دېدۇق. داسقا سۇ قۇيۇڭلار! دېدى، سۇ قۇيدۇق. ئولتۇرۇپ يۇيۇنغاندىن كېيىن ماڭاي دېۋىدى، يەنە هوشسىدىن كەتتى. هۇشىغا كەلگەندە، جامائەت نامازنى ئوقۇپ بولدىمۇ؟ دەپ سورىدى. بىز: ياق، سېنى ساقلاۋاتىدۇ، دېدۇق. جامائەت مەسجىدتە خۇپتەن نامىزى ئۈچۈن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى ساقلاۋاتاتتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەبۇ بەكرىنىڭ ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇپ بېرىشى ئۈچۈن ئادەم چىقاردى. ئۇ ئادەم ئەبۇ بەكرىنىڭ قېشىغا كېلىپ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سېنى جامائەتكە ئىمام بولۇشقا بۇيرىدى، دېدى. ئەبۇ بەكرى دىلى يۇمشاق ئادەم ئىدى، ئۇ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنهۇغا: سەن ئىمام بولغىن! دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنهۇ: بۇ ئىشقا سەن ھەقلىقسەن، دېدى. ئەبۇ بەكرى شۇ كۈنلەردە نامازغا ئىمام بولدى. بىر مەزگىلدىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەل ئوڭشىلىپ قالدى. ئىككى ئادەمنىڭ (بىرسى ئابباس) ياردىمى بىلەن پېشىن نامىزىغا چىقتى. ئەبۇ بەكرى جامائەتكە (ئىمام بولۇپ) ناماز ئوقۇپ بېرىۋاتاتتى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈپ، ئارقىغا ياناماقچى بولغان ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنى ئارقىغا يانماسلىققا ئىشارەت قىلىپ، يېنىدىكى ئىككىيلەنگە: مېنى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇڭلار! دېدى. ئۇلار پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى ئەبۇ بەكرىنىڭ يېنىغا ئولتۇرغۇزدى. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنهۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە، جامائەت ئەبۇ بەكرىگە ئىقتىدا قىلدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇدى. (بۇخارى: 687)

5) بىر ئادەم ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇسا، ئايەتلەرنى ئوقۇيالمايدىغان، ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇسا، ئايەتلەرنى ئوقۇيالايدىغان بىر ھالەتتە بولسا، ئۇنىڭ ئۆرە تۇرماي ئولتۇرۇپ ئايەتلەرنى ئوقۇپ ناماز ئوقۇشى لازىم. ئەگەر ئۇ ئادەم مەلۇم مىقدار ئايەتلەرنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا قادىر بولالىسا،

ئۇنىڭ قادىر بولغان مىقدارغا قەدەر ئايەتلەرنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشى لازىم.

6) بىر ئادەم نەپلە نامازنى ئۆرە ھالەتتە باشلىغان، ئاندىن ئۇنىڭغا ھاردۇق ۋە ئېغىرلىق يەتكەن بولسا، ئۇنىڭ نامازنى ھاسىغا ياكى تامغا ئوخشاش نەرسىلەرگە تايىنىپ ياكى ئولتۇرۇپ ئوقۇشىغا بولىدۇ. سەۋەپسىز بىر نەرسىگە تايىنىپ نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش ئەدەپسىزلىك قىلىش ھېساپلىنىدۇ.

7) نەپلە نامازنى ئۆرە تۇرۇپ باشلىغان بولسا ، ئاندىن ھېچقانداق ئۆزرە بولمىسىمۇ ئۇنى ئولتۇرۇپ داۋاملاشتۇرۇشقا بولىدۇ. چۈنكى نەپلە نامازنىڭ بېشىدىن تارتىپ ئۇ نامازنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمگە، ئۇنى ئولتۇرۇپ ئوقۇش بىلەن ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ئارىسىنى تاللاش ھەققى بېرىلگەندۇر.

8) بىر ئادەم نەپلە نامازنى ئولتۇرۇپ باشلىغان، ئاندىن نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئاياغلاشتۇرغان بولسا، ئۇنىڭ ئوقۇغان نامىزى توغرا بولىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ شۇنداق قىلغان ئىدى.

1352/745 – (عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–): سُئلت هَلْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي قَاعِدًا؟ قَالَتْ: نَعَمْ بَعْدَ مَا حَطَمَهُ النَّاسُ* وفى رواية: قَالَتْ لَمَّا بَدُنَ وَثَقُلَ، كَانَ أَكْثَرُ صَلَاتِهِ جَالِسًا* رواه مسلم (732)

1352/745 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى شەقىق مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇمتى؟ دەپ سورىسام: ھەئە، چارچاپ كەتكەندە ئولتۇرۇپ ئوقۇيتتى، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ياشىنىپ تېنى ئېغىرلىشىپ قالغاندا كۆپىنچە نامىزىنى ئولتۇرۇپ ئوقۇيتتى، دېدى. (مۇسلىم: 732)

1354/746 - وفي أخرى: كَيْف يَصْنَعُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ؟ قَالَتْ: كَانَ يَقْرَأُ فِيهِمَا، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ فَرَكَعَ* رواه مسلم أبو داود (1340)، ابن ماجه(1196)

1354/746 ـ ئەلقەمە ئىبنى ۋەققاس مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئىككى رەكئەت نامىزىنى قانداق ئوقۇيتتى؟ دەپ سورىسام، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: ھەر ئىككىلى رەكئەتتە قىرائەت قىلىپ بولۇپ، رۇكۇ قىلماقچى بولغاندا ئورنىدىن تۇراتتى، دېدى. (مۇسلىم: 731)

9.نامازدا قىرائەت قىلىش. ئاللاھ تائالا: «قۇرئاندىن سىلەرگە قولاي بولغاننى ئوقۇڭلار» [سۈرە مۇززەممىل 20ـ ئايەتتىن] دىگەنلىكى ئۈچۈن ، كۆپ قىسىم ئالىملارنىڭ كۆز قارىشى بويىچە نامازدا ئايەت ئوقۇش پەرىزدۇر. ئايەتتىن ئوقۇش پەرز قىلىنغان مىقدار بولسا، ھەر بىر رەكەتتە قىسقا ئۈچ ئايەت ياكى قىسقا ئۈچ ئايەتكە باراۋەر كەلگىدەك ئۇزۇن بىر ئايەت ئوقۇشتۇر. نامازدا ئايەتلەر ئەرەب تىلىدا ئوقۇلىشى شەرتتۇر. چۈنكى نامازدا ئوقۇلۇشقا بۇيرۇلغان نەرسە قۇرئاندۇر. قۇرئان ئەرەبچىدۇر. باشقا تىل بىلەن ئوقۇلغان ئايەتلەر ھەققىي قۇرئان ھېساپلانمايدۇ.

10. رۇكۇ قىلىش. ئاللاھ تائالا تۆۋەندىكى ئايەت كەرىمدە رۇكۇ قىلىشقا بۇيرىغانلىقى ئۈچۈن نامازدا رۇكۇ قىلىش پەرزدۇر.

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (77)]

ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن رۇكۇ قىلىڭلار، سەجدە قىلىڭلار (يەنى تەزەررۇ بىلەن ناماز ئوقۇڭلار)، (ياللغۇز) پەرۋەردىگارىڭلارغا ئىبادەت قىلىڭلار، ياخشى ئىشلارنى (يەنى خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلەر ـ رەھىم قىلىش، يېتىم ـ يېسىرلەرنىڭ بېشىنى سىلاش، كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئۆتەش قاتارلىق ئىشلارنى) قىلىڭلار [سۈرە ھەج 77].

رۇكۇ، قوللىرىنى ئۇزارتسا تىزلىرىغا يېتىدىغان دەرىجىدە دۈمبىنى يەنى ئادەمنىڭ ئۈستى تەرەپىنى ئېگىش بىلەن ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. كامىل رۇكۇ، باش ھەتتا ساغرى بىلەن تەپتەكشى بولغانغا قەدەر، دۈمبىنى ئېگىش بىلەن بولىدۇ. خۇددى رۇكۇ قىلغاندەك ئېگىلىپ تۇرىدىغان دۈمچەك ئادەم ئۆزىنىڭ ئۆرە تۇرغان ھالىتىدىن رۇكۇ قىلغان ھالىتىگە يۆتكەلگەنلىكىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن رۇكۇنى بېشىنى ئېگىش بىلەن قىلىدۇ.

11. سەجدە قىلىش. سەجدە قىلىش ئىككى قول، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۇت بىلەن بىللە پىشانىنى ۋە بۇرۇننى يەرگە قويۇش بىلەن ئادا بولىدىغان بىر پەرزدۇر.

1504/839 – ابْنُ عَبَّاسٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا– رفعه: ((أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةٍ، وَلَا نكفت شَعْرًا ولا ثوبًا))* البخاري (810)، مسلم (490)

1504/839 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەن يەتتە ئەزايىم بىلەن سەجدە قىلىشقا، كىيىممنى ۋە چېچىمنى يىغىۋالماسلىققا بۇيرۇلدۇم. (مۇسلىم: 490)

1505/840 – الْعَبَّاسُ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ مَعَهُ سَبْعَةُ آراب: وَجْهُهُ، وَكَفَّاهُ، وَرُكْبَتَاهُ، وَقَدَمَاهُ))* مسلم (491)

1505/840 ـ ئاببىاس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بەندە سەجدە قىلسا، يەتتە ئەزاسى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە سەجدە قىلىدۇ. ئۇلار: يۈزى، ئىككى ئالقىنى، ئىككى تىزى ۋە ئىككى پۇتى قاتارلىقلار. (مۇسلىم: 491)

سەجدە قىلىش توغرىسىدىكى ھۆكۈملەر

1) بىر ئادەم سەجدىنى بۇرنىنى يەرگەن تەككۈزمەي پىشانىسى بىلەنلا قىلسا، ئۇنىڭ قىلغان سەجدىسى توغرا بولىدۇ ، لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داۋاملىق قىلىپ كەلگەن ئىشقا قارشى بىر ئىش قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇنداق قىلىش مەكرۇھ بولىدۇ.

1491/832 – وفى روايةٍ: فَإذا رَكَعَ أَمْكَنَ كَفَّيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ، وَفَرَّجَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، وهَصَرَ ظَهْرَهُ غَيْرَ مُقْنِعٍ رَأْسَهُ، وَلَا صَافِحٍ بِخَدِّهِ. وَقَالَ: إِذَا قَعَدَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَعَدَ عَلَى بَطْنِ قَدَمِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى، فَإِذَا كَانَ فِي الرَّابِعَةِ أَفْضَى بِوَرِكِهِ الْيُسْرَى إِلَى الْأَرْضِ، وَأَخْرَجَ قَدَمَيْهِ مِنْ نَاحِيَةٍ وَاحِدَةٍ* رواه

أبو داود (731)

1491/832 ـ بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رۇكۇ قىلغاندا، ئىككى قولىنى ئىككى تىزىغا قويۇپ، بارماقلىرىنى ئاراچ تۇتاتتى. دۇمبىسىنى تۈز قىلاتتى، بېشىنى ئېچىگمۇ ئېگىۋالمايتتى. ئىككى رەكئەتتىن كېيىن، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا، سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەيتتى. تۆتىنچى رەكئەتتىن كېيىن، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا، سول يانپىشىنى يەرگە تەگكۈزۈپ، ئىككى پۇتىنى يان تەرەپتىن چىقىرىپ ئولتۇراتتى. يەنە بىر رىۋايەتتە: سەجدىدە ئىككى قولىنى بەكمۇ يىغىۋالماي، بەكمۇ يېيىۋالماي، ئوتتۇراھال قوياتتى ۋە بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى، دېيىلگەن. يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۇندىن كېيىن سەجدە قىلىپ بۇرنى ۋە پېشانىسىنى يەرگە قوياتتى، ئىككى قولىنى ئىككى قولتۇقىدىن يىراق قىلىپ، ئىككى ئالقىنىنى دولىسىنىڭ باراۋىرىدە تۇتاتتى. سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرگەندە، (ئىككى سەجدە ئارىسىدا) تاكى ئۇگە ئۇگىلىرى ئۆز ئورنىغا تولۇق چۈشكەنگە قەدەر رۇس ئولتۇراتتى. سەجدىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن سول پۇتىنى ياتقۇزۇپ، ئوڭ پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ، سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى. ئوڭ ئالقىنىنى ئوڭ تىزىنىڭ ئۈستىگە، سول ئالقىنىنى سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى ۋە (كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن) ئىشارەت قىلاتتى، دېيىلگەن. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان)

2) بىرەر ئۆزرى بولمىسا، سەجدىنى پەقەت بۇرنى بىلەنلا قىلىش توغرا ئەمەس. ئەگەر پېشانىسىنى يەرگە تەككۈزمەسلىككە بىرەر ئۆزرىسى بولسا، سەجدىنى پەقەت بۇرنى بىلەنلا قىلىسىمۇ بولىدۇ.

3) سەجدە قىلغانداە پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىش سۈننەت.

4) قىستا ـ قىستاڭچىلىق سەۋەبى بىلەن بىر ئادەم ئۆزى بىلەن ئوخشاش نامازنى ئوقۇۋاتقان يەنە بىر ئادەمنىڭ ئۈشىنگە سەجدە قىلىشقا توغرا كېلىپ قېلىپ ئۇنىڭ ئۈشىنگە سەجدە قىلغان بولسا، ئۇنىڭ قىلغان سەجدىسى توغرا بولىدۇ. ئەمما ئۇ ئىككىسى باشقا ـ باشقا ناماز ئوقۇيدىغان ئادەم بولسا، باشقا بىر ئادەمنىڭ ئۈشىنىسگە سەجدە قىلغان ئادەمنىڭ سەجدىسى توغرا بولمايدۇ. بىر ئادەمنىڭ باشقا بىرسىنىڭ ئۈشىنىسگە سەجدە قىلىشى پەقەت قىستا قىستاڭچىلىق ئەھۋالدىلا توغرا بولىدۇ. ئەمما باشقا ھالەتلەردە بىر ئادەمنىڭ يەنە بىر ئادەمنىڭ ئۈشىنىسگە سەجدە قىلىشى توغرا بولمايدۇ.

5) قىلغان سەجدىنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن سەجدە قىلماقچى بولغان يەرنىڭ پۇت تۇرغان يەردىن يېرىم گەزدىن كۆپرەك ئېگىز بولماسلىقى شەرتتۇر.

6) بىر ئادەم يۇڭ ياكى پاختىدىن توقۇلغان بىر نەرسىنىڭ ئۈستىگە سەجدە قىلغان، پېشانىسى ئۇ نەرسىنىڭ ئىچىگە پېتىپ كەتمەي قويغان يەردە تۇرغان ۋە زېمىننىڭ قاتتىقلىقىنى ھېس قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئۇ نەرسىنىڭ ئۈستىگە قىلغان سەجدىسى توغرا بولىدۇ.

12.**ئەڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇش.** نامازدا ئەڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا تەشەھھۇدنى يەنى ئەتتەھەييياتۇنى ئوقۇپ بولغىچىلىك مىقداردا ئولتۇرۇش پەرزدۇر.

1530/859 ـ قاسىم ئىبنى مۇخەيمىرە مۇنداق دەيدۇ: ئەلقەمە مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ

ئېيتىپ بەردىكى، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ سۆزلەپ بېرىشچە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئابدۇللاھنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، تەشەھھۇدنى ئۆگەتكەن، ئاندىن ئۇ سىلەر ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان دۇئالارنى تاللاپ دۇئا قىلساڭلار بولىدۇ، دەپ بولۇپ: بۇنى ئوقۇساڭ، ناماز تاماملانغان بولىدۇ، ئۇندىن كېيىن، خالىساڭ ئولتۇر، خالىساڭ ئورنۇڭدىن تۇرساڭ بولىدۇ، دېگەن ئىكەن. (ئەبۇ داۋۇد: 968)

مانا بۇلار نامازنىڭ ئاساسلىق پەرزلىرىدۇر. بۇ پەرزلەرگە يەنە نامازدا ئۆرە تۇرۇشنى رۇكۇ قىلىشتىن ۋە رۇكۇ قىلىشنى سەجدە قىلىشتىن ئىلگىرى قىلغانغا ئوخشاش ئىلگىرى قىلىنىدىغان ھەر بىر ئىشنى، ئۇ ئىشنىڭ كەينىدىن كېلىدىغان ئىشتىن ئىلگىرى قىلىش پەرزى قېتىلىدۇ.

نامازنىڭ ۋاجىپلىرى

ۋاجىپ بولسا، دەرىجىسى پەرزدىن تۆۋەن ۋە سۈننەتتىن يۇقىرى تۇرىدىغان بىر ھۆكۈمدۇر. ۋاجىپنى قىلماسلىق بىلەن ناماز بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئەمما نامازنىڭ ۋاجىپلىرىنىڭ بىرەرسىنى قەستەن قىلماسلىق بىلەن نامازنى قايتا ئوقۇش لازىم بولىدۇ. ئەگەر بىر ئادەم نامازنىڭ ۋاجىپلىرىنىڭ بىرەرسىنى سەۋەنلىك بىلەن قىلماي قېلىپ ئۇنىڭ ئۈچۈن سەھۋە سەجدىسىنى قىلمىغان بولسا، ئۇنىڭغا ئۇ نامازنى قايتا ئوقۇش لازىم بولىدۇ. ئۇ نامازنىڭ ۋاقتى، مەيلى چىقىپ كەتمىگەن بولسۇن مەيلى چىقىپ كەتكەن بولسۇن ئۇنىڭ ئۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم. ئەگەر ئۇ ئادەم نامازنى قايتا ئوقۇمىغان ۋە نامازنىڭ ۋاجىپلىرىنى ئادا قىلماسلىقتا داۋاملاشقان بولسا، ئۇ پاسىق ھېساپلىنىدۇ ۋە گۇناھكار بولىدۇ.

نامازنىڭ ۋاجىپلىرى ئون سەككىزدۇر.

1. سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش.

761/ 1381 - (عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-) رفعه: ((لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ))* البخاري (756)، مسلم (394)

761/ 1381 ـ ئۇباده ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: سۈرە فاتىھەنى ئوقۇمىغان كىشىنىڭ نامىزى ناماز ھېسابلانمايدۇ. (بۇخارى: 756)

2. پەرز نامازدا ئوقۇلىدىغان ئايەتلەرنى ئۇنىڭ دەسلەپكى ئىككى رەكەتىدە ئوقۇش.

3. سۈرە فاتىھەگە بىر سۈرە قوشۇش. پەرز نامازلارنىڭ دەسلەپكى ئىككى رەكەتىدە، ۋىتىر ۋە نەپلە نامازلارنىڭ ھەممە رەكەتىدە سۈرە فاتىھەدىن كېيىن بىر سۈرە ياكى بىر سۈرىگە باراۋەر كەلگىدەك ئايەت ئوقۇش ۋاجىپتۇر.

1415/780 - (أبو قَتَادَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-) أنَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يَقْرَأُ فِي الظهر فِي الْأُولَيَيْنِ بأمِّ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ وفي الأخريين بأمِّ الكتابِ وَيُسْمِعنا الْآيَةَ أَحْيَانًا ويُطَوِّلُ فِي الْأُولَى ما لا يطيل في الثانية، وكذا في العصر والصبح* رواه البخاري(759)، مسلم (451)، أبو داود (798)، النسائي 164/2- 165

1415/780 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دادىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پېشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە سۈرە فاتىھەگە ئىككى سۈرە قوشۇپ ئوقۇيتتى. بىرىنچى رەكئىتىگە ئۇزۇن، ئىككىنچىسىگە قىسقا سۈرە قوشاتتى. بەزىدە ئوقۇغان ئايىتى ئاڭلىنىپ قالاتتى. ئەسىر نامىزىنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدىمۇ سۈرە فاتىھەگە ئىككى سۈرە قوشۇپ ئوقۇيتتى. بىرىنچى رەكئىتىگە ئۇزۇن سۈرە قوشاتتى. بامدات نامىزىدا بولسا، بىرىنچى رەكئەتكە ئۇزۇن، ئىككىنچى رەكئەتكە قىسقا سۈرە قوشۇپ ئوقۇيتتى. (بۇخارى: 759)

4. سۈرە فاتىھەنى ئۇنىڭ كەينىدىن ئوقۇلىدىغان سۈرە ياكى ئايەتلەردىن ئىلگىرى ئوقۇش.

5. سۈرە فاتىھەنى تەكرارلىماسلىق.

6. ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىش.

7. سەجدىنى پېشانىسىنى، بۇرنىنى، قوللىرىنى ۋە تىزلىرىنى يەرگە تەككۈزۈپ تۇرۇپ قىلىش.

8. رۇكۇدىن باشنى كۆتۈرگەندە بەلنى رۇسلاپ بىر ئاز تۇرۇش ۋە ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدىمۇ ئازراق ئولتۇرۇش.

9. رۇكۇدا، سەجدىدە، رۇكۇدىن باش كۆتۈرگەندە ۋە ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدا بىر قېتىم سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم دېگۈچىلىك مىقداردا تۇرۇش.

1511/845 – رِفَاعَةُ بْنُ رَافِعٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: بَيْنَمَا النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ وَنَحْنُ مَعَهُ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ كَالْبَدَوِيِّ، فَصَلَّى، فَأَخَفَّ صَلَاتَهُ ثُمَّ انْصَرَفَ، فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: ((وَعَلَيْكَ، فَارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ)) فَرَجَعَ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ، فَقَالَ: ((وَعَلَيْكَ، ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ)) فَفَعَلَ ذَلِكَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فعافَ النَّاسُ وَكَبُرَ عَلَيْهِمْ أَنْ يَكُونَ مَنْ أَخَفَّ صَلَاتَهُ لَمْ يُصَلِّ فَقَالَ الرَّجُلُ فِي آخِرِ ذَلِكَ: فَأَرِنِي وَعَلِّمْنِي، فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أُصِيبُ وَأُخْطِئُ. فَقَالَ: ((أَجَلْ، إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَتَوَضَّأْ كَمَا أَمَرَكَ الله به، ثُمَّ تَشَهَّدْ فأَقِمْ، فَإِنْ كَانَ مَعَكَ قُرْآنٌ فَاقْرَأْ وَإِلَّا فَاحْمَدِ الله وَكَبِّرْهُ وَهَلِّلْهُ، ثُمَّ ارْكَعْ فَاطْمَئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ اعْتَدِلْ قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ فَاعْتَدِلْ سَاجِدًا، ثُمَّ اجْلِسْ فَاطْمَئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ قُمْ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَقَدْ تَمَّتْ صَلَاتُكَ، وإن انْتَقَصْتَ مِنْهُ شَيْئًا فقد انْتَقَصْتَ مِنْ صَلَاتِكَ)). قَالَ: وَكَانَ هَذَا أَهْوَنَ عَلَيْهِمْ، مِنَ الْأُولى أَنَّهُ مَنِ انْتَقَصَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا انْتَقَصَ مِنْ صَلَاتِهِ، وَلَمْ تَذْهَبْ كُلُّهَا* أبو داود (860)، الترمذي (302)، النسائي 193/2

1511/845 ـ رىفائە ئىبنى رافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن مەسجىدتە بىرگە ئولتۇراتتۇق. بەدەۋىيگە ئوخشاش بىر كىشى كېلىپ، نامازنى يەڭگىل ئوقۇغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە سالام بەردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سالىمىنى قايتۇرغاندىن كېيىن: نامازنى قايتا ئوقۇغىن، چۈنكى سەن ناماز ئوقۇمىدىڭ، دېدى. ئۇ، نامازنى قايتا ئوقۇغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە سالام بەردى. پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سالىمنى قايتۇرغاندىن كېيىن: نامازنى قايتا ئوقۇغىن، چۈنكى سەن ناماز ئوقۇمىدىڭ، دېدى. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئەھۋال ئىككى ياكى ئۈچ قېتىم تەكرارلاندى. ئۇ، ھەر قېتىم ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە سالام قىلدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭ ھەر سالىمنى قايتۇرغاندىن كېيىن: نامازنى قايتا ئوقۇغىن، چۈنكى سەن ناماز ئوقۇمىدىڭ، دېدى. بۇنى كۆرگەن جامائەت يەڭگىل ئوقۇلغان نامازنىڭ ناماز بولماي قېلىشىدىن قورقتى ۋە بۇ ئۇلارغا بەك ئېغىر تۇيۇلدى. ئاخىرى، ھېلىقى كىشى: ماڭا ئۆگىتىپ قويغىن، مەن بىر ئىنسانمەن، توغرا ياكى خاتا قىلىپ قويىمەن، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: توغرا ئېيتتىڭ. ناماز ئوقۇماقچى بولساڭ، اللە تائالا بۇيرىغاندەك تاھارەت ئالغىن. ئاندىن ئەزان ۋە تەكبىر ئوقۇپ نامازغا تۇرغىن. ئەگەر قۇرئاننى يادقا بىلسەڭ، قۇرئان ئوقۇغىن. ئەگەر يادقا بىلمىسەڭ، اللە تائالاغا ھەمدە، تەكبىر، تەھلىل ئېيتىپ، رۇكۇغا بارغىن ۋە رۇكۇنى جايىدا ئادا قىل. ئۇندىن كېيىن، رۇكۇدىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، بېلىڭ راۋۇرۇس تۇزلەنگىچە ئۆرە تۇرغىن. ئۇندىن كېيىن سەجدىگە بارغىن ۋە سەجدىنىمۇ جايىدا ئادا قىل. سەجدىدىن بېشىڭنى كۆتۈرگەندىن كېيىن راۋۇرۇس ئولتۇرۇۋېتىپ، ئاندىن ئورنۇڭدىن تۇرغىن. ئەگەر شۇنداق قىلساڭ، نامىزىڭ تولۇق بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭدىن بىر نەرسە ناقىس بولۇپ قالسا، نامىزىڭ ناقىس بولۇپ قالىدۇ. راۋىي مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئۇلار ئۈچۈن بۇرۇنقىدىن كۆپ يېنىك بولدى. چۈنكى بۇنىڭغا ئاساسەن، نامازنىڭ بىرەر قائىدىسىگە دەخلى يەتكۈزگەن كىشىنىڭ نامىزى پۈتۈنلەي زايە بولۇپ كەتمەيدۇ، پەقەتلا كەمچىل بولۇپ قالىدۇ. (تىرمىزى: 302)

10. بىرىنچى ئولتۇرۇشدا ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇپ بولغىچىلىك مىقدارئولتۇرۇش.

11. ھەر ئولتۇرۇشتا ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇش.

12. ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇپ بولۇپلا ئۈچىنچى رەكەتكە قوپۇش. ئەگەر بىر ئادەم ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇپ بولۇپ ئۈچ قېتىم سۇبھانئاللا دېگىچىلىك مىقدار ياكى ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋە ئەلا ئالى مۇھەممەدىن دېگەنگە قەدەر ئۈچىنچى رەكەتكە قوپماي ئولتۇرغان بولسا، ئۇنىڭغا ئۈچىنچى رەكەتكە قوپۇش پەرزىنى كېچىكتۈرۈپ سالغانلىقى ئۈچۈن سەھۋە سەجدىسىنى قىلىش لازىم بولىدۇ.

13. ۋىتىر ۋاجىپىنىڭ ئۈچىنچى رەكىتىدە رۇكۇغا بېرىشتىن ئىلگىرى دۇئايى قۇنۇتنى ئوقۇش.

14. ئىككى ھېيت نامازلىرىنىڭ تەكبىرلىرىنى ئېيتىش.

15. ئايەتلەرنى ئۈنلۈك ئوقۇش. قازاسىنى ئوقۇغان بولسىمۇ بامدات نامىزىدا، شام نامىزىدا ۋە خۇپتەن، جۈمە نامىزىدا، ئىككى ھېيت نامازلىرىدا، تەراۋىھ نامازلىرىدا ۋە رامىزان ئېيىدا ئوقۇلغان ۋىتىر نامىزىدا ئىمامنىڭ ئايەتلەرنى ئۈنلۈك ئوقۇشى ۋاجىپتۇر. نامازنى يالغۇز ئوقۇغان ئادەم بۇ نامازلاردا ئايەتلەرنى ئۈنلۈك ئوقۇسىمۇ ياكى ئىچىدە ئوقۇسىمۇ بولىدۇ.

16. ئايەتلەرنى ئىچىدە ئوقۇش.

17. نامازنىڭ ھەر بىر پەرىزلىرىنى ۋە ۋاجىپلىرىنى ئۆز ئورنىدا ئادا قىلىش.

18. سالامنى ئوڭ تەرەپ ۋە سول تەرەپ بولۇپ ئىككى قېتىم ئېيتىش.

نامازنىڭ سۈننەتلىرى

سۈننەت بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داۋاملىق قىلغان، لېكىن قىلمىغان ئادەم ئېيىپلانمايدىغان، ئۇنى قىلغان ئادەمگە ساۋاپ بېرىلىدىغان ۋە ئۆزرىسىز قىلمىغان ئادەم گۇناھكار بولىدىغان بىر ھۆكۈمدۇر. نامازنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر.

1. قۇلاق قېقىپ نامازغا كىرىش ئۈچۈن ئاللاھۇ ئەكبەر! دېيىشتىن ئازراق ئىلگىرى ئالقانلىرىنى قىبلە تەرەپكە قاراتقان، بارماقلىرىنى بەكمۇ ئېچىۋالمىغان ۋە بەكمۇ يېغىۋالمىغان ھالەتتە تۇتۇپ، ئەر كىشى قوللىرىنى قۇلاقلىرىنىڭ ئۇدۇلىغىچە، ئايال كىشى قوللىرىنى دۈلىسىنىڭ ئۇدۇلىغىچە كۆتۈرۈش.

1338/734 - (وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-) رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ افْتَتَحَ الصَّلَاةَ، رَفَعَ يَدَيْهِ حِيَالَ أُذُنَيْهِ، ثُمَّ أَتَيْت المدينة بعد، فَرَأَيْتُهُمْ يَرْفَعُونَ أَيْدِيَهُمْ إِلَى صدُورِهِمْ فِي افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ، وَعَلَيْهِمْ بَرَانِسُ وَأَكْسِيَةٌ* أبو داود (728)

1338/734 ـ ۋائىل ئىبن ھۇجر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ نامازغا تۇرغاندا، قولىنى قۇلىقىنىڭ ئۇدۇلىغىچە كۆتۈرگەنلىكىنى كۆرگەن ئىدىم. كېيىن قېتىم كەلگىنىمدە، ساھابىلەر بۇرنۇس ۋە قېلىن كىيىملەرنى كىيىۋالغان بولۇپ، نامازغا تۇرغاندا قوللىرىنى كۆكسىگىچە كۆتۈرگەنلىكىنى كۆردۈم. (ئەبۇ داۋۇد: 728)

2. ئىمام ئاللاھۇ ئەكبەر! دېگەن تەكبىرنى، سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدەنى ۋە ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم نى ئىقتىدا قىلغانلارغا ئاڭلىغۇدەك قىلىپ ئۈنلۈك ئېيتىش، لېكىن بۇلارنى ھاجەتتىن يەنى ھەددىدىن ئارتۇق ئۈنلۈك ئېيتىش مەكرۇھتۇر.

3. ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغان ئادەمنىڭ نامازغا كىرىش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان تەكبىرنى ئىمام بىلەن تەڭ ئېيتىشى.

4. ئوڭ قولىنىڭ چوڭ ۋە كىچىك بارمىقى بىلەن سول قولىنىڭ بېغىشىنى تۇتقان ۋە ئوڭ قولىنىڭ قالغان بارماقلىرىنى سول قولىنىڭ بىلىكىنىڭ ئۈستىگە قويغان ھالەتتە ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىدە قويۇپ كىندىكىنىڭ ئاستىدا تۇتۇش. ئەمما ئايال كىشى ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن سول قولىنىڭ بېغىشىنى تۇتماستىن ئوڭ قولىنىڭ ئالقىنىنى سول قولىنىڭ دىمبىسىگە قويغان ھالەتتە قوللىرىنى كۆكسىنىڭ ئاستىدا ۋە كۆكرىكىنىڭ ئۈستىدە تۇتىدۇ. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ قوللىرىنى شۇنداق تۇتىشى ئۇنىڭ بەك ئېچىلىپ قالماسلىقىغا يەنى پىنھان ھالەتتە تۇرۇشقا سەۋەپ بولىدۇ.

1362/753 - (أبو حَازِمٍ) قال: قال سَهْلُ بْنُ سَعْد- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: كَانَ النَّاسُ يُؤْمَرُونَ ﴿أَنْ﴾ يَضَعَ الرَّجُلُ الْيَدَ الْيُمْنَى عَلَى ذِرَاعِهِ الْيُسْرَى فِي الصَّلَاةِ قَالَ أَبُو حَازِمٍ: لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا يَنْمِي ذَلِكَ إِلَى رسولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* البخاري (740)

1362/753 ـ ئەبۇ ھازىم سەھل ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇسۇلمانلار نامازدا تۇرغاندا ئوڭ قولىنى سول بىلىكىنىڭ ئۈستىگە قويۇشقا

بۇيرىلاتتى. ئەبۇ ھازىم مۇنداق دەيدۇ: مېنىڭ بىلىشىمچە، سەھل ئىبنى سەئد بۇ سۆزىدىن: "پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇسۇلمانلارنى مۇشۇنداق قىلىشقا بۇيرىغان" دېمەكچى. (بۇخارى: 740)

2529/1479 – أَبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبَّرَ عَلَى جَنَازَةٍ، فَرَفَعَ يَدَيْهِ مع أَوَّلِ تَكْبِيرَةٍ، وَوَضَعَ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى* الترمذي (1077)

2529/1479 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جىنازا نامىزىغا تەكبىر ئوقۇدى ۋە بىرىنچى تەكبىردە قولىنى كۆتۈرۈپ، ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىدە قويدى. (تىرمىزى: 1077)

5. ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ قۆلاق قىقىپ نامازغا كىرىپ بولغاندىن كيىن «سۇبھانەكەللاھۇممە ۋە بىھەمدىكە، ۋە تەبارەكەسمۇكە ۋە تەئالا جەددۇكە ۋە لائىلاھە غەيرۇكە». دۇئاسىنى ئوقۇش.

"سبحانك اللهم، وبحمدك، وتبارك اسمك، وتعال جدك ولاإله غيرك"

6. ئۇ دۇئانى ئوقۇپ بولغاندىن كيىن «ئەئۇزۇبىللاھى مىنەششەيتانىررەجىيم» دېيىش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (98)]

سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىسىدىن) اللهقا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن [سۈرە نەھل98].

7. « ئەئۇزۇبىللاھى مىنەششەيتانىررەجىيم» نى دەپ بولغاندىن كيىن بىسمىللاھنى دېيىش. بىسمىلاھنى ھەر بىر رەكەتتە دېيىش سۈننەتتۇر. ئەمما سۈرە فاتىھەدىن كېيىن ئوقۇماقچى بولغان سۈرىنىڭ بېشىدا بىسمىلاھنى دېيىش مۇستەھەپتۇر.

8. ئىمامنىڭ ۋە ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەمنىڭ سۈرە فاتىھەدىن كېيىن ئامىننى مەخپىي دېيىشى.

1394/766 – (أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–) رفعه: ((إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمِّنُوا، ﴿فَإِنَّهُ﴾ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ* البخاري (780)، مسلم (410)

1394/766 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئىمام ئامىن دېسە، سىلەرمۇ ئامىن دەڭلار. چۈنكى كىمنىڭ ئامىن دېگىنى پەرىشتىلەرنىڭ ئامىن دېگىنىگە توغرا كەلسە، ئۇنىڭ ئۆتكەن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. (بۇخارى: 780)

9. نامازغا كېچىكىپ كەلگەنلەرنىڭ بىرىنچى رەكەتكە يېتىشىۋېلىشى ئۈچۈن ئىمامنىڭ بامدات نامىزىنىڭ بىرىنچى رەكىتىنى ئۇزۇن قىلىپ ئوقۇشى. چۈنكى بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى ئۇيقۇ ۋاقتىدۇر.

10. رۇكۇغا بېرىش ئۈچۈن ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ تەكبىر ئېيتىش.

11. رۇكۇ قىلغاندا قوللىرى بىلەن تىزىنى قاماللاپ تۇتۇش، قوللىرىنىڭ بارماقلىرىنى

ئېچىپراق تۇتۇش، پاچاقلىرىنى تىكلەپ تۇرۇش، گەۋدىسىنى رۇس تۇتۇش ۋە بېشىنى بەكمۇ كۆتىرۋالماستىن ياكى بەكمۇ ساڭگىلتىۋالماستىن بېشى بىلەن ساغرىسىنى تەكشى قىلىپ تۇرۇش.

12. رۇكۇدا ئۈچ قېتىم «سۇبھانە رەببىيەل ئەزەيىم» نى ۋە سەجدىدە ئۈچ قېتىم «سۇبھانە رەببىيەل ئەلا» نى دېيىش.

13. ئىمامنىڭ ۋە يالغۇز ناماز ئوقۇغان ئادەمنىڭ رۇكۇدىن باشلىرىنى كۆتۈرگەن ۋاقتىدا «سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدە (الله تائالا ئۆزىگە ھەمدى ئېيتقان كىشىنى ئاڭلايدۇ)، دەپ بولۇپ، كىيىن، رەببەنا لەكەلھەمدۇ (ئى رەببىمىز! بارلىق ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر) ھەمدەن كەسىرەن ، تەييىبەن، مۇباركەن فىيھى دېيىشى.

14. سەجدە قىلىش ۋە سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ تەكبىر ئېيتىش ۋە سەجدىدە ئۈچ قېتىم « سۇبھانە رەببىيەل ئەئلا (ئۇلۇغ رەببىم بارلىق ئەيىبتىن پاكتۇر)» نى دېيىشى.

2251/1314 – حذيفةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: صلَّيْتُ مع النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذات ليلةٍ فافتتح البقرة فقلتُ يركعُ بها ثمَّ افتتح النَّساءِ فقرأها ثم افتتح آل عمران فقرأها، فقرأ مُترسِّلاً إذا مرَّ بآيةٍ فيها تسبيح سبَّحَ وإذا مرَّ بسؤالٍ سألَ وإذا مرَّ بتعوذٍ تعوَّذ ثم ركع فجعل يقولُ: ((سبحان ربِّي العظيم)) وكان ركوعه نحوًا من قيامهِ ثمَّ قال سمع الله لمن حمدهُ ربنا لك الحمد ثم قام قيامًا طويلاً قريبًا ممَّا ركع ثمَّ سجد، فقال: ((سبحان ربِّي الأعلى))، فكان سجُودُهُ قريبًا من قيامِهِ* مسلم (772)، النسائي

2251/1314 - ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر كېچىسى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن ناماز ئوقۇدۇم. سۈرە بەقەرنى باشلىدى، يۈزىنچى ئايەتتە رۇكۇ قىلىدىغۇ دەپ ئويلىسام، ئۆتۈپ كەتتى. ئاندىن سۈرە بەقەرنى ئوقۇپ رۇكۇ قىلىدىغۇ دېسەم، ئۆتۈپ كەتتى. ئاندىن سۈرە بەقەرنى ئوقۇپ رۇكۇ قىلىدىغۇ دېسەم، ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتۈپ، سۈرە نىسانى باشلىدى. ئۇنىمۇ تۈگىتىپ، ئالى ئىمراننى باشلاپ ئۇنىمۇ تۈگەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئايەتلەرنى ئالدىرىماي (يەنى تەرتىل بىلەن) ئوقۇيتتى. تەسبىھ بار ئايەتتىن ئۆتسە، تەسبىھ ئېيتاتتى. ئىلتىجا بار ئايەتتىن ئۆتسە، ئىلتىجا قىلاتتى. پاناھ تەلەپ قىلىش ئايىتىدىن ئۆتسە، پاناھ تەلەپ قىلاتتى. ئاندىن رۇكۇ قىلىپ: سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم (بۈيۈك رەببىم بارلىق ئەيىب نۇقساندىن پاكتۇر) دېگەن زىكىرنى باشلىدى ۋە رۇكۇدىمۇ خۇددى قىيامدا تۇرغاندەك ئۇزۇن تۇردى. ئاندىن: سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدە (الله تائالا ئۆزىگە ھەمدى ئېيتقان كىشىنى ئاڭلايدۇ)، رەببەنا لەكەلھەمدۇ (ئى رەببىمىز! بارلىق ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر)، دەپ رۇكۇدىن تۇردى. ئاندىن رۇكۇدا تۇرغاندەك (ئۇزۇن ۋاقىت) ئۆرە تۇردى. ئاندىن سەجدە قىلىپ: سۇبھانە رەببىيەل ئەئلا (ئۇلۇغ رەببىم بارلىق ئەيىبتىن پاكتۇر)، دېگەن زىكىرنى باشلىدى ۋە (سەجدىدە) خۇددى قىيامدا تۇرغاندەك ئۇزۇن تۇردى. (مۇسلىم: 772)

15. سەجدە قىلىش ئۈچۈن يەرگە دەسلەپتە ئىككى تىزنى، ئاندىن قوللىرىنى، ئاندىن ئالقانلىرى ئارىسىغا يۈزنى قويۇش.

16. ئەركىشى سەجدە قىلغاندا قورسىقىنى يوتىسىدىن، ئىككى تەرەپتىكى ئادەملەرنى قىستىمىغان ھالدا ئىككى جەينىكىنى ئىككى بىقىنىدىن ۋە بىلىكىنى يەردىن يىراق تۇتىدۇ.

1482/827 – (مَيْمُونَة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–): أن النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إِذَا سَجَدَ لَوْ أن بَهْمَةٌ أرادت أَنْ تَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ مَرَّتْ* مسلم (496)

1482/827 ـ مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەجدە قىلغاندا، قولتۇقىدىن بىر قوزا مىڭىپ ئۆتەلەيتتى. (مۇسلىم: 496)

17. سەجدە ئارىلىقىدا پۇتلارنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىش. بۇ، پۇتلارنىڭ تاپىنىنىڭ ئۈچى تەرىپىنى يەرگە قويۇش بىلەن بولىدۇ.

1491/832 – وفى روايةٍ: فَإِذا رَكَعَ أَمْكَنَ كَفَّيْهِ مِنْ رُكْبَتَيْهِ، وَفَرَّجَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، وهَصَرَ ظَهْرَهُ غَيْرَ مُقْنِعٍ رَأْسَهُ، وَلَا صَافِحٍ بِخَدِّهِ. وَقَالَ: إِذَا قَعَدَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قَعَدَ عَلَى بَطْنِ قَدَمِهِ الْيُسْرَى وَنَصَبَ الْيُمْنَى، فَإِذَا كَانَ فِي الرَّابِعَةِ أَفْضَى بِوَرِكِهِ الْيُسْرَى إِلَى الْأَرْضِ، وَأَخْرَجَ قَدَمَيْهِ مِنْ نَاحِيَةٍ وَاحِدَةٍ* رواه أبو داود (731)

1491/832 ـ بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رۇكۇ قىلغاندا، ئىككى قولىنى ئىككى تىزىغا قويۇپ، بارماقلىرىنى ئاراچ تۇتاتتى. دۈمبىسىنى تۈز قىلاتتى، بېشىنى ئېگىگمۇ ئېگىۋالمايتتى. ئىككى رەكئەتتىن كېيىن، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا، سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەيتتى. تۆتىنچى رەكئەتتىن كېيىن، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا، سول يانپىشىنى يەرگە تەگكۈزۈپ، ئىككى پۇتىنى يان تەرەپتىن چىقىرىپ ئولتۇراتتى. يەنە بىر رىۋايەتتە: سەجدىدە ئىككى قولىنى بەكمۇ يىغىۋالماي، بەكمۇ يېيىۋالماي، ئوتتۇراھال قوياتتى ۋە بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى، دېيىلگەن. يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۇندىن كېيىن سەجدە قىلىپ بۇرنى ۋە پېشانىسىنى يەرگە قوياتتى، ئىككى قولىنى ئىككى قولتۇقىدىن يىراق قىلىپ، ئىككى ئالقىنىنى دولىسىنىڭ باراۋىرىدە تۇتاتتى. سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرگەندە، (ئىككى سەجدە ئارىسىدا) تاكى ئۆگە ئۆگىلىرى ئۆز ئورنىغا تولۇق چۈشكەنگە قەدەر رۇس ئولتۇراتتى. سەجدىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن سول پۇتىنى ياتقۇزۇپ، ئوڭ پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ، سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇراتتى. ئوڭ ئالقىنىنى ئوڭ تىزىنىڭ ئۈستىگە، سول ئالقىنىنى سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى ۋە (كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن) ئىشارەت قىلاتتى، دېيىلگەن. (ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان)

18. ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدا ئولتۇرغاندا، قوللارنى خۇددى ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇۋاتقاندا قويغاندەك پۇتىنىڭ ئۈستىدە قويۇش قوللارنى يوتىنىڭ ئۈستىدە قويغاندا، قوللارنى ئۇنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئۇچى تىزىغا يېقىن كېلىدىغان بىر يەردە قويۇش.

19. ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدا ئولتۇرغاندا، گۇناھلارنىڭ كەچۈرۈم بولۇشىنى تىلەيدىغان دۇئانى ئوقۇش. {أَللَّهُمَّ اغْفِرْلِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَاجبُرْنِي وعافِنِي وَارْزُقنِي وَارْفَعْنِي}. « ئاللاھۇممەغپىرلىي ۋەرھەمنىي ۋەھدىينىي ۋەجۇبرىينىي ۋەئاپىينىي ۋەرزۇقنىي ۋەرپەئنىي »

20. ئىككىنچى سەجدىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن پۇتلىرىنىڭ ئۇچى بىلەن ئىككىنچى

رەكەتكە قوپۇش. ئۆزرى بولمىسىلا قوپۇشتا يەرگە قوللىرى بىلەن تايانماستىن تىزلىرىغا تايىنىپلا قوپىدۇ.

21. تەشەھھۇددا ئولتۇرغاندا يەنى ئەتتەھەييياتۇنى ئوقۇش ئۈچۈن ئولتۇرغاندا ئوڭ پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قاراتقان ھالەتتە تىكلەيدۇ ۋە سول پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ. ئەمما ئايال كىشى ئوڭ يۇتىسىنى سول يۇتىسىغا يۆلەپ ۋە پۇتلىرىنى ئوڭ تەرەپتىكى ساغرىسىنىڭ ئاستىدىن چىقىرىپ ساغرىلىرىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ. چۈنكى بۇنداق ئولتۇرۇش ئۇنىڭ بەك ئېچىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈندۇر.

22. ئەتتەھەيياتۇنى ئوقۇپ «ئەشھەدۇ ئەننەلا» دېگەن يەرگە كەلگەندە، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلىش. ئىشارەت بۇ شەكىلدە بولىدۇ. دەسلەپ بارماقلىرىنى ھالقا شەكىلدە قىلىدۇ. ئاندىن ئەتتەھەيياتۇنىڭ ئەشھەدۇ ئەننە لا دېگەن يېرىگە كەلگەن ۋاقتىدا كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆتىرىدۇ ۋە «ئىللەللاھ» دېگەن يېرىگە كەلگەندە بارمىقىنى يۇتىسىنىڭ ئۈستىگە تەكرار قويىدۇ. بارماقلار تەشەھھۇدنىڭ بېشىدىن تارتىپ تاكى ئايىغىغا قەدەر ئەمەس پەقەت ئىشارەت قىلماقچى بولغاندىلا ھالقا قىلىنىدۇ. بارماقلارنى ھالقا شەكىلدە قىلىش ئوتتۇرا بارماق، نامسىز بارماق ۋە چىمچىلاق بارماق قاتارلىق بارماقلارنىڭ ئۇچلىرىنى بىر يەرگە يىغىش ۋە چوڭ بارمىقىنىڭ ئۇچىنى ئوتتۇرا بارمىقىنىڭ ئوتتۇردىكى بۇغىمىغا قويۇش بىلەن بولىدۇ. كۆرسەتكۈچ بارمىقىدىن باشقا بارماق بىلەن ئىشارەت قىلىنمايدۇ. ھەتتا ئۇ بارماق كېسىۋېتىلگەن ياكى كېسەل بولغان بولسا، ئۇنىڭ ئورنىدا ئوڭ ياكى سول قولىنىڭ بارماقلىرى بىلەن ئىشارەت قىلىنمايدۇ. شۇنىڭدەك يەنە ئوڭ قولىدىكى كۆرسەتكۈچ بارماققا قوشۇپ سول قولدىكى كۆرسەتكۈچ بارماق بىلەننمۇ ئىشارەت قىلىنمايدۇ.

23. پەرز نامازلارنىڭ ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئىتىدە سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش. پەرز نامازلارنىڭ ئۈچۈنچى ۋە تۆتىنچى رەكئىتىدە سۈرە فاتىھەگە باشقا ئايەت قوشۇلمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا سۈرە ياكى ئايەت قوشۇپ ئوقۇلسا مەكرۇھ بولىدۇ. لېكىن سەھۋە سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىپ بولمايدۇ. چۈنكى بۇ رەكەتلەردە سۈرە فاتىھەنى ئوقۇماي باشقا سۈرىلەرنى ئوقۇشقىمۇ بولىدۇ، لېكىن سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش سۈننەتتۇر.

24. ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا ئەتتەھەيياتۇدىن كېيىن دۇرۇتلارنى ئوقۇش.

اَلتَّحِيّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ والطيِّباتُ اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَاالنَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبرَكَاتُهُ، اَلسَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِيْنَ أَشْهَدُ أنْ لاَ إِلٰهَ إلاَّ اللهُ وأشهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

ئەتتەھەيياتۇ لىللاھى ۋەسسەلە ۋاتۇ ۋەتتەييىبات ئەسسەلامۇ ئەلەيكە ئەييۇھەننەبىييۇ ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرە كاتۇھۇ* ئەسسالامۇ ئەلەينا ۋەئەلا ئىبادىللاھىسسالىھىين ئەشھەدۇئەن لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەئەشھەددۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋەرەسۇلۇھۇ*

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلىَ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلىَ إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آل إِبْرَاهِيْمَ إنَّكَ حَمِيْدٌ مجِيدٌ

ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما سەللەيتە ئەلا ئىبراھىيمە ۋەئەلا ئالى ئىبراھىيمە ئىننەكە ھەمىيدۇن مەجىد* ئاللاھۇممە بارىك ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما بارەكتە ئەلا ئىبراھىيمە ۋەئەلا ئالى ئىبراھىيمە ئىننەكە ھەمىيدۇن مەجىد*

25. بۇ دۇرۇتلارنىڭ كەينىدىن رەببەنا دۇئاسىنى ئوقۇش. رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي ٱلآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ * رەببەنا ئاتىنا پىددۇنيا ھەسەنەتەن ۋەپىل ئاخىرەتى ھەسەنەتەن ۋەقىنا ئەزابەننار*

26. يۈزىنى بىرىنچى سالامدا ئوڭ تەرەپكە ، ئىككىنچى سالامدا سول تەرەپكە قارىتىش. ئوڭ تەرەپكە سالام بەرگەندە ئوڭ تەرەپتىكى پەرىشتىلەرگە ۋە بىللە ناماز ئوقۇغان مۆمىنلەرگە سالام بېرىشنى نىيەت قىلىدۇ. سول تەرەپكە سالام بەرگەندىمۇ شۇنداق قىلىدۇ.

1552/866 – ابنُ مسعودٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: أن النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ: ((السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ الله، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ الله))* أبو داود (996)، الترمذي (295)

1552/866 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئوڭ ۋە سول تەرىپىگە: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ، دەپ سالام بېرەتتى. (تىرمىزى: 295)

1553/867 – زاد النسائي: حتى يرى بياضُ خدِه من ها هنا، وبياضُ خدِه من ها هنا*

1553/867 ـ نەسائى: ئۇ تەرەپتىن ۋە بۇ تەرەپتىن مەڭزىنىڭ ئىپقى كۆرۈنگىدەك دەرىجىدە بۇرۇلۇپ سالام بېرەتتى، دېگەن جۈملىنى قوشۇپ رىۋايەت قىلغان. (نەسائى: 1324)

بەشىنچى باپ. نامازدىكى ئەدەپلەر، مەكرۇھلار ۋە نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار

نامازدىكى ئەدەپلەر

ئەدەب بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام داۋاملىق ئەمەس بەزى بىر ۋاقىتلىرىدا قىلغان ئىشلاردۇر. سۈننەتكە ئوخشاش بۇنى قىلمىغان ئادەممۇ گۇناھكار بولمايدۇ ۋە تەنقىدلەنمەيدۇ، لىكىن، قىلىش ياخشىدۇر.

1. نامازدىكى ئادەم كەينىنى كۆرۈپ تۇرغان ھالەتتە ناماز ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ نامازدا كۆزىنى سەجدە قىلىدىغان يەرگە قارىتىپ تۇرۇش.

2. نامازنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئامال بار تەكرار گال قىرماسلىق.

3. كېكىرمەسلىك. چۈنكى كېكىرىش نامازنىڭ تېشىدىمۇ مەكرۇھ بولغاچقا، نامازدا تۇرۇپ كېكىرىش ئەلۋەتتە مەكرۇھتۇر.

4. نامازدا ئەسنەك كەلگەندە، ئامال بار ئېغىزنى يۇمۇۋېلىش.

نامازدىكى مەكرۇھلار

نامازدىكى مەكرۇھلار بولسا، نامازنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ قىلىش مەكرۇھ يەنى يامان بولىدىغان ئىشلاردۇر. مەكرۇھ هالالغا يېقىن مەكرۇھ ۋە هارامغا يېقىن مەكرۇھ، دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ، چەكلىمىدىكى هارامغا يېقىن مەكرۇھلار بولسا، بۇيرۇقلاردىكى ۋاجىپقا ئۇدۇل كېلىدۇ. يەنى چەكلىمىدىكى هارامغا يېقىن مەكرۇھ ئىشلارنىڭ دەرىجىسى بۇيرۇقلاردىكى قىلىش ۋاجىپ بولغان ئىشلارنىڭ دەرىجىسى بىلەن باراۋەر. ئەمما چەكلىمىدىكى هالالغا يېقىن مەكرۇھ بولسا، بۇيرۇقلاردىكى تەكىتلەنگەن سۈننەت ۋە ياخشى سۈننەتكە ئۇدۇل كېلىدۇ. يەنى هالالغا يېقىن مەكرۇھ ئىشلارنىڭ دەرىجىسى، قىلىش تەكىتلەنگەن سۈننەت ياكى ياخشى سۈننەت بولغان ئىشلارنىڭ دەرىجىسى بىلەن باراۋەردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن هالالغا يىقىن مەكرۇھنىڭ دەرىجىسى ئوخشاش ئەمەستۇر.

هارامقا يېقىن مەكرۇھ، نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىن بىرەرسىنى قەستەن قىلماسلىق بىلەن، ياكى سابىت بولۇش يولى ياكى مەنانى ئىپادىلىشى شەكلىك بولغان، بىرەر چەكلىمىگە خىلاپلىق قىلىش بىلەن مەيدانغا كېلىدۇ.

هالالغا يېقىن مەكرۇھ بولسا، تەكىتلەنگەن بىرەر سۈننەتنى ياكى ياخشى بىرەر سۈننەتنى قىلماسلىق بىلەن مەيدانغا كېلىدۇ.

نامازنىڭ مەكرۇھلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر.

1. نامازدا تۇرۇپ سەۋەبسىز كىيىمنى ياكى بەدەننىڭ بىرەر ئەزاسىنى ئويناش.

2. نامازنى كۆتۈپ ئولتۇرۇۋاتقان ياكى نامازغا كېتىۋاتقان بولسىمۇ بارماقلاردىن قاس چىقىرىش ياكى گىرەلەشتۈرۈش.

3. قولنى بېقىنغا تىرەپ تۇرۇش.

4. توپا بولۇپ قالمىسۇن دەپ، يەڭلەرنى تۇرۇش ۋە كىيىملىرىنىڭ پەشلىرىنى كۆتۈرۈش بۇنداق قىلىش تەكەببۇرلۇق قىلغانلىق هېساپلىنىدۇ.

5. باشقا كىيىملىرى بار ۋە ئۆلارنى كىيىشكە هېچقانداق تۇسالغۇ يوق هالدا، پەقەت ئاستى تەرەپتىكى بىرلا كىيىم بىلەن ناماز ئوقۇش.

6. كىيىم كىچەكنى تۈزىتىپ كېيمەستىن ئۈز پېتى ئۈستىگە تاشلاپ قويۇش ۋە بېشىغا كەيگەن نەرسە بىلەن هەتتا ئېغىزىنى ئېتىۋالغۇچە يۈزىنى يۆگەش.

7. سالام قىلغان ئادەمگە نامازنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ قولى ياكى بېشى بىلەن سالام قايتۇرۇش.

8. بېشنى ياغلىق بىلەن تېڭىۋېلىش ياكى بېشىنىڭ ئوتتۇرسىنى ئوچۇق تاشلاپ قويۇپ ئەتراپىغا سەللە ئوراۋېلىش.

9.سەجدە قىلىدىغان يېرىگە چىچىپ قويغان ئەترگە ئوخشاش خۇشبۇي نەرسىلەرنى پۇراش ياكى قەستەن پۇراش ئۈچۈن چىچىپ قويۇش.

10. كۆزنى يۇمۇشقا هېچ بىر سەۋەپ يوق تۇرۇپ كۆزنى يۇمۇش.

11. سەجدىدە تۇرۇپ قول ۋە پوتلىرىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپتىن باشقا تەرەپكە قارىتىش.

12. قوللارنى رۇكۇ قىلغاندا تىزغا ۋە تەشەهھۇددا ئولتۇرغاندا يۇتىغان قويماسلىق.

13. ئايەتلەرنى تەلەپكە لايىق ئوقۇشقا تۇسالغۇ بولىدىغان ياكى دىققىتىنى نامازدىن بۇرايدىغان ۋە ئىرىمەيدىغان بىرەر نەرسىنى ئېغىزىغا سېلىش.

14. يەرنىڭ قاتتىقلىقىنى سىزىپ تۇرىدىغان ھالەتتە بولىسمۇ ھېچبىر ئۆزرىسىز سەللىنىڭ ياكى بېشىغا كەيگەن نەرسىنىڭ پىشانىنى يۆگەپ تۇرىدىغان يېرىگە سەجدە قىلىش.

15. يولدا، مال بوغۇزلايدىغان يەردە، ئەخلەتخانىدا، قەبرىستانلىقتا، مۇنچىخانىدا، جىلغىنىڭ ئىچىدە، ئۆزىگە بىرەر يامانلىق كېلىپ قىلىش ئېھتىماللىقى بار بولغان تۆگىگە ۋە كالىغا ئوخشاش ماللارنى باغلايدىغان يەردە، ئىگىسىدىن ناھەق ئېلىۋېلىنغان يەردە، رازىلىقىنى ئالماستىن باشقا بىرسىنىڭ يېرىدە ۋە كەبىنىڭ ئۆگزىسىدە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. قەبرە بولمىسا قەبرىستانلىقنىڭ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تەييارلانغان يېرىدە ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ.

1302/709 – ابْنُ عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا- رفعه: اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا* رواه البخاري (432)

1302/709 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆيۈڭلارنى قەبرىستانلىققا ئوخشىتىۋالماي، ناماز ئوقۇپ تۇرۇڭلار. (بۇخارى: 432)

16. ئادەمنىڭ دىققىتىنى بۇزۇدىغان ۋە نامازدا ئاللاھ تائالادىن قورقۇپ تۇرۇش ھالىتىگە دەخلى يەتكۈزىدىغان ھالەتلەردە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. مەسىلەن: تاماق تەييار بولۇپ قالغاندا، تەرەتى قىستاپ قالغاندا ئوقۇلغان ناماز كامىل ناماز ئەمەستۇر. ئەگەر نامازنىڭ ئىچىدە بىر ئادەمنىڭ تەرىتى قىستاپ قالغان بولسا، ئەگەر ئۇ چىقىپ تاھارەت ئېلىپ كىرگىچە جامائەتنىڭ نامازنى ئوقۇپ بولىشىدىن ئەندىشە قىلغان تەقدىردىمۇ نامازنى بۇزۇپ چىقىپ كېتىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم نامازنىڭ ۋاقتىنىڭ چىقىپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلسا، نامازنى بۇزۇپ چىقىپ كەتمەيدۇ. چۈنكى نامازنىڭ ۋاقتىنى چىقىرۋېتىش ھارامدۇر. ئادەمنىڭ دىققىتىنى بۇزۇدىغان ئىشلارنىڭ بىرى ئوغۇرلىنىپ كېتىشتىن خاتىرجەم بولالمايدىغان يەردە ئايىغىنى قويۇپ قويۇش. بۇ ھالەتتە ئايىغىنى ئالدىدا قويۇپ ئولتۇرۇش ئەڭ ياخشىدۇر.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە« مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: تاماق تەييار بولغاندا ۋە چوڭ ـ كىچىك تەرەت قىستىغاندا ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان، دېدى.» دېيىلگەن (مۇسلىم: 560)

17.ئىمامنىڭ مېھراپنىڭ بەك ئىچىدە، ياكى ھېچ بىر سەۋەپسىز ئارقىسىدا ئىقتىدا قىلغان ئادەملەر تۇرغان يەردىن ئېگىز بىر يەردە تۇرۇشى مەكرۇھتۇر.

18. ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغان ئادەمنىڭ سەپنىڭ ئارقىسىدا يالغۇز تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى. ئارقا سەپتە ناماز ئوقۇغان ئادەم ئىككى تەرىپىدە ئادەم بولغان بولسىمۇ ئالدىنقى سەپتە ئادەم سىغقۇدەك يەر بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ يەنە ئارقا سەپتە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى مەكرۇھتۇر.

19. يامان كۆرۈشكە تېگىشلىك بىر سۈپەتنىڭ ئىمامنىڭ ئۆزىدە بارلىقى سەۋەبى بىلەن ياكى كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ئىماملىققا ئۇنىڭدىن لايىقراق بىر كىشىنىڭ بولغانلىقى سەۋەبى بىلەن

كىشىلەر ئىمام بولۇپ بېرىشنى يامان كۆرگەن بىر ئىمامنىڭ ئۇ كىشىلەرگە ئىمام بولۇشى مەكرۇھتۇر.

1699/964 – أبو أُمَامَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– ((ثَلاَثَةٌ لَا تُجَاوِزُ صَلاَتُهُمْ آذَانَهُمْ: الْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّى يَرْجِعَ، وَامْرَأَةٌ بَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَلَيْهَا سَاخِطٌ، وَإِمَامُ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ))* الترمذي (360)

1699/964 ـ ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۈچ تۈرلۈك ئادەمنىڭ نامىزى قۇلاقلىرىدىن ئاشمايدۇ (يەنى قوبۇل بولمايدۇ). بىرىنچى، خوجايىنىدىن قاچقان قۇل؛ ئىككىنچى، ئېرىنىڭ گېپىگە ئۇنىماي، ئۇنى خاپا قىلغان هالدا كېچىنى ئۆتكۈزگەن ئايال؛ ئۈچىنچى، جامائەت ياقتۇرمىسىمۇ ئىمام بولغۇچى كىشى. (تىرمىزى: 360)

20. ئىمامنىڭ ئايەتلەرنى ۋە نامازنىڭ تەسبىھلىرىنى سۈننەت قىلىنغان مىقداردىن ئاشۇرۇپ ئوقۇپ ئارقىسدا ئىقتىدا قىلغانلارغا ئېغىرلىق سېلىپ قويۇشى مەكرۇھتۇر. شۇنىڭدەك يەنە رۇكۇ، سەجدىنىڭ تەسبىھلىرىنى ۋە ئەتتەھەييياتۇنى ئالدىراپ ئوقۇپ، ئوقۇش سۈننەت قىلىنغان مىقدارنى توشقۇزماسلىقمۇ مەكرۇھتۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىنغاندا بىر سۈننەت تاشلىنىپ قالىدۇ.

21. ئىمامنىڭ ئايەتلەرنى ئوقۇيالماي ئارقىسدا ئىقتىدا قىلغان ئادەملەرنى ئۆزىگە لوقما سېلىشقا مەجبۇر قىلىپ قويىدىغان هالەتكە كەلتۈرۈشى مەكرۇھتۇر. ئەگەر ئىمام ئايەتلەردە ئېلىشىپ كېتىپ ئوقۇشنى داۋامالشتۇرالمايدىغان ۋە ئېلىشىپ كېتىشتىن بۇرۇن ناماز ئادا بولغىدەك ئايەت ئوقۇپ بولغان بولسا، ئۇنىڭ رۇكۇغا بېرىشى لازىم. ئەگەر ئۇ تېخى ناماز ئادا بولغىدەك ئايەت ئوقۇپ بولمىغان بولسا، ياخشى بىلىدىغان باشقا ئايەتكە يۆتكىلىشى ۋە ئىقتىدا قىلغانلارنى ئۆزىگە لوقما سېلىشقا مەجبۇر قىلىپ قويماسلىقى لازىم. چۈنكى ئۇنىڭ ئايەتنى ئوقۇيالماي تۇرۇپ قېلىشى ياكى ئايەتنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرالماي قايتا ـ قايتا تەكرارلاش ئارقىلىق كىشىلەرنى ئۆزىگە لوقما سېلىشقا مەجبۇر قىلىپ قويۇشى مەكرۇھتۇر.

22. بىر سۈرىدىن بىر ياكى ئىككى ئايەت ئوقۇپ بولۇپ كېيىن باشقا سۈرىگە يۆتكىلىش ياكى قەستەن بىر ئايەتنى تاشلىۋېتىپ ئۇنىڭ كەينىدىكى ئايەتنى ئوقۇش ياكى بىر رەكئەتتە بولسۇن ياكى ئىككى رەكئەتتە بولسۇن، ئىككى سۈرىنىڭ ئارىلىقىدىكى قىسقا بىر سۈرىنى تاشلىۋېتىش مەكرۇھتۇر.

23. دىندىن ساۋادى يوق كىشىلەرنىڭ شۇ بىر سۈرىنىلا ئوقۇش لازىم ئوخشايدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن نامازدا سۈرە فاتىھەدىن كېيىن قوشۇپ ئوقۇلىدىغان سۈرىنى، ھەتتا ئۇ سۈرىدىن باشقا ھېچبىر سۈرىنى ئوقۇمايدىغان دەرىجىدە مەلۇم بىر سۈرىگە تەيىن قىلىۋېلىپ دائىم دېگىدەك شۇ سۈرىنىلا ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

24. ھېچبىر زۆرۈرىيەتسىز پەرز نامازنىڭ بىر رەكئەتىدە ياكى ئىككى رەكئەتىدە ئۇنتۇپ بىر سۈرىنى تەكرارلاش مەكرۇھتۇر. ئەگەر ئۇ ئادەم بىر سۈرىدىن باشقا سۈرىنى ياد بىلمەيدىغان بولسا، ئۇنى تەكرارلاشقا بولىدۇ. ئەمما نەپلە نامازلاردا بىر سۈرىنى تەكرارلاش مەكرۇھ ئەمەستۇر. چۈنكى نەپلە نامازلارنىڭ رۇخسەتلىرى پەرز نامازنىڭكىدىن كەڭدۇر.

25. پەرز نامازلاردا ئايەتلەرنى قۇرئاننىڭ تەرتىپىگە خىلاپ ھالەتتە ئوقۇش. ئەگەر بىرىنچى رەكئەتتە قۇرئاننى تۈگەتكەن بولسا، ئىككىنچى رەكئەتتە سۈرە بەقەرىدىن باشلاپ يەنى قۇرئاننىڭ بېشىدىن باشلاپ ئوقۇش مەكرۇھ ئەمەستۇر. قۇرئاننى تەرتىپىگە خىلاپ ھالەتتە ئوقۇشنىڭ مەكرۇھ بولىشىنىڭ سەۋەبى بولسا، بارلىق ساھابىلەر بىرلىككە كەلگەن تەرتىپكە رىئايە قىلمىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

26. جانلىق نەرسىلەرنىڭ سۈرەتلىرى ياكى ھەيكەللىرى بار يەردە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەگەر سۈرەت ياكى ھەيكەل ناماز ئوقۇيدىغان ئادەمنىڭ ئالدى تەرىپىدە بولسا، بۇ ھالەتتە ناماز ئوقۇش ئەڭ ئېغىر مەكرۇھتۇر. ئەگەر سۈرەت ياكى ھەيكەل ناماز ئوقۇيدىغان ئادەمنىڭ ئۈستى تەرىپىدە ياكى ئوڭ تەرىپىدە ياكى سول تەرىپىدە، ياكى ئارقا تەرىپىدە بولسا، مەكرۇھلۇق يەڭگىل ھالەتتە بولىدۇ.

27. ئۆيلەرگە سۈرەتلەرنى ئېسىش مەكرۇھتۇر، لېكىن ئۇ سۈرەتلەر ئەگەر ئۇلارغا يۆلىنىپ ئولتۇرىلىدىغانغا ياكى دەسسەپ تۇرۇلىدىغانغا ئوخشاش يەرلەرگە خار بىر شەكىلدە قويۇلغان بولسا، مەكرۇھ بولمايدۇ.

5928/3544 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – :: قَدِمَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَّرْتُ بِقِرَامٍ عَلَى سَهْوَةٍ لِي فِيهِ تَصَاوِيرُ فَنَزَعَهُ وَقَالَ: (أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهُونَ خَلْقَ الله)* البخاري (5954)، مسلم (2107) 92.

5928/3544 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەلۇم بىر سەپەردىن قايتىپ كەلدى. مەن قازناق ئۆيگە رەسىملىك رەختتىن پەردە تارتقۇالغانىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنى تارتىپ ئېلىۋېتىپ: قىيامەت كۈنى ئەڭ قاتتىق ئازابقا قالىدىغان كىشىلەر الله ياراتقان نەرسىلەرگە ئوخشىتىپ نەرسە ئىجات قىلغانلاردۇر دېدى. (نەسائى: 5356، مۇسلىم: 2107)

5930/3545 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أنها سترت على بابها بنمط، فَلَمَّا قَدِمَ رَأَى النَّمَطَ فعَرَفْتُ الْكَرَاهِيَةَ فِي وَجْهِهِ فَجَذَبَهُ حَتَّى هَتَكَهُ أَوْ قَطَعَهُ وَقَالَ: ((إِنَّ الله لَمْ يَأْمُرْنَا أَنْ نَكْسُوَ الْحِجَارَةَ وَالطِّينَ)). قَالَتْ: فَقَطَعْنَا مِنْهُ وِسَادَتَيْنِ وَحَشَوْتُهُمَا لِيفًا فَلَمْ يَعِبْ ذَلِكَ عَلَيَّ* وفي رواية: ((انْزَعِيهِ فَإِنَّهُ يُذَكِّرُنِي الدُّنْيَا))* مسلم (2107).

5930/3545 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: مەن بىر پارچە رەخت ئېلىپ، ئۇنى ئىشىككە پەردە قىلىپ تارتىپ قويدۇم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كېلىپ ئۇنى كۆردى، مەن ئۇنىڭ يۈزىدىكى نارازىلىق كەيپىياتىنى ھېس قىلدىم. ئۇ پەردىنى تارتىپ ئېلىپ يىرتىۋەتتى ۋە: الله بىزنى تاش ۋە كېسەكلەرنى يېپىپ قويۇشقا بۇيرۇمىدى دېدى. كېيىن ئۇنى كېسىپ، ئىككى ياستۇق تىكىپ، ئىچىنى تولدۇردۇم، بۇ ئىشنى ئەيىبلىمىدى. يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ماڭا: ئۇنى ئېلىۋەتكىن، ئۇ ماڭا مال دۇنيانى ئەسلىتىپ قويىدىكەن دېدى. (مۇسلىم: 2106، تىرمىزى: 2468)

28. ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئالدىدا، ئىچىدە ئوت ياكى چوغ بار تۇنۇر ياكى ئۈچاق

بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ ئۇ يەرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى مەكرۇھتۇر. چۈنكى ئۇ ئادەم بۇ ھالەتتە تۇرۇپ ناماز ئوقۇسا، ئاتەشپەرەسلەرنىڭ ئىبادەت قىلىشلىرىغا ئوخشۇشۇپ قالىدۇ. ئەمما ئالدىدا شام ياكى چىراغ بار تۇرۇپ ناماز ئوقۇش مەكرۇھ ئەمەستۇر. چۈنكى بۇ ھالەتتە ئاتەشپەرەسلەرگە ئوخشۇشۇپ قېلىش بولمايدۇ.

29. ئالدىدىن ئادەم ئۆتۈش ئېھتىمالى بار يەردە مەيلى ئىمام بولسۇن مەيلى يالغۇز ناماز ئوقۇغان ئادەم بولسۇن ئالدىغا تاياقتەك بىر نەرسە تىكلەپ قويماي تۇرۇپ ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئالدىدا بىر نەرسە قويۇپ قويۇش، ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەم سەجدە قىلغۇدەك يەر تاشلاپ قويۇپ ھاسا ياكى تاياقتا ئوخشاش بىرەر نەرسىنى ئالدىغا تىكلەپ قويۇش بىلەن ۋۇجۇدقا چىقىدۇ. ئەگەر تىكلەپ قويغۇدەك بىر نەرسە تاپالمىسا، ھەر قانداق بىر نەرسىنى ئالدىغا تاشلاپ قويسا بولىدۇ.

30. ئالدىغا ھېچنەرسە تاشلاپ قويماي ناماز ئوقۇغان ئادەمنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش مەكرۇھتۇر. ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەم تام ياكى تۈۋرۈكنىڭ قېشىغا كېلىپ ناماز ئوقۇشى ئەڭ ياخشىدۇر.

1613/907 – أَبُو جُهَيْمٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ، لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ)). قَالَ أَبُو النَّضْرِ: لَا أَدْرِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ شَهْرًا أَوْ سَنَةً* رواه البخاري (510)، مسلم (507)، أبو داود (701)، الترمذي (336)، النسائي66/2، مالك 159/1– 160 (409)

1613/907 ـ ئەبۇ جۇھەيم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەگەر ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچى ئۆزىگە بولىدىغان گۇناھنى بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ قىرىق تۇرۇشى، ئۆزى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشتىن ياخشىراق. ئەبۇ نەزر (راۋىي): ئۇنىڭ قىرىق كۈن ياكى قىرىق ئاي ۋەياكى قىرىق يىل ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، دېدى. (بۇخارى: 510)

31. نامازدا بىر پۇتقا تايىنىپ تۇرۇپ ئوڭ ياكى سول تەرەپكە سىڭايان تۇرۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما تەراۋىھ نامازلىرىدا ئىككى پۇتنى يەرگە قويۇپ تۇرۇپ، بىرىگە بىر مۇددەت يەنە بىرىگە بىر مۇددەت تايىنىپ تۇرۇش مەكرۇھ ئەمەستۇر.

32. نامازغا يۈگۈرۈپ كېلىش مەكرۇھتۇر.

1712/973 – أبو قَتَادَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ سَمِعَ جَلَبَةَ رِجَالٍ، فَلَمَّا صَلَّى قَالَ: ((مَا شَأْنُكُمْ؟)) قَالُوا: اسْتَعْجَلْنَا إِلَى الصَّلَاةِ، قَالَ: ((فَلَا تَفْعَلُوا، إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةِ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا))* رواه البخاري (635)، مسلم (603)

1712/973 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ قەتادە دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن ناماز ئوقۇۋاتاتتۇق. شۇ ئارىدا، (جامائەتكە ئۈلگۈرمەكچى بولغان) بىر تۈركۈم كىشىنىڭ دۈكۈرلىشى ئاڭلاندى. نامازدىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: نېمە بولدۇڭلار؟ دېۋىدى، ئۇلار: نامازغا ئالدىرىدۇق، دېيىشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنداق قىلماڭلار، نامازغا ئالدىرىماي كېلىڭلار. قانچە رەكئەتكە ئۇلگۇرسەڭلار، شۇنى ئادا قىلىڭلار، ئۇلگۇرەلمەي قالغىنىڭلارنى تولۇقلاڭلار، دېدى. (بۇخارى: 635)

پەرز نامازلاردىن كېيىن ئوقۇش سۈننەت بولغان دۇئالار

پېشىن، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىدا پەرزلىرىنى ئوقۇپ بولۇپ ئولتۇرمايلا سۈننەتنى ئوقۇش ئۈچۈن قوپۇش كېرەك. لېكىن پەرز بىلەن ئوقۇلماقچى بولغان سۈننەتنىڭ ئارىلىقىدا «ئاللاھۇممە ئەنتەس سالام ۋە مىنكەس سالام تابارەكتە يازەل جەلالى ۋەل ئىكرام» ۋە «ئەستەغپىرۇللا ھەل ئەزىيم »نى ئۈچ قېتىم دېگۈچىلىك مىقداردا ئولتۇرۇش مۇستەھەبتۇر. پەرز نامازدىن كېيىن ئوقۇش سۈننەت بولغان خاسىيەتلىك زىكىر دۇئالار كۆپتۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئۈچۈن تۆۋەندىكى ھەدىسلەرنى كۆرۈڭ.

9304/5694 ـ ثوبان – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا سلم يستغفر الله ثلاثا ويقول: « اللهم أنت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والإكرام» قيل للأوزاعي كيف الاستغفار ؟ قال: يقول: استغفر الله استغفر الله* لمسلم(591) أبي داود(1512)، الترمذي (300)، النسائي (3/ 68. 69)

9304/5694 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالام بېرىپ نامازدىن چىققاندىن كېيىن:

اللّهُمّ أنْت السّلامُ ومنْك السّلامُ تباركْت يا ذا الْجلال والْإ كرام*

(ئى اللە! سەن پۈتۈن ئەيىب ـ نۇقسانلاردىن خالىيدۇرسەن، ئەيىب ـ نۇقسانلاردىن خالىي بولۇش پەقەت سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن بولىدۇ. ئى ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك اللە! بەرىكىتىڭ نېمىدېگەن بۈيۈكتۇر) دېگەن زىكىرنى ئېيتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازادگەردىسى سەۋباننىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىن كېيىن، ئۈچ قېتىم ئىستىغفار ئېيتاتتى، ئاندىن يۇقىرىقى ھەدىستە كەلگەن زىكىرنى ئېيتاتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 1512)

5706 / 9325 ـ حسن بن علي – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «من قرأ آية الكرسي دبر الصلاة المكتوبة كان في ذمة الله إلى الصلاة الأخرى»* الكبير (2733)

5706 / 9325 ـ ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پەرز نامازدىن كېيىن ئايەتۇلكۇرسىنى ئوقۇغان ئادەم يەنە بىر نامازغىچە اللەنىڭ ھىمايىسىدە بولىدۇ. (ئەلكەبىر2733:)

9306 /5696 ـ كعب بن عجرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « معقبات لا يخيب قائلهن أو فاعلهنّ دبر كل صلاة ثلاث وثلاثون تسبيحة وثلاث وثلاثون تحميدة وأربع وثلاثون تكبيرة»* مسلم (596)، الترمذي (3412)، النسائي (3/ 75).

9306 /5696 ـ كەئب ئىبنى ئۇجرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى،

پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەر پەرز نامازدىن كېيىن 33 قېتىم "سۇبھانەللاھ" ، 33 قېتىم "ئەلھەمدۇلىللاھ" ، 34 قېتىم "ئاللاھۇ ئەكبەر " دېگەن كىشى جەننەتتىن مەھرۇم قالمايدۇ. (مۇسلىم: 596)

9312/5701 ـ وفي أخرى: « من سبَّح دبر كل صلاة ثلاثًا وثلاثين وكبَّر ثلاثًا وثلاثين، وحمد ثلاثًا وثلاثين، وختم المائة بلا إله إلا إله الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كلِّ شيء قدير، غُفرت ذنوبه ولو كانت مثل زبد البحر»* مسلم (597)، أبو داود (1504)، مالك (1/ 184).

9312/5701 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە: ھەر نامازدىن كېيىن 33 قېتىم "سۇبھانەللاھ" ، 33 قېتىم "ئەلھەمدۇلىللاھ" ، 33 قېتىم "ئاللاھۇ ئەكبەر " دېسە، ئاندىن بۇ 99 نى

لا إله إلّا اللّهُ وحْدهُ لا شريك لهُ لهُ الْمُلْكُ ولهُ ٱلحمْدُ وهُو على كلّ شيْءٍ قديرٌ*

(يېگانە اللەتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، پادىشاھلىق اللەقا مەنسۇپتۇر، جىمى ھەمدۇ سانا اللەقا خاستۇر، اللە ھەر نەرسىگە قادىردۇر) " دېگەن كەلىمە بىلەن 100 قىلسا، دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ، ھەممىسى مەغپىرەت قىلىنىدۇ دېيىلگەن. (مۇسلىم: 597)

9305/5695 ـ ابن الزبير – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : كان يقول في دبر كل صلاة حين يسلم: «لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، لا حول ولا قوة إلا بالله، لا إله إلا الله ولا نعبد إلا إياه، له النعمة وله الفضل وله الثناء الحسن، لا إله إلا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون» وقال:كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يهلل بهن دبر كل صلاة* مسلم (594)، أبو داود (1506)، النسائي (3 / 70).

9305/5695 ـ ئەبۇ زۇبەير مۇنداق دەيدۇ: ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەر نامازدا سالام بەرگەندىن كېيىنلا:

«لا إله إلّا اللّهُ وحْدهُ لا شريك لهُ لهُ الْملكُ ولهُ ٱلحمْدُ وهُو علىُ كلّ شيْءٍ قديرٌ لا حوْل ولا قُوّة إلّا باللّه لا إله إلّا اللّهُ ولا نعْبُدُ إلّا إيّاهُ لهُ النّعْمة ولهُ ٱلفضْل ولهُ الثّناءُ الْحسنُ لا إله إلّا اللّهُ مُخْلصين لهُ الدّين ولوْ كره ٱلكافرُون*

(تەرجىمىسى: يېگانە اللەتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، پادىشاھلىق اللەقا مەنسۇپتۇر، جىمى ھەمدۇ سانا اللەقا خاستۇر، اللە ھەر نەرسىگە قادىردۇر. اللەنىڭ ياردىمىسىز ھېچبىر ئىشقا كۈچ ـ قۇۋۋەتىمىز يەتمەيدۇ. اللەتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر. بىز پەقەت اللەقىلا ئىبادەت قىلىمىز. اللە بەندىلىرىگە نازۇ نېئمەت ئاتا قىلغۇچىدۇر ۋە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر. ئەڭ گۈزەل مەدھىيە اللەقا خاستۇر. اللەتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر. كافىرلار ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ بىز ئىبادەتتە اللەقا ھېچنەرسىنى شېرىك قىلمايمىز) دېگەن زىكرىنى ئوقۇيتتى.

ئىبنى زۇبەير: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەر نامازدىن كېيىن مۇشۇ زىكىرنى ئوقۇيتتى، دېگەن. (مۇسلىم: 594)

9298/5690 ـ معاذ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أخذ بيده وقال: « يا معاذ، والله إني لأحبك أوصيك يا معاذ لا تدعن في كل صلاة أن تقول: اللهم أعني على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك»* أبو داود (1522)، أحمد (5/ 244)، النسائي (3/ 53)

9298/5690 ـ مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ: ئى مۇئاز ! اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن. اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن. مەن ساڭا تەۋسىيە قىلايكى، ھەر نامازدىن كېيىن:

للّهُمّ أعنّي على ذكْرك وشُكْرك وحُسْن عبادتك*

ئى الله! مېنىڭ سېنى زىكرى قىلىشىمغا، ساڭا شۈكرى قىلىشىمغا، ئىبادەتلىرىمنى جايىدا ئادا قىلىشىمغا ياردەم قىلغايسەن) دېگەن دۇئانى قىلىشنى تەرك ئەتمە. (ئەبۇ داۋۇت 1522)

9308/5698 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « من سبّح في دبر صلاة الغداة مائة تسبيحة وهلّل مائة تهليلة غُفرت ذنوبه ولو كانت مثل زبد البحر»*

9308/5698 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى بامدات نامىزىدىن كېيىن "سۇبھانەللاھ" نى 100 قېتىم، "لائىلاھە ئىللەللاھ" نى 100 قېتىم دېسە، دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ، ھەممىسى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. (نەسائى: 1354)

نامازنى بۇزىدىغان ۋە بۇزمايدىغان ئامىللار

1. گەپ قىلىش.

1) ناماز ئوقۇۋاتقان ئادەم نامازنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ مەيلى ئۇنتۇپ قېلىپ ياكى قەستەن نامازغا ئائىت بولمىغان بىر گەپنى قىلسا، ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

2)قىلىنغان سۆز مەيلى كۆپ بولسۇن ياكى ئاز بولسۇن نامازنى بۇزىدۇ.

3) ئەگەر ناماز ئوقۇغان ئادەم نامازدا ئۇخلاپ قېلىپ گەپ قېلىپ سالغان بولسىمۇ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

4) ئەگەر گال قېرىشقا يەنى قېقىشقا مەجبۇر بولۇپ قېلىپ گال قىرغان ياكى چۈشكۈرىشكە مەجبۇر بولۇپ قېلىپ چۈشكۈرگەن ياكى ئەسنەشكە مەجبۇر بولۇپ قېلىپ ئەسنىگەن بولسا، ناماز بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. سەۋەبسىز ياكى توغرا بىر مەقسەتسىز گال قىرغانغا ئوخشاش ئاۋاز چىقىرىش نامازنى بۇزىدۇ.

5) كېسەل سەۋەبى بىلەن بولسۇن ياكى بىرەر مۇسىبەت سەۋەبى بىلەن بولسۇن ئۇھ دەپ، ئۇھ تارتىش نامازنى بۇزىدۇ. ئەگەر نامازدىكى يىغلاشنىڭ سەۋەبى جەننەتنى ئەسلەش ئۈچۈن ياكى دوزاختىن قورقانلىقتىن بولسا، يىغلاش نامازنى بۇزمايدۇ.

1647/927 – مُطَرِّف عَنْ أَبِيهِ: رَأَيْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَفِي صَدْرِهِ أَزِيزٌ كَأَزِيزِ الرَّحَى مِنَ الْبُكَاءِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* أبو داود (904)

1647/927 ـ مۇتەررىف دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇنىڭ بۇقۇلداپ يىغلىغان ئاۋازى يارغۇنچاقنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاش چىقىۋاتاتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 904)

804/﴾ 1450 - (عَبْد الله بْن شَدَّادٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-) سَمِعْتُ نَشِيجَ عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- وَأَنَا فِي آخِرِ الصُّفُوفِ يَقْرَأُ ﴿ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ ﴾* للبخاري قبل الرواية (716)

804/ 1450 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى شەدداد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئاخىرقى سەپتە تۇرۇپمۇ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: مەن قايغۇ ـ ھەسرىتىمنى پەقەت اللەقىلا ئېيتىمەن (سۈرە يۈسۈف، 86 ـ ئايەت) دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي بۇقۇلداپ يىغلىغانلىقىنى ئاڭلىدىم. (بۇخارى كىرىش سۆزىدە رىۋايەت قىلغان)

6) يىغلاش ئاغرىق ياكى بىرەر مۇسىبەت سەۋەبىدىن بولسا، ناماز بۇزۇلىدۇ. چۈنكى بۇ شەكىلدىكى يىغلاش بىر شىكايەت مەنىسىدىدۇر.

7) نامازدا تۇرۇپ شىكايەتنى سۆز بىلەن ئاشكارا ئېيتسا، ناماز بۇزۇلىدۇ.

8) ئاغرىق بەك قاتتىق بولۇپ ئۇنىڭ سەۋەبىدىن ئۆزىنى تۇتۇلماي يىغلاپ سالغان بولسا، ناماز بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش مومكىن بولمايدىغان دەرىجىدىكى يىغلاش، كەچۈرۈلۈپ كېتىدۇ.

9) نامازدا تۇرغان ئادەم ئۆزىنىڭ ئىمامىدىن باشقا بىر ئادەمگە لوقما سالغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. چۈنكى بۇ ئىش نامازنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ قۇرئاننى ئۆگەتكەنلىك ھېساپلىنىدۇ. ئۆگىتىش ۋە ئۆگىنىش نامازغا تەۋە ئىش ئەمەس. ئەمما نامازدا تۇرغان ئادەم بىر ئايەتنى ئوقۇغان، ئۇ ئايەت دەل باشقا ناماز ئوقۇغان باشقا بىر كىشى تاپالماي قالغان ئايەت بولغان ۋە شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشى ئۇ ئايەتنى ئوقۇپ كەتكەن بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇ ئادەمنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. شۇنىڭدەك يەنە ئۆزىنىڭ ئىمامىغا لوقما سالغان بولسا، لوقما سالغۇچىنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

2. بىرەر ھەرىكەتنىڭ كۆپ تەكرارلىنىشى.

1) ئۆزى نامازنىڭ ھەرىكەتلىرىدىن بولمىغان ياكى نامازنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن تۈزۈتىش شەكلىدە قىلىنمىغان كۆپ تەكرارلانغان ھەرقانداق ھەرىكەت نامازنى بۇزىدۇ.

2) بىر ئايال نامازدا تۇرۇپ بىر كىچىك بالىنى قولىغا ئېلىپ ئېمىتكەن بولسا، ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. ئەمما ئۇ ئايال بالىنى قولىغا ئالغان، لېكىن ئېمىتمىگەن بولسا، نامىزى بۇزۇلمايدۇ.

3) بىر كىچىك بالا ناماز ئوقۇۋاتقان بىر ئايالنى ئەمگەن ۋە ئۇ بالىنىڭ شورۇشى بىلەن ئۇ ئايالنىڭ كۆكسىدىن سۈ چىققان بولسا، ئۇ ئايالنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

4) بىر كىشى نامازدا تۇرغان بىر ئادەمنىڭ كەينىدىن كېلىپ ئىتتىرگەن شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەم ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئۈچ قەدەمچە مېڭىپ كەتكەن بولسا، ئىتتىرىلگەن ئۇ ئادەمنىڭ

نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

5) بىر ئايال ناماز ئوقۇۋاتقان بىر ئەرنى سۆيگەن، لېكىن ئۇ ئەردە ھېچبىر شەھۋەت تۇيغۇسى سېزىلمىگەن بولسا، ئۇ ئەرنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

6) ناماز ئوقۇۋاتقان ئادەم قولى ياكى بېشى بىلەن بىرسىگە سالام قايتۇرغان بولسا، ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلمايدۇ.

7) بىر ئادەم نامازنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ سەللىسىنى كەيگەن ياكى بىر قولى بىلەن ئۇ سەللىنى بېشىدىن ئېلىپ يەرگە قويغان ياكى سەللىسىنى تۈزەتكەن ياكى ئايال كىشى ياغلىقىنى تۈزەتكەن بولسا، بۇ ئىشلار بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

8) نامازدىكى ئادەم بەدىنىنى ھەر قېتىمدا قولىنى كۆتىرىپ بىر قېتىم ياكى ئارقىمۇ ـ ئارقا ئىككى قېتىم قاشلىغان بولسا، نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

9) بىر ئادەم نامازدا تۇرۇپ دىلىدا بىر نەرسىنى ئويلىغان لېكىن ئۇنى ئىش ھەرىكەتلىرى بىلەن ئىپادىلىمىگەن بولسا، ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

10) نامازنىڭ ئىچىدىكى ئادەم ئالدىدىكى كىتابقا قارىغان ئۇنىڭدىن بىر نەرسە چۈشەنگەن بولسا، نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

11) بىر ئادەم نامازدا ئوقۇيدىغان ئايەتلەرنى قۇرئانغا قاراپ ياكى مېھرابقا قاراپ ئوقۇغان بولسا، ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ كۆزقارىشىچە ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ ئىمام ئەبۇيۈسۈف ۋە ئىمام مۇھەممەدنىڭ كۆزقارىشىچە بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

12) نامازدا مېڭىش. ئەگەر ئارقىمۇـ ئارقا بولماي ئەكسىچە بىر قەدەم مېڭىپ بىر ئاز تۇختاپ، يەنە بىر قەدەم مېڭىپ، بىر ئاز توختاپ مېڭىش بىلەن بولغان ۋە ماڭغۇچى مەسجىدتىن چىقىپ كەتمىگەنلا بولسا، مېڭىش نامازنى بۇزمايدۇ.

13) ماڭغۇچى بىر قەدەم مېڭىپ بىر ئاز تۇختاپ يەنە بىر قەدەم مېڭىپ بىر ئاز توختاپ ماڭغان بولسىمۇ، لېكىن مەسجىدتىن چىقىپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ.

14)ئەگەر ئۇ ئادەم قىبلە تەرەپكە ئارقىسىنى قىلغان بولسا، مەيلى ئازراق ماڭسۇن ياكى كۆپ ماڭسۇن ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

3. يەپ ئىچىش.

1) نامازدا تۇرۇپ كۈنجۈت چوڭلۇقتىكى بىر نەرسىنى يىگەنگە ياكى بىر تېمىم يامغۇر سۈيىنى ياكى تاھارەت سۈيىدىن قالغان سۇنى ئىچكەنگە ئوخشاش ئاز بولسىمۇ بىر نەرسە يېيىش ياكى ئىچىش نامازنى بۇزىدۇ.

2) چىش ئارىلىقىدىكى نەرسىلەر ئەگەر نوقۇت مىقداردەك بولسا، ئۇنى يۇتۇش نامازنى بۇزىدۇ.

3) ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئېغىزىدا، ئەگەر يىگەن تاماقنىڭ ئەسىرى ياكى ئىچكەن شىرىن نەرسىنىڭ تەمى بولسا، ئېغىزىنى سۇ بىلەن چايقىۋېتىش مۇستەھەپتۇر.

4. نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بىرنى قىلماسلىق. نامازنىڭ پەرزلىرىدىن رۇكۇ ۋە سەجدىگە ئوخشاش بىرەر پەرزنى قىلماسلىق بىلەن ناماز بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

5. تاھارەتسىزلىك. نامازنىڭ بارلىق پەرزلىرى ئادا قىلىنىپ بولۇشتىن ئىلگىرى تاھارەتنى قەستەن سۇندۇرۋېتىش نامازنى بۇزىدۇ. ئەمما قەستەن ئەمەس سەھۋەنلىك بىلەن تاھارتى

سۇنۇپ كەتكەن بولسا، ناماز بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

6.نامازدا يىپىشقا تېگىشلىك بولغان يەرلەرنى نامازدا تۇرۇپ ئېچىش.

7.ئىسلامدىن يېنىۋېلىش.

8.نىجىس نەرسىنىڭ يۇقۇپ قىلىشى.

9. قىبلىدىن يۈز ئۆرۈش. ناماز ئوقۇۋاتقان ئادەم كۆكرىكىنى ئۆزرىسىز قىبلە تەرەپتىن باشقا تەرەپكە بۇرىغان بولسا ، ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

10. نامازنىڭ ۋاقتىنىڭ چىقىپ كېتىشى. مەسىلەن: بامدات نامىزىدا كۈن چىقىپ قالغانغا ، ئىككى ھېيت نامىزىدا كۈن ئېگىلىپ كەتكەنگە ۋە جۈمە نامىزىدا ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرىپ قالغىنىغا ئوخشاش ناماز ئوقۇپ تۇرغاندا ئۇ ناماز ۋاقتىنىڭ چىقىپ كېتىشى بىلەن ناماز بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

11.نامازدا تۇرۇپ باشقىسىغا بويسۇنۇش.

12. نىيەتنى ئۆزگەرتىش بىلەن تەكبىر ئېيتىش. ئوقۇۋاتقان نامازدىن باشقا نامازغا ئالمىشىش نىيىتى بىلەن ئالماشماقچى بولغان نامازغا قۇلاق قېقىپ كىرىش ئۈچۈن تەكبىر ئېيتىش، ئىلگىركى نامازنى بۇزىۋىتىدۇ.

13.ئايەتلەرنى خاتا ئوقۇپ قىلىش.

1) بۇ مەسىلىدىكى ئاساسىي قائىدە، ئايەتلەرنى خاتا ئوقۇغان ئادەم ئۇ ئايەتلەرنى، ئەگەر بىر كىشى ئۇ ئايەتلەردىن چىققان مەنالارنى ھەق دەپ قارىسا، ئۇ كىشى كاپىر بولۇپ كېتىدىغان دەرىجىدە مەنا بېرىدىغان شەكىلدە ئۆزگەرتىپ ئوقۇغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ ئايەتلەرنى بۇ شەكىلدە ئۆزگەرتىپ ئوقۇشىنىڭ سەۋەبى مەيلى ئايەتلەرنى توغرا ئوقۇيالمىغانلىقتىكى خاتالىق سەۋەبىدىن بولسۇن ياكى باشقا بىر سەۋەبتىن بولسۇن ئۇ ئادەمنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. چۈنكى ئۇ ئادەم ئايەتنى قەستەن شۇنداق ئۆزگەرتىپ ئوقۇغان بولسا، كاپىر بولۇپ كېتەتتى. ئۇنداق ئىكەن خاتالىشىپ ئايەتلەرنى شۇنداق ئۆزگەرتىپ ئوقۇش، نامازدا تۇرۇپ كاپىرلارنىڭ گەپلىرىنى سۆزلىگەنلىك ھېساپلىنىدۇ. نامازدا تۇرۇپ كاپىرلارنىڭ گەپلىرىنى سۆزلەش ئەلۋەتتە نامازنى بۇزىدۇ.

2) ئايەتلەرنىڭ ئاستى- ئۈستىگە قويۇلغان ھەرىكەتلىرىنى خاتا ئوقۇپ قىلىش. ئايەتلەرنىڭ ئاستى- ئۈستىگە قويۇلغان ھەرىكەتلىرىنى ئەگەر ھەرىكەتلىرى خاتا ئوقۇلغان ئۇ ئايەتلەردىن چىقىدىغان مەنالارنى ھەق دەپ قارىغان كىشى كاپىر بولۇپ كېتىدىغان دەرىجىدە ئۆزگەرتىۋاتىدىغان شەكىلدە خاتا ئوقۇپ قالغان بولسىمۇ ناماز بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى كۆپ ساندىكى كىشىلەر ئايەتلەرنىڭ ئاستى - ئۈستىگە قويۇلغان ھەرىكەتلىرىنىڭ قايسىسىنىڭ قانداق قايسىسىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقىنى بىلەلمەيدۇ. ئۇلارغا، سىلەر بۇ ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسىنى توغرا بىر شەكىلدە ئوقۇڭلار، دەپ تەكلىپ قويۇش، ئۇلارنى قىيىن بىر ھالەتكە سېلىپ قويۇش ھېساپلىنىدۇ.

3) ئايەتلەردە توختايدىغان يەردە توختىماسلىق ۋە ئۇلارنى باشلايدىغان يەردىن باشلىماسلىق، ھەرقانداق ۋاقىتتا نامازنى بۇزمايدۇ. ئەگەر بىر ئادەم ئايەتلەرنىڭ توختايدىغان يېرىدە توختىمىغان ھالدا قۇرئاننىڭ ھەممىسىنى ئوقۇغان بولسىمۇ نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

4) ئايەتلەرنى، ئۇلارنىڭ ھەرىپلىرىنى ئالماشتۇرۇپ ئوقۇش. بۇ ھالەتتە ئەگەر ئالماشتۇرۇلۇپ

ئوقۇلغان سۆز، قۇرئاننىڭ ئىچىدە بار سۆز بولغان ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئايەتنىڭ مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتمەيدىغان بولسا، نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئەگەر ھەرىپلەر ئالماشتۇرۇلۇپ ئوقۇلغاندا، ھەرىپلەر ئالماشقاندىن كېيىن ئوقۇلغان ئىككىنچى سۆز قۇرئاننىڭ ئىچىدە يوق سۆز بولسىمۇ، لېكىن ئەسلىدىكى ئايەتنىڭ مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتمىگەنلا بولسا، ئىمام ئەبۇھەنىفە بىلەن ئىمام مۇھەممەدنىڭ كۆزقارىشىچە ناماز بۇزۇلمايدۇ. ئەمما ئىمام ئەبۇيۈسۈفنىڭ كۆزقارىشىچە ناماز بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

5) ئايەتكە بىر سۆز قوشۇپ ئوقۇش. ئەگەر ئايەتكە قوشۇپ ئوقۇلغان سۆز قۇرئاننىڭ ئىچىدە بار سۆز بولغان ۋە ئۇ سۆزنىڭ قوشۇلۇپ ئوقۇلىشى بىلەن ئايەتنىڭ مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتكەن بولسا، ئىمام ئەبۇيۇسۇپنىڭ كۆزقارىشىچە ناماز بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئەگەر ئۇ سۆز ھەم قۇرئاننىڭ ئىچىدە يوق، ھەم ئايەتنىڭ مەنىسىنى ئۆزگەرتىۋېتىدىغان سۆز بولسا، ئۈچ ئىمامنىڭ كۆزقارىشىچە ناماز بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

6) بىر سۆزدىن بىرەر ھەرىپنى تاشلىۋېتىپ ئوقۇش. ئەگەر بىرەر ھەرىپ تاشلىۋېتىلىپ ئوقۇلغاندا ئايەتنىڭ مەنىسى ئۆزگىرىپ كېتىدىغان ئىش بولسا، ئىمام ئەبۇھەنىفە بىلەن ئىمام مۇھەممەدنىڭ كۆزقارىشىچە ناماز بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. ئەگەر ھەرىپنىڭ تاشلىنىپ كېتىشى بىلەن ئايەتنىڭ مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتمەيدىغان بولسا، ناماز ئۈچ ئىمامنىڭ بىردەك كۆزقارىشى بويىچە بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

ئايەتلەرنى ھەرىپلەرنى ئۆز جايىدا چىقارماي ئوقۇشنىڭ ھۆكۈملىرى

1. ئۇ ئادەمنىڭ ئىمام بولۇشى توغرا ئەمەستۇر.

2. ئۇ ئادەم داۋاملىق تىلىنى تۈزۈتىشكە ۋە ئايەتلەرنى، ھەرىپلەرنى جايىدىن چىقىرىپ ئوقۇشقا تىرىششى لازىم.

3. ئەگەر ئۇ ئادەم ، ئايەتلەرنى توغرا ئوقۇيدىغان بىر كىشىگە ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇشقا شارائىتى بار ئادەم بولسا، ئۇنىڭ نامازنى يالغۇز ئوقۇشى توغرا ئەمەستۇر.

4. ئەگەر ئۇ ئادەم، ئايەتلەرنى توغرا ئوقۇيدىغان بىر كىشىگە ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇشقا شارائىتى يار بەرمەيدىغان ئادەم بولسا، تىلىنى تۈزۈتىشكە ۋە ئايەتلەرنى ھەرىپلەرنى جايىدىن چىقىرىپ ئوقۇشقا قىلغان تىرىشچانلىقىنى بوشاشتۇرمىغان ھالدا، نامازنى يالغۇز ئوقۇسىمۇ بولىدۇ.

نامازدا دىققەت قىلىدىغان موھىم نوقتىلار

1ـ نامازنى باشلىغىنىڭىزدا ئۇنىڭ ئەدەپ ـ ئەركانلىرىغا ۋە شەرتلىرىگە رىئايە قىلىش يۈزىسىدىن ھېچقانداق سۆز قىلماسلىقىڭىز، ئوڭ ـ سولغا قارىماسلىقىڭىز، ئەزالىرىڭىزنى ۋە بەدىنىڭىزنى قالايمىقان ھەرىكەتلەندۈرمەسلىكىڭىز كېرەك. چۈنكى ئەگەر سىز نامازدا سۆز قىلسىڭىز ياكى نامازدىن بولمىغان بىر ئىش بىلەن مەشغۇل بولسىڭىز ياكى بولمىغاندا نامازنىڭ شەرتلىرىدىن بىردە ـ بىر شەرتنى تەرك قىلسىڭىز نامىزىڭىز بىكار بولىدۇ ۋە سىزنىڭ ئۇ نامازنى شەرتلىرىنى تەلتۆكۈس ئورۇندىغان ھالدا قايتىدىن ئوقۇشىڭىز ۋاجىب بولىدۇ.

2ـ نامازنى باشلىغاندىن كېيىن نامازدا كۆزىڭىزنى ئۇستۇن تەرەپكە قاراتمىغىنىڭىزدەك، كۆزىڭىزنى يۇمۇۋالمايسىز. ئەكسىچە كۆزلىرىڭىز ئۇچۇق بولسۇن. ئەگەر سىز قىيامدا بولسىڭىز

سەجدە قىلىدىغان يېرىگىزگە قاراڭ، رۇكۇدا بولسىڭىز پۇتىڭىزنىڭ ئۇچچىغا قاراڭ، تەشەھھۇدتا ئولتۇرغىنىڭىزدا بولسا شاھادەت بىلەن تەڭ ئۇستىگە كۆتىرىدىغان ئوڭ قولىڭىزنىڭ ئىشارەت بارمىقىغا قاراڭ.

3ـ كەش ياكى ئاياغ بىلەن ناماز ئوقۇشىڭىز جائىزدۇر لېكىن نامازغا تۇرۇشتىن بۇرۇن ئايىغىڭىزنى قېقىپ ئۇنىڭ تاپىنىغا قاراپ، ئەگەر بىر ھۆللۈك ياكى نىجاسەت كۆرسىڭىز ئۇنى تۇپىغا سۈرتىۋاتقاندىن كېيىن نامازغا تۇرۇشىڭىز لازىم. بىتىگگە ياكى كەش بىلەن ناماز ئوقۇش (ئەينى زاماندا) يەھۇدىلارغا ئوخشىماسلىق ئۈچۈن نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ بىرى ئىدى. زېمىننىڭ ھەممىسى پاك ۋە مەسجىدتۇر. شۇڭا مازارلىقتىن باشقا قانداق يەردە نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەن بولسا شۇ يەردە نامىزىڭىزنى ئوقۇڭ. ئەمما كىمكى قەبرىستانلىقتا ناماز ئوقۇسا باتىل بولىدۇ.

4ـ ئىنسانلار غۇسلى قىلىدىغان يەردە ناماز ئوقۇش جائىز بولمايدۇ.

5ـ ناماز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ خۇزۇ خۇشۇسىنى بۇزىدىغان پىكىرلەرگە چۆمۈپ كېتىش جائىز ئەمەس. ئەكسىچە ئۇنىڭ دىلى ئاللاھنى ياد قىلىش بىلەن مەشغۇل بولىشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئاۋات بولىشى كېرەك.

6ـ بەش ۋاخ نامازلارنىڭ پەرزلىرىنىلا ئوقۇش كۇپايە قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بەش ۋاخ ناماز، ئۇلارنىڭ پەرزلىرىدۇر. بۇ پەرزلەرنى بارلىق شەرتلىرىگە ۋە جىمى قائىدە تەرتىبلىرىگە تولۇق رىئايە قىلغان ھالدا، كامىل ئادا قىلغان كىشى ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلغان بولىدۇ. ئەمما ئىنسان بەربىر كەمچىلىكلەردىن، خاتالىقلاردىن ۋە نۇقسانلاردىن خالىي بولالمايدۇ. بۇ سەۋەبتىن ھېچكىم نامازلىرىنى ئاللاھ تائالا تەلەب قىلغان رەۋىشتە تولۇق ئادا قىلدىم دەپ ئېيتالمايدۇ. شۇڭا بەش ۋاخ نامازنى سۈننەتلىرى بىلەن قوشۇپ ئوقۇشقا زور ئېھتىياجلىقمىز. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى، پەرزلەردىكى كەمچىلىكلەر ۋە نوقسانلارنى تولۇقلايدۇ ۋە ئايرىم ساۋابقا ئېرىشتۈرىدۇ.

ئالتىنچى باپ. نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش

نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

ئىسلام دىنى بىرلىك ۋە باراۋەرلىك دىنى بولۇپ، ئاللاھ تائالانى بىر دەپ تونۇشقا، سۆزى بىردەك بولۇشقا ۋە ئاللاھنىڭ مۇستەھكەم ئارغامچىسى (ئاللاھنىڭ دىنى) غا مەھكەم يېپىشىشقا چاقىرىدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى بىر ـ بىرلىرى بىلەن تونۇشۇپ دوسلۇق ئورنىتىشنى، بىر ـ بىرىگە نەسىھەت قىلىشنى، بىر ـ بىرى بىلەن مۇناسىۋەت باغلاشنى، بىر ـ بىرىگە توغرىنى ۋە چىداملىق بولۇشنى تەۋسىيە قىلىشى ئۈچۈن مۇسۇلمانلارنى مەسجىدلەردە ناماز ئوقۇش ئۈچۈن يىغىلىشقا چاقىرىدۇ.

ئەرلەرنىڭ نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشى ۋاجىپتۇر دېگەن قاراش ئەڭ توغرا قاراشتۇر ۋە بىرەر ئۆزرىسى يوق تۇرۇپ نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇمىغان ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنى يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە پەزىلەتلىك قىلىشى بولسا، جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا تەرغىب قىلىش ۋە ئۇنىڭغا

بېرىلگەن ئەھمىيەتنى كۆرستىدۇ. تۆۋەندە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامدىن جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا نەقىل قىلىنغان ھەدىسلەرنىڭ بىر قىسمىنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز.

1649/928 – أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((تفضلُ صلاة (الجمع) صلاةَ أحدِكم وَحْدَهُ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ جُزْءًا))* الترمذي (216) وهو في البخاري (646) مسلم (649) 246

1649/928 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: شۈبھىسىزكى، جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابى، يالغۇز ئوقۇلغان نامازنىڭ ساۋابىدىن يىگىرمە بەش ھەسسە ئارتۇق. (تىرمىزى: 216، بۇخارى: 646)

1651/930 – وعنه رفعه: ((صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَمَاعَةٍ تضعفُ عَلَى صَلَاتِهِ فِي بَيْتِهِ وَفِي سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ ضِعْفًا، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ، لَمْ يَخْطُ خطْوَةً إِلَّا رُفِعَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ وَحُطت عَنْهُ خَطِيئَةٌ فَإِذَا صَلَّى لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ فِي مُصَلَّاهُ: اللهمَّ صَلِّ عَلَيْهِ، اللهمَّ ارْحَمْهُ، وَلَا يَزَالُ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاةٍ مَا انْتَظَرَ الصَّلَاةَ))* البخاري (647)، مسلم (649)

1651/930 ـ ئەبۇ سالىھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ئەبۇ ھۇرەيرەدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: بىر ئادەمنىڭ جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامىزى، ئۆيىدە ۋە بازاردا ئوقۇغان نامىزىدىن يىگىرمە بەش ھەسسە ئارتۇق. بۇنىڭ سەۋەبى، ئۇ كىشى تاھارەتنى كامىل ئېلىپ، پەقەت نامازغا چىقىش ئۈچۈن مەسجىد تەرەپكە ماڭسا، ئۇنىڭ باسقان ھەر بىر قەدىمى ئۈچۈن بىردىن دەرىجىسى كۆتۈرۈلۈپ، بىردىن گۇناھى ئۆچۈرۈلىدۇ. ئۇ مەسجىدكە كىرىپ، ناماز ئوقۇپ بولغىچە، پۈتۈن پەرىشتىلەر ئۇ ئادەم ئۈچۈن: ”ئى الله! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئى الله! ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغىن ! “ دەپ دۇئا قىلىپ تۇرىدۇ. كىمكى نامازنىڭ ۋاقتىغا ئىنتىزار بولۇپ تۇرسا، ئۇنىڭغا نامازنىڭ ئىچىدە تۇرغاندەك ساۋاب بېرىلىدۇ. (بۇخارى: 647)

1652/931 – وفي رواية: ((فإذا دخل المسجدَ، كان فِي الصَلَاةِ مَا كانت الصَّلَاةُ تَحْبِسُهُ))*

1652/931 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: نامازنى ساقلاپ تۇرغان كىشىگە نامازدا تۇرغاندەك ساۋاب بولىدۇ، دېگەن. (بۇخارى: 659)

1653/932 – وزاد: ((اللهمَّ اغْفِرْ لَهُ اللهمَّ تُبْ عَلَيْهِ مَا لَمْ يُؤْذِ فِيهِ أو يُحْدِثْ))* البخاري (2119)، مسلم (649)، أبو داود (559)

1653/932 ـ مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق كەلگەن: ئۇ كىشى مەسجىدنىڭ ئىچىدە باشقىلارغا ئەزىيەت بەرمىسە ۋە تاھارىتى سۇنۇپ كەتمىسىلا، پەرىشتىلەر: ”ئى الله! ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغىن، ئۇنى كەچۈرگىن، تەۋبىسىنى قوبۇل قىلغىن! “ دەپ دۇئا قىلىپ تۇرىدۇ. (مۇسلىم: 649)

1654/933 – وزاد فى الموطأ قال: فَإِنْ قَامَ مِنْ مُصَلَّاهُ وجَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ لَمْ يَزَلْ فِي صَلَاةٍ حَتَّى يُصَلِّيها* مالك

1654/933 ـ مۇۋەتتادا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكى قوشۇپ رىۋايەت قىلىنغان: ئەگەر ئۇ ناماز ئوقۇغان يېرىدىن تۇرۇپ كېتىپ، مەسجىدنىڭ ئىچىدە يەنە بىر نامازنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرسا، شۇ نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ ئۇنى ئوقىغىچە بولغان ئارىلىقتا ئۆتكەن ۋاقتىغا نامازنىڭ ئىچىدە تۇرغاندەك ساۋاب بېرىلىدۇ. (مالىك: 385)

1657/935 – ابْنُ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا– رفعه: ((صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً))* البخاري (645)، مسلم (650)، الترمذي (215)، النسائي 103/2، مالك 126/1 (322)

1657/935 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: جامائەت بىلەن ئوقۇغان ناماز يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن يىگىرمە يەتتە دەرىجە ئەۋزەل. (مۇسلىم: 650)

1659/936 – أبو الدَّرْدَاءِ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ، وَلَا بَدْوٍ، ولَا تُقَامُ فِيهِمُ الصَّلَاةُ إِلَّا قَدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ، فَعَلَيْكَ بِالْجَمَاعَةِ، فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذِّئْبُ من الغنم الْقَاصِيَةَ)). قَالَ السَّائِبُ: يَعْنِي بِالْجَمَاعَةِ: الصَّلَاةَ فِي الْجَمَاعَةِ. زاد رزين: ((وإن ذئبَ الإنسانِ الشيطانُ، وإذا خلا به أكله)* أبو داود (547)، النسائي 107/2

1659/936 ـ ئەبۇ دەردا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: مەيلى شەھەر ياكى يېزا بولسۇن، ئۈچ ئادەم بار يەردە جامائەت نامىزى ئادا قىلىنمايدىكەن، شەيتان چوقۇم ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشتىن ئايرىلما. چۈنكى پادىدىن ئايرىلىپ قالغان يالغۇز قوينى بۆرە يەيدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. (ئەبۇ داۋۇد: 547)

1661/938 – عثمانُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((من صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ، وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ كُلَّهُ))* مسلم (656)، مالك 126/1

1661/938 ـ ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: كىمكى خۇپتەننى جامائەت بىلەن ئوقۇسا، كېچىنىڭ يېرىمىنى ناماز بىلەن ئۆتكۈزگەندەك ساۋاب ئالىدۇ. كىمكى بامداتنى جامائەت بىلەن ئادا قىلسا، كېچىچە ئۇخلىماي ناماز ئوقۇغاندەك ساۋاب ئالىدۇ. (مۇسلىم: 656، ئەبۇ داۋۇد: 555)

939/ 1665 – أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– صَلَّى بِنَا النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا الصُّبْحَ فلمَّا سلَّم قَالَ: ((أَشَاهِدٌ فُلَانٌ)) قَالُوا: لَا قَالَ: ((أَشَاهِدٌ فُلَانٌ)) قَالُوا: لَا. قَالَ: ((إِنَّ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ أَثْقَلُ الصَّلَوَاتِ عَلَى الْمُنَافِقِينَ وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا فِيهِمَا لَأَتَيْتُمُوهُا وَلَوْ حَبْوًا عَلَى

الرَّكَبِ وَإِنَّ الصَّفَّ الْأَوَّلَ عَلَى مِثْلِ صَفِّ الْمَلَائِكَةِ وَلَوْ عَلِمْتُمْ مَا فَضِيلَتُهُ لَأَبْتَدَرْتُمُوهُ، فإِنَّ صَلَاةَ الرَّجُلِ مَعَ الرَّجُلِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ وَحْدَهُ، صَلَاتُهُ مَعَ الرَّجُلَيْنِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ مَعَ الرَّجُلِ وَمَا كَثُرَ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَى اللهِ))* أبو داود (554)، النسائي 104/2- 105

939/ 1665 ـ ئۇبەي ئىبنى كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە بامدات نامىزىنى ئوقۇپ بەرگەندىن كېيىن: پالانچى كەلدىمۇ؟ دەپ سورىدى. بىز: ياق، كەلمىدى، ـ دېدۇق. ئۇ: پالانى كەلدىمۇ؟ دەپ سورىدى، بىز: ياق، دېدۇق. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ مۇنداق دېدى: بۇ ئىككى ناماز مۇناپىقلارغا ھەقىقەتەن ئەڭ ئېغىر كېلىدىغان نامازلاردۇر. سىلەر بۇ ئىككى نامازنىڭ پەزىلىتىنى بىلگەن بولساڭلار، ئەلۋەتتە تىزىڭلار بىلەن ئۈمىلەپ بولسىمۇ كېلەتتىڭلار. جامائەتنىڭ بىرىنچى سېپى پەرىشتىلەرنىڭ سېپىگە ئوخشاش ئۇلۇغكى، ئۇنىڭ پەزىلىتىنى بىلەلىگەن بولساڭلار، ئۇنىڭدا تۇرۇشقا ئالدىرىغان بولاتتىڭلار. كىشىنىڭ بىر ئادەم بىلەن ئوقۇغان نامىزىنىڭ ساۋابى، يالغۇز ئوقۇغانىنىڭكىدىن ئارتۇق؛ ئۇنىڭ ئىككى ئادەم بىلەن ئوقۇغان نامىزىنىڭ پەزىلىتى، بىر ئادەم بىلەن ئوقۇغانىنىڭكىدىن ئارتۇقتۇر. ناماز قانچىكى كۆپ كىشى بىلەن ئادا قىلىنسا، الله تائالاغا شۇنچە سۆيۈملۈك بولىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 554)

940 /1666 – أَنَسُ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مَنْ صَلَّى أَرْبَعِينَ يَوْمًا فِي جَمَاعَةٍ لم تفته التَّكْبِيرَةُ الْأُولَى كَتَبَ الله لَهُ بَرَاءَتَينِ بَرَاءَةٍ مِنَ النَّارِ وَبَرَاءَةٍ مِنَ النِّفَاقِ))* الترمذي (241)

940 /1666 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: كىمكى الله تائالا ئۈچۈن بىرىنچى تەكبىرگە ئۈلگۈرۈپ جامائەت بىلەن 40 كۈن ناماز ئوقۇسا، ئۇ بەندىنىڭ ئىككى نەرسىدىن قۇتۇلۇپ قېلىشى پۈتۈلىدۇ. بىرىنچىسى، دوزاختىن؛ ئىككىنچىسى، مۇناپىقلىقتىن. (تىرمىزى: 241)

1672/943 – أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((الْأَبْعَدُ فَالْأَبْعَدُ مِنَ الْمَسْجِدِ أَعْظَمُ أَجْرًا))* أبو داود (556)، ابن ماجه (782)

1672/943 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەسجىدكە ئەڭ يىراقتىن كەلگەن كىشىنىڭ ئەجرى ئەڭ كاتتا بولىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 556)

1676/946 – بُرَيْدَةُ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((بَشِّرِ الْمَشَّائِينَ فِي الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ))* أبو داود (561)، الترمذي (223)

1676/946 ـ بۇرەيدە ئەسلەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قاراڭغۇدىمۇ مەسجىدلەرگە بارىدىغانلارغا قىيامەت كۈنى تولۇق نۇر بېرىلىدىغانلىقى بىلەن بېشارەت بېرىڭلار. (تىرمىزى: 223)

1677/947 – أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((مُنْتَظِرُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ كَفَارِسٍ

اشْتَدَّ بِهِ فَرَسُهُ فِي سَبِيلِ الله عَلَى كَشْحِهِ، وَهُوَ فِي الرِّبَاطِ الْأَكْبَرِ))* لأحمدَ، ((الأوسطِ))*

1677/947 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر نامازدىن كېيىن، ئىككىنچى بىر نامازنىڭ ۋاقتىغا ئىنتىزار بولۇپ تۇرغۇچى كىشىنىڭ مىسالى، ئېتىنى الله يولىدا كۈچىنىڭ بېرىچە چاپتۇرۇپ جىهاد قىلغان مۇجاھىدقا ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇ كىشى تاھارىتىنى سۇندۇرىۋەتمىگەن ياكى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمىگەنلا بولسا، اللەنىڭ پەرىشتىلىرى ئۇنىڭغا الله تائالادىن رەھمەت تىلەپ تۇرىدۇ. ئۇ كىشى يەنە كاتتا رىبات (رىبات دېگەن الله يولىدا جىهاد قىلىش ئۈچۈن ئالدىنقى سەپتىن ئايرىلماي داۋاملىق تەييارلىق ھالەتتە تۇرۇش ـ دېمەكتۇر. دېمەككى، يۇقىرىقى ئەمەللەرنىڭ ساۋابى رىباتنىڭ ساۋابى بىلەن ئوخشاش.) ئۈستىدە بولىدۇ. (ئەھمەد: 8411؛ ئەلئەۋسەت)

1678/948 – وعنه رفعه: ((مَا تَوَطَّنَ رَجُلٌ مُسْلِمٌ الْمَسَاجِدَ لِلصَّلَاه وَالذِّكْرِ، إِلَّا تَبَشْبَشَ الله لَهُ كَمَا يَتَبَشْبَشُ أَهْلُ الْغَائِبِ لِغَائِبِهِمْ إِذَا قَدِمَ عَلَيْهِمْ))* ابن ماجه (800)

1678/948 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇسۇلمان كىشى مەسجىدلەرنى ناماز ئوقۇش ۋە زىكرى ئېيتىش ئۈچۈن ماكان تۇتسا (يەنى داۋاملىق مەسجىدتە ناماز ئوقۇسا)، بىر ئائىلىدىن يوقاپ كەتكەن كىشى ئائىلىسىگە قايتىپ كەلگەندە، ئائىلىسى خۇشاللىقىدىن خۇرسەن بولغاندەك، الله تائالامۇ ئۇ بەندىسى ئۈچۈن خۇرسەن بولىدۇ. (ئىبنى ماجە: 800)

1680/950 – أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: أَتَى رسولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ أَعْمَى، فَقَالَ: يَا رَسُولَ الله، إِنَّهُ لَيْسَ لِي قَائِدٌ يَقُودُنِي إِلَى الْمَسْجِدِ، فَسَأَلَ أَنْ يُرَخِّصَ لَهُ فَرَخَّصَ لَهُ، فَلَمَّا وَلَّى دَعَاهُ، قَالَ: ((هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ؟)) قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: ((فَأَجِبْ))* مسلم (653)، النسائي 109/2

1680/950 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا بىر ئەما كېلىپ: ئى اللەنىڭ ئەلچىسى! مېنى مەسجىدكە يېتىلەپ ئاپىرىپ قويىدىغان ئادەم يوق، شۇڭا نامازنى ئۆيدە ئوقۇغان بولسام، دەپ رۇخسەت سورىغان ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلدى. ئۇ رۇخسەت ئېلىپ بولۇپ قايتىپ كېتىۋاتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى چاقىرىپ: نامازغا چىققان ئەزان ساڭا ئاڭلىنامدۇ؟ دەپ سورىۋىدى، ئۇ: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداقتا، ئەزانغا ئاۋاز قوشقىن (يەنى نامازغا كەلگىن)! دېدى. (مۇسلىم: 653)

ئى مۇسۇلمان! بۇ ھەدىسلەردىن جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ قانچىلىك ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. ئۇنداق بولغانىكەن نامازنى جائەت بىلەن ئوقۇڭكى، ھەرگىزمۇ جامائەتنى تەرك قىلماڭ. چۈنكى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش كورلەردىنمۇ ساقىت بولمايدۇ. شۇڭا جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش توغرىسىدا ئاللاھتىن قورقۇڭ ۋە نامازنى جامائەت بىلەن

ئوقۇشقا ئەھمىيەت بېرىش ۋە بىلىپ قويۇشكى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش كىسەل، قورقۇنچقا ئوخشاش جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا توسالغۇ بولىدىغان بىرەر ئۆزرە بولماستىن بالاغەتكە يەتكەن ئەقىللىق ئەرلەرنىڭ ھەممىسىگە ۋاجىب بولغىنىدەك، ئۇ ئىسلامدىكى چوڭ سۈننەتلەردىن بىرىدۇر.

ئاياللارنىڭ مەسجىدكە جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئۈچۈن كېلىشى جائىز بولۇپ، ئەرلەرنىڭ ئۇلارنىڭ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا بېرىشتىن چەكلىشى جائىز ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ئاياللارمۇ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كېلەتتى. ئەمما ئۇلارنىڭ بىرەر زىيان ـ زەخمەتكە يوقۇلۇپ قېلىشىدىن قورقسا، بۇنداق ئەھۋالدا ئاياللارنىڭ مەسجىدتە جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشىدىن ئۆيىدە ناماز ئوقۇشى ئەۋزەل. موھىمى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ دەۋرىگە كەلگەندە ئەينى ۋاقىتتىكى ساھابە ئاياللارنىڭ تەدرىجى ئازلاپ كېتىشى بىلەن ئاياللار تۈرلۈك پەرداز بويۇملىرى بولۇپمۇ ئەتىر، ئۇپا ـ ئەڭلىك دىگەندەك خۇشپۇراق بويۇملارنى ئىشلىتىشتىن خالى بولالمىغانلىقى ئۈچۈن ئاياللار بۇنداق ھالەتتە مەسجىدكە كېلىش ئۈچۈن چىقسا پىتنىگە سەۋەب بولۇپ قالىدىغانلىقى ئۈچۈن ئاياللارنىڭ مەسجىدكە ناماز ئوقۇش ئۈچۈن كېلىشى چەكلەنگەن. بىرى كىچىك بالا، يەنە بىرى ئايال كىشىدىن ئىبارەت ئىككى كىشى بولغان تەقدىردىمۇ جامائەتنىڭ پەزىلىتى ھاسىل بولىدۇ، ئەمما كىشىنىڭ سانى قانچىلىك جىق بولسا شۇنچە ياخشى.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئىسلام دىنىنىڭ ئەڭ چوڭ شۇئارلىرىدىن ۋە دىنى قېرىنداشلىقنى كۈچلەندۈرۈشنىڭ ئەڭ ياخشى يوللىرىدىن بىرى بولۇپ، ئۇنىڭدىن چوڭ بىلەن كىچىك، باي بىلەن گاداي، كاتتا بىلەن تۆۋەننىڭ ئۆتتۇرىسىدا ھېچقانداق بىر پەرق بولماستىن، ھەممە باراۋەر بىر سەپتە ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا تۇرىدۇ. ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ ئەڭ پەزىلەتلىكراقى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئەڭ تەقۋادار بولغانلاردۇر. جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازدا باي بىلەن پېقىر، پادىشاھ بىلەن قۇل ئوخشاشلا بىر سەپتە تۇرۇش ۋە ئۇستۇن بىر پەشتاقتا جۇغلىنىش ئارقىلىق ئادالەت، بىرلىك ـ باراۋەرلىك ۋە ئىتائەت نامايەن بولىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلار بۇنىڭ مەنىسىنى ۋە مېغىزىنى بىلەلىسە ئىدى، جامائەتنى قولدىن بەرمەيتتى، ئۇنىڭغا ئەھمىيەتسىزلىك بىلەن قارىمايتتى ۋە ئاللاھنىڭ ئۆيلىرى بولغان مەسجىدلەرنى مۇسۇلمانلار ئۆزلىرىنى تەركەتكەنلىكى ۋە ئۇنىڭدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئاللاھقا شكايەت قىلغۇدەك دەرىجىدە ھېچكىم بارمايدىغان بوش ھالدا تاشلاپ قويمايتتى.

جامائەتكە كەلمەسلىككە ئۆزرى بولالايدىغان سەۋەبلەر

تۆۋەندىكى ئىشلارنىڭ بىرى تېپىلغاندا جامائەتكە كەلمىسىمۇ بولىدۇ.

1. قاتتىق يامغۇر ياغقان ياكى قاتتىق سوغۇق بولغان ياكى قاتتىق قاراڭغۇ بولغان كېچىدە، ياكى شامال چىققان چاغدا ياكى يوللار بەك پاتقاق، لايلىق بولسىمۇ ناماز ئۆيدە ئوقۇلىدۇ.

1683/953 – ابْنُ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا–: إِنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ الْمُؤَذِّنَ إِذَا كَانَتْ لَيْلَةٌ بَارِدَةٌ، أَوْ ذَاتُ مَطَرٍ فِي السَّفَرِ، أَنْ يَقُولَ: ((أَلَا صَلُّوا فِي رِحَالِكُمْ))* البخاري (666)، مسلم (697)

1683/953 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ:

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سوغۇق كېچىدە ياكى يامغۇرلۇق كۈنلەردە سەپەرگە چىقسا، مۇئەززىنىنى: دىققەت، ھەممىڭلار نامازنى چۈشكەن يېرىڭلاردا (يەنى چېدىرىڭلاردا) ئوقۇڭلار!، دەپ جاكارلاشقا بۇيرۇيتتى. (مۇسلىم: 697)

1858/1068 - ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَالَ لِمُؤَذِّنِهِ فِي يَوْمٍ مَطِيرٍ وكان يوم جمعة: إِذَا قُلْت: أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله، فَلَا تَقُلْ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، قُلْ: صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ، فَكَأَنَّ النَّاسَ اسْتَنْكَرُوا، فَقَالَ: فَعَلَه مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي، إِنَّ الْجُمُعَةَ عَزْمَةٌ، وَإِنِّي كَرِهْتُ أَنْ أُخْرِجَكُمْ فَتَمْشُونَ فِي الطِّينِ، وَالدحض، والزلل* البخاري (901)، مسلم (699)، أبو داود (1066)

1858/1068 ـ مۇھەممەد ئىبنى سىرىنىنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ ئىبنى ھارىستىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما يامغۇرلۇق بىر جۈمە كۈنى ئۆزىنىڭ مۇئەززىنىگە: ئەشھەدۇئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ، دەپ بولغاندىن كېيىن: ھەييە ئەلەسسالاھ (نامازغا كېلىڭلار)، دېمەي: نامازنى ئۆيۈڭلاردا ئوقۇڭلار، دېگىن! دېدى. بۇنى توغرا تاپمىغان جامائەت ئېتىراز بىلدۈردى. ئۇ: بۇ ئىشنى مەندىنمۇ خەيرلىكرەك بىرى قىلغاندى. جۈمە نامىزى (جامائەت بىلەن ئوقۇش) پەرز بولغان بىر ئىبادەتتۇر. ئەمما مەن سىلەرنىڭ پاتقاق ۋە يامغۇردا ئەزىيەت تارتىپ يۈرۈشۈڭلارنى خالىمىدىم، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1066)

2. بىر ئادەم ئەگەر جامائەتكە چىقسا، زالىملەردىن ئۆزىگە ياكى مال مۈلكىگە بىرەر زىيانلىق كېلىشىدىن ئەندىشە قىلسا، ئۇ ئادەم جامائەتكە چىقمىسىمۇ بولىدۇ شۇنىڭدەك يەنە جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا مال- مۈلكىنىڭ يوقاپ كېتىشىدىن ياكى يولۇچى بولسا ھەمراھلىرىنىڭ كېتىپ قېلىشىدىن ئەندىشە قىلسا، نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ.

3. ئولتۇرۇپ قالغانغا ياكى پۇتلىرى كېسىۋېتىلگەنگە ئوخشاش مەسجىدگە مېڭىپ كېلەلمەيدىغان كېسەل ئادەملەرمۇ جامائەتكە كەلمىسە بولىدۇ.

4. كۆڭۈل يېيىشكە تارتىپ تۇرۇدىغان تاماق ھازىر بولۇپ قالغاندا ياكى ئۇ ھالەت بىلەن جامائەتكە كەلسە، تەرتى قىستاپ قالىدىغان ئىش بولغان ياكى بىر گۇرۇپ كىشىلەر بىلەن دەرس مۇزاكىرە قىلىۋاتقان بولسا، جامائەتكە كەلمىسىمۇ بولىدۇ.

1639/925 – ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە «مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: تاماق تەييار بولغاندا ۋە چوڭ ـ كىچىك تەرەت قىستىغاندا، ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان، دېدى.» دېيىلگەن. (مۇسلىم: 560)

بۇ يەردە شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇكى، بىر ئادەم بىرەر ئۆزرى سەۋەبى بىلەن جامائەتكە كېلەلمىگەن، ئۇنىڭ نىيىتى ئۆزرىسى بولمىغاندا جامائەتكە كېلىش بولغان بولسا، ئۇ ئادەم ئاللاھ تائالانىڭ مەرھەمىتى بىلەن جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلىقنىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ.

7920/4778 ـ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إنما الأعمال بالنيات، وفي رواية بالنية، وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله، فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها، أو امرأة يتزوجها، فهجرته إلى ما هاجر إليه))* البخاري (6689)، مسلم (1907).

7920/4778 ـ ئەلقەمە ئىبنى ۋەققاس لەيسىدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەردە تۇرۇپ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئەمەل نىيەتكە باغلىق بولۇپ، كىشى پەقەت نىيەت قىلغىنىغا ئېرىشىدۇ. كىمكى الله ۋە اللەنىڭ رەسۇلىنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ھىجرەت قىلىدىكەن، كۆزلىگىنىگە ئېرىشىدۇ. قانداق بىر ئادەمنىڭ ھىجرىتى ئازغىنە دۇنياغا ئېرىشىش ياكى بىر ئايالغا ئۆيلىنىش بولسا، پەقەت شۇنىڭغىلا ئېرىشىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم. (تىرمىزى: 2201؛ بۇخارى: 1)

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئوقۇۋاتقان نامىزىنى بۇزۇش ۋە مەسجىدتىن ناماز ئوقۇماي چىقىپ كېتىشنىڭ ھۆكمى

بۇ ھەقتە ئالىملارنىڭ بىردەك قارىشى بويىچە، ئىمام سالام بېرىشتىن بۇرۇن نامازغا ئۈلگىرگەن ئادەم جامائەتنىڭ پەزىلىتىنى تاپقان ھېساپلىنىدۇ.

1)بىر ئادەم سۈننەت نامازنى ياكى ئوقۇشنى ئۆزىگە نەزىر قىلغان بىرەر نامازنى ياكى ئۆتىدىكى قازا نامازنى ئوقۇشقا باشلىغاندا ياكى ئوقىۋاتقاندا، ئىمام پەرز نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشقا باشلىغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ باشلىغان نامىزىنىڭ ئوقۇلۇپ بولغان قىسمى بىكار بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، پەرز نامازنى ئىمام بىلەن ئوقۇش ئۈچۈن، باشلىغان نامىزىنى بۇزمايدۇ.

2)بىر ئادەم بىر پەرز نامازنى يالغۇز ئوقۇشقا باشلىغاندىن كېيىن ئىمام شۇ پەرز نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇشقا باشلىغان بولسا، ئۇ ئادەم بىرىنچى رەكەتتە بولۇپ تېخى بىرىنچى رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلمىغان بولسا، ئۇ ئادەم پەرز نامازنى ئەڭ مۇكەممەل بىر شەكىلدە ئادا قىلىش ئۈچۈن ئۆرە تۇرۇپلا بىر تەرەپكە سالام بىرىپ نامىزىنى بۇزۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدۇ.

3) ئەگەر ئۇ ئادەم بىرىنچى رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بىرىنچى رەكەتنى ئوقۇپ بولغان بولسا، نامىزى ئىككى رەكەت بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا يەنە بىر رەكەتنى قوشۇپ ئوقۇپ نامازنى ئىككى رەكەت قىلغاندىن كېيىن سالام بېرىپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدۇ. بۇ، ئەگەر ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقان نامىزى ئەسىر ۋە خۇپتەن نامىزىغا ئوخشاش تۆت رەكەتلىك ناماز بولسا، ئەھۋال شۇنداق بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقان نامىزى بامدات ۋە شام نامىزىغا ئوخشاش ناماز بولسا، بىرىنچى رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بىرىنچى رەكەتنى ئوقۇپ بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا يەنە بىر رەكەتنى قوشۇپ ئولتۇرمايلا نامىزىنى بۇزۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدۇ.

4)پېشىن ياكى جۈمە نامىزىنىڭ تۆت رەكەت سۈننىتىنى ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا پەرزنى ئوقۇش ئۈچۈن تەكبىر چۈشۈرۈلگەن ياكى خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن ئىمام مۇنبەرگە چىققان بولسا، تۆت رەكەتلىك سۈننەتنىڭ ئۈچىنچى رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بولمىغانلا بولسا، ئىككى رەكەتنى ئوقۇپ بولۇپ سالام بېرىپ پېشىن نامازنىڭ پەرزىگە تۇرىدۇ ياكى ئەگەر جۈمە نامىزى بولسا، ئىمامنىڭ خۇتبىسىنى تىڭشايدۇ. پېشىن ياكى جۈمەنىڭ پەرزىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئۇ تۆت رەكەت سۈننەتنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ تۆت رەكەتلىك سۈننەتنىڭ ئۈچىنچى رەكتىنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بولغانلا بولسا، ئۇنى ئايەتلەرنى يەڭگىل قىلىپ ئوقۇپ تۆت رەكەت قىلىپ تولۇقلىۋاتىدۇ.

5) كىمكى مەسجىدكە كەلگەندە جامائەتنىڭ پەرز نامازغا تۇرغانلىقىنى كۆرسە، نامازنىڭ

ئالدىدا ئوقۇلىدىغان سۈننەتلەرنى ئوقۇپ ئولتۇرمايلا ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ نامازغا كىرىدۇ. لېكىن بامدات نامىزىدا ئەگەر بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇپ كىرگەندىن كېيىنمۇ جامائەتكە ئۈلگىرەلەيدىغان بولسا، ئىمام بامداتنىڭ پەرزىنى ئوقۇغىلى تۇرغان بولسىمۇ بامداتنىڭ سۈننىتىنى مەسجىدنىڭ تېشىدا ئوقۇپ كىرىپ ئاندىن ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇپ ئولتۇرسا، ئىمام بامداتنىڭ پەرزىنى ئوقۇپ بولىدىغان بولسا، سۈننەتنى ئوقۇپ ئولتۇرمايلا ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ پەرزنى ئوقۇيدۇ. پەرز نامازغا تۇرغاندا سۈننەتنى ئوقۇشقا رۇخسەت قىلىنغان ئىش پەقەت بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگىلا خاستۇر. چۈنكى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتى نامازلارنىڭ سۈننىتى ئىچىدە ئەڭ كۆپ تەكىتلەنگەن ۋە پەزىلىتى ئەڭ يۇقىرى سۈننەتتۇر.

6)مەلۇم بىر ناماز ئۈچۈن ئەزان ئوقۇلۇپ بولغاندىن ياكى ئۇ نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇ نامازنى ئوقۇماي مەسجىدتىن چىقىپ كېتىش هارامغا يېقىن مەكرۇهتۇر.

1737/991 – وعنه: قالَ أبو الشَّعْثَاءِ: كُنَّا قُعُودًا فِي الْمَسْجِدِ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ، فَأَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ، فَقَامَ رَجُلٌ يَمْشِي فَأَتْبَعَهُ أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– بَصَرَهُ حَتَّى خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: أَمَّا هَذَا فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* مسلم (655)، أبو داود (536)، الترمذي (204)، النسائي 29/2

1737/991 ـ ئەبۇ شەئسا رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ مۇنداق دېگەن: بىز مەسجىدتە ئەبۇ هۇرەيرە رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ بىلەن ئولتۇراتتۇق. مۇئەززىن ئەزان توۋلاۋاتقاندا، بىر ئادەم ئورنىدىن تۇرۇپ مەسجىدتىن چىقىپ كەتتى. ئەبۇ هۇرەيرە ئۇ ئادەمگە قاراپ تۇرۇپ: بۇ ئادەم ئەبۇلقاسىم سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەمنىڭ سۈننىتىگە خىلاپلىق قىلدى، دېدى. (مۇسلىم: 655)

ئىماملىققا ئەڭ لايىق ئادەم

سىلەر بىر جامائەت بولۇپ، نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇماقچى بولساڭلار يالغۇز ئەمەس بىرلىكتە ناماز ئوقۇشۇڭلارغا توغرا كېلىدۇ. شۇڭا سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن كىم ئاللاهنىڭ كىتابى قۇرئان كەرىمنى ياخشىراق ئوقۇيالىسا ئۇ ئالدىغا ئۆتۈپ سىلەرگە ئىمام بولىشى لازىم. ئەگەر قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشتا هەممىڭلار ئوخشاش بولساڭلار بۇ چاغدا ئىچىڭلاردىن كىم هەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ سۈننىتىنى بەكرەك بىلسە ۋە ياخشىراق چۈشەنسە شۇ كىشى ئالدىغا ئۆتۈپ ئىمام بولسۇن. ئەگەر ئىلىم ـ بىلىمدە ۋە چۈشەنچىدە ئوخشاش بولساڭلار، ئىچىڭلاردىن كىمنىڭ يېشى چوڭراق بولسا شۇ ئىمام بولسۇن. ئەمما مەسجىدلەردە ئىماملار مەلۇم بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار ئالدىغا ئۆتۈپ نامازنى ئوقۇپ بېرىدۇ، شۇڭا ياخشى ئىماملارنىڭ سايلىنىشى لازىم.

1685/955 – أبو مَسْعُودٍ البدري– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا– رفعه: ((يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ لِكِتَابِ الله، فَإِنْ كانوا في القراءة سَوَاءً، فَلْيَؤُمَّهُمْ أَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً، فَإِنْ كَانُوا فِي الْهِجْرَةِ سَوَاءً، فأقدمهم سِنًّا، وَلَا يؤمُ الرَّجُلُ فِي سُلْطَانِهِ، وَلَا يَجْلِسْ عَلَى تَكْرِمَتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ))* مسلم (673)

1685/955 ـ ئەۋس ئىبنى زەمئەج رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئابدۇللاھ ئىبنى

مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە قاراپ: جامائەتكە الله تائالانىڭ كىتابىنى ئەڭ ياخشى ئوقۇيدىغانلار ۋە ئوقۇشنى ئەڭ بۇرۇن ئۆگەنگەنلەر ئىمام بولسۇن. ئەگەر ئىككى كىشى قىرائەتتە تەڭ كېلىپ قالسا، بالدۇر ھىجرەت قىلغىنى ئىمام بولسۇن. ھىجرەت ۋاقتى ئوخشاش بولسا، ياشتا چوڭراقى ئىمام بولسۇن. بىر كىشىنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى يەردە (يەنى ساھىبخانىغا) ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز ئىمام بولماڭلار. شۇنداقلا بىرسىنىڭ ھۇقۇق دائىرىسىدىكى يەردە ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز ئىمام بولماڭلار ۋە ساھىبخانىنىڭ رۇخسىتىسىز ئۇنىڭغا خاس ئورۇندىمۇ ئولتۇرماڭلار. (مۇسلىم: 673)

1)پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىستە كەلگەن كىشىلەرگە، ئاللاھنىڭ كىتابىنى ياخشىراق ئوقىيالايدىغان ئادەم ئىمام بولسۇن دېگەن سۆزىدىن، ئاللاھ تائالانىڭ كىتابىدىكى يەنى قۇرئاندىكى ھۆكۈملەرنى ئەڭ ياخشى بىلىدىغان ئادەم ئىمام بولسۇن، دېگەنلىك كۆزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى ساھابىلەر قۇرئاننى ئوقۇش بىلەن ئۇنىڭغا قانداق ئەمەل قىلىشنىمۇ ئۆگىنەتتى.

2) ئادەملەر قۇرئاننىڭ ھۆكۈملىرىنى بىلىشتە ۋە ئۇنى ئوقۇشتا باراۋەر بولسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئەڭ تەقۋاسى ئىمام بولۇپ بېرىدۇ. چۈنكى، تەقۋا ئادەم شۈبھىلىك ئىشلاردىن ئەڭ يىراق تۇرىدىغان كىشىدۇر.

3) پەرز نامازلاردا قۇرئاننى ئەڭ ياخشى ئوقۇيالايدىغىنى ۋە دىننى ئەڭ ياخشى بىلىدىغىنى بولۇش شەرتى بىلەن ئاق - قارىنى پەرق ئېتەلەيدىغان كىچىك بالىنىڭ چوڭلارغا ئىمام بولىشى جائىزدۇر.

ئىمام بولۇشى دۇرۇس بولمايدىغان ئادەملەر

1)پاسىق ئادەمنىڭ ئىمام بولۇشى مەكرۇھتۇر. چۈنكى ئۇنداق ئادەم دىن ئىشلىرىغا ئەھمىيەت بەرمەيدۇ. ئۇ، نامازنىڭ بەزى شەرتلىرىنى كەم قىلىپ قويۇشى مۇمكىن.

2) بىر كىشى پاسىق بىر ئادەمنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشقا توغرا كېلىپ قېلىپ ناماز ئوقۇپ سالغان بولسا، ئۇ كىشىنىڭ نامىزى توغرا بولىدۇ. ساھابىلەر ۋە تابىئىنلەرمۇ ھەججاج ۋە ئۇنىڭدىن باشقا زالىملارنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇغان.

963/ 1697 – عُبَيْدُ الله بْنُ عَدِيّ قال لعُثْمَان– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– وَهُوَ مَحْصُورٌ: إِنَّكَ إِمَامُ العَامَّةِ، وَنَزَلَ بِكَ مَا نَرَى، وَيُصَلِّي لَنَا إِمَامُ فِتْنَةٍ، وَنَتَحَرَّجُ من الصَّلَاةُ معه، فقال: الصلاة أَحْسَنُ مَا يَعْمَلُ النَّاسُ، فَإِذَا أَحْسَنَ النَّاسُ فَأَحْسِنْ مَعَهُمْ، وَإِذَا أَسَاءُوا فَاجْتَنِبْ إِسَاءَتَهُمْ* البخاري (695)

963/ 1697 - ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئەدى ئىبنى خىياردىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇھاسىرىگە چۈشۈپ قالغان ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قېشىغا كىرىپ: سەن پۈتۈن ئۈممەتنىڭ ئىمامىسەن. ساڭا كەلگەن مۇسىبەتنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. بىزگە پىتنىنىڭ ئىمامى ناماز ئوقۇپ بېرىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇشتىن بەكمۇ سىقىلىپ كېتىۋاتىمىز، دېدى. ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ناماز ئىنساننىڭ ئەمەلىنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر. باشقىلار ياخشى ئىش قىلسا، سەنمۇ ئۇلارغا ئوخشاش ياخشى ئىش قىلغىن. ئۇلار يامان ئىش قىلسا، ئۇلارنىڭ يامانلىقىدىن يىراق تۇرغىن، دېدى. (بۇخارى: 695)

3) دىنىي ھۆكۈملەرنى بىلمەيدىغان ئادەمنىڭ ئىمام بولۇشى مەكرۇھتۇر. ئەگەر كىشىلەر

ئارىسىدا كور ئادەمدىن ياخشىراق بىرسى بولمىسا، ئۇ كور ئادەم ئىمام بولۇپ بەرسە بولىدۇ.

5956/3566 ـ أَنَس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَخْلَفَ ابْنَ أُمِّ مَكْتُومٍ عَلَى الْمَدِينَةِ مَرَّتَيْنِ* أبو داود (2931)

5956/3566 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇممۇ مەكتۇمنى مەدىنىگە ئىككى قېتىم ئۆز ئورنىغا تەيىنلەپ (نائىب قىلىپ) قويغانىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 2931)

4) سالىھ كىشىلەر ياخشى كۆرمەيدىغان پاسىقلىق ۋە جاھىللىق بىلەن ئەيىپلەنگەن كىشىلەرنىڭ نامازدا جامائەتكە ئىمام بولىشى ياخشى ئەمەس. بۇنداق كىشىلەر ئۆزىدىن ئىلىملىكراق، تەقۋادار ۋە پەزىلەتلىك كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئىمام بولىشى ئۈچۈن مېھرابتىن يىراق تۇرۇشى لازىم. ئىماملىققا لاياقەتلىك كىشىلەرنىڭلا سايلىنىشى كېرەك. چۈنكى ئىماملار بىز بىلەن پەرۋەردىگارىمىز ئارىسىدا ئەلچىلىرىمىز بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىزنى ساداقەتلىك بىلەن ئەكس ئەتتۈرىشى (نامايەن قىلىشى) ئۈچۈن بۇ ئەلچىلەرنى بىزنىڭ ياخشىلىرىمىز ئارىسىدىن سايلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ.

ئىمامنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى

1)ئىمامنى سايلاپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلار سىلەرگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇپ بېرىش ئۈچۈن ئالدىغا ئۆتۈپ سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا تۇرغاندىن كېيىن، جامائەتنىڭ سېپىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ سەپنى تۈپتۈز قىلىدۇ. چۈنكى سەپنى تۈز قىلىش نامازنى تاماملايدىغان شەرتلەردىن بىرىدۇر.

2) نامازغا تەكبىر چۈشۈرۈلۈپ بولغاندىن كېيىن ئىمام تەكبىر تەھرىمە ئېيتىش ئارقىلىق نامازغا شۇرۇ قىلىدۇ. سىلەرمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تەكبىر ئېيتىسىلەر، ئىمامنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان ئىقتىدا قىلغۇچىلار پاتىھەدىن باشقا بىر نەرسە ئوقۇمايدۇ.

3) ئىمام جەھرى ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى جەھرەن ئوقۇيدۇ. مەخپى ئوقۇلىدىغان نامازلاردا بولسا قىرائەتنى مەخپى ئوقۇيدۇ.

4) ئىمامنىڭ نامازنى سۈننەتكە ئۇيغۇن ھالدا يېنىك ئوقۇشى سۈننەتتۇر. چۈنكى ئىقتىدا قىلغۇچىلارنىڭ ئارىسىدا ئاجىز، كۈچسىز ۋە ھاجەتمەن كىشىلەر بولىشى مۇمكىن.

5)نامازنى يېنىك ئوقۇش بولسا پاتىھەدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈرە زەمدە قىسقا ئوقۇش دېگەن بولۇپ، رۇكۇ، سەجدە ۋە رۇكۇ بىلەن سەجدە ئارىسىدا تەلتۆكۈس رۇسلىنىشقا ئوخشاش ئىشلاردا بولسا كۆڭۈل راھەتلىكى بىلەن تەئدىل ئەركانلىرىغا رىئايە قىلغان ھالدا ئوقۇش ۋە نامازغا دەخلى يەتكۈدەك دەرىجىدە تېز ئوقۇماسلىقى كېرەك. بۈگۈنكى كۈندە بىر قىسىم ئىماملار بىلەن بەزى كىشىلەرنىڭ نامازدا چېپىپ تۇخۇ دان يېگەندەك ئالدىراپ ئوقۇغان نامازلىرى بولسا باتىل بولۇپ، شەرىئەتنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئۇيغۇن ئەمەس. دېمەككى، نامازدا خۇشۇ ۋە خۇزۇ بولمىسا ئۇ ناماز باتىل بولۇپ، ئۇنىڭدىن كۈتۈلگەن مەقسەت ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان جامائەتنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى

1) ئىمامغا ئىقتىدا قىلغۇچىلار نامازدىكى ھەرىكەتلەردە ئىمامغا ئەگىشىپ ئىمام رۇكۇغا بارغاندىن كېيىن رۇكۇ قىلىدۇ. ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتەرگەندىن كېيىن ئۇمۇ بېشىنى

رۇكۇدىن كۆتىرىدۇ. ئىمام سەجدە قىلغاندىن كېيىن سەجدە قىلىدۇ... ناماز تۈگىگۈچىلىك ئىمامغا ئەگىشىدۇ. مەسىلەن: ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئىقتىدا قىلغۇچىلار سالام بېرىدۇ. ئىقتىدا قىلغۇچىلارنىڭ ئىمامدىن بۇرۇن ياكى ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ھەرىكەت قىلىشى ھارامدۇر.

2)ئىمامغا ئىقتىدا قىلغۇچى بولسا ھەممىشە سۇرە پاتىھەنىلا ئوقۇيدۇ.

3) بىر كىچىك بالا يەنە بىرى ئايال كىشى بولغان تەقدىردىمۇ ئىككى كىشى جامائەت بولىدۇ. شۇڭا سىز نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇماقچى بولغىنىڭىزدا يېنىڭىزدا باشقا بىر كىشى بولسا بىرىڭلار ئالدىغا ئۆتۈپ ئىمام بولسۇن، ئىقتىدا قىلغۇچى بولسا ئىمامنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۇرسۇن. ئىككىڭلارغا ئىقتىدا قىلىش ئۈچۈن باشقا بىر كىشى كەلگەندە، ئىقتىدا قىلغۇچىلارنىڭ ئارقىغا چېكىنىپ يېڭى ئىقتىدا قىلغان كىشى بىلەن بىرلىكتە بىر سەپ بولىشى، ئىمامنىڭمۇ سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇشى لازىم.

4)ئەگەر ئىقتىدا قىلغۇچىلار بۇ ھۆكۈمنى بىلمىسە، بىرى ئىمامنىڭ ئوڭ يېنىدا، يەنە بىرى سول يېنىدا تۇرسا ئۇلارنىڭ بىر سەپ بولىشى ئۈچۈن ئىمام ئۇلارنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئارقىغا چىقىرىپ قويىدۇ.

5) ئىقتىدا قىلغۇچى ئىمامنىڭ ئايالى ياكى سىڭلىسىغا ئوخشاش ئايال كىشى بولسا، ئۇنىڭ ئىمامنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئەمەس ئارقىسىدا تۇرۇشى كېرەك.

6) كىم ئىمامنىڭ بىر رەكئەتىگە يېتىشەلگەن بولسا جامائەت بىلەن ئوقۇلغان نامازنىڭ پەزىلىتىنى تاپقان بولىدۇ. ئەمما ئىمامغا يېتىشەلمىگەن قىسمىنى ئىمام سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن تولۇقلىۋالىدۇ. يەنى ئىمام نامازنى تۈگىتىپ سالام بەرگەندە (ئەگەر سىزنىڭ نامىزىڭىز كام قالغان بولسا) سىز سالام بەرمەستىن قەپ قالغان رەكئەتلەرنى تولۇقلىۋېلىش ئۈچۈن ئورنىڭىزدىن تۇرىسىز.

7) بىر كىشىنىڭ سەپنىڭ كېيىندە يالغۇز تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى جائىز بولمايدۇ. شۇڭا بىر كىشى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئۈچۈن كەلسە، بىراق سەپ توشۇپ كەتكەن بولۇپ، سەپتە سىغالغۇدەك بىر يەر تاپالمىسا، ئاستاغىنا باراۋەر تۇرۇش ئۈچۈن ئاخىرقى سەپتىن بىر كىشىنى ئارقىغا تارتىپ ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە يېڭى بىر سەپ تۈزۈپ ناماز ئوقۇيدۇ. چۈنكى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا يالغۇز تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى باتىلدۇر.

ئىمام بولىدىغان ئادەمدە تېپىلىشى لازىم بولغان شەرتلەر

1.ئىمام بولىدىغان ئادەمنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى شەرتتۇر.

2. ئىمام بولىدىغان ئادەم بالاغەتكە يەتكەن بولۇشى لازىم.

3. ئىمام بولىدىغان ئادەم ئەر كىشى بولۇشى لازىم.

4. ئىمام بولىدىغان ئادەم ئۆزرى دەپ قارىلىدىغان ئىشلاردىن خالى بولۇشى لازىم.

5. نامازنىڭ شەرت ۋە پەرزلىرىدە ئىمام بولىدىغان ئادەمنىڭ ئەھۋالى ئىقتىدا قىلىدىغان ئادەمنىڭ ئەھۋالىدىن يۇقىرى ياكى باراۋەر بولۇشى لازىم.

ئىقتىدا قىلىش توغرا بولىدىغان ۋە بولمايدىغان ئادەملەر

1. ئايەتلەرنى ياخشى ئوقۇيدىغان ئادەمنىڭ ئايەتلەرنى ياخشى ئوقۇيالمايدىغان ئادەمگە

ياكى كىكەچ ئادەمگە، ئۈستىدە كىيىم بار ئادەمنىڭ ئۈستىدە كىيىم يوق ئادەمگە، نامازنى ئىشارەت قىلماي ئوقۇيدىغان ئادەمنىڭ نامازنى ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدىغان ئادەمگە ۋە نامازنى ئولتۇرۇپ ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدىغان ئادەمنىڭ نامازنى يېتىپ تۇرۇپ ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدىغان ئادەمگە ئىقتىدا قىلىشى توغرا ئەمەستۇر.

2. تاھارەت ئالغان ئادەمنىڭ تەيەممۇم قىلغان ئادەمگە ئىقتىدا قىلىشى توغرىدۇر.

3. پۇتلىرىنى سۇ بىلەن يۇغان ئادەمنىڭ، ئاياقلىرىغا ياكى ئېڭىقلىرىغا مەسھى قىلغان ئادەمگە ئىقتىدا قىلىشى توغرىدۇر.

4. نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان ئادەمنىڭ نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئادەمگە ئىقتىدا قىلىشى توغرىدۇر.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدىغان ئادەملەر ھازىرلاشقا تېگىشلىك شەرتلەر ۋە ئىمامغا ئەگىشىش

1. ئىقتىدا قىلىدىغان ئادەم ناماز ئوقۇشنى نىيەت قىلىش بىلەن بىللە ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشنىمۇ نىيەت قىلىشى لازىم.

2. ئىقتىدا قىلغان ئادەم نامازدا ئىمامنىڭ ئالدىدا تۇرماسلىقى لازىم.

3. ئىمام ئوقۇماقچى بولغان پەرز ناماز بىلەن ئىقتىدا قىلغان ئادەم ئوقۇماقچى بولغان پەرز ناماز باشقا باشقا ناماز بولماسلىقى لازىم.

4. ئىمام كېچىكىپ قالماسلىقى لازىم.

5. ئىمام بىلەن ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلغان ئادەم ھۆكمەن بولسىمۇ بىر يەردە تۇرۇش لازىم. بۇنىڭدا تۆۋەندىكى مەسىلىلەرگە دىققەت قىلىش كېرەك.

1)ناماز چۆلدە ياكى چوڭ بىر قورۇدا ئوقۇلغان ۋە ئىمام بىلەن ئىقتىدا قىلغۇچىلارنىڭ ئارىلىقىدا ئەڭ ئاز ئىككى سەپ پاتقۇدەك يەر بوش قالغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئىمامنىڭ كەينىدە تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەملەرنىڭ قىلغان ئىقتىداسى توغرا بولمىغان بولىدۇ.

2) ئىمام بىلەن ئىقتىدا قىلغۇچىلارنىڭ ئارىلىقىدا ھارۋا ئۆتەلگىدەك كەڭ يول بولغان ۋە سەپلەر بىر بىرىگە يېقىن بولمىغان ياكى كىچىك قېيىق ماڭالىغۇدەك ئېرىق بولغان ياكى ئىمامنىڭ ئولتۇرۇپ قوپقانلىرىنى بىلگىلى بولمايدىغان دەرىجىدە تۇساپ تۇرىدىغان تام بولغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئىمامنىڭ كەينىدە تۇرۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەملەرنىڭ قىلغان ئىقتىداسى توغرا بولمىغان بولىدۇ.

3)بىر مەسجىدنىڭ ھەممە يېرى بىر ئورۇن ھېساپلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەسجىدنىڭ ئىچىدە ئىمام بىلەن ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ ئارىلىقىدا بوش تاشلىنىپ قالغان يەر ئىقتىدا قىلىشنىڭ توغرا بولىشىغا تەسىر يەتكۈزەلمەيدۇ.

4) ناماز مەسجىدتىن باشقا دۇكاندەك ياكى ئۆيدەك بىر يەردە ئوقۇلغان ۋە سەپلەر بىر بىرىگە يېقىن تۇرغان بولسا، بۇ يەر خۇددى مەسجىدكە ئوخشاش بىر ئورۇن ھېساپلىنىدۇ. ئىمامغا قىلىنغان ئىقتىدا توغرا بولغان بولىدۇ.

6. ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ ئېتىقادى بويىچە ئىمامدىن، ئىمامنىڭ نامىزىنى بۇزىدىغان بىرەر ئىش كۆرىلمەسلىكى لازىم. ئىمامنىڭ نامىزىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشى بىلەن ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان

ئادەملەرنىڭ نامىزىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىنىڭ ھۆكمى نۇرغۇنلىغان ساھابىلەر ۋە تابىئىنلەردىن رىۋايەت قىلىنغاندۇر.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەمنىڭ بىلىۋېلىشى زۆرۈر بولغان مەسىلىلەر

1)ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەمنىڭ ئىمامغا نامازنىڭ پەرزلىرىدە ۋە ۋاجىپلىرىدا كېچىكمەستىن ئەگىشىشى ۋاجىپتۇر.

2) ئىمامغا ئەگىشىش ئىشىغا باشقا بىر ۋاجىپ دۇچ كېلىپ قالسا، ئۇ ۋاجىپنى تاشلاپ قويمايدۇ. ئەكسىچە ئۇ ۋاجىپنىمۇ قىلىدۇ، ئاندىن ئىمامغا ئەگىشىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ. چۈنكى بىر ۋاجىپ ئىشنى قىلغانلىق ئىمامغا ئەگىشىشنى تاشلاپ قويغانلىق ھېساپلانمايدۇ. پەقەت ئۇنى كېچىكتۈرۈپ قويغانلىق ھېساپلىنىدۇ. ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەم ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇپ بولغىچە ئىمام ئۈچىنچى رەكەتكە تۇرۇپ كەتكەن بولسا، ئۇ ئادەم ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇيدۇ، ئاندىن ئۈچىنچى رەكەتكە قوپىدۇ. چۈنكى ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇش ۋاجىپتۇر. ئەگەر ئۇ ئادەم ئەتتەھىيياتۇنى ئاخىرغىچە ئوقۇپ بولماستىن ئىمام بىلەن بىللە تۇرۇپ كەتكەن بولسىمۇ نامىزى توغرا بولغان بولىدۇ.

3) ئىقتىدا قىلغان ئادەم دۇرۇت ۋە دۇئالارنى ئوقۇپ بولۇشتىن ئىلگىرى ئىمام سالام بەرگەن بولسا، ئىمامغا ئەگىشىپ ئىمام بىلەن بىللە سالام بېرىدۇ. چۈنكى دۇرۇت ۋە دۇئالارنى ئوقۇش سۈننەتتۇر.

4) ئىقتىدا قىلغان ئادەم رۇكۇدا ياكى سەجدىدە ئېيتىدىغان تەسبىھلەرنى ئۈچ قېتىم ئېيتىشتىن بۇرۇن ئىمام رۇكۇدىن ياكى سەجدىدىن بېشىنى كۆتىرسە، ئۇ ئادەمنىڭ ئىمامغا ئەگىشىشى لازىم.

5) ئىقتىدا قىلغان ئادەم بېشىنى رۇكۇدىن ياكى سەجدىدىن ئىمامدىن بۇرۇن كۆتىرىپ قالسا، قايتا رۇكۇغا ياكى سەجدىگە بېرىشى لازىم. ئۇ، بۇنداق قىلىش بىلەن رۇكۇنى ياكى سەجدىنى ئىككى قېتىم قىلغان ھېساپلىنىپ قالمايدۇ.

جامائەتنىڭ ئىمامدىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلىرى

1. جامائەت ئەتتىھەيياتۇنى ئوقۇپ بولماستىن ئىمام سالام بەرگەن بولسا ، جامائەت ئىمامغا ئەگەشمەستىن ئەتتىھەيياتۇنى تولۇق ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن سالام بىرىدۇ. چۈنكى ئەتتىھەيياتۇنى ئوقۇش ھەركىم ئۈچۈن ۋاجىپ.

2. جامائەت ئاللاھۇممە سەللى ۋە بارىك دۇرۇدلىرىنى ئوقۇپ بولماستىن ئىمام سالام بەرگەن بولسا، جامائەت دۇرۇدنى تەرىك قىلىدۇ ۋە ئىمام بىلەن بىرلىكتە سالام بىرىپ نامازدىن چىقىدۇ.

3. ئىككى رىكەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رىكتىدىن كېينكى ئولتۇرۇشتا، ئىمام، جامائەت ئەتتىھەيياتۇنى ئوقۇپ بولماستىن 3- رىكەتكە قوپۇپ كەتكەن بولسا، جامائەت ئەتتىھەيياتۇنى ئوقۇپ ئاندىن ئىمامغا ئەگىشىدۇ.

4. جامائەت رۇكۇدا ياكى سەجدىدە ئۈچ قىتىم تەسبىھ ئەيتىپ بولغىچىلىك ئىمام تۇرۇپ كەتسە، جامائەت ئىمام بىلەن بىرگە تۇرىدۇ.

5. ئىمام ئىككى سەجدىدىن كېيىن يەنە بىر سەجدە قىلماقچى بولسا، جامائەت ئۇنىڭغا

ئەگەشمەيدۇ.

6. ئىمام نامازنىڭ ئاخىردىكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماستىن تۇرۇپ كەتسە ، جامائەت تۇرمايدۇ. بەلكى ئىمامنى كۈتىدۇ. ئەگەر تۇرۇپ كەتسە ئۇلارنىڭ نامىزى بۇزۇلىدۇ.

7. جامائەت ئەتتەھىياتۇنى ئوقۇپ بولۇپ ئىمامدىن بۇرۇن سالام بىرىپ نامازدىن چىقسىمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى دۇرۇس بولىدۇ، بىراق مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ.

ئىمام قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدىغان ئىشلار

1. تەراۋىھ نامىزنىڭ ئاخىرقى رەكئىتىدە ئىمام قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇشنى ئۇنتۇپ رۇكۇ قىلسا، جامائەتمۇ ئوقۇماستىن رۇكۇ قىلىدۇ.
2. ئىمام سەجدى سەھۋى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.
3. ئىمام تىلاۋەت سەجدىسى قىلمىسا جامائەتمۇ قىلمايدۇ.
4. ئىمام ھېيت نامازلىرىنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتمىسا جامائەتمۇ ئېيتمايدۇ.
5. ئىمام تۆت رەكەتلىك نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە ئولتۇرمىسا، جامائەتمۇ ئولتۇرمايدۇ.

ئىمام قىلمىسىمۇ جامائەت قىلىدىغان ئىشلار

1. ناماز باشلاش تەكبىرلىرىدە قوللارنى كۆتۈرۈش.
2. سانا ئوقۇش.
3. رۇكۇغا ئىگىلىشتە تەكبىر ئېيتىش.
4. سەجدىلەرگە بارغاندا ۋە ئۇنىڭدىن تۇرغاندا تەكبىر ئېيتىش.
5. رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە تەسبىھ ئېيتىش.
6. ئىمام سەمىئاللاھۇ لىمەن ھەمىدە دىمىسىمۇ، جامائەت رەببەنا ۋە لەكەلھەمدۇ، دىيىش.
7. تەھىييات دۇئاسىنى باشقا دۇئا ۋە دۇرۇدلار بىلەن تولۇق ئوقۇش.
8. نامازدىن كىيىن سالام بىرىش.
9. قۇربان ھېيتىنىڭ تەشرىق تەكبىرلىرىنى ئېيتىش.

مەسجىدلەرگە بىرىشتا بىلىۋىلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەر

مەسجىدلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيلىرىدۇر. مەسجىدلەر ئۇلارنى ھۆرمەتلەش ۋە ئۇلۇغلاش يۈزىسىدىن ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيلىرى دەپ ئاللاھ تائالاغا نىسبەت بىرىلىدۇ. مەسجىدلەرنىڭ رىئايە قىلىش لازىم بولغان بىر نەچچە خىل ھۆكۈملىرى ۋە ئەدەپلىرى بار. ئاللاھ تائالا ئەمەل ئىبادەتلەر بىلەن مەسجىدلەرنى ئاۋاتلاشتۇرىدىغان ئادەملەرنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاء الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ (37) لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ (38)]

ئۇلار شۇنداق ئەرلەركى، سودا ـ سېتىق ئۇلارنى اللەنى زىكىر قىلىشتىن، ناماز ئۆتەشتىن، زاكات بىرىشتىن غەپلەتتە قالدۇرمايدۇ، ئۇلار دىللار ۋە كۆزلەر قالايمىقانلىشىپ كېتىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن قورقىدۇ. اللەنى ئۆزلىرىنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىگە مۇكاپات بەرسۇن ۋە ئۆزىنىڭ پەزلىدىن ئاشۇرۇپ بەرسۇن دەپ (ئۇلار شۇنداق ئىبادەتلەرنى

قىلىدۇ) الله خالىغان ئادەمگە ھېسابسىز رىزىق بېرىدۇ [سۈرە نۇر 37ـ38].

1)مەسجىدلەرنى ھۆرمەتلەش ۋە ئۇلارنى ئۇلۇغلاش ئۇلاردا ئىبادەت قىلىش، ئۇلارنى ھەر خىل پاسكىنا ، نىجىس نەرسىلەردىن ، بەتبۇي پۇراقلاردىن پاك تۇتۇش ۋە ئۇلاردا يامان سۆز، سودا سېتىق قىلىشتىن ساقلىنىش بىلەن بولىدۇ.

381/205 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن مەسجىدتە تۇراتتۇق. تۇيۇقسىز، بىر سەھرالىق ئادەم كېلىپ، ئۆرە تۇرغان پېتى مەسجىدنىڭ ئىچىگە سىيىشكە باشلىدى. ساھابىلەر ئۇنىڭغا: نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟! دەپ توۋلاشتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنى تولۇق سىيگىلى قويۇڭلار ! دېدى. ساھابىلەر ئۇنىڭغا سىيىپ بولغىچە گەپ قىلمىدى. ئۇ سىيىپ بولغاندىن كېيىن، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنى چاقىرىپ: شۇبھىسىزكى، بۇ مەسجىدلەرگە سىيىش، پاسكىنا قىلىش قەتئىي توغرا ئەمەس. مەسجىدلەر پەقەت الله تائالانى ئەسلەش، ناماز ئوقۇش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ئۈچۈندۇر، دېگەندىن كېيىن، ساھابىلەردىن بىرىنى سۇ ئەكىلىشكە بۇيرىدى ۋە ئېلىپ كېلىنگەن بىر سوغا (چېلەك) سۇنى ھېلىقى سەھرالىق سىيگەن يەرگە تۆكتۈردى. (مۇسلىم: 285)

1219/659 – (أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–) رفعه: ((مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يَنْشُدُ ضَالَّةً فِي الْمَسْجِدِ فَلْيَقُلْ لَا أَدَّاهَا الله عَلَيْكَ فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لَمْ تُبْنَ لِهَذَا* مسلم (568)، أبو داود (473)، الترمذي (1321)

1219/659 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بىر كىشىنىڭ مەسجىدتە يۈتۈپ كەتكەن نەرسىنى ئېلان قىلغىنىنى ئاڭلىساڭلار: "الله تائالا يۈتۈپ كەتكەن نەرسەڭنى ساڭا قايتۇرۇپ بەرمىسۇن! " دەڭلار. چۈنكى مەسجىد بۇنداق يۈتۈپ كەتكەن نەرسىلەرنى ئېلان قىلىش ئۈچۈن سېلىنغان جاي ئەمەس، ـ دېدى. (مۇسلىم: 568)

2) كىچىك بالىلارنىڭ ۋە ساراڭلارنىڭ مەسجىدنى نىجىس ۋە پاسكىنا قىلىپ قويۇش ئېھتىمالى كۈچلۈك بولسا ئۇلارنى مەسجىدكە ئېلىپ كىرىش ھارامدۇر.

3)مەسجىدلەرنىڭ ئىشىكلىرىنى ئۇزرىسىز قۇلۇپ سېلىپ تاقاپ قويۇش مەكرۇھتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللّهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُوْلَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَآئِفِينَ لهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (114)]

اللەنىڭ مەسجىدلىرىدە اللەنىڭ نامىنىڭ ياد قىلىنىشىنى توسقان ۋە ئۇلارنى ۋەيران قىلىشقا ئورۇنغانلاردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟ مەسجىدلەرگە ئۇلارنىڭ پەقەت قورققان ھالدىلا كىرىشى لايىق ئىدى، ئۇلار دۇنيادا رەسۋا بولىدۇ. ئاخىرەتتە چوڭ ئازابقا (يەنى دوزاخ ئازابىغا) دۇچار بولىدۇ [سۈرە بەقەرەـ114].

4) سىز سامساق، پىياز ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش يىرگىنچلىك پۇرايدىغان نەرسىلەرنى يىگەن بولسىڭىز سىزدىن شۇ پۇراق يوقالمىغۇچە مەسجىدكە كىرىپ ناماز ئوقۇۋاتقانلارنى بىئارام

قىلماسلىقىڭىز كېرەك.

1264/681 - (جابر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-) رفعه: ((مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ ليعتزل مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ)) وَأَنه أُتِيَ بِقِدْرٍ فِيهِ خَضِرَواتٌ مِنْ بُقولٍ فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَأَلَ فَأُخْبِرَ بِمَا فِيهَا مِنَ الْبُقُولِ فَقَالَ: ((قَرِّبُوهَا إِلَى بَعْضِ (صْحَابِه) فلما رَآهُ كَرِهَ أَكْلَهَا، قَالَ: ((كُل فَإِنِّي أُنَاجِي مَنْ لَا تُنَاجِي)) رواه البخاري (855)، مسلم (564)

1264/681 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: كىمكى سامساق ياكى پىياز يېگەن بولسا، بىزگە ياكى مەسجىدىمىزگە يېقىن كەلمەي، ئۆيىدە ئولتۇرسۇن، دېدى. بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بىر قازاندا كۆكتات بىلەن ئېتىلگەن تاماق ئېلىپ كېلىندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تاماقنىڭ پۇرىقىنى ئالغان ھامان: بۇ نېمە پۇراق؟ دەپ سورىدى، ئۇلار تاماقنىڭ نېمىدىن تەييارلانغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يېنىدىكى بىر ساھابىگە: تاماقنى يېقىن قىل، ـ دېدى. ئەمما تاماقنى كۆرگەندىن كېيىن، يېيىشنى خالىمىدى ۋە ئۇ ساھابىگە: سەن يېگىن، مەن يېمەي، چۈنكى مەن، سەن سىرداشمايدىغان كىشى (يەنى جىبرىئىل) بىلەن سىردىشىمەن، دېدى. (بۇخارى: 855)

5) مەسجىدكە كەلگەن ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ كىيىم كۆچەكلىرىنىڭ ۋە تەنلىرىنىڭ پاكىزە بولۇشىغا دىققەت قىلىشى لازىم.

6) مەسجىدكە كىرگەن ۋاقتىڭىزدا تۆۋەندىكى دۇئانى ئوقۇڭ: "بسم الله والسلام على رسول الله، اللهم اغفرلي ذنوبي، وافتح لي أبواب رحمتك" (ئاللاھنىڭ نامى ۋە رەسۇلۇللاھقا ئامانلىق تىلەش بىلەن كىرىمەن. ئى ئاللاھ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھمەت ئىشىكىڭنى ئېچىۋاتقىن). ئارقىسىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئەيتىڭ. كىرگەندە ئوڭ پۇتىڭىز بىلەن كىرىڭ. چىققاندا سول پۇتىڭىز بىلەن چىقىڭ ۋە چىقىۋېتىپ تۆۋەندىكى دۇئانى ئوقۇڭ: "بسمِ الله والسَّلاَمُ على رسول الله، اللهم اغفِرْلِي ذُنُوبِيْ، وافْتَحْ لي أَبْوَابَ فَضْلِكَ". (ئاللاھنىڭ نامى ۋە رەسۇلۇللاھقا ئامانلىق تىلەش بىلەن كىرىمەن. ئى ئاللاھ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا پەزلى ـ نېمەتلىرىڭنىڭ ئىشىكىنى ئېچىۋەتكىن). ئارقىسىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئەيتىڭ.

مەسجىدلەرنىڭ ئىچىدە پەزىلىتى ئەڭ يۇقىرى مەسجىد ھەرام مەسجىدىدۇر. ئۇنىڭدىن قالسا، مەدىنىدىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدۇر. ئۇنىڭدىن قالسا، ئەقسا مەسجىدىدۇر. ئۇنىڭدىن قالسا، قۇبا مەسجىدىدۇر. ئۇنىڭدىن قالسا، ئەڭ بۇرۇن سېلىنغان مەسجىدتۇر. ئۇنىڭدىن قالسا، ئەڭ كۆپ ئادەم سىغىدىغان ئەڭ چوڭ مەسجىدلەردۇر. لېكىن بۇنداق چوڭ مەسجىدلەرنىڭ ئىچىدىنمۇ پەزىلىتى ئەڭ يۇقىرىسى بولسا، ئەڭ بۇرۇن سېلىنغان مەسجىدتۇر.

مەسجىدكە كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى

1. كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيىگە كىرىش.

2. مەسجىدكە كىرگەندىن كېيىن ئولتۇرماستىن ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇش.

3. ساۋاپىنىڭ كۆپرەك بولۇشى ئۈچۈن مەسجىدكە سالماق قەدەم بىلەن بېرىش.

4. جامائەت بىلەن ناماز باشلانغۇچىلىك قىبلىگە قاراپ ئەدەپ بىلەن ئولتۇرۇپ ئاللاھ تائالانىڭ زىكرى بىلەن مەشغۇل بولۇش. ئۆزرىسىز ھالدا پۇتلىرىنى ھەر تەرەپكە سوزۇپ ئولتۇرۇشتىن ، مەسجىدنىڭ قىبلە تېمىغا يۆلىنىپ ياكى تامغا يېقىن يەردە قىبلىگە كەينىنى جامائەتكە ئالدىنى قىلىپ ئولتۇرۇشتىن، ئاللاھنىڭ زىكرىدىن غەيرى سۆزلەرنى يەنى دۇنيا سۆزىنى قىلىشتىن ساقلىنىش لازىم.

1256/678 - (ابن مسعود- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-): أنه رَأى قوماً قد أسْنَدُوا ظُهورهمُ إلِى قِبلِة المسْجِد بَيْن أذان الفَجْر والإقامَة، فقالَ: لا تُحولوا بَيْن الملائِكَة وبَيْن صَلاتِها* للكبير* رواه الطبراني 191/9 -192 (8943)

1256/678 ـ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جامائەتنىڭ بامدات نامىزىنىڭ ئەزان بىلەن تەكبىرى ئارىلىقىدا مەسجىدنىڭ قىبلە تېمىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ: "پەرىشتىلەرنىڭ نامىزىنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋالماڭلار! " دېدى. (ئەلكەبىر8943)

5. ھەر قانداق چوڭ كىچىك گۇناھلار ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلاش.

6. نامازدا تۇرغاندا سەپنى تۈزەش، بوش ئورۇنلارنى تولدۇرۇش.

7. نامازغا چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش.

يەتتىنچى باپ. نامازنىڭ تۈرلىرى

ناماز ئۈچ تۈرگە بۆلىنىدۇ:

1. پەرز نامازلار- بۇ، ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆزىگە پەرز قىلىنغان ناماز بولۇپ ھەر بىر ئادەم ئۆزى ئوقۇمىسا بولمايدىغان نامازلاردۇر. بۇلار بەش ۋاخ ناماز ۋە جۈمە نامازلىرىدىن ئىبارەتتۇر. جامائەت ئۈستىگە پەرز قىلىنغان نامازلار بولسا، ئاۋام خەلق ئىچىدىن بىر تۈركۈم ئادەم ئادا قىلسا قالغانلاردىن ئۇنى ئادا قىلىش مەسئۇلىيىتى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدىغان، ئەگەر ئۇ بىر تۈركۈم كىشىلەرمۇ ئۇنى ئادا قىلمىسا، پۈتۈن ئاۋام خەلق گۇناھكار بولىدىغان پەرز نامازدۇر. ئۇ بولسا، جىنازە نامىزىدۇر.

2. ۋاجىپ نامازلار- بۇ، ۋىتىر نامىزىغا ۋە باشلاپ بولغاندىن كېيىن، تولۇق ئوقۇپ بولمايلا بۇزۇۋاتقان نەپلە نامازنىڭ قازاسىنى قىلىشقا ئوخشاش، ئۇنى ئادا قىلىشنى بۇيرۇپ كەلگەن بۇيرۇق پەرز نامازلارنى ئادا قىلىشقا، بۇيرۇقتىن ئاجىزراق ۋە سۈننەت نامازلارنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇپ كەلگەن، بۇيرۇقتىن كۈچلۈكرەك بولغان نامازلاردۇر.

3. سۈننەت نامازلار- بۇ، سۈننەت ناماز ۋە تەكىتلەنگەن سۈننەت ناماز دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ.

بەش ۋاقىت ناماز

بىر كېچە كۈندۈزدە بەش ۋاقىت ناماز بولۇپ، جانابى ئاللاھ بۇ نامازلارنى مۇسۇلمانلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى يۇغىشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن دىللىرىنى پاكلىشى، ھەممىدىن ئۇلۇغ ۋە كاتتا ئاللاھ

بىلەن كۆچلۈك ئالاقە باغلىشى ۋە داۋاملىق ئاللاھنى ياد قىلىپ تۇرىشى ئۈچۈن پەرز قىلغان. بۇ ئالاقىنىڭ لەززىتىنى مۆمىنلەردىن باشقىسى بىلەلمىگىنىدەك، ئىمان ۋە ئىبادەتنىڭ ھالاۋىتىنىمۇ مۇتتەقىيلەردىن باشقىسى تېتىيالمايدۇ. بۇ نامازلارنى لايىقىدا ئادا قىلغان كىشىلەرنى ئاللاھنىڭ جەننەتكە كىرگۈزىدىغانلىقىغا ۋەدىسى بولۇپ، بۇ نامازلارنى ئوقۇمىغانلارغا ۋەدىسى يوقتۇر. بۇ خىل كىشىلەرنى خالىسا ئازابقا دۇچار قىلىدۇ. خالىسا ئەپۇ قىلىدۇ. چۈنكى بۇ نامازلار ئادا قىلىش جەھەتتە بەش ۋاقىت بولسىمۇ، ئەجرى ۋە ساۋابقا كەلگەندە بىرگە ئون ھېسابىغا ئاساسەن ئەللىك ۋاقىت نامازنىڭ ساۋابى بېرىلىدۇ.

بەش ۋاقىت نامازنىڭ ئىچىدە پەرز ۋە سۈننەت نامازلار بولۇپ، پەرزلەر بولسا، ئۇنىڭ رەكئەت سانى بامداتتا ئىككى، ناماز شامدا ئۈچ، پېشىن، ناماز دىگەر ۋە ناماز خۇپتەندە تۆت رەكئەتتىن بولۇپ، بىر كېچە ـ كۈندۈزدە جەمئى ئون يەتتە رەكئەتتۇر. ئادا قىلغان ئىنسانلار ساۋابقا ئېرىشىدىغان، ئوقۇمىغانلار جازالىنىدىغان نامازلار مانا مۇشۇ پەرز نامازلار بولۇپ، قۇرئان كەرىمدە پەزر قىلىنغانلىقىغا دائىر ئۈچۈق دەلىل (يەنى ئايەت) بولغان نامازلار پەرز نامازلاردۇر.

سۈننەت نامازلار بولسا، بۇلارنىڭ ئومۇمى ئون ئىككى رەكئەت بولۇپ، پېشىندە ئالتە رەكئەت، بامدات ، ناماز شام ۋە خۇپتەندە ئىككى رەكئەت سۈننەت نامىزى باردۇر. بۇ نامازلارنى ئوقۇغانلار ساۋابقا ئېرىشىدۇ، ئاللاھقا يېقىنلىشىدۇ، لېكىن ئوقۇمىغانلار، (قىيامەتتە) ئازاپقا دۇچار بولمايدۇ. شۇنداقتىمۇ رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام بىز ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ئۈلگە بولغانلىقتىن سۈننەتلەرنىمۇ ئوقۇشىمىز، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزىدىن مېڭىشىمىز كېرەك. چۈنكى، جانابى ئاللاھ بىزنى شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

[مَّا أَفَاء اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاء مِنكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (7)]

«ﷲ پەيغەمبىرىگە غەنىمەت قىلىپ بەرگەن ئەلى قۇرا (يەنى قۇرەيزە، نەزىر، پەدەك ۋە خەيبەر كۇففارلىرى) نىڭ ماللىرىنى، ئىچىڭلاردىكى بايلار ئارىسىدا قولدىن قولغا ئۆتۈپ يۈرمەسلىكى ئۈچۈن، ﷲقا، پەيغەمبەرگە، پەيغەمبەرنىڭ خىش ـ ئەقرىبالىرىغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە، ئىبنى سەبىللەرگە خاس قىلدى، پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار، ﷲ تىن قورقۇڭلار، ھەقىقەتەن ﷲنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر»، (ھەشىر سۈرىسى 7 ـ ئايەت)

تۆۋەندە بەش ۋاقىت نامازنىڭ قانداقلىقى، پەرز ۋە سۈننەتلىرىنىڭ رەكئەتلىرىنىڭ سانى قاتارلىقلارنى تەپسلى بايان قىلىمىز.

بامدات نامىزى

ئەتتىگىنى ئۇيقىڭىزدىن ئويغانغاندىن كېيىن كەلىمە شاھادەتنى ئوقۇيسىز ۋە سىزنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن تىرىلدۈرگەن ئۇلۇغ ئاللاھقا: بارلىق ھەمدۇ سانالار مېنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن تىرىلدۈرگەن ئاللاھقا بولسۇن، بىز ئۇنىڭ تەرىپىگە قايتقۇچىدۇرمىز، دېيىش ئارقىلىق

ھەمدۇ سانا ئېيتىسىز، ئاندىن نامازغا ھازىرلىق قىلىسىز. يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان بارلىق شەرتلەرنى ئورۇنداپ بولغاندىن كېيىن، قىبلىگە ئالدىڭىزنى قىلىپ ئىككى رەكئەت سۈننەت نامىزى ئوقۇيسىز.

بامداتنىڭ سۈننىتىنىڭ پەزىلىتى ۋە قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى

2104/1228 – عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَشَدَّ تَعَاهُدًا منه عَلَى رَكْعَتَيِ الفَجْرِ* البخاري (1163)، مسلم (724)، أبو داود (1254)، النسائي 175/1

2104/1228 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نەپلە نامازلىرى ئىچىدە بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشنى ھەممىدىن مۇھىم بىلەتتى، دېگەن. (بۇخارى: 1163)

2105/1229 – وفي رواية رفعته: ((رَكْعَتَا الفَجْرِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا))* مسلم (725)، الترمذي (416)، النسائي 252/3

2105/1229 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتى دۇنيا ۋە دۇنيادىكى بارلىق نەرسىلەردىن ياخشىدۇر. (مۇسلىم: 725)

2107/1230 – عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَيْنَ النِّدَاءِ والإِقَامَةِ مِنْ صَلاةِ الصُّبْحِ* البخاري (619)، مسلم (724)، أبو داود (1262)، النسائي 256/3

2107/1230 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بامدات نامىزىنىڭ ئەزان ـ تەكبىرىنىڭ ئارىلىقىدا بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى يەڭگىل ئوقۇيتتى. (بۇخارى: 619)

2108/1231 – وفي رواية: كان يُصَلِّي رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ فيخَفِّفهُمَا حَتَّى أَقُولَ: هل قَرَأَ فِيهِمَا بِأُمِّ القرآن؟ البخاري (1165)، مسلم (724)، أبو داود (1255). النسائي

2108/1231 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى شۇنداق يەڭگىل ئوقۇغانلىقىنى كۆرەتتىمكى، ھەتتا: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بۇ ئىككى رەكئەتتە سۈرە فاتىھەنى ئوقۇغاندىمۇ؟ دەپمۇ قالاتتىم. (نەسائى: 936)

2109/1232 – يَسَارُ مَوْلَى ابْن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: رَآنِي ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – وَأَنَا أُصَلِّي بَعْدَ طُلُوعِ (الشَّمْس) وأُسَلِّمُ من ركعتين. فَقَالَ: يَا يَسَارُ، إِنَّ رَسُولَ الله خَرَجَ عَلَيْنَا وَنَحْنُ نُصَلِّي كما تصلي، فَقَالَ: ((لنا لِيُبَلِّغْ الشَاهِدُ الغَائِب، لا تُصَلُّوا بَعْدَ الفَجْرِ إِلا سَجْدَتَيْنِ))* أبو داود (1278)، الترمذي (419)

2109/1232 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ئازادگەردىسى يەسار مۇنداق دەيدۇ: ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مېنىڭ تاڭ ئاتقاندىن كېيىن ناماز ئوقۇۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ: ھەي يەسار! بىزمۇ مۇشۇنداق ناماز ئوقۇۋاتقان بىر پەيتتە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چىقىپ: بۇ يەردە بارلىرىڭلار يوقلىرىڭلارغا يەتكۈزۈڭلاركى، تاڭ ئاتقاندىن كېيىن، بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىدىن باشقا ناماز ئوقۇماڭلار!، دېگەنىدى، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1278)

2123/1244 – أبو هُرَيْرَة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ لَمْ يُصَلِّ رَكْعَتَيِ الفَجْرِ فَلْيُصَلِّهِمَا بَعْدَ مَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ))* الترمذي (423)

2123/1244 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى (ۋاقتىدا) ئوقۇيالمىغانلار كۈن چىققاندىن كېيىن ئوقۇسۇن!. (تىرمىزى: 423)

بامداتنىڭ ئىككى رەكەت سۈننىتى رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ھەتتا سەپەردىمۇ داۋاملىق ئوقۇغان ۋە تەكىتلىگەن بىر سۈننەتتۇر.

نامازنىڭ شەرتلىرىنى هازىرلاپ بولغاندىن كېيىن، تاھارەت بىلەن پاكىز يەرگە بارىمىز. ئەگەر يەرنىڭ پاكىز بولماسلىق ئېھتىمالى بولسا، جايناماز ئىشلىتىمىز. جاينامازنىڭ يۆنىلىشىنى قىبلىگە قارىتىپ سېلىپ، ئۈنىڭ ئۈستىگە كېلىپ، قىبلىگە يۈزلەنگەن ھالدا تۈپتۈز ئۆرە تۇرۇپ ئىچىمىزدە ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن دەپ « بامدات » نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم دەپ نىيەت قىلىمىز ۋە ئاللاھ ئەكبەر دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قولىمىزنى ئىككى قۇلاقنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرىمىز. ئالقانلارنى قىبلىگە قارىتىمىز. (ئاياللار تەكبىردە ئىككى قولىنى ئىككى مۈرىسىگىچە كۆتۈرىدۇ. ئالقانلىرىنى ئەرلەرگە ئوخشاش قىبلىگە قارىتىدۇ). تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن قوللىرىمىزنى چۈشۈرۈپ كىندىكىمىزنىڭ ئاستىغا قويۇپ قول باغلاپ تۇرىمىز، يەنى ئوڭ قولىمىزنىڭ ئالقىنىنى سول قولىمىزنىڭ ئالقىنىنىڭ دۈمبىسى ئۈستىگە ئېلىپ، ئوڭ قولىمىزنىڭ باش ۋە چىمىلتاق بارماقلىرى بىلەن سول قولىمىزنىڭ بىغىشىنى تۇتىمىز. (ئاياللار قىيامدا تۇرغاندا، قوللىرىنى كۆكرەكلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرىدۇ. ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ. كۆزلىرىنى سەجدىگاھقا قارىتىپ، پۇتلىرىنى ھەم جۈپلەشتۈرىدۇ، تىزلىرى تىك تۇرىدۇ). ئەر ۋە ئايال ھەرقانداق كىشى قىيامدا تۇرغاندا كۆزلەر سەجدىگاھقا قاراپ تۇرىدۇ، ئوڭ سولغا ياكى يوقىرى تۆۋەنگە قاراشقا بولمايدۇ. شۇنداقلا كۆزلەرنى يۇمۇۋېلىشقىمۇ بولمايدۇ. ئىككى پۇتنىڭ ئارىلىقى تۆت بارماق سىغقۇدەك كەڭلىكتە ئوچۇق قالدۇرۇلىدۇ. تىزلارنى ئەگمەستىن تىك تۇتىمىز، باش گەۋدە ئوڭ سولغا تەۋرەنمەستىن ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئاندىن سانا ئوقۇيمىز، ئەۋزۇ، بىسمىللاھ كەلىمىرىنى دەپ بولغاندىن كېيىن سۈرە پاتىھەنى ئىچىڭىزدە ئوقۇپ ئۈنىڭغا بىر سۈرە قوشۇپ ئوقۇيسىز. ئاندىن رۇكۇغا ئېگىلىسىز، رۇكۇدا ئۈچ قېتىم سۇبھانە رەببىيەل ئەزىيم دەيسىز، رۇكۇدىن تۇرغاندا سەمىئاللاھۇ لىمەن ھەمىدە رەببەنا لەكەلھەمدۇ ھەمدەن كەسىرەن تەييىبەن مۇبارەكەن پىيھى دەپ ئاندىن سەجدىگە بارىسىز، سەجدىدە ئۈچ قېتىم سۇبھانە رەببىيەل ئەلا دەيسىز. ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئاللاھۇممەغپىرلى ۋەرھەمنى ۋەئاپىينى

ۋەھدىنى ۋەرزۇقنى دىگەن تەسبىھنى ئەيتىسز ھەم ئەيتىپ بولغىدەك مىقداردا ئولتۇرىسىز. ئاندىن ئىككىنچى رەكەتكە تۇرىسىز. ئىككىنچى رىكەتكە تۇرغاندا سانا ئوقۇمايسىز. بىسمىللاھ كەلىمىسىنى دەپ ، پاتىھەگە ئۆتۈسىز. قالغان تەرتىپلىرى بىرىنچى رىكەتكە ئوخشاشتۇر. ئىككىنچى رەكەتنىڭ سەجدىسىدىن كىيىن ئولتۇرۇپ ئەتتەھىياتۇ، ئاللاھۇممە سەللى، بارىك، رەببەنا قاتارلىق دۇئا دۇرۇتلارنى ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن ئوڭ، سول تەرەپلەرگە سالام بىرىپ نامازدىن چىقىسىز.

بامداتنىڭ پەرزى

بۇ ئىككى رەكئەت نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كىيىن، ئىككى رەكئەت پەرزنى ئوقۇيسىز. بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلىشمۇ، خۇددى ئۇنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلىشىغا ئوخشاشتۇر. پەقەت نىيەت پەرقلىق بولىدۇ. چۈنكى سۈننەتكە سۈننەت، پەرزگە پەرز دەپ نىيەت قىلىش كىرەك. يەنە بىر پەرقى شۇكى، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇش ئالدىدا ئەرلەر ئۈچۈن تەكبىر ئىيتىش سۈننەتتۇر. بۇ ئىككى رەكئەتتە قىرائەتنى ئۇزۇنراق ۋە ئۈنلۈك ئوقۇيسىز. شۈبھىسىزكى، سىز بۇ نامازدا ئىسلامنىڭ ئۇلۇغ بىر دىن ئىكەنلىكىنى ھىس قىلىسىز، قاراڭغۇ بىر ۋاقىتتا قۇرئاننىڭ ھالاۋىتىنى تىتىيالايسىز.

چۈنكى ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[أَقِمِ الصَّلاَةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا (78)]

«بامدات نامىزىنىمۇ ئوقۇغىن، (كۈندۈزنىڭ ۋە كىچىنىڭ پەرىشتىلىرى) چوقۇم بامدات نامىزىدا ھازىر بولىدۇ»، (ئىسرا سۈرىسى 78 ـ ئايەت). شۇنىڭ بىلەن سىز يېڭى كۈنىڭىزنى رەھمەت تىلىگەن، ھەمدۇ سانا ئېيتقان ۋە روھىڭىزنى نۇرلاندۇرۇپ داۋاملىق رەھمەت قىلغۇچى ئاللاھنىڭ بامدات ۋاقتىدىكى چاقىرىقى ئاستىدا مەۋجۇت بولغان ۋە ئىچىڭىزنى يورۇتقان ئىلاھىي نۇلارنى قولغا كەلتۈرگەن ھالدا قارشى ئالىسىز.

بىرىنچى رەكئەتنىڭ ئىككىنچى سەجدىسىدىن كىيىن ئۆرە تۇرىسىز، ئاندىن " بسم الله الرّحمن الرّحيم * " دەيسىز ۋە ئارقىسىدىن سۈرە پاتىھە بىلەن بىرگە قۇرئاندىن ئىقتىدارىڭىزنىڭ يېتىشىچە ئوقۇيسىز، ئاندىن "ئاللاھۇ ئەكبەر "دەپ تەكبىر ئېيتقان ھالدا رۇكۇ قىلىسىز، سەجدە قىلىسىز ۋە بىرىنچى رەكئەتتە نېمە ئىش قىلغان بولسىڭىز ئۆز ئەينىسىنى قىلىسىز. ئىككىنچى سەجدە تۈگىگەندىن كىيىن ئولتۇرۇرسىز. ئولتۇرغاندا سول پۇتىڭىزنى يەرگە قويۇپ ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرىسىز. ئوڭ پۇتىڭىزنىڭ ئۇچىنى قىبلىگە قاراتقان ھالەتتە ئوڭ قولىڭىزنى ئوڭ تىزىڭىزنىڭ ئۈستىدە، سول قولىڭىزنى سول تىزىڭىزنىڭ ئۈستىدە قويۇپ ئىشارەت ۋە باش بارمىقىڭىزدىن باشقا بارماقلىرىڭىزنى بىر ـ بىرگە يېقىن تۇتقان ھالدا ئولتۇرغاندىن كىيىن ئەتتەھىياتۇنى ئوقۇيسىز، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت يوللايسىز. تۆۋەندە تەشەھھۇدتا ئوقۇيدىغان دۇئالارنى كۆرستىپ ئۆتىمىز:

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أ نلا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْله *

اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلىَ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* كَمَا صَلَّيْتَ عَلىَ إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ* اَللَّهُمَّ

بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آل إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مجِيدٌ*

بۇ دۇئالارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ناماز ئوقۇغۇچى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىقنى ئىرىشىش ئۈچۈن خالىغان دۇئالار بىلەن دۇئا قىلىشى كېرەك. ھەتتا بۇنداق مۇھىم بىر يەردە دۇئا قىلىش مۇستەھەب بولۇپ، بۇ مۇھىم پەيتتە قىلىنىدىغان دۇئا مەيلى نەقىل قىلىنىپ كەلگەن دۇئا بولسۇن، مەيلى بۇنداق بولمىسۇن مۇتلەق مەنادا دۇئا قىلىش مۇستەھەبتۇر. لېكىن شۇنداقتىمۇ نەقىل قىلىنىپ كەلگەن دۇئالار بىلەن دۇئا قىلىش تېخىمۇ پەزىلەتلىكتۇر. ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇپ، ئۇنىڭدىن كېيىن خالىغىنىڭىزچە دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، سالام بېرىش ئارقىلىق نامازدىن چىقىسىز. سالام بېرىشتە يۈزىڭىزنى (السلام عليكم ورحمة الله) دېگەن ھالەتتە ئوڭ تەرەپكە قارىتىسىز، ئاندىن يەنە (السلام عليكم ورحمة الله) دېگەن ھالەتتە يۈزىڭىزنى سول تەرەپكە قارىتىسىز. شۇنىڭ بىلەن ناماز تۈگىگەن ۋە ئاخىرلاشقان بولىدۇ. سالام بېرىپ نامازدىن چىققاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نەقىل قىلىنغان دۇئا تېكىستلىرى بىلەن دۇئا قىلىش لازىم. مۇسۇلمانلارنىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئەمەل قىلىش، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىز باسارى بولۇش ئۈچۈن ئۇنىڭدىن نەقىل قىلىنغان دۇئا تېكىستلىرىنى يادقا ئېلىشى ۋە ئۇ دۇئالار بىلەن دۇئا قىلىشى سۈننەتتۇر.

بامداتنىڭ پەزىلىتى

936/494 ـ أبو هُرَيْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فَهُوَ فِي ذِمَّةِ الله، فَلَا يُتْبِعَنَّكُمُ الله بِشَيْءٍ فِي ذِمَّتِهِ* رواه الترمذي (2164)

936/494 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى بامدات نامىزىنى ئوقۇسا، ئۇ كىشى الله تائالانىڭ ھىمايىسىدە بولىدۇ، الله تائالا سىلەردىن ئۆز ھىمايىسىدىكى كىشى توغرۇلۇق ھېساب ئېلىپ قالمىسۇن. (تىرمىزى: 2164)

940/498 ـ أَنَسِ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مَنْ صَلَّى الفجر فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ قَعَدَ يَذْكُرُ الله حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ كَانَتْ لَهُ كَأَجْرِ حَجَّةٍ وَعمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- ةٍ تَامَّةٍ تَامَّةٍ تَامَّةٍ))* رواه الترمذي (586)

940/498 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇپ، ئاندىن كېيىن كۈن چىققۇچە الله تائالاغا زىكرى ئېيتىپ، كۈن چىققاندىن كېيىن ئىككى رەكئەت زۇھا (چاشگاھ ۋاقتى) نامىزى ئوقۇسا، ئۇ كىشىگە ھەج ۋە ئۆمرە قىلغانىنىڭ ساۋابى تولۇق بېرىلىدۇ. رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ ساۋابى تولۇق بېرىلىدۇ دېگەن كەلىمىنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان. (تىرمىزى: 586)

پېشىن نامىزى

كۈندۈزنىڭ يېرىمىدىن كېيىن ئىنسانغا قىلىۋاتقان ئىشى تۈپەيلى ھارغىنلىق ۋە چارچاش پەيدا بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشى روھىنى تىنچلاندۇرىدىغان بىر ئىشقا مۇھتاج بولۇپ، پېشىن

نامىزى ئوقۇشقا تۇتۇش قىلىدۇ ۋە بەدىنىنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى يېڭىدىن پەيدا قىلىش ئۈچۈن تاھارەت ئالىدۇ، ئاندىن قىبلىگە ئالدىنى قىلغان ھالدا پەرۋەردىگارى بىلەن خالىي قالىدۇ ۋە سۆيۈملۈك ياراتقۇچىسى بىلەن مەخپىي دەرتلىشىش بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۆزىنىڭ ھارغىنلىقىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ، روھىي جەھەتتىن ئاكتىپچانلىقىنى قايتىدىن پەيدا قىلغاندىن كېيىن ناخوشلۇقتىن قۇتۇلغان ھالدا نامازنى تۈگىتىدۇ ۋە خىزمىتىگە بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك كۈچلۈك ۋە چىن ئىرادە بىلەن قايتىدۇ.

پېشىن نامىزىدا پەرزدىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان تۆت رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن تۆت رەكئەت پەرزنى ئوقۇيسىز، ئاندىن سۈننەتتى مۇئەككەدە بولغان ئىككى رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇيسىز. مەيلى ئىمام بولۇڭ، مەيلى ئىقتىدا قىلغۇچى بولۇڭ ۋە مەيلى يالغۇز ناماز ئوقۇڭ پېشىن نامىزىنىڭ ھەممىسىدە قىرائەتنى ئىچىڭىزدە مەخپىي ئوقۇيسىز.

تۆت رەكئەت نامازنى قانداق ئوقۇيسىز؟

بىز يۇقىرىدا ئىككى رەكئەت ئوقۇلىدىغان بامدات نامىزىنى تەپسىلى تونۇشتۇرۇپ ئۆتتۇق. ئەگەر سىز ئۇنى ياخشى ئۆگەنگەن بولسىڭىز قالغان نامازلارنى ئۆگىنىشىڭىز ئوڭاي بولىدۇ. ئەگەر ناماز پېشىن، ناماز دىگەر ۋە خۇپتەنگە ئوخشاش تۆت رەكئەتتىن ئوقۇلىدىغان ناماز بولسا ئاۋۋالقى ئىككى رەكئەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن بىرىنچى تەشەھھۇدقا ئولتۇرىسىز، ئاندىن ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇيسىز، ئاندىن ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ، ئوڭ قولىڭىزنى سول قولىڭىزنىڭ ئۈستىگە قويىسىز ۋە نامازنى داۋاملاشتۇرىسىز. شۇنىڭ بىلەن ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتنى ئوقۇيسىز، بۇ ئىككى رەكئەتتە سۈرە پاتىھەنىلا ئوقۇيسىز. تۆتىنچى رەكئەت تۈگىگەندىن كېيىن، تەشەھھۇدقا ئولتۇرۇپ ئەتتەھىيياتۇنى دۇرۇتلار بىلەن قوشۇپ ئوقۇغاندىن كېيىن خالىغان دۇئالىرىڭىزنى قىلىسىز، ئاندىن نامىڭىزنى سالام بىلەن تۈگىتىسىز. پەرزنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇيسىز شۇنىڭ بىلەن پېشىن نامىزى تۈگەيدۇ.

پېشىننىڭ سۈننىتىنىڭ پەزىلىتى

2132/1250 – عَبْدُ الله بْنُ السَّائِب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي أَرْبَعًا بَعْد الزَّوالِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَقَالَ: ((إِنَّهَا سَاعةٌ تُفْتَحُ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَأُحِبُّ أَنْ يَصْعَدَ لِي فيها عَمَلٌ صَالِحٌ))* الترمذي (478)

2132/1250 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى سائىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پېشىننىڭ پەرزىدىن بۇرۇن، كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى ۋە بۇ ھەقتە: بۇ، (بەندىلەرنىڭ ئەمەلى ئاسمانغا ئۆرلىشى ئۈچۈن) ئاسماننىڭ دەرۋازىلىرى ئېچىلىدىغان بىر ۋاقىت، بۇ ۋاقىتتا مېنىڭمۇ بىر ياخشى ئەمەلىم ئاسمانغا ئۆرلىسىكەن دەيمەن، دەيتتى. (تىرمىزى: 478)

2096/1222 – عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: ((مَنْ ثَابَرَ عَلَى ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً مِنَ السُّنَّةِ بَنَى الله له بَيْتًا فِي الجَنَّةِ: أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ المغْرِبِ، ورَكْعَتَيْنِ بَعْدَ العِشَاءِ وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الفَجْرِ)) الترمذي (414)

2096/1222 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ئون ئىككى رەكئەت سۈننەتنى داۋاملىق ئوقۇسا، اللە ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر ئۆي بىنا قىلىدۇ. ئۇلار: پېشىندىن بۇرۇن تۆت رەكئەت، پېشىندىن كېيىن ئىككى رەكئەت، شامدىن كېيىن ئىككى رەكئەت، خۇپتەندىن كېيىن ئىككى رەكئەت ۋە بامداتتىن بۇرۇن ئىككى رەكئەتتۇر. (تىرمىزى: 414)

2127/1246 – عَلِيٌّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا، وَبَعْدَهَا رَكْعَتَيْنِ* الترمذي (424)

2127/1246 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پېشىننىڭ پەرزىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت، پەرزىدىن كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇيتتى، دېگەن. (تىرمىزى: 424)

2128/1247 – عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا لَمْ يُصَلِّ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ صَلاَّها بَعْدَها* الترمذي (426)

2128/1247 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پېشىننىڭ پەرزىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت سۈننەتنى ئوقۇيالماي قالسا، پەرزىدىن كېيىن ئوقۇيتتى. (تىرمىزى: 426)

2129/1248 – أُمُّ حَبيبةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: رفعته: ((مَنْ صَلَّى قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعًا وَبعدها أَرْبَعًا حَرَّمَهُ الله عَلَى النَّارِ))* الترمذي (427)، النسائي 265/3، ابن ماجه(1160)

2129/1248 ـ ئۇممۇ ھەبىبە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى پېشىننىڭ پەرزىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت، پەرزىدىن كېيىن تۆت رەكئەت سۈننەت ئوقۇسا، اللە ئۇنىڭغا دوزاخنى ھارام قىلىدۇ. (تىرمىزى: 427، 428)

2131/1249 – أبو أَيُّوب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((أَرْبَعٌ قَبْلَ الظُّهْرِ لَيْس فِيهِنَّ تَسْلِيمٌ تُفْتَحُ لَهُنَّ أَبْوابُ السَّمَاءِ))* أبو داود (1270)

2131/1249 ـ ئەبۇ ئەييۇب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پېشىننىڭ پەرزىدىن بۇرۇن (ھەر ئىككى رەكئەتنىڭ ئارىلىقىدا سالام بەرمەستىن، ئۇلاپ) ئوقۇلغان تۆت رەكئەت ناماز ئۈچۈن ئاسماننىڭ دەرۋازىلىرى ئېچىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1270)

مەسجىدكە كېلىپ نامازغا تەكبىر ئوقۇلغانلىقىنى ۋە ئىمامنىڭ كىشىلەرگە ناماز ئوقۇپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىڭىزدە ھېچقانداق نەپلى ناماز ئوقۇمايسىز. ئەكسىچە جامائەتنىڭ سېپىگە قېتىلىپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىسىز.

1736/990 – وعنه رفعه: ((إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكْتُوبَةُ))* مسلم (710)، أبو داود (1266)، الترمذي (421)، النسائي 116/2– 117

1736/990 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: (پەرز) نامازغا تەكبىر ئوقۇلغاندا، پەرز نامازدىن باشقىسىنى ئوقۇشقا بولمايدۇ. (مۇسلىم710)

بۇ ھۆكۈم ھەممە نامازدا كۈچكە ئىگە بولۇپ، ھېچقانداق بىر ۋاقىت نامازغا خاس ئەمەستۇر. شۇڭا سىز سۈننەتنى ئوقۇپ بولۇپ ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشقا يەتكۈدەك ۋاقىت بارلىقىنى بىلسىڭىزمۇ رەسۇلۇللاھنىڭ ئەمرىگە ئەمەل قىلىش ئۈچۈن ئىمامغا ئىقتىدا قىلىشىڭىز پەرزدۇر.

ناماز ئەسرى

جانابى ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ (238)]

«(بەش) نامازنى، بولۇپمۇ ناماز دىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار)، ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار» (بەقەر سۈرىسى 238 ـ ئايەت).

نامازدىگەر تۆت رەكئەت بولۇپ، پېشىننى ئوقۇغاندەك ئوقۇيسىز. ئەۋۋەلقى رەكئەتتە پاتىھە سۈرىسى بىلەن بىرگە بىر سۈرە ئوقۇغاندىن كېيىن ئەۋۋەلقى تەشەھھۇدقا ئولتۇرىسىز، ئاندىن ئاخىرقى ئىككى رەكئەتنى ئوقۇيسىز. بىراق بۇ ئىككى رەكئەتتە سۈرە پاتىھەنىلا ئوقۇيسىز، تۆتىنچى رەكئەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئاخىرقى تەشەھھۇدقا ئولتۇرىسىز، ئاندىن سالام بىلەن تۈگىتىسىز.

ئەمما نامازدىگەرنىڭ سۈننەتلىرىگە كەلسەك، نامازدىگەرنىڭ داۋاملىق ئوقۇلىدىغان تەكىتلەنگەن بىر سۈننىتى يوق. بىراق پەرزدىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان تۆت رەكئەت سۈننەت بولۇپ، ھەدىستە بۇنى ئوقۇشنى تەكىتلەيدىغان رىۋايەتلەر بار. بۇ ناماز بەزىدە ئىككى رەكئەت ھالەتتە ئوقۇلىدۇ.

2138/1253 ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((رَحِمَ الله امْرأً صَلَّى قَبْلَ العَصْرِ أَرْبَعًا))* أبو داود (1271)، الترمذي (430)

2138/1253 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەسرنىڭ پەرزىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇغان كىشىگە الله رەھمەت قىلسۇن! (تىرمىزى: 430)

2137/1252 – وللترمذي: كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا، يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ بِالتَّسْلِيمِ* الترمذي (429)

2137/1252 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەسرنىڭ پەرزىدىن بۇرۇن ئىككى رەكئەت ئىككى رەكئەتتىن قىلىپ، جەمئىي تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى، دېگەن. (تىرمىزى: 429)

نامازدىگەردىكى قىرائەت بولسا ھەممە رەكئەتتە مەخپىي ئوقۇلىدۇ ۋە نامازدىگەردىن كېيىن كۈن كىرىپ كەتكۈچىلىك ناماز ئوقۇش (قانداق ناماز بولىشىدىن قەتئىي نەزەر) مەكرۇھتۇر.

ئەسرنىڭ پەزىلىتى

937/495 ـ أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلاَئِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلاَئِكَةٌ بِالنَّهَارِ، وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلاَةِ الْفَجْرِ وَصَلاَةِ الْعَصْرِ، ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي؟ فَيَقُولُونَ: تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ))* رواه البخاري (555)، مسلم (632)، مالك 155/1 النسائي 240/1- 241

937/495 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئاراڭلاردا كېچىنىڭ پەرىشتىلىرى بىلەن كۈندۈزنىڭ پەرىشتىلىرى نۆۋەت بىلەن ئالمىشىپ تۇرىدۇ، ئۇلار بامدات نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزى ۋاقتىدا جەم بولىدۇ. ئاندىن كېچىسى سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا بولغان پەرىشتىلەر (ئەتىگەندە) ئاسمانغا ئۆرلەيدۇ. الله تائالا بەندىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى پەرىشتىلەردىن ئوبدانراق بىلىپ تۇرۇپ ئۇلاردىن: "مېنىڭ بەندىلىرىم قانداق ھالەتتە قالدى؟ " دەپ سورايدۇ. ئۇلار جاۋاب بېرىپ: "بىز يېتىپ بارغاندا، ئۇلار ناماز ئوقۇۋاتقان ئىكەن، بىز قايتقاندىمۇ ناماز ئوقۇپ قالدى " دەيدۇ. (بۇخارى: 555)

938/496 ـ عُمَارَةَ بْنِ رُؤَيْبَةَ رفعه: ((لَنْ يَلِجَ النَّارَ أَحَدٌ صَلَّى قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا)) يَعْنِي: الْفَجْرَ وَالْعَصْرَ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ: آنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قَالَ: نَعَمْ. فقَالَ الرَّجُلُ وَأَنَا أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُهُ مِنْه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* رواه مسلم (634)، أبو داود (427)، النسائي 235/1

938/496 ـ ئەبۇ بەكرى ئىبنى ئۇمارە ئىبنى رۇئەيبە دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: ھەر قانداق بىر كىشى كۈن چىقىشتىن بۇرۇنقى ۋە كۈن پېتىشتىن بۇرۇنقى نامازنى، يەنى بامدات ۋە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇسا، ئۇ كىشى ھەرگىزمۇ دوزاخقا كىرمەيدۇ. بەسرەلىك بىر كىشى ئۇمارە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: سەن بۇ گەپنى رەسۇلۇللاھ (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) دىن ئاڭلىدىڭمۇ؟ دەپ سورىغان ئىدى، ئۇ: ھەئە، مەن رەسۇلۇللاھتىن ئاڭلىدىم، دېدى. ئاندىن ئۇ كىشى: گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، مەنمۇ رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ھەقىقەتەن شۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى. (مۇسلىم: 634)

نامازشام

مۇسۇلمان كىشى كۈنلۈك مەشغۇلاتىغا ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ ياراتقۇچىسى بولغان ئالالاھقا رەھمەت ئېيتىش ۋە ھەمدۇ سانا ئوقۇش بىلەن (چۈنكى ناماز رەھمەت) باشلايدۇ. ۋە يەنە رەھمەت ئېيتىش بىلەن باشلىغان كۈندۈزنى، كېچىگە ـ كۈندۈزنى بىر ـ بىرى بىلەن ئالماشتۇرۇپ تۇرغۇچى ۋە شەرت ـ شارائىتلارنى ئۆزگەرتىپ تۇرغۇچى پەرۋەردىگارىغا تەشەككۈر ئېيتىش، رەھمەت ئوقۇش ۋە دۇئا قىلىش ئارقىلىق ئۈزۈتىپ قويىدۇ.

ناماز شامنىڭ پەرزى ئۈچ رەكئەت بولۇپ، ئەۋۋەلقى ئىككى رەكئەتتە قىرائەتنى جەھەرەن (ئۈنلۈك) ئوقۇغاندىن كېيىن ئەۋۋەلقى تەشەھھۇدقا ئولتۇرىسىز. تەشەھھۇتتىن كېيىن

ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ ئۈچىنچى رەكئەتتە پەقەتلا سۈرە فاتىھەنى مەخپى ئوقۇغاندىن كېيىن رۇكۇغا بارىسىز، ئاندىن سەجدە قىلىسىز ۋە ئىككىنچى سەجدىدىن كېيىن ئاخىرقى تەشەھھۇدقا ئولتۇرىسىز. بۇ تەشەھھۇتتا بولسا باشقا نامازلاردىكىگە ئوخشاشلا ئەتتەھىيياتۇنى دۇرۇتلار بىلەن بىرلىكتە ئوقۇپ خالىغىنىڭىزچە دۇئا قىلغاندىن كېيىن سالام بىلەن نامازدىن چىقىسىز. پەرىزنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن تەكىتلەنگەن سۈننەتلەردىن بىرى بولغان ئىككى رەكئەت سۈننەت نامىزى ئوقۇيسىز. شۇنىڭ بىلەن ناماز شام ئاخىرلاشقان بولىدۇ.

2093/1220 – ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قال: صليت مع رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ركعتين قبل الظهر، وركعتين بعد الظهر، ركعتين بعد الجمعة، وركعتين بعد المغرب، وركعتين بعد العشاء* البخاري (1173)، مسلم (729)

2093/1220 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن پېشىندىن بۇرۇن ئىككى رەكئەت، پېشىندىن كېيىن ئىككى رەكئەت، جۈمەدىن كېيىن ئىككى رەكئەت، شامدىن كېيىن ئىككى رەكئەت ۋە خۇپتەندىن كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت نامىزى ئوقۇغانىدىم. (بۇخارى: 1173)

2148/1257 – أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كُنْا بِالْمَدِينةِ فَإِذَا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ لِلْمَغْرِبِ ابْتَدَرُوا السَّوارِيَ، فَرَكَعُوا رَكْعَتَيْنِ حَتَّى إنَّ الرَّجُلَ الْغَرِيبَ لَيَدْخُلُ المسْجِدَ فَيَحْسِبُ أنَّ الصَّلاَةَ قَدْ صُلِّيَتْ مِنْ كَثْرَةِ مَنْ يُصَلِّيهَا* البخاري (625)، مسلم (837)، النسائي 28/2

2148/1257 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز مەدىنىدە تۇرۇۋاتقان ۋاقتىمىزدا، مۇئەززىن ناماز شامغا ئەزان ئوقۇسا، مەسجىدتىكىلەرنىڭ ھەممىسى تۈۋرۈكلەرنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈشۈپ بېرىپ، ئىككى رەكئەتتىن ناماز ئوقۇيتتى. ئەگەر شۇ چاغدا، مەسجىدكە سىرتتىن بىرەر يات كىشى كىرىپ قالسا، شامنىڭ ئالدىدىكى ئىككى رەكئەت نامازنى ئوقۇۋاتقانلارنىڭ كۆپلۈكىدىن پەرز ئوقۇلۇپ بولغان ئوخشايدۇ، دەپ قالاتتى. (مۇسلىم: 837)

2150/1259 - عَبْدُ الله بنُ مغفل الْمُزَنِيُّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((صَلُّوا قَبْلَ صَلاةِ المغْرِبِ ركعتين)) قالِ فِي الثَّالِثَةِ: ((لِمَنْ شَاءَ)) كَرَاهِيَةَ أَنْ يَتَّخِذَهَا النَّاسُ سنَّةً* البخاري (1183)

2150/1259 ـ ئابدۇللاھ مۇزەنى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۈچ قېتىم: شامنىڭ پەرزىدىن بۇرۇن ناماز ئوقۇڭلار! دېگەن، كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئادەتكە ئايلاندۇرىۋېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۈچىنچى قېتىمدا: خالىغانلار ئوقۇسۇن، دېگەن. (بۇخارى: 1183)

2151/1260 – كَعْبُ بنُ عُجْرَة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى مَسْجِدَ بَنِي عَبْدِ الأَشْهَلِ فَصَلَّى فِيهِ المغْرِبَ فَلَمَّا قَضَوْا صَلاتَهُمْ رَآهُمْ يُسبِّحُونَ بَعْدَها فَقَالَ: ((هَذِهِ صَلاةُ البُيُوتِ))* أبو داود (1300)، النسائي 198/3 – 199

2151/1260 ـ كەئب ئىبنى ئۇجرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئابدۇلئەشھەل قەبىلىسىنىڭ مەسجىدىگە كېلىپ شامنى ئوقۇدى، نامازدىن كېيىن ئۇلارنىڭ سۈننەت ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: بۇ، ئۆيدە ئوقۇلىدىغان ناماز، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1300)

سۈننەت نامازلارنىڭ ھەممىسىدە قىرائەت مەخپى ئوقۇلىدۇ. قىرائەت جەھرەن ئوقۇلىدىغان پەرلەر بولسا بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزى، ناماز شامنىڭ ۋە خۇپتەننىڭ پەرزلىرىنىڭ ئەۋۋەلقى ئىككى رەكئەتلىرى بولۇپ، قالغان پەرزلەردە قىرائەت مەخپى ئوقۇلىدۇ.

خۇپتەن نامىزى

خۇپتەننىڭ پەرزى تۆت رەكئەت بولۇپ، ئەۋۋەلقى ئىككى رەكئەتتە قىرائەتنى جەھرەن ئوقۇغاندىن باشقا، تامامەن پېشىننىڭ پەرزىنى قانداق ئوقۇغان بولسىڭىز شۇنداق ئوقۇيسىز. پەرز تۈگىگەندىن كېيىن تەكىتلەنگەن سۈننەتلەردىن بىرى بولغان ئىككى رەكئەت سۈننەت نامىزى ئوقۇيسىز. ئەمما خۇپتەننىڭ پەرزىنى ئوقۇشتىن بۇرۇنقى سۈننەتكە كەلسەك، ئىككى ۋەياكى تۆت رەكئەت نەپلى ناماز ئوقۇسىڭىز بولىدۇ. خۇپتەن نامىزىنى ۋىترى نامىزىنى ئوقۇش بىلەن ئاخىرلاشتۇرىسىز.

1200/645 - (عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–) رفعه: ((مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدٍ جَمَاعَةً أَرْبَعِينَ لَيْلَةً لَا تَفُوتُهُ الرَّكْعَةُ الْأُولَى مِنْ صَلَاةِ الْعِشَاءِ كَتَبَ الله لَهُ بِهَا عِتْقًا مِنَ النَّارِ))* رواه ابن ماجه (798)

1200/645 ـ ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى خۇپتەن نامىزىنى 40 كۈن جامائەت بىلەن مەسجىدتە ئوقۇسا ۋە ھەر كۈنى بىرىنچى رەكئەتكە ئۈلگۈرسە، الله تائالا ئۇ كىشىنى (جەھەننەم) ئوتىدىن ئازاد قىلىدۇ. (ئىبنى ماجە: 798)

3102/1849 ـ ابنُ الْمُسَيَّبِ: قال مَنْ شَهِدَ لَيْلَةِ الْقَدْرِ في جماعة، فَقَدْ أَخَذَ بِحَظِّهِ مِنْهَا* مالك 263/1

3102/1849 ـ مالىك مۇنداق دەيدۇ: سەئىد ئىبنى مۇسەييەب مۇنداق دەيتتى: قەدىر كېچىسىدە خۇپتەن نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇغان كىشى، شۇ كېچىدىكى نېسىۋىسىنى ئالغان بولىدۇ. (مالىك رىۋايەت قىلغان)

بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ ئەھمىيتى

1. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەمەلىي رەۋىشتە ئەگەشكەنلىكتۇر.

2. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش جەننەتتە قەسىرگە ئىگە بولۇشنىڭ يولىدۇر.

3. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّهَ وَمَن تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا (80)]

كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ اللّٰهقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ (چۈنكى پەيغەمبەر اللّٰهنىڭ ئەمرىنى يەتكۈزىدۇ). كىمكى (ئى مۇھەممەد!) سەندىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، (بىلگىنكى) بىز سېنى ئۇلارغا

كۆزەتچى (يەنى ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ، ئەمەللىرىگە قاراپ ھېساب ئالغۇچى) قىلىپ ئەۋەتمىدۇق [سۈرە نىسا ـ80].

2297/1344 - أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((قال الله تعالى: من عادى لي وليًّا فقد آذنته بالحرب، وما تقرَّب إليَّ عبدي بشيء أحبَّ إلي من أداء ما افترضتُ عليه، ولا يزال عبدي يتقرَّبُ إليَّ بالنوافل حتى أحبَّهُ، فإذا أحببته كنتُ سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يُبصر به، ويدهُ (الذي) يبطش بها ورجله (الذي) يمشي بها، وإن سألني أعطيته، وإن استعاذني أعذته، وما تردَّدت عن شيءٍ أنا فاعله ترددي عن نفس المؤمن يكرهُ الموت وأنا أكره مساءتهُ))* البخاري (6502)

2297/1344 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: اللە تائالا مۇنداق دېدى: كىمكى مېنىڭ دوستۇمنى دۈشمەن تۇتسا، مەن ئۇنىڭغا ئۇرۇش ئېلان قىلىمەن. بەندەم ماڭا پەرزلەرنى قىلىشتىنمۇ ياخشىراق بىر ئىشنى قىلىش بىلەن يېقىنلىشالمايدۇ. بەندەم ماڭا نەپلە ئىبادەت بىلەنمۇ مەن ئۇنى دوست تۇتقانغا قەدەر داۋاملىق يېقىنلىشىدۇ. قاچانكى مەن ئۇنى دوست تۇتسام، مەن ئۇنىڭ ئاڭلايدىغان قۇلىقى، كۆرىدىغان كۆزى، تۇتىدىغان قولى، ماڭىدىغان پۇتى بولىمەن. مەندىن نېمىنى سورىسا، شۇنى بېرىمەن. ماڭا سېغىنسا، ئۇز پاناھىمدا ساقلايمەن. مەن مۇئمىنىنىڭ جېنىنى ئېلىشتىن باشقا ھېچبىر ئىشتا تەرەددۇت قىلمايمەن. مۇئمىن بەندەم ئۆلۈمنى ياخشى كۆرمەيدۇ، مەن بولسام، ئۇنىڭ خاپىلىقلىرىنى ياخشى كۆرمەيمەن. (بۇخارى: 6502)

4. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلىش مۇسۇلمانىنىڭ ئەمەللىرىنىڭ زاپىسىدۇر.

5. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى، پەرزنى ئادا قىلىشتىكى نۇقسانلارنى تولۇقلايدۇ.

2299/1346 - حريثُ بنُ قبيصة قدمتُ المدينة فقلت: اللهمَّ يسِّر لي جليسًا صالحًا فجلستُ إلى أبي هُريرة فقلتُ: إنِّي سألتُ الله أن يرزقني جليسًا صالحًا فحدِّثني بحديث سمعته من رسولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لعلَّ الله أن ينفعني به فقال: سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: ((إنَّ أوَّل ما يحاسب به العبد يوم القيامة من عمله الصلاة فإن صلحت فقد أفلح وأنجح وإن فسدت فقد خاب وخسر فإن انتقص من فريضته شيءٌ قال الرَّبُّ تعالى: انظروا هل لعبدي من تطوُّع فيكمَّل بها ما انتقص من الفريضة ثمَّ يكونُ سائرُ عمله على ذلك))* الترمذي (413)، النسائي

2299/1346 ـ ھۇرەيس ئىبنى قەبىسە مۇنداق دەيدۇ: مەن مەدىنىگە كېلىپ: ئى اللە! مېنى ياخشى سورۇنغا مۇيەسسەر قىلغىن ! دەپ دۇئا قىلدىم ۋە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سورۇنغا مۇيەسسەر بولدۇم. مەن ئۇنىڭغا: مەن اللە تائالادىن مېنى ياخشى سورۇنغا مۇيەسسەر قىلىشنى تىلەپ دۇئا قىلغان ئىدىم. اللە مېنى سېنىڭ سورۇنىڭغا مۇيەسسەر قىلدى. شۇڭا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن ئاڭلىغان ھەدىستىن بىرنى دەپ بەرگىن. اللە تائالا بۇ ھەدىسنىڭ سەۋەبى بىلەن مېنى ياخشى ئىشقا نېسىپ قىلسا ئەجەپ ئەمەس، دېدىم. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدى: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ

ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: قىيامەت كۈنى بەندىنىڭ ئەمەللىرىدىن بىرىنچى بولۇپ سورىلىدىغىنى نامازدۇر. ئەگەر ئۇ ئادەمنىڭ نامىزى كامىل بولغان بولسا قۇتۇلىدۇ ۋە نىجات تاپىدۇ. ئۇنداق بولمىسا، پۇشايمان قىلىدۇ ۋە زىيان تارتىدۇ. ئەگەر پەرزدىن بىر نەرسە كېمىيىپ قالسا، الله تائالا: بەندەمنىڭ نەپلە ئىبادىتىگە قاراپ بېقىڭلار! دەيدۇ. ئۇ بەندىنىڭ نەپلە ئىبادىتى بولسا، ئۇنىڭ بىلەن پەرزدىن كېمىيىپ قالغان يەرلىرى تولۇقلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بەندىنىڭ قالغان ئەمەللىرىنىڭ سۈرۈشتۈرمىسىمۇ مۇشۇ رەۋىش بويىچە داۋاملىشىدۇ. (تىرمىزى: 413)

6.بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلماسلىق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ۋە ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن يۈز ئۆرۈگەنلىك بولۇپ قىلىش قورقۇنچىسى بار.

ۋىترى نامىزى

ۋىترىنىڭ مەنىسى يالغۇز دېگەن بولۇپ، بۇنىڭ رەكئەتلىرى بولسا ناماز شامغا ئوخشاش بىرلىكتە ئوقۇلىدىغان ئۈچ، بەش ۋە يەتتە رەكئەتتۇر. چۈنكى ناماز شاممۇ بىرلىكتە ئوقۇلىدىغان ئۈچ رەكئەت نامازنىڭ ئىسمىدۇر. ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇش ۋاجىبتۇر. ئۇ، خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر نامىزى ئادەتتە جامائەت بولماي يالغۇز ھالدا ئوقۇلىدۇ. رامىزاندا تەراۋىھ نامىزىدىن كېيىن جامائەت بىلەن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر نامىزى رامىزاندىن باشقا ۋاقىتلاردا جامائەت بولۇپ ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

ۋىترى تەكىتلەنگەن سۈننەتلەردىن بىر سۈننەتتۇر. ھەتتا بەزى ئىماملارنىڭ (نۇپۇزلۇق ئالىملار) كۆز قارىشىچە بولسا ۋاجىبتۇر. ۋىترى ئەڭ ئاز بىر رەكئەت بولۇپ، ئەڭ كۆپ بولسا ئونئۈچ رەكئەتتۇر. لېكىن ھازىر مۇسۇلمانلار ئوقۇپ كەلگىنىگە ئوخشاش ئۈچ رەكئەت ئوقۇش كامالەتكە يېقىن بولغىنىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋىترىنى ئۈچ رەكئەت ئوقۇغان ۋاقىتلىرىدا بىرىنچى رەكئەتتە پاتىھەدىن كېيىن " سبح اسم ربك الأعلى...نى، ئىككىنچى رەكئەتتە ''قل يأيها الكافرون''نى ۋە ئۈچىنچى رەكئەتتە بولسا ''قل هو الله أحد'' ۋە مۇئەۋۋىزەتەين دېيىلىدىغان ''قل أعوذ برب الفلق'' ۋە ''قل أعوذ برب الناس'' نى ئوقۇيتتى.

ۋىترىنىڭ ۋاقتى بولسا، خۇپتەننىڭ ئاخىرقى ۋاقتىدىن تارتىپ كېچىنىڭ ئاخىرىسى بولغان تاڭ ئاتقۇچىلىكتۇر. ۋىتىر نامىزى، كېچە نامىزىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا ئوقۇلىدىغان ، ئۈچ رەكئەت ناماز بولۇپ، ئارىسىدا سالام بەرمەستىن ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن رۇكۇغا بېرىپ، ئۈچىنچى رەكئەتتە رۇكۇدىن بۇرۇن قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇيمىز. ۋىترىنىڭ ھەر رەكئىتىدە سۈرە پاتىھە بىلەن بىرلىكتە يەنە بىر سۈرە ئوقۇيمىز. قۇنۇت دۇئاسىنى ئوقۇماقچى بولغاندا تەكبىر ئېيتقاندىن كېيىن دۇئا قىلىدۇ. قۇنۇتتا تۆۋەندىكى ئىككى دۇئانىڭ بىرىنى ئوقۇيدۇ:

"بىرىنچىسى ـ اللهم إنا نستعينك ونستغفرك، ونستهديك، ونؤمن بك، ونتوب إليك، و نتوكل عليك، ونثني عليك الخير نشكرك ولا نكفرك ونخلع ونترك من يفجرك. اللهم إياك نعبد، ولك نصلي ونسجد، وإليك نسعى ونحفد، نرجو رحمتك، ونخشى عذابك، إن عذابك بالكفار ملحق ''.

تەرجىمىسى : ئـى ئـاللاھ ! سېنىڭدىن يـاردەم سورايمىز، سـەندىن مەغپىـرەت تىلەيمـىز، ساڭا ئىشـىنىمىز، ساڭا تەۋەككـۇل قىلىمىـز، سېنى ياخشـى تەرىـپلەر بىـلەن مەدھىيىلەيمـىز، ساڭا شۈكۈر قىلىمىز، ناشۈكۈرلۈك قىلمـايمىز ۋە سـاڭا ئاسـىيلىق قىلغانـدىن يـۈز ئـۆرۈيمىز. ئـى ئاللاھ ! ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز، سـەن ئۈچـۈنلا نامـاز ئوقـۇيمىز ۋە سـەجدە قىلىمىـز، سېنىڭ رازىلىقىڭغـا ئېرىشـىش ئۈچـۈن تىرىشـىمىز ۋە ئالـدىرايمىز، رەھمىتىڭنـى ئۈمىـت قىلىمىـز ۋە ئازابىڭدىن قورقىمىز. ھەقىقەتەن سېنىڭ ئازابىڭ كۇففارلارغا يەتكۈچىدۇر.

ئىككىنچى دۇئا : (اللّهُمَّ اْهدِنِيْ فيمن هدَيتَ، وعافِنِيْ فيمن عافَيْتَ، وتَوَلَّنِي فيمن توَليتَ، وبارك لِي فيما أعطَيتَ، وقِنِي شَرَّ ماقَضَيتَ، فإنك تَقْضِيْ ولا يُقْضى عَلَيكَ إنه لايُذِلُّ من وَالَيتَ ولايعز من عاديت، تباركت ربنا وتعاليت)

ۋىترنى تۈگىتىش بىلەن بىرگە خۇپتەننى تۈگەتكىنىمىزدەك بەش ۋاقىت ناماز تۈگىگەن بولىدۇ. مۇسۇلماننىڭ كۈندۈزى ۋە كېچىسى مانا مۇشۇنداق تائەت ـ ئىبادەت، نىيەتنى پەقەتلا ئاللاھ تائالاغا خاس قىلىش بىلەن ئۆتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ مۇسۇلمان ئويغانغاندا ھەمدۇ سانا بىلەن كۈندۈزنى قارشى ئالغىنىدەك ئويقىنىمۇ ھەمدۇ سانا، شۈكۈر ۋە دۇئا بىلەن باشلايدۇ.

كېچىلىرى ناماز ئوقۇيدىغان يەنى تەھەججۇد نامزى ئوقۇيدىغان ئادەمنىڭ ۋىتىر نامىزىنى كېچىسى تەھەججۇد نامىزىدىن كېيىن ئوقۇشى ئەۋزەلدۇر. ئەمما ئۇخلاپ قىلىپ كېچىدە تۇرۇشقا ئىشەنچە قىلالمىغان ئادەمنىڭ ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ ئۇخلىغىنى ياخشى.

2183/1277 - عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: مِنْ كُلِّ اللَّيْلِ أَوْتَرَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ، وَأَوْسَطِهِ، وَآخِرِهِ، وَانْتَهَى وِتْرُهُ إِلَى السَّحَرِ* البخاري (996)، مسلم (745)

2183/1277 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋىتىر نامىزىنى كېچىنىڭ ھەممە قىسمىدا، يەنى ئەۋۋىلىدىمۇ، ئوتتۇرىسىدىمۇ، ئاخىرىسىدىمۇ ئوقۇغان، كېيىنكى كۈنلەردە سەھەر ۋاقتىدىلا ئوقۇغان. (مۇسلىم: 745)

2184/1278 - وفِي رواية: وَانْتَهَى وِتْرُهُ حِينَ مَاتَ فِي السَّحَرِ* أبو داود (1435)، الترمذي (456)

2184/1278 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋاپاتىغا يېقىن مەزگىللەردە ۋىتىر نامىزىنى سەھەر ۋاقتىدىلا ئوقۇغان، دەپ كەلگەن. (تىرمىزى: 456)

2185/1279 - جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ خَافَ أَنْ لا يَقُومَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ ثم لِيَرْقُدْ، وَمَنْ طَمِعَ أَنْ يَقُومَ آخِر الليَّلِ فَإِنَّ صَلاةَ آخِرِ اللَّيلِ مَشْهُودَةٌ محضورة، وَذلكَ أَفْضَلُ))* مسلم (755)، الترمذي (455)

2185/1279 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى كېچىنىڭ ئاخىرىسىدا تۇرالماسلىقتىن قورقسا، ۋىتىر نامىزىنى كېچىنىڭ ئەۋەلقى قىسمىدا ئوقۇۋالسۇن. كىمكى كېچىدە ئويغىنىشقا ئىشەنچ قىلالىسا، ۋىترنى كېچىنىڭ ئاخىرىدا ئوقۇسۇن. ھەقىقەتەن كېچىنىڭ ئاخىرىدىكى ناماز پەرىشتىلەر ھازىر بولىدىغان نامازدۇر، شۇڭا بۇ ۋاقىتتىكى ناماز ئەۋزەلدۇر. (مۇسلىم: 755)

نامازنى توختىتىش ياكى كەينىگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر

1) مال مۈلكىنىڭ ئوغۇرلىنىشىدىن ئەنسىرىگەن كىشىنىڭ (گەرچە مال) باشقىلارنىڭ بولسىمۇ نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر. 2) ئوغرىدىن، قاراقچىدىن، كەلكۈندىن قورقۇقان يولوچىنىڭ ناماز ۋاقتىنى كەينىگە سۈرىشى جائىزدۇر. 3) قازنى قايناپ تېشىپ كېتىشىدىن ياكى تاماقنىڭ كۆيۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەن ئايال كىشىنىڭ نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر. 4) قېچىپ كېتىۋاتقان هايۋاننى تۇتىۋېلىپ ئىگىسىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىش جائىزدۇر. 5) نامازدا تەرىتى قىستاپ قالغان كىشىنىڭ، يېڭىدىن تاھارەت ئېلىپ نامازنى قايتىدىن ئوقۇش ئۈچۈن ئۇنى توختىتىشى جائىزدۇر. 6) نەپلى نامازلارنى ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئاتا ــ ئانىسىدىن بىرەرسىنىڭ قانداقلا بىر ئىش ئۈچۈن چاقىرىشى بىلەن ئۇنى توختىتىشى جائىزدۇر. 7) ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ شەپىسىنى ھېس قىلغان مۇساپىرنىڭ نامىزىنى توختىتىشى جائىزدۇر.

قازا بولۇپ كەتكەن نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلىش

پەرز نامازلارنى ئوقۇشنى ئۇز ۋاقتىدىن ئۆزرىسىز كېچىكتىرۋېتىش چوڭ گۇناھلارنىڭ قاتارىدىندۇر. نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتىرۋەتكەن ئادەم مۇنداق ئىككى خىل گۇناھ قىلغان بولىدۇ. بىر خىلى، نامازنى ئوقۇمىغانىنىڭ گۇناھى. بۇ گۇناھ نامازنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن گەردەندىن چۈشۈپ كېتىدۇ. يەنە بىر خىلى بولسا نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتىرۋەتكەنىنىڭ گۇناھى. بۇ گۇناھ، پەقەت تەۋبە ۋە ئىستىغپار ئېيتىش بىلەن كەچۈرىلىدۇ. ئادا قىلىش دېمەك، قىلىشقا بۇيرۇلغان بىر ئىشنى، شۇ ئىش قىلىنىشقا بۇيرۇلغان ۋاقتىدا قىلىش دېمەكتۇر. قازا دېمەك، قىلىشقا بۇيرۇلغان بىر ئىشنى، ئۇ ئىشنىڭ ۋاقتىنى ئۆتكۈزىۋېتىپ قىلىش دېمەكتۇر. قايتا قىلىش دېمەك، ئىلگىرى بىر قېتىم قىلغان بىر ئىشنى، ئۇ ئىشنىڭ ۋاقتىدا ياكى ۋاقتى ئۆتكەندىن كېيىن قايتا يەنە بىر قېتىم قىلىش دېمەكتۇر. بۇنىڭ دەلىل پاكىتى بولسا، ئالىملارنىڭ مەسىلەن ۋاجىپ ئىشتىن بىرەرسىنىڭ تاشلىنىپ قالغانلىقى سەۋەبى بىلەن ھارامغا يېقىن مەكرۇھ ھالىتىدە ئادا قىلىنغان ھەر بىر نامازنى ئۆز ۋاقتىدا ياكى ۋاقتىدىن كېيىن قايتا ئوقۇش ۋاجىپتۇر، دېگەن سۆزىدۇر.

نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇشقا ئۆزرە بولالايدىغان ئىشلار

نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇشقا ئۆزرە بولالايدىغان بەزى ئىشلار بولۇپ ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت.

1.دۈشمەندىن قورقۇشتۇر. ئەگەر بىر ئادەم دۈشمەندىن قورقۇپ نامازنى ئولتۇرغان ھالەتتە قىبلە تەرەپتىن باشقا تەرەپكە قاراپ بولسىمۇ ئوقۇشقا ياكى قېچىپ تۇرۇپ بولسىمۇ ئوقۇشقا قادىر بولالمىسا، نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈپ ئوقۇسا بولىدۇ.

2. دوختۇرنىڭ ياكى سېستىرانىڭ كېسەللەرنىڭ ئەھۋالىدىن ئەندىشە قىلىشىدۇر.

قازا بولۇپ كەتكەن نامازنى قانداق ئادا قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەر

1. نامازنىڭ قازاسىنى، ناماز ئوقۇش چەكلەنگەن ئۈچ ۋاقىتتىن باشقا ھەممە ۋاقىتتا ئوقۇشقا بولىدۇ. قازا بولۇپ كەتكەن نامازلارنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا ئالدىراش لازىم.

2. بىر ئادەمنىڭ قازا قىلىۋاتقان نامىزى بەك كۆپ بولغان، ئۇ ئادەم خۇتۇن بالىۋاقىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامداپ بېرىشكە تىرىشىشتەك بىرەر ئىش بىلەن ئالدىراش بولسا، ئۇ نامىزىنىڭ قازاسىنى ئۇ ئىشتىن بىكار بولغاندا ئىمكانىيىتىنىڭ يېتىشىچە قىلىسمۇ بولىدۇ.

3. ئۈستىدىكى قازا نامازلارنى ئوقۇش نەپلە ناماز ئوقۇغاندىن ياخشىدۇر. لېكىن قازا نامازنى ئوقۇش پەرز نامازنىڭ ئالدى كەينىدىكى سابىت سۈننەتلەرنى ئوقۇشتىن، تاھارەت نامىزىغا، مەسجىد سالىمى نامىزىغا ۋە چاشكا ، تەھەججۇد نامىزىغا ئوخشاش ئوقۇشقا بۇيرۇپ ھەققىدە ھەدىسلەر كەلگەن نامازلارنى ئوقۇشتىن ياخشى ئەمەستۇر.

4. پەرز نامازنىڭ قازاسىنى قىلىش پەرىزدۇر.

5. ۋىتىر نامىزىغا، ئوقۇشقا نەزىر قىلغان نامازغا ۋە ئوقۇشنى باشلاپ بولۇپ بۇزۇۋاتقان نەپلە نامازغا ئوخشاش ۋاجىپ نامازنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپتۇر. قازا بولۇپ كەتكەن نامازنىڭ قازاسىنى قىلىشنىڭ توغرىلىقىنىڭ دەلىل پاكىتى بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قازا بولۇپ كەتكەن نامىزىنىڭ قازاسىنى قىلغانلىقىدۇر.

965/517 ـ ومنها: ما يأتي في النبوة. للستة إلا البخاري عن أبي هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– أَنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَفَلَ مِنْ خَيْبَرَ سَارَ لَيْلَهُ حَتَّى أَدْرَكَهُ الْكَرَى عَرَّسَ وَقَالَ لِبِلَالٍ: ((اكْلَأْ لَنَا اللَّيْلَ)) فَصَلَّى بِلَالٌ مَا قُدِّرَ لَهُ، وَنَامَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ، فَلَمَّا تَقَارَبَ الْفَجْرُ اسْتَنَدَ بِلَالٌ إِلَى رَاحِلَتِهِ مُوَاجِهَ الْفَجْرِ فَغَلَبَته عَيْنَاهُ. بنحوه وفيه: كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوَّلَهُمُ اسْتِيقَاظًا، فَفَزِعَ، فَقَالَ: ((أَيْ بِلَالُ)) فَقَالَ بِلَالٌ: أَخَذَ بِنَفْسِي الَّذِي أَخَذَ بِنَفْسِكَ. قَالَ: ((اقْتَادُوا)) فَاقْتَادُوا رَوَاحِلَهُمْ شَيْئًا، ثُمَّ تَوَضَّأَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَ بِلَالًا فَأَقَامَ الصَّلَاةَ، فَصَلَّى بِهِمُ الصُّبْحَ، فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ: ((مَنْ نَسِيَ الصَّلَاةَ فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا، فَإِنَّ الله قَالَ: ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾)) كَانَ ابْنُ شِهَابٍ يَقْرَؤُهَا: لِلذِّكْرَى* رواه مسلم (680) 309

965/517 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن خەيبەر ئۇرۇشىدىن قايتىشىمىزدا كېچىلەپ يول يۈردۇق. رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بەك چارچاپ كەتكەنىدى. بىر يەردە توختاپ، ئۇخلاشتىن بۇرۇن بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: سەن بىزنى بامداتقا ئويغاتقىن دېدى. شۇنىڭ بىلەن، ھەممىمىز ئۇخلاپ قالدۇق. بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر چاغقىچە ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن، يۈك تاقلىرىغا يۆلەنگەن ھالدا كۈن چىقىشقا قاراپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ھەممىمىز كۈن چىقىپ بولغۇچە ئۇخلاپ كېتىپتىمىز. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەممىمىزدىن بۇرۇن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى ۋە: ھەي بىلال! دېگەنىدى، بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: "ئى رەسۇلۇللاھ ! ئاتا - ئانام ساڭا پىدا بولسۇنكى، سېنى تۇتقان ئۇيقۇ مېنىمۇ تۇتۇپتۇ، مەنمۇ ئۇخلاپ قاپتىمەن " دېدى. رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ، ئۇلاغلارنى يېتىلەڭلار! دېدى. بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن توختىدۇق، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تاھارەت ئالدى، بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تەكبىر چۈشۈردى. رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نامازنى ئوقۇپ بەرگەندىن كېيىن مۇنداق

دېدى: كىمكى نامازنى ئۇنتۇپ قېلىپ ئوقۇماي قالغان بولسا، ئېسىگە كەلگەندە ئوقۇسا، ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. چۈنكى الله تائالا: {نامازنى مېنى ئېسىڭگە ئالغاندا ئوقۇغىن!} (سۈرە تاھا، 14 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.) دېدى. (مۇسلىم: 680)

960/513 ـ أَنَس- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّ إِذَا ذَكَرَهَا، لَا كَفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ))* رواه البخاري (597)، مسلم (684) 314

960/513 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ئۇنتۇپ قېلىپ نامازنىڭ ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋەتسە، ئېسىگە كەلگەندە ئوقۇسا بولىدۇ، نامازنى ئۇنتۇپ قالغانغا باشقا كاپارەت كەتمەيدۇ. (بۇخارى: 597)

961/514 ـ وفي رواية للشيخين: ((إِذَا رَقَدَ أَحَدُكُمْ عَنِ الصَّلَاةِ أَوْ غَفَلَ عَنْهَا فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا فَإِنَّ الله تعالى يَقُولُ ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى﴾))* رواه مسلم (684) 316

961/514 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەگەر بىرىڭلار ناماز ۋاقتىدا ئۇخلاپ قالغان ياكى ئۇنتۇپ قالغان بولسا، ئويغانغان ياكى ئېسىگە كەلگەن ھامان ئوقۇشى لازىم، چۈنكى الله تائالا قۇرئان كەرىمدە: {نامازنى مېنى ئېسىڭگە ئالغاندا ئوقۇغىن !} (سۈرە تاھا، 14 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېدى. (مۇسلىم: 684)

962/515 ـ أبو قَتَادَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- قَالَ: سِرْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: لَوْ عَرَّسْتَ بِنَا يَا رَسُولَ الله. قَالَ: ((أَخَافُ أَنْ تَنَامُوا عَنِ الصَّلَاةِ)) فقَالَ بِلَالٌ: أَنَا أُوقِظُكُمْ. فَاضْطَجَعُوا وَأَسْنَدَ بِلَالٌ ظَهْرَهُ إِلَى رَاحِلَتِهِ، فَغَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ، فَنَامَ، فَاسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ طَلَعَ حَاجِبُ الشَّمْسِ، فَقَالَ: ((يَا بِلَالُ، أَيْنَ مَا قُلْتَ؟)) قَالَ: مَا أُلْقِيَتْ عَلَيَّ نَوْمَةٌ مِثْلُهَا قَطُّ. قَالَ: إِنَّ الله قَبَضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ، وَرَدَّهَا عَلَيْكُمْ حِينَ شَاءَ، يَا بِلَالُ قُمْ فَأَذِّنِ النَّاسَ بِالصَّلَاةِ، فَتَوَضَّأَ فَلَمَّا ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ وَابْيَضَّتْ قَامَ فَصَلَّى بالناس جماعة))* رواه البخاري (595)، مسلم (681)

962/515 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دادىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كېچىسى، بىز رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە بىر سەپەرگە چىقتۇق. بەزىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ ! بىرئاز ئۇخلاپ، ئاندىن ماڭساق، دېگەن ئىدى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ناماز ۋاقتىدا ئۇخلاپ قالارسىلەرمىكىن، دېدى. بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مەن ئويغىتاي، دېگەندىن كېيىن ھەممەيلەن ئۇخلاشقا باشلىدى. بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ چارچىغان بولغاچقا، يۈك تاقىغا يۆلەنگىنىچە كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئويغىنىپ قارىغۇدەك بولسا كۈن چىقىپ بولغانىكەن. ئۇ: ئى بىلال! قېنى ئويغاتماپسەنغۇ؟ دېگەنىدى، بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مەن ھېچ قاچان بۇنداق ئۇخلاپ قالمىغان ئىدىم، دېدى. شۇنىڭ بىلەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: الله

تائالا سىلەرنىڭ روھىڭلارنى خالىغاندا تاپشۇرۇۋېلىپ، خالىغاندا قايتۇرۇپ بېرىدۇ. ئى بىلال! ئورنۇڭدىن تۇر، نامازغا ئەزان ئوقۇغىن ! دەپ، ئۆزى تاھارەت ئالدى، شۇنداق قىلىپ، نامازنى كۈن ئۆرلىگەندىن كېيىن ئوقۇدۇق. (بۇخارى: 595)

963/516 ـ أبو قَتَادَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رواياته: أنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي سَفَرٍ، فَمَالَ وَمِلْتُ مَعَهُ، فَقَالَ: ((انْظُرْ)) فَقُلْتُ: هَذَا رَاكِبٌ، هَذَانِ رَاكِبَانِ، هَؤُلَاءِ ثَلَاثَةٌ، حَتَّى إذا صِرْنَا سَبْعَةً، فَقَالَ: ((احْفَظُوا عَلَيْنَا صلاتَنَا)) يَعْنِي: صَلَاةَ الْفَجْرِ. فَضُرِبَ عَلَى آذَانِهِمْ فَمَا أَيْقَظَهُمْ إِلَّا حَرُّ الشَّمْسِ، فَقَامُوا وسَارُوا هُنَيَّةً، ثُمَّ نَزَلُوا فَتَوَضَّئُوا، وَأَذَّنَ بِلالٌ فَصَلَّوْا رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ، ثُمَّ صَلاة الْفَجْر وَرَكِبُوا، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: قَدْ فَرَّطْنَا فِي صَلاتِنَا. فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((إِنَّهُ لا تَفْرِيطَ فِي النَّوْمِ، إِنَّمَا التَّفْرِيطُ فِي الْيَقَظَةِ، فَإِذَا سَهَا أَحَدُكُمْ عَنْ صَلَاةٍ فَلْيُصَلِّهَا حِينَ يَذْكُرُهَا، وَمِنَ الْغَدِ لِلْوَقْتِ))* رواه أبو داود (437)

963/516 ـ ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر قانچە كىشى رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە سەپەرگە ئاتلىنىپ، كېچىلەپ ئۇزۇن يول يۈردۇق. تاڭغا يېقىن بىر يەرگە چۈشتۇق. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: نامازنىڭ ۋاقتىغا دىققەت قىلىڭلار، ئۆتۈپ كەتمىسۇن! دەپ ھەممەيلەننى ئاگاھلاندۇردى. لېكىن ھەممىمىز كۈن چىققۇچە ئۇخلاپ قاپتىمىز. ئويغىنىپ يەنە يولغا چىقتۇق، بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن بىر يەرگە چۈشۈپ تاھارەت ئالدۇق. بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەزان ئوقۇدى، ئالدى بىلەن بامدات نامازنىڭ سۈننىتىنى ئاندىن پەرزىنى ئوقۇدۇق، ئاندىن سەپەرنى داۋاملاشتۇردۇق. بەزىلەر بىر بىرگە: "بىز نامازنى كېچىكتۈرۈپ ياخشى قىلمىدۇق " دېيىشتى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇخلاپ قېلىش خاتالىق ئەمەس، لېكىن ئويغاق تۇرۇپ نامازنى كېچىكتۈرۈش خاتالىق ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر بىرىڭلار ئۇنتۇپ قېلىپ ياكى ئۇخلاپ قېلىپ، نامازنىڭ ۋاقتىنى كېچىكتۈرۈپ قويسا، ئېسىگە كەلگەندە ياكى ئويغانغاندا دەرھال ئوقۇۋالسۇن! ئەمما ئەتىسى ئەسلىدىكى پېتى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇسۇن دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 437)

981/525 ـ وعنه: أَنَّ ابْنَ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– قال: مَنْ نَسِيَ صَلاةً فَلَمْ يَذْكُرْهَا إِلَّا وَهُوَ مَعَ الْإِمَامِ، فَإِذَا سَلَّمَ الْإِمَامُ فَلْيُصَلِّ الصَّلَاةَ الَّتِي نَسِيَ، ثُمَّ لِيُصَلِّ بَعْدَهَا الْأُخْرَى* رواه مالك

981/525 ـ مالىك نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېگەن: كىمكى بىرەر نامازنى ئۇنتۇپ قېلىپ، يەنە بىر نامازنى ئىمام بىلەن ئوقۇۋاتقاندا، ئۇنتۇپ قالغان نامىزى ئېسىگە كەلسە، ئىمام سالام بەرگەندىن كېيىن، ئۇنۇتقان نامازنى ئوقۇپ، ئاندىن شۇ ۋاقتىنىڭ نامىزىنى قايتا ئوقۇسۇن. (مالىك: 408)

6. نامازنىڭ قازاسىمۇ خۇددى ئۇنىڭ ئەسلىدىكىگە ئوخشاش ئوقۇلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەگەر قازا بولۇپ كەتكەن نامازلار كۆپ بولسا، ئۇ نامازلار تەرتىپ بويىچە مەسىلەن دەسلەپ بامدات، كېيىن پېشىن ئوقۇلغانغا ئوخشاش تەرتىپ بويىچە ئوقۇلىدۇ.

979/523 ـ (وله عن أَبِي سَعِيدٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–): شَغَلَنَا الْمُشْرِكُونَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ عَنْ

صَلَاةِ الظُّهْرِ حَتَّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ فِي الْقِتَالِ، فَأَنْزَلَ الله تعالى: ﴿وَكَفَى الله الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ﴾ فَأَمَرَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلالا فَأَقَامَ لِصَلَاةِ الظُّهْرِ، فَصلاهَا كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا فِي وَقْتِهَا، ثُمَّ أَقَامَ لِلْعَصْرِ، فَصَلَّاهَا كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا فِي وَقْتِهَا، ثُمَّ أقام لِلْمَغْرِبِ، فَصَلَّاهَا كَمَا كَانَ يُصَلِّيهَا فِي وَقْتِهَا* رواه النسائي

979/523 ـ ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دادىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: خەندەك كۈنى مۇشرىكلار بىزگە ئارام بەرمىگەچكە، كۈن كىرىپ كەتكۈچە پېشىن نامىزىنى ئوقۇيالمىدۇق. بۇ ئۇرۇش ھەققىدە: {الله كاپىرلار (يەنى مەدىنىگە ھۇجۇم قىلغان ئىتتىپاقداش قوشۇن)نى خاپا قايتۇردى، ئۇلار مەقسىتىگە يېتەلمىدى، الله (دۈشمەنگە بوران ۋە پەرىشتىلەرنى ئاپىرىدە قىلىپ) مۇئمىنلەرنى ئۇرۇشسىز غەلىبىگە ئېرىشتۈردى، الله كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر} (سۈرە ئەھزاب، 25 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېگەن ئايەت نازىل بولۇشتىن ئىلگىرىكى ۋەقە ئىدى. ئاندىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى تەكبىر چۈشۈرۈشكە بۇيرىدى، پېشىن نامىزىنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇغاندەك ئوقۇدۇق. ئاندىن ئەسىرگە تەكبىر چۈشۈرۈلدى، ئۇنىمۇ ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇغاندەك ئوقۇدۇق. ئاندىن كېيىن ئەزان ئوقۇلدى، شامنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇغاندەك ئوقۇدۇق. (نەسائى: 661)

976/522 ـ جَابِرِ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: أن عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– جَاءَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، وجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ، وقَالَ: يَا رَسُولَ الله، مَا كِدْتُ أُصَلِّي الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتِ الشَّمْسُ تَغْرُبُ. قَالَ رسولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ((وَالله مَا صَلَّيْتُهَا)) فَقُمْنَا إِلَى بُطْحَانَ فتَوَضَّأْنَا، فَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتِ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ* رواه البخاري، مسلم (631)، الترمذي (180)، النسائي 84/3- 85

976/522 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: خەندەك غازىتى كۈنى، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كۈن كىرىپ كەتكەندىن كېيىن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا كېلىپ، قۇرەيش كاپىرلىرىنى بىر ھازا تىللىغاندىن كېيىن: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن ئەسىر نامىزىنى ئوقۇيالمىغىلى تاس قالدىم، ئۇنى كۈن كىرىپ كېتەي دەپ قالغاندا ئاران ئوقۇۋالالىدىم، دېگەن ئىدى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەنمۇ تېخى ئوقۇمىدىم، دېدى. كۈن كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، ھەممىمىز بۇتھان دېگەن يەرگە بېرىپ تاھارەت ئېلىپ، ئەۋۋەل ئەسىر نامىزىنى، ئاندىن شام نامىزىنى ئوقۇدۇق. (بۇخارى: 596)

7. نامازلار مەيلى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇلغاندا بولسۇن مەيلى قازاسى قىلىنغاندا بولسۇن بەش ۋاخ ناماز بىلەن ۋىتىر ۋاجىپنىڭ ئارىسىدىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىش لازىم.

8. ئەگەر يېتەرلىك ۋاقىت بولسا، ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇلماقچى بولغان ناماز بىلەن قازا بولۇپ كەتكەن نامازنىڭ ئارىسىدىكى تەرتىپكە رىئايەت قىلىش ۋاجىپتۇر. مەسىلەن پېشىننى قازا قىلىپ قويغان ئادەم ئەگەر ئەسىرنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتمەيدىغان بولسا، ئەسىرنى ئوقۇشتىن بۇرۇن پېشىننىڭ قازاسىنى قىلىدۇ، ئاندىن ئەسىرنى ئوقۇيدۇ.

9. ئەگەر ۋاقىت چىقىپ كېتىپ قالىدىغان ئىش بولسا، ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇلماقچى بولغان ناماز بىلەن قازا بولۇپ كەتكەن نامازنىڭ ئارىسىدىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىش ۋاجىپ ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن قازا نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن ۋاقتى كىرگەن نامازنى ئوقۇش كېچىكتۈرۈلمەيدۇ.

10. تەرتىپكە رىئايە قىلىش يەنە ئۆزىنىڭ نامازنى قازا قىلغۇەتكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قىلىش بىلەنمۇ چۈشۈپ كېتىدۇ. چۈنكى نامازنى قازا قىلغۇەتكەن ئادەم ئۆزىنىڭ نامازنى قازا قىلغۇەتكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغان ھالەتتە تۇرۇپ ئۇنىڭ نامازنىڭ قازاسىنى قىلىش مۇمكىن ئەمەستۇر.

11. تەرتىپكە رىئايە قىلىش يەنە قازا بولۇپ كەتكەن نامازلارنىڭ كۆپ بولۇشى بىلەنمۇ چۈشۈپ كېتىدۇ. مەسىلەن بىر ئادەم ئەڭ ئاز بولغاندا ۋىتىر نامىزىدىن باشقا ئالتە ۋاخ نامازنى قازا قىلغۇەتكەن بولسا، بۇ ھالەتتە تەرتىپكە رىئايە قىلىش قىيىن بولۇپ قالىدىغان بولغاچقا، بۇ نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلغاندا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تەرتىپكە رىئايە قىلماستىن قايسىسى ئۇدۇل كەلسە شۇنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ.

12. نامازنى قازا قىلغۇەتكەن ئادەم نامازنىڭ قازاسىنى قىلىشقا نىيەت قىلغان ۋاقتىدا، ئەگەر قازا قىلغۇەتكەن ناماز ئاز بولسا، قازاسىنى قىلماقچى بولغان نامازنى پالانى كۈنىنىڭ نامىزى دېگەنگە ئوخشاش تەيىن قىلىش لازىم. ئەگەر قازا قىلغۇەتكەن نامازلىرى كۆپ بولسا، قازاسىنى قىلماقچى بولغان نامازنى پەقەت مەسىلەن پېشىنىنىڭ قازاسىنى قىلماقچى بولسا، ئەڭ دەسلەپ قازا بولۇپ كەتكەن ياكى ئەڭ ئاخىر قېتىم قازا بولۇپ كەتكەن پېشىنىنىڭ قازاسىنى قىلىمەن، دەپلا نىيەت قىلسا بولىدۇ.

13. قازا نامازلار كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدا قىلىنمايدۇ. چۈنكى نامازنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈۋېتىش گۇناھتۇر. بۇ گۇناھنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئاشكارىلاش ياخشى ئەمەستۇر.

كېسەل ئادەملەرنىڭ نامازنى قانداق ئوقۇيدىغانلىقىنىڭ بايانى

ئىسلام دىنى، رەھمەت ۋە ئاسانچىلىق ئېلىپ كېلىدىغان دىندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن كېسەل ئادەم نامازنى ئىمكانىيىتىنىڭ يەتكەن ھالىتىگىچە ئوقۇيدۇ.

1. نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇسا ئۆزىگە كېسەللىكنىڭ ئېغىرلىشىپ قېلىشىغا ئوخشاش بىرەر زەرەر كېلىپ قالىدىغان كېسەل ئادەم، نامازنى بەداشقان قورۇپ ئولتۇرامدۇ ياكى باشقا بىر شەكىلدە ئولتۇرامدۇ، ئۆزىگە قايسىسى ئاسان بولسا، شۇ شەكىلدە ئولتۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدىنى قىلىپ ئوقۇيدۇ.

2. بىر ئادەم ئەگەر ھاسىغا ياكى تامغا ياكى ئايالىغا، بالىسىغا ۋە خىزمەتچىسىگە ئوخشاش ئۆزىگە بويسۇنىدىغان بىر ئادەمگە تايىنىپ بولسىمۇ ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا قادىر بولالىسا، ئۇنىڭ شۇنداق قىلىپ ئوقۇشى لازىم.

3. بىر ئادەمنىڭ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئۈچۈن مەسچىتكە چىقىشى، ئۇنى ئۆرە تۇرالمايدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويسا، ئۇ ئادەم مەسچىتكە چىقماي نامازنى ئۆيىدە ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيدۇ.

4. بىر ئادەم رۇكۇ ۋە سەجدە قىلىشتىن ئاجىز كەلسە ياكى پەقەت سەجدە قىلىشتىن ئاجىز كەلسە، رۇكۇ بىلەن سەجدىنى ئولتۇرۇپ تۇرۇپ ئىشارەت بىلەن قىلىدۇ.

5. بىر ئادەم نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇپ رۇكۇ قىلغان، ئاندىن نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇپ سەجدىنى ئىشارەت بىلەن قىلغان بولسا ، ئۇنىڭ نامىزى توغرا بولغان بولىدۇ. لېكىن بۇ ھالەتتە ئەڭ ياخشىسى رۇكۇ بىلەن سەجدىنى ئىشارەت بىلەن قىلىشتۇر. چۈنكى نامازدىكى ئۆرە تۇرۇش بىلەن رۇكۇ قىلىشنىڭ ھەر بىرى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل بىر ئىبادەت شەكلىدە يولغا قويۇلغان بولماستىن ئەكسىچە سەجدە ئۈچۈن بىر ۋاستە شەكلىدە يولغا قويۇلغاندۇر. ئىشارەت قىلىش ئېگىلىش بىلەن بولىدۇ. سەجدىدە رۇكۇغا قارىغاندا بەكرەك ئېگىلىدۇ. رۇكۇنى شۇنداق ئېگىلىپ قىلسا بولىدۇ. سەجدە قىلغاندا پېشانىسىنى يەرگە تەككۈزۈش ئۈچۈن بەك كۈچەپ كەتمىسىمۇ بولىدۇ. ئەگەر ئېگىلىپ ئىشارەت قىلىش قىيىن كەلسە، رۇكۇ بىلەن سەجدىنى باش ئىشارىتى بىلەن قىلىدۇ.

6. بىر ئادەم ئولتۇرۇشتىن ھەقىقەتەن ئاجىز كەلگەن ياكى دوختۇر ئۇنى نامازنى بىر نەچچە كۈن يېتىپ تۇرۇپ ئوقۇپ تۇرۇشقا بۇيرىغاندەك سەۋەب بىلەن ئولتۇرۇشتىن ھەقىقەتەن ئەمەس، ھۆكمەن ئاجىز كەلگەن بولسا، نامازنى ئوڭدىسىغا يېتىپ ۋە پۇتلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ تۇرۇپ ئوقۇيدۇ لېكىن تىزلىرىنى تىكلىمەيدۇ. چۈنكى تىزلىرىنى تىكلىسە پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرى قىبلە تەرەپكە قارىتىلىپ قالىدۇ. پۇتلارنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىش مەكرۇھتۇر. بېشىنى ئىشارەت قىلىپ تۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدە قىلالىشى ۋە ھەم يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قارىتالىشى ئۈچۈن بېشىنىڭ ئاستىغا ياستۇق قويۇپ بېرىلىدۇ. ياكى ئۇ ئادەم نامازنى يېنىچە يېتىپ تۇرۇپ ۋە يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ ئوقۇيدۇ. لېكىن نامازنى ئوڭدىسىغا يېتىپ تۇرۇپ ئوقۇشى ياخشىدۇر. چۈنكى نامازنى ئوڭدىسىغا يېتىپ تۇرۇپ ئوقۇغان ئادەمنىڭ قىلغان ئىشارىتى قىبلە تەرەپكە تولۇق بىر شەكىلدە يۈزلەنگەن بولىدۇ.

7. بىر ئادەم نامازنى بېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ ئوقۇشتىنمۇ ئاجىز كەلسە، نامازنى كۆزى ۋە قېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ تۇرۇپ ئوقۇمايدۇ. ئۇ ئادەم بۇ ھالەتتە ناماز ئوقۇشنى كېچىكتۈرىدۇ.

8. كېسەل ئادەمنىڭ كېسىلى سەۋەبىدىن ئاجىز كېلىپ ئوقۇيالمىغان نامىزى بىر كېچە كۈندۈزنىڭ نامىزىدىن ئېشىپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭدىن بۇ نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلىش كۆتىرىلىپ كېتىدۇ.

ھۇشىدىن كەتكەن ۋە ساراڭ بولۇپ قالغان ئادەملەرنىڭ ھۆكمى

1.بىر ئادەمنىڭ ھۇشىسىز ياكى ساراڭ بولۇپ قالغاندىكى ۋاقتى بىر كېچە كۈندۈزدىن ئارتۇق داۋام قىلىپ ئۇنىڭ قازا قىلىۋەتكەن نامىزى ئالتە ۋاختقا يەتسە، ئۇنىڭ بوينىدىن ئۇ نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلىش كۆتىرىلىپ كىتىدۇ.

2. ئەگەر بىر ئادەمنىڭ ھۇشىسىزلىقى ياكى ساراڭلىقى بىر كېچە كۈندۈزدىن ئاز داۋام قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا بۇ ئارىلىقتا قازا بولۇپ كەتكەن نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلىش لازىم بولىدۇ.

980/524 ـ نَافِعٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: أَنَّ عَبْدَ الله بْنَ عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا- أُغْمِيَ عَلَيْهِ فَذَهَبَ عَقْلُهُ، فَلَمْ يَقْضِ الصَّلَاةَ. لِمالِك. قال: وَذَلِكَ فِيمَا نَرَى- وَالله أَعْلَمُ- أَنَّ الْوَقْتَ ذَهَبَ، فَأَمَّا مَنْ أَفَاقَ وهو فِي وقتٍ فَإِنَّهُ يُصَلِّي* رواه مالك

980/524 ـ مالىك نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئايلىنىپ كېتىپ، بىھوش بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ، بۇ ئارىدا ئۆتۈپ كەتكەن نامازنىڭ قازاسىنى قىلمىدى. مالىك مۇنداق دەيدۇ: بىزنىڭ قارىشىمىزچە (توغرىسىنىغۇ الله تائالا بىلگۈچىدۇر)، ئۇنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن نامازنىڭ قازاسىنى قىلماسلىقى، نامازنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ھوشىغا كەلگەنلىكى ئۈچۈندۇر، شۇڭا ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ھوشىغا كەلگەن ئادەم شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇيدۇ. (مالىك: 24)

3. بىر ئادەم ناركوز دورىسى ياكى دورا قوللىنىش ئارقىلىق ھۇشىدىن كەتكەن ياكى ھاراق ئىچىش ئارقىلىق ئەقلىنى يوقاتقان بولسا، ئۇنىڭ ھۇشسىز ياكى ئەقلىنى يوقىتىپ قويغان بۇ مۇددىتى قانچىلىك ئۇزۇن بولسا بولسۇن، ئۇنىڭغا ئاشۇ مۇددەت ئىچىدە قازا بولۇپ كەتكەن نامازلارنىڭ قازاسىنى قىلىش لازىم بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ھۇشسىزلىقىغا ياكى ئەقلىنى يوقاتقانلىقىغا ئۆزى سەۋەبچى بولغاندۇر.

4. نامازنىڭ قازاسىنى قىلىش ياكى قىلماسلىق ھەققىدە ساراڭ بولۇپ قالغان ئادەمنىڭ ھۆكمىمۇ خۇددى ھۇشىدىن كەتكەن ئادەمنىڭ ھۆكمىگە ئوخشاش.

5372/3201 ـ وفي رواية: أوما تذكر أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((رُفِعَ الْقَلَمُ)).. بمثله* أبو داود (4401)

5372/3201 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۇخلاۋاتقان كىشىنىڭ ئويغانغىچە، كىچىك بالىنىڭ بالاغەتكە يەتكۈچە، ساراڭنىڭ ساقايغىچە بولغان ئارىلىقتا قىلغان ـ ئەتكەنلىرى يېزىلمايدۇ. (تىرمىزى: 1423)

سەپەردە نامازنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىسلام دىنى داۋاملىق ۋە ئەبەدىي ھېچقانداق بىر جان ئىگىسىنى كۈچى يەتمەيدىغان بىر ئىشقا مەسئۇل قىلمايدۇ ۋە تاقىتى يەتمەيدىغان بىر ئىشنى ئۇنىڭغا يۈكلىمەيدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن سەپەردە قىينچىلىق تارتىپ قېلىش ئېھتىمالى بولغانلىقتىن جانابى ئاللاھ تۆت رەكئەتلىك نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ قىسقارتىپ ئوقۇشقا رۇخسەت قىلدى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُواْ مِنَ الصَّلاَةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُواْ لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا (101)]

«سەپەرگە چىققان ۋاقتىڭلاردا كاپىرلارنىڭ ئۆزەڭلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن قورقۇپ، نامازنى قەسىر قىلىپ (يەنى تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت قىلىپ) ئوقۇساڭلار سىلەرگە گۇناھ بولمايدۇ»، (نىسا سۈرىسى 101 ـ ئايەت).

947/504 ـ ابْنِ عَبَّاس- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا-: فَرَضَ الله الصَّلَاةَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَضَرِ أَرْبَعًا، وَفِي السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ، وَفِي الْخَوْفِ رَكْعَةً* رواه مسلم (687) أبو داود (1247) النسائي 3/118- 119

947/504 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: الله تائالا

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ تىلى ئارقىلىق نامازنى پەرز قىلىپ، ئۆز يۇرتىدا تۇرغاندا تۆت رەكئەت، سەپەر قىلغاندا ئىككى رەكئەت، ئۇرۇش مەيدانىدىكى جىددىي پەيتلەردە بىر رەكئەت ئوقۇشقا بۇيرىدى. (مۇسلىم: 687)

948/505 ـ عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– قَالَتْ: فَرَضَ الله الصَّلَاةَ حِينَ فَرَضَهَا رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ أَتَمَّهَا فِي الْحَضَرِ، وأُقِرَّتْ صَلَاةُ السَّفَرِ عَلَى الْفَرِيضَةِ الْأُولَى* رواه البخاري (350) مسلم (685) أبو داود (1198) النسائي 225/1

948/505 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: الله (تۆت رەكئەتلىك) نامازنى پەرز قىلغاندا ئىككى رەكئەت پەرز قىلغان ئىدى، كېيىن ئۇنى يۇرتىدا تۇرغانلار ئۈچۈن تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇقلىدى، نەتىجىدە سەپەردىكى ناماز ئەسلىدىكى ئىككى رەكئەت پېتى قالدى. (مۇسلىم: 685)

953/509 ـ مورق– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: سألتُ ابنَ عمر– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – عن الصلاة فى السفرِ فقال: ركعتين ركعتين، من خالف السنةَ كفرَ*. للكبير

953/509 ـ مەۋرەق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن سەپەر نامىزى توغرۇلۇق سورىسام، ئۇ ماڭا: سەپەر نامىزى ئىككى رەكئەت ئوقۇلىدۇ، كىمكى سۈننەتكە خىلاپلىق قىلسا، كاپىر بولىدۇ، دېدى. (ئەلكەبىر)

شۇڭا سىز سەپەردىكى ۋاقىتلىرىڭىزدا نامازلىرىڭىزنى قىسقارتىپ پىشىن، نامازدىگەر ۋە خۇپتەن نامازلىرىنى تۆت رەكئەت ئەمەس، ئىككى رەكئەت ئوقۇڭ، بامدات نامىزى بىلەن شام نامازلىرى بولسا قىسقارتىلماستىن ئەسلىدىكىدەك ئوقۇلىدۇ.

سەپەردە نامازلىرىڭىزنى قىسقا ئوقۇڭ، چۈنكى بۇ ۋاجىبتۇر. سەپەردە سىز مەيلى ئايرۇپىلاندا بولۇڭ مەيلى ماشىنىدا، مەيلى پاراخۇتتا بولۇڭ مەيلى پويىزدا، مەيلى تۆگە بىلەن سەپەر قىلىڭ مەيلى پىيادە، ھەممىسى سەپەر دېيىلىدۇ ۋە سەپەر بولغانىكەن ھەممىسىدە ئوخشاشلا ناماز قىسقارتىلىپ ئوقۇلىدۇ.

1. كىشى سەپەردىلا بولىدىكەن ناماز قىسقارتىلىپ ئوقۇلۇۋېرىدۇ. ئەمما ئەگەر ئۇ كىشى بارغان يېرىدە تۇرۇپ قالماقچى ياكى ئۇزۇنراق تۇرۇپ قالماقچى بولسا، بۇ ۋاقىتتا نامازلىرىنى تۆت رەكئەت ھالەتتە تولۇق ئوقۇيدۇ. لېكىن ئىماملارنىڭ ئارىسىدا نامازنى تولۇق ئوقۇش ئۈچۈن يېتەرلىك بولىدىغان مۇددەتنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىختىلاپ باردۇر.

ئىمامى ئەبۇ ھەنىفە (ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن) مۇنداق دەيدۇ: "بىر شەھەردە ياكى يېزىدا 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپراق تۇرۇشنى نىيەت قىلمىغۇچىلىك مۇساپىرلىق ھۆكمى كۈچكە ئىگىدۇر. باشقا مەزھەبلەرنىڭ پىكرىچە ئۇنىڭ تۇرىدىغان يېرى مەلۇم بولغۇچىلىك نامازلىرىنى قىسقارتىپ ئوقۇيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە پەتھى قىلىنغان يىلى ھەۋازىن قەبىلىسى بىلەن بولغان ئۇرۇشتا 18 ياكى 19 كۈن نامازنى قىسقارتىپ ئوقۇغان.

2. بىر كىشى شەھەرگە كىرسە، ئەمما لېكىن ئۇ يەردە مۇنچىلىك ۋاقىت تۇرىمەن دېگەننى نىيەت قىلماستىن ئەتە ياكى ئۆگۈن قايتىپ كېتىمەن، دەپ قايتىپ كېتىش نىسىپ بولماي ئاشۇنداق قەپقېلىۋەرسە، مۇشۇ خىل ھالەتتە بىر نەچچە يىل تۇرۇپ قالغان تەقدىردىمۇ يەنىلا

نامازلىرىنى قىسقارتىپ ئوقۇيدۇ.

3. كىشى تۇرۇش نىيىتى بولمىغان تەقدىردىمۇ ئۆزى ياشايدىغان شەھەرگە قايتىپ كەلگەن ھامان نامازلىرىنى تولۇق ئوقۇشقا باشلايدۇ.

4. سەپەردە نامازلىرى قازا بولۇپ كەتكەن كىشى قازاپ بولۇپ كەتكەن نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئۆزى ياشايدىغان يەردە ئىككى رەكئەت ئوقۇيدۇ. مەسىلەن: بىر باغداتلىق مىسىرغا سەپەر قىلىپ بارسا ۋە پېشىنىنىڭ ۋاقتى كىرسە، بىراق ئۇ سەپەر مەشغۇلىيەتلىرى بىلەن ئۇنى ئادا قىلماستىن ئايرۇپىلانغا چىقىپ باغداتقا ئەسىردىن كېيىن كەلگەن بولسا بۇ كىشى پېشىنىنى ئىككى رەكئەت، ناماز ئەسىرنى بولسا تۆت رەكئەت ئوقۇيدۇ. يەنە ئەكسىچە ئەگەر بىر كىشىنىڭ ئۆزى دىيارىدا بىر نامىزى قازا بولۇپ كەتكەن بولسا، سەپەر ئۈستىدە ئۇ نامازنىڭ قازاسىنى تۆت رەكئەت ئوقۇيدۇ.

5.ھۆكۈمنىڭ ئۆزگىرىشىگە سەۋەب بولىدىغان سەپەرنىڭ مۇددىتى توغرىسىدا بىر ـ بىرىگە ئوخشىمىغان پىكىرلەر بولۇپ، بەزىسى، تۆگە ۋە پىيادە مېڭىشتا ئۈچ كېچە كۈندۈز دېگەن بولسا، بەزىلەر بۇنىڭغا ئوخشىمايدىغان پىكىرلەرنى بايان قىلغان. ھەدىستە مۇنداق كەلگەن.

1932/1114 – أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ مَسِيرَةَ ثَلَاثَةِ أَمْيَالٍ – أَوْ ثَلَاثَةِ فَرَاسِخَ، شك شُعْبَةُ – صَلَّى رَكْعَتَيْنِ* رواه مسلم (691)، وأبو داو (1201)

1932/1114 ـ يەھيا ئىبنى يەزىد ھۇنائى مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن نامازنى قەسىر قىلىش توغرۇلۇق سورىغاندىم، ئۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۈچ مىل(بىر قۇرۇقلۇق مىلى 1609 مېتىرغا، بىر دېڭىز مىلى 1852 مېتىرغا تەڭ كېلىدۇ.) ياكى ئۈچ پەرسەخ(بىر پەرسەخ 6. 24 كىلومېتىرغا تەڭ.)تىن يىراق يەرگە سەپەر قىلسا، نامازنى قەسىر قىلىپ (تۆت رەكئەتلىك نامازنى ئىككى رەكئەت) ئوقۇيتتى، دەپ جاۋاب بەردى. (مۇسلىم: 691)

1933/1115 – مَالِكُ: بَلَغَهُ: أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – كَانَ يَقْصُرُ الصَّلَاةَ فِي مِثْلِ مَا بَيْنَ مَكَّةَ وَالطَّائِفِ، وَفِي مِثْلِ مَا بَيْنَ مَكَّةَ وَعُسْفَانَ، وَفِي مِثْلِ مَا بَيْنَ مَكَّةَ وَجدَّةَ وَذَلِكَ أَرْبَعَةُ بُرُدٍ* رواه مالك 139/1

1933/1115 ـ مالىكقا يېتىشىچە، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مەككە بىلەن تائىپ، مەككە بىلەن ئۇسفان ۋە مەككە بىلەن جىددە ئارىلىقىدىكى مۇساپىگە تەڭ كەلگۈدەك يەرلەرگە سەپەر قىلغاندا، نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇغان ئىكەن. مالىك: بۇ مۇساپە تۆت بۇردقا تەڭ كېلىدۇ، دەيدۇ. (مالىك رىۋايەت قىلغان)

بۇرد: تەخمىنەن 130 كىلومېتىر

1934 /1116 – ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ لَا يَخَافُ إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ* رواه الترمذي (547)، النسائي 118 - 1147/3

1116/ 1934 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىدىن مەككىگە سەپەر قىلىپ چىققاندا، نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇغان. ۋەھالەنكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئۇ چاغدا پۈتۈن ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله تائالادىن باشقا ھېچ كىمدىن قورقۇنچىسى يوق ئىدى. (تىرمىزى: 547)

6. سەپەرگە چىققان ئادەم تاكى چىققان شەھىرىگە قايتىپ كەلگەنگە ياكى بارغان يېرىدە شەھەرگە ياكى كەنتكە ئوخشاش ياشاشقا مۇمكىن بولىدىغان بىر يەردە ئەڭ ئاز بولغاندا ئون بەش كۈن تۇرۇشنى نىيەت قىلغانغا قەدەر نامازنى قىسقارتىپ ئوقۇيدۇ. نامازنى قىسقارتماي تولۇق ئوقۇش ئۈچۈن بارغان يەردە ئەڭ ئاز بولغاندا ئون بەش كۈن تۇرۇشنى نىيەت قىلىشنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن ئاز بولۇپ قالغان ئەھۋالدا نامازنى قىسقارتىشقا بولمايدىغانلىقىنىڭ دەلىل پاكىتى تۆۋەندىكى ھەدىسلەردۇر.

1937/1119 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەردە ئون توققۇز كۈن تۇرۇش جەريانىدا نامازنى قەسىر ئوقۇغانىدى، شۇڭا بىزمۇ سەپەر قىلىپ 19 كۈن تۇرۇشقا توغرا كەلسە، نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇيمىز. 19 كۈندىن ئېشىپ كەتسە، تولۇق ئوقۇيمىز. (بۇخارى: 1080)

1938/1120 – إلا أن في النسائي: خَمْسَةَ عَشَرَ* رواه النسائي

1938/1120 ـ ئەمما نەسائىنىڭ رىۋايىتىدە (19 كۈننىڭ ئورنىغا): 15 كۈن، دەپ زىكرى قىلىنغان. (نەسائى: 1453)

1940/1121 – وفي أخرى له: سَبْعَ عَشْرَةَ* رواه أبو داود (1230)

1940/1121 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە: 17 كۈن تۇرۇش جەريانىدا نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇدى، دېيىلگەن. (ئەبۇ داۋۇد: 1230)

1942/1122 – جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَقَامَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَبُوكَ عِشْرِينَ يَوْمًا يَقْصُرُ الصَّلَاةَ* رواه أبو داود (1235)

1942/1122 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تەبۇكتا 20 كۈن تۇرۇش جەريانىدا نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇغان. (ئەبۇ داۋۇد: 1235)

7. يولۇچى ئۆزى ياشىغان شەھەر ياكى يېزىنى تەركىتىپ، ئۇنىڭ ئەتراپ ۋە باغ ـ بوستانلىقلىرىدىن ئۆتۈپ كېتىپ بولمىغۇچىلىك ئۆيىدىن سەپەر ئۈچۈن چىقار ـ چىقمايلا نامازنى قىسقارتىپ ئوقۇشقا باشلىمايدۇ.

8. يولۇچىنىڭ (بارغان يېرىدە ياكى يول ئۈستىدە) ئۆز مەھەللىسىدە ياشاۋاتقان كىشىلەرگە ئىمام بولىشى جائىز بولۇپ، ئۇ ئىككى رەكئەت ئوقۇغاندىن كېيىن سالام بېرىدۇ. ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلغۇچىلار بولسا، ھەممىسى ئۆز ئالدىغا نامازلىرىنى تولۇقلىۋالىدۇ. شۇنداقتىمۇ يولۇچى ئىمامنىڭ سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۆزىگە ئىقتىدا قىلغۇچىلارغا: «مەن يولۇچى، سىلەر نامىزىڭلارنى تولۇقلىۋېلىڭلار» دېيىشى مۇستەھەبتۇر.

9. يۇلۇچىنىڭ ئۆز مەھەللىسىدە ياشاۋاتقان كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئەقتىدا قىلىشى جائىزدۇر. لېكىن ئۇنىڭ ئىمام ۋە جامائەتكە ئەگىشىپ ئىمامغا ئەقتىدا قىلغۇچىلار بىلەن بىرلىكتە نامازنى تولۇق ئوقۇشى جائىز بولغىنىدەك، قىسقارتىپ ئوقۇشىمۇ جائىزدۇر.

1947/1126 - ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: صَلَّى رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، وَأَبُو بَكْرٍ، وَعمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –، وَعُثْمَان – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – صَدْرًا مِنْ خِلَافَتِهِ، ثُمَّ إِنَّه صَلَّى بَعْدُ أَرْبَعًا، فَكَانَ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – إِذَا صَلَّى مَعَ الْإِمَامِ صَلَّى أَرْبَعًا، وَإِذَا صَلَّاهَا وَحْدَهُ صَلاها رَكْعَتَيْنِ* رواه البخاري (1082)، مسلم (694)، النسائي 121/3

1947/1126 - ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مىنادا نامازنى قەسىر قىلىپ ئىككى رەكئەت ئوقۇغان، ئۇندىن كېيىن ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شۇنداق ئوقۇغان، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شۇنداق ئوقۇغان، ئۇنىڭدىن كېيىن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆزىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىنىڭ باش تەرەپلىرىدە شۇنداق ئوقۇغان، كېيىنكى دەۋرلەردە قەسىر قىلماي تۆت رەكئەت ئوقۇغان. شۇڭا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مىنادا نامازنى ئىمام بىلەن ئوقۇسا، تۆت رەكئەت ئوقۇيتتى. يالغۇز ئوقۇسا، قەسىر قىلىپ ئىككى رەكئەت ئوقۇيتتى. (مۇسلىم: 694)

10. سەپەر قىلغان ئادەم سەپەردىن ئۆزىنىڭ يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندە ئۇ يەردە تۇرۇشنى نىيەت قىلمىسىمۇ ئۇ يەردە تۇرغۇچى ھېساپلىنىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ نامازنى تولۇق ئوقۇشى لازىم.

11. سەپەرگە چىققان بىر ئادەم دېڭىزدىكى كېمىگە ياكى ئادەم ياشىمايدىغان بىر ئارالغا ئوخشاش ياشاش مۇمكىن بولمايدىغان بىر يەردە تۇرۇشنى نىيەت قىلغان بولسا، ئۇ ئادەم، بۇ نىيىتى بىلەن مۇساپىرلىق ھالىتىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ.

12. ئىنسانىنىڭ تۇغۇلغان يېرى ياكى ئولتۇراقلىشىپ قالغان يېرى ئۇنىڭ ئەسلى ۋەتىنى ھېساپلىنىدۇ. ئىنسانىنىڭ باشقا بىر يەرنى ۋەتەن تۇتۇۋېلىشى بىلەن ئۇنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى بىكار بولۇپ كېتىدۇ. يەنى ئۇ، ئۇ ئادەمنىڭ ۋەتىنى ھېساپلانمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان ساھابىلەرنىڭ ئەسلىدىكى ۋەتىنى مەككە بولغان بولسىمۇ، ئۇلار مەككىگە كەلگەندە نامازنى قىسقارتىپ ئوقۇغان.

13. بىر ئادەم ئەسلى ۋەتىنىدىن بىر يەرگە سەپەر قىلىپ ماڭغان ۋە تېخى سەپەرنىڭ مۇساپىسىنى بېسىپ بولماي تۇرۇپ ئەسلى ۋەتىنىگە قايتىشنى نىيەت قىلغان بولسا، ئۇ ئادەم تېخى سەپەرنىڭ مۇساپىسىنى بېسىپ بولالمىغانلىقى ئۈچۈن، ۋەتىنىگە قايتىشنى نىيەت قىلىشى بىلەنلا مۇساپىرلىق ھالىتىدىن چىقىپ كېتىدۇ.

14. مۇساپىر ئادەم ئىككى رەكەت نامازنى تۆت رەكەت ئوقۇسا، ئەدەبكە رىئايە قىلمىغان ۋە نامازنى قىسقارتىپ ئوقۇشتىن ئىبارەت بىر ۋاجىپنى قىلمىغانلىقى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ.

15. بىر ئادەمنىڭ نامازنى قىسقارتىپ ئوقۇشى ياكى قىسقارتماي تولۇق ئوقۇشى ئۇ ئادەمنىڭ نامازنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋاقتىدىكى ئەھۋالىغا باغلىقتۇر.

16. مۇساپىر ئادەم ئالدىراش ئەمەس بىر ھالەتتە بولسا، نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ۋە نەپلە

نامازلارنى ئوقۇيدۇ. ئەگەر ئۇ بەك ئالدىراش ۋە ئىشى جىددى بىر ھالەتتە بولسا، نامازنىڭ سۈننەتلىرنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ.

قاتناش قۇراللىرى ئۈستىدە ناماز ئوقۇش مەسلىسى

پاراخوت، كېمە، ئايرۇپىلان، پويىز، ئاپتوموبىل قاتارلىق قاتناش قۇراللىرى ئۈستىدە سەپەر قىلغاندا، ئۆزۈرسىز تۇرۇپمۇ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىزدۇر. بۇ مەسلىنىڭ تەپسىلاتى مۇنداق :

1) پاراخوتتا يۈرگەندە، نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئادەتتىكىدەك ئوقۇش كېرەك. چۈنكى پاراخوتتا باش قېيىش ياكى يېقىلىپ كېتىش خەۋپى بولمايدۇ. چۈنكى پاراخۇت ئۆيگە ئوخشاشتۇر.

2) كېمىدە يۈرگەندە كېمە كىچىك بولۇپ، ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى يېقىلىش ئېھتىمالى بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت ۋە ھەر قانداق نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ.

3) ئايروپىلاندا يۈرگەندە، ئورۇندۇقتىن چىقىپ بوش جايلاردا ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا (بوش ئورۇن تېپىلمىغانلىقتىن) ئىمكانىيەت بولمىغان ياكى ئۆرە تۇرسا بېشى قايىدىغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش جائىزدۇر.

4) ماشىنىدا يۈرگەندە، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ھەقىقەتەن ئىمكانسىز بولغانلىقتىن، ئەگەر نامازنى كېچىكتۈرسە ئۇنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىش ئېھتىمالى بولغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ماشىنىنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ئوقۇش جائىزدۇر.

5) پەرز، ۋاجىپ، تەكىتلىك سۈننەت بولغان نامازلاردىن باشقا نەپلىگە ئوخشاش نامازلارنى ئۆزۈرسىز ھالدىمۇ، قايسىبىر ۋاقىتتا ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ئوقۇش جائىزدۇر. بىراق ساۋاب جەھەتتە پەرقلىق بولىدۇ.

ئىككى نامازنى جۇغلاپ بىرلىكتە ئوقۇش توغرىسىدا

يولۇچىنىڭ ئىككى ۋاخ نامازنى جۇغلاپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇشى جائىزدۇر. مەسىلەن: پېشىننى ناماز ئەسرنىڭ ۋاقتىغىچە كېچىكتۈرۈپ ئىككىسىنى ئايرىم ـ ئايرىم ھالدا ناماز ئەسرنىڭ ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ. يەنى ئەۋۋەل پېشىننى، ئاندىن ناماز ئەسرنى بىر ئەزان بىلەن ۋە ئىككى تەكبىر بىلەن ئوقۇيدۇ. مانا بۇنىڭغا كېچىكتۈرۈپ جۇغلاپ ئوقۇش مەنىسىدە جەمئى تەخىر دېيىلىدۇ.

يەنە بىر خىل جۇغلاپ ئوقۇش بولۇپ، بۇنىڭغا ئالدىغا ئېلىنغان جۇغلاش مەنىسىدە جەمئى تەقدىم دېيىلىدۇ. بۇنىڭدا ناماز ئەسرى ئالدىغا ئېلىنىپ پېشىننىڭ ۋاقتىدا پېشىن بىلەن بىرگە ياكى خۇپتەن ئالدىغا ئېلىنىپ ناماز شامنىڭ ۋاقتىدا ناماز شام بىلەن بىرلىكتە ئوقۇلىدۇ. بۇخىل جۇغلاپ ئوقۇش توغرىسىدا بىر قىسىم ئىماملار ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ بولسىمۇ، توغرىسى ئېھتىياج بولغاندا بۇنداق جۇغلاپ ئوقۇشنىڭ جائىز بولىدىغانلىقىغا ئائىت پىكىردۇر.

تۆۋەندىكى شارائىتلاردا نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشقا بولىدۇ :

1) ھاجىلارنىڭ « ئەرەفات » تا ئەسىر بىلەن پېشىن نامازلىرىنى پېشىن ۋاقتىدا، شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى خۇپتەن ۋاقتىدا ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى

سۈننەتتۇر.

1959/1134 – ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صلى المغرب والعشاء بالمزدلفة جميعًا، كُلُّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بِإِقَامَةٍ، وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا وَلَا عَلَى إِثْرِ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا* رواه البخاري (1673)، مسلم (703) 286

1959/1134 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇزدەلىفەدە شام بىلەن خۇپتەننى جۈپلەپ ئوقۇغان بولۇپ، ھەر بىرىگە ئايرىم ـ ئايرىم تەكبىر چۈشۈرگەنىدى. بۇ ئىككى نامازنىڭ ئارىسىدىمۇ ۋە ئۇ ئىككىسىدىن كېيىنمۇ ھېچقانداق ناماز ئوقۇمىغان. (بۇخارى: 1673)

1962/1135 – ابنُ مسعودٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: ما رَأَيْتُ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى صَلَاةً لغَيْرِ مِيقَاتِهَا إِلَّا صَلَاتَيْنِ، جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بجمْعٍ، وَصَلَّى الْفَجْرَ يومئذ قَبْلَ مِيقَاتِهَا* رواه البخاري (1682)، مسلم (1289)

1962/1135 ـ ئابدۇرراھماندىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئابدۇللاھ (ئىبنى مەسئۇد) رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ تۆۋەندىكى ئىككى نامازدىن باشقىسىنى ئۆز ۋاقتىدىن باشقا ۋاقىتتا ئوقۇغىنىنى كۆرۈپ باقمىدىم: بىر قېتىم (مۇزدەلىفەدە) شام بىلەن خۇپتەننى جۈپلەپ ئوقۇغان. يەنە بىر قېتىم بامدات نامىزىنى (ئادەتتىكى) ۋاقتىدىن بۇرۇنراق ئوقۇغان. (بۇخارى: 1682)

2) يولۇچىلار نامازلارنىڭ قازا بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە بىرىنچى نامازنىڭ ۋاقتىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ، ئاۋۋال بىرىنچىسىنى ئاندىن ئىككىنچىسىنى بىر ۋاقىتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇسا بولىدۇ.

1954/1130 – أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ أَخَّرَ الظُّهْرَ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ ثُمَّ نَزَلَ فَجَمَعَ بَيْنَهُمَا، فَإِنْ زَاغَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَرْتَحِلَ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ* رواه البخاري (1111)، مسلم (704)، أبو داود (1218)، النسائي 284/1

1954/1130 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەرگە كۈن ئېگىلىشتىن بۇرۇن ئاتلانسا، پېشىننى ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچە كېچىكتۈرۈپ، ئىككى نامازنى جۈپلەپ ئوقۇيتتى. ئەگەر كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن ئاتلانسا، پېشىننى ئوقۇۋېتىپ، ئاندىن ئۇلاغقا مىنەتتى. (مۇسلىم: 704)

1955/1131 – وفي رواية: كَانَ إِذَا عَجِلَ عليه السَّيْرُ يُؤَخِّرُ الظُّهْرَ إِلَى أول وَقْتِ الْعَصْرِ فَيَجْمَعُ بَيْنَهُمَا، وَيُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ الْعِشَاءِ* رواه مسلم (706) 48 النسائي

1955/1131 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەردە ئالدىراش بولۇپ قالسا، پېشىننى ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچە

كېچىكتۈرۈپ، ئىككى نامازنى جۈپلەپ ئوقۇيتتى، ناماز شامنىمۇ كېچىكتۈرۈپ، خۇپتەن بىلەن جۈپلەپ ئوقۇيتتى. (نەسائى: 594)

1957/1132 – مُعَاذُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كان رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْاةِ تَبُوك (إذ) زاغت الشَّمْسِ قبل أن يرتحل جمع بين الظهر والعصر، فإن رحل قبل أن تزيغ الشمس أخَّر الظهرَ حتى ينزل العصر، وفي المغرب مثل ذلك إن غابت الشمس قبل أن يرتحل جمع بين المغرب والعشاء، فإن ارتحل قبل أن تغيب الشمس أخر المغرب حتى ينزل للعشاء ثم يجمعُ بينهما* رواه مسلم (706)، أبو داود (1208)، الترمذي (553)، النسائي 285/1

1957/1132 ـ مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تەبۇك غازىتى سەپىرىدە كۈن ئېگىلىشتىن بۇرۇن يولغا چىقسا، پېشىننى ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچە كېچىكتۈرۈپ، ئەسىر بىلەن جۈپلەپ ئوقۇيتتى. كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن يولغا چىقماقچى بولسا، ئەسىرنى ئالدىغا سۈرۈپ، پېشىن بىلەن جۈپلەپ ئوقۇۋېتىپ، ئاندىن يولغا چىقاتتى. شامدىن بۇرۇن يولغا چىقسا، شامنى كېچىكتۈرۈپ خۇپتەن بىلەن جۈپلەپ ئوقۇيتتى. شامدىن كېيىن يولغا چىقسا، خۇپتەننى ئالدىغا سۈرۈپ، شام بىلەن جۈپلەپ ئوقۇيتتى. (تىرمىزى: 553)

1958/1133 عَلِيٌّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ إِذَا سَافَرَ سَارَ بَعْدَ مَا تَغْرُبُ الشَّمْسُ حَتَّى كَادَ أَنْ يُظْلِمَ، ثُمَّ يَنْزِلُ فَيُصَلِّي الْمَغْرِبَ، ثُمَّ يَدْعُو بِعَشَائِهِ فَيَتَعَشَّى، ثُمَّ يُصَلِّي الْعِشَاءَ، ثُمَّ يَرْتَحِلُ وَيَقُولُ: هَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْنَعُ* رواه أبو داود (1234)

1958/1133 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەپەردە بولسا، كۈن پېتىپ، ئالەمنى قاراڭغۇ بېسىشقا ئاز قالغۇچە ماڭاتتى. ئاندىن كېيىن ئۇلاغدىن چۈشۈپ، شامنى ئوقۇپ، كەچلىك تامىقىنى يەيتتى. ئاندىن خۇپتەننى ئوقۇپ يولغا چىقاتتى. ئۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەممۇ مانا مۇشۇنداق قىلاتتى، دەيتتى. (ئەبۇ داۋۇد1234)

3) كېسەل سەۋەبى بىلەن نامازلارنى جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت تارتىپ قېلىش.

4) ئۈزۈرلۈك (ھەمىشە قېنى ئېقىپ تۇرىدىغان) ئاياللار ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ.

891/466 ـ حَمْنَةَ بِنْتِ جَحْشٍ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–: كُنْتُ أُسْتَحَاضُ حَيْضَةً كَثِيرَةً وشَدِيدَةً، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْتَفْتِيهِ وَأُخْبِرُهُ، فَوَجَدْتُهُ فِي بَيْتِ أُخْتِي زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنِّي أُسْتَحَاضُ حَيْضَةً كَثِيرَةً شَدِيدَةً فَمَا تَرَى فِيهَا قَدْ مَنَعَتْنِي الصَّلَاةَ وَالصَّوْمَ؟ قَالَ: ((أَنْعَتُ لَكِ الْكُرْسُفَ، فَإِنَّهُ يُذْهِبُ الدَّمَ)) قَالَتْ: هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ ((فَاتَّخِذِي ثَوْبًا)) قَالَتْ: هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ إِنَّمَا أَثُجُّ ثَجًّا. قَالَ: ((سَآمُرُكِ بِأَمْرَيْنِ أَيَّهُمَا فَعَلْتِ أَجْزَأَ عَنْكِ مِنَ الْآخَرِ، وَإِنْ قَوِيتِ عَلَيْهِمَا فَأَنْتِ أَعْلَمُ)) قَالَ لَهَا: ((إِنَّمَا هَذِهِ رَكْضَةٌ مِنْ رَكَضَاتِ الشَّيْطَانِ، فَتَحَيَّضِي سِتَّةَ أَيَّامٍ أَوْ سَبْعَةَ أَيَّامٍ فِي عِلْمِ اللهِ، ثُمَّ اغْتَسِلِي حَتَّى إِذَا رَأَيْتِ أَنَّكِ قَدْ طَهُرْتِ، وَاسْتَنْقَأْتِ

فَصَلِّي ثَلَاثًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً – أَوْ أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً– وَأَيَّامَهَا وَصُومِي فَإِنَّ ذَلِكَ يَجْزِيكِ، وَكَذَلِكَ فَافْعَلِي فِي كُلِّ شَهْرٍ كَمَا تَحِيضُ النِّسَاءُ، وَكَمَا يَطْهُرْنَ لمِيقَاتِ حَيْضِهِنَّ وَطُهْرِهِنَّ، وَإِنْ قَوِيتِ عَلَى أَنْ تُؤَخِّرِي الظُّهْرَ وَتُعَجِّلِي الْعَصْرَ وتَغْتَسِلِينَ، وَتَجْمَعِينَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَتُؤَخِّرِينَ الْمَغْرِبَ وَتُعَجِّلِينَ الْعِشَاءَ، ثُمَّ تَغْتَسِلِينَ وَتَجْمَعِينَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ فَافْعَلِي، وَتَغْتَسِلِينَ مَعَ الْفَجْرِ فَافْعَلِي وَصُومِي إِنْ قَدِرْتِ عَلَى ذَلِكَ)) قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((وَهَذَا أَعْجَبُ الْأَمْرَيْنِ إِلَيَّ))* أبو داود (187)، الترمذي (128)، ابن ماجة (627)

891/466 ـ ھەمنە بىنتى جەھش رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەندىن ھەيزنىڭ قېنى توختىماس بولۇپ قېلىپ، قانداق قىلىش توغرۇلۇق سوراش ئۈچۈن رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا باردىم ۋە قىز قېرىندىشىم زەينەپ بىنتى جەھشنىڭ ئۆيىدە كۆرۈشۈپ: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن بەك ھەيز كۆرىدىغان ئايالمەن. نامازدىن، روزىدىن قېلىپ قالىمەن، بۇنىڭغا قانداق پەتىۋا بېرىسەن؟ دەپ سورىغان ئىدىم، رەسۇلۇللاھ ماڭا پاختا ئىشلىتىشنى بۇيرىدى ۋە پاختىنىڭ قاننى سۈمۈرىۋالىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن: قان بەك كۆپ كېلىدۇ، دېسەم: ئۇنداقتا، رەخت پارچىسى ئىشلەتكىن، دېدى. مەن: ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ، بۇلدۇقلاپ چىقىدۇ، دېسەم، رەسۇلۇللاھ: ئۇنداقتا، مەن سېنى ئىككى ئىشقا بۇيرۇيمەن. بۇ ئىككى ئىشنىڭ قايسى بىرىنى قىلساڭ، يەنە بىرىگە كۇپايە قىلىدۇ. قايسىسىنى قىلىشقا كۈچۈڭ يېتىدۇ؟ ئۇنى ئۆزۈڭ بىلىسەن. بۇ ئىشنىڭ ئەسلىدە بۇنداق بولۇپ كېتىشىنىڭ سەۋەبى شەيتاننىڭ (سېنى بىئارام قىلىش ۋە شەكلەندۈرۈش ئۈچۈن بالىياتقۇڭغا) تەپكەنلىكىدىندۇر. سەن ئۇنىڭدىن ئالتە ياكى يەتتە كۈننى ھەيز مۇددىتى ھېسابلىغىن، ئاندىن كېيىن يۇيۇنغىن، (سېنىڭ كۈنلىرىڭنىڭ ئالتە ياكى يەتتە ئىكەنلىكىنى) الله بىلىدۇ. ئۆزۈڭنى پاكىز بولدۇم دەپ گۇمان قىلغاندىن كېيىن، يىگىرمە ئۈچ ياكى يىگىرمە تۆت كۈن ناماز ئوقۇغىن، روزىنىمۇ شۇنداق تۇتقىن. ھەر ئايدا شۇنداق قىلساڭ، ئۇ ساڭا يېتەرلىكتۇر. باشقا نورمال ھەيز كۆرىدىغان ئاياللارمۇ شۇنداق قىلىدۇ (يەنى ئاينىڭ مۇئەييەن كۈنلىرىدە ھەيز كۆرىدۇ، قالغان كۈنلىرى پاك بولىدۇ ۋە ئىبادەتلىرىنى ئادا قىلىدۇ). ئىككىنچىسىگە كەلسەك، ئەگەر قادىر بولالىساڭ، پېشىن نامىزىنى كېچىكتۈرۈپ، ئەسىر نامىزىنى سەل ئالدىغا سۈرۈپ، ئىككى نامازغا بىرلا قېتىم يۇيۇنغىن. شۇنداقلا، ناماز شامنى كېچىكتۈرۈپ، خۇپتەن نامىزىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، بۇ ئىككى نامازغىمۇ بىرلا قېتىم يۇيۇنغىن. بامدات نامىزىنى بىر قېتىم يۇيۇنۇپ ئوقۇغىن، قادىر بولالىساڭ شۇنداق قىلغىن ۋە روزىنىمۇ مۇشۇ ئاساستا تۇتقىن، دېدى ۋە: ماڭا كۆرە ئىككىنچىسى مۇۋاپىقراق، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 187)

5) بالا ئېمىتىدىغان ئايال ئۈچۈن بوۋىقىنىڭ تەرەتلىرىدىن كىيىمىنى ھەمىشە يۇيۇپ بولۇش قىيىن بولغانلىقتىن، ئالدىنقى نامازنىڭ ۋاقتىنى ئاخىرقى ۋاقتىغىچىلىك كېچىكتۈرۈپ، ئىككىنچى نامازنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقتىدا ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇشنى ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى دۇرۇس سانايدۇ.

6) سۈيدۈكى توختىمايدىغان ئۆزۈرلۈك كىشى ھەر نامازغا ئايرىم تاھارەت ئېلىشقا ئاجىز كەلسە، ئۇنىڭ ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشى جائىز سانالغان.

7) مۇندىن باشقا قاتتىق سوغۇق ياكى قاتتىق يامغۇرلۇق كۈنلەردە نامازلارنى جەمئى قىلىش جائىز كۆرۈلگەن. بىراق بۇنىڭ شەرتى : ئەگە ر جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت تارتىپ قالسا ياكى تەن ساقلىقىقا زىيان يېتىدىغان شارائىتتا بولسا جەمئى قىلىشقا بولىدۇ.

8) پىشىن بىلەن ئەسىر ۋە خۇپتەن بىلەن نامازشامدىن باشقا نامازلارنى جۇغلاپ بىرلىكتە ئوقۇشقا بولمايدۇ. مەسىلەن: ناماز شام بىلەن ناماز ئەسىرنى بىرلەشتۈرۈپ ئوقۇش جائىز ئەمەس. نامازنى جۇغلاپ بىرلەشتۈرۈپ ئوقۇشنىڭ سەۋەبى بولسا ئىنسانلارغا ئاسانلىق يارىتىپ بېرىشتۇر.

خەۋپ نامىزى

خەۋپ نامىزىنىڭ يولغا قويۇلۇشىدىن بولسا، ئىسلام دىنىنىڭ جەڭدە مۇسۇلمانلارغا ئاسانلىق ئىلىپ كىلىدىغان، جەڭ مەيدانلىرىدىمۇ نامازنى ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرىدىغان بىر دىن ئىكەنلىكى چىقىپ تۇرىدۇ. خەۋپ نامىزى تۆۋەندىكى ئايەتتە ئۇچۇق بىر شەكىلدە يولغا قويۇلغاندۇر.

[وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلاَةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّواْ فَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَاحِدَةً وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَى أَن تَضَعُواْ أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُواْ حِذْرَكُمْ إِنَّ اللّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا (102)]

(ئى مۇھەممەد!) سەن مۆمىنلەر بىلەن (جىھادقا) بىللە بولۇپ ئۇلار بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى سەن بىلەن بىرلىكتە نامازغا تۇرسۇن، قوراللىرىنى (ئېھتىيات يۈزىسىدىن) يېنىدا تۇتسۇن، سەجدىگە بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئارقاڭلارغا ئۆتۈپ تۇرسۇن (يەنى ناماز ئوقۇپ بولغان پىرقە ئارقاڭلاردا كۆزەتچىلىك قىلىپ تۇرسۇن، ئۇلارنىڭ ئورنىغا) ناماز ئوقۇمىغان ئىككىنچى بىر پىرقە كېلىپ سەن بىلەن بىرلىكتە (يەنى ئارقاڭدا) ناماز ئوقۇسۇن، (دۈشمەنلىرىدىن) ئېھتىياتچانلىق بىلەن هوشيار تۇرسۇن. (دۈشمەنلىرى بىلەن ئۇرۇشۇشقا تەييار تۇرۇش يۈزىسىدىن) قوراللىرىنى يېنىدا تۇتسۇن، كاپىرلار سىلەرنىڭ قوراللىرىڭلاردىن، ئەشيالىرىڭلاردىن غەپلەتتە قېلىشىڭلارنى، شۇنىڭ بىلەن سىلەرگە بىردىنلا (تۇيۇقسىزدىن) هۇجۇم قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ (يەنى دۈشمەنلەرنىڭ سىلەرگە هۇجۇم قىلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالماسلىقى ئۈچۈن، هەممەڭلار بىرلا ۋاقىتتا يىغىلىپ ناماز ئوقۇماي، يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە ئوقۇڭلار). ئەگەر سىلەرگە يامغۇر سەۋەبلىك هەرەج بولىدىغان بولسا ياكى كېسەل بولساڭلار، (بۇ چاغدا) قوراللىرىڭلارنى قويۇپ قويساڭلار سىلەرگە هېچ گۇناھ بولمايدۇ، ئېھتىياتچان ۋە هوشيار بولۇڭلار، اللّٰه هەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن خور قىلغۇچى ئازاب تەييارلىدى [سۈرە نىسا 102- ئايەت].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ نامازنى ساھابىلار بىلەن هەر خىل شەكىلدە ئوقۇغان. بۇ ، بۇ نامازنى جەڭ مەيدانىدا قانداق شەكىلدە ئوقۇسا، جەڭ ۋەزىيىتىگە قولاي بولىدىغان بولسا شۇنداق شەكىلدە ئوقۇسا بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

1144/ 1977 – سَهْلُ بْنُ أَبِي حَثْمَةَ: أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى بِأَصْحَابِهِ فِي الْخَوْفِ، فَصَفَّهُمْ، خَلْفَهُ صَفَّيْنِ، فَصَلَّى بِالَّذِينَ يَلُونَهُ رَكْعَةً ثُمَّ قَامَ، فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى صَلَّى الَّذِينَ خَلْفَه رَكْعَةً ثُمَّ تَقَدَّمُوا وَتَأَخَّرَ الَّذِينَ كَانُوا قُدَّامَهُمْ فَصَلَّى بِهِمْ رَكْعَةً، ثُمَّ قَعَدَ حَتَّى صَلَّى الَّذِينَ تَخَلَّفُوا رَكْعَةً، ثُمَّ سَلَّمَ* البخاري (4131)، مسلم (841)

1144/ 1977 ـ سەھل ئىبنى ئەبۇ ھەسمە مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر قېتىم ساھابىلەر بىلەن خەۋپ نامىزى ئوقۇغاندا، ساھابىلەرنى ئىككى سەپكە تىزىپ، ئالدىنقى سەپتىكىلەر بىلەن بىر رەكئەت ئوقۇدى، ئاندىن ئورنىدىن تۇردى. ئارقا سەپتىكىلەر بىر رەكئەت ئوقۇپ بولغۇچە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۆرە تۇرۇپ تۇردى. ئۇلار بىر رەكئەت ئوقۇپ بولۇپ ئالدىغا ئۆتتى، ئالدىدىكىلەر ئارقىغا چېكىندى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئالدىغا ئۆتكەنلەر بىلەن يەنە بىر رەكئەت ئوقۇپ بولۇپ، ئارقا سەپتىكىلەر بىر رەكئەت ئوقۇپ بولغۇچە ئولتۇرۇپ تۇردى. ئارقا سەپتىكىلەر بىر رەكئەت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن سالام بەردى. (مۇسلىم: 841)

1978/1145 – وفي راوية عن يزيد بن رومان، عن صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ، عَن مَنْ صَلَّى مَعَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ ذَاتِ الرِّقَاعِ صَلَاةَ الْخَوْفِ: أَنَّ طَائِفَةً صَفَّتْ مَعَهُ، وَطَائِفَةٌ وِجَاهَ الْعَدُوِّ، فَصَلَّى بالتي مَعَهُ رَكْعَةً ثُمَّ ثَبَتَ قَائِمًا، وَأَتَمُّوا لِأَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ انْصَرَفُوا وِجَاهَ الْعَدُوِّ، وَجَاءَ الطَّائِفَةُ الْأُخْرَى فَصَلَّى بِهِمُ الرَّكْعَةَ الَّتِي بَقِيَتْ من صلاته، ثُمَّ ثَبَتَ جَالِسًا، فأَتَمُّوا لِأَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ سَلَّمَ بِهِمْ* البخاري (4129)، مسلم (842)

1978/1145 ـ سالىھ ئىبنى خەۋۋات زاتىررىقا (لاتا ـ پۇتىلار) ئۇرۇشى بولغان كۈنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن خەۋپ نامىزى ئوقۇغان بىر ساھابىدىن خەۋپ نامىزىنىڭ جەريانىنى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر گۇرۇپپا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن سەپ تۈزۈپ تۇردى، يەنە بىر گۇرۇپپا دۈشمەن تەرەپكە قاراپ سەپ تۈزۈپ تۇردى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يېنىدىكى گۇرۇپپا بىلەن بىر رەكئەت ئوقۇغاندىن كېيىن ئۆرە تۇرۇپ تۇردى، ئۇلار يەنە بىر رەكئەتنى ئۆزلىرى ئوقۇپ تاماملىۋېتىپ، دۈشمەن تەرەپكە بېرىپ سەپ تۈزۈپ تۇردى، يەنە بىر گۇرۇپپا كەلگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلار بىلەن قالغان بىر رەكئەتنى ئوقۇۋېتىپ ئورنىدا ئولتۇرۇپ تۇردى، ئۇلار قالغان بىر رەكئەتنى ئۆزلىرى ئوقۇپ تاماملىغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلار بىلەن بىرگە سالام بەردى. (مۇسلىم 842، نەسائى، بۇخارى)

1979/1146 – ولمالك، الترمذي، وأبي داود نحوه، إلا أن الطَائِفَة الأولى إذا أَتَمُّوا لِأَنْفُسِهِمُ ركعة سَلَّمُوا، وَانْصَرَفُوا وجاه العدو وَالْإِمَامُ قَائِمٌ، فإذا ركع بالطائفة الثانية وسجد سلَّم، وقاموا فصلوا لأنفسهم الركعة الثانية وسلموا* أبو داود (1239)، الترمذي (565)

1979/1146 ـ مالىك، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ ئاخىرىنى مۇنداق رىۋايەت قىلغان: بىرىنچى گۇرۇپپا قالغان بىر رەكئەتنى ئۆزلىرى ئوقۇپ سالام بېرىپ، دۈشمەن

تەرەپكە بېرىپ بولغۇچە ئىمام ئۆرە تۇرىدۇ، ئاندىن كېيىن ناماز ئوقۇمىغان گۇرۇپپا كېلىپ، ئىمامغا ئىقتىدا قىلىدۇ. ئىمام رۇكۇ، سەجدىنى ئۇلار بىلەن بىرگە قىلىپ، بىر رەكئەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، (يالغۇز) سالام بېرىدۇ، كەينىدىكىلەر قالغان بىر رەكئەتنى ئۆزلىرى ئوقۇپ بولۇپ سالام بېرىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1239)

1983/1149 – ولمسلم: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْمًا مِنْ جُهَيْنَةَ، فَقَاتَلُوا قِتَالًا شَدِيدًا، فَلَمَّا صَلَّيْنَا الظُّهْرَ، قَالَ الْمُشْرِكُونَ: لَوْ مِلْنَا عَلَيْهِمْ مَيْلَةً لأقطعناهم. فَأَخْبَرَ جِبْرِيلُ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لَنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: وَقَالُوا: إِنَّهُ سَتَأْتِيهِمْ صَلَاةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنَ (الْأَوْلَادِ). فَلَمَّا حَضَرَتِ الْعَصْرُ صففنا صَفَّيْنِ، وَالْمُشْرِكُونَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ، فَكَبَّرَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَبَّرْنَا جميعًا، ثم رفع رأسه من الركوع ورفعنا جميعًا، ثم انحدر بالسُّجُودِ والصفُّ الذي يليه، وقام الصفُّ المؤخَّرُ في نَحْرِ العدو، فلما قضى النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السجود قام الصف الذي يليه، انْحَدَرَ الصفُّ المؤخر بالسجودِ وقاموا، ثم تقدم الصف المؤخر وتأخر الصف المقدم، ثم ركع النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وركعنا جميعًا، ثم رفع رأسه من الركوع، ورفعنا جميعًا، ثم انحدر بالسجودِ والصف الذي يليه الذي كان مؤخرًا في الركعة الأولى، وقام الصف المؤخَّر في نحر العدو، فلما قضى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السجود والصف الذي يليه انحدر الصف المؤخَّر بالسجود فسجدوا، ثم سلم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وسلمنا جميعًا، كما يصنع حرسُكم هؤلاء بأمرائهم* مسلم (840) 308

1983/1149 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن جۇھەينە قەبىلىسىدىن بىر گۇرۇھ كىشىلەرگە ھۇجۇم قىلغانىدۇق، ئۇلار بىزگە قاتتىق قارشىلىق كۆرسەتتى. بىز پېشىن نامىزىنى ئوقۇۋاتقاندا، مۇشرىكلار: بىز مۇشۇ پەيتتە بىرلا ھۇجۇم قىلساق، ئۇلارنى قىرىپ تاشلىغان بولاتتۇق! ـ دېيىشكەن ئىكەن. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام مۇشرىكلارنىڭ سۆزلىرىنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە يەتكۈزدى. مۇشرىكلار: پۇرسەت تېخى كەتمىدى، ئۇلارنىڭ باللىرىدىنمۇ بەكرەك ياخشى كۆرىدىغان بىر نامىزىنىڭ ۋاقتى كېلىدۇ (شۇ چاغدا ھۇجۇم قىلىمىز)، دېيىشىپتۇ. ئەسىرنىڭ ۋاقتى كېلىۋىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزنى ئىككى سەپكە تىزدى. مۇشرىكلار بىز بىلەن قىبلىنىڭ ئارىسىدا ئىدى (يەنى نامازغا تۇرغاندا، قىبلىگە ئالدىمىزنى قىلىش ئۈچۈن مۇشرىكلار تەرەپكە ئالدىمىزنى قىلىشقا توغرا كېلەتتى). پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: الله ئەكبەر، دەپ نامازغا تۇردى. بىزمۇ تەكبىر ئېيتىپ نامازغا تۇردۇق. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئەگىشىپ رۇكۇ قىلدۇق. سەجدە قىلغاندا، بىرىنچى سەپ بىرگە سەجدە قىلدى، ئۇلار سەجدىدىن تۇرغاندىن كېيىن، ئىككىنچى سەپ سەجدە قىلدى. ئاندىن بىرىنچى سەپ ئارقىغا چېكىندى، ئىككىنچى سەپ بىرىنچى سەپنىڭ ئورنىغا ئۆتۈپ تۇردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: الله ئەكبەر، دەپ تەكبىر ئېيتتى، بىزمۇ تەكبىر ئېيتتۇق. رۇكۇنى ئۇنىڭ بىلەن تەڭ قىلدۇق. سەجدە قىلغاندا، بىرىنچى سەپ بىرگە سەجدە قىلدى، ئىككىنچى سەپ تۇرۇپ

تۇردى. ئىككىنچى سەپ سەجدە قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ھەممىمىز تەڭ ئولتۇردۇق. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سالام بەردى. ئەبۇ زۇبەير (راۋىي) مۇنداق دەيدۇ: جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بىز شۇ چاغدا نامازنى ھازىرقى ئەمىرىڭلار ئوقۇغاندەك ئوقۇغان، دەيتتى. (مۇسلىم: 840)

ئەگەر جەڭ مەيدانىنىڭ ئەھۋالى ئىغىر بولسا ، نامازنى ئۆرە تۇرغان ياكى ئولتۇرغان ھەتتا ئۇلاغقا مىنىپ كىتىۋېتىپ ئايرىم- ئايرىم ھالەتتە ئوقۇسمۇ بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ (238) فَإنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنتُمْ فَاذْكُرُواْ اللّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ (239)]

(بەش) نامازنى بولۇپمۇ نامازدىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار (يەنى پۈتۈن شەرتلىرى بىلەن ۋاقتىدا تولۇق ئادا قىلىڭلار). اللّٰەنىڭ ھۇزۇرىدا (يەنى نامازدا) ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ (ناماز ئوقۇڭلار)، ئامانلىق تاپقىنىڭلاردا اللّٰەنىڭ سىلەرگە ئۆگەتكىنى بويىچە اللّٰەنى ياد ئېتىڭلار (يەنى قورقۇنچ تۈگىگەندە، اللّٰه نامازنى قانداق ئۆتەشكە ئەمر قىلغان بولسا، تولۇق ئەركانلىرى بىلەن شۇنداق ئۆتەڭلار. [بەقەر 238- 239- ئايەت].

ئەگەر جەڭ مەيدانىنىڭ ئەھۋالى بەك خەتەرلىك بولسا ناماز ئوقۇلماي كېچىكتۈرۈلىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەندەك ئۇرۇشىدا مەدىنە قورشاۋدا قالغاندا نامازنى كېچىكتۈرگەن.

سەھۋەنلىك سەجدىسى

سەھۋەنلىك سەجدىسى بولسا، نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ تاشلىنىپ قالغانلىقى بىلەن ئەمەس نامازنىڭ ئەسلى ۋاجىپلىرىنىڭ بىر ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ ۋاجىپىنىڭ سەھۋەنلىك بىلەن تاشلىنىپ قىلىشى بىلەن نامازدا پەيدا بولغان كەمچىلىكنى تولۇقلاش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان سەجدىدۇر.

1. نامازدا سۈننەتنىڭ تاشلىنىپ قېلىشى بىلەن سەھۋەنلىك سەجدىسى قىلىنمايدۇ. چۈنكى ناماز، سۈننەتنىڭ تاشلىنىپ قېلىشى بىلەن كەم بولۇپ قالغان ھېساپلانمايدۇ.

2. نامازدا يەنە، پەرز بىر ئىشنىڭ تاشلىنىپ قېلىشى بىلەن سەھۋەنلىك سەجدىسى قىلىنمايدۇ. چۈنكى ناماز، پەرز بىر ئىشنىڭ تاشلىنىپ قېلىشى بىلەن بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. بۇزۇلۇپ كەتكەن نەرسىنى سەھۋەنلىك سەجدىسى بىلەن تولۇقلىغىلى بولمايدۇ.

3. سەھۋەنلىك سەجدىسى، نامازنىڭ ئاخىرىدا قىلىنىدىغان ئىككى سەجدىدۇر. بۇ سەجدىنى قىلىشتىن ئىلگىرى ئوڭ تەرەپكە سالام بېرىپ، ئاندىن بۇ سەجدىنى قىلىش ئەڭ ياخشىدۇر. بۇ سەجدىنى نامازنىڭ ئەڭ ئاخىردا قىلىنىدىغان سالامدىن ئىلگىرى قىلىپ ئاندىن سالام بېرىپ نامازدىن چىقىشقىمۇ بولىدۇ. لېكىن بۇنداق قىلىش مەكرۇھتۇر.

1777/1018 - عَبْدُ الله بنُ مالك بْنِ بُحَيْنَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: أنَّ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ مِنِ اثْنَتَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ، لَمْ يَجْلِسْ بَيْنَهُمَا، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ

بَعْدَ ذَلِكَ* رواه البخاري ، مسلم (570)، أبو داود (1034)، الترمذي (391)، النسائي 3/19- 20، مالك 1/185 (480)

1777/1018 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى بۇھەينە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پېشىنىنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدە تەشەھھۇدتا ئولتۇرماي ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، شۇڭا نامازنىڭ ئاخىرىدا، ئىككى سەجدە قىلىپ، ئۇنىڭدىن كېيىن سالام بەردى. (بۇخارى: 1225)

1778/1019 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى بۇھەينە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە ناماز ئوقۇپ بېرىپ، ئەۋەلقى ئىككى رەكئەتتىن كېيىن، تەشەھھۇدتا ئولتۇرمايلا قوپۇپ كەتتى. شۇڭا ئۇ نامازنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى. نامازنىڭ ئاخىرىدا، جامائەت ئۇنىڭ سالام بېرىشىنى كۈتۈۋاتاتتى. ئۇ سالام بېرىشتىن بۇرۇن: الله ئەكبەر، دەپ سەجدە قىلدى. ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ: الله ئەكبەر، دەپ يەنە سەجدە قىلدى. ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ سالام بەردى. (بۇخارى: 6670)

1781/1022 - عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((إِذَا سَهَا أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلَمْ يَدْرِ وَاحِدَةً صَلَّى أَوْ ثِنْتَيْنِ، فَلْيَبْنِ عَلَى وَاحِدَةٍ، فَإِنْ لَمْ يَدْرِ ثِنْتَيْنِ صَلَّى أَوْ ثَلَاثًا فَلْيَبْنِ عَلَى ثِنْتَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَدْرِ ثَلَاثًا صَلَّى أَوْ أَرْبَعًا فَلْيَبْنِ عَلَى ثَلَاثٍ، وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ))* رواه الترمذي (398)

1781/1022 ـ ئابدۇرراھمان ئىبنى ئەۋف رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن مۇنداق ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ: نامازدا سەھۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ، بىر ياكى ئىككى رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى بىلەلمىگەنلەر بىر رەكئەت ھېساب قىلىپ، ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرسۇن. ئەگەر ئىككى ياكى ئۈچ رەكئەت بولغانلىقىنى بىلەلمىسە، ئىككى رەكئەت ھېساب قىلىپ، ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرسۇن. ئەگەر ئۈچ ياكى تۆت رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى بىلەلمىسە، ئۈچ رەكئەت ھېسابلاپ قالغىنىنى داۋاملاشتۇرسۇن. ئاخىرىدا سالام بېرىشتىن بۇرۇن ئىككى سەجدە قىلسۇن. (تىرمىزى: 398)

1792/1031 - ثَوْبَانُ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ السلام))* أبو داود (1038)، ابن ماجه(1219)

1792/1031 ـ سەۋبان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: نامازدىكى ھەر قانداق سەھۋەنلىك ئۈچۈن، سالامدىن كېيىن ئىككى سەجدە قىلىنىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1038)

4. سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئەتتەھەييياتۇنى قايتا ئوقۇش ۋاجىپتۇر. چۈنكى سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىشتىن بۇرۇن ئوقۇغان ئەتتەھەييياتۇ سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش بىلەن ئەمەلدىن قالىدۇ.

5. ئەگەر بىر ئادەم سەھۋەنلىك سەجدىسىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپلا ئەتتەھەييياتۇنى

ئوقۇماستىن سالام بەرگەن بولسا، بىر ۋاجىپنى قىلمىغان بولىدۇ. بۇنداق قىلىش بىلەن نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. لېكىن ھارامغا يېقىن مەكرۇھ ئىشتىن بىرنى قىلغان ھېساپلىنىدۇ.

6. سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىپتۇر. چۈنكى ئۇ، نامازدا ئۆتۈلۈپ سالغان كەمچىلىكنى تولۇقلاش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان سەجدىدۇر.

7. ئىبادەتنى مۇكەممەل بىر شەكىلدە ئادا قىلىش ۋاجىپتۇر. سەھۋەنلىك سەجدىسى خۇددى ھەجدە ئۆتكۈزۈلۈپ سالغان كەمچىلىكنى تولۇقلاش ئۈچۈن مال سويۇش ۋاجىپ قىلىنغىنىدەك نامازدا ئۆتكۈزۈلۈپ قالغان كەمچىلىكنى تولۇقلاش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان ۋاجىپ بىر ئىشتۇر.

8. سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلماسلىقتا ئۆزرىسى يوق تۇرۇپ قەستەن قىلمىغان ئادەم گۇناھكار بولىدۇ ۋە ئۇنىڭغا نامازنى قايتا ئوقۇش لازىم بولىدۇ.

سەھۋەنلىك سەجدىسىنىڭ شەكلى

1. ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان ئادەم، ئەگەر ئىمام نامازدا سەھۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ سېلىپ سەھۋەنلىك سەجدىسى قىلغان بولسا، ئىمام بىلەن بىللە سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم.

2. بىر ئادەم، ئۈستىدە سەھۋەنلىك سەجدىسىنىڭ بارلىقى ئېسىدە بار تۇرۇپ سالام بېرىۋەتكەن بولسا، ئۇ سەجدىنى كېيىنمۇ قىلالايدۇ. ئەمما ئۇ ئادەم ئۈستىدە ناماز سەجدىسىنىڭ ياكى تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بارلىقى ئېسىدە بار تۇرۇپ سالام بېرىۋەتكەن بولسا، ئۇ سەجدىنى سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن قىلىش توغرا بولمايدۇ.

3. بىر ئادەم تۆت رەكەتلىك پەرز نامازنىڭ ياكى ۋىتىر نامىزىنىڭ بىرىنچى ئولتۇرۇشىدا ئولتۇرماي سەھۋەنلىك بىلەن قوپۇپ كېتىپ سالغان بولسا، قوپۇپ تىكلىنىپ بولمىغانلا بولسا قايتىپ بىرىنچى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم قوپۇپ تىكلىنىپ بولغاندىن كېيىن قايتىپ ئولتۇرۇشتا ئولتۇرغان بولسا، نامىزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى نامازدا ئازراق ئارتۇق ئۆرە تۇرۇپ قېلىش نامازنىڭ توغرا بولىشىغا دەخلى يەتكۈزمەيدۇ.

4. پەرز ناماز ۋە ۋىتىر نامازلاردىن باشقا، مەسىلەن سۈننەت ناماز ۋە نەپلە نامازغا ئوخشاش نامازلاردا بىرىنچى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماي سەھۋەنلىك بىلەن قوپۇپ كېتىپ تىكلىنىپ بولغان بولسىمۇ قايتىپ، ئولتۇرۇشتا ئولتۇرىدۇ. چۈنكى بۇ خىلدىكى نامازلاردا ھەر بىر ئىككى رەكەت ئۆز ئالدىغا بىر ناماز ھېساپلىنىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم قوپۇپ كېتىپ ئۈچىنچى رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ سالغان بولسا، ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇش ئۈچۈن قايتماي نامىزىنى داۋاملاشتۇرىدۇ.

5. بىرىنچى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماي سەھۋەنلىك بىلەن ئۈچىنچى رەكەتكە قوپۇپ كېتىپ سالغان، ئاندىن يېنىپ قايتا ئولتۇرغان ئادەم، ئەگەر ئۆرە تۇرۇپ بولۇشقا ئاز قالغان ۋاقتىدا يېنىپ قايتا ئولتۇرغان بولسا، سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ. ئەگەر تېخى ئولتۇرۇشقا يېقىن بىر شەكىلدە قوپۇپ بولۇپ، ئاندىن ئولتۇرغان بولسا، سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلمايدۇ.

6. بىر ئادەم ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماي تۆت رەكەتلىك نامازدا بەشىنچى رەكەتكە ياكى ئۈچ رەكەتلىك نامازدا تۆتىنچى رەكەتكە ياكى بامداتتەك ئىككى رەكەتلىك نامازدا ئۈچىنچى رەكەتكە قوپۇپ كېتىپ قالغان، قوپۇپ كەتكەن رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلمىغانلا بولسا،

قايتىپ ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرىدۇ. چۈنكى ئۇ قوپۇپ كەتكەن رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلمىغاچقا تېخى پەرزنىڭ دائىرىسى ئىچىدىن چىقىپ كەتمىگەن بولىدۇ ۋە سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ.

7. ئەگەر ئۇ ئادەم سەھۋەنلىك بىلەن قوپۇپ كەتكەن رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلغان بولسا، پەرزنىڭ دائىرىسى ئىچىدىن چىقىپ كەتكەن بولىدۇ ۋە ئۇنىڭ پەرز نامىزى بولسا نەپلە نامازغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەم ئۇ بىر رەكەت نامازغا يەنە بىر رەكەت قوشۇپ ئىككى رەكەت قىلىدۇ. ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم بولمايدۇ. چۈنكى بۇزۇلۇپ كەتكەن ناماز يەنى پەرزلىكتىن بۇزۇلۇپ نەپلىگە ئايلانغان ناماز سەھۋەنلىك سەجدىسى بىلەن ئەسلىگە كەلمەيدۇ.

8. ئەگەر بىر ئادەم ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن سەھۋەنلىك بىلەن ئارتۇق رەكەتكە يەنى تۆت رەكەتلىك نامازدا بەشىنچى رەكەتكە ياكى ئۈچ رەكەتلىك نامازدا تۆتىنچى رەكەتكە ياكى بامداتدەك ئىككى رەكەتلىك نامازدا ئۈچىنچى رەكەتكە قوپۇپ كەتكەن بولسا، ئۇ ئارتۇق رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلمىغانلا بولسا، ئۆزىنىڭ ئارتۇق رەكەتكە قوپۇپ كەتكەنلىكى ئېسىگە كەلگەن ھامانلا ئولتۇرسا بولىدۇ ۋە ئاخىرقى سالامنى كېچىكتۈرۈپ سالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم.

9. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۇ ئارتۇق رەكەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بولغان بولسا، ئاخىرقى رەكەتتە ئولتۇرغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ پەرزى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم خالىسا ئۇ ئارتۇق بىر رەكەتكە يەنە بىر رەكەت قوشىدۇ ۋە ئارتۇق ئىككى رەكەت بۇ ناماز ئۇنىڭ ئۈچۈن نەپلە ھېساپلىنىدۇ. ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم كېلىدۇ. چۈنكى ئۇ ئادەم پەرز ناماز ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئاخىرقى سالامنى قىلمىدى.

10. سۈرە فاتىھەنىڭ كۆپ قىسمىنى ئوقۇمىغانلىق سەۋەبى بىلەن سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر بىر ئادەم سۈرە فاتىھەنى ئوقۇماي باشقا سۈرىدىن بىر ئايەت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن سۈرە فاتىھەنى ئوقۇمىغانلىقى ئېسىگە كەلگەن بولسا، سۈرە فاتىھەنى ئوقۇيدۇ، ئاندىن ئۇ سۈرىنى قايتا ئوقۇيدۇ ۋە سۈرە فاتىھەنى ئوقۇشنى كېچىكتۈرۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ.

11. ئەگەر ئۇ ئادەم نامازنىڭ دەسلەپكى ئىككى رەكەتىنىڭ بىرەر رەكىتىدە سۈرىنى ئوقۇشتىن ئىلگىرى سۈرە فاتىھەنىڭ ھەممىسىنى ياكى بىر قىسمىنى قايتا قايتا ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭغا يەنە سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم بولىدۇ.

12. ئەگەر بىر ئادەم سۈرە فاتىھەنىڭ كەينىدىن ئوقۇيدىغان سۈرىنى ئوقۇمايلا رۇكۇئغا كېتىپ رۇكۇدا ياكى رۇكۇدىن بېشىنى كۆتىرىپ تېخى سەجدىگە بارماي تۇرغان ۋاقتىدا، سۈرىنى ئوقۇمىغانلىقى ئېسىگە كەلگەن بولسا، ئارقىسىغا يېنىپ سۈرىنى ئوقۇيدۇ، رۇكۇنى قايتا قىلىدۇ ۋە سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ.

13. ئەگەر بىر ئادەم دۇئايى قۇنۇتنى ئوقۇشنى ئۇنتۇپ قېلىپ رۇكۇئغا كېتىپ رۇكۇدا ياكى رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ تېخى سەجدىگە بارماي تۇرغان ۋاقتىدا قۇنۇتنى ئوقۇمىغانلىقى ئېسىگە كەلگەنە بولسا، ئۇنىڭ ئورنى ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى ئوقۇش ئۈچۈن ئارقىسىغا يانمايدۇ. ئەگەر ئارقىسىغا يانغان ۋە دۇئايى قۇنۇتنى ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭ ئىلگىرى

قىلغان رۇكۇسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى دۇئايى قۇنۇتنى ئوقۇش ۋاجىپتۇر. ۋاجىپ بىر ئىشنى قىلىش بىلەن پەرز بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئۇ ئادەم مەيلى ئارقىسىغا يېنىپ دۇئايى قۇنۇتنى قايتا ئوقۇسۇن مەيلى ئوقۇمىسۇن، ئۇنىڭ سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىشى لازىم. چۈنكى ئۇ، بىرىنچى سۈرەتتە دۇئايى قۇنۇتنى ئوقۇشنى كېچىكتۈردى، ئىككىنچى سۈرەتتە بولسا، ئۇنى پەقەت ئوقۇمىدى.

14. ئەگەر بىر ئادەم رۇكۇ ياكى سەجدە قىلغاندا ياكى رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگەن ۋە تېخى سەجدىگە بارماي تۇرغان ۋاقتىدا سەھۋەنلىك بىلەن ئايەت ئوقۇپ سالغان بولسا، سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم.

15. ئەگەر ئۇ ئادەم ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇپ ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇشتىن ئىلگىرى ئايەت ئوقۇپ سالغان بولسا، ئولتۇرۇشنىڭ بېشىدا ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم كېلىدۇ. چۈنكى ئولتۇرۇشنىڭ بېشىدا ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇش ۋاجىپتۇر.

16. ئەگەر بىر ئادەم بىرىنچى ئولتۇرۇشتا ئەتتەھىيياتۇدىن كېيىن ئايەت ئوقۇپ سالغان بولسا، ئەتتەھىيياتۇنىڭ كەينىدىنلا ئۈچىنچى رەكەتكە قوپۇشتىن ئىبارەت بىر ۋاجىپنى قىلىشنى كېچىكتۈرۈپ سالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم.

17. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۈچىنچى رەكەتكە قوپۇشنى دۇرۇت ئوقۇغانلىق سەۋەبى بىلەن كېچىكتۈرۈپ سالغان بولسىمۇ يەنە ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم كېلىدۇ.

18. ئەمما ئۇ ئادەم ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇپ ۋە ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئايەت ئوقۇپ سالغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم كەلمەيدۇ. چۈنكى ئاخىرقى ئولتۇرۇشتا ئەتتەھىيياتۇنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنكى مۇددەت دۇرۇت ئوقۇش ۋە دۇئا قىلىش ئۈچۈندۇر. ئايەت بولسا بۇ ئىككىسىنىڭ ھەر ئىككىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

19. ئەگەر بىر ئادەم ئەتتەھىيياتۇنىڭ ھەممىسىنى ياكى بىر قىسمىنى ياكى دۇئايى قۇنۇتنى ئوقۇمىغان ياكى دۇئايى قۇنۇتنىڭ تەكبىرىنى ئېيتمىغان بولسا، ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم.

20. ئەگەر ئايەتلەر ئاۋازسىز ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئىمام ئەڭ ئاز بولغاندا ئۇزۇن بىر ئايەت ياكى قىسقا ئۈچ ئايەتنى ئاۋازلىق ئوقۇپ سالغان، ياكى ئايەتلەر ئاۋازلىق ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئاۋازسىز ئوقۇپ سالغان بولسا، ئۇنىڭغا سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش لازىم.

نامازدا شەك قىلىپ قىلىشنىڭ ھۆكمى

1. بىر ئادەم نامازنى ئوقۇپ بولۇپ سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن نامازنى توغرا ئوقۇغانلىقى ياكى خاتا ئوقۇغانلىقى ھەققىدە شەك قىلىپ قالغان بولسا، بۇ شەك ھېچبىر ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. لېكىن ئۇنىڭ گۇمانىغا ئۆزىنىڭ نامازدا بىر ئىشنى كەم قىلىپ قويغانلىقى كۈچلۈك كەلسە ئەگەر ئۇ ئادەم سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن نامازغا زىت كېلىدىغان مەسلەن گەپ قىلغانغا ياكى ئاۋازلىق كۈلگەنگە ئوخشاش بىرەر ئىشنى قىلغان بولسا، نامازنى قايتا ئوقۇيدۇ. ئەگەر ئۇنداق ئىشنى قىلمىغان بولسا، پەقەت كەم قىلىپ قويغان ئىشنى قىلىدۇ ۋە ئاندىن

سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ.

2. ئەگەر بىر ئادەم ناماز ئوقۇۋېتىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ نامازنى قانچە رەكەت ئوقۇغانلىقىدا شەك قىلىپ قالغان ۋە ئۇنىڭ بۇ تۇنچى قېتىم نامازدا شەك قىلىپ قېلىشى بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭ نامىزى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ ۋە ئۇنىڭ نامازنى قايتا ئوقۇشىغا توغرا كېلىدۇ.

3. ئەگەر بىر ئادەم ناماز ئوقۇۋېتىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ نامازنى قانچە رەكەت ئوقۇغانلىقىدا شەك قىلىپ قالغان ۋە ئۇنىڭ بۇ، ئىككىنچى قېتىم نامازدا شەك قىلىپ قېلىشى بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇ ئادەم نامازنى ئۇنىڭ ئەڭ كۈچلۈك گۇمانىدا قانچە رەكەت ناماز ئوقۇغانلىقى بولسا، شۇ رەكەتتىن ھېساپلاپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ گۇمانى بىرەر ساندا كۈچلۈك بولمىسا، ئەڭ ئاز ساندىن باشلاپ ئوقۇيدۇ. ۋاجىپ بولغان ئولتۇرۇش بولسىمۇ بۇ ئولتۇرىدىغان يەر دەپ ئويلىغان يەردە ئولتۇرىدۇ ۋە سەھۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ.

4. ناماز ئوقۇغان بىر ئادەمگە ئادىل بىر ئادەم كېلىپ ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقىنى خەۋەر قىلغان ۋە ئۇ ئادەم خەۋەر قىلغۇچىنىڭ سۆزىنىڭ توغرا ياكى توغرا ئەمەسلىكىدە شەكلىنىپ قالغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇ ئادەمنىڭ نامازنى قايتا ئوقۇشى مۇستەھەپتۇر. ئەگەر ئۇنىڭغا ئىككى ئادەم كېلىپ خەۋەر قىلغان بولسا، ئۇنىڭ نامازنى قايتا ئوقۇشى ۋاجىپتۇر.

5. ئىمام مەن نامازنى توغرا ئوقۇدۇم دېگەن، جامائەت ناماز خاتا بولۇپ قالدى دېگەن ۋە شۇنىڭ بىلەن ئىمام بىلەن جامائەت ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغان بولسا، ئەگەر ئىمام ئۆزىنىڭ نامازنى توغرا ئوقۇغانلىقىغا ئىشەنچ قىلالىسا، ئىمامغا نامازنى قايتا ئوقۇش لازىم بولمايدۇ. ئەگەر ئىشەنچ قىلالمىسا، ئىمام جامائەتنىڭ سۆزىگە ئاساسەن نامازنى قايتا ئوقۇيدۇ.

6. ئىمام نامازدا شەكلىنىپ قېلىپ جامائەتنىڭ ئۆزىگە قانداق قىلىشنى بىلدۈرۈپ قويۇشى ئۈچۈن ئۇلارغا دىققەت قىلغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئەگەر جامائەت ئورنىدىن ئۆرە تۇرسا ئىماممۇ ئۆرە تۇرىدۇ. ئەگەر جامائەت ئولتۇرسا ئىماممۇ ئولتۇرىدۇ. نامازدا بۇنچىلىك شەكلىنىپ قېلىش نامازنىڭ توغرا بولۇشىغا ھېچقانداق دەخلى يەتكۈزمەيدۇ ۋە سەھۋەنلىك سەجدىسىنىمۇ قىلمايدۇ.

7. بىر ئادەم ئۆزىنىڭ تاھارەت ئالغانلىقىنى ئېنىق بىلىدىغان، لېكىن تاھارىتىنى سۇندۇرغان ياكى سۇندۇرمىغانلىقىدا شەكلىنىپ قالغان بولسا، ئۇ ئادەم تاھارىتى بار ھېساپلىنىدۇ.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بايانى

1. تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلىمۇ ناماز سەجدىسىگە ئوخشاشتۇر. لېكىن ئۇنىڭ قېتىم سانى پەقەت بىردۇر. سەجدە قىلىشتىن بۇرۇن ئاللاھۇ ئەكبەر! دەپ تەكبىر ئېيتىش ۋە سەجدە قىلىپ بولغاندىن كېيىنمۇ ئاللاھۇ ئەكبەر! دەپ تەكبىر ئېيتىش سۈننەتتۇر.

2. تىلاۋەت سەجدىسىدە تەكبىر ئېيتىپ قول قاقىدىغان، سەجدىدىن كېيىن ئەتتەھىيياتۇ ئوقۇيدىغان ۋە سالام بېرىدىغان ئىش يوقتۇر.

3. سەجدە قىلىشنى ئۆرە تۇرۇپ باشلاپ سەجدىنى قىلىپ بولۇپ يەنە ئۆرە تۇرۇش مۇستەھەپتۇر.

4. قۇرئانىنىڭ ئىچىدە ئون تۆت يەردە (بەزىلەر 15 يەردە دەپ قارايدۇ) سەجدە ئايەتلىرى بولۇپ، ئۇ ئايەتلەردىن بىرەر ئايەتنى ئوقۇغان ياكى تىڭشىغان ئادەمگە تىلاۋەت سەجدىسىنى

قىلىش ۋاجىپتۇر.

1803/1037 – أبو هُرَيْرَةَ– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ– رفعه: ((إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السَّجْدَةَ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَبْكِي، يَقُولُ: يَا وَيْلَتا أُمِرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَأُمِرْتُ بِالسُّجُودِ فَأَبَيْتُ، فَلِيَ النَّارُ))* مسلم (81)

1803/1037 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئادەم بالىسى سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ سەجدە قىلسا، شەيتان يىغلىغان پېتى ئۇنىڭدىن يىراقلىشىپ: ”ھەي ئىسىت! ئادەم بالىسى سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدى، سەجدە قىلدى. ئۇنىڭغا جەننەت بار. مەن سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدۇم، ئەمما سەجدىدىن باش تارتتىم، ماڭا دوزاخ بار “ دەيدۇ. (مۇسلىم: 81)

تىلاۋەت سەجدىسىدە ئوقۇلىدىغان دۇئا

1-{سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ}

«مېنىڭ يۈزۈم ئۇنى ياراتقان، چىرايلىق شەكىلگە كىرگۈزگەن ۋە كۆزۈم بىلەن قۇلىقىمنى ساغلام قىلغان زات ـ ئاللاھقا سەجدە قىلدى. ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى ئاللاھ ھەممە جەھەتتىن ئەلۇەتتە ئۇلۇغدۇر»

2-{اَللَّهُمَّ اكتُبْ لِي بِهَا عِنْدَكَ أجْراً، وَضَعْ عَنِّي بِهَا وِزْراً وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَك ذُخْراً، وتَقَبَّلْهَا منِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِك دَاوُدَ}.

« ئى ئاللاھ! قىلغان بۇ سەجدەم ئارقىلىق ماڭا ساۋاب بەرگىن، گۇناھىمنى يوق قىلغىن، بۇ سەجدىنى مەن ئۈچۈن دەرگاھىڭدا ئەسقاتىدىغان ئىبادەتلىرىم قاتارىدا قىلغىن، خۇددى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبادەتلىرىنى قوبۇل قىلغاندەك مەندىن ئۇنى قوبۇل قىلغىن»

قۇرئاندىكى سەجدە ئايىتى كەلگەن سۈرىلەر ۋە سەجدە ئايەتلىرى

قۇرئاندا سەجدە تىلاۋىتى قىلىنىدىغان ئايەتلەر جەمى 15 بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسى مەككىدە نازىل بولغان.

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

(1) إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَرَبِّكَ لاَيَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ (**سۈرە ئەئراف-206**)

(2) وَلِلّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ طَوْعًاوَكَرْهًاوَظِلالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ (**سۈرە رەئدى-15**)

(3) وَلِلّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَالْمَلآئِكَةُ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ (**49**) يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَايُؤْمَرُونَ (**سۈرە نەھل-50**)

(4) وَيَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا (**سۈرە ئىسرا- 109**)

(5) أُوْلَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ

وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَاتُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَن خَرُّواسُجَّدًا وَبُكِيًّا (**سۈرە مەريەم-58**)

(6) أَلَمْ تَرَأَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاء (**سۈرە ھەج-18**)

(7)يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (**سۈرە ھەج-77**)

(8) وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُلِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا (**سۈرە پۇرقان-60**)

(9) اللَّهُ لَاإِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (**سۈرە نەمل-26**)

(10) إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَاذُكِّرُوا بِهَاخَرُّواسُجَّدًا وَسَبَّحُوابِحَمْدِرَبِّهِمْ وَهُمْ لَايَسْتَكْبِرُونَ(**سۈرە سەجدە-15**)

(11) قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاء لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّاالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواالصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّاهُمْ وَظَنَّ دَاوُودُأَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَرَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ (**سۈرە ساد-24**)

(12) وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (**سۈرە فۇسسلەت-37**)

(13) فَاسْجُدُوالِلَّهِ وَاعْبُدُوا (**سۈرە نەجم-62**)

(14) وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ (**سۈرە ئىنشىقاق-21**)

(15) كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ(**سۈرە ئەلەق-19**)

يۇقىرقى ئايەت كەرىم ئىچىدە 10-12 -13 -15- ئايەتلەر تىلاۋەت قىلىنغاندا سەجدە قىلىش ۋاجىپ ھېساپلىنىدۇ. قالغانلىرىدا سەجدە قىلىش مۇستەھەب ھېساپلىنىدۇ.

5. سەجدە ئايەتلىرىنى ئوقۇغان ئادەمگە سەجدە قىلىش ۋاجىپ بولغىنىدەك ئۇنى ئىڭشىغان ئادەمگىمۇ سەجدە قىلىش ۋاجىپتۇر. سەجدە ئايىتىنى ئىڭشىغان ئادەمگە سەجدە قىلىشنىڭ ۋاجىپ بولۇشىنىڭ بىر شەرتى ئۇ ئادەمنىڭ سەجدە ئايىتىنى توغرا بىر شەكىلدە ئاڭلىشى لازىم.

6. ئەگەر ئۇ ئادەم سەجدە ئايىتىنى ساراڭ ئادەمدىن ياكى ئوخلاۋېتىپ ئايەت ئوقۇغان ئادەمدىن ياكى قۇشتىن ياكى بالاغەتكە يەتمىگەن كىچىك بالىدىن ئىڭشىغان بولسا، ئۇنىڭغا سەجدە قىلىش ۋاجىپ بولمايدۇ.

7. باشقىلارنىڭ سەجدە ئايەتلىرىنى ئوقۇغانلىق سەۋەبى بىلەن گاس ئادەمگە سەجدە قىلىش ۋاجىپ بولمايدۇ. ئەمما گاس ئادەم ئەگەر ئۇ سەجدە ئايەتلىرىنى ئۆزى ئوقۇسا، ئۇنىڭغا سەجدە قىلىش لازىم بولىدۇ.

8. تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ئۈچۈن ئايەتتىكى پەقەت سەجدە دېگەن سۆزنى ئۇنىڭ بېشىدىكى بىر سۆز ياكى كەينىدىكى بىر سۆز بىلەن ئوقۇش يېتەرلىكتۇر. سەجدە قىلىشنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ئۈچۈن بىر ئايەتنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇش لازىم ئەمەس.

9. ئەگەر بىر ئادەم سەجدە ئايىتىنى ھەجىلەپ ئوقۇغان بولسا، ئوقۇغۇچىغا ۋە ئاڭلىغۇچىغا تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىپ بولمايدۇ. چۈنكى ئايەتنى ھەجىلەش ئايەتنى رەسمىي يوسۇندا ئوقۇغان بولماستىن پەقەت ھەرپلەرنى ھەجىلىگەنلىك ۋە سانىغانلىق، دەپ قارىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن نامازدا ئايەتنى ھەجىلەپ ئوقۇش بىلەن ناماز ئادا بولمايدۇ.

10. سەجدە ئايەتلىرىنى يېزىش بىلەن ياكى ئوقۇماستىن ئۇنىڭغا قاراش بىلەن تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىپ بولمايدۇ. چۈنكى ئايەتنى يېزىش ياكى ئۇنىڭغا قاراش ئۇنى ئوقۇغانلىق ياكى ئاڭلىغانلىق ھېساپلانمايدۇ.

11. ئەگەر بىر ئادەم سەجدە ئايىتىنى ئۇلاغقا مىنىپ كېتىپ بېرىپ ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان بولسا، سەجدىنى ئۇلاغنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ بېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ ئادا قىلىسمۇ بولىدۇ.

12. نامازنىڭ ئىچىدە ۋاجىپ بولغان، لىكىن نامازنىڭ ئىچىدە ئادا قىلىنماي قالغان يەنى قەستەن ئادا قىلىنمىغان تىلاۋەت سەجدىسى، ئادا قىلىنمىسىمۇ بولىدۇ. لىكىن شۇنداق قىلغان ئادەم گۇناھ ئۆتكۈزگەن ھېساپلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ تەۋبە قىلىشى لازىم.

13. بىر ئادەم، ناماز ئوقۇۋاتقان بىر كىشىنىڭ نامازدىكى تىلاۋىتىدىن سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىغان، ئۇ ئادەم ئۇ كىشىدىن سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىغان چاغدا تېخى ئۇ كىشىگە ئىقتىدا قىلمىغان ياكى ئۇ كىشىگە نامازنىڭ باشقا بىر رەكئىتىدە ئىقتىدا قىلغان بولسا، ئۇ ئادەم تىلاۋەت سەجدىسىنى نامازنىڭ تېشىدا قىلىدۇ.

14. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۇ كىشىگە، ئۇ كىشى تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان نامازنىڭ ئاشۇ رەكئىتىگە ئىقتىدا قىلغان بولسا، ھۆكمەن بولسىمۇ تىلاۋەت سەجدىسىنى تاپقان بولىدۇ. چۈنكى ئۇ ئادەم سەجدە ئايىتى ئوقۇلغان رەكئەتكە ئىقتىدا قىلىپ ئۇ رەكەتكە ئۈلگىرىشى بىلەن تىلاۋەت سەجدىسىنى تاپقان بولىدۇ. چۈنكى تىلاۋەت سەجدىسى نامازنىڭ ئۇ رەكئىتىنىڭ بىر قىسمى ھېساپلىنىدۇ.

15. ناماز ئوقۇۋاتقان كىشى مەيلى ئىمام بولسۇن ياكى ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشى بولسۇن ياكى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشى بولسۇن نامازدا باشقا ناماز ئوقۇۋاتقان بىر ئادەمدىن سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىغان بولسا، ئۇ كىشى تىلاۋەت سەجدىسىنى نامازنىڭ ئىچىدە قىلمايدۇ. ئۇنى نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن قىلىدۇ.

16. ئەگەر ئۇ كىشى تىلاۋەت سەجدىسىنى نامازنىڭ ئىچىدە قىلسا، تىلاۋەت سەجدىسى ئادا بولمىغان بولىدۇ. دە نامازنى ئوقۇپ بولغاندا ئۇنى قايتا قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

17. بىر ئادەم تىلاۋەت سەجدىسىنى بىر نەچچە قېتىم تەكرارلىغان، ئەمما ئوقۇلغان ئۇ ئايەت بىرلا ئايەت بولغان ھەم ئۇ ئايەتنى بىرلا ئورۇندا تۇرۇپ تەكرارلىغان بولسا، ئۇ ئادەم بىر قېتىم سەجدە قىلسا بولىدۇ.

18. بىر ئادەم سەجدە ئايىتىنى بىر ئورۇندا ئولتۇرۇپ بىر نەچچە قېتىم ئاڭلىغان بولسا، ئۇ

ئادەم بۇ ئەھۋالدىمۇ بىر قېتىم سەجدە قىلسا بولىدۇ.

19. ئەگەر بىر ئادەم بىر سەجدە ئايىتىنى بىر ئورۇندا بىر قېتىم يەنە بىر ئورۇندا بىر قېتىم ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭغا ئالماشقان ھەر ئورۇن ئۈچۈن بىر قېتىم سەجدە قىلىش لازىم.

20. ئۇ ئادەم مۇقىم بىر ئورۇندا ئولتۇرۇپ سەجدە ئايىتى بار باشقا باشقا ئايەتلەرنى ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭغا ھەر بىر ئايەت ئۈچۈن بىر قېتىمدىن سەجدە قىلىش لازىم بولىدۇ.

21. سەجدە ئايىتىنى تىڭشىغان ئادەم بىر ئورۇندا ئولتۇرۇپ سەجدە ئايىتى بار باشقا باشقا ئايەتلەرنى تىڭشىغان بولسا، ئۇنىڭغىمۇ ھەر بىر ئايەت ئۈچۈن بىر قېتىمدىن سەجدە قىلىش لازىم بولىدۇ.

22. ئەگەر سەجدە ئايىتىنى تىڭشىغۇچى بىر ئايەتنى بىر قېتىم بۇ يەردە، بىر قىتىم ئۇ يەردە تىڭشىغانغا ئوخشاش ئورۇن ئالماشتۇرغان بولسا، ئۇنىڭغا ھەر بىر ئورۇن ئۈچۈن بىر قېتىم سەجدە قىلىش لازىم.

24. ئەگەر بىر ئادەم ئۇلاغنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇپ كېتىپ بېرىپ سەجدە ئايىتىنى قايتا ـ قايتا ئوقۇغان بولسا، ھەممىسى ئۈچۈن بىرلا قېتىم سەجدە قىلسا يېتەرلىك بولىدۇ. چۈنكى نامازدا بىر نەچچە ئورۇن بىر ئورۇن ھېسابىدا ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.

25. ئەگەر بىر ئادەم نامازدا سەجدە ئايىتى ئوقۇغان ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلىنىدىغان سەجدىنى نامازنىڭ سەجدىسى بىلەن بىللە قىلماي ئايرىم قىلغان بولسا، سەجدىدىن تۇرۇپ بىر ئىككى ئايەت ئوقۇماستىن نامازنىڭ سەجدىسىنى قىلىش مەكرۇھتۇر.

26. ئايەت ئاۋازسىز ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇشى مەكرۇھتۇر.

27. مەيلى نامازدا ئوقۇسۇن ياكى نامازنىڭ سىرتىدا ئوقۇسۇن سەجدە ئايىتى بار سۈرىنى ئوقۇپ سەجدە ئايىتى بار يەرگە كەلگەندە، ئۇنى ئوقۇماي تاشلاپ ئۆتۈپ كېتىش مەكرۇھتۇر. چۈنكى بۇنداق قىلغان ئادەم ياكى سەجدە قىلىشتىن باش تارتقان ئادەمگە ئوخشاپ قالغان بولىدۇ ياكى قۇرئاننىڭ بەزى قىسمىدىن يۈز ئۆرگەن ئادەمگە ئوخشاپ قالغان بولىدۇ.

28. سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ئادەمنىڭ يېنىدا تاھارەتسىز ئادەمگە ياكى سەجدە قىلىش تەس كېلىدىغان ئۆزرىلىك ئادەمگە ئوخشاش تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا تەييار ئەمەس ئادەم بولسا، ئايەت ئوقۇغۇچىنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئىچىدە ئوقۇشى مۇستەھەپتۇر.

29. سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئۇنى تىڭشىغان ئادەم شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە سەجدە قىلىشقا مومكىن بولمىسا، ئامال بار بۇيرۇقىا بويسۇنۇش ئۈچۈن «سەمىئنا ۋە ئەتائنا غۇفرانەكە رەببەنا ۋە ئىلەيكەل مەسىر» دېيىشى مۇستەھەپتۇر. كېيىن سەجدە قىلىش مومكىن بولغان ۋاقىتتا تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىدۇ.

30. بىرەر ئىش بىلەن مەشغۇل بولۇپ قېلىپ سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىماي قالغان ئادەمگە تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىپ ئەمەس.

31. ئەگەر بىر ئادەم سەجدە ئايىتىنى مۇنبەرنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ ئوقۇپ تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلسا، مەسجىدنىڭ ئىچىدىكىلەردىن پەقەت سەجدە ئايىتىنى تىڭشىغان ئادەملەرلا تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىدۇ. مەسجىدنىڭ ئىچىدە بولسىمۇ ئەمما سەجدە ئايىتىنى تىڭشىمىغان ئادەملەر تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلمايدۇ.

32. ئەگەر ئىمام نامازدا سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ سەجدە قىلغان بولسا، ئۇنىڭغا ئىقتىدا

قىلغانلارنىڭ ئىچىدىن ئايەتنى مەيلى تىڭشىغانلار بولسۇن مەيلى تىڭشىمىغانلار بولسۇن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىمام بىلەن بىللە سەجدە قىلىشى ۋاجىپتۇر.

شۈكۈر سەجدىسى

شۈكۈر سەجدىسى ئىنسانغا بىرەر خۇشاللىق ياكى خۇش خەۋەر يەتسە ئاللاھقا ھەمدە ئېيتىش، رەھمەت ئېيتىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان سەجدىدۇر.

1816/1043 – وللنسائيِّ أنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَدَ فِي ص، وَقَالَ: سَجَدَهَا دَاوُدُ تَوْبَةً، وَنَسْجُدُهَا شُكْرًا* النسائي

1816/1043 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سۇرە سادنى ئوقۇغاندا، سەجدە قىلىپ مۇنداق دېدى: داۋۇد ئەلەيھىسسالام بۇ (سۇرىدە زىكرى قىلىنغان) سەجدىنى تەۋبە ئۈچۈن قىلغانىدى، بىز ئۇنى شۈكۈر ئۈچۈن قىلىمىز. (نەسائى: 957)

1832/1054 – أبو بَكْرَةَ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: كان النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ أَمْرُ سُرُورٍ، أَوْ بُشِّرَ بِهِ خَرَّ سَاجِدًا شَاكِرًا لِلَّهِ تعالى* أبو داود (2774)، الترمذي (1578)، ابن ماجه(1394)

1832/1054 ـ ئەبۇ بەكر سەقەفى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بىرەر خۇشاللىق يەتسە ياكى خۇش خەۋەر بېرىلسە، اللەقا شۈكۈر قىلىش ئۈچۈن سەجدە قىلاتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 2774)

جۈمە نامىزى

جۈمە نامىزى، شەھەرلەردە ياكى چوڭ كەنتلەردە ياشاۋاتقان ۋە ئۇنىڭغا كېلەلەيدىغان ئادەم ئۈچۈن پەرز بولغان بىر نامازدۇر. مۇساپىر ئادەمگە، ئايال كىشىگە، مەسجىدكە كېلەلمەيدىغان ئاجىز كېسەل كىشىگە، يۇرتىنىڭ چەت ياقا جايلىرىدا ياشايدىغان كىشىگە ۋە مۇسۇلمان باشلىقى ۋە قازىسى يوق كىچىك كەنتلەردە ياشايدىغان ئادەملەرگە جۈمە نامىزى پەرز ئەمەستۇر. جۈمە نامىزى پىشىندىن ئايرىم ۋە ئۇنىڭدىن كۈچلۈك بىر نامازدۇر. چۈنكى جۈمەنى ئوقۇمىغان ئادەم ھەققىدە پىشىننى ئوقۇمىغان ئادەم ھەققىدە كەلمىگەن ئېغىر تەھدىتلەر كەلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن جۈمەنى ئوقۇمىغان ئادەم پىشىننى ئوقۇمىغان ئادەمگە قارىغاندا قاتتىق ئازابلىنىدۇ ۋە جۈمەنى ئوقۇغان ئادەمگە پىشىننى ئوقۇغان ئادەمگە قارىغاندا كۆپ ساۋاب بېرىلىدۇ.

ئىسلام بىرلىك ۋە ئۈملۈكنى ياخشى كۆرىدىغان، بىرلىششكە چاقىرىدىغان، ئىتتىپاقسىزلىقنى يامان كۆرىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن نەپرەتلەندۈرىدىغان، كاتتا ئۈملۈك دىنى بولۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن تونۇشۇشىغا، دوستلۇق قۇرۇشىغا ۋە بىريەردە جەم بولۇشىغا سەۋەب بولىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە مۇسۇلمانلارنى چاقىرىدۇ ۋە ئۇ ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ.

جۈمە كۈنى ئىسلام دىنى ئىنتايىن ئەھمىيەت بەرگەن كۈنلەردىن بىرىدۇر. جۈمە كۈنى

كۈنلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ پەزىلەتلىك كۈن بولغىنىدەك، ئەينى ۋاقىتتا مۇسۇلمانلارنىڭ ھەپتىلىك بايرام كۈنى بولۇپ، مۇسۇلمانلار ئۇ كۈندە ئاللاھنى زىكىر قىلىدۇ ۋە ئۇنى ئۇلۇغلايدۇ. ھېكمەت بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇلغان بۇ پەرزنى ئادا قىلىش ئۈچۈن دۇنيا ۋە ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلاردىن قول ئۈزگەن ھالدا ئاللاھنىڭ ئۆيلىرىدە جۇغلىشىدۇ ۋە ھەپتىدە بىر بولىدىغان بۇ چوڭ يىغىلىشتا خاتىپلەرنىڭ ۋەز ـ نەسىھەتلىرى بىلەن ئالىملارنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە قۇلاق سالىدۇ.

جۇمە نامىزىنىڭ خۇتبىلىرى جەمئىيەتنىڭ ھەپتىلىك مەسىلىلىرىنى كۆپچىلىككە تونۇشتۇرىدىغان دەرسلەردىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ خۇتبە، دىنلىرى بىلەن يېقىندىن مۇناسىۋەتلىك بولغان ئىززەت ۋە ھۆرمىتىنى ساقلاپ قېلىشلىرى ئۈچۈن مۇسۇلمانلارنى ھاياتلىرىغا مۇناسىۋەتلىك ھەر ئىشنى ئىسلامنىڭ نۇرى ۋە يوليورۇقلىرىغا ئۇيغۇن قىلىشقا داۋاملىق ۋە يېڭىدىن چاقىرىپ تۇرىدىغان گۈزەل بىر ۋەسىلىدۇر. چۈنكى مۇسۇلمانلار تەقۋا ھەم دىندارلا بولىدىكەن ئۇلار ھۆرمەتكە سازاۋەر ۋە ئەزىز بولىدۇ.

جۇمە نامىزى قۇرئان كەرىمدە ئۈچۈق بايان قىلىنغان جانابى ئاللاھنىڭ پەرزلىرىدىن ھېكمەتلىك بىر پەرز بولۇپ، ئاللاھۇ سۇبھانەھۇ ۋە تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (9) فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (10)]

«ئى مۆمىنلەر! جۇمە كۈنى جۇمە نامىزىغا ئەزان ئېيتىلسا، ئاللاھنى ياد ئېتىشكە (يەنى جۇمە خۇتبىسىنى ئاڭلاشقا ۋە جۇمە نامىزىنى ئادا قىلىشقا) ئالدىراپ بېرىڭلار، ئېلىم ـ سېتىمنى قويۇپ تۇرۇڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر»، (جۇمە سۈرىسى 9 ـ 10 ـ ئايەتلەر).

جۇمە نامىزى بالاغەتكە يەتكەن، ئەركىن (ئازات)، مەھەللىسىدە ياشاۋاتقان مۇسۇلمان ئەرلەرگە ۋاجىب بىر ھەق بولۇپ، يېزىدا بولسىمۇ ئۆز مەھەللىسىدە ئولتۇرۇۋاتقان مۇسۇلمانلار جامائەتكە ۋاجىبتۇر. بۇ توغرىدا رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالامدىن نۇرغۇنلىغان سەھىھ ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، تۆۋەندىكىلەر ئۇلارنىڭ جۈملىسىدىندۇر:

1839/1058 – ولمسلم، وأبي داود، الترمذي: ((مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ، وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَغَا))*

مسلم (857) 27، أبو داود (1050)، الترمذي (498)

1839/1058 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى تاھارەتنى كامىل ئالغاندىن كېيىن، جۇمە نامىزىغا كېلىپ، خۇتبىنى ئىخلاس بىلەن تىڭشىسا، ئۇنىڭ شۇندىن كېيىنكى ئون كۈنلۈك گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. كىمكى خۇتبە ئوقۇلۇۋاتقاندا يەردىكى ئۇششاق تاشنى ئوينىسا، بۇ ساۋابتىن قۇرۇق قالىدۇ. (مۇسلىم: 857)

1847/1063 – طَارِقُ بْنُ شِهَابٍ رفعه: ((الْجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي جَمَاعَةٍ،

إِلَّا على أَرْبَعَةٍ: عَبْدٍ مَمْلُوكٍ، أَوِ امْرَأَةٍ، أَوْ صَبِيٍّ، أَوْ مَرِيضٍ))* أبو داود (1067)

1847/1063 ـ تارىق ئىبنى شىھاب پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: جامائەت بىلەن جۈمە نامىزى ئوقۇش تۆت تۈرلۈك كىشىدىن باشقا ھەر بىر مۇسۇلمانغا پەرز بولۇپ، بۇ تۆت تۈرلۈك ئادەم تۆۋەندىكىچە: قۇل، ئايال كىشى، كىچىك بالا ۋە كېسەل ئادەم. (ئەبۇ داۋۇد: 1067)

1851/1064 – أبو الجَعْدِ الضَّمْرِيُّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ رفعه: ((مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمَعٍ تَهَاوُنًا بِهَا طَبَعَ الله عَلَى قَلْبِهِ))* أبو داود (1052)، الترمذي (500)، النسائي 88/3، ابن ماجة (1125)

1851/1064 ـ ئەبۇ جەئد زەمرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى بىپەرۋالىق قىلىپ جۈمە نامىزىنى ئۇدا ئۈچ قېتىم ئوقۇمىسا، الله ئۇنىڭ قەلبىنى پېچەتلىۋېتىدۇ. (تىرمىزى: 500)

1853/1066 – وعنه رفعه: ((لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ على وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ، أَوْ لَيَخْتِمَنَّ الله عَلَى قُلُوبِهِمْ، (ثُمَّ) لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ))* رواه مسلم (865)، النسائي 88/3

1853/1066 ـ ھەكەم ئىبنى مىنائەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ۋە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار ئۇنىڭغا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئۆز مۇنبىرىدە تۇرۇپ مۇنداق دېگەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەن: بىر تۈركۈم كىشىلەر جۈمە نامىزىنى تەرك ئېتىشتىن ۋاز كەچسۇن. ئۇنداق قىلمىسا، الله ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار ئەلۋەتتە غاپىللاردىن بولۇپ كېتىدۇ. (مۇسلىم865)

1855/1067 – ابنُ مسعودٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لقد هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ رَجُلًا يُصَلِّي بِالنَّاسِ، ثُمَّ أُحَرِّقُ على رجال يتخلفون عن الجُمُعِةِ بيوتَهم))* مسلم (652)

1855/1067 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جۈمە نامىزىغا كەلمەيدىغانلار ھەققىدە مۇنداق دېگەن: بىرىڭلارنى جامائەتكە ئىمام قىلىپ قويۇپ، ئۆزۈم جۈمە نامىزىغا كەلمىگەنلەرنىڭ ئۆيلىرىگە ئوت قويۇۋەتكۇم كېلىدۇ. (مۇسلىم: 652)

جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى

1. جۈمە نامىزى ھاكىم رۇخسەت بەرگەندىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. ھاكىمنىڭ مەسجىد سېلىشقا رۇخسەت بەرگەنلىكى، ئۇنىڭ جۈمە ئوقۇشقا رۇخسەت بەرگەنلىكىدۇر. ھاكىمدىن مەسجىد سېلىشقا رۇخسەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن جۈمە ئوقۇشقا قايتا رۇخسەت ئېلىش لازىم ئەمەس. ئەگەر ھاكىم جۈمە نامىزىنى بىر ئادەمنىڭ ئوقۇپ بېرىشىگە رۇخسەت قىلسا، ئۇ ئادەم جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ بېرىش ئۈچۈن باشقا بىر كىشىگە رۇخسەت بېرەلەيدۇ. ئۇ كىشى يەنە باشقا بىر كىشىگە رۇخسەت بېرەلەيدۇ.

2. كاپىرلار بېسىۋالغان ئىسلام دۆلەتلىرى بولسا، كاپىرلارنىڭ بېسىۋېلىشى بىلەن كاپىر دۆلىتى بولۇپ قالماستىن يەنىلا ئىسلام دۆلىتى ھېساپلىنىدۇ. مەجبۇرى ياكى ئۆزلىكىدىن

كاپىرلارغا بويسۇنغان مۇسۇلمان ۋالىيلارنىڭ ۋە قازىلارنىڭ ياكى كاپىرلار تەرىپىدىن تىكلەپ قويۇلغان ھەرقانداق مۇسۇلمان ۋالىينىڭ ئىمام بولۇپ كىشىلەرگە جۇمە نامىزىنى ۋە ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇپ بېرىشى توغرىدۇر.

3. ئەگەر ۋالىيلار كاپىر بولسا، جۇمە نامىزىنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئوقۇشى توغرا بولىدۇ.

4. جۇمە نامىزى پەقەت جامائەت بىلەنلا ئوقۇلىدۇ. جامائەت ئىمامدىن باشقا ئەڭ ئاز بولغاندا ئۈچ كىشى بولۇش لازىم. چۈنكى جۇمە نامىزىغا ئالدىراپ كېلىشكە بۇيرۇپ كەلگەن ئاللاھ تائالانىڭ «ئالدىراپ بېرىڭلار» دېگەن ئايىتى كۆپلىككە قىلىنغان بۇيرۇقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن جۇمەگە كەلگەن ئادەملەر ئىمام بىلەن قوشۇلۇپ كۆپچىلىكنى تەشكىل قىلىشى لازىم.

جۇمە نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا

1. جۇمە نامىزى مۇسۇلمانلار جۇغلۇشۇپ، ئىمام خۇتبە ئوقۇپ ئۇلارغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلىدىغان ۋە ئۇلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىدىغان ناماز بولۇپ مەسجىدلەردىن باشقا جايلاردا ئوقۇلمايدۇ.

2. جۇمە نامىزىنىڭ ۋاقتى بولسا پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتىدا ئوقۇلىدۇ. ئەمما كۈن ئېگىلىشتىن بۇرۇن ئوقۇلسىمۇ بولىدۇ دەيدىغانلارمۇ باردۇر. پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى دەل جۇمە نامىزىنىڭ ۋاقتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن مەيلى ئادا بولسۇن مەيلى قازا بولسۇن جۇمە نامىزىنى پېشىننىڭ ۋاقتى كىرىشتىن ئىلگىرى ياكى ئۇنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئوقۇش توغرا بولمايدۇ.

3. جۇمە نامىزىنى قازا قىلىپ قويغان ئادەم پېشىننى ئوقۇيدۇ.

4. جۇمە نامىزىغا بارالماسلىقتا بىرەر ئۆزرىسى يوق ئادەمنىڭ جۇمەدىن ئىلگىرى پېشىن نامىزىنى ئوقۇشى ھارامدۇر.

5. جۇمە نامىزىغا بارالماسلىقتا بىرەر ئۆزرىسى بار ئادەمنىڭ پېشىننى ئوقۇشنى تاكى ئىمام جۇمەنى ئوقۇپ بولغانغا قەدەر كېچىكتۈرۈشى مۇستەھەپتۇر.

1871/1075 – أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ حِينَ تَمِيلُ الشَّمْسُ* البخاري (904)، أبو داود (1084)، الترمذي (503)

1871/1075 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جۇمە نامىزىنى كۈن تىكلىشىپ بولۇپ، سەل پەل قايرىلغاندا ئوقۇيتتى. (بۇخارى: 904)

1872/1076 – وللبخاري في أخرى: كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اشْتَدَّ الْبَرْدُ بَكَّرَ بِالصَّلَاةِ، وَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ أَبْرَدَ بِالصَّلَاةِ. يَعْنِي: الْجُمُعَةَ* البخاري (906)

1872/1076 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جۇمە نامىزىنى ھاۋا قاتتىق سوغۇق بولۇپ كەتكەندە، بالدۇرراق ئوقۇسا، قاتتىق ئىسسىق بولۇپ كەتكەندە، سەل كېچىكىپرەك ئوقۇيتتى، دېيىلگەن. (بۇخارى: 906)

6. خۇتبە ئوقۇيدىغان ئىمام مۇنبەرگە چىقىپ بولغاندىن كېيىن ئىمامنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ

ئەزان ئوقۇش سۈننەتتۇر.

7. ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققاندىن باشلاپ تاكى جۈمەنى ئوقۇپ بولغىچە گەپ قىلىنمايدۇ ۋە ناماز ئوقۇلمايدۇ.

8. جۈمەنىڭ پەرزىدىن ئىلگىرى تۆت رەكەت ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن تۆت رەكەت سۈننەت ئوقۇش كۈچلۈك سۈننەتتۇر.

2165/1264 – عطاءُ: أنَّ ابْنَ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – كَانَ إِذَا صَلَّى الجُمُعةَ بمَكَّةَ تَقَدَّمَ فَصَلَّى رَكْعَتيْنِ ثُمَّ يَتَقَدَّمُ فيصَلِّي أَرْبَعًا، وَإِذَا كَانَ بِالْمَدِينَةِ صَلَّى الجُمُعَةَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى بَيْتِهِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَلَمْ يُصلِّ فِي الْمَسْجِدِ، فَقِيلَ لَهُ، فَقَالَ: كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُه* أبو داود (1130)، الترمذي (523)

2165/1264 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما جۈمە نامىزىنى مەككىدە ئوقۇسا، نامازنى ئوقۇپ بولۇپ، سەل ئالدىغا يۆتكىلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى، ئاندىن يەنە ئالدىغىراق يۆتكىلىپ تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى. ئەگەر مەدىنىدە ئوقۇسا، جۈمەدىن كېيىن ئۆيىگە قايتىپ، ئىككى رەكئەت نامازنى ئۆيىدە ئوقۇيتتى، مەسجىدتە ئوقۇمايتتى. ئۇنىڭدىن بۇ توغرۇلۇق سوئال سورالغاندا، ئۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم شۇنداق قىلغان، دەپ جاۋاب بەردى. (ئەبۇ داۋۇد: 1130)

2131/1249 – أبو أَيُّوب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((أَرْبَعٌ قَبْلَ الظُّهْرِ لَيْس فِيهِنَّ تَسْلِيمٌ تُفْتَحُ لَهُنَّ أَبْوابُ السَّمَاءِ))* أبو داود (1270)

2131/1249 ـ ئەبۇ ئەييۇب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: پېشىننىڭ پەرزىدىن بۇرۇن (ھەر ئىككى رەكئەتنىڭ ئارىلىقىدا سالام بەرمەستىن، ئۇلاپ) ئوقۇلغان تۆت رەكئەت ناماز ئۈچۈن ئاسماننىڭ دەرۋازىلىرى ئېچىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1270)

2132/1250 – عَبْدُ الله بْنُ السَّائِب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي أَرْبَعًا بَعْد الزَّوالِ قَبْلَ الظُّهْرِ، وَقَالَ: ((إِنَّهَا سَاعةٌ تُفْتَحُ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَأُحِبُّ أَنْ يَصْعَدَ لِي فيها عَمَلٌ صَالِحٌ))* الترمذي (478)

2132/1250 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى سائىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پېشىننىڭ پەرزىدىن بۇرۇن، كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى ۋە بۇ ھەقتە: بۇ، (بەندىلەرنىڭ ئەمەلى ئاسمانغا ئۆرلىشى ئۈچۈن) ئاسماننىڭ دەرۋازىلىرى ئېچىلىدىغان بىر ۋاقىت، بۇ ۋاقىتتا مېنىڭمۇ بىر ياخشى ئەمەلىم ئاسمانغا ئۆرلىسىكەن دەيمەن، دەيتتى. (تىرمىزى: 478)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈن ئىگىلگەندىن كېيىن تۆت رەكەت ناماز ئوقۇشنى تاشلىماي داۋاملىق قىلىشىدىن ۋە پېشىن بىلەن جۈمەنىڭ ئارىسىنى ئايرىمىغانلىقىدىن بۇ تۆت رەكەت نامازنى ھەم پېشىندە ھەم جۈمەدە ئوقۇشنىڭ سۈننەت ئىكەنلىكى چىقىدۇ.

9. جۈمە كۈنىدە مۇنچىغا كىرىپ غۇسلى قىلىش، ئاندىن پاك ۋە چىرايلىق پۇرايدىغان

(ئەترىگە ئوخشاش) خۇشپۇراق نەرسىلەرنى ئىشلىتىش ئەڭ گۈزەل ۋە پاك كىيىملەرنى كىيگەندىن كېيىن، ئىبغىر بېسىقلىق ۋە سالماقلىق بىلەن مەسجىدكە بېرىش سۈننەتتۇر.

1859 /1069 - أبو سَعِيدٍ رفعه: ((غُسْلُ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، وَأَنْ يَسْتَنَّ، وَأَنْ يَمَسَّ طِيبًا (إِنْ وَجَدَ)). للستة إلا الترمذي. قَالَ عمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: أَمَّا الْغُسْلُ فَأَشْهَدُ أَنَّهُ وَاجِبٌ، وَأَمَّا الِاسْتِنَانُ، وَالطِّيبُ فَالله أَعْلَمُ* رواه البخاري (880)، مسلم (846)

1859 /1069 ـ ئەمر ئىبنى سۈلەيم ئەنسارىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئەبۇ سەئىد مۇنداق دېدى: گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: جۈمە كۈنى غۇسلى قىلىش بالاغەتكە يەتكەن ھەرقانداق كىشىگە ۋاجىپ، شۇنداقلا ئۇنىڭ مىسۋاك ئىشلىتىشى، مۇمكىن بولسا، خۇشپۇراقلىق بۇيۇملارنى ئىشلىتىشمۇ لازىم، دېگەن. ئەمر مۇنداق دەيدۇ: غۇسلى قىلىشنىڭ ۋاجىپ ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن، ئەمما مىسۋاك ۋە خۇشپۇراقلىق نەرسىلەرنى ئىشلىتىش (نىڭ ھۆكمى)نى بولسا، الله تائالا ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر. (بۇخارى: 880)

1840/1059 - سَلْمَانُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ الطُّهْورِ، وَيَدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ وَيَمَسُّ مِنْ طِيبِ بَيْتِهِ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفَرِّقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ الله لَهُ ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى))* البخاري (883)، النسائي 104/3

1840/1059 ـ سەلمان فارىسى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى جۈمە كۈنى غۇسلى قىلىپ، ئىمكانىنىڭ بېرىچە پاكىزلىنىپ، چاچ ـ ساقال ۋە بەدەنلىرىنى مايلاپ، ئۆيدىكى خۇشپۇراقلىق بۇيۇملارنى ئىشلىتىپ، ئاندىن مەسجىدكە كەلسە ۋە ئىككى ئادەمنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئاتلاپ ئۆتمەستىن، قانچىلىك ناماز ئوقۇغۇسى كەلسە ئوقۇپ بولۇپ، ئىمامنىڭ خۇتبىسىگە شۈك ئولتۇرۇپ قۇلاق سالسا، ئۇ ئادەمنىڭ شۇ جۈمەدىن يەنە بىر جۈمە كۈنىگىچە بولغان ئارىلىقتىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. (بۇخارى: 883)

1845 /1062 - عمرو بْنُ الْعَاصِ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: رفعه: ((مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَمَسَّ طِيبَ امْرَأَتِهِ - إِنْ كَانَ لَهَا- وَلَبِسَ مِنْ صَالِحِ ثِيَابِهِ ثُمَّ لَمْ يَتَخَطَّ رِقَابَ النَّاسِ، وَلَمْ يَلْغُ عِنْدَ الْمَوْعِظَةِ كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَيْنَهُمَا، وَمَنْ لَغَا، وَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ كَانَتْ لَهُ ظُهْرًا))* أبو داود (347)

1845 /1062 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى جۈمە كۈنى غۇسلى قىلىپ، ھېچ بولمىغاندا ئايالىنىڭ خۇشپۇراق بۇيۇملىرىدىن بولسىمۇ ئىشلىتىپ، كىيىمنىڭ ياخشىسىنى كىيىپ، مەسجىدكە كەلسە ۋە باشقىلارنىڭ گەدىنىدىن ئاتلاپ ئۆتمەي، خۇتبىنى گەپ قىلماي تىڭشىسا، ئۇنىڭ ئىككى جۈمە ئارىلىقىدىكى گۇناھىغا كەفارەت بولىدۇ.

كىمكى خۇتبە ئوقۇلۇۋاتقاندا گەپ قىلىدىكەن ۋە باشقىلارنىڭ گەدەنلىرىدىن ئاتلاپ ئۆتىدىكەن، جۇمە نامىزى ئۇنىڭ ئۈچۈن پېشىن نامىزىنىڭ ھېسابىدا بولىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 347)

10.مەسجىدكە كىرىۋېتىپ: ”ئى ئاللاھ بىزگە رەھمىتىڭنىڭ ئىشىكلىرىنى ئېچىۋەتكىن“ دەيسىز. نامازنى كۈتۈش ئۈچۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئىككى رەكئەت ”تەھىيەتۇل مەسجىد“ (مەسجىدكە سالام بېرىش) نامىزى ئوقۇيسىز.

2221/1295 – جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: دَخَلَ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعَةِ، والنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ قَالَ: ((صَلَّيْتَ؟)) قَالَ: لا. قَالَ: ((فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ))* البخاري (931)، مسلم (875)

2221/1295 ـ ئەمر جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر جۇمە كۈنى خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا بىر كىشى مەسجىدكە كىرىپ ئولتۇردى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ ئادەمدىن: ناماز ئوقۇدۇڭمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇ: ياق، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: قوپۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇغىن! دېدى. (بۇخارى: 931)

2222/1296 – وفي رواية: ((إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الجُمُعَةِ والإِمَامُ يَخْطُبُ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ، وَلْيَتَجَوَّزْ فِيهِمَا))* البخاري (930)، مسلم (875)

2222/1296 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە: جۇمە كۈنى ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا مەسجىدكە كىرسەڭلار، يەڭگىل ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇڭلار!، دېيىلگەن. (مۇسلىم: 875)

11. ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئولتۇرىسىز ۋە ئوقۇلغان قۇرئاننى تىڭشايسىز ۋە ئايەتلەرنىڭ مەنىلىرى ھەققىدە پىكىر ـ تەپەككۇر قىلىسىز. ئەگەر قۇرئان ئوقۇيدىغا كىشى بولمىسا پىكىر ـ تەپەككۇ قىلغان ۋە ياكى ئىچىڭىزدە ئاللاھنى ياد قىلغان ھالدا ئەدەپ بىلەن ئولتۇرۇڭ، نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەندە مۇئەززىن ئەزان ئوقۇيدۇ ۋە قۇرئان ئوقۇۋاتقان بولسا ئۇ توختايدۇ. ناماز ئوقۇماقچى بولۇپ كەلگەن مۇسۇلمانلارمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ خاتىپ مۇنبەرگە چىقىشتىن بۇرۇن ئىككى ۋە ياكى تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ. ھەر قانداق ئەھۋالدا نەپلى ناماز ئوقۇش ياخشىدۇ. رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ئانچە ۋە ياكى مانچە رەكئەت دېمەستىن جۇمە كۈنلۈكتە نەپلى ناماز ئوقۇشقا قىزىقتۇراتتى.

2164/1263 – وفي رواية: أن ابْنَ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – كان يُطِيلُ الصَّلاةَ قَبْلَ الجُمُعَةِ فإذا صَلَّى الجُمُعةَ انصرَفَ، فسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ فِي بَيْتِهِ، وَيُحَدِّثُ أَنَّه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعلُه* مسلم (882)، أبو داود (1128)

2164/1263 ـ نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما جۇمە كۈنى جۇمەدىن بۇرۇن ئۇزۇن (نەپلە) ناماز ئوقۇيتتى، جۇمەدىن كېيىن ئۆيىدە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى ۋە: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇشۇنداق قىلغان ئىدى، دەيتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 1128)

12. ئالىملارمۇ، ئىمام خۇتبىگە چىقمىغانلار بولسا، جۇمەنىڭ پەرزىدىن ئىلگىرى نەپلى

ناماز ئوقۇشقا بولىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ. ئەمما ئىمام خۇتبىگە چىققاندىن كېيىن ھېچقانداق ناماز ئوقۇغىلى بولمىغىنىدەك، سۆز قىلغىلىمۇ بولمايدۇ.

بۇ نەپلى نامازدىن كېيىن خاتىپنىڭ مۇنبەرگە چىقىۋاتقانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە مۇئەززىنىنىڭ ئەزان ئېيتىۋاتقانلىقىنى كۆرىسىز. بۇ ۋاقىتتا سىزمۇ مۇئەززىنگە ئەگىشىپ ئەزاننى ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تەكرارلىغاندىن كېيىن پۈتۈن دىققىتىڭىز بىلەن خۇتبىنى تىڭشاڭ. خۇتبە ئوقۇلىۋاتقاندا سۆز قىلىش ھارام بولۇپ، يېنىڭىزدا ئولتۇرغان كىشى سۆز قىلىۋاتقان بولسا، ئۇنىڭغا «سۆز قىلماڭ» دېسىڭىزمۇ قالايمىقان گەپ قىلغان بولۇپ قالىسىز، قالايمىقان گەپ قىلغۇچىلارنىڭ بولسا جۈمە نامىزى مەقبۇل بولمايدۇ.

1839/1058 – ولمسلم، وأبي داود، الترمذي: ((مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ، وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَغَا))* مسلم (857) 27، أبو داود (1050)، الترمذي (498)

1839/1058 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى تاھارەتنى كامىل ئالغاندىن كېيىن، جۈمە نامىزىغا كېلىپ، خۇتبىنى ئىخلاس بىلەن تىڭشىسا، ئۇنىڭ شۇندىن كېيىنكى ئون كۈنلۈك گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. كىمكى خۇتبە ئوقۇلۇۋاتقاندا يەردىكى ئۇششاق تاشنى ئوينىسا، بۇ ساۋابتىن قۇرۇق قالىدۇ. (مۇسلىم: 857)

1895/1095 – أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَقَدْ لَغَوْتَ))* رواه البخاري (934)، مسلم (851)

1895/1095 ـ سەئىد ئىبنى مۇسەييەب ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دەپ تەلىم بەرگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: جۈمە كۈنى ئىمام خۇتبە ئوقۇۋاتقاندا، يېنىڭدىكى ھەمراھىڭغا: "جىم تۇر! " دېسەڭمۇ، بىھۇدە سۆز قىلغان بولىسەن. (مۇسلىم: 851)

13.خاتىپ خۇتبە ئارىسىدا بىر ئولتۇرۇش بىلەن ئوقۇيدىغان ئىككى خۇتبىنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن مۇنبەردىن چۈشىدۇ، ئاندىن تەكبىر ئوقۇلىدۇ. ئىمام كىشىلەرگە جۈمە نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىنى ئوقۇپ بېرىدۇ. جامائەت بولسا ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىدۇ، يەنى جۈمە نامىزىنىڭ پەرزى جامائەت بىلەن ئوقۇلغان بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە پۈتۈنلەي ئوخشايدۇ. لېكىن بىرلا ئوخشىمايدىغان يېرى بامدات نامىزىدا، بامداتنىڭ پەرزىگە نىيەت قىلىسىز، ئەمما بۇ نامازدا بولسا جۈمە نامىزىنىڭ پەرزىگە نىيەت قىلىسىز.

14. جۈمەنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ئىمام سالام بېرىدۇ، ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغۇچىلار بولسا ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا سالام بېرىدۇ. پەرز سالام بىلەن تۈگىگەندىن كېيىن خالىسىڭىز مەسجىدتە، خالىسىڭىز ئۆيىڭىزگە قايتىپ جۈمەنىڭ كېيىنكى تۆت رەكەت سۈننىتىنى ئوقۇيسىز. مانا بۇ سۈننەت بىلەن جۈمە نامىزى، ئۇنىڭ سۈننەتلىرى ۋە ئەدەپ ئەركانلىرى ئاخىرلاشقان بولىدۇ.

2161/1261 – أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((من كَانَ مُصَلِّيًا بَعْدَ الْجُمُعَةِ

فَلْيُصَلِّ أَرْبَعًا))* وفي رواية: ((فَإِنْ عَجِلَ بِكَ شَيْءٌ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ فِي الْمَسْجِدِ وَرَكْعَتَيْنِ إِذا رَجَعْتَ))* مسلم (881)، أبو داود (1131)، الترمذي (523)

2161/1261 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى جۈمەدىن كېيىن ناماز ئوقۇماقچى بولسا، تۆت رەكئەت ئوقۇسۇن. يەنە بىر رىۋايەتتە سۆھەيل: بىرەر ئىشقا ئالدىراپ قالساڭ، ئىككى رەكئەتنى مەسجىدتە، ئىككى رەكئەتنى (ئۆيۈڭگە) قايتقاندا ئوقۇ! دېدى. ((مۇسلىم: 881)

15. جۈمە نامىزىنى ئوقۇش پەرز بولغان ئادەمنىڭ جۈمە كۈنى كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن جۈمە نامىزىنى ئوقۇماي شەھەردىن چىقىشى مەكرۇھتۇر.

16. جۈمە كۈنى سۈرە كەھفنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

ھېيت نامازلىرى

ئىككى ھېيت نامىزى ھىجرىيەنىڭ بىرىنچى يىلى يولغا قويۇلغان بولۇپ ئۇ نامازنىڭ بىرى روزىنى ئاچىدىغان كۈندە يەنە بىرى قۇربانلىق قىلىدىغان كۈندە يولغا قويۇلدى. ئۇ ئىككى كۈننىڭ بىرى شەۋۋال ئېيىنىڭ بىرىنچى كۈنىدۇر يەنە بىرى زۇلھەججى ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنىدۇر. جۈمە نامىزىنى ئوقۇش پەرز بولغان ئادەمگە ئىككى ھېيت نامىزىنى ئوقۇش ۋاجىپتۇر. ئەگەر ھېيت نامازلىرى جۈمە كۈنگە توغرا كېلىپ قالسا، ھېيت نامىزىمۇ جۈمە نامىزىمۇ ئوقۇلىدۇ ھېيت نامىزىنى ئوقۇش بىلەن جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئەمەلدىن قالمايدۇ. ئىككى ھېيت نامىزى چاشكا نامىزىنىڭ ۋاقتىدا ئوقۇلىدۇ. ئىككى ھېيت نامىزىنىڭ ۋاقتى كۈن ئۇفۇقتىن نەيزە بويى كۆتىرىلىپ ئاقىرىشقا باشلىغاندىن تارتىپ تاكى كۈن ئېگىلگەنگە قەدەر داۋام قىلىدۇ. ھېچقانداق ئۆزرە بولماي تۇرۇپ نامازنى ئوقۇشنى ئىككىنچى كۈنگە كېچىكتۈرۈش توغرا ئەمەستۇر. ئەمما قۇربان ھېيت نامىزىنى ئوقۇشنى بىرەر ئۆزرە سەۋەبى بىلەن ئۈچ كۈنگە قەدەر كېچىكتۈرۈشكە بولىدۇ. ئىككى ھېيت نامىزىمۇ جۈمە نامىزىغا ئوخشاش ئىككى رەكەت بولۇپ جامائەت بىلەن ئوقۇلىدۇ لىكىن، ئىككى ھېيت نامىزىغا ئەزان ۋە تەكبىر ئوقۇلمايدۇ.

ئىككى ھيىت نامىزى- رۇزى ھېيت نامىزى ۋە قۇربان ھېيت نامىزى بولۇپ ئىككىلىسى ئىمام قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇيدىغان ئىككى رەكئەت نامازدۇر. بۇ نامازلاردا ئەزان بىلەن تەكبىر ئېيتىلمىغىنىدەك، پەرزدىن بۇرۇن ياكى كېيىن ھېچقانداق بىر ناماز ئوقۇلمايدۇ.

رۇزا ھېيت نامىزى

مۇسۇلمانلار مۇبارەك رامىزان ئېيىدا پەرز بولغان رۇزىنى تۇتۇپ ئادا قىلغاندىن كېيىن ئۈچ كۈن داۋام قىلىدىغان "رۇزا ھېيت "مۇناسىۋىتى بىلەن بىر يەرگە جەم بولۇپ، بۇ ھېيت - بايرامنى جانابى ئاللاھ ئۈچۈن خالىسانە ناماز ئوقۇش، دۇئا قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇ سانا ئېيتقان ھالدا قارشى ئالىدۇ.

مۇسۇلمانلار شەۋۋال ئېيىنىڭ بىرىنچى كۈنى بامدات نامىزىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن (ئەگەر يېتىشەلمىگەن بولسا ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن) غۇسلى قىلىپ، چىرايلىق كېيىنىپ، خۇشپۇراق ئىشلىتىپ، بىردانە خورما بىلەن بولسىمۇ ئېپتار قىلغاندىن كېيىن مەسجىدكە چىقىشى لازىم، بۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇزى ھېيتتا قىلغان ئىشلىرىدۇر.

ھېيت كېچىسىدىن باشلاپ تەكبىر ئېيتىشقا باشلىنىدۇ، مۇسۇلمانلار ھېچقانداق ناماز

ئوقۇماستىن مەسجىدكە كېلىپ، كۈن چىققۇچىلىك ئوقۇلۇۋاتقان قۇرئان كەرىمنى تىڭشايدۇ. كۈن چىقىپ تەخمىنەن 20 مىنۇتتىن كېيىن يەنى كۈن ئۇچۇق كۆرۈنىدىغان بولغاندا ھېيت نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىمام جامائەتكە ھېيت نامىزىنى ئوقۇپ بېرىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرىدۇ. جامائەتمۇ سەپكە تىزىلىپ، سەپلىرىنى راۋرۇس قىلغاندىن كېيىن ئىمام تەكبىر تەھرىمە ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ تەكبىر ئېيتقاندىن كېيىن ھەممە بىرلىكتە نامازغا باشلاش دۇئاسىنى (يەنى سانا) ئاخىرىغىچە ئىچىدە ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئىمام تەكبىر تەھرىمگە ئوخشاش 6 قېتىم تەكبىر ئېيتىدۇ، جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ تەكبىر ئېيتىدۇ، ھەم ئىمام ھەمدە جامائەت ھەر تەكبىر بىلەن بىرلىكتە قوللىرىنى قولاقلىرىنىڭ ئۇدۇلىغىچە كۆتىرىدۇ ۋە ھەممە كىشى بىر تەكبىر بىلەن يەنە بىر تەكبىر ئارىلىقىدا مەخپى ھالدا تۆۋەندىكىلەرنى ئوقۇيدۇ: (سۇبھان ئاللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، ۋەلا ئىلاھە ئىللەللا ئاللاھۇ ئەكبەر) تەكبىر تەھرىمنى قوشقاندا بۇ ئالتە تەكبىر بىلەن يەتتە قېتىم تەكبىر ئېيتىلغان بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسى قىرائەتتىن بۇرۇن ئېيتىلىدىغان تەكبىرلەردۇر. ئاندىن ئىمام جەھرەن سۈرە پاتىھەنى ئوقۇغاندىن كېيىن يەنە بىر سۈرە ئوقۇيدۇ. ئاندىن باشقا نامازلاردىكىگە ئوخشاش رۇكۇ سەجدە قىلىدۇ، ئاندىن ئىككىنچى رەكئەتنى ئوقۇش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپ قىرائەتتىن بۇرۇن 5 قېتىم تەكبىر ئېيتىدۇ ۋە بۇ تەكبىرلەرنى ئېيتقاندا بىر تەكبىر بىلەن يەنە بىر تەكبىر ئارىسىدا (سۇبھان ئاللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، ۋەلا ئىلاھە ئىللەللا ئاللاھۇ ئەكبەر) دەيدۇ. تەكبىردىن كېيىن سۈرە پاتىھەنى ئوقۇيدۇ، ئاندىن يەنە بىر سۈرە ئوقۇيدۇ، ئاندىن رۇكۇ ۋە سەجدە قىلغاندىن كېيىن تەشەھھۇدقا ئولتۇرىدۇ ۋە ئەتتەھىيياتۇنى دۇرۇتلار بىلەن بىرلىكتە ئوقۇغاندىن كېيىن سالام بىلەن نامازدىن چىقىدۇ. سالام بەرگەندىن كېيىن ئىمام تۆۋەندىكىدەك تەكبىر ئېيتىدۇ، جامائەتمۇ ئىمام بىلەن بىرلىكتە تەكبىر ئېيتىدۇ: الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر، لاإله إلا الله والله أكبر، الله أكبر ولله الحمد. بۇ تەكبىرلەر بىلەن ناماز ئاخىرلىشىدۇ، ئاندىن كېيىن خاتىپ ھېيت ـ بايرام خۇتبىسىنى ئوقۇش ئۈچۈن مىنبەرگە چىقىدۇ. بۇ خۇتبە ئۇلۇغ ھېيتنىڭ ئەھمىيتى، بىر ـ بىرىگە نەسىھەت، كەڭ قورساق بولۇش، بىر ـ بىرىنى زىيارەت قىلىش، بىر ـ بىرىگە ياردەم قىلىش، ياخشىلىق قىلىش ۋە بۇ ياخشىلىقنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىش، رەھىم ـ شەپقەتلىك ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش ئىتتىپاقسىزلىق، ئىككى يۈزلۈك، ئاللاھنىڭ ئەمرىگە بويسۇنماسلىق ۋە ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلىشقا ئوخشاش ئىشلاردىن چەكلەيدىغان ھېيتتا ۋە داۋاملىق مۇسۇلمانلارنىڭ دىققەت قىلىشى لازىم بولغان ئىسلام دىنى چاقىرغان ۋە مۇسۇلمانلارنى ئۆزلىرىنىڭ ئەخلاقىدا ئۇلارنى ئۆزلەشتۈرۈش ۋە ئەدەپ ئەركانلىرىغا رىئايە قىلىش تەشۋىق قىلغان مۇھىم مەزمۇنلاردا سۆز قىلىدۇ.

خۇتبىدىن كېيىن خاتىپ مۇنبەردىن چۈشۈپ، مۇسۇلمانلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرىشىدۇ ۋە مۇسۇلمانلارمۇ ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرىشىش ئارقىلىق بىر ـ بىرىنىڭ ھېيت ـ بايرىمىنى تەبرىكلىشىدۇ ۋە خۇشاللىقنى ئىزھار قىلىشىدۇ.

قۇربان ھېيت نامىزى

قۇربان ھېيت نامىزى تەكبىرلىرى، قىرائىتى ۋە شەكلى جەھەتتىن تامامەن روزى ھېيت

نامىزىغا ئوخشايدۇ، پەقەت بىرلا ئوخشىمايدىغان تەرىپى نىيەت قىلىشتا بولۇپ، روزى ھېيت نامىزىدا روزا ھېيت نامىزىغا، قۇربان ھېيت نامىزىدا بولسا قۇربان ھېيت نامىزىغا نىيەت قىلىسىز.

يەنە بىر ئوخشىمايدىغان تەرىپى روزا ھېيتتا ئۆيىڭىزدىن چىقىپ مەسجىدكە بېرىپ بولغۇچە ئارىلىقتا تەكبىر ئېيتمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. لېكىن قۇربان ھېيتتا بولسا ئۆيىڭىزدىن چىققاندىن تارتىپ مەسجىدكە بېرىپ بولغۇچىلىك تەكبىر ئېيتىشىڭىز سۈننەتتۇر.

ھېيت نامىزىدا تەكبىر ئېيتىش مەسىلىسى

روزا ھېيتتا مەيلى ئۆيلەردە بولايلى، مەيلى يوللاردا ۋە ياكى بازاردا، مەيلى كېچىدە بولسۇن ياكى كۈندۈزدە، مەيلى ئىنسانلار تىقمۇ ـ تىقمان بولغان يەرلەردە مەيلى ئۆز مەھەللىمىزدە بولايلى، مەيلى مۇساپىر، مەيلى ئەر ۋە ياكى ئايال ئومۇمەن كىم بولىشىدىن قەتئىينەزەر روزا ھېيت كېچىسى كۈن چىققاندىن تارتىپ ئىمام نامازغا باشلىغۇچىلىك تەكبىر ئېيتىشى كېرەك.

قۇربان ھېيتتا تەكبىر ئېيتىش مەسىلىسىگە كەلسەك، بۇ توغرىدا جانابى ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[لَن يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِن يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ (37)]

«ئاللاھنىڭ سىلەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئەھكاملىرىغا يېتەكلىگەنلىكىگە بىنائەن ئۇنى ئۇلۇغلىشىڭلار ئۈچۈن، ئاللاھ ئۇلارنى سىلەرگە ئاشۇنداق بويسۇندۇرۇپ بەردى». (ھەج سۈرىسى 37 ـ ئايەت).

[وَاذْكُرُواْ اللّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (203)]

«سانلىق كۈنلەردە (يەنى تەشرىق كۈنلىرىدە) ئاللاھنى ياد ئېتىڭلار، (يەنى نامازلىرىڭلارنىڭ ئاخىرىدا تەكبىر ئېيتىڭلار)». (بەقەر سۈرىسى 203 ـ ئايەت).

بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: سانلىق كۈنلەردىن مەقسەت، تەشرىق كۈنلىرىدۇر. ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولسا، بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: "ئۇ ساناقلىق كۈنلەردىن مەقسەد، ئەرەفە كۈنى ئەتتىگىنىدىن مىنادا تۇرىدىغان كۈنلەرنىڭ ئاخىرىغىچىلىكتۇر."

2031/1184 – أُمُّ عَطِيَّةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَمَرَنَا النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نُخْرِجَهُنَّ فِي الْفِطْرِ وَالأَضْحَى: الْعَوَاتِقَ، وَالْحُيَّضَ، وَذَوَاتِ الْخُدُورِ، فَأَمَّا الْحُيَّضُ فَيَعْتَزِلْنَ الصَّلاةَ، وَيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله، إِحْدَانَا لا يَكُونُ لَهَا جِلْبَابٌ؟ قَالَ: ((لِتُلْبِسْهَا أُخْتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا))* البخاري (351)، مسلم (890)

2031/1184 ـ ھەفسە بىنتى سىرىن ئۇممۇ ئەتىييە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزنى روزا ھېيت ۋە قۇربان ھېيتلاردا بويىغا يەتكەن، يات ئەرلەرگە ئۆزىنى كۆرسەتمەيدىغان ۋە ھەيزدار ئاياللارنىمۇ نامازگاھقا بىللە ئېلىپ چىقىشقا بۇيرىدى. ھەيزدار ئاياللار بىر چەتتە تۇرۇپ تۇراتتى، ناماز ئوقۇمايتتى، لېكىن خۇتبىدىكى ۋەز نەسىھەتلەردىن پايدىلىناتتى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ دۇئالىرىغا

قاتنىشاتتى. مەن: ئى رەسۇللاھ! بىرەرسىمىزنىڭ يۆركەنجىسى بولمىسا قانداق قىلىمىز؟ دەپ سورىسام: ھەمشىرىسى ئۇنىڭغا يۆركەنجىلىرىدىن بىرەرنى بېرىپ تۇرسۇن، دېدى. (مۇسلىم: 890)

2032/1185 – وفي رواية (قال): كُنَّا نُؤْمَرُ أَنْ نَخْرُجَ يَوْمَ الْعِيدِ حَتَّى نُخْرِجَ الْبِكْرَ مِنْ خِدْرِهَا، وحَتَّى نُخْرِجَ الْحُيَّضَ، فَيُكَبِّرْنَ بِتَكْبِيرِهِمْ وَيَدْعُونَ بِدُعَائِهِمْ، يَرْجُونَ بَرَكَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَطُهْرَتَهُ* البخاري (971)

2032/1185 ـ ھەفسە ئۇممۇ ئەتىييە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئاياللار ھېيت كۈنى ئومۇمىيۈزلۈك نامازگاھقا چىقىشقا بۇيرۇلغانىدۇق، ھەتتا بويىغا يېتىپ قالغان قىزلارنى ۋە ھەيزدار ئاياللارنىمۇ ئېلىپ چىقاتتۇق. ھەيزدار ئاياللار كىشىلەرنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ، ئۇلار بىلەن تەڭ تەكبىر توۋلايتتى، شۇ كۈننىڭ بەركىتى ۋە پاكلىقىدىن مەھرۇم قالماسلىق ئۈمىدىدە ئۇلار بىلەن تەڭ دۇئا قىلاتتى. (بۇخارى: 971)

قۇربان ھېيتنىڭ ھارپا كۈنىدىن باشلاپ تاكى زۇلھەججىنىڭ 13ـ كۈنىنىڭ ئەسىر نامىزىغىچە ھەر پەرىز نامازنىڭ كەينىدىن تەكبىر ئېيتىش ھەر بىر بالاغەتكە يەتكەن كىشىگە ۋاجىپتۇر.

ئىككى ھېيت كۈنلىرى قىلىش سۈننەت بولغان ئىشلار

1) روزا ھېيت كۈنلىرى نامازغا چىقىشتىن ئىلگىرى تاتلىق بىر نەرسە يېيىش سۈننەتتۇر.

2026/1180 – أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يَغْدُو يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَأْكُلَ تَمَرَاتٍ، وَيَأْكُلُهُنَّ وِتْرًا* البخاري (953)، الترمذي (543)

2026/1180 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم روزا ھېيت كۈنى بىر قانچە تال خورما يېمەي تۇرۇپ نامازغا چىقمايتتى. خورمىلارنىڭ سانى تاق بولاتتى. (بۇخارى: 953)

2) ئۇ كۈندە يەنە يۇيۇنۇش، مىسۋاك قىلىش، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىش، چىرايلىق كىيىملەرنى كىيىش، يولدا تەكبىر ئېيتىش، خۇشچىراي بولۇش سۈننەتتۇر.

1998/1160 – ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أنه كَانَ يَغْتَسِلُ يَوْمَ الْفِطْرِ قَبْلَ أَنْ يَغْدُوَ إِلَى الْمُصَلَّى* لمالك

1998/1160 ـ مالىك نافىئنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما روزا ھېيت كۈنى نامازغا چىقىشتىن ئىلگىرى غۇسلى قىلاتتى. (مالىك: 428)

2028 /1182 – عَلِيٌّ قَالَ: مِنَ السُّنَّةِ أَنْ يَخْرُجَ إِلَى الْعِيدِ مَاشِيًا، وَأَنْ يأْكُلَ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ* الترمذي (530) ابن ماجة (1296)

1182/ 2028 ـ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ھېيت نامىزىغا پىيادە چىقىش ۋە چىقىشتىن بۇرۇن بىر نەرسە يېيىش سۈننەت. (تىرمىزى: 530)

3) نامازغا بىرىشتا بىر يولدىن قايتىشتا بىر يولدىن مېڭىش سۈننەتتۇر.

2029/1183 – أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ فِي طَرِيقٍ رَجَعَ فِي غَيْرِهِ* الترمذي (541)

2029/1183 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھېيت نامىزىغا بىر يولدىن چىقىپ، باشقا يول بىلەن قايتاتتى. (تىرمىزى: 541)

2027/1181 – بُرَيْدَةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يَخْرُجُ يَوْمَ الْفِطْرِ حَتَّى يَطْعَمَ، وَلا يَطْعَمُ يَوْمَ الأَضْحَى حَتَّى يُصَلِّيَ* الترمذي (542)

4) روزا ھېيت كۈندە بىر نەرسە يىيىش بولسا نامازغا بىرىشتىن بۇرۇن ، قۇربان ھېيت كۈندە بولسا نامازدىن كيىن بولىدۇ.

2027/1181 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى بۇرەيدە دادىسى بۇرەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم روزا ھېيت كۈنى بىر نەرسە يېمەي تۇرۇپ نامازغا چىقمايتتى. قۇربان ھېيت كۈنى بولسا، نامازدىن قايتمىغۇچە بىر نەرسە يېمەيتتى. (تىرمىزى: 542)

2018/1175 – النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الْعِيدَيْنِ، وَفِي الْجُمُعَةِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى، وهَلْ أَتَاكَ، وربما اجْتَمَعَا فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ فقْرَأُ بِهِمَا* مسلم (878)، أبو داود (1122)، الترمذي (533)، النسائي 112/3، مالك 179/1 (464)

2018/1175 ـ نۇئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىككى ھېيت نامىزىدا ۋە جۈمە نامىزىدا سۈرە ئەئلانى ۋە سۈرە غاشىيەنى ئوقۇيتتى، ھېيت بىلەن جۈمە بىر كۈندە كېلىپ قالسىمۇ، بۇ ئىككى سۈرىنى ھەر ئىككىلى نامازدا ئوقۇيتتى. (مۇسلىم: 878)

تەراۋىھ نامىزى

تەراۋىھ نامىزى رامىزان ئىيىدا ئوقۇلىدىغان 20 رەكەت نامازدۇر. بۇنىڭ دەلىلى تۆۋەندىكى ھەدىستۇر.

2282/1333 - يزيدُ بنُ رومان: كان الناس يقومون في زمن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – في رمضان بثلاثٍ وعشرين ركعة* هما لمالك

2282/1333 ـ مالىك يەزىد ئىبنى رۇماندىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا كىشىلەر (تەراۋىھ نامىزىنى) يىگىرمە ئۈچ رەكئەت ئوقۇيتتى.

(مالىك: 254)

رامىزان ئېيىنىڭ كېچىلىرىدە بىر ئاي تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش كۈچلۈك سۈننەتتۇر. رامىزان كېچىلىرى ئوقۇلىدىغان نامازدا، ھەر تۆت رەكەتتىن كېيىن كىشىلەرنىڭ راھەت ئېلىشىۋېلىشى ئۈچۈن بىردەم ئولتۇرۇش مۇستەھەپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇ ناماز تەراۋىھ نامىزى يەنى راھەتلىنىش نامىزى دەپ ئاتالدى. تەراۋىھ نامىزى رامىزان ئايلىرىدا خۇپتەن بىلەن ۋىتىر نامىزىنىڭ ئارلىقىدا ئوقۇلىدۇ.

2273/1326 - أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كانَ رسولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يرغِّب في قيام رمضان من غير أن يأمرهم فيه بعزيمةٍ فيقول: ((من قام رمضان إيمانًا واحتسابًا غفر له ما تقدَّم من ذنبهِ (وما تأخر) فتوفي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ والأمرُ على ذلك في خلافة أبي بكرٍ وصدرًا من خلافة عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – * البخاري (2009)، مسلم (759)

2273/1326 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رامىزان كېچىسىدە (نەفلە نامازغا) تۇرۇشقا كەسكىن بۇيرىماستىن، رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دەيتتى: كىمكى رامىزان كېچىسى اللەنىڭ ۋەدىسىگە ئىشەنگەن ۋە ساۋاب ئۈمىد قىلغان ھالدا (نامازغا) تۇرسا، ئۇنىڭ بۇرۇنقى گۇناھلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋاپات بولغاندا، تەراۋىھنى ئوقۇش ئىشى مۇشۇنداق (تەرغىب قىلىنىپ ئايرىم ـ ئايرىم ئوقۇلىدىغان) شەكىلدە ئىدى. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرى ۋە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دەۋرىنىڭ دەسلەپكى يىللىرىمۇ مۇشۇنداق بولغان.
(مۇسلىم: 759)

2278/1330 - زيدُ بنُ ثابت – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: احتجر النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُجيرةً بخصفة قال عفان: في المسجد. وقال عبد الأعلى: في رمضان فخرج يُصلّي فيها، فتتبع إليه رجالٌ وجاءوا يُصلُّون بصلاته ثمَّ جاءوا إليه فحضروا وأبطأ فرفعوا أصواتهم وحصبوا الباب فخرج إليهم مغضبًا فقال: ((ما زال بكم صنيعكم حتى ظننت أنه ستكتب عليكم، فعليكمْ بالصَّلاة في بيوتكم، فإنَّ خير صلاة المرءِ في بيته إلاَّ الصلاة المكتوبةَ))* البخاري (6113)، مسلم (781)

2278/1330 ـ زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم (رامىزاندا) خورما دەرىخىدىن ياكى بورىدىن ياسالغان كىچىك بىر ھۇجرا تۇتۇپ، (تەراۋىھ) نامىزىنى شۇ يەرگە چىقىپ ئوقۇغانىدى، كىشىلەرمۇ بىر ـ بىرلەپ ئەگىشىپ چىقىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇغىلى تۇردى. ئۇلار بىر كېچىسى يەنە كېلىپ ھازىر بولۇۋىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چىقمىدى. ئۇلار ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىشىپ، ئىشىكىگە تاش ئاتتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم خاپا بولغان ھالەتتە چىقىپ: سىلەر بۇ شەكىلدە داۋام قىلىۋەرسەڭلار، (تەراۋىھ) نامىزى سىلەرگە پەرز بولۇپ قالامدىكىن دەپ ئەندىشە قىلدىم. (تەراۋىھ) نامىزىنى ئۆيۈڭلاردا ئوقۇڭلار. چۈنكى پەرزدىن باشقا نامازنى ئۆيدە ئوقۇغان ئەۋزەل،

دېدى. (بۇخارى: 6113)

تەراۋىھ نامىزىنى مەسجىدتە جامائەت بىلەن ئوقۇش ئەڭ ياخشىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن تەراۋىھ نامىزىنى ئۆزى يالغۇز ئوقۇش ياخشى ئەمەستۇر. چۈنكى تەراۋىھ نامىزىنى يالغۇز ئوقۇغان ئادەم، ئالىملارنىڭ تەراۋىھ نامىزىنى مەسجىدتە جامائەت بىلەن ئوقۇشنىڭ سۈننەت ئىكەنلىكىگە بىرلىككە كەلگەن قارىشىغا زىت ئىش قىلغان ھېسابلىنىدۇ. تەراۋىھ نامىزى جامائەت بىلەن ئوقۇلغىنىدەك ئالاھىدە ياكى ئۆزرۈلۈك ئەھۋالدا ئۆز ئالدىغا ئايرىممۇ ئوقۇلىدۇ.

تەراۋىھ نامىزى 20 رەكەتتۇر. ھەر ئىككى رەكەتتە بىر قېتىم سالام بېرىلىپ 20 رەكەت ناماز ئون قېتىم سالام بېرىلىش بىلەن ئوقۇپ تاماملىنىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى ئىككى رەكەتتە بىر سالام بىرىپ، تۆت رەكەتتە بىر سالام بىرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. ئىككى رەكەتتىن ئوقۇلغان تەراۋىھ نامىزى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە، تۆت رەكەتلىكى بولسا پېشىن نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇلىدۇ. ئىككى رەكەتتىن ئوقۇش ئەۋزەل دېيىلىدۇ.

2280/1331 - عبدُ الرحمن بنُ عبد القاري: خرجتُ مع عمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ليلةً إلى المسجدِ فإذا النَّاسُ أوزاعٌ متفرِّقُون، يُصلِّي الرجُلُ لنفسهِ، ويُصلِّي الرَّجلُ فيُصلِّي بصلاته الرَّهطُ، فقال عمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: لو أني جمعت هؤلاء على قارئ واحدٍ لكان أمثلَ، ثمَّ عزم فجمعهمْ على أُبيِّ بن كعبٍ، ثمَّ خرجتُ معه ليلةً أخرى والنَّاسُ يُصلُّون بصلاة قارئهم، قال عمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: نعمت البدعة هذه، والتي تنامون عنها أفضل من التي تقومون. يُريد آخر اللَّيل، وكان الناس يقومون أوَّلهُ* البخاري (2010)، مالك

2280/1331 ـ ئابدۇرراھمان ئىبنى ئابدۇلقارى مۇنداق دەيدۇ: بىر رامىزان كېچىسى، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن مەسجىدكە چىقتىم. ئادەملەر ئايرىم ـ ئايرىم، گۇرۇھ ـ گۇرۇھ بولۇپ (يەنى بەزىلىرى يالغۇز، بەزىلىرى جامائەت بولۇپ) ناماز ئوقۇۋېتىپتۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بۇلار ھەممىسى بىر قارىغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇسا ناھايىتى ياخشى بولغۇدەك، دەپ ئويلىدى. كۆپ ئۆتمەي، رەسمىي قارار قىلىپ، ئۇلارنى يىغىپ، ئۇبەي ئىبنى كەئبنى ئۇلارغا ئىمام قىلىپ تىكلىدى. باشقا بىر كېچىسى، يەنە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن بىللە مەسجىدكە چىقساق، جامائەت ئۇبەي ئىبنى كەئبنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئوقۇۋېتىپتۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ (بۇنى كۆرۈپ): نېمىدېگەن ياخشى يېڭىلىق بۇ؟! ئەپسۇسكى، ھازىر ئۇخلاپ، كېچىنىڭ ئاخىرقى قىسمىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇغانلارنىڭ ئەمەلى بۇلارنىڭكىدىن ئەۋزەلدۇر، دېدى. چۈنكى جامائەت تېخى كېچىنىڭ باش قىسمىدىلا نامازغا تۇرۇۋالغانىدى. (بۇخارى: 2010)

تەراۋىھ نامىزىغا ئىمام بولغۇچى ئايەتنى ئارقىسىدىكى ناماز ئوقۇغۇچىلارنى قاچۇرۇۋەتمىگىدەك شەكىلدە ئوقۇيدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىمام ئارقىسىدا ناماز ئوقۇيدىغان ئادەملەرنىڭ ئەھۋاللىرىنى ياخشى بىلىشى لازىم. ئەگەر ئارقىسىدا ناماز ئوقۇيدىغانلارغا ئېغىر كېلىپ قالمايدىغان بولسا، ھەر بىر رەكەتتە ئون ئايەت ئوقۇش بەك ياخشىدۇر، چۈنكى ھەر رەكەتتە ئون ئايەت ئوقۇلغاندا بىر سۈننەت ئادا بولىدۇ. ئۇ سۈننەت بولسىمۇ پۈتۈن رامىزان

ئەگەر تەراۋىھ نامىزىدا قۇرئان كەرىمنى بىر قېتىم تۈگىتىشتۇر. تەراۋى نامىزدا قۇرئان كەرىمنى خەتمە قىلىش سۈننەتتۇر. تەراۋىھ نامىزىنى يىنىكرەك ئوقۇش ياخشىدۇر. تەراۋىھ نامىزىنىڭ ۋاقتى خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتىنىڭ كەيىندىن كىرىدۇ. چۈنكى بۇ، ئۇنى ئوقۇش خۇپتەن نامىزىنىڭ كەيىندىن يولغا قويۇلغان نەپلە نامازدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن تەراۋىھ نامىزىنى خۇپتەن نامىزىنىڭ ئالدىدا ئوقۇش توغرا ئەمەس. شۇڭا ئۇ، خۇپتەن نامىزغا ئەگەشتۇرۇلۇپ خۇپتەن نامىزىنىڭ كەيىندىن ئوقۇلىدۇ. ئۇنى خۇپتەندىن كېيىن ۋىتىر نامىزىدىن ئىلگىرى ئوقۇش ئەڭ ياخشىدۇر. تەراۋى نامىزىنى رامىزاندا ئوقۇيالمىغان ئادەمگە ئۇنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى كىچىنىڭ يىرىمىغىچە كىچىكتۈرۈش مۇستەھەبتۇر. ۋىتىر نامىزىنى تەراۋى نامىزىدىن بۇرۇن ئوقۇشمۇ جائىزدۇر.

جىنازە نامىزى

ئىسلام دىنى ئۆلگەندىمۇ، تىرىكلىكىدىمۇ ئىنسانلارنى قەدىرلەيدۇ. قاچانكى بىر مۇسۇلمان ۋاپات بولسا، دىنىمىز بىزنى ئۇنى يۇيۇپ - تاراشقا، خۇشپۇراق نەرسىلەر سۈرتۈشكە، كېپەنلەشكە، ئۇنىڭ نامىزىنى ئوقۇشقا، ئۇنى ئېلان قىلىشقا، دەپنە قىلىشقا ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىشقا بۇيرىدى.

جىنازە نامىزى پەرزى كۇفايە بولۇپ، بىر گۇرۇپ مۇسۇلمانلار ئوقۇسا باشقا مۇسۇلمانلارنىڭ گەردىنىدىن ساقىت بولىدۇ. بۇ ناماز مەييىت ئۈچۈن ئىچ ئاغرىتقانلىق ۋە ئۇنىڭغا ھۆرمەت قىلغانلىقتىن ئوقۇلىدۇ. جىنازە نامىزىنى چۈشۈرۈشنىڭ يولغا قويۇلغانلىقى بارلىق ئىسلام ئالىملىرى تەرىپىدىن بىرلىككە كەلگەن بىر مەسىلىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ يولغا قويۇلغان بىر ئىش ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلغان ئادەم كاپىر ھېسابلىنىدۇ. جىنازە نامىزىنى چۈشۈرۈش بىر مۇسۇلمانىنىڭ يەنە بىر مۇسۇلمانىنىڭ ئۈستىدىكى ھەقلىرىنىڭ بىرىدۇر.

7813/4705 - أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((للمؤمن على المؤمن ستٌّ خصال، يعوده إذا مرض، ويشهده إذا مات، ويجيبه إذا دعاه، ويسلم عليه إذا لقيهُ، ويشمِّتُه إذا عطس، وينصح له إذا غاب أو شهد))* البخاري (1240)، مسلم (2162).

7813/4705 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇئمىننىڭ مۇئمىندە مۇنداق ئالتە تۈرلۈك ھەققى بار: ئاغرىپ قالسا يوقلايدۇ ؛ ۋاپات بولسا، نامىزىغا قاتنىشىدۇ ؛ (ئۆيىگە) چاقىرسا بارىدۇ؛ ئۇچرىسا سالام قىلىدۇ؛ چۈشكۈرسە تەشمىت ئېيتىدۇ (يەنى "يەرھەمۇكەللاھ " دەيدۇ)؛ مەيلى ئۇ بار ياكى يوق بولسۇن، (ھەمىشە) سەممىي مۇئامىلە قىلىدۇ. (نەسائى: 1938)

خۇددى باشقا نامازلارغا ئوخشاش جىنازە نامىزىدىمۇ، ئۇنى ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئۇنى ئوقۇشقا قادىر بولالىشى، ئەقلى ھۇشى جايىدا بولۇشى، بالاغەتكە يەتكەن ۋە مۇسۇلمان بولۇشى شەرتتۇر. ئۇ شەرتلەرگە يەنە ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى بىلىش شەرتى قوشۇلىدۇ.

جىنازا نامىزىنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن ئۆلگەن ئادەمدە تېپىلىشى لازىم

بولغان شەرتلەر

1. ئۆلگەن ئادەمنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى. شۇنىڭ ئۈچۈن كاپىرنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلمەيدۇ. تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[وَلاَ تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلاَ تَقُمْ عَلَىَ قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُواْ وَهُمْ فَاسِقُونَ (84)]

(ئى مۇھەممەد!) سەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆلگەن ھېچبىر ئادەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمىگىن، (دەپنە قىلىش، زىيارەت ياكى دۇئا ئۈچۈن) ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىدىمۇ تۇرمىغىن، چۈنكى ئۇلار اللهنى ۋە اللهنىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلدى. ئۇلار پاسىق ھالىتى بىلەن ئۆلدى [سۈرە تەۋبە 84- ئايەت].

2. ئۆلگەن ئادەمنىڭ دەسلەپ تىرىك تۇغۇلۇپ ئاندىن ئۆلگەن بولۇشى كېرەك. ئۆزىنى ئۆلتۈرۋالغان ئادەمنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلمەيدۇ.

2563/1505 – جَابِرُ بْنُ سَمُرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ قَتَلَ نَفْسَهُ بِمَشَاقِصَ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ* مسلم (978)

2563/1505 ـ جابىر ئىبنى سەمۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا ئۆزىنى پىچاقلاپ ئۆلتۈرىۋالغان بىرىنىڭ مېيىتى كەلتۈرۈلگەندى، ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمىدى. (مۇسلىم: 978)

3. ئۆلگەن ئادەمنىڭ يۇيۇش ئارقىلىق پاكىزلانغان كېيەنگە ئىلىنغان بولۇشى. ئەگەر ئۆلگەن بىر ئادەم يۇيۇلمايلا كۆمۈلۈپ ئۈستىگە تۇپا تاشلىنىپ بولغان بولسا، ئۇنى چىقىرىپ يۇيۇپ ئولتۇرماستىنلا ئۇنىڭ قەبرىسىگە ناماز ئوقۇلىدۇ. ئەمما تېخى ئۇنىڭ ئۈستىگە توپا تاشلىنىپ بولۇنمىغان بولسا، ئۇ قەبرىدىن چىقىرىلىپ يۇيۇلىدۇ ۋە نامىزى چۈشۈرۈلىدۇ.

2556/1499 – وعنه: أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَتْ تَقُمُّ الْمَسْجِدَ – أَوْ شَابًّا – فَفَقَدَهَا رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَسَأَلَ عَنْهَا – أَوْ عَنْهُ – فَقَالُوا: مَاتَ قَالَ: ((أَفَلا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي))، فَكَأَنَّهُمْ صَغَّرُوا أَمْرَهَا – أَوْ أَمْرَهُ – فَقَالَ: ((دُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ)) فَدَلُّوهُ فَصَلَّى عَلَيه، ثُمَّ قَالَ: ((إِنَّ هَذِهِ الْقُبُورَ مَمْلُوءَةٌ ظُلْمَةً عَلَى أَهْلِهَا، وَإِنَّ الله يُنَوِّرُهَا لَهُمْ بِصَلاتِي عَلَيْهِمْ))* البخاري (458)، مسلم (956)

2556/1499 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر قارا ئايال ياكى بىر ياش بالا مەسجىدنى تازىلايتتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنى تاپالماي، باشقىلاردىن سورىغانىدى، ئۇنىڭ ۋاپات بولغانلىقى ئېيتىلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ماڭا خەۋەر قىلىپ قويساڭلار بولماسمىدى؟ دېدى. ئۇلار ئۇ (ئايال ياكى ئەر)نىڭ جىنازىسىغا سەل قارىغانىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مېنى ئۇنىڭ قەبرىسىگە باشلاپ بېرىڭلار! دېدى، ئۇلار باشلاپ باردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرگەندىن كېيىن: شەكسىزكى، بۇ قەبرىلەرنىڭ ئىگىلىرى قاپ ـ قاراڭغۇلۇقتا قاپتۇ، الله

تائالا مېنىڭ نامىزىم بىلەن ئۇلارنىڭ قەبرىسىنى نۇرلاندۇرۇپ بېرىدۇ، دېدى. (مۇسلىم: 956)

4. ئۆلۈكنىڭ كېپەنلىكىنىڭ پاكىز بولۇشى شەرتتۇر. ئەگەر كېپەن ئۆلۈكنى يۇيۇپ ئوراپ بولۇنغاندىن كېيىن ئۆلۈكتىن چىققان نەرسە بىلەن پاسكىنا بولۇپ قالغان بولسا، بۇ هالەتتە كېپەننى يۇيۇپ پاكىزلاش شەرت ئەمەستۇر.

5. ئۆلۈكنىڭ ئۇياتلىق يېرىنى يېپىش ۋە ئۇنىڭغا كېپەن كەيدۈرۈش. كېپەن كەيدۈرۈش پەرزدۇر.

6. ئۆلگەن كىشىنىڭ هەممە ئەزالىرى ياكى ئۇنىڭ كۆپ قىسمى نامازنى چۈشۈرمەكچى بولغانلارنىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلىشى لازىم. ئالدىدا يوق ئادەمگە ناماز ئوقۇش توغرا بولمايدۇ.

7. مېيىتنىڭ قىبلە تەرەپتە جامائەت ئالدىدا هازىر قىلىنىشى.

8. مېيىتنىڭ قاتناش قوراللىرى ياكى كىشىلەرنىڭ مۈرىسىدە بولماسلىقى، بەلكى يەرگە قويۇلىشى شەرتتۇر.

9. نىيەت قىلىش. يەنى نامازنى ئاللاھ تائالا ئۈچۈن ، دۇئانى ئۆلۈك ئۈچۈن ، دەپ نىيەت قىلىش لازىم.

جىنازا نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش شەكلى

مېيىتنىڭ جىنازىسى قىبلە تەرەپكە قويۇلغاندىن كېيىن، ئەگەر ۋاپات قىلغۇچى ئەركىشى بولسا، ئىمام ئۇنىڭ بېشى بىلەن تاغاق سۆڭىكىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرىدۇ، ئايال كىشى بولسا جىنازىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا تۇرىدۇ، جامائەت بولسا ئىمامنىڭ ئوڭ، سول ۋە ئارقا تەرىپىدە ئورۇن ئالغاندىن كېيىن ئىمام هەر تەكبىردە قولىنى كۆتۈرگەن هالدا تۆت قېتىم تەكبىر ئېيتىدۇ، جامائەتمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرگە تەكبىر ئېيتىدۇ.

بىرىنچى تەكبىردە، ئىمام ۋە جامائەت " سبحانك اللهم و بحمدك..." "نى ئاخىرىغىچە، سۈرە پاتىهەنى ۋە يەنە بىر سۈرىنى مەخپى ئوقۇيدۇ.

ئىككىنچى تەكبىر: بۇ تەكبىردە هەممە كىشى «اللهم صَلِّ عَلى» ۋە «اللهم بارك على» دۇرۇتلىرىنى ئوقۇيدۇ.

ئۈچىنچى تەكبىر: بۇ تەكبىردە تۆۋەندىكى دۇئا ئوقۇلىدۇ: { اَللَّهُمَّ اغْفِرِ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وشَاهِدِنَا وغَائِبِنَا، وصَغِيْرِنَا وَكَبِيْرِنَا، وذَكَرِنَا وأُنْثَانَا، اَللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى اْلإِسْلاَمِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوفَّهِ عَلَى اْلإِيْمَانِ } (ئى ئاللاھ! بىزنىڭ تىرىكلىرىمىزنى، ئۆلگەنلىرىمىزنى، بۇ يەردە بولغانلارنى ۋە بۇلالمىغانلارنى، كىچىكلىرىمىزنى ۋە چوڭلىرىمىزنى، ئەرلىرىمىزنى ۋە ئاياللىرىمىزنى كەچۈرگىن، ئى ئاللاھ! ئارىمىزدىن بىراۋغا هاياتلىق بەرمەكچى بولساڭ ئۇنى ئىسلامغا ئۇيغۇن ياشاتقىن، يەنە ئارىمىزدىن بىراۋنىڭ جېنىنى ئالماقچى بولساڭ، ئۇنى ئىمان بىلەن كەتكىلى نىسىپ قىلغىن).

تۆتىنجى تەكبىر: نامازغا هازىر بولغانلار بۇ تەكبىردە مۇنۇ دۇئا بىلەن دۇئا قىلىدۇ: «ئى ئاللاھ! بىزنى ئۇنىڭ ئەجرىدىن مەهرۇم قىلمىغىن، ئۇنىڭدىن (ئايرىلغاندىن) كېيىن بىزنى ئازدۇرمىغىن ۋە هەم بىزنىڭ هەمدە ئۇنىڭ (گۇناهلىرىنى) كەچۈرگىن».

ئاندىن كېيىن ئىمام جىنازە نامىزىنى« السلام عليكم ورحمة الله » دەپ ئىككى تەرەپكە سالام

بېرىش بىلەن توگىتىدۇ.

مېيت نامىزىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا

{ اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ. وَاعْفُ عَنْهُ. وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ. وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ. وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ. وَأَبْدِلْهُ دَاراً خَيْراً مِنْ دَارِهِ. وَأَهْلاً خَيْراً مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجَاً خَيْراً مِنْ زَوْجِهِ. وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ}.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئۇنىڭغا رەھىم قىلغىن، ئۇنىڭغا ئامانلىق ئاتا قىلغىن، ئۇنى كەچۈرگىن، ئۇنىڭ قاراگاھىنى ياخشى قىلغىن، قەبرىسىنى كەڭ قىلغىن، ئاق كىيىمنى كىرلەردىن پاكلىغىنىڭدەك، ئۇنى سۇ، قار ۋە مۇز بىلەن يۇيۇپ، خاتالىقلىرىدىن پاكلىغىن. ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئۆيىدىن ياخشىراق قارارگاھ، ئائىلىسىدىن ياخشىراق ئائىلە ۋە جۈرىسىدىن ياخشىراق جۈرە ئاتا قىلغىن. ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزگىن، ئۇنى قەبرە ۋە دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن». [مۇسلىم رىۋايىتى].

كىچىك بالا بىلەن غايىبتىكى كىشىلەرنىڭ نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى

ۋاپات قىلغۇچى كىچىك بالا بولسا، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا دۇئا قىلىش سۈننەتتۇر. جىنازە نامىزى ئوقۇغان كىشى ئۈچىنچى تەكبىردە دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن، (ئى ئاللاھ! ئۇنى ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن زاپاس ئەجىر، كۆپ ئەجىر ۋەسىلىسى ۋە شاپائەتچى قىلغىن، ئى ئاللاھ! ئۇنىڭ بىلەن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ياخشىلىقىنى ئېغىر قىلغىن، ئۇلارنىڭ ئەجرىنى چوڭ قىلغىن ۋە ئۇنى سالىھ مۆمىنلەرگە قوشقىن، ئۇنى ئۆز شەپقىتىڭ بىلەن دوزاخنىڭ ئازابىدىن ساقلىغىن).

ئانىنىڭ قورسىقىدىكى 4 ئايلىقتا يەتكەن بوۋاق چۈشۈپ كەتسە، ئىسىم قويۇلۇپ يۇيۇپ تارىلىپ ناماز ئوقۇلىدۇ. ئەمما تۆت ئايلىقتىن بۇرۇن چۈشۈپ كەتكەن بولسا ئۇ تېخى بىر پارچە گۆش بولغانلىقى ئۈچۈن يۇيۇلمايدۇ ھەم نامازمۇ ئوقۇلمايدۇ.

ئۆزى بولمىغان يەنى غايىپ كىشىلەرگە جىنازە نامىزى ئوقۇش جائىز بولۇپ، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام نەجاشى ئۆلۈپ كەتكەندە، يوق يېرىدە جىنازە نامىزى ئوقۇغان ۋە شۇندىن بۇيان بۇ سۈننەت بولغان. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا بولمىغان نەجاشىينىڭ نامىزىنى ئوقۇشى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغىلا خاس بىر ئىشتۇر، باشقا ئادەملەرنىڭ مىيتى ناماز ئوقۇلغان ئورۇندا بولۇشى كېرەك دەپ قارايدىغانلارمۇ بار.

بىركىشىنىڭ غايىپتا نامىزىنى ئوقۇش جائىز بولغىنىدەك، بىر جامائەتنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشمۇ جائىزدۇر. مەسىلەن، بىر يەدە بىر گۇرۇپ مۇسۇلمان شەھىد قىلىنغان بولسا، مۇسۇلمانلارنىڭ غايىپتىن ئۇنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشى لازىم.

مېيت نامىزىغا ۋە جىنازىنى چىقىرىشقا كېلىدىغانلارنىڭ سانى كۆپ بولۇشى ئۈچۈن ۋاپات بولۇپ كەتكەن ئادەمنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ھەممە تەرەپلەرگە خەۋەر قىلىش مۇستەھەپتۇر.

مېيتنى يۇيۇشتىن بۇرۇن قىلىدىغان ئىشلار

ھەربىر مۇسۇلمانغا ئۆلۈم كېلىدىغانلىقى ئۈچۈن ياخشى ئەمەللەرنى كۆپ قىلىش ۋە ئىسلام تەرىپىدىن چەكلەنگەن ئىشلاردىن نېرى بۇلۇشتەك ئىبادەتلەرنى ئالاھىدە كۆڭۈل قويۇپ قىلىش ئارقىلىق بەخىت ئىزدىشى لازىم: چۈنكى رەسۇلۇللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دىگەن :

9741/5970 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قال رجلٌ: يا نبي الله، من أكيسُ الناسِ وأحزمُ الناسِ؟ قال: «أكثرُهم ذكرًا للموتِ وأكثرهم استعدادًا للموت، أولئك الأكياسُ ذهبُوا بشرف الدنيا وكرامة الآخرة»*

9741/5970 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئون كىشىنىڭ ئونىنچىسى بولۇپ كەلگەنىدىم، مەندىن كېيىن ئەنسارىلاردىن بىرى كېلىپ، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى رەسۇلۇللاھ! ئىنسانلارنىڭ ئەڭ زېرەكى ۋە ئەڭ پۇختىسى كىم؟ دەپ سورىغانىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۆلۈمنى كۆپ ئەسلەيدىغان ۋە ئۇنىڭغا پۇختا تەييارلىق قىلىدىغان كىشىدۇر. ئەنە شۇنداق كىشىلەر دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە شان - شەرەپ قازىنىدىغانلاردۇر، دەپ جاۋاب بەردى. (ئەلسەغىر 1008)

قاچانكى بىر مۇسۇلمان ۋاپات بولسا ئۇنىڭ قېشىدىكى كىشىلەرنىڭ ئۇرۇنداشقا تېگىشلىك بىرنەچچە تۈرلۈك ئىشلىرى بار:

1ـ مېيىتنىڭ كۆزنى يۇمدۇرىشى لازىم، چۈنكى رەسۇلۇللاھ ئەبۇ سەلەمەنىڭ كۆزنى يۇمدۇرغان.

2518/1470 - ابنُ عباسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((خمروا وجوه موتاكم، ولا تشبهوا باليهود))* ((للكبير))

2518/1470 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۆلۈكلىرىڭلارنىڭ يۈزىنى يۆگەپ قويۇڭلار، يەھۇدىيلارغا ئوخشىشىپ قالماڭلار! (ئەلكەبىر)

مېيىتنىڭ كۆزىنى يۇمدۇرغان ۋاقىتتا ئېيتىلىدىغان دۇئا

اَللَّهُمَّ اغْفِر لِ ـ« مېيىتنىڭ ئىسمىنى ئاتايدۇ» ، وَارْفَعَ دَرَجَتَهُ فِي الْمَهْدِيِّيْنَ، واخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي ٱلْغَابِرِيْنَ، واغْفِرْ لَنَا وَلَهُ يَا رَبَّ ٱلعَالَمِيْنَ، وَافْسَحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ وَنَوِّرْ فِيْهِ }.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! (پالانىغا) مەغپىرەت قىلغىن، ئۇنىڭ ياخشىلار قاتارىدىكى دەرىجىسىنى يوقىرى قىلغىن، ئۇنىڭ ياخشى نامىنى كېيىنكىلەردە قالدۇرغىن. ئى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ! بىزگە ۋە ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى كەڭ ۋە يورۇق قىلغىن» [مۇسلىم رىۋايىتى].

2ـ مېيىتنىڭ قۇرسىقى كۆپۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن قۇرساقىنىڭ ئۈستىدە بىرنەرسە قويۇشى كېرەك.

3ـ مېيىتنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى يۆگەپ قويۇشى لازىم.

4ـ مېيىتنىڭ يۇيۇپ تاراش ئىشلىرىنى تېزلىتىشى ۋە جىنازا نامىزىنى تېزراق ئوقۇپ تېز دەپنە قىلىشى كېرەك.

5ـ رەسۇلۇللاھ ئۇھۇت كۈنىدە ۋاپات بولغانلارنى يوتكىمەستىن ۋاپات بولغان ئۇرۇندا دەپنە قىلىشقا بۇرىغانلىقى ئۈچۈن مېيىت قەيەردە ۋاپات بولسا شۇ يەردە دەپنە قىلىشلىرى كېرەك.

6ـ مىيىتقا خۇشبۇي نەرسىلەرنى چىچىپ قويۇش ياخشىدۇر.

2519/1471 - جابر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: ((إذا أجمرتمُ الميِّتَ فأجمروهُ ثلاثًا))* لأحمد، والبزار

2519/1471 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەگەر مېيىتقا خۇشبۇي نەرسە چاچساڭلار، ئۈچ قېتىم چېچىڭلار! (ئەھمەد: 14131 ؛ بەززار)

سەكەراتقا چۈشكەن ئادەم ئۈچۈن قىلىدىغان ئىشلار

ئۆلۈم جاننىڭ بەدەندىن ئايرىلىشى بولۇپ، ئۇ پانىي ئالەم بىلەن باقىي ئالەم ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆۋرۈك. بۇ دۇنيا ئاخىرەتنىڭ ئېكىنزارلىقىدۇر. بۇ دۇنيادىكى هاياتىدا ئىمان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ ۋە ھېساب بېرىشى ئاسان بولىدۇ. شۇنداقلا، جەننەتلەردە مەڭگۈ قالغۇچىلاردىن بولىدۇ. ئەمما هاياتىنى كۇپرى، زالالەت ۋە گۇناھ ـ مەسىيەتلەر بىلەن ئۆتكۈزگەنلەر ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولغۇچىلاردۇر.

بىراۋنىڭ سەكەراتقا چۈشكەنلىكى ئۇنىڭ پۇتلىرىنىڭ بوششىپ سوزۇلىشى، پۇتىنىڭ مۇزلىشى، دىمىقىنىڭ قىسىلىپ گەپ ـ سۆزىنىڭ تىترىشى ۋە ئىككى چېكىسىنىڭ قورۇلۇپ قېلىشىدىن بىلىنىدۇ.

سەكەراتقا چۈشكەن كىشى ئۈچۈن قىلىنىدىغان ئىشلار مۇنۇلار :

1) سەكەراتقا چۈشكەن كىشىنى ئوڭ يېنىغا ياتقۇزۇش ۋە قىبلىگە قارىتىش.

2) سەكەراتقا چۈشكەن كىشىنگە« لااله الاالله محمد رسول ا لله » (ئاللاھتىن باشقا ئىلاھىي مەبۇد يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەرھەق ئەلچىسىدۇر) دېگەن شاھادەت كەلىمىسىنى تەلقىن قىلىش (يەنى ئۆگىتىش، ئېيتقۇزۇش.)

مېيىتنى دەپنە قىلىشتىن ئاۋۋال ئالدىراپ قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار

1) مېيىتنى يۇيۇپ كېپەنلەش.

2) ئۇنىڭ قەرزلىرى بولسا تۆلەش.

3) ۋەسىيەتلىرى بولسا ئورۇنلاش.

مېيىتنى يۇيۇشتا بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەر

مېيىتنى يۇيۇش ئۇنى كېپەنلىككە ئېلىش ۋە ئۇنىڭغا جىنازا نامىزى ئۇقۇش ۋە ئۇنى دەپنە قىلىش قاتارلىق ئىشلار پەرىز (كۇفايە) دۇر. دېمەك يۇقارقى ئىشلارغا مۇسۇلمانلارنىڭ بىر قىسمى هازىر بولسا بەزى سەۋەپلەر بىلەن قاتنىشالمىغان مۇسۇلمانلاردىن گۇناھ ساقىت بۇلىدۇ.

1. مېيىتنى يۇيۇشقا ئادەملەر ئىچىدىن شۇ مېيىتنىڭ هايات ۋاقتىدا ۋەسىيەت قىلغان ئادىمى ئەڭ لايىقدۇر. ئۇنداق بولمىسا يېقىن تۇققانلىرىدىن بىرەرى يۇيۇشى كېرەك. يۇقارقى قائىدە ئەر ئايالغا ئۇمۇمدۇر.

2. ۋافات بولغۇچى ئايال بولسا ئۆز ئېرى يۇيۇپ تارىسا بولىدۇ. ئوخشاشلا ۋافات بولغۇچى ئەر بولسا ئايالى يۇسا هەم بۇلىدۇ. چۈنكى خەلىپە ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆزنى يۇيۇشنى

ئايالىغا ۋەسىيەت قىلغان.

3. ۋاپات بولغۇچى يەتتە ياشتىن تۆۋەن بولسا (ئوغۇل ياكى قىز بولسۇن) يۇغۇچى ئەر ياكى ئايال بولسۇن بولاۋېرىدۇ.

4. قاچان بىر ئەر ۋاپات بولۇپ ئۇ كىشى ۋاپات بولغان ئورۇندا ئاياللارلا بولۇپ ئەر بولمىسا ياكى ۋاپات بولغۇچى ئايال بولۇپ ئۇ يەردە ئايال بولمىسا ئۇ چاغدا ئۇ مېيىتنى يۇماستىن تەيەممۇم قىلدۇرۇلىدۇ. (قېشىدىكىلەردىن بىرى قولىنى تۇپراققا ئۇرۇپ مېيىتنىڭ يۈزىنى سىلايدۇ ئىككى ئالقىنىنى ھەم سىلايدۇ.)

5. مۇسۇلمان كىشىگە كافىرنىڭ مېيىتىنى يۇيۇش ۋە ئۇنىڭغا جىنازا نامىزى ئوقۇش ۋە ئۇنىڭ دەپنە ئىشلىرىغا قاتنىششى ھارامدۇر.

6. مېيىتنى سوغاق سۇ بىلەن يۇيۇش ياخشىدۇر.

7. ئەگەر مېيىت يۇغۇچى مېيىتنىڭ بەدىنىدىكى كىرنىڭ كۆپلۈكى سەۋەبىدىن ئىسسىق سۇغا مۇھتاج بولسا كىرنى پاكىزلاش ئۈچۈن سۇپۇن ئىشلەتسە بولىدۇ. لېكىن مېيىتنىڭ بەدىنىنى قاتتىق ئۇۋۇلىمايدۇ.

مېيىتنىڭ قانداق يۇيۇلىدىغانلىقى

1. مېيىتنى يۇيۇدىغان چاغدا ئۇنىڭ ئەۋرىتىنى يۆگەپ قالغان كىيىملىرىنى سالدۇرۇۋېتىش سۈننەت.

2. ئۇنىڭ بېشىنى ئۇلتۇرغىلى تەمشىلگەندەك كۆتۈرۈپ قورسىقىدىكى ئەزىيەتلەرنى چىقىرۋېتىش ئۈچۈن قورسىقى يەڭگىل سىقىلىدۇ.

3. مېيىت يۇغۇچى قولىغا يۇمشاق رەخت يۆگەپ ياكى فەلەي كىيىپ ۋاپات بولغۇچى يەتتە ياشتىن يۇقىرى بولسا ئۇنىڭ ئەۋرىتىگە قارىماستىن ئەۋرىتىنى يۇيىدۇ.

4. شۇنىڭدىن كېيىن بىسمىللاھ دەپ مېيىتقا نامازنىڭ تاھارىتىگە ئوخشاش تاھارەت ئالدۇرىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ ئېغىزىغا ۋە بۇرنىغا سۇ كىرگۈزۈلمەيدۇ بەلكى مېيىت يۇغۇچى ئۆزىنىڭ ئىككى بارمىقىنى يۇمشاق رەخت بىلەن ئوراپ مېيىتنىڭ ئىككى لىۋىنىڭ ئارىسىغا كىرگۈزۈپ چىشلىرىنى پاكىزلايدۇ ۋە بۇرنىغا كىرگۈزۈپ ئۇنىمۇ ھەم پاكىزلايدۇ.

5. سىدىردىن سۇغا بىرئازچىلاپ ئۇنىڭ ماغزىپى بىلەن مېيىتنىڭ بېشى ۋە ساقىلىنى يۇيۇش مۇستەھەبدۇر. (سىدىر تۆۋپلاردىن تېپىلىدۇ)

6. ئالدى تەرەپدىن ئوڭ يانىنى يۇيىدۇ ۋە ئارقا تەرەپدىنمۇ ئوڭ يېنىنى يۇيىدۇ سول تەرەپىنمۇ شۇ قائىدە بويىچە يۇيىدۇ. شۇ ئۇسۇل بويىچە ئۈچ قېتىم تەكرار يۇيۇلىدۇ. ھەرقېتىمدىن كېيىن مېيىت يۇغۇچى مەيىتنىڭ تاھارەت ئورۇنلىرىنى تەكشۈرۈپ بىرەرنەرسە چىققان بولسا ئۇنى پاكىزلايدۇ. ئۈچ قېتىمدىن زىيادە يۇيۇش مېيىت يۇغۇچىنىڭ ئىختىيارىدا ھاجەت تېپىلسا يەتتە قېتىمدىن ئارتۇق يۇسىمۇ بولىدۇ.

7. ئاخىرقى يۇيۇشتا كىشىلەر ئارىسىدا تونۇشلۇق بولغان ئۇنىڭ فۇرىقىدىن ھاشارەتلەر قاچىدىغان كافۇر دېگەن دورىنى ئىشلىتىش سۈننەتتۇر.

8. مېيىتنىڭ بۇرۇت تىرناقلىرى ئادەتتىكىدىن ئۇزۇن بولسا ئۇنى قىرقىش مۇستەھەبدۇر. ئەمما قولتۇق ۋە ئەۋرەتلىرىنىڭ تۈكلىرى ئېلىنمايدۇ.

9. مېيىت ئايال بولسا، ئۇنىڭ چېچى ئۈچ ئۆرۈم ئۆرۈلۈپ ئارقىسىغا قويۇۋېتىلىدۇ.

10. مېيىت كېپەنلىككە ئېلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن بىرەر نەرسە چىقسا (پېشاپ سۈيدۈككە ئوخشاش) ئۇنى قايتا يۇيۇلمايدۇ.

كفەنلىككە ئېلىش

مېيىتنى كېپەنلەش ۋاجىب بۇلىدۇ. مېيىتنى كېپەنلەشتە ئۇنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ كېپەنلىككە ئېلىنىدۇ. كېپەن- ئۆلگەن كىشنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا كىيگۈزىلىدىغان مەخسۇس ئۆلۈم كىيىمدۇر.

1. مېيىتنىڭ كېپەنلىككە يارىغۇدەك نەرسىسى بولمىسا باشقىلار تەييارلىسمۇ بۇلىدۇ، ئۇمۇ بولمىسا ئۆز كىيىمى بىلەن دەپنە قىلىنسمۇ بۇلىدۇ.

2. ئەرنى ئۈچ قات، ئاق رەڭلىك كېپەنلىك ئىچىدە كېپەنلەش مۇستەھەپدۇر. ئۇ كېپەنلىكلەرگە مۇۋاپىق خۇشبۇي ئىشلىتىلگەندىن كېيىن بىر كارۋات ئۈستىگە بىر-بىرلەپ يېيىلدۇرلىدۇ. دېمەك كارۋات ئۈستىدە ئايرىم ئايرىم ئۈچ قات رەخ يېيىلغان بۇلىدۇ.

3.ئەر مېيىتنىڭ كېپىنى « لىفافە » ۋە « قەمىس » ، « ئىزار » دىن ئىبارەت ئۈچ پارچىدىن تەركىپ تاپىدۇ. « ئىزار » مېيىتنىڭ چوققىسىدىن تارتىپ ئىككى پۇتىغا يەتكىچىلىك ئۇزۇنلۇقتىكى ئىشتان دېمەكتۇر. « قەمىس » مېيىتنىڭ بوينىدىن ئىككى پۇتىغا يەتكىچىلىك ئۇزۇنلۇقتىكى كۆڭلەك دېمەكتۇر. « لىفافە » مېيىتنىڭ بېشى بىلەن ئىككى پۇتىنى تولۇق يۆگەپ تۇرغىچىلىك مقداردا ئۇزۇن ۋە كەڭ يۆگەنچە دېمەكتۇر.

ئەر مېيىتنى كېپەنلەشتە ئالدى بىلەن « لىفافە » يېيىپ سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىزار سىلىنىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا « قەمىس » كىيگۈزۈلىدۇ ئاندىن ئاستىغا سېلىنغان « ئىزار » بىلەن يۆگىلىدۇ. يۆگەش مېيىتنىڭ سول يېنىدىن باشلىنىپ ئوڭ يېنىدا ئاخىرلىشىدۇ. ئاندىن «لىفافە » بىلەن ئۇنىڭ بېشىنىڭ چوققىسىدىن باشلاپ ئىككى پۇتىنىڭ ئۇچلىرىغىچە تولۇق يۆگىلىدۇ. « لىفافە » مېيىتنىڭ باش تەرىپى بىلەن ئاياق تەرىپىدىن ئېشىپ تۇرىدۇ. جەسەدنىڭ ئېچىلىپ قېلىشىدىن قورقۇلسا كېپەننىڭ ئۈستىدىن باغلاپ قويسا بولىدۇ. مېيىتنىڭ بېشىغا سەللە ئوراش مەكرۇھ سانىلىدۇ.

4. ئايال مېيىتنىڭ كېپىنى بەش پارچىدىن تەركىب بولىدۇ. ئۇلار« لىفافە »، «خىرقە»، «ياغلىق» ، « قەمىس » ، « ئىزار » دىن ئىبارەتتۇر.

ئايال مېيىتقا كىيدۈرۈلىدىغان« ئىزار » بىلەن « قەمىس » ۋە ئايال مېيىتنى يۆرگەيدىغان «لىفافە » نىڭ ئۆلچىمى ئەر مېيىتنىڭ ئىزار، قەمىس ۋە « لىفافە » سىگە ئوخشاش بولىدۇ. «ياغلىق » ئايال مېيىتنىڭ يۈزى بىلەن بېشىنى يۆگەپ تۇرالايدىغان ئۆلچەمدىكى كەڭرەك ياغلىقتۇر. « خىرقە » ئايال مېيىتنىڭ ئىككى ئەمچىكىنىڭ يۇقىرىسىدىن كىندىكىنىڭ ئاستىغىچە بولغان ئورگىنىغا كىيدۈرۈلىدىغان ئۇزۇن ۋە كەڭرەك خالتىدۇر.

ئايال مېيىتنى كېپەنلەشتە، ئاۋۋال « لىفافە » سېلىنىدۇ، ئاندىن ئۈستىگە « ئىزار » سىلىنىدۇ. ئاندىن ئايال ميىت بۇ ئىككىسىنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزىلىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا «قەمىس » كىيگۈزۈلىدۇ، ئاندىن بېشىغا« ياغلىق » تېڭىلىدۇ. ئاندىن« خىرقە » كۆڭلىكىنىڭ ئۈستىدىن كۆكسىگە كىيگۈزۈلىدۇ، چېچى ئىككى بوغۇم قىلىپ ئۆرەلگەن هالدا كۆكسگە(كۆڭلەك ئۈستىگە) قويۇلىدۇ، ئاندىن « ئىزار » بىلەن يۆگىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدىن

«لفافه » بىلەن يۆگىلىدۇ.

5. شۇنىڭدىن كېيىن ئەڭ ئۈستىدىكى كېپەنلىكنىڭ بىرتەرىپى بىلەن مېيىتنىڭ ئوڭ تەرىپى يۆگىلىدۇ. ئىككىنچى قەدەمدە سول تەرىپى يۆگىلىدۇ. ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى كېپەنلىكمۇ ئاۋۋالقىغا ئوخشاشلا يۆگىلىدۇ.

6. مېيىتنىڭ كېپەنلىكىنى بىرئاز پۇختىراق قىلىمىز. مەسىلەن ئاياغ تەرىپىدىن ئاشقان رەختنى باش تەرىپىگە قايتۇرۇپ چىگىلىدۇ.

7. مېيىت كەفەنلىككە ئېلىنغاندىن كېيىن ئۈمۈمەن يەتتە يەردىن چىگىلىدۇ. ئەگەر يەتتىدىن ئاز چىگىلسىمۇ بۇلىدۇ.

8. مېيىت ئورۇندا قۇيۇلغاندىن كىين چەككەن ئۇرۇنلار يىشۇتىلىدۇ.

9. ئەگەر پەرىز ياكى ئومۇر ھەج قىلىۋاتقان بىر ئىھرام باغلىغۇچى شۇ ھالدا ۋاپات بولسا ئۇنى باشتا ئېيتىلغان ئۇسۇل بۇيۇنچە يۇيۇپ تارىلىدۇ. لىكىن فۇراقلىق نەرسە ئىشلىتىلمەيدۇ.

10. ۋافات بولغۇچى ئەر بولسا ئۇنىڭ بېشى ھەم يۆگەلمەيدۇ. چۈنكى رەسۇلۇللاھ ئىھرام ھالىتىدە ۋافات بولغان بىركىشى توغىرسىدا، ئۇنىڭغا خۇشبۇي ئىشلەتمەڭلار ۋە ئۇنىڭ بېشىنىمۇ يۆگىمەڭلار چۈنكى ئۇ قىيامەت كۈنى تەلبى ئېيتقان ھالدا قوپىدۇ، دېگەن (مۇتتەفەقۇن ئەلەيھى).

11. مېيىتنى يۇيۇشتا سۇ بولماسلىق ياكى باشقا سەۋەپتىن يۇيۇش قىيىن بولسا تىيەممۇم قائىدىسى بۇيىنچە تىيەممۇم قىلىدۇرلىدۇ.

12.مېيتنى يۇغان كىشى مېيتنىڭ بەدىنىدە كۆرگەن ھەرقانداق نەرسىلەرنى مەخفى تۇتىشى لازىم.

جىنازىنى چىقىرىش

1. جىنازىنى ئەرلەرنىڭ چىقىرىشى ۋە ئۇلارنىڭ كۆتۈرۈشى سۈننەتتۇر.

2. ئايالالارنىڭ جىنازە بىلەن بىللە قەبىرگىچە بېرىشى ھارامغا يېقىن مەكرۇھتۇر.

3. جىنازىنى ئىچىدىكى ئۆلۈك سىلكىنىپ كەتمەيدىغان، ئۇنى كۆتىرىپ ماڭغان ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭغان كىشىلەرگە جاپا مۇشەققەت بولۇپ قالمايدىغان دەرىجىدە تىزراق ئېلىپ مېڭىش مۇستەھەپتۇر.

4. نامازدىن كىين تۆت ئادەم جىنازىنى دولىلىرىغا ئېلىپ تىز ئەمما سىلىق ھالدا قەبىرىستانلىققا ئېلىپ ماڭىدۇ. يول ئۈستىدە كىشىلەر جىنازىنىڭ قايسى تەرىپىدە ماڭسا ھېچ كېرەك يوق.

5. جىنازا قۇيۇلۇشتىن بۇرۇن ئولتۇرۇشتىن ساقلىنىش لازىم.

6. جىنازىغا ئەگىشىپ ماڭغاندا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىش مۇستەھەپتۇر.

ئۆلۈكنى يەرلىكىدە قويۇش

1. ئۆلۈك ئادەم ئۆز بۇيىنىڭ يېرىمىغا ياكى مەيدىسىگە قەدەر كېلىدىغان چوڭقۇرلۇقتا كولانغان قەبرىدە قويۇلىدۇ. قەبرىنى ئادەم بۇيى چوڭقۇرلۇقتا كولاش تېخىمۇ ياخشىدۇر.

2. قەبرى، ئۇنىڭ ئۇزۇنلىقى ئۆلۈكنىڭ ئۇزۇنلىقىدەك ۋە كەڭلىكى ئۆلۈكنىڭ ئۇزۇنلىقىنىڭ يېرىمىدەك كەڭلىكتە قىلىپ كولىنىدۇ.

3. ئۆلۈكنىڭ قويۇلىشى ئۈچۈن قەبرىنىڭ بىر تەرىپىدىن ئىچ گۆر يەنى لەھەت ئېچىش سۈننەتتۇر.

4. ئەگەر يەر بوش يەر بولۇپ ئىچ گۆر ئېچىش مومكىن بولمىسا، ئىچ گۆر چىقارماي قەبرى كولاپلا قويىسمۇ بولىدۇ.

5. يەر نەم ياكى يۇمشاق بوش يەر بولسا، ئۆلۈكنى ساندۇقنىڭ ئىچىدە قويىسمۇ بولىدۇ. ئەگەر يەر ئۇنداق يەر بولمايدىغان بولسا، ئۆلۈكنى ساندۇقنىڭ ئىچىدە قويۇش مەكرۇھتۇر.

6. يەر نەم ياكى يۇمشاق بوش يەر بولۇپ ئۆلۈكنى ساندۇقنىڭ ئىچىدە قويۇشقا توغرا كەلسە، ساندۇققا بىر قات تۇپا يېيىپتىپ ئاندىن ئۆلۈكنى ئۇنىڭ ئىچىگە سېلىش لازىم.

7. كىمە ۋە پاراخۇتتا ئۆلۈپ قالغان ئادەم يۇيۇلىدۇ، كېپەنگە ئېلىنىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ناماز ئوقۇلىدۇ.

8. ئەگەر قۇرۇقلۇق يىراق بولۇپ قۇرۇقلۇققا چىقىپ بولغىچە ئۇنىڭ جەسىدىنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىش ئېھتىمالى بولسا، ئۇ دېڭىزغا تاشلىۋېتىلىدۇ.

9. مېيىتنى قەبرىگە ئەكىرىشتە باش تەرىپى ئاۋال ئەكىرىلىدۇ.

10. لەھەتتە قويغاندا ئوڭ تەرىپىنى باسۇرۇپ قىبلىگە يۈزلەندۈرلۈپ ياتقۇزلىدۇ.

11. لەھەت ئېغىزىنى بىرنەرسە بىلەن دالدا قىلىنغاندىن كېيىن قائىدە بۇيىچە تۇپا تاشلاپ كۆمتۈرلىدۇ.

12. قەبرىنىڭ بېشىدا قەبرىنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى تونۇش ئۈچۈن تاش قويۇپ قويۇش خاتا ئەمەستۇر.

2613/1537 - الْمُطَّلِبُ بنُ أبي وداعة: لَمَّا مَاتَ عُثْمَان بْنُ مَظْعُونٍ وَدُفِنَ أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلاً أَنْ يَأْتِيَهُ بِحَجَرٍ، فَلَمْ يَسْتَطِعْ حَمْلَهُ فَقَامَ إِلَيْه وَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ ثُمَّ حَمَلَه ووَضَعَه عِنْدَ رَأْسِهِ، وَقَالَ: ((أعلمُ بِهِ قَبْرَ أَخِي وَأَدْفِنُ عنك مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِي))* أبو داود (3206)

2613/1537 - مۇتتەلىب مۇنداق دەيدۇ: ئوسمان ئىبنى مەزئۇن ۋاپات بولۇپ، مېيىتى دەپنە قىلىنغان ۋاقىتتا، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كىشىنى تاش ئېلىپ كېلىشكە بۇيرىدى، ئۇ كىشى تاشنى كۆتۈرەلمىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىككى بىلىكىنى تۈرۈپ، تاشنى كۆتۈرۈپ كەلدى ۋە ئوسمان ئىبنى مەزئۇننىڭ باش تەرىپىگە قويدى. ئاندىن مۇنداق دېدى: مەن مۇشۇ تاش ئارقىلىق قېرىندىشىمنىڭ قەبرىسىنى تاپىمەن ۋە ئائىلەمدىن كىم ۋاپات بولسا، ئۇنى بۇنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىمەن. كەسىر (راۋى) مۇتتەلىبنىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ھەدىسنى ماڭا يەتكۈزگەن كىشى: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ شۇ چاغدىكى ئاپئاق بىلىكى تېخىچە كۆز ئالدىمدا، دېگەن. (ئەبۇ داۋۇد: 3206)

13. ئۆلۈكنى يەرلىكىدە قويۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ بېشىدا تۇرۇپ ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلىشىنى تىلەپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىش لازىم. ئۇ ئەبەدىي قالىدىغان ئورنىغا يولغا سېلىنىۋاتقاندا قەبرىستانغا بارغۇچىلارنىڭ مەيىتنىڭ گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشى، ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا شەپقەت بىلەن مۇئامىلە قىلىشى، ئاللاھنىڭ ئۇنىڭدىن رازى بولۇشى ئۈچۈن

ۋە ئاز ۋاقىتتىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى، دىنى ۋە پەيغەمبىرى توغرىسىدا ئايرىم ـ ئايرىم سوئال سورايدىغان ئىككى پەرىشتىگە ياخشى جاۋاپ بېرەلىشى ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ دۇئا قىلىشى كېرەك.

2618/1540 – عُثْمَان – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا فَرَغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَقَفَ عَلَيْهِ، وقَالَ ((اسْتَغْفِرُوا لأَخِيكُمْ وَاسَئلُوا لَهُ التَّثْبِيتِ، فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ))* أبو داود (3221)

2618/1540 ـ ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مېيىتنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بېشىدا ئۆرە تۇرۇپ: قېرىنداشلىڭلارغا مەغفىرەت تەلەپ قىلىڭلار ! اللەتىن ئۇنىڭ مۇستەھكەم تۇرۇشىنى تەلەپ قىلىڭلار، چۈنكى ئۇ ھازىر سوراققا تارتىلىۋاتىدۇ دەيتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 3221)

مېيىتنى قەبرىگە ئېلىپ كىرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

{بِسْمِ اللهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ }.

تەرجىمىسى: « ئاللاھنىڭ نامى بىلەن رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ سۈننىتى بويىچە. . .». [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى].

مېيىتنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئا

{اَللَّهُمَّ اغْفِرْلَهُ اَللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ}. « ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن. ئى ئاللاھ! ئۇنى ئىمانىدا سابىت قىلغىن»[ئەبۇداۋۇد].

تەزىيە بىلدۈرۈش ھەققىدە

1. ئەرلەرنىڭ ۋە بىرەر يامانلىققا يول ئېچىش ئېھتىمالى بولمىغان ئاياللارنىڭ، مۇسىبەت كەلگەن ئائىلىگە كېلىپ تەزىيە بىرىشى مۇستەھەپتۇر.

2. مۇسىبەت كەلگەن ئادەملەرنىڭ قوشنىلىرىنىڭ ۋە ئۇرۇغ تۇغقانلىرىنىڭ مۇسىبەت كەلگەن ئائىلىدىكىلەر ئۈچۈن تاماق تەييارلىشى لازىم.

2635/1545 – عَبْدُ الله بْنُ جَعْفَرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –، لَمَّا جَاءَ نَعْيُ جَعْفَرٍ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((اصْنَعُوا لآل جَعْفَرٍ طَعَامًا فَإِنَّهُم قَدْ جَاءَهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ))* أبو داود (3132)، الترمذي (998)، ابن ماجة (1610)

2635/1545 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم دادام جەئفەرنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلاپ: جەئفەرنىڭ ئائىلىسىگە تاماق تەييارلاپ بېرىڭلار، ئۇلار مۇسىبەت بىلەن مەشغۇل دېدى. (تىرمىزى: 998)

3. مۇسىبەت كەلگەن كىشىلەرنىڭ تەزىيە ئۈچۈن كىلىدىغانلارنى كۈتۈپ ئۈچ كۈنگىچە ئولتۇرۇشى توغرا بولىدۇ. ئۈچ كۈندىن كېيىن يەنە تەزىيە ئۈچۈن كىلىدىغانلارنى كۈتۈپ ئولتۇرۇش مەكرۇھتۇر.

4. تەزىيە ئۈچۈن كىلىدىغانلارنى كۈتۈپ ئىشىكنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇشمۇ مەكرۇھتۇر.

چۈنكى، ئۇنداق قىلىش ئىسلام كىلىشتىن ئىلگىركى ئەرەبلەرنىڭ ئادەتلىرىدىن قالغان ئىشتۇر. ئىسلام دىنى ئىسلام كىلىشتىن ئىلگىركى ئەرەبلەرنىڭ يامان ئادەتلىرىدىن چەكلىگەن، بەزى يەرلەردە بولۇۋاتقان تەزيىە ئۈچۈن كىلىدىغانلارنى كۈتۈپ يوللاردا ئولتۇرۇش بولسا، ئەڭ يامان ئىشتۇر.

5. بەزى يەرلەردە ئەڭ كەڭ دائىردە تارقىلىپ كەتكەن بىدئەتنىڭ بىرى بولسا، مۇسىبەت كەلگەن ئائىلىنىڭ تەزيىە ئۈچۈن كەلگەنلەرگە تاماق تەييارلىشىدۇر. بۇ سۈننەتكە زىت بىر ئىشتۇر.

6. ئىسلام دىنى ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە ئۈن سىلىپ يىغلاشنى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەددىدىن ئارتۇق قايغۇرۇشنى قاتتىق ھارام قىلىپ چەكلىدى.

2477/1450 - أبو مالكٍ الأشعري - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: رفعه: ((أربع في أمَّتي من أمر الجاهليَّة لا يتركونهنَّ: الفخر في الأحساب، والطَّعن في الأنساب، والاستسقاء بالنجوم، والنِّياحة وقال: النائحة إذا لم تتب قبل موتها تقام يوم القيامة، وعليها سربالٌ من قطران، ودرعٌ من جربٍ))* مسلم (934)

2477/1450 - ئەبۇ مالىك ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان: ئۈممىتىمدە جاھىلىيەت دەۋرىدىن قالغان تۆت تۈرلۈك ئىش بار بولۇپ، ئۈممىتىم بۇ ئىشلارنى تاشلىيالمايدۇ. ئۇلار: ئۆز نەسەبىدىن پەخىرلىنىش، باشقىلارنىڭ نەسەبلىرىنى سۆكۈش، يۇلتۇزلاردىن يامغۇر تىلەش ۋە مېيىتقا ھازا ئېچىپ يىغلاش. ئەگەر ھازا ئېچىپ يىغلىغان ئايال ئۆلۈشتىن ئىلگىرى تەۋبە قىلمىسا، قىيامەت كۈنى ئۇ قارامايدىن كىيىم كىيگەن ۋە بەدەننى قىچىشقاق قىلىۋېتىدىغان يىپىنچا ئارتقان ھالدا ئورنىدىن تۇرىدۇ، دېدى. (مۇسلىم: 934)

7. نورمال يىغلاشقا ۋە قايغۇرۇشقا يول قويۇلدى.

2452/1432 - أنسُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: دخلنا مع رسولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ على أبي سيفٍ القينِ، وكان ظئرًا لإبراهيم فأخذ ابنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وقبلهُ، وشمَّهُ، ثمَّ دخلنا عليه بعد ذلك، وإبراهيم يجُود بنفسهِ، فجعلت عينا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تذرفان فقال ابنُ عوف، وأنت يا رسول الله، فقال: ((يا ابن عوف إنها رحمةٌ))، ثمَّ أتبعها بأخرى، فقال: ((إنَّ العينَ تدمعُ والقلبَ يخشعُ ولا نقولُ إلاَّ ما يرضِي ربُّنا وإنا بِفِرَاقِكَ يا إبراهيمُ محزونون))* البخاري (1303)، مسلم (2315)، أبو داود (3126)

2452/1432 - ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن تۆمۈرچى ئەبۇ سەيفنىڭ قېشىغا كىردۇق. ئۇ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئوغلى ئىبراھىمنىڭ سۈت ئاتىسى ئىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىبراھىمنى قۇچىقىغا ئېلىپ سۆيدى ۋە پۇرىدى. ئارىدىن مەلۇم مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئىبراھىمنىڭ قېشىغا يەنە كىرسەك، ئۇ جان تالىشىۋېتىپتۇ.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ كۆزىدىن ياش ئاققىلى تۇردى. ئابدۇرراھمان ئىبنى ئەۋف: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! سەن يىغلاۋاتامسەن (ھالبۇكى، سەن مېيىتنىڭ ئارقىسىدىن يىغلاشنى قاتتىق چەكلەيتتىڭغۇ)؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئى ئەۋفنىڭ ئوغلى! بۇ دېگەن مېھرىبانلىق، دېدى. ئابدۇرراھمان سۆزىنى تەكرارلىغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: كۆز يىغلايدۇ، قەلب قايغۇرىدۇ، شۇنداقتىمۇ بىز اللە رازى بولمايدىغان سۆزنى قىلمايمىز. ئى ئىبراھىم! بىز سەندىن ئايرىلغىنىمىزغا بەكمۇ قايغۇرىمىز، دېدى. (بۇخارى: 1303)

تەزىيەدە ئوقۇلىدىغان دۇئا

1-{ إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أَعْطَىٰ. وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُسَمًّى. فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ}

« ئاللاھنىڭ ئالغان ۋە بەرگەنلىرىنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە ئائىتتۇر. ھەر نەرسىنىڭ ئەجەلى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا بەلگىلەنگەندۇر. سەبىر قىلىڭ ۋە ئاللاھتىن ساۋاب ئۈمىت قىلىڭ». [بۇخارىي رىۋايىتى].

2-{عَظَّمَ اللّهُ اَجْرَكَ} «ئاللاھ (بۇ مۇسىبەت يۈزىسىدىن)ئەجرىڭىزنى زىيادە قىلسۇن!» [ئىمام نەۋەۋىينىڭ «ئەلئەزكار» ناملىق كىتابىدىن].

مۇسىبەتتە ئوقۇلىدىغان دۇئا

{إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ. اَللَّهُمَّ أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي وَ اخْلُف لِي خَيْراً مِنْهاَ}

تەرجىمىسى: « بىز ئاللاھنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز، چوقۇم ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز. ئى ئاللاھ! بۇ مۇسىبىتىمدە ماڭا ئەجىر بەرگىن ۋە ماڭا قولدىن بەرگىنىمدىن ياخشىراقىنى بەرگىن» [مۇسلىم رىۋايىتى].

شېھىتنىڭ ھۆكۈملىرى

شېھىت بولسا ئورۇنسىز ئۆلتۈرۈلگەن بالاغەتكە يەتكەن مۇسۇلمان كىشىدۇر. مەسىلەن. ئاللاھ تائالانىڭ يولىدا جىھاد قىلىپ جەڭ مەيدانىدا يارىلىنىپ يارلانغاندىن كېيىن بىر نەرسە يېمەستىن، ئىچمەستىن، داۋالانماستىن ۋە ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈش ۋە ئۇنى قوتقۇزۇش ئۈچۈن جەڭ مەيدانىدىن يۆتكەلمەستىن ئۆلۈپ كەتكەن كىشىگە ئوخشاش.

1. شېھىتنىڭ جەسىدى يۇيۇلمايدۇ چۈنكى، ئۇنىڭ ئۆلىشى ئۇنى پاكىزلىغۇچى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

2. شېھىتلەرگە جىنازە نامىزى ئوقۇلىدۇ. چۈنكى، ئۆلگەن كىشىگە ناماز ئوقۇش بولسا ئۇلارنى ھۆرمەتلەش ئۈچۈندۇر. شېھىتلەر ھۆرمەتلەشكە ئەڭ لايىق ئادەملەردۇر. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولۇپ كەتكەنلەرگە ئۇلارنى يەرلىكىدە قويۇپ بولغاندىن كېيىن ناماز ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدى.

3. شېھىت يەرلىكىگە شېھىت قىلىنغاندا ئۇستىدە بار كىيىم بىلەن قويۇلىدۇ. لېكىن، ئۇنىڭدىن ساۋۇت، ئۆتۈك ۋە قۇرال ياراقىقا ئوخشاش كېپەنلىك قىلىشقا بولمايدىغان نەرسىلەر سالدۇرۇۋېتىلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئۇستىدىكى كىيىم ئۆلگەن ئادەمگە ئىشلىتىش سۈننەت قىلىنغان كېپەنلىكنىڭ سانىغا يەتمىسە، ئۇنىڭغا كېپەنلىك قوشۇلۇپ شۇ سان تولۇقلىنىدۇ.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ھەققىدە

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش رۇخسەت قىلىنغان بىر ئىشتۇر. قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنى رۇخسەت قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن.

2656/1555 – بُرَيْدَةُ رفعه: ((قد كنت نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَزُورُوهَا فإنها تذكركم الآخرة))* مسلم (977)

2656/1555 ـ ئىبنى بۇرەيدە دادىسىدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن سىلەرنى قەبرىستانلىقنى زىيارەت قىلىشتىن توسقان ئىدىم، ئەمدى زىيارەت قىلساڭلار بولىدۇ، چۈنكى قەبرە ئىنسانغا ئۆلۈمنى ئەسلىتىدۇ. (ئەھمەد: 1240)

2657/1556 - أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي أَنْ أَسْتَغْفِرَ لأُمِّي فَلَمْ يَأْذَنْ لِي، وَاسْتَأْذَنْتُهُ أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأَذِنَ لِي، فزوروا القبور))* مسلم (976)

2657/1556 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مەن اللەتىن ئانامغا ئىستىغفار ئېيتىشنى سورىدىم، ماڭا رۇخسەت بەرمىدى. قەبرىسىنى زىيارەت قىلىشقا رۇخسەت سورىسام، ماڭا رۇخسەت بەردى دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە: قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىڭلار! دېدى. (مۇسلىم: 976)

1. قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەرلەر ۋە ئاياللار ئۈچۈن مۇستەھەپتۇر. لېكىن، ئەگەر ئاياللارنىڭ قەبرىلەرگە چىقىشى قايغۇ ھەسرەت ۋە يىغىنى قايتا يېڭىلايدىغان ئىش بولسا ياكى بىرەر پىتنە پاسادقا يول ئاچىدىغان ئىش بولسا، ئۇلارنىڭ زىيارەتكە چىقىشى چەكلىنىدۇ چۈنكى، پىتنە پاسادنىڭ ئالدىنى ئېلىش بىرەر پايدىنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ياخشىدۇر.

2. قەبرىنى زىيارەت قىلىشنىڭ مۇئەييەن بىر ۋاقتى يوقتۇر.

3. قەبرىنى زىيارەت قىلغان كىشىنىڭ ئۆرە تۇرۇپ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دارا قەۋمىم مۇئمىنىين، ۋە ئىننا ئىن شائاللاھۇ بىكۇم لاھىقۇن(ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئى مۇئمىنلەر دىيارى، بىزمۇ چوقۇم ئاللاھ خالىسا سىلەرگە قوشۇلىمىز.) دېيىش ۋە ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈلىشىنى تىلەپ دۇئا قىلىش قەبرىنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئەدەبلىرىنىڭ بىرىدۇر.

2660/1557 ـ مۇھەممەد ئىبنى قەيس ئىبنى مەخرەمەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ بىر كۈنى كۆپچىلىككە: مەن سىلەرگە ئۆزۈم ۋە ئانام ھەققىدە سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ ـ دېگەن ئىدى، بىز (كۆپچىلىك) ئۇنى ئۆز ئانىسى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپتۇق. بىراق ئۇ مۇنداق دېدى: بىر كۈنى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: مەن ئۆزۈم ۋە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەققىدە سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ دېدى. بىز: سۆزلەپ بەرگىن! دېدۇق. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: بىر كېچىسى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ نۆۋىتى مەندە ئىدى. ئۇ، ئايىقىنى سېلىپ، ئاياغ تەرىپىگە قويدى. ئاندىن يەكتىكىنى سېلىپ، بىر تەرىپىنى ئاستىغا سېلىپ ياتتى. ئۇزۇن ئۆتمەيلا، مېنى ئۇخلاپ قالدى دەپ ئويلاپ يەكتىكىنى ئېلىپ، ئايىقىنى كىيدى ۋە ئۇن تىنسىز ئۆيدىن چىقىپ، ئىشىكنى يېپىپ قويدى. مەن لىچەكمنى بېشىمغا ئارتىپ، كىيىمىمگە يۆگىنىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئىزىغا ئەگىشىپ

ماڭدىم. ئۇ، بەقىئ قەبرىستانلىقىغا بېرىپ، ئۇزۇنغىچە ئۆرە تۇردى. ئاندىن قولىنى ئۈچ قېتىم كۆتەرگەندىن كېيىن ماڭدى، مەنمۇ ئارقىسىدىن ماڭدىم. ئۇ تېز ماڭسا، مەنمۇ تېز ماڭدىم. يۈگۈرسە، يۈگۈردۈم. ئۆيىنىڭ قېشىغا كەلگەندە، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئۆيگە كىرىپ، بۇرۇنقىدەك يېتىۋالدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كىرىپ: ئى ئائىشە! نېمە بولدى، دۈڭگە ياماشقاندەك ھاسراپ كېتىپسەنغۇ؟ دېدى. مەن: ھېچنېمە بولمىدى، دېدىم. دەپ بەرگىن، بولمىسا ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى اللە دەپ بېرىدۇ، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! ئاتا - ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! دېگىنىمچە ھەممىنى سۆزلەپ بەردىم. بايام ئالدىمدا كۆرۈنگەن قارا كۆلەڭگە سەنمىدىڭ؟ دېدى. ھەئە، ئى رەسۇلۇللاھ! دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەيدەمدىن بىرنى ئىتتىرىۋەتتى، مەيدەم ئاغرىپ كەتتى. ئاندىن: سەن اللە ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنى زۇلۇم قىلامدىكىن دەپ گۇمان قىلدىڭمۇ؟ (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى تاشلاپ باشقا خوتۇنلىرىنىڭ يېنىغا چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدىڭمۇ؟) دېدى. ئىنسان ھەر قانچە مەخپىي ئىش قىلسىمۇ، اللە ئۇنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، دېدىم. توغرا ئېيتتىڭ، بايام جىبرىئىل كېلىپ، ساڭا تۇيدۇرماستىن، مېنى چاقىردى. مەنمۇ ساڭا تۇيدۇرماستىن جاۋاب بەردىم. سەن يېتىپ بولغان ئىدىڭ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆيگە كىرمىدى. مەن سېنى ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، ئويغاتمىدىم. ئەمما يالغۇز قېلىپ، قورقۇپ قېلىشىڭدىنمۇ ئەنسىرىدىم. جىبرىئىل پەرۋەردىگارىمنىڭ مېنى بەقىئ قەبرىستانلىقىغا بېرىپ، ئۇلارغا مەغفىرەت تەلەپ قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنى ئېيتتى، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن نېمە دەيمەن؟ دەپ سورىدىم. ئەسسالام ئەي قەبرە ئەھلى بولغان مۇئمىنلەر ۋە مۇسۇلمانلار ! بىزدىن ئىلگىرى كەتكەنلەرگە ۋە كېيىن قالغانلارغا اللە رەھمەت قىلسۇن. اللە خالىسا، بىزمۇ پات ئارىدا سىلەرگە قوشۇلىمىز دېسەڭ بولىدۇ، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئى قەبرىدىكى مۇئمىنلەر! سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان ئۆلۈم كەلدى، ئەمما قىيامەت كۈنى تېخى كەلمىدى. اللە خالىسا، بىزمۇ پات ئارىدا سىلەرگە قوشۇلىمىز. ئى اللە! بەقىئۇلغەرقەد ئەھلىنى مەغفىرەت قىلغىن! دېيىلگەن. (مۇسلىم: 974)

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

{السَّلاَمُ عَلَىٰ أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِيْنَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِيْنَ. وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ، بِكُمْ لَلاَحِقُون اَسْاَلُ اللهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ }

تەرجىمىسى: « ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بۇ جايدا ياتقان مۆمىن مۇسۇلمانلارغا بولسۇن. بىزدىن بۇرۇن ۋاپات بولغانلار ۋە ھايات قالغانلارنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ رەھىم قىلغاي. بىزمۇ خۇدا خالىغان ۋاقىتتا ئەلبەتتە سىلەرگە قوشۇلىمىز. ئاللاھ تائالادىن بىزگە ۋە سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمەن» [مۇسلىم رىۋايىتى].

سەككىزىنچى باپ. نەپلە نامازلار

نەپلە نامازنىڭ يولغا قويۇلىشى

نەپلە نامازلار بەندىلەرگە رەھمەت (ۋەسىلىسى) ۋە ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى ئالىي دەرىجىلەرگە

يېتىشى ئۈچۈن بىر تۈرتكە بولۇشى، پەرز نامازلاردا كەمچىلىكلەر بولۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ ئورنىغا ھېسابلىنىشى ئۈچۈن، يەنە نامازدا باشقا ئىبادەتلەردە تېپىلمايدىغان دەرىجىدە ئۈستۈن پەزىلەت بولغانلىقى ئۈچۈن يولغا قويۇلغان.

2299/1346 - حريثُ بنُ قبيصة قدمتُ المدينة فقلت: اللهمَّ يسِّر لي جليسًا صالحًا فجلستُ إلى أبي هُريرة فقلتُ: إنِّي سألتُ الله أن يرزقني جليسًا صالحًا فحدِّثني بحديث سمعته من رسولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لعلَّ الله أن ينفعني به فقال: سمعتُ رسولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: ((إنَّ أوَّل ما يحاسب به العبد يوم القيامة من عمله الصلاة فإن صلحت فقد أفلح وأنجح وإن فسدت فقد خاب وخسر فإن انتقص من فريضته شيءٌ قال الرَّبُّ تعالى: انظروا هل لعبدي من تطوُّع فيكمَّل بها ما انتقص من الفريضة ثمَّ يكونُ سائرُ عمله على ذلك))* الترمذي (413)، النسائي

2299/1346 - ھۇرەيس ئىبنى قەبىسە مۇنداق دەيدۇ: مەن مەدىنىگە كېلىپ: ئى الله! مېنى ياخشى سورۇنغا مۇيەسسەر قىلغىن ! دەپ دۇئا قىلدىم ۋە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سورۇنىغا مۇيەسسەر بولدۇم. مەن ئۇنىڭغا: مەن الله تائالادىن مېنى ياخشى سورۇنغا مۇيەسسەر قىلىشىنى تىلەپ دۇئا قىلغان ئىدىم. الله مېنى سېنىڭ سورۇنىڭغا مۇيەسسەر قىلدى. شۇڭا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن ئاڭلىغان ھەدىستىن بىرنى دەپ بەرگىن. الله تائالا بۇ ھەدىسنىڭ سەۋەبى بىلەن مېنى ياخشى ئىشقا نېسىپ قىلسا ئەجەپ ئەمەس، دېدىم. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدى: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: قىيامەت كۈنى بەندىنىڭ ئەمەللىرىدىن بىرىنچى بولۇپ سورىلىدىغىنى نامازدۇر. ئەگەر ئۇ ئادەمنىڭ نامىزى كامىل بولغان بولسا قۇتۇلىدۇ ۋە نىجات تاپىدۇ. ئۇنداق بولمىسا، پۇشايمان قىلىدۇ ۋە زىيان تارتىدۇ. ئەگەر پەرزدىن بىر نەرسە كېمىيىپ قالسا، الله تائالا: بەندەمنىڭ نەپلە ئىبادىتىگە قاراپ بېقىڭلار! دەيدۇ. ئۇ بەندىنىڭ نەپلە ئىبادىتى بولسا، ئۇنىڭ بىلەن پەرزدىن كېمىيىپ قالغان يەرلىرى تولۇقلىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بەندىنىڭ قالغان ئەمەللىرىنىڭ سۈرۈشتۈرمىسىمۇ مۇشۇ رەۋىش بويىچە داۋاملىشىدۇ. (تىرمىزى: 413)

2297/1344 - أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: ((قال الله تعالى: من عادى لي وليًّا فقد آذنته بالحرب، وما تقرَّب إليَّ عبدي بشيء أحبَّ إلي من أداء ما افترضتُ عليه، ولا يزال عبدي يتقرَّبُ إليَّ بالنوافل حتى أحبَّهُ، فإذا أحببته كنتُ سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يُبصر به، ويدهُ (الذي) يبطش بها ورجله (الذي) يمشي بها، وإن سألني أعطيته، وإن استعاذني أعذته، وما تردَّدت عن شيءٍ أنا فاعله ترددي عن نفس المؤمن يكرهُ الموت وأنا أكره مساءتهُ))* البخاري (6502)

2297/1344 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله تائالا مۇنداق دېدى: كىمكى مېنىڭ

دوستۇمنى دۈشمەن تۇتسا، مەن ئۇنىڭغا ئۇرۇش ئېلان قىلىمەن. بەندەم ماڭا پەرزلەرنى قىلىشتىنمۇ ياخشىراق بىر ئىشنى قىلىش بىلەن يېقىنلىشالمايدۇ. بەندەم ماڭا نەپلە ئىبادەت بىلەنمۇ مەن ئۇنى دوست تۇتقانغا قەدەر داۋاملىق يېقىنلىشىدۇ. قاچانكى مەن ئۇنى دوست تۇتسام، مەن ئۇنىڭ ئاڭلايدىغان قۇلىقى، كۆرىدىغان كۆزى، تۇتىدىغان قولى، ماڭىدىغان پۇتى بولىمەن. مەندىن نېمىنى سورىسا، شۇنى بېرىمەن. ماڭا سېغىنسا، ئۇز پاناھىمدا ساقلايمەن. مەن مۇئمىنىنىڭ جېنىنى ئېلىشتىن باشقا ھېچبىر ئىشتا تەرەددۇت قىلمايمەن. مۇئمىن بەندەم ئۆلۈمنى ياخشى كۆرمەيدۇ، مەن بولسام، ئۇنىڭ خاپىلىقلىرىنى ياخشى كۆرمەيمەن. (بۇخارى: 6502)

پەرزگە ۋە ۋىتىرغا ئوخشاش ۋاجىپ نامازلاردىن باشقا نامازلار نەپلە ناماز، دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ نەپلە نامازلار ئىككى قىسمغا بۆلىنىدۇ.

بىرىنچى قىسمى، سابىت سۈننەتلەر. بۇ، پەرز نامازلار بىلەن بىللە ئوقۇلىدىغان سۈننەت نامازلاردۇر. بۇ، تەكىتلەنگەن سۈننەت دەپمۇ ئاتىلىدۇ. يەنى ئادەتتىكى باشقا نەپلە نامازلارغا قارىغاندا كۈچلۈكرەك تەلەپ قىلىنغان نامازلاردۇر. بۇ سۈننەتلەر ئۇلارنى داۋاملىق تۇردە ئۆزرىسىز ئوقۇمىغان ئادەمنىڭ گۇناھكار بولۇشىدا ۋە ئۇ ئادەمنى پاسىقلىققا ھۆكۈم قىلىشتا ۋاجىپ ئەمەلنى قىلمىغاندەك گۇناھكار ھېساپلاشقا بولىدۇ. بۇلار بەش ۋاخ نامازدا ئوقۇلىدىغان 12 رىكەت سۈننەت بولۇپ بۇ توغرىدا يۇقىردا بايان قىلىندى.

ئىككىنچى قىسمى، سابىت ئەمەس سۈننەتلەر، يەنى نەپلە نامازلاردۇر.

بۇ نامازلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئوقۇغان ياكى باشقىلارنىڭ ئوقۇشىغا يول قويغان، تەكىتلىك سۈننەت دەرىجىسىگە يەتمىگەن نامازلار بولۇپ، تەكىتسىز سۈننەت قاتارىدىن سانىلىدۇ. بۇلار: تاھارەت نامىزى، تەھەججۇد نامىزى، چاشكا نامىزى، مەسجىد ھەققى نامىزى، ھاجەت نامىزى، ئىستىخار نامىزى، سۇ تىلەش نامىزى، كۈن تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان ناماز، تەسبىھات نامىزى قاتالىقلار بولۇپ بۇلارنىڭ دەرىجىلىرى ئوخشاشتۇر.

كېچىدە ئوقۇغان نەپلە ناماز كۈندۈزدە ئوقۇغان نەپلە نامازدىن ياخشىدۇر. چۈنكى كېچىدە ئوقۇغان نەپلە ناماز ئادەمگە بەك ئېغىر كېلىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ.

[تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (16)]

ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن ـ كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ (يەنى ئۇلار كېچىسى ئىبادەت قىلىپ ئاز ئۇخلايدۇ)، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدۇ [سۈرە سەجدە-16].

ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ كۆزقارىشى بويىچە مەيلى كېچىدە بولسۇن مەيلى كۈندۈزدە بولسۇن نەپلە نامازنى تۆت رەكەتتىن ـ تۆت رەكەتتىن ئوقۇش ياخشىدۇر.

مەسجىد سالىمى نامىزى

مەسجىد سالىمى يەنى تەھىييەتۇل مەسجىد نامىزى، بىر ئادەم مەسجىدكە كىرگەن ۋە مەسجىدكە كىرگەن ئۇ ۋاقىت ناماز ئوقۇش مەكرۇھ قىلىنمىغان ۋاقىت بولسا، ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئىككى رەكەت ياكى تۆت رەكەت ناماز ئوقۇشى مۇستەھەبتۇر.

2220/1294 – أبو قَتَادَة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ

فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِس))* البخاري (444)، مسلم (714) الترمذي

2220/1294 ـ ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەسجىدكە كىرگىنىڭلاردا، ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇڭلار!. (تىرمىزى: 316)

مەسجىدكە كۈندە بىر نەچچە قېتىم كىرىپ چىقىدىغان ئادەم، مەسجىد سالىمى نامىزىنى ھەر كۈن ئۈچۈن بىر قېتىم ئوقۇسا كۇپايە قىلىدۇ.

تاھارەت نامىزى

تاھارەت نامىزى ئۇ تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن تاكى تاھارەتنىڭ سۈيى قۇرۇپ بولغىچە بولغان ئارىلىقتا ئوقۇلىدىغان ئىككى رەكەت نامازدۇر.

941/499 ـ ابْنِ خَالِدٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: ((مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ لَا يَسْهُو فِيهِمَا، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ))* رواه أبو داود (905)

941/499 ـ زەيد ئىبنى خالىد ئەل جۇھەنى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى تاھارەتنى كامىل ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسا، نامازدا زېھنىنى نامازدىن باشقا ئىشقا بەرمىسە، ئۇ كىشىنىڭ بۇرۇن قىلغان كىچىك گۇناھلىرى ئەپۇ قىلىنىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد905)

510/275 - عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: كَانَتْ عَلَيْنَا رِعَايَةُ الْإِبِلِ فَجَاءَتْ نَوْبَتِي أرعاها، فَرَوَّحْتُهَا بِعَشِيٍّ فَأَدْرَكْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا يُحَدِّثُ النَّاسَ، وأَدْرَكْتُ مِنْ قَوْلِهِ: ((مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهُ ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ يقْبِلُ عَلَيْهِمَا بِقَلْبِهِ وَوَجْهِهِ إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ)). فَقُلْتُ: مَا أَجْوَدَ هَذِا. فَإِذَا قَائِلٌ بَيْنَ يَدَيَّ يَقُولُ: الَّتِي قَبْلَهَا أَجْوَدُ. فَنَظَرْتُ فَإِذَا عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- بن الخطاب قَالَ: إِنِّي رَأَيْتُكَ جِئْتَ آنِفًا. فقَالَ: ((مَا مِنْكُمْ (مِنْ) أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُبْلِغُ الْوَضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا الله وحده لا شريك له وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُه وَرَسُولُهُ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ))* رواه مسلم (234)

510/275 ـ ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز تۆگىلىرىمىزنى نۆۋەت بىلەن باقاتتۇق، بىر كۈنى بېقىش نۆۋىتى ماڭا كەلگەندى. مەن كەچقۇرۇن تۆگىلەرنى يايلاقتا ئاپىرىۋېتىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كەلسەم، ئۇ ئۆرە تۇرغان پېتى كىشىلەرگە ھەدىس سۆزلەپ بېرىۋېتىپتۇ، مەن ئۇنىڭ سۆزىدىن تۆۋەندىكى گەپنى ئاڭلىدىم: تاھارەتنى كامىل ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن بېرىلگەن ھالەتتە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدىغان مۇسۇلمان بولىدىكەن، جەننەت ئۇنىڭغا ۋاجىپ بولىدۇ. مەن: بۇ نېمىدېگەن ساخاۋەتلىك سۆز ! دېۋىدىم. ئالدىمدا تۇرغان بىرەيلەن: بۇنىڭ ئالدىدىكىسى بۇنىڭدىنمۇ ساخاۋەتلىك ئىدى، دېدى. شاپپىدە قارىسام، ئۆمەر ئىكەن. ئۇ مۇنداق دېدى: مەن سېنىڭ باياتىن كەلگەنلىكىڭنى كۆرگەن ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەن كېلىشتىن بۇرۇن بىزگە مۇنداق دېدى: كىمكى تاھارەتنى

كامىل ئىلىپ بولغاندىن كېيىن: ”بىر اللەتىن باشقا ئىبادەت قىلىشقا لايىق مەبۇد يوق، مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم اللە تائالانىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن “ دەيدىكەن، ئۇنىڭغا جەننەتنىڭ سەككىز دەرۋازىسىنىڭ ھەممىسى داغدام ئېچىپ بېرىلىدۇ، ئۇ قايسىنى خالىسا، جەننەتكە شۇنىڭدىن كىرىدۇ. (مۇسلىم: 234)

تاھارەت نامىزى توغرىسىدا ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن يەنە مۇنداق بىر مەشھۇر ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان:

8857/5406 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: قَالَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِبِلاَلٍ عِنْدَ صَلاَةِ الْغَدَاةِ: «حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ فِي الْإِسْلَامِ مَنْفَعَةً، فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشْفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ» قَالَ بِلَالٌ: مَا عَمِلْتُ عَمَلًا فِي الْإِسْلَامِ أَرْجَى عِنْدِي مَنْفَعَةً مِنْ أَنِّي لَا أَتَطَهَّرُ طُهُورًا تَامًّا فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أو نَهَارٍ إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطُّهُورِ مَا كَتَبَ اللهُ لِي أَنْ أُصَلِّيَ* البخاري (1149)، مسلم (2458)

8857/5406 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلالدىن: ئى بىلال ! بۈگۈن كېچە جەننەتتە ئاياغ تىۋىشىڭنى ئاڭلىدىم. سەن اللە تائالادىن ئەڭ كۆپ ساۋاب ئۈمىد قىلىنىدىغان قايسى ئەمەلنى قىلغانىدىڭ؟ دەپ سورىغانىدى، بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق جاۋاب بەردى: مەيلى كېچە ياكى كۈندۈز بولسۇن، تاھارەت ئالسىلا، شۇ تاھارەت بىلەن مەيلى ئاز ياكى كۆپ بولسۇن، ناماز ئوقۇماي قالمىدىم. اللە تائالادىن ئەڭ كۆپ ساۋاب ئۈمىد قىلىدىغان ئەمىلىم ئەنە شۇدۇر. (مۇسلىم: 2458)

چاشگاھ نامىزى

چاشگاھ، قۇياش تولۇق چىقىپ بولغاندىن باشلاپ پېشىن ۋاقتىغا 45 مىنۇت قالغىچىلىك بولغان ۋاقىتلاردىن ئىبارەتتۇر. چاشگاھ نامىزى ئەجرى ـ ساۋابى كۆپ بولغان مۇستەھەب بىر نامازدۇر. لېكىن بۇ ناماز ۋاجىب بولمىغىنىدەك، پەرزمۇ ئەمەس، ئۇنى ئوقۇغانلارغا بېرىلىدىغان ئەجرى ۋە ساۋابقا قىزىققۇچىلار ئۇنى ئوقۇيدۇ. بىراق ئۇنى ئوقۇمىغانلار بولسا ئوقۇمىغانلىقلىرى ئۈچۈن ئەيىپلەنمەيدۇ.

چاشكا نامىزى، ئەڭ ئاز بولغاندا ئىككى رەكەت ئوقۇلىدۇ. ئەڭ تۆۋەن مۇكەممەللىك دەرىجىسى تۆت رەكەتتۇر.

2198/1288 – ولمسلم: وسَأَلْتهَا معاذةُ كَمْ كَانَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى؟ قَالَتْ: أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ، وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللهُ* مسلم (719)

2198/1288 ـ مۇئازە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چاشگاھ نامىزىنى قانچە رەكئەت ئوقۇيتتى؟ دەپ سورىدى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: (ئاساسەن) تۆت رەكئەت ئوقۇيتتى، خالىسا، ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ئوقۇيتتى، دېدى. (مۇسلىم: 719)

2201/1290 – أَبو هُرَيْرَة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَوْصَانِي خَلِيلِي بِصِيَامِ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ

شَهْرٍ، ورَكْعَتَيِ الضُّحَى، وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَرْقُدَ* البخاري (1178)، مسلم (721)

2201/1290 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مېنىڭ سىرداش دوستۇم پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ماڭا ئۈچ ئىشنى ۋەسىيەت قىلدى: ھەر ئايدا ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش، ھەر كۈنى ئىككى رەكئەت چاشگاھ نامىزى ئوقۇش ۋە ئۇخلاشتىن بۇرۇن ۋىتىر نامىزى ئوقۇش. ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسائىلارمۇ ئەبۇ دەردا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ ئوخشىشىنى رىۋايەت قىلغان. (مۇسلىم: 721)

2204/1292 - أَبو ذَرّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: ((يصْبحُ عَلَى كُلِّ سُلامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ، فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلِّ تَحْمِيدَة صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقةٌ وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ، وَيُجْزِيءُ مِنْ ذَلِكَ رَكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى))* مسلم (720)، أبو داود (1285، 1286)

2204/1292 ـ ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەر ئىنسان (ئۆز بەدىنىنىڭ) ھەر بىر ئۈگىسىگە ھەر سەھەر بىردىن سەدىقە بېرىشى ۋاجىپ بولىدۇ. تەسبىھ (سۇبھانئاللاھ دېيىش)، تەھمىد (ئەلھەمدۇلىللا دېيىش)، تەھلىل (لائىلاھە ئىللاللاھ دېيىش) ۋە تەكبىر (ئاللاھۇئەكبەر دېيىش)نىڭ ھەر بىرى بىردىن سەدىقىدۇر. ياخشى ئىشقا بۇيرۇش بىر سەدىقە، يامان ئىشتىن توسۇشمۇ بىر سەدىقىدۇر. ئىككى رەكئەت چاشگاھ نامىزى ئوقۇش يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسىگە كۇپايە قىلىدۇ. (مۇسلىم: 720)

2207/1293 - عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: ((إِنَّ الله تعالى يَقُولُ يَا ابْنَ آدَمَ اكْفِنِي أَوَّلَ النَّهَارِ بأَرْبَعِ رَكَعَاتٍ أَكْفِكَ بِهِنَّ آخِرَ يَوْمِكَ))* للموصلي، أحمد

2207/1293 ـ ئۇقبە ئىبنى ئامىر جۇھەنىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله مۇنداق دەيدۇ: ئى ئادەم بالىسى! ماڭا كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلىدە تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇشقا كاپالەتلىك قىلساڭ، مەن شۇ تۆت رەكئەت نامازنىڭ سەۋەبىدىن سېنى كۈنۈڭنىڭ ئاخىرىغىچە قوغداشقا كاپالەتلىك قىلىمەن. ئىمام ئەھمەد ئەبۇ دەردا بىلەن ئەبۇ مۇررە تائىفىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالاردىن يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ ئوخشىشىنى رىۋايەت قىلغان. (ئەھمەد: 16939 ؛ مەۋسىلى، تىرمىزى: 475)

940/498 ـ أَنَسٍ- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- رفعه: ((مَنْ صَلَّى الفجر فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ قَعَدَ يَذْكُرُ الله حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ كَانَتْ لَهُ كَأَجْرِ حَجَّةٍ وَعمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ- ةٍ تَامَّةٍ تَامَّةٍ تَامَّةٍ))* رواه الترمذي (586)

940/498 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇپ، ئاندىن كېيىن كۈن چىققۇچە الله تائالاغا زىكرى ئېيتىپ، كۈن چىققاندىن كېيىن ئىككى

رەكئەت زۇھا (چاشگاھ ۋاقتى) نامىزى ئوقۇسا، ئۇ كىشىگە ھەج ۋە ئۆمرە قىلغاننىڭ ساۋابى تولۇق بېرىلىدۇ. رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ ساۋابى تولۇق بېرىلىدۇ دېگەن كەلىمىنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان. (تىرمىزى: 586)

چاشگاھ نامىزىنىڭ ۋاقتى كۈننىڭ بىر قىلىچ بويى ئۆرلىشى بىلەن باشلىنىپ، كۈن تامامەن تىكلەنگەندە تۈگەيدۇ. شۇنداقتىمۇ كۈن رەسمىي چىقىپ ئىسسىق بولغىلى تۇرغاندا ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. بۇ ناماز ئەڭ ئاز بولغاندا ئىككى رەكئەت ئوقۇلىدۇ. بىراق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ كۆپ بولغاندا سەككىز رەكئەت ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ.

بىز مۇسۇلمانىنىڭ، مانا مۇشۇنداق تاڭ سەھەردە، چاشكاھ ۋاقتىدا، پېشىن ۋاقتىدا، نامازدىگەر ۋاقتىدا، كەچلىكتە ۋە خۇپتەن ۋاقتىدا، كېچىسىدە ۋە ئەتتىگەندە داۋاملىق ئاللاھ بىلەن بولغانلىقىنى كۆرىمىز. كىم ئاللاھ بىلەن بىللە بولسا، ئاللاھمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولىدۇ. ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان كىشى بولسا كۈچ قۇۋۋەتكە ئىگە بولىدۇ، ھىدايەت تاپىدۇ، ئاللاھنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى ۋە ھىمايىسىگە، كۆڭۈل خاتىرجەملىكىگە، بەخت ـ سائادەتكە، تۇرمۇش باياشاتلىقىغا ئېرىشىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ماھىيىتىنىڭ تەمىنى تېتىپ باققان، لەززەت ئېلىشنى بىلگەن ۋە جانابى ئاللاھ ۋەدە قىلغان بويىچە ياخشى تۇرمۇش كەچۈرگەن كىشىلەردىن باشقا كىشىلەر بىلەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ توغرىدا مۇنداق دەيدۇ:

[مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ (97)]

«ئەر ـ ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە (دۇنيادا قانائەتچانلىق، ھالال رىزىق ۋە ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىپ) ئوبدان ياشىتىمىز، ئۇلارغا، ئەلۋەتتە، قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز». (نەھل سۈرىسى 97 ـ ئايەت).

تەھەججۇد نامىزى

شەك ـ شۈبھە يوقكى، مۇسۇلماننىڭ ئىشلىگەن ئەمەللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىسى تەقۋا كىيىمى ۋە مۆمىننىڭ مىئراجى بولغان نامازدۇر. جانابى ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇغۇچىلارنى مۇنداق سۈپەتلەيدۇ:

[كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ (17) وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ (18)]

«ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى، ئۇلار سەھەرلەردە (پەرۋەردىگارىدىن) مەغپىرەت تىلەيتتى» (زارىيات سۈرىسى 17 ـ 18 ـ ئايەتلەر).

[وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا (64)]

«ئۇلار كېچىلەرنى پەرۋەردىگارىغا سەجدە قىلىش ۋە قىيامدا تۇرۇش بىلەن (يەنى ناماز ئوقۇش بىلەن) ئۆتكۈزىدۇ» (فۇرقان سۈرىسى 64 ـ ئايەت).

جانابى ئاللاھ ئۆزىنىڭ ئەلچىسى ۋە ئىشەنچلىك دوستى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ (ئەلەيھىسسالام) غا شۇنداق ئەمر قىلدى

[وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَى أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا (79)]

«ساڭا نەپلە (ئىبادەت) بولۇشى ئۈچۈن، كېچىنىڭ بىر قىسمىدا (ناماز ئوقۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا) ئويغانغىن، (ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ سېنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا (يەنى بۈيۈك شاپائەت ماقامىغا) تۇرغۇزۇشى ھەقىقەتتۇر» (ئىسرا سۈرىسى 79 ـ ئايەت).

تەھەججۇد نامىزى پەرز بولۇش سۈپىتى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خاس بىر ئىش بولسىمۇ، (باشقا) مۆمىنلەرگە نىسبەتەن پەرز ئەمەس، نەپلىدۇر. ئۇنى ئوقۇغان كىشى ئەجرىنى ئالىدۇ، ئوقۇمىغان كىشى بولسا گۇناھكار بولمايدۇ. شۇنداقتىمۇ مۇسۇلمانلار كۆپچىلىكىدىن ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش تەلەپ قىلىنغانلىقى ئۈچۈن بۇ نامازنىڭ ھۆكمى دائىرىسىگە كىرىدۇ. كېچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئوقۇلىدىغان بۇ نامازنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا نۇرغۇن ماختاش سۆزلىرى ئېيتىلغانلىقتىن مۇسۇلمانلار كېچە نامىزى ئۈچۈن تۇرۇش ۋە سۆيۈملۈك پەرۋەردىگارى بىلەن مەخپى مۇڭدىشىشتا مۇسابىقىلەشتى.

2237/1302 – ابْنُ عمر و بْنُ الْعَاص – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ قَامَ بِعَشْرِ آيَاتٍ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الغَافِلِينَ، وَمَنْ قَامَ بِمِائَةِ (آيةٍ) كُتِبَ مِنَ القَانِتِينَ، وَمَنْ قَامَ بِأَلْفِ آيةٍ كُتِبَ مِنَ المُقَنْطِرِينَ))* أبو داود (1398)

2237/1302 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بىر ئادەم كېچىدە قوپۇپ ئون ئايەت بىلەن تەھەججۇد نامىزى ئوقۇسا، ئۇ غاپىللار قاتارىغا يېزىلمايدۇ. يۈز ئايەت بىلەن تەھەججۇد نامىزى ئوقۇسا، الله تائالانىڭ ئەمرىگە چىن دىلىدىن ئىتائەت قىلغۇچىلار قاتارىدىن يېزىلىدۇ، مىڭ ئايەت بىلەن ئوقۇسا، كۆپلەپ ئەجرگە ئېرىشكۈچىلەر قاتارىدىن يېزىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1398)

2238/1303 – عَبْدُ الله بْنُ حُبْشِيّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ: أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: ((طُولُ القِيَامِ))* أبو داود (1325)

2238/1303 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ھۇبشىي خەسئەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: قايسى ئەمەل ئەڭ ئەۋزەل؟ دەپ سورالغاندى: كېچىدە قوپۇپ، قىيامدا ئۇزۇن تۇرۇپ ئوقۇغان ناماز، دەپ جاۋاب بەردى. (ئەبۇ داۋۇد: 1325)

2241/1305 – أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((رَحِمَ الله رَجُلاً قَامَ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّى وأَيْقَظَ امْرَأَتَهُ، فإنْ أَبَتْ نَضَحَ فِي وَجْهِهَا الماِءَ، رَحِمَ الله امْرَأَةً قَامَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّتْ وأَيْقَظَتْ زَوْجَها، فَإِنْ أَبَى نَضَحَتْ فِي وَجْهِهِ الماءَ))* أبو داود (1308)، النسائي

2241/1305 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كېچىسى قوپۇپ تەھەججۇد نامىزى ئوقۇغان، ئاندىن ئايالىنى نامازغا ئويغاتقان، ئەگەر قوپقىلى ئۇنىمىسا، يۈزىگە سۇ چېچىپ ئويغاتقان كىشىگە الله رەھمەت قىلسۇن. الله تائالا يەنە كېچىسى قوپۇپ ناماز ئوقۇغان، ئاندىن ئېرىنى نامازغا ئويغاتقان، ئەگەر قوپقىلى ئۇنىمىسا، يۈزىگە سۇ چېچىپ ئويغاتقان ئايالغا رەھمەت

قىلسۇن. (نەسائى: 1610)

2242/1306 - أبو سَعِيدٍ وَأَبو هُرَيْرَة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُم - رفعاه: ((إِذَا أَيْقَظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلِّيَا رَكْعَتَيْنِ جَمِيعًا كُتِبَا فِي الذَّاكِرِين والذَّاكِرَاتِ))* أبو داود (1309)

2242/1306 ـ ئەبۇ سەئىد ۋە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالاردىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەر كىشى كېچىسى ئايالىنى ئويغىتىپ، ئىككىسى ئىككى رەكئەتتىن ناماز ئوقۇسا، ئۇلار زىكىر قىلىپ تۇرغۇچى ئەر ۋە زىكىر قىلىپ تۇرغۇچى ئاياللارنىڭ قاتارىدا يېزىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1309)

2246/1310 - عائشة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - رفعته: ((من امرئ تكونُ لهُ صلاةٌ بليل فيغلبهُ عليها نومٌ إلا كَتَبَ الله لهُ أجر صلاتهِ وكان نومهُ عليه له صدقة))* أبو داود (1313)، النسائي، مالك

2246/1310 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كېچىسى ناماز ئوقۇشقا ئادەتلەنگەن بىر ئادەم، بىرەر كېچە ئويغىنالماي ئۇخلاپ قالغان بولسا، الله تائالا ئۇ ئادەمگە ناماز ئوقۇغانىنىڭ ئەجرىنى بېرىدۇ، ئۇيقۇسى ئۇ ئادەمگە سەدىقە بولىدۇ. (نەسائى: 1784)

تەھەججۇد نامىزىنىڭ ئېزى ئىككى رەكئەت، كۆپى سەككىز رەكئەت بولۇپ، ھەر ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇلىدۇ. ئەمما ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. تەھەججۇد نامىزىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ۋاقتى، كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرىنىڭ ئاخىرقىسىدۇر. بۇ ۋاقىت دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولىشى ۋە گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ئۈچۈن ئەڭ مۇناسىپ ۋاقىتلاردۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەھەججۇد نامىزىدا ئوقۇيدىغان دۇئالىرى

9327/5707 ـ ابن عباس - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - : كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا قام من الليل يتهجد قال : **{اللَّهُمَّ ربنا لَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، لَكَ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ ، وَمُحَمَّدٌ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ ولا إله غيرك }**. البخاري (1120)، مسلم (769)، أبو داود (771)، الترمذي (3418)، مالك (1 / 188).

9327/5707 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ

ئەلەيھى ۋەسەللەم كېچىسى تەھەججۇد نامىزى ئۈچۈن تۇرغاندا مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى اللە! بارلىق ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن بولساڭ ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇ ئىككىسىدىكى بارلىق مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلغۇچى زاتتۇرسەن. ئى اللە! بارلىق ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن بولساڭ ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇ ئىككىسىدىكى بارلىق مەخلۇقاتلارنىڭ ئىگىسىدۇرسەن. ئى اللە! بارلىق ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن بولساڭ ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇ ئىككىسىدىكى بارلىق مەخلۇقاتلارنىڭ نۇرىدۇرسەن. ئى اللە! بارلىق ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن بولساڭ ئاسمان ۋە زېمىننىڭ پادىشاھىدۇرسەن. ئى اللە! بارلىق ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، سەن ھەقتۇرسەن، سېنىڭ ۋەدىلىرىڭ ھەقتۇر، سەن بىلەن ئۇچرىشىش ھەقتۇر، سېنىڭ سۆزلىرىڭ ھەقتۇر، جەننەت ھەقتۇر، دوزاخ ھەقتۇر، بارلىق پەيغەمبەرلەر ھەقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەقتۇر ۋە قىيامەت ھەقتۇر. ئى اللە! ساڭا بويسۇندۇم، ساڭا ئىشەندىم، ساڭا تەۋەككۇل قىلدىم. بىر ساڭىلا قايتتىم. ھەقنى ئىنكار قىلغانلار بىلەن سەن ماڭا بەرگەن دەلىل پاكىتقا تايىنىپ تۇرۇپ مۇجادىلە قىلدىم. ئارىمىزدا سېنى ھۆكۈمران قىلدىم. ئىلگىرى كېيىن ۋە يوشۇرۇن ئاشكارا ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغايسەن. سەن خالىغان كىشىنى تائىتىڭگە مۇۋەپپەق قىلىسەن، خالىغان كىشىنى تائىتىڭدىن مەھرۇم قىلىسەن، سەندىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. (بۇخارى: 1120)

9328/5708 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا قام من الليل، افتتح صلاته: « اللهم ربَّ جبريل وميكائيل وإسرافيل { قُلِ اللهمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ } ﴿الزمر: 46﴾، اهدني لما اختلف فيه من الحق بإذنك إنك تهدي من تشاء إلى صراط مستقيم»* مسلم(770)، أبو داود (767)، الترمذي (3420)، النسائي(3/ 212- 213)، أحمد (6 / 156).

9328/5708 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى تەھەججۇد ئوقۇغاندا، نامىزىنى مۇنۇ دۇئا بىلەن باشلايتتى: ئى اللە! ئى جىبرىئىل، مىكائىل ۋە ئىسرافىلنىڭ پەرۋەردىگارى اللە! ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچى، يوشۇرۇننى ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچى اللە! سەن بەندىلىرىڭنىڭ ئارىسىدا ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەر ئۈستىدە ھۆكۈم چىقىرىسەن. ئى اللە! ئۆز ئىرادەڭ بويىچە مېنى ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ھەقىقەتكە ھىدايەت قىلغىن. سەن خالىغان كىشىنى توغرا يولغا يېتەكلەيسەن. (مۇسلىم: 770)

9329/5709 ـ شريق الهوزني: أنه سأل عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – بم كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يفتتح إذا أهبَّ من الليل ؟ فقالت: لقد سألتني عن شيء ما سألني عنه أحد قبلك، كان إذا أهبَّ من الليل كبر الله عشرًا وحمد الله عشرًا وقال: «سبحان الله وبحمده عشرًا»، وقال: « سبحان الملك القدوس عشرًا»، واستغفر عشرًا وهلل الله عشرًا » ثم قال: « إني أعوذ بك من ضيق الدنيا وضيق يوم القيامة» ثم يفتتح الصلاة*

9329/5709 ـ شەرىق ھەۋزەنى مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىغا

كىرىپ ئۇنىڭدىن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى تەھەججۇدقا تۇرغاندا، نامازنى قانداق باشلايتتى؟ دەپ سورىغانىدىم، ئۇ مۇنداق دېدى: سەن مەندىن بۇندىن بۇرۇن ھېچكىم سوراپ باقمىغان بىر سوئالنى سورىدىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى نامازغا تۇرغاندا، "الله ئەكبەر" نى ئون قېتىم، "ئەلھەمدۇلىللاھ" نى ئون قېتىم "سۇبھانەللاھ ۋە بىھەمدىھى" نى ئون قېتىم، "سۇبھابەلمەلىكىلقۇددۇس " نى ئون قېتىم، "ئەستەغفىرۇللاھ " نى ئون قېتىم، "لائىلاھە ئىللاللاھ" نى ئون قېتىم دەيتتى، ئاندىن ئون قېتىم: ئى الله! مەن ساڭا سېغىنىپ، دۇنيانىڭ جاپا - مۇشەققىتىدىن ۋە قىيامەت كۈنىدىكى جاپا - مۇشەققەتتىن پاناھ تىلەيمەن دەيتتى، ئاندىن نامازنى باشلايتتى. (ئەبۇ داۋۇت: 1617)

9330/5710 - وله وللنسائي عن عاصم بن حميد: أنه سأل عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – بأيّ شيء كان صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يفتتح قيام الليل ؟ قالت: سألتني عن شيء ما سألني عنه أحد قبلك، كان إذا قام كبَّر عشرًا، وحمد الله عشرًا، وسبح عشرًا، وهلل عشرًا، واستغفر عشرًا وقال: « اللهم اغفر لي واهدني وارزقني وعافني »، وكان يتعوذ من ضيق المقام يوم القيامة*

9330/5710 - ئاسىم ئىبنى ھۇمەيد مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەھەججۇد نامىزىنى قانداق باشلايتتى؟ دەپ سورىغانىدىم، ئۇ ماڭا مۇنداق دېدى: سەن مەندىن بۇندىن بۇرۇن ھېچكىم سوراپ باقمىغان بىر سوئالنى سورىدىڭ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىسى نامازغا تۇرغاندا "الله ئەكبەر" نى ئون قېتىم، "ئەلھەمدۇلىللاھ" نى ئون قېتىم، "سۇبھانەللاھ" نى ئون قېتىم، "لائىلاھە ئىللاللاھ" نى ئون قېتىم، "ئەستەغفىرۇللاھ" نى ئون قېتىم دەيتتى، ئاندىن: ئى الله! مېنىڭ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، مېنى توغرا يولغا باشلىغىن، ماڭا رىزىق ئاتا قىلغىن، تېنىمنى ساغلام قىلغىن. ئى الله! مەن ساڭا سېغىنىپ، مەھشەرگاھتىكى جاپا - مۇشەققەتتىن پاناھ تىلەيمەن دەيتتى. (نەسائى: 1617)

9331/5711 - أبو سعيد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا قام من الليل كبَّر ثم يقول: «سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك وتعالى جدُّك ولا إله غيرك» ثم يقول: « الله أكبر كبيرا » ثم يقول: «أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه ونفخه ونفثه»* أبو داود (775)، النسائي (132/2)، الترمذي (242) النسائي (132/2)، ابن ماجه(804)

9331/5711 - ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كېچىسى تەھەججۇدقا تۇرغاندا، تەكبىر ئېيتىپ نامازنى باشلىغاندىن كېيىن (قىرائەتتىن بۇرۇن):

سُبْحانك اللّهُمّ وبحمْدك وتبارك اسْمُك وتعالى جدُّك ولا إله غيْرك*

(ئى الله! سەن پاكتۇرسەن، جىمى ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، ئىسمىڭ مۇبارەكتۇر، ئەزىمەتىڭ ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر) دەيتتى. ئاندىن:

اللّهُ أَكْبَرُكَبِيرًا دەيتتى. ئاندىن: «أَعُوْذ باللّه السّميع الْعليم منْ الشّيْطان الرّجيم منْ همْزه ونفْخه ونْفثه»*

(ھەممىنى ئاڭلاپ ۋە بىلىپ تۇرغۇچى ئاللاھقا سىغىنىپ، قوغلاندى شەيتاننىڭ پۈۋلىشى، سۈپلىشى ۋە چېپىلىپ قويۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن) دەيتتى. (تىرمىزى: 242)

سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە ئوقۇيدىغان ناماز

كىشى سەپەردىن ئۆز يۇرتىغا تىنىچ ئامان قايتىپ كەلگەندە ئاللاھقا ھەمدى ئېيتىش ، تىنىچ ئامانلىقىغا شۈكۈر قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن مەسجىدكە كىرىپ ئىككى ركەت ناماز ئوقۇپ ئاندىن باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈشى ياخشىدۇر.

2235/1301 – ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – وَكَعْب بْن مَالِك: كان النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قفل مِنْ سَفَرٍ بَدَأ بالمسْجِدِ فَرَكَعَ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انصرف إلى بيته* أبو داود (2773)، البخاري (3088)

2235/1301 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى كەئب ئۆزىنىڭ كەئب ئىبنى مالىكتىن مۇنداق ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەردىن قايتىپ كەلسە، ئالدى بىلەن مەسجىدكە كىرىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى، ئاندىن جامائەتنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇراتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 2773)

تەۋبە نامىزى

تەۋبە نامىزى ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تەلەب قىلىپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولۇپ، بۇ نامازنىڭ بۇيرۇلغانلىقىدا پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. تەۋبە نامىزى ئۇمۇمەن، گۇناھ سادىر قىلغاندىن ياكى بۇ نامازنى ئوقۇشنى كۆڭلىگە پۈككەندىن كېيىنلا ئوقۇلىدۇ. تەۋبىدىن كېيىن، تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى لازىم. تەۋبە نامىزىنى ئوقۇپ گۇناھى ئۈچۈن ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلىشى، ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشىغا ۋاستە بولىدۇ.

ئىستىخارە نامىزى

مۇسۇلمان ھەر ئىشتا ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھتىن ياردەم ۋە كۈچ تىلەيدۇ. بېشىغا بىر ئىش كەلسە ئۆزىنىڭ ئىچ پۇشۇق ۋە غەم ـ ئەندىشىلىرىدىن راھەتلەندۈرىدىغان ناماز ئوقۇشقا ئالدىرايدۇ. يەنە ئۇ مۇھىم بىر ئىش قىلماقچى بولغاندا ناماز ئوقۇپ، قىلماقچى بولغان ئۇ ئىشنى قىلسا بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىشنى ئاللاھتىن تىلەيدۇ. ئەگەر جانابى ئاللاھ ئۇنى بىر ئىشنى قىلىشتا توغرا يولنى كۆرسەتسە ئۇ ئىشقا ئاتلىنىدۇ ۋە ئاللاھ ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانكەن ئاقىۋىتىنىڭ نېمە بولىشىغا قارىماستىن ئالدىغا ئىلگىرلەيدۇ. ئەگەر پەرۋەردىگارى ئۇنىڭغا قىلماقچى بولغان ئىشنى تەرك قىلىشنى ئىلھام قىلسا ئۇنىڭغا ھېچ قاراپ قالماستىن تاشلىۋېتىپ، باشقا ئىشلارنى قىلىشقا ئىنتىلىدۇ.

دېمەك، ئىستىخارە نامىزى جانابى ئاللاھنىڭ بىر نېمىتى بولۇپ، بەندىلىرى ئۇ ناماز ئارقىلىق پەرەردىگارىغا قىلماقچى بولغان ئىشنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىق ياكى يامانلىق

ئىلىپ كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا بىر ئىلھام بېرىشنى سوراپ يۈزلىنىدۇ ۋە جانابى ئاللاھتىن ئۆزى ئۈچۈن پايدىلىق بولغان ئىشلارنى ئىلھام قىلىشنى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىق بولغان ئىشلارنى كۆرسىتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

بۇ ناماز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىدىن بىرى بولۇپ، رەسۇلۇللاھ ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە ئىستىخارە نامىزىنى خۇددى ئۇلارغا قۇرئاننىڭ بىر سۈرىسىنى ئۆگەتكەندەك ئۆگەتكەن. شۇڭا ئى مۇسۇلمان قېرىندىشىم! بىر ئىشنى قىلماقچى بولغىنىڭىزدا ناماز ئوقۇپ ئاللاھتىن ئۇ ئىشنىڭ سىز ئۈچۈن ياخشىلىق ياكى يامانلىق ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بىرىشنى سوراڭ ۋە ئۇ ئىشنى قىلىش ياكى قىلماسلىقتىن ئىبارەت پەرۋەردىگارىڭىز كۆرسەتكەن بويىچە ئىش قىلىڭ.

ئىستىخارە نامىزىنى ئوقۇماقچى بولغان كىشى ئالدى بىلەن غۇسلى تاھارەت ئېلىپ، پەرزدىن تاشقىرى ئىككى رەكئەتتىن ئالتە رەكەتكىچە ناماز ئوقۇپ سالام بىلەن نامازنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئىستىخارە دۇئاسىنى ئوقۇيدۇ ۋە تاھارەت بىلەن بېشىنى شىمال تەرەپكە، پۇتىنى جەنۇپ تەرەپكە قىلىپ، قىبلىگە قاراپ ياتىدۇ. قىلماقچى بولغان ئىشنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغاندىن كېيىن كۆڭلىنىڭ مايىللىقىغا دىققەت قىلىدۇ. كۆرگەن چۈشلىرى ۋە كۆڭلىگە چۈشكەن ئىلھامغا ئاساسەن ئەگەر كۆڭلى ئۇ ئىشنى قىلىشقا مايىل بولسا قىلىشقا ئاتلىنىدۇ، ئەگەر قىلماسلىققا مايىل بولسا ئۇ ئىشنى تاشلاپ، ئۇنىڭدىن ياخشىراق بولغان باشقا بىر ئىشنى قىلىشقا ئاتلىنىدۇ. چۈنكى بىر مۇسۇلمان بىر ئىشنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن قىلمىغان بولسا، جانابى ئاللاھ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئىشنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭدىن ياخشىراق بىر ئىشنى توغرىلاپ بېرىدۇ. بۇ نامازنى ئۈچ قېتىمدىن ئون بىر قېتىمغىچە جۈمە كېچىلىرى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. بۇ توغرىدا ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نۇرغۇنلىغان ھەدىسلىرى بىزگە ئىستىخارەنى ئۆگىتىدۇ.

2224/1297 – جَابِرُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا الاستخارة فِي الأُمُورِ كُلِّهَا كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ: ((إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ مِنْ غَيرِ الْفَرِيضَةِ، ثُمَّ لِيَقُلِ[اللهمَّ إِنِّ أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلاَّمُ الغُيُوبِ، اللهمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْر خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعاشِي وَعَأقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فيه، اللهم وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ   فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْدُرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رْضِّنِي به]. قَالَ: ((وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ))* البخاري (1166)

2224/1297 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەممە ئىشتا ئىستىخارە سېلىشنى خۇددى قۇرئاندىن سۈرە ئۆگەتكەندەك ئۆگىتىپ، مۇنداق تەلىم بېرەتتى: كىمكى بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولسا، ئىككى رەكئەت نەپلە ناماز ئوقۇسۇن، ئاندىن: ئى الله! ماڭا (بۇ ئىشتا) قانداق قىلسام ياخشى

بولىدىغانلىقىنى سېنىڭ ئىلمىڭ بىلەن تىلەيمەن، قۇدرىتىڭ بىلەن كۈچ - قۇۋۋەت بېرىشىڭنى تىلەيمەن، سېنىڭ بۈيۈك پەزلىڭدىن سورايمەن. چۈنكى سەن ھەممىگە قادىرسەن، مەن قادىر ئەمەس. سەن ھەممىگە ئالىمسەن، مەن ئالىم ئەمەس ۋە سەن ھەممە غەيبلەرنى بىلىپ تۇرغۇچىسەن. ئى الله! ئەگەر (قىلماقچى بولغان) بۇ ئىش مەن ئۈچۈن دىنىمدا، دۇنيالىقىمدا ۋە كەلگۈسىمدە ياخشى بولسا، ئۇ ئىشنى ماڭا تەقدىر قىلغىن ۋە ئاسانلاشتۇرغىن، ئاندىن ئۇ ئىشتا ماڭا بەرىكەت ئاتا قىلغىن. ئەگەر بۇ ئىش ماڭا دىنىمدا، دۇنيالىقىمدا ۋە كەلگۈسىمدە خەيرلىك بولمىسا، ئۇ ئىشنى مەندىن، مېنى ئۇ ئىشتىن قايتۇرۇپ، ياخشىلىق نەدە بولسا، شۇنى ماڭا تەقدىر قىلغىن، ئاندىن ماڭا رازىلىق ئاتا قىلغىن، دەپ دۇئا قىلسۇن ۋە «بۇ ئىشتا» دېگەن يەردە قىلماقچى بولغان ئىشنى تىلغا ئېلىپ بايان قىلسۇن. (بۇخارى: 1166)

ھاجەت نامىزى

دۇنيا ۋە ئاخىرەتكە مۇناسىۋەتلىك ئېھتىياجى بولغان كىشى تاھارەتنى كامىل ئېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ، نامازدىن كېيىن ئالللا تائالاغا ھەمدۇ سانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىدۇ. ئاندىن ھاجەت دۇئاسىنى (ياكى ئۆزى بىلىدىغان دۇئالارنى) ئوقۇپ بولۇپ، ھاجىتىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى ئالللاھتىن سورايدۇ. ھاجەت نامىزىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن مۇنۇ دۇئانى ئوقۇش ئەۋزەل.

{ لاَ إِلَهَ إِلاّ اللهُ الْحَلِيْمُ الكَرِيْمُ، سُبْحَانَ الله رَبِّ العَرْشِ العَظِيْمِ، وَالْحَمْدُ لله رَبِّ ٱلْعَالَمِيْنَ. اَسْأَلُكَ مُوْجِباَتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمِ مَغْفِرَتِكَ وَالْعِصْمَةَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ والْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ والسَّلاَمَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ ، اَللَّهُمَّ لاَتَدَعْ لَناَ ذَنْباً اِلاَّ غَفَّرْتَهُ وَلاَ هَمّاً اِلاَّ فَرَّجْتَهُ وَلاَ حاَجَةً هِيَ لَكَ رِضاً اِلاَّ فَرَّجْتَهاَ ياَ اَرْحَمَ الرَاحِمِيْنَ}.

« ئالللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ تولىمۇ ھەلىمدۇر، ئۇلۇغ ئەرشىنىڭ ئىگىسى بولغان ئالللاھ ، بارچە نوقسانلاردىن پاكتۇر. ھەمدۇ سانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئالللاھقا خاستۇر. ئى ئالللاھ! سېنىڭدىن، سېنىڭ رەھمىتىڭگە ئېرىشتۈرىدىغان ئەمەلنى، مەغپىرىتىڭگە مۇيەسسەر قىلىدىغان تەۋبىنى، مېنى ھەر قانداق گۇناھتىن ساقلىشىڭنى، پۈتۈن ياخشىلىقلارغا ئېرىشتۈرىشىڭنى ۋە ھەرقانداق يامانلىقتىن ئامان قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئالللاھ! مېنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، بارلىق قىيىنچىلىقلىرىمنى ھەل قىلىپ بەرگىن ۋە سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىششىم ئۈچۈن تۇرتكە بولىدىغان ھەر قانداق ھاجەتلىرىمنى راۋا قىلىپ بەرگىن. ئى رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ئەڭ شەپقەتلىكى بولغان ئالللاھ »

ھاجەت تىلىگەندە يەنە تۆۋەندىكى ئىسمى ئەزەم بىلەن كەلگەن دۇئانى ئوقۇش ھەققىدە ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان.

9265/5665 ـ بريدة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سمع رجلا يقول: اللهم إني أسألك بأني أشهد أنك أنت الله لا إله إلا أنت الأحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد، فقال: « والذي نفسى بيده، لقد سأل الله باسمه الأعظم، الذي إذا دعي به

أجاب، وإذا سئل به أعطى»* أبو داود (1494)، الترمذي (3475)

9265/5665 ـ بۇرەيدە ئەسلەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كىشىنىڭ: «ئى پەرۋەردىگارىم! (مەن سەندىن) سېنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇدنىڭ (بەرھەق) يوقلۇقىغا، سېنىڭ يەككە يېگانە ئىكەنلىكىڭگە، ھەممىنىڭ ساڭىلا موھتاج ئىكەنلىكىگە، سېنىڭ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس ئىكەنلىكىڭگە ۋە ھېچ كىشىنىڭ ساڭا تەڭداش بولالمايدىغانلىقىغا ھەققىي گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقىمنى شېپى كەلتۈرۈپ (ھاجىتىمنى) تىلەيمەن» دەپ دۇئا قىلىۋاتقىنىنى ئاڭلاپ: جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ، اللەنىڭ ئەڭ كاتتا ئىسمى (يەنى ئىسمى ئەزەم)نى شېپى كەلتۈرۈپ تۇرۇپ دۇئا قىلدى، كىمكى بۇنداق دۇئا قىلسا، ئىجابەت بولىدۇ ۋە تىلىگەن نەرسىسى بېرىلىدۇ، دېدى. (تىرمىزى: 3475)

ئەۋۋابىين نامىزى

ئەۋۋابىين ئاللاھ تائالا تەرەپكە تەۋبە بىلەن قايتقۇچىلار دېگەنلىكتۇر. ئەۋۋابىين نامىزى شام نامىزىدىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. سانى ئالتە رەكئەت بولۇپ، ئالتە رەكئەتتە بىرلا سالام بېرىپ ياكى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىردىن سالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن.

تەسبىھات نامىزى

بۇ ناماز، ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلاردىن باشقا قانداقلا بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدىغان 4 رەكئەتلىك ناماز بولۇپ، ئۇنى كۈندە بىر قېتىم ياكى ھەپتىدە بىر قېتىم ياكى ئايدا بىر قېتىم ياكى يىلدا بىر قېتىم، ھېچ بولمىغاندا ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىم ئوقۇشقا بولىدۇ.

2229/ 1298 – ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِلعَبَّاسِ: ((يَا عَبَّاسُ، يَا عَمَّاهُ، أَلَا أُعْطِيكَ، ألا أَمْنَحُكَ ألا أُجِيزُكَ، ألا أَفْعَلُ بِكَ عَشْرَ خِصَالٍ إذا أَنْتَ فَعَلْتَ ذَلِكَ غَفَر الله لَكَ ذَنْبَكَ، أَوَّلَه وَآخِرَهُ، قَدِيمَهُ وَحَدِيثَهُ، خَطَأَهُ وعَمْدَه، صَغِيرَهُ وَكَبِيرَهُ، سِرَّهُ وَعَلاَنِيَتَهُ، عَشْرَ خِصَالٍ: أَنْ تُصَلِّيَ أَرْبَعَ رَكَعاتٍ، تَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ وَسُورَةً، فَإِذَا فَرَغْتَ مِنَ الْقِرَاءةِ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ وَأَنْتَ قَائِمٌ قُلْتَ: سُبْحَانَ الله، وَالحَمْدُ للهِ، وَلا إِلَهَ إلا الله، وَالله أَكْبَرُ خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً، ثُمَّ تَرْكَعُ فَتَقُولُهَا وَأَنْتَ رَاكِعٌ عَشْرًا، ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ السُّجُودِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا، ثُمَّ تَسْجُدُ فَتَقُولُهَا عَشْرًا، ثُمَّ تَرْفَعُ رَأسَكَ فَتَقُولُهَا عَشْرًا، فَذَلِكَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ، تَفْعَلُ ذِلكَ فِي أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ، إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُصَلِّيَها فِي كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً فَافْعَلْ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّي جُمُعَةٍ، فإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ شَهْرٍ مَرَّةً، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي عمرِكَ مَرَّةً))* أبو داود (1297)، ابن ماجه(1387)

2229/ 1298 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئابباس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبكە مۇنداق دېدى: ئى ئابباس! ئى تاغا! مەن ساڭا ئون خىسلەتنى ئۇسۇپلا بېرەيمۇ؟ ئەگەر ئۇ ئىشنى قىلساڭ، الله تائالا سېنىڭ بۇرۇنقى ۋە

كېيىنكى، كونا ۋە يېڭى، سەھۋەنلىك ۋە قەستەن، كىچىك ۋە چوڭ، مەخپىي ۋە ئاشكارا گۇناھلىرىڭنى مەغپىرەت قىلىدۇ. ئۇن خىسلەت بۇدۇر: ھەر رەكئەتتە سۈرە فاتىھەگە بىر سۈرە قوشۇپ، جەمئىي تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇيسەن. بىرىنچى رەكئەتنىڭ قىرائىتىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆرە تۇرغان پېتى: سۇبھان ئاللاھى ۋەلھەمدۇلىللاھى ۋەلائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋاللاھۇ ئەكبەر (الله تائالا بارلىق ئەيىب - نۇقساندىن پاكتۇر، پۈتۈن ھەمدۇسانا الله تائالاغىلا خاستۇر، الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، الله بۈيۈكتۇر)، دېگەن زىكىرنى ئون بەش قېتىم ئوقۇيسەن. ئاندىن رۇكۇ قىلىپ، رۇكۇدا ئۇ زىكىرنى يەنە ئون قېتىم ئوقۇيسەن، ئاندىن رۇكۇدىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، يەنە ئون قېتىم ئوقۇيسەن. ئاندىن سەجدە قىلىسەن ۋە سەجدىدە يەنە ئون قېتىم ئوقۇيسەن. ئاندىن سەجدىدىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، يەنە ئون قېتىم ئوقۇيسەن. ئاندىن سەجدە قىلىپ، يەنە ئون قېتىم ئوقۇيسەن. ئاندىن سەجدىدىن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، يەنە ئون قېتىم ئوقۇيسەن. شۇنداق قىلىپ، بۇ زىكىر ھەر رەكئەتتە يەتمىش بەش قېتىم ئوقۇلىدۇ. قالغان رەكئەتلەرنىمۇ مۇشۇنداق ئوقۇيسەن. ئەگەر ھەر كۈنى بىر قېتىم ئوقۇشقا ئىمكانىيىتىڭ بولسا ئوقۇغىن، ئۇنىڭغا ئىمكانىيىتىڭ بولمىسا، ھەر جۈمە بىر قېتىم ئوقۇغىن، ئۇنىڭغىمۇ ئىمكانىيىتىڭ بولمىسا، ئايدا بىر قېتىم ئوقۇغىن، ئۇنىڭغىمۇ ئىمكانىيىتىڭ بولمىسا، يىلدا بىر قېتىم ئوقۇغىن، ئۇنىڭغىمۇ ئىمكانىيىتىڭ بولمىسا، پۈتۈن ئۆمرۈڭدە بىر قېتىم بولسىمۇ ئوقۇغىن! (ئەبۇ داۋۇد 1297)

كۈن ۋە ئاي تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان ناماز

ئىسلام دىنى بىزنى، ئۆزىنىڭ ئۈستۈن ئەدەپ - قائىدىلىرى بىلەن تەربىيلىدى. بىزگە، بىر ئىش بىزنىڭ ئىچىمىزنى پۇشۇرغاندا ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلغان، ئۇنى ئۇلۇغلىغان، ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەن، ئۇنىڭدىن مەدەت تىلىگەن ۋە ئۇنىڭغا چىن قەلبىمىزدىن ئىستىگەن ھالدا ئاللاھقا يالۋۇرۇشنى، ئاندىن كېيىن ئۆزى خالىغانچە قىلىشى ئۈچۈن ئىشلىرىمىزنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇشنى ئۆگەتتى.

كۈن بىلەن ئاينىڭ تۇتۇلىشى ئاللاھنىڭ بىرلىك ۋە بارلىقىغا ئۈچۈق - ئاشكارا ۋە چوڭ ئىككى تەبىئى دەلىل بولۇپ، كۆپىنچە ۋاقىتتا ئىنسانلار ئۇنى كۆرگەندە قورقىدۇ ۋە يۈرەكلىرىدە بىر تارلىق ھېس قىلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئىسلام دىنى بۇ ئىككى بۈيۈك ۋە ئاشكارا دەلىل ئۈچۈن مۆمىنلەرنىڭ دەردىنى تۆكىشى، پەرۋەردىگارى بىلەن مۇڭدىشىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرى خاتىرجەم بولسۇن، بۇ ئۈچۈق - ئاشكارا دەلىللەردىن بىر ئىبرەت چىقىرىشنى ئەسلىتىدىغان خاتىپلارنىڭ خۇتبىلىرىنى تىڭشاپ، ياراتقۇچىنىڭ بۈيۈكلىكىگە ۋە ئۇنىڭ ئۆزى تەڭداشسىز كۈچ - قۇدرىتى بىلەن كائىناتتا قانداق خالىسا شۇ بويىچە تەسەررۇپ قىلىدىغانلىقىغا دىققەتلىرىنى بورىشى ئۈچۈن بۇ ئىككى بۈيۈك ۋە ئاشكار دەلىلنى كۆرگەندە ئوقۇلىدىغان خۇسۇسى بىر نامازنى يولغا قويدى.

كۈن تۇتۇلغاندا ناماز ئوقۇشنىڭ سەۋەبى

كۈن تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان ناماز ھىجرىنىڭ كېيىنكى يىللىرىدا ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن يولغا قويۇلغان بولۇپ، باشلىنىش جەريانى مۇنداق ئىدى:

2055/1198 - جابر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: انْكَسَفتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابنُ

النبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّاسُ: إنما انْكسَفَتْ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ، فَقَامَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّى بِالنَّاسِ سِتَّ رَكَعَاتٍ بِأَرْبَعِ سَجَدَاتٍ، لَيْسَ مِنْها رَكعة إلا التي قبلها أطول من التي بعدها، وركوعه نحو من سُجُودِهِ* مسلم (904)، أبو داود (1179)، النسائي 136/3

2055/1198 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئوغلى ئىبراھىم ۋاپات بولغان كۈنى كۈن تۇتۇلغانىدى، كىشىلەر: كۈن ئىبراھىمنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن تۇتۇلدى، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئورنىدىن تۇرۇپ، كىشىلەر بىلەن ئالتە رەكئەت كۈن تۇتۇلۇش نامىزى ئوقۇدى ۋە ئالتە رەكئەتتە تۆت سەجدە قىلدى. بۇ ئالتە رەكئەتنىڭ ھەر رەكئىتى ئۆزىدىن كېيىنكى رەكئەتكە قارىغاندا ئۇزۇن ئوقۇلغانىدى، رۇكۇلىرى بىلەن سەجدىلىرى (ئۇزۇنلۇقتا) ئانچە پەرقلەنمەي كەتمەيتتى. (مۇسلىم: 904)

كۈن تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان نامازنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى

كۈن ۋە ئاي تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان ناماز شەكىل جەھەتتە باشقا نامازلارغا ئوخشمايدۇ. بۇ ناماز ئىككى رەكئەت بولۇپ، ئەڭ ئەۋزەللى جامائەت بىلەن ئوقۇشتۇر. لېكىن يالغۇز كىشىنىڭ ئوقۇشمۇ جائىز. جامائەت بىلەن ئوقۇلغاندا ئىمام ئىككىلى رەكئەتتە قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇيدۇ. ناماز تۈگىگەندىن كېيىن ئىمام جامائەتكە بۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋاللاردىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا قىسقا بىر نۇتۇق سۆزلەيدۇ.

نامازنىڭ شەكلى بولسا مۇنداق، ناماز تەكبىر تەھرىمە بىلەن باشلىنىدۇ، ئاندىن سۈرە پاتىھە ئوقۇلىدۇ، ئاندىن قۇرئاندىن بىر قانچە ئايەت ئوقۇلىدۇ، ئاندىن رۇكۇ قىلىنىدۇ، رۇكۇدىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ رۇس تۇرغاندىن كېيىن سەجدە قىلىشتىن بۇرۇن قۇرئان ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرىدۇ. قۇرئاندىن بىر قانچە ئايەت ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن يەنە بىر قېتىم رۇكۇ قىلىدۇ، ئاندىن رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرىدۇ، ئاندىن سەجدىگە بارىدۇ. يەنى ھەر رەكئەت ئىككى رۇكۇ ۋە ئىككى سەجدە بىلەن ئوقۇلىدىغان بولۇپ، ئىككىلى رەكئەت مۇشۇنداق ئوقۇلىدۇ.

2057/1200 – وفي رواي: فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ قَام فَأَطَالَ القِيَامَ، ثُمَّ رَكعَ فأَطَالَ الرُّكُوع، ثم رفع، ثمَّ سَجدَ فأطال السجود، ثُمَّ قَامَ فَأَطَالَ القِيَامَ، ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ قَامَ فأَطَالَ القِيَامَ، ثُمَّ رَكعَ فأطَأَلَ الرُّكُوعَ، ثُمَّ رفع فسجد فأطال السجود، ثم رفع، ثم سَجَدَ فأطال السجود، ثُمَّ انْصَرَفَ* البخاري (745)، مسلم (901)، النسائي 151/3

2057/1200 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ دەۋرىدە كۈن تۇتۇلغانىدى، ئۇ شۇ زامان نامازغا تۇردى. قىيامدا بەكمۇ ئۇزۇن تۇردى، ئاندىن رۇكۇ قىلدى، رۇكۇدىمۇ بەك ئۇزۇن تۇردى. رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگەندىن كېيىن، يەنە قىيامدا (ئۇزۇن) تۇردى، بۇ قىيام ئالدىنقى قېتىمدىكى قىيامدىن قىسقىراق ئىدى. ئاندىن يەنە ئۇزۇن رۇكۇ قىلدى، بۇ رۇكۇ ئالدىنقى قېتىمدىكى رۇكۇدىن قىسقىراق ئىدى. ئاندىن سەجدە قىلدى، سەجدىدىن كېيىن يەنە ئۇزۇن قىيامدا تۇردى، بۇ قىيام ئالدىنقى قېتىمدىكى

قىيامدىن قىسقىراق ئىدى. ئاندىن يەنە ئۇزۇن رۇكۇ قىلدى، بۇ رۇكۇ ئالدىنقى قىيامدىكى رۇكۇدىن قىسقىراق ئىدى، رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگەندىن كېيىن، يەنە ئۇزۇن قىيامدا تۇردى. بۇ قىيام ئالدىنقى قېتىمدىكى قىيامدىن قىسقىراق ئىدى. ئاندىن يەنە ئۇزۇن رۇكۇ قىلدى، بۇ رۇكۇ ئالدىنقى قېتىمدىكى رۇكۇدىن قىسقىراق ئىدى. ئاندىن كېيىن سەجدە قىلدى، سەجدە قىلىپ، نامازنى تاماملىغاندىن كېيىن قايتىپ كەتتى. (مۇسلىم: 901)

2060/1202 - ابنُ عمرو بن العاص - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ، فَقَامَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَكَدْ يَرْكَعُ، ثُمَّ رَكَعَ فَلَمْ يَكَدْ يَرْفَعُ، ثُمَّ رَفَعَ فَلَمْ يَكَدْ يَسْجُدُ، ثُمَّ سَجَدَ فَلَمْ يَكَدْ يَرْفَعُ، ثُمَّ رَفعَ فَلَمْ يَكَدْ يَسْجُدُ، ثُمَّ سَجَدَ فَلَمْ يَكَدْ يَرْفَعُ، ثُمَّ رَفَعَ، وَفَعَلَ فِي الرَّكْعةِ الأُخْرَى مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ نَفَخَ فِي آخِرِ سُجُودِه. فَقَالَ: ((أُفْ أُفْ)). ثُمَّ قالَ: ((رَبِّ أَلَمْ تَعِدْنِي أَنْ لا تُعَذِّبَهُمْ وَأَنَا فِيهِمْ، أَلَمْ تَعِدْنِي أَنْ لا تُعَذِّبَهُمْ وَهُم يَسْتَغْفِرُونَ)). (فَفَرَغَ) صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ صَلاتِهِ وَقَدْ أَمْحَصَتِ الشَّمْسُ* أبو داود (1194)، النسائي 3/ 137

2060/1202 - ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ زامانىدا كۈن تۇتۇلغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نامازغا تۇردى. قىيامدا شۇنداق ئۇزۇن تۇردىكى، رۇكۇ قىلمىغىلى تاس قالدى. ئاندىن رۇكۇدا يەنە شۇنداق ئۇزۇن تۇردىكى، بېشىنى كۆتۈرمىگىلى تاس قالدى. رۇكۇدىن كېيىن، قەددىنى رۇسلاپ بىر تۇردىكى، سەجدە قىلمىغىلى تاس قالدى. ئاندىن شۇنداق ئۇزۇن سەجدە قىلدىكى، بېشىنى كۆتۈرمىگىلى تاس قالدى. سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بىر ئولتۇردىكى، ئىككىنچى سەجدىنى قىلمىغىلى تاس قالدى. ئىككىنچى سەجدىنىمۇ شۇنداق ئۇزۇن قىلدىكى، بېشىنى كۆتۈرمىگىلى تاس قالدى. ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئىككىنچى رەكئەتنىمۇ بىرىنچى رەكئەتدەكلا ئوقۇدى. ئەڭ ئاخىرقى سەجدىدە: ئۇف.. .ئۇف.. . دەپ پۇۋلىدى، ئاندىن: ئى رەببىم! مەن ئۇلارنىڭ ئىچىدە بار تۇرۇقلۇق، ئۇلارنى ئازابلىماسلىق ھەققىدە ماڭا ۋەدە بەرگەنىدىڭ ئەمەسمۇ؟ ئى رەببىم ! ئۇلار ئىستىغپار ئېيتىپ تۇرۇقلۇق، ئۇلارنى ئازابلىماسلىق ھەققىدە ماڭا ۋەدە بەرگەنىدىڭ ئەمەسمۇ؟، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نامازنى تۈگىتىشى بىلەن تەڭ ھاۋا ئېچىلىپ كەتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 1194)

سۇ تەلەپ قىلىپ ئوقۇلىدىغان ناماز

مۇسۇلمان ھەر قانداق ئەھۋالدا ۋە بارلىق ئىشلىرىدا دۇئا قىلغان، رەھىم ـ شەپقەت تىلگەن ۋە ماددىي، مەنىۋى جەھەتتىن ياردەم تىلگەن ھالدا ئاللاھ تائالاغا مۇراجىئەت قىلىدۇ. چۈنكى نېمەتلىرىنى تېتىتقۇچى يالغۇز ئاللاھ تائالا بولۇپ، قىيىنچىلىقتا قېلىپ دۇئا قىلغان كىشىنىڭ دۇئاسىنى ئىجاۋەت قىلىدۇ. شۇنىڭدەك، بىر شەھەرگە يامغۇر ياغمىسا ياكى يەر ـ زېمىن قۇرۇپ كېتىپ زىرائەتلەر قۇرۇپ كېتىشكە باشلىسا، مۇسۇلمانلار ئاللاھقا يالۋۇرىدۇ، ئۇنىڭغا يېلىنىپ تۇرۇپ دۇئا قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن رەھىم ـ شەپقەت، ياردەم ۋە يامغۇر، سۇ تەلەپ قىلىش نامىزى ئوقۇيدۇ. سۇ تەلەپ قىلىش نامىزى بولسا، ئېھتىياجلىق بولغاندا جانابى ئاللاھتىن سۇ تەلەپ قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ناماز تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر.

2072/1207 – عبدُ الله بنُ زيد المازني: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يومًا يَسْتَسْقِي، فَحَوَّلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ يدعو، واسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ، وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وقرأ فيهما. يريد: الجَهَرَ* البخاري (1025)، مسلم (894)

2072/1207 ـ ئەبباد ئىبنى تەمىم تاغىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى سۇ تەلەپ قىلىپ چىققان كۈنى كۆرگەن ئىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ چاغدا كىشىلەرگە ئارقىسىنى، قىبلىگە ئالدىنى قىلىپ دۇئا قىلدى. دۇئادىن كېيىن تونىنى تەتۈر ئۆرۈپ كىيدى، ئاندىن كېيىن ئۈنلۈك قىرائەت قىلىپ، جامائەت بىلەن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. (بۇخارى: 1025)

2073/1208 – وفي رواية: وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ وَجَعَلَ عِطَافَهُ الأَيْمَنَ عَلَى عَاتِقِهِ الأَيْسَرِ، وَجَعَلَ عِطَافَهُ الأَيْسَرَ عَلَى عَاتِقِهِ الأَيْمَنِ، ثُمَّ دَعَا* أبو داود (1162)

2073/1208 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە: تونىنى تەتۈر ئۆرۈپ، تونىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى سول مۈرىسىگە، سول تەرىپىنى ئوڭ مۈرىسىگە ئارتتى، ئاندىن اللەقا دۇئا قىلدى، ـ دېيىلگەن. (ئەبۇ داۋۇد: 1162) بۇ توغرىدىكى ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپ ۋە بىر ـ بىرىگە ئوخشمايدۇ.

سۇ تەلەپ قىلىش ئۈچ خىلدۇر

مۇسۇلمانلارنىڭ يالغۇز بولسۇن ياكى جامائەت بىلەن بولسۇن پەقەتلا دۇئا قىلىش ئارقىلىق سۇ تەلەپ قىلىشىدۇر. بۇ ئەڭ ئاددىسى.

ئوتتۇرا ھالى، پەرز ياكى نەپلى ناماز بولغان تەقدىردىمۇ ھەر نامازدىن كېيىن دۇئا قىلىش ئارقىلىق سۇ تەلەپ قىلىش.

ئەڭ ئەۋزەل سۇ تەلەپ قىلىش شەكلى بولسا، مەخسۇس ناماز ئوقۇش ۋە نامازدىن كېيىن ئىمام مۇسۇلمانلارغا ۋەز ـ نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارغا ھەممىدىن ئۇستۈن ۋە ھېكمەتلىك ئىش قىلغۇچى ئاللاھنى ئەسلىتىدىغان، ئۇلارنى ئۇنىڭ ئازابىدىن ۋە جازاسىدىن قورقىتىدىغان، يەنە ئۇلارنى سەدىقە بېرىشكە، قوللىرىدىن كېلىشچە ھەر خىل ياخىش ئىشلارنى قىلىشقا، (باشقىلارغا) زۇلۇم قىلماسلىققا ۋە گۇناھتىن تەۋبە قىلىشقا ۋەسىلە بولىدىغان بىر ناماز ئوقۇش ئارقىلىق سۇ تەلەپ قىلىشتۇر. چۈنكى يۇقىرىدا كۆرستىلگەن بۇ ئىشلار يامغۇرنىڭ كېسىلىپ قېلىشىنىڭ، زېمىننىڭ قۇرۇپ كېتىشىنىڭ، قۇدۇقلارنىڭ سۇ چىقماس بولۇپ قېلىشىنىڭ، رىزىقتىن مەھرۇم بولۇپ قېلىشىنىڭ، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا (ئاللاھنىڭ) غەزىۋىگە دۇچار بولۇپ قېلىشىنىڭ، قورقۇنچ، ئاچلىق، پۇل ـ مالنىڭ، زىرائەت ۋە مېۋە ـ چىۋىلەرنىڭ كېمىيىپ كېتىشىگە ئوخشاش ئاللاھنىڭ جازاسىغا ئۇچراشنىڭ، بەلكى (ئاللاھتىن پاناھ تىلەيمىز) خەلقى زالىم بولغان رايۇننىڭ كومپەيكوم بولۇپ كېتىشىنىڭ سەۋەبى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

سۇ تەلەپ قىلىش نامىزىنىڭ قانداق ئوقۇلىدىغانلىقى

1)سۇ تەلەپ قىلىش نامىزى تەكىتلەنگەن سۈننەت بولۇپ، پۈتۈنلەي ھېيت نامىزىغا ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇلىدۇ. يەنى ئىمام بىرىنچى رەكئەتتە قىرائەتتىن بۇرۇن 7 قېتىم

تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، ئىككىنچى رەكئەتتە بولسا، قىرائەتتىن كېيىن 5 قېتىم تەكبىر ئېيتىدۇ، ئاندىن قىرائەتنى ئۇنلۇك ئوقۇيدۇ. قىرائەتتىمۇ ھېيت نامىزىدا ئوقۇلىدىغان سۈرىلەرنى ئوقۇيدۇ. ناماز تۈگىگەندىن كېيىن ئىمام ئورنىدىن تۇرۇپ ئىنسانلارغا خۇتبە سۆزلەيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇ تەلەپ قىلىش نامىزىدا مۇنبەرگە چىقىپ خۇتبە ئوقۇغان.

2)خاتىپ خۇتبىدە ناھايىتى كۆپ ئىستىغپار ئېيتىشى لازىم. چۈنكى بۇنداق ئەھۋاللاردا قىلىشقا تېگىشلىك ئەڭ مۇناسىپ ئىش ئىستىغپاردۇر.

3) خاتىپ بولسۇن، جامائەت بولسۇن تونلىرىنى تەتۈر كيدۇ. بۇنداق قىلىشتا قاتتىقچىلىقنىڭ راھەت ـ پاراغەتكە، قىيىنچىلىقنىڭ ئاسانلىققا، غەزەپنىڭ رازىلىققا ئۆزگەرتىلىشى ئۈچۈن بىر ئىما ـ ئىشارەت بولۇپ، دۇئا قىلغاندا قوللىرىنى كۆتۈرىدۇ ۋە بارلىق كائىناتنىڭ پادىشاھى ۋە (خاتالاشقانلارنىڭ گۇناھلىرىنى) كەچۈرۈم قىلغۇچى بولغان ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا خارلىنىپ ـ زارلىنىپ تۇرۇپ ئىچىدە ۋە ئۈنلۈك دۇئا قىلىدۇ. ئىمام مەخپى دۇئا قىلغاندا جامائەت دۇئا قىلىدۇ، ئۈنلۈك دۇئا قىلغاندا بولسا جامائەت سۈكۈت قىلىدۇ.

4)ئىنسانلارنىڭ مۇمكىن قەدەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلغان دۇئالىرى بىلەن دۇئا قىلىشى ياخشى بولۇپ، ئەگەر ئۇ دۇئالارنى بىلمىسە خالىغان دۇئالار بىلەن دۇئا قىلىشى جائىزدۇر. نىملا بولمىسۇن دۇئانىڭ ئاللاھقا يالۋۇرۇش، باش ئىگىش، ئۇنىڭ ھۇزۇرىدا خارلىنىپ ـ زارلىنىش ئارقىلىق، بولۇپمۇ ئىستىغپار ئېيتىش بىلەن قىلىنىشى كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇ تەلەپ قىلغان دۇئالىرى

ئى ئاللاھ! بىزنى ئازابىڭ بىلەن، جازايىڭ بىلەن ياكى بالايى ئاپەت بىلەن، ياكى پالاكەت ئېلىپ كېلىدىغان شەكىلدە ئەمەس، رەھمىتىڭ بىلەن سۇغارغىن. ئى ئاللاھ! دۆڭلۈكلىرىمىزگە، ئورمانلىقلىرىمىزغا ۋە چۆل ـ باياۋانلىرىمىزغا يامغۇر ياغدۇرغىن.

ئى ئاللاھ! بىزنى نۇرمال، ياخشى ۋە كۆپ بەرىكەتلىك، سۈيى كۆپ، ھەممە يەرگە ئوخشاش تارالغان، دائىم يغىپ تۇرىدىغان، زېمىننى قاپلىغۇچى، دائىمى يغىپ تۇرىدىغان بىر يامغۇر بىلەن سۇغارغىن. ئى ئاللاھ! بىزنى يامغۇر بىلەن سۇغارغىن، بىزنى رەھمىتىڭدىن ئۈمىت ئۈزگەنلەردىن قىلمىغىن. ئى ئاللاھ! شۈبھىسىزكى، بەندىلىرىڭنىزنىڭ ۋە بۇ شەھەرنىڭ شۇنداق قىيىنچىلىقى، ئاچلىقى ۋە كەمبەغەللىكى باركى، بىز ئۇلارنى سەندىن باشقىسىغا شكايەت قىلمايمىز. ئى ئاللاھ! بىزنىڭ زىرائەتلىرىمىزنى ئۈندۈرۈپ بەرگىن، بىزنى ئۆزۈڭگە بويسۇندۇرغىن، بىزگە ئاسماننىڭ بەرىكەتلىرىنى چۈشۈرگىن (يەنى يامغۇر ياغدۇرغىن) ۋە بىزگە زېمىننىڭ بەرىكەتلىرىدىن چىقارغىن، بىزدىن سەندىن باشقا ھېچكىم كۆتىرىۋتەلمەيدىغان بۇ بالايى ـ ئاپەتلەرنى كۆتىرىۋەتكىن. ئى ئاللاھ! بىز (گۇناھلىرىمىزنى) كەچۈرۈم قىلىشىڭنى سورايمىز، چۈنكى سەن بىزنىڭ خاتالىقلىرىمىزنى ئەپۇ قىلغۇچىسەن، ئۇنداق بولغانىكەن بىزگە مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىن.

مۇسۇلمانلارنىڭ يامغۇر ياغقان چاغدا مۇنداق دېيىشى سۈننەتتۇر: "ئى ئاللاھ! كۆپ ۋە پايدىلىق يامغۇر ياغدۇرغايسەن "يەنە "ئاللاھنىڭ بىزگە بولغان پەزلى ـ مەرھەمەتى بىلەن يامغۇر ياغدى "يامغۇر ياغقان ۋاقىتتا خالىغانچە دۇئا قىلىش لازىم. بارلىق ماختاشلار ئالەملەرنىڭ

پەرۋەردىگارى ئاللاھقا بولسۇن.

نەپلە نامازلارنى ئوقۇشتا بىلىشىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

1ـ نەپلە ناماز نۇردۇر ۋە يورۇقلۇقتۇر، شۇڭا كىشىنىڭ ئۆيىنى بۇ مۇبارەك ناماز بىلەن يورۇتۇشى ئۈچۈن بۇ ناماز ئۆيدە ئوقۇلسا تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ.

1302/709 - ابْنُ عمر- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا- رفعه: اجْعَلُوا فِي بُيُوتِكُمْ مِنْ صَلَاتِكُمْ وَلَا تَتَّخِذُوهَا قُبُورًا* رواه البخاري (432)

1302/709 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆيۈڭلارنى قەبرىستانلىققا ئوخشىتىۋالماي، ناماز ئوقۇپ تۇرۇڭلار. (بۇخارى: 432)

2ـ نەپلە نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا كۈچىڭىز يەتكەن تەقدىردىمۇ ئولتۇرۇپ، ئوقۇشىڭىز جائىزدۇر. شۇنىڭدەك، بىرقىسمىنى ئولتۇرۇپ بىر قىسمىنى بولسا ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشىمۇ بولىدۇ. بۇنى بىر رەكئەتتە قىلىسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ، مەسىلەن، بىر رەكئەت نامازنىڭ بىر قىسمىنى ئولتۇرغان، بىرقىسمىنى بولسا ئۆرە تۇرغان ھالدا ئوقۇسىڭىزمۇ بولغىنىدەك، بۇرۇن ئولتۇرۇپ ئاندىن ئۆرە تۇرغان ھالدا ئوقۇشىمۇ جائىز بولىدۇ. يەنە بىر دەم ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغاندىن كېيىن، ئولتۇرۇپ ئوقۇسىڭىزمۇ بولۇۋېرىدۇ. بۇنىڭ ھېچقانداق زىيىنى يوق. يەنە ئۇ نامازدا خالىغانچە ئولتۇرۇشقا بولىدۇ. بۇ نامازنى تۆت رەكئەتتىن ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

1352/745 - (عائشة- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا-): سُئلت هَلْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي قَاعِدًا؟ قَالَتْ: نَعَمْ بَعْدَ مَا حَطَمَهُ النَّاسُ* وفى رواية: قَالَتْ لَمَّا بَدُنَ وَثَقُلَ، كَانَ أَكْثَرُ صَلَاتِهِ جَالِسًا* رواه مسلم (732)

1352/745 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى شەقىق مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇمتى؟ دەپ سورىسام: ھەئە، چارچاپ كەتكەندە ئولتۇرۇپ ئوقۇيتتى، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ياشىنىپ تېنى ئېغىرلىشىپ قالغاندا كۆپىنچە نامىزىنى ئولتۇرۇپ ئوقۇيتتى، دېدى. (مۇسلىم: 732)

1354/746 - وفي أخرى: كَيْف يَصْنَعُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الرَّكْعَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ؟ قَالَتْ: كَانَ يَقْرَأُ فِيهِمَا، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ قَامَ فَرَكَعَ* رواه مسلم أبو داود (1340)، ابن ماجه(1196)

1354/746 ـ ئەلقەمە ئىبنى ۋەققاس مۇنداق دەيدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئىككى رەكئەت نامىزىنى قانداق ئوقۇيتتى؟ دەپ سورىسام، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: ھەر ئىككىلى رەكئەتتە قىرائەت قىلىپ بولۇپ، رۇكۇ قىلماقچى بولغاندا ئورنىدىن تۇراتتى، دېدى. (مۇسلىم: 731)

3ـ تەھەججۇد نامىزى ئوقۇپ كېچىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزمەكچى بولغان كىشىنىڭ ئۇخلاش ۋاقتىدا كېچە ئورنىدىن تۇرۇشنى نىيەت قىلىشى سۈننەتتۇر.

7379/4437 ـ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((من نام عن حزبه من الليل، أو عن شيء منه فقرأه ما بين صلاة الفجر، وصلاة الظهر، كتب له كأنه قرأه من الليل)) ولفظ ((الموطأ)): ((فقرأه حتى تزول الشمس إلى صلاة الظهر))* مسلم (747).

7379/4437 ـ ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى قۇرئاندىن كۈندىلىك ئوقۇيدىغان ۋەزىپىسىنى ياكى ئۇنىڭ بىر قىسمىنى ئوقۇيالماي ئۇخلاپ قالغان بولسا، ئۇنى بامدات نامىزى بىلەن پېشىن نامىزى ئارىلىقىدا ئوقۇۋالسا، ئۇنى خۇددى كېچىدە ئوقۇغاندەكلا ساۋاب يېزىلىدۇ. «مۇۋەتتا» دا كەلگەن رىۋايەتتە: ئۇنى كۈن تىكلەنگەندىن تارتىپ پېشىن نامىزىغىچە بولغان ئارىلىقتا ئوقۇۋالسا بولىدۇ، دېگەن. (مۇسلىم: 747، مالىك: 471)

2246/1310 - عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: ((من امرئ تكونُ لهُ صلاةٌ بليل فيغلبهُ عليها نومٌ إلا كَتَبَ الله لهُ أجر صلاتهِ وكان نومهُ عليه له صدقة))* أبو داود (1313)، النسائي، مالك

2246/1310 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كېچىسى ناماز ئوقۇشقا ئادەتلەنگەن بىر ئادەم بىرەر كېچە ئويغىنالماي ئۇخلاپ قالغان بولسا، الله تائالا ئۇ ئادەمگە ناماز ئوقۇغانىنىڭ ئەجرىنى بېرىدۇ، ئۇيقۇسى ئۇ ئادەمگە سەدىقە بولىدۇ. (نەسائى: 1784)

كۆرۈۋاتامسىز! سىز كېچە ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ ئاللاھنىڭ ھوزۇرىدا بىر نەچچە رەكئەت ناماز ئوقۇشنى نىيەت قىلىپ ياتقىنىڭىزدا ئۇيقىڭىزدىن ئويغىنالماي، ئورنىڭىزدىن تۇرالماي قالسىڭىزمۇ جانابى ئاللاھ سىزگە ئەجىر ۋە ساۋاب يازىدۇ. يەنى نىيەت قىلىپ ياتقان بولسىڭىزلا سىزنىڭ ئۇيقىڭىزنى سىز ئۈچۈن بىر سەدىقە قىلىدۇ. پەزلى ـ نېمەت ۋە مىننەت قىلىش ئاللاھقىلا خاستۇر. شۇڭا مۇسۇلمان كىشى ئۇخلاشتىن بۇرۇن مۇنداق دەيدۇ:

«ئى ئاللاھ ئىسمىڭ بىلەن ياتىمەن ۋە يەنە سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن قوپىمەن. ئەگەر مېنىڭ جېنىمنى ئالساڭ ئۇنىڭغا رەھىم قىلغىن، ئەگەر ئالمىساڭ ئۇنى سېنىڭ سالىھ بەندىلىرىڭنى قانداق مۇھاپىزەت قىلساڭ ئۇنىمۇ شۇنداق مۇھاپىزەت قىلغىن» ئاندىن ئايەتۇلكۇرسىنى، ئامەنەر رەسۇلۇنى ، سۈرە ئىخلاسنى، سۈرە فەلەق ۋە سۈرە ناسنى ئوقۇيدۇ.

6740/4046 - أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((لا تجعلُوا بيوتكم مقابر إنَّ الشيطان يفرُّ من البيت الذي تقرأُ فيه سورةُ البقرة))* مسلم (708)، الترمذي (2877).

6740/4046 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۆيۈڭلارنى قەبرىستانلىق قىلىۋالماڭلار. چۈنكى شەيتان بەقەر سۈرىسى ئوقۇلىدىغان ئۆيدىن قاچىدۇ. (مۇسلىم: 708)

6741/4047 ـ أبي مسعود – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((من قرأ بالآيتين من آخر سورة البقرة في ليلةٍ كفتاهُ))* البخاري (5051)، مسلم (807).

6741/4047 ـ ئەلقەمە مۇنداق دەيدۇ: كەئبنى تاۋاپ قىلىۋېتىپ، ئەبۇ مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇ ماڭا پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئېيتىپ بەردى: كىمكى كېچىسى سۈرە بەقەرنىڭ ئاخىرىدىكى ئىككى ئايەتنى ئوقۇيدىكەن، ھەرقانداق ئىشقا كۇپايە قىلىدۇ. (بۇخارى: 5051)

4ـ كېچىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن تەھەججۇد نامىزى ئوقۇماقچى بولغان مۇسۇلمانىنىڭ كېچە نامىزىنى يېنىك ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش بىلەن باشلىغاندىن كېيىن خالىغىنىچە ئوقۇشى لازىم.

2266/1321 - أبو هريرةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إذا قامَ أحدكمْ من اللَّيل فليفتتح صلاته بركعتين خفيفتين. ثم ليطول بعدما شاء))* مسلم (768)، أبو داود (1324)

2266/1321 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كېچىسى تەھەججۇدقا قوپساڭلار، نامىزىڭلارنى يەڭگىل ئىككى رەكئەت بىلەن باشلاڭلار. (مۇسلىم: 768)

5ـ كىشىنىڭ بۇ مۇبارەك ئىبادەتلەرنى بىرلىكتە قىلىش ۋە بىرلىكتە ئەجىر ساۋابقا ئېرىشىشى ئۈچۈن ئەھلى ـ ئايالىنى ئويغىتىش لازىم.

2241/1305 - أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((رَحِمَ الله رَجُلاً قَامَ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّى وأَيْقَظَ امْرَأَتَهُ، فإنْ أَبَتْ نَضَحَ في وَجْهِهَا المَاءَ، رَحِمَ الله امْرَأَةً قَامَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّتْ وأيْقَظَتْ زَوْجَها، فَإِنْ أَبَى نَضَحَتْ فِي وَجْهِهِ المَاءَ))* أبو داود (1308)، النسائي

2241/1305 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كېچىسى قوپۇپ تەھەججۇد نامىزى ئوقۇغان، ئاندىن ئايالىنى نامازغا ئويغاتقان، ئەگەر قوپقىلى ئۇنىمىسا، يۈزىگە سۇ چېچىپ ئويغاتقان كىشىگە الله رەھمەت قىلسۇن. الله تائالا يەنە كېچىسى قوپۇپ ناماز ئوقۇغان، ئاندىن ئېرىنى نامازغا ئويغاتقان، ئەگەر قوپقىلى ئۇنىمىسا، يۈزىگە سۇ چېچىپ ئويغاتقان ئايالغا رەھمەت قىلسۇن. (نەسائى: 1610)

6ـ ئۆزىنى بەك قىينىماسلىقى لازىم. ئەكسىچە كۈچى يەتكۈچىلىك ۋە سالامەتلىكىگە تەسىر يەتمىگۈدەك شەكىلدە ئىبادەت قىلىشى كېرەك. يەنى قاچان ئۇيقۇسى كېلىپ، ھارغىنلىق ۋە خوشياقماسلىق ھېس قىلسا، ناماز ئوقۇشنى توختىتىپ ئۇيقۇسى ئېچىلغۇچە ئۇخلىشى لازىم.

1634/920 - عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– رفعته: ((إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ لَا يَدْرِي لَعَلَّهُ يذهب يَسْتَغْفِرُ فَيَسُبُّ نَفْسَهُ))* رواه البخاري (212)، مسلم (786)

1634/920 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قايسى بىرىڭلارنى ناماز ئوقۇۋېتىپ مۈگدەك باسسا، ئۇيقۇسى

قانغۇچە ئۇخلىسۇن. چۈنكى مۈگدەپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان كىشى ئىستىغفار ئوقۇدۇم دەپ، ئۆزىنى تىللاپ سېلىشى مۇمكىن. (بۇخارى: 212)

7ـ كىشى كېچە نامىزىنى باشلاپ، ئاللاھنى كۆپ زىكرى قىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا كۆپ شۈكرى ئېيتىدىغانلاردىن بولغاندىن كېيىن، بۇ ئىبادەتنى داۋاملاشتۇرۇشى ۋە ئۇنى زۆرۈرىيەت بولمىسىلا توختۇتۇپ قويماسلىقى لازىم.

170/102 - عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا– كان لرسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَصِير يحجره بِاللَّيْلِ فَيُصَلِّي فيه، وَيَبْسُطُهُ بِالنَّهَارِ فَيَجْلِسُ عَلَيْهِ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَثُوبُونَ إليه يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ حَتَّى كَثُرُوا، فَأَقْبَلَ عليهم، فَقَالَ: ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ، فَإِنَّ الله تعالى لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا، وَإِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى الله مَا دَامَ وَإِنْ قَلَّ))* رواه البخاري (5861)، مسلم (782)

170/102 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ بىر بورىسى بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن كېچىسى كىچىككىنە بىر ھۇجرا ياسايتتى ـ دە، بىر تەرىپىدە ناماز ئوقۇيتتى، كۈندۈزى يېيىپ ئۈستىدە ئولتۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن، كىشىلەر پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئەگىشىپ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تەرەپ ـ تەرەپتىن كېلىشكە باشلايتتى، ئۇلارنىڭ سانى كۈندىن ـ كۈنگە كۆپەيگىلى تۇردى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلارغا: ئى خالايىق ! تاقىتىڭلار يېتىدىغان ئىشنى قىلىڭلار، سىلەر زېرىكمىگۈچە الله ھەرگىز زېرىكمەيدۇ. الله تائالاغا ئىشلارنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈكى ئاز بولسىمۇ ئۈزۈلمەي داۋام قىلىنغىنىدۇر، دېدى. (بۇخارى: 5861)

8ـ كېچە نامىزىنىڭ بەلگىلىك بىر ۋاقتى يوق، شۇڭا بۇ نامازنى كېچىنىڭ ئەۋۋىلىدە بولسۇن، ئوتتۇرىسىدا بولسۇن ياكى ئاخىرىدا بولسۇن ئىشقىلىپ خۇپتەندىن كېيىنلا ئوقۇلسا بولىدۇ.

2249/1312 - أنسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: ما كنَّا نشاءُ أن نرى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي اللَّيلِ مُصلِّيًا إلا رأيناهُ ولا نشاءُ أن نراهُ نائمًا إلا رأيناهُ* النسائي، البخاري (1141)

2249/1312 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: كېچىسى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى ناماز ئوقۇۋاتقان ھالدا كۆرەيلى دېسەك، ناماز ئوقۇۋاتقان ھالدا كۆرەلەيتتۇق. ئۇخلاۋاتقان ھالدا كۆرەيلى دېسەكمۇ، ئۇخلاۋاتقان ھالدا كۆرەلەيتتۇق (يەنى نامازمۇ ئوقۇيتتى، ئۇيقۇسىنىمۇ ئۇخلايتتى). (نەسائى: 1627)

ئالىملار شۇنىڭدا ھەم بىر پىكىرگە كەلگەنكى، تەھەججۇدنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ۋاقتى كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتەن بىرىدۇر. شۇڭا كېچىنىڭ ئاخىرقى يېرىمىدا ياكى ئاخىرقى ئۈچتىن بىرىدە ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

9225/5638 ـ وفي رواية: « إن الله يمهل حتى إذا ذهب ثلث الليل الأول نزل إلى السماء الدنيا فيقول: هل من مستغفر ؟ هل من تائب ؟ هل من سائل ؟ هل من داع ؟ حتى ينفجر الفجر»* البخاري (7494)، مسلم (758)، أبو داود (4733)، الترمذي (3498).

9225/5638 - بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: الله تائالا كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرى ئۆتكەندە، دۇنيا ئاسمىنىغا چۈشۈپ، تاكى تاڭ ئاتقىچە: ”ئىستىغفار ئېيتقۇچى بارمۇ؟ تۆۋبە قىلغۇچى بارمۇ؟ ھاجىتىنى تىلىگۈچى بارمۇ؟ دۇئا قىلغۇچى بارمۇ؟ “ دەپ نىدا قىلىدۇ. (مۇسلىم: 758)

9224/5637 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « ينزل ربنا كل ليلة إلى سماء الدنيا حين يبقى ثلث الليل الآخر، فيقول: من يدعوني فأستجب له ؟ من يسألني فأعطيه؟ من يستغفرني فأغفر له ؟»* البخاري (1145)، مسلم (758)، أبو داود (4733)، الترمذي (3498).

9224/5637 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: رەببىمىز ھەر كېچىسى كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىر قىسمى قالغان چاغدا دۇنيا ئاسمىنىغا چۈشىدۇ ۋە: ”كىم ماڭا دۇئا قىلىدۇ؟ ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىمەن. كىم مەندىن سورايدۇ؟ سورىغىنىنى بېرىمەن. كىم مەندىن مەغپىرەت تىلەيدۇ؟ ئۇنى ئەپۇ قىلىمەن “ دەيدۇ. (بۇخارى: 1145)

جانابى ئاللاھ بىزنى ۋە سىزنى (كۆپ) رۇزا تۇتقۇچىلاردىن، كېچە تەھەججۇد نامىز ئوقۇغۇچىلاردىن ۋە ئۇنىڭغا تەۋبە بىلەن قايتقۇچىلاردىن قىلسۇن، ئۇ نېمە دېگەن ياخشى دوست ۋە نېمە دېگەن ياخشى ياردەمچىدۇر. بارلىق ھەمدۇ سانالار ئالەملەرنىڭ پەۋەردىگارى ئاللاھقا، ئالدىنقىلارنىڭ ۋە كېيىنكىلەرنىڭ يولباشچىسى ۋە بىزنىڭمۇ يولباشچىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا ۋە بارلىق ساھابىلىرىگە سالام بولسۇن.

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

بەشىنچى بۆلۈم. زاكات

بىرىنچى باپ. زاكات ئۇقۇمى ۋە پەزىلىتى

زاكاتنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

زاكات- ئىسلام پەرىزلىرىنىڭ ئۈچىنچىسى بولۇپ، ئاللاھ تائالا زاكاتنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىغا پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن. ئىسلام نەزەرىدە ئىماندىن قالسا ئەڭ بىرىنچى پەرز ناماز بولسا، نامازدىن كېيىن ئەڭ ئۇلۇغ ئىبادەت زاكاتتۇر. پەيغەمبىرىمىز بۇ ھەقىقەتنى ئىپادىلەپ مۇنداق دېگەن: «ئىسلام بەش ئاساسنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان: ئاللاھ تائالادىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنىپ گۇۋالىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش ۋە قۇدرىتى يەتسە بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىش» (بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى).

شۇڭىمۇ زاكات قۇرئان كېرىمنىڭ 82 ئايىتىدە ناماز بىلەن ياندىشىپ كېلىش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئىسلام نەزەرىدىكى يۈكسەك ئورنى ۋە زور ئەھمىيىتى بىلدۈرۈلگەن. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىشمۇ خۇددى بەش ۋاقىت ناماز ئوقۇشنىڭ زۆرۈر بولغىنىدەك، زۆرۈر بولغان ئىبادەتتۇر.

زاكات- ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. زاكات سۆزى ئەرەپ تىلىنىڭ لۇغەت تەركىبىدە «پاكلاش» ۋە «ئۆستۈرۈش» دېگەن ئىككى مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئىسلام دىنى بۇ ئىككى مەنىنىڭ ھەر ئىككىسىنى بىرگە ئىپادىلەش مەقسىتىدە بۇ ماۋزۇ ئۈچۈن زاكات سۆزىنى ناھايىتى ھېكمەتلىك ھالدا تاللاپ ئالغان. چۈنكى، پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى ئايرىغانلىق ھەقىقەتتە ئۇنى ھاجەتمەنلەرنىڭ ھەقلىرىدىن، ئۆز نەپسىنى بولسا بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن پاكلىغانلىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرىدىن زاكات ئېلىشقا بۇيرىغان ئايەتتە مۇنداق دېگەن:

[خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (103)]

«ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى زاكات ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى (گۇناھلاردىن ۋە بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن) پاكلىغايسەن، (ياخشىلىقلىرىنى پۇل- ماللىرىنى) كۆپەيتكەيسەن» (تەۋبە سۈرىسى 103- ئايەت).

زاكات بېرىشنىڭ پەزىلىتى

ئاللاھ تائالا بەرگەن پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىش ئەڭ پەزىلەتلىك ۋە ئۇلۇغ ئىبادەتلەرنىڭ بىرى بولغىنىدەك، ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئاللاھ تائالا بەقەر سۈرىسىنىڭ بېشىدىلا ھەقىقىي مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (3)]

«ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدۇ، نامازنى ئادا قىلىدۇ، ئۇلار بىز بەرگەن پۇل- مالدىن ئاللاھ يولىدا سەرىپ قىلىدۇ». (بەقەر سۈرىسى 3- ئايەت).

ناماز، روزا ۋە باشقىمۇ ئىبادەتلەرگە ئوخشىغان ئىقتىساد تەلەپ قىلمايدىغان ئىبادەتلەرنى ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۆزىگىلا ئادا قىلىدۇ. ئەمما، تەر تۆكۈپ ئىشلەپ تاپقان مال- دۇنيادىن بىرقىسمىنى ئايرىپ ھاجەتمەنلەرگە بېرىشنى كېرەك قىلىدىغان زاكاتقا ئوخشىغان ئىجتىمائىي ئىبادەتنى، پەقەت ھەقىقىي مۆمىن بولغان كىشىلەرلا تولۇق ئورۇنلىيالايدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا (9)] «روھىنى (ناچار ئىللەتلەردىن) پاك قىلغان ئادەم چوقۇم مۇرادىغا يېتىدۇ». (شەمس سۈرىسى 9- ئايەت).

ئاللاھ يولىدا سەرىپ قىلىنغان پۇل- مالنىڭ مۇشۇ دۇنيادا ھەسسىلەپ كۆپىيىدىغانلىقىنى ۋە سەرىپ قىلغۇچىنىڭمۇ ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ھەسسىلەپ ساۋاپقا ئېرىشىدىغانلىقىنى قۇرئان كېرىم مۇنداق بىر مىسال بىلەن ئىپادىلەيدۇ:

[مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّئَةُ حَبَّةٍ وَاللّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاء وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (261)]

« ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل- مېلىنى سەرىپ قىلغانلارنىڭ (سەرىپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تېرىلىپ) يەتتە باشاق چىقارغان، ھەر باشىقىدا 100 دىن دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ، ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ بېرىدۇ» (بەقەر سۈرىسى 261- ئايەت).

زاكاتنىڭ بۇيرۇلۇشى

زاكات، پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلغىنىدىن18 ئاي كېيىن يەنى ھىجرىيەنىڭ ئىككىنچى يىلى شەۋۋالدا پەرز قىلىنغان.

زاكات بەش چوڭ ئىسلام پەرزلىرىنىڭ بىرى بولغانلىقى سۈپىتى بىلەن، زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرز ئەيىنىدۇر. زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكى قۇرئان، ھەدىس ۋە ئىجما دەلىللىرى بىلەن تەكىتلەنگەن.

1- قۇرئان دەلىلى: ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن:

[وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ (43)]

« نامازنى ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى (ئۆز جايىغا بېرىپ) ئادا قىلىڭلار»(بەقەر سۈرىسى 43- ئايەت).

2- ھەدىس دەلىلى:

2671/1566 - ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا بَعَثَ مُعَاذًا إِلى الْيَمَنِ قَالَ: ((إِنَّكَ تَقْدُمُ عَلَى قَوْمٍ أَهْلِ كِتَابٍ، فَلْيَكُنْ أَوَّلَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ عِبَادَةُ اللَّهِ، فَإِذَا عَرَفُوا، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي يَوْمِهِمْ وَلَيْلَتِهِمْ، فَإِذَا فَعَلُوا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْهِمْ زَكَاةً تؤخذ مِنْ أَمْوَالِهِمْ، وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ، فَإِذَا أَطَاعُوا بِهَا فَخُذْ مِنْهُمْ وَتَوَقَّ كَرَائِمَ أَمْوَالِهِم. واتقِ دعوة المظلوم، فإنه ليس بينه وبين الله حجاب)) رواه البخاري (1458)، مسلم (19)

2671/1566 ـ ئىبنى ئاببابس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە يوللىغان چاغدا مۇنداق دېدى: سەن ئەھلى كىتاب قەۋمگە قاراپ كېتىپ بارىسەن. ئۇلارنى ئالدى بىلەن الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلغىن. ئەگەر ئۇلار اللەنى تونۇسا، ئاندىن اللەنىڭ ئۇلارغا بىر كېچە - كۈندۈزدە بەش ۋاخ نامازنى پەرز قىلغانلىقىنى ئېيتقىن. ئەگەر ئۇنى قىلسا، ئاندىن اللەنىڭ ئۇلارنىڭ ماللىرىغا زاكاتنى پەرز قىلغانلىقىنى ۋە زاكاتنىڭ ئۇلارنىڭ پېقىرلىرىگە بېرىلىدىغانلىقىنى ئېيتقىن. ئەگەر ئۇنى قوبۇل قىلسا، ئۇلاردىن زاكات ئالغىن. (زاكاتقا) ئۇلارنىڭ ئېسىل ماللىرىنى ئېلىشتىن ساقلانغىن. (بۇخارى: 1458)

3ـ ئىجما دەلىلى: پۈتۈن ئىسلام مىللىتى زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ ئىسلام ئاساسلىرىدىن بىرى، ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغان كىشىنىڭ ئىسلام دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. زاكاتنى ئادا قىلىش زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. زاكات بېرىشكە ئىقتىدارى بار تۇرۇپ ئۇنى ئادا قىلىشتىن باش تارتقۇچىلار ئاللاھ تەئالانىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىش مەسىلىسى سەدىقە، ئېھسانغا ئوخشاش كىشىلەرنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىش ئەمەس، بەلكى ئۇ ئىسلام شەرىئىتى تەرىپىدىن پۇل- مېلى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن مۇسۇلماندىن ئېلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان دىنىي سېلىقتۇر.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ سەۋەبلىرى ۋە غايىسى

پېقىرلىق مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۇچۇن بىر نوقساندۇر. پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىپ جەمئىيەتتىكى بارلىق مۇسۇلمانلارنى ئوخشاش پاراۋانلىققا، باراۋەرلىككە ۋە بەختلىك تۇرمۇش تەرزىگە ئىگە قىلىشنىڭ بىردىن- بىر چارىسى، مۇسۇلمان بايلىرىنىڭ ئۈستىگە مەلۇم مىقداردا زاكاتنى پەرز قىلىپ بۇيرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن پېقىرلارنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارغا بۇ مۇقەددەس پەرزنى بەلگىلەش ئارقىلىق، جەمئىيەتتە ئىجتىمائىي ئادالەتنى بەرپا قىلىشنى مەقسەت قىلغان. كۆنمىزدە بايلاردىن زاكاتنى يىغىپ پېقىرلارغا تارقىتىش ئىشىنى بىۋاسىتە ئۆز ئۈستىگە ئالىدىغان ئىسلام ھاكىمىيىتى بولمىسىمۇ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بۇ پەرزنى ھەر قانداق بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆز ۋىجدانى ۋە ئىمانىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن تولۇق ئادا قىلىشى، بۇنىڭ بىلەن جەمئىيەتتىكى پېقىرلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىشى ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

« زاكات- بىر- بىرى بىلەن ياردەملىشىدىغان بىر- بىرىنى سۆيىدىغان ئادالەتلىك شەپقەتلىك بىر جەمئىيەتنى قۇرۇپ چىقىشنىڭ ئەڭ ئالدىنقى ئامىلىدۇر. چۈنكى، زاكات بايلارنىڭ ۋاستىسى بىلەن جەمئىيەتتىكى پېقىرلارنىڭ ھالىنى ياخشىلىغانلىقى سەۋەبى بىلەن پېقىرلارنىڭ كۆڭۈللىرىدىكى بايلارغا قارىتا ئۆچمەنلىك، دۈشمەنلىك ۋە كۆرەلمەسلىك تۇيغۇلىرىنى يېڭىپ بايلار بىلەن پېقىرلار ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا سۆيگۈ ۋە ھەمكارلىقنى پەيدا قىلىش ۋە دىنىي قېرىنداشلىقنى كۈچەيتىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بەختلىك ھايات سۈرۈشىگە كېپىللىك قىلىدىغان بىر ئېسىل ئىبادەتتۇر» (« ئىسلام ئىقتىساد ئانسىكلوپېيەدىسى 23- بەت»

ئىسلام نەزىرىدە پۇل- مالنىڭ ماھىيىتى

ئىسلام دىنى نەزەرىدە، ئىنسانلار قانچىلىك كۆپ پۇل- مال ئىگىسى بولسۇن ۋە بۇلارنى قانچىلىك جاپا بىلەن ئىشلەپ تاپقان بولسۇن ئۇلار قوللىرىدىكى مال- مۈلۈكنىڭ ئەسلى ئىگىلىرى ئەمەستۇر. بەلكى ئۇلار قوللىرىغا كەلگەن بۇ پۇل-ماللارنى تەسەررۇپ قىلغۇچى ۋەكىللەر، بەس. چۈنكى مال- مۈلۈكنىڭ ئەسلى ئىگىسى ۋە ئاتا قىلغۇچىسى ئاللاھ تائالادۇر! قۇرئان كېرىم بۇ ھەقىقەتنى جاكارلاپ مۇنداق دېگەن:

[لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى (**6**)]

« ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ۋە يەر ئاستىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭدۇر» (تاھا سۈرىسى 6- ئايەت).

ئاللاھ تائالا مال- دۇنيانى ئىنسانلارغا ئىككى مەقسەت بىلەن بېرىدۇ: بىرى ئۇلارغا ئېھسان ۋە ئىنئام قىلىش؛ يەنى بىرى، ئۇلارنى بۇ مال- دۇنيا بىلەن سىناش يۈزىسىدىن بېرىدۇ. مال- دۇنيا كىشىلەرنىڭ ئىقتىدارى ۋە كۈچ- قۇۋۋىتىگە كۆرە ئىگە بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئاتا- ئېھسانىدۇر. ئوخشاش ئىقتىدارغا، ئوخشاش دىپلومغا ۋە ئوخشاش ئىشتا ئىشلەيدىغان ئىككى ئادەمنىڭ بىرىنى، ئاللاھ تائالانىڭ باي قىلىدىغانلىقى، يەنە بىرىنى ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك ياكى پېقىر قىلىدىغانلىقى بىر رېئاللىقتۇر. ئەگەر مال- دۇنيا ئىقتىدار بىلەنلا قولغا كېلىدىغان نەرسە بولىدىغان بولسا ئىدى، يوقىرىقى ئىككى ئادەم ئىقتىسادىي جەھەتتە ئوخشاش بولغان بولاتتى. بۇنداق ئىكەن، مۇسۇلمان كىشى ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان پۇل- مالنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشقا مەجبۇردۇر. بۇ بولسىمۇ زاكاتتۇر. شۇڭا زاكات بەرگۈچىنىڭ «مەن پېقىرلارغا ئۆز مۈلكۈمدىن خەير- ئېھسان قىلىۋاتىمەنغۇ » دەپ مىننەت قىلىش ھەققى يوقتۇر. ئەگەر شۇنداق قىلىدىكەن، ئۇنىڭ بەرگەن زاكىتى، ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئۇ ئاللاھ تائالا تاپشۇرغان ئامانەتنىڭ تېگىشلىكىنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ قولىدا قالغان قىسمىنى ھارامدىن (يەنى پېقىرلارنىڭ ھەققىدىن) پاكلىغان كىشىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُبْطِلُواْ صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالأذَى كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَّ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (**264**)]

«ئى مۆمىنلەر! پۇل- مېلىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان، ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرمەيدىغان كىشى (نىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتكىنىگە) ئوخشاش، بەرگەن (زاكات ۋە) سەدىقەڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار. بۇنداق ئادەم خۇددى ئۈستىگە توپا- چاڭ قونۇپ قالغان، قاتتىق يامغۇردىن كېيىن (يۇيۇلۇپ) يۇرۇنقىدەك بولۇپ قالغان سىلىق تاشقا ئوخشايدۇ. ئۇلار قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) ھېچقانداق ساۋابقا ئىگە بولالمايدۇ. ئاللاھ كاپىر قوۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ.» (بەقەر سۈرىسى 264- ئايەت).

ئىسلام نەزەرىدە پۇل- مالنىڭ ۋەزىپىسى

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە پېقىرلىقنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى جىددى بىر يېتەرسىزلىك دەپ قارايدۇ. شۇڭمۇ ئۇ مۇسۇلمانلارنىڭ پاراۋانلىق، باراۋەرلىك ئىچىدە ھايات كەچۈرۈشى ئۈچۈن ئەڭ مۇكەممەل پرىنسىپلارنى بەلگىلىگەن. ئىسلام دىنى شەرىئىتى بويىچە مال- مۈلۈكنىڭ ۋەزىپىسىنى تۆۋەندىكى ئۈچ نوقتىغا يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ:

1- پۇل- مالنى ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن ۋە بۇيرۇلغان يوللار بىلەن ئۆستۈرۈش.

2- پۇل- مالنى ئېھتىياجغا قاراپ ئىسراپ قىلماستىن، ھەددىدىن زىيادە قىسىۋالماستىن نورمال ھالدا قوللىنىش.

3- پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى تولۇق ئايرىش ۋە سەدىقە، ياردەم، ئېھسانغا ئوخشاش ئىختىيارى ياردەم ۋاستىلىرى بىلەن ئېھتىياج ئىگىلىرىگە ياخشىلىق قىلىش.

يۇقىرىقىلار، ئىسلام دىنىنىڭ پۇل- مالنى تەسەررۇپ قىلىشتىكى كۆرسەتمىسىدۇر.

ئىسلام نەزەرىدە ئىشلەشنىڭ قىممىتى

ئىسلام دىنى، مۇسۇلمانلارغا ئىشلەشنى پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن ۋە ئىشلىگەننىڭ شەنىنى، قەدىر- قىممىتىنى ئالاھىدە كۆتۈرگەن يېگانە دىندۇر. مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىنىڭ قۇدرەت تېپىشى ۋە خەلقئارلىق رىقابەتكە دادىل كىرىپ ئۆزىنىڭ يۈكسەك ئورنىنى ساقلاپ قېلىشى يولىدا ئىشلەشنىڭ رولى ئالاھىدە چوڭدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (39)]

« ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن نەرسىسىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ». (نەجم سۈرىسى 39- ئايەت).

ھالال رىزىق تېپىش يولىدا ئىشلەش، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ئەمەللەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئەھمىيەتلىك ۋە مۆتىۋەر ئىبادەتتۇر. چۈنكى، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان زاكات، ھەج، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە جىھاد قاتارلىق ئىقتىساد بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەردىن باشقا يەنە، پەرزلەرنى تولۇق ئادا قىلىش ئۈچۈنمۇ، ئىنساننىڭ ساغلاملىقى ۋە بەدەنىنىڭ كۈچ- قۇۋۋىتى تەلەپ قىلىنىدۇ. مەلۇمكى، تەن ساغلاملىقىنى ۋە بەدەنىنىڭ قۇۋۋىتىنى ساقلاش ئىشى، كۈندىلىك كىيىم-كېچەك يېمەك- ئىچمەكلەرنى تەمىنلەيدىغان ئىقتىساتقا مۇھتاجدۇر. ئىقتىساد، پەقەت ئىشلەش ئارقىلىق قولغا كېلىدۇ. ئىشلەش، تەرەققى قىلىشنىڭ ئالدىنقى ئامىلىدۇر. شۇڭمۇ، قۇرئان كەرىم پۇل- مال تېپىش ئۈچۈن ئىشلەشنى، ئاللاھنىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىبادەت دائىرىسىدىن ساناپ مۇنداق دېگەن:

[فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (10)]

«ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا زېمىنگە تارقىلىپ (ئۆز مەشغۇلاتىڭلار بىلەن بولۇپ) ئاللاھنىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىڭلار. » (جۇمئە سۈرىسى 10- ئايەت).

ئاللاھ تائالا ئىشلەشنىڭ قەدىر- قىممىتىنى ۋە ئۇنىڭ مۇكاپاتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ (**97**)]

« ئەر- ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى (دۇنيادا) ئەلۋەتتە ئوبدان ياشىتىمىز. ئۇلارغا (ئاخىرەتتە) قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاپ بېرىمىز» (نەھل سۈرىسى 97- ئايەت).

ئىسلام دىنىدا ئىبادەتنىڭ دائىرىسى شۇنچىلىك كەڭ بولۇپ، ئۇ هاياتلىقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنسانىيەتكە پايدىلىق بولغان ھەر قانداق ئىجتىمائىي خىزمەتلەر، دىن ئۈچۈن، ۋەتەن ئۈچۈن ۋە ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى قامداش ئۈچۈن ئىشلەشلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلىگەن بولۇش شەرتى بىلەن، ئىبادەت دائىرىسىگە كىرىدۇ.

قۇرئاندا، « ئىشلەش» دېگەن ئىبارە 359 ئورۇندا تىلغا ئېلىنغان. ئىسلام دىنى كىشىلەرنى ئىشلەشكە ۋە شۇ ئارقىلىق تەرەققى قىلىشقا چاقىردى. ئىشلەشكە قادىر بولغانلار ئۈچۈن ئىشلەشنى پەرز قىلدى. دېمەك، ئىشلەش ھەقىقىي ئىمانىنىڭ ئاساسلىرىدىن بىرىدۇ. شۇڭا دەيمىزكى، ئىشلەش پېقىرلىققا خاتىمە بېرىش ۋە جەمئىيەتنى تەرەققى قىلدۇرۇش يولىدىكى ئالدىنقى ئامىلدۇر. ئىشلەشنىڭ پايدىسى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق بىر ھىكايە نەقىل قىلىنغان.

سۆيۈملۈك پەيغەمبەرىمىز بىر كۈنى، ساھابىلىرى بىلەن ئولتۇرغانىدا مەدىنىلىك بىر تىلەمچى ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭغا:

-ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز ناھايىتمۇ كەمبەغەلمىز، بىزگە ياردەم بەرگىن، دېدى. سۆيۈملۈك پەيغەمبەرىمىز ئۇنىڭدىن:

- « ئۆيۈڭدە ھېچنېمەڭ يوقمۇ؟ » دەپ سورىدى.

ئۇ ئادەم :

-پەقەتلا چوڭ بىر يېپىنچىمىز بار، ئۇنىڭ بىر قىسمىنى ئۈستىمىزگە يېپىنىمىز، بىر قىسمىنى ئاستىمىزغا سېلىپ ياتىمىز، ئۇنىڭدىن باشقا بىر سۇ ئىچىدىغان چۆمۈچىمىز بار، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام :

- «ئۇ نەرسىلەرنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلگىن !» دېدى.

ئۇ ئادەم ئۆيىگە قايتىپ ئۇ نەرسىلەرنى ئېلىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ نەرسىلەرنى قولىغا ئېلىپ:

- « بۇ نەرسىلەرنى سېتىۋالىدىغان بىرەر كىشى يوقمۇ؟» دەپ سورىدى.

ساھابىلاردىن بىرى:

- مەن ئۇنى بىر تىللاغا ئالاي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

- « بىر تىللادىن ئارتۇق بېرىدىغانلار يوقمۇ ؟ » دەپ سورىدى. باشقا بىر ساھابە :

- مەن ئىككى تىللاغا ئالاي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ نەرسىلەرنى ئۇ ساھابىگە ئىككى تىللاغا ساتتى ۋە ئۇ تىللالارنى پېقىر ئادەمگە بېرىپ :

- « بۇ تىللالارنىڭ بىرىگە ئائىلەڭدىكىلەرگە يېگۈدەك نەرسە ئال، يەنە بىرىگە بىر دانە پالتا

ئېلىپ مېنىڭ قېشىمغا كەل! » دەپ بۇيرىدى.

پېقىر ئادەم بىرازدىن كېيىن بىر دانە پالتىنى كۆتۈرۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پالتىغا بىر ساپ بېكىتىپ بەردى ۋە :

ـ « سەن بېرىپ بۇ پالتا بىلەن قۇرۇق دەرەخلەردىن ئوتۇن كەسلەپ كېلىپ سات، ئون بەش كۈندىن كېيىن مېنىڭ قېشىمغا كەل! » دېدى.

بۇ پېقىر ئادەم قايتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇغىنى بويىچە قىلدى ۋە ئون بەش كۈندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا:

ـئى الله نىڭ ئەلچىسى! سىنىڭ دېگىنىڭدەك قىلدىم. كېسىپ كەلگەن ئوتۇنلارنى سېتىپ يېگىرمە تىللاغا ئېرىشتىم. ئۇنىڭ بىر قىسمىغا يەيدىغان نەرسىلەرنى، يەنە بىر قىسمىغا كىيىم ـكېچەك ئالدىم، بۇنىڭ بىلەن پۇلۇم تېخىمۇ كۆپەيدى، دېدى.

بۇ سۆزلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تولىمۇ سۆيۈندۈردى. ئۇ پېقىر ئادەمگە قاراپ:

ـ « كۆردۈڭمۇ، ئىشلەپ ئۆز تەرىڭ بىلەن ئېرىشكەن نەرسە سېنىڭ ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشىدۇر» دېدى.

مال ـ دۇنيا غايە ئەمەس

ئىسلام نەزەرىدە مال ـ دۇنيا غايە ئەمەس. بەلكى ئۇ غايىگە يېتىشنىڭ ۋاستىسىدۇر. مۇسۇلمان كىشى ئۆزىنىڭ ھالالدىن تاپقان مال ـ دۇنياسىنى ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ياخشى ئىشلارغا سەرپ قىلىش ئارقىلىق ئاخىرەتتە جەننەتنى قازىنىشتىن ئىبارەت ئۆزىنىڭ ئۇلۇغۋار غايىسىگە يېتىشنىڭ ۋاستىسى قىلىدۇ.

2768/1632 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ – وَلا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلاَّ الطَّيِّبَ – إِلاَّ أَخَذَهَا الرَّحْمَنُ بِيَمِينِهِ، وَإِنْ كَانَتْ تَمْرَةً، فَتَرْبُو فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ حَتَّى تَكُونَ أَعْظَمَ مِنَ الْجَبَلِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ أَوْ فَصِيلَهُ))* البخاري (1410)، مسلم (1014)

2768/1632 ـ سەئىد ئىبنى يەسار ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىمكى ھالال مېلىدىن زاكات بەرسە (الله پەقەت ھالال مالدىن بېرىلگەن زاكاتنىلا قوبۇل قىلىدۇ)، الله ئۇنى ئوڭ قولىغا ئالىدۇ. گەرچە ئۇ بىر خورما چاغلىق نەرسە بولسىمۇ، الله تائالانىڭ قولىدا خۇددى سىلەر تاي ياكى بوتىلىقىڭلارنى بورداپ چوڭ قىلغاندەك چوڭىيىپ، تاغدەك بولۇپ كېتىدۇ. (مۇسلىم: 1014)

كىمكى مال ـ دۇنيانى ئۆزى ئۈچۈن غايە قىلىۋېلىپ، ھالال ـ ھارامنى ئايرىماستىن توپلايدىكەن ۋە ياخشى ـ يامانني ئايرىماستىن سەرپ قىلىدىكەن، مۇنداقلارنىڭ مال ـ دۇنياسى ئۆزىنىڭ دۇزاختىن ئورۇن ئېلىشىغا يېتەرلىكتۇر.

زاكات بېرىشنىڭ پايدىلىرى

زاكات بېرىشنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

زاكاتنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىلىرىنى تۆۋەندىكى بەش نوقتىغا يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ:

1- مال- مۈلكىنىڭ زاكىتىنى تولۇق ئادا قىلغان كىشى، ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق پەرزلىرىدىن بولغان بىر ئىجتىمائىي پەرزنى بەرپا قىلغان بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ چەكسىز رەھمەت ۋە مەغپىرىتىگە سازاۋەر بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

[إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ (277)]

«ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، ناماز ئوقۇغان ۋە زاكاتنى ئادا قىلغان كىشىلەر پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا چوڭ ساۋاپقا ئېرىشىدۇ. ئۇلارغا (ئاخىرەتتە) ھېچ غەم- قايغۇ ۋە قورقۇنچ بولمايدۇ» (بەقەر سۈرىسى 277- ئايەت).

2- زاكاتنى ئادا قىلغان كىشى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغان ھەقىقىي مۆمىنلەرنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن:

[قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ (1) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (2) وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ (3) وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ (4)]

« مۆمىنلەر ھەقىقەتەن بەختكە ئېرىشتى (چۈنكى) ئۇلار نامازلىرىدا ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن سۈر بېسىپ كەتكەنلىكتىن ئەيمىنىپ تۇرغۇچىلاردۇر، ئۇلار بەھۇدە سۆز ۋە ئىشلاردىن يىراق بولغۇچىلاردۇر. ئۇلار زاكاتنى ئادا قىلغۇچىلاردۇر.» (مۆمىنۇن سۈرىسى 1-4 ئايەلەر)

3- زاكاتنى ئادا قىلغان كىشىنىڭ ئىمانى كۈچلۈك بولىدۇ. چۈنكى، خالىقنىڭ (ئاللاھنىڭ) ۋە مەخلۇقنىڭ (يەنى پېقىرلارنىڭ) ھەقلىرىنى تونۇپ ئۇلارنى يولىدا ئادا قىلمىغان كىشىنىڭ ئىمانى تولۇقلانمايدۇ. ئاللاھنىڭ ھەققى، ناماز ئوقۇشقا ئوخشاش ئاللاھ بىلەن بەندىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاش بىلەن ئادا تاپسا، پېقىرلارنىڭ ھەققى، ئاللاھ تەئالا بۇيرىغان زاكاتنى ئۇلارغا بېرىش بىلەن ئادا تاپقان بولىدۇ. يۇقىرىقى ئىككى خىل ھەقنى يولىدا ئادا قىلغان كىشىنىڭ، ئىمانى تولۇقلانغان ۋە دۇنيا ـ ئاخىرەتلىكمۇ بەختلىك بولغان بولىدۇ.

4- زاكات، ئۇنى بەرگۈچىنىڭ قەلبىنى بېخىللىقنىڭ كىرلىرىدىن ۋە شەپقەتسىزلىكنىڭ ئىللەتلىرىدىن پاكلىغاندەك، ئۇنىڭ مال- دۇنياسىنىمۇ ھارامدىن يەنى پېقىرلارنىڭ ھەققىدىن پاكلايدۇ ۋە بەرىكەت بىلەن كۆپەيتىدۇ. زاكات سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسىمۇ بۇ مەنىلەرنى ئىپادىلىمەكتە.

5- زاكات، كىشىگە مەرتلىكنى، سېخىيلىقنى، ئۆزگىنى ئۆزىگە ياردەملىشىشنى، رەھىمدىللىقنى ۋە پىداكارلىقنى ئۆگىتىش ئارقىلىق ئۇنى ئىسلامىي گۈزەل ئەخلاقلارغا ئېرىشتۈرۈشكە كېپىللىك قىلىدۇ. نەتىجىدە ئۇنى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆلگىلىك بەندىلىرىدىن قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ.

زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرى

زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرىمۇ ناھايىتى كۆپتۇر. زاكات زۆرۈر بولغان ئىجتىمائىي ئىبادەت بولغانلىق ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ پايدىسى زاكاتنى بەرگۈچى ۋە ئالغۇچى ھەر ئىككىسىگە ئورتاق

بولغانىنىڭ سىرتىدا، پۈتۈن جەمئىيەتكە مەنپەئەتلىكتۇر. چۈنكى زاكات سۆزى لۇغەت ئېتىبارى بىلەن « پاكلاش» ۋە « ئۆستۈرۈش» دېگەن ئىككى مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن زاكاتنىڭ بۇ دۇنيالىق پايدىلىرىنى تۆۋەندىكىلەرگە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ:

1- زاكات- پاكلاش مەنىسى بىلەن بايلارنى بېخىللىقنىڭ ئىللەتلىرىدىن پاكلاپ، ئۇلارنى مەرتلىك بىلەن سېخىيلىقتىن ئىبارەت ئېسىل ئەخلاقلارغا ئېرىشتۈرىدۇ. دۇنيادا مەرتلىك، ماختىلىدىغان ئېسىل ئەخلاق بولغىنىدەك، بېخىللىق، ھەرقانداق مىللەتنىڭ لۇغىتىدە سۆكىلىدىغان بىر رەزىل خۇلۇقتۇر. بېخىللىقنىڭ ئەڭ يامان بولغىنى شۇكى، ئۇ گاھىدا كىشىلەرنى پۇل- مالغا بېخىللىق قىلىپ ئۆزلىرىنىڭ ھاياتىنى ھالاك قىلىشقا، نومۇسلىرىنى بۇلغىشقا سەۋەب بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن:

[وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (9)]

« ئۇلاردىن (يەنى مۇھاجىرلاردىن) مەدىنىدە يەرلىك بولغان، ئىمانى كۈچلۈك بولغانلار (يەنى ئەنسارلار) يېنىغا ھىجرەت قىلىپ كەلگەنلەرنى (يەنى مۇھاجىرلارنى) دوست تۇتىدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن نەرسىلەر ئۈچۈن ئىچى تارلىق قىلمايدۇ، ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق (مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئىتىنى) ئۆزلىرىنىڭ (مەنپەئىتى) دىن ئەلا بىلىدۇ، ئۆز نەپسىنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلانغانلار مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر. » (ھەشر سۈرىسى 9- ئايەت).

[هَاأَنتُمْ هَؤُلَاء تُدْعَوْنَ لِتُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنكُم مَّن يَبْخَلُ وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاء وَإِن تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ (38)]

« سىلەر شۇنداق كىشىلەرسىلەركى، ﷲنىڭ يولىدا (پۇل - مال) سەرپ قىلىشقا چاقىرىلساڭلار، سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا بېخىللىق قىلىدىغانلار بار، كىمكى بېخىللىق قىلىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ زىيىنى ئۈچۈن بېخىللىق قىلىدۇ، ﷲ (سىلەرنىڭ مال - مۈلكۈڭلاردىن) بىھاجەتتۇر، سىلەر بولساڭلار (ﷲقا) موھتاجسىلەر، ئەگەر سىلەر (ﷲنىڭ تائەتىدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، ﷲ سىلەرنىڭ ئورنۇڭلارغا باشقا بىر قەۋمنى ئالماشتۇرىدۇ، ئۇلار سىلەرگە ئوخشاش بولمايدۇ (بەلكى ﷲقا ئىتائەت قىلىدۇ) » (مۇھەممەد سۈرىسى 38- ئايەت).

2- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن، يوقسۇللارنىڭ، يېتىم- يېسىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان پۇل- مالدىن ئۇلارغا چىقىم قىلىشقا بېخىللىق قىلىدىغان بايلارغا بولغان ئۆچلۈك، ئاداۋەت ۋە دۈشمەنلىك تۇيغۇلىرىدىن پاكلايدۇ. شۇنداقلا زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن جەمئىيەتنى يوقسۇللار بىلەن بايلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈز بېرىدىغان زىددىيەتلەردىن، توقۇنۇشلاردىن ۋە قان تۆكۈشلەردىن پاكلايدۇ.

3- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن بايلارنىڭ پۇل- ماللىرىنى يوقسۇللارنىڭ ھەقلىرىدىن پاكلايدۇ. چۈنكى زاكات يوقسۇللارنىڭ ھەققى. زاكىتى بېرىلمىگەن مال ناپاكتۇر.

4- زاكات پاكلاش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنى گۇناھلىرىدىن پاكلايدۇ. چۈنكى زاكات- ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى دۇرۇس شەكىلدە ئادا قىلغان كىشىنىڭ گۇناھلىرى

شۇ ئىبادەت يۇزىسىدىن ئۆچۈرىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن:

[وَأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ (114)]

« كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە (يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئۆتىگىن. شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ. بۇ چۈشەنگۈچىلەر ئۈچۈن ۋەز ـ نەسىھەتتۇر » (ھۇد سۈرىسى 114ـ ئايەت).

5ـ زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ مال ـ دۇنياسىنى بەرىكەت بىلەن ئۆستۈرىدۇ. بەزىلەر مۇنداق سۇئال قويۇشى مۇمكىن: بېرىلگەن نەرسە كېمەيمەيستىن قانداقمۇ كۆپەيسۇن؟ ئۇلارغا جاۋاپ بېرىپ دەيمىزكى، زاكات بېرىلگەن مال ـ دۇنيادىكى ۋاقىتلىق كېمىيىش بولسا، شۇنداق تاشقى كۆرۈنۈش بولۇپ، ئەمما ھەقىقەتتە ئۇنىڭ ئارقىسىدا بەرىكەت ۋە ئۆسۈش باردۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبًا لِّيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِندَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ (39)]

«سىلەر كىشىلەرنىڭ پۇل ـ مېلى ئىچىدە ئۆستۈرۈش ئۈچۈن بىرەر پۇل ـ مال بەرسەڭلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇ ئۆسمەيدۇ. ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ بەرگەن زاكىتىڭلار ھەسسىلەپ ئۆسىدۇ» (رۇم سۈرىسى 39ـ ئايەت)

[قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (39)]

«ئېيتقىنكى، ھەقىقەتەن، پەرۋەردىگارىم قايسى بەندىسىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىشنى خالىسا ئۇنى كەڭ قىلىدۇ، (قايسى بەندىسىنىڭ رىزقىنى تار قىلىشنى خالىسا ئۇنى) تار قىلىدۇ، (اللهنىڭ يولىدا) بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى الله تولدۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇ رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىسىدۇر» (سەبەئ سۈرىسى 39ـ ئايەت)

6ـ زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ مەنىۋىيىتىنى ئۆستۈرىدۇ. چۈنكى، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىدىغان، يوقسۇللارنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئادەم ئۆزىنىڭ كۆڭلى ـ كۆكسىنىڭ كېڭەيگەنلىكىنى ۋە قولى ئۇزۇن، روھى ئۈستۈن بولۇپ كۆتىرىلگەنلىكىنى بىردىن ھىس قىلىدۇ.

7ـ زاكات ئۆستۈرۈش مەنىسى بىلەن يوقسۇللارنىڭ، يېتىملارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ روھىنى كۆتىرىدۇ. چۈنكى، ئۇلارمۇ ئۆزلىرىنى جەمئىيەتتە يار ـ يۆلەكسىز، بىچارىلىككە يارىتىلغانمىز، دەپ ھىس قىلىپ ھاياتلىقتىن ئۈمىتلىرىنى ئۈزمەستىن، بۇرادەرلىرىنىڭ ئۇلارنىڭمۇ يۈكلىرىنى يەڭگىللىتىدىغانلىقىنى، قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىشقا ياردەملىشىدىغانلىقىنى ھىس قىلىدۇ ـ دە، ئۆزلىرىنى بەختلىك ھىس قىلىدۇ.

8ـ زاكات يوقىرىقى ھەر ئىككى مەنىسى بىلەن، ئىجتىمائىي باراۋەرلىكنى قوغداشنىڭ ۋاستىسىدۇر. قىسقىسى، ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدە يېتىم ـ يېسىر، باققۇچىسىز، ئاجىز، مېيىپ كىشىلەرنىڭ يار ـ يۆلەكسىز قېلىشىنى جىددى بىر ئىجتىمائىي يېتەرسىزلىك

دەپ قارايدۇ ۋە بۇنىڭغا ھەرگىزمۇ يول قويمايدۇ. مۇسۇلمان كىشى ھاياتلىقتا كېرەكلىك بولغان ئېھتىياجلارنى قامداش يولىدا ئۆز مېھنىتى ۋە ھالال كەسپى بىلەن ئىشلەشكە بۇيرۇلغان. قېرىلىقتىن، ياكى ئاغرىقچانلىقتىن ئىشلەشكە قادىر بولالمىغان ياكى يېتىملىقتىن چارىسىز قالغانلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنى، مۇسۇلمانلار جامائەسى ھەمكارلىشىپ قامداشقا بۇيرۇلغان. زاكات ئەنە شۇنداق پاراۋانلىق ۋە باراۋەرلىك جەمئىيەتنىڭ كاپالىتىدۇر.

زاكات بەرمەسلىكنىڭ گۇناھى

پۇل- مالنىڭ ئەسلى ئىگىسى ئاللاھ تائالا بولۇپ، قولىمىزدىكىسى ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە ئىنئام ۋە سىناق تەرىقىسىدە ئاتا قىلغىنىدۇر. پۇل- مال ياخشى ئىشلارنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى ياردەمچى بولغاندەك، گاھىدا كىشى ئۈچۈن تۈگىمەس بالايى ئاپەت ۋە بەختسىزلىكلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، پۇل-مال ئىگىلىرىنىڭ ئۆز قوللىرىدىكى پۇل- مالغا مۇناسىۋەتلىك بولغان ھەق- ھوقۇقلارنى تونۇماسلىقى ۋە ئۇنى يولىدا ئىشلەتمىگەنلىكلىرىدىن ئىدى. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا مال- دۇنيانى ئاتا قىلىش بىلەن بىرگە ئۇنى ياخشى يوللارغا ئىشلىتىشكە ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئۇنىڭدىكى ھەقلىرىنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرىغان.

[وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ (77)]

« الله ساڭا بەرگەن بايلىق بىلەن ئاخىرەت يۇرتىنى تىلىگىن، دۇنيادىكى نېسىۋەڭنىمۇ ئۇنتۇمىغىن، الله ساڭا ياخشىلىق قىلغاندەك، سەن (اللهنىڭ بەندىلىرىگىمۇ) ياخشىلىق قىلغىن، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىقنى تىلىمىگىن، الله ھەقىقەتەن بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ » (قەسەس سۈرىسى 77- ئايەت).

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمان پۇل ئىگىلىرىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە خەير- ئېھسان قىلىشقا بۇيرىغىنىدىن باشقا، ئۇلارنىڭ مال- دۇنياسىدىن مۇئەييەن مىقدارىنى ئۇلارغا زاكات يولى بىلەن بۆلۈپ بېرىشنى پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن.

[وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ (24) لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ (25)]

« ئۇلارنىڭ (يەنى مۇسۇلمان پۇل ئىگىلىرىنىڭ) پۇل- ماللىرىدا تىلەيدىغان پېقىرغا ۋە تىلىمەيدىغان پېقىرغا بېرىشكە تېگىشلىك بولغان مۇئەييەن ھەق(يەنى زاكات) باردۇر.» (مەئارىج سۈرىسى 24- 25- ئايەتلەر).

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرىدە زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى تەكىتلىگەن ۋە زاكاتنى نەرمىگۈچىلەرنىڭ (ئاخىرەتتە) تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز قاتتىق ئازاب- ئوقۇبەتلەرگە دۇچار بولىدىغانلىقىنى جاكارلىغان.

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (34)]

« ئى مۆمىنلەر! ھېبرلەر ۋە راھىبلەردىن (يەھۇدىي ۋە خرىستىئان ئۆلىمالىرىدىن) نۇرغۇنلىرى كىشىلەرنىڭ پۇل- ماللىرىنى ھەقىقەتەن ھارام يەيدۇ، (كىشىلەرنى) ئاللاھنىڭ

دىنغا كىرىشتىن توسىدۇ، ئالتۇن- كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى ئاللاھنىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بىشارەت بەرگىن. ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن- كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ. ئۇلارغا: بۇ سىلەرنىڭ ئۆزۈڭلار ئۈچۈن يىغقان ئالتۇن- كۈمۈشۈڭلار (سىلەر بۇ دۇنيايىڭلاردىكى ئاللاھنىڭ ئېھتىياجلىق بەندىلىرىگە بېرىلىشكە تېگىشلىك ھەققىنى ئادا قىلمىدىڭلار) يىغقان ئالتۇن- كۈمۈشۈڭلارنىڭ ۋاباسىنى تېتىڭلار، دېيىلىدۇ.» (تەۋبە سۈرىسى 34- ئايەت).

[وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (180)]

« ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن بەرگەن نەرسىلەرگە (يەنى پۇل- مالغا) بېخىللىق قىلىدىغانلار بېخىللىقنى ئۆزلىرى ئۈچۈن پايدىلىق دەپ گۇمان قىلمىسۇن، ئەمەلىيەتتە، بۇ ئۇلار ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. ئۇلارنىڭ بېخىللىق قىلغان نەرسىسى قىيامەت كۈنىدە ئۇلارنىڭ بوينىغا تاقاق قىلىپ سېلىنىدۇ.» (ئالئىمران سۈرىسى 180- ئايەت).

زاكات بەرمەسلىكنىڭ گۇناھى ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەرمۇ كۆپتۇر.

2674/1569 - وفي رواية: ((وَلا يَأْتِي أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِشَاةٍ يَحْمِلُهَا عَلَى رَقَبَتِهِ لَهَا يُعَارٌ، فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ: لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُ، وَلا يَأْتِي بِبَعِيرٍ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ لَهُ رُغَاءٌ فَيَقُولُ: يَا مُحَمَّدُ. فَأَقُولُ: لا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ بَلَّغْتُ))* رواه البخاري (1402)

2674/1569 - بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: قىيامەت كۈنى، بىرىڭلار توختىماي مەرەۋاتقان بىر قوينى يەلكىسىگە ئارتقان پېتى كېلىپ: ئى مۇھەممەد! دەيدۇ، مەن: ساڭا ھېچ ئىش قىلىپ بېرەلمەيمەن، مەن ساڭا يەتكۈزگەن، دەيمەن. ياكى توختىماي بوزلاۋاتقان تۆگىدىن بىرنى يەلكىسىگە ئارتقىنىچە كېلىپ: ئى مۇھەممەد! دەپ توۋلايدۇ، مەن: ساڭا ھېچ ئىش قىلىپ بېرەلمەيمەن، مەن ساڭا يەتكۈزۈپ قويغان، دەيمەن. (بۇخارى1402)

2677/1572 - ولمسلم عَنْ جابر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: نحو ذلك، وفيه: ((وَلا صَاحِبُ كَنْزٍ لا يَفْعَلُ فِيهِ حَقَّهُ إِلاَّ جَاءَ كَنْزُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ، يَتْبَعُهُ فَاتِحاً فَاهُ، فَإِذَا أَتَاهُ فَرَّ مِنْهُ فَيُنَادِيهِ: خُذْ كَنْزَكَ الَّذِي خَبَأْتَهُ فَأَنَا عَنْهُ غَنِيٌّ، فَإِذَا رَأَى أَنْ لا بُدَّ له مِنْهُ سَلَكَ يَدَهُ فِي فِيهِ فَيَقْضَمُهَا قَضْمَ الْفَحْلِ))* مسلم (988)

2677/1572 - جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: بىرەر غەزىنىنىڭ ئىگىسى ئۇنىڭ زاكىتىنى بەرمەيدىكەن، قىيامەت كۈنى ئۇ غەزىنە زەھىرىنىڭ كۈچلۈكلىكىدىن بېشىنىڭ قاسىرىقى چۈشۈپ كەتكەن ئەركەك يىلانغا ئايلىنىپ، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ، ئۇنى قوغلايدۇ، ئۇ قاچىدۇ، يىلان: كۆمۈپ قويغان غەزىنەڭنى ئېلىۋال، ماڭا كېرەك ئەمەس، دەپ توۋلايدۇ. غەزىنىنىڭ ئىگىسى يىلاندىن قۇتۇلالماي، قولىنى يىلاننىڭ ئاغزىغا تىقىدۇ، يىلان ئۇنىڭ قولىنى خۇددى ھايۋان چۆپنى پاراسلىتىپ چايناندەك چاينايدۇ. (مۇسلىم: 988)

2686/1574 ـ بريدةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مامنعَ قومٌ الزكاةَ إلا ابتلاهُم اللهُ بالسنين))* ((للأوسط))

2686/1574 ـ بۇرەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەرقانداق بىر قەۋم زاكاتنى بەرمەيدىكەن، اللە ئۇلارنى قۇرغاقچىلىق ئاپىتىگە دۇچار قىلىدۇ. (ئەلئەۋسەت)

ئىككىنچى باپ. زاكاتنىڭ پەرزلىكىنىڭ بايانى

زاكاتنىڭ تونۇشتۇرۇلۇشى

زاكات ـ ئىسلام دىنىدا، مۇسۇلمان پۇل ـ مال ئىگىلىرىدىن ئېلىپ جەمئىيەتتىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بېرىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن بىر دىنىي سېلىقتۇر.

«زاكات» دېگەن سۆز، كۆپىيىش ۋە پاكلىنىش دېگەن مەنالاردا كېلىدۇ. چۈنكى زاكات، ماللىرىدىن زاكات ئايرىغان ئادەمنى خۇددى بېخىللىق كېسىلىدىن پاكلىنىغىنىدەك گۇناھلاردىنمۇ پاكلايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ماللاردىن زاكات ئايرىش پەيغەمبەرلەرگە پەرز قىلىنمىغاندۇر. چۈنكى پەيغەمبەرلەر بېخىللىق كېسىلىدىن خالىيدۇر. زاكات يەنە ماللارنىڭ كۆپىيىشىگە ۋە ئاۋۇشىغا سەۋەب بولىدۇ. «زاكات» دېگەن سۆز ئىستىلاھ جەھەتتىن بىر ئادەم ئاللاھ تائالانىڭ رىزالىقى ئۈچۈن مەلۇم مىقداردىكى بىر ماللارنى ئۆزىنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىن پۈتۈنلەي چىقىرىپ مۇسۇلمان بىر پېقىر ئادەمگە بېرىش، دېگەنلىك بولىدۇ. زاكات ھەققىدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (39)]

«ئېيتقىنكى، ھەقىقەتەن، پەرۋەردىگارىم قايسى بەندىسىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىشنى خالىسا ئۇنى كەڭ قىلىدۇ، (قايسى بەندىسىنىڭ رىزقىنى تار قىلىشنى خالىسا ئۇنى) تار قىلىدۇ، (اللەنىڭ يولىدا) بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى الله تولدۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇ رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىسىدۇر.» [سۇرە سەبەئە 39 ـ ئايەت]

زاكاتتىن ئىبارەت بۇ ئىجتىمائىي پەرزنى ئادا قىلىش كاتتا ئىبادەتلەردىن سانالغىنىدەك، زاكات بېرىشكە ئىقتىدارى يېتىدىغان تۇرۇپ، ئۇنى ئادا قىلماسلىق ئەڭ ئېغىر گۇناھتۇر.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

زاكات تۆۋەندىكى شەرتلەرگە توشقان كىشىلەرگە پەرز بولۇپ بۇيرىلىدۇ:

1 ـ مۇسۇلمان بولۇش. 2 ـ بالاغەتكە يەتكەن بولۇش.

3 ـ ئەقىل ـ ھوشى جايىدا بولۇش. 4 ـ مەلۇم مىقداردا پۇل ـ مالغا ئىگە بولۇش.

5 ـ پۇل ـ مالغا ئىگە بولغىنىغا بىر يىل توشۇشى. 6 ـ قەرزدار بولماسلىق.

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى شەرت: مۇسۇلمان بولۇش.

ھەرقانداق بىر ئىبادەتنى ئورۇنلاشقا بۇيرۇلۇش ۋە ئۇنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن

مۇسۇلمان بولۇش شەرت بولغىنىدەك، زاكاتتىن ئىبارەت بۇ ئىجتىمائىي پەرزنى ئادا قىلىش ئۈچۈنمۇ مۇسۇلمان بولۇش شەرتتۇر. مۇسۇلمان بولمىغانلار ئىسلام ئىبادەتلىرىگە بۇيرۇلمىغان. چۈنكى، ئۇلار بۇ ئىبادەتلەرگە سالاھىيەتلىك ئەمەستۇر.

ئىككىنچى شەرت: بالاغەتكە يەتكەن بولۇش

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بالاغەتكە يەتكەن (يەنى 14 ياشقا تولغان) بولۇش شەرتتۇر. بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىلكىدىكى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ. بۇ ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ كۆرۈشى بولۇپ، شافىئىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىلكىدىكى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مالغىمۇ زاكات كېلىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى شۇكى، زاكات ئىقتىسادىي ئىبادەت بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بالاغەتكە يەتكەن بولۇش شەرت ئەمەس. بۇنىڭغا بىنائەن، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ ئىگىلىكىدىكى پۇل- مېلىدىنمۇ زاكات ئايرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ زاكىتىنى ئۇلارنىڭ ئىگىلىرى ئۇلارنىڭ مەخسۇس مېلىدىن ئايرىپ بېرىدۇ.

ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ دەلىلى بولسا، زاكاتمۇ ناماز، روزا، ھەج ۋە باشقىمۇ ئىبادەتلەرگە ئوخشاش ئىسلام پەرزلىرىدىن بىرى بولغانلىقتىن ئۇنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈنمۇ بالىغ بولۇش شەرتتۇر. چۈنكى ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ ئادا قىلىنىشى ئۈچۈن بالىغ بولۇش شەرتتۇر.

5372/3201 ـ وفي رواية: أوَما تذكر أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((رُفِعَ الْقَلَمُ)).. بمثله* أبو داود (4401)

5372/3201 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۇخلاۋاتقان كىشىنىڭ ئويغانغىچە، كىچىك بالىنىڭ بالاغەتكە يەتكۈچە، ساراڭنىڭ ساقايغىچە بولغان ئارىلىقتا قىلغان ـ ئەتكەنلىرى يېزىلمايدۇ. (تىرمىزى: 1423)

بۇ مەسىلىدە ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ دەلىلى كۈچلۈك بولغانلىقى ئۈچۈن بىزمۇ بۇ مەزھەبنىڭ كۆرۈشىگە قوشۇلىمىز.

ئۈچىنچى شەرت: ئەقىل- ھوشى جايىدا بولۇش.

زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مالغا ئىگە بولغان ساراڭلارغا زاكات پەرز بولمايدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا بۇيرۇلغۇچىنىڭ ئەقىل- ھوشى جايىدا بولغان بولۇشى شەرتتۇر. ساراڭلارمۇ بۇ مەسىلىدە بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارغا ئوخشاشتۇر. مانابۇ، ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ كۆرۈشىدۇر.

ئەمما شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ئەقىل ھوشى جايىدا بولمىغان ساراڭلارنىڭ زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن پۇل- مېلى بولسا ئۇلارنىڭمۇ زاكات بېرىشى پەرز بولىدۇ. ئۇلارنىڭ پۇل- مېلىنىڭ زاكىتىنى ئۇلارنىڭ ئىگىلىرى، ئۇلاردىن ۋەكىل بولۇپ ئۇلارنىڭ ماللىرىدىن بېرىدۇ. ھەر ئىككى مەزھەبنىڭ دەلىلى يۇقىرىقى، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ مەسىلىسى توغرىلىق كەلتۈرۈلگەن دەلىللارنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ مەسىلىدىمۇ ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ كۆرۈشى ئەمەل قىلىشقا ئەرزىيدۇ.

تۆتىنچى شەرت: مەلۇم مىقداردا پۇل- مالغا ئىگە بولۇش.

ئىسلام شەرىئىتى زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلىگەن مىقدارغا يەتمىگەن پۇل- مالغا ئىگە بولغان كىشىگە زاكات پەرز ئەمەس. چۈنكى زاكات بايلار ئۈچۈن بۇيرۇلغان بىر پەرزدۇر.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن، بەزى كىشىلەرنىڭ چۈشەنگىنىدەك ، ئاتالغان بايلاردىن ياكى مىليونېرلاردىن بولۇش شەرت ئەمەس. بەلكى زاكاتنى پەرز قىلىدىغان مىقدار شەرىئەتتە بايلىق دەپ سانالغان مىقدار بولۇپ، بۇنىڭدا بايلارنىڭ ۋە ئوتتۇرھاللارنىڭ ماددىي ياردىمى بىلەن ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ يۈكلىرىنى يەڭگىللىتىش كۆزدە تۇتۇلغان. مۇئەييەن مىقداردىن ئاز ئىقتىسادقا ئىگە بولغان كىشىلەرگە زاكات پەرز ئەمەستۇر. بىراۋنىڭ زاكات بېرىشكە سالاھىيەتلىك بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ نورمالدىكى ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى يوقىرىقى زاكات ئۆلچىمىگە يەتكەن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك مىقداردا پۇل- مېلى بولۇشى شەرتتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجىدىكى كىيىم- كېچەكلىرى، ئۆي- ئىمارەتلىرى، ئىشلىتىۋاتقان ماشىنىلىرى، زاكاتنىڭ پەرز بولۇش ئۆلچىمىگە كىرمەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭ ئۆي- ئىمارەتلىرى قانچىلىك ھەشەمەتلىك، ئىشلىتىۋاتقان ماشىنىسى قانچىلىك قىممەت باھالىق بولۇپ كەتسۇن ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇلار ئېھتىياجىنىڭ ئىچىدىكى شەيئىلەردۇر. شۇنىڭدەك، ئۆي جىھازلىرى، سانائەت ئەشيالىرى، كىتاب- ماتېرىياللىرى ۋە مۇجاھىدلارنىڭ قۇراللىرى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش ئۆلچىمىگە كىرمەيدۇ ۋە زاكات كەلمەيدۇ. يوقىرىقىلار قوللىنىش ئۈچۈن ئەمەس، تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان بولسا، ئۇلارغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ.

بەشىنچى شەرت: پۇل- مالغا ئىگە بولغانغا بىر يىل ئۆتۈشى.

زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يېتەرلىك بولغان مۇئەييەن زاكات مىقدارىغا ئىگە بولغاندىن باشلاپ ھىجرىيە (قەمەرىيە) يىل ھېسابىدا تولۇق بىر يىلنىڭ ئۆتىشى زاكاتنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر. ئىگە بولغانغا بىر يىل تولۇق توشمىغان پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ.

2688/1576 ـ ورفعه الترمذي بلفظ: ((مَنِ اسْتَفَادَ مَالاً فَلا زَكَاةَ عَلَيْهِ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ))*

2688/1576 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى مال دۇنياغا ئېرىشسە، اللەنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن، بىر يىل توشمىغىچە ئۇ مالغا زاكات كەلمەيدۇ. (تىرمىزى: 631)

ئەمما ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىنى ئايرىش ئۈچۈن يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئۇلارنى يىغقان كۈنى ھېسابتۇر. مەدەنلەر ئۈچۈنمۇ ئۇلارنى چىقارغان كۈنى ھېسابقا ئېلىنىدۇ.

ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى بىرىنچى ئورۇندا قويىدۇ. پۇل- مال ئىگىلىرىنى زىيانغا ئۇچرىتىشنى خالىمايدۇ. شۇڭا ئۇ بايلارغا زاكات چىقىرىشنى پەرز قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇلارنىڭ زاكاتنى ئادا قىلىشىدىن بۇرۇن ئۇلارغا تولۇق بىر يىل ۋاقىت بەرگەن. مانا بۇ، ئۇلارنىڭ پۇل- ماللىرىنى تىجارەت ۋە باشقىمۇ يوللۇق ۋاسىتىلەر بىلەن ئۆستۈرۈۋېلىشى، ئاندىن زاكاتنى دەسمى مالدىن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ چىققان پايدىسىدىن بېرىشى ئۈچۈن پۇرسەت يارىتىپ بەرگەنلىك بولۇشى ئېھتىمال. ئەگەر پۇل ئىگىلىرى ئۆزلىرىنىڭ دەسمىلىرىنى بۇيرۇلغان يوللار بىلەن ئۆستۈرۈشكە تىرىشمىغانلىقتىن ئۆستۈرەلمىگەن بولسا، ئۇ ئۆزلىرىنىڭ يېتەرسىزلىكىدىندۇر. ئەمما زاكات بۇ ھالەتتىمۇ ئۇلارنىڭ زىممىسىدىن ساقىت بولمايدۇ.

ئالتىنچى شەرت: قەرزدار بولماسلىق.

زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن قەرزدار بولماسلىق شەرتتۇر. چۈنكى زاكات- نورمالدىكى ئېھتىياجدىن تاشقىرى مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن پۇل- مالغا ئىگە بولغانلارغا بۇيرۇلغان پەرزدۇر. ھالبۇكى، قەرزدار بولغان ئادەم ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا زاكات پەرز ئەمەستۇر. ئەگەر بىراۋنىڭ نورمال ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى زاكات بېرىش مىقدارىغا يېتىپ ئاشىدىغان پۇل- مېلى بولۇپ، ئۇستىدە بۇ مىقدارنى بېسىپ چۈشىدىغان كۆلەمدە قەرز بولسا ئۇ باي ھېسابلانمايدۇ. بەلكى پېقىرنىڭ قاتارىغا كىرىدۇ. نەتىجىدە ئۇنىڭغا زاكات پەرز بولمايدۇ. ئەگەر بىراۋنىڭ قولىدا نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى پۇل- مېلى بار بولۇپ، ئۇستىدە قەرزمۇ بولسا، ئۇ ئاۋۋال قەرزىسىنى ئۆتەيدۇ، ئاندىن قەرزدىن ئاشقىنى زاكاتنىڭ پەرز بولۇش مىقدارىغا يەتسە ئۇنىڭدىن زاكات بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ مىقدارغا يەتكۈدەك نەرسە قالمىسا ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ.

زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ شەرتى

ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ھەر قانداق بىر پەرزنى ئادا قىلىشنىڭ ئۆزى ئىبادەت بولغاندەك، زاكاتنى ئادا قىلىشمۇ كاتتا ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا كۆڭۈلدە نىيەت باغلاش شەرت قىلىنغاندەك، زاكاتنى ئادا قىلىشتىمۇ ئۇنى نىيەت قىلىش شەرتتۇر. ئۇ بولسىمۇ، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى ئايرىغان ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ زاكات بېرىۋاتقانلىقىنى كۆڭلىدە ھىس قىلىشى دېمەكتۇر. لېكىن زاكاتنى ئالغۇچى پېقىرلارنىڭ ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى بىلىشى شەرت ئەمەس. ھەتتا زاكات بەرگۈچى زاكات ئالغۇچىنىڭ كۆڭلىنى ئايىغانلىقتىن ئىچىدە زاكاتنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى ئالغۇچىغا ھەدىيە ياكى ياردەم ناملىرى ئاستىدا بەرسىمۇ زاكات ئادا تاپىدۇ. چۈنكى نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇنى ئېلان قىلىش شەرت ئەمەس. پەقەت ئۇنىڭ زاكات ئىكەنلىكىنى ئاللاھ تائالانىڭ بىلىشى يېتەرلىكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، ھەر قانداق ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دېگەن:

[وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ (4)]

« ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھقىلا خالىس (نىيەت بىلەن) قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى» (بەييىنە سۈرىسى 4- ئايەت)

يۇقىرىقى شەرتكە بىنائەن، بىراۋ بىرسىدىن قەرز ئالغان بولۇپ، ئۇنى ۋاقتىدا قايتۇرالمىغان بولسا، قەرز بەرگۈچىنىڭ مەزكۇر قەرزنى زاكاتقا ھېسابلىشى جائىز ئەمەس. چۈنكى ئۇ قەرزنى بەرگەن ۋاقتىدا زاكاتنى نىيەت قىلغان ئەمەس، بەلكى قەرز ھېسابىدا بەرگەن. بۇنداق شارائىتتا، قەرز بەرگۈچى ئۆزىنىڭ زاكاتقا بېرىش ئۈچۈن ئايرىغان پۇلنى قەرزدارغا زاكات نىيىتى بىلەن بېرىپ بولۇپ، ئاندىن ئۇنىڭدىن قەرزىسىنى سورىسا ۋە ئالسا بولىدۇ.

ھەنبەلى مەزھىبىگە كۆرە زاكاتنىڭ نىيىتىنى زاكات بېرىشتىن ياكى زاكات بېرىلىدىغان مىقدارنى ئۇمۇمى مالدىن ئايرىشتىن قىسقا بىر مۇددەت بۇرۇن قىلىشمۇ جائىزدۇر. چۈنكى، زاكاتنى ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىگە يەتكۈزۈپ بېرىش ئىشىدا ئۆزى ئۈچۈن باشقىسىنى ۋەكىل قىلىش جائىزدۇر.

زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى

نورمال ئائىلە ئېھتىياجىدىن تاشقىرى زاكات بېرىشكە تېگىشلىك بولۇش مىقدارىغا يەتكەن پۇل- مالغا ئىگە بولغان كىشىنىڭ، ئۇنىڭغا ئىگە بولغىنىغا تولۇق بىر يىل تولۇشى بىلەن ئۇنىڭ زاكىتىنى كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىشى بەلگىلىنىدۇ. بۇ پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقىدۇر. چۈنكى، زاكاتنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتى بەلگىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى كېچىكتۈرۈش زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان ئىھتىياج ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. يەنە بىر تەرەپتىن پەرز بولۇپ بەلگىلىنىپ بولغان زاكاتنى ۋاقتىدا ئادا قىلمىغان كىشى، ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا كۆپ ھاللاردا زىيانكەشلىك قىلغان بولىدۇ. چۈنكى، مۇبادا ئۇ زىيانغا ئۇچراپ ياكى تىجارىتى بۇھرانغا ئۇچراپ، پۇل- مالدىن ئايرىلىپ قالسا، بەلگىلىنىپ بولغان مەزكۇر زاكات ئۇنىڭ زىممىسىدىن ساقىت بولمايدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئۆزىنى ۋە ئېھتىياج ئىگىلىرىنى زىيانغا ئۇچراتقان بولىدۇ. شۇڭا زاكاتنى يىلىنىڭ توشۇشى بىلەن تەڭ كېچىكتۈرمەستىن بېرىش پەرزدۇر.

زاكىتىنى بېرىشكە تېگىشلىك پۇل- مالغا ئىگە بولغىنىغا بىر يىل تولماستىن، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغان كىشىگە زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىگە بولغان پۇل- مالغا بىر يىل تولۇش زاكاتنىڭ پەرز بولۇپ بەلگىلىنىشى ئۈچۈن شەرتتۇر. ئەمما يىل توشقاندىن كېيىن زاكىتىنى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە چىقىرىپ بېرىشتىن بۇرۇن ھالاك بولغان پۇل- مالنىڭ زاكىتى ئۇ كىشىنىڭ زىممىسىدا قالغان بولىدۇ. ئۇ پەقەت بېرىش بىلەنلا ئادا تاپىدۇ. چۈنكى، بۇ زاكات پۈتۈن شەرتلىرى تولۇق بولغان ۋە بېرىشلا قالغان زاكات بولغانلىقتىن، ئۇ كەچۈرۈم قىلىنمايدۇ. شۇڭىمۇ ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى يىل توشقان ھامان زاكاتنى كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىشنىڭ تولىمۇ زۆرۈرلىكىنى ھەممىسى بىردەك تەكىتلەيدۇ.

زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن ئادا قىلىشقا بولامدۇ؟

ئالدى بىلەن شۇنى كەسكىن ئېيتىش كېرەككى، ئىسلام دۇنياسىدىكى پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملىرى، زاكاتنى ۋاقتىدىن بۇرۇن ئادا قىلىشنىڭ جائىزلىقىدا ئىتتىپاقتۇر. ئۇلار بۇ ماۋزۇدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زاكاتنى يىل توشۇشتىن بۇرۇن بېرىشكە رۇخسەت قىلغانلىقىنى ئاساس قىلىدۇ.

2689/1577 ـ عَلِيٌّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ الْعَبَّاسَ سَأَلَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي تَعْجِيلِ زَكاته قَبْلَ أَنْ يحول الحول مسارعة إلى الخير، فأذن لَهُ فِي ذَلِكَ* أبو داود (1624)، الترمذي (678) ابن ماجة (1795)

2689/1577 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئاbbas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن زاكاتنى بىر يىل توشماي تۇرۇپ بېرىۋېتىشنى سورىغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا رۇخسەت بەردى. (ئەبۇ داۋۇد: 1624)

ئىسلام پەرزلىرىدىن بىرى بولغان زاكاتنى ئادا قىلىش، شۈبھىسىزكى ئەڭ ياخشى ئەمەل- ئىبادەتتۇر. بۇنداق ئىكەن، خالىغان كىشىنىڭ بىر يىللىق، ئىككى يىللىق ياكى ئۇنىڭدىن

كۆپرەك يىلنىڭ زاكىتىنى ئالدىنئالا بېرىشى جائىزدۇر ۋە ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا ئالدىرىغانلىقىدۇر. خۇسۇسەن، مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىغا قۇرغاقچىلىق يەر تەۋرەش، سەل، سوقۇش ۋە باشقىلار قاتارلىق پالاكەتلەر كەلگەن ۋاقىتلاردا ئۇلارنىڭ دەرتلىرىگە دەرمان بولۇش ئۈچۈن، كېلىدىغان يىللارنىڭ زاكاتلىرىنى ئالدىنئالا بېرىش ئەلۋەتتە ياخشى ئىش بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇلۇغ ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا: « بېرەر مۇسۇلماننى بۇ دۇنيانىڭ قىيىنچىلىقلىرىدىن بولغان بىرەر قىيىنچىلىقتىن چىقارغان كىشىنى ئاللاھ تائالا قىيامەت كۈنىنىڭ قىيىنچىلىقلىرىدىن چىقىرىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن.

ئۇستىدە ئادا قىلىشقا تېگىشلىك زاكات قالغان هالدا ئۆلگەن كىشى ھەققىدە

زاكات بېرىش شەرتىگە توشقان پۇل- مېلىنىڭ زاكىتىنى ئايرىشتىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ ئۇستىدە قالغان مەزكۇر زاكاتنى ئۇنىڭ ۋارىسلىرى بەرسە بولامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۇستىدە فىقھشۇناس ئالىملىرى ئىختىلاپقا چۈشكەن:

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، زاكات بېرىش شەرتلىرىگە توشقان پۇل- مېلىنىڭ زاكىتىنى بېرەلمەي ئۆلگەن كىشىنىڭ ۋارىسلىرى ئۇنىڭ قالدۇرغان پۇل- مېلىدىن ئۇنىڭ ئورنىدا زاكات بېرىشى كېرەك.

3057/1816 ـ وعنه قالت امْرَأَةٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ نَذْرٍ، أَفَأَصُومُ عَنْهَا؟ قَالَ: ((أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكِ دَيْنٌ فَقَضَيْتِيهِ أَكَانَ يُؤَدِّي ذَلِكِ عَنْهَا؟)) قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: ((فَصُومِي عَنْ أُمِّك))* البخاري (1953)، مسلم (1148)

3057/1816 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: بىر ئايال پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! مېنىڭ ئانام ۋاپات بولدى. ئۇنىڭ گەدىنىدە نەزىر قىلغان روزا قالغان ئىدى، ئۇنىڭ ئۈچۈن مەن روزا تۇتسام بولامدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئېيتقىنە! ئەگەر ئاناڭنىڭ قەرزى بولسا، ئۇنى سەن تۆلىسەڭ، ئۇ قەرز ئادا بولامدۇ؟ دېگەن ئىدى، ئۇ: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداق بولغانىكەن، ئۇنىڭ ئورنىدا روزا تۇتساڭ بولىدۇ، دېدى. (مۇسلىم: 1148)

يۇقىرىقى ئىككى مەزھەپ ۋەكىللىرى زاكاتنى روزىغا قىياس قىلىش ئارقىلىق زاكاتنىمۇ ئۇنىڭ ۋارىسلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن بېرىپ ئادا قىلسا بولىدۇ، دېگەن قاراشقا كەلگەن.

ئەمما ھەنەپىي مەزھىبىگە كۆرە، زاكات بەرمەي ئۆلگەن كىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ۋارىسلىرىنىڭ بېرىشى لازىم ئەمەس. ئەگەر ئۆلگۈچى ئۇستىدە قالغان زاكاتنى ئادا قىلىۋېتىش ئۈچۈن ۋارىسلىرىغا مەخسۇس ۋەسىيەت قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ مىراس قالدۇرغان پۇل- مېلىنىڭ ئۈچتە بىرىدىن زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئادا قىلىش ئىبادەتتۇر. ھەر قانداق بىر ئىبادەتنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئۇنى ئورۇنلىغۇچىنىڭ شۇنىڭغا نىيەت قىلىشى شەرت بولغانىدەك، زاكاتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈنمۇ ئۆلگۈچىنىڭ ئۇنى ئادا قىلىشنى نىيەت قىلغان، شۇ نىيىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ۋارىسلىرىغا بۇ ھەقتە ۋەسىيەت قىلغان بولۇشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، ئۆلگۈچى ئۇستىدىكى زاكات توغرىلىق ۋەسىيەت قىلمىغان ۋە ئۇنىڭ ئۆلىشى بىلەن ئۇنىڭ مال- دۇنياسى ۋارىسلىرىنىڭ ھەققىگە ئايلانغان تۇرسا،

ۋارىسلىرىنىڭ بېرىپ قويۇشى بىلەن ئۇنىڭ ئۇستىدىكى بۇ قەرز، يەنى زاكات قانداقمۇ ئادا تاپسۇن؟! ئىبادەتلەر ئەسلىدە ئىنسانلارنى سىناش: ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىتائەتچان بىلەن ئاسىينى ئايرىش ئۈچۈن پەرز قىلىنغان تۇرسا، ئۆلگۈچىنىڭ ئۆز ئىرادىسى ۋە ۋەسىيىتىسىز ھالدا باشقىسىنىڭ ئورۇنلاپ قويغان بۇ ئىبادىتى قانداقمۇ قوبۇل بولسۇن؟! شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ مەسىلىدە ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ قارىشىغا قوشۇلمىز.

ئۈچىنچى باپ. زاكات كېلىدىغان ماللار

زاكات كېلىدىغان ماللار تۆۋەندىكىچە:

1- نەق پۇل
2- تىجارەت ماللىرى
3- ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلار
4- چارۋا ماللىرى
5- يەر ئاستى بايلىقلىرى
6- دېڭىز بايلىقلىرى
7- شېرىكەت ھەسسىدارلىقى

نەق پۇل- زاكىتىنىڭ مىقدارى

ئالتۇن، كۈمۈش، يۈەن، تەڭگە، سوم، رىيال، دوللار ۋە باشقىمۇ خەلق پۇللىرى قاتارلىق نەق پۇلنىڭ زاكات مىقدارى 2.5% (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت)تۇر. يەنى نورمال ئائىلە ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدا ئالتۇندىن 85 گىرام ئالتۇن ياكى 595 گىرام كۈمۈشى ياكى بۇنىڭ قىممىتىدە نەق پۇلى بولغان كىشىنىڭ ئۇمۇمىي نەق پۇلىدىن % 2.5 نى زاكاتقا بېرىشى پەرزدۇر. بۇ نىسبەت 40 دىن1 گە تەڭ. يەنى 40مىڭ يۈەن خەلق پۇلىغا ئىگە بولغان كىشىگە مىڭ يۈەن زاكات ئايرىش پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. مانابۇ، %2.5 گە تەڭدۇر. بۇنىڭ دەلىلى تۆۋەندىكى ھەدىسلار:

2693/1579 - الْحَارِثُ الأَعْوَرُ عَنْ عَلِيٍّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إِذَا كَانَتْ لَكَ مِائَتَا دِرْهَمٍ، وَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ فَفِيهَا خَمْسَةُ دَرَاهِمَ، وَلَيْسَ عَلَيْكَ شَيْءٌ فِي الذَّهَبِ حَتَّى يَكُونَ لَكَ عِشْرُونَ دِينَارًا، فَإِذَا كَانَ لَكَ عِشْرُونَ دِينَارًا وَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ فَفِيهَا نِصْفُ دِينَارٍ فَمَا زَادَ فَبِحِسَابِ ذَلِكَ – قَالَ: فَلا أَدْرِي أَعَلِيٌّ يَقُولُ فَبِحِسَابِ ذَلِكَ أم رفعه -: وَلَيْسَ فِي مَالٍ زَكَاةٌ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ))* أبو داود (1572) الترمذي (620)

2693/1579 - ئاسىم ئىبنى زەمرە ۋە ھارىس ئەلئەئۋەر ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر سېنىڭ 200 دەرھەم پۇلۇڭ بولسا، بىر يىل توشقاندا، ئۇنىڭغا بەش دەرھەم (زاكات) كېلىدۇ. ئالتۇن يىگىرمە تىللاغا يەتمىگىچە زاكات كەلمەيدۇ. يىگىرمىگە يەتسە، بىر يىل توشقاندا، يېرىم تىللا كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن كۆپ بولسا، سانىغا قارىتا ھېسابلىنىدۇ. بىر يىل توشمىغان ھەرقانداق مالغا زاكات كەلمەيدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1572)

يۇقىرىقى ھەدىسلار نەق پۇل زاكىتىنىڭ مىقدارى 40 دىن بىر. يەنى %2.5 ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئېقىۋاتقان نەق پۇل ئالتۇن بىلەن كۈمۈش ئىدى. شۇڭا يوقىرىقى ھەدىسلاردا نەق پۇل ئۈچۈن بۇ ئىككىسىلا تىلغا ئېلىنغان. ئەمما

كۈنىمىزدە قوللىنىلىۋاتقان نەق پۇل ئالتۇن، كۈمۈشتىن باشقىمۇ يۈەن، تەڭگە، سوم، رىيال، دوللار ۋە باشقىلار قاتارلىق خەلق پۇللىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنداق بولغانىكەن، يۇقىرىقى خەلق پۇللىرىنىڭ زاكىتى ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە 40دىن بىر، يەنى 2.5% بېرىلىدۇ.

ئالتۇن بىلەن كۈمۈشتىن ئىبارەت بۇ ئىككى نەق پۇلنىڭ بىرىنىڭ زاكىتىنى يەنە بىرىدىن بېرىش جائىزدۇر. مەسىلەن: بىر دىنار ئالتۇن زاكات بېرىشنىڭ ئورنىغا 10 دىرھەم كۈمۈش بېرىش ياكى 10 دىرھەم كۈمۈش بېرىشنىڭ ئورنىغا بىر دىنار ئالتۇن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى 10 دىرھەم كۈمۈشنىڭ قىممىتى بىر دىنار ئالتۇنغا تەڭ. ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنىڭ زاكىتى ئۈچۈن قەغەز پۇلدىن بېرىش جائىز بولغاندەك، ئۇنىڭ ئەكسىمۇ، يەنى خەلق پۇلىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن بېرىشمۇ جائىزدۇر.

تىجارەتماللىرىنىڭ زاكىتى

تىجارەت ماللىرى- تىجارەت ۋە باشقىمۇ قانۇنلۇق يوللار بىلەن ئۆستۈرۈش ئۈچۈن تەييارلىغان ماللار دېمەكتۇر. پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە تىجارەت ماللىرىغا زاكات كېلىدۇ. مەسىلەن: بىراۋنىڭ ئۆزى قوللۇنۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى سېتىش ياكى كىراغا قويۇش ئۈچۈن تۇتۇلغان زېمىن، ئۆي- ئىمارەت، دۇكان، كىيىم- كېچەك، ماي، ئۇن، گۈرۈچ، رەخت ۋە باشقىلار قاتارلىق تىجارەت ماللىرىنىڭ ھەممىسىگە زاكات كېلىدۇ. بۇ ماللارغا ئىگە بولغانغا بىر يىل توشقان ھامان ئۇلارنىڭ ھەممىسى نەق پۇلغا سۇندۇرۇلۇپ، نەق پۇلغا زاكات بېرىش مىقدارى بويىچە، 2.5% زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى تىجارەت ماللىرىمۇ نەق پۇلنىڭ ئورنىدىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَلاَ تَيَمَّمُواْ الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَن تُغْمِضُواْ فِيهِ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (**267**)]

« ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ۋە بىز سىلەرگە زېمىندىن چىقىرىپ بەرگەن نەرسىلەر (يەنى ئاشلىقلار، مېۋىلەر) نىڭ ياخشىلىرىدىن سەدىقە قىلىڭلار؛ ئۆزۈڭلارمۇ پەقەت كۆزۈڭلارنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئالىدىغان ناچارلىرىنى ئىلغاپ سەدىقە قىلماڭلار. بىلىڭلاركى، الله (بۇنداق سەدىقەڭلاردىن) بىھاجەتتۇر، ھەمدىگە لايىقتۇر.» (بەقەر سۈرىسى 267- ئايەت)

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى بۇ ئايەتنى تىجارەت ماللىرى ئۈچۈن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى، دەپ قارايدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن ئوچۇقلاندىكى، پۇل- مالنى ئۆستۈرۈش نىيىتى بىلەن تۇتۇلغان يەر- زېمىن، ئۆي- ئىمارەت، يېمەك- ئىچمەك، كىيىم- كېچەك، رەخت- ماتېرىيال، قاتناش قوراللىرى، ئۆي سايمانلىرى ۋە باشقىلارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن زاكات ئايرىش پەرزدۇر.

تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتا تۆۋەندىكى قائىدىلەرگە رىئايە قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ:

1- تىجارەتنى باشلىغانغا تولۇق بىر يىل توشقاندىن كېيىن، قولدىكى تۈرلۈك ماللارنىڭ ھەممىسىنى قوشۇپ شۇ دۆلەتتە ئىېقىۋاتقان خەلق پۇلىغا سۇندۇرۇلىدۇ.

2- تىجارەت ماللىرىنىڭ خەلق پۇلىغا سۇندۇرۇلغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىغا يېنىدىكى نەق

پۇللارنى قوشىدۇ.

3. يوقىرىقى ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن 2.5% (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت) زاكات بېرىلىدۇ.

4. زاكات بەرگۈچىنىڭ ئۈستىدە قەرز بولسا، بېرىلىدىغان زاكات مىقدارىنى ھېسابلاپ چىقىشتىن بۇرۇن ئۈستىدىكى قەرز مىقدارىنى ھېسابتىن چىقىرىۋېتىدۇ.

5. ئۇنىڭ ئورتاقلىرىدىن بىرىنىڭ ئۈستىدە ئۇنىڭ قەرزىسى بولسا، بۇ قەرزنى ئومۇمىي پۇلىنىڭ ھېسابىغا كىرگۈزۈپ تۇرۇپ زاكات بېرىدۇ.

6. ئۇنىڭ باشقىلار ئۈستىدىكى قەرزىسىنىڭ زاكىتىنى شۇ قەرزىسىنى تاپشۇرۇپ ئالغانغا قەدەر كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ.

يىل ئىچىدىكى كىرىمنىڭ مەسىلىسى

بىز يوقىرىدا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن زاكات ئۆلچىمىگە يېتەرلىك پۇل. مالغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل توشۇشى شەرت دېگەنىدۇق. ئەمما تىجارەت ئەسناسىدا قولغا كىرىپ تۇرىدىغان ماللارنىڭ ھەر بىرى ئۈچۈن ئايرىم. ئايرىم يىل ساناشقا ھاجەت يوق. پەقەت يىل بېشى ۋە ئاخىرى ھېسابقا ئېلىنىدۇ. يىلنىڭ ئاخىرىدا قولغا كەلگەن پۇل. مالنىڭ ھەممىسىگە براقلا زاكات بېرىلىدۇ. مەسىلەن: ئايدا مىڭ يۈەن مائاش ئالىدىغان بىر كادىر ياكى ئىشچىنىڭ ئالغان مائاشى ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئايلىق خىراجىتىدىن ئېشىپ ئۇ ھەر ئايدا 400 ياكى 500 يۈەندىن ئىقتىساد قىلغان بولسا، يىل ئاخىرىدا ئۇنىڭ قولىدا بولغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن زاكات بېرىدۇ. ئۇنىڭ قولىدا يىل بېشىدا 1000 يۈەن بولۇپ، يىل ئاخىرىغا كەلگەندە بۇ مەبلەغ3000 يۈەنگە يەتكەن بولسا، زاكات بېرىشتە يىل ئاخىرىدىكى قولىدا مەۋجۇت بولغان مەبلەغ ھېساب قىلىنىدۇ. يەنى 3000 يۈەندىن زاكات بېرىدۇ. چۈنكى قولىغا چۈشكەن ھەر بىر قىممەتلىق مەبلەغ ئۈچۈن ئايرىم. ئايرىم يىل ساناش قىيىن ئىشتۇر. يەنە بەزىدە كىشىنىڭ قولىغا ئاز. ئازدىن پۇل كىرىپ تۇرىدۇ. قولىغا كىرگەن ھەر قېتىملىق پۇلنىڭ ۋاقتىنى بىلىش ۋە ھەر قېتىم كىرگەن پۇل ئۈچۈن يىل ساناش ھەققەتەن قىيىن ئىشتۇر. شۇڭا يىلنىڭ ئاخىرىدا قولىدا مەۋجۇت بولغان مەبلەغدىن زاكات بېرىلىدۇ. تىجارەتچىلەرمۇ شۇنداق قىلىدۇ. چۈنكى ھەر ئايدا قولىغا كىرىم كىرىپ تۇرىدىغان تىجارەتچى ئۈچۈن ھەر قېتىم قولىغا كەلگەن پۇل. مالغا ئايرىم يىل ساناش ۋە ھەر قېتىمدا كىرگەن پۇل ئۈچۈن ئايرىم بىر يىلنى توشقۇزۇش تولىمۇ قىيىندۇر. شۇڭا تىجارەتچى، كادىر، ئىشچى ۋە باشقىمۇ كەسىپدارلار زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىغا يېتەرلىك مىقداردا پۇل. مالغا ئىگە بولغىنىغا تولۇق بىر يىل تولغاندىن كېيىن، يىل ئاخىرىدا قولىدا بار بولغان ئومۇمىي پۇل مىقدارىنىڭ زاكىتىنى چىقىرىدۇ. ئەمما يىل ئوتتۇرىسىدىكى ئۆسۈش ياكى كېمىيىشلەر ھېسابقا ئېلىنمايدۇ. پەقەت زاكات بېرىدىغان ۋاقىتتا قولىدا بولغىنى ھېسابتۇر.

ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ھەققىدە

يۇقىرىدا، ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ نورمال ئېھتىياجىدىن تاشقىرى پۇل.مالغا ئىگە بولغان كىشى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز بولىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىدىن سانىلىدىغان ئىگىدارچىلىقىغا زاكات كەلمەيدىغانلىقىنى سۆزلىگەنىدۇق. بۇ پرىنسىپلارغا ئاساسەن، ئىسلام

فقھەشۇناس ئالىملىرى ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۇلارنىڭ نورمالدىكى ئېھتىياجلىرىدىن سانىلامدۇ ياكى ئېھتىياج سىرتىدىكى بايلىقلاردىن سانىلامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە جىددىي ئىختىلاپ قىلىشقان: ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئۇلارنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىدىن سانىغانلار ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ، دەپ قارار قىلغان. بۇنى دېگەنلەر شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرى. ساھابىلاردىن ئىبنى ئۆمەر، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋە جابىرلاردۇر. ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئۇلارنىڭ نورمال ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدىكى بايلىق دەپ قارىغانلار ئۇلارغا زاكات كېلىدۇ، دەپ قارار قىلغان. بۇنى دېگەنلەر ھەنەپىي مەزھىبى ۋە ساھابىلاردىن ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئاببىاس ۋە سەئىد ئىبنى مۇسەييەبلەردۇر. تۆۋەندە ھەر ئىككى مەزھەبنىڭ دەلىللىرى قىسقىچە بايان قىلىنىدۇ:

بىرىنچى مەزھەب، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ، دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرىدىن:

1ـ ئاياللار ئالتۇن، كۇمۇش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك بۇيۇملاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىنى قوللىنىشقا ئېھتىياجلىقتۇر. بۇنداق قىلىش ئۇلارنىڭ نورمالدىكى يېمەك- ئىچمەك، كىيىم- كېچەك ۋە باشقىمۇ زۆرۈر ئېھتىياجلىرىغا ئوخشاش ئېھتىياجلىرىدىكى ئىشتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، قىزلارنى ئاللاھنىڭ قىزلىرى، دەپ شېرىك كەلتۈرگۈچى مۇشرىكلارغا رەددىيە بەرگەن سۆزىدە مۇنداق دېگەن:

[أَوَمَن يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ (**18**)]

« ئۇلار ئاللاھقا زىننەت بۇيۇملىرى ئىچىدە چوڭ بولىدىغان، مۇنازىرىدە مەقسىتىنى ئوچۇق بايان قىلالمايدىغان قىزلارنى مەنسۇپ قىلامدۇ؟» (زۇخرۇف سۈرىسى 18ـ ئايەت).

ئاللاھ تائالا يوقىرىقى ئايەتتە زىننەت بۇيۇملىرىنى ئايال جىنسىنىڭ كېرەكلىك ئەشيالىرىدىن قىلىپ كۆرسەتكەن. بۇنداق ئىكەن، ئاياللارنىڭ ئالتۇن، كۇمۇش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك نەرسىلەردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۇلارنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان تەبئىي ئېھتىياجلىرىدىن سانىلىدۇ. شۇڭا ئۇلارغا زاكات كەلمەسلىكى كېرەك. ئەگەر ئاياللار يوقىرىقى زىننەت بۇيۇملىرىنى تىجارەت بىلەن ئۈستۈرۈش مەقسىتىدە تۇتقان ۋە ساقلىغان بولسا ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ.

2ـ ئىمام مالىك ، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۆزىنىڭ قېرىندىشى مۇھەممەدنىڭ يېتىم قىزلىرىنى باقاتتى، ئۇلارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىدىن زاكات بەرمەيتتى ۋە ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەرنىڭ قىزلىرى ۋە چۆرىلىرى ئالتۇن بۇيۇملىرىنى تاقايتتى. ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر بۇلارنىڭ زاكىتىنى چىقارمايتتى. دېگەن ھەدىسلارنى رىۋايەت قىلغان.

2722/1600 ـ الْقَاسِمُ بنُ محمد: أَنَّ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – كَانَتْ تَلِي بَنَاتَ أَخِيهَا محمد بن أبي بكر يَتَامَى فِي حَجْرِهَا ولَهُنَّ الْحَلْيُ فَلا تزكيه* مالك

2722/1600 ـ ئابدۇراھمان ئىبنى قاسىم دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئاكىسىنىڭ يېتىم قالغان قىزلىرىنى بېقىۋالغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ زىبۇ- زىننەتلىرى بار ئىدى، لېكىن ئۇ ئۇلارنىڭ زىبۇ - زىننەتلىرىنىڭ زاكىتىنى بەرمەيتتى. (مالك: 584)

2723/1601 ـ نَافِعٌ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ ابْنَ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – كَانَ يُحَلِّي بَنَاتَهِ وَجَوَارِيَهُ الذَّهَبَ، ثُمَّ لا يُخْرِجُ مِنْ حُلِيِّهِنَّ الزَّكَاةَ* مالك

2723/1601 ـ مالىك نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما قىزلىرى ۋە دېدەكلىرىگە ئالتۇن زىبۇ ـ زىننەت ئېلىپ بېرەتتى، لېكىن ئۇ (زىبۇ ـ زىننەتلەر)نىڭ زاكىتىنى بەرمەيتتى. (مالىك: 585)

يۇقىرىقى ھەدىسلاردا كۆرگىنىمىزدەك بەزى ساھابىلارمۇ ئاياللارنىڭ ئۆزلىرى قوللىنىۋاتقان زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ، دەيدىغان پىكىرىدە ئىدى. ئەگەر ئاياللارنىڭ بۇ زىننەت بۇيۇملىرى ئۆز ئېھتىياجلىرىنىڭ سىرتىدا بولۇپ ئۇلارنى قوللانمىسا ياكى زاكات بېرىشتىن قېچىپ نەق پۇللىرىغا بۇ بۇيۇملارنى ئېلىپ ساقلىغان بولسا، پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ئۇنىڭغا زاكات كېلىدۇ.

ئىككىنچى مەزھەب، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات پەرز بولىدۇ، دېگۈچىلەرنىڭ دەلىللىرى مۇنداق:

2720/1598 ـ عمرو بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ: أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بابنة لَهَا، فِي يَدِ ابْنَتِهَا مَسَكَتَانِ غَلِيظَتَانِ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ: ((أتعطين زَكَاةَ هَذَا؟)) قَالَتْ: لا. قَالَ: ((أَيَسُرُّكِ أَنْ يُسَوِّرَكِ اللَّهُ بِهِمَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سِوَارَيْنِ مِنْ نَارٍ)). فَخَلَعَتْهُمَا فَأَلْقَتْهُمَا إِلَى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وقَالَتْ: هُمَا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ* رواه أبو داود (1563) الترمذي (637) النسائي

2720/1598 ـ ئەمر ئىبنى شۇئەيب دادىسى ئارقىلىق بوۋىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا يەمەنلىك بىر ئايال قىزى بىلەن كەلدى. قىزىنىڭ قولىدا چوڭ ئىككى ئالتۇن بىلەيزۈك بار ئىكەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بۇنىڭ زاكىتىنى بېرەمسەن؟ دەپ سورىدى، ئۇ ئايال: ياق، دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: قىيامەت كۈنى، اللەنىڭ قولۇڭغا ئوتتىن ئىككى بىلەيزۈك سېلىپ قويۇشىنى خالامسەن؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئايال ئىككى بىلەيزۈكنى چىقىرىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بەردى ۋە: بۇ، الله ۋە اللەنىڭ رەسۇلى مۇھەممەد (سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم) نىڭدۇر، دېدى. (نەسائى: 2479)

2721/1599 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَى فِي يَدَيَّ فَتَخَاتٍ مِنْ وَرِقٍ فَقَالَ: ((مَا هَذَا يَا عائشة؟)) فَقُلْتُ: صَنَعْتُهُنَّ أَتَزَيَّنُ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: ((أَتُؤَدِّينَ زَكَاتَهُنَّ؟)) فقُلْتُ: لا أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ قَالَ: ((هُوَ حَسْبُكِ مِنَ النَّارِ))* أبو داود (1565)

2721/1599 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى شەدداد ئىبنى ھادى مۇنداق دېگەن: بىز ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭكىگە كىرگەن ئىدۇق، ئۇ مۇنداق سۆزلەپ بەردى: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مېنىڭ قېشىمغا كىرىپ، قولۇمدىكى چوڭ ـ چوڭ كۈمۈش ئۈزۈكلەرنى كۆرۈپ: ئى ئائىشە! بۇ نېمە؟ دەپ سورىدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ ! مەن بۇلارنى ساڭا چىرايلىق كۆرۈنۈش ئۈچۈن ياساتتىم، دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بۇلارنىڭ زاكىتىنى ئادا

قىلامسەن؟ دەپ سورىدى، مەن: ياق (ياكى الله خالىسا)، دېسەم: بۇنىڭ ۋابالىدىن ئۇتقا كىرىسەن، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1565)

بۇ ھەدىستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسۇلمان ئاياللارنى زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى بېرىشكە بۇيرۇغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

خۇلاسە:

يۇقارىقىلار ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتى توغرىلىق ئۆز كۆزقاراشلىرىنى كۆچلەندۇرۇش ئۈچۈن كەلتۈرگەن دەلىللىرى بولۇپ، شافىئى، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ دېگەن رايىدا ئاياللار ئۈچۈن ئۇڭايلىق ۋە كەڭچىلىك باردۇر. ئەمما ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كېلىدۇ، دېگەن رايى دەلىل جەھەتتە كۈچلۈكتۇر. بۇنىڭدا ئېھتىياتچانلىق كۆزدە تۇتۇلغان.

يۇقارىقى ئوخشاش بولمىغان مەزھەب كۆزقاراشلىرىگە ئاساسلىنىپ دەيمىزكى، ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن مۇتلەق زاكات كەلمەيدۇ دېيىش، پۇرسەتپەرەسلەر ئۈچۈن زاكات بېرىشتىن قېچىش ئىشىكىنى ئېچىپ بەرگەنلىكتۇر. نەتىجىدە، بەزى كىشىلەر زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ، دېگەننى باھانە قىلىپ بار پۇلىغا ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقا قىممەتلىك ئەشيالاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىنى سېتىۋېلىپ ساقلاش ئارقىلىق زاكات پەرزىنى ئادا قىلىشتىن باش تارتىشتا غەلىبە قىلغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن پېقىر ، يېتىم- يېسىر ۋە مۇندىن باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى زايا قىلغان بولىدۇ.

شۇڭا ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ دەلىللىرىنى بىرلەشتۈرگەن ھالدا دەيمىزكى، بىلەيزۈك، ئۈزۈك، بۇلوپكا ۋە باشقىمۇ زىننەت بۇيۇملىرىدىن ئىبارەت ئادەتتە ئاياللار ئۇنىڭدىن بېھاجەت بولمايدىغان ۋە نورماللىقتىن چەتنەپ كەتمىگەن ھالدىكى زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئادەتتىكى نورماللىقتىن ئېشىپ كەتكەن، نورمال ئېھتىياجنىڭ سىرتىدا بولۇپ، ئۇنى قوللانماستىن نەق پۇل ئورنىدا ساقلىغان ياكى قىممىتى نورمال باھادىن پەۋقۇلئاددە يوقىرى: ئون مىڭ ھەتتا يۈزمىڭ دوللارلىق قىممەتكە ئىگە زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى شۈبھىسىزدۇر. (« زاكات پەرزى» م.ئەلى سابۇنىي 48- بەت)

ئىمام خەتتابىي « ھەدىس ئىلىملىرى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: « قۇرئان كەرىمنىڭ زاكات ھەققىدە كەلگەن ئومۇمىي ئايەتلىرى ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلىدۇ، دەيدىغانلارنىڭ پىكىرلىرىنىڭ ھەقلىقىنى كۈچلەندۇرىدۇ. ھەدىسلارمۇ شۇنداق. ئېھتىياج يۈزىسىدىن بولسىمۇ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشى كېرەك.» («ھەدىس ئىلىملىرى» خەتتابىي 1- جىلد 291- بەت)

ئىبنى قۇدامە « ئەل مۇغنى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دېگەن: « ئاياللارنىڭ ئادەتتە ئۆزلىرى قوللىنىۋاتقان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما پۇلغا ئېھتىياج تېپىلغاندا سېتىپ خەجلەش نىيىتى بىلەن ساقلاپ قويۇلغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكات كېلىدۇ. شۇنىڭدەك، زاكات بېرىشتىن قېچىش نىيىتىدە سېتىۋالغان زىننەت بۇيۇملىرىغىمۇ زاكات

كېلىدۇ، ئەلۋەتتە پەقەت ئۆزى ئىشلىتىش ئۈچۈن تۇتقانلىرىدىنلا زاكات ساقىت بولىدۇ. ئېھتىياتقان ئادەتكە ئويغۇن ھالدا ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك ئەشيالاردىن ياسالغان بىلەيزۈك، ئۈزۈك بۇلۇپكا ۋە باشقىلار قاتارلىق زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئېھتىياتقان ئادەتكە خىلاپ بولغان زىننەت بۇيۇملىرىغا زاكات كېلىدۇ. (« ئېھتىياجنى قاندۇرغۇچى ئىلىم» 4- جىلد 220- بەت:ئىبنى قۇدامە)

يۇقارىقىلار ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئاياللارنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتى ھەققىدىكى كۆرۈشلىرى بولۇپ، ئۇلار بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپقا چۈشكەن بولسىمۇ، ئاياللارنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرىنىڭ سىرتىدا بولغان، پۇل ئورنىدا ساقلانغان ۋە باھاسى پەۋقۇلئاددە قىممەتلىك بولغان زىننەت بۇيۇملىرى ئۈچۈن زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە ھەممە بىردەك ئىتتىپاقتۇر. زاكات ئەسلىدە مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىدىكى پېقىرلارنىڭ، يېتىم- يېسىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ يۈزلىرىنى كۈلدۈرۈش، ئۇلارنىڭ يۈكلىرىنى بىر ئاز بولسىمۇ يەڭگىللىتىش ئۈچۈن پەرز قىلىنغان مۇھىم بىر پەرزدۇر. زاكات بېرىش بەرمىگەندىن ئەلۋەتتە ياخشى ۋە ئەۋزەلدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا، ئاللاھ يولدا بىر يۈەن سەرپ قىلغان كىشىگە 700 ھەسسە ۋە خالىسا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بەرىكەت ۋە ساۋاپ بېرىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغان. شۇڭا بۇ مەسىلىدە ھەركىم ئۆزىنىڭ ۋىجدانى بىلەن ھېسابلىشىشى ۋە مۇسۇلمانلىق سۈپىتى بىلەن شۈبھىلەردىن يىراق بولۇپ ئېھتىيات بىلەن ئىش كۆرىشى تولىمۇ زۆرۈردۇر. ئاياللار زىننەتلىنىش ئۈچۈن قوللىنىدىغان ئالماس، مەرۋايىت ۋە زەبەرجەدلەرمۇ شەرىئەت نەزەرىدە، يوقىرىدا بايان قىلىنغان ئالتۇن، كۈمۈشتىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىغا ئوخشاش بولۇپ، قوللىنىۋاتقانلىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. ئېھتىياجنىڭ سىرتىدا بولۇپ پۇل ئورنىدا ساقلانغانلىرىغا زاكات كېلىدۇ. زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ زاكىتىنى خەلق پۇلدىن بەرسە بولىدۇ. زاكات بېرىش مىقدارى نەق پۇلنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە، 2.5% (يۈزدىن ئىككى يېرىم پىرسەنت)دۇر.

باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرزنىڭ زاكىتى

باشقىلارنىڭ ئۈستىدىكى قەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1- ئىشەنچىلىك، دىيانەتلىك ۋە ئۈستىدىكى قەرزنى ئېتىراپ قىلىدىغان بىرىنىڭ ئۈستىدىكى قەرز بولسا، بۇنىڭغا پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، زاكات پەرزدۇر. چۈنكى ئىشەنچىلىك، دىيانەتلىك كىشىنىڭ قولىدىكى قەرز، ئۆز ئىگىسىنىڭ قولىدا بولغان نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. ئەمما بۇخىل قەرزنىڭ زاكىتى كىشىنىڭ قولىدىكى پۇل- ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلغان ۋاقتىدا بىرگە ئادا قىلىدىغان پەرزمۇ ياكى قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ئادا قىلىنىدىغان پەرزمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە مەزھەب پېشۋالىرى ئىختىلاپ قىلىشقان:

شافىئىي مەزھىبىگە كۆرە، كىشى باشقىلاردىكى قەرزىسىنى تاپشۇرۇپ ئالمىغان بولسىمۇ قولىدىكى پۇل- ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئايرىغان ۋاقتىتا، ئىشەنچلىك كىشىدىكى قەرزىسىنىمۇ ھېسابلاپ ھەممىگە بىرلا زاكات ئايرىيدۇ. چۈنكى ئىشەنچلىك كىشىدىكى قەرز ھامان بىر كۈنى قولىغا كېلىدىغان پۇلدۇر. ئۇ خۇددى ساندۇقتا ساقلانغان نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر.

ھەنەپىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، كىشىنىڭ باشقىلاردىكى قەرزىسىگە زاكات بېرىشى پەرز. بىراق ئۇنى ئادا قىلىش ۋاقتىنى قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغان ۋاقتقا قەدەر كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى ئۇ قولدا نەق بولمىغان مالنىڭ (يەنى قەرزنىڭ) زاكىتىنى ئالدىن بېرىشكە مەجبۇر ئەمەس. قەرزلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، ئۆتكەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بىراقلا بەرسە بولىدۇ.

ئىبنى قۇدامە «المغني» ناملىق ئەسرىدە مۇنداق دېگەن: «كىشىنىڭ ئىشەنچلىك ۋە ئۇنى ئۆتەشكە قادىر بولغان بىرىنىڭ ئۇستىدە قەرزىسى بولسا، بۇ قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالمىغىچىلىك ئۇنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش پەرز ئەمەستۇر. قەرزلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، زاكىتىنى ۋاقتىدا بېرەلمىگەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بېرىدۇ. (« المغني -ئېھتىياجنى قاندۇرغۇچى ئىلىم» 4- جىلد 269- بەت: ئىبنى قۇدامە)

2- ئىشەنچسىز ياكى ئۇستىدىكى قەرزنى تېخى ئېتىراپ قىلمىغان بىرىنىڭ ئۇستىدىكى قەرز بولۇپ، بۇنىڭغا ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالمىغىچىلىك زاكات پەرز بولمايدۇ. ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، شۇ بىر يىلنىڭلا زاكىتىنى بېرىشى پەرزدۇر. چۈنكى مۇنداق خىلدىكى قەرز ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن بۇرۇن يوقنىڭ ئورنىدا بولۇپ، تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن قەرز بەرگۈچىنىڭ ئىلكىگە يېڭىدىن كىرگەن بولىدۇ. شۇڭا ئۇ شۇ بىر يىلنىڭلا زاكىتىنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ.

چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى

بۇ ماۋزۇدىكى چاۋار ماللىرىدىن تۆگە، كالا، قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق گۆشى يېيىلىدىغان ھايۋانلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ الأَنْعَامِ إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ إِنَّ اللّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ (1)]

« ئى مۆمىنلەر! ئەھدىلەرگە (يەنى الله بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى ۋە سىلەرنىڭ ئۆز ئاراڭلاردىكى ئەھدىلەرگە) ۋاپا قىلىڭلار. سىلەرگە (بۇ سۈرىدە تۆۋەندە) ئوقۇپ بېرىلىدىغانلاردىن باشقا، ھايۋانلار، (يەنى تۆگە، كالا، قويلار) نىڭ ھەممىسىنى (زەبھى قىلىنغاندىن كېيىن يېيىش) ھالال قىلىندى. لېكىن سىلەر ئېھرام (ياكى ھەرەم) دە بولغىنىڭلاردا شىكارنى ھالال سانىماڭلار، شۈبھىسىزكى، الله (ھالال - ھارام توغرۇلۇق) خالىغان نەرسىنى ھۆكۈم قىلىدۇ » (مائىدە سۈرىسى 1- ئايەت)

بۇ ئايەتتە بايان قىلىنغان چارۋا ماللىرىدىن يايلاقتا قويۇپ بېرىپ باققانلىرىغا زاكات بېرىش پەرزدۇر. ئەمما ئۆيدە باققانلىرىغا بوداقچىلىق قىلىش ئۈچۈن تۇتۇلمىغان بولسا زاكات كەلمەيدۇ. شۇنىڭدەك، ئېشەك، خېچىر قاتارلىق گۆشى يېيىلمەيدىغان ھايۋانلارغىمۇ زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلار ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ ئۇلارنىڭ ئۇستىگە مىنىشى ۋە يۈكلىرىنى ئارتىشى ئۈچۈن ياراتقان جانلىقلاردۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

[وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ (8)]

« ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى» (نەھل سۈرىسى 8- ئايەت)

چارۋا ماللىرىغا زاكات كېلىشىنىڭ شەرتلىرى

چارۋا ماللىرىغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1ـ يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلارغا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشى.

2ـ ئىگىسىنىڭ مۈلكىگە ئۆتكىنىگە تولۇق بىر يىل توشقان بولۇشى.

3ـ زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى.

يۇقارىقى شەرتلەرنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى شەرت:

يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشى. چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتىدا، ئۇلارنىڭ يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى ئۇنىڭ كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولۇشىنى شەرت قىلىنغانلىقىنىڭ ھېكمىتى شۇكى، يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغانماللار ئىگىسىدىن ئارتۇق چىقىم تەلەپ قىلمايدۇ. ئەمما ئۆيدە بېقىلغان ماللارنىڭ چىقىملىرى جاپالىرى كۆپ بولىدۇ. شۇڭا ئىسلام دىنى مال ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە رىئايە قىلىنغانلىقتىن ئۆيدە بېقىلغان ماللارغا زاكات بېرىشنى پەرز قىلمىغان.

ئىككىنچى شەرت:

چارۋا ماللىرىغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل تولغان بولۇشى بولۇپ، ئىسلام دىنى مال ئىگىلىرىنىڭ ئەسلىي ماللىرىنى زاكات ئۈچۈن چىقىم قىلماسلىقى، بەلكى بىر يىل ئىچىدە نەسىللىنىپ كۆپەيگەنلىرىنىڭ بىر قىسمى بىلەن زاكاتنى ئادا قىلىشنى كۆزلەپ بۇ شەرتنى بەلگىلىگەن.

ئۈچىنچى شەرت:

چارۋا ماللىرىغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يېتەرلىك ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى بولۇپ، چارۋىلارنىڭ تۈرى ۋە سانى ئېتىبارى بىلەن ئۇلارغا كېلىدىغان زاكات مىقدارىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. تۆۋەندە چارۋا ماللىرىدىن ھەر بىرىنىڭ زاكات مىقدارى بايان قىلىنىدۇ.

2695/1581 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : كتب رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِتَابَ الصَّدَقَةِ فَلَمْ يُخْرِجْهُ إِلَى عُمَّالِهِ حَتَّى قُبِضَ، فَقَرَنَهُ بِسَيْفِهِ، فعَمِلَ بِهِ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى قُبِضَ، ثم عمل به عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُم – حَتَّى قُبِضَ، فكَانَ فِيهِ: ((فِي خَمْسٍ مِنَ الإِبِلِ شَاةٌ، وَفِي عَشْرٍ شَاتَانِ، وَفِي خَمْسَ عَشَرَةَ ثَلاثُ شِيَاهٍ، وَفِي عِشْرِينَ أَرْبَعُ شِيَاهٍ، وَفِي خَمْسٍ وَعِشْرِينَ بِنْتُ مَخَاضٍ إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ، فَإِذَا زَادَتْ واحدة فَفِيهَا ابْنَةُ لَبُونٍ إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ، فَإِذَا زَادَتْ واحدة فَفِيهَا حِقَّةٌ إِلَى سِتِّينَ، فَإِذَا زَادَتْ واحدة ففيها جذعة إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ، فَإِذَا زَادَتْ واحدة فَفِيهَا ابْنَتَا لَبُونٍ إِلَى تِسْعِينَ، فَإِذَا زَادَتْ واحدة فَفِيهَا حِقَّتَانِ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ، فَإِذَا كانت الإبل أكثر من ذلك فَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ، وَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ ابْنَةُ لبُونٍ، وَفِي الغنم في كُلِّ أَرْبَعِينَ شَاةٍ شَاةٌ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ، فَإِذَا زَادَتْ واحدة فَشَاتَانِ إِلَى المِائَتَيْنِ، فَإِذَا زَادَتْ على المائتين ففيها ثَلاثُ شِيَاهٍ إِلَى ثَلاثِ مِائَةٍ، فإن كانت الغنم أكثر من ذلك فَفِي كُلِّ مِائَةِ شَاةٍ شَاةٌ، ثُمَّ لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ حَتَّى تَبْلُغَ المِائَةِ، وَلا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ، ولا يجمع بين متفرق. مَخَافَةَ الصَّدَقَةِ، وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ، فَإِنَّهُمَا يَتَرَاجَعَانِ

بِالسَّوِيَّةِ، وَلا يُؤْخَذُ فِي الصَّدَقَةِ هَرِمَةٌ وَلا ذَاتُ عَيْبٍ))* أبو داود (1568)، الترمذي (621)، ابن ماجة (1805)، الدارمي (1626)

2695/1581 - سالىم دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم (ماللاردىن ئېلىنىدىغان) زاكات توغرۇلۇق مەكتۇب يازدۇردى، لېكىن زاكات خادىملىرىغا ئەۋەتمەي تۇرۇپ ۋاپات بولدى. مەكتۇبنى قىلىچى بىلەن بىللە بىر يەرگە قويۇپ قويغانىدى. ئەبۇ بەكرى ۋە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار تاكى ۋاپات بولغانغا قەدەر ئۇ مەكتۇبتا يېزىلغانلارغا ئەمەل قىلدى. مەكتۇبتا مۇنداق يېزىلغانىدى:

بەش تۆگىگە بىر قوي، ئون تۆگىگە ئىككى قوي، 15 تۆگىگە ئۈچ قوي، 20 تۆگىگە تۆت قوي زاكات كېلىدۇ. 25 تىن 35 كە يەتكىچە ئىككى ياشلىق بىر چىشى تۆگە؛ 35 تىن 45 كە يەتكىچە ئۈچ ياشلىق بىر چىشى تۆگە؛ 45 تىن 60 قا يەتكىچە تۆت ياشلىق بىر چىشى تۆگە؛ 60 تىن 75 كە يەتكىچە بەش ياشلىق بىر چىشى تۆگە؛ 75 تىن 90 غا يەتكىچە ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن ئىككىسى؛ 90 دىن 120 گە يەتكىچە تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن ئىككىسى ؛ ئەگەر 120 دىن داۋاملىق كۆپەيسە، ھەر 50 تۆگىگە تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىرسى؛ ھەر 40 تۆگىگە ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىرسى كېلىدۇ. قوي 40 تىن باشلاپ، 120 گە يەتكىچە، بىر قوي كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن ئېشىپ، 200 گە يەتكىچە ئىككى قوي؛ ئۇنىڭدىنمۇ ئېشىپ، ئۈچيۈزگە يەتكىچە، ئۈچ قوي؛ ئۈچيۈزدىنمۇ ئېشىپ، 400 گە يەتكىچە، ھەر يۈز قويغا بىر قوي (زاكات) كېلىدۇ. زاكاتتىن قېچىش ئۈچۈن ئايرىم - ئايرىم تۇردىكى ھايۋانلارنى بىرلەشتۈرۈشكە ياكى ئوخشاش تۇردىكى ھايۋانلارنى ئايرىۋېتىشكە بولمايدۇ. شېرىكلىشىپ بېقىلغان مالنىڭ زاكىتىنى ھەر تەرەپ تەڭ تۆلەيدۇ. ئاقساق چولاق، قېرى ياكى ئەيىبناك مال زاكاتقا قوبۇل قىلىنمايدۇ. (تىرمىزى: 621)

تۆگىنىڭ زاكات مىقدارى

سانى بەشكە يەتمىگەن تۆگىگە زاكات كەلمەيدۇ. تۆگىنىڭ سانى بەشكە يەتكەندە، ئۇنىڭدىن بىر قوي، ئونغا يەتكەندە ئىككى قوي زاكات بېرىلىدۇ. بەشتىن يىگىرمىگىچە ھەر بىر بەش تۆگە ئۈچۈن بىردىن قوي زاكات بېرىلىدۇ. تۆگىنىڭ سانى 25 تىن ئاشقاندىن كېيىن ئەھۋال باشقىچە بولىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

تۆگە سانى	زاكات مىقدارى
4-1	زاكات كەلمەيدۇ.
9-5	1 قوي
14-10	2 قوي
19-15	3 قوي
24-20	4 قوي
35-25	ئىككى ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1
45-36	ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1

60-46 ـــ تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1

75-61 ـــ بەش ياشلىق چىشى تۆگىدىن 1

90-76 ـــ ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2

120-91 ـــ تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 2

129-121 ـــ ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3

139-130 ـــ تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن1، ئۈچ ياشلىقتىن 2

149-140 ـــ تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن2، ئۈچ ياشلىقتىن 2

159-150 ـــ تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن 3

169-160 ـــ ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن 4

179-170 ـــ ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن3، تۆت ياشلىقتىن 1

189-180 ـــ ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن2، تۆت ياشلىقتىن 2

199-190 ـــ تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن3، ئۈچ ياشلىقتىن 1

209-200 ـــ تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن4، ئۈچ ياشلىقتىن 5

تۆگىلەرنىڭ سانى يۇقىرىقى مىقداردىن ئاشقاندا، ھەر بىر 50 تۆگە ئۈچۈن تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىر، ھەر بىر 40 تۆگە ئۈچۈن ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىر تۆگە ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. جەدۋەلدە كۆرگىنىمىزدەك، تۆگىلەرنىڭ زاكىتىدا بېرىلىدىغان تۆگىلەرنىڭ جىنسى پەقەت چىشى تۆگىلەردىن ئىبارەتتۇر.

يۇقارىقى بەلگىلىمىلەر ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىجتىھادلىرىدىن بولماستىن، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بىۋاستە بەلگىلەپ بەرگەن زاكات مىقدارىدۇر. ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە بۇ بەلگىلىمىلەر قەيت قىلىنغان. بۇ بەلگىلىمىلەرگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكمىتىگە ئاساسەن، قوي، كالا ۋە ئۆچكە قاتارلىق چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتىنى بۇ ماللارنىڭ ئۆز جىنسىدىن بېرىشنى پەرز قىلغان بولسىمۇ، 25كە يەتمىگەن تۆگىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن قويلاردىن بېرىشنى بەلگىلىگەن. بۇنىڭدا، پېقىرلار ۋە بايلاردىن ئىبارەت ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەنپەئەتى كۆزدە تۇتۇلغان بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى 5 تۆگىگە ئىگە بولغان كىشى ئىسلام نەزەرىدە باي ھېسابلىنىدۇ. بۇ سەۋەپتىن ئۇنىڭغا زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ. ئەمما 5 تۆگىدىن 1 تۆگە زاكات بېرىشنى بەلگىلەش تۆگە ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە رىئايە قىلمىغانلىق بولىدۇ. 5 تۆگىسى بار ئادەمگە زاكاتنى بەلگىلىمەسلىك بولسا پېقىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى زايا قىلغانلىق بولىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا تۆگىلەرنىڭ زاكات مىقدارىنى پەيغەمبىرىنىڭ ۋاستىسى بىلەن يۇقىرىقى جەدۋەلدىكى بويىچە بەلگىلىگەن.

كالىنىڭ زاكىتى

كالىنىڭ زاكىتى تۆگە ۋە قويلارنىڭ زاكىتىدىن پەرقلىقتۇر. كالا سانى 30 غا يەتمىگىچىلىك ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. كالىلارنىڭ سانى 30غا يەتسە، ئۇلارغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل ئۆتكەن ۋە يىلنىڭ ھەممىسىدە ياكى كۆپرەكىدە يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان بولسا 30 كالىغا 2 ياشلىق كالىدىن 1 كالا زاكات بېرىدۇ.

2698/1584 ـ مُعَاذُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ بَعَثَنِي إِلَى الْيَمَنِ أَنْ لا آخُذَ مِنَ الْبَقَرِ شَيْئًا حَتَّى تَبْلُغَ ثَلاثِينَ، فَإِذَا بَلَغَتْ ثَلاثِينَ فَفِيهَا عِجْلٌ تَابِعٌ جَذَعٌ، أَوْ جَذَعَةٌ حَتَّى تَبْلُغَ أَرْبَعِينَ، فَإِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ فَفِيهَا مُسِنَّةٌ* أبو داود (1576)، الترمذي (623)، النسائي ابن ماجة (1803)، الدارمي (1624)

2698/1584 ـ مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مېنى يەمەنگە ئەۋەتكەندە، كالىنىڭ سانى 30 غا يەتمىگىچە ئۇنىڭ زاكىتىنى ئالماسلىقىمنى، 30 غا يەتكەندە، بىر ئەركەك ياكى چىشى تورپاق ئېلىشقا، 40 قا يەتكەندە بولسا، ئۈچ ياشقا قەدەم قويغان كالىدىن بىرنى ئېلىشقا بۇيرىدى. (نەسائى: 2453)

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

كالا سانى	زاكات مىقدارى
29ـ1	زاكات كەلمەيدۇ.
39ـ30	ئىككى ياشلىق ئەركەك ياكى چىشى كالىدىن1
59ـ40	ئۈچ ياشلىق چىشى كالىدىن 1
69ـ60	ئىككى ياشلىق ئەركەك ياكى چىشى كالىدىن2
79ـ70	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن1، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن1
89ـ80	ئۈچ ياشلىق چىشى كالىدىن 2
99ـ90	ئىككى ياشلىق چىشى كالىدىن 3
109ـ100	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن1، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن2
119ـ110	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن2، ئىككى ياشلىق ئەركەكتىن1
129ـ120	ئۈچ ياشلىق چىشىدىن3 ياكى ئىككى ياشلىقتىن4 كالا زاكات بېرىلىدۇ.

كالىلارنىڭ سانى يۇقىرىقى جەدۋەلدىكىلەردىن ئاشقاندا، ھەر بىر 30 كالىدىن 2 ياشلىق چىشى ياكى ئەركەك كالىدىن1، ھەر بىر 40 كالىدىن 3 ياشلىق چىشى كالىدىن1 كالا ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. يۇقىرىقى بەلگىلىمىلەرمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىۋاستە كۆرسەتمىسىگە ئاساسەن شۇنداق بەلگىلەنگەن.

قويلارنىڭ زاكىتى

ئىسلام دىنىنىڭ زاكات سىستېمىسى بويىچە، قوي بىلەن ئۆچكە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئەرەپ تىلىدىكى « غەنەم » سۆزى قوي ۋە ئۆچكە ھەر ئىككى جىنسنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا تۆۋەندە « قوي» ئىبارىسى سۆزلىنىدۇ، ئەينى ۋاقىتتا بۇ ئىبارە قوي بىلەن ئۆچكە ھەر ئىككىسىنى ئىپادىلەيدۇ.

قويلارنىڭ زاكات مىقدارىنىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بىۋاستە بەلگىلىگەن بولۇپ، سانى 40قا يەتمىگەن قويغا زاكات كەلمەيدۇ. قويلارنىڭ سانى 40قا يەتسە، يىلىنىڭ ھەممىسىدە ياكى كۆپرەك قىسمىدا يايلاقلاردا قويۇپ بېرىپ بېقىلغان ۋە بۇ قويلارغا ئىگە بولغانغا تولۇق بىر يىل توشقان بولسا 40 تىن 120 گىچىلىك بولغان قويدىن بىر قوي زاكات بېرىلىدۇ.

2697/1583 ـ أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – كَتَبَ لَهُ حين وَجَّهَهُ إِلَى الْبَحْرَيْنِ هذا الكتاب، وكان نقش الخاتم ثلاثة أسطر محمد سطر، ورسول سطر، والله سطر، بِسْم اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، هَذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ للمُسْلِمِينَ، وَالَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا رَسُولَهُ فَمَنْ سُئِلَهَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى وَجْهِهَا فَلْيُعْطِهَا، وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلا يُعْطِ، فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الإِبِلِ فَمَا دُونَهَا مِنَ الْغَنَمِ فِي كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ إِلَى خَمْسٍ وَثَلاثِينَ فَفِيهَا بِنْتُ مَخَاضٍ فإن لم تكن بنت مخاض فابن لبون، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَثَلاثِينَ إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا بِنْتُ لَبُونٍ، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ إِلَى سِتِّينَ فَفِيهَا حِقَّةٌ طَرُوقَةُ الْجَمَلِ، فَإِذَا بَلَغَتْ وَاحِدَةً وَسِتِّينَ إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ فَفِيهَا جَذَعَةٌ، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَسَبْعِينَ إِلَى تِسْعِينَ فَفِيهَا بِنْتَا لَبُونٍ، فَإِذَا بَلَغَتْ إِحْدَى وَتِسْعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِيهَا حِقَّتَانِ طَرُوقَتَا الْجَمَلِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ ابنة لَبُونٍ، وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلاَّ أَرْبَعٌ مِنَ الإِبِلِ فَلَيْست فِيهَا صَدَقَةٌ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا فَفِيهَا شَاةٌ، وصَدَقَةُ غَنَمٍ فِي سَائِمَتِهَا إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ شَاةٍ شاةٌ فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ إِلَى مِائَتَيْنِ ففيهما شَاتَانِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلاثِ مِائَةٍ فَفِيهَا ثَلاثُ شِيَاهٍ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى ثَلاثِ مِائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، ولا يجمع بين متفرق، ولا يفرق بين مجتمع خشية الصدقة، وما كان من خليطين فإنهما يتراجعان بينهما بالسوية، ولا تخرج في الصدقة هرمة، ولا ذات عورٍ ولا تيسٍ إلا أن يشاء المصَّدِق، وَفِي الرِّقَّةِ رُبْعُ الْعُشْرِ، فَإِنْ لَمْ يكُنْ إِلاَّ تِسْعِينَ وَمِائَةً فَلَيْسَ فِيهَا صدقة إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، ومن بلغت عنده من الإبل صدقة الجذعة، وليست عنده وعنده حقة فإنها تقبل منه الحقة ويجعل معها شاتين أو عشرين درهمًا، ومن بلغت عنده صدقة الحقة وليست عنده وعنده الجذعة فإنها تقبل منه ويعطيه المصدق عشرين درهمًا أو شاتين، ومن بلغت عنده صدقة الحقة وليست عنده إلا ابنة لبون فإنها تقبل منه ابنة لبون ويعطى شاتين أو عشرين درهمًا، ومن بلغت صدقته بنت لبون وعنده حقه فإنها تقبل منه الحقة ويعيطه المصدق عشرين درهمًا أو شاتين، ومن بلغت صدقته بنت لبون وليست عنده وعنده بنت مخاض فإنها تقبل منه بنت مخاض ويعطي معها عشرين درهمًا أو شاتين، ومن بلغت صدقته بنت مخاض وليست عنده وعنده بنت لبون فإنها تقبل منه ويعطيه المصدق عشرين درهماً أو شاتين، فإن لم تكن عنده بنت مخاض على وجهها وعنده ابن لبون فإنه يقبل منه وليس معه شيء* البخاري (1454)

2697/1583 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مېنى زاكات يىغىش ئۈچۈن بەھرەيىنگە يوللىغاندا، بىر پارچە مەكتۇپ بەردى. مەكتۇبنىڭ مەزمۇنى مۇنداق ئىدى: ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللەنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. بۇ،

اللەنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلغان زاكاتتۇر. زاكات تۆۋەندىكى شەرتلىرىگە ئاساسەن سورالسا بېرىلسۇن، ئەكسىچە بولسا بېرىلمىسۇن: تۆگىنىڭ سانى 24 ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ئاز بولسا، ھەر بەش تۆگە ئۈچۈن بىر قوي؛ 25 تىن باشلاپ 35 كە يەتكىچە ئىككى ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىرسى (ئەگەر ئىككى ياشلىق چىشى تۆگە بولمىسا، ئەركەك تۆگە بەرسىمۇ بولىدۇ)؛ 36 دىن 45 كە يەتكىچە ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىرسى؛ 46 دىن 60 قا يەتكىچە تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىرسى؛ 61 دىن 75 كە يەتكىچە بەش ياشلىق تۆگىدىن بىرسى؛ 76 دىن 90 غا يەتكىچە ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن ئىككىسى ؛ 91 دىن 120 گە يەتكىچە تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن ئىككىسى ؛ 120 دىن ئاشقاندا، ھەر 40 تۆگە ئۈچۈن ئۈچ ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىرسى ؛ ھەر 50 تۆگە ئۈچۈن تۆت ياشلىق چىشى تۆگىدىن بىرسى (زاكات ئۈچۈن) بېرىلىدۇ. تۆتتىن ئارتۇق تۆگىسى يوق كىشىدىن زاكات ئېلىنمايدۇ، پەقەت تۆگە ئىگىسى بېرىشنى خالىسا، ئېلىشقا بولىدۇ. تۆگە بەشكە يەتسە، بىر قوي (زاكات) كېلىدۇ. يايلاق ياكى جاڭگالدا بېقىلغان قوينىڭ زاكىتى مۇنداق :(بىر يىلنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەك ۋاقىت يايلاقتا ياكى جاڭگالدا بېقىلغان قويلارغا زاكات كېلىدۇ، ئۆيدە بېقىلغان ياكى بوردالغان (يەنى ئوت چۆپ، يەم خەشەكنى سېتىۋېلىپ بېقىلغان) قويغا زاكات كەلمەيدۇ. ئەگەر مۇنداق قويلار تىجارەت مەقسىتىدە بېقىلغان بولسا، پۇلغا سۇندۇرۇلۇپ، نەق پۇلدىن زاكات ئايرىلىدۇ.) قوينىڭ سانى 40 تىن 120 گىچە بولسا، بىر قوي؛ 120 دىن 200 گە يەتكىچە ئىككى قوي ؛ 200 دىن 300 يەتكىچە ئۈچ قوي، 300 دىن ئاشقاندا ھەر 100 قوي ئۈچۈن بىر قوي (زاكات) ئېلىنىدۇ. يايلاقتا بېقىلغان بولسىمۇ سانى 40 تىن ئاز بولسا، ئۇنداق قوينىڭ ئىگىسىدىن زاكات ئېلىنمايدۇ. پەقەت قوي ئىگىسى نەپلە ئۈچۈن زاكات بېرىشنى خالىسا ئېلىشقا بولىدۇ. كۈمۈشتە ئوندىن بىرىنىڭ تۆتتىن بىرى (يەنى 40 تىن بىرى) زاكات ئۈچۈن بېرىلىدۇ. ئەگەر 190 كۈمۈش تەڭگىسى بولسا، زاكات كەلمەيدۇ، پەقەت پۇل ئىگىسى بېرىشنى خالىسا، بەرسە بولىدۇ. (بۇخارى: 1454)

تۆۋەندىكى جەدۋەلگە قاراڭ:

قوي سانى	زاكات مقدارى
1ـ39 گىچە بولسا	زاكات كەلمەيدۇ.
40ـ120 گىچە بولسا	بىر ياشتىن ئاشقان قويدىن 1
121ـ 200 گىچە بولسا	2 قوي
201ـ 399 گىچە بولسا	3 قوي
400ـ499 گىچە بولسا	4قوي
500ـ 599 گىچە بولسا	5 قوي
600ـ 699 گىچە بولسا	6 قوي
700ـ 799 گىچە بولسا	7 قوي زاكات بېرىلىدۇ.

قويلارنىڭ سانى يوقىرىقى جەدۋەلدىكى مىقداردىن ئاشقاندا، ھەر بىر 100 قوي ئۈچۈن 1 قويدىن زاكات بېرىش ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ.

ئەسكەرتىش:

قوينىڭ زاكىتى ئۈچۈن بېرىلىدىغان قويلارنىڭ 6 ئايلىقتىن چوڭ ۋە ئۆچكىلەرنىڭ زاكىتى ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئۆچكىنىڭ بىر ياشنى تۈگەتكەن بولۇشى شەرتتۇر. بۇنىڭدىن كىچىك بولغان قوزا ياكى تېكەلەرنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىش بىلەن زاكات ئادا تاپمايدۇ. قۇربانلىق قىلىنىدىغان قوي ۋە ئۆچكىلەر ئۈچۈنمۇ بۇ شەرت تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئاتلارغا زاكات كېلەمدۇ؟

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىدىن كۆپۈنچىسىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، ئاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇلارنى تىجارەت ئۈچۈن تۇتقان بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا زاكات كېلىدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا ئاتلار تىجارەت ماللىرى قاتارىدىن ھېسابلىنىدۇ.

ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغان ئالىملارنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

2699/1585 ـ عَلِيٌّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((قَدْ عَفَوْتُ عَنِ الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ، فَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ مِنْ كُلِّ مِائَتَيْنِ خَمْسَةً))* أبو داود (1574)، ابن ماجة (1790)، النسائي

2699/1585 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: سىلەردىن ئاتنىڭ زاكىتىنى ۋە قۇلغا كېلىدىغان زاكاتنى كۆتۈرىۋەتتىم، ماللىرىڭلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىڭلار؛ ھەر 200 گە بەش (يەنى 40 تىن بىر) نى بېرىڭلار. (نەسائى: 2477)

2700/1586 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لَيْسَ فِي الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ زَكَاةٌ إِلاَّ أن زَكَاة الْفِطْرِ فِي الرَّقِيقِ))* البخاري (1464)، مسلم (982) أبو داود

2700/1586 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئات بىلەن قۇلغا زاكات كەلمەيدۇ، ئەمما قۇلغا پىترە (زاكات) كېلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد1594)

ئەمما ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپە ئەركەك ۋە چىشىدىن ئىبارەت ھەر ئىككى جىنستىن ئاتلىرى بولغان ئادەمنىڭ بۇ ئاتلار ئۈچۈن زاكات بېرىشى پەرز ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدۇ. بۇنىڭدا ئاتلارنىڭ نەسىللىنىدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلغان. « الهدايه» ناملىك ئەسەردە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: « ئات ئىگىلىرى ھەر بىر ئات ئۈچۈن خالىسا بىر دىنار، خالىسا 10 دىرھەم زاكات بېرىدۇ. چۈنكى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شۇنداق قىلاتتى. ئەمما ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دېگۈچىلەرنىڭ دەلىلى بولغان ھەدىستىكى « ئاتنىڭ زاكىتى سىلەردىن كەچۈرۈم قىلىندى» دېگەن سۆزدە غازاتقا ئىشلىتىلىدىغان ئاتلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇنداق ئاتلارغا زاكات كەلمەيدىغانلىقىغا پۈتۈن مەزھەب ئىگىلىرى ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئۇلار نورمال ئېھتىياجلاردىن سانىلىدۇ.» (الهدايه ـ بېتە كىچى 1ـ جىلد 108ـ بەت: مەرغىنانىي)

خۇلاسە قىلغاندا، ئاتقا زاكات كەلمەيدۇ دەيدىغانلارنىڭ قاراشلىرى كۈچكە ئىگەدۇر. ئەمما ئات ئېلىپ سېتىش ئارقىلىق ئات تىجارىتى قىلىدىغانلارنىڭ ئاتلىرىغا زاكات كېلىدىغانلىقىدا ھېچ ئىختىلاپ يوقتۇر. چۈنكى بۇنداق ئاتلار تىجارەت ماللىرىنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ. نەتىجىدە، ئاتلاردىن تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكات مىقدارى بويىچە 2.5%زاكات بېرىش

پەرزدۇر.

تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى

تىجارەت مەقسىدى بىلەن تۇتۇلغان تۆگە، كالا، ئات، قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق ماللارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتا ئۇلارنىڭ سانى ۋە تۈرى ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى نەق پۇلغا سۇندۇرۇلغان قىممىتى ئېتىبارى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. شۇڭا تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان بۇ ماللارنىڭ زاكىتىدا يۇقىرىدا ئۆتكەن جەدۋەللەردىكى سان ۋە مىقدارلار ھېسابقا ئېلىنماستىن، ئۇلارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى ھېساب قىلىنىدۇ. ماللارنىڭ ئومۇمىي قىممىتى نەق پۇلنىڭ زاكات ئۆلچىمىگە يەتكەن بولۇش شەرتى بىلەن بۇ ماللارغا زاكات پەرز بولىدۇ ۋە نەق پۇل زاكىتىنىڭ مىقدارى بويىچە بۇ ماللاردىن 2.5% زاكات بېرىلىدۇ.

« تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلغان چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلماقچى بولغان ئادەم، ماللارنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ، ئۆزىنىڭ يېنىدىكى نەق پۇلغا قوشۇپ تۇرۇپ ھەممىسىنىڭ ئومۇمىي پۇل مىقدارىدىن 2.5% زاكات بېرىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئىلكىدىكى چارۋىلىرىنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتى نەق پۇلدىن زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتمىگەن بولسىمۇ، سان جەھەتتىن زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن بولسا بۇ چارۋىلار تىجارەت ئۈچۈن تۇتۇلمىغان ئادەتتىكى چارۋىلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلىنىپ، يۇقىرىقى جەدۋەللەردىكى سان ۋە مىقدار بويىچە زاكات بېرىلىدۇ.» (« الزكاه وتنميه المجتمى ـ زاكات ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتى» سەييىد ئەھمەد مەخزەنچى 139ـ بەتتىن)

زاكاتقا بېرىشكە يارىمايدىغان ماللار

ئىسلام شەرىئىتى مال ئىگىلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا، ئۇلارنىڭ ماللىرىغا زاكاتنى بەلگىلەشتە ماللىرىنىڭ خىللىرىدىن تاللاپ بېرىشنى بۇيرىمىغاندەك، زاكات ئالغۇچى ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھەقلىرىنى قوغداش مەقسىدى بىلەن زاكات بېرىشتە مال ئىگىلىرىنىڭ ئېيىپلىق، قېرى، ئاغرىقچان، بەك ئۇرۇق ۋە چىشلىرى چۈشۈپ كەتكەن ماللاردىن بېرىشنى مەنئىي قىلغان ۋە ئوتتۇرھاللىرىدىن بېرىشنى بۇيرىغان. ئادەتتە، قۇربانلىق قىلىشقا يارىمايدىغان ماللار زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىش ئۈچۈنمۇ يارىمايدۇ.

53/39 – عَبْدِ الله بْنِ مُعَاوِيَةَ الْغَاضِرِيِّ رفعه: ((ثَلَاثٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ فَقَدْ طَعِمَ طَعْمَ الْإِيمَانِ، مَنْ عَبَدَ الله وَحْدَهُ، وعلم أنه لا إله إلا الله، وَأَعْطَى زَكَاةَ مَالِهِ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ رَافِدَةً عَلَيْهِ كُلَّ عَامٍ ولم يعط الْهَرِمَةَ وَلَا الدَّرِنَةَ وَلَا الْمَرِيضَةَ وَلَا الشَّرَطَ اللَّئِيمَةَ، وَلَكِنْ مِنْ وَسَطِ أَمْوَالِكُمْ، فَإِنَّ الله لَمْ يَسْأَلْكُمْ خَيْرَهُ، وَلَمْ يَأْمُرْكُمْ بِشَرِّهِ))* رواه أبو داود (1582)

53/39 ـ ئابدۇللا ئىبنى مۇئاۋىيە غازىرىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: اللەتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر دەپ ئېتىقاد قىلغان، يېگانە اللەقىلا ئىبادەت قىلغان ۋە مېلىنىڭ زاكىتىنى ھەر يىلى خۇشاللىق بىلەن ئادا قىلغان كىشى ئىماننىڭ تەمىنى تېتىيدۇ. مۇنداق كىشى مېلىنىڭ قېرى، كېسەل ۋە ئەبگاللىرىنى ئەمەس، بەلكى ئوتتۇرا ھاللىرىنى تاللاپ بېرىدۇ. چۈنكى الله سىلەردىن مېلىڭلارنىڭ ئەڭ ئېسىللىرىنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىۋېتىشىڭلارنى تەلەپ قىلمايدۇ،

ماللىرىڭلارنىڭ ئەڭ ناچارلىرىنى بېرىشىڭلارغىمۇ رۇخسەت قىلمايدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1582)

2702/1587 ـ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – بَعَثَهُ مُصَدِّقًا فَكَانَ يَعُدُّ عَلَى النَّاسِ بِالسَّخْلِ، فَقَالُوا: تَعُدُّ عَلَيْنَا بِالسَّخْلِ وَلا تَأْخُذُ مِنْهُ شَيْئًا؟ فَلَمَّا قَدِمَ عَلَى عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – ذَكَرَ ذَلِكَ له فَقَالَ: نَعَمْ، نعُدُّ عَلَيْهِمْ بِالسَّخْلَةِ يَحْمِلُهَا الرَّاعِين، وَلا نأْخُذهَا، وَلا نأْخُذ الأَكُولَةَ، والرُّبَّى، وَلا الْمَاخِضَ، وَلا فَحْلَ الْغَنَمِ، (ونأخذ) الْجَذَعَةَ وَالثَّنِيَّةَ، وَذَلِكَ عَدْلٌ بَيْنَ غِذَاءِ المال وَخِيَارِهِ* لمالك

2702/1587 ـ سۇفيان ئىبنى ئابدۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مېنى زاكات يىغىشقا ئەۋەتتى. مەن خەلقنىڭ قوزىلىرىنىمۇ سانايتتىم. ئۇلار: سەن قوزىلارنىمۇ سانايدىكەنسەنيۇ، بىراق زاكاتقا قوزا ئالمايدىكەنسەن، دېدى. مەن قايتىپ كەلگەندە، ئۆمەرگە بۇ ئەھۋالنى يەتكۈزسەم، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: توغرا، پادىچىلارنىڭ قۇچاقلىرىدىكى ئوغلاق ۋە قوزىلارنىمۇ زاكات مىقدارىغا كىرگۈزىسەن، ئەمما زاكاتقا ئۇلارنى ئالمىغىن. ئۇندىن باشقا، ئۇ ماللارنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى، ساغلىقنى، يېڭى قوزىلىغان قويىنى ۋە ئۈرۈقلۇق قوچقارنى ئالماي، ياش ۋە ئوتتۇراھاللىرىنى ئالغىن. شۇنداق قىلغاندىلا ناچىرى بىلەن ياخشىسىنىڭ ئارىسى تەڭشىلىدۇ، دېدى. (مالىك: 600)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يوقىرىقى ھەدىسلاردىكى كۆرسەتمىلىرىدە مال ئىگىلىرى بىلەن پېقىرلاردىن ئىبارەت ھەر ئىككى تەرەپنىڭ مەنپەئەتلىرىنى ۋە ھەقلىرىنى ھىمايە قىلىش مەقسەت قىلىنغان، ئەلۋەتتە. مۇسۇلمانلار پەيغەمبەرگە ئەگىشىشكە بۇيرۇلغان. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:« پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىلەردىن چەكلىنىڭلار.» (ھەشر سۈرىسى 7ـ ئايەت)

ئەگەر مال ئىگىلىرى زاكات بېرىشتە ماللىرىنىڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشنى خالىسا بۇ ئۆزلىرىنىڭ پىداكارلىقىدۇر. بۇنىڭ ساۋابىمۇ ئەلۋەتتە كۆپ بولىدۇ. ئەمما ئۇلار ماللىرىنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشكە زورلانمايدۇ. بەلكى ئوتتۇرھاللىرىدىن بەرسە زاكات ئادا تاپىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئاندا مۇنداق دەيدۇ:

[لَن تَنَالُواْ الْبِرَّ حَتَّى تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ (**92**)]

« ياخشى كۆرگەن نەرسەڭلاردىن سەرپ قىلمىغىچە ھەرگىز ياخشىلىققا (جەننەتكە) ئېرىشەلمەيسىلەر» (ئال ئىمران سۈرىسى 92ـ ئايەت).

2703/1588 ـ أُبَيُّ بْن كَعْبٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بعثه مُصَدِّقًا، وأنه قال لرجل وجبت عليه بنت مخاض: أَدِّ بنت مَخَاضٍ، فَإِنَّهَا صَدَقَتُكَ. فَقَالَ الرجل: ذَاكَ (مالاً) لبنَ فِيهِ وَلا ظَهْرَ، وَلَكِنْ هَذِهِ نَاقَةٌ عَظِيمَةٌ سَمِينَةٌ. فأبى قبلوها إلا بعرضها على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فخرج حتى عرضها الرجل عليه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقال له: ((ذلك الذي عَلَيه – أي: بنت مخاض – فَإِنْ تَطَوَّعْتَ بِخَيْرٍ آجَرَكَ اللَّهُ فِيهِ وَقَبِلْنَاهُ مِنْكَ)). فأمر رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْضِهَا، وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ* رواه أبو داود (1583)

2703/1588 ـ ئۇبەي ئىبنى كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مېنى زاكات يىغىشقا ئەۋەتتى. مەن بىر كىشىنىڭ يېنىغا كەلدىم، ئۇ كىشى ماللىرىنى يىغىۋىدى، قارىسام، ئۇ كىشىگە ئىككى يىللىغا توشقان بىر تۆگە زاكات كېلىدىكەن، شۇنىڭ بىلەن مەن: زاكاتقا ئىككى يىللىغا توشقان بىر تۆگە بەرگىن! دېدىم، ئۇ كىشى: ئۇنداق تۆگىدىن سۈت چىقمايدۇ ياكى ئۇنى ئىشلەتكىلى بولمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن، كۈچلۈك، چوڭ ۋە سېمىز كەلگەن ماۋۇ تۆگىنى بېرەي، شۇنى ئالغىن! دېدى. مەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بۇيرىمىغان نەرسىنى ئالالمايمەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يېقىنلا يەردە، ئەگەر خالىساڭ، ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ، ماڭا دېگەن سۆزلىرىڭنى دېگىن. ئەگەر ئۇ قوبۇل قىلسا، مەنمۇ قوبۇل قىلىمەن. ئۇ قوبۇل قىلمىسا، قوبۇل قىلمايمەن، دېدىم. ئۇ: شۇنداق قىلاي، دەپ، زاكاتقا ئاتىغان تۆگىسىنى ئېلىپ، مەن بىلەن بىللە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە: ئى رەسۇلۇللاھ! سېنىڭ ئەلچىڭ مەندىن مېلىمنىڭ زاكىتىنى ئالغىلى كەپتۇ. اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇندىن بۇرۇن نە اللەنىڭ رەسۇلى، نە رەسۇلۇللاھنىڭ ئەلچىسى مېلىمنى كۆزدىن كەچۈرمىگەنىدى. شۇڭا مەن ماللىرىمنى ئۇنىڭ ئالدىغا يىغىپ بەردىم. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ماڭا پەقەت ئىككى يىللىق بىر چىشى بوتىلاق زاكات كەپتۇ. لېكىن ئۇنىڭدىن يا سۈت چىقمايدۇ ياكى ئۇنى مىنگىلى بولمايدۇ. شۇڭا مەن ئۇنىڭدىن چوڭ ۋە كۈچلۈك بىر تۆگىنى بەرسەم، ئۇ ئالغىلى ئۇنىمىدى. ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇ تۆگە مۇشۇ شۇ. مەن بۇنى سېنىڭ ئالدىڭغا ئېلىپ كەلدىم، قوبۇل قىلغىن! دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ساڭا كەلگەن زاكات شۇ ئىكەن، ئەمما ئۇنىڭدىن چوڭراقىنى خالىسانە ئىئانە قىلاي دېسەڭ، تېخىمۇ ياخشى. الله ساڭا ئەجىر ئاتا قىلىدۇ، بىز قوبۇل قىلىمىز، دېدى. ئۇ: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ تۆگىنى ئالدىڭغا ئېلىپ كەلدىم، قوبۇل قىلغىن! دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنى تاپشۇرىۋېلىشقا بۇيرىدى ۋە ئۇنىڭ مېلىغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى.(ئەبۇ داۋۇد: 1583)

ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكىتى

نەق پۇل، تىجارەت ماللىرى ۋە چارۋا ماللىرىغا زاكات پەرز بولغاندەك، ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگىمۇ زاكات پەرزدۇر. ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكىتى « ئۆشرە ـ خىراج»، «ئۆشرە زاكات» ۋە «ئۆشرە» دېگەن ناملار بىلەنمۇ ئاتىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكاتنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُواْ مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُواْ حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (**141**)]

« ئاللاھ بىدىشلىك ۋە بىدىشسىز باغلارنى بەرپا قىلدى. مېۋىلىرى، دانلىرى بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان خورما دەرەخلىرىنى، ئاشلىق، مېۋىلەرنى (رەڭگى ۋە شەكلى) بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان، (تەمى) ئوخشىمايدىغان زەيتۇن ۋە ئانارنى ياراتتى. مېۋىسى پىشقاندا،

ئۆلاردىن يەڭلار، مېۋە (نىڭ هوسۇلىنى) يىغقان كۈنىدە (يەنى يىغقان ۋاقىتتا) ئۇنىڭ ئۆشرىسىنى ئادا قىلىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار. ئاللاھ تائالا ھەقىقەتەن ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ياقتۇرمايدۇ» (ئەنئام سۈرىسى 141ـ ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاشلىق، مېۋە ۋە باشقىمۇ تېرىلغۇلارنىڭ زاكات مىقدارىنى ۋە كەيپىياتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن:

2707/1591 ـ ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ، وَمَا سُقِيَ بِالنَّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ))* البخاري (1483)

2707/1591 ـ سالىم ئىبنى ئابدۇللاھ دادىسىدىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يامغۇر ياكى بۇلاق سۈيىدە سۇغۇرۇلىدىغان يەردىن ۋە ياكى نەم يەردىن چىققان مەھسۇلاتنىڭ ئوندىن بىرى زاكاتقا بېرىلىدۇ؛ چېلەك ياكى باشقا ئۈسۇللاردا سۇغۇرۇلىدىغان يەردىن چىققان مەھسۇلاتنىڭ يىگىرمىدىن بىرى بېرىلىدۇ. (بۇخارى: 1483)

بۇ ھەدىستىن ئېنىقلىنىدۇكى، يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان ئاشلىق، مېۋە ۋە باشقىمۇ تېرىلغۇلاردىن % 10 زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى يامغۇر بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردا چىقىم ۋە جاپا ئاز بولىدۇ. ئەمما ئادەم كۈچى بىلەن ياكى زامانىۋي ئۈسۇللار بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن % 5 زاكات بېرىلىدۇ. مانا بۇ ئىسلام دىنىنىڭ دېھقانلارنىڭ مەنپەئەتىگە رىئايە قىلغانلىقىدۇر.

ئۆشرە ـ خىراج بېرىش ئۇسۇلى

يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرىلىپ يېتىشكەن ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 10غا بۆلۈپ، ئۇنىڭ بىر بۆلۈكى، ئادەم كۈچى بىلەن ياكى زامانىۋي ئۈسۇللار بىلەن سۇغۇرۇپ يېتىشتۈرۈلگەن ئاشلىق، مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 20گە بۆلۈپ، ئۇنىڭ بىر بۆلۈكى، ئەگەر بۇ ئاشلىق، مېۋىلەر يامغۇر سۈيى ۋە ئادەم كۈچى ھەر ئىككىسى بىلەن سۇغۇرۇلغان بولسا، ئۇنىڭ ئومۇمىي ھوسۇلىنى 15گە بۆلۈپ، ئۇنىڭ بىر بۆلۈكى، يەنى %7.5 ى زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بېرىلىدۇ.

ئاشلىق ۋە مېۋىلەرگە زاكات كېلىشىنىڭ ئۆلچىمى

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى ئاشلىق ۋە مېۋىلەردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بۇ مەھسۇلاتلارنىڭ مۇئەييەن مىقدارغا يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنامدۇ ياكى ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن زاكات كېلەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپەنىڭ مەزھىبىگە كۆرە، ئاشلىق، مېۋىلەرنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ مۇئەييەن ئۆلچەمگە يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى زېمىندىن چىققان مەھسۇلات ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەر ئىككى ھالەتتە ئۆلاردىن زاكات بېرىش پەرزدۇر.

ئەمما شافىئىي، ھەنبەلىي ۋە مالىكىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، زېمىندىن چىققان مەھسۇلاتلاردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۆلارنىڭ ئومۇمىي مىقدارى675 كىلوگراممىدىن كەم بولماسلىقى شەرتتۇر.

2694/1580 ـ أبو سَعِيدٍ رفعه: ((لَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ، ولا فِيمَا دُونَ خَمْسِ

ذَوْدٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا دُونَ خَمْسة أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ))* البخاري (1405)، مسلم (979)

2694/1580 ـ يەھيا ئىبنى ئۇمارە ئىبنى ئوبۇلھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇ سەئىدتىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بەش ئۇقىيە (200 تەڭگە) دىن ئاز كۈمۈشكە، بەشتىن ئاز تۆگىگە ۋە بەش ۋەسەقتىن (ۋەسەق ـ ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، بىر ۋەسەق 60 ساغا تەڭ كېلىدۇ. بىر سا: 3. 3لىتىرغا تەڭ) ئاز خورما، ئۈزۈم ۋە ئاشلىق قاتارلىقلارغا زاكات كەلمەيدۇ. (بۇخارى: 1405)

ئەۋسەق ـ قەدىمقى ئۆلچەكلەردىن بولۇپ، بىر ئەۋسەق 60 ساغا، بىر سا 2 كىلو 250 گىرامغا(60×2250=13500گرامغا)، 5ئەۋسەق 675گرامغا (135000×5=675000غا) تەڭدۇر. 675 كىلوگرامدىن ئاز ھوسۇل ئالغان ئادەمگە ئۆشرە زاكات پەرز ئەمەس. چۈنكى بۇنچىلىك مىقداردىكى ئاشلىق بىلەن مېۋە نورمالدا ئۇلارنى تېرىغان دېھقاننىڭ ئېھتىياجىدىن ئاشمايدۇ.

خۇلاسە: بۇ مەسىلىدە يوقىرىقى ئۈچ مەزھەبنىڭ كۆرۈشى ئورۇنلۇق بولىسمۇ، ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ كۆرىشى ئېھتىياتچانلىق ۋە تەقۋالىققا يېقىندۇر.

كۆكتاتلارنىڭ زاكىتى

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى كۆكتاتلارغا زاكات كېلەمدۇ ياكى كەلمەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ ئىككىگە بۆلۈنگەن:

بىرىنچى مەزھەبكە كۆرە، زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلار ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەممىسىگە زاكات كېلىدۇ. بۇ ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپەنىڭ مەزھىبى بولۇپ، بۇلارنىڭ دەلىللىرى تۆۋەندىكىچە:

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: « ئاللاھ بەدىشلىك ۋە بەدىشسىز باغلارنى بەرپا قىلدى. مېۋىلىرى، دانلىرى بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان خورما دەرەخلىرىنى، ئاشلىق، مېۋىلەرنى (رەڭگى ۋە شەكلى) بىر ـ بىرىگە ئوخشىمايدىغان، (تەمى) ئوخشىمايدىغان زەيتۇن ۋە ئانارنى ياراتتى. مېۋىسى پىشقاندا، ئۇلاردىن يەڭلار، مېۋە (نىڭ ھوسۇلىنى) يىغقان كۈندە (يەنى يىغقان ۋاقتتا) ئۇنىڭ ئۆشرىسىنى ئادا قىلىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ياقتۇرمايدۇ» (ئەنئام سۈرىسى 141ـ ئايەت).

بۇ ئايەت زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ھەممىسىدىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يوقىرىدا ئۆتكەن:« يامغۇر ياكى بولاق سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان تېرىلغۇلاردىن ئوندىن بىر (يەنى 10%)، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن ئوندىن بىرىنىڭ يېرىمى (يەنى 5%) ئۆشرە ـ خىراج بېرىلىدۇ.» دېگەن ھەدىسى زېمىندىن چىققان ھەر قانداق مەھسۇلاتتىن زاكات بېرىشنىڭ پەرزلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

بۇ ھەدىس زېمىندىن چىقىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتات قاتارلىق مەھسۇلاتلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىككىنچى مەزھەبكە كۆرە، مەھسۇلاتلارغا زاكات كېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بۇغداي، ئارپا، قوناق، خورما ۋە قۇرۇق ئۈزۈمگە ئوخشاش كېلولاپ تارتقىلى ۋە ساقلىغىلى بولىدىغان بولۇشى

شەرتتۇر. ئەمما كۆكتاتلارنى كىلولاپ تارتقىلى بولسىمۇ، ئۇلارنى ساقلىغىلى بولمايدۇ. شۇڭا ئۇچۇن كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. بۇ مەزھەبنىڭ دەلىللىرى مۇنداق:

2716/1595 ـ مُعَاذُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَتَبَ إِلَى رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخُضْرَوَاتِ فكتب: ((لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ))* الترمذي (638)

2716/1595 ـ مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەت يېزىپ كۆكتاتنىڭ زاكىتىنى سورىغاندا، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: كۆكتاتقا زاكات كەلمەيدۇ دېگەن. (تىرمىزى: 638)

يۇقىرىقى ئىككى ھەدىسنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سادىر بولغانلىقى ھەدىسشۇناس ئالىملىرىنىڭ نەزەرىدە ئىشەنچكە ئېرىشەلمىگەن.

بۇ ماۋزۇنىڭ خۇلاسىسى: شافىئىي، مالىكى ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ ئاشلىق، مېۋىدەك كىلولاپ تارتقىلى ۋە ساقلىغىلى بولىدىغانلىرىغا ئۆشرە زاكات كېلىدۇ. ئەمما كۆكتاتلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى بۇلارنى ساقلىغىلى بولمايدۇ دېگەن كۆرىشى تەتبىق قىلىشقا ئۇڭايدۇر. ئەمما ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ زېمىندىن چىققان مەھسۇلاتلارنىڭ ھەر قانداقىغا زاكات كېلىدۇ، دېگەن كۆرىشى پېقىرلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق ۋە دەلىل جەھەتتىنمۇ كۈچلۈكتۇر. چۈنكى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپەنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرى قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەپ بۇيرىغان:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَلاَ تَيَمَّمُواْ الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَن تُغْمِضُواْ فِيهِ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (**267**)]

« ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ۋە بىز سىلەرگە زېمىندىن چىقىرىپ بەرگەن نەرسىلەر (يەنى ئاشلىقلار، مېۋىلەر) نىڭ ياخشىلىرىدىن سەدىقە قىلىڭلار؛ ئۆزۈڭلارمۇ پەقەت كۆزۈڭلارنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئالىدىغان ناچارلىرىنى ئىلغاپ سەدىقە قىلماڭلار. بىلىڭلاركى، الله (بۇنداق سەدىقەڭلاردىن) بىھاجەتتۇر، ھەمدىگە لايىقتۇر » (بەقەر سۈرىسى 267ـ ئايەت)

بۇ ئايەتمۇ زېمىندىن چىقىدىغان ھەر قانداق بىر مەھسۇلاتتىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. شۇنىڭدەك، كۇۋەيتنىڭ زاكات ئىشلىرى كومىتېتىمۇ ئەبۇ ھەنىپەنىڭ كۆرىشىنى ئىختىيار قىلغانلىقىنى بىلدۈرگەن. بۇ كومىتېتنىڭ زاكات لايىھەسىدە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: زېمىندىن چىقىدىغان ھەر قانداق مەھسۇلاتتىن زاكات بېرىش پەرزدۇر. زېمىن مەھسۇلاتى ئاشلىق مېۋە ۋە كۆكتاتلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

(« الزكاه وتنميه المجتمى ـ زاكات ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتى» سەييىد ئەھمەد مەخزەنجى 146ـ بەت)

بۇ مەسىلىدە، ئەڭ توغرىسى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپەنىڭ مەزھىبىدۇر. چۈنكى، كۆكتات دەپ ئاددى سانالغان ئوتياشلار كۈنىمىزدە بەزى ئەللەرنىڭ خېلى چوڭ ئىقتىساد مەنبىيى بولۇپ قالماقتا. باغۋەنچىلىك ۋە كۆكتاتچىلىق بىلەن كۆتۈرۈلگەن بايلارمۇ ئاز ئەمەس. كۆكتاتلارنى ساقلىغىلى بولمايدىغان ئوتياشلار دېگەن باھانە بىلەن بۇلارنىڭ زاكىتىنى چىقارماسلىق پېقىرلارنىڭ مەنپەئەتلىرىگە رىئايە قىلمىغانلىقتۇر. چۈنكى بۈرۈنقى زامانلاردا كىلولاپ

تارتىمايدىغان ۋە ساقلىغىلى بولمايدىغان بۇ كۆكتاتلار كۆنىمىزدە كىلولاپ تارتىلىدۇ ۋە بۇلارنى هازىرقى زامانىۋىي ئۈسۇللار بىلەن ئۇزۇن مۇددەت ساقلىغىلى بولىدۇ. دېمەك، كۆكتاتلاردىن زاكات بەرمەسلىككە ئۆزرە يوقتۇر.

كۆكتاتلارنىڭ زاكات مقدارى

كۆكتاتلارنىڭ زاكات مقدارى ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنىڭ زاكات مقدارىنىڭ ئەينىسى بولۇپ، مەھسۇلات ئاز بولسۇن، كۆپ بولسۇن، ھەر ھالەتتە، يامغۇر سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلغان كۆكتاتلاردىن 10%، ئادەم كۈچى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن 5%، ئادەم كۈچى ۋە يامغۇر سۈيى ھەر ئىككىسى بىلەن سۇغۇرۇلغانلىرىدىن 7%ـ5 ى زاكات بېرىلىدۇ.

ئەسكەرتىش:

1.ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بىر يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنى يىغقان ۋاقىت ئۆشرە زاكاتىنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاقتىدۇر. بىر يىلدا 2 ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ قېتىم ھوسۇلى ئېلىنىدىغان ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلاردىنمۇ ھەر قېتىم ھوسۇل يىغقان ۋاقىتتا ئۆشرە زاكىتىنى بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى، زاكات بېرىلىدىغان ماللار ئىككىگە بۆلۈنىدۇ: بىرى، ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارغا ئوخشاش ئۆزلىكىدىن ئۆسىدىغان شەيئىلەر بولۇپ، بۇلارغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن يىل ئۆتۈشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى ئۇلارنى يىغقان ۋاقىتتىلا زاكات پەرز بولىدۇ. يەنە بىرى، خەلق پۇلى، ئالتۇن، كۈمۈش، تىجارەت ماللىرى، چارۋىلار ۋە باشقىلار قاتارلىق ئۆزلىكىدىن ئۆسمىسىمۇ ئۆستۈرۈشكە بولىدىغان ماللار بولۇپ، بۇلارغا زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارغا ئىگە بولغان ۋاقىتتىن تولۇق بىر يىل ئۆتكەن بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ.

2.ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلاردىن ئۆشرە زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بۇلارنىڭ مۇئەييەن مقدارغا يەتكەن بولۇشى شەرت قىلىنمايدۇ. بەلكى مول ھوسۇل مقدارى ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن ھەر ھالەتتە ئۇلاردىن ئۆشرە زاكات بېرىش پەرزدۇر.

3. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىدا ئوتتۇرھاللىرىدىن بېرىلىدۇ. ناچارلىرىنى تاللاپ بېرىش بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمىغاندەك، ئەڭ ياخشىلىرىدىن بېرىشكىمۇ زورلانمايدۇ.

4. ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتىنى ئادا قىلىشتىكى ئەسلى قائىدە ھەر مەھسۇلاتنىڭ ئۆشرىسىنى ئۆز جىنسىدىن بېرىشتۇر. ئەمما مەھسۇلاتنىڭ ئۆز جىنسىدىن بەرمەستىن ئۇنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ خەلق پۇلىدىن بەرسىمۇ بولىدۇ.

يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكىتى

بەزى فقھشۇناس ئالىملىرى يەر ئاستى بايلىقلىرىنى مەدەن ۋە رىكاز دەپ ئىككىگە ئايرىيدۇ:

مەدەنـ يەر ئاستىدىن تېپىلغان ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۈر، مىس ۋە باشقىمۇ مەدەنلەردۇر.

زاكاتـ ئىسلام دىنى كېلىشىدىن بۇرۇنقى چاغلاردىكى كىشىلەرنىڭ يەر ئاستىغا كۆمۈپ قويغان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ بايلىقلىرى دېمەكتۇر. چۈنكى قىممەتلىك نەرسىلىرىنى يەر ئاستىغا كۆمۈپ ساقلاش قەدىمقى زامانلاردىكى كىشىلەرنىڭ ئادەتلىرىدىن ئىدى.

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىگە كۆرە، مەدەن بىلەن رىكازنىڭ مەنىسى بىردۇر. چۈنكى مەيلى ئۇلارنى ئاللاھ تائالا يەر ئاستىدا شۇنداق ياراتقان بولسۇن، مەيلى قەدىمقىلار كۆمۈپ قويغان بولسۇن، ھەر ئىككىسى يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان بايلىقلاردۇر.

يەر ئاستىدىن قېزىلغان ياكى تېپىلغان بايلىقلاردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى قۇرئان، ھەدىسلار ۋە فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن بېكىتىلگەن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: « ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئېرىشكەن نەرسىلەرنىڭ ۋە بىز سىلەرگە زېمىندىن چىقىرىپ بەرگەن نەرسىلەرنىڭ ياخشىلىرىدىن زاكات ئادا قىلىڭلار» (بەقەر سۈرىسى 267ـ ئايەت)

بۇ ئايەت، زېمىندىن چىقىدىغان ۋە چىقىرىدىغانلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇبھىسىزكى، مەدەنلەرمۇ زېمىندىن چىقىرىلىدىغان بايلىقلاردىندۇر. ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ:

[وَاعْلَمُواْ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنتُمْ آمَنتُمْ بِاللّهِ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (**41**)]

«(ئى مۆمىنلەر!) بىلىڭلاركى، سىلەر ئالغان غەنىيمەتنىڭ بەشتىن بىرى اللهقا، پەيغەمبەرگە، پەيغەمبەرنىڭ خىش ـ ئەقرىبالىرىغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە، ئىبنى سەبىللەرگە خاستۇر. ئەگەر سىلەر اللهقا، ئىككى گۇرۇھ (يەنى مۇسۇلمانلار بىلەن كاپىرلار) ئۇچرىشىپ ھەق بىلەن ناھەق ئايرىلغان كۈندە (يەنى بەدرى ئۇرۇشى بولغان كۈندە) بەندىمىزگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىز نازىل قىلغان نەرسىلەر (يەنى ئايەتلەر ۋە پەرىشتىلەر) گە ئىشەنسەڭلار (اللهنىڭ غەنىيمەت توغرىسىدىكى ھۆكمىنىڭ ئەنە شۇ ئىكەنلىكىنى بىلىڭلار). الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر » (ئەنفال سۈرىسى 41ـ ئايەت).

2725/1603 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((الْعَجْمَاءُ جُبَارٌ، وَالْبِئْرُ جُبَارٌ، وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ، وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ)). للستة إلا أبا داود، وقال مالك: الأمر الذي لا اختلاف فيه عندنا، والذي سمعت أهل العلم يقولون إن الركاز إنما هو دفن يوجد من دفن الجاهلية، ما لم يطلب بمال، ولم تتكلف فيه نفقة، ولا كثير عمل ولا مؤنة، فأما ما طلب بمال، وتكلف فيه كثير عمل فأصيب مرة، وأخطأ مرة، فليس بركاز* البخاري (1499)، مسلم (1710)

2725/1603 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەرسەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھايۋان كەلتۈرۈپ چىقارغان زىيانغا تۆلەم يوق، قۇدۇققا ياكى كانغا چۈشۈپ كېتىش، ياكى ئىشلىگىلى كىرىش جەريانىدا مەيدانغا كەلگەن ھەرقانداق زىيان ـ زەخمەتلەرگە تۆلەم يوق، (يەر ئاستىدىن تېپىۋېلىنغان) بايلىقنىڭ بەشتىن بىرى دۆلەت خەزىنىسىگە تاپشۇرۇلىدۇ. (بۇخارى: 1499)

2724/1602 ـ ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أُتِيَ النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بقطعةٍ من ذهبٍ كانتْ أول صدقةٍ جاءتهُ مِن معدنٍ لَنا فقالَ: ((إنها ستكُون معادنُ وسيَكُون فِيها شرار

الخلقِ))* ((للأوسط)) و((الصغير))

2724/1602 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بىر پارچە ئالتۇن كەلتۈرۈلدى. ئۇ، بىزگە مەدەندىن كەلتۈرۈلگەن تۇنجى زاكات ئىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېدى: كەلگۈسىدە مەدەن كانلىرى ئېچىلىپ كېتىدۇ ۋە ئۇلارغا ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەسكىلىرى ئىگىدارچىلىق قىلىدۇ. (ئەلئەۋسەت ۋە ئەلسەغىر)

ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى توغرىلىق ئىختىلاپلاشقان بولسىمۇ، يەر ئاستى بايلىقلىرىدىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىدە قەدىمدىن ھازىرغا قەدەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

يەر ئاستى بايلىقلىرىنىڭ زاكات مىقدارى

ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپە يەر ئاستى بايلىقلىرىنى 3 تۈرگە ئايرىيدۇ:

1ـ ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر ۋە باشقىلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولىدىغان مەدەنلەر.

2ـ ياقۇت، مارجان، قاشتېشى، مەرۋايىت ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك تاشلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولمايدىغان مەدەنلەر.

3ـ نېفىتكە ئوخشىغان سۇيۇق ماددىلار.

ئەبۇ ھەنىپەنىڭ مەزھىبىگە كۆرە، بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا كىرمەيدىغان تاغلاردىن، سەھرالاردىن قېزىلغان ياكى باشقىلارغا ئائىت بولغان زېمىندىن تېپىلغان ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر ۋە باشقىلار قاتارلىق ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولىدىغان مەدەنلەردىن بەشتە بىرى (يەنى 20% سى) زاكات بېرىلىدۇ. قالغان 4 بۆلۈكى ئۇنى قازغان ياكى تاپقان كىشىنىڭ ھەققىدۇر. ئەگەر بۇ مەدەنلەرنى كىشى ئۆز ھويلىسىدىن ياكى ئۆزىگە ئائىت بولغان جايدىن تاپقان ياكى قازغان بولسا ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش كېرەك ئەمەس. چۈنكى زېمىن ئۇنىڭ ئۆزىگە ئائىت بولغانلىقتىن ئۇنىڭدىن چىققان بايلىقلارمۇ ئۆزىنىڭ مۈلكى ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، بىراۋنىڭ ئىگىدارچىقىدا بولمىغان جايلاردىن تېپىلغان بايلىقلار ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن كۆمۈلگەن بولسا، ئۇنى تېپىۋالغان كىشىنىڭ ئۇنىڭدىن زاكات بېرىشى لازىم كەلمەيدۇ. ئەمما ياقۇت، قاشتېشى ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك تاشلارغا ئوخشىغان ئوت بىلەن ئېرىتكىلى بولمايدىغان مەدەنلەر بىلەن نېفىتقا ئوخشىغان سۇيۇق مەدەنلەردىن زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئەمەسلىكىدە ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

مەرغىنانىي «ھىدايە» ناملىق ئەسرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: « ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۈر مىس قاتارلىق يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان مەدەنلەردىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « يەر ئاستىدىن چىقىرىلغان مەدەنلەردىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. رىكاز بىلەن مەدەننىڭ مەنىسى بىردۇر. چۈنكى ئىسلام كېلىشىدىن بۇرۇنقى جاھىلىيەت دەۋرىدە كۇففارلار تەرىپىدىن يەر ئاستىغا كۆمۈلگەن بايلىقلار ئىسلام دىنىنىڭ كېلىشى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا غەنىمەت ئورنىدا ئۆتكەن بولىدۇ. غازاتلاردا ئېلىنغان غەنىمەتلەردىنمۇ بەشتە بىرى زاكات بېرىلگەنگە ئوخشاش، يەر ئاستىدىن تېپىلغان بايلىقلارمۇ

ئۇنى تاپقان كىشى ئۇچۇن غەنىمەتكە ئوخشاشتۇر. شۇڭا ئۇنىڭدىن بەشتە بىرىنى زاكاتقا بېرىدۇ، قالغان 4 بۆلۈكىنى ئۆزىگە قالدۇرىدۇ. كىشىنىڭ ئۆز هويلىسىدىن تېپىلغان مەدەنلەرگە ئەبۇ هەنىپەنىڭ كۆرىشى بويىچە زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن مۇهەممەد بىلەن ئەبۇ يۇسۇف بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ دەپ قارايدۇ.» (الهدايە ـ يېتەكچى 1ـ جىلد 116ـ بەت)

شافىئىي ۋە هەنبەلى مەزهەبلىرىگە كۆرە، يەر ئاستىدىن قېزىپ ئېلىنغان مەدەنلەرگە زاكات كېلىدۇ. بىراق ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش مىقدارى كىشى ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىنىڭ زاكىتىغا ئوخشاش 2.5% زاكات بېرىلىدۇ. ئەمما رىكاز (ئىسلامدىن بۇرۇن يەرگە كۆمۈلگەن بايلىق) تىن 20% يەنى بەشتە بىر زاكات بېرىلىدۇ. چۈنكى بۇ مەزهەب، رىكاز بىلەن مەدەن ئىككىسىنىڭ بىر مەنىدە ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. شۇڭا بۇ ئىككىسىدىن زاكات بېرىش مىقدارى ئوخشاش بولمايدۇ.

خۇلاسە:

بۇ مەسىلىدە، ئىمام ئەزەم ئەبۇ هەنىپەنىڭ يەر ئاستىدىن تېپىلغان ياكى قېزىلغان بايلىقلاردىن بەشتە بىرى زاكات بېرىلىدۇ، دەيدىغان كۆرىشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن ئويغۇندۇر. چۈنكى، شافىئىي ۋە هەنبەلىي مەزهەبلىرىگە كۆرە، كىشى تەر تۆكۈپ ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە خەلق پۇلىنىڭ زاكىتى بىلەن هېچ ئەجىر قىلماستىن كۆمۈلگەن يېرىدىن تېپىۋالغان ياكى چەكلىك ئەجىر بىلەن يەر ئاستىدىن قېزىپ ئالغان ئالتۇن، كۈمۈشنىڭ زاكىتىنى ئوخشاش قىلىپ بەلگىلەپ هەر ئىككىسىدىن 2.5% زاكات بېرىشنى پەرز قىلىدۇ.

ئەمما ئەبۇ هەنىپە ئىشلەپ تاپقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە نەق پۇل بىلەن، چەكلىك ئەجىر سىڭدۈرۈپ يەر ئاستىدىن قېزىپ ئالغان ياكى ئىسلامدىن بۇرۇنقىلار كۆمگەن جايدىن تېپىۋالغان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ بايلىقلارنىڭ زاكات مىقدارىنى پەرقلەندۈرگەن بولۇپ، ئاۋۋالقىسىدىن 2.5% كېيىنكىسىدىن 20% زاكات بېرىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى قارار قىلغان.

دېڭىز بايلىقلىرىنىڭ زاكىتى

پۈتۈن ئىسلام فىقهشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن دېڭىزدىن چىقىرىلغان بايلىقلارغا زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىسلام زاكات قانۇنىدا دېڭىز، دەريالاردىن چىقىرىلغان بايلىقلاردىن زاكات بېرىش توغرىسىدا بىرەر دەلىل يوقتۇر. «ئەمما دېڭىز بايلىقلىرىنى چىقىرىپ سېتىشنى كەسىپ قىلغانلار ئۈچۈن دېڭىزدىن چىقارغان نەرسىلەرىدىن زاكات بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى دېڭىز بايلىقلىرى بۇ ۋاقىتتا تىجارەت ماللىرىغا ئايلانغان بولىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭدىن 2.5% زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ.». (المفتاه ـ فىقهىدا ئاچقۇچ 158ـ بەت: ئەبۇ يەزىد شەلەبىي) شۇنىڭدەك، دېڭىزدىن چىقىرىلىپ نەق پۇل ئورنىدا ساقلانغان قىممەتلىك بايلىقلاردىنمۇ يوقىرىقى مىقدار بويىچە زاكات بېرىش پەرزدۇر. چۈنكى نورمال ئېهتىياجىدىن ئېشىپ ئۆيدە ساقلانغان هەر قانداق پۇلـ مالغا زاكات كېلىدىغانلىقى شۈبهىسىز.

هەسەلنىڭ زاكىتى

ئىسلام فىقهشۇناس ئالىملىرى هەسەلگە زاكات كېلەمدۇ ياكى كەلمەمدۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان.

ھەنەپىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، ھەسەل ھەرىسى باققۇچىنىڭ ھەسەلدىن ئالغان مەھسۇلاتى مەيلى ئاز بولسۇن، مەيلى كۆپ بولسۇن 10% زاكات بېرىشى پەرزدۇر.

2728/1605 ـ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((فِي الْعَسَلِ فِي كُلِّ عَشَرَةِ أزقاق من عسل زِقٌّ))* الترمذي (629)

2728/1605 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئون كۆنەك ھەسەلگە بىر كۆنەك زاكات كېلىدۇ دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان. (تىرمىزى: 629)

2730/1606 ـ عمروُ بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: جَاءَ هِلاَلٌ أَحَدُ بَنِي مُتْعَانَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعُشُورِ نَحْلٍ لَهُ، وسَأَلَهُ أَنْ يَحْمِيَ لَهُ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ سَلَبَةُ، فَحَمَى لَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَلِكَ الْوَادِي، فَلَمَّا وُلِّيَ عمر كَتَبَ سُفْيَانُ بْنُ وَهْبٍ إِلَى عمر يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ فَكَتَبَ إليه عمر: إن أدي مَا كَانَ يُؤَدِّيه إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عُشُورِ نَحْلِهِ فَاحْمِ لَهُ سَلَبَه، وَإِلاَّ فَإِنَّمَا هُوَ ذُبَابُ غَيْثٍ يَأْكُلُهُ مَنْ يَشَاءُ* أبو داود (1600)، النسائي

2730/1606 ـ ئەمر ئىبنى شۇئەيب دادىسى ئارقىلىق بوۋىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: مۇتئان قەبىلىسىدىن ھىلال ئىسىملىك بىرى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا ھەسەل ھەرىسىنىڭ (مەھسۇلاتىنىڭ) ئوندىن بىرىنى ئېلىپ كەلدى. ئۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن (ھەسەل ھەرىسىنى باقىدىغانغا) سەلەبە دېگەن بىر ۋادىنى قوغداپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا شۇ ۋادىنى قوغداپ بەردى. ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىگە كەلگەندە، سۇفيان ئىبنى ۋەھب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆمەر ئىبنى خەتتابقا شۇ ۋادى توغرۇلۇق خەت يازغان، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا جاۋاب يېزىپ: ئەگەر ئۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ۋاقتىدىكىدەك ھەسەل ھەرىسىنىڭ ھەسىلىدىن ئوندىن بىرىنى ئادا قىلسا، ئۇنىڭ ۋادىسىنى قوغداپ بەرگىن، ئۇنداق قىلمىسا، ئۇ دېگەن يامغۇر نەگە چۈشسە، شۇ يەردىكى چېچەكلەردىن يەپ ھەسەل ئىشلەپچىقىرىدىغان بىر ھەرە، شۇڭا بۇ چاغدا ئۇنىڭ ھەسلىنى كىم خالىسا، شۇ يەيدۇ، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1600)

ئەمما شافىئىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ھەسەلدىن زاكات بېرىش پەرز ئەمەس.

6292/3780 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : أن جيشًا غنموا فِي زمن النبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طعامًا وعسلاً فلم يؤخذ منهم الخمس* أبو داود (2701)

6292/3780 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم زامانىدا، بىر قوشۇن يېمەكلىك ۋە ھەسەل غەنىمەت ئالغانىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ غەنىمەتنىڭ بەشتىن بىرىنى ئايرىۋالمىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 2701)

بۇ مەسىلىدە ھەنەپىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىنىڭ ھەسەلدىن زاكات بېرىلىدۇ، دېگەن كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. قۇرئان كەرىمنىڭ زاكات توغرىلىق ئومۇمىي ئايىتى ھەسەلنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان نېمەتلەردىن زاكات بېرىشتۇر.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاء مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ (39)]

« ئېيتقىنكى، ھەقىقەتەن، پەرۋەردىگارىم قايسى بەندىسىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىشنى خالىسا ئۇنى كەڭ قىلىدۇ، (قايسى بەندىسىنىڭ رىزقىنى تار قىلىشنى خالىسا ئۇنى) تار قىلىدۇ، (اللەنىڭ يولىدا) بەرگەن نەرسەڭلارنىڭ ئورنىنى الله تولدۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇ رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىسىدۇر. » (سەبەئ سۈرىسى 39- ئايەت)

بۇلاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان ۋە يۈتتۈرۈلگەندىن كېيىن تېپىلغان ماللارنىڭ زاكىتى

بىراۋنىڭ بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلاپ كېتىلگەن ياكى يۈتتۈرۈلگەن پۇل- مېلىدىن ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغىچىلىك زاكات بېرىشى پەرز ئەمەس، دېگۈچىلەر كۆپ ساندىكى فىقھشۇناس ئالىملىرى بولۇپ، بۇ ھەنەپىي، شافىئىي مەزھەبلىرىدۇر. چۈنكى بۇنداق پۇل- مال ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بولمىغانلىقتىن ئۇنىڭغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، تولۇق بىر يىلنى تولدۇرۇپ ئاندىن شۇ بىر يىلنىڭ زاكىتىنى بېرىشى پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. ھەنبەلىي مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلدىن كەلگەن بىر رىۋايەتكە كۆرە ئۇمۇ بۇ ئىككى مەزھەبنى قوللىغان بولسىمۇ، يەنە ئۇنىڭدىن كەلگەن باشقا بىر رىۋايەتكە ئاساسەن، بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلانغان ياكى يۈتتۈرۈلگەن پۇل- مالغا زاكات كېلىدۇ، ئۇنى ئادا قىلىشتا، مەزكۇر پۇل- مال تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن، قولدىن چىقىپ كەتكەن ۋاقتتىن باشلاپ ھېسابلاپ ئۆتكەنكى يىللارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن ئۇنىڭ زاكىتىنى بىراقلا بېرىشى پەرزدۇر. چۈنكى ئۇنىڭ مەزكۇر پۇل- مېلى ۋاقىتلىق ئۇنىڭ قولىدىن چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ بۇ مالغا بولغان ئىگىدارچىلىقى يوقالغان ئەمەس.

ئەمما مالىكىي مەزھىبىگە كۆرە، مۇنداق پۇل- مال تاپشۇرۇپ ئېلىنغاندىن كېيىن، يىل توشمىسىمۇ ئۇنىڭ بىر يىللىق زاكىتىنى بېرىشى لازىم كېلىدۇ. بۇ مەسىلىدە، كۆپچىلىك فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ « بولاپ كېتىلگەن ياكى ئوغۇرلانغان ياكى يۈتتۈرۈلگەن پۇل- مالغا زاكات كەلمەيدۇ. پەقەت ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن، تولۇق بىر يىلنى تولدۇرۇپ ئاندىن ئۇنىڭ شۇ بىر يىللىق زاكىتى بېرىلىدۇ.» دېگەن كۆزقارىشى كۈچكە ئىگىدۇر. چۈنكى مۇنداق پۇل- مال ئىگىسىنىڭ قولىدىن چىقىپ كېتىش بىلەن بىرگە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىنمۇ چىقىپ كەتكەن، ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغان ۋاقىتتا قايتىدىن ئۇنىڭ مۈلكىگە كىرگەن بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق پۇل- مالنى تاپشۇرۇپ ئالغانغا بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ.

« ھىدايە» دە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: « بىراۋنىڭ يەنە بىرىدە قەرزىسى بولۇپ، قەرزدار ئۇنىڭغا يىللاردىن بېرى تېنىۋالغان، كېيىنچە ئۇنىڭ قەرزدارلىقى ئىسپاتلانغان (يەنى قەرزنى تاپشۇرغان) بولسا، قەرزنى تاپشۇرۇپ ئالغۇچى ئۆتكەن يىللارنىڭ زاكىتىنى بېرىشكە بۇيرۇلمايدۇ. بۇ قەرز تاپشۇرۇپ ئېلىنىشتىن بۇرۇن، خۇددى يوقىلىپ كېتىپ ئۇنىڭ تېپىلىشىدىن ئۈمىت ئۈزۈلگەن مالغا ئوخشاشتۇر. بولاپ كېتىلگەن، ئوغۇرلانغان، دېڭىزغا چۆكۈپ كەتكەن، مەلۇم بىر جايغا كۆمۈپ قويۇپ ئورنىنى ئۇنتۇپ كەتكەن ۋە ھۆكۈمەت

تەرىپىدىن مۇسادىرە قىلىنغان پۇل. مالمۇ يوقىلىپ كەتكەن مالغا ئوخشاشتۇر. چۈنكى زاكات كېلىدىغان پۇل. مالنىڭ ئىگىسىنىڭ قولىدا بولغان، ئۆسىدىغان ۋە ئۆستۈرۈشكە بولىدىغان ماللاردىن بولۇشى شەرتتۇر. ھالبۇكى، ئىگىسىنىڭ قولىدىن تۇرلۇك سەۋەپلەر بىلەن ۋاقتىلىق چىقىپ كەتكەن پۇل. مال ئىگىسىنىڭ قولىدا بولمىغانلىقتىن ئۇ ئۆستۈرۈشكە يارىمايدۇ.» (الهدايه 1. جىلد 104. بەت)

ئەمما بىراۋنىڭ باشقا بىرىدە قەرزىسى بولغانلىقىغا يېتەرلىك ئىسپاتى بولغان بولسىمۇ، ئۇنى تاپشۇرۇپ ئېلىشتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەندىن كېيىن، قەرزىسى قولىغا كەلگەن بولسا، - پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىن كېيىن ئۆتكەنكى يىللارنىڭ زاكىتىنى ھېسابلاپ بىراقلا زاكات بېرىشى پەرزدۇر.

شېرىكەت ھەسسىدارلىقىنىڭ زاكىتى

ھەر قانداق بىر شىركەتكە ھەسسىدار بولۇپ ئۇنىڭغا پاي سالغان كىشىنىڭ شۇ پايدىن زاكات بېرىشى پەرزدۇر. زاكات بېرىشتە پاي سالغان ۋاقىتتىكى نەق پۇل ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى يىل ئاخىرىدىكى نەق پۇلنىڭ ھېسابى بويىچە زاكات بېرىلىدۇ. شىركەت پايدىن 2.5% زاكات بېرىش پەرزدۇر. مەسىلەن: بىراۋ بىرەر شىركەتكە 1000 يۇەن نەق پۇل پاي سېلىپ، ئۇنىڭغا ھەسسىدار بولغان بولسا، بىر يىلدىن كېيىن بۇ پاي 3000 يۇەنگە يەتكەن بولسا، مۇشۇ 3000 يۇەندىن زاكات بېرىدۇ. ئەگەر پاي سالغان 1000 يۇەن پۇل يىل ئاخىرىدا كېمىيىپ 500 يۇەنگە چۈشۈپ قالغان بولسا، ئاشۇ 500 يۈۋەندىن زاكات بېرىدۇ. چۈنكى زاكات يىلنىڭ ئاخىرىدا قولدا قالغان مىقداردىن بېرىلىدۇ.

شىركەت ھەسسىدارلىرى ئۆزلىرىنىڭ شىركەتتىكى ھەسسىلىرىنىڭ زاكىتىنى ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغان شەخسلەرگە يەتكۈزۈپ بېرىش ئىشىدا شىركەت مەسئۇللىرىنى ئۆزلىرىدىن ۋەكىل قىلىشىمۇ جائىزدۇر. بۇ ۋاقىتتا شىركەت مەسئۇللىرى شىركەت ھەسسىدارلىرىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى تېگىشلىك ھەسسىلىرىنى ئۇنىڭ پايدىلىرى بىلەن قوشۇپ بىرلەشتۈرۈپ ئومۇمي مىقداردىن زاكات ئايرىيدۇ.

تۆتىنچى باپ. زاكات بېرىلىدىغان شەخسلەر

زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغانلار تۆۋەندىكى 8 تۈرلۈك شەخسلەردۇر:

1. پېقىرلار
2. مىسكىنلەر
3. كۆڭلىنى دىنغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار
4. قەرزدارلار
5. زاكات خادىملىرى
6. قۇللارنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن
7. ئاللاھنىڭ يولىدىكى مۇجاھىدلار
8. يولدا قالغان پۇلسىز مۇساپىرلار

يۇقارىقىلارنىڭ ھەممىنى ئاللاھ تەئالانىڭ مۇنۇ سۆزى ئۆز ئىچىگە ئالغان:

[إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاء وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (60)]

« زاكات پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل

قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، ئاللاھنىڭ يولىغا، ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان مۇساپىرغا بېرىلىدۇ. بۇ ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىسىدۇر، ئاللاھ (بەندىلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى ئوبدان) بىلگۈچىدۇر. ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر .» (تەۋبە سۈرىسى 60- ئايەت)

تۆۋەندە، زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولىدىغان مەزكۇر 8 تۈرلۈك شەخس ھەققىدە تەپسىلى سۆزلىنىدۇ.

1- پېقىرلار

پېقىر- پۇل- مالدا زاكات بېرىشكە تېگىشلىك بولۇش سەۋىيىسىگە يەتمىگەن ۋە كۈندىلىك تۇرمۇشىدا ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەم دېمەكتۇر. مۇنداق كىشىلەر زاكات ئېلىشقا ھەقلىقتۇر.

2- مىسكىنلەر

مىسكىن- مال- مۈلۈكتىن ھېچ نەرسىسى بولمىغان ئادەم دېمەكتۇر. مىسكىنىنىڭ ھالى پېقىردىن تۆۋەندۇر. چۈنكى مىسكىن ياتقۇدەك ئۆي- جايىمۇ بولمىغان ئادەمدۇر.

2855/1687 - وعنه رفعه: ((لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ، وَلَكِنَّ الْمِسْكِين الَّذِي لا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ، وَلا يُفْطَنُ بِهِ فَيُتَصَدَّقُ عَلَيْهِ، وَلا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ))* البخاري (1479)، مسلم (1039)

2855/1687 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىشىلەرنى ئايلىنىپ يۈرۈپ، بىر ئىككى لوقما تائام ياكى بىر ئىككى خورما بەرسە قايتىپ كېتىدىغان ئادەم مىسكىن ئەمەس. مىسكىن دېگەن، ئېھتىياجىنى قاندۇرغۇدەك بىر نەرسە تاپالمىغان بولسىمۇ، باشقىلاردىن بىر نەرسە سورىمايدىغان، باشقىلارمۇ ئۇنىڭ موھتاج ئىكەنلىكىنى سەزمەيدىغان، شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭغا سەدىقىمۇ بېرىلمەيدىغان كىشىدۇر. (بۇخارى: 1479)

2856/1688 - وفي رواية: ((إِنَّمَا الْمِسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ، اقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ ﴿لا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا﴾))* البخاري (4539)، مسلم (1039) 102

2856/1688 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەقىقىي مىسكىن دېگەن تىلەمچىلىكتىن ئۆزىنى تارتقان ئادەمدۇر. ئەگەر خالىساڭلار، اللەنىڭ: {ئۇلار كىشىلەرگە چاپلىشىۋېلىپ تىلەمچىلىك قىلمايدۇ} دېگەن ئايىتىنى ئوقۇڭلار! (بۇخارى: 4539)

3- زاكات خادىملىرى

زاكات خادىملىرى- زاكات يىغىشقا ۋەزىپىلەنگەن ئادەملەر بولۇپ، ئۇلار گەرچە باي بولسىمۇ زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشى ھالالدۇر. چۈنكى زاكات خادىملىرى ۋاقىتلىرىنى سەرپ قىلىپ بۇ ئىشقا ۋەزىپىلەنگەن ئىكەن، ئۇلامۇ مائاش ياكى ئىش ھەققى ئالغانىنىڭ ئورنىدا، ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىغا يەتكىدەك مىقداردا زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشقا ھەقلىقتۇر.

« زاكات خادىملىرىغا ئۇلارنىڭ قىلغان خىزمەتلىرىگە يارىشا ھەق بېرىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار

زاكات توپلاش ئىشىغا ۋەزىپىلەنگەن كىشىلەر بولغانلىقتىن ئۇلارنىڭ ئېھتىياجلىرى زاكاتتىن توپلانغان مالدىن بېرىلىدۇ. زاكات خادىملىرى گەرچە باي بولسىمۇ ئۇلارنىڭ زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشى ھالالدۇر.» (ئەل ئىختىيار، 1- جىلد 268- بەت).

شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ ئۆتۈش كېرەككى، زاكات خادىملىرىنىڭ دىيانەتلىك ۋە ئىشەنچىلىك مۇسۇلمانلاردىن بولۇشى شەرتتۇر. غەيرى مۇسۇلمانلارنى بۇ ئىشقا بەلگىلەشكە بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلار بۇ ئىشقا سالاھىيەتلىك ئەمەس.

4- كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا دىللىرىنى يۇمشىتىش، شۇنىڭ بىلەن مۇسۇلمان بولىشىنى ياكى مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ دىنغا مۇستەھكەم بولىشىنى تەمىن ئېتىش ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىلگەن شەخسلەردۇر. كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار تۆۋەندىكى 3 خىل شەخسلەردۇر:

1- مۇسۇلمان بولۇشى، ئاندىن ئۆز قوۋملىرى ئىچىدە ئىسلام دىنىنى تەشۋىق قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭمۇ مۇسۇلمان بولۇشىغا ۋەسىلە بولۇشىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زاكات ماللىرى بىلەن تەمىنلىگەن كىشىلەر.

2- مۇسۇلمان بولغان بولسىمۇ ئىمانى كۈچلەنمىگەنلەرنىڭ دىللىرىنى دىنغا مۇستەھكەم قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلىقتىن زاكات بېرىلگەنلەر.

3- مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىكلىرىدىن ساقلىنىش مەقسىتىدە زاكات بېرىلگەن كىشىلەردۇر.

كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغان يوقىرىقى 3 خىل شەخسنىڭ زاكاتتىن ئالىدىغان نېسىۋىلىرى 2- خەلىفە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا ئۇنىڭ پىكرى ۋە بارلىق ساھابىلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. بۇ ساھابىلار تەرىپىدىن قىلىنغان ئىجما ئىدى. ئىجما- بىرەر دىنىي مەسىلە ئۈستىدە ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ بىردەك پىكرى بويىچە ئورتاق قارار چىقىرىش دېمەكتۇر. قۇرئان بىلەن ھەدىستىن قالسا ئىجما ئىسلام دىنى قانۇنشۇناسلىقىنىڭ 3- دەلىلى بولۇش سۈپىتى بىلەن كۈچكە ئىگىدۇر. پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئورتاق قارارىمۇ كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئىسلام دىنىنى كۈچلەندۈرگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى تاما قىلىنمايدۇ ۋە دۈشمەنلىكلىرىدىن قورقۇشقىمۇ ئورۇن قالمىغان بولىدۇ.

ئىبنى قۇدامە « ئەل مۇغنىي» ناملىق ئەسىرىدە ئىمام زۇھەرىينىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرگەن:« كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار ھەققىدىكى ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان دەپ ئويلىمايمەن. ئۇلارنىڭ نېسىۋىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىق قۇرئان ۋە ھەدىسلارنىڭ روھىغا زىت كەلمەيدۇ. چۈنكى كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلاردىن بىھاجەت بولغانلىق شۇنداقلار توغرىلىق كەلگەن ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشنى لازىم قىلمايدۇ. پەقەت ئۇلاردىن بىھاجەت بولغان شارائىتتا ئۇلار زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرىنى ئېلىشتىن مەنئى قىلىنىدۇ. قاچانكى، ئۇلارغا زاكات بېرىشكە ئېھتىياج

تۆيۈلىدىكەن شۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا يەنە بېرىشكە بولىدۇ. زاكات بېرىلىدىغان باشقا تۆردىكى شەخسلەرنىڭ ھەممىسى ئۇچۇنمۇ شۇنداق قىلىنىدۇ. مەسىلەن: زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغان 8 خىل شەخستىن بەزىسى تېپىلىپ بەزىسى تېپىلمىغان شارائىتتا، تېپىلمىغانلارنىڭ نېسىۋىلىرى توختىتىلغان بولىدۇ. كېيىن يەنە شۇنداقلار تېپىلسا ھۆكۈم قايتىدىن كۈچكە ئېرىشىدۇ. بۇ ئورۇندىمۇ ئەھۋال شۇنداق.»

مۇھەممەد ئەلى سابۇنىي «ئىسلامدىكى زاكات پەرزى» ناملىق ئەسرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ:« ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ نېسىۋىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقى ئەينى ۋاقىتتا بىر شەرئىي سىياسەت ئىدى. لېكىن يەنە بىر زامان كېلىپ، كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىشقا ئېھتىياجلىق بولغان ئىمانى ئاجىز كىشىلەر بارلىققا كەلسە، ئۇلارنى ئىسلامغا يېتەكلەش ئۇچۇن ئۇلارغىمۇ زاكات ماللىرىدىن بېرىشكە بولىدۇ. كۆرىۋاتىمىزكى، مۇستەملىكىچىلەر ۋە خىرىستىئان تەشۋىقاتچىلىرى مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىگە ۋاقىتلىق ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلام دىنىدىن چىقىرىش يولىدا ھېسابسىز پۇل ـ ماللارنى سەرپ قىلماقتا. ئىمانى ئاجىز كىشىلەرنىڭ ئىمانىنى كۈچلەندۈرۈش ئۇچۇن ئۇلارغا ماددىي ياردەم قىلىشتا ئۇلاردىن بىز ھەقلىقمىز. خۇسۇسەن، خۇراپات ۋە دىنىي جەھەتتىكى بىلىمسىزلىك ئەۋج ئالغان مۇشۇ زاماندا ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئىسلامغا سابىت قىلىشقا بەكمۇ ئېھتىياجلىقمىز. » (ئىسلامدىكى زاكات پەرزى :م. ئەلى سابۇنىي 109 ـ بەت)

يۇقارىقى ئالىملارنىڭ پىكىرلىرىنى قوللاپ دەيمىزكى، 2 ـ خەلىفە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باشچىلىقىدا كۆڭۈللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارنىڭ زاكاتتىن بېرىلىدىغان نېسىۋىلىرىنى توختىتىشتىن ئىبارەت بۇ ئىجما ئۇلار توغرىلىق كەلگەن ئايەتنىڭ ھۆكۈمىنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىق ئەمەس، ئەلۋەتتە. بەلكى بۇ ھۆكۈمنىڭ ئەمەل قىلىنىش دەۋرىنىڭ تۈگىگەنلىكىنىڭ باياندۇر. بۇ خۇددى ئۆتمۈشلەردە قۇللارنىڭ ئازاتلىقىغا ئېرىشىشى ئۇچۇن زاكاتتىن نېسىۋە ئېلىشقا ئوخشاشتۇر. كۈنىمىزدە قۇللۇق يوق. بۇنداق ئىكەن، قۇللارنىڭ زاكاتتىن بولغان نېسىۋىلىرى ئۆزلىكىدىن ئەمەلدىن قالغان بولدى. ئەمما كۈنىمىزدە، يوقسۇللۇق سەۋەبىدىن ئۆزلىرىنىڭ پارلاق دىنىدىن يۈز ئۆرۈپ خىرىستىئانلارنىڭ ۋاقىتلىق ماددىي ياردەملىرىگە ئالدىنىپ ئۇلارنىڭ قوينىغا ئۆزلىرىنى ئېتىۋاتقانلارغا، ماددىي ياردەم قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىسلام دىنىغا قايتۇرۇشقا ئىمكانىيەت بولسا، ئۇلارغىمۇ زاكاتتىن نېسىۋە بېرىشكە بولىدۇ.

5 ـ قۇللارنىڭ ئازات بولىشىغا

قۇل ـ ئۆتمۈشتە بايلارنىڭ خىزمەتلىرى ئۇچۇن تۇتۇلىدىغان ئادەم دېمەكتۇر. ئايەتتىكى «قۇللار» دىن مەقسەت خوجايىنلىرىغا مۇئەييەن مىقداردا پۇل تۆلەش بەدىلىگە قۇللۇقتىن ئازاتلىققا ئېرىشىش ئۇچۇن ئۇلار بىلەن ئەھدە تۈزگەن قۇللار ئىدى. شۇڭا قۇرئان كەرىم مۇنداقلارغا زاكاتتىن نېسىۋە بېرىشنى پەرز قىلغان. ئەمما خوجايىنلىرى بىلەن مۇنداق بىر ئەھدىسى بولمىغان ۋە شۇ خوجايىنلىرىنىڭ قولىدا ياشاشنى خالايدىغان قۇللار بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئىدى. چۈنكى مۇنداقلار مۇستەقىل تۇرمۇشقا ئىگە بولمىغانلىقتىن ئۇلارغا زاكات بېرىلگەن تەقدىردىمۇ خوجايىنلىرىنىڭ مۈلكىگە كىرەتتى.

بۇ مەسىلىدە ئىسلام دىنىنىڭ ئەۋزەللىكىنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالايمىز. چۈنكى ئىسلام دىنى ھەمىشە قۇللارنى ئازات قىلىشقا بۇيرۇپ كەلدى. ھەتتا بەزى گۇناھلار ۋە خاتالىقلارنىڭ ئەپۇ قىلىنىشى ئۈچۈن قۇل ئازات قىلىشنى بەلگىلىگەن ئايەت ۋە ھەدىسلار ناھايىتى كۆپتۇر. چۈنكى ئۇلارنى قۇللۇقنىڭ خارلىقىدىن ئازات قىلىپ ھۆرلۈككە چىقارغانلىق ئۇلارنىڭ ئىنسانىي ھۆرمىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەنلىكتۇر. قۇللارنىڭ ئازاتلىقى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىشنى بەلگىلىگەنلىكىمۇ ئىسلام دىنىنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ئىلغارلىقىنىڭ بىر مىسالىدۇر.

6- قەرزدارلار

قەرزدار- ئۈستىدە باشقىلارغا ئۆتەشكە تېگىشلىك ھەق بولغان ئادەم دېمەكتۇر. ئەمما يوقىرىقى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان « قەرزدارلار» سۆزى ئادەتتىكى ھەر قانداق بىر قەرزدارنى ئەمەس، بەلكى ئۈستىگە يۈكلەنگەن قەرزنى ئۆتەشكە ئۆزىنىڭ ماددىي شارائىتي زادى يار بەرمىگەن، ئۇنى ئۆزۈش ئۈچۈن جىددىي ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان ئادەملەرنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا ئايەتتە «غارىم- قەرزگە بوغۇلغان» دېگەن ئىبارە قوللىنىلغان. چۈنكى ئەرەب تىلىدا ئادەتتىكى قەرزدارنى «مەديۇن» دەيدۇ. بۇ ئالدىنقىسىدىن پەرقلىقتۇر. قەرزگە بوغۇلغانلارنىڭ قەرزلىرىنى ئۆتىشى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن نېسىۋە بېرىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدۇر. چۈنكى قەرزىسىنى ئۆتىيەلمەي مۇھتاجلىق ھالىدا چۈشۈپ قالغان كىشى پېقىرغا ئوخشاشتۇر. ئۇلارنىڭ قەرزلىرى قانچىلىك كۆپ بولۇپ كەتسۇن شۇ قەرزلىرىنى ئۆتەشكە يېتەرلىك مىقداردا زاكاتتىن بېرىشكە بولىدۇ.

7- ئاللاھنىڭ يولى

ئاللاھنىڭ يولى- ئاللاھنىڭ دىنىنى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ زېمىنلىرىنى قوغداش يولىدىكى جىھادتۇر. مۇجاھىدلارنىڭ جىھادقا يېتەرلىك تەييارلىقلىرىنى ھازىرلىشى، قورال- ياراق، ئوق- دورا سېتىۋېلىشى، ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىشى ئۈچۈن زاكات ماللىرىدىن بېرىلىدۇ. بۇ ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئورتاق پىكرىدۇر.

ھازىرقى زامان ئالىملىرىدىن بەزىلىرى « ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارىنىڭ مەسجىدلەرنى بىنا قىلىش، مەكتەپ، مەدرىسلەرنى سېلىش ۋە رېمونت قىلىش، يوللارنى ياساش، دوختۇرخانىلارنى ئېچىش ۋە باشقىلار قاتارلىق ئومۇمنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەپ قىلىنغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئەمما ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى « ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارىنىڭ پەقەت ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىدىغان مۇجاھىدلارنىڭ ئېھتىياجلىرىنىلا ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى تەكىتلىگەن.

« ئاللاھنىڭ يولى» دىن مەقسەت مۇجاھىدلار ئىكەنلىكى قەدىمدىن ھازىرغىچە مەشھۇر بولۇپ كەلگەن بىر مەسىلىدۇر. چۈنكى، قۇرئاندىكى بۇ مەسىلىنى بايان قىلغان ئايەت «بېرىش» مەنىسى بىلەن ئەمەس، بەلكى « ئىگىدار قىلىش» مەنىسى بىلەن كەلگەن. مۇنداق ئىكەن، زاكاتنى ئالىدىغانلارنىڭ شەخسلەر بولىشى كېرەك. ھالبۇكى، مەسجىد ، مەكتەب، دوختۇرخانا ۋە باشقىمۇ جايلاردا ئىگىدارچىلىق قىلىش سالاھىيتى يوقتۇر. چۈنكى ئۇلار شەخسلەر ئەمەس. (ئىسلامدىكى زاكاتنىڭ پەرزلىكى 113- بەت م. ئەلىي سابۇنىي)

شەيخ شەئراۋىي «ئىسلامىي مەسىلىلەر» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «مەسجىد ۋە

مەكتەپلەرنى بىنا قىلىش، دوختۇرخانىلارنى ئېچىش، يوللارنى ياساش ۋە باشقىمۇ ئومۇم خەلق مەنپەئەتلىنىدىغان ئىشلارنى قىلىش دۆلەتنىڭ ۋەزىپىسىدۇر. دۆلەت بۇ ئىشلارنى شەخسلەرنىڭ ئىقتىسادىغا ھاجەت بولماستىن ئورۇنلىيالايدۇ. بايلار بىلەن پېقىرلار ئورتاق مەنپەئەتلىنىدىغان بۇنداق ئىشلار ئۈچۈن پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات ماللىرىنى قوللىنىشقا بولمايدۇ. چۈنكى زاكاتتىن توپلانغان ماللار پېقىرلارنىڭ ھەققىدۇر. بايلارنىڭ ئەمەس. دۆلەت يوقىرىقى ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۆز ئىقتىسادىغا كۆپايە قىلمىغاندا خەلقتىن ئالغان باج- سېلىقلارنى قوللىنىدۇ. شۇڭا پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات ماللىرىنى قوللىنىپ مەسجىد ۋە مەكتەپ سالمايمىز. چۈنكى مەسجىدكە بايلارمۇ كىرىدۇ، پېقىرلارمۇ كىرىدۇ. مەكتەپتە بايلارنىڭ باللىرىمۇ ئوقۇيدۇ، پېقىرلارنىڭ باللىرىمۇ ئوقۇيدۇ. ھالبۇكى، مەسجىد بىلەن مەكتەپ پېقىرلارنىڭ ھەققى بولغان زاكات مېلىدىن سېلىنمايدۇ. بۇنداق ئىكەن، زاكات ماللىرى قۇرئاندا بەلگىلەنگەن شەخسلەردىن باشقا تەرەپلەرگە قوللىنىلمايدۇ. ئەگەر جەمئىيەتتىكى بارلىق پېقىرلار ۋە ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىدىن ئاشقاندا ياكى ئېھتىياجلىق شەخسلەر تېپىلمىغاندا زاكات ماللىرىنى يوقىرىقى ئورۇنلارغا ئىشلىتىشكە بولىدۇ.» (ئىسلامي مەسىلىلەر76- بەت: م. مۇتەۋەللىي شەئراۋىي)

بۇ ماۋزۇنى خۇلاسىلاپ ئېيتىمىزكى، بۇ مەسىلىدە ئىسلام فىقھەشۇناس ئالىملىرىنىڭ «ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارە ئاللاھنىڭ دىنىنى ئۈستۈن قىلىش يولىدا جىھاد قىلىدىغان مۇجاھىدلارنى ھازىرلاشنى ئىپادىلەيدۇ، دېگەن كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، «ئاللاھنىڭ يولى» دېگەن ئىبارە، ئىسلام دىنىنى تارقىتىش ۋە تەشۋىق قىلىش ئۈچۈن ئىقتىدارلىق دىنىي ئالىملارنى يېتىشتۈرۈش ۋە ئۇلارنى ھەر قايسى مەملىكەتلەرگە ئەۋەتىش ئۈچۈن خىراجەت چىقىرىشنى، شەرىئەت ۋە پەن بىلىملىرىنى ئوقۇيدىغان ئوقۇغۇچىلار بىلەن ئىقتىسادىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان ھاجىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. نەتىجىدە، يوقىرىقىلارنى زاكات ماللىرى بىلەن تەمىنلەشكە بولىدۇ. چۈنكى يۇقارىقىلارمۇ « ئاللاھنىڭ يولى» ئىبارىسىنىڭ مەنىسىگە كىرىدۇ.

8- مۇساپىرلار

مۇساپىر- ۋەتىنىدىن ئايرىلغان ئادەم دېمەكتۇر. ئەمما يوقىرىقى ئايەتتە مەقسەت قىلىنغان مۇساپىر- ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ باشقىلارنىڭ يۇرتىدا پۇل- مالغا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان ئادەم دېمەكتۇر. باشقىلارنىڭ يېرىدە پۇل- مېلىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ياردەمگە مۇھتاج بولغان ئادەم گەرچە ئۆز ۋەتىنىدە باي بولسىمۇ ئۇنىڭغا زاكات بېرىشكە بولىدۇ. ئاز ساندىكى بەزى ئالىملار مۇنداق مۇساپىرغا زاكات بېرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ گۇناھ- مەسىيەت ئۈچۈن سەپەر قىلمىغان بولىشىنى شەرت قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھقا ئاسىيلىق بولىدىغان گۇناھ –مەسىيەتلەرگە ياردەم قىلغان كىشى شۇ گۇناھنى قىلغانغا ئوخشاشتۇر.

پۈتۈن ئىسلام فىقھەشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، يۇرتىدىن ئايرىلىپ پۇل- مالغا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان مۇساپىرغا ئۇنىڭ ئېھتىياجىغا يېتەرلىك مىقداردا زاكات بېرىش پەرزدۇر.

ئەسكەرتىش:

1- يوقىرىقى زاكات بېرىلىدىغان 8 خىل شەخسنىڭ مۇسۇلمانلاردىن بولىشى شەرتتۇر.

چۈنكى كۇففارلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. بېرىلگەن تەقدىردىمۇ بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. ئەمما سەدىقە ۋە ياردەملەرنى كاپىر بولسىمۇ ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە بېرىشكە بولىدۇ.

2ـ يوقىرىقىلاردىن، « زاكات خادىملىرى» دىن باشقىلىرىنىڭ ئېھتىياج ئىگىلىرىدىن بولۇشى شەرتتۇر. چۈنكى بايلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. ئەمما زاكات خادىملىرىغا. ئۇلار باي بولسىمۇ. زاكاتتىن نېسىۋە بېرىشتىكى سەۋەب، ئۇلارنىڭ ئىش ھەققى ئۈچۈندۇر.

زاكاتنى سەككىز خىل شەخسنىڭ ھەممىسگە بېرىش شەرتمۇ؟

پۈتۈن فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، زاكاتنى مەزكۇر 8 خىل شەخستىن بىرەرسىگە بېرىش بىلەنمۇ زاكات پەرزى ئادا تاپىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا بىزنى قۇرئاندا بايان قىلىنغان 8 خىل شەخسكە زاكات بېرىشكە ۋە بۇلاردىن باشقىسىغا بەرمەسلىككە بۇيرىغان. مۇھىم بولغىنى زاكاتنىڭ مەزكۇر 8 شەخستىن باشقىسىغا بېرىلمەسلىكىدۇر. بۇنداق ئىكەن، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكات ئۈچۈن ئايرىغان مېلىنى 8 گە بۆلۈپ، ئاندىن زاكات ئالىدىغان 8 شەخسنىڭ ھەر بىرىگە تەقسىم قىلىشى شەرت ئەمەس. بەلكى بۇ قىيىن ئىشتۇر. بولۇپمۇ كۈنىمىزدە بۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس. مەسىلەن: كۈنىمىزدە ئازات قىلىدىغان قۇل يوق. زاكات يىغىشقا ۋەزىپىلەنگەن زاكات خادىملىرى يوق. مۇندىن باشقىلىرىنىڭ ھەممىسىمۇ ھەر زامان تېپىلماسلىقى مۇمكىن. شۇڭا زاكات بەرگۈچى بېرىدىغان زاكىتىنى مەزكۇر 8 خىل شەخسنىڭ قايسى بىرىگە بەرسە بولىدۇ. چۈنكى زاكاتتىن مەقسەت ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش بولغانلىقتىن، قايسى خىلدىكىلەرنىڭ ياردەمگە ئېھتىياجلىرى كۆپ بولسا شۇنداقلارغا بېرىش ئەۋزەلدۇر. شۇڭا ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپە: « زاكات بەرگۈچى زاكىتىنى ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغانلاردىن قانداق كىشىگە بېرىشنى خالىسا شۇنىڭغا بېرىدۇ.» دېگەن. (ئەل ئىختىيار، 1ـ جىلد 119ـ بەت)

ئەمما ئىمام شافىئىي زاكاتنى 8 خىل شەخسنىڭ ھەممىسگە تەقسىم قىلىش كېرەك، دەپ قارايدۇ. بۇ قىيىن بولغىنىنىڭ ئۈستىگە ئىمكانىيەتسىز بىر ئىشتۇر. شۇڭا كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ يوقىرىقى كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ زاكات مېلىنى گاھىدا پېقىرلارغا، گاھىدا كۆڭلىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، گاھىدا باشقا تۈردىكى ئېھتىياج ئىگىلىرىگە بەرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

زاكات بېرىلمەيدىغانلار

زاكات 5 خىل شەخسكە بېرىلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلارغا زاكات بېرىش جائىز بولمىغانلىقتىن، ئۇلارغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا بولمايدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1ـ بايلار 2ـ كۇففارلار

3ـ زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى 4ـ زاكات بەرگۈچىنىڭ باللىرى

5ـ زاكات بەرگۈچىنىڭ جورىسى

بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

1ـ بايلار

باي ـ ئىسلام نەزەرىدە، زاكات بېرىشكە ئىقتىدارى يەتكەن (يەنى نورمال ئېھتىياجىنىڭ سىرتىدا 85 گرام ئالتۇن ياكى 595 گرامم كۈمۈش پۇلى، ياكى ئۇنىڭ قىممىتىدە پۇل ـ مېلى

بولغان) ئادەم دېمەكتۇر. بۇنداق كىشىلەر باي ھېساپلىنىپ ئۇلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ.

2761/1627 ـ ابنُ عمر و بنُ العاص– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيٍّ وَلا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ))* النسائي

2761/1627 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: باي ياكى كۈچلۈك، پۈت ـ قولى ساق كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولمايدۇ. (نەسائى: 2597)

2ـ كۇففارلار

كاپىرـ ئىسلام دىنىدىن باشقا بىر دىنغا ئېتىقاد قىلىدىغان ياكى ھېچقانداق بىر دىنغا ئىشەنمەيدىغان ئادەملەرگە قويۇلغان بىر ئاتالغۇدۇر. كاپىرلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. ئۇلارغا بېرىلگەن تەقدىردىمۇ بۇنداق زاكات ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئادا تاپمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ:« ئاللاھ ئۇلارغا، ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكاتنى پەرز قىلدى.» دېگەن سۆزىدىكى «بايلار » بىلەن « پېقىرلار » مۇسۇلمانلارنىڭ بايلىرى بىلەن پېقىرلىرىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما زاكاتتىن باشقا سەدىقە، ياردەم ۋە ئېھسانلارنى كاپىرلارغىمۇ بېرىشكە بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن:

[لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ (8)]

«(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، الله ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ، شۈبھىسىزكى، الله ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ.» (مۇمتەھىنە سۈرىسى 8 ـ ئايەت).

8216/4983 ـ أسماء بنت أبي بكر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: قدمت على أُميِّ وهي مشركةٌ، فاستفتيتُ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قلتُ: قدمت على أُميِّ وهي راغبةٌ أفأصلُ أمي؟ قالَ: ((نعم، صِلِى أمَّكِ))* البخاري (2620)، مسلم (1003).

8216/4983 ـ ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىزى ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ زامانىدا ئانام مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلدى. ئۇ تېخى مۇشرىك ئىدى. شۇنىڭ بىلەن، مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن پەتىۋا سوراپ: ئۇ ماڭا موھتاج. شۇڭا مەن ئۇنىڭغا سىلە رەھىم قىلسام بولامدۇ؟ دەپ سورىغانىدىم، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھەئە، ئاناڭغا سىلە رەھىم قىلغىن! دېدى. (بۇخارى: 2620)

3ـ زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتاـ ئانىسى

بۇ ماۋزۇدىكى ئاتاـ ئانىلارـ زاكات بەرگۈچىنىڭ ئاتاـ ئانىسى، بۇۋاـ مومىلىرى ۋە جىمى ئەجدادلىرى دېمەكتۇر. زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى ئۆزىنىڭ ئاتىسىغا، ئانىسىغا، بۇۋىلىرىغا ۋە مومىلىرىغا بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. بۇنىڭدىكى سەۋەپ شۇكى،

كىشى ئاتا- ئانىسىنى، بوۋا- موملىرىنى بېقىشقا بۇيرۇلغان. ئاتا- ئانىلارنىڭ بارلىق چىقىملىرىنى قامداش ۋە ئۇلارنى ياخشى بېقىش بالىلىرىنىڭ ئۈستىدىكى ئۇنىڭدىن باش تارتالمايدىغان، ئالاھىدە ئەھمىيەتلىك بولغان بىر پەرزدۇر. زاكاتنى ئاتا- ئانىسىغا بەرگەن ئادەم خۇددى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئاتا- ئانىسىنى بېقىش ئۆزىنىڭ يالغۇز بۇرچىدۇر. ئاتا- ئانىغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمايدۇ، ئەلۋەتتە. شۇڭا پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى زاكاتنى ئۆزىنىڭ ئاتا- ئانىسىغا، بوۋا- موملىرىغا بېرىشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىگە ۋە بۇنداق زاكاتنىڭ ئادا تاپمايدىغانلىقىغا بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

4- زاكات بەرگۈچىنىڭ بالىلىرى

بۇ ماۋزۇدىكى بالىلار- زاكات بەرگۈچىنىڭ بالىلىرى، نەۋرىلىرى ۋە چەۋرىلىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە، كىشىنىڭ ئۆز بالىلىرىغا، نەۋرىلىرىگە ۋە چەۋرىلىرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلارغا بېرىلگەن زاكات بىلەن زاكات پەرزى ئادا تاپمايدۇ. بۇنىڭدىكى سەۋەب شۇكى، بالىلارنىڭ، نەۋرىلەرنىڭ ۋە چەۋرىلەرنىڭ بارلىق ئېھتىياجلىرىنى تولۇق قامداش ئاتا- ئانىلارنىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. زاكاتنى ئۇلارغا بەرگەن ئادەم خۇددى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. نەتىجىدە بۇ زاكات مەقبۇل ئەمەستۇر.

ئىبنى قۇدامە « المغني» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەيدۇ:« زاكات ئاتا- ئانىلارغا، بوۋا- موملارغا، بالىلارغا، نەۋرىلەرگە ۋە چەۋرىلەرگە بېرىلمەيدۇ. چۈنكى زاكاتنى ئۇلارغا بېرىش ئۇلارغا قىلىنىدىغان چىقىملارنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. نەتىجىدە كىشى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەن بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق زاكات ئادا تاپمايدۇ. ئاتا- ئانىلاردىن مەقسەت، ئاتا، ئاتىنىڭ ئاتىسى ۋە ئۇنىڭ ئاتىسى، ئانا، ئانىنىڭ ئانىسى ۋە ئۇنىڭ ئانىسىدۇر. ئەمما زاكات بەرگۈچىنىڭ قېرىنداشلىرىغا ۋە ئۇنىڭدىن مىراس ئالالمايدىغان تۇغقانلىرىغا زاكات بېرىشى جائىزدۇر. ئىمام ئەھمەد (ھەنبەلى مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى) زاكات بەرگۈچىنىڭ قېرىنداشلىرىغا، تاغا ئاكا ۋە تاغا ئاچىلىرىغا زاكات بېرىش مەسىلىسى ھەققىدە سورالغىنىدا، « زاكات بەرگۈچىنىڭ پۈتۈن تۇغقانلىرىغا زاكات بېرىشى جائىز، پەقەت ئاتا- ئانىلىرىغا (يەنى ئاتا- ئانىسى، بوۋا- موملىرىغا)، بالىلىرىغا (يەنى بالىلىرى، نەۋرىلىرى ۋە چەۋرىلىرىگە) بېرىشى جائىز ئەمەستۇر» دەپ جاۋاب بەرگەن. (المغني- ئېھتىياجنى قاندۇرغۇچى ئىلىم 4- جىلد 99- بەت)

بۇنىڭغا بىنائەن، ھەر كىشى زاكىتىنى ئۆزىنىڭ ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان قېرىنداشلىرىغا، يەنى ئاكا- ئۇكا، ئاچا- سىڭىللىرىغا، تاغا ئاكا ۋە تاغا ئاچىلىرىغا بەرسە بولىدۇ. بەلكى بۇنداق قىلىشنىڭ ساۋابى كۆپ بولىدۇ. چۈنكى ئۆزىنىڭ يېقىن تۇغقانلىرىغا قىلىنغان ياردەم ياتلارغا قىلىنغاندىن كۆپرەك ساۋاپقا ئىگىدۇر.

5- زاكات بەرگۈچىنىڭ جورىسى

ئەر- ئايال ئىككىسىنىڭ بىر- بىرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلار بىر ئائىلە كىشىلىرى بولغانلىقتىن ئىقتىساد ھەر ئىككىسىگە ئائىتتۇر. ئەر- ئايال ئىككىسىنىڭ بىر- بىرىگە زاكات بېرىشى ئۆزىگە ئۆزى زاكات بەرگەنگە ئوخشاشتۇر. چۈنكى ئايال كىشىنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىنى ۋە ئېھتىياجلىرىنى قامداش ئېرىنىڭ ئۈستىگە پەرزدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەرنىڭ ئايالىغا زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس ۋە بۇنداق زاكات مەقبۇل ئەمەستۇر. ئەمما ئايال كىشى باي

بولۇپ، ئۇنىڭ ئېرى پېقىر بولسا، بۇ ئايالنىڭ ئۆز ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىزمۇ ياكى ئەمەسمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ قاراشلىرى بىردەك ئەمەس. ئىمام شافىئىيگە كۆرە، بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا، ئايالى ئېرىگە زاكات بەرسە ئۇنىڭ بەرگەن زاكىتى ئادا تاپىدۇ. ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپە بىلەن ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلگە كۆرە، ئايال كىشىنىڭ ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس، بۇنداق بېرىلگەن زاكات ئادا تاپمايدۇ. ھەر ئىككى تەرەپنىڭ رايىنى كۈچكە ئىگە قىلغان دەلىللىرى باردۇر. خۇلاسە قىلغاندا، ئىمام ئەزەم بىلەن ئىمام ئەھمەدنىڭ « ئايال كىشىنىڭ ئۆز ئېرىگە زاكات بېرىشى جائىز ئەمەس» دېگەن كۆرىشى كۈچكە ئىگىدۇر. ئىسلام مەملىكەتلىرىمۇ بۇنىڭغا كۆرە ئىش كۆرمەكتە.

زاكات بېرىشتە دىققەت قىلىدىغان ئىشلار

1. ساراڭغا ياكى قولىغا تاپشۇرۇپ ئىلىشنىڭ نىمىلىكىنى چۈشەنمەيدىغان بالاغەتكە يەتمىگەن كىچىك بالىغا زاكات بېرىلمەيدۇ. ئەمما، ۋەسىيەت ئارقىلىق ئىگىدارچىلىقنى ئۈستىگە ئالغان ئادەم تاپشۇرۇپ ئىلىپ شۇلارغا ئىشلەتسە بەرسە بولىدۇ.

2. قەرزدار پېقىردىن ياكى بالىۋاقىلىرى بار پېقىردىن باشقا پېقىرلارغا. زاكاتنى، زاكات مىقدارىدىن ئارتۇق بېرىش مەكرۇھتۇر. بىر پېقىرغا زاكاتتىن پەقەت ئۇنىڭ بىر كۈنلىكىگە يەتكىدەك بېرىش مۇستەھەپتۇر. ئەسلىدە توغرىسى زاكات ئايرىماقچى بولغان ئادەمنىڭ زاكىتىنى بەرمەكچى بولغان پېقىرنىڭ بالىۋاقىلىرىنىڭ بار يوقلىقىغا، ئۇنىڭ ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيدە ئىجارىگە ئولتۇردىغانلىقى ياكى ئۇنداق ئەمەسلىكىگە ئوخشاش ئۇنىڭ ئەھۋالىرىغا قارىشى لازىم.

3. مال مۈلكىگە زاكات كېلىدىغان، لېكىن ئۆزى كاپىرلار شەھرىدە ياشايدىغان ئادەم زاكىتىنى كاپىرلار شەھرىدىكى مۇسۇلمان پېقىرلارغا ئەمەس، مۇسۇلمان شەھرىدىكى مۇسۇلمان پېقىرلارغا بېرىدۇ. چۈنكى مۇسۇلمان يۇرتىدا ياشايدىغان پېقىرلار كاپىر شەھرىدە ياشايدىغان پېقىرلاردىن ياخشىدۇر.

4. زاكات، مەھەللىدىكى پېقىرلارغا بېرىلىدۇ. ئۇنى بىر يۇرتتىن باشقا يۇرتقا يۆتكەش مەكرۇھتۇر. ئەگەر باشقا يۇرتتىكى پېقىر زاكات بەرمەكچى بولغان ئادەمنىڭ ئۇرۇغ تۇغقانلىرى ياكى بەك ئىھتىياجلىق ياكى تەقۋادار ياكى مۇسۇلمانلارغا پايدىسى كۆپ ئادەم بولسا، بۇ ھالەتتە زاكاتنى ئۇ يۇرتقا يۆتكىسە بولىدۇ.

5. زاكات ۋە سەدىقىلەر دەسلەپ پېقىر ئەر بىر توغقانلىرىغا، ئۇلاردىن قالسا قىز بىر توغقانلىرىغا، ئۇلاردىن قالسا ئۇلارنىڭ باللىرىغا، ئۇلاردىن قالسا دادا تەرىپىدىن بولغان تاغىللىرىغا، ئۇلاردىن قالسا دادا تەرىپىدىن بولغان ھاما ئاچىللىرىغا، ئۇلاردىن قالسا ئانا تەرىپىدىن بولغان تاغىللىرىغا، ئۇلاردىن قالسا ئانا تەرەپتىن بولغان ھاما ئاچىللىرىغا، ئۇلاردىن قالسا باشقا ئورۇغ تۇغقانلارغا، ئۇلاردىن قالسا قۇلۇم قوشنىلارغا، ئۇلاردىن قالسا مەھەللىسىدىكى ئادەملەرگە ۋە ئۇلاردىن قالسا شەھرىدىكى ئادەملەرگە بېرىلىدۇ.

6. زاكاتنى نادان پېقىرغا بەرگەندىن ئىلىملىك پېقىرغا بەرگەن ياخشىدۇر. شۇنىڭدەك يەنە ئەگەر زاكات بەرمەكچى بولغان ئادەم زاكىتىنى يىل تۇشۇشتىن ئىلگىرى بەرمەكچى بولسا، ئۇنى باشقا يۇرتقا يۆتكىسە توغرا بولىدۇ.

پىترى سەدىقىسىنىڭ بايانى

پىترى سەدىقىسى بولسا، زاكاتقا ئوخشاش ئىسلامدا مال ئارقىلىق ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتتۇر. بۇ ھەم پىترى زاكىتى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئۇ ھىجرىيەنىڭ ئىككىنچى يىلى زاكات يولغا قويۇلۇشتىن ئىلگىرى يولغا قويۇلغاندۇر. پىترى سەدىقىسىنى بېرىش ۋاجىپتۇر. چۈنكى ئۇ، كەسكىن دەلىل بىلەن سابىت بولمىغان، شۇنىڭ ئۈچۈن پىترى سەدىقىسىنى ئىنكار قىلغان ئادەم كاپىر ھېساپلانمايدۇ.

2734/1608 ـ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكَرِ، وَالأُنْثَى، وَالصَّغِيرِ، وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وأَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى المصلى* البخاري (1503)، مسلم (984)

2734/1608 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قۇل ياكى ھۆر، ئەر ياكى ئايال، چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن، ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ پىتىر زاكىتى ئۈچۈن بىر سا خورما ياكى بىر سا ئارپا بېرىشنى پەرز قىلدى ۋە ھېيت نامىزىغا چىقىشتىن ئىلگىرى ئادا قىلىشقا بۇيرىدى. (بۇخارى: 1503)

2738/1611 ـ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ ثَعْلَبَةَ أو ثعلبة بن عبد الله بْنِ أبي (صُعَيْرٍ)، عَنْ أَبِيهِ: قَالَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطِيبًا فَأَمَرَ بِصَدَقَةِ الْفِطْرِ صَاعِ من تَمْرٍ، أَوْ صَاع من شَعِيرٍ عَنْ كُلِّ رَأْسٍ، أَوْ صَاع بُرٍّ أَوْ قَمْحٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ الصَّغِيرِ، أَوَ كَبِيرِ، حُرٍّ أَوَ عَبْدِ* أبو داود (1620)

2738/1611 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى سەئلەبە ئىبنى سۇئەير دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئورنىدىن تۇرۇپ كىشىلەرگە سۆز قىلىپ، سەدىقە پىتىر ئۈچۈن، مەيلى ھۆر ياكى قۇل، چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن، ئادەم بېشىغا بىر سا خورما ياكى بىر سا ئارپا بېرىشكە ۋە ھەر ئىككى ئادەم بېشىغا بىر سا بۇغداي بېرىشكە بۇيرىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1620)

بۇ ھەدىستىكى بۇيرۇق «پەرز» دىگەن سۆزنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان مەنالارنىڭ بىرىدۇر. شافىئىي مەزھەپىدىكىلەر «پىترى سەدىقىسى پەرزدۇر» دېدى. بۇلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ سۆزىگە يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ھەدىسنى دەلىل قىلىپ كەلتۈردى. بۇ ھەقتىكى ھەنەفىي مەزھەپىدىكىلەر بىلەن شافىئىي مەزھەپىدىكىلەرنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپ بولسا، مەنادىكى ئەمەس پەقەت ئاتالغۇدىكى ئىختىلاپتۇر. چۈنكى، شافىئىي مەزھەپىدىكىلەرمۇ پىترى سەدىقىسى پەرز دېگەن سۆزىدىن ئۇنىڭغا ئىنكار قىلغان ئادەم كاپىر بولىدىغان پەرزنى مەقسەت قىلمايدۇ. مانا بۇ ھەنەفىي مەزھەپىدىكىلەر ۋاجىپ دېگەن سۆزىنىڭ مەناسىدۇر.

پىترى سەدىقىسىنى بېرىش، قەرزگە ۋە بالىۋاقىلىرىنىڭ نەپەقىلىرىگە ئوخشاش زۆرۈر بولغان ئېھتىياجلىرىدىن ئېشىپ تۇرىدىغان زاكاتنىڭ مىقدارىغا يەتكىدەك مال دۇنياغا ئىگە بولغان ھەر بىر مۇسۇلمان ھۆر ئادەمگە ۋاجىپتۇر. پىترى سەدىقىسىنىڭ ۋاجىپلىقى روزا ھېيت كۈنىنىڭ تېڭى ئېتىش بىلەن سابىت بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ كۈنىنىڭ تېڭى ئېتىشتىن ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمگە ياكى ئۇنىڭدىن كېيىن تۇغۇلغان بالىغا ياكى يېڭىدىن مۇسۇلمان بولغان ئادەمگە پىترى سەدىقىسىنى بېرىش ۋاجىپ بولمايدۇ.

خۇددى زاكاتتا، زاكات بەرمەكچى بولغان ئادەمنىڭ ئەقلى ھۇشىنىڭ جايىدا بولۇشى ۋە ئۇنىڭ بالاغەتكە يېتىشى شەرت قىلىنغىنىدەك پىترى سەدىقىسىدە بۇ سەدىقىنى بەرمەكچى بولغان ئادەمنىڭ ئەقلى ھۇشىنىڭ جايىدا بولۇشى ۋە ئۇنىڭ بالاغەتكە يېتىشى شەرت ئەمەستۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن پىترى سەدىقىسىنى بېرىش مال- مۈلكى بار كىچىك باللارغىمۇ ۋە ساراڭلارغىمۇ ۋاجىپتۇر. پىترى سەدىقىسىنى ئۇ ئىككىسىنىڭ مال ـ مۈلكىدىن ئۇ ئىككىسگە ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان ئادەم چىقىرىپ بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ ئىككىسگە ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان ئادەم ئۇ ئىككىسىنىڭ مال مۈلكىدىن پىترى سەدىقىسىنى چىقىرىپ بەرمىسە، پىترى سەدىقىسىنى كىچىك بالا بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن ۋە ساراڭ ئوڭشالغاندىن كېيىن ئادا قىلىدۇ.

پىترى سەدىقىسىنى، ئۇنى بېرىش لازىم بولغان ئادەم ئۆزىنىڭ نامىدىن ۋە كىچىك بالىسىنىڭ نامىدىن بېرىدۇ. ئەمما، بالاغەتكە يەتكەن بالىسى ساراڭ ۋە پېقىر بولسا، ئۇ ئادەمگە ئۇ بالىنىڭ نامىدىن پىترى سەدىقىسىنى بېرىش لازىم ئەمەس.

ئەر، پىترى سەدىقىسىنى ئايالىنىڭ نامىدىن بېرىشكە بۇيرۇلمايدۇ. چۈنكى ئەرنىڭ ئايالىنىڭ ئۈستىدە بولغان ئىگىدارچىلىق ھوقۇقى خۇددى ئۆزىنىڭ كىچىك بالىسىنىڭ ئۈستىدە بولغان ئىگىدارچىلىق ھوقۇقىغا ئوخشاش مۇكەممەل ئەمەستۇر. ئەگەر بىر ئادەم ئايالىنىڭ ۋە بالاغەتكە يەتكەن بالىسىنىڭ ئىجازىتىسىز ئۇلارنىڭ نامىدىن پىترى سەدىقىسىنى بەرگەن بولسا، توغرا بولىدۇ. چۈنكى ئادەتتە ئۇلار بۇ ئىشقا ئىجازەت بېرىدۇ.

پىترى سەدىقىسى ئۈچۈن ئەگەر بۇغداي ياكى بۇغداي ئۇنى بەرمەكچى بولسا، ھەر بىر جان ئۈچۈن يېرىم سا بېرىدۇ. ھەنەفىي مەزھەپىدىكىلەرنىڭ كۆزقارىشىچە، پىترى سەدىقىسى ئۈچۈن شۇ نەرسىلەرنىڭ ئۆزلىرى ئەمەس ئۇلارنىڭ ھېيت كۈنلىرىدىكى بازاردىكى باھاسىغا ھېسابلاپ پۇلنى بەرسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى پىترى سەدىقىسىنىڭ يولغا قويۇلۇشتىكى مەقسەت بولسا، پېقىرلارنىڭ ھېيت كۈنىدىكى ئېھتىياجلىرىنى قامداشتۇر. ئۇ كۈندە پېقىر يېمەك ئىچمەكتىن باشقا نەرسىگە بەك ئېھتىياجلىق بولۇشى مۇمكىن.

پىترى سەدىقىسىنى ئادا قىلىشنىڭ ۋاجىپلىقى مۇئەييەن بىر ۋاقىتقا قاراشلىق ئەمەستۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى روزى ھېيت كۈنىدىن بۇرۇن ياكى كېيىن بەرسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى پىترى سەدىقىسىنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇپ كەلگەن بۇيرۇق خۇددى زاكاتقا ئوخشاش ئۇنى پالانى ۋاقىتتا ئادا قىل! دەپ كەلمىدى. ھەتتا پېقىرلارنى ھېيت كۈنى كىشىلەردىن بىر نەرسە تىلەشتىن بىھاجەت قىلىش ئۈچۈن پىترى سەدىقىسىنى روزا ھېيت نامىزىنى ئوقۇغىلى چىقىشتىن ئىلگىرى بېرىش ئەڭ ياخشىدۇر.

2735/1609 ـ وفي روايه: وَكَانَ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – يُؤَدِّيهَا قَبْلَ ذَلِكَ بِيَوْمٍ وَيَوْمَيْنِ* أبو داود (1610)، مالك

2735/1609 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كىشىلەرنى نامازغا چىقىشتىن بۇرۇن پىتىر زاكىتىنى بېرىشكە بۇيرۇيتتى، دېدى. ئۆزىمۇ ھېيتتىن بىر ئىككى كۈن بۇرۇن بېرەتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 1610)

2741/1612 ـ وله: فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَكَاةَ الْفِطْرِ طهرة للصائم

مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ، مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ، وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ* أبو داود (1609)، ابن ماجة (1827)

2741/1612 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پىتىر زاكىتىنى روزا تۇتقۇچىنىڭ بىھۇدە گەپ سۆز تۇپەيلىدىن ئۈتكۈزۈپ قويغان گۇناھلىرىدىن پاكلىنىشى ۋە يوقسۇللارغا ئوزۇق تۈلۈك بولۇشى ئۈچۈن پەرز قىلدى. كىمكى پىتىر زاكىتىنى ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن بەرسە، ئۇ مەقبۇل زاكات ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ھېيت نامىزىدىن كېيىن بەرسە، سەدىقىلەردىن بىرى قاتارىدا بولىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1609)

پىترى سەدىقىنى بېرىش لازىم بولغان ئادەم، ئۇنى بېرىشنى كېچىكتۈرۈش بىلەن ئۇ سەدىقە ئۇ ئادەمنىڭ بويندىن چۈشۈپ كەتمەيدۇ. لېكىن ساۋابى كېمىيىپ كېتىدۇ. بىر ئادەم پىترى سەدىقىسىنى بىر پېقىرغا ياكى بىر نەچچە پېقىرغا بەرسىمۇ بولىدۇ. لېكىن بىر نەچچە پېقىرغا بېرىش مەكرۇھتۇر. چۈنكى بىر ئادەم پىترى سەدىقىسىنى بىر نەچچە پېقىرغا بەرسە، ئۇ سەدىقە ئۇلارنىڭ شۇ كۈندىكى ئېھتىياجلىرىنى قامدىيالماسلىقى مۇمكىن. شۇڭا پىترى سەدىقىسىنى بىر نەچچە پېقىرغا بەرگەن ئادەم يۇقىرىدا بايان قىلىنىپ ئۆتكەن ھەدىسكە خىلاپ ئىش قىلغان بولىدۇ. پىترى سەدىقىسىمۇ يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتكەن زاكات بېرىلىدىغان سەككىز خىل ئادەملەرگە بېرىلىدۇ.

بەشىنچى باپ. زاكات توغرىلىق سوئاللارغا جاۋابلار

زاكاتتا بېرىلىدىغان ماللارنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولامدۇ؟

كۆپ ساندىكى فىقھشۇناس ئالىملىرىغا كۆرە، زاكات بېرىشتە، ھەر قانداق بىر مالنىڭ زاكىتىنى شۇ مالنىڭ ئۆز جىنسىدىن بېرىش لازىم كېلىدۇ. ئۇنىڭ بەدىلىگە خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىشكە بولمايدۇ. چۈنكى زاكات ئىبادەتتۇر. ئىبادەتلەر شەرىئەتتە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىنىشى كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە ۋالىي قىلىپ ئەۋەتكىنىدە، ئۇنىڭغا: « ئاشلىقتىن ئاشلىق، قويدىن قوي، كالىدىن كالا ۋە تۆگىدىن تۆگە زاكات يىغقىن» دەپ تەۋسىيە قىلغان.

ئەمما ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپە باشچىلىقىدىكى فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ كۆرىشى بويىچە، ھەر قانداق مالنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئۇنىڭ قىممىتىنى بېرىشكە بولىدۇ. چۈنكى زاكات بېرىشتىن مەقسەد پېقىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقلىرىنى يەڭگىللىتىشتىن ئىبارەتتۇر. پېقىرلارنىڭ ۋە باشقىمۇ ئېھتىياج ئىگىلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى ئاشلىق، ئۈزۈم، خورما، كىيىم- كېچەك ۋە باشقىمۇ ماللار بىلەن راۋا قىلغىلى بولغاندەك، بېرىدىغانلارنىڭ بەدىلىگە نەق پۇل بېرىپمۇ راۋا قىلغىلى بولىدۇ. بەلكى ئىككىنچىسى ھاجەتمەنلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشىدۇ. چۈنكى ھاجەتمەنلەر نەق پۇلغا ئۆزلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى خالىغانچە سېتىۋالالايدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، مەيلى ئاشلىق، مېۋە ۋە كۆكتاتلارنىڭ ئۆشرە زاكىتى بولسۇن، مەيلى ئالتۇن، كۈمۈشنىڭ زاكىتى بولسۇن، مەيلى چارۋا ماللىرىنىڭ زاكىتى بولسۇن، مەيلى ئۇلاردىن باشقىمۇ ماللارنىڭ زاكىتى بولسۇن، ئۇلارنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىش جائىزدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى:

[خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (**103**)]

« (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلىغايسەن ۋە (ياخشىلىقلىرىنى) كۆپەيتكەيسەن، ئۇلارغا دۇئا قىلغىن، شۈبھىسىزكى، سېنىڭ دۇئايىڭ ئۇلارغا خاتىرجەملىك ئېلىپ كېلىدۇ، الله ئۇلارنىڭ (سۆزىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچى، (نىيەتلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.» [تەۋبە سۈرىسى **103**]. دېگەن بۇيرىقى ھەر قانداق مالنىڭ زاكىتىدا ئۇنىڭ قىممىتىنى بېرىشنىڭ جائىزلىقىغا ئىشارەت قىلماقتا.

2718/1596 ـ طَاوُسٌ قَالَ: قَالَ مُعَاذٌ لأَهْلِ الْيَمَنِ ائْتُونِي بِعَرْضٍ ثِيَابٍ خَمِيصٍ أَوْ لَبِيسٍ فِي الصَّدَقَةِ مَكَانَ الشَّعِيرِ وَالذُّرَةِ أَهْوَنُ عَلَيْكُمْ، وَخَيْرٌ لأَصْحَابِ رسول اللهصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ* البخاري معلقًا قبل الرواية (1448)

2718/1596 ـ تاۋۇس مۇئازنىڭ يەمەن ئەھلىگە: سىلەر ئارپا ـ قوناقنىڭ ئورنىغا رەخت ۋە كىيىم ـ كېچەك بېرىڭلار. بۇ، ھەم سىلەر ئۈچۈن ئاسان ھەم مەدىنىدىكى ساھابىلەر ئۈچۈنمۇ ياخشى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان. (بۇخارى مۇئەللەق رىۋايەت قىلغان)

بۇنىڭغا بىنائەن، فىتىر سەدىقىسىدىمۇ بېرىلىدىغان ئارپا، بۇغداي ياكى باشقا دانلار ئۈچۈن ئۇنىڭ خەلق پۇلىدىكى قىممىتىنى بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى زاكاتتا جائىز بولغانلار فىتىر سەدىقىسىدىمۇ جائىزدۇر.

باج ـ سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرامدۇ؟

ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن دېھقانلارنىڭ تېرىملىرىغا، تىجارەتچىلەرنىڭ ماللىرىغا، چارۋىچىلارنىڭ چارۋىلىرىغا ۋە باشقىمۇ كەسىپدارلارنىڭ كەسىپلىرىگە بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلار ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان زاكات ئۈچۈن بەدەل بولۇپ، يوقىرىقىلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتىن بىھاجەت بولۇشقا بولامدۇ؟ دېگەن سۇئالىغا جاۋاپ بېرىشتىن ئاۋۋال، زاكات بىلەن باجنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ۋە بۇ ئىككىسى ئوتتۇرسىدىكى پەرقلەرنى قىسقىچە بايان قىلىشقا توغرا كېلىدۇ:

1ـ ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن تېرىم يەرلىرىگە بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلارنىڭ ۋەزىپىسى زاكاتنىڭ ۋەزىپىسىدىن پەرقلىقتۇر. مەسىلەن: باج- سېلىقلار تېرىم يەرلىرى تېرىلغان ياكى تېرىلمىغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر تېرىم ئىگىلىرىدىن ئېلىنىدۇ. ئەمما زاكات پەقەت تېرىلغان يەرنىڭ مەھسۇلاتىدىن بېرىلىدۇ.

2ـ باج- سېلىقلاردىن يىغىلغان مەبلەغ دۆلەتنىڭ ئومۇمىي ئېھتىياجلىرىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئەمما زاكاتتىن يىغىلغان مەبلەغ ۋە ماللار ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بەلگىلىگەن 8 خىل شەخسكىلا بېرىلىدۇ.

3ـ زاكات- زاكات بېرىشكە شەرتى توشقان مۇسۇلمان كىشىدىن ئېلىنىدۇ. ئەمما باج- سېلىقلار مۇسۇلمان بولسۇن ۋە غەيرى مۇسۇلمان بولسۇن، ھەر قانداق تېرىم، تىجارەت ۋە كەسىپ ئىگىلىرىدىن ئېلىنىدۇ.

4. باج. سېلىقلار دۆلەت تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. ئىسلام دۆلىتىدە بولسا باج. سېلىقلار مۇسۇلمانلارنىڭ ئومۇمىي مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇش ياكى بولماسلىق ئېتىبارى بىلەن بەلگىلىنىدۇ. ئەگەر باج. سېلىقلارنىڭ مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن بىرەر پايدىسى بولمىسا ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ پۇقرالارنىڭ ئۈستىگە باج. سېلىقلارنى بەلگىلەش ھوقۇقى يوقتۇر. شۇنىڭدەك، دۆلەتنىڭ زاكات ماللىرىنى ئومۇمنىڭ ئىشلىرى ئۈچۈن قوللىنىشى ياكى باج بىلەن كۆپايە قىلىپ زاكاتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشى ئىنتايىن خاتادۇر. زاكات ئاللاھ تائالانىڭ بىۋاستە بۇيرىقى بىلەن بەلگىلەنگەن ئىجتىمائىي ئىبادەتتۇر. ئىسلام دۆلەتلىرى زاكات پەرزىنى ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇلغان. بۇنىڭغا بىنائەن، دۆلەتنىڭ زاكاتنى بېرىشتىن باش تارتقۇچىلارغا بېسىم ئىشلىتىشىمۇ ھەقلىقتۇر.

2672/1567 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: لَمَّا تُوُفِّيَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ، وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ قَالَ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ، فَمَنْ قَالَ: لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ، وَنَفْسَهُ إِلاَّ بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ)). فقَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَاللَّهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلاةِ وَالزَّكَاةِ، فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ، وَاللَّهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهَا قَالَ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلاَّ أَنْ رَأَيْتُ ﴿الله﴾ شَرحَ صَدْرَ أَبِي بكْرٍ لِلْقِتَالِ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ* رواه البخاري (6924)، (6924)، مسلم (20)

2672/1567 ـ ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇتبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدى: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋاپات بولۇپ، ئەبۇ بەكرى ئۇنىڭ ئورنىغا خەلىپە بولغاندا، ئەئرابىلارنىڭ ئارىسىدا مۇرتەدلىك باش كۆتۈرۈشكە باشلىدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى ئەبۇ بەكرى! ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش ئاچساڭ قانداق بولىدۇ؟ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مەن باشقىلار بىلەن تاكى ئۇلار: اللەتىن باشقا ھېچ بىر مەئبۇد يوق، دېگەنگە قەدەر ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. كىمكى: اللەتىن باشقا ھېچ بىر مەئبۇد يوق، دەپ گۇۋاھلىق بەرسە، ئۇ مەندىن مېلىنى ۋە جېنىنى ساقلاپ قالالايدۇ، ئەمما ئىسلامنىڭ ھەققىدىن ساقلاپ قالالمايدۇ. قالغان ھېسابىنى الله ئۆزى ئالىدۇ دېگەن تۇرسا ؟! دېدى. لېكىن ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، كىمكى ناماز بىلەن زاكاتنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ قارىسا، ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇش ئاچىمەن. چۈنكى زاكات مالنىڭ ھەققى. اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر ئۇلار پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ۋاقتىدا بېرىپ كېلىۋاتقان ئوغلاق چاغلىق بىر نەرسىنى بېرىشتىن يېنىۋالىدىغان بولسا، چوقۇم ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىمەن، دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: اللەنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، اللەنىڭ ئەبۇ بەكرىنىڭ قەلبىنى ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا ئىلھاملاندۇرغانلىقىنى كۆردۈم ۋە ئۇنىڭ ھەققەت ئۈستىدە ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم، دېدى. (بۇخارى: 6924)

يۇقارىقى بايانلاردىن كېيىن كەسكىن ئېيتالايمىزكى، باج- سېلىقلار زاكاتنىڭ ئورنىدا تۇرالمايدۇ. شۇنىڭدەك، زاكات مۇسۇلمانلار جەمئىيىتى ئۈچۈن پايدىلىق بولۇپ، زۇرۇر تېپىلغاندا بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلارنى ئۆتەشتىن توسالمايدۇ. (« الزكاه وتنميه المجتمى - زاكات ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتى» 162- بەت)

بۇنىڭغا بىنائەن، دېھقانلارنىڭ تېرىملىرىغا، تىجارەتچىلەرنىڭ ماللىرىغا، چارۋىچىلارنىڭ چارۋىلىرىغا ۋە باشقىمۇ كەسىپدارلارنىڭ كىرىملىرىگە بەلگىلەنگەن باج- سېلىقلار ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان زاكات ئۈچۈن بەدەل بولالمايدۇ. نەتىجىدە، باج- سېلىقلارنى باھانە قىلىپ يوقىرىقىلارنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشتىن بىھاجەت بولۇشقا بولمايدۇ.

زاكاتنى بىر دۆلەتتىن ئىككىنچى بىر دۆلەتكە يۆتكەشكە بولامدۇ؟

ئەسلىدە ھەر دۆلەتتە توپلانغان زاكات ماللىرى شۇ دۆلەتنىڭ پۇقرالىرىدىن بولغان ئېھتىياج ئىگىلىرى ئۈچۈن سەرپ قىلىنىدۇ. ئەمما باشقا دۆلەتلەردىكى مۇسۇلمانلار ئۆز دۆلىتىدىكىلەردىن كۆپرەك ئېھتىياجلىق بولسا، زاكاتنى شۇ دۆلەتلەردىكى ئېھتىياجلىق مۇسۇلمانلارغا بېرىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زاكات توغرىلىق ئېيتقان: « ئاللاھ ئۇلارنىڭ بايلىرىدىن ئېلىپ پېقىرلىرىغا بېرىلىدىغان زاكات پەرزىنى بەلگىلىدى» دېگەن ھەدىسىدىكى «پېقىرلار » مۇسۇلمانلارنىڭ پېقىرلىرى بولۇپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇسۇلمانلار دۇنيانىڭ ھەر قايسى مەملىكەتلىرىگە تارقالغان بولسىمۇ ئۇلار ئۆز ئارا قېرىنداشلاردۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن:

[إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (**10**)]

«مۆمىنلەر ھەقىقەتەن (دىندا) قېرىنداشلاردۇر، (ئۇرۇشۇپ قالسا) قېرىنداشلىرىڭلارنىڭ ئارىسىنى تۈزەڭلار، رەھمەتكە ئېرىششىڭلار ئۈچۈن، الله تىن قورقۇڭلار.» (ھۇجۇرات سۈرىسى 10-ئايەت)

شۇنىڭدەك، نېفىت بايلىقىغا ئىگە باي دۆلەتلەرنىڭمۇ پۇل- ماللىرىنىڭ زاكىتىنى ئۆز ئىقلىمىنىڭ پېقىرلىرىدىن بەكرەك ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولغان باشقا ئىسلام دۆلەتلىرىگە بېرىشى ئەۋزەلدۇر. بۇ ئۇسۇل بىلەن ئىسلام ئەللىرىنى ئاۋارە قىلغۇاتقان پېقىرلىققا خاتىمە بەرگىلى بولىدۇ. 2- خەلىفە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەدىنىدە ئاچارچىلىق يۈز بەرگەن بىر يىلى مىسىرنىڭ ۋالىسى ئەمر ئىبنى ئاسقا مۇنداق دەپ مەكتۇپ يازىدۇ: «مېنى ۋە مېنىڭ يېنىمدىكىلەرنى ئاچلىقتىن ھالاك بولدى دەپ ئويلاپ، ئۆزۈڭ ۋە يېنىڭدىكىلەر ياشامسەن؟ بىزنى ئاچلىقتىن قۇتقۇزمامسىلەر؟!» ئەمرىبنى ئاس خەلىفىنىڭ مەكتۇبىغا جاۋاپ بېرىپ: «... سىلەرگە ياردەم كەلدى. مەن سىلەرگە شۇنداق يۈكلۈك تۆگىلەرنى ئەۋەتىمەنكى، ئۇلارنىڭ ئالدى سىلەردە، ئاخىرى مېنىڭدە بولىدۇ» دەپ مەكتۇپ يازىدۇ. ئەگەر مىسىرنىڭ زاكىتى مىسىر پېقىرلىرىنىڭ مەخسۇس ھەققى بولىدىغان بولسا ئىدى، خەلىفە ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مىسىرنىڭ ۋالىسىدىن زاكات سورىمىغان بولاتتى. خەلىفە ئۇمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ « سەنئا (ھازىرقى يەمەن جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى) تېغىدىكى بىر پادىچىنىڭمۇ شام ۋە ئىراقتىن توپلانغان زاكاتتىن بولغان ھەققى ئۇنىڭغا يېتىپ بارىدۇ » دېگەن.

(الزكاه وتنميه المجتمى- زاكات ۋە جەمئىيەت تەرەققىياتى 165- بەت)

ئەگەر كىشىنىڭ ئۆز دۆلىتىدىكى پېقىرلارنىڭ ياردەمگە بولغان ئېھتىياجى باشقا دۆلەتلەردىكى مۇسۇلمان پېقىرلىرىغا ئوخشاش ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك بولسا، زاكاتنى باشقا دۆلەتلەرگە يۆتكىمەستىن، ئۆز دۆلىتىنىڭ، مەھەللىسىنىڭ پېقىرلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى ھەل قىلىشى ياخشىدۇر. چۈنكى يېقىندىكىلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىش ئۇزاقتىكىلەرنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىشتىن ئەۋزەل ۋە زۆرۈردۇر.

2792/1647 - أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: ((جُهْدُ الْمُقِلِّ، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ))* أبو داود (1677)، البخاري (5356)

2792/1647 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى رەسۇلۇللاھ! قايسى خىل سەدىقە ئەڭ ئەۋزەل؟ دەپ سورىدىم، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: پېقىرنىڭ سىخىيلىق بىلەن بەرگەن سەدىقىسى (ئەڭ ئەۋزەل). سەدىقە بېرىشنى ئالدى بىلەن ھالىدىن خەۋەر ئېلىش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ بولغانلاردىن باشلىغىن! دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1677)

2804/1656 - وللنسائي: عَنْ طَارِقٍ الْمُحَارِبِيِّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((يَدُ الْمُعْطِي الْعُلْيَا، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ أُمَّكَ وَأَبَاكَ وَأُخْتَكَ وَأَخَاكَ ثُمَّ أَدْنَاكَ فأَدْنَاكَ))*

2804/1656 - تارىق مۇھارىبى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىز مەدىنىگە يېتىپ كەلگىنىمىزدە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنبەردە جامائەتكە خۇتبە سۆزلەپ: (سەدىقە) بەرگۈچى قول ئۇستۇنكى قولدۇر. سەدىقە بېرىشنى ئالدى بىلەن ھالىدىن خەۋەر ئېلىش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ بولغانلاردىن باشلىغىن! يەنى ئاتا - ئاناڭ، قىز - ئوغۇل قېرىنداشلىرىڭ، ئاندىن تۇغقانلىق دەرىجىسى بويىچە ئەڭ يېقىن بولغانلارغا بېرىشتىن باشلا. (نەسائى: 2532)

بەلگىلەنگەن زاكات مىقدارىدىن كەم - زىيادە قىلىشقا بولامدۇ؟

يۇقارىدا بايان قىلىنىپ ئۆتكەن ئالتۇن، كۇمۇش، خەلق پۇلى، تىجارەتماللىرى، ئاشلىق، مېۋە، كۆكتاتلار، چارۋا ماللىرى، يەر ئاستى بايلىقلىرى، دېڭىز بايلىقلىرى ۋە باشقىلا قاتارلىق زاكات كېلىدىغان ھەر خىل ماللار ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئوخشاش بولمىغان زاكات بېرىش مىقدارلىرى شەرىئەت نەزەرىدە ئەڭ ئەدنا مىقدارلار بولۇپ، بۇ مىقدارلاردىن ئاز بېرىلگەن زاكات قەتئىي ئادا بولمايدۇ. ئەمما ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپ قانچىلىك كۆپ بېرىلسە شۇنچىلىك كۆپ ساۋاپ ۋە بەرىكەت بولىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ماۋزۇنى قۇرئان كەرىمدە مۇنداق بىر مىسال بىلەن بايان قىلغان: « ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل- مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسى يەرگە تىكىلىپ) 7 باشاق چىقارغان، ھەر باشىقىدا 100 دىن دان تۇتقان بىردانىغا ئوخشايدۇ. ئاللاھ خالىغان بەندىسىگە ھەسسىلەپ (ساۋاپ ۋە بەرىكەت) بېرىدۇ.» (بەقەر سۈرىسى 261- ئايەت)

شۇنىڭدەك، زاكاتنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن مۇئەييەن مىقدارغا يەتمىگەن دەرىجىدە ئازراق پۇل- مالغا ئىگە بولغانلارنىڭمۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن زاكات بېرىشى

پەزىلەتلىك ئىشلاردىن سانىلىدۇ. ساۋابىمۇ كۆپ بولىدۇ. بەلكى ئاللاھ تائالا يوقىرىقى ئايەتتە قىلغان ۋەدىسى بويىچە، ئۇلارنىڭ بۇ ياخشىلىقلىرى يۈزىسىدىن ئۇلارنىڭ پۇل- ماللىرىغا بەرىكەت بېرىپ كۆپەيتىپ بېرىدۇ.

بىراۋنى پېقىر دەپ ئويلاپ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ پېقىر ئەمەسلىكى ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، ئۇنىڭغا بېرىلگەن زاكات ئادا تاپامدۇ؟

ئەسلىدە زاكات بېرىشتە ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغانلارنى ئىنقلاپ، تېپىپ شۇلارغىلا بېرىش ئارقىلىق زاكات پەرزىنى ئادا قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدىكى مۇسۇلمانلارنى زاكات بېرىشكە بۇيرىغان ئايەتلەردە، زاكاتنى ئۇنىڭغا ھەقلىق بولغان شەخسلەرنى تېپىپ، شۇلارغا يەتكۈزۈپ بېرىش ئارقىلىق بۇ پەرزنى جايىدا ئادا قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، زاكاتنى قانداقلا بىرسىگە بېرىش بىلەن پەرز ئادا تاپمايدۇ. بەلكى زاكاتقا ھەقلىق بولغانلارنى ئىزدەپ تېپىپ شۇلارغا بېرىش ئارقىلىقلا زاكات پەرزى ئادا تاپقان بولىدۇ. ئەمما زاكات بەرگۈچى بىراۋنى پېقىر دەپ تونۇپ زاكاتنى ئۇنىڭغا بەرگەندىن كېيىن، زاكات ئالغۇچىنىڭ پېقىر ئەمەسلىكى ئوتتۇرىغا چىققان بولسا، زاكات بەرگۈچىنىڭ زاكاتنى بەرگەن ۋاقتىدىكى ئۇنى پېقىر دەپ بىلگەن ئېتىقادى ئېتىبارى بىلەن ئۇنىڭ بەرگەن بۇ زاكىتى جائىزدۇر. بۇنداق زاكات ئادا تاپىدۇ. بۇ ۋاقىتتا زاكات بەرگۈچىنىڭ قايتا زاكات بېرىشىگە ھاجەت يوق. بەلكى، زاكات بەرگۈچى ئۇنى بەرگەن ۋاقتىدا ئۆز گۇمانى بويىچە پېقىرغا بەرگەن بولدى. چۈنكى كىمنىڭ باي، كىمنىڭ پېقىر ئىكەنلىكىنى ئايرىۋېلىش ھەر ۋاقىت ئۇڭاي ئەمەس. ئەمما كىشىلەرنىڭ زاكات ئېلىشقا ئېھتىياجلىق ياكى ئەمەسلىكىنى ئۆزىدىن سوراش شەرت ئەمەس، بەلكى بۇ ياخشى ئىش ئەمەس. ئۆزىدىن سورىماستىن باشقىلاردىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەشكە بولىدۇ. شۇنداق قىلىش ئەڭ ياخشى يولدۇر.

قانداق نەرسىلەرگە زاكات كەلمەيدۇ؟

ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ نورمال ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان نەرسىلەردىن زاكات بېرىشنى پەرز قىلمىدى. پەقەت نورمالدىكى ئېھتىياجنىڭ سىرتىدىكى پۇل- مالنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىشقا بۇيرىدى. بۇنىڭغا بىنائەن، ئېيتىمىزكى، كىشىنىڭ ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلەر قوللىنىۋاتقان ماشىنىلىرىغا، ئۆزى ۋە بالىلىرى ئولتۇرىۋاتقان ئۆي- ئىمارەتلىرىگە، ئايالى، قىزلىرى، ۋە كېلىنلىرى ئىشلىتىۋاتقان ئالتۇن، كۈمۈش ۋە باشقىمۇ قىممەتلىك ماددىلاردىن ياسالغان زىننەت بۇيۇملىرىغا، ئۆي جىھازلىرىغا، ھۈنەر ئەسۋابلىرىغا، كىتاب- ماتېرىياللىرىغا ۋە مۇندىن باشقىمۇ ئۆزى ۋە ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن ئىشلىتىۋاتقان ئەشيالىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. يوقىرىقىلار قانچىلىك قىممەت باھالىق ئەشيالار بولسۇن، ئىشلىتىۋاتقان ئىكەن ئۇلارغا زاكات كەلمەيدۇ.

كىچىك بالىلارغا زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

كىچىك بولسۇن، چوڭ بولسۇن ھەر قانداق يېتىمگە زاكات بېرىش جائىز بولغاندەك، ئاتىسى پېقىر بولغان كىچىك بالىلارغىمۇ زاكات بېرىش جائىزدۇر. ئەمما ئاتا- ئانىسى باي بولغان كىچىك بالىلارغا زاكات بېرىش جائىز ئەمەستۇر. چۈنكى بۇنداق بالىلار ئاتا- ئانىسىنىڭ

باي بولغانلىق ئېتىبارى بىلەن باي ھېسابلىنىدۇ.

ئۆزى ياش، ئىشلەشكە قادىر كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

ئېھتىياج ئىگىلىرىدىن ئىشلەشكە كۈچى بار، ئۆزى ياش كىشىلەرگە زاكات ھالال ئەمەستۇر. كۈچى بار ياشلارغا زاكات بېرىشنىڭ مەنئى قىلىنىشىدىكى سەۋەب، كىشىلەرنى ئىشلىمەستىن يېتىۋېلىشقا، ھورۇنلۇققا كۆندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن بولسا كېرەك. چۈنكى بەزى تەييارتاپلار ئۈچۈن ھورۇنلۇق ھەسەلدەك تاتلىق، ئىشلەش بولسا زەھەردەك ئاچچىق تېتىيدۇ. مۇنداقلار ياردەمگە ئېھتىياجلىق بولسىمۇ بۇلارغا زاكات بېرىلمەيدۇ. بىزنىڭ دىنىمىز ئىشلەشنى ئىبادەت قاتارىدىن ساناپ ئۇنىڭغا ساۋاپ بېرىدىغان، ھورۇنلۇقنى قەتئىي ياقتۇرمايدىغان بىر ئىلغار دىندۇر. ئەمما ئۆزى ياش ۋە كۈچىمۇ بار، بىراق ئىشلەي دېسە ئىش تاپالمىغان ياكى ئىشلىسىمۇ تاپقانلىرى بىلەن ئائىلىسىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قامدىيالمىغان كىشىلەرگە زاكات بېرىشكە بولىدۇ. شۇنىڭدەك، كېسەللىك سەۋەبى بىلەن ئىشلىيەلمىگەن ياشلارغىمۇ زاكات بېرىشكە بولىدۇ. چۈنكى يوقىرىقىلار زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولغانلاردۇر.

بانكىنىڭ چەكلىرى ۋە كارتىشكىلىرىگىمۇ نەق پۇلغا ئوخشاش زاكات كېلەمدۇ؟

بانكىدىن نەق پۇلنىڭ بەدىلىگە بېرىلگەن چەكلەر ۋە كارتىشكىلارغا ئەلۋەتتە زاكات كېلىدۇ. چۈنكى ئۇلار نەق پۇلغا ئوخشاشتۇر. بۇلارنىڭ زاكىتىنى خەلق پۇلىدىن بېرىلىدۇ.

بانكىنىڭ ئۆسۈمنى زاكاتقا ھېسابلاپ بېرىشكە بولامدۇ؟

بانكىنىڭ ئۆسۈمى جازانىدۇر. جازانە نىجىس ۋە ھارامدۇر.

4534/2728 ـ وعنه رفعه: ((أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لا يَقْبَلُ إِلاَّ طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ وَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِّيَ بِالْحَرَامِ أَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ))* مسلم (1015).

4534/2728 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئى خالايىق! الله پاكتۇر، پاك نەرسىنىلا (ھالالنى) قوبۇل قىلىدۇ. الله مۇئمىنلەرنى پەيغەمبەرلەرنى بۇيرىغان ئىشقا بۇيرىدى. الله تائالا پەيغەمبەرلەرگە: {ئى ئەلچىلەر! ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، ياخشى ئەمەلنى قىلىڭلار. مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى ئوبدان بىلىمەن} (سۈرە مۇئمىنۇن، 51 ـ ئايەت) دېسە، مۇئمىنلەرگە: {ئى مۇئمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، ئەگەر اللەقىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، اللەقا (يەنى اللەنىڭ ھەددى ھېسابسىز نېئمەتلىرىگە) شۈكرى قىلىڭلار} (سۈرە بەقەر، 172 ـ ئايەت) دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كىشىنى تىلغا ئېلىپ: ئۇ ئادەم (ھەج ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئىبادەتنى ئادا قىلىش ئۈچۈن) ئۇزۇن سەپەرگە چىقىدۇ ۋە چاچلىرى چۇۋۇق، يۈز كۆزىنى توپا چاڭ باسقان ھالەتتە ئىككى قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ: ”ئى رەببىم! ئى رەببىم!“ دەيدۇ. ۋەھالەنكى، ئۇ ئادەمنىڭ يېمەك ئىچمىكى، كىيىم كېچىكى ھارامدىن بولغان ۋە (ۋۇجۇدى)

هارام (تائام) بىلەن غىزالانغان تۇرسا، ئۇنىڭ دۇئاسى قانداقمۇ ئىجابەت قىلىنسۇن؟! دېدى. (مۇسلىم: 12015)

جازانىدىن ئىبارەت مۇنداق هارام مالنى ئۆزى ئىشلىتىشكە هالال بولمىغان يەردە ئۇنى باشقىلارغا يەڭگۈزۈشكە بولمايدۇ، ئۇنى زاكاتقا هېسابلاپ بېرىشكە تېخىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئۇ ــ هارام پۇل. شۇنىڭغا ئوخشاش، جازانىدىن باشقىمۇ هارام ماللارنى زاكات ياكى سەدىقە هېسابىدا كىشىلەرگە بېرىش هارامدۇر، يەنى ئۇ مەقبۇل بولمايدۇ.

بانكا ئۆسۈمنى قانداق قىلىش كېرەك؟

بانكىنىڭ ئۆسۈمنى قانداق قىلىش توغرىلىق 4 يول بار: بىرى، ئۆزى خەشلەش. بۇ جائىز ئەمەس، چۈنكى ئۆسۈمنى يېيىش ئەڭ ئېغىر گۇنالاردىن سانىلىدۇ. ئۇ هارام بولغاندىمۇ ئەڭ نىجىس هاراملارنىڭ بىرىدۇر. ئىككىنچىسى، بانكىدا ئىئانە هېسابىدا قالدۇرۇش. بۇمۇ جائىز ئەمەس. چۈنكى جازانىغا ياردەم بېرىش ئېغىر گۇناهلاردىن سانىلىدۇ. ئۈچىنچىسى، سەدىقە هېسابىدا پېقىرلارغا بېرىش. بۇ توغرا ئەمەس. چۈنكى هارام مال سەدىقىگە يارىمايدۇ ۋە قوبۇل بولمايدۇ. تۆتىنچىسى، قولىدىكى بۇ هارام پۇلدىن قۇتۇلۇش نىيىتى بىلەن ئۇنى بىرەر پېقىرغا بەدەلسىز هالدا بېرىۋېتىش. يوقىرىقى 4 يولنىڭ ئاخىرقىسى بىلەن بۇ هارامدىن قۇتۇلۇشقا بولىدۇ. چۈنكى ئىسلام نەزەرىدە هارام ئىككى تۈرلۈك بولۇپ: بىرى، هارام ئەينى، يەنە بىرى، هارام هۆكمىيدۇر. هارام ئەينىي- ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن هارام بولغان هاراق، چوشقا گۆشىغا ئوخشىغان هاراملاردۇر. ئەمما هارام هۆكمىي- ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى مۇئامىلە ئېتىبارى بىلەن هارام بولغان ئۆسۈم، ئوغۇرلانغان مالغا ئوخشىغان هاراملاردۇر. ئۆسۈم ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن هارام بولماستىن، بەلكى مۇئامىلە يەنى جازانە قىلىش بىلەن هارام بولغان پۇلدۇر. چۈنكى پۇل دېگەن ئۆز زاتى ئېتىبارى بىلەن ئېيتقاندا، بىر قەرغەز، قەرغەز دېگەننىڭ هالىلى ۋە هارىمى بولمايدۇ. 10 يۈەن پۇلنى سىز ئىشلەپ تاپقان بولسىڭىز ئۇ سىز ئۈچۈن هالال، ئەگەر بىراۋ ئۇنى سىزدىن ئوغۇرلىغان بولسا بۇ 10 يۈەن پۇل ئوغرى ئۈچۈن هارامدۇر. شۇنىڭغا ئوخشاش، ئۆسۈمنى بىرەر پېقىرغا بەدەلسىز بەرگەندە، ئۇ ئالغۇچىسى ئۈچۈن هالالغا ئايلىنىدۇ. ئۇنى بەرگەن كىشىگە ساۋاپ ياكى گۇنا بولمايدۇ، پەقەت قولىدىكى ئۆسۈمدىن ئىبارەت ئۇ هارام پۇلدىن قۇتۇلغان بولىدۇ. هازىرقى زامان مۇجتەهىد ئالىملىرىدىن دوكتۇر يۈسۈف ئەل قەردلۋىي بۇ مەسىلە توغرىلىق توختىلىپ:« بانكىنىڭ ئۆسۈمنى ئۆزى ئىشلەتمەستىن، باشقا هاجەتمەنلەردىن بىرەرسى خەجلىسە ئۇنىڭ ئۈچۈن هالال بولىدۇ. چۈنكى جازانە مۇئامىلىسىنى قىلغان ئادەم ئۇ ئەمەس. قىسقىسى، ئۆسۈمدىن ئىگىسىنىڭ پايدىلىنىشى هارام، ئەمما بەدەلسىز هالدا باشقىسىغا بېرىۋەتسە، ئۇنى ئالغان كىشى ئۈچۈن ئۇ هالالدۇر » دەيدۇ. (الفتاوى- يەتۇۋا يۈسۈف ئەل قەرداۋىي)

زاكات ئۈچۈن ئايرىغان مال، زاكات ئېلىشقا هەقلىق بولغان كىشىلەرگە بېرىشتىن بۇرۇن هالاك بولغان بولسا قانداق قىلىش كېرەك؟

بۇنداق هالەتتە زاكات قايتا بېرىلىدۇ. چۈنكى بېرىدىغان زاكاتنى ئايرىغانلىق زاكاتنى ئادا قىلغانغا ياتمايدۇ. بەلكى ئۇنى زاكاتقا هەقلىق بولغانلارغا يەتكۈزۈپ بېرىش بىلەنلا زاكات پەرزى ئادا بولىدۇ. بۇ پۈتۈن ئىسلام فىقهىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ئورتاق قارارىدۇر.

ئاتا- ئانىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇهتاجلىقتا قالغان كىشىگە زاكات بېرىشكە بولامدۇ؟

ئاتا- ئانىسى باي بولسىمۇ ئۆلارنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇم بولغان ياكى پايدىلىنالمىغان ۋە پېقىرلىققا قالغان كىشىگە زاكات مېلىدىن بېرىش جائىزدۇر. شۇنىڭدەك، ئېرى باي بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇم بولغان ۋە مۇھتاجلىقتا قالغان ئايال كىشىگىمۇ زاكات مېلىدىن بېرىش جائىزدۇر.

بالىسى باي بولسىمۇ ئۆزى مۇھتاجلىقتا ياشايدىغان ئادەمگە زاكات بېرىش جائىزمۇ؟

بالىسى باي بولسىمۇ، ئۇنىڭ ياردىمىگە ئېرىشەلمىگەن ۋە پېقىرلىقتا ياشايدىغان ئادەمگە زاكاتتىن بېرىش جائىزدۇر. چۈنكى مۇنداق كىشى بالىسىنىڭ بايلىقى ئېتىبارى بىلەن باي، ئەمما ئۆزىنىڭ مۇھتاجلىقى ۋە بالىسىنىڭ بايلىقىدىن مەھرۇملىقى ئېتىبارى بىلەن پېقىرنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ.

زاكات ئالغۇچى پېقىرنىڭ تەقۋا، دىيانەتلىك كىشىلەردىن بولىشى شەرتمۇ؟

زاكات ئېلىشقا ھەقلىق بولۇشنىڭ شەرتى، زاكات ئالغۇچىنىڭ مۇسۇلمان ۋە ئېھتىياج ئىگىسى بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئەمما زاكات ئالغۇچىنىڭ تەقۋا ياكى پاسىق بولۇشى سۈرۈشتە قىلىنمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ زاكات ئالغان پۇل- مالنى ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، نەشە چېكىشكە ئوخشاش ھارام ئىشلارغا خەجلەيدىغانلىقىنى ئېنىق بىلگەن كىشىنىڭ ئۇنىڭغا زاكات بېرىشى ياخشى ئەمەستۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش مەسىيەتكە ياردەم بەرگەنلىك قاتارىغا كىرىپ قالىدۇ. ئەمما ئۇنىڭغا بېرىلگەن زاكات پۇلىنى ھارام ئىشلارغا خەجلەيدىغانلىقىنى گۇمان بىلەن ياكى باشقىلارنىڭ ئېغىزىدىن بىلگەن تەقدىردىمۇ زاكاتنى ئۇنىڭغا بېرىش جائىزدۇر ۋە بۇ زاكات ئادا بولىدۇ. چۈنكى، گۇمانغا ۋە ئىشەنچىسىز كىشىلەرنىڭ ئىغۋالىرىغا يۆلىنىپ ئىش كۆرۈش بىزنىڭ دىنىمىزدا چەكلەنگەن بىر يامان ئىشتۇر.

ئىسلامدا زاكاتتىن باشقىمۇ ياردەم ۋاستىلىرى بارمۇ؟

زاكاتتىن باشقىمۇ ياردەم ۋاستىلىرى كۆپتۇر. سەدىقە، ياردەم، سىلە- رەھىم، ئېھسان ۋە باشقىمۇ ئاتالغۇلار ئاستىدا بۇيرۇلغان ياردەم ۋاستىلىرى ئۇنىڭ مىسالىدۇر. ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكمىتىگە ئاساسەن، مۇسۇلمانلارغا زاكاتتىن ئىبارەت بولغان مەجبۇرى ياردەم ۋاستىسىنى بۇيرۇش بىلەن بىرگە، سەدىقە، ياردەم، ئېھسان، سىلە- رەھىم ۋە باشقىلار قاتارلىق ئىختىيارى ياردەم ۋاستىلىرىنى بۇيرۇش ئارقىلىق مۇسۇلمانلار جەمئىيىتىنىڭ بىرلىك، بىراۋەرلىك، قېرىنداشلىق ئىچىدە گۈللەپ ياشنىشىنى مەقسەت قىلغان. ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا ياردەم قىلىششىنى ئىمانىنىڭ كېرەكلىك ماددىلىرىدىن قىلىپ بەلگىلىگەن.

زاكات بېرىشنىڭ پەرز بولىشىغا يېتەرلىك شەرتلىرى تولۇقلىنىپ بولغان مالنىڭ زاكىتىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرۈش جائىزمۇ؟

زاكاتنىڭ پەرز بولىشى ئۈچۈن يېتەرلىك مىقداردا پۇل- مالغا ئىگە بولغانغا ھىجرىيە ھېسابىدا تولۇق بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ زاكىتىنى ئادا قىلىش پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ ۋە ھامان ئۇنى ئادا قىلىش لازىم كېلىدۇ. چۈنكى، خۇددى نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەن ھامان نامازنى ئادا قىلىش پەرز بولغاندەك، زاكاتنىمۇ شەرتلىرى تولۇقلىنىپ ئادا قىلىش ۋاقتى كەلگەن ھامان كېچىكتۈرمەستىن ئادا قىلىش پەرزدۇر. زاكاتنى ئۆزۈرسىز كېچىكتۈرگەن ئادەم گۇناھكار بولىدۇ.

7955/4801 - عقبة بن الحارث - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: أنه صلى وراء النبي صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العصر فسلم، ثم قام مسرعًا يتخطى رقاب الناس إلى بعض حجر نسائه، ففزع الناس من سرعته فخرج عليهم، فرأى أنهم قد أعجبوا من سرعته، فقال: ((ذكرت شيئاً من تبر عندنا، فكرهت أن يبيت عندنا فأمرت بقسمته))* البخاري (1221).

7955/4801 ـ ئۇقبە ئىبنى هارىس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ئەسىر نامىزىنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن بىللە ئوقۇدۇم. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام سالامدىن كېيىن، ئورنىدىن ئالدىراش تۇرۇپ، ئاياللىرىدىن بىرىنىڭ يېنىغا كىرىپ كەتتى. بىر ئاز ۋاقىتتىن كېيىن قايتىپ چىقىپ، جامائەتنىڭ ئۆزىگە ئەجەبلىنىپ قاراۋاتقانلىقىنى كۆردىدە: نامازدا تۇرۇپ، ئۆيىمىزدىكى ئازراق ئالتۇن يادىمغا كېلىپ قالدىدە، ئۇنىڭ ئۆيدە بىر كېچە تۇرۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، دەرهال تەقسىم قىلىۋېتىشكە بۇيرۇۋېتىپ چىقتىم دېدى. (بۇخارى 1221)

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

ئالتىنچى بۆلۈم. روزا ئەھكاملىرى ۋە قائىدە ـ تەرتىبلىرى

بىرىنچى باپ. رامىزان روزىسىنىڭ ھۆكمى، پەزىلىتى، پايدىلىرى

رامىزان روزىسىنىڭ ھۆكمى

روزا تۇتۇش ئىبادىتى، ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ساماۋىي دىنلارنىڭ ھەممىسىدە ئورتاق بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمىي ئىبادەتتۇر. ئەمما ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز بولۇپ بۇيرۇلغان رامىزان روزىسى بولسا، ئايلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ھۆرمەتلىك، مىڭ ئايدىن ياخشى بولغان قەدىر كېچىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋە قۇرئان چۈشۈشكە باشلىغان بىر مۇبارەك ئايغا بەلگىلەنگەن كاتتا ۋە خاسىيەتلىك ئىبادەتتۇر.

رامىزان روزىسىنى تۇتۇش ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي پرىنسىپلىرىدىن بىرى ۋە ھەقىقى مۆئمىنلىكنىڭ نامايەندىسىدۇر. روزا تۇتۇش، تاڭ ئاتقاندىن باشلاپ تاكى كۈن كىرىپ كەتكىچە روزا تۇتۇش نىيىتى بىلەن روزىغا زىت كېلىدىغان نەرسىلەرنى ئىستىمال قىلىشتىن ھەقىقەتەن ياكى ھۆكمەن توختاش دىگەنلىكتۇر.

روزا ئىنساننى پەس ھەۋەسلەردىن يۇكسەلتىپ، روھانىي خىسلەتلەرگە ئېرىشتۈرۈش ئارقىلىق ئۇنى يۇقۇرى مەرتىۋىلەرگە كۆتىرىدىغان؛ ئىنسانغا چىدام ۋە سەبىرچانلىقنى ئۆگىتىش ئارقىلىق ئۇنى غەلىبىگە ئېرىشتۈرىدىغان تەربىيە خارەكتىرلىك ئىبادەتتۇر.

رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتۇش ھەرقانداق مۇسۇلمان، بالىغ (يەنى 14 ياشتىن ئاشقان)، ئاقىل (يەنى ئەقىل ھوشى جايىدا بولغان) كىشىگە پەرز ئەيىندۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى مۇنۇ ئايىتىدۇر:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (**183**)]

« ئى مۆمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە (يەنى بۇرۇنقى ئۈممەتلەرگە) روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى. » (بەقەر سۈرىسى 183ـ ئايەت).

روزىنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز بولۇپ بۇيرۇلغان رامىزان روزىسى ئىسلام دىنىنىڭ قۇرۇلمىسىدىكى بەش چوڭ ئاساسىنىڭ بىرىدۇر. ھەدىستە مۇنداق كەلگەن:

33/24 – وفي رواية: ((على أَنْ يُعْبَدَ الله، وَيُكْفَرَ بِمَا دُونَهُ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالحَجِّ إلى الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ))* رواه مسلم (16)

33/24 ـ مۇسلىمنىڭ بىر رىۋايىتىدە: ئىسلام دىنى اللەتىن باشقا بارچە مەبۇدلارنى ئىنكار

قىلىپ، ئىبادەتنى پەقەت اللەقىلا قىلىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، رامزاندا روزا تۇتۇش ۋە بەيتۇللانى تاۋاپ قىلىشتىن ئىبارەت بەش ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلدى، دېيىلگەن. (مۇسلىم: 16)

ئاللاھ تائالانىڭ ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى ئىنسانلارغا ئۆگىتىلىق يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن ئىبادەتلەرنىڭ تۈرلۈك بولۇشىنى تەلەپ قىلغان. ئەگەر ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسى ناماز، زىكىر ۋە قۇرئان كەرىم ئوقۇشتىنلا ئىبارەت بولغان بولسا ئىدى، بۇ خىل ئىبادەتلەردىن كىشىلەر مالاللىق ۋە زېرىكىش ھېس قىلىشى ئېھتىمال ئىدى، شۇڭا ئىسلام دىنىدىكى ئىبادەتلەر تۆۋەندىكىدەك تۈرلەنگەن:

1- جىسمانىي ئىبادەت. 2- ئىقتىسادىي ئىبادەت.

3- جىسمانىي ھەم ئىقتىسادىي ھەر ئىككىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئىبادەت.

مەلۇمكى، ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئىبادەتلەرنىڭ تۈرلۈك بولغانلىقى بەدەن ۋە روھنىڭ پائالىيەتچانلىقىنى ئاشۇرۇشتا ئالاھىدە پايدىلىقتۇر. چۈنكى مۇسۇلمان كىشى ھەرتۈرلۈك ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولۇش جەريانىدا پىكرىي، روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتلەردە ئىلگىرلەش ۋە پائالىيەتچانلىق ھاسىل قىلىدۇ. مەسىلەن: ئۇ ئاللاھ تائالاغا گاھ ناماز بىلەن، گاھ تىلاۋەت بىلەن، گاھ روزا تۇتۇش بىلەن، گاھ ھەج قىلىش ياكى ئىلىم تەھسىل قىلىش يولىدا سەپەر قىلىش بىلەن ئىبادەت قىلىدۇ. ئىبادەتلەرنىڭ بۇنداق تۈرلىنىشى كىشىلەرنىڭ ئىبادەتلەرگە بولغان ئىشتىياقلىرىنى ئاشۇرىدۇ. خۇددى ھەرخىل مېۋىلەر بىلەن تولغان باغقا كىرگەن كىشى ئۇنىڭدا ھەرتۈرلۈك مېۋىلەردىن ئىستېمال قىلىشتىن ھوزۇرلىنىپ، ھېچقانداق زېرىكىش ھېس قىلمىغاندەك، ھەرخىل ئىبادەتلەر بىلەن مەشغۇل بولغان كىشىمۇ بۇ ئىبادەتلەردىن زېرىكىش ياكى مالاللىق ھېس قىلمايدۇ، بەلكى ھەمىشە ھۇزۇر، ھالاۋەت ھېس قىلىپ تۇرىدۇ.

رامزان ئېيىنىڭ پەزىلەتلىرى

قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلەردە بېرىلگەن مەلۇماتلاردىن مەلۇمكى، رامزان ئېيى - رەھمەتنىڭ ئىشكى ئېچىلىدىغان، جەننەتنىڭ ئىشكى ئېچىلىدىغان، دەۋزەخ ئىشكى ئېتىلىدىغان، شەيتانلار باغلىنىدىغان، كىمكى ئىشەنگەن، ساۋاپ ئۈمىد قىلغان ھالدا روزا تۇتسا، ئىلگىرى- كېيىن قىلغان گۇناھلىرى مەغفىرەت قىلىنىدىغان، ئۇنىڭ قەدىر كېچىسىدە ئىشەنگەن ۋە ساۋاپ ئۈمىد قىلغان ھالدا قىيام قىلسا، ئىلگىرى- كېيىن قىلغان جىنايەتلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان، بىر ئەمەل قىلسا ساۋابى 700 ھەسسە كۆپەيتىلىدىغان، ئۇنىڭدا بىر كېچە بولۇپ، باشقا كۈنلەرگە قارىغاندا مىڭ ئايدىنمۇ ئارتۇق بولىدىغان، ئۇنىڭغا ئېرىشكەن ئادەم بارچە ياخشىلىقلارغا ئېرىشىدىغان، ئۇنىڭدىن مەھرۇم قالغان كىشى بارچە ياخشىلىقلاردىن مەھرۇم قالىدىغان، بىر پەرىزنى ئادا قىلسا، 70 پەرىزنى ئادا قىلغاننىڭ ئەجرى، بىر نەپلىنى ئادا قىلسا بىر پەرىزنى ئادا قىلغاننىڭ ساۋابى بولىدىغان، كىم بىر روزا تۇتقۇچىنى سۇغىرىپ قويسا، قىيامەتتە جەننەتكە كىرگۈچىلىك ئۇنىڭدىن ئىچىۋالسا ئۇسساپ قالمايدىغان مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ھەۋزىدىن سۇغۇرىلىدىغان، ئەۋۋىلى رەھمەت، ئوتتۇرىسى مەغفىرەت، ئاخىرى دەۋزەختىن قۇتۇلۇش بولغان، جەننەتنىڭ ھۆرۈل- ئەينلىرى روزا تۇتقۇچىلارنى ئۆز رەببىدىن: ئى رەببىمىز! سەن سىنىڭ روزا تۇتقۇچى بەندىلىرىڭدىن بىزگە

جۇپلەرنى قىلىپ بەرگەن! دەپ تەلەپ قىلىدىغان، ئۇنى قىلغۇچىنى قىيامەت كۈنى ئالدىدا شاپائەت قىلىدىغان، ئۇنىڭدا بارچە ياخشىلىق، يامانلىق پۈتۈلىدىغان، ھەق بىلەن باتىل ئايرىلىدىغان، پۈتۈن ئىنسانىيەت زالالەت پاتقىقىغا پېتىپ، زۇلمەتتە ئىزىپ تېنەپ يۈرگەندە، پۈتۈن ئىنسانىيەت نۇرغۇن كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ ئىزدىنىپ قۇتۇلالمىغان ئاشۇ كۈنلەردىن قۇتقۇزغان، زۇلمەتنى يورۇققا، ئازغۇنلۇقنى ھىدايەتكە ئۆزگەرتكەن، ئالماشتۇرغان پۈتۈن كائىناتنىڭ رەببى بولغان بۈيۈك ئاللاھ بىلەن ئاجىز، ھەقىر ئىنسانلارنىڭ ئالاقىسى ئۇلانغان، بارچە ئىشلار تەقدىر قىلىنغان قەدىر كېچىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قەدىر- قىممەتلىك ئايدۇر.

1-رامىزان ئېيى، قۇرئان كەرىم نازىل بولغان ئايدۇر.

رامىزان ئېيى بارلىق ئايلارنىڭ كاتتىسى ۋە ئەڭ شەرەپلىكىدۇر، چۈنكى ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى ۋە ھىدايەتنىڭ بىردىن بىر مەشئىلى بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولۇشقا (يەنى چۈشۈشكە) باشلىنىشى رامىزان ئېيىدا ئەمەلگە ئاشقان. ھەقىقەتەن قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولغانلىقى ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئىنسانىيەتكە بېغىشلانغان ئەڭ بۈيۈك نېمەتنىڭ تاماملانغانلىقى ئىدى. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (**185**)]

« رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن؛ كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۆچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن. اللہ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ، (ئاغرىقلار ئوچۇق يۈرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا اللہنى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئاملىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ.» (بەقەر سۈرىسى 185- ئايەت).

رامىزان ئېيى ئاللاھ تائالانىڭ كالامى بولغان قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولۇشى بىلەن شەرەپلەندۈرۈلگەن ئالاھىدە بىر ئاي بولغاچقا ئۇنىڭ باشقا ئايلاردىن شەرەپلىك، بەرىكەتلىك ۋە ئۇلۇغ بولۇشى تەبىئىيدۇر.

2- رامىزان ئېيى، قەدىر كېچىسى بىلەن شەرەپلەنگەن ئايدۇر.

مىڭ ئايدىن خەيرلىك بولغان قەدىر كېچىسىنىڭ رامىزان ئېيىغا بەلگىلەنگەنلىكى بۇ ئاينىڭ شەرەپ ئۈستىگە شەرەپ قازانغان ئەڭ قەدىرلىك ئاي بولۇشىغا يېتەرلىكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ (**3**)]

« قەدىر كېچىسى (شەرەپ ۋە پەزىلەتتە) مىڭ ئايدىن ئارتۇقتۇر.» (قەدىر سۈرىسى 3- ئايەت).

3- رامىزان ئېيى مۇكاپات ئېيىدۇر.

2867/1693 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعمِائَة ضِعْفٍ، قَالَ اللَّهُ تعالى: إِلاَّ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ، يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي، لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ فطْرِهِ، وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ، وَلَخُلُوفُ فِيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ))* البخاري (7492)، مسلم (1151) 164

2867/1693 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئادەم بالىسىنىڭ ھەر بىر ياخشى ئەمەلىنىڭ ئەجرى ئون ھەسسىدىن يەتتەيۈز ھەسسىگىچە كۆپەيتىپ بېرىلىدۇ. الله تائالا: ”لېكىن روزا ئۇنىڭ سىرتىدا، روزا پەقەت مەن ئۈچۈن بولىدۇ، ئۇنىڭ ئەجرىنى مەن بېرىمەن. ئۇ كىشى مېنىڭ رازىلىقىمنى دەپ تامىقىنى، شەھۋىتىنى تەرك ئېتىدۇ “ دېگەن. روزا تۇتقۇچى ئۈچۈن ئىككى خۇشاللىق بار، بىرى ئېپتار قىلغان چاغدىكى خۇشاللىق، يەنە بىرى رەببىگە ئۇچراشقاندىكى خۇشاللىق. روزا تۇتقۇچىنىڭ ئاغزىنىڭ پۇرىقى اللەنىڭ نەزىرىدە ئىپار بۇيىدىنمۇ خۇشپۇراقتۇر. (مۇسلىم: 1151)

بۇ ھەدىستىكى: « ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى مېنىڭ ئۈچۈن » دىگەن ئىبارە ئاللاھ تائالانىڭ روزىغا ھاجىتى بولغانلىقىنى ئىپادىلىمەيدۇ. بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە روزىنىڭ قەدىر-قىممىتىنىڭ يۇقۇرى ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ مۇكاپاتىنىڭ ئالاھىدە پەرقلىق ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئەھۋالىنى (يەنى روزا تۇتقان ياكى تۇتمىغانلىقىنى) پەقەت ئاللاھ تائالا ئۆزىلا بىلىدۇ. ئەمما روزىدىن باشقا ئىبادەتلەرنى باشقىلارمۇ كۆرىدۇ، شۇڭا بەزى كىشىلەر بۇ ئىبادەتلەرنى رىيا(باشقىلارغا كۆرسىتىش) ئۈچۈنمۇ قىلىدۇ. لېكىن روزىدا رىيا يوقتۇر. شۇڭلاشقا روزا ئاللاھ تائالا ئۈچۈندۇر.

4- رامىزان ئېيى، مەغپىرەت ئېيىدۇر.

2876/1698 ـ وعنه رفعه: ((مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ))* البخاري (38)، مسلم (760)

2876/1698 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى اللەنىڭ ۋەدىسىگە ئىشەنگەن ۋە ساۋاب ئۈمىد قىلغان ھالدا رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىنى تۇتسا، ئىلگىرى ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. ئىمام ئەھمەد: كېيىنكى گۇناھلىرىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ دېگەننى قوشۇپ رىۋايەت قىلغان. (بۇخارى: 38، ئەھمەد: 8775)

بۇ ھەدىستىن شۇ مەنا چىقىدۇكى، بەش ۋاخ نامازنى ۋە جۈمە نامازلىرىنى ۋاقتىدا، دۇرۇس ئادا قىلىدىغان، رامىزان روزىسىنى تۇتىدىغان كىشى ئەگەر چوڭ گۇناھلاردىن ساقلىنالىسا ئۇنىڭ كىچىك گۇناھلىرى يۇقۇرىدىكى ئىبادەتلەرنىڭ يۈزىسىدىن كەچۈرۈم قىلىنىپ تۇرىدۇ دېگەنلىكتۇر. بۇ ھەدىس ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى تەكىتلىمەكتە:

[إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيمًا (31)]

« ئەگەر سىلەر مەنئى قىلىنغان چوڭ گۇناھلاردىن ساقلانساڭلار كىچىك گۇناھلىرىڭلارنى يوققا چىقىرىمىز ۋە سىلەرنى ئېسىل جەننەتكە كىرگۈزىمىز. » (نىسا سۈرىسى 31- ئايەت).

5- رامىزان ئېيى، بەرىكەت ئېيىدۇر.

2879/1700 - وللترمذيّ: ((إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ غُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ، وَفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ، وَيُنَادِي مُنَادٍ: يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ هلم وأَقْبِلْ، وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ، وَلِلَّهِ فيه عُتَقَاءُ مِنَ النَّارِ، وَذَلِكَ فِي كُلُّ لَيْلَةٍ حتى ينقضي رمضان))* الترمذي (682)، ابن ماجه(1642)، الدارمي (1775)

2879/1700 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: رامىزان ئېيىنىڭ بىرىنچى كېچىسى يېتىپ كەلگەندە، شەيتانلار ۋە ئۇلارنىڭ كاتتىلىرى باغلىنىدۇ، دوزاخنىڭ بارلىق دەرۋازىلىرى تاقىلىپ، جەننەتنىڭ بارلىق دەرۋازىلىرى ئېچىلىدۇ. بىر جاكارچى: ئى ياخشىلىق ئىزدىگۈچى، كەل! دەپ، روزا تۇتقۇچىلارنى جەننەتكە چاقىرسا؛ ئى يامانلىق ئىزدىگۈچى، يىراق كەت! دەپ، روزا تۇتمىغانلارنى قوغلايدۇ. الله تائالا رامىزان ئېيىنىڭ ھەر كېچىسى جەھەننەمدىن بىرمۇنچە كىشىنى ئازاد قىلىۋېتىدۇ. (تىرمىزى: 682)

ھەقىقەتەن رامىزان ئېيى مۇسۇلمانلار ئۇچۇن مەنىۋى مول ھوسۇل ئېيىدۇر. تېنى ساق تۇرۇپ رامىزان روزىسىنى تۇتماي بۇ مۇبارەك ئاينىڭ بەرىكەتلىرىدىن بەھرىمەن بولالمىغان، نەتىجىدە گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنمىغان ئادەمدىنمۇ بەختسىز ئادەم بولامدۇ؟!.

مەلۇمكى رامىزان ئېيى رەھمەت ۋە مەغپىرەت ئېيىدۇر. ئىنسان مۇشۇ ئاينى غەنىمەت بىلىپ ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ئارقىلىق گۇناھلاردىن پاكلانمىسا، باشقا قايسى ئايدا بۇ ئايدىكىچىلىك ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش پۇرستىگە ئېرىشەلەيدۇ ۋە گۇناھلىرىنى يۇيالايدۇ؟!

6- رامىزان ئېيى، نىجاتلىق ئېيىدۇر.

2871/1695 - عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَاعَدَ اللَّهُ مِنْهُ جَهَنَّمَ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ))* هما للنسائي

2871/1695 - ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى الله ئەززە ۋەجەللە يولىدا بىر كۈن روزا تۇتسا، الله ئۇ كىشىدىن دوزاخ يولىنى يۈز يىل يىراقلاشتۇرىۋېتىدۇ. (نەسائى: 2254)

بۇھەدىسنىڭ مەنىسى، ئاللاھ تائالا يولىدا بىر كۈن روزا تۇتقان كىشى دوزاختىن مەڭگۈ ئۇزاق قىلىنىدۇ دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ ھەدىس ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى تەكىتلىمەكتە:

[إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ (**101**)]

« بىز تەرەپتىن ئېرىلگەن بەخت- سائادەتكە تېگىشلىك بولغانلار دوزاختىن يىراق قىلىنىدۇ. » (ئەنبىيا سۈرىسى 101- ئايەت).

7- رامىزان ئېيى، شەيتانلار باغلىنىدىغان ئايدۇر.

2878/1699 - وعنه رفعه: ((إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، وَأُغْلِّقَتْ أَبْوَابُ

جَهَنَّمَ، وَسُلْسِلَتِ الشَّيَاطِينُ))* البخاري (1898)، مسلم (1079)

2878/1699 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: رامىزان ئېيى كىرگەندە، جەننەتنىڭ دەرۋازىلىرى ئېچىلىپ، دوزاخنىڭ دەرۋازىلىرى تاقىلىدۇ ۋە شەيتانلار باغلىنىدۇ. (نەسائى: 2099)

بۇ ھەدىستىكى « شەيتانلار باغلىنىدۇ » دىگەن ئىبارە رامىزان ئېيىنىڭ شاراپىتى بىلەن شەيتانلارنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرۇش كۈچى ئاجىزلىشىدىغانلىقىنى ۋە كىشىلەرنىڭمۇ بۇ ئايدا شەيتانىي ھەۋەسلەرگە ئالدانمايدىغان تەقۋالىقتا ھەم چىن ئىرادىگە ئېگە بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

8ـ رامىزان ئېيى، جەننەتنى قازىنىش ئېيىدۇر.

2873/1696 ـ سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((فِي الْجَنَّةِ بابٌ يدعى الرَّيَّانُ، يُدْعَى له الصَّائِمُونَ، فَمَنْ كَانَ مِنَ الصَّائِمِينَ دَخَلَهُ، وَمَنْ دَخَلَهُ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا))* البخاري (1896)، مسلم (1152) ابن ماجة

2873/1696 ـ سەھل ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: شۈبھىسىزكى، جەننەتتە رەييان دېيىلىدىغان بىر دەرۋازا بار بولۇپ، قىيامەت كۈنى روزا تۇتقانلار شۇ دەرۋازىدىن چاقىرىلىدۇ. كىمكى روزا تۇتقۇچىلاردىن بولسا، شۇ دەرۋازىدىن كىرىدۇ، ئۇنىڭدىن كىرگەن كىشى ئەبەدى ئۇسسىمايدۇ. (ئىبنى ماجە: 1640)

مانا بۇ، بۇدۇنيادا ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى تۇتۇپ روزا تۇتقان كىشىلەرگە ئاخىرەتتە بېرىلىدىغان كاتتا ئىنئاملارنىڭ بىرىدۇر. چۈنكى ئۇلار بۇ دۇنيادا روزا تۇتۇش جەريانىدا ئۇسسۇزلۇق ۋە ئاچلىق دەردى چەككەنلىكى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلارنى ئالاھىدە پەرقلىق مۇكاپاتلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس.

9ـ رامىزان ئېيى، دۇئالار ئىجابەت بولىدىغان ئايدۇر.

10ـ رامىزان ئېيىدا قىلىنغان ئۆمرە ھەج ، پەرز ھەجگە تەڭدۇر.

3123/1861 ـ ولمالك وأبي داود: عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عن رَسُولِ مَرْوَانَ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَى أُمِّ مَعْقَلٍ قَالَتْ: جاء أَبُو مَعْقِلٍ حَاجًّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ عَلَيَّ حَجَّةً فَانْطَلَقَا حَتَّى دَخَلا عَلَيْهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلَيَّ حَجَّةً، وَإِنَّ لأَبِي مَعْقِلٍ بَكْرًا قَالَ أَبُو مَعْقَلٍ: صَدَقَتْ جَعَلْتُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((أَعْطِهَا فَلْتَحُجَّ عَلَيْهِ، فَإِنَّهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ)). فَأَعْطَاهَا الْبَكْرَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ قَدْ كَبِرْتُ، وَسَقِمْتُ فَهَلْ مِنْ عَمَلٍ يُجْزِئُ عَنِّي مِنْ حَجَّتِي؟ فقَالَ: ((عمرةٌ فِي رَمَضَانَ تُجْزِئُ حَجَّةً))* أبو داود (1988) الترمذي (939) ابن ماجة (2993)

3123/1861 ـ ئەبۇ بەكرى ئىبنى ئابدۇراھمان مەرۋاننىڭ ئۇممۇ مەئقەلدىن (ئۆمرە ھەققىدە سوئال سوراش ئۈچۈن) ئەۋەتكەن ئەلچىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇممۇ

مەئقەل (ئۆنىڭغا) مۇنداق دەپ بەرگەن: ئەبۇ مەئقەل پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە ھەج قىلغان ئىدى. ئۇ ھەجدىن قايتىپ كەلگەندە، مەن: سەن بىلىسەن، ھەج ماڭمۇ پەرز، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا باردۇق. مەن: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! ھەج ماڭمۇ پەرز. ئەبۇ مەئقەلنىڭ ياش بىر تۆگىسى بار، دېدىم. ئەبۇ مەئقەل مېنىڭ سۆزۈمنى تەستىقلاپ: شۇنداق، لېكىن مەن ئۇنى الله يولىغا ئاتىۋەتكەنىدىم، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنى ئۇممۇ مەئقەلگە بەرگىن، شۇنىڭ بىلەن ھەج قىلسۇن. ھەجمۇ الله يولىدۇر، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئېرىم ئەبۇ مەئقەل تۆگىنى ماڭا بەردى. مەن: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! مەن ياشىنىپ قالدىم، ھەم كېسەلچان بولۇپ قالدىم، گەدىنىمدىكى پەرز ھەجگە باراۋەر كەلگۈدەك بىرەر ئەمەل بارمۇ؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: رامىزان ئېيىدا قىلغان ئۆمرە، پەرز ھەجنىڭ باراۋىرىدە بولىدۇ، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1988)

11ـ رامىزان ئىيى، ئىنسان روزىنىڭ سايىسىدا سەۋىر قانائەتنى يېتىلدۈرۈپ نەپسىنى چىنىقتۇرۇپ ئىرادىنى تاۋلاپ پەرىشتىلەرنىڭ مەرتىۋىسىگە يېتىدىغان ئايدۇر. چۈنكى ئىنسان بىز سىرتتىن كۆرىۋاتقاندەك، پەقەتلا يەپ- ئىچىدىغان، ھەرىكەت قىلىدىغان ۋە سۆزلەيدىغان جانلىق ھەيكەل ئەمەس، بەلكى ئىنساننى ئىنسان قىلغان نەرسە ئۇنىڭدىكى ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان روھاني جەۋھەردۇر. ئىنسان بۇنىڭ بىلەن تەپەككۇر قىلىدۇ، ھەقىقەتلەرنى بىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ھېس قىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن لەززەتلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنساندىكى مۇشۇ قىممەتلىك روھاني جەۋھەرنىڭ يۇزىسىدىن پۈتۈن پەرىشتىلەرنى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئادەمگە سەجدە قىلىشقا بۇيرىغان. ئىنسان شۇنداق ئۇلۇغ يارىتىلغان بىر مەۋجۇداتكى، ئۇنىڭ روھى ئاللاھ تائالادىن، بەدىنى تۇپراقتىندۇر. ئىنسان ھەمىشە ئۇنى ئۇلۇغلىققا كۆتىرىدىغان روھى بىلەن، ئۇنى رەزىللىكلەرگە چۈشۈرىدىغان نەپسي ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشلار بىلەنلا ياشايدۇ. ئەگەر ئۇ، روھىنى نەپسي ھەۋەسگە بويسۇندۇرۇپ، نەپسىنى روھىغا ھاكىم قىلىۋالسا، ئۇ، ھايۋانلىق دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالغاندەك، ئەگەر ئۇ، ئۆزىنىڭ قەدىر- قىممىتىنى تونۇپ، نەپسىنى روھىنىڭ تەلەبلىرىگە بويسۇندۇرسا، ئۇ، پەرىشتىلەرگە ئوخشاش مەرتىۋىگە يېتىدۇ، بەلكى گاھىدا پەرىشتىلەردىنمۇ ئۇلۇغ بۇلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ھايۋانلارغا ئەقىل ۋە روھ ئاتا قىلماستىن، پەقەت نەپسي ھەۋەسنىلا ئاتا قىلغان ۋە پەرىشتىلەرگە نەپسي ھەۋەس بەرمەستىن، پەقەت ئەقىل بىلەن روھنىلا ئاتا قىلغان بولسا، ئىنسانغا ھەم روھ بىلەن ئەقىل ھەم نەپسي ھەۋەس ئاتا قىلغان. شۇڭا نەپسىگىلا بېرىلىپ ئۆز قەدىر- قىممىتىنى يوقاتقان ئىنسان ھايۋانغا ئوخشاش ئورۇنغا چۈشۈپ قالغاندەك، ئەقىل ۋە روھىنى ئىشقا سېلىپ، نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىنى ئەقىل ۋە شەرىئەت بىلەن مۇھاكىمە قىلغان كىشىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە پەرىشتىلەردىن ئۇلۇغ سانىلىدۇ.

2889/1702 ـ سِنَانُ بْنُ سَنَّةَ الأَسْلَمِي – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الصَّائِمِ الصَّابِرِ))* ابن ماجه (1765) الدارمي (2024)

2889/1702 ـ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ساھابىسى سىنان ئىبنى سەننە ئەلئەسلەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى

ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: تاماق يەپ شۈكرى قىلغۇچىنىڭ ئەجرى، روزا تۇتۇپ سەۋر قىلغۇچىنىڭ ئەجرى بىلەن ئوخشاشتۇر. (ئىبنى ماجە: 1765)

نەپسىنىڭ خاھىشلىرىغا ھۆكۈم قىلىشنى ئۆگىنىپ، لەززەتلەرنى ۋاقىتلىق تەرك ئېتىش ۋە يېرىكچىلىكلەرگە ئۆزىنى چېنىقتۇرۇپ، ئۆزىنى ئىنسانلىقتا ــ مۇھىم بولغىنى مۇسۇلمانلىقتا ـ لايىق كەلمەيدىغان تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويماستىن، بەلكى ئىنسانلىق ھۆرمىتىگە لايىق ھالدا پەرىشتە مەقامىغا يېتىش، بۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ جەننىتىگە ۋە ئالى مۇكاپاتىغا ئېرىشىش ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەڭ ياخشى پۇرسەتتۇر. چۈنكى روزا ئىنساننىڭ ھاۋايى ـ ھەۋەسلىرىنى يېڭىپ، روھىي مەنىۋىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشى ئۈچۈن ئەڭ پايدىلىق ئىبادەتتۇر.

روزىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك پايدىلىرى

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئىبادەتلەر ھېچقانداق دۇنياۋىي مەنپەئەت ۋە پايدىنى كۆزلىمەستىن، پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈنلا قىلىنىدۇ. شۇنداقتىمۇ دىنىمىزدىكى ھەرقانداق ئىبادەتنىڭ ئاخىرەتلىك ۋە بۇدۇنيالىق پايدىلىرى باردۇر. مەسىلەن: ناماز پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ. ئۇنىڭ ئاخىرەتلىك پايدىسى جەننەتنى قازىنىشتۇر. نامازنىڭ بۇدۇنيالىق پايدىلىرى بولسا، ئۇنىڭ كىشىنى يامان ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىشى ۋە گۈزەل ئەخلاقلار بىلەن زىننەتلىشىدۇر. روزىنىڭمۇ خۇددى نامازغا ئوخشاش ئاخىرەتلىك ۋە بۇدۇنيالىق پايدىلىرى باردۇر.

1ـ روزا ئىنساننى دۇنيادا ئۆزگە ئىشىنىپ، ھەددىدىن ئېشىپ كېتىشتىن ساقلىغاندەك، ئۇنى دوزاخ ئوتىدىن ساقلايدۇ.

2ـ روزا ئىنساننى ماددىي ۋە مەنىۋى تەرەپلەردىن تەربىيەلەيدۇ.

3ـ روزا ئىنساننى گۇناھ، ئەيشى ـ ئىشرەت قىرلىرىدىن ساقلايدۇ.

4ـ روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئېغىزىنىڭ ھىدى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ئىپار، ئەنبەردىنمۇ خۇشپۇراق پۇرايدۇ.

5ـ روزا ئىنساننى كېسەللىكلەردىن ساقلىقىتا ئېلىپ بارىدۇ.

6ـ روزا تۇتقان ئادەم ئەتىگەندىن كەچكىچە ئىبادەت ئىچىدە بولغان بولىدۇ.

7ـ پەرىشتىلەر روزا تۇتقان كىشىنىڭ گۇناھلىرىغا مەغپىرەت تىلەيدۇ.

8ـ روزا سايىسىدا ئىنسان پەرىشتىلەر ھاسىل قىلالمىغان پەزىلەتلەرگە ئېرىشىدۇ.

9ـ روزا ئىنسانغا سەۋر قىلىشنى ئۆگىتىدۇ ۋە يېرىكچىلىكلەرگە چېنىقتۇرىدۇ.

10ـ روزا ئىنسانغا نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىگە ھاكىم بولۇشنى ئۆگىتىدۇ.

11ـ روزا ئىنسانغا ئىقتىساد قىلىشنى ئۆگىتىدۇ. چۈنكى روزا تۇتقان كىشى كۈندۈزدە خالىغىنىنى يېيىشتىن، ئىچىشتىن توسىلىدۇ، بۇ ئارقىلىق ئىقتىسادنى ئۆگىنىدۇ.

12ـ روزا ئىنسان تۇغۇلۇشىدىن ئۆلگىچە تۇرماي ئىشلەپ تۇرغان ئاشقازاننى ئارام ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئاجىزلاپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

13ـ روزا ئىنساننى ئارتۇقچە سەمرىپ كېتىشتىن ساقلايدۇ. چۈنكى ئارتۇق سېمىزلىك كېسەللىكنىڭ ئالامىتىدۇر.

14- روزا ئىنسان بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەخپى ئەمەلدۇر. چۈنكى كىمنىڭ روزا تۇتقان ياكى تۇتمىغانلىقىنى پەقەت ئاللاھ تائالا ئۆزى بىلىدۇ.

15- روزا ئىنساننى هارام ئىشلاردىن ساقلايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۆيلىنىشكە قۇدرىتى يەتمىگەن ياشلارغا روزا تۇتۇشنى تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دېگەن : « ئەي ياشلار جامائەسى! توي قىلىشقا قادىر بولالىغىنىڭلار ئۆيلىنىڭلار، چۈنكى ئۆيلىنىش كۆزنى ۋە ئەزالارنى هارامدىن ساقلايدۇ. توي قىلىشقا قادىر بولالمىغانلار روزا تۇتسۇن، چۈنكى روزا ئۇنى هارام ئىشلاردىن ساقلايدۇ .» (بۇخارى رىۋايىتى)

16- روزا ئىنساننىڭ ياخشىلىقنى سۆيىدىغان، مېهرى- شەپقەتلىك ۋە ساخاۋەتلىك بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا يېتەكچى بولىدۇ.

روزا تۇتۇشنىڭ تىببىي جەهەتتىكى پايدىلىرى

روزا تۇتۇشنىڭ تىببىي جەهەتتىكى پايدىلىرى ناهايىتى كۆپتۇر. كۈنىمىزدىكى زامانىۋىلاشقان مېدىتسىنا، روزا تۇتۇشنى بەزى كېسەللىكلەر ئۈچۈن داۋا ئورنىدا قوللانماقتا. روزا تۇتۇش، بەزى يېمەكلىكلەرنى يېيىشتىن پەرهىز(رېژىم) قىلىش، دوختۇرلارنىڭ نەقەدەر مۇهىم تەۋسىيەسىگە ئايلانغانلىقى هەممىگە مەلۇم. پۈتۈن دۇنيا دوختۇرلىرى كېسەل كىشىلەرنىڭ نېمىلەرنى يەپ، نېمىلەرنى يېمەسلىكىنى ۋە قانداق ۋاقىتتا يەپ، قانداق ۋاقىتتا يېمەسلىكىنى كۆرسىتىپ بەرمەكتە. روزا تۇتۇش ئومۇمەن ئىنساندىكى هەزىم قىلىش سېستىمىلىرىنى راهەتلەندۈرۈش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ داۋاملىق نورمال ئىشلەپ تۇرۇشىنى ساقلاپ قېلىشىغا ئالاهىدە ياردەمچى بولىدۇ.

روزا تۇتۇش يەنە جىگەرنىڭ ساقلىقىنى ساقلايدۇ، چۈنكى روزا تۇتقان ياكى پەرهىز قىلىپ بىرنەرسە يېمىگەن كىشىنىڭ جىگىرى ئارام ئالىدۇ. جىگەر راهەتلەنگەنلىكى ئۈچۈن كۆپلىگەن زەهەرلىك ماددىلارنى ئۈگۈيلىقچە بۇزۇپ تاشلاپ، باشقا ئەزالارنىڭ زەهەرلىنىشىنىڭ ۋە چارچىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. يەنە كۆپلىگەن دوختۇرلار بەزى كېسەللىكلەرگە روزا تۇتۇش ئارقىلىق رېژىم قىلىشنى تەۋسىيە قىلماقتا. خۇسۇسەن قەنت كېسىلىگە گىرىپتار بولغان كىشىلەر ئۈچۈن روزا تۇتۇشنىڭ نەقەدەر پايدىلىق ئىكەنلىكىنى دوختۇرلار تەۋسىيە قىلماقتا. ئارتۇقچە سەمرىپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ سالامەتلىكىنى ساقلاشلىرى ئۈچۈن روزا تۇتۇشنىڭ پايدىسى ناهايىتى كۆپتۇر.

روزا تۇتۇشنىڭ ئىجتىمائىي پايدىلىرى

1. روزا تۇتقان كىشى يەيدىغان، ئىچىدىغان نەرسىلىرى يوق، هالى ئېغىر، يېتىم- يېسىر يوقسۇللارنىڭ مۇڭ ــ زارىنى، روزا تۇتۇش جەريانىدا ياخشىراق چۈشىنىۋېلىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولىدۇ. چۈنكى ئاچلىقنىڭ دەردىنى چەكمىگەن كىشى، ئاچ قالغانلارنىڭ هالىنى چۈشەنمەيدۇ. ئۇ، ئۆزى توق يۈرگەنلىكتىن هەممە كىشىنى ئۆزىگە ئوخشاش توق هېس قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ، روزا تۇتۇپ ئاچلىقنىڭ دەردىنى تېتىپ كۆرسە ، شۇچاغدىلا كۆڭلۈك ئوزۇقنى تاپالمايدىغان كەمبەغەل بىچارىلەرنىڭ هالىنى چۈشىنىدۇ ـ دە، ئۇلارنىڭ هاللىرىدىن خەۋەر ئېلىپ، ياردەم قىلىشنى ئۆزى ئۈچۈن ئىنسانىي بورچ دەپ بىلىدۇ. مۇسۇلمانلىقنىڭ كامالىتى ئۇنىڭ قەلبىنىڭ يۇمشاق بولۇشى، ئۆزىنىلا ئويلىماستىن باشقىلارنىڭ غېمىنى يېيىشى، خەير-

ساخاۋەتلىك بولۇشى ۋە ھەركىمگە مېھرى- شەپقەتلىك بولۇشىنى تەقەززا قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ناھايىتى شەپقەتلىك بولۇپ، ئۇ پەقەت شەپقەتلىك كىشىلەرگىلا رەھىم شەپقەت قىلىدۇ.

8285/5029 ـ ابن عمرو بن العاص – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((الراحمونَ يرحمهمُ الرحمنُ، ارحموا من في الأرض يرحمكم من في السماء))* أبو داود (4941)، الترمذي (1924)

8285/5029 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: رەھىم قىلغۇچىلارغا رەھمان تائالا رەھىم قىلىدۇ. زېمىن ئەھلىگە رەھىم قىلىڭلار، ئاسماندىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر) سىلەرگە رەھمەت تىلەيدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 4941)

2. روزا ئىنساننى گۇناھلاردىن ساقلايدىغان قالقاندۇر. ئىنساندىكى جىنسىي ھەۋەسلەرنىڭ قوزغۇلۇشى قاندىكى ھورمۇناتلارنىڭ كۆچى ۋە شىددىتىگە باغلىقتۇر. ھورمۇناتلارنىڭ كۆچىيىشى بولسا، كۆپ يېيىشتىن مەيدانغا كېلىدۇ. روزا تۇتۇش بۇخىل ھورمۇناتلارنىڭ قاندىكى سەۋىيەسىنى ۋە كۈچىنى ئازلىتىدۇ. روزا تۇتقان كۆڭلەردىكى ھەۋەسسىزلىك قاندىكى ھورمۇناتلارنىڭ ئازلىغىنىدىندۇر. روزا تۇتقان كىشىنىڭ مەنىۋى قۇۋۋىتىنىڭ ۋە شەخسىيتىنىڭ يۇكسىلىشى ئۇنىڭدىكى ھايۋانىي ھەۋەسلەر ئازلىغان ۋە ئاجىزلىغان ۋاقىتتا ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. روزا تۇتۇشنىڭ جىنسىي ھەۋەسلەرنى كونترول قىلىشتا كۆرسىتىدىغان ئەجابى تەسىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنۇ ھەدىسىدە ئىپادىلىگەن:

2451/ 4082 ـ عَلْقَمَةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ عَبْدِ الله بِمِنًى فَلَقِيَهُ عُثْمَان – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –، فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَلا أزَوِّجُكَ جَارِيَةً شَابَّةً، لَعَلَّهَا تُذَكِّرُكَ بَعْضَ مَا مَضَى مِنْ زَمَانِكَ؟ فَقَالَ عَبْدُ الله: لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ، لَقَدْ قَالَ لَنَا رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ))* البخاري (5065)، مسلم (1400).

2451/ 4082 ـ ئەلقەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئابدۇللاھ (ئىبنى مەسئۇد) بىلەن مىنادا كېتىۋاتاتتىم، يولدا ئوسمان (ئىبنى ئەففان) رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇچراپ قېلىپ، ئىككىسى سۆزلىششكە باشلىدى. ھەزرىتى ئوسمان: ھەي ئەبۇ ئابدۇراھمان! ساڭا ياش قىزدىن بىرنى ئېلىپ بەرمەيلىمۇ؟! ئۆتكەن كۈچتۇڭگۇر كۈنلىرىڭنى ئەسلەتسە ئەجەپ ئەمەس! دېدى. ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: سەن بۇنداق دەيسەن، ئەمما پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئى ياشلار جامائەسى! ئاراڭلاردىن ئۆيلىنىشكە قادىر بولالايدىغانلار ئۆيلەنسۇن، چۈنكى ئۆيلىنىش كۆزنى ھارامغا قاراشتىن، ئەۋرەتنى ھارام ئالاقىدىن ساقلايدۇ. ئۆيلىنىشكە قادىر بولالمىغانلار روزا تۇتسۇن، چۈنكى روزا شەھۋەتنى كېسىدۇ دېگەنىدى، دېدى. (مۇسلىم: 1400)

جىنسىي ھەۋەسنىڭ ئەڭ كۈچلۈك ۋە خەتەرلىك بولىدىغان بىر باسقۇچىدا ياشاۋاتقان ياشلارغا، ئۇلارنىڭ جىنسىي كۈچلىرىنى تىزگىنلىشى ئارقىلىق، قارامىلىقنىڭ ھالاكەتلىرىدىن ساقلىنىشى ۋە ئىففەت نومۇسلىرىنى قوغدىشى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا بۇ تەۋسىيەنى قىلغانلىقىنىڭ نەقەدەر ھەق ۋە توغرا بولغانلىقى، بۈگۈنكى ئىلمىي ھەقىقەتلەر

ئارقىلىق ئوتتۇرىغا چىقماقتا.

3. روزا گۈزەل ئەخلاقنى يېتىلدۈرىدۇ. ئىنسان نەپسى، كۆپۈنچە ھاللاردا غەپلەتلەر بىلەن ئۆزىنى تېز ئۇنۇتىدۇ. ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى، پېقىرلىقىنى ۋە خاتالىقلىرىنى كۆرمەيدۇ، كۆرۈشنىمۇ خالىمايدۇ. خۇددى ھېچ ئۆلمەيدىغاندەك ھېرىس بىلەن دۇنيا ئىشلىرىغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. لەززەتلىك ۋە مەنپەئەتلىك بولغان ھەممە نەرسىگە باغلىنىدۇ. ئۆزىنى ياراتقاننى ئۇنۇتىدۇ، ئاخىرەت ھەققىدە ئانچە ئەندىشە قىلىپ كەتمەيدۇ، چۈنكى ئۇ، ئۆزىگە ئىشىنىدۇ. روزا بولسا، ھەرقانداق غاپىل، ھاكاۋۇر ئىنسانغا ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى، پېقىرلىقىنى ۋە بىچارە ئىكەنلىكىنى ئەسلىتىدۇ. ئۇ، روزا تۇتۇش جەريانىدىكى ئاچلىق ۋاستىسى بىلەن ئاۋۋال ئاشقازىنىنى ئويلايدۇ ۋە ئاشقازاننىڭ ئېھتىياجلىرىنى چۈشىنىدۇ، ئاجىز بەدىنىنىڭ نەقەدەر كىچىك ۋە چىدامسىز ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدۇ. ئۆزىنىڭ شەپقەتكە قانچىلىك مۇھتاج بولىدىغان ئاجىز بىر مەۋجۇدات ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. مانا بۇۋاقىتتا، ئەقىللىق ئىنسان ئۆز نەپسىنىڭ پىرئەۋنلىقىنى تاشلاپ، ئاجىزلىقىنى ۋە مۇھتاجلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ھالدا، ئاللاھ تائالاغا قۇلچىلىق قىلىش يولىغا كىرىدۇ.

4. روزا تۇتۇش ئىرادىنى تاۋلايدۇ. ھاياتلىق ئاللاھ تائالانى تونۇش يولىدىكى بىر سەپەر بولۇپ، ئۇنىڭ كامالىتى ۋە غايىسى ئاللاھ تائالاغا لايىقىدا شۈكۈر ئەيلەپ، بەندىچىلىكنى ئادا قىلىش ئارقىلىق ئۇنى رازى قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. روزا تۇتۇش بولسا، بوسەپەردىكى بىرىنچى باسقۇچلۇق مەشىقتۇر. ئىنسان بۇمەشىق ئارقىلىق بەدەن ۋە نەپسى ھەۋەسلىرىنىڭ تىزگىنىنى ئۆزى تۇتۇپ باشقۇرۇش بىلەن ئۆزىنىڭ خوجايىنلىقىنى يۈرگۈزىدۇ ۋە ئەينى ۋاقىتتا ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلىغان بولىدۇ. نەپسى- ھەۋەسلەرنىڭ ۋە كۆكۈلنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇپ باشقۇرۇش ئۈچۈن مۇستەكەم ئىرادە كېرەك. ئىرادە ئەقىل بىلەن ۋىجداننىڭ تەلەبلىرىگە ماسلىششقا ئۆزىنى كۆندۈرۈش ئارقىلىق كۈچىيىدۇ ۋە پىشىپ يېتىلىدۇ. روزا تۇتۇش ئىرادىنى كۈچەيتىش ۋە سەۋىرچانلىقنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەتتۇر. روزا تۇتقان كىشى، ئالدىدا يېمەك- ئىچمەكلەر تەييار تۇرسىمۇ، يېمەي- ئىچمەي ئاچلىققا ۋە ئۇسسۇزلۇققا بەرداشلىق بېرىدۇ. ئۇنى يېيىش- ئىچىشتىن ۋە ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن پەقەت ئۇنىڭ ۋىجدانى توساپ تۇرىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ يېنىدا ئۇنى نازارەت قىلىدىغان ئاللاھ تائالا بىلەن ۋىجدانىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوقتۇر. بۇخىل چېنىقىش ھەركۈنى 15 سائەت ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ياكى ئازراق ۋاقىت داۋام قىلىدۇ. دۇنيادا قانداق مەكتەپ ئىنساننىڭ ئىرادىسىنى ۋە سەۋىرچانلىقىنى يېتىشتۈرۈشتە ئىسلامىي روزىغا يېتەلىسۇن؟!

ئىسلام دىنى كۈرەش ۋە جىھاد دىنىدۇر. مۇسۇلمان كىشىنىڭ ھاياتلىقىنىڭ كۈرەشلىرىگە تاقابىل تۇرالىشىدىكى ھەل قىلغۇچ ئامىل ۋە ئەڭ ئاۋۋالقى كۈچ- قۇۋۋىتى سەۋر بىلەن قەتئىي ئىرادىدۇر. ئۆز نەپسىنىڭ ھەۋەسلىرىنى يېڭەلمىگەن كىشى، دۈشمەننى ھەرگىزمۇ يېڭەلمەيدۇ. بىرەر كۈنلۈك ئاچلىققا چىديالمىغان كىشى، ئۇلۇغۋار غايىگە يېتىش يولىدا بەدەل تۆلەشكە چىدىمايدۇ.

5. روزا ئىنسانغا پەرھىزنى ئۆگىتىدۇ. روزا ئىنسان ئۈچۈن تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بولغان ماددىي ۋە مەنىۋى پەرھىز ھەم تىببىي جەھەتتىكى قوغدىنىشتۇر. چۈنكى ئىنساننىڭ نەپسى خالىغانچە يېيىش- ئىچىش بىلەن ھەركەت قىلىدىغان بولسا، ئىنتىزامسىز يېيىش - ئىچىش

بىلەن ئۆزىنىڭ تەن ساغلاملىقىغا ھەم ھالال- ھارامنى ئىلغىماستىن ھەر نەرسىگە بېرىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مەنىۋىيىتىگە زىيان سالغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا روھنىڭ ۋە ئەقىلنىڭ تەلەپلىرىگە بويسۇنۇش ئېغىر تۇيۇلىدۇ- دە، ئاستا- ئاستا نەپسىي ھەۋەس ئۇنى تىزگىنلەشكە باشلايدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇنى نەپسىي ھەۋىسى باشقۇرىدىغان بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ، ئىنسانلىق خىسلىتىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ. ئىنسان روزا سايىسىدا بۇ روزىنىڭ ۋاستىسى بىلەن پەرھىز قىلىشنى ئۆگىنىدۇ. رىيازەت چېكىشكە كۆنىدۇ ۋە بىچارە ئاشقازاننى ئارقا- ئارقىدىن يېمەك بىلەن تولدۇرمىغاچقا كېسەللەردىن ئامان بولىدۇ.

رامىزان روزىسىنىڭ بۇيرۇلۇشىنىڭ ھېكمەتلىرى

رامىزان- قەمەرىيە (ئىسلامىي) ئايلىرىدىن 9- ئاينىڭ نامى بولۇپ، بۇئاي قۇرئان كەرىمدە ئىسمى بىلەن بايان قىلىنغان يىگانە ئايدۇر. رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇشنىڭ پەرز بولۇپ بۇيرۇلۇشىنىڭ ھېكمەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1- رامىزان ئېيى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ئەڭ ھۆرمەتلىك ئاي بولۇپ، بۇ ئايدا روزا ۋاستىسى بىلەن نەپسىنىڭ تەلەپلىرىنى ۋاقىتلىق رەت قىلىش ئارقىلىق، ئىنسان ئۆزىنى چېنىقتۇرىدۇ ۋە بۇ مۇناسىۋەت بىلەن گۇناھلاردىن ساقلىنىش ئارقىلىق تەقۋالىق مەرتىۋىسىگە ئېرىشىدۇ. نەتىجىدە دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ سائادەتلىرىگە لايىق بولىدۇ.

2- روزا، ئىنساننى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى- پەرمانلىرىنى ئورۇنلاش ۋە مەنئى قىلغانلىرىدىن يېنىشتىن ئىبارەت ئىتائەتمەنلىككە كۆندۈرىدۇ. ئاللاھ تائالاغا ئىتائەتمەنلىك قىلىش بولسا، ھەقىقىي مۆمىنلىكنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت ۋە مەرھەمەتلىرى ئەنە شۇنداق مۆمىنلەرگە خاستۇر.

3- روزا، ئىنسان نەپسىنى تەربىيەلەپ تاكامۇللۇققا ئېلىپ بارىدىغان بىر تەربىيە ۋاستىسىدۇر. روزا تۇتقان كىشى لەززەتلىك يېمەكلىكلەرنى ۋە سۇغۇق سۇنى كۆز ئالدىدا كۆرۈپ تۇرسىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى كۆزلەپ سەۋىر قىلىدۇ، ئاچلىققا ۋە ئۇسسۇزلۇققا بەرداشلىق بېرىدۇ. ئىنسان شۇنداق نەپسىنى كونترول قىلىش ئىشىغا بىرەر ئاي داۋام قىلغاندىن كېيىن ئۇ ئۆزىدە ھەقىقىي سەۋرچانلىقنى يېتىلدۈرەلەيدۇ.

4- روزا، ئىنساندا ياخشى ئىشلارنى سۆيىدىغان، باشقىلارنىڭ ھالىغا يېتىدىغان، يوقسۇللارغا ئىچ ئاغرىتىدىغان ۋە ئۆزىنىڭ ئاجىز بىر قۇل ئىكەنلىكىنى تونۇيدىغان گۈزەل ئەخلاقلارنى يېتىلدۈرىدۇ.

رامىزان روزىسىنىڭ پەرز قىلىنىشى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك ۋەھىي قىلىنغان مەككىدىكى مەزگىلدە روزا پەرز قىلىنمىغان، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان ۋە مەدىنىدە مۇسۇلمانلارنىڭ دۆلىتى بەرپا بولغاندىن كېيىن، ھىجرىيەنىڭ 2- يىلى مۇسۇلمانلارغا رامىزان ئېيىدا بىر ئاي روزا تۇتۇش پەرز قىلىنغان. بۇھەقتە ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتى چۈشكەن: « ئى مۆمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرگە) روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى. » (بەقەرە 183- ئايەت).

بۇ ئايەتتە، ئاللاھ تائالانىڭ رامىزان روزىسىنىڭ پەرز قىلىنغانلىقىنى ئېلان قىلىشتا «ئى مۆمىنلەر» دىگەن خىتاب بىلەن سۆزىنى باشلىشىدىكى سىر شۇكى: مۇسۇلمانلارغا ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىمان ئېيتقان مۆمىنلەر ئىكەنلىكىنى ۋە ئىمانىنىڭ تەقەززاسى ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرۇغانلىرىنى مەمنۇنلۇق بىلەن قوبۇل قىلىپ ئورۇنلاشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى يادلاندۇرۇش ئارقىلىق، ئۇلارنى بۇ ئەمرلەرنى ئورۇنلاشقا ئۈندەش ۋە قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن ئىدى. شۇڭا قۇرئان كەرىمدىكى كۆپلىگەن ئەمىر ۋە مەنئىلەر « ئى مۆمىنلەر! » دىگەن خىتاب بىلەن باشلانغان.

يۇقارىقى روزا ئايىتىدىكى بەدىئىي ئىشارەتلەر:

ئاللاھ تائالا يوقىرىقى روزا ئايىتىدە مۆمىن بەندىلىرىگە تۆۋەندىكى ئۈچ ھەقىقەتنى يادلاندۇرماقتا:

1ـ ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان روزا، ئىسلام دىنىدىلا مەۋجۇد بولغان بىر پەرز بولماستىن، بەلكى بۇرۇنقى ساماۋىي دىنلاردىمۇ بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمىي ئىبادەت ئىكەنلىكىگە، بۇ ئايەتتىكى « سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە پەرز قىلىنغاندەك » دىگەن ئىبارە ئارقىلىق ئىشارەت قىلماقتا. ھەسەنۇلبەسرىي بۇماۋزۇدا مۇنداق دىگەن: ئاللاھ تائالا بىزدىن بۇرۇن يەھۇدىي، خىرىستىئانلارغىمۇ رامىزان روزىسىنى پەرز قىلغان، ئەمما يەھۇدىلار بۇ مۇبارەك ئاينى تەرك ئېتىپ، روزا تۇتۇش ئۈچۈن ئۆزلىرى باشقا بىر كۈننى بەلگىلەپ چىققان ۋە ئۆز گۇمانلىرىدا بۇ كۈننى، ئاللاھ تائالانىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى پىرئەۋنىنىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلدۇرغان ۋە پىرئەۋننى ئادەملىرى بىلەن قوشۇپ سۇدا غەرق قىلغان كۈن دەپ ئېتىقاد قىلغان. خىرىستىئانلارمۇ بۇرۇن رامىزان ئېيىدا روزا تۇتاتتى، كېيىن رامىزان ئېيى قاتتىق ئىسسىق ياز كۈنلىرىگە توغرا كېلىپ قالغانلىقتىن، ئۇلار روزا تۇتۇش ئېيىنى يىلنىڭ سالقىن ۋە ئۆزگەرمەيدىغان باھار ئېيىغا بەلگۈلىۋالغان ھەمدە ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكتىن ئىبارەت بۇ خاتالىقلىرىنى يۇيۇش ئۈچۈن، يەنە 20 كۈننى قوشۇپ جەمى 50 كۈن روزا تۇتۇشقا ئۆتكەن. بۇ ئىش ئۇلارنىڭ دىنىي ئۆلىمالىرىنىڭ پەتىۋالىرى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشقان. ئاللاھ تائالا ئۇلار توغرۇلۇق مۇنداق دەيدۇ:

[اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُواْ إِلاَّ لِيَعْبُدُواْ إِلَهًا وَاحِدًا لاَّ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (31)]

« ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرلىرىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى، ئۆلىمالىرىنى) ۋە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى. (ھالبۇكى) ئۇلار (پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق) پەقەت بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلغان ئىدى، ئۇنىڭدىن باشقا (يەنى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله تىن باشقا) ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، الله ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىرىدىن پاكتۇر. » (تەۋبە سۈرىسى 31ـ ئايەت).

2ـ رامىزان روزىسى بەش ۋاخ نامازغا ئوخشاش كۈندىلىك ئادا قىلىنىدىغان ۋە يىل بويى ئۈزمەستىن ئورۇنلاشقا بۇيرۇلغان پەرز بولماستىن، بەلكى رامىزان روزىسى يىلدا بىرئاي تۇتۇشقا بۇيرۇلغان پەرزدۇر. قەمەرىيە ئايلىرى گاھىدا 29 كۈن، گاھىدا 30 كۈن بولىدۇ، مۇندىن ئارتۇق بولمايدۇ.

3- ئاللاھ تائالا رامىزان ئېيىدا قۇرئان كەرىمنى نازىل قىلىشنى باشلىشىدىن ئىبارەت بۇ كاتتا نېمىتىنى مۇسۇلمانلارغا يادلاندۇرۇش ئۈچۈن بۇ ئاينى رامىزان روزىسى بىلەن شەرەپلەندۈرگەن. بۇ ئاي مۇسۇلمانلارنىڭ ئىززىتى، غەلىبىسى ۋە نىجاتلىقى قولغا كەلگەن ئەڭ مۇبارەك ئايدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

« رامىزان ئېيىدا قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىدى. قۇرئان كەرىم ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچىدۇر ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن » (بەقەر سۈرىسى 185- ئايەت). گويىاكى ئاللاھ تائالا يۇقىرىقى سۆزىدە : ئى مۆمىنلەر! سىلەرنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك سائادەتلىرىڭلار ئۈچۈن يېتەكچى بولىدىغان قۇرئان كەرىمنى نازىل قىلىشىمدىن ئىبارەت، بۇ كاتتا نېمىتىمنى تونۇشۇڭلار ۋە ياد قىلىشىڭلار ئۈچۈن، بۇ ئايدا- يەنى قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىغان رامىزان ئېيىدا- روزا تۇتۇش سىلەرگە پەرز قىلىندى، دېمەكتە.

روزىنى تەرك قىلىشنىڭ گۇناھى

رامىزان روزىسىنى تۇتماسلىقنىڭ گۇناھى ئىنتايىن ئېغىردۇر. رامىزان روزىسى ئادەتتە كىشىلەرگە مالاللىق بېرىدىغان ياكى بەش ۋاخ نامازغا ئوخشاش كۈندىلىك ئادا قىلىنىدىغان بىر ئىبادەتمۇ ئەمەس، بەلكى ئۇ، يىلدا بىر ئاي تۇتۇشقا بۇيرۇلغان پەرزدۇر. ئەگەر ئاللاھ تائالا بىزلەرگە بىرئايدىن كۆپ روزا تۇتۇشنى پەرز قىلغان بولسىمۇ، ئۇنى تۇتۇشقا مەجبۇر ئىدۇق. چۈنكى مۇسۇلمانلىقنىڭ تەقەززاسى بۇيرۇلغانلارنى تولۇق ئورۇنلاش ۋە مەنئى قىلىنغانلاردىن قەتئى يېنىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىنسانلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن بۇيرۇلغان بۇ بىر ئايلىق روزىنىمۇ تولۇق تۇتماسلىق، ئاللاھ تائالانىڭ نېمەتلىرىگە تۇزكۇرلۇق قىلغانلىقتۇر.

ئىككىنچى باپ. رامىزان ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى قانداق ئىسپاتلىنىدۇ؟

رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى رامىزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى كۆرۈش ئارقىلىق ئىسپاتلىنىدۇ. رامىزان ئېيى ۋە روزا ھېيت، كالىندار بىلەن ھېسابلانمايدۇ. چۈنكى ئىسلام شەرىئىتى بۇ مەسىلىدە ئاي كۆرۈشنى ئاساس قىلىپ بەلگۈلىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزلەرنى ئاي كۆرۈش ئارقىلىق رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى بىلىپ، ئاندىن روزا تۇتۇشقا ئەمر قىلغان.

2893/1705 - وله ولأبي داود: عَنْ حُذَيْفَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: لا تُقَدِّمُوا الشَّهْرَ حَتَّى تَرَوُا الْهِلالَ أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثُمَّ صُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلالَ أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ* أبو داود (2326)، النسائي

2893/1705 - ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئاينى كۆرمىگىچە ياكى شەئبان ئېيىنى تولۇق توشقۇزمىغىچە ئالدىراپ روزا تۇتماڭلار. ئاندىن يېڭى ئاينى كۆرمىگىچە ياكى رامىزان ئېيىنى تولۇق توشقۇزمىغىچە ئالدىراپ روزا تۇتۇشنى توختاتماڭلار (ئەبۇ داۋۇد: 2326)

2890/1703 ـ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((لا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلالَ، وَلا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ))* البخاري (1906)، مسلم (1080)

2890/1703 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رامىزان ھەققىدە سۆزلەپ: ئاينى كۆرمىگىچە روزا تۇتماڭلار (يەنى روزا تۇتۇشنى باشلىماڭلار) ۋە ئاينى كۆرمىگىچە روزا تۇتۇشتىن توختىماڭلار (يەنى رامىزاننى ئاخىرلاشتۇرماڭلار). ئەگەر ھاۋا بۇلۇتلۇق بولۇپ قالسا، كۈن ساناڭلار ! دېدى. (بۇخارى: 1906)

بۇمەسىلە مەشھۇر تۆت مەزھەبنىڭ فىقھى مەجمۇئەسىدە مۇنداق بەلگىلەنگەن: «رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى تۆۋەندىكى ئىككى ئىشنىڭ بىرى بىلەن ئىسپاتلىنىدۇ:

1ـ ئاسمان ئاينى كۆرۈشكە توسقۇن بولىدىغان بۇلۇت، تۇتۇن، تۇمان قاتارلىقلاردىن خالى بولغان ھالدا سۇزۇك ۋە ئوچۇق بولسا، رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى ئاينى كۆرۈش ئارقىلىق ئىسپاتلىنىدۇ.

2ـ ئەگەر ئاسمان بۇلۇتلۇق ياكى تۇتۇنلۇك ياكى تۇمانلىق بولغانلىق سەۋەبتىن ئاينى كۆرۈش ئىمكانسىز بولسا، شەبان ئېيىنى ئوتتۇز كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن روزا تۇتۇش كېرەك. »

بۇماۋزۇنىڭ خۇلاسىسى شۇكى: ئاسمان ئاينى كۆرۈشكە توسقۇن بولىدىغان بارلىق توسالغۇلاردىن خالى ھالدا ئوچۇق ۋە سۇزۇك بولغاندا روزا تۇتۇش ئىشى ئاي كۆرۈشكىلا باغلىق بولىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا ئاي كۆرمەستىن روزا تۇتۇشقا بولمايدۇ. ئەگەر ئاسمان بۇلۇتلۇق ياكى تۇتۇنلۇك ياكى تۇمانلىق بولغانلىقتىن ئاينى كۆرۈش مۇمكىن بولمىغاندا شەبان ئېيىنى ساناپ چىقىپ بۇئاي كىرگىنىگە ئوتتۇز كۈن توشقان بولسا روزا تۇتۇشنى باشلايمىز، ئەگەر تېخى 29 كۈن بولغان بولسا ئۇنى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن روزا تۇتۇشنى باشلايمىز.

ئاي كۆرۈش ئۈچۈن ئىزدىنىش ئىبادەتتۇر

مۇسۇلمانلار ئۈچۈن شەبان ئېيىنىڭ ۋە رامىزان ئېيىنىڭ 29ـكۈنلىرى شامدىن كېيىن ئاي كۆرۈشكە ئىزدىنىش پەرز كىپايە بولۇپ بۇ، ساۋابى كاتتا بولغان ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ.

مۇسۇلمانلار شەبان ئېيىنىڭ 29ـ كۈنى شامدىن كېيىن رامىزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى كۆرۈش ئارقىلىق روزا تۇتۇشنى باشلايدۇ، ئۇلار رامىزان ئېيىنىڭ 29ـ كۈنى شامدىن كېيىن شەۋۋال ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى كۆرۈش ئارقىلىق ھېيت قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا روزا تۇتۇش، ھېيت قىلىش ۋە ھەج ئىشلىرىنى ئاي كۆرۈش ئارقىلىق ئورۇنلاشقا بەلگىلىگەن. ئاي كۆرۈش ئۈچۈن ئىزدىنىش پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرز كىپايە بولغان ئىكەن، ھەرقانداق مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئاي كۆرۈش مەسىلىسىگە ئەھمىيەت بېرىشى ۋە بۇ پەرزنى ئادا قىلىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى مۇھىمدۇر. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن ھېچبىر كىشى ئاي كۆرۈشكە ئىزدەنمىسە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسى گۇناھكار بولىدۇ.

بىر دۆلەتتە كۆرۈنگەن ئاي باشقا دۆلەتلەردىكى كىشلەرنىڭمۇ روزا تۇتۇشلىرى ئۈچۈن يېتەرلىكمۇ؟

بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى شۇكى: بىر دۆلەتتە كۆرۈنگەن ئاي، باشقا

دۆلەتلەردىكى كىشىلەرنىڭمۇ روزا تۇتۇشلىرى ئۈچۈن پىتەرلىكمۇ؟ ياكى روزا تۇتۇش ئۈچۈن ھەر دۆلەت مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئۆز دۆلەتلىرىدە ئاي كۆرۈشلىرى شەرتمۇ؟ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ پەرقلىق كۆرۈشلىرى باردۇر: ھەنەپىي، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ئىسلام مەملىكەتلىرىنىڭ قايسى بىرىدە ئاينىڭ كۆرۈنگەنلىكى ئىسپاتلانسا باشقا مەملىكەتلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭمۇ ھەممىسىگە روزا تۇتۇش پەرز بولىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام « ئاي كۆرۈپ روزا تۇتۇڭلار، ئاي كۆرۈپ ھېيت قىلىڭلار » دېگەن سۆزى ئارقىلىق پۈتۈن ئىسلام مىللىتىگە ئورتاق خىتاب قىلغان. بۇ ھەدىستىكى خىتاب بىرلا مەدىنە ئەھلىگە ياكى مەككە ئەھلىگە ياكى شام ئەھلىگە خاس بولماستىن، بەلكى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى بارلىق مۇسۇلمانلارغا قارىتىلغان ئورتاق ئەمىردۇر. زۇلھەججە ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئارقىلىق پۈتۈن مۇسۇلمانلار قۇربان ھېيتىنى تەنتەنە قىلغاندەك ۋە ئەرەفاتتا تۇرۇش پۈتۈن ھاجىلارغا بىر ۋاقىتتا بولغاندەك، رامىزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكى قايسى بىر مەملىكەتتە ئىسپاتلىنىشى بىلەن، پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىغا روزا تۇتۇش پەرز بولىدۇ. شۇنىڭدەك شەۋۋال ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى قايسى بىر مەملىكەتتە ئىسپاتلىنىشى بىلەن پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىغا ھېيت قىلىش بەلگىلەنگەن بولىدۇ.

شافىئى مەزھىبىگە كۆرە، ھەر دۆلەت خەلقى ئۆزىنىڭ ئاي كۆرگىنىگە ئاساسەن روزا تۇتىدۇ ۋە ھېيت قىلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، بىر مەملىكەتتە كۆرۈنگەن ئاي باشقا مەملىكەتلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ روزا تۇتۇشىنى لازىم قىلمايدۇ. چۈنكى ئاينىڭ كۆرۈنىشى ھەممە مەملىكەتتە بىر ۋاقىتتا بولمايدۇ. بۇ مەزھەبنىڭ دەلىلى شۇكى، ئىمام مۇسلىم كۈرەيب ئىسىملىك بىر ساھابىنىڭ مۇنۇ سۆزىنى رىۋايەت قىلغان :

2902/1710 ـ كُرَيْبُ: بعثتني أُمُّ الْفَضْلِ إِلَى مُعَاوِيَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –، فَقَدِمْتُ الشَّامَ فَقَضَيْتُ حَاجَتَهَا، وَاسْتُهِلَّ عَلَيَّ رَمَضَانُ بِالشَّامِ، فَرَأَيْتُ الْهِلالَ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، ثُمَّ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فِي آخِرِ الشَّهْرِ، فَسَأَلَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – مَتَى رَأَيْتُمُ الْهِلالَ؟ قُلْتُ: لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: أَنْتَ رَأَيْتَهُ، قُلْتُ: نَعَمْ وَرَآهُ النَّاسُ وَصَامُوا وَصَامَ مُعَاوِيَةُ، فَقَالَ: لَكِنَّا رَأَيْنَاهُ لَيْلَةَ السَّبْتِ فَلا نَزَالُ نَصُومُ حَتَّى نُكْمِلَ ثَلاثِينَ أَوْ نَرَاهُ، فَقُلْتُ أَوَ لا تَكْتَفِي بِرُؤْيَةِ مُعَاوِيَةَ وَصِيَامِهِ؟ فَقَالَ: لا، هَكَذَا أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* مسلم (1087)

2902/1710 ـ كۇرەيب مۇنداق دەيدۇ: ئۇممۇ فەزل بىنتى ھارىس مېنى شامدىكى مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى. مەن شامغا كېلىپ، ئۇنىڭ بۇيرىغان ئىشىنى تۈگەتتىم. بۇ ئارىدا رامىزان ئېيى كىرىپ قالدى. مەن ئاينى ئەتىسى جۈمە بولىدىغان ئاخشىمى كۆرۈپ روزا تۇتتۇم ۋە شۇ ئاينىڭ ئاخىرى مەدىنىگە قايتتىم. ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مەندىن ئەھۋال سوراپ، ئاينى تىلغا ئېلىپ: سىلەر ئاينى قاچان كۆردۈڭلار؟ دەپ سورىدى، مەن: جۈمە ئاخشىمى كۆردۇق، دېدىم. ئۇ: سەنمۇ كۆردۈڭمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن: شۇنداق، باشقىلارمۇ كۆردى. مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شۇ كېچىسىدىن باشلاپ روزا تۇتتى، دېدىم. ئۇ: بىز شەنبە كېچىسى كۆردۇق. بىز ئوتتۇز كۈن تولۇق روزا تۇتىمىز ياكى ئاينى كۆرۈپ ھېيت قىلىمىز، دېدى. مۇئاۋىيەنىڭ ئاينى كۆرۈپ روزا تۇتۇشى كۇپايە ئەمەسمۇ ؟ دېسەم، ئۇ: ياق،

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇشۇنداق (ئاينى كۆرۈپ روزا تۇتۇشقا ۋە ئاينى كۆرۈپ ھېيت قىلىشقا) بۇيرىغان، دېدى. (مۇسلىم: 1087)

بۇماۋزۇنىڭ خۇلاسىسى شۇكى: بىز بۇ مەسىلىگە دىققەت بىلەن قارايدىغان بولساق، يوقۇرىدىكى ھەنەپىي، مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىنىڭ كۆزقاراشلىرىنى ئەڭ توغرا دەپ باھا بېرىمىز، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ « ئاي كۆرۈپ روزا تۇتۇڭلار، ئاي كۆرۈپ ھېيت قىلىڭلار » دېگەن ھەدىسىدىكى خىتابىنىڭ پۈتۈن ئىسلام مىللىتىگە ئورتاق، ئۇمۇمى ئەمىر ئىكەنلىكى ناھايىتى ئېنىقتۇر. مەلۇمكى، شەرىئەتنىڭ ئەمىر ۋە مەنئىلىرى ھەممىگە ئورتاق ۋە ئۇمۇمىيدۇر، مۇسۇلمانلار دۇنيانىڭ قايسى جايلىرىغا تارقالغان بولمىسۇن ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر ئۇممەتتۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ روزا تۇتۇشلىرى بىلەن ھېيت قىلىشلىرىمۇ، ھەج پائالىيەتلىرىگە ئوخشاش بىرلا ۋاقىتتا بولۇشى كېرەك.

ئەمدى بۇ يەردە مۇنداق بىر سوئال تۇغۇلىشى مۇمكىن: ئۇنداقتا نىمە ئۈچۈن پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ناماز ئوقۇش ۋاقىتلىرىمۇ ئوخشاش بىرلا ۋاقىتتا بولمايدۇ؟ بۇنىڭغا مۇنداق دەپ جاۋاب يېرىمىز: روزا تۇتۇش مەسىلىسى نامازدىن پەرقلىقتۇر. چۈنكى نامازنىڭ ۋاقىتلىرى، تاڭنىڭ يورۇشى، قۇياشنىڭ ئېگىلىشى، ئۇنىڭ پېتىشى ۋە ئۇپۇقتىكى قىزىللىقنىڭ يوقىلىشى قاتارلىق ئالامەتلەرگە باغلىقتۇر. ئەمما روزا ئاي كۆرۈش ئارقىلىقلا پەرز بولىدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالا ناماز ۋاقىتلىرىنى يوقىرىقى ئالامەتلەرگە باغلىغان بولسا، روزا تۇتۇشنىڭ ۋاقتىنى ئاي كۆرۈشكە باغلىغان. مۇسۇلمانلاردىن بەزى كىشىلەرنىڭ ئاينى كۆرگەنلىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ كۆرگىنىگە ئوخشاشتۇر. ئىبنى ئابباسنىڭ يوقىرىقى «ھەر مەملىكەت ئەھلى ئۆزىنىڭ ئاي كۆرگىنىگە ئاساسلىنىپ روزا تۇتىدۇ » دېگەن مەنىدىكى سۆزىمۇ شۇ زامانلارغا نىسبەتەن مەنتىقلىق ۋە ئەقلىغا مۇۋاپىق سۆزدۇر. چۈنكى ئۇ زامانلاردا، كۈنىمىزدە بولغاندەك، رادىيۇ، تېلىۋىزىر، تېلفۇن ۋە باشقا خەۋەرلىشىش ۋاستىلىرى بولمىغاچقا، ھەر بىر شەھەر ئەھلى ئۆزلىرىنىڭ ئاي كۆرۈشلىرىگىلا ئاساسلىناتتى، مەسىلەن: مەدىنە ئەھلى ئاي كۆرگەن بولسا، ئۇنىڭ خەۋىرى مەككىگە يېتىپ كەلگىچىلىك ئاز دېگەندە 10 كۈن ئۆتۈپ كېتەتتى، شاملىقلار ئاي كۆرگەن بولسا ئۇنىڭ خەۋىرى مەدىنىگە يېتىپ كەلگىچىلىك بىر ئاي ئۆتۈپ كېتەتتى. ئەمما كۈنىمىزدە زامان تەرەققى قىلغاچقا، قانداقلا بىر خەۋەر كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچىلىك ئارىلىقتا دۇنيانىڭ ئەڭ يىراق جايلىرىغىچە يېتىپ بولىدۇ. ھەر مەملىكەت ئەھلىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئاي كۆرۈشلىرىنى ئاساس قىلىپ ئىش كۆرۈشلىرى باشقا مەملىكەتلەردىكى مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىنىڭ ئاي كۆرگەنلىك خەۋىرىنى ئالالمىغانلىقتىن ئىدى. ھەتتا ئوسمان ئىمپېرىيىسى دەۋرىدە دۆلەتنىڭ بىۋاستە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن پۈتۈن ئىسلام مەملىكەتلىرىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ روزا تۇتۇشلىرى، ھېيت قىلىشلىرى ۋە باشقىمۇ ئايەم كۈنلىرى بىرلا ۋاقىتتا بولاتتى. مانا بۇ، مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىك ۋە باراۋەرلىك ئىچىدە ئۆزئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدىغان بىر دىنىي مەنزىرىدۇر. كاشكى، پۈتۈن ئىسلام مەملىكەتلىرىدىكى دۆلەت باشلىقلىرى، مۇفتىيلار، بۈگۈنكى كۈندە ئۆزئارا بىرلىشىپ، ھەمكارلىشىپ مۇسۇلمانلارنىڭ بىرلىككە كېلىشىگە ۋەسىلە بولغان بولسا نېمە دېگەن ياخشى بولارئىدى. ھە!

روزا تۇتۇش كۈننى دۆلەت تەرەپتىن بەلگۈلىشى شەرتمۇ؟

رامىزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى ئىسپاتلاشتا ۋە روزا تۇتۇشقا باشلاشتا دۆلەتنىڭ قارار قىلىشى شەرت ئەمەس. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن بىرەر كىشى رامىزان ئېيىنى كۆرگەنلىكىنى ئىسپاتلىغان بولسىمۇ، دۆلەت ئۇنىڭ ئاي كۆرگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلمىغانلىقتىن باشقىلار روزا تۇتمىسىمۇ ئاي كۆرگەن كىشىنىڭ ئۆزى يالغۇز بولسىمۇ روزا تۇتۇشى پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. ئىسلام شەرىئەت ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بويىچە : رامىزان ئېيىنى كۆرگەن كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى پەرزدۇر. ئەگەر دۆلەت قايسى بىر يول بىلەن بولمىسۇن رامىزان ئېيىنىڭ كۆرۈنگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىقسىپ، مۇسۇلمانلارنى روزا تۇتۇشقا ئەمىر قىلسا- بۇئەمىر بەزى كىشىلەرنىڭ مەزھىبىگە ياكى كۆزقاراشلىرىغا زىت كەلگەن تەقدىردىمۇ- پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ روزا تۇتۇشى پەرز بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. چۈنكى دۆلەتنىڭ قارارى مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى ئىختىلاپلارنى ھەل قىلىدۇ.

شەۋۋال ئېيىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

شەۋۋال ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى رامىزان ئېيىنىڭ 29- كۈنى شامدىن كېيىن ئاي كۆرۈش ئارقىلىق ئىسپاتلىنىدۇ. شۇ ئاخشىمى شەۋۋالنىڭ ئېيى كۆرۈنسە ئەتىسى ھېيت قىلىنىدۇ، ئەگەر بۇئاخشىمى ئاي كۆرۈنمىسە رامىزاننى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن ھېيت قىلىنىدۇ.

ئەگەر رامىزانغا 30 كۈن توشقاندىن كېيىنمۇ يېڭى ئاينى كۆرگىلى بولمىسا قانداق قىلىش كېرەك؟ ھەنەپىي مەزھىبىگە كۆرە، رامىزانغا 30 كۈن توشقاندىن كېيىنمۇ ھاۋا ئوچۇق تۇرۇپ شەۋۋالنىڭ ئېيى كۆرۈنمىسە ھېيت قىلىشقا بولمايدۇ. بەلكى يەنە بىر كۈن روزا تۇتۇپ، ئاندىن ئاي كۆرۈنسۇن ياكى كۆرۈنمىسۇن ھېيت قىلىنىدۇ. بۇنداق شارائىتتا، رامىزاننىڭ بېشىدىكى روزا تۇتۇشقا باشلىغان بىرىنچى كۈن رامىزاندىن سانالمايدۇ. ئۇ ۋاقىتتىكى ئاي كۆردۇق دېگەن شاھىدلار يالغانچى ياكى خاتالاشقان دەپ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق قىلمىغاندا رامىزان ئېيى 31 كۈن بولۇپ قالغان بولىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس. چۈنكى قەمەرىيە ئايلىرى 30 كۈندىن ئارتۇق بولمايدۇ، بەلكى 29 بىلەن 30 كۈن ئارىسىدا داۋام قىلىدۇ. ئەگەر ھاۋا تۇتۇق بولغانلىق سەۋەبتىن ئاي كۆرۈنمىگەن بولسا، 30 كۈن توشقاندىن كېيىن ئەتىسى ھېيت قىلىش پەرزدۇر.

2893/1705 ـ وله ولأبي داود: عَنْ حُذَيْفَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: لا تُقَدِّمُوا الشَّهْرَ حَتَّى تَرَوُا الْهِلالَ أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثُمَّ صُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلالَ أَوْ تُكْمِلُوا الْعِدَّةَ* أبو داود (2326)، النسائي

2893/1705 ـ ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئاينى كۆرمىگىچە ياكى شەئبان ئېيىنى تولۇق توشقۇزمىغىچە ئالدىراپ روزا تۇتماڭلار. ئاندىن يېڭى ئاينى كۆرمىگىچە ياكى رامىزان ئېيىنى تولۇق توشقۇزمىغىچە ئالدىراپ روزا تۇتۇشنى توختاتماڭلار (ئەبۇ داۋۇد: 2326)

ئاي كۆرۈنگەنلىكىگە بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشى يېتەرلىكمۇ؟

ئاسماندا بۇلۇت ياكى تۇمان قاتارلىق ئاينى كۆرۈشكە توسالغۇ بولىدىغان سەۋەبلەر مەۋجۇد

بولغان ۋاقىتتا، ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ ئاينى كۆرگەنلىكى ھەققىدىكى گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. ئادالەتلىك دېگەندىن مەقسەت- دىنغا مەھكەم، تەقۋا، بىرەر قېتىممۇ يالغان سۆزلىگەنلىكى مەلۇم بولمىغان، دىندار ئادەم دېمەكتۇر. چۈنكى ئاي كۆرۈش مەسىلىسىمۇ شەرىئەت ئەھكاملىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بىر مەسىلە بولغانلىقتىن، بۇنىڭدىمۇ گۇۋاھچىنىڭ ئادالەتلىك بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ. ئەگەر ئاسماندا بۇلۇت، تۇمان قاتارلىقلار بولماي، ھاۋا ئوچۇق بولغان بولسا، بۇنداق ۋاقىتتا بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ، بەلكى ئاي كۆرگەنلىككە بىردىن كۆپ ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى كېرەك بولىدۇ. ھەنەپىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، بۇنداق ۋاقىتتا (يەنى ھاۋا ئوچۇق بولغان ۋاقىتتا)، ئىككى ئادەمنىڭ ئاينى كۆردۇق دەپ بەرگەن گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. شاپىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىك سانىلىدۇ.

2895/1706 ـ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَالَ: تَرَاءَى النَّاسُ الْهِلالَ، فَأَخْبَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي رَأَيْتُهُ فَصَام، وَأَمَرَ النَّاسَ بِصِيَامِهِ* أبو داود (2342) الدارمي (1691)

2895/1706 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: كىشىلەر ئاسماندىن ئاينى ئىزدەشتى. مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئاينى كۆرگەنلىكىمنى خەۋەر قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم روزا تۇتتى ۋە باشقىلارنىمۇ روزا تۇتۇشقا بۇيرىدى. (ئەبۇ داۋۇد: 2342)

ئىمام نەۋەۋى بۇ مەسىلىدە مۇنداق دەيدۇ: « رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ دېگەن قاراش ئەڭ توغرىسىدۇر. ئەمما شەۋۋال ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىك ئەمەس، بەلكى، ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن، ئاز دېگەندە ئادالەتلىك ئىككى ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى تەلەپ قىلىنىدۇ ».

بۇ ماۋزۇنىڭ خۇلاسىسى شۇكى: رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئادالەتلىك بىر ئادەمنىڭ ئاي كۆردۈم دەپ بەرگەن گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يالغۇز گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىپ روزا تۇتقانلىقى ۋە باشقىلارنىمۇ تۇتۇشقا بۇيرىغانلىقى بۇنىڭغا دەلىلدۇر. بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىشتا، ئۇنى ئاي كۆرگەنلىكىدە خاتالاشقان بولۇشى مۇمكىن دەپ پەرەز قىلىنغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ. چۈنكى بىرەر كۈن ئارتۇق روزا تۇتقانلىقنىڭ ھېچ زىيىنى يوق. ئەمما شەۋۋالنىڭ ئېيىنى ئىسپاتلاشتا بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى ئەگەر بۇ ئادەم ئاي كۆرۈشتە خاتالاشقان بولسا روزا كام بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا روزىنى ئاياقلاشتۇرۇپ، ھېيت قىلىش ئۈچۈن ئاز دېگەندە ئادالەتلىك ئىككى ئادەمنىڭ ئاي كۆردۇق دەپ گۇۋاھلىق بېرىشى شەرتتۇر.

ئاي كۆرۈشنىڭ ۋاقتى

كۈندۈزى كۆرۈنگەن ئاي ھېسابقا ئېلىنمايدۇ. بەلكى شامدىن كېيىن كۆرۈنگەن ئاي ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى شەبان ئېيىنىڭ 29- كۈنى شامدىن كېيىن ئاي كۆرۈشكە چىقىپ، ئاينى كۆرسە روزا تۇتۇشقا، ئەگەر ھاۋا بۇلۇتلۇق ياكى

تۇمانلىق بولغان سەۋەبتىن ئاينى كۆرگىلى بولمىغاندا، شەبان ئېيىنى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن روزا تۇتۇشقا، رامىزاننىڭ 29- كۈنى شامدىن كېيىن شەۋۋالنىڭ ئېيىنى كۆرۈشكە چىقىپ، ئاي كۆرۈنسە ئەتىسى ھېيت قىلىشقا، ئەگەر ھاۋا بۇلۇتلۇق ياكى تۇمانلىق بولغانلىقتىن ئاينى كۆرەلمىسە رامىزان ئېيىنى 30 كۈن قىلىپ تولۇقلاپ، ئاندىن ھېيت قىلىشقا بۇيرىغان. بۇنىڭغا بىنائەن، ئەگەر رامىزاننىڭ 29- كۈنى ئەتىگەندە ئاي كۆرۈنسە بۇ ئاي ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ، بەلكى شامدىن كېيىن كۆرۈنگەن ئايلا ھېساب قىلىنىدۇ.

ئۈچىنچى باپ. روزىنىڭ ئەھكاملىرى

روزىنىڭ ھەقىقىتى

روزىنىڭ ھەقىقىتى - ئاللاھ تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مەنئى قىلغان: جېدەل- ماجىرا قىلىش، يالغان سۆزلەش، غەيبەت قىلىش، سۇخەنچىلىك قىلىش، كىشىلەرنى ئالداش ۋە باشقىلارغا ئازار قىلىش قاتارلىق يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىدىن ساقلىنىشتىن ئىبارەتتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە رامىزان روزىسىنىڭ پەرز قىلىنغانلىقىنىڭ غايىسى مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ تائالا مەنئى قىلغان ئىشلاردىن ساقلىنىشى ئارقىلىق تەقۋالىق مەرتىۋىلىرىگە يېتىشلىرى ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: « ئى مۆمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار (بۇئارقىلىق تەقۋالىق مەرتىۋىلىرىگە يۈكسىلىشىڭلار) ئۈچۈن سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان) روزىسى پەرز قىلىندى. » (بەقەر سۈرىسى 183- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ روزىنىڭ ھەقىقىتى- ئەزالارنى ۋە تىلنى ئاللاھ تائالا مەنئى قىلغان بارلىق يامان ئىشلاردىن ساقلاشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

2935/1731 - أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ، فَلَيْسَ به حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ))* البخاري (1903)

2935/1731 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى روزىدار تۇرۇپ يالغان سۆزلەش ۋە ساختا ئىش قىلىشنى تەرك ئەتمەيدىكەن، الله تائالا ئۇنىڭ يېمەك - ئىچمەكنى تەرك ئېتىشىگە موھتاج ئەمەس (يەنى ئۇنداق روزا تۇتقانىنىڭ نېمە پايدىسى!) (بۇخارى1903)

2867/1693 - أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَة ضِعْفٍ، قَالَ اللَّهُ تعالى: إِلاَّ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ، يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي، لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ فطْرِهِ، وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ، وَلَخُلُوفُ فِيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْك))* البخاري (7492)، مسلم (1151) 164

2867/1693 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئادەم بالىسىنىڭ ھەر بىر ياخشى ئەمەلىنىڭ ئەجرى ئون ھەسسىدىن يەتتە يۈز ھەسسىگىچە كۆپەيتىپ بېرىلىدۇ. الله تائالا: "لېكىن روزا

ئۇنىڭ سىرتىدا، روزا پەقەت مەن ئۈچۈن بولىدۇ، ئۇنىڭ ئەجرىنى مەن بېرىمەن. ئۇ كىشى مېنىڭ رازىلىقىمنى دەپ تامىقىنى، شەھۋىتىنى تەرك ئېتىدۇ " دېگەن. روزا تۇتقۇچى ئۈچۈن ئىككى خۇشاللىق بار، بىرى ئىپتار قىلغان چاغدىكى خۇشاللىق، يەنە بىرى رەببىگە ئۇچراشقاندىكى خۇشاللىق. روزا تۇتقۇچىنىڭ ئاغزىنىڭ پۇرىقى اللەنىڭ نەزىرىدە ئىپار بۇيىدىنمۇ خۇشپۇراقتۇر. (مۇسلىم: 1151)

مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئاللاھ تائالا راۋا كۆرمەيدىغان ئىشلارنى سادىر قىلىش ئارقىلىق روزىسىنى بىكار قىلىۋېتىپ، روزا تۇتتۇم دەپ بىھۇدە ئۇسسۇزلۇق ۋە ئاچلىق دەردى چەككىنىگە ھېچقانداق ساۋاب تاپالمايدىغان ئەھۋاللارغا چۈشۈپ قېلىشتىن ساقلىنىشى ناھايىتى زۆرۈردۇر.

2936/1732 - ابنُ عمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - (رفعه): ((رُبَّ صائمٍ حظُّه من صِيامهِ الجوعُ والعَطشُ، ورُبَّ قائمٍ حظُّه من قِيامهِ السهرُ))* ((للكبير))

2936/1732 - ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: شۇنداق بىر روزا تۇتقۇچىلار باركى، ئۇلار ئاچ ۋە ئۇسسۇز قېلىشتىن باشقا ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەيدۇ. ھەم كېچىچە ئۇخلىماي، ئىبادەت قىلىدىغان شۇنداق كىشلەرمۇ باركى، ئۇلار ئۇيقۇسىنى تەرك ئېتىشتىن باشقا ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەيدۇ. (ئەلكەبىر 13413)

يەنى: روزىدا يالغان سۆزلەش، كىشىلەرنى ئالداش ۋە مۇندىن باشقا ئاللاھ تائالا مەنئى قىلغان پۈتۈن ئىشلاردىن تۇسالماي تۇرۇپ، يېمەك- ئىچمەكتىن ۋە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن توسۇلغانلىق روزا تۇتقانغا ياتمايدۇ ۋە بۇنداق روزىنى ئاللاھ تائالا قوبۇل قىلمايدۇ، دېگەنلىكتۇر.

روزا كىملەرگە پەرز بولىدۇ؟

يىلدا بىر ئاي رامىزان روزىسىنى تۇتۇش- ھەرقانداق مۇسۇلمان، ئاقىل، بالىغ كىشى ئۈچۈن پەرزدۇر. چۈنكى ئىبادەتكە تەكلىپ قىلىنىشنىڭ ئاساسلىق شەرتلىرى: مۇسۇلمان بولۇش، ئاقىل ۋە بالىغ بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا كاپىرلار ئىبادەتكە تەكلىپ قىلىنىشقا لايىق ئەمەس، ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە چاھارپايلار بىلەن ئوخشاش دەرىجىدىدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئۇلارغا مۇنداق باھا بېرىدۇ:

[إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللّهِ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ (55)]

« ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ھايۋانلارنىڭ ئەڭ يامىنى كاپىرلىقىدا چىڭ تۇرۇۋېلىپ، ئىمان ئېيتمايدىغانلاردۇر. » (ئەنفال سۈرىسى 55- ئايەت).

ھەقىقەتەن، ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسىنى تونۇمىغانلار ھايۋاندىنمۇ بەتتەر مەخلۇقلاردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىنى تۇتۇش بالاغەتكە يەتمىگەن كىچىك بالىلارغا پەرز ئەمەس. لېكىن بالاغەتكە يەتمىگەن كىچىك بالا مەيلى قىز بولسۇن مەيلى ئوغۇل بولسۇن قىينالماي قالماي روزا تۇتۇشقا قادىر بولالىسا، ئاتا ئانىلارنىڭ ئۇلارنى روزا تۇتۇشقا بۇيرۇشى لازىم. ئەگەر بىر بالا ئون ياشقا كىرگەندىن كېيىن روزا تۇتقىلى ئۇنىمىسا خۇددى ئۇنى ناماز ئوقۇمىسا ناماز ئوقۇتۇش ئۈچۈن ئۇرغانغا ئوخشاش روزا تۇتتۇرۇش ئۈچۈنمۇ ئۇرسا بولىدۇ. ئەگەر كىچىك بالا روزىسىنى بۇزىۋاتسا، ئۇ بالا ئۇ روزىنىڭ قازاسىنى قىلىشقا بۇيرۇلمايدۇ. چۈنكى روزىنىڭ

قازاسىنى قىلىش ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ. ئەمما ئۇ بالا نامازنى بۇزغۇاتسا ئۇنى قايتا ئوقۇشقا بۇيرۇلىدۇ. چۈنكى نامازنى قايتا ئوقۇش ئۇنىڭغا ھېچقانداق قىيىنچىلىق ئېلىپ كەلمەيدۇ.

رامىزان روزىسى پەرىز بولغان 4- خىل ئادەم، كاپىرلار دۆلىتىدىكى مۇسۇلمانلار بولۇپ، كاپىر دۆلىتىدە ياشايدىغان مۇسۇلمان ئادەمنىڭ رامىزان روزىسىنىڭ پەرز روزا ئىكەنلىكىنى بىلىشى لازىم. ئەمما مۇسۇلمانلار دۆلىتىدە ياشايدىغان مۇسۇلمان ئادەمگە رامىزان روزىسىنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن بۇ شەرت لازىم ئەمەستۇر. چۈنكى ئىسلام دۆلىتىدە ياشايدىغان بىر ئادەمنىڭ رامىزان روزىسىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلمەسلىكى ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلىنىدىغان ئۆزرە ئەمەستۇر. ئەمما ئاقىل، بالىغ بولمىغانلارغا كەلسەك، بۇلار شەرىئەتنىڭ تەكلىپلىرىدىن ئەپۇ قىلىنغانلاردۇر.

روزا تۇتۇشنىڭ شەرتلىرى

روزا تۇتۇشنىڭ شەرتلىرى: تېنى ساق بولۇش، مۇقىم (سەپەر ئۈستىدە بولماسلىق)، ئاياللارنىڭ ھەيز (ئايلىق ئادىتى) ۋە نەپاس (تۇغۇتلۇق ھالى) دىن پاك بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. ئايال كىشى ئەگەر ھەيز ياكى نەپاسىنىڭ قانلىرىدىن پاك بولمىغان بولسا، ئۇلارنىڭ روزا تۇتۇشى مەنئى قىلىنىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا ئەگەر روزا تۇتسىمۇ، تۇتقان روزىسى مەقبۇل ئەمەستۇر. ئايال كىشىلەر رامىزاندا ھەيز ياكى نەپاس سەۋەبى بىلەن تۇتالمىغان روزىسىنى رامىزاندىن باشقا قايسى بىرئايدا، تۇتالمىغان بىر كۈنگە بىر كۈندىن ھېسابلاپ تۇتىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بۇھەقتە مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ:

876/458 ـ وعنها: وقَالَتْ لها معاذة- رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ-: مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ؟ فَقَالَتْ أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟! قُلْتُ: لَسْتُ بِحَرُورِيَّةٍ، وَلَكِنِّي أَسْأَلُ، قَالَتْ: كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ، وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ* رواه البخاري (321)، مسلم (335)

876/458 ـ مۇئازە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن: ھەيز كۆرگەن ئايال نېمە ئۈچۈن روزىسىنىڭ قازاسىنى تۇتىدۇ ـ يۇ، نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ؟ دەپ سورىغان ئىدىم. ئۇ: سەن ھەرۇرىلىكمۇ؟ دېدى. مەن: ياق، مېنىڭ سورىغۇم كەلدى، دېدىم. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: بىز (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە) ھەيز كۆرۈپ قېلىپ روزا تۇتالمىساق، كېيىن قازاسىنى تۇتۇشقا، ئەمما نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇماسلىققا بۇيرۇلاتتۇق، دېدى. (مۇسلىم: 335)

روزىنىڭ پەرزلىرى

روزىنىڭ پەرزلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر :

1) يېيىش- ئىچىش ۋە جىنسىي مۇناسىۋەتتىن ئۆزىنى مەنئى قىلىش. 2) پەرز روزا ئۈچۈن تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن نىيەت قىلىش. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

روزىنىڭ بىرىنچى پەرزى، روزا تۇتقان كىشىنىڭ تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ، كۈن پاتقۇچىلىك بولغان ۋاقىت ئىچىدە، يېيىش- ئىچىش ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشتىن توسۇلۇشىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَآئِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُواْ مَا كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّواْ الصِّيَامَ إِلَى الَّليْلِ وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (**187**)]

« روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى، ئۇلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر (يەنى ئۇلار سىلەرگە ئارىلىشىپ ياشايدۇ ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىدۇ)، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر (يەنى سىلەرمۇ ئۇلارغا ئارىلىشىپ ياشايسىلەر ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىسىلەر). اﷲ ئۆزۈڭلارنىڭ ئۆزۈڭلارنى ئالدىغانلىقىڭلارنى (يەنى روزا كېچىسى يېقىنچىلىق قىلغىنىڭلارنى) بىلدى[1]. اﷲ تەۋبەڭلارنى قوبۇل قىلدى، سىلەرنى ئەپۇ قىلدى. ئەمدى ئۇلارغا (يەنى ئاياللىرىڭلارغا) يېقىنچىلىق قىلىڭلار، اﷲ سىلەرگە تەقدىر قىلغان نەرسىنى (يەنى پەرزەنتنى) تەلەپ قىلىڭلار، تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار، ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار، سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا (كۈندۈز بولسۇن كېچە بولسۇن)، ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار، ئەنە شۇلار اﷲ بەلگىلىگەن چېگرىلاردۇر (يەنى مەنئى قىلغان ئىشلاردۇر)، ئۇنىڭغا يېقىنلاشماڭلار. كىشىلەرنىڭ (ھارام قىلىنغان ئىشلاردىن) ساقلىنىشلىرى ئۈچۈن، اﷲ ئايەتلىرىنى ئۇلارغا مۇشۇنداق بايان قىلىدۇ. » (بەقەر سۈرىسى 187ـ ئايەت). ئاللاھ تائالا بۇئايەتتە، مۇسۇلمانلارنى روزا تۇتقان ۋاقىتلىرىدا، تاڭ يورۇغاندىن باشلاپ، كۈن پاتقىچىلىك، يېيىش- ئىچىش ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ئۆزلىرىنى مەنئى قىلىشلىرىغا ئەمىر قىلغان.

رامىزان روزىسى پەرز قىلىنغان دەسلەپكى مەزگىللەردە، مۇسۇلمانلار رامىزان ئېيىغا ھۆرمەت بىلدۈرگەنلىكتىن، رامىزان كېچىلىرى ئاياللىرىغا يېقىنلاشمايتتى. بەزى كىشىلەر سەۋر قىلالماي رامىزان كېچىلىرىدە ئاياللىرىغا يېقىنلىشىپ قويىدۇ. ئۇمۇمى مۇسۇلمانلارغا بىرئاي جىنسىي مۇناسىۋەتتىن ئۇزاقلىشىش قىيىن تۇيۇلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارغا كەڭچىلىك ۋە ئاسانلىق كۆرسىتىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ رامىزان كېچىلىرىدە ئاياللىرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشلىرىغا رۇخسەت قىلىپ، يۇقىرقى ئايەتنى نازىل قىلدى.

روزىنىڭ ئىككىنچى پەرزى، تاڭ ئاقىرىشتىن بۇرۇن روزا تۇتۇشنى نىيەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن نىيەت قىلىنمىغان روزا ھېسابقا ئېلىنمايدۇ.

7920/4778 ـ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إنما الأعمال بالنيات، وفي رواية بالنبة، وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله، فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته إلى دنيا يصيبها، أو امرأة يتزوجها، فهجرته إلى ما هاجر إليه))* البخاري

---

[1] ئىسلامنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىدە رامىزان ئېيىنىڭ كېچىلىرىدە ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلىش چەكلەنگەن ئىدى، كېيىن بۇ ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.

(6689)، مسلم (1907).

7920/4778 ـ ئەلقەمە ئىبنى ۋەققاس لەيسىدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنبەردە تۇرۇپ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئەمەل نىيەتكە باغلىق بولۇپ، كىشى پەقەت نىيەت قىلغىنىغا ئېرىشىدۇ. كىمكى اللە ۋە اللەنىڭ رەسۇلىنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ھىجرەت قىلىدىكەن، كۆزلىگىنىگە ئېرىشىدۇ. قانداق بىر ئادەمنىڭ ھىجرىتى ئازغىنە دۇنياغا ئېرىشىش ياكى بىر ئايالغا ئۆيلىنىش بولسا، پەقەت شۇنىڭغىلا ئېرىشىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم. (تىرمىزى: 2201؛ بۇخارى: 1)

نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. پەقەت دىلدا روزا تۇتۇشنى نىيەت قىلىش يېتەرلىكتۇر. نىيەتنى ئېغىز ئارقىلىق ئىپادىلەش شەرت ئەمەس، ئەمما دىلدىكى نىيەتنى ئېغىز ئارقىلىق ئىپادىلەش ئەۋزەلدۇر. نىيەتنىڭ ھەقىقىتى- ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى مەخسەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن ئاللاھ تائالا رازىلىقىنى كۆزلەپ روزا تۇتۇشنى مەقسەت قىلغان ۋە شۇمەقسەتكە بىنائەن ئاغزىنى ياپقان كىشى ھەقىقي روزىدار كىشىدۇر.

روزىدا نىيەتنىڭ پەرز بولغانلىقىنىڭ سەۋەبى- ئىبادەتنى ئادەتتىن پەرقلەندۇرۇش ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئىنسان گاھىدا پەرھىز سەۋەبى بىلەن ياكى تاپالمىغانلىقتىن ياكى ئىشى ئالدىراش بولۇپ، ۋاقتى يەتمىگەنلىكتىنمۇ بەزىدە كۈن بويى يېمەك- ئىچمەكتىن توسۇلىدۇ. بوھالەتتە ئۇنى روزىدار دېيىشكە بولمايدۇ. نىيەت پۈتۈن ئەمەل- ئىبادەتلەر ئۈچۈن تەلەپ قىلىنىدۇ. بولۇپمۇ رامىزان روزىسىدا نىيەت مۇھىم پەرزلەرنىڭ بىرىدۇر.

2906/1714 ـ حَفْصَةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: ((مَنْ لَمْ يُجْمِعِ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ))* أبو داود (2454)، الترمذي (730)، النسائي 196/4، ابن ماجه(1700)

2906/1714 ـ ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: روزا تۇتۇشنى تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن كۆڭلىگە پۈكمىگەن كىشىنىڭ روزىسى روزا بولمايدۇ. (تىرمىزى: 730)

يۇقىرىدا ئېتقانلىرىمىز، رامىزان روزىسى، قازا ۋە كاپارەت روزىلىرى ئۈچۈندۇر. ئەمما نەپلى (ئۆز ئىختىيارى بىلەن تۇتۇدىغان) روزىنىڭ نىيىتىنى شۇ كۈنىنىڭ پېشىن ۋاقتىگىچىلىك قىلسا بولىدۇ.

2907/1715 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ: ((عِنْدَكُمْ من شَيْءٌ؟)) فَقُلْنَا: لا. قَالَ: ((فَإِنِّي إِذَنْ صَائِمٌ)) ثُمَّ أَتَانَا يَوْمًا آخَرَ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُهْدِيَ لَنَا حَيْسٌ قَالَ: ((أَرِنِيهِ فَقَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا فَأَكَلَ))* مسلم (1154) 170

2907/1715 ـ مۇئمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مېنىڭ يېنىمغا كىردى ۋە: يېگۈدەك بىر نەرسە بارمۇ؟ دەپ سورىدى، بىز: يوق، دېگەن ئىدۇق، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداق بولسا،

مەن (بۈگۈن) روزا تۇتىمەن، دېدى. باشقا بىر كۈنى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يېنىمغا كىرگەندە: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! خورما، ياغ ۋە قۇرۇتتىن ھازىرلانغان تاماق بار، دېگەنىدىم: كەلتۈرگىن، مەن ئەتىگەن (نەپلە) روزا تۇتىۋالغانىدىم، دېدى ۋە تاماقتىن يېدى. (مۇسلىم: 1154)

نىيەتتە روزىنىڭ تۈرىنى تەيىنلەش مەسلىسى

رامىزان ئېيىنىڭ روزىسى ياكى نەپلى روزىلار ئۈچۈن نىيەت قىلىشتا، روزىنىڭ تۈرىنى تەيىنلەش شەرت ئەمەس، يەنى « بۈگۈنكى رامىزان روزىسىنى تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم » ياكى «نەپلى روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم » دەپ، تۇتماقچى بولغان روزىنىڭ تۈرىنى نىيەتتە تەيىنلەش تەلەپ قىلىنمايدۇ. بەلكى « ئاللاھ تائالا رازىلىقى ئۈچۈن روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلدىم » دەپ نىيەت قىلىش يېتەرلىكتۇر. چۈنكى رامىزان ئېيىدا رامىزان روزىسىدىن باشقا روزا تۇتۇلمايدۇ. بۇئايدا تۇتۇلغان قانداقلا روزا ئۆزلىكىدىن رامىزان روزىسىغا كىرىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ تۈرىنى ئوچۇقلاشقا ھاجەت قالمايدۇ. ئەمدى، نەپلى روزىلارغا كەلسەك، نەپلى روزىلارنى تۇتۇشنىڭ مۇئەييەن بىر ۋاقتى يوقتۇر. شۇڭا ئۇنىڭغا نىيەت قىلىشتا، مۇتلەق روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلىسمۇ يېتەرلىكتۇر. ئەمما رامىزان روزىسىنىڭ قازاسىنى، كاپارەتنىڭ روزىسىنى ۋە نەپلى ئۈچۈن تۇتۇپ، بۇزىۋاتقان روزىسىنىڭ بەدىلىنى تۇتماقچى بولغان كىشى ئۆزىنىڭ شۇ ۋاقتتا تۇتماقچى بولغان روزىسىنىڭ تۈرىنى نىيەتتە تەيىنلىشى شەرتتۇر.

روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار

روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى: روزىنى بۇزۇش بىلەن بىرگە قازا ۋە كاپارەتنى لازىم قىلىدىغان ئامىللار. ئىككىنچىسى: روزىنى بۇزۇش بىلەن بىرگە قازانىلا لازىم قىلىدىغان ئامىللار.

بىرىنچى، قازا بىلەن كاپارەتنى لازىم قىلىدىغان ئامىللار:

روزا تۇتقان كىشىنىڭ رامىزان كۈندۈزىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشى، يېيىشى، ئىچىشى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازا بىلەن كاپارەتنى لازىم قىلىدۇ. كاپارەت- ماددىي جازا دېمەكتۇر. ئۆزۈرسىز ھالدا رامىزان روزىسىنى قەستەن بۇزغان كىشىنىڭ مۇشۇ دۇنيادا بۇ گۇناھىنى يۇيۇشى ئۈچۈن تۆلەيدىغان بەدىلى كاپارەت دەپ ئاتىلىدۇ. كاپارەتتىن ئىبارەت بۇجازا- بىر قۇلنى ئازات قىلىش، ئەگەر ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىسە ئىككى ئاي ئارقا-ئارقىدىن ئۈزمەي روزا تۇتۇش، ئۇنىڭغىمۇ كۈچى يەتمىسە يوقسۇللاردىن ئاتمىش كىشىگە بىرقېتىم تاماق بېرىش بىلەن ئادا تاپىدۇ.

قازا- ۋاقتىدا ئادا قىلالمىغان ئىبادەتلەرنى باشقا بىر ۋاقىتتا ئادا قىلىش دېمەكتۇر. روزىنىڭ قازاسى بىر كۈنگە بىر كۈن روزا تۇتۇش بىلەن ئادا تاپىدۇ. روزىسىنى بۇزغان كىشىگە قازانىڭ لازىم كېلىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، رامىزان كۈندۈزىدە روزىسىنى بۇزغان كىشى، بۇ بىر كۈنلۈك روزىنى يوققا چىقارغان بولىدۇ. شۇڭا بۇنداق كىشىنىڭ رامىزاندىن باشقا كۈنلەردە ئۆزىنىڭ بۇزغان روزىسىنىڭ بىر كۈنگە بىر كۈندىن ھېسابلاپ روزا تۇتۇشى ئۇنىڭ رامىزاندا بۇزغان روزىسىنىڭ ئورنىنى تولدۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ

الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (**185**)]

« رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن؛ كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن. الله سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ، (ئاغرىقلار ئۈچۈن يۈرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا اللهنى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئاملىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ. » (بەقەر سۈرىسى 185- ئايەت).

روزا تۇتۇپ، ئۇنى بۇزىۋەتكەن كىشى روزا تۇتمىغانغا ئوخشاشتۇر. شۇڭا بۇنداق كىشىگە قازا لازىم كېلىدۇ. مۇنداق كىشىگە كاپارەتنىڭ لازىم كېلىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، روزا تۇتقان كىشى رامىزان كۈندۈزىدە، ھېچ بىر زورلانماستىن، بىلىپ تۇرۇپ، قەستەن ھالدا روزىسىنى بۇزۇش ئارقىلىق مۇبارەك رامىزان ئېيىنىڭ ھۆرمىتىنى بۇزغان بولىدۇ. شۇڭا مۇنداق كىشىگە ئىسلام شەرىئىتىنىڭ بەلگىلىگەن جازاسى ئېغىر بولىدۇ، ئۇ بولسىمۇ بۇزغان ھەربىر كۈنى ئۈچۈن بىر قۇلنى ئازات قىلىش، ئەگەر ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىسە ئىككى ئاي ئارقا- ئارقىدىن ئۈزمەي روزا تۇتۇشتىن ئىبارەتتۇر. ئىككى ئاي ئىچىدە بىرەر كۈننى روزىسىز ئۆتكۈزۈپ قويغان كىشىنىڭ تۇتقان بارلىق روزىسى بىكار بولۇپ كېتىدۇ. مۇنداق ۋاقىتتا، ئۇ كىشى ئىككى ئايلىق بۇ روزىنى قايتىدىن باشلاشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ. ئىككى ئاي ئارقا- ئارقىدىن روزا تۇتالمايدىغان كىشى يوقسۇللاردىن ئاتمىش كىشىنى ئۆزى يەيدىغان نورمال تاماق بىلەن بىرقېتىم غىزالاندۇرۇش ئارقىلىق بۇ كاپارەتنى ئادا قىلىدۇ.

3061/1820 - وللستة إلا النسائي عن أبي هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: بينما نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ، فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: هَلَكْت قَالَ: ((مَا لَكَ؟)) قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا صَائِمٌ، قَالَ: ((هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا؟)) قَالَ: لا، قَالَ: ((فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ؟)) قَالَ: لا، قَالَ: ((هَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا)) قَالَ: لا. قَالَ: ((اجلس)) فَأُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَقٍ فِيه تَمْرٌ، ثم قَالَ: ((أَيْنَ السَّائِلُ؟)) قَالَ: أَنَا، قَالَ: ((خُذ هذا فَتَصَدَّقْ بِهِ)) فَقَالَ: عَلَى أَفْقَرَ مِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَوَاللَّهِ مَا بَيْنَ لابَتَيْهَا – يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ – أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، فَضَحِكَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: ((أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ))* وفي رواية زاد: ((وصم يوما، واستغفر الله))* أبو داود (2393) البخاري (1936)، مسلم (1111)

3061/1820 - ھەزرىتى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى، بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتۇق، بىر ئادەم كېلىپ: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! مەن تۈگەشتىم، دېدى. پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: نېمە بولدى؟ دەپ سورىغان ئىدى، ئۇ: روزىدار تۇرۇپ ئايالىمغا يېقىنچىلىق قىلىپ سالدىم، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: قۇل ئازات قىلالامسەن؟ دەپ سورىدى، ئۇ ئادەم: ياق، دېدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئىككى ئاي ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتالامسەن؟ دەپ سورىدى، ئۇ ئادەم: ياق، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداقتا، ئاتمىش مىسكىننى تويغۇزالامسەن؟ دەپ سورىدى، ئۇ ئادەم ياق، دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جىم بولۇپ قالدى، بىز ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتۇق. شۇ ئارىدا، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە چوڭ بىر سېۋەتتە خورما كەلتۈرۈلدى: بايىقى ئادەم قېنى؟ دەپ سورىدى. ئۇ: مانا مەن، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بۇنى ئېلىپ سەدىقە قىلغىن! دەپ بۇيرىدى. ئۇ ئادەم: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! مەندىنمۇ كەمبەغەل بىرسى بارمىدۇ؟ اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇ ئىككى سايلىقنىڭ ئارىسىدا (يەنى مەدىنىدە) مېنىڭ ئائىلەمدىنمۇ كەمبەغەل ئائىلە يوق، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ ئادەمنىڭ گېپىگە چىشلىرى كۆرۈنگۈدەك دەرىجىدە كۈلۈپ كەتكەندىن كېيىن: ئۇنداقتا، بۇنى ئۆز ئەھلىڭگە بەرگىن! دەپ بۇيرىدى. يەنە بىر رىۋايەتتە: بىر كۈن روزا تۇتقىن ۋە اللەتىن مەغپىرەت تەلەپ قىلغىن! دېگەن جۈملە قوشۇپ رىۋايەت قىلىنغان.. (بۇخارى: 1936)

بۇھەدىس، رامىزان روزىسىنى بۇزغاننىڭ كاپارىتىنى بايان قىلغان. كاپارەت- بۇ ھەدىستە كۆرسىتىلگەن تەرتىپ بويىچە ئادا قىلىنىدۇ، يەنى بىر قۇل ئازات قىلىش، ئۇنىڭغا كۈچى يەتمىسە، ئىككى ئاي ئۈزمەي روزا تۇتۇش، ئۇنىڭغىمۇ كۈچى يەتمىسە، 60 پېقىرغا تائام بېرىش ئارقىلىق ئادا تاپىدۇ.

مۇلاھىزە:

1. بۇ ھەدىستە رامىزان روزىسىنى بۇزغانلىقنىڭ كاپارىتى ئۈچۈن، رامىزان كۈندۈزىدە ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلغانلىق مەسىلىسىلا كۆرسىتىلگەن. شۇڭا شاپىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرى بۇھەدىسقىلا ئاساسلىنىپ، رامىزان كۈندۈزىدە ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلىش ئارقىلىق روزىسىنى بۇزغان كىشىگە كاپارەت بىلەن قازا كېلىدۇ. ئەمما يېيىش ياكى ئىچىش ئارقىلىق روزىسىنى بۇزغان كىشىگە كاپارەت كەلمەيدۇ، بەلكى قازا لازىم كېلىدۇ، دەپ قارار قىلىدۇ. ئەمما ھەنەپىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرى رامىزان روزىسىنى مەيلى جىنسىي مۇناسىۋەت بىلەن بۇزسۇن، مەيلى يېيىش ياكى ئىچىش بىلەن بۇزسۇن، ھەر ھالەتتە كاپارەت ۋە قازا لازىم كېلىدۇ، چۈنكى رامىزان كۈندۈزىدە جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىش، يېيىش ۋە ئىچىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى روزىنى بۇزىدىغان ئامىللاردۇر، دەپ قارا قىلىدۇ. بۇلار ھەدىستە بايان قىلىنغان يېقىنچىلىق مەسىلىسىگە، يېيىش ۋە ئىچىشلەرنى قىياس قىلىش(ئوخشىتىش) ئارقىلىق بۇ ھۆكۈمنى چىقارغان. بۇ مەسىلىدە، ھەنەپىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىنىڭ كۆرۈشلىرى كۈچلۈكتۇر، چۈنكى كاپارەت رامىزان ئېيىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىيالمىغانلىق ئۈچۈن بەلگىلەنگەن بىر جازا بولغان ئىكەن، رامىزان روزىسىنى مەيلى جىنسىي مۇناسىۋەت بىلەن بۇزسۇن، مەيلى يېيىش ياكى ئىچىش بىلەن بۇزسۇن ھەر ئىككى ھالەتتە ئۇ، رامىزان ئېيىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىمىغان بولىدۇ. مەسىلىلەرگە ھۆكۈم چىقىرىشتا قىياس بىلەن ئىش كۆرۈش ئىسلام فىقھىشۇناسلىقىنىڭ پىرىنسىپلىرىدىن بىرىدۇر. ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭمۇ، رامىزان كۈندۈزىدە

يېيىش. ئىچىش بىلەن روزىسىنى بۇزغان كىشى ئۇچۇن كاپارەتنى بەلگۈلىگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان، دېمەك ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ قىياس ئارقىلىق ھۆكۈم قىلغان.

2. جىنسىي مۇناسىۋەت سەۋەبى بىلەن لازىم كەلگەن كاپارەت ئەر. ئايال ھەر ئىككىسىگە لازىم كېلىدۇ. ئەگەر ئەر كىشى ئايالىغا زورلۇق بىلەن ياكى ئايالى ئۇخلاۋاتقان ۋاقتىدا، ئۇنىڭ ئىختىيارسىز ھالدا يېقىنچىلىق قىلغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا كاپارەت ئەر كىشىگىلا كېلىدۇ، ئايال كىشىگە كەلمەيدۇ.

3. كاپارەت پەقەت رامىزان روزىسىنى بۇزغانلىق ئۈچۈنلا لازىم كېلىدۇ، ئەمما رامىزان روزىسىدىن باشقا، قازا، كاپارەت ۋە نەپلى روزىلارنى بۇزغانغا كاپارەت كەلمەيدۇ. چۈنكى كاپارەت رامىزان ئېيىدىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغ، مۇبارەك ئاينىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىمىغانلىق ئۈچۈن بەلگىلەنگەن بىر جازا بولغانلىقتىن، ئۇ، پەقەت رامىزان ئېيىغىلا خاستۇر.

مەيلى رامىزاننىڭ روزىسىنى تۇتىۋاتقاندا بولسۇن مەيلى باشقا روزىلارنى تۇتىۋاتقاندا بولسۇن روزا تۇتىۋاتقان ئادەم ئۇنتۇپ قېلىپ بىر نەرسە يەپ سالغان ياكى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ سالغان بولسا، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

ئىككىنجى، قازانىلا لازىم قىلىدىغان ئامىللار:

1. ئادەتتە يېيىلمەيدىغان نەرسىلەرنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كېتىشى، مەسىلەن: قۇم، تۇپراق، كۆپ مىقداردىكى تۇز قاتارلىقلارنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كېتىشى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ.

2. قارنىدىكى يېمەكلەرنى چىقىرىش ئۈچۈن قەستەن قۇسۇش روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. ئەمما ئىختىيارسىز ھالدا قۇسقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

2911/1719 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ، وَمَنِ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ))* أبو داود (2380)، الترمذي (720) ابن ماجة (1676)، الدارمي (1729)

2911/1719 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۆزلۈكىدىن قۇسۇۋەتكەن كىشىگە روزىنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. قەستەن قۇسقان كىشى قازاسىنى تۇتىدۇ. (تىرمىزى: 720)

3. ئېپتارنىڭ ۋاقتى كەلگەنلىكىنى گۇمان قىلىپ، ئېغىزىنى ئېپتاردىن بۇرۇن ئېچىۋاتقان ياكى تاڭ يورۇمىدى دېگەن گۇمان بىلەن تاڭ يورۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ يېيىشنى داۋام قىلغان كىشىگە قازا لازىم كېلىدۇ.

روزىدا خاتالاشقان كىشى بىلەن ئۇنتۇپ قالغان كىشىنىڭ پەرقى شۇكى، روزىدارلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان ھالدا، ئېسىدە يوق يەپ، ئىچىپ قويغان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭغا قازامۇ لازىم كەلمەيدۇ. ئەمما روزىدا خاتالاشقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ ۋە قازا لازىم كېلىدۇ. مەسىلەن : تاڭ ئاقارمىدى دەپ گۇمان قىلىپ، تاڭدىن كېيىنمۇ يېيىش. ئىچىشنى داۋام قىلىۋەرگەن ياكى كۈن پاتتى دەپ گۇمان قىلىپ، ئېپتاردىن بۇرۇن ئېغىزىنى ئاچقان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ، ئۇنىڭغا قازا لازىم كەلگەنگە ئوخشاش.

4. روزىدار كىشىنىڭ قەستەن ئېھتىلام بولۇشى، يەنى روزىدار كىشىنىڭ ئايالىنى سۆيگەنلىكى ياكى قۇچاقلىغانلىقى سەۋەبىدىن مېنى (سپېرم)نىڭ ئېتىلىپ چىقىشى ياكى قولى

بىلەن ئۇنى قەستەن چىقىرىشى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ.

5. قۇرسىقىدىكى ياكى بېشىدىكى يارىغا دورا قۇيۇش بىلەن، بۇ دورا ئۇنىڭ ئىچىگە ياكى گېلىغا كىرىپ كەتكەن بولسا، بۇكىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ ۋە قازا لازىم كېلىدۇ.

6. بۇرۇنغا، قۇلاققا دورا تېمىتىش روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. چۈنكى قۇلاق ۋە بۇرۇندىن كىرگەن نەرسىلەر ئېغىزدىن كىرگەنگە ئوخشاشتۇر. شۇنىڭدەك، تومۇرغا سېلىنغان قۇۋۋەت ئوكۇللىرى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. ئەمما بەدەننىڭ قايسى بىر يېرىگە سېلىنغان نورمال ئوكۇللار روزىنى بۇزمايدۇ. چۈنكى بۇرۇن، ئېغىز ۋە قۇلاقتىن باشقا ئەزالار ئادەتتە، ئىچ قىسمىغا سىرتتىن بىرنەرسە قوبۇل قىلىش ئەزالىرىدىن سانالمايدۇ. شۇنىڭدەك كۆزگە سۇرمە تارتىش بىلەنمۇ روزا بۇزۇلمايدۇ. كۆزگە تېمىتىلغان دورا ئەگەر گالغا ئۆتۈپ كەتكەن تەقدىردىمۇ روزا بۇزۇلمايدۇ.

7. ئاياللارنىڭ رامىزان كۈندۈزىدە ھەيز كۆرۈشلىرى ياكى توغۇشلىرى روزىنى بۇزىدۇ ۋە قازانى لازىم قىلىدۇ. چۈنكى ئاياللارنىڭ روزىسىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتى ئۇلارنىڭ ھەيز ۋە نەپاسلاردىن پاك بولۇشىدۇر.

8. روزا تۇتىۋاتقان ئادەم ئەسنەش ئۈچۈن بېشىنى ئاسمانغا كۆتىرگەندە، بىر تامچە يامغۇر ياكى قار ياكى ئۈستۈندىن ئاققان بىر تېمىم سۇ چۈشۈپ ئۇنىڭ گېلىغا كىرىپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئەسنۇۋاتقان چاغدا ئېغىزىغا قولىنى قويۇۋېلىش ئارقىلىق ئۇ نەرسىلەردىن ساقلىنىشى مۇمكىن ئىدى.

9. گەرچە روزا تۇتىۋاتقان ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرگەن نەرسە، ئۇنىڭ تېنىگە پايدىلىق بولمىسىمۇ لېكىن ئۇ ئادەم ئۇ نەرسىنى ئۆزى كىرگۈزگەن ۋە ئۇ نەرسە ئۇنىڭ ئىچىدە قالغان بولسا، بۇ ھالەتتىمۇ ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

10. ئەر كىشىنىڭ ياكى ئاياللانىڭ ئارقا تەرەت يولى ئارقىلىق ياكى ئاياللانىڭ ئالدى تەرەت يولى ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈلىدىغان دورىلار مەيلى ئۇلارنى روزا تۇتىۋاتقان ئادەم ئىچىگە ئۆزى كىرگۈزسۇن مەيلى باشقىلار كىرگۈزسۇن روزىنى بۇزىدۇ. چۈنكى بۇ دورىلار ئىنسانىنىڭ تېنىگە پايدىلىقتۇر.

11. يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتۈلگەن ھۆكۈملەرگە قارىغاندا يانپاشقا ياكى تومۇرلارغا ئۇرۇلغان ئوكۇل ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرگەن نەرسىلەرنىڭمۇ روزىنى بۇزۇدىغانلىقى چىقىدۇ. چۈنكى ئوكۇل ئارقىلىق ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈلگەن دورىلار دوختۇرلارنىڭ دېگىنىدەك ئادەمنىڭ بەدىنىدە قالىدۇ ۋە ئاز بىر ۋاقىتنىڭ ئىچىدە ئادەمنىڭ تېنىگە تارايدۇ. ئۇنىڭ ئادەمنىڭ تېنىگە ھەم پايدىسى باردۇر.

روزىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشى ياكى بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكى دورىنىڭ ئادەمنىڭ ئىچىگە يېتىش ياكى يەتمەسلىكىگە مۇناسىۋەتلىك بولىدىغان بولسا، زامانىمىزدا دوختۇرلۇق ساھاسىدە قوللىنىلىدىغان سايمانلار، ئۇ سايمانلار ئارقىلىق ئادەمگە ئۇرۇلغان دورىلارنىڭ ئادەمنىڭ ئىچىگە چوقۇم يېتىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇنداق ئىكەن دورىلارنى ئوكۇل بىلەن ماڭغۇزۇش روزىنى بۇزىدۇ، دەپ قاراش ئەڭ توغرا قاراش بولۇشى لازىم. ئارقا تەرەت يولىغا تېقىلغان ھۆل بارماقتىكى كىچىككىنە ھۆل روزىنى بۇزىدۇ دېيىلگەن يەردە زامانىۋى دوختۇرلۇق ئۈسكۈنىلىرى ئارقىلىق كۆپ مىقداردا بەدەنگە پايدا قىلىدىغان ئوكۇللارنى بەدەنگە ماڭغۇزۇش

ياكى بەدەنگە قان سېلىش روزىنى بۇزمايدۇ، دەپ قاراش ئەقىلگە سىغمايدۇ. شۇڭا روزا تۇتىۋاتقان ئادەم ئۈكۈل ئۇردۇرماقچى بولسا، ئىپتاردىن كېيىن ئۇردۇرىشى لازىم. ئەگەر كۈندۈزدە ئۇردۇرۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالسا، ئۇ ئادەم شەرىئەتنىڭ ھۆكمى بويىچە ئىلاجىسىزلىقتىن روزىنى بۇزۇشقا رۇخسەت قىلىنغان كىشىلەرنىڭ ئادەم ھېسابلىنىدۇ.

12. سەھۋەنلىك بىرنەرسىلەرنى يەپ قېلىشتا بولغىنىدەك يەنە روزىنىڭ ۋاقتىنى ئۆلچەشتىمۇ بولىدۇ. مەسىلەن: رامىزاندا بىر ئادەم تېخى تاڭ ئاتمىدى، دېگەن گۇمان بىلەن ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈۋاتقان ياكى سوھۇرلۇق يەۋەتقان، كېيىن ئۇ ئادەمگە تاڭنىڭ ئاتقانلىقى مەلۇم بولغان بولسا، ئۇ ئادەم تاڭنىڭ ئاتقانلىقىنى بىلگەن ھامانلا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزىشتىن ياكى سوھۇرلۇق يېيىشتىن توختىغان بولسىمۇ ئۇنىڭ روزىسى توغرا بولمىغان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئادەمگە بىر كۈن قازا روزا تۇتۇش لازىم بولىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ نىيىتىدە قەستەن روزىنى بۇزۇۋېتىش بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا كەفارەت كەلمەيدۇ.

روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مەكرۇھ بولىدىغان ئىشلار

مەكرۇھ ـ گۇناھقا يېقىن بولغان، ئەمما ئۇنى سادىر قىلىش بىلەن ئەمەل ـ ئىبادەت بۇزۇلمايدىغان، بەلكى ئەمەل ـ ئىبادەتنىڭ سۈپىتىگە دەخلى يەتكۈزىدىغان ئىشلار دېمەكتۇر. ھەر ھالدا مەكرۇھ دېيىلگەن ئىشلاردىن ساقلىنىش ياخشىدۇر.

1.بىر نەرسىنىڭ تەمىنى تېتىش، چايناش، ئاغزىغا تۇكرۈكنى يىغىپ يۇتۇش مەكرۇھتۇر.

2. ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشىغا ئىشەنچ قىلالمىسا ئايالىنى قۇچاقلاش، سۆيۈش مەكرۇھتۇر. كىيىمسىز يالىڭاچ قۇچاقلىشىشمۇ مەكرۇھتۇر.

3. روزا تۇتىۋاتقان ئادەمنىڭ قان بەرگەنگە، شەخەك قويدۇرغانغا، ئېغىر ئىش قىلغانغا ۋە يازدا قىززىق مۇنچىدا ئۇزۇن تۇرغانغا ئوخشاش روزا تۇتۇشنى داۋاملاشتۇرۇشتىن ئاجىزلاشتۇرۇپ قويۇشقا ئېھتىمالى بار ئىشلارنى قىلىش مەكرۇھتۇر.

4. روزىنى خەتەرگە يولۇقتۇرۇش ئېھتىمالى بولغانلىقى ئۈچۈن روزا تۇتىۋاتقان ئادەمنىڭ ئېغىزىنى يۇيۇش ئۈچۈن پەقەت مىسۋاكنىلا ئەمەس، مىسۋاك بىلەن چىش پاستىسى ئىشلىتىشى مەكرۇھتۇر.

5. ئېرى بار ئاياللانىڭ ئېرىنىڭ رۇخسىتىسىز نەپلە روزا تۇتۇشى مەكرۇھتۇر. ئەگەر ئەر نەپلە روزا تۇتىۋاتقان ئايالىنىڭ روزىسىنى بۇزدۇرۇۋەتكەن بولسا، ئۇ ئايال روزىنىڭ قازاسىنى ئېرىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغاندىن كېيىن قىلىدۇ.

6. تاماقنىڭ تۇزىنى تىلىنىڭ ئۇچىدا بولسىمۇ تېتىش، شۇنىڭدەك روزىدار ئانىنىڭ بالىسىغا نان چايناپ بېرىشى قاتارلىقلار. ئەگەر نان ئانىنىڭ گېلىدىن ئۆتۈپ كەتسە روزىسى بۇزۇلىدۇ. بۇۋاقتا نان چايناپ بېرىدىغان باشقا ھېچكىم بولمىغاندا، ئانىسى روزىدار بولسىمۇ چايناپ بېرىشى جائىزدۇر.

روزا تۇتقۇچىلارغا رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار

روزا تۇتقۇچىلارغا رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1. مىسۋاك قوللىنىش. روزىدار كىشىنىڭ ئەتىگەندىن ئاخشامغىچە، ھۆل ياكى قۇرۇق ھەرتۈرلۈك مىسۋاكلارنى قوللىنىشى جائىزدۇر.

2. روزىدار كىشىنىڭ كۆزلىرىگە سۈرمە تارتىشى ۋە دورا تېمىتىشى جائىزدۇر. چۈنكى كۆز ئادەتتە، ئىچ قىسمىغا سىرتتىن بىرنەرسە قوبۇل قىلىش ئەزالىرىدىن سانالمايدۇ. ئەگەر كۆزگە تېمىتىلغان دورىنىڭ تەمى گالغا ئۆتۈپ كەتكەن ھالەتتىمۇ روزا بۇزۇلمايدۇ. چۈنكى گالغا ئۆتكەن نەرسە دورىنىڭ ئۆزى ئەمەس، بەلكى ئەسىرى سانىلىدۇ.

3. روزىدار كىشىنىڭ رامىزان كۈندۈزىدە يۇيۇنۇشى ياكى ئىسسىقتىن سۈرۈندەش ئۈچۈن سۇغا چۆمۈلۈشى جائىزدۇر. بۇنىڭ بىلەن روزا بۇزۇلمايدۇ.

4. روزىدار كىشىنىڭ كۈندۈزدە ئېغىز- بۇرنىغا سۇ ئېلىپ چايقىشى جايىزدۇر. روزىسىنى بۇزمايدۇ. ئېغىزنى چايقىغاندا سۇنىڭ گالدىن ئۆتۈپ كەتمەسلىكىگە دىققەت قىلىش كېرەك. ھەنەپىي مەزھىبىگە كۆرە، روزىدار كىشى ئېغىز- بۇرنىنى چايقىغاندا سۇ ئۇنىڭ گېلىدىن ئۆتۈپ كەتسە ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئۆزىنىڭ روزىدار ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئېھتىيات قىلمىغانلىقى ئۈچۈن قەستەن روزىسىنى بۇزغان كىشىگە ئوخشاش سانىلىدۇ، دەپ قارار قىلىدۇ.

بۇ ماۋزۇدا، باشقا مەزھەب ئالىملىرىنىڭ پىكىرلىرىگە ئاساسلىنىپ دەيمىزكى، بۇنداق كىشى روزىدا خاتالاشقان بولۇپ سانىلىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، ئۇنىڭ بۇزۇلغان روزىسى ئۈچۈن قازا لازىم كېلىدۇ، لېكىن ئۇ گۇناھكار بولمايدۇ. كاپارەتمۇ كەلمەيدۇ، چۈنكى ئۇ، روزىسىنى قەستەن بۇزغان ئەمەس.

5. داۋالىنىش مەقسىتى بىلەن بەدەنىنىڭ قايسى بىر يېرىگە بولمىسۇن ئۇكۇل سالدۇرۇش ئارقىلىق روزا بۇزۇلمايدۇ. ئەمما غىزالىنىش ياكى كۈچلىنىش مەقسىتى بىلەن قۇۋۋەت ئۇكۇل سالدۇرسا روزىسى بۇزۇلىدۇ. شۇنىڭدەك ئىنسانىنىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى ئەۋرەت ئەزاسىنىڭ قايسى بىرىگە دورا قويۇشى بىلەن ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلىدۇ.

6. روزىدار كىشى ئۈچۈن خۇشپۇراق گۈللەرنى، ئەتىرلەرنى پۇراش جائىزدۇر. چۈنكى ئادەمنىڭ ئىچىگە ئۆتكەن ھىدلار ئاشقازانغا بارمايدۇ. شۇڭا خۇشپۇراقلارنى قوللىنىش روزىغا ھېچقانداق سەلبىي تەسىر كۆرسەتمەيدۇ، بەلكى پايدىلىقتۇر.

7.روزىدار كىشى جىنابەتتىن يۇيۇنۇش ئىشىنى تاڭ ئاتقاندىن كېيىنكى ۋاقىتلارغىچە كېچىكتۈرسىمۇ بولىدۇ. لېكىن جۇنۇپ بولغان كىشىنىڭ بامدات نامىزىنى قازا قىلماسلىق ئۈچۈن تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن يۇيۇنۇپ، پاكلىنىشى لازىم. ئەگەر ئۇ، تاڭدىن بۇرۇن يۇيۇنماي، كۈندۈزى يۇيۇنغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى دۇرۇستۇر. ئەمما بامدات نامىزىنى ۋاقتىدىن كېچىكتۈرگەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ. شۇنىڭدەك ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ئايال كىشى ئەگەر كېچىدە ھەيزدىن پاكلىنىپ، روزا تۇتقان ۋە يۇيۇنۇشنى كۈندۈزگىچە كېچىكتۈرگەن بولسا، ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى دۇرۇستۇر. ئەمما بامدات نامىزىنى كېچىكتۈرگەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ.

8. ئىنسانىنىڭ بەدىنىدىكى تۆشۈكلەر ئارقىلىق ئىنسانىنىڭ قورسىقىغا كىرگەن نەرسىلەر روزىنى بۇزمايدۇ. مەسىلەن: روزا تۇتتۇاتقان ئادەم يۇيۇنغان ۋە قورسىقىنىڭ ئىچىدە سۇنىڭ سوغۇقنى ھىس قىلغان بولسىمۇ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. شۇنىڭدەك روزا تۇتتۇاتقان ئادەم سۇيۇق ماددىلار بىلەن تىرىسىنى ياغلىغان ياكى كۆزىگە سۈرمە تارتقان بولسا، ئۇ ئادەم گېلىدا ئۇ نەرسىلەرنىڭ تەمىنى تېتىغان ياكى تۈكرۈكى ئارىسىدا ئۇ نەرسىلەرنىڭ رەڭگىنى كۆرگەن

بولسمۇ ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

9. ئادەتتە ساقلىنىش مۇمكىن بولمايدىغان نەرسە روزا تۇتىۋاتقان ئادەمنىڭ ئىچىگە ئۇنىڭ قەستىسىز كىرىپ كېتىشى بىلەن روزا بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. مەسىلەن: روزا تۇتىۋاتقان ئادەمنىڭ گېلىغا چاڭ توزاڭ، تۇپا ياكى تۈتۈن ياكى چىۋىن كىرىپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

10. رۇزا تۇتىۋاتقان ئادەم بىر ياكى ئىككى تېمىم ئاققان تەرنى ياكى كۆزىدىن ئاققان ياشنى ئېغىزىغا كىرگىزگەن، تەر ياكى ياش ئۇنىڭ تۈكرۈكى بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەن ۋە ئېغىزىدا تەرنىڭ ياكى ياشنىڭ تۇزلۇق تەمىنى تېتىمىغان بولسا، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

11. روزا تۇتىۋاتقان ئادەمنىڭ چىش ئارىلىقلىرىدىن چىققان قان ئۇنىڭ قۇرسىقىغا كىرىپ كەتمىگەن بولسا، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

12. روزا تۇتىۋاتقان ئادەم بۇرنىدىكى ماڭقىنى تارتىپ ئىچىگە كىرگۈزۈش بىلەن ياكى گەپ قىلىۋاتقاندا كالپۇكلىرىغا كېلىپ قالغان تۈكرۈكنى يۇتۇۋېتىش بىلەن، ياكى گېلىنى قاققاندا گېلىدىن ئېغىزىغا كەلگەن بەلغەمنى يۇتۇۋېتىش بىلەن ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى بۇ نەرسىلەر تېخى ئۇ ئادەمنىڭ تېنىدىن ئايرىلىپ كەتمىگەندۇر.

13. ئەگەر روزا تۇتىۋاتقان ئادەم چىشلىرىنىڭ ئارىسىدا قالغان بۇغداينىڭ بىر تال دانىسىدەك ئاز مىقداردىكى تاماقنىڭ قالدۇقلىرىنى يۇتىۋەتكەن بولسا، ئۇنى يۇتۇۋېتىش بىلەن ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى ئۇ، ساقلىنىش مۇمكىن بولمايدىغان دەرىجىدە كىچىك نەرسىدۇر.

14. چىققان قەي مەيلى ئاز بولسۇن مەيلى جىق بولسۇن قەي كۆڭلۈك هالەتتە كېلىپ روزىدار ئادەمنىڭ قەستىسىز ئۇنىڭ ئېغىزىدىن چىقىپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

15. مەيلى ئاز بولسۇن مەيلى كۆپ بولسۇن چىققان قەينىڭ هەممىسى ياكى بىرقىسمى ئادەمنىڭ ئىچىگە ئۆزىچە يېنىپ كەتكەن بولسا، روزا بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. چۈنكى ئۇ قەينى روزا تۇتىۋاتقان ئادەم ئۆزى ئىچىگە قايتۇرمىغاندۇر.

16. روزا تۇتىۋاتقان ئادەم قىززىقلىق دەرىجىسىنى ئۆلچەيدىغان قۇرۇق گىرادۇسنى ئارقا تەرەت يولىغا تىققان بولسا، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. شۇنىڭدەك يەنە روزا تۇتىۋاتقان بىر ئەر قۇرۇق بارمىقىنى ئارقا تەرەت يولىغا تىققان ياكى روزا تۇتىۋاتقان بىر ئايال قۇرۇق بارمىقىنى جىنسىي ئەزاسىغا تىققان بولسا، روزا بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ. ئەگەر گىرادۇس ياكى بارماق هۆل بولغان بولسا، روزا بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

17. دوختۇر دوختۇرلۇقتا قوللىنىدىغان بىرەر قۇرۇق سايماننى روزا تۇتىۋاتقان ئادەمنىڭ ئىچىگە تېقىپ ئاندىن تارتىپ ئالغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ روزىسى بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ.

كەفارەت ۋە ئۇنى بېرىشنىڭ قاچان ۋاجىب بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

كەفارەت دېگەن سۆز مەنا جەهەتتىن گۇناهنى يۇيۇش ۋە يېپىش دېگەن مەنالارنى بېرىدۇ. چۈنكى كەفارەت تەۋبىنىڭ تولۇقلىمىلىرىدىندۇر. كەفارەت دېگەن سۆز ئىستىلاھ جەهەتتىن قۇل ئازات قىلىش ياكى مەلۇم بىر مۇددەت روزا تۇتۇش، ياكى پېقىرلارغا مەلۇم بىر مىقداردا تاماق

بېرىشتىن ئىبارەت ئۈچ ئىشنىڭ بىرىنى شۇ ئىشنى قىلىشقا نىيەت قىلىش بىلەن بىرگە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ. كەفارەت بولسا، ۋاجىب بولۇش جەھەتتىن بىر جازا، ئادا قىلىش جەھەتتىن بىر ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. كەفارەت تەۋبىنىڭ تولۇقلىمىلىرىدىن بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى تېز ئادا قىلىش ۋاجىبتۇر. چۈنكى، ئۆتكۈزۈپ سالغان خاتالىقلارغا تېز تەۋبە قىلىش لازىمدۇر. كەفارەت بېرىشنىڭ ۋاجىب ئىكەنلىكىنىڭ دەلىل پاكىتى ھۇمەيد ئىبنى ئابدۇراھماندىن رىۋايەت قىلىنغان بۇخارى بىلەن مۇسلىمدىن يۇقىرىدا ئۆتكەن ھەدىستۇر.

كەفارەت بېرىش ۋاجىب بولىدىغان ئادەملەر

كېچىدە قوپۇپ نىيەت قىلىپ روزا تۇتۇشنى باشلاپ بولغاندىن كېيىن كېسەلگە ئوخشاش روزىنى بۇزۇشقا بولىدىغان بىرەر سەۋەب، ھەيزگە ياكى نىفاسقا ئوخشاش روزىغا زىت كېلىدىغان بىرەر ئىش يۈز بەرمىگەن تۇرۇقلۇق زورلانغان ۋە مەجبۇر بولۇپ قالغان ھالەتتە ئەمەس ئۆز ئىختىيارى بىلەن قەستەن رامىزان ئېيىنىڭ كۈنلىرىنىڭ روزىسىدىن بىرەر كۈننىڭ روزىسىنى بۇزىۋاتقان ھەر قانداق ئادەمگە كەفارەت بېرىش لازىمدۇر.

يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتۈلگەن ئۇ سۆزدىن كەفارەتنىڭ ۋاجىب بولۇشى ئۈچۈن بىر نەچچە خىل شەرتنىڭ بارلىقىنى كۆرىۋالالايمىز. چۈنكى كەفارەت رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىنى بۇزغانلىقى ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئەڭ ئېغىر جازادۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ جازا، رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىغا قىلىنغان جىنايەت ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتكەندە بېرىلىدۇ. كەفارەت بېرىش ۋاجىب بولۇشى ئۈچۈن تۆۋەندىكى شەرتلەر تېپىلىشى لازىم.

1. روزا، كېچىدە قوپۇپ روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلىپ بولۇنغاندىن كېيىن بۇزۇلغان بولۇشى لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن كۈن ئىگىلگىلى بىرەر سائەت قېلىشتىن بۇرۇن روزا تۇتۇشقا نىيەت قىلىپ روزا تۇتقان ئادەم روزىسىنى بۇزىۋاتقان بولسا، ئۇنىڭغا پەقەت روزىنىڭ قازاسىلا كېلىدۇ، كەفارەت كەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇ ئادەم ئىمام شافىئىينىڭ كۆزقارىشى بويىچە روزا تۇتقان ھېسابلانمايدۇ.

2. روزىنى قەستەن بۇزۇشتىن ئىلگىرى سەھۋەنلىك بىلەن روزىنى بۇزىدىغان بىرەر ئىشنى قىلىپ سالماسلىق لازىم. مەسىلەن: روزا تۇتىۋاتقان ئادەم سەھۋەنلىك بىلەن بىرەر نەرسە يەپ ياكى ئىچىپ ياكى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ قېلىپ ئاندىن ئۆزىنىڭ روزا تۇتىۋاتقانلىقىنى ئېسىگە ئالغاندىن كېيىن قەستەن بىرەر نەرسە يەپ ياكى ئىچىپ ياكى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ روزىسىنى بۇزغان بولسا، ئۇ ئادەمگە پەقەت روزىنىڭ قازاسىنى قىلىشلا لازىم بولىدۇ.

3. روزىنى بۇزۇش، ئۇنى بۇزۇشقا مەجبۇرلانغان ھالەتتە بولماسلىقى لازىم. چۈنكى مەجبۇرلانغان ھالەتتە بۇزۇلغان روزا ئۈچۈن كەفارەت بېرىش لازىم بولمايدۇ.

4. ئەگەر روزىنى بۇزۇۋېتىش جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنىڭ سەۋەبى بىلەن بولغان ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت كامىل بىر شەكىلدە ئۆتكۈزۈلگەن بولسا، كەفارەت بېرىش ۋاجىب بولىدۇ.

1) رامىزاندا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن ئەر كىشى بۇ ئىشنى بىلىپ تۇرۇپ قەستەن قىلغان بولسا ئىسلام ئېغىر ئالىدىغان بىر ئاسىيلىقنى قىلغان بولىدۇ، چۈنكى رامىزان ئېيىنى روزا تۇتۇش ئىسلامنىڭ مۇھىم ئاساسلىرىدىن بىرى بولۇپ بۇ ئىش بىلەن ئۇنىڭ روزىسى

بوزۇلىدۇ، ئۇنداق بولىدىكەن ئۇنىڭ ئورنىغا رامىزاندىن باشقا چاغدا بىر كۈن قازا روزا تۇتىشى كېرەك، بۇ كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ قارىشى. يەنە قازا قىلىش بىلەن بىللە كەفارەت بېرىشى لازىم بولىدۇ.

2)ئەر-ئايال ئىككەيلەنگە بىر كەفارەت كېلەمدۇ ياكى ھەر بىرىگە ئايرىم-ئايرىم كەفارەت كېلەمدۇ؟ كۆپچىلىك ئالىملار ھەر بىرىگە ئايرىم-ئايرىم كەفارەت كېلىدۇ دەپ قارىغان، ئىمام شافىئىي ئايالغا كەفارەت كەلمەيدۇ پەقەت قازاسىنى قىلىشلا ۋاجىب بولىدۇ دەپ قارىغان.

3)بىرنەچچە قېتىم رامىزاندا روزا تۇتقان ھالدا جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىپ روزىنى بۇزىۋەتكەن بولسا ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە ئۇنىڭغا بىرلا كەفارەت كېلىدۇ دەپ قارىغان، باشقا ئالىملار ھەر بىر قېتىمغا ئايرىم كەفارەت كېلىدۇ دەپ قارىغان.

4) بىر كىشى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ تۇرۇپ روزا تۇتقان بولسا، بۇ روزىنى جىنسىي مۇناسىۋەت ياكى يېمەك-ئىچمەك بىلەن بۇزىۋەتكەن بولسا كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ قارىشىدا ئۇنىڭغا كەفارەت كەلمەيدۇ، ئۇ پەقەتلا كېيىن قازاسىنى تۇتىۋالسا بولىدۇ، يەنە بىر قىسىم ئالىملارنىڭ قارىشىدا كەفارەت كېلىدۇ.

5) جىنسىي مۇناسىۋەتتىن باشقا سۆيۈش ۋە تۇتۇش قاتارلىق ئىشلار ياش ۋە يېڭى توي قىلغانلار ياكى ياشانغان بولسىمۇ ئۆزىنى تۇتالمايدىغان كىشىلەرگە نىسبەتەن مەكرۇھ بولىدۇ، ئۆزىنى تۇتالايدىغانلارغا نىسبەتەن مۇباھ بولىدۇ. ئەمما سۆيۈش ۋە قۇچاقلاشنىڭ ئاخىرى جىنسىي مۇناسىۋەت بىلەن ياكى مەنى چىقىش بىلەن ئاخىرلاشسا يۇقارىقىدەك قازا ۋە كەفارەت كېلىدۇ. شۇڭا ئۆزىنى تۇتالمايدىغان ياكى يېڭى توي قىلغانلار مۇمكىن قەدەر رامىزان كۈندۈزىدە سۆيۈش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلاردىن يىراق تۇرۇشى كېرەك، بولمىسا بۇ ئىشلار ئاخىرى جىنسىي مۇناسىۋەتكە ئېلىپ بارىدۇ-دە قازا بىلەن كەفارەت قىلىش ۋاجىب بولۇپ قالىدۇ.

6) تاڭ ئېتىپ بولغاندىن كېيىن تاڭ ئاتمىدى دەپ ئويلاپ قېلىپ ياكى كۈن پاتماستىن كۈن پاتتى دەپ ئويلاپ قېلىپ جىنسىي مۇناسىۋەت قىلغان بولسا كېيىن ئۆزىنىڭ خاتا ئويلىغانلىقىنى بىلسە كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ قارىشىدا ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىشى كېرەك بولىدۇ.

7) رامىزانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان ياكى جىنسىي مۇناسىۋەتكە زورلانغان كىشىگە نىسبەتەن ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە رەھمەتۇللاھى ئەلەيھى قازا قىلىسىلا بولىدۇ، كەفارەت بېرىشى كېرەك ئەمەس دەپ قارىغان، كۆپچىلىك ئالىملار ئۇنتۇپ قېلىپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن بولسا قازاسىنى قىلىشمۇ كەفارەت بېرىشمۇ كېرەك ئەمەس دەپ قارىغان، يەنە بىر قىسىم ئالىملار قازا بىلەن كەفارەت ۋاجىب بولىدۇ دەپ قارىغان. بۇ قاراشلارنىڭ قايسىسىغا ئەمەل قىلسا بولىدۇ.

8) جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزىۋاتقاندا ئەزان چىقىپ ياكى تاڭ ئېتىپ قالسا دەرھال مۇناسىۋەتنى توختۇتۇش كېرەك. بولمىسا كۈندۈزدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن ھېسابقا كىرىدۇ-دە قازا بىلەن كەفارەت ۋاجىب بولىدۇ.

5. ئەگەر روزىنى بۇزۇۋېتىش بىرەر نەرسە يېيىش ياكى ئىچىش سەۋەبى بىلەن بولغان بولسا، كەفارەت بېرىش ئادەتتە ئۇزۇقلۇنۇش ياكى داۋالىنىش ياكى لەززەتلىنىش ئۈچۈن يېيىلىدىغان ياكى ئىچىلىدىغان نەرسىلەرنى يېيىش ياكى ئىچىش سەۋەبى بىلەن ۋاجىب بولىدۇ.

6. روزا تۇتىۋاتقان ئادەم بىرەر ئىشنى قىلىپ سېلىپ ئۆز گۇمانىچە بۇ ئىش روزىنى بۇزىدۇ،

دەپ قاراپ كېيىن روزىسىنى بۇزغان ۋە ئۇ گۇمان ئورۇنسىز چىقىپ قالغان بولسا، ئۇ ئادەمگە ھەم قازا ھەم كەفارەت كېلىدۇ.

كەفارەتنىڭ مىقدارى

ئۈستىگە كەفارەت بېرىش لازىم بولغان ئادەم كەفارەت ئۈچۈن مەيلى ئەر بولسۇن مەيلى ئايال بولسۇن مەيلى كىچىك بولسۇن مەيلى چوڭ بولسۇن، مۇسۇلمان بولمىسىمۇ بىر قولنى ئازات قىلسىلا كەفارەت ئادا بولغان بولىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم قول ئازات قىلالمىسا، ئىچىدە روزا ھېيت ۋە قۇربان ھېيت كۈنلىرى يوق ئايلاردا ئۈزۈلدۈرمەي ئارقىمۇ ئارقا ئىككى ئاي روزا تۇتىدۇ. ئەگەر روزا تۇتۇشنى، ئاينى ھىجرىيە ئېيى بويىچە ھېسابلاپ بىر ھىجرىيە ئېيىنىڭ بېشىدا باشلىغان بولسا، روزىنى تۇتۇشنى تاكى ئىككىنچى ئاي چىقىپ كېتىپ بولغىچە داۋام قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ئىككى ئاي كۈن ھېسابىدا 58 كۈن بولسىمۇ ئۇ ئادەمنىڭ تۇتقان روزىسى توغرا بولغان بولىدۇ. ئەگەر روزا تۇتۇشنى ئاينىڭ بېشىدىن باشلىمىغان بولسا، تولۇق 60 كۈن روزا تۇتىدۇ. ئەگەر مۇشۇ مۇددەت ئىچىدە مەيلى بىرەر سەۋەب بىلەن بولسۇن مەيلى سەۋەبسىز بولسۇن بىرەر كۈن روزا تۇتمىغان بولسا، روزىنى بېشىدىن باشلاپ قايتا تۇتىدۇ. ئەمما ئايال كىشى بۇ مۇددەت ئىچىدە ھەيز كېلىپ قالغانلىق سەۋەبى بىلەن روزا تۇتالمىغان بولسا، ھەيزى توختىغان ھامان روزا تۇتۇشنى داۋاملاشتۇرىشى لازىم. ئەگەر ھەيزى توختىغان ھامانلا روزا تۇتۇشنى داۋاملاشتۇرمىغان بولسا، روزىنى بېشىدىن باشلاپ قايتا تۇتىدۇ.

كېسەل ياكى بەك ياشىنىپ قالغانلىقىنىڭ سەۋەبى بىلەن 60 كۈن روزا تۇتۇشقا قادىر بولالمىغان ئادەم 60 مىسكىنگە تويغۇدەك قىلىپ ئىككى ۋاخ تاماق بېرىدۇ، ياكى ھەر بىر ۋاخ تاماقنىڭ ئورنىغا ئىككى كىلو 250 گىرام بۇغداي ياكى شۇ بۇغداينىڭ پۇلىنى بېرىدۇ.

ئەگەر بىر ئادەم جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن باشقا بىر ئىش بىلەن مەسىلەن: بىر نەرسە يېيىش بىلەن رامىزان روزىسىنى بىر نەچچە كۈن بۇزىۋاتقان ۋە ئۇ كۈنلەر ئىككى يىل ئىچىدىكى رامىزان ئايلىرىدىن بولغان بولسىمۇ ئىلگىرى بىر قېتىم كەفارەت بەرمىگەن بولسا، ئۇ كۈنلەرنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن بىر قېتىملا كەفارەت بەرسە بولىدۇ. ئەگەر ئىككى كۈنلۈك روزىنى بۇزۇۋېتىش جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق بولغان بولسا، ھەر بىر كۈن ئۈچۈن بىر قېتىم كەفارەت بېرىش لازىم. چۈنكى روزا تۇتۇۋېتىپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش، روزىغا قارىتا قىلىنغان ئەڭ ئېغىر جىنايەتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر قېتىم كەفارەت بېرىش لازىم.

روزا تۇتقان كىشى ئۈچۈن مۇستەھەب بولىدىغان ئىشلار

مۇستەھەب- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئورۇنلىغان ئەمەللەر دېمەكتۇر. مۇستەھەب ئەمەللىرىنى ئورۇنلىغان كىشى سۈننەت ئەمەللىرىنى ئورۇنلىغاننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. مۇستەھەب- تەكىتسىز سۈننەت دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

1- سۇھۇر

سۇھۇر- تاڭ ئاقىرىشتىن بۇرۇن يېيىش، ئىچىش دېمەكتۇر. سۇھۇرلۇق يېيىشنىڭ مۇستەھەب ئىكەنلىكى ۋە سۇھۇرلۇق يېيىشنى تەرك ئەتكەنگە گۇناھ بولمايدىغانلىقى ھەققىدە ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرىنىڭ ھەممىسى ئىتتىپاقتۇر.

2942/1735 ـ أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً))* البخاري (1923)، مسلم (1095)

2942/1735 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: سوھۇرلۇق يەڭلار، شۈبھىسىزكى، سوھۇرلۇقتا بەرىكەت بار. (بۇخارى: 1923)

2943/1736 ـ الْمِقْدَامُ بْنِ مَعْدِ يكَرِبَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: ((عَلَيْكُمْ بِغَدَاءِ السُّحُورِ فَإِنَّهُ هُوَ الْغَدَاءُ الْمُبَارَكُ))* للنسائيِّ

2943/1736 ـ مىقدام ئىبنى مەئدى كەرىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: سوھۇرلۇق تامىقى يەڭلار. چۈنكى ئۇ ھەقىقەتەن مۇبارەك تاماقتۇر. (نەسائى2164)

سۇھۇرلۇقتىن ئېغىزنى يېپىشنى تاڭ ئاقىرىشقا ئازراق قالغان ۋاقىتقىچىلىك كېچىكتۈرۈش سۈننەتتۇر.

2945/1738 ـ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: تَسَحَّرْنَا مَعَ رسولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قُمنا إِلَى الصَّلاةِ. قال أنسُ: قُلْتُ كَمْ بينهما؟ قَالَ: ((قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً))* البخاري ، مسلم (1097)

2945/1738 ـ زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىرگە سوھۇرلۇق يېدۇق. ئۇ تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن، نامازغا تۇردى، دېدى. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭدىن: سوھۇر بىلەن ئەزاننىڭ ئارىلىقىدا قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتى ؟ دەپ سورىغاندى، زەيد: 50 ئايەت ئوقۇغىدەك ۋاقىت ئۆتتى، دېدى. (بۇخارى: 1921)

2946/1739 ـ زِرُ بنُ حبيش: قُلْنَا لِحُذَيْفَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَيَّ سَاعَةٍ تَسَحَّرْتَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قَالَ: هُوَ النَّهَارُ إِلاَّ أَنَّ الشَّمْسَ لَمْ تَطْلُعْ* للنسائيِّ

2946/1739 ـ زىر مۇنداق دەيدۇ: بىز ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: سەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن سوھۇرلۇقنى قايسى ۋاقىتتا يېگەنىدىڭ؟ دەپ سورىغاندۇق، ئۇ: تاڭ خېلىلا سۈزۈلۈپ قالغان، لېكىن تاڭ تېخى ئاتمىغاندى، دېدى. (نەسائى: 2152)

2ـ ئىپتارغا ئالدىراش

روزىدار كىشىنىڭ قۇياش پېتىشى بىلەن تەڭ كېچىكمەستىن ئىپتار قىلىشى مۇستەھەبتۇر.

2949/1742 ـ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ وَأَدْبَرَ النَّهَارُ وَغَابَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ))* البخاري (1954)، مسلم (1100)

2949/1742 ـ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كەچ كىرسە، قۇياش پاتسا، روزىدار ئادەم ئىپتار قىلسا بولىدۇ. (مۇسلىم: 1100)

2950/1743 ـ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فِي رَمَضَانَ فَلَمَّا غَابَتِ الشَّمْسُ قَالَ: ((يَا فُلانُ انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا)) قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا. قَالَ: ((انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا)) فَنَزَلَ فَجَدَحَ فَشَرِبَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ: ((إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَا هُنَا وَجَاءَ اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ))* البخاري (1955)، مسلم (1101)

2950/1743 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ ئەۋفا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: رامىزان ئېيىدا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن سەپەرگە چىقتۇق. كۈن ئولتۇرغان ھامان، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھەي پالانى! چۈشكىن، بىزگە تالقان چېلىپ بەرگىن! دېدى، ئۇ كىشى: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! تېخى كەچ بولمىدى، دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يەنە بىر قېتىم: چۈشكىن، بىزگە تالقان چېلىپ بەرگىن! دېدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ چۈشۈپ تالقان چېلىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كېلىپ ئۇنىڭدىن ئىچتى، ئاندىن كېيىن قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ: قۇياش بۇ تەرەپتىن پېتىپ، قاراڭغۇلۇق بۇ تەرەپتىن كەلگەن ھامان، روزىدار ئىپتار قىلسا بولىدۇ. دېدى. (مۇسلىم: 1101)

2952/1745 ـ سَهْلُ بْنِ سَعْدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ))* البخاري (1957)، مسلم (1098)

2952/1745 ـ سەھل ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىشىلەر ئىپتارنى كېچىكتۈرمەي قىلسىلا، ھەمىشە ياخشىلىق ئۈستىدە بولىدۇ. (بۇخارى: 1957)

2953/1746 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لا يَزَالُ الدِّينُ ظَاهِرًا مَا عَجَّلَ النَّاسُ الْفِطْرَ لأَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى يُؤَخِّرُونَ))* أبو داود (2353). ابن ماجه(1698)

2953/1746 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇسۇلمانلار ئىپتارنى كېچىكتۈرمەي قىلسىلا، دىن ھەمىشە غالىب ۋە ھاكىم ئورۇندا تۇرىدۇ. چۈنكى يەھۇدىي ۋە ناسارالار ئىپتارنى كېچىكتۈرىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 2353)

ئىپتارنى كۈن پېتىشى ھامان قىلىشنىڭ ئەۋزەل بولۇشىدىكى ھېكمەت: روزا تۇتقان كىشىنىڭ زىيادە ماغدۇرسىزلانماسلىقى ۋە ئىپتارنىڭ يەھۇدى، خىرىستىئانلارنىڭ ئىپتار قىلىش ئادەتلىرىگە ئوخشاپ قالماسلىقى ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئۇلار روزا تۇتسا ئىپتارنى كۆكتە يۇلتۇزلار كۆرۈنگەنگە قەدەر كېچىكتۈرىدۇ.

3ـ ئىپتارنى خورما بىلەن قىلىش.

ئىپتار قىلغاندا ئېغىزنى خورما بىلەن، ئەگەر خورما بولمىسا سۇ بىلەن ئېچىش مۇستەھەبتۇر.

2958/1748 ـ ولأبي داود: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُفْطِرُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ على رطبات، فَإِنْ لَمْ يجد فتَمَرَاتٍ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ* أبو داود (2356)

2958/1748 ـ سابىت بۇنانى ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ناماز ئوقۇشتىن ئىلگىرى بىر قانچە ھۆل خورما بىلەن ئىپتار قىلاتتى. ئەگەر ھۆل خورما بولمىسا، قۇرۇق خورما بىلەن ئىپتار قىلاتتى. ئەگەر ئۇمۇ بولمىسا، بىر قانچە يۇتۇم سۇ بىلەن ئىپتار قىلاتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 2356)

4ـ ئىپتارنى ناماز شامنى ئوقۇشتىن بۇرۇن قىلىش ياخشىدۇر. شام نامىزىنى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، غىزالىنىش كېرەك. ئەگەر قورساق قاتتىق ئاچقان بولسا ياكى تاماق ھازىر بولۇپ قالغان بولسا، ئاۋۋال غىزالىنىپ بولۇپ، ئاندىن نامازغا تۇرۇش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى قورساقنى تويغۇزۇپ، كۆڭۈلنى ئارام تاپقۇزۇپ، ئاندىن ناماز ئوقۇمىغاندا ، كۆڭۈل غىزا بىلەن مەشغۇل بولۇپ قىلىپ، نامازدىكى دىققەتكە نوقسان يېتىشى ئېھتىمال.

5ـ ئىپتار ۋاقتىدا دۇئا قىلىش

ئىپتار ۋاقتىدا قىلىنغان دۇئا رەت قىلىنمايدۇ، بەلكى ئىجابەت قىلىنىدۇ. مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ روزا تۇتقان بەندىلىرىگە ئاتا قىلغان كاتتا ئىنئاملىرىدىندۇر.

6ـ روزا تۇتقۇچىلارنى ئىپتار قىلدۇرۇش

روزا تۇتقان كىشىلەرنى ئىپتار قىلدۇرۇش ۋە ئىپتار قىلغۇچىلارنىڭ ئۆي ئېگىسىگە دۇئا قىلىشى مۇستەھەبتۇر. ئاللاھ تائالا روزا تۇتقۇچىغا ۋە ئىپتار قىلدۇرغۇچىغا كاتتا ئەجىر، ساۋاب بېرىدۇ.

2874/1697 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ، غَيْرَ أَن لا يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا))* الترمذي (807)، ابن ماجة (1746) الدارمي (1702)

2874/1697 ـ زەيد ئىبنى خالىد جۇھەنى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى روزىدارنى ئىپتار قىلدۇرسا، ئۇ كىشىگە شۇ روزىدارغا بېرىلگەن ساۋابقا ئوخشاش ساۋاب بېرىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ روزىدارنىڭ ساۋابىدىن ھېچ نېمە كېمىيىپ كەتمەيدۇ. (تىرمىزى807)

يەنى ئاللاھ تائالا روزىدارنى ئىپتار قىلدۇرغۇچىغا بېرىدىغان ساۋابنى، روزىدارنىڭ ساۋابىدىن ئەمەس، بەلكى ئۆز پەزلىدىن بېرىدۇ دېگەنلىكتۇر.

سۈننەت شۇكى، كىشى گەرچە نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتقان بولسىمۇ، كۈندۈزدە ئۇنى بىلمەستىن بىرسى تاماققا تەكلىپ قىلسا « مەن روزىدارمەن » دەپ چىرايلىقچە رەت قىلىشتۇر.

4183/2511 ـ وفي رواية:((إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ وَهُوَ صَائِمٌ؛ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ))* مسلم (1150).

4183/2511 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: روزىدار بىرىڭلار تاماققا چاقىرىلسا: ”مەن روزىدار ئىدىم“ دېسۇن. (مۇسلىم: 1150)

چاقىرىلغان كىشىنىڭ، ئۇ ئەگەر نەپلى روزا تۇتقان بولسا، ئۆي ئىگىسىنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن روزىسىنى بۇزۇپ، كېيىن قازاسىنى تۇتۇشى ئەۋزەلدۇر. شۇنىڭدەك نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئۆيىگە كۈندۈزى مېھمان كېلىپ قالغاندا، مېھمانىنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن روزىسىنى بۇزۇپ، كېيىن قازاسىنى تۇتۇشى ئەۋزەلدۇر.

ئىپتار قىلغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

1-{ ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ ٱلاَجْرُ إنْ شَاءَ اللهُ }.

« ئۇسسۇزلۇق كەتتى، تومۇرلار سوغىرىلدى. ئاللاھ خالىسا ساۋاب پۈتۈلدى»[ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى].

2-{ اَللَّهُمَّ إِنِّ أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ الَّتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ أَنْ تَغْفِرَ لِي }.

« ئى ئاللاھ! سېنىڭ ھەممىگە كەڭ بولغان چەكسىز رەھمىتىڭگە سېغىنىپ مېنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى تىلەيمەن»[ئىبنى ماجە رىۋايىتى].

ئىپتارغا چاقىرىلغان ئۆيدە ئوقۇلىدىغان دۇئا

{أَفْطَرَ عِنْدَكُمُ الصَّائِمُونَ وَأَكَلَ طَعَامَكُمُ الأَبْرَارُ، وَتَنَزَّلَتْ عَلَيْكُمُ الْمَلاَئِكَةُ }.

« سىلەردە روزىدارلار ئىپتار قىلدى، تائامىڭلارنى ياخشىلار يېدى ۋە پەرىشتىلەر سىلەرگە مەغپىرەت تىلىدى» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى].

ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللار ھەققىدە

ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ ناماز ئوقۇشى، قۇرئان كەرىم تىلاۋەت قىلىشى، قۇرئان كەرىمنى تۇتۇشى ۋە كەبىنى تاۋاپ قىلىشى جائىز بولمىغاندەك، ئۇلارنىڭ روزا تۇتۇشلىرىمۇ جائىز ئەمەستۇر. ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرىنىڭ ھەممىسى، ئايلىق ئادىتى ئىچىدىكى ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ روزا تۇتۇشىنىڭ قەتئىي توغرا ئەمەسلىكىنى، ئەگەر ئۇلار روزا تۇتقان تەقدىردىمۇ، ئۇلارنىڭ بۇھالەتتە تۇتقان روزىسىنىڭ بىكار بولىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ ھەيز ۋە نەپاسلىق ۋاقىتلىرىدا تۇتالمىغان پەرز روزىلىرىنى پاك بولغان باشقا ۋاقىتلاردا تۇتۇشىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى قارار قىلىدۇ.

كىچىك بالىلارنىڭ روزا تۇتۇشى توغرىسىدا

كىچىك بالىلارغا گەرچە روزا پەرز بولمىغان بولسىمۇ، ئۇلارنى كىچىكىدىن باشلاپ ئىبادەتلەرگە ئادەتلەندۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارنى روزا تۇتقۇزۇش ياخشى ئىشتۇر.

2989/1767 ـ الرُّبَيِّعُ بِنْت مُعَوِّذٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَدَات عَاشُورَاءَ إِلَى قُرَى الأَنْصَارِ: ((مَنْ كَانَ أَصْبَحَ صَائِمًا فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ وَمَنْ كَانَ أَصْبَحَ مُفْطِرًا فَلْيُتِمَّ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ)) فَكُنَّا بَعْدَ ذَلِكَ نَصُومُهُ و(نصوّمَه) صِبْيَانُنا (ونضعُ) لَهُمُ اللُّعْبَةَ مِنَ الْعِهْنِ فَإِذَا سَأَلُونَا الطَّعَامَ أَعْطَيْنَاهُمُ اللُّعْبَةَ تُلْهِيهِمْ حَتَّى يُتِمُّوا صَوْمَهُمْ* البخاري (1960)، مسلم 137 (1136)

2989/1767 ـ رۇبەييىئ بىنتى مۇئەۋۋىز ئىبنى ئەفرائ رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئاشۇرا كۈنىنىڭ ئەتىگىنى مەدىنىنىڭ ئەتراپىدىكى

ئەنسارىلارنىڭ مەھەللىلىرىگە: كىمكى روزا تۇتقان بولسا، روزىسىنى تاماملىسۇن. كىمكى روزا تۇتمىغان بولسا، كۈنىنىڭ قالغىنىنى روزا بىلەن ئۆتكۈزسۇن! دەپ ئەلچى ئەۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن، بىز ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتاتتۇق، كىچىك باللىرىمىزغىمۇ روزا تۇتقۇزۇپ، مەسجىدكە ئېلىپ باراتتۇق ۋە ئۇلارغا (يەنى كىچىكلەرگە) يۇڭدىن ئويۇنچۇق ياساپ بېرەتتۇق. ئەگەر بىرەرسى ئېچتارغا يىقىن تاماق يەيتتىم دەپ يىغلىسا، ئۇنىڭغا ئويۇنچۇقنى بېرەتتۇق. بىشرنىڭ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلگەن: ئۇلارغا (يەنى كىچىكلەرگە) يۇڭدىن ئويۇنچۇق ياساپ بېرەتتۇق ۋە ئۇلارنى ئۆزىمىز بىلەن بىرگە (مەسجىدكە) ئېلىپ باراتتۇق. ئەگەر ئۇلار بىزدىن تاماق سورىسا، ئۇلارغا ئويۇنچۇقلارنى بېرەتتۇق ۋە ئويۇنغا مەشغۇل قىلىپ، روزىسىنى داۋاملاشتۇرغۇزاتتۇق. (مۇسلىم: 1136)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىچىك باللارنى كىچىكىدىن باشلاپ ئىسلام شەرىئىتىدە بۇيرۇلغان ئەمەللەرنى ئورۇنلاشقا كۆندۈرۈشكە ئەمر قىلغان. بۇ ئۇلارنىڭ، ئۇلار بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىنمۇ، ئەمەل- ئىبادەتلەرنى قىزغىنلىق بىلەن ئادا قىلىدىغان، شەرىئەتنىڭ تەكلىپلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئېغىر كۆرمەيدىغان بولۇپ تەربىيىلىنىپ چىقىشى ئۈچۈن ئىدى.

955/511 ـ ابن عمرو بن العاص– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ–: مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعٍ، وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ، وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ* رواه أبو داود (495) الترمذي (407)

955/511 ـ ئەمر ئىبنى شۇئەيب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ چوڭ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بالىلىرىڭلارنى يەتتە ياشقا كىرگەندە، ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگەندە ناماز ئوقۇغىلى ئۇنىمىسا ئۇرۇڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ياتىدىغان ئورنىنى ئايرىۋېتىڭلارر. (ئەبۇ داۋۇد495، تىرمىزى: 407)

بۇ ھەدىستىكى: « ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار » دېگەن ئەمر، قىز- ئوغۇللار ئون ياشقا كىرگەندە، ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى بىر- بىرىدىن ئايرىپ، ئوغۇللارنى ئايرىم، قىزلارنى ئايرىم ئۆيدە ياتقۇزۇڭلار دېگەنلىكتۇر. چۈنكى باللار ئون ياشتىن كېيىن بالاغەتكە يېتىشكە باشلايدۇ. قىز- ئوغۇللارنى بۇ ياشلىرىدا ئايرىم ياتقۇزمىغاندا، ئۇلارنىڭ بىر- بىرىدىن ھايا قىلىدىغان، بىر- بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان ئەدەپ- ئەخلاقلىق بولۇپ يېتىلىشىگە ئېغىر دەرىجىدە زىيان يېتىدۇ.

مۇساپىر ۋە كېسەل كىشىلەر ھەققىدە

ئىسلام دىنى شەرىئىتى كېسەل، مۇساپىر (يەنى يول ئۈستىدە بولغان) كىشىلەر ئۈچۈن رامىزان كۈنلىرىدە روزا تۇتماسلىقنى رۇخسەت قىلغان. كېسەللەر شىپا تاپقاندىن، مۇساپىرلار يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، رامىزاندا تۇتمىغان روزىلىرىنىڭ قازاسىنى تۇتىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: « سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا، رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن، كىمكى كېسەل ياكى مۇساپىر بولۇپ، (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن » (بەقەر سۈرىسى 185- ئايەت).

ھەرقانداق كېسەل كىشىنىڭ بۇ كېسەللىكنى باھانە قىلىپ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت يوقتۇر. كېسەل ئادەتتە ئېغىر كېسەللەردىن بولۇشى ۋە بۇھالەتتىكى كېسەل كىشى ئەگەر روزا

تۆتسا، ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىدىغانلىقى ياكى ساقىيىشىنىڭ كېچىكىپ كېتىدىغانلىقى دوختۇرلارنىڭ ئېپادىسى ياكى تەجرىبىلەرنىڭ يەكۈنلىرى ئارقىلىق ئېنىق بىلىنگەن بولسا، بۇنداق كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەتتۇر. ئەمما ئادەتتىكى باش ئاغرىقى، چىش ئاغرىقى ۋە رېۋماتىزىمغا ئوخشىغان يېنىك ئاغرىقلار روزا تۇتماسلىققا ئۆزرە بولالمايدۇ. بۇنداق ئاغرىغان كىشىلەر روزا تۇتۇشتىن باش تارتالمايدۇ. شۇنىڭدەك روزا تۇتسا ئۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان، ياكى كېچە- كۈندۈز دورا ئىچىپ تۇرۇشقا تەۋسىيە قىلىنغانلىقتىن، كۈندۈزى دورا ئىچمىسە كېسىلىنىڭ تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىشى ياكى شىپا تېپىشىنىڭ كېچىكىپ كېتىشى ئېنىق بولغان كېسەللەرنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەتتۇر. چۈنكى ئىسلام دىنى ئاسانلىق ئۈستىگە قۇرۇلغان بىردىندۇر. شۇڭا دىندا قىيىنچىلىقلارغا كىشىلەرنى زورلاش يوقتۇر. ئەمەل - ئىبادەتلەردە كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتلىرى ئالاھىدە كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

مۇساپىرلارنىڭ رامىزان ئېيىدا روزا تۇتماسلىقى ئۈچۈن سەپەرنىڭ، ئادەتتە نامازنى قەسىر قىلىشقا ئويغۇن بولغان سەپەر بولۇشى شەرتتۇر. ئۇ بولسىمۇ ئەڭ ئاز 90 كىلومېتىر مۇساپىلىك يولغا سەپەر قىلىشىدۇر. ئەگەر سەپەر 90 كىلومېتىردىن قىسقا مۇساپىلىك بولسا بۇنداق كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى بەلگىلىنىدۇ. چۈنكى قىسقا مۇساپىلىك سەپەردە قىيىنچىلىق بولمايدۇ. مۇساپىرنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت قىلىنىشىنىڭ سەۋەبىمۇ يولدىكى ئاز - تولا قىيىنچىلىقلارنىڭ يۈزىسىدىن بولسا كېرەك.

سەپەر مەيلى رامىزان ئېيىدىن بۇرۇن باشلانغان بولسۇن، مەيلى رامىزان ئىچىدە باشلانغان بولسۇن ھەر ھالەتتە، رامىزان كۈنلىرىدە سەپەردە بولغان كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت باردۇر. ئەگەر كىشى مۇقىم ھالىتىدە رامىزان روزىسىنى تۇتۇپ، شۇكۈنى سەپەرگە چىقىدىغان بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ سەپەرگە چىققانلىقى سەۋەبى بىلەن روزىسىنى بۇزۇشى ھەنەپىي ۋە مالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، توغرا ئەمەستۇر. بۇنداق قىلغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. شاپىئىي ۋە ھەنبەلى مەزھەبلىرىگە كۆرە، جائىزدۇر. ئۇنىڭغا پەقەت قازالا لازىم كېلىدۇ. ئەمما پۈتۈن مەزھەبلەردە بىردەك ئىتتىپاقتا كەلگەن مەسىلە: مۇقىم ھالىتىدە روزا تۇتۇپ، شۇكۈنى سەپەرگە چىققان كىشى سەپەردە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلگەن بولسا، مۇنداق كىشىنىڭ روزىسىنى بۇزۇشى جائىزدۇر. كېيىن ئۇنىڭ قازاسىنى تۇتىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى، جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ھەدىستۇر:

3034/1797 - جَابِرُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ إِلَى مَكَّةَ فِي رَمَضَانَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ كُرَاعَ الْغَمِيمِ فَصَامَ النَّاسُ، ثُمَّ دَعى بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَرفعه: حَتَّى نَظَرَ النَّاسُ، ثُمَّ شَرِبَ فَقِيلَ لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ: إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ قَدْ صَامَ. فَقَالَ: ((أُولَئِكَ الْعُصَاةُ، أُولَئِكَ الْعُصَاةُ))* مسلم (1114)

3034/1797 - جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەككە فەتھى بولغان يىلى رامىزاندا، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەككىگە قاراپ يولغا چىقتى ۋە كۇرائۇلغەمىم دېگەن يەرگە كەلگۈچە يولدا روزا تۇتتى، باشقىلارمۇ روزا تۇتقانىدى. كۇرائەلغەمىم دېگەن يەرگە كەلگەندە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر قاچا سۇ كەلتۈرۈشكە

بۇيرىدى. سۇ كەلتۈرۈلدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سۇنى باشقىلارغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئىچتى. شۇنىڭدىن كېيىن بەزى كىشىلەرنىڭ روزا تۇتقانلىقى يەتكۈزۈلگەندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇلار ئاسىيلاردۇر، ئۇلار ئاسىيلاردۇر دېدى. (مۇسلىم: 1114)

3038/1801 ـ أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كُنَّا مَعَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ فَمِنَّا الصَّائِمُ وَمِنَّا الْمُفْطِرُ، فَنَزَلْنَا مَنْزِلاً فِي يَوْمٍ حَارٍّ أَكْثَرُنَا ظِلًّا صَاحِبُ الْكِسَاءِ، فمِنَّا مَنْ يَتَّقِي الشَّمْسَ بِيَدِهِ فَسَقَطَ الصُّوَّامُ، وَقَامَ الْمُفْطِرُونَ فَضَرَبُوا الأَبْنِيَةِ وَسَقَوْا الرِّكَابَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالأَجْرِ))* البخاري (2890)، مسلم (1119)

3038/1801 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىرگە سەپەردە ئىدۇق، ئارىمىزدا روزا تۇتقانلارمۇ، تۇتمىغانلارمۇ بار ئىدى. ھاۋا قاتتىق ئىسسىق بىر كۈنى بىر مەنزىلگە چۈشتۇق، كىيىم ـ كېچەكلىرى كۆپ بولغانلار ئۇبدان سايىدىدى، بەزىلەر قولىنى دالدا قىلاتتى، روزا تۇتقانلار بەرداشلىق بېرەلمەي يەردە ياتاتتى، روزا تۇتمىغانلار چېدىر تىكلەپ، ئۇلاغلارنى سۇغاردى. بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بۈگۈن روزا تۇتمىغانلار ساۋابقا ئېرىشتى دېدى. (مۇسلىم: 1119)

6638/3991 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خرج في رمضان من المدينة ومعه عشرة آلاف وذلك على رأس ثمان سنين ونصف، يصوم ويصومون حتى بلغ الكديد أفطر وأفطروا* البخاري (4276)، مسلم (1113).

6638/3991 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رامىزان ئېيىدا ئون مىڭ كىشى بىلەن مەدىنىدىن چىقتى. بۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ، سەككىز يېرىم يىلدىن كېيىن بولغان ۋەقە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يولدا روزا تۇتتى، باشقىلارمۇ شۇنداق قىلدى. كەدىد (ئۇسفان بىلەن قۇدەيدىنىڭ ئارىلىقىدىكى سۇ بار جاي) دېگەن جايغا كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزىسىنى ئاچقاندى، باشقىلارمۇ تەڭ ئاچتى (يەنى روزا تۇتۇشتىن توختىدى). (بۇخارى: 4276)

مەككە فەتھى بولغان كۈن رامىزان ئىدى. ھەنەپىي مەزھىبىگە كۆرە، سەپەردە روزا تۇتسا ئۆزىنىڭ ھاياتىغا زىيان يېتىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلگەن كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى ھارامدۇر. ئۇنىڭ بۇھالەتتە تۇتماسلىقى پەرزدۇر. شۇنىڭدەك سەپەر مۇساپىسىدە بولمىسىمۇ، جىھادتا بولغان كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى ياخشىدۇر. بۇنىڭ سەۋەبى دۈشمەنگە تاقابىل تۇرۇشتا كۈچلۈك بولۇش ئۈچۈندۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە فەتھى قىلىنغان كۈنى شۇنداق قىلغان.

3037/1800 ـ أبو سَعِيدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: بَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ مَرَّ الظَّهْرَانِ فَآذَنَنَا بِلِقَاءِ الْعَدُوِّ، فَأَمَرَنَا بِالْفِطْرِ فَأَفْطَرْنَا أجمعين* الترمذي(1684)

3037/1800 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەككە فەتھى بولغان

يىلى، مەررۇ زەھران دېگەن جايغا يېتىپ باردۇق. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزنىڭ دۈشمەنگە ئۇچرىشىپ قېلىشىمىز مۇمكىنلىكىنى ئېيتتى ۋە روزا تۇتماسلىققا بۇيرىدى. شۇنىڭ بىلەن، ھېچقايسىمىز روزا تۇتمىدۇق. (تىرمىزى1684)

يۇقىرىقىلار رامىزان روزىسى ئۈچۈندۇر.

سەپەرگە چىققان كىشىنىڭ تۇتقان روزىسى ئەگەر نەپلى روزىلاردىن بولغان بولسا، ئۇنى بۇزۇش شەرتسىز دۇرۇستۇر. كىشى ئەگەر ساقلىق ھالىتىدە روزا تۇتۇپ، شۇ كۈنى قاتتىق كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىق سەۋەبتىن روزىسىنى بۇزسا گۇناھ بولمايدۇ. كېيىن ساقايسا قازاسىنى تۇتىدۇ. مۇساپىر رامىزان ئىچىدە سەپەردىن قايتسا ۋە كېسەل كىشى كېسىلىدىن شىپا تاپقان بولسا، روزىنى داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇرۇنقى سەپەر ياكى كېسەل سەۋەبى بىلەن تۇتالمىغان روزىلىرىنى رامىزاندىن باشقا ئايلاردا تۇتىدۇ. رامىزاندا تۇتالمىغان كۈنلەرنىڭ روزىسىنى، رامىزاندىن كېيىنكى ئايدىلا تۇتۇشى شەرت ئەمەس، بەلكى كېلىدىغان رامىزانغىچە قايسى بىر ئايدا تۇتۇپ ئادا قىلسا بولىدۇ.

مۇساپىر ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتماسلىقمۇ؟

پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى مۇساپىر كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقىنىڭ جائىز (يەنى دۇرۇس) ئىكەنلىكى ۋە ئەگەر روزا تۇتسا تۇتقان روزىسىنىڭ قوبۇل بولىدىغانلىقىدا ئىتتىپاقتۇر.

3044/1806 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عمرو الأَسْلَمِي – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ وَكَانَ كَثِيرَ الصِّيَامِ، فَقَالَ: ((إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ))* البخاري (1943)، مسلم (1121)

3044/1806 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: ھەمزە ئىبنى ئەمر ئەسلەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بەك كۆپ روزا تۇتىدىغان كىشى ئىدى، ئۇ شۇ سەۋەپتىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: سەپەردە روزا تۇتسام بولامدۇ؟ دەپ سورىغان ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: خالىساڭ تۇت، خالىساڭ تۇتما، دېدى. (بۇخارى: 1943)

ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى « مۇساپىر ئۈچۈن روزا تۇتۇش ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتماسلىقمۇ؟ » دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان. ھەنەپىي، شاپىئىي ۋەمالىكى مەزھەبلىرىگە كۆرە، روزا تۇتسا ئۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان كىشىلەرنىڭ روزا تۇتقىنى تۇتمىغىنىدىن ئەۋزەل، بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ تۇتمىغىنى تۇتقىنىدىن ئەۋزەلدۇر. چۈنكى رامىزاندا روزا تۇتۇش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى، سەپەر سەۋەبى بىلەن روزا تۇتماسلىق ئۇنىڭ رۇخسىتىدۇر. شۇڭا رۇخسەتكە ئەمەل قىلغاندىن كۆرە، ئەمرگە ئەمەل قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە، مۇساپىرلارنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت قىلغان ئايەتنىڭ ئاخىرىدا: «ئەگەر بىلسەڭلار روزا تۇتۇش سىلەر ئۈچۈن(ئېغىز ئوچۇق يۈرۈشتىن)ياخشىدۇر» دەيدۇ. (بەقەرسۈرىسى 184- ئايەت). ئەمما ھەنبەلى مەزھىبىگە كۆرە، مۇساپىرنىڭ روزا تۇتمىغىنى تۇتقىنىدىن ئەۋزەلدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئەمىر- پەرمانلىرىنىڭ ئىجرا قىلىنىشىنى ياقتۇرغاندەك، رۇخسەتلىرىنىڭمۇ ئىجرا قىلىنىشىنى ياقتۇرىدۇ. مۇساپىرنىڭ روزا تۇتماسلىقى

ئاللاھ تائالانىڭ رۇخسىتىدۇر. يۇقىرىقىلار چىققان سەپىرىدە ئارتۇق قىيىنچىلىق ياكى بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان دەرىجىدە مۇشەققەت كۆرمەيدىغان مۇساپىرلارغا خاس ھۆكۈملەردۇر. ئەمما روزا تۇتسا ئېغىر قىيىنچىلىققا دۇچ كېلىدىغان مۇساپىرلارنىڭ تۇتمىغىنى تۇتقىنىدىن ئەۋزەللىكىدە ئىختىلاپ يوقتۇر، ئەلۋەتتە. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە كېيىنكى ساھابىلارنىڭ دەۋرلىرىدە، مۇسۇلمانلارنىڭ رامىزاندا سەپەرگە چىققانلاردىن بەزىسى روزا تۇتاتتى، بەزىسى تۇتمايتتى. تۇتقانلا تۇتمىغانلارنى ياكى تۇتمىغانلار تۇتقانلارنى ئېيىپلىمايتتى.

3043/1805 ـ أبو سَعِيدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كُنَّا نسافر مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمِنَّا الصَّائِمُ وَمِنَّا الْمُفْطِرُ، فَلا يَجِدُ الْمُفْطِرُ على الصائم ولا الصَّائِمُ على المفطر، وكانوا يَرَوْنَ أَنَّه مَنْ وَجَدَ قُوَّةً فَصَامَ فحَسَنٌ، ومَنْ وَجَدَ ضَعْفًا فَأَفْطَرَ فحَسَنٌ* مسلم (1116)

3043/1805 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىرگە غازاتقا چىقتۇق، ئارىمىزدا روزا تۇتقانلارمۇ، تۇتمىغانلارمۇ بار ئىدى. روزا تۇتقانلار بىلەن تۇتمىغانلارنىڭ بىر ـ بىرى بىلەن كارى بولمايتتى (يەنى بىر ـ بىرىنى ئەيىبلىمەيتتى)، چۈنكى ئۇلار: كىمنىڭ روزا تۇتقۇدەك تاقىتى بولسا، ئۇنىڭ روزا تۇتقىنى ياخشى؛ كىمنىڭ روزا تۇتقۇدەك ماغدۇرى بولمىسا، ئۇنىڭ تۇتمىغىنى ياخشى، دەپ قارايتتى. (مۇسلىم: 1116)

ئەمما مۇساپىر كىشىنىڭ نەپلى روزا تۇتۇشى جائىز ئەمەستۇر. شەرىئەت تەبىرى بىلەن مەكرۇھتۇر.

3039/1802 ـ جَابِرُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَانَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ فَرَأَى رَجُلاً قَدِ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ، وَقَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: ((مَا لَهُ)) فقَالُوا: رَجُلٌ صَائِمٌ، فَقَالَ: ((لَيْسَ من الْبِرِّ أَنْ تَصُومُوا فِي السَّفَرِ))* البخاري (1946)، مسلم (1115)

3039/1802 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر سەپەردە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەممەيلەننىڭ سايە ئاستىغا ئېلىنغان بىر كىشىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ: ئۇنىڭغا نېمە بوپتۇ؟ دەپ سورىدى، ئۇلار: بۇ روزا تۇتقانكەن، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: سەپەردە روزا تۇتمىغان ياخشى، دېدى. (مۇسلىم: 1115)

3040/1803 ـ أبو موسى – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: قال لرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمِنْ ام بر ام صوم في ام سفر فقاَل: ((لَيْسَ مِنِ ام بر ام صوم فِي امْ سَفَرِ))* لرزين أحمد ((والكبير))

3040/1803 ـ ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: سەپەردە روزا تۇتۇش ياخشىمۇ؟ دەپ سورىغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ياخشى ئەمەس، دېدى. (ئەھمەد: 23167 ؛ رەزىن؛ ئەلكەبىر)

ھامىلدار، بالا ئېمىتىدىغان ئاياللارۋە ياشىنىپ قالغان كىشىلەر ھەققىدە

ئىسلام شەرىئىتى ھامىلدار(يەنى ئېغىر ئاياق) ۋە بالا ئېمىتىدىغان ئاياللار ئەگەر روزا تۇتسا،

ئۆزلىرىنىڭ ياكى بۇۋاقلىرىنىڭ ساقلىقىغا زىيانلىق بولۇشىدىن قورقسا، ئۇلارنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت قىلىدۇ. شۇنىڭدەك ياشىنىپ قالغان ئەر ۋە ئايال كىشىلەرنىڭمۇ روزا تۇتماي، رامىزاننىڭ ھەر بىر كۈنى ئۈچۈن بىر پىقىر تويغۇدەك مىقداردا فىديە (ماددىي بەدەل) بېرىشىگە رۇخسەت قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر پېقىر تويغۇدەك فىديە بېرىشى لازىم. » (بەقەر سۈرىسى 184- ئايەت). ئىمام ئەبۇ ھەنىفە مۇنداق دېگەن:« ھامىلدار ۋە بالا ئېمىتىدىغان ئاياللار ئەگەر روزا تۇتمىسا، ئۇلار قازاسىنى كېيىن تۇتىدۇ. فىديە بېرىشى لازىم كەلمەيدۇ» «ئەل ئىختىيار» دىن. ئىبنى قۇدامە مۇنداق دېگەن:« قېرىلىقتىن، ئاجىزلىقتىن ياكى كېسەللىكتىن روزا تۇتمىغان كىشى ئەگەر شىپا تېپىشىدىن ئۈمىتسىز بولسا، تۇتمىغان ھەربىر كۈنى ئۈچۈن بىر مىسكىن تويغۇدەك مىقداردا فىديە تۆلەيدۇ.» («ئەلمۇغنىي» دىن)

ئۇستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ھەققىدە

رامىزان روزىسىنى تۇتۇش- ھەر بىر مۇسۇلمان ئۇنى ئۆزى تۇتۇشىغا بۇيرۇلغان پەرز ئەيىندۇر. ئۇ جىسمانىي ئىبادەتتۇر. خۇددى بەش ۋاخ ناماز بىرسىنىڭ باشقا بىرسى ئۈچۈن ئوقۇپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمىغاندەك، روزىمۇ باشقا بىرىنىڭ تۇتۇپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمايدۇ. ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى بۇ مەسىلە ئۇستىدە ئىختىلاپ قىلىشقان. ھەنەپىيى، شافئىي ۋە مالىكىي مەزھەبلىرىگە كۆرە، بىراۋ ئۇستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك بولغان روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىرىنىڭ ئۇنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنى تۇتۇپ قويۇشى جائىز ئەمەس، پەقەت ئۆلگۈچىنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنىڭ ھەر بىر كۈنلىكى ئۈچۈن پېقىرلارغا ئوتتۇرا دەرىجىلىك بىر ۋاخلىق تاماقتىن ھېسابلاپ فىديە بېرىشى ئارقىلىق ئۇنىڭ روزىسىنى ئادا قىلغان بولىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلغان مونۇ ھەدىسىدۇر:

3056/1815 - ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَالَ: إِذَا مَرِضَ الرَّجُلُ فِي رَمَضَانَ، ثُمَّ مَاتَ وَلَمْ يَصُمْ أُطْعِمَ عَنْهُ، وَلَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ قَضَاء وَإِنْ كان عليه نَذْرٌ قَضَى عَنْهُ وَلِيُّهُ* أبو داود (2401)

3056/1815 - ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر بىر ئادەم رامىزاندا كېسەل بولۇپ قېلىپ، قازا روزىسىنى تۇتالمايلا ئۆلۈپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ ئۈچۈن قازا روزا تۇتۇلماستىن، (مىسكىنلەرگە) تاماق (پىدىيە) بېرىلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ گەدىنىدە بىرەر نەزىر (يەنى سەدىقە ۋە ئۇندىن باشقا اللەنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ئاتىغان ئىبادەتلەر) قالغان بولسا، ئۇنىڭ قازاسىنى يېقىنلىرى قىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 2401)

بۇ ھەدىسنىڭ روھى بويىچە بىر كىشىنىڭ يەنە بىر كىشىنىڭ ئۇستىدىكى ئىبادەتلىرىنى ئورۇنلاپ قويۇشى جائىز ئەمەس، پەقەت ھەج قىلىپ قويالايدۇ. يەنى بىر كىشى ھەج پەرىزىنى ئادا قىلىشقا ئاجىز كەلگەنلىكتىن باشقىسىغا ھاۋالە قىلغان بولسا ياكى ئۆلۈشىدىن بۇرۇن ئۆزى ئۈچۈن ھەج قىلىنىشىنى ۋەسىيەت قىلغان بولسا، ئۇ كىشى ئۈچۈن باشقا بىرسىنىڭ ھەج قىلىپ قويۇشى جائىز. ئەمما مۇندىن باشقا ئىبادەتلەرنى بىرىنىڭ باشقا بىرى ئۈچۈن قىلىشى

جائىز ئەمەستۇر. ئەمما ھەنبەلى مەزھىبىگە كۆرە، ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ روزىسىنى، ئۇنىڭ تۇغقانلىرى تۇتۇپ قويسا بولىدۇ. بۇلارنىڭ دەلىلى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىستۇر.

3055/1814 ـ وعنها رفعته: ((مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صوم صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ))* البخاري (1952)، مسلم (1147)

3055/1814 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى قازا روزىنى ئادا قىلماستىن ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ قازاسىنى يېقىنلىرى قىلىدۇ. (بۇخارى: 1952)

كۆپچىلىك ئالىملار بۇھەدىسنىڭ مەنىسىنى تەۋىل قىلىپ، بۇنىڭ مەنىسى: تۇغقانلىرى ئۇنىڭ تۇتمىغان روزىسى ئۈچۈن مىسكىنلەرگە تائام بېرىش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئۈستىدە قالغان روزىنى ئادا قىلىدۇ دېگەنلىكتۇر. چۈنكى ئۇلار مىسكىنلەرگە تائام بەرسە خۇددى ئۇنىڭ ئۈچۈن روزا تۇتۇپ قويغانغا ئوخشاش بولۇپ، ئۆلۈكنىڭ ئۈستىدىكى تۇتالمىغان روزىلىرى ئادا تاپقان بولىدۇ، دەپ قارار قىلىدۇ. بۇ مەسىلىدە يۇقۇرىدىكى مەزھەبلەرنىڭ قارارلىرى ئەڭ كۈچلۈكتۇر. ئۇ بولسىمۇ، ئۈستىدە تۇتۇشقا تېگىشلىك روزىسى قالغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ئۈچۈن تۇغقانلىرى ئۇنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنىڭ ھەر بىر كۈنگە بىر مىسكىن تويغۇدەك فىديە بېرىش ئارقىلىق ئۇنىڭ روزىسىنى ئادا قىلىدۇ، دېگەن قارارىدۇر.

پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى، كېسەللىك ياكى سەپەردە بولغانلىق سەۋەبتىن تۇتالمىغان روزىسىنىڭ قازاسىنى تۇتۇپ بولغىچىلىك ئۆلۈپ كەتكەن كىشى ئۈچۈن روزا تۇتۇش ياكى فىديە بېرىشمۇ لازىم كەلمەيدۇ، دېگەن قاراردا ئىتتىپاقتۇر.

تۆتىنچى باپ. روزىنىڭ تۈرلىرى

روزا ئالتە تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلار: پەرز، ۋاجىب، سۈننەت، ھارام، مەكرۇھ ۋە نەپلە روزىلاردۇر.

1.پەرىز بولغان روزىلار

رامىزان ئېيىنىڭ روزىسى، كاپارەتنىڭ روزىسى ۋە رامىزاندا تۇتالمىغان روزىلارنىڭ قازاسى قاتارلىقلاردۇر. كاپارەتنىڭ روزىسى ـ رامىزان روزىسىنى قەستەن بۇزغانلىق ياكى قەسەمنى بۇزغانلىق ياكى ھەجگە ئېھرام باغلىغاندا، ئېھرامغا نۇقسان يېتىدىغان خاتالىقلارنى سادىر قىلغانلىق سەۋەبتىن جازا ئورنىدا بەلگىلەنگەن روزىدۇر.

2.ۋاجىب روزا

نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتۇپ، ئۇنى بۇزۇۋەتكەنلىك ياكى مەلۇم ۋاقىتتا روزا تۇتىمەن دەپ ئاتىۋاتقانلىق سەۋەبى بىلەن ئۈستىگە يۈكلەنگەن روزا بولۇپ، ئۇنى تۇتۇش ۋاجىبتۇر.

3ـ سۈننەت بولغان روزىلار

1) ئەرەفات كۈنىنىڭ روزىسى

ئەرەفات- زۇلھەججىنىڭ 9- كۈنى (يەنى ئەرتە قۇربان ھېيت دېگەن كۈن)، ئەرەفات كۈنى قەدىر كېچىسىدىن قالسا ئىسلام نەزىرىدە ئەڭ ئۇلۇغ كۈندۇر، چۈنكى بۇ كۈن مۇسۇلمانلارنىڭ بىرگە جەم بولۇپ، ھەج پەرزىنى ئادا قىلىدىغان ۋە شۇ ئارقىلىق گۇناھلاردىن پاكلىنىدىغان كۈندۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى بۇكۈندە روزا تۇتۇشقا تەشەببۇس قىلغان.

2975/1758 - أبو قَتَادَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي بعده، و﴿سنةَ﴾ الَّتِي قبله))* الترمذي (749)، ابن ماجة (1730)

2975/1758 - ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله تائالادىن ئەرەفات كۈنى روزا تۇتقۇچىنىڭ ئۇندىن بۇرۇنقى بىر يىللىق ۋە كېيىنكى بىر يىللىق گۇناھلىرىنى ئۆچۈرۋېتىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. (تىرمىزى: 749)

ئەرەفات كۈنىنىڭ روزىسىنى ئەرەفاتتا ھازىر بولمىغانلار يەنى ھاجىلاردىن باشقىلارنىڭ تۇتۇشى تەلەب قىلىنىدۇ. چۈنكى ئەرەفاتتا بولغان كىشى ئۈچۈن بۇ كۈندە روزا تۇتۇش ھەقىقەتەن قىيىن كېلىدۇ. شۇڭا ئۇلاردىن روزا تۇتۇش تەلەب قىلىنمايدۇ. بەلكى تۇتماسلىقى تەلەب قىلىنىدۇ.

ئەرەفات كۈنى بولسا، پۈتۈن ئەھلى ئىسلامنىڭ ئەڭ بۈيۈك بايرام كۈنىدۇر. بۇ كۈن زېمىن ئەھلى بىلەن ئاسمان ئەھلىنىڭ (يەنى پەرىشتىلەرنىڭ) جەم بولىدىغان ۋە ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت ۋە مەغپىرىتىگە ئېرىشىدىغان ئالاھىدە ئۇلۇغ بىر كۈندۇر. شۇڭا بۇكۈندە ئەرەفاتتا ھازىر بولغان كىشىنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىپ، خۇددى ئانىدىن تۇغۇلغان ۋاقتىدىكىدەك پاك بولىدۇ. بۇ كۈندە- ئەرەفاتتا بولالمىسىمۇ - روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئىككى يىللىق گۇناھى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. قۇرئان كەرىم قەدىر كېچىسىدە چۈشۈشكە باشلىغان بولۇپ، ئەرەفات كۈنىدە تاماملانغان. ئەرەفات كۈنى بولسا مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ بۈيۈك بايرام كۈنىدۇر. قۇرئان كەرىم مۇشۇنداق ئىككى بايرامنىڭ بىرلەشكەن كۈنىدە نازىل بولغاچقا، بۇ كۈن بايرام ئۈستىگە بايرام بولغان ئەڭ شەرەپلىك ۋە قىممەتلىك بىر كۈندۇر. بۇ كۈننى قەدىرلەش ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ بۇرچىدۇر.

2) زۇلھەججە ئېيىنىڭ دەسلەپقى توققۇز كۈنىدە روزا تۇتۇشمۇ پەزىلىتى يۇقىرى ئەمەللەر قاتارىغا كىرىدۇ.

2971/1756 - هُنَيْدَةُ بْنُ خَالِدٍ عَنِ امْرَأَه عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قالت: كان رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ تِسْع ذِي الْحِجَّةِ وَيَوْمَ عَاشُورَاءَ وَثَلاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ أَوَّلَ اثْنَيْنِ مِنَ الشَّهْرِ وَالخميس. لأبي داودَ النسائي قائلاً: أول اثنين من الشهر وخميسين* أبو داود (2437)، النسائي

2971/1756 - ھۇنەيدە ئىبنى خالىد ئايالىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ بەزى ئاياللىرى مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم زۇلھەججە ئېيىدا توققۇز كۈن، ئاشۇرا كۈنى ۋە ھەر ئايدا ئۈچ كۈن، يەنى ھەر ئاينىڭ بىرىنچى دۈشەنبىسى ۋە ئىككى پەيشەنبىسى روزا تۇتاتتى. (نەسائى: 2417)

2974/1757 ـ وله وللبخاريِّ وأبي داودَ: عن ابْنِ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((ما من أيامِ العملُ الصالحُ فيهنَّ أحبُّ إلى اللهِ من الأيامِ العشرِ)). قَالُوا: وَلا الْجِهَادُ. قَالَ: ((وَلا الْجِهَادُ إِلاَّ رَجُلٌ خَرَجَ يُخَاطِرُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ بِشَيْءٍ))* البخاري (969)

2974/1757 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مۇشۇ كۈنلەردە (يەنى زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئەۋەلقى ئون كۈنىدە) قىلىنغان ئەمەلدىن ئەۋزەل ئەمەل يوق، دېدى. ساھابىلەر: جىھادمۇ شۇنداقمۇ ؟ دەپ سورىغاندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: جىھادمۇ شۇنداق. پەقەت جېنىنى، مېلىنى جىھادقا ئاتىغان ۋە ھېچنېمىسى قايتمىغان (يەنى شەھىد بولغان) كىشىلا ئۇنىڭ سىرتىدا، دېدى. (بۇخارى: 969)

3) ئاشۇرا كۈنىنىڭ روزىسى

ئاشۇرا- قەمەرىيە ئايلىرىدىن مۇھەررەم ئېيىنىڭ 10- كۈنى بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ كۈندە روزا تۇتاتتى ۋە باشقىلارنىمۇ تۇتۇشقا تەشەببۇس قىلاتتى.

2982/1763 ـ ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: ((مَا هَذَا؟)) قَالُوا: يَوْمٌ صَالِحٌ نَجَّى اللَّهُ فيه موسى وبَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ فَصَامَهُ، فقَالَ: ((فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ)) فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ* البخاري (2004)، مسلم (1130)

2982/1763 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىگە كەلگەندە، يەھۇدىيلارنىڭ ئاشۇرا كۈنى روزا تۇتقانلىقىنى كۆردى ۋە: بۇ قانداق روزا؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: بۇ بىر پەزىلەتلىك كۈندۇر. چۈنكى الله بۇ كۈندە ئىسرائىل ئەۋلادىنى دۈشمەنلىرىدىن قۇتۇلدۇرغان، شۇنىڭ ئۈچۈن، مۇسا ئەلەيھىسسالام مۇشۇ كۈندە روزا تۇتقان، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مەن مۇسا ئەلەيھىسسالام قىلغاننى قىلىشقا سىلەردىنمۇ بەكرەك ھەقلىقمەن، دېدى. ئاندىن ئۆزى روزا تۇتتى ۋە بىزنىمۇ روزا تۇتۇشقا بۇيرىدى. (بۇخارى: 2004)

2981/1762 ـ أبو مُوسَى – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – كَانَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ يَوْمًا تُعَظِّمُهُ الْيَهُودُ وَتَتَّخِذُهُ عِيدًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ((صُومُوهُ أَنْتُمْ))* البخاري (2005)، مسلم (1131)

2981/1762 ـ ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئاشۇرا كۈنى يەھۇدىيلارنىڭ ئۇلۇغلايدىغان ۋە ھېيت قىلىدىغان كۈنى ئىدى. شۇڭا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: سىلەر ئاشۇرا كۈنى روزا تۇتۇڭلار! دېدى. (مۇسلىم: 1131)

2983/1764 ـ سَلَمَةُ بْنُ الأَكْوَعِ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أمر رَجُلاً مِنْ أَسْلَمَ أَنْ: ((أَذِّنْ فِي النَّاسِ مَنْ كَانَ أَكَلَ فَلْيَصُمْ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ أَكَلَ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ الْيَوْمَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ))* البخاري (2007)، مسلم (1135)

2983/1764 ـ سەلەمە ئىبنى ئەكۋەئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەسلەم قەبىلىسىدىن بىر ئادەمنى: تاماق يېگەن ياكى يېمىگەن ھەممەيلەن روزا تۇتسۇن. چۈنكى بۈگۈن ئاشۇرا كۈنىدۇر دەپ جاكارلاشقا بۇيرىدى. (بۇخارى: 2007)

2985/1765 ـ أبو قَتَادَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: ((صِيَامُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ))* الترمذي (752)

2985/1765 ـ ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: اللە تائالادىن ئاشۇرا كۈنى روزا تۇتقۇچىنىڭ ئىلگىرىكى بىر يىللىق گۇناھىنى ئەپۇ قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن دېدى. (تىرمىزى: 752)

ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولغان كىشىنىڭ بۇكۈنگە ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىرەر كۈننى قوشۇپ تۇتۇشى سۈننەتتۇر. بۇ، ئىسلامىي روزىنى ئەھلى كىتابلارنىڭ روزىسىدىن پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى يەھۇدىلار ئاشۇرا كۈنىدىلا بىر كۈن روزا تۇتىدۇ. مۇسۇلمانلار ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولسا، مۇھەررەمنىڭ 9ـ10ـ كۈنلىرى ياكى 10ـ 11ـكۈنلىرى ئىككى كۈن تۇتىدۇ.

2986/1766 ـ ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قال: حِينَ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ يَوْمٌ تُعَظِّمُهُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى. قَالَ: ((فَإِذَا كَانَ الْعَامُ القابلُ – إِنْ شَاءَ اللَّهُ – صمتُ الْيَوْمَ التَّاسِعَ)) فَلَمْ يَأْتِ الْعَامُ الْمُقْبِلُ حَتَّى تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ* مسلم (1134)

2986/1766 ـ غەتەفان ئىبنى تەرىف مۇررىي ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئاشۇرا كۈنى روزا تۇتۇپ، باشقىلارنىمۇ شۇ كۈنى روزا تۇتۇشقا بۇيرىغان ئىدى. ساھابىلەر: ئى اللەنىڭ رەسۇلى ! بۇ، يەھۇدىي ۋە ناسارالار ئۇلۇغلايدىغان كۈن تۇرسا؟! دېگەنىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: اللە خالىسا، كېلەر يىلى توققۇزىنچى كۈنى روزا تۇتىمىز، دېدى. لېكىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ كۈن كەلمەي تۇرۇپ ۋاپات بولۇپ كەتتى. (مۇسلىم: 1134)

شۇڭا ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتقان ئادەم مۇسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملارنىڭ سۈننەتلىرىگە ئەمەل قىلغان بولۇپ، كۆپ ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

4) دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرىنىڭ روزىسى

دۈشەنبە كۈنلۈكى بولسا، پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كەلگەن كۈنى، بۇ، پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن مۇبارەك كۈندۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئىزھار قىلىش يۈزىسىدىن بۇ كۈندە روزا تۇتۇشنى ئادەت قىلغان ۋە باشقىلارنىمۇ تۇتۇشقا تەشەببۇس قىلغان.

3003/1771 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ

يَتَحَرَّى صِيَامَ الاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ* للترمذي(745) النسائي

3003/1771 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پەيشەنبە ۋە دۈشەنبە كۈنلىرى روزا تۇتۇشقا بەكمۇ تىرىشاتتى. (نەسائى: 2360)

3004/1772 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((تُعْرَضُ الأَعْمَالُ على الله يَوْمَ الاثْنَيْنِ ويوم الْخَمِيسِ فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ))* الترمذي (747 ابن ماجة (1740)

3004/1772 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەمەللەر پەيشەنبە ۋە دۈشەنبە كۈنلىرى الله تائالاغا كۆتۈرۈلىدۇ. مەن ئەمەللىرىمنىڭ روزىدار ھالىتىمدە كۆتۈرۈلۈشىنى ياخشى كۆرىمەن. (تىرمىزى: 747)

3012/1777 ـ وفي رواية: وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ الإِثْنَيْنِ؟ قَالَ: ((ذَاكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ وَأُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ))* مسلم (1162) 197

3012/1777 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن دۈشەنبە كۈنى روزا تۇتۇش توغرۇلۇق سورالغانىدى: ئۇ، مەن تۇغۇلغان، پەيغەمبەرلىككە تەيىنلەنگەن ياكى ماڭا قۇرئان چۈشۈرۈلگەن كۈندۇر، دېدى. (مۇسلىم: 1162)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە، دۈشەنبە كۈنىدە روزا تۇتۇشنىڭ غايىسىنى ۋە سەۋەبىنى ئوچۇقلاپ، بۇ كۈن ئۆزىنىڭ دۇنياغا كەلگەن ۋە ۋەھىنىڭ باشلانغان كۈنى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. شۈبھىسىزكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كېلىشى، ئاللاھنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەت ئۈچۈن تەقدىر قىلغان كاتتا نېمىتىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئىدى. «پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ سائادىتى» دېگەن سۆزۈمگە بەزىلەر، پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان ئەمەسقۇ؟ دەپ قايىل بولماسلىقى مۇمكىن. ئۇلارغا دەيمەنكى: گەرچە پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمان بولمىغان بولسىمۇ، ئىسلام دىنى پۈتۈن ئىنسانىيەتنى ھەقىقەتكە يېتەكلەش ئۈچۈن كەلگەن بىر دىندۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىسلام دىنىنىڭ ئادالەتلىك قانۇن، پرىنسىپلىرى سايىسىدا سائادەتكە ئېرىشىدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنى غەيرىي دىندىكىلەرنىڭمۇ ھەق- ھوقۇقلىرىنى، خۇددى ئۆز تەۋەلىرىنى قوغدىغانىدەك قوغداپ، ھىمايە قىلىدىغان، ئادالەتتە چېكىگە يەتكەن بىرلا دىندۇر. تارىخ بۇنىڭغا شاھىتتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَى الْمُؤمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلالٍ مُّبِينٍ (**164**)]

« الله مۆمىنلەرگە اللهنىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى (يەنى قۇرئان ۋە سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى؛ ھالبۇكى، ئۇلار بۇرۇن ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىدى. » (ئال ئىمران سۈرىسى 164- ئايەت).

گەرچە ئاللاھ تائالا بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىنى بىۋاستە كۆرۈپ تۇرسىمۇ، دۈشەنبە ۋە

پەيشەنبە كۈنلىرى بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرى ئاللاھ تائالاغا كۆرسىتىلىدىغان كۈنلەردۇر.

5) ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش

ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلاتتى. بۇ، يىل بويى روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋاب بولىدىغان ئەمەلدۇر.

3009/1774 ـ ابْنُ مِلْحَانَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَصُومَ الْبِيضَ ثَلاثَ عَشْرَةَ، وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ، وَخَمْسَ عَشْرَةَ، وَقَالَ: ((هو كَهَيْئَةِ الدَّهْرِ))* أبو داود (2449)، النسائي 4/224 – 225

3009/1774 ـ ئىبنى مىلھان قەيسى دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزنى تولۇن ئايلىق كۈنلەردە، يەنى ھەر ئاينىڭ 13، 14 ۋە 15 كۈنلىرى روزا تۇتۇشقا بۇيرۇپ: شۇ كۈنلەردە روزا تۇتۇش يىل بويى روزا تۇتقانغا باراۋەردۇر دەيتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 2449)

ھەر ئايدىن ئۈچ كۈن نەپلى روزا تۇتقان ئادەمنىڭ يىل بويى ئۈزمەستىن روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقى بىر ھەقىقەتتۇر.

6) شەۋۋال ئېيىدا ئالتە كۈن روزا تۇتۇش

شەۋۋال- قەمەرىيە ئايلىرىدىن 10- ئاينىڭ ئىسمى. بۇ، رامىزاندىن كېيىنكى ئاي. بۇئايدا 6 كۈن روزا تۇتۇش سۈننەتتۇر. مەيلى ئارقا- ئارقىدىن ئۈلاپ تۇتسۇن، مەيلى پارچە- پارچە تۇتسۇن، شەۋۋال ئېيى ئىچىدە 6 كۈن روزا تۇتۇش ساۋابلىقتۇر.

2968/1755 ـ أبو أَيُّوبَ الأنصاريُّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ بِسِتٍّ مِنْ شَوَّالٍ كان كصيام الدهر))* مسلم (1164)، وأبو داود (2433)، الترمذي (759)

2968/1755 ـ ئەبۇ ئەييۇب ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى رامىزان روزىسىنى تۇتۇپ بولۇپ، ئارقىسىدىن شەۋۋال ئېيىدا ئالتە كۈن روزا تۇتسا، ئۇ، يىل بويى روزا تۇتقاندەك ساۋابقا ئېرىشىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 2433)

چۈنكى «بىر ياخشى ئىشقا ئون ھەسسە ساۋاب بېرىش» پرىنسىپى بويىچە: رامىزان ئېيى ئىچىدە تۇتقان 30 كۈن روزا 10غا كۆپەيتىلىپ 300 كۈنگە تەڭ، شەۋۋال ئېيى ئىچىدە تۇتقان 6 كۈن روزا 10غا كۆپەيتىلىپ 60 كۈنگە تەڭ. ئىككىسىنى قوشقاندا، جەمى 360 كۈن بولىدۇ. شۇڭا رامىزان روزىسىنى تولۇق تۇتۇپ بولغاندىن كېيىن، شەۋۋال ئېيىدا يەنە 6 كۈن روزا تۇتقان كىشى، يىل بويى روزا تۇتقانغا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدۇ دەيمىز.

7) بىر كۈن روزا تۇتۇپ، بىر كۈن ئارا بېرىش

نەپلى روزىلارنى بىر كۈن تۇتۇپ، بىر كۈن ئارا بېرىش سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنى يىل بويى روزا تۇتۇشتىن مەنئى قىلغان ۋە مۇنداق دېگەن:

100/ 168 – ومنها: ((إِنَّكَ لتَصُومُ النهارَ وتَقوُمْ اللَّيْلَ؟)). قلت: نعم قال: ((إذا فعلت ذلك هَجَمَتْ لَهُ الْعَيْنُ وَنَفِهَتْ لَهُ النَّفْسُ لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ، صومُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ صَوْمُ الدَّهْرِ

كُلِّهِ)). قُلْتُ: أُطِيقُ أكثر من ذلك. قَالَ: ((صُمْ صَوْمَ دَاوُدَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى)). قلت: من لي بهذه يا نبي الله* رواه أحمد(6727)

100/ 168 ـ بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: سەن يىل بويى كۈندۈزى روزا تۇتۇپ، كېچىسى ئۇخلىماي ناماز ئوقۇيدىكەنسەن، دېدى. مەن: شۇنداق، دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: يىل بويى روزا تۇتساڭ، كېچىسى ئۇخلىماي ناماز ئوقۇساڭ، كۆزۈڭ تالىدۇ، جىسمىڭ چارچايدۇ. يىل بويى روزا تۇتقان ئادەمنىڭ روزىسى روزا ھېسابلانمايدۇ. شۇڭا ھەر ئايدا ئۈچ كۈن روزا تۇت، بۇ، يىل بويى روزا تۇتقان بىلەن باراۋەر، دېدى. مەن ئۇنىڭدىن ئارتۇقراقىنى قىلالايمەن، ـ دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداقتا، داۋۇد ئەلەيھىسسالامدەك روزا تۇت! ئۇ بىر كۈن روزا تۇتسا، بىر كۈن تۇتمايتتى، دۈشمەن بىلەن ئۇچراشسا قاچمايتتى، دېدى. مەن: ئى رەسۇلۇللاھ ! (داۋۇد ئەلەيھىسسالامدىكى) بۇ خىسلەتنى مەن قانداقمۇ قىلالارمەن؟! دېدىم. (ئەھمەد: 6727 ؛ بۇخارى: 6277)

بۇھەدىسنىڭ مەنىسى: ئۆزمەي يىل بويى روزا تۇتقان كىشىگە روزا ئادەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ ـ دە، ئۇ كىشى ئۇچۇن روزىنىڭ ئالاھىدىلىكى قالمايدۇ. شۇڭا ئۇ، ئۆزىنى ئاچ ھەم ئۇسسۇز قويغاندىن باشقا ھېچقانداق ساۋاب ياكى پەزىلەتكە ئېرىشەلمەيدۇ، دېگەنلىكتۇر. ساھابىلاردىن بەزى كىشىلەر يىل بويى روزا تۇتماقچى بولغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى بۇنداق روزا تۇتۇشتىن توسقان ۋە بىركۈن تۇتۇپ، بىر كۈن تۇتماسلىقنى تەۋسىيە قىلغان

8) شەبان ئېيىنىڭ روزىسى

رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىدىن قالسا ئەڭ پەزىلەتلىك روزا شەبان ئېيىنىڭ روزىسىدۇر. چۈنكى بۇ ئاي بەندىلەرنىڭ بىر يىللىق ئەمەللىرى ئاللاھ تائالاغا كۆرسىتىلىدىغان ئالاھىدە ئەھمىيەتلىك ئايدۇر.

2996/1768 ـ وللستة قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ: لا يُفْطِرُ، وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ لا يَصُومُ، وَمَا رأينه اسْتَكْمَلَ صِيَامَ شَهْرٍ قَطُّ إِلاَّ شهر رَمَضَانَ وَمَا رَأَيْتُهُ فِي شَهْرٍ أَكْثَرَ مِنْهُ صِيَامًا فِي شَعْبَانَ* وفي روايةٍ: بعد شعبان كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ كُلَّهُ كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إِلاَّ قَلِيلاً* البخاري (1969)، مسلم (1156)

2996/1768 ـ مۆئمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتاتتى. ھەتتا بىز: ئەمدى ھېچ توختىماي روزا تۇتىدىغان ئوخشايدۇ دەپ كېتەتتۇق. بەزىدە خېلى ئۇزۇنغىچە روزا تۇتمايتتى. ئۇنداق چاغلاردا بىز: ئەمدى ھېچ روزا تۇتمايدىغان ئوخشايدۇ دەپ قالاتتۇق. مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ رامىزان ئېيىدىن باشقا ئايدا تولۇق روزا تۇتقىنىنى ۋە ھېچبىر ئايدا شەئبان ئېيىدىكىدەك كۆپ (نەپلە) روزا تۇتقىنىنى كۆرمىدىم. يەنە بىر رىۋايەتتە: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم شەئبان ئېيىنىڭ ھەممە كۈنى دېگۈدەك روزا تۇتاتتى. پەقەت بەزى كۈنلىرىلا تۇتمايتتى، دېيىلگەن. (مۇسلىم: 1156)

2998/1769 ـ وفي أحرى: كَانَ أَحَبَّ الشُّهُورِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ

يَصُومَهُ شَعْبَانُ ثُمَّ يَصِلُهُ بِرَمَضَانَ* أبو داود (2431)، النسائي 199/4

2998/1769 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ قەيس ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نەپلە روزا تۇتۇش ئۈچۈن شەئبان ئېيىنى ئەڭ ياخشى كۆرەتتى ۋە شەئبان ئېيىدا تۇتقان روزىسىنى رامىزان ئېيىغا ئۇلايتتى. (ئەبۇ داۋۇد: 2431)

3001/1770 ـ أُسَامَةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ أَرَكَ تَصُومُ من شَهْر مِنَ الشُّهُورِ مَا تَصُومُ مِنْ شَعْبَانَ؟ قَالَ: ((ذَاكَ شَهْرٌ يَغْفُلُ النَّاسُ عَنْهُ بَيْنَ رَجَبٍ وَرَمَضَانَ، وَهُوَ شَهْرٌ تُرْفَعُ فِيهِ الأَعْمَالُ إِلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ فَأُحِبُّ أَنْ يُرْفَعَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ))* للنسائي

3001/1770 ـ ئۇسامە ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە: ئى اللەنىڭ رەسۇلى ! ھېچبىر ئايدا شەئبان ئېيىدىكىدەك روزا تۇتقىنىڭىنى كۆرمىدىم، دېسەم، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇ ئاي رەجەپ ئېيى بىلەن رامىزان ئېيىنىڭ ئارىلىقىدىكى بىر ئاي بولۇپ، كىشىلەر ئۇ ئايدىن غاپىل قالىدۇ. ئۇنىڭدا ئەمەللەر ئالەملەرنىڭ رەببىگە كۆتۈرۈلىدۇ. مەن ئەمەللىرىمنىڭ روزا تۇتقان ھالىتىمدە كۆتۈرۈلۈشىنى ياخشى كۆرىمەن، دېدى. (نەسائى: 2357)

4ـ ھارام قىلىنغان روزا

ئىسلام شەرىئىتى تۆۋەندىكى كۈنلەردە روزا تۇتۇشنى ھارام (يەنى مەنئى) قىلغان:

1)روزا ھېيتىنىڭ بىرىنچى كۈنى روزا تۇتۇش ھارامدۇر. چۈنكى بۇ كۈن رامىزاننىڭ شاراپىتى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارغا بايرام قىلىپ بەلگىلەپ بەرگەن كۈنىدۇر. بۇ كۈندە ئاللاھ تائالانىڭ بەلگىلەپ بەرگەن زىياپىتىنى قوبۇل قىلىپ، كەڭتاشا يەپ، ئىچىپ ۋە كۆڭۈل ئېچىپ ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر ئادا قىلىش لازىم. بۇ كۈندە روزا تۇتقان ئادەم گۇناھكار بولىدۇ.

2) قۇربان ھېيتىنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن 4ـ كۈنگىچىلىك بولغان ھېيت كۈنلىرىدە روزا تۇتۇش ھارامدۇر. پۈتۈن ئىسلام فىقھىشۇناس ئالىملىرى روزا ۋە قۇربان ھېيتلىرىدا روزا تۇتۇشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىدە ئىتتىپاقتۇر

5 ـ مەكرۇھ بولىدىغان روزا

1) ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولغان كىشىنىڭ، ئاشۇرا كۈنىنى يالغۇز تۇتۇشى مەكرۇھتۇر. سۈننەت ئۇنىڭ ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىر كۈننى قوشۇپ تۇتۇشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتىكى ھەدىسى يوقىرىدا ئۆتتى.

2) نەپلى ئۈچۈن روزا تۇتماقچى بولغان كىشىنىڭ جۈمە كۈنىنىلا ئايرىپ بۇ كۈندە روزا تۇتۇشى مەكرۇھتۇر. جۈمە كۈنى مۇسۇلمانلارنىڭ ھەپتىلىك بايرام كۈنى. ئىسلام دىنى يالغۇز بۇ كۈندىلا نەپلى روزا تۇتۇشنى مەنئى قىلغان. سۈننەت شۇكى، جۈمە كۈنىدە روزا تۇتماقچى بولغان كىشى ئۇنىڭ ئالدىدىن ياكى كەينىدىن بىرەر كۈننى قوشۇپ تۇتۇشى لازىم.

3) شەنبە كۈنىنى ئايرىپ روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر.

3029/1793 ـ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُسْرٍ السلمي – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –، عَنْ أُخْتِهِ الصماء رفعته: ((لا تَصُومُوا يَوْمَ السَّبْتِ، إِلاَّ فِيمَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَحَدُكُمْ إِلاَّ لِحَاءَ عِنَبَةٍ، أَوْ عُودَ

شَجَرَةٍ فَلْيَمْضُغْهُ))* أبو داود (2421)، الترمذي (744) ابن ماجة (1726)

3029/1793 - ئابدۇللاھ ئىبنى بۇسر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەمشىرىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: شەنبە كۈنلىرى الله پەرز قىلغان روزىدىن باشقا، نەپلە روزا تۇتماڭلار. ئەگەر بىرەرسىڭلار يېگۈدەك بىر نەرسە تاپالمىسا، ئۈزۈمنىڭ پوستى ياكى دەرەخنىڭ نوتىسىنى بولسىمۇ چاينىۋەتسۇن (تىرمىزى: 744)

شەنبە كۈنلۈكتە روزا تۇتۇشنىڭ مەنئى قىلىنىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، شەنبە كۈنلۈكى يەھۇدىيلارنىڭ بايرام كۈنىدۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇلار بايرام قىلغان كۈنلەردە بايرام قىلىشى، ئۇلار ئۇلۇغلىغان كۈنلەرنى ئۇلۇغلىشى توغرا ئەمەس. بەلكى بىز ئۇلارغا ھېچبىر ئىشتا ئوخشىماسلىقىمىز بۇيرۇلغان. ئاشۇرا كۈنىدە بىر كۈن روزا تۇتۇشنىڭ مەنئى قىلىنىشىنىڭ ھېكمىتىمۇ بۇ سەۋەبتىن ئىدى.

4) شەك كۈنىدە روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن مەنئى قىلغان. شەك كۈنى- كىشىلەر ئۇنى شەبان ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنىمۇ ياكى رامىزاننىڭ بىرىنچى كۈنىمۇ دەپ شەك قىلىپ قالىدىغان كۈن بولۇپ، بۇ كۈندە روزا تۇتۇشنىڭ مەنئى قىلىنىشى كىشىلەرنىڭ رامىزان روزىسىنىڭ سانىنى ئۇزارتىۋالماسلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئەگەر دىنىمىز بۇنداق ھوشيارلىق بىلەن ئىش كۆرمىگەن بولسا ئىدى، كىشىلەر شەك كۈنىنى رامىزانغا قوشۇپ، روزىنىڭ سانىنى 30 كۈندىن ئاشۇرۇۋالغان بولار ئىدى. چۈنكى بۇرۇنقى ساماۋىي دىنلارمۇ شۇ سەۋەبتىن ئۆز ئەسلىنى يوقاتقان. بىز ئاي كۆرسەك روزا تۇتۇشقا، ئەگەر ئاي كۆرمىسەك روزا تۇتماسلىققا بۇيرۇلدۇق.

3021/1786 - مَالِكُ: سمعت أَهْلَ الْعِلْمِ يَنْهَوْنَ عن صوم الْيَوْم الَّذِي يُشَك فِيهِ أنه مِنْ شَعْبَانَ أو من رمضان إِذَا نَوَى بِهِ الفرض، وَيَرَوْنَ عَلَى مَنْ صَامَهُ عَلَى غَيْرِ رُؤْيَةٍ، ثُمَّ جَاءَ الثَّبْتُ أَنَّهُ رَمَضَانُ الْقَضَاءَ، وَلا يَرَوْنَ فِي صِيَامِهِ تَطَوُّعًا بَأْسًا* مالك 255/1

3021/1786 - مالىك مۇنداق دەيدۇ: مەن ئىلىم ئەھلىنىڭ شەئبان ياكى رامىزان ئېيىدىن قايسىسىغا تەۋە ئىكەنلىكى ئېنىق بولمىغان شەك كۈنىدە رامىزاننىڭ روزىسىغا نىيەت قىلىپ روزا تۇتۇشتىن چەكلىگەنلىكىنى ۋە ئۇلارنىڭ: "كىمكى رامىزان ئېيىنى كۆرمەي تۇرۇپ روزا تۇتسا، ئاندىن شۇ كۈننىڭ رامىزان ئىكەنلىكى ئېنىقلانسا، ئۇ، شۇ كۈننىڭ قازاسىنى قىلىدۇ، تۇتقان روزىسى نەپلە روزىغا ھېساب بولىدۇ " دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. (مالىك رىۋايەت قىلغان)

5) ئىپتارسىز ئۇلاپ روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر. ئەگەر بۇ ئىش روزا تۇتقۇچىنىڭ تەن ساقلىقىغا زىيان يەتكۈزسە ھارامدۇر. ئۇلاپ روزا تۇتۇش - روزا تۇتۇپ ئىپتار بولغاندىمۇ - ئېغىز ئاچماستىن ياكى سوھۇرلۇق يېمەستىن ئەتىسى ئاخشامغىچە روزىسىنى داۋام قىلدۇرۇش دېمەكتۇر. بۇنداق قىلىش تەن ساقلىقىغا زىيانلىق بولۇشتىن ئاۋۋال دىنىمىزنىڭ كۆرسەتمىسىگە خىلاپتۇر. چۈنكى ئىسلام دىنى ئاسانلىقنى تەرغىپ قىلىدۇ. ئۆزىنى بىھۇدە قىيىنغانلىق ئىبادەتكە ياتمايدۇ. بەلكى ئىبادەت دىنىمىزنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە رىئايە قىلىش بىلەن قىلىنىدۇ. پەيغەمبەرلەر ئۇلاپ روزا تۇتاتتى. چۈنكى ئۇلار تاقەت قىلالايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى ئۇلاپ روزا تۇتقان ۋاقىتلىرىدا ساھابىلارنىڭ بۇنداق قىلىشىنى مەنئى قىلاتتى.

2915/1722 ـ ابْنُ أَبِي لَيْلَى عن صْحَابِي: أَنَّ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْحِجَامَةِ وَالْمُوَاصَلَةِ، إِبْقَاءً عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ تُوَاصِلُ، فَقَالَ: ((إِنِّي أُوَاصِلُ إِلَى ﴿السَّحَرِ﴾ وَرَبِّي يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي))* أبو داود (2374)

2915/1722 ـ ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇ لەيلا مۇنداق دەيدۇ: ساھابىلەردىن بىرى ماڭا ھەدىس سۆزلەپ بېرىپ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلىرىگە كۆيۈنۈپ (روزىدار تۇرۇپ) قان ئالدۇرۇشتىن، روزىنى (ئىپتار قىلماستىن) ئۇلاپ تۇتۇشتىن توستى. لېكىن بۇ ئىككى ئىشنى ھارام قىلمىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! سەن سوھۇر ۋاقتىغىچە (ئىپتار قىلماستىن) ئۇلاپ تۇتىدىكەنسەنغۇ؟! دېيىلگەندى: مەن سوھۇر ۋاقتىغا قەدەر ئۇلاپ تۇتىمەن، چۈنكى رەببىم مېنى ئوزۇقلاندۇرىدۇ ۋە ئۇسسۇزلىقىمنى قاندۇرىدۇ، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 2374)

2965/1752 ـ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْوِصَالِ، قَالُوا: إِنَّكَ تُوَاصِلُ. قَالَ: ((إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ إِنِّي أُطْعَمُ وَأُسْقَى))* البخاري (1922)، مسلم (1102)

2965/1752 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم روزىنى (ئىپتار قىلماستىن) ئۇلاپ تۇتۇشتىن توستى. ساھابىلەر: سەن شۇنداق قىلىدىكەنسەنغۇ؟ دەپ سورىغانىدى: شۈبھىسىزكى، مەن سىلەرگە ئوخشىمايمەن. چۈنكى مەن رىزىقلاندۇرۇلۇپ ۋە سۇغۇرۇلۇپ تۇرىمەن (يەنى رەببىم مېنى ئوزۇقلاندۇرىدۇ ۋە ئۇسسۇزلۇقۇمنى قاندۇرىدۇ)، دېدى. (مۇسلىم: 1102)

6ـ نەپلىي روزىلار

نەپلىي(ئىختىيارىي) روزىلارنى تۇتۇشنىڭ بەلگىلىك ۋاقىتلىرى يوقتۇر. روزا تۇتۇش ھارام ۋە مەكرۇھ بولغان كۈنلەرنىڭ سىرتىدا، يىلنىڭ قايسى بىر كۈنلىرىدە نەپلى روزىسىنى تۇتۇش جائىزدۇر. نەپلى ئىبادەتلەر ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىش ۋە بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ رەھمىتىدىن بەھرىمەن بولۇش مەقسىتىدە قىلىنىدىغان ئىختىيارىي ئىبادەتتۇر. نەپلى ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى كۆپتۇر.

بەشىنچى باپ. رامىزاندىكى پەزىلەتلىك ۋاقىتلار ھەم ئەمەللەر

رامىزان ئېيى ئىبادەت ۋە قۇرئان تىلاۋەت قىلىش ئېيىدۇر

مۇسۇلمان كىشى رامىزان ئېيىنى قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئىبادەتلەرنى ئەڭ ياخشى شەكىلدە ئورۇنلاش ۋە دىنى بىلىملەرنى كۆپلەپ ئۆگىنىش ئۈچۈن، ئۆزلىرىگە بىر دىنى مەدرىسە ھېسابلىشى لازىم. چۈنكى رامىزان ئېيى قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىغان ۋە مىڭ ئايدىن ياخشى بولغان قەدىر كېچىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ئاي بولغانلىقتىن، بۇ ئاي ئىبادەتكە بېرىلىش، قۇرئان كەرىم تىلاۋەت قىلىش ۋە ھەرتۈرلۈك دىنى بىلىملەرنى تەھسىل قىلىش ئېيىدۇر. بۇ ئايدا قىلغان ياخشىلىقلارغا نەچچە ھەسسە ئارتۇق ساۋاب بېرىلىدۇ. چۈنكى

رامىزان ئېيى ئىچىدىكى قەدىر كېچىسى ساۋابتا ۋە پەزىلەتتە مىڭ ئايدىن ياخشى بولغان ئىكەن، بۇ ئايدا قىلىنغان بىر ياخشىلىقنىڭ مىڭ ھەسسە بولۇپ يېزىلىشى تەبىئىيدۇر.

6708/4032 – ابن مسعود – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((من قرأ حرفًا من كتاب الله فله به حسنةٌ والحسنة بعشر أمثالها، لا أقول الم حرف، ولكن ألفٌ حرف، ولامٌ حرفٌ، وميمٌ حرف))* الترمذي (2910).

6708/4032 - مۇھەممەد ئىبنى كەئب قۇرەزى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى اللەنىڭ كىتابىدىن بىر ھەرپ ئوقۇيدىكەن، ئۇنىڭغا بىر ياخشىلىق يېزىلىدۇ، بىر ياخشىلىققا ئون ھەسسە ساۋاب بېرىلىدۇ. مەن "ئەلىف لام مىم" نى بىر ھەرپ دېمەيمەن. بەلكى، ئەلىف بىر ھەرپ، لام بىر ھەرپ، مىم بىر ھەرپتۇر. (تىرمىزى: 2910)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىگە ئاساسەن، قۇرئان كەرىمدىن بىر ھەرپ ئوقۇغان كىشىگە ئون ساۋاب يېزىلىدۇ. ئادەتتىكى كۈنلەردە قۇرئان كەرىمدىن بىر ھەرپ ئوقۇغانغا ئون ساۋاب يېزىلسا، رامىزان ئېيىدا ئوقۇلغان قۇرئان كەرىمنىڭ ھەر بىر ھەرپىگە ئون مىڭ ھەسسە ساۋاب يېزىلىشى ئېنىقتۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايدا پۈتۈن ياخشىلىقلارغا ئالدىرايتتى ۋە كۆپ قىلاتتى.

7380/4438 - ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: كان النبي أجود الناس، وكان أجود ما يكون في رمضان حين يلقاه جبريل، وكان جبريل يلقاه في كل ليلة من رمضان، فيدارسه القرآن، فلرسول الله حين يلقاه جبريل أجود بالخير من الريح المرسلة* البخاري (6)، النسائي 125/4.

7380/4438 - ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىنسانلارنىڭ ئەڭ سېخىسى ئىدى. بولۇپمۇ، رامىزاندا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشكەندە، تېخىمۇ سېخى بولۇپ كېتەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رامىزان ئېيىنىڭ ھەر كېچىسىدە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۆز ئارا قۇرئان ئوقۇشاتتى. شۇنىسى جەزمەنكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ياخشىلىق قىلىشتا سالقىن شامالدىنمۇ سېخى ئىدى. يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق كەلگەن: چۈنكى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام رامىزان ئېيىنىڭ ھەر كېچىسى كېلەتتى ۋە پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە قۇرئان ئوقۇتۇپ تىڭشايتتى. (بۇخارى: 6)

قۇرئان كەرىم ئوقۇش، ئىبادەتلەرنى ۋاقتىدا ئورۇنلاش ۋە دىنىي بىلىملەرنى ئۆگىنىش ھەممە ۋاقىتتا تەلەب قىلىنىدىغان مۇھىم ئەمەللەردۇر. ئەمما رامىزان ئېيىدا بۇ ئەمەللەرنى تېخىمۇ كۆپ، تېخىمۇ تولۇق ئورۇنلاش ئالاھىدە جىددىي تەلەب قىلىنىدۇ. چۈنكى رامىزان ئېيى ئاخىرەتلىك ئۈچۈن مول ھوسۇلنىڭ پەيتىدۇر. خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەپسۇسلىنىش بىلەن ئېيتقاندەك، مۇشۇنداق بىر ئۇلۇغ ئاينى غەنىمەت بىلىپ، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىنى ئىزدىمىگەن، نەتىجىدە ئۇنىڭدىن مەھرۇم قالغان كىشىدىنمۇ بەختسىزرەك بىرسى يوقتۇر!

6705/4029 – أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((ما اجتمع قومٌ في بيتٍ من بيوت الله يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم، إلا نزلت عليهم السكينةُ وغشيتهم الرحمةُ، وحفتهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده))* أبو داود (1455)، مسلم (2699).

6705/4029 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قانداق بىر قەۋم اللەنىڭ ئۆيلىرىدىن بىرىدە يىغىلىپ ئولتۇرۇپ، اللەنىڭ كىتابىنى تىلاۋەت قىلىپ، ئۆزئارا ئۆگىنىشىپ ئولتۇرىدىغانلا بولسا، ئۇلارغا خاتىرجەملىك چۈشىدۇ، رەھمەت ياغىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى پەرىشتىلەر چۆرىدەپ تۇرىدۇ، الله ئۇلارنى ھۇزۇرىدىكىلەرنىڭ ئالدىدا تىلغا ئالىدۇ. (مۇسلىم: 2699)

6712 /4033 – عقبة بن عامر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((الجاهر بالقرآن كالجاهر بالصدقةِ، والمسرُّ بالقرآن كالمسرِّ بالصدقة)). لأصحاب السنن قال الترمذي معناه: ((إنَّ الذي يسرُّ بقراءة القرآنِ، أفضلُ من الذي يجهرُ، لأنَّ الصدقة السرَّ أفضلُ عند أهل العلم للأمن من العجب))* أبو داود (1453)

6712 /4033 ـ ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم: قۇرئاننى ئۈنلۈك ئوقۇغان كىشى سەدىقىنى ئاشكارا بەرگەن كىشىگە، قۇرئاننى ئىچىدە ئوقۇغان كىشى بولسا، سەدىقىنى مەخپىي بەرگەن كىشىگە ئوخشايدۇ. (تىرمىزى: 2919)

6715/4034 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((يجيءُ القرآن يوم القيامة فيقولُ: يا ربِّ حَلِّه فيلبس تاج الكرامةِ، ثم يقول: يا ربِّ زده، فيلبسه حلة الكرامة، ثم يقولُ: يا ربِّ ارض عنه فيرضى عنه، فيقال: اقرأ وارق ويزداد بكل آيةٍ حسنةً))* الترمذي (2915)، الدارمي (3311)

6715/4034 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قىيامەت كۈنى، قۇرئان كېلىپ: ئى رەببىم ! ئۇنى (قۇرئان ئوقۇغۇچىنى) زىننەتلىگىن! دەيدۇ. ئۇنىڭغا كارامەت تاجى كىيدۈرۈلىدۇ. ئاندىن ئى رەببىم! ئۇنىڭغا تېخىمۇ زىيادە ئىلتىپات قىلغىن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭغا كارامەت تونى كىيدۈرۈلىدۇ، ئاندىن ئى رەببىم! ئۇنىڭدىن رازى بولغىن! دەيدۇ. الله ئۇنىڭدىن رازى بولۇپ كېتىدۇ ھەمدە ئۇنىڭغا: ئوقۇپ ئۆرلەۋەرگىن! دېيىلىپ، ھەر بىر ئايەتكە بىر دەرىجە قوشۇپ بېرىلىدۇ. (تىرمىزى: 2915)

6717/4035 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: رفعته: ((الماهرُ بالقرآنِ مع السفرةِ الكرام البررةِ، والذي يقرأُ القرآن، ويتتعتعُ فيه وهو عليه شاقٌ له أجران))* البخاري (4937)، مسلم (798).

6717/4035 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قۇرئان ئوقۇشتا ماھىر (يەنى يادقا ۋە مۇكەممەل

ئوقۇيالايدىغان) كىشى ھۆرمەتلىك، ياخشى پۈتۈكچى پەرىشتىلەر بىلەن بىللە بولىدۇ. قۇرئاننى دۇدۇقلاپ قىينىلىپ ئوقۇيدىغان كىشىگە بولسا، قوش ئەجىر بېرىلىدۇ. (مۇسلىم: 798)

ئادەتتىكى ئايلاردا قۇرئان تىلاۋەت قىلغان كىشىگە يۇقىرىقىدەك ساۋاب ھەم ئەجىر بېرىلگەن يەردە، رامىزان ئېيىدا قىلىنغان قۇرئان تىلاۋىتىگە نەچچە يۈز ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىشىدە شەك شۈبھە يوقتۇر.

رامىزان ئېيىدا جىبرىيىل ئەلەيھسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا تەلىم بېرىشى

ھەر رامىزان ئېيىدا جىبرىيىل ئەلەيھسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا تەلىم بېرەتتى ۋە قۇرئان كەرىمنى ئۇنىڭغا ئوقۇتۇپ باشتىن ئاخىر بىر قېتىم تىڭشايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن ئالدىنقى رامىزاندا جىبرىيىل ئەلەيھسسالام ئۇنىڭغا قۇرئان كەرىمنى ئىككى قېتىم ئوقۇتۇپ تىڭشىغان.

8972/5487 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – : كن أزواج النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عنده لم يغادر منهن واحدة فأقبلت فاطمة تمشي ما تخطئ مشيتها من مشية النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شيئًا، فلما رآها رّحَّب بها وقال: «مرحبًا بابنتي». ثم أجلسها عن يمينه أو عن شماله، ثم سار فبكت بكاءً شديدًا، فلما رأى جزعها، سارّها الثانية فضحكت، فقلت لها: خصك رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من بين نسائه بالسرار، ثم أنت تبكين فلما قام سألتها ما قال لك ؟ قالت: ما كنت لأفشي على رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سرّه، فلما توفي قلت: عزمت عليك بما لي عليك من الحق لما حدثتني بما قال لك صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قالت: أما الآن فنعم، أما حين سارني في المرة الأولى، فأخبرني أن جبريل كان يعارض بالقرآن في كل سنة مرة، وعارضه الآن مرتين «وإني لا أرى الأجل إلا قد اقترب فاتقي الله واصبري فإنه نعم السلف أنا لك»، قالت: فبكيت بكائي الذي رأيت فلما رأى جزعي سارَّني الثانية فقال: «يا فاطمة أما ترضين أن تكوني سيدة المؤمنين أو سيدة نساء هذه الأمة ؟» فضحكت ضحكي الذي رأيت* البخاري (3623 ، 3624) مسلم (2450 / 98)، الترمذي (3872)

8972/5487 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئاياللىرى بىلەن ئولتۇراتتى، ھېچبىرى ئۇنىڭ يېنىدىن تېخى ئايرىلمىغانىدى. دەل شۇ چاغدا، يېنىمىزغا فاتىمە كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ مېڭىشى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭكىگە بەكمۇ ئوخشايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇنى كۆرۈپ بەكمۇ سۆيۈندى ۋە: خۇش كەلدىڭ، قىزىم، دەپ قىزغىن كۈتۈۋالدى. ئاندىن ئۇنى ئوڭ ياكى سول تەرىپىدە ئولتۇرغۇزۇپ، قۇلىقىغا بىر نەرسىلەرنى پىچىرلىغانىدى، فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھۆڭرەپ يىغلاپ كەتتى. قىزىنىڭ يىغلىغىنىنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام يەنە بىر نەرسىلەرنى پىچىرلىغانىدى، بۇ قېتىم كۈلۈشكە باشلىدى. بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ساڭا نېمە دېدى؟ دەپ سورىدىم. ئۇ ئورنىدىن تۇردى، مەن يەنە بىر قېتىم

سورىغانىدىم، ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەخپىيىتىنى ئاشكارىلىمايمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، فاتىمەگە: ئۈستۈڭدىكى ھەق ھۆرمىتىم بىلەن سورايمەنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ۋاقىتتا ساڭا نېمە دېگەنىدى؟ دېدىم. فاتىمە: ساڭا ئەمدى ئېيتىپ بېرەي. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرىنچى قېتىم پىچىرلىغاندا: جىبرىيىل ئەلەيھىسسالام قۇرئاننى ھەر يىلى بىر قېتىم ئوقۇتاتتى، ئەمما بۇ يىل ئىككى قېتىم ئوقۇتتى. بۇنىڭدىن ئەجىلىمنىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى بىلدىم. ئى فاتىمە! اللەتىن قورق ۋە سەۋرچان بول. مەن سەندىن بۇرۇن كېتىدىغان ئەڭ سالىھ كىشىمەن دېدى. مەن قاتتىق قايغۇرغانلىقىمدىن يىغلاپ كەتتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ يىغلىغىنىمنى كۆرۈپ: ئى فاتىمە ! سەن مۇئمىن ئاياللارنىڭ ياكى مۇشۇ ئۈممەت ئاياللىرىنىڭ سەردارى بولۇشقا رازى ئەمەسمۇ؟ دېگەنىدى، سېنىڭ كۆرگىنىڭدەك كۈلۈپ كەتتىم، دېدى. (مۇسلىم: 2450)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن 6 ئايدىن كېيىن ھەزرىتى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ۋاپات بولغان. بۇ ھەدىستىن رامىزاندا قۇرئان كەرىمنى خەتمە قىلىشنىڭ ۋە ئۇنى ئۆگىنىشنىڭ نەقەدەر ئەۋزەل ئىكەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ.

رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە ئىبادەت قىلىشنىڭ پەزىلىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا كۈنلەرگە نىسبەتەن، رامىزان ئايلىرىدا ئىبادەتكە قاتتىق بېرىلەتتى ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا تەشەببۇس قىلاتتى. خۇسۇسەن رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا ئىبادەتكە قاتتىق بېرىلىشكە ۋە قەدىر كېچىسىنى تېپىشقا بۇيرۇيتتى. ئۆزىمۇ بۇ كۈنلەردە ئىبادەت ئۈچۈن ئۆزىنى ئۇنۇتاتتى.

2275/1327 - عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: كانَ رسُول الله يجتهد في رمضان ما لا يجتهد في غيره، وفي العشر الآخر منه ما لا يجتهدُ في غيره* مسلم (1175)، الترمذي (796)

2275/1327 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا (ئىبادەت قىلىشقا) ناھايىتى بەك غەيرەت كۆرسەتەتتى. ئەمما باشقا ۋاقىتلاردا (رامىزان ئېيىنىڭ ئاخىرقى ئونىدىكىدەك) ئانچە بەك كۈچەپ كەتمەيتتى. (مۇسلىم: 1175)

2276/1328 – وفي رواية: إذا دخل العشرُ الأخر أحيا الليل، وأيقظ أهلهُ، وجدَّ، وشدَّ المئزرَ* البخاري (2024)، مسلم (1174)

2276/1328 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئونى كىرسە، كېچىچە ئىبادەت قىلاتتى، ئائىلىسىنى (تەھەججۇد ئۈچۈن) ئويغىتاتتى ۋە ناھايىتى جىددى قارايتتى ھەم ئىشتان بېغىنى چىڭ باغلايتتى (يەنى ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلمايتتى). (مۇسلىم: 1174)

3069/1826 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أَنَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ* البخاري (2026)، مسلم (1172)

3069/1826 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋاپات تاپقانغا قەدەر رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا ئېتىكاپتا ئولتۇراتتى، ئۇ ۋاپات تاپقاندىن كېيىن ئاياللىرىمۇ ئېتىكاپتا ئولتۇرىدىغان بولدى. (بۇخارى: 2026)

3075/1830 ـ أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، فَلَمْ يَعْتَكِفْ عَامًا، فَلَمَّا كَانَ من الْعَامِ الْمُقْبِلِ اعْتَكَفَ عِشْرِينَ* الترمذي (803)

3075/1830 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا ئېتىكاپ قىلاتتى، ئارىدىن بىر يىلى ئېتىكاپ قىلمىدى، كېيىنكى يىلى يىگىرمە كۈن ئېتىكاپ قىلدى. (تىرمىزى: 803)

قەدىر كېچىسىنىڭ پەزىلەتلىرى

ئاللاھ تائالا قەدىر كېچىسىنى ئۇلۇغ قىلىپ، ئۇنى رامىزاننىڭ باشقا كېچىلىرىدىن ئالاھىدە شەرەپلىك ۋە خەيرلىك قىلىپ بەلگىلىدى. چۈنكى بۇ كېچە قۇرئان كەرىمنىڭ نۇرى تۇنجى قېتىم يەرشارىدا پارلاشقا باشلىغان بىر كېچە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ كېچىنىڭ رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدىكى تاق كېچىلەرنىڭ بىرىدە بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن ۋە بۇ كېچىنى تېپىش ئۈچۈن رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئونىدا ئۇخلىماي ئىبادەت قىلىشقا تەشەببۇس قىلغان ھەم ئۆزىمۇ شۇنداق قىلغان. چۈنكى بۇ كېچىدە قىلىنغان ئەمەل، ئىبادەتلەر پەزىلەتتە ۋە ساۋابتا، مىڭ ئايلىق ئەمەل، ئىبادەتتىن ئارتۇقتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: « قەدىر كېچىسى (پەزىلەت ۋە ساۋابتا) مىڭ ئايدىن ئارتۇقتۇر » دەيدۇ (قەدىر سۈرىسى 3ـ ئايەت). دېمەك، قەدىر كېچىسى مىڭ ئايغا تەڭ بولغان ئىكەن، ئۇ بىر ئىنساننىڭ ئۆمرىدىن 83 يىلغا تەڭ بولغان بولىدۇ. ئەگەر بىر ئىنسان 83 يىل ھەممىشە ئىبادەت بىلەن مەشغۇل بولغان تەقدىردىمۇ، بىرىمىزنىڭ قەدىر كېچىسىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگىنىمىزنىڭ ساۋابى، ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا 83 يىللىق ئىبادەتتىن ئەۋزەلدۇر، ئەلۋەتتە.

شۈبھىسىزكى، قۇرئان كەرىمنىڭ پارلاق نۇرى ئىنسانىيەتنىڭ قەلبلىرىگە نۇر چېچىشقا باشلىغان بۇ كېچە، باشقا ھەرقانداق كېچىلەردىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىكتۇر. ھېچقانداق كېچە ئۇنىڭغا تەڭ بولالمايدۇ. لېكىن شۇنى ياخشى بىلىش كېرەككى، ھەرقانداق ئۇلۇغ ئاينىڭ، ھەرقانداق ئۇلۇغ كۈن ياكى كېچىنىڭ ۋە ھەرقانداق ئۇلۇغ سائەتنىڭ ئۇلۇغلىقى ۋە ياخشىلىقلىرى، پەقەت ئۇنىڭ ئۇلۇغلىقىنى بىلىپ، ئۇنى قەدىرلەپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنالىغان كىشىلەر ئۈچۈندۇر. ئەمما بۇ كېچىنى قەدىرلىمەي، ئۆزىنىڭ غەپلەت ئۇيقۇسىدا جىمىقىپ قالغان كىشىلەر ئۈچۈن بۇ كېچىنىڭ باشقا كېچىلەردىن ھېچبىر پەرقى يوقتۇر.

قەدىر كېچىسى، ئىسلام مىللىتىگە بېرىلگەن ئىمتىيازدۇر

ئىمام خەتتابىي قەدىر كېچىسىنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئىسلام مىللىتىگە مەخسۇس ئاتا قىلىنغان بىر كاتتا ئىمتىياز ئىكەنلىكىگە، پۈتۈن ئىسلام ئالىملىرىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بولغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا بۇ كېچىنى قۇرئان كەرىم بىلەن شەرەپلەندۈردى. قۇرئان كەرىم بولسا، ئىسلام مىللىتىنىڭ ئەڭ مۆتىۋەر دەستۇرىدۇر.

3084/1836 ـ مَالِكٌ: أَنَّهُ سَمِعَ مَنْ يَثِقُ بِهِ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ: أنَّ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرِيَ أَعْمَارَ النَّاسِ قَبْلَهُ، – أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ – فَكَأَنَّهُ تَقَاصَرَ أَعْمَارَ أُمَّتِهِ أَنْ لا يَبْلُغُوا مِنَ الْعَمَلِ مِثْلَ الَّذِي بَلَغَ غَيْرُهُمْ فِي طُولِ الْعمر، فَأَعْطَاهُ اللَّهُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ* مالك 263/1

3084/1836 ـ ئىمام مالىكنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ ئىلىم ئەھلىدىن ئۆزى ئىشىنىدىغان بىر كىشىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىكەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئۆزىدىن ئىلگىرىكى كىشىلەرنىڭ (دۇنيادا ياشىغان) ئۆمۈرلىرى كۆرستىلدى (ياكى الله خالىغانلىرى كۆرستىلدى). شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۆز ئۇممىتىنىڭ ئۆمرىنى قىسقا كۆردى ۋە: بۇرۇنقىلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولغاچقا، ئۇلار (كۆپ ئەمەل قىلىپ) ئېرىشكەن ئەجىرگە مېنىڭ ئۇممىتىم ئېرىشەلمىگۈدەك دەپ قالدى. كۆپ ئۆتمەي، الله تائالا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە مىڭ ئايدىنمۇ ئەۋزەل بولغان قەدىر كېچىسىنى بەردى. (مالىك رىۋايەت قىلغان)

ئاللاھ تائالا بۇ كېچىنىڭ قايسى كېچىدە ئىكەنلىكىنى بىزگە مەلۇم قىلمىغان. بۇ، كىشىلەر شۇ كېچىنى تېپىش مەقسىتى بىلەن رامىزان كېچىلىرىنىڭ ھەممىسىدە ئىبادەتكە بېرىلسۇن ئۈچۈن ئىدى. شۇنىڭدەك ئاللاھ تائالا جۈمە كۈنىدىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەتنى ۋە قۇرئان كەرىمدىكى ئۇنى ئوقۇپ نېمە تىلىسە بېرىلىدىغان ئىسمۇلئەزەمنى بىزگە بىلدۈرمىگەن. بۇمۇ كىشىلەرنىڭ دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەتنى ۋە ئىسمۇلئەزەمنى تېپىش ئۈچۈن ھەرۋاقىت دۇئا قىلسۇن ۋە قۇرئان كەرىم ئوقۇسۇن ئۈچۈن ئىدى. ئەگەر قەدىر كېچىسىنىڭ ۋاقتى، دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت ۋە ئىسمۇلئەزەم ئېنىق بىلدۈرۈلگەن بولسا ئىدى، كىشىلەر قەدىر كېچىسىدىلا ئىبادەت قىلىشقا، شۇ سائەتتىلا دۇئا قىلىشقا، ئىسمۇلئەزەمنىلا ئوقۇشقا ئۆگىنىۋېلىپ، باشقىلىرىغا ئەھمىيەت بەرمىگەن بولاتتى.

3085/1837 ـ أَنَسٌ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: دَخَلَ رَمَضَانُ، فَقَالَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((إِنَّ هَذَا الشَّهْرَ قَدْ حَضَرَكُمْ وَفِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ، مَنْ حُرِمَهَا فَقَدْ حُرِمَ الْخَيْرَ كُلَّهُ، وَلا يُحْرَمُ خَيْرَهَا إِلاَّ مَحْرُومٌ))* ابن ماجة (1644)

3085/1837 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: رامىزان ئېيى كىرگەندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: سىلەرگە يېتىپ كەلگەن مۇشۇ ئايدا ھەقىقەتەن بىر كېچە بار بولۇپ، ئۇ كېچە مىڭ ئايدىنمۇ ياخشىدۇر. كىمكى شۇ كېچىدىن مەھرۇم قالسا، پۈتۈن ياخشىلىقتىن مەھرۇم قالغان بولىدۇ. ياخشىلىقتىن نېسىۋىسى يوق كىشىلا ئۇنىڭدىن مەھرۇم قالىدۇ، دېدى. (ئىبنى ماجە: 1644)

3087/1838 ـ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ، وقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((أَرَى رُؤْيَاكُمْ تَوَاطَأَتْ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ)) البخاري (2015)، مسلم (1165) 205

3087/1838 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: بىر تۈركۈم ساھابىلەر چۈشىدە قەدىر كېچىسى رامىزاننىڭ ئاخىرقى يەتتە كۈنىدە ئىكەنلىكىنى كۆردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: سىلەرنىڭ چۈشۈڭلارغا ئاساسەن، قەدىر كېچىسىنى رامىزاننىڭ ئاخىرقى يەتتىسىگە توغرا كېلىدۇ دەپ قارايمەن، كىمكى قەدىر كېچىسىگە يېتىشنى خالىسا، ئۇنى رامىزاننىڭ ئاخىرقى يەتتىسىدە ئىزدىسۇن دېدى. (بۇخارى: 2015)

3098/1846 ـ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قِيلَ لَهُ: إن ابن مَسْعُودٍ يَقُول: مَنْ قَامَ السَّنَةَ أَصَابَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، فَقَالَ: وَاللَّهِ الَّذِي لا إِلَهَ إلاَّ هُوَ، إِنَّهَا لَفِي رَمَضَانَ يَحْلِفُ لا يستثني، وَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَيَّ لَيْلَةٍ هِيَ، هِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقِيَامِهَا هِيَ لَيْلَةُ سَبْعٍ وعِشْرِينَ، وَأَمَارَتُهَا أَنْ تصبح الشَّمْسُ فِي صَبِيحَةِ يَوْمِهَا بَيْضَاءَ لا شُعَاعَ لَهَا* مسلم (762)

3098/1846 ـ زىر مۇنداق دەيدۇ: ئۇبەي ئىبنى كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: كېچىنى يىلبويى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزسە، ئاندىن قەدىر كېچىسىنى تاپالايدۇ، دېگەنلىكى يەتكۈزۈلگەن ئىدى، ئۇبەي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئۆزىدىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ بولمىغان الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، قەدىر كېچىسى شەكسىز رامىزان ئېيىدىدۇر، مەن ئۇنىڭ قايسى كېچىدە ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىمەن. ئۇ كېچە بولسا، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزنى تۈنەشكە بۇيرىغان كېچىنىڭ دەل ئۆزى شۇ. دېمەك، قەدىر كېچىسى، ئەتىگىنى يىگىرمە يەتتىنچى كۈنگە تەۋە بولىدىغان كېچىدە بولىدۇ. شۇ كۈنى ئەتىگەندە قۇياشنىڭ ئاق ۋە نۇرسىز ھالەتتە چىقىشى قەدىر كېچىسى بولغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر، دېدى. (مۇسلىم: 762)

3097/1845 ـ بِلالٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ))* أحمد 12/6

3097/1845 ـ بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنەھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: قەدىر كېچىسى يىگىرمە تۆتىنچى كېچىدە بولىدۇ دېگەن. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: قەدىر كېچىسىنى يىگىرمە تۆتىنچى كېچىدىن ئىزدەڭلار، دېگەن. (ئەھمەد: 23373، بۇخارى: 2022)

3099/1847 ـ وفي رواية: أَخْبَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا لَيْلَةٌ صَبِيحَتُهَا. تَطْلُعُ الشَّمْسُ لَيْسَ لَهَا شُعَاعٌ، فَعَدَدْنَا وَحَفِظْنَا، وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمَ ابْنُ مَسْعُودٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – أَنَّهَا فِي رَمَضَانَ، وَأَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ، وَلَكِنْ كَرِهَ أَنْ يُخْبِرَكُمْ فتتكلوا* الترمذي (793)

3099/1847 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: ئۇبەي ئىبنى كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىزگە: قەدىر كېچىسى ئەتىگىنى قۇياش نۇرسىز ھالەتتە چىقىدۇ دەپ ئۇقتۇرغان. شۇنىڭ بىلەن، بىز ئۇ كېچىنى ھېسابلاپ، ئېسىمىزدە ساقلىدۇق. الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ ئۇنىڭ ھەقىقەتەن رامىزاننىڭ ئىچىدە ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇ كېچىنىڭ يىگىرمە يەتتىنچى كېچىسى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. لېكىن ئۇ سىلەرنىڭ شۇنىڭغىلا يۆلىنىۋېلىپ، ئەمەل ئىبادەتتە

سۈسلىشىپ كېتىشكەنلەردىن قورقۇپ، سىلەرگە دەپ بېرىشنى خالىماپتۇ. (تىرمىزى: 793)

3101/1848 ـ أبو بَكْرَةَ رفعه: ((الْتَمِسُوهَا فِي تِسْعٍ يَبْقَيْنَ، أَوْ فِي سَبْعٍ يَبْقَيْنَ، أَوْ فِي خَمْسٍ يَبْقَيْنَ، أَوْ ثَلاثٍ أَو آخر لَيْلَةً))* الترمذي (794)

3101/1848 ـ ئۇيەينە ئىبنى ئابدۇراھمان دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇ بەكرىنىڭ يېنىدا قەدىر كېچىسى تىلغا ئېلىنغانىدى، ئۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: قەدىر كېچىسىنى ئاخىرقى توققۇزى ياكى ئاخىرقى يەتتىسى ياكى ئاخىرقى بەشى قالغاندا ۋەياكى ئاخىرقى ئۈچى قالغاندا ئىزدەڭلار! دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم، دېدى. (تىرمىزى: 794)

3106/1851 ـ ولأحمد والبزار: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: ((إِنَّهَا لَيْلَةُ سَابِعَةٍ، أَوْ تَاسِعَةٍ وَعِشْرِينَ، وإِنَّ الْمَلائِكَةَ في تِلْكَ اللَّيْلَةَ فِي الأَرْضِ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ الْحَصَى))* أحمد 519/1، والبزار في ((البحر الزخار)) 130/9 (3681)

3106/1851 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قەدىر كېچىسى يىگىرمە يەتتىنچى ياكى يىگىرمە توققۇزىنچى كېچىدە بولىدۇ. ئۇ كېچىدە مالائىكىلەر زېمىندا سان ـ ساناقسىز ئاۋۇپ كېتىدۇ. (ئەھمەد: 10356 ؛ بەززار)

قەدىر كېچىسنى تېپىش ئۈچۈن ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش

ئىتىكاپنىڭ لوغەت مەنىسى بىرەر يەردە تۇرۇش، بىر ئىشنى داۋاملاشتۇرۇش دېگەن بولۇپ، شەرىئەتتىكى مەناسى بولسا، بىر مەسجىدتە ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر يەردە ئىتىكاپ نىيتى بىلەن بىر مۇددەت ئولتۇرۇش دېمەكتۇر. ئىتىكاپنىڭ ۋاجىب، سۈننەتى مۇئەككەدە ۋە مۇستەھەب تۇرلىرى بار. دىل بىلەن قىلىنغان ئىتىكاپ ۋاجىب. رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈندە كىرىلگەن ئىتىكاپ كۈچلۈك بىر سۈننەت. باشقا ۋاقىتلاردا ئىتىكاپ نىيتى بىلەن مەسجىدتە قىلىنغان ئىتىكاپ مۇستەھەبدۇر. ئىتىكاپنىڭ ئەڭ قىسقا مۇددىتى ئىمام ئەبۇ يۈسۈفنىڭ قارىشچە، بىركۈن، ئىمام مۇھەممەدنىڭ قارىشچە بىر سائەتتۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كۆچۈپ كەلگەندىن كىيىن ۋاپاتىغىچە، ھەر يىلى رامزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنى ئىتىكاپ قىلاتتى.

ئېتىكاپتا ئولتۇرغان ئادەم، ئېتىكاپتا ئولتۇرغان مۇددەت ئىچىدە، پۈتۈن ۋاقتىنى پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشقا ئاجرىتىدۇ. يەنى ئۇ ئېتىكاپتا ئولتۇرغان مۇددەت ئىچىدە ۋاقىتلىرىنى پەرز نامازلارنى كۈتۈش، ئىلىم ئۆگىنىش، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە قۇرئان كەرىم ئوقۇش سورۇنلىرىغا قاتنىشىش ۋە كېچىلىرىدە كېچە نامازلىرىنى ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزىدۇ. ئاللاھ تائالائېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىغا، ئۇ ئېتىكاپتا ئولتۇرغان مۇددەت ئىچىدە قەدرى كېچىسىنى تېپىشقا نىسىپ قىلىشى مۇمكىن. قەدرى كېچىسى بولسا، ئۇ كېچىدە قىلىنغان ئىبادەتنىڭ ساۋابى ئىچىدە ئۇ كېچە يوق ئايلاردىن مىڭ ئاي قىلغان ئىبادەتنىڭ ساۋابىدىن ئارتۇق بولىدىغان بىر كېچىدۇر.

ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشتا يەنە ئىنساننىڭ دىلىنى راھەتلەندۈرىدىغان نۇرغۇنلىغان مەنىۋي

پايدىلار بار. چۈنكى ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچى ئېتىكاپتا دىلىنى، نېرۋا تومۇرلىرىنى ۋە مەنۇۋىيىتىنى راھەتلەندۈرىدىغان بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزىدىغان بولغاچقا، ئىنسان ئېتىكاپتا ئولتۇرغان ۋاقتىدا، دىلى دۇنيانىڭ ئىشلىرىدىن ۋە غەملىرىدىن خالىي تۇرىدۇ. كۆڭلى دۇنيانىڭ قىيىنچىلىقلىرىدىن يىراق بولۇپ راھەت ھېس قىلىپ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشقا يۈزلىنىدۇ ۋە ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش بىلەن دىلى ئارام تاپىدۇ. دىللارنىڭ ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدىغانلىقى ھەققىدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى:

[الَّذِينَ آمَنُواْ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللّهِ أَلاَ بِذِكْرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ (**28**)]

«(تەۋبە قىلغانلار) ئىمان ئېيتقانلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ دىللىرى اللەنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ، بىلىڭلاركى، دىللار اللەنى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ » [سۈرە رەئدى 28- ئايەت]

ئېتىكاپنىڭ بۈيۈكلۈكى

ئېتىكاپ قىلىشنى دەسلەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشلىغان. ئۇ، ھەر يىلى رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە مەسجىدتە ئۆزى يالغۇز ئولتۇرۇپ ئېتىكاپ قىلاتتى. كېيىن ئۇنىڭ ئاياللىرى، ئاندىن ساھابىلار ئېتىكاپ قىلىشقا باشلىغان. شۇنداق قىلىپ، ئېتىكاپ ئىسلام دىنىدا ئەڭ يەزىلەتلىك ئەمەللەردىن بولۇپ ئورۇن ئالغان. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئېتىكاپنى قوللاپ، قۇۋۋەتلەپ ئۇنىڭ شەرتلىرى توغرىلىق مۇنداق دەيدۇ: «مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا، (كۈندۈزى بولسۇن، كېچىسى بولسۇن) ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار»(بەقەر سۈرىسى 187- ئايەت).

ئېتىكاپ ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش مەقسىتى بىلەن، پۈتۈن دۇنيالىق ئىشلاردىن قول ئۈزۈپ، مەسجىدتە ئولتۇرۇپ تۈرلۈك ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدىغان ئىبادەتتۇر.

ئالتىنچى باپ. رامىزان توغرىسىدا مۇلاھىزىلىك سۇئال- جاۋاپلار

نېمە ئۈچۈن روزا تۇتىمىز؟

ئىشلارنى قىلغاندا نېمە ئۈچۈن شۇ ئىشلارنى قىلىدىغانلىقى توغرىلىق سوراش ۋە ئەجەپلىنىش، ئىنسان تەبىئىتىدە بار ئىشلاردۇر. مۇسۇلمانلار اللەنى رازى قىلىش ئۈچۈن ئەمەل بىجىرىدۇ. ئۇلار پەقەت اللەقا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ دىنىغا ئەمەل قىلىش ئارقىلىقلا ئۇنى خۇشال قىلالايدۇ. شۇڭلاشقا، بەزىلەر: "بىز نېمە ئۈچۈن روزا تۇتىمىز؟ "دەپ سوراپ قېلىشى مۇمكىن. بىز ئۇلارغا شۇنداق جاۋاپ بېرىمىز.

1. رامىزان - الله تائالانىڭ بىزنىڭ ئۈستىمىزگە ئورۇنلاشتۇرغان تاپشۇرۇقى ۋە ئېنىق بۇيرۇقى. بىزنىڭ اللەقا بويسۇنۇشتىن ۋە ئۇنى چىن مۇھەببەت بىلەن ياخشى كۆرۈش ۋە ئۇنىڭدىن قورقۇش ئارقىلىق ئۇنى رازى قىلىشتىن باشقا ھېچقانداق تاللاش يولىمىز يوق.

2. رامىزان ئېيى باشقا ئايلارغا قارىغاندا كۈندىلىك ھايات ۋە ئىنسانىيەت ئالاقىلىرىنى باشقىچە رەتلەشكە كۆڭۈل بۆلىدىغان ئالاھىدە بىر ئاي. كىشلەر رامىزان ئېيىنى"روھ ئېيى "دەپ ئادەتلەندى، بىز ئۇنى روھ ۋە بەدەنگە ئىگە ئىنسان ئېيى دەپ سۈپەتلەيمىز. رامىزان بەدەننىڭ

ۋەزىپىلىرىنى رەتكە سالىدۇ، ئۇنىڭدا ئاشقازان مەجبۇرى راھەت تاپىدۇ، شەھۋەت كونترول قىلىنىدۇ، ئۇ ئىككىسى رامىزاندىن باشقا ۋاقىتتا بەدەننىڭ كۆپلىگەن چارچاشلىرىنى پەيدا قىلىدىغان كىرىش ئېغىزىدۇر.

3. ئاللاھ تائالا رامىزاننى يولغا قويدى، رامىزاندا تاڭ ئاتقاندىن تارتىپ ناماز شام بولغۇچە تاماقتىن چەكلىنىمىز. غىزا شەھۋەتنى كۈچەيتىدۇ ۋە يول ئېچىپ بېرىدۇ، بىز شەھۋەتنى كۈچلەندۈرىدىغان ئېغىزلارنىڭ پەقەت ئېغىز ۋە غىزا ئەمەسلىكىنى چۈشىنىشىمىز لازىم. بەلكى قۇلاق، كۆز، سۆز ۋە خىيالمۇ شەھۋەتنى كۈچەيتىش ئېغىزلىرىدۇر. رامىزاندا شەيتانلار باغلىنىدۇ، قىسقىسى شەھۋەتنىڭ يوللىرى تارىيىدۇ.

4. رامىزان ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ۋە قائىدە پرىنسىپقا كۆنۈشنىڭ ئەمەلى مەشقى، رەسۇلۇللاھ رامىزان ئېيىدا ئايالىنى سۆيۈپ قوياتتى، كىم ئۆزىگە ئىگە بولالىسا شۇنداق قىلسۇن، ئۇنىڭدىن ئاشۇرۋەتمىسۇن، بولمىسا ئۇنىڭغىمۇ يېقىنلاشمىسۇن! رامىزان كۈندۈزىدە ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋىتىنى ئۆتكۈزۈشنىڭ جازاسى ئۇچۇن قازا قىلىش ۋە پىدىيە تۆلەش لازىم بولىدۇ، يامان يېرى شۇكى ئۇ ئىش رامىزان پەلسەپىسىنىڭ تەڭپۇڭلاشتۇرۇش مەشىق پروگراممىسىنى بۇزىۋېتىپ قالىدۇ. رامىزان كېچىللىرىدە ئەر-ئاياللىق ئالاقىسىدىن چەكلىنىش تەلەپ قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاللاھ ھالال قىلغان ئىش. بىر ئىشنى قىلىش ياكى قىلماسلىق ئاللاھنىڭ پەرمانىغا ئاساسەن بولىدۇ. ئىتائەت ئىنساننى بويسۇندۇرۇشى، ئىنسان ئىتائەتكە مۇناسىپ ئىشنى قىلىشى، مۇناسىپ بولمىغىنىنى قىلماسلىقى لازىم. ئىسلام دىنى روھ بىلەن بەدەن ياكى ماددا بىلەن مەنىۋىيەت ئارىسدا توقۇنۇش بار دەپ قارىمايدۇ، ئىسلام دىنى ھەر ئىككى تەرەپ ئاللاھ تەرىپىدىن يارىتىلغان، بىر بىرىنى تولۇقلايدۇ، تولۇقلاش ئۇ ئىككىسى ئارىسدا تەلەپ قىلىنىۋاتقان ئالاقە. بۇنىڭ ئۆلچىمى:"بەدىنىڭنىڭ ھەققى بار، ئائىلەڭنىڭ ھەققى بار، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھەققى بار، ھەر بىر ھەق ئىگىسىنىڭ ھەققىنى ئۆز ئىگىسگە بەرگىن "رامىزان ھەق-ھوقۇقلارنى ئۆز ئىگىسگە تاپشۇرۇش ۋە ئىشلارنى ئۆز ئۆلچىمىگە قايتۇرۇشنىڭ مۇناسىپ پەيتى.. رامىزان: سېنىڭ بەدىنىڭ بار، بۇ بەدەننىڭ ھوقۇق ۋە تەلەپلىرى بار، شۇنداقلا ئۇ بەدەننىڭ مەجبۇرىيەتلىرى ۋە مەسئۇلىيەتلىرى بار دەيدۇ. رامىزان بەدەن ۋە ئۇنىڭ رىغبىتى بىلەن چېكىدىن ئاشۇرۋەتمەستىن ياكى كەمەيتىپ قويماستىن مۇئامىلە قىلىش ئۇچۇن پروگراممىا بەلگىلەپ بېرىدۇ. ئۇ ئىنساننىڭ شەھۋىتىگە ئىگە بولىشى ئۇچۇن كۆندۈرۈشتۇر.

5. رامىزاندا ئىنساننىڭ ئىرادىسى غەلبە قىلىدۇ ۋە ئىشلارنى كونترول قىلىشقا قۇدرىتى ئېشىپ بارىدۇ، ئۇ ئىشەنچىسىنى يوقىتىپ قويغانلار ئۇچۇن ئۆزىگە ئىشەنچە پەيدا قىلىش پەيتىدۇر. سۇخەنچىلىك، چېقىمچىلىق، تاماكا ۋە شەھۋەت قاتارلىقلارنى چەكلەپ بويسۇندۇرۇپ ئۇنىڭ خۇمارىغا چىداپ تاقەت قىلىپ ئىرادە يېتىلدۈرىدۇ. بۇلار ھەممىسى بىر بىرى بىلەن بىر تۇتاش نەرسە، رامىزان ئۇنىڭ ھەممىسى بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ، كۆڭۈل رىغبەتلىرىگە ئارىلىشىپ ئۇنى رەتكە سالىدۇ، ئىرادىنى كۈچەيتىدۇ، قۇدرەتنى ئاشۇرىدۇ ۋە ئىشەنچىنى قايتۇرۇپ كىلىدۇ. رامىزان روھ ئۇچۇن كەڭرى مەيدان ھازىرلاپ بېرىدۇ، رامىزان جىنسى ئالاقە ئامىلىنى رەتكە سېلىپ تەڭپۇڭلاشتۇرىدۇ ۋە نورماللاشتۇرىدۇ. ئىسلام ئۇممىتى قۇرئان كەرىمنىڭ رەھىمىسىدىن مەيدانغا چىقتى، قۇرئان كەرىمنىڭ سۇرىلىرى ۋە ئايەتلىرى بۇ ئۇممەتنى تۇغدى ۋە باشقا مىللەتلەرگە سېلىشتۇرغاندا ئالاھىدە بىرلىك ئۇممىتى قىلىپ

يېتىشتۈرۈپ چىقتى. قۇرئان كەرىم ئارقىلىق ئەقىدە بىرلىكى ئۈممەتنى بىرلەشتۈردى. قۇرئان كەرىم شەرىئەت بىرلىكى ئارقىلىق ئۈممەتنى يىلتىزى مەسىلىلەر، پرىنسىپ، قىممەت قاراش، قانۇن پەلسەپىسى، قانۇن روھى ۋە ئۆزگىرىشچان مەسىلىلەردىكى كۆز قاراشنىڭ ئوخشاشماسلىقىنى ئېتىراپ قىلىش تەرەپلىرىدە بىرلەشتۈردى. قۇرئان كەرىم ئۈممەتنىڭ بىرلىكى توغرىلۇق توختىلىپ، ئىسلام ئۈممىتى خەلقلىرى، قەلبلىرى، رەڭگى ۋە تىلى تۈرلۈك بولىشىغا قارىماي بىرلىكنى پەرز قىلدى.

6. قۇرئان كەرىمدە ئىسلام ئۈممىتىنىڭ مەدەنىيىتىنى شەكىللەندۈرگەن ئۆزگەرمەس قىممەت قاراشلار كەڭرى بايان قىلىندى. ئەقىدە، شەرىئەت، ئۈممەت ۋە مەدەنىيەت بىرلىكى ئۈچۈن ئىسلام دىيارلىرى بىرلەشتى. تىلى، قەبىلىسى، ئىرقى ۋە رەڭگى قانداق بولىشىدىن قەتئىي نەزەر ئىسلام ۋەتىنى نامى بىلەن تونۇلدى. ئىسلام ۋەتىنى بىرلىك ئىچىدە بىر بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدۇ.

7. قۇرئان كەرىم رامىزان ئېيىدا چۈشۈشكە باشلىدى، مىلادىيە610-يىلى رامىزان ئېيىنىڭ ئاخىرقى تاق قەدرى كېچىلىرىنىڭ بىرسىدە قۇرئان كەرىمنىڭ نۇرى چاقنىدى: بىز قۇرئاننى ھەقىقەتەن شەبى قەدرىدە نازىل قىلدۇق، دەيدۇ جانابى ئاللاھ تائالا. (قەدر سۈرىسى، 1-ئايەت.)

8. مۇبارەك قەدر كېچىسى بىلەن شەرەپلىك بۇ ئاي قۇرئان كەرىمنىڭ نۇر چېچىشى بىلەن ئىسلامنىڭ تۆتىنچى مۇھىم ئاساسلىرىنىڭ بىرسى بولغان رامىزان پەرزى بىلەن بىر ۋاقىتتا توغرا كەلدى. رامىزان تۇتۇش پەرزىنى رامىزان ئېيىدا ئادا قىلغانلىق، ئىسلام ئۈممىتىنىڭ بايرىمى بولغان، قۇرئان كەرىمنىڭ چۈشكەنلىگىنى تەبرىكلىگەنلىكتۇر.

9. ئىسلامدا، رەجەب، زۇلقەئدە، زۇلھەججە ۋە مۇھەررەمدىن ئىبارەت تۆت ئاي ئۇرۇش قىلىش هارام قىلىنغان تىنچلىق ئايلىرى بولۇپ ئۇرۇش قىلىش توغرا بولمايدۇ. شۇنداقتىمۇ رامىزان ئېيى بۇ تۆت ئاينىڭ قاتارىغا كىرمىسىمۇ پەزىلەت ۋە ئارتۇقچىلىق جەھەتتە بۇ تۆت ئاينى بېسىپ چۈشىدۇ.

10. قۇرئان كەرىمدىكى«ئوقۇ» سۈرىسىنىڭ چۈشىشى قەدرى كېچىسىدە باشلاندى، بۇ، كۈندۈزنىڭ مۇقەددىمىسى بولغان، تاڭنىڭ يورۇشى ئىدى، ئىسلام ئۈممىتى مۇشۇ كۈندۈزدە تۇغۇلدى. ئىسلام ئۈممىتىنىڭ رامزان ئېيىدا تۇغۇلغانلىقى بۇ ئاينى ئالاھىدە تەبرىكلەشنىڭ سەۋەبىدۇر.

رامىزاننى قانداق قارشى ئالىمىز؟

كىشلەر يەككە ۋە توپ بولۇشۇپ تۈرلۈك بايرام ۋە ھەر خىل مۇناسىۋەتلەرنى تەبرىكلىشىدۇ. قارشى ئېلىش ۋە تەبرىكلەش ھەر بىر بايرام ياكى مۇناسىۋەتنىڭ كۆرىنىشىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ قارشى ئېلىۋاتقان مەقسەتلىرىنى نامايەن قىلىدۇ. مۇسۇلمانلار رامىزان تۇتۇش ئارقىلىق قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولىشى باشلانغان رامىزاننى تەبرىكلىگەن ۋاقىتدا، رامىزاننى تەبرىكلەش، قۇرئاننىڭ نازىل بولىشىدىن ئىبارەت بۇ بۈيۈك ۋەقەنىڭ تەسىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈشى لازىم.

بۇ مەزمۇنلارنى مۇلاھىزە قىلىش ۋە بۇ ھەقىقەتلەرنى ئويلاش، بىزنىڭ قۇرئان كەرىمگە

قانچىلىك كەمچىلىلىك نەزىرى بىلەن مۇئامىلە قىلىنىۋاتقانلىقىمىزغا ئەينەك بولالايدۇ. رامىزان ئىبىي ئەسلىدە ھورۇنلۇق ۋە مەھسۇلاتنىڭ كەمىيىپ كېتىش ئىبىي بولماستىن بەلكى ئىرادىنى تەربىيلەش مەكتىۋىدۇر. ئۇ ئىنىرگىيە، ئىقتىدار ۋە ئىمكانىيەتلەرنى ئېتىلدۇرۇپ چىقىرىدۇ، ئىجادىيەت يارتىش بەلگىلىرىنى ئۆستۈرىدۇ.

بىزدە، قۇرئان كەرىم بىلەن مۇئامىلە قىلىشتا قارىلارنى كۆپەيتىشكە ئەھمىيەت بېرىش بىرىنچى ئاززۇ بولۇپ قالدى. توغرا، ئۇ ناھايىتى مۇھىم. لېكىن يادىلاش نوقتىسىدا توختاپ قېلىش ۋەھيىنىڭ بۇ بۈيۈك كىتابنى ئېلىپ كىلىشىدىكى مەقسەت ئەمەس. ئادەمنى ھەيرانغا سالىدىغان بىر مەسىلە شۇكى، ۋەھيى مەزگىلىنى كۆرگەن، دۇنيا يۈزىنى ۋە تارىخ بېتىنى ئۆزگەتكەن ساھابىلەرنىڭ ئىچىدە قۇرئاننى تولۇق يادلىغانلار ئاز ئىدى!. ئۇلار قۇرئاننى چۈشىنەتتى، مەقسەتلىرىگە رىئايە قىلاتتى. ھەزرىتى ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد مۇنداق دەيدۇ: «بىزنىڭ بىرىمىز 10 ئايەت ئۆگەنسە ئۇنىڭ مەنىسىنى بىلىپ ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمىغىچە باشقىسىغا ئۆتۈپ كەتمەيتتى» ئاللاھ بىزگە قۇرئان كەرىمنى يادىلاشنى ئاسانلاشتۇرۇپ خەيرىلىك ئاتا قىلدى:

[إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (9)]

«قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز نازىل قىلدۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز »(ھىجر سۈرىسى، 9-ئايەت) لېكىن ئۇ بىزگە بۇ دىننى تۇرغۇزۇشنى، گۈللەندۇرۇشنى ۋە قوغداشنى پەرز قىلدى.

رامىزان ئىرادە ۋە ۋىجداننى كۈچلەندۈرىدۇ

دىن بىلەن دىندار بولۇش ئارىسدا ئېنىق پەرق بار... دىن دېگەن: ئىلاھ تەرىپىدىن يولغا قويۇلغان ئۆزگەرمەس نەرسە بولۇپ، ئۇ ئەقىل ئىگىلىرىنى پەيغەمبەر ئېلىپ كەلگەن نەرسىگە چاقىرىدۇ، ئۇ ئىلاھى ۋەھيى بولۇپ ئەقىل ئىگىلىرىنى ئىككى دۇنيانىڭ بەخت-سائادىتىگە دەۋەت قىلىدۇ. بۇ دىنىنىڭ مۇستەھكەملىكى ئىلاھى ئىرادىدۇر، تارىخ ئۇنى تەستىقلىغان: «قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز نازىل قىلدۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز » (ھىجر سۈرىسى، 9-ئايەت) يىللار ۋە ئەسىرلەر ئۆتسىمۇ، ئاتىزىملىق ئەۋج ئالسىمۇ، قۇرئان كەرىمنىڭ بىرمۇ ئايىتى ئۆزگىرىشنى قوبۇل قىلمايدۇ. ئاللاھ دىننى يولغا قويدى، بىز بولساق شۇ دىن بىلەن ماڭغۇچىلار يەنى ئۇ دىندىكى پەرمانلارنى ئىجرا قىلغۇچىلار. ئۇنداقتا دىننى قوبۇل قىلىش، دىندار بولۇش ئىنساننىڭ ئىختىيارىدىكى بىر ئىش. دىندار بولۇش ئىنساندىكى ئىنىرگىيەلەرنى قوزغايدۇ ۋە يۇقىرى كۆتىرىدۇ. لېكىن ھازىر دىيانەتلىك ياكى دىندار بولۇشقا تەھدىت سېلىۋاتقان ئەڭ خەتەرلىك ئاپەتلەرنىڭ بىرسى، دىننى جەۋھىرىدىن خالى قوبۇل قىلىش ۋە دىننى مەقسىتىدىن يىراق شەكىلۋازلىق دىيانەتچىلىك يەنى شەكلى دىندار بولۇشتۇر. دىننى مەلۇمات دائىرىسىگە كىرگۈزۈش بىلەن چەكلىنىش ۋە بەزى بىر مۇراسىملەرگە ئايلاندۇرۇپ قويۇش ئەڭ چوڭ جىنايەت..

دىنىنىڭ ھەقىقەتلىرى، مەرىپەتلىرى، شۇئارلىرى ۋە پائالىيەتلىرى، خۇددى ئىلاھنىڭ ھوزۇرىدا تۇرۋاتقاندەك، بەندىنىڭ ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش يوللىرىدۇر. ئەگەر بۇ مەقسەت غايىب بولسا، دىن شەكلى مۇراسىمگە ئايلىنىپ قالىدۇ. دىنى بىلىملەر جانسىز مەلۇمات بانكىسىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئۇ چاغدا دىن ئىلاھنىڭ ئىنساننى تىرىلدۈرۈشتىن ئىبارەت بۈيۈك

خۇسۇسىيىتىنى يوقىتىدۇ:

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَجِيبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (24)]

« ئى مۆمىنلەر! الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى سىلەرنى تىرىلدۈرىدىغان (يەنى ئەبەدىي ھاياتقا ئېرىشتۈرىدىغان) ئىمانغا دەۋەت قىلسا، ئۇنى قوبۇل قىلىڭلار. بىلىڭلاركى، الله كىشى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى ئارىسىدا توسالغۇ بولالايدۇ (يەنى كىشىنىڭ دىلىنى ئىگىسىنىڭ خاھىشى بويىچە ئەمەس، بەلكى ئۆز خاھىشى بويىچە تەسەررۇپ قىلىدۇ). (قىيامەت كۈنى) سىلەر اللهنىڭ دەرگاھىغا يىغىلىسىلەر.» (ئەنفال سۈرىسى، 24-ئايەت.)

دىنىنىڭ ۋەزىپىسى، ئىرادە تىكلەش ۋە ۋىجداننى كۈچلەندۈرۈش ئارقىلىق ئىنسانىنىڭ دىلىنى ئۆزگەرتىشتۇر. دىلنى ئۆزگەرتىش ماددىزىم رېئاللىقنى ئۆزگەرتىشنىڭ يولى بولۇپ، ئۇ بۇ ھاياتلىقتا ئىنسان نەپسىنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. ئىسلام دىنى، دىن بىلەن دۇنيانى تەڭپۇڭلاشتۇرىدىغان تەڭپۇڭ ئىنساننى ئىرادە قىلىدۇ.

رۇزا، ئىككى دۇنيا بەخت سائادىتىنىڭ ئەنگۈشتەرى ئىنسانىيەت ئالىمىنىڭ ئىلاھىي دەستۇرى، قۇرئان كەرىم نازىل بولغان مۇبارەك رامىزان ئېيىدىكى سۇبھەدىن تاكى قوياش پاتقانغا قەدەر يېيىش، ئىچىش، جىنسى مۇناسىۋەت قاتارلىقلاردىن ئۆزىنى تارتىشنى تەلەپ قىلىدىغان ئۇلۇغ ئىبادەت. بۇ ئىبادەت ئادەمنى گەرچە قىياپەت (تاشقى كورۇنۇش) جەھەتتىن ئانچە قايىل قىلالمىسمۇ، ئۇنىڭ ماھىيىتى، ھەقىقىتى شەكسىز مۇسبەت ئىبادەتتۇر. ئىنسان ئاللاھقا يېقىنلىشىش نىيىتىدە كۆڭلى تارتقان، ھاۋايى- ھەۋەسلىرى ھەيدەكچىلىك قىلغان نۇرغۇن ئىشلاردىن قولىنى يىغىدۇ، نەفسىنى كونترول قىلىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش مۇستەھكەم ئىرادىگە مۇناسىۋەتلىك روھىي خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئەمەلنىڭ، ھەقنىڭ دەرگاھىدا مەقبۇللۇقى ، ھەقىقەتنىڭ مىزانىدا ۋەزنى بار- ئەلۋەتتە.

روزىدىن ئىبارەت بۇ ئىبادەتنىڭ گەرچە ماھىيىتى ئۆزگەرتىلگەن، مەقسىدى تۇرلۇك مۇددىئالارغا خىزمەت قىلدۇرۇلغان بولىشىدىن قەتئىي نەزەر، ئىسلامدىن ئىلگىرىكى دىنلاردىمۇ تېپىلاتتى. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۆمىنلەر!(گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە(يەنى ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرگە)روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ(رامىزان روزىسى)پەرز قىلىندى» (سۈرە بەقەر - 183-ئايەت). ئەمما شۇنىسى ئېنىقكى ئىسلامدىكى رۇزا، باشقا ھەرقانداق دىنلاردىكى رۇزىغا قارىغاندا بەلگۈلۈك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە.

ھەقتائالا، رۇزىدىن ئىبارەت بۇ ئىبادەتكە، رامىزاندىن ئىبارەت، ئۆزىنىڭ ئەڭ ئىسىل كىتابى قۇرئان كەرىمنىڭ: «ئوقۇغىن، پەرۋەردىگارىڭ ئەڭ كەرەملىكتۇر» (سۈرە ئەلەق، 2-ئايەت) دېگەن ئايىتىنى، پەيغەمبىرى رەسۇلۇللاھنىڭ قەلبىگە جىبرىئىل ئارقىلىق يەتكۈزگەن، پۈتكۈل دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ قەلبىدە يۈكسەك ئەھمىيەت، غايەت زور شەرەپكە ئىگە بىر ئاينى تاللىدى ۋە قۇرئان كەرىمدە ئۇنىڭ پەزىلىتىگە، كەملەرنىڭ قانداق ئىجرا قىلسا بۇلىدىغانلىقىغا دائىر، نىگىزلىك ئىشارەتلەرنى بېرىپ ئۆتتى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: («بۇ پەرز قىلىنغان روزا)ساناقلىق كۈنلەردۇر، سىلەردىن كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (روزا

تۇتمىغان بولسا)، تۇتمىغان كۈنلەرنى(يەنى قازاسىنى) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن، روزىنى(قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۇچۇن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم. كىمكى فىدىيىنى(بەلگىلەنگەن مىقداردىن) ئارتۇق بەرسە، بۇ ئۆزى ئۇچۇن ياخشىدۇر، ئەگەر بىلسەڭلار روزا تۇتۇش سىلەر ئۇچۇن (ئېغىز ئوچۇق يۈرۈشتىن ۋە فىدىيە بېرىشتىن) ياخشىدۇر» [بەقەر سۈرىسى، 185-ئايەت.]

ئاللاھ بىزگە رۈزىنى، رامىزان ئېيىدا، چوڭقۇر سىرلار، يۈكسەك غايىلەر بىلەن پەرز قىلدى. ئۇلاردىن بىزنىڭ بىلىدىغانلىرىمىزمۇ بىلمەيدىغانلىرىمىزمۇ، زامانلار سەتھىسىدە بايقالغانلىرىمۇ تا ھازىرغىچە بايقالمىغانلىرىمۇ ھەم بار. بۇ يەردىكى بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز ۋە مەجبۇرىيىتىمىز شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق ۋە چەكلىنىش ئارقىلىق ئادا قىلىنىدىغان بۇ ئىبادەتنىڭ، پەردە ئارقىسىدىكى ئاللاھ ئورۇنلاشتۇرغان ھېكمەت ۋە سىرلار ھەققىدە ئويلاش ۋە تەپەككۇر قىلىش، ئۇنىڭ سىرىنى كىشىلەرنىڭ ئادىتى، خاھىشى ۋە ھاۋايى-ھەۋەسلىرىگە بېقىپ ئەمەس ئاللاھ بۇيرۇغاندەك ئادا قىلىپ، رۈزىدىكى سىرلار ۋە ھوزۇر ھالاۋەتلەرنى بايقىشىمىز لازىم.

رۈزا روھنى كۈچلەندۈرىدۇ

شۇ نەرسە ئېنىقكى، بىز ئىنساننىڭ سىرىنى بىلمەي، بايقىماي تۇرۇپ، رامىزان رۈزىسىنىڭ سىرىنى بىلەلىشىمىز ، ماھىيىتىگە چۆكەلىشىمىز قىيىن. ئۇنداقتا ئىنسان دېگەن نېمە؟ ئۇ تىكلەنگەن ھەيكەل ياكى تۇرغۇزۇلغان جىسىممۇ؟ ئىنسان گوش، قان، سۆڭەك، ھۈجەيرە، تومۇر ۋە باشقا ئەزالاردىن تەركىپ تاپقان بىر يۈرۈش ئاپاراتمۇ؟

ئىنسان بىزنىڭ نەزىرىمىزدىكى ماددى ھەيكەل ئەمەس، بەلكى ئۇ ساماۋى روھنىڭ، زېمىندىكى بۇ ئىنسان جىسمىدا قارار تېپىشى، ئاسماندىكى بۈيۈك زاتنىڭ، سىر-ھېكمەتلىرىنىڭ بۇ لايدىن يارىتىلغان غىلاپتىكى ئىنسان ھالىتىدۇر.

دېمەك، ئىنساننىڭ ھەقىقىتى ھەق تائالانىڭ پەزلى-مەرھەمىتى ۋە ئۇ زات شۇ ئىنسان گەۋدىسىگە جايلاشتۇرغان روھى قىممەتتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئەنە شۇ روھى ئىنىرگىيە ئارقىلىق ئىنسان ئويلايدۇ، تەپەككۇر قىلىدۇ. ئەنە شۇ روھى ئىنىرگىيە ئارقىلىق ھېس قىلىدۇ، بايقايدۇ، ھۇزۇرلىنىدۇ. ئەنە شۇ روھى ئىنىرگىيە ئارقىلىق زېمىننى سۈرايدۇ، كونترول قىلىدۇ، ئەنە شۇ روھى دۇنياسى ئارقىلىق ئاللاھقا تېۋىنىدۇ.

ئاللاھ پەرىشتىلەرنى، ئىنسان شۇنداق يارىماس نەرسە، لايدىن يارىتىلغان بىر مەخلۇق بولغانلىقى ئۇچۇن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدا ياراتقۇچى ئۆزى بېغىشلىغان روھى يۈكسەككلىك بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا بۇيرىدى. بۇھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ:

[إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِن طِينٍ (71) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (72)]

«ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ پەرىشتىلەرگە ئېيتتى: مەن ھەقىقەتەن لايدىن بىر ئادەم يارىتىمەن. ئۇنى مەن راۋۇرۇس ياراتقان (يەنى ئۇنى يارىتىپ سۈرەتكە كىرگۈزۈپ، ئەزالىرىنى تولۇق، مۇكەممەل ئىنسان ھالىتىگە كەلتۈرگەن) ۋە ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەن ۋاقتىمدا ئۇنىڭغا

سەجدە قىلىڭلار» [ساد سۈرىسى، 71-72-ئايەت.]

دېمەك، ئىنسان ئىلاھى روھ بىلەن جەسەتتىن تەركىپ تاپقان بىر مەخلۇق. جەسەت بىر ئۆي دەپ تەسەۋۋۇر قىلىنسا، روھ ئۇنىڭ ساھىبى ۋە ئۇنىڭدا مەئىشەت قىلغۇچى. جەسەت بىر ئۇلاغ ھېساپلانسا، روھ ئۇنىڭ مىنگۈچى مۇساپىرى. ئۆي ئۇنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ، ئۇلاغ ئۆزىگە ئۆزى مىنىشى ئۈچۈن يارىتىلغان. ئۆي، ئىگىسىنىڭ مەنپەئەتىگە، ئات-ئۇلاغ، مۇساپىرىنىڭ مەنپەئەتىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئۆزلىرىنى ئۇنتۇپ ئۆيلىرىگە كۆڭۈل بۆلىشۋاتقان، بارلىغىنى ئات-ئۇلاغلىرىنىڭ خىزمىتىگە بېغىشلاۋاتقان، جەسەتكە كۆڭۈل بۆلۈپ، روھى ئالىمگە سەل قاراۋاتقان ئادەملەرنى قۇرئان كەرىم مۇنداق تەسۋىرلەيدۇ:

[أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا (43) أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا (44)]

« ئېيتىپ باقساڭچۇ؟ نەپسى خاھىشىنى ئىلاھ قىلىۋالغان ئادەمگە (نەپسى خاھىشىغا ئەگىشىشتىن ئۇنى ساقلاش ئۈچۈن)ھامىي بولالامسەن. ئۇلارنىڭ تولىسىنى (گېپىڭنى) ئاڭلايدىغان ياكى چۈشىنىدىغان ئادەملەر دەپ گۇمان قىلامسەن؟ ئۇلار (چۈشەنمەسلىكتە) پەقەت چاھارپايلارغا ئوخشاشتۇر، بەلكى ئۇلاردىنمۇ بەتتەر گۇمراھتۇر.» [فۇرقان سۈرىسى، 43-44-ئايەت.]

ئەنە شۇ روھ ۋە جەسەتتىن تەركىب تاپقان ئىنساننىڭ، جەسىتىنىڭ ئېھتىياجى زېمىندا بولسا، روھىنىڭ ئېھتىياجى ئاسماندىدۇر. ئەگەر ئىنسان روھىنىڭ تەلەپ-ئېھتىياجلىرىنى جەسىتىگە بويسۇندۇرۇپ، ھاۋايى-ھەۋەسلىرىنى ئەقىلگە ھۆكۈمران قىلسا، ئۇ ھالدا ئىلاھ بېغىشلىغان يۈكسەك ئورنىدىن، خار ھايۋاننىڭ ئورنىغا، ھەتتا ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىن قوغلانغان شەيتاننىڭ مەرتىۋىسىگە چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىن. ئەمما ئىنسان ئۆزىنى بىلسە، ئۆز قىممىتىنى چۈشەنسە، ئاللاھنىڭ ئۆزىگە يوشۇرغان سىرىنى بايقىسا، ساماۋى خىسلىتى جەسىتىنى بويسۇندۇرسا، تامغا ئەمەس، ئۆي ئىگىسىگە، ئات-ئۇلاغدىن كۆرە مۇساپىرغا بەكرەك كۆڭۈل بۆلسە، روھى ئىنتىلىشلىرىنى جەسىتىنىڭ شەھۋانى تەرەپلىرىدىن يۇقىرى ئورۇندا قويسا، ئۇ ھالدا ئىنسان، ئەڭ ياخشى مەخلۇق سانىلىدۇ. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېيىلىدۇ:

[إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ (7)]

« ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار-ئەنە شۇلار مەخلۇقاتلارنىڭ ياخشىسىدۇر.» [سۈرە بەييىنە، 7-ئايەت.]

ئاللاھ تائالا، ئىنساننى ھاۋايى-ھەۋەسلىرىنىڭ سۇلتانلىرىدىن ئازات قىلىش، روھىنى جەسەت قاماقخانىسىدىن بوشىتىش ئۈچۈن رۇزىنى پەرز قىلدى. ئىنسان ئۇ ئارقىلىق يامان ئىش، يامان سۆزلەردىن ساقلىنىدۇ، ئۆزىدىكى ھايۋانى تەرەپلەرنى كونترول قىلىپ گويا پەرىشتىلەرگە ئوخشاپ كېتىدۇ. شۇنداق، رۇزا تۇتقان ئادەمنىڭ روھى يۈكسىلىپ ئاللاھقا يېقىنلاشسا، دۇئالىرى بىلەن ئاسماننىڭ ئىشىكلىرىنى چەككىنىدە ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىلتىماسىغا، تىلەكلىرىگە ئاساسەن ئىشىكنى ئېچىپ، كەل بەندەم، نېمە تىلىگىڭ بولسا ئېيت دېسە، ئەجەب ئەمەس.

روزىنىڭ يەنە بىر ئاللاھدىلىكى شۇكى، ئۇ ئىنساننى مۇستەھكەم ئىرادىگە، ھەقىقى سەبىرگە ئادەتلەندۈرىدۇ. روزىدار، ئالدىدا تائاملىرى تۇرۇپ قورسىقىنى ئاچ قويىدۇ. قولىدا مۇزدەك سوغۇق سۇيى تۇرۇپ ئۇسساپ قالىدۇ. يېنىدا قاراپ تۇرغان ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلمايدۇ، ئۇ يەردە ئاللاھدىن باشقا نازارەتچى، ئىماندىن، ۋىژداندىن باشقا ھاكىم، ئاڭلىق كۈچلۈك ئىرادىدىن باشقا تايانچ يوق. ئوخشاش ئەھۋال ھەر كۈنى 15 سائەت ئەتراپىدا، ھەر يىلى 29 ياكى 30 كۈن تەكرارلىنىدۇ. قېنى قانداق مەكتەپ، ئىنسان ئىرادىسىنى ۋە سەبىر تەلىماتىنى، ئىسلام دىنىمىز تەرىپىدىن رامىزاندا بارلىق مۇسۇلمانلارغا، رامىزاندا مەجبۇرى، باشقا چاغلاردا ئىختىيارى ئېچىلىدىغان، روزى مەكتىۋىدەك ئېلىپ بارالايدۇ.

ئىنسان روزا ئارقىلىق ئاللاھنىڭ نېئمەتلىرىنى تونۇيدۇ. بۇمۇ روزىنىڭ بىر ھىكمىتى. ئاللاھنىڭ نېمەتلىرى ئىنساننىڭ ئەتراپىدا ھەممىشە ئىزچىل مەۋجۇت بولسا، ئۇنىڭ نىئمەتكە بولغان ھېس تۇيغۇسى ئازلاپ بارىدۇ. چۈنكى نېئمەت يوق چاغدا ئاندىن بىلىنىدۇ، قەدرى ئۆتۈلىدۇ. چۈنكى تاتلىقنىڭ قىممىتى ئاچچىقنى تېتىغاندا بىلىنىدۇ. گۈيا كۈندۈزنىڭ قەدرىنى قاراڭغۇ چۈشكەندە ئاندىن بىلىدۇ.

روزىنىڭ ئىجتىمائى سىرلىرىدىن بىرى، پېقىر كەمبەغەللەرنىڭ ئاچ قالغان كۈنلىرى، قىيىنچىلىقرىنى، بالاغەت- پاساھەتسىز، ناتىق خاتىبسىز، ئەمىلى تەجرىبىلەر ئارقىلىق روزىدارغا ئەسلىتىدۇ. ئاچلىقنىڭ ئازاۋىنى، ئۇسسىزلۇقنىڭ دەردىنى تېتىپ كۆرمىگەن ئاشقازاننىڭ ئاھى، ئۇچەيلەرنىڭ نالە پەريادى، روزا تۇتقان ئادەمنىڭ ئېڭىدىكى ھەممە مەندەك ياشايدىغۇ دېگەن خاتا قاراشلىرىغا جىمجىت رەددىيە قايتۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار (كەمبەغەللەر) نىڭ مەۋجۇتلىقىغا، ئۇلارنىڭ قىيىنچىلىقلىرىغا، سۈكۈت ئىچىدە قاراپ تۇرمايدۇ. دەرد - ئازابلىرىغا تەسەللى بېرىدۇ، ياردەم قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلىشى، ئىسلاھ قىلىشى ئۈچۈن كۆپلەپ كۈچ چىقىرىدۇ.

ناماز ئوقۇمايدىغان كىشى روزا تۇتسا مەقبۇل بولامدۇ؟

شەكسىزكى مۇسۇلمان كىشى ئىسلام پەرز قىلغان ناماز، روزا، زاكات ۋە ھەج قاتارلىق ئىبادەتلەرنى ئۆزرىسىز قىلماي قالسا بولمايدۇ. چۈنكى بۇ ئىبادەتلەر ئىسلامنىڭ ئاساسلىرىدۇر، قىلماسلىقتا ئۆزرىسى يوق تۇرۇپ بۇ پەرزلەرنىڭ بىرىنى قىلمىغان كىشىنى بەزى ئالىملار پاسىق دېسە، بەزى ئالىملار كاپىر دەپمۇ ھۆكۈم قىلغان. ناماز بولسا ئىسلامدىكى ئەڭ مۇھىم پەرز، نامازغا سەل قاراپ ھورۇنلۇق قىلىپ ئوقۇمىغان كىشى ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە تانمىغان ھالەتتە بولسا، ئەڭ كۈچلۈك ۋە ئورتاھال قاراشقا ئاساسەن پاسىق ھېسابلىنىپ ئۆزىنى ئاللاھنىڭ ئازابىغا دۇچار قىلغان بولىدۇ.

ناماز ئوقۇمىغان كىشىنى بەزى ئالىملار كاپىر دەپ قارىغاچقا، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئۇنىڭ تۇتقان روزىسى پايدىسىز ۋە مەقبۇل ئەمەس. ئەمما كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ قارىشىدا ئۇنىڭ ئىخلاس بىلەن تۇتقان روزىسى توغرا ۋە مەقبۇل بولىدۇ. چۈنكى ناماز قاتارلىق يۇقىرىقى بەش پەرزنىڭ ھەر بىرى، ئۆز ئالدىغا ئايرىم مۇستەقىل پەرز بولۇپ كىمكى ئۇلارنىڭ ھېچبىرىنى ئادا قىلمىسا، ئۇنىڭ ئىيمانى قۇرۇق داۋادىن باشقا نەرسە ئەمەس. كىمكى ئۇنىڭ بىرىنى قىلىپ بىرىنى قىلمىسا، قىلمىغىنىغا چاغلىق ئىسلام ئاساسىنى تىكلىمىگەن بولىدۇ. قىلغان پەرز بىلەن بۇرچىنى ئادا قىلغان بولىدۇ. لېكىن بىرىنى قىلىپ بىرىنى قىلمىغان ئەھۋالدا ئىيمانى

ئاجىز، سۆس ۋە دىيانىتى كەمتۈك پاسىق بولغان بولىدۇ.

ناماز روزىغا قارىغاندا بەكراق ئەھمىيەتلىك بولغاچقا، ناماز ئوقۇماي روزا تۇتقان كىشى ئەڭ مۇھىم ئىبادەتنى تاشلاپ قويۇپ، ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك ئىبادەتنى قىلغان بولىدۇ. بۇنداق كىشىلەر كۆپىنچە جەمئىيەتتە روزا تۇتۇش مىللىي ئادەت بولۇپ قالغاچقا روزا تۇتىدۇ. ئاللاھقا ئىخلاس قىلىپ روزا تۇتىدىغان كىشى ئەلبەتتە روزىدىن مۇھىمراق بولغان نامازنىمۇ ئوقۇيدۇ. ئەمما روزا بىلەن نامازنىڭ ئەھمىيەت جەھەتتە پەرقىنى بىلمەي ئىسلام كۆرسەتمىلىرىدىن تولۇق خەۋەردار بولالمىغان كىشى ئۇچۇن ئېيتقاندا، روزىنى ئىخلاس بىلەن تۇتسا ئاللاھ قوبۇل قىلىدۇ، ئۇنداق كىشىلەرگە نامازنىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشەندۈرۈش كېرەك.

ھەرھالدا ئاللاھ تائالا كىشىنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ. قانچىلىك ياخشى ئەمەل قىلغان بولسا ئاللاھ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئەجىر ۋە ساۋاب بېرىدۇ. ئادا قىلمىغان پەرزلەر ئۇچۇن گۇناھكار بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: «چوڭ-كىچىك بارلىق ئىشلار خاتىرىلەنگەندۇر» [ئەلقەمەر سۈرىسى 53-ئايەت.] «كىمكى زەررىچىلىك ياخشى ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرىدۇ، كىمكى زەررىچىلىك يامان ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ» [زەلزەلە سۈرىسى 7-8-ئايەتلەر.]

بۇ يەردە رامىزاندا ناماز ئوقۇماي روزا تۇتىدىغانلار ياكى باشقا چاغدا يىل بويى ناماز ئوقۇماي پەقەت رامىزاندىلا، روزا تۇتۇپ ناماز ئوقۇيدىغانلارغا شۇنى تەكىتلەپ ئۆتۈش كېرەككى، ناماز دېگەن ھەر بىر ئەقلى ھۇشى جايىدا مۇسۇلمانغا، بالاغەتكە يەتكەن كۈندىن تارتىپ ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا بارغانغا قەدەر ئادا قىلىشى كېرەك بولغان، كېسەل ياكى قورقۇنچ ھالىتىدە ياكى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن ھېچقاچان ئۇنىڭدىن ساقىت بولمايدىغان، قىيامەت كۈنى ئەڭ بۇرۇن ھېسابى سورىلىدىغان ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك پەرزدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئاننىڭ كۆپلىگەن ئايەتلىرىدە ئۇنىڭغا بۇيرىغان، ناماز ئوقۇش بىلەن ئاللاھنى ياد ئېتىشنى، نامازنىڭ نۇرغۇن سەت ئىشلاردىن توسۇپ قالىدىغانلىقىنى تەكىتلىگەن. شۇنداقلا ئۇنى، ۋاقتىدا ئاللاھنىڭ بەيتى بولغان مەسجىدتە جامائەت بىلەن ئادا قىلىشنى تاپىلىغان. شۇڭا مۇسۇلمان كىشى ئاللاھقا ئىشەنگەن ئىكەن، ئاللاھنىڭ بۇيرىغان بارلىق پەرزلىرىنى تولۇق ئادا قىلىش ئارقىلىق ئاللاھقا قۇللۇق قىلىشى كېرەك.

ئىفتار بىلەن سۇھۇرنىڭ ۋاقتى ۋە قائىدىلىرى نېمە؟

ئىفتار دېگەن، ئېغىز ئېچىش دېگەنلىك بولۇپ روزا تۇتقان كىشىنىڭ ئىفتار قىلىش ۋاقتى كۈن پېتىش بىلەن كىرىدۇ. بۇ كۈن پېتىش بىلەن ئىفتار قىلسا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، بارلىق مۇسۇلمانلار كۈن پېتىش بىلەن ئىفتار ۋاقتى كىرىدۇ دەپ قارىغان.

ئادەتتە بۇ ناماز شامنىڭ ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، شۇڭا كۆپىنچە جايلاردا ناماز شامنىڭ ئەزىنى ئىفتار ۋاقتىنىڭ بولغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. مۇئەززىن ئەزان ئوقۇشتا كېچىكىپ قالغان تەقدىردە ياكى مەسجىد يوق جايلاردا ياكى ئەزان ئاڭلانمايدىغان جايلاردا كۈن پاتقان ئىكەن ئىفتار قىلسا بولىدۇ. كۈن پاتقانلىقىنى ئۆزى كۆزى بىلەن كۆرسىمۇ بولىدۇ ياكى باشقا ئىشەنچلىك بىرىنىڭ خەۋىرىگە تايانسىمۇ بولىدۇ ياكى سائەت ۋە كالىنداردەك باشقا ئالامەتلەرگە ئاساسەن كۈن پاتتى دەپ كۆڭلى خاتىرجەم بولسا بولىدۇ.

ھەدىسلەردە كۆن پاتقان ئىكەن ئىپتارنى قىلىشقا ئالدىراشنىڭ سۈننەتكە ئەگەشكەنلىك ئىكەنلىكى، يەھۇد-ناسارالارنىڭ ئىپتارنى بەك كېچىكتۈرۈپ سۈننەتكە خىلاپلىق قىلغانلىقى كۆرسىتىلگەن. شۇڭا ئىپتارنى كېچىكتۈرۈش ئەھلى كىتابقا ئوخشاپ قالغانلىق بولىدۇ.

بىراق ھاۋا تۇتۇق كۈنلەردە ئالدىراپ كەتمەي كۈن پاتىدىغان ۋاقىت بولغانلىقىنى تەكشىلەپ ئاندىن ئىپتار قىلىش كېرەك. ھازىرقى دەۋرىمىزدە سائەت بۇ مەسىلىنى ھەل قىلدى، لېكىن ھەر كۈنى بىر ياكى ئىككى مىنۇت ئىلگىرى ياكى كەينىگە پەرق بولىشى كۆزدە تۇتۇلىشى كېرەك. كۈن پاتقان ياكى پاتمىغانلىقىدا گۇمان قىلسا ئىپتار قىلماي تۇرۇش كېرەك، چۈنكى كۈن پاتقانلىقىغا كەسكىن بىر ئالامەت بولمىسا ۋاقىتنىڭ تېخى كۈندۈز ئىكەنلىكى سابىت بولۇپ تۇرىۋېرىدۇ.

ئىپتار تاماقى تەييار بولسا ئىپتار قىلىۋېتىپ ئاندىن ناماز شامنى ئوقۇش ياخشى ۋە مۇستەھەب ياكى يەڭگىل ئىپتار قىلىۋېلىپ ئاندىن ناماز ئوقۇپ بولۇپ ئاندىن ئاساسلىق ئىپتار قىلسا بولىدۇ.

ئىپتار قىلغاندا ئۆزى بىلگەن مەزمۇنى ياخشى دۇئالارنى قىلسا بولىدۇ. ئۆزىگە ، بالا-چاقىلىرىغا، ئاتا-ئانىسىغا، دوست - يارەنلىرىگە ۋە بارلىق مۇسۇلمانلارغا دۇئا قىلسا ياخشى بولىدۇ، ئەڭ ياخشىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلار قىلغان تۆۋەندىكى مەزمۇنى مۇل دۇئالارنى قىلىشتۇر:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دۇئا قىلغان: «ئۇسسۇزلۇق تۈگەپ، تومۇرلار نەملىنىپ روزا تۇتقاننىڭ ئەجرى يېزىلدى»، « ئى ئاللاھ! سېنىڭ ھەممە نەرسىنى قاپلىغان كەڭ رەھمىتىڭ بىلەن مېنىڭ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەن ئۈچۈنلا روزا تۇتتۇم، سېنىڭ بەرگەن رىزقىڭ بىلەن ئىپتار قىلدىم، سەن ھەممە كەمچىللىكلەردىن پاكتۇرسەن، بارلىق ھەمدۇ-سانالار ساڭا خاس، ئى ئاللاھ! بىزدىن روزىلىرىمىزنى قوبۇل قىلغىن، سەن دۇئالىرىمىزنى ئاڭلىغۇچى ئەھۋالىمىزنى بىلگۈچىدۇرسەن»

ئىپتار قىلغاندا تېپىلسا خورما بىلەن ئېغىز ئېچىش مۇستەھەب، بولمىسا باشقا مېۋە ياكى سۇ بىلەن ئىپتار قىلسا بولىدۇ. ھازىرقى تېببىي تەتقىقاتلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىپتار قىلىش ئۇسۇلىنىڭ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. تەتقىقاتلارنىڭ يەكۈنلىشىچە روزا تۇتقان ئادەم بەدىنىدە يىغىۋالغان شېكەر ماددىلىرىنى ئۆزۈن بىر كۈن روزا تۇتۇش ئارقىلىق كۆيدۈرىۋەتكەنلىكتىن قاندىكى شېكەر ماددىسى نورمال ئۆلچەمدىن تۆۋەنلەپ كېتىدۇ، بۇ سەۋەبتىن روزا تۇتقان كىشىدە ئاجىزلىق، ھورۇنلۇق ۋە كوزى قاراڭغۇلىششتەك ئالامەتلەر كۆرىلىدۇ، شۇڭا جىسمىمىز تىزلىكتە ئۆز ھالىتىگە قايتىشى ئۈچۈن ئىپتار قىلغاندا شېكەر ماددىسىغا باي ئوزۇقلۇق بىلەن ئېغىز ئېچىش زۆرۈر.

سۇ بىلەن ئىپتار قىلىشمۇ تېببىي تەتقىقاتچىلار تەۋسىيە قىلغان ئىش، چۈنكى سۇ ئاشقازان ۋە ئۈچەي يوللىرىنى تازىلايدۇ، ئىنسان تەبىئىتىنى نورماللاشتۇرىدۇ. بۇ سەۋەبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ سۇ بىلەن ئىپتار قىلىشقا بۇيرىغان. چۈنكى سۇ پاكىزلىغۇچىدۇر دەپ سەۋەب كۆرسەتكەن.

سوھۇرلۇق دېگەن سۆز سەھەر دېگەن سۆزدىن كەلگەن بولۇپ كېچىنىڭ ئاخىرىدا تاڭ ئېتىشتىن ئىلگىرى سەھەر ۋاقتىدا يېيىلىدىغان يېمەكنىڭ ئىسمىدۇر. ئەسلىدە سەھۇرلۇق كۆپ

بولسۇن ياكى ئاز بولسۇن يېمەك بولىدۇ، ھېچ بولمىغاندا بىرەر يۇتۇم سۇ بولسىمۇ سەھۇرلۇق ھېسابلىنىدۇ. سەھۇرلۇق يېيىش بارلىق ئالىملارنىڭ نەزىرىدە ۋاجىب ئەمەس، مۇستەھەب ۋە سۈننەت بولۇپ سەھۇرلۇق يېمىگەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ، لېكىن ئۇنىڭ پەزلى كۆپ. سەھۇرلۇقنىڭ بەرىكەتلىرى شۇكى: سەھۇرلۇق ئاللاھنىڭ تائەتنى بىجا كەلتۈرۈش ۋە ئاللاھنىڭ تائەتنى ئادا قىلالىشى ئۈچۈن بولغاچقا ساۋابقا ئېرىشتۈرىدۇ، سەھۇرلۇق كۈچ بولغاچقا ئۇنى يېگەن كىشى روزا تۇتۇشتىن زېرىكىپ قالمايدۇ، سەھۇرلۇق يېمىگەن كىشى قىينىلىپ قېلىپ ئاسانلا روزا تۇتۇشنى ۋە باشقا ئىبادەتلەرنى قىلىشنى ئېغىر كۆرىدىغان بولۇپ قالىدۇ. سەھۇرلۇق يېگەن كىشى دۇئا ۋە ئىستىغپار ۋاقتى بولغان سەھەردە ئويغىنىدۇ ۋە بۇ قىممەتلىك ۋاقىتنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويمايدۇ. سوھۇرلۇقتا قوپقان كىشى بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشىدۇ، شۇڭا رامىزاندا بامدات نامىزىدا جامائەت ئادەتتىن تاشقىرى كۆپىيىپ كېتىدۇ.

يەنە سەھۇرلۇق قىلىش، يەھۇدى ناسارلارغا خىلاپ ئىش قىلىشتۇر. سوھۇرلۇقنىڭ ۋاقتى كېچىنىڭ يېرىمىدىن باشلىنىپ تاڭ ئاتقىچە بولىدۇ. لېكىن سوھۇرلۇقنى مۇمكىن قەدەر ئاخىرقى ۋاقتىغىچە كېچىكتۈرۈش بارلىق ئالىملارنىڭ قارىشىدا سۈننەت ۋە مۇستەھەب بولۇپ ئارقىغا كېچىكتۈرگەندە ئاچلىق ۋە قىينىلىش مۇددىتى ئازىيىدۇ. دېمەك: سوھۇرلۇقنىڭ ۋاقتى كېچە يېرىمىدىن باشلاپ تاكى ئەزان ئوقۇلغانغا قەدەر بولىدۇ.

سوھۇرلۇقنى ئەزان ئوقۇلۇشتىن يېرىم ياكى بىر سائەت بۇرۇن توختاتسىمۇ بولىدۇ، ئەزان ئوقۇلغاندا توختاتسىمۇ بولىدۇ. تاماق يەۋاتقاندا ئەزان ئوقۇلغان بولسا تامىقىنى يەۋېلىپ ئاندىن توختىسا بولىدۇ، بۇلار يۇقىرىقى ھەدىسلەردىن مەلۇم. ئەسرى سائادەتتىكى نۇرغۇن ساھابە ۋە تابىئىنلارمۇ تاڭ ئېتىشقا يېقىن سوھۇرلۇق يېيىش ھەققىدە كەڭچىلىك قىلغان. شۇڭا سوھۇرلۇقنى تاڭ ئېتىشتىن بەك بۇرۇن توختىتىش كېرەك دەۋالغانلار ياكى رامىزان كۈنلىرىدە ئەزاننى بۇرۇنراق ئوقۇۋالىدىغانلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسىگە زىت ئىش قىلغان بولىدۇ.

شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، ئىسلام دىنىمىز كەڭچىلىك ۋە قولايلىق دىنىدۇر، ئىبادەتلەردە قولايلىق بولسا داۋاملىشىدۇ. ئۇنى ئۆز نورمىسىدىن قىينىلاشتۇرۇۋېتىش ياكى تەسلەشتۇرۇۋېتىش ئۇزۇلۇپ قېلىشىغىلا سەۋەب بولۇپلا قالماستىن بەلكى تېخى ئاللاھنىڭ دىنىغا قوشۇمچە بىر نەرسە كىرگۈزىۋالغانلىق دائىرىسىگە كىرىدۇ.

كىسەل كىشى قاچان ئېغىز ئاچسا بولىدۇ؟

كىسەل كىشى رامىزاندا-كۆتۈرەلمىگىدەك قىينىلىش ياكى مۇشەققەت ھېس قىلسا ياكى كىسىلىنىڭ كۈچىيىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە ئېغىزى ئوچۇق يۇرسە دۇرۇس بولىدۇ. كىسەل كۈچىيىپ كېتەمدۇ ياكى رامىزان كىسەلگە ئانچە تەسىر كۆرسەتمەمدۇ؟ بۇنى ئىشەنچلىك دوختۇردىن سوراش ياكى ئۆزى بىلسە ئۆزى بىر نەرسە دېيىشى كېرەك.

كىسەل ئادەمنىڭ يۇقىرىقىدەك ئەھۋاللاردا رامىزان تۇتىشى مەكروھ بولىدۇ، يەنى ئېغىز ئاچسا ساۋاب بولىدۇ، رامىزان تۇتسا گۇناھ بولمايدۇ.

كىسەل تۇرۇپ رامىزان تۇتۇش سەۋەبلىك كىسلى بەك ئېغىرلىشىپ كەتسە ياكى ئۆلۈمگە يېقىنلىشىپ قالسا گۇناھكار بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن كىسەل كىشى يۇقىرقىدەك شارائىتتا

رامىزان تۇتماسلىقى لازىم.

كىسەل ئادەمنىڭ رامىزىنىنى بۇزۇدىغان ۋە بۇزمايدىغان ئىشلار

بىر نەرسىنىڭ ئادەمنىڭ ئىچىگە-يىمەكلىك ياكى دورا بولسۇن- قەستەن كىرىشى رامىزانىنى بۇزىۋېتىدۇ. لېكىن ئادەمنىڭ ئىچى دېگەن بۇ ئاتالغۇنى تونۇشتۇرۇشتا ئالىملارنىڭ تۈرلۈك قارىشى بار. بەزىلەر: ئۇ پەقەتلا ھەزىم قىلىش ئورگىنى، چۈنكى ئۇ يىمەك ۋە ئىچمەكنىڭ ئورۇنلىشىش ئورنى دەپ قارىدى. ھەزىم قىلىش ئورگىنى ياكى ئۈسكىنىسى گالدىن تارتىپ ئارقا دەۋازىغىچە بولىدۇ. ئەمما سۈدۈك يولى ۋە ئاياللارنىڭ ئالدى ئەۋرەت يولىنى بەزىلەر ئىچىگە تەۋە دىسە، يەنە بەزىلەر ئۇ ئىچىگە تەۋە ئەمەس دەپ قارىدى.

بۇرۇن، قۇلاق، ئېغىزنىڭ ئىچى ۋە كۆز، ئىچىنىڭ قاتارىدىن ئەمەس، ئۇ پەقەت كىرىش ئېغىزلىرىدۇر. كىسەل كىشى شارائىتى، ئەھۋالى ۋە ئىمكانىيىتىگە قاراپ، قايسى كۆز قاراشقا كۆڭلى توختىسا، شۇ كۆز قاراشلارنىڭ قايسىنى ئالسا بولىۋېرىدۇ. چۈنكى ھەممىسى ئىشەنچىلىك ئالىملارنىڭ كۆز قارىشى بولۇپ، ئۇلار ئىسلام ھۆكۈملىرىنى چۈشىنىش ۋە كىشىلەرگە چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ئۆمرىنى سەرپ قىلغانلاردۇر.

1.ئارقا يول تېلېسكوپى، ئارقا يول دورىسى، ئارقا يول ھوكۇلى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر: يۇقىرىقى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى رامىزانىنى بۇزىدۇ. چۈنكى ئۇ ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ. ئارقا يول ھوكۇلى ئاشقازان ياكى ئۈچەيگە يەتسە ئاندىن بۇزۇلىدۇ، بولمىسا بۇزۇلمايدۇ دېگەن كۆز قاراشمۇ بار.

2.دوختۇر كىسەل داۋالاش ئارلىقىدا ئارقا يولغا قولىنى تولۇق كىرگۈزگەن بولسا رامىزان بۇزۇلىدۇ، بولمىسا بۇزۇلمايدۇ.

3.ئاياللارنىڭ ئالدى ئەۋرەت ئەزاسىنى داۋالاش ئۈچۈن ئىستىمال قىلىنىدىغان تېلېسكوپ ۋە ئالدى ئەزا دورىلىرى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى رامىزانىنى بۇزىدۇ، چۈنكى ئۇ ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ. شۇنداقلا دوختۇر ئاياللارنىڭ ئالدى ئەزاسىنى داۋالاش ئۈچۈن بارمىقىنى ئىشلەتكەن بولسا يەنىلا رامىزان بۇزۇلىدۇ.

4.كىسەلنى غىزالاندۇرۇش ئۈچۈن ئۈچەي ۋە ئاشقازان تېلېسكوپلىرى ئىستىمال قىلىنغان بولسا رامىزان بۇزۇلىدۇ.

5.ئەگەر تېلېسكوپ سايمانلىرى ئۈچەي ئارقىلىق كىرگۈزۈلسە رامىزان بۇزۇلىدۇ، چۈنكى ئۇ ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ. ئەگەر قورساقنىڭ تىرىسى ئارقىلىق كىرگۈزۈلسە رامىزان بۇزۇلمايدۇ، چۈنكى ئۇ ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرمەيدۇ.

6.كۆكرەك تېلېسكوپى رامىزانىنى بۇزمايدۇ، چۈنكى بۇرۇندىن ھاۋا يولىغا كىرىدۇ.

7.گال، قولاق، كۆز، تىز ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ھەزىم قىلىش ئورگىنىغا كىرمەيدىغان ئەزالار ئۈچۈن ئىستىمال قىلىنىدىغان تېلېسكوپلارنىڭ ھەممىسى رامىزانىنى بۇزمايدۇ.

8.بويان، موسكول ۋە تىرىنىڭ ئاستىدىن ئۇرۇلىدىغان ھوكۇللار رامىزانىنى بۇزمايدۇ، چۈنكى ئىچىگە كىرمەيدۇ. بەزىلەر بۇزىدۇ دەپ قارايدۇ.

9. تەكشۈرۈش ئۈچۈن قان ئېلىش، جاراھەت قانلىرى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى رامىزانىنى بۇزمايدۇ.

10.كۆز ۋە قولاققا تېمىتىدىغان دورا، ۋە سۈرمىگە ئوخشاش نەرسىلەر رامىزانىنى بۇزمايدۇ.

11.بۇرۇنغا تىمتىدىغان دورا ۋە بۇرۇننىڭ قانىشىغا ئوخشاش ئىشلار رامىزاننى بۇزمايدۇ. لېكىن كىسەل بۇرۇنغا ئىستىمال قىلىنىدىغان دورىنى ئىشلەتكەندە دىققەت قىلىشى كېرەك. ھاجەتسىز ئىشلىتىپ ئىچىگە يېتىپ قالسا رامىزان بۇزۇلىدۇ.

12.ھۇشىدىن كېتىپ تىزراق ھۇشىغا كىلەلىسە رامىزان بۇزۇلمايدۇ.

13. پۇتۇن ۋە قىسمەن ئورۇننى مەس قىلىش: پۇتۇن مەس قىلىش رامىزاننى بۇزمايدۇ، چۈنكى مەس قىلىش شىلىڭكىسى ئادەمنىڭ ئىچىگە كىرمەيدۇ، بەلكى ھاۋا يولىغا كىرىدۇ. لېكىن مەس قىلىش ئارىلىقىدا گالنىڭ ئىشلەپچىقارغان كۆپلىگەن نەرسىلىرى ئېغىزدا توپلىنىشىپ قالىدۇ، ئىچىگە كىرىدۇ، رامىزان بۇزۇلىدۇ. شۇنىڭغا ئاساسەن پۇتۇن مەس قىلىش رامىزاننى بۇزىدۇ ۋە مەس قىلغان كۈننى قايتا تۇتۇشنى لازىم قىلىدۇ. يېرىم مەس قىلىش رامىزاننى بۇزمايدۇ، چۈنكى ئۇ ئادەمنىڭ ئىچىگە يەتمەيدۇ. ئورۇننى مەس قىلىش بۇلار رامىزاننى بۇزمايدۇ.

14.ئېغىز، كالپۇكنىڭ قانىشى، دورىنى مەزمەزە قىلىش، چىشنى داۋالاش، ئېغىزغا بىر نەرسە قويۇش ياكى چايناش ۋە چىش چوتكىسى ئىشلىتىش، تۈكۈرۈكنى يۇتۇۋېتىش رامىزاننى بۇزمايدۇ.

15.كىسەل سەۋەبىدىن مەنى چۈشسە رامىزان بۇزۇلمايدۇ. چۈنكى قەستەن قىلمىدى، ئۇنىڭ ئىرادىسىدىن سىرت بولدى. ئۇيقۇ ئارىلىقىدا ئىھتىلام كۆرۈپ قېلىش رامىزاننى بۇزمايدۇ، چۈنكى ئۇمۇ ئىرادىسىدىن سىرت بولدى.

16. مەنىدىن باشقا ئاياللارنىڭ ئالدى جىنسى ئەزاسى ئىشلەپچىقىرىدىغان نەرسىلەر رامىزاننى بۇزمايدۇ. ئايالنىڭ كىسەل سەۋەبىدىن سۇيۇقلۇق چىقىپ كېتىپ قالسا يەنىلا رامىزىنى بۇزۇلمايدۇ.

17. خۇن كىسىلىگە گىرىپتار بولغان ئايال كىشى رامىزان تۇتىۋېرىدۇ، رامىزىنى بۇزۇلمايدۇ. ناماز ئوقۇۋېرىدۇ، ئەر-ئاياللىق ئالاقىسىنى قىلسا بولىۋېرىدۇ.

ساق ئادەمنىڭ رامىزىنىنى بۇزۇدىغان ۋە بۇزمايدىغان ئىشلار

1.ھەزرىتى ئىبنى ئابباس ھاجەت ئۈچۈن تاماقنىڭ تۇزىنى تېتىپ باقسا دۇرۇس دېگەن.

2. بەلغەم رامىزاننى بۇزمايدۇ، لېكىن قەستەن يۇتىۋەتكەن كىشىنىڭ رامىزىنى بۇزۇلىدۇ، ئۇنتۇپ قېلىپ يۇتۇپ سالغان بولسا بۇزۇلمايدۇ.

3. چىش ئارىسىدا قالغان تاماقلار ئاز بولۇپ، تۈكۈرۈك بىلەن ئىرىپ كەتسە، يۇتۇۋېتىپ قالسا رامىزان بۇزۇلمايدۇ. پۇرچاقتىن چوڭ نەرسە بولسا قەستەن يۇتۇۋېتىپ قالسا رامىزىنى بۇزۇلىدۇ.

4.بىر ئايالغا قاراش بىلەن تەڭلا مەنى چۈشسە يەنىلا رامىزان بۇزۇلمايدۇ، چۈنكى ئۇ قەستەن قىلمىدى، ئەگەر يات ئايالغا شەھۋەت نەزىرى بىلەن تەكرار-تەكرار قارىغان بولسا گۇناھكار بولىدۇ، رامىزىنى بۇزۇلمايدۇ. ئەمما شەھۋەت توغرىسىدا كۆپ ئويلىنىپ ياكى مۇئەييەن ئايالغا توختىماي قاراش سەۋەبىدىن مەنى چۈشسە رامىزىنى بۇزۇلىدۇ.

5.بىر ئادەم ئېغىز ئېچىشقا ئېغىر مەجبۇرلانسا، مەجبۇرلانغان مىقداردا يېسە ياكى ئىچسە رامىزىنى بۇزۇلمايدۇ، لېكىن كۆپ ئىستىمال قىلماسلىقى كېرەك.

6. ساقايماس كىسەلگە گىرىپتار بولغانلار، ياشانغان ئەرلەر ۋە ياشانغان ئاياللار ئېغىز ئوچۇق

يۈرۈپ پىدىيە بەرسە بولىدۇ. يەنى ھەر كۈنى بىر مىسكىننىڭ قورسىقىنى نورمال تاماق بىلەن تويغۇزۇشى لازىم.

7.چالا رامىزىننى تۇتالماي ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ تۇققانلىرى ئۇنىڭ ھەققىدە پىدىيە تۆلەيدۇ.

8.ھامىلدار ۋە بالا ئىمىتىۋاتقان ئاياللار ئىبغىز ئوچۇق يۈرۈپ قازاسىنى قىلىدۇ ياكى پىدىيە تۆلەيدۇ.

ئاتا-ئانىسى ئۈچۈن رامىزان تۇتۇپ قويۇش توغرىسىدا

مەلۇمكى روزا تۇتۇش، ناماز ئوقۇشقا ئوخشاش جىسمانىي ئىبادەت بولۇپ ئەسلىدە بۇ ئىبادەتلەرنى ھەر بىر ھايات كىشى ئۆزى ئورۇندىشى كېرەك. بۇ سەۋەبتىن بەزى ئالىملار روزىنى بىر كىشى، بىر كىشىنىڭ ئورنىدا تۇتۇپ قويسا بولمايدۇ دەپ قارىغان، يەنە بىر قىسىم ئالىملار بولىدۇ دەپ قارىغان.

بىرىنچى قاراشقا بىنائەن ھەر بىرىنىڭ بىر كۈن تۇتالماي قالغان روزىسى ئۈچۈن بىر بىچارە مىسكىنگە ئىككى ۋاخ تاماق يېگۈزۈپ قورسىقىنى تويغۇزسىڭىز بولىدۇ.

ئىككىنچى قاراشقا ئاساسەن، سىز ئاتا-ئانىڭىزنىڭ تۇتالمىغان روزىسىنى ئۇلارنىڭ ئورنىدا تۇتسىڭىز بولىدۇ. بۇ قاراشنىڭ دەلىلى كۈچلۈك.

كۆپچىلىك ئالىملار روزىسىنى يېقىن توغقىنى تۇتۇشى شەرت دەپ قارىغان، ئىمام بۇخارى باشقا يات مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ ئورنىدا روزىسىنى تۇتۇپ قويسىمۇ بولىدۇ دېگەن. شۇنداقلا ئىنسان ئۆزى پەرز ھەج قىلىپ بولغان بولسا باشقا ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ ئورنىدا قىلالمىغان ھەجلىرىنى قىلىپ قويسا بولىدۇ. ئۇلارغا يەنە دۇئا قىلىش، ئىستىغپار ئېيتىش، ئۇلارغا مۇناسىۋەتلىك سىلە رەھىمنى قىلىش، ۋەسىيەتلىرىنى ئورۇنداش، قۇرئان ئوقۇپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش بىلەن ياخشىلىق قىلسىڭىز بولىدۇ.

رامىزاندا شەيتانلار باغلىنىدۇ دېگەن ھەدىسنىڭ مەزمۇنى نېمە؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەزرىتى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېگەن: رامىزان ئېيى كەلسە جەننەت دەرۋازىلىرى ئېچىلىدۇ، دوزاخ دەرۋازىلىرى تاقىلىدۇ، شەيتانلار باغلىنىدۇ. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم سەھىھلىرىدە رىۋايەت قىلغان.

بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى: ئاللاھ تائالا بۇ ئۇلۇغ ئايدا بەندىلىرىنى ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا مۇيەسسەر قىلىدۇ، نەتىجىدە ئۇلار روزا ۋە تەھەججۇد نامىزىدەك كۆپ ساۋابلىق ئىشلارنى قىلىپ جەننەتكە كىرەلەيدۇ، شۇنداقلا كىشىلەردە قەيسەر ئىرادە ۋە ئاللاھ مېنى كۈزىتىدۇ دەيدىغان تۇيغۇ كۈچلەنگەچكە ئۇلار دوزاخقا كىرگۈزىدىغان گۇناھلارنى قىلمايدۇ. دېمەك بۇ پەزىلەتلىك ئايدا ساۋاب ھەسسىلەپ بېرىلىدۇ، كۆپ مۇسۇلمانلار گۇناھلارنى تاشلايدۇ. «جەننەت دەرۋازىلىرى ئېچىلىدۇ» دېگەن سۆزنىڭ ماجاز ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان باشقا بىر ھەدىستە مۇنداق دەپمۇ كەلگەن: رامىزان ئېيى كەلسە رەھمەت دەرۋازىلىرى ئېچىلىدۇ.

شەيتانلارنىڭ باغلىنىشىغا كەلسەك بەزى ئالىملار شەيتانلارنىڭ باغلىنىشىنى ھەقىقەت دەپ قارىسا، يەنە بەزى ئالىملار بۇ ماجاز دەپ قارىغان. ماجاز دېگەن ئالىملار مۇنداق دېگەن: شەيتانلارنىڭ باغلىنىشى ئۇلارنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرالماسلىقى، ئىنسانلارنىڭمۇ ئۇلارنىڭ

ۋەسۋەسە ۋە ئازدۇرۇشىنى قوبۇل قىلمايدىغانلىقى، ھەمدە ئۇلارنىڭ ئىنسانلارنى ئازدۇرۇشقا ھېچ تەمە قىلالماسلىقىدىن ماجازدۇر. چۈنكى رامىزان ئېيى كىرسە كىشىلەر روزا تۇتىدۇ، بۇنىڭ بىلەن كىشىلەردىكى ھايۋانىي شەھۋەت ئاجىزلايدۇ. گۇناھلارغا تۈرتكە بولىدىغان ھايۋانىي شەھۋەت ئاجىزلىغاچقا كۆڭۈللىرى ئەينەكتەك ساپ ۋە سۈزۈك بولىدۇ. ئەقىللىرى پايدىلىق ۋە ساۋابلىق ئىشلارنى قىلىشقا گۇناھلارنى قىلماسلىققا ئۈندەيدۇ، نەتىجىدە ئۇلار بارلىق ياخشى ئەمەل-ئىبادەتلەرگە يۈزلىنىپ گۇناھلاردىن يۈز ئۆرۈيدۇ، شۇڭا ئۇلارغا جەننەت دەرۋازىلىرى ئېچىلىپ دوزاخ دەرۋازىلىرى تاقىلىدۇ. شەيتان ئۇلارغا ھېچ تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ، شەيتان ئۇلارغا ۋەسۋەسە سېلىشقا يېقىنلاشسا ئۇلاردىكى ئىمان ۋە تائەت نۇرى شەيتاننى كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ.

شەيتانلارنىڭ باغلىنىشىنى ھەقىقەت دەپ قارىغان بەزى ئالىملار مۇنداق دېگەن: شەيتانلارنىڭ ھەممىسى رامىزان ئېيىدا ھەقىقەتەن باغلىنىدۇ، شۇڭا ئۇلار كىشىلەرگە ۋەسۋەسە سالالمايدۇ، ياكى شەيتانلارنىڭ يامانلىرى باغلىنىدۇ، كىچىك ۋە ئاجىزلىرى باغلانمايدۇ دېيىشكىمۇ بولىدۇ، چۈنكى بەزى ھەدىستە رامىزان كەلسە شەيتانلارنىڭ يامانلىرى باغلىنىدۇ دېيىلگەن، دېمەك بۇ ئايدا شەيتانلارنىڭ ھەممىسى ياكى يامانلىرى باغلانغانلىقى ئۈچۈن باشقا ئايلارغا قارىغاندا بۇ ئايدا گۇناھ ئىشلار ئاز بولىدۇ، شەيتانلار باغلانغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئايدا ھېچقانداق گۇناھ سادىر بولماسلىقى كېرەك ئىدى. ئەمەلىيەتتە بۇ ئايدىمۇ گۇناھلار سادىر بولىدۇغۇ؟ دېيىش ئۇرۇنسىز. چۈنكى گۇناھلارنىڭ مەنبەسى شەيتانلارلا ئەمەس بەلكى پەس كىشىلەر، ئۇسال ئادەتلەر ۋە ئىنسىي شەيتانلارمۇ گۇناھلارغا سەۋەب بولىدۇ.

بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋالالايمىزكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىگە ھەقىقىي ياكى ماجازىي مەنە بەرسەك، ھەر ئىككى ئەھۋالدا بۇ ھەدىس ئەمەلىيەتكە زىت كەلمەيدۇ. چۈنكى يامان ئىشلار ۋە گۇناھلار باشقا ئايلارغا قارىغاندا رامىزاندا ئاز سادىر بولىدۇ، باشقا ئايلاردا ئەمەل ـ ئىبادەتكە يۈزلەنمەي قالغانلارمۇ بۇ ئايدا ناماز ئوقۇپ روزا تۇتۇش ئارقىلىق ئاللاھنىڭ تائىتىنى قىلىشقا قولايلىق تاپىدۇ. ئادەتتە باشقا ئايلاردا تائەت-ئىبادەت بىلەن شۇغۇللانغانلار رامىزان ئېيى كەلسە تېخىمۇ كۆپ ئەمەل-ئىبادەت قىلالايدۇ، قۇرئان ئوقۇش ، تاراۋىھ نامىزى ئوقۇش، كېچىدە تەھەججۇد ئوقۇش، خەير-ساخاۋەت قىلىش ئىشلىرىنى تېخىمۇ كۆپ قىلالايدۇ، باشقا ئايلاردا ئانچە-مۇنچە كىچىك گۇناھلارنى قىلىپ سالىدىغانلار بۇ ئايدا ئاشۇ كىچىك گۇناھلارنىمۇ قىلماي تاشلىيالايدۇ.

بۇ يەردە شۇنى ئەسلىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ھەر كىشى ئۆز ئىش-ھەرىكىتىگە تولۇق مەسئۇلدۇر، گۇناھلارنى قىلىش ياكى قىلماسلىق ئىنساننىڭ قولىدىكى ئىش، گۇناھلارنى ئىنسان ئۆزى تاللاپ قىلىدۇ، ناچار مۇھىت ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. شەيتان بولسا يامانلىقنى چىرايلىق كۆرسىتىپ پەردازلاپ بېرىدۇ، ئۈندەيدۇ، لېكىن ئۇنى قىلدۇرمايدۇ. كېيىن شەيتان قىيامەت كۈنىدە ئىنساننى تاشلاپ بۇ ئۆزى قىلدى، گۇناھ ئۇنىڭدا دەپ ئۆزىنى ئاقلايدۇ. نەتىجىدە تولۇق جاۋابكارلىق ئىنسان ئۈستىدە بولىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن:

[وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الأَمْرُ إِنَّ اللّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدتُّكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ

عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ إِلاَّ أَن دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلاَ تَلُومُونِي وَلُومُواْ أَنفُسَكُم مَّا أَنَاْ بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَآ أَشْرَكْتُمُونِ مِن قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (**22**)]

« ئىش پۈتكەندە (يەنى ھېساب تۈگەپ، جەننەتىيلەر بىلەن دوزىخىيلار ئايرىلىپ بولغاندا)، شەيتان: « ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەرگە (ئىتائەت قىلغۇچىنى مۇكاپاتلاش، ئاسىيلىق قىلغۇچىنى جازالاشتىن ئىبارەت) راست ۋەدىنى قىلغان ئىدى، (ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى). مەن سىلەرگە (ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ساۋاب، جازا دېگەنلەر يوق، دەپ يالغان) ۋەدە قىلغان ئىدىم، (ۋەدەمگە)خىلاپلىق قىلدىم، سىلەرگە مېنىڭ (كۇفرىغا، گۇناھقا زورلىغۇدەك) ھۆكۈمرانلىقىم بولغىنى يوق، مەن سىلەرنى پەقەت (گۇمراھلىققا) دەۋەت قىلدىم، سىلەر (دەۋىتىمنى) قوبۇل قىلدىڭلار، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىمەڭلار، ئۆزەڭلارنى ئەيىبلەڭلار، مەن سىلەرگە ياردەم بېرىپ سىلەرنى قۇتقۇزالمايمەن، سىلەرمۇ ماڭا ياردەم بېرىپ مېنى قۇتقۇزالمايسىلەر، مەن سىلەرنىڭ بۇرۇن مېنى ئاللاھقا (ئىبادەتتە) شېرىك قىلغانلىقىڭلارنى ئېتىراپ قىلمايمەن، شۈبھىسىزكى، زالىملار چوقۇم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ. » دەيدۇ [ئىبراھىم سۈرىسى 22-ئايەت.]

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

يەتتىنچى بۆلۈم. ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ بايانى

بىرىنچى باپ. ھەج سۆزىنىڭ ئۇقۇمى ۋە ھەجنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ھەج سۆزىنىڭ ئۇقۇمى

ھەج دېگەن سۆز، مەنا جەھەتتىن ئۇلۇغ بىر يەرنى مەقسەت قىلىش، دېگەنلىك بولىدۇ. ھەج دېگەن، سۆز ئىستىلاھ جەھەتتىن مەلۇم شەرت شارائىت تولۇقلانغاندىن كېيىن مەخسۇس بىر ۋاقىتتا ، خاس بىر سۈپەت بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيىگە يەنى كەبىگە بېرىشنى مەقسەت قىلىش، دېگەنلىك بولىدۇ.

ھەجنىڭ يولغا قويۇلۇشى

ھەج، ھىجرىيەنىڭ توققۇزىنچى يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدا پەرز قىلىنغان. ئۇنىڭ پەرز بولغانلىقى قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىستە بايان قىلىنغان، شۇنداقلا پەرز ئىكەنلىكىگە بارلىق ئۆلىمالار بىرلىككە كەلگەندۇر. ئاللاھ تائالا ھەجنىڭ پەرزلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى:

[فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ الله غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (**97**)]

ئۇنىڭدا ئوچۇق ئالامەتلەر باركى، ماقامى ئىبراھىم شۇلارنىڭ بىرى، بەيتۇللاغا كىرگەن ئادەم ئەمىن بولىدۇ. قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ الله ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى. كىمكى ئىنكار قىلىدىكەن (يەنى ھەجنى تەرك ئېتىدىكەن، زىيىنى ئۆزىگە)، شۈبھىسىزكى، الله ئەھلى جاھاندىن (يەنى ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر. [ئال ئىمران-97].

[وَأَذِّن فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ (**27**)]

كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئۇرۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ، ئۇرۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ. [سۈرە ھەج-27].

ھەجنىڭ پەزىلىتى

ھەجنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەر كەلگەن. تۆۋەندىكى ھەدىسلەر ئۇلارنىڭ بىر قىسمىدۇر.

1855 /3113 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: قلت: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الأعمال، أَفَلا نُجَاهِدُ؟ قَالَ: لا. ((لَكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ وأجمله حَجٌّ مَبْرُورٌ، ثم لزوم الحصر)) قالت: فلا أدع الحج بعد إذ سمعت هذا من رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* البخاري (2784)(1520

1855 /3113 ـ مۇئمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى اللەنىڭ پەيغەمبىرى! جىھات قىلىش ئەمەللەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى دەپ قارايمىز، ئۇنداق بولغانىكەن، بىزمۇ جىھادقا چىقمايلىمۇ؟ دەپ سورىغانىدى، پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ياق، (سىلەر ئۈچۈن) ئەڭ ئەۋزەل جىھاد توغرا رەۋىشتە قىلىنغان ھەجدۇر، دېدى. (بۇخارى: 1520)

3114/1856 ـ ابنُ مَسْعُودٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعمرةِ، فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلَيْسَ لِلحجة الْمَبْرُورَةِ ثَوَابٌ إِلاَّ الْجَنَّةُ، وما من مؤمن يظل يومه محرمًا إلا غابت الشمس بذنوبه))* الترمذي (810. النسائي 5/115 – 116

3114/1856 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەج بىلەن ئۆمرىنى ئارقىمۇ ئارقا قىلىڭلار، چۈنكى بۇ ئىككىسى (يەنى ھەج بىلەن ئۆمرە) نامراتلىقنى، گۇناھ مەئسىيەتلەرنى خۇددى كۆرەك تۆمۈر، ئالتۇن ۋە كۈمۈشلەرنىڭ داتلىرىنى يوق قىلغاندەك يوق قىلىدۇ. مەقبۇل بولغان ھەجنىڭ مۇكاپاتى پەقەتلا جەننەتتۇر. (تىرمىزى: 810)

3119/1859 ـ وفي رواية: ((مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ))* البخاري (1521)، مسلم (1350)

3119/1859 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى اللە رىزاسىنى كۆزلەپ ھەج قىلسا، شۇ ھەجدە يامان سۆز ۋە گۇناھ ئىشلارنى قىلمىسا، ئۇ خۇددى ئانىسىدىن تۇغۇلغان كۈندىكىدەك گۇناھلاردىن پاك ھالەتتە قايتىدۇ. (بۇخارى: 1521)

3122/1860 ـ وعنه أن النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لامْرَأَةٍ مِنَ الأَنْصَارِ، يُقَالُ لَهَا أُمُّ سِنَانٍ: ((مَا مَنَعَكِ أَنْ تَكُونِي حَجَجْتِ مَعَنَا؟)) قَالَتْ: نَاضِحَانِ كَانَا لأَبِي فُلانٍ . زَوْجِهَا . حَجَّ هُوَ وَابْنُهُ عَلَى أَحَدِهِمَا، وَكَانَ الآخَرُ يَسْقِي أرضًا لنا قَالَ: ((فَعمرةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي))* البخاري (1782)، مسلم (1256)

3122/1860 ـ ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەنسارىلاردىن ئۇممۇ سىنان ئىسىملىك بىر ئايالدىن: نېمە ئۈچۈن بىز بىلەن بىللە ھەج قىلغىلى بارمايسەن؟ دەپ سورىدى. ئۇ ئايال: ئېرىمنىڭ سۇ توشۇيدىغان ئىككى تۆگىسى بار ئىدى، بىرىدە ئېرىم ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ھەج قىلىدۇ، يەنە بىرىنى (سۇ توشۇپ) ئائىلىمىزنىڭ ئېھتىياجىنى قامدايمىز، دەپ جاۋاب بەردى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: (ئۇنداق بولسا رامىزاندا ئۆمرە قىلارسەن) چۈنكى رامىزاندا قىلىنغان ئۆمرىنىڭ ساۋابى، ھەجنىڭ ياكى مەن بىلەن بىللە قىلغان ھەجنىڭ ساۋابىغا باراۋەر بولىدۇ، دېدى. (مۇسلىم: 1256)

3123/1861 ـ ولمالك وأبي داود: عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عن رَسُولِ مَرْوَانَ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَى أُمِّ مَعْقَلٍ قَالَتْ: جاء أَبُو مَعْقلٍ حَاجًّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: قَدْ

عَلِمْتَ أَنَّ عَلَيَّ حَجَّةً فَانْطَلَقَا حَتَّى دَخَلا عَلَيْهِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلَيَّ حَجَّةً، وَإِنَّ لأَبِي مَعْقِلٍ بَكْرًا قَالَ أَبُو مَعْقَلٍ: صَدَقَتْ جَعَلْتُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((أَعْطِهَا فَلْتَحُجَّ عَلَيْهِ، فَإِنَّهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ)). فَأَعْطَاهَا الْبَكْرَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ قَدْ كَبِرْتُ، وَسَقِمْتُ فَهَلْ مِنْ عَمَلٍ يُجْزِئُ عَنِّي مِنْ حَجَّتِي؟ فقَالَ: ((عمرةٌ فِي رَمَضَانَ تُجْزِئُ حَجَّةً))* أبو داود (1988) الترمذي (939) ابن ماجة (2993)

3123/1861 ـ ئەبۇ بەكرى ئىبنى ئابدۇراھمان مەرۋاننىڭ ئۇممۇ مەئقەلدىن (ئۆمرە ھەققىدە سوئال سوراش ئۈچۈن) ئەۋەتكەن ئەلچىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇممۇ مەئقەل (ئۇنىڭغا) مۇنداق دەپ بەرگەن: ئەبۇ مەئقەل پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە ھەج قىلغان ئىدى. ئۇ ھەجدىن قايتىپ كەلگەندە، مەن: سەن بىلىسەن، ھەج ماڭىمۇ پەرز، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا باردۇق. مەن: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! ھەج ماڭىمۇ پەرز. ئەبۇ مەئقەلنىڭ ياش بىر تۆگىسى بار، دېدىم. ئەبۇ مەئقەل مېنىڭ سۆزۈمنى تەستىقلاپ: شۇنداق، لېكىن مەن ئۇنى اللە يولىغا ئاتىۋەتكەنىدىم، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنى ئۇممۇ مەئقەلگە بەرگىن، شۇنىڭ بىلەن ھەج قىلسۇن. ھەجمۇ اللە يولىدۇر، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئېرىم ئەبۇ مەئقەل تۆگىنى ماڭا بەردى. مەن: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! مەن ياشىنىپ قالدىم، ھەم كېسەلچان بولۇپ قالدىم، گەدىنىمدىكى پەرز ھەجگە باراۋەر كەلگۈدەك بىرەر ئەمەل بارمۇ؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: رامىزان ئېيىدا قىلغان ئۆمرە، پەرز ھەجنىڭ باراۋىرىدە بولىدۇ، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1988)

3124/1862 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((جِهَادُ الْكَبِيرِ وَالصَّغِيرِ وَالضَّعِيفِ، وَالْمَرْأَةِ الْحَجُّ وَالْعمرةُ))* النسائي 113/5

3124/1862 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ياشانغان ئەر، كىچىك بالا، ئاجىز ئىنسان ۋە ئايال كىشىنىڭ جىھادى پەرز ھەج ۋە ئۆمرەدۇر. (نەسائى: 2626)

ھەجنىڭ پەرز بولۇشنىڭ شەرتلىرى

ھەج، ھەج قىلىش نىيىتى بىلەن مەككىگە بېرىپ، زۇلھەججە ئېيىدا ئادا قىلىنىدىغان ئىقتىسادىي ھەم جىسمانى ئىبادەتتۇر ھەمدە ئۆمرىدە بىر قېتىم ئادا قىلىسلا بولىدىغان پەرز ئىبادەتتۇر. ئۇنى ئادا قىلىشقا ئىمكانىيەت تۇغۇلغان چاغدا كېچىكتۈرمەي دەرھال ئادا قىلىش لازىم.

3137/1865 ـ وعنه خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ((أيها الناس قَدْ فُرِض عَلَيْكُمُ الْحَجُّ فحجوا)). فَقَالَ رَجُلٌ: أَفِي كُلِّ عَامٍ يا رسول الله فَسَكَتَ حَتَّى قالها ثَلاثًا، ثم قال: ((ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ ولو قلت: نعم لوجبت ولما استطعتم، وإِنَّمَا أَهَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كثرة سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِالشَّيْءِ فأتوا منه مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ

فَاجْتَنِبُوهُ))* مسلم (1337)   النسائي

3137/1865 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جامائەتكە خىتاب قىلىپ: الله ئەززە ۋەجەللە سىلەرگە ھەجنى پەرز قىلدى، دېدى. بىر ئادەم: ھەر يىلىمۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جاۋاب بەرمەي جىم تۇردى. ئۇ كىشى سوئالىنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى، شۇنىدىلا پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەگەر مەن ھەئە دېسەم، ھەر يىلى ھەج قىلىش پەرزگە ئايلىناتتى. ئاندىن سىلەر ھەر يىلى ھەج قىلالمايتتىڭلار. مەن سىلەرگە ئېيتمىغان ئىشلارنى كوچىلىماڭلار. سىلەردىن ئىلگىرىكىلەر كۆپ سوئال سوراش ۋە پەيغەمبەرلىرىنىڭ سۆزلىرىگە قارشىلىق كۆرسىتىش سەۋەبىدىن ھالاك بولغان. ئەگەر مەن سىلەرنى بىر نەرسىگە بۇيرىسام، ئۇنى قۇدرىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئادا قىلىڭلار. مەن سىلەرنى نېمىدىن چەكلىگەن بولسام، شۇنىڭدىن يېنىڭلار دېدى. (نەسائى: 2619)

بىراۋغا ھەجنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە :

1) مۇسۇلمان بولۇش. كاپىر ئادەمگە ھەج قىلىش پەرز ئەمەس ۋە كاپىرنىڭ قىلغان ھەججىمۇ توغرا بولمايدۇ.

2) ھەجنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىش. بۇ، كاپىر دۆلەتتە ياشايدىغان مۇسۇلمان ئۈچۈن قويۇلغان شەرتتۇر. كاپىر دۆلەتتە ياشايدىغان مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ھەجنىڭ، ئادا قىلىش پەرز بولغان بىر ئىبادەت ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن تەقۋا بىر مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا بۇ ھەقتە خەۋەر بەرگەن بولىشىلا يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئىسلام دۆلەتتە ياشىغان ئادەمگە ھەجنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەجنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بىلىشى شەرت ئەمەس. چۈنكى ئىسلام دۆلەتتە ياشىغان ئادەمدىن ئۇنىڭ شەرىئەت ھۆكۈملىرىنى بىلمەي قالغانلىق ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ.

3) بالاغەتكە يەتكەن بولۇش. بىر ئىنساننىڭ بالاغەتكە يېتىشى، ھەجنىڭ ئۇنىڭغا پەرز قىلىنىشىنىڭ ۋە ئادا قىلغان ھەجنىڭ ئۇستىدىكى پەرز ھەجگە ھېساب قىلىنىشىنىڭ شەرتىدۇر.

4) ئەقىل ـ ھۇشى جايىدا بولۇش. بۇ ھەجنىڭ پەرز بولۇش شەرتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەج ئەقلى ھۇشى جايىدا بولمىغان ساراڭ ئادەمگە پەرز بولمايدۇ. بىر ئادەم ھەج قىلىپ بولغاندىن كېيىن ساراڭ بولۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ ئادا قىلغان ھەجى ئۇنىڭ ئۇستىدىكى پەرز ھەجگە ھېساب بولىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم كېيىن ساراڭلىقتىن ئوڭشالسا ئۇنىڭغا ھەجنىڭ قازاسىنى قىلىش لازىم ئەمەس.

5) ھۆر بولۇش شەرتتۇر. قۇلغا ھەج قىلىش پەرز ئەمەس. چۈنكى ئۇ، ھەجگە بارغۇدەك مال مۈلكە ئىگە ئەمەستۇر.

6) ھەج قىلىشقا قادىر بولۇشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ، ھەجنىڭ توغرا بولىشىنىڭ ئەمەس، پەرز بولىشىنىڭ شەرتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر پېقىر ئادەم قانداق قىلسا قىلىپ پەرز ھەج قىلىش نىيىتى بىلەن ھەج قىلغان بولسا، ئۇنىڭ قىلغان ھەجى پەرز ھەجگە ھېساب بولىدۇ ۋە ئۇنىڭ بويىنىدىكى پەرز ھەج ئادا بولغان بولىدۇ.

بىراۋنىڭ ھەج قىلىشقا قادىر بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەج پەرزىنىڭ يۈكلىنىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەج چىقىملىرىغا، ھەجگە بېرىپ كەلگۈچە ئۆيىدە قالغان بالا ــ چاقىلىرىنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىغا يەتكۈدەك ئىقتىسادقا ئىگە بولۇشى، تېنىنىڭ ساق بولىشى، ھەج يولىنىڭ خاتىرجەم ۋە ئوچۇق بولىشى، ئۆزى ھەم مال ــ مۈلكى زىيانغا ئۇچرىمايدىغان بولىشى ۋە قەرزدار بولماسلىقى شەرتتۇر!

ھەجنى ئادا قىلىدىغانلاردا تېپىلىش كېرەك بولغان شەرتلەر

بۇ، ھەجنى ئادا قىلىشنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن لازىم بولىدىغان شەرتلەردۇر. ئەگەر بىر ئادەمدە بۇ شەرتلەر يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتۈلگەن مەزكۇر شەرتلەر بىلەن بىرلىكتە تېپىلسا، ھەج قىلىش ئۇ ئادەمنىڭ ئۆزىگە پەرز بولىدۇ.

1. تەنىنىڭ كېسەللەردىن ۋە ھەرتۈرلۈك ئاپەتلەردىن خالى بولۇشى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەماغا، ئولتۇرۇپ قالغان ئادەمگە، ئېغىر كېسەل كىشىگە، يول يۈرەلمەيدىغان ۋە ھەجنىڭ جاپا مۇشەققەتلىرىنى كۆتۈرەلمەيدىغان بەك قېرى ئادەمگە ئوخشاش كىشلەرنىڭ، ئۆزلىرىگە ھەج قىلىش پەرز بولمايدۇ. ھەج، ئۇلارنىڭ مال مۈلكىگە پەرز بولىدۇ. يەنى ئۇلار ھەجگە ئۆزلىرى بارماي ھەجنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىنى بېرىپ، ھەجگە ئورنىدا باشقىلارنى ئەۋەتىدۇ. ياكى ئۆلۈپ قالغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ مال ـ مۈلكى بىلەن باشقا بىرسىنىڭ ئۇنىڭ ئورنىدا ھەج قىلىپ قويۇشىغا ۋەسىيەت قىلىدۇ.

2. يولنىڭ، ئۆزى ۋە مال دۇنياسى ئۈچۈن بىخەتەر بولۇشى. كىمكى بىرەر زالىمنىڭ ياكى دۈشمەنىنىڭ ياكى بۆلاڭچىنىڭ ئۆزىگە ياكى مال ـ مۈلكىگە زىيان زەخمەت سېلىپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلسا، ھەجنى ئادا قىلىش ئۇنىڭ ئۆزىگە پەرز بولمايدۇ. ئۇ ئادەم ئۆزىنىڭ ئورنىدا ھەج قىلىش ئۈچۈن باشقا بىرسىنى ئەۋەتىدۇ ياكى ئۇ ئۆزى ئۆلگەندىن كېيىن بىرسىنىڭ ئۇنىڭ ئورنىدا ھەج قىلىپ قويۇشى ئۈچۈن ۋەسىيەت قالدۇرىدۇ. تۈرمىگە تاشلانغان كىشىنىڭ ۋە ھەجگە بېرىشتىن چەكلەنگەن كىشىنىڭ ھۆكمىمۇ يولدا ئۆزىگە ياكى مال مۈلكىگە بىرەر زىيان زەخمەتنىڭ يېتىشىدىن ئەندىشە قىلغان ئادەمنىڭ ھۆكمىگە ئوخشاش.

3. ھەجگە بارماقچى بولغان ئادەم ئايال كىشى بولسا، ئۇ ئايالنىڭ ئۆيى بىلەن مەككىنىڭ ئارىسىدا سەپەرنىڭ مۇساپىسى يەنى ئەڭ ئاز 89 كىلو مېتىر يول بولسا، ئۇ ئايال بىلەن ئۇنىڭغا مەھرەم بولالايدىغان بىرەر كىشى ياكى ئۇنىڭ ئېرى بىللە بېرىشى شەرتتۇر.

3149/1869 ـ ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: عنِ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في امرأةٍ لَها زوجٌ ولَها مالٌ، ولايأذنُ لَها زوْجُها في الحج، قال: ((لَيسَ لَها أنْ تَنطلقَ إلابإذْنِ زَوْجها))* الأوسط 296/4 (4247) و((الصغير)) 349/1 (582)

3149/1869 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: مال ـ دۇنياسى ۋە ئېرى بار ئايالنىڭ ھەج قىلىشى ئۈچۈن ئېرى رۇخسەت بەرمىسە قانداق قىلىدۇ؟ دەپ سورالغاندا: مۇنداق ئايال ئېرىنىڭ رۇخسىتىسىز ھەج قىلىش ئۈچۈن يولغا چىقسا بولمايدۇ، دەپ جاۋاب بەرگەن. (ئەلئەۋسەت ئەلسەغىر 582:)

3181/1890 ـ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((لا

يَحِلُّ لِإِمْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ))* البخاري (1088) و مسلم (1339)

3181/1890 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئاللاھقا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان ئايالنىڭ مەھرەمسىز ھالدا بىر كېچە ـ كۈندۈزلۈك سەپەرگە چىقىشى دۇرۇس ئەمەس. (بۇخارى: 1088)

3183/1891 ـ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قَالَ سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ((لا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ يَوْمَيْنِ مِنَ الدَّهْرِ إِلاَّ وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا أَوْ زَوْجُهَا))* مسلم (827) (1338)

3183/1891 ـ ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: ئايال كىشىنىڭ ئېرى ياكى ئۆزىگە مەھرەم بولالايدىغان يېقىنلىرى (مەھرەملىرى) بولماي تۇرۇپ ئىككى كۈنلۈك سەپەرگە يالغۇز چىقىشى دۇرۇس ئەمەس. (مۇسلىم 827)

ئىمام شافىئىي (ئاللاھ تائالائۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) «ئەگەر ئايال كىشى ھەج قىلىش ئۈچۈن ئىشەنچىلىك بىر توپ ئاياللارغا قېتىلىپ بارماقچى بولسا، پەقەت پەرز ھەجگىلا مەھرەمسىز ياكى ئېرىسىز بارسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى ئايال بىر توپ ئىشەنچىلىك ئاياللار بىلەن بىللە بولىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا بىرەر يامانلىق كېلىپ قالمايدۇ» دەيدۇ.

4. بىر ئايال ئۆزى بىلەن بىللە ھەجگە بېرىپ بېرىش ئۈچۈن مەھرەم تاپقان بولسا، ئۇ ئايالنىڭ ئېرىنىڭ ئۇ ئايالنى پەرز ھەجگە بېرىشتىن توسۇش ھەققى يوق. چۈنكى پەرز ھەجنى ئادا قىلىش ئەرنىڭ ھەققىدىن ئەلادۇر.

5. ئەگەر ئايالنىڭ مەھرىمى بولمىسا، ھەجگە بېرىش ئۈچۈنلا ھەجگە بارىدىغان بىر ئادەم بىلەن ئۆيلىنىشى توغرا ئەمەس. ئەگەر ئۇ ئايال ئۆلگەنگە قەدەر بىر مەھرەم تاپالمىسا، ئۆلگەندە ئۇنىڭ مال مۈلكىنى چىقىم قىلىپ بېرىپ ئۇنىڭ نامىدىن ھەج قىلىپ قويۇش ئۈچۈن ۋەسىيەت قالدۇرۇشى لازىم.

6.ئايال ئۆزىنىڭ يۇرتىدىكى ئادەملەر ھەجگە مېڭىشقا تەييارلىنىۋاتقاندا تالاقنىڭ ياكى ئېرى ئۆلۈپ كەتكەننىڭ ئىددىتىنى تۇتۇۋاتقان بولماسلىقى لازىم. ئەگەر ئايال ئىددەت تۇتۇۋاتقان تۇرۇپ ياكى مەھرەمسىز ياكى ئېرىسىز ھەج قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ھەججى توغرا بولىدۇ، لېكىن گۇناھكار بولغان ھېسابلىنىدۇ.

ھەجگە بېرىشتىن بۇرۇن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىگە ئاتلانماقچى بولغانلار تۆۋەندىكىلەرنى قىلىدۇ :

1) ھەج ياكى ئۆمرە قىلماقچى بولغان ئادەمنىڭ بۇ ئىبادەتلەر بىلەن پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى مەقسەت ۋە غايە قىلىشى.

2) بالا-چاقىلىرىغا شەرىئەت ئەھكاملىرىغا رىئايە قىلىش، ئاللاھ تائالا بۇيرىغانلارنى تولۇق

ئورۇنلاش ۋە توسقانلىرىنى تەرك ئېتىش ھەققىدە ۋەسىيەت قىلىشى.

3) ئۈستىدە قەرز بولسا تۆلىشى، بالا ــچاقىلىرى ۋە ئۇرۇق ــتۇغقانلىرى بىلەن رازىلىشىشى، باشقىلاردىن ئېلىشى بولسا، بالا ــچاقىلىرىغا ئۇقتۇرۇپ يېزىپ قويۇشى ۋە گۇۋاھچىلارنى گۇۋاھ قىلىپ قالدۇرۇشى، ۋەسىيەتلىرى بولسا قىلىۋېلىشى.

4) ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشنىڭ قائىدە ــ تەرتىبلىرىنى ياخشى ئۆگىنىشى، ھەج قوللانمىسىدىن بىرنى پۈتۈن سەپىرى بويىچە ئۆزىگە ھەمراھ قىلىشى.

5) ھەرەمگە بېرىپ كەلگۈچىلىك ئارىلىقتا ئىشلىتىدىغان بارلىق چىقىملار ئۈچۈن ھالال پۇل ئىشلىتىشى.

6) پۈتۈن سەپىرى ئىچىدە تازىلىققا، پاكىزلىققا زور ئەھمىيەت بېرىشى.

ئىككىنچى باپ. ھەجنىڭ پەرىز، ۋاجىب، سۈننەتلىرى

ھەجنىڭ پەرزلىرى

ھەجنىڭ پەرزلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە :

ھەج قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئېھرام باغلاش. ئەرەفاتتا تۇرۇش. كەبىنى تاۋاپ قىلىش.

بىرىنچى، ھەج قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئېھرام باغلاش.

ئېھرام باغلاش بىلەن ھەجنىڭ ئىچىگە كىردى دېمەكتۇر. ئېھرام باغلاش، ھەجگە نىيەت قىلىش بىلەن تەلبىيە ئېيتىشتىن تەركىب تاپىدۇ. نىيەت بىلەن تەلبىيەنىڭ ئارىلىقى ئايرىلىپ كەتمەسلىكى لازىم. خۇددى نامازغا، ناماز ئوقۇشقا نىيەت قىلىش بىلەن قولاق قېقىپ تەكبىر ئېيتىپ كىرگەنگە ئوخشاش، ھەجگىمۇ نىيەت قىلىش بىلەن تەلبىيە ئېيتىپ كىرىدۇ. ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلايدىغان ھەر قانداق بىر دۇئانى ئوقۇش تەلبىيەنىڭ ئورنىدا ھېسابلىنىدۇ.

ئىككىنچى، ئۆز ۋاقتىدا كېلىپ ئەرافات تېغىدا تۇرۇش.

ئەرافات تېغىدا ئازراق بولسىمۇ تۇرۇش ھەجنىڭ بىر پەرزىدۇر. ئەرافات تېغىدا تۇرۇشنىڭ ۋاقتى زۇلھەججى ئېيىنىڭ 9- كۈنى كۈن ئېگىلگەندىن تارتىپ، تاكى 10- كۈنىنىڭ ياكى قۇربان ھېيت كۈنىنىڭ تېڭى ئاتقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. كىمكى مۇشۇ مۇددەت ئىچىدە ئەرافات تېغىدا ئازراق بولسىمۇ تۇرۇشقا ئۈلگىرەلمىسە، ئۇ ئادەم ھەج قىلمىغان ھېسابلىنىدۇ.

3460/2058 ـ عبدُ الرحمن بنُ يعمر الديلي – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((الحج عرفات، أيام منى ثلاث فمن تعجل في يومين فلا إثم عليه، ومن تأخر فلا إثم عليه ومن أدرك عرفة قبل أن يطلع الفجر فقد أدرك الحج))* أبو داود (1915)

3460/2058 ـ ئابدۇراھمان ئىبنى يەئمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەرافاتتا تۇرىۋاتقاندا نەجدلىك بىر تۈركۈم كىشى كېلىپ، ئۇنىڭدىن سوئال سورىدى. ئۇ، بىر جاكارچىنى: ھەجنىڭ ئاساسى ئەرافاتتا تۇرۇشتۇر، كىمكى ئەرافاتتا تۇرۇپ، بامدات نامىزىدىن بۇرۇن مۇزدەلىفەگە كەلسە، ھەجگە ئۈلگۈرگەن بولىدۇ ، دەپ جاكارلاشقا بۇيرىدى. (تىرمىزى: 889)

ئۈچىنچى، كەبىنى زىيارەت تاۋاپى قىلىش.

ئاللاھ تائالا كەبىنى تاۋاپ قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى:

[ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ (**29**)]

ئاندىن ئۇلار كىرلىرىنى تازىلىسۇن (يەنى ئېھرامدىن چىققاندىن كېيىن چاچلىرىنى، تىرناقلىرىنى ئالسۇن)، ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىبادەتلىرىنى ئادا قىلسۇن، قەدىمىي بەيت (يەنى بەيتۇللاھنى) تاۋاپ قىلسۇن [سۈرە ھەج ـ29].

پەرز ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ قەستەن ياكى سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن قىلغان ھەج بېكار بولىدۇ. يەنە بىر يىلى قايتىدىن قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى

ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى بولسا، ئۇ ۋاجىبلار قىلىنماي قالغانلىقى ئۈچۈن ھەج بۇزۇلۇپ كەتمەيدىغان لېكىن ھەجنىڭ كامىللىقىغا نوقسان يەتكۈزۈپ قويۇدىغان كەمچىلىكلەردۇر. ھەجنىڭ كامىللىقىغا نوقسان يەتكۈزۈپ قويغان كەمچىلىك قۇربانلىقنىڭ شەرتىگە تۇشۇدىغان بىر ھايۋاننى جازا ئۈچۈن ئۆلتۈرۈش بىلەن تولۇقلىنىدۇ.

ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى تۆۋەندىكىچە :

1) ئېھرام باغلاشقا بەلگىلەنگەن ئورۇ ندىن ئېھرام باغلاپ كېلىش.

ئېھرام باغلاش ئۈچۈن بەلگىلەپ بېرىلگەن يەرلەر- زۇلھۇلەيفە، جۇھپە، قىرنۇن، زاتۇئىرقىن، يەلەملەم. بۇ يەرلەرنىڭ بەلگىلىنىپ بېرىلىشى ھەدىس ئارقىلىق بولغاندۇر.

3223/1913 ـ وعنه: وَقَّتَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَنَازِلِ، وَلأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ، قال: ((فَهُنَّ لَهُنَّ، وَلِمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ، لِمَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَجَّ وَالْعمرةَ، فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمُهَلُّهُ مِنْ أَهْلِهِ، وَكَذَلكَ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ يُهِلُّونَ مِنْهَا))* البخاري (1526)، مسلم (1181)

3223/1913 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنە ئەھلىگە زۇلھۇلەيفە، شام ئەھلىگە جۇھ فەنى، نەجد ئەھلىگە قەرنۇل مەنازىلنى، يەمەن ئەھلىگە يەلەملەمنى ئېھرام باغلاش ئورنى قىلىپ بەلگىلەپ بەردى ۋە: مانا بۇ ئورۇنلار ئەنە شۇ يۇرتلاردىن كېلىپ ھەج ۋە ئۆمرە قىلماقچى بولغان خەلقنىڭ ئېھرام باغلايدىغان يەرلىرىدۇر. بۇ دائىرە ۋە ئۇنىڭ ئىچىدە ئولتۇراقلاشقانلار ئېھرامىنى ئۆز ئۆيلىرىدىن باغلاپ كېلىدۇ. ھەتتا مەككە ئەھلىمۇ ئېھراملىرىنى مەككىدە باغلايدۇ دېدى. (بۇخارى: 1526)

3225/1914 ـ وللقزويني: عَنْ جَابِرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – نحوه وفيه: وَمُهَلُّ أَهْلِ الْمَشْرِقِ مِنْ ذَاتِ عِرْقٍ، ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ لِلأُفُقِ، ثُمَّ قَالَ: ((اللهمَّ أَقْبِلْ بِقُلُوبِهِمْ))* ابن ماجه (2915، 2375)، مسلم (1183).

3225/1914 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىرگە خۇتبە سۆزلەپ: مەدىنە ئەھلى زۇلھۇلەيفەدىن، شام ئەھلى جۇھفەدىن، يەمەن

ئەهلى يەلەملەمدىن، نەجد ئەهلى قەرنۇل مەنازىلدىن، مەشرىق ئەهلى زاتىئىرقتىن ئىهرام باغلايدۇ دېدى، ئاندىن يۈزىنى (شەرق تەرىپىدىكى) ئۇپۇققا بۇراپ: ئى الله! ئۇلارنىڭ قەلبىنى (ئىسلامغا) يۈزلەندۈرگىن! دېدى. (ئىبنى ماجە: 2915)

2) سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئىي قىلىش- مېڭىش.

3440/2046 ـ عُرْوَةُ: قُلْتُ لِعائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدِيثُ السِّنِّ: أَرَأَيْتِ قَوْلَ اللهَ تَعَالَى ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ الله فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾ مَا أرَى عَلَى أَحَدٍ شَيْئًا أَنْ لا يَطَّوَّفَ بِهِمَا؟ فَقَالَتْ: كَلاَّ؛ لَوْ كَانَتْ كَمَا تَقُولُ كَانَتْ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لا يَطَّوَّفَ بِهِمَا، إنما إِنَّمَا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الآيَةُ فِي الأَنْصَارِ كَانُوا يُهِلُّونَ لِمَنَاةَ وَكَانَتْ مَنَاةُ حَذْوَ قُدَيْدٍ، وَكَانُوا يَتَحَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَلَمَّا جَاءَ الإِسْلامُ سَأَلُوا رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ، فَأَنْزَلَ الله ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ الله فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾* البخاري (4495)، مسلم (1277)

3440/2046 ـ ئۇرۋە مۇنداق دەيدۇ: كىچىك ۋاقتىمدا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا: الله تائالانىڭ: {سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن اللەنىڭ دىنىنىڭ ئالامەتلىرىدۇر. ھەج قىلغان ياكى ئۈمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلسا، ھېچ باك يوق} (بەقەر سۈرىسى، 158 ـ ئايەت) دېگەن ئايىتىدىن: "ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلمىسمۇ گۇناھكار بولمايدىكەن" دېگەن مەنە چىقىدىكەن، دېسەم، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئەگەر ئۇنداق بولسا: "ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلمىسا، ھېچ باك يوق" دەپ كەلگەن بولاتتى. بۇ ئايەت ئەسلىدە ئەنسارىلار ھەققىدە چۈشكەن بولۇپ، ئۇلار جاھىلىيەت دەۋرىدە قۇدەيدىنىڭ ئۇدۇلىغا قويۇلغان مانات ناملىق بۇتنى تاۋاپ قىلاتتى ۋە سەفا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا سەئيى قىلىشنى گۇناھ سانايتتى. ئىسلام كەلگەندە، ئۇلار پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن شۇ ئىش توغرۇلۇق سورىدى. شۇنىڭ بىلەن، الله تائالا: {ساپا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن اللەنىڭ دىنىنىڭ ئالامەتلىرىدۇر. ھەج قىلغان ياكى ئۈمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلسا ھېچ باك يوق} دېگەن بۇ ئايەتنى چۈشۈردى، دېدى. (بۇخارى: 4495)

3) سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىسىدا ئايلانماقچى بولغاندا ئايلىنىشنى سافا تىغى تەرەپتىن باشلاش.

4) ئايلىنىشنى تاۋاپتىن كېيىن قىلىش.

5) تاۋاپ بىلەن ئايلىنىشنى مېڭىپ قىلىش.

6) تاۋاپنى تاھارەت بىلەن قىلىش.

7) تاۋاپ قىلغاندا ئۇياتلىق يەرلەرنى يېپىش.

8) تاۋاپنى قارا تاشنىڭ ئۇدۇلىدىن باشلاش.

9) تاۋاپنى ئوڭ تەرەپتىن باشلاش.

10) تاۋاپتىن كېيىن ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇش.

11) زىيارەت تاۋاپنى قۇربان ھېيت كۈنلىرىنىڭ بىرىدە قىلىش. زىيارەت تاۋاپنى

قىلىشنىڭ مۇددىتى قۇربان ھېيت كۈنىنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپ تاكى 10- كۈنىنىڭ كۈنى كىرىپ كېتىشكە ئازراق قالغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

12) ئەرافات تېغىدا تاكى كۈن كىرىپ كەتكىچە تۇرۇش.

13) مۇزدەلىفەدە تۇرۇش. ئەمما بىر كېچە قونۇش سۈننەت.

14) شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىنى كېچىكتۈرۈپ مۇزدەلىفەدە ئوقۇش.

15) شەيتانغا تاش ئېتىش.

16) تاش ئېتىشنى كېچىكتۈرمەسلىك.

17) باشنى چۈشۈرۈش ياكى چاچنى قىسقارتىش.

18) بىرەر جانلىق ئۆلتۈرۈپ قۇربانلىق قىلىش.

19) ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى تەرتىپ بىلەن قىلىش.

20) چاچنى ئۆز ۋاقتىدا ، ئۆز يېرىدە چۈشۈرۈش.

21) ۋىدا تاۋىپىنى قىلىش.

ئەسكەرتىش: ۋاجىب ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى قەستەن ياكى سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنسا ھەج بۇزۇلمايدۇ. بىراق بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ، ئۇنىڭ گۆشىدىن يېمەستىن ھەممىسىنى مەككىدە كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىش، ئۇنىڭغا قۇدرىتى يەتمىسە ھەج كۈنلىرىدە ھېيت كۈنىدىن بۇرۇن ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمى 10 كۈن روزا تۇتۇش بىلەن نوقسان تولۇقلىنىدۇ.

ھەجنىڭ سۈننەتلىرى

ھەجنىڭ موھىم دەپ قارالغان سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1) ئىھرام باغلاشتىن ئاۋۋال يۇيۇنۇش.

2) ئىھرام باغلاپ بولۇپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش. « لەببەيكە » دۇئاسىنى ئېيتىش.

3)ئىھراملىق ئۈچۈن ئىككى پارچە ئاق، يېڭى ياكى يۇيۇلغان پاكىز رەخ ئىشلىتىش.

4) مەككىنىڭ سىرتىدا ئولتۇرىدىغان ئادەم تاق ھەجگە ياكى جۈپ ھەجگە ئېھرام باغلاپ مەككىگە كەلگەن ۋاقتىدا مەككىگە كېلىش تاۋاپىنى قىلىش.

5) ئىمامنىڭ زۇلھەججى ئېيىنىڭ يەتتىنچى كۈنى مەككىدە، توققۇزىنچى كۈنى ئەرافاتتا ۋە ئون بىرىنچى كۈنى مىنادا بولۇپ ئۈچ يەردە خۇتبە ئوقۇشىدۇر.

6) زۇلھەججى ئېيىنىڭ سەككىزىنچى كۈنى مەككىدىن مىنا تېغىغا چىقىپ كېتىش. ھەتتا بەش ۋاخ نامازنى مىنا تېغىدا ئوقۇش ئۈچۈن مىناغا چىقىدىغان ئادەم زۇلھەججى ئېيىنىڭ سەككىزىنچى كۈنىنىڭ بامدات نامىزىدىن كېيىن چىقىپ كېتىدۇ.

7) ئەرافات كېچىسى يەنى زۇلھەججى ئېيىنىڭ توققۇزىنچى كۈنى تاڭ يۇرۇيدىغان كېچە مىنا تېغىدا يېتىش.

8) زۇلھەججى ئېيىنىڭ توققۇزىنچى كۈنى كۈن چىققاندىن كېيىن مىنا تېغىدىن ئەرافات تېغىغا مېڭىش.

9) ئەرافات تېغىدا پېشىن نامىزىدىن ئىلگىرى يۇيۇنۇش.

10) ئەرافات تېغىدىن چۈشكەندىن كېيىن ئونىنچى كۈنى تاڭ يۇرۇيدىغان كېچە

مۇزدەلىفىدە يېتىش.

11) زۇلھەججى ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنى مۇزدەلىفىدىن مىنا تېغىغا بېرىش ئۈچۈن كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى قوزغۇلۇپ بولۇش.

12) مىنا كۈنلىرىنىڭ ھەممە كېچىسىدە مىنا تېغىدا يېتىش.

13) ئېھرام باغلىغاندىن باشلاپ تاكى قۇربان ھېيت كۈنىنىڭ بىرىنچى كۈنى شەيتانغا تۇنجى تاشنى ئاتقانغا قەدەر تەلبىيەنى كۆپ ئېيتىش.

مۇلاھىزە:

1) يۇقىرىقى ئۈچ كۈندە مىنادا كېچىنىڭ يېرىمىگىچىلىك بولسىمۇ قونۇش ھەنەفىي مەزھىدە تەكىتلىك سۈننەتتۇر. ئەمما شافىئىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبلىرىدە ۋاجىبتۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، ھەنەفىي مەزھىبىدىكى بىر كىشى مىنادا قونۇشنى تەرك ئەتسىمۇ، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە كەلمەيدۇ. ئەمما يۇقىرىقى ئۈچ مەزھەبنىڭ بىرەرسىگە ئەگىشىدىغان بىر كىشى مىنادا قونۇشنى تەرك ئەتسە، ئۇنىڭغا بىر قوي قان كېلىدۇ. مۇنداق كىشىنىڭ بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ، ئۇنىڭ گۆشىدىن ئۆزى ھېچ يېمەستىن ھەممىنى مەككىنىڭ پېقىرلىرىغا تارقىتىپ بېرىشى لازىم كېلىدۇ.

2) ھەجنىڭ سۈننەتلىرى ھەجنىڭ كامالىيىتى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم بولغان ئىشلار بولۇپ، سۈننەت ئەمەللىرىگە ئەھمىيەت بېرىش ناھايىتى مۇھىمدۇر. ئەمما سۈننەت دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى ھەممىسىنى قەستەن ياكى سەھۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش بىلەن ھەجنىڭ ئادا تېپىشىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

ئۈچىنچى باپ. ئۆمرە ھەج

ئۆمرە قىلىشنىڭ ھۆكمى

ئۆمرە بەيتۇللاھنى زىيارەت قىلىش دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئۆمرىدە بىر قېتىم ئۆمرە قىلىش تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر.

3114/1856 ـ ابنُ مَسْعُودٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعمرةِ، فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلَيْسَ لِلحجة الْمَبْرُورَةِ ثَوَابٌ إِلاَّ الْجَنَّةُ، وما من مؤمن يظل يومه محرمًا إلا غابت الشمس بذنوبه))* الترمذي (810. النسائي 5/115 – 116

3114/1856 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەج بىلەن ئۆمرىنى ئارقىمۇ ئارقا قىلىڭلار، چۈنكى بۇ ئىككىسى (يەنى ھەج بىلەن ئۆمرە) نامراتلىقنى، گۇناھ مەئسىيەتلەرنى خۇددى كۆرەك، تۆمۈر، ئالتۇن ۋە كۈمۈشلەرنىڭ داتلىرىنى يوق قىلغاندەك يوق قىلىدۇ. مەقبۇل

بولغان ھەجنىڭ مۇكاپاتى پەقەتلا جەننەتتۇر. (تىرمىزى: 810)

3118/1858 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((الْعمرةُ إِلَى الْعمرةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلاَّ الْجَنَّةُ))* البخاري (1773)، مسلم (1349)

3118/1858 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بىر ئۇمرە ئىككىنچى ئۇمرىگىچە بولغان ئارىلىقتا سادىر بولغان گۇناھلارغا كاپارەت بولىدۇ، مەقبۇل بولغان پەرز ھەجنىڭ مۇكاپاتى پەقەتلا جەننەتتۇر. (بۇخارى: 1773)

ئۇمرەنى يىلنىڭ قايسىبىر ئايلىرى ۋە كۈنلىرىدە قىلىشقا بولىدۇ.

3637/2181 ـ عُرْوَةُ: أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَعْتَمِرْ إِلاَّ ثَلاث عمر، إِحْدَاهُنَّ فِي شَوَّالٍ، وثنتان فِي ذِي الْقَعْدَةِ* لمالك

3637/2181 ـ ھىشام ئىبنى ئۇرۋە دادىسىدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۈچلا قېتىم ئۇمرە قىلغان بولۇپ، بىرىنى شەۋۋال ئېيىدا، ئىككىسىنى زۇلقەئدە ئېيىدا قىلغانىدى. (مالىك 767)

3638/2182 ـ وعنه: عَنْ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أَنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْتَمَرَ عمرتَيْنِ، عمرةً فِي ذِي الْقعْدَةِ، وَعمرةً فِي شَوَّالٍ* أبو داود (1991)

3638/2182 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىككى قېتىم ئۇمرە قىلغان بولۇپ، بىرى زۇلقەئدە ئېيىدا، يەنە بىرى شەۋۋال ئېيىدا ئىدى. (ئەبۇ داۋۇت 1991)

ئۇمرە ھەجنىڭ ۋاقتى

بىر يىلنىڭ ھەممىسىدە ئۇمرە ھەج قىلىشقا بولىدۇ. لېكىن ئەرافات كۈنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى تۆت كۈن ئىچىدە ئۇمرە ھەجگە ئېھرام باغلاش هارامغا يېقىن مەكرۇھتۇر. چۈنكى بۇ كۈنلەر مەخسۇس پەرز ھەجنىڭ پائالىيەتلىرى ئۈچۈن ئايرىلغان كۈندۇر. ئۇمرە ھەجنى ئادا قىلىدىغان ئەڭ ياخشى ۋاقىت بولسا، رامىزان ئېيىدۇر.

3122/1860 ـ وعنه أن النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لامْرَأَةٍ مِنَ الأَنْصَارِ، يُقَالُ لَهَا أُمُّ سِنَانٍ: ((مَا مَنَعَكِ أَنْ تَكُونِي حَجَجْتِ مَعَنَا؟)) قَالَتْ: نَاضِحَانِ كَانَا لأَبِي فُلانٍ . زَوْجِهَا . حَجَّ

هُوَ وَابْنُهُ عَلَى أَحَدِهِمَا، وَكَانَ الآخَرُ يَسْقِي أرضًا لنا قَالَ: ((فَعمرةٌ فِي رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً أَوْ حَجَّةً مَعِي))* البخاري (1782)، مسلم (1256)

3122/1860 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەنسارىلاردىن ئۇممۇ سىنان ئىسىملىك بىر ئايالدىن: نېمە ئۈچۈن بىز بىلەن بىللە ھەج قىلغىلى بارمايسەن؟ دەپ سورىدى. ئۇ ئايال: ئېرىمنىڭ سۇ توشۇيدىغان ئىككى تۆگىسى بار ئىدى، بىرىدە ئېرىم ۋە ئۇنىڭ ئوغلى ھەج قىلدۇ، يەنە بىرىنى (سۇ توشۇپ) ئائىلىمىزنىڭ ئېھتىياجىنى قامدايمىز، دەپ جاۋاب بەردى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداق بولسا رامىزاندا ئۆمرە قىلارسەن چۈنكى رامىزاندا قىلىنغان ئۆمرىنىڭ ساۋابى، ھەجنىڭ ياكى مەن بىلەن بىللە قىلغان ھەجنىڭ ساۋابىغا باراۋەر بولىدۇ، دېدى. (مۇسلىم: 1256)

ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەتلىرى

1) ئۆمرە قىلىشنى نىيەت قىلىپ، ئېھرام باغلاش.

2) كەبىنىڭ ئەتراپىنى يەتتە قېتىم ئايلىنىپ تاۋاپ قىلىش.

3) سافا بىلەن مەرۋەنى يەتتە قېتىم سەئى قىلىش.

4) ئاخىرىدا باشنى چۈشۈرۈش ياكى چاچنى قىسقارتىش.

3339/1984 ـ وله في أخرى: أَنَّهُ قَصَّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِشْقَصٍ فِي عمرةٍ عَلَى الْمَرْوَةِ* النسائي 5/244 - 245

3339/1984 ـ مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئۆمرە ھەجدىن كېيىن، مەرۋەدە پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ چېچىنى قىسقارتىپ قويغانىدىم. مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ چېچىنى قايچا بىلەن قىسقارتتىم. (نەسائى: 2987، بۇخارى: 1730)

ئۆمرە ھەجگە باغلىنىدىغان ئېھرامنىڭ ھۆكۈملىرىنىڭ ھەممىسى پەرز ھەجگە باغلىنىدىغان ئېھرامنىڭ ھۆكۈملىرى بىلەن ئوپمۇ ئوخشاشتۇر.

ئۆمرە ھەجدە ئەرافات تېغىدا ۋە مۇزدەلىفەدە تۇرۇش، شەيتانغا تاش ئېتىش، مەككىگە كېلىش ۋە خوشلىشىش تاۋاپىنى قىلىش پائالىيەتلىرى يوقتۇر.

تۆتىنچى باپ. ھەجنىڭ تۈرلىرى

ھەج ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، ئۇلار ھەج ئىفراد، ھەج تەمەتتۇ ۋە ھەج قىراندۇر.

1.تاق ھەج (ھەج ئىفراد)

ھەج ئىفراد يەككە ھەج دېگەن مەنىدە بولۇپ، ھەج ئايلىرىدا ئۆمرە قىلماستىن، پەقەت ھەجنىلا نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلاش بىلەن قىلىنىدىغان ھەجدۇر.

3319/1971 ـ عائشه – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْرَدَ بالْحَج* رواه مسلم (1211)

3319/1971 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىفراد ھەجى قىلغان ئىدى. (مۇسلىم: 1211)

2. بەھرىمان ھەج (ھەج تەمەتتۇ)

ھەج تەمەتتۇ بەھرىمەن ھەج دېگەن مەنىدە بولۇپ، ھەج ئايلىرىدا ھەج بىلەن ئۆمرە ئىككىسىنى ئايرىم ــ ئايرىم ئىھرام باغلاش بىلەن ئادا قىلىنىدىغان ھەجدۇر.

3321/1973 ـ وعنه قَالَ: افْصِلُوا بَيْنَ حَجِّكُمْ وَعمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – تِكُمْ، فَإِنَّ ذَلِكَ أَتَمُّ لِحَجِّ أَحَدِكُمْ، وَأَتَمُّ لِعمرتِهِ أَنْ يَعْتَمِرَ فِي غَيْرِ أَشْهُرِ الْحَجِّ* لمالك

3321/1973 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما دادىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمرە بىلەن ھەجنى ئايرىم ـ ئايرىم ئادا قىلىڭلار. شۇنداق قىلغاندا، ھەج تولۇق ئادا تاپقان بولىدۇ. ئۆمرە قىلماقچى بولغانلارمۇ، ھەج ئېيىدىن باشقا ئايلاردا ئۆمرە قىلسا، ئۆمرىسى تولۇق ئادا تاپقان بولىدۇ. (مالىك: 778)

ئۆمرە قىلماقچى بولغان بۇ ئادەم، ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەلتىرىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىھرامدىن چىقىپ ئىھرامسىز ھالەتتە مەككىدە تاكى زۇلھەججە ئېيىنىڭ 8ـ كۈنىگە قەدەر بارلىق ھالال نەرسىلەردىن بەھرىمان بولۇپ تۇرىدۇ. زۇلھەججە ئېيىنىڭ 8ـ كۈنى پەرىز ھەجگە مەككىدىن ئىھرام باغلايدۇ. ئاندىن ھەجنىڭ بارلىق پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىدۇ.

بەھرىمان ھەج قىلغان ئادەمگە قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىن چېچىنى چۈشۈرۈپ ياكى قىسقارتىپ ئىھرامدىن چىقىشتىن ئىلگىرى بىر قوي قۇربانلىق قىلىش لازىم بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[وَأَتِمُّواْ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلاَ تَحْلِقُواْ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (**196**)]

ھەج بىلەن ئۆمرەنى اللّٰه ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار، ئەگەر (دۈشمەن ياكى كېسەللىك سەۋەبىدىن) ھەجنى ياكى ئۆمرەنى ئادا قىلىشتا توسقۇنلۇققا ئۇچرىساڭلار، ئۇ ھالدا نېمە ئوڭاي بولسا (يەنى تۆگە، كالا، قويدىن نېمىنى تاپالىساڭلار)، شۇنى قۇربانلىق قىلىڭلار، قۇربانلىق قىلىنىدىغان مال جايىغا (يەنى بەلگىلەنگەن جايغا) يەتمىگىچە بېشىڭلارنى چۈشۈرمەڭلار، سىلەردىن كىمكى كېسەل (يەنى چېچىنى چۈشۈرسە زىيان قىلىدىغان كېسەل) ياكى بېشىدا ئىللەت (يەنى باش ئاغرىقى، پىتقا ئوخشاشلار) بولۇپ (بېشىنى چۈشۈرمىسە)، فىدىيە قىلىش يۈزىسىدىن (ئۈچ كۈن) روزا تۇتسۇن، ياكى (ئالتە مىسكىنگە ئۈچ سا) سەدىقە بەرسۇن، ياكى (بىرەر مال) قۇربانلىق قىلسۇن، ئەمىنلىكتە بولغان چېغىڭلاردا (ئاراڭلاردىن) ئۆمرە قىلغاندىن كېيىن ھەج قىلىشتىن بەھرىمەن بولغان ئادەم (يەنى ھەجدىن بۇرۇن ئۆمرە قىلىپ تاماملىغان ئادەم) نېمە ئوڭاي بولسا، شۇنى قۇربانلىق قىلسۇن، (پۇلى يوقلۇقتىن ياكى قۇربانلىق مال يوقلۇقىدىن قۇربانلىق مال) تاپالمىغان ئادەم ھەج جەريانىدا ئۈچ كۈن روزا تۇتسۇن، (ھەجدىن) قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن روزا تۇتسۇن، ئۇنىڭ ھەممىسى ئون كۈن بولىدۇ. مانا بۇ (يەنى ئۆمرە قىلغان ئادەمگە قۇربانلىق قىلىش لازىملىقى ياكى روزا تۇتۇش ھەققىدىكى ھۆكۈم) مەسجىدى ھەرەم دائىرىسىدە (يەنى ھەرەمدە) ئولتۇرۇشلۇق بولمىغان كىشىلەر ئۈچۈندۇر. اللّٰھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، اللّٰھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر [سۈرە بەقەرە-196].

بۇ مال، ئاللاھ تائالا ئۇ ئادەمنى بىر سەپەردە ھەم ئۆمرە ھەجنى ھەم پەرز ھەجنى ئادا قىلىشقا مۇيەسسەر قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن قۇربانلىق قىلىنىدىغان مالدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئادەمنىڭ ئۆزى قۇربانلىق قىلغان مېلىنىڭ گوشىدىن يېيىشى توغرىدۇر. بەلكى ئۇنىڭ گۆشىدىن يېيىشى مۇستەھەپتۇر. ھايۋان ياكى پۇل يوقلۇقتىن قۇربانلىق قىلالمىسا، ئېھرام باغلاقلىق ھالىتىدە تۇرۇپ ھەج ئايلىرىنىڭ ئىچىدە ئۈچ كۈن روزا تۇتىدۇ. ھەج ئايلىرى بولسا، شەۋۋال ئېيى، زۇلقەدە ئېيى ۋە زۇلھەججە ئېيىنىڭ دەسلەپكى ئون كۈنىدۇر. ئاخىرقى كۈنلەردە قۇربانلىق قىلىشقا قۇدرىتىم يېتىدىغان بىر ھالەتكە كېلىپ قالارمەن،

دىگەن ئۇمىد بىلەن روزا تۇتۇشنى ئەڭ ئاخىرقى كۈنلەرگىچە كېچىكتۈرۈش ياخشىدۇر. ئۇ روزىنى زۇلھەججە ئېيىنىڭ 7-8-9- كۈنلىرى تۇتۇش مۇستەھەپتۇر. ئۇ ئادەم يەنە ئۇ ئۈچ كۈن روزىنى تۇتۇپ بولۇپ ھەجدىن قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن روزا تۇتىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى. «(ھەجدىن) قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن روزا تۇتسۇن» ئەگەر بىر ئادەم زۇلھەججى ئېيىنىڭ ئونۇنچى كۈنى كېلىشتىن ئىلگىرى تۇتىلىدىغان روزىنى تاكى زۇلھەججى ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنى كەلگەنگە قەدەر تۇتمىغان بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ قۇربانلىق قىلىشى لازىمدۇر. ئەمما، ئىمام شافىئىي«ئۇ ئۈچ كۈن روزىنى كېيىن تۇتسىمۇ بولىدۇ» دەيدۇ.

تەمەتتۇئ (بەھرىمان) ھەجنىڭ شەرتلىرى

1) ئۆمرە تاۋاپىنىڭ ھەممىسىنى ياكى كۆپ قىسمىنى ھەج ئايلىرىنىڭ ئىچىدە قىلىش لازىم. ئەگەر بىر ئادەم ئۆمرە ھەجنى رامزان ئېيىدا قىلغان ۋە شۇ يىلى پەرز ھەج قىلغان بولسا، ئۇ ئادەم بەھرىمان ھەج قىلغان ھېسابلانمايدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۆمرە ھەجنىڭ ئۈچ قىتىملىق تاۋاپىنى رامزان ئېيىدا قىلغان ۋە كېيىن شەۋۋال ئېيى كىرىپ قىلىپ قالغانلىرىنى شەۋۋال ئېيىدا قىلغان ۋە شۇ يىلى پەرز ھەج قىلغان بولسا، ئۇ ئادەم بەھرىمان ھەج قىلغان ھېسابلىنىدۇ.

2) ئۆمرە ھەجنى پەرز ھەجدىن ئىلگىرى قىلىش لازىم. يەنى پەرز ھەجگە ئېھرام باغلاشتىن ئىلگىرى ئۆمرە ھەجنى ئاياغلاشتۇرۇپ بولۇش لازىم.

3) ئۆمرە ھەج بىلەن پەرز ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى بىر قېتىملىق سەپەردە قىلىش لازىم. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئادەم ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ۋەتىنىگە قايتىپ كېلىپ شۇ يىلىنىڭ ئۆزىدە يەنە تەكرار پەرز ھەجگە بارغان بولسا، ئۇ ئادەم بەھرىمان ھەج قىلغان ھېسابلانمايدۇ.

4) ئۇ ئادەم ئېھرام باغلاشقا بەلگىلەپ بېرىلگەن يەرلەرنىڭ سىرتىدا ئولتۇرىدىغان ۋە مەككىنى ۋەتەن قىلىپ مەڭگۈ مەككىدە ئولتۇرۇشنى نىيەت قىلمىغان ئادەم بولۇش لازىم. چۈنكى مەككىدە ۋە مەزكۇر يەرلەرنىڭ ئىچىدە ئولتۇرىدىغان ئادەملەرنىڭ بەھرىمان ھەجنى قىلىشى توغرا ئەمەستۇر.

3. جۈپ ھەج (ھەج قىران)

ھەج قىران دېگەن، ئۇلانما ھەج دېگەن مەنىدە بولۇپ، ھەج بىلەن ئۆمرە ئىككىسىنى ئادا قىلىشنى نىيەت قىلغان ھالدا ئىھرام باغلاپ، باغلىغان شۇ ئىھرام بىلەن ئاۋۋال ئۆمرىنى، ئاندىن پەرز ھەجنى ئادا قىلىنىدىغان ھەجدۇر.

3323/ 1975 ـ جَابِر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعمره فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا* مسلم (1215)

3323/ 1975 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەج قىران قىلدى (يەنى ھەج بىلەن ئۆمرىنى بىللە قىلدى) ۋە ئىككىسىنى بىر تاۋاپ بىلەن ئادا قىلدى. (تىرمىزى: 947)

1. بۇ ھەج، ھەم ئۆمرە ھەج، ھەم پەرز ھەج بىر ئېھرام بىلەن ئادا قىلىنغانلىقى ئۈچۈن جۈپ ھەج دەپ ئاتىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن جۈپ ھەج قىلماقچى بولغان ئادەم ئېھرام باغلىغانلىق ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان ئىككى رەكەت نامازدىن كېيىن « ئەللاھۇممە ئىننى ئۇرىدۇل ئۆمرە ۋەلھەججە فەيەسسىرھۇما لى ۋە تەقەببەلھۇما مىننى » دەيدۇ. تەلبىيە ئېيتقاندىمۇ « لەببەيكە بىھەججەتىن ۋە ئۆمرەتىن مەئان » دەپ ئۇ ئىككىسىنى قوشۇپ تەلبىيە ئېيتىدۇ.

2. جۈپ ھەج قىلىشقا ئېھرام باغلىغان ئادەم مەككىگە كىرىپ دەسلەپ كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىدۇ. يەتتە قېتىم تاۋاپنىڭ ئەۋۋەلقى ئۈچ قېتىملىق تاۋاپتا سوكۇلداپ ماڭىدۇ. تاۋاپتىن كېيىن سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىدۇ. مانا بۇ ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىدۇر.

3. سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئېھرامدىن چىقىپ كەتمەيلا پەرز ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى باشلاپ مەككىگە كېلىش تاۋاپىنى قىلىدۇ، ئاندىن سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىدۇ، ئاندىن پەرز ھەجنىڭ قالغان پائالىيەتلىرىنى خۇددى تاق ھەج قىلىدىغان ئادەمگە ئوخشاشلا قىلىدۇ.

4. جۈپ ھەجدىمۇ ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەتلىرى پەرز ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىدىن ئىلگىرى قىلىنىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا «ئەمىنلىكتە بولغان چېغىڭلاردا ئاراڭلاردىن ئۆمرە قىلغاندىن كېيىن ھەج قىلىشتىن بەھرىمەن بولغان ئادەم يەنى ھەجدىن بۇرۇن ئۆمرە قىلىپ تاماملىغان ئادەم نېمە ئوڭاي بولسا، شۇنى قۇربانلىق قىلسۇن» دەپ بەھرىمان ھەج قىلغان ئادەمنىڭ ئۆمرە ھەجنى، پەرز ھەجدىن بالدۇر قىلىدىغانلىقنى بايان قىلدى. بۇ ئايەت گەرچە بەھرىمان ھەج قىلغان ئادەم ھەققىدە كەلگەن بولسىمۇ، ئايەتنىڭ ھۆكمى جۈپ ھەج قىلىدىغان ئادەمنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى جۈپ ھەجنىڭ بەزى ھۆكۈملىرى بەھرىمان ھەجنىڭ ھۆكۈملىرىگە ئوخشۇشۇپ كېتىدۇ.

5. جۈپ ھەج قىلىشقا ئېھرام باغلىغان ئادەم، بىرىنى ئۆمرە ھەج ئۈچۈن يەنە بىرىنى پەرز ھەج ئۈچۈن نىيەت قىلىپ ئىككى قېتىم ئارقىمۇ ـ ئارقا كەبىنى تاۋاپ قىلغان، ئاندىن بىرىنى ئۆمرە ھەج ئۈچۈن، يەنە بىرىنى پەرز ھەج ئۈچۈن نىيەت قىلىپ سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئارقىمۇـ ئارقا ئىككى قېتىم ئايلانغان بولسا، ئۇ ئادەم يەنە توغرا ئىش قىلغان بولىدۇ.

6. ئۇ ئادەم، ئەسلىدە پەرز ھەجنىڭ پائالىيەتلىرى باشلىنىشتىن ئىلگىرى قىلىنىدىغان ئۆمرە ھەجنىڭ ئايلىنىشنى، ھەجنىڭ تاۋاپىدىن كېيىن قىلغانلىقى ۋە ئەسلىدە ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەتلىرى ئاياغلىشىپ بولغاندىن كېيىن قىلىنىدىغان پەرز ھەجنىڭ تاۋاپىنى ئۆمرە ھەجنىڭ ئايلىنىشىدىن ئىلگىرى قىلغانلىقى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ.

7. ھەج ئىفراد قىلغۇچىلارغا قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب ئەمەس، ئەمما ھەج تەمەتتۇ ياكى ھەج قىران قىلغۇچىلارغا قۇربانلىق قىلىش ۋاجىبتۇر.

جۈپ ھەجنىڭ شەرتلىرى

1) پەرز ھەج بىلەن ئۆمرە ھەجگە بىللە ئېھرام باغلاش.

2) جۈپ ھەج قىلماقچى بولغان ئادەم ئەرافات تېغىدا تۇرۇشتىن ئىلگىرى ئۆمرە ھەجنىڭ تاۋاپىنى قىلىش لازىم.

3) ئۆمرە تاۋاپىنىڭ ھەممىسىنى ياكى كۆپ قىسمىنى ھەج ئايلىرىدا ئادا قىلىش لازىم.

4) جۈپ ھەج قىلىدىغان ئادەممۇ خۇددى بەھرىمان ھەجىنىڭكىدەك ئېھرام باغلاشقا بەلگىلەپ بېرىلگەن مەزكۇر يەرلەرنىڭ سىرتىدىن كەلگەن بولۇشى لازىم.

5) پەرز ھەجنىڭ ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىكى لازىم. جۈپ ھەجنىڭ پەزىلىتى بەھرىمان ھەجگە قارىغاندا يۇقىرىدۇر. چۈنكى جۈپ ھەجنى ئادا قىلىش بەھرىمان ھەجگە قارىغاندا قىيىندۇر.

بەشىنچى باپ. ھەج پائالىيىتىنىڭ جەريانى

تاق ھەج قىلىدىغان ئادەمنىڭ ھەجنى باشلىغان ۋاقتىدىن تارتىپ تاكى ئۇنى ئاياغلاشتۇرغانغا قەدەر قىلىدىغان ئىشلىرىنىڭ بايانى

بىرىنچى، سەپەر تەييارلىقى قىلىش

1. بىر ئادەم ھەج قىلماقچى بولسا، ھەتتا قىلغان ھەجىنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن شۈبھە يوق ۋە ھالال مال دۇنيادىن، ھەج قىلىش جەريانىدا ئىشلىتىدىغان ھەجنىڭ چىقىملىرىنى تەييارلايدۇ.

2. ئۆتنۈپ قالغان ياخشى ئىشلىرىنى ئەسلىتىپ تۇرىدىغان ۋە بىز بىر ئاز بۇرۇن بايان قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك كېسەل بولۇپ قېلىپ ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى قىلالماي قالسا، ياردەملىشىدىغان ياخشى ئادەمدىن بىرىنى سەپەردە ھەمراھ قىلىدۇ.

3. ئۇ ئادەم ھەج سەپىرىگە چىقىشتىن ئىلگىرى قىلغان ھەجى شەرئىيەت ئەھكاملىرىغا ئۇيغۇن بىر ھالەتتە بولۇش ئۈچۈن ھەجنىڭ ھۆكۈملىرىنى ئۆگىنىشى ناھايىتى ياخشىدۇر.

4. ئۇ ئادەم ھەج سەپىرىگە چىقىشتىن ئىلگىرى خۇلۇم خۇشنا ۋە يۇرت مەھەللىدىكى ئادەملەرنى زىيارەت قىلىپ ئۇلار بىلەن رازىلىششى ۋە ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى ئېلىشى لازىم.

5. ھەجگە چىقماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بولسا، ھەجگە مېڭىشتىن ئىلگىرى ئاتا ـ ئانىسىدىن رۇخسەت ئېلىش لازىم. ئەگەر ئاتا ئانىنىڭ بىرى بالىنىڭ خىزمىتىگە ئېھتىياجى بولغانلىقى ئۈچۈن بالىنىڭ ھەجگە بېرىشىگە قوشۇلمىغان ۋە بالىنىڭ بارماقچى بولغان ھەجى ئۇنىڭ ئۈچۈن نەپلە ھەج بولىدىغان بولسا، بۇ ھالەتتە بالىنىڭ ھەجگە بېرىشى مەكرۇھتۇر. چۈنكى ئاتا ـ ئانىغا بويسۇنۇپ ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىش نەپلە ھەج قىلغاندىن ياخشىدۇر. ئەگەر ئۇ بالىنىڭ بارماقچى بولغان ھەجى پەرز ھەج بولىدىغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇ بالا ھەجگە ماڭىدۇ. چۈنكى پەرز ھەجنى ئادا قىلىش ئاتا ئانىغا بويسۇنۇشتىن ياخشىدۇر.

6. قەرىزدار ئادەمنىڭ قەرىز ئىگىلىرىدىن رۇخسەت ئالماي تۇرۇپ ھەجگە بېرىشى مەكرۇھتۇر.

7. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش يۈزىسىدىن ھەج قىلماقچى بولغان ئادەمنىڭ سەپەرگە پەيشەنبە كۈنى چىقىشى مۇستەھەپتۇر. ئەگەر سەپەرگە پەيشەنبە كۈنى چىقالمىسا، دۈشەنبە كۈنى ئەتتىگەندىلا چىقىدۇ. ئۆيىدىن چىقىشتىن ئىلگىرى ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇيدۇ. شۇنىڭدەك يەنە ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇيدۇ.

8. ئۆيىدىن خۇش كۆڭۈل بىلەن چىقىدۇ ۋە يول بويى ئاللاھ تائالادىن قورقىقان ھالەتتە ماڭىدۇ. ھەج سەپىرىدە تىجارەت بىلەن شۇغۇللانماستىن پۈتۈن سەپىرىنى ئاللاھ تائالاغا تائەت ۋە

ئىبادەت قىلىشقىلا ئاجرىتىش ئەڭ ياخشىدۇر. ئەگەر ئۇ ئادەم ھەج سەپىرىدە تىجارەت قىلىپ قالسا، يەنە ئۇنىڭ ساۋابى كەم بولۇپ قالمايدۇ.

ئىككىنچى، ئېھرام باغلاش

ئېھرامغا كىرىشتە قىلىدىغان ئىشلار

1. ئېھرام باغلايدىغان چاغدا، ئەگەر چېچىنى چۈشۈرۈشكە كېرەكلىك بولۇپ قالغان بولسا، چېچىنى چۈشۈرۈشى مۇستەھەپتۇر. ئەگەر چېچىنى چۈشۈرمىسە، ئۇنى تارايدۇ. بۇرۇتىنى قىسقارتىدۇ. پۇت قوللىرىنىڭ تىرناقلىرىنى ئالىدۇ. قولتۇقىنىڭ ۋە ئەۋرىتىنىڭ تۈكلىرىنى تازىلايدۇ.

2. ئايالى بىلەن بىرگە بولۇپ ھەۋەسنى قاندۇرىدۇ.

3. تىكىلگەن بارلىق كىيملەرنى سېلىپ تاشلايدۇ. بېشىنى يۆگىمەيدۇ. ئاياغ، پايپاق ۋە پەلەي كەيمەيدۇ.

4. مۇمكىن بولسا يۇيۇنىدۇ. يۇيۇنىش مۇمكىن بولمىسا، تاھارەت ئالىدۇ. ئەگەر سۇ يوقلۇق ياكى بىرەر كېسەل سەۋەبىدىن تاھارەت ئالالمىسا ياكى يۇيۇنالمىسا ئېھرام باغلاپ بولۇپ ئوقۇش سۈننەت بولغان ناماز ئۈچۈن تەيەممۇم قىلىدۇ. يەنى تەيەممۇم قىلىپ شۇ نامازنى ئوقۇيدۇ. ئېھرام باغلاشتىن ئىلگىرىكى يۇيۇنۇش بولسا، تاھارەتسىزلىككە ئوخشاش مەنىۋي مەينەتچىلىكتىن پاكىزلىنىش ئۈچۈن ئەمەس پەقەت تەر ۋە كىرغا ئوخشاش ھىسسىي مەينەتچىلىكتىن پاكىزلىنىش ئۈچۈندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەيز كۆرۈپ قالغان ياكى نىفاسدار بولۇپ قالغان ئاياللارغىمۇ ئېھرام باغلاشتىن ئىلگىرى يۇيۇنۇش مۇستەھەپتۇر.

3287/1951 ـ ابْنِ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((النفساء والحائض إِذَا أَتَتَا عَلَى الميقات تَغْتَسِلاَنِ وَتُحْرِمَانِ وَتَقْضِيَانِ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا غَيْرَ الطَّوَافِ بِالْبَيْتِ)) * أبو داود (1744)، الترمذي (945)

3287/1951 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەيزدار ياكى نىفاسدار ئاياللار ئېھرام باغلايدىغان ئورۇنلارغا يېتىپ بارغان بولسا، يۇيۇنۇپ ئېھرامغا كىرىدۇ. لېكىن بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلماستىن، ھەجنىڭ باشقا بارلىق پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 1744)

5. ئەركىشى ئېھرام دەپ ئاتىلىدىغان ئىككى پارچە رەخنىڭ بىر پارچىسى بىلەن كىندىكىدىن تارتىپ تىزىنىڭ ئاستىغا قەدەر يۆگەيدۇ. يەنە بىر پارچىسىنى دۈلىغا ئارتىدۇ. ئۇ ئىككى پارچە رەخنىڭ رەڭگى ئاق ۋە يېڭى ياكى پاكىز يۇيۇلغان بولۇشى مۇستەھەپتۇر. كىندىكىدىن تارتىپ تىزىنىڭ ئاستىغا قەدەر يۆگىگەن بىر پارچە رەخنى ھەتتا قىستا قىستاقىدا چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئۈستىدىن بىر نەرسە بىلەن باغلىۋالىدۇ. ئېھرامنى ئىككى پارچىدىن ئارتۇق رەخ بىلەن باغلىسىمۇ بولىدۇ.

6. سوغۇقتىن قورقسا، بېشى بىلەن يۈزىنى يۆگىمەسلىك شەرتى بىلەن بەدىنىنى تىكىلمىگەن نەرسە بىلەن يۆگىسە بولىدۇ. قوللىرىنى يەڭلىرىگە كىرگۈزمەسلىك شەرتى بىلەن دۈلىلىرىغا تىكىلگەن كىيملەردىن خالىغانچە ئارتىپ ماڭسا بولىدۇ. چۈنكى ئۇ ئادەم قوللىرىنى

كىيىمنىڭ يەڭلىرىگە كىرگۈزمىگەنلىكى ئۈچۈن كىيىمنى كەيگەن ھېسابلانمايدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم سوغۇقتىن قورقمايدىغان بولسا، ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشى مەكرۇھتۇر.

7. ئايال كىشى ئېھرام باغلىغان ۋاقتىدىمۇ تىكىلگەن ئۆزىنىڭ كىيىم كېچەكلىرى بىلەن قالىدۇ. ئۇنىڭ ئەركىشىگە ئوخشاش يېرىم يالىڭاچ بولۇشى لازىم ئەمەس. ئايال كىشى ئاياغ، پايپاق ۋە پەلەي كىيىدۇ.

8. ئايال كىشى ئېھرامىنىڭ ئىچىدە تۇرۇپمۇ بېشىنى يۆگەيدۇ. يۈزىنى، ياغلىقى يۈزىنىڭ تېرىسىگە چاپلىشىۋالمىغۇدەك بىر شەكىلدە قىلىپ يۆگەيدۇ.

9. ئەر كىشى ئېھرام باغلاشتىن ئىلگىرى رەڭگى تېنىدە ۋە چاچلىرىدا قېلىپ قالمايدىغان خۇشپۇراق نەرسىنى ئۆزىگە ئىشلىتىدۇ.

10. ئېھرامنى باغلاپ بولۇپ ناماز ئوقۇش مەكرۇھ ئەمەس ۋاقىتتا ئېھرامنىڭ سۈننىتى، دەپ ئاللاھ تائالا ئۈچۈن ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇيدۇ. ئاللاھ تائالادىن گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈلۈشىنى تىلەيدۇ ۋە بارلىق گۇناھلىرىدىن سەممىي تەۋبە قىلىدۇ. ئاندىن ھەج قىلىشقا كەسكىن ئىرادە باغلاپ ھەجنىڭ نىيىتىنى قىلىدۇ.

ئېھرامدا تۇرۇپ قىلىش چەكلەنگەن ئىشلار

1. جىنسىي ئالاقە قىلىش چەكلەنگەندۇر.

2. باشقىلار بىلەن جېدەللىشىش، ئۇرۇشۇش، تىللىشىش ۋە ھەرقانداق بىر گۇناھنى سادىر قىلىشى. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى.

[الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّهُ وَتَزَوَّدُواْ فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ (**197**)]

ھەج ۋاقتى مەلۇم بىرقانچە ئايدۇر (يەنى شەۋۋال، زۇلقەئدە ئايلىرى ۋە زۇلھەججە ئېيىنىڭ ئون كۈنىدۇر). بۇ ئايلاردا ھەج قىلىشنى نىيەت قىلغان (يەنى ئېھرام باغلىغان) ئادەمنىڭ جىنسىي ئالاقە قىلىشى، گۇناھ قىلىشى ۋە جاڭجال قىلىشى مەنئى قىلىنىدۇ، سىلەر قانداقلىكى ياخشى ئەمەلنى قىلساڭلار، الله ئۇنى بىلىپ تۇرىدۇ (ئاخىرەتلىككىڭلار ئۈچۈن) زاد - راھىلە ئېلىۋېلىڭلار، ئەڭ ياخشى زاد - راھىلە تەقۋادارلىقتۇر. ئى ئەقىل ئىگىلىرى! ماڭا تەقۋادارلىق قىلىڭلار [سۈرە بەقەرە -197].

3. قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىنى ئوۋلاش. ئېھرام باغلىغان ئادەمنىڭ ئوۋ ئوۋلىشى ياكى باشقىلارغا ئوۋنى كۆرسىتىپ قويۇشى ياكى ئۇنى ئوۋلىشى ئۈچۈن ئەقىل كۆرسىتىشى ھارامدۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ.

[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْتُلُواْ الصَّيْدَ وَأَنتُمْ حُرُمٌ وَمَن قَتَلَهُ مِنكُم مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاء مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَو عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللّهُ عَمَّا سَلَف وَمَنْ عَادَ فَيَنتَقِمُ اللّهُ مِنْهُ وَاللّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ (**95**) أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِيَ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (**96**)]

ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئوۋلىغان ھايۋانلارنى ئېھرامدا ياكى ھەرەمدە تۇرۇپ ئۆلتۈرمەڭلار.

سلەردىن كىمكى ئۇنى قەستەن ئۆلتۈرىدىكەن، ئىشنىڭ ۋابالىنى تېتىشى ئۈچۈن، ئۇنىڭ جازاسى ئىككى ئادىل كىشىنىڭ باھالىشى بويىچە ھېلىقى ئۆلتۈرۈلگەن ئوۋغا ئوخشاش ئۆي ھايۋانلىرىدىن بىرنى كەبىگە ئېلىپ بېرىپ قۇربانلىق قىلىشتۇر، ياكى كەفارەت بېرىش يۈزىسىدىن مىسكىنلەرگە ئاش بېرىشتۇر، ياكى ھەر مىسكىنگە بېرىدىغان ئاشنىڭ باراۋىرىگە بىر كۈن روزا تۇتۇشتۇر. ئۆتكەنكى گۇناھنى (يەنى بۇ ئايەت چۈشۈشتىن بۇرۇن ئىھرامدا تۇرۇپ ئوۋ ئۆلتۈرگەن بولساڭلار، بۇنى) اللہ ئەپۇ قىلدى، كىمكى قايتا گۇناھ ئۆتكۈزسە (يەنى قايتىدىن ئوۋ ئۆلتۈرسە)، اللہ ئۇنى جازالايدۇ، اللہ غالىبتۇر، (ئاسيلىق قىلغۇچىلارنى) جازالىغۇچىدۇر [95]. سىلەرنىڭ ۋە يولۇچىلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن سىلەرگە دېڭىز ھايۋانلىرى، دېڭىزدىن چىقىدىغان يېمەكلىكلەر ھالال قىلىندى، مادامىكى سىلەر ئېھرامدا ياكى ھەرەمدە ئىكەنسىلەر، قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىنى ئوۋلاش سىلەرگە ھارام قىلىندى، سىلەر (قىيامەت كۈنى) دەرگاھىغا توپلىنىدىغان اللہ تىن قورقۇڭلار [سۈرە مائدە ـ 96]

ئەمما ئىلان ــ چايان، سېرىق چاشقان، قارغا، چىشلەيدىغان غالجىر ئىت، چۈسا، پاشا، قوڭغۇز ۋە كىشىلەرگە ئەزىيەت بېرىدىغان ھەر قانداق ھايۋان ۋە ھاشارەتلەرنى ئىھرام ئىچىدە بولسىمۇ ئۆلتۈرۈشكە بولىدۇ.

4. تىكىلگەن ھەرقانداق كىيىم كىچەك ۋە ئاياغ كىيىشى ھەمدە ئەر ــ ئايال ھەر قانداق كىشىنىڭ قوللىرىغا پەلەي كىيىۋېلىشى. ئېھرام باغلىغان ئادەمنىڭ كۆينەككە، ئىشتانغا ۋە دۇپپىغا ئوخشاش نەرسىلەرنى كىيىشى توغرا بولمايدۇ. ئېھرام باغلىغان ئادەمنىڭ مەزكۇر كىيىم كېچەكلەرنى كەيمەي ئاستىدىن ئازراق، ئۈستىدىن ئازراق يېپىپ تۇرىدىغان ئىككى پارچە رەختىن تەركىپ تاپقان ئېھرامنى كىيىشىنىڭ ھېكمىتى بولسا، ئۇنىڭ ئېھرامىنىڭ ئىچىدە ياشىغان جەريانىدا ئېسىل تۇرمۇشتىن يىراق تۇرۇشى، قورقۇنۇپ ۋە ئۆزىنى خار تۇتقان بىر ھالەتتە كىيىنىشى، ئۇنىڭ شۇ ھالەتتە تۇرۇپ ئۆلۈم ۋە كېپەنلىكلىرىنى ئەسلىشى ئۈچۈندۇر. ئۇ يەنە قىيامەت كۈنى بولىدىغان، كىشىلەرنى قەبرىلىرىدىن يالاڭ ئاياغ ۋە يالىڭاچ ھالەتتە تېرىلدۈرۈپ ئېلىپ چىقىپ بىر يەرگە توپلىيالايدىغان كۆرۈنۈشنىمۇ ئەسلىيەلەيدۇ.

3232/1916 ـ ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: سُئِلَ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ، قَالَ: ((لا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ الْقَمِيصَ، وَلا الْعِمَامَةَ، وَلا الْبُرْنُسَ، وَلا السَّرَاوِيلَ، وَلا ثَوْبًا مَسَّهُ وَرْسٌ وَلا زَعْفَرَانٌ، وَلا الْخُفَّيْنِ إِلاَّ أَنْ لا يَجِدَ نَعْلَيْنِ فَلْيَقْطَعْهُمَا، حَتَّى يَكُونَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ))* البخاري (134)، مسلم (2/1177)

3232/1916 ـ سالىم دادىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن ئېھرام باغلىغۇچىنىڭ كىيىمى توغرۇلۇق سورالغانىدى، مۇنداق دېدى: ئېھرام باغلىغۇچى كۆينەك، سەللە، خالات، ئىشتان قاتارلىقلارنى، زەپەر ۋە باشقا خۇشپۇراقلىق نەرسىلەر ئىشلىتىلگەن كىيىملەرنى كىيمەيدۇ. پۇتىغا كەشتەك بىرەر نەرسە تاپالمىسا، ئۆتۈكنى ئوشۇقنىڭ ئاستىغىچە كېسىۋېتىپ كىيىدۇ. (مۇسلىم: 1177)

3233/1917 ـ وعنه: أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنهَى النِّسَاءَ فِي إِحْرَامِهِنَّ

عَنِ الْقُفَّازَيْنِ وَالنِّقَابِ، وَمَا مَسَّ الْوَرْسُ وَالزَّعْفَرَانُ مِنَ الثِّيَابِ، وَلْتَلْبَسْ بَعْدَ ذَلِكَ مَا أَحَبَّتْ مِنْ أَلْوَانِ الثِّيَابِ، من مُعَصْفَر أَوْ خَز، أَوْ حُلِي، أَوْ سَرَاوِيلَ، أَوْ قَمِيص، أَوْ خُف* أبو داود (1827)

3233/1917 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئاياللارنى ئېھرام باغلىغاندا پەلەي كىيىش، نىقاپ ئارتىش، زەپەر ۋە باشقا خۇشپۇراق نەرسىلەر چېچىلغان كىيىملەرنى كىيىشتىن توستى. سېرىق رەڭدە بويالغان، يىپەكتىن ئىشلەنگەن، زىننەتلەنگەن ھەرخىل كىيىملەردىن خالىغىنىنى كىيىشكە، شۇنداقلا ئىشتان، كۆينەك، ئۆتۈك قاتارلىقلارنى كىيىشكە رۇخسەت قىلدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1827)

5. يۈزىنى ۋە بېشىنى يېپىشى. ئېھرام باغلىغان ئادەم يۈزىنى ۋە بېشىنى يۆگەشتىن ساقلىنىشى لازىم. ئەمما ئاياللار يات ئەرلەر بار جايدىن ئۆتكەندە، ئۇلاردىن جامالىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن يۈزىنى يۆگىۋالسا بولىدۇ. بۇ چەكلەنگەن ئىشلار قاتارىغا كىرمەيدۇ.

6. ئېھرامغا ۋە بەدەنگە خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىش ۋە ئەزالارنى ياغ بىلەن ياغلىشى. ئېھرام باغلىغان ئادەم مەزكۇر نەرسىلەرنى ئىشلىتىشتىن ساقلىنىشى لازىم.

7. چاچنى ۋە ساقاللانى چۈشۈرۈشى. چاچنى، ساقاللانى چۈشۈرۈش ۋە بەدەنىنىڭ ھەر قانداق بىر يېرىدىن تۈك يۇلۇش توغرا بولمايدۇ. ئەمما ئىختىيارى چۈشۈپ كەتسە ياكى ئېسىدە يوق ئېلىپ تاشلىسا ھېچ ۋەقەسى يوق.

8. تىرنىقنى ئۆزى ئېلىش ياكى باشقىلارغا ئالدۇرۇشى. ئېھرام باغلىغان ئادەم تىرناقلىرىنى ئېلىشتىن ساقلىنىشى لازىم. چۈنكى تىرناقلىرىنى ئېلىش ھەج قىلىدىغان ئادەمدە تېپىلىش لازىم بولىدىغان ئۇنىڭ پاخپاق بولۇش سۈپىتىنى يوقىتىۋېتىدۇ.

9. نىكاھلىنىش ياكى باشقىلارنىڭ نىكاھىنى قىلىش.

3274 /1944 ـ وزاد مالك: وعن ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – موقوفًا: وَلا يَخْطُبُ عَلَى نَفْسِهِ وَلا عَلَى غَيْرِهِ* مالك 283/1

3274 /1944 ـ نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئېھرامدىكىلەر (ئېھرامدا تۇرۇپ) ئۆيلىنەلمەيدۇ ۋە ئۆزى ئۈچۈن ياكى باشقىلار ئۈچۈن توي تەلىپى قويالمايدۇ. (مالىك: 782)

3271/1941 ـ وفي رواية: تزوجها وهو حلال، وبنى بها وهو حلال، وماتت بسرف ودفنها في الظلة التي بنى بها فيها* أحمد 333/6

3271/1941 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنھانى نىكاھىغا ئالغاندا ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىر تۆشەكتە بولغاندا، ئېھرامدا ئەمەس ئىدى. مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنھا سەرىف دېگەن جايدا ۋاپات بولغان بولۇپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنى ئۆزى بىلەن بىللە بولغان كەپە ئىچىگە دەپنە قىلدى، دېيىلگەن. (ئەھمەد: 26288)

3275/1945 ـ أبو غَطَفَانَ الْمُرِّي: أَنَّ أَبَاهُ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَهُوَ مُحْرِمٌ فَرَدَّ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – نِكَاحَهُ* لمالك

3275/1945 ـ داۋۇد ئىبنى ھۇسەين ئەبۇ غەتەفان ئىبنى تەرىف مۇررىينىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: دادام تەرىف ئېھرامدا تۇرۇپ بىر ئايالنى نىكاھىغا ئالغان ئىدى، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇ نىكاھنى ئەمەلدىن قالدۇرۇۋەتتى. (مالىك: 781)

ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلغان كىشى نېمە قىلىشى كېرەك ؟

ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشىنىڭ ئەھۋالى مۇنداق 3 تۈرلۈك بولىدۇ :

1) ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى ئۇنى بىلمىگەنلىكتىن ياكى ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن ياكى زورلانغانلىقتىن سادىر قىلغان بولسا، ئۇ كەچۈرۈم قىلىنىدۇ، گۇناھ بولمايدۇ، جازامۇ كەلمەيدۇ.

2) ئەگەر يۇقىرىقىلاردىن بىرەرسىنى ئېھتىياج يۈزىسىدىن بىلىپ تۇرۇپ قىلغان بولسا، گۇناھكار بولمايدۇ، ئەمما جازا كېلىدۇ.

3) ئەگەر يۇقىرىقىلاردىن بىرەرسىنى ئۆزۈرسىز ۋە ئېھتىياجسىز تۇرۇپ سادىر قىلغان بولسا، گۇناھكار بولىدۇ ۋە جازا كېلىدۇ.

جازا مىقدارى قانچىلىك بولىدۇ؟

جازا مىقدارى مۇنداق 4 تۈرلۈك بولىدۇ :

1) ئېھرام ئىچىدە چەكلەنگەن ئىشلارنى سادىر قىلغانلىقىنىڭ جازاسى: چاچ ياكى قولتۇقنىڭ تۈكلىرىنى ئېلىش، تىرناق ئېلىش، خۇشبۇي قوللىنىش، قوللىرىغا پەلەي كىيىش، ئەرلەرنىڭ تىكىلگەن نەرسە كىيىشى، بېشىنى يۆگىشى، ئاياللارنىڭ سەۋەبسىز يۈزىنى يۆگۈۋېلىشى ۋە ئەر ـ ئايالنىڭ جىنسىي ھەۋەسنى قوزغايدىغان ھەرىكەتلەرنى قىلىششى قاتارلىق ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى تۆۋەندىكى ئۈچ خىل جازانىڭ بىرىنى تاللايدۇ : ① ئارقا- ئارقىدىن ياكى ئارا بېرىپ ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش. ②ئالتە پېقىرنى بىر قېتىم غىزالاندۇرۇش. ③بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ گۆشىدىن ئۆزى يېمەستىن مەككىنىڭ پېقىرلىرىغا تارقىتىپ بېرىش. بۇ خىل جازا « دەم » دەپ ئاتىلىدۇ.

2) ئېھرام ئىچىدە تۇرۇپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەننىڭ جازاسى: ئېھرامدىن چىقماي تۇرۇپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن كىشىنىڭ قىلغان ھەججىسى بۇزۇلىدۇ. ئۇنى كېيىنكى يىللاردا قايتا قىلىشى لازىم كېلىدۇ.

3314/1968 ـ مالكٌ: بلغني أن عمر وعليا وأبا هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُم – سئلوا عن رجل أصاب أهله وهو محرم بالحج، فقالوا: ينفذان لوجههما حتى يقضيا حجهما، ثم عليهما حجُّ قابل والهدي، وقال علي: وإذا أهلا بالحج من عام قابل تفرقا حتى يقضيا حجهما* مالك 307/1

3314/1968 ـ مالىكقا يېتىشچە، ئۆمەر، ئەلى ۋە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملاردىن ھەججگە ئېھرام باغلاپ بولۇپ، ئايالىغا يېقىنچىلىق قىلىپ قالغان ئادەم توغرۇلۇق سورالغاندى،

ئۇلار مۇنداق دېدى: ئەر ـ خوتۇن ھەر ئىككىلىسى قىلىۋاتقان ھەجى تامام بولغۇچە ھەج پائالىيەتلىرىنى تولۇق داۋاملاشتۇرىدۇ. ئاندىن كېيىنكى يىلى ھەر ئىككىلىسى قايتىدىن ھەج ۋە قۇربانلىق قىلىدۇ. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: كېلەر يىلى ھەجگە ئېھرام باغلاپ، تەلبىيە ئېيتقاندىن باشلاپ، ھەج تامام بولغۇچە (ئەر ئايال بىر ـ بىرىدىن) ئايرىلىپ تۇرىدۇ. (مالىك رىۋايەت قىلغان)

ئەمما ئېھرامدىن چىقىپ بولغان بولسمۇ، پەرز تاۋاب بىلەن سەئى قىلىشتىن بۇرۇن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن كىشىنىڭ ھەججىسى بۇزۇلمايدۇ، پەقەت قۇربانلىققا يارايدىغان ماللاردىن بىرەر قوي ياكى بىرەر ئۆچكە قۇربانلىق قىلىش ياكى ھەج كۈنلىرىدە ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمى 10 كۈن روزا تۇتۇش بىلەن ھەججىسى تولۇقلىنىدۇ.

3) قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىدىن بىرەر جانلىقنى ئۆلتۈرگەننىڭ جازاسى مۇنداق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ :

بىرىنچىسى، ئۆلتۈرگەن نەرسىسى چارۋا ماللىرىغا ئوخشاش قىممىتىنى باھالىغىلى بولىدىغان نەرسە بولسا، جازاسى تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنىڭ بىرىنى قىلىش بىلەن ئادا تاپىدۇ : ① ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىگە چۈشلۇق بىرەر مال مەسىلەن، بىر كىيىكنى ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا بىر قوي، تۆگە قۇشىدىن بىرىنى ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا بىر كالا ئېلىپ قۇربانلىق قىلىپ ھەرەمدىكى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىش. ②ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىگە تائام ئېلىپ مەككىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەر بىرىگە يېرىم سا (1625گرا م) دىن تارقىتىپ بېرىش ③ ياكى قىممىتىنى بېرىش ياكى ھەر بىر پېقىرغا بېرىدىغان تائامنىڭ ئورنىغا بىر كۈندىن ھېسابلاپ روزا تۇتۇش.

ئىككىنچىسى، ئۆلتۈرگەن نەرسە چېكەتكىگە ئوخشاش ئوخشىشىنى تاپقىلى بولمايدىغان جانلىق بولسا، تۆۋەندىكى ئىككى ئىشنىڭ بىرىنى قىلىش لازىم كېلىدۇ : ①ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ ئۇنىڭغا تائام ياكى بۇغداي ئېلىپ مەككىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەر بىرىگە يېرىم سادىن تارقىتىپ بېرىش، ياكى قىممىتىنى بېرىش. ② ياكى ھەر بىر پېقىرغا بېرىدىغان تائام ئورنىغا بىر كۈندىن روزا تۇتۇش.

4) جانلىقنى ئۆلتۈرگەن كىشىنىڭ ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. مەيلى قەستلەپ ئۆلتۈرگەن بولسۇن مەيلى ئېسىدە يوق ياكى بىلمەستىن ئۆلتۈرگەن بولسۇن، ھەر ھالەتتە ئۇنىڭ جازاسىنى تۆلەيدۇ. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەنمۇ شۇنداق.

ئېھرام ئىچىدە رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار

1) يۇيۇنۇش.

3259/1934 ـ ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قال: لا يَدْخُلُ الْمُحْرِمُ الْحَمَّامَ* البخاري قبل حديث (1840)

3259/1934 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ :ئېھرام باغلىغۇچى ھاممامغا كىرسە (يەنى يۇيۇنسا) بولىدۇ. (بۇخارى مۇئەللەق رىۋايەت قىلغان)

2) ئېھرامنى ئالماشتۇرۇش ياكى يۇيۇش.
3) پۇراقسىز سۇرمە تارتىش.
4) قولغا سائەت سېلىش.
5) بەلگە كەمەر ياكى ھەميان (تىكىلگەن بولسىمۇ) تاقاش.
6) قولغا ئۈزۈك سېلىش.
7) باشنى ياكى بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىنى قاشلاش، تاتىلاش، ئۇۋۇلاش.

ئۈچىنچى، تەلبىيە ئېيتىش

1.ئېھرام باغلاپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتقان تەلبىيەنى ئېيتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتقان تەلبىيە:

{لَبَّيْكَ اَللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيْكَ لَكَ}. «لەببەيكەللاھۇممە لەببەيك، لەببەيكە لا شەرىكە لەكە لەببەيك، ئىننەل ھەمدە ۋەننىئمەتە لەكە ۋەلمۇلك لا شەرىكە لەك»، « مەن ھازىرمەن ئى ئاللاھ! مەن ھازىرمەن، مەن ھازىرمەن، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوق، بارلىق ھەمدۇسانا، نېمەت ۋە پادىشاھلىق پەقەت ساڭا خاستۇر، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر» دېگەندىن ئىبارەتتۇر. [بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى].

3303/1961 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُهِلُّ ملبيًا: يَقُولُ: ((لَبَّيْكَ اللهمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لا شَرِيكَ لَكَ)). لا يَزِيدُ عَلَى هَذه الْكَلِمَاتِ* البخاري (5915)، مسلم (1184)

3303/1961 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ چېچىغا (يېلىمدەك بىر نەرسە) چاپقان ھالدا مۇنداق تەلبىيە ئېيتقانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم: ئى الله! سېنىڭ چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ، بۇيرۇقىڭغا بىنائەن بۇ يەرگە كەلدىم. ئى الله! سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوق، بۇيرىقىڭ بويىچە كەلدىم. بارلىق مەدھىيىلەر، نېمەتلەر ۋە بارلىق ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى ساڭا مەنسۇپتۇر. سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر. بۇنىڭدىن سىرت ھېچنېمە دېمەيتتى. (ئەھمەد: 5985)

3304/1962 ـ وفي رواية: وَكَانَ ابْنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – يَزِيدُ فِيهَا: لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ، لَبَّيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ* مسلم (1184)

3304/1962 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما تەلبىيەدە: ئى الله! سېنىڭ چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ، بۇيرۇقىڭغا بىنائەن بۇ يەرگە كەلدىم، بۇيرۇقىڭنى ئىجرا قىلىشنى بەخت دەپ بىلىمەن. بارلىق ياخشىلىقلار سېنىڭ قولۇڭدا، چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ، بۇيرۇقىڭغا بىنائەن كەلدىم. پۈتكۈل ئۈمىد ئارزۇلىرىمىز سەندە ۋە بارلىق ئەمەللىرىمىز سەن ئۈچۈندۇر، دېگەن كەلىمىلەرنى قوشۇپ ئېيتاتتى. (مۇسلىم: 1184)

3306/1963 ـ وفي أخرى: كان عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – يهل بإهلال النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: ((لبيك اللهم لبيك، لبيك وسعديك والخير في يديك، لبيك والرغباء إليك

والعمل))* البخاري (1540)، مسلم (1184)

2. نەپلە ناماز بولسىمۇ ھەر نامازنىڭ ئارقىسىدىن ۋە جۇنۇپ ياكى ھەيزدار بولغان تەقدىردىمۇ، مەيلى ئۆرە تۇرۇۋاتقان بولسۇن، مەيلى ئولتۇرۇۋاتقان، مەيلى مىڭىۋاتقان بولسۇن مەيلى تۇرۇپ تۇرۇۋاتقان بولسۇن، بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە ئۆتكەن ۋاقىتدا تەلبىيەنى كۆپ ئېيتىش مۇستەھەپتۇر.

3. ئارىلىقتا تەلبىيەنى ئېيتىشنى ھەر قېتىم باشلىغاندا ئۈچ قېتىم تەكرارلاش مۇستەھەپتۇر. ئۇنى گەپ قىلىپ ئۈزۈپ قويمايدۇ. ئۇنى ئېيتىۋاتقان ئارىلىقتا باشقىلارنىڭ قىلغان سالىمىغا جاۋاپ قايتۇرۇشقا بولىدۇ. تەلبىيە ئېيتمايدىغان ئادەمنىڭ ئۇنى ئېيتىۋاتقانلارغا سالام قىلىشى مەكرۇھتۇر.

4. ئەرلەر تەلبىيە ئېيتقاندا ئۆزلىرىنى قىيىنمىغان ھالدا ئاۋازلىرىنى كۆتىرىشى سۈننەتتۇر.

3312/1966 - السَّائِبُ بنُ خالد رفعه: ((جَاءَنِي جِبْرِيلُ فَقَالَ لِي: يَا مُحَمَّدُ، مُرْ أَصْحَابَكَ أَنْ يَرْفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ بِالتَّلْبِيَةِ))* أبو داود (1814)، الترمذي (829)، النسائي 162/5، ابن ماجه(2922)

3312/1966 - خەللاد ئىبنى سائىب دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام يېنىمغا كېلىپ: ئى مۇھەممەد! ساھابىلىرىڭنى تەلبىيە ئېيتقاندا ئاۋازلىرىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە بۇيرىغىن! دېدى، دېدى. (نەسائى: 2753)

5. ھەج قىلماقچى بولغان ئادەم ئېھرام باغلاپ بولۇپلا باشلىغان تەلبىيەنى تاكى قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى شەيتانغا ئاتىدىغان تاشنى ئېتىپ بولغانغا قەدەر ئۈزمەي داۋام قىلىدۇ.

3117/1857 - سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: ((مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُلَبِّي إِلاَّ لَبَّى ما على يَمِينِهِ وشِمَالِهِ مِنْ حَجَرٍ، أَوْ شَجَرٍ، أَوْ مَدَرٍ، حَتَّى تَنْقَطِعَ الأَرْضُ مِنْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا))* الترمذي (828)ابن ماجة (292)

3117/1857 - سەھل ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قانداق بىر مۇسۇلمان اللەقا تەلبىيە ئېيتسا، ئۇ كىشىنىڭ ئوڭ - سول تەرىپىدىكى تاش، دەرەخ ۋە كېسەكلەردىن تارتىپ (يەر يۈزىدىكى) بارلىق نەرسىلەرمۇ تەلبىيە ئېيتىدۇ. (تىرمىزى)

تۆتىنچى، مەككە مۇكەررەمەگە كىرىش

ھەج قىلماقچى بولغان ئادەم مەككىگە يېقىنلاشقانسىرى تەھلىل ۋە تەكبىر بىلەن بىرگە تەلبىيەنى كۆپ ئېيتىدۇ. ئاللاھ تائالاغا كۆپ يېلىنىپ دۇئا قىلىدۇ. ئەگەر مۇمكىن بولسا مەككىگە كىرىش ئۈچۈن يۇيۇنۇش سۈننەتتۇر. مەككىگە كىرگەندە ئۇنىڭ ھۆرمەتلىك بىر يەر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىش لازىم. مەككە بولسا، ئاللاھ تائالا ھۆرمەتلىك قىلغان بىر شەھەردۇر.

مەككە ۋە ھەرەم مەسجىدىنى كۆرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

{اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلاَمِ، اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا الْبَيْتَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا

وَتَكْرِيمًا وَمَهَابَةً وَزِدْ مَنْ حَجَّهُ أَوِ اعْتَمَرَهُ تَكْرِيمًا وَتَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَبِرًّا}.

تەرجىمىسى: ئى ئاللاھ! سەن تىچلىق بەرگۈچىسەن، تىچلىق ــ ئامانلىق زادى سەندىن. ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى تىچلىق ئىچىدە ياشاتقىن. ئى ئاللاھ! بۇ ئۆلۈغ ھەرەمنى تېخىمۇ ھۆرمەتلىك، تېخىمۇ ئۇلۇغ ۋە ھەيبەتلىك قىلغىن، بۇ جايدا ھەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ شەرىپىنى، ھۆرمىتىنى، ياخشىلىقىنى ۋە ساۋابلىرىنى زىيادە قىلغىن. [بەيھەقىي رىۋايىتى].

بەشىنچى، ھەرەم مەسجىدىگە كىرىش

1. مەككىگە كىرىپ نەرسە كىرەكلىرىنى خاتىرجەم بىر يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن تەھلىل، تەلبىيە، تەكبىر ئېيتقان ۋە دۇئا قىلغان ھالەتتە ھەرەم مەسجىدىگە قاراپ ماڭىدۇ.

2.ھەرەم مەسجىدىگە ئاللاھ تائالاغا باش ئەككەن، ناھايىتى كەمتەر ۋە دىلىدا شۇ ئورۇننىڭ ئۇلۇغ ۋە ھۆرمەتلىك بىر ئورۇن ئىكەنلىكىنى ياد ئەتكەن ھالەتتە كىرىدۇ. ئاللاھ تائالاھەرەم مەسجىدىنىڭ شۇنداق ئورۇن ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى.

[إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ (**96**) فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ الله غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (**97**)]

ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي (يەنى بەيتۇللا) مەككىدىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر [96]. ئۇنىڭدا ئوچۇق ئالامەتلەر باركى، ماقامى ئىبراھىم شۇلارنىڭ بىرى، بەيتۇللاغا كىرگەن ئادەم ئەمىن بولىدۇ. قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ الله ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى. كىمكى ئىنكار قىلىدىكەن (يەنى ھەجنى تەرك ئېتىدىكەن، زىيىنى ئۆزىگە)، شۈبھىسىزكى، الله ئەھلى جاھاندىن (يەنى ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر [سۈرە ئال ئىمران-97].

[جَعَلَ اللّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلاَئِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَأَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (**97**)]

الله بەيتۇلھەرەم بولغان كەبىنى، ھەج ئېيىنى، ھەجدە قىلىنىدىغان قۇربانلىقنى، (قۇربانلىقنىڭ ئالامىتى سۈپىتىدە) بويۇنلىرىغا بەلگە ئېسىلغان تۆگىلەرنى ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنىڭ تۈتقۈسى قىلدى، بۇ، اللەنىڭ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ۋە اللەنىڭ ھەر شەيئىنى بىلگۈچى ئىكەنلىكىنى سىلەرنىڭ بىلىشىڭلار ئۈچۈندۇر [سۈرە مائىدە-97].

3. ھەرەم مەسجىدىنىڭ ئىشىكىدىن ئوڭ پۇتى بىلەن كىرىدۇ. ھەرقانداق مەسجىدكە كىرگەندە ئوڭ پۇتى بىلەن كىرىش سۈننەتتۇر.

4. ھەرەم مەسجىدىنىڭ ئىچىگە دۇئا قىلغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتقان ھالەتتە كىرىدۇ.

5. ھەرەم مەسجىدىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەبە كۆزىگە كۆرۈنگەندە بىر تۇۋرۇكنىڭ يېنىدا تۇرۇپ ئۈچ قېتىم تەھلىل ۋە تەكبىر ئېيتىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئوقۇيدۇ ۋە

خالىغان دۇئا بىلەن دۇئا قىلىدۇ. ھەرەم مەسجىدىنىڭ ئىچىگە كىرگەندە كەبە كۆزىگە كۆرۈنگەن يەردە تۇرۇپ قىلىنغان دۇئا بولسا، ئىجابەت قىلىنىدىغان دۇئالارنىڭ قاتارىدىندۇر. چۈنكى مۆمىن ئادەم كەبىنى تۇنجى كۆرگەن ۋاقتىدا ئۇنىڭ دىلىنى قاتتىق بىر ئەيمىنىش تۇيغۇسى قاپلايدۇ ۋە قاتتىق بىر سۈر باسىدۇ. كەبىنى كۆرگەن ۋاقتىدا دۇئا قىلىسمۇ قوللىرىنى كۆتۈرمەيدۇ.

6. ئاندىن قارا قىرغاق دەپ ئاتىلىدىغان كەبىنىڭ قارا تاش بار قىرغىقىنىڭ قېشىغا بارىدۇ. قارا تاش بولسا، جەننەتنىڭ تاشلىرىندۇر.

7. ئەگەر ھەرەم مەسجىدىگە كىرگەن ئادەم ئۇستىدە تاۋاپ قىلىش ۋەزىپىسى بار ياكى تاۋاپ قىلماقچى بولغان ئادەم بولسا، ھەرەم مەسجىدىگە كىرىپ مەسجىد سالىمىنى يەنى تەھىيەتۇل مەسجىدنى ئوقۇپ ئولتۇرماي تاۋاپ قىلىدۇ. چۈنكى بۇ خىلدىكى كىشىلەر ئۈچۈن كەبىنى تاۋاپ قىلىش مەسجىد سالىمىنىڭ ئورنىدا ئۆتىدۇ.

كەبىنى تاۋاب قىلىشتا ئوقۇلىدىغان دۇئا

{رَبِّ قَنِّعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي وَبَارِكْ لِي فِيْهِ وَاخْلُفْ عَلَيَّ كُلَّ غَائِبَةٍ لِي بِخَيْرٍ}.

تەرجىمىسى: ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا بەرگەن رىزقىڭ ئۈچۈن ماڭا قانائەت بەرگىن، رىزقىمدا ماڭا بەرىكەت بەرگىن، قولۇمدىن كېتىپ، قايتا ئېرىشىشىم مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلار ۋە نەرسىلەرنىڭ ئورنىنى ماڭا ياخشىلىق بىلەن تولدۇرۇپ بەرگىن [ئىبنى خوزەيمە رىۋايىتى].

ئالتىنچى، تاۋاپ قىلىش

1. ئەگەر قىلىنماقچى بولغان تاۋاپ، ئارقىسىدىن سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىش كېرەك بولغان تاۋاپ بولسا، تاۋاپتا ئىھرامنى قولتۇقتا قىستۇرۇش سۈننەتتۇر.

3375/2009 ـ وفي أخرى: أَنَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (اضْطَبَعَ واسْتَلَمَ) وَكَبَّرَ ثُمَّ رَمَلَ ثَلاثَةَ أَطْوَافٍ، فكَانُوا إِذَا بَلَغُوا الرُّكْنَ الْيَمَانِيَ وَتَغَيَّبُوا عن قُرَيْشٍ مَشَوْا، ثُمَّ يَطْلُعُونَ عَلَيْهِمْ يَرْمُلُونَ، فتقُولُ قُرَيْشٌ: كَأَنَّهُمُ الْغِزْلانُ. فَكَانَتْ سُنَّةً مسلم (1264)

3375/2009 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن يەنە مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىھرامىنى ئوڭ قولتۇقىدىن چىقىرىپ، سول مۈرىسىگە ئارتىۋالغانىدى. ئۇ ھەجەر ئەسۋەدنى سىلىدى، تەكبىر ئېيتتى ۋە ئالدىنقى ئۈچ تاۋاپتا يۈگۈردى. ئۇلار رۇكنىل يەمانىگە كەلگەندە ئاستا ماڭاتتى، چۈنكى ئۇ يەردە قۇرەيشلەرگە كۆرۈنمەيتتى. قۇرەيشلەرگە كۆرۈنەي دېگەندە يەنە يۈگۈرەيتتى. بۇنى كۆرگەن قۇرەيشلەر: بۇلار كېيىكتەك تېز يۈگۈرىدىكەن، دېيىشتى. شۇندىن ئېتىبارەن، تاۋاپنىڭ بۇ شەكلى سۈننەت بولدى. (ئەبۇ داۋۇد 1889)

ئېھرامنى قولتۇقتا قىستۇرۇشنىڭ شەكلى بولسا، ئېھرامنىڭ ئوتتۇرسىنى ئوڭ قولتۇقنىڭ ئاستىغا بېسىش، ئالدى ۋە كەينى تەرىپىدىن كەلگەن ئېھرامنىڭ ئىككى ئۇچىنى سول دولىسىنىڭ ئۇستىگە ئارتىش بىلەن بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئوڭ دولا ئۇچۇق سول دولا ئېھرام بىلەن يۆگەلگەن ھالدا تۇرىدۇ.

2. ئېھرامنى قولتۇقتا قىستۇرۇش بىلەن بىرگە يەنە سوكۇلداپ مېڭىشمۇ سۈننەتتۇر. سوكۇلداپ مېڭىش قەدەمنى قىسقا ـ قىسقا ئېلىپ، ئىككى دولىنى سىلكىپ تېزراق مېڭىش

بىلەن بولىدۇ. ئارقىسىدىن سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىش بار تاۋاپنىڭ دەسلەپكى ئۈچ قېتىملىق ئايلىنىشتا، سوكۇلداپ مېڭىش سۈننەتتۇر.

3377/2010 ـ جَابِرُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَلَ الثَّلاثَةَ الأَطْوَاف مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ* مسلم (1263)

3377/2010 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەجەر ئەسۋەدتىن باشلاپ، يەنە شۇ يەرگىچە بولغان تاۋاپنىڭ ئالدىنقى ئۈچىنى يۈگۈرۈپ ئادا قىلدى. (مۇسلىم: 1263)

3. ئەگەر دەسلەپكى ئۈچ قېتىمدا سوكۇلداپ ماڭمىغان بولسا، قالغان تۆت قېتىملىق ئايلىنىشتا سوكۇلداپ ماڭمايدۇ.

4. ئەگەر ئادەم جىق بولۇپ قىستا ـ قىستاڭ بولسا، ھەتتا كىشىلەرگە ئەزىيەت بېرىپ گۇناھكار بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن بىر ئادەمنىمۇ ئىترمەستىن كۈچىنىڭ يېتىشىچە سوكۇلداپ ماڭىدۇ.

5. ئەگەر ئادەم ئاجىز ياكى قېرى بولغانلىقى ئۈچۈن سوكۇلداش قېيىن كەلسە سوكۇلدىمىسىمۇ بولىدۇ.

3380/2013 ـ أَسْلَمُ: سَمِعْتُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – يَقُولُ: فِيمَ الرَّمَلات وَالْكَشْف عَنِ الْمَنَاكِبِ، وَقَدْ أَطَّأَ الله الإسْلامَ وَنَفَى الْكُفْرَ وَأَهْلَهُ، ولكن مَعَ ذَلِكَ لا نَدَعُ شَيْئًا كُنَّا نَفْعَلُهُ مع رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ * أبو داود (1887)، ابن ماجه (2952)

3380/2013 ـ زەيد ئىبنى ئەسلەم دادىسىدىن ئۆمەر ئىبنى خاتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا ئىسلام دىنىنى مۇستەھكەم قىلىپ، كۇپرى ۋە ئۇنىڭ ئەھلىنى يوقاتقان بولسىمۇ، بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ زامانىدا قىلغان، بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلغاندا يۈگۈرۈش ۋە مۈرىنى ئېچىش (يەنى ئېھرامنى ئوڭ قولتۇقىدىن چىقىرىپ، سول مۈرىسىگە ئارتىش) قاتارلىق ئىشلىرىمىزنىڭ ھېچقايسىنى تەرك ئەتمەيمىز. (ئەبۇ داۋۇد: 1887)

6. ھەرەم مەسجىدىنىڭ ئىچىدە تاۋاپ قىلىنىدىغان يەر كەبىنىڭ ئەتراپىدۇر. تاۋاپنى كەبىگە قانچىلىك يېقىن ئارىلىقتا قىلالىسا، شۇنچە ياخشىدۇر.

7. ئەگەر بىر ئادەم كەبىنىڭ ئەتراپىدىن يىراقلىشىپ تاۋاپنى مەسجىدنىڭ تۈۋرۈكلىرىنىڭ ئارقىسىدىن ياكى زەمزەم قودۇقىنىڭ ئارقىسىدىن قىلسىمۇ توغرا بولىدۇ.

8. ئەمما مەسجىدنىڭ تىشىغا چىقىپ تاۋاپنى مەسجىدنىڭ تېشىدىن قىلغان بولسا، تاۋاپ توغرا بولمايدۇ. ئۇنىڭ تاۋاپنى قايتا قىلىشى لازىم. چۈنكى ئۇ ئادەم، بۇ ھالەتتە كەبىنى ئەمەس مەسجىدنى تاۋاپ قىلغان بولىدۇ.

9. تاۋاپنى ھەرەم مەسجىدىنىڭ تۈۋرۈكلىرىنىڭ ئارقىسىدىن قىلغان بولسىمۇ مەسجىدنىڭ ئىچىدىلا قىلغان بولسا، تاۋاپ توغرا بولىدۇ. چۈنكى ھەرەم مەسجىدىنىڭ ھەممە يېرى بىر پۈتۈن يەرنىڭ ھۆكمىدىدۇر.

10. مەسجىدنىڭ ئۈستۈن قەۋەتلىرىدىمۇ تاۋاپ قىلىشقا بولىدۇ. چۈنكى مەسجىدنىڭ ئۈستۈن قەۋەتلىرىمۇ مەسجىدنىڭ بىر پارچىسى ھېسابلىنىدۇ. بەزى كىشىلەر ھەج مەۋسىمىدە ئادەم بەك قىستا ـ قىستاڭ بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۈستۈن قەۋەتلىرىدە تاۋاپ قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ.

11. تاۋاپ قىلىشنى قارا تاشنىڭ ئالدىدىن باشلايدۇ. تاكى پۈتۈن جىسمى قارا تاشنىڭ ئالدىدىن ئۆتىشى ئۈچۈن تاۋاپنى باشلىماقچى بولۇپ تۇرغاندا قارا تاشنىڭ دەلمۇ ـ دەل ئودۇلىسدا ئەمەس ئازراق كەينىگە چېكىنىپ تۇرىدۇ. تەھلىل، تەكبىر ئېيتىدۇ. تەكبىر ئېيتقاندا قولىنى كۆتىرىدۇ.

12. بىرەر كىشىگە ئەزىيەت بەرمەستىن تاشنى سۆيۈش مۇمكىن بولسا، تاشنى سۆيىدۇ. تاشنى سۆيۈش يوللىرى بۇ شەكىل بىلەن بولىدۇ: دەسلەپ ئىككى ئالقىنىنى تاشقا چاپلاپ قويىدۇ، ئاندىن ئىككى ئالقىنىنىڭ ئوتتۇرسىغا ئېغىزىنى قويۇپ تاشنى ئاۋازسىز سۆيىدۇ. ئەگەر ئۇنداق قىلىشقا مۇمكىن بولمىسا، ئىككى قولىنى تاشنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ، ئاندىن ئىككى قولىنى سۆيىدۇ، ياكى ئوڭ قولىنى سۆيىدۇ. ئەگەر تاشنىڭ ئۈستىگە قوللىرىنى قويۇش مۇمكىن بولمىسا، ھاسىغا ئوخشاش بىر نەرسىنى تاشقا تەككۈزۈپ ئاندىن ئۇ نەرسىنى سۆيىدۇ.

3396/2021 ـ وعنه: طَافَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِحْجَنٍ* البخاري (1608)، مسلم (1272)

3396/2021 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋىدالىشىش ھەجىدە تۆگىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تاۋاپ قىلىپ، ھەجەر ئەسۋەدنى ئەگمەچ ھاسىسى بىلەن سىلىدى. مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە: ئاندىن ھاسىسىنى سۆيدى، دېيىلگەن. (بۇخارى: 1608)

ئەگەر تاشقا بىر نەرسىنى تەككۈزۈشمۇ مۇمكىن بولمىسا، تاشقا ئالدى تەرىپىنى قىلىپ تۇرۇپ قوللىرىنى قۇلىقىنىڭ ئودۇلىغىچە كۆتۈرۈپ ئىككى ئالقىنىنى تاش تەرىپىگە قارىتىدۇ، ئاندىن ئىككى ئالقىنىنى سۆيىدۇ.

13. كەبىنى تاۋاپ قىلغاندا كەبىنى سول تەرىپىدە قىلىپ تۇرۇپ تاۋاپ قىلىدۇ.

14. تاۋاپ كەبىنىڭ يېنىدىكى ئادەم بويى ئېگىزلىكتىكى تامنىڭ ئىچىدىن ئەمەس ئۇنىڭ تىشىدىن قىلىنىدۇ. چۈنكى ئۇ تامنىڭ ئىچىمۇ كەبىگە تەۋەدۇر. ئۇنىڭ ئىچى ئالتە گەز ۋە بىر غېرىچ كېلىدۇ. ئۇ يەر ھەتىم ياكى ھىجرى دېگەن ئىسىملار بىلەن ئاتىلىدۇ.

15. قارا تاشنىڭ يېنىدىن ھەر قېتىم ئۆتكەندە ئەگەر مۇمكىن بولسا، ئۇنى يۇقىرىدا بايان قىلىنغان شەكىل بويىچە سۆيىدۇ.

16. ھەر ئايلىنىشتا رۇكنۇل يەمانىي دەپ ئاتىلىدىغان كەبىنىڭ يەمەن تەرىپىدىكى قىرغىقىنى ئوڭ قول بىلەن سىلاش لازىم. ئۇ يەرنى سۆيۈشكە بولمايدۇ. قىستا ـ قىستاڭ بولۇپ كېتىپ ئۇ يەرنى سىلاش مۇمكىن بولمىسا، ئۇ يەرگە خۇددى قارا تاشقا قىلغاندەك ئالقانىنى قارىتىشقا بولمايدۇ.

3425/2041 ـ وعنه سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي الطواف مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾* أبو داود (1892)

3425/2041 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى سائىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ (يەمەن تەرەپتىكى) ئىككى رۇكنىنىڭ ئارىسىدا: ئى الله! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن! دەپ دۇئا قىلغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم. (ئەبۇ داۋۇد: 1892)

3388/2018 ـ عُبَيْد بْن عُمَيْر: أَنَّ ابْنَ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – كَانَ يُزَاحِمُ عَلَى الرُّكْنَيْنِ، فَقُلْتُ: إِنَّكَ تُزَاحِمُ عَلَى الرُّكْنَيْنِ زِحَامًا، مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُزَاحِمُه، فَقَالَ: إِنْ أَفْعَلْ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ((إِنَّ مَسْحَهُمَا كَفَّارَةٌ لِلْخَطَايَا)) وَسَمِعْته يَقُولُ: ((مَنْ طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ أُسْبُوعًا فَأَحْصَاهُ كَانَ كَعِتْقِ رَقَبَةٍ)) وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: ((لا يَرفع قَدَمًا وَلا يحط قدمًا إِلاَّ حَطَّ الله عَنْهُ بها خَطِيئَةً وَكَتَبَ لَهُ بِهَا حَسَنَةً))* الترمذي (959)، النسائي 232/5، ابن ماجه (2956)

3388/2018 ـ ئۇبەيد ئىبنى ئۇمەير مۇنداق دەيدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما كىشىلەر بىلەن قىستىشىپ تۇرۇپ بولسىمۇ ئىككى رۇكنىنى (يەنى رۇكنىليەمانى بىلەن ھەجەر ئەسۋەدنى) سىلايتتى. مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ساھابىلىرىدىن ھېچبىرىنىڭ ئۇنداق قىلغانلىقىنى كۆرمىگەنىدىم. شۇنىڭ بىلەن: ئى ئابدۇللاھ! سەن كىشىلەر بىلەن قىستىشىپ تۇرۇپ بولسىمۇ ئىككى رۇكنىنى سىلاشنى تەرك ئەتمەيدىكەنسەن، لېكىن مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ساھابىلىرىدىن ھېچبىرىنىڭ ئۇنداق قىلغانلىقىنى كۆرۈپ باقمىدىم، دېسەم، ئۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: ئىككى رۇكنىنى سىلاش گۇناھلارنى ئۆچۈرىدۇ، كىمكى بەيتۇللاھنى ھەپتىدە بىر تاۋاپ قىلسا، بىر قۇل ئازاد قىلغاننىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ. باسقان ھەر بىر قەدەم ئۈچۈن، الله تائالا بىر گۇناھنى ئۆچۈرۈپ، بىر ياخشىلىق يازىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىم ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم، دېدى. (تىرمىزى: 959)

رۇكنى يەمانى بىلەن ھەجەرۇلئەسۋەد ئارىلىقىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا

﴿ رَبَّنَآ آتِنَا فِي ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي ٱلآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴾.

پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتىنا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن [بەقەر سۈرىسى201ـ ئايەت].

17. تاۋاپ قىلىش جەريانىدا كۆپ دۇئا قىلىش لازىم.

18. تاۋاپتىن كېيىن مۇلتەزىم دەپ ئاتىلىدىغان قارا تاش بىلەن كەبىنىڭ ئىشىكىنىڭ ئارىلىقىدىكى يەرگە كېلىپ ئۇ يەرگە ياكى كەبىنىڭ ئۇ يەردىكى پەردىسىگە ئېسىلىدۇ. مەيدىسىنى، قورسىقىنى بىر قېتىم ئوڭ مەڭزىنى يەنە بىر قېتىم سول مەڭزىنى بۇ يەرگە چاپلايدۇ. بۇنداق قىلىشتىن مەقسەت بەرىكەت تەلەپ قىلىشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن تەندىن ئۇ

يەرگە چاپلاش مۇمكىن بولغان ھەممە يەرنى ئۇ يەرگە چاپلايدۇ.

19. قوللارنى باشتىن ئىگىز كۆتۈرۈپ ئىچىپ كەبىنىڭ تېمغا قويۇپ خالىغان دۇئالار بىلەن دۇئا قىلىدۇ. چۈنكى بۇ يەرمۇ دۇئا ئىجابەت بولىدىغان يەرلەرنىڭ بىرىدۇر.

3426/2042 ـ نافع – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كان ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – إذا استلم الحجر (الأسود) قال: اللهم إيماناً بك وتصديقاً بكتابك وسنة نبيك. ثم يصلى على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ*«الأوسط» 76/6 (5843)

3426/2042 ـ نافئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ھەجەر ئەسۋەدنى سىلىغاندا: ئى الله! ساڭا ئىمان كەلتۈردۇق، سېنىڭ كىتابىڭغا ۋە پەيغەمبىرىڭ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ سۈننىتىگە ئەمەل قىلدۇق، دەيتتى. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە دۇرۇت ئوقۇيتتى. (ئەلئەۋسەت 5617:)

20. بۇ يەردە ئاللاھ تائالاغا كۆپ ھەمدۇ سانا ئېيتىشى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە بارلىق پەيغەمبەرلەرگە دۇرۇت ئوقۇشى، ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي ھاجەتلىرىنى تىلىشى ۋە كۆپ ئىستىغپار ئېيتىشى لازىم.

3395/2020 ـ ابْنُ عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((الطَّوَافُ حَوْلَ الْبَيْتِ مِثْلُ الصَّلاةِ إِلاَّ أَنَّكُمْ تَتَكَلَّمُونَ فِيهِ فَمَنْ تَكَلَّمَ فِيهِ فَلا يَتَكَلَّم إِلاَّ بِخَيْرٍ))* الترمذي (960)، الدارمي (1847)

3395/2020 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلىش ناماز ئوقۇشقا ئوخشايدۇ. لېكىن تاۋاپتا گەپ قىلىشقا بولىدۇ، شۇڭا تاۋاپ قىلغاندا خەيرلىك سۆز بولسا قىلىڭلار، بولمىسا بىھۇدە سۆز قىلماڭلار. (تىرمىزى: 960)

21. ئەگەر مۇمكىن بولسا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام تۇرغان يەرنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇيدۇ. ئەگەر نامازنى ئۇ يەردە ئوقۇش مۇمكىن بولمىسا، خالىغان يەردە ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. ئاللاھ تائالائۇ يەردە ناماز ئوقۇش ھەققىدە مۇنداق دېدى «كىشىلەرگە ماقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار يەنى شۇ يەردە ناماز ئوقۇڭلار دېدۇق» ھەر تاۋاپتىن كېيىن بۇ يەردە ئوقۇش ۋاجىب بولغان ئۇ ئىككى رەكەت ناماز ئالدىرىماي ئوقۇلسىمۇ بولىدۇ. لېكىن ئەگەر بىر قېتىملىق تاۋاپنى ئاياغلاشتۇرۇپ بولۇپ يەنە بىر قېتىم تاۋاپ قىلماقچى بولسا، بۇ چاغدا ئۇ نامازنى دەرھال ئوقۇش لازىم.

22. تاۋاپنىڭ قېتىم ساندا شۈبھىلىنىپ قالغان ئادەم، ئەگەر تاۋاپ، زىيارەت تاۋاپىغا ئوخشاش پەرز تاۋاپ بولمىسا، شۈبھىلىنىپ قالغان ئۇ قېتىمقى ئايلىنىشنى تولۇقلاش ئۈچۈن قايتا ئايلانمىسىمۇ بولىدۇ. بۇ ھالەتتە ئۇ ئادەمنىڭ كۈچلۈك گۇمانىدا ئۆزىنىڭ مەلۇم بىر ساندا تاۋاپ قىلغانلىقى كۈچلۈك بولسا، تاۋاپىنىڭ قېتىم سانىنى شۇ ساندىن باشلاپ ھېسابلايدۇ. ئەمما تاۋاپ، زىيارەت تاۋاپىغا ئوخشاش پەرز تاۋاپ بولسا، گۇمانىغا كۈچلۈك كەلگەن ساندىن باشلاپ ھېسابلىماستىن ئەكسىچە شۈبھىلىنىپ قالغان ئۇ ئايلىنىشنى بېشىدىن باشلاپ قايتا

قىلىدۇ.

23. تاۋاپنى بىر قېتىملىق ئايلىنىشنىڭ ئارىلىقى بىلەن يەنە بىر قېتىملىق ئايلىنىشنىڭ ئارىلىقىدا ئارقىمۇ ـ ئارقا قىلماسلىق مەكرۇھتۇر.

24. تاۋاپنى ئۇنىڭ ھەر بىر قېتىملىق ئايلىنىشنىڭ ئارىلىقىدا كۆپ پاسىل قويۇپ ئايلانسىمۇ، تاۋاپ يەنە توغرا بولىدۇ. لېكىن سەۋەبسىز پاسىل قويۇش مەكرۇھتۇر.

يەتتىنچى، زەمزەم سۈيىدىن ئىچىش

تاۋاپنى قىلىپ بولۇپ زەمزەم سۈيىنىڭ قېشىغا كېلىپ يۈزىنى كەبە تەرەپكە قىلىپ تۇرۇپ زەمزەم سۈيىدىن ئىچىدۇ. زەمزەم سۈيىدىن ئىچكەن ۋاقتىدا ئۆرە تۇرۇپ ئىچسىمۇ بولىدۇ. ئولتۇرۇپ ئىچسىمۇ بولىدۇ. زەمزەم سۈيىدىن ئىچىشتىن ئىلگىرى خالىغان دۇئالار بىلەن دۇئا قىلىدۇ. زەمزەم سۈيىدىن ھەتتا قېنىپ قۇرساقلىرى چىقىپ كەتكىچە ئىچىدۇ.

3684/2210 ـ وله بضعف: عن جَابِرِ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: ((زَمْزَم لِمَا شُرِبَ لَهُ))* ابن ماجة (3062).

3684/2210 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: زەمزەم سۈيى نىيمىنى مەقسەت قىلىپ ئىچىلسە، شۇنىڭغا پايدىلىق بولىدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. (ئىبنى ماجە 3062)

3678/2206 ـ وفي رواية: اسْتَسْقَى وَهُوَ عِنْدَ الْبَيْتِ فَأَتَيْتُهُ بِدَلْوٍ* البخاري (5617)، مسلم (2027)

3678/2206 ـ ئىبنى ئاbباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە زەمزەم سۈيى قۇيۇپ بەرگەنىدىم، ئۇ ئۆرە تۇرۇپلا ئىچتى. ئۇ بەيتۇللاھنىڭ قېشىدىكى ۋاقتىدىمۇ سۇ سورىغانىدى، بىر چېلەك سۇ ئەكىلىپ بەردىم. (مۇسلىم: 2027، نەسائى 2965)

سەككىزىنچى، سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىش

1. زەمزەم سۈيىدىن ئىچىپ بولۇپ سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلانماقچى بولغاندا قارا تاشنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنى سىلايدۇ.

2. سافا ئىشكىدىن ساپا تېغىغا چىقىپ كەبە كۆزگە كۆرۈنىدىغان بىر يەرگە كېلىپ كەبىگە يۈزىنى قىلىپ قوللىرىنى دولىسى بىلەن باراۋەر كۆتىرىپ تۇرۇپ ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن تەھلىل، تەكبىر ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىدۇ. ئۆزىنىڭ ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ پايدىسى ئۈچۈن دۇئا قىلىدۇ.

سافا ـ مەرۋىدە توختىغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سافا تېغىغا كەلگىنىدە، ئاللاھ تائالانىڭ: { إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ اللّهِ} « سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر» دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغان ۋە ئاللاھ باشلىغان تەرەپتىن باشلايمەن، دەپ سافا تېغىغا ئۆرلىگەن، ئاندىن قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ تەكبىر ئېيتقان، ئاندىن مۇنۇ دۇئانى ئوقۇغان ئىدى:

{ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكَ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ. أَنْجَزَ وَعْدَهُ. وَنَصَرَ عَبْدَهُ. وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ}

بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇسانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر، ئاللاھ ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، بەندىسى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام)گە مەدەت بەردى، ئىتتىپاقداش دۈشمەنلەرنى ئۆزى يالغۇز مەغلۇب قىلدى. بۇ دۇئانى ئۈچ قېتىم ئوقۇغان ۋە مەرۋىدىمۇ سافادا ئوقۇغانلىرىنى ئوقۇغان ئېدى [مۇسلىم رىۋايىتى].

3. ئاندىن مەرۋە تەرىپىگە ماڭىدۇ. يول ئۈستىدىكى يېشىل چىراغ بار يەرگە كەلگەندە ھەتتا ئىككىنچى يېشىل چىراغنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغانغا قەدەر كەڭ - كەڭ قەدەم ئېلىپ، دولىللىرىنى سىلكىپ سوكۇلداپ ماڭىدۇ. بۇ ئىككى يېشىل چىراغنىڭ ئارىلىقى بولسا، سافا تېغى بىلەن مەرۋە تېغىنىڭ ئارىلىقىدىكى چىلغىنىڭ ئىچى ئىدى. بۇ يەردە ئاياللارنىڭ ئەمەس ئەرلەرنىڭ سوكۇلدىشى سۈننەتتۇر.

3435/2045 ـ جَابِرٌ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا نَزَلَ مِنَ الصَّفَا مَشَى حَتَّى إِذَا انْصَبَّتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي سَعَى حَتَّى يَخْرُجَ مِنْهُ* النسائي 243/5، ابن ماجة (2987) مالك 301/1

3435/2045 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەئيى قىلىش جەريانىدا سەفا بىلەن مەرۋە تۆپىلىكىدىن پەسكە چۈشكەندە، ئاستا - ئاستا ماڭاتتى. تۈزلەڭلىككە چۈشكەندە، تۈزلەڭلىكتىن چىقىپ كەتكۈچە يۈگۈرەيتتى. (مالىك: 840)

4. سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىشنى شەيتانغا تاش ئېتىشتىن ئىلگىرى يەنى ئەرافاتقا چىقىشتىن ئىلگىرى قىلغان بولسا، بۇ ئىككى تاغنىڭ ئارىلىقىدا يۈگۈرگەندىمۇ تەلبىيە ئېيتىدۇ.

5. مەرۋە تېغىغا يېتىپ بارغاندا خۇددى سافا تېغىدا قىلغىنىدەك يۈزىنى كەبە تەرەپكە قىلىپ تۇرۇپ تەھلىل، تەكبىر، دۇرۇت ئېيتىدۇ ۋە دۇئا قىلىدۇ.

3441/2047 ـ نَافِعٌ: أَنَّهُ سَمِعَ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – يَدْعُو على الصفا والمروة بقوله: اللهمَّ إِنَّكَ قُلْتَ ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ وَإِنَّكَ لا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ، وَإِنِّي أَسْأَلُكَ كَمَا هَدَيْتَنِي لِلإِسْلامِ أَنْ لا تَنْزِعَهُ مِنِّي حَتَّى تَوَفَّانِي وَأَنَا مُسْلِمٌ* لمالك

3441/2047 ـ نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما سەفا تۆپىلىكىدە تۇرۇپ: ئى اللە! سەن: ماڭا دۇئا قىلىڭلار، مەن دۇئايىڭلارنى قوبۇل قىلىمەن، تىلىگىنىڭلارنى بېرىمەن دېدىڭ، سەن ھەقىقەتەن ۋەدەڭگە خىلاپلىق قىلمايسەن، سەن مېنى ئىسلام يولىغا ھىدايەت قىلغىنىڭدەك، مۇسۇلمان ھالىتىم بىلەن ۋاپات تېپىشنىمۇ ماڭا نېسىپ قىلغىن، تاكى ۋاپات تاپقۇچە مېنى ئىسلامدىن ئايرىۋەتمىگىن، دەپ دۇئا قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىم. (مالىك: 837)

6. سافا تېغىدىن مەرۋە تېغىغا كەلگەنلىك بىر قېتىم ئايلانغانلىق بولىدۇ. مەرۋە تېغىدىن سافا تېغىغا بارغانلىق بىر قېتىم ئايلانغانلىق بولىدۇ. بۇ ئىككى تاغنىڭ ئارىلىقىدىمۇ يەتتە قېتىم ئايلىنىدۇ. ئايلىنىشنىڭ بېشى سافا تېغىدىن باشلىنىپ ئاخىرى مەرۋە تېغىدا ئاياغلىشىدۇ.

7. بىر ئادەم ئايلىنىشنى مەرۋە تېغىدىن باشلىغان بولسا، مەرۋە تېغىدىن سافا تېغىغا بارغانلىق بىر قېتىملىق ئايلىنىشقا ھېساب بولمايدۇ.

8. سافا تېغى بىلەن مەرۋە تېغىنىڭ تۆپىسىگە چىقىش سۈننەتتۇر.

9. ھەر بىر قېتىم ئايلانغاندا دەم ئېلىپ تۇرۇپ ئايلانسىمۇ بولىدۇ. ئەمما سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا غالتەك بىلەن ئەمەس مېڭىپ تۇرۇپ ئايلىنىش ۋاجىبتۇر.

10. قېرىلىق ياكى كېسەللىك سەۋەبى بىلەن مېڭىپ تۇرۇپ ئەمەس غالتەك بىلەن ئايلانسىمۇ بولىدۇ.

11. سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىشنى ئەرافاتقا چىقىشتىن ئىلگىرى ئەمەس ئەرافاتقا چىقىپ كىرگەندىن كېيىن قىلىدىغان زىيارەت تاۋاپىدىن كېيىن قىلىش ياخشىدۇر. چۈنكى سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىش ۋاجىبتۇر.

12. زىيارەت تاۋاپىنى قىلىش پەرزدۇر. ئىككى تاغنىڭ ئارىلىقىدىكى ئايلىنىشنى زىيارەت تاۋاپىدىن كېيىن قىلغان ۋاقتىدا ۋاجىبنى پەرزگە ئەگەشتۈرۈپ قىلغان بولىدۇ. بۇنداق قىلىش ئەلۋەتتە ياخشىدۇر.

13. زىيارەت تاۋاپىدىن كېيىن ئۇزۇلدۇرمەي ئىككى تاغنىڭ ئارىسىدا ئايلىنىش سۈننەتتۇر. لېكىن ۋاجىب ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئادەم بىرەر سەۋەبتىن ياكى بەك ھېرىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئىككى تاغنىڭ ئارىسىدا ئايلىنىشنى، زىيارەت تاۋاپىدىن كېيىنلا قىلماي بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ قىلغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇنىڭغا ھېچقانداق گۇناھ بولمايدۇ.

14. بىر ئادەم ئۇنى ھېچقانداق سەۋەبسىز كېچىكتۈرىۋەتكەن بولسا، گۇناھكار بولىدۇ. لېكىن ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

15. بىر ئادەم ئۇنى تاكى پەرز ھەجنى تاماملاپ بولغاندىن كېيىن قىلماقچى بولغان ئۆمرە ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى قىلىشنى باشلىغانغا قەدەر كېچىكتۈرىۋەتسە، ئۇنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئۇنىڭغا بىر ھايۋان ئۆلتۈرۈش لازىم بولىدۇ.

16. سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىپ بولغاندىن كېيىن مەسجىدنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇش مۇستەھەپتۇر.

17. تاۋاپ قىلىدىغان ئادەم ناماز ئوقۇۋاتقان ئادەمنىڭ ئالدىدىن ئۆتسىمۇ بولىدۇ. كەبىنىڭ ئەتراپىدا ناماز ئوقۇپ تۇرىۋاتقان ئادەمنىڭ ئالدىدىن ئۆتىشكىمۇ بولىدۇ.

18. ئۇ ئادەم تاكى زۇلھەججىنىڭ سەككىزىنچى كۈنىگە قەدەر مەككىدە ئېھراملىق ھالىتىدە تۇرىدۇ. بۇ ئارىلىقتا كەبىنى خالىغان ۋاقتىدا بېرىپ نەپلە تاۋاپ قىلىدۇ. چۈنكى مەككىلىك ۋە مەككىدە ئولتۇرىدىغان ئادەملەردىن باشقا ئادەملەرنىڭ ھەرەم مەسجىدىدە نەپلە ناماز ئوقۇشىدىن نەپلە تاۋاپ قىلىشى ياخشىدۇر. چۈنكى سىرتتىن كەلگەن ئادەملەر ھەرەمدە نەپلە ناماز ئوقۇيمەن دەپ يۈرسە تاۋاپ قىلىنماي قالىدۇ. تاۋاپنىڭ ئورنىنى تولۇقلىۋېلىش مۇمكىن ئەمەس. ئەمما نەپلە نامازنى باشقا يەردىمۇ ئوقۇغىلى بولىدۇ.

توقۇزىنچى، ئەرافاتقا مېڭىش

1. زۇلھەججىنىڭ سەككىزىنچى كۈنى مەككىدە بامدات نامىزىنى ئوقۇپ كۈن چىققاندىن كېيىن مىنا تېغىغا قاراپ ماڭىدۇ.

2. مىنادا زۇلھەججىنىڭ سەككىزىنچى كۈنىنىڭ پېشىن، ئەسىر، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنى ئوقۇيدۇ.

3. كېچىنى مىنا تېغىدا ئۆتكۈزىدۇ.

4. ئەتتىگەندە ئەگەر مۇمكىن بولسا يەنى بامدات ۋاقتىدا مىنادا بولسا، زۇلھەججىنىڭ توققۇزۇنچى كۈنى بولغان ئەرافات كۈنىنىڭ بامدات نامىزىنى ئوقۇيدۇ.

5. زۇلھەججىنىڭ توققۇزىنچى كۈنى كۈن چىققاندىن كېيىن تەلبىيە، تەھلىل، تەكبىر ۋە دۇرۇت ئېيتقان ۋە دۇئا قىلغان ھالىتىدە ئەرافاتقا قاراپ ماڭىدۇ. ئەرافات تېغىغا خەيف مەسجىدىنىڭ ئودۇلىغا توغرا كېلىدىغان تاغنىڭ يولى بىلەن مېڭىپ چىقىش مۇستەھەپتۇر.

6. ئەرافاتقا قاراپ كېلىۋېتىپ ئەرافاتنىكى رەھمەت تېغى كۆزگە كۆرۈنگەندە، تاكى ئەرافاتنىڭ ئىچىگە كىرگەنگە قەدەر دۇئا قىلىدۇ، تەسبىھ، ئىستىغفار ۋە تەلبىيە ئېيتىدۇ.

ئەرافات

1. ئەرافاتنىڭ ئۇرنە دەپ ئاتىلىدىغان يەردىن باشقا ھەممە يەردە تۇرۇشقا بولىدۇ. ئۇ يەر بولسا، نەمىرا مەسجىدىنىڭ غەربىدىكى بىر جىلغىدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ يەردە بىرەرسىنىڭمۇ تۇرماسلىقىغا بۇيرىدى.

3463/2060 ـ مَالِكٌ: بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((عَرَفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ، وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ عُرَنَةَ، وَالْمُزْدَلِفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ، وارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ مُحَسِّرٍ))* مالك 312/1

3463/2060 ـ مالىكتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەرافاتنىڭ ھەممە يېرىدە تۇرۇشقا بولىدۇ، ئەمما ئۇرەنە ۋادىسىدا تۇرماي، يۇقىرى تەرەپكە ئۆتۈپ كېتىڭلار. مۇزدەلىفەنىڭمۇ ھەممە يېرىدە تۇرۇشقا بولىدۇ، لېكىن مۇھەسسىر ۋادىسىغا ئۆتۈپ كەتمەڭلار! (مالىك رىۋايەت قىلغان)

رەھمەت تېغىغا يېقىن بىر يەردە تۇرۇش ياخشىدۇر. ئەرافاتتا تۇرغان ئادەم كۆپ دۇئا قىلىش، تەلبىيە ئېيتىش ۋە ئاللاھ تائالانى كۆپ ياد ئېتىش لازىم.

3151/1871 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: ((مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ أَنْ يُعْتِقَ اللَّهُ فِيهِ عبيدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو يتجلى ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلائِكَةَ، فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلاءِ))* مسلم (1348)

3151/1871 ـ ئىبنى مۇسەييەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله تائالا بەندىلىرىنى باشقا كۈنلەرگە قارىغاندا ئەرەفات كۈنىدە دوزاختىن ئەڭ كۆپ ئازاد قىلىدۇ. ئۇ كۈندە، الله بەندىلىرىگە يېقىن كېلىدۇ ۋە ئۇلارنى پەرىشتىلەرگە كۆرسىتىپ، ئۇلاردىن پەخىرلەنگەن ھالدا: بۇ بەندىلىرىم (بۇ يەرگە) نېمە مەقسەتتە يىغىلدى؟ دەيدۇ. (مۇسلىم: 1348)

3152/1872 ـ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَرِيزٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – أرسله: ((مَا رُئِيَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا هُوَ فِيهِ أَصْغَرُ وَلا أَدْحَرُ، وَلا أَحْقَرُ وَلا أَغْيَظُ مِنْهُ فِي يَوْمِ عَرَفَةَ، وَمَا ذَاكَ إِلاَّ لِمَا يرى مِنْ تَنَزُّلِ الرَّحْمَةِ وَتَجَاوُزِ اللَّهِ عَنِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِلاَّ مَا رأيَ يَوْمَ بَدْرٍ فإِنَّهُ قَدْ رَأَى جِبْرِيلَ يَزَعُ الْمَلائِكَةَ))* مالك 363/1

3152/1872 ـ تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى كەرىز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىندۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: شەيتان ھېچبىر كۈندە ئەرەفات كۈنىدىكىدەك كىچىك، خار، تۆۋەن ۋە غەزەپناك كۆرۈلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇ ئەرەفات كۈنى مۆئمىنلەرگە رەھمەتلەرنىڭ ياغقانلىقىنى ۋە اللەنىڭ ئۇلارنىڭ چوڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلغانلىقىنى كۆرىدۇ. بەدرى كۈنىمۇ شەيتان بىر ئىشنى كۆرۈپ شۇنداق بولغان ئىدى دېدى. ئى رەسۇلۇللاھ ! بەدرى كۈنى شەيتان نېمىنى كۆردى؟ دەپ سورالغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: جىبرىئىلنىڭ پەرىشتىلەرگە باشچىلىق قىلىپ، ئۇلارنى باشقۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆردى، دېدى. (مالىك962)

2. دۇئا قىلىش تاكى پېشىن نامىزىغا ئازراق قالغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. پېشىن نامىزىغا ئەزان ئوقۇشتىن ئىلگىرى يېيىش ۋە ئىچىشكە ئوخشاش ئۆزىنىڭ دۇنيالىق ھەممە ئىشلىرىنى ئادا قىلىپ بولىدۇ.

ئەرەفاتتا ئوقۇلىدىغان دۇئا

{ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ}

« بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇسانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە كۈچى يەتكۈچىدۇر» [تىرمىزى رىۋايىتى].

{ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِى نَقُولُ وَخَيْرًا مِمَّا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلاَتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى وَإِلَيْكَ مَآبِى وَلَكَ رَبِّ تُرَاثِى، اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الأَمْرِ اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَجِىءُ بِهِ الرِّيحُ}.

«ئى ئاللاھ! بىزنىڭ ئېيتقىنىمىز ۋە ئېيتقىنىمىزدىنمۇ ياخشىراق ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر، ئى ئاللاھ! مېنىڭ نامىزىم، ئىبادەتلىرىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم سېنىڭ ئۈچۈندۇر. قايتىشىم سېنىڭ تەرىپىڭگىدۇر، بالا ــ چاقىلىرىم ساڭا ئامانەتتۇر. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قەبرە ئازابىدىن، كۆڭۈلنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ۋە ئىشلىرىمنىڭ چېچىلىپ كېتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ شامال ئېلىپ كېلىدىغان نەرسىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن»

3. يۇيۇنىدۇ ياكى تاھارەت ئالىدۇ. يۇيۇنۇش ياخشىدۇر. چۈنكى ئۇ، تەكتىلەنگەن سۈننەتتۇر.

4. دىلىنى دۇنيانىڭ پۈتۈن ئىشلىرىدىن خالى قىلغان ۋە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاللاھ تائالاغا يۈزلەنگەن ھالەتتە نەمىرا مەسجىدىگە بارىدۇ.

5. ئۇ يەردە ئىمامنىڭ قىلغان خۇتبىسىنى يەنى ۋەز نەسىھەتىنى تىڭشايدۇ، ئاندىن ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ دەسلەپتە پېشىن نامىزىنى كېيىن ئەسىر نامىزىنى ئوقۇيدۇ. ھەر بىر نامازغا

ئايرىم ئايرىم تەكبىر چۈشۈرلىدۇ. ئىمام ئۇ ئىككى نامازدا ئايەتلەرنى ئىچىدە ئوقۇيدۇ.

6. ئۇ ئىككى نامازنىڭ ئارىلىقىدا ياكى ئەسىردىن كېيىن نەپلە نامازلار يەنى نامازنىڭ سۈننەتلىرى ئوقۇلمايدۇ. لېكىن ھەر نامازنىڭ كەينىدىن، قۇربان ھېيت كۈنلىرى نامازنىڭ كەينىدىن ئوقۇلىدىغان تەكبىرلەر ئوقۇلىدۇ.

7. پېشىن نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىنى بىرگە توپلاپ ئوقۇش پەقەت ئەرافات كۈنى ئېھرامدىكى ئادەملەرگىلا توغرا بولىدۇ.

8. نامازدىن كېيىن دىلى ناھايىتى سۈنۇق ھالدا تۇرۇپ ئۆزىگە، ئاتا ئانىسىغا، ئۇستازلىرىغا ۋە قېرىنداشلىرىغا دۇئا قىلىشقا تىرىشىش لازىم. دۇئا قىلغاندا كۆزدىن ياش چىقىرىشقا كۆڭۈل بېرىش كېرەك. چۈنكى دۇئا قىلغاندا كۆزدىن ياشنىڭ چىققانلىقى دۇئانىڭ ئىجابەت قىلىنغانلىقىنىڭ ئالامىتىدۇر.

9. دۇئانى يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قىلىپ ئۆرە تۇرۇپ قىلىش ياخشىدۇر. چۈنكى ئەرافاتتا ئۆرە تۇرۇش ئولتۇرۇشتىن ياخشىدۇر.

10. دۇئا قىلغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ۋە سەلەپلەردىن قالغان دۇئالار بىلەن دۇئا قىلىنىدۇ. ئارىلىقتا تەلبىيە ئەيتىلىدۇ.

11. ئەرافاتتا تۇرغاندا دىلىغا ئاللاھ تائالانىڭ قورقۇنچىسى ۋە دىلى سۇنۇقلۇق كىرىدىغان يەردە تۇرۇشقا تىرىشىش لازىم. ئەمما ئادەملەرنىڭ رەھمەت تېغىنىڭ ئۈستىگە چىقىشى ئاساسى يوق بىر ئىشتۇر.

ئونىنچى، ئەرافاتتىن مۇزدەلىفىگە كېلىش

1. ئەرافاتتا تاكى كۈن كىرىپ كەتكەنگە قەدەر تۇرىدۇ. كۈن كىرىپ كەتكەندە ھەجگە مەسئۇل بولغان ئادەم ئەرافاتتىن چۈشۈشكە باشلايدۇ. ئادەملەر ئۇنىڭ كەينىدىن چۈشىدۇ. ئۇلار ئەرافاتتىن ئالدىرىماي خاتىرجەم ۋە سالماق ھالدا چۈشۈشى لازىم. چۈنكى ئالدىراپ چۈشۈش باشقىلارغا ئەزىيەت ئېلىپ كېلىدۇ.

3467/2064 ـ أسامةُ بنُ زيد سئل – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسِيرُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حِينَ دَفَعَ؟ فقَالَ: كَانَ يَسِيرُ الْعَنَقَ، فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ* البخاري (1666)، مسلم (1286)

3467/2064 ـ ھىشام ئىبنى ئۇرۋە دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئۇسامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن بىللە ئولتۇراتتىم، ئۇنىڭدىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋىدالىشىش ھەجىدە ئەرافاتتىن قايتقاندا قانداق ماڭغانىدى؟ دەپ سورالغانىدى، ئۇ جاۋابەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نورمال ماڭاتتى، كەڭرەك يەرگە كەلگەندە، سۈرئىتىنى سەل تېزلەتەتتى، دېدى. (بۇخارى: 1666)

3468/2065 ـ وفي رواية: أَفَاضَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا رَدِيفُهُ فَجَعَلَ يَكْبَحُ رَاحِلَتَهُ حَتَّى أَنَّ ذِفْرَاهَا لَتَكَادُ تُصِيبُ قَادِمَةَ الرَّحْلِ، وَهُوَ يَقُولُ: ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ السَّكِينَةَ وَالْوَقَارَ، فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ فِي إِيضَاعٍ))* الترمذي (885)، النسائي 257/5

3468/2065 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەرافاتتىن قايتتى، مەن (يەنى ئۇسامە) ئۇنىڭ تۆگىسىگە مىنگىشىۋالغان ئىدىم. ئۇ: ئى خالايىق! ئالدىرىماي مېڭىڭلار، تۆگىلەرنى چاپتۇرۇشتا ھېچ ياخشىلىق يوق، دەيتتى ۋە تۆگىسىنىڭ تىزگىنىنى شۇنداق تارتاتتىكى، تۆگىنىڭ قۇلىقى ئىگەرنىڭ تۇمشۇقىغا تېگىپ قالغىلى تاس قالاتتى. (ئەھمەد: 21296)

2. مۇزدەلىفىگە، قۇيرۇقى ئەرافاتتىن تاكى مۇزدەلىفىگە قەدەر سۇزۇلۇپ كەلگەن ئىككى تاغنىڭ يولى بىلەن كېلىش مۇستەھەپتۇر.

3. تاكى مۇزدەلىفىگە قەدەر يولدا كەلگىچە يىغلاپ تۇرۇپ تەلبىيە، تەكبىر، تەھلىل، ئىستىغپار ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىش مۇستەھەپتۇر.

4. شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى ئەرافاتتا ئوقۇمايدۇ. ئۇ ئىككى نامازنى يول ئۈستىدىمۇ ئوقۇمايدۇ.

5. ئەگەر مۇزدەلىفىگە كېلىپ بولغىچە يولدا تاڭ سۇزۇلۇپ قېلىپ نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىدىغان ئېھتىمال بولسا، يول ئۈستىدە ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزى توپلىنىپ بىرگە خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتىدا ئوقۇلىدۇ.

6. ھەجگە ئېھرام باغلىغان ئادەم ئۈچۈن ناماز ئوقۇلىدىغان ئورۇن مۇزدەلىفىدۇر.

7. ئەگەر بىر ئادەم مۇزدەلىفىگە خۇپتەن نامىزىدىن ئىلگىرى يېتىپ كەلگەن بولسا، تاكى خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرگەنگە قەدەر شام نامىزىنى ئوقۇمايدۇ.

8. خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرگەندىن كېيىن شام نامىزىنى ئوقۇشتىن ئىلگىرى ئەزان ئوقۇلىدۇ. شام نامىزىغا ئەگەشتۈرۈپلا خۇپتەن نامىزى ئەزانسىز ۋە تەكبىرسىز ئوقۇلىدۇ.

9. مۇزدەلىفىدە شام نامىزىنى خۇپتەنىنىڭ ۋاقتىدا ئوقۇغاندا شامنىڭ نىيىتىنى قازا ناماز دەپ قىلماي، ئادا ناماز دەپ قىلىدۇ.

10. بۇ ئىككى نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر. ئەگەر بىر ئادەم ئۇ ئىككى نامازنى جامائەت بىلەن ئەمەس ئۆزى يالغۇز ئوقۇغان بولسىمۇ يەنە توغرا بولىدۇ.

11. شام بىلەن خۇپتەننى توپلاپ بىرگە ئوقۇش ھەجگە ئېھرام باغلىغان ئادەمدىن باشقا ئادەمگە دۇرۇس بولمايدۇ.

12. ھەجگە ئېھرام باغلىغان بىر ئادەمنىڭ شام بىلەن خۇپتەننى توپلاپ بىرگە ئوقۇشىنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن يەنە بىر شەرت، ئۇنىڭ ئەرافاتتا تۇرغان ئادەم بولىشىدۇر.

13. بىر ئادەم شام نامىزىنى ئۆز ۋاقتىدا ئەرافاتتا ئوقۇغان ياكى شام بىلەن خۇپتەننى مۇزدەلىفىگە كېلىشتىن ئىلگىرى يولدا ئوقۇغان بولسا، ئۇ ئادەمگە ئۇ ئىككى نامازنى قايتا ئوقۇش لازىمدۇر.

14. ئەگەر ئىككىنچى كۈنىنىڭ يەنى ئەتىسىنىڭ تېڭى ئاتقانغا قەدەر ئۇ ئىككى نامازنى قايتا ئوقۇمىغان بولسا، ئۇ ئىككى ناماز يەنە توغرا بولىدۇ. چۈنكى ئۇ نامازنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشى ئۇ ئىككىسىنى قايتا ئوقۇشقا قاراشلىقتۇر.

15. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۇ ئىككى نامازنى قايتا ئوقۇمىسا، ئۇ ئىككىسىنى ئۆز ۋاقىتلىرىدا ئوقۇغان ھېسابلىنىدۇ. لېكىن ئۇ ئادەم ئۇ ئىككى نامازنى مۇزدەلىفىدە توپلاپ بىرگە ئوقۇش بولغان بىر

ۋاجىبنى قىلمىغان ھېسابلىنىدۇ.

ئون بىرىنچى، كېچىدە مۇزدەلىفەدە قونۇش

1. ھەج قىلغان ئادەم تاڭ سۈزۈلگەندىن كېيىن مۇزدەلىفەدە تۇرۇش ئۈچۈن ئەرافاتتىن چۈشكەن كېچىسى مۇزدەلىفەدە ياتىدۇ. شۇ كېچىسى مۇزدەلىفەدە يېتىش تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر. لېكىن كېسەلگە، ياشىنىپ قالغانلارغا ۋە ئاياللارغا ئوخشاش ئاجىز ئادەملەر مۇزدەلىفەدە ياتمىسىمۇ بولىدۇ.

2. مۇزدەلىفەدە كېچىنىڭ تېڭىنى ناماز ئوقۇش، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە دۇئا قىلىش بىلەن ئاتقۇزۇش مۇستەھەپتۇر. چۈنكى ئۇ كېچە بىر تەرەپتىن قۇربان ھېيتىنىڭ كېچىسى يەنە بىر تەرەپتىن ئەرافات كۈنىنىڭ كېچىسى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەڭ ئۇلۇغ بىر ۋاقىتنى ۋە مۇزدەلىفە ھەرەمگە تەۋە يەر بولغانلىقى ئۈچۈن ئەڭ ئۇلۇغ بىر ئورۇننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاللاھ تائالائۇ كېچىنى ئالاھىدە بايان قىلىپ مۇنداق دېدى:

[لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُواْ فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُواْ اللّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّآلِّينَ (**198**)]

پەرۋەردىگارىڭلاردىن (ھەج مەۋسۇمىدە تىجارەت ۋە باشقا ئوقەت ئارقىلىق) رىزىق تەلەپ قىلساڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. ئەرەفاتتىن قايتقان چېغىڭلاردا مەشئەرىل ھەرەمدا (يەنى مۇزدەلىفەدە) اللهنى ياد ئېتىڭلار، الله سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى ياد ئېتىڭلار، ئىلگىرى سىلەر ھەقىقەتەن گۇمراھ ئىدىڭلار (يەنى الله سىلەرنى ھىدايەت قىلىشتىن ئىلگىرى گۇمراھلار قاتارىدا ئىدىڭلار) [سۈرە بەقەرە-198].

3. ھەج قىلغان ئادەم مۇزدەلىفە كېچىسى ئاللاھ تائالادىن ئۆزىنىڭ دەۋاگارلىرىنى رازى قىلىشنى تىلەيدۇ ۋە بۇنىڭغا سەل قارىمايدۇ. چۈنكى بۇ يەردە قىلىنغان دۇئا ئىجابەتتۇر. بولۇپمۇ تاڭ ئېتىپ بولغاندىن كېيىن قىلىنغان دۇئا ئىجابەتتۇر.

4. مۇزدەلىفەدە بالدۇر تۇرۇش ئۈچۈن تاڭنىڭ ئېتىشى بىلەنلا تاڭنى بەك سۈزۈلدۇرۇپ ئولتۇرماستىن بامداتنى ئەۋۋەلقى ۋاقىتدا ئوقۇش مۇستەھەپتۇر.

5. مۇزدەلىفەدە تۇرغاندا قىبلىغا قاراپ ئەگەر مۇمكىن بولسا مۇزدەلىفىنىڭ ئايىغىدىكى بىر كىچىك تاغقا يېقىن بىر يەردە تۇرىدۇ. ھازىر ئۇ يەردە بىر مەسجىد باردۇر.

6. مۇزدەلىفەدە تۇرغاندا قىبلىگە قاراپ ۋە قوللىرىنى ئېچىپ تۇرۇپ تاكى كۈن چىققىلى ئاز قالغانغا قەدەر دۇئا قىلىدۇ، تەھلىل ۋە تەكبىر ئېيتىدۇ، ئاللاھ تائالادىن خالىغان تىلەكلىرىنى تىلەيدۇ.

3154/1873 ـ بِلالٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ غَدَاةَجَمْعٍ: يَا بِلالُ أَسْكِتِ النَّاسَ)). ثُمَّ قَالَ: ((إِنَّ اللَّهَ تَطَوَّلَ عَلَيْكُمْ فِي جَمْعِكُمْ هَذَا، فَوَهَبَ مُسِيئَكُمْ لِمُحْسِنِكُمْ، وَأَعْطَي مُحْسِنَكُمْ مَا سَأَلَ فادْفَعُوا بِاسْمِ اللَّهِ))* ابن ماجه (3024)

3154/1873 ـ بىلال ئىبنى رەباھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇزدەلىفەدە قونغان كۈنى ئەتىگەن ماڭا: ئى بىلال! ئىنسانلارنى شۈك تۇرۇشقا ئۈندىگىن! دېدى. ئاندىن: الله تائالا بۇ يەردە يىغىلغانلارغا

ئۆلتىپات قىلىپ، سىلەرنىڭ گۇناھكارلىرىڭلارنى ياخشىلىرىڭلارغا بېغىشلاپ، ياخشىلىرىڭلارنىڭ تىلەكلىرىنى ئىجابەت قىلدى. قېنى، اللەنىڭ ئىسمى بىلەن (مىناغا قاراپ) ئاتلىنىڭلار! ـ دېدى. (ئىبنى ماجە: 3024)

ئون ئىككىنچى، مىناغا قاراپ مېڭىش

1. كۈن چىققىلى ئاز قالغان ۋاقىتدا مىناغا قاراپ ماڭىدۇ. ئەگەر كۈن چىققانغا قەدەر مۇزدەلىفىدە تۇرسا گۇناھكار بولىدۇ. لېكىن ئۇنداق قىلغان ئادەمگە ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

2. مۇزدەلىفىدىن، مىنادا شەيتانغا ئاتىدىغان تاشلارنى ئېلىۋېلىش مۇستەھەپتۇر. ئۇ تاشلارنىڭ ھەجمى خورمىنىڭ ئۇرۇقىدەك ياكى چوڭ قۇناقنىڭ دانىسىدەك بولۇشى لازىم.

3. قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ئاتىدىغان يەتتە تاشنى مۇزدەلىفىدىن تىرىپ ئېلىۋالىدۇ. ئەمما باشقا كۈنلىرى ئاتىدىغان تاشلارنى يولنىڭ قىرغاقلىرىدىن ياكى خالىغان يەرلەردىن تەرسىمۇ بولىدۇ. لېكىن شەيتانغا تاش ئاتىدىغان يەرنىڭ قېشىدىن تىرىش مەكرۇھتۇر.

4. تاشلارنى يۇيۇش مۇستەھەپتۇر. چۈنكى ئۇ تاشلار بىلەن بىر ئىبادەت ئادا قىلىنىدۇ.

5. زۇلھەججى ئېيىنىڭ ئونىنچى كۈنى يەنى قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ئەتتىگىنى مىناغا يېتىپ كەلگەن ۋاقىتدا شەيتانغا تاش ئاتىدىغان كاتەكلاردىن خەيف مەسجىدى تەرىپىدىن باشلاپ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى كاتەكنى تاشلاپ قويۇپ مەككە تەرىپىدىكى ئۈچىنچى كاتەككە كېلىپ تاشنى شۇ يەرگە ئاتىدۇ.

ئون ئۈچىنچى، شەيتانغا تاش ئېتىش

1. شەيتانغا تاش ئاتماقچى بولغان ئادەم تاش ئاتىدىغان كاتەكتىن بەش گەز يىراقلىقتا تۇرۇپ مىنا تېغىنى ئوڭ قولى تەرىپىدە، مەككىنى سول قولى تەرىپىدە قىلىپ، تاش ئاتىدىغان كاتەككە قاراپ تۇرۇپ تاش ئېتىشنى باشلايدۇ.

2. يەتتە تاشنى ئاتقاندا ھەممىسىنى بىراقلا ئاتماستىن ھەر بىرىنى ئايرىم ـ ئايرىم ئاتىدۇ.

3. ھەر بىر تاشنى ئاتقاندا بىسمىللاھى ئاللاھۇ ئەكبەر، رەغمەن لىششەيتان ۋە رىزان لىرراھمان دەپ تەكبىر ئوقۇيدۇ.

2074 /3478 ـ ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا رمى الجمرة التي تلي المنحر ومسجد منى رماها بسبع حصيات ويكبر كلما رمى بحصاة، ثم تقدم أمامها فوقف مستقبل القبلة رافعًا يديه يدعو ويطيل الوقوف، ثم يأتي الجمرة الثانية فيرميها بسبع حصيات يكبر كلما رمى بحصاة، ثم ينحرف ذات الشمال فيقف مستقبل البيت رافعًا يديه، ثم يدعو ثم يأتي الجمرة التي عند العقبة فيرميها بسبع حصيات ولا يقف عندها* البخاري (1753)1751، النسائي 276/5

2074 /3478 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىشچە، ئۇ كىچىك شەيتانغا يەتتە تال شېغىل تاش ئاتاتتى ۋە ھەر بىر تاشنى ئاتقاندىن كېيىن تەكبىر ئېيتاتتى. ئاندىن پەسكە چۈشۈپ، قىبلىگە يۈز كەلتۈرگەن ھالدا قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئۇزۇن دۇئا قىلاتتى. ئاندىن ئوتتۇرا شەيتانغا تاش ئاتاتتى ۋە ۋادىنىڭ سول تەرىپىنى بويلاپ مېڭىپ تۈزلەڭگە

چۈشۈپ، قىبلىگە يۈز كەلتۈرگەن ھالدا ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ ئۇزۇن دۇئا قىلاتتى. ئاندىن چوڭ شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قېشىدا توختىماي قايتىپ كېتەتتى ۋە: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇشۇنداق قىلغانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم، دەيتتى. (بۇخارى: 1751)

4. ئېھرام باغلىغان ۋاقىتىدىن تارتىپ ئېيتىشنى باشلىغان تەلبىيەنى بىرىنچى تاشنى ئېتىش بىلەن توختىتىدۇ.

5. تاشنى چوڭ بارمىقىنىڭ ئۇستىدە قويۇپ كۆرسەتكۈچ بارمىقىنىڭ ياردىمى بىلەن ئېتىش مۇستەھەپتۇر. ياكى تاشنى چوڭ بارمىقى ۋە كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىسىپ تۇرۇپ ئاتىدۇ. بۇنداق ئېتىش كۆپىلگەن ئادەملەر ئۈچۈن ئاساندۇر. بۇنداق ئېتىش ئەڭ ياخشى شەكىلدە ئېتىش ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق شەكىلدە ئەمەس ئۆزى خالىغان شەكىلدە ئاتسىمۇ بولىدۇ.

6. تاشنى ئوڭ قولى بىلەن ئېتىش مۇستەھەپتۇر. تاش ئاتىدىغان ۋاقىتدا قولىنى تاكى قولتۇقىنىڭ ئېقى كۆرۈنىپ قالغىچە كۆتىرىدۇ.

7. ئەگەر ئېتىلغان تاش، تاش ئاتىدىغان يەردىن ئەڭ ئاز ئۈچ گەز يىراقلىققا چۈشسە، ئۇ تاش ھېساب بولمايدۇ، ئۇنىڭ ئورنىغا قايتا تاش ئاتىدۇ.

8. ئەگەر تاش دەسلەپ بىر ئادەمنىڭ ئۇستىگە، ئاندىن ئۇنىڭ ئۇستىدىن ئۆزىچە تاش ئېتىش ئۈچۈن تەييارلانغان كاتەككە يېقىن بىر يەرگە چۈشكەن بولسا، تاش ئاتقۇچىنىڭ قىلغان ھەجى قوبۇل قىلىنىدۇ.

9. بىر ئادەم ئاتقان تاش ھەققىدە شۈبھىلىنىپ قالغان بولسا، ئەڭ ياخشىسى شۈبھىلىنىپ قالغان قېتىملىق سانىنى قايتا ئېتىش لازىم.

10. ئۈچىنچى كاتەككە تاش ئاتقان ۋاقتىدا تاشنى ئېتىپ بولۇپ دۇئا قىلىش ئۈچۈن كاتەكنىڭ قېشىدا تۇرمايدۇ. ئەكسىچە دۇئانى يولدا كېتىپ بارغاچ قىلىدۇ. ئەمما قۇربان ھېيتنىڭ باشقا كۈنلىرى تاش ئاتقان ۋاقتىدا دۇئا قىلىش ئۈچۈن بىرىنچى ۋە ئىككىنچى كاتەكنىڭ قېشىدا تۇرىدۇ.

تاشنى ئاتىدىغان ۋاقىتلار

1. قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى تاش ئېتىش شۇ كۈننىڭ تېڭى ئاتقان ۋاقىتدىن باشلىنىپ تاكى ئىككىنچى كۈننىڭ تېڭى ئاتقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

2. تاشنى كۈن چىققان ۋاقىتدىن باشلاپ تاكى كۈن ئىگىلگەنگە قەدەر ئېتىش سۈننەتتۇر.

3. تاشنى كۈن ئىگىلگەندىن تارتىپ تاكى كۈن كىرىپ كېتىپ بولغىچە ئېتىشمۇ توغرىدۇر.

4. كۈن كىرىپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن ئېتىش مەكرۇھتۇر.

5. قۇربان ھېيتنىڭ ئىككىنچى كۈنى تاش ئېتىش شۇ كۈننىڭ تېڭى ئاتقان ۋاقىتدىن باشلىنىپ تاكى ئۈچىنچى كۈننىڭ تېڭى ئاتقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

6. تاشنى كۈن ئىگىلگەن ۋاقىتدىن باشلاپ تاكى كۈن كىرىپ كەتكەنگە قەدەر ئېتىش سۈننەتتۇر.

7. تاشنى كۈن ئىگىلىشنىڭ ئالدىدا ۋە كۈن كىرىپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن ئېتىش مەكرۇھتۇر.

8. قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنى تاش ئېتىش شۇ كۈننىڭ تېڭى ئاتقان ۋاقتىدىن باشلىنىپ تاكى تۆتىنچى كۈننىڭ تېڭى ئاتقانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ.

9. تاشنى كۈن ئېگىلگەن ۋاقتىدىن باشلاپ تاكى كۈن كىرىپ كەتكەنگە قەدەر ئېتىش سۈننەتتۇر.

10. تاشنى كۈن ئېگىلىشنىڭ ئالدىدا ۋە كۈن كىرىپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن ئېتىش مەكرۇھتۇر.

ئون تۆتىنچى، مال بوغۇزلاش

1.مال قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ئېتىلىدىغان تاش ئېتىلىپ بولغاندىن كېيىن بوغۇزلىنىدۇ. مال بوغۇزلاش تاق ھەج قىلغان ئادەمگە سۈننەتتۇر. جۈپ ھەج ياكى بەھرىمان ھەج قىلغان ئادەمگە ۋاجىبتۇر. نورمال قۇربانلىق قىلىش سىرتتىن كەلگەن مۇساپىر ھاجىلارغا ۋاجىب ئەمەس.

2. ئەگەر ھەج قىلغان ئادەم مەككىدە ئولتۇراقلاشقان ئادەم بولسا، ئۇنىڭغا قۇربانلىق قىلىش خۇددى مەككىلىكلەرگە ۋاجىب بولغىنىدەك ۋاجىب بولىدۇ.

3.تاق ھەج قىلغان ئادەم مال ئۆلتۈرمەكچى بولسا، ماللارنى چېچىنى چۈشۈرۈشتىن ئىلگىرى ئۆلتۈرۈش مۇستەھەپتۇر.

4.ئەگەر ئۇ چېچىنى چۈشۈرۈپ بولۇپ ئاندىن مال ئۆلتۈرگەن بولسا، ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

5.جۈپ ھەج ياكى بەھرىمان ھەج قىلغان ئادەمنىڭ مالنى چېچىنى چۈشۈرۈشتىن ئىلگىرى ئۆلتۈرۈشى ۋاجىبتۇر.

6. ئۇ ئادەم ئىشنى ئۇنداق قىلماي چېچىنى مالنى ئۆلتۈرۈشتىن ئىلگىرى چۈشۈرگەن بولسا، ئۇنىڭغا جازا ئۈچۈن يەنە بىر قوي ئۆلتۈرۈش لازىم بولىدۇ.

ئون بەشىنچى، چېچىنى چۈشۈرۈش ياكى قىسقارتىش

1. مالنى بوغۇزلاپ بولۇپ باشنىڭ ھەممىسىنى چۈشۈرىدۇ ياكى ھەر چاچتىن بارماقنىڭ ئۇچچىلىك مىقداردا ئېلىپ چاچنى قىسقارتىدۇ.

2. چاچنى چۈشۈرگەندە ياكى قىسقارتقاندا چاچنىڭ ھەممىسنى ئەمەس تۆتتەن بىر قىسمىنى چۈشۈرسىمۇ ياكى قىسقارتسىمۇ بولىدۇ. لېكىن ئەر كىشىنىڭ چاچنىڭ تۆتتەن بىر قىسمىنى چۈشۈرۈشى مەكرۇھتۇر.

3. ئەگەر ئۇ بېشىدا چېچى يوق ئادەم بولسا، ئۇنىڭ بېشىنىڭ تۆتتەن بىر قىسمىغا ئۇستۇر يۈگۈرتۈۋېتىشى سۈننەتتۇر.

3496/2088 ـ أنسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أتى منى، فأتى الجمرة فرماها، ثم أتى منزله بمنى ونحر، ثم قال للحلاق: ((خذ)) وأشار إلى جانبه الأيمن، فقسم شعره، ثم الأيسر، ثم جعل يعطيه الناس* وفِي رِوَايَةٍ: قال لِلْحَلاَّقِ، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْجَانِبِ الأَيْمَنِ، فَقَسَمَ شَعَرَهُ بَيْنَ مَنْ يَلِيهِ، ثُمَّ أَشَارَ إِلَى الْحَلاَّقِ إِلَى الْجَانِبِ الأَيْسَرِ، فَحَلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أُمَّ سُلَيْمٍ* البخاري (171)، مسلم (1305)

3496/2088 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەرافاتتىن مىناغا كېلىپ، شەيتانغا تاش ئاتتى. ئاندىن مىنادىكى چېدىرىغا قايتىپ، قۇربانلىق قىلدى. ئاندىن ساتىراچنى چاقىرىپ: چېچىمنى چۈشۈرۈپ قويغىن! دېدى ۋە ئەۋەل بېشىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى، ئاندىن سول تەرىپىنى كۆرسەتتى. ئاندىن چۈشۈرۈلگەن چاچلىرىنى ھاجىلارغا تارقىتىشقا باشلىدى. يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چېچىنى چۈشۈرگەندە، ساتىراچقا بېشىنىڭ ئوڭ تەرىپىنى تۇتۇپ بەردى. ئاندىن ئەبۇ تەلھە ئەنسارىنى چاقىرىپ، چۈشۈرۈلگەن چېچىنى ئۇنىڭغا بەردى. ئاندىن سول تەرىپىنى تۇتۇپ بەردى ۋە چۈشۈرۈپ بولغان چېچىنى ئەبۇ تەلھەگە بېرىپ: بۇنى ھاجىلارغا تارقىتىپ بەرگىن! دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئۇ چاچلىرىنى ئۇممۇ سۇلەيمگە بەردى، دېيىلگەن. (مۇسلىم: 1305)

3500/2089 ـ ولهم: عَنْ ابْنِ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – أَنَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَلَقَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَأُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَقَصَّرَ بَعْضُهُمْ*

3500/2089 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە بىر تۈركۈم ساھابىلىرى ۋىدالىشىش ھەججىدە چېچىنى چۈشۈرتتى، بەزىلىرى قىسقارتتى. (بۇخارى: 4411)

4. ئايال كىشى بېشىنىڭ تۆتتەن بىر قىسمىنىڭ چېچىدىن بارماقنىڭ ئۇچچىلىك مىقداردا قىسقارتىدۇ. ئايال كىشىنىڭ چېچىنى چۈشۈرۈشى ھارامدۇر.

5. چاچنى چۈشۈرۈشتىن ئىلگىرى ۋە كېيىن دۇئا قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ كۈن ھېيت كۈنلىرىدۇر.

6. چاچنى چۈشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن بۇرۇتنى ۋە تىرناقلارنى ئېلىش مۇستەھەپتۇر.

7. چاچنى چۈشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن ئېھرامنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ قىلىش چەكلەنگەن ئىشلاردىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ياكى ئۇنىڭغا ئالاقىدار ئىشلاردىن باشقا ھەممە ئىشنى قىلىشقا بولىدۇ. ئەمما جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ياكى ئۇنىڭغا ئالاقىدار ئىشلارنى قىلىش تاكى زىيارەت تاۋاپىنى ئادا قىلمىغۇچە ھالال بولمايدۇ.

ئون ئالتىنچى، زىيارەت تاۋاپىنى قىلىش

1. قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ، مال ئۆلتۈرۈپ ۋە چاچنى چۈشۈرۈپ ياكى قىسقارتىپ بولغاندىن كېيىن شۇ كۈننىڭ ئۆزىدە مەككىگە كىرىپ زىيارەت تاۋاپىنى قىلىدۇ.

2. زىيارەت تاۋاپىنى قىلىدىغان ئەڭ ياخشى ۋاقىت بولسا، قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىدۇر. ئەگەر بىرىنچى كۈنى بولمىسا، ئىككىنچى كۈنىدۇر. ئەگەر ئىككىنچى كۈنى بولمىسا، ئۈچىنچى كۈنىدۇر.

3. زىيارەت تاۋاپىنى ۋە چاچ چۈشۈرۈشنى مۇشۇ ئۈچ كۈندىن كېچىكتۈرۈۋېتىش مەكرۇھتۇر. زىيارەت تاۋاپى بىلەن چاچ چۈشۈرۈشنى مۇشۇ ئۈچ كۈندىن كېچىكتۈرۈۋاتقان ئادەمگە ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ كۆزقارىشى بويىچە جازا ئۈچۈن بىر ھايۋان ئۆلتۈرۈش لازىم. چۈنكى ھەجنىڭ چاچ چۈشۈرۈش پائالىيىتى مەلۇم بىر ۋاقىتقا خاستۇر. ئۇ ۋاقىت بولسىمۇ قۇربان ھېيتنىڭ

كۈنلىرىدۇر ۋە مەلۇم بىر يەرگە خاستۇر. ئۇ يەر بولسىمۇ ھەرەمدۇر. ئەمما ئىمام ئەبۇيۇسۇف ۋە ئىمام مۇھەممەدنىڭ كۆزقارىشى بويىچە ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

4. بىر ئادەم تاش ئېتىشتىن ۋە مال ئۆلتۈرۈشتىن ئىلگىرى چاچ چۈشۈرگەنگە ئوخشاش ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنىڭ بەزىلىرىنى بەزىلىرىدىن ئىلگىر كېيىن قىلىپ قويسا، ئۇنىڭغا ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ كۆزقارىشى بويىچە جازا ئۈچۈن بىر ھايۋان ئۆلتۈرۈش لازىم. ئەمما ئىمام ئەبۇيۇسۇف ۋە ئىمام مۇھەممەدنىڭ كۆزقارىشى بويىچە ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

ئون يەتتىنچى، مىنا كۈنلىرى

1. زىيارەت تاۋاپىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن تەكرار يەنە مىناغا چىقىپ كېتىپ ئۇ يەردە ياتىدۇ. شەيتانغا تاش ئاتىدىغان كۈنلەرنىڭ كېچىسىدە مىنادا يېتىش ھەنەفىي مەزھەپىدىكىلەرنىڭ كۆزقارىشىدا سۈننەتتۇر. ئەمما باشقا مەزھەپلەرنىڭ كۆزقارىشىدا ۋاجىبتۇر.

2. قۇربان ھېيتنىڭ ئىككىنچى كۈنى بۇ كۈن بولسا زۇلھەججى ئېينىڭ ئون بىرىنچى كۈنىدۇر، پېشىن نامىزىنى خەيف مەسجىدىدە ئوقۇيدۇ. بۇ مەسجىدتە ھەجدە ئوقۇلۇش سۈننەت قىلىنغان ئۈچىنچى خۇتبىنى تىڭشايدۇ ئاندىن شەيتانغا تاش ئاتقىلى بارىدۇ.

3. تاشنى بىز يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتكۈنىمىزدەك خەيف مەسجىدى تەرىپىدىن سانىغاندا بىرىنچى كاتەكتىن باشلاپ ئاتىدۇ. بىرىنچى كاتەككە قىبلە تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ يەتتە تاش ئاتىدۇ. تاشنى ئېتىپ بولغاندىن كېيىن كاتەكنىڭ قېشىدا تۇرۇپ دۇئا قىلىدۇ ۋە ئىستىغپار ئېيتىدۇ. ئاندىن ئىككىنچى كاتەكنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. ئۇنىڭدىمۇ خۇددى بىرىنچى كاتەكتە قىلغانغا ئوخشاش يەتتە تاش ئاتىدۇ. تاشنى ئېتىپ بولغاندىن كېيىن كاتەكنىڭ قېشىدا تۇرۇپ دۇئا قىلىدۇ ۋە ئىستىغپار ئېيتىدۇ. ئاندىن ئۈچىنچى كاتەكنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. ئۇنىڭغىمۇ يەتتە تاش ئاتىدۇ. لېكىن تاشنى ئېتىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىدا تۇرۇپ دۇئا قىلمايدۇ ۋە ئىستىغپار ئېيتمايدۇ.

4. قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنىنىڭ كېچىسىنىمۇ مىنادا يورىتىدۇ. ئۇ كۈنى تاكى كۈن ئېگىلگەنگە قەدەر مىنادا ساقلايدۇ. كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن تاش ئاتىدىغان يەرگە كېلىپ تاشنى ئىلگىرىكى كۈندە ئاتقان شەكىلدە ئاتىدۇ.

5. قۇربان ھېيتنىڭ ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى كۈنلىرى ئاتىدىغان تاشنى كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن ئېتىش سۈننەتتۇر. كۈن ئېگىلىشتىن ئىلگىرى ئېتىش مەكرۇھتۇر.

6. ئەگەر بىر ئادەم قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنى مىنادىن مەككىگە كىرىپ كەتمەكچى بولۇپ يولدا كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن بولىدىغان قىستا قىستاڭچىلىقتىن قورقسا، تاشنى كۈن ئېگىلىشنىڭ ئالدىدا ئاتسىمۇ بولىدۇ.

7. بىر ئادەم قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنى تاكى كۈن كىرىپ كەتكەنگە قەدەر مىنادىن مەككىگە قايتىپ كەتمىسە، ئۇنىڭ تاكى قۇربان ھېيتنىڭ تۆتىنچى كۈنىدىكى تاشنى ئاتماي تۇرۇپ مىنادىن قايتىپ كېتىشى مەكرۇھتۇر. ئەگەر ئۇ ئادەم قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنىنىڭ كۈنى كىرىپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن كېچىدە مىنادىن قايتىپ كىرگەن بولسا، گۇناھكار بولىدۇ. لېكىن ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

8. ئەگەر ئۇ ئادەم قۇربان ھېيتنىڭ تۆتىنچى كۈنىنىڭ تېڭى ئاتقانغا قەدەر مىنا تېغىدا تۇرغان

بولسا، ئۇنىڭغا شۇ كۈننىڭ تېشىنى ئېتىش ۋاجىبتۇر. بۇ كۈننىڭ تېشىنىمۇ خۇددى ئىلگىرى كۈندىكىلەرگە ئوخشاش كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن ئاتىدۇ. كۈن ئېگىلىشتىن ئىلگىرى ئاتسىمۇ بولىدۇ، لېكىن مەكرۇھتۇر.

9. ئەگەر بىر ئادەم بىرەر كۈننىڭ تېشىنى ئاتمىغان بولسا، ئۇ تاشنىڭ قازاسىنى ئىككىنچى كۈنى قىلىدۇ. يەنى ئۇ تاشنى ئىككىنچى كۈنى ئاتىدۇ. ئۇ ئادەمگە ئىمام ئەبۇھەنىفەنىڭ كۆزقارىشى بويىچە جازا ئۈچۈن بىر ھايۋان ئۆلتۈرۈش لازىم بولىدۇ. ئەمما ئىمام ئەبۇيۈسىف بىلەن ئىمام مۇھەممەدنىڭ كۆزقارىشى بويىچە ئۇ ئادەمگە ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

10. ئېتىلماي قالغان تاشنىڭ قازاسىنى قىلىش تاكى قۇربان ھېيتنىڭ تۆتىنچى كۈننىڭ كۈنى كىرىپ كەتكەنگە قەدەر داۋام قىلىدۇ. ئەگەر قۇربان ھېيتنىڭ تۆتىنچى كۈننىڭ كۈنى كىرىپ كەتسە تاشنىڭ قازاسىنى قىلىدىغان ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەن ھېسابلىنىدۇ.

11. شەيتانغا تاشنى ئېتىپ بولۇپ مەككىگە قاراپ ماڭىدۇ. يولدا ئەبتەھ دەپ ئاتىلىدىغان بىر يەردە ئازراق تۇرۇپ دۇئا قىلىش سۈننەتتۇر.

ئون سەككىزىنچى، خۇشلۇشۇش تاۋاپىنى قىلىش

1.مىنادىن قايتىپ كىرىپ مەككىدە تاكى ۋەتىنىگە قايتىدىغان ۋاقىت كەلگەنگە قەدەر تۇرىدۇ. قۇربان ھېيتنىڭ تۆتىنچى كۈندىن كېيىن تاكى ۋەتىنىگە قايتىدىغان ۋاقىت كەلگەنگە قەدەر مۇددەت ئىچىدە ئۆزىگە، ئاتا ئانىسىغا ۋە مەسىلەن: ئۇستازىغا ئوخشاش ئۇستىدە ھەققى بار ئادەملەرگە ئاتاپ ئۆمرە ھەج قىلىدۇ.

2. ۋەتىنىگە قايتىدىغان ۋاقىت كەلگەندە مەككىدىن سەپەر قىلىپ چىقىپ كېتىشتىن ئىلگىرى خۇشلۇشۇش تاۋاپىنى قىلىدۇ. بۇ تاۋاپنى قىلىش ئېھرام باغلاش ئۈچۈن بەلگىلەپ بېرىلگەن يەرلەرنىڭ سىرتىدىن كەلگەن ئادەملەرگە ۋاجىبتۇر. ئەمما مەككىلىكلەرگە، مەككىنىڭ چېگراسىنىڭ سىرتىدا ۋە مەزكۇر يەرلەرنىڭ ئىچىدە ئولتۇرىدىغان ئادەملەرگە، ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللارغا ئۇ تاۋاپنى قىلىش ۋاجىب ئەمەس.

3. ھەيزدار ياكى نىفاسدار ئايال مەككىنىڭ ئۆيلىرىنىڭ قويرۇقىدىن ئايرىلىپ كېتىشتىن ئىلگىرى ھەيزدىن ياكى نىفاسدىن پاك بولغان بولسا، ئۇنىڭغا خوشلۇشۇش تاۋاپىنى قىلىش ۋاجىب بولىدۇ.

4. پەرز ھەجدىن كېيىن ئۆمرە ھەج قىلغان ۋاقىتدا قىلغان تاۋاپ خوشلۇشۇش تاۋاپىنىڭ ئورنىغا ھېساب بولمايدۇ.

5. زىيارەت تاۋاپىنىڭ كەينىدىن قىلىنغان ھەر قانداق تاۋاپ خوشلۇشۇش تاۋاپىنىڭ ئورنىغا ھېساب بولىدۇ.

3408/2028 ـ ابْن عَبَّاسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: كَانَ النَّاسُ يَنْصَرِفُونَ فِي كُلِّ وَجْهٍ، فَقَالَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((لا يَنْفِر أَحَدٌ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ))* رواه مسلم (1327)

3408/2028 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: كىشىلەر ھەر تەرەپتىن يۇرتلىرىغا قايتىشقا باشلىغان ئىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بەيتۇللاھنى

تاۋاپ قىلماي (يەنى ۋىدالىشىش تاۋاپىنى قىلماي) تۇرۇپ ھېچكىم قايتمىسۇن دېدى. (مۇسلىم: 1327)

3409/2029 ـ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قَالَ: لا يَصْدُرَنَّ أَحَدٌ مِنَ الْحَاجِّ حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ، فَإِنَّ آخِرَ النُّسُكِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ* مالك 298/1

3409/2029 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: دادام ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ھاجىلاردىن ھېچكىم بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلماستىن ھەرگىزمۇ قايتمىسۇن. چۈنكى بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلىش ھەجنىڭ ئاخىرقى پائالىيىتىدۇر، دېدى. (مالك: 829)

6. خوشلۇشۇش تاۋاپىنىڭ ۋەتىنىگە قايتماقچى بولغان ۋاقىتتا قىلىنىشى مۇستەھەپتۇر.

7. ۋەتىنىگە قايتماقچى بولغان ئادەم بۇ تاۋاپتىن كېيىن ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇيدۇ، ئاندىن زەمزەم سۈيىدىن ئىچىدۇ. ئاندىن كەبىنىڭ قېشىغا تەكرار كېلىپ ئۇنىڭ قېشىدا دۇئا قىلىدۇ. بولۇپمۇ قارا تاش بىلەن كەبىنىڭ ئىشكىنىڭ ئارىلىقىدا تۇرۇپ دۇئا قىلىدۇ. ئەگەر مۇمكىن بولسا، قارا تاشنى سۆيىدۇ.

8. تاكى ھەزۇرا ئىشكىدىن چىقىپ كەتكەنگە قەدەر كەبىدىن ئايرىلغىنىغا يىغلىغان، ھەسرەت چەككەن ۋە كۆزىنى كەبىدىن ئۈزمىگەن ھالەتتە ماڭىدۇ.

9. ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللار ھەرەم مەسجىدىنىڭ ئىشكىنىڭ قېشىدا تۇرۇپ دۇئا قىلىپ قايتىپ كېلىدۇ.

3285/1949 ـ أبو بَكْرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّهُ خَرَجَ حَاجًّا مَعَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَجَّةَ الْوَدَاعِ وَمَعَهُ امْرَأَتُهُ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ الْخَثْعَمِيَّةُ، فَلَمَّا كَانُوا بِذِي الْحُلَيْفَةِ وَلَدَتْ أَسْمَاءُ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَأَتَى أَبُو بَكْرٍ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْمُرَهَا أَنْ تَغْتَسِلَ ثُمَّ تُهِلَّ بِالْحَجِّ وَتَصْنَعَ مَا يَصْنَعُ النَّاسُ إِلاَّ أَنَّهَا لا تَطُوفُ بِالْبَيْتِ* النسائي 127/5، ابن ماجه(2912)

3285/1949 ـ ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە ۋىدالىشىش ھەجىگە چىققان بولۇپ، ئايالى ئەسما بىنتى ئۇمەيس خەسئەمىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىدى. ئۇلار زۇلھۇلەيفەگە كەلگەندە، ئەسما مۇھەممەد(ئەبۇ بەكرىنىڭ ئوغلى)نى يەڭگىدى. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا كېلىپ، بولغان ئەھۋالنى يەتكۈزگەندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەبۇ بەكرىگە: ئايالىڭنى يۇيۇنۇپ، ئېھرام باغلاشقا ۋە ھەجنىڭ تاۋاپتىن باشقا ھەممە پائالىيەتلىرىنى قىلىشقا بۇيرىغىن! دېدى. (نەسائى: 2664)

3286/1950 ـ ابْنَ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قال: الْحَائِضُ تُهِلُّ بِالْحَجِّ والْعمرةِ، وتَشْهَدُ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا غَيْرَ أَنَّهَا لا تَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلا تَقْرَبُ الْمَسْجِدَ حَتَّى تَطْهُرَ* الموطأ 278/1

3286/1950 ـ نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ھەيزدار ئايال توغرۇلۇق مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھەيزدار ئايال ھەج ياكى ئۆمرە قىلماقچى بولسا، ئېھرام باغلايدۇ، لېكىن تاۋاپ قىلمايدۇ. ساپا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدىمۇ سەئيى قىلمايدۇ (يۈگۈرمەيدۇ). ئۇنىڭدىن باشقا بارلىق ھەج پائالىيەتلىرىگە كىشىلەر بىلەن بىللە قاتنىشالايدۇ. پاك بولغۇچە ھەرەم مەسجىدىگە يېقىنلىشالمايدۇ. (مالىك765)

10. ھاجىلار ۋەتىنىگە قايتىدىغان ۋاقتىدا، ئەگەر مۇمكىن بولسا مەككىدىن مەسپىلە تەرىپىدىن چىقىپ كېتىدۇ ۋە چىقىدىغان ۋاقتىدا بىر نەرسە سەدىقە قىلىشىتىدۇ.

11. ھەجگە قىلغان سەپىرىنىڭ ئاخىرى ئىپار يەنى ئەڭ ئېسىل بولۇشى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەھرى بولغان مەدىنىگە قاراپ يولغا چىقىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەجىنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى

3371/2006 ـ جەئفەر ئىبنى مۇھەممەد دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز جابىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ يېنىغا كىردۇق، ھەممىمىز كىرىپ بولغاندىن كېيىن، باشقىلاردىن ئەھۋال سوراپ، ماڭا كېلىپ توختىدى. مەن ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇپ: مەن مۇھەممەد ئىبنى ئەلى ئىبنى ھۇسەيىن بولىمەن، دېدىم. ئۇ قولى بىلەن بېشىمنى سىلىدى، ئاندىن كىيىمىمنىڭ ئۈستۈن تۈگمىسىنى، ئارقىدىنلا ئاستىن تۈگمىسىنى يەشكەندىن كېيىن، ئالقىنىنى كۆكسۈمگە قويدى. ئۇ چاغدا، مەن تېخى ياش يىگىت ئىدىم. ئۇ ماڭا: ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! خۇش كەپسەن. خالىغان نەرسەڭنى سورىغىن! دېدى. مەن سورىماقچى بولغان مەسىلىلەرنى سورىدىم. ئۇنىڭ كۆزى كۆرمەيتتى. شۇ ئارىدا، ناماز ۋاقتى بولدى. ئۇ بىر دانە توقۇلما رەختنى ئۈستىگە ئارتقان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ بىزگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇپ بەردى. ئۇ رەخت كىچىك بولغاچقا، ئىككى تەرىپىنى مۈرىسىگە ئارتىپ تۇرسىمۇ، يەرگە چۈشۈپ كېتىپ تۇراتتى. يەكتەكى يېنىدىكى ئاسقىدا ئېسىقلىق تۇرۇقلۇق ئۇ نامازنى شۇ پېتى ئوقۇۋەردى. مەن ئۇنىڭدىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قانداق ھەج قىلغانلىقىنى ئېيتىپ بەرگەن بولساڭ، دېدىم. ئۇ بارمىقى بىلەن توققۇزنى ساندى. ئاندىن كېيىن: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم (ھىجرەتتىن كېيىن) توققۇز يىلغىچە ھەج قىلمىدى، ئونىنچى يىلى، ئۆزىنىڭ ھەجگە بارماقچى بولغانلىقىنى خەلققە ئېلان قىلدى. بۇنى ئاڭلىغان ئىنسانلار تەرەپ ـ تەرەپتىن مەدىنىگە قاراپ ئېقىشقا باشلىدى. ئۇلار ھەج پائالىيەتلىرىنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئەگىشىپ، ئۇ قانداق قىلسا شۇنداق ئادا قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى. بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە يولغا چىقتۇق. زۇلھۇلەيفەگە يېتىپ بارغاندا، ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇھەممەد ئىبنى ئەبۇ بەكرىنى يەڭگىدى. ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھا قانداق قىلىشى توغرۇلۇق پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن سوراپ كېلىش ئۈچۈن ئادەم ئەۋەتتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا: يۇيۇنۇپ، لاتا بىلەن چىڭ تاڭغىن، ئاندىن ئېھرام باغلىغىن ! دېدى. ئاندىن زۇلھۇلەيفەدىكى مەسجىدتە ناماز ئوقۇدى. ئاندىن (قەسۋا ئىسىملىك) تۆگىسىگە مىنىپ، بەيدا دېگەن جايغا كەلدى. قارىسام، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئالدى كەينى، ئوڭ سولى ئادەمگە لىق تولۇپتۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۇلاغلىق، بەزىلىرى پىيادە ئىدى. پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئارىمىزدا ئىدى. ئۇنىڭغا ئايەت نازىل بولۇپ تۇراتتى، ئۇ بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى ياخشى بىلەتتى ۋە شۇنىڭغا ئاساسەن ئەمەل قىلاتتى، بىزمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشەتتۇق. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەجگە نىيەت قىلىپ، تەۋھىد سۆزلىرى بىلەن مۇنداق تەلبىيە ئېيتتى: ھازىرمەن، ئى اللە! سېنىڭ چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ، بۇيرۇقىڭغا بىنائەن بۇ يەرگە كەلدىم. سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر. سېنىڭ بۇيرىقىڭغا ئاساسەن كەلدىم. بارلىق مەدھىيىلەر، نېمەتلەر ۋە بارلىق ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقى ساڭا مەنسۇپ، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر. بىزمۇ شۇنداق تەلبىيە ئېيتىپ، ئېھرام باغلىدۇق. بىزگە ھېچقانداق ئىنكاس بىلدۇرمەي، ئۆز تەلبىيەسىنى داۋاملاشتۇردى. بىزنىڭ نىيىتىمىزدە ھەج قىلىشلا بار ئىدى، ئۆمرە قىلىش خىيالىمىزغىمۇ كىرىپ باقمىغانىدى. شۇنداق قىلىپ بىز بەيتۇللاھقا يېتىپ باردۇق، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ھەجەر ئەسۋەدنى سىلىدى. ئاندىن ئۈچ قېتىم تېز قەدەملەر بىلەن، تۆت قېتىم نورمال مېڭىپ بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلدى. ئاندىن كېيىن ماقامى ئىبراھىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ: {(كىشىلەرگە) مەقامى ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار (يەنى شۇ يەردە ناماز ئوقۇڭلار) دېدۇق} دېگەن ئايەتنى (سۈرە بەقەر، 125 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ئوقۇدى. ئاندىن ماقامى ئىبراھىمنى ئۆزى بىلەن بەيتۇللاھنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بۇ ئىككى رەكئەت نامازدا "سۈرە ئىخلاس" بىلەن "سۈرە كافىرۇن" نى ئوقۇدى، ئاندىن بەيتۇللاھنىڭ يېنىغا بېرىپ ھەجەر ئەسۋەدنى سىلىدى، ئاندىن ھەرام مەسجىدىنىڭ سەفا دەرۋازىسىدىن چىقىپ، ئۇدۇل سەفاغا قاراپ ماڭدى. سەفاغا يېقىنلاشقاندا: {سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن اللەنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر} دېگەن ئايەتنى(سۈرە بەقەر، 158 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.) ئوقۇدى ۋە: «اللە باشلىغان يەردىن باشلايمىز» دەپ، سەئيىنى سەفادىن باشلىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەفانىڭ ئۈستىگە چىقىپ بەيتۇللاھنى كۆرۈپ تەكبىر ئېيتتى ۋە اللەنىڭ بار ۋە بىرلىكىنى جاكارلاپ: يالغۇز بىر اللەتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. اللەنىڭ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق پەقەت اللەقىلا خاستۇر، بارلىق گۈزەل مەدھىيەلەر پەقەت اللەقىلا مەنسۇپتۇر. اللە تىرىلدۈرگۈچى ۋە ئۆلتۈرگۈچىدۇر، ھەر نەرسىگە قادىردۇر، يالغۇز بىر اللەتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. اللە ۋەدىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە) ياردەم قىلدى، ئۆزى يالغۇز ئىتتىپاقداش قوشۇننى مەغلۇب قىلدى دېدى، ئاندىن دۇئا قىلدى. بۇنى ئۈچ قېتىم تەكرارلاپ، ھەر قېتىمدا دۇئا قىلدى. ئاندىن مەرۋەگە قاراپ چۈشۈشكە باشلىدى ۋە تۈزلۈككە چۈشكەندە يۈگۈردى. تۈزلۈكتىن مەرۋەگە سالماق قەدەملەر بىلەن چىقتى. سەفادا نېمە قىلغان بولسا، مەرۋەدىمۇ شۇنى قىلدى. تاۋاپىنى مەرۋەدە ئاخىرلاشتۇرۇپ: ئەگەر بالدۇرراق ئويلاشقان بولسام، قۇربانلىق ئېلىپ كەلمەي، ئەلۋەتتە، ھەج نىيىتىنى ئۆمرەگە ئۆزگەرتكەن بولاتتىم. كىم قۇربانلىق ئېلىپ كەلمىگەن بولسا، ھەج نىيىتىنى ئۆمرەگە ئۆزگەرتىپ ئېھرامدىن چىقسۇن! دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە قۇربانلىق ئېلىپ كەلگەنلەردىن باشقىلارنىڭ ھەممىسى چېچىنى قىسقارتىپ ئېھرامدىن چىقتى. سۇراقە ئىبنى جۇئشۇم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئورنىدىن تۇرۇپ: ئى اللەنىڭ پەيغەمبىرى ! بۇ يىللا مۇشۇنداق قىلامدۇق ياكى ئەبەدىي مۇشۇنداق داۋاملاشتۇرامدۇق؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر

سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بارماقلىرىنى بىر - بىرىگە گىرەلەشتۈرۈپ: ئۆمرە بىلەن ھەج بىر بىرىگە مۇشۇنداق گىرەلىشىپ كەتتى. بۇ يىللا ئەمەس، بەلكى داۋاملىق مۇشۇنداق بولىدۇ، بۇ يىللا ئەمەس، بەلكى داۋاملىق مۇشۇنداق بولىدۇ، دېدى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەمەندىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ تۆگىلىرىنى ئېلىپ كەلگەندى. ئۇ، فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئېھرامدىن چىقىپ، رەڭلىك كىيىم كىيگەن ۋە سۈرمە تارتىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئاچچىقلانغان ھالدا: كىم سېنى بۇنداق قىلىشقا بۇيرىدى؟ دەپ سورىدى. فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: دادام بۇيرىدى، دېدى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ (كېيىن) ئىراقتىكى ۋاقتىدا مۇنداق دېگەندى: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ فاتىمەنىڭ قىلغانلىرىنى ئەيىپلەشكە ئۈندەش ۋە بۇ ھەقتە پەتىۋا سوراش ئۈچۈن دەرھال پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا باردىم ۋە ئەھۋالنى ئېيتىپ: مەن ئۇنىڭ قىلغانلىرىنى قوبۇل قىلالمىدىم، ئۇ: دادام مېنى شۇنداق قىلىشقا بۇيرىدى، - دەۋاتىدۇ، - دېگەنىدىم، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇ راست ئېيتىپتۇ، راست ئېيتىپتۇ. سەن ھەجگە نىيەت قىلغاندا، نېمە دېدىڭ؟ دەپ سورىدى. مەن: ئى الله! مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئوخشاش نىيەت قىلدىم، دېگەنىدىم، - دېدىم. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداق بولسا، مەندە قۇربانلىق قىلىدىغان مال بار، شۇڭا سەن ئېھرامدىن چىقمىغىن! دېدى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەمەندىن ئېلىپ كەلگەن قۇربانلىق بىلەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەدىنىدىن ئېلىپ كەلگەن قۇربانلىقنىڭ سانى يۈزگە يېتەتتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە قۇربانلىق ئېلىپ كەلگەنلەردىن باشقىلار چېچىنى قىسقارتىپ ئېھرامدىن چىقتى. ئېھرامدىن چىققانلار زۇلھەججە ئېيىنىڭ سەككىزىنچى كۈنى قايتىدىن ھەجگە ئېھرام باغلاپ، باشقىلار بىلەن بىرگە مىناغا قاراپ يولغا چىقتى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەممۇ تۆگىسىگە مىنىپ يولغا چىقتى. مىنادا پېشىن، ئەسىر، شام، خۇپتەن نامىزى ۋە بامدات نامىزىنى ئوقۇدى. ئاندىن كۈن چىققۇچە كۈتۈپ تۇردى. بۇيرۇقىغا بىنائەن، چۇپۇردىن توقۇلغان چېدىرى (ئەرەفاتنىڭ) نەمىرە دېگەن يېرىگە ئاپىرىلىپ قۇرۇلدى. ئاندىن ئەرەفاتقا قاراپ يولغا چىقتى. قۇرەيشلەر خۇددى جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆزلىرى قىلغاندەك، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىمۇ مۇزدەلىفەدىكى مەشئەرىلھەرامدا (مەشئەرىلھەرام - مۇزدەلىفەدىكى قۇزەھ ناملىق بىر تاغقا بېرىلگەن نام. پۈتۈن مۇزدەلىفە رايونى مەشئەرىلھەرام دەپ ئاتىلىدۇ، دېگۈچىلەرمۇ بار) توختايدۇ دەپ ئويلاشقانىدى. لېكىن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇ يەردە توختىماي، ئۇدۇل ئەرەفاتقا يېتىپ باردى ۋە نەمىرەگە قۇرۇلغان چېدىرىگە چۈشتى. كۈن ئېگىلگەندە، (قەسۋا) ناملىق تۆگىسىنى جابدۇشقا بۇيرىدى. ئاندىن تۆگىسىگە مىنىپ ۋادىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، كىشىلەرگە نۇتۇق سۆزلەپ مۇنداق دېدى: بىر - بىرىڭلارنىڭ جېنىغا ۋە مېلىغا چېقىلىش، خۇددى مۇشۇ كۈننىڭ، مۇشۇ ئاينىڭ ۋە مۇشۇ يۇرتنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىماسلىق ھارام قىلىنغانغا ئوخشاشلا ھارام قىلىندى. جاھىلىيەت دەۋرىنىڭ ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى بىكار قىلىندى. ئى خالايىق ! جاھىلىيەت دەۋرىدىكى خۇن دەۋاسىنىڭ ھەممىسى ئىناۋەتسىز. مەن ئالدى بىلەن جەمەتىمىزدىن رەبىئە ئىبنى ھارىس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ خۇن دەۋاسىنى ئىناۋەتسىز قىلدىم (ئۇ، بەنى سەئد قەبىلىسىگە ئىنىكئانىغا بېرىلگەن بولۇپ، ھۇزەيل قەبىلىسى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەندى). بىلىڭلاركى، جاھىلىيەت

دەۋرىدىكى جازانىمۇ ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. مەن ئالدى بىلەن جەمەتىمىزدىن ئاباس ئىبنى ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ جازانىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇردۇم، ئۇنىڭ بارلىق جازانىسى ئىناۋەتسىز قىلىندى. ئى خالايىق ! ئاياللارغا مۇئامىلە قىلىشتا اللەنى كۆز ئالدىڭلارغا ئەكىلىپ تۇرۇپ مۇئامىلە قىلىڭلار! ئۇلار اللەنىڭ سىلەرگە بېرىلگەن ئامانەتلىرى، ئۇلارنى اللەنىڭ كەلىمىسى بىلەن ئۆزۈڭلارغا هالال جۈپتى قىلدىڭلار، ئاياللىرىڭلارنىڭ زىممىسىدە سىلەرنىڭ (ئۇلار رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك) هەققىڭلار بار. سىلەرنىڭ هەققىڭلار شۇكى، ئاياللىرىڭلار ئۆيۈڭلارغا سىلەر ياقتۇرمايدىغان كىشىلەرنى دەسسەتمەسلىكى كېرەك. ئەگەر ئۇنداق قىلىپ سالسا، ئۇلارنى ئەدەپلەش مەقسىتىدە ئاستىراق ئۇرۇڭلار. سىلەرنىڭ زىممەڭلەردىمۇ ئۇلارنىڭ (سىلەر رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك) هەققى بار. ئاياللىرىڭلارنىڭ سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردىكى هەققى بولسا، ئۇلارنى چىرايلىق رەۋىشتە ئاش - نان، كىيىم - كېچەك بىلەن تەمىنلەشتۇر. مەن سىلەرگە اللەنىڭ كىتابىنى قويۇپ كېتىمەن. ئۇنىڭغا مەھكەم ئېسىلساڭلار، هەرگىزمۇ ئېزىپ كەتمەيسىلەر. سىلەردىن مەن توغرۇلۇق سورىلىدۇ، شۇ چاغدا نېمە دەيسىلەر؟ كىشىلەر: بىز گۇۋاهلىق بېرىمىزكى، سەن بىزگە تەبلىغ قىلدىڭ، ۋەزىپەڭنى تولۇق ئادا قىلدىڭ، بىزگە نەسىهەت بەردىڭ، دەپ جاۋاب بېرىشتى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى بىر ئاسمانغا، بىر كىشىلەرگە قارىتىپ تۇرۇپ: ئى اللە، گۇۋاه بول! ئى اللە، گۇۋاه بول! ئى اللە، گۇۋاه بول! دەپ ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى. ئاندىن كېيىن، بىلال ئەزان ئوقۇپ، تەكبىر ئېيتتى. پەيغەمبەر سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم جامائەتكە ئىمام بولۇپ پېشىن نامىزىنى ئوقۇدى. پېشىندىن كېيىن، بىلال يەنە تەكبىر ئېيتتى، ئەسىر نامىزىنى ئوقۇدى. ئۇ ئىككى نامازنىڭ ئارىلىقىدا هېچ قانداق ناماز ئوقۇمىدى. ئاندىن تۆگىسىگە مىنىپ، مەۋقىفكە (تۇرۇش مەيدانىغا) كەلدى ۋە تۆگىسىنىڭ بېقىنىنى يوغان قۇرام تاشقا يېقىن ئەكىلىپ، كىشىلەرگە ئالدىنى قىلىپ، قىبلىگە يۈزلەندى ۋە كۈن پاتقىچە شۇ يەردە تۇردى. ئۇندىن كېيىن، ئۇسامەنى كەينىگە مىندۈرۈپ (مۇزدەلىفەگە قاراپ) يولغا چىقتى، تۆگىنىڭ چۇلۇۋرىنى، تۆگىنىڭ بېشى ئىگەرنىڭ ئاستىدىكى تېرىگە تېگىپ كېتەي دەپ قالغىچىلىك دەرىجىدە چىڭ تارتىپ ئاستىلىتىپ، ئوڭ قولى بىلەن كىشىلەرگە: جامائەت ئاستىراق! جامائەت ئاستىراق! دەپ ئىشارەت قىلاتتى. هەر قۇم دۆۋىسىگە كەلگەندە، تاكى تۈزلەڭلىككە چىققۇچە تىزگىنىنى سەل قويۇپ بېرەتتى. نىهايەت، مۇزدەلىفەگە يېتىپ كەلدى ۋە ناماز شام بىلەن ناماز خۇپتەننى بىر ئەزان، ئىككى تەكبىر بىلەن جەمئى قىلىپ ئوقۇپ بەردى. ئىككى نامازنىڭ ئارىسىدا هېچبىر ناماز ئوقۇمىدى. ئاندىن تاڭ ئاتقىچە يېتىپ، تاڭ سۈزۈلگەندە بامدات نامىزىنى ئوقۇدى. ئاندىن تۆگىگە مىنىپ، مەشئەرىلهەرامغا باردى ۋە ئۈستىگە چىقىپ، اللە تائالاغا هەمدۇسانا، تەكبىر ۋە تەهلىل ئېيتىپ، اللەنىڭ بار ۋە بىر ئىكەنلىكىنى جاكارلاپ :" ئەلهەمدۇلىللاهى ۋاللاهۇ ئەكبەر لائىلاهە ئىللەللاهۇ ۋەهدەهۇ لاشەرىيكە لەهۇ “ دەپ تاكى تاڭ خېلى سۈزۈلگىچە شۇ يەردە تۇردى. ئاندىن فەزل ئىبنى ئاباس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇنى كەينىگە مىندۈرۈپ، كۈن چىقىشتىن بۇرۇن مىناغا قاراپ ئاتلاندى. فەزل ئىبنى ئاباس چاچلىرى چىرايلىق، تېنى ئاق، كېلىشكەن بىرى ئىدى. يولدا يۈگرەپ كېتىۋاتقان ئاياللار ئۇچرىغانىدى، فەزل ئۇلارغا قاراشقا باشلىدى. پەيغەمبەر سەللەللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم قولى بىلەن ئۇنىڭ يۈزىنى توسۇۋالغانىدى، ئۇ يۈزىنى يەنە بىر تەرەپكە بۇراپ، ئۇ تەرەپتىن قاراشقا باشلىدى.

پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قولىنى ئۇ تەرەپكە يۆتكىسە، ئۇ يۈزىنى يەنە بىر تەرەپكە يۆتكەيتتى. نىھايەت، ئۇلار مۇدەسسىر دېگەن جايغا يېتىپ باردى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تۆگىسىنى تېزلىتىپ، چوڭ شەيتانغا بارىدىغان ئوتتۇرا يولغا كىردى ۋە دەرەخ ئاستىدىكى چوڭ شەيتاننىڭ يېنىغا كېلىپ، ۋادىنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ ئۇششاق تاشلاردىن يەتتە تاش ئاتتى. ھەر ئاتقاندا تەكبىر ئېيتاتتى. ئاندىن قۇربانلىق قىلىنىدىغان يەرگە بېرىپ، ئۆز قولى بىلەن 63 تۇياق تۆگە بوغۇزلىدى. ئاندىن پىچاقنى ئەلىگە بەردى. قالغىنىنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بوغۇزلىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قۇربانلىقىغا ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى شېرىك قىلغانىدى. ئاندىن ھەر بىر قۇربانلىقتىن بىر پارچە گۆشنى قازانغا سېلىپ پىشۇردى ۋە گۆشنى يەپ، شورپىسىنى ئىچتى. ئاندىن تۆگىسىگە مىنىپ، بەيتۇللاھقا قايتىپ تاۋاپ قىلدى، مەككىدە پېشىن نامىزىنى ئوقۇدى. ئابدۇلمۇتتەلىب قەبىلىسىدىكىلەر زەمزەم سۈيىگە مەسئۇل بولۇپ، قۇدۇقتىن سۇ تارتىپ، ھاجىلارغا بېرەتتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ: ئى ئابدۇلمۇتتەلىب جەمەتى! زەمزەم تارتىڭلار. ئەگەر باشقىلارنىڭمۇ بۇ يەرگە كېلىۋېلىپ، قىستاڭچىلىق چىقىرىشىدىن قورقمىغان بولسام، ئەلۋەتتە، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە زەمزەم تارتاتتىم دېدى. ئۇلار بىر سوغا سۇ تارتىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە سۇنغان ئىدى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭدىن قانغىچە ئىچتى. (ئەبۇ داۋۇد1905)

ئالتىنچى باپ. ھەجدىكى ئاياللارغا، كىچىك بالىلارغا، كېسەللەرگە، ۋاكالىتەن ھەج قىلىشقا ، توسۇلۇپ قىلىشقا ئوخشاش ئىشلارنىڭ بايانى ھەجنىڭ ئاياللارغا خاس ھۆكۈملىرى

1) ئاياللار ھەج سەپىرىدە ئېرى ياكى مەھرەم تۇغقىنىنىڭ ھەمراھ بولۇشىغا ئېھتىياجلىقتۇر. ئەگەر ئايال تالاق ئىددىتىنى ياكى ئۆلۈم ئىددىتىنى تۇتۇۋاتقان بولسا، ئۇنىڭ پەرز ھەجگە ياكى ئۆمرە ھەجگە بېرىشى ھارامدۇر.

2) ئاياللار ئېھرام باغلىغاندا ئەرلەرنىڭ ئەكسىچە، تىكىلگەن كىيىملەرنى كىيىدۇ.

3) ئاياللار تاۋاپ ۋە سەئى قىلىش ئىشلىرىدا بىر خىل ماڭىدۇ. ئەرلەرگە ئوخشاش تاۋاپنىڭ ئالدىنقى ئۈچىدە ۋە سافا بىلەن مەرۋە ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى يېشىل چىراق ئارىسىدا يۈگۈرمەيدۇ. سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلانغاندا ئەگەر بەك قىستا قىستاڭ بولسا، سافا تېغىنىڭ ئۈستىگە چىقمايدۇ.

4)ئەگەر ئايال كىشى ئەتىسى مىنا تېغىدا شەيتانغا تاش ئاتىدىغان يەردە بولىدىغان قىستا قىستاڭچىلىقتىن قورقۇپ مىناغا بۇرۇن كېلىپ تاشنى ئېتىۋېلىش ئۈچۈن مۇزدەلىفەدە تۇرمىغان بولسا، ئۇنىڭغا مۇزدەلىفەدە تۇرمىغانلىق ئۈچۈن بېرىلىدىغان بىر ھايۋان ئۆلتۈرۈش جازاسى بېرىلمەيدۇ.

5) ئاياللار ئېھرامدىن چىققاندا بېشىنى چۈشۈرمەيدۇ. بەلكى ھەر بىر چېچىنىڭ ئۇچىدىن ئاز بىر مىقدارنى كېسىدۇ.

6) ئاياللار « لەببەيكە» نى ئاۋازلىق ئوقۇمايدۇ.

7) ئايالالر ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ يېنىغا خالىغان ۋاقىتتا بارمايدۇ. پەقەت ئەرلەردىن خالىي بولغان مەخسۇس ۋاقىتلاردىلا بارسا بولىدۇ. قارا تاشنىڭ ئەتراپى قىستا قىستاڭ بولسا قارا تاشنى سۆيمەيدۇ. شۇنىڭدەك يەنە ئەگەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام تۇرغان يەر بەك قىستاڭچىلىقتا بولسا، ئۇ يەرنىڭ ئارقىسىدىمۇ ناماز ئوقۇماي باشقا يەردە ئوقۇيدۇ.

8) ئايالالر ئىھرام باغلىغاندا ئەرلەرنىڭ ئەكسىچە بېشىنى يۆگەيدۇ.

9) ئايلىق ئادەت ياكى تۇغۇت، ئايالالرنىڭ ئىھرام باغلىشى ئۈچۈن توسقۇن بولالمايدۇ. ئەگەر ئايال كىشى ھەيز كۆرۈپ قالغانلىق ياكى نىفاسدار بولۇپ قالغانلىق سەۋەبى بىلەن زىيارەت تاۋاپىنى قىلىشنى ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكتىرۋەتكەن بولسا، ئۇنىڭغا يەنە جازا كەلمەيدۇ.

10)شەيتانغا ئاتىدىغان تاشنى ئۇ يەردىكى قىستا قىستاڭچىلىقتىن قورقۇپ ئۇنى ئېتىش مۇستەھەپ بولغان ۋاقىتتىن باشقا ۋاقىتتا مەسىلەن: كېچىگە ئوخشاش باشقا ۋاقىتتا ئاتسىمۇ ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

11) ئەگەر ئايال كىشى ھەيز كۆرۈپ قالغانلىق ياكى نىفاسدار بولۇپ قالغانلىق سەۋەبى بىلەن خوشلۇشۇش تاۋاپىنى قىلمىغان بولسا، ئۇنىڭغا ئۇ ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

ھەجنىڭ كىچىك بالىلارغا خاس ھۆكۈملىرى

تېخى بالاغەتكە يەتمىگەن كىچىك بالىنىڭ ھەج قىلىشى توغرىدۇر.

3615/2168 ـ وعنه: أن النَّبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيَ رَكْبًا بِالرَّوْحَاءِ، فَقَالَ: ((مَنِ الْقَوْمُ؟)) قَالُوا: الْمُسْلِمُونَ فَقَالُوا: مَنْ أَنْتَ؟ فقَالَ: ((رَسُولُ الله)) فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا، فَقَالَتْ: أَلِهَذَا حَجٌّ؟ قَالَ: ((نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ))* مسلم (1336)

3615/2168 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم رەۋھا دېگەن يەردە بىر كارۋان بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ: سىلەر كىم؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: بىز (ھەجگە كېتىۋاتقان) مۇسۇلمانلارمىز. سەن ئۆزۈڭ كىم بولىسەن؟ دېيىشتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مەن الله تائالانىڭ ئەلچىسى بولىمەن، دېدى. (كارۋان ئىچىدىن) بىر ئايال كىچىك بالىنى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا) كۆرسىتىپ تۇرۇپ: بۇ بالام ھەج قىلسا بولامدۇ؟ دەپ سورىغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: بولىدۇ، شۇنداق قىلسا، ساڭىمۇ ساۋاب بولىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. (مۇسلىم: 1336)

1. كىچىك بالىنىڭ قىلغان ھەجى ئۇنىڭ ئۈچۈن بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن قىلىش پەرز بولغان پەرز ھەجگە ئەمەس نەپلە ھەجگە ھېساب بولىدۇ.

2. كىچىك بالا ئۆزى قىلالمايدىغان ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى ئۇنىڭغا ئىگە بولۇپ ئاپارغان ئادەم قىلىپ بېرىدۇ.

3. كىچىك بالا مەيلى ئاق قارىنى پەرق ئەتكىدەك ياشتا بولسۇن مەيلى ئۇنىڭدىن كىچىك ياشتا بولسۇن ئۆزى قىلالايدىغان ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى ئۇنىڭغا ئىگە بولغان ئادەم قىلىپ بەرمەيدۇ. بولۇپمۇ تاۋاپتىن كېيىن ئوقۇلىدىغان ئىككى رەكەت نامازنى كىچىك بالىغا ئىگە بولغان ئادەم ھەرگىز ئۇ بالا ئۈچۈن ئوقۇپ بەرمەيدۇ. ئەمما تاۋاپنى ئەگەر كىچىك بالا ئاق قارىنى پەرق ئەتكىدەك ياشتا بولسا، ئۆزى قىلىدۇ.

4. ئەگەر بالا ئۇ ياشتا بولمىسا، بالىنى ئۇنىڭغا ئەگە بولغان ئادەم كۆتىرىپ بىللە تاۋاپ قىلىدۇ.

5. ئەرافاتتا تۇرۇشقا، سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىشقا ۋە تاش ئېتىشقا ئوخشاش ئىشلارنى ئەگەر بالا ئۆزى قىلالمايدىغان دەرىجىدە بولسا بالىغا ئىگە بولغان ئادەم قىلىپ بېرىدۇ.

6. بالىنىڭ ئىگىسى بالىنى ئۇنىڭ تىكىلگەن كىيىم كەيگەنگە ۋە خۇشپۇراقلىق نەرسىنى ئىشلەتكەنگە ئوخشاش ئېھرامنى بۇزۇدىغان ئىشلارنى قىلىشتىن يىراق تۇتۇشى لازىم. ئەگەر كىچىك بالا مەزكۇر ئىشلارغا ئوخشاش ئېھرامنى بۇزۇدىغان بىرەر ئىشنى قىلىپ سالغان بولسا، ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ.

7. ئۇ ھەجنىڭ ۋاجىبلىرىدىن ياكى پەرزلىرىدىن بىرەرسىنى قىلماي قالغان بولسىمۇ ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا كەلمەيدۇ ۋە ھەجنىڭ قازاسىنى قىلىشمۇ لازىم بولمايدۇ. چۈنكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىنىڭ بىر ئىبادەتنى باشلىشى بىلەن ئۇ ئىبادەت ئۇنىڭغا تاكى ئۇنى ئاياغلاشتۇرمىسا بولمايدىغان دەرىجىدە لازىم بولۇپ كەتمەيدۇ.

8. ئەگەر كىچىك بالا ئېھرام باغلاپ بولغاندىن كېيىن بالاغەتكە يەتكەن، بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن ئەرافاتتا تۇرۇشتىن ئىلگىرى ئېھرامنى پەرز ھەجنى نىيەت قىلىپ قايتا باغلىغان بولسا، ئۇنىڭ قىلغان ھەجى پەرز ھەجگە ھېساب بولىدۇ ۋە شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىدىكى پەرز ھەج ئادا بولغان بولىدۇ.

9. ئەگەر ئۇ بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن ئېھرامنى پەرز ھەجنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ قايتا باغلىمىغان بولسا، ئۇنىڭ قىلغان ھەجى نەپلە ھەجگە ھېساب بولىدۇ.

3145/1867 ـ ابنُ عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –، رفعه: ((أيما صبي حج ثُم بلَغ، فعليِه حجةٌ أخْرَى، وأيما أعْرابِي حج ثم هاجَرَ فعليِه حجة أخْرىَ، وأيما عبدٍ حج ثم عُتِق فعليِه حجة أخْرَى)). الأوسط 140/3 (2731)، 2752

3145/1867 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىچىك بالا ھەج قىلغان بولسا، بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن قايتا ھەج قىلسۇن. ھەرقانداق بىر ئەئرابى ھەج قىلغان بولسا، ھىجرەت قىلغاندىن كېيىن قايتا ھەج قىلسۇن. ھەرقانداق بىر قۇل ھەج قىلغان بولسا، ئازات بولغاندىن كېيىن قايتا ھەج قىلسۇن. (ئەلئەۋسەت 2752:)

10. بارلىق مەسىلىلەردە، ساراڭ بولۇپ قالغان ئادەمنىڭ ھۆكمى خۇددى كىچىك بالىنىڭ ھۆكمىگە ئوخشاشتۇر.

كېسەل ئادەمنىڭ ھەجنىڭ بايانى

1. ھەج قىلىشنى نىيەت قىلىپ ھەرەمگە ماڭغان بىر ئادەم ئېھرام باغلايدىغان يەرگە كەلگەندە ئېھرام باغلاشتىن ئىلگىرى ھۇشىدىن كەتكەن ياكى كېسەل بولۇپ قېلىپ قاتتىق ئويقىغا كەتكەن بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ياكى ئۇنىڭ بۇيرۇقىسىز ئۇنىڭ ھەمراھىسى ياكى باشقا بىر ئادەم ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەجگە نىيەت قىلىپ قويىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن تەلبىيە ئېيتىپ قويىدۇ. ئۇ تەلبىيەدە كىسەل ئادەمنىڭ ئىسمىنى ئاتايدۇ. شۇنداق قىلسا كېسەل بولۇپ

قىلىپ ئويغۇغا كەتكەن ياكى ھۇشىدىن كەتكەن ئۇ ئادەم ئېھرام باغلىغان ھېسابلىنىدۇ ۋە ئۇنىڭ قىلغان ھەجى پەرز ھەج ئۇچۇن ھېساب بولىدۇ.

2. ئەگەر ھۇشىدىن كەتكەن ئادەم ئېھرام باغلىنىپ بولغاندىن كېيىن ھۇشىغا كەلگەن ياكى قاتتىق ئويقۇغا كەتكەن كېسەل ئويغانغان بولسا، ئۇلارنىڭ ھەجنىڭ قالغان پائالىيەتلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ قىلىشى لازىم.

3. ئەگەر ھۇشىدىن كەتكەن ئادەم ھۇشىغا كەلمىگەن ياكى ئويقىغا كەتكەن كېسەل ئويغانمىغان بولسا، ھەمراھلىرى ئۇلارنى ئەرافات تېغىغا كۆتىرىپ ئېلىپ چىقىپ ئازراق مۇددەت بولسىمۇ ئۇ يەردە تۇرغۇزىدۇ ۋە كۆتۈرگەن ئادەم ئۇنىڭ نامىدىن تاۋاپ قىلىشنى نىيەت قىلىپ تۇرۇپ ئۇنى كۆتىرىپ تۇرۇپ تاۋاپ قىلغۇزىدۇ.

4. شەيتانغا تاش ئاتىدىغان ۋە سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىدىغانغا ئوخشاش ھەجنىڭ باشقا پائالىيەتلىرىنى ئۇ ئادەملەرنى شۇ پائالىيەتلەرنى قىلىدىغان يەرگە بىللە ئېلىپ بارماستىن ھەمراھلىرى ئۇلارنىڭ نامىدىن قىلىدۇ. چۈنكى بۇ پائالىيەتلەر ھەجنىڭ ۋاجىبلىرىنىڭ قاتارىدىندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ پائالىيەتلەرنى ياشىنىپ قالغانلىق سەۋەبىدىن قىلالمىغان ئادەمنىڭ نامىدىن باشقا بىر ئادەمنىڭ قىلىشىمۇ توغرىدۇر.

5. ئەگەر بىر ئادەم ئۆزى ئېھرام باغلاپ بولغاندىن كېيىن ھۇشىدىن كەتكەن بولسا، ھەمراھلىرى ئۇنى ئەرافات تېغىغا كۆتىرىپ ئېلىپ كېلىشى ۋە كۆتىرىپ زىيارەت تاۋاپىنى قىلدۇرۇشى لازىم.

باشقىلارنىڭ نامىدىن ھەج قىلىشنىڭ ھۆكمى

ناماز ۋە روزىغا ئوخشاش تەن بىلەن ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتلەردە ئۇنى ئادا قىلىش ئۈچۈن باشقىلارنى ۋەكىل قىلىش ھەرگىز توغرا بولمايدۇ. زاكاتقا ئوخشاش مال ئارقىلىق ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتتە ئۇنى ئادا قىلىش ئۈچۈن باشقىلارنى ۋەكىل قىلىش توغرىدۇر. ئەمما ھەجگە ئوخشاش ھەم تەن بىلەن ھەم مال بىلەن ئادا قىلىنىدىغان ئىبادەتتە، ئۇنى ئۆزى ئادا قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن ئادەم ئورنىدا باشقا بىرسىنىڭ ئادا قىلىشىنى ۋەكىل قىلسا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۈستىگە ھەج پەرز بولۇپ ئۇنى ئادا قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن ئادەم باشقا بىرىنىڭ يا ئۆزى ھايات ۋاقتىدا ياكى ئۆلۈپ كېتىپ بولغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ نامىدىن ھەج قىلىشنى ۋەكىل قىلىش ئارقىلىق ئۇنى ئۆز نامىدىن ھەج قىلدۇرۇشى لازىم.

3609/2164 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم فەزل ئىبنى ئابباسنى تۆگىسىگە مىنگەشتۈرۈۋالغانىدى. يولدا خەسئەم قەبىلىسىلىك بىر ئايال كېلىپ، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن پەتىۋا سورىدى. فەزل ئۇ ئايالغا قارىغانىدى، ئۇ ئايالمۇ فەزلگە قاراشقا باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم فەزلنىڭ يۈزىنى باشقا تەرەپكە بۇراپ قويدى. ئۇ ئايال: ئى اللەنىڭ پەيغەمبىرى ! الله تائالا بەندىلىرىگە ھەج ئىبادىتىنى پەرز قىلدى. دادام تۆگىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرالمايدىغان دەرىجىدە قېرىپ قالدى، شۇڭا مەن دادامنىڭ ئورنىغا ھەج قىلسام بولامدۇ؟ دەپ سورىغانىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ھەئە، بولىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. بۇ ئىش ۋىدالىشىش ھەججىدە بولغانىدى. (مۇسلىم:

(1334

3613/2166 ـ وعنه: أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ أُخْتِي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ، وَإِنَّهَا مَاتَتْ، فَقَالَ: ((لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ كُنْتَ قَاضِيَهُ؟)) قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: ((فَاقْضِ الله فَهُوَ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ))* البخاري (6699)

3613/2166 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كېلىپ: مېنىڭ بىر ھەمشىرەم ھەج قىلىشقا ۋەدە قىلغانىدى، لېكىن ھەج قىلالماي ئۆلۈپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەگەر ئۇنىڭ ئۈستىدە قەرزى بولغان بولسا، سەن ئۇنى ئادا قىلمامتىڭ؟ دەپ سورىغانىدى، ئۇ ئادەم: ئادا قىلاتتىم، دېدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئۇنداقتا، ھەمشىرەڭنىڭ الله تائالاغا بولغان قەرزىنى ئادا قىلغىن، چۈنكى ئۇنىڭ قەرزى ئادا قىلىنىشقا ئەڭ ھەقلىقتۇر، دېدى. (بۇخارى: 6699)

1. ھەجنى ئادا قىلىشتىن ئاجىزلىق قىلىش ئۆلۈپ كېتىش ياكى كۆر بولۇپ قالغانغا ۋە قاتتىق قېرىپ كەتكەنگە ئوخشاش يوقۇلۇپ كېتىشىدىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن بىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قىلىش ياكى يولنىڭ خاتىرجەم بولماسلىقى بىلەن ۋۇجۇدقا چىقىدۇ.

2. ئەمما ئاجىزلىق ئايال كىشى ئۈچۈن يۇقىرىدا بايان قىلىنغان سەۋەبلەرگە قوشۇلۇپ يەنە مەھرەمنىڭ بولماسلىقى بىلەن ۋۇجۇدقا چىقىدۇ.

3. بۇ سەۋەبلەر تاكى ئۈستىگە ھەج پەرز بولغان ئادەم ئۆلگەنگە قەدەر داۋام قىلسا، ئەھۋال شۇنداق بولىدۇ. ئەگەر ئۇ ئادەم ئۆلۈشتىن ئىلگىرى ئۇ سەۋەبلەر تۈگىسە، ئۇنىڭغا ھەجنى ئۆزىنىڭ قىلىشى لازىم بولىدۇ.

4. ھەج قىلىشقا ۋەكىل قىلىنغان كىشىنىڭ قىلغان ھەجى ئۇنى ھەجگە ئەۋەتكەن ئادەمنىڭ نامىدىن بولغان بولىدۇ ۋە بارلىق ئۆلىمالارنىڭ بىرلىككە كېلىشى بويىچە شۇنىڭ بىلەن ھەجگە ئەۋەتكەن ئادەمنىڭ ئۈستىدىكى ھەج ئادا بولغان ھېسابلىنىدۇ.

5. ئورنىغا باشقا بىرىنى ھەجگە ئەۋەتكەن ئادەم ئۇنىڭغا ھەج قىلىپ كېلىش ئۈچۈن كېتىدىغان بارلىق چىقىملارنى بېرىدۇ. ئەمما ھەجگە ئەۋەتمەكچى بولغان ئادەم بىلەن مەن ساڭا بۇنچىلىك مىقداردا پۇل بېرىمەن، سەن بۇ پۇل بىلەن مېنىڭ نامىمدىن ھەج قىلىپ كەلگىن، دېگەنگە ئوخشاش ئۇنى ئىجارىگە ئېلىش شەكلىدە پۈتۈشۈپ ئۇنى ھەجگە ئەۋەتىشكە بولمايدۇ.

6. باشقىلار تەرىپىدىن ھەج قىلىپ كېلىشكە بۇيرۇلغان كىشى ھەجگە بۇيرۇغان ئادەمنىڭ پۇلىدىن ئۆزىگە يەتكىدەك خەجلەپ ئېشىپ قالغىنىنى بولسا، ئۇنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىدۇ.

7. ئەگەر ئۇ كىشى ھەجنى ئۆزىنىڭ پۇلىدىن خەجلەپ تۇرۇپ قىلغان بولسا، كەتكەن پۇلنى ھەجگە بۇيرۇغان ئادەمدىن ئالىدۇ.

8. ھەج قىلىشقا بۇيرۇلغان كىشى تاكى ھەجگە ئەۋەتكەن ئادەمنىڭ ۋەتىنىگە قايتىپ كېلىپ بولغىچە پۇلدىن يولدا ئېھتىياجلىق بولغان نەرسىلىرىگە بەكمۇ ئىسراپ قىلماستىن بەكمۇ قىسۋالماستىن نورمال چىقىم قىلىدۇ.

9. ئەگەر ھەجگە ئەۋەتىلگەن كىشى دىققەتسىزلىكىدىن مەسىلەن: يولدا ئىشلارنى تېز ھەل

قىلمىغانغا ئوخشاش ھەجگە ئۆلگىرەلمىگەن بولسا، ئۇ كىشى كېتكەن چىقىمنى تۆلەپ بېرىدۇ.

10. ئەگەر ئۇ كىشى كېسەل بولۇپ قالغانغا ياكى بىرەر ھادىسە يۈز بەرگەنگە ئوخشاش سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ھەجگە ئۈلگىرەلمىگەن بولسا، كەتكەن چىقىمنى تۆلەپ بەرمەيدۇ.

11. باشقا بىرسىنىڭ ئورنىدا ھەج قىلىشنى ئۈستىگە ئالغان كىشى ئورنىدا باشقا بىرسىنى ئەۋەتمەي ھەجنى ئۆزى قىلىشى لازىم.

12. ئەگەر ئۇ كىشى ئۇنى ھەج قىلىشقا بۇيرۇغان ئادەمنىڭ نامىدىن ھەج قىلىش ئۈچۈن باشقا بىرسىنى ئەۋەتكەن بولسا، بۇ ھالەتتە ئۇ ئادەمنىڭ قىلغان ھەجى دەسلەپ بۇيرۇغان ئادەمنىڭ نامىدىن قىلىنغان ھېسابلانمايدۇ. لېكىن ئەگەر بىر ئادەم ۋەكىلگە سەن بۇ پۇل بىلەن خالىغىنىڭنى قىلغىن، دېگەن بولسا، بۇ ھالەتتە ۋەكىل مەيلى بىرەر سەۋەب بىلەن بولسۇن مەيلى سەۋەبسىز بولسۇن پۇلنى باشقا بىرسىگە بېرىپ ئۇنى ھەجگە ئەۋەتسە بولىدۇ.

13. ئەگەر بىر كىشى مېنىڭ نامىمدىن پەقەت پالانى ئادەملا ھەج قىلسۇن، ئۇنىڭدىن باشقىسى ھەج قىلمىسۇن، دەپ ۋەسىيەت قىلغان بولسا، ئۇ كىشىنىڭ نامىدىن ھېلىقى ئادەمدىن باشقا بىرسىنىڭ قىلغان ھەجى توغرا بولمايدۇ. ئەگەر ئۇ كىشى پەقەت مېنىڭ نامىمدىن پەقەت پالانى ئادەملا ھەج قىلسۇن، دەپ ۋەسىيەت قىلغان بولسا، مىراسخۇرلىرى ئۇنىڭ نامىدىن ھېلىقى ئادەمدىن باشقا بىر ئادەمنى ھەجگە ئەۋەتكەن بولسىمۇ ھەج توغرا بولىدۇ.

14. ئەگەر بىر كىشى بىر ئادەمگە بۇ پۇلنى مېنىڭ نامىمدىن ھەج قىلغان ئادەمگە بەرگىن، دەپ پول بەرگەن بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ ئۇ پۇل بىلەن ئۇ كىشىنىڭ نامىدىن ھەج قىلىشى توغرا بولمايدۇ.

15. ئەگەر بىر ئادەم ھەج قىلىشقا ۋەسىيەت قىلىپ قويۇپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ نامىدىن ھەج قىلماقچى بولسا، ئۇ ھەجنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن ، ئەگەر ئۆلگەن كىشىنىڭ مال مۈلكىنىڭ ئۈچتەن بىرى شۇنىڭغا چىقىشسا، ھەجنى ۋەسىيەت قىلىپ قويۇپ كەتكەن كىشىنىڭ يۇرتىدىن باشلاپ قىلىش لازىم. ئەگەر ئۇنىڭ قالدۇرۇپ قويۇپ كەتكەن مال مۈلكىنىڭ ئۈچتەن بىرى شۇنىڭغا چىقىشمىسا، ھەجنى ئۇنىڭ نامىدىن ئۇنىڭ مال مۈلكى چىقىشقان يەردىن باشلاپ قىلىش لازىم.

16. شۇنىڭدەك يەنە ئەگەر بىر ئادەم باشقا بىرسىنى سەن بۇ پۇلغا مېنىڭ نامىمدىن ھەج قىلغىن، دەپ ۋەسىيەت قىلغان بولسا، ئەگەر پۇل يېتىشسە، پۇلنى ئالغان ئادەم ھەجنى ۋەسىيەت قىلغان كىشىنىڭ يۇرتىدىن باشلاپ قىلىدۇ. ئەگەر پۇل يېتىشمىسە ھەجنى پۇل يېتىشكەن يەردىن باشلاپ قىلىدۇ.

17. ئەگەر بىر ئادەم بىرسىنى ئۆزىنىڭ نامىدىن باشقا بىر شەھەردىن باشلاپ ھەج قىلىشقا ۋەسىيەت قىلغان بولسا، مەيلى ئۇ شەھەر مەككىگە يىراق شەھەر بولسۇن مەيلى يېقىن شەھەر بولسۇن ئۇنىڭ ھەجنى شۇ شەھەردىن باشلاپ قىلىشى لازىم.

18. باشقىلارنىڭ نامىدىن قىلىنغان ھەجنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن مۇسۇلمان بولغانغا ۋە بالاغەتكە يەتكەنگە ئوخشاش ھەجگە ئەۋەتىلىدىغان ئادەمنىڭ ھەج ئىبادىتىنى ئادا قىلىشقا شەرتلىرى توشقان ئادەم بولۇشى شەرتتۇر.

19. شەرتى توشسا تېخى ئۆزىنىڭ نامىدىن ھەج قىلمىغان ئادەمنىڭمۇ باشقىلار نامىدىن،

ئايالالرنىڭ، ئەركىشىنىڭ نامىدىن ۋە بالاغەتكە يەتكەن كىچىك بالىنىڭمۇ باشقىلار نامىدىن ھەج قىلىشى توغرىدۇر.

20. بالاغەتكە يەتكەن، ھەج پائالىيەتلىرىنى ياخشى بىلىدىغان ۋە بۇرۇن ئۆزىنىڭ نامىدىن ھەج قىلغان بىر ئادەمنى ئەۋەتىش ئەڭ ياخشىدۇر.

21. ھەج قىلىشقا بۇيرۇلغان ئادەمنىڭ ئېھرام باغلىغان ۋاقتىدا ئېھرامنى ھەجگە بۇيرۇغان كىشىنىڭ نامىدىن قىلىشى شەرتتۇر. دىلىدا قىلغان نىيىتىگە قوشۇپ تىلى بىلەن مەن پالانىنىڭ نامىدىن ئېھرام باغلىدىم، ۋە ئى ئالالاھ! پالانىنىڭ نامىدىن ساڭا تەلبىيە ئېيتىمەن، دەپ شۇ كىشىنىڭ ئىسمىنى ئاتىشى ئەڭ ياخشىدۇر.

22. باشقا ئادەمنىڭ نامىدىن ھەج قىلىشقا بۇيرۇلغان ئادەمنىڭ ئېھرام باغلاش ئۈچۈن بەلگىلەپ بېرىلگەن يەرلەردىن ئېھرامسىز ئۆتمەسلىكى شەرتتۇر. ئەگەر ئۇ ئادەم مەزكۇر يەرلەردىن ئېھرامسىز ئۆتۈپ قالسا، ئۇنىڭ مەزكۇر يەرلەرگە قايتىپ بېرىپ شۇ يەردىن ئېھرام باغلاپ كېلىشى لازىم. ئەگەر ئېھرامنى مەزكۇر يەرلەرگە قايتىپ شۇ يەرلەردىن باغلىماي مەزكۇر يەرلەرنىڭ ئىچىدىن ياكى مەككىدىن باغلىسا، ئۇنىڭ ھەجى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ.

23. باشقا ئادمنىڭ نامىدىن ھەج قىلىشقا بۇيرۇلغان كىشى دەسلەپتە ئۆمرە ھەج قىلغان، ئاندىن شۇ يىلى مەككىدىن ئېھرام باغلاپ ھەج قىلغان بولسا، ئۇمۇ ئەسلىدىكى بۇيرۇققا خىلاپ ئىش قىلغان ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئۇ كىشى بۇيرۇلغان پەرز ھەجنىڭ سەپىرىنى ئۆمرە ھەجگە ئىشلەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ كىشى كەتكەن چىقىمنى تۆلەيدۇ.

24. بىر ئادەم بىرسىنى ئۆزىنىڭ نامىدىن پەرز ھەج قىلىشقا ۋەسىيەت قىلغان، ئاندىن ئۇ كىشى ۋەسىيەت قىلغان ئادەمنىڭ نامىدىن نەپلە ھەج قىلغان بولسا، بۇ نەپلە ھەج ۋەسىيەت قىلىپ قويۇپ ئۆلۈپ كەتكەن ئۇ ئادەمنىڭ ئۈستىدىكى پەزر ھەجگە ھېساب بولمايدۇ. چۈنكى بۇ ھالەتتە ۋەسىيەت قىلىپ قويۇپ كەتكەن ئۇ ئادەمنىڭ مەقسىتى ھاسىل بولمىغان بولىدۇ. ئۇنىڭ مەقسىتى ھەجگە بەرگەن چىقىمنىڭ ساۋابىغا ئېرىشىش ئىدى.

يولدا توسۇلۇپ قېلىشنىڭ بايانى

يولدا توسۇلۇپ قېلىشتىن ھەجگە ئېھرام باغلىغان ئادەم ئەرافاتتا تۇرۇشتىن ۋە زىيارەت تاۋاپىنى قىلىشتىن چەكلىنىش، ئۆمرە ھەجگە ئېھرام باغلىغان ئادەم ئۆمرىنىڭ تاۋاپىنى قىلىشتىن چەكلىنىش، دېگەنلىك كۆزدە تۇتۇلىدۇ. يولدا توسۇلۇپ قېلىش تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە خىل يول بىلەن بولىدۇ.

1. دۈشمەننىڭ ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ.

3579/2145 ـ مالكٌ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قال: إذا أحصر بعد ويحلق في أي موضع كان ولا قضاء عليه؛ لأن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وأصحابه نحروا بالحديبيه وحلقوا وحلوا من كل شيء قبل الطواف بالبيت، وقبل أن يصل ما أرسل من الهدايا إلى البيت، ثم لم يصح أنه أمر أحدًا أن يقضي شيئًا ولا يعود له* البخاري قبل حديث (1813)، مالك 291/1

3579/2145 ـ مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: كىمكى دۈشمەن تۈپەيلىدىن يولدا توسۇلۇپ قالسا، توسۇلۇپ قالغان يەردە قۇربانلىقنى بوغۇزلايدۇ، چېچىنى چۈشۈرىدۇ ۋە

ئېھرامدىن يۇتۇنلەي چىقىدۇ. مۇنداق ھەجنىڭ قازاسىنىمۇ قىلمايدۇ. ماڭا يېتىشچە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە ساھابىلىرى ھۇدەيبىيەدە توسۇلۇپ قالغاندا، بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلماي ۋە قۇربانلىق ماللار بوغۇزلىنىدىغان جايغا، يەنى ھەرەمگە يېتىپ بارماي تۇرۇپ، چاچلىرىنى چۈشۈرۈپ، قۇربانلىقلىرىنى بوغۇزلاپ، ئېھرامدىن يۇتۇنلەي چىققان. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلىرىدىن ياكى ئۆزىگە ھەمراھ بولغانلاردىن ھېچكىمنى ئۆمرەنىڭ قازاسىنى قىلىشقا ياكى ئۇنىڭ پائالىيەتلىرىدىن بىرەر ئىشنى قايتىدىن قىلىشقا بۇيرىمىغان. (مالىك رىۋايەت قىلغان)

2. يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ.
3. تۇرمىگە كىرىپ قېلىش ياكى پادىشاھنىڭ چەكلىشى بىلەن بولىدۇ.
4. كېسەل ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ.
5. مەھرىمىنىڭ ئۆلۈپ قېلىش ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ.
6. پۇلنىڭ يوقاپ كېتىش ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ.
7. يولدىن ئېزىپ كېتىش ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ.
8. ئەرنىڭ چەكلىشى ۋاستىسى بىلەن بولىدۇ.

يولدا توسۇلۇپ قالغان ئادەمنىڭ ئېھرامدىن قانداق چىقىدىغانلىقىنىڭ بايانى

پەرز ھەجگە ياكى ئۆمرە ھەجگە ئېھرام باغلىغان ئادەم يولدا توسۇلۇپ قالغان ۋە ئېھرامدىن چىقىپ كەتمەكچى بولسا، ئۇنىڭ ھەرەمگە ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن بىر مال ياكى ئۇنىڭ پۇلىنى مەككىگە ئەۋەتىشى لازىم. يولدا توسۇلۇپ قالغان ئادەمنىڭ تاكى ئۆزىگە تۇسالغۇ بولغان ئامىل يوقالغىچە كۈتۈپ تۇرۇشىمۇ دۇرۇس بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى:

[وَأَتِمُّواْ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلاَ تَحْلِقُواْ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (**196**)]

ھەج بىلەن ئۆمرەنى الله ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار، ئەگەر (دۈشمەن ياكى كېسەللىك سەۋەبىدىن) ھەجنى ياكى ئۆمرەنى ئادا قىلىشتا توسقۇنلۇققا ئۇچرىساڭلار، ئۇ ھالدا نېمە ئوڭاي بولسا (يەنى تۆگە، كالا، قويدىن نېمىنى تاپالىساڭلار)، شۇنى قۇربانلىق قىلىڭلار، قۇربانلىق قىلىنىدىغان مال جايىغا (يەنى بەلگىلەنگەن جايغا) يەتمىگىچە بېشىڭلارنى چۈشۈرمەڭلار، سىلەردىن كىمكى كېسەل (يەنى چېچىنى چۈشۈرسە زىيان قىلىدىغان كېسەل) ياكى بېشىدا ئىللەت (يەنى باش ئاغرىقى، پىتقا ئوخشاشلار) بولۇپ (بېشىنى چۈشۈرمىسە)، فىدىيە قىلىش يۈزىسىدىن (ئۈچ كۈن) روزا تۇتسۇن، ياكى (ئالتە مىسكىنگە ئۈچ سا) سەدىقە بەرسۇن، ياكى (بىرەر مال) قۇربانلىق قىلسۇن، ئەمىنلىكتە بولغان چېغىڭلاردا (ئاراڭلاردىن) ئۆمرە قىلغاندىن كېيىن ھەج قىلىشتىن بەھرىمەن بولغان ئادەم (يەنى ھەجدىن بۇرۇن ئۆمرە قىلىپ تاماملىغان ئادەم) نېمە ئوڭاي بولسا، شۇنى قۇربانلىق قىلسۇن، (پۇلى يوقلۇقتىن ياكى قۇربانلىق مال

يوقلۇقـدىن قۇربانلىق مال) تاپالمىغان ئادەم ھەج جەريانىدا ئۈچ كۈن روزا تۇتسۇن، (ھەجدىن) قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن روزا تۇتسۇن، ئۇنىڭ ھەممىسى ئون كۈن بولىدۇ. مانا بۇ (يەنى ئۆمرە قىلغان ئادەمگە قۇربانلىق قىلىش لازىملىقى ياكى روزا تۇتۇش ھەققىدىكى ھۆكۈم) مەسجىدى ھەرەم دائىرىسىدە (يەنى ھەرەمدە) ئولتۇرۇشلۇق بولمىغان كىشىلەر ئۈچۈندۇر. اللّٰهقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، اللّٰهنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر [196].

يولدا توسۇلۇپ قېلىپ ھەرەمدە بوغۇزلاش ئۈچۈن مال ئەۋەتكەن ئادەم، ھەتتا مال بۇغۇزلىنىدىغان ۋاقتتىن خەۋەرى بولۇپ ئېھرامدىن شۇ ۋاقىتتا چىقىش ئۈچۈن مالنى ئۇنىڭ نامىدىن بوغۇزلاش ئۈچۈن ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ ماڭغان ئادەم بىلەن ئۇنىڭ مالنى قايسى كۈندە بۇغۇزلايدىغانلىقىنى توختۇتىۋېلىشى لازىم.

ئەگەر يولدا توسۇلۇپ قالغۇچى جۇپ ھەجگە يەنى پەرز ھەج بىلەن ئۆمرە ھەجگە ئېھرام باغلىغان ئادەم بولسا، ئۇنىڭ ئىككى ھەجنىڭ ئېھرامىدىن چىقىش ئۈچۈن ئىككى تۇياق مال ئەۋەتىشى لازىم. ئەگەر جۇپ ھەجگە ئېھرام باغلىغان ئادەم ئۆمرە ھەجى ئۈچۈن تاۋاپ قىلىپ بولغاندىن ۋە سافا بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىسىدا ئايلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئەرافاتقا چىقىشتىن توسالغان بولسا، ئۇنىڭغا بىر مال ئۆلتۈرۈش لازىم.

ئەگەر يولدا توسۇلۇپ قالغۇچى ھەرەمگە ئەۋەتىش ئۈچۈن مال ياكى ئۇنىڭ پۇلىنى ياكى ئۇنى بىللە ئەۋەتىدىغان ئادەم تاپالمىسا، تاكى ئۇنى تېپىپ ئەۋەتىپ مالنى ھەرەمدە بۇغۇزلىتىپ ئېھرامدىن چىققانغا قەدەر ئېھراملىق ھالىتىدە تۇرىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ ئۇنىڭ ئورنىغا روزا تۇتۇشى ياكى سەدىقە بېرىشى يېتەرلىك بولمايدۇ.

يەتتىنچى باپ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش، ۋە ئۇنى زىيارەت قىلىشتىكى قائىدە يوسۇنلەر

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش مۇستەھەپتۇر. قۇدرىتى يەتكەن ئادەمگە ئۇنى زىيارەت قىلىش ۋاجىبتۇر، دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. ئەگەر ھەجگە كەلگەن ئادەم پەرز ھەجگە كەلگەن بولسا، ئالدى بىلەن پەرز ھەجنى ئادا قىلىدۇ. كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت، قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ نەپلە ھەج قىلىش نىيىتى بىلەن كەلگەن، مەككىگە بېرىشتا قەبرىنىڭ يېنىدىن ئۆتمىگەن بولسا، خالىسا دىسلەپ قەبرىنى زىيارەت قىلىدۇ خالىسا نەپلە ھەجنى قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ مەككىگە بېرىشتا مەدىنىنىڭ يولى بىلەن ئۆتكەن بولسا، دەسلەپتە قەبرىنى زىيارەت قىلىدۇ. قەبرىنى زىيارەت قىلماقچى بولغان ئادەم قەبرىنى زىيارەت قىلىشنى نىيەت قىلىش بىلەن بىرگە يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىنىمۇ زىيارەت قىلىشنى نىيەت قىلىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ‹ئۇ مەسجىدتە ئوقۇلغان بىر رەكەت ناماز ھەرەم مەسجىدىدىن باشقا مەسجىدتە ئوقۇلغان مىڭ رەكەت نامازدىن ياخشى›، دەپ خەۋەر بەردى. شۇنىڭدەك يەنە ئۇ مەسجىدتە قىلىنغان باشقا ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىمۇ كۆپ بولىدۇ.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش مۇستەھەپ ئىشلارنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر. بەلكى ۋاجىبقا يېقىن بىر ئىشتۇر. ئىنسانلارنىڭ بولۇپمۇ مۆمىنلەرنىڭ ئۈستىدە

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ناھايىتى كۆپ ئىلتىپاتى بار. چۈنكى ئۇ، مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسلىرىدىنمۇ چارىدۇر. بۇنى ئاللاھ تائالائوچۇق بايان قىلىپ مۇنداق دېدى «پەيغەمبەر مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئۆز نەپسلىرىدىنمۇ چارىدۇر.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش مەقستى بىلەن بارغان ئادەم زىيارەت جەريانىدا تۆۋەندىكى ئەدەپ ئەخلاق ۋە قائىدە يۇسۇنلار بىلەن زىننەتلىنىشى لازىم.

1. مەدىنىگە كېتىپ بارغان يولدىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ۋە سالاملارنى كۆپ ئېيتىش لازىم.

2. مەدىنە مۇنەۋۋەر كۆرۈنگەنسىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تېخىمۇ كۆپ دۇرۇت ۋە سالام ئېيتىشى، ئاللاھ تائالادىن قىلغان بۇ زىيارىتىنى ئۆزى ئۈچۈن پايدىلىق قىلىشنى، ئۇنى قوبۇل قىلىشنى تىلىشى، ئەگەر تېز مېڭىشتا بىرەر زەرەر بولمىسا تېز مېڭىشى لازىم.

3. مەدىنىگە يېتىپ كەلگەندە دىلىدا ئۇ يەرنىڭ ھۆرمەتلىك، پەزىلەتلىك يەر ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ھۆرمەتلىك قىلىنغان بىر ئورۇن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشى لازىم. مەدىنىگە كەلگەن ئادەم ئۆزىنىڭ زېمىننىڭ شەرق ۋە غەربىدىكى مۆمىنلەرنىڭ دىللىرى مايىل بولىدىغان پاك بىر يەردىكى شەھەردە ئىكەنلىكىنى داۋاملىق ئەسلەپ تۇرۇش لازىم. مەدىنە بولسا ئىسلامنىڭ مەنبەئى ۋە ئىماننىڭ توپلىنىدىغان يېرىدۇر.

3773/2270 ـ أبو هريره – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((المدينه قبه الإسلام، ودار الإيمان وأرض الهجره، مثوى الحلال والحرام))* «الأوسط» (5618).الهيثمي 289/3

3773/2270 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەدىنە ئىسلامنىڭ گۈمبىزى، ئىماننىڭ ۋەتىنى، ھىجرەت يۇرتى، ھالال ۋە ھارام ئېنىق بېكىتىلگەن جايدۇر. (ئەلئەۋسەت 1/124/1:)

4. قەبرىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئادەمنىڭ، زىيارەتكە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىگە مېڭىشتىن ئىلگىرى يۇيۇنۇشى ۋە ئۆزىدىن سەپەرنىڭ توپىلىرىنى تازىلىشى، ئەڭ چىرايلىق ۋە ئەڭ پاكىز كىيىملىرىنى كىيىشى لازىم.

5. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىنىڭ ئىشكىنىڭ ئالدىغا بارغاندا ۋە مەسجىددىن چىققاندا دۇرۇد ئېيتىپ، دۇئا قىلىش سۈننەتتۇر.

6. مەسجىدىنىڭ ئىچىگە كىرگەندىن كېيىن ئەگەر مۇمكىن بولسا، رەۋدەتۇششەرىپكە يەنى باغچىغا بېرىش لازىم.

2280/ 3796 ـ أبو هُرَيْرَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضِي))* البخاري (1196)، مسلم (1391).

2280/ 3796 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھۇجرام بىلەن مۇنبىرىمنىڭ ئارىسى جەننەت باغچىلىرىدىن بىرىدۇر، مۇنبىرىم كۆلۈم (ھەۋزى كەۋسەر)نىڭ ئۈستىدىدۇر. (بۇخارى: 1888)

7. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى بار ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئارقىسىنى قىبلە

تەرەپكە ، يۈزىنى قەبرىنىڭ تىمى تەرەپكە قىلىپ قەبرىدىن تۆت گەز يىراقلىقتا تۇرۇپ كۆزىنى يۇمغان ھالەتتە ، دىلىنى دۇنيانىڭ بارلىق ئىشلىرىدىن ئۈزگەن ھالەتتە ، ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك كاتتا زاتنىڭ يىنىدا تۇرغانلىقىنى ئىسگە ئالغان ھالدا تۇرۇپ ئاۋاز چىقارماستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بىرىدۇ ۋە سالاملىرىنى يوللاپ دۇئا قىلىدۇ. دۇئانىڭ مەزمۇنى مۇنداق بولىدۇ:

« ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى! ئى ئاللاھنىڭ مەخلۇقلىرىنىڭ ئەڭ ياخشىسى! ئى ئاللاھنىڭ سۆيۈملۈك ئادىمى! ئى رەھمەت پەيغەمبىرى! ئى ئۇممەتلەرگە شاپائەت قىلغۇچى! ئى پەيغەمبەرلەرنىڭ كاتتىسى! ئى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسى!ئى قارا قاشقىلىق بەندىلەرنىڭ يول باشلىغۇچىسى! ئى مۇھەممەد ئىسىملىك پەيغەمبەر! ئى ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر! ئى پەيغەمبەر! ساڭا ئاللاھ تائالانىڭ سالامى، رەھمەتى ۋە بەرىكەتى بولسۇن. ساڭا ۋە ئاللاھ تائالا كەمچىلىكلىرىنى يوقۇتۇپ پاك پاكىز قىلغان پاكىز ئائىلىدىكىلىرىڭگە سالام بولسۇن. ئاللاھ تائالا ساڭا بىزدىن، بىر پەيغەمبەرگە ئۈنىڭ قەۋمىدىن ۋە ئۇممىتىدىن كۆرسەتكەن مۇكاپاتتىنمۇ كاتتا مۇكاپات كۆرسەتسۇن. مەن سىنىڭ ھەقىقەتەن ئىسلام دىنىنى يەتكۈزگەنلىكىڭگە، ئۇستۇڭدىكى ئامانەتنى ئادا قىلغانلىقىڭغا، ئۇممىتىڭگە نەسىھەت قىلغانلىقىڭغا ۋە تاكى سەن ۋاپات بولغانغا قەدەر ئاللاھ تائالانىڭ يولىدا ھەقىقىي جىھاد قىلغانلىقىڭغا گۇۋاھلىق بىرىمەن. ئاللاھ ساڭا، ئائىلىدىكىلىرىڭگە، ئاياللىرىڭغا ۋە ساھابىلىرىڭگە، زىكىر قىلىدىغانلار ھەر قېتىم زىكىر قىلغاندا ، غاپىللار ھەر قېتىم غاپىل بولغاندا قىيامەت كۈنىگە قەدەر داۋام قىلىدىغان ئەڭ مۇكەممەل ۋە ياخشى رەھمەت يوللىسۇن. ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! بىز سىنىڭ قېشىڭغا كەلگەن ئەلچىلەر ۋە قەبرەڭنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن كىشىلەردۇرمىز. بىز سىنىڭ ھەققىڭنى ئادا قىلىش، سىنى زىيارەت قىلىش بىلەن بەرىكەت تەلەپ قىلىپ ۋە سىنىڭ بىزگە پەرۋەردىگارىمىز ئالدىدا شاپائەتچى بولۇشىڭنى تەلەپ قىلىپ يىراق يەرلەردىن كەلدۇق. چۈنكى گۇناھلار بەللىرىمىزنى سۇندۇرۇۋەتتى. سەن بولساڭ شاپائەت قىلغۇچى، قىلغان شاپائەتى قوبۇل قىلىنىدىغان، قىيامەت كۈنىدىكى ئەڭ ئالىي ئورۇننىڭ ۋە ھەممە ئادەم كىلىدىغان ھەۋزى كەۋسەر كۆلىنىڭ ئىگىسى بولىدىغان زاتتۇرسەن. ئاللاھ تائالامۇنداق دىيدى «ئۇلار يەنى مۇناپىقلار سىنىڭ ھۆكمىڭنى قوبۇل قىلماي ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغاندا، ساڭا كىلىپ ئاللاھدىن مەغپىرەت تىلىسە، پەيغەمبەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلىسە ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلار ئاللاھنى كەچۈرۈم قىلغۇچى، ناھايىتى مىھرىبان تاپاتتى» بىز سىنىڭ قېشىڭغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىپ ۋە تەۋبە قىلىپ كەلدۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن پەرۋەردىگارىمىز ئالدىدا بىزگە شاپائەتچى بولساڭ، ئۇنىڭدىن بىزنىڭ جېنىمىزنى بىز سىنىڭ ھەق يولىڭنىڭ ئۈستىدە مىڭىۋاتقان ۋاقتىمىزدا ئېلىشىنى، بىزنى دىنىمىزدە مۇستەھكەم قىلىشىنى، بىزنى قىيامەت كۈنى توپلىنىدىغان مەيدانغا سىنىڭ بايرىقىڭ ئاستىدا توپلىشىنى، بىزگە سىنىڭ ھەۋزە كەۋسەر كۆلىڭگە كىلىشنى نېسىپ قىلىشىنى ۋە بىزنى سىنىڭ مۇبارەك قولۇڭ بىلەن كېيىن مەڭگۈلۈك ئۇسسۇمايدىغان دەرىجىدە سۇغۇرشىنى تىلىسەڭ. ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! مەن شاپائەت تەلەپ قىلىمەن، ساڭا شاپائەت سورايمەن ۋە سىنى ئاللاھ تائالاغا ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ مىنىڭ، سىنىڭ دىنىڭ ۋە ھەق يولۇڭ ئۇستىدە مۇسۇلمان ھالەتتە ئۆلۈشۈمنى تىلەيمەن.» ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالىمىنى يەتكۈزۈپ قويۇشنى

تەۋسيە قىلىنغان ئادەملەرنىڭ سالىمىنى يەتكۈزىدۇ.

ئاندىن بىر گەز ئوڭ تەرەپكە سۈرۈلۈپ ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قەبرىسىنىڭ ئودۇلىسىدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا سالام بېرىدۇ. ئاندىن بىر گەز ئوڭ تەرەپكە سۈرۈلۈپ ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قەبرىسىنىڭ ئودۇلىسىدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا سالام بېرىدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسى ئالدىدا بۇرۇن تۇرغان يەرگە كېلىپ تۇرۇپ ئۆزىگە، ئۇستازلىرىغا، ئاتا ئانىسىغا، ئۇستىدە ھەققى بار ئادەمگە، دۇئا قىلىپ قويۇشنى تەلەپ قىلغان ئادەملەرگە ۋە بارلىق مۇسۇلمانلارغا ئاتاپ دۇئا قىلىدۇ. كېيىن مۇنبەرنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭ قېشىدا تۇرۇپ دۇئا قىلىدۇ. رەۋدەتۇششەرىپنىڭ يېنىدا تۇرۇپمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆپ دۇرۇت ئېيتىدۇ ۋە دۇئانى كۆپ قىلىدۇ.

8. قەبرىنى زىيارەت قىلغاندا بەزى نادان كىشىلەر قىلىدىغان بىدئەت ئىشلاردىن يىراق بولۇش لازىم. مەسىلەن: قەبرىنى زىيارەت قىلىش جەريانىدا قەبرى بار ئۆينىڭ تاملىرىنى سىلىمايدۇ. چۈنكى بۇنداق قىلىش بۇ يەرنىڭ ئەدەپ ئەخلاقىغا ۋە قائىدە يوسۇنىغا زىت بىر ئىشتۇر. شۇنىڭدەك ئۇ تامنى سۆيمەيدۇ ۋە سىلىمايدۇ. چۈنكى سىيلاش ۋە سىيلىنىش پەقەت كەبىدىكى قاراتاشقا ۋە ئۇنىڭ يەمەن تەرىپىدىكى قىرغىقىغا خاس بىر ئىشتۇر. يەنى قاراتاش سۆيۈلىدۇ ۋە سىلىنىدۇ. ئۇ ئۆينىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىشقا بولمايدۇ. ئۆينىڭ ئالدىدا تۇرۇپ رۇكۇ قىلغانغا ئوخشاش ئېگىلىشكە بولمايدۇ. ئۆيگە ئارقىسىنى قىلىپمۇ تۇرمايدۇ. چۈنكى بۇنداق قىلىش ئەدەپسىزلىك قىلغان ھېسابلىنىدۇ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسگە قاراپ نامازمۇ ئوقۇمايدۇ.

9. ئۇھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان ساھابىلەرنىڭ قەبرىلىرىنى بولۇپمۇ شېھىتلەرنىڭ كاتتىسى بولغان ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش مۇستەھەپتۇر.

3809/2285 ـ أَنَسٍ رفعه: ((أُحُدٌ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ))* البخاري (2889) مسلم (1393).

3809/2285 ـ ئەنەس ئىبنى مالىكتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئۇھۇد شۇنداق بىر تاغكى، ئۇ بىزنى ياخشى كۆرىدۇ، بىزمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىمىز. (مۇسلىم: 1393)

ئۇلارنىڭ قەبرىلىرىنى پەيشەنبە كۈنلىكتە زىيارەت قىلىش ياخشىدۇر. بەقىئدە ياتقان ساھابىلەرنىڭ قەبرىلىرىنىمۇ زىيارەت قىلىش مۇستەھەپتۇر.

10. شەنبە كۈنلۈكتە قۇبا مەسجىدىگە زىيارەتكە بېرىپ ئۇ مەسجىدتە ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇش ۋە دۇئا قىلىش مۇستەھەپتۇر.

3805/2283 ـ (وفي رواية): كل سبت، أو يأتي قباء كل سبت رَاكِبًا وَمَاشِيًا، فيصلي فيه ركعتين* البخاري (1191)، مسلم (1399).

3805/2283 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما يەنە مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قۇبا مەسجىدىگە ئۇلاغلىق ياكى پىيادە كېلەتتى ۋە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيتتى. (مۇسلىم: 1399)

3806/2284 ـ أُسَيْدُ بْنُ ظُهَيْرٍ رفعه: ((الصَّلاةُ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ كَعمرةٍ))* الترمذي

(324)، النسائي 37/2، ابن ماجة (1411)

3806/2284 ـ ساھابىلەردىن ئۇسەيد ئىبنى زۇھەير ئەنسارى پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قۇبا مەسجىدىدە ئوقۇلغان نامازغا ئۆمرە قىلغانىنىڭ ساۋابى بېرىلىدۇ. (تىرمىزى324)

11. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارغان ئادەم بەش ۋاخ نامازنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە جامائەت بىلەن ئوقۇشقا تىرىشىشى لازىم.

ئاللاھ تائالا يول باشچىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلىسىگە، ساھابىلىرىگە ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىش بىلەن قىيامەت كۈنىگە قەدەر ئۇلارغا ئەگەشكۈچىلەرگە رەھمەت قىلسۇن!

سەككىزىنچى باپ. قۇربانلىققا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

قۇربانلىقنىڭ تۈرلىرى

دىنىمىزدا ئالتە تۈرلۈك قۇربانلىق بار، ئۇلار مۇنۇلار :

1) ھاجىلارنىڭ ھەج پائالىيتى ئىچىدە قىلىدىغان قۇربانلىقى بولۇپ، « ئۇدھىيە »دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل قۇربانلىق ھاجىلاردىن ھەج تەمەتتۇ ياكى ھەج قىران قىلغانلارغا ۋاجىب بولىدۇ. ئەمما ھەج ئىفراد قىلغۇچىلارغا قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب ئەمەس.

2) ھەج ياكى ئۆمرە قىلغانلارنىڭ ئىھرام ئىچىدە ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرى، سەۋەبلىك بەلگىلىنىدىغان قۇربانلىق بولۇپ « دەم » دەپ ئاتىلىدۇ.

3) قۇربان ھېيت كۈنلىرىدە قولىدا بار كىشىلەر قىلىدىغان قۇربانلىق.

4) ئاللاھ يولىدا ئاتىۋەتكەن قۇربانلىق بولۇپ ئۇنى ئورۇنلاش ۋاجىبتۇر.

5) يېڭى تۇغۇلغان بالا ئۈچۈن كېسىلىدىغان قۇربانلىق بولۇپ ، « ئەقىقە » دەپ ئاتىلىدۇ.

6) ساۋاب تېپىش نىيىتى بىلەن كېسىلىدىغان نەپلە ئىختىيارىي قۇربانلىق.

قۇربانلىق قىلىنىدىغان ماللار ۋە ئۇلارنىڭ سۈپىتى

قۇربانلىق قىلىدىغان ماللار : قوي، ئۆچكە، كالا ۋە تۆگە قاتارلىقلار بولۇپ قۇربانلىق ماللارنىڭ ياش ۋە سۈپەت ئۆلچىمى تۆۋەندىكىچە :

1) قويدىن ئالتە ئايلىقتىن چوڭ بولغىنى.

2) ئۆچكىدىن بىر ياشتىن چوڭ بولغىنى.

3) كالىدىن ئىككى ياشتىن ئاشقىنى.

4) تۆگىدىن بەش ياشتىن ئاشقىنى.

بىر قوي ياكى بىر ئۆچكە بىر ئادەم ئۈچۈن كۇپايە قىلىدۇ. بىر كالا ياكى بىر تۆگە 7 ئادەم ئۈچۈن كۇپايە قىلىدۇ.

3542/2116 ـ جَابِرٌ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كُنَّا نَتَمَتَّعُ مَعَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ بِالْعمرةِ فَنَذْبَحُ الْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ نَشْتَرِكُ فِيهَا* مسلم (1318)

3542/2116 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىرگە ھەج تەمەتتۇ قىلغانىدۇق، يەتتە ئادەم بىرلىشىپ بىر كالا بوغۇزلىدۇق. (مۇسلىم: 1318)

3543/2117 ـ وفي رواية: نَحَرْنَا مَعَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ الْبَدَنَةَ عَنْ سَبْعَةٍ وَالْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ* مسلم (1318)

3543/2117 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ھۇدەيبىيە يىلى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىللە بىر تۆگىنى يەتتە ئادەمنىڭ نامىدا، بىر كالىنىمۇ يەتتە ئادەمنىڭ نامىدا قۇربانلىق قىلغانىدۇق. (مۇسلىم: 1318)

قۇربانلىققا يارىمايدىغان ۋە يارايدىغان ئۆزۈرلۈكماللار

ئۆزىدىكى ئەيىب ـ نوقسانلار سەۋەبلىك قۇربانلىق قىلىشقا يارىمايدىغان ماللار تۆۋەندىكىلەر:

1) ئىنسان ساقلىقىغا زىيان يەتكۈزىدىغان كېسەللىكى بولغان ھايۋان.

2) بىر ياكى ئىككىلى كۆزى كور بولغان ھايۋان.

3) قولاق ياكى قۇيرۇقىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكى كېسىۋېتىلگەن ھايۋان.

4) ئۆرە تۇرالمايدىغان ھالەتتىكى توكۇر ھايۋان.

5) قولاقسىز ياكى قۇيرۇقسىز تۇغۇلغان ھايۋان.

6) چىشلىرىنىڭ كۆپرەكى چۈشۈپ كەتكەن ھايۋان.

7) قاتتىق ئورۇق ھايۋان.

8) مۈڭگۈزلىرىدىن بىرى ياكى ئىككىلىسى تۈۋىدىن كېسىلگەن ھايۋان.

ھايۋانلارنىڭ قۇربانلىققا كېسىلىشى ئۈچۈن توسقۇن بولالمايدىغان ئەيىبلەر

1) ئاقساپ ماڭسىمۇ ئۆزى ساق بولغان ھايۋان.

2) تۇغۇلۇشتىن مۈڭگۈزسىز بولغان ياكى مۈڭگۈزىنىڭ ئازراق قىسمى سۇنغان ھايۋان.

3) قولاقلىرى تېشىلگەن ھايۋان.

4) چىشلىرىنىڭ يېرىمىدىن كۆپ قىسمى ساق بولغان ھايۋان.

5) پىچىۋېتىلگەن ھايۋان.

قۇربانلىقنىڭ گۆشىگە مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

1) ھەج ياكى ئۆمرىگە ئېھرام باغلىغان كىشىنىڭ ئېھرامدا ئۆتكۈزگەن خاتالىقى سەۋەبلىك ئۇنىڭغا يۈكلەنگەن قۇربانلىقنىڭ گۆشىدىن ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلەر يېمەستىن، ھەممىسىنى مەككىنىڭ پېقىرلىرىغا تارقىتىپ بېرىش.

2) ئاللاھ يولىدا قۇربانلىق قىلىشنى ئاتىۋەتكەنلىك سەۋەبىدىن قىلىنغان قۇربانلىقنىڭ گۆشىنى قۇربانلىق قىلغۇچىنىڭ ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ يېيىش مەسىلىسىدە ئىسلام ئۆلىمالىرى ئىختىلاپلاشقان بولۇپ، بەزىسى يېيىشكە بولىدۇ دېسە، بەزىسى بولمايدۇ، چۈنكى ئۇ

پېقىرلارنىڭلا ھەققى دېگەن. يېيىشنى توسقۇچىلارنىڭ رەيى پېقىرلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن پايدىلىق ۋە ئېھتىياتلىق ھۆكۈم. ئەمما يېسە بولىدۇ، دېگۈچىلەرنىڭ رەيىدە كەڭچىلىك كۆزدە تۇتۇلغان. شۇڭا قۇربانلىق قىلغۇچى ئەگەر پېقىر بولسا قۇربانلىقنىڭ گۆشىدىن يېسە بولىدۇ.

3) قۇربان ھېيتتىكى قۇربانلىق، ھاجىلارنىڭ ھەج پائالىيىتى جەريانىدا قىلىدىغان قۇربانلىقى ئۈدھىيە ، ئەقىقە ۋە ئىختىيارى قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىنى 3 كە بۆلۈپ، بىر بۆلۈكىنى پېقىرلارغا سەدىقە ئورنىدا تارقىتىپ بېرىش، يەنە بىر بۆلۈكىنى توغقانلار، خوشنىلار ۋە دوستلارغا ــگەرچە ئۇلار باي بولسىمۇ ھەدىيە قىلىش، ئۈچىنچى بۆلۈكىنى ئائىلىسىدە يېيىش تەۋسىيە قىلىنىدۇ. ئەگەر قۇربانلىق قىلغان ئادەم كەمبەغەل بولۇپ، ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى باي بولسا، قۇربانلىق قىلغان مېلىنىڭ گۆشىنىڭ ھەممىسنى ئۆز ئائىلىسىدە يېسىمۇ بولىدۇ.

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

سەككىزىنچى بۆلۈم. دۇئا ۋە دۇرۇد

بىرىنچى باپ. دۇئا

دۇئانىڭ تونۇشتۇرۇلىشى

ئەرەب تىلىدىكى « دۇئا » سۆزى لۇغەت ئېتىبارى بىلەن چاقىرىش دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمما دۇئا سۆزىنىڭ شەرئەت ئىستېمالىدىكى مەنىسى ـ ئەڭ كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھ تائالاغا يالۋۇرۇپ، ئۇنىڭدىن ھاجەتلىرىنى سوراش دېمەكتۇر. ئاللاھ تائالانىڭ قۇرئان كەرىمدىكى:

[وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (**60**)]

« پەرۋەردىگارىڭلار ئېيتىدۇ: ماڭا دۇئا قىلىڭلار، مەن (دۇئايىڭلارنى) قوبۇل قىلىمەن (تىلىگىنىڭلارنى بېرىمەن)، شۈبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ» [غافىر سۈرىسى 60ـ ئايەت] دېگەن سۆزى بۇ مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. قۇرئان كەرىمدىمۇ دۇئا سۆزى مۇشۇ مەنىدە بىر قانچە ئايەتلەردە تەكرارلانغان:

[وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا (**28**)]

« سەن پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئەتىگەن ـ ئاخشامدا ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدىغانلار (يەنى ئاجىز، كەمبەغەل مۇسۇلمانلار)بىلەن سەۋرچان بولغان ھالدا بىللە بولغىن، ھاياتىي دۇنيانىڭ زىبۇ زىننىتىنى(يەنى مۇشرىكلارنىڭ چوڭلىرىنىڭ سۆھبىتىنى) دەپ، ئۇلارنى كۆزگە ئىلماي قالمىغىن، بىز دىلىنى زىكرىمىزدىن غەپلەتتە قالدۇرغان، نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان ئادەمنىڭ(سۆزى)گە ئەگەشمىگىن.» [كەھف سۈرىسى 28ـئايەت]

[تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (**16**)]

«ئۇلارنىڭ يانلىرى ئورۇن ـ كۆرپىدىن يىراق بولىدۇ (يەنى ئۇلار كېچىسى ئىبادەت قىلىپ ئاز ئۇخلايدۇ)، ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ (ئازابىدىن) قورقۇپ، (رەھمىتىنى) ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدۇ، ئۇلارغا بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىدۇ.» [سەجدە سۈرىسى 16ـئايەت]

دۇئانىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

دۇئا خالىس ئىبادەتتۇر.

9218/5635 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «ليس شيء أكرم على الله من

الدعاء»* الترمذي (3370)، ابن ماجه(3829)

9218/5635 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: اللە تائالانىڭ نەزىرىدە دۇئادىنمۇ ئۇلۇغراق ئىبادەت يوق. (تىرمىزى: 3370)

ئىبادەتلەر، ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا بولغان ھاجەتمەنلىكىنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈن بۇيرۇلغان بولۇپ، بۇ مەقسەت دۇئادا ئەڭ ئوبرازلىق ھالدا ئىپادىسىنى تاپىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالاغا قول كۆتۈرۈپ دۇئا قىلغان ئادەم ئۇنىڭ ياردىمىگە بولغان زور ئېھتىياجىنى ھېس قىلغان ھالدا، تولۇق ئىخلاسى بىلەن ئۇنىڭغا يالۋۇرىدۇ، ئۇنىڭدىن ھاجەتلىرىنى سورايدۇ ۋە ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى، ئاللاھ تائالاغا ھەمىشە مۇھتاج ئىكەنلىكىنى تولۇقى بىلەن ئىپادىلەيدۇ. مانابۇ، ئەڭ كۆرۈنەرلىك خالىس ئىبادەت. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە دۇئانىڭ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەن ۋە بەندىلىرىنى ئۇنىڭغا دۇئا قىلىشقا بۇيرىغان ھالدا: « ماڭا دۇئا قىلىڭلار، دۇئايىڭلارنى ئىجابەت قىلىمەن. مېنىڭ ئىبادىتىمدىن باش تارتقۇچىلار خورلانغان ھالدا دۇزاخقا كىرىدۇ. » دەپ كۆرسەتكەن [غافىر سۈرىسى 60- ئايەت].

ئاللاھ تائائالا بۇ ئايەتتە بەندىلىرىنى ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ ھاجەتلىرىنى سوراشقا بۇيرۇش بىلەن بىرگە ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلىپ ئۆزلىرىنىڭ ھاجەتلىرىنى سوراش ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ ئاللاھ تائالاغا مۇھتاج ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلمايدىغانلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن باش تارتقۇچى گۇناھكارلاردىن سانىلىپ دۇزاخقا لايىق بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان.

5661/ 9256 - أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: من لم يسأل الله يغضب عليه* الترمذي (3373)، ابن ماجه (3827).

5661/ 9256 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى اللەتىن بىر نەرسە سورىمىسا، اللە ئۇنىڭغا غەزەب قىلىدۇ. (تىرمىزى: 3373)

9217/5634 - النعمان بن بشير - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: « الدعاء هو العبادة، ثم قرأ {وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ}﴿ غافر: 60﴾* الترمذي (3372)، ابن ماجه(3828)

9217/5634 - نۇئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: دۇئا ئىبادەتتۇر دېگەندىن كېيىن: {پەرۋەردىگارىڭلار ئېيتىدۇ: ماڭا دۇئا قىلىڭلار، مەن دۇئايىڭلارنى قوبۇل قىلىمەن (تىلىگىنىڭلارنى بېرىمەن)، شۈبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ} (سۈرە غافىر، 60 - ئايەت)دېگەن ئايەتنى ئوقۇغان. (تىرمىزى: 3372)

يۇقارىقى ئايەت بىلەن ھەدىس شەرىفتىن مەلۇم بولىدىكى، دۇئانى خالىساق قىلىپ، خالىساق ئۇنىڭدىن بىھاجەت بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بەلكى ئۇ ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ئىبادەتتۇر. ئەگەر ئۇنداق بولمىسا ئېدى، يوقىرىقى ئايەت بىلەن ھەدىستە، دۇئانى تەرك ئەتكۈچىلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئىبادىتىدىن باش تارتقۇچىلار ۋە ئاللاھ تائالانىڭ غەزىپىگە

ئۇچرايدىغانلار دەپ سۈپەتلەنمىگەن بولاتتى.

دۇئانىڭ پەزىلىتى

دۇئا شۇنداق پەزىلەتلىك ۋە پايدىلىق بىر ئىبادەتكى، مۇسۇلمان كىشى ئاللاھ تائالادىن ھاجەتلىرىنى سوراش يۈزىسىدىن ئۇنىڭغا دۇئا قىلغىنىدا ئىككى تەرەپتىن پايدىغا ئېرىشىدۇ: بىرىنچىدىن، ئىبادەتنىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ، ئىككىنچىدىن، سورىغان ھاجەتلىرى راۋا بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر، ئۇ دۇئا قىلغۇچىنى قۇرۇق قايتۇرمايدۇ.

9244/5652 ـ سلمان – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « إن ربكم حيي كريم يستحيي من عبده إذا رفع إليه يديه أن يردهما صفرًا خائبتين»* أبو داود (1488)، الترمذي (3556)، ابن ماجه (3865)

9244/5652 ـ سەلمان فارىسى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: شۈبھىسىزكى، الله بەكمۇ ھايا قىلغۇچىدۇر، بەكمۇ سېخىيدۇر، كىشى ئۇنىڭدىن بىر نەرسە تىلەپ دۇئاغا قول كۆتۈرسە، الله ئۇنى قۇرۇق قايتۇرۇشتىن ھايا قىلىدۇ. (تىرمىزى: 3556)

9221/5636 ـ جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « ما من عبد يدعو بدعاء إلا أتاه الله ما سأل، أو كف عنه من السوء مثله ما لم يدع بإثم أو قطيعة رحم»* الترمذي (3381)

9221/5636 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: ھەرقانداق بىر ئىنسان ھاجىتىنى تىلەپ دۇئا قىلغاندا، گۇناھ بولىدىغان ياكى ئۇرۇغ تۇغقانلىرىدىن مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشكە ئېلىپ بارىدىغان ئىشنى تىلىمىگەنلا بولسا، الله تائالا ئۇنىڭ تىلىگەن نەرسىسىنى بېرىدۇ. (تىرمىزى: 3381)

ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلغان ئادەم ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى تاپقانىنىڭ سىرتىدا، مۇرادىغا ئېرىشىدۇ. كېچىكىپ بولسىمۇ دۇئاسىنىڭ پايدىسىنى چوقۇم كۆرىدۇ.

ئادەتتە، دىنىي ئالىملار ئاللاھ تائالانىڭ مەۋجۇدلىقىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر قاتارىدا، دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولىۋاتقانلىقىنى مىسال قىلىپ كۆرسىتىدۇ. چۈنكى دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولىدىغانلىقى ۋە بولىۋاتقانلىقى كۈندىلىك تۇرمۇشتا رېئاللىققا ئايلانغان بىرھەقىقەتتۇر. بەزىلەر دېيىشى مۇمكىن، بىز دۇئا قىلىۋاتىمىز، ئۇنىڭ ئىجابەت بولغىنىنى كۆرمەيۋاتىمىز. ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ دەيمىزكى، بىرىنچىدىن، دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولۇشى ئۈچۈن بەزى شەرتلىرىمۇ بار. دۇئالار شۇ شەرتلەر تولۇق بولغاندىلا ئىجابەت بولىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئاللاھ تائالا بەندىلىرىگە خۇددى ئانىدىنمۇ بەك شەپقەتلىك ۋە مېھرىباندۇر. گاھىدا كىشىنىڭ ئاللاھ تائالادىن سورىغان نەرسىسى شۇ كىشىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن زىيانلىق بولۇپ چىقىدۇ. ئىنسانلار ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ پايدا ـ زىيىنىنى بىلمىگەن بىلەن ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ ئەزەلىي ۋە چەكسىز ئىلمى بىلەن ئۇلارنى ئوبدان بىلىدۇ. شۇڭا بەزى دۇئالار دەرھال ئىجابەت بولسا، بەزىلىرى كېچىكىپ ئىجابەت بولىدۇ. بەزىلىرى بولسا ئىجابەت بولماستىن، ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كىشىنىڭ سورىغىنىدىن ياخشىراقى بېرىلىدۇ. ھەتتا بەزى دۇئالار شەرتلىرى

تولۇق بولغان بولسىمۇ ۋاقتىدا ئىجابەت بولماي، سورىغۇچىنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى، مۇناسىپ بىر ۋاقىتتا ئىجابەت بولىدۇ. ھەر ھالدا ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلىپ كۆتۈرۈلگەن قوللار قۇرۇق قايتۇرۇلمايدۇ.

پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغان كۈنىدىن بېرى ئاللاھ تائالاغا يالۋۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئانا يۇرتى مەككىنىڭ فەتھى بولۇشىنى سورىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ دۇئاسى دەرھال ئىجابەت بولماستىن، ئىسلام دىنى كۈچەيگەن ۋە مۇسۇلمانلار قۇدرەت تاپقان مۇناسىپ بىر ۋاقىتتا يەنى مەدىنىگە ھىجرەت قىلغىنىدىن 8 يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئىجابەت بولۇپ مەككە فەتھى بولغان.

ئىجابەت قىلىنمايدىغان دۇئالارمۇ بار: بەزى دۇئالار ئىجابەت قىلىنسا، دۇنيا قانۇنىيىتى ئىگىز پەس بولۇپ كېتىدۇ مەسىلەن: ھەممە كىشى مېنى ساغلام قىل، باي قىل، پادىشاھ قىل، ئالىم قىل، دەپ دۇئا قىلسا، بۇلارنى ئىجابەت قىلسا، دۇنيا قالايمىقانلىشىپ كېتىدۇ، دۇنيانى يارىتىشتىكى ھېكمەت بۇزۇلىدۇ. بۇنداق دۇئالارغا ئىجابەت قىلىنمىغان تەقدىردىمۇ شۇنىڭ ئورنىغا ئاللاھ تائالا ساۋاب ۋە ياكى باشقا بىر نېمەت ئاتا قىلىدۇ، ياكى ئاخىرەتتە ئايرىم مۇكاپات ساقلاپ قويىدۇ.

9262/5664 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « إن الله ليرفع للرجل درجة فيقول: أنى لي هذه ؟ فيقول: بدعاء ولدك لك» *

9262/5664 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله بىر كىشىنىڭ دەرىجىسىنى شۇنداق كۆتۈرىدۇكى، (ئاخىرى) ئۇ كىشى: "بۇلار ماڭا نەدىن كەلدى؟ " دەپ سورايدۇ. الله: "بالاڭنىڭ سەن ئۈچۈن قىلغان دۇئاسىدىن (كەلدى) " دەيدۇ. (بەززار: 3141)

دۇئا ئىجابەت بولۇشنىڭ شەرتلىرى

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن مەخسۇس شەرتلىرى بولغىنىدەك، دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشى ئۈچۈنمۇ مەخسۇس شەرتلەر باردۇر. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1ـ دۇئا قىلغۇچىنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكى ۋە كىيىم ـ كېچىكى ھالالدىن بولۇشى.

4534/2728 ـ وعنه رفعه: ((أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لا يَقْبَلُ إِلاَّ طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ وَقَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِّيَ بِالْحَرَامِ أَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ))* مسلم (1015).

4534/2728 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئى خالايىق! الله پاكتۇر، پاك نەرسىنىلا (ھالالنى) قوبۇل قىلىدۇ. الله مۇئمىنلەرنى پەيغەمبەرلەرنى بۇيرىغان ئىشقا بۇيرىدى. الله تائالا پەيغەمبەرلەرگە: {ئى ئەلچىلەر! ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، ياخشى ئەمەلنى قىلىڭلار. مەن

ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى ئوبدان بىلىمەن} (سۈرە مۇئمىنۇن، 51 ـ ئايەت) دېسە، مۇئمىنلەرگە: {ئى مۇئمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان هالال نەرسىلەردىن يەڭلار، ئەگەر اللەقىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، اللەقا (يەنى اللەنىڭ ھەددى ھېسابسىز نېئمەتلىرىگە) شۈكرى قىلىڭلار} (سۈرە بەقەر، 172 ـ ئايەت) دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كىشىنى تىلغا ئېلىپ: ئۇ ئادەم (ھەج ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئىبادەتنى ئادا قىلىش ئۈچۈن) ئۇزۇن سەپەرگە چىقىدۇ ۋە چاچلىرى چۇۋۇق، يۈز كۆزىنى توپا چاڭ باسقان ھالەتتە ئىككى قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ: "ئى رەببىم! ئى رەببىم!" دەيدۇ. ۋەھالەنكى، ئۇ ئادەمنىڭ يېمەك ئىچمىكى، كىيىم كېچەكى هارامدىن بولغان ۋە (ۋۇجۇدى) هارام (تائام) بىلەن غىزالانغان تۇرسا، ئۇنىڭ دۇئاسى قانداقمۇ ئىجابەت قىلىنسۇن؟! دېدى. (مۇسلىم: 12015)

بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى شۇكى، بىراۋ ئەڭ بېچارە قىياپەتتە ئاللاھ تائالاغا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلغان ۋە ئۇ شۇ هالىتى بىلەن دۇئاسى ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ تېگىشلىك بولغان تۇرسىمۇ، ئۇ هارامدىن ئوزۇقلانغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولمايدۇ. ساھابىلار يېمەك-ئىچمەكلىرىنىڭ هالال بولىشىغا بەكمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى. دېمەك، هالال يېيىش ئىبادەت ۋە دۇئالارنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن شەرتتۇر.

2ـ دۇئانى ئاللاھتىن ئۈمىتۋارلىق بىلەن قىلىش.

دعوت ربي فلم يستجب لي»* البخاري (6340)، مسلم (2735)، أبو داود (1484)، الترمذي (3387)، ابن ماجه(3853).

9253/5659 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: "دۇئا قىلدىم، ئەمما دۇئايىم ئىجابەت بولمىدى " دەپ ئالدىراپ كەتمىگەنلىرىڭلارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ. (بۇخارى: 6340)

ئاللاھ تائالانىڭ دۇئالارنى ئىجابەت قىلىدىغانلىقى رىئاللىقتا ئايلانغان بىر ھەقىقەت بولغىنىدەك، ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە بولغان چەكسىز مېھىر ـ شەپقىتى يۈزىسىدىن كىشىلەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشتا ئۇلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتىدىغانلىقى، بۇ سەۋەبتىن بەزىلەرنىڭ دۇئاسىنى تېز، بەزىلەرنىڭكىنى ئۇلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن مۇناسىپ بىر ۋاقىتتا ئىجابەت قىلىدىغانلىقىمۇ بىر ھەقىقەتتۇر. تەجرىبىلەرمۇ بۇ ھەقىقەتنى ئىسپاتلىماقتا.

3ـ دۇئانى يۈرەكتىن قىلىش يەنى تىل دۇئا بىلەن دىل باشقا نەرسىلەر بىلەن مەشغۇل بولماستىن، تىلنى دىلدىكىنىڭ تەرجىمانى قىلىپ تۇرۇپ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ۋە كامالىي ئىخلاسىنى ئاللاھقا بېغىشلىغان ھالدا ئۇنىڭغا يالۋۇرۇش لازىم. شۇنداق قىلغان دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر.

4ـ دۇئانى ئۇنىڭ ئىجابەت بولۇشىغا چىن ئىشەنچ بىلەن قىلىش.

9245/5653 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه :« ادعو الله وأنتم موقنون بالإجابة، واعلموا أن الله لا يستجيب دعاء من قلب غافل لاهٍ»* الترمذي (3479)

9245/5653 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: دۇئا قىلغاندا، ئىجابەت بولىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشەنچ قىلغان ھالدا دۇئا قىلىڭلار! شۇنى بىلىپ قويۇڭلاركى، الله تائالا قولى دۇئادا، ئەمما قەلبى باشقا يەردە كىشىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلمايدۇ. (تىرمىزى: 3479)

9249/5656 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « إذا دعا أحدكم فلا يقل: اللهم اغفر لي إن شئت، اللهم ارحمني إن شئت، ولكن ليعزم المسألة، فإن الله لا مكره له»* البخاري (6339)، مسلم (2679)، أبو داود (1483)، الترمذي (3497)

9249/5656 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: دۇئا قىلغاندا ھېچكىم: ”ئى رەببىم! خالىساڭ، مېنى ئەپۇ قىلغىن. ئى رەببىم! خالىساڭ، ماڭا رەھىم قىلغىن! “ دېمىسۇن، چۈنكى ھېچكىم اللەنى زورلىيالمايدۇ، بەلكى اللەقا يېلىنىپ دۇئا قىلسۇن. (بۇخارى: 6339)

5ـ ئۇرۇق- تۇغقانلىق رىشتىسىنى ئۈزۈش ياكى گۇناھ ـ مەسىيەت ئىشلەش ئۈچۈن دۇئا قىلماسلىق.

9221/5636 ـ جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « ما من عبد يدعو بدعاء إلا أتاه الله ما سأل، أو كف عنه من السوء مثله ما لم يدع بإثم أو قطيعة رحم»* الترمذي (3381)

9221/5636 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: ھەرقانداق بىر ئىنسان ھاجىتىنى تىلەپ دۇئا قىلغاندا، گۇناھ بولىدىغان ياكى ئۇرۇغ تۇغقانلىرىدىن مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشكە ئېلىپ بارىدىغان ئىشنى تىلىمىگەنلا بولسا، الله تائالا ئۇنىڭ تىلىگەن نەرسىسىنى بېرىدۇ. (تىرمىزى: 3381)

دۇئانى تەرك ئېتىشنىڭ گۇناھى

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ھەرقانداق بىر ئىبادەتنى تەرك قىلىش گۇناھ بولغىنىدەك، دۇئانى تەرك ئېتىشمۇ گۇناھتۇر. چۈنكى دۇئا- ئىبادەتتۇر. مۇپەسسىرلەر ئاللاھ تائالانىڭ «ماڭا دۇئا قىلىڭلار، دۇئايىڭلارنى ئىجابەت قىلىمەن. مېنىڭ ئىبادىتىمدىن باش تارتقۇچىلار خورلانغان ھالدا دوزاخقا كىرىدۇ. » [غافىر سۈرىسى 60- ئايەت] دېگەن سۆزىنى، ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلىشتىن ئۆزلىرىنى بىھاجەت سانىغانلار بولۇپ، ئۇلار خورلانغان ھالدا دوزاخقا ھەيدىلىدۇ، دەپ تەپسىر قىلىدۇ. چۈنكى بۇ ئايەتتىكى ئىبادەت سۆزىدىن دۇئا مەقسەت قىلىنىدۇ. ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلىشتىن باش تارتقان ئادەم ئۆزىنىڭ بەندىچىلىكىنى، ئاجىزلىقىنى ۋە ئاللاھ تائالاغا ھەمىشە مۇھتاج ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلىشتىن باش تارتقان بولىدۇ. بۇنداقلارنىڭ گۇناھى ھەقىقەتەن ئېغىر بولۇشقا تېگىشلىكتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلىشتىن باش تارتقان ئادەم تۆۋەندىكى ئىككى خىل ئادەمنىڭ بىرىدۇر: بىرىنچىسى، ئۆزىگىلا ئىشەنگەنلىكتىن ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلىشتىن ئۆزىنى بىھاجەت ساناپ دۇئانى تەرك ئەتكەن ئادەم. مۇنداق ئادەم ھەددىنى بىلمىگەن مۇتەكەببىرلەردىن سانىلىدۇ. شەيتانمۇ ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ تەكەببۇرلىقىدىن ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاشتىن باش تارتقان بولۇپ، شۇ

سەۋەپتىن ئۇ تاقيامەتكىچە ئاللاھ تائالانىڭ ۋە پۈتۈن خەلقنىڭ لەنىتىگە لايىق بولغان. ئىككىنچىسى، دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ ھاجەتلىرىنىڭ راۋا بولىشىغا ئىشەنچ قىلالمىغان(ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىتسىزلەنگەنلىكتىن دۇئانى تەرك ئەتكەن) ئادەم بولۇپ، مۇنداقلارمۇ ئېغىر گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى ئۈمىتسىزلىك كۇپرىنىڭ جۈرىسىدۇر. قۇرئان كەرىم ئۈمىتسىزلىكنى كاپىرلارنىڭ سۈپىتىدىن سانايدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە:

[يَا بَنِيَّ اذْهَبُواْ فَتَحَسَّسُواْ مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلاَ تَيْأَسُواْ مِن رَّوْحِ اللّهِ إِنَّهُ لاَ يَيْأَسُ مِن رَّوْحِ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ *(87)]

« ئى ئوغۇللىرىم! بېرىڭلار، يۈسۈفنى ۋە ئۇنىڭ ئۇكىسىنى ئىزدەڭلار، اللەنىڭ رەھمىتىدىن نائۈمىد بولماڭلار، شۈبھىسىزكى، پەقەت كاپىر قەۋملا اللەنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ. » دەيدۇ. [يۈسۈف سۈرىسى 87- ئايەت].

دۇئانىڭ ئەدەبلىرى

دىنىمىزدا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئەدەبلىرى ۋە شەرتلىرى بولغىنىدەك، دۇئانىڭمۇ ئۆزىگە خاس ئەدەبلىرى باردۇر. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1- دۇئانى فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا ئېيتىش بىلەن باشلاش، ئاندىن «ئاللاھۇممە سەللى ۋە بارىك» لارنى ئوقۇش بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش. دۇئانىڭ ئوتتۇرىدا ۋە ئاخىرىدىمۇ شۇنداق قىلىش. ئاندىن ھاجەتلىرىنى سوراش.

9246/5654 ـ فضالة بن عبيد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : سمع النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رجلاً يدعو في صلاته، فلم يصل على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقال صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «عجل هذا» ثم دعاه فقال له أو لغيره :« إذا صلى أحدكم فليبدأ بتحميد الله والثناء عليه، ثم ليصل على النبي، ثم ليدع بعد بما شاء»* أبو داود (1481)، الترمذي (3477)، النسائي (44/3)

9246/5654 ـ فەزالە ئىبنى ئۇبەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كىشىنىڭ نامىزىنىڭ ئاخىرىدا رەسۇلۇللاھقا دۇرۇد ۋە سالام يوللىماي تۇرۇپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ: بۇ كىشى ئالدىراپ كەتتى دېدى. كېيىن ئۇنى چاقىرىپ: قاچانكى ناماز ئوقۇساڭلار، ئاندىن نامىزىڭلارنىڭ ئاخىرىدا دۇئا قىلساڭلار، ئاۋۋال اللەقا ھەمدۇ سانا ئېيتىڭلار، ئاندىن اللەنىڭ رەسۇلىغا سالام يوللاڭلار، ئۇنىڭدىن كېيىن خالىغان دۇئانى قىلىڭلار! دېدى. (تىرمىزى: 3477)

2-دۇئانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش بىلەن ئاخىرلاشتۇرۇش ئەۋزەلدۇر.

3- دۇئانى ئەڭ كەمتەرلىك بىلەن قىلىپ ئاللاھ تائالاغا يالۋۇرۇش. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ (89) فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ (90)]

« زەكەرىيانىڭ (قىسسىنى بايان قىلغىن). ئۇز ۋاقتىدا ئۇ: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز،

ۋارىسسىز) يالغۇز قويمىساڭ، سەن ئەڭ ياخشى ۋارىستۇرسەن (يەنى ھەممە ئادەم ئۆلىدۇ، سەنلا باقىي قالىسەن)» دەپ نىدا قىلدى. بىز ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنىڭغا يەھيانى ئاتا قىلدۇق، ئۇنىڭغا خوتۇنىنى ئۆزگەرتىپ بەردۇق (يەنى تۇغىدىغان قىلىپ بەردۇق). (يۇقىرىقى پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشىمىز) شۇنىڭ ئۈچۈن ئىدىكى، ئۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرايتتى، (رەھمىتىمىزنى) ئۈمىد قىلىپ، (ئازابىمىزدىن) قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلاتتى، بىزگە كەمتەرلىك بىلەن ئىبادەت قىلاتتى» [ئەنبىيا سۈرىسى 89-90-ئايەتلەر].

4- ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىم- سۈپەتلىرىنى، كىشى ئۆزىنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنى ۋەسىلە قىلىش.

[وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ (180)]

« ئاللەنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، ئاللەنى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار، ئاللەنىڭ ئىسىملىرىنى كەلسە - كەلمەس قوللىنىدىغانلارنى تەرك ئېتىڭلار، ئۇلار (ئاخىرەتتە) قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ » [ئەئراف سۈرىسى 180- ئايەت]. ئاللاھ تائالا يۇسۇف ئەلەيهىسسالا منىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنُيَا وَالآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ* (101)]

«پەرۋەردىگارىم! ماڭا ھەقىقەتەن پادىشاھلىق ئاتا قىلدىڭ، چۈش تەبىرىنى بىلدۈردۈڭ، ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن» دېدى» [يۇسۇف سۈرىسى 101- ئايەت].

بۇرەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: « پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىر ساھابىنىڭ:

{اَللَّهُمَّ إِنِّ أَسْأَلُكَ بِاَنِّ اَشْهَدُ اَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لاَإِلَهَ إِلاَ أَنْتَ الأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ}

« ئى ئاللاھ! سېنىڭ پەزلى - كەرەمىڭنى تىلەيمەن. سەن ھەقىقەتەن، ھەممە ساڭا مۇھتاج بولغان، پەرزەنتكە ۋە ئانىغا مۇھتاج بولمىغان، ھېچكىم ساڭا تەڭداش بولمايدىغان يەككە- يېگانە ئىلاھسەن» دەپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ مۇنداق دېدى: "ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، بۇ ئادەم ئۇنىڭ بىلەن نېمە سورىسا بېرىلىدىغان، ئۇنىڭ بىلەن قىلغان دۇئالار ئىجابەت بولىدىغان ئىسمۇلئەزەم (ئاللاھنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ ئىسمى) بىلەن دۇئا قىلدى] » "تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى].

5 - كىشى ئۆزىنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنى ۋەسىلە قىلىش.

9159/5601 - ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنهۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ئۈچ كىشى

سەپەرگە چىقىپ، قونۇش ئۈچۈن بىر ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىرگەندە، تاغدىن بىر قۇرام تاش يۇمۇلاپ چۈشۈپ ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزىنى توسۋالدى. ئۇلار: ”بىزنى بۇ تاغدىن پەقەت بىزنىڭ ياخشى ئەمەللىرىمىزنى تىلغا ئېلىپ اللەقا قىلغان دۇئايىمىزلا قۇتقۇزالايدۇ “ دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلاردىن بىرى: ”ئى اللە! مېنىڭ ياشىنىپ قالغان ئاتا ـ ئانام بار ئىدى. مەن داۋاملىق ئاتا ـ ئانامنى باشتا غىزالاندۇرۇپ، ئاندىن ئائىلەمدىكىلەرنى ۋە خىزمەتكارلىرىمنى غىزالاندۇراتتىم. بىر كۈنى، ماللىرىمنى ئوت چۆپ مول يەردە باقىمەن دەپ يىراقلاپ كېتىپ، ئۆيگە بەك كەچ قايتىپ كەلدىم. ئاتا ـ ئانامنى غىزالاندۇرۇش ئۈچۈن ماللىرىمنى سېغىپ كىرسەم، ئۇلار ئۇخلاپ قالغان ئىكەن. مەن ئۇلارنى ئويغىتىشنى لايىق كۆرمىدىم، ئائىلەمدىكىلەرنى ۋە خىزمەتكارلىرىمنى ئۇلاردىن بۇرۇن غىزالاندۇرۇشنى تېخىمۇ لايىق كۆرمىدىم. شۇنىڭ بىلەن، قولۇمدا قاچىنى تۇتقان پېتى ئۇلارنىڭ ئويغىنىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم، ھەتتا تاڭ يورۇپ كەتتى. ئاندىن ئاتا ـ ئانام ئويغىنىپ سۈتنى ئىچتى. ئى اللە! ئەگەر شۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغان بولسام، مۇشۇ تاشنى كۆتۈرۈۋەتكىن! “ دېدى. تاش ئازراق كۆتۈرۈلدى. لېكىن ئۇلار ئۇ يوچۇقتىن چىقىپ كېتەلمەيتتى. يەنە بىرى: ”ئى اللە! مېنىڭ تاغامنىڭ ماڭا ھەممە ئادەمدىن سۆيۈملۈك كۆرىنىدىغان بىر قىزى بار ئىدى. مەن ئۇ قىز بىلەن بىللە بولۇشنى تەلەپ قىلسام، مېنى رەت قىلدى. بىر يىلى قۇرغاقچىلىق بولۇپ كېتىپ، ئۇنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشۈپ، مېنىڭ قېشىمغا كەپتۇ. مەن ئۇنىڭغا مېنىڭ تەلپىمگە قوشۇلۇش شەرتى بىلەن 120 تىللا بەردىم، ئۇ مەن بىلەن بىر تۆشەكتە بولۇشقا ماقۇل بولدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر تۆشەكتە بولماقچى بولغاندا، ئۇ: ئالدى بىلەن شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بېجىرىپ، ماڭا ئاندىن يېقىن كەل! دېدى. شۇنىڭ بىلەن، مەن ئۇنىڭغا يېقىنلاشماستىن قوپۇپ كەتتىم. ۋەھالەنكى، ئۇ قىز مەن ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈكى ئىدى. مەن ئۇنىڭغا بەرگەن ئالتۇندىنمۇ ۋاز كەچتىم. ئى اللە! شۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغان بولسام، بۇ تاشنى كۆتۈرۋەتكىن ! “ دېدى. تاش يەنە ئازراق كۆتۈرۈلدى. لېكىن ئۇلار ئۆڭكۈردىن يەنىلا چىقىپ كېتەلمىدى. ئۈچىنچىسى مۇنداق دېدى: ”ئى اللە! مەن بىر نەچچە مەدىكار ئىشلەتكەن ئىدىم. ھەممىسىنىڭ ئىش ھەققىنى بەردىم، لېكىن ئارىدىن بىرى ھەققىنى ئالماي كېتىپ قالدى. مەن ئۇ ئادەمنىڭ ئىش ھەققىنى سەرمايە قىلىپ ئىشلىتىپ، نۇرغۇن مال قىلدىم. ئارىدىن خېلى بىر زامان ئۆتۈپ، ئۇ ئادەم كەلدى ۋە: ”ئى اللەنىڭ بەندىسى! مېنىڭ ئىش ھەققىمنى بەرگىن! دېدى. مەن ئۇنىڭغا: سەن كۆرۈۋاتقان بۇ نەرسىلەر يەنى تۆگە، كالا، قوي ۋە قۇل قاتارلىقنىڭ ھەممىسى سېنىڭ ئىش ھەققىڭ، دېدىم. ئۇ: ئى اللەنىڭ بەندىسى! مېنى مەسخىرە قىلما! دېدى. مەن ئۇنىڭغا: سېنى مەسخىرە قىلمىدىم، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ نەرسىلەرنىڭ بىرىنىمۇ قويماي ئېلىپ كەتتى. ئى اللە! ئەگەر مەن ئۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغان بولسام، بۇ تاشنى كۆتۈرۈۋەتكىن! “ دېدى. تاش كۆتۈرۈلدى، ئۇلار ئۆڭكۈردىن چىقىپ كەتتى. (بۇخارى: 2272)

6ـ دۇئا قىلغاندا قىبلىگە قاراپ، قولىنى كۆتىرىش ۋە دۇئادىن كېيىن قولى بىلەن يۈزىنى سىپاش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئانى قىبلىگە قاراپ قولىنى كۆتۈرگەن ھالدا قىلغانلىقى ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەر كۆپ. مەسىلەن:

2076/1210 – وفي رواية: فَرَفَعَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: ((اللهمَّ أَغِثْنَا، اللهمَّ أَغِثْنَا)). وزَادَ في الدُّعَاءِ الثاني: ((اللهمَّ عَلَى الآكَامِ والظِّرَابِ وَبُطُونِ الأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ))* البخاري (1014)، مسلم (897)

2076/1210 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ: ئى رەببىم! بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىن. ئى رەببىم ! بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىن. ئى رەببىم ! بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىن، دېگەن. (يامغۇرنىڭ بەك كۆپ يېغىپ كەتكەنلىكى ھەققىدە شىكايەت قىلىنغاندا) ئىككىنچى قېتىم دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ: ئى رەببىم ! يامغۇرنى بىزنىڭ ئەتراپىمىزغا ياغدۇرغىن، ئۈستىمىزگە ياغدۇرمىغىن، دۆڭ ـ دۈمبەللەرگە، جىلغىلارغا ۋە ئورمانلارغا ياغدۇرغىن، دېگەن. (بۇخارى: 1014)

3478/ 2074 ـ ابنُ عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا –: أن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا رمى الجمرة التي تلي المنحر ومسجد منى رماها بسبع حصيات ويكبر كلما رمى بحصاة، ثم تقدم أمامها فوقف مستقبل القبلة رافعًا يديه يدعو ويطيل الوقوف، ثم يأتي الجمرة الثانية فيرميها بسبع حصيات يكبر كلما رمى بحصاة، ثم ينحرف ذات الشمال فيقف مستقبل البيت رافعًا يديه، ثم يدعو ثم يأتي الجمرة التي عند العقبة فيرميها بسبع حصيات ولا يقف عندها* البخاري (1753)1751، النسائي 276/5

3478/ 2074 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇ كىچىك شەيتانغا يەتتە تال شېغىل تاش ئاتاتتى ۋە ھەر بىر تاشنى ئاتقاندىن كېيىن تەكبىر ئېيتاتتى. ئاندىن پەسكە چۈشۈپ، قىبلىگە يۈز كەلتۈرگەن ھالدا قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئۇزۇن دۇئا قىلاتتى. ئاندىن ئوتتۇرا شەيتانغا تاش ئاتاتتى ۋە ۋادىنىڭ سول تەرىپىنى بويلاپ مېڭىپ تۈزلەڭگە چۈشۈپ، قىبلىگە يۈز كەلتۈرگەن ھالدا ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ ئۇزۇن دۇئا قىلاتتى. ئاندىن چوڭ شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قېشىدا توختىماي قايتىپ كېتەتتى ۋە: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇشۇنداق قىلغانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم، دەيتتى. (بۇخارى: 1751)

8369/5093 ـ ابن عمرو بن العاص – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: قال: تلا النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قولَ الله ﴿رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ﴾ إلى: ﴿رَحِيمٌ﴾ ﴿ابراهيم: من الآية36﴾، وقول عيسى: ﴿إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ﴿المائدة:118﴾، فرفع يديه وقال: ((اللهمَّ أمَّتي، اللهمَّ أُمتَّي))، وبكى، فقال الله تعالى: يا جبريلُ، اذهبْ إلى محمدٍ وربُّك أعلمُ، فاسأله ما يُبكيكَ؟فأتاه جبريلُ فسأله فأخبره بما قالَ وهو أعلمُ، فقال تعالى: يا جبريلُ اذهبْ إلى محمدٍ فقل له: إنَّا سنُرضيكَ في أُمتَّكَ، ولا نسوءك* مسلم (202).

8369/5093 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت

قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىبراھىم ھەققىدىكى: {اللە پەرۋەردىگارىم ! ئۇلار (يەنى بۇتلار) نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى، كىمكى ماڭا ئەگەشكەن ئىكەن، ئۇ مېنىڭ دىنىمدىدۇر} (سۈرە ئىبراھىم، 36 - ئايەت) دېگەن ئايەت بىلەن ئىيسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدىكى: {ئى اللە! ئەگەر ئۇلارغا ئازاب قىلساڭ، ئۇلار سېنىڭ بەندىلىرىڭدۇر (ئۇلارنى خالىغىنىڭچە تەسەررۇپ قىلىسەن)، (ساڭا ھېچ ئەھەدى تەئەررۇز قىلالمايدۇ)، ئەگەر ئۇلارغا (يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى تەۋبە قىلغانلارغا) مەغپىرەت قىلساڭ، سەن (ئىشىڭدا) غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇرسەن } (سۈرە مائىدە، 118 - ئايەت) دېگەن ئايەتنى ئوقۇغاندىن كېيىن، قولىنى كۆتۈرۈپ: ئى اللە! ئۈممىتىم، ئۈممىتىم دەپ يىغلاپ كەتتى. بۇنىڭ بىلەن اللە تائالا: ئى جىبرىئىل! مۇھەممەدنىڭ يېنىغا بارغىن. ھالبۇكى، اللە ئۇنىڭ ھالىنى ئوبدان بىلىدۇ، ئۇنىڭدىن نېمىشقا يىغلاۋاتقىنىنى سورىغىن؟ دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە نېمە ئۈچۈن يىغلاۋاتقانلىقىنى سورىدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جىبرىئىلغا يۇقىرىقى سۆزىنى ئېيتتى. اللە تائالا: ئى جىبرىئىل ! مۇھەممەدنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭغا: ”بىز سېنى ئۈممىتىڭ ھەققىدە رازى قىلىمىز، سېنى غەم قايغۇدا قالدۇرمايمىز “ دېگىن! دېدى. (مۇسلىم: 202)

2077/1211 - عَائِشَةُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: شَكَا النَّاسُ إِلَى النبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُحُوطَ المطرِ، فَأَمَرَ بِمِنْبَرٍ فَوُضِعَ لَهُ فِي المِصَلَّى، ووَعَدَ النَّاسَ يَومًا يَخْرُجُونَ فِيهِ فَخَرَجَ حِينَ بَدَا حَاجِبُ الشَّمسِ، فَقَعَدَ عَلَى المِنْبَرِ فَكَبَّرَ وَحَمِدَ الله، ثُمَّ قَالَ: ((إِنَّكُمْ شكَوْتُمْ جَدْبَ دِيَارِكُمْ وَاسْتِئْخَارَ المِطَرِ عَنْ إِبَّانِ زَمَانِهِ عَنْكُمْ، وَقَدْ أَمَرَكُمُ الله أَنْ تَدْعُوهُ، ووَعَدَكُمْ أَنْ يَسْتَجِيبَ لَكُمْ)) ثُمَّ قَالَ: ((﴿الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ لا إِلَه إِلاَّ الله يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ، اللهمَّ أَنْتَ الله لا إِلهَ إِلا أَنْتَ الغَنِيُّ ونَحْنُ الفُقَرَاءُ، أَنْزِلْ عَلَيْنَا الْغَيْثَ واجْعَلْ مَا أَنْزَلْتَ لَنَا قُوَّةً وَبَلاغًا إِلَى حين)) ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى بَدَا بَيَاضُ إِبِطَيْهِ ثُمَّ حَوَّل إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ وَقَلَب رِدَاءَهُ وَهُوَ رَافِعٌ يَدَيْهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ ونَزَلَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ، فَأَنْشَأَ الله سَحَابَةً فَرَعَدَتْ وَبَرَقَتْ ثُمَّ أَمْطَرَتْ بِإِذْنِ الله، فَلَمْ يَأْتِ مَسْجِدَهُ حَتَّى سَالَتِ السُّيُولُ، فَلَمَّا رَأَى سُرْعَتَهُمْ إِلَى الْكِنِّ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، فَقَالَ: ((أَشْهَدُ أَنَّ الله عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنِّي عَبْدُ الله وَرَسُولُهُ))* أبو داود (1173)

2077/1211 - ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: كىشىلەر پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە قۇرغاقچىلىقتىن شىكايەت قىلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مەلۇم بىر كۈنى كىشىلەر بىلەن نامازگاھقا چىقىشقا ۋەدە قىلدى. بۇيرۇق بويىچە نامازگاھقا بىر مۇنبەر قويۇلدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قۇياش ئۆرلەۋاتقاندا ھۇجرىسىدىن چىقىپ، مۇنبەردە ئولتۇرۇپ تەكبىر ئېيتتى، اللەقا ھەمدۇسانا ئېيتتى. ئاندىن: سىلەر يۇرتۇڭلاردىكى قۇرغاقچىلىقتىن، يامغۇرنىڭ ئۆز ۋاقتىدىن كېچىكىپ كەتكەنلىكىدىن شىكايەت قىلدىڭلار. اللە سىلەرنى دۇئا قىلىشقا بۇيرىغان ۋە قىلغان دۇئالىرىڭلارنى ئىجابەت قىلىشقا ۋەدە قىلغان، دېدى. ئاندىن: جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللەقا

خاستۇر، الله ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مەھرىباندۇر، قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر، اللەتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، الله خالىغىنىنى قىلىدۇ. ئى رەببىم! سەندىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، سەن ھەممىدىن بىھاجەتسەن. بىز بولساق پېقىر بەندىلىرىڭمىز. ئى الله! بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىن، ياغدۇرغان يامغۇر بىلەن بىزگە كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن، شۇ يامغۇر بىلەن يەنە بىر يېغىنغا يەتكۈزگىن، دېدى. ئاندىن ئىككى قولىنى قولتۇقىنىڭ ئاق يېرى كۆرۈنگىدەك دەرىجىدە ئېگىز كۆتۈردى. ئاندىن (قىبلىگە ئالدىنى) كىشىلەرگە ئارقىسىنى قىلدى، ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ تونىنى تەتۈر كىيدى. ئاندىن كىشىلەرگە ئالدىنى قىلغان پېتى مۇنبەردىن چۈشۈپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. الله تائالا شۇ ھامان بۇلۇت پەيدا قىلدى، بۇلۇتتا گۈلدۈرماما ۋە چاقماق ھاسىل بولدى، ئاندىن اللەنىڭ ئىزنى بىلەن يامغۇر ياغدى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم (نامازگاھتىن قايتىپ) مەسجىدىگە كېلىپ بولغۇچە (يوللار) سەل بولۇپ ئاقتى. پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلەرنىڭ (يامغۇردىن) پاناھلىنىدىغان جاي ئىزدەپ يۈگۈرۈشكىنىنى كۆرۈپ، ئېزىق چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالغۇدەك كۈلدى (يەنى قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى). ئاندىن: مەن اللەنىڭ ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىگە، ئۆزۈمنىڭ ھەقىقەتەن اللەنىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى ئىكەنلىكىمگە گۇۋاھلىق بېرىمەن، دېدى. (ئەبۇ داۋۇد: 1173)

7 ـ دۇئادا ئاۋازىنى قاتتىق كۆتۈرمەسلىك، بەلكى ئاشكارىلىق بىلەن مەخپىلىك ئوتتۇرىسىدا كۆتۈرۈش. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

[ادْعُواْ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (55)]

« پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار، (دۇئا قىلغاندا كەلسە ـ كەلمەس سۆزلەپ، توۋلاپ) ھەددىدىن ئاشۇرۋەتكەنلەرنى الله ياقتۇرمايدۇ » [ئەئراف سۈرىسى 55ـ ئايەت].

ئىمام قۇرتۇبىي بۇئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: « بۇ ئايەت ئۈچ چوڭ مەسىلىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان: بىرىنچىسى، ئاللاھ تائالانىڭ مۇسۇلمانلارنى دۇئا قىلىشقا بۇيرىغانلىقى، ئىككىنچىسى، دۇئانى ئاللاھ تائالاغا يالۋۇرغا ۋە يېلىنغان ھالدا قىلىشنىڭ لازىملىقى، ئۈچىنچىسى، دۇئانى رىيادىن يىراق بولۇش ئۈچۈن مەخپىي قىلىشنىڭ ئەۋزەللىكىدۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى ماختىغان:

[إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاء خَفِيًّا (3)]

«ئۇ ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىغا پەس ئاۋازدا مۇناجات قىلدى.» [مەريەم سۈرىسى3ـ ئايەت]. بۇرۇنقى مۇسۇلمانلار دۇئا ۋە زىكىرلەرنى ئاۋازلىق ئېيتقاندىن كۆرە مەخپىي ئېيتىشنى تولىمۇ ئەۋزەل كۆرەتتى. ھەنەپىي مەزھىبىنىڭ پېشۋاسى ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىپىنىڭ «ئامىين ـــ دۇئايىمنى ئىجابەت قىلغىن» نى ئىچىدە دېيىشنى ئۈنلۈك دېيىشتىن ئەۋزەل كۆرگەنلىكىمۇ، بۇ ئايەتكە ئاساسلانغان. چۈنكى «ئامىين» دېگەن سۆزنىڭ ئۆزىمۇ دۇئادۇر [«تەپسىرى قۇرتۇبىي» دىن ئېلىندى].

8ـ دۇئادا قاپىداش سۆزلەرنى ئىشلىتىشتىن ساقلىنىش. چۈنكى دۇئا دېگەن چىن قەلب قاتلىرىدىن ئىختىيارسىز ھالدا ئېتىلىپ چىقىدىغان سەممىمىي ھېسسىيات بولۇپ، ئۇ

سۆزلەرنىڭ بەدىئىيلىكى ۋە ئىپسىللىكى بىلەن قەتئىي ھېسابلاشمايدۇ. تىل پەقەت قەلبتىكىنى تەرجىمە قىلىش رولىنى ئوينايدۇ. دۇئانى قاپىلاشتۇرغاندا، كۆڭۈل سۆزلەرنىڭ تىزىلمىسى بىلەن مەشغۇل بولۇپ قالغانلىقتىن دۇئادىكى سەممىيەت ۋە چىن ئىخلاس يوقنىڭ ئورنىغا چۈشۈپ قالىدۇ. بەزى مۇپەسسىرلەر ئاللاھ تائالانىڭ: « پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن ئىچىڭلاردا دۇئا قىلىڭلار. ھەددىدىن ئاشۇرىۋەتكەنلەرنى ئاللاھ ياقتۇرمايدۇ» دېگەن سۆزىدىكى « ھەددىدىن ئاشۇرىۋەتكەنلەر » دېگەن جۈملىنى « دۇئانى قاپىلاشتۇرغانلار» دەپ تەپسىر قىلغان.

9ـ دۇئا قىلغاندا ئالدى بىلەن ئۆزىگە ئاندىن باشقىلارغا دۇئا قىلىش، شۇنداق قىلغاندىلا دۇئا تېخىمۇ ئىخلاس بىلەن بولغان بولىدۇ.

9261/5663 ـ أبو أيوب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا دعا بدأ بنفسه* الطبراني (4081)

9261/5663 ـ ئەبۇ ئەييۇب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم دۇئا قىلغاندا، ئۆزىدىن باشلايتتى. (ئەلكەبىر4081)

قۇرئان كەرىمدىمۇ ياخشى مۆمىنلەرنىڭ سۈپىتىدە، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدىن بۇرۇن ئۆتكەن دىنىي قېرىنداشلىرىغا مەغفىرەت تىلەپ دۇئا قىلىدىغانلىقى كۆرسىتىلگەن.

[وَالَّذِينَ جَاؤُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ (**10**)]

«ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەر: "پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن، دىللىرىمىزدا مۆمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىمىز! سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، مېھرىبانسەن.» [ھەشىر سۈرىسى 10ـ ئايەت]

10 ـ دۇئا قىلغاندا ئىسلام كۆرسەتمىسگە ئۇيغۇن كېلىدىغان نەرسىنى تىلەپ دۇئا قىلىش، يامانلىق ياكى گۇناھ ئىشنى تىلمەسلىك لازىم. بەزى كىشىلەر ئاچچىغىم كەلدى دەپ ئۆزى ياكى باشقىلارنى قارغاپ بەد دۇئا قىلىپ سالىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن:

[وَيَدْعُ الإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الإِنسَانُ عَجُولاً (**11**)]

« ئىنسان (ئۆزىگە ۋە بالا ـ چاقىلىرىغا) خەيرلىك دۇئا قىلغاندەك، (ئاچچىقى كەلگەندە) بەددۇئا قىلىدۇ، ئىنسان ئالدىراڭغۇدۇر.» [ئىسرا سۈرىسى 11ـ ئايەت].

11ـ دۇئا قىلغاندا قاشاڭلىق بىلەن ئارقا ئارقىدىن تەكرار تىلەش، دۇئانىڭ ئاخىرىدا «ئامىين» دەپ ئاياغلاشتۇرۇش.

1396/768 – (عائشة– رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا–) رفعته: ((مَا حَسَدَتْكُمُ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ مَا حَسَدَتْكُمْ عَلَى الإسلام وَالتَّأْمِينِ))* ابن ماجه (856)

1396/768 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: يەھۇدىيلار ھېچبىر نەرسىگە سىلەرنىڭ سالام بىلەن ئامىن

دېيىشكۈلارغا ھەسەت قىلغىنىدەك ھەسەت قىلمايدۇ. (ئىبنى ماجە: 856)

9474/5802 ـ أم سلمة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: «اللهم أنت الأول فلا شيء قبلك، وأنت الآخر فلا شيء بعدك أعوذ بك من كل دابة ناصيتها بيدك وأعوذ بك من الإثم والكسل وعذاب القبر، وفتنة الغنى وفتنة الفقر، وأعوذ بك من المأثم والمغرم، اللهم نقني من خطاياي كما نقيت الثوب الأبيض من الدنس، اللهم باعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب، هذا ما سأل محمد ربه، اللهم إني أسألك خير المسألة وخير الدعاء، وخير النجاح، وخير العمل، وخير الثواب، وخير الحياة، وخير الممات، وثبتني وثقل موازيني، وارفع درجتي وتقبل صلاتي واغفر خطيئتي، واسألك الدرجات العلى من الجنة، آمين، اللهم إني أسألك الجنة آمين) اللهم إني أسألك خير ما فعل وخير ما أعمل، وخير ما بطن وخير ما ظهر والدرجات العلى من الجنة آمين اللهم إني أسألك أن ترفع ذكري وتضع وزري، وتصلح أمري، و تطهر قلبي، وتحفظ فرجي، وتنور قلبي، وتغفر ذنبي، وأسألك الدرجات العلى من الجنة آمين، اللهم نجني من النار»* الأوسط (6218)

9474/5802 ـ ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! سەن ئاۋۋالسەن، سەندىن بۇرۇن ھېچنېمە يوق ئىدى. سەن ئاخىرسەن، بارلىق مەۋجۇداتتىن كېيىن سەنلا قالىسەن. بارلىق ھايۋانلارنىڭ يامانلىقىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئۇلارنىڭ كوكۇلىسى سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. گۇناھتىن، ھورۇنلۇقتىن، قەبرە ئازابىدىن، بايلىق ياكى كەمبەغەللىكنىڭ پىتنىسىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. گۇناھ ئۆتكۈزۈشتىن ۋە قەرزدار بولۇپ قېلىشتىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئى الله! ئاق كىيىمنى كىردىن تازىلىغىنىڭدەك، مېنى گۇناھلىرىمدىن تازىلىغىن. ئى الله! مەن بىلەن گۇناھلىرىمنىڭ ئارىسىنى مەشرىق بىلەن مەغرىب ئارىسىدەك يىراق قىلغىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى: ئى الله! سەندىن ئەڭ ياخشى نەرسىنى، ئەڭ ياخشى دۇئانى، ئەڭ ياخشى غەلىبىنى، ئەڭ ياخشى ئەمەلنى، ئەڭ ياخشى ساۋابنى، ئەڭ ياخشى ھاياتنى، ئەڭ ياخشى ئۆلۈمنى تىلەيمەن. ئايىغىمنى ھەقتىن تېيىلدۇرمىغىن. تارازامنى ئېغىر، مەرتىۋەمنى يۇقىرى قىلغىن. نامىزىمنى قوبۇل قىلغىن، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، جەننەتتىن ئالى ماقامنى سورايمەن. ئامىن! ئى الله! سەندىن جەننەتنى سورايمەن، ئامىن! ئى الله! سەندىن قىلىنغان ئىشنىڭ ياخشىسىنى، قىلىنغان ئەمەلنىڭ ياخشىسىنى، مەخپىي ۋە ئاشكارا قىلىنغاننىڭ ياخشىسىنى، جەننەتتىن يۇقىرى ماقامنى تىلەيمەن، ئامىن ! ئى الله! شەنىمنى يۇقىرى، يۈكۈمنى يەڭگىل، ئىشىمنى توغرا، قەلبىمنى پاك قىلغىن. ئەۋرىتىمنى ساقلىغىن، قەلبىمنى نۇرلاندۇرغىن. ئى الله! گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى سورايمەن. سەندىن جەننەتنىڭ ئالىي ماقامىنى تىلەيمەن، ئامىن ! ئى الله! مېنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن! (ئەلئەۋسەت)

12ـ دۇئادا سورىغانلىرىنى ئۈچ قېتىمدىن قايتىلاپ ئېيتىش.

دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىن ئەۋزەل ۋاقىتلار

ھەر قانداق ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئالار ئاللاھ تائالاغا چوقۇم يېتىدۇ. ئاللاھ تائالا خالىغان كىشىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ. دۇئا قىلىش مەنئى قىلىنغان بىرەرمۇ ۋاقىت يوقتۇر. بىراق دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىن ۋاقىتلار دېيىلگەن بەزى ۋاقىتلار بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1ـ سەجدىگە بارغان ۋاقىت. ئاللاھ تائالا سەجدىنىڭ ئاللاھقا يېقىنلىشىش ۋە تىلەكلىرىنى سوراپ قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ (**19**)]

« ئاللاھقا سەجدە قىلغىن ۋە شۇ ئارقىلىق ئۇنىڭغا يېقىنلىق ھاسىل قىلغىن»[ئەلەق سۈرىسى 19ـ ئايەت].

9231/5642 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « أقرب ما يكون العبد من ربه تعالى وهو ساجد فأكثروا الدعاء»* مسلم (482)، أبو داود (875)، النسائي (2/ 226).

9231/5642 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بەندىنىڭ رەببىگە ئەڭ يېقىن بولىدىغان ھالىتى سەجدىدىكى ھالىتىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىڭلار. (مۇسلىم: 482)

9281/5676 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «ألا وإني نهيت أن أقرأ القرآن راكعا وساجدا فأما الركوع فعظموا فيه الرب، وأما السجود فاجتهدوا في الدعاء، فقمن أن يستجاب لكم»* مسلم (479)، أبو داود (876)، النسائي (2/ 189 ـ 190).

9281/5676 ـ ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: جامائەت ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئۈچۈن سەپ بولۇپ تۇرغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇجرىسىنىڭ پەردىسىنى قايرىپ: ئى خالايىق پەيغەمبەرلىكنىڭ بېشارەتلىرىدىن پەقەت ياخشى چۈشلا قالدى، ئۇنى مۇسۇلمان كىشى يا ئۆزى كۆرىدۇ ياكى ئۇنىڭ ئۈچۈن باشقىلار كۆرىدۇ. دىققەت قىلىڭلاركى، مەن رۇكۇ ۋە سەجدىدە قۇرئان ئوقۇشتىن چەكلەندىم. شۇڭا رۇكۇدا رەببىڭلارنى ئۇلۇغلاڭلار، سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىڭلار، چۈنكى سەجدىدىكى دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر دېدى. (مۇسلىم: 479)

پەرز نامازلارنىڭ سەجدىسىدە، قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسلەردە كەلگەن دۇئالارنى ئەرەب تىلى بويىچە قىلىش لازىم. ئەمما پەرزدىن باشقا ۋاجىب، سۈننەت ۋە نەپلى نامازلارنىڭ سەجدىلىرىدە ھەر كىم ئۆز تىلىدا بىلگەن دۇئالىرىنى ئوقۇسا ۋە ھاجەتلىرىنى سورىسا بولىدۇ.

2ـ روزا تۇتقان ۋاقىتلار. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: « رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن؛ كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن. ئاللاھ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ، (ئاغرىنىڭلار ئوچۇق يۇرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان

روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا ئاللاھنى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئاملىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ. مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن (يەنى ھەمىشە ئىمان بىلەن بولسۇن)[بەقەر سۈرىسى 185- 186- ئايەتلەر].

يۇقارىقى ئايەتلەردە، رامىزاننىڭ پەرزلىكىنىڭ بايانىغا ئاللاھنىڭ دۇئالارنى ئىجابەت قىلىدىغانلىقى يانداشتۇرۇپ كەلتۈرۈلگەن. بۇنىڭدىن رامىزاندا قىلىنغان دۇئالارنىڭ ئەۋزەللىكى ۋە ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىنلىقى ئىپادىلىنىدۇ. رامىزان كېچىلىرىمۇ دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتلارنىڭ بىرىدۇر.

3- ئەرەفات كۈنى.

3151/1871 - عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: ((مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ أَنْ يُعْتِقَ اللَّهُ فِيهِ عبيدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو يتجلى ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلائِكَةَ، فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلاءِ))* مسلم (1348)

3151/1871 - ئىبنى مۇسەييەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: الله تائالا بەندىلىرىنى باشقا كۈنلەرگە قارىغاندا ئەرەفات كۈنىدە دوزاختىن ئەڭ كۆپ ئازاد قىلىدۇ. ئۇ كۈندە، الله بەندىلىرىگە يېقىن كېلىدۇ ۋە ئۇلارنى پەرىشتىلەرگە كۆرسىتىپ، ئۇلاردىن پەخىرلەنگەن ھالدا: بۇ بەندىلىرىم (بۇ يەرگە) نېمە مەقسەتتە يىغىلدى؟ دەيدۇ. (مۇسلىم: 1348)

4- كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىرى يەنى بامدات نامازدىن ئىلگىرىكى ۋاقىتلار.

9224/5637 - أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « ينزل ربنا كل ليلة إلى سماء الدنيا حين يبقى ثلث الليل الآخر، فيقول: من يدعوني فأستجب له ؟ من يسألني فأعطيه؟ من يستغفرني فأغفر له؟»* البخاري (1145)، مسلم (758)، أبو داود (4733)، الترمذي (3498).

9224/5637 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: رەببىمىز ھەر كېچىسى كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىر قىسمى قالغان چاغدا دۇنيا ئاسمىنىغا چۈشىدۇ ۋە: "كىم ماڭا دۇئا قىلىدۇ؟ ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىمەن. كىم مەندىن سورايدۇ؟ سورىغىنىنى بېرىمەن. كىم مەندىن مەغپىرەت تىلەيدۇ؟ ئۇنى ئەپۇ قىلىمەن " دەيدۇ. (بۇخارى: 1145)

9227/5639 - أبو أمامة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قيل: يا رسول الله، أي الدعاء أسمع ؟ قال: «جوف الليل الآخر، ودبر الصلوات المكتوبات»* الترمذي (3499)

9227/5639 - ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى رەسۇلۇللاھ ! قايسى دۇئا بەك ئىجابەت بولىدۇ؟ دەپ

سورالغانىدى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم: كېچىنىڭ ئاخىرقى قىسمىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ۋە ھەر بىر پەرز نامازدىن كېيىن قىلىنغان دۇئا، دەپ جاۋاب بەردى. (تىرمىزى: 3499)

5ـ قەدىر كېچىسى. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: [لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ (3)]
« قەدىر كېچىسى (شەرەپ ۋە پەزىلەتتە) مىڭ ئايدىن ئارتۇقتۇر» دەيدۇ. [قەدىر سۈرىسى3ـ ئايەت]. قەدىر كېچىسى مىڭ ئايدىن ئەۋزەل بولغانلىقتىن بۇ كېچىدە دۇئا قىلىش تولىمۇ ئەۋزەلدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامىمۇ رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىدە مۇشۇ قەدىر كېچىسىنى كۆزلەپ ئۇنىڭدا دۇئا، ئىستىغفار ۋە تۈرلۈك ئىبادەتلەرنى كۆپ قىلىپ قاتتىق تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

9446/5784 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – : قلت: يا رسول الله إن وافقت ليلة القدر ما أدعو به ؟ قال: قولي: «اللهم إنك عفو تحب العفو فاعف عني»* الترمذي (3513)، ابن ماجه (3850)

9446/5784 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنها مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەمدىن: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! قەدىر كېچىسىنى تاپسام، نېمە دەيمەن؟ دەپ سورىغانىدىم، ئۇ مۇنداق دېدى: ئى اللە! سەن كەچۈرگۈچى كەرەملىك زاتسەن، ئەپۇ قىلىشنى ياخشى كۆرىسەن، مېنى كەچۈرگىن! دېگىن. (تىرمىزى: 3513)

6ـ جۈمە كۈنى. چۈنكى جۈمە كۈنى ھەپتىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل كۈنى ھېسابلىنىدۇ.

1930/1113 – والقزويني: عن أبي لُبَابَةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: نحوه، وفيه: ((وهو – أي: يوم الجمعة – أَعْظَمُ عِنْدَ الله مِنْ يَوْمِ الْأَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ))* رواه ابن ماجه(1084)

1930/1113 ـ ئەبۇ لۇبابە ئىبنى ئابدۇلمۇنزىر رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: جۈمە كۈنى كۈنلەرنىڭ خوجىسى ۋە ئەڭ ئۇلۇغى بولۇپ، اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا قۇربان ھېيت ۋە روزا ھېيتتىنمۇ ئۇلۇغدۇر. (ئىبنى ماجە: 1084)

1927/1110 – جَابِرُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((يَوْمُ الْجُمُعَةِ اثْنَا عَشْرَةَ سَاعَةً، لَا يُوجَدُ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ الله تعالى شَيْئًا إِلَّا أَتَاهُ إياه، فَالْتَمِسُوهَا آخِرَ سَاعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ))* رواه أبو داود (1048)، النسائي

1927/1110 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: جۈمە كۈنى 12 سائەتتۇر، ھەر قانداق بىر بەندە (جۈمە كۈنى) اللە ئەززە ۋەجەللەدىن قانداق نەرسە تىلىسە، اللە ئۇنىڭ تىلىگىنىنى بېرىدۇ. بۇ ۋاقىتنى (يەنى جۈمە كۈنىدىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتنى) ئەسىر نامىزىدىن كېيىن (يەنى كۈندۈزنىڭ ئاخىرقى قىسمىدىن) ئىزدەڭلار. (ئەبۇ داۋۇد1048)

1928/1111 – أَنَسُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((الْتَمِسُوا السَّاعَةَ الَّتِي تُرْجَى يَوْمَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ صلاةِ الْعَصْرِ إِلَى غَيْبُوبَةِ الشَّمْسِ))* رواه الترمذي (489)

1928/1111 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: جۈمە كۈنىدىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىتنى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقۇچە بولغان ئارىلىقتىن ئىزدەڭلار!. (تىرمىزى: 489)

7ـ ئەزان بىلەن تەكبىر(ئىقامەت) ئوتتۇرىسىدىكى ۋاقىتلار.

9228/5640 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «الدعاء بين الأذان والإقامة لا يرد»* أبو داود (521) الترمذي (212)

9228/5640 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەزان بىلەن تەكبىر ئارىسىدا قىلىنغان دۇئا رەت قىلىنمايدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 521)

8ـ سەپەر ئۈستىدىكى ۋاقىتلار.

9235/5645 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « ثلاث دعوات مستجابات لا شك في إجابتهن: دعوة المظلوم ودعوة الوالد على الولد»* الترمذي(1905)، ابن ماجه (3862)

9235/5645 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مۇنداق ئۈچ كىشىنىڭ دۇئاسى شەكسىز ئىجابەت بولىدۇ: مەزلۇمنىڭ دۇئاسى، مۇساپىرنىڭ دۇئاسى، دادىنىڭ بالىغا قىلغان بەددۇئاسى. (تىرمىزى: 1905)

9ـ بېشىغا كۈن چۈشكەن كىشىنىڭ دۇئاسى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

[أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاء الْأَرْضِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ (**62**)]

« بېشىغا كۈن چۈشكەن ئادەم دۇئا قىلسا (ئۇنىڭ دۇئاسىنى) ئىجابەت قىلىدىغان، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان ۋە سىلەرنى زېمىننىڭ ئورۇنباسارلىرى قىلغان كىم؟ ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ سىلەر ئازغىنا ۋەز ـنەسىھەت ئالىسىلەر»[نەمل سۈرىسى 62ـ ئايەت].

10ـ بەش ۋاقىت نامازدىن كېيىنكى ۋاقىتلار.

9227/5639 ـ أبو أمامة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – قيل: يا رسول الله، أي الدعاء أسمع ؟ قال: «جوف الليل الآخر، ودبر الصلوات المكتوبات»* الترمذي (3499)

9227/5639 ـ ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى رەسۇلۇللاھ ! قايسى دۇئا بەك ئىجابەت بولىدۇ؟ دەپ سورالغانىدى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: كېچىنىڭ ئاخىرقى قىسمىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ۋە ھەر بىر پەرز نامازدىن كېيىن قىلىنغان دۇئا، دەپ جاۋاب بەردى. (تىرمىزى: 3499)

11ـ قۇرئان ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُواْ لِي وَلاَ تَكْفُرُونِ (**152**)]

«مېنى (تائەت- ئىبادەت بىلەن) ياد ئېتىڭلار، (مېنى ياد ئەتسەڭلار) مەنمۇ سىلەرنى (ساۋاب بېرىش ، مەغپىرەت قىلىش ۋە تىلىگىڭلارنى بېرىش بىلەن) ياد ئېتىمەن[بەقەر سۈرىسى152- ئايەت]. قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئۇنى ئۆگىنىش ۋە ئۆگىتىش ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى ۋە ئاللاھ تائالانى ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ياد ئەتكەنلىكتۇر. شۇڭا قۇرئان ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنكى دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر.

12- ئاللاھ تائالانى زىكىر قىلغاندىن كېيىن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا (**35**)]

مۇسۇلمان ئەرلەر ۋە مۇسۇلمان ئاياللارغا، مۆمىن ئەرلەر ۋە مۆمىن ئاياللارغا، تائەت - ئىبادەت قىلغۇچى ئەرلەر ۋە تائەت -ئىبادەت قىلغۇچى ئاياللارغا، راستچىل ئەرلەر ۋە راستچىل ئاياللارغا، سەۋر قىلغۇچى ئەرلەر ۋە سەۋر قىلغۇچى ئاياللارغا، خۇدادىن قورققۇچى ئەرلەر ۋە خۇدادىن قورققۇچى ئاياللارغا، سەدىقە بەرگۈچى ئەرلەر ۋە سەدىقە بەرگۈچى ئاياللارغا، روزا تۇتقۇچى ئەرلەر ۋە روزا تۇتقۇچى ئاياللارغا، نەپسىلىرىنى هارامدىن ساقلىغۇچى ئەرلەر ۋە نەپسىلىرىنى هارامدىن ساقلىغۇچى ئاياللارغا، ئاللاھنى كۆپ زىكىر قىلغۇچى ئەرلەر ۋە ئاللاھنى كۆپ زىكىر قىلغۇچى ئاياللارغا ئاللاھ مەغپىرەت ۋە كاتتا ساۋاب تەييارلىدى.[ئەھزاب سۈرىسى35- ئايەت]

ئاللاھ تائالانى كۆپ زىكىر قىلغۇچىلار ئۈچۈن تەييارلانغان «كاتتا ساۋاب» ئۇلارنىڭ دۇئالىرىنى ئىجابەت قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئەلۋەتتە.

13- ئىسمۇلئەزەم ئوقۇلغان ۋاقىتلار.

9265/5665 - بريدة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سمع رجلا يقول: اللهم إني أسألك بأني أشهد أنك أنت الله لا إله إلا أنت الأحد الصمد الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد، فقال: « والذي نفسي بيده، لقد سأل الله باسمه الأعظم، الذي إذا دعي به أجاب، وإذا سئل به أعطى»* أبو داود (1494)، الترمذي (3475)

9265/5665 - بۇرەيدە ئەسلەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم بىر كىشىنىڭ: ئى پەرۋەردىگارىم! (مەن سەندىن) سېنىڭدىن باشقا هېچ مەبۇدنىڭ (بەرھەق) يوقلۇقىغا، سېنىڭ يەككە يېگانە ئىكەنلىكىڭگە، ھەممىنىڭ ساڭىلا موھتاج ئىكەنلىكىگە، سېنىڭ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس ئىكەنلىكىڭگە ۋە هېچ كىشىنىڭ ساڭا تەڭداش بولالمايدىغانلىقىغا ھەقىقي گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقىمنى شېپى كەلتۈرۈپ (ھاجىتىمنى) تىلەيمەن، دەپ دۇئا قىلىۋاتقىنىنى ئاڭلاپ: جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ، اللەنىڭ ئەڭ كاتتا ئىسمى (يەنى ئىسمى ئەزەم)نى شېپى كەلتۈرۈپ تۈرۈپ دۇئا قىلدى، كىمكى بۇنداق دۇئا قىلسا، ئىجابەت بولىدۇ ۋە تىلىگەن

نەرسىسى بېرىلىدۇ، دېدى. (ترمىزى: 3475)

9266/5666 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن رجلا صلى ثم دعا فقال: « اللهم إني أسألك بأن لك الحمد لا إله إلا أنت المنان، بديع السموات والأرض ذو الجلال والإكرام ، يا حي يا قيوم، فقال النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « تدرون بم دعا ؟» قالوا: الله ورسوله أعلم، قال: « والذي نفسي بيده، لقد دعا الله باسمه الأعظم، الذي إذا دعي به أجاب، وإذا سئل به أعطى»*

9266/5666 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىلەن بىرگە ئولتۇراتتىم، باشقا بىر كىشى ناماز ئوقۇۋاتاتتى. ئۇ رۇكۇ، سەجدە ۋە تەشەھھۇدتا: "ئى پەرۋەردىگارىم! ساڭا ھەمدۇ سانالار بولسۇن، سەندىن باشقا مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، سەن سېخىي، ئاسمان بىلەن يەرنى يوقتىن بار قىلغانسەن. ئى ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك، مەڭگۇ ھايات تۇرغۇچى، بارلىق ئىشلارنى باشقۇرغۇچى پەرۋەردىگارىم! سەندىن تىلەيمەن " دەپ دۇئا قىلدى. پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلىرىدىن: (ئۇنىڭ) نېمە بىلەن دۇئا قىلغىنىنى بىلەمسىلەر؟ دەپ سورىدى. ساھابىلەر: الله ۋە ئۇنىڭ رەسۇلى بىلگۇچىدۇر، دېدى. پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇ اللەنىڭ ئەڭ كاتتا ئىسمى (يەنى ئىسمى ئەزەم) بىلەن دۇئا قىلدى، كىمكى بۇنداق دۇئا قىلسا، ئىجابەت بولىدۇ ۋە تىلىگەن نەرسىسى بېرىلىدۇ، دېدى. (نەسائى: 1300)

14ـ ئىپتار ۋاقتى. روزا تۇتقۇچىنىڭ ئىپتار ۋاقتىدا قىلغان دۇئاسى ئىجابەتتۇر.

15ـ زەمزەم سۈيى ئىچكەن ۋاقىت.

3684/2210 ـ وله بضعف: عن جَابِرٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: ((زَمْزَم لِمَا شُرِبَ لَهُ))* ابن ماجة (3062).

3684/2210 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ: زەمزەم سۈيى نېمىنى مەقسەت قىلىپ ئىچىلسە، شۇنىڭغا پايدىلىق بولىدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. (ئىبنى ماجە 3062)

3682/ 2209 ـ وعنه:كنا نسميها شفاعة (يعني: زمزم) وكنا نجدها نعم العون على العيال* الطبراني 271/10 (10637)، الهيثمي (5713)

3682/ 2209 ـ ئەبۇ تۇفەيل مۇنداق دەيدۇ: مەن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بىز زەمزەمنى "تويغۇزغۇچى" دەپ ئاتايتتۇق، چۈنكى زەمزەم باللىرىمىزنىڭ ئەڭ ياخشى غىزاسى ئىدى، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغاندىم. (ئەلكەبىر 10637)

16ـ زور قىيىنچىلىقلارغا يولۇقۇپ ئاللاھ تائالاغا بولغان ئېھتىياجىنى تولۇق ھېس قىلغان ۋە ئىخلاس كۆچەيگەن ۋاقىتلار. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ (32)]

«(دېڭىزدا) ئۇلارنى تاغلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا، ئۇلار كامالى ئىخلاس بىلەن ئاللاھقا ئىلتىجا قىلىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى (دېڭىزنىڭ خەتەرلىرىدىن) قۇتۇلدۇرۇپ قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا، ئۇلارنىڭ بەزىسى توغرا يولدا بولىدۇ...» [لۇقمان سۈرىسى 32- ئايەت]. بۇ ئايەت زور قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرىغاندا، ئاللاھ تائالاغا كامالى ئىخلاس بىلەن قىلىنغان دۇئانىڭ ئىجابەت بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

17- يامغۇر ياغقان ۋاقىت.

9229/5641 - سهل بن سعد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «ثنتان لا تردان أو قلما تردان عند النداء، وعند البأس حين يلحم بعضهم بعضا»* أبو داود (2540).

9229/5641 - سەھل ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئىككى دۇئا رەت قىلىنمايدۇ. بىرى، ئەزان ۋاقتىدا قىلىنغان؛ يەنە بىرى، دۈشمەن بىلەن قاتتىق ئۇرۇشۇۋاتقان چاغدا قىلىنغان دۇئا. يەنە بىر رىۋايەتتە: يامغۇر يېغىۋاتقان چاغدا (قىلىنغان دۇئا رەت قىلىنمايدۇ) دېيىلگەن. (ئەبۇ داۋۇت: 2540)

18- ئاتا - ئانىنىڭ بالىلىرىنىڭ پايدىسى ياكى زىيىنىغا قىلغان ھەر قانداق دۇئاسى شەكسىز ئىجابەت بولىدۇ.

19- بىراۋنىڭ دىنىي قېرىندىشىغا غايىبانە قىلغان دۇئاسى چوقۇم ئىجابەت بولىدۇ.

«مۇسۇلمان كىشىنىڭ دىنىي بۇرادىرىگە غايىبانە قىلغان دۇئاسى چوقۇم ئىجابەت بولىدۇ. ئۇنىڭ بېشىدا بىر پەرىشتە دائىم ھازىر بولۇپ تۇرىدۇ، ئۇ دىنىي بۇرادىرىگە ھەر قېتىم دۇئا قىلغىنىدا، مەكۇز پەرىشتە"ئى ئاللاھ بۇ كىشىگىمۇ قېرىنىشىدىغا تىلىگىنىنىڭ ئوخشىشىنى بەرگىن"دەپ دۇئا قىلىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى].

20- پەرز نامازلارغا ئەزان ئېيتىلغان ۋاقىتلار.

21- مۇجاھىدلار دۈشمەن بىلەن تۇتۇشقان ۋاقىت.

22- مۇسىبەتكە ئۇچرىغان ۋاقىت.

23- پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئوقۇلغاندىن كېيىن.

9246/5654 - فەزالە ئىبنى ئۇبەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كىشىنىڭ نامىزىنىڭ ئاخىرىدا رەسۇلۇللاھقا دۇرۇد ۋە سالام يوللىماي تۇرۇپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ: بۇ كىشى ئالدىراپ كەتتى دېدى. كېيىن ئۇنى چاقىرىپ: قاچانكى ناماز ئوقۇساڭلار، ئاندىن نامىزىڭلارنىڭ ئاخىرىدا دۇئا قىلساڭلار، ئاۋۋال اللەقا ھەمدۇ سانا ئېيتىڭلار، ئاندىن اللەنىڭ رەسۇلىغا سالام يوللاڭلار، ئۇنىڭدىن كېيىن خالىغان دۇئانى قىلىڭلار! دېدى. (تىرمىزى: 3477)

ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: مەن ناماز ئوقۇۋاتاتتىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇبەكرى ۋە ئامەر قاتارلىق ساھابىلار بىلەن بىللە ئىدى. ئولتۇرغىنىمدىن كېيىن، ئاۋۋال ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىپ بولۇپ، ئۆزۈم ئۇچۇن دۇئا قىلىشقا باشلىدىم. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: سورىغىن، سورىغىنىڭغا ئېرىشىسەن، سورىغىن، سورىغىنىڭغا ئېرىشىسەن ، دېدى.

[ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]. فەزالە ئىبنى ئۇبەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدتە ئولتۇراتتى، بىر ئادەم كىلىپ ناماز ئوقۇدى، ئاندىن ، ئى ئاللاھ! ماڭا رەھىم قىلغىن، ئى ئاللاھ! مىنى مەغپىرەت قىلغىن، دەپ دۇئا قىلىشقا باشلىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا : ئالدىراپ كەتتىسىڭ ئەي ناماز ئوقۇغۇچى! ناماز ئوقۇپ، ئولتۇرغىنىڭدا، ئاۋۋال ئاللاھ تائالاغا لايىق رەۋىشتە ھەمدۇسانا ئېيتقىن، ئاندىن ماڭا دۇرۇد ئېيتقىن، ئاندىن دۇئا قىلغىن، دىدى. ئاندىن يەنە بىر ئادەم كىلىپ ناماز ئوقۇپ بولۇپ، ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ، ئەي ناماز ئوقۇغۇچى! دۇئا قىلغىن ئىجابەت بولىدۇ، دىدى. [تىرمىزى رىۋايىتى].

24- راھەت- پاراغەتلىك كۈنلەردە دۇئا قىلىش.

9232/5643 - أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « من سرّه أن يستجيب الله له عند الشدائد والكرب فليكثر الدعاء في (الرخاء)»* الترمذي (3382)

9232/5643 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دىگەن: كىمكى قىيىنچىلىق ۋە يامان كۈنلەردە دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولۇشىنى خالىسا، تىنى ساغلام، خاتىرجەم ۋاقتىدا دۇئانى كۆپ قىلسۇن. (تىرمىزى: 3382)

دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىن ئۇلۇغ جايلار

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ:

[وَلِلّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّواْ فَثَمَّ وَجْهُ اللّهِ إِنَّ اللّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (**115**)]

«مەشرىقمۇ، مەغرىبمۇ (يەنى پۈتۈن يەر يۈزى) ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلەرمۇ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر.» [بەقەر سۈرىسى 115- ئايەت].

ناماز ۋە باشقىمۇ ئىبادەتلەرنى ئورۇنلاش ئۈچۈن مەخسۇس جاي ۋە ماكان شەرت قىلىنمىغاندەك، دۇئا ئۈچۈنمۇ مەخسۇس جاي ۋە ماكان شەرت ئەمەس. بەلكى قانداقلا جايدا بولمىسۇن ئاللاھ تائالاغا قىلىنغان ئىبادەتلەر ۋە دۇئالار ئۇنىڭغا يېتىدۇ. ئاللاھ تائالاغا يېقىن بولۇش جاي ۋە ماكان بىلەن ئەمەس، بەلكى قەلب بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. ئۇزى موسكۇۋادا بولسىمۇ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاللاھقا بىرىلىپ چىن سەممىيەت بىلەن قىلغان كىشىنىڭ دۇئاسى، گەرچە ھەرەمدە كەبىنىڭ ئالدىدا تۇرغان بولسىمۇ، پىكىر - خىيالى دۇنيالىقنىڭ غەم - ئەندىشىلىرىگە غەرق بولغانلىقتىن ئاللاھنى ئىسىگە ئالالمىغان بىپەرۋا كىشىنىڭ ئاغزاكى دۇئاسىدىن ئەۋزەل، ئەلۋەتتە. ئاللاھ بەندىلىرىگە ھەر جايدا ۋە ھەر قانداق ۋاقىتتا يېقىندۇر. ئۇ ئۆزىنىڭ چەكسىز ئىلمى ۋە قۇدرىتى بىلەن ھەممىشە ئۇلار بىلەن بىللىدۇر. ئەمما كىشىلەرنىڭ ئاللاھقا يېقىن بولۇشى ئاللاھنى ياد ئېيىش ۋە ئىمان، ياخشى ئەمەللەر ئارقىلىق ئۇنىڭ تەرىپىگە يول ئېلىشى بىلەن بولىدۇ. ئىبادەت ۋە دۇئا ئۈچۈن جايلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشتۇر. پەقەت بەزى جايلار ئۇلۇغلۇقى يۈزىسىدىن ئىبادەت ۋە دۇئالارنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئەڭ مۇناسىپ ۋە ئەۋزەلدۇر. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1- ئەرەفات تېغى. شۈبھىسىزكى ئەرەفات كۈنى ئەرەفاتتا قىلىنغان ئىبادەتلەر ۋە دۇئالار

قوبۇل بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر.

9445/5783 ـ عمرو بن شعيب، عن أبيه، عن جده رفعه: «أفضل الدعاء يوم عرفة، وأفضل ما قلت أنا والنبيون من قبلي: لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك، وله الحمد، وهو على كل شيء قدير»* الترمذي (3585)

9445/5783 ـ ئەمر ئىبنى شۇئەيب دادىسىدىن، دادىسى چوڭ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: دۇئالارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئەرافات كۈنى قىلىنغان دۇئادۇر. مەن ۋە مەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ قىلغان سۆزىنىڭ ئەڭ ياخشىسى: "اللەتىن باشقا ئىلاھ يوق، ئۇ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ئۇنىڭغا خاستۇر، ھەمدۇ سانا ئۇنىڭغا خاستۇر ۋە ئۇ ھەممە نەرسىگە قادىردۇر " دېگەن سۆزدۇر. (تىرمىزى: 3585)

2ـ مۇلتەزەم (كەبىنىڭ ئىشىكى بىلەن ھەجرۇل ئەسۋەد (قاراتاش) ئوتتۇرىسىدىكى جاي).

3648/2189 ـ وعنه قَالَ رَسُولُ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَجَرِ: ((وَالله لَيَبْعَثَنَّهُ الله يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهُ عَيْنَانِ يُبْصِرُ بِهِمَا وَلِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ يَشْهَدُ عَلَى مَنِ اسْتَلَمَهُ بِحَقٍّ))* الترمذي (961)، ابن ماجة (2944)، الدارمي (1839)

3648/2189 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ھەجرى ئەسۋەد ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، قىيامەت كۈنى الله ئۇنى كۆرىدىغان ئىككى كۆزى ۋە سۆزلەيدىغان تىلى بار ھالەتكە كەلتۈرىدۇ. ئۇ تىلى بىلەن ئۆزىنى ھەق (ئىخلاس) بىلەن سۆيگەنلەرگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ. (تىرمىزى961)

3ـ قۇرئان كەرىم تىلاۋەت قىلىنغان ۋە ئاللاھقا زىكىر ئېيتىلغان ئورۇنلار.

6705/4029 – أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رفعه: ((ما اجتمع قومٌ في بيتٍ من بيوت الله يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم، إلا نزلت عليهم السكينةُ وغشيتهم الرحمةُ، وحفتهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده))* أبو داود (1455)، مسلم (2699).

6705/4029 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قانداق بىر قەۋم اللەنىڭ ئۆيلىرىدىن بىرىدە يىغىلىپ ئولتۇرۇپ، اللەنىڭ كىتابىنى تىلاۋەت قىلىپ، ئۆزئارا ئۆگىنىشىپ ئولتۇرىدىغانلا بولسا، ئۇلارغا خاتىرجەملىك چۈشىدۇ، رەھمەت ياغىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى پەرىشتىلەر چۆرىدەپ تۇرىدۇ، الله ئۇلارنى ھۇزۇرىدىكىلەرنىڭ ئالدىدا تىلغا ئالىدۇ. (مۇسلىم: 2699)

4ـ كەبىنىڭ ئىچى. كەبىنىڭ سول تەرىپىگە قوپۇرۇلغان دۈگىلەك يېرىم تامنىڭ ئىچى كەبىگە ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا بۇ تامنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ دۇئا قىلغان ئادەم كەبىنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ دۇئا قىلغانغا ئوخشاش بولىدۇ.

5ـ مەككىدىكى مەسجىدى ھەرەم.

6ـ مەدىنىكى پەيغەمبەر مەسجىدى.

7ـ پەلەستىندىكى بەيتۇلمۇقەددەس.
8ـ سافا ۋە مەرۋە تاغلىرى.
9ـ مىنا، مۇزدەلىفە ۋە باشقىمۇ مۇقەددەس جايلار.
10ـ يەر يۈزىدىكى جىمى مەسجىدلەر.
11ـ ناماز ئوقۇلغان ھەر قانداق جايلار.

دۇئا سەۋەبتىن بىھاجەت قىلالامدۇ؟

تىلەكلەرنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن دۇئا بىلەن سەۋەب ئىككىسى بىر ـ بىرىدىن ئايرىلالمايدۇ. ئىنسان ئاللاھقا دۇئا قىلىش بىلەن بىرگە، قولىدىن كەلگەنچە سەۋەبلەرنى قىلىشقا بۇيرۇلغان. ئاللاھتىن جەننەتنى سورىغان ئادەم دۇئا بىلەن بىرلىكتە، ئۆزىنى جەننەتكە كىرىشكە سالاھىيەتلىك قىلىدىغان ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشى، دوزاختىن پاناھ تىلىگەن ئادەم دوزاخقا كىرىشكە سەۋەب بولىدىغان يامان ئىشلاردىن قەتئىي قول ئۈزۈشى، رىزقىنىڭ كەڭ بولىشى ۋە پېقىرلىقتىن قۇتۇلۇشنى تىلىگەن ئادەم رىزىق ئۈچۈن ئىشلىشى، قىيىنچىلىقلارغا دۈچ كەلگەن ئادەم ئۇنىڭدىن خالاس بولۇشنىڭ چارە ۋە تەدبىرلىرىنى قوللىنىشى، كېسەلدىن شىپالىق تېپىشنى تىلىگەن ئادەم ئاللاھقا دۇئا قىلىپ، ئۇنىڭغا يۆلىنىش بىلەن بىر ۋاقىتتا دوختۇرغا بېرىشى لازىم. دۇئا مەقسەتكە يېتىشنىڭ سەۋەبلىرىنى ئۇڭايلاشتۇرۇش ۋە يوللىرىنى يورۇتۇش رولىنى ئوينايدۇ. ئاللاھ تائالا ھەممە ئىشنى سەۋەبلەرگە باغلىق قىلغان. قۇرئان كەرىم مۇنداق دەيدۇ: [وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (**39**)] «ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ.» [نەجم سۈرىسى 39ـ ئايەت].

سەۋەبكىلا چوقۇنۇپ كېتىپ ئاللاھنى ئۇنتۇش توغرا بولمىغاندەك، دۇئاغىلا يۆلىنىپ سەۋەبتىن بىھاجەت بولۇش توغرا ئەمەس. چۈنكى ئالدىنقىسى، ئاللاھنىڭ ئىبادىتىدىن باش تارتقانلىق، كېيىنكىسى، «ئۆزمە پىش، ئاغزىمغا چۈش» دېگەنلىكتۇر.

دۇئا بىلەن سەۋەبنىڭ باغلىنىشى ناھايىتى زىچ باغلىنىشتۇر. ئەگەر تىلەكلەرنىڭ ھاسىل بولىشى ئۈچۈن دۇئالا كۇپايە قىلىدىغان بولسا ئىدى، ئىنسانلىقنىڭ ئىپتىخارى ۋە پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سەۋەب قىلمىغان ۋە ئۇنىڭغا تەشەببۇسمۇ قىلمىغان بولاتتى. ئەگەر تىلەكلەر سەۋەب بىلەنلا ھاسىل بولىدىغان بولسا ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنچە ئەھمىيەتلىك ۋە خاسىيەتلىك دۇئالارنى ئۇممىتىگە ئۆگەتمىگەن ۋە ئۆزىمۇ قىلمىغان بولاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇئا بىلەن سەۋەبنىڭ ئارىسىنى قەتئىي ئايرىغان ئەمەس. ئۇنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشى ھەر تۈرلۈك خاسىيەتلىك دۇئالار بىلەن تولغاندەك، ئىشلەش، چارە ـ تەدبىر قوللىنىش ۋە ھەر ئىش ئۈچۈن سەۋەب قىلىشتىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەڭ ئالدىنقىلاردىن ئىدى. ئۇ مەسجىدتە ئىمام، غازاتلاردا قوماندان، مەدرىسىدە ئۇستاز، دىندا رەھبەر ۋە ئائىلىسىدە ئىشلەمچان ئاتا ئىدى. شۇڭا ئۇ غەلىبە قىلدى، غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرالىدى ۋە ئىنسانىيەتكە ئۈلگە بولۇپ دىللاردا پارلىدى.

دۇئا تەقدىرنى بىكار قىلىۋېتەلەمدۇ؟

تەقدىر بەلگىلىنىپ بولغان بىر ئىش. دۇئا ئۇنى بىكار قىلىۋېتەلمەيدۇ. بىراق دۇئا تەقدىردە

بەلگىلەنگەنلەرنى ياخشىلىق تەرەپكە بۇرىيالايدۇ. شەرتلىرى تولۇق بولغان ۋە سەممىي قىلىنغان دۇئا ئەلۋەتتە تەقدىرگە تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ. بۇ يەنە سەۋەب بىلەن ئىشقا ئاشىدۇ. چۈنكى تەقدىر سەۋەبتىن ئايرىلالمايدۇ، بۇ ئىككىسى ئەزەلدىنلا شۇنداق بىرگە بېكىتىلگەن.

تەقدىر دېمەك باشقىسىنى تاللاش ئىختىيارى بولمايدىغان بىرلا يول دېگەنلىك ئەمەس. بەلكى تەقدىر سەۋەب بىلەن باغلىنىشلىق بولغانلىقتىن، سەۋەبلەرگە قاراپ تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇ بىر خەرىتىگە ئوخشايدۇ. مەسىلەن: شەرققە ماڭسىڭىز پالانى جايغا، غەرب تەرەپكە ماڭسىڭىز پالانى جايغا يېتىپ بارىسىز. قۇرۇقلۇقتىن ماڭسىڭىز بېخەتەر يېتىپ بارىسىز، ھاۋادىن ماڭسىز تېز يېتىپ بارىسىز، دېڭىز ئارقىلىق ماڭسىز خەۋپ خەتەرگە ئۇچرىشىڭىز مۇمكىن، دەپ سىزىپ كۆرسىتىلگەنگە ئوخشاش، ئاللاھ تائالا تەقدىرنى ئەنە شۇنداق بەلگىلىگەن. ئىنسانلار يول تاللاش ۋە قانداق سەۋەبلەرنى قوللىنىشتا ئەركىندۇر. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنىڭ قايسىبىر مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن قانداق سەۋەبلەرگە باش ئۇرىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ نەتىجىلىرىنى ئېنىق بىلگۈچىدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالاغا نىسبەتەن بۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى ۋىدىيو پلاستىنكىلىرىغا ئېلىنىپ ساقلانغان ئارخىپقا ئوخشاش ناھايىتى ئېنىقتۇر. سىز قايسىبىر يولنى تاللىماڭ ۋە قانداق سەۋەبلەرنى قوللانماڭ سىز ئاللاھ تائالانىڭ تەقدىرى بويىچە ئىش كۆرگەن بولىسىز. چۈنكى سىز تاللايدىغان يوللار، قىلىدىغان ئىشلار ۋە قوللىنىدىغان چارە ـ تەدبىرلەرنىڭ ھەممىسى تەقدىر خەرىتىسىنىڭ ئىچىدىن ئورۇن ئالغان ۋە قايسىسىنى تاللاش ئىختىيارى سىزگە بېرىلگەن. مانا بۇ، «ھېچقانداق ئىش ئاللاھ تائالانىڭ تەقدىرىدىن تاشقىرى بولمايدۇ.» دېگەننىڭ مەنىسىدۇر. ئىنسان شۇڭا يول تاللاشتا ئەركىندۇر. ئۇنىڭ تاللىغان يولى ۋە قوللانغان سەۋەبلىرىگە قاراپ تەقدىرى ئەمەلگە ئاشىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن شۇنى چۈشىنىشكە بولىدۇكى، قەدەر ئوقى ياچاقتىن چىقىپ بولغان ۋە ئۇ ئۆز يۆنىلىشىگە قاراپ يۈرۈپ كەتكەن. شەرتلىرى تولۇق بولغان سەممىي دۇئا ئوقنىڭ نىشانغا تېگىشىگە توسقۇن بولالىغاندەك، يۈرەكتىن ئەمەس ئاغزاكى قىلىنغان ياكى شەرتلىرى تولۇق بولمىغان دۇئالار ئۇنى توسالمايدۇ. دۇئانىڭ قەدەر ئوقىنى نىشانغا تېگىشتىن ساقلاپ قالالىغانلىقى تەقدىر قىلىنىپ بولغان ئىشنى بېكار قىلىۋەتكەنلىكى ياكى ئارقىغا قايتۇرىۋەتكەنلىكى ئەمەس، ئەلۋەتتە. بەلكى قەدەر ئوقى ئۆز يۆنىلىشىگە قاراپ ماڭغان بولسىمۇ، دۇئانىڭ سەۋەبى بىلەن ئۇنىڭ نىشانغا يېتەلمىگەنلىكىدۇر. ئىمام غازالى مۇنداق دېگەن:« بىلگىنكى بالايى-ئاپەتنى دۇئا ئارقىلىق قايتۇرۇپ رەھمەت كەلتۈرۈشمۇ بەلگىلەنگەن قازا-قەدەر جۈملىسىدىندۇر»

دۇئا بىراۋنىڭ ۋاستىسىگە مۇھتاجمۇ؟

دۇئا ھېچكىمنىڭ ۋاستىسىگە مۇھتاج ئەمەس. تىلەكلەر پەقەت ئاللاھنىڭ ئۆزىدىن بىۋاستە سورىلىدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لِي وَلْيُؤْمِنُواْ بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ (186)]

« مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرىلىق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن

ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ۋە سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن.» [بەقەر سۈرىسى 186- ئايەت].

مازار - ماشايىخلاردىن، ئەۋلىيالاردىن، ئۇلۇغلاردىن ۋە ئۆلگەنلەرنىڭ قانداقلا بىرىدىن ھاجىتىنى سوراش ۋە مەدەت تىلەش ياكى ئۇلاردىن بېرەرسىنى ئاللاھ تائالاغا ۋاستە قىلىشقا بولمايدۇ. بۇنداق قىلىش ئاللاھ تائالاغا باشقىلارنى شېرىك قىلغانلىق قاتارىغا كىرىپ قالىدۇ. ئەمما ھايات كىشىلەرنىڭ ئۆلگەنلەرگە قىلغان دۇئاسى چوقۇم يېتىدۇ.

دۇئادا ۋاستە قوللىنىشقا بولىدۇ، بىراق ۋاستە كىشىنىڭ ئۆز ئەمەلى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرى بىلەنلا چەكلىنىدۇ. ھەركىم ئۆزىنىڭ ئاللاھ تائالاغا بولغان چىن ئىمانىنى، ئاللاھنىڭ بارچە كەمچىلىكلەردىن پاك ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان سۆيگۈسىنى ۋە ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلەپ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ ھاجەتلىرىنى ئاللاھتىن سورىسا بولىدۇ. مانا بۇ، ئىسلام دىنىنىڭ كۆرسەتمىسىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئۆزىنىڭ ئىمانىنى ۋاستە قىلىپ دۇئا قىلغانلارنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغانلىقىنى ھېكايە قىلىش ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا ۋاستە قىلىشنىڭ ئۇسۇلىنى ئۆگىتىپ مۇنداق دەيدۇ.

[رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُواْ بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأبْرَارِ (193) رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ (194) فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَأُخْرِجُواْ مِن دِيَارِهِمْ وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُواْ وَقُتِلُواْ لأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ ثَوَابًا مِّن عِندِ اللّهِ وَاللّهُ عِندَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ (195)]

« پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن بىر چاقىرغۇچىنىڭ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ)، رەببىڭلارغا ئىمان ئېيتىڭلار، دەپ ئىمانغا چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق، ئىمان ئېيتتۇق، پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، يامانلىقلىرىمىزنى يوققا چىقارغىن، بىزنى ياخشىلارنىڭ قاتارىدا ۋاپات قىلدۇرغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە پەيغەمبەرلىرىڭ ئارقىلىق ۋەدە قىلغان نەرسىنى (يەنى ئىتائەت قىلغانلارغا خاس بولغان جەننەتنى) بەرگىن، قىيامەت كۈنى بىزنى رەسۋا قىلمىغىن. سەن ھەقىقەتەن ۋەدەڭگە خىلاپلىق قىلمايسەن. ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى پەرۋەردىگارى ئىجابەت قىلدى. «مەن سىلەردىن ئەر بولسۇن، ئايال بولسۇن، ھەر قانداق بىر ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتمەيمەن، سىلەر بىر - بىرىڭلاردىن تۆرەلگەن. ھىجرەت قىلغانلار، يۇرتلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىلغانلار، مېنىڭ يولۇمدا (يەنى اللّٰەنىڭ دىنى ئۈچۈن) ئەزىيەت تارتقانلار، ئۇرۇشقا قاتناشقانلار، (يەنى مېنىڭ يولۇمدا ئۇرۇشقانلار) ۋە مېنىڭ يولۇمدا ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ گۇناھلىرىنى (مەغپىرىتىم ۋە رەھمىتىم بىلەن) ئەلۋەتتە، ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىمەن». بۇ (ئۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن) اللّٰە تەرىپىدىن بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر. اللّٰەنىڭ دەرگاھىدا ياخشى مۇكاپات (يەنى جەننەت) بار » [ئال ئىمران سۈرىسى 193- 195- ئايەتلەر].

ئاللاھ تائالا يەنە قۇرئان كەرىمدە يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بىرلىكى ۋە نۇقسانلاردىن پاكلىقىنى ۋاستە قىلىپ دۇئا قىلغانلىقى ۋە دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولغانلىقىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

[وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ (87) فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنجِي الْمُؤْمِنِينَ (88)]

« ئۇ قاراڭغۇلۇقتا (بېلىقنىڭ قارنىدا) پەرۋەردىگارىم! سەندىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر. سەن جىمى كەمچىلىكلەردىن پاكتۇرسەن. مەن ھەقىقەتەن ئۆز نەپسىمگە زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم، دەپ نىدا قىلدى. ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق. ئۇنى بېلىق يۇتقان چاغدىكى غەمدىن خالاس قىلدۇق.» [ئەنبىيا سۈرىسى 87ـ 88ـ ئايەتلەر].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمىشە ئاللاھ تائالانىڭ ئىسىم ـ سۈپەتلىرىنى ۋاستە قىلىپ دۇئا قىلاتتى. ئۇ قىيىن ئىشقا دۇچ كەلگەندە مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى:

9414/5765 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : «كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا أكربه أمر يقول: يا حي يا قيوم برحمتك أستغيث وقال ألظوا بياذا الجلال والإكرام »* الترمذي (3524)

9414/5765 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بىرەر ئىش قىيىن كەلسە: ئى ھەمىشە تىرىك تۇرغۇچى، پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى ئىدارە قىلغۇچى اللە! سېنىڭ رەھمىتىڭگە يېلىنىپ ياردەم تىلەيمەن دەيتتى. (تىرمىزى: 3524)

يۇقارىقىلاردىن باشقا، ھايات بولغان ئاتا ـ ئانا، ئۆلىما، ۋە باشقىمۇ كىشىلەرنىڭ دۇئا قىلىپ بېرىشىنى ئۆتۈنۈش دۇرۇستۇر. شۇنداقلا كىشى ئۆزىنىڭ گۇناھتىن يانغانلىقىنى ۋاستە قىلىشمۇ دۇرۇستۇر. چۈنكى گۇناھتىن يېنىش ياخشى ئەمەلگە ياتىدۇ. ياخشى ئەمەل دۇئادا ئەڭ ياخشى ۋاستە بولىدۇ. يۇقارىدا بايان قىلىنغان «ئۆڭكۈردىكى ئۈچ كىشىنىڭ قىسسىسى» دە، ئۇلارنىڭ بىرى ئاللاھتىن قورققانلىقتىن، شەرت ـ شارائىتى ھازىرلىنىپ بولغان زىنانى تەرك ئەتكەنلىكىنى ۋاستە قىلغان ئىدى.

ئىككىنچى باپ. دۇرۇد

دۇرۇدنىڭ مەنىسى ۋە بۇيرۇلىشى

دۇرۇد ـ پارىسچە سۆز بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسلام ئىستىمالىدىكى مەنىسى: ئاللاھ تائالادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەنىنى ئۈستۈن، دەرىجىسىنى يۇقىرى ۋە نام ـ نىشانىسىنى مەڭگۈ قىلىشنى تىلەش دېگەنلىكتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەپ بۇيرۇيدۇ :

[إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (56)]

« ئاللاھ تائالا ھەقىقەتەن پەيغەمبەرگە رەھمەت يوللايدۇ، پەرىشتىلەرمۇ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىدۇ، ئى مۆمىنلەر! سىلەر پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتىڭلار ۋە ئامانلىق تىلەڭلار » (ئەھزاب سۈرىسى 56 ــ ئايەت).

1108 /1924 - أَوْسُ بْنُ أَوْسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: رفعه: ((إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ قُبِضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ، فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فيه، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ)). قَالُوا: يَا رَسُولَ الله، وَكَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتَ؟ يَقُولُونَ: بَلِيتَ. قَالَ: ((إِنَّ الله حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ))* أبو داود (1047)، النسائي

1108 /1924 ـ ئەۋس ئىبنى ئەۋس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: جۈمە كۈنى ئەڭ ئەۋزەل كۈنلەردىن بىرى بولۇپ، ئادەم ئەلەيھىسسالام جۈمە كۈنى يارىتىلغان، جۈمە كۈنى ۋاپات تاپقان. (ئىنسانلارنىڭ قەبرىدىن چىقىشى ئۈچۈن چېلىنىدىغان) سۇرمۇ جۈمە كۈنىدە چېلىنىدۇ، (ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ) ئۆلۈشى ئۈچۈن تارتىلىدىغان سۇرمۇ جۈمە كۈنى بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، جۈمە كۈنلىرى ماڭا كۆپ دۇرۇد ئوقۇڭلار، ئوقۇغان دۇرۇدۇڭلار ماڭا يېتىپ تۇرىدۇ، دېدى. ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزنىڭ ئوقۇغان دۇرۇدلىرىمىز ساڭا قانداق يېتىپ تۇرىدۇ؟ سەن ئۇ چاغدا چىرىپ كېتىدىغان تۇرساڭ؟ دەپ سورىغاندى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: الله زېمىنغا پەيغەمبەرلەرنىڭ جەسىتىنى يېيىشنى ھارام قىلغان، دېدى. (نەسائى: 1374)

ئەڭ ئەۋزەل دۇرد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە ئۆگەتكەن مۇنۇ دۇرۇدتۇر:

اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلىَ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* كَمَا صَلَّيْتَ عَلىَ إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ* اَللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آل إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ* [ئىمام بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى].

ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىۋىلىك زاتسەن. ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام ـ نىشانىسىنى مەڭگۈ قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام ـ نىشانىسىنى مەڭگۈ قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىۋىلىك زاتسەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ پەزىلىتى

9571/5872 ــ أنس - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: «من صلى علي صلاةً واحدةً صلى الله عليه عشر صلوات وحطت عنه عشر خطيئات، ورفعت له عشر درجات»*

9571/5872 ــ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ماڭا بىر قېتىم سالام يوللىسا، الله ئۇنىڭغا ئون قېتىم سالام يوللايدۇ، ئون گۇناھىنى ئۆچۈرۈپ تاشلايدۇ ۋە مەرتىۋىسىنى ئون دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. (نەسائى: 1297)

9572/5873 ــ أبو طلحة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: «أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جاء ذات يوم والبشر في وجهه، فقلنا إنا لنرى البشر في وجهك قال إنه أتاني الملك فقال يا محمد إن

ربك يقول أما يرضيك أن لا يصلي عليك أحدٌ إلا صليت عليه عشرًا ولا يسلم عليك أحدٌ إلا سلمتُ عليه عشرًا»*

9572/5873 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ تەلھە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇشال خۇرام يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭغا: ئى رەسۇلۇللاھ! يۈزۈڭدىن خۇشاللىق ئىپادىسى چىقىپ تۇرىدۇ، دېگەنىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: يېنىمغا بىر پەرىشتە كېلىپ مۇنداق دېدى: "ئى مۇھەممەد ! رەببىڭ ساڭا سالام يوللىدى ۋە: كىمكى ساڭا بىر قېتىم دۇرۇت ئېيتسا، مەن ئۇنىڭغا ئون قېتىم رەھمەت ئېيتىمەن. ساڭا بىر قېتىم سالام يوللىسا، مەن ئۇنىڭغا ئون قېتىم سالام يوللايمەن. بۇ سېنى خۇرسەن قىلمامدۇ؟ دېدى" . (نەسائى: 1283)

9575/5875 ـ ابن مسعود - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: «إن لله ملائكةً سيَّاحين في الأرض يبلغوني من أمتي السلام»*

9575/5875 ـ ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: اللەنىڭ يەر يۈزىدە ئايلىنىپ تۇرىدىغان پەرىشتىلىرى بار، ئۇلار ئۇممىتىمنىڭ سالامىنى ماڭا يەتكۈزۈپ تۇرىدۇ. (نەسائى: 1282)

9576/5876 ـ عبد الله بن دينار - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - : «رأيت ابن عمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - يقف على قبر النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فيصلي على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وأبي بكر وعمر »*

9576/5876 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى دىنار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرە بېشىدا تۇرۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، ئەبۇ بەكرىگە ۋە ئۆمەرگە سالام يوللىغىنىنى كۆردۇم. (مالىك رىۋايەت قىلغان)

9577/5877 ـ محمد بن يحيى بن حبان، عن أبيه، عن جده « أن رجلاً قال يا رسول الله أجعل ثلث صلاتي عليك ؟ قال: «نعم، إن شئت»، قال الثلثين؟ قال: «نعم» قال: فصلاتي كلها؟ قال: «إذًا يكفيك الله ما همك من أمر دنياك وآخرتك»* الطبراني (3574)

9577/5877 ـ مۇھەممەد ئىبنى يەھيا ئىبنى ھەببان دادىسى ئارقىلىق چوڭ دادىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم: ئى رەسۇلۇللاھ! دۇئايىمنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ساڭا قىلايمۇ؟ دەپ سورىغانىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: خالىساڭ، شۇنداق قىلغىن! دېدى. ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى قىلسامچۇ؟ دەپ سورىغانىدى: ماقۇل، دېدى. ھەممىسىنى قىلسامچۇ؟ دېگەنىدى: ئۇنداقتا، دۇنيا ۋە ئاخىرەت سائادىتىڭ ئۈچۈن، ھەر ئىككى ھاياتتا (مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىڭ ئۈچۈن) الله ساڭا يېتەرلىكتۇر، دېدى. (ئەلكەبىر3574)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتمىغان ئادەمنىڭ سۈپىتى

9582/5879 ـ ابن عباس - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - رفعه: «من نسي الصلاة عليّ خطئ طريق الجنة»* ابن ماجه (908)

9582/5879 ـ ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىم ماڭا دۇرۇت ۋە سالام يوللاشنى ئۇنۇتسا، جەننەت يولىدىن ئاداشقان بولىدۇ. (ئىبنى ماجە: 908)

9581/5878 ـ كعب بن عجرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – « أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خرج يومًا إلى المنبر فقال حين ارتقى درجة آمين، ثم رقى أخرى فقال أمين، ثم رقى الثالثة فقال آمين، فلما نزل عن المنبر وفرغ، قلنا: يا رسول الله لقد سمعنا منك كلاما اليوم قال: «وسمعتموه ؟ قلنا: نعم، قال إن جبريل عرض لي حين ارتقيت درجة فقال: بعد من أدرك أبويه عند الكبر أو أحدهما لم يدخل الجنة قلت: آمين، وقال بعد من ذكرت عنده فلم يصل عليك فقلت آمين، ثم قال: بعد من أدرك رمضان فلم يغفر له، فقلت آمين»*

9581/5878 ـ كەئب ئىبنى ئۇجرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەرگە چىقماقچى بولۇپ، بىرىنچى پەشتاققا پۇتىنى قويغاندا: ئامىن! دېدى. ئاندىن ئىككىنچىسىگە چىققاندا ئامىن! دېدى. ئاندىن ئۈچىنچىسىگە چىققاندىمۇ: ئامىن! دېدى. ئۇ مۇنبەردىن چۈشكەندىن كېيىن، بىز: ئى رەسۇلۇللاھ ! بۈگۈن بىز سەندىن بىر سۆز ئاڭلىدۇق، دېگەنىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ دەپ سورىدى، بىز: ھەئە، ئاڭلىدۇق، دېۋىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: بىرىنچى پەشتاققا ئاياغ باسقىنىمدا، جىبرىئىل يېنىمغا كېلىپ: "ئاتا ئانىسىنىڭ بىرى ياكى ھەر ئىككىلىسى ھايات تۇرۇپ، ئۇلار ئۇپەيلى (يەنى ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلماي) جەننەتكە كىرمىگەنلەر بەدبەخت بولسۇن! " دېگەنىدى، مەن ئۇنى تەستىقلاپ: ئامىن! دېدىم. ئاندىن ئىككىنچى پەشتاققا ئاياغ باسقىنىمدا، جىبرىئىل: "ئىسمىڭنىڭ تىلغا ئېلىنغىنىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ، ساڭا سالام يوللىمىغان كىشى بەدبەخت بولسۇن! " دېگەنىدى، مەن: ئامىن! دېدىم. ئۈچىنچى پەشتاقتا: "رامىزان ئېيى يېتىپ كىرسىمۇ، گۇناھلىرى مەغپىرەت بولمىغان كىشى بەدبەخت بولسۇن!" دېگەنىدى. مەن ئامىن! دېدىم. (ئەلكەبىر19/144)

5874 /9574 ـ عليٌ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه:«البخيل الذي من ذكرت عنده فلم يصلِّ علي»* الترمذي (3546)

5874 /9574 ـ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مېنىڭ ئىسمىم زىكىر قىلىنغاندا، ماڭا دۇرۇت ۋە سالام يوللىمىغان كىشى ھەقىقىي بېخىلدۇر. (تىرمىزى: 3546)

ئەڭ ئەۋزەل دۇرۇد قايسى؟

9563/5866 ـ أبو مسعود البدري – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أتانا النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ونحن في مجلس سعد بن عبادة فقال له بشير بن سعد: أمرنا الله أن نصلي عليك يا رسول الله فكيف نصلي عليك ؟ فسكت حتى تمنينا أنه لم يسأله، ثم قال: «قولوا: اللهم صل على محمد

وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم في العالمين إنك حميد مجيد، والسلام كما قد علمتم»* مسلم (405)، أبو داود (979)، الترمذي (3220)، النسائي (3 / 47)، مالك (1/ 152)

9563/5866 ـ ئەبۇ مەسئۇد ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز سەئد ئىبنى ئۇبادەنىڭ مەجلىسىدە ئىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىرىپ كەلدى. بەشىر ئىبنى سەئد ئۇنىڭدىن: ئى رەسۇلۇللاھ! اللە تائالا بىزنى ساڭا دۇرۇد ۋە سالام يوللاشقا بۇيرىدى، بىز ئۇنى قانداق قىلىمىز؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جاۋاب بەرمەي جىم تۇردى. بىز: "كاشكى سورىمىغان بولسىچۇ " دەپ ئويلىدۇق. كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: "ئى اللە! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت قىلغىنىڭدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت قىلغىن. ئى اللە! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بەرىكەت ئاتا قىلغىنىڭدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بەرىكەت ئاتا قىلغىن ! ھەقىقەتەن سەن ماختاشقا لايىق بۈيۈك زاتسەن " دەڭلار! سالام بولسا، سىلەر بىلگىنىڭلاردەك (يەنى تەشەھۇدتا ئولتۇرغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئادۇر) (مۇسلىم: 405)

9565/5868 ـ ابن أبي ليلى: لقيني كعب بن عجرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فقال: ألا أهدي لك هدية؟ إن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خرج علينا فقلنا: يا رسول قد علمنا كيف نسلم عليك، فكيف نصلي عليك؟ قال: قولوا: «اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد»* البخاري (6357)، مسلم (406)، أبو داود (976)، الترمذي (483)، النسائي (3 / 47 . 48).

9565/5868 ـ ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇ لەيلا مۇنداق دەيدۇ: كەئب ئىبنى ئۇجرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇچراپ قېلىپ مۇنداق دېدى: ساڭا بىر ھەدىيە بېرەيمۇ؟ پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يېنىمىزغا كەلدى، بىز: "ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا قانداق سالام قىلىشنى بىلىمىز، ئەمما ساڭا قانداق دۇرۇت ئېيتىمىز؟ دەپ سورىغانىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: " ئى اللە! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت قىلغىنىڭدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت قىلغىن. ھەقىقەتەن سەن ماختاشقا لايىق ئۇلۇغ زاتسەن. ئى اللە! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بەرىكەت ئاتا قىلغىنىڭدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بەرىكەت بەرگىن! ھەقىقەتەن سەن ماختاشقا لايىق بۈيۈك زاتسەن" دەڭلار! دېدى. (بۇخارى: 6357)

5869/ 9567 ـ أبو سعيد - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: «قلنا: يا رسول الله هذا السلام عليك، فكيف نصلي عليك؟ قال: «قولوا اللهم صل على محمد عبدك ورسولك كما صليت على

آل إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم»* البخاري (6358)، النسائي (3/ 49)

5869/ 9567 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىز پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمدىن: ئى رەسۇلۇللاھ! ساڭا سالام يوللاشنى بىلىمىز، ئەمما قانداق دۇرۇت ئېيتىمىز؟ دەپ سورىغاندۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: "ئى الله! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت قىلغىنىڭدەك، پەيغەمبىرىڭ، قۇلۇڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا رەھمەت قىلغىن. ئى الله! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بەرىكەت ئاتا قىلغىنىڭدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە بەرىكەت ئاتا قىلغىن!" دەڭلار. (بۇخارى: 6358)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چۈشىدە كۆرۈشنىڭ پەزىلىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چۈشىدە كۆرگەن ئادەمنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرى ياخشى بولىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتىگە ئېرىشىدۇ، جەننەتكە كىرىدۇ، ئۆزىنىڭ ۋە ئاتا- ئانىسىنىڭ گۇناھى مەغفىرەت بولىدۇ. (ئاتا- ئانىسى مۇسۇلمان بولغان ئەھۋالدا گۇناھى مەغفىرەت بولىدۇ)، قۇرئاننى ئون ئىككى قېتىم تامام قىلغاننىڭ ساۋابى بولىدۇ، سەكراتىلمەۋت ئاسان بولىدۇ، قەبرىنىڭ ئازابى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ، قىيامەتنىڭ دەھشەتلىرىدىن ئامان بولىدۇ، ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى ۋە مېھرىبانلىقى بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ھاجەتلىرى ئادا بولىدۇ.

7455/4489 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((من رآني في المنام فسيراني في اليقظة أو كأنما رآني في اليقظة، لا يتمثل الشيطان بي))* البخاري (6993)، مسلم (2266).

7455/4489 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: كىمكى مېنى چۈشىدە كۆرسە، ئويغاق چاغدىمۇ كۆرىدۇ ياكى خۇددى ئويغاق چاغدا كۆرگەندەك بولىدۇ، (چۈنكى) شەيتان مېنىڭ سۈرىتىمگە كىرەلمەيدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 5023، بۇخارى: 6997)

7469/4497 ـ جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: قال أعرابي للنبي، إني حلمت أن رأسي قطع فأنا أتبعه، فزجره، وقال: ((لا تخبر بتلعب الشيطان بك في المنام))* مسلم (2268).

7469/4497 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى مېنى چۈشىدە كۆرسە، ھەقىقەتەن مېنى كۆرگەن بولىدۇ. چۈنكى شەيتان مېنىڭ سۈرىتىمگە كىرەلمەيدۇ. بىرىڭلار يامان چۈش كۆرۈپ قالسا، ئۇيقىدىكى چاغدا شەيتاننىڭ ئۇنى ئاۋارە قىلىپ ئوينىغانلىقىنى ھېچكىمگە دەپ يۈرمىسۇن. (مۇسلىم: 2268)

9281/5676 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «ألا وإني نهيت أن أقرأ القرآن راكعا وساجدا فأما الركوع فعظموا فيه الرب، وأما السجود فاجتهدوا في الدعاء، فقمن أن يستجاب لكم»* مسلم (479)، أبو داود (876)، النسائي (2/ 189 ـ 190).

9281/5676 ـ ئىبنى ئاببااس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: جامائەت ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئارقىسىدا ناماز ئۇچۇن سەپ بولۇپ تۇرغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇجرىسىنىڭ پەردىسىنى قايرىپ: ئى خالايىق پەيغەمبەرلىكنىڭ بېشارەتلىرىدىن پەقەت ياخشى چۈشلا قالدى، ئۇنى مۇسۇلمان كىشى يا ئۆزى كۆرىدۇ ياكى ئۇنىڭ ئۇچۇن باشقىلار كۆرىدۇ. دىققەت قىلىڭلاركى، مەن رۇكۇ ۋە سەجدىدە قۇرئان ئوقۇشتىن چەكلەندىم. شۇڭا رۇكۇدا رەببىڭلارنى ئۇلۇغلاڭلار، سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىڭلار، چۈنكى سەجدىدىكى دۇئا ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ يېقىندۇر دېدى. (مۇسلىم: 479)

7449/4484 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((الرؤيا الصالحة جزء من سبعين جزءاً من النبوة))* مسلم (2665).

7449/4484 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ياخشى چۈش پەيغەمبەرلىكنىڭ 70 پارچىسىدىن بىرىدۇر دېگەن. (مۇسلىم: 2665)

7451/4486 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((لم يبق بعدي من النبوة إلا المبشرات قالوا: وما المبشرات؟ قال: الرؤيا الصالحة))* البخاري (6990)، أبو داود (5017).

7451/4486 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: پەيغەمبەرلىكتىن پەقەت خۇش بېشارەتلا قالدى، دېگەنىدى، ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! خۇش بېشارەت دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ياخشى چۈش، دەپ جاۋاب بەردى. (بۇخارى: 6990)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چۈشىدە كۆرۈشنى ئارزۇ قىلغان ئادەم دۇرۇدنى كۆپ ئوقۇشى لازىم.

ئۈچىنچى باپ : قۇرئان كەرىمدىن تاللانغان دۇئالار

بِسْمِ اللَّهِ ٱلرَّحْمٰنِ ٱلرَّحِيمِ *

{ٱلْحَمْدُ للَّهِ رَبِّ ٱلْعَالَمِيْنَ. ٱلرَّحْمٰنِ ٱلرَّحِيْمِ. مٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّيْنِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ. ٱهْدِنَا ٱلصِّرَاطَ ٱلْمُسْتَقِيْمَ. صِرَاطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ ٱلضَّآلِّيْنَ}.

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللهنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.[1]. جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللهقا خاستۇر [2]. الله ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىباندۇر [3]. قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر [4]. (رەببىمىز) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز [5]. بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن [6]. غەزىپىڭگە يولۇققانلارنىڭ ۋە ئازغانلارنىڭ يولىغا ئەمەس، سەن ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولىغا (باشلىغىن) [7]. ئامىين. [فاتىھە سۈرىسى].

ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{ رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَاسِرِيْنَ}

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز زۇلۇم قىلدۇق، بىزنى كەچۇرمىسەڭ بىز ئەلۋەتتە زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز» [ئەئراف سۈرىسى 23- ئايەت].

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{رَبِّ إِنِّيَ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلاَّ تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُن مِّنَ ٱلْخَاسِرِيْنَ}.

تەرجىمىسى:« پەرۋەردىگارىم! مەن بىلمىگەن نەرسىنى سوراشتىن سېنىڭ پاناھىڭغا سىغىنىمەن، ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن»[هۇد سۈرىسى 47- ئايەت].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئالىرى

1-{رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ. رَبَّنَا وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ إِنَّكَ أَنتَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيْمُ}.

تەرجىمىسى:«پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! ئىككىمىزنى ئۆزەڭگە ئىتائەتمەن قىلغىن، بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزەڭگە ئىتائەتمەن ئۈممەت چىقارغىن، بىزگە ھەججىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى بىلدۈرگىن، تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن» [بەقەر سۈرىسى 127- 128- ئايەتلەر].

2-{رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيْمَ الصَّلاَةِ وَمِن ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ. رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ}.

پەرۋەردىگارىم! مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى ئادا قىلغۇچى قىلغىن، پەرۋەردىگارىمىز! دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن! ھېساب ئالىدىغان كۈندە(يەنى قىيامەت كۈندە)ماڭا، ئاتا ــ ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن» [ئىبراھىيم 40- 41- ئايەت].

3- {رَبِّ هَبْ لِي حُكْماً وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِيْنَ. وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الآخِرِيْنَ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ }.

تەرجىمىسى: پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئىلىم ھېكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن. كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن مېنى نازۇ نېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلغىن».[شۇئەرا سۈرىسى83- 85- ئايەتلەر].

4- {رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (**4**) رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (**5**)}

«پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۇل قىلدۇق، ساڭا قايتتۇق، ئاخىر قايتىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر. پەرۋەردىگارىمىز! كاپىرلارنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن (ئۇلار بىزگە مۇسەللەت بولۇپ، بىزنى كۆتۈرگىلى بولمايدىغان ئازاب بىلەن دىنىمىزدىن چىقارمىسۇن)، پەرۋەردىگارىمىز، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن»[مۇمتەھىنە 4-5- ئايەتلەر].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئالىرى

1-{رَبِّ ٱشْرَحْ لِي صَدْرِي. وَيَسِّرْ لِيٓ أَمْرِي. وَٱحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي. يَفْقَهُواْ قَوْلِي}

تەرجىمىسى:« پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ قەلبىمنى كەڭ قىلغىن، (يەنى ئىمان بىلەن ۋە پەيغەمبەرلىك بىلەن نۇرلاندۇرغىن)تىلىمدىن كېكەچلىكنى كۆتۈرىۋەتكىن ئۇلار مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنسۇن».[تاھا سۇرىسى 25- 28- ئايەتلەر].

2-{ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي}.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم. ماڭا مەغپىرەت قىلغىن».[قەسەس سۇرىسى 16-ئايەت].

ئەسھابۇلكەھفنىڭ دۇئاسى

{رَبَّنَآ آتِنَا مِنْ لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّءْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَداً}

تەرجىمىسى: :«پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن». [كەھف سۇرىسى 10-ئايەت].

ئەييۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{أَنِّي مَسَّنِيَ ٱلضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّاحِمِينَ }.

«(پەرۋەردىگارىم!) ھەقىقەتەن مېنى بالا (يەنى قاتتىق كېسەل) ئورىۋالدى، سەن ئەڭ مەرھەمەتلىكسەن». [ئەنبىيا سۇرىسى83- ئايەت].

سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِيْنَ}.

تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا ـ ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن، رەھمىتىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ قاتارىغا كىرگۈزگىن»[نەمل سۇرىسى19- ئايەت].

يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِيْنَ }

« (پەرۋەردىگارىم!) سەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم». [ئەنبىيا سۇرىسى 87- ئايەت].

زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{رَبِّ لاتَذَرْنِي فَرْداً وَأَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِيْنَ }.

« ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز، ۋارىسسىز) يالغۇز قويمىساڭ، سەن ئەڭ ياخشى ۋارىستۇرسەن (يەنى ھەممە ئادەم ئۆلىدۇ، سەنلا باقىي قالىسەن)».[ئەنبىيا سۇرىسى89-ئايەت].

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق دۇئاسى

{قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ. بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ. تُولِجُ اللَّيْلَ فِي الْنَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الَمَيَّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَن تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ}.

تەرجىمىسى:«ئېيتقىنكى، پادىشاھلىقنىڭ ئىگىسى بولغان ئى ئاللاھ! خالىغان ئادەمگە پادىشاھلىقنى بېرىسەن، خالىغان ئادەمدىن پادىشاھلىقنى تارتىپ ئالىسەن؛ خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن؛ ھەممە ياخشىلىق (نىڭ خەزىنىسى يالغۇز) سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. سەن ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىرسەن. كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىسەن، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىسەن، (شۇنىڭ بىلەن كېچە-كۈندۈزنىڭ ئۇزۇن - قىسقا بولۇشى پەسىللەر بويىچە ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ)؛ جانلىقنى (يەنى تىرىك بولغان ئىنساننى، ھايۋاننى) جانسىزدىن (يەنى جانسىز بولغان ئابمەنىدىن) چىقىرىسەن، جانسىزنى (يەنى جانسىز بولغان ئابمەنىنى) جانلىقتىن (يەنى جانلىق بولغان ئىنساندىن، ھايۋاندىن) چىقىرىسەن؛ ئۆزەڭ خالىغان كىشىگە ھېسابسىز رىزىق بېرىسەن » [ئال ئىمران سۈرىسى 26- 27- ئايەتلەر].

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئالىرى

1-{رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِّي مِن لَّدُنكَ سُلْطَاناً نَّصِيْراً}.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىم! مېنى قەبرەمگە ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن، قەبرەمدىن ئوڭۇشلۇق چىقارغىن، ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەقىقەتكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن» [ئىسرا سۈرىسى 80- ئايەت].

2-{رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيراً }.

تەرجىمىسى:« پەرۋەردىگارىم! ئاتا - ئانام مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن»[ئىسرا سۈرىسى 24- ئايەت].

3- {رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا}.

تەرجىمىسى:« پەرۋەردىگارىم!ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن!» [تاھا سۈرىسى 114- ئايەت].

ساھابىلارنىڭ دۇئالىرى

1-{سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيْرُ}.

تەرجىمىسى: « بىز (دەۋىتىڭنى) ئاڭلىدۇق ۋە (ئەمرىڭگە) ئىتائەت قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز، مەغپىرىتىڭنى تىلەيمىز، ئاخىر قايتىدىغان جايىمىز سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر» [بەقەر سۈرىسى 285- ئايەت].

2-{رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنتَ مَوْلاَنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ}.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنتۇساق ياكى خاتالاشساق (يەنى بىز ئۇنتۇش

ياكى سەھۋەنلىك سەۋەبىدىن ئەمرىڭنى تولۇق ئورۇنلىيالمىساق)، بىزنى جازاغا تارتمىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئىلگىرىكىلەرگە يۈكلىگىنىڭگە ئوخشاش، بىزگە ئېغىر يۈك يۈكلىمىگىن (يەنى بىزنى قىيىن ئىشلارغا تەكلىپ قىلمىغىن)، پەرۋەردىگارىمىز! كۈچىمىز يەتمەيدىغان نەرسىنى بىزگە ئارتمىغىن، بىزنى كەچۈرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بىزنىڭ ئىگىمىزسەن، كاپىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن». [بەقەر سۈرىسى 286- ئايەت].

ئىلمدە توشقانلارنىڭ دۇئاسى

{رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ. رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَّ رَيْبَ فِيْهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ }.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرىۋەتمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۈبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! شۈبھىسىزكى، كېلىشى شەكسىز بولغان كۈندە (يەنى ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈنىدە) كىشىلەرنى توپلىغۇچىسەن، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ » [ئال ئىمران سۈرىسى 8-9- ئايەتلەر].

تەقۋادارلارنىڭ دۇئالىرى

1-{رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ}.

«پەرۋەردىگارىمىز! بىز شۈبھىسىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن ». [ئال ئىمران سۈرىسى 16- ئايەت].

2-{رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَاماً. إِنَّهَا سَاءتْ مُسْتَقَرّاً وَمُقَاماً}.

« پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن جەھەننەم ئازابىنى دەپئى قىلغىن، جەھەننەمنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن (سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭدىن) ئايرىلمايدۇ جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر».[فۇرقان سۈرىسى65- 66- ئايەتلەر].

3-{رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ إِمَاماً} .

تەرجىمىسى: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئاياللىرىمىز ۋە ئەۋلاتلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن» [فۇرقان 74- ئايەت].

سەبىرلىك مۆمىنلەرنىڭ دۇئاسى

{ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ }.

تەرجىمىسى:«پەرۋەردىگارىمىز!گۇناھلىرىمىزنى، ئىشىمىزدا چەكتىن ئاشقانلىقىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، قەدەملىرىمىزنى (جەڭ مەيدانىدا) مۇستەھكەم قىلغىن ۋە كاپىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن » [ئال ئىمران سۈرىسى147- ئايەت].

ئېيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{رَبَّنَا أَنزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِّأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِّنكَ وَارْزُقْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّازِقِيْنَ}.

تەرجىمىسى:«ئى پەرۋەردىگارىمىز ئاللاھ! بىزگە ئۇستىدە تاماق بار داستىخان چۈشۈرگىن، بۇ كۈن بىزلەرگە ۋە بىزدىن كېيىنكىلەرگە بايرام بولۇپ قالسۇن، ئۇ داستىخان سەندىن بىزگە (قۇدرىتىڭنى ۋە پەيغەمبەرلىكىمنى كۆرسىتىدىغان) بىر مۆجىزە بولۇپ قالسۇن. بىزگە رىزىق بەرگىن، سەن رىزىق بەرگۈچىلەرنىڭ ياخشىسىسەن» [مائىدە سۈرىسى 114- ئايەت].

ئېيسا ئەلەيھىسسالام مۇرىتلىرىنىڭ دۇئاسى

{رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِيْنَ }.

تەرجىمىسى:« پەرۋەردىگارىمىز! سەن نازىل قىلغان كىتابقا ئىشەندۇق، پەيغەمبەرگە ئەگەشتۇق، بىزنى (ھىدايىتىڭگە) شاھىت بولغانلار قاتارىدا قىلغىن»[ئال ئىمران سۈرىسى 53- ئايەت].

يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى

{ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَاوَالآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِماً وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِيْنَ}.

« ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن» يۇسۇف سۈرىسى[101- ئايەت].

پەرىشتىلەرنىڭ دۇئاسى

{رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ. رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُم وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ. وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ }.

تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارىمىز! سېنىڭ رەھمىتىڭ ۋە ئىلمىڭ ھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، تەۋبە قىلغانلارغا ۋە سېنىڭ يولۇڭغا ئەگەشكەنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن، ئۇلارنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلارنى، ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىدىن، ئاياللىرىدىن، ئەۋلادلىرىدىن ياخشى بولغانلارنى ئۇلارغا ۋەدە قىلغان مەڭگۈلۈك جەننەتكە كىرگۈزگىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلارنى يامان ئىشلاردىن ساقلىغىن، سەن كىمنى يامان ئىشلاردىن ساقلايدىكەنسەن، شۈبھىسىزكى، بۇ كۈندە سەن ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغان بولىسەن، بۇ چوڭ بەختتۇر» [غافىر سۈرىسى 7-8-9- ئايەتلەر].

ئومۇمىي مۆمىنلەرنىڭ دۇئالىرى

1-{رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ}.

تەرجىمىسى: « ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن» [بەقەر سۈرىسى 201- ئايەت].

2-{رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِيْنَ مِنْ أَنصَارٍ. رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِياً يُنَادِي لِلإِيْمَانِ أَنْ آمِنُواْ بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأبْرَارِ.رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ}.

« پەرۋەردىگارىمىز! بۇنى بىكار ياراتمىدىڭ. سەن پاكتۇرسەن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! سەن كىمنىكى دوزاخقا كىرگۈزىدىكەنسەن، ئۇنى ئەلۋەتتە خار قىلغان بولىسەن. زالىملارغا ھېچقانداق يارده‌مچى بولمايدۇ. پەرۋەردىگارىمىز!بىز ھەقىقەتەن بىر چاقىرغۇچىنىڭ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ)، رەببىڭلارغا ئىمان ئېيتىڭلار، دەپ ئىمانغا چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق، ئىمان ئېيتتۇق، پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، يامانلىقلىرىمىزنى يوققا چىقارغىن، بىزنى ياخشىلارنىڭ قاتارىدا قەبزى روھ قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە پەيغەمبەرلىرىڭ ئارقىلىق ۋەدە قىلغان نەرسىنى (يەنى ئىتائەت قىلغانلارغا خاس بولغان جەننەتنى) بەرگىن، قىيامەت كۈنى بىزنى رەسۋا قىلمىغىن. سەن ھەقىقەتەن ۋەدەڭگە خىلاپلىق قىلمايسەن» [ئال ئىمران سۈرىسى 191- 194- ئايەتلەر].

3-{رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ.وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِيْن}.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىمىز! زالىم قەۋمنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن. بىزنى رەھمىتىڭ بىلەن كاپىر قەۋمدىن قۇتۇلدۇرغىن» [يۇنۇس سۈرىسى 85- 86 ئايەتلەر].

4-{رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيْمَانِ وَلاَ تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلاًّ لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيْمٌ }.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن، دىللىرىمىزدا مۆمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىمىز! سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، مېھرىبانسەن» [ھەشر سۈرىسى 10- ئايەت].

5-{رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ}.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ ماڭا ۋە ئاتا- ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشنى ۋە سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئىشنى قىلىشمنى ماڭا ئىلھام قىلغىن، مەن ئۈچۈن مېنىڭ ئەۋلادىمنى تۈزىگىن (يەنى مېنىڭ ئەۋلادىمنى ياخشى ئادەملەر قىلغىن)، مەن ھەقىقەتەن ساڭا (جىمى گۇناھلاردىن) تەۋبە قىلدىم، مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىندۇرمەن» [ئەھقاف سۈرىسى 15- ئايەت].

6-{رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ}.

تەرجىمىسى:« ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە نۇرىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ بەرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن بولساڭ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن»[تەھرىم سۈرىسى 8-

ئايەت].

7- {رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِيْنَ}.

تەرجىمىسى:« پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بولساڭ ئەڭ رەھىم قىلغۇچىسەن»[مۇئمىنۇن سۈرىسى 109ـ ئايەت].

8-{ رَّبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلاً مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِيْنَ. }

« ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى مۇبارەك مەنزىلگە چۈشۈرگىن، سەن (دوستلىرىڭنى) ئەڭ ياخشى ئورۇنلاشتۇرغۇچىسەن» [مۇئمىنۇن سۈرىسى 29ـ ئايەت].

9-{ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ}

تەرجىمىسى:« پەرۋەردىگارىمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) ماڭا، ئاتا ـ ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن»[ئىبراھىم سۈرىسى 41ـ ئايەت].

10– {فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ}.

تەرجىمىسى:« ئاللاھ ئەڭ ياخشى ساقلىغۇچىدۇر، ھەممىدىن مېھرىباندۇر» [يۈسۈف سۈرىسى64ـ ئايەت].

11-{ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ}.

تەرجىمىسى: « پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە سەۋر ئاتا قىلغىن، بىزنى مۇسۇلمان پېتىمىزچە قەبزى روھ قىلغىن» [ئەئراف سۈرىسى 126ـ ئايەت].

تۆتىنچى باپ. ھەدىسلاردىن تاللانغان ئومۇمىي دۇئالار

9453/5787 ـ أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول في دعائه «اللهم أصلح لي ديني الذي هو عصمة أمري، وأصلح لي دنياي التي فيها معاشي، وأصلح لي آخرتي التي فيها معادي، واجعل الحياة زيادةً لي في كل خير، واجعل الموت راحة لي من كل شر»* مسلم (2720).

9453/5787 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! پۈتۈن ئىشلىرىمنىڭ ھىمايىچىسى بولغان دىيانىتىمنى ئىسلاھ قىلغىن، ياشىشىم ئۈچۈن كېرەك بولغان دۇنيالىقىمنى تۈزەتكىن، بارار جايىم بولغان ئاخىرىتىمنى ياخشى قىلغىن، ھاياتىمدا ياخشى ئىشلارنى كۆپ قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن، ئۆلۈم ئارقىلىق مېنى دۇنيانىڭ پۈتكۈل يامانلىقلىرىدىن خاتىرجەم قىلغىن. (مۇسلىم: 2720)

9454/5788 ـ أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: «اللهم انفعني بما علمتني وعلمني بما ينفعني وزدني علما والحمد لله على كل حال وأعوذ بالله من حال أهل النار»* الترمذي (3599)، ابن ماجه(251)

9454/5788 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر

سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلغان: ئى الله! ماڭا پايدىلىق ئىلىمنى ئۆگەتكىن ۋە ئۆگەنگەن ئىلىمنى مەنپەئەتلىك قىلغىن. بىلىمىمنى زىيادە قىلغىن. ھەر قانداق ھالەتتە اللەقا ھەمدۇ سانا بولسۇن. الله تائالاغا سېغىنىپ، دوزاخ ئەھلىنىڭ ھالىدىن پاناھ تىلەيمەن. (تىرمىزى3599)

9455/5789 ــ أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: دعاء حفظته من النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا أدعه « اللهم اجلعني أعظم شكرك وأكثر ذكرك وأتبع نصحك وأحفظ وصيتك»*

9455/5789 ــ ئەبۇ سەئد ھىمسىيدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: مەن مۇنۇ دۇئانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياد ئېلىۋالغاندىن بېرى تاشلىماي ئوقۇدۇم: ئى الله! مېنى ساڭا كۆپ شۈكۈر قىلىدىغان، نەسىھەتىڭگە قۇلاق سالىدىغان، سېنى كۆپ ياد ئېتىدىغان ۋە ۋەسىيىتىڭنى ئەڭ ياخشى ساقلايدىغان كىشى قىلغىن. (ئەھمەد: 9823)

9456/5790 ــ أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: «اللهم متعني بسمعي وبصري، واجعلهما الوارث مني وانصرني على من يظلمني وخذ منه ثأري»* الترمذي (3972)

9456/5790 ــ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! مېنى قۇلىقىمدىن ۋە كۆزۈمدىن بەھرىمەن قىلغىن، تاكى ئۆلگىچە مېنى كۆز ۋە قۇلىقىمدىن ئايرىۋەتمىگىن. ماڭا زۇلۇم قىلغانغا قارشى ياردەم بەرگىن ۋە ئۇنىڭدىن ئۆچۈمنى ئېلىپ بەرگىن. (تىرمىزى: 3972)

9458/5791 ــ أنس - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - : كان أكثر دعاء النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «اللهم آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار»* البخاري (6389)، مسلم (2688)، أبو داود (1519).

9458/5791 ــ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كۆپىنچە ھاللاردا مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە بۇ دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. (بۇخارى 6389)

9462/5794 ــ ابن عباس - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - رفعه: «رب أعني ولا تعن علي، وانصرني ولا تنصر علي، وامكر لي ولا تمكر علي، واهدني ويسر الهدى لي وانصرني على من بغى علي، رب اجعلني لك شاكرا لك ذاكرا لك راهبًا لك مطواعًا لك مخبتًا إليك أواهًا منيبًا، رب تقبل توبتي، واغسل حوبتي، و أجب دعوتي وثبت حجتي وسدد لسان واهد قلبي، واسلل سخيمة صدري»* أبو داود (1510)، الترمذي (3551)، ابن ماجه(3830)

9462/5794 ــ ئىبنى ئاbباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا پايدىلىق ئىشلاردا ياردەمچى بولغىن، زىيانلىق ئىشلاردا ياردەمچى بولمىغىن. ماڭا ياردەم بەرگىن،

دۈشمەنلىرىمگە ياردەم بەرمىگىن. ماڭا ھىيلە ئىشلەتكەن ئادەملەرگە قارشى ماڭا كۈچ قۇۋۋەت بەرگىن ۋە باشقىلارنىڭ ماڭا قارشى ھىيلە ئىشلىتىشىگە ياردەم بەرمىگىن. مېنى توغرا يولغا باشلىغىن، توغرا يولنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگىن. ماڭا تاجاۋۇز قىلغانلارغا قارشى ماڭا ياردەم بەرگىن. ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى سېنى كۆپ زىكرى قىلىدىغان، ساڭا بەك شۈكۈر ئېيتىدىغان، سەندىن بەك قورقىدىغان، ساڭا بويسۇنىدىغان، ساڭا كەمتەرلىك قىلىدىغان ۋە بەك تەۋبە قىلىدىغان قىلغىن. ئى پەرۋەردىگارىم ! تەۋبەمنى قوبۇل قىلغىن، گۇناھلىرىمنى يۇغىن، دۇئايىمنى ئىجابەت قىلغىن، مېنى ھەق ئۈستىدە مۇستەھكەم قىلغىن، تىلىمنى توغرا سۆزلەيدىغان قىلغىن. قەلبىمنى ھىدايەتكە باشلىغىن، كۆڭلۈمدىكى ئاداۋەتلەرنى چىقىرىپ تاشلىغىن. (تىرمىزى: 3551)

9467/5798 ــ أبو موسى – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «اللهم (رب) اغفر لي خطيئتي وجهلي، وإسرافي في أمري وما أنت أعلم به مني، اللهم اغفر لي جدي وهزلي وخطئي وعمدي وكل ذلك عندي، اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت، وما أنت أعلم به مني، أنت المقدم وأنت المؤخر، وأنت على كل شيء قدير »* البخاري (6398)، مسلم (2719).

9467/5798 ــ ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! گۇناھىمنى ۋە نادانلىقىمنى كەچۈرگىن، ئىشىمدىكى ئىسراپچىلىقىمنى ۋە مېنىڭ ھەققىمدە سەن مەندىن ياخشى بىلىدىغان كەمچىلىكلىرىمنى ئەپۇ قىلغىن. ئى الله! مېنىڭ راستىن ياكى چاقچاقتىن، سەھۋەنلىك بىلەن ياكى قەستەن سادىر بولۇپ قالغان گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. ئى الله! مېنىڭ بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى، مەخپىي ۋە ئاشكارا، شۇنداقلا مېنىڭ ھەققىمدە سەن مەندىن ياخشى بىلىدىغان كەمچىلىكلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. ئى الله! سەن خالىغان كىشىنى تائىتىڭگە مۇۋەپپەق قىلىسەن، خالىغان كىشىنى تائىتىڭدىن مەھرۇم قىلىسەن. سەن ھەممىگە قادىر زاتسەن. (مۇسلىم: 2719)

9473/5801 ــ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: «اللهم اغسل خطاياي بماء الثلج والبرد ونق قلبي من الخطايا كما نقيت الثوب الأبيض من الدنس »*

9473/5801 ــ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! مېنىڭ گۇناھلىرىمنى قار ۋە مۆلدۈر سۈيى بىلەن يۇغىن، ئاق كىيىمنى كىردىن تازىلىغىنىڭدەك، مېنىڭ قەلبىمنى گۇناھلىرىمدىن تازىلىغىن. (نەسائى: 61)

9474/5802 ــ أم سلمة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: «اللهم أنت الأول فلا شيء قبلك، وأنت الآخر فلا شيء بعدك أعوذ بك من كل دابة ناصيتها بيدك وأعوذ بك من الإثم والكسل وعذاب القبر، وفتنة الغنى وفتنة الفقر، وأعوذ بك من المأثم والمغرم، اللهم نقني من

خطاياي كما نقيت الثوب الأبيض من الدنس، اللهم باعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب، هذا ما سأل محمد ربه، اللهم إني أسألك خير المسألة وخير الدعاء، وخير النجاح، وخير العمل، وخير الثواب، وخير الحياة، وخير الممات، وثبتني وثقل موازيني، وارفع درجتي وتقبل صلاتي واغفر خطيئتي، واسألك الدرجات العلى من الجنة، آمين، اللهم إني أسألك الجنة آمين) اللهم إني أسألك خير ما فعل وخير ما أعمل، وخير ما بطن وخير ما ظهر والدرجات العلى من الجنة آمين اللهم إني أسألك أن ترفع ذكري وتضع وزري، وتصلح أمري، و تطهر قلبي، وتحفظ فرجي، وتنور قلبي، وتغفر ذنبي، وأسألك الدرجات العلى من الجنة آمين، اللهم نجني من النار»*
الأوسط (6218)

9474/5802 ــ ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى اللە! سەن ئاۋۋالسەن، سەندىن بۇرۇن ھېچنېمە يوق ئىدى. سەن ئاخىرسەن، بارلىق مەۋجۇداتتىن كېيىن سەنلا قالىسەن. بارلىق ھايۋانلارنىڭ يامانلىقىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئۇلارنىڭ كوكۇلىسى سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. گۇناھتىن، ھورۇنلۇقتىن، قەبرە ئازابىدىن، بايلىق ياكى كەمبەغەللىكنىڭ پىتنىسىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. گۇناھ ئۆتكۈزۈشتىن ۋە قەرزدار بولۇپ قېلىشتىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئى اللە! ئاق كىيىمنى كىردىن تازىلىغىنىڭدەك، مېنى گۇناھلىرىمدىن تازىلىغىن. ئى اللە! مەن بىلەن گۇناھلىرىمنىڭ ئارىسىنى مەشرىق بىلەن مەغرىب ئارىسىدەك يىراق قىلغىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەپ دۇئا قىلاتتى: ئى اللە! سەندىن ئەڭ ياخشى نەرسىنى، ئەڭ ياخشى دۇئانى، ئەڭ ياخشى غەلىبىنى، ئەڭ ياخشى ئەمەلنى، ئەڭ ياخشى ساۋابنى، ئەڭ ياخشى ھاياتنى، ئەڭ ياخشى ئۆلۈمنى تىلەيمەن. ئايغىمنى ھەقتىن تېيىلدۇرمىغىن. تارازامنى ئېغىر، مەرتىۋەمنى يۇقىرى قىلغىن. نامىزىمنى قوبۇل قىلغىن، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، جەننەتتىن ئالىي ماقامنى سورايمەن. ئامىن! ئى اللە! سەندىن جەننەتنى سورايمەن، ئامىن! ئى اللە! سەندىن قىلىنغان ئىشنىڭ ياخشىسىنى، قىلىنغان ئەمەلنىڭ ياخشىسىنى، مەخپىي ۋە ئاشكارا قىلىنغاننىڭ ياخشىسىنى، جەننەتتىن يۇقىرى ماقامنى تىلەيمەن، ئامىن ! ئى اللە! شەنىمنى يۇقىرى، يۈكۈمنى يەڭگىل، ئىشىمنى توغرا، قەلبىمنى پاك قىلغىن. ئەۋرىتىمنى ساقلىغىن، قەلبىمنى نۇرلاندۇرغىن. ئى اللە! گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى سورايمەن. سەندىن جەننەتنىڭ ئالىي ماقامنى تىلەيمەن، ئامىن ! ئى اللە! مېنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن! (ئەلئەۋسەت)

9475/5803 ــ ابن أبي أوفى – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «اللهم طهرني من الذنوب اللهم نقني منها كما ينقى الثوب الأبيض من الدنس، اللهم طهرني بالثلج والبرد والماء البارد»*

9475/5803 ــ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇ ئەۋفا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى اللە! مېنى گۇناھ ۋە خاتالاردىن پاكلىغىن. ئاق كىيىمدىن كىرلەرنى تازىلىغاندەك، مېنى گۇناھلاردىن پاكلىغىن. ئى اللە! مېنى قار مۇز ۋە سوغۇق سۇ بىلەن پاكلىغىن. (نەسائى: 402)

9486/5813 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والهرم والبخل وأعوذ بك من عذاب القبر، وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات»* البخاري (6367)، مسلم (2706)، أبو داود (1540)، الترمذي (3484)، أحمد (3 / 113)، النسائي (8 / 257).

9486/5813 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! ساڭا سېغىنىپ ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن، بېخىللىقتىن، بەك قېرىپ كېتىشتىن، قەبرە ئازابىدىن، ھايات مامات پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. (بۇخارى: 6367)

9487/5814 ـ وعنه رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من الجذام والبرص والجنون ومن سيئ الأسقام»* أبو داود (1554)، النسائي (8 / 270)

9487/5814 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلغان: ئى الله! ساڭا سېغىنىپ ئاق كېسىلى، ساراڭلىق، ماخاۋ كېسىلى ۋە باشقا يامان كېسەللىكلەردىن پاناھ تىلەيمەن. (ئەبۇ داۋۇت: 1554)

5815/ 9488 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: «اللهم إني أعوذ بك من الكسل والهرم والمغرم، ومن فتنة القبر، ومن عذاب القبر، ومن فتنة النار وعذاب النار، ومن شر فتنة الغنى ومن شر فتنة الفقر، وأعوذ بك من شر فتنة المسيح الدجال، اللهم اغسل عني خطاياي بماء الثلج والبرد، ونق قلبي كما نقيت الثوب الأبيض وباعد بني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب»* البخاري (6375)، مسلم (589)، أبو داود (1543)، الترمذي (3495)، النسائي (8 / 262. 263)

5815/ 9488 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! ساڭا سېغىنىپ ھورۇنلۇقتىن، بەك قېرىپ كېتىشتىن، قەرزدارلىقتىن، گۇناھتىن، دوزاخ ئازابىدىن، دوزاخ ۋە قەبرىنىڭ پىتنىسىدىن، قەبرە ئازابىدىن، بايلىق ياكى كەمبەغەللىك پىتنىسىنىڭ يامانلىقىدىن، دەججال پىتنىسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى الله! گۇناھلىرىمنى قار ۋە مۇز سۈيى بىلەن يۇغىن، ئاق كىيىمنى كىرلەردىن پاكلىغىنىڭدەك، قەلبىمنى گۇناھلاردىن پاكلىغىن. مەن بىلەن گۇناھلىرىمنىڭ ئارىسىنى مەشرىق بىلەن مەغرىبنىڭ ئارىسىدەك يىراق قىلغىن. (بۇخارى: 6375)

9490/5817 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ علمها هذا الدعاء «اللهم إني أسألك من الخير كله عاجله وآجله ما علمت منه وما لم أعلم، وأعوذ بك من الشر كله عاجله وآجله ما علمت منه وما لم أعلم، اللهم إني أسألك من خير ما سألك عبدك ونبيك، وأعوذ بك من شر ما عاذ به عبدك ونبيك، اللهم إني أسألك الجنة وما قرب إليها من قول أو عمل، وأعوذ بك من النار وما قرب إليها من قول أو عمل، وأسألك أن تجعل كل

قضاء قضيته لي خيرًا»* أحمد (6 / 147)، ابن ماجه(3846)

9490/5817 ــ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا مۇنۇ دۇئانى ئۈگەتكەن: ئى الله! مەن سەندىن ھازىرقى ۋە كېيىنكى، مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن ھەممە ياخشىلىقلارنى سورايمەن. ھازىرقى ۋە كېيىنكى، مەن بىلگەن ۋە بىلمىگەن ھەممە يامانلىقلاردىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئى الله! مەن سېنىڭ قۇلۇڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ سەندىن سورىغان ياخشىلىقلارنى سورايمەن. قۇلۇڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ سەندىن پاناھ تىلىگەن يامانلىقلاردىن مەنمۇ پاناھ تىلەيمەن. ئى الله! مەن سەندىن جەننەتنى ۋە ئۇنىڭغا يېتەكلەيدىغان سۆز ۋە ئەمەلنى سورايمەن. جەھەننەم ئوتى ۋە ئۇنىڭغا يېقىنلاشتۇرىدىغان سۆز ۋە ئەمەلدىن پاناھ تىلەيمەن. ماڭا چىقارغان ھەممە ھۆكۈملىرىڭنى مەن ئۈچۈن خەيرلىك قىلىشىڭنى سورايمەن. (ئىبنى ماجە: 3846)

9491/5818 ــ ابن عمرو بن العاص – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من قلب لا يخشع، ودعاء لا يسمع، ونفس لا تشبع، ومن علم لا ينفع، أعوذ بك من هؤلاء الأربع» الترمذي (3482)

9491/5818 ــ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم: ئى الله! مەن سەندىن قورقمايدىغان قەلبتىن، قوبۇل بولمايدىغان دۇئادىن، تويمايدىغان نەپستىن ۋە پايدىسىز ئىلىمدىن پاناھ تىلەيمەن دەپ، مانا بۇ تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەيتتى. (تىرمىزى: 3482)

9492/5819 ـ وعنه رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من زوال نعمتك وتحول عافيتك وفجاءة نقمتك وجميع سخطك»* مسلم (2839)، أبو داود (1545).

9492/5819 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! نېئمىتىڭنىڭ يوقىلىپ كېتىشىدىن، خاتىرجەملىكىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن، تۇيۇقسىز ئازابتىن ۋە بارلىق غەزىپىڭدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. (مۇسلىم: 2839)

9493/5820 ــ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من الفقر والقلة والذلة وأعوذ بك من أن أظلم أو أظلم»* أبو داود (1544)، النسائي (8 / 261)

9493/5820 ــ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! مەن پېقىرلىقتىن، يوقسۇللۇقتىن، خارلىقتىن، باشقىلارغا زۇلۇم قىلىشتىن ۋە زۇلۇمغا ئۇچراشتىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. (ئەبۇ داۋۇت: 1544)

9495/5821 ــ وعنه رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من الجوع، فإنه بئس الضجيع، وأعوذ بك من الخيانة فإنها بئست البطانة»* أبو داود (1547)، النسائي (264/8)

9495/5821 ــ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! ساڭا سېغىنىپ ئاچلىقتىن پاناھ

تىلەيمەن. چۈنكى ئۇ بەك يامان ھەمراھتۇر. خىيانەتتىن پاناھ تىلەيمەن، چۈنكى ئۇ بەك يامان ئىللەتتۇر. (ئەبۇ داۋۇت: 1547)

5822/ 9496 ـ وعنه رفعه: «تعوذوا بالله من جهد البلاء ودرك الشقاء وسوء القضاء وشماتة الأعداء»* البخاري (6347)، مسلم (2707)، النسائي (270/8).

5822/ 9496 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئېغىر بالادىن، بەختسىزلىكتىن، يامان مۇسىبەتتىن ۋە دۈشمەننىڭ سۆيۈنۈشىدىن اللەقا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن دەپ دۇئا قىلاتتى. (بۇخارى: 6347)

9497/5823 ـ ابن عمرو بن العاص - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من غلبة الدين وغلبة العدو وشماتة الأعداء»*

9497/5823 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! مەن قەرزىمنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىدىن، دۈشمىنىمنىڭ ئۈستۈن كېلىشىدىن ۋە دۈشمىنىمنىڭ سۆيۈنىشىدىن ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. (نەسائى: 5475)

9499/5825 ـ أبو اليسر رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من الهدم وأعوذ بك من التردي، ومن الغرق والحرق والهرم، وأعوذ بك أن يتخبطني الشيطان عند الموت، وأعوذ بك أن أموت في سبيلك مدبرًا وأعوذ بك أن أموت لديغًا»* أبو داود (1552)، النسائي (282/8، 283)

9499/5825 ـ ئەبۇ يەسەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! تام بېسىۋېلىشتىن، غۇلاپ كېتىشتىن، غەرق بولۇشتىن، كۆيۈپ كېتىشتىن، بەك قېرىپ كېتىشتىن، ئۆلۈم ئالدىدا شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشىدىن، سېنىڭ يولۇڭدىكى جىھاد مەيدانىدا كەينىمنى قىلىپ ئۆلۈشتىن ۋە زەھەرلىك جانلىقلار چېقىۋېلىپ ئۆلۈشتىن ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. (ئەبۇ داۋۇت: 1552)

9502/5827 ـ قطبة بن مالك رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من منكرات الأخلاق والأعمال والأهواء»* الترمذي (3591)

9502/5827 ـ زىياد ئىبنى ئىلاقە تاغىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! مەن يامان ئەخلاق، يامان ئىش ۋە يامان خىياللاردىن ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. (تىرمىزى: 3591)

9510/5833 ـ شكل بن حميد - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قلت: يا رسول الله علمني تعوذًا أتعوذ به فأخذ بكفي، وقال: «قل: اللهم إني أعوذ بك من شر سمعي ومن شر بصري، ومن شر لساني، ومن شر قلبي. ومن شر مني يعني الفرج »* أبو داود (1551)، الترمذي (3492)، النسائي (8 / 255)

9510/5833 ـ شەكەل ئىبنى ھۇمەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا پاناھ تىلەيدىغان بىر دۇئا ئۆگىتىپ قويساڭ، دېگەنىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دولامدىن تۇتۇپ تۇرۇپ: ”ئى الله! قۇلىقىمنىڭ، كۆزۈمنىڭ، تىلىمنىڭ، قەلبىمنىڭ ۋە ئەۋرىتىمنىڭ يامانلىقىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن “ دەپ دۇئا قىلغىن! دېدى. (تىرمىزى: 3492)

9512/5835 ـ وعنه: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يعلمهم هذا الدعاء كما يعلمهم السورة من القرآن قال «قولوا: اللهم إني أعوذ بك من عذاب جهنم وأعوذ بك من عذاب القبر، وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات»* مسلم (590)، أبو داود (984)، الترمذي (3494)، النسائي (8 / 276 - 277)، مالك (1/ 188).

9512/5835 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىندۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلىرىگە: ئى الله! ساڭا سېغىنىپ جەھەننەم ئازابىدىن، قەبرە ئازابىدىن، دەججالنىڭ پىتنىسىدىن، ھاياتلىق ۋە ئۆلۈمنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمىز دېگەن دۇئانى خۇددى قۇرئان سۈرىلىرىنى ئۆگەتكىنىدەك ئۆگىتەتتى. (مۇسلىم: 590)

9513/5836 ـ زيد بن أرقم - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: «اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والبخل والهرم وعذاب القبر اللهم آت نفسي تقواها وزكها أنت خير من زكاها أنت وليها ومولها اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع، ومن قلب لا يخشع، ومن نفس لا تشبع، و من دعوة لا تستجاب»* مسلم (2722)، النسائي (8 / 260).

9513/5836 ـ زەيد ئىبنى ئەرقەم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن سىلەرگە پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم نېمە دېگەن بولسا، شۇنى دەيمەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەنىدى: ئى الله! مەن ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن، بېخىللىقتىن، بەك قېرىپ كېتىشتىن، قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى الله! نەپسىمنى تەقۋا قىلغىن ۋە ئۇنى پاكلىغىن، ئۇنى يالغۇز سەنلا پاكلايسەن، سەن ئۇنىڭ ئىگىسىسەن. ئى الله! پايدىسىز ئىلىمدىن، قورقمايدىغان قەلبتىن، تويمايدىغان نەپستىن، قوبۇل بولمايدىغان دۇئادىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. (مۇسلىم: 2722)

بەشىنچى باپ. ھەدىسلاردىن تاللانغان مۇئەييەن ئىشلار ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئالار

قەرزدىن قۇتۇلۇش دۇئاسى

5806/ 9478 ـ يحيى بن سعيد - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أرسله: «اللهم فالق الإصباح وجاعل الليل سكنًا والشمس والقمر حسبانًا اقض عني الدين واغنني من الفقر، وأمتعني بسمعي وبصري وقوتي في سبيلك»*

9478 /5806 ـ يەھيا ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى تاڭ ئاتقۇزغۇچى، كېچىنى ئارام ئېلىش ۋاقتى قىلغۇچى، قۇياش بىلەن ئاينى ئۆز ئۇقى ئەتراپىدا ئايلاندۇرغۇچى الله! مېنى قەرزىمدىن خالاس قىلغىن، كەمبەغەللىكتىن يىراق قىلغىن. قۇلىقىم، كۆزۈم ۋە قۇۋۋىتىم يەنى پۈتۈن ئەزايىمنى سېنىڭ يولۇڭدا خىزمەت قىلدۇرغىن. (مالىك: 493)

9480/5808 ـ عليّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: أن مكاتبًا جاءه فقال: إني عجزت عن مكاتبتي فأعني، قال: «ألا أعلمك كلمات علمنيهن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لو كان عليك مثل جبل (صبر) دينًا أداه عنك قل اللهم اكفني بحلالك عن حرامك، وأغنني بفضلك عمن سواك»* أحمد (1/ 153)، الترمذي (3563)

9480/5808 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇنىڭ يېنىغا بىر مۇكاتەب (يەنى خوجايىنىغا مەلۇم مىقداردا پۇل تېپىپ بېرىپ، ئازاد بولۇشقا پۈتۈشكەن قۇل) كېلىپ: مېنىڭ ئازادلىققا چىقىشىمغا ياردەم بەرگىن ! دېگەنىدى، ئەلى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: مەن ساڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ماڭا ئۆگەتكەن دۇئاسىنى ئۆگىتىپ قوياي، شۇ دۇئانى ئوقۇساڭ، سىر تېغىدەك قەرزىڭ بولسىمۇ، الله ساڭا ياردەم بېرىپ، قەرزىڭنى ئادا قىلىدۇ. مانا مۇنداق دۇئا قىلغىن: ئى الله! ھارامدىن ساقلاپ، ھالال رىزىق بىلەن مېنى قانائەتلەندۈرگىن. پەزلى كەرەمىڭ بىلەن مېنى ھېچكىمگە موھتاج قىلمىغىن!. (تىرمىزى: 3563)

9481/5809 ـ معاذ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ -: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ افتقده يوم الجمعة، فلما صلى أتى معاذًا فقال: «يا معاذ مالي لم أرك ؟ فقال: يا رسول الله ليهودي على وقية من تبر فخرجت إليك فحبسني عنك فقال له: «يا معاذ ألا أعلمك دعاء تدعو به فلو كان عليك من الدين مثل صبر أداه الله عنك وصبر جبل باليمن فادع الله يا معاذ. قل {تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الَمَيَّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَن تَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ} ﴿آل عمران: 27﴾ رحمن الدنيا والآخرة ورحيمهما، تعطي من تشاء منهما وتمنع من تشاء ارحمني رحمةً تغنين بها عن رحمة من سواك» للكبير، وفيه نصر بن مرزوق*

9481/5809 ـ مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمە كۈنى مېنى كۆرمىگىنى ئۈچۈن، نامازدىن كېيىن يېنىمغا كېلىپ: ئى مۇئاز! بۈگۈن سېنى كۆرمىدىمغۇ؟ دەپ سورىدى. مەن: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! بىر يەھۇدىيغا بىر ئۇقىيە ئالتۇن قەرزىم بار ئىدى، سېنىڭ يېنىڭغا ماڭسام، ئۇ كېلىپ مېنى مەشغۇل قىلىپ قويدى، شۇنىڭ ئۈچۈن چىقالمىدىم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى مۇئاز! ساڭا بىر دۇئا ئۆگىتىپ قوياي. ئەگەر ئۇ دۇئانى قىلساڭ، سۇبەير (يەمەندىكى بىر تاغنىڭ ئىسمى) تېغىدەك قەرزىڭ بولسىمۇ، الله ئۇنى تۆلىشىڭگە ياردەم قىلىدۇ. ئى مۇئاز مۇنداق دۇئا قىل: {ئى الله! خالىغان ئادەمگە پادىشاھلىقنى بېرىسەن، خالىغان ئادەمدىن پادشاھلىقنى تارتىپ ئالىسەن. خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن. ھەممە ياخشىلىق سېنىڭ قولۇڭدىدۇر، سەن ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىرسەن. كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىسەن، كۈندۈزنى

كىچىگە كىرگۈزىسەن. جانلىقنى جانسىزدىن چىقىرىسەن، جانسىزنى جانلىقتىن چىقىرىسەن. ئۆزەڭ خالىغان كىشىگە ھېسابسىز رىزىق بېرىسەن} (سۈرە ئال ئىمران، 26 ـ ۋە 27 ـ ئايەتلەر) ئى الله! دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ رەھمان ۋە رەھىمىسەن. بۇ ئىككىسىدىن خالىغىنىڭنى بېرىسەن، خالىغىنىڭنى بەرمەيسەن. ماڭا باشقىلارنىڭ مەرھەمىتىگە موھتاج قىلمايدىغان رەھمەت ئاتا قىلغىن. (ئەلكەبىر20154)

9483/5811 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أتت فاطمة النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تسأله خادمًا، فقال لها: «ما عندي ما أعطيك فرجعت، فأتاها بعد ذلك فقال: الذي سألت أحب إليك أو ما هو خير منه؟ فقال لها على قولي لا بل ما هو خير منه، فقالته، فقال قولي: اللهم رب السموات السبع ورب العرش العظيم ربنا ورب كل شيء منزل التوراة والإنجيل والقرآن العظيم، أنت الأول فليس قبلك شيء، وأنت الآخر فليس بعدك شيء، وأنت الظاهر فليس فوقك شيء، وأنت الباطن فليس دونك شيء، اقض عنا الدين واغننا من الفقر »* ابن ماجه (3831)، مسلم (2713)

9483/5811 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىر خىزمەتچى سوراپ كەلگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ساڭا بەرگۈدەك خىزمەتچىم يوق، دېدى. شۇنىڭ بىلەن، فاتىمە قايتىپ كەتتى. كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ: ساڭا مەندىن سورىغان نەرسىنى بېرەيمۇ ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق نەرسىنى بېرەيمۇ؟ دەپ سورىدى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ گەپكە ئارىلىشىپ: تېخىمۇ ياخشى بولغان نەرسىنى سورىغىن! دىدى. فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا: تېخىمۇ ياخشىسىنى خالايمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۇنىڭغا: مۇنۇ دۇئانى ئوقۇغىن! دېدى: ئى يەتتە قەۋەت ئاسمان ۋە بۈيۈك ئەرشنىڭ رەببى! بىزنىڭ ۋە بارلىق نەرسىلەرنىڭ رەببى! (سەن) تەۋرات، ئىنجىل ۋە قۇرئاننى چۈشۈرگۈچى زاتسەن. سەن ئاۋۋالسەن، سەندىن بۇرۇن ھېچنېمە يوق ئىدى. سەن ئاخىرسەن، بارلىق مەۋجۇداتتىن كېيىن سەنلا قالىسەن. سەن ئاشكارىسەن (يەنى مەۋجۇتلىقىڭ دەلىل ـ پاكىتلار بىلەن ئەقىل ئىگىلىرىگە ئاشكارىدۇر)، سېنىڭدەك ئاشكارا بىرى يوق. سەن يوشۇرۇنسەن (يەنى سېنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، سېنىڭ زاتىڭنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر يېتەلمەيدۇ)، سېنىڭدەك يوشۇرۇن بىرسى يوق. (ئى الله!) بىزنى قەرزدىن قۇتقۇزغىن ۋە كەمبەغەللىكتىن ساقلىغىن. (ئىبنى ماجە: 3831)

جىن شەيتانلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن پانا تىلەپ ئوقۇيدىغان دۇئا

9504/5828 ـ وعنه: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يتعوذ من عين الجان وعين الإنس فلما نزلت المعوذتان أخذ بهما وترك ما سوى ذلك*

9504/5828 ـ ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۆزىگە جىن ۋە ئىنسانلارنىڭ كۆزى تېگىشىدىن پاناھ تىلەيتتى. مۇئەۋۋىزەتەيىن (يەنى فەلەق ۋە ناس سۈرىلىرى) نازىل بولغاندا، بۇرۇنقى پاناھ تىلەپ قىلىدىغان دۇئالىرىنى

تاشلاپ، شۇ ئىككى سۈرىنىلا ئوقۇيدىغان بولدى. (نەسائى: 5494)

9507/5830 ـ يحيى بن سعيد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – أرسله: «رأيت ليلة أسري بي عفريتًا من الجن يطلبني بشعلة نار، كلما التفت رأيته فقال جبريل ألا أعلمك كلمات تقولهن فتطفئ شعلته ويخر لفيه؟ فقال صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بلى فقال: قل أعوذ بوجه الله الكريم وبكلمات الله التامات التي لا يجاوزهن بر ولا فاجر، من شر ما ينزل من السماء ومن شر ما يعرج فيها، ومن شر ما ذرأ في الأرض ومن شر ما يخرج منها، ومن فتن الليل والنهار، ومن طوارق الليل إلا طارقًا يطرق بخير يا رحمن»*

9507/5830 ـ يەھيا ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەن مىراج كېچىسى جىنلاردىن ئىفرىتنىڭ قولىدا مەشئەل كۆتۈرۈۋالغان ھالدا ئارقامدىن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ھەر قېتىم ئارقامغا قارىسام، ئۇنى كۆرەتتىم، جىبرىئىل ماڭا: مەن ساڭا بىر دۇئا ئۆگىتىپ قوياي، ئۇنى ئوقۇساڭ، ئىفرىتنىڭ قولىدىكى مەشئەل ئۆچۈپ قالىدۇ، شۇنىڭ بىلەن، ئىفرىت دۈم چۈشىدۇ. مانا بۇ دۇئانى ئوقۇغىن دېدى: "كەرەملىك اللەنىڭ ھەققى ھۆرمىتى ۋە مەيلى تەقۋادار ياكى گۇناھكار بولسۇن، ھېچكىم ئېيتالمايدىغان كامىل سۆزلىرىنىڭ ھەققى ھۆرمىتى ئۈچۈن، ئاسماندىن بالا بولۇپ چۈشكەن ۋە ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن يامانلىقلاردىن، يەر يۈزىگە تېرىلغان ۋە يەر ئاستىدىن چىققان يامانلىقلاردىن، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ پىتنىلىرىدىن، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ مۇسىبەتلىرىدىن اللەقا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ياخشىلىق ئېلىپ كەلگەن ھادىسىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنادۇر، ئى رەھمان! " (مالىك: 1773)

مەخلۇقاتلارنىڭ شەررىدىن پانا تىلەپ ئوقۇيدىغان دۇئا

9509/5832 ـ في رواية: «من قال حين يمسي ثلاث مرات أعوذ بكلمات الله التامَّات من شر ما خلق، لم تضره حمة تلك الليلة، قال سهيل: فكنا أهلنا تعلموها فكانوا يقولونها كل ليلة فلدغت جارية منهم فلم تجد لها وجعًا»*

9509/5832 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى كەچقۇرۇن ئۈچ قېتىم: "اللەنىڭ مۇكەممەل سۆزلىرى بىلەن اللەقا سېغىنىپ ئۇ ياراتقان نەرسىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن " دېسە، ئۇ كېچە ئۇنى يىلان ياكى چايان چېقىۋالسىمۇ، زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. (راۋى) سۇھەيل مۇنداق دەيدۇ: بىز بۇ كەلىمىلەرنى ئۆگەندۇق ۋە ھەر كېچىسى ئوقۇيدىغان بولدۇق. (بىر نەچچە كۈندىن كېيىن) بىر چۆرىمىزنى چايان چېقىۋالدى، لېكىن ئۇ ھېچقانداق ئاغرىق ھېس قىلمىدى. (ئەھمەد: 7838)

9508/5831 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: جاء رجل إلى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقال: يا رسول الله ما لقيت البارحة من عقرب لدغتني قال: «أما لو قلت حين أمست أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق لم تضرك»* مسلم (2790)، أبو داود (3898)،

مالك (2 / 725)، الترمذي (3604).

9508/5831 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىندۇ: بىر ئادەم كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى اللەنىڭ رەسۇلى! تۈنۈگۈن ئاخشام چايان چېقىۋالغانىدى، بەكمۇ قىينىلىپ كەتتىم، دېگەنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: تۈنۈگۈن ئاخشام ۋاقتىدا: ”اللەنىڭ مۇكەممەل سۆزلىرى بىلەن اللەقا سېغىنىپ ئۇ ياراتقان نەرسىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن “ دېگەن بولساڭ، چايان ساڭا زىيان يەتكۈزەلمەيتتى، دېدى. (مۇسلىم: 2790)

5834 /9511 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يعوذ الحسن والحسين ويقول: «إن أباكما كان يعوذ بهما إسماعيل وإسحاق: أعوذ بكلمات الله التامة، من كل شيطان وهامة ومن كل عين لامة»* البخاري (3371)، أبو داود (4737)، الترمذي (2060).

5834 /9511 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن بىلەن ھۈسەيىنگە: ”اللەنىڭ مۇكەممەل سۆزلىرى بىلەن اللەقا سېغىنىپ ھەرقانداق شەيتاندىن، زەھەرلىك ھاشارەتتىن ۋە يامان كۆزدىن سىلەرنى ساقلىشنى تىلەيمەن “ دەپ، دۇئا ئوقۇپ قوياتتى ۋە: چوڭ داداڭلار (ئىبراھىم) باللىرى ئىسمائىل بىلەن ئىسھاق ئۈچۈن مۇشۇنداق دۇئا قىلىپ قوياتتى دەيتتى. (بۇخارى: 3371)

ئەتىگەن - ئاخشامدا، ئېيتىلىدىغان دۇئا ۋە زىكرىلەر

9333/5713 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن أبا بكر قال: يا رسول الله، مرني بكلماتٍ أقولهنَّ إذا أمسيتُ وإذا أصبحتُ، قال: قل: « اللهم فاطر السموات والأرض عالم الغيب والشهادة ربَّ كلِّ شيء ومليكه، أشهد أن لا إله إلا أنت أعوذ بك من شر نفسي وشرِّ الشيطان وشركه، قال: قلها إذا أصبحتَ وإذا أمسيتَ، وإذا أخذت مضجعك»* أبو داود (5067)، الترمذي (3392)

9333/5713 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى رەسۇلۇللاھ ! ماڭا ئەتىگەن - ئاخشامدا ئوقۇيدىغان بىر دۇئا ئۆگىتىپ قويغىن! دېگەنىدى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەتىگەن ئاخشامدا ۋە يوتقانغا كىرگەندە: ”ئى يوشۇرۇن ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچى، ھەممە شەيئىلەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە پادىشاھى الله! گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ساڭا سېغىنىپ نەپسىمنىڭ يامانلىقىدىن، شەيتانىنىڭ شەررىدىن ۋە ئۇنىڭ مېنى شېرىككە دەۋەت قىلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن “ دېگىن! دېدى. (تىرمىزى: 3392)

9334/5714 ـ أبو عياش – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «من قال إذا أصبح لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، كان له عدل عتق رقبةٍ من

ولد إسماعيل، وكُتب له عشر حسناتٍ وحُطَّ عنه عشرُ سيئات ورُفع له عشر درجات، وكان في حرز من الشيطان حتَّى يمسي، فإن قالها إذا أمسى، كان له مثل ذلك حتَّى يصبح»، قال حماد: فرأى رجلٌ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في النوم فقال له: إن أبا عياش يُحدِّث عنك بكذا وكذا، قال: « صدق أبو عياش»* أبو داود (5077)، ابن ماجه (3867)

9334/5714 - ئەبۇ ئەيياش رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ئەتىگەندە:

لا إله إلّا اللّهُ وحْدهُ لا شريك لهُ لهُ الْمُلْكُ ولهُ الْحمْدُ وهُو على كلّ شيْءٍ قديرٌ*

(يېگانە اللەتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، پادىشاھلىق اللەقا مەنسۇپتۇر، جىمى ھەمدۇ سانا اللەقا خاستۇر، اللە ھەر نەرسىگە قادىردۇر) " دېسە، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادىدىن بىر قۇلنى ئازاد قىلغاننىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ. ئۇنىدىن باشقا، ئۇنىڭغا ئون ساۋاب يېزىلىدۇ ۋە گۇناھلىرىدىن ئونى ئۆچۈرۈلىدۇ، مەرتىۋىسى ئون دەرىجە كۆتۈرۈلىدۇ، تاكى كەچ كىرگۈچە شەيتان ئۇنىڭغا چېقىلالمايدۇ. بۇ زىكىرنى كەچتە دېسە، يۇقىرىقىدەك ساۋابقا ئېرىشىدۇ ۋە شەيتان تاكى تاڭ ئاتقانغا قەدەر ئۇنىڭغا چېقىلالمايدۇ. ھەممادنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلگەن: بىر كىشى چۈشىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈپتۇ، ئۇ چۈشىدە: "ئى رەسۇلۇللاھ! ئەبۇ ئەيياش سىزنىڭ مۇنداق - مۇنداق دېگەنلىكىڭىزنى رىۋايەت قىلىۋاتىدۇ " دېگەنىكەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەبۇ ئەيياشنىڭ دېگىنى توغرا دەپتۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 5077)

9336/ 5715 - أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يُعلِّم أصحابه يقول: « إذا أصبح أحدكم فليقل: اللهم بك أصبحنا وبك نحيا وبك نموت وإليك (المصير)، وإذا أمسى فليقل: بك أمسينا، وبك نحيا وبك نموت وإليك المصير»* أبو داود (4744)، الترمذي (3391)

9336/ 5715 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلىرىگە تەلىم بېرىپ مۇنداق دېگەن: تاڭ ئاتقاندا: "ئى اللە! سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن تاڭ ئاتقۇزدۇق، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن كەچلىدۇق، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن ھايات كەچۈرىمىز، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن ئۆلىمىز، ئاخىرى سېنىڭ دەرگاھىڭغا قايتىمىز " دەڭلار؛ كەچ كىرگەندە: "ئى اللە! سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن كەچلىدۇق، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن تاڭ ئاتقۇزدۇق، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن ھايات كەچۈرىمىز، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەن ئۆلىمىز، ئاخىرى سېنىڭ دەرگاھىڭغا قايتىمىز " دەڭلار. (تىرمىزى: 3391)

9337/5716 - ابن مسعود – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول إذا أمسى: « أمسينا وأمسى الملك لله والحمد لله لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، ربِّ أسألك خير ما في هذه الليلة وخير ما بعدها، وأعوذ

بك من شرِّ ما في هذه الليلة وشرِّ ما بعدها، ربِّ أعوذ بك من الكسل وسوءِ الكبر، ربِّ أعوذ بك من عذاب النار وعذاب القبر». وإذا أصبح قال ذلك أيضًا: «أصبحنا وأصبح الملك لله»* مسلم (2723)، الترمذي (3390)، أبو داود (5071)

9337/5716 ـ ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەچ بولغاندا مۇنداق دەيتتى: بىز كەچلىدۇق، پۈتكۈل پادىشاھلىق اللەقا مەنسۇپ بولغان ھالدا كەچ بولدى، جىمى ھەمدۇ سانا اللەقا مەنسۇپتۇر. بىر اللەتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، اللە يەككە يېگانىدۇر، ھېچقانداق شېرىكى يوقتۇر. پۈتكۈل پادىشاھلىق اللەقا مەنسۇپتۇر، جىمى ھەمدۇ سانا اللەقا خاستۇر، اللە ھەرنەرسىگە قادىردۇر. پەرۋەردىگارىم! سەندىن بۇ كېچىدىكى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى كېچىلەردىكى ياخشىلىقلارنى سورايمەن. پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ بۇ كېچىدىكى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى كېچىلەردىكى يامانلىقلاردىن پاناھ تىلەيمەن. پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ ھورۇنلۇقتىن، بەك قېرىپ كېتىشتىن پاناھ تىلەيمەن. پەرۋەردىگارىم ! ساڭا سېغىنىپ دوزاخ ئازابىدىن ۋە قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەتىگەندىمۇ مۇشۇ دۇئانى قىلاتتى، ئەمما: بىز كەچلىدۇق، پۈتكۈل پادىشاھلىق اللەقا مەنسۇپ بولغان ھالدا كەچ بولدى... دېگەن سۆزنى ئالماشتۇرۇپ: بىز تاڭ ئاتقۇزدۇق، پۈتكۈل پادىشاھلىق اللەقا مەنسۇپ بولغان ھالدا تاڭ ئاتتى... دەيتتى. (مۇسلىم: 2723)

9340/5717 ـ بُريدة رفعه: « من قال حين يصبح أو حين يمسي: اللهم أنت ربِّي لا إله إلا أنت خلقتني، وأنا عبدك وأنا على عهدك ووعدك ما استطعت، أعوذ بك من شر ما صنعت أبوء لك بنعمتك عليَّ وأبوء بذنبي فاغفر لي ؛ فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت، فمات من يومه أو ليلته دخل الجنة»* أحمد (5 / 356)، أبو داود (5070)

9340/5717 ـ ئىبنى بۇرەيدە دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى ئەتىگەن ياكى ئاخشامدا: ”ئى اللە! سەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىمسەن، سەندىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر. سەن مېنى ياراتتىڭ، مەن سېنىڭ بەندەڭمەن. مەن كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە ساڭا بەرگەن ئەھدەمدە ۋە ۋەدەمدە تۇرىمەن، مەن ساڭا سېغىنىپ يامان قىلمىشلىرىمدىن پاناھ تىلەيمەن. سېنىڭ بەرگەن نېئمەتلىرىڭنى ئېتىراپ قىلىمەن، گۇناھلىرىمغا ئىقرار بولىمەن، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، گۇناھلارنى سەندىن باشقا ھېچكىم مەغپىرەت قىلالمايدۇ “ دېسە، ئاندىن شۇ كۈنى ياكى شۇ كېچىسى ئۆلۈپ كەتسە، جەننەتكە كىرىدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 5070)

9342/5718 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لم يكن يَدَعُ هؤلاء الكلمات حين يصبح وحين يمسي: «اللهم إني أسألك العفو والعافية في ديني ودنياي وأهلي ومالي، اللهم استر عوراتي وآمن روعاتي، اللهم احفظني من بين يدي ومن خلفي، وعن يميني وعن شمالي ومن فوقي، وأعوذ بعظمتك أن أغتال من تحتي»* أبو داود (5074)، ابن ماجه (387).

9342/5718 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئەتىگەن ـ ئاخشامدا مۇنۇ دۇئالارنى قىلىشنى ھېچقاچان تەرك ئەتمەيتتى: ئى الله! مەن سەندىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئامانلىق تىلەيمەن. ئى الله! مەن سەندىن دىيانىتىمگە، دۇنيالىقىمغا بالا ـ چاقىلىرىمغا ۋە مال ـ مۈلكۈمگە ئامان ئېسەنلىك ۋە ئەپۇ تىلەيمەن. ئى الله! مېنىڭ ئەيىبلىرىمنى ياپقايسەن، كۆڭلۈمنى خاتىرجەم قىلغايسەن. ئى الله! مېنى ئالدىمدىن، ئارقامدىن، ئۈستۈمدىن، ئوڭ ۋە سول تەرىپىمدىن قوغدىغايسەن. ئى الله! مەن سېنىڭ بۈيۈكلۈكىڭگە سېغىنىپ، ئاستى تەرىپىمدىن تۇيۇقسىز ھۇجۇمغا ئۇچراپ ھالاك بولۇشتىن پاناھ تىلەيمەن. (ئەبۇ داۋۇت: 5074)

9347/5719 ـ أبان بن عثمان – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – ، عن أبيه رفعه: «من قال حين يصبح: بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم ثلاث مراتٍ، لم يصبه في يومه فجأة بلاءٍ، ومن قالها حين يمسي لم يصبه فجأة بلاء في ليلته» ثم ابتلي أبان (بالفالج) فرآى رجلًا حدَّثه بهذا الحديث ينظر إليه، فقال مالك تنظر إليَّ ؟ فوالله ما كذبت على عثمان ولا كذب عثمان على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لكن نسيت اليوم الذي أصابني هذا فلم أقله ليمضي الله قدره»* أبو داود (5088)، الترمذي (3388)

9347/5719 ـ ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى، ھەركۈنى ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا ئۈچ قېتىم: بِسْم اللّه الّذي لا يضُرُّ مع اسْمه شيْءٌ في الْأرْض ولا في السّماء وهُو السّميعُ الْعليمُ * (ئىسمىنى تىلغا ئېلىش بىلەن ئاسماندىكى ۋە زېمىندىكى ھەرقانداق زىيانداشنىڭ زىيىنىدىن قوغدانغىلى بولىدىغان اللەنىڭ ئىسمى بىلەن قوغدىنىمەن، الله ھەممىنى ئاڭلىغۇچى ۋە بىلگۈچىدۇر) " دېگەن دۇئانى ئوقۇسا، ئۇنىڭغا ھېچقانداق زىيان ـ زەخمەت يەتمەيدۇ. بۇ ھەدىسنى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ئەبان ئىبنى ئوسمان يېرىم پالەچ بولۇپ قالغان ئىدى، ئۇ بۇ ھەدىسنى سۆزلەپ بېرىۋاتقاندا، ئاڭلىغۇچىلاردىن بىرى ئۇنىڭغا باشقىچە قارىغىلى تۇرغانىدى، ئەبان: "نېمىگە (بۇنداق) قارايسەن؟! بۇ ھەدىسنى ئۆز ئەينى ئېيتىپ بەردىم (يەنى راستلىقىدا شەك يوق) ئەمما مەن ئۇ كۈنى بۇ دۇئانى ئوقۇمىغان ئىدىم، اللەنىڭ تەقدىرى مۇشۇنداق ئىكەن " دېدى. (تىرمىزى: 3388)

9348/5720 ـ عبد الله بن حبيب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال له «اقرأ: قل هو الله أحد والمعوذتين حين تمسي وحين تصبح ثلاث مرات، تكفيك من كلِّ شيء»* أبو داود (5082)، الترمذي (3575)

9348/5720 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى خۇبەيب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز يامغۇرلۇق، قاپقاراڭغۇ بىر كېچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىزگە ناماز ئوقۇپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىش ئۈچۈن ئۇنى ئىزدەپ چىقتۇق، ئۇنى ھەممىدىن بۇرۇن مەن تاپتىم. پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام ماڭا: ئوقۇغىن! دېدى، مەن ھېچنېمە دېمىدىم. ئوقۇغىن! دېدى، مەن يەنە ھېچنېمە دېمىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغىن! دېدى. مەن: نېمىنى ئوقۇيمەن؟ دەپ سورىغانىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئىخلاس، فەلەق ۋە ناس سۈرىلىرىنى ئەتىگەن - ئاخشامدا ئۈچ قېتىم ئوقۇغىن! بۇ، سەندىن ھەر قانداق يامانلىقنى دەپئى قىلىدۇ، دېدى. (تىرمىزى: 3575)

9349/5721 - أبو هريرة - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - رفعه: «من قال حين يصبح: سبحان الله العظيم وبحمده مائة مرة، وإذا أمسى كذلك، لم يواف أحد من الخلائق مثلما وافى»*

9349/5721 - ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: كىمكى ئەتىگەن - ئاخشامدا يۈز قېتىم سۇبھانەللاھ ۋەبىھەمدىھى دېسە، قىيامەت كۈنى ھېچكىم ئۇنىڭكىدىن ئەۋزەل ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ. پەقەت شۇنىڭغا ئوخشاش دېگەن ياكى ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپ دېگەن كىشىلا ئۇنىڭكىدەك ياكى ئۇنىڭكىدىن ئەۋزەلرەك ساۋابقا ئېرىشىشى مۇمكىن. (تىرمىزى: 3469)

ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئوقۇيدىغان دۇئا

9353/5722 - ابن عمر - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - : «أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يقول إذا أخذ مضجعه: «الحمد لله الذي كفاني وآواني وأطعمني وسقاني، والحمد لله الذي منَّ علي فأفضل والذي أعطاني فأجزل، الحمد لله علي كل حال، اللهم رب كل شيء ومليكه أعوذ بالله من النار»* أبو داود (5058)

9353/5722 - ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياتىدىغان چاغدا مۇنداق دەيتتى: مېنى كىشىلەردىن بىھاجەت قىلغان، ياتىدىغانغا جاي بەرگەن، يەيدىغانغا يېمەك بەرگەن، ئىچىدىغانغا ئۇسسۇلۇق بەرگەن ۋە ماڭا مول نازۇ - نېئمەتلەرنى ئاتا قىلغان اللەقا ھەمدىلەر بولسۇن. ھەر ئەھۋالدا اللەقا ھەمدىلەر بولسۇن. ئى ئاللاھىم! ئى بارلىق شەيئىلەرنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە ئىگىسى! ئى بارلىق شەيئىلەرنىڭ ئىلاھى! مەن ساڭا سېغىنىپ دوزاختىن پاناھ تىلەيمەن. (ئەبۇ داۋۇت: 5058)

9354 /5723 - وعنه أنه أمر رجلًا قال: إذا أخذت مضجعك قل: «اللهم أنت خلقت نفسي وأنت تتوفَّاها، لك مماتها ومحياها، إن أحييتها فاحفظها، وإن أمتها فاغفر لها، اللهم إني أسألك العفو والعافية». فقيل له: سمعت هذا من عمر ؟ قال: سمعته من خير من عمر ؛ من النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ* مسلم (2712).

9354 /5723 - ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بىر كىشىگە: ئۇخلاش ئالدىدا: "ئى اللە! مېنىڭ جېنىمنى سەن ياراتتىڭ، ئۇنى سەن ۋاپات تاپقۇزىسەن، ئۇنىڭ ئۆلۈمى ۋە ھاياتى سېنىڭ ئىلكىڭدە. ئەگەر ئۇنى تىرىك قويساڭ، ئۆز پاناھىڭدا ساقلا. ۋاپات تاپقۇزساڭ، ئۇنى مەغپىرەت قىل. ئى اللە! مەن سەندىن سالامەتلىك تىلەيمەن " دېگەن دۇئانى ئوقۇغىن! دېدى، يېنىدىكى بىر ئادەم ئۇنىڭدىن: سەن بۇنى ئۆمەردىن ئاڭلىغانمۇ؟ دەپ

سورىغانىدى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇمەر: ئۇمەردىنمۇ ياخشى كىشىدىن، يەنى رەسۇلۇللاھتىن ئاڭلىغان، دېدى. (مۇسلىم: 2712)

9355/5724 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا أوى إلى فراشه قال: «الحمد لله الذي أطعمنا وسقانا وكفانا وآوانا فكم ممن لا كافي له ولا مأوي له»* مسلم (2715)، أبو داود (5053)، الترمذي (3396).

9355/5724 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يوتقانغا كىرگەندە: جىمى ھەمدۇ سانا بىزگە تائام بەرگەن، ئۇسسۇلۇق بەرگەن، ئېھتىياجىمىزنى قامدىغان ۋە بىزنى ئورۇنلاشتۇرغان اللەقا خاستۇر. قانچىلىغان كىشىلەر ئېھتىياجىنى قامدايدىغان ۋە ئورۇنلاشتۇرىدىغان كىشىسى يوق يۇرىۋاتامدۇ؟ ! دەيتتى. (مۇسلىم: 2715)

9357/5725 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا أخذ مضجعه، نفث في يديه وقرأ المعوذات وقل هو الله أحد ومسح بهما وجهه وجسده، فلما اشتكى كان يأمرني أن أفعل ذلك به* البخاري (5748)، مسلم (2192)، أبو داود (5056)، الترمذي (3405)

9357/5725 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يوتقانغا كىرگەندە، ئىككى ئالىقىنىنى ئېچىپ تۇرۇپ، سۈرە ئىخلاس، سۈرە فەلەق ۋە سۈرە ناسنى ئوقۇپ، ئالىقىنىغا ھۈرەتتى. ئاندىن ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى ۋە بەدىنىنى (ئالقىنى يەتكەن يەرگىچە) سىلايتتى. كېيىن ئاغرىپ قالغان چېغىدا، مەندىن شۇنداق قىلىپ قويۇشنى تەلەپ قىلغان. (بۇخارى: 5748)

9358/5726 ـ حذيفة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا أوى إلى فراشه قال: «باسمك اللهم أحيا وأموت» وإذا أصبح قال: «الحمد لله الذي أحيانا بعد ما أماتنا وإليه النشور»*

9358/5726 ـ ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يوتقانغا كىرگەندە: ئى الله! سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن ياشايمەن ۋە سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن ئۆلىمەن دەيتتى. سەھەردە ئورنىدىن تۇرغاندا: جىمى ھەمدۇ سانا بىزنى ۋاپات تاپقۇزغاندىن كېيىن تىرىلدۈرگەن اللەقا خاستۇر. ئاخىرى شۇ اللەنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز دەيتتى. (بۇخارى: 7394)

9359/5727 ـ البراء – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «يا فلان، إذا أويت إلى فراشك فقل: اللهم أسلمت نفسي إليك ووجهت جهي إليك وألجأت ظهري إليك، رغبة ورهبة إليك، لا ملجأ ولا منجا منك إلا إليك، آمنت بكتابك الذي أنزلت ونبيك الذي أرسلت، فإنك إن متَّ في ليلتك متَّ على الفطرة، وإن أصبحت أصبت خيرًا»*

9359/5727 ـ بەرا ئىبنى ئازىبتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئى پالانى! ئۇخلاش ئۈچۈن ياتقىنىڭدا: ”ئى الله! ئۆمىد قىلغان ۋە

سەندىن قورققان ھالدا ئۆزۈمنى ساڭا تاپشۇردۇم، ساڭا يۈزلەندىم، ئىشلىرىمنى ساڭا ھاۋالە قىلدىم ۋە ساڭا تاياندىم. سەندىن باشقا پاناھگاھىمىز يوق، قۇتۇلدۇرغۇچىمىز يوق. مەن سەن نازىل قىلغان كىتابقا، سەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتتىم" دېسەڭ، ئاندىن شۇ كېچىسى ئۆلۈپ كەتسەڭ، ئىمان بىلەن كېتىسەن، ئۆلمەي قالساڭ، ئەجىر ئالىسەن. (بۇخارى: 7488)

9375/5739 ـ جابر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « إذا أوى الرجل إلى فراشه ابتدره ملك وشيطان فيقول الملك أختم بخير، ويقول الشيطان: اختم بشر، فإن ذكر الله ثم نام بات الملك يكلؤه، وإذا استيقظ قال الملك: افتح بخير، وقال الشيطان: افتح بشر، فإن قال: الحمد لله الذي ردَّ عليَّ نفسي ولم يمتها في منامها، (الحمد لله ﴿الذي﴾) { إِنَّ الله يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا } ﴿فاطر:41﴾ إلى آخر الآية الحمد لله الذي يمسك السماء أن تقع على الأرض إلا بإذنه فإن وقع عن سريره فمات دخل الجنة »* أبو يعلى في "مسنده" (1791)

9375/5739 ـ جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىشى ئۇخلايدىغان چاغدا، ئۇنىڭ يېنىغا بىر پەرىشتە ۋە بىر شەيتان كېلىدۇ. پەرىشتە ئۇنىڭغا: "كۈنىڭنى ياخشىلىق بىلەن تاماملىغىن! " دېسە، شەيتان: "كۈنىڭنى يامانلىق بىلەن تاماملىغىن! " دەيدۇ. ئەگەر ئۇ كىشى اللەنى ياد ئېتىپ ئۇخلاپ قالسا، پەرىشتە كېچىچە ئۇنى قوغدايدۇ. ئۇ كىشى ئويغانغان چاغدا پەرىشتە ئۇنىڭغا: "كۈنىڭنى ياخشىلىق بىلەن باشلىغىن! " دېسە، شەيتان: "كۈنىڭنى يامانلىق بىلەن باشلىغىن! " دەيدۇ. ئەگەر ئۇ كىشى : "ئۇيقۇمدا جېنىمنى ئالماي، ئۇنى ماڭا قايتۇرۇپ بەرگەن اللەقا چەكسىز ھەمدۇسانالار بولسۇن " دېسە ۋە: {اللە ھەقىقەتەن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى (قۇدرىتى ۋە گۈزەل ھېكمىتى بىلەن) چۈشۈپ كېتىشتىن توختىتىپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئۇلار چۈشۈپ كەتسە، ئۇلارنى ھېچ ئەھەدى توختىتىپ تۇرالمايدۇ. اللە ھەقىقەتەن ھەلىمدۇر (يەنى كۇففارلار ئازابقا تېگىشلىك بولسىمۇ، ئۇلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر} (سۈرە فاتىر، 41 ـ ئايەت)؛ {(ئاسماننىڭ) زېمىنغا چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، اللە ئاسماننى توختىتىپ تۇرىدۇ، پەقەت اللەنىڭ ئىزنى بىلەن (ئاسماننىڭ قىيامەت بولغان چاغدا) چۈشۈپ كېتىشى بۇنىڭدىن مۇستەسنا} (سۈرە ھەج، 65 ـ ئايەت) دېگەن ئايەتلەرنى ئوقۇسا، كارۋىتىدىن چۈشۈپ كېتىپ ئۆلۈپ قالغان تەقدىردىمۇ جەننەتكە كىرىدۇ. (رەزىن؛ مەۋسىلى: 1791)

9360/5728 ـ وفي رواية: قال لي النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إذا أتيت مضجعك فتوضأ وضوءك للصلاة ثم اضطجع على شقك الأيمن وقل. . ...» وفيه: «واجعلهنَّ آخر ما تقول» فقلت: أستذكرهن: وبرسولك الذي أرسلت، فقال :«لا. ونبيك الذي أرسلت »* البخاري (6311)، مسلم (2710)، أبو داود (5046)، الترمذي (3394)

9360/5728 ـ بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر

سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ماڭا: ئۇخلاش ئۈچۈن ياتماقچى بولغىنىڭدا، نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئالغىن، ئاندىن ئوڭ تەرىپىڭنى بېسىپ ياتقىن ۋە: ”ئى اللە! ئۆمىد قىلغان ۋە سەندىن قورققان ھالدا ئۆزۈمنى ساڭا تاپشۇردۇم، ساڭا يۈزلەندىم، ئىشلىرىمنى ساڭا ھاۋالە قىلدىم ۋە ساڭا تاياندىم. سەندىن باشقا پاناھگاھىمىز يوق، قۇتۇلدۇرغۇچىمىز يوق. مەن سەن نازىل قىلغان كىتابقا، سەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرگە ئىمان ئېيتتىم “ دېگىن! شۇنىڭ بىلەن، سەن شۇ كېچىسى ئۆلۈپ كەتسەڭ، ئىمان بىلەن كېتىسەن. بۇ سۆزلەر سېنىڭ شۇ كۈندىكى ئەڭ ئاخىرقى سۆزۈڭ بولسۇن دېدى. مەن (راۋى): بۇ دۇئانى بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ئالدىدا قايتىلاپ: سەن ئەۋەتكەن ئەلچى (رەسۇل)گە. دەپ ئوقۇغاندىم. ئۇ: ياق، سەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەر(نەبىي)گە. دەپ ئوقۇ! دېدى. (بۇخارى: 6311)

9361/5729 ـ حذيفة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا أراد أن ينام وضع يده تحت رأسه، ثم قال: «اللهم قني عذابك يوم تجمع أو تبعث عبادك»* الترمذي (3398)، أحمد (5 / 382)

9361/5729 ـ ھۇزەيفە ئىبنى يەمانى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇخلىماقچى بولغاندا قولىنى بېشىنىڭ ئاستىغا قوياتتى ۋە: ئى اللە! بەندىلىرىڭنى ھەشر قىلىدىغان (يەنى قىيامەت) كۈنى مېنى ئازابىڭدىن ساقلىغىن! دەيتتى. (تىرمىزى: 3398)

9362/5730 ـ فروة بن نوفل – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – ، عن أبيه: قال: يا رسول الله، علِّمني شيئًا أقوله إذا أويت إلى فراشي، فقال له: « اقرأ الكافرون ﴿الكافرون:1﴾ ثم نم، فإنها براءة من الشرك»* أبو داود (5055)، الترمذي (3403)، أحمد (5 /456)

9362/5730 ـ فەرۋە ئىبنى نەۋفەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! ماڭا ئۇخلاش ۋاقتىدا ئوقۇيدىغان بىر دۇئا ئۆگىتىپ قويغىن! دېگەندىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: سۈرە كافىرۇننى ئوقۇ! چۈنكى ئۇ شېرىكتىن ئادا جۇدا بولۇشتۇر، دېدى. (تىرمىزى: 3403)

9364/5732 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – :« أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان لا ينام حتى يقرأ الزمر وبني إسرائيل »* الترمذي (3405)

9364/5732 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈرە زۇمەر ۋە سۈرە بەنى ئىسرائىلنى ئوقۇماستىن ئۇخلىمايتتى. (تىرمىزى: 3405)

9365/5733 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: « إذا أوى أحدكم إلى فراشه فلينفض فراشه بداخلة إزاره، فإنه لا يدري ما خلفه عليه، ثم يقول: باسمك ربي وضعت جنبي وبك أرفعه، إن أمسكت نفسي فارحمها، وإن أرسلتها فاحفظها بما تحفظ به عبادك الصالحين»*

9365/5733 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر

ئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: بىرىڭلار (ئۇخلاش ئۈچۈن) كۆرپىسىگە كەلگەندە، ئۇنى كىيىمىنىڭ بىر تەرىپى بىلەن ئۈچ قېتىم سۈپۈرىۋەتسۇن ۋە: ”ئى رەببىم! يېنىمنى سېنىڭ ئىسمىڭنى زىكرى قىلىپ تۇرۇپ قويدۇم، سېنىڭ ئىسمىڭنى زىكرى قىلىپ تۇرۇپ كۆتۈرىمەن (يەنى ئورنۇمدىن تۇرىمەن) ئى رەببىم! مېنى مۇشۇ ئۇيقۇمدا ۋاپات تاپقۇزساڭ، مېنى مەغپىرەت قىل. هايات قالدۇرساڭ، مېنى سالىھ بەندىلىرىڭنى قوغدىغاندەك قوغدىغىن “ دېسۇن. (بۇخارى: 7393)

9367/5735 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يأمرنا إذا أراد أحدنا أن ينام أن يضطجع على شقِّه الأيمن، ثم يقول: « اللهم ربَّ السموات ورب الأرض ورب العرش العظيم ربنا ورب كل شيء فالق الحب والنوى، منزل التوراة والإنجيل والقرآن، أعوذ بك من شر كل دابة أنت آخذ بناصيتها، اللهم أنت الأول فليس قبلك شيء وأنت الآخر فليس بعدك شيء ، وأنت الظاهر، فليس فوقك شيء، وأنت الباطن فليس دونك شيء اقض عني الدين واغننا من الفقر»* مسلم (2713)، أبو داود(5051)، الترمذي (3400)

9367/5735 ـ ئەبۇ هۇرەيرە رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇخلىماقچى بولغاندا ئوڭ تەرىپىمىزنى بېسىپ يېتىشقا ۋە: ”ئى ئاللاهىم! ئى ئاسمانلارنىڭ، زېمىنىنىڭ ۋە بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى! ئى بىزنىڭ ۋە بارلىق شەيئىلەرنىڭ پەرۋەردىگارى! دان ۋە ئۇرۇقلارنى بىخلاندۇرغۇچى، تەۋرات، ئىنجىل ۋە قۇرئانلارنى نازىل قىلغۇچى الله! ساڭا سىغىنىپ بارلىق نەرسىلەرنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئۇلارنىڭ كوكۇلىسى سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. ئى الله! سەن ئەۋۋەلسەن، سەندىن ئىلگىرى بىرى يوق. سەن ئاخىرسەن، سەندىن كېيىن بىرى يوق. سەن ئاشكارىسەن (يەنى مەۋجۇتلۇقۇڭ دەلىل ـ پاكىتلار بىلەن ئەقىل ئىگىلىرىگە ئاشكارىدۇر)، سېنىڭدەك ئاشكارا بىرى يوق. سەن مەخپىيسەن (يەنى سېنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، سېنىڭ زاتىڭنىڭ ماهىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر يېتەلمەيدۇ)، سېنىڭدەك مەخپىي بىرى يوق. بىزنى قەرزدىن خالاس قىلغىن، نامراتلىقتىن قۇتقازغىن دەپ دۇئا قىلىشقا بۇيرۇيتتى. (مۇسلىم: 2713)

9371/5737 ـ أبو الأزهر الأنماري – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يقول: «إذا أخذ مضجعه من الليل: بسم الله وضعت جنبي لله اللهم اغفر لي ذنبي واخسأ شيطاني وفكَّ رهاني، واجعلني في الندى الأعلى»* أبو داود (5054)

9371/5737 ـ ئەبۇ ئەزهەر ئەنمارى رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاهۇ ئەلەيهى ۋەسەللەم ئاخشىمى ئۇخلاش ئالدىدا: ئى الله! يېنىمنى سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن قويىمەن، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، شەيتىنىمنى قوغلىۋەتكىن، ئۈستۈمدىكى هەق هوقۇقلارنى خالاس قىلغىن، مېنى ئۈستۈنكى ئالەمنىڭ جامائىتى (يەنى پەرىشتىلەر) ئىچىدە قىلغىن! دەيتتى. (ئەبۇ داۋۇت: 5054)

كېچىسى ئويغىنىپ كەتكەندە ئوقۇيدىغان دۇئا

9370/5736 ـ عبادة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه :« من تعارَّ من الليل فقال: لا إله إلا

الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد، وهو على كل شيء قدير، الحمد لله وسبحان الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله، ثم قال: اللهم اغفر لي أو دعا استجيب له، فإن عزم، فتوضأ وصلّى، قبلت صلاته»* البخاري (1154)، أبو داود (5060)، الترمذي (3414)

9370/5736 - ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كېچىسى ئويغىنىپ كەتكەن كىشى: ”ھېچ شېرىكى يوق يېگانە اللەتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە جىمى ھەمدۇسانا ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر، جىمى ھەمدۇسانا اللەقا خاستۇر، الله پاكتۇر، اللەتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، الله بۈيۈكتۇر. اللەنىڭ ياردىمىسىز ھېچ كۈچ قۇدرەت يوقتۇر “ دېسە، ئاندىن: ”ئى الله! مېنى مەغپىرەت قىلغىن ! “ دېسە ياكى دۇئا قىلسا، دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ. ئەگەر تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇسا، نامىزى قوبۇل بولىدۇ. (بۇخارى: 1154)

چۆچۈپ ئويغۇنۇپ كەتكەندە ئوقۇيدىغان دۇئا

9374/5738 - ابن عمرو بن العاص رفعه: « إذا فزع أحدكم في النوم فليقل: أعوذ بكلمات الله التامة من غضبه وعذابه ومن شر عباده ومن همزات الشياطين وأن يحضرون، فإنها لن تضره» وكان عبد الله يلقنها من بلغ من أولاده، ومن لم يبلغ كتبها في صكٍّ وعلقها على عنقه »*

9374/5738 - ئەمر ئىبنى شۇئەيب ئاتىسى ئارقىلىق بوۋىسىدىن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۇيقۇسىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەندە: ”اللەنىڭ مۇكەممەل كەلىمىلىرىگە سىغىنىپ ئۇنىڭ غەزىپىدىن، جازاسىدىن، بەندىلەرنىڭ يامانلىقىدىن، شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن ۋە ئۇلارنىڭ مېنىڭ ئەمەللىرىمگە شېرىك بولۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن “ دېسە، شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرى ئۇنىڭغا ھەرگىز زىيان سالالمايدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بالىلىرى ئىچىدىن بالاغەتكە يەتكەنلىرىگە بۇ دۇئانى ئۆگىتەتتى ياكى بۇنى بىر پارچە قەغەزگە يېزىپ، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلىرىنىڭ بوينىغا ئېسىپ قوياتتى. (تىرمىزى: 3528)

ئۆيدىن چىققاندا ئوقۇيدىغان دۇئالار

9376/5740 - أم سلمة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: «أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا خرج من بيته قال: «بسم الله توكلت على الله، اللهم إنا نعوذ بك أن نزل أو نضل أو نظلم أو نُظلم أو نجهل أو يجهل علينا»* أبو داود (5094)، الترمذي (3427)، النسائي (8 / 268)

9376/5740 - ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۆيدىن سىرتقا چىققاندا: اللەنىڭ ئىسمى بىلەن ۋە اللەقا تەۋەككۇل قىلغان ھالدا چىقىمەن. ئى الله! ساڭا سىغىنىپ ھەقتىن بۇرۇلۇپ كېتىشتىن، توغرا يولدىن ئېزىپ كېتىشتىن، زۇلۇم قىلىشتىن، زۇلۇمغا ئۇچراشتىن، نادانلىق قىلىشتىن ۋە نادانلار قاتارىدا كۆرۈلۈشتىن پاناھ تىلەيمىز! دەيتتى. (تىرمىزى: 3427)

9377/5741 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: إذا خرج الرجل من بيته فقال: «بسم الله توكلت على الله لا حول ولا قوة إلا بالله، يقال له: حسبك، هديت وكفيت ووقيت، وتنحى عنك الشيطان»* أبو داود (5095)، الترمذي (3426)

9377/5741 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىشى ئۆيىدىن چىققاندا: ”اللەنىڭ ئىسمى بىلەن ۋە اللەقا تەۋەككۇل قىلغان ھالدا چىقىمەن، اللەنىڭ ياردىمىسىز ھېچ كۈچ قۇدرەت يوقتۇر “ دېسە، شۇ چاغدا ئۇنىڭغا (توغرا يولغا) يېتەكلەندىڭ، كۇپايە قىلىندىڭ (يەنى ھاجەتلىرىڭ راۋا بولدى)، (دۈشمەنلىرىڭنىڭ يامانلىقلىرىدىن) ساقلاندىڭ دەپ ئىدا قىلىنىدۇ ۋە شەيتانلار ئۇنىڭدىن يىراقلاشتۇرۇلىدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 5095)

مەسجىدكە كىرگەندە ئوقۇيدىغان دۇئالار

9380/5742 ـ وعنه رفعه: «إذا دخل أحدكم المسجد فليسلم على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وليقل: اللهم افتح لي أبواب رحمتك وإذا خرج فليسلم على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وليقل: اللهم اعصمني من الشيطان الرجيم»* ابن ماجه (773)

9380/5742 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەسجىدكە كىرگەندە، اللەنىڭ رەسۇلىغا سالام يوللاڭلار (يەنى ئاللاھۇمە سەللى ئەلا... نى ئوقۇڭلار) ۋە: ”ئى الله! ماڭا رەھمىتىڭنىڭ دەرۋازىلىرىنى ئېچىۋەتكىن! “ دەڭلار. مەسجىدتىن چىققاندا، يەنە اللەنىڭ رەسۇلىغا سالام يوللاڭلار ۋە: ”ئى الله! مېنى قوغلاندى شەيتاندىن ساقلىغىن! “ دەڭلار. (ئىبنى ماجە: 773)

9382/ 5744 ـ أبو أسيد وأبو قتادة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعاه «إذا دخل أحدكم المسجد فليقل اللهم افتح لي أبواب رحمتك وإذا خرج فليقل اللهم إني أسألك من فضلك»* مسلم (713)، النسائي (2 / 53)، أحمد (3 / 497).

9382/ 5744 ـ ئەبۇ ھۇمەيد ياكى ئەبۇ ئۇسەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: مەسجىدكە كىرگەندە: ”ئى الله! ماڭا رەھمىتىڭنىڭ دەرۋازىلىرىنى ئېچىۋەتكىن! “ دەڭلار. مەسجىدتىن چىققاندا بولسا: ”ئى الله! پەزلى مەرھەمىتىڭنى تىلەيمەن“ دەڭلار. (مۇسلىم: 713)

بىرەر سورۇندا ئولتۇرغاندا ۋە ئايرىلغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

9387/5748 ـ ابن عمرو بن العاص – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – قال: «كلمات لا يتكلم بهن أحد في مجلسه عند قيامه ثلاث مرات إلا كفر بهن عنه، ولا يقولهن في مجلس خير ومجلس ذكر، إلا ختم له بهن عليه كما يختم بالخاتم على الصحيفة: سبحانك اللهم وبحمدك لا إله إلا أنت أستغفرك وأتوب إليك»* أبو داود (4857)، الترمذي (3433)، أحمد (2 / 21)

9387/5748 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: بىرقانچە كەلىمە بار بولۇپ، ھەرقانداق ئادەم بىرەر سورۇندىن ئايرىلىش ئالدىدا ئۇ كەلىملەرنى ئۈچ قېتىم ئېيتسا، گۇناھلىرى مەغپىرەت بولىدۇ. ئەگەر ئۇ كەلىملەرنى ھەرقانداق بىر ياخشى سورۇندا ۋە زىكرى سورۇنلىرىدا ئېيتسا، ئۇنىڭغا (يەنى ياخشىلىق دەپتىرىگە) خۇددى قەغەزگە مۆھۈر بېسىلغاندەك مۆھۈر بېسىلىدۇ. ئۇ كەلىملەر: "ئى الله! سېنى بارلىق نۇقسانلاردىن پاك دەپ بىلىمەن، ساڭا ھەمدى ئېيتىمەن، سەندىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، سەندىن مەغپىرەت تىلەيمەن ۋە ساڭا تەۋبە قىلىمەن" دېگەنلەردىن ئىبارەتتۇر. (ئەبۇ داۋۇت: 4857)

9388/5749 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : « كان يعد للنبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في المجلس الواحد قبل أن يقوم مائة مرة، رب اغفر لي وتب علي إنك انت التواب الغفور »* أبو داود (1516)، الترمذي (3434)

9388/5749 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ بىرەر سورۇندا ئولتۇرسا، 100 قېتىم: ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا مەغپىرەت قىلغىن، تەۋبەمنى قوبۇل قىلغىن، سەن تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن دەيتتى. (ئەبۇ داۋۇت: 1516)

9389/5750 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : «قلما كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقوم من مجلس حتى يدعو بهؤلاء الدعوات: اللهم اقسم لنا من خشيتك ما تحول به بيننا وبين معصيتك، ومن طاعتك ما تبلغنا به جنتك ومن اليقين ما تهون به علينا مصائب الدنيا، ومتعنا بأسماعنا وأبصارنا وقوتنا ما أحييتنا، واجلعه الوارث منا، واجعل ثأرنا على من ظلمنا وانصرنا على من عادانا، ولا تجعل مصيبتنا في ديننا ولا تجعل الدنيا أكبر همنا ولا مبلغ علمنا ولا تسلط علينا من لا يرحمنا »*

9389/5750 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم قانداقلىكى بىر سورۇندىن ئايرىلماقچى بولسا، ساھابىلىرىگە مۇنداق دۇئا قىلماي تۇرۇپ ئايرىلمايتتى: ئى الله! بىزگە بىزنى ساڭا ئاسىيلىق قىلىشتىن توسۇپ قالىدىغان قورقۇنچ ئاتا قىلغىن، جەننىتىڭگە يەتكۈزىدىغان تائەت ئىبادەت نېسىپ قىلغىن، دۇنيادىكى مۇسىبەتلىرىمىزنى يەڭگىللىتىدىغان ئىشەنچ ئىمان ئاتا قىلغىن، بىز ھايات قالغان مۇددەتكىچە قۇلاقلىرىمىزدىن، كۆزلىرىمىزدىن، كۈچ قۇۋۋەتلىرىمىزدىن بىزنى بەھرىمەن قىلغىن ۋە بۇلارنى بىز ئۆلگەنگە قەدەر بىزدىن ئايرىۋەتمىگىن ! بىزگە زۇلۇم قىلغانلاردىن ئىنتىقامىمىزنى ئېلىشنى مۇيەسسەر قىلغىن! دۈشمەنلىرىمىزگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن، مۇسىبەتلىرىمىزنى دىنىمىزدا قىلمىغىن، مال دۇنياغا ئېرىششنى ئەڭ چوڭ غېمىمىز ۋە ئىلىم ئۆگىنىشتىكى غايىمىز قىلىپ قويمىغىن، بىزگە رەھىم قىلمايدىغان زالىملارنى مۇسەللەت قىلمىغىن. (تىرمىزى: 3507)

سەپەرگە ئاتلانغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

5753 /9392 ـ مالك بلغه: «أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا وضع رجله في الغرز وهو يريد السفر يقول: بسم الله، اللهم أنت الصاحب في السفر، والخليفة في الأهل، اللهم ازو لنا الأرض وهون علينا السفر، اللهم إني أعوذ بك من وعثاء السفر، ومن كآبة المنقلب، ومن سوء المنظر في المال والأهل»*

5753 /9392 ـ ئىمام مالىكنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەرگە ئاتلىنىپ پۇتىنى ئۈزەڭگىگە قويغاندا: ئى الله! سەپەردە سەن ھەمراھىمىزسەن، بالا چاقىلىرىمىزنى مۇھاپىزەت قىلغۇچىسەن. ئى الله! يولىمىزنى قىسقارتىپ، سەپىرىمىزنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگىن، ئى الله! ساڭا سىغىنىپ سەپەرنىڭ جاپا مۇشەققەتلىرىدىن، چۈشكۈنلۈكتىن، پۇل مال ۋە خوتۇن باللارنىڭ يامان ئاقىۋەتكە قېلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن دەپ دۇئا قىلاتتى. (ئىمام مالىك رىۋايەت قىلغان)

9391/5752 ـ وعنه: «أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا استوى على بعيره خارجًا إلى سفر، حمد الله وسبح، وكبر ثلاثًا، ثم قال سبحان الذي سخر لنا هذا وما كنا له مقرنين وإنا إلى ربنا لمنقلبون اللهم إنا نسألك في سفرنا هذا البر والتقوى، ومن العمل ما ترضى، اللهم هون علينا سفرنا هذا، واطو عنا بعده، اللهم انت الصاحب في السفر، والخليفة في الأهل، اللهم إني أعوذ بك من و عثاء السفر، و كآبة المنظر، وسوء المنقلب في الأهل والمال، وإذا رجع قالهن، وزاد فيهن، آيبون، تائبون، عابدون، لربنا ساجدون»* مسلم (1342)، أبو داود (2599)، الترمذي (3447).

9391/5752 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەرگە ئاتلىنىپ تۆگىسىگە مىنگەندە، ئۈچ قېتىم تەكبىر ئېيتاتتى، ئاندىن: {بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر، بىز ئۇنىڭغا (مىنىشكە) قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلغۇچىلارمىز} (سۈرە زۇخرۇف، 13 ـ ئايەت) دېگەن ئايەتلەرنى ئوقۇيتتى ۋە: ئى الله! بىز بۇ سەپىرىمىزدە سەندىن ياخشىلىق ۋە تەقۋادارلىقنى، سەن رازى بولىدىغان ئەمەلنى تىلەيمىز. ئى الله! بۇ سەپىرىمىزنى ئاسان قىلىپ بەرگىن، يىراقلىقنى قىسقارتىپ بەرگىن! ئى الله! سەپەردە سەن ھەمراھىمىزسەن، بالا چاقىلىرىمىزنى مۇھاپىزەت قىلغۇچىسەن. ئى الله! ساڭا سىغىنىپ سەپەرنىڭ جاپا مۇشەققەتلىرىدىن، چۈشكۈنلۈكتىن، پۇل مال ۋە خوتۇن باللارنىڭ يامان ئاقىۋەتكە قېلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن دەپ دۇئا قىلاتتى. سەپەردىن قايتىپ كەلگەندىمۇ يۇقىرىدىكى دۇئانى قىلاتتى ۋە ئاخىرىدا: اللەقا قايتقان، گۇناھلىرىمىزدىن تەۋبە قىلغان، پەرۋەردىگارىمىزغا ئىبادەت قىلغان ۋە ئۇنى مەدھىيىلىگەن ھالدا قايتىپ كەلدۇق دېگەن دۇئانى قوشۇپ ئوقۇيتتى. (مۇسلىم: 1342)

9401/5760 ـ عليّ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : «كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا أراد

سفرًا قال: « اللهم بك أصول، وبك أحول، وبك أسير»

9401/5760 ـ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەر ئۇچۇن يولغا چىقسا: ئى اللە! سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەنلا (دۈشمەنگە) ھۇجۇم قىلىمەن، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەنلا (دۈشمەنىنىڭ) ھىيلە مىكىرىسىدىن ساقلىنىمەن، سېنىڭ ياردىمىڭ بىلەنلا (ھەربىي) يۈرۈش قىلىمەن دەيتتى. (ئەھمەد: 1298)

9399/5759 ـ عبد الله بن سرجس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – «كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا سافر يتعوذ من وعثاء السفر وكآبة المنقلب ومن الحور بعد الكور ودعوة المظلوم وسوء المنظر في الأهل والمال»*

9399/5759 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى سەرجىس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەرگە چىقسا: ئى اللە! سەن سەپەردە ھەمراھىمىزسەن، بالا چاقىلىرىمىزنى مۇھاپىزەت قىلغۇچىسەن. ئى اللە! سەپەردە بىزگە ھەمراھ بولغىن، بالا چاقىلىرىمىزنى ئۆزەڭ ھىمايە قىلغىن. ئى اللە! ساڭا سېغىنىپ سەپەرنىڭ جاپا مۇشەققەتلىرىدىن، چۈشكۈنلۈكتىن، نېئمەتلىرىمىزنىڭ (كۆپەيگەندىن كېيىن) كېمىيىشكە يۈزلىنىشىدىن، زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنىڭ بەددۇئاسىدىن، پۇل مال ۋە خوتۇن بالىلارنىڭ يامان ئاقىۋەتكە قېلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن دەپ دۇئا قىلاتتى. (تىرمىزى: 3437)

{اَللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوىٰ، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَىٰ، اَللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفْرَنَا هٰذا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَه، اَللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، والخَلِيفَةُ فِي اْلاَهْلِ، اَللَّهُمَّ إِنِّيِ أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَسُوءِ الْمَنْظَرِ فِي اْلاَهْلِ وَالْمَالِ}

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بۇ سەپىرىمىزدە سېنىڭدىن ياخشىلىق بىلەن تەقۋالىقنى ۋە سەن رازى بولىدىغان ئەمەلنى تىلەيمىز. ئى ئاللاھ! بىزگە بۇ سەپىرىمىزنى ئۇڭايلاشتۇرۇپ بەرگىن، ئۇنىڭ مۇساپىسىنى يېقىنلاشتۇرۇپ بەرگىن. ئى ئاللاھ! سەن سەپەردە ھەمراھ، ئەھلىمىزدە ئورۇنباسارسەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ سەپىرىمىنىڭ زورلۇقىدىن، چىرايىمىنىڭ سارغىيىشىدىن، ئائىلەمگە ۋە پۇل ـ مېلىمغا زىيان ـ زەخمەت يېتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن»[مۇسلىم رىۋايىتى].

سەپەردە ئوقۇيدىغان دۇئا

9393/5754 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: «أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا كان في سفر وأسحر يقول: سمع سامع بحمد الله وحسن بلائه علينا، ربنا صاحبنا وأفضل علينا. عائذًا بالله من النار»* مسلم (2718)، أبو داود (5086).

9393/5754 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، تاڭ سەھەردە ئورنىدىن تۇرغاندا: بۇ يەرگە ھازىر بولغانلار بىزنىڭ اللەقا ھەمدى ئېيتقانلىقىمىزنى ئاڭلىدى ۋە اللەنىڭ بىزنى ياخشى سىناقلار بىلەن سىنىغانلىقىنى كۆردى. ئى پەرۋەردىگارىمىز ! بىزنى ھىمايە قىلغىن، پەزلى مەرھەمىتىڭنى ئاتا قىلغىن، بىز ساڭا سېغىنىپ دوزاختىن پاناھ تىلەيمىز دەيتتى. (مۇسلىم:

(2718

9394/5755 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : «جاء رجل إلى النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقال: إني أريد السفر فزودني، فقال «زودك الله التقوى» قال: زدني، قال: «وغفر ذنبك»، قال: زدني بأبي أنت وأمي، قال: «ويسر لك الخير حيث ما كنت»* الترمذي (3444)

9394/5755 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى رەسۇلۇللاھ! مەن سەپەرگە چىقماقچى بولۇۋاتىمەن، ماڭا دۇئا قىلىپ قويساڭ، دېگەنىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: اللە ساڭا تەقۋادارلىقنى يار قىلسۇن! دېدى. ئۇ: يەنە دۇئا قىلساڭ، دېگەنىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: اللە گۇناھلىرىڭنى مەغپىرەت قىلسۇن! دېدى. ئۇ: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن، يەنە دۇئا قىلساڭ، دېگەنىدى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: مەيلى قەيەردە بولمىغىن، اللە ساڭا ياخشىلىقنى مۇيەسسەر قىلسۇن! دېدى. (تىرمىزى: 3444)

سەپەردىن قايتقاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

9390/5751 ـ وعنه: «أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا قفل من غزو أو حج أو عمرة، يكبر على كل شرف من الأرض ثلاث تكبيرات، ثم يقول: لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد، هو على كل شيء قدير، آيبون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون. صدق الله وعده ونصر عبده وهزم الأحزاب وحده»* البخاري (1797). مسلم (1344)، أبو داود (2770)، الترمذي (950)، مالك (1/ 336)، أحمد (2/ 105).

9390/5751 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىرەر غازاتتىن ياكى ھەج سەپىرىدىن ۋەياكى ئۆمرە سەپىرىدىن قايتىپ كەلسە، يول بويى چىققان ھەر بىر تۆپىلىكتە ئۈچ قېتىم تەكبىر ئېيتاتتى، ئاندىن: شېرىكى يوق يېگانە اللەتىن باشقا ھېچ ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر، پۈتكۈل پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇسانا ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. بىز پەرۋەردىگارىمىز اللەقا قايتقۇچى، تەۋبە قىلغۇچى، ئىبادەت قىلغۇچى، سەجدە قىلغۇچى ۋە ھەمدى ئېيتقۇچىلارمىز. اللە ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، بەندىسىگە ياردەم بەردى، ئەھزابنى (يەنى ئىتتىپاقداش قوشۇننى) ئۆزى يالغۇز مەغلۇپ قىلدى دەيتتى. (بۇخارى: 1797)

سەپەرگە ئۇزاتقۇچىلارنىڭ ئوقۇيدىغان دۇئاسى

9395/5756 ـ ابن عمر – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : قال رجل أراد سفرًا هلم أودعك كما كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يودعنا: «أستودع الله دينك وأمانتك وخواتيم عملك. قل قبلت ورضيت» فقال الرجل: قبلت ورضيت، ثم قال: قل لي: مثل ما قلت لك ففعل* الترمذي (3443)، أبو داود (2600)

9395/5756 ـ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما سەپەر قىلماقچى بولغان ھەرقانداق ئادەمگە مۇنداق دەيتتى: ماڭا يېقىن كەلگىن، مەن سېنىڭ بىلەن خۇددى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ

ئەلەيھى ۋەسەللەم بىز بىلەن خوشلاشقاندەك خوشلىشىۋالاي، ئۇ سەپەرگە ماڭغان كىشى بىلەن خوشلاشقاندا: دىنىڭنى، مال مۈلكىڭنى ۋە ئەمىلىڭنىڭ خاتىمىسىنى اللەقا تاپشۇردۇم دەيتتى. (تىرمىزى: 3443)

بىرەر ئورۇنغا چۈشكەندە ئوقۇيدىغان دۇئا

9398/5758 ـ خولة بنت حكيم رفعته: «من نزل منزلاً ثم قال: أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق لم يضره شيء حتى يرتحل من منزله ذلك»* مسلم (2708)، الترمذي (3437)، أحمد (6 / 377)، مالك (2/ 745).

9398/5758 ـ خەۋلە بىنتى ھەكىم سۆلەمىيەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى بىرەر جايغا چۈشكۈن قىلغاندىن كېيىن: ”اللەنىڭ مۇكەممەل كەلىمىلىرىگە سېغىنىپ، ئۇ ياراتقان بارلىق نەرسىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن “ دېسە، ئۇ شۇ يەردىن كېتىپ بولغۇچە، ھېچنەرسە ئۇنىڭغا زىيان زەخمەت يەتكۈزەلمەيدۇ. (تىرمىزى: 3437)

چول باياۋاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

9404/5761 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: «إن لله ملائكة في الأرض سوى الحفظة، يكتبون ما يسقط من ورق الشجر، فإن أصاب أحدكم عرجة بأرض فلاة، فليناد: أعينوني عباد الله»*

9404/5761 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: اللەنىڭ يەر يۈزىدە بەندىلەرنىڭ نامە ئەماللىرىنى يازىدىغان پەرىشتىلىرىدىن باشقا يەنە دەرەختىن چۈشكەن بىر تال يوپۇرماق چاغلىق نەرسىنىمۇ قالدۇرماي يېزىپ تۇرىدىغان پەرىشتىلىرى بار. كىمكى چۆل باياۋاندا كېتىۋېتىپ، بېشىغا كۈن چۈشسە: ”ئى اللەنىڭ بەندىلىرى! ماڭا ياردەم قىلىڭلار! “ دەپ توۋلىسۇن. (بەززار: 3128)

قورقۇنۇچتا قالغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

9410/5762 ـ أبو سعيد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : قلنا يوم الخندق: يا رسول الله هل من شيء نقول ؟ قد بلغت القلوب الحناجر، قال: «نعم اللهم استر عوراتنا وآمن روعاتنا فضرب الله وجوه أعدائنا بالريح، هزمهم الله بالريح»*

9410/5762 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: خەندەك ئۇرۇشى بولغان كۈنى: ئى رەسۇلۇللاھ ! (ئۇرۇش ۋەھىمىسىدىن) جان ھەلقۇمغا يېتىپ قالدى، بىز قىلىشقا تېگىشلىك بىرەر دۇئا بارمۇ؟ دەپ سورىغانىدۇق، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: ئەلۋەتتە بار، ”ئى الله! ئەۋرەتلىرىمىزنى ياپقىن، بىزنى قورقۇنچلىرىمىزدىن ئەمىن قىلغىن! “ دەپ دۇئا قىلىڭلار! دېدى. شۇنىڭ بىلەن، الله تائالا دۈشمەنلىرىگە قارشى بوران چىقاردى ۋە ئۇلارنى شۇ بوران بىلەن مەغلۇب قىلدى. (ئەھمەد: 10613 ؛ بەززار)

باشقا كۈن چۈشكەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

9411/5763 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يقول عند الكرب: «لا إله إلا الله العظيم الحليم، لا إله إلا الله رب العرش العظيم، لا إله إلا الله رب السموات ورب الأرض لا إله إلا الله رب العرش الكريم »* البخاري (6346)، مسلم (2730).

9411/5763 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بېشىغا كۈن چۈشكەندە: بىر اللەتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، الله ئۇلۇغدۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، بۈيۈك ئەرشىنىڭ ئىگىسىدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئاسمانلارنىڭ، زېمىنىنىڭ ۋە ئۇلۇغ ئەرشىنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر دەپ دۇئا قىلاتتى. (بۇخارى: 6346)

9414/5765 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : «كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا أكربه أمر يقول: يا حي يا قيوم برحمتك أستغيث وقال ألظوا بياذا الجلال والإكرام »* الترمذي (3524)

9414/5765 ـ ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە بىرەر ئىش قىيىن كەلسە: ئى ھەممىشە تىرىك تۇرغۇچى، پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى ئىدارە قىلغۇچى الله! سېنىڭ رەھمىتىڭگە يېلىنىپ ياردەم تىلەيمەن دەيتتى. (تىرمىزى: 3524)

9415/5766 ـ أسماء بنت عميس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – : قال لي النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «ألا أعلمك كلمات تقولينهن عند الكرب أو في الكرب ؟ الله الله ربي لا أشرك به شيئًا»* أبو داود (1525)، ابن ماجه (3882)

9415/5766 ـ ئۇمەيسىنىڭ قىزى ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ماڭا: ساڭا بىرەر قىيىنچىلىقتا يولۇققاندا ئوقۇيدىغان بىر دۇئا ئۆگىتىپ قوياي (ئەگەر شۇنداق ئەھۋالغا يولۇقساڭ): "الله بىردۇر، الله مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر، مەن ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك قىلمايمەن " دېگىن! دېدى. (ئەبۇ داۋۇت: 1525)

يېگەن، ئىچكەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

9423/5768 ـ وله عن أبي أيوب – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – «الحمد لله الذي أطعم وسقى وسوغه، وجعل له مخرجًا»* أبو داود (3851)

9423/5768 ـ ئەبۇ ئەييۇب ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تاماق يېگەندە ياكى بىر نەرسە ئىچكەندە: يېگۈزگەن، ئىچكۈزگەن، ئۇنى سىڭىشلىك قىلغان ۋە ئۇنىڭغا چىقىش يولى (يەنى تەرەت يولى) قىلغان اللەقا چەكسىز ھەمدۇسانالار بولسۇن! دەپ دۇئا قىلاتتى. (ئەبۇ داۋۇت: 3851)

9427/5772 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – : كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يؤتى أبدًا

بطعام أو شراب، حتى الدواء فيطعمه أو يشربه حتى يقول: الحمد لله الذي هدانا وأطعمنا وسقانا ونعمنا، الله أكبر، اللهم ألفتنا نعمتك بكل شر، فأصبحنا منها وأمسينا بكل خير، نسألك تمامها وشكرها، لا خير إلا خيرك ولا إله غيرك، إله الصالحين ورب العالمين، الحمد لله ولا إله إلا الله، ما شاء الله ولا قوة إلا بالله اللهم بارك لنا فيما رزقتنا وقنا عذاب النار»*

9427/5772 ـ هشام ئىبنى ئۇرۋە ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئاتامغا قانداقلىكى تاماق ياكى ئىچىدىغان نەرسە كەلتۈرۈلسە، ھەتتا دورا بولسىمۇ، ئۇنى يەپ ياكى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن: ”بىزنى ھىدايەتكە ئېرىشتۈرگەن، بىزگە يېگۈزگەن، ئىچكۈزگەن ۋە نېئمەت بەرگەن اللەقا ھەمدۇسانالار بولسۇن! الله ھەممىدىن بۈيۈكتۇر. ئى الله! سېنىڭ نېئمىتىڭ بىزنى پۈتۈن يامانلىقتىن ساقلاپ قالدى، شۇ نېئمەت بىلەن تاڭ ئاتقۇزدۇق ۋە ئۇرغۇن ياخشىلىق بىلەن كەچ قىلدۇق. سەندىن شۇ نېئمىتىڭنىڭ داۋامىنى ۋە بىزنىڭ شۇ نېئمەت ئۈچۈن ساڭا شۈكرى قىلىشىمىزنى تىلەيمىز ! سەن ئاتا قىلغان ياخشىلىقتىن باشقا ھېچ ياخشىلىق يوق، سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ بەرھەق يوق، سەن ياخشى كىشىلەرنىڭ ۋە پۈتۈن ئەھلى جاھاننىڭ پەرۋەردىگارىسەن. جىمى ھەمدۇسانا اللەقا خاستۇر، بىر اللەتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، الله خالىغان نەرسە ۋۇجۇدقا كېلىدۇ، بارلىق كۈچ قۇۋۋەت اللەقا مەنسۇپتۇر. ئى الله! بىزگە رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى بەرىكەتلىك قىلغىن ۋە بىزنى دوزاختىن ساقلىغىن! “ دەپ دۇئا قىلاتتى. (مالىك: 1740)

9428/5773 ـ ابن عباس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – : أنه دخل مع النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وخالد ابن الوليد على ميمونة، فجاءتنا بإناء من لبن، فشرب صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وأنا عن يمينه وخالد عن شماله، فقال لي: الشربة لك فإن شئت آثرت بها خالد. فقلت: ما كنت أوثر على سؤرك أحدًا، ثم قال صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من أطعمه الله طعامًا فليقل: اللهم بارك لنا فيه وأطعمنا خيرًا منه، ومن سقاه الله لبنًا فليقل: اللهم بارك لنا فيه وزدنا منه، فإنه ليس شيء يجزئ من الطعام والشراب إلا اللبن»* أبو داود (3730)، الترمذي (3455)

9428/5773 ـ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ۋە خالىد ئىبنى ۋەلىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۈچىمىز مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيىگە كىردۇق. ئۇ بىزگە بىر قاچا سۈت ئېلىپ كەلدى. سۈتتىن ئالدى بىلەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئىچتى. مەن ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە، خالىد ئىبنى ۋەلىد سول تەرىپىدە ئىدى. پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ماڭا: سۈت ئىچىش نۆۋىتى سېنىڭ، ئەمما خالىساڭ، خالىد ئالدىدا ئىچىۋالسۇن، دېگەندى، مەن: سېنىڭ ئاغزىڭ تەگكەن سۈتنى باشقىلارغا ھەرگىز ئۆتۈنۈپ بەرمەيمەن، دېدىم. كېيىن، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم: الله كىمگە تاماق يېگۈزسە، ئۇ: ”ئى الله! تامىقىمىزنى بەرىكەتلىك قىلغىن ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى تاماق بەرگىن! “ دەپ دۇئا قىلسۇن! الله كىمگە سۈت ئىچكۈزسە، ئۇ: ”ئى الله! سۈتىمىزنى بەرىكەتلىك قىلغىن، يەنە ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ سۈت بەرگىن! “ دەپ دۇئا قىلسۇن! دېدى. ئۇ سۈتتىن باشقا نەرسە يېمەكلىك ۋە ئىچىملىكنىڭ

ئورنىنى ئالالمايدۇ دېدى. (تىرمىزى: 3455)

5461/3260 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – رفعته: إذا أكل أحدكم طعاماً فليقل بسم الله، فإن نسي في الأول فليقل في الآخر: بسم الله في أوله وآخره* أبو داود (3767)، الترمذي (1858)

5461/3260 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بىرىڭلار تاماق يېمەكچى بولسا، ”بىسمىللاھ“ دەپ باشلىسۇن ! ناۋادا بېشىدا ”بىسمىللاھ“ دېيىشنى ئۇنتۇغان بولسا، ئېسىگە كەلگەندە بىسىمىللاھى ئەۋۋەلەھۇ ۋە ئاخىرەھۇ (يەنى بېشىدىمۇ ۋە ئاخىرىدىمۇ بىسمىللاھ) دەۋەتسۇن! (ئەبۇ داۋۇد: 3767)

5465/3263 ـ جَابِرُ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: ((إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ منزله فَذَكَرَ الله عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ لا مَبِيتَ لَكُمْ وَلا عَشَاءَ وَإن ذكر الله عِنْدَ دُخُولِهِ ولم يذكره عند عشاءه يقول: أَدْرَكْتُمُ الْعَشَاءَ ولا مبيت لكم، وإذا لم يذكر الله عند دخوله ولا عند طعامه قال: أدركتم المبيت والعشاء))* مسلم (2018).

5465/3263 ـ جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ئەگەر بىر كىشى ئۆيىگە كىرگەندە ۋە تاماق يېگەندە ”بىسمىللاھ“ دېسە، شەيتان ھەمراھلىرىغا: ”سىلەرگە بۇ يەردە قونالغۇ جايمۇ، كەچلىك تاماقمۇ يوق بولدى“ دەيدۇ. ئەگەر ئۆيىگە كىرگەندە: ”بىسمىللاھ“ دېمىسە، شەيتان ھەمراھلىرىغا: ” سىلەرگە بۇ يەردە قونالغۇ ئورۇن بار بولدى“ دەيدۇ. ئاندىن تاماق يېگەندىمۇ: ”بىسمىللاھ “ دېمىسە، شەيتان ھەمراھلىرىغا: ”سىلەرگە بۇ يەردە قونالغۇ جايمۇ، كەچلىك تاماقمۇ بار بولدى“ دەيدۇ. (مۇسلىم: 2018)

تاماقتىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئا

9425/5770 ـ معاذ بن أنس رفعه: «من أكل طعامًا ثم قال: الحمد لله الذي أطعمني هذا الطعام ورزقنيه من غير حول مني ولا قوة غفر له ما تقدم من ذنبه»* وأخرجه ابن ماجه (3285)، الترمذي (3458)

9425/5770 ـ سەھل ئىبنى مۇئاز ئىبنى ئەنەس ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى تاماق يەپ بولۇپ: ”بۇ تاماقنى ماڭا يېگۈزگەن ۋە ئۇنى مېنىڭ كۈچ قۇۋۋىتىمسىز رىزىق قىلىپ بەرگەن اللەقا ھەمدۇساناالار بولسۇن! “ دېسە، ئۇنىڭ ئىلگىرى ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. (تىرمىزى: 3458)

9424/5769 ـ أبو أمامة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا رفع (مائدته) قال: «الحمد لله كثيرًا طيبًا مباركًا فيه، غير مكفي ولا مودع، ولا مستغنٍ عنه ربنا»*

9424/5769 ـ ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم داستىخاندىن تۇرسا: سانسىزلىغان، پاك ۋە مۇبارەك ھەمدۇسانالار اللەقا خاستۇركى، ئۇنىڭ نېئمىتىدىن بىھاجەت بولغىلى بولمايدۇ، ئۇ نېئمەتكە بولغان تىلەكلىرىمىز توختاپ قالمايدۇ، بىز ئۇنىڭغا ھەمىشە موھتاجمىز، الله بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇر دەپ دۇئا قىلاتتى. (بۇخارى: 5458)

{ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هٰذَا وَرَزَقَنِيْهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنّي وَلاَ قُوَّةٍ }.

تەرجىمىسى:« جىمى ھەمدۇسانا مەن ھېچقانداق كۈچ سەرپ قىلماستىن، مېنى بۇ تائام بىلەن غىزالاندۇرغان ۋە ئۇنى ماڭا رىزىق قىلىپ ئاتا قىلغان ئاللاھقا خاستۇر، ئۇنىڭغا شۇكۇر ئېيتىمەن»[بۇخارىي رىۋايىتى].

{ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ }.

تەرجىمىسى: « جىمى ھەمدۇسانا بىزنى غىزالاندۇرغان، بىزنى سوغارغان ۋە بىزنى مۇسۇلمانلاردىن قىلغان ئاللاھقا خاستۇر ئۇنىڭغا شۇكۇر ئېيتىمەن »[ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى].

{ اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ}.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بىزگە بۇنىڭدا بەرىكەت ئاتا قىلغىن ۋە بىزنى بۇنىڭدىنمۇ ياخشىسى بىلەن رىزىقلاندۇرغىن» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى].

يېڭى كىيىم كەيگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

9426/5771 ـ وزاد أبو داود: ومن لبس ثوبًا فقال: الحمد لله الذي كساني هذا ورزقنيه من غير حول مني ولا قوة، غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر»* أبو داود (4023)

9426/5771 ـ يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنۇلار قوشۇپ رىۋايەت قىلىنغان: كىمكى يېڭى كىيىم كىيگەندە: ”بۇ كىيىمنى ماڭا كىيگۈزگەن ۋە ئۇنى مېنىڭ كۈچ قۇۋۋىتىمسىز رىزىق قىلىپ بەرگەن اللەقا ھەمدۇسانالار بولسۇن “ دېسە، ئۇنىڭ ئىلگىرى ۋە كېيىن ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ. (ئەبۇ داۋۇت: 4023)

9431/5775 ـ أبو سعيد – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا استجد ثوبًا قال: « اللهم لك الحمد أنت كسوتني هذا، ويسميه باسمه، إما قميصًا، وإما عمامة أو رداء أسألك خيره وخير ما صنع له، وأعوذ بك من شره وشر ما صنع له »* أبو داود (4020)، الترمذي (1767)

9431/5775 ـ ئەبۇ سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم يېڭى كۆينەك كىيسە ياكى سەللە يۆگىسە، ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالاتتى ۋە: ئى الله! ساڭا چەكسىز ھەمدۇسانالار بولسۇنكى، بۇ كىيىمنى ماڭا سەن كىيگۈزدۈڭ، سەندىن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى ۋە ئۇنى ياخشى ئىشلارغا ئىشلىتىشنى تىلەيمەن. ساڭا سېغىنىپ ئۇنىڭ يامانلىقىدىن ۋە ئۇنى يامان ئىشلارغا ئىشلىتىشتىن پاناھ تىلەيمەن دەپ دۇئا قىلاتتى. (ئەبۇ داۋۇت: 4020)

قۇلاق غۇڭۇلدىغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

9433/5776 ـ أبو رافع – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: إذا طنت أذن أحدكم فليذكرني وليصل علي وليقل ذكر الله بخير من ذكرني به»* الأوسط

9433/5776 ـ ئەبۇ رافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمنىڭ قۇلىقى غوڭۇلدىسا، مېنىڭ ئىسمىمنى تىلغا ئېلىپ، دۇرۇد يوللىسۇن ۋە: ”الله مېنىڭ گېپىمنى قىلغان كىشىنىڭ ياخشى گېپىنى قىلغاي “ دېسۇن. (ئەلكەبىر958:)

يېڭى ئاينى كۆرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

9435/5777 ـ طلحة بن عبيد الله – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا رأى الهلال قال: اللهم هله علينا باليمن والإيمان، والسلامة والإسلام، ربي وربك الله »* الترمذي (3451)، أحمد (1 / 162)

9435/5777 ـ تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېڭى ئاينى كۆرگەندە مۇنداق دۇئا قىلاتتى: ئى الله! بۇ ئاينى بىزگە بەرىكەت، ئىمان، سالامەتلىك ۋە ئىسلام ئېيى قىلغىن. (ئى ئاي!) مېنىڭمۇ، سېنىڭمۇ رەببىڭ اللەتۇر. (تىرمىزى: 3451)

بوران ۋە شامال چىققاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

9438/5778 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا راى ناشئًا في أفق السماء ترك العمل، وإن كن في صلاة خفقها، ثم يقول اللهم إني أعوذ بك من شرها، فإن مطر قال:اللهم صيبًا هنيئًا* البخاري (4829)، مسلم (899)، الترمذي (3257).

9438/5778 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: قاتتىق بوران چىققاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: ئى الله! مەن بۇنىڭ (بوراننىڭ) ياخشىلىقىنى ۋە ئۇنىڭدىكى ياخشىلىقنى ھەمدە ئۇنىڭ بىلەن ئەۋەتىلگەن نەرسىنىڭ ياخشىلىقىنى تىلەيمەن. ئۇنىڭ يامانلىقىدىن ۋە ئۇنىڭدىكى يامانلىقتىن ھەمدە ئۇنىڭ بىلەن ئەۋەتىلگەن نەرسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. (مۇسلىم: 899)

9439/5779 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – : أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان إذا عصفت الريح قال: «اللهم إني اسألك خيرها وخير ما فيها وخير ما أرسلت به، وأعوذ بك من شرها وشر ما فيها وشر ما أرسلت به»*

9439/5779 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاسمان ئۇپۇقلىرىدا بىر بۇلۇتنى كۆرگەندە، ئىشنى تاشلاپ، ناماز ئوقۇۋاتقان بولسا، قىسقىلا ئوقۇپ، ئاندىن مۇنداق دەيتتى: ئى الله! ساڭا سېغىنىپ ئۇنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئەگەر يامغۇر يېغىپ قالسا: ئى الله! بەرىكەت ئېلىپ كېلىدىغان يامغۇر ئەۋەتكىن! دەيتتى. (ئەبۇ

داۋۇت: 5099)

9440/5780 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «الريح من روح الله وروح الله يأتي بالرحمة ويأتي بالعذاب فإذا رأيتموها فلا تسبوها واسألوا الله خيرها واستعيذوا بالله من شرها »* أبو داود (5097)، ابن ماجه(3727)

9440/5780 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: شامال الله تەرىپىدىن بولۇپ، بەزىدە رەھمەت ئېلىپ كەلسە، يەنە بەزىدە ئازاب ئېلىپ كېلىدۇ. شۇڭا (شامالنى) كۆرگەن چىغىڭلاردا، ئۇنى تىللىماڭلار ! ھەممىڭلار بىرلىكتە اللەتىن ئۇنىڭ ياخشىلىقنى سوراپ، يامانلىقىدىن پاناھ تىلەڭلار دېگەن سۆزىنى ئاڭلىغانىدىم. (ئەبۇ داۋۇت: 5097)

چۈشكۈرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

9441/5781 ـ أبو هريرة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – رفعه: «إذا عطس أحدكم فليقل: يهديكم الله ويصلح بالكم»* البخاري (6224)، أبو داود (5033)، أحمد (2 / 353)

9441/5781 ـ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: كىمكى چۈشكۈرسە: "ئەلھەمدۇلىللاھى ئەلا كۇللى ھال(يەنى ھەر قانداق ئەھۋالدا اللەقا ھەمدە ئېيتىمەن) دېسۇن. يېنىدىكى بۇرادىرى ياكى دوستى ئۇنىڭغا: يەرھەمۇكەللاھ (يەنى الله ساڭا رەھمەت قىلسۇن) دېسۇن. بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن (چۈشكۈرگۈچى): "يەھدىكۇمۇللاھ ۋە يۇسلىھ بالەكۇم " (يەنى الله سىلەرنى ھىدايەت قىلسۇن ۋە ئىشڭلارنى ئوڭلىسۇن) دەپ جاۋاب قايتۇرسۇن. (ئەبۇ داۋۇت: 5033)

9443/5782 ـ نافع – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ – : أن ابن عمر كان إذا عطس فقيل له: يرحمك الله، قال: يرحمنا الله وإياكم، ويغفر الله لنا ولكم*

9443/5782 ـ نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر چۈشكۈرگەن ۋاقىتتا، باشقىلار ئۇنىڭغا: يەرھەمۇكەللاھ! دېسە، ئۇ جاۋابەن: الله بىزگە ۋە سىلەرگە مەرھەمەت ۋە مەغپىرەت قىلسۇن! دەيتتى. (مالىك: 1800)

ھاجەتخانىغا كىرىشتە ئوقۇلىدىغان دۇئا

{اللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ}.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ ئەركەك ـ چىشى شەيتانلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن پاناھ تىلەيمەن».[بۇخارىي رىۋايىتى].

ھاجەتخانىدىن چىققاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

{غُفْرَانَك، الْحَمْدُ للهِ الَّذي اَذْهَبَ عَنِّي ٱلأَذَى وَعَافَانِيَ}.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى كەچۈرگەيسەن، مەندىن زىيان ـ زەخمەتنى يوق قىلغان ۋە مېنى سالامەت قىلغان ئاللاھقا ھەمدۇسانا ئېيتىمەن»[بۇخارىي رىۋايىتى].

تەشەھھۇدتىن كېيىن ۋە سالام بېرىشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان دۇئالار

1-{اَللَّهُمَّ إِنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَّالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اَللَّهُمَّ إِنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الْمأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ}.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قەبرى ئازابىدىن پاناھ تىلەيمە، دەججالنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن، ساڭا سېغىنىپ ھايات ۋە ماماتنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ گۇناھقا چۆمۈشتىن ۋە قەرزدارلىقتىن پاناھ تىلەيمە» [بۇخارىي رىۋايىتى].

2-{اَللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كَثِيْراً وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مِنْ عِنْدِكَ مَغْفِرَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ}.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! مەن ئۆزۈمگە كۆپ زۇلۇم قىلدىم، گۇناھلارنى سەندىن ئۆزگە مەغپىرەت قىلغۇچى يوق، مېنى ئۆز پەزلى ـ كەرەمىڭ بىلەن مەغپىرەت قىلغىن. سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە تولىمۇ شەپقەتلىك ئىگەمسەن» [بۇخارىي رىۋايىتى].

3-{اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَاقدَّمْتُ وَمَاأخَّرْتُ، وَمَاأسْرَرْتُ وَمَا أعْلَنْتُ، وَماَ اَسْرَفْتُ وَماَ اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اَنْتَ الْمُقدِّمُ وَأنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لاَإِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ}.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! ئۆتكەن ۋە كېيىنكى، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغان بارلىق گۇناھلىرىمنى، ھەددىمدىن ئاشقانلىرىمنى ۋە مەن بىلمەيدىغان خاتالىقلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. سەن ئەزەلدىن بار بولغان ۋە مەڭگۈگە قالىدىغان زاتسەن، سېنىڭدىن ئۆزگە مەبۇد بەرھەق يوقتۇر» [مۇسلىم رىۋايىتى].

توي تەبرىكلەشتە ئوقۇلىدىغان دۇئا

{ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ وَبَارَكَ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ}.

تەرجىمىسى: «سىزگە مۇبارەك بولسۇن، ئاللاھ سىلەرگە تەۋە نەرسىلەر بەرىكەت ئاتا قىلسۇن ۋە ئىككىڭلارنى ياخشىلىق ئىچىدە بىرلەشتۈرسۇن» [ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى].

خوتۇن ياكى خىزمەتچى ياكى ئۇلاغ ئالغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

{ اللَّهُمَّ إِنِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ}.

تەرجىمىسى: »ئى ئاللاھ! سەندىن ئۇنىڭ ياخشىلىقنى ۋە سەن ئۇنىڭ خاراكتېرىغا ئورۇنلاشتۇرىۋەتلەرنىڭ ياخشىلىقنى سورايمەن، ئۇنىڭ يامانلىقىدىن ۋە سەن ئۇنىڭ خاراكتېرىگە ئورۇنلاشتۇرىۋەنلەرنىڭ يامانلىقىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمە«[ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى].

ئەر ـ ئايال يېقىنچىلىقىدىن ئىلگىرى ئوقۇلىدىغان دۇئا

{ اَللَّهُمَّ جَنِّبْناَ الشَيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَناَ }.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! بىزدىن شەيتاننى يىراق قىلغىن ۋە بىزگە ئاتا قىلىدىغان پەرزەنتتىن شەيتاننى يىراق قىلغىن» [بۇخارىي رىۋايىتى].

مەجلىستىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئا

{سُبْحَانَكَ اَللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ }.

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! سەن پاكتۇرسەن، جىمى ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر، سەندىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر. سەندىن مەغپىرەت تىلەيمە ۋە ساڭا تەۋبە قىلىمەن»[تىرمىزىي رىۋايىتى].

ياخشىلىق قىلغان كىشى ئۈچۈن قىلىنىدىغان دۇئا

{جَزَاكَ اللهُ خَيْراً} .تەرجىمىسى: « ئاللاھ سىزنى مۇكاپاتلىسۇن» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى].

قاتناش قۇراللىرىغا چىققاندا ئوقۇلىدىغا دۇئا

1-{ سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِيْنَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ }

تەرجىمىسى: « بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر، بىز بۇنىڭغا(چىقىشقا) قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز»[زۇخرۇف سۈرىسى 13- ئايەت].

2-{ اَلْحَمدُ لِلَّهِ، اَلْحَمدُ لِلَّهِ ، اَلْحَمدُ لِلَّهِ ، اَللهُ اَكْبَرُ، اَللهُ اَكْبَرُ، اَللهُ اَكْبَرُ، سُبْحاَنَكَ اللّهُمَّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فاَغْفِرْلِي فَاِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلاَّ اَنْتَ}.

تەرجىمىسى: « جىمى ھەمدۇسانا ئاللاھقا خاستۇر، ھەمدۇسانا ئاللاھقا خاستۇر، ھەمدۇسانا ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، ئاللاھ ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، ئاللاھ ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، ئى ئاللاھ! سەن پاكتۇرسەن، مەن ئۆزۈمگە زۇلۇم قىلدىم، مېنى مەغپىرەت قىلغىن، شۈبھىسىزكى، گۇناھلارنى سەندىن باشقا مەغپىرەت قىلغۇچى يوق».[تىرمىزىي رىۋايىتى].

مېھمانىنىڭ ساھىبخان ئۈچۈن ئوقۇيدىغان دۇئاسى

1-{ اَللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيْمَا رَزَقْتَهُمْ وَاغْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمْهُمْ }

تەرجىمىسى: « ئى ئاللاھ! ئۇلارغا ئاتا قىلغان رىزقىڭغا بەرىكەت ئاتا قىلغىن، ئۇلارنى مەغپىرەت قىلغىن ۋە ئۇلارغا رەھىم قىلغىن»[بۇخارىي رىۋايىتى].

2-{اَللَّهُمَّ أَطْعِمْ مَنْ أَطْعَمَنِي وَأَسْقِ مَنْ سَقَانِي}.

« ئى ئاللاھ! مېنى غىزالاندۇرغاننى غىزالاندۇرغىن ۋە مېنى سۇغارغاننى سۇغارغىن»[مۇسلىم رىۋايىتى].

كېسەل يوقلىغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

2372/1384 – ابنُ عبَّاس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا – رفعه: ((من عاد مريضًا لم يحضر أجلهُ فقال عنده: سبع مرات: أسألُ الله العظيم ربَّ العرشِ العظيم أن يشفيك، إلا عافاه الله من ذلك المرضِ))* أبو داود (3106)، الترمذي (2083)

2372/1384 - ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بىر ئادەم تېخى سەكراتقا چۈشمىگەن كېسەلنى يوقلاپ، ئۇ كېسەلنىڭ قېشىدا يەتتە قېتىم: بۈيۈك ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ اللەتىن ساڭا شىپالىق بېرىشىنى تىلەيمەن، دېسە، الله ئۇ ئادەمنى شۇ كېسەلدىن ساقايتىدۇ. (ئەبۇ داۋۇد: 3106)

بىرەر يېرى ئاغرىغاندا ئوقۇيدىغان دۇئا

7576/4553 ـ عثمان بن أبي العاص – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أَنَّهُ اشتكى إلى النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وجعًا يجدهُ في جسدهِ منذُ أسلم، فقال له: ((ضع يدك على الذي يألمُ من جسدكَ، وقل: بسمِ الله ثلاثَ مراتٍ: وقل: سبعَ مراتٍ: أعوذُ بالله وقدرتهِ من شرِّ ما أجد وأحاذر))، فقلت ذلك، فأذهب الله ما كان بي، فلم أزل آمر بها أهلي وغيرهم* مسلم (2202).

7576/4553 ـ ئوسمان ئىبنى ئەبۇلئاس سەقافىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: مۇسۇلمان بولغاندىن تارتىپ جىسمىمدا بىر ئاغرىق پەيدا بولغانىدى. بىر كۈنى، بۇ ئاغرىقتىن شىكايەت قىلىپ، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا بارغانىدىم، ماڭا مۇنداق دېگەن: جىسمىڭدىكى ئاغرىغان جايغا قولۇڭنى قويۇپ تۇرۇپ، ئۈچ قېتىم "بىسمىللاھ" ، يەتتە قېتىم "اللەنىڭ ئۆزى ۋە قۇدرىتىگە سىغىنىپ دەردىنى تارتىۋاتقان بۇ ئاغرىقنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمەن " دېگىن! دېدى. (مۇسلىم: 2202)

ياشاشتىن ئۈمىدى ئۈزۈلگەن بىمارنىڭ دۇئاسى

{ اَللَّهُمَّ اغْفِرْلِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بالرَّفِيقِ ٱلأَعْلَى }.

« ئى ئاللاھ! مېنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھىم قىلغىن، مېنى ھۇزۇرۇڭغا ئېلىپ كەتكىن». [بۇخارىي رىۋايىتى].

مال بوغۇزلىغاندا ئېيتىلىدىغان تەكبىر

{بِسْمِ اللهِ واللهُ أَكْبَرُ}.تەرجىمىسى: «ئاللاھنىڭ نامى بىلەن، ئاللاھ ئەڭ ئۇلۇغدۇر» [ئەھمەد رىۋايىتى].

دۇئا قىلغاندا، قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى ئىسپاتلانغان ئەڭ ئىشەنچلىك)ھەدىسلەردە كەلگەن دۇئالارنى قىلىش ئەڭ توغرا ۋە ئەۋزەلدۇر. لېكىن بۇ دېگەنلىك، قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلاردا كەلمىگەن بولسىمۇ، ئىسلام دىنىنىڭ روھىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان، قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلاردىكىسىگە خىلاپ كەلمەيدىغان دۇئالارنى قىلىش دۇرۇس ئەمەس دېگەنلىك بولمايدۇ. بەلكى ساھابىلار، تابىئىنلار، ئۆلىمالار ۋە باشقىمۇ ياخشى كىشىلەر قىلغان دۇئالارنى قىلىش، شۇنداقلا كىشى ئۆزىنىڭ خالىغان دۇئالارنى قىلىشى ئەلۋەتتە دۇرۇستۇر.

ئالتىنچى باپ. كۆز تېگىش ۋە ئۇنىڭدىن ساقلىنىش دۇئالىرى

كۆز تېگىشنىڭ دەلىلى

7566/4546 ـ أنس – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: رخَّص النبيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في الرقيةِ من العينِ والحمةِ والنملةِ* مسلم (2196)، الترمذي (2056).

7566/4546 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: (پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم تەرىپىدىن) بىزگە چايان چېقىۋالغاندا، يېرىڭداپ قالغاندا ۋە كۆز تەگكەندە دەم سېلىشقا رۇخسەت قىلىندى. (مۇسلىم: 2196)

7567/4547 ـ أم سلمةَ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: أنَّ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال لجارية في بيتها رأى في وجهها سفعةً يعني: صفرةً، فقال: ((بها نظرةٌ استرقُوا لها))* البخاري (5739)، مسلم (2197).

7567/4547 ـ پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئايالى ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر دېدىكىمىنىڭ چىرايىنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ: ئۇنىڭغا كۆز تېگىپتۇ، دەم سالدۇرۇڭلار دېدى. (مۇسلىم:2197)

7564/4545 ـ أسماء بنتُ عميسٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا – قالت: يا رسول الله: إنَّ ولد جعفرٍ تُسرعُ إليهمُ العينُ أفأسترقي لهم؟ قال: ((نعم، فإنَّهُ لو كان شيءٌ سابقٌ القدرَ لسبقتهُ العينُ))* لترمذي (2059)

7564/4545 ـ ئۇبەيد ئىبنى رىفائە زۇرقىي رىۋايەت قىلىدۇكى، ئەسمائ بىنتى ئۇمەيس رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە: ئى رەسۇلۇللاھ! جەئفەرنىڭ پەرزەنتلىرىگە بەك تېز كۆز تېگىدۇ، ئۇلارغا دەم سالدۇرۇپ قويسام بولامدۇ؟ دېگەنىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ھەئە، ناۋادا تەقدىرنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان بىر نەرسە بولىدىغان بولسا، كۆز چوقۇم ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتى، دېدى. (ترمىزى: 2059)

قۇرئاننىڭ، مۇئمىنلەر ئۈچۈن شىپا ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى

ئالدى بىلەن شۇنىڭغا چىن ئىشىنىش كېرەككى، قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن شىپادۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ}.

«ئى ئىنسانلار! سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نەسىھەت بولغان، دىللاردىكى دەرتكە (يەنى شەك ۋە نادانلىققا) شىپا بولغان، مۆمىنلەرگە ھىدايەت ۋە رەھمەت بولغان (قۇرئان) كەلدى» [يۇنۇس سۈرىسى 57ـ ئايەت]

{ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ }.

تەرجىمىسى: « بىز مۆمىنلەرگە شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز »[ئىسرا سۈرىسى 82ـ ئايەت].

قۇرئان كەرىمدىن شىپالىق ئىزدىگۈچىنىڭ شەرتلىرى

كۆز، سېھىر، ئاغرىق ـ سىلاق ۋە باشقىمۇ بالايى ـ ئاپەتلەردىن ساقلىنىش ھەمدە ئۇلارغا گىرىپتار بولغاندىن كېيىن شىپا تېپىش ئۈچۈن قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ۋە ئاللاھقا قىلىنغان سەممىي دۇئالار ئەڭ ياخشى قالقان ۋە ئۈنۈملۈك شىپادۇر. لېكىن، قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنىڭ شىپاسىدىن بەھرىمەن بولۇشنىڭ شەرتى بار. ئۇ بولسىمۇ، قۇرئان ئايەتلىرى بىلەن داۋا قىلغۇچى ۋە داۋالانغۇچى ھەر ئىككىسىنىڭ چىن مۇسۇلمان بولۇشى، قۇرئان كەرىمنىڭ ئاللاھ سۆزى ئىكەنلىكىگە ۋە ئۇنىڭ ئايەتلىرىنىڭ مۆمىنلەر ئۈچۈن ماددىي ۋە مەنىۋى ھەر ئىككى تەرەپتىن چوقۇم شىپالىق ئىكەنلىكىگە خۇددى ئاسپىرىننىڭ باش ئاغرىقىغا پايدا قىلىدىغانلىقىغا

ئىشەنگەندەك چىن ئىشىنىپ يۈرىكى بىلەن تەسدىق قىلىدىغان بولۇشىدىن ئىبارەتتۇر. مەلۇمكى، دوختۇرنىڭ دورىسى مۇسۇلمان ـ كۇففار ھەركىمگە ئوخشاشلا شىپالىق بولىدۇ. ئەمما قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنىڭ شىپاسى مۆمىنلەرگىلا خاستۇر. شۇڭا ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنىڭ شىپاسى ۋە ھىدايىتى پەقەت ئاللاھقا ۋە قۇرئانغا ئىمان كەلتۈرگەنلەرگىلا خاس ئىكەنلىكىنى تەكىتلىگەن.«ئېيتقىنكى، قۇرئان ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە شىپادۇر» [فۇسسىلەت سۈرىسى 44ـ ئايەت].

قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ئىسلامىي دۇئالار بىلەن شىپالىق ئىزدەش سەۋەب قىلىشقا زىت كەلمەيدۇ. كېسەلگە گىرىپتار بولغان ئادەم ئاللاھقا ئېسىلىش بىلەن بىر ۋاقتتا دەرھال دوختۇرغا كۆرۈنىشى ۋە قولىدىن كېلىشىچە ماددىي سەۋەبلەرنى ئورۇنلىشى لازىم. چۈنكى ئاللاھ قانداقلا بىر ئاغرىقنى ياراتقان بولسا، چوقۇم ئۇنىڭ شىپاسىنىمۇ ياراتقان. ئاللاھ دۇنيا ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى سەۋەبلەرگە باغلىغان. شۇڭا مۇسۇلمانلار ھەر ئىشتا سەۋەب قىلىش بىلەن ئاللاھقا يۆلىنىش ئىككىسىنى قولدىن بەرمەسلىككە بۇيرۇلغان. ئاللاھقا يۆلىنىش بىلەن سەۋەب ئىككىسى بىر ـ بىرىدىن قەتئىي ئايرىلماسلىقى لازىم.

دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولۇشى ئۈچۈنمۇ دۇئا قىلغۇچىنىڭ چىن مۇسۇلمان بولۇشى ۋە ئاللاھنىڭ شەرتلىرى تولۇق بولغان دۇئالارنى ئىجابەت قىلىپ، ھاجەتلەرنى راۋا قىلىدىغانلىقىغا چىن ئىشىنىدىغان بولىشى شەرتتۇر.

شۇ ئېنىقكى، كۆز تېگىشنىڭ راستىلىقى ۋە يامان كۆزلەرنىڭ كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزەلەيدىغانلىقى بىر ھەقىقەتتۇر. بۇ ئىنسانلار تۇرمۇشىدا كۆرىلىپ كەلگەن بىر ئىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: » كۆزنىڭ تېگىدىغانلىقى راستتۇر، ئەگەر قەدەرنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان بىر نەرسە بولسا ئىدى، ئۇ چوقۇم كۆز بولاتتى«دەپ كۆرسەتكەن. [ئەھمەد رىۋايىتى]

كۆز تېگىشتىن ساقلىنىشنىڭ چارىلىرى

(1) شەرىئەت ئەھكاملىرىنى تولۇق ئورۇنلاش، مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى تەرك ئېتىش ۋە چوڭ ـ كىچىك بارلىق گۇناھلارغا تەۋبە قىلىش.

(2) قۇرئان كەرىم تىلاۋىتى بىلەن كۆپرەك مەشغۇل بولۇش.

(3) شەرىئەتتە كۈندىلىك ئوقۇشقا بۇيرۇلغان دۇئالارنى ئوقۇشنى ئۆزىگە ۋەزىپە قىلىش. مەزكۇر دۇئالارنىڭ مۇھىمرەكلىرى تۆۋەندىكىچە:

{بِسْمِ اللهِ الَّذِي لاَيَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي ٱلأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيْعُ العَلِيْمُ} [3قېتىم].

تەرجىمىسى: «ئۇنىڭ نامىنى ئاتىغان كىشىگە ئاسمان ۋە زېمىندە ھېچقانداق نەرسە زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن. ئاللاھ ھەممىنى ئاڭلىغۇچى ۋە تولۇق بىلگۈچىدۇر»دېگەن بۇ دۇئانى ۋە ئىخلاس، فەلەق، ناس سۈرىلىرىنىڭ ھەر بىرىنى ئەتىگەن ھەم ئاخشاملىرى ئۈچ قېتىمدىن ئوقۇش. [تىرمىزىي رىۋايىتى].

ھەر نامازدىن كېيىن ۋە يېتىشتىن بۇرۇن ئايەتۇلكۇرسىنى بىر قېتىمدىن ۋە{ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ} نى كۈنىگە 100قېتىمدىن

ئوقۇش. [بۇخارىي رىۋايىتى].

(4) ئۆزىدىن ياكى پۇل - مېلىدىن ياكى ئائىلىسىدىكىلىرىنىڭ بىرەرسىدىن خۇشلانغان ۋاقتىدا، ئاللاھ تائالادىن بەرىكەت تىلەپ «مۇبارەك بولسۇن»دېيىش ۋە مۇنۇ دۇئانى ئوقۇش:

{مَاشَاءَ الله لاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِالله، اَللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَيْهِ}

« ھەممە ئاللاھنىڭ خاھىشى بىلەن بولغۇچىدۇر. ئاللاھنىڭ ياردىمى بولمىسا قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ. ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا بەرىكەت ئاتا قىلغىن»[ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى].

(5) كۆزدىن قورقىلىدىغانلىقنى كىشىلەر كۆزىدىن يوشۇرۇشقا تىرىشىش. [ئىبنى قەييىم جەۋزىنىڭ «زاد المعاد» ناملىق ئەسىرى 4- جىلد، 173- بەت].

كۆز تەككەندىن كېيىن ئۇنى قايتۇرۇش چارىلىرى

(1) فاتىھە، ئىخلاس، فەلەق، ناس سۈرىلىرىنى، ئايەتۇلكۇرسىنى، بەقەر سۈرىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىككى ئايىتىنى، كۆز ۋە تىلدىن ساقلىنىشتا ئوقۇلىدىغان زىكىر ۋە دۇئالارنى ئۈچ قېتىمدىن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ ئوقۇپ كۆز تەككەن كىشىگە، خۇسۇسەن ئۇنىڭ ئاغرىغان يېرىگە سۈفلەپ ئوڭ قول بىلەن سىپاش. كۆز تەككەن كىشى ئەگەر قۇرئان ساۋادى بار كىشى بولسا، يوقىرىقىلارنى ئۆزى ئوقۇغىنى ياخشى.

(2) يوقىرىقى ئايەت ۋە دۇئالارنى سۇغا ئوقۇپ كۆز تەككۈچىگە ئىچكۈزۈش ۋە ئاشقىنىنى ئۇنىڭغا سېپىپ قويۇش.

(3) كۆزى تەككۈچىنى غۇسلى تاھارەت ئالغۇزۇپ سۈيى بىلەن كۆز تەككۈچىنى يۇيۇش.

7586/4560 - محمد بن أبي أمامة بن سهل بن حنيف: أَنَّهُ سمعَ أباهُ يقولُ: اغتسل أبي سهلُ بن حنيفٍ بالخرارِ، فنزع جبةً كانت عليهِ، وعامرُ بن ربيعةَ ينظرُ إليهِ، وكان سهلٌ شديدَ البياضِ، وحسنَ الجلدِ، فقال عامرُ: ما رأيتُ كاليومِ ولا جلدَ مخبأة عذراءَ، فوعك سهل مكانهُ، واشتدَّ وعكهُ، فأخبر النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بوعكهِ، فقيل لهُ: ما يرفعُ رأسهُ، وقد كان اكتتب في جيشٍ، فقالوا لهُ: هو غيرُ رائحٍ معكَ يا رسول الله، والله ما يرفعُ رأسهُ قال: ((فهل تتهمُون لهُ أحداً؟)) قالُوا: عامرُ بن ربيعةَ، فدعاهُ فتغيَّظ عليهِ، وقالَ: ((علام يقتُلُ أحدكم أخاهُ؟ ألا بركت؟ اغتسل له)): فغسل عامرٌ وجههُ ويديهِ ومرفقيهِ وركبتيه وأطرافَ رجليهِ وداخلة إزارهِ، في قدح، ثمَّ صبَّ عليهِ من ورائهِ فبرئ سهلٌ من ساعتهِ. وفي روايةٍ: فراحَ سهلٌ مع النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ليس به بأسٌ* مالك 715/2.

7586/4560 - مۇھەممەد ئىبنى ئەبۇ ئۇمامە ئىبنى سەھل ئىبنى ھۇنەيفنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئاتام سەھل ئىبنى ھۇنەيف خەررار دېگەن جايدا غۇسلى قىلماقچى بولۇپ، ئۈچىسىدىكى تونىنى سالدى. ئامىر ئىبنى رەبىيئە ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. دادامنىڭ تېرىسى ئاپئاق بولۇپ، بەكمۇ كېلىشكەن ئادەم ئىدى. ئامىر ئىبنى رەبىيئە ئۇنى كۆرۈپ: مەن بۈگۈنكىدەك بىر كۈننى كۆرمىدىم، قىز بالىنىڭ تېرىسىمۇ بۇنداق ئاق ئەمەس، دېۋىدى، دادام شۇ جايىدا تۇرۇپلا ئاغرىپ قالدى. ئەھۋالى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كەتكەچكە، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە: سەھل ئاغرىپ قالدى، شۇڭا سەن

بىلەن بىللە ماڭالمايدىغان بولدى، دەپ خەۋەر يەتكۈزۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال ئۇنىڭ قېشىغا يوقلاپ بېرىۋىدى، دادام بولغان ۋەقەنى ۋە ئامىرنىڭ سۆزلىرىنى ئېيتىپ بەردى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: نېمىشقا قېرىنداشلىرىڭلارنى ئۆلتۈرىسىلەر؟ (بۇنىڭ ئورنىغا بىر بىرىڭلارغا) بەرىكەت تىلىسەڭلار بولماسمىدى؟ كۆز تېگىش ھەقتۇر. (ئەي ئامىر! ئۇنىڭ ئۈچۈن) تاھارەت ئېلىپ كەلگىن! دېدى، ئامىر تاھارەت ئېلىپ سۈيىنى ئۇنىڭغا بەردى. شۇنىڭ بىلەن، دادام ھېچ ئىش بولمىغاندەكلا ساقىيىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە يولىنى داۋاملاشتۇردى. (مالىك: 1746)

7585/4559 ـ عائشة – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا –: كان يؤمرُ العائنُ فيتوضَأ، ثمَّ يغتسلُ منهُ المعينُ* أبو داود (3880)

7585/4559 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم كۆزى تەگكەن كىشىگە تاھارەت ئالدۇرۇپ، ئاندىن كۆز تەگكەن كىشىنى شۇ تاھارەت سۈيىدە غۇسلى قىلىشقا بۇيرۇيتتى. (ئەبۇ داۋۇت: 3880)

يەتتىنچى باپ. سېھىردىن ساقلىنىش ۋە ئۇنىڭدىن شىپا تېپىش ئۇسۇلى

سېھىر قىلىنىشنىڭ دەلىلى

سېھىرنىڭ تەسىر قىلىدىغانلىقى ۋە كىشىلەرنى تۈرلۈك دەرت ـ ئەلەملەرگە ۋە كېسەللىكلەرگە ئۇچرىتىدىغانلىقى، ھەتتا ئۆلۈمگىمۇ سەۋەب بولالايدىغانلىقى بىر ھەقىقەتتۇر. سېھىر شۇنداق بىر يامان ئىشكى، سېھىر قىلىش، ئۇنى ئۆگىنىش، باشقىلارغا ئۆگىتىش ۋە سېھىرگە ياردەم قىلىش ئەڭ ئېغىر ۋە چوڭ گۇناھلاردىن سانىلىدۇ. سېھىرگەرلەر ۋە سېھىر ئۆگەتكۈچىلەر شەكسىز كاپىرلاردۇر. پۈتۈن تەپسىرشۇناس ئالىملار قۇرئان كەرىمدىكى:

« سۇلايمان (سېھىرگەر بولغىنى ۋە سېھىر ئۆگىنىش بىلەن)كاپىر بولغىنى يوق، لېكىن شەيتانلار كىشىلەرگە سېھىر ئۆگىتىپ كاپىر بولدى»[بەقەر سۈرىسى 102ـ ئايەت] دېگەن ئايەتنىڭ تەپسىرىدە، سېھىر قىلغۇچى ۋە ئۇنى ئۆگەتكۈچىلەرنىڭ چوقۇم كاپىر بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىمەكتە.

سېھىر توغرىلىق بۇ ماۋزۇ ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، سېھىر قىلىنىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش، يەنە بىرى سېھىر قىلىنغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن شىپا تېپىش ئۈچۈن چارە قىلىشتىن ئىبارەت.

7573/4551 ـ أبو سعيدٍ – رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ –: أنَّ النبيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يتعوَّذُ ويقولُ: ((أعوذُ باللهِ من الجانِّ، ومن عين الإنسانِ))، فلمَّا نزلت المعوذتان، أخذ بهما وترك ما سواهُما* الترمذي (2058)، النسائي 271/8، ابن ماجة (3511)

7573/4551 ـ ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم جىنلاردىن ۋە ئىنسانىنىڭ كۆزىدىن پاناھ تىلەيتتى. فەلەق ۋە ناس

سۈرىلىرى نازىل بولغاندىن كېيىن، شۇ سۈرىلەرنى ئوقۇپ، باشقا دۇئالارنى ئوقۇمايدىغان بولدى. (تىرمىزى: 2058)

9504/5828 ـ وعنه: أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يتعوذ من عين الجان وعين الإنس فلما نزلت المعوذتان أخذ بهما وترك ما سوى ذلك*

9504/5828 ـ ئەبۇ سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئۆزىگە جىن ۋە ئىنسانلارنىڭ كۆزى تېگىشىدىن پاناھ تىلەيتتى. مۇئەۋۋىزەتەين (يەنى فەلەق ۋە ناس سۈرىلىرى) نازىل بولغاندا، بۇرۇنقى پاناھ تىلەپ قىلىدىغان دۇئالىرىنى تاشلاپ، شۇ ئىككى سۈرىنىلا ئوقۇيدىغان بولدى. (نەسائى: 5494)

سېھىردىن ساقلىنىش چارىلىرى

(1) ھەر خىل ئاپەتلەر، ئاغرىق ـ سىلاق ۋە خېيىم خەتەرلەردىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان ئايەت ۋە دۇئالارنى، خۇسۇسەن، فاتىھە سۈرىسىنى، ئايەتۇلكۇرسىنى، ئىخلاس، فەلەق ۋە ناس سۈرىلىرىنى، بەقەر سۈرىسىنىڭ ئاخىرقى ئىككى ئايىتىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۈندىلىك تۇرمۇشىدىكى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەر، تۈرلۈك ھاللار ۋە جايلاردا ئوقۇشنى ئۆزىگە ۋەزىپە قىلغان دۇئالارنى، كۆزدىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەرنى كۆپ ئوقۇشقا ئادەتلىنىش.

(2) شەرىئەت تەكلىپلىرىنى تولۇق ئورۇنداش بىلەن بىرگە، ئۆزىنى پاكىز تۇتۇش ۋە گۇناھ، ھارام ئىشلاردىن يىراق بولۇش.

(3) قۇرئان تىلاۋىتى بىلەن كۆپرەك مەشغۇل بولۇش.

سېھىردىن شىپا تېپىشنىڭ چارىلىرى

(1) سېھىر قىلىنغان ئورۇن بىلىنسە، ئۇنى شەرىئەتكە خىلاپ كەلمەيدىغان يوللار ئارقىلىق چىقىرىپ تاشلاش. بۇ ئەڭ ئۈنۈملۈك چارىدۇر.[پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنى بۇخارىي رىۋايەت قىلغان].

(2) فاتىھە، ئىخلاس، فەلەق، ناس سۈرىلىرىنى، ئايەتۇلكۇرسىنى، بەقەر سۈرىسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئىككى ئايىتى («ئامەنەررەسۇلۇ») نى ئۈچ قېتىمدىن ياكى ئۈنىڭدىن كۆپ ئوقۇپ بىمارغا سۈفلەپ يۇرۇش. [پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنى ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان].

(3) بىمارنىڭ ئاغرىغان يېرىگە قولنى قويۇپ تۇرۇپ، مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇش:

1-{اَللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ إِذْهِبْ الْبَاسَ اِشْفِهِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَماً} [3قېتىم].

«ئى ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ! دەرتكە داۋا، رەنجىمىزگە شىپالىق بەرگىن، ھەقىقەتەن سەن ھەرقانداق ئاغرىقلارغا شىپالىق بەرگۈچىسەن. سېنىڭدىن بۆلەك شىپالىق بەرگۈچى يوق، سېنىڭ شىپايىڭ بىلەن كېسەللىك قالمايدۇ» [بۇخارىي رىۋايىتى].

2-{ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ، مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وهَامَّةٍ، ومِنْ كُلِّ عَيْنٍ لاَمَّةٍ} [3قېتىم].

«ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ كەلىمىلىرىگە سېغىنىپ ھەرقانداق شەيتاندىن، خەتەرلىك

مەخلۇقلاردىن ۋە ھەرقانداق يامان كۆزدىن پاناھ تىلەيمەن»[بۇخارىي رىۋايىتى].

3- {أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ}[3قېتىم].

«ئاللاھنىڭ ئۇلۇغ كەلىمىلىرىگە سىغىنىپ، مەخلۇقاتنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمەن».[مۇسلىم رىۋايىتى].

4- {اَسْأَلُ اللهَ الْعَظِيْمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ أَنْ يَشْفِيْكَ} [7قېتىم ئوقۇلىدۇ].

تەرجىمىسى: «بۈيۈك ئەرشنىڭ ئىگىسى بولغان ئۇلۇغ ئاللاھتىن سىزگە شىپالىق سورايمەن» [تىرمىزىي رىۋايىتى].

5-{بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ مِنْ كُلِّ دَاءٍ يُؤْذِيكَ مِن كُلِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ وَسَمٍّ، وَاللَّهُ يَشْفِيْكَ}[3قېتىم].

«ئاللاھنىڭ نامى بىلەن سىزنى ئازابلىغۇاتقان ھەرقانداق ئاغرىق، ھەر قانداق ھەسەد، ھەر قانداق يامان كۆز ۋە ھەر قانداق زەھەرلىنىشتىن شىپالىق تىپىشىڭىز ئۈچۈن ئوقۇيمەن. ئاللاھ چوقۇم شىپالىق بەرگۈسى، ئاللاھنىڭ نامى بىلەن ئوقۇدۇم» [مۇسلىم رىۋايىتى].

سەككىزىنچى باپ. كۈندىلىك ئىبادەت ئۈچۈن تاللاپ جەملەنگەن دۇئالار

قۇرئان كەرىمدىن تاللانغان دۇئالار

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

(1)ٱلْحَمْدُ للَّهِ رَبِّ ٱلْعَالَمِينَ* ٱلرَّحْمٰنِ ٱلرَّحِيمِ* مَٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّينِ* إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِين* ٱهْدِنَا ٱلصِّرَاطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ* صِرَاطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِم وَلاَ ٱلضَّآلِّينَ* قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ* لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ* وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ* االْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ*(2)لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ* سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ ٱلاَعْلَى الْوَهَّابْ * يَاذَاالْجَلاَلِ وَٱلإِكْرَامِ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْر* (3)رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ* رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ * رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَآ أَنتَ مَوْلاَنَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ* (4) رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ * رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ* رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ* (5) ربَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ * رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ* رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُواْ بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا

رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأبْرَارِ* رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ* (6) رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ* رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ* رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ * رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ*(7) رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ* رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا* رَبَّنَا اغْفِرْلِىْ وَلِوَالِدَىِّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ فَاغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارْ* رَبَّنَا آتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا* رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ* رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا* (8) رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ * رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ* رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ* رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ* (9) رَبَّنَا ظَلَمْنَآ أَنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلْخَاسِرِينَ * رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِيْنَ * رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ* رَبِّ اَعُوذُبِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَاَعُوذُبِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضَرُونِ * رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُالرَّ احِمِيْنَ * رَبِّ اَنْتَ وَلِيِّىْ فِى الدُّنْيَا وَالْاَخِرَةِ تَوَفَّنِىْ مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِىْ بِالصَّالِحِيْنَ* رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَل لِّي مِن لَّدُنكَ سُلْطَانًا نَّصِيرًا* (10) رَبِّ هَبْ لِىْ حُكْمًا وَاَلْحِقْنِىْ بِالصَّلِحِيْن * وَاجْعَلْ لِىْ لِسَانَ صِدْقٍ فِى ٱلاَخِرِيْنَ وَاجْعَلْنِىْ مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ وَلاَتُخْزِنِىْ يَوْمَ يُبْعَثُوْنَ* رَبِّ اَوْزِعْنِىْ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِىْ اَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلى وَالِدَىَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَاَدْخِلْنِىْ بِرَحْمَتِكَ فِىْ عِبَادِكَ الصَّالِحِيْنَ* رَبِّ أَوْ زِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ*رَبِّ اغْفِرْلِىْ وَلِاَخِىْ وَاَدْخِلْنَا فِىْ رَحْمَتِكَ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ *

بسم الله الرّحمن الرّحيم *

1.جىمى ھەمدۇ سانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھ ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىباندۇر. قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر. رەببىمىز ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم سورايمىز. بىزنى توغرا يولغا باشلىغىن. غەزىپىڭگە يولۇققانلارنىڭ يولىغا ئەمەس، سەن ئىنئام قىلغانلارنىڭ يولىغا باشلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرىۋەتمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۈبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! شۈبھىسىزكى، كېلىشى شەكسىز بولغان كۈندە (يەنى ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈندە) كىشىلەرنى توپلىغۇچىسەن، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ. جىمى

ھەمدۇسانا بىزدىن غەم- قايغۇنى كەتكۈزۈۋەتكەن ئاللاھغا مەنسۇپتۇر! بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغفىرەت قىلغۇچىدۇر ئاز ياخشىلىققا كۆپ ساۋاب بەرگۈچىدۇر.

2. (پەرۋەردىگارىم!) سەندىن بۆلەك ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆزنەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم. يۈكسەك، ئەڭ ئالى، كۆپ ئاتا قىلغۇچى پەرۋەردىگارىم پاكتۇر. ئى ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك زات، ئەيتقىنكى پادىشاھلىقنىڭ ئىگىسى بولغان ئى ئاللاھ! خالىغان ئادىمىڭگە پادىشاھلىقنى بىرىسەن، خالىغان ئادەمدىن پادىشاھلىقنى تارتىۋالىسەن. خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن. ھەممە ياخشىلىق (نىڭ خەزىنىسى يالغۇز) سىنىڭ قولۇڭدىدۇر، سەن ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىرسەن.

كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىسەن، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىسەن، (شۇنىڭ بىلەن كېچە- كۈندۈزنىڭ ئۆزۈن - قىسقا بولۇشى پەسىللەر بويىچە ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ)؛ جانلىقنى (يەنى تىرىك بولغان ئىنساننى، ھايۋاننى) جانسىزدىن (يەنى جانسىز بولغان ئابىمەنىدىن) چىقىرىسەن، جانسىزنى (يەنى جانسىز بولغان ئابىمەنىنى) جانلىقتىن (يەنى جانلىق بولغان ئىنساندىن، ھايۋاندىن) چىقىرىسەن؛ ئۆزەڭ خالىغان كىشىگە ھېسابسىز رىزىق بېرىسەن »

3.پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دەۋزەخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنتۇساق ياكى خاتالاشساق (يەنى بىز ئۇنتۇش ياكى سەھۋەنلىك سەۋەپىدىن ئەمرىڭنى تولۇق ئورۇنلىيالمىساق) بىزنى جازاغا تارتمىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئىلگىرىكىلەرگە يۈكلىگىنىڭگە ئوخشاش بىزگە ئېغىر يۈك يۈكلىمىگىن (يەنى بىزنى قىيىن ئىشلارغا تەكلىپ قىلمىغىن) پەرۋەردىگارىمىز! كۈچىمىز يەتمەيدىغان نەرسىنى بىزگە ئارتمىغىن بىزنى كەچۈرگىن بىزگە مەغفىرەت قىلغىن بىزگە رەھىم قىلغىن سەن بىزنىڭ ئىگىمىزسەن كافىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن.

4.پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرىۋەتمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن. شۈبھىسىزكى سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! بىز شۈبھىسىز ئىمان ئېيتتۇق بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغفىرەت قىلغىن بىزنى دەۋزەخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! سەن نازىل قىلغان كىتابقا ئىشەندۇق پەيغەمبەرگە ئەگەشتۇق بىزنى (ھىدايىتىڭگە) شاھىد بولغانلار قاتارىدا قىلغىن.

5.پەرۋەردىگارىمىز! گۇناھلىرىمىزنى ئىشىمىزدا چەكتىن ئاشقانلىقىمىزنى مەغفىرەت قىلغىن قەدەملىرىمىزنى (جەڭ مەيدانىدا) مۇستەھكەم قىلغىن ۋە كافىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن. پەرۋەردىگارىمىز! بۇنى بىكار ياراتمىدىڭ سەن پاكتۇرسەن بىزنى دەۋزەخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن بىر چاقىرغۇچىنىڭ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ) رەببىڭلارغا ئىمان ئېيتىڭلار دەپ ئىمانغا چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق ئىمان ئېيتتۇق. پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغفىرەت قىلغىن يامانلىقلىرىمىزنى يوققا چىقارغىن بىزنى ياخشىلار قاتارىدا قەبزى روھ قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە

پەيغەمبەرلىرىڭ ئارقىلىق ۋەدە قىلغان نەرسىنى (يەنى ئىتائەت قىلغانلارغا خاس بولغان جەننەتنى) بەرگىن قىيامەت كۈنى بىزنى رەسۋا قىلمىغىن سەن ھەقىقەتەن ۋەدەڭگە خىلاپلىق قىلمايسەن.

6.پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز زۇلۇم قىلدۇق ئەگەر سەن بىزگە مەغفىرەت قىلمىساڭ بىز چوقۇم زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز. پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى زالىم قەۋم بىلەن بىللە قىلمىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە سەۋر ئاتا قىلغىن بىزنى مۇسۇلمان پېتىمىزچە قەبزى روھ قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز زالىم قەۋمنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن.

7.پەرۋەردىگارىمىز ھېساب ئالىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) ماڭا ئاتا- ئانامغا ۋە مۇئمىنلەرگە مەغفىرەت قىلغىن. پەرۋەردىگارىم ئۇلار مىنى كىچىكلىكىمدە تەربىيەلىگەندەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز! ھىساپ ئالىدىغان كۈندە ماڭا، ئاتا- ئانامغا، مۆئمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىز شۈبھىسىز ئىمان ئەيتتۇق، بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە رەھمەت غەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق بىزگە مەغفىرەت قىلغىن بىزگە رەھىم قىلغىن سەن بولساڭ ئەڭ رەھىم قىلغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئاياللىرىمىز ۋە ئەۋلاتلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشىۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن.

8.پەرۋەردىگارىمىز بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغفىرەت قىلغىن دىلىمىزدا مۇئمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن پەرۋەردىگارىمىز سەن ناھايىتى مەغفىرەت قىلغۇچىسەن مېھرىبانسەن. پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۈل قىلدۇق ئاخىر قايتىدىغان جاي سىنىڭ دەرگاھىڭدۇر. پەرۋەردىگارىمىز! كافىرلارنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن (ئۇلار بىزگە مۇسەللەت بولۇپ بىزنى كۈتۈرگىلى بولمايدىغان ئازاب بىلەن دىنىمىزدىن چىقارمىسۇن) پەرۋەردىگارىمىز بىزگە مەغفىرەت قىلغىن سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز بىزگە نۇرىمىزنى مۇكەممەلەشتۈرۈپ بەرگىن بىزگە مەغفىرەت قىلغىن سەن بولساڭ ھەر نەرسىگە قادىرسەن.

9.پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز زۇلۇم قىلدۇق، بىزنى كەچۈرمىسەڭ بىز ئەلۋەتتە زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز. پەرۋەردىگارىمىز بىزگە سەۋىر ئاتا قىلغىن، بىزنى مۇسۇلمان پىتىمىزچە قەبزى روھ قىلغىن. ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە نۇرىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ بەرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن بولساڭ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن. پەرۋەردىگارىم! ساڭا سىغىنىپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن پاناھ تىلەيمەن، پەرۋەردىگارىم! ساڭا سىغىنىپ شەيتانلارنىڭ ماڭا ھەمراھ بولۇشىدىن پانا تىلەيمەن. پەرۋەردىگارىم! مەغپىرەت قىلغىن، رەھىم قىلغىن، سەن رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ياخشىسىسەن. پەرۋەردىگارىم! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مىنىڭ ئىگەمسەن، مىنى مۇسۇلمان پىتىمچە قەبزى روھ قىلغىن، مىنى

ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن* پەرۋەردىگارىم! مېنى (قەبرەمگە) ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن، (قەبرەمدىن) ئوڭۇشلۇق چىقارغىن، ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەققە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن*

10.پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئىلىم ھىكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن، كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن، مېنى نازۇ نېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلغىن. (خالايىقلار ھېساپ بېرىش ئۈچۈن) تىرىلدۈرۈلىدىغان كۈندە مېنى رەسۋا قىلمىغىن. پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا- ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن، رەھمىتىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ قاتارىغا كىرگۈزگىن. پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ ماڭا ۋە ئاتا - ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشنى ۋە سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئىشنى قىلىشىمنى ماڭا ئىلھام قىلغىن، مەن ئۈچۈن مېنىڭ ئەۋلادىمنى تۈزىگىن (مېنىڭ ئەۋلادىمنى ياخشى ئادەملەر قىلغىن)، مەن ھەقىقەتەن ساڭا (جىمى گۇناھلاردىن) تەۋبە قىلدىم، مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىندۇرمەن. پەرۋەردىگارىم! ماڭا ۋە مىنىڭ قىرىندىشىمغا مەغپىرەت قىلغىن، بىزنى رەھمىتىڭ دائىرىسىگە كىرگۈزگىن، سەن ئەڭ رەھىم قىلغۇچى زاتتۇرسەن.

ھەدىس شرىفتىن تاللانغان دۇئالار

(11) اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلىَ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* كَمَا صَلَّيْتَ عَلىَ إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ* اَللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مجَيِدٌ* لاَاِلَهَ اِلاَّاللَّهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرُ* اَللَّهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ بِاَنِّىْ اَشْهَدُ اَنَّكَ اَنْتَ اللَّهُ لاَاِلَهَ اِلاَّ اَنْتَ ٱلاَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِىْ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًااَحَدٌ* اَللَّهُمَّ لاَمَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلاَمُعْطِىَ لِمَا مَنَعْتَ وَلاَ يَنْفَعُ ذَاالْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ * اَللَّهُمَّ اَعِنِّىْ عَلى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ* اَللَّهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ اِيْمَانًا لاَيَرْتَدُّ وَنَعِيْمًا لاَيَنْفَدَ وَقُرَّةَ عَيْنٍ لاَتَنْقَطِعُ وَمُرَافَقَةَ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِىْ اَعْلى جِنَانِ الْخُلْدِ* (12) اَللَّهُمَّ اَرْزُقْنِىْ لَذَّةَ النَّظَرِ اِلَى وَجْهِكَ الْكَرِيْمِ وَالشَّوْقَ اِلَى لِقَائِكَ * اَللَّهُمَّ زِدْنَا وَلاَتَنْقُصْنَا وَاَكْرِمْنَا وَلاَتُهِنَّا وَاَعْطِنَا وَلاَتَحْرِمْنَا وَاَثِرْنَا وَلاَ تُؤْثِرْ عَلَيْنَا وَاَرْظِنَا وَاَرْضَ عَنَّا * اَللَّهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا طَيِّبًا وَعَمَلاً مُتَقَبَّلاً * (13) اَللَّهُمَّ اكْفِنِىْ بِحَلاَلِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَاَغْنِنِى بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ * اَللَّهُمَّ اِنِّىْ اَعُوذُبِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ * اَللَّهُمَّ اِنِّىْ اَعُوذُبِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحُزْنِ وَاَعُوذُبِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَاَعُوذُبِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَ اَعُوذُبِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَقَهْرِالرِّجَالِ* اَللَّهُمَّ اِنِّىْ ضَعِيْفٌ فَقَوِّنِىْ وَاِنِّىْ ذَلِيْلٌ فَاَعِزَّنِىْ اِنِّىْ فَقِيْرٌ فَاَغْنِنِىْ* (14) اَللَّهُمَّ اِنِّىْ اَعُوذُبِكَ مِنْ جَهْدِالْبَلاَءِ وَدَرَكِ الشَّقَاءِ وَسُوءِالْقَضَاءِ وَشَمَاتَةِ ٱلاَعْدَاءِ* اَللَّهُمَّ عَلِّمْنِىْ مَايَنْفَعُنِىْ بِمَا عَلَّمْتَنِىْ وَزِدْنِىْ عِلْمًا * اَللَّهُمَّ جَمِّلْ اَمْرِيْ مَااَحْيَيْتَنِىْ وَعَافِنِيْ مَا اَبْقَيْتَنِيْ وَبَارِكْ لِىْ فِيْمَا خَوَّلْتَنِىْ وَاحْفَظْ لِىْ مَااَوْلَيْتَنِىْ وَارْحَمْنِىْ اِذَا

تَوَفَّيْتَنِىْ وَاَنِسْ وَحْشَتِيْ اِذَا اَرْمَسْتَنِيْ وَتَفَضَّلْ عَلَيَّ اِذَا حَاسَبْتَنِىْ وَلاَ تَسْلُبْنِى اْلاِيْمَانَ وَقَدْ هَدَيْتَنِىْ * اَللَّهُمَّ اَرِنِى الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنِىْ اَتِّبَاعَهُ وَاَرِنِى الْبَاطِلَ بَاطِلاً وَارْ زُقْنِى اجْتِنَابَهُ* (15) اَللَّهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَاَجِلِهِ مَاعَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ اَعْلَمْ وَاَعُوذُبِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ عَاجِلِهِ وَاَجِلِهِ مَاعَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ اَعْلَمْ وَاَسْئَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَاقَرِّبَ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْعَمَلٍ وَاَعُوذُبِكَ مِنَ النَّارِوَمَاقُرِّبَ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْعَمَلٍ وَاَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِمَاسَئَلَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَعُوذُبِكَ مِنَ الشَرِّ مَااسْتَعَاذَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَسْئَلُكَ مَاقَضَيْتَ لِىْ مِنْ اَمْرِاَنْ تَجْعَلَ عَاقِبَتَهُ رَشَدًا * (16) اَللَّهُمَّ اِنَّانَسْئَلُكَ مَنَ النِّعْمَةِ تَمَامَهَا وَمِنَ الرَّحْمَةِ شُمُولَهَا وَمِنَ الْعَافِيَةِ دَوَامَهَا وَمِنَ الْعَيْشِ اَرْغَدَهُ وَمِنَ الْعُمْرِ اَسْعَدَهُ وَمِنَ اْلاِحْسَانِ اَتَمَّهُ وَمِنَ اْلاِنْعَامِ اَعَمَّهُ وَمِنَ الْعَمَلِ اَصْلَحَهُ وَمِنَ الْعِلْمِ اَنْفَعَهُ وَمِنَ الرِّزْقِ اَوْسَعَهُ* اَللَّهُمَّ فَارِجَ الْهَمِّ وَكَاشِفَ الْغَمِّ مُجِيْبَ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّيْنَ رَحْمَنَ الدُّنْيَا وَالْاَخِرَةِ وَرَحِيْمَهُمَا اَنْتَ تَرْحَمُنِي فَارْحَمْنِىْ بِرَحْمَةٍ تُغْنِىْ بِهَاعَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ* (17) اللَّهُمَّ بعِلْمِكَ الْغَيْبَ وَقُدْرَتِكَ عَلى الْخَلْقأحْيِني مَا عَلِمْتَ اْلحَيَاةَ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّني إذا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْرًا لِي وَأسْألُكَ خَشْيَتَكَ فِي الْغَيْب وَالشَّهَادَةِ وَكلِمَة اْلإخْلاص فِي الرِّضَا وَالْغَضَب وَأسْألُكَ نَعِيمًالا يَنْفدُ وَقُرَّة عَيْنلا تَنْقطِعُ وَأسْألُكَ الرِّضَاءَ بالْقَضَاءِ وَبَرْدَ الْعَيْش بَعْدَ الْمَوْتِ وَلذَّة النّظِر إلى وَجْهكَ وَالشَّوْقَ إلى لِقَائِكَ وَأعُوُذبكَ مِنْ ضَرَّاءَ مُضِرَّةٍ وَفِتْنَةٍ مُضِلَّةِ اللّهُمَّ زَيِّنَّا بِزِينَةِ اْلإيمَانِ وَاجْعَلنَا هُدَاَة مُهْتَدِينَ* (18) لاإلَهَ إلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لهُ لهُ الْمُلْكُ وَلهُ اْلحَمْدُ وَهُوَ على كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ* لا حَوْ ل وَلا قُوَّة إلَّا باللَّهِ* لاإلَهَ إلَّا اللَّهُ وَلا نَعْبُدُ إلَّا إيَّاهُ* لهُ النِّعْمَة وَلهُ اْلفضْل وَلهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ* لاإلَهَ إلَّااللَّهُ مُخْلِصِينَ لهُ الدِّينَ* وَلوْ كرِهَ اْلكافِرُون* (19) اللَّهُمَّ اغفِرْ لِي خَطِيَئتِي وَجَهْلِي وَإسْرَافِي فِي أمْري وَمَا أنْ تَأعْلمُ بهِ مِنِّي اللَّهُمَّ اغفِرْ لِي جدِّي وَهَزْلِي وَخطِئِي وَعَمْدِي وَكلُّ ذلِكَ عِنْدِي اللَّهُمَّ اغفِرْ لِي مَاقدَّمْتُ وَمَاأخَّرْتُ وَمَاأسْرَرْتُ وَمَا أعْلنْتُ وَمَا أنْتَ أعْلمُ بهِ مِنِّي أنْتَ الْمُ قدِّمُ وَأنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ* (20) اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْع وَرَبَّ الْعَرْش الْعَظِيم رَبَّنَا وَرَبَّ كلِّ شَيْءٍ مُنْزل التَّوْرَاةِ وَاْلإنْجيل وَاْلُقرْآنِ اْلعَظِيم أنْتَ الْأوّل فَليْسَ قبْلكَ شَيْءٌ وَأنْتَ الْآخِرُ فَليْس بَعْدَكَ شَيْءٌ وَأنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فوْقكَ شَيْءٌ وَأنْتَ الْبَاطِنُ فَليْس دُونكَ شَيْءٌ اقْض عَنَّا الدَّيْنَ وَأغْننا مِنْ الْفقْر* (21) اللَّهُمَّ إنِّي أعُوُذبكَ مِنْ الْكسَل وَالْهَرَم وَالْمَغْرَم وَالْمَأْثم اللَّهُمَّ إنِّي أعُوُذبكَ مِنْ عَذَا بالنَّار وَفِتْنَةِ النَّار وَفِتْنَةِالْقبْر وَعَذَابالْقبْر وَشَرِّ فِتْنَةِ اْلغِنَى وَشَرِّ فِتْنَةِ الْفقْر وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ اْلمَسِيح الدَّجَّال اللَّهُمَّ اغسِل خَطايَايَ بمَاءِ الثَّلْج وَالْبَرَدِ وَنَقِّ قَلْبي مِنْ الْخطايَا كمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأبْيَضُ مِنْ الدَّنس وَبَاعِدْ بَيْني وَبَيْنَ خطايَايَ كمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرق

وَالْمَغْرب* (22) اللَّهُمَّ إنِّي أعُوُذ بكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي وَمِنْ شَرِّ بَصَري وَمِنْ شَرِّ لِسَانِي وَمِنْ شَرِّ قَلْبِي وَمِنْ شَرِّ مَنِيِّي يَعْني فرْجَهُ* اللَّهُمَّ إنِّي أعُوُذبكَ مِنْ الْعَجْز وَالْكسَل وَالْجُبْن وَالْبُخْل وَالْهَرَم وَعَذَاب الْقبْر اللَّهُمَّ آتِ نَفسِي تَقْوَاهَا وَزَكِّهَا أنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلاهَا اللَّهُمَّ إنِّي أعُوُذبكَ مِنْ عِلْم لا يَنْفعُ وَمِنْ قلْب لا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْس لا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لا يُسْتَجَابُ لهَا* (23) اَللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَني وَأنَا عَبْدُكَ وَأنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعوُذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَاصَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإنَّهُ لاَيَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إلاَّ أَنْتَ* (24)«اللهم أنت الأول فلا شيء قبلك ، وأنت الآخر فلا شيء بعدك أعوذ بك من كل دابة ناصيتها بيدك وأعوذ بك من الإثم والكسل وعذاب القبر ، وفتنة الغنى وفتنة الفقر ، وأعوذ بك من المأثم والمغرم ، اللهم نقني من خطاياي كما نقيت الثوب الأبيض من الدنس ، اللهم باعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب ، هذا ما سأل محمد ربه ، اللهم إني أسألك خير المسألة وخير الدعاء، وخير النجاح ، وخير العمل ، وخير الثواب، وخير الحياة ، وخير الممات ، وثبتني وثقل موازيني ، وارفع درجتي وتقبل صلاتي واغفر خطيئتي ، واسألك الدرجات العلى من الجنة ، آمين ، اللهم إني أسألك الجنة آمين) اللهم إني أسألك خير ما فعل وخير ما أعمل، وخير ما بطن وخير ما ظهر والدرجات العلى من الجنة آمين اللهم إني أسألك أن ترفع ذكري وتضع وزري ، وتصلح أمري ، و تطهر قلبي ، وتحفظ فرجي ، وتنور قلبي، وتغفر ذنبي ، وأسألك الدرجات العلى من الجنة آمين ، اللهم نجني من النار»* اَللَّهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَلإِسْتَاذَيْنَا وَلِمَشَآ ئِخِنَا وَلِوَالِدَيَّ وَلِجَمِيْعِ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ اْلاَحْيَآءِ مِنْهُمْ وَاْلاَمْوَاتِ اِنَّكَ مُجِيْبُ الدَّعْوَاتِ وَرَافِعُ الدَّرَجَاتِ وَقَاضِىَ الْحَاجَاتِ برَحْمَتِكَ يَاأَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ*

11. ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىبىلىك زاتسەن. ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام ـ نىشانىسىنى مەڭگۈ قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام ـ نىشانىسىنى مەڭگۈ قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىبىلىك زاتسەن. يالغۇز بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوق، ئاللاھنىڭ شېرىكى يوق، بارلىق سەلتەنەت ئاللاھقا مەنسۇپ، جىمى مەدھىيە ئاللاھقا مەنسۇپ، ئاللاھنىڭ ھەممە نەرسىگە قۇدرىتى يېتىدۇ. ئى ئاللاھ! مەن ھەقىقەتەن سەن بىلەن سورايمەنكى، سەندىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ بىردۇر، ئاللاھقا ھەممە موھتاجدۇر، ئۇنىڭ ئەۋلادى بولغان ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس ۋە ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش ئەمەس. ئى

ئاللاھ! سەن بەرگەن نەرسىگە ھېچكىم توسقۇنلۇق قىلالمايدۇ، سەن بەرمىگەن نەرسىنى ھېچكىم بېرەلمەيدۇ، سېنىڭ ئالدىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ. ئى ئاللاھ! سېنى زىكىر قىلىشىمغا، ساڭا شۈكۈر قىلىشىمغا ۋە ساڭا ئوبدان قۇلچىلىق قىلىشىمغا يار يۆلەك بولغايسەن. ئى ئاللاھ! شۈبھىسىزكى، مەن سەندىن چېكىنمەس ئىماننى، تۈگىمەس نېمەتنى، ئۈزۈلمەس خوشلۇقنى، مەڭگۈلۈك جەننەتلەرنىڭ ئالى دەرىجىلىرىدە خوجىمىز، پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەمراھ بولۇشنى تىلەيمەن*

12.ئى ئاللاھ! ماڭا، ئىسلى جامالىڭغا قاراش لەززىتىنى ۋە ساڭا مۇلاقات بولۇشنى، سېغىنىشنى نېسىپ قىلغىن. ئى ئاللاھ بىزگە بەرگىنىڭنى زىيادە قىلغىن، كەمەيتىۋەتمىگىن، بىزنى ئەزىز قىلغىن، خار قىلمىغىن، بىزگە ئاتا قىلغىن بىزنى مەھرۇم قىلمىغىن، بىزنى ئۈستۈن قىلغىن، تۆۋەن قىلمىغىن، بىزنى مەمنۇن قىلغىن ۋە بىزدىن رازى بولغىن. ئى ئاللاھ سەندىن پايدىلىق ئىلمىنى، پاك رىزىقنى، قوبۇل بولىدىغان ئەمەلنى سورايمەن.

13.ئى ئاللاھ! ھالال نەرسەڭ ئارقىلىق مېنى ھارامدىن بىھاجەت قىلغىن، پەزلى مەرھەمىتىڭ بىلەن مېنى ئۆزۈڭدىن غەيرىدىن بىھاجەت قىلغىن. ئى ئاللاھ ساڭا سىغىنىپ گۇناھ ئىشلاردىن ۋە قەرىزدار بولۇپ قىلىشتىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ غەم قايغۇدىن، ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن، بېخىللىقتىن، قەرزىنىڭ بېسىۋېلىشىدىن ۋە كىشىلەرنىڭ خورلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن.* ئى ئاللاھ! مەن ئاجىزمەن، مېنى كۈچلۈك قىلغىن، مەن خارمەن، مېنى ئابرۇيلۇق قىلغىن، مەن كەمبەغەلمەن، مېنى باي قىلغىن.

14.ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ، ئېغىر ئەھۋالدا قىلىشتىن، بەختسىزلىككە دۇچار بولۇپ قىلىشتىن، بالا قازاغا يولۇقۇپ قىلىشتىن ۋە دۈشمەنلەرنى خوش قىلىدىغان ئىشقا دۇچار بولۇشتىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ ماڭا پايدىلىق نەرسىلەرنى بىلدۈرگىن، ماڭا بىلدۈرگەنلىرىڭدىن مېنى پايدىلاندۇرغىن، ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن. ئى ئاللاھ! مېنى ھايات قالدۇرىدىكەنسەن، ئىشلىرىمنى گۈزەللەشتۈرگىن، جېنىم تېنىمدە بولسىلا مېنى ئامان قىلغىن، ماڭا بەرگەنلىرىڭگە بەرىكەت ئاتا قىلغىن، نېمەتلىرىڭنى مەندىن كەتكۈزىۋەتمىگىن، مېنى قەبرى روھ قىلساڭ ماڭا رەھىم قىلغىن، قەبرىدىكى يالغۇزلۇقۇمدا ماڭا ھەمراھ بولغىن، مەندىن ھېساپ ئالماقچى بولغىنىڭدا ماڭا مەرھەمەت قىلغىن، سەن مېنى ھىدايەت قىلدىڭكى ئىماندىن ئاجراتمىغىن. ئى ئاللاھ! ماڭا ھەقنى ھەق كۆرسەتكىن، ماڭا ھەقىقەتكە ئەگىشىشنى نېسىپ قىلغىن، ماڭا باتىلنى باتىل كۆرسەتكىن ۋە ئۇنىڭدىن ساقلىنىشنى ماڭا نېسىپ قىلغىن.

15.ئى ئاللاھ! ياخشىلىقنىڭ بۇرۇنقىسى بولسۇن، كېيىنكىسى بولسۇن، ئۇنىڭدىن بىلىدىغىنىم بولسۇن ۋە بىلمەيدىغىنىم بولسۇن ھەممىسىنى سەندىن سورايمەن، يامانلىقنىڭ بۇرۇنقىسى بولسۇن كېيىنكىسى بولسۇن، ئۇنىڭدىن بىلىدىغىنىم بولسۇن ۋە بىلمەيدىغىنىم بولسۇن ھەممىسىدىن ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن، سەندىن جەننەتنى ۋە جەننەتكە يېقىنلاشتۇرىدىغان سۆز ياكى ھەركەتنى سورايمەن، ساڭا سىغىنىپ دوزاختىن ۋە دوزاخقا يېقىنلاشتۇرىدىغان سۆز ۋە ھەركەتلەردىن پاناھ تىلەيمەن. بەندەڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد

ئەلەيھىسسالام سەندىن سورىغان نەرسىلەرنىڭ ياخشىسىنى سورايمەن، بەندەڭ ۋە پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلىگەن نەرسىلەرنىڭ يامىنىدىن پاناھ تىلەيمەن، شۇنداقلا مېنىڭ پېشانەمگە پۈتكەن ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ياخشى قىلىشىڭنى تىلەيمەن.*

16.ئى ئاللاھ! سەندىن تولۇق نېمىتىڭنى، ئومومىي رەھمىتىڭنى، ئۈزۈلمەس ئامانلىقنى، كەڭ تاشا تۇرمۇشنى، بەختىيار ئۆمۈرنى، تولۇق ئېھسانىنى، كەڭ ئىنئامىڭنى، ئەڭ ياخشى ئەمەلنى، ئەڭ پايدىلىق ئىلىمنى، ۋە كەڭ رىزىقنى تىلەيمىز. ئى غەم قايغۇنى كۆتىرۋەتكۈچى ئاللاھ! بىشىغا كۈن كەلگەنلەر دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغۇچى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە شەپقەت قىلغۇچى مېھرىبان زات، سەن ماڭا رەھمى قىلغۇچىسەن، ماڭا شۇنداق رەھمى قىلغىنكى، سېنىڭ قىلغان رەھمىتىڭ بىلەن باشقىلارنىڭ رەھمى قىلىشىغا ھاجىتىم چۈشمىگەي.

17.ئى ئاللاھ! غەيىپنى بىلىدىغان ئىلمىڭنى، يارىتىشقا قادىر قۇدرىتىڭنى شېپى كەلتۈرۈپ تۇرۇپ سەندىن سورايكى، ھاياتلىق مەن ئۈچۈن ياخشى بولسا مېنى ياشاتقىن. ئەگەر مەن ئۈچۈن ماماتلىق ياخشى بولسا مېنى ۋاپات تاپقۇزغىن. ئى ئاللاھ! ماڭا كىشىلەر كۆرىدىغان، كۆرمەيدىغان ھەر قانداق جايدا سەندىن قورقۇشنى، خۇشاللىقتىمۇ، غەزەپلەنگگەندىمۇ توغرا سۆزلەشنى ئاتا قىلغايسەن. ئى ئاللاھ! ماڭا تۈگىمەس نېئمەت، ئۈزۈلمەس خۇشاللىق ئاتا قىلغايسەن. ئى ئاللاھ! مېنى قازايى قەدەرگە رازى بولىدىغان بەندىلەردىن قىلغايسەن. ئى ئاللاھ! ئاخىرەتتىكى تۇرمۇشۇمنى باياشات قىلغايسەن. ماڭا جامالىڭغا قاراش ھوزۇرىنى، سەن بىلەن كۆرۈشۈش ئىشتىياقىنى ئاتا قىلغايسەن. ئى ئاللاھ مېنى ھەر قانداق زىيانلىق ئىشتىن ۋە ئازغۇنلۇققا ئىلىپ بارىدىغان ھەر قانداق پىتنىدىن ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن. ئى ئاللاھ! ئىچىمىزنى ئىمان زىننىتى بىلەن زىننەتلىگەيسەن. ئى ئاللاھ بىزنى توغرا يول ئۈستىدە قىلغايسەن، باشقىلارنىمۇ توغرا يولغا يىتەكلەشنى بىزگە نىسىپ قىلغايسەن.

18.يىگانە ئاللاھتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، پادىشاھلىق ئاللاھقا مەنسۇپتۇر. جىمى ھەمدۇ سانا ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. ئاللاھنىڭ ياردىمىسىز ھېچ بىر ئىشقا كۈچ قۇدرىتىمىز يەتمەيدۇ، ئاللاھتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، بىز پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىمىز، ئاللاھ بەندىلىرىگە نازۇ نېئمەت ئاتا قىلغۇچىدۇر ۋە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر. ئەڭ گۈزەل مەدىھىيە ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھتىن باشقا ھېچ بىر ئىلاھ يوقتۇر، كافىرلار ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ بىز ئىبادەتتە ئاللاھقا ھېچ نەرسىنى شېرىك قىلمايمىز.

19.ئىي ئاللاھ! گۇناھىمنى ۋە نادانلىقىمنى كەچۈرگىن. ئىشىمدىكى ئىسراپچىلىقىمنى ۋە مېنىڭ ھەققىمدە سەن مەندىن ياخشى بىلىدىغان كەمچىلىكلىرىمنى ئەپۇ قىلغىن. ئىي ئاللاھ مېنىڭ راستىن ياكى چاقچاقتىن، سەھۋەنلىك بىلەن ياكى قەستەن سادىر بولۇپ قالغان گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. ئىي ئاللاھ! مېنىڭ بۇرۇنقى ۋە كېيىنكى مەخپى ۋە ئاشكارە شۇنداقلا مېنىڭ ھەققىمدە سەن مەندىن ياخشى بىلىدىغان كەمچىلىكلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن. ئى ئاللاھ سەن خالىغان كىشىنى تائىتىڭگە مۇۋەپپەق قىلىسەن، خالىغان كىشىنى تائىتىڭدىن مەھرۇم قىلىسەن، سەن ھەممىگە قادىر زاتسەن. (9467)

20.ئىي يەتتە قات ئاسمان ۋە بۈيۈك ئەرشىنىڭ رەببى! بىزنىڭ ۋە بارلىق نەرسىلەرنىڭ رەببى! سەن تەۋرات، ئىنجىل ۋە قۇرئاننى چۈشۈرگۈچى زاتسەن. سەن ئاۋۋالسەن، سەندىن

بۇرۇن ھېچ نىمە يوق ئىدى. سەن ئاخىرسەن بارلىق مەۋجۇداتتىن كېيىن سەنلا قالىسەن. سەن ئاشكارىسەن، مەۋجۇتلۇقۇڭ دەلىل پاكىتلار بىلەن ئەقىل ئىگىلىرىگە ئاشكارىدۇر. سېنىڭدەك ئاشكارە بىرى يوق. سەن يوشۇرۇنسەن، سىنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ. سىنىڭ زاتىڭنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر يىتەلمەيدۇ. سىنىڭدەك يوشۇرۇن بىرسى يوق. ئى ئاللاھ بىزنى قەرىزدىن قۇتقۇزغىن ۋە كەمبەغەللىكتىن ساقلىغىن.

21.ئىي ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ ھورۇنلۇقتىن، بەك قىرىپ كىتىشتىن، قەرىزدارلىقتىن، گۇناھتىن، دوزاخ ئازابىدىن ، دوزاخ ۋە قەبرىنىڭ پىتنىسىدىن، قەبرە ئازابىدىن، بايلىق ياكى كەمبەغەللىك پىتنىسىنىڭ يامانلىقىدىن، دەججال پىتنىسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئىي ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى قار ۋە مۇز سۈيى بىلەن يۇغىن، ئاق كىيىمنى كىرلەردىن پاكلىغىنىڭدەك قەلبىمنى گۇناھلاردىن پاكلىغىن. مەن بىلەن گۇناھلىرىمنىڭ ئارىسىنى مەشرىق بىلەن مەغرىبىنىڭ ئارىسىدەك يىراق قىلغىن.

22.ئىي ئاللاھ ! قۇلىقىمنىڭ ، كۆزۈمنىڭ ، تىلىمنىڭ، قەلبىمنىڭ ۋە ئەۋرىتىمنىڭ يامانلىقىدىن ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئىي ئاللاھ! ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن، بېخىللىقتىن، بەك قىرىپ كىتىشتىن، قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئىي ئاللاھ نەفسىمنى تەقۋا قىلغىن ۋە ئۇنى پاكلىغىن. ئۇنى يالغۇز سەنلا پاكلايسەن، سەن ئۇنىڭ ئىگىسى سەن. ئىي ئاللاھ! پايدىسىز ئىلىمدىن ، قورقمايدىغان قەلبتىن ، تويمايدىغان نەپسىدىن، قوبۇل بولمايدىغان دۇئادىن ساڭا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن.

23. ئى ئاللاھ ! سەن مىنىڭ رەببىمسەن، سەندىن بۆلەك ئىلاھ يوق، سەن مىنى ياراتتىڭ، مەن سىنىڭ بەندەڭمەن، ساڭا ئىمان ئېيتىش ۋە ئىتائەت قىلىشتىن ئىبارەت بەرگەن ۋەدەمدە كۈچۈمنىڭ يىتىشىچە بەرقارارمەن، ساڭا سىغىنىپ يامان قىلمىشلىرىمدىن پاناھ تىلەيمەن، سىنىڭ ماڭا بەرگەن نىمەتلىرىڭنى ئىتراپ قىلىمەن، گۇناھلىرىمنى ئىقرار قىلىمەن، مىنى مەغپىرەت قىلغىن، گۇناھلىرىمنى پەقەت سەنلا مەغپىرەت قىلىسەن.

24. ئى الله! سەن ئاۋۋالسەن، سەندىن بۇرۇن ھېچنېمە يوق ئىدى. سەن ئاخىرسەن، بارلىق مەۋجۇداتتىن كېيىن سەنلا قالىسەن. بارلىق ھايۋانلارنىڭ يامانلىقىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئۇلارنىڭ كوكۇلىسى سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. گۇناھتىن، ھورۇنلۇقتىن، قەبرە ئازابىدىن، بايلىق ياكى كەمبەغەللىكنىڭ پىتنىسىدىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. گۇناھ ئۆتكۈزۈشتىن ۋە قەرزدار بولۇپ قېلىشتىن ساڭا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن. ئى الله! ئاق كىيىمنى كىردىن تازىلىغىنىڭدەك، مېنى گۇناھلىرىمدىن تازىلىغىن. ئى الله! مەن بىلەن گۇناھلىرىمنىڭ ئارىسىنى مەشرىق بىلەن مەغرىب ئارىسىدەك يىراق قىلغىن. ئى الله! سەندىن ئەڭ ياخشى نەرسىنى، ئەڭ ياخشى دۇئانى، ئەڭ ياخشى غەلبىنى، ئەڭ ياخشى ئەمەلنى، ئەڭ ياخشى ساۋابنى، ئەڭ ياخشى ھاياتنى، ئەڭ ياخشى ئۆلۈمنى تىلەيمەن. ئايىغىمنى ھەقتىن تېيىلدۇرمىغىن. تارازامنى ئېغىر، مەرتىۋەمنى يۇقىرى قىلغىن. نامىزىمنى قوبۇل قىلغىن، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، جەننەتتىن ئالىي ماقامنى سورايمەن. ئامىن! ئى الله! سەندىن جەننەتنى سورايمەن، ئامىن! ئى الله! سەندىن قىلىنغان ئىشنىڭ ياخشىسىنى، قىلىنغان ئەمەلنىڭ ياخشىسىنى، مەخپىي ۋە ئاشكارا قىلىنغاننىڭ ياخشىسىنى، جەننەتتىن يۇقىرى ماقامنى تىلەيمەن، ئامىن ! ئى الله! شەنىمنى يۇقىرى،

يۈكۈمنى يەڭگىل، ئىشىمنى توغرا، قەلبىمنى پاك قىلغىن. ئەۋرىتىمنى ساقلىغىن، قەلبىمنى نۇرلاندۇرغىن. ئى الله! گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلىشىڭنى سورايمەن. سەندىن جەننەتنىڭ ئالىي ماقامىنى تىلەيمەن، ئامىن ! ئى الله! مېنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن!

ئىلىم ئەھلىنىڭ دۇئالىرى

ئى پەرۋەردىگارىمىز! زاتىڭنىڭ ئۇلۇغلىقى، پادىشالىقىڭنىڭ كاتتىلىقىغا لايىق ھالدا بارلىق ھەمدۇ ـ سانالار ساڭا بولسۇن! جىمى ھەمدۇ ـ سانا اللهقا خاس! ئاسمان ـ زېمىننى ياراتقان اللهقا ھەمدۇ ـ سانالار بولسۇن! كۈن ـ تۈننى ياراتقان اللهقا ھەمدۇ ـ سانالار بولسۇن! بىزنى ئىسلامغا ھىدايەت قىلغان اللهقا ماختاشلار خاستۇر، الله بىزنى ھىدايەتكە باشلىمىغان بولسا بىز ھىدايەت تاپالماس ئىدۇق... ئىسلام ، ئىمان ۋە قۇرئان ئاتا قىلغان اللهقا گۈزەل مەدھىلەر بولسۇن! ئى الله ! خوجىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بۇرۇنقىلار ئىچىدە رەھمەت ـ بەرىكەت ياغدۇرغىن! ئۇنىڭغا كېيىنكىلەر ئىچىدىمۇ رەھمەت ـ بەرىكەت ياغدۇرغىن! قىيامەت كۈنىگە قەدەر ئۇنىڭغا پەرىشتىلەر ئارىسىدا رەھمەت بەرىكىتىڭنى ياغدۇرغىن! ئى پەرۋەردىگارىم! گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن! بىزنى مەغپىرەت قىلغىن! ئەيىپلىرىمىزنى ياپقىن! ئاجىزلىقىمىزغا رەھمى قىلغىن! كەمچىلىكلىرىمىزنى تولۇقلىغىن! نامە ـ ئەمەللىرىمىزنى ئوڭدىن بەرگىن! ھېسابىمىزنى ئاسان قىلغىن! ئىشلىرىمىزغا ئۆزەڭ ئىگە بولغىن! بىزنى دوزاختىن ئازات قىلغىن! بىزدىن رازى بولغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، بىز سەندىن جەننەتنى سورايمىز، دوزاختىن قوتقۇزۇشۇڭنى تىلەيمىز! ئى الله! بىزنى ئەھلى جەننەت قاتارىغا پۈتكىن! بىزگە رەھىم قىلغىن، چۈنكى سەن بىزگە رەھىمدىلسەن. ئى، ماڭا دۇئا قىلىڭلار، ئىجابەت قىلىمەن دېگۈچى زات! دۇئايىمىزنى ئىجابەت قىلغىن، گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن! ئى سۆيۈملۈك الله ، ئى رەھىم شەپقەتلىك الله، ئى بىزگە يېقىن الله، ئى، دۇئالارنى ئىجابەت قىلغۇچى الله ! ئى، ئۇلۇغلۇق، يۈكسەكلىك ئىگىسى الله، بارلىقىمىزنى ئەپۇ قىلىشىڭنى سورايمىز، ئى بۈيۈكلۈك، ئۇلۇغلۇق ئىگىسى ئاللاھ! مۇسۇلمان ياشلىرىنى ھىدايەتكە باشلىغىن، مۇسۇلمان قىز ـ ئاياللىرىنى ھىدايەتكە باشلىغىن! ھەممىمىزدىن رازى بولغىن! بارلىق ئىشلىرىمىزغا ئۆزەڭ ئىگە بولغىن. بىزنى دوزاختىن يىراق قىلغىن. ئازغۇنلىقىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن. تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن. بارلىق گۇناھلىرىمىزنى يۇيۇۋەتكىن. بىزنى ئۆزەڭ رازى بولىدىغان يولغا باشلىغىن. ئى الله! بىزنى دۇنيادىن ياخشىلىق بىلەن ئېپكەتكىن. بىز ساڭا ئاسى بولۇپ ئۆلۈشتىن پاناھ تىلەيمىز. ئۆلۈشتىن ئىلگىرى تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلىشىڭنى سورايمىز. شېھىت ھالىتىدە ئۆلۈشنى سەندىن تىلەيمىز. ئۆلگەندىن كېيىن بەخىت ـ سائادەتلىك جەننىتىڭنى ئارزۇ قىلىمىز. ئى الله ! بىز سەندىن بەختلىك ياشاشنى، شېھىتلەردەك ئۆلۈشنى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەمراھلىقىنى، دۈشمەنلەرگە قارشى ياردىمىڭنى سورايمىز. ئى الله! بىز خار ھالەتتە ئالدىڭغا بېرىپ قىلىشتىن پاناھ تىلەيمىز. تەۋبىمىزنى سېخىلىق سۆيۈمىڭ بىلەن قوبۇل قىلىۋەتكىن. بىزگە تەۋبىنى چىرايلىق كۆرسەتكىن. بىزنى ئالدىڭغا ئاق يۈزىمىز بىلەن ئېلىپ كەتكىن. دۇنيادا ئېزىپ سەندىن غاپىل قېپقىلىشتىن پاناھ تىلەيمىز. ئى الله! سەن بىزنى ئۇنتۇپ قالمىساڭمۇ، بىز سىنى ئۇنتۇپ قىلىشتىن پاناھ تىلەيمىز. سەن بىزگە ياخشىلىق ئاتا

قىلىۋاتساڭمۇ، بىز ساڭا ئاسىي بولاۋاتىمىز. سەن بىزدىن بىھاجەت تۇرۇپمۇ، رەھمىتىڭنى بىزدىن ئايىمايۋاتىسەن. بىز ساڭا مۇھتاج تۇرۇپ يەنە ساڭا ئاسىي بولاۋاتىمىز. ئى الله ! مىسكىنلەرنى ئەپۇ قىلغىن، ئاجىزلارغا رەھىم قىلغىن، ئاسىي بەندىلىرىڭنىڭ گۇناھىنى كەچۈرۈۋەتكىن! تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن. ئى الله! سەندىن باشقا بارلىق ئارزۇلىرىمىزنى بىزدىن يىراق قىلغىن. سىنىڭ يولۇڭدىن باشقا بارلىق يوللارنى بىزگە تاقىۋەتكىن. سەندىن باشقا بىزنىڭ ھېچقانداق پەرۋەردىگارىمىز يوق. ئى الله! دۇئايىمىزنى قوبۇل قىلىپ بىزنى رازىلىقىڭغا ئېرىشتۈرگىن. ئى ئۇلۇغلۇق ۋە بۈيۈكلۈك ئىگىسى ئاللاھ! ئى مېھرىبانلىق ۋە ياخشىلىق ئىگىسى ئاللاھ! بىزگە ساڭا زىكرى ئېيتىشقا، شۈكرى قىلىشقا ۋە ياخشى ئىبادەت قىلىشقا ياردەم قىلغىن! سېنى رازى قىلىدىغان ئىشلاردا چىڭ تۇرۇشىمىزغا، بىزنى چەيلەيدىغان ۋە سېنى رازى قىلمايدىغان ئىشلاردىن يىراقلىشىشىمىزغا ياردەم قىلغىن! ئى قەلبلەر ۋە كۆزلەرنى باشقۇرغۇچى ئاللا ! قەلبىمىزنى ساڭا ئىتائەت قىلىشقا بۇرىغىن! سەندىن ئىشلاردا مۇستەھكەم بەرقارارلىقنى ۋە ھەق ئۈستىدە چىڭ تۇرۇشنى تىلەيمىز. نېئمىتىڭگە شۈكرى قىلىشنى، ساڭا قىلغان ئىبادەتلەرنى ياخشى ئورۇنداشنى سورايمىز. سەندىن ساغلام دىلنى، راستچىل زىكرىڭگۈي ۋە شۈكرىڭگۈي دىلنى سورايمىز. سەندىن سەن بىلىدىغان ياخشى نەرسىلەرنى سورايمىز، سەندىن سەن بىلىدىغان يامان نەرسىلەردىن پاناھ تىلەيمىز. ئى ئاللاھ، بىزنى روشەن ھەقىقەت ئۈستىدە بىز ساڭا يولۇققىچە مۇستەھكەم قىلغىن! ئى ئاللاھ! ئاخىرقى تىنىقىمىزغىچە بىزنى دىنىڭدا چىڭ تۇرغۇزغىن! بىزنى دۇنيادىن ياخشىلىق ئۈستىدە ئايرىغىن، دۇنيادىن بىزنى دۇنيا بۇلغىماستىن بۇرۇن ئېلىپ كەتكىن! بىزنى مۇستەھكەم قىلغىن، بىزگە ياردەم بەرگىن، ھەر ـ بىر ئىسلام يۇرتلىرىدىكى قېرىنداشلىرىمىزغا ياردەم بەرگىن! ئۇلارنى مۇستەھكەم قىلغىن، جاسارەتلىرىنى ئۈستۈرگىن! ئى ئاللاھ، دۇئالىرىمىزنى ئىجابەت قىلغىن! ئامىن.!

ئەھلى سالىھلارنىڭ دۇئاسى

ئى ھەمدۇساناغا تولىمۇ ھەقلىق، مەدھىيەگە تامامەن لايىق ھەم سازاۋەر بولغۇچى ئىگەم ئاللاھ! ساڭا ئاسمان، زېمىن ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى جىمى مەخلۇقاتنىڭ سانچىلىك ۋە ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ھەمدۇسانا ئېيتىمەن، سېنى چىن قەلبىمدىن مەدھىيىلەيمەن ۋە ھىدايەتنىڭ مەشئىلى، ئىنسانىيەتنىڭ ئېپتىخارلىق ئۆلگىسى، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، دۇئا ۋە سالاملىرىمنى يوللايمەن.

ئى ئاللاھ! ئى ئاللاھ! بارلىق ئىشلىرىمنىڭ كاپالىتى بولغان دىنىمنى مېنىڭ ئۈچۈن تولۇقلاپ بەرگىن. مەئىشىتىم بولغان دۇنيالىقىمنى مېنىڭ ئۈچۈن ياخشىلاپ بەرگىن. قايتىدىغان جايىم بولغان ئاخىرەتلىكىمنى مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى قىلىپ بەرگىن. مېنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ خورلۇقلىرىدىن ساقلىغىن.

ئى زەررىچىلىك ياخشىلىقنىمۇ مۇكاپاتسىز قالدۇرمايدىغان كەرەملىك ئاللاھ! ئىككى قوللاپ بېشىم ئۈستىدە كۆتۈرۈپ ساڭا تۇتقان بۇ ئىخلاسىمنى قوبۇل قىلغىن! شۇ ئىخلاسىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئۇلۇغ دىنىڭغا خىزمەت قىلىش ۋە مۇسۇلمانلىق بۇرچۇمنى ئادا قىلىش يولىدا سىڭدۈرگەن بۇ ئەرزىمەس مېھنىتىمنى مۇكاپاتسىز قويمىغىن!

ئى ئىخلاس بىلەن مۇھەببەتكە تولۇق سازاۋەر ئاللاھ! ماڭا ئىخلاسنى ۋە ئىزگۈ نىيەتنى زىيادە قىلغىن. ئى ئاللاھ! ئەمەللىرىمدە سېنىڭ رازىلىقىڭ ۋە سېنىڭ مۇكاپاتىڭنىلا تىلەيمەن، بەندىلىرىڭنىڭ قوللىرىدىكىدىن قىلچە تامايىم يوق. چۈنكى ئۇلار قانچە قىلسىمۇ سەن بەرگەننىڭ مىڭدىن بىرىنى بېرەلمەيدۇ. بەندىلىرىڭنىڭ ماختىشى، قوللىشى ۋە ئىنئام قىلىشى ھەرگىزمۇ مېنىڭ مۇددىئايىمدىن ئەمەس. ئى ئاللاھ! بارچە تامايىم، ئارزۇ ـ ئارمىنىم ۋە تىلىكىم پەقەت سېنىڭ قولۇڭدىكىسىگە قارىتىلغاندۇر. سېنىڭ قولۇڭدىكىسىلا ماڭا يېتەرلىكتۇر.

ئى قەلبلەرنى باشقۇرغۇچى ۋە خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچى ئاللاھ! قەلبىمگە رىياكارلىقنىڭ پاسكىنا تۇزانلىرىنى، تاماخورلۇقنىڭ رەزىل ئىللەتلىرىنى ھەرگىز دارىتمىغىن! بۇ ئىككى ھالاكەتتىن مېنى قەتئىي يىراق قىلغىن. ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن، گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، كەمچىلىكلىرىمنى كەچۈرگىن ۋە مېنى ئۈلگىلىك بەندىلىرىڭ قاتارىدىن قىلغىن!

ئى ئاللاھ! سېنىڭ رازىلىقىڭنى ئىزدەپ، مۇسۇلمان خەلقىمگە خىزمەت قىلىش ۋە ئۇلارغا بۇ مۇقەددەس دىنىڭنى يەتكۈزۈش مەقسىتىدە، يېتەرسىز ئىلمىم ۋە يېتىلمىگەن قابىلىيىتىمگە تەن بەرمەي قىلغان بۇ ئاددى ئىشىمنى دەرگاھىڭدا قوبۇل قىلغىن ۋە ئۇنى مۇسۇلمان خەلقىم ئۈچۈن پايدىلىق قىلىپ بەرگىن.

ئى بىچارىلەرنىڭ يېگانە يۆلەنچۈكى ۋە تايىنىدىغان بىردىن ـ بىر باشپاناھى ئاللاھ! غۇربەت كوچىلىرىدا تىڭىرقاپ يۈرگەن، يۈرەكلىرى دەرت ـ ئەلەملەر بىلەن تولغان، چىرايلىرى ساماندەك سارغايغان، بىر قېتىممۇ يۈخادىن چىققۇدەك كۈلەلمىگەن، ئىلىم تەھسىل قىلىش يولىدا يۇرتلىرىدىن ئايرىلىپ چىقىپ ماكانسىزلارغا ئايلىنىپ قالغان ۋە ئۆمرىنىڭ باھار چاغلىرى سەرسانلىقتا بىھۇدە نابۇت بولۇۋاتقان يۈز تۈمەنلىگەن ياشلىرىمىزغا پاناھ بەرگىن، ئۇلارنى نائۇمىد قىلمىغىن، ئۇلارنى ئارمانلىرىغا قاندۇرغىن ۋە ئۇلارنى خەلقىمىزنىڭ مەرىپەت بۇلىقى قىلىپ بەرگىن.

ئى مۇساپىرلارنىڭ قولدىشى ئاللاھ! مۇساپىرلىقتا، سەرسانلىقتا مۇكچەيگەن بەللىمىزنى رۇسلىۋېلىشىمىزغا مەدەت بەرگىن، سارغايغان چىرايلىرىمىزنى ئۇلۇغ پەزلىڭ بىلەن كۈلدۈرگىن، چۈشكۈن روھىيىتىمىزنى رەھمىتىڭ بىلەن كۆتەرگىن، بىزنى بارچە غەملىرىمىزدىن خالاس قىلغىن، ئوقۇغانلىرىمىزدىن مېۋە بېرىش پۇرسىتىنى بىزگە ئاتا قىلغىن.

ئى يۇسۇپ ئەلەيھىسسالامنى مۇشتاقلىقتىن تولا يىغلاپ كۆزلىرى كۆرمەس بولۇپ قالغان ئاتىسىغا يەتكۈزۈپ بەرگەن شەپقەتلىك ئاللاھ! ھىجران كوچىلىرىدا سۆيگەنلىرى ئۈچۈن تەلپۈنۈپ ئالدىراپ سوقۇۋاتقان يۈرەكلەرنى سۆيگەنلىرىگە يەتكۈزگىن.

ئى ئاللاھ! غۇربەت كوچىلىرىدا يورۇق دۇنياغا ئىختىيارسىز كۆز ئېچىۋاتقان كىرسىز پاك قۇندۇزلىرىمىزغا ئاتىلىرىنىڭ كۆنلىرىنى كۆرسەتمىگىن، يۇرتسىزلىق بىلەن غۇبەتچىلىكنىڭ دەرتلىرىنى ئۇلارغا ھەگىز چەكتۈرمىگىن ۋە ئۇلارنىڭ كېلىچىكىنى ئاتىلىرىنىڭكىدىن پارلاق قىلغىن!

ئى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى نەمرۇدنىڭ ئوت دۆۋىسىدە كۆيدۈرمەستىن ساقلاپ قالغان ئاللاھ! سىنىڭ ئۇلۇغ دىنىڭنى خۇددى چوغنى تۇتىۋاتقاندەك تەسلىكتە تۇتۇپ تۇرىۋاتقان

مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا مەدەت بەرگىن!

ئى مۇسا ئەلەيھىسسالامنى پىرئەۋننىڭ سارىيىدا ئىمان بىلەن تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەن قۇدرەتلىك ئاللاھ! زامانىمىز پىرئەۋنلىرىنىڭ خۇداسىزلىق تەربىيىسىگە زورلىنىۋاتقان ئاپئاق قۇندۇزدەك پاك سەبىيلەرنىڭ خۇددى ئاپئاق قارغىدەك كىرسىز پاك قەلبلىرىگە ئىمان نۇرىنى بەخش ئەتكىن!

ئى ئاللاھ! بىزنىڭ ئەرشىڭنى تىترىتىۋاتقان ئاھۇ ــ زارلىمىزنى تىڭشىغىن! چىكى يوق ئەلەملەردە قېتىپ كەتكەن گۇناھكار بېشىمىزنى ئەپۇ ــ رەھمىتىڭ بىلەن سىلىغىن! قاچانلاردىن ساڭا قاقشاپ، تولا يىغلاپ، قۇرۇپ كەتكەن كۆزلىرىمىزنى ئەمدى بىر شاتلىق ياشلىرىدا نەملىگىن!

ئى خەستە جىسمىغا سۇرەت، سۇرەتكە بايان، بايانغا مۇقەددەس تەپەككۇر پەرۋازى بەخش ئەتكۈچى ئاللاھ! بىزگە رەھىم قىلغىن! ئەجداتلىرىمىزدىن، شۇنداقلا يەنە بىزدىن ئۆتەلگەن ھەم ئۆتۈلىۋاتقان ئىختىيارىي ـ ئىختىيارسىز، چوڭ ــ كىچىك بارلىق گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن ۋە بىزگە ھىدايەت، ئىلىم ـ ھېكمەت بەرگىن! چۈنكى سەن ئەڭ شەپقەتلىك مەغپىرەت قىلغۇچى، ئەڭ كۆپ ئەپۇ قىلغۇچى ۋە ئەڭ كەرەملىك بەرگۈچى بىردىن ــ بىر پەرۋەردىگارىمىزسەن.

ئى كېچە جىسمىنىڭ قاقشال ئېتىزلىرىغا تاڭ ئۈمىتىنىڭ رەڭمۇ ــ رەڭ مايسىلىرىنى كۆكلەتكۈچى مېھرىبان ئاللاھ! قىسمىتىمىزدىن كۆكلەۋاتقان پايانسىز كېچە سۈكۈناتلىرىنى ئۈمىت ئۈچقۇنلىرى بىلەن يورىتىۋەتكىن! بۇ زۇلمەتلىك دەۋرىمىزدە يېڭى ئۇقۇم مەشئەللىرىگە ئايلىنىپ، بىزدىكى تىگىرقاش، ۋەھىمىلەرنىڭ شەپقەتسىز، سوغۇق شۇىرغانلىرىنى يىراقلارغا سۈرۈپ تاشلىيالايدىغان يالقۇنلۇق جاسارەت قوياشى ئاتا قىلغىن! بىزنىڭ قۇپ ــ قۇرۇق ئېتەكلىرىمىزنى مۇراد شەبنەملىرىنىڭ ھاياتلىق ئۈنچىلىرىگە تولدۇرغىن.

ئى روھقا بەدەن، بەدەنگە قانلار راۋانى ئاتا قىلىپ، راۋانلىقتا يۈرەكلەرنى ھەركەتلەندۈرگۈچى شەپقەتلىك ئاللاھ! سەن بىزنىڭ بىردىن ــ بىر مەدەتكارىمىز ۋە ھەقىقىي تەنھا تايانچىمىزسەن. بىزنى بەخىت قوياشىغا يولداش قىلغىن! ئازابتىن ئوخچىغان قان ئېقىنلىرىدا ھاياتلىق تۈگمەنلىرنى ماڭدۇرۇپ، قايغۇ ــ ھەسرەت بىلەنلا مۇڭدىشىپ ياشاۋاتقان قەھرىمان ئانىلىرىمىزنىڭ ئەللەي ناخشىلىرىنى ئاچلىق ۋە مۇھتاجلىقنىڭ ئىپلاس مۇڭلىرىدىن ئازات قىلغىن! قىممەتچىلىك چاقناپ تۇرغان ئىينەك جازىلاردىكى قورچاقلارغا تەلمۈرۈپ، تىرناق تاتىلاۋاتقان بىچارە باللىرىمىزنىڭ ئوماق چىرايىنى مەيۈسلىك تۇزانلىرىدا خىرەلىشىشتىن ساقلىغىن! ئاشۇ بىگۇناھ ، يوقسىز ئەۋلاتلىرىمىزنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى باھار رەڭگىدە بېزەپ، دادىلارنىڭ قاتمال كۆكرەكلىرىگە چىڭ يېپىشقىنىچە شىم، كۆينەكنىڭ ۋەيرانە يانچۇقلىرىدىن كۈتىشىۋاتقان ئۈمىت تەڭگىلىرىنى مەڭگۈ چاقناشتىن توختاتمىغىن!

ئى قەلبلەرگە قايناق ھىسلارنى، ھىسلارغا ئاجايىپ خۇشپۇراق ھىدلارنى ئاتا قىلغۇچى ھېكمەتلىك ئاللاھ! جىسمىمىزنى چىرماپ، ھەر نەپەستە شەكىل ئۈستىگە شەكىل ئالماشتۇرۇپ تۇرىدىغان نەپرەتلەردىن بىزنى يىراق قىلغىن! تەبىرسىز چۇشلەرنىڭ ئالۋۇنلۇق يالقۇنلىرىدا قىز ـ ئاياللىرىمىزنى كۆيۈپ كۇل بولۇپ كېتىشتىن ساقلاپ قالغىن! تارازا تۇتقان قوللارنى ۋە تارازىدا تارتىلىۋاتقان بەدەنلەرنى ھالال رىزىققا مۇيەسسەر قىلغىن! ئۆزىنىڭ بىمۇراد

ئارمانلىرىنى يېرىم جان جىسمىغا دەپنە قىلىپ، ئىشرەتخور ئەمەلدارلارنىڭ ئويۇن ــ كۈلكىسىنى قىزىتىش ئۈچۈن يېقۇلغۇ بولۇشقا مەجبۇرلىنىۋاتقان جاپاكەشلىرىمىزنىڭ ھوسۇلسىز تەرلىرىنى چىن ئېھتىرامغا ئىگە قىلغىن! ئۇلارنى چېكى يوق تارىخىنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى بولغان پىلسىرات كۆۋرىكىدىن يالاڭ ئاياق ئۆتۈشتەك ئازابتىن ساقلاپ قالغىن! رەزگە تاماخورلۇققا بېرىلىپ، بۇلغانغان غۇرۇرىمىزنى ئىمان ۋە ئەخلاقنىڭ مۇقەددەس ھەۋزى كەۋسەرلىرىدە غۇسلى قىلدۇرغىن!

ئى ھەرپتەك مۇقەددەس نېمەتتىن ئۇلۇغۋار ئىجادىيەت ئابىدىلىرىنى تىكلىگۈچى كۈيۈمچان ئاللاھ! سەن بىزنىڭ تەنها پەرۋەردىگارىمىزسەن، ئاھۇ ــزارلىمىزنى ھەممىدىن ئىلگىرى تىڭشىغۇچى، بىزگە قان تومۇرلىرىمىزدىنمۇ بەكرەك يېقىن تۇرغۇچى رەھىم شەپقەتلىك ئىلاھىمىزسەن، ئاشۇ ھەرپلەرنىڭ خۇشپۇراق جەۋھەرلىرى بىلەن ھاياتلىق گۈلزارلىرىدىكى نەۋقىران غۇنچىلىرىمىزغا ھۆسۇن قوشىۋاتقان ئۇستازلىرىمىزنى مەنىسىز ھايات كەچۈرۈش بەختسىزلىكىدىن يىراق قىلغىن! ئۇلارنى خار ــزەبۇنلۇق خارابىلىرىدە ئىز ـ دېرەكسىز يوقۇلۇشتىن ساقلىغىن! جاھالەتكە پۈركەنگەن گۇمبەز مۇنارلىرىمىزدا ئىلىم ــمەرىپەتنىڭ مۇقەددەس ئەزانلىرىنى ياڭراتقىن!

ئى زامان ۋە ماكانلار ئارىسىدا مۇساپىلەرنى ئورناتقۇچى، بېسىلغان قەدەملەرگە جۇشقۇنلۇق، مۇساپىلەرگە مۇشتاقلىق ئاتا قىلغۇچى قەدىردان ئاللاھ! بىزنى سەپەرسىز ھەم مەنزىلسىز مۇساپىلەرنىڭ ئازابلىرىدىن ساقلىغىن! ئەگرى يوللاردا راۋان ھارغىن قەدەملىرىمىزنى خىجالەت توزانلىرىدىن پاكلىنىشقا تەۋپىق قىلغىن! ئازغۇنلۇقتا مۈكچەيگەن ئەما سەۋىرچانلىقىمىزنى يول ئۇستىدە دەلدۈكۈشتىن ساقلاپ، قەددىنى ھەم يوللىرنى رۇسلىۋېلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن!

ئى مۇھەببەتنىڭ سەرچەشمىسى، مىسكىن كۆزلەرنى شىرىن چۈشلەر بىلەن چاقناتقۇچى سۆيۈملۈك ئاللاھ! بۇرۇقتۇم كۆلبىمىزگە ئەرشىڭنىڭ مۇھەببەتلىك مەيىن شامالللرنى باشلايدىغان كۆڭگىرلەرنى ئاچقىن! نەپرەتنىڭ قىڭغىر بارماقلىرىدا ئىلانگۈچ ئۈچىۋاتقان مۇئەللەق قەدەملىرىمىزنى ئىمان ۋە ئىخلاسىنىڭ مۇقەددەس تۇپراقلىرىدا مەھكەم دەسسەپ تۇرۇشقا مۇيەسسەر قىلغىن! ئانا رەھمىدە پاك، مىننەتسىز قانلارنى شۈمۈرگەن قىز، ئوغۇللىمىزنىڭ قەلبلىرىنى چىن ئىمان ۋە مۇھەببەتنىڭ قايناق بۇلاقلىرىغا ئايلاندۇرۇپ بەرگىن!

ئى قوپال ـ قاتمال تىللارغا پىلدەك يۇمران بايان ئاتا قىلغۇچى ئاللاھ! بايانىنىڭ مۇنبەت ئېتىزلىرىغا يېڭى ئۇقۇم مايسىلىرىنى كۆكلەتكىن! باھاردەك نەۋقىران ئۆمرىنىڭ ئاق ۋاراقلىرىغا پارلاق ئىستىقبالىنى پۈتىۋاتقان ياشلىرىمىزنىڭ غۇبارسىز، پاك جىسمىنى نائۇمىتلىك داغلىرىدا كىر بولۇشتىن ساقلىغىن! ئۇلارنىڭ ئىجتىمائىي ئالقانلىرىنى جاھالەت پرىنسىپلىرى جاراھەت قىلىشتىن ئىلگىرى زامان گەردىشىنىڭ ئۇزەڭگىلىرىنى ئۆز ئىلكىدە تۇتۇپ تۇرالايدىغان قىلغىن!

ئى بارلىق نىدالارنى تىڭشىغۇچى ئاللاھ! بىزنىڭ ساداسىز نىدالىرىمىزنى ئاڭلىغىن! ئۈمىت چاڭقاقلىقىدا يېرىلغان لەۋلەرگە ۋىسال شارابى، تېرىك كۆمۈلگەن جاسارەت ھەم شىجائەتلەرگە ساما پەرۋازى ئاتا قىلغىن! ھىس تۇيغۇلىرىمىزدىكى پىنھان ئارمانلارنىڭ تىلسىملىرىنى

يېشىپ، مەيۈسلىكنىڭ نامرات يوللىرىغا يېڭى بەخت فۇنتانلىرىنى ئورناتقىن!

ئى بىر لەھزىدە بەخت ياراتقۇچى ئاللاھ! كەلگۈسى لەھزىلەرنى ئۆزىغان لەھزىلەردىن پارلاق قىلغىن! ئۇنى جەبىر - زۇلۇملارنىڭ مۇشەققەتلىك پەسىللىرىدە پىشىپ يېتىلگەن مەڭگۈلۈك ۋىسال باھارى سۈپىتىدە ئەۋلاتلىرىمىزغا مەنسۇپ قىلغىن!

ئى دەرتمەنلەرنىڭ غەمگۈزارى، ئاجىزلارنىڭ باشپاناھى ئاللاھ! سەنلا بىزنىڭ ھەقىقىي پەرۋەردىگارىمىزسەن، قايغۇ ــ ھەسرەت زۇلمەتلىرىدە سەنلا بىزنىڭ نۇرلۇق قوياشىمىزسەن، زۇلۇم، تەھدىت، ۋەھىمىلەردە سەنلا بىزنىڭ سەبىر، تاقەت، قەلب تەسكىنىمىزسەن، دۇنيادا سەندىن باشقا ھېچ قانداق يۆلەنچۈكىمىز يوق.

ئى بىچارىلەرنىڭ نالە ــ پەريادلىرىنى ئاڭلىغۇچى، ئۇلارنىڭ قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلغۇچى، بەندىلىرىگە ئۇلارنىڭ جان تومۇرلىرىدىنمۇ بەك يېقىن تۇرغۇچى، مېھرى - شەپقەتلىك، قەدىردان ئاللاھ! دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى خورلىنىۋاتقان مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ دەردىگە دەرمان، رەنجىگە شىپا بولغىن. زالىملارنىڭ ئۇلارنى خورلىشىغا، كەمسىتىشىگە ۋە بوزەك قىلىشىغا يول بەرمىگىن.

ئى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نۇسرەت بەرگەن ۋە ئۇنىڭ شەنىنى يۈكسەلتكەن ئاللاھ! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممەتلىرى بولغان ئىسلام مىللىتىگە نۇسرەت بەرگىن ۋە ئۇلارنىڭ شەنىنى ئۈستۈن قىلغىن!

ئى مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى ئاللاھ! دىنىمىزغا نۇسرەت بەرگىن، مۇسۇلمانلارنى قايتا ئېزىزلىققا ئېرىشتۈرگىن، ئۇلارنىڭ يۈتىرىپ قويغان سەلتەنىتىنى بىلەن پارلاق ئالتۇن دەۋرىنى قايتۇرۇپ بەرگىن! ئامىين ! ئامىين ! ئى سوزۇلغان قوللارنى قۇرۇق قايتۇرمايدىغان كەرەملىك ئىلاھىم ئامىين !

ئى ئاللاھ! دۇئايىمنى ساڭا ھەمدۇسانا ئېيتىش، پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد، دۇئا ۋە سالام يوللاش، شۇنداقلا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىغا ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن، ھەمدە تاقىيامەتكىچە شۇنداق داۋاملاشتۇرىدىغان مۆمىن، مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا مەڭگۈلۈك ئامانلىق ۋە يوقىرى مەرتىبىلەر تىلەش بىلەن تۈگىتىمەن.

قۇرئان كەرىمنى تامام قىلغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئالار

دۇئايى خەتمە قۇرئان -1

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم*

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ. اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا
إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
وَاهْدِنَا وَوَفِّقْنَا إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ بِبَرَكَةِ الْقُرْآنِ
الْعَظِيمِ. اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنَا بِالْقُرْآنِ وَاجْعَلْهُ لَنَا إِمَامًا وَنُورًا وَهُدًى
وَرَحْمَةً. اَللّٰهُمَّ ذَكِّرْنَا مِنْهُ مَا نَسِينَا وَعَلِّمْنَا مِنْهُ مَا جَهِلْنَا وَارْزُقْنَا
تِلَاوَتَهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ وَاجْعَلْهُ لَنَا حُجَّةً يَا رَبَّ
الْعَالَمِينَ. اَللّٰهُمَّ زَيِّنَّا بِزِينَةِ الْقُرْآنِ وَأَكْرِمْنَا بِكَرَامَةِ الْقُرْآنِ. وَشَرِّفْنَا
بِشَرَافَةِ الْقُرْآنِ وَأَلْبِسْنَا بِخِلْعَةِ الْقُرْآنِ وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ
الْقُرْآنِ. وَعَافِنَا مِنْ كُلِّ بَلَاءِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْآخِرَةِ بِحُرْمَةِ الْقُرْآنِ.
اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي الدُّنْيَا قَرِينًا، وَفِي الْقَبْرِ مُؤْنِسًا، وَفِي
الْقِيَامَةِ شَفِيعًا، وَعَلَى الصِّرَاطِ نُورًا، وَإِلَى الْجَنَّةِ رَفِيقًا، وَمِنَ النَّارِ
سِتْرًا وَحِجَابًا، وَإِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلًا وَإِمَامًا بِفَضْلِكَ وَجُودِكَ
وَكَرَمِكَ يَا كَرِيمُ. اَللّٰهُمَّ اهْدِنَا بِهِدَايَةِ الْقُرْآنِ، وَنَجِّنَا مِنَ النِّيرَانِ
بِكَرَامَةِ الْقُرْآنِ، وَارْفَعْ دَرَجَاتِنَا بِفَضِيلَةِ الْقُرْآنِ، وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا
بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ يَا ذَا الْفَضْلِ وَالْإِحْسَانِ. رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. صَلَّى اللّٰهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ. سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

دۇئايى خەتمە قۇرئان-2

بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم*

ئاللاھۇممە ئانىس ۋەھشەتى پىي قەبرى ئاللاھۇممە مەرھەمنى بىلقۇرئانىل ئەزىيم * ۋەجئەلھۇ لىي ئىمامەن ۋەنۇرەن ۋەھۇدەن ۋەرەھمەتەن * ئاللاھۇممە زەككىرنى مىنھۇ مانەسىتۇ ۋەئەللىمنى مىنھۇ ما جەھىلتۇ ۋەرزۇقنى تىلاۋەتەھۇ ئەنائەن لەيلى ۋەئەنائەن نەھارى* ۋەجئەلھۇ لىھۆججەتەن يا رەببىل ئالەمىين* ئەلھەمدۇلىللاھى رەببىل ئالەمىن* ئەسسالاتۇ ۋەسسالامۇ ئەلا رەسۇلىنا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالىھى ۋەسەھبىھى ئەجمەئىين* سەدەقەللاھۇل ئەلىييۇل ئەزىيم* ۋەسەدەقە رەسۇلۇن نەبىييۇل كەرىم * ۋەنەھنۇ ئەلا زالىكە مىنەششاھىدىين* ئاللاھۇممە رەببەنا يارەببەنا تەقەببەل مىننا ئىننەكە ئەنتەس سەمىيئۇل ئەلىيم* ۋەتۇب ئەلەينا يامەۋلانا ئىننەكە ئەنتەت تەۋۋابۇر رەھىيم* ۋەھدىني ۋەھدىنا ۋەۋەففىقنا ئىلەل ھەققى ئىلەن نەجاتى ۋەئىلەل ئەپئى ۋەئىلا تەرىقىن مۇستەقىيم* بىبەركەتى خەتمىل قۇرئانىل ئەزىم* ۋەبى ھۆرمەتى ھەبىبىكە ۋەرەسۇلىكەل كەرىم* ۋەئپۇ ئەننا ياكەرىم * ۋەئپۇ ئەننا يارەھىم* ۋەغپىرلەنا زۇنۇبەنا ۋەزۇنۇبە ئابائىنا ۋەئۇممەھاتىنا يارەھمان يارەھىم* ئاللامۇممە زەيىيننا بىزىينەتى خەتمىل قۇرئان* ۋەئەكرىمنا بىكەرامەتى خەتمىل قۇرئان* ۋەشەررىفنا بىششاراپەتى خەتمىل قۇرئان* ۋە ئەلبىسنا بى خىلئەتى خەتمىل قۇرئان* ۋەئەدخىلنەل جەننەتە بىششاپائەتى خەتمىل قۇرئانىل ئەزىم* ئاللاھۇممەجئەلىل قۇرئانى لەنا فىددۇنيا قەرىينا* ۋەپىل قەبرى مۇنىسا* ۋەپىل قىيامەتى شەپىيئا* ۋەئەلەسسىراتى نۇرا* ۋەمىنەننارى سىترەن ۋەھىجابا* ۋەئىلەل خەيراتى كۇللىھا دەلىيلەن ۋە ئىماما* ئىزئەپئۇكە ۋە جۇدىكە ۋە كەرامىكە يائەكرەمەل ئەكرەمىن* يائەرھەمەر راھىمىن* ئاللاھۇممە قۇرئانى خەتمىل كەرىم* پەغپىرلەنا رەببەنا ۋەكتۇبنا مىنەششاھىدىين* ئاللاھۇممە نەۋۋىر قۇلۇبەنا بىلقۇرئانى ۋەنەججىنا مىنەننارى بىلقۇرئانى ۋەئەدخىلنا پىلجەننەتى بىلقۇرئانى پەكتۇبنا ئەلەتتەمامى ۋەرزۇقنا ئەدائەن بىل قەلبى ۋەللىسانى ۋەھۇببىل خەيرى ۋەسسائادەتى ۋەلبەشارەتى مىنەل ئىمان* ۋەسەللەللاھۇ تەئەلا ئەلا خەيرى خەلقىھى مۇھەممەدىن ۋەئالىھى ۋەئەسھابىھى ئەجمەئىن* بىرەھمەتىكە يا ئەرمەر راھىمىن*

دۇئايى خەتمە قۇرئان-3

ئەي بۇ كائىناتنى يوقتىن بار قىلغان، يىگانە ساھىبى ۋە مۇستەقىل مالىكى بولغان رەببىمىز ئاللاھ، ئەي بىزگە سان ساناقسىز، مىننەتسىز نىئمەتلەرنى بەرگەن، تۈرلۈك ياخشىلىقلارغا، گۈزەل ھاياتقا يېتەكلىگەن، بىزگە بەكمۇ رەھىم قىلغۇچى ئەپۇ قىلغۇچى رەببىمىز ئاللاھ، سەندىن رەھمىتىڭنى ۋە مەغپىرىتىڭنى تىلەيمىز، يالغۇز سىنىڭ رىزالىقىڭغا ئېرىشمەك ئۈچۈن، سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتىگە ئېرىشمەك ئۈچۈن، قۇرئان كەرىمنىڭ ھۆكۈملىرىنى ئۆرنەك قىلىپ ياشىماق ئۈچۈن، ئۇنىڭ ياخشىلىقىدىن، رەھمىتىدىن، شاپائىتىدىن ئۈمىت قىلىپ قۇرئان كەرىمنى تىلاۋەت قىلدۇق. خەتمە قىلدۇق. دەرگاھىڭدا قوبۇل قىل. بۇ جەريانىدا ھاسىل بولغان ئەجىر ۋە ساۋاپىنى ھەزرىتى سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز، خوجىمىز، مۇھەممەد مۇستاپا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ ئەزىز روھى پاكلىرىغا ھەدىيە قىلدۇق. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ

ئائىلە تاۋاباتلىرى، ئەزۋاجى كىراملىرى، ئەھلى بەيتى، ساھابى كىراملىرى، تابىئىنلىرى تەببە تابىئىنلىرى، دىنىنىڭ مۇشتەھىد ئالىملىرى، سالىھلىرى، ئابىدلىرى، زاھىدلىرى، شاكىرلىرى ۋە بۇ قۇرئان كەرەمنى ئەلدىن ـ ئەلگە، دىلدىن ـ دىلغا ئۇلاشتۇرغان، بىزگىچە ئۇلاشتۇرغان، زامانىنىڭ ئەۋۋىلىدىن ھازىرغىچە دۇنيادىن ئۆتكەن قارىلىرى ھاپىزلىرىنىڭ روھى پاكلىرىغا ھەدىيە قىلدۇق. ئەي ئاللاھ، ئىسلامغا ۋە مۇسۇلمانلارغا ياردەم قىلغىن. ئۇلارغا كۈچ ـ قۇۋۋەت بىرلىك، ئىتتىپاقلىق ئاتا قىلغىن. بىزنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتىمىزگە ئىگە بولغىن. بىزنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ياخشىلىقلىرىغا ئىرىشتۈرگىن، بىزنىڭ ئاتا ـ ئانىمىز، بوۋىمىز ۋە پۈتۈن مۆئمىن قىرىنداشلىرىمىزنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرگىن، ئەپۇ قىلغىن. ئەۋلاتلىرىمىزنى توغرا يولغا باشلىغىن. شۈبھىسىزكى سەن بىزنىڭ دۇئالىرىمىزنى ئىشتكۈچى ۋە قوبۇل قىلغۇچىسەن. قىلغان بۇ دۇئالىرىمىزنى كەبەئى مۇئەززىمىدە، ئەرەپاتتا، مۇزدەلىپىدە، مىنادا ۋە ھۇزۇرى رەسۇلۇللادا قوبۇل بولغان دۇئالار قاتارىدا قوبۇل قىلغىن. ئامىن. بىرەھمەتىكە يا ئەرھەمەر راھىمىن.

بىرىنچى جىلد ئاخىرلاشتى.

ئەسسالامۇئەلەيكۇم!

ئالتە باسقۇچلۇق ئىسلام قىرائەتخانىمىزغا كىرگىنىڭىزنى قارشى ئالىمىز!

ئەل-ئاۋام ئالتە باسقۇچلۇق ئىسلام قىرائەتخانىسى

قىرائەتخانىمىزدىكى كىتاپلارنى ئۆگىنىشنىڭ باسقۇچ، تەرتىپ، ۋاقىت ئورۇنلاشتۇرۇش تەكلىپى-تەخمىنەن 100ئاي، يەنى 8 يىل.

بىرىنچى باسقۇچ- ئىسلام تەلىماتى بىلىملىرىنى ئۆگىنىش.

بۇنىڭدا ئىسلام تەلىماتىنىڭ 1-2-3- 4- جىلدلىرى كۈنگە 5 بەتتىن 24 ئاي ئۆگىنىلىدۇ. ئۆسمۈرلەر ۋە تۇرمۇش قۇرۇشتىن بۇرۇنقى مەزگىلدىكى ياشلار «ئىسلام تەلىماتى ئاساسلىرى» نى ئۆگەنسە بولىدۇ.

ئىككىنچى باسقۇچ- تەپەككۇرنى ئېچىش، ئىسلامىي ھېسسىيات يېتىلدۈرۈش.

1. دىنىمنى ئۆگىنىمەن مەجمۇئەسى (كۈنگە 5 بەتتىن 4 ئاي)
2. مىنىڭ گۈزەل دىنىم مەجمۇئەسى (كۈنگە 5 بەتتىن 4 ئاي)
3. قەلب سادالىرى مەجمۇئەسى(كۈنگە 10 بەتتىن 2 ئاي)

ئۈچىنچى باسقۇچ- تەرجىمال، تارىخ، تەزكىرەلەرنى ئۆگىنىش.

1. ئاللاھنىڭ پەيغەمبەرلىرى(كۈنگە 10 بەتتىن 2ئاي)
2. شىرىن بۇلاق(كۈنگە 10 بەتتىن 2ئاي)
3. ئىزباسار تۆت خەلىپە (كۈنگە 15 بەتتىن بىر ئاي)
4. ساھابىلار ھاياتىدىن تاللانمىلار 1-2-قىسىم (كۈنگە 20 بەتتىن 2 ئاي)
5. ئايال ساھابىلار (كۈنگە 10 بەتتىن بىر ئاي)

تۆتىنچى باسقۇچ- ھەدىس ئۆگىنىش .

جامىئۇل فەۋائىدتىن تاللانغان سەھىھ ھەدىسلەر 1-2-قىسىم (كۈنگە 5 بەتتىن تەخمىنەن 12 ئايدىن 18 ئايغىچە)

بەشىنچى باسقۇچ- قۇرئان ۋە تەپسىر ئۆگىنىش .

1. قۇرئان كەرىمنىڭ تەرجىمىسى (كۈنگە 5 بەتتىن 4 ئاي)
2. نىدا ئايەتلىرىنىڭ تەپسىرى(كۈنگە 5 بەتتىن 4 ئاي)
3. تەپسىرى ئىبنى كەسىر1- قىسمىدىن 6- قىسمىغىچە (كۈنگە 5 بەتتىن 24 ئاي)
4. ئايەتۇل ئەھكام 1-2- قىسىم (كۈنگە 10 بەتتىن 4 ئاي)

ئالتىنچى باسقۇچ- ئومۇملاشتۇرۇپ تەكرارلاش.

1. «ئىسلام تەلىماتى» دىن سۇئال- جاۋاپلار 1-2- قىسىم (كۈنگە 10 بەتتىن 6 ئاي)
2. روھىدىن ئىسلام (كۈنگە 10 بەتتىن 2 ئاي)
3. دىن ۋە ھايات (كۈنگە 10 بەتتىن 2 ئاي)

ھەممەيلەنگە ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن!